GERMANISCHE BIBLIOTHEK

ZWEITE ABTEILUNG

UNTERSUCHUNGEN UND TEXTE

HERAUSGEGEBEN VON

WILHELM STREITBERG

DRITTER BAND

DIE GOTISCHE BIBEL

HERAUSGEGEBEN

VON

WILHELM STREITBERG

HEIDELBERG 1908
CARL WINTER'S UNIVERSITÄTSBUCHHANDLUNG

DIE GOTISCHE BIBEL

HERAUSGEGEBEN

VON

WILHELM STREITBERG

ERSTER TEIL

DER GOTISCHE TEXT UND SEINE GRIECHISCHE VORLAGE
MIT EINLEITUNG, LESARTEN UND QUELLENNACHWEISEN
SOWIE DEN KLEINERN DENKMÄLERN ALS ANHANG

HEIDELBERG 1908
CARL WINTER'S UNIVERSITÄTSBUCHHANDLUNG

Verlags-Archiv Nr. 240.

Vorwort.

Die vorliegende Ausgabe will die Bruchstücke der gotischen Bibel mit voller Treue gegen den überlieferten Text wiedergeben, sie will zugleich alles bieten, was zum Verständnis des Denkmals unentbehrlich ist.

Das Buch geht nicht darauf aus, die Urform herzustellen; es sucht nur der kritischen Rekonstruktion eine zuverlässige Grundlage zu schaffen. Wenn es darauf verzichtet, die Trümmer zu einem einheitlichen Ganzen zu verschmelzen, so heißt das nicht, daß es sich damit begnügen wolle, aus roh aneinandergereihten Fetzen bald dieser bald jener Handschrift ein Quodlibet zusammenzustoppeln, das jedes gesunde philologische Gefühl peinlich verletzt; vielmehr macht es sich zur Pflicht, die Überlieferung unverworren und unverkürzt zu geben, die Eigenart jeder Handschrift zu ihrem Rechte kommen zu lassen. Alles andere, was nicht den Text unmittelbar angeht, hat aus äußern Gründen beiseite bleiben müssen: die Einteilung in Sektionen, die Trennung nach Sinnzeilen, die Lesezeichen.

Aber das Ziel, die Treue gegen den Wortlaut der Überlieferung, wäre trotz besten Willens nicht zu erreichen gewesen, hätte nicht der ausgezeichnete Kenner der ambrosianischen Handschriften, Herr Direktor Wilhelm Braun in Mailand, den reichen Ertrag langjähriger, tiefeindringender Forschung in liebenswürdigster und selbstlosester Weise zur Verfügung gestellt. Ihm ist es zu danken, wenn das Buch die größere Hälfte der gotischen Bibel zum erstenmal in gereinigter, durchaus zuverlässiger Form bieten kann. Das Neue, das er spendet, auch dort, wo es eine Rückkehr zum 'alten

Wahren' im Sinne Goethes bedeutet, wo Castigliones Lesung wieder zu Ehren kommt, wird Textkritikern und Sprachforschern in gleicher Weise wertvoll sein. Eine ausführliche Begründung der in dieser Ausgabe zum erstenmal mitgeteilten Lesungen wird Herr Braun an andrer Stelle geben; möge es dem verdienten Forscher vergönnt sein, auch die so sehr erwünschten Faksimiledrucke der Mailänder Handschriften bald zu veröffentlichen!

Zum zweiten will die Ausgabe alles bringen, was zum Verständnis des Textes unentbehrlich ist.

Hierzu gehört vor allen Dingen der Wortlaut des griechischen Originals, das Wulfila seiner Übersetzung zugrunde gelegt hat. Ich halte mit Jacob Grimm dafür, daß der Text der Vorlage neben den Text der Übersetzung gehört, daß er „das Förderlichste und Unerläßlichste für das Verständnis und die Beurteilung der gotischen Arbeit“ ist, und ich stimme Fr. Kauffmann darin bei, „daß die gotischen Sprachreste ohne die Quellen unverständlich sind“.

Durch die Forschungen de Lagardes, Kauffmanns und v. Sodens ist der Charakter des griechischen Originals, das dem Gotenbischof vorlag, in allen wesentlichen Zügen bestimmt. Nun gilt es, den glücklich gefundenen Pfad entschlossen zu Ende zu gehn. Die streng systematische Herstellung des griechischen Textes ist die sicherste Probe auf die Richtigkeit des Exempels. Sie ist zugleich das beste Mittel, die Forschung der Praxis dienstbar zu machen.

Die Einleitung gibt Aufschluß über die Grundsätze, die für die Herstellung des griechischen Textes bestimmend waren. Der auf Tischendorfs Octava maior beruhende Apparat gestattet die Nachprüfung: er verzeichnet die Abweichungen vom Texte der gewählten Handschriften, sowie die Fälle, wo diese selbst im Wortlaut untereinander nicht übereinstimmen. Wenn einmal v. Sodens langersehnte Ausgabe der Schriften des Neuen Testaments erschienen ist, wird es möglich sein, den Apparat zu vereinfachen: an die Stelle der einzelnen Handschriften werden dann die konkurrierenden Texttypen treten; denn auf diese kommt es im letzten Grund allein an.

Doch die Herstellung der Vorlage umfaßt nur die eine Hälfte der notwendigen Arbeit. Denn der gotische Text ist nicht unverändert auf uns gekommen: an zahlreichen Stellen entfernt er sich

vom Wortlaut des Originals. Soll das Verständnis vollkommen sein, so müssen auch die Quellen dieser Änderungen aufgedeckt werden. Das versuchen die Anmerkungen. Bis auf wenige, für die Textgeschichte meist belanglose Ausnahmen führen sie alle Abweichungen auf zwei Ursachen zurück: auf den Einfluß fremder Bibeltexte, in der Regel der altlateinischen Übersetzung, und auf die Einwirkung der Parallelstellen. Erst wenn der Anteil dieser beiden Faktoren an der Gestaltung des überlieferten Textes in vollem Umfang nachgewiesen ist, läßt sich die Übersetzungskunst Wulfilas abschließend würdigen; erst dann läßt sich in Satzbau und Stil das altgermanische Erbgut von der Nachahmung fremder Sprachform mit Sicherheit scheiden, ein Gewinn für die germanische Syntax erhoffen. Ich gestehe, daß es vor allem meine Untersuchungen zur germanischen Syntax waren, die den Gedanken an eine neue Ausgabe der gotischen Bibel in mir weckten. —

Nach altem Brauche sind der Bibel die kleinern Denkmäler als Anhang beigegeben: zum erstenmal erscheint unter ihnen auch das gotisch-lateinische Bruchstück der Wiener Alkuin-Handschrift. Seine Bedeutung für die Geschichte der gotischen Bibel verbietet, es länger achtlos beiseite zu schieben. Der Vollständigkeit halber sind wenigstens die gotischen Unterschriften der Urkunden abgedruckt, obwohl sie in einer Bibelausgabe ein fremdes Element sind.

Der zweite Teil des Buches wird ein knappes, für die Zwecke des akademischen Unterrichts bestimmtes gotisch-griechisch-deutsches Wörterbuch bringen.

Auf einzelne Fragen der Textgeschichte hoffe ich an anderm Orte genauer eingehn zu können.

Die trefflichen Ausgaben Gabelentz-Löbes und Bernhardts habe ich dankbar benutzt; auch Maßmann hat manches Brauchbare beigesteuert. Die elfte Auflage von Stamm-Heynes Ulfilas ist in den Nachträgen berücksichtigt. Die Mitteilungen über die Lesarten der verschiedenen Ausgaben sind auf das geringste Maß beschränkt: der Nutzen größerer Ausführlichkeit schien dem Aufwand an Raum nicht zu entsprechen.

Dem Verleger, Herrn Otto Winter, bin ich für die bereitwillige Erfüllung aller Wünsche zu herzlichem Danke verpflichtet.

Die Druckerei hat den schwierigen Satz mit großer Sorgfalt hergestellt; namentlich der griechische Text hat sich durch erstaunliche Korrektheit ausgezeichnet. Für die Druckfehler, die sich trotzdem finden, bin ich allein verantwortlich. Jedes einzelne Zitat ist mehrmals nachgeprüft worden; ich darf daher wohl hoffen, daß die Versehn in den Stellenangaben über das Unvermeidliche nicht hinausgehn.

Für die Mitteilung von Berichtigungen und Besserungsvorschlägen werde ich stets dankbar sein.

Münster in Westfalen, den 21. Juni 1908.

Wilhelm Streitberg.

[illegible] 2. Heft. München, den 12. August 1919 [illegible]
S. XII [illegible] korrigiert. [illegible]
[illegible] 80 [illegible] Lesungen ergeben, die in den Text
aufgenommen sind. [illegible] neuen Lesungen
[illegible]

Erläuterungen.

Die Abkürzungen für die Texte des NT. sind dieselben wie in E. Schulzes Gotischem Glossar. M Mc L J bezeichnen also die Evangelien, R K k G E Ph C Th th T t Tit Phil die paulinischen Briefe.

LXX = Septuaginta.

Ho. = Holmes, vgl. Vetus Testamentum Graecum cum variis lectionibus edidit R. Holmes continuavit J. Parsons. I—V. Oxonii 1798—1827.

min = Minuskel.

Ein Stern (*) hinter dem Siglum einer Hs. bezeichnet die erste Hand, während die Exponenten $^{a\ b\ c\ usw.}$ jüngere Hände andeuten.

Für die in der Einleitung übergangenen, im Apparat gelegentlich neben andern zitierten griech. Hss. ist Tischendorfs Editio octava critica maior zu vergleichen.

Die Zitate aus den latein. Vätern entstammen Tischendorfs Apparat und Sabatiers Bibliorum sacrorum Latinae versiones antiquae Bd. 3.

* * *

Kursivsatz im Antiquatext, Antiquasatz *im Kursivtext* deuten an, daß der handschriftliche Text nicht mehr oder doch nicht mit Sicherheit lesbar ist.

< > bezeichnen Zusätze zum Text der Handschrift, [ ] dagegen Streichungen.

Orthographische Fehler sind nur dann im Text verbessert, wenn sie für die Erkenntnis der Aussprache bedeutungslos sind.

* * *

Bernhardt 1875 bezeichnet die kritische Ausgabe, *Bernhardt 1884* den Textabdruck Bernhardts.

Br. = Wilhelm Braun.

GL. = Gabelentz-Löbe.

U. = Uppström.

EB. = Gotisches Elementarbuch von Wilhelm Streitberg (Heidelberg, Winter). Auf dieses sei für die Erklärung der übrigen, allgemein gebräuchlichen Abkürzungen verwiesen.

Einleitung.

Erstes Kapitel.
Die Nachrichten über Wulfila.

Obwohl die Bruchstücke der gotischen Bibel ohne den Namen des Übersetzers auf uns gekommen sind, so kann es doch nicht zweifelhaft sein, daß wir in ihnen die Trümmer der Bibelübersetzung zu erkennen haben, die nach der Überlieferung der Westgotenbischof Wulfila im vierten Jahrhundert unternommen hat.

Über Wulfilas Person sind wir durch flg. Quellen unterrichtet:

A. Arianische Quellen.

1. Auxentius.

Der Cod. lat. 8907 der Pariser Nationalbibliothek enthält von Fol. 298—311′ 336—349 auf den Rändern die Kopie einer Streitschrift, die ~~einen bisher nicht mit Sicherheit zu identifizierenden~~ arianischen Bischof Maximinus ~~zum Verfasser~~ hat. Die Schrift verteidigt die beiden auf dem Konzil zu Aquileia (3. Sept. 381 nach der wohl zu Recht bestehenden Überlieferung) verurteilten illyrischen Bischöfe Palladius und Secundianus gegen Ambrosius von Mailand. Entstanden ist sie zwischen 382 und 384, die Überlieferung dagegen stammt aus dem Ende des 5. oder wahrscheinlicher dem Anfang des 6. Jahrhunderts.

~~Dem Text Maximins~~ ist Fol. 304′—308 ein Schreiben des arianischen Bischofs Auxentius von Dorostorum über Glauben, Leben und Sterben seines Lehrers und väterlichen Freundes Wulfila einverleibt. Die erste Zeile des Schreibens ist uns verloren. Unmittelbar vorher wird auf Fol. 304 Wulfilas Name ~~von Maximinus selbst erwähnt; er erscheint außerdem noch bei ihm Fol. 300′.~~

Endlich bietet auch eine verworrene, offenbar später zugefügte Notiz auf Fol. 349 den Namen.

Das Schreiben des Auxentius allein hat zuerst Waitz herausgegeben in der Schrift Über Leben und Lehre des Ulfila. Hannover 1840. Die ganze Schrift Maximins bietet Kauffmann in der wertvollen Publikation Aus der Schule des Wulfila. Straßburg 1899. Der flg. Abdruck schließt sich fast durchweg an Kauffmanns Text an.

(304) *Nam ed ad oriente<m> perrexisse memoratos episcopos*[1]) *cum Ulfila episkopo ad comitatum Theodosi inperatoris, epistula declarat....*

(304′) .... *ualde decorus, uere confessor Cristi, doctor pietatis et predicator ueritatis. Unum solum uerum deum, patrem Cristi, secundum ipsius Cristi magisterium satis aperte et nimis euidenter uolentibus et nolentibus predicare numquam esitauit, sciens hunc solum uerum deum, solum esse ingenitum, sine principio, sine fine, senpiternum; supernum, sublimem, superiorem; auctorem altissimum, omni excellentiae excelsiorem, omni bonitati meliorem; interminatum, incapauilem; inuisiuilem, inmensum; inmortalem, incorruptiuilem; incommunicauilem, sub<s>tantia incorporalem; inconpositum, simplicem; inmutauilem, indiuisum, inmouilem; inindigentem; inaccessiuilem; inscissum;* [*interminatum*] *inregnatum; increatum, infectum; perfectum in singularitate extantem; inconparauiliter omnibus maiorem et meliorem. qui cum esset solus, non ad diuisionem uel dimminutionem diuinitatis suae, sed ad ostensionem bonitatis et uirtutis suae sola uolumtate et potestate, inpassiuilis inpassiuiliter, incorruptiuilis incorruptiuiliter et inmouilis inmouiliter unigenitum deum creauit et genuit, fecit et fundauit.*

Secundum traditionem et auctoritatem diuinarum scributurarum hunc secundum deum et auctorem omnium a patre et post patrem et propter patrem et ad gloriam patris esse numquam celauit; sed et magnum deum et magnum dominum et magnum regem et magnum mysterium, magnum lumen .... fic .... dominum prouisorem et legislatorem, redemptorem, (305) *saluatorem, pa ....*, totius creationis *auctorem, uiuorum et mortuorum iustum iudicem, maiorem habentem deum et patrem suum secundum sanctum euangelium semper manifestauit, quia Omousianorum odiuilem et execrabilem, prabam et peruersam professionem ut diabolicam adinuentionem et demoniorum doctrinam spreuit et calcauit. et ipse sciens et nobis tradens, quod si unigeniti dei infatigabilis uirtus caelestia et terrestria, inuisiuilia et uisiuilia omnia facile fecisse honeste predicatur et a nobis cristianis iure et fideliter creditur, quare dei patris inpassiuilis uirtus unum sibi filium proprium fecisse non credatur? sed et Omoeusianorum errorem et inpietatem*

[1]) d. i. Palladius und Secundianus.

fleuit et deuitauit et ipse de diuinis scribturis caute instructus et in multis conciliis[1]) *sanctorum episcoporum diligenter confirmatus et per sermones et tractatus suos ostendit, differentiam esse diuinitatis patris et fili, dei ingeniti et dei unigeniti, et patrem quidem creatorem esse creatoris, filium uero creatorem esse totius creationis; et patrem esse deum domini, filium autem deum esse uniuerse creature.*

Quapropter Homousianorum sectam destruebat, quia non confusas et concretas personas, sed discretas et distinctas credebat. Omoeusion autem dissipabat, quia non conparatas res, sed differentes adfectus defendebat. et filium similem esse patri suo non secundum Macedonianam fraudulentam prauitatem et peruersitatem contra scribturas dicebat, sed secundum diuinas scribturas et traditiones.

(305') *Predicatione uel expositione sua omnes haereticos non cristianos sed antecristos, non pios sed impios, non religiosos sed inreligiosos, non timoratos sed temerarios, non in spe sed sine spe, non cultores dei sed sine deo esse, non doctores sed seductores, non predicatores sed preuaricatores adserebat, sibe Manicheos, siue Marci[n]onistas, siue Montanistas, siue Paulinianos, siue Psabellianos siue Antropianos, siue Patripassianos, siue Fotinianos, siue Nouatianos, siue Donatianos, siue Omousianos, siue Omoeusianos, siue Macedonianos. uere, ut apostolorum aemulator et martyrum imitator, hostis effectus ereticorum prabam eorum doctrinam repellebat et populum dei aedificauat, lupos graues et canes malos operarios effugabat et gregem Cristi per gratiam ipsius ut pastor bonus cum omni prudentia et diligentia seruabat.*

Sed et spiritum sanctum non esse nec patrem nec filium, sed a patre per filium ante omnia factum; non esse primum nec secundum, sed a primo per secundum in tertio gradu substitutum; non esse ingenitum nec genitum, sed ab ingenito per unigenitum in tertio gradu craeatum secundum euangelicam predicationem et apostolicam traditionem sancto Johanne dicente: omnia per ipsum facta sunt et sine ipso factum est nec unum[2]); *et beato Paulo ad* (306) *serente: unus deus pater ex quo omnia et unus dominus Jesus Cristus per quem omnia*[3]) *adprouabat.*

Uno enim deo ingenito extante et uno domino unigenito deo subsistente spiritus sanctus aduocatus nec deus nec dominus potest dici, sed a deo per dominum ut esset accepit: non auctor neque craeator, sed inluminator et[4]) *sanctificator, doctor et ducator, adiutor et postulator, pre . . . . or et* informator, *Cristi minister et gratiarum diuisor, pignus hereditatis in quo signati sumus in diem redemtionis, sine quo nemo potest dicere dominum Jesum, apostolo dicente: nemo potest*

---

[1]) *consiliis* Hs. — [2]) Joh. 1, 3. — [3]) Kor. 8, 6. — [4]) *sed* Hs.

dicere dominum Jesum nisi in spiritu sancto[1]), *et Cristo docente: ego sum uia et ueritas et uita, nemo uenit ad patrem nisi per me.*[2])

Ergo hi sunt cristiani qui in spiritu et ueritate Cristum adorant . . . . *ante, et per Cristum cum dilectione deo patri gratias ag*unt.

Haec et his similia exsequente quadraginta annis in episcopatu gloriose florens apostolica gratia grecam et latinam et goticam linguam sine intermissione in una et sola eclesia Cristi predicauit, quia et una est eclesia dei uiui, columna et firmamentum ueritatis; et unum esse gregem Cristi, domini et dei nostri, unam culturam et unum aedificium; unam uirginem et unam sponsam, unam reginam; et unam uineam, unam domum, unum templum, unum conuentum esse cristianorum: cetera uero omnia conuenticula non esse eclesias dei, sed synagogas esse satanae (306') *adserebat et contestabatur.*

Et haec omnia de diuinis scribturis eum dixisse et nos describsisse, qui legit, intellegat; qui et ipsis tribus linguis plures tractatus et multas interpretationes uolentibus ad utilitatem ed ad aedificationem, sibi ad aeternam memoriam et mercedem post se dereliquid.

Quem condigne laudare non sufficio et penitus tacere non audeo, cui plus omnium ego sum debitor, quantum et amplius in me laborabit, qui me a prima aetate mea a parentibus meis discipulum suscepit et sacras litteras docuit et ueritatem manifestauit et per misericordiam dei et gratiam Cristi et carnaliter et spiritaliter ut filium suum in fide educauit.

Hic dei prouidentia et Cristi misericordia propter multorum salutem in gente Gothorum de lectore triginta annorum episkopus est ordinatus, ut non solum esset heres dei et coheres Cristi, sed et in hoc per gratiam Cristi imitator Cristi et sanctorum eius, ut quemadmodum sanctus Dauid triginta annorum rex et profeta est constitutus, ut regeret et doceret populum dei et filios Hisdrael, ita et iste beatus tamquam profeta est manifestatus et sacerdos Cristi ordinatus, ut regeret et corrigeret, [*et*] *doceret et aedificaret gentem Gothorum, quod et deo uolente et Cristo auc-siliante per ministerium ipsius admirabiliter est adinpletum. et sicuti Josef in Aegypto triginta annorum est manifestatus* . . . . (307) . . . . . . *et quemadmodum dominus et deus noster Jesus Cristus, filius dei, triginta annorum secundum carnem constitutus et baptizatus coepit euangelium predicare et animas hominum pascere, ita et iste sanctus ipsius Cristi dispositione et ordinatione* [*et*] *in fame et penuria predicationis indifferenter agentem ipsam gentem Gothorum secundum*

---

[1]) Kor. 12, 3. — [2]) Joh. 14, 6.

euangelicam et apostolicam et profeticam regulam emendauit et uibere docuit et cristianos uere cristianos esse manifestauit et multiplicauit.

Ubi et ex inuidia et operatione inimici thunc ab inreligioso et sacrilego iudice Gothorum tyrannico terrore in uarbarico cristianorum persecutio est excitata, ut satanas, qui male facere cupiebat, nolens faceret bene, ut, quos desiderabat preuaricatores facere et desertores, Cristo opitulante et propugnante fierent martyres et confessores, ut persecutor confunderetur et qui persecutionem patiebantur coronarentur, ut his qui temtabat uincere uictus erubesceret et qui temtabantur uictores gauderent.

Ubi et post multorum seruorum et ancillarum Cristi gloriosum martyrium imminente uehementer ipsa persecutione conpletis septem annis tantummodo in episkopatu[m] [supradictus] sanctissimus uir beatus Ulfila cum grandi populo confessorum de uarbarico pulsus in solo Romanie, athuc beate memorie Constantio principe, honorifice est susceptus, ut sicuti deus per Moysem de potentia et uiolentia Faraonis et Egyptiorum populum (307) suum liberauit et per mare transire fecit et sibi seruire prouidit, ita et per sepe dictum deus confessores sancti fili sui unigeniti de uarbarico liberauit et per Danubium transire fecit et in montibus secundum sanctorum imitationem sibi seruire.

Degens cum suo populo in solo Romaniae absque illis septem annis triginta et tribus annis ueritatem predicauit [ut] et in hoc quorum sanctorum imitator erat continuauit quadraginta annorum spatium et tempus ut multis . . . . re . . . . e uita.

Qui cum precepto inperiali conpletis quadraginta annis ad Constantinopolitanam urbem ad disputationem quidem contra p . . . . . tas[1]) perrexit et eundo in domini dei nostri nomine, ne Cristi eclesias sibi a Cristo deditas docerent et infestarent . . . . at et ingressus est supradictam ciuitatem recogitato ab impiis de statu concilii, ne arguerentur miseris miserabiliores proprio iudicio damnati et perpetuo supplicio plectendi, statim coepit infirmari. in qua infirmitate susceptus est ad similitudine<m> Elisei prophetae.

Considerare modo oportet meritum uiri qui ad hoc duce domino obit Constantinopolim, immo uero Cristianopolim, ut sanctus et inmaculatus sacerdos Cristi a sanctis et consacerdotibus, a dignis dignus digne in tanta[m] multitudine[m] cristianorum pro meritis suis mire et gloriose honoraretur. qui et in exitu suo usque in ipso mortis mo[nu]mento (308) per testamentum fidem suam describtam populo sibi credito dereliquid ita dicens:

---

[1]) p . . . . . . tas Omont 1897, p." . . . . . . Auffray und Philippe 1905; Waitz las p . . . i e . . . . . t . stas, Kauffmann glaubte pn . . . . os zu erkennen. Vgl. EB. § 8, Anm. 4.

Ego Ulfila episkopus et confessor semper sic credidi et in hac fide sola et uera transitum facio ad dominum meum.

Credo

unum esse deum patrem; solum ingenitum et inuisiuilem

et in unigenitum filium eius dominum et deum nostrum, opificem et factorem uniuerse creature non habentem similem suum

ideo unus est omnium deus pater, qui et dei nostri est deus

et unum spiritum sanctum, uirtutem inluminantem et sanctificantem, ut ait Cristus post resurrectionem ad apostolos suos: ecce ego mitto promissum patris mei in uobis, uos autem sedete in ciuitate[m] Hierusalem, quoadusque induamini uirtute[m] ab alto[1]); *item et: accipietis uirtutem superueniente[m] in uos sancto spiritu*[2]) — *nec deum nec dominum sed ministrum Cristi* fidelem, *nec* equalem *sed subditum et oboedientem in omnibus filio*

et filium subditum et oboedientem suo *in omnibus deo patri*

. . . .[3])

[*Et sequitur rursus*:]

Quae du . . . fuit . . . . aemulat . . . . cernere dei seruorum, sanctorum episcoporum nostrorum, ut non solum in partibus occidentalibus de Illyrico aduenirent putantes concilium dari — ut gesta ab ipsis ereticis confecta indicant uerum etiam quae confessio ab ipsis processit quod deberent respondere pac*ifice* . . . . (308') *recitatae* — <*sed*> *etiam ad orientem perrexerunt idem postulantes.*

Ut autem recitatum est ab Auxentio episkopo «[*de*] *recogitato* <*de*> *statu concilii ne arguerentur miseris miserabiliores proprio iudicio damnati et perpetuo supplicio plectendi heretici*» — *hoc ipsum necesse est ut disseramus.*

* * *

(309') *Nunc tempus est respondendi de eo quod fuit*[4]) *supra dictum*[5]) *de sancto Ulfila, qui*[*n*] *ingressus in ciuitatem Constantinopolitanam de-* <*functus est*> *recogitato ab impiis de statu concilii, ne arguerentur miseri*<*s*> *miserabiliores, ut et ~~ego~~ ab ipsis patribus ~~nobis~~ . . Crist seru. sede . . s in memoratam urbem saepius audiuimus.*

Haec fuit ratio, ut et ibi recogitarent de concilio promisso a Theodosio imperatore, quod Gratianus imperator iam interdixerat. peruenerunt enim scripta episcopor*um, Ambrosi ceterorumque qui in* Aquileia consederant . . . . gesta *ipsa*[*m*] *transmiserunt,* (310) *quae ipsi e uolun-*

[1]) Luc. 24, 49. — [2]) Apostelg. 1, 8. — [3]) Bis hierher reicht das Schreiben des Auxentius. — [4]) *ut* Hs. — [5]) *dictus* Hs. —

tate sua confecerunt dicentes *sicut epistulae* datae *ad Gratianum imperatorem personant eorum, ut c . . . . ti sunt sacerdotium eis imperiali auctoritate interdixerunt et* in locum *eorum alios ordinandos subrogauerunt* et *aeclesias aeque eis auferendas postulauerunt.*

Hoc [et] factum est, ut et Theodosius imperator per orbem terrarum daret legem, quae concordaret praeceptis Gratiani.

* * *

(349) *Unde <cum> et cum sancto Hulfila ceterisque consortibus ad alium comitatum Constantinopolim uenissent ibique etiam et imperatores adissent adque eis promissum fuisset concilium, ut sanctus Auxentius exposuit, cognita promissione prefati prepositi heretici omnibus uiribus institerunt, ut lex daretur quae concilium prohiberet, sed nec priuatim in domo <uel> in publico uel in quolibet loco disputatio de fide haberetur, sicut textus indicat legis:*[1])

2. Philostorgius.

Die Kirchengeschichte des eunomianisch gesinnten Kappadokiers Philostorgius († nach 425), eine Fortsetzung der Kirchengeschichte des Eusebius von Caesarea, ist uns in der Epitome des Photius erhalten (MSG. 65).[2])

II, 5.

Ὅτι Οὐρφίλαν φηςὶ κατὰ τούτους τοὺς χρόνους ἐκ τῶν πέραν Ἴςτρου Cκυθῶν, οὓς οἱ μὲν πάλαι Γέτας, οἱ δὲ νῦν Γότθους καλοῦςι, πολὺν εἰς τὴν Ῥωμαίων διαβιβάςαι λαόν, δι' εὐςέβειαν ἐκ τῶν οἰκείων ἠθῶν ἐλαθέντας· χριςτιανίςαι δὲ τὸ ἔθνος τρόπῳ τοιῷδε. βαςιλεύοντος Οὐαλεριανοῦ καὶ Γαλλιήνου, μοῖρα Cκυθῶν βαρεῖα τῶν πέραν τοῦ Ἴςτρου, διέβηςαν εἰς τὴν Ῥωμαίων καὶ πολλὴν μὲν κατέδραμον τῆς Εὐρώπης· διαβάντες δὲ καὶ εἰς τὴν Ἀςίαν, τήν τε Γαλατίαν καὶ τὴν Καππαδοκίαν ἐπῆλθον καὶ πολλοὺς ἔλαβον αἰχμαλώτους, ἄλλους τε καὶ τῶν κατειλεγμένων τῷ κλήρῳ· καὶ μετὰ πολλῆς λείας ἀπεκομίςθηςαν οἴκαδε. ὁ δὲ αἰχμάλωτος καὶ εὐςεβὴς ὅμιλος ςυναναςτραφέντες τοῖς βαρβάροις, οὐκ ὀλίγους τε αὐτῶν εἰς τὸ εὐςεβὲς μετεποίηςαν, καὶ τὰ χριςτιανῶν φρονεῖν ἀντὶ τῆς Ἑλληνίδος δόξης παρεςκεύαςαν. ταύτης τῆς αἰχμαλωςίας γεγόνεςαν καὶ οἱ Οὐρφίλα πρόγονοι, Καππαδόκαι μὲν γένος, πόλεως δὲ πληςίον Παρναςςοῦ, ἐκ κώμης δὲ Cαδαγολθινὰ καλουμένης. ὁ τοίνυν Οὐρφίλας οὗτος καθηγήςατο τῆς ἐξόδου τῶν εὐςεβῶν, ἐπίςκοπος αὐτῶν πρῶτος καταςτάς· κατέςτη δὲ ὧδε. παρὰ τοῦ τὴν ἀρχὴν ἄγοντος τοῦ

[1]) Es folgen die Gesetze Codex Theodosianus 16, 4, 2 (388) und 16, 4, 1 (386). Vgl. EB. § 8 Anm. 5.

[2]) Eine Kritische Ausgabe hat P. Batiffol verheißen.

ἔθνους ἐπὶ τῶν Κωνσταντίνου χρόνων εἰς πρεσβείαν σὺν ἄλλοις ἀποσταλείς — καὶ γὰρ καὶ τὰ τῇδε βάρβαρα ἔθνη ὑπεκέκλιτο τῷ βασιλεῖ — ὑπὸ Εὐσεβίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἐπισκόπων χειροτονεῖται τῶν ἐν τῇ Γετικῇ χριστιανιζόντων. καὶ τά τε ἄλλα αὐτῶν ἐπεμελεῖτο καὶ γραμμάτων αὐτοῖς οἰκείων εὑρετὴς καταστάς, μετέφρασεν εἰς τὴν αὐτῶν φωνὴν τὰς γραφὰς ἁπάσας, πλήν γε δὴ τῶν βασιλειῶν, ἅτε τῶν μὲν πολέμων ἱστορίαν ἐχουσῶν, τοῦ δὲ ἔθνους ὄντος φιλοπολέμου, καὶ δεομένου μᾶλλον χαλινοῦ τῆς ἐπὶ τὰς μάχας ὁρμῆς, ἀλλ' οὐχὶ τοῦ πρὸς ταῦτα παροξύνοντος· ὅπερ ἰσχὺν ἔχει ταῦτα ποιεῖν, σεβάσμιά τε μάλιστα νομιζόμενα, καὶ πρὸς τὴν τοῦ θείου θεραπείαν τοὺς πειθομένους καταρυθμίζοντα. ἱδρύσατο δ' ὁ βασιλεὺς τὸν αὐτόμολον τοῦτον λαὸν περὶ τὰ τῆς Μυσίας χωρία, ὡς ἑκάστῳ φίλον ἦν. καὶ τὸν Οὐρφίλαν διὰ πλείστης ἦγε τιμῆς, ὡς καὶ πολλάκις 'ὁ ἐφ' ἡμῶν Μωσῆς' λέγειν περὶ αὐτοῦ. λίαν δὲ οὗτος τὸν ἄνδρα θειάζει, καὶ τῆς αἱρετικῆς αὐτοῦ δόξης ἐραστὴν αὐτόν τε καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀναγράφει.

B. Orthodoxe Quellen.

Die Kirchenhistoriker **Sokrates** (ed. Hussey, Oxford 1853, unzulänglich; MSG. 67), **Sozomenos** (Hussey, Oxford 1860, desgl.; MSG. 67) und **Theodoret** (MSG. 82) setzen vor der Mitte des 5. Jahrhunderts gleichfalls die Kirchengeschichte des Eusebius fort, jedoch von orthodoxem Standpunkt aus. Sokrates hat selbständige Bedeutung; Sozomenos ist von ihm abhängig, hat aber auch aus den von Sokrates benutzten Quellen unmittelbar geschöpft; Theodoret schreibt den Sozomenos aus.

1. Sokrates.

II, 41.

Ταύτῃ[1]) καὶ Οὐλφίλας ὁ τῶν Γότθων ἐπίσκοπος τότε πρῶτον συνέθετο· τὸν γὰρ ἔμπροσθεν χρόνον τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν ἠσπάζετο, ἑπόμενος Θεοφίλῳ, ὃς τῶν Γότθων ἐπίσκοπος ὢν τῇ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ παρὼν καθυπέγραψε.

IV, 33. 34.

33. Οἱ πέραν τοῦ Ἴστρου βάρβαροι οἱ καλούμενοι Γότθοι, ἐμφύλιον πρὸς ἑαυτοὺς κινήσαντες πόλεμον, εἰς δύο μέρη ἐτμήθησαν· ὧν τοῦ ἑνὸς ἡγεῖτο Φριτιγέρνης, τοῦ δὲ ἑτέρου Ἀθανάριχος· ἐπικρατεστέρου δὲ τοῦ Ἀθαναρίχου φανέντος, Φριτιγέρνης προσφεύγει Ῥωμαίοις καὶ τὴν αὐτῶν κατὰ τοῦ ἀντιπάλου ἐπεκαλεῖτο βοήθειαν. γνωρίζεται ταῦτα

[1]) d. h. dem Symbol der Konstantinopeler Synode vom J. 360.

τῷ βασιλεῖ Οὐάλεντι· καὶ κελεύει τοὺς ἐνιδρυμένους κατὰ τὴν Θρᾴκην στρατιώτας, βοηθεῖν τοῖς βαρβάροις κατὰ βαρβάρων στρατεύουσι· καὶ ποιοῦνται νίκην κατὰ Ἀθαναρίχου πέραν τοῦ Ἴστρου, τοὺς πολεμίους εἰς φυγὴν τρέψαντες. αὕτη πρόφασις γέγονε τοῦ χριστιανοὺς γενέσθαι τῶν βαρβάρων πολλούς· ὁ γὰρ Φριτιγέρνης χάριν ἀποδιδοὺς ὧν εὐεργετεῖτο, τὴν θρησκείαν τοῦ βασιλέως ἠσπάζετο καὶ τοὺς ὑφ' ἑαυτῷ τοῦτο ποιεῖν προετρέπετο· διὸ καὶ μέχρι νῦν πλείους οἱ Γότθοι τῆς Ἀρειανῆς θρησκείας ὄντες τυγχάνουσι, τότε διὰ τὸν βασιλέα ταύτῃ προσθέμενοι. τότε δὲ καὶ Οὐλφίλας ὁ τῶν Γότθων ἐπίσκοπος γράμματα ἐφεῦρε Γοτθικά· καὶ τὰς θείας γραφὰς εἰς τὴν Γότθων μεταβαλών, τοὺς βαρβάρους μανθάνειν τὰ θεῖα λόγια παρεσκεύασεν. ἐπειδὴ δὲ Οὐλφίλας οὐ μόνον τοὺς ὑπὸ Φριτιγέρνην, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπὸ Ἀθανάριχον ταττομένους βαρβάρους τὸν χριστιανισμὸν ἐξεδίδασκεν, ὁ Ἀθανάριχος ὡς παραχαραττομένης τῆς πατρῴου θρησκείας, πολλοὺς τῶν χριστιανιζόντων τιμωρίαις ὑπέβαλλεν, ὥστε γενέσθαι μάρτυρας τηνικαῦτα βαρβάρους ἀρειανίζοντας. ἀλλὰ Ἄρειος μὲν πρὸς τὴν Σαβελλίου τοῦ Λίβυος δόξαν ἀπαντῆσαι μὴ δυνηθεὶς τῆς ὀρθῆς ἐξέπεσε πίστεως, πρόσφατον θεὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ δογματίσας· οἱ δὲ βάρβαροι, ἁπλότητι τὸν χριστιανισμὸν δεξάμενοι, ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως τῆς ἐνταῦθα ζωῆς κατεφρόνησαν· ταῦτα μὲν περὶ τῶν χριστιανιζόντων.

34. Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ οἱ βάρβαροι φιλίαν πρὸς ἀλλήλους σπεισάμενοι, αὖθις ὑφ' ἑτέρων βαρβάρων γειτνιαζόντων αὐτοῖς τῶν καλουμένων Οὔννων καταπολεμηθέντες καὶ τῆς ἰδίας ἐξελαθέντες χώρας, εἰς τὴν Ῥωμαίων γῆν καταφεύγουσι, δουλεύειν τῷ βασιλεῖ συντιθέμενοι, καὶ τοῦτο πράττειν, ὅπερ ἂν ὁ Ῥωμαίων προστάξειε βασιλεύς. ταῦτα εἰς γνῶσιν ἥκει τοῦ Οὐάλεντος· καὶ μηδὲν προϊδόμενος κελεύει τοὺς ἱκετεύοντας οἴκτου τυχεῖν, πρὸς ἓν τοῦτο μόνον οἰκτίρμων γενόμενος. ἀφορίζει οὖν αὐτοῖς τὰ μέρη τῆς Θρᾴκης, εὐτυχεῖν τὰ μάλιστα ἐπὶ τούτῳ νομίσας· ἐλογίζετο δὲ ὡς εἴη ἕτοιμον καὶ εὐτρεπὲς κτησάμενος κατὰ πολεμίων στράτευμα· ἤλπιζε γὰρ βαρβάρους Ῥωμαίων φοβερωτέρους ἔσεσθαι φύλακας. καὶ διὰ τοῦτο ἠμέλει τοῦ λοιποῦ, τοὺς Ῥωμαίων στρατιώτας αὐξῆσαι· καὶ τοὺς μὲν ἤδη πάλαι στρατευομένους καὶ κατὰ τοὺς πολέμους γενναίως ἀγωνισαμένους ὑπερεώρα· τὸν δὲ συντελούμενον ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν κατὰ κώμας στρατιώτην ἐξηργύρισεν, ὀγδοήκοντα χρυσίνους ὑπὲρ ἑκάστου στρατιώτου τοὺς συντελεστὰς ἀπαιτεῖσθαι κελεύσας, οὐ πρότερον τὰς συντελείας κουφίσας αὐτοῖς. τοῦτο ἀρχὴ γέγονε τοῦ δυστυχῆσαι τότε πρὸς ὀλίγον τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν.

2. Sozomenos.

VI, 37.

....Γότθοι γάρ, οἳ δὴ πέραν Ἴστρου ποταμοῦ τὸ πρὶν ᾤκουν καὶ τῶν ἄλλων βαρβάρων ἐκράτουν, ἐξελαθέντες παρὰ τῶν καλουμένων

Οὔννων, εἰς τοὺς Ῥωμαίων ὅρους ἐπεραιώθησαν. τοῦτο γὰρ τὸ ἔθνος, ὡς φασίν, ἄγνωστον ἦν πρότου Θρᾳξὶ τοῖς παρὰ τὸν Ἴστρον καὶ Γότθοις αὐτοῖς· ἐλάνθανον δὲ προσοικοῦντες ἀλλήλοις, καθότι λίμνης μεγίστης ἐν μέσῳ κειμένης, ἕκαστοι τέλος ξηρᾶς ᾤοντο εἶναι τὴν κατ' αὐτοὺς οἰκουμένην· μετὰ τοῦτο δὲ θάλασσαν καὶ ὕδωρ ἀπέραντον. συμβὰν δὲ βοῦν οἰστροπλῆγα διαδραμεῖν τὴν λίμνην ἐπηκολούθησε βουκόλος· καὶ τὴν ἀντιπέραν γῆν θεασάμενος, ἤγγειλε τοῖς ὁμοφύλοις. ἄλλοι δὲ λέγουσιν, ὡς ἔλαφος διαφυγοῦσα τισὶ τῶν Οὔννων θηρῶσιν ἐπέδειξε τήνδε τὴν ὁδόν, ἐξ ἐπιπολῆς καλυπτομένην τοῖς ὕδασι· τοὺς δὲ τότε μὲν ὑποστρέψαι, θαυμάσαντας τὴν χώραν, ἀέρι μετριώτερον καὶ γεωργίᾳ ἥμερον ἔχουσαν· καὶ τῷ κρατοῦντι τοῦ ἔθνους ἀγγεῖλαι ἃ ἐθεάσαντο· δι' ὀλίγων δὲ τὰ πρῶτα καταστῆναι εἰς πεῖραν τοῖς Γότθοις· μετὰ δὲ ταῦτα πανσυδεὶ ἐπιστρατεῦσαι καὶ μάχῃ κρατῆσαι καὶ πᾶσαν τὴν αὐτῶν γῆν κατασχεῖν· τοὺς δὲ διωκομένους, εἰς τὴν Ῥωμαίων περαιωθῆναι· καὶ τὸν ποταμὸν διαβάντας, πρέσβεις πέμψαι πρὸς βασιλέα, συμμάχους τοῦ λοιποῦ ἔσεσθαι σφᾶς, ὑπισχνουμένους, καὶ δεομένους συγχωρεῖν αὐτοῖς ᾗ βούλεται κατοικεῖν· ταύτης δὲ τῆς πρεσβείας ἄρξαι Οὐλφίλαν, τὸν τοῦ ἔθνους ἐπίσκοπον· κατὰ γνώμην δὲ αὐτοῖς προχωρησάσης, ἐπιτραπῆναι ἀνὰ τὴν Θρᾴκην οἰκεῖν· οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον πρὸς σφᾶς αὐτοὺς στασιάσαντας διχῇ διαιρεθῆναι· ἡγεῖτο δὲ τῶν μὲν Ἀθανάριχος, τῶν δὲ Φριτιγέρνης. ἐπεὶ δὲ πρὸς ἀλλήλους ἐπολέμησαν, κακῶς πράξας ἐν τῇ μάχῃ Φριτιγέρνης ἐδεῖτο Ῥωμαίων βοηθεῖν αὐτῷ· τοῦ δὲ βασιλέως ἐπιτρέψαντος βοηθεῖν καὶ συμμαχεῖν αὐτῷ τοὺς ἐν Θρᾴκῃ στρατιώτας, αὖθις συμβαλὼν ἐνίκησε καὶ τοὺς ἀμφὶ Ἀθανάριχον εἰς φυγὴν ἔτρεψεν. ὥσπερ δὲ χάριν ἀποδιδοὺς Οὐάλεντι, καὶ διὰ πάντων φίλος εἶναι πιστούμενος, ἐκοινώνησε τῆς αὐτοῦ θρησκείας· καὶ τοὺς πειθομένους αὐτῷ βαρβάρους ἔπειθεν ὧδε φρονεῖν. οὐ τοῦτο δὲ μόνον οἶμαι αἴτιον γέγονεν, εἰσέτι νῦν πᾶν τὸ φῦλον προστεθῆναι τοῖς τὰ Ἀρείου δοξάζουσιν· ἀλλὰ γὰρ καὶ Οὐλφίλας ὁ παρ' αὐτοῖς τότε ἱερωμένος, τὰ μὲν πρῶτα οὐδὲν διεφέρετο πρὸς τὴν καθόλου ἐκκλησίαν· ἐπὶ δὲ τῆς Κωνσταντίου βασιλείας, ἀπερισκέπτως οἶμαι μετασχὼν τοῖς ἀμφὶ Εὐδόξιον καὶ Ἀκάκιον τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου, διέμεινε κοινωνῶν τοῖς ἱεροῦσι τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων· ὡς δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀφίκετο, λέγεται διαλεχθέντων αὐτῷ περὶ τοῦ δόγματος τῶν προεστώτων τῆς Ἀρειανῆς αἱρέσεως καὶ τὴν πρεσβείαν αὐτῷ συμπράξειν πρὸς βασιλέα ὑποσχομένων, εἰ ὁμοίως αὐτοῖς δοξάζοι, βιασθεὶς ὑπὸ τῆς χρείας, ἢ καὶ ἀληθῶς νομίσας ἄμεινον οὕτω περὶ θεοῦ φρονεῖν, τοῖς Ἀρείου κοινωνῆσαι, καὶ αὐτὸν καὶ τὸ πᾶν φῦλον ἀποτεμεῖν τῆς καθόλου ἐκκλησίας. ὑπὸ διδασκάλῳ γὰρ αὐτῷ παιδευθέντες οἱ Γότθοι τὰ πρὸς εὐσέβειαν, καὶ δι' αὐτοῦ μετασχόντες πολιτείας ἡμερωτέρας, πάντα ῥᾳδίως αὐτῷ ἐπείθοντο· πεπεισμένοι μηδὲν εἶναι φαῦλον τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων ἢ πραττομένων· ἅπαντα δὲ συντελεῖν εἰς χρή-

σιμον τοῖς ζηλοῦσιν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πλείστην δέδωκε πεῖραν τῆς αὐτοῦ ἀρετῆς· μυρίους μὲν ὑπομείνας κινδύνους ὑπὲρ τοῦ δόγματος, ἔτι τῶν εἰρημένων βαρβάρων ἑλληνικῶς θρησκευόντων· πρῶτος δὲ γραμμάτων εὑρετὴς αὐτοῖς ἐγένετο καὶ εἰς τὴν οἰκείαν φωνὴν μετέφρασε τὰς ἱερὰς βίβλους· καθότι μὲν οὖν ὡς ἐπίπαν οἱ παρὰ τὸν Ἴστρον βάρβαροι τὰ Ἀρείου φρονοῦσι, πρόφασις ἥδε. κατ' ἐκείνου δὲ καιροῦ πλῆθος τῶν ὑπὸ Φριτιγέρνην διὰ Χριστὸν μαρτυροῦντες, ἀνηρέθησαν· ὁ γὰρ Ἀθανάριχος, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῷ τεταγμένους Οὐλφίλα πείθοντος χριστιανίζειν ἀγανακτῶν, ὡς τῆς πατρῴας θρησκείας καινοτομουμένης, πολλοὺς πολλαῖς τιμωρίαις ὑπέβαλε. καὶ τοὺς μὲν εἰς εὐθύνας ἀγαγὼν, παρρησιασαμένους ἀνδρείως ὑπὲρ τοῦ δόγματος· τοὺς δὲ, μηδὲ λόγου μεταδούς, ἀνεῖλε. λέγεται γὰρ ὥς τι ξόανον ἐφ' ἁρμαμάξης ἑστὼς, οἵ γε τοῦτο ποιεῖν ὑπὸ Ἀθαναρίχου προσετάχθησαν, καθ' ἑκάστην σκηνὴν περιάγοντες τῶν χριστιανίζειν καταγγελλομένων, ἐκέλευον τοῦτο προσκυνεῖν καὶ θύειν. τῶν δὲ παραιτουμένων σὺν αὐτοῖς ἀνθρώποις τὰς σκηνὰς ἐνεπίμπρων. περιπαθέστερον δὲ τότε καὶ ἕτερον συμβῆναι πάθος ἐπυθόμην· ἀπειρηκότες γὰρ πολλοὶ τῇ βίᾳ τῶν θύειν ἀναγκαζόντων, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, ὧν αἱ μὲν παιδάρια ἐπήγοντο, αἱ δὲ ἀρτίτοκα βρέφη ὑπὸ τοὺς μαζοὺς ἔτρεφον, ἐπὶ τὴν σκηνὴν τῆς ἐνθάδε ἐκκλησίας κατέφυγον· προσαψάντων δὲ πῦρ τῶν Ἑλληνιστῶν, ἅπαντες διεφθάρησαν. οὐκ εἰς μακρὰν δὲ οἱ Γότθοι πρὸς ἀλλήλους ὡμονόησαν· καὶ εἰς ἀπόνοιαν ἐπαρθέντες, τοὺς Θρᾷκας ἐκακούργουν καὶ τὰς αὐτῶν πόλεις καὶ κώμας ἐδῄουν.

3. Theodoret.

IV, 33.

Ἐγὼ δέ προὔργον νομίζω, διδάξαι τοὺς ἀγνοοῦντας, ὅπως οἱ βάρβαροι τὴν Ἀρειανικὴν εἰσεδέξαντο νόσον. ὅτε τὸν Ἴστρον διαβάντες, πρὸς τὸν Οὐάλεντα τὴν εἰρήνην ἐσπείσαντο· τηνικαῦτα παρὼν Εὐδόξιος ὁ δυσώνυμος, ὑπέθετο τῷ βασιλεῖ πεῖσαι αὐτῷ κοινωνῆσαι τοὺς Γότθους· πάλαι γὰρ τὰς τῆς θεογνωσίας ἀκτῖνας δεξάμενοι, τοῖς ἀποστολικοῖς ἐνετρέφοντο δόγμασι· βεβαιοτέραν γάρ, ἔφη, τὸ κοινὸν τοῦ φρονήματος τὴν εἰρήνην ἐργάσεται. ταύτην ἐπαινέσας τὴν γνώμην ὁ Οὐάλης, προὔτεινε τοῖς ἐκείνων ἡγεμόσι τῶν δογμάτων τὴν συμφωνίαν, οἱ δὲ οὐκ ἀνέξεσθαι ἔλεγον τὴν πατρῴαν καταλείψειν διδασκαλίαν. κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν χρόνον Οὐλφίλας αὐτῶν ἐπίσκοπος ἦν, ᾧ μάλα ἐπείθοντο, καὶ τοὺς ἐκείνου λόγους ἀκινήτους ὑπελάμβανον νόμους· τοῦτον καὶ λόγοις καταθέλξας Εὐδόξιος καὶ χρήμασι δελεάσας πεῖσαι παρεσκεύασε τοὺς βαρβάρους τὴν βασιλέως κοινωνίαν ἀσπάσασθαι· ἔπεισε δὲ φήσας ἐκ φιλοτιμίας γεγενῆσθαι τὴν ἔριν, δογμάτων δὲ μηδεμίαν εἶναι διαφοράν. οὗ δὴ ἕνεκα μέχρι καὶ τήμερον οἱ Γότθοι μείζονα μὲν τὸν πατέρα λέ-

γουςι τοῦ υἱοῦ· κτίςμα δὲ τὸν υἱὸν εἰπεῖν οὐκ ἀνέχονται, καίτοι κοινωνοῦντες τοῖς λέγουςιν, ἀλλ' ὅμως οὐ παντάπαςι τὴν πατρῴαν διδαςκαλίαν κατέλιπον· καὶ γὰρ Οὐλφίλας Εὐδοξίῳ καὶ Οὐάλεντι κοινωνῆςαι πείθων αὐτούς, οὐκ εἶναι δογμάτων ἔφη διαφοράν, ἀλλὰ ματαίαν ἔριν ἐργάςαςθαι τὴν διάςταςιν.

Die Acta S. Nicetae (Acta Sanctorum, September 5, 40 ff.) haben keinen historischen Wert, vgl. G. Kaufmann HZ. 27, 281 ff.

Von den lateinischen Schriftstellern kommen nur Jordanes, † um 560 (Getica ed. Mommsen MGH. AA. 5, 1) und Isidor von Sevilla, † 636 (Historia Gothorum ed. Mommsen MGH. AA. 11) in Betracht; Cassiodor, † um 570, übersetzt in seiner Historia ecclesiastica tripartita Sokrates, Sozomenos und Theodoret. Erwähnenswert ist endlich noch Walafrid Strabo, † 849 (Libellus de exordiis et incrementis rerum ecclesiasticarum ed. V. Krause MGH. Legum Sectio II Capitularia II).

1. Jordanes.

De origine actibusque Getarum c. 51 (551).

Erant si quidem et alii Gothi, qui dicuntur minores, populus inmensus, cum suo pontifice ipsoque primate Vulfila, qui eis dicitur et litteras instituisse. hodieque sunt in Moesia regionem incolentes Nicopolitanam ad pedes Emimonti gens multa, sed paupera et inbellis nihilque habundans nisi armenta diversi generis pecorum et pascua silvaque lignarum; parum tritici citerarumque specierum terras fecundas. vineas vero nec, si sunt alibi, certi eorum cognoscent ex vicina loca sibi vinum negotiantes; nam lacte aluntur plerique (S. 127).

2. Isidor von Sevilla.

Historia Gothorum c. 8.

Tunc Gulfilas eorum episcopus Gothicas litteras condidit et scripturas *novi ac veteris testamenti* in eandem linguam convertit.[1]) *Gothi autem, statim ut litteras et legem habere coeperunt, construxerunt sibi dogmatis sui ecclesias, talia iuxta eundem Arrium de ipsa divinitate documenta tenentes, ut crederent filium patri maiestate esse minorem, aeternitate posteriorem, spiritum autem sanctum neque deum esse neque ex substantia patris existere, sed per filium creatum esse, utriusque ministerio deditum et amborum obsequio subditum. aliam quoque patris sicut personam sic et naturam adserentes, aliam filii, aliam denique*

---

[1]) Die durch Antiquadruck hervorgehobenen Worte stammen aus Isid. Chron. 350.

spiritus sancti, ut iam non secundum sanctae scripturae traditionem unus deus et dominus coleretur, sed iuxta idolatriae superstitionem tres dei venerarentur (S. 270 f.).

3. Walafrid Strabo.

Libellus de exordiis etc. c. 7.

Si autem quaeritur qua occasione ad nos vestigia haec Grecitatis advenerint, dicendum et barbaros in Romana republica militasse et multos praedicatorum Grecae et Latinae locutionis peritos inter has bestias cum erroribus pugnaturos venisse et eis pro causis multa nostros quae prius non noverant utilia didicisse, praecipueque a Gothis, qui et Getae, cum eo tempore quo ad fidem Christi licet non recto itinere perducti sunt, in Grecorum provinciis commorantes nostrum i. e. theotiscum sermonem habuerint et ut historiae testantur[1] *postmodum studiosi illius gentis divinos libros in suae locutionis proprietatem transtulerint quorum adhuc monimenta apud nonnullos habentur.* (S. 481.)

Zweites Kapitel.
Die Überlieferung der gotischen Bibel.

Folgende Handschriften bieten die Bruchstücke der gotischen Bibel:

1. Codex Argenteus (CA) auf der Universitätsbibliothek zu Upsala (Sign. DG. 1), früher in Prag, zuerst im Kloster Werden nachweisbar. Die Hs. ähnelt in ihrem Äußern dem Codex Brixianus (s. u.), der sich in Brescia befindet, einem der großen Zentren gotisch-lombardischen Einflusses. Geschrieben im 5./6. Jh. mit Silber- und Goldbuchstaben auf purpurgefärbtem Pergament, hat sie ursprünglich 330 Blätter gehabt, von denen 187 noch vorhanden sind. Sie enthält Bruchstücke der vier Evangelien in der Reihenfolge M J L Mc. Der Text ist in die eusebianischen[2] **Sektionen geteilt, die am Seitenrand gezählt werden. Hier und da zeigen sich geringe Abweichungen**

---

[1]) Cassiodor Hist. trip. VIII c. 13; Isidor Hist. Goth. c. 7. 8.

[2]) Eusebius von Caesarea hat die Evangelien in 1162 Sektionen (κεφάλαια) eingeteilt, um die Vergleichung der Parallelstellen zu erleichtern. Die Sektionen zerfallen in zehn κανόνες, je nachdem eine Stelle in allen vier Evangelien, in drei oder in zwei gleich oder ähnlich lautend anzutreffen oder einem der Evangelisten eigentümlich ist.

vom Herkömmlichen. Am untern Rande sind, von romanischen Bogen umschlossen, Parallelstellen angemerkt.

Erster Druck des CA durch F. Junius Dortrecht 1665. Neuere Kollation durch Gabelentz-Löbe. Einen zeilengetreuen Abdruck hat A. Uppström 1854—57 gegeben; auf ihm beruhn die spätern Ausgaben.

Anmerkung. Über die Geschichte der Hs. vgl. EB. § 11,1.

Die übrigen Bibelhandschriften sind samt und sonders Palimpseste (*codices rescripti*):

2. Codex Carolinus (Car), auf der herzoglichen Bibliothek zu Wolfenbüttel (Sign. 4148), früher in Weißenburg. Vgl. v. Heinemann Die Hss. der herzogl. Bibl. zu Wolfenb. 8,295; hier ist ein Faksimile von Fol. 255' gegeben. Vier Blätter in gotischer Uncialschrift des 5. Jhs., Bruchstücke aus dem 11.—15. Kapitel des Römerbriefs enthaltend. Die Hs. ist eine Bilingue: dem got. Text steht der entsprechende lateinische (Bezeichnung guelph) zur Seite. Sowohl der gotische wie auch der lateinische Text ist in Sinnzeilen (στιχηδόν) geschrieben.

Erste Veröffentlichung durch den Entdecker Abt Knittel 1762. Kollation durch Gabelentz-Löbe. Zeilengetreuer Abdruck des gotischen Textes bei Uppström Fragmenta gothica selecta (Ups. 1861) S. 5—13, des lateinischen Textes bei Tischendorf Anecdota sacra et profana[2] (1861) S. 155 ff.

3. Die Codices Ambrosiani der Bibel, auf der ambrosianischen Bibliothek zu Mailand. Sie stammen aus dem 613 gegründeten Kloster Bobbio (südwestlich von Piacenza).

a) Ambrosianus A (Sign. S. 36 parte superiore). Er umfaßt gegenwärtig 190 lesbare, 2 unlesbare und 12 leere Blattseiten. Übergeschrieben sind: *S. Gregorii Magni homilias in Ezechielem.* Zu Cod. A gehören außerdem 4 Blätter, die A. Reifferscheid 1866 in Turin entdeckt und Maßmann Germania 13,271 ff. veröffentlicht hat (der sog. Codex Taurinensis, abgekürzt Taur). Die Hs. bietet Bruchstücke der paulinischen Briefe in der Reihenfolge R K k E G Ph C Th th T t Tit Phil.

Der Hebräerbrief hat der Hs. von jeher gefehlt, denn auf S. 405, der vorletzten Seite der ursprünglichen got. Hs., findet sich der Schluß eines gotischen Festkalenders, dessen uns verlorener Hauptteil die 4 Blätter zwischen dem Schluß des Briefes an Philemon und dem erhaltenen Bruchstück ausgefüllt haben muß.

Die Hs. A ist bis K 4,12 (jah) in Sinnzeilen geschrieben (wie Car); von K 5,4 an hört das Einrücken der Zeilen auf, doch werden die Kola häufig durch Zwischenräume mitten in den Zeilen,

seltner durch Punkte angedeutet (W. Braun). Am Rande stehn Buchstaben (Zahlen) als Lese- und Einteilungszeichen. W. Braun ZZ. 30,433 ff. hat 30 sichere, 9 ziemlich sichere Zeichen dieser Art festgestellt.

Charakteristisch für A sind die zahlreichen Randglossen: der Forschung W. Brauns ist es gelungen, erheblich mehr Beispiele nachzuweisen, als vorher bekannt waren.

b) Ambrosianus B (Sign. S. 45 parte superiore). Er umfaßt gegenwärtig 154 beschriebene und 2 leere Blattseiten. Übergeschrieben ist: *S. Hieronymi explanatio in Isaiam.* Die Hs. bot ursprünglich sämtliche paulinischen Briefe in der gleichen Reihenfolge wie A, doch sind der Römerbrief und der Brief an Philemon verloren gegangen. Dagegen ist der 2. Korintherbrief vollständig erhalten. Daß der Epheserbrief vor dem Galaterbrief steht, hat H. Achelis Zeitschr. f. d. neutestamentl. Wissensch. 1,312 zuerst erkannt, indem er bei Uppström eine Verwechslung der handschriftlichen Lagen feststellte; W. Braun bestätigt die Richtigkeit seiner Annahme.

Am Rande von B findet sich eine vierfache Einteilung: 1) 44 Stellen werden durch *laiktjo* als Leseabschnitte bezeichnet; bei vielen von ihnen erscheint außerdem noch ein Buchstabe als Zahlzeichen. — 2) An 68 Stellen steht sicher, an 11 ziemlich sicher ein Zahlzeichen. — 3) Durch ein zusammengesetztes Zeichen, ein Abteilungszeichen erster Ordnung, sind 93 Stellen charakterisiert. — 4) Ein einfaches Zeichen, ein Abteilungszeichen zweiter Ordnung, ist an 170 Stellen nachweisbar.

In 20 von 28 Fällen entspricht den Buchstaben-Zahlzeichen von A in der Hs. B die Bezeichnung *laiktjo* oder ein Zahlzeichen.

Die Bezeichnung *laiktjo* stimmt in 26 Fällen mit den *lectiones* des Euthalius im Cod. Reg. Alexand. genau überein, während ihr in 18 Fällen ein nur um wenige Verse verschiedner Leseabschnitt entspricht. Die Zahlzeichen von B stimmen in 44 von 79 Fällen mit den *capita* des Euthalius überein, unterscheiden sich in den meisten andern Fällen nur 1—3 Verse von ihnen.

Näheres in dem wichtigen Aufsatz von W. Braun ZZ. 30,433—48.

Die Randglossen, in A so häufig, fehlen in B bis auf ein einziges Beispiel (K 15,57).

Über das Verhältnis des Textes von A zu dem von B hat Bernhardt ZZ. 5,186 ff. gehandelt, doch bedürfen seine Aufstellungen mehrfach der Korrektur. Vgl. besonders Kauffmann ZZ. 35,436—39.

c) Ambrosianus C (Sign. J. 61 parte superiore). 2 Blätter mit Bruchstücken aus Matthaeus Kap. 25—27. Übergeschrieben sind Teile der Evangelien. Die Schrift ist sehr verschieden von jener der andern Hss.

d) Ambrosianus D (Sign. G. 82 parte superiore). 3 Blätter mit Bruchstücken aus Nehemias Kap. 5—7. Übergeschrieben ist ein lat. Kommentar zu den Büchern der Könige.

Die ambrosianischen Hss. wurden von Angelo Mai entdeckt und von C. O. Castiglione in den Jahren 1819—39 mit mustergültiger Sorgfalt herausgegeben.[1]) Vgl. Ulphilae partium ineditarum in Ambrosianis palimpsestis ab Angelo Majo repertarum specimen coniunctis curis eiusdem Maji et C. O. Castillionaei editum, Mediolani 1819. 4°. — Ulphilae versio gothica epistolae D. Pauli ad Corinthios secundae, quam etc. edidit C. O. Castillionaeus, Mediol. 1829. 4°. — Gothicae versionis epistolarum D. Pauli ad Romanos, ad Corinthios primae, ad Ephesios quae supersunt etc. ed. C. O. Castillionaeus, Mediol. 1834. 4°. — Gothicae versionis epistolarum D. Pauli ad Galatas, ad Philippenses, ad Colossenses, ad Thessalonicenses primae quae supersunt etc. ed. C. O. Castillionaeus, Mediol. 1835. 4°. — Gothicae versionis epistolarum D. Pauli ad Thessalonicenses secundae, ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem quae supersunt etc. ed. C. O. Castillionaeus, Mediol. 1839. 4°. — Für die Ausgabe von Gabelentz und Löbe hat Castiglione die schwierigen Stellen auf Wunsch der Herausgeber nochmals verglichen.

Uppström gab in den Fragmenta Gotica, 1861 (C) und den Codices Ambrosiani, 1864—68 (ABD) einen zeilengetreuen Abdruck der Mailänder Bibelhandschriften, der für die Folgezeit die Grundlage aller Ausgaben bildete. Aber die Zuverlässigkeit seines Textes ist nicht unerheblich überschätzt worden. Die Kürze der Zeit[2]) gestattete Uppström nicht, alle Schwierigkeiten der Hss. in ruhiger Sammlung zu überwinden. So kommt es, daß er vielfach zu Unrecht von Castiglione abweicht, daß er nicht selten vorgefaßte Meinungen in den Text hineinträgt.

---

[1]) Über die Leistungen Castigliones urteilt Braun ZZ. 31,430: «Je länger ich mich mit den hiesigen (d. i. Mailänder) got. Palimpsesten beschäftige und je genauer ich mit ihnen bekannt werde, um so höher steigt meine Bewunderung für ihren ersten Herausgeber. Was wir ihm verdanken, was er in zwanzigjähriger gewissenhafter Arbeit geleistet hat, weiß nur wirklich zu schätzen, wer selbst die Schwierigkeiten der Arbeit kennen gelernt hat. Sein Verdienst sollte darum auch allseitig anerkannt und nicht, wie es oft geschieht, um Uppströms willen geschmälert werden.»

[2]) „*Quum vero hic industria ingenti una aestate perficeret, quod duarum opus existimaverat, fieri non potuit quin de viribus corporis multum detraheretur.*“ Worte des Sohnes, vgl. Cod. Ambr. S. II.

Es ist das große Verdienst Wilhelm Brauns, durch ein jahrelang mit höchster Sorgfalt fortgesetztes Studium den Wortlaut der Mailänder Handschriften endgültig festgestellt zu haben, soweit die Schriftzüge gegenwärtig überhaupt noch erkennbar sind.

Die Ergebnisse seiner Durchforschung der Hss. ABCD werden zum erstenmal in der vorliegenden Ausgabe veröffentlicht.

Zu diesen Bibelhandschriften kommen die Handschriften folgender im Anhang mitgeteilter Texte:

1. Eine Erläuterung des Johannesevangeliums, von Maßmann treffend: Skeireins aiwaggeljons þairh Iohannen genannt. Die dürftigen Überreste des umfangreichen Werkes hat A. Mai entdeckt. Es sind nur 8 Blätter erhalten, die einer Hs. aus Bobbio entstammen. Blatt 1. 2. 5. 6. 7 befinden sich auf der Ambrosiana in Mailand (Codex Ambrosianus E, Sign. E. 147 parte superiore). Übergeschrieben ist ein Teil der Akten des Concilium Chalcedonense und auf S. 114 Strophe 1—10 des Carmen de synodo Ticinensi. Die Rückseite des 6. Blattes ist nicht neu beschrieben worden. — Bl. 3. 4. 8 sind auf der Vaticana in Rom (Sign. Cod. Vat. lat. 5750). Übergeschrieben ist ein Teil des Fronto. Vgl. Reifferscheids Mitteilungen über den Ambrosianus Berichte der Wiener Ak. d. W., phil.-hist. Kl. 67,486—89, über den Vaticanus ebd. 68,618—22.

Der Kommentar bricht mit Joh. 7,52 ab, also mit dem Schluß des 7. Johanneskapitels in der got. Bibel. Ob auch die flg. Kapitel behandelt waren, wissen wir nicht. Den Umfang der Hs. bis zum Schluß des 7. Kapitels berechnet Dietrich auf 78 Bl., mit Einschluß der uns erhaltenen 8 Blätter.

Leider hat Castiglione in dem von ihm und A. Mai 1819 edierten 'Specimen' nur Seite 310 mit der ihm eigenen musterhaften Sorgfalt herausgegeben. Die gesamten Bruchstücke veröffentlichte Maßmann 1834. Zu Gabelentz-Löbes Ausgabe steuerte Castiglione wertvolle Mitteilungen bei. Eine ziemlich flüchtige Vergleichung des Textes unternahm Uppström und bot in den 'Fragmenta' 1861 einen zeilengetreuen Abdruck. In ein neues Stadium trat die Textgeschichte durch die tief eindringenden Untersuchungen W. Brauns. Dieser veröffentlichte ZZ. 31,429—51 die Ergebnisse seiner sorgsamsten Nachprüfung der Mailänder Skeireinsblätter. Die römischen Blätter hat Fr. Kauffmann jüngst kollationiert. Auf Brauns und Kauffmanns Lesungen beruht die verdienstvolle Ausgabe der Skeireins durch E. Dietrich~~, die den zweiten Band der von Kauffmann herausgegebenen Texte und Untersuchungen zur altgerm. Religionsgeschichte~~ (Straßburg 190[illegible]), ~~bildet~~. [illegible]

Der in der vorliegenden Ausgabe gebotene Text schließt sich so eng als möglich an die handschriftliche Überlieferung an, weicht deshalb an einigen Stellen selbst von Dietrichs im allgemeinen erfreulich konservativer Textgestaltung ab. Die Anmerkungen bieten außer dem Wortlaut der Bibelstellen nur jene Parallelen aus der theologischen Literatur, die wörtliche Anklänge zeigen, gleichviel ob unmittelbare oder mittelbare Abhängigkeit anzunehmen ist.[1]) Dagegen mußte auf die von Dietrich in reicher Fülle zusammengestellten biblischen 'Quellennachweise' verzichtet werden, weil sie im besten Falle nur die Herkunft einzelner Gedanken oder Worte dartun, für die charakteristische Form der Skeireins jedoch ohne jede Bedeutung sind. Knappe erläuternde Bemerkungen sollen das Verständnis schwieriger Stellen erleichtern.

Wer der Verfasser der Skeireins sei, wissen wir nicht. Dietrich entscheidet sich für Wulfila, ohne zwingende Gründe beizubringen. Der Stil ist unbeholfen, mancherlei kleinere Abweichungen vom Sprachgebrauch der gotischen Bibel fallen auf. Die Zeit der Abfassung ist nicht mit einiger Sicherheit zu bestimmen.

2. Von der Überlieferung des in A erhaltenen Kalenderbruchstücks ist bei der Besprechung von A schon die Rede gewesen.

3. Die gotischen Sätze und Zahlen in der Salzburg-Wiener Alkuinhandschrift (Wien Hofbibliothek Nr. 795). Die Hs. stammt aus dem 9./10. Jh. Sie bietet auf Fol. 20 ein ae. Runenalphabet, dem die 16 ersten Buchstaben eines got. Alphabets zur Seite geschrieben sind, dann auf Fol. 20' zwei gotische Alphabete mit den Namen der Buchstaben. Hierauf folgen auf derselben Seite 20' einige Sätze in gotischer Sprache und Schrift, über denen eine Art phonetischer Transkription in lateinischen Buchstaben steht. Den Beschluß machen zwei Reihen gotischer Zahlen, unter denen römische Ziffern stehn. Die Bruchstücke sind nach den Mitteilungen Kopitars zuerst von Wilh. Grimm in den Wiener Jahrbüchern der Literatur Bd. 43 (Wien 1828) mit Faksimile veröffentlicht worden; einen Neudruck des Aufsatzes bringen die Kleineren Schriften 3,85 ff., namentlich 95—103. Vgl. außerdem Kirchhoff Runenalphabet² 1854 S. 20 ff., v. Grienberger PBB. 21,192 ff., Luft Studien zu den ältesten german. Alphabeten 1898 S. 76 ff., Kauffmann ZZ. 29,318 ff., Kisch Versuch einer neuen Erklärung der in der Alkuinhandschrift (Nr. 795) ....

[1]) Zitiert werden Ammonius (MSG. 85), Cyrill (MSG. 73), Theodor von Heraclea (B. Corderii Catena Patrum Graec. in St. Iohannem. Antwerpen 1630); außerdem Hahn Bibliothek der Symbole³ (Breslau 1897).

enthaltenen got. Fragmente. Gymnasialprogramm von Prag-Neustadt 1902.

4. Zwei lateinische Verkaufsurkunden auf Papyrus bieten (im ganzen 5) Beglaubigungen und Unterschriften in gotischer Sprache. Die eine befindet sich in Neapel, die andere, früher in Arezzo aufbewahrt, ist verschollen. Herausgegeben in Faksimile von Maßmann (Wien 1838). Vgl. dazu Kauffmann ZZ. 31,90 und Wrede HZ. Anz. 47,337. Die Unterschriften der Urkunde von Neapel hat W. Braun neu kollationiert; die Resultate seiner Vergleichung bietet der Abdruck in dieser Ausgabe.

Drittes Kapitel.

Der Text der gotischen Bibel und seine Vorlage.

I. Die Vorlage.

Daß Wulfila die gotische Bibel aus dem Griechischen übersetzt hat, lehrt fast ein jeder Vers seiner Übertragung, es bedarf daher nicht des ausdrücklichen Zeugnisses der Acta S. Nicetae.

Ebenso steht es von vornherein fest, daß der Übersetzer den Text zugrunde gelegt haben muß, der in seiner Diözese, dem Sprengel von Konstantinopel, geherrscht hat, vgl. de Lagarde Mitteilungen 4,21. Wie dieser Text im vierten Jahrhundert beschaffen war, läßt sich mit ziemlicher Sicherheit bis ins Einzelne feststellen. Es empfiehlt sich, bei dieser Untersuchung das AT. und das NT. gesondert zu betrachten.

A. Das Alte Testament.

Hieronymus sagt in der Praefatio in librum Paralipomenon: *Alexandria et Aegyptus in Septuaginta suis Hesychium laudat auctorem. Constantinopolis usque Antiochiam Luciani martyris exemplaria probat. Mediae inter has provinciae Palaestinae*[1]) *codices legunt quos ab Origene elaboratos Eusebius et Pamphilus vulgaverunt: totusque orbis hac inter se trifaria varietate compugnat.*

Ähnlich drückt er sich in dem berühmten Schreiben an die got. Kleriker Sunnia und Fretela (MSL. 22,837 ff.) aus: *breviter admoneo*

---

[1]) alii: *Palaestinos*, doch schreibt de Lagarde die im Text gegebene Lesart wohl mit Recht dem Hieronymus zu.

ut sciatis, aliam esse editionem quam Origenes et Caesariensis Eusebius omnesque Graeciae tractatores κοινήν *i. e. communem appellant atque vulgatam et a plerisque nunc* Λουκιανός *dicitur, aliam septuaginta interpretum quae in* ἑξαπλοῖς *codicibus reperitur et a nobis in latinum sermonem fideliter versa est et Ierusolymae atque in orientis ecclesiae decantatur.*

Aus diesen Worten geht klar hervor, daß die Rezension Lucians[1]) als Vorlage des gotischen AT. zu gelten hat. Von ihr können wir uns ein ziemlich genaues Bild machen. Denn Field hat in seinem Werke über die Hexapla des Origenes einige ausdrücklich als lucianisch bezeichnete Stellen nachgewiesen (Prolegomena S. LXXXIVf.) und ihren Text in den Minuskeln 19. 82. 93. 108 Ho. wiedergefunden: diese bieten also den Wortlaut der Rezension Lucians. Unabhängig von ihm hat de Lagarde aus den alttestamentlichen Zitaten des h. Chrysostomus[2]) festgestellt, daß der Text der hist. Bücher seines AT. mit dem der Minuskeln 19. 82. 93. 108. 118, z. T. auch 44 (nach seiner Bezeichnung d f h m p und z)[3]) identisch ist. Alle diese Handschriften stammen von einem und demselben Archetypus. In dem Werke Librorum veteris testamenti canonicorum pars prior (Gottingae 1883) hat er für die historischen Bücher des AT. diesen lucianischen Urtext wiederhergestellt.

In diesem Werke führt er auch den Nachweis, daß der lucianische Text den alttestamentlichen Bruchstücken der gotischen Bibel zugrunde liegt, indem er S. XIV der Vorrede für Nehemias 5,13—17 (d. i. nach der Benennung der lucianischen Bibel Ezdras α 15,13—17) die gotische Fassung neben die griechische stellt.

De Lagardes Nachweis war dadurch von größter Bedeutung, daß er die Bruchstücke des gotischen AT. in einen weiten historischen Zusammenhang einordnete, der vor der Rekonstruktion des lucianischen Textes nicht erkannt werden konnte, in den Tatsachen selbst brachte er keine Überraschung.

Schon C. O. Castiglione hatte 1819 im 'Specimen' darauf hingewiesen, daß den got. Fragmenten des AT. der griechische

---

[1]) Lucian ist in Samosata geboren, war Presbyter in Antiochien, der Begründer der antiochenischen Exegetenschule. Als Lehrer des Arius und des Eusebius von Nikomedien ist er der geistige Vater des Arianismus. Er starb am 7. Januar 312 als Märtyrer.

[2]) geb. 344 oder 347 in Antiochien, 381 Diakon, 386 Presbyter, bis 397 Prediger an der Hauptkirche von Antiochien, 398—404 Bischof von Konstantinopel, † 407.

[3]) Für Nehemias kommen nur 93. 108 und 44 in Frage.

Text der complutenser Polyglotte (1514—17) nahe stehe. Das ist kein Zufall; denn min 108, eine Hs. lucianischen Gepräges, liegt in der Complutensis den geschichtlichen Büchern des AT. zugrunde, vgl. Swete Introduction to the Old Testament in Greek (Cambridge 1900) S. 172f. und die dort genannte Literatur, außerdem Ohrloff ZZ. 7,253.

Ferner hatte im Jahre 1876 Ohrloff ZZ. 7,251—95 die Übereinstimmung der got. Bruchstücke des AT. mit den Hss. 19. 82. 93. 108 dargetan, d. h. mit jener Handschriftengruppe, «auf welche die Septuagintaforscher bereits Wellhausen aufmerksam gemacht hat wegen ihres vermutlich sehr hohen Wertes für die Rekonstruktion des 'wahren Textes der Septuaginta' (Text der Bücher Samuelis S. 221ff.)». Der gotische Text weise aber neben den Berührungen mit dem griech. Text jener Hss. zahlreiche Änderungen nach der Vulgata auf; diese sei schon vom Übersetzer zu Rate gezogen worden.[1])

An de Lagarde knüpft der wichtige Aufsatz von Fr. Kauffmann ZZ. 29,312—37 an. Er führt den überzeugenden Nachweis — der erst auf Grund von de Lagardes Luciantext überhaupt geführt werden konnte —, daß die früher als Ezdras 2,8—42 bezeichnete Liste in Wirklichkeit dem 7. Kapitel des Nehemias angehört. Ebenso schlagend widerlegt er Ohrloffs Behauptung, daß die got. Fassung vom Wortlaut der latein. Vulgata beeinflußt sei. Er selbst kommt freilich auch nicht mit dem reinen Luciantext aus. Wohl gelingt es ihm, viele Abweichungen auf den Einfluß von Parallelstellen zurückzuführen, dennoch ist das Schlußresultat nicht einheitlich: dem Übersetzer habe ein Mischtext vorgelegen; der lucianische Grundstock sei durchsetzt mit Lesarten der 'Septuaginta' (SinAB und Genossen) und zeige außerdem Spuren einer dritten Rezension, vielleicht der Hesychischen.

Es ist nicht zu verkennen, daß durch die Annahme eines solchen Mischtextes das Wertvollste an de Lagardes Ergebnis wieder preisgegeben wird. Dies hat E. Langner verhüten wollen, als er in

---

[1]) A. Kisch Der Septuagintakodex des Ulfilas Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums (1873) 22,42—46 85—89 und 215—19 ist nur zu dem recht unbestimmten Ergebnis gelangt, «daß dem Ulfilas bei der Übersetzung der Bücher Esra-Nehemia eine von der unsern verschiedene, dem hebräischen Texte treuere Septuaginta (oder andere griech. Übersetzung?) vorgelegen hat». Mit Recht lehnt er jedoch, im Gegensatz zu Ohrloff, jede Beeinflussung des gotischen Textes durch die lat. Vulgata ab.

dem Osterprogramm Die gotischen Nehemia-Fragmente (Sprottau 1903) Kauffmanns Beweisführung für Neh. 5,13—7,3 einer Nachprüfung unterwarf. Das Ergebnis der Untersuchung Langners ist, daß sich allerdings 5,18 und in der ersten Hälfte von 6,19 Abweichungen finden, die bisher nicht auf ihre Quelle zurückzuführen waren, daß 6,17 von 6,19 (2. Hälfte) beeinflußt ist, daß sich aber im übrigen der Text des got. Bruchstücks mit dem Lucians aufs genaueste deckt.

Damit aber ist die Schwierigkeit nur zum kleinern Teile überwunden; denn die Liste des 7. Kapitels, die am meisten Abweichungen zeigt, ist von Langner von der Untersuchung ausgeschlossen. Besteht für sie wenigstens Kauffmanns Mischtext zu recht?

A priori schon dürfte es in hohem Maße bedenklich erscheinen, für die Liste Neh. 7 einen Mischtext als Vorlage anzunehmen, wenn es feststeht, daß der unmittelbar vorausgehenden Partie der reine Luciantext zugrunde liegt. Die tatsächlich vorhandenen, ziemlich beträchtlichen Abweichungen der Liste von dem reinen Luciantext verlangen aber zu ihrer Erklärung keineswegs einer solchen mit mehrern Unbekannten rechnenden Hypothese, sie werden durch eine wesentlich einfachere Voraussetzung begreiflich.

Sieht man von einigen wenigen Zahlendifferenzen ab, die ohne Bedenken auf Lese- oder Schreibfehler zurückgeführt werden dürfen, so zerfallen die Abweichungen des gotischen Textes vom Wortlaut Lucians in zwei Gruppen; sie sind entweder

1. Änderungen nach den parallelen Listen Ezdras α Kap. 5 und Ezdras β Kap. 2 — oder

2. Änderungen nach der 'Septuaginta' (SinAB usw.).

Keine Tatsache nötigt uns, diese Änderungen samt und sonders schon der Vorlage der gotischen Bibel zuzuschreiben, vielmehr führt die Textgeschichte des NT. ganz naturgemäß zu der Auffassung, daß die beiden Gruppen von Störungen vielmehr im wesentlichen der Tätigkeit gotischer Textkritiker ihren Ursprung verdanken. Aus den Untersuchungen Kauffmanns über den Charakter des gotischen Textes der paulinischen Briefe scheint sich mir die vorgeschlagene Erklärung mit Notwendigkeit zu ergeben.

Die Vergleichung der Liste Neh. 7 mit den beiden Parallellisten lag für diese Textkritiker nahe genug. Ebenso natürlich war es, daß die ursprünglich wohl nur am Rande vermerkten Abweichungen später in den Text eindrangen und die alte Lesart verdrängten: die Evangelien wie die Episteln bieten zahlreiche Beispiele eines solchen Verfahrens.

Wenn ferner im NT. der Text der lateinischen Bibel ungemein häufig zur Vergleichung herangezogen ward und einen umgestaltenden Einfluß auf den Wortlaut der gotischen Übersetzung ausübte, wenn an einigen Stellen auch griechische Varianten, deutlich erkennbar, in den got. Text eingedrungen sind, so haben wir das Recht zu erwarten, daß sich auch im AT. die Spuren einer solchen Textvergleichung nachweisen lassen. Was aber lag hier näher, als den Text der 'Septuaginta' (SinAB usw.) zur Vergleichung heranzuziehn, nach ihm zu ändern und zu bessern? Und wo konnte ein größeres Bedürfnis nach einer solchen Vergleichung bestehn als gerade bei einer Namen- und Zahlenliste, wie sie Neh. 7 bietet?

Das Rätsel, das uns der Wortlaut des gotischen Nehemias aufgibt, löst sich also aufs einfachste, wenn wir auf diesen alttestamentlichen Text dieselbe Methode anwenden, die sich dem NT. gegenüber glänzend bewährt hat.

B. Das Neue Testament.

Wie für das AT., so scheinen auch für das NT. verschiedene Rezensionen unternommen worden zu sein. Von zwei Versuchen berichtet uns Hieronymus in der Epist. ad Damasum: *Hoc certe cum in nostro sermone discordat et diversos rivulorum tramites ducit, uno de fonte quaerendum est. Praetermitto eos codices quos a Luciano et Hesychio nuncupatos paucorum hominum adserit perversa contentio, quibus utique nec in veteri instrumento post LXX interpretes emendare, quid licuit nec in novo profuit emendasse, cum multarum gentium linguis scriptura ante translata doceat falsa esse quae addita sunt.* Weitere Nachrichten über diese Rezensionen fehlen uns; doch hat man versucht, auf anderm Wege das durch die Worte des Hieronymus gestellte Problem zu lösen.

Als erster hat der schwäbische Theolog J. A. Bengel (1687—1752) die Masse der Hss. durch die Unterscheidung von Familien zu gruppieren unternommen. Semler (1725—91) und vor allen Dingen Griesbach (1745—1812) haben den Gedanken weiter verfolgt, Griesbach ihn systematisch ausgebaut. Er unterscheidet eine okzidentale, eine alexandrinische und eine konstantinopolitanische Rezension (vertreten durch die Hss. AEFGHS). Ebenso stellt J. L. Hug (1765 bis 1846) eine ägyptische Rezension Hesychs (BC), eine asiatische (oder antiochenisch-konstantinopolitanische) Lucians (EFGHSV) und eine Rezension des Origenes auf. Die gotische Übersetzung beruht nach ihm wie die slavische auf der konstant. Rezension, ist aber durch die altlat. Übersetzungen vor Hieronymus, welche die Goten in

III*

Italien kennen lernten, stark beeinflußt worden. Will man die mit ungemeiner Treue wiedergegebene Vorlage herstellen, so hat man nur die fremden (lat.) Bestandteile auszuscheiden. Weniger deutlich als in den Evangelien tritt die Vorlage in den Episteln hervor.

Auf Grund reichen Materials wagten dann die beiden englischen Theologen B. F. Westcott (1825—1901) und F. J. A. Hort (1828—92) eine neue Klassifizierung zu geben, vgl. The New Testament in the Original Greek. I Text II Introduction, Appendix. Erste Auflage, Cambridge und London 1881. Sie nehmen 3 (oder richtiger 4) Typen an: 1. den syrischen (besser: antiochenischen) Typus, um 300 von Lucian geschaffen, vor 400 nach Konstantinopel gekommen: die Hauptmasse unserer Textzeugen gehört ihm an. — 2. den westlichen Typus, vertreten durch D, die altlat. Übersetzungen und die Zitate der ältesten Väter. — 3. den in Alexandrien entstandenen «neutralen» Typus (B Sin), von dem sich 4. der spezifisch alexandrinische Typus ACLTXΞ abgezweigt hat.

Den großartigsten aller Versuche, in das Chaos der Einzelhandschriften Ordnung und System zu bringen, stellt trotz unvermeidlicher Schwächen im einzelnen H. v. Sodens 'über Berge, Wüsten und Meere dringende Minuskelforschung' dar, vgl. Die Schriften des Neuen Testaments in ihrer ältesten erreichbaren Textgestalt hergestellt auf Grund ihrer Textgeschichte. Band I Die Textzeugen und die Textformen. Abteilung 1—3. Berlin, A. Duncker 1902—7. Auch v. Soden unterscheidet drei, voneinander mannigfach beeinflußte Textfamilien: 1. die syrisch-antiochenische Rezension, die Κοινή des Hieronymus (*K). — 2. die ägyptisch-alexandrinische Rezension, die nach Hieronymus auf Hesych zurückgeht (*H); vgl. hierzu namentlich Bousset Textkritische Studien zum NT. Texte und Untersuchungen XI, 4 S. 74ff. — 3. die palästinensisch-jerusalemitische Rezension, nach dem Zeugnis des Hieronymus durch Eusebius von Caesarea († 339) und Pamphilus († 309) herausgegeben (*I).

Nun hat im Jahre 331 Konstantin bei Eusebius 50 Exemplare des AT. und des NT. für die Hauptkirchen seines Reiches bestellt, vgl. Eusebius Vita Constantini IV, 36f.: dieser Auftrag setzt offenbar die Vollendung der eusebianischen Rezension voraus. Er hat zur Folge gehabt, daß der *I-Text vorübergehend in Konstantinopel geherrscht hat. Doch hat er das Feld nicht lange unangefochten behauptet; mit dem antiochenischen *K-Text begann schon bald ein Kampf um die Vorherrschaft, der mit dem Siege von *K endete. Die Etappen in diesem Kampfe sind die verschiedenen Mischtypen von *I und *K.

Eine solche Mischform aus der zweiten Hälfte des 4. Jhs. bietet uns die Bibel des Chrysostomus.[1]) Sie zeigt im wesentlichen *K-Text (genauer die altertümliche Form *K[r]), ist jedoch mit *I-Lesarten durchsetzt und zwar in den verschiedenen Teilen des NT. in verschieden hohem Grade. Der Text des Johannesevangeliums unterscheidet sich von dem des Matthaeusevangeliums dadurch, daß hier der *I-Text stärker vertreten ist als im Matthaeus, etwa entsprechend dem Typus *K[a]. Einen ähnlichen, jedoch nicht identischen Mischtext zeigen die großen Kappadokier, im besondern Basilius, und Theodoret von Kyros. Näheres bei v. Soden S. 1460ff.

Wie einst de Lagarde die alttestamentlichen Zitate des Chrysostomus zur Feststellung der lucianischen Rezension des AT. benutzt hat, so hat Fr. Kauffmann den Text des NT. in den Homilien des Chrysostomus über Matthaeus und Johannes dazu verwertet, die Vorlage der gotischen Bibel zu bestimmen, vgl. die Aufsätze ZZ. 30,148—83 (Matthaeus), 31,181—94 (Johannes). Hierdurch ist die enge Verwandtschaft der Bibel des Chrysostomus mit dem griech. NT. Wulfilas erwiesen.

Noch einen Schritt weiter bringen uns die Untersuchungen v. Sodens, indem sie erstlich — wie schon erwähnt — über die Entstehung des Chrysostomustextes neuen Aufschluß geben und zweitens das Verhältnis des Wulfilanischen Textes zu den Mischtypen des Chrysostomus usw. schärfer präzisieren. v. Sodens Ergebnis ist, daß Wulfilas Vorlage ein *K-Text ist, in den *I-Lesarten eingedrungen sind; daß er also dem des Chrysostomus (namentlich im Matthaeusevangelium) ganz analog ist. Die Mischung beider Elemente in der Vorlage der got. Bibel deckt sich jedoch mit keinem der nachgewiesenen Mischtypen vollständig, vgl. S. 1469f.

So wertvoll daher der Text des Chrysostomus zur Kontrolle ist, so wird er doch nicht die einzige Grundlage zur Rekonstruktion von Wulfilas Vorlage bilden dürfen, vielmehr sind die Vertreter der *K- und *I-Typen systematisch heranzuziehn. Die folgende Übersicht soll daher über die Einordnung der wichtigsten Handschriften bei v. Soden orientieren; den üblichen Siglen sind die Bezeichnungen v. Sodens in Klammern beigefügt.

---

[1]) Homilien zu Matthaeus, krit. Ausgabe von Field (Oxford 1839), Abdruck MSG. 57. Homilien zu Johannes MSG. 59, krit. Ausgabe fehlt.

I. Die Evangelien.

A. Die *K-Formen.

1. Zum Typus *K^{1}, der reinsten Form der Κοινή, gehören außer der Athos-Hs. Ω (ε 61), deren Kollation noch nicht veröffentlicht ist, die Hss. V (ε 75) Mosquensis IX. Jh. und S (ε 1027) Vaticanus X.

2. Den Typus *K^{i}, d. h. einen *I-Typus, der fast zum reinen *K-Typus geworden ist, vertreten die Hss. E (ε 55) Basiliensis VIII.; F (ε 86) Boreelianus IX. Utrecht; G (ε 87) Seidelii IX./X. London; H (ε 88) Seidelii IX./X. Hamburg. In engern Beziehungen zueinander stehn EG und FH.

3. Dem Typus *K^{a}, einem *K weniger nahestehenden *I-Typus, gehören zu K (ε 71) Cyprius IX. Paris und namentlich Π (ε 73) Petropolitanus IX. Außerdem ist A (δ 4) Alexandrinus V. London 'ein unter Konkurrenz von *H *K *K^{a} redigierter Text'.

Den *K-Text, freilich in einer spätern Form, hat mit großer Sorgfalt Chr. F. Matthaei in seiner Ausgabe des NT. hergestellt (12 Bände, Riga 1782—88; kleinere Ausgabe 3 Bände 1803—7). Bei dem konservativen Charakter von *K ist die Ausgabe auch für die Rekonstruktion des ältern *K-Textes von Bedeutung: «denn mehr als leichte Stilisierungen des sprachlichen Gewandes bedeuten die verschiedenen Spielarten der *K nicht, die wir festzustellen in der Lage sind. Die Materie des Textes bleibt durch die ganzen vielleicht 1200 Jahre intakt» (v. Soden S. 712).

B. Die *H-Formen.

Durch alte Zeugen von großer Reinheit erhalten. Genannt seien: B (δ 1) Vaticanus IV. Jh. und der ihm nahe verwandte Sin (δ 2) IV. Petersburg; beide Hss., namentlich Sin, sind von *K^{1} und spärlicher von *I beeinflußt. C (δ 3) Ephraemi rescriptus V. Paris, ebenfalls von *K beeinflußt. L (ε 56) Parisiensis VIII.

Die Ausgaben von Tregelles (1857—72), Tischendorf (Editio octava critica maior 1869—72; Prolegomena von Gregory 1884—94), Westcott-Hort und B. Weiß (1894 ff., Handausgabe^{1} 1902) bieten im wesentlichen den *H-Text.

C. Die *I-Formen.

Die Rezension hat sich nicht rein durchzusetzen vermocht; sie existiert nur in mehr oder weniger stark abgewandelten Typen. Außer den schon genannten, zu *K gewordenen Typen *K^{i} und *K^{a} kommen etwa in Betracht:

1. Typus *I^{r}, 'der schwächste Aufguß von *I': 90 % *K. Hierzu gehört Λ (ε 77) Tischendorfianus IX. Jh. Oxford (Luc. Joh.).

2. Typus *I: Γ (ε70) Tischendorfianus IX. Oxford, 'fließender Übergang zu *K unter Bevorzugung von *K[r]. Eine Gruppe innerhalb dieses Typus bilden die Purpurkodizes Φ (ε17) C (ε18) N (ε19) usw., die den Text der Kirchenprovinz Konstantinopels im 6. Jh. bieten. Ihrer Textform steht die der Kappadokier nahe.

3. Typus *O, Textmischung von *K[1] und *I: U (ε90) Nanianus X. Venedig, sehr stark nach *K abgeschwächt.

4. Typus *I[a], der relativ beste Repräsentant der Rezension *I. Hierzu gehört u. a. D (δ5) Bezae, Cantabrigensis VI. D ist der Hauptsache nach eine Mischung von *I und *K[1], sehr stark beeinflußt von den altlateinischen Evangelientexten. Reihenfolge der Evangelien M J L Mc.[1])

Soviel zur genauern Bestimmung der Texttypen im einzelnen auch noch zu tun bleibt, im ganzen bedeutet v. Sodens System ohne Zweifel einen Fortschritt; für die Rekonstruktion der Vorlage, die Wulfila seiner Übersetzung zugrunde gelegt hat, leistet es wertvolle Dienste. Es zeigt uns, daß in erster Linie die Hss. SV (*K[1]) und EG FH (*K[1]) in Betracht kommen. Außerdem sind die stark nach *K korrigierten Hss. ΠK (*K[a]) Λ (*I[r]) Γ (*I) und U (*O) heranzuziehn. Abweichungen von dem sich hieraus ergebenden Text bedeuten weitergehende *I-Einwirkungen oder nachträgliche äußere Eingriffe in den Text der Übersetzung.

v. Sodens Forschungen werfen auch auf zwei bisher im Dunkeln gebliebene Punkte willkommenes Licht. Es wird nun begreiflich, wie Bernhardt zu dem, für uns so befremdenden Resultate kommen konnte, «daß unter allen unsern griech. Hss. keine dem got. Texte näher verwandt sei als A» (Krit. Untersuchungen 1,23). In dieser Fassung ist Bernhardts Behauptung natürlich falsch (vgl. namentlich Kauffmann ZZ. 30,145—48); wie er aber zu seiner Ansicht gelangen, wie er behaupten konnte, daß an den wichtigsten und entscheidendsten Stellen, wo sich der got. Text des Markus mit A decke, dieses «oft C, noch öfter EFGHKMSUVXΓ» zur Seite habe, das wird jetzt verständlich: A ist eine Mischung von *H und *K *K[a], muß also in relativ zahlreichen Fällen zu den typischen Vertretern des *K-Textes stimmen. Und auch C ist von den alten *H-Hss. verhältnismäßig am stärksten von *K beeinflußt.

---

[1]) Über diese Reihenfolge, die in D, in altlat. Bibel-Hss. und im Codex Argenteus erscheint, vgl. Corssen Monarchianische Prologe (Texte u. Untersuchungen XV, 1) S. 65; Zahn Einleitung 2,176; Geschichte des Kanons 2,364 ff.

Zweitens werden die Beziehungen des gotischen Textes zu D klar: beide haben, merkwürdigerweise meist an denselben Stellen (v. Soden 1470), die Einwirkung der altlateinischen Übersetzungen erfahren.

II. Die paulinischen Briefe.

Hier liegen die Verhältnisse wesentlich einfacher als bei den Evangelien. Auch über die paulinischen Briefe besitzen wir Homilien des Chrysostomus[1]): daß der Text des Chrysostomus auch in diesem Abschnitt des NT. der gotischen Fassung nahe steht, hat Kauffmann ZZ. 35,433—63 für die beiden Korintherbriefe erwiesen.

Die Hss. der paulinischen Briefe pflegt man in drei Klassen einzuteilen: 1. Alexandrinische Klasse: SinABC, die schon vorher genannt sind, H Euthalianus VI. Jh. Bruchstücke Athos, Kiew, Moskau, Paris, Petersburg, Turin.

2. Italische Klasse: D Claromontanus Gr.-Lat. VI. Paris. E Sangermanensis Gr.-Lat. (Gr. fehlerhafte Abschrift von D) IX. Petersburg; F Augiensis Gr.-Lat. IX. Cambridge; G Boernerianus Gr.-Lat. IX. Dresden.

3. Asiatische Klasse: K Mosquensis IX.; L Angelicus IX. Rom; P Porfirianus rescriptus IX. Petersburg. Dazu kommt M Wolfianus IX. 2 Bl. (Korintherbr.) Hamburg.

Wie Gifford S. 75ff. nachgewiesen hat, stimmen KL, meistens auch P weitaus am genauesten zum Text des Chrysostomus. Hier und da berührt sich dieser jedoch auch mit der ital. Klasse.

Für die Rekonstruktion der Vorlage des got. Textes bilden also Chrys. KLP(M) die Grundlage.

Aber die gotische Fassung der paulinischen Briefe hat gleich den Evangelien, jedoch in noch höherm Maße, eine umgestaltende Einwirkung von seiten der altlat. Übersetzungen erfahren.

---

[1]) Krit. Ausgabe von Field in der Bibliotheca Patrum. Oxford 1845—62. Der Text von MSG. 61. 62 ist veraltet. Wertvoll für die Kenntnis der Textform des Chrysostomus ist die Untersuchung von S. K. Gifford Pauli Epistolas qua forma legerit Ioannes Chrysostomus. Diss. Halle 1902.

II. Der gotische Text und die altlateinische Bibel.

I. Die Evangelien.

Die lat. Evangelientexte vor Hieronymus (Siglum it)[1]) zerfallen in zwei deutlich voneinander geschiedene Klassen von sehr ungleichem Umfang.

1. Der afrikanische Text: k Bobbiensis V./VI. Jh. Turin (Bruchstücke von M und Mc), gedruckt in den Old Latin Biblical Texts von Wordsworth usw. II (1886). — e Palatinus IV./V. Wien 1 Blatt Dublin, hrsg. von J. Belsheim (Christiania 1896).

2. Der europäische[2]) Text: a Vercellensis IV./V. Jh., hrsg. von Belsheim (ebd. 1894). — b Veronensis IV./V., hrsg. von Bianchini Evangeliarium quadruplex (Rom 1749) abgedruckt MSL. 12. — c Colbertinus XII. Paris (für die Evv. altlat.), ungenau hrsg. von Belsheim (1888). — d latein. Hälfte von D (s. o.); D d hrsg. von Scrivener Bezae Codex Cantabrigensis (Cambridge 1864). — f Brixianus VI. Jh. Brescia, abgedruckt bei Wordsworth-White Novum Testamentum . . . secundum editionem St. Hieronymi I (Oxford 1889—98). — ff[1] Corbeiensis[1] X. Petersburg (nur M), hrsg. von Belsheim (1881), vgl. auch MSL. 12. — ff[2] Corbeiensis[2] VII. Paris, hrsg. von Belsheim (1887). — g[1] Sangermanensis[1] IX. Paris (Mischtext), hrsg. in den Old Latin Biblical Texts I (Oxford 1883). — g[2] Sangermanensis[2] X. Paris (Mischtext), kollationiert bei Sabatier Bibliorum sacrorum Latinae versiones antiquae. Bd. 3 (Rheims 1743. Paris 1751). — h Claromontanus IV./V. Rom (nur für Matthaeus altlat.), hrsg. von Belsheim (1892). — i Vindobonensis VII. (Bruchstücke von L Mc), hrsg. von Belsheim (Leipzig 1885). — l Rehdigeranus VII. Breslau, hrsg. von Fr. Haase (Breslau 1865—66).[3]) — m: das sogen. Pseudo-Augustinische Speculum oder der liber de divinis scripturis, eine Sammlung von Belegstellen aus AT. und NT. VIII./IX. Rom, hrsg. von Weihrich (Corpus Scriptorum ecclesiasti-

---

[1]) Über die gebräuchliche, doch wenig glückliche Bezeichnung 'Itala' vgl. Burkitt The Old-Latin and the Itala. Cambridge 1896 (Texts and Studies IV 3).

[2]) Die Unterscheidung Horts zwischen einem 'europäischen' und einem 'italischen' Text (vertreten durch f und die in der Komposition völlig abweichende Hs. q) ist durch Burkitt Jour. Theol. Studies 1,130 beseitigt worden.

[3]) Nach v. Soden S. 1554ff. gehören abc zusammen (n ist eine Dublette von a); eine ziemlich nahe Verwandtschaft besteht zwischen ff[1] und l.

corum Latinorum 12) Wien 1887. Die neutestamentl. Bruchstücke hrsg. von Belsheim (Christiania 1899). — q Monacensis VI./VII., hrsg. in den Old Lat. Bibl. Texts III (Oxford 1888). — r Usserianus VII., hrsg. von Abbott (Dublin 1884).

Die Reihenfolge M J L Mc (wie in CA) findet sich in a b (D) d e f ff² q r.

Der afrikanische und der europäische Text scheinen zwei voneinander unabhängige Übersetzungen zu sein, die auf *I-H-K, d. h. die gemeinsame Grundlage der Rezensionen *I *H *K zurückgeht, vgl. v. Soden S. 1544 ff.

Für die Geschichte des gotischen Textes ist der Brixianus (f) bei weitem die interessanteste Hs. Schon äußerlich zeigt er große Ähnlichkeit mit CA, scheint aus derselben Kalligraphenschule des 6. Jhs. zu stammen. Daß auch innere Beziehungen vorhanden sind, lehren die beiden eingehefteten Pergamentblätter der Praefatio.[1]) Ihr Text lautet:

Sanctus Petrus apostolus et *discipulus saluatoris, domini nostri Iesu Cristi, edocens fideles propter diuersitatem adsertionis linguarum admonet cunctos — ut in octauo libro Clementis continet scribtum*[2]) — *dicens sic: "audite me conserui dilectissimi. bonum est, ut unusquisque uestrum secundum quod potest prosit accedentibus ad fidem religionis nostrae. et ideo non uos pigeat secundum sapientiam, quae vobis per dei providentiam conlata est, disserentes instruere, ignaros edocere: ita tamen ut his quae a me audistis et tradita sunt uobis uestri tantum sermonis eloquentiam societis, nec aliquid proprium et quod uobis non est traditum proloquamini, etiamsi uobis uerisimile uideatur. sed ut dixi quae ipse a uero propheta suscepta uobis tradidi prosequimini, etiamsi minus plenae adsertionis esse uidebuntur."*

Et ideo ne in interpraetationibus linguarum, secundum quae in interiora libri ostenduntur, legenti uideatur aliud in Graeca lingua, aliud in Latina uel Gotica, designata esse conscribta: illud aduertat quis, quod si pro disciplina lingua[e] *discrepationem ostendit,*

---

[1]) Zuerst veröffentlicht von Bianchini in dessen Evangelium quadruplex 1,2 ff. (Rom 1749), dann nach einer Abschrift Mommsens von M. Haupt im Berliner Lektionskatalog von 1869 (Opuscula 2,407 ff.) und nach neuer Kollation von F. Kauffmann ZZ. 32,305 ff., dessen Text der obige Abdruck wiedergibt. Versuch einer krit. Herstellung von Draeseke Zeitschr. f. wissenschaftl. Theologie 50,107—18.

[2]) d. i. in den Clementinischen Recognitationen, übersetzt von Rufinus. Seiner Übertragung Lib. VIII cap. 37 entstammt das flg. Zitat.

ad unam tamen intentionem concurrit. quare nullus exinde titubare debet de quod ipsa auctoritas manifestat secundum intentione<m> linguae. propter declinationes sonus uocis diligenti perceptione statuta sunt, ut in subsequentibus conscribta leguntur.

Haec res fecit probanter publicare propter aliquos qui falsa adsertione secundum uoluntate<m> sua<m> mendacia in lege uel in euangeliis per interpraetationem propria<m> posuerunt. quare illa declinantes haec posita sunt quae antiquitas legis in dictis Graecorum contineri inueniuntur et ipsas etymologias linguarum conuenienter sibi conscribtas ad unum sensum concurrere demonstra[n]*tur. nam et ea<s> conuenit indicare, pro quod in* **uulthres**[1]) *factu<m> est — latina uero lingua adnotatio significatur — <ut> quare it positum est agnosci possit. ubi littera .gr. super uulthre inuenitur, sciat qui legit quod in ipso uulthre secundum quod Graecus continet scribtum est. ubi vero littera .la. super uulthre inuenitur, secundum latina<m> lingua<m> in uulthre ostensum est. et ideo ista instructio demonstrata <i>ta est, ne legentes ipsos uulthres non perciperent, pro qua ratione positi sint. sed quod ....*

---

continet] *continetur* Draeseke. — *in interiora libri ostenduntur*] *interiora libri ostendunt* Dr. *in interiore ora libri* Schöne (ZZ. 32,319[1]). — *lingua*] Haupt, *linguae* f Kauffm. Dr. — *discrepationem ostendit*] *discrepatio semet ostendit* Dr. — *de quod*] *de eo quod* Dr. — *propter declinationes sonus*] *et quae propter decl. sonorum* Dr. — *probanter*] *probantia* Dr. — *conuenienter*] Kauffm., *convenientes* f Haupt. — *eas*] Kauffm., *ea* f Haupt. — *pro quod in uulthres*] *pro eo quod in uulthres* Dr. — *positum est*] *positum sit* Dr.

In der kurzen, aber tiefeinschneidenden Rezension von Wordsworth-White's Novum Testamentum (Jour. Theol. Studies 1,129—34) hat F. C. Burkitt dargetan, daß f von den Herausgebern zu Unrecht als typischer Vertreter jener altlat. Hss. hingestellt ist, die Hieronymus seiner Revision zugrunde gelegt haben soll. Anknüpfend an die in der Praefatio verheißenen *uulthres* oder *adnotationes*, von denen in f jede Spur fehlt, faßt er die Praefatio als Einleitung zu einer bilinguen lateinisch-gotischen Handschrift (ähnlich jener, von der uns der Car einige Bruchstücke erhalten hat), die mit kritischen Anmerkungen versehn war. f hat dann als Abschrift des lateinischen Teils der Bilingue zu gelten.

Nun erscheinen die schon längst beobachteten Beziehungen des Textes von f zu dem Text des CA in neuem Lichte: nicht der got.

---

[1]) *wulþrs* · διαφορία λέξεως

Text ist nach f korrigiert, wie man bisher fast durchweg annahm, sondern umgekehrt, der Text von f ist dort, wo er sowohl von dem Text der altlat. Bibel als auch von dem der Vulgata abweicht, nach dem Wortlaut der gotischen Bibel geändert.[1]) Burkitt verweist auf die entscheidenden Stellen L 14,32 6,7 M 6,24 9,8 27,42 27,8 27,49 Mc 4,24, die nach der ihnen innewohnenden Beweiskraft geordnet sind.

Der got. Einfluß zeigt sich ferner in der Wiedergabe einzelner Wörter durch f. M 9,8 L 2,20 hat f z. B. *magnificare* an Stelle von *glorificare* vg; L 4,35.39.41, wo im gr. Text dreimal ἐπιτιμᾶν erscheint, und vg (wie b) *increpauit* — *imperauit* — *imperans* übersetzt, schreibt f *comminatus est* — *increpauit* — *increpans* wie *gahvotida* — *gasok* — *gasakands* (S. 133).

Vgl. auch die Zusammenstellungen, die Kauffmann ZZ. 32,320 ff. im Anschluß an Burkitts Entdeckung für M und J gemacht hat.

Die Tatsache der gotischen Einwirkung auf f erklärt auch am besten die sonst befremdliche Erscheinung, daß f von allen altlateinischen Texten weitaus die meisten *K-Lesarten bietet.

Übrigens hat f außer dem gotischen Einfluß — und zwar in weit überwiegendem Maße — auch den der Vulgata erfahren: in beinahe 90 % aller Fälle ist es dieser angeglichen worden.

Ganz ähnlich ist es um den lateinischen Text der uns erhaltenen Bruchstücke des bilinguen Car bestellt: auch hier folgt der lateinische Text unverkennbar dem gotischen, im Gegensatz zum Wortlaut der übrigen altlat. Hss., vgl. Burkitt S. 134 Fußnote 2.

Die in der Praefatio des Brixianus angekündigten *uulthres* i. e. *adnotationes* finden sich tatsächlich in unsern got. Hss.: in CA und zahlreicher in A sind Randglossen überliefert. Außerdem läßt sich in einer Reihe von Fällen schlagend nachweisen, daß ursprüngliche Randglossen in den Text eingedrungen sind und entweder die alte Lesart verdrängt oder sich neben sie gestellt haben. Ein Teil dieser Randglossen verrät deutlich die Einwirkung des altlateinischen Bibeltextes.

---

[1]) Freilich hat schon Bernhardt Kritische Untersuchungen 2,10 vor Burkitt (und ohne daß dieser davon wußte) die 'Vermutung' geäußert, daß «f nach einer got. Handschrift interpoliert» sei und zum Beweise auf L 4,41 5,18 6,7; 2,24 4,9 5,14 9,12 verwiesen, aber er hat die Tragweite dieser Entdeckung nicht erkannt. Der beste Beweis hierfür ist die Tatsache, daß er nach wie vor den got. Evangelientext in der überwiegenden Mehrzahl der Stellen von f beeinflußt sein läßt.

Endlich enthält die Praefatio, wie Kauffmann a. a. O. mit Recht hervorhebt, eine unverkennbare Polemik gegen die freiere Übersetzungstechnik des Hieronymus, sie ist also von demselben Geist erfüllt, der den Brief der got. Kleriker Sunnia und Fretela an Hieronymus diktiert hat.

Am schwächsten ist der Einfluß der altlateinischen Bibel auf den got. Text in M (vgl. Kauffmann ZZ. 31,178—80), obwohl er auch hier nicht ganz fehlt, wesentlich stärker in J L Mc. Im einzelnen Fall ist nicht immer mit voller Sicherheit zu bestimmen, ob die Abweichung des got. Textes von *K erst auf der Einwirkung von it beruht oder ob das *K fremde Element schon in die griech. Vorlage eingedrungen ist: die Wahrscheinlichkeit spricht meist für die erste Annahme, besonders in dem Fall, wenn dem Text von it nur reine *H-Hss. zur Seite stehn.[1])

II. Die paulinischen Briefe.

Von Hss. der altlateinischen Übersetzungen kommen hier in Betracht defg, d. h. die lateinischen Teile der griech. Hss. DEFG (s. o.), r und r² Monacenses V./VI. Jh. (Bruchstücke aus R K k G E Ph T; Th).

Über guelph, den lat. Text des Car, s. o. Sein Text ist, wie erwähnt, nach dem gotischen korrigiert.

In den Paulinen ist der Einfluß der altlateinischen Bibel auf den got. Text besonders stark, vgl. namentlich Kauffmann ZZ. 35, 453—62. Er tritt um so klarer hervor, je einfacher die Überlieferungsverhältnisse der paulinischen Briefe im Gegensatz zu denen der Evangelien sind.

Ob auch die Vulgata (vg) in vereinzelten Fällen auf den got. Text eingewirkt habe, gestatten die unsichern Spuren nicht zu entscheiden.

Weder bei den Episteln noch bei den Evangelien ist an eine streng systematische Vergleichung von Satz mit Satz, Wort mit Wort zu denken; es waltet hier der Zufall und die Laune der Schreiber: je nachdem Abweichungen die Aufmerksamkeit auf sich zogen, je

---

[1]) Überall dort, wo griech. Hss., deren Lesarten auch sonst mitunter im got. Texte nachweisbar sind, den Wortlaut von it bieten, ist dieser Wortlaut in den griech. Evangelientext der Ausgabe aufgenommen worden: es soll damit nur angedeutet werden, daß in diesen Fällen die Möglichkeit einer Beeinflussung der griechischen Vorlage besteht. Der Apparat gibt hier stets einen genauen Überblick über den Stand der Dinge und gestattet so, die Bedeutung der einzelnen Faktoren gegeneinander abzuwägen.

nachdem ursprüngliche Randglossen in den Text aufgenommen wurden, wechselt naturgemäß das Bild, das uns der gotische Text bietet.

Anmerkung. Von den ältern Untersuchungen des lateinischen Elementes in der gotischen Bibel ist die von Marold Germania 26,129 ff. 27,23 ff. 28,50 ff., Wissenschaftl. Monatsblätter 1879 S. 81 ff. völlig verfehlt, Bangerts Programm Der Einfluß der lateinischen Quellen auf die got. Bibelübersetzung (Rudolstadt 1880) unkritisch. Dagegen bietet Bernhardt in den kritischen Untersuchungen über die got. Bibelübersetzung I (Meiningen 1864) II (Elberfeld 1868) sowie in seiner Ausgabe manches Wertvolle. Vgl. auch die treffenden Bemerkungen v. Sodens S. 1469 und 1470.

III. Die Einflüsse der Parallelstellen.

Von jeher haben in der Überlieferung der biblischen Texte die Änderungen nach Parallelstellen eine große Rolle gespielt. Das sinnreiche System der eusebianischen κεφάλαια und κανόνες war ganz dazu angetan, die Neigung zum Ausgleich ähnlich lautender Stellen zu fördern. Von den griech. Rezensionen zeigt *K die stärksten Spuren des Einflusses von Parallelstellen; noch weiter reicht er in den altlateinischen Übersetzungen; auf diese ist auch wohl der große Umfang der Paralleleinwirkungen in dem griech. Text von D zum guten Teil zurückzuführen.

So ist es selbstverständlich, daß wir auch in der gotischen Bibel auf Schritt und Tritt (am wenigsten im Matthaeus) dem Einfluß der Parallelstellen begegnen. Die hierdurch veranlaßten Änderungen gehören zu einem Teile natürlich schon der griechischen Vorlage an, zu einem andern Teil verdanken sie der lateinischen Bibel ihr Dasein; ein dritter Teil endlich, dessen Umfang und Bedeutung nicht unterschätzt werden darf, ist gotisches Sondergut, ist das Ergebnis der textkritischen Bemühungen gotischer Kleriker, von denen schon früher die Rede gewesen ist.

Der gotische Wortlaut der Liste Nehemias Kap. 7 ist nur durch die Vergleichung der beiden parallelen Listen Ezdras α Kap. 5 und Ezdras β Kap. 2 verständlich geworden. Für das NT. ergibt sich als Frucht einer systematischen Vergleichung das Resultat, daß beinahe alle Abweichungen des gotischen Textes vom Wortlaut der griechischen Vorlage, die nicht auf Interpolationen nach der lateinischen Bibel beruhn, auf Änderungen nach Parallelstellen zurückzuführen sind.

Anmerkung. Das Verständnis des gotischen Textes in der Liste Neh. 7 hat Kauffmann ZZ. 29,316 ff. erschlossen. Von den frühern Herausgebern haben namentlich Maßmann und Bernhardt, dieser besonders in den paulinischen Briefen, auf die Einwirkung der Parallelstellen geachtet, ohne freilich das Material zu erschöpfen.

Die gotische Bibel.

Matthaeus.

V.

15 . . . . ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ.
16 οὕτως λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως
ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα καὶ δοξάσωσιν τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν
τοῖς οὐρανοῖς. 17 μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς
προφήτας· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι ἀλλὰ πληρῶσαι. 18 ἀμὴν γὰρ λέγω
ὑμῖν· ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἓν ἢ μία κεραία οὐ
μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται. 19 ὃς ἐὰν οὖν
λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων καὶ διδάξῃ οὕτως τοὺς
ἀνθρώπους, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· ὃς
δ' ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν
οὐρανῶν. 20 λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη
πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασι-
λείαν τῶν οὐρανῶν. 21 ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις· οὐ φονεύ-
σεις· ὃς δ' ἂν φονεύσῃ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει. 22 ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν
ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῇ ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει·
ὃς δ' ἂν εἴπῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ· ῥακά, ἔνοχος ἔσται τῷ συνεδρίῳ· ὃς
δ' ἂν εἴπῃ· μωρέ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός. 23 ἐὰν οὖν
προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον κἀκεῖ μνησθῇς ὅτι ὁ
ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, 24 ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν
τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ὕπαγε πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ
τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου. 25 ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου
ταχύ, ἕως ὅτου εἶ ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ· μήποτέ σε παραδῷ ὁ ἀντί-
δικος τῷ κριτῇ, καὶ ὁ κριτής σε παραδῷ τῷ ὑπηρέτῃ, καὶ εἰς φυλακὴν
βληθήσῃ. 26 ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν, ἕως ἂν ἀποδῷς
τὸν ἔσχατον κοδράντην. 27 ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη· οὐ μοιχεύσεις.
28 ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι
αὐτὴν ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. 29 εἰ δὲ ὁ ὀφθαλμός
σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρει

V, 20. ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη] *K, ἡ δικ. ὑμῶν SU.

~~*Anz. 47, 333.*~~ — 29. usstagg] ~~*Uppström*~~; ~~usstagg~~ CA; ~~*vgl. EB.* § 205.~~

V, 19. swa[2]] *Zusatz* nach swa[1]; *vgl.* behm.

Matthaeus.

V.

15 .... ak ana lukarnastaþin, jah liuteiþ allaim þaim in þamma
garda. 16 swa liuhtjai liuhaþ izwar in andwairþja manne, ei gasai-
ƕaina izwara goda waurstwa jah hauhjaina attan izwarana þana in
himinam. 17 ni hugjaiþ ei qemjau gatairan witoþ aiþþau praufe-
tuns; ni qam gatairan, ak usfulljan. 18 amen auk qiþa izwis: und
þatei usleiþiþ himins jah airþa, jota ains aiþþau ains striks ni
usleiþiþ af witoda, unte allata wairþiþ. 19 iþ saei nu gatairiþ
aina anabusne þizo minnistono jah laisjai swa mans, minnista hai-
tada in þiudangardjai himine; iþ saei taujiþ jah laisjai swa, sah
mikils haitada in þiudangardjai himine. 20 qiþa auk izwis þatei
nibai managizo wairþiþ izwaraizos garaihteins þau þize bokarje jah
Fareisaie, ni þau qimiþ in þiudangardjai himine. 21 hausideduþ
þatei qiþan ist þaim airizam: ni maurþrjais; iþ saei maurþreiþ
skula wairþiþ stauai. 22 aþþan ik qiþa izwis þatei ƕazuh modags
broþr seinamma sware, skula wairþiþ stauai; iþ saei qiþiþ broþr
seinamma raka, skula wairþiþ gaqumþai; aþþan saei qiþiþ dwala,
skula wairþiþ in gaiainnan funins. 23 jabai nu bairais aibr þein du
hunslastada jah jainar gamuneis þatei broþar þeins habaiþ ƕa bi
þuk, 24 aflet jainar þo giba þeina in andwairþja hunslastadis jah
gagg faurþis gasibjon broþr þeinamma, jah biþe atgaggands atbair
þo giba þeina. 25 sijais waila hugjands andastauin þeinamma
sprauto, und þatei is in wiga miþ imma, ibai ƕan atgibai þuk sa
andastaua stauin, jah sa staua þuk atgibai andbahta, jah in karkara
galagjaza. 26 amen qiþa þus: ni usgaggis jainþro, unte usgibis
þana minnistan kintu. 27 hausideduþ þatei qiþan ist: ni horinos.
28 aþþan ik qiþa izwis, þatei ƕazuh saei saiƕiþ qinon du luston
izos, ju gahorinoda izai in hairtin seinamma. 29 iþ jabai augo þein
þata taihswo marzjai þuk, usstigg ita jah wairp af þus; batizo ist

---

Die Verse Matth. 3,11 (in freier Fassung) und 5,8 sind in der Skeireins III und VI überliefert. Mit 5,15 beginnt CA.

V, 15. liuteiþ] CA *für* liuhteiþ, *vgl. EB. § 27.* — 17. ei qemjau] CA; ik *vor* qemjau *durch Rasur getilgt.* — 23. aibr] *J. Grimm* ~~*Gramm. 1², 43.63 (nach ae. tifer, ahd. zepar), aibr CA.*~~ *Vgl. Wrede HZ.*

γάρ coι ἵνα ἀπόληται ἓν τῶν μελῶν cου καὶ μὴ ὅλον τὸ cῶμά cου
βληθῇ εἰc γέενναν.
30 καὶ εἰ ἡ δεξιά cου χεὶρ cκανδαλίζει cε, ἔκκοψον
αὐτὴν καὶ βάλε ἀπὸ coῦ· cυμφέρει γάρ coι ἵνα ἀπόληται ἓν τῶν μελῶν
cου καὶ μὴ ὅλον τὸ cῶμά cου βληθῇ εἰc γέενναν.
31 ἐρρέθη δὲ ὅτι
ὃc ἂν ἀπολύcῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, δότω αὐτῇ ἀποcτάcιον.
32 ἐγὼ δὲ
λέγω ὑμῖν ὅτι ὃc ἂν ἀπολύcῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, παρεκτὸc λόγου
πορνείαc, ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶcθαι, καὶ ὃc ἐὰν ἀπολελυμένην γαμήcῃ,
μοιχᾶται.
33 πάλιν ἠκούcατε ὅτι ἐρρέθη τοῖc ἀρχαίοιc· οὐκ ἐπιορκήcειc,
ἀποδώcειc δὲ τῷ κυρίῳ τοὺc ὅρκουc cου.
34 ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ
ὀμόcαι ὅλωc, μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνοc ἐcτὶν τοῦ θεοῦ,
35 μήτε
ἐν τῇ γῇ, ὅτι ὑποπόδιόν ἐcτιν τῶν ποδῶν αὐτοῦ, μήτε εἰc Ἱεροcόλυμα,
ὅτι πόλιc ἐcτὶν τοῦ μεγάλου βαcιλέωc.
36 μήτε ἐν τῇ κεφαλῇ cου
ὀμόcῃc, ὅτι οὐ δύναcαι μίαν τρίχα λευκὴν ἢ μέλαιναν ποιῆcαι.
37 ἔcτω
δὲ ὁ λόγοc ὑμῶν ναί ναί, οὔ οὔ· τὸ δὲ περιccὸν τούτων ἐκ τοῦ
πονηροῦ ἐcτιν.
38 ἠκούcατε ὅτι ἐρρέθη· ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ
ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντοc.
39 ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντιcτῆναι τῷ πονηρῷ.
ἀλλ' ὅcτιc cε ῥαπίcει ἐπὶ τὴν δεξιάν cου cιαγόνα, cτρέψον αὐτῷ καὶ
τὴν ἄλλην.
40 καὶ τῷ θέλοντί coι κριθῆναι καὶ τὸν χιτῶνά cου λαβεῖν,
ἄφεc αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον.
41 καὶ ὅcτιc cε ἀγγαρεύcει μίλιον ἕν,
ὕπαγε μετ' αὐτοῦ δύο.
42 τῷ αἰτοῦντί cε δίδου, καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ
coῦ δανείcαcθαι μὴ ἀποcτραφῇc.
43 ἠκούcατε ὅτι ἐρρέθη· ἀγαπήcειc
τὸν πληcίον cου καὶ μιcήcειc τὸν ἐχθρόν cου.
44 ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν·
ἀγαπᾶτε τοὺc ἐχθροὺc ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺc καταρωμένουc ὑμᾶc, καλῶc
ποιεῖτε τοῖc μιcοῦcιν ὑμᾶc, καὶ προcεύχεcθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων
ὑμᾶc καὶ διωκόντων ὑμᾶc·
45 ὅπωc γένηcθε υἱοὶ τοῦ πατρὸc ὑμῶν
τοῦ ἐν οὐρανοῖc, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺc καὶ ἀγα-
θοὺc καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίουc καὶ ἀδίκουc.
46 ἐὰν γὰρ ἀγαπήcητε τοὺc
ἀγαπῶνταc ὑμᾶc, τίνα μιcθὸν ἔχετε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ
ποιοῦcιν;
47 καὶ ἐὰν ἀcπάcηcθε τοὺc φίλουc ὑμῶν μόνον, τί περιccὸν
ποιεῖτε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦcιν;
48 ἔcεcθε οὖν ὑμεῖc
τέλειοι, ὥcπερ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖc οὐρανοῖc τέλειόc ἐcτιν.

V, 31. ἀποcτάcιον] βιβλίον ἀποcταcίου Chr. (*nach Deuter. 24,1* LXX). — 41. ὅcτιc cε ἀγγαρεύcει] *K (ἀγγαρεύcῃ EGV), ἐάν τίc cε ἀγγαρεύcῃ Chr. — 47. τελῶναι] *K, ἐθνικοί SinBDZ min it pler. vg; *vielleicht auch* Chr.

Die Stelle ist in Unordnung geraten. Am Schluß ist ausgefallen: jah wrikandans izwis; *dafür ist aber* wrikandans *an die Stelle der Übersetzung von* καταρωμένουc (*etwa* fraqiþandans) *getreten.* — 46. ainans] *Zusatz nach V. 47.* — þai þiudo] *an Stelle von* motarjos, *scheint durch Versehn hier statt in V. 47 eingesetzt worden zu sein.*

auk þus ei fraqistnai ains liþiwe þeinaize, jah ni allata leik þein
gadriusai in gaiainnan. 30 jah jabai taihswo þeina handus marzjai
þuk, afmait þo jah wairp af þus; batizo ist auk þus ei fraqistnai
ains liþiwe þeinaize, jah ni allata leik þein gadriusai in gaiainnan.
31 qiþanuh þan ist þatei ƕazuh saei afletai qen, gibai izai afstassais
bokos. 32 iþ ik qiþa izwis þatei ƕazuh saei afletiþ qen seina, inuh
fairina kalkinassaus, taujiþ þo horinon; jah sa ize afsatida liugaiþ,
horinoþ. 33 aftra hausideduþ þatei qiþan ist þaim airizam: ni
ufarswarais, iþ usgibais fraujin aiþans þeinans. 34 aþþan ik qiþa
izwis ni swaran allis, ni bi himina, unte stols ist gudis; 35 nih bi
airþai, unte fotubaurd ist fotiwe is; nih bi Iairusaulwmai, unte
baurgs ist þis mikilins þiudanis; 36 nih bi haubida þeinamma
swarais, unte ni magt ain tagl ƕeit aiþþau swart gataujan. 37 sijaiþ-
þan waurd izwar: ja, ja; ne, ne; iþ þata managizo þaim us þamma
ubilin ist. 38 hausideduþ þatei qiþan ist: augo und augin, jah
tunþu und tunþau. 39 iþ ik qiþa izwis ni andstandan allis þamma
unseljin; ak jabai ƕas þuk stautai bi taihswon þeina kinnu, wandei
imma jah þo anþara. 40 jah þamma wiljandin miþ þus staua jah
paida þeina niman, aflet imma jah wastja. 41 jah jabai ƕas þuk
ananauþjai rasta aina, gaggais miþ imma twos. 42 þamma bidjandin
þuk gibais, jah þamma wiljandin af þus leiƕan sis ni uswandjais.
43 hausideduþ þatei qiþan ist: frijos neƕundjan þeinana, jah fiais
fiand þeinana. 44 aþþan ik qiþa izwis: frijoþ fijands izwarans,
þiuþjaiþ þans wrikandans izwis, waila taujaiþ þaim hatjandam izwis,
jah bidjaiþ bi þans usþriutandans izwis, 45 ei wairþaiþ sunjus
attins izwaris þis in himinam, unte sunnon seina urranneiþ ana
ubilans jah godans, jah rigneiþ ana garaihtans jah ana inwindans.
46 jabai auk frijoþ þans frijondans izwis ainans, ƕo mizdono habaiþ?
niu jah þai þiudo þata samo taujand? 47 jah jabai goleiþ þans
frijonds izwarans þatainei, ƕe managizo taujiþ? niu jah motarjos
þata samo taujand? 48 sijaiþ nu jus fullatojai, swaswe atta izwar
sa in himinam fullatojis ist.

V, 31. ƕazuh] ƕaƕazuh CA. — 32. ize] CA *für* izei, *vgl. EB.* *§ 22,1 B.* — 34. gudis] *Hench, vgl. EB. § 133 Anm.,* gþs *stets die Hss.*

V, 31. qen] αὐτοῦ *fehlt nach Mc 10,2.* — afstassais bokos] *nach Deuteron. 24,1; vgl. Mc 10,4.* — 39. allis] *Zusatz nach V. 34.* — jabai ƕas þuk stautai] *vgl. 'si quis te percusserit'* it vg. — 41. jabai ƕas] *nach V. 39.* — 44. þans wrikandans izwis — þans usþriutandans izwis]

VI.

1 Προϲέχετε τὴν ἐλεημοϲύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροϲθεν τῶν
ἀνθρώπων πρὸϲ τὸ θεαθῆναι αὐτοῖϲ· εἰ δὲ μήγε, μισθὸν οὐκ ἔχετε παρὰ
τῷ πατρὶ ὑμῶν τῷ ἐν τοῖϲ οὐρανοῖϲ. 2 ὅταν οὖν ποιῇϲ ἐλεημοϲύνην,
μὴ ϲαλπίϲῃϲ ἔμπροϲθέν ϲου, ὥϲπερ οἱ ὑποκριταὶ ποιοῦϲιν ἐν ταῖϲ ϲυνα-
γωγαῖϲ καὶ ἐν ταῖϲ ῥύμαιϲ, ὅπωϲ δοξαϲθῶϲιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. ἀμὴν
λέγω ὑμῖν, ἀπέχουϲι τὸν μιϲθὸν αὐτῶν. 3 ϲοῦ δὲ ποιοῦντοϲ ἐλεημο-
ϲύνην μὴ γνώτω ἡ ἀριϲτερά ϲου τί ποιεῖ ἡ δεξιά ϲου, 4 ὅπωϲ ᾖ ϲοῦ
ἡ ἐλεημοϲύνη ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ ὁ πατήρ ϲου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ
ἀποδώϲει ϲοι ἐν τῷ φανερῷ. 5 καὶ ὅταν προϲεύχηϲθε, οὐκ ἔϲεϲθε
ὥϲπερ οἱ ὑποκριταί, ὅτι φιλοῦϲιν ἐν ταῖϲ ϲυναγωγαῖϲ καὶ ἐν ταῖϲ γωνίαιϲ
τῶν πλατειῶν ἑϲτῶτεϲ προϲεύχεϲθαι, ὅπωϲ ἂν φανῶϲι τοῖϲ ἀνθρώποιϲ.
ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀπέχουϲι τὸν μιϲθὸν αὐτῶν. 6 ϲὺ δὲ ὅταν
προϲεύχῃ, εἴϲελθε εἰϲ τὸ ταμιεῖόν ϲου καὶ κλείϲαϲ τὴν θύραν ϲου
πρόϲευξαι τῷ πατρί ϲου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ ὁ πατήρ ϲου ὁ βλέπων
ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώϲει ϲοι ἐν τῷ φανερῷ. 7 προϲευχόμενοι δὲ μὴ
βαττολογήϲητε ὥϲπερ οἱ ἐθνικοί· δοκοῦϲι γὰρ ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ
αὐτῶν εἰϲακουϲθήϲονται. 8 μὴ οὖν ὁμοιωθῆτε αὐτοῖϲ· οἶδεν γὰρ ὁ
πατὴρ ὑμῶν ὧν χρείαν ἔχετε πρὸ τοῦ ὑμᾶϲ αἰτῆϲαι αὐτόν. 9 οὕτωϲ
οὖν προϲεύχεϲθε ὑμεῖϲ· πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖϲ οὐρανοῖϲ, ἁγιασθήτω τὸ
ὄνομά ϲου. 10 ἐλθέτω ἡ βαϲιλεία ϲου· γενηθήτω τὸ θέλημά ϲου ὡϲ
ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆϲ γῆϲ. 11 τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούϲιον δὸϲ
ἡμῖν ϲήμερον. 12 καὶ ἄφεϲ ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν ὡϲ καὶ ἡμεῖϲ
ἀφίεμεν τοῖϲ ὀφειλέταιϲ ἡμῶν. 13 καὶ μὴ εἰϲενέγκῃϲ ἡμᾶϲ εἰϲ πειρα-
ϲμόν, ἀλλὰ ῥῦϲαι ἡμᾶϲ ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, ὅτι ϲοῦ ἐϲτιν ἡ βαϲιλεία καὶ
ἡ δύναμιϲ καὶ ἡ δόξα εἰϲ τοὺϲ αἰῶναϲ. ἀμήν. 14 ἐὰν γὰρ ἀφῆτε τοῖϲ
ἀνθρώποιϲ τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήϲει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ
οὐράνιοϲ. 15 ἐὰν δὲ μὴ ἀφῆτε τοῖϲ ἀνθρώποιϲ τὰ παραπτώματα
αὐτῶν, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἀφήϲει τὰ παραπτώματα ὑμῶν. 16 ὅταν
δὲ νηϲτεύητε, μὴ γίνεϲθε ὥϲπερ οἱ ὑποκριταὶ ϲκυθρωποί· ἀφανίζουϲι
γὰρ τὰ πρόϲωπα αὐτῶν, ὅπωϲ φανῶϲι τοῖϲ ἀνθρώποιϲ νηστεύοντεϲ.
ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἀπέχουϲι τὸν μιϲθὸν αὐτῶν. 17 ϲὺ δὲ νηϲτεύων
ἄλειψαί ϲου τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόϲωπόν ϲου νίψαι, 18 ὅπωϲ μὴ
φανῇϲ τοῖϲ ἀνθρώποιϲ νηϲτεύων, ἀλλὰ τῷ πατρί ϲου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ,
καὶ ὁ πατήρ ϲου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώϲει ϲοι. 19 μὴ
θηϲαυρίζετε ὑμῖν θηϲαυροὺϲ ἐπὶ τῆϲ γῆϲ, ὅπου ϲὴϲ καὶ βρῶϲιϲ ἀφανίζει,
καὶ ὅπου κλέπται διορύϲϲουϲιν καὶ κλέπτουϲιν· 20 θηϲαυρίζετε δὲ

VI, 4. ἀποδώϲει] SinBKLUZ Chr. it pler. vg, αὐτὸϲ ἀποδ. DEMSXΔΠ. — 5. προϲεύχηϲθε — ἔϲεϲθε] Chr. Sin*cBZ it pler. vg, προϲεύχῃ — ἔϲῃ *K. — 11. ἐπιούϲιον] *vgl.* 'τουτέϲτι τὸν ἐφήμερον' Chr., *cottidianum* it.

VI.

1 Atsaiƕiþ armaion izwara ni taujan in andwairþja manne du
saiƕan im; aiþþau laun ni habaiþ fram attin izwaramma þamma in
himinam. 2 þan nu taujais armaion, ni haurnjais faura þus, swaswe
þai liutans taujand in gaqumþim jah in garunsim, ei hauhjaindau
fram mannam; amen qiþa izwis: andnemun mizdon seina. 3 iþ þuk
taujandan armaion ni witi hleidumei þeina, ƕa taujiþ taihswo þeina,
4 ei sijai so armahairtiþa þeina in fulhsnja, jah atta þeins saei
saiƕiþ in fulhsnja, usgibiþ þus in bairhtein. 5 jah þan bidjaiþ, ni
sijaiþ swaswe þai liutans, unte frijond in gaqumþim jah waihstam
plapjo standandans bidjan, ei gaumjaindau mannam. Amen, qiþa
izwis þatei haband mizdon seina. 6 iþ þu þan bidjais, gagg in
heþjon þeina jah galukands haurdai þeinai bidei du attin þeinamma
þamma in fulhsnja, jah atta þeins saei saiƕiþ in fulhsnja, usgibiþ
þus in bairhtein. 7 bidjandansuþ-þan ni filuwaurdjaiþ, swaswe þai
þiudo; þugkeiþ im auk ei in filuwaurdein seinai andhausjaindau.
8 ni galeikoþ nu þaim; wait auk atta izwar þizei jus þaurbuþ,
faurþizei jus bidjaiþ ina. 9 swa nu bidjaiþ jus: atta unsar þu in
himinam, weihnai namo þein. 10 qimai þiudinassus þeins. wairþai
wilja þeins, swe in himina jah ana airþai. 11 hlaif unsarana þana
sinteinan gif uns himma daga. 12 jah aflet uns þatei skulans sijaima,
swaswe jah weis afletam þaim skulam unsaraim. 13 jah ni briggais
uns in fraistubnjai, ak lausei uns af þamma ubilin; unte þeina ist
þiudangardi jah mahts jah wulþus in aiwins. amen. 14 unte jabai
afletiþ mannam missadedins ize, afletiþ jah izwis atta izwar sa ufar
himinam. 15 iþ jabai ni afletiþ mannam missadedins ize, ni þau
atta izwar afletiþ missadedins izwaros. 16 aþþan biþe fastaiþ, ni
wairþaiþ swaswe þai liutans gaurai; frawardjand auk andwairþja
seina, ei gasaiƕaindau mannam fastandans. amen, qiþa izwis, þatei
andnemun mizdon seina. 17 iþ þu fastands salbo haubiþ þein jah
ludja þeina þwah, 18 ei ni gasaiƕaizau mannam fastands, ak attin
þeinamma þamma in fulhsnja, jah atta þeins saei saiƕiþ in fulhsnja,
usgibiþ þus. 19 ni huzdjaiþ izwis huzda ana airþai, þarei malo jah
nidwa frawardeiþ, jah þarei þiubos ufgraband jah hlifand. 20 iþ
huzdjaiþ izwis huzda in himina, þarei nih malo nih nidwa frawar-

---

VI, 4. fulhsnja[2]] fulhsja CA. — plapjo] CA, platjo *GL.*, plattjo *v. Grienberger*. — 6. fulhsnja[2]] fulhlsnja CA.

ὑμῖν θηcαυροὺc ἐν οὐρανῷ, ὅπου οὔτε cὴc οὔτε βρῶcιc ἀφανίζει, καὶ
ὅπου κλέπται οὐ διορύccουcιν οὐδὲ κλέπτουcιν.
21 ὅπου γάρ ἐcτιν ὁ
θηcαυρόc ὑμῶν, ἐκεῖ ἔcται καὶ ἡ καρδία ὑμῶν.
22 ὁ λύχνοc τοῦ
cώματόc ἐcτιν ὁ ὀφθαλμόc. ἐὰν οὖν ὁ ὀφθαλμόc cου ἁπλοῦc ᾖ, ὅλον
τὸ cῶμά cου φωτεινὸν ἔcται·
23 ἐὰν δὲ ὁ ὀφθαλμόc cου πονηρὸc ᾖ,
ὅλον τὸ cῶμά cου cκοτεινὸν ἔcται. εἰ οὖν τὸ φῶc τὸ ἐν cοὶ cκότοc
ἐcτίν, τὸ cκότοc πόcον;
24 οὐδεὶc δύναται δυcὶ κυρίοιc δουλεύειν· ἢ
γὰρ τὸν ἕνα μιcήcει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήcει, ἢ ἑνὸc ἀνθέξεται καὶ
τοῦ ἑτέρου καταφρονήcει. οὐ δύναcθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ.
25 διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε καὶ
τί πίητε, μηδὲ τῷ cώματι ὑμῶν τί ἐνδύcηcθε. οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεῖόν
ἐcτιν τῆc τροφῆc καὶ τὸ cῶμα τοῦ ἐνδύματοc;
26 ἐμβλέψατε εἰc τὰ
πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ cπείρουcιν οὐδὲ θερίζουcιν οὐδὲ cυνάγουcιν
εἰc ἀποθήκαc, καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιοc τρέφει αὐτά. οὐχ ὑμεῖc
μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν;
27 τίc δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δύναται
προcθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἕνα;
28 καὶ περὶ ἐνδύματοc
τί μεριμνᾶτε; καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ πῶc αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ
οὐδὲ νήθει,
29 λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι οὐδὲ Cολομὼν ἐν πάcῃ τῇ δόξῃ
αὐτοῦ περιεβάλετο ὡc ἓν τούτων.
30 εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ
cήμερον ὄντα καὶ αὔριον εἰc κλίβανον βαλλόμενον ὁ θεὸc οὕτωc ἀμ-
φιέννυcιν, οὐ πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶc, ὀλιγόπιcτοι;
31 μὴ οὖν μεριμνήcητε
λέγοντεc· τί φάγωμεν ἢ τί πίωμεν ἢ τί περιβαλώμεθα;
32 πάντα γὰρ
ταῦτα τὰ ἔθνη ἐπιζητεῖ· οἶδεν γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιοc ὅτι
χρῄζετε. . . . .

VII.

12 . . . . ποιῶcιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτωc καὶ ὑμεῖc ποιεῖτε αὐτοῖc.
οὗτοc γάρ ἐcτιν ὁ νόμοc καὶ οἱ προφῆται.
13 εἰcέλθετε διὰ τῆc cτενῆc
πύληc ὅτι πλατεῖα ἡ πύλη καὶ εὐρύχωροc ἡ ὁδὸc ἡ ἀπάγουcα εἰc τὴν
ἀπώλειαν, καὶ πολλοί εἰcιν οἱ εἰcερχόμενοι δι' αὐτῆc.
14 τί cτενὴ ἡ
πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸc ἡ ἀπάγουcα εἰc τὴν ζωήν, καὶ ὀλίγοι εἰcὶν
οἱ εὑρίcκοντεc αὐτήν.
15 προcέχετε δὲ ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν,
οἵτινεc ἔρχονται πρὸc ὑμᾶc ἐν ἐνδύμαcι προβάτων, ἔcωθεν δέ εἰcι
λύκοι ἅρπαγεc.
16 ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώcεcθε αὐτούc. μήτι
cυλλέγουcιν ἀπὸ ἀκανθῶν cταφυλὰc ἢ ἀπὸ τριβόλων cῦκα;
17 οὕτωc

VI, 24. μαμωνᾷ] *K, μαμμωνᾷ *einige* min, cff²g¹hq. — 30. οὐ πολλῷ] *K, πόcῳ Δ *quanto* it vg (*nach M 7,11*). — VII,16. cταφυλάc] SinB Chr. it vg, cταφυλήν *K.

M 7,11; vgl. '*quanto magis*' it vg. — VII, 16. lisanda] *zum Passiv vgl. J 15,6 L 6,44.*

deiþ, jah þarei þiubos ni ufgraband nih stiland. 21 þarei auk ist
huzd izwar, þaruh ist jah hairto izwar. 22 lukarn leikis ist augo:
jabai nu augo þein ainfalþ ist, allata leik þein liuhadein wairþiþ;
23 iþ jabai augo þein unsel ist, allata leik þein riqizein wairþiþ.
jabai nu liuhaþ þata in þus riqiz ist, þata riqiz ƕan filu! 24 ni
manna mag twaim fraujam skalkinon; unte jabai fijaiþ ainana, jah
anþarana frijoþ; aiþþau ainamma ufhauseiþ, iþ anþaramma frakann.
ni maguþ guda skalkinon jah mammonin. 25 Duþþe qiþa izwis: ni
maurnaiþ saiwalai izwarai ƕa matjaiþ jah ƕa drigkaiþ, nih leika
izwaramma ƕe wasjaiþ; niu saiwala mais ist fodeinai jah leik wast-
jom? 26 insaiƕiþ du fuglam himinis, þei ni saiand nih sneiþand,
nih lisand in banstins, jah atta izwar sa ufar himinam fodeiþ ins.
niu jus mais wulþrizans sijuþ þaim? 27 iþ ƕas izwara maurnands
mag anaaukan ana wahstu seinana aleina aina? 28 jah bi wastjos
ƕa saurgaiþ? gakunnaiþ blomans haiþjos, ƕaiwa wahsjand; nih
arbaidjand nih spinnand. 29 qiþuh þan izwis þatei nih Saulaumon
in allamma wulþau seinamma gawasida sik swe ains þize. 30 jah
þande þata hawi haiþjos himma daga wisando jah gistradagis in
auhn galagiþ guþ swa wasjiþ, ƕaiwa mais izwis leitil galaubjandans?
31 ni maurnaiþ nu qiþandans: ƕa matjam aiþþau ƕa drigkam
aiþþau ƕe wasjaima? 32 all auk þata þiudos sokjand; waituh þan
atta izwar sa ufar himinam þatei þaurbuþ . . . .

VII.

12 . . . . *tau*jaina izwis mans, swa jah jus taujaiþ im: þata auk
ist witoþ jah praufeteis. 13 inngaggaiþ þairh aggwu daur, unte
braid daur jah rums wigs sa brigganda in fralustai, jah managai
sind þai inngaleiþandans þairh þata. 14 ƕan aggwu þata daur
jah þraihans wigs sa brigganda in libainai, jah fawai sind þai bigi-
tandans þana. 15 atsaiƕiþ sweþauh faura liugnapraufetum þaim
izei qimand at izwis in wastjom lambe, iþ innaþro sind wulfos wil-
wandans. 16 bi akranam ize ufkunnaiþ ins. ibai lisanda af þaur-
num weinabasja aiþþau af wigadeinom smakkans? 17 swa all bagme

VI, 24. fraujam] CA *nicht abgekürzt.* — mammonin] *Randglosse* faihuþra *d. i.* faihuþraihna, *vgl. L 16,13.* — guda] *Hench, vgl. EB. § 133 Anm.,* g̅þ̅a *stets die Hss.* — 30. guþ] g̅þ̅ *stets die Hss.* — VII, 13. wigs] wigss CA; s¹ *ist nachträglich in* i *geändert.*

VI, 24. jabai] *entspricht nicht dem griech. Text. Bernhardt vermutet, die Vorlage habe* εἰ γάρ *statt* ἤ γάρ *geboten.* — 30. ƕaiwa] *nach*

πᾶν δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖ, τὸ δὲ σαπρὸν δένδρον
καρποὺς πονηροὺς ποιεῖ. 18 οὐ δύναται δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς
πονηροὺς ποιεῖν οὐδὲ δένδρον σαπρὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖν. 19 πᾶν
δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.
20 ἄραγε ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. 21 οὐ πᾶς ὁ
λέγων μοι· κύριε κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν,
ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. 22 πολλοὶ
ἐροῦσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· κύριε κύριε, οὐ τῷ σῷ ὀνόματι προ-
εφητεύσαμεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ σῷ ὀνό-
ματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; 23 καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς ὅτι
οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς. ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνο-
μίαν. 24 πᾶς οὖν ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους καὶ ποιεῖ αὐτούς,
ὁμοιώσω αὐτὸν ἀνδρὶ φρονίμῳ, ὅστις ᾠκοδόμησεν τὴν οἰκίαν αὐτοῦ
ἐπὶ τὴν πέτραν. 25 καὶ κατέβη ἡ βροχὴ καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ καὶ
ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι καὶ προσέπεσον τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἔπεσεν·
τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν. 26 καὶ πᾶς ὁ ἀκούων μου τοὺς
λόγους καὶ μὴ ποιῶν αὐτοὺς ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ μωρῷ, ὅστις ᾠκοδό-
μησεν τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἄμμον. 27 καὶ κατέβη ἡ βροχὴ καὶ
ἦλθον οἱ ποταμοὶ καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι καὶ προσέκοψαν τῇ οἰκίᾳ
ἐκείνῃ, καὶ ἔπεσεν, καὶ ἦν ἡ πτῶσις αὐτῆς μεγάλη. 28 καὶ ἐγένετο ὅτε
συνετέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, ἐξεπλήσσοντο οἱ ὄχλοι ἐπὶ
τῇ διδαχῇ αὐτοῦ. 29 ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων καὶ
οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς.

VIII.

1 Καταβάντι δὲ αὐτῷ ἀπὸ τοῦ ὄρους, ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι
πολλοί. 2 καὶ ἰδοὺ λεπρὸς προσελθὼν προσεκύνει αὐτῷ λέγων· κύριε,
ἐὰν θέλῃς, δύνασαί με καθαρίσαι. 3 καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἥψατο αὐτοῦ
ὁ Ἰησοῦς λέγων· θέλω, καθαρίσθητι. καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθη αὐτοῦ ἡ
λέπρα. 4 καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ὅρα μηδενὶ εἴπῃς, ἀλλὰ ὕπαγε
σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ, καὶ προσένεγκε τὸ δῶρον ὃ προσέταξεν Μωσῆς
εἰς μαρτύριον αὐτοῖς. 5 εἰσελθόντι δὲ αὐτῷ εἰς Καπερναούμ, προσῆλθεν
αὐτῷ ἑκατόνταρχος παρακαλῶν αὐτὸν 6 καὶ λέγων· κύριε, ὁ παῖς μου
βέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ παραλυτικός, δεινῶς βασανιζόμενος. 7 καὶ λέγει

VII, 24. 26. μοῦ τοὺς λόγους] Chr. *und V.* 24. B* min ag[1]km *V.* 26. fk, μοῦ τοὺς λόγους τούτους *K. — VIII, 2. προσελθών] Sin BEMΔ (Chr.: προσῆλθε); ἐλθών *K. — 3. ὁ Ἰησοῦς] *K; *fehlt* SinBC*Z min ff[1]k. — 4. Μωσῆς] *erscheint statt* Μωυσῆς *erst in den Rezensionstypen* K[x] *und* K[r]. — 5. Καπερναούμ] *K, Καφαρναούμ SinB it (*neben* '*Cafarnaum*') vg.

godaize akrana goda gataujiþ, iþ sa ubila bagms akrana ubila gataujiþ. 18 ni mag bagms þiuþeigs akrana ubila gataujan, nih bagms ubils akrana þiuþeiga gataujan. 19 all bagme ni taujandane akran god usmaitada jah in fon atlagjada. 20 þannu bi akranam ize ufkunnaiþ ins. 21 ni ƕazuh saei qiþiþ mis: frauja, frauja! inngaleiþiþ in þiudangardja himine, ak sa taujands wiljan attins meinis þis in himinam. 22 managai qiþand mis in jainamma daga: frauja, frauja! niu þeinamma namin praufetidedum, jah þeinamma namin unhulþons uswaurpum, jah þeinamma namin mahtins mikilos gatawidedum? 23 jah þan andhaita im þatei ni ƕanhun kunþa izwis: afleiþiþ fairra mis, jus waurkjandans unsibjona. 24 ƕazuh nu saei hauseiþ waurda meina jah taujiþ þo, galeiko ina waira frodamma, saei gatimrida razn sein ana staina. 25 jah atiddja dalaþ rign jah qemun aƕos jah waiwoun windos jah bistugqun bi þamma razna jainamma, jah ni gadraus, unte gasuliþ was ana staina. 26 jah ƕazuh saei hauseiþ waurda meina jah ni taujiþ þo, galeikoda mann dwalamma, saei gatimrida razn sein ana malmin. 27 jah atiddja dalaþ rign jah qemun aƕos jah waiwoun windos jah bistugqun bi jainamma razna, jah gadraus, jah was drus is mikils. 28 jah warþ, þan ustauh Iesus þo waurda, biabridedun manageins ana laiseinai is. 29 was auk laisjands ins swe waldufni habands, jah ni swaswe bokarjos.

VIII.

1 Dalaþ þan atgaggandin imma af fairgunja, laistidedun afar imma iumjons managos. 2 jah sai, manna þrutsfill habands durinnands inwait ina qiþands: frauja, jabai wileis, magt mik gahrainjan. 3 jah ufrakjands handu attaitok imma qiþands: wiljau, wairþ hrains! jah suns hrain warþ þata þrutsfill is. 4 jah qaþ imma Iesus: saiƕ ei mann ni qiþais, ak gagg, þuk silban ataugei gudjin jah atbair giba þoei anabauþ Moses du weitwodiþai im. 5 afaruh þan þata innatgaggandin imma in Kafarnaum, duatiddja imma hundafaþs bidjands ina 6 jah qiþands: frauja, þiumagus meins ligiþ in garda usliþa, harduba balwiþs. 7 jah qaþ du imma Iesus: ik qimands

---

VII, 21. 22. frauja] f̅a CA. *Die Abkürzung erscheint stets, wenn* frauja *für* 'Gott' *steht.* — 23. unsibjona] *Wrede HZ. Anz. 47,333 f.*, unsibjana CA, unsibja. sa *GL.* — 28. Iesus] i̅s CA; *der Name bei Christus stets abgekürzt.*

VIII, 3 ufrakjands handu attaitok imma] *nach L 5,13*; *vgl.* ff^{1}k. — 5. afaruh þan þata] *vgl. L 7,1 und* it: *post haec autem cum introisset* abcfg^{1}h.

αὐτῷ ὁ Ἰηcοῦc· ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύcω αὐτόν. 8 καὶ ἀποκριθεὶc ὁ
ἑκατόνταρχοc ἔφη· κύριε, οὐκ εἰμὶ ἱκανὸc ἵνα μου ὑπὸ τὴν cτέγην
εἰcέλθῃc· ἀλλὰ μόνον εἰπὲ λόγῳ, καὶ ἰαθήcεται ὁ παῖc μου. 9 καὶ γὰρ
ἐγὼ ἄνθρωπόc εἰμι ὑπὸ ἐξουcίαν ἔχων ὑπ' ἐμαυτοῦ cτρατιώταc, καὶ
λέγω τούτῳ· πορεύθητι, καὶ πορεύεται, καὶ ἄλλῳ· ἔρχου, καὶ ἔρχεται,
καὶ τῷ δούλῳ μου· ποίηcον τοῦτο, καὶ ποιεῖ. 10 ἀκούcαc δὲ ὁ Ἰηcοῦc
ἐθαύμαcεν καὶ εἶπεν τοῖc ἀκολουθοῦcιν· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδὲ ἐν τῷ
Ἰcραὴλ τοcαύτην πίcτιν εὗρον. 11 λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνα-
τολῶν καὶ δυcμῶν ἥξουcι καὶ ἀνακλιθήcονται μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰcαὰκ
καὶ Ἰακὼβ ἐν τῇ βαcιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· 12 οἱ δὲ υἱοὶ τῆc βαcιλείαc
ἐκβληθήcονται εἰc τὸ cκότοc τὸ ἐξώτερον. ἐκεῖ ἔcται ὁ κλαυθμὸc καὶ
ὁ βρυγμὸc τῶν ὀδόντων. 13 καὶ εἶπεν ὁ Ἰηcοῦc τῷ ἑκατοντάρχῃ·
ὕπαγε, καὶ ὡc ἐπίcτευcαc γενηθήτω cοι. καὶ ἰάθη ὁ παῖc αὐτοῦ ἐν τῇ
ὥρᾳ ἐκείνῃ. 14 καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰηcοῦc εἰc τὴν οἰκίαν Πέτρου εἶδεν τὴν
πενθερὰν αὐτοῦ βεβλημένην καὶ πυρέccουcαν. 15 καὶ ἥψατο τῆc χειρὸc
αὐτῆc, καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετόc· καὶ ἠγέρθη καὶ διηκόνει αὐτῷ.
16 ὀψίαc δὲ γενομένηc προcήνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζομένουc πολλούc·
καὶ ἐξέβαλεν τὰ πνεύματα λόγῳ καὶ πάνταc τοὺc κακῶc ἔχονταc ἐθερά-
πευcεν, 17 ὅπωc πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡcαΐου τοῦ προφήτου
λέγοντοc· αὐτὸc τὰc ἀcθενείαc ἡμῶν ἀνέλαβεν καὶ τὰc νόcουc ἐβάcταcεν.
18 ἰδὼν δὲ ὁ Ἰηcοῦc πολλοὺc ὄχλουc περὶ αὐτὸν ἐκέλευcεν ἀπελθεῖν
εἰc τὸ πέραν. 19 καὶ προcελθὼν εἷc γραμματεὺc εἶπεν αὐτῷ· διδάcκαλε,
ἀκολουθήcω cοι ὅπου ἐὰν ἀπέρχῃ. 20 καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰηcοῦc· αἱ
ἀλώπεκεc φωλεοὺc ἔχουcι καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καταcκηνώcειc,
ὁ δὲ υἱὸc τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ. 21 ἕτεροc
δὲ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ· κύριε, ἐπίτρεψόν μοι πρῶτον
ἀπελθεῖν καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου. 22 ὁ δὲ Ἰηcοῦc εἶπεν αὐτῷ·
ἀκολούθει μοι, καὶ ἄφεc τοὺc νεκροὺc θάψαι τοὺc ἑαυτῶν νεκρούc.
23 καὶ ἐμβάντι αὐτῷ εἰc τὸ πλοῖον, ἠκολούθηcαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ
αὐτοῦ. 24 καὶ ἰδοὺ cειcμὸc μέγαc ἐγένετο ἐν τῇ θαλάccῃ, ὥcτε τὸ
πλοῖον καλύπτεcθαι ὑπὸ τῶν κυμάτων· αὐτὸc δὲ ἐκάθευδεν. 25 καὶ
προcελθόντεc οἱ μαθηταὶ ἤγειραν αὐτὸν λέγοντεc· κύριε, cῶcον ἡμᾶc,
ἀπολλύμεθα. 26 καὶ λέγει αὐτοῖc· τί δειλοί ἐcτε, ὀλιγόπιcτοι; τότε
ἐγερθεὶc ἐπετίμηcεν τοῖc ἀνέμοιc καὶ τῇ θαλάccῃ, καὶ ἐγένετο γαλήνη
μεγάλη. 27 οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐθαύμαcαν λέγοντεc· ποταπόc ἐcτιν οὗτοc,

---

VIII, 9. ὑπὸ ἐξουcίαν ἔχων ὑπ' ἐμαυτοῦ] *von* Chr. *erwähnte Lesart,* ὑπ' ἐμαυτόν *K. *Nach dem got. Text ist* f *korrigiert.* — 11. Ἀβραάμ] *Abraham* it vg. — Ἰcαάκ] Ἰcάκ Sin abhk. *Vgl.* Iosephus 1,191 (*ed. Niese*).

gabailja ina. 8 jah andhafjands sa hundafaþs qaþ: frauja, ni
im wairþs ei uf hrot mein inngaggais, ak þatainei qiþ waurda
jah gabailniþ sa þiumagus meins. 9 jah auk ik manna im ha-
bands uf waldufnja meinamma gadrauhtins jah qiþa du þamma:
gagg, jah gaggiþ; jah anþaramma: qim, jah qimiþ; jah du skalka
meinamma: tawei þata, jah taujiþ. 10 gahausjands þan Iesus
sildaleikida jah qaþ du þaim afarlaistjandam: amen, qiþa izwis, ni
in Israela swalauda galaubein bigat. 11 aþþan qiþa izwis þatei ma-
nagai fram urrunsa jah saggqa qimand, jah anakumbjand miþ Abra-
hama jah Isaka jah Iakoba in þiudangardjai himine: 12 iþ þai sunjus
þiudangardjos uswairpanda in riqis þata hindumisto; jainar wairþiþ
grets jah krusts tunþiwe. 13 jah qaþ Iesus þamma hundafada:
gagg, jah swaswe galaubides wairþai þus. jah gahailnoda sa þiuma-
gus is in jainai ƕeilai. 14 jah qimands Iesus in garda Paitraus,
[jah] gasaƕ swaihron is ligandein <jah> in heitom. 15 jah attaitok
handau izos jah aflailot ija so heito; jah urrais jah andbahtida imma.
16 at andanahtja þan waurþanamma, atberun du imma daimonarjans
managans, jah uswarp þans ahmans waurda jah allans þans ubil
habandans gahailida, 17 ei usfullnodedi þata gamelido þairh Esaïan
praufetu qiþandan: sa unmahtins unsaros usnam jah sauhtins usbar.
18 gasaiƕands þan Iesus managans hiuhmans bi sik, haihait galei-
þan siponjans hindar marein. 19 jah duatgaggands ains bokareis
qaþ du imma: laisari, laistja þuk, þisƕaduh þadei gaggis. 20 jah
qaþ du imma Iesus: fauhons grobos aigun, jah fuglos himinis sitlans,
iþ sunus mans ni habaiþ ƕar haubiþ sein anahnaiwjai. 21 anþaruh
þan siponje is qaþ du imma: frauja, uslaubei mis frumist galeiþan
jah gafilhan attan meinana. 22 iþ Iesus qaþ du imma: laistei afar
mis jah let þans dauþans filhan seinans dauþans. 23 jah innat-
gaggandin imma in skip, afariddjedun imma siponjos is. 24 jah sai,
wegs mikils warþ in marein, swaswe þata skip gahuliþ wairþan
fram wegim; iþ is saislep. 25 jah duatgaggandans siponjos is urrai-
sidedun ina qiþandans: frauja, nasei unsis, fraqistnam. 26 jah qaþ
du im Iesus: ƕa faurhteiþ, leitil galaubjandans! þanuh urreisands
gasok windam jah marein, jah warþ wis mikil. 27 iþ þai mans

VIII, 14. gasaƕ] *Bernhardt*, jah gasaƕ CA. — jah in heitom]
Bernhardt, in heitom CA.

VIII, 18. siponjans] *Zusatz nach L 8,22.* — 20. sein] *Zusatz, vgl.*
'caput suum' abcg[1]h. *L 9,58 fehlt jedoch der Zusatz.* — 25. is]
Zusatz nach den Parallelstellen, vgl. bg[1]q. — 26. Iesus] *Zusatz, aus*
Lektionarien stammend; vgl. bcff[1]h.

ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλαϲϲα ὑπακούουϲιν αὐτῷ; 28 καὶ ἐλθόντι
αὐτῷ εἰϲ τὸ πέραν εἰϲ τὴν χώραν τῶν Γεργεϲηνῶν, ὑπήντηϲαν αὐτῷ
δύο δαιμονιζόμενοι ἐκ τῶν μνημείων ἐξερχόμενοι, χαλεποὶ λίαν, ὥϲτε
μὴ ἰϲχύειν τινὰ παρελθεῖν διὰ τῆϲ ὁδοῦ ἐκείνηϲ. 29 καὶ ἰδοὺ ἔκραξαν
λέγοντεϲ· τί ἡμῖν καὶ ϲοί, Ἰηϲοῦ, υἱὲ τοῦ θεοῦ; ἦλθεϲ ὧδε πρὸ καιροῦ
βαϲανίϲαι ἡμᾶϲ; 30 ἦν δὲ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν ἀγέλη χοίρων πολλῶν
βοϲκομένη. 31 οἱ δὲ δαίμονεϲ παρεκάλουν αὐτὸν λέγοντεϲ· εἰ ἐκβάλλειϲ
ἡμᾶϲ, ἐπίτρεψον ἡμῖν ἀπελθεῖν εἰϲ τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων. 32 καὶ
εἶπεν αὐτοῖϲ· ὑπάγετε, οἱ δὲ ἐξελθόντεϲ ἀπῆλθον εἰϲ τὴν ἀγέλην τῶν
χοίρων· καὶ ἰδοὺ ὥρμηϲεν πᾶϲα ἡ ἀγέλη τῶν χοίρων κατὰ τοῦ κρημνοῦ
εἰϲ τὴν θάλαϲϲαν, καὶ ἀπέθανον ἐν τοῖϲ ὕδαϲιν. 33 οἱ δὲ βόϲκοντεϲ
ἔφυγον, καὶ ἀπελθόντεϲ εἰϲ τὴν πόλιν ἀπήγγειλαν πάντα καὶ τὰ τῶν
δαιμονιζομένων. 34 καὶ ἰδοὺ πᾶϲα ἡ πόλιϲ ἐξῆλθεν εἰϲ ϲυνάντηϲιν τῷ
Ἰηϲοῦ, καὶ ἰδόντεϲ αὐτὸν παρεκάλεϲαν ὅπωϲ μεταβῇ ἀπὸ τῶν ὁρίων
αὐτῶν.

IX.

1 Καὶ ἐμβὰϲ εἰϲ τὸ πλοῖον διεπέραϲεν καὶ ἦλθεν εἰϲ τὴν ἰδίαν πόλιν.
2 καὶ ἰδοὺ προϲέφερον αὐτῷ παραλυτικὸν ἐπὶ κλίνηϲ βεβλημένον· καὶ
ἰδὼν ὁ Ἰηϲοῦϲ τὴν πίϲτιν αὐτῶν εἶπεν τῷ παραλυτικῷ· θάρϲει, τέκνον,
ἀφέωνταί ϲοι αἱ ἁμαρτίαι ϲου. 3 καὶ ἰδού τινεϲ τῶν γραμματέων
εἶπον ἐν ἑαυτοῖϲ· οὗτοϲ βλαϲφημεῖ. 4 καὶ εἰδὼϲ ὁ Ἰηϲοῦϲ τὰϲ ἐνθυμή-
ϲειϲ αὐτῶν εἶπεν· ἱνατί ὑμεῖϲ ἐνθυμεῖϲθε πονηρὰ ἐν ταῖϲ καρδίαιϲ ὑμῶν;
5 τί γάρ ἐϲτιν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν· ἀφέωνταί ϲοι αἱ ἁμαρτίαι, ἢ εἰπεῖν·
ἔγειρε καὶ περιπάτει; 6 ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουϲίαν ἔχει ὁ υἱὸϲ τοῦ
ἀνθρώπου ἐπὶ τῆϲ γῆϲ ἀφιέναι ἁμαρτίαϲ, τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ·
ἐγερθεὶϲ ἆρόν ϲου τὴν κλίνην καὶ ὕπαγε εἰϲ τὸν οἶκόν ϲου. 7 καὶ
ἐγερθεὶϲ ἀπῆλθεν εἰϲ τὸν οἶκον αὐτοῦ. 8 ἰδόντεϲ δὲ οἱ ὄχλοι ἐθαύμαϲαν
καὶ ἐδόξαϲαν τὸν θεὸν τὸν δόντα ἐξουϲίαν τοιαύτην τοῖϲ ἀνθρώποιϲ.
9 καὶ παράγων ὁ Ἰηϲοῦϲ ἐκεῖθεν εἶδεν ἄνθρωπον καθήμενον ἐπὶ τὸ
τελώνιον, Ματθαῖον λεγόμενον, καὶ λέγει αὐτῷ· ἀκολούθει μοι· καὶ
ἀναϲτὰϲ ἠκολούθηϲεν αὐτῷ. 10 καὶ ἐγένετο αὐτοῦ ἀνακειμένου ἐν τῇ
οἰκίᾳ, καὶ ἰδοὺ πολλοὶ τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐλθόντεϲ ϲυνανέκειντο τῷ
Ἰηϲοῦ καὶ τοῖϲ μαθηταῖϲ αὐτοῦ. 11 καὶ ἰδόντεϲ οἱ Φαριϲαῖοι εἶπον τοῖϲ

IX, 4. εἰδώϲ] BME^{2}Π^{1} Chr. (*nach M 12,25:* εἰδὼϲ δὲ ὁ Ἰηϲοῦϲ τὰϲ ἐνθυμήϲειϲ αὐτῶν), ἰδών *K it vg. — 6. ϲοῦ τὴν κλίνην] *K, τὸν κράββατόν ϲου Chr. *nach Mc 2,11. Für den got. Text braucht man keine Beeinflussung durch die Parallelstelle anzunehmen.* — 9. Ματθαῖον] Μαθθαῖον *schreiben die* *H-*Hss.* SinBΔ *und die Misch-Hs.* D.

---

setzer habe κατα *für* καιτα *gelesen.* — IX, 8. ohtedun sildaleikjandans] *nach L 5,26 Mc 2,12 ergänzt.*

sildaleikidedun qiþandans: ƕileiks ist sa, ei jah windos jah marei
ufhausjand imma? 28 jah qimandin imma hindar marein in gauja
Gairgaisaine, gamotidedun imma twai daimonarjos us hlaiwasnom
rinnandans, sleidjai filu, swaswe ni mahta manna usleiþan þairh
þana wig jainana. 29 jah sai, hropidedun qiþandans: ƕa uns jah
þus, Iesu, sunau gudis? qamt her faur mel balwjan unsis? 30 Wa-
suh þan fairra im hairda sweine managaize haldana. 31 iþ þo
skohsla bedun ina qiþandans: jabai uswairpis uns, uslaubei uns
galeiþan in þo hairda sweine. 32 jah qaþ du im: gaggiþ! iþ eis
usgaggandans galiþun in hairda sweine; jah sai, run gawaurhtedun
sis alla so hairda and driuson in marein jah gadauþnodedun in
watnam. 33 iþ þai haldandans gaþlauhun jah galeiþandans gataihun
in baurg all bi þans daimonarjans. 34 jah sai, alla so baurgs
usiddja wiþra Iesu, jah gasaiƕandans ina bedun ei usliþi hindar
markos ize.

IX.

1 Jah atsteigands in skip ufarlaiþ jah qam in seinai baurg.
2 þanuh atberun du imma usliþan ana ligra ligandan. jah gasai-
ƕands Iesus galaubein ize qaþ du þamma usliþin: þrafstei þuk,
barnilo! afletanda þus frawaurhteis þeinos. 3 þaruh sumai þize
bokarje qeþun in sis silbam: sa wajamereiþ. 4 jah witands
Iesus þos mitonins ize qaþ: duƕe jus mitoþ ubila in hairtam
izwaraim? 5 ƕaþar ist raihtis azetizo qiþan: afletanda þus fra-
waurhteis, þau qiþan: urreis jah gagg? 6 Aþþan ei witeiþ þatei
waldufni habaiþ sa sunus mans ana airþai afleitan frawaurh-
tins, þanuh qaþ du þamma usliþin: urreisands nim þana ligr
þeinana jah gagg in gard þeinana. 7 jah urreisands galaiþ in
gard seinana. 8 gasaiƕandeins þan manageins ohtedun sildaleik-
jandans jah mikilidedun guþ þana gibandan waldufni swaleikata
mannam. 9 jah þairhleiþands Iesus jainþro gasaƕ mannan sitandan
at motai, Maþþaiu haitanana, jah qaþ du imma: laistei afar mis. jah
usstandands iddja afar imma. 10 jah warþ, biþe is anakumbida in
garda, jah sai, managai motarjos jah frawaurhtai qimandans miþ-
anakumbidedun Iesua jah siponjam is. 11 jah gaumjandans Farei-

---

VIII, 29. sunau] *normaler Vokativ, vgl. EB. § 24 C.* — IX, 6. aflei-
tan] CA *für* afletan, *vgl. EB. § 22,1 A.*

VIII, 32. alla so hairda] τῶν χοίρων *fehlt nach L 8,33 Mc 5,13;*
vgl. SinBC*MΔ it vg. — 33. galeiþandans gataihun in baurg] *Kon-
struktion nach L 8,34 Mc 5,14.* — all bi þans daimonarjans] *Kon-
struktion wie Mc 5,16:* bi þana wodan. *Andere vermuten, der Über-*

μαθηταῖς αὐτοῦ· διατί μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει ὁ
διδάσκαλος ὑμῶν; 12 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀκούσας εἶπεν αὐτοῖς· οὐ χρείαν
ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. 13 πορευθέντες
δὲ μάθετε τί ἐστιν· ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν. οὐ γὰρ ἦλθον καλέσαι
δικαίους ἀλλ' ἁμαρτωλούς. 14 τότε προσέρχονται αὐτῷ οἱ μαθηταὶ
Ἰωάννου λέγοντες· διατί ἡμεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι νηστεύομεν πολλά, οἱ
δὲ μαθηταί σου οὐ νηστεύουσιν; 15 καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· μὴ
δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος πενθεῖν ἐφ' ὅσον μετ' αὐτῶν ἐστιν ὁ
νυμφίος; ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ
τότε νηστεύσουσιν. 16 οὐδεὶς δὲ ἐπιβάλλει ἐπίβλημα ῥάκους ἀγνάφου
ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ· αἴρει γὰρ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἱματίου, καὶ
χεῖρον σχίσμα γίνεται. 17 οὐδὲ βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς
παλαιούς· εἰ δὲ μήγε, ῥήγνυνται οἱ ἀσκοί, καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται καὶ οἱ
ἀσκοὶ ἀπολοῦνται, ἀλλὰ βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινούς, καὶ
ἀμφότεροι συντηροῦνται. 18 ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος αὐτοῖς, ἰδοὺ
ἄρχων εἷς ἐλθὼν προσεκύνει αὐτῷ λέγων ὅτι ἡ θυγάτηρ μου ἄρτι
ἐτελεύτησεν· ἀλλὰ ἐλθὼν ἐπίθες τὴν χεῖρά σου ἐπ' αὐτήν, καὶ ζήσεται.
19 καὶ ἐγερθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἠκολούθησεν αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.
20 καὶ ἰδοὺ γυνὴ αἱμορροοῦσα δώδεκα ἔτη προσελθοῦσα ὄπισθεν ἥψατο
τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ. 21 ἔλεγεν γὰρ ἐν ἑαυτῇ· ἐὰν μόνον
ἅψωμαι τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, σωθήσομαι. 22 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπιστραφεὶς
καὶ ἰδὼν αὐτὴν εἶπεν· θάρσει, θύγατερ· ἡ πίστις σου σέσωκέν σε. καὶ
ἐσώθη ἡ γυνὴ ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης. 23 καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν
οἰκίαν τοῦ ἄρχοντος καὶ ἰδὼν τοὺς αὐλητὰς καὶ τὸν ὄχλον θορυβούμενον
λέγει αὐτοῖς· 24 ἀναχωρεῖτε, οὐ γὰρ ἀπέθανεν τὸ κοράσιον, ἀλλὰ
καθεύδει. καὶ κατεγέλων αὐτοῦ. 25 ὅτε δὲ ἐξεβλήθη ὁ ὄχλος, εἰσελθὼν
ἐκράτησεν τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἠγέρθη τὸ κοράσιον. 26 καὶ ἐξῆλθεν
ἡ φήμη αὕτη εἰς ὅλην τὴν γῆν ἐκείνην. 27 καὶ παράγοντι ἐκεῖθεν τῷ
Ἰησοῦ, ἠκολούθησαν αὐτῷ δύο τυφλοὶ κράζοντες καὶ λέγοντες· ἐλέησον
ἡμᾶς, υἱὲ Δαυείδ. 28 ἐλθόντι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν προσῆλθον αὐτῷ οἱ
τυφλοί, καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· πιστεύετε ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι;
λέγουσιν αὐτῷ· ναί, κύριε. 29 τότε ἥψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν λέγων·
κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν. 30 καὶ ἀνεῴχθησαν αὐτῶν οἱ

IX, 13. ἁμαρτωλούς] SinBDV*Γ*Δ abfff^{1}hklq vg, ἁμ. εἰς μετάνοιαν *K Chr. *Die Abweichung vom *K-Text durch Mc 2,17 veranlaßt, wie die Wortwahl zeigt.* — 27. Δαυείδ] *so schreiben die Rezensionen* *H *I; *für die Rezension* *K *steht die Schreibung nicht fest, da die Abkürzung* Δᾱδ *vorherrscht. Vgl. v. Soden S. 1375.*

Akk. 'plenitudinem, fortitudinem' it vg. — 23. jah haurnjans haurnjandans] *Glosse. Vgl. Apok. 18,22.* — 25. habaida] *vgl. PBB. 15,90.*

saieis qeþun du þaim siponjam is: duƕe miþ motarjam jah fra-
waurhtaim matjiþ sa laisareis izwar? 12 iþ Iesus gahausjands qaþ
du im: ni þaurbun hailai lekeis, ak þai unhaili habandans. 13 Aþ-
þan gaggaiþ, ganimiþ ƕa sijai: armahairtiþa wiljau jah ni hunsl;
niþ-þan qam laþon uswaurhtans, ak frawaurhtans. 14 þanuh atidd-
jedun siponjos Iohannes qiþandans: duƕe weis jah Fareisaieis fastam
filu, iþ þai siponjos þeinai ni fastand? 15 jah qaþ du im Iesus:
ibai magun sunjus bruþfadis qainon und þata ƕeilos þei miþ im
ist bruþfaþs? iþ atgaggand dagos, þan afnimada af im sa bruþfaþs,
jah þan fastand. 16 aþþan ni ƕashun lagjiþ du plata fanan þarihis
ana snagan fairnjana, unte afnimiþ fullon af þamma snagin, jah
wairsiza gataura wairþiþ. 17 Niþ-þan giutand wein niujata in balgins
fairnjans, aiþþau distaurnand balgeis; biþeh þan jah wein usgutniþ
jah balgeis fraqistnand; ak giutand wein juggata in balgins niujans,
jah bajoþum gabairgada. 18 miþþanei is rodida þata du im, þaruh
reiks ains qimands inwait ina, qiþands þatei dauhtar meina nu
gaswalt; akei qimands atlagei handu þeina ana ija, jah libaiþ. 19 jah
urreisands Iesus iddja afar imma jah siponjos is. 20 jah sai, qino
bloþarinnandei ·ib· wintruns duatgaggandei aftaro attaitok skauta
wastjos is; 21 qaþuh auk in sis: jabai þatainei atteka wastjai is,
ganisa. 22 iþ Iesus gawandjands sik jah gasaiƕands þo qaþ: þrafstei
þuk dauhtar! galaubeins þeina ganasida þuk. jah ganas so qino
fram þizai ƕeilai jainai. 23 jah qimands Iesus in garda þis reikis
jah gasaiƕands swigljans [jah haurnjans haurnjandans] jah managein
aubjondein, qaþ du im: 24 afleiþiþ, unte ni gaswalt so mawi, ak
slepiþ. jah bihlohun ina. 25 þanuh þan usdribana warþ so managei,
atgaggands inn habaida handu izos, jah urrais so mawi. 26 jah
usiddja meriþa so and alla jaina airþa. 27 jah ƕarbondin Iesua
jainþro, laistidedun afar imma twai blindans, hropjandans jah qiþan-
dans: armai uggkis, sunau Daweidis! 28 Qimandin þan in garda
duatiddjedun imma þai blindans jah qaþ im Iesus: ga-u-laubjats þatei
magjau þata taujan? Qeþun du imma: jai, frauja! 29 þanuh attai-
tok augam ize qiþands: bi galaubeinai iggqarai wairþai iggqis. 30 jah

~~IX, 15. atgaggand] atgagggand GA.~~

IX, 14. atiddjedun] αὐτῷ *fehlt nach Mc 2,18.* — 15. sunjus bruþ-
fadis] *vgl. 'filii sponsi'* it vg (υἱοὶ τοῦ νυμφίου D). — 16. du plata
fanan þarihis] ~~*unerklärte Textverderbnis; siehe Mc 2,21 und L 5,36.*~~
Vgl. Kauffmann ZZ. 30,167. — fullon] αὐτοῦ *fehlt nach Mc 2,21.* fullon
ist Akkusativ, das griech. πλήρωμα *dagegen Nominativ. Vgl. zum*

ὀφθαλμοί. καὶ ἐνεβριμήϲατο αὐτοῖϲ ὁ Ἰηϲοῦϲ λέγων· ὁρᾶτε μηδεὶϲ
γινωϲκέτω. 31 οἱ δὲ ἐξελθόντεϲ διεφήμιϲαν αὐτὸν ἐν ὅλῃ τῇ γῇ ἐκείνῃ.
32 αὐτῶν δὲ ἐξερχομένων, ἰδοὺ προϲήνεγκαν αὐτῷ ἄνθρωπον κωφὸν
δαιμονιζόμενον. 33 καὶ ἐκβληθέντοϲ τοῦ δαιμονίου, ἐλάληϲεν ὁ κωφόϲ,
καὶ ἐθαύμαϲαν οἱ ὄχλοι λέγοντεϲ· οὐδέποτε ἐφάνη οὕτωϲ ἐν τῷ Ἰϲραήλ.
34 οἱ δὲ Φαριϲαῖοι ἔλεγον· ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ
δαιμόνια. 35 καὶ περιῆγεν ὁ Ἰηϲοῦϲ τὰϲ πόλειϲ πάϲαϲ καὶ τὰϲ κώμαϲ,
διδάϲκων ἐν ταῖϲ ϲυναγωγαῖϲ αὐτῶν καὶ κηρύϲϲων τὸ εὐαγγέλιον τῆϲ
βαϲιλείαϲ καὶ θεραπεύων πᾶϲαν νόϲον καὶ πᾶϲαν μαλακίαν. 36 ἰδὼν δὲ
τοὺϲ ὄχλουϲ ἐϲπλαγχνίϲθη περὶ αὐτῶν, ὅτι ἦϲαν ἐϲκυλμένοι καὶ ἐρριμ-
μένοι ὡϲεὶ πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα. 37 τότε λέγει τοῖϲ μαθηταῖϲ
αὐτοῦ· ὁ μὲν θεριϲμὸϲ πολύϲ, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι. 38 δεήθητε οὖν τοῦ
κυρίου τοῦ θεριϲμοῦ ὅπωϲ ἐκβάλῃ ἐργάταϲ εἰϲ τὸν θεριϲμὸν αὐτοῦ.

X.

1 Καὶ προϲκαλεϲάμενοϲ τοὺϲ δώδεκα μαθητάϲ... 23 .... τῇ πόλει
ταύτῃ, φεύγετε εἰϲ τὴν ἄλλην· ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ τελέϲητε
τὰϲ πόλειϲ τοῦ Ἰϲραὴλ ἕωϲ ἂν ἔλθῃ ὁ υἱὸϲ τοῦ ἀνθρώπου. 24 οὐκ
ἔϲτιν μαθητὴϲ ὑπὲρ τὸν διδάϲκαλον, οὐδὲ δοῦλοϲ ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ.
25 ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ ἵνα γένηται ὡϲ ὁ διδάϲκαλοϲ αὐτοῦ καὶ ὁ δοῦλοϲ
ὡϲ ὁ κύριοϲ αὐτοῦ. εἰ τὸν οἰκοδεϲπότην Βεελζεβοὺλ ἐκάλεϲαν, πόϲῳ
μᾶλλον τοὺϲ οἰκιακοὺϲ αὐτοῦ. 26 μὴ οὖν φοβηθῆτε αὐτούϲ. οὐδὲν γάρ
ἐϲτιν κεκαλυμμένον ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήϲεται, καὶ κρυπτὸν ὃ οὐ γνωϲθή-
ϲεται. 27 ὃ λέγω ὑμῖν ἐν τῇ ϲκοτίᾳ, εἴπατε ἐν τῷ φωτί· καὶ ὃ εἰϲ τὸ
οὖϲ ἀκούετε, κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωμάτων. 28 καὶ μὴ φοβεῖϲθε ἀπὸ
τῶν ἀποκτενόντων τὸ ϲῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι·
φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ ϲῶμα ἀπολέϲαι εἰϲ
γέενναν. 29 οὐχὶ δύο ϲτρουθία ἀϲϲαρίου πωλεῖται; καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν οὐ
πεϲεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ πατρὸϲ ὑμῶν. 30 ὑμῶν δὲ καὶ αἱ
τρίχεϲ τῆϲ κεφαλῆϲ πᾶϲαι ἠριθμημέναι εἰϲίν. 31 μὴ οὖν φοβηθῆτε·
πολλῶν ϲτρουθίων διαφέρετε ὑμεῖϲ. 32 πᾶϲ οὖν ὅϲτιϲ ὁμολογήϲει ἐν
ἐμοὶ ἔμπροϲθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήϲω κἀγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροϲθεν
τοῦ πατρόϲ μου τοῦ ἐν οὐρανοῖϲ. 33 ὅϲτιϲ δ' ἂν ἀρνήϲηταί με ἔμπρο-
ϲθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήϲομαι κἀγὼ αὐτὸν ἔμπροϲθεν τοῦ πατρόϲ μου
τοῦ ἐν οὐρανοῖϲ. 34 μὴ νομίϲητε ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν
γῆν· οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἀλλὰ μάχαιραν. 35 ἦλθον γὰρ διχάϲαι
ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸϲ αὐτοῦ καὶ θυγατέρα κατὰ τῆϲ μητρὸϲ αὐτῆϲ
καὶ νύμφην κατὰ τῆϲ πενθερᾶϲ αὐτῆϲ, 36 καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου

X, 25. ἐκάλεϲαν] Chr. min mu., ἐπεκάλεϲαν *K. — 28. εἰϲ γέεν-ναν] Chr. D it pler. vg (*nach den Parallelstellen*), ἐν γεέννῃ *K. — 32. τοῦ πατρόϲ μου ἐν οὐρανοῖϲ] Chr., τοῦ ἐν οὐρ. *K. — 33. κἀγὼ αὐτόν] Sin BDΔ Chr. it vg, αὐτόν κἀγώ *K.

usluknodedun im augona, jah inagida ins Iesus qiþands: saiƕats ei
manna ni witi. 31 iþ eis usgaggandans usmeridedun ina in allai
airþai jainai. 32 þanuh biþe ut usiddjedun eis, sai, atberun imma
mannan baudana daimonari. 33 jah biþe usdribans warþ unhulþo,
rodida sa dumba, jah sildaleikidedun manageins qiþandans: ni aiw
swa uskunþ was in Israela. 34 iþ Fareisaieis qeþun: in fauramaþlja
unhulþono usdreibiþ unhulþons. 35 jah bitauh Iesus baurgs allos
jah haimos laisjands in gaqumþim ize, jah merjands aiwaggeljon
þiudangardjos jah hailjands allos sauhtins jah alla unhailja. 36 ga-
saiƕands þan þos manageins infeinoda in ize, unte wesun afdauidai
jah frawaurpanai swe lamba ni habandona hairdeis. 37 þanuh qaþ
du siponjam seinaim: asans raihtis managa, iþ waurstwjans fawai.
38 bidjiþ nu fraujan asanais ei ussandjai waurstwjans in asan seina.

X.

1 Jah athaitands þans twalif *siponjans* ... 23 .... þizai baurg,
þliuhaiþ in anþara: amen auk qiþa izwis, ei ni ustiuhiþ baurgs
Israelis, unte qimiþ sa sunus mans. 24 nist siponeis ufar laisarja,
nih skalks ufar fraujin seinamma. 25 Ganah siponi ei wairþai swe
laisareis is jah skalks swe frauja is; jabai gardawaldand Baiailzaibul
haihaitun, und ƕan filu mais þans innakundans is. 26 ni nunu
ogeiþ izwis ins; ni waiht auk ist gahuliþ, þatei ni andhuljaidau, jah
fulgin, þatei ni ufkunnaidau. 27 þatei qiþa izwis in riqiza, qiþaiþ
in liuhada, jah þatei in auso gahauseiþ, merjaiþ ana hrotam. 28 jah
ni ogeiþ izwis þans usqimandans leika þatainei, iþ saiwalai ni ma-
gandans usqiman, iþ ogeiþ mais þana magandan jah saiwalai jah
leika fraqistjan in gaiainnan. 29 niu twai sparwans assarjau bug-
janda? jah ains ize ni gadriusiþ ana airþa inuh attins izwaris wiljan.
30 aþþan izwara jah tagla haubidis alla garaþana sind. 31 ni nunu
ogeiþ; managaim sparwam batizans sijuþ jus. 32 Saƕazuh nu saei
andhaitiþ mis in andwairþja manne, andhaita jah ik imma in and-
wairþja attins meinis saei in himinam ist. 33 iþ þisƕanoh saei
afaikiþ mik in andwairþja manne, afaika jah ik ina in andwairþja
attins meinis þis saei in himinam ist. 34 nih ahjaiþ þatei qemjau
lagjan gawairþi ana airþa; ni qam lagjan gawairþi, ak hairu. 35 qam
auk skaidan mannan wiþra attan is jah dauhtar wiþra aiþein izos
jah bruþ wiþra swaihron izos; 36 jah fijands mans innakundai is.

IX, 33. ni aiw swa] *Stellung wie* it pler. vg (D). — X, 23. ei] *Zusatz wie M 10,42 u. ö.* — 29. inuh attins izwaris wiljan] *vgl. sine voluntate patris vestri* acf. *Doch beachte man, daß auch Origenes* τῆς βουλῆς *hinzufügt.*

οἱ οἰκιακοὶ αὐτοῦ. 37 ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστιν μου ἄξιος· καὶ ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστιν μου ἄξιος· 38 καὶ ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστιν μου ἄξιος. 39 ὁ εὑρὼν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν, καὶ ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ εὑρήσει αὐτήν. 40 ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται, καὶ ὁ ἐμὲ δεχόμενος δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με. 41 ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου μισθὸν προφήτου λήψεται, καὶ ὁ δεχόμενος δίκαιον εἰς ὄνομα δικαίου μισθὸν δικαίου λήψεται. 42 καὶ ὃς ἐὰν ποτίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων ποτήριον ψυχροῦ μόνον εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

XI.

1 Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς διατάσσων τοῖς δώδεκα μαθηταῖς αὐτοῦ, μετέβη ἐκεῖθεν τοῦ διδάσκειν καὶ κηρύσσειν ἐν ταῖς πόλεσιν αὐτῶν. 2 ὁ δὲ Ἰωάννης ἀκούσας ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ πέμψας διὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ 3 εἶπεν αὐτῷ· σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν; 4 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ ἃ ἀκούετε καὶ βλέπετε· 5 τυφλοὶ ἀναβλέπουσι καὶ χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται καὶ κωφοὶ ἀκούουσι, καὶ νεκροὶ ἐγείρονται καὶ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται· 6 καὶ μακάριός ἐστιν ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί. 7 τούτων δὲ πορευομένων ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς λέγειν τοῖς ὄχλοις περὶ Ἰωάννου· τί ἐξήλθετε εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι; κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον; 8 ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν; ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἠμφιεσμένον; ἰδοὺ οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλέων εἰσίν. 9 ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν; προφήτην; ναὶ λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον προφήτου. 10 οὗτος γάρ ἐστιν περὶ οὗ γέγραπται· ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου. 11 ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ· ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μείζων αὐτοῦ ἐστιν. 12 ἀπὸ δὲ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ ἕως ἄρτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται, καὶ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν. 13 πάντες γὰρ οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος ἕως Ἰωάννου προεφήτευσαν.

XI, 2. Ἰωάννης] *Iohannes* it vg. — διὰ τῶν μαθητῶν] SinBC*D PZΔ q (*mittens per discipulos*); δύο τῶν μ. *K. — 5. καὶ νεκροί] Chr. SinBDLPZΔ min abg¹klq, νεκροί *K. — 8. βασιλέων] SinBCDLM PUƵΓΔΠ² Chr., βασιλειῶν *K.

---

hnasqjaim] ἐν *fehlt* it vg (D*); *vgl. L 7,25. Übrigens ist der Dativ-Instrum. bei* wasjan *echt gotisch, vgl. EB. § 256 Anm. 3.*

37 saei frijoþ attan aiþþau aiþein ufar mik, nist meina wairþs; jah saei frijoþ sunu aiþþau dauhtar ufar mik, nist meina wairþs. 38 jah saei ni nimiþ galgan seinana jah laistjai afar mis, nist meina wairþs. 39 saei bigitiþ saiwala seina, fraqisteiþ izai; jah saei fraqisteiþ saiwalai seinai in meina, bigitiþ þo. 40 sa andnimands izwis mik andnimiþ, jah sa mik andnimands andnimiþ þana sandjandan mik. 41 sa andnimands praufetu in namin praufetaus mizdon praufetis nimiþ, jah sa andnimands garaihtana in namin garaihtis mizdon garaihtis nimiþ. 42 jah saei gadragkeiþ ainana þize minnistane stikla kaldis watins þatainei in namin siponeis, amen qiþa izwis, ei ni fraqisteiþ mizdon seinai.

XI.

1 Jah warþ, biþe usfullida Iesus anabiudands þaim twalif siponjam seinaim, ushof sik jainþro du laisjan jah merjan and baurgs ize. 2 iþ Iohannes gahausjands in karkarai waurstwa Xristaus, insandjands bi siponjam seinaim qaþ du imma: 3 þû is sa qimanda þau anþarizuh beidaima? 4 jah andhafjands Iesus qaþ du im: gaggandans gateihiþ Iohanne þatei gahauseiþ jah gasaiƕiþ. 5 blindai ussaiƕand, jah haltai gaggand, þrutsfillai hrainjai wairþand, jah baudai gahausjand, jah dauþai urreisand, jah unledai wailamerjanda: 6 jah audags ist ƕazuh saei ni gamarzjada in mis. 7 at þaim þan afgaggandam, dugann Iesus qiþan þaim manageim bi Iohannen: ƕa usiddjeduþ ana auþida saiƕan? raus fram winda wagidata? 8 akei ƕa usiddjeduþ saiƕan? mannan hnasqjaim wastjom gawasidana? sai, þaiei hnasqjaim wasidai sind, in gardim þiudane sind. 9 akei ƕa usiddjeduþ saiƕan? praufetu? jai, qiþa izwis: jah managizo praufetau. 10 sa ist auk bi þanei gameliþ ist: sai, ik insandja aggilu meinana faura þus, saei gamanweiþ wig þeinana faura þus. 11 amen, qiþa izwis: ni urrais in baurim qinono maiza Iohanne þamma daupjandin; iþ sa minniza in þiudangardjai himine maiza imma ist. 12 framuh þan þaim dagam Iohannis þis daupjandins und hita þiudangardi himine anamahtjada, jah anamahtjandans frawilwand þo. 13 allai auk praufeteis jah witoþ und Iohanne faura-

---

XI, 2. Xristaus] xaus CA, *vgl. EB. § 18 Anm. 3.* — 3. þû] *aus* þu + u (*Fragepartikel*) *entstanden, vgl. W. Schulze KZ. 40,565.* — 10. meinana] meinna CA.

X, 42. minnistane] *Superlativ wie* it (D) vg. — watins] *Zusatz nach Mc 9,41, vgl.* it pler. (D) vg. — ei] *Zusatz, vgl. auch Mc 9,41.* — XI, 8.

14 καὶ εἰ θέλετε δέξασθαι, αὐτός ἐστιν Ἡλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι. 15 ὁ
ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω. 16 τίνι δὲ ὁμοιώσω τὴν γενεὰν ταύτην;
ὁμοία ἐστὶν παιδίοις καθημένοις ἐν ἀγοραῖς καὶ προσφωνοῦσιν τοῖς ἑτέροις
17 καὶ λέγουσιν· ηὐλήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ὠρχήσασθε· ἐθρηνήσαμεν
καὶ οὐκ ἐκόψασθε. 18 ἦλθεν γὰρ Ἰωάννης μήτε ἐσθίων μήτε πίνων, καὶ
λέγουσιν· δαιμόνιον ἔχει. 19 ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ
πίνων, καὶ λέγουσιν· ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελωνῶν
φίλος καὶ ἁμαρτωλῶν. καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς.
20 τότε ἤρξατο ὀνειδίζειν τὰς πόλεις ἐν αἷς ἐγένοντο αἱ πλεῖσται δυνάμεις
αὐτοῦ, ὅτι οὐ μετενόησαν. 21 οὐαί σοι Χοραζείν, οὐαί σοι
Βηθσαϊδάν· ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι
ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ μετενόησαν. 22 πλὴν
λέγω ὑμῖν, Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ
ὑμῖν. 23 καὶ σὺ Καπερναούμ, ἡ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθεῖσα, ἕως ᾅδου
καταβήσῃ. ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν σοί,
ἔμειναν ἂν μέχρι τῆς σήμερον. 24 πλὴν λέγω ὑμῖν ὅτι γῇ Σοδόμων
ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ σοί. 25 ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ
ἀποκριθείς...

XXV.

38 πότε δέ σε εἴδομεν ξένον καὶ συνηγάγομεν; ἢ γυμνὸν καὶ
περιεβάλομεν; 39 πότε δέ σε εἴδομεν ἀσθενῆ ἢ ἐν φυλακῇ καὶ ἤλθομεν
πρός σε; 40 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς ἐρεῖ αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν,
ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων
ἐμοὶ ἐποιήσατε. 41 τότε ἐρεῖ καὶ τοῖς ἐξ εὐωνύμων· πορεύεσθε ἀπ'
ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ
καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. 42 ἐπείνασα γὰρ καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι
φαγεῖν, ἐδίψησα καὶ οὐκ ἐποτίσατέ με, 43 ξένος ἤμην καὶ οὐ συνηγάγετέ
με, γυμνὸς καὶ οὐ περιεβάλετέ με, ἀσθενὴς καὶ ἐν φυλακῇ καὶ οὐκ

XI, 14. Ἡλίας] *K *I, Ἡλείας *wohl* *H (-ει- *stets* B, *häufig* SinD, *vereinzelt* LΔ). — 16. καθημένοις ἐν] Chr. SinBCDLMZΔ it vg, ἀγοραῖς καθημένοις *K. — τοῖς ἑτέροις] SinBDZ it vg (*invicem*; *in*, *ad invicem* abcg¹q *ad alterutrum* f), τοῖς ἑταίροις (ἑτέροις) αὐτῶν *K. — 17. ἐθρηνήσαμεν] SinBDZ, cff¹g¹·²kl vg (Chr.), ἐθρην. ὑμῖν *K; *vgl. L 7,32.* — 21. Σιδῶνι] Σειδῶνι B*Δ. — 23. Καπερναούμ] *K, Καφαρναούμ SinBD it (el *Capernaum*) vg. — καταβήσῃ] BD it vg, καταβιβασθήσῃ *K. — XXV, 40. ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων] *K, *nach Bernhardt findet sich in* (*jüngern*) *gr. Hss. auch*: ἑνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων ἀδελφῶν μου. *Vgl. M 10,42. 18,6 L 17,2*: ἕνα τῶν μικρῶν τούτων; *ähnlich M 18,10.14.*

qeþun; 14 jah jabai wildedeiþ miþniman, sa ist Helias, saei skulda qiman. 15 saei habai ausona *hausjandona, ga*hausjai. 16 *hve nu galeiko* þata *kuni? Galeik ist barnam* sitandam *in garunsim jah wopjan*dam anþar anþar*is*, 17 *jah qiþan*dam: swiglodedum iz*wis jah* ni plinsideduþ; hufum *jah* ni qainodeduþ. 18 qam raihtis Iohan*nes nih* matjands nih drigkand*s jah qi*þand: unhulþ*on habaiþ*. 19 *qam sa* sunus mans *matjands jah* drigkands *jah qiþand*: *sai, man*na afetja jah af*drugkja*, *mo*tarje frijonds jah frawaurhtaize. jah uswaurhta gadomida warþ handugei fram barnam seinaim. 20 þanuh dugann idweitjan baurgim, in þaimei waurþun þos managistons mahteis is, *þatei ni idreigodedun* sik. 21 *wai þus Kaurazein, wai þ*us Beþ*sai-dan*; *unte iþ wa*urþeina *in Twre jah Seidon*e landa mah*teis þos waur*þanons in izwis, *airis þ*au in sakkau jah azgon *idreig*odedeina. 22 sweþauh qi*þa izwis*: Twrim jah Seidonim *sutizo wa*irþiþ in daga stauos *þau izwis*. 23 jah þu Kafarnau*m, þu und hi*min ushauhida, *dalaþ und halja* galeiþis: *unte jabai in* Saudaumjam *waur*þe*ina* mahteis þos waurþanons in izwis, aiþþau eis weseina und hina dag. 24 sweþauh qiþa izwis þatei airþai Saudaumje sutizo wairþiþ in daga stauos þau þus. 25 inuh jainamma mela andha*fjands* ....

XXV.

38 *hvanuh þan þuk sehvum gast jah galaþodedum? aiþþau naqadana jah wasidedum?* 39 *hvanuh þan þuk sehvum siukana aiþþau in karkarai jah atiddjedum du þus?* 40 *jah andhafjands sa þiudans qiþiþ du im: amen, qiþa izwis: jah þanei tawideduþ ainamma þize minnistane broþre meinaize, mis tawideduþ.* 41 *þanuh qiþiþ jah þaim af hleidumein ferai: gaggiþ fairra mis, jus fraqiþanans, in fon þata aiweino, þata manwido unhulþin jah aggilum is.* 42 *unte gredags was jan-ni gebuþ mis matjan*; *afþaursiþs was jan-ni dragkideduþ mik*; 43 *gasts* <*was*> *jan-ni galaþ*odedu*þ mik*; *naqaþs jan-ni waside*duþ

XI, 15—23. *Ein Teil des Blattes fehlt. Die Ergänzungen in Kursivdruck nach L 7,31ff. 10,13ff.* — 16. *garunsim*] *Bernhardt, garunsai Uppström.* — anþar anþaris] *Uppström Bernhardt 1884* (*vgl. L 7,32*), anþar anþ*arana Bernhardt 1875 Heyne.* — 21. *idreig*odedeina] *zu erwarten wäre* ga-idr., *wie L 10,13 steht, doch reicht die Lücke nicht aus.* — XI, 25 — XXVII, 70: *Lücke in* CA. — XXV, 38 *bis* XXVII, 1: C (*kursive Schrift*). — XXV, 43. *galaþ*odedu*þ* ... *waside*duþ] C: ode und duþ durch ein Loch zerstört Br.

XI, 23. in izwis] *nach V. 21.*

ἐπεσκέψασθέ με. 44 τότε ἀποκριθήσονται καὶ αὐτοὶ λέγοντες· κύριε, πότε σε εἴδομεν πεινῶντα ἢ διψῶντα ἢ ξένον ἢ γυμνὸν ἢ ἀσθενῆ ἢ ἐν φυλακῇ καὶ οὐ διηκονήσαμέν σοι; 45 τότε ἀποκριθήσεται αὐτοῖς λέγων· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε. 46 καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον.

XXVI.

1 Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς πάντας τοὺς λόγους τούτους, εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· 2 οἴδατε ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ πάσχα γίνεται, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς τὸ σταυρωθῆναι. 3 τότε ... 65 ... χρείαν ἔχομεν μαρτύρων; ἴδε νῦν ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν αὐτοῦ. 66 τί ὑμῖν δοκεῖ; οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον· ἔνοχος θανάτου ἐστίν. 67 τότε ἐνέπτυσαν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἐκολάφισαν αὐτόν, οἱ δὲ ἐρράπισαν 68 λέγοντες· προφήτευσον ἡμῖν, Χριστέ, τίς ἐστιν ὁ παίσας σε; 69 ὁ δὲ Πέτρος ἔξω ἐκάθητο ἐν τῇ αὐλῇ· καὶ προσῆλθεν αὐτῷ μία παιδίσκη λέγουσα· καὶ σὺ ἦσθα μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Γαλιλαίου. 70 ὁ δὲ ἠρνήσατο ἔμπροσθεν αὐτῶν πάντων λέγων· οὐκ οἶδα τί λέγεις. 71 ἐξελθόντα δὲ αὐτὸν εἰς τὸν πυλῶνα, εἶδεν αὐτὸν ἄλλη καὶ λέγει τοῖς ἐκεῖ· καὶ οὗτος ἦν μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου. 72 καὶ πάλιν ἠρνήσατο μεθ' ὅρκου ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. 73 μετὰ μικρὸν δὲ προσελθόντες οἱ ἑστῶτες εἶπον τῷ Πέτρῳ· ἀληθῶς καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ, καὶ γὰρ ἡ λαλιά σου δῆλόν σε ποιεῖ. 74 τότε ἤρξατο καταθεματίζειν καὶ ὀμνύειν ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον· καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησεν. 75 καὶ ἐμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ ῥήματος Ἰησοῦ εἰρηκότος αὐτῷ, ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι τρὶς ἀπαρνήσῃ με· καὶ ἐξελθὼν ἔξω ἔκλαυσεν πικρῶς.

XXVII.

1 Πρωΐας δὲ γενομένης συμβούλιον ἔλαβον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, ὥστε θανατῶσαι αὐτόν.

XXVI, 71. τοῖς ἐκεῖ] E²GSΠ* it pler. vg, αὐτοῖς ἐκεῖ E*FHUVΠ². — XXVII, 1. ὥστε θανατῶσαι] *K (ὅπως θανατῶσαι S), ἵνα θανατώσουσιν D.

---

i völlig, m bis auf den Schlußstrich zerstört Br. — 2. *dagans*] *dagās* C Br. — *paska*] C: aska durch ein Loch zerstört Br. — 71. *jas-sa*] C, vgl. EB. § 26. — 73. *Paitrau*] *du Paitrau* C, mit nachträglich getilgtem *du*. — 75. *sinþam*] C, mit Abkürzung für *m* Br. — XXVII, 1. *maur|gin*] C: *ur* am Zeilenschluß ligiert Br. — Die Schrift der 4 Seiten ist sehr verschieden von jener der übrigen Hss., ist jedoch sehr klar Br.

XXV, 45. *ainamma þize leitilane*] *zum Positiv vgl. M 10,42. 18,6 (L 17,2)*: ἕνα τῶν μικρῶν τούτων. *Ähnlich auch M 18,10.14.*

mik; siuks jah in karkarai jan-ni gaweisodeduþ meina. 44 þanuh
andhafjand jah þai qiþandans: frauja, ƕan þuk selƕum gredagana
aiþþau afþaursidana aiþþau gast aiþþau naqadana aiþþau siukana
aiþþau in karkarai jan-ni andbahtidedeima þus? 45 þanuh andhafjiþ
im qiþands: amen, qiþa izwis, jah þanei ni tawideduþ ainamma þize
leitilane, mis ni tawideduþ. 46 jah galeiþand þai in balwein aiweinon,
iþ þai garaihtans in libain aiweinon.

XXVI.

1 Jah warþ, biþe ustauh Iesus alla þo waurda, qaþ siponjam
seinaim: 2 wituþ þatei afar twans dagans paska wairþiþ, jas-sa sunus
mans atgibada du ushramjan. 3 þanuh .... 65 .... þaurbum weit-
wode? sai, nu gahausideduþ þo wajamerein is. 66 ƕa izwis þugkeiþ?
iþ eis andhafjandans qeþun: skula dauþaus ist. 67 þanuh spiwun ana
andawleizn is jah kaupastedun ina; sumaiþ-þan lofam slohun 68 qi-
þandans: praufetei unsis, Xristu, ƕas ist sa slahands þuk? 69 iþ
Paitrus uta sat ana rohsnai, jah duatiddja imma aina þiwi qiþandei:
jah þu wast miþ Iesua þamma Galeilaiau. 70 iþ is laugnida faura
þaim allaim qiþands: ni wait

ƕa qiþis. 71 usgaggandan þan
ina in daur, gasaƕ ina anþara
jah qaþ du þaim jainar: jah sa
was miþ Iesua þamma Nazoraiau.
72 jah aftra afaiaik miþ aiþa
swarands þatei ni kann þana
mannan. 73 afar leitil þan at-
gaggandans þai standandans qe-
þun Paitrau: bi sunjai, jah þu
þize is; jah auk razda þeina
bandweiþ þuk. 74 þanuh dugann
afdomjan jah swaran þatei ni
kann þana mannan. jah suns
hana hrukida. 75 jah gamunda
Paitrus waurdis Iesuis qiþanis
du sis: þatei faur hanins hruk
þrim sinþam afaikis mik. jah
usgaggands ut gaigrot baitraba.

ƕa qiþis. 71 usgaggandan þan
ina in daur, gasaƕ ina anþara
jah qaþ du þaim jainar: jas-sa
was miþ Iesua þamma Nazoraiau.
72 jah aftra laugnida miþ aiþa
swarands þatei ni kann þana
mannan. 73 afar leitil þan at-
gaggandans þai stand<and>ans
qeþun Paitrau: bi sunjai, jah þu
þize is; jah auk razda þeina
bandweiþ þuk. 74 þanuh dugann
afdomjan jah swaran þatei ni
kann þana mannan. jah suns
hana hrukida. 75 jah gamunda
Paitrus waurdis Iesuis qiþanis
du sis: þatei faur hanins hruk
þrim sinþam inwidis mik. jah
usgaggands ut gaigrot baitraba.

XXVII.

1 At maurgin þan waurþa-
nana, runa nemun allai gudjans
jah þai

1 At maurgin þan waurþa-
nana garuni nemun allai þai
gudjans jah þai ....

XXV, 44. andhafjand] andhafjād C Br. — selƕum] C, mit Abkürzung für m Br. — aiþþau[2]] a zerstört Br. — 45. tawide|duþ] C: de klein am Zeilenschluß Br. — 46. libain] libaī C Br. — XXVI, 1. seinaim] C:

2 καὶ δήcαντεc αὐτὸν ἀπήγαγον καὶ παρέδωκαν αὐτὸν Ποντίῳ Πειλάτῳ
τῷ ἡγεμόνι. 3 τότε ἰδὼν Ἰούδαc ὁ παραδιδοὺc αὐτὸν ὅτι κατεκρίθη,
μεταμεληθεὶc ἀπέcτρεψεν τὰ τριάκοντα ἀργύρια τοῖc ἀρχιερεῦcι καὶ τοῖc
πρεcβυτέροιc 4 λέγων· ἥμαρτον παραδοὺc αἷμα ἀθῷον. οἱ δὲ εἶπον·
τί πρὸc ἡμᾶc; cὺ ὄψῃ. 5 καὶ ῥίψαc τὰ ἀργύρια ἐν τῷ ναῷ ἀνεχώρηcεν,
καὶ ἀπελθὼν ἀπήγξατο. 6 οἱ δὲ ἀρχιερεῖc λαβόντεc τὰ ἀργύρια εἶπον·
οὐκ ἔξεcτιν βαλεῖν αὐτὰ εἰc τὸν κορβονᾶν, ἐπεὶ τιμὴ αἵματόc ἐcτιν.
7 cυμβούλιον δὲ λαβόντεc ἠγόραcαν ἐξ αὐτῶν τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέωc
εἰc ταφὴν τοῖc ξένοιc. 8 διὸ ἐκλήθη ὁ ἀγρὸc ἐκεῖνοc ἀγρὸc αἵματοc
ἕωc τῆc cήμερον. 9 τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν διὰ Ἱερεμίου τοῦ προ-
φήτου λέγοντοc· καὶ ἔλαβον τὰ τριάκοντα ἀργύρια, τὴν τιμὴν τοῦ τετι-
μημένου, ὃν ἐτιμήcαντο ἀπὸ υἱῶν Ἰcραήλ, 10 καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰc
τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέωc, καθὰ cυνέταξέν μοι κύριοc. 11 ὁ δὲ Ἰηcοῦc
ἔcτη ἔμπροcθεν τοῦ ἡγεμόνοc· καὶ ἐπηρώτηcεν αὐτὸν ὁ ἡγεμὼν λέγων·
cὺ εἶ ὁ βαcιλεὺc τῶν Ἰουδαίων; ὁ δὲ Ἰηcοῦc ἔφη αὐτῷ· cὺ λέγειc.
12 καὶ ἐν τῷ κατηγορεῖcθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεcβυ-
τέρων οὐδὲν ἀπεκρίνατο. 13 τότε λέγει αὐτῷ ὁ Πειλᾶτοc· οὐκ ἀκούειc
πόcα cου καταμαρτυροῦcιν; 14 καὶ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ πρὸc οὐδὲ ἓν
ῥῆμα, ὥcτε θαυμάζειν τὸν ἡγεμόνα λίαν. 15 κατὰ δὲ ἑορτὴν εἰώθει ὁ
ἡγεμὼν ἀπολύειν ἕνα τῷ ὄχλῳ δέcμιον ὃν ἤθελον. 16 εἶχον δὲ τότε
δέcμιον ἐπίcημον λεγόμενον Βαραββᾶν. 17 cυνηγμένων οὖν αὐτῶν
εἶπεν αὐτοῖc ὁ Πειλᾶτοc· τίνα θέλετε ἀπολύcω ὑμῖν, Βαραββᾶν ἢ Ἰηcοῦν
τὸν λεγόμενον Χριcτόν; 18 ᾔδει γὰρ ὅτι διὰ φθόνον παρέδωκαν αὐτόν.
19 καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ βήματοc ἀπέcτειλεν πρὸc αὐτὸν ἡ γυνὴ
αὐτοῦ λέγουcα· μηδὲν cοὶ καὶ τῷ δικαίῳ ἐκείνῳ . . . 42 . . . Ἰcραήλ
ἐcτιν, καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ cταυροῦ, καὶ πιcτεύcομεν ἐπ᾽ αὐτῷ.
43 πέποιθεν ἐπὶ τὸν θεόν, ῥυcάcθω νῦν αὐτόν, εἰ θέλει αὐτόν· εἶπεν
γὰρ ὅτι θεοῦ εἰμι υἱόc. 44 τὸ δ᾽ αὐτὸ καὶ οἱ ληcταὶ οἱ cυcταυρωθέντεc
αὐτῷ ὠνείδιζον αὐτόν. 45 ἀπὸ δὲ ἕκτηc ὥραc ἐγένετο cκότοc ἐπὶ
πᾶcαν τὴν γῆν ἕωc ὥραc ἐνάτηc. 46 περὶ δὲ τὴν ἐνάτην ὥραν ἀνε-
βόηcεν ὁ Ἰηcοῦc φωνῇ μεγάλῃ λέγων· ἠλεὶ ἠλεὶ λιμὰ cαβαχθανί; τοῦτ᾽

XXVII, 2. Πειλάτῳ], -ει- *stets* B, *sehr häufig* D, *häufig* A *und* Sin, -ι- *K. — 6. κορβονᾶν] E Chr. vg, κορβανᾶν *K. — 12. καὶ πρεcβυτέρων] SinB*LΓ Chr., κ. τῶν πρ. *K. — 42. πιcτεύcομεν] GSUVΠ, πιcτεύcωμεν EFH. — ἐπ᾽ αὐτῷ] *K, αὐτῷ AD it vg. — 45. ἐγένετο cκότοc] UΓΔ, cκότοc ἐγ. *K. — 46. ηλει] ἠ- EF *usw.*, *Heli* abdff¹g¹q. — -λι *K, -λει ED, *H *I. — cαβαχθανί] *K, -νει *H *I. — *sibacthani* q.

Einschiebung handelt, beweist der Modusunterschied zwischen gasaiƕaima *und* galaubjam. — 46. bi ƕeila niundon] *Stellung wie V. 45.*

sinistans manageins bi Iesu, ei afdauþidedeina ina. 2 jah gabindan-
dans ina gatauhun jah anafulhun ina Pauntiau Peilatau kindina.
3 þanuh gasaiƕands Iudas sa galewjands ina þatei du stauai gatau-
hans warþ, idreigonds gawandida þans þrins tiguns silubrinaize
gudjam jah sinistam 4 qiþands: frawaurhta mis galewjands bloþ
swikn. iþ eis qeþun: ƕa kara unsis? þu witeis. 5 jah atwairpands
þaim silubram in alh aflaiþ, jah galeiþands ushaihah sik. 6 iþ þai
gudjans nimandans þans skattans qeþun: ni skuld ist lagjan þans
in kaurbaunan, unte andawairþi bloþis ist. 7 garuni þan nimandans
usbauhtedun us þaim þana akr kasjins, du usfilhan ana gastim.
8 duþþe haitans warþ akrs jains akrs bloþis und hina dag. 9 þa-
nuh usfullnoda þata qiþano þairh Iairaimian praufetu qiþandan:
jah usnemun þrins tiguns silubreinaize andawairþi þis wairþodins,
þatei garahnidedun fram sunum Israelis, 10 jah atgebun ins und
akra kasjins, swaswe anabauþ mis frauja. 11 iþ Iesus stoþ faura
kindina, jah frah ina sa kindins qiþands: þu is þiudans Iudaie? iþ
Iesus qaþ du imma: þu qiþis. 12 jah miþþanei wrohiþs was fram
þaim gudjam jah sinistam, ni waiht andhof. 13 þanuh qaþ du imma
Peilatus: niu hauseis ƕan filu ana þuk weitwodjand? 14 jah ni
andhof imma wiþra ni ainhun waurde, swaswe sildaleikida sa kin-
dins filu. 15 and dulþ þan ƕarjoh biuhts was sa kindins fraletan
ainana þizai managein bandjan, þanei wildedun. 16 habaidedunuh
þan bandjan gatarhidana <haitanana> Barabban. 17 gaqumanaim
þan im, qaþ im Peilatus: ƕana wileiþ ei fraletau izwis? Barabban
þau Iesu, saei haitada Xristus? 18 wissa auk þatei in neiþis atge-
bun ina. 19 sitandin þan imma ana stauastola, insandida du imma
qens is qiþandei: ni waiht þus jah þamma garaihtin .... 42 .... Is-
raelis ist, atsteigadau nu af þamma galgin [ei gasaiƕaima] jah ga-
laubjam imma. 43 trauaida du guda; lausjadau nu ina, jabai wili
ina; qaþ auk þatei gudis im sunus. 44 þatuh samo jah þai wai-
dedjans þai miþushramidans imma idweitidedun imma. 45 fram
saihston þan ƕeilai warþ riqis ufar allai airþai und ƕeila niundon.
46 iþ þan bi ƕeila niundon ufhropida Iesus stibnai mikilai qiþands:
helei, helei, lima sibakþani, þatei ist: guþ meins, guþ meins, duƕe

---

XXVII, 3. silubrinaize] CA *für* silubreinaize. — 6. kaurbaunan] *Kauffmann ZZ. 30,181,* kaurbanaun CA. — andawairþi] andwairþi CA. — 15. ƕarjoh] ƕarjanoh CA, *doch ist* dulþs *sonst stets Fem.*

XXVII, 9. þatei] *auf* andawairþi *bezogen nach Zach. 11,13*; *vgl.* bff²g¹: *pretium adpretiati quod.* — 17. ei] *vgl. J 18,39.* — 42. ei gasaiƕaima] *Zusatz nach Mc 15,32. Daß es sich um eine jüngere*

ἐϲτιν· θεέ μου, θεέ μου, ἱνατί με ἐγκατέλιπεϲ; 47 τινὲϲ δὲ τῶν ἐκεῖ
ἑϲτώτων ἀκούϲαντεϲ ἔλεγον ὅτι Ἡλίαν φωνεῖ οὗτοϲ. 48 καὶ εὐθέωϲ
δραμὼν εἷϲ ἐξ αὐτῶν καὶ λαβὼν ϲπόγγον πλήϲαϲ τε ὄξουϲ καὶ περιθεὶϲ
καλάμῳ ἐπότιζεν αὐτόν. 49 οἱ δὲ λοιποὶ ἔλεγον· ἄφεϲ ἴδωμεν εἰ ἔρχεται
Ἡλίαϲ ϲώϲων αὐτόν. 50 ὁ δὲ Ἰηϲοῦϲ πάλιν κράξαϲ φωνῇ μεγάλῃ
ἀφῆκεν τὸ πνεῦμα. 51 καὶ ἰδοὺ τὸ καταπέταϲμα τοῦ ναοῦ ἐϲχίϲθη εἰϲ
δύο ἀπὸ ἄνωθεν ἕωϲ κάτω, καὶ ἡ γῆ ἐϲείϲθη, καὶ αἱ πέτραι ἐϲχίϲθηϲαν,
52 καὶ τὰ μνημεῖα ἀνεῴχθηϲαν καὶ πολλὰ ϲώματα τῶν κεκοιμημένων
ἁγίων ἠγέρθη. 53 καὶ ἐξελθόντεϲ ἐκ τῶν μνημείων μετὰ τὴν ἔγερϲιν
αὐτοῦ εἰϲῆλθον εἰϲ τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ ἐνεφανίϲθηϲαν πολλοῖϲ. 54 ὁ
δὲ ἑκατόνταρχοϲ καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ τηροῦντεϲ τὸν Ἰηϲοῦν, ἰδόντεϲ τὸν
ϲειϲμὸν καὶ τὰ γενόμενα ἐφοβήθηϲαν ϲφόδρα, λέγοντεϲ· ἀληθῶϲ θεοῦ
υἱόϲ ἐϲτιν οὗτοϲ. 55 ἦϲαν δὲ ἐκεῖ γυναῖκεϲ πολλαὶ ἀπὸ μακρόθεν θεω-
ροῦϲαι, αἵτινεϲ ἠκολούθηϲαν τῷ Ἰηϲοῦ ἀπὸ τῆϲ Γαλιλαίαϲ διακονοῦϲαι
αὐτῷ· 56 ἐν αἷϲ ἦν Μαρία ἡ Μαγδαληνή, καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου
καὶ Ἰωϲῆ μήτηρ, καὶ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου. 57 ὀψίαϲ δὲ γενο-
μένηϲ ἦλθεν ἄνθρωποϲ πλούϲιοϲ ἀπὸ Ἀριμαθαίαϲ, τοὔνομα Ἰωϲήφ, ὃϲ
καὶ αὐτὸϲ ἐμαθήτευϲεν τῷ Ἰηϲοῦ· 58 οὗτοϲ προϲελθὼν τῷ Πειλάτῳ
ἠτήϲατο τὸ ϲῶμα τοῦ Ἰηϲοῦ. τότε ὁ Πειλᾶτοϲ ἐκέλευϲεν ἀποδοθῆναι τὸ
ϲῶμα. 59 καὶ λαβὼν τὸ ϲῶμα ὁ Ἰωϲὴφ ἐνετύλιξεν αὐτὸ ϲινδόνι καθαρᾷ,
60 καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν τῷ καινῷ αὐτοῦ μνημείῳ, ὃ ἐλατόμηϲεν ἐν τῇ
πέτρᾳ, καὶ προϲκυλίϲαϲ λίθον μέγαν τῇ θύρᾳ τοῦ μνημείου ἀπῆλθεν.
61 ἦν δὲ ἐκεῖ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, καθήμεναι ἀπέ-
ναντι τοῦ τάφου. 62 τῇ δὲ ἐπαύριον, ἥτιϲ ἐϲτὶν μετὰ τὴν παραϲκευήν,
ϲυνήχθηϲαν οἱ ἀρχιερεῖϲ καὶ οἱ Φαριϲαῖοι πρὸϲ Πειλᾶτον 63 λέγοντεϲ·
κύριε, ἐμνήϲθημεν ὅτι ἐκεῖνοϲ ὁ πλάνοϲ εἶπεν ἔτι ζῶν· μετὰ τρεῖϲ
ἡμέραϲ ἐγείρομαι. 64 κέλευϲον οὖν ἀϲφαλιϲθῆναι τὸν τάφον ἕωϲ τῆϲ
τρίτηϲ ἡμέραϲ, μήποτε ἐλθόντεϲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ κλέψωϲιν αὐτὸν καὶ
εἴπωϲιν τῷ λαῷ· ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ ἔϲται ἡ ἐϲχάτη πλάνη
χείρων τῆϲ πρώτηϲ. 65 ἔφη αὐτοῖϲ ὁ Πειλᾶτοϲ· ἔχετε κουϲτωδίαν·
ὑπάγετε ἀϲφαλίϲαϲθε ὡϲ οἴδατε. 66 οἱ δὲ πορευθέντεϲ ἠϲφαλίϲαντο
τὸν τάφον ϲφραγίϲαντεϲ τὸν....

XXVII, 47. Ἡλίαν] *K, Ἡλείαν *Rez.* *H. — 48. πλήϲαϲ τε] τε *fehlt* D. — 49. ϲώϲων] *K, *liberans* ff[1]g[1] vg; ϲῶϲαι Sin* *liberare* fg[2]. — 54. ἐϲτὶν] C fg[1], *sonst* ἦν. — 64. κλέψωϲιν αὐτόν] EHVΠ Chr. it vg, νυκτὸϲ κλ. αὐτ. FGU, αὐτὸν νυκτόϲ S. — 65. ἔφη] EFGH it vg, ἔφη δὲ SUVΠ.

---

mis bilaist? 47 iþ sumai þize jainar standandane gahausjandans
qeþun þatei Helian wopeiþ sa. 48 jah suns þragida ains us im jah
nam swamm fulljands aketis, jah lagjands ana raus draggkida ina.
49 iþ þai anþarai qeþun: let, ei saiƕam, qimaiu Helias nasjan ina.
50 iþ Iesus aftra hropjands stibnai mikilai aflailot ahman. 51 jah
þan faurhah alhs diskritnoda in twa, iupaþro und dalaþ, jah airþa
inreiraida, jah stainos disskritnodedun, 52 jah hlaiwasnos usluk-
nodedun, jah managa leika þize ligandane weihaize urrisun. 53 jah
usgaggandans us hlaiwasnom afar urrist is innatgaggandans in þo
weihon baurg jah ataugidedun sik managaim. 54 iþ hundafaþs jah
þai miþ imma witandans Iesua, gasaiƕandans þo reiron jah þo
waurþanona, ohtedun abraba, qiþandans: bi sunjai gudis sunus ist
sa. 55 wesunuh þan jainar qinons managos fairraþro saiƕandeins,
þozei laistidedun afar Iesua fram Galeilaia, andbahtjandeins imma,
56 in þaimei was Marja so Magdalene, jah Marja so Iakobis jah
Iosezis aiþei, jah aiþei suniwe Zaibaidaiaus. 57 iþ þan seiþu warþ,
qam manna gabigs af Areimaþaias þizuh namo Iosef, saei jah silba
siponida Iesua. 58 sah atgaggands du Peilatau baþ þis leikis Iesuis.
þanuh Peilatus uslaubida giban þata leik. 59 jah nimands þata leik
Iosef biwand ita sabana hrainjamma 60 jah galagida ita in niu-
jamma seinamma hlaiwa þatei ushuloda ana staina jah faurwalw-
jands staina mikilamma daurons þis hlaiwis galaiþ. 61 wasuh þan
jainar Marja Magdalene jah so anþara Marja sitandeins andwairþis
þamma hlaiwa. 62 iftumin þan daga, saei ist afar paraskaiwein,
gaqemun auhumistans gudjans jah Fareisaieis du Peilatau 63 qi-
þandans: frauja, gamundedum þatei jains airzjands qaþ nauh libands:
afar þrins dagans urreisa. 64 hait nu witan þamma hlaiwa und
þana þridjan dag, ibai ufto qimandans þai siponjos is binimaina
imma jah qiþaina du managein: urrais us dauþaim, jah ist so spei-
dizei airziþa wairsizei þizai frumein. 65 qaþ im Peilatus: habaiþ
wardjans, gaggiþ witaiduh swaswe kunnuþ. 66 iþ eis gaggandans
galukun þata hlaiw, faursigljandans þana ....

XXVII, 56. Iosezis] *Maßmann und Bernhardt nach L 3,29 Mc 15,40.47,* Iosez CA *Heyne.* — 63. frauja] *nicht abgekürzt* CA. — 64. þridjan] þridjin CA. — speidizei] CA *für* spedizei. — 66. *Nach* þana *große Lücke in* CA.

XXVII, 49. nasjan] *griech.* ϲώϲων. *Der Infinitiv an Stelle des Partizips ist durchaus dem got. Sprachgebrauch gemäß, vgl. L 18,35 und wahrscheinlich auch L 19,48, ferner Mc 10,46.* — 65. wardjans] *vgl.* '*custodes*' a b c f ff^2 g^1 q (φύλακαϲ D).

Johannes.

V.

45 .... ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν πατέρα· ἔστιν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν Μωσῆς, εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπίκατε. 46 εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν. 47 εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασιν πιστεύσητε;

VI.

1 Μετὰ ταῦτα ἀπῆλθεν ὁ Ἰησοῦς πέραν τῆς θαλάσσης τῆς Γαλιλαίας
καὶ τῆς Τιβεριάδος· 2 καὶ ἠκολούθει αὐτῷ ὄχλος πολύς, ὅτι ἑώρων τὰ
σημεῖα ἃ ἐποίει ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων. 3 ἀνῆλθεν δὲ εἰς τὸ ὄρος ὁ
Ἰησοῦς, καὶ ἐκεῖ ἐκάθητο μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. 4 ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ
πάσχα, ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων. 5 ἐπάρας οὖν τοὺς ὀφθαλμοὺς ὁ Ἰησοῦς
καὶ θεασάμενος ὅτι ὄχλος πολὺς ἔρχεται πρὸς αὐτόν, λέγει πρὸς τὸν
Φίλιππον· πόθεν ἀγοράσομεν ἄρτους, ἵνα φάγωσιν οὗτοι; 6 τοῦτο δὲ
ἔλεγεν πειράζων αὐτόν· αὐτὸς γὰρ ᾔδει τί ἔμελλεν ποιεῖν. 7 ἀπεκρίθη
αὐτῷ Φίλιππος· διακοσίων δηναρίων ἄρτοι οὐκ ἀρκοῦσιν αὐτοῖς, ἵνα
ἕκαστος βραχύ τι λάβῃ. 8 λέγει αὐτῷ εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ,
Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου· 9 ἔστιν παιδάριον ἓν ὧδε ὃ
ἔχει πέντε ἄρτους κριθίνους καὶ δύο ὀψάρια· ἀλλὰ ταῦτα τί ἐστιν εἰς
τοσούτους; 10 εἶπεν δὲ ὁ Ἰησοῦς· ποιήσατε τοὺς ἀνθρώπους ἀναπεσεῖν.
ἦν δὲ χόρτος πολὺς ἐν τῷ τόπῳ. ἀνέπεσον οὖν οἱ ἄνδρες τὸν ἀριθμὸν
ὡσεὶ πεντακισχίλιοι. 11 ἔλαβεν δὲ τοὺς ἄρτους ὁ Ἰησοῦς καὶ εὐχαριστήσας διέδωκεν τοῖς ἀνακειμένοις, ὁμοίως καὶ ἐκ τῶν ὀψαρίων ὅσον
ἤθελον. 12 ὡς δὲ ἐνεπλήσθησαν, λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· συναγάγετε
τὰ περισσεύσαντα κλάσματα, ἵνα μή τι ἀπόληται. 13 συνήγαγον οὖν
καὶ ἐγέμισαν δώδεκα κοφίνους κλασμάτων ἐκ τῶν πέντε ἄρτων τῶν
κριθίνων, ἃ ἐπερίσσευσεν τοῖς βεβρωκόσιν. 14 οἱ οὖν ἄνθρωποι ἰδόντες

V, 47. πιστεύσητε] DGSΔ Chr., πιστεύσετε *K rell. (πιστεύετε VΠ*). — VI, 1. καὶ τῆς Τιβεριάδος] V (f *nach* got), τῆς Τιβ. *K. — 2. τὰ σημεῖα] SΛΠ Chr. it vg, αὐτοῦ τὰ σημ. *K rell. — 5. τοὺς ὀφθαλμοὺς ὁ Ἰησοῦς] SinABDKLMΠ it vg, ὁ Ἰησοῦς τοὺς ὀφθ. *K. — 7. ἕκαστος] SinABLΠ it vg, ἕκαστος αὐτῶν *K. — 11. ἔδωκεν τοῖς ἀνακειμένοις] Sin*ABLΠ Chr. acff²lq vg, ἔδωκεν τοῖς μαθηταῖς, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ἀνακ. *K.

---

manageins filu] *Stellung wie V. 2 Mc 4,1*; *vgl.* abcff²l vg (D). — 7. leitil] *für* leitil hva (*vgl. k 11,1.16*) *mit Rücksicht auf* beff²lq (D); f *liest 'modicum quid'*, *desgl.* cg vg. — 8. qaþ ains] αὐτῷ *fehlt nach V. 10.*

Johannes.

V.

45 . . . . þatei ik wrohidedjau izwis du attin; ist saei wrohida
izwis, Moses, du þammei jus weneiþ. 46 jabai allis Mose galaubi-
dedeiþ, ga-þau-laubidedeiþ mis; bi mik auk jains gamelida. 47 þande
nu jainis melam ni galaubeiþ, ƕaiwa meinaim waurdam galaubjaiþ?

VI.

1 Afar þata galaiþ Iesus ufar marein þo Galeilaie jah Tibairiade.
2 jah laistida ina manageins filu, unte gaseƕun taiknins þozei gata-
wida bi siukaim. 3 usiddja þan ana fairguni Iesus jah jainar gasat
miþ siponjam seinaim. 4 wasuh þan neƕa pasxa, so dulþs Iudaie.
5 þaruh ushof augona Iesus jah gaumida þammei manageins filu
iddja du imma, qaþuh du Filippau: ƕaþro bugjam hlaibans, ei mat-
jaina þai? 6 þatuh þan qaþ fraisands ina; iþ silba wissa þatei
habaida taujan. 7 andhof imma Filippus: twaim hundam skatte
hlaibos ni ganohai sind þaim, þei nimai ƕarjizuh leitil. 8 qaþ ains
þize siponje is, Andraias, broþar Paitraus Seimonaus: 9 ist magula
ains her, saei habaiþ ·e· hlaibans barizeinans jah ·b· fiskans; akei
þata ƕa ist du swa managaim? 10 iþ Iesus qaþ: waurkeiþ þans
mans anakumbjan. wasuh þan hawi manag ana þamma stada.
þaruh anakumbidedun wairos raþjon swaswe fimf þusundjos.
11 namuh þan þans hlaibans Iesus jah awiliudonds gadailida þaim
anakumbjandam; samaleiko jah þize fiske, swa filu swe wildedun.
12 þanuh, biþe sadai waurþun, qaþ du siponjam seinaim: galisiþ
þos aflifnandeins drauhsnos, þei waihtai ni fraqistnai. 13 þanuh
galesun jah gafullidedun ·ib· tainjons gabruko us fimf hlaibam þaim
barizeinam, þatei aflifnoda þaim matjandam. 14 þaruh þai mans

---

Die Verse Joh. I, 29 III, 3—5. 23—26. 29—32 V, 21—23. 35—38 *sind ganz oder zum Teil durch* Skeireins-*Zitate erhalten. Mit* V, 45 *beginnt* CA. *Doppelüberlieferung besteht für die Verse* VI, 9—13, *da diese außer in* CA *auch in* Skeir. VII *erhalten sind.*

VI, 4. pasxa] CA *in* Joh. *für* paska. — 10. *In* Skeir. *frei wiedergegeben.* — 11. samaleiko] CA, samaleikoh þan Skeir. — 12. qaþ du] CA, qaþ Skeir. — drauhsnos] CA, drausnos Skeir. — þei] CA, ei Skeir. — 13. us fimf hlaibam þaim barizeinam] CA, us þaim ·e· hlaibam barizeinam jah ·b· fiskam Skeir. — aflifnoda þaim] CA, aflifnoda at þaim Skeir.

VI, 5 ushof augona] *Stellung wie L 6,20 16,23 J 17,1; vgl.* it vg. —

ὃ ἐποίησεν σημεῖον ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγον ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης ὁ ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον.
15 Ἰησοῦς οὖν γνοὺς ὅτι μέλλουσιν ἔρχεσθαι καὶ ἁρπάζειν αὐτόν, ἵνα ποιήσωσιν αὐτὸν βασιλέα, ἀνεχώρησεν πάλιν εἰς τὸ ὄρος αὐτὸς μόνος.
16 ὡς δὲ ὀψία ἐγένετο, κατέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπὶ τὴν θάλασσαν,
17 καὶ ἀναβάντες εἰς τὸ πλοῖον ἤρχοντο πέραν τῆς θαλάσσης εἰς Καπερναούμ. καὶ σκοτία ἤδη ἐγεγόνει, καὶ οὔπω ἐληλύθει πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς,
18 ἥ τε θάλασσα ἀνέμου μεγάλου πνέοντος διηγείρετο.
19 ἐληλακότες οὖν ὡς σταδίους εἴκοσι πέντε ἢ τριάκοντα θεωροῦσι τὸν Ἰησοῦν περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐγγὺς τοῦ πλοίου γινόμενον, καὶ ἐφοβήθησαν.
20 ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς· ἐγώ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε.
21 ἤθελον οὖν λαβεῖν αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον, καὶ εὐθέως τὸ πλοῖον ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς εἰς ἣν ὑπῆγον.
22 τῇ ἐπαύριον ὁ ὄχλος ὁ ἑστηκὼς πέραν τῆς θαλάσσης εἶδον ὅτι πλοιάριον ἄλλο οὐκ ἦν ἐκεῖ εἰ μὴ ἕν, καὶ ὅτι οὐ συνεισῆλθεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ πλοιάριον, ἀλλὰ μόνοι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπῆλθον,
23 ἄλλα δὲ ἦλθεν πλοιάρια ἐκ Τιβεριάδος ἐγγὺς τοῦ τόπου ὅπου ἔφαγον τὸν ἄρτον εὐχαριστήσαντος τοῦ κυρίου·
24 ὅτε οὖν εἶδεν ὁ ὄχλος ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἔστιν ἐκεῖ οὐδὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐνέβησαν εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἦλθον εἰς Καπερναοὺμ ζητοῦντες τὸν Ἰησοῦν.
25 καὶ εὑρόντες αὐτὸν πέραν τῆς θαλάσσης εἶπον αὐτῷ· ῥαββί, πότε ὧδε γέγονας;
26 ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν· ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ζητεῖτέ με οὐχ ὅτι εἴδετε σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων καὶ ἐχορτάσθητε.
27 ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ τὴν βρῶσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἣν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑμῖν δώσει· τοῦτον γὰρ ὁ πατὴρ ἐσφράγισεν ὁ θεός.
28 εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν· τί ποιῶμεν ἵνα ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ;
29 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς· τοῦτό ἐστιν τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ ἵνα πιστεύσητε εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος.
30 εἶπον οὖν αὐτῷ· τί οὖν ποιεῖς σὺ σημεῖον ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμέν σοι, τί ἐργάζῃ;
31 οἱ πατέρες ἡμῶν τὸ μάννα ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθώς ἐστιν γεγραμμένον· ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς φαγεῖν.
32 εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ Μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλ' ὁ πατήρ

VI, 15. πάλιν] SinABDKLΛ it vg, *fehlt* *K. — 17. ἀναβάντες] AK Chr., ἐμβάντες *K. — οὔπω] SinBDL it pler., οὐκ *K Chr. cff² vg. — 21. λαβεῖν αὐτόν] *K, αὐτὸν λαβεῖν D min. — 22. εἶδον] ABL adflq, εἶδεν SinD bcff²gδ vg, ἰδὼν *K. — εἰ μὴ ἕν] Sin^c ABL bcfff²glqδ vg, εἰ μὴ ἓν ἐκεῖνο εἰς ὃ ἐνέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ *K Chr. — 23. ἦλθεν πλοιάρια] *K, πλοιάρια ἦλθον K (*nach Mc 4,36*). — 24. ἐνέβησαν εἰς] S acef vg, ἐνεβ. αὐτοὶ εἰς *K. — 25. ῥαββί] *K, ῥαββεί *in den beiden Rezensionen* *H *und* *I. — 30. εἶπον οὖν] *K, εἶπον 248. 254 q.

gasaiƕandans þoei gatawida taikn Iesus, qeþun þatei sa ist bi sun-
jai praufetus sa qimanda in þo manaseþ. 15 iþ Iesus kunnands
þatei munaidedun usgaggan jah wilwan < ina > ei tawidedeina ina
du þiudana, afiddja aftra in fairguni is ains. 16 iþ swe seiþu warþ,
atiddjedun siponjos is ana marein, 17 jah usstigun in skip, iddje-
dunuh ufar marein in Kafarnaum. jah riqis juþan warþ jah ni
atiddja nauhþan du im Iesus. 18 iþ marei winda mikilamma
waiandin urraisida was. 19 þaruh farjandans swe spaurde ·k· jah
·e· aiþþau ·l· gasaiƕand Iesu gaggandan ana marein jah neƕa skipa
qimandan jah ohtedun sis. 20 þaruh is qaþ < im >: ik im, ni
ogeiþ izwis. 21 þaruh wildedun ina niman in skip, jah sunsaiw
þata skip warþ ana airþai ana þoei eis iddjedun. 22 iftumin daga
managei sei stoþ hindar marein, seƕun þatei skip anþar ni was
jainar alja ain, jah þatei miþ ni qam siponjam seinaim Iesus in
þata skip, ak ainai siponjos is galiþun. 23 anþara þan skipa qemun
us Tibairiadau neƕa þamma stada, þarei matidedun hlaif, ana þam-
mei awiliudoda frauja. 24 þaruh þan gasaƕ managei þatei Iesus
nist jainar nih siponjos is, gastigun in skipa jah qemun in Kafar-
naum sokjandans Iesu. 25 jah bigetun ina hindar marein qeþunuh
du imma: rabbei, ƕan her qamt? 26 andhof im Iesus jah qaþ:
amen amen qiþa izwis, sokeiþ mik, ni þatei seƕuþ taiknins jah
fauratanja, ak þatei matideduþ þize hlaibe jah sadai waurþuþ.
27 waurkjaiþ ni þana mat þana fralusanan, ak mat þana wisandan
du libainai aiweinon, þanei sunus mans gibiþ izwis; þanuh auk atta
gasiglida guþ. 28 þaruh qeþun du imma: ƕa taujaima, ei waurk-
jaima waurstwa gudis? 29 andhof Iesus jah qaþ du im: þat-ist
waurstw gudis, ei galaubjaiþ þammei insandida jains. 30 qeþun du
imma: aþþan ƕa taujis þu taikne, ei saiƕaima jah galaubjaima þus?
ƕa waurkeis? 31 attans unsarai manna matidedun ana auþidai,
swaswe ist gameliþ: hlaif us himina gaf im du matjan. 32 þaruh
qaþ im Iesus: amen amen qiþa izwis, ni Moses gaf izwis hlaif us
himina, ak atta meins gaf izwis hlaif us himina þana sunjeinan.

VI, 20. is] *in* CA *beinahe erloschen.* — 28. waurstwa] waurswa CA.

VI, 18. iþ marei] *vgl.* *'mare autem'* bcflq vg (Dgr). — 21. ina niman] *Das Objektpronomen steht im Got., abweichend vom griech. Text, nicht selten vor dem Verbum, vgl. Stolzenburg ZZ. 37,181.* — 26. jah fauratanja] *Zusatz nach J 4,48*; *vgl.* abf (D). — 27. gibiþ izwis] *Stellung nach V. 32*: gaf izwis; *vgl.* SinD Chr., abfff²lq; de.

μου δίδωϲιν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν. 33 ὁ γὰρ
ἄρτοϲ τοῦ θεοῦ ἐϲτιν ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ζωὴν διδοὺϲ
τῷ κόϲμῳ. 34 εἶπον οὖν πρὸϲ αὐτόν· κύριε, πάντοτε δὸϲ ἡμῖν τὸν
ἄρτον τοῦτον. 35 εἶπεν δὲ αὐτοῖϲ ὁ Ἰηϲοῦϲ· ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτοϲ τῆϲ
ζωῆϲ. ὁ ἐρχόμενοϲ πρόϲ με οὐ μὴ πεινάϲῃ, καὶ ὁ πιϲτεύων εἰϲ ἐμὲ οὐ
μὴ διψήϲῃ πώποτε. 36 ἀλλ' εἶπον ὑμῖν ὅτι ἑωράκατέ με καὶ οὐ
πιϲτεύετε. 37 πᾶν ὃ δίδωϲίν μοι ὁ πατὴρ πρὸϲ ἐμὲ ἥξει, καὶ τὸν
ἐρχόμενον πρόϲ με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω, 38 ὅτι καταβέβηκα ἐκ τοῦ
οὐρανοῦ οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμ-
ψαντόϲ με. 40 τοῦτο δέ ἐϲτιν τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντόϲ με ἵνα πᾶϲ
ὁ θεωρῶν τὸν υἱὸν καὶ πιϲτεύων εἰϲ αὐτὸν ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἀνα-
ϲτήϲω αὐτὸν ἐγὼ ἐν τῇ ἐϲχάτῃ ἡμέρᾳ. 41 ἐγόγγυζον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι
περὶ αὐτοῦ, ὅτι εἶπεν· ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτοϲ ὁ καταβὰϲ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ,
42 καὶ ἔλεγον· οὐχ οὗτόϲ ἐϲτιν Ἰηϲοῦϲ ὁ υἱὸϲ Ἰωϲήφ, οὗ ἡμεῖϲ οἴδαμεν
τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα; πῶϲ οὖν λέγει οὗτοϲ ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ
καταβέβηκα; 43 ἀπεκρίθη οὖν ὁ Ἰηϲοῦϲ καὶ εἶπεν αὐτοῖϲ· μὴ γογγύζετε
μετ' ἀλλήλων. 44 οὐδεὶϲ δύναται ἐλθεῖν πρόϲ με, ἐὰν μὴ ὁ πατὴρ ὁ
πέμψαϲ με ἑλκύϲῃ αὐτόν, καὶ ἐγὼ ἀναϲτήϲω αὐτὸν ἐν τῇ ἐϲχάτῃ ἡμέρᾳ.
45 ἔϲτιν γεγραμμένον ἐν τοῖϲ προφήταιϲ· καὶ ἔϲονται πάντεϲ διδακτοὶ
θεοῦ. πᾶϲ οὖν ὁ ἀκούων παρὰ τοῦ πατρὸϲ καὶ μαθὼν ἔρχεται πρόϲ
με. 46 οὐχ ὅτι τὸν πατέρα τιϲ ἑώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ θεοῦ,
οὗτοϲ ἑώρακεν τὸν πατέρα. 47 ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ πιϲτεύων εἰϲ
ἐμὲ ἔχει ζωὴν αἰώνιον. 48 ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτοϲ τῆϲ ζωῆϲ. 49 οἱ πατέρεϲ
ὑμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ἀπέθανον· 50 οὗτόϲ ἐϲτιν ὁ
ἄρτοϲ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, ἵνα τιϲ ἐξ αὐτοῦ φάγῃ καὶ μὴ
ἀποθάνῃ. 51 ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτοϲ ὁ ζῶν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάϲ· ἐάν
τιϲ φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήϲεται εἰϲ τὸν αἰῶνα· καὶ ὁ ἄρτοϲ δὲ
ὃν ἐγὼ δώϲω, ἡ ϲάρξ μού ἐϲτιν, ἣν ἐγὼ δώϲω ὑπὲρ τῆϲ τοῦ κόϲμου
ζωῆϲ. 52 ἐμάχοντο οὖν πρὸϲ ἀλλήλουϲ οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντεϲ· πῶϲ
δύναται οὗτοϲ ἡμῖν τὴν ϲάρκα δοῦναι φαγεῖν; 53 εἶπεν οὖν αὐτοῖϲ ὁ
Ἰηϲοῦϲ· ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν ϲάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ
ἀνθρώπου καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖϲ. 54 ὁ
τρώγων μου τὴν ϲάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ
ἐγὼ ἀναϲτήϲω αὐτὸν ἐν τῇ ἐϲχάτῃ ἡμέρᾳ. 55 ἡ γὰρ ϲάρξ μου ἀληθῶϲ

VI, 33. ζωὴν διδούϲ] *K Chr abeq, διδοὺϲ ζωήν AK cff2 vg. — 35. πεινάϲῃ — διψήϲῃ] *K, πεινάϲει — διψήϲει Chr. — 36. ὅτι] KΛ ef, ὅτι καί *K. — 40. ἔχῃ] *K, ἔχει EHUΛ. — ἐν τῇ] SUΠ Chr. abcff2gq vg, τῇ *K rell. — 45. ἀκούων] *K, ἀκούϲαϲ SinABCKLTΠ. — 46. τὶϲ ἑώρακεν] *K Chr., ἑώρακέν τιϲ SinBCDLT it vg. — θεοῦ], πατρόϲ *nur* Sin. — 50. ἵνα τιϲ] *K, *ut si quis* abcdff2g (D) vg. — καὶ μή], καί *fehlt* it pler. vg. — 52. τὴν ϲάρκα δοῦναι] DKΠ aceff2q vg, δοῦναι τὴν ϲ. *K.

33 sa auk hlaifs gudis ist, saei atstaig us himina jah gaf libain þisai
manasedai. 34 þanuh qeþun du imma: frauja, framwigis gif unsis
þana hlaif. 35 jah qaþ du im Iesus: ik im sa hlaifs libainais; þana
gaggandan du mis ni huggreiþ jah þana galaubjandan du mis ni
þaurseiþ ƕanhun. 36 akei qaþ izwis þatei gaseƕuþ mik jah ni ga-
laubeiþ. 37 all þatei gaf mis atta, du mis qimiþ, jah þana gag-
gandan du mis ni uswairpa ut; 38 unte atstaig us himina, nih þeei
taujau wiljan meinana, ak wiljan þis sandjandins mik. 39 .....
40 þatuh þan ist wilja þis sandjandins mik, ei ƕazuh saei saiƕiþ
þana sunu jah galaubeiþ du imma, aigi libain aiweinon, jah urraisja
ina ik in spedistin daga. 41 birodidedun þan Iudaieis bi ina, unte
qaþ: ik im hlaifs sa atsteigands us himina, 42 jah qeþun: niu sa
ist Iesus sa sunus Iosefis, þizei weis kunþedum attan jah aiþein?
ƕaiwa nu qiþiþ sa þatei us himina atstaig? 43 andhof þan Iesus
jah qaþ du im: ni birodeiþ miþ izwis misso. 44 ni manna mag
qiman at mis, nibai atta saei sandida mik atþinsiþ ina, jah ik
urraisja ina in þamma spedistin daga. 45 ist gameliþ ana praufetum:
jah wairþand allai laisidai gudis. ƕazuh nu sa gahausjands at attin
jah ganam gaggiþ du mis. 46 ni þatei attan seƕi ƕas, nibai saei
was fram attin, sa saƕ attan. 47 amen amen qiþa izwis: saei ga-
laubeiþ du mis aih libain aiweinon. 48 ik im sa hlaifs libainais.
49 attans izwarai matidedun manna in auþidai jah gaswultun.
50 sa ist hlaifs saei us himina atstaig, ei saei þis matjai, ni gadauþ-
nai. 51 ik im hlaifs sa libanda, sa us himina qumana; jabai ƕas
matjiþ þis hlaibis, libaiþ in ajukduþ; jah þan sa hlaifs þanei ik
giba, leik mein ist þatei ik giba in þizos manasedais libainais.
52 þanuh sokun miþ sis misso Iudaieis qiþandans: ƕaiwa mag sa
unsis leik giban du matjan? 53 þaruh qaþ du im Iesus: amen
amen qiþa izwis, nibai matjiþ leik þis sunaus mans jah driggkaiþ
is bloþ, ni habaiþ libain in izwis silbam. 54 saei matjiþ mein leik
jah driggkiþ mein bloþ, aih libain aiweinon, jah ik urraisja ina in
þamma spedistin daga. 55 þata auk leik meinata bi sunjai ist mats,

---

VI, 39. *Ist aus Versehn vom Schreiber übersprungen worden, da der Eingang mit dem von V. 40 identisch ist.* — 40. wilja] wiljan CA.

VI, 35. jah qaþ] *vgl.* ff²: *et dixit.* — 45. gahausjands] *für* ἀκούων, *vgl. L 19,11 20,45.* gahausjands *steht wohl unter dem Einfluß von* ganam. — 46. fram attin] *für* θεοῦ *nach dem vorausgehenden* attin, attan *dem flg.* attan. — 50. ni gadauþnai] καί *fehlt, vgl. V. 51 und* it pler. vg: *ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur.*

ἐcτιν βρῶcιc, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθῶc ἐcτιν πόcιc. 56 ὁ τρώγων μου
τὴν cάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει κἀγὼ ἐν αὐτῷ.
57 καθὼc ἀπέcτειλέν με ὁ ζῶν πατὴρ κἀγὼ ζῶ διὰ τὸν πατέρα, καὶ ὁ
τρώγων με κἀκεῖνοc ζήcεται δι' ἐμέ. 58 οὗτόc ἐcτιν ὁ ἄρτοc ὁ ἐκ τοῦ
οὐρανοῦ καταβάc, οὐ καθὼc ἔφαγον οἱ πατέρεc ὑμῶν τὸ μάννα καὶ
ἀπέθανον· ὁ τρώγων τοῦτον τὸν ἄρτον ζήcει εἰc τὸν αἰῶνα. 59 ταῦτα
εἶπεν ἐν τῇ cυναγωγῇ διδάcκων ἐν Καπερναούμ. 60 πολλοὶ οὖν ἀκού-
cαντεc ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶπον· cκληρόc ἐcτιν οὗτοc ὁ λόγοc· τίc
δύναται αὐτοῦ ἀκούειν; 61 εἰδὼc δὲ ὁ Ἰηcοῦc ἐν ἑαυτῷ ὅτι γογγύ-
ζουcι περὶ τούτου οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖc· τοῦτο ὑμᾶc cκανδα-
λίζει; 62 ἐὰν οὖν θεωρῆτε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα ὅπου
ἦν τὸ πρότερον; 63 τὸ πνεῦμά ἐcτιν τὸ ζωοποιοῦν, ἡ cὰρξ οὐκ ὠφε-
λεῖ οὐδέν· τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λελάληκα ὑμῖν, πνεῦμά ἐcτιν καὶ ζωή ἐcτιν.
64 ἀλλ' εἰcὶν ἐξ ὑμῶν τινεc οἳ οὐ πιcτεύουcιν. ᾔδει γὰρ ἐξ ἀρχῆc ὁ
Ἰηcοῦc τίνεc εἰcὶν οἱ μὴ πιcτεύοντεc καὶ τίc ἐcτιν ὁ παραδώcων αὐτόν.
65 καὶ ἔλεγεν· διὰ τοῦτο εἴρηκα ὑμῖν ὅτι οὐδεὶc δύναται ἐλθεῖν πρόc
με, ἐὰν μὴ ᾖ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ πατρόc μου. 66 ἐκ τούτου οὖν
πολλοὶ ἀπῆλθον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἰc τὰ ὀπίcω καὶ οὐκέτι μετ' αὐτοῦ
περιεπάτουν. 67 εἶπεν οὖν ὁ Ἰηcοῦc τοῖc δώδεκα· μὴ καὶ ὑμεῖc θέλετε
ὑπάγειν; 68 ἀπεκρίθη οὖν αὐτῷ Cίμων Πέτροc· κύριε, πρὸc τίνα
ἀπελευcόμεθα; ῥήματα ζωῆc αἰωνίου ἔχειc· 69 καὶ ἡμεῖc πεπιcτεύκαμεν
καὶ ἐγνώκαμεν ὅτι cὺ εἶ ὁ Χριcτόc, ὁ υἱὸc τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντοc.
70 ἀπεκρίθη αὐτοῖc ὁ Ἰηcοῦc· οὐκ ἐγὼ ὑμᾶc τοὺc δώδεκα ἐξελεξάμην;
καὶ ἐξ ὑμῶν εἷc διάβολόc ἐcτιν. 71 ἔλεγεν δὲ τὸν Ἰούδαν Cίμωνοc
Ἰcκαριώτην· οὗτοc γὰρ ἤμελλεν αὐτὸν παραδιδόναι εἷc ὢν ἐκ τῶν δώδεκα.

VII.

1 Καὶ περιεπάτει ὁ Ἰηcοῦc μετὰ ταῦτα ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ· οὐ γὰρ
ἤθελεν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν, ὅτι ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀπο-
κτεῖναι. 2 ἦν δὲ ἐγγὺc ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων, ἡ cκηνοπηγία. 3 εἶπον
οὖν πρὸc αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ· μετάβηθι ἐντεῦθεν καὶ ὕπαγε εἰc
τὴν Ἰουδαίαν, ἵνα καὶ οἱ μαθηταί cου θεωρήcωcι τὰ ἔργα cου ἃ cὺ
ποιεῖc· 4 οὐδεὶc γὰρ ἐν κρυπτῷ τι ποιεῖ καὶ ζητεῖ αὐτὸc ἐν παρρηcίᾳ
εἶναι. εἰ ταῦτα ποιεῖc, φανέρωcον cεαυτὸν τῷ κόcμῳ. 5 οὐδὲ γὰρ οἱ
ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίcτευον εἰc αὐτόν. 6 λέγει οὖν αὐτοῖc ὁ Ἰηcοῦc· ὁ
καιρὸc ὁ ἐμὸc οὔπω πάρεcτιν, ὁ δὲ καιρὸc ὁ ὑμέτεροc πάντοτέ ἐcτιν
ἕτοιμοc. 7 οὐ δύναται ὁ κόcμοc μιcεῖν ὑμᾶc, ἐμὲ δὲ μιcεῖ, ὅτι ἐγὼ

VI, 58. ζήcει] EGSVΛ Chr., ζήcεται HUΠ. — 63. λελάληκα] UΠ Chr. it vg, λαλῶ *K. — 70. ὁ Ἰηcοῦc] UΠ it vg, *fehlt* *K. — 71. Ἰcκαριώτην] *K, Ἰcκαριώτου GΠ²(*wiederhergestellt* -την). — VII, 3. ἃ cύ] G, *fehlt* *K.

jah þata bloþ mein bi sunjai ist draggk. 56 saei matjiþ mein leik jah driggkiþ mein bloþ, in mis wisiþ jah ik in imma. 57 swaswe insandida mik libands atta, jah ik liba in attins, jah saei matjiþ mik, jah sa libaiþ in meina. 58 sa ist hlaifs saei us himina atstaig, ni swaswe matidedun attans izwarai manna jah gadauþnodedun; iþ saei matjiþ þana hlaif libaiþ in ajukduþ. 59 þata qaþ in swnagoge laisjands in Kafarnaum. 60 þanuh managai gahausjandans þize siponje is qeþun: hardu ist þata waurd, ƕas mag þis hausjon? 61 iþ witands Iesus in sis silbin þatei birodidedun þata þai siponjos is, qaþ du im: þata izwis gamarzeiþ? 62 jabai nu gasaiƕiþ sunu mans ussteigan, þadei was faurþis? 63 ahma ist saei liban taujiþ, þata leik ni boteiþ waiht. þo waurda þoei ik rodida izwis, ahma ist jah libains ist, 64 akei sind izwara sumai, þaiei ni galaubjand. wissuh þan us frumistja Iesus ƕarjai sind þai ni galaubjandans, jah ƕas ist saei galeiweiþ ina. 65 jah qaþ: duþe qaþ izwis þatei ni ainshun mag qiman at mis, nibai ist atgiban imma fram attin meinamma. 66 uzuh þamma mela managai galiþun siponje is ibukai jah þanaseiþs miþ imma ni iddjedun. 67 þaruh qaþ Iesus du þaim twalibim: ibai jah jus wileiþ galeiþan? 68 þanuh andhof imma Seimon Paitrus: frauja, du ƕamma galeiþaima? waurda libainais aiweinons habais. 69 jah weis galaubidedum jah ufkunþedum þatei þu is Xristus, sunus gudis libandins. 70 andhof im Iesus: niu ik izwis ·ib· gawalida jah izwara ains diabaulus ist? 71 qaþuh þan þana Iudan Seimonis, Iskariotu, sa auk habaida ina galewjan, ains wisands þize twalibe.

VII.

1 Jah ƕarboda Iesus afar þata in Galeilaia; ni auk wilda in Iudaia gaggan, unte sokidedun ina þai Iudaieis usqiman. 2 wasuh þan neƕa dulþs Iudaie, so hleþrastakeins. 3 þanuh qeþun du imma broþrjus is: usleiþ þaþro jah gagg in Iudaian, ei jah þai siponjos <þeinai> saiƕaina waurstwa þeina þoei þu taujis. 4 ni manna auk in analaugnein ƕa taujiþ jah sokeiþ sik uskunþana wisan. jabai þata taujis, bairhtei þuk silban þizai manasedai. 5 ni auk þai broþrjus is galaubidedun imma. 6 þaruh qaþ im Iesus: mel mein ni nauh ist, iþ mel izwar sinteino ist manwu. 7 ni mag so manaseþs fijan izwis, iþ mik fijaiþ; unte ik weitwodja bi ins þatei

---

VI, 64. galeiweiþ] CA *für* galeweiþ. — VII, 2. hleþrastakeins] CA *für* hleiþra-.

VI, 66. mela] *verdeutlichender Zusatz*; *danach* f: *ex hoc ergo tempore.*

μαρτυρῶ περὶ αὐτοῦ ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρά ἐϲτιν. 8 ὑμεῖϲ ἀνάβητε
εἰϲ τὴν ἑορτὴν ταύτην· ἐγὼ οὔπω ἀναβαίνω εἰϲ τὴν ἑορτὴν ταύτην,
ὅτι ὁ ἐμὸϲ καιρὸϲ οὔπω πεπλήρωται. 9 ταῦτα δὲ εἰπὼν αὐτοῖϲ ἔμεινεν
ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ. 10 ὡϲ δὲ ἀνέβηϲαν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, τότε καὶ αὐτὸϲ
ἀνέβη εἰϲ τὴν ἑορτήν, οὐ φανερῶϲ ἀλλ' ὡϲ ἐν κρυπτῷ. 11 οἱ οὖν
Ἰουδαῖοι ἐζήτουν αὐτὸν ἐν τῇ ἑορτῇ καὶ ἔλεγον· ποῦ ἐϲτιν ἐκεῖνοϲ;
12 καὶ γογγυϲμὸϲ πολὺϲ περὶ αὐτοῦ ἦν ἐν τοῖϲ ὄχλοιϲ· οἱ μὲν ἔλεγον
ὅτι ἀγαθόϲ ἐϲτιν· ἄλλοι ἔλεγον· οὔ, ἀλλὰ πλανᾷ τὸν ὄχλον. 13 οὐδεὶϲ
μέντοι παρρηϲίᾳ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων.
14 ἤδη δὲ τῆϲ ἑορτῆϲ μεϲούϲηϲ ἀνέβη ὁ Ἰηϲοῦϲ εἰϲ τὸ ἱερὸν καὶ ἐδί-
δαϲκεν. 15 καὶ ἐθαύμαζον οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντεϲ· πῶϲ οὗτοϲ γράμματα
οἶδεν μὴ μεμαθηκώϲ; 16 ἀπεκρίθη οὖν ὁ Ἰηϲοῦϲ καὶ εἶπεν· ἡ ἐμὴ
διδαχὴ οὐκ ἔϲτιν ἐμή, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντόϲ με. 17 ἐάν τιϲ θέλῃ τὸ
θέλημα αὐτοῦ ποιεῖν, γνώϲεται περὶ τῆϲ διδαχῆϲ πότερον ἐκ τοῦ θεοῦ
ἐϲτιν ἢ ἐγὼ ἀπ' ἐμαυτοῦ λαλῶ. 18 ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ λαλῶν τὴν δόξαν τὴν
ἰδίαν ζητεῖ· ὁ δὲ ζητῶν τὴν δόξαν τοῦ πέμψαντοϲ αὐτόν, οὗτοϲ ἀληθήϲ
ἐϲτιν καὶ ἀδικία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔϲτιν. 19 οὐ Μωϲῆϲ δέδωκεν ὑμῖν τὸν
νόμον; καὶ οὐδεὶϲ ἐξ ὑμῶν ποιεῖ τὸν νόμον. τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι;
20 ἀπεκρίθη ὁ ὄχλοϲ καὶ εἶπεν· δαιμόνιον ἔχειϲ· τίϲ ϲε ζητεῖ ἀποκτεῖναι;
21 ἀπεκρίθη Ἰηϲοῦϲ καὶ εἶπεν αὐτοῖϲ· ἓν ἔργον ἐποίηϲα καὶ πάντεϲ
θαυμάζετε. 22 διὰ τοῦτο Μωϲῆϲ δέδωκεν ὑμῖν τὴν περιτομήν, οὐχ ὅτι
ἐκ τοῦ Μωϲέωϲ ἐϲτίν, ἀλλ' ἐκ τῶν πατέρων, καὶ ἐν ϲαββάτῳ περιτέμ-
νετε ἄνθρωπον. 23 εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωποϲ ἐν ϲαββάτῳ, ἵνα
μὴ λυθῇ ὁ νόμοϲ Μωϲέωϲ, ἐμοὶ χολᾶτε ὅτι ὅλον ἄνθρωπον ὑγιῆ ἐποίηϲα
ἐν ϲαββάτῳ; 24 μὴ κρίνετε κατ' ὄψιν, ἀλλὰ τὴν δικαίαν κρίϲιν κρίνατε.
25 ἔλεγον οὖν τινεϲ ἐκ τῶν Ἱεροϲολυμιτῶν· οὐχ οὗτόϲ ἐϲτιν ὃν ζητοῦϲιν
ἀποκτεῖναι; 26 καὶ ἴδε παρρηϲίᾳ λαλεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουϲιν. μή-
ποτε ἀληθῶϲ ἔγνωϲαν οἱ ἄρχοντεϲ ὅτι οὗτόϲ ἐϲτιν ἀληθῶϲ ὁ Χριϲτόϲ;
27 ἀλλὰ τοῦτον οἴδαμεν πόθεν ἐϲτίν· ὁ δὲ Χριϲτὸϲ ὅταν ἔρχηται, οὐδεὶϲ
γινώϲκει πόθεν ἐϲτίν. 28 ἔκραξεν οὖν ἐν τῷ ἱερῷ διδάϲκων ὁ Ἰηϲοῦϲ
καὶ λέγων· κἀμὲ οἴδατε καὶ οἴδατε πόθεν εἰμί, καὶ ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐκ
ἐλήλυθα, ἀλλ' ἔϲτιν ἀληθινὸϲ ὁ πέμψαϲ με, ὃν ὑμεῖϲ οὐκ οἴδατε·
29 ἐγὼ δὲ οἶδα αὐτόν, ὅτι παρ' αὐτοῦ εἰμι κἀκεῖνόϲ με ἀπέϲτειλεν.
30 ἐζήτουν οὖν αὐτὸν πιάϲαι, καὶ οὐδεὶϲ ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὴν χεῖρα,
ὅτι οὔπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ. 31 πολλοὶ δὲ ἐκ τοῦ ὄχλου ἐπίϲτευϲαν
εἰϲ αὐτόν, καὶ ἔλεγον ὅτι ὁ Χριϲτὸϲ ὅταν ἔλθῃ, μήτι πλείονα ϲημεῖα

VII, 8. ὁ ἐμὸϲ καιρόϲ] U cff²lq vg, ὁ καιρὸϲ ὁ ἐμόϲ *K. — 16. οὖν ὁ] KΓΠ bef, οὖν αὐτοῖϲ ὁ *K. — 25. Ἱεροϲολυμιτῶν] *K, -ειτῶν SinB*D. — 27. ἔρχηται] *K Chr., ἔρχεται FH. — 29. ἐγὼ δέ] SinDX bcff², ἐγώ *K aeglq vg. — 31. πλείονα ϲημεῖα] Sin BDKLTXΠ Chr. it vg, πλ. ϲημ. τούτων *K.

waurstwa ize ubila sind. 8 jus galeiþiþ in dulþ þo, iþ ik ni nauh
galeiþa in þo dulþ, unte meinata mel ni nauh usfulliþ ist. 9 þatuh
þan qaþ du im wisands in Galeilaia. 10 iþ biþe galiþun þai broþr-
jus is, þanuh jah is galaiþ in þo dulþ ni andaugjo, ak swe ana-
laugniba. 11 þanuh Iudaieis sokidedun ina in þizai dulþai jah
qeþun: ƕar ist jains? 12 jah birodeins mikila < bi ina > was in
managein: sumaih qeþun þatei sunjeins ist; anþarai qeþun: ne, ak
airzeiþ þo managein. 13 nih þan ainshun sweþauh balþaba rodida
bi ina in agisis Iudaie. 14 iþ juþan ana midjai dulþ usstaig Iesus
in alh jah laisida. 15 jah sildaleikidedun manageins qiþandans:
ƕaiwa sa bokos kann unuslaisiþs? 16 andhof þan Iesus jah qaþ:
so meina laiseins nist meina, ak þis sandjandins mik. 17 jabai ƕas
wili wiljan is taujan, ufkunnaiþ bi þo laisein framuh guda sijai,
þau iku fram mis silbin rodja. 18 saei fram sis silbin rodeiþ, hau-
hiþa seina sokeiþ; iþ saei sokeiþ hauhiþa þis sandjandins sik, sah
sunjeins ist jah inwindiþa in imma nist. 19 niu Moses gaf izwis
witoþ? jah ni ainshun izwara taujiþ þata witoþ; ƕa mik sokeiþ
usqiman? 20 andhof so managei jah qeþun: unhulþon habais; ƕas
þuk sokeiþ usqiman? 21 andhof Iesus jah qaþ du im: ain waurstw
gatawida, jah allai sildaleikeiþ. 22 duþþe Moses atgaf izwis bimait,
ni þatei fram Mose sijai, ak us attam, jah in sabbato bimaitiþ
mannan. 23 jabai bimait nimiþ manna in sabbato, ei ni gatairaidau
witoþ þata Mosezis; iþ mis hatizoþ, unte allana mannan hailana
gatawida in sabbato? 24 ni stojaiþ bi siunai, ak þo garaihton staua
stojaiþ. 25 qeþunuh þan sumai þize Iairusaulwmeite: niu sa ist
þammei sokjand usqiman? 26 jah sai, andaugiba rodeiþ jah waiht
du imma ni qiþand; ibai aufto bi sunjai ufkunþedun þai reiks þatei
sa ist bi sunjai Xristus? 27 akei þana kunnum, ƕaþro ist; iþ
Xristus, biþe qimiþ, ni manna wait ƕaþro ist. 28 hropida þan in
alh laisjands Iesus jah qiþands: jah mik kunnuþ jah wituþ ƕaþro
im; jah af mis silbin ni qam, ak ist sunjeins saei sandida mik,
þanei jus ni kunnuþ. 29 iþ ik kann ina, unte fram imma im, jah
is mik insandida. 30 sokidedun þan ina gafahan, jah ni ainshun
uslagida ana ina handu, unte nauhþanuh ni atiddja ƕeila is. 31 iþ
managai þizos manageins galaubidedun imma jah qeþun: < ei >
Xristus, þan qimiþ, ibai [ei] managizeins taiknins taujai þaimei sa

---

VII, 31. ei Xristus þan qimiþ ibai] *GL.*, Xr. þan qimiþ ibai ei CA.

VII, 12. in managein] *Singular nach* þo managein; *vgl.* it vg
(SinD). — sunjeins] *auffällige Änderung*; *vgl. Kap. VIII.* — 15. ma-
nageins] *nach M 9,33 u. ä.*; *danach* f: *turbae.*

ποιήσει ὧν οὗτος ἐποίησεν; 32 ἤκουσαν οὖν οἱ Φαρισαῖοι τοῦ ὄχλου γογγύζοντος περὶ αὐτοῦ ταῦτα, καὶ ἀπέστειλαν ὑπηρέτας οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, ἵνα πιάσωσιν αὐτόν. 33 εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς· ἔτι μικρὸν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι καὶ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με. 34 ζητήσετέ με καὶ οὐχ εὑρήσετε, καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγώ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν. 35 εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς ἑαυτούς· ποῦ οὗτος μέλλει πορεύεσθαι ὅτι ἡμεῖς οὐχ εὑρήσωμεν αὐτόν; μὴ εἰς τὴν διασπορὰν τῶν Ἑλλήνων μέλλει πορεύεσθαι καὶ διδάσκειν τοὺς Ἕλληνας; 36 τίς ἐστιν οὗτος ὁ λόγος ὃν εἶπεν· ζητήσετέ με καὶ οὐχ εὑρήσετε, καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγώ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν; 37 ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἑορτῆς εἱστήκει ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔκραξεν λέγων· ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρός με καὶ πινέτω. 38 ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος. 39 τοῦτο δὲ εἶπεν περὶ τοῦ πνεύματος οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν· οὔπω γὰρ ἦν πνεῦμα ἅγιον, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη. 40 πολλοὶ οὖν ἐκ τοῦ ὄχλου ἀκούσαντες τῶν λόγων ἔλεγον· οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης· 41 ἄλλοι ἔλεγον· οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός· ἄλλοι ἔλεγον· μὴ γὰρ ἐκ τῆς Γαλιλαίας ὁ Χριστὸς ἔρχεται; 42 οὐχὶ ἡ γραφὴ εἶπεν ὅτι ἐκ τοῦ σπέρματος Δαυεὶδ καὶ ἀπὸ Βηθλεὲμ τῆς κώμης, ὅπου ἦν Δαυείδ, ὁ Χριστὸς ἔρχεται; 43 σχίσμα οὖν ἐν τῷ ὄχλῳ ἐγένετο δι' αὐτόν. 44 τινὲς δὲ ἤθελον ἐξ αὐτῶν πιάσαι αὐτόν, ἀλλ' οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας. 45 ἦλθον οὖν οἱ ὑπηρέται πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαίους, καὶ εἶπον αὐτοῖς ἐκεῖνοι· διατί οὐχ ἠγάγετε αὐτόν; 46 ἀπεκρίθησαν οἱ ὑπηρέται· οὐδέποτε οὕτως ἐλάλησεν ἄνθρωπος ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος. 47 ἀπεκρίθησαν οὖν αὐτοῖς οἱ Φαρισαῖοι· μὴ καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε; 48 μή τις ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτὸν ἢ ἐκ τῶν Φαρισαίων; 49 ἀλλ' ὁ ὄχλος οὗτος ὁ μὴ γινώσκων τὸν νόμον ἐπικατάρατοί εἰσιν. 50 λέγει Νικόδημος πρὸς αὐτούς, ὁ ἐλθὼν πρὸς αὐτὸν νυκτός, εἷς ὢν ἐξ αὐτῶν· 51 μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ πρότερον καὶ γνῷ τί

VII, 32. οὖν] KUΠ a ff², *fehlt* *K b g l q vg. — 35. εὑρήσωμεν] HΛ, -σομεν *K rell. — 40. τῶν λόγων] EGHUΠ it vg, τὸν λόγον SΛ. — 42. Βηθλεέμ] '*Bethlehem*' *neben* '*Bethleem*' lat. — 44. ἤθελον ἐξ αὐτῶν] *K, ἐξ αὐτῶν ἠθ. min 251. 252. — 50. πρὸς αὐτὸν νυκτός] KUΔΠ f l q vg, νυκτὸς πρὸς αὐτόν *K. — 51. ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ πρότερον] *K Chr., πρότερον ἀκούσῃ π. αὐτ. X (f)g. vg *s. T.*

τὸ ἅγιον ἐπ' αὐτοῖς; *vgl.* D (f). — 44. sumaih þan ize] *Stellung wie J 11,37.46 Mc 8,3.* — 46. ni hvanhun aiw rodida] οὕτως *ist nicht ausgedrückt, vgl. k 9,5.* — 51. nibai faurþis] *Stellung wie Mc 3,27 (M 12,29).*

tawida? 32 hausidedun þan Fareisaieis þo managein birodjandein bi ina þata. inuhsandidedun andbahtans þai Fareisaieis jah þai auhumistans gudjans, ei gafaifaheina ina. 33 þanuh qaþ Iesus: nauh leitila ƕeila miþ izwis im, jah þan gagga du þamma sandjandin mik. 34 sokeiþ mik jah ni bigitiþ, jah þarei im ik, jus ni maguþ qiman. 35 þaruh qeþun þai Iudaieis du sis misso: ƕadre sa skuli gaggan, þei weis ni bigitaima ina? nibai in distahein þiudo skuli gaggan jah laisjan þiudos? 36 ƕa sijai þata waurd, þatei qaþ: sokeiþ mik jah ni bigitiþ, jah þarei im ik, jus ni maguþ qiman? 37 iþ in spedistin daga þamma mikilin dulþais stoþ Iesus jah hropida qiþands: jabai ƕana þaursjai, gaggai du mis jah driggkai. 38 saei galaubeiþ du mis, swaswe qaþ gameleins, aƕos us wambai is rinnand watins libandins. 39 þatuh þan qaþ bi ahman þanei skuldedun niman þai galaubjandans du imma; unte ni nauhþanuh was ahma sa weiha ana im, unte Iesus nauhþanuh ni hauhiþs was. 40 managai þan þizos manageins hausjandans þize waurde qeþun: sa ist bi sunjai sa praufetes. 41 sumaih qeþun: sa ist Xristus. sumaih qeþun: ibai þau us Galeilaia Xristus qimiþ? 42 niu gameleins qaþ þatei us fraiwa Daweidis jah us Beþlaihaim weihsa, þarei was Daweid, Xristus qimiþ? 43 þanuh missaqiss in þizai managein warþ bi ina. 44 sumaih þan ize wildedun fahan ina; akei ni ainshun uslagida ana ina handuns. 45 galiþun þan þai andbahtos du þaim auhumistam gudjam jah Fareisaium; þaruh qeþun du im jainai: duƕe ni attauhuþ ina? 46 andhofun þai andbahtos: ni ƕanhun aiw rodida manna, swaswe sa manna. 47 andhofun þan im þai Fareisaieis: ibai jah jus afairzidai sijuþ? 48 sai, jau ainshun þize reike galaubidedi imma aiþþau Fareisaie? 49 alja so managei, þaiei ni kunnun witoþ, fraqiþanai sind. 50 qaþ Nikaudemus du im, saei atiddja du imma in naht, sums wisands izei: 51 ibai witoþ unsar stojiþ mannan, nibai faurþis hauseiþ fram imma jah ufkunnaiþ ƕa taujai?

VII, 41. þau] þu CA. — 44. *Von* ... hun uslagida *bis V. 52 sailv* þatei *auch in* Skeir. VIII, *s. T. in freierer Fassung.* — 46. andhofun þai andbahtos] andhofun þan þai andbahtos qiþandans þatei Skeir. — 47. sijuþ] CA, siuþ Skeir. — 48. aiþþau Fareisaie] aiþþau þize F. Skeir. — 50. izei] CA *für* ize. — 51. mannan] Skeir., manna CA. — nibai — taujai *fehlt in* Skeir.

VII, 35. þiudo] *für* Ἑλλήνων. *Dies ist die regelmäßige Übersetzung des Plurals; nur K 1,22 steht* Krekos (A), *da hier der Gegensatz des Nationalcharakters von* Ἰουδαῖοι *und* Ἕλληνες *betont wird, vgl. W. Schulze Griech. Lehnworte im Got. (Berlin 1905) S. 22ff.* — 39. ahma sa weiha ana im] *nach Apostelg. 19,6*: πνεῦμα

ποιεῖ; 52 ἀπεκρίθηϲαν καὶ εἶπον αὐτῷ· μὴ καὶ ϲὺ ἐκ τῆϲ Γαλιλαίαϲ εἶ;
ἐρεύνηϲον καὶ ἴδε ὅτι προφήτηϲ ἐκ τῆϲ Γαλιλαίαϲ οὐκ ἐγείρεται.

VIII.

12 Πάλιν οὖν αὐτοῖϲ ὁ Ἰηϲοῦϲ ἐλάληϲεν λέγων· ἐγώ εἰμι τὸ φῶϲ
τοῦ κόϲμου· ὁ ἀκολουθῶν ἐμοὶ οὐ μὴ περιπατήϲῃ ἐν τῇ ϲκοτίᾳ, ἀλλ'
ἕξει τὸ φῶϲ τῆϲ ζωῆϲ. 13 εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ Φαριϲαῖοι· ϲὺ περὶ
ϲεαυτοῦ μαρτυρεῖϲ· ἡ μαρτυρία ϲου οὐκ ἔϲτιν ἀληθήϲ. 14 ἀπεκρίθη
Ἰηϲοῦϲ καὶ εἶπεν αὐτοῖϲ· κἂν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἀληθήϲ ἐϲτιν
ἡ μαρτυρία μου, ὅτι οἶδα πόθεν ἦλθον καὶ ποῦ ὑπάγω· ὑμεῖϲ δὲ οὐκ
οἴδατε πόθεν ἔρχομαι ἢ ποῦ ὑπάγω. 15 ὑμεῖϲ κατὰ τὴν ϲάρκα κρίνετε,
ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα. 16 καὶ ἐὰν κρίνω δὲ ἐγώ, ἡ κρίϲιϲ ἡ ἐμὴ
ἀληθήϲ ἐϲτιν, ὅτι μόνοϲ οὐκ εἰμί, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πέμψαϲ με πατήρ.
17 καὶ ἐν τῷ νόμῳ δὲ τῷ ὑμετέρῳ γέγραπται ὅτι δύο ἀνθρώπων ἡ
μαρτυρία ἀληθήϲ ἐϲτιν. 18 ἐγώ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμαυτοῦ, καὶ
μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψαϲ με πατήρ. 19 ἔλεγον οὖν αὐτῷ· ποῦ
ἐϲτιν ὁ πατήρ ϲου; ἀπεκρίθη Ἰηϲοῦϲ· οὔτε ἐμὲ οἴδατε οὔτε τὸν πατέρα
μου· εἰ ἐμὲ ᾔδειτε, καὶ τὸν πατέρα μου ᾔδειτε ἄν. 20 ταῦτα τὰ ῥήματα
ἐλάληϲεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ διδάϲκων ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ οὐδεὶϲ ἐπίαϲεν
αὐτόν, ὅτι οὔπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ. 21 εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖϲ ὁ
Ἰηϲοῦϲ· ἐγὼ ὑπάγω, καὶ ζητήϲετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθα-
νεῖϲθε· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖϲ οὐ δύναϲθε ἐλθεῖν. 22 ἔλεγον οὖν οἱ
Ἰουδαῖοι· μήτι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν, ὅτι λέγει· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖϲ οὐ
δύναϲθε ἐλθεῖν; 23 καὶ εἶπεν αὐτοῖϲ· ὑμεῖϲ ἐκ τῶν κάτω ἐϲτέ, ἐγὼ ἐκ
τῶν ἄνω εἰμί· ὑμεῖϲ ἐκ τοῦ κόϲμου τούτου ἐϲτέ, ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ
κόϲμου τούτου. 24 εἶπον οὖν ὑμῖν ὅτι ἀποθανεῖϲθε ἐν ταῖϲ ἁμαρτίαιϲ
ὑμῶν· ἐὰν γὰρ μὴ πιϲτεύϲητε ὅτι ἐγώ εἰμι, ἀποθανεῖϲθε ἐν ταῖϲ ἁμαρ-
τίαιϲ ὑμῶν. 25 ἔλεγον οὖν αὐτῷ· ϲὺ τίϲ εἶ; καὶ εἶπεν αὐτοῖϲ ὁ Ἰηϲοῦϲ·
τὴν ἀρχὴν ὅ τι καὶ λαλῶ ὑμῖν. 26 πολλὰ ἔχω περὶ ὑμῶν λαλεῖν καὶ
κρίνειν· ἀλλ' ὁ πέμψαϲ με ἀληθήϲ ἐϲτιν, κἀγὼ ἃ ἤκουϲα παρ' αὐτοῦ,
ταῦτα λαλῶ εἰϲ τὸν κόϲμον. 27 οὐκ ἔγνωϲαν ὅτι τὸν πατέρα αὐτοῖϲ

VII, 52. ἐγείρεται] SinBDKS^marg TΓΔΠ it vg, ἐγήγερται *K Chr. — VII, 53 — VIII, 11. *d. h. die Episode von der* μοιχαλίϲ *fehlt in* SinABCLTXΔ (L *und* Δ *haben einen freien Raum für sie gelassen*), min, ab**fl*q. *Ebenso bei* Origenes *und* Chrysostomus. *Durch Asterisken wird sie in* EMΛΠ, *durch Obeli in* S *charakterisiert.* — VIII, 12. περιπατήϲῃ] FGSUΛ, -ϲει EH Chr. — 14. ἢ ποῦ] UΛ flq vg, καὶ ποῦ EFGH abcdeff². — 20. ἐλάληϲεν] SinBDKLT Chr.^com abcefl, ἐλάληϲεν ὁ Ἰηϲοῦϲ *K Chr.^txt ff²q. — 26. λαλῶ] U Chr. *loquor* it vg, λέγω *K; *vgl. V. 28.*

---

ein Mißverständnis des Übersetzers; *ähnlich in* it vg: *principium quod (quia)*.

52 andhofun jah qeþun du imma: ibai jah þu us Galeilaia is? us-
sokei jah saiƕ þatei praufetus us Galeilaia ni urreisiþ.

VIII.

12 Aftra du im Iesus rodida qaþuh: ik im liuhaþ manasedais;
saei laisteiþ mik ni gaggiþ in riqiza, ak habaiþ liuhaþ libainais.
13 þanuh qeþun du imma þai Fareisaieis: þu bi þuk silban weit-
wodeis; so weitwodiþa þeina nist sunjeina. 14 andhof Iesus jah
qaþ du im: jah jabai ik weitwodja bi mik silbau, sunja ist so weit-
wodiþa meina, unte wait ƕaþro qam jah ƕaþ galeiþa, iþ jus ni
wituþ ƕaþro qima, aiþþau ƕaþ galeiþa. 15 jus bi leika stojiþ, iþ
ik ni stoja ainnohun. 16 jaþ-þan jabai stoja ik, staua meina sunjeina
ist, unte ains ni im, ak ik jah saei sandida mik atta. 17 jah þan
in witoda izwaramma gameliþ ist þatei twaddje manne weitwodiþa
sunja ist. 18 ik im saei weitwodja bi mik silban, jah weitwodeiþ
bi mik saei sandida mik atta. 19 qeþun þan du imma: ƕar ist sa
atta þeins? andhof Iesus: ni mik kunnuþ nih attan meinana; iþ
mik kunþedeiþ, jah þau attan meinana kunþedeiþ. 20 þo waurda
rodida in gazaufwlakio, laisjands in alh; jah ainshun ni faifah ina,
unte nauhþanuh ni qam ƕeila is. 21 þanuh qaþ aftra du im Iesus:
ik galeiþa, jah sokeiþ mik, jah in frawaurhtai izwarai gadauþniþ.
þadei ik gagga, jus ni maguþ qiman. 22 qeþun þan Iudaieis: nibai
usqimai sis silbin, ei qiþiþ: þadei ik gagga, jus ni maguþ qiman?
23 jah qaþ du im Iesus: jus us þaim dalaþro sijuþ, iþ ik us þaim
iupaþro im; jus us þamma fairƕau sijuþ, iþ ik ni im us þamma
fairƕau. 24 qaþ nu izwis þatei gadauþniþ in frawaurhtim izwaraim;
jabai auk ni galaubeiþ þatei ik im, gadauþniþ in frawaurhtim izwa-
raim. 25 þaruh qeþun du imma: þu ƕas is? jah qaþ du im Iesus:
anastodeins, þatei jah rodja du izwis. 26 manag skal bi izwis rod-
jan jah stojan; akei saei sandida mik sunjeins ist; jah ik þatei hau-
sida at imma þata rodja in þamma fairƕau. 27 ni froþun þatei

VII, 52. andhofun — imma] CA, andhofun — qiþandans Skeir. — VIII, 16. jaþ-þan] *Kauffmann ZZ. 31,189*, aþþan CA. *Vgl. Wrede HZ. Anz. 47,331.* ac *lesen*: *sed et si iudico.*

VII, 53—VIII, 11: *die* μοιχαλίc-*Episode ist in der got. Bibel wie in ihrer Vorlage* ***nicht*** *enthalten gewesen.* — VIII, 23. Iesus] *Zusatz im Beginn der Perikope, aus einem Lektionar stammend.* — iþ ik[1]] *vgl.* fq (Dgr); iþ ik[2] *nur in* f *nach* got. iþ *ist in beiden Fällen wohl nur dem got. Sprachgebrauch zuzuschreiben.* — us þamma fairƕau] *das Pronomen steht in dieser Redensart stets vor.* — 25. anastodeins]

ἔλεγεν. 28 εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ὅταν ὑψώσητε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγώ εἰμι, καὶ ἀπ' ἐμαυτοῦ ποιῶ οὐδέν, ἀλλὰ καθὼς ἐδίδαξέν με ὁ πατήρ μου, ταῦτα λαλῶ. 29 καὶ ὁ πέμψας με μετ' ἐμοῦ ἐστιν· οὐκ ἀφῆκέν με μόνον ὁ πατήρ, ὅτι ἐγὼ τὰ ἀρεστὰ αὐτῷ ποιῶ πάντοτε. 30 ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. 31 ἔλεγεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ Ἰουδαίους· ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταί μού ἐστε, 32 καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς. 33 ἀπεκρίθησαν αὐτῷ· σπέρμα Ἀβραάμ ἐσμεν καὶ οὐδενὶ δεδουλεύκαμεν πώποτε· πῶς σὺ λέγεις ὅτι ἐλεύθεροι γενήσεσθε; 34 ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν δοῦλός ἐστιν τῆς ἁμαρτίας. 35 ὁ δὲ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς τὸν αἰῶνα· ὁ υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα. 36 ἐὰν οὖν ὁ υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, ὄντως ἐλεύθεροι ἔσεσθε. 37 οἶδα ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε· ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ὅτι ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν. 38 ἐγὼ ἃ ἑώρακα παρὰ τῷ πατρί μου λαλῶ· καὶ ὑμεῖς οὖν ἃ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ὑμῶν ποιεῖτε. 39 ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ· ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ ἐστιν. λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ἐποιεῖτε· 40 νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα, ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ θεοῦ· τοῦτο Ἀβραὰμ οὐκ ἐποίησεν. 41 ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν. εἶπον οὖν αὐτῷ· ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγεννήμεθα, ἕνα πατέρα ἔχομεν τὸν θεόν. 42 εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· εἰ ὁ θεὸς πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἠγαπᾶτε ἂν ἐμέ· ἐγὼ γὰρ ἐκ τοῦ θεοῦ ἐξῆλθον καὶ ἥκω· οὐδὲ γὰρ ἀπ' ἐμαυτοῦ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἐκεῖνός με ἀπέστειλεν. 43 διατί τὴν λαλιὰν τὴν ἐμὴν οὐ γινώσκετε; ὅτι οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν λόγον τὸν ἐμόν. 44 ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστὲ καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν. ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἕστηκεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ. ὅταν λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, ὅτι ψεύστης ἐστὶν καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ. 45 ἐγὼ δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετέ μοι. 46 τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; εἰ ἀλήθειαν λέγω, διατί ὑμεῖς οὐ πιστεύετέ μοι; 47 ὁ ὢν ἐκ τοῦ θεοῦ τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ ἀκούει· διὰ τοῦτο ὑμεῖς οὐκ ἀκούετε, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ οὐκ ἐστέ. 48 ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ εἶπον αὐτῷ· οὐ καλῶς λέγομεν ἡμεῖς ὅτι Σαμαρείτης εἶ σὺ καὶ δαιμόνιον ἔχεις; 49 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου, καὶ ὑμεῖς ἀτιμάζετέ με. 50 ἐγὼ δὲ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν μου· ἔστιν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων. 51 ἀμὴν ἀμὴν λέγω

VIII, 38. οὖν] *fehlt* Chr. ff²glm vg. — ἃ ἠκούσατε] Sin^c BCKLX Chr. (f *nach* got), ὃ ἑωράκατε *K; *ebenso hat* *K ὃ *bei* ἑώρακα. — 46. εἰ] SinBCLXΠ it vg, εἰ δέ *K. — 50. ἐγὼ δέ] *K, ἐγώ Chr. min.

attan im qaþ. 28 qaþuh þan du im Iesus: þan ushauheiþ þana
sunu mans, þanuh ufkunnaiþ þatei ik im, jah af mis silbin tauja
ni waiht, ak swaswe laisida mik atta meins, þata rodja. 29 jah saei
sandida mik miþ mis ist; ni bilaiþ mis ainamma atta, unte ik þatei
leikaiþ imma tauja sinteino. 30 þata imma rodjandin managai
galaubidedun imma. 31 þanuh qaþ Iesus du þaim galaubjandam
sis Iudaium: jabai jus gastandiþ in waurda meinamma, bi sunjai
siponjos meinai sijuþ, 32 jah ufkunnaiþ sunja, jah so sunja frijans
izwis briggiþ. 33 andhofun imma: fraiw Abrahamis sijum jah ni
mannhun skalkinodedum aiw ƕanhun; ƕaiwa þu qiþis þatei frijai
wairþiþ? 34 andhof im Iesus: amen amen, qiþa izwis þatei ƕazuh
saei taujiþ frawaurht, skalks ist frawaurhtai. 35 sah þan skalks ni
wisiþ in garda du aiwa, sunus wisiþ du aiwa. 36 jabai nu sunus
izwis frijans briggiþ, bi sunjai frijai sijuþ. 37 wait þatei fraiw
Abrahamis sijuþ; akei sokeiþ mis usqiman, unte waurd mein ni
gamot in izwis. 38 ik þatei gasaƕ at attin meinamma rodja, jah
jus þatei hausideduþ fram attin izwaramma taujiþ. 39 andhofun
jah qeþun du imma: atta unsar Abraham ist. qaþ im Iesus: iþ
barna Abrahamis weseiþ, waurstwa Abrahamis tawidedeiþ. 40 iþ
nu sokeiþ mik usqiman, mannan izei sunja izwis rodida, þoei hau-
sida fram guda; þatuh Abraham ni tawida. 41 jus taujiþ toja attins
izwaris. þanuh qeþun imma: weis us horinassau ni sijum gabau-
ranai; ainana attan aigum, guþ. 42 qaþ du im Iesus: jabai guþ
atta izwar wesi, friodedeiþ þau mik, unte ik fram guda urrann jah
qam; nih þan auk fram mis silbin ni qam, ak is mik insandida.
43 duƕe maþlein meina ni kunnuþ? unte ni maguþ hausjan waurd
mein. 44 jus us attin diabaulau sijuþ jah lustuns þis attins izwaris
wileiþ taujan. jains manamaurþrja was fram frumistja jah in sun-
jai ni gastoþ; unte nist sunja in imma. þan rodeiþ liugn, us sei-
naim rodeiþ, unte liugnja ist jah atta is. 45 iþ ik, þatei sunja
rodida, ni galaubeiþ mis. 46 ƕas izwara gasakiþ mik bi frawaurht?
þande sunja qiþa, duƕe ni galaubeiþ mis? 47 sa wisands us guda
waurda gudis hauseiþ; duþe jus ni hauseiþ, unte us guda ni sijuþ.
48 andhofun þan þai Iudaieis jah qeþun du imma: niu waila qiþam
weis þatei Samareites is þu jah unhulþon habais? 49 andhof Iesus:
ik unhulþon ni haba, ak swera attan meinana, jah jus unsweraiþ
mik. 50 ik ni sokja hauhein meina; ist saei sokeiþ jah stojiþ.
51 amen amen qiþa izwis: jabai ƕas waurd mein fastaiþ, dauþu ni

---

VIII, 45. rodida] *für* λέγω *nach den vorausgehenden VV.*; *vgl.* de *loquor* (f: *locutus sum*, *nach* got) D. — 46. ni galaubeiþ] *ohne* ὑμεῖς *nach V. 45.* — 50. ik] *ohne* δέ *nach V. 49.*

ὑμῖν, ἐάν τις τὸν λόγον τὸν ἐμὸν τηρήςῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήςῃ εἰς τὸν αἰῶνα. 52 εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· νῦν ἐγνώκαμεν ὅτι δαιμόνιον ἔχεις. Ἀβραὰμ ἀπέθανεν καὶ οἱ προφῆται, καὶ cὺ λέγεις· ἐάν τις τὸν λόγον μου τηρήςῃ, οὐ μὴ γεύςηται θανάτου εἰς τὸν αἰῶνα. 53 μὴ cὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ, ὅςτις ἀπέθανεν; καὶ οἱ προφῆται ἀπέθανον· τίνα ςεαυτὸν cὺ ποιεῖς; 54 ἀπεκρίθη Ἰηςοῦς· ἐὰν ἐγὼ δοξάζω ἐμαυτόν, ἡ δόξα μου οὐδέν ἐςτιν. ἔςτιν ὁ πατήρ μου ὁ δοξάζων με, ὃν ὑμεῖς λέγετε ὅτι θεὸς ἡμῶν ἐςτιν, 55 καὶ οὐκ ἐγνώκατε αὐτόν, ἐγὼ δὲ οἶδα αὐτόν· καὶ ἐὰν εἴπω ὅτι οὐκ οἶδα αὐτόν, ἔςομαι ὅμοιος ὑμῶν ψεύςτης· ἀλλ' οἶδα αὐτὸν καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρῶ. 56 Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάςατο ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμήν, καὶ εἶδεν καὶ ἐχάρη. 57 εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς αὐτόν· πεντήκοντα ἔτη οὔπω ἔχεις καὶ Ἀβραὰμ ἑώρακας; 58 εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰηςοῦς· ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, πρὶν Ἀβραὰμ γενέςθαι ἐγὼ εἰμί. 59 ἦραν οὖν λίθους, ἵνα βάλωςιν ἐπ' αὐτόν· Ἰηςοῦς δὲ ἐκρύβη καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ διελθὼν διὰ μέςου αὐτῶν καὶ παρῆγεν οὕτως.

IX.

1 Καὶ παράγων εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς. 2 καὶ ἠρώτηςαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες· ῥαββί, τίς ἥμαρτεν, οὗτος ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ ἵνα τυφλὸς γεννηθῇ; 3 ἀπεκρίθη Ἰηςοῦς· οὔτε οὗτος ἥμαρτεν οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ ἐν αὐτῷ. 4 ἐμὲ δεῖ ἐργάζεςθαι τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντός με, ἕως ἡμέρα ἐςτίν· ἔρχεται νύξ, ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεςθαι. 5 ὅταν ἐν τῷ κόςμῳ ὦ, φῶς εἰμι τοῦ κόςμου. 6 ταῦτα εἰπὼν ἔπτυςεν χαμαὶ καὶ ἐποίηςεν πηλὸν ἐκ τοῦ πτύςματος καὶ ἐπέχριςεν αὐτοῦ τὸν πηλὸν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, 7 καὶ εἶπεν αὐτῷ· ὕπαγε νίψαι εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Cιλωάμ, ὃ ἑρμηνεύεται ἀπεςταλμένος. ἀπῆλθεν οὖν καὶ ἐνίψατο καὶ ἦλθεν βλέπων. 8 οἱ οὖν γείτονες καὶ οἱ θεωροῦντες αὐτὸν τὸ πρότερον, ὅτι προςαίτης ἦν, ἔλεγον· οὐχ οὗτός ἐςτιν ὁ καθήμενος καὶ προςαιτῶν; 9 ἄλλοι ἔλεγον ὅτι οὗτός ἐςτιν· ἄλλοι δὲ ὅτι ὅμοιος αὐτῷ ἐςτιν· ἐκεῖνος δὲ ἔλεγεν ὅτι ἐγώ εἰμι. 10 ἔλεγον οὖν αὐτῷ· πῶς ἀνεῴχθηςάν ςου οἱ ὀφθαλμοί; 11 ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ

VIII, 53. ςεαυτὸν cύ] EFHSUΛ, ςεαυτόν GΠ it vg. — 54. ἡμῶν] *K fg, ὑμῶν F Chr. abceff²lq. — IX, 1. παράγων] *K, παράγων ὁ Ἰηςοῦς FGH Chr. cff²gl vg. — 6. αὐτοῦ — τυφλοῦ] AC² min 157. 254. *Verschmelzung zweier Lesarten*: a) τὸν πηλὸν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ *K *und* b) αὐτοῦ τὸν πηλὸν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς Sin BL min 1. 33. — 7. οὖν] *K, *fehlt* Γ min pauc. acl. — 8. προςαίτης] SinABC*DKLXΠ² Chr. fff²gq vg, τυφλός *K. — 9. ἐκεῖνος δέ] UΠ abcefff²glq, δέ *fehlt* *K.

gasaiƕiþ aiwa dage. 52 þanuh qeþun du imma þai Iudaieis: nu
ufkunþedum þatei unhulþon habais. Abraham gadauþnoda jah
praufeteis, jah þu qiþis: jabai ƕas mein waurd fastai, ni kausjai
dauþau aiwa dage. 53 ibai þu maiza is attin unsaramma Abrahama,
saei gadauþnoda? jah praufeteis gadauþnodedun. ƕana þuk silban
taujis þu? 54 andhof Iesus: jabai ik hauhja mik silban, so hauheins
meina ni waihts ist; ist atta meins saei hauheiþ mik, þanei jus
qiþiþ þatei guþ unsar ist. 55 jah ni kunnuþ ina; iþ ik kann ina;
jah jabai qeþjau þatei ni kunnjau ina, sijau galeiks izwis liugnja;
ak kann ina jah waurd is fasta. 56 Abraham atta izwar sifaida ei
gaseƕi dag meinana, jah gasaƕ jah faginoda. 57 þanuh qeþun þai
Iudaieis du imma: fimf tiguns jere nauh ni habais jah Abraham
saƕt? 58 qaþ im Iesus: amen amen qiþa izwis: faurþizei Abraham
waurþi, im ik. 59 þanuh nemun stainans, ei waurpeina ana ina;
iþ Iesus þan gafalh sik jah usiddja us alh usleiþands þairh midjans
ins, jah ƕarboda swa.

IX.

1 Jah þairhgaggands gaumida mann blindamma us gabaurþai.
2 þaruh frehun ina siponjos is qiþandans: rabbei, ƕas frawaurhta,
sau þau fadrein is, ei blinds gabaurans warþ? 3 andhof Iesus: nih
sa frawaurhta nih fadrein is, ak ei bairhta waurþeina waurstwa
gudis ana imma. 4 ik skal waurkjan waurstwa þis sandjandins mik,
unte dags ist; qimiþ nahts, þanei ni manna mag waurkjan. 5 þan
in þamma fairƕau im, liuhaþ im þis fairƕaus. 6 þata qiþands ga-
spaiw dalaþ, jah gawaurhta fani us þamma spaiskuldra, jah gasmait
imma ana augona þata fani þamma blindin, 7 jah qaþ du imma:
gagg þwahan in swumfsl Siloamis, þatei gaskeirjada insandiþs.
galaiþ jah afþwoh jah qam saiƕands. 8 þanuh garaznans jah þai
saiƕandans ina faurþis, þatei is bidagwa was, qeþun: niu sa ist saei
sat aihtronds? 9 sumaih qeþun: þatei sa ist; sumaih þatei galeiks
þamma ist; iþ is qaþ: þatei ik im. 10 þanuh qeþun du imma:
ƕaiwa usluknodedun þus þo augona? 11 andhof jains jah qaþ:

VIII, 52. dauþau] CA, *vgl. EB. § 254 Anm. 3.* — 58. im ik] CA, ik im *GL.* — IX, 4. þanei] *Uppström,* þa.i (*mit Raum für einen Buchstaben*) CA; *vgl. M 25,40.45.* — 7. swumfsl] swumsl CA, *radiert aus* swumslf.

IX, 6. gasmait imma ana augona] *Stellung wie V. 11:* bismait mis augona.

εἶπεν· ἄνθρωπος λεγόμενος Ἰηϲοῦϲ πηλὸν ἐποίηϲεν καὶ ἐπέχριϲέν μου
τοὺϲ ὀφθαλμοὺϲ καὶ εἶπέν μοι· ὕπαγε νίψαι εἰϲ τὴν κολυμβήθραν τοῦ
Ϲιλωάμ. ἀπελθὼν δὲ καὶ νιψάμενοϲ ἀνέβλεψα. 12 εἶπον οὖν αὐτῷ·
ποῦ ἐϲτιν ἐκεῖνοϲ; λέγει· οὐκ οἶδα. 13 ἄγουϲιν αὐτὸν πρὸϲ τοὺϲ Φαρι-
ϲαίουϲ, τόν ποτε τυφλόν. 14 ἦν δὲ ϲάββατον ὅτε τὸν πηλὸν ἐποίηϲεν
ὁ Ἰηϲοῦϲ καὶ ἀνέψξεν αὐτοῦ τοὺϲ ὀφθαλμούϲ. 15 πάλιν οὖν ἠρώτων
αὐτὸν καὶ οἱ Φαριϲαῖοι πῶϲ ἀνέβλεψεν. ὁ δὲ εἶπεν καὶ αὐτοῖϲ· πηλὸν
ἐπέθηκέν μου ἐπὶ τοὺϲ ὀφθαλμούϲ, καὶ ἐνιψάμην καὶ βλέπω. 16 ἔλεγον
οὖν ἐκ τῶν Φαριϲαίων τινέϲ· οὗτοϲ ὁ ἄνθρωποϲ οὐκ ἔϲτιν παρὰ τοῦ
θεοῦ, ὅτι τὸ ϲάββατον οὐ τηρεῖ. ἄλλοι ἔλεγον· πῶϲ δύναται ἄνθρωποϲ
ἁμαρτωλὸϲ τοιαῦτα ϲημεῖα ποιεῖν; καὶ ϲχίϲμα ἦν ἐν αὐτοῖϲ. 17 λέγουϲιν
τῷ τυφλῷ πάλιν· ϲὺ τί λέγειϲ περὶ αὐτοῦ ὅτι ἤνοιξέν ϲου τοὺϲ
ὀφθαλμούϲ; ὁ δὲ εἶπεν ὅτι προφήτηϲ ἐϲτίν. 18 οὐκ ἐπίϲτευϲαν οὖν οἱ
Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ, ὅτι τυφλὸϲ ἦν καὶ ἀνέβλεψεν, ἕωϲ ὅτου ἐφώνηϲαν
τοὺϲ γονεῖϲ αὐτοῦ τοῦ ἀναβλέψαντοϲ, 19 καὶ ἠρώτηϲαν αὐτοὺϲ λέγοντεϲ·
οὗτόϲ ἐϲτιν ὁ υἱὸϲ ὑμῶν, ὃν ὑμεῖϲ λέγετε ὅτι τυφλὸϲ ἐγεννήθη; πῶϲ
οὖν ἄρτι βλέπει; 20 ἀπεκρίθηϲαν δὲ αὐτοῖϲ οἱ γονεῖϲ αὐτοῦ καὶ εἶπον·
οἴδαμεν ὅτι οὗτόϲ ἐϲτιν ὁ υἱὸϲ ἡμῶν καὶ ὅτι τυφλὸϲ ἐγεννήθη· 21 πῶϲ
δὲ νῦν βλέπει οὐκ οἴδαμεν, ἢ τίϲ ἤνοιξεν αὐτοῦ τοὺϲ ὀφθαλμοὺϲ ἡμεῖϲ
οὐκ οἴδαμεν. αὐτὸϲ ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸν ἐρωτήϲατε, αὐτὸϲ περὶ ἑαυτοῦ
λαλήϲει. 22 ταῦτα εἶπον οἱ γονεῖϲ αὐτοῦ, ὅτι ἐφοβοῦντο τοὺϲ Ἰου-
δαίουϲ· ἤδη γὰρ ϲυνετέθειντο οἱ Ἰουδαῖοι ἵνα ἐάν τιϲ αὐτὸν ὁμολογήϲῃ
Χριϲτόν, ἀποϲυνάγωγοϲ γένηται. 23 διὰ τοῦτο οἱ γονεῖϲ αὐτοῦ εἶπον
ὅτι ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸν ἐρωτήϲατε. 24 ἐφώνηϲαν οὖν ἐκ δευτέρου τὸν
ἄνθρωπον ὃϲ ἦν τυφλόϲ, καὶ εἶπον αὐτῷ· δὸϲ δόξαν τῷ θεῷ· ἡμεῖϲ
οἴδαμεν ὅτι ὁ ἄνθρωποϲ οὗτοϲ ἁμαρτωλόϲ ἐϲτιν. 25 ἀπεκρίθη οὖν
ἐκεῖνοϲ· εἰ ἁμαρτωλόϲ ἐϲτιν οὐκ οἶδα· ἓν οἶδα ὅτι τυφλὸϲ ὢν ἄρτι
βλέπω. 26 εἶπον δὲ αὐτῷ πάλιν· τί ἐποίηϲέν ϲοι; πῶϲ ἤνοιξέν ϲου
τοὺϲ ὀφθαλμούϲ; 27 ἀπεκρίθη αὐτοῖϲ· εἶπον ὑμῖν ἤδη καὶ οὐκ ἠκού-
ϲατε· τί πάλιν θέλετε ἀκούειν; μὴ καὶ ὑμεῖϲ θέλετε αὐτοῦ μαθηταὶ
γενέϲθαι; 28 ἐλοιδόρηϲαν αὐτὸν καὶ εἶπον· ϲὺ εἶ μαθητὴϲ ἐκείνου,
ἡμεῖϲ δὲ Μωϲέωϲ ἐϲμὲν μαθηταί· 29 ἡμεῖϲ οἴδαμεν ὅτι Μωϲεῖ λελά-
ληκεν ὁ θεόϲ, τοῦτον δὲ οὐκ οἴδαμεν πόθεν ἐϲτίν. 30 ἀπεκρίθη ὁ
ἄνθρωποϲ καὶ εἶπεν αὐτοῖϲ· ἐν γὰρ τούτῳ θαυμαϲτόν ἐϲτιν, ὅτι ὑμεῖϲ
οὐκ οἴδατε πόθεν ἐϲτίν, καὶ ἀνέψξέν μου τοὺϲ ὀφθαλμούϲ. 31 οἴδαμεν
δὲ ὅτι ὁ θεὸϲ ἁμαρτωλῶν οὐκ ἀκούει, ἀλλ' ἐάν τιϲ θεοϲεβὴϲ ᾖ καὶ τὸ

IX, 11. ὕπαγε νίψαι] ΚΧΠ Chr. min (f *nach* got), ὕπαγε εἰϲ τὴν κολυμβήθραν τοῦ Ϲιλωὰμ καὶ νίψαι *Κ. — 15. καὶ αὐτοῖϲ] A min 13 q, αὐτοῖϲ *Κ. — 19. οὖν] *fehlt* ae. — 25. ἀπεκρίθη οὖν ἐκεῖνοϲ] Sin ABDL min it vg, ἀπ. οὖν ἐκ. καὶ εἶπεν *Κ Chr. — 28. ἐλοιδόρηϲαν] *Κ, ἐλ. οὖν min pauc. cff[2]. — 31. ὁ θεὸϲ ἁμαρτωλῶν] BDΛ Chr. ae, ἁμ. ὁ θεόϲ *Κ.

manna haitans Iesus fani gawaurhta jah bismait mis augona jah
qaþ mis: gagg afþwahan in þata swumfsl Siloamis; iþ ik galaiþ
jah biþwahands ussaƕ. 12 qeþun þan du imma: ƕar ist sa? iþ
is qaþ: ni wait. 13 gatiuhand ina du Fareisaium, þana saei was
blinds. 14 wasuh þan sabbato, þan þata fani gawaurhta Iesus jah
uslauk imma augona. 15 aftra þan frehun ina jah þai Fareisaieis
ƕaiwa ussaƕ; iþ is qaþ jah þaim: fani galagida mis ana augona
jah afþwoh, jah saiƕa. 16 qeþun þan sumai þize Fareisaie: sa
manna nist fram guda, þande sabbate daga ni witaiþ. sumaih
qeþun: ƕaiwa mag manna frawaurhts swaleikos taiknins taujan?
jah missaqiss warþ miþ im. 17 qeþunuh du þamma faurþis blindin
aftra: þu ƕa qiþis bi þana ei uslauk þus augona? iþ is qaþuh:
þatei praufetus ist. 18 ni galaubidedun þan Iudaieis bi ina þatei
is blinds wesi jah usseƕi, unte atwopidedun þans fadrein is, þis
ussaiƕandins. 19 jah frehun ins qiþandans: sau ist sa sunus izwar
þanei jus qiþiþ þatei blinds gabaurans waurþi? ƕaiwa nu saiƕiþ?
20 andhofun þan im þai fadrein is jah qeþun: witum þatei sa ist
sunus unsar, jah þatei blinds gabaurans warþ; 21 iþ ƕaiwa nu
saiƕiþ ni witum, aiþþau ƕas uslauk imma þo augona weis ni witum;
silba uswahsans ist, ina fraihniþ, silba bi sik rodjai. 22 þata qeþun
þai fadrein is, unte ohtedun sis Iudaiuns; juþan auk gaqeþun sis
Iudaieis, ei, jabai ƕas ina andhaihaiti Xristu, utana swnagogais wair-
þai. 23 duhþe þai berusjos is qeþun þatei uswahsans ist, silban
fraihniþ. 24 atwopidedun þan anþaramma sinþa þana mannan saei
was blinds, jah qeþun du imma: gif hauhein guda! weis witum
þatei sa manna frawaurhts ist. 25 þanuh andhof jains: jabai fra-
waurhts ist, ik ni wait; þat-ain wait ei blinds was, iþ nu saiƕa.
26 þanuh qeþun <du imma> aftra: ƕa gatawida þus? ƕaiwa us-
lauk þus augona? 27 andhof im: qaþ izwis ju jah ni hausideduþ;
ƕa aftra wileiþ hausjan? ibai jah jus wileiþ þamma siponjos wair-
þan? 28 þanuh lailoun imma jah qeþun: þu is siponeis þamma, iþ
weis Mose siponjos sijum. 29 weis witum þatei du Mose rodida
guþ, iþ þana ni kunnum, ƕaþro ist. 30 andhof sa manna jah qaþ
du im: auk in þamma sildaleik ist, þatei jus ni wituþ ƕaþro ist,
jah uslauk mis augona. 31 witumuh þan þatei guþ frawaurhtaim
ni andhauseiþ, ak jabai ƕas gudblostreis ist jah wiljan is taujiþ,

IX, 28. Mose] Moses CA. — 31. gudblostreis] *Hench PBB. 21,562ff.*, gþblostreis CA.

IX, 16. sumai þize Fareisaie] *gewöhnliche Stellung, vgl. L 6,2 19,39 Mc 12,13. Ebenso* abcef. *Abweichende Stellung nur J 9,40, durch das flg.* þai wisandans *veranlaßt.* — 17. faurþis] *vgl.* ποτὲ *V. 13.*

θέλημα αὐτοῦ ποιῇ, τούτου ἀκούει. 32 ἐκ τοῦ αἰῶνος οὐκ ἠκούσθη
ὅτι ἤνοιξέν τις ὀφθαλμοὺς τυφλοῦ γεγεννημένου· 33 εἰ μὴ ἦν οὗτος
παρὰ θεοῦ, οὐκ ἠδύνατο ποιεῖν οὐδέν. 34 ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον
αὐτῷ· ἐν ἁμαρτίαις σὺ ἐγεννήθης ὅλος καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς; καὶ ἐξέ-
βαλον αὐτὸν ἔξω. 35 ἤκουσεν ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω, καὶ
εὑρὼν αὐτὸν εἶπεν αὐτῷ· σὺ πιστεύεις εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ; 36 ἀπε-
κρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπεν· καὶ τίς ἐστιν, κύριε, ἵνα πιστεύσω εἰς αὐτόν;
37 εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· καὶ ἑώρακας αὐτόν, καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ
ἐκεῖνός ἐστιν 38 ὁ δὲ ἔφη· πιστεύω, κύριε· καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ.
39 καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· εἰς κρίμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον,
ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέπωσιν καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται.
40 καὶ ἤκουσαν ἐκ τῶν Φαρισαίων ταῦτα οἱ ὄντες μετ' αὐτοῦ καὶ εἶπον
αὐτῷ· μὴ καὶ ἡμεῖς τυφλοί ἐσμεν; 41 εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· εἰ τυφλοὶ
ἦτε, οὐκ ἂν εἴχετε ἁμαρτίαν· νῦν δὲ λέγετε ὅτι βλέπομεν· ἡ οὖν
ἁμαρτία ὑμῶν μένει.

X.

1 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ μὴ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν
αὐλὴν τῶν προβάτων, ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν, ἐκεῖνος κλέπτης
ἐστὶν καὶ λῃστής· 2 ὁ δὲ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας ποιμήν ἐστιν
τῶν προβάτων. 3 τούτῳ ὁ θυρωρὸς ἀνοίγει, καὶ τὰ πρόβατα τῆς
φωνῆς αὐτοῦ ἀκούει, καὶ τὰ ἴδια πρόβατα καλεῖ κατ' ὄνομα καὶ ἐξάγει
αὐτά. 4 καὶ ὅταν τὰ ἴδια πρόβατα ἐκβάλῃ, ἔμπροσθεν αὐτῶν πορεύεται,
καὶ τὰ πρόβατα αὐτῷ ἀκολουθεῖ, ὅτι οἴδασιν τὴν φωνὴν αὐτοῦ·
5 ἀλλοτρίῳ δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσουσιν, ἀλλὰ φεύξονται ἀπ' αὐτοῦ, ὅτι
οὐκ οἴδασιν τῶν ἀλλοτρίων τὴν φωνήν. 6 ταύτην τὴν παροιμίαν εἶπεν
αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ἐκεῖνοι δὲ οὐκ ἔγνωσαν τίνα ἦν ἃ ἐλάλει αὐτοῖς.
7 εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἐγώ
εἰμι ἡ θύρα τῶν προβάτων. 8 πάντες ὅσοι ἦλθον, κλέπται εἰσὶ καὶ
λῃσταί. ἀλλ' οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν τὰ πρόβατα. 9 ἐγώ εἰμι ἡ θύρα· δι'
ἐμοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ, σωθήσεται καὶ εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται καὶ
νομὴν εὑρήσει. 10 ὁ κλέπτης οὐκ ἔρχεται, εἰ μὴ ἵνα κλέψῃ καὶ θύσῃ
καὶ ἀπολέσῃ· ἐγὼ ἦλθον ἵνα ζωὴν ἔχωσιν καὶ περισσὸν ἔχωσιν. 11 ἐγώ
εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός· ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν
ὑπὲρ τῶν προβάτων· 12 ὁ μισθωτὸς δὲ καὶ οὐκ ὢν ποιμήν, οὗ οὐκ
εἰσὶν τὰ πρόβατα ἴδια, θεωρεῖ τὸν λύκον ἐρχόμενον καὶ ἀφίησιν τὰ

X, 4. τὰ ἴδια πρόβατα] *K fg vg, τὰ ἴδια πάντα *Rezension* *I, τὰ ἴδια Sin*.cb. — 5. ἀκολουθήσουσιν] EFG Chr., ἀκολουθήσωσιν SUΛΠ. — 10. ἐγὼ ἦλθον] *K, ἐγὼ δὲ ἦλθον *einige* Chr.-*Hss.* D a.

þamma hauseiþ. 32 fram aiwa ni gahausiþ was þatei uslukiþ ƕas
augona blindamma gabauranamma. 33 nih wesi sa fram guda, ni
mahtedi taujan ni waiht. 34 andhofun jah qeþun du imma: in fra-
waurhtim þu gabaurans warst alls jah þu laiseis unsis? jah us-
waurpun imma ut. 35 hausida Iesus þatei uswaurpun imma ut, jah
bigat ina qaþuh du imma: þu ga-u-laubeis du sunau gudis? 36 and-
hof jains jah qaþ: an ƕas ist, frauja, ei galaubjau du imma? 37 qaþ
þan imma Iesus: jah gasaƕt ina jah saei rodeiþ miþ þus, sa ist.
38 iþ is qaþuh: galaubja, frauja; jah inwait ina. 39 jah qaþ Iesus:
du stauai ik in þamma fairƕau qam, ei þai unsaiƕandans saiƕaina
jah þai saiƕandans blindai wairþaina. 40 jah hausidedun þize
Fareisaie sumai þata, þai wisandans miþ imma, jah qeþun du imma:
ibai jah weis blindai sijum? 41 qaþ im Iesus: iþ blindai weseiþ,
ni þau habaidedeiþ frawaurhtais; iþ nu qiþiþ þatei gasaiƕam; eiþan
frawaurhts izwara þairhwisiþ.

X.

1 Amen amen qiþa izwis, saei inn ni atgaggiþ þairh daur in
gardan lambe, ak steigiþ aljaþro, sah hliftus ist jah waidedja. 2 iþ
sa inngaggands þairh daur hairdeis ist lambe. 3 þammuh daura-
wards uslukiþ, jah þo lamba stibnai is hausjand, jah þo swesona
lamba haitiþ bi namin jah ustiuhiþ þo. 4 jah þan þo swesona
< lamba > ustiuhiþ, faura im gaggiþ, jah þo lamba ina laistjand,
unte kunnun stibna is. 5 iþ framaþjana ni laistjand, ak þliuhand
faura imma, unte ni kunnun þize framaþjane stibna. 6 þo gajukon
qaþ im Iesus: iþ jainai ni froþun ƕa was, þatei rodida du im.
7 þanuh qaþ aftra du im Iesus: amen amen, qiþa izwis þatei ik im
daur þize lambe. 8 allai swa managai swe qemun, þiubos sind jah
waidedjans; akei ni hausidedun im þo lamba. 9 ik im þata daur.
þairh mik jabai ƕas inngaggiþ, ganisiþ, jah inngaggiþ jah utgaggiþ
jah winja bigitiþ. 10 þiubs ni qimiþ, nibai ei stilai jah ufsneiþai
jah fraqistjai; iþ ik qam, ei libain aigeina jah managizo aigeina.
11 ik im hairdeis gods. hairdeis sa goda saiwala seina lagjiþ faur
lamba. 12 iþ asneis jah saei nist hairdeis, þizei ni sind lamba
swesa, gasaiƕiþ wulf qimandan jah bileiþiþ þaim lambam jah þliu-

---

IX, 41. qiþiþ] qiþiþiþ CA.

IX, 40. sumai] *Zusatz nach den Parallelstellen, vgl. V. 16.* —
X, 4. þo swesona lamba] *Die Ergänzung* lamba *entspricht dem Text der Rezension* *K.

πρόβατα καὶ φεύγει, καὶ ὁ λύκος ἁρπάζει αὐτὰ καὶ σκορπίζει τὰ πρό-
βατα. 13 ὁ δὲ μισθωτὸς φεύγει, ὅτι μισθωτός ἐστιν, καὶ οὐ μέλει αὐτῷ
περὶ τῶν προβάτων. 14 ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς καὶ γινώσκω τὰ
ἐμὰ καὶ γινώσκουσί με τὰ ἐμά, 15 καθὼς γινώσκει με ὁ πατὴρ κἀγὼ
γινώσκω τὸν πατέρα, καὶ τὴν ψυχήν μου τίθημι ὑπὲρ τῶν προβάτων.
16 καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης· κἀκεῖνά
με δεῖ ἀγαγεῖν, καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσιν, καὶ γενήσονται μία
ποίμνη, εἷς ποιμήν. 17 διὰ τοῦτο ὁ πατήρ με ἀγαπᾷ, ὅτι ἐγὼ τίθημι
τὴν ψυχήν μου, ἵνα πάλιν λάβω αὐτήν. 18 οὐδεὶς αἴρει αὐτὴν ἀπ'
ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμαυτοῦ. ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτήν,
καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν· ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔλαβον παρὰ
τοῦ πατρός μου. 19 σχίσμα οὖν πάλιν ἐγένετο ἐν τοῖς Ἰουδαίοις διὰ
τοὺς λόγους τούτους. 20 ἔλεγον δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν· δαιμόνιον ἔχει
καὶ μαίνεται· τί αὐτοῦ ἀκούετε; 21 ἄλλοι ἔλεγον· ταῦτα τὰ ῥήματα
οὐκ ἔστιν δαιμονιζομένου· μὴ δαιμόνιον δύναται τυφλῶν ὀφθαλμοὺς
ἀνοίγειν; 22 ἐγένετο δὲ τὰ ἐγκαίνια ἐν Ἱεροσολύμοις· καὶ χειμὼν ἦν·
23 καὶ περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ ἐν τῇ στοᾷ Σολομῶνος.
24 ἐκύκλωσαν οὖν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἔλεγον αὐτῷ· ἕως πότε τὴν
ψυχὴν ἡμῶν αἴρεις; εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός, εἰπὲ ἡμῖν παρρησίᾳ. 25 ἀπε-
κρίθη ὁ Ἰησοῦς· εἶπον ὑμῖν καὶ οὐ πιστεύετε· τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ ἐν
τῷ ὀνόματι τοῦ πατρός μου, ταῦτα μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ. 26 ἀλλ' ὑμεῖς
οὐ πιστεύετε, ὅτι οὐκ ἐστὲ ἐκ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν, καθὼς εἶπον
ὑμῖν. 27 τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούει, κἀγὼ γινώσκω
αὐτά, καὶ ἀκολουθοῦσί μοι, 28 κἀγὼ ζωὴν αἰώνιον δίδωμι αὐτοῖς, καὶ
οὐ μὴ ἀπόλωνται εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ οὐχ ἁρπάσει τις αὐτὰ ἐκ τῆς χειρός
μου. 29 ὁ πατήρ μου ὃ δέδωκέν μοι, μεῖζον πάντων ἐστίν, καὶ οὐδεὶς
δύναται ἁρπάζειν αὐτὰ ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ πατρός μου. 30 ἐγὼ καὶ ὁ
πατὴρ ἕν ἐσμεν. 31 ἐβάστασαν πάλιν λίθους οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα λιθάσωσιν
αὐτόν. 32 ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· πολλὰ καλὰ ἔργα ἔδειξα ὑμῖν
ἐκ τοῦ πατρός μου· διὰ ποῖον αὐτῶν ἔργον λιθάζετέ με; 33 ἀπεκρί-
θησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ περὶ
βλασφημίας, καὶ ὅτι σὺ ἄνθρωπος ὢν ποιεῖς σεαυτὸν θεόν. 34 ἀπεκρίθη

X, 14. γινώσκουσί με τὰ ἐμά] SinBDL it vg, γινώσκομαι ὑπὸ τῶν ἐμῶν *K Chr. — 16. γενήσονται] Sin^cBDLX Chr. (ἔσονται *neben* ἔσεται), γενήσεται *K it pler. vg. — 25. ἀπεκρίθη] Sin*D, ἀπ. αὐτοῖς *K it vg. — 26. ὅτι οὐκ] SinBDLX Chr. min bff^2gl vg, οὐ γάρ *K ace. — 29. ὃ δέδωκεν] SinB*L abcefff^2gl vg (*vgl. J. 6,39*), ὃς δέδωκεν (ἔδωκεν) *K Chr. — μεῖζον] ABX it vg, μείζων *K. — 32. διὰ ποῖον αὐτῶν ἔργον] *K abcff^2gl vg, διὰ ποῖον αὐτῶν ἔργων K min. — 33. ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι] SinABKLM*XΠ it pler. vg, ἀπεκρ. αὐτῷ οἱ Ἰ. λέγοντες *K edδ.

hiþ, jah sa wulfs frawilwiþ þo jah distahjiþ þo lamba. 13 iþ sa
asneis afþliuhiþ, unte asneis ist jah ni kar-ist ina þize lambe.
14 ik im hairdeis sa goda jah kann meina jah kunnun mik þo
meina, 15 swaswe kann mik atta jah ik kann attan, jah saiwala
meina lagja faur þo lamba. 16 jah anþara lamba aih þoei ni sind
þis awistris, jah þo skal briggan, jah stibnos meinaizos hausjand,
jah wairþand ain aweþi, ains hairdeis. 17 duhþe atta mik frijoþ,
unte ik lagja saiwala meina, ei aftra nimau þo. 18 ni ƕashun nimiþ
þo af <mis, akei ik lagja þo af> mis silbin; waldufni haba aflagjan
þo, jah waldufni haba aftra niman þo. þo anabusn nam at attin
meinamma. 19 þanuh missaqiss aftra warþ miþ Iudaium in þize
waurde. 20 qeþunuh managai ize: unhulþon habaiþ jah dwalmoþ;
ƕa þamma hauseiþ? 21 sumaih qeþun: þo waurda ni sind unhul-
þon habandins; ibai mag unhulþo blindaim augona uslukan? 22 warþ
þan inniujiþa in Iairusaulwmai, jah wintrus was. 23 jah ƕarboda
Iesus in alh in ubizwai Saulaumonis. 24 þanuh birunnun ina
Iudaieis jah qeþun du imma: und ƕa saiwala unsara hahis? jabai
þu sijais Xristus, qiþ unsis andaugiba. 25 andhof < im > Iesus:
qaþ izwis, jah ni galaubeiþ; waurstwa þoei ik tauja in namin attins
meinis, þo weitwodjand bi mik; 26 akei jus ni galaubeiþ, unte ni
sijuþ lambe meinaize, swaswe qaþ izwis. 27 lamba meina stibnai
meinai hausjand, jah ik kann þo, jah laistjand mik. 28 jah ik
libain aiweinon giba im, jah ni fraqistnand aiw; jah ni frawilwiþ
ƕashun þo us handau meinai. 29 atta meins þatei fragaf mis,
maizo allaim ist, jah ni aiw ainshun mag frawilwan þo us handau
attins meinis. 30 ik jah atta meins ain siju. 31 nemun aftra stai-
nans þai Iudaieis, ei waurpeina ana ina. 32 andhof im Iesus:
managa goda waurstwa ataugida izwis us attin meinamma, in ƕarjis
þize waurstwe staineiþ mik? 33 andhofun imma þai Iudaieis: in
godis waurstwis ni stainjam þuk, ak in wajamereins, jah þatei þu
manna wisands taujis þuk silban du guda. 34 andhof im Iesus:

X, 33. wajamereins] CA, wajamereinais *Heyne. Vgl. EB. § 157 Anm. 1.*

X, 18. mis akei ik lagja þo af] *scheint in* CA *vom Schreiber übersprungen worden zu sein. Daß der Passus ursprünglich gefehlt habe (wie in* D min 64. 251 l*), *ist trotz Kauffmann ZZ. 31,189 wegen* mis silbin *wenig wahrscheinlich.* — 29. aiw] *Zusatz nach V. 28.*

αὐτοῖϲ ὁ Ἰηϲοῦϲ· οὐκ ἔϲτιν γεγραμμένον ἐν τῷ νόμῳ ὑμῶν· ἐγὼ εἶπον,
θεοί ἐϲτε; 35 εἰ ἐκείνουϲ εἶπεν θεούϲ, πρὸϲ οὓϲ ὁ λόγοϲ τοῦ θεοῦ ἐγέ-
νετο, καὶ οὐ δύναται λυθῆναι ἡ γραφή· 36 ὃν ὁ πατὴρ ἡγίαϲεν καὶ
ἀπέϲτειλεν εἰϲ τὸν κόϲμον, ὑμεῖϲ λέγετε ὅτι βλαϲφημεῖϲ, ὅτι εἶπον·
υἱὸϲ τοῦ θεοῦ εἰμι; 37 εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πατρόϲ μου, μὴ
πιϲτεύετέ μοι· 38 εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ μὴ πιϲτεύητε, τοῖϲ ἔργοιϲ
πιϲτεύϲατε, ἵνα γνῶτε καὶ πιϲτεύϲητε ὅτι ἐν ἐμοὶ ὁ πατὴρ κἀγὼ ἐν
αὐτῷ. 39 ἐζήτουν αὐτὸν πάλιν πιάϲαι· καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τῆϲ χειρὸϲ
αὐτῶν. 40 καὶ ἀπῆλθεν πάλιν πέραν τοῦ Ἰορδάνου εἰϲ τὸν τόπον ὅπου
ἦν Ἰωάννηϲ τὸ πρῶτον βαπτίζων, καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ. 41 καὶ πολλοὶ
ἦλθον πρὸϲ αὐτὸν καὶ ἔλεγον ὅτι Ἰωάννηϲ μὲν ἐποίηϲεν ϲημεῖον οὐδέν,
πάντα δὲ ὅϲα εἶπεν Ἰωάννηϲ περὶ τούτου ἀληθῆ ἦν. 42 καὶ ἐπίϲτευϲαν
πολλοὶ εἰϲ αὐτὸν ἐκεῖ.

XI.

1 Ἦν δέ τιϲ ἀϲθενῶν, Λάζαροϲ ἀπὸ Βηθανίαϲ, ἐκ τῆϲ κώμηϲ
Μαρίαϲ καὶ Μάρθαϲ, τῆϲ ἀδελφῆϲ αὐτῆϲ. 2 ἦν δὲ Μαρία ἡ ἀλείψαϲα
τὸν κύριον μύρῳ καὶ ἐκμάξαϲα τοὺϲ πόδαϲ αὐτοῦ ταῖϲ θριξὶν αὐτῆϲ, ἧϲ
ὁ ἀδελφὸϲ Λάζαροϲ ἠϲθένει. 3 ἀπέϲτειλαν οὖν αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ πρὸϲ
αὐτὸν λέγουϲαι· κύριε, ἴδε ὃν φιλεῖϲ ἀϲθενεῖ. 4 ἀκούϲαϲ δὲ ὁ Ἰηϲοῦϲ
εἶπεν· αὕτη ἡ ἀϲθένεια οὐκ ἔϲτιν πρὸϲ θάνατον ἀλλ' ὑπὲρ τῆϲ δόξηϲ
τοῦ θεοῦ, ἵνα δοξαϲθῇ ὁ υἱὸϲ τοῦ θεοῦ δι' αὐτῆϲ. 5 ἠγάπα δὲ ὁ
Ἰηϲοῦϲ τὴν Μάρθαν καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆϲ καὶ τὸν Λάζαρον. 6 ὡϲ
οὖν ἤκουϲεν ὅτι ἀϲθενεῖ, τότε μὲν ἔμεινεν ἐν ᾧ ἦν τόπῳ δύο ἡμέραϲ·
7 ἔπειτα μετὰ τοῦτο λέγει τοῖϲ μαθηταῖϲ· ἄγωμεν εἰϲ τὴν Ἰουδαίαν
πάλιν. 8 λέγουϲιν αὐτῷ οἱ μαθηταί· ῥαββί, νῦν ἐζήτουν ϲε λιθάϲαι οἱ
Ἰουδαῖοι, καὶ πάλιν ὑπάγειϲ ἐκεῖ; 9 ἀπεκρίθη Ἰηϲοῦϲ· οὐχὶ δώδεκά
εἰϲιν ὧραι τῆϲ ἡμέραϲ; ἐάν τιϲ περιπατῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, οὐ προϲκόπτει,
ὅτι τὸ φῶϲ τοῦ κόϲμου τούτου βλέπει· 10 ἐὰν δέ τιϲ περιπατῇ ἐν τῇ
νυκτί, προϲκόπτει, ὅτι τὸ φῶϲ οὐκ ἔϲτιν ἐν αὐτῷ. 11 ταῦτα εἶπεν,
καὶ μετὰ τοῦτο λέγει αὐτοῖϲ· Λάζαροϲ ὁ φίλοϲ ἡμῶν κεκοίμηται· ἀλλὰ
πορεύομαι, ἵνα ἐξυπνίϲω αὐτόν. 12 εἶπον οὖν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ·
κύριε, εἰ κεκοίμηται, ϲωθήϲεται. 13 εἰρήκει δὲ ὁ Ἰηϲοῦϲ περὶ τοῦ
θανάτου αὐτοῦ· ἐκεῖνοι δὲ ἔδοξαν ὅτι περὶ τῆϲ κοιμήϲεωϲ τοῦ ὕπνου
λέγει. 14 τότε οὖν εἶπεν αὐτοῖϲ ὁ Ἰηϲοῦϲ παρρηϲίᾳ· Λάζαροϲ ἀπέθανεν,

---

X, 36. βλαϲφημεῖϲ] *K dfgδ vg, βλαϲφημῶ Chr. c, *blasphemat* abeff^{2}l. — 39. ἐζήτουν] *K, ἐζ. οὖν SinAKLXΔΠ (Chr.: ἠθέληϲαν οὖν) it (*außer* f: *quaerebant autem*) vg. — αὐτὸν πάλιν] Sin^{c}AKLXΔΠ (f), πάλιν αὐτόν *K. — ἐκ τῆϲ χειρόϲ] *K, ἐκ τῶν χειρῶν min *manibus* it vg. — 41. μέν] *K, *fehlt* min pauc. Chr. — ἐποίηϲεν ϲημεῖον οὐδέν] KLMXΠ Chr. min, ϲημ. ἐπ. οὐδ. *K. — 42. εἰϲ αὐτὸν ἐκεῖ] UΠ, ἐκεῖ

niu ist gameliþ in witoda izwaramma: ik qaþ, guda sijuþ? 35 jabai
jainans qaþ guda, du þaimei waurd gudis warþ, jah ni maht ist
gatairan þata gamelido; 36 þanei atta gaweihaida jah insandida in
þana fairƕu, jus qiþiþ þatei wajamerjau, unte qaþ: sunus gudis im?
37 niba taujau waurstwa attins meinis, ni galaubeiþ mis; 38 iþ
jabai taujau, niba mis galaubjaiþ, þaim waurstwam galaubjaiþ, ei
ufkunnaiþ jah galaubjaiþ þatei in mis atta jah ik in imma. 39 so-
kidedun ina aftra gafahan, jah usiddja us handum ize. 40 jah galaiþ
aftra ufar Iaurdanu in þana stad þarei was Iohannes frumist daup-
jands, jah salida jainar. 41 jah managai qemun at imma jah qeþun
þatei Iohannes gatawida taikne ni ainohun; iþ allata þatei qaþ Io-
hannes bi þana, sunja was. 42 jah galaubidedun managai du imma
jainar.

XI.

1 Wasuh þan sums siuks, Lazarus af Beþanias, us haimai Mar-
jins jah Marþins, swistrs izos. 2 wasuh þan Marja, soei salboda
fraujan balsana jah biswarb fotuns is skufta seinamma, þizozei
broþar Lazarus siuks was. 3 insandidedun þan þos swistrjus is du
imma qiþandeins: frauja, sai, þanei frijos siuks ist. 4 iþ is gahaus-
jands qaþ: so siukei nist du dauþau, ak in hauheinais gudis, ei hauh-
jaidau sunus gudis þairh þata. 5 frijoduh þan Iesus Marþan jah
swistar izos jah Lazaru. 6 swe hausida þatei siuks was, þanuh þan
salida in þammei was stada twans dagans. 7 þaþroh þan afar þata
qaþ du siponjam: gaggam in Iudaian aftra. 8 qeþun du imma þai
siponjos: rabbei, nu sokidedun þuk afwairpan stainam Iudaieis, jah
aftra gaggis jaind? 9 andhof Iesus: niu twalif sind ƕeilos dagis?
jabai ƕas gaggiþ in dag, ni gastiggqiþ, unte liuhaþ þis fairƕaus ga-
saiƕiþ; 10 aþþan jabai ƕas gaggiþ in naht, gastiggqiþ, unte liuhad
nist in imma. 11 þo qaþ jah afar þata qiþiþ du im: Lazarus, fri-
jonds unsar, gasaizlep; akei gaggam, ei uswakjau ina. 12 þanuh
qeþun þai siponjos is: frauja, jabai slepiþ, hails wairþiþ. 13 qaþuh
þan Iesus bi dauþu is; iþ jainai hugidedun þatei is bi slep qeþi.
14 þanuh þan qaþ du im Iesus swikunþaba: Lazarus gaswalt, 15 jah
fagino in izwara, ei galaubjaiþ, unte ni was jainar; akei gaggam du

---

X, 34. 35. guda] CA, *nicht abgekürzt.*

XI, 4. is] CA, *verschrieben für* i̅s *d. i.* Iesus. — 11. gaggam] *Plural nach V. 15 (und 7).* — 13. bi slep] *vgl.* ce: *de somno.*

εἰς αὐτόν *K, εἰς αὐτόν Chr. it vg. — XI, 3. αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ] DS min acefff²cr vg, αἱ ἀδελφαί *K.

15 καὶ χαίρω δι' ὑμᾶϲ, ἵνα πιϲτεύϲητε, ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ· ἀλλ' ἄγωμεν
πρὸϲ αὐτόν. 16 εἶπεν οὖν Θωμᾶϲ ὁ λεγόμενοϲ Δίδυμοϲ τοῖϲ ϲυμμαθη-
ταῖϲ αὐτοῦ· ἄγωμεν καὶ ἡμεῖϲ, ἵνα ἀποθάνωμεν μετ' αὐτοῦ. 17 ἐλθὼν
οὖν ὁ Ἰηϲοῦϲ εὗρεν αὐτὸν τέϲϲαραϲ ἡμέραϲ ἤδη ἔχοντα ἐν τῷ μνημείῳ.
18 ἦν δὲ ἡ Βηθανία ἐγγὺϲ τῶν Ἱεροϲολύμων ὡϲ ἀπὸ ϲταδίων δεκα-
πέντε. 19 καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐληλύθειϲαν πρὸϲ τὰϲ περὶ
Μάρθαν καὶ Μαρίαν, ἵνα παραμυθήϲωνται αὐτὰϲ περὶ τοῦ ἀδελφοῦ
αὐτῶν. 20 ἡ οὖν Μάρθα ὡϲ ἤκουϲεν ὅτι Ἰηϲοῦϲ ἔρχεται, ὑπήντηϲεν
αὐτῷ, Μαρία δὲ ἐν τῷ οἴκῳ ἐκαθέζετο. 21 εἶπεν οὖν Μάρθα πρὸϲ
τὸν Ἰηϲοῦν· κύριε, εἰ ἦϲ ὧδε, οὐκ ἂν ἀπέθανεν ὁ ἀδελφόϲ μου.
22 ἀλλὰ καὶ νῦν οἶδα ὅτι ὅϲα ἂν αἰτήϲῃ τὸν θεόν, δώϲει ϲοι ὁ θεόϲ.
23 λέγει αὐτῇ ὁ Ἰηϲοῦϲ· ἀναϲτήϲεται ὁ ἀδελφόϲ ϲου. 24 λέγει αὐτῷ
Μάρθα· οἶδα ὅτι ἀναϲτήϲεται ἐν τῇ ἀναϲτάϲει ἐν τῇ ἐϲχάτῃ ἡμέρᾳ.
25 εἶπεν δὲ αὐτῇ ὁ Ἰηϲοῦϲ· ἐγώ εἰμι ἡ ἀνάϲταϲιϲ καὶ ἡ ζωή· ὁ πιϲτεύων
εἰϲ ἐμὲ κἂν ἀποθάνῃ, ζήϲεται. 26 καὶ πᾶϲ ὁ ζῶν καὶ πιϲτεύων εἰϲ ἐμὲ
οὐ μὴ ἀποθάνῃ εἰϲ τὸν αἰῶνα· πιϲτεύειϲ τοῦτο; 27 λέγει αὐτῷ· ναί,
κύριε· ἐγὼ πεπίϲτευκα ὅτι ϲὺ εἶ ὁ Χριϲτὸϲ ὁ υἱὸϲ τοῦ θεοῦ ὁ εἰϲ τὸν
κόϲμον ἐρχόμενοϲ. 28 καὶ ταῦτα εἰποῦϲα ἀπῆλθεν καὶ ἐφώνηϲεν Μαρίαν
τὴν ἀδελφὴν αὐτῆϲ λάθρα εἰποῦϲα· ὁ διδάϲκαλοϲ πάρεϲτιν καὶ φωνεῖ
ϲε. 29 ἐκείνη δὲ ὡϲ ἤκουϲεν, ἐγείρεται ταχὺ καὶ ἔρχεται πρὸϲ αὐτόν·
30 οὔπω δὲ ἐληλύθει ὁ Ἰηϲοῦϲ εἰϲ τὴν κώμην, ἀλλ' ἦν ἔτι ἐν τῷ τόπῳ
ὅπου ὑπήντηϲεν αὐτῷ ἡ Μάρθα. 31 οἱ οὖν Ἰουδαῖοι οἱ ὄντεϲ μετ'
αὐτῆϲ ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ παραμυθούμενοι αὐτήν, ἰδόντεϲ τὴν Μαρίαν ὅτι
ταχέωϲ ἀνέϲτη καὶ ἐξῆλθεν, ἠκολούθηϲαν αὐτῇ λέγοντεϲ ὅτι ὑπάγει εἰϲ
τὸ μνημεῖον ἵνα κλαύϲῃ ἐκεῖ. 32 ἡ οὖν Μαρία ὡϲ ἦλθεν ὅπου ἦν ὁ
Ἰηϲοῦϲ, ἰδοῦϲα αὐτὸν ἔπεϲεν αὐτοῦ εἰϲ τοὺϲ πόδαϲ λέγουϲα αὐτῷ· κύριε,
εἰ ἦϲ ὧδε, οὐκ ἄν ἀπέθανέν μου ὁ ἀδελφόϲ. 33 Ἰηϲοῦϲ οὖν ὡϲ εἶδεν
αὐτὴν κλαίουϲαν καὶ τοὺϲ ϲυνελθόνταϲ αὐτῇ Ἰουδαίουϲ κλαίονταϲ, ἐνε-
βριμήϲατο τῷ πνεύματι καὶ ἐτάραξεν ἑαυτόν, 34 καὶ εἶπεν· ποῦ τεθή-
κατε αὐτόν; λέγουϲιν αὐτῷ· κύριε, ἔρχου καὶ ἴδε. 35 καὶ ἐδάκρυϲεν ὁ
Ἰηϲοῦϲ. 36 ἔλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι· ἴδε πῶϲ ἐφίλει αὐτόν. 37 τινὲϲ

XI, 19. πρὸϲ τὰϲ περὶ] *K, πρὸϲ τὴν SinBC*LX it vg. — 21. οὐκ ἂν ἀπέθανεν ὁ ἀδελφόϲ μου] SinBC*LX (Chr.) min agl, ὁ ἀδ. μου οὐκ ἂν ἀπέθανεν *K (Chr.) bceff[2] vg. *Die Umstellung gegenüber* *K *wird von V. 32 beeinflußt sein.* — 25. εἶπεν δέ] Sin* min pauc. b, εἶπεν οὖν X min, εἶπεν *K. — 29. ἐκείνη δέ] SinBC*LX min (f), ἐκείνη *K aceg vg. — 30. ἦν ἔτι] SinBCX min bcff[2]g vg, ἔτι ἦν F ae, ἦν *K Chr. — 35. καὶ ἐδάκρυϲεν] SinD it vg, ἐδάκρυϲεν *K.

ist die Stelle nach *I *geändert worden.* — 31. þrafstjandans] *das vorausgehende* καί *fehlt in* abceff[2]l (D).

imma. 16 þanuh qaþ Þomas saei haitada Didimus þaim gahlaibam seinaim: gaggam jah weis, ei gaswiltaima miþ imma. 17 qimands þan Iesus bigat ina juþan fidwor dagans habandan in hlaiwa. 18 wasuh þan Beþania neƕa Iairusaulwmiam, swaswe ana spaurdim fimftaihunim. 19 jah managai Iudaie gaqemun bi Marþan jah Marjan, ei gaþrafstidedeina ijos bi þana broþar izo. 20 iþ Marþa, sunsei hausida þatei Iesus qimiþ, wiþraïddja ina; iþ Marja in garda sat. 21 þanuh qaþ Marþa du Iesua: frauja, iþ weseis her, ni þau gadauþnodedi broþar meins. 22 akei jah nu wait, ei þisƕah þei bidjis guþ, gibiþ þus guþ. 23 qaþ izai Iesus: usstandiþ broþar þeins. 24 qaþ du imma Marþa: wait þatei usstandiþ in usstassai in þamma spedistin daga. 25 qaþ þan < izai > Iesus: ik im so usstass jah libains; saei galaubeiþ du mis, þauh ga-ba-dauþniþ, libaid; 26 jah ƕazuh saei libaiþ jah galaubeiþ du mis, ni gadauþniþ aiw. galaubeis þata? 27 qaþ imma: jai, frauja, ik galaubida þatei þu is Xristus, sunus gudis, sa in þana fairƕu qimanda. 28 jah þata qiþandei galaiþ jah wopida Marjan, swistar seina, þiubjo qiþandei: laisareis qam jah haitiþ þuk. 29 iþ jaina, sunsei hausida, urrais sprauto jah iddja du imma. 30 niþ-þan nauhþanuh qam Iesus in weihsa, ak was nauhþanuh in þamma stada þarei gamotida imma Marþa. 31 Iudaieis þan þai wisandans miþ izai in garda þrafstjandans ija, gasaiƕandans Marjan þatei sprauto usstoþ jah usiddja, iddjedunuh afar izai qiþandans þatei gaggiþ du hlaiwa, ei greitai jainar. 32 iþ Marja, sunsei qam þarei was Iesus, gasaiƕandei ina draus imma du fotum qiþandei du imma: frauja, iþ weiseis her, ni þauh gaswulti meins broþar. 33 þanuh Iesus, sunsei gasaƕ ija greitandein jah Iudaiuns þaiei qemun miþ izai gretandans, inrauhtida ahmin jah inwagida sik silban. 34 jah qaþ: ƕar lagideduþ ina? qeþun du imma: frauja, hiri jah saiƕ. 35 jah tagrida Iesus. 36 þaruh qeþun þai Iudaieis: sai, ƕaiwa frioda ina. 37 sumai þan ize

XI, 16. Didimus] i *für* u *in zahlreichen* vg-*Hss.* — 18. Iairusaulwmiam] CA, *Heyne*, Iairusaulwmim *GL. Bernhardt*; *vgl. W. Schulze KZ. 41,174.* — 24. spedistin] spedistan CA. — 31. greitai] CA *für* gretai. — 32. weiseis] CA *für* weseis. — 33. greitandein] CA *für* gretandein. *Es scheint der Versuch gemacht worden zu sein, durch Rasur* gretai gretandein *herzustellen.* — 34. lagideduþ] *Kauffmann ZZ. 31,189*, lagidedun CA.

XI, 16. seinaim] *Zusatz, vgl.* f ff². — 17. juþan fidwor dagans] *vgl.* agl. — 19. gaqemun bi Marþan] bi = περί *beweist, daß dem got. Text ursprünglich die Fassung von* *K *zugrunde gelegen hat*; *nachträglich*

δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον· οὐκ ἠδύνατο οὗτος ὁ ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ
τυφλοῦ ποιῆςαι ἵνα καὶ οὗτος μὴ ἀποθάνῃ; 38 Ἰηςοῦς οὖν πάλιν
ἐμβριμώμενος ἐν ἑαυτῷ ἔρχεται εἰς τὸ μνημεῖον· ἦν δὲ ςπήλαιον καὶ
λίθος ἐπέκειτο ἐπ' αὐτῷ. 39 λέγει ὁ Ἰηςοῦς· ἄρατε τὸν λίθον. λέγει
αὐτῷ ἡ ἀδελφὴ τοῦ τεθνηκότος Μάρθα· κύριε, ἤδη ὄζει· τεταρταῖος
γάρ ἐςτιν. 40 λέγει αὐτῇ ὁ Ἰηςοῦς· οὐκ εἶπόν ςοι ὅτι ἐὰν πιςτεύςῃς,
ὄψῃ τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ; 41 ἦραν οὖν τὸν λίθον οὗ ἦν· ὁ δὲ Ἰηςοῦς
ἦρεν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω καὶ εἶπεν· πάτερ, εὐχαριςτῶ ςοι ὅτι ἤκουςάς
μου. 42 ἐγὼ δὲ ᾔδειν ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις· ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον
τὸν περιεςτῶτα εἶπον, ἵνα πιςτεύςωςιν ὅτι ςύ με ἀπέςτειλας. 43 καὶ
ταῦτα εἰπὼν φωνῇ μεγάλῃ ἐκραύγαςεν· Λάζαρε, δεῦρο ἔξω. 44 καὶ ἐξῆλ-
θεν ὁ τεθνηκὼς δεδεμένος τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας κειρίαις, καὶ ἡ ὄψις
αὐτοῦ ςουδαρίῳ περιεδέδετο. λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰηςοῦς· λύςατε αὐτὸν καὶ
ἄφετε ὑπάγειν. 45 πολλοὶ οὖν ἐκ τῶν Ἰουδαίων οἱ ἐλθόντες πρὸς τὴν
Μαρίαν καὶ θεαςάμενοι ἃ ἐποίηςεν, ἐπίςτευςαν εἰς αὐτόν· 46 τινὲς δὲ
ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον πρὸς τοὺς Φαριςαίους καὶ εἶπον αὐτοῖς ἃ ἐποίηςεν
ὁ Ἰηςοῦς. 47 ςυνήγαγον οὖν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαριςαῖοι....

XII.

1 .... εἰς Βηθανίαν, ὅπου ἦν Λάζαρος, ὁ τεθνηκὼς ὃν ἤγειρεν ἐκ
νεκρῶν ὁ Ἰηςοῦς. 2 ἐποίηςαν οὖν αὐτῷ δεῖπνον ἐκεῖ, καὶ ἡ Μάρθα
διηκόνει, ὁ δὲ Λάζαρος εἷς ἦν τῶν ἀνακειμένων ςὺν αὐτῷ. 3 ἡ οὖν
Μαρία λαβοῦςα λίτραν μύρου νάρδου πιςτικῆς πολυτίμου ἤλειψεν τοὺς
πόδας τοῦ Ἰηςοῦ καὶ ἐξέμαξεν ταῖς θριξὶν αὐτῆς τοὺς πόδας αὐτοῦ· ἡ
δὲ οἰκία ἐπληρώθη ἐκ τῆς ὀςμῆς τοῦ μύρου. 4 λέγει οὖν εἷς ἐκ τῶν
μαθητῶν αὐτοῦ, Ἰούδας Cίμωνος ὁ Ἰςκαριώτης ὁ μέλλων αὐτὸν παρα-
διδόναι· 5 διατί τοῦτο τὸ μύρον οὐκ ἐπράθη τριακοςίων δηναρίων
καὶ ἐδόθη πτωχοῖς; 6 εἶπεν δὲ τοῦτο, οὐχ ὅτι περὶ τῶν πτωχῶν ἔμε-
λεν αὐτῷ, ἀλλ' ὅτι κλέπτης ἦν καὶ τὸ γλωςςόκομον εἶχεν καὶ τὰ βαλ-
λόμενα ἐβάςταζεν. 7 εἶπεν οὖν ὁ Ἰηςοῦς· ἄφες αὐτήν, εἰς τὴν ἡμέραν
τοῦ ἐνταφιαςμοῦ μου τετήρηκεν αὐτό· 8 τοὺς πτωχοὺς γὰρ πάντοτε
ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε. 9 ἔγνω οὖν ὄχλος πολὺς
ἐκ τῶν Ἰουδαίων ὅτι ἐκεῖ ἐςτιν· καὶ ἦλθον οὐ διὰ τὸν Ἰηςοῦν μόνον,
ἀλλ' ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἴδωςιν, ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν. 10 ἐβουλεύ-
ςαντο δὲ οἱ ἀρχιερεῖς ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἀποκτείνωςιν, 11 ὅτι πολλοὶ

XI, 41. οὗ ἦν] AKΠ min (f), οὗ ἦν ὁ τεθνηκὼς κείμενος *K Chr. — 42. ἐγὼ δέ] *K f vg, κἀγώ min abeff²l. — 44. τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας] AΛ min, τοὺς πόδας κ. τ. χεῖρας *K it vg. — 45. ἃ ἐποίηςεν] ABC*L bcel, ἃ ἐπ. ὁ Ἰηςοῦς *K afff²gδ. — XII, 1. ὁ Ἰηςοῦς] EGΛ²Π fff²g vg, *fehlt* *K rell. abce. — 4. ὁ Ἰςκαριώτης] E, Ἰςκαρ. *K. — 10. ἐβουλεύςαντο δέ] *K, ἐβ. οὖν MU min.

qeþun: niu mahta sa izei uslauk augona þamma blindin gataujan
ei jah sa ni gadauþnodedi? 38 þanuh Iesus aftra inrauhtiþs in sis
silbin gaggiþ du þamma hlaiwa. wasuh þan hulundi jah staina
ufarlagida was ufaro. 39 qaþ Iesus: afnimiþ þana stain. qaþ du
imma swistar þis dauþins Marþa: frauja, ju fuls ist; fidurdogs auk
ist. 40 qaþ izai Iesus: niu qaþ þus þatei jabai galaubeis, gasaihvis
wulþu gudis? 41 ushofun þan þana stain þarei was. iþ Iesus uzuh-
hof augona iup jah qaþ: atta, awiliudo þus, unte andhausides mis;
42 jah þan ik wissa þatei sinteino mis andhauseis; akei in mana-
geins þizos bistandandeins qaþ, ei galaubjaina þatei þu mik insan-
dides. 43 jah þata qiþands stibnai mikilai hropida: Lazaru, hiri ut!
44 jah urrann sa dauþa gabundans handuns jah fotuns faskjam, jah
wlits is auralja bibundans. qaþ du im Iesus: andbindiþ ina jah
letiþ gaggan. 45 þanuh managai þize Judaiei þai qimandans at Mar-
jin jah saihvandans þatei gatawida, galaubidedun imma. 46 sumaiþ-
þan ize galiþun du Fareisaium jah qeþun du im þatei gatawida
Iesus. 47 galesun þan þai auhumistans gudjans jah þai Farei-
saieis . . . .

XII.

1 . . . . in Beþanijin, þarei was Lazarus sa dauþa, þanei urrai-
sida us dauþaim Iesus. 2 þaruh gawaurhtedun imma nahtamat
jainar, jah Marþa andbahtida; iþ Lazarus was sums þize anakumb-
jandane miþ imma. 3 iþ Marja nam pund balsanis nardaus pisti-
keinis filugalaubis jah gasalboda fotuns Iesua jah biswarb fotuns is
skufta seinamma; iþ sa gards fulls warþ daunais þizos salbonais.
4 qaþ þan ains þize siponje is, Judas Seimonis sa Iskariotes, izei
skaftida sik du galewjan ina: 5 duhve þata balsan ni frabauht was
in ·t· skatte jah fradailiþ wesi þarbam? 6 þatuþ-þan qaþ, ni þeei
ina þize þarbane kara wesi, ak unte þiubs was jah arka habaida
jah þata innwaurpano bar. 7 qaþ þan Iesus: let ija; in dag gafilhis
meinis fastaida þata. 8 iþ þans unledans sinteino habaiþ miþ iz-
wis, iþ mik ni sinteino habaiþ. 9 fanþ þan manageins filu Iudaie
þatei Iesus jainar ist, jah qemun, ni in Iesuis ainis, ak ei jah La-
zaru selvеina, þanei urraisida us dauþaim. 10 munaidedunuþ-þan
auk þai auhumistans gudjans, ei jah Lazarau usqemeina, 11 unte

XI, 45. Judaiei] CA *für* Judaie.

XII, 3. jah biswarb fotuns is skufta seinamma] *Stellung nach J 11,2.* — 4. izei skaftida sik du galewjan ina] *vgl.* bcff[2]: *qui incipiebat eum tradere.* D: δϲ ἤμελλεν παραδοῦναι αὐτόν. — 6. þatuþ-þan qaþ] *vgl. hoc autem dixit* acef (D). — 9. Iesus] *Zusatz im Beginn der Perikope, aus einem Lektionar stammend.*

δι' αὐτὸν ὑπῆγον τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐπίστευον εἰς τὸν Ἰησοῦν. 12 τῇ
ἐπαύριον ὄχλος πολὺς ὁ ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτήν, ἀκούσαντες ὅτι ἔρχεται
Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα, 13 ἔλαβον τὰ βαΐα τῶν φοινίκων καὶ ἐξῆλθον
εἰς ὑπάντησιν αὐτῷ καὶ ἔκραζον· ὡσαννά, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν
ὀνόματι κυρίου, βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ. 14 εὑρὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὀνάριον
ἐκάθισεν ἐπ' αὐτό, καθώς ἐστιν γεγραμμένον· 15 μὴ φοβοῦ, θύγατερ
Σιών· ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεται καθήμενος ἐπὶ πῶλον ὄνου. 16 ταῦτα
δὲ οὐκ ἔγνωσαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τὸ πρῶτον, ἀλλ' ὅτε ἐδοξάσθη ὁ
Ἰησοῦς, τότε ἐμνήσθησαν ὅτι ταῦτα ἦν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένα καὶ ταῦτα
ἐποίησαν αὐτῷ. 17 ἐμαρτύρει οὖν ὁ ὄχλος ὁ ὢν μετ' αὐτοῦ ὅτε τὸν
Λάζαρον ἐφώνησεν ἐκ τοῦ μνημείου καὶ ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.
18 διὰ τοῦτο ὑπήντησεν αὐτῷ ὁ ὄχλος, ὅτι ἤκουσαν τοῦτο αὐτὸν
πεποιηκέναι τὸ σημεῖον. 19 οἱ οὖν Φαρισαῖοι εἶπον πρὸς ἑαυτούς·
θεωρεῖτε ὅτι οὐκ ὠφελεῖτε οὐδέν· ἴδε ὁ κόσμος ὀπίσω αὐτοῦ ἀπῆλθεν.
20 ἦσαν δέ τινες Ἕλληνες ἐκ τῶν ἀναβαινόντων ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν
τῇ ἑορτῇ· 21 οὗτοι οὖν προσῆλθον Φιλίππῳ τῷ ἀπὸ Βηθσαϊδὰ τῆς
Γαλιλαίας, καὶ ἠρώτων αὐτὸν λέγοντες· κύριε, θέλομεν τὸν Ἰησοῦν ἰδεῖν.
22 ἔρχεται Φίλιππος καὶ λέγει τῷ Ἀνδρέᾳ, καὶ πάλιν Ἀνδρέας καὶ
Φίλιππος λέγουσι τῷ Ἰησοῦ. 23 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο αὐτοῖς λέγων·
ἐλήλυθεν ἡ ὥρα ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. 24 ἀμὴν ἀμὴν
λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ,
αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει. 25 ὁ φιλῶν
τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν, καὶ ὁ μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ
κόσμῳ τούτῳ εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν. 26 ἐὰν ἐμοί τις δια-
κονῇ, ἐμοὶ ἀκολουθείτω, καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγώ, ἐκεῖ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς
ἔσται· καὶ ἐάν τις ἐμοὶ διακονῇ, τιμήσει αὐτὸν ὁ πατήρ. 27 νῦν ἡ
ψυχή μου τετάρακται, καὶ τί εἴπω; πάτερ, σῶσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης.
ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς τὴν ὥραν ταύτην. 28 πάτερ, δόξασόν σου
τὸ ὄνομα. ἦλθεν οὖν φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· καὶ ἐδόξασα καὶ πάλιν
δοξάσω. 29 ὁ οὖν ὄχλος ὁ ἑστὼς καὶ ἀκούσας ἔλεγεν βροντὴν γεγονέ-
ναι· ἄλλοι ἔλεγον· ἄγγελος αὐτῷ λελάληκεν. 30 ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς
καὶ εἶπεν· οὐ δι' ἐμὲ αὕτη ἡ φωνὴ γέγονεν ἀλλὰ δι' ὑμᾶς. 31 νῦν
κρίσις ἐστὶν τοῦ κόσμου τούτου· νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκ-
βληθήσεται ἔξω, 32 κἀγὼ ἐὰν ὑψωθῶ ἀπὸ τῆς γῆς, πάντα ἑλκύσω
πρὸς ἐμαυτόν. 33 τοῦτο δὲ ἔλεγεν σημαίνων ποίῳ θανάτῳ ἤμελλεν
ἀποθνήσκειν. 34 ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ὄχλος· ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐκ τοῦ

XII, 18. διὰ τοῦτο ὑπήντησεν] B*EHΔΛ min abceff²lδ, διὰ τ. καὶ ὑπ. *K f vg. — ἤκουσαν] SΛΠ, ἤκουσεν *K rell. — 20. τινὲς Ἕλληνες] *K, τινὲς τῶν Ἑλλήνων Chr. — 21. οὗτοι οὖν] *K, οὗτοι L min pauc. ae. — 26. τὶς διακονῇ] SinABKLMUXΠ Chr., διακονῇ τις *K. — ἐκεῖ ὁ

managai in þis garunnun Iudaiei jah galaubidedun Iesua. 12 iftumin
daga manageins filu sei qam at dulþai, gahausjandans þatei qimiþ
Iesus in Iairausaulwmai, 13 nemun astans peikabagme jah urrun-
nun wiþragamotjan imma jah hropidedun: osanna, þiuþida sa qi-
manda in namin fraujins, þiudans Israelis. 14 bigat þan Iesus asilu,
gasat ana ina, swaswe ist gameliþ: 15 ni ogs þus, dauhtar Sion,
sai, þiudans þeins qimiþ sitands ana fulin asilaus. 16 þatuþ-þan
ni kunþedun siponjos is frumist; ak biþe gasweraiþs was Iesus,
þanuh gamundedun þatei þata was du þamma gameliþ, jah þata
gatawidedun imma. 17 weitwodida þan so managei, sei was miþ
imma, þan Lazaru wopida us hlaiwa jah urraisida ina us dauþaim.
18 duþþe iddjedun gamotjan imma managei, unte hausidedun ei
gatawidedi þo taikn. 19 þanuh þai Fareisaieis qeþun du sis misso:
saiƕiþ þatei ni boteiþ waiht; sai, so manaseds afar imma galaiþ.
20 wesunuþ-þan sumai þiudo þize urrinnandane, ei inwiteina in
þizai dulþai. 21 þai atiddjedun du Filippau, þamma fram Beþsaeida
Galeilaie, jah bedun ina qiþandans: frauja, wileima Iesu gasaiƕan.
22 gaggiþ Filippus jah qiþiþ du Andraiin, jah aftra Andraias jah
Filippus qeþun du Iesua. 23 iþ Iesus andhof im qiþands: qam
ƕeila ei sweraidau sunus mans. 24 amen amen qiþa izwis: nibai
kaurno ƕaiteis gadriusando in airþa gaswiltiþ, silbo ainata aflifniþ:
iþ jabai gaswiltiþ, manag akran bairiþ. 25 saei frijoþ saiwala seina,
fraqisteiþ izai, jah saei fiaiþ saiwala seina in þamma fairƕau, in
libainai aiweinon bairgiþ izai. 26 jabai mis ƕas andbahtjai, mik
laistjai: jah þarei im ik, þaruh sa andbahts meins wisan habaiþ;
jah jabai ƕas mis andbahtiþ, sweraiþ ina atta. 27 nu saiwala meina
gadrobnoda, jah ƕa qiþau? atta, nasei mik us þizai ƕeilai. akei
duþþe qam in þizai ƕeilai. 28 atta, hauhei namo þeinata! qam
þan stibna us himina: jah hauhida jah aftra hauhja. 29 managei
þan sei stoþ gahausjandei, qeþun þeiƕon wairþan; sumaih qeþun:
aggilus du imma rodida. 30 andhof Iesus jah qaþ: ni in meina so
stibna warþ, ak in izwara. 31 nu staua ist þizai manasedai, nu sa
reiks þis fairƕaus uswairpada ut. 32 jah ik jabai ushauhjada af
airþai, alla atþinsa du mis. 33 þatuþ-þan qaþ bandwjands ƕilei-
kamma dauþau skulda gadauþnan. 34 andhof imma so managei:

XII, 11. Iudaiei] CA *für* Iudaie. — 14. asilu gasat] CA, jah gasat *Uppström nach V. 3.* — 26. andbahtiþ] CA *für* andbahteiþ; *vgl. M 27,3 L 6,40.*

διάκονος] Λ, ἐκεῖ καὶ ὁ δ. *K. — 32. ἀπό] DL Chr. bceffff²gl vg (*a terra*), ἐκ *K. — πάντα] Sin* (D *nach* ἑλκύσω) it vg, πάντας *K Chr.

νόμου ὅτι ὁ Χριστὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ πῶς σὺ λέγεις ὅτι δεῖ ὑψωθῆναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; τίς ἐστιν οὗτος ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου; 35 εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ἔτι μικρὸν χρόνον τὸ φῶς ἐν ὑμῖν ἐστιν. περιπατεῖτε, ἕως τὸ φῶς ἔχετε, ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς καταλάβῃ· καὶ ὁ περιπατῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ οὐκ οἶδεν ποῦ ὑπάγει. 36 ἕως τὸ φῶς ἔχετε, πιστεύετε εἰς τὸ φῶς ἵνα υἱοὶ φωτὸς γένησθε. ταῦτα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀπελθὼν ἐκρύβη ἀπ' αὐτῶν. 37 τοσαῦτα αὐτοῦ σημεῖα πεποιηκότος ἔμπροσθεν αὐτῶν, οὐκ ἐπίστευον εἰς αὐτόν, 38 ἵνα ὁ λόγος Ἡσαΐου τοῦ προφήτου πληρωθῇ, ὃν εἶπεν· κύριε, τίς ἐπίστευσεν τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; καὶ ὁ βραχίων κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη; 39 διὰ τοῦτο οὐκ ἠδύναντο πιστεύειν ὅτι πάλιν εἶπεν Ἡσαΐας· 40 τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ πεπώρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν, ἵνα μὴ ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ νοήσωσι τῇ καρδίᾳ καὶ ἐπιστραφῶσι καὶ ἰάσωμαι αὐτούς. 41 ταῦτα εἶπεν Ἡσαΐας, ὅτε εἶδεν τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ ἐλάλησεν περὶ αὐτοῦ. 42 ὅμως μέντοι καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ διὰ τοὺς Φαρισαίους οὐχ ὡμολόγουν, ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται· 43 ἠγάπησαν γὰρ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἤπερ τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ. 44 Ἰησοῦς δὲ ἔκραξεν καὶ εἶπεν· ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ πιστεύει εἰς ἐμὲ ἀλλ' εἰς τὸν πέμψαντά με, 45 καὶ ὁ θεωρῶν ἐμὲ θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με. 46 ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ μείνῃ. 47 καὶ ἐάν τίς μου ἀκούσῃ τῶν ῥημάτων καὶ πιστεύσῃ, ἐγὼ οὐ κρίνω αὐτόν· οὐ γὰρ ἦλθον ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον. 48 ὁ ἀθετῶν ἐμὲ καὶ μὴ λαμβάνων τὰ ῥήματά μου ἔχει τὸν κρίνοντα αὐτόν· ὁ λόγος ὃν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρινεῖ αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. 49 ὅτι ἐγὼ ἐξ ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα, ἀλλ' ὁ πέμψας με πατὴρ αὐτός μοι ἐντολὴν ἔδωκεν ....

XIII.

11 .... εἶπεν· οὐχὶ πάντες καθαροί ἐστε. 12 ὅτε οὖν ἔνιψεν τοὺς πόδας αὐτῶν καὶ ἔλαβεν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἀναπεσὼν πάλιν εἶπεν αὐτοῖς· γινώσκετε τί πεποίηκα ὑμῖν; 13 ὑμεῖς φωνεῖτέ με· ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος. καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ. 14 εἰ οὖν ἐγὼ ἔνιψα ὑμῶν τοὺς πόδας, ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν

XII, 34. ὅτι δεῖ] UΛ it pler., δεῖ *K rell. g vg. — 35. ἐν ὑμῖν] Sin BDKLMXΠ it vg, μεθ' ὑμῶν *K Chr. — 37. τοσαῦτα] G, τοс. δέ *K. — 39. Ἡσαΐας], *Esaias Isaias* it vg. — 40. πεπώρωκεν] *K Chr., ἐπώρωσεν AB*KLX. — ἰάσωμαι] LU²Γ, ἰάσομαι *K. — 47. πιστεύσῃ] S min (f *nach* got), μὴ πιστεύσῃ *K q; μὴ φυλάξῃ SinABKLXΠ min gl vg, φυλάξῃ D abc ff²l*. — κρίνω¹] EKΓΛΠ *iudico* it vg, κρινῶ G. — 48. κρινεῖ] EKSΠ *iudicabit* it vg, κρίνει FΓΛ *iudicat* d. — 49. αὐτός]

weis hausidedum ana witoda þatei Xristus sijai du aiwa; jah ƕaiwa
þu qiþis þatei skulds ist ushauhjan sa sunus mans? ƕas ist sa su-
nus mans? 35 qaþ þan du im Iesus: nauh leitil mel liuhaþ in iz-
wis ist. gaggiþ þande liuhaþ habaiþ, ei riqiz izwis ni gafahai; jah
saei gaggiþ in riqiza, ni wait ƕaþ gaggiþ. 36 þande liuhaþ habaiþ,
galaubeiþ du liuhada, ei sunjus liuhadis wairþaiþ. þata rodida Iesus,
jah galaiþ jah gafalh sik faura im. 37 swa filu imma taikne gatau-
jandin in andwairþja ize, ni galaubidedun imma, 38 ei þata waurd
Esaeiins praufetaus usfullnodedi þatei qaþ: frauja, ƕas galaubida
hauseinai unsarai? jah arms fraujins ƕamma andhuliþs warþ?
39 duþþe ni mahtedun galaubjan; unte aftra qaþ Esaeias: 40 ga-
blindida ize augona jah gadaubida ize hairtona, ei ni gaumidedeina
augam jah froþeina hairtin jah gawandidedeina jah ganasidedjau
ins. 41 þata qaþ Esaeias, þan saƕ wulþu is jah rodida bi ina.
42 þanuh þan sweþauh jah us þaim reikam managai galaubidedun
du imma, akei faura Fareisaium ni andhaihaitun, ei us swnagogein
ni uswaurpanai waurþeina. 43 frijodedun auk mais hauhein man-
niska þau hauhein gudis. 44 iþ Iesus hropida jah qaþ: saei galau-
beiþ du mis ni galaubeiþ du mis, ak du þamma sandjandin mik.
45 jah saei saiƕiþ mik, saiƕiþ þana sandjandan mik. 46 ik liuhad
in þamma fairƕau qam, ei ƕazuh saei galaubjai du mis, in riqiza
ni wisai. 47 jah jabai ƕas meinaim hausjai waurdam jah galaubjai,
ik ni stoja ina; nih þan qam ei stojau manased, ak ei ganasjau
manased. 48 saei frakann mis jah ni andnimiþ waurda meina, ha-
baid þana stojandan sik. waurd þatei rodida, þata stojiþ ina in
spedistin daga. 49 unte ik us mis silbin ni rodida, ak saei sandida
mik atta, sah mis anabusn at*gaf* ....

XIII.

11 .... qaþ: ni allai hrainjai sijuþ. 12 Biþeh þan usþwoh fo-
tuns ize jah nam wastjos seinos, anakumbjands aftra qaþ du im:
witudu ƕa gatawida izwis? 13 jus wopeid mik: laisareis jah frauja.
waila qiþiþ, im auk. 14 jabai nu <ik> usþwoh izwis fotuns, frauja

---

XII, 42. swnagogein ni] swnagogeinuswaurpanai CA. — 47. manased[1]] mananased CA. — XIII, 12. witudu] witadu CA. — 13. laisareis] laisareisareis CA.

XIII, 13. waila] καί *vor* waila *ist weggelassen, weil mit dem Worte eine neue Lektion (Nr. 117) beginnt.*

---

*K, οὗτος G, ἐκεῖνος Chr. — XIII, 13. ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος] SUΠ it vg, ὁ κύριος καὶ ὁ διδ. EFGHΛ Chr.

τοὺc πόδαc. 15 ὑπόδειγμα γὰρ ἔδωκα ὑμῖν, ἵνα καθὼc ἐγὼ ἐποίηcα
ὑμῖν, καὶ ὑμεῖc ποιῆτε. 16 ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἔcτιν δοῦλοc
μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ, οὐδὲ ἀπόcτολοc μείζων τοῦ πέμψαντοc αὐτόν.
17 εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐcτε, ἐὰν ποιῆτε αὐτά. 18 οὐ περὶ πάντων
ὑμῶν λέγω. ἐγὼ οἶδα τίναc ἐξελεξάμην· ἀλλ' ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ·
ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρναν αὐτοῦ.
19 ἀπ' ἄρτι λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέcθαι, ἵνα ὅταν γένηται, πιcτεύcητε
ὅτι ἐγώ εἰμι. 20 ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ λαμβάνων ἐάν τινα πέμψω,
ἐμὲ λαμβάνει, ὁ δὲ ἐμὲ λαμβάνων λαμβάνει τὸν πέμψαντά με. 21 ταῦτα
εἰπὼν ὁ Ἰηcοῦc ἐταράχθη τῷ πνεύματι καὶ ἐμαρτύρηcεν καὶ εἶπεν·
ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἷc ἐξ ὑμῶν παραδώcει με. 22 ἔβλεπον οὖν
εἰc ἀλλήλουc οἱ μαθηταί, ἀπορούμενοι περὶ τίνοc λέγει. 23 ἦν δὲ ἀνα-
κείμενοc εἷc τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰηcοῦ, ὃν ἠγάπα ὁ
Ἰηcοῦc· 24 νεύει οὖν τούτῳ Cίμων Πέτροc πυθέcθαι τίc ἂν εἴη περὶ
οὗ λέγει. 25 ἐπιπεcὼν δὲ ἐκεῖνοc οὕτωc ἐπὶ τὸ cτῆθοc τοῦ Ἰηcοῦ
λέγει αὐτῷ· κύριε, τίc ἐcτιν; 26 ἀποκρίνεται ὁ Ἰηcοῦc· ἐκεῖνόc ἐcτιν
ᾧ ἐγὼ βάψαc τὸ ψωμίον ἐπιδώcω. καὶ ἐμβάψαc τὸ ψωμίον δίδωcιν
Ἰούδᾳ Cίμωνοc Ἰcκαριώτῃ. 27 καὶ μετὰ τὸ ψωμίον, τότε εἰcῆλθεν εἰc
ἐκεῖνον ὁ cατανᾶc. λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Ἰηcοῦc· ὃ ποιεῖc, ποίηcον τάχιον.
28 τοῦτο δὲ οὐδεὶc ἔγνω τῶν ἀνακειμένων πρὸc τί εἶπεν αὐτῷ·
29 τινὲc γὰρ ἐδόκουν, ἐπεὶ τὸ γλωccόκομον εἶχεν ὁ Ἰούδαc, ὅτι λέγει
αὐτῷ ὁ Ἰηcοῦc· ἀγόραcον ὧν χρείαν ἔχομεν εἰc τὴν ἑορτήν, ἢ τοῖc
πτωχοῖc ἵνα τι δῷ. 30 λαβὼν οὖν τὸ ψωμίον ἐκεῖνοc εὐθέωc ἐξῆλθεν·
ἦν δὲ νὺξ ὅτε ἐξῆλθεν. 31 λέγει οὖν ὁ Ἰηcοῦc· νῦν ἐδοξάcθη ὁ υἱὸc
τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ θεὸc ἐδοξάcθη ἐν αὐτῷ. 32 εἰ ὁ θεὸc ἐδοξάcθη
ἐν αὐτῷ, καὶ ὁ θεὸc δοξάcει αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ, καὶ εὐθὺc δοξάcει αὐτόν.
33 τεκνία, ἔτι μικρὸν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι· ζητήcετέ με, καὶ καθὼc
εἶπον τοῖc Ἰουδαίοιc ὅτι ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖc οὐ δύναcθε ἐλθεῖν, καὶ
ὑμῖν λέγω ἄρτι. 34 ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλουc,
καθὼc ἠγάπηcα ὑμᾶc ἵνα καὶ ὑμεῖc ἀγαπᾶτε ἀλλήλουc. 35 ἐν τούτῳ
γνώcονται πάντεc ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐcτε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοιc.

XIII, 18. τίναc] SinBCLM, οὓc *K it vg. — 26. βάψαc] *K, ἐμβάψαc ADKΠ. — 29. γάρ] *fehlt* min 251. — 31. λέγει οὖν] U, λέγει *K. — 33. μικρὸν χρόνον] SinLXΓ (Chr.) c(f)l, μικρόν *K (Chr.) abeff²gq vg. — ἐγὼ ὑπάγω] UΠ (Chr.) ceff f²gl vg, ὑπάγω ἐγώ *K (Chr.) bq.

---

vgl. ZZ. 31,191. c *schreibt*: *et deus clarificabit eum in semetipso et continuo clarificavit eum* (*die erste Hälfte des Verses fehlt*). *Ein solcher vulgärlateinischer Wechsel der Buchstaben* b *und* v *könnte, in Verbindung mit der Erinnerung an J 12,28, die Änderung des Tempus veranlaßt haben.*

jah laisareis, jah jus skuluþ izwis misso þwahan fotuns. 15 du
frisahtai auk atgaf izwis, ei swaswe ik gatawida izwis, swa jus tau-
jaiþ. 16 amen amen qiþa izwis: nist skalks maiza fraujin seinamma,
nih apaustaulus maiza þamma sandjandin sik. 17 þande þata wituþ,
audagai sijuþ, jabai taujiþ þata. 18 ni bi allans izwis qiþa. ik
wait ƕarjans gawalida; ak ei usfulliþ waurþi þata gamelido: saei
matida miþ mis hlaib, ushof ana mik fairzna seina. 19 fram himma
qiþa izwis, faurþizei waurþi, ei biþe wairþai, galaubjaiþ þatei ik im.
20 amen amen qiþa izwis: saei andnimiþ þana þanei ik insandja,
mik andnimiþ; iþ saei mik andnimiþ, andnimiþ þana sandjandan
mik. 21 þata qiþands Iesus indrobnoda ahmin jah weitwodida jah
qaþ: amen amen, qiþa izwis þatei ains izwara galeweiþ mik. 22 þa-
nuh seƕun du sis misso þai siponjos, þagkjandans bi ƕarjana qeþi.
23 wasuh þan anakumbjands ains þize siponje is in barma Iesuis,
þanei frijoda Iesus. 24 bandwiduh þan þamma Seimon Paitrus du
fraihnan ƕas wesi, bi þanei qaþ. 25 anakumbida þan jains swa
ana barma Iesuis qaþuh imma: frauja, ƕas ist? 26 andhof Iesus:
sa ist þammei ik ufdaupjands þana hlaif giba. jah ufdaupjands
þana hlaif gaf Iudin Seimonis, Skariotau. 27 jah afar þamma hlaiba
þan galaiþ in jainana Satana. qaþ þan du imma Iesus: þatei taujis,
tawei sprauto. 28 þatuh þan ainshun ni wissa þize anakumbjan-
dane, duƕe qaþ imma. 29 sumai mundedun, ei unte arka habaida
Iudas, þatei qeþi imma Iesus: bugei þizei þaurbeima du dulþai,
aiþþau þaim unledam ei ƕa gibau. 30 biþe andnam þana hlaib
jains, suns galaiþ ut. wasuh þan nahts, þan galaiþ ut. 31 qaþ þan
Iesus: nu gasweraids warþ sunus mans, jah guþ hauhiþs ist in imma.
32 jabai nu guþ hauhiþs ist in imma, jah guþ hauheiþ ina in sis
jah suns hauhida ina. 33 barnilona, nauh leitil mel miþ izwis im.
sokeiþ mik, jah swaswe qaþ du Iudaium, ei þadei ik gagga, jus ni
maguþ qiman, jah izwis qiþa nu. 34 anabusn niuja giba izwis, ei
frijoþ izwis misso swe ik frijoda izwis, þei jah jus frijoþ misso iz-
wis. 35 bi þamma ufkunnand allai, þei meinai siponjos sijuþ, jabai

---

XIII, 16. fraujins] CA, *nicht abgekürzt.* — 35. ufkunnand] uf-
kunnanda CA.

XIII, 18. ei usfulliþ waurþi þata gamelido] *Stellung wie* b c ff[2] g
vg (D). — 20. saei andnimiþ þana þanei ik insandja] *vgl. qui
accipit eum quem misero* a b ff[2] (*accepit*); f *nach* got: *quem ego mi-
sero.* — 26. ufdaupjands] *für* βάψας, *vgl. PBB. 15,165.* — 29. gi-
bau] *der Übersetzer faßte* δω *der Vorlage als 1. Sg. auf.* — 32. hau-
hida] *Kauffmann sieht in dem Präteritum eine Einwirkung von J 12,28,*

36 λέγει αὐτῷ Cίμων Πέτρος· κύριε, ποῦ ὑπάγεις; ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, οὐ δύνασαί μοι νῦν ἀκολουθῆσαι, ὕστερον δὲ ἀκολουθήσεις. 37 λέγει αὐτῷ Πέτρος· κύριε, διατί οὐ δύναμαί σοι ἀκολουθῆσαι ἄρτι; τὴν ψυχήν μου ὑπὲρ σοῦ θήσω. 38 ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς· τὴν ψυχήν σου ὑπὲρ ἐμοῦ θήσεις; ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι οὐ μὴ ἀλέκτωρ φωνήσει, ἕως οὗ ἀπαρνήσῃ με τρίς.

XIV.

1 Μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία· πιστεύετε εἰς τὸν θεόν, καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε. 2 ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρός μου μοναὶ πολλαί εἰσιν· εἰ δὲ μή, εἶπον ἂν ὑμῖν· πορεύομαι ἑτοιμάσαι τόπον ὑμῖν· 3 καὶ ἐὰν πορευθῶ, ἑτοιμάσω ὑμῖν τόπον· πάλιν ἔρχομαι καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἐμαυτόν, ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγώ, καὶ ὑμεῖς ἐκεῖ εἶτε 4 καὶ ὅπου ἐγὼ ὑπάγω οἴδατε καὶ τὴν ὁδὸν οἴδατε. 5 λέγει αὐτῷ Θωμᾶς· κύριε, οὐκ οἴδαμεν ποῦ ὑπάγεις, καὶ πῶς δυνάμεθα τὴν ὁδὸν εἰδέναι; 6 λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή· οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν πατέρα εἰ μὴ δι' ἐμοῦ. 7 εἰ ἐγνώκειτέ με, καὶ τὸν πατέρα μου ἐγνώκειτε ἄν· καὶ ἀπ' ἄρτι γινώσκετε αὐτὸν καὶ ἑωράκατε αὐτόν. 8 λέγει αὐτῷ Φίλιππος· κύριε, δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν. 9 λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε; ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακεν τὸν πατέρα· καὶ πῶς σὺ λέγεις· δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα; 10 οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστιν; τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ, ὁ δὲ πατὴρ ὁ ἐν ἐμοὶ μένων αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα. 11 πιστεύετέ μοι ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί· εἰ δὲ μή, διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεύετέ μοι. 12 ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ κἀκεῖνος ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει, ὅτι ἐγὼ πρὸς τὸν πατέρα πορεύομαι. 13 καὶ ὅ τι ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, τοῦτο ποιήσω, ἵνα δοξασθῇ ὁ πατὴρ ἐν τῷ υἱῷ. 14 ἐάν τι αἰτήσητέ με ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ ποιήσω. 15 ἐὰν ἀγαπᾶτέ με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσατε. 16 καὶ ἐγὼ ἐρω-

---

XIII, 36. ἀπεκρίθη] BC*L it pler. vg, ἀπεκρ. αὐτῷ *K Chr. q. — ὅπου ἐγώ] SinDSmgUX Chr. min it vg, ὅπου *K. — ἀκολουθήσεις] A Chr. min, ἀκολουθήσεις μοι *K. — 38. ἀποκρίνεται] SinABC*LX, ἀπεκρίθη KMΠ a e, ἀπεκρίθη αὐτῷ *K bfq. — XIV, 3. καὶ ὑμεῖς ἐκεῖ εἶτε] Chr., καὶ ὑμ. ἦτε *K. — 11. εἰ δὲ μή] *K, εἰ δέ — μὴ πιστεύετε G. — 12. πατέρα] SinABDLQXΠ Chr. min it (*außer* e) vg (*vgl. V. 28*), πατέρα μου *K. — 14. μέ] SinBEHUΓΔ min c(f) vg, *fehlt* ADGKLMQSΛ²Π aegq (*vgl. V. 13*).

friaþwa habaid miþ izwis misso. 36 þanuh qaþ du imma Seimōn
Paitrus: frauja, ƕad gaggis? andhafjands Iesus qaþ: þadei ik gagga,
ni magt mik nu laistjan; iþ biþe laisteis. 37 þaruh Paitrus qaþ du
imma: frauja, duƕe ni mag þuk laistjan nu? saiwala meina faur
þuk lagja. 38 andhof Iesus: saiwala þeina faur mik lagjis? amen
amen qiþa þus, þei hana ni hrukeiþ, unte þu mik afaikis kunnan
þrim sinþam.

XIV.

1 Ni indrobnai izwar hairto; galaubeiþ du guda jah du mis ga-
laubeiþ. 2 in garda attins meinis saliþwos managos sind; aþþan
niba weseina, aiþþau qeþjau du izwis: gagga manwjan stad izwis.
3 jah þan jabai gagga, manwja izwis stad, aftra qima jah franima
izwis du mis silbin, ei þarei im ik, þaruh sijuþ jah jus. 4 jah þa-
dei ik gagga kunnuþ jah þana wig kunnuþ. 5 þaruh qaþ imma
Þomas: frauja, ni witum ƕaþ gaggis, jah ƕaiwa magum þana wig
kunnan? 6 qaþ imma Iesus: ik im sa wigs jah sunja jah libains.
ainshun ni qimiþ at attin, niba þairh mik. 7 iþ kunþedeiþ mik,
aiþþau kunþedeiþ jah attan meinana; jah þan fram himma kunnuþ
ina jah gasaiƕiþ ina. 8 iþ Filippus qaþuh du imma: frauja, augei
unsis þana attan; þatuh ganah unsis. 9 þaruh qaþ imma Iesus: swa-
laud melis miþ izwis was, jah ni ufkunþes mik, Filippu? saei gasaƕ
mik, gasaƕ attan, jah ƕaiwa þu qiþis: augei unsis þana attan? 10 niu
galaubeis þatei ik in attin jah atta in mis ist? þo waurda þoei ik
rodja izwis, af mis silbin ni rodja, ak atta saei in mis ist, sa taujiþ
þo waurstwa. 11 Galaubeiþ mis þatei ik in attin jah atta in mis;
iþ jabai < ni >, in þize waurstwe [ni] galaubeiþ mis. 12 amen
amen qiþa izwis, saei galaubeid mis: þo waurstwa þoei ik tauja,
jah is taujiþ jah maizona þaim taujiþ; unte ik du attin gagga.
13 jah þatei ƕa bidjiþ in namin meinamma, þata tauja, ei hauh-
jaidau atta in sunau. 14 jabai ƕis bidjiþ mik in namin meinamma,
ik tauja. 15 jabai mik frijoþ, anabusnins meinos fastaid. 16 jah

---

XIV, 11. ni] CA *sinnlos hinter* waurstwe (*wie* G). — 13. ƕa] CA, ƕah *Bernhardt 1884.*

XIII, 36. andhafjands — qaþ] ἀπεκρίθη. *Reminiszenz an die zahlreichen Stellen, wo* ἀποκριθεὶς *mit einem Verbum des Sagens verbunden ist. Ebenso J 18,5.37.* — 38. þei] *vgl.* c (D). — kunnan] *Zusatz nach L 22,34.* — XIV, 7. attan meinana] *Die Endstellung entspricht genau der Endstellung des* mik *im Vordersatz. J 8,19, wo* mik *vor* kunþedeiþ *steht, hat auch* attan meinana *die gleiche Stellung.*

τήσω τὸν πατέρα, καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένῃ μεθ'
ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, 17 τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύ-
ναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτὸ οὐδὲ γινώσκει αὐτό· ὑμεῖς δὲ γινώ-
σκετε αὐτό, ὅτι παρ' ὑμῖν μένει καὶ ἐν ὑμῖν ἔσται. 18 οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς
ὀρφανούς, ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. 19 ἔτι μικρὸν καὶ ὁ κόσμος με οὐκέτι
θεωρεῖ· ὑμεῖς δὲ θεωρεῖτέ με, ὅτι ἐγὼ ζῶ, καὶ ὑμεῖς ζήσεσθε. 20 ἐν
ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ γνώσεσθε ὑμεῖς ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρί μου καὶ ὑμεῖς ἐν
ἐμοὶ καὶ ἐγὼ ἐν ὑμῖν. 21 ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς μου καὶ τηρῶν αὐτάς,
ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με. ὁ δὲ ἀγαπῶν με ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ
πατρός μου, καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω αὐτὸν καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν.
22 λέγει αὐτῷ Ἰούδας, οὐχ ὁ Ἰσκαριώτης· κύριε, τί γέγονεν ὅτι ἡμῖν
μέλλεις ἐμφανίζειν σεαυτόν, καὶ οὐχὶ τῷ κόσμῳ; 23 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς
καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ πατήρ
μου ἀγαπήσει αὐτόν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ
ποιήσομεν. 24 ὁ μὴ ἀγαπῶν με τοὺς λόγους μου οὐ τηρεῖ· καὶ ὁ
λόγος ὃν ἀκούετε οὐκ ἔστιν ἐμός, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με πατρός.
25 ταῦτα λελάληκα ὑμῖν παρ' ὑμῖν μένων. 26 ὁ δὲ παράκλητος, τὸ
πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμψει ὁ πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς
διδάξει πάντα καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν. 27 εἰρήνην
ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδω-
σιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν. μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία μηδὲ δειλιάτω.
28 ἠκούσατε ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν· ὑπάγω καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς· εἰ
ἠγαπᾶτέ με, ἐχάρητε ἂν ὅτι πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα, ὅτι ὁ πατήρ
μου μείζων μού ἐστιν. 29 καὶ νῦν εἴρηκα ὑμῖν πρὶν γενέσθαι, ἵνα ὅταν
γένηται, πιστεύσητε. 30 οὐκέτι πολλὰ λαλήσω μεθ' ὑμῶν· ἔρχεται γὰρ
ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων, καὶ ἐν ἐμοὶ εὑρήσει οὐδέν, 31 ἀλλ' ἵνα γνῷ ὁ
κόσμος ὅτι ἀγαπῶ τὸν πατέρα, καὶ καθὼς ἐνετείλατό μοι ὁ πατήρ, οὕτω
ποιῶ. ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν.

XV.

1 Ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή, καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωργός
ἐστιν. 2 πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ μὴ φέρον καρπόν, αἴρει αὐτό, καὶ πᾶν τὸ
καρπὸν φέρον, καθαίρει αὐτό, ἵνα πλείονα καρπὸν φέρῃ. 3 ἤδη ὑμεῖς
καθαροί ἐστε διὰ τὸν λόγον ὃν λελάληκα ὑμῖν. 4 μείνατε ἐν ἐμοί, κἀγὼ
ἐν ὑμῖν. καθὼς τὸ κλῆμα οὐ δύναται καρπὸν φέρειν ἀφ' ἑαυτοῦ, ἐὰν
μὴ μείνῃ ἐν τῇ ἀμπέλῳ, οὕτως οὐδὲ ὑμεῖς, ἐὰν μὴ ἐν ἐμοὶ μείνητε.

XIV, 16. μένῃ μεθ' ὑμῶν] *K g vg, ᾖ μεθ' ὑμῶν LQX e, μεθ' ὑμῶν ᾖ Sin Chr. acfff²q. — 22. τί] ABDELX it pler. vg, καὶ τί *K Chr. q. — 28. ὅτι πορεύομαι] SinABDK*LXΠ Chr. it vg, ὅτι εἶπον· πορεύμαι *K. — 30. εὑρήσει] KΠ (f *nach* got), οὐκ ἔχει *K it pler. vg.

ik bidja attan, jah anþarana parakletu gibiþ izwis, ei sijai miþ izwis du aiwa,
17 ahma sunjos, þanei so manaseiþs ni mag niman, unte ni saihwiþ ina, nih kann ina; iþ jus kunnuþ ina, unte is miþ izwis wisiþ jah in izwis ist.
18 ni leta izwis widuwairnans; qima at izwis.
19 nauh leitil, jah so manaseiþs mik ni þanaseiþs saihwiþ; iþ jus saihwiþ mik, þatei ik liba, jah jus libaiþ.
20 in jainamma daga ufkunnaiþ jus þatei ik in attin meinamma jah jus in mis jah ik in izwis.
21 Saei habaid anabusnins meinos jah fastaiþ þos, sa ist saei frijoþ mik: jah þan saei frijoþ mik, frijoda fram attin meinamma, jah ik frijo ina jah gabairhtja imma mik silban.
22 þaruh qaþ imma Iudas, ni sa Iskarjotes: frauja, hwa warþ, ei unsis munais gabairhtjan þuk silban, iþ þizai manasedai ni?
23 andhof Iesus jah qaþ du imma: jabai hwas mik frijoþ, [jah] waurd mein fastaiþ, jah atta meins frijoþ ina, jah du imma galeiþos jah saliþwos at imma gataujos.
24 iþ saei ni frioþ mik, þo waurda meina ni fastaiþ; jah þata waurd þatei hauseiþ nist mein, ak þis sandjandins mik attins.
25 þata rodida izwis at izwis wisands.
26 aþþan sa parakletus, ahma sa weiha, þanei sandeiþ atta in namin meinamma, sa izwis laiseiþ allata jah gamaudeiþ izwis allis þatei qaþ du izwis.
27 gawairþi bileiþa izwis, gawairþi mein giba izwis; ni swaswe so manaseþs gibiþ, ik giba izwis. ni indrobnaina izwara hairtona nih faurhtjaina.
28 Hausideduþ ei ik qaþ izwis: galeiþa jah qima at izwis; jabai frijodedeiþ mik, aiþþau jus faginodedeiþ ei ik gagga du attin: unte atta meins maiza mis ist.
29 jah nu qaþ izwis, faurþizei waurþi, ei biþe wairþai, galaubjaiþ.
30 þanaseiþs filu ni maþlja miþ izwis; qimiþ saei þizai manasedai reikinoþ, jah in mis ni bigitiþ waiht.
31 ak ei ufkunnai so manaseþs þatei ik frijoda attan meinana, jah swaswe anabaud mis atta, swa tauja. urreisiþ, gaggam þaþro.

XV.

1 Ik im weinatriu þata sunjeino, jah atta meins waurstwja ist.
2 all taine in mis unbairandane akran goþ, usnimiþ ita: jah all akran bairandane, gahraineiþ ita, ei managizo akran bairaina.
3 ju jus hrainjai sijuþ in þis waurdis þatei rodida du izwis.
4 wisaiþ in mis jah ik in izwis. swe sa weinatains ni mag akran bairan af sis silbin, niba ist ana weinatriwa, swah nih jus, niba in mis sijuþ.

XIV, 17. 19. manaseiþs] CA *für* -seþs. — 23. waurd] ward CA.

XIV, 23. jah waurd] *Zusatz von* jah, *ist durch die beiden flg.* jah *veranlaßt. Kauffmann ZZ. 31,189 will* jah *streichen.* — XV, 2. goþ] *Zusatz nach M 7,19 L 3,9.*

5 ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα. ὁ μένων ἐν ἐμοὶ κἀγὼ ἐν
αὐτῷ, οὗτος φέρει καρπὸν πολύν, ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύναςθε ποιεῖν
οὐδέν. 6 ἐὰν μή τις μείνῃ ἐν ἐμοί, ἐβλήθη ἔξω ὡς τὸ κλῆμα καὶ
ἐξηράνθη, καὶ συνάγουσιν αὐτὸ καὶ εἰς τὸ πῦρ βάλλουσιν, καὶ καίεται.
7 ἐὰν δὲ μείνητε ἐν ἐμοὶ καὶ τὰ ῥήματά μου ἐν ὑμῖν μείνῃ, ὃ ἐὰν
θέλητε αἰτήσεσθε, καὶ γενήσεται ὑμῖν. 8 ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ πατήρ
μου, ἵνα καρπὸν πολὺν φέρητε καὶ γενήσεσθε ἐμοὶ μαθηταί. 9 καθὼς
ἠγάπησέν με ὁ πατήρ, κἀγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς· μείνατε ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ
ἐμῇ. 10 ἐὰν τὰς ἐντολάς μου τηρήσητε, μενεῖτε ἐν τῇ ἀγάπῃ μου,
καθὼς ἐγὼ τὰς ἐντολὰς τοῦ πατρός μου τετήρηκα καὶ μένω αὐτοῦ ἐν
τῇ ἀγάπῃ. 11 ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ ἐν ὑμῖν μείνῃ
καὶ ἡ χαρὰ ὑμῶν πληρωθῇ. 12 αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμή, ἵνα ἀγα-
πᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς. 13 μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς
ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ. 14 ὑμεῖς
φίλοι μού ἐστε, ἐὰν ποιῆτε ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν. 15 οὐκέτι ὑμᾶς
λέγω δούλους, ὅτι ὁ δοῦλος οὐκ οἶδεν τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ κύριος· ὑμᾶς
δὲ εἴρηκα φίλους, ὅτι πάντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρός μου ἐγνώρισα
ὑμῖν. 16 οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς καὶ ἵνα
ὑμεῖς ὑπάγητε καὶ καρπὸν φέρητε καὶ ὁ καρπὸς ὑμῶν μένῃ, ἵνα ὅ τι
ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου δῷ ὑμῖν. 17 ταῦτα ἐντέλ-
λομαι ὑμῖν ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. 18 εἰ ὁ κόσμος ὑμᾶς μισεῖ, γινώσκετε
ὅτι ἐμὲ πρῶτον ὑμῶν μεμίσηκεν. 19 εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος
ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει· ὅτι δὲ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστέ, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην
ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου, διὰ τοῦτο μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος. 20 μνημονεύετε
τοῦ λόγου οὗ ἐγὼ εἶπον ὑμῖν· οὐκ ἔστιν δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου
αὐτοῦ. εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν. εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρη-
σαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσιν. 21 ἀλλὰ ταῦτα πάντα ποιήσουσιν
ὑμῖν διὰ τὸ ὄνομά μου, ὅτι οὐκ οἴδασιν τὸν πέμψαντά με. 22 εἰ μὴ
ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἴχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ
ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν. 23 ὁ ἐμὲ μισῶν καὶ τὸν πατέρα μου
μισεῖ. 24 εἰ τὰ ἔργα μὴ ἐποίησα ἐν αὐτοῖς ἃ οὐδεὶς ἄλλος πεποίηκεν,
ἁμαρτίαν οὐκ εἴχον· νῦν δὲ καὶ ἑωράκασι καὶ μεμισήκασι καὶ ἐμὲ καὶ
τὸν πατέρα μου. 25 ἀλλ' ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος ἐν τῷ

XV, 6. συνάγουσιν αὐτό] SinDLXΔΠ egq, συνάγ. αὐτά *K abcff^{2}. — 11. μείνῃ] *K Chr. f, ᾖ ABD it (*außer* f) vg. — 14. ὅσα] *K, ἃ Sin DLX bcff^{2}g vg, ὃ B aeq. — 16. καὶ ἔθηκα ὑμᾶς] *fehlt* Δ *und* 4 min. — 24. πεποίηκεν] *K, ἐποίησεν SinABDIKLXΠ Chr.

συλλέγουσιν *M 7,16 L 6,44.* — 13. friaþwai] *vielleicht unter dem Einfluß von* þizai *verschrieben für* friaþwa· ἀγάπην? *Vgl.* f: *maiore hac dilectione.* — 14. þatei] *für* ὅσα *auch J 10,41 16,15 L 18,22 u. ö.* — 16. du aiwa] *Zusatz nach J 8,35 12,34 14,16 u. ä.*

5 ik im þata weinatriu, iþ jus weinatainos; saei wisiþ in mis jah
ik in imma, swa bairiþ akran manag, þatei inuh mik ni maguþ
taujan ni waiht. 6 niba saei wisiþ in mis, uswairpada ut swe
weinatains, jah gaþaursniþ jah galisada, jah in fon galagjand jah
inbrannjada. 7 aþþan jabai sijuþ in mis, jah waurda meina in
izwis sind, þataƕah þei wileiþ bidjiþ, jah wairþiþ izwis. 8 in þamma
hauhiþs ist atta meins, ei akran manag bairaiþ jah wairþaiþ meinai
siponjos. 9 swaswe frijoda mik atta, swah ik frijoda izwis; wisaiþ
in friaþwai meinai. 10 jabai anabusnins meinos fastaid, sijuþ in
friaþwai meinai, swaswe ik anabusnins attins meinis fastaida, jah
wisa in friaþwai is. 11 þata rodida izwis, ei faheþs meina in izwis
sijai, jah faheds izwara usfulljaidau. 12 þata ist anabusns meina,
ei frijoþ izwis misso, swaswe ik frijoda izwis. 13 maizein þizai
friaþwai manna ni habaiþ, ei ƕas saiwala seina lagjiþ faur frijonds
seinans. 14 jus frijonds meinai sijuþ, jabai taujiþ þatei ik anabiuda
izwis. 15 þanaseiþs izwis ni qiþa skalkans; unte skalks ni wait
ƕa taujiþ is frauja, iþ ik izwis qaþ frijonds, unte all þatei hausida
at attin meinamma, gakannida izwis. 16 ni jus mik gawalideduþ,
ak ik gawalida izwis < jah gasatida izwis > ei jus sniwaiþ jah
akran bairaiþ, jah akran izwar du aiwa sijai, ei þataƕah þei bidjaiþ
attan in namin meinamma, gibiþ izwis. 17 þata anabiuda izwis ei
frijoþ izwis misso. 18 jabai so manaseds izwis fijai, kunneiþ ei mik
fruman izwis fijaida. 19 jabai þis fairƕaus weseiþ, aiþþau so manaseds
swesans frijodedi; aþþan unte us þamma fairƕau ni sijuþ, ak ik ga-
walida izwis us þamma fairƕau, duþþe fijaid izwis so manaseþs.
20 gamuneiþ þis waurdis þatei ik qaþ du izwis: nist skalks maiza
fraujin seinamma. jabai mik wrekun, jah izwis wrikand; jabai mein
waurd fastaidedeina, jah izwar fastaina. 21 ak þata allata taujand
izwis in namins meinis, unte ni kunnun þana sandjandan mik. 22 nih
qemjau jah rodidedjau du im, frawaurht ni habaidedeina: iþ nu ini-
lons ni haband bi frawaurht seina. 23 saei mik fijaiþ, jah attan mei-
nana fijaiþ. 24 iþ þo waurstwa ni gatawidedjau in im þoei anþar
ainshun ni gatawida, frawaurht ni habaidedeina; iþ nu jah gaseƕun
mik jah fijaidedun jah mik jah attan meinana. 25 ak ei usfull-

XV, 6. inbrannjada] inbran|jada CA. — 15. frauja] CA, *nicht abgekürzt.* — 16. jah gasatida izwis] *Auslassung, durch das doppelte* izwis *verursacht.* — 20. fraujin] CA, *nicht abgekürzt.*

XV, 5. swa] CA. *Diese Lesart beruht auf einer Verwechslung der im 4. Jh. gleichlautenden Formen* οὗτος *und* οὕτως, *die grade an dieser Stelle in den griech. Hss. wiederholt begegnet. Maßmann, Uppström usw. ändern* swa *in* sa. — 6. galisada] *vgl. zum Passiv* lisanda

νόμῳ αὐτῶν, ὅτι ἐμίσησάν με δωρεάν. 26 ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ παράκλητος
ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρός, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ
τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ. 27 καὶ ὑμεῖς
δὲ μαρτυρεῖτε, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς μετ' ἐμοῦ ἐστε.

XVI.

1 Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα μὴ σκανδαλισθῆτε. 2 ἀποσυναγώγους
ποιήσουσιν ὑμᾶς· ἀλλ' ἔρχεται ὥρα, ἵνα πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς δόξῃ
λατρείαν προσφέρειν τῷ θεῷ. 3 καὶ ταῦτα ποιήσουσιν, ὅτι οὐκ ἔγνωσαν
τὸν πατέρα οὐδὲ ἐμέ. 4 ἀλλὰ ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ὅταν ἔλθῃ ἡ
ὥρα αὐτῶν, μνημονεύητε αὐτῶν, ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν. ταῦτα δὲ ὑμῖν ἐξ
ἀρχῆς οὐκ εἶπον, ὅτι μεθ' ὑμῶν ἤμην. 5 νῦν δὲ ὑπάγω πρὸς τὸν
πέμψαντά με, καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με· ποῦ ὑπάγεις; 6 ἀλλ' ὅτι
ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν. 7 ἀλλ'
ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λέγω, συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω· ἐὰν γὰρ
ἐγὼ μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν δὲ
πορευθῶ, πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς. 8 καὶ ἐλθὼν ἐκεῖνος ἐλέγξει τὸν
κόσμον περὶ ἁμαρτίας καὶ περὶ δικαιοσύνης καὶ περὶ κρίσεως. 9 περὶ
ἁμαρτίας μέν, ὅτι οὐ πιστεύουσιν εἰς ἐμέ· 10 περὶ δικαιοσύνης δέ, ὅτι
πρὸς τὸν πατέρα μου ὑπάγω καὶ οὐκέτι θεωρεῖτέ με· 11 περὶ δὲ κρί-
σεως, ὅτι ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέκριται. 12 ἔτι πολλὰ ἔχω
λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι. 13 ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος,
τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν· οὐ γὰρ
λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσει λαλήσει, καὶ τὰ ἐρχόμενα
ἀναγγελεῖ ὑμῖν. 14 ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται καὶ
ἀναγγελεῖ ὑμῖν. 15 πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ ἐμά ἐστιν. διὰ τοῦτο
εἶπον ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. 16 μικρὸν καὶ
οὐκέτι θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με, ὅτι ὑπάγω πρὸς
τὸν πατέρα. 17 εἶπον οὖν ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς ἀλλήλους· τί
ἐστιν τοῦτο ὃ λέγει ἡμῖν· μικρὸν καὶ οὐ θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν
καὶ ὄψεσθέ με; καὶ ὅτι ἐγὼ ὑπάγω πρὸς τὸν πατέρα; 18 ἔλεγον οὖν·
τοῦτο τί ἐστιν ὃ λέγει τὸ μικρόν; οὐκ οἴδαμεν τί λαλεῖ. 19 ἔγνω δὲ ὁ
Ἰησοῦς ὅτι ἤθελον αὐτὸν ἐρωτᾶν, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· περὶ τούτου ζητεῖτε
μετ' ἀλλήλων ὅτι εἶπον· μικρὸν καὶ οὐ θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν
καὶ ὄψεσθέ με; 20 ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι κλαύσετε καὶ θρηνήσετε

XVI, 4. ἡ ὥρα αὐτῶν] ABLΠ^{*2} bceff^{2}glq vg, ἡ ὥρα *K. — μνημονεύητε] *K, μνημονεύετε ELΓΔΛ. — μνημον. αὐτῶν] *K, τούτων Chr. — 7. ὑμῖν λέγω] KLYΠ Chr. a, λέγω ὑμῖν *K. — 13. ἀκούσει] BDE*HY g vg, ἀκούσῃ *K Chr. acdfff^{2}mq, ἀκούει SinL bel. — 16. οὐκέτι] SinBD^{gr}l^{b}LΛΠ^{2} Chr. bcff^{2}g vg, οὐ *K ade, *modicum adhuc* f *pusillum adhuc* q. — 19. ἔγνω δέ] UΠ fgq vg, ἔγνω οὖν *K.

nodedi waurd þata gamelido in witoda ize: ei fijaidedun mik arwjo.
26 aþþan þan qimiþ parakletus þanei ik insandja izwis fram attin,
ahman sunjos izei fram attin urrinniþ, sa weitwodeiþ bi mik. 27 jah
þan jus weitwodeiþ, unte fram fruma miþ mis sijuþ.

XVI.

1 Þata rodida izwis, ei ni afmarzjaindau. 2 us gaqumþim drei-
band izwis; akei qimiþ ƕeila, ei saƕazuh izei usqimiþ izwis, þugg-
keiþ hunsla saljan guda. 3 jah þata taujand, unte ni ufkunþedun
attan nih mik. 4 akei þata rodida izwis, ei biþe qimai so ƕeila
ize, gamuneiþ þize þatei ik qaþ izwis. iþ þata izwis fram fruma
ni qaþ, unte miþ izwis was. 5 Iþ nu gagga du þamma sandjandin
mik, jah ainshun us izwis ni fraihniþ mik: ƕaþ gaggis? 6 akei
unte þata rodida izwis, gauriþa gadaubida izwar hairto. 7 akei ik
sunja izwis qiþa: batizo ist izwis ei ik galeiþau; unte jabai ik ni
galeiþa, parakletus ni qimiþ at izwis; aþþan jabai gagga, sandja
ina du izwis. 8 jah qimands is gasakiþ þo manaseþ bi frawaurht
jah bi garaihtiþa jah bi staua; 9 bi frawaurht raihtis, [þata] þatei
ni galaubjand du mis; 10 iþ bi garaihtiþa, þatei du attin meinamma
gagga, jah ni þanaseiþs saiƕiþ mik; 11 iþ bi staua, þatei sa reiks
þis fairƕaus afdomiþs warþ. 12 Nauh ganoh skal qiþan izwis,
akei ni maguþ frabairan nu. 13 iþ þan qimiþ jains, ahma sunjos,
briggiþ izwis in allai sunjai; nih þan rodeiþ af sis silbin ak swa
filu swe hauseiþ rodeiþ, jah þata anawairþo gateihiþ izwis. 14 jains
mik hauheiþ, unte us meinamma nimiþ jah gateihiþ izwis. 15 all
þatei aih atta, mein ist; duhþe qaþ þatei us meinamma nimiþ jah
gateihiþ izwis. 16 Leitil nauh jah ni saiƕiþ mik; jah aftra leitil
jah gasaiƕiþ mik, unte ik gagga du attin. 17 þaruh qeþun us þaim
siponjam < is > du sis misso: ƕa ist þata þatei qiþiþ unsis: leitil
ei ni saiƕiþ mik, jah aftra leitil jah gasaiƕiþ mik, jah þatei ik
gagga du attin? 18 qeþunuh: þata ƕa sijai þatei qiþiþ: leitil, ni
witum ƕa qiþiþ. 19 iþ Iesus wissuh þatei wildedun ina fraihnan
jah qaþ im: bi þata sokeiþ miþ izwis misso þatei qaþ: leitil jah ni
saiƕiþ mik, jah aftra leitil jah gasaiƕiþ mik. 20 amen, amen, qiþa

---

XVI, 9. þatei] *GL. Bernhardt 1875*, þata þatei CA *Bernhardt 1884 Heyne. Doch ist zu beachten, daß* þata *den Parallelismus zerstört.*

XVI, 6. gadaubida] *nach J 12,40.* — 16. nauh] *hängt irgendwie mit dem* οὐκέτι *nach* καί *zusammen; vgl. auch* q: *pusillum adhuc.* — ik] *Zusatz nach V. 17.* — 18. qiþiþ²] *für gr.* λαλεῖ *nach* qiþiþ¹· λέγει. *Vgl. auch* D: 8 λέγει *und* d: *quid dicit.*

ὑμεῖϲ, ὁ δὲ κόϲμοϲ χαρήϲεται· ὑμεῖϲ λυπηθήϲεϲθε, ἀλλ' ἡ λύπη ὑμῶν εἰϲ
χαρὰν γενήϲεται. 21 ἡ γυνὴ ὅταν τίκτῃ λύπην ἔχει, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα
αὐτῆϲ· ὅταν δὲ γεννήϲῃ τὸ παιδίον, οὐκέτι μνημονεύει τῆϲ θλίψεωϲ διὰ
τὴν χαράν, ὅτι ἐγεννήθη ἄνθρωποϲ εἰϲ τὸν κόϲμον. 22 καί ὑμεῖϲ οὖν
νῦν μὲν λύπην ἔχετε· πάλιν δὲ ὄψομαι ὑμᾶϲ, καὶ χαρήϲεται ὑμῶν ἡ
καρδία, καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶϲ αἴρει ἀφ' ὑμῶν. 23 καὶ ἐν ἐκείνῃ
τῇ ἡμέρᾳ ἐμὲ οὐκ ἐρωτήϲετε οὐδέν. ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὅϲα ἂν
αἰτήϲητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δώϲει ὑμῖν. 24 ἕωϲ ἄρτι οὐκ
ᾐτήϲατε οὐδὲν ἐν τῷ ὀνόματί μου· αἰτεῖτε καὶ λήψεϲθε, ἵνα ἡ χαρὰ
ὑμῶν ᾖ πεπληρωμένη. 25 ταῦτα ἐν παροιμίαιϲ λελάληκα ὑμῖν· ἀλλ'
ἔρχεται ὥρα ὅτε οὐκέτι ἐν παροιμίαιϲ λαλήϲω ὑμῖν, ἀλλὰ παρρηϲίᾳ περὶ
τοῦ πατρὸϲ ἀναγγελῶ ὑμῖν. 26 ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐν τῷ ὀνόματί
μου αἰτήϲεϲθε, καὶ οὐ λέγω ὑμῖν ὅτι ἐγὼ ἐρωτήϲω τὸν πατέρα περὶ
ὑμῶν· 27 αὐτὸϲ γὰρ ὁ πατὴρ φιλεῖ ὑμᾶϲ, ὅτι ὑμεῖϲ ἐμὲ πεφιλήκατε
καὶ πεπιϲτεύκατε ὅτι ἐγὼ παρὰ θεοῦ ἐξῆλθον. 28 ἐξῆλθον παρὰ τοῦ
πατρὸϲ καὶ ἐλήλυθα εἰϲ τὸν κόϲμον· πάλιν ἀφίημι τὸν κόϲμον καὶ
πορεύομαι πρὸϲ τὸν πατέρα. 29 λέγουϲιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· ἴδε νῦν
παρρηϲίᾳ λαλεῖϲ, καὶ παροιμίαν οὐδεμίαν λέγειϲ. 30 νῦν οἴδαμεν ὅτι
οἶδαϲ πάντα καὶ οὐ χρείαν ἔχειϲ ἵνα τίϲ ϲε ἐρωτᾷ· ἐν τούτῳ πιϲτεύομεν
ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξῆλθεϲ. 31 ἀπεκρίθη αὐτοῖϲ ὁ Ἰηϲοῦϲ· ἄρτι πιϲτεύετε;
32 ἰδοὺ ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐλήλυθεν ἵνα ϲκορπιϲθῆτε ἕκαϲτοϲ εἰϲ τὰ
ἴδια καὶ ἐμὲ μόνον ἀφῆτε· καὶ οὐκ εἰμὶ μόνοϲ, ὅτι ὁ πατὴρ μετ' ἐμοῦ
ἐϲτιν. 33 ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα ἐν ἐμοὶ εἰρήνην ἔχητε. ἐν τῷ κόϲμῳ
θλίψιν ἔχετε· ἀλλὰ θαρϲεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόϲμον.

XVII.

1 Ταῦτα ἐλάληϲεν ὁ Ἰηϲοῦϲ καὶ ἐπῆρεν τοὺϲ ὀφθαλμοὺϲ αὐτοῦ εἰϲ
τὸν οὐρανὸν καὶ εἶπεν· πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα· δόξαϲόν ϲου τὸν υἱόν,
ἵνα ὁ υἱόϲ ϲου δοξάϲῃ ϲε, 2 καθὼϲ ἔδωκαϲ αὐτῷ ἐξουϲίαν πάϲηϲ ϲαρ-
κόϲ, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκαϲ αὐτῷ, δώϲῃ αὐτοῖϲ ζωὴν αἰώνιον. 3 αὕτη δέ
ἐϲτιν ἡ αἰώνιοϲ ζωή, ἵνα γινώϲκωϲι ϲὲ τὸν μόνον ἀληθινὸν θεὸν καὶ
ὃν ἀπέϲτειλαϲ Ἰηϲοῦν Χριϲτόν. 4 ἐγώ ϲε ἐδόξαϲα ἐπὶ τῆϲ γῆϲ, τὸ ἔργον
ἐτελείωϲα ὃ δέδωκάϲ μοι ἵνα ποιήϲω· 5 καὶ νῦν δόξαϲόν με ϲύ, πάτερ,
παρὰ ϲεαυτῷ τῇ δόξῃ ᾗ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόϲμον εἶναι παρὰ ϲοί.

XVI, 20. ὑμεῖϲ] Sin*BDΛ abceff²q, ὑμεῖϲ δέ *K g vg. — 21. τίκτῃ] *K, τίκτει Λ. — γεννήϲῃ], -ϲει H. — 22. νῦν μὲν λύπην] Sin^c BC*DLMY Chr. bceff²q vg, λύπην μὲν νῦν *K. — 29. λέγουϲιν] Sin^c BC*D*ΛΠ eq, λέγ. αὐτῷ *K it pler. — XVII, 1. ἵνα ὁ υἱόϲ] SinABC*D abcff²g vg, ἵνα καὶ ὁ υἱόϲ *K Chr. q. — 2. δώϲῃ] SinACGKMSX, δώϲει BE HUYΓΔΛΠ. — 3. γινώϲκωϲι] *K, γινώϲκουϲι ADGLYΔΛ.

izwis þei greitiþ jah gaunoþ jus, iþ manaseþs faginoþ; jus saurgandans wairþiþ, akei so saurga izwara du fahedai wairþiþ.
21 qino,
þan bairiþ, saurga habaid, unte qam ƕeila izos; iþ biþe gabauran ist barn, ni þanaseiþs ni gaman þizos aglons faura fahedai, unte gabaurans warþ manna in fairƕau.
22 jah þan jus auk nu saurga
habaiþ, iþ aftra saiƕa izwis jah faginoþ izwar hairto, jah þo fahed izwara ni ainshun nimiþ af izwis.
23 jah in jainamma daga mik
ni fraihniþ waihtais. amen amen, qiþa izwis þatei þisƕah þei bidjiþ attan in namin meinamma, gibiþ izwis.
24 und hita ni beduþ ni
waihtais in namin meinamma; bidjaiþ jah nimiþ, ei faheþs izwara sijai usfullida.
25 þata in gajukom rodida izwis; akei qimiþ ƕeila,
þanuh izwis ni þanaseiþs in gajukom rodja, ak andaugiba bi attan gateiha izwis.
26 in jainamma daga in namin meinamma bidjiþ,
jah ni qiþa izwis þei ik bidjau attan bi izwis;
27 ak silba atta
frijoþ izwis, unte jus mik frijodeduþ jah galaubideduþ þatei ik fram guda urrann.
28 uzuhiddja fram attin jah atiddja in þana fairƕu;
aftra bileiþa þamma fairƕau jah gagga du attin.
29 þaruh qeþun
þai siponjos is: sai, nu andaugiba rodeis jah gajukono ni ainohun qiþis.
30 nu witum ei þu kant alla, jah ni þarft ei þuk ƕas fraihnai; bi þamma galaubjam þatei þu fram guda urrant.
31 andhof
im Iesus: nu galaubeiþ?
32 sai, qimiþ ƕeila jah nu qam, ei distahjada ƕarjizuh du seinaim, jah mik ainana bileiþiþ; jah ni im ains,
unte atta miþ mis ist.
33 þata rodida izwis, þei in mis gawairþi
aigeiþ. in þamma fairƕau aglons habaid; akei þrafsteiþ izwis, ik gajiukaida þana fairƕu.

XVII.

1 **Þata** rodida Iesus uzuhhof augona seina du himina jah qaþ:
atta, qam ƕeila, hauhei þeinana sunu, ei sunus þeins hauhjai þuk;
2 swaswe atgaft imma waldufni allaize leike, ei all þatei atgaft imma,
gibai im libain aiweinon.
3 soh þan ist so aiweino libains, ei kunneina þuk ainana sunjana guþ jah þanei insandides, Iesu Xristu.
4 ik þuk hauhida ana airþai; waurstw ustauh þatei atgaft mis du
waurkjan.
5 jah nu hauhei mik, þu atta, at þus silbin þamma

XVI, 20. greitiþ] CA *für* gretiþ. — 21. ni þanaseiþs ni] ni[1] *ist übergeschrieben*, ni[2] *zeigt Spuren von Rasur*, *daher liest Bernhardt* ni þanaseiþs. *Doch vgl. J 8,42.* — 32. du seinaim] *Heyne mit Rücksicht auf J 8,44*, du seinamma *Bernhardt*, bi seina *Wrede HZ. Anz. 47,335*, du seina CA. — XVII, 3. sunjana] *Bernhardt*, sunja CA.

XVI, 21. gabauran ist barn] *Passiv nach* gabaurans warþ manna; *vgl.* f (*nach* got): *natus fuerit infans.*

6 ἐφανέρωϲά ϲου τὸ ὄνομα τοῖϲ ἀνθρώποιϲ οὓϲ δέδωκάϲ μοι ἐκ τοῦ
κόϲμου. ϲοὶ ἦϲαν καὶ ἐμοὶ αὐτοὺϲ δέδωκαϲ, καὶ τὸν λόγον ϲου τετη-
ρήκαϲιν· 7 νῦν ἔγνων ὅτι πάντα ὅϲα δέδωκάϲ μοι παρὰ ϲοί ἐϲτιν·
8 ὅτι τὰ ῥήματα ἃ δέδωκάϲ μοι δέδωκα αὐτοῖϲ, καὶ αὐτοὶ ἔλαβον ἀλη-
θῶϲ ὅτι παρὰ ϲοῦ ἐξῆλθον, καὶ ἐπίϲτευϲαν ὅτι ϲύ με ἀπέϲτειλαϲ. 9 ἐγὼ
περὶ αὐτῶν ἐρωτῶ· οὐ περὶ τοῦ κόϲμου ἐρωτῶ, ἀλλὰ περὶ ὧν δέδωκάϲ
μοι, ὅτι ϲοί εἰϲιν, 10 καὶ τὰ ἐμὰ πάντα ϲά ἐϲτιν καὶ τὰ ϲὰ ἐμά, καὶ
δεδόξαϲμαι ἐν αὐτοῖϲ. 11 καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἐν τῷ κόϲμῳ, καὶ οὗτοι ἐν
τῷ κόϲμῳ εἰϲίν, καὶ ἐγὼ πρὸϲ ϲὲ ἔρχομαι. πάτερ ἅγιε, τήρηϲον αὐτοὺϲ
ἐν τῷ ὀνόματί ϲου ᾧ δέδωκάϲ μοι, ἵνα ὦϲιν ἓν καθὼϲ ἡμεῖϲ. 12 ὅτε
ἤμην μετ' αὐτῶν ἐν τῷ κόϲμῳ, ἐγὼ· ἐτήρουν αὐτοὺϲ ἐν τῷ ὀνόματί
ϲου, οὓϲ δέδωκάϲ μοι ἐφύλαξα, καὶ οὐδεὶϲ ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο εἰ μὴ ὁ
υἱὸϲ τῆϲ ἀπωλείαϲ, ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ. 13 νῦν δὲ πρὸϲ ϲὲ ἔρχομαι,
καὶ ταῦτα λαλῶ ἐν τῷ κόϲμῳ, ἵνα ἔχωϲι τὴν χαρὰν τὴν ἐμὴν πεπλη-
ρωμένην ἐν αὐτοῖϲ. 14 ἐγὼ δέδωκα αὐτοῖϲ τὸν λόγον ϲου, καὶ ὁ κόϲμοϲ
ἐμίϲηϲεν αὐτούϲ, ὅτι οὐκ εἰϲὶν ἐκ τοῦ κόϲμου, καθὼϲ ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ
τοῦ κόϲμου. 15 οὐκ ἐρωτῶ ἵνα ἄρῃϲ αὐτοὺϲ ἐκ τοῦ κόϲμου, ἀλλ' ἵνα
τηρήϲῃϲ αὐτοὺϲ ἐκ τοῦ πονηροῦ. 16 ἐκ τοῦ κόϲμου οὐκ εἰϲίν, καθὼϲ
ἐγὼ ἐκ τοῦ κόϲμου οὐκ εἰμί. 17 ἁγίαϲον αὐτοὺϲ ἐν τῇ ἀληθείᾳ ϲου· ὁ
λόγοϲ ὁ ϲὸϲ ἀλήθειά ἐϲτιν. 18 καθὼϲ ἐμὲ ἀπέϲτειλαϲ εἰϲ τὸν κόϲμον,
κἀγὼ ἀπέϲτειλα αὐτοὺϲ εἰϲ τὸν κόϲμον. 19 καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἁγιάζω
ἐμαυτόν, ἵνα ὦϲιν καὶ αὐτοὶ ἡγιαϲμένοι ἐν ἀληθείᾳ. 20 οὐ περὶ τούτων
δὲ ἐρωτῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πιϲτευόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν
εἰϲ ἐμέ, 21 ἵνα πάντεϲ ἓν ὦϲιν, καθὼϲ ϲύ, πάτερ, ἐν ἐμοὶ κἀγὼ ἐν ϲοί,
ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἓν ὦϲιν, ἵνα ὁ κόϲμοϲ πιϲτεύϲῃ ὅτι ϲύ με ἀπέ-
ϲτειλαϲ. 22 καὶ ἐγὼ τὴν δόξαν ἣν δέδωκάϲ μοι δέδωκα αὐτοῖϲ, ἵνα
ὦϲιν ἓν καθὼϲ ἡμεῖϲ ἕν ἐϲμεν, 23 ἐγὼ ἐν αὐτοῖϲ καὶ ϲὺ ἐν ἐμοί, ἵνα
ὦϲιν τετελειωμένοι εἰϲ ἕν, καὶ ἵνα γινώϲκῃ ὁ κόϲμοϲ ὅτι ϲύ με ἀπέ-
ϲτειλαϲ καὶ ἠγάπηϲαϲ αὐτούϲ, καθὼϲ ἐμὲ ἠγάπηϲαϲ. 24 πάτερ, ὃ δέδω-
κάϲ μοι, θέλω ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγὼ κἀκεῖνοι ὦϲιν μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶϲι
τὴν δόξαν τὴν ἐμήν, ἣν ἔδωκάϲ μοι ὅτι ἠγάπηϲάϲ με πρὸ καταβολῆϲ
κόϲμου. 25 πάτερ δίκαιε, καὶ ὁ κόϲμοϲ ϲε οὐκ ἔγνω, ἐγὼ δέ ϲε ἔγνων,

---

XVII, 7. ἔγνων] Sin (*und bei* Chr. *als Lesart erwähnt*), *desgl.* ἔγνωκα min *cognovi* abcefff^{2}q, ἔγνωκαν *K g vg, ἔγνωϲαν UX Chr. — παρὰ ϲοί] X min, παρὰ ϲοῦ *K. — 8. ἔλαβον ἀληθῶϲ] Sin*AD aeq, ἔλαβον καὶ ἔγνωϲαν ἀλ. *K it pler. vg. — 17. ἐν τῇ ἀληθείᾳ] ABC*DLΠ^{2} it pler. vg (*vgl. V. 19* ἐν ἀληθείᾳ), ἐν τῇ ἀλ. ϲου *K. — 19. ὦϲιν καὶ αὐτοί] SinABC*DKLXYΠ it vg, καὶ αὐτοὶ ὦϲιν *K. — 24. ὃ] SinBD vg-*Hss.*, οὓϲ *K. — κἀκεῖνοι] *K, καὶ αὐτοί Chr. — ἔδωκαϲ] *K, δέδωκαϲ HUΠ^{2}.

wulþau, þanei habaida at þus, faurþizei sa fairƕus wesi. 6 gabairhtida
þeinata namo mannam þanzei atgaft mis us þamma fairƕau. þeinai
wesun jah mis atgaft ins, jah þata waurd þeinata gafastaidedun.
7 nu ufkunþa ei alla þoei atgaft mis, at þus sind; 8 unte þo
waurda þoei atgaft mis, atgaf im, jah eis nemun bi sunjai þatei
fram þus urrann, jah galaubidedun þatei þu mik insandides. 9 ik
bi ins bidja; ni bi þo manaseþ bidja, ak bi þans þanzei atgaft mis,
unte þeinai sind. 10 jah meina alla þeina sind jah þeina meina,
jah hauhiþs im in þaim. 11 ni þanaseiþs im in þamma fairƕau;
iþ þai in þamma fairƕau sind, jah ik du þus gagga. atta weiha,
fastai ins in namin þeinamma, þanzei atgaft mis, ei sijaina ain
swaswe wit. 12 þan was miþ im in þamma fairƕau, ik fastaida
ins in namin þeinamma. þanzei atgaft mis gafastaida, jah ainshun
us im ni fraqistnoda, niba sa sunus fralustais, ei þata gamelido us-
fulliþ waurþi. 13 iþ nu du þus gagga, jah þata rodja in manase-
dai, ei habaina fahed meina usfullida in sis. 14 ik atgaf im waurd
þeinata; jah so manaseþs fijaida ins, unte ni sind us þamma fair-
ƕau, swaswe ik us þamma fairƕau ni im. 15 ni bidja ei usnimais
ins us þamma fairƕau, ak ei bairgais im faura þamma unseljin.
16 us þamma fairƕau ni sind, swaswe ik us þamma fairƕau ni im.
17 weihai ins in sunjai; waurd þeinata sunja ist. 18 swaswe mik
insandides in manaseþ, swah ik insandida ins in þo manased.
19 jah fram im ik weiha mik silban, ei sijaina jah eis weihai in
sunjai. 20 aþþan ni bi þans bidja ainans, ak <jah> bi þans ga-
laubjandans þairh waurda ize du mis, 21 ei allai ain sijaina, swa-
swe þu, atta, in mis jah ik in þus, ei jah þai in uggkis ain sijaina,
ei so manaseþs galaubjai þatei þu mik insandides. 22 jah ik wulþu
þanei gaft mis, gaf im, ei sijaina ain, swaswe wit ain siju. 23 ik
in im jah þu in mis, ei sijaina ustauhanai du ainamma, jah kunnei
so manaseþs þatei þu mik insandides jah frijodes ins, swaswe mik
frijodes. 24 atta, þatei atgaft mis, wiljau ei þarei im ik, jah þai
sijaina miþ mis, ei saiƕaina wulþu meinana þanei gaft mis, unte
frijodes mik faur gaskaft fairƕaus. 25 atta garaihta, jah so mana-

---

XVII, 20. ak jah] *Der Sinn fordert die Ergänzung von* jah. *In den Briefen ist* ak jah *häufig.* — 23. kunnei] CA *für* kunni, *vgl. R 14,3.*

XVII, 5. habaida at þus] *vgl. die Stellung von* af (D). *Ebenso Origenes.* — 8. nemun bi sunjai] *die auf* ἔλαβον *in* *K *flg. Worte* καὶ ἔγνωσαν *fehlen in Übereinstimmung mit* it pler., *grade wie in* Sin*AD. — 11. þanzei] *nach V V. 9.12; vgl.* fgq vg (D). — 14. ni im] *Stellung nach V. 16.*

καὶ οὗτοι ἔγνωσαν ὅτι σύ με ἀπέστειλας. 26 καὶ ἐγνώρισα αὐτοῖς τὸ ὄνομά σου καὶ γνωρίσω, ἵνα ἡ ἀγάπη ἣν ἠγάπησάς με ἐν αὐτοῖς ᾖ κἀγὼ ἐν αὐτοῖς.

XVIII.

1 Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς ἐξῆλθεν σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ πέραν τοῦ χειμάρρου τοῦ Κέδρων, ὅπου ἦν κῆπος, εἰς ὃν εἰσῆλθεν αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. 2 ᾔδει δὲ καὶ Ἰούδας ὁ παραδιδοὺς αὐτὸν τὸν τόπον, ὅτι πολλάκις συνήχθη ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖ μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.
3 ὁ οὖν Ἰούδας λαβὼν τὴν σπεῖραν καὶ ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων ὑπηρέτας ἔρχεται ἐκεῖ μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων καὶ ὅπλων.
4 Ἰησοῦς οὖν εἰδὼς πάντα τὰ ἐρχόμενα ἐπ' αὐτὸν ἐξελθὼν εἶπεν αὐτοῖς· τίνα ζητεῖτε; 5 ἀπεκρίθησαν αὐτῷ· Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον. λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ἐγώ εἰμι. εἱστήκει δὲ καὶ Ἰούδας ὁ παραδιδοὺς αὐτὸν μετ' αὐτῶν. 6 ὡς οὖν εἶπεν αὐτοῖς ὅτι ἐγώ εἰμι, ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω καὶ ἔπεσον χαμαί. 7 πάλιν οὖν αὐτοὺς ἐπηρώτησεν· τίνα ζητεῖτε; οἱ δὲ εἶπον· Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον. 8 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· εἶπον ὑμῖν ὅτι ἐγώ εἰμι· εἰ οὖν ἐμὲ ζητεῖτε, ἄφετε τούτους ὑπάγειν. 9 ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὃν εἶπεν, ὅτι οὓς δέδωκάς μοι, οὐκ ἀπώλεσα ἐξ αὐτῶν οὐδένα.
10 Σίμων οὖν Πέτρος ἔχων μάχαιραν εἵλκυσεν αὐτὴν καὶ ἔπαισεν τὸν τοῦ ἀρχιερέως δοῦλον καὶ ἀπέκοψεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον τὸ δεξιόν· ἦν δὲ ὄνομα τῷ δούλῳ Μάλχος. 11 εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τῷ Πέτρῳ· βάλε τὴν μάχαιραν εἰς τὴν θήκην. τὸ ποτήριον ὃ δέδωκέν μοι ὁ πατήρ, οὐ μὴ πίω αὐτό; 12 ἡ οὖν σπεῖρα καὶ ὁ χιλίαρχος καὶ οἱ ὑπηρέται τῶν Ἰουδαίων συνέλαβον τὸν Ἰησοῦν καὶ ἔδησαν αὐτόν. 13 καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν πρὸς Ἄνναν πρῶτον· ἦν γὰρ πενθερὸς τοῦ Καϊάφα, ὃς ἦν ἀρχιερεὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου· 14 ἦν δὲ Καϊάφας ὁ συμβουλεύσας τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι συμφέρει ἕνα ἄνθρωπον ἀπολέσθαι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ.
15 ἠκολούθει δὲ τῷ Ἰησοῦ Σίμων Πέτρος καὶ ἄλλος μαθητής. ὁ δὲ μαθητὴς ἐκεῖνος ἦν γνωστὸς τῷ ἀρχιερεῖ καὶ συνεισῆλθεν τῷ Ἰησοῦ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως, 16 ὁ δὲ Πέτρος εἱστήκει πρὸς τῇ θύρᾳ ἔξω. ἐξῆλθεν οὖν ὁ μαθητὴς ὁ ἄλλος, ὃς ἦν γνωστὸς τῷ ἀρχιερεῖ, καὶ εἶπεν τῇ θυρωρῷ, καὶ εἰσήγαγεν τὸν Πέτρον. 17 λέγει οὖν ἡ παιδίσκη ἡ θυρωρὸς τῷ Πέτρῳ· μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν εἶ τοῦ ἀνθρώπου τούτου; λέγει ἐκεῖνος· οὐκ εἰμί. 18 εἱστήκεισαν δὲ οἱ δοῦλοι καὶ οἱ

XVIII, 1. τοῦ Κεδρων] AS (Κέδρων) Δ cefgq vg, τῶν Κεδρῶν *K. — 13. ἦν γάρ] *K, ἦν δὲ οὗτος Chr.-*Hss.* — 15. ἄλλος] Sin* ABDsupp it (abcff²: *ille alius*) vg, ὁ ἄλλος *K Chr. — 17. λέγει ἐκεῖνος] *K, ὁ δέ φησιν Chr.

---

und J 13,36. — 10. haitans was namin] *vgl. L 16,20 19,2.* τῷ δούλῳ *fehlt*; sah *weist auf das unmittelbar vorhergehende* skalk *zurück.*

seþs þuk ni ufkunþa; iþ ik þuk kunþa. jah þai ufkunþedun þatei
þu mik insandides. 26 jah gakannida im namo þeinata jah kannja,
ei friaþwa þoei frijodes mik, in im sijai jah ik in im.

XVIII.

1 Þata qiþands Iesus usiddja miþ siponjam seinaim ufar rinnon
þo Kaidron, þarei was aurtigards, in þanei galaiþ Iesus jah siponjos
is. 2 wissuh þan jah Iudas sa galewjands ina þana stad, þatei
ufta gaïddja Iesus jainar miþ siponjam seinaim. 3 iþ Iudas nam
hansa jah þize gudjane jah Fareisaie andbahtans, iddjuh jaindwairþs
miþ skeimam jah haizam jah wepnam. 4 iþ Iesus witands alla
þoei qemun ana ina, usgaggands ut qaþ im: ƕana sokeiþ? 5 and-
hafjandans imma qeþun: Iesu, þana Nazoraiu. þaruh qaþ im Iesus:
ik im. stoþuh þan jah Iudas sa lewjands ina miþ im. 6 þaruh swe
qaþ im þatei ik im, galiþun ibukai jah gadrusun dalaþ. 7 þaþroh
þan ins aftra frah: ƕana sokeiþ? iþ eis qeþun: Iesu, þana Nazo-
raiu. 8 andhof Iesus: qaþ izwis þatei ik im; jabai nu mik sokeiþ,
letiþ þans gaggan. 9 ei usfullnodedi þata waurd þatei qaþ, ei þanzei
atgaft mis, ni fraqistida ize ainummehun. 10 iþ Seimon Paitrus
habands hairu, uslauk ina jah sloh þis auhumistins gudjins skalk
jah afmaimait imma auso taihswo; sah þan haitans was namin
Malkus. 11 þaruh qaþ Iesus du Paitrau: lagei þana hairu in fodr.
stikl þanei gaf mis atta, niu drigkau þana? 12 þaruh hansa jah
sa þusundifaþs jah andbahtos Iudaie undgripun Iesu jah gabundun
ina, 13 jah gatauhun ina du Annin frumist; sa was auk swaihra
Kajafin, saei was auhumists weiha þis ataþnjis. 14 wasuh þan Ka-
jafa, saei garaginoda Iudaium þatei batizo ist ainana mannan fra-
qistjan faur managein. 15 þaruh laistida Iesu Seimon Paitrus jah
anþar siponeis. sah þan siponeis was kunþs þamma gudjin jah
miþinngalaiþ miþ Iesua in rohsn þis gudjins. 16 iþ Paitrus stoþ
at daurom uta. þaruh usiddja ut sa siponeis anþar, saei was kunþs
þamma gudjin, jah qaþ daurawardai jah attauh inn Paitru. 17 þaruh
qaþ jaina þiwi, so daurawardo, du Paitrau: ibai jah þu þize siponje
is þis mans? iþ is qaþ: ni im. 18 þaruh stoþun skalkos jah and-

---

XVIII, 2. galewjands] ga- *nachträglich übergeschrieben.* — 9. at-
gaft] *Maßmann,* atgaf CA. — 15. Paitrus] prus CA, *ohne Abkürzungs-
zeichen.*

XVIII, 1. Iesus] i̅s̅ CA, *statt* is. — 5. andhafjandans — qeþun]
ἀπεκρίθηϲαν: *Reminiszenz an die zahlreichen Stellen, wo* ἀποκριθείϲ,
ἀποκριθέντεϲ *mit einem Verbum des Sagens verbunden sind. Vgl. V.37*

ὑπηρέται ἀνθρακιὰν πεποιηκότες, ὅτι ψῦχος ἦν, καὶ ἐθερμαίνοντο· ἦν
δὲ μετ' αὐτῶν ὁ Πέτρος ἑστὼς καὶ θερμαινόμενος. 19 ὁ οὖν ἀρχιερεὺς
ἠρώτησεν τὸν Ἰησοῦν περὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ περὶ τῆς διδαχῆς
αὐτοῦ. 20 ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἐγὼ παρρησίᾳ ἐλάληςα τῷ κόσμῳ·
ἐγὼ πάντοτε ἐδίδαξα ἐν συναγωγῇ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ, ὅπου πάντοτε οἱ
Ἰουδαῖοι συνέρχονται, καὶ ἐν κρυπτῷ ἐλάλησα οὐδέν. 21 τί με ἐπερωτᾷς;
ἐπερώτησον τοὺς ἀκηκοότας τί ἐλάλησα αὐτοῖς· ἴδε οὗτοι οἴδασιν ἃ
εἶπον ἐγώ. 22 ταῦτα δὲ αὐτοῦ εἰπόντος εἷς τῶν ὑπηρετῶν παρεστηκὼς
ἔδωκεν ῥάπισμα τῷ Ἰησοῦ εἰπών· οὕτως ἀποκρίνῃ τῷ ἀρχιερεῖ; 23 ἀπε-
κρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· εἰ κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ·
εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις; 24 ἀπέστειλεν οὖν αὐτὸν ὁ Ἄννας δεδεμέ-
νον πρὸς Καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα. 25 ἦν δὲ Σίμων Πέτρος ἑστὼς καὶ
θερμαινόμενος. εἶπον οὖν αὐτῷ· μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶ;
ἠρνήσατο οὖν ἐκεῖνος καὶ εἶπεν· οὐκ εἰμί. 26 λέγει εἷς ἐκ τῶν δούλων
τοῦ ἀρχιερέως, συγγενὴς ὢν οὗ ἀπέκοψεν Πέτρος τὸ ὠτίον· οὐκ ἐγώ
σε εἶδον ἐν τῷ κήπῳ μετ' αὐτοῦ; 27 πάλιν οὖν ἠρνήσατο ὁ Πέτρος,
καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησεν. 28 ἄγουσιν οὖν τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ
Καϊάφα εἰς τὸ πραιτώριον· ἦν δὲ πρωία. καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθον εἰς
τὸ πραιτώριον, ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλὰ φάγωσιν τὸ πάσχα. 29 ἐξῆλθεν
οὖν ὁ Πειλᾶτος πρὸς αὐτοὺς καὶ εἶπεν· τίνα κατηγορίαν φέρετε κατὰ
τοῦ ἀνθρώπου τούτου; 30 ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ· εἰ μὴ ἦν οὗτος
κακοποιός, οὐκ ἄν σοι παρεδώκαμεν αὐτόν. 31 εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ
Πειλᾶτος· λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς καὶ κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν.
εἶπον δὲ αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· ἡμῖν οὐκ ἔξεστιν ἀποκτεῖναι οὐδένα. 32 ἵνα
ὁ λόγος τοῦ κυρίου πληρωθῇ, ὃν εἶπεν σημαίνων ποίῳ θανάτῳ ἤμελλεν
ἀποθνήσκειν. 33 εἰσῆλθεν οὖν εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν ὁ Πειλᾶτος καὶ
ἐφώνησεν τὸν Ἰησοῦν καὶ εἶπεν αὐτῷ· σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;
34 ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς· ἀφ' ἑαυτοῦ σὺ τοῦτο λέγεις, ἢ ἄλλοι σοι εἶπον
περὶ ἐμοῦ; 35 ἀπεκρίθη ὁ Πειλᾶτος· μήτι ἐγὼ Ἰουδαῖός εἰμι; τὸ ἔθνος
τὸ σὸν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς παρέδωκάν σε ἐμοί· τί ἐποίησας; 36 ἀπεκρίθη
Ἰησοῦς· ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. εἰ ἐκ τοῦ
κόσμου τούτου ἦν ἡ ἐμὴ βασιλεία, οἱ ὑπηρέται ἂν οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο

XVIII, 18. ἦν δὲ μετ' αὐτῶν ὁ Πέτρος] *K fg, ἦν δέ μετ' αὐτῶν καὶ ὁ Π. min bcq vg. — 22. παρεστηκὼς] *K *usw.*, ἑστηκὼς 1 min. — 24. ἀπέστειλεν οὖν] BC*LXΔΠ^2 abff^2, ἀπέστ. δέ Sin min, ἀπέστειλεν *K q. — 25. ἠρνήσατο οὖν] C^{3}EGMYΓΔΛ, a: *at ille negavit* f: *ille autem neg.*, ἠρνήσατο *K beff^{2}gq vg. — 28. πρωία] EGHKSYΓΠ* Chr., πρωί SinABCD^{supp}LMUXΔΛΠ^2. — ἀλλά] SinABC*D^{supp}Δ bg, ἀλλ' ἵνα *K aefff^{2}q. — 29. Πειλᾶτος] *K q, Π. ἔξω SinBC*LXΠ, '*foras*' *nach* '*ad eos*' abcefff^{2}g vg. — 31. εἶπον δέ] AD^{supp}KUΘ$_c$Π, εἶπον οὖν *K Chr. abcfff^{2}g vg. — 32. κυρίου] Chr. min, Ἰησοῦ *K. — 36. ἡ ἐμὴ βασιλεία] SinD^{supp} min (Chr.-*Hs.*), ἡ βας. ἡ ἐμή *K.

bahtos haurja waurkjandans, unte kald was, jah warmidedun sik;
jah þan was miþ im Paitrus standands jah warmjands sik. 19 iþ
sa auhumista gudja frah Iesu bi siponjans is jah bi laisein is. 20 and-
hof imma Iesus: ik andaugjo rodida manasedai; ik sinteino laisida
in gaqumþai jah in gudhusa, þarei sinteino Iudaieis gaqimand, jah
þiubjo ni rodida waiht. 21 ƕis mik fraihnis? fraihn þans haus-
jandans ƕa rodidedjau du im; sai, þai witun þatei qaþ ik. 22 iþ
þata qiþandin imma, sums andbahte <at>standands gaf slah
lofin Iesua qaþuh: swau andhafjis þamma reikistin gudjin? 23 and-
hof < imma > Iesus: jabai ubilaba rodida, weitwodei bi þata ubil,
aiþþau jabai waila, duƕe mik slahis? 24 þanuh insandida ina
Annas gabundanana du Kajafin, þamma maistin gudjin. 25 iþ Sei-
mon Paitrus was standands jah warmjands sik. þaruh qeþun du
imma: niu jah þu þize siponje þis is? iþ is afaiaik jah qaþ: ne,
ni im. 26 qaþ sums þize skalke þis maistins gudjins, sah niþjis
was þammei afmaimait Paitrus auso: niu þuk saƕ ik in aurtigarda
miþ imma? 27 þaruh aftra afaiaik Paitrus, jah suns hana hrukida.
28 iþ eis tauhun Iesu fram Kajafin in praitoriaun. þanuh was
maurgins. iþ eis ni iddjedun in praitoria, ei ni bisaulnodedeina,
ak matidedeina pasxa. 29 þaruh atiddja ut Peilatus du im jah qaþ:
ƕo wrohe bairiþ ana þana mannan? 30 andhofun jah qeþun du
imma: nih wesi sa ubiltojis, ni þau weis atgebeima þus ina. 31 þa-
ruh qaþ im Peilatus: nimiþ ina jus jah bi witoda izwaramma stojiþ
ina. iþ eis qeþunuh du imma Iudaieis: unsis ni skuld ist usqiman
manne ainummehun. 32 ei waurd fraujins usfullnodedi, þatei qaþ,
bandwjands ƕileikamma dauþau skulda gaswiltan. 33 < þaruh >
galaiþ in praitauria aftra Peilatus jah wopida Iesu qaþuh imma:
þu is þiudans Iudaie? 34 andhof Iesus: abu þus silbin þu þata
qiþis þau anþarai þus qeþun bi mik? 35 andhof Peilatus: waitei
ik Iudaius im? so þiuda þeina jah gudjans anafulhun þuk mis;
ƕa gatawides? 36 andhof Iesus: þiudangardi meina nist us þamma
fairƕau; iþ us þamma fairƕau wesi meina þiudangardi, aiþþau and-
bahtos meinai usdaudidedeina, ei ni galewiþs wesjau Iudaium.

XVIII, 20. gudhusa] CA, *mit ausgeschriebenem* gud-. — 22. at-standands] standands CA. *Das Simplex sinnlos. Wenn L 1,19* ὁ παρεστηκὼς ἐνώπιον τοῦ θεοῦ *durch* sa standands in andwairþja gudis *übersetzt wird, so ist das nur möglich, weil die adverbielle Bestimmung das Verbalpräfix einigermaßen ersetzt* (*doch vgl. Mc 15,39*). *Alleinstehendes* παρεστὼς παρεστηκὼς *wird durch das Kompositum übertragen, vgl. Mc 14,47.70 15,35.* — 36. usdaudidedeina] usdaudedideina CA.

ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις· νῦν δὲ ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν
ἐντεῦθεν. 37 εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ Πειλᾶτος· οὐκοῦν βασιλεὺς εἶ σύ;
ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς· σὺ λέγεις ὅτι βασιλεύς εἰμι ἐγώ. ἐγὼ εἰς τοῦτο
γεγέννημαι καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον ἵνα μαρτυρήσω τῇ
ἀληθείᾳ· πᾶς ὁ ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας ἀκούει μου τῆς φωνῆς. 38 λέγει
αὐτῷ ὁ Πειλᾶτος· τί ἐστιν ἡ ἀλήθεια; καὶ τοῦτο εἰπὼν πάλιν ἐξῆλθεν
πρὸς τοὺς Ἰουδαίους καὶ λέγει αὐτοῖς· ἐγὼ οὐδεμίαν αἰτίαν εὑρίσκω ἐν
αὐτῷ. 39 ἔστιν δὲ συνήθεια ὑμῖν ἵνα ἕνα ὑμῖν ἀπολύσω ἐν τῷ πάσχα·
βούλεσθε οὖν ἵνα ἀπολύσω ὑμῖν τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων; 40 ἐκραύ-
γασαν οὖν πάλιν πάντες λέγοντες· μὴ τοῦτον, ἀλλὰ τὸν Βαραββᾶν. ἦν
δὲ ὁ Βαραββᾶς λῃστής.

XIX.

1 Τότε οὖν ἔλαβεν ὁ Πειλᾶτος τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐμαστίγωσεν. 2 καὶ
οἱ στρατιῶται πλέξαντες στέφανον ἐξ ἀκανθῶν ἐπέθηκαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν
κεφαλὴν καὶ ἱμάτιον πορφυροῦν περιέβαλον αὐτόν, 3 καὶ ἔλεγον·
χαῖρε, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων· καὶ ἐδίδουν αὐτῷ ῥαπίσματα. 4 ἐξῆλ-
θεν πάλιν ἔξω ὁ Πειλᾶτος καὶ λέγει αὐτοῖς· ἴδε ἄγω ὑμῖν αὐτὸν ἔξω,
ἵνα γνῶτε ὅτι ἐν αὐτῷ οὐδεμίαν αἰτίαν εὑρίσκω. 5 ἐξῆλθεν οὖν ἔξω ὁ
Ἰησοῦς φορῶν τὸν ἀκάνθινον στέφανον καὶ τὸ πορφυροῦν ἱμάτιον. καὶ
λέγει αὐτοῖς· ἴδε ὁ ἄνθρωπος. 6 ὅτε οὖν εἶδον αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ
οἱ ὑπηρέται, ἐκραύγασαν λέγοντες· σταύρωσον, σταύρωσον αὐτόν. λέγει
αὐτοῖς ὁ Πειλᾶτος· λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς καὶ σταυρώσατε· ἐγὼ γὰρ οὐχ
εὑρίσκω ἐν αὐτῷ αἰτίαν. 7 ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· ἡμεῖς νόμον
ἔχομεν, καὶ κατὰ τὸν νόμον ἡμῶν ὀφείλει ἀποθανεῖν, ὅτι ἑαυτὸν θεοῦ
υἱὸν ἐποίησεν. 8 ὅτε οὖν ἤκουσεν ὁ Πειλᾶτος τοῦτον τὸν λόγον, μᾶλ-
λον ἐφοβήθη, 9 καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν καὶ λέγει τῷ
Ἰησοῦ· πόθεν εἶ σύ; ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπόκρισιν οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ. 10 λέγει
οὖν αὐτῷ ὁ Πειλᾶτος· ἐμοὶ οὐ λαλεῖς; οὐκ οἶδας ὅτι ἐξουσίαν ἔχω
σταυρῶσαί σε καὶ ἐξουσίαν ἔχω ἀπολῦσαί σε; 11 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς·
οὐκ εἶχες ἐξουσίαν οὐδεμίαν κατ' ἐμοῦ, εἰ μὴ ἦν σοι δεδομένον ἄνωθεν·
διὰ τοῦτο ὁ παραδιδούς μέ σοι μείζονα ἁμαρτίαν ἔχει. 12 ἐκ τούτου
ἐζήτει ὁ Πειλᾶτος ἀπολῦσαι αὐτόν· οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ἔκραζον λέγοντες·
ἐὰν τοῦτον ἀπολύσῃς, οὐκ εἶ φίλος τοῦ Καίσαρος· πᾶς ὁ βασιλέα ἑαυτὸν
ποιῶν ἀντιλέγει τῷ Καίσαρι. 13 ὁ οὖν Πειλᾶτος ἀκούσας τούτων ....

XVIII, 38. ἡ ἀλήθεια] V min, ἀλήθεια *K. — 39. βούλεσθε οὖν ἵνα] SinKUYΠ, βούλ. οὖν *K. — ἀπολύσω ὑμῖν] SinABDsuppKLUXYΠ it vg, ὑμῖν ἀπ. *K. — XIX, 2. αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κεφαλήν] AUΠ, αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ *K abff²g vg: *imposuerunt capiti eius*. — , ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ G, *super* c *in* q *caput eius*. — 4. ἐξῆλθεν] SinDsuppΓ min acefgq, ἐξ. οὖν *K bff². — 5. ἔξω ὁ Ἰησοῦς] KUΛΠ q, ὁ Ἰης. ἔξω *K.

iþ nu þiudangardi meina nist þaþro. 37 þaruh qaþ imma Peilatus:
an nuh þiudans is þu? andhafjands Iesus < qaþ >: þu qiþis ei
þiudans im ik. ik du þamma gabaurans im jah du þamma qam in
þamma fairƕau ei weitwodjau sunjai. ƕazuh saei ist sunjos, hau-
seiþ stibnos meinaizos. 38 þanuh qaþ imma Peilatus: ƕa ist so
sunja! jah þata qiþands < aftra > galaiþ ut du Iudaium jah qaþ
im: ik ainohun fairino ni bigita in þamma. 39 iþ ist biuhti izwis
ei ainana izwis fraletau in pasxa; wileidu nu ei fraletau izwis þana
þiudan Iudaie? 40 iþ eis hropidedun aftra allai qiþandans: ne
þana, ak Barabban; sah þan was sa Barabba waidedja.

XIX.

1 Þanuh þan nam Peilatus Iesu jah usblaggw. 2 jah þai ga-
drauhteis uswundun wipja us þaurnum jah galagidedun imma ana
haubid jah wastjai paurpurodai gawasidedun ina, 3 jah qeþun:
hails þiudans Iudaie! jah gebun imma slahins lofin. 4 atiddja
aftra ut Peilatus jah qaþ im: sai, attiuha izwis ina ut, ei witeiþ
þatei in imma ni ainohun fairino bigat. 5 þaruh usiddja ut Iesus
bairands þana þaurneinan waip jah þo paurpurodon wastja. jah
qaþ im: < sai > sa ist sa manna. 6 þaruh biþe seƕun ina þai
maistans gudjans jah andbahtos, hropidedun qiþandans: ushramei,
ushramei ina! qaþ im Peilatus: nimiþ ina jus jah hramjiþ. iþ ik
fairina in imma ni bigita. 7 andhofun imma Iudaieis: weis witoþ
aihum, jah bi þamma witoda unsaramma skal gaswiltan, unte sik
silban gudis sunu gatawida. 8 biþe gahausida Peilatus þata waurd,
mais ohta sis. 9 jah galaiþ in praitauria aftra jah qaþ du Iesua:
ƕaþro is þu? iþ Iesus andawaurdi ni gaf imma. 10 þaruh qaþ
imma Peilatus: du mis ni rodeis? niu waist þatei waldufni aih
ushramjan þuk jah waldufni aih fraletan þuk? 11 andhof Iesus:
ni aihtedeis waldufnje ainhun ana mik, nih wesi þus atgiban iu-
paþro; duhþe sa galewjands mik þus maizein frawaurht habaid.
12 Framuh þamma sokida Peilatus fraletan ina. iþ Iudaieis hro-
pidedun qiþandans: jabai þana fraletis, ni is frijonds kaisara; sa-
ƕazuh izei þiudan sik silban taujiþ, andstandiþ kaisara. 13 þanuh
Peilatus hausjands þize . . . . .

XVIII, 38. aftra galaiþ ut] *Kauffmann ZZ. 31,189, vgl. J 19,4.* — XIX, 2. wipja] wippja CA, *doch vgl. Mc 15,17.* — 5. sai sa ist sa manna] *vgl.* Skeir. I: sai sa ist wiþrus gudis · ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ *J 1,29*; sai ist *Kauffmann ZZ. 31,188.*

— 7. θεοῦ υἱόν] SΓΔΛ, υἱὸν θεοῦ *K. — 13. τούτων (τῶν λόγων)] DsuppEHISYΓΔ, τῶν λόγων τούτων SinABLM.

Εὐαγγέλιον κατὰ Λούκαν.

I.

1 Ἐπειδήπερ πολλοὶ ἐπεχείρηcαν ἀνατάξαcθαι διήγηcιν περὶ τῶν
πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν πραγμάτων, 2 καθὼc παρέδοcαν ἡμῖν οἱ
ἀπ' ἀρχῆc αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου, 3 ἔδοξεν κἀμοὶ
παρηκολουθηκότι ἄνωθεν πᾶcιν ἀκριβῶc καθεξῆc coι γράψαι, κράτιcτε
Θεόφιλε, 4 ἵνα ἐπιγνῷc περὶ ὧν κατηχήθηc λόγων τὴν ἀcφάλειαν.
5 ἐγένετο ἐν ταῖc ἡμέραιc Ἡρώδου τοῦ βαcιλέωc τῆc Ἰουδαίαc ἱερεύc
τιc ὀνόματι Ζαχαρίαc ἐξ ἐφημερίαc Ἀβιά, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἐκ τῶν
θυγατέρων Ἀαρών, καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆc Ἐλιcάβετ. 6 ἦcαν δὲ δίκαιοι
ἀμφότεροι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, πορευόμενοι ἐν πάcαιc ταῖc ἐντολαῖc καὶ
δικαιώμαcιν τοῦ κυρίου ἄμεμπτοι. 7 καὶ οὐκ ἦν αὐτοῖc τέκνον, καθότι
ἦν ἡ Ἐλιcάβετ cτεῖρα, καὶ ἀμφότεροι προβεβηκότεc ἐν ταῖc ἡμέραιc
αὐτῶν ἦcαν. 8 ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἱερατεύειν αὐτὸν ἐν τῇ τάξει τῆc
ἐφημερίαc αὐτοῦ ἔναντι τοῦ θεοῦ, 9 κατὰ τὸ ἔθοc τῆc ἱερατείαc ἔλαχεν
τοῦ θυμιᾶcαι εἰcελθὼν εἰc τὸν ναὸν τοῦ κυρίου, 10 καὶ πᾶν τὸ πλῆθοc
ἦν τοῦ λαοῦ προcευχόμενον ἔξω τῇ ὥρᾳ τοῦ θυμιάματοc. 11 ὤφθη
δὲ αὐτῷ ἄγγελοc κυρίου ἑcτὼc ἐκ δεξιῶν τοῦ θυcιαcτηρίου τοῦ θυμιά-
ματοc. 12 καὶ ἐταράχθη Ζαχαρίαc ἰδών, καὶ φόβοc ἐπέπεcεν ἐπ' αὐτόν.
13 εἶπεν δὲ πρὸc αὐτὸν ὁ ἄγγελοc· μὴ φοβοῦ, Ζαχαρία, διότι εἰcη-
κούcθη ἡ δέηcίc cου, καὶ ἡ γυνή cου Ἐλιcάβετ γεννήcει υἱόν coι, καὶ
καλέcειc τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννην. 14 καὶ ἔcται coι χαρὰ καὶ ἀγαλλία-
cιc, καὶ πολλοὶ ἐπὶ τῇ γενέcει αὐτοῦ χαρήcονται. 15 ἔcται γὰρ μέγαc
ἐνώπιον τοῦ κυρίου καὶ οἶνον καὶ cίκερα οὐ μὴ πίῃ καὶ πνεύματοc
ἁγίου πληcθήcεται ἔτι ἐκ κοιλίαc μητρὸc αὐτοῦ, 16 καὶ πολλοὺc τῶν
υἱῶν Ἰcραὴλ ἐπιcτρέψει ἐπὶ κύριον τὸν θεὸν αὐτῶν· 17 καὶ αὐτὸc
προελεύcεται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἡλιοῦ, ἐπιcτρέψαι
καρδίαc πατέρων ἐπὶ τέκνα καὶ ἀπειθεῖc ἐν φρονήcει δικαίων, ἑτοιμάcαι
κυρίῳ λαὸν κατεcκευαcμένον. 18 καὶ εἶπεν Ζαχαρίαc πρὸc τὸν ἄγγελον·
κατὰ τί γνώcομαι τοῦτο; ἐγὼ γάρ εἰμι πρεcβύτηc καὶ ἡ γυνή μου προ-
βεβηκυῖα ἐν ταῖc ἡμέραιc αὐτῆc. 19 καὶ ἀποκριθεὶc ὁ ἄγγελοc εἶπεν

I, 5. Ἀαρών] *Aharon mitunter in lat. Hss.* — Ἐλιcάβετ] *K *I *H; -βεθ *-beth* D (*s. T.*) cfq vg; -ει- *stets* B, *meist* Sin, *vereinselt* CD. — 7. ἦν ἡ Ἐλιcάβετ] SinBDLXΔΞ it vg, Ἐλιc. ἦν *K. — 14. coὶ χαρά] D Orig., χαρά coι *K.

Änderung nach V. 21. — 15. in wambai] *nach V. 44*; *vgl. in utero* cl, *in ventre* e. — 18. kunnum] *Plural wegen des flg.* ik jah qens meina.

Aiwaggeljo þairh Lukan anastodeiþ.

I.

1 Unte raihtis managai dugunnun meljan insaht bi þos gafulla-
weisidons in uns waihtins, 2 swaswe anafulhun unsis þaiei fram
frumistin silbasiunjos jah andbahtos wesun þis waurdis; 3 galei-
kaida jah mis [jah ahmin weihamma] fram anastodeinai allaim
glaggwuba afarlaistjandin gahahjo þus meljan, batista Þaiaufeilu,
4 ei gakunnais þize bi þoei galaisiþs is waurde astaþ. 5 was in
dagam Herodes þiudanis Iudaias gudja namin Zakarias, us afar
Abijins, jah qeins is us dauhtrum Aharons, jah namo izos Aileisa-
baiþ. 6 wesunuh þan garaihta ba in andwairþja gudis, gaggandona
in allaim anabusnim jah garaihteim fraujins unwaha. 7 jah ni was
im barne, unte was Aileisabaiþ stairo, jah ba framaldra dage seinaize
wesun. 8 warþ þan, miþþanei gudjinoda is in wikon kunjis seinis
in andwairþja gudis, 9 bi biuhtja gudjinassaus hlauts imma urrann
du saljan, atgaggands in alh fraujins, 10 jah alls biuhma was mana-
geins beidandans uta ƕeilai þwmiamins. 11 warþ þan imma in
siunai aggilus fraujins standands af taihswon hunslastadis þwmi-
amins. 12 jah gadrobnoda Zakarias gasaiƕands, jah agis disdraus
ina. 13 qaþ þan du imma sa aggilus: ni ogs þus, Zakaria, duþe
ei andhausida ist bida þeina, jah qens þeina Aileisabaiþ gabairid
sunu þus, jah haitais namo is Iohannen. 14 jah wairþiþ þus faheds
jah swegniþa, jah managai in gabaurþai is faginond. 15 wairþiþ
auk mikils in andwairþja fraujins jah wein jah leiþu ni drigkid
jah ahmins weihis gafulljada nauhþan in wambai aiþeins seinaizos,
16 jah managans suniwe Israelis gawandeiþ du fraujin guda ize.
17 jah silba fauraqimid in andwairþja is in ahmin jah mahtai Hai-
leiins gawandjan hairtona attane du barnam jah untalans in frodein
garaihtaize, manwjan fraujin managein gafahrida. 18 jah qaþ Za-
karias du þamma aggilau: biƕe kunnum þata? ik raihtis im sineigs,
jah qens meina framaldrozei in dagam seinaim. 19 jah andhafjands

I, 5. gudja] gudji CA. — qeins] CA *für* qens.

Überschrift: aiwaggeljo þairh Lukan anastodeiþ] *Nur in lat. Hss. 'incipit', jedoch stets an der Spitze. Die ursprüngliche Form der Überschrift hat die Salzburg-Wiener Alkuin-Hs. erhalten*: aiwaggeljo þairh Lokan.

I, 3. jah ahmin weihamma] *Zusatz nach Apg. 15,28*: ἔδοξεν γὰρ τῷ πνεύματι ἁγίῳ καὶ ἡμῖν; *vgl.* bg[1]q. — 10. beidandans]

αὐτῷ· ἐγώ εἰμι Γαβριὴλ ὁ παρεςτηκὼς ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, καὶ ἀπεςτάλην
λαλῆςαι πρὸς cὲ καὶ εὐαγγελίςαςθαί coι ταῦτα· 20 καὶ ἰδοὺ ἔcῃ ςιωπῶν
καὶ μὴ δυνάμενος λαλῆςαι ἄχρι ἧς ἡμέρας γένηται ταῦτα, ἀνθ' ὧν οὐκ
ἐπίςτευςας τοῖς λόγοις μου, οἵτινες πληρωθήςονται εἰς τὸν καιρὸν αὐτῶν.
21 καὶ ἦν ὁ λαὸς προςδοκῶν τὸν Ζαχαρίαν, καὶ ἐθαύμαζον ἐν τῷ χρο-
νίζειν αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ. 22 ἐξελθὼν δὲ οὐκ ἠδύνατο λαλῆςαι αὐτοῖς,
καὶ ἐπέγνωςαν ὅτι ὀπταςίαν ἑώρακεν ἐν τῷ ναῷ· καὶ αὐτὸς ἦν δια-
νεύων αὐτοῖς καὶ διέμενεν κωφός. 23 καὶ ἐγένετο ὡς ἐπλήςθηςαν αἱ
ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. 24 μετὰ
δὲ ταύτας τὰς ἡμέρας ςυνέλαβεν Ἐλιςάβετ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ περιέ-
κρυβεν ἑαυτὴν μῆνας πέντε, λέγουςα 25 ὅτι οὕτως μοι πεποίηκεν ὁ
κύριος ἐν ἡμέραις αἷς ἐπεῖδεν ἀφελεῖν τὸ ὄνειδός μου ἐν ἀνθρώποις.
26 ἐν δὲ τῷ μηνὶ τῷ ἕκτῳ ἀπεςτάλη ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ ὑπὸ τοῦ θεοῦ
εἰς πόλιν τῆς Γαλιλαίας ᾗ ὄνομα Ναζαρέθ, 27 πρὸς παρθένον μεμνη-
ςτευμένην ἀνδρὶ ᾧ ὄνομα Ἰωςήφ, ἐξ οἴκου Δαυείδ, καὶ τὸ ὄνομα τῆς
παρθένου Μαριάμ. 28 καὶ εἰςελθὼν ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτὴν εἶπεν· χαῖρε,
κεχαριτωμένη, ὁ κύριος μετὰ ςοῦ, εὐλογημένη cὺ ἐν γυναιξίν. 29 ἡ δὲ
ἰδοῦςα διεταράχθη ἐπὶ τῷ λόγῳ αὐτοῦ καὶ διελογίζετο ποταπὸς εἴη ὁ
ἀςπαςμὸς οὗτος. 30 καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος αὐτῇ· μὴ φοβοῦ, Μαριάμ·
εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ θεῷ. 31 καὶ ἰδοὺ ςυλλήψῃ ἐν γαςτρὶ καὶ
τέξῃ υἱόν καὶ καλέςεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰηςοῦν. 32 οὗτος ἔςται μέγας
καὶ υἱὸς ὑψίςτου κληθήςεται, καὶ δώςει αὐτῷ κύριος ὁ θεὸς τὸν θρόνον
Δαυεὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, 33 καὶ βαςιλεύςει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακὼβ εἰς
τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βαςιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔςται τέλος. 34 εἶπεν δὲ
Μαριὰμ πρὸς τὸν ἄγγελον· πῶς ἔςται τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώςκω;
35 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῇ· πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύςεται ἐπὶ
cέ, καὶ δύναμις ὑψίςτου ἐπιςκιάςει coι· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον
κληθήςεται υἱὸς θεοῦ. 36 καὶ ἰδοὺ Ἐλιςάβετ ἡ ςυγγενής ςου καὶ αὐτὴ
ςυνειληφυῖα υἱὸν ἐν γήρει αὐτῆς, καὶ οὗτος μὴν ἕκτος ἐςτὶν αὐτῇ τῇ
καλουμένῃ ςτείρᾳ· 37 ὅτι οὐκ ἀδυνατήςει παρὰ τῷ θεῷ πᾶν ῥῆμα.
38 εἶπεν δὲ Μαριάμ· ἰδοὺ ἡ δούλη κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά
ςου. καὶ ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος. 39 ἀναςτᾶςα δὲ Μαριὰμ ἐν

I, 26. Ναζαρέθ] ***die älteste Form der Rezension*** *K, ***nämlich*** K[I] ***hat*** -εθ, ***die jüngern Formen***, K[x] ***und*** K[r] ***schreiben*** -ετ. ***Rez.*** *H ***scheint*** -ετ, ***Rez.*** *I -εθ ***geschrieben zu haben.*** — 37. παρὰ τῷ θεῷ] *K ***apud deum*** adf vg, παρὰ τοῦ θεοῦ Sin*BDLΞ, τῷ θεῷ min ***deo*** bceff[2]lq.

---

izai] ***Übersetzungsvariante. Sie findet sich allein in*** abeff[2]lq: ***quod*** (e ***quia***) ***sic benedixisset*** (e ***benedixit***) ***eam***; ***wie in*** got ***ist sie mit dem ursprünglichen Text kombiniert***: ***qualis esset ista salutatio et quod sic benedixisset eam*** g[1]; f ***stimmt zu*** got, ***vgl. Einleitung.***

sa aggilus qaþ du imma: ik im Gabriel sa standands in andwairþja
gudis, jah insandiþs im rodjan du þus jah wailamerjan þus þata.
20 jah < sai > sijais þahands jah ni magands rodjan und þana
dag ei wairþai þata, duþe ei ni galaubides waurdam meinaim, þoei
usfulljanda in mela seinamma. 21 jah was managei beidandans
Zakariins, jah sildaleikidedun ƕa latidedi ina in þizai alh. 22 us-
gaggands þan ni mahta du im rodjan, jah froþun þammei siun
gasaƕ in alh; jah silba was bandwjands im jah was dumbs. 23 jah
warþ, biþe usfullnodedun dagos andbahteis is, galaiþ du garda sei-
namma. 24 afaruh þan þans dagans inkilþo warþ Aileisabaiþ qens
is jah galaugnida sik menoþs fimf, qiþandei: 25 þatei swa mis
gatawida frauja in dagam þaimei insaƕ afniman idweit mein in
mannam. 26 þanuh þan in menoþ saihstin insandiþs was aggilus
Gabriel fram guda in baurg Galeilaias sei haitada Nazaraiþ, 27 du
magaþai in fragibtim abin, þizei namo Iosef, us garda Daweidis,
jah namo þizos magaþais Mariam. 28 jah galeiþands inn sa aggilus
du izai qaþ: fagino, anstai audahafta, frauja miþ þus; þiuþido þu
in qinom. 29 iþ si gasaiƕandei gaþlahsnoda bi innatgahtai is jah
þahta sis ƕeleika wesi so goleins [þatei swa þiuþida izai]. 30 jah
qaþ aggilus du izai: ni ogs þus, Mariam, bigast auk anst fram guda.
31 jah sai, ganimis in kilþein jah gabairis sunu jah haitais namo
is Iesu. 32 sah wairþiþ mikils jah sunus hauhistins haitada, jah
gibid imma frauja guþ stol Daweidis attins is. 33 jah þiudanoþ
ufar garda Iakobis in ajukduþ, jah þiudinassaus is ni wairþiþ an-
deis. 34 qaþ þan Mariam du þamma aggilau: ƕaiwa sijai þata,
þandei aban ni kann? 35 jah andhafjands sa aggilus qaþ du izai:
ahma weihs atgaggiþ ana þuk, jah mahts hauhistins ufarskadweid
þus, duþe ei < jah > saei gabairada weihs haitada sunus gudis.
36 jah sai, Aileisabaiþ niþjo þeina, jah so inkilþo sunau in aldomin
seinamma, jah sa menoþs saihsta ist izai sei haitada stairo, 37 unte
nist unmahteig guda ainhun waurde. 38 qaþ þan Mariam: sai,
þiwi fraujins, wairþai mis bi waurda þeinamma. jah galaiþ fairra
izai sa aggilus. 39 usstandandei þan Mariam in þaim dagam iddja

---

I, 23. dagos] dagis CA. — 29. innatgahtai] innagahtai CA, *mit Spuren eines übergeschriebenen* t *vor* g. — ƕeleika] CA *für* ƕileika, *vgl. EB. § 22 D.*

I, 20. und þana dag ei] *vgl. usque in diem quo* it vg, *ähnlich auch* D. — 21. ƕa latidedi ina] *für* ἐν τῷ χρονίζειν αὐτόν: *der Übersetzer faßte* αὐτόν *fälschlich als Objekt.* — 29. bi innatgahtai is] *Änderung durch das vorausgehende* ἰδοῦσα *veranlaßt*; *sie stimmt zu: in introitu eius* abff^{2}g^{1}q, *ad introitum eius* e. — þatei swa þiuþida

ταῖϲ ἡμέραιϲ ταύταιϲ ἐπορεύθη εἰϲ τὴν ὀρεινὴν μετὰ ϲπουδῆϲ εἰϲ πόλιν
Ἰούδα, 40 καὶ εἰϲῆλθεν εἰϲ τὸν οἶκον Ζαχαρίου καὶ ἠϲπάϲατο τὴν Ἐλι-
ϲάβετ. 41 καὶ ἐγένετο, ὡϲ ἤκουϲεν ἡ Ἐλιϲάβετ τὸν ἀϲπαϲμὸν τῆϲ
Μαρίαϲ, ἐϲκίρτηϲεν τὸ βρέφοϲ ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆϲ· καὶ ἐπλήϲθη πνεύ-
ματοϲ ἁγίου ἡ Ἐλιϲάβετ, 42 καὶ ἀνεφώνηϲεν φωνῇ μεγάλῃ καὶ εἶπεν·
εὐλογημένη ϲὺ ἐν γυναιξίν, καὶ εὐλογημένοϲ ὁ καρπὸϲ τῆϲ κοιλίαϲ ϲου.
43 καὶ πόθεν μοι τοῦτο, ἵνα ἔλθῃ ἡ μήτηρ τοῦ κυρίου μου πρόϲ μέ;
44 ἰδοὺ γὰρ ὡϲ ἐγένετο ἡ φωνὴ τοῦ ἀϲπαϲμοῦ ϲου εἰϲ τὰ ὦτά μου,
ἐϲκίρτηϲεν τὸ βρέφοϲ ἐν ἀγαλλιάϲει ἐν τῇ κοιλίᾳ μου. 45 καὶ μακαρία
ἡ πιϲτεύϲαϲα ὅτι ἔϲται τελείωϲιϲ τοῖϲ λελαλημένοιϲ αὐτῇ παρὰ κυρίου.
46 καὶ εἶπεν Μαριάμ· μεγαλύνει ἡ ψυχή μου τὸν κύριον, 47 καὶ ἠγαλ-
λίαϲεν τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ θεῷ τῷ ϲωτῆρί μου, 48 ὅτι ἐπέβλεψεν
ἐπὶ τὴν ταπείνωϲιν τῆϲ δούληϲ αὐτοῦ. ἰδοὺ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν μακα-
ριοῦϲίν με πᾶϲαι αἱ γενεαί, 49 ὅτι ἐποίηϲέν μοι μεγαλεῖα ὁ δυνατόϲ·
καὶ ἅγιον τὸ ὄνομα αὐτοῦ, 50 καὶ τὸ ἔλεοϲ αὐτοῦ εἰϲ γενεὰϲ γενεῶν
τοῖϲ φοβουμένοιϲ αὐτόν. 51 ἐποίηϲεν κράτοϲ ἐν βραχίονι αὐτοῦ, διεϲκόρ-
πιϲεν ὑπερηφάνουϲ διανοίᾳ καρδίαϲ αὐτῶν, 52 καθεῖλεν δυνάϲταϲ ἀπὸ
θρόνων καὶ ὕψωϲεν ταπεινούϲ, 53 πεινῶνταϲ ἐνέπληϲεν ἀγαθῶν καὶ
πλουτοῦνταϲ ἐξαπέϲτειλεν κενούϲ. 54 ἀντελάβετο Ἰϲραὴλ παιδὸϲ αὐτοῦ,
μνηϲθῆναι ἐλέουϲ, 55 καθὼϲ ἐλάληϲεν πρὸϲ τοὺϲ πατέραϲ ἡμῶν, τῷ
Ἀβραὰμ καὶ τῷ ϲπέρματι αὐτοῦ εἰϲ τὸν αἰῶνα. 56 ἔμεινεν δὲ Μαριὰμ
ϲὺν αὐτῇ ὡϲεὶ μῆναϲ τρεῖϲ καὶ ὑπέϲτρεψεν εἰϲ τὸν οἶκον αὐτῆϲ. 57 τῇ
δὲ Ἐλιϲάβετ ἐπλήϲθη ὁ χρόνοϲ τοῦ τεκεῖν αὐτήν, καὶ ἐγέννηϲεν υἱόν.
58 καὶ ἤκουϲαν οἱ περίοικοι καὶ οἱ ϲυγγενεῖϲ αὐτῆϲ ὅτι ἐμεγάλυνεν
κύριοϲ τὸ ἔλεοϲ αὐτοῦ μετ' αὐτῆϲ, καὶ ϲυνέχαιρον αὐτῇ. 59 καὶ ἐγέ-
νετο ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ ἦλθον περιτεμεῖν τὸ παιδίον καὶ ἐκάλουν
αὐτὸ ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸϲ αὐτοῦ Ζαχαρίαν. 60 καὶ ἀποκριθεῖϲα
ἡ μήτηρ αὐτοῦ εἶπεν· οὐχί, ἀλλὰ κληθήϲεται Ἰωάννηϲ. 61 καὶ εἶπον
πρὸϲ αὐτὴν ὅτι οὐδείϲ ἐϲτιν ἐν τῇ ϲυγγενείᾳ ϲου ὃϲ καλεῖται τῷ ὀνό-
ματι τούτῳ. 62 ἐνένευον δὲ τῷ πατρὶ αὐτοῦ τὸ τί ἂν θέλοι καλεῖϲθαι
αὐτόν. 63 καὶ αἰτήϲαϲ πινακίδιον ἔγραψεν λέγων· Ἰωάννηϲ ἐϲτὶν τὸ
ὄνομα αὐτοῦ. καὶ ἐθαύμαϲαν πάντεϲ. 64 ἀνεῴχθη δὲ τὸ ϲτόμα αὐτοῦ
παραχρῆμα καὶ ἡ γλῶϲϲα αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει εὐλογῶν τὸν θεόν. 65 καὶ
ἐγένετο ἐπὶ πάνταϲ φόβοϲ τοὺϲ περιοικοῦνταϲ αὐτόν, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ
ὀρεινῇ τῆϲ Ἰουδαίαϲ διελαλεῖτο πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα, 66 καὶ ἔθεντο
πάντεϲ οἱ ἀκούϲαντεϲ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν, λέγοντεϲ· τί ἄρα τὸ παιδίον

I, 50. εἰϲ γενεὰϲ γενεῶν] AC[2]DEGHKUVΓΔΠ bc, εἰϲ γενεὰν καὶ γενεὰν SinFMOS ff[2]g[1]lq. — 59. ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ] SinBCDLΞ it pler. vg, ἐν τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ *K. — 62. αὐτόν] *K, αὐτό SinBDFG. — 65. αὐτόν] D, αὐτοῦ Π, αὐτούϲ *K.

in bairgahein sniumundo in baurg Iudins, 40 jah galaiþ in gard
Zakariins jah golida Aileisabaiþ. 41 jah warþ, swe hausida Ailei-
sabaiþ golein Mariins, lailaik barn in qiþau izos, jah gafullnoda
ahmins weihis Aileisabaiþ, 42 jah ufwopida stibnai mikilai jah
qaþ: þiuþido þu in qinom, jah þiuþido akran qiþaus þeinis. 43 jah
ƕaþro mis þata, ei qemi aiþei fraujins meinis at mis? 44 sai allis,
sunsei warþ stibna goleinais þeinaizos in ausam meinaim, lailaik
þata barn in swigniþai in wambai meinai. 45 jah audaga so galaub-
jandei þatei wairþiþ ustauhts þize rodidane izai fram fraujin. 46 jah
qaþ Mariam: mikileid saiwala meina fraujan, 47 jah swegneid ahma
meins du guda nasjand meinamma. 48 unte insaƕ du hnaiweinai
þiujos seinaizos; sai allis, fram himma nu audagjand mik alla kunja.
49 unte gatawida mis mikilein sa mahteiga, jah weih namo is. 50 jah
armahairtei is in aldins alde þaim ogandam ina. 51 gatawida swin-
þein in arma seinamma, distahida mikilþuhtans gahugdai hairtins
seinis; 52 gadrausida mahteigans af stolam jah ushauhida gahnai-
widans; 53 gredagans gasoþida þiuþe jah gabignandans insandida
lausans. 54 hleibida Israela þiumagu seinamma, gamunands arma-
hairteins, 55 swaswe rodida du attam unsaraim Abrahama jah frai-
wa is und aiw. 56 gastoþ þan Mariam miþ izai swe menoþ*s* þrins
jah gawandida sik du garda seinamma. 57 iþ Aileisabaiþ usfull-
noda mel du bairan jah gabar sunu. 58 jah hausidedun bisitands
jah ganiþjos izos, unte gamikilida frauja armahairtein seina bi izai,
jah miþfaginodedun izai. 59 jah warþ in daga ahtudin, qemun
bimaitan þata barn jah haihaitun ina afar namin attins is Zakarian.
60 jah andhafjandei so aiþei is qaþ: ne, ak haitaidau Iohannes.
61 jah qeþun du izai þatei ni ainshun ist in kunja þeinamma saei
haitaidau þamma namin. 62 gabandwidedun þan attin is, þata
ƕaiwa wildedi haitan ina. 63 iþ is sokjands spilda [nam] ga[h]me-
lida qiþands: Iohannes ist namo is; jah sildaleikidedun allai. 64 us-
luknoda þan munþs is suns jah tuggo is, jah rodida þiuþjands guþ.
65 jah warþ ana allaim agis þaim bisitandam ina, jah in allai bair-
gahein Iudaias merida wesun alla þo waurda. 66 jah galagidedun
allai þai hausjandans in hairtin seinamma qiþandans: ƕa skuli þata

---

I, 54. þiumagu] CA *für* þiumagau. — 55. fraiwa] fraiw CA. — 63. gahmelida] CA; *vgl. k 8,18, EB. § 232.* — 65. bisitandam] bisitandandam CA.

I, 63. nam gahmelida] *Vgl.* bcff^{2}g^{1}lqr: *et accepit pugillarem* (ff^2 *-es*) *et scripsit, wo 'et accepit' das griech.* καὶ αἰτήσας *ersetzt. In* got *ist diese Variante mit dem Wortlaut des ursprüngl. Textes verschmolzen worden.*

τοῦτο ἔϲται; καὶ γὰρ χεὶρ κυρίου ἦν μετ' αὐτοῦ. 67 καὶ Ζαχαρίαϲ ὁ
πατὴρ αὐτοῦ ἐπλήϲθη πνεύματοϲ ἁγίου καὶ προεφήτευϲεν λέγων 68 εὐ-
λογητὸϲ κύριοϲ ὁ θεὸϲ τοῦ Ἰϲραήλ, ὅτι ἐπεϲκέψατο καὶ ἐποίηϲεν λύ-
τρωϲιν τῷ λαῷ αὐτοῦ, 69 καὶ ἤγειρεν κέραϲ ϲωτηρίαϲ ἡμῖν ἐν τῷ οἴκῳ
Δαυεὶδ τοῦ παιδὸϲ αὐτοῦ, 70 καθὼϲ ἐλάληϲεν διὰ ϲτόματοϲ τῶν ἁγίων
τῶν ἀπ' αἰῶνοϲ προφητῶν αὐτοῦ, 71 ϲωτηρίαν ἐξ ἐχθρῶν ἡμῶν καὶ
ἐκ χειρὸϲ πάντων τῶν μιϲούντων ἡμᾶϲ, 72 ποιῆϲαι ἔλεοϲ μετὰ τῶν
πατέρων ἡμῶν καὶ μνηϲθῆναι διαθήκηϲ ἁγίαϲ αὐτοῦ, 73 ὅρκον ὃν
ὤμοϲεν πρὸϲ Ἀβραὰμ τὸν πατέρα ἡμῶν, τοῦ δοῦναι ἡμῖν 74 ἀφόβωϲ
ἐκ χειρὸϲ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν ῥυϲθένταϲ λατρεύειν αὐτῷ 75 ἐν ὁϲιότητι
καὶ δικαιοϲύνῃ ἐνώπιον αὐτοῦ πάϲαϲ τὰϲ ἡμέραϲ ἡμῶν. 76 καὶ ϲύ, παι-
δίον, προφήτηϲ ὑψίϲτου κληθήϲῃ· προπορεύϲῃ γὰρ πρὸ προϲώπου
κυρίου ἑτοιμάϲαι ὁδοὺϲ αὐτοῦ, 77 τοῦ δοῦναι γνῶϲιν ϲωτηρίαϲ τῷ λαῷ
αὐτοῦ ἐν ἀφέϲει ἁμαρτιῶν αὐτῶν 78 διὰ ϲπλάγχνα ἐλέουϲ θεοῦ ἡμῶν,
ἐν οἷϲ ἐπιϲκέψεται ἡμᾶϲ ἀνατολὴ ἐξ ὕψουϲ, 79 ἐπιφᾶναι τοῖϲ ἐν ϲκότει
καὶ ϲκιᾷ θανάτου καθημένοιϲ τοῦ κατευθῦναι τοὺϲ πόδαϲ ἡμῶν εἰϲ ὁδὸν
εἰρήνηϲ. 80 τὸ δὲ παιδίον ηὔξανεν καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι καὶ ἦν ἐν
ταῖϲ ἐρήμοιϲ ἕωϲ ἡμέραϲ ἀναδείξεωϲ αὐτοῦ πρὸϲ τὸν Ἰϲραήλ.

II.

1 Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖϲ ἡμέραιϲ ἐκείναιϲ ἐξῆλθεν δόγμα παρὰ Καί-
ϲαροϲ Αὐγούϲτου ἀπογράφεϲθαι πᾶϲαν τὴν οἰκουμένην. 2 αὕτη ἡ ἀπο-
γραφὴ πρώτη ἐγένετο ἡγεμονεύοντοϲ τῆϲ Ϲυρίαϲ Κυρηνίου. 3 καὶ
ἐπορεύοντο πάντεϲ ἀπογράφεϲθαι, ἕκαϲτοϲ εἰϲ τὴν ἰδίαν πόλιν. 4 ἀνέβη
δὲ καὶ Ἰωϲὴφ ἀπὸ τῆϲ Γαλιλαίαϲ ἐκ πόλεωϲ Ναζαρὲθ εἰϲ τὴν Ἰουδαίαν,
εἰϲ πόλιν Δαυεὶδ ἥτιϲ καλεῖται Βηθλεέμ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου
καὶ πατριᾶϲ Δαυείδ, 5 ἀπογράψαϲθαι ϲὺν Μαρίᾳ τῇ μεμνηϲτευμένῃ
αὐτῷ γυναικί, οὔϲῃ ἐγκύῳ. 6 ἐγένετο δὲ ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺϲ ἐκεῖ ἐπλή-
ϲθηϲαν αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν αὐτήν, 7 καὶ ἔτεκεν τὸν υἱὸν αὐτῆϲ τὸν
πρωτότοκον καὶ ἐϲπαργάνωϲεν αὐτὸν καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ,
διότι οὐκ ἦν αὐτοῖϲ τόποϲ ἐν τῷ καταλύματι. 8 καὶ ποιμένεϲ ἦϲαν ἐν
τῇ χώρᾳ τῇ αὐτῇ ἀγραυλοῦντεϲ καὶ φυλάϲϲοντεϲ φυλακὰϲ τῆϲ νυκτὸϲ
ἐπὶ τὴν ποίμνην αὐτῶν. 9 καὶ ἄγγελοϲ κυρίου ἐπέϲτη αὐτοῖϲ, καὶ δόξα
κυρίου περιέλαμψεν αὐτούϲ, καὶ ἐφοβήθηϲαν φόβον μέγαν. 10 καὶ εἶπεν

I, 66. καὶ γάρ] SinBC*DL it vg, καί *K. — 78. ἐπιϲκέψεται] Sin* BL, ἐπεϲκέψατο *K it vg. — II, 5. Μαρίᾳ] *Schreibung des Typus* *I*, Μαριάμ *K. *Vgl. L 2,16.19.* — 9. καὶ ἄγγελοϲ] SinBLΞ eg¹, καὶ ἰδοὺ ἄγγελοϲ *K abcff²lq vg.

Text gedrungene Glosse zu raginondin Saurim (*vgl. L 3,1*); *so Bernhardt, Braune, W. Schulze KZ. 41,168. Heyne hält fälschlich* wisandin kindina Swriais *für das Ursprüngliche.*

barn wairþan? jah þan handus fraujins was miþ imma. 67 jah
Zakarias, atta is, gafullnoda ahmins weihis jah praufetida jah qaþ:
68 þiuþeigs frauja guþ Israelis, unte gaweisoda jah gawaurhta us-
lausein managein seinai, 69 jah urraisida haurn naseinais unsis in
garda Daweidis þiumagaus seinis, 70 swaswe rodida þairh munþ
weihaize þize fram anastodeinai aiwis praufete seinaize, 71 giban
nasein us fijandam unsaraim jah us handau allaize þize hatandane
unsis, 72 taujan armahairtiþa bi attam unsaraim jah gamunan
triggwos weihaizos seinaizos, 73 aiþis þanei swor wiþra Abraham
attan unsarana, ei gebi unsis 74 unagein us handau fijande un-
saraize galausidaim skalkinon imma 75 in sunjai jah garaihtein in
andwairþja is allans dagans unsarans. 76 jah þu, barnilo, praufetus
hauhistins haitaza; fauragaggis auk faura andwairþja fraujins,
manwjan wigans imma, 77 du giban kunþi naseinais managein
is in afleta frawaurhte ize, 78 þairh infeinandein armahairtein
gudis unsaris, in þammei gaweisoþ unsara urruns us hauhiþai,
79 gabairhtjan þaim in riqiza jah skadau dauþus sitandam, du
garaihtjan fotuns unsarans in wig gawairþjis. 80 iþ þata barn wohs
jah swinþnoda ahmin jah was ana auþidom und dag ustaikneinais
seinaizos du Israela.

II.

1 Warþ þan in dagans jainans, urrann gagrefts fram kaisara
Agustau, gameljan allana midjungard. 2 soh þan gilstrameleins
frumista warþ at [wisandin kindina Swriais] raginondin Saurim
Kwreinaiau. 3 jah iddjedun allai, ei melidai weseina, ƕarjizuh in
seinai baurg. 4 Urrann þan jah Iosef us Galeilaia, us baurg Na-
zaraiþ, in Iudaian, in baurg Daweidis sei haitada Beþlahaim, duþe
ei was us garda fadreinais Daweidis, 5 anameljan miþ Mariin sei
in fragiftim was imma qeins, wisandein inkilþon. 6 warþ þan,
miþþanei þo wesun jainar, usfullnodedun dagos du bairan izai.
7 jah gabar sunu seinana þana frumabaur jah biwand ina jah ga-
lagida ina in uzetin, unte ni was im rumis in stada þamma. 8 jah
hairdjos wesun in þamma samin landa, þairhwakandans jah witan-
dans wahtwom nahts ufaro hairdai seinai. 9 iþ aggilus fraujins ana-
qam ins jah wulþus fraujins biskain ins, jah ohtedun agisa miki-
lamma. 10 jah qaþ du im sa aggilus: ni ogeiþ, unte sai, spillo

---

I, 73. Abraham] Abrahama CA. — 79. dauþus] CA *für* dauþaus.
— II, 5. qeins] CA *für* qens.

I, 70. fram anastodeinai aiwis] *vgl.* e: *a principio temporis*; c: *a
principio*; l: *ab initio.* — II, 2. wisandin kindina Swriais] *in den*

αὐτοῖς ὁ ἄγγελος· μὴ φοβεῖσθε· ἰδοὺ γὰρ εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ἥτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ, 11 ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σωτήρ, ὅς ἐστιν Χριστὸς κύριος, ἐν πόλει Δαυείδ. 12 καὶ τοῦτο ὑμῖν τὸ σημεῖον, εὑρήσετε βρέφος ἐσπαργανωμένον καὶ κείμενον ἐν φάτνῃ. 13 καὶ ἐξαίφνης ἐγένετο σὺν τῷ ἀγγέλῳ πλῆθος στρατιᾶς οὐρανίου αἰνούντων τὸν θεὸν καὶ λεγόντων· 14 δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίας. 15 καὶ ἐγένετο ὡς ἀπῆλθον ἀπ' αὐτῶν εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἄγγελοι, καὶ οἱ ἄνθρωποι οἱ ποιμένες εἶπον πρὸς ἀλλήλους· διέλθωμεν δὴ ἕως Βηθλεὲμ καὶ ἴδωμεν τὸ ῥῆμα τοῦτο τὸ γεγονός, ὃ ὁ κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν. 16 καὶ ἦλθον σπεύσαντες καὶ ἀνεῦρον τήν τε Μαρίαν καὶ τὸν Ἰωσὴφ καὶ τὸ βρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ. 17 ἰδόντες δὲ διεγνώρισαν περὶ τοῦ ῥήματος τοῦ λαληθέντος αὐτοῖς περὶ τοῦ παιδίου τούτου. 18 καὶ πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν περὶ τῶν λαληθέντων ὑπὸ τῶν ποιμένων πρὸς αὐτούς· 19 ἡ δὲ Μαρία πάντα συνετήρει τὰ ῥήματα ταῦτα συμβάλλουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς. 20 καὶ ὑπέστρεψαν οἱ ποιμένες δοξάζοντες καὶ αἰνοῦντες τὸν θεὸν ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἤκουσαν καὶ εἶδον, καθὼς ἐλαλήθη πρὸς αὐτούς. 21 καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν ἡμέραι ὀκτὼ τοῦ περιτεμεῖν αὐτόν, καὶ ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦς, τὸ κληθὲν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου πρὸ τοῦ συλλημφθῆναι αὐτὸν ἐν τῇ κοιλίᾳ. 22 καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν κατὰ τὸν νόμον Μωσέως, ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα παραστῆσαι τῷ κυρίῳ, 23 καθὼς γέγραπται ἐν νόμῳ κυρίου, ὅτι πᾶν ἄρσεν διανοῖγον μήτραν ἅγιον τῷ κυρίῳ κληθήσεται, 24 καὶ τοῦ δοῦναι θυσίαν κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν νόμῳ κυρίου, ζεῦγος τρυγόνων ἢ δύο νοσσοὺς περιστερῶν. 25 καὶ ἰδοὺ ἦν ἄνθρωπος ἐν Ἱερουσαλὴμ ᾧ ὄνομα Συμεών, καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος καὶ εὐλαβής, προσδεχόμενος παράκλησιν τοῦ Ἰσραήλ, καὶ πνεῦμα ἦν ἅγιον ἐπ' αὐτόν· 26 καὶ ἦν αὐτῷ κεχρηματισμένον ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου μὴ ἰδεῖν θάνατον πρὶν ἢ ἴδῃ τὸν Χριστὸν κυρίου. 27 καὶ ἦλθεν ἐν τῷ πνεύματι εἰς τὸ ἱερόν· καὶ ἐν τῷ εἰσαγαγεῖν τοὺς γονεῖς τὸ παιδίον Ἰησοῦν, τοῦ ποιῆσαι αὐτοὺς κατὰ τὸ εἰθισμένον τοῦ νόμου περὶ αὐτοῦ, 28 καὶ αὐτὸς ἐδέξατο αὐτὸν εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ καὶ εὐλόγησεν τὸν θεὸν καὶ εἶπεν· 29 νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου ἐν εἰρήνῃ, 30 ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου, 31 ὃ ἡτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν, 32 φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν καὶ δόξαν λαοῦ σου Ἰσραήλ. 33 καὶ ἦν Ἰωσὴφ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ θαυμάζοντες

II, 12. καὶ κείμενον] Sin^c BLPSΞ bcefg^{1.2}lq vg (*nach V. 16*), κείμενον *K (*außer* S). — 14. εὐδοκίας] Sin*AB*D it vg, εὐδοκία *K Chr. — 28. αὐτόν] MUΓΛ min, αὐτό *K.

Zusatz. — 25. ahma weihs was] *zur Stellung vgl.* it pler. vg (D).

izwis faheid mikila, sei wairþiþ allai managein, 11 þatei gabaurans
ist izwis himma daga nasjands, saei ist Xristus frauja, in baurg
Daweidis. 12 jah þata izwis taikns: bigitid barn biwundan jah ga-
lagid in uzetin. 13 jah anaks warþ miþ þamma aggilau managei
harjis himinakundis hazjandane guþ jah qiþandane: 14 wulþus in
hauhistjam guda jah ana airþai gawairþi in mannam godis wiljins.
15 jah warþ, biþe galiþun fairra im in himin þai aggiljus, jah þai
mans þai hairdjos qeþun du sis misso: þairhgaggaima ju und Be-
þlahaim jah saiƕaima waurd þata waurþano, þatei frauja gakan-
nida unsis. 16 jah qemun sniumjandans jah bigetun Marian jah
Iosef jah þata barn ligando in uzetin. 17 gasaiƕandans þan gakan-
nidedun bi þata waurd þatei rodiþ was du im bi þata barn. 18 jah
allai þai gahausjandans sildaleikidedun bi þo rodidona fram þaim
hairdjam du im. 19 iþ Maria alla gafastaida þo waurda, þagkjandei
in hairtin seinamma. 20 jah gawandidedun sik þai hairdjos mikil-
jandans jah hazjandans guþ in allaize þizeei gahausidedun jah ga-
seƕun swaswe rodiþ was du im. 21 jah biþe usfulnodedun dagos
ahtau du bimaitan ina, jah haitan was namo is Iesus, þata qiþano
fram aggilau faurþizei ganumans wesi in wamba. 22 jah biþe us-
fulnodedun dagos hraineinais ize bi witoda Mosezis, brahtedun ina
in Iairusalem, atsatjan faura fraujin, 23 swaswe gamelid ist in
witoda fraujins: þatei ƕazuh gumakundaize uslukands qiþu weihs
fraujins haitada, 24 jah ei gebeina fram imma hunsl, swaswe qiþan
ist in witoda fraujins, gajuk hraiwadubono aiþþau twos juggons
ahake. 25 þaruh was manna in Iairusalem, þizei namo Swmaion,
jah sa manna was garaihts jah gudafaurhts, beidands laþonais Is-
raelis, jah ahma weihs was ana imma. 26 jah was imma gataihan
fram ahmin þamma weihin ni saiƕan dauþu, faurþize seƕi Xristu
fraujins. 27 jah qam in ahmin in þizai alh; jah miþþanei inn-
attauhun berusjos þata barn Iesu, ei tawidedeina bi biuhtja witodis
bi ina, 28 jah is andnam ina ana armins seinans jah þiuþida guda
jah qaþ: 29 nu fraleitais skalk þeinana, fraujinond frauja, bi waurda
þeinamma in gawairþja; 30 þande seƕun augona meina nasein
þeina, 31 þoei manwides in andwairþja allaizo manageino, 32 liu-
haþ du andhuleinai þiudom jah wulþu managein þeinai Israela.

II, 10. faheid] CA *für* fahed. — 21. 22. usfulnodedun] CA *für* usfullnodedun, *vgl. EB. § 94.* — 25. gudafaurhts] CA, *mit ausgeschriebenem* guda-. — 26. faurþize] CA *für* faurþizei. — 29. fraleitais CA *für* fraletais. — 31. andwairþja] anandwairþja CA.

II, 22. Iairusalem] *nach V. 25.* — 24. fram imma] *erklärender*

ἐπὶ τοῖϲ λαλουμένοιϲ περὶ αὐτοῦ. 34 καὶ εὐλόγηϲεν αὐτοὺϲ Ϲυμεὼν
καὶ εἶπεν πρὸϲ Μαριὰμ τὴν μητέρα αὐτοῦ· ἰδοὺ οὗτοϲ κεῖται εἰϲ πτῶ-
ϲιν καὶ ἀνάϲταϲιν πολλῶν ἐν τῷ Ἰϲραὴλ καὶ εἰϲ ϲημεῖον ἀντιλεγόμενον.
35 καὶ ϲοῦ δὲ αὐτῆϲ τὴν ψυχὴν διελεύϲεται ῥομφαία, ὅπωϲ ἂν ἀποκα-
λυφθῶϲιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογιϲμοί. 36 καὶ ἦν Ἄννα προφῆτιϲ,
θυγάτηρ Φανουήλ, ἐκ φυλῆϲ Ἀϲήρ. αὕτη προβεβηκυῖα ἐν ἡμέραιϲ πολ-
λαῖϲ, ζήϲαϲα μετὰ ἀνδρὸϲ ἔτη ἑπτὰ ἀπὸ τῆϲ παρθενείαϲ αὐτῆϲ, 37 καὶ
αὐτὴ χήρα ὡϲ ἐτῶν ὀγδοήκοντα τεϲϲάρων, ἣ οὐκ ἀφίϲτατο ἀπὸ τοῦ
ἱεροῦ νηϲτείαιϲ καὶ δεήϲεϲι λατρεύουϲα νύκτα καὶ ἡμέραν. 38 καὶ αὕτη
αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἐπιϲτᾶϲα ἀνθωμολογεῖτο τῷ κυρίῳ καὶ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ
πᾶϲι τοῖϲ προϲδεχομένοιϲ λύτρωϲιν Ἱερουϲαλήμ. 39 καὶ ὡϲ ἐτέλεϲαν
ἅπαντα κατὰ τὸν νόμον κυρίου, ὑπέϲτρεψαν εἰϲ τὴν Γαλιλαίαν εἰϲ τὴν
πόλιν ἑαυτῶν Ναζαρέθ. 40 τὸ δὲ παιδίον ηὔξανεν καὶ ἐκραταιοῦτο
πνεύματι πληρούμενον ϲοφίαϲ, καὶ χάριϲ θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτό. 41 καὶ
ἐπορεύοντο οἱ γονεῖϲ αὐτοῦ κατ' ἔτοϲ εἰϲ Ἱερουϲαλὴμ τῇ ἑορτῇ τοῦ
πάϲχα. 42 καὶ ὅτε ἐγένετο ἐτῶν δώδεκα, ἀναβάντων αὐτῶν εἰϲ Ἱερο-
ϲόλυμα κατὰ τὸ ἔθοϲ τῆϲ ἑορτῆϲ 43 καὶ τελειωϲάντων τὰϲ ἡμέραϲ, ἐν
τῷ ὑποϲτρέφειν αὐτούϲ, ὑπέμεινεν Ἰηϲοῦϲ ὁ παῖϲ ἐν Ἱερουϲαλήμ, καὶ
οὐκ ἔγνω Ἰωϲὴφ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ. 44 νομίϲαντεϲ δὲ αὐτὸν ἐν τῇ
ϲυνοδίᾳ εἶναι ἦλθον ἡμέραϲ ὁδὸν καὶ ἀνεζήτουν αὐτὸν ἐν τοῖϲ ϲυγγε-
νέϲιν καὶ ἐν τοῖϲ γνωϲτοῖϲ, 45 καὶ μὴ εὑρόντεϲ αὐτὸν ὑπέϲτρεψαν εἰϲ
Ἱερουϲαλὴμ ζητοῦντεϲ αὐτόν. 46 καὶ ἐγένετο μεθ' ἡμέραϲ τρεῖϲ εὗρον
αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ καθεζόμενον ἐν μέϲῳ τῶν διδαϲκάλων καὶ ἀκούοντα
αὐτῶν καὶ ἐπερωτῶντα αὐτούϲ. 47 ἐξίϲταντο δὲ πάντεϲ οἱ ἀκούοντεϲ
αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ϲυνέϲει καὶ ταῖϲ ἀποκρίϲεϲιν αὐτοῦ. 48 καὶ ἰδόντεϲ αὐτὸν
ἐξεπλάγηϲαν. καὶ εἶπεν πρὸϲ αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ· τέκνον, τί ἐποίη-
ϲαϲ ἡμῖν οὕτωϲ; ἰδοὺ ὁ πατήρ ϲου κἀγὼ ὀδυνώμενοι ἐζητοῦμέν ϲε.
49 καὶ εἶπεν πρὸϲ αὐτούϲ· τί ὅτι ἐζητεῖτέ με; οὐκ ᾔδειτε ὅτι ἐν τοῖϲ
τοῦ πατρόϲ μου δεῖ εἶναί με; 50 καὶ αὐτοὶ οὐ ϲυνῆκαν τὸ ῥῆμα ὃ
ἐλάληϲεν αὐτοῖϲ. 51 καὶ κατέβη μετ' αὐτῶν καὶ ἦλθεν εἰϲ Ναζαρὲθ καὶ
ἦν ὑποταϲϲόμενοϲ αὐτοῖϲ. καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ διετήρει τὰ ῥήματα ἅπαντα

II, 36. μετὰ ἀνδρὸϲ ἔτη ἑπτά] SinBGLXΔΞ aefg$^{1.2}$mq vg, ἔτη μετὰ ἀνδρὸϲ ἑπτά *K bcl, ἔτη ἑπτὰ μετὰ ἀνδρόϲ ADKΠ ff^{2}. — 37. καὶ αὐτή] *K *et ipsa* e, καὶ αὕτη GΠ *et haec* it plor. vg. — 38. Ἱερουϲαλήμ] SinBΞ bcefff^{2}g^{2}lq, ἐν Ἱερ. *K. — 39. κατά] Sin*DLΔΠ* ***omnia secundum legem*** it vg, τὰ κατά *K. — 43. ἔγνω Ἰωϲὴφ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ] *K bclq (ἔγνωϲαν Δ min pauc. fg^{1}), ἔγνωϲαν οἱ γονεῖϲ αὐτοῦ SinBDL ae vg. — 48. καὶ εἶπεν πρὸϲ αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ] SinBCDLX aef (*nach V. 49*), πρὸϲ αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ εἶπεν *K. — 51. τὰ ῥήματα ἅπαντα ταῦτα] AKΠ (D πάντα *ohne* ταῦτα) (ae), πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα *K bcfff^{2}g^{1}l vg.

33 jah was Iosef jah aiþei is sildaleikjandona ana þaim þoei rodida
wesun bi ina. 34 jah þiuþida ina Swmaion jah qaþ du Mariin, ai-
þein is: sai, sa ligiþ du drusa jah usstassai managaize in Israela
jah du taiknai andsakanai. 35 jah þan þeina silbons saiwala þairh-
gaggiþ hairus, ei andhuljaindau us managaim hairtam mitoneis.
36 jah was Anna praufeteis, dauhtar Fanuelis, us kunja Aseris; soh
framaldra dage managaize libandei miþ abin jera sibun fram maga-
þein seinai, 37 soh þan widuwo jere ahtautehund jah fidwor, soh
ni afiddja fairra alh fastubnjam jah bidom blotande fraujan nahtam
jah dagam. 38 soh þizai ƕeilai atstandandei andhaihait fraujin jah
rodida bi ina [in] allaim þaim usbeidandam laþon Iairusaulwmos.
39 jah biþe ustauhun allata bi witoda fraujins, gawandidedun sik
in Galeilaian, in baurg seina Nazaraiþ. 40 iþ þata barn wohs jah
swinþnoda ahmins fullnands jah handugeins, jah ansts gudis was
ana imma. 41 jah wratodedun þai birusjos is jera ƕammeh in Iairu-
salem at dulþ paska. 42 jah biþe warþ twalibwintrus, usgaggandam
þan im in Iairusaulwma bi biuhtja dulþais, 43 jah ustiuhandam
þans dagans, miþþane gawandidedun sik aftra, gastoþ Iesus sa ma-
gus in Iairusalem, jah ni wissedun Iosef jah aiþei is. 44 hugjan-
dona in gasinþjam ina wisan qemun dagis wig jah sokidedun ina
in ganiþjam jah in kunþam. 45 jah ni bigitandona ina gawandide-
dun sik in Iairusalem sokjandona ina. 46 jah warþ afar dagans
þrins, bigetun ina in alh sitandan in midjaim laisarjam jah haus-
jandan im jah fraihnandan ins. 47 usgeisnodedun þan allai þai
hausjandans is ana frodein jah andawaurdjam is. 48 jah gasai-
ƕandans ina sildaleikidedun, jah qaþ du imma so aiþei is: magau,
ƕa gatawides uns swa? sai, sa atta þeins jah ik winnandona sokide-
dum þuk. 49 jah qaþ du im: ƕa þatei sokideduþ mik? niu wisse-
duþ þatei in þaim attins meinis skulda wisan? 50 jah ija ni fro-
þun þamma waurda þatei rodida du im. 51 jah iddja miþ im jah
qam in Nazaraiþ, jah was ufhausjands im; jah aiþei is gafastaida

---

II, 37. blotande] CA *für* blotandei. — 41. birusjos] CA *für* berusjos. — 43. miþþane] CA *für* miþþanei. — wissedun] wisedun CA. — 46. alh] allh CA.

II, 34. ina] *Singular offenbar durch das unmittelbar vorausgehende* bi ina *veranlaßt*; *Maßmann ändert* ija. — 37. jere] *ohne* ὡς *wie* abcelmq (D). — fraujan] *Zusatz*; *vgl. L 1,74* λατρεύειν αὐτῷ *d. i.* κυρίῳ (*V. 68*), *siehe auch V. 38. Übrigens ist* blotan *nur mit Objekt belegt.* — 38. in allaim] CA, *auffällig vom Text der Vorlage abweichend*; *daher* allaim *Stolzenburg ZZ. 37,172.* — 44. hugjandona] *ohne* δέ *wie* bcefff²lq.

ταῦτα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς. 52 καὶ Ἰηςοῦς προέκοπτεν σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ καὶ χάριτι παρὰ θεῷ καὶ ἀνθρώποις.

III.

1 Ἐν ἔτει δὲ πεντεκαιδεκάτῳ τῆς ἡγεμονίας Τιβερίου Καίσαρος, ἡγεμονεύοντος Ποντίου Πειλάτου τῆς Ἰουδαίας, καὶ τετραρχοῦντος τῆς Γαλιλαίας Ἡρώδου, Φιλίππου δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τετραρχοῦντος τῆς Ἰτουραίας καὶ Τραχωνίτιδος χώρας, καὶ Λυσανίου τῆς Ἀβιληνῆς τετραρχοῦντος,
2 ἐπὶ ἀρχιερέων Ἄννα καὶ Καϊάφα, ἐγένετο ῥῆμα θεοῦ ἐπὶ Ἰωάννην τὸν Ζαχαρίου υἱὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ.
3 καὶ ἦλθεν εἰς πᾶσαν τὴν περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν,
4 ὡς γέγραπται ἐν βίβλῳ λόγων Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος· φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ·
5 πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται, καὶ ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθεῖαν καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας·
6 καὶ ὄψεται πᾶσα σάρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ.
7 ἔλεγεν οὖν τοῖς ἐκπορευομένοις ὄχλοις βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ· γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς;
8 ποιήσατε οὖν καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας, καὶ μὴ ἄρξησθε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς· πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ. λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ.
9 ἤδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται· πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.
10 καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν οἱ ὄχλοι λέγοντες· τί οὖν ποιήσωμεν;
11 ἀποκριθεὶς δὲ λέγει αὐτοῖς· ὁ ἔχων δύο χιτῶνας μεταδότω τῷ μὴ ἔχοντι, καὶ ὁ ἔχων βρώματα ὁμοίως ποιείτω.
12 ἦλθον δὲ καὶ τελῶναι βαπτισθῆναι καὶ εἶπον πρὸς αὐτόν· διδάσκαλε, τί ποιήσωμεν;
13 ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτούς· μηδὲν πλέον παρὰ τὸ διατεταγμένον ὑμῖν πράσσετε.
14 ἐπηρώτων δὲ αὐτὸν καὶ οἱ στρατευόμενοι λέγοντες· καὶ ἡμεῖς τί ποιήσωμεν; καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς· μηδένα διασείσητε, μηδένα συκοφαντήσητε καὶ ἀρκεῖσθε τοῖς ὀψωνίοις ὑμῶν.
15 προσδοκῶντος δὲ τοῦ λαοῦ καὶ διαλογιζομένων πάντων ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν περὶ τοῦ Ἰωάννου, μήποτε αὐτὸς εἴη ὁ Χριστός,
16 ἀπεκρίνατο ὁ Ἰωάννης ἅπασι λέγων· ἐγὼ μὲν ὕδατι βα-

III, 1. Τραχωνίτιδος] *K, Τραχωνείτιδος B*. — Ἀβιλήνης] *K, Ἀβειλήνης AB. — 2. ἀρχιερέων] *Typus* J (*v. Soden*) Theodoret it pler. vg, ἀρχιερέως *K. — 10. ποιήσωμεν] *K, ποιήσομεν GKU it vg. — 12. ποιήσωμεν] *K, ποιήσομεν GU it vg. — 14. οἱ στρατευόμενοι] min, στρατευόμενοι *K. — ποιήσωμεν] *K, ποιήσομεν AGKU it vg. — μηδένα συκοφαντήσητε] Sin*H, μηδὲ συκ. *K.

EB. *§ 274,2 Anm.* — 15. allai managein] allai *Zusatz, wohl nach dem flg.* þagkjandam allaim.

þo waurda alla in hairtin seinamma. 52 jah Iesus þaih frodein jah
wahstau jah anstai at guda jah mannam.

III.

1 In jera þan fimftataihundin þiudinassaus Teibairiaus kaisaris,
raginondin Puntiau Peilatau Iudaia, jah fidurraginja þis Galeilaias
Herodeis, Filippauzuh þan broþrs is fidurraginja þis Ituraias jah
Trakauneitidaus landis, jah Lwsaniaus Abeileni fidurraginja, 2 at
auhmistam gudjam Annin jah Kajafin, warþ waurd gudis at Io-
hannen, Zaxariins sunau, in auþidai. 3 jah qam and allans gaujans
Iaurdanaus merjands daupein idreigos du fraleta frawaurhte, 4 swa-
swe gamelid ist in bokom waurde Esaeiins praufetaus qiþandins:
stibna wopjandins in auþidai, manweid wig fraujins, raihtos waur-
keiþ staigos is; 5 all dalei usfulljada jah all fairgunje jah hlaine
gahnaiwjada, jah wairþiþ þata wraiqo du raihtamma jah usdrusteis
du wigam slaihtaim. 6 jah gasaiƕiþ all leike nasein gudis. 7 qaþ
þan du þaim atgaggandeim manageim daupjan fram sis: kuni nadre,
ƕas gataiknida izwis þliuhan faura þamma anawairþin hatiza?
8 waurkjaiþ nu akran wairþata idreigos jah ni duginnaiþ qiþan in
izwis: attan aigum Abraham; qiþa auk izwis þatei mag guþ us
stainam þaim urraisjan barna Abrahama. 9 aþþan ju so aqizi at
waurtim bagme ligiþ: all nu bagme unbairandane akran god us-
maitada jah in fon galagjada. 10 jah frehun ina manageins qiþan-
dans: an ƕa taujaima? 11 andhafjands þan qaþ < du im >: sa
habands twos paidos gibai þamma unhabandin, jah saei habai ma-
tins, samaleiko taujai. 12 qemun þan < jah > motarjos daupjan
jah qeþun du imma: laisari, ƕa taujaima? 13 þaruh qaþ du im:
ni waiht ufar þatei garaid sijai izwis, lausjaiþ. 14 frehun þan ina
jah þai militondans qiþandans: jah weis ƕa taujaima? jah qaþ du
im: ni mannanhun holoþ, ni mannanhun anamahtjaid jah waldaiþ
annom izwaraim. 15 at wenjandein þan allai managein jah þagk-
jandam allaim in hairtam seinaim bi Iohannein, niu aufto sa wesi
Xristus, 16 andhof þan Iohannes allaim qiþands: ik allis izwis

---

III, 5. dalei] CA *für* dale. — 14. waldaiþ] *Randglosse*: ganohidai sijaiþ, *vgl. contenti estote* it pler. vg. — 15. Iohannein] CA *für* Iohannen.

III, 8. akran wairþata] *Singular nach M 3,8, vgl.* e (D). — 9. ju so] *ohne* καί *wie* beq: *iam autem* (*M 3,10*), fff^{2}g^{1}l vg: *iam enim*, D). — 14. þai militondans] *als Entsprechung des* þai *ist für die griech. Vorlage höchstwahrscheinlich der Artikel anzunehmen*; *der got. Artikel ist nicht als absolut notwendig zu erachten*, *vgl. L 20,20 und*

πτίζω ὑμᾶς· ἔρχεται δὲ ὁ ἰσχυρότερός μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί· 17 οὗ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἅλωνα αὐτοῦ καὶ συνάξει τὸν σῖτον εἰς τὴν ἀποθήκην αὐτοῦ, τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστῳ. 18 πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἕτερα παρακαλῶν εὐηγγελίζετο τὸν λαόν. 19 ὁ δὲ Ἡρώδης ὁ τετράρχης, ἐλεγχόμενος ὑπ' αὐτοῦ περὶ Ἡρωδιάδος τῆς γυναικὸς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ περὶ πάντων ὧν ἐποίησεν πονηρῶν ὁ Ἡρώδης, 20 προσέθηκεν καὶ τοῦτο ἐπὶ πᾶσι καὶ κατέκλεισεν τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ. 21 ἐγένετο δὲ ἐν τῷ βαπτισθῆναι ἅπαντα τὸν λαὸν καὶ Ἰησοῦ βαπτισθέντος καὶ προσευχομένου ἀνεῳχθῆναι τὸν οὐρανόν, 22 καὶ καταβῆναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον σωματικῷ εἴδει ὡσεὶ περιστερὰν ἐπ' αὐτόν, καὶ φωνὴν ἐξ οὐρανοῦ γενέσθαι λέγουσαν· σὺ εἶ ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν σοὶ ηὐδόκησα. 23 καὶ αὐτὸς ἦν ὁ Ἰησοῦς ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος, ὢν ὡς ἐνομίζετο υἱὸς Ἰωσήφ, τοῦ Ἡλεὶ 24 τοῦ Ματθὰτ τοῦ Λευεὶ τοῦ Μελχεὶ τοῦ Ἰαννὰ τοῦ Ἰωσὴφ 25 τοῦ Ματταθίου τοῦ Ἀμὼς τοῦ Ναοὺμ τοῦ Ἐσλὶμ τοῦ Ναγγαὶ 26 τοῦ Μαὰθ τοῦ Ματταθίου τοῦ Σεμεεὶν τοῦ Ἰωσὴφ τοῦ Ἰωδὰ 27 τοῦ Ἰωαννὰ τοῦ Ῥησὰ τοῦ Ζοροβάβελ τοῦ Σαλαθιὴλ τοῦ Νηρὶ 28 τοῦ Μελχεὶ τοῦ Ἀδδεὶ τοῦ Κωσὰμ τοῦ Ἐλμωδὰμ τοῦ Ἥρ 29 τοῦ Ἰωσὴ τοῦ Ἐλιέζερ τοῦ Ἰωρεὶμ τοῦ Ματθὰτ τοῦ Λευεὶ 30 τοῦ Συμεὼν τοῦ Ἰούδα τοῦ Ἰωσὴφ τοῦ Ἰωαννὰν τοῦ Ἐλιακεὶμ 31 τοῦ Μελεὰ τοῦ Μαϊνὰν τοῦ Ματταθὰ τοῦ Ναθὰν τοῦ Δαυεὶδ 32 τοῦ Ἰεσσαὶ τοῦ Ὠβὴδ τοῦ Βοὸζ τοῦ Σαλμῶν τοῦ Ναασσὼν 33 τοῦ Ἀμιναδὰβ τοῦ Ἀρὰμ τοῦ Ἐσρὼμ τοῦ Φαρὲς τοῦ Ἰούδα 34 τοῦ Ιακὼβ τοῦ Ἰσαὰκ τοῦ Ἀβραὰμ τοῦ Θάρα τοῦ Ναχὼρ 35 τοῦ Σεροὺχ τοῦ Ῥαγαῦ τοῦ Φαλὲγ τοῦ Ἔβερ τοῦ Σαλὰ 36 τοῦ Καϊνὰν τοῦ Ἀρφαξὰδ τοῦ Σὴμ τοῦ Νῶε

III, 23. Ἡλ-] ESΛ it pler. vg. — 23. 24. 28. Ηλεί; Λευεί; Μελχεί, Ἀδδεί] *H *I *K^a^, -ί *K. — 24. Ἰαννά] *K *statt* Ἰανναί. — 25. Ἐσλίμ] *H (f *nach* got), Ἐσλί *K, -ει *I. — 26. Μαάθ] *Mahath* (f) vg. — Σεμεείν] *wahrscheinlich* *H *I *Semein* be, Σεμεεί *K. — Ἰωδά] *H *I, Ἰουδά *K. — 27. Ἰωαννά] KMΠ acefff²g¹·²l, Ἰωαν(ν)άν *K. — Νηρί] *K^a^, -εί *H *I. — 28. Ἥρ] min (f) vg, *sonst* Ἤρ. — 30. Ἰωαννάν] *Hs.* K min, Ἰωανάν ΕΔΛΠ min. — 31. Μαινάν] *K, Μαεινά *Typ* *J. — 32. Ὠβήδ] *K, Ἰωβήδ *H *I. — Βοόζ] *K, Βοός *H. — Ναασσών] *Nahasson Hs.* C *des NT von Hieronymus.* — 33. Ἀμιναδάβ] *K, -ει- *Hs.* D. — Ἰωράμ *fehlt wie in den Typen* *K¹ *K^a^ it. — 34. Ἰσαάκ] *Isak* abce (*nach lat. wohl* Ἰσάκ Sin* D*). — Θάρα] *K *für* Θάρρα.

---

29. Mattaþanis] *nach V. 31.* — 33. Aizor] *vgl. M 1,13* Ἀζώρ.

watin daupja, iþ gaggiþ swinþoza mis, þizei ik ni im wairþs andbindan skaudaraip skohis is; sah izwis daupeiþ in ahmin weihamma jah funin. 17 habands winþiskauron in handau seinai jah gahraineiþ gaþrask sein jah briggiþ kaurn in bansta seinamma, iþ ahana intandeiþ funin unhapnandin. 18 managuþ-þan jah anþar þrafstjands þiuþspilloda managein. 19 iþ Herodes sa taitrarkes gasakans fram imma bi Herodiadein, qen broþrs is, jah bi alla þoei gawaurhta ubila Herodes. 20 anaaiauk jah þata ana alla jah galauk Iohannen in karkarai. 21 warþ þan, biþe daupida alla managein, jah at Iesu ufdaupidamma jah bidjandin usluknoda himins, 22 jah atiddja ahma sa weiha leikis siunai swe ahaks ana ina, jah stibna us himina warþ qiþandei: þu is sunus meins sa liuba, in þuzei waila galeikaida. 23 jah silba was Iesus swe jere þrije tigiwe uf gakunþai, swaei sunus munds was Iosefis, sunaus Heleis, 24 sunaus Matþatis, sunaus Laiwweis, sunaus Mailkeis, sunaus Jannins, sunaus Iosefis, 25 sunaus Mattaþiwis, sunaus Ammons, sunaus Naumis, sunaus Aizleimis, sunaus Naggais, 26 sunaus Mahaþis, sunaus Mattaþiaus, sunaus Saimaieinis, sunaus Iosefis, sunaus Iodins, 27 sunaus Iohannins, sunaus Resins, sunaus Zauraubabilis, sunaus Salaþielis, sunaus Nerins, 28 sunaus Mailkeins, sunaus Addeins, sunaus Kosamis, sunaus Airmodamis, sunaus Heris, 29 sunaus Iosezis, sunaus Aileiaizairis, sunaus Ioreimis, sunaus Mattaþanis, sunaus Laiwweis, 30 sunaus Swmaions, sunaus Iudins, sunaus Iosefis, sunaus Iohannins, sunaus Aileiakeimis, 31 sunaus Mailaianis, sunaus Maeinanis, sunaus Mattaþanis, sunaus Naþanis, sanaus Daweidis, 32 sunaus Iaissaizis, sunaus Obeidis, sunaus Bauauzis, sunaus Salmonis, sunaus Nahassonis, 33 sunaus Ameinadabis, sunaus Aramis, sunaus Aizoris, sunaus Faraizis, sunaus Iudins, 34 sunaus Iakobis, sunaus Isakis, sunaus Abrahamis, sunaus Þarins, sunaus Nakoris, 35 sunaus Sairokis, sunaus Ragawis, sunaus Falaigis, sunaus Aibairis, sunaus Salamis, 36 sunaus Kaeinanis, sunaus Arfaksadis, sunaus Semis, sunaus

---

III, 17. habands] *vgl. 'habens'* abeflr, *'et ferens'* c. — 21. 22. usluknoda — atiddja — warþ] *Die Verba finita werden von Stolzenburg ZZ. 37,389 ohne zureichenden Grund für Nachahmungen von* it vg *erklärt.* — 22. þuzei] *nach M 3,17*; *nach* got *korrigiert* f: *in quo bene.* — 23. uf gakunþai] *unklare Wiedergabe von* ἀρχόμενος. *Nach Bernhardt soll* ἀρχόμενος *als Passiv von* ἄρχω *aufgefaßt sein*: *'unter Gehorsam'.* — swaei sunus munds was Iosefis] *danach* f: *sicut extimabatur filius Ioseph.* — 25. Ammons] *nach M 1,10* (*K). —

τοῦ Λάμεχ 37 τοῦ Μαθουσαλὰ τοῦ Ἐνὼχ τοῦ Ἰάρεδ τοῦ Μαλελεὴλ τοῦ
Καϊνὰν 38 τοῦ Ἐνὼς τοῦ Σὴθ τοῦ Ἀδὰμ τοῦ θεοῦ.

IV.

1 Ἰησοῦς δὲ πνεύματος ἁγίου πλήρης ὑπέστρεψεν ἀπὸ τοῦ Ἰορδά-
νου καὶ ἤγετο ἐν τῷ πνεύματι ἐν τῇ ἐρήμῳ 2 ἡμέρας τεσσαράκοντα,
πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ διαβόλου. καὶ οὐκ ἔφαγεν οὐδὲν ἐν ταῖς ἡμέραις
ἐκείναις καὶ συντελεσθεισῶν αὐτῶν ὕστερον ἐπείνασεν. 3 καὶ εἶπεν
αὐτῷ ὁ διάβολος· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, εἰπὲ τῷ λίθῳ τούτῳ ἵνα γένηται
ἄρτος. 4 καὶ ἀπεκρίθη Ἰησοῦς πρὸς αὐτὸν λέγων· γέγραπται ὅτι οὐκ
ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι θεοῦ. 5 καὶ
ἀναγαγὼν αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν ἔδειξεν αὐτῷ πάσας τὰς
βασιλείας τῆς οἰκουμένης ἐν στιγμῇ χρόνου. 6 καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διά-
βολος· σοὶ δώσω τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἅπασαν καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν,
ὅτι ἐμοὶ παραδέδοται, καὶ ᾧ ἐὰν θέλω δίδωμι αὐτήν. 7 σὺ οὖν ἐὰν
προσκυνήσῃς ἐνώπιόν μου, ἔσται σου πᾶσα. 8 καὶ ἀποκριθεὶς αὐτῷ ὁ
Ἰησοῦς εἶπεν· γέγραπται· κύριον τὸν θεόν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ
μόνῳ λατρεύσεις. 9 καὶ ἤγαγεν αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ ἔστησεν αὐτὸν
ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, βάλε
σεαυτὸν ἐντεῦθεν κάτω. 10 γέγραπται γὰρ ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ
ἐντελεῖται περὶ σοῦ τοῦ διαφυλάξαι σε, 11 καὶ ὅτι ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσίν
σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου. 12 καὶ ἀποκριθεὶς
εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ὅτι εἴρηται· οὐκ ἐκπειράσεις κύριον τὸν θεόν σου.
13 καὶ συντελέσας πάντα πειρασμὸν ὁ διάβολος ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ ἄχρι
καιροῦ. 14 καὶ ὑπέστρεψεν Ἰησοῦς ἐν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος εἰς
τὴν Γαλιλαίαν· καὶ φήμη ἐξῆλθεν καθ' ὅλης τῆς περιχώρου περὶ αὐτοῦ.
15 καὶ αὐτὸς ἐδίδασκεν ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, δοξαζόμενος ὑπὸ
πάντων. 16 καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ναζαρέθ, οὗ ἦν τεθραμμένος καὶ εἰσῆλ-
θεν κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων εἰς τὴν συνα-
γωγὴν καὶ ἀνέστη ἀναγνῶναι. 17 καὶ ἐπεδόθη αὐτῷ βιβλίον Ἡσαΐου
τοῦ προφήτου, καὶ ἀναπτύξας τὸ βιβλίον εὗρεν τὸν τόπον οὗ ἦν γε-
γραμμένον· 18 πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέν με εὐαγγελί-
σασθαι πτωχοῖς, ἀπέσταλκέν με ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρ-
δίαν, 19 κηρῦξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι

IV, 1. ἐν τῇ ἐρήμῳ] SinBDL a b ff²g¹q, εἰς τὴν ἔρημον *K c e f g²l vg. — 8. ἀποκριθεὶς αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν] DΛ, ἀπ. αὐτῷ εἶπεν ὁ Ἰ. *K. — γέγραπται] SinBDLΞ a c f ff²g¹·² vg, ὕπαγε ὀπίσω μου σατανᾶ· γέγραπται *K. — κύριον τὸν θεόν σου προσκυνήσεις] SinBDFLWᵇΛΞ b c e ff²g¹·²l q vg (*M 4,10 Deuteron. 6,13*), προσκυνήσεις κύριον τὸν θεόν σου *K. — 11. καὶ ὅτι] SinABKLMWᵇΞ g¹·²q vg, καί *K b.

Nauelis, sunaus Lamaikis, 37 sunaus Maþusalis, sunaus Ainokis,
sunaus Iaredis, sunaus Malailaielis, sunaus Kaeinanis, 38 sunaus
Ainosis, sunaus Sedis, sunaus Adamis, sunaus gudis.

IV.

1 Iþ Iesus, ahmins weihis fulls, gawandida sik fram Iaurdanau
jah tauhans was in ahmin in auþidai 2 dage fidwor tiguns, frai-
sans fram diabulau. jah ni matida waiht in dagam jainaim, jah at
ustauhanaim þaim dagam, biþe gredags warþ. 3 jah qaþ du imma
diabulus: jabai sunaus sijais gudis, qiþ þamma staina ei wairþai
hlaibs. 4 jah andhof Iesus wiþra ina qiþands: gamelid ist þatei
ni bi hlaib ainana libaid manna, ak bi all waurde gudis. 5 jah
ustiuhands ina diabulaus ana fairguni hauhata, ataugida imma allans
þiudinassuns þis midjungardis in stika melis. 6 jah qaþ du imma
sa diabulus: þus giba þata waldufni þize allata jah wulþu ize, unte
mis atgiban ist, jah þisƕammeh þei wiljau, giba þata. 7 þu nu
jabai inweitis mik in andwairþja meinamma, wairþiþ þein all. 8 jah
andhafjands imma Iesus qaþ: gamelid ist, fraujan guþ þeinana in-
weitais jah imma ainamma fullafahjais. 9 þaþroh gatauh ina in
Iairusalem jah gasatida ina ana giblin alhs jah qaþ du imma: ja-
bai sunus sijais gudis, wairp þuk þaþro dalaþ; 10 gamelid ist auk
þatei aggilum seinaim anabiudiþ bi þuk du gafastan þuk, 11 jah
þatei ana handum þuk ufhaband, ei ƕan ni gastagqjais bi staina
fotu þeinana. 12 jah andhafjands qaþ imma Iesus þatei qiþan ist:
ni fraisais fraujan guþ þeinana. 13 jah ustiuhands all fraistobnjo
diabulus, afstoþ fairra imma und mel. 14 jah gawandida sik Iesus
in mahtai ahmins in Galeilaian, jah meriþa urrann and all gawi
bisitande bi ina. 15 jah is laisida in gaqumþim ize, mikilids fram
allaim. 16 jah qam in Nazaraiþ, þarei was fodiþs, jah galaiþ inn
bi biuhtja seinamma in daga sabbato in swnagogein jah usstoþ sig-
gwan bokos. 17 jah atgibanos wesun imma bokos Eisaeiins prau-
fetus, jah uslukands þos bokos bigat stad, þarei was gamelid:
18 ahma fraujins ana mis, in þizei gasalboda mik du wailamerjan
unledaim, insandida mik du ganasjan þans gamalwidans hairtin,
19 merjan frahunþanaim fralet jah blindaim siun, fraletan gamaidans

---

III, 37. Malailaielis] Maleilaielis CA. *Auch* f *hat* '*Maleleel*'.
— IV, 3. sunaus] CA *für* sunus. — 5. diabulaus] CA *für* diabulus.
— 13. fraistobnjo] CA *für* fraistubnjo. — 17. Eisaeiins] CA *für*
Esaeiins. — praufetus] prafetus CA, *für* praufetaus.

IV, 6. þize] *Gen. Pl. nach* ize · αὐτῶν. — 7. mik] *Zusatz nach*
M 4,9. — 9. þaþroh] *nach M 4,5*: τότε.

τεθραυςμένους ἐν ἀφέςει, κηρῦξαι ἐνιαυτὸν κυρίου δεκτόν. 20 καὶ πτύ-
ξας τὸ βιβλίον ἀποδοὺς τῷ ὑπηρέτῃ ἐκάθιςεν, καὶ πάντων ἐν τῇ ςυνα-
γωγῇ ἦςαν οἱ ὀφθαλμοὶ ἀτενίζοντες αὐτῷ. 21 ἤρξατο δὲ λέγειν πρὸς
αὐτοὺς ὅτι ςήμερον πεπλήρωται ἡ γραφὴ αὕτη ἐν τοῖς ὠςὶν ὑμῶν.
22 καὶ πάντες ἐμαρτύρουν αὐτῷ καὶ ἐθαύμαζον ἐπὶ τοῖς λόγοις τῆς
χάριτος τοῖς ἐκπορευομένοις ἐκ τοῦ ςτόματος αὐτοῦ καὶ ἔλεγον· οὐχ
οὗτός ἐςτιν ὁ υἱὸς Ἰωςήφ; 23 καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς· πάντως ἐρεῖτέ
μοι τὴν παραβολὴν ταύτην· ἰατρέ, θεράπευςον ςεαυτόν· ὅςα ἠκούςαμεν
γενόμενα ἐν τῇ Καπερναούμ, ποίηςον καὶ ὧδε ἐν τῇ πατρίδι ςου.
24 εἶπεν δέ· ἀμὴν ὑμῖν λέγω ὅτι οὐδεὶς προφήτης δεκτός ἐςτιν ἐν τῇ
πατρίδι αὐτοῦ. 25 ἐπ᾽ ἀληθείας δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πολλαὶ χῆραι ἦςαν
ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡλίου ἐν τῷ Ἰςραήλ, ὅτε ἐκλείςθη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ ἔτη
τρία καὶ μῆνας ἕξ, ὡς ἐγένετο λιμὸς μέγας ἐπὶ πᾶςαν τὴν γῆν, 26 καὶ
πρὸς οὐδεμίαν αὐτῶν ἐπέμφθη Ἡλίας, εἰ μὴ εἰς Cάρεπτα τῆς Cιδῶνος
πρὸς γυναῖκα χήραν. 27 καὶ πολλοὶ λεπροὶ ἦςαν ἐπὶ Ἑλιςαίου τοῦ
προφήτου ἐν τῷ Ἰςραήλ, καὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἐκαθαρίςθη, εἰ μὴ Ναιμὰν
ὁ Cύρος. 28 καὶ ἐπλήςθηςαν πάντες θυμοῦ ἐν τῇ ςυναγωγῇ ἀκούοντες
ταῦτα, 29 καὶ ἀναςτάντες ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως καὶ ἤγαγον
αὐτὸν ἕως ὀφρύος τοῦ ὄρους ἐφ᾽ οὗ ἡ πόλις αὐτῶν ᾠκοδόμητο, εἰς τὸ
κατακρημνίςαι αὐτόν· 30 αὐτὸς δὲ διελθὼν διὰ μέςου αὐτῶν ἐπορεύετο.
31 καὶ κατῆλθεν εἰς Καπερναοὺμ πόλιν τῆς Γαλιλαίας καὶ ἦν διδάςκων
αὐτοὺς ἐν τοῖς ςάββαςιν. 32 καὶ ἐξεπλήςςοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ,
ὅτι ἐν ἐξουςίᾳ ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ. 33 καὶ ἐν τῇ ςυναγωγῇ ἦν ἄνθρω-
πος ἔχων πνεῦμα δαιμονίου ἀκαθάρτου καὶ ἀνέκραξεν φωνῇ μεγάλῃ
λέγων· 34 ἔα, τί ἡμῖν καὶ ςοί, Ἰηςοῦ Ναζαρηνέ; ἦλθες ἀπολέςαι ἡμᾶς;
οἶδά ςε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ. 35 καὶ ἐπετίμηςεν αὐτῷ ὁ Ἰηςοῦς
λέγων· φιμώθητι καὶ ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ. καὶ ῥίψαν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον
εἰς μέςον ἐξῆλθεν ἀπ᾽ αὐτοῦ, μηδὲν βλάψαν αὐτόν. 36 καὶ ἐγένετο
θάμβος ἐπὶ πάντας, καὶ ςυνελάλουν πρὸς ἀλλήλους λέγοντες· τίς ὁ λό-
γος οὗτος ὅτι ἐν ἐξουςίᾳ καὶ δυνάμει ἐπιτάςςει τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύ-
μαςιν καὶ ἐξέρχονται; 37 καὶ ἐξεπορεύετο ἦχος περὶ αὐτοῦ εἰς πάντα
τόπον τῆς περιχώρου. 38 ἀναςτὰς δὲ ἐκ τῆς ςυναγωγῆς εἰςῆλθεν εἰς
τὴν οἰκίαν Cίμωνος. πενθερὰ δὲ τοῦ Cίμωνος ἦν ςυνεχομένη πυρετῷ
μεγάλῳ, καὶ ἠρώτηςαν αὐτὸν περὶ αὐτῆς. 39 καὶ ἐπιςτὰς ἐπάνω αὐτῆς

IV, 20. ἐν τῇ ςυναγωγῇ ἦςαν οἱ ὀφθαλμοὶ] AKΠ b, ἐν τῇ ςυναγ. οἱ ὀφθ. ἦςαν *K it plor. vg. — 24. ὑμῖν λέγω] AEGHVΓΛ, λέγω ὑμῖν *K rell. — 25. ὅτι] SinLXΛ efl, *fehlt* *K it plor. vg. — 27. Ἑλιςαίου] Ἐλι- Λ *Heli-* aq vg.-*Hss.*, Ἐλι- *K bcdfl. — -ιςαίου SinAB(-ειςαίου) DGLUVΔ abcdl, -ιςςαίου *K fq. — Ναιμάν] SinABCDKLΠ Νεμάν X *Neman* aeff²g¹l, Νεεμάν *K *Neaeman* fq.

in gaþrafstein, merjan jer fraujins andanem. 20 jah faifalþ þos bo-
koa jah usgibands andbahta gasat. jah allaim in þizai swnagogein
wesun augona fairweitjandona du imma. 21 dugann þan rodjan du
im þatei himma daga usfullnodedun mela þo in ausam izwaraim.
22 jah allai alakjo weitwodidedun imma jah sildaleikidedun bi þo
waurda anstais þo usgaggandona us munþa is jah qeþun: niu sa
ist sunus Iosefis? 23 jah qaþ du im: aufto qiþiþ mis þo gajukon:
þu leiki, hailei þuk silban; ƕan filu hausidedum waurþan in Kafar-
naum, tawei jah her in gabaurþai þeinai. 24 qaþ þan: amen izwis
qiþa, þatei ni ainshun praufete andanems ist in gabaurþai seinai:
25 aþþan bi sunjai qiþa izwis þatei managos widuwons wesun in
dagam Heleiins in Israela, þan galuknoda himins du jeram þrim
jah menoþs saihs, swe warþ huhrus mikils and alla airþa: 26 jah
ni du ainaihun þizo insandiþs was Helias, alja in Saraipta Seidonais
du qinon widuwon. 27 jah managai þrutsfillai wesun uf Haileisaiu
praufetau in Israela, jah ni ainshun ize gahrainids was, alja Naiman
sa Saur. 28 jah fullai waurþun allai modis in þizai swnagogein
hausjandans þata. 29 jah usstandans uskusun imma ut us baurg
jah brahtedun ina und auhmisto þis fairgunjis ana þammei so baurgs
ize gatimrida was, du afdrausjan ina þaþro. 30 iþ is þairhleiþands
þairh midjans ins iddja. 31 jah galaiþ in Kafarnaum, baurg Galei-
laias jah was laisjands ins in sabbatim. 32 jah sildaleikidedun bi
þo laisein is, unte in waldufnja was waurd is. 33 jah in þizai
swnagogein was manna habands ahman unhulþons unhrainjana jah
ufhropida, 34 qiþands: let! ƕa uns jah þus, Iesu Nazorenu? qamt
fraqistjan unsis? kann þuk, ƕas is, sa weiha gudis. 35 jah gaƕo-
tida imma Iesus qiþands: afdobn jah usgagg us þamma. jah ga-
wairpands ina sa unhulþa in midjaim urrann af imma, ni waihtai
gaskaþjands imma. 36 jah warþ afslauþnan < ana > allans, jah
rodidedun du sis misso qiþandans: ƕa waurde þata, þatei miþ
waldufnja jah mahtai anabiudiþ þaim unhrainjam ahmam jah us-
gaggand? 37 jah usiddja meriþa fram imma and allans stadins þis
bisunjane landis. 38 usstandands þan us þizai swnagogai galaiþ in
gard Seimonis. swaihro þan þis Seimonis was anahabaida brinnon
mikilai, jah bedun ina bi þo. 39 jah atstandands ufar ija gasok

---

IV, 23. leiki] CA *für* leki. — 27. Haileisaiu] CA *für* Haileisaiau. — 36. ana allans] *Cromhout*, allans CA.

IV, 33. ufhropida] *das flg.* φωνῇ μεγάλῃ *ist im got. weggelassen nach Mc 1,23.* — 34. Nasorenu] *vgl.* '*Nazorene*' el*q (Ναζωρηνέ D[2] Ναζορηνέ D*).

ἐπετίμηcεν τῷ πυρετῷ, καὶ ἀφῆκεν αὐτήν· παραχρῆμα δὲ ἀναcτᾶca
διηκόνει αὐτοῖc. 40 δύνοντοc δὲ τοῦ ἡλίου πάντεc ὅcοι εἶχον ἀcθε-
νοῦνταc νόcοιc ποικίλαιc, ἤγαγον αὐτοὺc πρὸc αὐτόν· ὁ δὲ ἑνὶ ἑκάcτῳ
αὐτῶν τὰc χεῖραc ἐπιθεὶc ἐθεράπευcεν αὐτούc. 41 ἐξήρχετο δὲ καὶ δαι-
μόνια ἀπὸ πολλῶν κράζοντα καὶ λέγοντα ὅτι cὺ εἶ ὁ Χριcτὸc ὁ υἱὸc τοῦ
θεοῦ. καὶ ἐπιτιμῶν οὐκ εἴα αὐτὰ λαλεῖν, ὅτι ᾔδειcαν τὸν Χριcτὸν αὐτὸν
εἶναι. 42 γενομένηc δὲ ἡμέραc ἐξελθὼν ἐπορεύθη εἰc ἔρημον τόπον,
καὶ οἱ ὄχλοι ἐζήτουν αὐτὸν καὶ ἦλθον ἕωc αὐτοῦ καὶ κατεῖχον αὐτὸν
τοῦ μὴ πορεύεcθαι ἀπ' αὐτῶν. 43 ὁ δὲ εἶπεν πρὸc αὐτοὺc ὅτι καὶ ταῖc
ἑτέραιc πόλεcιν εὐαγγελίcαcθαί με δεῖ τὴν βαcιλείαν τοῦ θεοῦ, ὅτι εἰc
τοῦτο ἀπέcταλμαι. 44 καὶ ἦν κηρύccων ἐν ταῖc cυναγωγαῖc τῆc Γαλι-
λαίαc.

V.

1 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν ὄχλον ἐπικεῖcθαι αὐτῷ τοῦ ἀκούειν τὸν
λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ αὐτὸc ἦν ἑcτὼc παρὰ τὴν λίμνην Γεννηcαρέθ.
2 καὶ εἶδεν δύο πλοῖα ἑcτῶτα παρὰ τὴν λίμνην· οἱ δὲ ἁλιεῖc ἀποβάντεc
ἀπ' αὐτῶν ἀπέπλυναν τὰ δίκτυα. 3 ἐμβὰc δὲ εἰc ἓν τῶν πλοίων, ὃ ἦν
τοῦ Cίμωνοc, ἠρώτηcεν αὐτὸν ἀπὸ τῆc γῆc ἐπαναγαγεῖν ὀλίγον· καὶ
καθίcαc ἐδίδαcκεν ἐκ τοῦ πλοίου τοὺc ὄχλουc. 4 ὡc δὲ ἐπαύcατο λαλῶν,
εἶπεν πρὸc τὸν Cίμωνα· ἐπανάγαγε εἰc τὸ βάθοc, καὶ χαλάcατε τὰ δίκ-
τυα ὑμῶν εἰc ἄγραν. 5 καὶ ἀποκριθεὶc ὁ Cίμων εἶπεν αὐτῷ· ἐπιcτάτα,
δι' ὅληc νυκτὸc κοπιάcαντεc οὐδὲν ἐλάβομεν· ἐπὶ δὲ τῷ ῥήματί cου
χαλάcωμεν τὰ δίκτυα. 6 καὶ τοῦτο ποιήcαντεc cυνέκλειcαν πλῆθοc
ἰχθύων πολύ, διερρήγνυτο δὲ τὸ δίκτυον αὐτῶν. 7 καὶ κατένευcαν
τοῖc μετόχοιc τοῖc ἐν τῷ ἑτέρῳ πλοίῳ τοῦ ἐλθόνταc cυλλαβέcθαι αὐτοῖc·
καὶ ἦλθον, καὶ ἔπληcαν ἀμφότερα τὰ πλοῖα ὥcτε βυθίζεcθαι αὐτά.
8 ἰδὼν δὲ Cίμων Πέτροc προcέπεcεν τοῖc γόναcιν Ἰηcοῦ λέγων· ἔξελθε
ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι ἀνὴρ ἁμαρτωλόc εἰμι, κύριε. 9 θάμβοc γὰρ περιέcχεν
αὐτὸν καὶ πάνταc τοὺc cὺν αὐτῷ ἐπὶ τῇ ἄγρᾳ τῶν ἰχθύων ὧν cυνέ-

---

IV, 41. κράζοντα] FS, κραυγάζοντα EGHUV. — 42. ἐζήτουν] EGHΠ, ἐπεζήτουν FSUVΛ. — V, 1. Γεννηcαρέθ] *die Typen* *K^{I} *J *I^{a} *schreiben* -έθ, *H *K^{x} K^{r} *dagegen* -έτ. — 5. χαλάcωμεν] Π min pauc., χαλάcομεν K min pauc. (*nach* ἐλάβομεν), χαλάcω *K it vg. — τὰ δίκτυα] SinBDL ceq (*nach V. 4*), τὸ δίκτυον *K a b f ff^{2} g$^{1\cdot2}$ l vg. — 6. τὸ δίκτυον] *K, τὰ δίκτυα SinBDL a d f (*siehe Anm. zum got. Text!*). — 9. ὧν] BDX *quos ceperant* d, ᾗ *K it vg.

---

an Stelle des Plur. beruht auf der Einwirkung von *K, *die* e *erfahren hat*) *und* D: ὥcτε τὰ δίκτυα ῥήccεcθαι. f *ist nach* got *korrigiert*. — 8. bidja þuk] *späterer Zusatz nach dem afr. Text, vgl.* ce: *oro te* (D παρακαλῶ); f *nach* got.

þizai brinnon, jah aflailot ija. sunsaiw þan usstandandei andbah-
tida im. 40 miþþanei þan sagq sunno, allai swa managai swe ha-
baidedun siukans sauhtim missaleikaim, brahtedun ins at imma: iþ
is ainƕarjammeh ize handuns analagjands gahailida ins. 41 usidd-
jedun þan jah unhulþons af managaim hropjandeins jah qiþandeins
þatei þu is Xristus, sunus gudis. jah gasakands im ni lailot þos
rodjan, unte wissedun [silban] Xristu ina wisan. 42 biþeh þan warþ
dags, usgaggands galaiþ ana auþjana stad, jah manageins sokide-
dun ina jah qemun und ina jah gahabaidedun ina, ei ni afliþi fairra
im. 43 þaruh is qaþ du im þatei jah þaim anþaraim baurgim
wailamerjan ik skal bi þiudangardja gudis, unte duþe mik insandida.
44 jah was merjands in swnagogim Galeilaias.

V.

1 Jah warþ, miþþanei managei anatramp ina du hausjan waurd
gudis, jah is silba was standands neƕa saiwa Gainnesaraiþ, 2 jah
gasaƕ twa skipa standandona at þamma saiwa, iþ fiskjans afgag-
gandans af im usþwohun natja. 3 galaiþ þan in ain þize skipe,
þatei was Seimonis; haihait ina aftiuhan fairra staþa leitil jah ga-
sitands laisida us þamma skipa manageins. 4 biþeh þan gaandida
rodjands, qaþ du Seimonau: brigg ana diupiþa, jah athahid þo natja
izwara du fiskon. 5 jah andhafjands Seimon qaþ du imma: talzjand,
alla naht þairharbaidjandans waiht ni nemum; iþ afar waurda þei-
namma wairpam natja. 6 jah þata taujandans galukun manageins
fiske filu, swe natja dishnupnodedun ize. 7 jah bandwidedun ga-
manam þoei wesun in anþaramma skipa, ei atiddjedeina hilpan ize.
jah qemun jah gafullidedun ba þo skipa, swe sugqun. 8 gaumjands
þan Seimon Paitrus draus du kniwam Iesuis qiþands: [bidja þuk]
usgagg fairra mis, unte manna frawaurhts im, frauja. 9 sildaleik
auk dishabaida ina jah allans þans miþ imma in gafahis þize fiske

---

V, 4. gaandida] *Maßmann Bernhardt*, gananþida CA. — 6. ma-
nageins] *Maßmann*, managein CA. — dishnupnodedun] CA; *vor* u[1]
ist ein a *getilgt.*

IV, 41. im] *Zusatz. Nach* got *schreibt* f: *increpans eos.* — silban]
späterer Zusatz, wohl durch die Anfangsstellung von αὐτόν (D min) *oder*
'*ipsum*' (bg[1]q vg) *veranlaßt.* — V, 1. jah warþ] *vgl. Mc 1,16:* καί.
— 3. aftiuhan fairra staþa] *Stellung wie* it pler. (*nicht* fg[1,2]) D. —
6. swe natja dishnupnodedun] *Änderung nach dem afr. Text, von dem
auch* D *beeinflußt ist. Vgl.* e: *ut retia dirumperetur eorum* (*der Sing.*

λαβον, 10 ὁμοίως δὲ καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην υἱοὺς Ζεβεδαίου, οἳ ἦσαν κοινωνοὶ τῷ Σίμωνι. καὶ εἶπεν πρὸς τὸν Σίμωνα ὁ Ἰησοῦς· μὴ φοβοῦ· ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνθρώπους ἔσῃ ζωγρῶν. 11 καὶ καταγαγόντες τὰ πλοῖα ἐπὶ τὴν γῆν ἀφέντες ἅπαντα ἠκολούθησαν αὐτῷ. 12 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν μιᾷ τῶν πόλεων, καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ πλήρης λέπρας· καὶ ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν, πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον ἐδεήθη αὐτοῦ λέγων· κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαί με καθαρίσαι. 13 καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἥψατο αὐτοῦ εἰπών· θέλω, καθαρίσθητι. καὶ εὐθέως ἡ λέπρα ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ. 14 καὶ αὐτὸς παρήγγειλεν αὐτῷ μηδενὶ εἰπεῖν· ἀλλὰ ἀπελθὼν δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ καθαρισμοῦ σου καθὼς προσέταξεν Μωσῆς εἰς μαρτύριον αὐτοῖς. 15 διήρχετο δὲ ὁ λόγος μᾶλλον περὶ αὐτοῦ, καὶ συνήρχοντο ὄχλοι πολλοὶ ἀκούειν καὶ θεραπεύεσθαι ὑπ' αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀσθενειῶν αὐτῶν. 16 αὐτὸς δὲ ἦν ὑποχωρῶν ἐν ταῖς ἐρήμοις καὶ προσευχόμενος. 17 καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν καὶ αὐτὸς ἦν διδάσκων, καὶ ἦσαν καθήμενοι Φαρισαῖοι καὶ νομοδιδάσκαλοι, οἳ ἦσαν συνεληλυθότες ἐκ πάσης κώμης τῆς Γαλιλαίας καὶ Ἰουδαίας καὶ Ἱερουσαλήμ· καὶ δύναμις κυρίου ἦν εἰς τὸ ἰᾶσθαι αὐτούς. 18 καὶ ἰδοὺ ἄνδρες φέροντες ἐπὶ κλίνης ἄνθρωπον ὃς ἦν παραλελυμένος, καὶ ἐζήτουν αὐτὸν εἰσενεγκεῖν καὶ θεῖναι ἐνώπιον αὐτοῦ. 19 καὶ μὴ εὑρόντες ποίας εἰσενέγκωσιν αὐτὸν διὰ τὸν ὄχλον, ἀναβάντες ἐπὶ τὸ δῶμα διὰ τῶν κεράμων καθῆκαν αὐτὸν σὺν τῷ κλινιδίῳ εἰς τὸ μέσον ἔμπροσθεν τοῦ Ἰησοῦ. 20 καὶ ἰδὼν τὴν πίστιν αὐτῶν εἶπεν αὐτῷ· ἄνθρωπε, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου. 21 καὶ ἤρξαντο διαλογίζεσθαι οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι λέγοντες· τίς ἐστιν οὗτος ὃς λαλεῖ βλασφημίας; τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας εἰ μὴ μόνος ὁ θεός; 22 ἐπιγνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν ἀποκριθεὶς εἶπεν πρὸς αὐτούς· τί διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; 23 τί ἐστιν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν· ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου, ἢ εἰπεῖν· ἔγειρε καὶ περιπάτει; 24 ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἶπεν τῷ παραλελυμένῳ· σοὶ λέγω, ἔγειρε καὶ ἄρας τὸ κλινίδιόν σου πορεύου εἰς τὸν οἶκόν σου. 25 καὶ παραχρῆμα ἀναστὰς ἐνώπιον αὐτῶν, ἄρας ἐφ' ὃ κατέκειτο, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ δοξάζων τὸν θεόν. 26 καὶ ἔκστασις ἔλαβεν ἅπαντας καὶ ἐδόξαζον τὸν θεὸν καὶ ἐπλήσθησαν φόβου λέγοντες ὅτι εἴδομεν παράδοξα σήμερον.

V, 15. ὁ λόγος μᾶλλον] DMU, μᾶλλον ὁ λόγος *K it vg. — 17. συνεληλυθότες] A*D min a (*nach V. 15*: συνήρχοντο), ἐληλυθότες *K it pler. vg. — 26. εἴδομεν] *K, ἴδομεν VΠ*.

tion nach V. 19. — 20. du þamma uslíþin] *Zusatz nach M 9,6 Mc 2,5* (*so auch* CD *und* f *nach* got). — 23. frawaurhteis] *das Pronomen fehlt nach M 9,5* (*vgl. auch Mc 2,9*). *Desgl.* def vg.

þanzei ganutun; 10 samaleikoh þan jah Iakobau jah Iohannen,
sununs Zaibaidaiaus, þaiei wesun gadailans Seimona. jah qaþ du
Seimona Iesus: ni ogs þus, fram himma nu manne siud nutans.
11 jah gatiuhandans þo skipa ana airþa afleitandans allata laistide-
dun afar imma. 12 jah warþ, miþþanei was is in ainai baurge, jah
sai, manna fulls þrutsfillis jah gasaiƕands Iesu driusands ana and-
wairþi bad ina qiþands: frauja, jabai wileis, magt mik gahrainjan.
13 jah ufrakjands handu attaitok imma qiþands: wiljau, wairþ hrains.
jah suns þata þrutsfill afiaiþ af imma. 14 jah is faurbaud imma
ei mann ni qeþi; ak gagg jah ataugei þuk silban gudjin jah atbair
imma fram þizai gahraineinai þeinai þatei anabaud Moses du weit-
wodiþai im. 15 usmernoda þan þata waurd mais bi ina, jah garun-
nun hiuhmans managai hausjon jah leikinon fram imma sauhte
seinaizo. 16 iþ is was afleiþands ana auþidos jah bidjands. 17 jah
warþ in ainamma dage, jah is was laisjands. jah wesun sitandans
Fareisaieis jah witodalaisarjos, þaiei wesun gaqumanai us allamma
haimo Galeilaias jah Iudaias jah Iairusaulwmon; jah mahts fraujins
was du hailjan ins. 18 jah sai mans bairandans ana ligra mannan
saei was usliþa, jah sokidedun ƕaiwa ina innatbereina jah gala-
gidideina in andwairþja is. 19 jah ni bigitandans ƕaiwa innat-
bereina ina in manageins, ussteigandans ana hrot and skaljos, ga-
satidedun ina miþ þamma badja in midjaim faura Iesua. 20 jah
gasaiƕands galaubein ize qaþ du þamma usliþin: manna, afleitanda
þus frawaurhteis þeinos. 21 jah dugunnun þagkjan þai bokarjos
jah Fareisaieis qiþandans: ƕas ist sa, saei rodeiþ naiteinins? ƕas
mag afletan frawaurhtins, alja ains guþ? 22 ufkunnands þan Iesus
mitonins ize andhafjands qaþ du im: ƕa biþagkeiþ in hairtam iz-
waraim? 23 ƕaþar ist azetizo qiþan: afletanda þus frawaurhteis,
þau qiþan: urreis jah gagg? 24 aþþan ei witeid þatei waldufni
habaid sa sunus mans ana airþai afletan frawaurhtins, qaþ du
þamma usliþin: du þus qiþa, urreis jah ushafjands þata badi þei-
nata gagg in gard þeinana. 25 jah sunsaiw usstandands in andwairþja
ize, ushafjands ana þammei lag, galaiþ in gard seinana mikiljands
guþ. 26 jah usfilmei dissat allans, jah mikilidedun guþ jah fullai
waurþun agisis qiþandans þatei gasaiƕam wulþaga himma daga.

V, 10. Iakobau] CA *für* Iakobu. — 11. afleitandans (*für* afletandans) *Uppström*, afleiþandans CA *Heyne*. — 15. leikinon] CA *für* lekinon. — 17. Iairusaulwmon] *vgl. W. Schulze KZ. 41,173f.* — 18. galagidideina] CA *für* -dedeina. — 20. afleitanda] CA *für* afletanda.

V, 10. manne sind nutans] *angeglichen an M 4,19 Mc 1,17, vgl.* e: *faciam enim vos piscatores hominum.* — 18. ƕaiwa *usw.*] *Konstruk-*

27 καὶ μετὰ ταῦτα ἐξῆλθεν καὶ ἐθεάcατο τελώνην ὀνόματι Λευὶ καθή-
μενον ἐπὶ τὸ τελώνιον καὶ εἶπεν αὐτῷ · ἀκολούθει μοι. 28 καὶ κατα-
λιπὼν ἅπαντα ἀναστὰς ἠκολούθηcεν αὐτῷ. 29 καὶ ἐποίηcεν δοχὴν
μεγάλην Λευεὶς αὐτῷ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ · καὶ ἦν ὄχλος τελωνῶν πολὺς
καὶ ἄλλων οἳ ἦcαν μετ' αὐτῶν κατακείμενοι. 30 καὶ ἐγόγγυζον οἱ
γραμματεῖς αὐτῶν καὶ οἱ Φαριcαῖοι πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγοντες ·
διατί μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐcθίετε καὶ πίνετε; 31 καὶ
ἀποκριθεὶς ὁ Ἰηcοῦς εἶπεν πρὸς αὐτούς · οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες
ἰατροῦ ἀλλὰ οἱ κακῶς ἔχοντες · 32 οὐκ ἐλήλυθα καλέcαι δικαίους ἀλλὰ
ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν. 33 οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτόν · διατί οἱ μαθη-
ταὶ Ἰωάννου νηστεύουσιν πυκνὰ καὶ δεήcεις ποιοῦνται, ὁμοίως καὶ οἱ
τῶν Φαριcαίων, οἱ δὲ coὶ ἐcθίουcιν καὶ πίνουcιν; 34 ὁ δὲ εἶπεν πρὸς
αὐτούς · μὴ δύναcθε τοὺς υἱοὺς τοῦ νυμφῶνος ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ'
αὐτῶν ἐcτιν, ποιῆcαι νηστεύειν; 35 ἐλεύcονται δὲ ἡμέραι, καὶ ὅταν
ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύcουcιν ἐν ἐκείναις ταῖς
ἡμέραις. 36 ἔλεγεν δὲ καὶ παραβολὴν πρὸς αὐτοὺς ὅτι οὐδεὶς ἐπίβλημα
ἱματίου καινοῦ ἐπιβάλλει ἐπὶ ἱμάτιον παλαιόν · εἰ δὲ μήγε, καὶ τὸ καινὸν
cχίζει, καὶ τῷ παλαιῷ οὐ cυμφωνεῖ τὸ ἀπὸ τοῦ καινοῦ. 37 καὶ οὐδεὶς
βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀcκοὺς παλαιούς · εἰ δὲ μήγε, ῥήξει ὁ νέος οἶνος
τοὺς ἀcκούς, καὶ αὐτὸς ἐκχυθήcεται καὶ οἱ ἀcκοὶ ἀπολοῦνται · 38 ἀλλὰ
οἶνον νέον εἰς ἀcκοὺς καινοὺς βλητέον, καὶ ἀμφότεροι cυντηροῦνται.
39 καὶ οὐδεὶς πιὼν παλαιὸν εὐθέως θέλει νέον · λέγει γάρ · ὁ παλαιὸς
χρηcτότερός ἐcτιν.

VI.

1 Ἐγένετο δὲ ἐν cαββάτῳ δευτεροπρώτῳ διαπορεύεcθαι αὐτὸν διὰ
τῶν cπορίμων, καὶ ἔτιλλον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τοὺς cτάχυας καὶ ἤcθιον
ψώχοντες ταῖς χερcίν. 2 τινὲς δὲ τῶν Φαριcαίων εἶπον αὐτοῖς · τί
ποιεῖτε ὃ οὐκ ἔξεcτιν ποιεῖν ἐν τοῖς cάββαcιν; 3 καὶ ἀποκριθεὶς πρὸς
αὐτοὺς εἶπεν ὁ Ἰηcοῦς · οὐδὲ τοῦτο ἀνέγνωτε ὃ ἐποίηcεν Δαυείδ, ὁπότε
ἐπείναcεν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ὄντες; 4 ὡς εἰcῆλθεν εἰς τὸν οἶκον
τοῦ θεοῦ καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέcεως ἔλαβεν καὶ ἔφαγεν καὶ ἔδω-
κεν τοῖς μετ' αὐτοῦ, οὓς οὐκ ἔξεcτιν φαγεῖν εἰ μὴ μόνους τοὺς ἱερεῖς;
5 καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ὅτι κύριός ἐcτιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ

V, 28. καταλιπὼν] *K, καταλείπων ΕΛΠ*. — 29. Λευεἰς] *H *I, Λευίς *K. — 35. καὶ τότε] SinFMΔ bcefff²g¹lq, τότε *K a vg. — VI, 4. τοῖς] BL it vg (it vg D *lassen* καί — *et auch Mc 2,26 weg*), καὶ τοῖς *K.

D). — VI, 1. jah warþ] *Änderung nach Mc 2,23*; *vgl.* ae: *et* (D). — 3. Iesus qaþ] *Voranstellung des Subjekts wohl nach V. 2*: sumai Fareisaie qeþun. — 4. wisandam] *Zusatz nach Mc 2,26.*

27 jah afar þata usiddja jah gasaƕ motari, namin Laiwwi, sitandan
ana motastada, jah qaþ du imma: laistei afar mis. 28. jah bi-
leiþands allaim, usstandands iddja afar imma. 29 jah gawaurhta
dauht mikila Laiwweis imma in garda seinamma, jah was
managei motarje mikila jah anþaraize, þaiei wesun miþ im ana-
kumbjandans. 30 jah birodidedun bokarjos ize jah Fareisaieis du
siponjam is qiþandans: duƕe miþ þaim motarjam jah frawaurhtaim
matjid jah drigkid? 31 jah andhafjands Iesus qaþ du im: ni þaur-
bun hailai leikeis, ak þai unhailans. 32 ni qam laþon garaihtans,
ak frawaurhtans in idreiga. 33 iþ eis qeþun du imma: duƕe sipon-
jos Iohannes fastand ufta jah bidos taujand, samaleiko jah Farei-
saiei, iþ þai þeinai siponjos matjand jah drigkand? 34 þaruh is
qaþ du im: ni magud sununs bruþfadis, unte sa bruþfads miþ im
ist, gataujan fastan. 35 aþþan qimand dagos, jah þan afnimada af
im sa bruþfads, jah þan fastand in jainaim dagam. 36 qaþuh þan
jah gajukon du im, þatei ainshun plat snagins niujis ni lagjid ana
snagan fairnjana, aiþþau jah sa niuja aftaurnid, jah þamma fairnjin
ni gatimid þata af þamma niujin. 37 jah ainshun ni giutid wein
niujata in balgins fairnjans, aiþþau distairid þata niujo wein þans
balgins jah silbo usgutniþ, jah þai balgeis fraqistnand; 38 ak wein
juggata in balgins niujans giutand, jah bajoþs gafastanda. 39 jah
ainshun drigkandane fairni, ni suns wili jugg; qiþiþ auk: þata
fairnjo batizo ist.

VI.

1 Jah warþ in sabbato anþaramma frumin gaggan imma þairh
atisk, jah raupidedun ahsa siponjos is jah matidedun bnauandans
handum. 2 iþ sumai Fareisaie qeþun du im: ƕa taujid þatei ni
skuld ist taujan in sabbato dagam? 3 jah andhafjands wiþra ins
Iesus qaþ: ni þata ussuggwud þatei gatawida Daweid, þan gredags
was, silba jah þaiei miþ imma wesun? 4 ƕaiwa inngalaiþ in
gard gudis jah hlaibans faurlageinais usnam jah matida jah
gaf þaim miþ sis wisandam, þanzei ni skuld ist matjan, nibai
ainaim gudjam? 5 jah qaþ du im þatei frauja ist sa sunus mans

---

V, 28. iddja afar imma] *Randglosse*: laistida. — 31. leikeis] CA *für* lekeis. — 33. Fareisaiei] CA *für* Fareisaie. — 39. drigkandane] driggandane CA. — VI, 1. bnauandans] CA, binauandans *Uppström*.

V, 33. siponjos[2]] *Zusatz nach M 9,14 Mc 2,18, vgl.* bceff^{2}: *tui autem discipuli* (*desgl.* D). — 34. sununs bruþfadis] *vgl. M 9,15.* — 38. giutand] *nach M 9,17, vgl.* abceff^{2}g^{1}lqr: *mittunt* (βάλλουσιν Sin*

caββάτου. 6 ἐγένετο δὲ καὶ ἐν ἑτέρῳ caββάτῳ εἰcελθεῖν αὐτὸν εἰc τὴν cυναγωγὴν καὶ διδάcκειν. καὶ ἦν ἐκεῖ ἄνθρωποc, καὶ ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἡ δεξιὰ ἦν ξηρά. 7 παρετήρουν δὲ οἱ γραμματεῖc καὶ οἱ Φαριcαῖοι, εἰ ἐν τῷ caββάτῳ θεραπεύcει, ἵνα εὕρωcι κατηγορίαν αὐτοῦ. 8 αὐτὸc δὲ ᾔδει τοὺc διαλογιcμοὺc αὐτῶν καὶ εἶπεν τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ξηρὰν ἔχοντι τὴν χεῖρα· ἔγειρε καὶ cτῆθι εἰc τὸ μέcον· ὁ δὲ ἀναcτὰc ἔcτη. 9 εἶπεν οὖν ὁ Ἰηcοῦc πρὸc αὐτούc· ἐπερωτήcω ὑμᾶc· τί ἔξεcτιν τοῖc cάββαcιν, ἀγαθοποιῆcαι ἢ κακοποιῆcαι, ψυχὴν cῶcαι ἢ ἀποκτεῖναι; 10 καὶ περιβλεψάμενοc πάνταc αὐτοὺc εἶπεν αὐτῷ· ἔκτεινον τὴν χεῖρά cου. ὁ δὲ ἐξέτεινεν, καὶ ἀπεκατεcτάθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ ὡc ἡ ἄλλη. 11 αὐτοὶ δὲ ἐπλήcθηcαν ἀνοίαc καὶ διελάλουν πρὸc ἀλλήλουc τί ἂν ποιήcειαν τῷ Ἰηcοῦ. 12 ἐγένετο δὲ ἐν ταῖc ἡμέραιc ταύταιc ἐξῆλθεν εἰc τὸ ὄροc προcεύξαcθαι· καὶ ἦν διανυκτερεύων ἐν τῇ προcευχῇ τοῦ θεοῦ. 13 καὶ ὅτε ἐγένετο ἡμέρα, προcεφώνηcεν τοὺc μαθητὰc αὐτοῦ καὶ ἐκλεξάμενοc ἀπ' αὐτῶν δώδεκα, οὓc καὶ ἀποcτόλουc ὠνόμαcεν, 14 Cίμωνα ὃν καὶ ὠνόμαcεν Πέτρον, καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, Φίλιππον καὶ Βαρθολομαῖον, 15 Ματθαῖον καὶ Θωμᾶν, Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ἀλφαίου καὶ Cίμωνα τὸν καλούμενον Ζηλωτήν, 16 Ἰούδαν Ἰακώβου καὶ Ἰούδαν Ἰcκαριώτην, ὃc καὶ ἐγένετο προδότηc. 17 καὶ καταβὰc μετ' αὐτῶν ἔcτη ἐπὶ τόπου πεδινοῦ, καὶ ὄχλοc μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ πλῆθοc πολὺ τοῦ λαοῦ ἀπὸ πάcηc τῆc Ἰουδαίαc καὶ Ἱερουcαλὴμ καὶ τῆc παραλίου Τύρου καὶ Cιδῶνοc, οἳ ἦλθον ἀκοῦcαι αὐτοῦ καὶ ἰαθῆναι ἀπὸ τῶν νόcων αὐτῶν, 18 καὶ οἱ ὀχλούμενοι ἀπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων, καὶ ἐθεραπεύοντο. 19 καὶ πᾶc ὁ ὄχλοc ἐζήτει ἅπτεcθαι αὐτοῦ, ὅτι δύναμιc παρ' αὐτοῦ ἐξήρχετο καὶ ἰᾶτο πάνταc. 20 καὶ αὐτὸc ἐπάραc τοὺc ὀφθαλμοὺc αὐτοῦ εἰc τοὺc μαθητὰc αὐτοῦ ἔλεγεν· μακάριοι οἱ πτωχοί, ὅτι ὑμετέρα ἐcτὶν ἡ βαcιλεία τοῦ θεοῦ. 21 μακάριοι οἱ πεινῶντεc νῦν, ὅτι χορταcθήcεcθε. μακάριοι οἱ κλαίοντεc νῦν, ὅτι γελάcετε. 22 μακάριοί ἐcτε ὅταν μιcήcωcιν ὑμᾶc οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὅταν ἀφορίcωcιν ὑμᾶc καὶ ὀνειδίcωcιν καὶ ἐκβάλωcιν τὸ ὄνομα ὑμῶν ὡc πονηρὸν ἕνεκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. 23 χάρητε ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καὶ cκιρτήcατε, ἰδοὺ γὰρ ὁ μιcθὸc ὑμῶν πολὺc ἐν τοῖc οὐρανοῖc· κατὰ ταῦτα γὰρ ἐποίουν τοῖc προφήταιc οἱ πατέρεc αὐτῶν. 24 πλὴν οὐαὶ ὑμῖν τοῖc πλουcίοιc, ὅτι ἀπέχετε τὴν παράκληcιν ὑμῶν.

VI, 10. ἐξέτεινεν] SinDX it vg (*nach M 12,13 Mc 3,5*) ἐποίηcεν *K. — 23. ἐν τοῖc οὐρανοῖc] BR Bas. ef, ἐν τῷ οὐρανῷ *K it pler. vg.

þaiu] *vgl. M 9,9.* — 16. **galewjands ina**] *für* προδότηc *nach M 27,3 J 18,2.* — 17. **jah anþaraizo baurge**] *vgl.* ce: *et aliarum* (e: *aliorum*) *civitatum* (e: *civitatium*). — 20. **ahmin**] *Zusatz nach M 5,3.* — **himine**] *statt* τοῦ θεοῦ *nach M 5,3*; *vgl.* cf: *regnum caelorum.* — 22. **afskaidand**] *ohne* ὅταν *wohl nach den flg. Verben.*

jah þamma sabbato daga. 6 jah warþ þan in anþaramma daga
sabbato galeiþan imma in swnagogein jah laisjan. jah was jainar
manna, jah handus is so taihswo was þaursus. 7 witaidedunuh þan
þai bokarjos jah Fareisaieis, jau in sabbato daga leikinodedi, ei
bigeteina til du wrohjan ina. 8 iþ is wissuh mitonins ize jah qaþ
du þamma mann, þamma þaursja habandin handu: urreis jah stand
in midjaim. þaruh is urreisands gastoþ. 9 qaþ þan Iesus du im:
fraihna izwis ƕa skuld ist sabbato dagam, þiuþ taujan þau unþiuþ
taujan, saiwala ganasjan þau usqistjan? 10 jah ussaiƕands allans ins
qaþ du imma: ufrakei þo handu þeina. þaruh is ufrakida, jah ga-
stoþ so handus is, swaswe so anþara. 11 iþ eis fullai waurþun un-
frodeins jah rodidedun du sis misso ƕa tawidideina þamma Iesua.
12 jah warþ in dagam þaim, ei usiddja Iesus in fairguni bidjan;
jah was naht þairwakands in bidai gudis. 13 jah biþe warþ dags,
atwopida siponjans seinans jah gawaljands us im twalib, þanzei
jah apaustuluns namnida: 14 Seimon þanei jah namnida Paitru,
jah Andraian broþar is; Iakobu jah Iohannen, Filippu jah Barþu-
lomaiu; 15 Maþþaiu jah Þoman, Iakobu þana Alfaius jah Seimon
þana haitanan Zeloten; 16 Iudan Iakobaus jah Iudan Iskarioten,
saei jah warþ galewjands ina. 17 jah atgaggands dalaþ miþ im gastoþ
ana stada ibnamma jah hiuma siponje is jah hansa mikila mana-
geins af allamma Iudaias jah Iairusalem jah þize faur marein Twre
jah Seidone [jah anþaraizo baurge], 18 þaiei qemun hausjan imma
jah hailjan sik sauhte seinaizo; jah þai anahabaidans fram ahmam
unhrainjaim, jah gahailidai waurþun. 19 jah alla managei sokidedun
attekan imma, unte mahts af imma usiddja jah ganasida allans.
20 jah is ushafjands augona seina du siponjam seinaim qaþ: auda-
gai jus unledans ahmin, unte izwara ist þiudangardi himine. 21 au-
dagai jus gredagans nu, unte sadai wairþiþ. audagai jus gretandans
nu, unte ufhlohjanda. 22 audagai sijuþ, þan fijand izwis mans
jah afskaidand izwis jah idweitjand jah uswairpand namin izwa-
ramma swe ubilamma in sunaus mans; 23 faginod in jainamma
daga jah laikid, unte sai, mizdo izwara managa in himinam; bi
þamma auk tawidedun praufetum attans ize. 24 aþþan wai izwis

VI, 7. leikinodedi] CA *für* lekinodedi. — 11. tawidideina] CA *für* tawidedeina. — 12. þairwakands] CA *für* þairhwakands, *vgl. EB. § 27b.* — 15. Alfaius] CA *für* Alfaiaus. — 17. atgaggands] atgaggaggands CA. — hiuma] CA *für* hiuhma.

VI, 12. jah warþ] *vgl. Mc 3,13*: καὶ ἀναβαίνει. — Iesus] *Zusatz zu Beginn der Perikope, aus einem Lektionar stammend.* — 15. Maþ-

25 οὐαὶ ὑμῖν οἱ ἐμπεπληcμένοι νῦν, ὅτι πεινάcετε. οὐαὶ ὑμῖν οἱ γελῶν-
τεc νῦν, ὅτι πενθήcετε καὶ κλαύcετε. 26 οὐαὶ ὅταν καλῶc ὑμᾶc εἴπω-
cιν πάντεc οἱ ἄνθρωποι, κατὰ τὰ αὐτὰ γὰρ ἐποίουν τοῖc ψευδοπροφή-
ταιc οἱ πατέρεc αὐτῶν. 27 ἀλλ' ὑμῖν λέγω τοῖc ἀκούουcιν· ἀγαπᾶτε
τοὺc ἐχθροὺc ὑμῶν, καλῶc ποιεῖτε τοῖc μιcοῦcιν ὑμᾶc, 28 εὐλογεῖτε
τοὺc καταρωμένουc ὑμῖν, προcεύχεcθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶc.
29 τῷ τύπτοντί cε ἐπὶ τὴν cιαγόνα πάρεχε καὶ τὴν ἄλλην, καὶ ἀπὸ τοῦ
αἴροντόc cου τὸ ἱμάτιον καὶ τὸν χιτῶνα μὴ κωλύcῃc. 30 παντὶ δὲ τῷ
αἰτοῦντί cε δίδου, καὶ ἀπὸ τοῦ αἴροντοc τὰ cὰ μὴ ἀπαίτει. 31 καὶ
καθὼc θέλετε ἵνα ποιῶcιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖc ποιεῖτε αὐτοῖc
ὁμοίωc. 32 καὶ εἰ ἀγαπᾶτε τοὺc ἀγαπῶνταc ὑμᾶc, ποία ὑμῖν χάριc ἐcτίν;
καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τοὺc ἀγαπῶνταc αὐτοὺc ἀγαπῶcιν. 33 καὶ ἐὰν
ἀγαθοποιῆτε τοὺc ἀγαθοποιοῦνταc ὑμᾶc, ποία ὑμῖν χάριc ἐcτίν; καὶ γὰρ
οἱ ἁμαρτωλοὶ τὸ αὐτὸ ποιοῦcιν. 34 καὶ ἐὰν δανείζητε παρ' ὧν ἐλπί-
ζετε ἀπολαβεῖν, ποία ὑμῖν χάριc ἐcτίν; καὶ γὰρ ἁμαρτωλοὶ ἁμαρτωλοῖc
δανείζουcιν, ἵνα ἀπολάβωcι τὰ ἴcα. 35 πλὴν ἀγαπᾶτε τοὺc ἐχθροὺc
ὑμῶν καὶ ἀγαθοποιεῖτε καὶ δανείζετε μηδὲν ἀπελπίζοντεc· καὶ ἔcται ὁ
μιcθὸc ὑμῶν πολύc, καὶ ἔcεcθε υἱοὶ ὑψίcτου, ὅτι αὐτὸc χρηcτόc ἐcτιν
ἐπὶ τοὺc ἀχαρίcτουc καὶ πονηρούc. 36 γίνεcθε οἰκτίρμονεc, καθὼc καὶ
ὁ πατὴρ ὑμῶν οἰκτίρμων ἐcτίν. 37 καὶ μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε·
μὴ καταδικάζετε, καὶ οὐ μὴ καταδικαcθῆτε· ἀπολύετε, καὶ ἀπολυθήcε-
cθε· 38 δίδοτε, καὶ δοθήcεται ὑμῖν· μέτρον καλὸν καὶ πεπιεcμένον καὶ
cεcαλευμένον καὶ ὑπερεκχυννόμενον δώcουcιν εἰc τὸν κόλπον ὑμῶν· τῷ
γὰρ αὐτῷ μέτρῳ ᾧ μετρεῖτε, μετρηθήcεται ὑμῖν. 39 εἶπεν δὲ παρα-
βολὴν αὐτοῖc· μήτι δύναται τυφλὸc τυφλὸν ὁδηγεῖν; οὐχὶ ἀμφότεροι
εἰc βόθυνον πεcοῦνται; 40 οὐκ ἔcτιν μαθητὴc ὑπὲρ τὸν διδάcκαλον
αὐτοῦ· κατηρτιcμένοc δὲ πᾶc ἔcται ὡc ὁ διδάcκαλοc αὐτοῦ. 41 τί δὲ
βλέπειc τὸ κάρφοc τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ cου, τὴν δὲ δοκὸν
τὴν ἐν τῷ ἰδίῳ ὀφθαλμῷ οὐ κατανοεῖc; 42 ἢ πῶc δύναcαι λέγειν τῷ
ἀδελφῷ cου· ἀδελφέ, ἄφεc ἐκβάλω τὸ κάρφοc τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ cου,
αὐτὸc τὴν ἐν τῷ ὀφθαλμῷ cου δοκὸν οὐ βλέπων; ὑποκριτά, ἔκβαλε
πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ cου, καὶ τότε διαβλέψειc ἐκβαλεῖν

VI, 26. πάντεc] ABEHKMPQRUXΞΠ Chr. abceff^{2}g^{1}lq, *fehlt* DF^{w}LSVΓΔΛ. — κατὰ τὰ αὐτά] Sin^{a}BDKRXΞΠ ce, κατὰ ταῦτα *K bff^{2}g$^{1\cdot 2}$lq vg. — 34. δανείζητε] UVΠ, δανείζετε EF^{w}HΛ. — 36. γίνεcθε] SinBDLΞ abceff^{2}lq (*nach M 5,48*), γίνεcθε οὖν *K fg$^{1\cdot 2}$ vg. — 37. ἵνα μή] ADΛ acef (*nach M 7,1*), καὶ οὐ μή *K bff^{2}g$^{1\cdot 2}$lq vg. — 38. καλὸν καί] V vg (*z. T.*), καλόν *K it. — μετρηθήcεται] B*P beq (*nach Mc 4,24*), ἀντιμετρηθήcεται *K *remetietur* it pler. vg.

---

taujaid] *es ist zweifelhaft, ob vor* þiuþ *ein* jah *mit Absicht weggelassen oder versehentlich ausgefallen ist.*

þaim gabeigam, unte ju habaid gaþlaiht izwara. 25 wai izwis, jus sadans nu, unte gredagai wairþiþ; wai izwis, jus hlahjandans nu, unte gaunon jah gretan duginnid. 26 wai, þan waila izwis qiþand allai mans; samaleiko allis tawidedun galiugapraufetum attans ize. 27 akei izwis qiþa þaim hausjandam: frijod þans hatandans izwis; waila taujaid þaim fijandam izwis. 28 þiuþjaiþ þans fraqiþandans izwis; bidjaid fram þaim anamahtjandam izwis. 29 þamma stautandin þuk bi kinnu, galewei imma jah anþara; jah þamma nimandin af þus wastja, jah paida ni warjais. 30 ƕammeh þan bidjandane þuk gif jah af þamma nimandin þein ni lausei. 31 jah swaswe wileid ei taujaina izwis mans, jah jus taujaid im samaleiko. 32 aþþan jabai frijod þans frijondans izwis, ƕa izwis laune ist? jah auk þai frawaurhtans þans frijondans sik frijond. 33 jah jabai þiuþ taujaid þaim þiuþ taujandam izwis, ƕa izwis laune ist? jah auk þai frawaurhtans þata samo taujand. 34 jah jabai leiƕid fram þaimei weneid andniman, ƕa izwis laune ist? jah auk frawaurhtai frawaurhtaim leiƕand, ei andnimaina samalaud. 35 sweþauh frijod þans fijands izwarans, þiuþ taujaid jah leiƕaid ni waihtais uswenans, jah wairþiþ mizdo izwara managa, jah wairþiþ sunjus hauhistins, unte is gods ist þaim unfagram jah unseljam. 36 wairþaid bleiþjandans, swaswe jah atta izwar bleiþs ist. 37 jah ni stojid, ei ni stojaindau; ni afdomjaid, jah ni afdomjanda; fraletaid, jah fraletanda. 38 gibaid, jah gibada izwis, mitads goda jah ufarfulla jah gawigana jah ufargutana gibada in barm izwarana; þizai auk samon mitadjon þizaiei mitid mitada izwis. 39 qaþuh þan gajukon im: ibai mag blinds blindana tiuhan? niu bai in dal gadriusand? 40 nist siponeis ufar laisari seinana; iþ gamanwids ƕarjizuh wairþai swe laisaris is. 41 aþþan ƕa gaumeis gramsta in augin broþrs þeinis, iþ anza in þeinamma augin ni gaumeis? 42 aiþþau ƕaiwa magt qiþan du broþr þeinamma: broþar let, ik uswairpa gramsta þamma in augin þeinamma, silba in augin þeinamma anza ni gaumjands? liuta, uswairp faurþis þamma anza us augin þeinamma, jah þan gaumjais uswairpan gramsta þamma in augin broþrs þeinis.

VI, 27. hatandans] *Randglosse:* hatjandam. *Die Glosse gehört nicht zu* hatandans, *sondern vielmehr zu* fijandam *und ist dadurch veranlaßt, daß* μισεῖν *gewöhnlich durch* hatan (hatjan) *übersetzt wird.* — 36. swaswe] swawe CA. — 38. mitid] mitad CA. — 40. gamanwids] *Randglosse:* ustauhans. — laisaris] CA *für* laisareis.

VI, 29. imma] *Zusatz nach M 5,39, vgl.* it pler. (D). — 35. þiuþ

τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ cου. 43 οὐ γάρ ἐςτιν
δένδρον καλὸν ποιοῦν καρπὸν caπρόν, οὐδὲ δένδρον κακὸν ποιοῦν καρ-
πὸν καλόν. 44 ἕκαςτον γὰρ δένδρον ἐκ τοῦ ἰδίου καρποῦ γινώςκεται.
οὐ γὰρ ἐξ ἀκανθῶν cυλλέγουcι cῦκα, οὐδὲ ἐκ βάτου τρυγῶcι cταφυλήν.
45 ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θηcαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ
προφέρει τὸ ἀγαθόν, καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θηcαυροῦ
τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ πονηρόν· ἐκ γὰρ περιςςεύματος καρδίας
λαλεῖ τὸ cτόμα αὐτοῦ. 46 τί δέ με καλεῖτε· κύριε κύριε, καὶ οὐ ποι-
εῖτε ἃ λέγω; 47 πᾶς ὁ ἐρχόμενος πρός μὲ καὶ ἀκούων μου τῶν λόγων
καὶ ποιῶν αὐτούς, ὑποδείξω ὑμῖν τίνι ἐςτὶν ὅμοιος. 48 ὅμοιός ἐςτιν
ἀνθρώπῳ οἰκοδομοῦντι οἰκίαν, ὃς ἔςκαψεν καὶ ἐβάθυνεν καὶ ἔθηκεν
θεμέλιον ἐπὶ τὴν πέτραν· πλημμύρας δὲ γενομένης προςέρρηξεν ὁ
ποταμὸς τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ καὶ οὐκ ἴςχυςεν cαλεῦcαι αὐτήν, τεθεμελίωτο
γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν. 49 ὁ δὲ ἀκούςας καὶ μὴ ποιήςας ὅμοιός ἐςτιν
ἀνθρώπῳ οἰκοδομήςαντι οἰκίαν ἐπὶ τὴν γῆν χωρὶς θεμελίου, ᾗ προςέρ-
ρηξεν ὁ ποταμός, καὶ εὐθέως ἔπεςεν, καὶ ἐγένετο τὸ ῥῆγμα τῆς οἰκίας
ἐκείνης μέγα.

VII.

1 Ἐπεὶ δὲ ἐπλήρωςεν πάντα τὰ ῥήματα αὐτοῦ εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ
λαοῦ, εἰςῆλθεν εἰς Καπερναούμ. 2 ἑκατοντάρχου δέ τινος δοῦλος κακῶς
ἔχων ἤμελλεν τελευτᾶν, ὃς ἦν αὐτῷ ἔντιμος. 3 ἀκούςας δὲ περὶ τοῦ
Ἰηςοῦ ἀπέςτειλεν πρὸς αὐτὸν πρεςβυτέρους τῶν Ἰουδαίων ἐρωτῶν
αὐτὸν ὅπως ἐλθὼν διαςώςῃ τὸν δοῦλον αὐτοῦ. 4 οἱ δὲ παραγενόμενοι
πρὸς τὸν Ἰηςοῦν παρεκάλουν αὐτὸν cπουδαίως λέγοντες ὅτι ἄξιός ἐςτιν
ᾧ παρέξει τοῦτο· 5 ἀγαπᾷ γὰρ τὸ ἔθνος ἡμῶν, καὶ τὴν cυναγωγὴν
αὐτὸς ᾠκοδόμηςεν ἡμῖν. 6 ὁ δὲ Ἰηςοῦς ἐπορεύετο cὺν αὐτοῖς. ἤδη δὲ
οὐ μακρὰν ἀπέχοντος αὐτοῦ ἀπὸ τῆς οἰκίας, ἔπεμψεν πρὸς αὐτὸν ὁ
ἑκατόνταρχος φίλους λέγων αὐτῷ· κύριε, μὴ cκύλλου· οὐ γάρ εἰμι ἱκα-
νὸς ἵνα ὑπὸ τὴν cτέγην μου εἰςέλθῃς· 7 διὸ οὐδὲ ἐμαυτὸν ἠξίωςα
πρὸς cὲ ἐλθεῖν· ἀλλὰ εἰπὲ λόγῳ, καὶ ἰαθήςεται ὁ παῖς μου. 8 καὶ γὰρ
ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουςίαν ταςςόμενος, ἔχων ὑπ' ἐμαυτὸν cτρα-
τιώτας, καὶ λέγω τούτῳ· πορεύθητι, καὶ πορεύεται, καὶ ἄλλῳ· ἔρχου,
καὶ ἔρχεται, καὶ τῷ δούλῳ μου· ποίηςον τοῦτο, καὶ ποιεῖ. 9 ἀκούςας

VII, 4. παρέξει] GKMSUVΓΛ, παρέξῃ EHΠ. — 6. οὐ μακρὰν ἀπέχοντος αὐτοῦ] D, αὐτοῦ οὐ μακρὰν ἀπέχοντος *K.

---

nicht dem τρυγῶcιν *der Vorlage.* — weinabasja] *Plural wie M 7,16*; *vgl.* ce (L). — 47. galeiks ist] *Stellung wie V. 48.* — VII, 8. her] *Zusatz, der M 8,9 fehlt.* her *stammt wohl aus Stellen wie* qamt her · ἦλθες ὧδε *M 8,29 und* hvan her qamt · πότε ὧδε γέγονας *J 6,25.*

43 ni auk ist bagms gods taujands akran ubil, nih þan bagms ubils
taujands akran god. 44 ƕarjizuh raihtis bagme us swesamma akrana
uskunþs ist; ni auk us þaurnum lisanda smakkans, nih þan us
aiƕatundjai trudanda weinabasja. 45 þiuþeigs manna us þiuþei-
gamma huzda hairtins seinis usbairid þiuþ, jah ubils manna us
ubilamma hairtins seinis usbairid ubil: uzuh allis ufarfullein hair-
tins rodeid munþs is. 46 aþþan ƕa mik haitid frauja, frauja! jah
ni taujid þatei qiþa? 47 ƕazuh sa gaggands du mis jah haus-
jands waurda meina jah taujands þo, ataugja izwis ƕamma galeiks
ist. 48 galeiks ist mann timrjandin razn, saei grob jah gadiupida
jah gasatida grunduwaddjau ana staina. at garunjon þan waur-
þanai bistagq aƕa bi jainamma razna jah ni mahta gawagjan ita;
gasulid auk was ana þamma staina. 49 iþ sa hausjands jah ni tau-
jands galeiks ist mann timrjandin razn ana airþai inuh grundu-
waddju, þatei bistagq flodus, jah suns gadraus, jah warþ so uswal-
teins þis raznis mikila.

VII.

1 Biþe þan usfullida alla þo waurda seina in hliumans mana-
geins, galaiþ in Kafarnaum. 2 hundafade þan sumis skalks siu-
kands swultawairþja < was >, saei was imma swers. 3 gahaus-
jands þan bi Iesu insandida du imma sinistans Iudaie, bidjands ina
ei qimi jah ganasidedi þana skalk is. 4 iþ eis qimandans at Iesua
bedun ina usdaudo, qiþandans þatei wairþs ist, þammei fragibis
þata; 5 unte frijoþ þiuda unsara, jah swnagogein is gatimrida un-
sis. 6 iþ Iesus iddjuh miþ im. jah juþan ni fairra wisandin imma
þamma garda, insandida du imma sa hundafads frijonds, qiþands
du imma: frauja, ni draibei þuk, unte ni im wairþs ei uf hrot mein
inngaggais. 7 duþei ni mik silban wairþana rahnida at þus qiman;
ak qiþ waurda, jah gahailnid sa þiumagus meins. 8 jah þan auk
ik manna im uf waldufnja gasatids, habands uf mis silbin gadrauh-
tins; jah qiþa du þamma: gagg, jah gaggid; jah anþaramma: qim
her, jah qimid; jah du skalka meinamma: tawei þata, jah taujid.
9 gahausjands þan þata Iesus sildaleikida ina jah wandjands sik

VI, 48. grunduwaddjau] CA *für* -waddju. — 49. flodus] *Randglosse*: aƕa. — VII, 2. was[1]] *Uppström, fehlt* CA. — 3. qimi] CA *für* qemi. — 7. duþei] CA *für* duþe.

VI, 44. lisanda] *vgl. zum Passiv M 7,16 J 15,6. Das Passiv scheint an dieser Stelle zuerst in den got. Text eingedrungen zu sein; denn hier bestehn auch außergot. Parallelen*: e *de spinis enim ficus non leguntur (neque de rubo vendemiantur ubae). Danach auch* Dgr.: ἐκλέγονται ἐξ ἀκ. σῦκα. — trudanda] *entspricht in der Bedeutung*

δὲ ταῦτα ὁ Ἰηcοῦc ἐθαύμαcεν αὐτὸν καὶ cτραφεὶc τῷ ἀκολουθοῦντι
αὐτῷ ὄχλῳ εἶπεν· λέγω ὑμῖν, οὐδὲ ἐν τῷ Ἰcραὴλ τοcαύτην πίcτιν εὗρον.
10 καὶ ὑποcτρέψαντεc οἱ πεμφθέντεc εἰc τὸν οἶκον εὗρον τὸν ἀcθε-
νοῦντα δοῦλον ὑγιαίνοντα. 11 καὶ ἐγένετο ἐν τῇ ἑξῆc ἐπορεύετο εἰc
πόλιν καλουμένην Ναΐν, καὶ cυνεπορεύοντο αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἱκα-
νοὶ καὶ ὄχλοc πολύc. 12 ὡc δὲ ἤγγιcεν τῇ πύλῃ τῆc πόλεωc, καὶ ἰδοὺ
ἐξεκομίζετο τεθνηκὼc υἱὸc μονογενὴc τῇ μητρὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτὴ χήρα,
καὶ ὄχλοc τῆc πόλεωc ἱκανὸc cὺν αὐτῇ. 13 καὶ ἰδὼν αὐτὴν ὁ κύριοc
ἐcπλαγχνίcθη ἐπ' αὐτῇ καὶ εἶπεν αὐτῇ· μὴ κλαῖε. 14 καὶ προcελθὼν
ἥψατο τῆc coροῦ, οἱ δὲ βαcτάζοντεc ἔcτηcαν, καὶ εἶπεν· νεανίcκε, coὶ
λέγω, ἐγέρθητι. 15 καὶ ἀνεκάθιcεν ὁ νεκρὸc καὶ ἤρξατο λαλεῖν, καὶ
ἀπέδωκεν αὐτὸν τῇ μητρὶ αὐτοῦ. 16 ἔλαβεν δὲ φόβοc πάνταc, καὶ
ἐδόξαζον τὸν θεὸν λέγοντεc ὅτι προφήτηc μέγαc ἐγήγερται ἐν ἡμῖν, καὶ
ὅτι ἐπεcκέψατο ὁ θεὸc τὸν λαὸν αὐτοῦ. 17 καὶ ἐξῆλθεν ὁ λόγοc οὗτοc
ἐν ὅλῃ τῇ Ἰουδαίᾳ περὶ αὐτοῦ καὶ ἐν πάcῃ τῇ περιχώρῳ. 18 καὶ
ἀπήγγειλαν Ἰωάννῃ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ πάντων τούτων. 19 καὶ
προcκαλεcάμενοc δύο τινὰc τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ὁ Ἰωάννηc ἔπεμψεν
αὐτοὺc πρὸc τὸν Ἰηcοῦν λέγων· cὺ εἶ ὁ ἐρχόμενοc ἢ ἄλλον προcδο-
κῶμεν; 20 παραγενόμενοι δὲ πρὸc αὐτὸν οἱ ἄνδρεc εἶπον· Ἰωάννηc ὁ
βαπτιcτὴc ἀπέcταλκεν ἡμᾶc πρὸc cὲ λέγων· cὺ εἶ ὁ ἐρχόμενοc ἢ ἄλλον
προcδοκῶμεν; 21 ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ὥρᾳ ἐθεράπευcεν πολλοὺc ἀπὸ νόcων
καὶ μαcτίγων καὶ πνευμάτων πονηρῶν καὶ τυφλοῖc πολλοῖc ἐχαρίcατο
βλέπειν. 22 καὶ ἀποκριθεὶc ὁ Ἰηcοῦc εἶπεν αὐτοῖc· πορευθέντεc
ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ ἃ εἴδετε καὶ ἠκούcατε, ὅτι τυφλοὶ ἀναβλέπουcιν,
χωλοὶ περιπατοῦcιν, λεπροὶ καθαρίζονται, κωφοὶ ἀκούουcιν, νεκροὶ ἐγεί-
ρονται, πτωχοὶ εὐαγγελίζονται. 23 καὶ μακάριόc ἐcτιν ὃc ἐὰν μὴ cκαν-
δαλιcθῇ ἐν ἐμοί. 24 ἀπελθόντων δὲ τῶν ἀγγέλων Ἰωάννου ἤρξατο
λέγειν πρὸc τοὺc ὄχλουc περὶ Ἰωάννου· τί ἐξεληλύθατε εἰc τὴν ἔρημον
θεάcαcθαι; κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου cαλευόμενον; 25 ἀλλὰ τί ἐξεληλύθατε
ἰδεῖν; ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖc ἱματίοιc ἠμφιεcμένον; ἰδοὺ οἱ ἐν ἱματιcμῷ
ἐνδόξῳ καὶ τρυφῇ ὑπάρχοντεc ἐν τοῖc βαcιλείοιc εἰcίν. 26 ἀλλὰ τί

VII, 11. ἐν τῇ ἑξῆc] SΠ, ἐν τῷ ἑξῆc EFGHUVΛ. — Ναΐν] *K, Ναείν *J, Ναΐμ (Ναείμ) *H[r] (*K[i]). — 12. καὶ αυτη χήρα] EFGHUΛΠ, καὶ αυτη ἦν χήρα SinBC*LSVΞ; αὐτή M, αὐτῇ EFGHKSΓΛ, αὕτη VΠ. — 15. ἀπέδωκεν] A, min 33, ἔδωκεν *K. — 16. ἐγήγερται] *K, ἠγέρθη SinABCLΞ. — 19. ἔπεμψεν αὐτούc] Ξ, ἔπεμψεν *K. — 24. πρὸc τοὺc ὄχλουc] SUΠ it vg, τοῖc ὄχλοιc EFGHVΛ.

---

fehlt nach dem Muster der öfters wiederkehrenden Verbindung δύο τῶν μαθ. *Vgl.* bcfff[2]g[1]lq (D). — 25. fodeinai] *Verwechslung von* τρυφῇ *mit* τροφῇ.

du þizai afarlaistjandein sis managein qaþ: amen, qiþa izwis, ni in Israela swalauda galaubein bigat. 10 jah gawandjandans sik þai insandidans du garda bigetun þana siukan skalk hailana. 11 jah warþ in þamma afardaga, iddja in baurg namnida Naem; jah mid-iddjedun imma siponjos is ganohai jah manageins filu. 12 biþeh þan neƕa was daura þizos baurgs, þaruh sai, utbaurans was naus, sunus ainaha aiþein seinai, jah si silbo widowo, jah managei þizos baurgs ganoha miþ izai. 13 jah gasaiƕands þo frauja [Iesus] infeinoda du izai jah qaþ du izai: ni gret! 14 jah duatgaggands attaitok ƕilftrjom; iþ þai bairandans gastoþun; jah qaþ: juggalaud, du þus qiþa: urreis! 15 jah ussat sa naus jah dugann rodjan. jah atgaf ina aiþein is. 16 dissat þan allans agis, jah mikilidedun guþ, qiþandans þatei praufetus mikils urrais in unsis, jah þatei gaweisoda guþ manageins seinaizos. 17 jah usiddja þata waurd and alla Iudaia bi ina jah and allans bisitands. 18 jah gataihun Iohannen siponjos is bi alla þo. 19 jah athaitands twans siponje seinaize Iohannes insandida ins du Iesua qiþands: þû is sa qimanda þau anþaranu wenjaima? 20 qimandans þan at imma þai wairos qeþun: Iohannes sa daupjands insandida ugkis du þus, qiþands: þû is sa qimanda þau anþaranu wenjaima? 21 inuh þan þizai ƕeilai gahailida managans af sauhtim jah slahim jah ahmane ubilaize jah blindaim managaim fragaf siun. 22 jah andhafjands Iesus qaþ du im: gaggandans gateihats Iohannen þatei gaseƕuts jah gahausideduts, þatei blindai ussaiƕand, haltai gaggand, þrutsfillai gahrainjanda, baudai gahausjand, naweis urreisand, unledai wailamerjanda; 23 jah audags ist saƕazuh saei ni gamarzjada in mis. 24 at galeiþandam þan þaim airum Iohannes dugann rodjan du manageim bi Iohannen: ƕa usiddjeduþ in auþida saiƕan? raus fram winda wagid? 25 akei ƕa usiddjeduþ saiƕan? mannan in hnasqjaim wastjom gawasidana? sai, þai in wastjom wulþagaim jah fodeinai wisandans in þiudangardjom sind. 26 akei ƕa usiddjeduþ saiƕan?

VII, 11. Naem] Maen CA, *Schreibfehler*; *vgl.* '*Naim*' bcfg[1,2] vg. — mididdjedun] CA, *sonst stets* miþiddjedun; *vgl. Streitberg IF. 18,387.* — 12. widowo] CA *für* widuwo, *vgl. EB. § 23B.* — 19. 20. þû] *aus* þu + u (*Fragepartikel*), *vgl. W. Schulze KZ. 40,565.* — 24. manageim] managein CA. *Vgl. M 11,7 L 3,7.*

VII, 9. amen] *Zusatz nach M 8,10*; *vgl.* it pler. vg (*und* D). — 12. jah si silbo] *für* καὶ αὐτή. *Vgl. L 5,1*: jah is silba · καὶ αὐτός. — 13. Iesus] *Zusatz, vgl.* ὁ Ἰησοῦς *statt* ὁ κύριος *in* D *und einigen* min *Ebenso auch* f *nur* Iesus. — 19. twans siponje] τινάς

ἐξεληλύθατε ἰδεῖν; προφήτην; ναὶ λέγω ὑμῖν, καὶ περιccότερον προφή-
του. 27 οὗτόc ἐcτιν περὶ οὗ γέγραπται· ἰδοὺ ἐγὼ ἀποcτέλλω τὸν ἄγ-
γελόν μου πρὸ προcώπου cου, ὃc καταcκευάcει τὴν ὁδόν cου ἔμπροcθέν
cου. 28 λέγω γὰρ ὑμῖν, μείζων ἐν γεννητοῖc γυναικῶν προφήτηc
Ἰωάννου τοῦ βαπτιcτοῦ οὐδείc ἐcτιν· ὁ δὲ μικρότεροc ἐν τῇ βαcιλείᾳ
τοῦ θεοῦ μείζων αὐτοῦ ἐcτιν. 29 καὶ πᾶc ὁ λαὸc ἀκούcαc καὶ οἱ τελῶ-
ναι ἐδικαίωcαν τὸν θεόν, βαπτιcθέντεc τὸ βάπτιcμα Ἰωάννου· 30 οἱ
δὲ Φαριcαῖοι καὶ οἱ νομικοὶ τὴν βουλὴν τοῦ θεοῦ ἠθέτηcαν εἰc ἑαυτούc,
μὴ βαπτιcθέντεc ὑπ' αὐτοῦ. 31 τίνι οὖν ὁμοιώcω τοὺc ἀνθρώπουc τῆc
γενεᾶc ταύτηc, καὶ τίνι εἰcὶν ὅμοιοι; 32 ὅμοιοί εἰcιν παιδίοιc τοῖc ἐν
ἀγορᾷ καθημένοιc καὶ προcφωνοῦcιν ἀλλήλοιc καὶ λέγουcιν· ηὐλήcαμεν
ὑμῖν καὶ οὐκ ὠρχήcαcθε, ἐθρηνήcαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ἐκλαύcατε. 33 ἐλή-
λυθεν γὰρ Ἰωάννηc ὁ βαπτιcτὴc μήτε ἄρτον ἐcθίων μήτε οἶνον πίνων,
καὶ λέγετε· δαιμόνιον ἔχει. 34 ἐλήλυθεν ὁ υἱὸc τοῦ ἀνθρώπου ἐcθίων
καὶ πίνων, καὶ λέγετε· ἰδοὺ ἄνθρωποc φάγοc καὶ οἰνοπότηc, φίλοc
τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν. 35 καὶ ἐδικαιώθη ἡ cοφία ἀπὸ τῶν τέκνων
αὐτῆc πάντων. 36 ἠρώτα δέ τιc αὐτὸν τῶν Φαριcαίων ἵνα φάγῃ μετ'
αὐτοῦ· καὶ εἰcελθὼν εἰc τὴν οἰκίαν τοῦ Φαριcαίου ἀνεκλίθη. 37 καὶ
ἰδοὺ γυνὴ ἐν τῇ πόλει ἥτιc ἦν ἁμαρτωλόc, καὶ ἐπιγνοῦcα ὅτι ἀνάκειται
ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαριcαίου, κομίcαcα ἀλάβαcτρον μύρου 38 καὶ cτᾶcα
παρὰ τοὺc πόδαc αὐτοῦ ὀπίcω κλαίουcα, ἤρξατο βρέχειν τοὺc πόδαc
αὐτοῦ τοῖc δάκρυcιν καὶ ταῖc θριξὶν τῆc κεφαλῆc αὐτῆc ἐξέμαccεν καὶ
κατεφίλει τοὺc πόδαc αὐτοῦ καὶ ἤλειφεν τῷ μύρῳ. 39 ἰδὼν δὲ ὁ Φα-
ριcαῖοc ὁ καλέcαc αὐτὸν εἶπεν ἐν ἑαυτῷ λέγων· οὗτοc εἰ ἦν προφήτηc,
ἐγίνωcκεν ἂν τίc καὶ ποταπὴ ἡ γυνὴ ἥτιc ἅπτεται αὐτοῦ, ὅτι ἁμαρτωλόc
ἐcτιν. 40 καὶ ἀποκριθεὶc ὁ Ἰηcοῦc εἶπεν πρὸc αὐτόν· Cίμων, ἔχω cοί
τι εἰπεῖν, ὁ δέ φηcιν· διδάcκαλε, εἰπέ. 41 δύο χρεοφειλέται ἦcαν
δανειcτῇ τινί· ὁ εἷc ὤφειλεν δηνάρια πεντακόcια, ὁ δὲ ἕτεροc πεντή-
κοντα. 42 μὴ ἐχόντων δὲ αὐτῶν ἀποδοῦναι, ἀμφοτέροιc ἐχαρίcατο.
τίc οὖν αὐτῶν, εἰπέ, πλεῖον αὐτὸν ἀγαπήcει; 43 ἀποκριθεὶc δὲ ὁ Cίμων
εἶπεν· ὑπολαμβάνω ὅτι ᾧ τὸ πλεῖον ἐχαρίcατο. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ·
ὀρθῶc ἔκριναc. 44 καὶ cτραφεὶc πρὸc τὴν γυναῖκα τῷ Cίμωνι ἔφη·
βλέπειc ταύτην τὴν γυναῖκα; εἰcῆλθόν cου εἰc τὴν οἰκίαν, ὕδωρ μοι ἐπὶ

VII, 37. καὶ ἐπιγνοῦcα] FSVП, ἐπιγνοῦcα EGHUΛ it vg. — 44. μοὶ ἐπὶ τοὺc πόδαc μου] *Verschmelzung zweier Lesarten*: a) μοὶ ἐπὶ (τοὺc) πόδαc BX *mihi ad pedes* e *und* b) ἐπὶ τοὺc πόδαc μου *K bcfg[2] vg.

dankt. Vgl. e: *ad Petrum dixit illi* (c: *dixit Simoni*: *Simon usw.*). *Nach* got *schreibt* f: *Iesus dixit ad Petrum*. — 42. ƕaþro usgebeina] *vgl.* '*unde redderent*' it vg. — 44. qaþ du Seimona] *Stellung wie* it vg (*vgl. auch* D: εἶπεν τῷ Cίμωνι).

praufetu? jai, qiþa izwis, jah mais praufetu. 27 sa ist, bi þanei
gamelid ist: sai, ik insandja aggilu meinana faura andwairþja þei-
namma, saei gamanweid wig þeinana faura þus. 28 qiþa allis izwis,
maiza in baurim qinono praufetus Iohanne þamma daupjandin
ainshun nist; iþ sa minniza [imma] in þiudangardjai gudis maiza
imma ist. 29 jah alla managei gahausjandei jah motarjos garaihtana
domidedun guþ, ufdaupidai daupeinai Iohannis. 30 iþ Fareisaieis
jah witodafastjos runa gudis fraqeþun ana sik, ni daupidai fram
imma. 31 ƕe nu galeiko þans mans þis kunjis, jah ƕe sijaina ga-
leikai? 32 galeikai sind barnam þaim in garunsai sitandam jah
wopjandam seina misso jah qiþandam: swiglodedum izwis jah ni
plinsideduþ, gaunodedum izwis jan-ni gaigrotuþ. 33 urrann raihtis
Iohannes sa daupjands, nih hlaif matjands nih wein drigkands, jah
qiþiþ: unhulþon habaiþ. 34 urrann sunus mans matjands jah
drigkands, jah qiþiþ: sai, manna afetja jah weindrugkja, frijonds
motarje jah frawaurhtaize. 35 jah gasunjoda warþ handugei fram
barnam seinaim allaim. 36 baþ þan ina sums Fareisaie ei mati-
dedi miþ imma; jah atgaggands in gard þis Fareisaiaus anakum-
bida. 37 þaruh sai, qino in þizai baurg, sei was frawaurhta, jah
ufkunnandei þatei anakumbida in razna þis Fareisaiaus, briggandei
alabalstraun balsanis 38 jah standandei faura fotum is aftaro
greitandei, dugann natjan fotuns is tagram jah skufta haubidis
seinis biswarb jah kukida fotum is jah gasalboda þamma balsana.
39 gasaiƕands þan sa Fareisaius, saei haihait ina, rodida sis ains
qiþands: sa iþ wesi praufetus, ufkunþedi þau, ƕo jah ƕileika so
qino sei tekiþ imma, þatei frawaurhta ist. 40 jah andhafjands Iesus
qaþ du Paitrau: Seimon, skal þus ƕa qiþan. iþ is qaþ: laisari,
qiþ! 41 twai dulgis skulans wesun dulgahaitjin sumamma; ains
skulda skatte fimf hunda, iþ anþar fimf tiguns. 42 ni habandam
þan < im > ƕaþro usgebeina, baim fragaf. ƕaþar nu þize, qiþ,
mais ina frijod? 43 andhafjands þan Seimon qaþ: þana gawenja
þammei managizo fragaf. þaruh is qaþ du imma: raihtaba stauides.
44 jah gawandjands sik du þizai qinon qaþ du Seimona: gasaiƕis

---

VII, 26. þraufetu*] CA *für* praufetau. — 30. ana] *GL. Bernhardt*, and '*sine dubio*' CA. — 32. gaunodedum] *Randglosse*: hufum. — 38. greitandei] CA *für* gretandei.

VII, 28. minniza imma] *das sinnlose* imma *wohl nach* maiza imma *hinzugefügt, vgl.* D: μικρότερος αὐτοῦ. — 36. baþ þan ina sums Fareisaie] *vgl. zur Wortstellung L 18,18, auch J 9,16. Die gleiche Umstellung in* it vg (D). — 40. Paitrau] *für* αὐτόν, *wohl aus einem Lektionar eingedrungen, wo es einer Verwechslung sein Dasein ver-*

τοὺc πόδαc μου οὐκ ἔδωκαc· αὕτη δὲ τοῖc δάκρυcιν ἔβρεξέν μου τοὺc
πόδαc καὶ ταῖc θριξὶν αὐτῆc ἐξέμαξεν. 45 φίλημά μοι οὐκ ἔδωκαc, αὕτη
δὲ ἀφ' ἧc εἰcῆλθον οὐ διέλειπεν καταφιλοῦcά μου τοὺc πόδαc. 46 ἐλαίῳ
τὴν κεφαλήν μου οὐκ ἤλειψαc, αὕτη δὲ μύρῳ ἤλειψεν τοὺc πόδαc μου.
47 οὗ χάριν, λέγω coι, ἀφέωνται αἱ ἁμαρτίαι αὐτῆc αἱ πολλαί, ὅτι ἠγά-
πηcεν πολύ· ᾧ δὲ ὀλίγον ἀφίεται, ὀλίγον ἀγαπᾷ. 48 εἶπεν δὲ αὐτῇ·
ἀφέωνταί cου αἱ ἁμαρτίαι. 49 καὶ ἤρξαντο οἱ cυνανακείμενοι λέγειν ἐν
ἑαυτοῖc· τίc οὗτόc ἐcτιν, ὃc καὶ ἁμαρτίαc ἀφίηcιν; 50 εἶπεν δὲ πρὸc
τὴν γυναῖκα· ἡ πίcτιc cου cέcωκέν cε, πορεύου εἰc εἰρήνην.

VIII.

1 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ καθεξῆc καὶ αὐτὸc διώδευεν κατὰ πόλιν καὶ
κώμην κηρύccων καὶ εὐαγγελιζόμενοc τὴν βαcιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ οἱ
δώδεκα cὺν αὐτῷ, 2 καὶ γυναῖκέc τινεc αἳ ἦcαν τεθεραπευμέναι ἀπὸ
πνευμάτων πονηρῶν καὶ ἀcθενειῶν, Μαρία ἡ καλουμένη Μαγδαληνή,
ἀφ' ἧc δαιμόνια ἑπτὰ ἐξεληλύθει, 3 καὶ Ἰωάννα γυνὴ Χουζᾶ ἐπιτρόπου
Ἡρώδου καὶ Coucάννα καὶ ἕτεραι πολλαί, αἵτινεc διηκόνουν αὐτοῖc ἀπὸ
τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖc. 4 cυνιόντοc δὲ ὄχλου πολλοῦ καὶ τῶν κατὰ
πόλιν ἐπιπορευομένων πρὸc αὐτόν, εἶπεν διὰ παραβολῆc. 5 ἐξῆλθεν ὁ
cπείρων τοῦ cπεῖραι τὸν cπόρον ἑαυτοῦ. καὶ ἐν τῷ cπείρειν αὐτὸν ὃ
μὲν ἔπεcεν παρὰ τὴν ὁδὸν καὶ κατεπατήθη, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ
κατέφαγεν αὐτό· 6 καὶ ἕτερον ἔπεcεν ἐπὶ τὴν πέτραν καὶ φυὲν ἐξη-
ράνθη διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἰκμάδα. 7 καὶ ἕτερον ἔπεcεν ἐν μέcῳ τῶν ἀκαν-
θῶν, καὶ cυμφυεῖcαι αἱ ἄκανθαι ἀπέπνιξαν αὐτό· 8 καὶ ἕτερον ἔπεcεν
εἰc τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν καὶ ἔφυεν καὶ ἐποίηcεν καρπὸν ἑκατονταπλα-
cίονα. ταῦτα λέγων ἐφώνει· ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω. 9 ἐπηρώ-
των δὲ αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντεc τίc εἴη ἡ παραβολὴ αὕτη.
10 ὁ δὲ εἶπεν· ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυcτήρια τῆc βαcιλείαc τοῦ
θεοῦ. τοῖc δὲ λοιποῖc ἐν παραβολαῖc, ἵνα βλέποντεc μὴ βλέπωcιν καὶ
ἀκούοντεc μὴ cυνιῶcιν. 11 ἔcτιν δὲ αὕτη ἡ παραβολή· ὁ cπόροc ἐcτὶν
ὁ λόγοc τοῦ θεοῦ. 12 οἱ δὲ παρὰ τὴν ὁδόν εἰcιν οἱ ἀκούοντεc, εἶτα
ἔρχεται ὁ διάβολοc καὶ αἴρει τὸν λόγον ἀπὸ τῆc καρδίαc αὐτῶν, ἵνα μὴ

VII, 44. θριξίν] SinABDIKLPXΞΠ it vg, θριξὶν τῆc κεφαλῆc *K. — VIII, 5. ἑαυτοῦ] SV, αυτοῦ EFGHUΛΠ. — 8. καὶ ἔφυεν καὶ ἐποίηcεν] Sin* (*ähnlich* DL) *et fructificavit* (f: *germinavit*) *et fecit* ef. καὶ φυὲν ἐποίηcεν *K.

VII, 44. tagram seinaim] *vgl.* bcfq (D): *lacrimis suis.* — 48. þus frawaurhteis þeinos] þus *nach L 5,23.* — 50. iþ is] is *Zusatz nach Mc 5,34. Nach* got *schreibt* f: *ipse autem.* — VIII, 1. afar þata] *in den Text gedrungene Glosse zu* biþe. — 2. us þizaiei] *vgl.* 'ex qua' acef (D). — 4. gaqumanaim þan hiumam] *Plural nach M 13,2.*

þo qinon? atgaggandin in gard þeinana wato mis ana fotuns meinans
ni gaft; iþ is tagram seinaim ganatida meinans fotuns jah skufta
seinamma biswarb. 45 ni kukides mis; iþ si, fram þammei inn-
atiddja, ni swaif bikukjan fotuns meinans. 46 alewa haubid mei-
nata ni salbodes; iþ si balsana gasalboda fotuns meinans. 47 in
þizei qiþa þus: afletanda frawaurhteis izos þos managons, unte fri-
joda filu; iþ þammei leitil fraletada, leitil frijod. 48 qaþuh þan
du izai: afletanda þus frawaurhteis þeinos. 49 jah dugunnun þai
miþanakumbjandans qiþan in sis silbam: ƕas sa ist saei < jah >
frawaurhtins afletai? 50 iþ is qaþ þan du þizai qinon: galaubeins
þeina ganasida þuk, gagg in gawairþi.

VIII.

1 Jah warþ biþe [afar þata], ei jah is wratoda and baurgs jah
haimos merjands jah wailaspillonds þiudangardja gudis, jah þai
twalib miþ imma, 2 jah qinons þozei wesun galeikinodos ahmane
ubilaize jah sauhte, jah Marja sei haitana was Magdalene, us þizaiei
usiddjedun unhulþons sibun, 3 jah Iohanna, qens Kusins, faura-
gaggjins Herodes, jah Susanna jah anþaros managos, þozei and-
bahtededun im us aiginam seinaim. 4 gaqumanaim þan hiumam
managaim jah þaim þaiei us baurgim gaïddjedun du imma, qaþ
þairh gajukon: 5 urrann saiands du saian fraiwa seinamma; jah
miþþanei saiso, sum gadraus faur wig jah gatrudan warþ, jah
fuglos himinis fretun þata. 6 jah anþar gadraus ana staina jah
uskijanata gaþaursnoda, in þizei ni habaida qrammiþa. 7 jah sum
gadraus in midumai þaurniwe, jah miþuskeinandans þai þaurnjus
afƕapidedun þata. 8 jah anþar gadraus ana airþai godai jah us-
keinoda jah tawida akran taihuntaihundfalþ. þata þan qiþands
ufwopida: saei habai ausona du hausjan, gahausjai. 9 frehun þan
ina siponjos is qiþandans, ƕa sijai so gajuko. 10 iþ is qaþ: izwis
atgiban ist kunnan runos þiudinassaus gudis; iþ þaim anþaraim in
gajukom, ei saiƕandans ni gasaiƕaina, jah gahausjandans ni fraþ-
jaina. 11 aþþan þata ist so gajuko: þata fraiw ist waurd gudis.
12 iþ þai wiþra wig sind þai hausjandans; þaþroh qimiþ diabulus
jah usnimiþ þata waurd af hairtin ize, ei galaubjandans ni gani-

---

VIII, 2. galeikinodos] CA *für* galekinodos. — 3. fauragaggjins] -gagjins CA. — andbahtededun] CA *für* andbahtidedun. — 4. hiumam] CA *für* hiuhmam, *vgl. L 6,17.* — 10. gahausjandans] CA, *wohl für* hausjandans; *denn dieses entspricht dem griech.* ἀκούοντες *und wird durch Mc 4,12 bestätigt. Doch ist an sich auch das Perfektiv möglich, vgl. PBB. 15,83.*

πιςτεύςαντες ςωθῶςιν. 13 οἱ δὲ ἐπὶ τῆς πέτρας, οἳ ὅταν ἀκούςωςιν,
μετὰ χαρᾶς δέχονται τὸν λόγον, καὶ οὗτοι ῥίζαν οὐκ ἔχουςιν, οἳ πρὸς
καιρὸν πιςτεύουςιν καὶ ἐν καιρῷ πειραςμοῦ ἀφίςτανται. 14 τὸ δὲ εἰς
τὰς ἀκάνθας πεςόν, οὗτοί εἰςιν οἱ ἀκούςαντες, καὶ ὑπὸ μεριμνῶν καὶ
πλούτου καὶ ἡδονῶν τοῦ βίου πορευόμενοι ςυμπνίγονται καὶ οὐ τελες-
φοροῦςιν. 15 τὸ δὲ ἐν τῇ καλῇ γῇ, οὗτοί εἰςιν οἵτινες ἐν καρδίᾳ καλῇ
καὶ ἀγαθῇ ἀκούςαντες τὸν λόγον κατέχουςιν καὶ καρποφοροῦςιν ἐν ὑπο-
μονῇ. 16 οὐδεὶς δὲ λύχνον ἅψας καλύπτει αὐτὸν ςκεύει ἢ ὑποκάτω
κλίνης τίθηςιν, ἀλλ' ἐπὶ λυχνίας ἐπιτίθηςιν, ἵνα οἱ εἰςπορευόμενοι βλέ-
πωςι τὸ φῶς. 17 οὐ γάρ ἐςτιν κρυπτὸν ὃ οὐ φανερὸν γενήςεται, οὐδὲ
ἀπόκρυφον ὃ οὐ γνωςθήςεται καὶ εἰς φανερὸν ἔλθῃ. 18 βλέπετε οὖν
πῶς ἀκούετε· ὃς γὰρ ἐὰν ἔχῃ, δοθήςεται αὐτῷ, καὶ ὃς ἂν μὴ ἔχῃ, καὶ
ὃ δοκεῖ ἔχειν, ἀρθήςεται ἀπ' αὐτοῦ. 19 παρεγένοντο δὲ πρὸς αὐτὸν ἡ
μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ οὐκ ἠδύναντο ςυντυχεῖν αὐτῷ διὰ τὸν
ὄχλον. 20 καὶ ἀπηγγέλη αὐτῷ ὅτι ἡ μήτηρ ςου καὶ οἱ ἀδελφοί ςου
ἑςτήκαςιν ἔξω ἰδεῖν ςε θέλοντες. 21 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν πρὸς αὐτούς·
μήτηρ μου καὶ ἀδελφοί μου οὗτοί εἰςιν, οἱ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ ἀκού-
οντες καὶ ποιοῦντες. 22 ἐγένετο δὲ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν καὶ αὐτὸς ἐνέβη
εἰς πλοῖον καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς· διέλθωμεν εἰς
τὸ πέραν τῆς λίμνης· καὶ ἀνήχθηςαν. 23 πλεόντων δὲ αὐτῶν ἀφύ-
πνωςεν. καὶ κατέβη λαῖλαψ ἀνέμου εἰς τὴν λίμνην, καὶ ςυνεπληροῦντο
καὶ ἐκινδύνευον. 24 προςελθόντες δὲ διήγειραν αὐτὸν λέγοντες· ἐπι-
ςτάτα, ἀπολλύμεθα. ὁ δὲ ἐγερθεὶς ἐπετίμηςεν τῷ ἀνέμῳ καὶ τῷ κλύδωνι
τοῦ ὕδατος· καὶ ἐπαύςαντο, καὶ ἐγένετο γαλήνη. 25 εἶπεν δὲ αὐτοῖς·
ποῦ ἐςτὶν ἡ πίςτις ὑμῶν; φοβηθέντες δὲ ἐθαύμαςαν, λέγοντες πρὸς
ἀλλήλους· τίς ἄρα οὗτός ἐςτιν, ὅτι καὶ τοῖς ἀνέμοις ἐπιτάςςει καὶ τῷ
ὕδατι, καὶ ὑπακούουςιν αὐτῷ; 26 καὶ κατέπλευςαν εἰς τὴν χώραν τῶν
Γαδαρηνῶν, ἥτις ἐςτὶν ἀντίπερα τῆς Γαλιλαίας. 27 ἐξελθόντι δὲ αὐτῷ
ἐπὶ τὴν γῆν ὑπήντηςεν αὐτῷ ἀνήρ τις ἐκ τῆς πόλεως, ὃς εἶχεν δαιμόνια
ἐκ χρόνων ἱκανῶν καὶ ἱμάτιον οὐκ ἐνεδιδύςκετο καὶ ἐν οἰκίᾳ οὐκ ἔμε-
νεν, ἀλλ' ἐν τοῖς μνήμαςιν. 28 ἰδὼν δὲ τὸν Ἰηςοῦν καὶ ἀνακράξας
προςέπεςεν αὐτῷ καὶ φωνῇ μεγάλῃ εἶπεν· τί ἐμοὶ καὶ ςοί, Ἰηςοῦ, υἱὲ

VIII, 20. αὐτῷ] SinBDLΔΞ Bas. it vg, αὐτῷ λεγόντων *K. — ὅτι] SinDLX Bas. a b c e f ff[2] g[1] l q, *fehlt* *K vg. — 21. ποιοῦντες] SinABDLΔΞΠ Bas. it vg, ποιοῦντες αὐτόν *K. — 22. ἐγένετο δέ] UΠ it vg, καὶ ἐγένετο *K. — 24. ἐπιςτάτα] Sin[a]XΓ it pler. vg, ἐπιςτάτα ἐπιςτάτα *K.

---

haben; doch kann auch unter dem Einfluß der Nachbarsätze ein ursprüngliches þai *nachträglich in* þaiei *verändert worden sein, worauf* jah *vor* af saurgom *hinzudeuten scheint.* — 25. ƕas siai sa] *nach dem Muster der häufigen Formel:* τίς ἐςτιν ... *Die Wendung* τίς ἄρα οὗτός ἐςτιν *ist genau übertragen Mc 4,41.*

saina. 13 iþ þai ana þamma staina, ize þan hausjand, miþ faheidai
andnimand þata waurd, jah þai waurtins ni haband, þaiei du mela
galaubjand jah in mela fraistubnjos afstandand. 14 iþ þata in
þaurnuns gadriusando þai sind þaiei gahausjandans jah af saurgom
jah gabein jah gabaurjoþum þizos libainais gaggandans afƕapnand
jah ni gawrisqand. 15 iþ þata ana þizai godon airþai þai sind þai
ize in hairtin godamma jah seljamma gahausjandans þata waurd
gahaband jah akran bairand in þulainai. 16 aþþan ni manna lu-
karn tandjands dishuljiþ ita kasa aiþþau uf ligr [ga]satjiþ, ak ana
lukarnastaþin <ga>satjiþ, ei þai inngaggandans saiƕaina liuhad.
17 ni auk ist analaugn, þatei swikunþ ni wairþai, nih fulgin, þatei
ni gakunnaidau jah in swekunþamma qimai. 18 saiƕiþ nu ƕaiwa
hauseiþ; unte saei habaiþ, gibada imma, jah saei ni habaiþ, jah
þatei þugkeiþ haban, afnimada af imma. 19 atiddjedun þan du
imma aiþei jah broþrjus is jah ni mahtedun andqiþan imma faura
managein. 20 jah gataihan warþ imma þatei aiþei þeina jah broþr-
jus þeinai standand uta gasaiƕan þuk gairnjandona. 21 iþ is and-
hafjands qaþ du im: aiþei meina jah broþrjus meinai þai sind, þai
waurd gudis gahausjandans jah taujandans. 22 warþ þan in ainamma
þize dage, jah is galaiþ in skip jah siponjos is, jah qaþ du im: galei-
þam hindar þana marisaiw! jah galiþun. 23 þaruh þan swe fari-
dedun, anasaislep; jah atiddja skura windis in þana marisaiw, jah ga-
fullnodedun jah birekjai waurþun. 24 duatgaggandans þan urraisi-
dedun ina qiþandans: talzjand, fraqistnam! iþ is urreisands gasok
winda jah þamma wega watins; jah anaslawaidedun jah warþ wis.
25 qaþ þan du im: ƕar ist galaubeins izwara? ogandans þan silda-
leikidedun qiþandans du sis misso: ƕas siai sa, ei jah windam
faurbiudiþ jah watnam, jah ufhausjand imma? 26 jah atfaridedun
in gawi Gaddarene, þatei ist wiþrawairþ Galeilaia. 27 usgaggandin
þan imma ana airþa, gamotida imma wair sums us baurg saei ha-
baida unhulþons mela lagga jah wastjom ni gawasiþs was jah in
garda ni gawas, ak in hlaiwasnom. 28 gasaiƕands þan Iesu jah
ufhropjands draus du imma jah stibnai mikilai qaþ: ƕa mis jah
þus, Iesu, sunau gudis hauhistins? bidja þuk, ni balwjais mis.

VIII, 13. 15. ize] CA *für* izei. — 13. faheidai] CA *für* fahedai. — 16. gasatjiþ — satjiþ] CA, ga- *ist an die falsche Stelle geraten, vgl.* τίθησιν — ἐπιτίθησιν. — 17. swekunþamma] CA *für* swikunþamma. — 23. anasaislep] anasaisleip CA, *doch ist* i² *getilgt.* — 27. unhulþons] *Randglosse:* skohsla.

VIII, 14. þaiei] *der Übersetzer scheint* οἱ *als Relativ aufgefaßt zu*

τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου; δέομαί σου, μή με βασανίσῃς. 29 παρήγγελλεν
γὰρ τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου· πολλοῖς
γὰρ χρόνοις συνηρπάκει αὐτόν, καὶ ἐδεσμεῖτο ἁλύσεσιν καὶ πέδαις φυλασ-
σόμενος, καὶ διαρήσσων τὰ δεσμὰ ἠλαύνετο ὑπὸ τοῦ δαίμονος εἰς τὰς
ἐρήμους. 30 ἐπηρώτησεν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς λέγων· τί σοί ἐστιν ὄνομα;
ὁ δὲ εἶπεν· λεγεών, ὅτι δαιμόνια πολλὰ εἰσῆλθεν εἰς αὐτόν. 31 καὶ
παρεκάλει αὐτὸν ἵνα μὴ ἐπιτάξῃ αὐτοῖς εἰς τὴν ἄβυσσον ἀπελθεῖν. 32 ἦν
δὲ ἐκεῖ ἀγέλη χοίρων ἱκανῶν βοσκομένων· ἐν τῷ ὄρει· καὶ παρεκάλουν
αὐτὸν ἵνα ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς εἰς ἐκείνους εἰσελθεῖν· καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς.
33 ἐξελθόντα δὲ τὰ δαιμόνια ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου εἰσῆλθον εἰς τοὺς χοί-
ρους, καὶ ὥρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν λίμνην καὶ ἀπε-
πνίγη. 34 ἰδόντες δὲ οἱ βόσκοντες τὸ γεγενημένον ἔφυγον καὶ ἀπήγ-
γειλαν εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς. 35 ἐξῆλθον δὲ ἰδεῖν τὸ
γεγονός καὶ ἦλθον πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ εὗρον καθήμενον τὸν ἄνθρω-
πον, ἀφ' οὗ τὰ δαιμόνια ἐξεληλύθει, ἱματισμένον καὶ σωφρονοῦντα παρὰ
τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐφοβήθησαν. 36 ἀπήγγειλαν δὲ αὐτοῖς καὶ
οἱ ἰδόντες πῶς ἐσώθη ὁ δαιμονισθείς. 37 καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν ἅπαν τὸ
πλῆθος τῆς περιχώρου τῶν Γαδαρηνῶν ἀπελθεῖν ἀπ' αὐτῶν, ὅτι φόβῳ
μεγάλῳ συνείχοντο. αὐτὸς δὲ ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον ὑπέστρεψεν. 38 ἐδέετο
δὲ αὐτοῦ ὁ ἀνὴρ ἀφ' οὗ τὰ δαιμόνια ἐξεληλύθει, εἶναι σὺν αὐτῷ· ἀπέ-
λυσεν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς λέγων· 39 ὑπόστρεφε εἰς τὸν οἶκόν σου καὶ
διηγοῦ ὅσα ἐποίησέν σοι ὁ θεός. καὶ ἀπῆλθεν, καθ' ὅλην τὴν πόλιν
κηρύσσων ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς. 40 ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ὑποστρέ-
ψαι τὸν Ἰησοῦν ἀπεδέξατο αὐτὸν ὁ ὄχλος· ἦσαν γὰρ πάντες προσδο-
κῶντες αὐτόν. 41 καὶ ἰδοὺ ἦλθεν ἀνὴρ ᾧ ὄνομα Ἰάειρος, καὶ αὐτὸς
ἄρχων τῆς συναγωγῆς ὑπῆρχεν· καὶ πεσὼν παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ
παρεκάλει αὐτὸν εἰσελθεῖν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, 42 ὅτι θυγάτηρ μονο-
γενὴς ἦν αὐτῷ ὡς ἐτῶν δώδεκα, καὶ αὕτη ἀπέθνησκεν. ἐν δὲ τῷ ὑπά-
γειν αὐτὸν οἱ ὄχλοι συνέπνιγον αὐτόν. 43 καὶ γυνὴ οὖσα ἐν ῥύσει
αἵματος ἀπὸ ἐτῶν δώδεκα, ἥτις ἰατροῖς προσαναλώσασα ὅλον τὸν βίον
αὐτῆς οὐκ ἴσχυσεν ὑπ' οὐδενὸς θεραπευθῆναι, 44 προσελθοῦσα ὄπισθεν
ἥψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, καὶ παραχρῆμα ἔστη ἡ ῥύσις
τοῦ αἵματος αὐτῆς. 45 καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· τίς ὁ ἀψάμενός μου;
ἀρνουμένων δὲ πάντων εἶπεν ὁ Πέτρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ· ἐπιστάτα, οἱ
ὄχλοι συνέχουσίν σε καὶ ἀποθλίβουσιν καὶ λέγεις· τίς ὁ ἀψάμενός μου;
46 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· ἥψατό μού τις, ἐγὼ γὰρ ἔγνων δύναμιν ἐξελ-

VIII, 34. τὸ γεγενημένον] *K, τὸ γεγονὸς UΠ. — 38. τὰ δαιμόνια ἐξεληλύθει] CRX it pler. vg, ἐξεληλύθει τὰ δαιμόνια *K. — 43. αὐτῆς] CX it vg (*nach Mc 5,26*), *fehlt* *K.

für is *d. i.* Iesus. *In V. 46 hat jedoch auch* a *nur*: *qui dixit*, D: ὁ δὲ εἶπεν.

29 unte anabaud ahmin þamma unhrainjin usgaggan af þamma
mann; manag auk mel frawalw ina, jah bundans was eisarnaband-
jom jah fotubandjom fastaiþs was, jah dishniupands þos bandjos
draibiþs was fram þamma unhulþin ana auþidos. 30 frah þan ina
Iesus qiþands: ƕa ist namo þein? þaruh qaþ: harjis; unte un-
hulþons managos galiþun in ina. 31 jah bad ina ei ni anabudi im
in afgrundiþa galeiþan. 32 wasuþ-þan jainar hairda sweine mana-
gaize haldanaize in þamma fairgunja; jah bedun ina ei uslaubidedi
im in þo galeiþan. jah uslaubida im. 33 usgaggandans þan suns
þai unhulþans af þamma mann galiþun in þo sweina, jah rann sa
wriþus and driuson in þana marisaiw jah afƕapnodedun. 34 ga-
saiƕandans þan þai haldandans þata waurþano gaþlauhun jah ga-
taihun in baurg jah in weihsa. 35 usiddjedun þan saiƕan þata
waurþano jah qemun at Iesua jah bigetun sitandan þana mannan
af þammei unhulþons usiddjedun, gawasidana jah fraþjandan faura
fotum Iesuis, jah ohtedun. 36 gataihun þan im jah þai gasaiƕan-
dans ƕaiwa ganas sa daimonareis. 37 jah bedun ina allai gaujans
þize Gaddarene galeiþan fairra sis, unte agisa mikilamma disha-
baidai wesun. iþ is galeiþands in skip gawandida sik. 38 baþ þan
ina sa wair af þammei þos unhulþons usiddjedun, ei wesi miþ
imma; fralailot þan ina Iesus qiþands: 39 gawandei þuk du garda
þeinamma jah usspillo ƕan filu gatawida þus guþ. jah galaiþ
and baurg alla merjands ƕan filu gatawida imma Iesus. 40 warþ
þan, miþþanei gawandida sik Iesus, andnam ina managei; wesun
auk allai beidandans is. 41 jah sai, qam wair þizei namo Iaeirus,
sah fauramaþleis swnagogais was, jah driusands faura fotum Iesuis
bad ina gaggan in gard seinana; 42 unte dauhtar ainoho was imma
swe wintriwe twalibe, jah so swalt. miþþanei þan iddja is, mana-
geins þraihun ina. 43 jah qino wisandei in runa bloþis jera twalif,
soei in lekjans fraqam allamma aigina seinamma, jah ni mahta was
fram ainomehun galeikinon, 44 atgaggandei du aftaro attaitok
skauta wastjos is, jah suns gastoþ sa runs bloþis izos. 45 jah qaþ
Iesus: ƕas sa tekands mis? laugnjandam þan allaim qaþ Paitrus
jah þai miþ imma: talzjand, manageins biƕairband þuk jah þrei-
hand, jah qiþis: ƕas sa tekands mis? 46 þaruh is qaþ: taitok mis

---

VIII, 33. sa wriþus] CA *für* sa wreþus, *vgl. EB. § 22 C.* — 42. ainoho] CA; *verschrieben für* ainaho? — 43. ainomehun] CA, *neben regelmäßigem* ainummehun, *vgl. EB. § 178 Anm. 1.* — galeikinon] CA *für* galekinon.

VIII, 30. namo þein] *Stellung des Pronomens wie Mc 5,9.* — 33. suns] *Zusatz nach Mc 5,13, durch Versehn an eine falsche Stelle geraten: er gehört hinter* uslaubida im. — 46. 50. is] CA, *verschrieben*

θοῦcαν ἀπ' ἐμοῦ. 47 ἰδοῦcα δὲ ἡ γυνὴ ὅτι οὐκ ἔλαθεν, τρέμουcα ἦλθεν καὶ προcπεcοῦcα αὐτῷ, δι' ἣν αἰτίαν ἥψατο αὐτοῦ, ἀπήγγειλεν αὐτῷ ἐνώπιον παντὸc τοῦ λαοῦ, καὶ ὡc ἰάθη παραχρῆμα. 48 ὁ δὲ Ἰηcοῦc εἶπεν αὐτῇ· θάρcει, θύγατερ, ἡ πίcτιc cου cέcωκέν cε· πορεύου εἰc εἰρήνην. 49 ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντοc ἔρχεταί τιc παρὰ τοῦ ἀρχιcυναγώγου λέγων αὐτῷ ὅτι τέθνηκεν ἡ θυγάτηρ cου, μὴ cκύλλε τὸν διδάcκαλον. 50 ὁ δὲ Ἰηcοῦc ἀκούcαc ἀπεκρίθη αὐτῷ λέγων· μὴ φοβοῦ· μόνον πίcτευε, καὶ cωθήcεται. 51 ἐλθὼν δὲ εἰc τὴν οἰκίαν οὐκ ἀφῆκεν εἰcελθεῖν οὐδένα, εἰ μὴ Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην καὶ τὸν πατέρα τῆc παιδὸc καὶ τὴν μητέρα. 52 ἔκλαιον δὲ πάντεc καὶ ἐκόπτοντο αὐτήν. ὁ δὲ εἶπεν· μὴ κλαίετε· οὐ γὰρ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει. 53 καὶ κατεγέλων αὐτοῦ ἰδόντεc ὅτι ἀπέθανεν. 54 αὐτὸc δὲ ἐκβαλὼν πάνταc ἔξω καὶ κρατήcαc τῆc χειρὸc αὐτῆc ἐφώνηcεν λέγων· ἡ παῖc, ἐγείρου. 55 καὶ ἐπέcτρεψεν τὸ πνεῦμα αὐτῆc, καὶ ἀνέcτη παραχρῆμα, καὶ διέταξεν αὐτῇ δοθῆναι φαγεῖν. 56 καὶ ἐξέcτηcαν οἱ γονεῖc αὐτῆc· ὁ δὲ παρήγγειλεν αὐτοῖc μηδενὶ εἰπεῖν τὸ γεγονόc.

IX.

1 Cυγκαλεcάμενοc δὲ τοὺc δώδεκα ἀποcτόλουc ἔδωκεν αὐτοῖc δύναμιν καὶ ἐξουcίαν ἐπὶ πάντα τὰ δαιμόνια καὶ νόcουc θεραπεύειν. 2 καὶ ἀπέcτειλεν αὐτοὺc κηρύccειν τὴν βαcιλείαν τοῦ θεοῦ καὶ ἰᾶcθαι τοὺc ἀcθενοῦνταc, 3 καὶ εἶπεν πρὸc αὐτούc· μηδὲν αἴρετε εἰc τὴν ὁδόν, μήτε ῥάβδουc μήτε πήραν μήτε ἄρτον μήτε ἀργύριον, μήτε ἀνὰ δύο χιτῶναc ἔχειν. 4 καὶ εἰc ἣν ἂν οἰκίαν εἰcέλθητε, ἐκεῖ μένετε καὶ ἐκεῖθεν ἐξέρχεcθε. 5 καὶ ὅcοι ἐὰν μὴ δέξωνται ὑμᾶc, ἐξερχόμενοι ἀπὸ τῆc πόλεωc ἐκείνηc καὶ τὸν κονιορτὸν ἀπὸ τῶν ποδῶν ὑμῶν ἀποτινάξατε εἰc μαρτύριον ἐπ' αὐτούc. 6 ἐξερχόμενοι δὲ διήρχοντο κατὰ τὰc κώμαc εὐαγγελιζόμενοι καὶ θεραπεύοντεc πανταχοῦ. 7 ἤκουcεν δὲ Ἡρώδηc ὁ τετράρχηc τὰ γενόμενα ὑπ' αὐτοῦ πάντα καὶ διηπόρει διὰ τὸ λέγεcθαι ὑπό τινων ὅτι Ἰωάννηc ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν, 8 ὑπό τινων δὲ ὅτι Ἠλίαc

---

VIII, 48. ὁ δὲ Ἰηcοῦc] CMPRXΛ, ὁ δέ *K it vg. — 51. Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην] SinALSXΛ vg, Ἰωάννην καὶ Ἰάκωβον *K rell. it pler. — 52. οὐ γάρ] SinBCDFLXΔ acff²g¹·²lq (*M 9,24*), οὐκ *K be vg. — 53. ἰδόντεc X, εἰδότεc *K. — 54. πάνταc ἔξω] AKRSUΠ fq, ἔξω πάνταc *K rell. (*vgl. Mc 5,40*), *fehlt* SinBDLX it pler. vg. — IX, 1. ἀποcτόλουc] SinC*LXΛΞ acef vg, μαθητὰc αὐτοῦ C³EFHU bff²g¹lq (*nach M 10,1*), τοὺc δώδεκα ABDKMRSVΓΔΠ (*K). — 7. γενόμενα] AX *quaecumque erant facta* bff²lq, γίνομενα *K *quae fiebant* af vg.

— IX, 2. allans] *Zusatz nach M 10,1* (*so auch* 2 min). — 8. qeþun] *Zusatz nach Mc 6,15.*

sums; ik auk ufkunþa maht usgaggandein af mis. 47 gasaiƕandei þan so qino þatei ni galaugnida, reirandei < qam > jah atdriusandei du imma, in þizei attaitok imma, gataih imma in andwairþja allaizos manageins jah ƕaiwa gahailnoda suns. 48 iþ Iesus qaþ du izai: þrafstei þuk, dauhtar: galaubeins þeina ganasida þuk; gagg in gawairþja. 49 nauhþan imma rodjandin gaggiþ sums manne fram þis fauramaþleis swnagogeis, qiþands du imma þatei gadauþnoda dauhtar þeina; ni draibei þana laisari. 50 iþ is gahausjands andhof imma qiþands: ni faurhtei; þatainei galaubei, jah ganasjada. 51 qimands þan in garda ni fralailot ainohun inngaggan, alja Paitru jah Iakobu jah Iohannen jah þana attan þizos maujos jah aiþein. 52 gaigrotun þan allai jah faiflokun þo. þaruh qaþ: ni gretiþ, unte ni gaswalt, ak slepiþ. 53 jah bihlohun ina gasaiƕandans þatei gaswalt. 54 þanuh is usdreibands allans ut jah fairgreipands handu izos wopida qiþands: mawi, urreis! 55 jah gawandida ahman izos, jah ustoþ suns. jah anabaud izai giban mat. 56 jah usgeisnodedun fadrein izos; iþ is faurbaud im ei mann ni qiþeina þata waurþano.

IX.

1 Gahaitands þan þans twalif apaustauluns atgaf im maht jah waldufni ufar allaim unhulþom jah sauhtins gahailjan. 2 jah insandida ins merjan þiudangardja gudis jah gahailjan allans þans unhailans. 3 jah qaþ du im: ni waiht nimaiþ in wig; nih waluns nih matibalg nih hlaib nih skattans, nih þan tweihnos paidos haban. 4 jah in þanei gard gaggaiþ, þar saljiþ jah þaþroh usgaggaiþ. 5 jah swa managai swe ni andnimaina izwis, usgaggandans us þizai baurg jainai jah mulda af fotum izwaraim afhrisjaiþ du weitwodiþai ana ins. 6 usgaggandans þan þairhiddjedun and haimos wailamerjandans jah leikinondans and all. 7 gahausida þan Herodis sa taitrarkes þo waurþanona fram imma alla jah þahta, unte qeþun sumai þatei Iohannes urrais us dauþaim. 8 sumai þan qeþun < þatei > Helias ataugida sik; sumaiuþ-þan þatei praufetus sums

---

VIII, 49. swnagogeis] CA, swnagoges *Bernhardt*, swnagogais (*wie L 8,41 und J 9,22*) *GL*. — 55. ustoþ *für* usstoþ. — 56. qiþeina] CA *für* qeþeina. — IX, 6. leikinondans] CA *für* lekinondans. — 7. taitrarkes] taitarkes CA. — 8. qeþun þatei] qeþun CA. *Da vor- und nachher das griech.* ὅτι *wiedergegeben ist, so kann nur ein Schreibversehn daran schuld sein, daß es hier fehlt.* — sumaiuþ] CA *für das regelmäßige* sumaiþ-, *vgl. M 26,67.*

VIII, 50. is] CA *für* is̄, *vgl. V. 46.* — 55. gawandida ahman] *der Übersetzer nahm* ἐπέστρεψεν *für transitiv und* πνεῦμα *für das Objekt.*

ἐφάνη, ἄλλων δέ, ὅτι προφήτης εἷς τῶν ἀρχαίων ἀνέστη. 9 καὶ εἶπεν Ἡρώδης· Ἰωάννην ἐγὼ ἀπεκεφάλισα· τίς δέ ἐστιν οὗτος περὶ οὗ ἐγὼ ἀκούω τοιαῦτα; καὶ ἐζήτει ἰδεῖν αὐτόν. 10 καὶ ὑποστρέψαντες οἱ ἀπόστολοι διηγήσαντο αὐτῷ ὅσα ἐποίησαν. καὶ παραλαβὼν αὐτοὺς ὑπεχώρησεν κατ' ἰδίαν εἰς τόπον ἔρημον πόλεως καλουμένης Βηθσαϊδάν. 11 οἱ δὲ ὄχλοι γνόντες ἠκολούθησαν αὐτῷ, καὶ δεξάμενος αὐτοὺς ἐλάλει αὐτοῖς τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ καὶ τοὺς χρείαν ἔχοντας θεραπείας ἰᾶτο. 12 ἡ δὲ ἡμέρα ἤρξατο κλίνειν· προσελθόντες δὲ οἱ δώδεκα εἶπον αὐτῷ· ἀπόλυσον τὸν ὄχλον, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τὰς κύκλῳ κώμας καὶ τοὺς ἀγροὺς καταλύσωσιν καὶ εὕρωσιν ἐπισιτισμόν, ὅτι ὧδε ἐν ἐρήμῳ τόπῳ ἐσμέν. 13 εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς· δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν. οἱ δὲ εἶπον· οὐκ εἰσὶν ἡμῖν πλεῖον ἢ πέντε ἄρτοι καὶ ἰχθύες δύο, εἰ μήτι πορευθέντες ἡμεῖς ἀγοράσωμεν εἰς πάντα τὸν λαὸν τοῦτον βρώματα. 14 ἦσαν γὰρ ὡσεὶ ἄνδρες πεντακισχίλιοι. εἶπεν δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· κατακλίνατε αὐτοὺς κλισίας ἀνὰ πεντήκοντα. 15 καὶ ἐποίησαν οὕτως καὶ ἀνέκλιναν ἅπαντας. 16 λαβὼν δὲ τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐλόγησεν αὐτοὺς καὶ κατέκλασεν καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς παρατιθέναι τῷ ὄχλῳ. 17 καὶ ἔφαγον καὶ ἐχορτάσθησαν πάντες, καὶ ἤρθη τὸ περισσεῦσαν αὐτοῖς, κλασμάτων κόφινοι δώδεκα. 18 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν προσευχόμενον κατὰ μόνας συνήντησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἐπηρώτησεν αὐτοὺς λέγων· τίνα με λέγουσιν οἱ ὄχλοι εἶναι; 19 οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον· Ἰωάννην τὸν βαπτιστήν, ἄλλοι δὲ Ἡλίαν, ἄλλοι δὲ ὅτι προφήτης τις τῶν ἀρχαίων ἀνέστη. 20 εἶπεν δὲ αὐτοῖς· ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; ἀποκριθεὶς δὲ Πέτρος εἶπεν· τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ. 21 ὁ δὲ ἐπιτιμήσας αὐτοῖς παρήγγειλεν μηδενὶ εἰπεῖν τοῦτο 22 εἰπὼν ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων καὶ ἀποκτανθῆναι καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι. 23 ἔλεγεν δὲ πρὸς πάντας· εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καθ' ἡμέραν καὶ ἀκολουθείτω μοι. 24 ὃς γὰρ ἐὰν θέλῃ τὴν ψυχὴν

IX, 10. Βηθσαϊδάν] F[w]HSUVΛ, -δά EGΠ it vg; Βηδσ- *Beds-* Sin[ca]D d. — 11. τὰ περί] MU, περί *K. — 18. συνήντησαν] B* min 245: *Lesart von* *I (f *nach* got: *occurrerunt*), συνῆσαν *K it pler. vg. — μαθηταὶ αὐτοῦ] MU a(f), μαθηταί *K. — 23. καθ' ἡμέραν] Sin*[etcb] ABKLMRΞΠ (Chr.) fg[1·2] vg, *fehlt* *K it pler.

— 13. du imma] *Zusatz nach M 14,17 Mc 6,37.* — weis gaggandans] *Stellung wie* abcfff[2]g[1·2]l vg (D). — 14. fimf þusundjos waire] *Stellung von Mc 6,44.* — 18. wisan þos manageins] *Stellung wie* it pler. vg: *dicunt esse turbae.* — 20. þu is X. sunus gudis] *nach M 16,16 Mc 8,29, vgl.* fl: *tu es Chr. filius dei* (l: *vivi*).

þize airizane usstoþ. 9 jah qaþ Herodes: Iohannau ik haubiþ af-
maimait, iþ ƕas ist sa, bi þanei ik hausja swaleik? jah sokida ina
gasaiƕan. 10 jah gawandjandans sik apaustauleis usspillodedun
imma, swa filu swe gatawidedun. jah andnimands ins afiddja sundro
ana staþ auþjana baurgs namnidaizos Baidsaïdan. 11 iþ þos mana-
geins finþandeins laistidedun afar imma, jah andnimands ins rodida
du im þo bi þiudangardja gudis jah þans þarbans leikinassaus ga-
hailida. 12 þanuh dags juþan dugann hneiwan. atgaggandans þan
du imma þai twalif qeþun du imma: fralet þo managein, ei galei-
þandans in þos bisunjane haimos jah weihsa saljaina jah bugjaina
sis matins, unte her in auþjamma stada sium. 13 þanuh qaþ du
im: gibiþ im jus matjan. iþ eis qeþun du imma: nist hindar uns
maizo fimf hlaibam, jah fiskos twai, niba þau þatei weis gaggandans
bugjaima allai þizai manaseidai matins. 14 wesun auk swe fimf
þusundjos waire. qaþ þan du siponjam seinaim: gawaurkeiþ im
anakumbjan kubituns, ana ƕarjanoh fimf tiguns. 15 jah gatawidedun
swa jah gatawidedun anakumbjan allans. 16 nimands þan þans fimf
hlaibans jah twans fiskans, insaiƕands du himina gaþiuþida ins jah
gabrak jah gaf siponjam du faurlagjan þizai managein. 17 jah matide-
dun jah sadai waurþun allai; jah ushafan warþ, þatei aflifnoda im
gabruko, tainjons twalif. 18 jah warþ, miþþanei was is bidjands sun-
dro, gamotidedun imma siponjos is, jah frah ins qiþands: ƕana mik
qiþand wisan þos manageins? 19 iþ eis andhafjandans qeþun:
Iohannen þana daupjand, anþarai þan Heleian, sumai þan þatei
praufetus sums þize airizane usstoþ. 20 qaþ þan du im: aþþan jus
ƕana mik qiþiþ wisan? andhafjands þan Paitrus qaþ: þu is
Xristus, sunus gudis. 21 iþ is þan gaƕotjands im faurbauþ ei mann
ni qiþeina þata; 22 qiþands þatei skal sunus mans manag winnan
jah uskusans fram sinistam wairþan jah gudjam jah bokarjam jah
usqiman jah þridjin daga urreisan. 23 qaþ þan du allaim: jabai
ƕas wili afar mis gaggan, afaikai sik silban jah nimai galgan sei-
nana dag ƕanoh jah laistjai mik. 24 saei allis wili saiwala seina

---

IX, 11. leikinassaus] CA *für* lekinassaus. — 13. manaseidai] CA *für* manasedai; i¹ *scheint radiert zu sein.* — manaseidai] *Randglosse:* managein. — 21. qiþeina] CA *für* qeþeina.

IX, 9. ina gasaiƕan] *vgl. zur Stellung* bff²lq (D). — 12. juþan] *Zusatz nach Mc 6,35 M 14,15*; *vgl.* fl: *dies autem iam*, e: *iam ubi dies coepit declinare.* — du imma] *Zusatz nach M 14,17*; *vgl.* bf: *ad eum* (f *nach duodecim discipuli eius*). — bugjaina sis matins] *nach M 14,15:* ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς βρώματα *und Mc 6,36.* f *wie* got: *emant sibi escas.*

αὐτοῦ cῶcαι, ἀπολέcει αὐτήν· ὃc δ' ἂν ἀπολέcῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, οὗτοc cώcει αὐτήν. 25 τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωποc κερδήcαc τὸν κόcμον ὅλον, ἑαυτὸν δὲ ἀπολέcαc ἢ ζημιωθείc; 26 ὃc γὰρ ἂν ἐπαιcχυνθῇ με καὶ τοὺc ἐμοὺc λόγουc, τοῦτον ὁ υἱὸc τοῦ ἀνθρώπου ἐπαιcχυνθήcεται, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρὸc καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων. 27 λέγω δὲ ὑμῖν ἀληθῶc, εἰcίν τινεc τῶν ὧδε ἑcτώτων οἳ οὐ μὴ γεύcωνται θανάτου ἕωc ἂν ἴδωcι τὴν βαcιλείαν τοῦ θεοῦ. 28 ἐγένοντο δὲ μετὰ τοὺc λόγουc τούτουc, ὡcεὶ ἡμέραι ὀκτώ, παραλαβὼν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην ἀνέβη εἰc τὸ ὄροc προcεύξαcθαι. 29 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ προcεύχεcθαι αὐτὸν τὸ εἶδοc τοῦ προcώπου αὐτοῦ ἕτερον καὶ ὁ ἱματιcμὸc αὐτοῦ λευκὸc ἐξαcτράπτων. 30 καὶ ἰδοὺ ἄνδρεc δύο cυνελάλουν αὐτῷ, οἵτινεc ἦcαν Μωcῆc καὶ Ἠλίαc, 31 οἳ ὀφθέντεc ἐν δόξῃ ἔλεγον τὴν ἔξοδον αὐτοῦ ἣν ἔμελλεν πληροῦν ἐν Ἱερουcαλήμ. 32 ὁ δὲ Πέτροc καὶ οἱ cὺν αὐτῷ ἦcαν βεβαρημένοι ὕπνῳ· διαγρηγορήcαντεc δὲ εἶδον τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ τοὺc δύο ἄνδραc τοὺc cυνεcτῶταc αὐτῷ. 33 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ διαχωρίζεcθαι αὐτοὺc ἀπ' αὐτοῦ εἶπεν Πέτροc πρὸc τὸν Ἰηcοῦν· ἐπιcτάτα, καλόν ἐcτιν ἡμᾶc ὧδε εἶναι, καὶ ποιήcωμεν cκηνὰc τρεῖc, μίαν cοὶ καὶ μίαν Μωcεῖ καὶ μίαν Ἠλίᾳ, μὴ εἰδὼc ὃ λέγει. 34 ταῦτα δὲ αὐτοῦ λέγοντοc ἐγένετο νεφέλη καὶ ἐπεcκίαcεν αὐτούc· ἐφοβήθηcαν δὲ ἐν τῷ ἐκείνουc εἰcελθεῖν εἰc τὴν νεφέλην. 35 καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῆc νεφέληc λέγουcα· οὗτόc ἐcτιν ὁ υἱόc μου ὁ ἀγαπητόc, αὐτοῦ ἀκούετε. 36 καὶ ἐν τῷ γενέcθαι τὴν φωνὴν εὑρέθη ὁ Ἰηcοῦc μόνοc. καὶ αὐτοὶ ἐcίγηcαν καὶ οὐδενὶ ἀπήγγειλαν ἐν ἐκείναιc ταῖc ἡμέραιc οὐδὲν ὧν ἑωράκαcιν. 37 ἐγένετο δὲ ἐν τῇ ἑξῆc ἡμέρᾳ κατελθόντων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρουc cυνήντηcεν αὐτῷ ὄχλοc πολύc. 38 καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἀπὸ τοῦ ὄχλου ἀνεβόηcεν λέγων· διδάcκαλε, δέομαί cου ἐπιβλέψαι ἐπὶ τὸν υἱόν μου, ὅτι μονογενήc μοί ἐcτιν, 39 καὶ ἰδοὺ πνεῦμα λαμβάνει αὐτὸν καὶ ἐξαίφνηc κράζει καὶ cπαράccει αὐτὸν μετὰ ἀφροῦ καὶ μόγιc ἀποχωρεῖ ἀπ' αὐτοῦ cυντρῖβον αὐτόν. 40 καὶ ἐδεήθην τῶν μαθητῶν cου ἵνα ἐκβάλωcιν αὐτό, καὶ οὐκ ἠδυνήθηcαν. 41 ἀποκριθεὶc δὲ ὁ Ἰηcοῦc εἶπεν· ὦ γενεὰ ἄπιcτοc καὶ διεcτραμμένη, ἕωc πότε ἔcομαι πρὸc ὑμᾶc καὶ ἀνέξομαι ὑμῶν; προcά-

---

IX, 28. ἐγένοντο] P, ἐγένετο *K *usw.* — παραλαβών] Sin*BH a b ff²g¹l, καὶ παραλ. *K c e f g²q vg. — Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην] C³DLMXΞ g¹ vg (*nach M 17,1 Mc 9,2*), Ἰωάννην καὶ Ἰάκωβον *K a b c e f ff²g²l q. — 38. ἐπιβλεψαι] *K (ἐπιβλέψαι *akzentuieren* GHKΠ), ἐπίβλεψον EΛ it vg. — μοί ἐcτιν] SinABCDLX d e, ἐcτίν μοι] *K b c f ff²g¹l q vg.

---

vg. — 26. aiþþau] *nach* got *auch* f: aut. — 31. þai] *der Übersetzer faßte* οι *als Artikel.* — 37. in þamma daga] *vielleicht beeinflußt von* '*per diem*' a b e ff²l (D). — 39. unhrains] *Zusatz nach V. 42, vgl.* f q r

nasjan, fraqisteiþ izai; aþþan saei fraqisteiþ saiwalai seinai in meina,
ganasjiþ þo. 25 ƕo allis þaurfte gataujiþ sis manna, gageigands
þo manased alla, iþ sis silbin fraqistjands aiþþau gasleiþjands?
26 saei allis skamaiþ sik meina aiþþau meinaize waurde, þizuh
sunus mans skamaid sik, biþe qimiþ in wulþu seinamma jah attins
jah þize weihane aggele. 27 qiþuh þan izwis sunja: sind sumai
þize her standandane, þaiei ni kausjand dauþau, unte gasaiƕand
þiudinassau gudis. 28 waurþun þan afar þo waurda swe dagos
ahtau, ganimands Paitru jah Iakobu jah Iohannen usiddja in fair-
guni bidjan. 29 jah warþ, miþþanei baþ is, siuns andwairþjis is
anþara jah gawaseins is ƕeita skeinandei. 30 jah sai, wairos twai
miþrodidedun imma, þaiei wesun Moses jah Helias; 31 þai ga-
saiƕanans in wulþau qeþun urruns is, þoei skulda usfulljan in Iai-
rusalem. 32 iþ Paitrus jah þai miþ imma wesun kauridai slepa:
gawaknandans þan gaseƕun wulþu is jah þans twans wairans þans
miþstandandans imma. 33 jah warþ, miþþanei afskaiskaidun sik
af imma, qaþ Paitrus du Iesua: talzjand, god ist unsis her wisan,
jah gawaurkjaima hleiþros þrins, aina þus jah aina Mose jah aina
Helijin, ni witands ƕa qiþiþ. 34 þata þan imma qiþandin warþ
milhma jah ufarskadwida ins; faurhtidedun þan in þammei jainai
qemun in þamma milhmin. 35 jah stibna warþ us þamma milhmin
qiþandei: sa ist sunus meins sa liuba, þamma hausjaiþ. 36 jah
miþþanei warþ so stibna, bigitans warþ Iesus ains. jah eis þahaide-
dun jah mann ni gataihun in jainaim dagam ni waiht þizei ga-
seƕun. 37 warþ þan in þamma daga, dalaþ atgaggandam im af
fairgunja, gamotida imma manageins filu. 38 jah sai, manna us
þizai managein ufwopida qiþands: laisari, bidja þuk insaiƕan du
sunu meinamma, unte ainaha mis ist. 39 jah sai, ahma nimiþ ina
unhrains jah anaks hropeiþ jah tahjiþ ina miþ ƕaþon jah halisaiw
aflinniþ af imma gabrikands ina. 40 jah baþ siponjans þeinans ei
usdribeina imma, jah ni mahtedun. 41 andhafjands þan Iesus qaþ:
o kuni ungalaubjando jah inwindo, und ƕa siau at izwis jah þulau

IX, 26. wulþu] CA *für* wulþau. — aggele CA *für* aggile. — 27. dauþau] *Dativ, vgl. J 8,52 und EB. § 254 Anm. 3.* — þiudinassau] CA *für* þiudinassu. — 28. waurþun þan afar] CA, waurþunuþan afar *Salzburg-Wiener Alkuin-Hs.* — 34. qemun in þamma milhmin] *Randglosse*: jah at im in milhmam atgaggandam. *Vgl. et intrantibus illis in nubem* bflq (*Bernhardt*). — 36. miþþanei warþ] warþ miþþanei CA. — 38. sunu] CA *für* sunau.

IX, 24. ganasjiþ] *ohne* οὗτοϲ *nach M 16,25 Mc 8,35, vgl.* acff^{2}g^{2}l

γαγε τὸν υἱόν cου ὧδε. 42 ἔτι δὲ προcερχομένου αὐτοῦ ἔρρηξεν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον καὶ cυνεcπάραξεν· ἐπετίμηcεν δὲ ὁ Ἰηcοῦc τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, καὶ ἰάcατο τὸν παῖδα καὶ ἀπέδωκεν αὐτὸν τῷ πατρὶ αὐτοῦ. 43 ἐξεπλήccοντο δὲ πάντεc ἐπὶ τῇ μεγαλειότητι τοῦ θεοῦ. πάντων δὲ θαυμαζόντων ἐπὶ πᾶcιν οἷc ἐποίηcεν ὁ Ἰηcοῦc εἶπεν δὲ πρὸc τοὺc μαθητὰc αὐτοῦ· 44 θέcθε ὑμεῖc εἰc τὰ ὦτα ὑμῶν τοὺc λόγουc τούτουc· ὁ γὰρ υἱὸc τοῦ ἀνθρώπου μέλλει παραδίδοcθαι εἰc χεῖραc ἀνθρώπων. 45 οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ῥῆμα τοῦτο, καὶ ἦν παρακεκαλυμμένον ἀπ' αὐτῶν ἵνα μὴ αἴcθωνται αὐτό, καὶ ἐφοβοῦντο ἐρωτῆcαι αὐτὸν περὶ τοῦ ῥήματοc τούτου. 46 εἰcῆλθεν δὲ διαλογιcμὸc ἐν αὐτοῖc, τὸ τίc ἂν εἴη μείζων αὐτῶν. 47 ὁ δὲ Ἰηcοῦc ἰδὼν τὸν διαλογιcμὸν τῆc καρδίαc αὐτῶν, ἐπιλαβόμενοc παιδίου ἔcτηcεν αὐτὸ παρ' ἑαυτῷ 48 καὶ εἶπεν αὐτοῖc· ὃc ἐὰν δέξηται τοῦτο τὸ παιδίον ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὃc ἐὰν ἐμὲ δέξηται, δέχεται τὸν ἀποcτείλαντά με· ὁ γὰρ μικρότεροc ἐν πᾶcιν ὑμῖν ὑπάρχων, οὗτοc ἔcται μέγαc. 49 ἀποκριθεὶc δὲ ὁ Ἰωάννηc εἶπεν· ἐπιcτάτα, εἴδομέν τινα ἐπὶ τῷ ὀνόματί cου ἐκβάλλοντα δαιμόνια καὶ ἐκωλύcαμεν αὐτόν, ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ μεθ' ἡμῶν. 50 καὶ εἶπεν πρὸc αὐτὸν ὁ Ἰηcοῦc· μὴ κωλύετε, ὃc γὰρ οὐκ ἔcτιν καθ' ὑμῶν, ὑπὲρ ὑμῶν ἐcτιν. 51 ἐγένετο δὲ ἐν τῷ cυμπληροῦcθαι τὰc ἡμέραc τῆc ἀναλήψεωc αὐτοῦ, καὶ αὐτὸc τὸ πρόcωπον αὐτοῦ ἐcτήριξεν τοῦ πορεύεcθαι εἰc Ἱερουcαλήμ, 52 καὶ ἀπέcτειλεν ἀγγέλουc πρὸ προcώπου ἑαυτοῦ. καὶ πορευθέντεc εἰcῆλθον εἰc κώμην Cαμαρειτῶν, ὥcτε ἑτοιμάcαι αὐτῷ· 53 καὶ οὐκ ἐδέξαντο αὐτόν, ὅτι τὸ πρόcωπον αὐτοῦ ἦν πορευόμενον εἰc Ἱερουcαλήμ. 54 ἰδόντεc δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ Ἰάκωβοc καὶ Ἰωάννηc εἶπον· κύριε, θέλειc εἴπωμεν πῦρ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀναλῶcαι αὐτούc, ὡc καὶ Ἡλίαc ἐποίηcεν; 55 cτραφεὶc δὲ ἐπετί-

---

IX, 47. αὐτό] *K, αὐτόν Λ. — 50. καθ' ὑμῶν ὑπὲρ ὑμῶν] Sinc.bB CDKLMΞΠ it vg, καθ' ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν *K. — 52. ἑαυτοῦ] EGSVΛ, αυτοῦ FHUΠ. — 54. ἀπό] *K, ἐκ CD Chr. Bas. LXX (*got.* us = ἀπό *und* ἐκ).

---

liche Übersetzung des got. Textes: *dixit Petrus*: *domine quare nos non potuimus eicere eum*? *ad ille dixit*: *hoc genus non exiet nisi in orationibus et ieiuniis*. *Sein* 'ille' *für* Iesus *des got. Textes beweist, daß* f *dort* is, *nicht* is̄ *gelesen hat.* — 47. gasatida] *ohne* αὐτό (*vgl.* ita *Mc 9,36*) *nach* adeff²lq (D). — 50. du im] *Plural nach V. 48, vgl.* bcq: *ad eos* (*illos*). — ni ainshun — namin meinamma] *Zusatz, frei nach Mc 9,39*; *vgl. nemo est enim qui non*(*fehlt* b) *faciat virtutem in nomine meo* abcel. *Die Quelle der Interpolation ist also* it. — 55. du im] *Zusatz, wohl durch das unmittelbar vorhergehende* im *veranlaßt.*

izwis? attiuh þana sunu þeinana hidrei. 42 þaruh nauhþan duat-
gaggandin imma, gabrak ina sa unhulþa jah tahida. gaƕotida þan
Iesus ahmin þamma unhrainjin jah gahailida þana magu jah atgaf
ina attin is. 43 usfilmans þan waurþun allai ana þizai mikilein
gudis. at allaim þan sildaleikjandam bi alla þoei gatawida Iesus
[qaþ Paitrus: frauja, duƕe weis ni mahtedum usdreiban þamma?
iþ Iesus qaþ: þata kuni ni usgaggiþ, nibai in bidom jah in fastubn-
ja.] qaþ þan du siponjam seinaim: 44 lagjiþ jus in ausona izwara
þo waurda, unte sunus mans skulds ist atgiban in handuns manne.
45 iþ eis ni froþun þamma waurda, jah was gahuliþ faura im, ei
ni froþeina imma; jah ohtedun fraihnan ina bi þata waurd. 46 ga-
laiþ þan mitons in ins, þata ƕarjis þau ize maists wesi. 47 iþ Iesus
gasaiƕands þo miton hairtins ize, fairgreipands barn gasatida faura
sis 48 jah qaþ du im: saƕazuh saei andnimiþ þata barn ana
namin meinamma, mik andnimiþ; jah saƕazuh saei mik andnimiþ,
andnimiþ þana sandjandan mik; unte sa minnista wisands in allaim
izwis, sa wairþiþ mikils. 49 andhafjands þan Iohannes qaþ: talz-
jand, gaseƕum sumana ana þeinamma namin usdreibandan unhul-
þons jah waridedun imma, unte ni laisteiþ miþ unsis. 50 jah qaþ
du im Iesus: ni warjiþ, unte saei nist wiþra izwis, faur izwis ist.
[ni ainshun auk ist manne, saei ni gawaurkjai maht in namin mei-
namma.] 51 warþ þan in þammei usfulnodedun dagos andanumtais
is, jah is andwairþi seinata gatulgida du gaggan in Iairusalem.
52 jah insandida airuns faura sis, jah gaggandans galiþun in haim
Samareite, swe manwjan imma. 53 jah ni andnemun ina, unte and-
wairþi is was gaggando du Iairusalem. 54 gasaiƕandans þan sipon-
jos is Iakobus jah Iohannes qeþun: frauja, wileizu ei qiþaima, fon
atgaggai us himina jah fraqimai im, swe jah Heleias gatawida?
55 gawandjands þan gasok im jah qaþ du im: niu wituþ ƕis ahmane

---

IX, 41. hidrei] CA *für* hidre. — 51. usfulnodedun] CA *für* usfullnodedun. — 54. Iakobus] Iakubȯs CA.

IX, 43. qaþ Paitrus — in fastubnja] *Zusatz, unter Benutzung der Parallelstellen zustande gekommen. Vgl. M 17,19f.*: . . . εἶπον· διατί ἡμεῖϲ οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό; ὁ δὲ λέγει αὐτοῖϲ . . . *und Mc 9,29*: τοῦτο τὸ γένοϲ ἐν οὐδενὶ δύναται ἐξελθεῖν εἰ μὴ ἐν προϲευχῇ καὶ νηϲτείᾳ. *Vgl.* c e ff²: *dixit ei* (*fehlt* e) *Petrus*: *domine quare* (*propter quid* c) *nos non potuimus eicere illud* (*illum* e ff²). *Quibus dixit*: *quoniam huiusmodi* (*eiusmodi* ff²) *orationibus* (*-ione* ff²) *et ieiuniis eicitur* (*-icietur* c; *eiciuntur et ieiunio* ff²). — f *gibt eine wört-*

μηϲεν αὐτοῖϲ καὶ εἶπεν· οὐκ οἴδατε ποίου πνεύματόϲ ἐϲτε; 56 ὁ γὰρ
υἱὸϲ τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθεν ψυχὰϲ ἀνθρώπων ἀπολέϲαι ἀλλὰ ϲῶϲαι.
καὶ ἐπορεύθηϲαν εἰϲ ἑτέραν κώμην. 57 ἐγένετο δὲ πορευομένων αὐτῶν
ἐν τῇ ὁδῷ εἶπέν τιϲ πρὸϲ αὐτόν· ἀκολουθήϲω ϲοι ὅπου ἐὰν ἀπέρχῃ,
κύριε. 58 καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰηϲοῦϲ· αἱ ἀλώπεκεϲ φωλεοὺϲ ἔχουϲιν καὶ
τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καταϲκηνώϲειϲ, ὁ δὲ υἱὸϲ τοῦ ἀνθρώπου οὐκ
ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ. 59 εἶπεν δὲ πρὸϲ ἕτερον· ἀκολούθει μοι.
ὁ δὲ εἶπεν· κύριε, ἐπίτρεψόν μοι ἀπελθόντι πρῶτον θάψαι τὸν πατέρα
μου. 60 εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ Ἰηϲοῦϲ· ἄφεϲ τοὺϲ νεκροὺϲ θάψαι τοὺϲ
ἑαυτῶν νεκρούϲ, ϲὺ δὲ ἀπελθὼν διάγγελλε τὴν βαϲιλείαν τοῦ θεοῦ.
61 εἶπεν δὲ καὶ ἕτεροϲ· ἀκολουθήϲω ϲοι, κύριε· πρῶτον δὲ ἐπίτρεψόν
μοι ἀποτάξαϲθαι τοῖϲ εἰϲ τὸν οἶκόν μου. 62 εἶπεν δὲ πρὸϲ αὐτὸν ὁ
Ἰηϲοῦϲ· οὐδεὶϲ ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον καὶ βλέπων εἰϲ
τὰ ὀπίϲω εὔθετόϲ ἐϲτιν εἰϲ τὴν βαϲιλείαν τοῦ θεοῦ.

X.

1 Μετὰ δὲ ταῦτα ἀνέδειξεν ὁ κύριοϲ καὶ ἑτέρουϲ ἑβδομήκοντα καὶ
ἀπέϲτειλεν αὐτοὺϲ ἀνὰ δύο πρὸ προϲώπου αὐτοῦ εἰϲ πᾶϲαν πόλιν καὶ
τόπον οὗ ἔμελλεν αὐτὸϲ ἔρχεϲθαι. 2 ἔλεγεν οὖν πρὸϲ αὐτούϲ· ὁ μὲν
θεριϲμὸϲ πολύϲ, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι. δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ
θεριϲμοῦ ὅπωϲ ἐκβάλῃ ἐργάταϲ εἰϲ τὸν θεριϲμὸν αὐτοῦ. 3 ὑπάγετε·
ἰδοὺ ἀποϲτέλλω ὑμᾶϲ ὡϲ ἄρναϲ ἐν μέϲῳ λύκων. 4 μὴ βαϲτάζετε βαλ-
λάντιον, μὴ πήραν μηδὲ ὑποδήματα, μηδένα κατὰ τὴν ὁδὸν ἀϲπάϲηϲθε.
5 εἰϲ ἣν δ' ἂν οἰκίαν εἰϲέρχηϲθε, πρῶτον λέγετε· εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ.
6 καὶ ἐὰν ᾖ ἐκεῖ υἱὸϲ εἰρήνηϲ, ἐπαναπαύϲεται ἐπ' αὐτὸν ἡ εἰρήνη ὑμῶν.
εἰ δὲ μήγε, ἐφ' ὑμᾶϲ ἀνακάμψει. 7 ἐν αὐτῇ δὲ τῇ οἰκίᾳ μένετε, ἐϲθίοντεϲ
καὶ πίνοντεϲ τὰ παρ' αὐτῶν· ἄξιοϲ γὰρ ὁ ἐργάτηϲ τοῦ μιϲθοῦ αὐτοῦ
ἐϲτιν. μὴ μεταβαίνετε ἐξ οἰκίαϲ εἰϲ οἰκίαν. 8 καὶ εἰϲ ἣν ἂν πόλιν
εἰϲέρχηϲθε καὶ δέχωνται ὑμᾶϲ, ἐϲθίετε τὰ παρατιθέμενα ὑμῖν. 9 καὶ
θεραπεύετε τοὺϲ ἐν αὐτῇ ἀϲθενεῖϲ καὶ λέγετε αὐτοῖϲ· ἤγγικεν ἐφ' ὑμᾶϲ
ἡ βαϲιλεία τοῦ θεοῦ. 10 εἰϲ ἣν δ' ἂν πόλιν εἰϲέρχηϲθε καὶ μὴ δέχωνται
ὑμᾶϲ, ἐξελθόντεϲ εἰϲ τὰϲ πλατείαϲ αὐτῆϲ εἴπατε· 11 καὶ τὸν κονιορτὸν

IX, 55. καὶ εἶπεν — ἐϲτέ] *fehlt* SinABCEGHLSVXΔΞ g[1]l, καὶ εἶπεν· οὐκ οἴδατε οἵου (ποίου Chr. D min) πνεύματόϲ ἐϲτε DF[w]UΓΛ abcefg[2]q vg; ἐϲτὲ ὑμεῖϲ KMΠ. — 59. ἀπελθόντι πρῶτον θάψαι] *K, πρῶτον ἀπελθόντι θάψαι SinBD; πρῶτον ἀπελθεῖν καὶ θάψαι AKΠ Orig. Bas. abefg[1]q vg (*nach M 8,21*). — 62. πρὸϲ αὐτὸν ὁ Ἰηϲοῦϲ] SinLXΞ abcfg[1.2]lm vg (*vgl. V. 60*), ὁ Ἰηϲοῦϲ πρὸϲ αὐτόν *K. — X, 4. μηδένα] Sin*Λ* min 28. 33, καὶ μηδένα *K it vg.

---

neque[2] abfg[1.2]lq vg (*desgl.* M). — 7. wairþs auk ist] *Stellung von* ist *wie L 7,4. Vgl. dignus est enim* it pler. vg.

sijuþ? 56 unte sunus mans ni qam saiwalom qistjan, ak nasjan. jah iddjedun in anþara haim. 57 warþ þan gaggandam im in wiga qaþ sums du imma: laistja þuk þishvaduh þadei gaggis, frauja. 58 jah qaþ du imma Iesus: fauhons grobos aigun jah fuglos himinis sitlans; iþ sunus mans ni habaiþ hvar haubiþ galagjai. 59 qaþ þan du anþaramma: laistei mik; iþ is qaþ: frauja, uslaubei mis galeiþan faurþis jah usfilhan attan meinana. 60 qaþ þan du imma Iesus: let þans dauþans usfilhan seinans nawins: iþ þu gagg jah gaspillo þiudangardja gudis. 61 qaþ þan jah anþar: laistja þuk, frauja; iþ faurþis uslaubei mis andqiþan þaim þaiei sind in garda meinamma. 62 qaþ þan du imma Iesus: ni manna uslagjands handu seina ana hohan jah saihvands aftra, gatils ist in þiudangardja gudis.

X.

1 Afaruþ-þan þata ustaiknida frauja jah anþarans sibuntehund jah insandida ins twans hvanzuh faura andwairþja seinamma in all baurge jah stade, þadei munaida is gaggan. 2 qaþuh þan du im: asans managa, iþ waurstwjans fawai; bidjiþ nu fraujan asanais ei ussatjai waurstwjans in þo asan seina. 3 gaggiþ, sai ik insandja izwis swe lamba in midumai wulfe. 4 ni bairaiþ pugg nih matibalg nih gaskohi; ni mannanhun bi wig goljaiþ. 5 in þane gardei inngaggaiþ, frumist qiþaiþ: gawairþi þamma garda. 6 jah jabai sijai jainar sunus gawairþjis, gahveilaiþ sik ana imma gawairþi izwar; iþ jabai ni, du izwis gawandjai. 7 inuh þan þamma garda wisaiþ matjandans jah driggkandans þo at im; wairþs auk ist waurstwja mizdons seinaizos. ni faraiþ us garda in gard. 8 jah in þoei baurge gaggaiþ jah andnimaina izwis, matjaiþ þata faurlagido izwis. 9 jah lekinoþ þans in izai siukans jah qiþiþ du im: atnehvida ana izwis þiudangardi gudis. 10 iþ in þoei baurge inngaggaiþ jah ni andnimaina izwis, usgaggandans ana fauradaurja izos qiþaiþ: 11 jah

---

X, 2. waurstwjans[2]] waurstwjands CA. — 5. in þane gardei] CA *für* in þanei garde.

IX, 56. saiwalam] *ohne flg.* ἀνθρώπων *wie* ce vg. — 59. galeiþan faurþis jah usfilhan] *Wie die Stellung von* faurþis *verrät, ist der got. Wortlaut durch unmittelbare Auflösung der Partizipialkonstruktion von* *K *zustande gekommen, wohl in Erinnerung an M 8,21, dessen Stellung jedoch abweicht.* jah *ist zu erklären wie V. 60*: gagg jah gaspillo · ἀπελθών διάγγελλε. — X, 2. asans managa] *ohne* μέν (*vgl. aber M 9,37*) *wie* ce (D). — 4. nih matibalg nih gaskohi] *vgl. neque*[1] bfg[1.2]lq vg,

τὸν κολληθέντα ἡμῖν ἐκ τῆς πόλεως ὑμῶν εἰς τοὺς πόδας ἡμῶν ἀπομασσόμεθα ὑμῖν· πλὴν τοῦτο γινώσκετε ὅτι ἤγγικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. 12 λέγω ὑμῖν ὅτι Σοδόμοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀνεκτότερον ἔσται ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ. 13 οὐαί σοι Χοραζείν, οὐαί σοι Βηθσαϊδάν· ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ καθήμεναι μετενόησαν. 14 πλὴν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν τῇ κρίσει ἢ ὑμῖν. 15 καὶ σὺ Καπερναούμ, ἡ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθεῖσα, ἕως ᾅδου καταβιβασθήσῃ. 16 ὁ ἀκούων ὑμῶν ἐμοῦ ἀκούει, καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ· ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά με. 17 ὑπέστρεψαν δὲ οἱ ἑβδομήκοντα μετὰ χαρᾶς λέγοντες· κύριε, καὶ τὰ δαιμόνια ὑποτάσσεται ἡμῖν ἐν τῷ ὀνόματί σου. 18 εἶπεν δὲ αὐτοῖς· ἐθεώρουν τὸν σατανᾶν ὡς ἀστραπὴν πεσόντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. 19 ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσῃ. 20 πλὴν ἐν τούτῳ μὴ χαίρετε ὅτι τὰ πνεύματα ὑμῖν ὑποτάσσεται, χαίρετε δὲ ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς. 21 ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἠγαλλιάσατο τῷ πνεύματι ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν· ἐξομολογοῦμαί σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις· ναί, ὁ πατήρ, ὅτι οὕτως ἐγένετο εὐδοκία ἔμπροσθέν σου. καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν· 22 πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός μου, καὶ οὐδεὶς γινώσκει τίς ἐστιν ὁ υἱὸς εἰ μὴ ὁ πατήρ, καὶ τίς ἐστιν ὁ πατὴρ εἰ μὴ ὁ υἱός, καὶ ᾧ ἐὰν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι. 23 καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ κατ' ἰδίαν εἶπεν· μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ βλέποντες ἃ βλέπετε. 24 λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ βασιλεῖς ἠθέλησαν ἰδεῖν ἃ ὑμεῖς βλέπετε καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε καὶ οὐκ ἤκουσαν. 25 καὶ ἰδοὺ νομικός τις ἀνέστη ἐκπειράζων αὐτὸν καὶ λέγων· διδάσκαλε, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω; 26 ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτόν· ἐν τῷ νόμῳ τί γέγραπται; πῶς ἀναγινώσκεις; 27 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. 28 εἶπεν δὲ αὐτῷ· ὀρθῶς ἀπε-

---

X, 11. εἰς τοὺς πόδας ἡμῶν] ACGKLMUXΞΠ (f), *fehlt* ESVΓΔΛ vg. — 18. πεσόντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ] Orig. *usw.*, ἐκ τοῦ οὐρ. πεσόντα *K (Orig.). — 19. δέδωκα] SinBC*LX b e f g[1] i l q vg, δίδωμι *K cd. — ἀδικήσῃ] FGSUVΠ, ἀδικήσει EHΛ. — 22. μαθητὰς αὐτοῦ] C[2]Γ c q, μαθητάς *K. — 23. μαθητὰς αὐτοῦ] U c d f ff[2] g[1.2] i l q vg, μαθητάς *K.

πεσοῦνται ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. — 23. jus] *Zusatz nach* jus[1] *V. 24.* — 24. jus[2]] *desgl.*

stubju þana gahaftnandan unsis us þizai baurg izwarai ana fotuns
unsarans afbrisjam izwis; sweþauh þata witeiþ þatei atneƕida sik
ana izwis þiudangardi gudis. 12 qiþa izwis þatei Saudaumjam in
jainamma daga sutizo wairþiþ þau þizai baurg jainai. 13 wai þus
Kaurazein, wai þus Baiþsaïdan! Unte iþ in Twrai jah Seidonai
waurþeina mahteis þozei waurþun in izwis, airis þau in sakkum
jah azgon sitandeins gaïdreigodedeina. 14 sweþauh Twrai jah Sei-
donai sutizo wairþiþ in daga stauos þau izwis. 15 jah þu Kafar-
naum, þu und himin ushauhido, und halja gadrausjaza. 16 saei
hauseiþ izwis, mis hauseiþ, jah saei ufbrikiþ izwis, mis ufbrikiþ;
iþ saei ufbrikiþ mis, ufbrikiþ þamma sandjandin mik. 17 gawan-
didedun þan sik þai sibuntehund miþ fahedai qiþandans: frauja,
jah unhulþons ufhausjand unsis in namin þeinamma. 18 qaþ þan
du im: gasaƕ Satanan swe lauhmunja driusandan us himina. 19 sai,
atgaf izwis waldufni trudan ufaro waurme jah skaurpjono jah ana
allai mahtai fijandis, jah waihte ainohun izwis ni gaskaþjiþ. 20 swe-
þauh þamma ni faginoþ, ei þai ahmans izwis ufhausjand: iþ faginod
in þammei namna izwara gamelida sind in himinam. 21 inuh þizai
ƕeilai swegnida ahmin Iesus jah qaþ: andhaita þus, atta, frauja
himinis jah airþos, unte affalht þo faura snutraim jah frodaim
jah andhulides þo niuklahaim. Jai, atta, unte swa warþ galei-
kaiþ in andwairþja þeinamma. jah gawandiþs du siponjam sei-
naim qaþ: 22 all mis atgiban ist fram attin meinamma, jah ni ƕas-
hun kann ƕas ist sunus, alja atta, jah ƕas ist atta, alja sunus, jah
þammei wili sunus andhuljan. 23 jah gawandiþs du siponjam sei-
naim sundro qaþ: audaga augona, þoei saiƕand þoei jus saiƕiþ.
24 qiþa auk izwis þatei managai praufeteis jah þiudanos wildedun
saiƕan þatei jus saiƕiþ jah ni gaseƕun, jah haúsjan þatei jus
[ga]hauseiþ jah ni <ga>hausidedun. 25 jah sai, witodafasteis
sums ustoþ fraisands ina jah qiþands: laisari, ƕa taujands libainais
aiweinons arbja wairþa? 26 þaruh qaþ du imma: in witoda ƕa
gameliþ ist? ƕaiwa ussiggwis? 27 iþ is andhafjands qaþ: frijos
fraujan guþ þeinana us allamma hairtin þeinamma jah us allai sai-
walai þeinai jah us allai mahtai þeinai jah us allai gahugdai þeinai,
jah neƕundjan þeinana swe þuk silban. 28 þanuh qaþ du imma:

X, 24. hauseiþ jah ni gahausidedun] *Streitberg PBB. 15,85.* —
25. ustoþ] CA *für* usstoþ.

X, 14. in daga stauos] *nach M 10,15 11,22. Vgl.* cf: *in die iudicii.* — 16. ufbrikiþ mis] *Stellung nach dem vorausgehenden* ufbrikiþ izwis. — 18. driusandan us himina] *vgl. zur Stellung M 24,29:*

κρίθης· τοῦτο ποίει, καὶ ζήσῃ. 29 ὁ δὲ θέλων δικαιοῦν ἑαυτὸν εἶπεν πρὸς τὸν Ἰησοῦν· καὶ τίς ἐστίν μου πλησίον; 30 ὑπολαβὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· ἄνθρωπός τις κατέβαινεν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱερειχὼ καὶ λῃσταῖς περιέπεσεν, οἳ καὶ ἐξέδυσαν αὐτὸν καὶ πληγὰς ἐπιθέντες . . .

XIV.

9 . . . . . . τὸν ἔσχατον τόπον κατέχειν. 10 ἀλλ' ὅταν κληθῇς, πορευθεὶς ἀνάπεσε εἰς τὸν ἔσχατον τόπον, ἵνα ὅταν ἔλθῃ ὁ κεκληκώς σε, εἴπῃ σοι· φίλε, προσανάβηθι ἀνώτερον· τότε ἔσται σοι δόξα ἐνώπιον τῶν συνανακειμένων σοι, 11 ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται. 12 ἔλεγεν δὲ καὶ τῷ κεκληκότι αὐτόν· ὅταν ποιῇς ἄριστον ἢ δεῖπνον, μὴ φώνει τοὺς φίλους σου μηδὲ τοὺς ἀδελφούς σου μηδὲ τοὺς συγγενεῖς σου μηδὲ γείτονας πλουσίους, μήποτε καὶ αὐτοὶ ἀντικαλέσωσίν καὶ γενήσεταί σοι ἀνταπόδομα. 13 ἀλλ' ὅταν ποιῇς δοχήν, κάλει πτωχούς, ἀναπήρους, χωλούς, τυφλούς, 14 καὶ μακάριος ἔσῃ, ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἀνταποδοῦναί σοι· ἀνταποδοθήσεται γάρ σοι ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων. 15 ἀκούσας δέ τις τῶν συνανακειμένων ταῦτα εἶπεν αὐτῷ· μακάριος ὃς φάγεται ἄρτον ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ. 16 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· ἄνθρωπός τις ἐποίησεν δεῖπνον μέγα καὶ ἐκάλεσεν πολλούς 17 καὶ ἀπέστειλεν τὸν δοῦλον αὐτοῦ τῇ ὥρᾳ τοῦ δείπνου εἰπεῖν τοῖς κεκλημένοις· ἔρχεσθε, ὅτι ἤδη ἕτοιμά ἐστιν πάντα. 18 καὶ ἤρξαντο ἀπὸ μιᾶς παραιτεῖσθαι πάντες. ὁ πρῶτος εἶπεν αὐτῷ· ἀγρὸν ἠγόρασα καὶ ἔχω ἀνάγκην ἐξελθεῖν καὶ ἰδεῖν αὐτόν· ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρῃτημένον. 19 καὶ ἕτερος εἶπεν· ζεύγη βοῶν ἠγόρασα πέντε καὶ πορεύομαι δοκιμάσαι αὐτά· ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρῃτημένον. 20 καὶ ἕτερος εἶπεν· γυναῖκα ἔγημα καὶ διὰ τοῦτο οὐ δύναμαι ἐλθεῖν. 21 καὶ παραγενόμενος ὁ δοῦλος ἀπήγγειλεν τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ταῦτα. τότε ὀργισθεὶς ὁ οἰκοδεσπότης εἶπεν τῷ δούλῳ αὐτοῦ· ἔξελθε ταχέως εἰς τὰς πλατείας καὶ ῥύμας τῆς πόλεως καὶ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀναπήρους καὶ τυφλοὺς καὶ χωλοὺς εἰσάγαγε ὧδε. 22 καὶ εἶπεν ὁ δοῦλος· κύριε, γέγονεν ὡς ἐπέταξας, καὶ ἔτι τόπος ἐστίν. 23 καὶ εἶπεν ὁ κύριος πρὸς τὸν δοῦλον· ἔξελθε εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ φραγμοὺς καὶ ἀνάγκασον εἰσελθεῖν, ἵνα γεμισθῇ ὁ οἶκός μου· 24 λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν

X, 30. ἐξέδυσαν] EGHSVΔΛ befg¹ilq vg, ἐκδύσαντες rell. — XIV, 12. ἀντικαλέσωσίν σε] SinBDLRX eff², σὲ ἀντικαλ. *K it pler. vg. — γενήσεται] Λ *fiet* e *erit* bcff²ilq, γένηται *K it rell. vg. — 15. ἄρτον] GH*Λ it vg, ἄριστον EH²SUVΠ. — 21. ὁ δοῦλος] Sin ABDKLPRΠ it vg, ὁ δ. ἐκεῖνος *K. — τυφλοὺς καὶ χωλούς] FUΠ it pler. vg, χωλοὺς καὶ τυφλ. EGHSVΛ.

18. suns] *falsche Übersetzung von* ἀπὸ μιᾶς. — qaþ] *das flg.* αὐτῷ *ist nach V. 19 und 20 weggelassen*; *vgl.* abceff²ilmq (D).

raihtaba andhoft; þata tawei jah libais. 29 iþ is wiljands uswaurhtana sik domjan qaþ du Iesua: an ƕas ist mis neƕundja? 30 andhafjands þan Iesus qaþ: manna < sums > galaiþ af Iairusalem in Iaireikon jah in waidedjans frarann, þaiei jah biraubodedun ina jah banjos analag*jandans* . . . . .

XIV.

9 . . . . *þa*na aftumistan haban staþ. 10 ak þan haitaizau, atgaggands anakumbei ana þamma aftumistin stada, ei biþe qimai saei haihait þuk, qiþai du þus: frijond, usgagg hauhis. þanuh ist þus hauhiþa faura þaim miþanakumbjandam þus. 11 unte ƕazuh saei hauheiþ sik silba, gahnaiwjada, jah saei hnaiweiþ sik silban, ushauhjada. 12 qaþuþ-þan jah þamma haitandin sik: þan waurkjais undaurnimat aiþþau nahtamat, ni haitais frijonds þeinans nih broþruns þeinans nih niþjans þeinans nih garaznans gabeigans, ibai aufto jah eis aftra haitaina þuk jah wairþiþ þus usguldan; 13 ak þan waurkjais dauht, hait unledans, gamaidans, haltans, blindans. 14 jah audags wairþis, unte eis ni haband usgildan þus; usgildada auk þus in ustassai þize uswaurhtane. 15 gahausjands þan sums þizei anakumbjandane þata qaþ du imma: audags saei matjiþ hlaif in þiudangardjai gudis. 16 þaruh qaþ imma frauja: manna sums gawaurhta nahtamat mikilana jah haihait managans. 17 jah insandida skalk seinana ƕeilai nahtamatis qiþan þaim haitanam: gaggiþ, unte ju manwu ist allata. 18 jah dugunnun suns faurqiþan allai. sa frumista qaþ: land bauhta jah þarf galeiþan jah saiƕan þata; bidja þuk, habai mik faurqiþanana. 19 jah anþar qaþ: juka auhsne usbauhta fimf jah gagga kausjan þans; bidja þuk, habai mik faurqiþanana. 20 jah sums qaþ: qen liugaida jah duþe ni mag qiman. 21 jah qimands sa skalks gataih fraujin seinamma þata. þanuh þwairhs sa gardawaldands qaþ du skalka seinamma: usgagg sprauto in gatwons jah staigos baurgs jah unledans jah gamaidans jah blindans jah haltans attiuh hidre. 22 jah qaþ sa skalks: frauja, warþ swe anabaust, jah nauh stads ist. 23 jah qaþ sa frauja du þamma skalka: usgagg and wigans jah faþos jah nauþei innatgaggan, ei usfulnai gards meins. 24 qiþa

---

XIV, 14. ustassai] CA *für* usstassai. — 15. þizei] CA *für* þize. — 20. sums] *folgt in der Aufzählung auf* anþar *wie L 9,19 Mc 8,28.* — 23. usfulnai] CA *für* usfullnai. — mahtedi] mahtide CA.

XIV, 16. frauja] *Zusatz, aus einem Lektionar stammend. Vgl. L 11,39*: εἶπεν δὲ ὁ κύριος πρὸς αὐτόν; *12,42*: εἶπεν ὁ κύριος. —

ἐκείνων τῶν κεκλημένων γεύσεταί μου τοῦ δείπνου. 25 συνεπορεύοντο δὲ αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, καὶ στραφεὶς εἶπεν πρὸς αὐτούς· 26 εἴ τις ἔρχεται πρός με καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὰς ἀδελφάς, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν, οὐ δύναταί μου μαθητὴς εἶναι. 27 καὶ ὅστις οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου, οὐ δύναται εἶναί μου μαθητής. 28 τίς γὰρ ἐξ ὑμῶν θέλων πύργον οἰκοδομῆσαι οὐχὶ πρῶτον καθίσας ψηφίζει τὴν δαπάνην εἰ ἔχει τὰ εἰς ἀπαρτισμόν; 29 ἵνα μήποτε θέντος αὐτοῦ θεμέλιον καὶ μὴ ἰσχύοντος ἐκτελέσαι πάντες οἱ θεωροῦντες ἄρξωνται ἐμπαίζειν αὐτῷ, 30 λέγοντες ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος ἤρξατο οἰκοδομεῖν καὶ οὐκ ἴσχυσεν ἐκτελέσαι. 31 ἢ τίς βασιλεὺς πορευόμενος συμβαλεῖν ἑτέρῳ βασιλεῖ εἰς πόλεμον οὐχὶ καθίσας πρῶτον βουλεύεται εἰ δυνατός ἐστιν ἐν δέκα χιλιάσιν ἀπαντῆσαι τῷ μετὰ εἴκοσι χιλιάδων ἐρχομένῳ ἐπ' αὐτόν; 32 εἰ δὲ μήγε, ἔτι πόρρω αὐτοῦ ὄντος πρεσβείαν ἀποστείλας ἐρωτᾷ τὰ πρὸς εἰρήνην. 33 οὕτως οὖν πᾶς ἐξ ὑμῶν ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσιν τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν, οὐ δύναται εἶναί μου μαθητής. 34 καλὸν τὸ ἅλας· ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀρτυθήσεται; 35 οὔτε εἰς γῆν οὔτε εἰς κοπρίαν εὔθετόν ἐστιν· ἔξω βάλλουσιν αὐτό· ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω.

XV.

1 Ἦσαν δὲ αὐτῷ ἐγγίζοντες πάντες οἱ τελῶναι καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀκούειν αὐτοῦ. 2 καὶ διεγόγγυζον οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς λέγοντες ὅτι οὗτος ἁμαρτωλοὺς προσδέχεται καὶ συνεσθίει αὐτοῖς. 3 εἶπεν δὲ πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν ταύτην λέγων· 4 τίς ἄνθρωπος ἐξ ὑμῶν ἔχων ἑκατὸν πρόβατα καὶ ἀπολέσας ἓν ἐξ αὐτῶν, οὐ καταλείπει τὰ ἐνενήκοντα ἐννέα ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ πορεύεται ἐπὶ τὸ ἀπολωλός, ἕως εὕρῃ αὐτό; 5 καὶ εὑρὼν ἐπιτίθησιν ἐπὶ τοὺς ὤμους ἑαυτοῦ χαίρων, 6 καὶ ἐλθὼν εἰς τὸν οἶκον συγκαλεῖ τοὺς φίλους καὶ τοὺς γείτονας λέγων αὐτοῖς· συγχάρητέ μοι, ὅτι εὗρον τὸ πρόβατόν μου τὸ ἀπολωλός. 7 λέγω ὑμῖν ὅτι οὕτως χαρὰ ἔσται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι ἢ ἐπὶ ἐνενήκοντα ἐννέα δικαίοις οἵτινες

XIV, 27. εἶναί μου μαθητής] EFGHSVΛ, μοῦ εἶναι μαθ. LΠ. — 33. εἶναί μου μαθητής] SinBLR a (*nach V. 27*), μοῦ εἶναι μαθ. *K f vg. — XV, 1. αὐτῷ ἐγγίζοντες] KUΠ, ἐγγίζοντες αὐτῷ EGHSVΛ.

---

perficiendum. — 32. jabai nist mahteigs] *in den Text gedrungene Glosse zu* aiþþau. *Vgl. V. 31. Aus* got *in* f *übergegangen: si autem inpossibilis est.* — insandjands airu] *Stellung wie in* e (D). — 33. wisan meins siponeis] *Stellung wie V. 27.*

allis izwis þatei ni ainshun manne jainaize þize faura haitanane
kauseiþ þis nahtamatis meinis. 25 miþiddjedun þan imma hiuh-
mans managai, jah gawandjands sik qaþ du im: 26 jabai ƕas
gaggiþ du mis jah ni fijaiþ attan seinana jah aiþein jah qen jah
barna jah broþruns jah swistruns, nauhuþ-þan seina silbins saiwala,
ni mag meins siponeis wisan. 27 jah saei ni bairiþ galgan seinana
jah gaggai afar mis, ni mag wisan meins siponeis. 28 izwara ƕas
raihtis wiljands kelikn timbrjan, niu frumist gasitands rahneiþ
manwiþo habaiu du ustiuhan; 29 ibai aufto, biþe gasatidedi grundu-
waddju jah ni mahtedi ustiuhan, allai þai gasaiƕandans duginnaina
bilaikan ina, 30 qiþandans þatei sa manna dustodida timbrjan jah
ni mahta ustiuhan. 31 aiþþau ƕas þiudans gaggands stigqan wiþra
anþarana þiudan du wigana, niu gasitands faurþis þankeiþ, siaiu
mahteigs miþ taihun þusundjom gamotjan þamma miþ twaim tigum
þusundjo gaggandin ana sik? 32 aiþþau [jabai nist mahteigs] nauh-
þanuh fairra imma wisandin insandjands airu bidjiþ gawairþjis.
33 swah nu ƕarjizuh izwara saei ni afqiþiþ allamma aigina sei-
namma, ni mag wisan meins siponeis. 34 god salt; iþ jabai salt
baud wairþiþ, ƕe gasupoda? 35 nih du airþai, ni du maihstau
fagr ist; ut uswairpand imma. saei habai ausona [ga]hausjandona,
gahausjai.

XV.

1 Wesunuþ-þan imma neƕjandans sik allai motarjos jah fra-
waurhtai hausjan imma. 2 jah birodidedun Fareisaieis jah bokarjos,
qiþandans þatei sa frawaurhtans andnimiþ jah miþmatjiþ im.
3 qaþ þan du im þo gajukon qiþands: 4 ƕas manna izwara ai-
gands taihuntehund lambe jah fraliusands ainamma þize, niu bileiþiþ
þo niuntehund jah niun ana auþidai jah gaggiþ afar þamma fralu-
sanin, unte bigitiþ þata? 5 Jah bigitands uslagjiþ ana amsans
seinans faginonds, 6 jah qimands in garda galaþoþ frijonds jah
garaznans qiþands du im: faginoþ miþ mis þammei bigat lamb
mein þata fralusano. 7 qiþa izwis þatei swa faheds wairþiþ in
himina in ainis frawaurhtis idreigondins þau in niuntehundis jah

---

XIV, 31. du wigana] *Heyne*, wigna *Bernhardt*, wigā|na CA. — þankeiþ] CA *für* þagkeiþ. — 32. aiþþau] *Uppström*, eiþau CA. *Vgl. M 6,1 9,17 L 5,36 u. ö.* — 34. gasupoda] *gegenüber* supuda *Mc 9,50, vgl. Streitberg IF. 21,193 ff.* — 35. hausjandona] *Streitberg PBB. 15,83, vgl. Mc 4,9.23 7,16 L 8,8.*

XIV, 28. du ustiuhan] *vgl.* bcfff^{2}lq vg: *ad consummandum, ad*

οὐ χρείαν ἔχουϲιν μετανοίαϲ. 8 ἢ τίϲ γυνὴ δραχμὰϲ ἔχουϲα δέκα, ἐὰν
ἀπολέϲῃ δραχμὴν μίαν, οὐχὶ ἅπτει λύχνον καὶ ϲαροῖ τὴν οἰκίαν καὶ ζητεῖ
ἐπιμελῶϲ, ἕωϲ ὅτου εὕρῃ; 9 καὶ εὑροῦϲα ϲυγκαλεῖται τὰϲ φίλαϲ καὶ
τὰϲ γείτοναϲ λέγουϲα· ϲυγχάρητέ μοι, ὅτι εὗρον τὴν δραχμὴν ἣν ἀπώ-
λεϲα. 10 οὕτωϲ, λέγω ὑμῖν, χαρὰ γίνεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ
θεοῦ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι. 11 εἶπεν δέ· ἄνθρωπόϲ τιϲ εἶχεν
δύο υἱούϲ. 12 καὶ εἶπεν ὁ νεώτεροϲ αὐτῶν τῷ πατρί· πάτερ, δόϲ μοι
τὸ ἐπιβάλλον μέροϲ τῆϲ οὐϲίαϲ. καὶ διεῖλεν αὐτοῖϲ τὸν βίον. 13 καὶ
μετ᾽ οὐ πολλὰϲ ἡμέραϲ ϲυναγαγὼν ἅπαντα ὁ νεώτεροϲ υἱὸϲ ἀπεδήμηϲεν
εἰϲ χώραν μακράν, καὶ ἐκεῖ διεϲκόρπιϲεν τὴν οὐϲίαν αὐτοῦ ζῶν ἀϲώτωϲ.
14 δαπανήϲαντοϲ δὲ αὐτοῦ πάντα ἐγένετο λιμὸϲ ἰϲχυρὸϲ κατὰ τὴν
χώραν ἐκείνην, καὶ αὐτὸϲ ἤρξατο ὑϲτερεῖϲθαι. 15 καὶ πορευθεὶϲ ἐκολ-
λήθη ἑνὶ τῶν πολιτῶν τῆϲ χώραϲ ἐκείνηϲ, καὶ ἔπεμψεν αὐτὸν εἰϲ τοὺϲ
ἀγροὺϲ αὐτοῦ βόϲκειν χοίρουϲ. 16 καὶ ἐπεθύμει χορταϲθῆναι ἐκ τῶν
κερατίων ὧν ἤϲθιον οἱ χοῖροι, καὶ οὐδεὶϲ ἐδίδου αὐτῷ. 17 εἰϲ ἑαυτὸν
δὲ ἐλθὼν εἶπεν· πόϲοι μίϲθιοι τοῦ πατρόϲ μου περιϲϲεύουϲιν ἄρτων,
ἐγὼ δὲ λιμῷ ἀπόλλυμαι. 18 ἀναϲτὰϲ πορεύϲομαι πρὸϲ τὸν πατέρα μου
καὶ ἐρῶ αὐτῷ· πάτερ, ἥμαρτον εἰϲ τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν ϲου.
19 οὐκέτι εἰμὶ ἄξιοϲ κληθῆναι υἱόϲ ϲου· ποίηϲόν με ὡϲ ἕνα τῶν μιϲθίων
ϲου. 20 καὶ ἀναϲτὰϲ ἦλθεν πρὸϲ τὸν πατέρα ἑαυτοῦ. ἔτι δὲ αὐτοῦ
μακρὰν ἀπέχοντοϲ, εἶδεν αὐτὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἐϲπλαγχνίϲθη καὶ
δραμὼν ἐπέπεϲεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ κατεφίληϲεν αὐτόν.
21 εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ υἱόϲ· πάτερ, ἥμαρτον εἰϲ τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώ-
πιόν ϲου, οὐκέτι εἰμὶ ἄξιοϲ κληθῆναι υἱόϲ ϲου. 22 εἶπεν δὲ ὁ πατὴρ
πρὸϲ τοὺϲ δούλουϲ αὐτοῦ· ταχὺ ἐξενέγκατε τὴν ϲτολὴν τὴν πρώτην
καὶ ἐνδύϲατε αὐτὸν καὶ δότε δακτύλιον εἰϲ τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ ὑπο-
δήματα εἰϲ τοὺϲ πόδαϲ αὐτοῦ, 23 καὶ ἐνέγκαντεϲ τὸν μόϲχον τὸν
ϲιτευτὸν θύϲατε, καὶ φαγόντεϲ εὐφρανθῶμεν, 24 ὅτι οὗτοϲ ὁ υἱόϲ μου
νεκρὸϲ ἦν καὶ ἀνέζηϲεν, καὶ ἀπολωλὼϲ ἦν καὶ εὑρέθη. καὶ ἤρξαντο
εὐφραίνεϲθαι. 25 ἦν δὲ ὁ υἱὸϲ αὐτοῦ ὁ πρεϲβύτεροϲ ἐν ἀγρῷ· καὶ ὡϲ
ἐρχόμενοϲ ἤγγιϲεν τῇ οἰκίᾳ, ἤκουϲεν ϲυμφωνίαϲ καὶ χορῶν, 26 καὶ
προϲκαλεϲάμενοϲ ἕνα τῶν παίδων ἐπυνθάνετο τί εἴη ταῦτα. 27 ὁ δὲ
εἶπεν αὐτῷ ὅτι ὁ ἀδελφόϲ ϲου ἥκει, καὶ ἔθυϲεν ὁ πατήρ ϲου τὸν μόϲχον

XV, 16. χορταϲθῆναι ἐκ] SinBDLR def (*nach L 16,21*), γεμίϲαι τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἀπό *K it pler. vg. — 19. οὐκέτι] *K it pler., καὶ οὐκέτι G g^1. — 21. οὐκέτι] SinABDKLΠ it vg (*nach V. 19*), καὶ οὐκέτι *K. — 22. ταχύ] SinBLX (D ταχέωϲ) it vg, *fehlt* *K. — αὐτοῦ] DGPX abff²il, *fehlt* *K.

tingit it vg. — 15. haiþjos seinaizos] *Singular wie* ae: *in agro suo*; it pler. vg: *in villa(m) sua(m)*. — 17. qimands] *Stellung wohl durch* gaggands (*V. 15*), usstandands (*V. 18*) *beeinflußt.*

niune garaihtaize þaiei ni þaurbun idreigos. 8 aiþþau suma qino
drakmans habandei taihun, jabai fraliusiþ drakmin ainamma, niu
tandeiþ lukarn jah usbaugeiþ razn jah sokeiþ glaggwaba, unte bi-
gitiþ? 9 jah bigitandei gahaitiþ frijondjos jah garaznons qiþandei:
faginoþ miþ mis, unte bigat drakmein þammei fralaus. 10 swa
qiþa izwis, faheds wairþiþ in andwairþja aggele gudis in ainis
idreigondins frawaurhtis. 11 qaþuþ-þan: manne sums aihta twans
sununs. 12 jah qaþ sa juhiza ize du attin: atta, gif mis, sei und-
rinnai mik dail aiginis; jah disdailida im swes sein. 13 jah afar
ni managans dagans brahta samana allata sa juhiza sunus jah
aflaiþ in land fairra wisando jah jainar distahida þata swes seinata
libands usstiuriba. 14 biþe þan frawas allamma, warþ huhrus abrs
and gawi jainata, jah is dugann alaþarba wairþan. 15 jah gaggands
gahaftida sik sumamma baurgjane jainis gaujis, jah insandida ina
haiþjos seinaizos haldan sweina. 16 jah gairnida sad itan haurne,
þoei matidedun sweina, jah manna imma ni gaf. 17 qimands þan
in sis qaþ: ƕan filu asnje attins meinis ufarassau haband hlaibe,
iþ ik huhrau fraqistna. 18 usstandands gagga du attin meinamma
jah qiþa du imma: atta, frawaurhta mis in himin jah in andwairþja
þeinamma; 19 ju þanaseiþs ni im wairþs ei haitaidau sunus þeins;
gatawei mik swe ainana asnje þeinaize. 20 jah usstandands qam
at attin seinamma. nauhþanuh þan fairra wisandan gasaƕ ina atta
is jah infeinoda jah þragjands draus ana hals is jah kukida imma.
21 jah qaþ imma sa sunus: atta, frawaurhta in himin jah in and-
wairþja þeinamma, ju þanaseiþs ni im wairþs ei haitaidau sunus
þeins. 22 qaþ þan sa atta du skalkam seinaim: sprauto bringiþ
wastja þo frumiston jah gawasjiþ ina jah gibiþ figgragulþ in handu
is jah gaskohi ana fotuns is; 23 jah bringandans stiur þana alidan
ufsneiþiþ, jah matjandans wisam waila; 24 unte sa sunus meins
dauþs was jah gaqiunoda, jah fralusans was jah bigitans warþ; jah
dugunnun wisan. 25 wasuþ-þan sunus is sa alþiza ana akra; jah
qimands atiddja neƕ razn jah gahausida saggwins jah laikins.
26 jah athaitands sumana magiwe frahuh ƕa wesi þata. 27 þaruh
is qaþ du imma þatei broþar þeins qam, jah ufsnaiþ atta þeins

XV, 10. aggele] CA *für* aggile. — 22. bringiþ] CA *für* briggiþ. — 23. bringandans] CA *für* briggandans. — 27. ufsnaiþ] *Bernhardt* (*vgl. V. 23.30*), afsnaiþ CA.

XV, 8. suma qino] *falsche Auffassung von* τις γυνη *der Vorlage.* — 10. idreigondins frawaurhtis] *Variation gegenüber V. 7?* — 12. sei undrinnai mik dail aiginis] *in der Wortstellung* d *ähnlich*: *quod me tanget partem substantiae*; *sonst*: *portionem substantiae quae me con-*

τὸν ϲιτευτόν, ὅτι ὑγιαίνοντα αὐτὸν ἀπέλαβεν. 28 ὠργίϲθη δὲ **καὶ οὐκ**
ἤθελεν εἰϲελθεῖν, ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ ἐξελθὼν παρεκάλει αὐτόν. 29 **ὁ δὲ**
ἀποκριθεὶϲ εἶπεν τῷ πατρί· ἰδοὺ τοϲαῦτα ἔτη δουλεύω ϲοι καὶ **οὐδέποτε**
ἐντολήν ϲου παρῆλθον, καὶ ἐμοὶ οὐδέποτε ἔδωκαϲ ἔριφον, ἵνα **μετὰ τῶν**
φίλων μου εὐφρανθῶ· 30 ὅτε δὲ ὁ υἱόϲ ϲου οὗτοϲ ὁ **καταφαγών ϲου**
τὸν βίον μετὰ πορνῶν ἦλθεν, ἔθυϲαϲ αὐτῷ τὸν μόϲχον τὸν **ϲιτευτόν**.
31 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· τέκνον, ϲὺ πάντοτε μετ' ἐμοῦ εἶ, καὶ **πάντα τὰ**
ἐμὰ ϲά ἐϲτιν· 32 εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆναι ἔδει, ὅτι ὁ ἀδελφόϲ **ϲου**
οὗτοϲ νεκρὸϲ ἦν καὶ ἀνέζηϲεν, καὶ ἀπολωλὼϲ καὶ εὑρέθη.

XVI.

1 Ἔλεγεν δὲ πρὸϲ τοὺϲ μαθητὰϲ αὐτοῦ· ἄνθρωπόϲ τιϲ ἦν **πλού-**
ϲιοϲ, ὃϲ εἶχεν οἰκονόμον, καὶ οὗτοϲ διεβλήθη αὐτῷ ὡϲ διαϲκορπίζων **τὰ**
ὑπάρχοντα αὐτοῦ. 2 καὶ φωνήϲαϲ αὐτὸν εἶπεν αὐτῷ· τί τοῦτο **ἀκούω**
περὶ ϲοῦ; ἀπόδοϲ τὸν λόγον τῆϲ οἰκονομίαϲ ϲου· οὐ γὰρ δυνήϲῃ **ἔτι**
οἰκονομεῖν. 3 εἶπεν δὲ ἐν ἑαυτῷ ὁ οἰκονόμοϲ· τί ποιήϲω, ὅτι ὁ **κύριόϲ**
μου ἀφαιρεῖται τὴν οἰκονομίαν ἀπ' ἐμοῦ; ϲκάπτειν οὐκ ἰϲχύω, **ἐπαιτεῖν**
αἰϲχύνομαι. 4 ἔγνων τί ποιήϲω, ἵνα ὅταν μεταϲταθῶ ἐκ τῆϲ **οἰκονομίαϲ**,
δέξωνταί με εἰϲ τοὺϲ οἴκουϲ αὐτῶν. 5 καὶ προϲκαλεϲάμενοϲ ἕνα **ἕκαϲτον**
τῶν χρεοφειλετῶν τοῦ κυρίου ἑαυτοῦ, ἔλεγεν τῷ πρώτῳ· πόϲον **ὀφεί-**
λειϲ τῷ κυρίῳ μου; 6 ὁ δὲ εἶπεν· ἑκατὸν βάτουϲ ἐλαίου. καὶ **εἶπεν**
αὐτῷ· δέξαι ϲου τὸ γράμμα καὶ καθίϲαϲ ταχέωϲ γράψον **πεντήκοντα**.
7 ἔπειτα ἑτέρῳ εἶπεν· ϲὺ δὲ πόϲον ὀφείλειϲ; ὁ δὲ εἶπεν· ἑκατὸν **κόρουϲ**
ϲίτου. καὶ λέγει αὐτῷ· δέξαι ϲου τὸ γράμμα καὶ γράψον **ὀγδοήκοντα**.
8 καὶ ἐπῄνεϲεν ὁ κύριοϲ τὸν οἰκονόμον τῆϲ ἀδικίαϲ, ὅτι **φρονίμωϲ**
ἐποίηϲεν· ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνοϲ τούτου φρονιμώτεροι ὑπὲρ τοὺϲ **υἱοὺϲ**
τοῦ φωτὸϲ εἰϲ τὴν γενεὰν τὴν ἑαυτῶν εἰϲιν. 9 **κἀγὼ** ὑμῖν **λέγω**,
ποιήϲατε ἑαυτοῖϲ φίλουϲ ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆϲ ἀδικίαϲ, ἵνα ὅταν **ἐκλείπητε**,
δέξωνται ὑμᾶϲ εἰϲ τὰϲ αἰωνίουϲ ϲκηνάϲ. 10 ὁ πιϲτὸϲ ἐν ἐλαχίϲτῳ **καὶ**
ἐν πολλῷ πιϲτόϲ ἐϲτιν, καὶ ὁ ἐν ἐλαχίϲτῳ ἄδικοϲ καὶ ἐν πολλῷ **ἄδικόϲ**
ἐϲτιν. 11 εἰ οὖν ἐν τῷ ἀδίκῳ μαμωνᾷ πιϲτοὶ οὐκ ἐγένεϲθε, τὸ **ἀλη-**
θινὸν τίϲ ὑμῖν πιϲτεύϲει; 12 καὶ εἰ ἐν τῷ ἀλλοτρίῳ πιϲτοὶ οὐκ **ἐγέ-**
νεϲθε, τὸ ὑμέτερον τίϲ ὑμῖν δώϲει; 13 οὐδεὶϲ οἰκέτηϲ δύναται **δυϲὶ**

XV, 28. ὁ δέ] SinABDLRX abcefff²ilq, ὁ οὖν *K vg. — XVI, 1. ἔλεγεν δέ] SV bdefl, ἔλεγεν δὲ καί *K rell. vg. — 4. ἐκ τῆϲ οἰκονομίαϲ] SinBD a, τῆϲ οἰκ. *K.

---

verrät den nachträglichen Einschub. — 32. broþar þeins] *ohne* οὗτοϲ *wie* cilq. — XVI, 10. leitilamma¹] *Positiv in* def, leitilamma² *Positiv in* bcefff²lq vg (D). *Vgl.* ἐπ' ὀλίγα πιϲτόϲ *M 25,21.23.*

stiur þana alidan, unte hailana ina andnam. 28 þanuh modags
warþ jah ni wilda inngaggan, iþ atta is usgaggands ut bad ina.
29 þaruh is andhafjands qaþ du attin: sai, swa filu jere skalkinoda
þus jah ni ƕanhun anabusn þeina ufariddja, jah mis ni aiw atgaft
gaitein, ei miþ frijondam meinaim biwesjau; 30 iþ þan sa sunus
þeins, saei fret þein swes miþ kalkjom, qam, ufsnaist imma stiur
þana alidan. 31 þaruh qaþ du imma: barnilo, þu sinteino miþ
mis [wast jah] is, jah all þata mein þein ist; 32 waila wisan jah
faginon skuld was, unte broþar þeins dauþs was jah gaqiunoda,
jah fralusans jah bigitans warþ.

XVI.

1 Qaþuþ-þan du siponjam seinaim: manne sums was gabeigs,
saei aihta fauragaggjan, jah sa frawrohiþs warþ du imma ei distahi-
dedi aigin is. 2 jah atwopjands ina qaþ du imma: duƕe þata
hausja fram þus? usgif raþjon fauragaggjis þeinis, ni magt auk ju
þanamais fauragaggja wisan. 3 qaþ þan in sis sa fauragaggja: ƕa
taujau, þandei frauja meins afnimiþ fauragaggi af mis? graban ni
mag, bidjan skama mik. 4 andþahta mik ƕa taujau, ei þan, biþe
afsatjaidau us fauragaggja, andnimaina mik in gardins seinans.
5 jah athaitands ainƕarjanoh faihuskulane fraujins seinis qaþ þamma
frumistin: ƕan filu skalt fraujin meinamma? 6 þaruh qaþ: taihun-
taihund kase alewis. jah qaþ du imma: nim þus bokos jah gasi-
tands sprauto gamelei fimf tiguns. 7 þaþroh þan du anþaramma
qaþ: aþþan þu, ƕan filu skalt? iþ is qaþ: taihuntaihund mitade
kaurnis. jah qaþ du imma: nim þus bokos jah melei ahtautehund.
8 jah hazida sa frauja þana fauragaggjan inwindiþos, unte frodaba
gatawida; unte þai sunjos þis aiwis frodozans sunum liuhadis in
kunja seinamma sind. 9 jah ik izwis qiþa: taujaiþ izwis frijonds
us faihuþraihna inwindiþos, ei þan ufligaiþ, andnimaina izwis in
aiweinos hleiþros. 10 saei triggws ist in leitilamma jah in mana-
gamma triggws ist; jah sa in leitilamma untriggwa jah in mana-
gamma untriggws ist. 11 jabai nu in inwindamma faihuþraihna
triggwai ni waurþuþ, þata sunjeino ƕas izwis galaubeiþ? 12 jah
jabai in þamma framaþjin triggwai ni waurþuþ, þata izwar ƕas
izwis gibiþ? 13 ni ainshun þiwe mag twaim fraujam skalkinon;

XVI, 1. fauragaggjan] -gagjan CA. — 6. fimf tiguns] fim tiguns CA. — 8. sunjos] CA *für* sunjus. — 13. fraujam] CA, *nicht abgekürzt.*

XV, 31. wast jah] *Zusatz. Vgl. tu mecum fuisti semper et es* ab (*semper fuisti*) q, *tu mecum fuisti et es* l. *Die Stellung von* sinteino

κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ ἑνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ. 14 ἤκουον δὲ ταῦτα πάντα καὶ οἱ Φαρισαῖοι φιλάργυροι ὑπάρχοντες καὶ ἐξεμυκτήριζον αὐτόν. 15 καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ὑμεῖς ἐστε οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ὁ δὲ θεὸς γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν· ὅτι τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλὸν βδέλυγμα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. 16 ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου· ἀπὸ τότε ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ εὐαγγελίζεται, καὶ πᾶς εἰς αὐτὴν βιάζεται. 17 εὐκοπώτερον δέ ἐστιν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παρελθεῖν ἢ τοῦ νόμου μίαν κεραίαν πεσεῖν. 18 πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμῶν ἑτέραν μοιχεύει, καὶ πᾶς ὁ ἀπολελυμένην ἀπὸ ἀνδρὸς γαμῶν μοιχεύει. 19 ἄνθρωπος δέ τις ἦν πλούσιος καὶ ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον, εὐφραινόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς. 20 πτωχὸς δέ τις ἦν ὀνόματι Λάζαρος, ὃς ἐβέβλητο πρὸς τὸν πυλῶνα αὐτοῦ ἡλκωμένος. 21 καὶ ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου· ἀλλὰ καὶ οἱ κύνες ἐρχόμενοι ἐπέλειχον τὰ ἕλκη αὐτοῦ. 22 ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχὸν καὶ ἀπενεχθῆναι ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον Ἀβραάμ· ἀπέθανεν δὲ καὶ ὁ πλούσιος καὶ ἐτάφη. 23 καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ὑπάρχων ἐν βασάνοις, ὁρᾷ τὸν Ἀβραὰμ ἀπὸ μακρόθεν καὶ Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ. 24 καὶ αὐτὸς φωνήσας...

XVII.

3 ... ἐὰν ἁμάρτῃ ὁ ἀδελφός σου, ἐπιτίμησον αὐτῷ, καὶ ἐὰν μετανοήσῃ, ἄφες αὐτῷ. 4 καὶ ἐὰν ἑπτάκις τῆς ἡμέρας ἁμάρτῃ εἰς σὲ καὶ ἑπτάκις τῆς ἡμέρας ἐπιστρέψῃ λέγων· μετανοῶ, ἀφήσεις αὐτῷ. 5 καὶ εἶπον οἱ ἀπόστολοι τῷ κυρίῳ· πρόσθες ἡμῖν πίστιν. 6 εἶπεν δὲ ὁ κύριος· εἰ εἴχετε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐλέγετε ἂν τῇ συκαμίνῳ ταύτῃ· ἐκριζώθητι καὶ φυτεύθητι ἐν τῇ θαλάσσῃ, καὶ ὑπήκουσεν ἂν ὑμῖν. 7 τίς δὲ ἐξ ὑμῶν δοῦλον ἔχων ἀροτριῶντα ἢ ποιμαίνοντα, ὃς εἰσελθόντι ἐκ τοῦ ἀγροῦ ἐρεῖ· εὐθέως παρελθὼν ἀνάπεσε; 8 ἀλλ' οὐχὶ ἐρεῖ αὐτῷ· ἑτοίμασον τί δειπνήσω, καὶ περιζωσάμενος διακόνει μοι, ἕως φάγω καὶ πίω, καὶ μετὰ ταῦτα φάγεσαι καὶ πίεσαι σύ; 9 μὴ χάριν ἔχει

XVI, 15. βδέλυγμα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ] SinABDKLRSV²ΔΠ, θεοῦ ἐστιν *K rell., *abominatio est* it vg. — XVII, 3. ἐάν] SinBDLX it vg. ἐὰν δέ *K. — ἁμάρτῃ] SinABL abfff²g¹·²ilm, ἁμάρτῃ εἰς σέ *K ceq. — 4. ἀφήσεις] *K, ἄφες DHΛ it vg.

---

irrtümlich als Passiv. — 18. afleitana] *ohne* ἀπὸ ἀνδρός *nach M 5,32* (*ebenso* D 2 min). — 19. jah waila wisands] *vgl.* '*et*' it vg (καί D). — 20. namin haitans] *vgl.* ὀνόματι καλούμενος *L 19,2*. — XVII, 9. þu fairhaitis] *auffälliger Wechsel der Person.*

andizuh ainana fijaiþ jah anþarana frijoþ, aiþþau ainamma andtiloþ, iþ anþaramma frakann; ni maguþ guda skalkinon jah faihuþraihna. 14 gahausidedun þan þo alla jah þai Fareisaieis, faihufrikai wisandans, jah bimampidedun ina. 15 jah qaþ du im: jus sijuþ juzei garaihtans domeiþ izwis silbans in andwairþja manne; iþ guþ kann hairtona izwara, unte þata hauho in mannam andaset in andwairþja gudis. 16 witoþ jah praufeteis und Iohannen; þaþroh þiudangardi gudis wailamerjada jah ƕazuh in izai nauþjada. 17 iþ azetizo ist himin jah airþa hindarleiþan þau witodis ainana writ gadriusan. 18 ƕazuh sa afletands qen seina jah liugands anþara horinoþ, jah ƕazuh saei afleitana liugaiþ, horinoþ. 19 aþþan manne sums was gabigs jah gawasids was paurpaurai jah bwssaun jah waila wisands daga ƕammeh bairhtaba. 20 iþ unleds sums was namin haitans Lazarus; sah atwaurpans was du daura is, banjo fulls. 21 jah gairnida saþ itan drauhsno þizo driusandeino af biuda þis gabeigins, akei jah hundos atrinnandans bilaigodedun banjos is. 22 warþ þan gaswiltan þamma unledin jah briggan fram aggilum in barma Abrahamis; gaswalt þan jah sa gabeiga jah gafulhans warþ. 23 jah in haljai ushafjands augona seina wisands in balweinim gasaƕ þan Abraham fairraþro jah Lazzaru in barmim is. 24 jah is ufhropjands....

XVII.

3 ..... jabai frawaurkjai broþar þeins, gasak imma; jah þan jabai idreigo sik, fraletais imma. 4 jah jabai sibun sinþam ana dag frawaurkjai du þus, jah sibun sinþam ana dag gawandjai sik qiþands: idreigo mik, fraletais imma. 5 jah qeþun apaustauleis du fraujin: biauk uns galaubein. 6 qaþ þan frauja: jabai habaidedeiþ galaubein swe kaurno sinapis, aiþþau jus [jabai] qiþeiþ du bairabagma þamma: uslausei þuk us waurtim jah ussatei þuk in marein, jah andhausidedi þau izwis. 7 ƕas þan izwara skalk aigands arjandan aiþþau haldandan, saei atgaggandin af haiþjai qiþai: suns hindarleiþ anuhkumbei? 8 ak niu qiþiþ du imma: manwei ƕa du naht matjau jah bigaurdans andbahtei mis, unte matja jah drigka, jah biþe gamatjis jah gadrigkais þu? 9 iba þank þu fairhaitis skalka jainamma, unte gatawida þa-

XVI, 13. faihuþraihna] *Randglosse:* mammonim *für* mammonin. *Vgl. M 6,24.* — 18. sa] saei CA *mit nachträglich getilgtem* -ei. — afleitana] CA *für* afletana. — XVII, 6. jabai[2]] *durch Versehn in den Text eingedrungen.* — qiþeiþ] CA *für* qeþeiþ. — 9. þank] CA *für* þagk. — þu] *Maßmann Bernhardt 1875,* þus CA *Heyne Bernhardt 1884.*

XVI, 16. nauþjada] *der Übersetzer faßte* βιάζεται *'drängt sich zu'*

τῷ δούλῳ ἐκείνῳ ὅτι ἐποίηϲεν τὰ διαταχθέντα; οὐ δοκῶ. 10 οὕτωϲ
καὶ ὑμεῖϲ, ὅταν ποιήϲητε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε ὅτι δοῦλοι
ἀχρεῖοί ἐϲμεν, ὅτι ὃ ὠφείλομεν ποιῆϲαι πεποιήκαμεν. 11 καὶ ἐγένετο
ἐν τῷ πορεύεϲθαι αὐτὸν εἰϲ Ἱερουϲαλήμ, καὶ αὐτὸϲ διήρχετο διὰ μέϲου
Cαμαρίαϲ καὶ Γαλιλαίαϲ. 12 καὶ εἰϲερχομένου αὐτοῦ εἴϲ τινα κώμην
ἀπήντηϲαν αὐτῷ δέκα λεπροὶ ἄνδρεϲ, οἳ ἔϲτηϲαν πόρρωθεν, 13 καὶ
αὐτοὶ ἦραν φωνὴν λέγοντεϲ· Ἰηϲοῦ ἐπιϲτάτα, ἐλέηϲον ἡμᾶϲ. 14 καὶ
ἰδὼν εἶπεν αὐτοῖϲ· πορευθέντεϲ ἐπιδείξατε ἑαυτοὺϲ τοῖϲ ἱερεῦϲιν. καὶ
ἐγένετο ἐν τῷ ὑπάγειν αὐτοὺϲ ἐκαθαρίϲθηϲαν. 15 εἷϲ δὲ ἐξ αὐτῶν ἰδὼν
ὅτι ἰάθη, ὑπέϲτρεψεν μετὰ φωνῆϲ μεγάληϲ δοξάζων τὸν θεόν 16 καὶ
ἔπεϲεν ἐπὶ πρόϲωπον παρὰ τοὺϲ πόδαϲ αὐτοῦ εὐχαριϲτῶν αὐτῷ· καὶ
αὐτὸϲ ἦν Cαμαρείτηϲ. 17 ἀποκριθεὶϲ δὲ ὁ Ἰηϲοῦϲ εἶπεν· οὐχὶ οἱ δέκα
οὗτοι ἐκαθαρίϲθηϲαν; οἱ δὲ ἐννέα ποῦ; 18 οὐχ εὑρέθηϲαν ὑποϲτρέ-
ψαντεϲ δοῦναι δόξαν τῷ θεῷ εἰ μὴ ὁ ἀλλογενὴϲ οὗτοϲ; 19 καὶ εἶπεν
αὐτῷ· ἀναϲτὰϲ πορεύου· ἡ πίϲτιϲ ϲου ϲέϲωκέν ϲε. 20 ἐπερωτηθεὶϲ δὲ
ὑπὸ τῶν Φαριϲαίων· πότε ἔρχεται ἡ βαϲιλεία τοῦ θεοῦ, ἀπεκρίθη αὐτοῖϲ
καὶ εἶπεν· οὐκ ἔρχεται ἡ βαϲιλεία τοῦ θεοῦ μετὰ παρατηρήϲεωϲ,
21 οὐδὲ ἐροῦϲιν· ἰδοὺ ὧδε ἤ· ἰδοὺ ἐκεῖ· ἰδοὺ γὰρ ἡ βαϲιλεία τοῦ θεοῦ
ἐντὸϲ ὑμῶν ἐϲτιν. 22 εἶπεν δὲ πρὸϲ τοὺϲ μαθητάϲ· ἐλεύϲονται ἡμέραι
ὅτε ἐπιθυμήϲετε μίαν τῶν ἡμερῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἰδεῖν, καὶ
οὐκ ὄψεϲθε. 23 καὶ ἐροῦϲιν ὑμῖν· ἰδοὺ ὧδε ἤ· ἰδοὺ ἐκεῖ· μὴ ἀπέλθητε
μηδὲ διώξητε. 24 ὥϲπερ γὰρ ἡ ἀϲτραπὴ ἡ ἀϲτράπτουϲα ἐκ τῆϲ ὑπ'
οὐρανὸν εἰϲ τὴν ὑπ' οὐρανὸν λάμπει, οὕτωϲ ἔϲται ὁ υἱὸϲ τοῦ ἀνθρώ-
που ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ. 25 πρῶτον δὲ δεῖ πολλὰ παθεῖν αὐτὸν καὶ
ἀποδοκιμαϲθῆναι ἀπὸ τῆϲ γενεᾶϲ ταύτηϲ. 26 καὶ καθὼϲ ἐγένετο ἐν ταῖϲ
ἡμέραιϲ Νῶε, οὕτωϲ ἔϲται καὶ ἐν ταῖϲ ἡμέραιϲ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.
27 ἤϲθιον ἔπινον, ἐγάμουν ἐξεγαμίζοντο, ἄχρι ἧϲ ἡμέραϲ εἰϲῆλθεν Νῶε
εἰϲ τὴν κιβωτόν, καὶ ἦλθεν ὁ κατακλυϲμὸϲ καὶ ἀπώλεϲεν ἅπανταϲ.
28 ὁμοίωϲ καὶ ὡϲ ἐγένετο ἐν ταῖϲ ἡμέραιϲ Λώτ· ἤϲθιον ἔπινον, ἠγό-
ραζον ἐπώλουν, ἐφύτευον, ᾠκοδόμουν· 29 ᾗ δὲ ἡμέρᾳ ἐξῆλθεν Λὼτ
ἀπὸ Cοδόμων, ἔβρεξεν θεῖον καὶ πῦρ ἀπ' οὐρανοῦ καὶ ἀπώλεϲεν ἅπαν-
ταϲ. 30 κατὰ ταῦτα ἔϲται ᾗ ἡμέρᾳ ὁ υἱὸϲ τοῦ ἀνθρώπου ἀποκαλύπτεται.
31 ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ὃϲ ἔϲται ἐπὶ τοῦ δώματοϲ καὶ τὰ ϲκεύη αὐτοῦ
ἐν τῇ οἰκίᾳ, μὴ καταβάτω ἆραι αὐτά, καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ ὁμοίωϲ μὴ

XVII, 17. οὐχὶ οἱ δέκα οὗτοι] AΠ min, οὗτοι δέκα D abceff²iqs, οὐχὶ οἱ δέκα *K. — 25. πολλὰ παθεῖν αὐτόν] AKΠ, αὐτὸν πολλὰ παθεῖν *K. — 29. θεῖον καὶ πῦρ] ADKMΠ (*nach Gen. 19,24* LXX), πῦρ καὶ θεῖον *K cf vg.

beiden eng zusammengehörigen Paare sind durch jah *verbunden. Auch in* g¹·² *und in* vg-*Hss. fehlt* '*et*' *nach* '*plantabant*'. — 28. Lodis] *Nom.* *Loþ, *vgl.* '*Loth*' bff²ilq (*und* Dd *in V. 32*).

tei anabudan was? ni man. 10 swa jah jus, þan taujaiþ alla þo
anabudanona izwis, qiþaiþ þatei skalkos unbrukjai sijum, unte þa-
tei skuldedum taujan gatawidedum. 11 jah warþ, miþþanei iddja
is in Iairusalem, jah is þairhiddja þairh midja Samarian jah Galei-
laian. 12 jah inngaggandin imma in suma haimo, gamotidedun
imma taihun þrutsfillai mans, þaih gastoþun fairraþro. 13 jah sil-
bans ushofon stibna qiþandans: Iesu, talzjand, armai unsis! 14 jah
gaumjands qaþ du im: gaggandans ataugeiþ izwis gudjam. jah
warþ, miþþanei galiþun, gahrainidai waurþun. 15 iþ ains þan ize
gaumjands þammei hrains warþ, gawandida sik miþ stibnai mikilai
hauhjands guþ 16 jah draus ana andawleizn faura fotum is awi-
liudonds imma; sah was Samareites. 17 andhafjands þan Iesus
qaþ: niu taihun þai gahrainidai waurþun? iþ þai niun ƕar? 18 ni
bigitanai waurþun gawandjandans giban wulþu guda, niba sa alja-
kunja? 19 jah qaþ du imma: usstandands gagg, galaubeins þeina
ganasida þuk. 20 fraihans þan fram Fareisaium: ƕan qimiþ þiu-
dangardi gudis? andhof im jah qaþ: ni qimiþ þiudangardi gudis
miþ atwitainai; 21 nih qiþand: sai her, aiþþau sai jainar; sai auk,
þiudangardi gudis in izwis ist. 22 qaþ þan du siponjam: aþþan
qimand dagos, þan gairneiþ ainana þize dage sunaus mans gasai-
ƕan jah ni gasaiƕiþ. 23 jah qiþand izwis: sai her, aiþþau sai
jainar; ni galeiþaiþ nih laistjaiþ. 24 swaswe raihtis lauhmoni lauhat-
jandei us þamma uf himina in þata uf himina skeiniþ, swa
wairþiþ sunus mans in daga seinamma. 25 aþþan faurþis skal
manag gaþulan jah uskiusada fram þamma kunja. 26 jah swaswe
warþ in dagam Nauelis, swah wairþiþ jah in dagam sunaus mans.
27 etun jah drugkun, liugaidedun jah liugaidos wesun, und þanei
dag galaiþ Nauel in arka; jah qam midjasweipains jah fraqistida
allans. 28 samaleiko jah swe warþ in dagam Lodis; etun jah drug-
kun, bauhtedun jah frabauhtedun, satidedun, timridedun; 29 iþ
þammei daga usiddja Lod us Saudaumim, rignida swibla jah funin
us himina jah fraqistida allaim. 30 bi þamma wairþiþ þamma
daga, ei sunus mans andhuljada. 31 in jainamma daga, saei sijai
ana hrota jah kasa is in razna, ni atsteigai dalaþ niman þo; jah

---

XVII, 13. ushofon] CA *für* ushofun. — 22. ainana þize dage
sunaus] ainamma þize dage sununs CA. — 24. lauhmoni] CA *für*
lauhmuni.

XVII, 15. hrains warþ] *Änderung nach V. 14*; *vgl.* bfl vg: *mun-
datus est* (*auch* D *und* min). — 22. aþþan qimand dagos] *nach L 5,35*;
vgl. auch M 9,15 Mc 2,20. — 27. 28. etun jah drugkun *usw.*] *nur die*

ἐπιϲτρεψάτω εἰϲ τὰ ὀπίϲω. 32 μνημονεύετε τῆϲ γυναικὸϲ Λώτ. **33** **ὃϲ**
ἐὰν ζητήϲῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ϲῶϲαι, ἀπολέϲει αὐτήν, καὶ ὃϲ ἐὰν **ἀπο-**
λέϲῃ αὐτὴν ἕνεκεν ἐμοῦ ζωογονήϲει αὐτήν. 34 λέγω ὑμῖν, **ταύτῃ τῇ**
νυκτὶ δύο ἔϲονται ἐπὶ κλίνηϲ μιᾶϲ, εἷϲ παραληφθήϲεται καὶ ὁ **ἕτεροϲ**
ἀφεθήϲεται· 35 δύο ἔϲονται ἀλήθουϲαι ἐπὶ τὸ αὐτό, μία **παραληφθή-**
ϲεται καὶ ἡ ἑτέρα ἀφεθήϲεται. 37 καὶ ἀποκριθέντεϲ λέγουϲιν **αὐτῷ**·
ποῦ, κύριε; ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖϲ· ὅπου τὸ ϲῶμα, ἐκεῖ ϲυναχθήϲονται **οἱ**
ἀετοί.

XVIII.

1 Ἔλεγεν δὲ καὶ παραβολὴν αὐτοῖϲ πρὸϲ τὸ δεῖν πάντοτε **προϲεύ-**
χεϲθαι αὐτοὺϲ καὶ μὴ ἐκκακεῖν, 2 λέγων· κριτήϲ τιϲ ἦν ἔν τινι **πόλει**
τὸν θεὸν μὴ φοβούμενοϲ καὶ ἄνθρωπον μὴ ἐντρεπόμενοϲ. 3 χήρα **δὲ**
ἦν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ καὶ ἤρχετο πρὸϲ αὐτὸν λέγουϲα· ἐκδίκηϲόν **με**
ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου μου. 4 καὶ οὐκ ἠθέληϲεν ἐπὶ χρόνον· μετὰ δὲ **ταῦτα**
εἶπεν ἐν ἑαυτῷ· εἰ καὶ τὸν θεὸν οὐ φοβοῦμαι καὶ ἄνθρωπον οὐκ **ἐντρέ-**
πομαι, 5 διά γε τὸ παρέχειν μοι κόπον τὴν χήραν ταύτην **ἐκδικήϲω**
αὐτήν, ἵνα μὴ εἰϲ τέλοϲ ἐρχομένη ὑπωπιάζῃ με. 6 εἶπεν δὲ ὁ **κύριοϲ**·
ἀκούϲατε τί ὁ κριτὴϲ τῆϲ ἀδικίαϲ λέγει· 7 ὁ δὲ θεὸϲ οὐ μὴ **ποιήϲῃ**
τὴν ἐκδίκηϲιν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ τῶν βοώντων πρὸϲ αὐτὸν **ἡμέραϲ**
καὶ νυκτὸϲ καὶ μακροθυμῶν ἐπ' αὐτοῖϲ; 8 λέγω ὑμῖν ὅτι ποιήϲει **τὴν**
ἐκδίκηϲιν αὐτῶν ἐν τάχει. πλὴν ὁ υἱὸϲ τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν **ἆρα**
εὑρήϲει τὴν πίϲτιν ἐπὶ τῆϲ γῆϲ; 9 εἶπεν δὲ πρόϲ τιναϲ τοὺϲ **πεποι-**
θόταϲ ἐφ' ἑαυτοῖϲ ὅτι εἰϲὶν δίκαιοι καὶ ἐξουθενοῦνταϲ τοὺϲ λοιποὺϲ **τὴν**
παραβολὴν ταύτην· 10 ἄνθρωποι δύο ἀνέβηϲαν εἰϲ τὸ ἱερὸν προϲεύ-
ξαϲθαι, ὁ εἷϲ Φαριϲαῖοϲ καὶ ὁ ἕτεροϲ τελώνηϲ. 11 ὁ Φαριϲαῖοϲ ϲταθεὶϲ
πρὸϲ ἑαυτὸν ταῦτα προϲηύχετο· ὁ θεόϲ, εὐχαριϲτῶ ϲοι ὅτι οὐκ **εἰμὶ**
ὥϲπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἅρπαγεϲ, ἄδικοι, μοιχοί, ἢ καὶ ὡϲ **οὗτοϲ**
ὁ τελώνηϲ. 12 νηϲτεύω δὶϲ τοῦ ϲαββάτου, ἀποδεκατῶ πάντα ὅϲα **κτῶ-**
μαι. 13 καὶ ὁ τελώνηϲ μακρόθεν ἑϲτὼϲ οὐκ ἤθελεν οὐδὲ τοὺϲ **ὀφθαλ-**
μοὺϲ ἐπᾶραι εἰϲ τὸν οὐρανόν, ἀλλ' ἔτυπτεν εἰϲ τὸ ϲτῆθοϲ αὐτοῦ **λέγων**·
ὁ θεόϲ, ἱλάϲθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ. 14 λέγω ὑμῖν, κατέβη **οὗτοϲ**
δεδικαιωμένοϲ εἰϲ τὸν οἶκον αὐτοῦ ἢ γὰρ ἐκεῖνοϲ. ὅτι πᾶϲ ὁ **ὑψῶν**

XVII, 33. ἕνεκεν ἐμοῦ] Λ bceff²ilq (*nach M 10,39 16,25 Mc 8,35*), *fehlt* *K. — 34. δύο ἔϲονται] AKMRUΠ Bas. q (*vgl. V. 35*), ἔϲονται δύο *K. — 36. *fehlt* *K. — XVIII, 1 αὐτούϲ] SUVΠ, *fehlt* EGHΛ. — 7. ποιήϲῃ] GUVΠ, ποιήϲει EHSΛ. — μακροθυμῶν] *K (*vgl. got. Part.* usbeidands), μακροθυμεῖ SinABDLQXΠ. — 13. ἐπᾶραι εἰϲ τὸν οὐρανόν] SinBLQX bcq, εἰϲ τὸν οὐρ. ἐπᾶραι *K af vg.

'*oculos suos*' abdf. — 14. garaihtoza] *Komparativ, durch das flg.* þau · ἤ *veranlaßt, vgl.* '*magis quam*' bceff²ilq.

saei ana haiþjai, samaleiko ni gawandjai sik ibukana. 32 gamuneiþ
qenais Lodis. 33 saei sokeiþ saiwala seina ganasjan, fraqisteiþ izai,
jah saei fraqisteiþ izai in meina, ganasjiþ þo. 34 qiþa izwis þatei
þizai naht twai wairþand ana ligra samin, ains usnimada jah anþar
bileiþada; 35 twos wairþand malandeins samana, aina usnimada
jah anþara bileiþada. 37 jah andhafjandans qeþun du imma: ƕar,
frauja? iþ is qaþ im: þarei leik, jaindre galisand sik arans.

XVIII.

1 Qaþuþ-þan jah gajukon im du þammei sinteino skulun bidjan
jah ni wairþan usgrudjans, 2 qiþands: staua was sums in sumai
baurg, guþ ni ogands jah mannan ni aistands. 3 wasuþ-þan jah
widuwo in þizai baurg jainai jah atiddja du imma qiþandei: fraweit
mik ana andastaþja meinamma. 4 jah ni wilda laggai ƕeilai.
Afaruþ-þan þata qaþ in sis silbin: jabai jah guþ ni og jah mannan
ni aista, 5 iþ in þizei usþriutiþ mis so widuwo, fraweita þo, ibai
und andi qimandei usagljai mis. 6 qaþ þan frauja: hauseiþ ƕa
staua inwindiþos qiþiþ. 7 iþ guþ niu gawrikai þans gawalidans
seinans, þans wopjandans du sis dagam jah nahtam, jah usbeidands
ist ana im? 8 aþþan qiþa izwis þatei gawrikiþ ins sprauto. iþ
sweþauh sunus mans qimands bi-u-gitai galaubein ana airþai? 9 qaþ
þan du sumaim, þaiei silbans trauaidedun sis ei weseina garaihtai
jah frakunnandans þaim anþaraim, þo gajukon: 10 mans twai
usiddjedun in alh bidjan, ains Fareisaius jah anþar motareis. 11 sa
Fareisaius standands sis þo bad: guþ, awiliudo þus, unte ni im
swaswe þai anþarai mans, wilwans, inwindai, horos, aiþþau < jah >
swaswe sa motareis. 12 fasta twaim sinþam sabbataus jah afdailja
taihundon dail allis þize gastalda. 13 jah sa motareis fairraþro
standands ni wilda nih augona seina ushafjan du himina, ak sloh
in brusts seinos qiþands: guþ, hulþs sijais mis frawaurhtamma.
14 qiþa izwis: atiddja sa garaihtoza gataihans du garda seinamma
þau raihtis jains; unte saƕazuh saei hauheiþ sik silba, gahnaiwjada,

---

XVIII, 11. bad] CA, *aus* baþ *geändert.* — inwindai] *Bernhardt,* inwindans *Heyne,* inwinda CA. — aiþþau jah] *vgl. R 14,10 K 16,6.* — 12. þize] CA *für* þizei.

XVII, 34. þatei] *Zusatz nach der häufigen Wendung:* λέγω ὑμῖν ὅτι. *Vgl. z. B. L 13,5 14,24 15,7 18,8 19,26 usw.* — XVIII, 7. usbeidands ist] *vgl.* e: *et patiens est in illis.* — 8. aþþan] *Zusatz nach der häufigen Verbindung:* λέγω δὲ ὑμῖν. — 11. anþarai mans] *vgl. ceteri homines* bcefilr. — 13. augona seina] *vgl.*

ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται. 15 προσ-
έφερον δὲ αὐτῷ καὶ τὰ βρέφη ἵνα αὐτῶν ἅπτηται· ἰδόντες δὲ οἱ μαθη-
ταὶ ἐπετίμηcαν αὐτοῖc. 16 ὁ δὲ Ἰηcοῦc προcκαλεcάμενοc αὐτὰ εἶπεν·
ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεcθαι πρόc με καὶ μὴ κωλύετε αὐτά· τῶν γὰρ τοι-
ούτων ἐcτὶν ἡ βαcιλεία τοῦ θεοῦ. 17 ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃc ἐὰν μὴ δέ-
ξηται τὴν βαcιλείαν τοῦ θεοῦ ὡc παιδίον, οὐ μὴ εἰcέλθῃ εἰc αὐτήν.
18 καὶ ἐπηρώτηcεν αὐτὸν εἷc ἄρχων λέγων· διδάcκαλε ἀγαθέ, τί ποιή-
cαc ζωὴν αἰώνιον κληρονομήcω; 19 εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ Ἰηcοῦc· τί με
λέγειc ἀγαθόν; οὐδεὶc ἀγαθὸc εἰ μὴ εἷc ὁ θεόc. 20 τὰc ἐντολὰc οἶδαc·
μὴ μοιχεύcῃc, μὴ φονεύcῃc, μὴ κλέψῃc, μὴ ψευδομαρτυρήcῃc, τίμα τὸν
πατέρα cου καὶ τὴν μητέρα. 21 ὁ δὲ εἶπεν· ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην
ἐκ νεότητόc μου. 22 ἀκούcαc δὲ ταῦτα ὁ Ἰηcοῦc εἶπεν αὐτῷ· ἔτι ἕν
cοι λείπει· πάντα ὅcα ἔχειc πώληcον καὶ διάδοc πτωχοῖc, καὶ ἕξειc
θηcαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι. 23 ὁ δὲ ἀκούcαc ταῦτα
περίλυποc ἐγένετο· ἦν γὰρ πλούcιοc cφόδρα. 24 ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ
Ἰηcοῦc περίλυπον γενόμενον εἶπεν· πῶc δυcκόλωc οἱ τὰ χρήματα
ἔχοντεc εἰcελεύcονται εἰc τὴν βαcιλείαν τοῦ θεοῦ. 25 εὐκοπώτερον γάρ
ἐcτιν κάμηλον διὰ τρυμαλιᾶc ῥαφίδοc διελθεῖν ἢ πλούcιον εἰc τὴν βαcι-
λείαν τοῦ θεοῦ εἰcελθεῖν. 26 εἶπον δὲ οἱ ἀκούcαντεc· καὶ τίc δύναται
cωθῆναι; 27 ὁ δὲ εἶπεν· τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀνθρώποιc δυνατά ἐcτιν
παρὰ τῷ θεῷ. 28 εἶπεν δὲ Πέτροc· ἰδοὺ ἡμεῖc ἀφήκαμεν πάντα καὶ
ἠκολουθήcαμέν cοι. 29 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖc· ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐδείc
ἐcτιν ὃc ἀφῆκεν οἰκίαν ἢ γονεῖc ἢ ἀδελφοὺc ἢ γυναῖκα ἢ τέκνα ἕνεκεν
τῆc βαcιλείαc τοῦ θεοῦ, 30 ὃc οὐ μὴ ἀπολάβῃ πολλαπλαcίονα ἐν τῷ
καιρῷ τούτῳ καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζωὴν αἰώνιον. 31 παρα-
λαβὼν δὲ τοὺc δώδεκα εἶπεν πρὸc αὐτούc· ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰc Ἱερου-
cαλήμ, καὶ τελεcθήcεται πάντα τὰ γεγραμμένα διὰ τῶν προφητῶν τῷ
υἱῷ τοῦ ἀνθρώπου· 32 παραδοθήcεται γὰρ τοῖc ἔθνεcιν καὶ ἐμπαιχθή-
cεται καὶ ὑβριcθήcεται καὶ ἐμπτυcθήcεται, 33 καὶ μαcτιγώcαντεc ἀπο-
κτενοῦcιν αὐτόν, καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἀναcτήcεται. 34 καὶ αὐτοὶ
οὐδὲν τούτων cυνῆκαν, καὶ ἦν τὸ ῥῆμα τοῦτο κεκρυμμένον ἀπ' αὐτῶν,
καὶ οὐκ ἐγίνωcκον τὰ λεγόμενα. 35 ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἐγγίζειν αὐτὸν
εἰc Ἱεριχὼ τυφλόc τιc ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προcαιτῶν. 36 ἀκούcαc
δὲ ὄχλου διαπορευομένου ἐπυνθάνετο τί εἴη τοῦτο. 37 ἀπήγγειλαν δὲ
αὐτῷ ὅτι Ἰηcοῦc ὁ Ναζωραῖοc παρέρχεται. 38 καὶ ἐβόηcεν λέγων·
Ἰηcοῦ υἱὲ Δαυείδ, ἐλέηcόν με. 39 καὶ οἱ προάγοντεc ἐπετίμων αὐτῷ

XVIII, 18. αὐτὸν εἷc] G min *eum quidam* it vg, τὶc αὐτόν *K. — 20. τὴν μητέρα] ABDIKLMPXΓΠ eff²ilq vg (*nach Deut. 5,16* LXX), μητέρα cου *K abc. — 25. διελθεῖν] ADMP it pler. vg, εἰcελθεῖν *K e. — 31. Ἱερουcαλήμ] SinBDLR e, Ἱεροcόλυμα *K it pler. vg.

iþ saei hnaiweiþ sik silba, ushauhjada. 15 berun þan du imma
barna, ei im attaitoki. gasaiƕandans þan siponjos andbitun ins.
16 iþ Iesus athaitands ins qaþ: letiþ þo barna gaggan du mis jah
ni warjiþ þo, unte þize swaleikaize ist þiudangardi gudis. 17 amen,
qiþa izwis, saei ni andnimiþ þiudangardja gudis swe barn, ni qimiþ
in izai. 18 jah frah ina sums reike qiþands: laisari þiuþeiga, ƕa
taujands libainais aiweinons arbja wairþau? 19 qaþ þan du imma
Iesus: ƕa mik qiþis þiuþeigana? ni ainshun þiuþeigs niba ains
guþ. 20 þos anabusnins kant: ni horinos; ni maurþrjais; ni hlifais;
ni galiugaweitwods sijais; swerai attan þeinana jah aiþein. 21 iþ
is qaþuh: þata allata gafastaida us jundai meinai. 22 gahausjands
þan þata Iesus qaþ du imma: nauh ainis þus wan ist: all þatei
habais frabugei jah gadailei unledaim, jah habais huzd in himina,
jah hiri laistjan mik. 23 iþ is gahausjands þata gaurs warþ; was
auk gabeigs filu. 24 gasaiƕands þan ina Iesus gaurana waurþanana
qaþ: ƕaiwa agluba þai faihu habandans inngaleiþand in þiudan-
gardja gudis! 25 raþizo allis ist ulbandau þairh þairko neþlos
þairhleiþan þau gabigamma in þiudangardja gudis galeiþan. 26 qe-
þun þan þai gahausjandans: an ƕas mag ganisan? 27 iþ is qaþ:
þata unmahteigo at mannam mahteig ist at guda. 28 qaþ þan Pai-
trus: sai, weis aflailotum allata jah laistidedum þuk. 29 iþ is qaþuh
du im: amen, qiþa izwis þatei ni ainshun ist þize afletandane gard
aiþþau fadrein aiþþau broþruns aiþþau qen aiþþau barna in þiu-
dangardjos gudis, 30 saei ni andnimai managfalþ in þamma mela
jah in aiwa þamma qimandin libain aiweinon. 31 ganimands þan
þans ·ib· qaþ du im: sai, usgaggam in Iairusalem, jah ustiuhada all
þata gamelido þairh praufetuns bi sunu mans. 32 atgibada auk
þiudom jah bilaikada jah anamahtjada jah bispeiwada, 33 jah us-
bliggwandans usqimand imma, jah þridjin daga usstandiþ. 34 jah
eis ni waihtai þis froþun, jah was þata waurd gafulgin af im, jah
ni wissedun þo qiþanona. 35 warþ þan, miþþanei neƕa was is
Iaireikon, blinda sums sat faur wig du aihtron. 36 gahausjands
þan managein faurgaggandein frah ƕa wesi þata. 37 gataihun þan
imma þatei Iesus Nazoraius þairhgaggiþ. 38 iþ is ubuƕopida qi-
þands: Iesu, sunu Daweidis, armai mik! 39 jah þai faurgaggandans

---

XVIII, 25. þairhleiþan] þairþleiþan CA. — 38. Iesu] is *d. i.* Iesus CA. — sunu] CA, *Nebenform des Vokativs, vgl. V. 39. Siehe EB. § 24 C.*

XVIII, 31. bi sunu] *vgl. R 1,3:* διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν γραφαῖς ἁγίαις περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. *Desgl.* it vg: *de filio* (*auch* D). — 33. þridjin daga] *Stellung nach M 20,19, vgl.* bcff^{2}iq vg (XΔ). — 38. iþ is] *vgl.* e: *ille autem,* df: *at ille,* (D ὁ δέ).

ἵνα σιωπήσῃ· αὐτὸς δὲ πολλῷ μᾶλλον ἔκραζεν· υἱὲ Δαυείδ, ἐλέησόν με.
40 σταθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀχθῆναι πρὸς αὐτόν. ἐγγί-
σαντος δὲ αὐτοῦ ἐπηρώτησεν αὐτὸν 41 λέγων· τί σοι θέλεις ποιήσω;
ὁ δὲ εἶπεν· κύριε, ἵνα ἀναβλέψω. 42 καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· ἀνά-
βλεψον, ἡ πίστις σου σέσωκέν σε. 43 καὶ παραχρῆμα ἀνέβλεψεν καὶ
ἠκολούθει αὐτῷ δοξάζων τὸν θεόν. καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἰδὼν ἔδωκεν αἶνον
τῷ θεῷ.

XIX.

1 Καὶ εἰσελθὼν διήρχετο τὴν Ἱεριχώ. 2 καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ὀνόματι
καλούμενος Ζακχαῖος, καὶ αὐτὸς ἦν ἀρχιτελώνης καὶ ἦν πλούσιος.
3 καὶ ἐζήτει ἰδεῖν τὸν Ἰησοῦν τίς ἐστιν, καὶ οὐκ ἠδύνατο ἀπὸ τοῦ ὄχλου,
ὅτι τῇ ἡλικίᾳ μικρὸς ἦν. 4 καὶ προσδραμὼν ἔμπροσθεν ἀνέβη ἐπὶ
συκομοραίαν, ἵνα ἴδῃ αὐτόν, ὅτι ἐκείνης ἔμελλεν διέρχεσθαι. 5 καὶ ὡς
ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον, ἀναβλέψας ὁ Ἰησοῦς εἶδεν αὐτὸν καὶ εἶπεν πρὸς
αὐτόν· Ζακχαῖε, σπεύσας κατάβηθι· σήμερον γὰρ ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ
με μεῖναι. 6 καὶ σπεύσας κατέβη καὶ ὑπεδέξατο αὐτὸν χαίρων. 7 καὶ
ἰδόντες πάντες διεγόγγυζον, λέγοντες ὅτι παρὰ ἁμαρτωλῷ ἀνδρὶ εἰσῆλθεν
καταλῦσαι. 8 σταθεὶς δὲ Ζακχαῖος εἶπεν πρὸς τὸν κύριον· ἰδοὺ τὰ
ἡμίση τῶν ὑπαρχόντων μου, κύριε, δίδωμι τοῖς πτωχοῖς, καὶ εἴ τινός
τι ἐσυκοφάντησα, ἀποδίδωμι τετραπλοῦν. 9 εἶπεν δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ
Ἰησοῦς ὅτι σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο, καθότι καὶ αὐτὸς
υἱὸς Ἀβραάμ ἐστιν· 10 ἦλθεν γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ζητῆσαι καὶ
σῶσαι τὸ ἀπολωλός. 11 ἀκουόντων δὲ αὐτῶν ταῦτα προσθεὶς εἶπεν
παραβολήν, διὰ τὸ ἐγγὺς αὐτὸν εἶναι Ἱερουσαλὴμ καὶ δοκεῖν αὐτοὺς ὅτι
παραχρῆμα μέλλει ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἀναφαίνεσθαι. 12 εἶπεν οὖν·
ἄνθρωπός τις εὐγενὴς ἐπορεύθη εἰς χώραν μακράν, λαβεῖν ἑαυτῷ βασι-
λείαν καὶ ὑποστρέψαι. 13 καλέσας δὲ δέκα δούλους ἑαυτοῦ ἔδωκεν
αὐτοῖς δέκα μνᾶς καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς· πραγματεύσασθε ἕως ἔρχομαι.
14 οἱ δὲ πολῖται αὐτοῦ ἐμίσουν αὐτόν καὶ ἀπέστειλαν πρεσβείαν ὀπίσω
αὐτοῦ λέγοντες· οὐ θέλομεν τοῦτον βασιλεῦσαι ἐφ' ἡμᾶς. 15 καὶ ἐγέ-
νετο ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτὸν λαβόντα τὴν βασιλείαν, καὶ εἶπεν φωνη-
θῆναι αὐτῷ τοὺς δούλους τούτους οἷς ἔδωκεν τὸ ἀργύριον, ἵνα γνῷ
τίς τί διεπραγματεύσατο. 16 παρεγένετο δὲ ὁ πρῶτος λέγων· κύριε, ἡ

XIX, 2. καὶ ἦν] SinL, καὶ οὗτος ἦν *K f: *et iste erat.* — 4. προσδραμὼν] EFGHVΠ, προδραμὼν SUΛ.

μακράν *schwer verständlich*; *vgl. 15,13* aflaiþ in land fairra wisando' ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακράν. *Vielmehr ist* gaggida landis *Übertragung von* ἀπεδήμησεν *allein nach M 25,15. Vgl. Mc 12,1* aflaiþ aljaþ *für* ἀπεδήμησεν. — 15. atwandida sik aftra] *vgl.* ἐπ-αν-ελθεῖν; aftra *ist also nicht überschüssig.*

andbitun ina ei þahaidedi: iþ is und filu mais hropida: sunau Daweidis, armai mik! 40 gastandands þan Iesus haihait ina tiuhan du sis. biþe nehva was þan imma, frah ina 41 qiþands: hva þus wileis ei taujau? iþ is qaþ: frauja, ei ussaihvau. 42 jah Iesus qaþ du imma: ussaihv, galaubeins þeina ganasida þuk. 43 jah suns ussahv jah laistida ina awiliudonds guda. jah alla managei gasaihvandei gaf hazein guda.

XIX.

1 Jah inngaleiþands þairhlaiþ Iaireikon. 2 jah sai, guma namin haitans Zakkaius, sah was fauramaþleis motarje jah was gabigs, 3 jah sokida gasaihvan Iesu, hvas wesi, jah ni mahta faura managein, unte wahstau leitils was. 4 jah biþragjands faur usstaig ana smakkabagm, ei gasehvi ina, unte is and þata munaida þairhgaggan. 5 jah biþe qam ana þamma stada, insaihvands iup Iesus gasahv ina jah qaþ du imma: Zakkaiu, sniumjands dalaþ atsteig: himma daga auk in garda þeinamma skal ik wisan. 6 jah sniumjands atstaig jah andnam ina faginonds. 7 jah gasaihvandans allai birodidedun, qiþandans þatei du frawaurhtis mans galaiþ [in gard] ussaljan. 8 standands þan Zakkaius qaþ du fraujin: sai, halbata aiginis meinis, frauja, gadailja unledaim, jah jabai hvis hva afholoda, fidurfalþ fragilda. 9 qaþ þan du imma Iesus þatei himma daga naseins þamma garda warþ, unte jah sa sunus Abrahamis ist; 10 qam auk sunus mans sokjan jah nasjan þans fralusanans. 11 at gahausjandam þan im þata, biaukands qaþ gajukon, bi þatei nehva Iairusalem was, jah þuhta im ei suns skulda wesi þiudangardi gudis gaswikunþjan. 12 qaþ þan: manna sums godakunds gaggida landis franiman sis þiudangardja jah gawandida sik. 13 athaitands þan taihun skalkans seinans atgaf im taihun dailos jah qaþ du im: kaupoþ, unte ik qimau. 14 iþ baurgjans is fijaidedun ina jah insandidedun airu afar imma qiþandans: ni wileima þana þiudanon ufar unsis. 15 jah warþ, biþe atwandida sik aftra, andnimands þiudangardja jah haihait wopjan du sis þans skalkans þaimei atgaf þata silubr, ei gakunnaidedi hva hvarjizuh gawaurhtedi. 16 qam þan sa frumista qiþands:

XIX, 8. gadailja] gadailjau CA, *mit nachträglich getilgtem* u.

XIX, 7. in gard] *in den Text geratene Glosse, die zur Erklärung der Ellipse*: du frawaurhtis mans *diente. Vgl.* fram þis fauramaþleis *L 8,49.* — 10. þans fralusanans] *persönl. wie J 15,19* sweesans frijodedi · τὸ ἴδιον. *Vgl. auch T 1,15*: frawaurhtans nasjan · ἁμαρτωλοὺς σῶσαι. — 12. gaggida landis] *als Übersetzung von* ἐπορεύθη εἰς χώραν

μνᾶ cου προcειργάcατο δέκα μνᾶc. 17 καὶ εἶπεν αὐτῷ· εὖ, ἀγαθὲ δοῦλε,
ὅτι ἐν ἐλαχίcτῳ πιcτὸc ἐγένου, ἴcθι ἐξουcίαν ἔχων ἐπάνω δέκα πόλεων.
18 καὶ ἦλθεν ὁ δεύτεροc λέγων· κύριε, ἡ μνᾶ cου ἐποίηcεν πέντε μνᾶc.
19 εἶπεν δὲ καὶ τούτῳ· καὶ cὺ γίνου ἐπάνω πέντε πόλεων. 20 καὶ
ἕτεροc ἦλθεν λέγων· κύριε, ἰδοὺ ἡ μνᾶ cου, ἣν εἶχον ἀποκειμένην ἐν
cουδαρίῳ· 21 ἐφοβούμην γάρ cε, ὅτι ἄνθρωποc αὐcτηρὸc εἶ, αἴρειc ὃ
οὐκ ἔθηκαc καὶ θερίζειc ὅτι οὐκ ἔcπειραc. 22 λέγει δὲ αὐτῷ· ἐκ τοῦ
cτόματόc cου κρινῶ cε, πονηρὲ δοῦλε· ᾔδειc ὅτι ἐγὼ ἄνθρωποc αὐcτη-
ρόc εἰμι, αἴρων ὃ οὐκ ἔθηκα καὶ θερίζων ὃ οὐκ ἔcπειρα· 23 καὶ διατί
οὐκ ἔδωκάc μου τὸ ἀργύριον ἐπὶ τράπεζαν; καὶ ἐγὼ ἐλθὼν cὺν τόκῳ
ἂν ἔπραξα αὐτό. 24 καὶ τοῖc παρεcτῶcιν εἶπεν· ἄρατε ἀπ' αὐτοῦ τὴν
μνᾶν καὶ δότε τῷ τὰc δέκα μνᾶc ἔχοντι. 25 καὶ εἶπον αὐτῷ· κύριε,
ἔχει δέκα μνᾶc. 26 λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι παντὶ τῷ ἔχοντι δοθήcεται, ἀπὸ
δὲ τοῦ μὴ ἔχοντοc καὶ ὃ ἔχει ἀρθήcεται ἀπ' αὐτοῦ. 27 πλὴν τοὺc
ἐχθρούc μου ἐκείνουc τοὺc μὴ θελήcαντάc με βαcιλεῦcαι ἐπ' αὐτοὺc
ἀγάγετε ὧδε καὶ καταcφάξατε ἔμπροcθέν μου. 28 καὶ εἰπὼν ταῦτα
ἐπορεύετο ἔμπροcθεν, ἀναβαίνων εἰc Ἱεροcόλυμα. 29 καὶ ἐγένετο ὡc
ἤγγιcεν εἰc Βηθcφαγὴ καὶ Βηθανίαν πρὸc τὸ ὄροc τὸ καλούμενον ἐλαιῶν,
ἀπέcτειλεν δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ 30 εἰπών· ὑπάγετε εἰc τὴν κατ-
έναντι κώμην, ἐν ᾗ εἰcπορευόμενοι εὑρήcετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν
οὐδεὶc πώποτε ἀνθρώπων ἐκάθιcεν· λύcαντεc αὐτὸν ἀγάγετε. 31 καὶ
ἐάν τιc ὑμᾶc ἐρωτᾷ· διατί λύετε; οὕτωc ἐρεῖτε αὐτῷ ὅτι ὁ κύριοc
αὐτοῦ χρείαν ἔχει. 32 ἀπελθόντεc δὲ οἱ ἀπεcταλμένοι εὗρον καθὼc
εἶπεν αὐτοῖc. 33 λυόντων δὲ αὐτῶν τὸν πῶλον εἶπον οἱ κύριοι αὐτοῦ
πρὸc αὐτούc· τί λύετε τὸν πῶλον; 34 οἱ δὲ εἶπον· ὁ κύριοc αὐτοῦ
χρείαν ἔχει. 35 καὶ ἤγαγον αὐτὸν πρὸc τὸν Ἰηcοῦν καὶ ἐπιρίψαντεc
ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐπὶ τὸν πῶλον ἐπεβίβαcαν τὸν Ἰηcοῦν. 36 πορευο-
μένου δὲ αὐτοῦ ὑπεcτρώννυον τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ. 37 ἐγγί-
ζοντοc δὲ αὐτοῦ ἤδη πρὸc τῇ καταβάcει τοῦ ὄρουc τῶν ἐλαιῶν ἤρξαντο
ἅπαν τὸ πλῆθοc τῶν μαθητῶν χαίροντεc αἰνεῖν τὸν θεὸν φωνῇ μεγάλῃ
περὶ παcῶν ὧν εἶδον δυνάμεων, 38 λέγοντεc· εὐλογημένοc ὁ ἐρχό-

XIX, 22. λέγει δέ] E[2]FHS[2]VΠ, λέγει E*GS*UΛ. — κρινῶ] EHKMSΓΠ *iudicabo* ad, κρίνω B[3]Λ *iudico* it pler. vg. — 23. μοῦ τὸ ἀργύριον] ℵΠABL, τὸ ἀργύριόν μου *K it vg. — 29. Βηθcφαγή] *Schreibung des Typus* *K[x] *vgl.* B[3]UΓ, Βηθφαγή *K.

wo ἐγὼ ἐλθὼν *durch* ik qimands *übersetzt ist.* — 30. fulan asilaus] *vgl.* '*pullum asinae*' it pler. vg (*im Anschluß an M 21,2*: ὄνον δεδεμένην καὶ πῶλον). — 35. þana fulan[1]] *nach Mc 11,7*; *vgl.* e: *et adduxerunt pullum et* (D: καὶ ἀγαγόντεc τὸν πῶλον). — wastjos seinos] *Stellung nach V. 36*, *vgl.* it vg (D).

frauja, skatts þeins gawaurhta taihun skattans. 17 jah qaþ du
imma: waila, goda skalk, unte in leitilamma wast triggws, sijais
waldufni habands ufar taihun baurgim. 18 jah qam anþar qiþands:
frauja, skatts þeins gawaurhta fimf skattans. 19 qaþ þan jah du
þamma: jah þu sijais ufaro fimf baurgim. 20 jah sums qam qiþands:
frauja, sai, sa skatts þeins þanei habaida galagidana in fanin;
21 ohta mis auk þuk, unte manna hardus is. nimis þatei ni la-
gides jah sneiþis þatei ni saisost. 22 jah qaþ du imma: us munþa
þeinamma stoja þuk, unselja skalk jah lata. wisseis þatei ik manna
hardus im, nimands þatei ni lagida jah sneiþands þatei ni saiso;
23 jah duƕe ni atlagides þata silubr mein du skattjam? jah <ik>
qimands miþ wokra galausidedjau þata. 24 jah du þaim faurastan-
dandam qaþ: nimiþ af imma þana skatt jah gibiþ þamma þos tai-
hun dailos habandin. 25 jah qeþun du imma: frauja, habaiþ taihun
dailos. 26 qiþa allis izwis þatei ƕarjammeh habandane gibada, iþ
af þamma unhabandin jah þatei habaiþ afnimada af imma. 27 aþ-
þan sweþauh fijands meinans jainans, þaiei ni wildedun mik þiu-
danon ufar sis, briggiþ her jah usqimiþ faura mis. 28 jah qiþands
þata iddja fram, usgaggands in Iairusaulwma. 29 jah warþ, biþe
neƕa was Beþsfagein jah Beþanijin, at fairgunja þatei haitada
alewjo, insandida twans siponje seinaize 30 qiþands: gaggats in þo
wiþrawairþon haim, in þizaiei inngaggandans bigitats fulan asilaus
gabundanana, ana þammei ni ainshun aiw manne sat; andbindan-
dans ina attiuhiþ. 31 jah jabai ƕas inqis fraihnai: duƕe andbindiþ?
swa qiþaits du imma þatei frauja þis gairneiþ. 32 galeiþandans
þan þai insandidans bigetun, swaswe qaþ du im. 33 andbindandam
þan im < þana fulan > qeþun þai fraujans þis du im: duƕe and-
bindats þana fulan? 34 iþ eis qeþun: fraujin þaurfts þis ist.
35 jah attauhun þana fulan Iesua jah uswairpandans wastjos seinos
ana þana fulan ussatidedun Iesu. 36 gaggandin þan imma ufstra-
widedun wastjom seinaim ana wiga. 37 biþe þan is neƕa was, ju-
þan at ibdaljin þis fairgunjis alewabagme, dugunnun alakjo mana-
gei siponje faginondans hazjan guþ stibnai mikilai in allaizo þoze
seƕun mahte, 38 qiþandans: þiuþida sa qimanda þiudans in namin

---

XIX, 20. galagidana] *GL. Bernhardt,* galagida ina CA *Heyne.* — 22. wisseis] CA *für* wisses. — 29. at] *Bernhardt, vgl. Mc 11,1,* af CA. — 31. inqis] CA *für* igqis. — 37. þoze] CA *für* þozei.

XIX, 17. in leitilamma] *Positiv nach M 25,21:* ἐπὶ ὀλίγα; *vgl.* bcf vg: *in modico.* — 22. jah qaþ] jah *wie V. 17, vgl.* bcefil: *et dixit.* — jah lata] *Zusatz nach M 25,26.* — 23. ik qimands] *vgl. M 8,7,*

μενος βασιλεὺς ἐν ὀνόματι κυρίου, εἰρήνη ἐν οὐρανῷ καὶ δόξα ἐν ὑψί-
στοις. 39 καί τινες τῶν Φαρισαίων ἀπὸ τοῦ ὄχλου εἶπον πρὸς αὐτόν·
διδάσκαλε, ἐπιτίμησον τοῖς μαθηταῖς σου. 40 καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν
αὐτοῖς· λέγω ὑμῖν ὅτι ἐὰν οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι κεκράξονται.
41 καὶ ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν τὴν πόλιν ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτὴν λέγων 42 ὅτι
εἰ ἔγνως καὶ σὺ καίγε ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ τὰ πρὸς εἰρήνην σου·
νῦν δὲ ἐκρύβη ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου 43 ὅτι ἥξουσιν ἡμέραι ἐπὶ σέ, καὶ
περιβαλοῦσιν οἱ ἐχθροί σου χάρακά σοι καὶ περικυκλώσουσίν σε καὶ συνέ-
ξουσίν σε πάντοθεν, 44 καὶ ἐδαφιοῦσίν σε καὶ τὰ τέκνα σου ἐν σοὶ καὶ
οὐκ ἀφήσουσιν ἐν σοὶ λίθον ἐπὶ λίθῳ, ἀνθ' ὧν οὐκ ἔγνως τὸν καιρὸν
τῆς ἐπισκοπῆς σου. 45 καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς
πωλοῦντας ἐν αὐτῷ καὶ ἀγοράζοντας, 46 λέγων αὐτοῖς· γέγραπται ὅτι
ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς ἐστιν· ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον
λῃστῶν. 47 καὶ ἦν διδάσκων τὸ καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ· οἱ δὲ ἀρχιε-
ρεῖς καὶ γραμματεῖς ἐζήτουν αὐτὸν ἀπολέσαι καὶ οἱ πρῶτοι τοῦ λαοῦ.
48 καὶ οὐχ εὕρισκον τί ποιήσωσιν· ὁ λαὸς γὰρ ἅπας ἐξεκρέματο αὐτοῦ
ἀκούων.

XX.

1 Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων διδάσκοντος αὐτοῦ τὸν
λαὸν ἐν τῷ ἱερῷ καὶ εὐαγγελιζομένου, ἐπέστησαν οἱ ἱερεῖς καὶ γραμμα-
τεῖς σὺν τοῖς πρεσβυτέροις 2 καὶ εἶπον πρὸς αὐτὸν λέγοντες· εἰπὲ
ἡμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς, ἢ τίς ἐστιν ὁ δούς σοι τὴν ἐξουσίαν
ταύτην; 3 ἀποκριθεὶς δὲ εἶπεν πρὸς αὐτούς· ἐρωτήσω ὑμᾶς κἀγὼ ἕνα
λόγον, καὶ εἴπατέ μοι· 4 τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ ἦν ἢ ἐξ
ἀνθρώπων; 5 οἱ δὲ συνελογίσαντο πρὸς ἑαυτοὺς λέγοντες ὅτι ἐὰν
εἴπωμεν· ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ· διατί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ; 6 ἐὰν δὲ
εἴπωμεν· ἐξ ἀνθρώπων, πᾶς ὁ λαὸς καταλιθάσει ἡμᾶς· πεπεισμένος γάρ
ἐστιν Ἰωάννην προφήτην εἶναι. 7 καὶ ἀπεκρίθησαν μὴ εἰδέναι πόθεν.
8 καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· οὐδὲ ἐγὼ ὑμῖν λέγω ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ
ταῦτα ποιῶ. 9 ἤρξατο δὲ πρὸς τὸν λαὸν λέγειν τὴν παραβολὴν ταύ-
την· ἄνθρωπος ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς καὶ
ἀπεδήμησεν χρόνους ἱκανούς. 10 καὶ ἐν καιρῷ ἀπέστειλεν πρὸς τοὺς
γεωργοὺς δοῦλον, ἵνα ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος δῶσιν αὐτῷ· οἱ

XIX, 41. ἐπ' αὐτήν] HΠ it vg, ἐπ' αὐτῇ *K. — 46. ὅτι] ACDKMΠ fg[1].[2]s vg (*nach Mc 11,17*), *fehlt* *K aceff[2]ilq. — 48. τί ποιήσωσιν] DUΓ*Δ it vg, τὸ τί π. *K. — αὐτοῦ ἀκούων] *K it vg, M αὐτοῦ ἀκούειν D ἀκούειν αὐτοῦ. — XX, 5. διατί οὖν] ACDKMQΠ aefg[1].[2]q vg (*nach M 21,26 Mc 11,31*), διατί *K cff[2]il. — 8. ὑμῖν λέγω] U, λέγω ὑμῖν *K it vg.

Zusatz nach M 21,26 Mc 11,32; dadurch ward der Plural des Prädikats, der ohnehin möglich war, notwendig. Vgl. cfilq vg (D).

fraujins; gawairþi in himina jah wulþus in hauhistjam. 39 jah sumai Fareisaie us þizai managein qeþun du imma: laisari, sak þaim siponjam þeinaim. 40 jah andhafjands qaþ du im: qiþa izwis þatei jabai þai slawand, stainos hropjand. 41 jah sunsei neƕa was, gasaiƕands þo baurg gaigrot bi þo, qiþands: 42 þatei iþ wissedeis jah þu in þamma daga þeinamma þo du gawairþja þeinamma! iþ nu gafulgin ist faura augam þeinaim, 43 þatei qimand dagos ana þus, jah bigraband fijands þeinai grabai þuk jah bistandand þuk jah biwaibjand þuk allaþro. 44 jah airþai þuk gaïbnjand jah barna þeina in þus jah ni letand in þus stain ana staina, in þizei ni ufkunþes þata mel niuhseinais þeinaizos. 45 jah galeiþands in alh dugann uswairpan þans frabugjandans in izai jah bugjandans, 46 qiþands du im: gameliþ ist þatei gards meins gards bido ist; iþ jus ina gatawideduþ du filegrja þiube. 47 jah was laisjands daga ƕammeh in þizai alh: iþ þai auhmistans gudjans jah bokarjos sokidedun ina usqistjan jah þai frumistans manageins. 48 jah ni bigetun ƕa gatawidedeina; managei auk alakjo habaida du hausjan imma.

XX.

1 Jah warþ in sumamma dage jainaize at laisjandin imma þo managein in alh jah wailamerjandin, atstoþun þai gudjans jah bokarjos miþ þaim sinistam 2 jah qeþun du imma qiþandans: qiþ unsis, in ƕamma waldufnje þata taujis, aiþþau ƕas ist saei gaf þus þata waldufni? 3 andhafjands þan qaþ du im: fraihna izwis jah ik ainis waurdis jah qiþiþ mis: 4 daupeins Iohannis uzuh himina was þau uzuh mannam? 5 iþ eis þahtedun miþ sis misso qiþandans þatei jabai qiþam: us himina, qiþiþ: aþþan duƕe ni galaubideduþ imma? 6 iþ jabai qiþam: us mannam, alla so managei stainam afwairpiþ unsis; triggwaba galaubjand auk allai Iohannen praufetu wisan. 7 jah andhofun ei ni wissedeina ƕaþro. 8 jah Iesus qaþ im: ni ik izwis qiþa, in ƕamma waldufnje þata tauja. 9 dugann þan du managein qiþan þo gajukon: manna ussatida weinagard, jah anafalh ina waurstwjam jah aflaiþ jera ganoha. 10 jah in mela insandida du þaim waurstwjam skalk, ei akranis þis weinagardis gebeina imma. iþ þai waurstwjans usbliggwandans ina

---

XIX, 46. filegrja] CA *für* filigrja, *vgl. Mc 11,17.* — XX, 10. gebena] CA *für* gebeina; *bei* e² *scheint ein* i *übergeschrieben zu sein.*

XIX, 42. in þamma daga] *ohne* καίγε *wie* efqs (D). — 48. du hausjan] *idiomatische Wiedergabe des Partizips, vgl. L 18,35 Mc 10,46, wahrscheinlich auch M 27,49*; imma *mußte bei der Infinitiv-Konstruktion nachgestellt werden. Vgl. auch* D: ἀκούειν αὐτοῦ. — XX, 6. allai]

δὲ γεωργοὶ δείραντες αὐτὸν ἐξαπέστειλαν κενόν. 11 καὶ προσέθετο
πέμψαι ἕτερον δοῦλον· οἱ δὲ κἀκεῖνον δείραντες καὶ ἀτιμάσαντες ἐξαπ-
έστειλαν κενόν. 12 καὶ προσέθετο πέμψαι τρίτον· οἱ δὲ καὶ τοῦτον
τραυματίσαντες ἐξέβαλον. 13 εἶπεν δὲ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος· τί
ποιήσω; πέμψω τὸν υἱόν μου τὸν ἀγαπητόν· ἴσως τοῦτον ἰδόντες
ἐντραπήσονται. 14 ἰδόντες δὲ αὐτὸν οἱ γεωργοὶ διελογίζοντο πρὸς
ἑαυτοὺς λέγοντες· οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· ἀποκτείνωμεν αὐτόν, ἵνα
ἡμῶν γένηται ἡ κληρονομία. 15 καὶ ἐκβαλόντες αὐτὸν ἔξω τοῦ ἀμπε-
λῶνος ἀπέκτειναν. τί οὖν ποιήσει αὐτοῖς ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος;
16 ἐλεύσεται καὶ ἀπολέσει τοὺς γεωργοὺς τούτους καὶ δώσει τὸν ἀμπε-
λῶνα ἄλλοις. ἀκούσαντες δὲ εἶπον· μὴ γένοιτο. 17 ὁ δὲ ἐμβλέψας
αὐτοῖς εἶπεν· τί οὖν ἐστιν τὸ γεγραμμένον τοῦτο· λίθον ὃν ἀπεδοκί-
μασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας; 18 πᾶς ὁ
πεσὼν ἐπ' ἐκεῖνον τὸν λίθον συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικ-
μήσει αὐτόν. 19 καὶ ἐζήτησαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐπιβαλεῖν
ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ καὶ ἐφοβήθησαν τὸν λαόν· ἔγνω-
σαν γὰρ ὅτι πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν ταύτην εἶπεν. 20 καὶ παρα-
τηρήσαντες ἀπέστειλαν ἐγκαθέτους ὑποκρινομένους ἑαυτοὺς δικαίους
εἶναι, ἵνα ἐπιλάβωνται αὐτοῦ λόγου εἰς τὸ παραδοῦναι αὐτὸν τῇ ἀρχῇ
καὶ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἡγεμόνος. 21 καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν λέγοντες·
διδάσκαλε, οἴδαμεν ὅτι ὀρθῶς λέγεις καὶ διδάσκεις καὶ οὐ λαμβάνεις
πρόσωπον, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ διδάσκεις. 22 ἔξεστιν
ἡμῖν καίσαρι φόρον δοῦναι ἢ οὔ; 23 κατανοήσας δὲ αὐτῶν τὴν
πανουργίαν εἶπεν πρὸς αὐτούς· τί με πειράζετε; 24 ἐπιδείξατέ μοι
δηνάριον. τίνος ἔχει εἰκόνα καὶ ἐπιγραφήν; ἀποκριθέντες δὲ εἶπον·
καίσαρος. 25 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἀπόδοτε τοίνυν τὰ καίσαρος καίσαρι
καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ. 26 καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἐπιλαβέσθαι αὐτοῦ ῥήματος
ἐναντίον τοῦ λαοῦ καὶ θαυμάσαντες ἐπὶ τῇ ἀποκρίσει αὐτοῦ ἐσίγησαν.
27 προσελθόντες δέ τινες τῶν Σαδδουκαίων οἱ λέγοντες ἀνάστασιν μὴ
εἶναι, ἐπηρώτησαν αὐτὸν 28 λέγοντες· διδάσκαλε, Μωσῆς ἔγραψεν ἡμῖν,
ἐάν τινος ἀδελφὸς ἀποθάνῃ ἔχων γυναῖκα, καὶ οὗτος ἄτεκνος ἀποθάνῃ,

---

XX, 14. ἀποκτείνωμεν] ABKMQΠ it pler. vg. δεῦτε ἀποκτ. *K. 19. οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ ἀρχιερεῖς] AB(C)KLMUΠ e (*vgl. Mc 11,18* *K), οἱ ἀρχ. καὶ οἱ γραμμ. *K it pler. vg. — τὸν λαόν] EHUΠ it vg. *fehlt* GSVΛ. — 27. οἱ λέγοντες] SinBCDL e: *qui dicunt resurrectionem non esse* (*nach Mc 12,18, vgl. M 22,23*), οἱ ἀντιλέγοντες *K a: *qui contradicunt resurrectionem non esse.*

καί (*entsprechend* D). — Iesus] *Zusatz nach M 22,18*: γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς.

insandidedun lausana. 11 jah anaaiauk sandjan anþarana skalk;
iþ eis jah jainana bliggwandans jah unswerandans insandidedun
lausana. 12 jah anaaiauk sandjan þridjan; iþ eis jah þana ga-
wondondans uswaurpun. 13 qaþ þan sa frauja þis weinagardis:
ƕa taujau? sandja sunu meinana þana liuban; aufto þana gasai-
ƕandans aistand. 14 gasaiƕandans þan ina þai aurtjans þahtedun
miþ sis misso qiþandans, sa ist sa arbinumja; afslaham ina, ei uns
wairþai þata arbi. 15 jah uswairpandans ina ut us þamma weina-
garda usqemun. ƕa nu taujai im frauja þis weinagardis? 16 qimiþ
jah usqisteiþ aurtjam þaim jah gibiþ þana weinagard anþaraim.
gahausjandans qeþun þan: nis-sijai. 17 iþ is insaiƕands du im qaþ:
aþþan ƕa ist þata gamelido: stains þammei uskusun timrjans, sah
warþ du haubida waihstins? 18 ƕazuh saei driusiþ ana þana stain,
gakrotuda; iþ ana þanei driusiþ, diswinþeiþ ina. 19 jah sokidedun
þai bokarjos jah auhumistans gudjans uslagjan ana ina handuns in
þizai ƕeilai jah ohtedun þo managein; froþun auk þatei du im þo
gajukon qaþ. 20 jah afleiþandans insandidedun ferjans, þans us
liutein taiknjandans sik garaihtans wisan, ei gafaifaheina is waurdei
jah atgebeina ina reikja jah waldufnja kindinis. 21 jah frehun ina
qiþandans: laisari, witum þatei raihtaba rodeis jah laiseis jah ni
andsaiƕis andwairþi, ak bi sunjai wig gudis laiseis: 22 skuldu ist
unsis kaisara gild giban þau niu? 23 bisaiƕands þan ize unselein
Iesus qaþ du im: ƕa mik fraisiþ? 24 ataugeiþ mis skatt: ƕis ha-
baiþ manleikan jah ufarmeli? andhafjandans þan qeþun: kaisaris.
25 iþ is qaþuh du im: us-nu-gibiþ þo kaisaris kaisara jah þo gudis
guda. 26 jah ni mahtedun gafahan is waurde in andwairþja mana-
geins jah sildaleikjandans andawaurde is gaþahaidedun. 27 du at-
gaggandans þan sumai Saddukaie, þaiei qiþand usstass ni wisan,
frehun ina 28 qiþandans: laisari, Moses gamelida uns, jabai ƕis
broþar gadauþnai aigands qen, jah sa unbarnahs gadauþnai, ei ni-

---

XX, 12. gawondondans] CA *für* gawundondans. — 18. gakrotuda] CA *für* gakrutoda, *vgl. EB. § 23 A.* — 20. waurdei] CA *für* waurde. — 26. andawaurde] CA *für* andawaurdi.

XX, 20. afleiþandans] *vgl. et cum recessissent* f(ff²)ilq, *et cum discessissent* a, *et cum redissent* c, *et secesserunt et* e, *et recedentes* d (*desgl. auch* D: ἀποχωρήσαντες). — waurdei] *zum Plural vgl.* d *verborum* e *verba* it pler. *sermones* (*desgl.* D: τῶν λόγων). *Jedoch beachte man auch V. 26, wo dem got. Plural* waurde *in den lat. Übersetzungen ein Singular entspricht. Hier wie dort ist der Plural echt gotisch.* — 23. unselein] *nach M 22,18*: τὴν πονηρίαν; *vgl. nequitiam*

ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα καὶ ἐξαναστήςῃ ςπέρμα τῷ
ἀδελφῷ αὐτοῦ. 29 ἑπτὰ οὖν ἀδελφοὶ ἦςαν. καὶ ὁ πρῶτος λαβὼν
γυναῖκα ἀπέθανεν ἄτεκνος. 30 καὶ ἔλαβεν ὁ δεύτερος τὴν γυναῖκα, καὶ
οὗτος ἀπέθανεν ἄτεκνος. 31 καὶ ὁ τρίτος ἔλαβεν αὐτὴν ὡςαύτως,
ὡςαύτως δὲ καὶ οἱ ἑπτά, καὶ οὐ κατέλιπον τέκνα καὶ ἀπέθανον.
32 ὕςτερον πάντων ἀπέθανεν καὶ ἡ γυνή. 33 ἐν τῇ οὖν ἀναςτάςει
τίνος αὐτῶν γίνεται γυνή; οἱ γὰρ ἑπτὰ ἔςχον αὐτὴν γυναῖκα. 34 καὶ
ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰηςοῦς· οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου γαμοῦςιν
καὶ ἐκγαμίςκονται, 35 οἱ δὲ καταξιωθέντες τοῦ αἰῶνος ἐκείνου τυχεῖν
καὶ τῆς ἀναςτάςεως τῆς ἐκ νεκρῶν οὔτε γαμοῦςιν οὔτε ἐκγαμίζονται.
36 οὔτε γὰρ ἀποθανεῖν ἔτι δύνανται, ἰςάγγελοι γάρ εἰςιν καὶ υἱοί εἰςιν
τοῦ θεοῦ, τῆς ἀναςτάςεως υἱοὶ ὄντες. 37 ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροί, καὶ
Μωςῆς ἐμήνυςεν ἐπὶ τῆς βάτου, ὡς λέγει κύριον τὸν θεὸν Ἀβραὰμ καὶ
τὸν θεὸν Ἰςαὰκ καὶ τὸν θεὸν Ἰακώβ. 38 θεὸς δὲ οὐκ ἔςτιν νεκρῶν
ἀλλὰ ζώντων. πάντες γὰρ αὐτῷ ζῶςιν. 39 ἀποκριθέντες δέ τινες τῶν
γραμματέων εἶπον· διδάςκαλε, καλῶς εἶπας. 40 οὐκέτι δὲ ἐτόλμων
ἐπερωτᾶν αὐτὸν οὐδέν. 41 εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς· πῶς λέγουςιν τὸν
Χριςτὸν υἱὸν Δαυεὶδ εἶναι; 42 καὶ αὐτὸς Δαυεὶδ λέγει ἐν βίβλῳ ψαλ-
μῶν· εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου, 43 ἕως ἂν
θῶ τοὺς ἐχθρούς ςου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν ςου. 44 Δαυεὶδ οὖν αὐτὸν
κύριον καλεῖ, καὶ πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐςτιν; 45 ἀκούοντος δὲ παντὸς τοῦ
λαοῦ εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· 46 προςέχετε ἀπὸ τῶν γραμματέων
τῶν θελόντων περιπατεῖν ἐν ςτολαῖς. . . . .

Εὐαγγέλιον κατὰ Μάρκον.

I.

1 Ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Ἰηςοῦ Χριςτοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. 2 ὡς γέ-
γραπται ἐν τῷ Ἡςαΐᾳ τῷ προφήτῃ· ἰδοὺ ἐγὼ ἀποςτέλλω τὸν ἄγγελόν
μου πρὸ προςώπου ςου, ὃς καταςκευάςει τὴν ὁδόν ςου ἔμπροςθέν ςου.
3 φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἑτοιμάςατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας
ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. 4 ἐγένετο Ἰωάννης βαπτίζων ἐν τῇ ἐρήμῳ

XX, 28. ἐξαναςτήςῃ] GSUVΠ, -ςει EHΛ. — 32. ὕςτερον] EHSΛ g^1 vg, ὕςτερον δέ *K ff^2lq. — 44. αὐτὸν κύριον] ABKLMQRUΠ f, κύριον αὐτόν *K aceff^2ilq vg. — I, 2. ἐν τῷ Ἡςαΐᾳ τῷ προφήτῃ] SinBDLΔ it vg (*nach M 3,3 L 3,4*), ἐν τοῖς προφήταις *K.

I, 3. staigos gudis unsaris] *nach Jesaias 40,3*: τὰς τρίβους τοῦ θεοῦ ἡμῶν. *Vgl.* '*dei nostri*' abcf$ff^2$$g^2$.

mai broþar is þo qen jah urraisjai fraiw broþr seinamma. 29 sibun nu broþrjus wesun, jah sa frumista nimands qen gadauþnoda unbarnahs. 30 jah nam anþar þo qen, jah sa gaswalt unbarnahs. 31 jah þridja nam þo samaleiko; samaleiko þan jah þai sibun, jah ni biliþun barne jah gaswultun. 32 Spedista allaize gadauþnoda jah so qens. 33 in þizai usstassai nu, ƕarjis þize wairþiþ qens? þai auk sibun aihtedun þo du qenai. 34 jah andhafjands qaþ du im Iesus: þai sunjus þis aiwis liugand jah liuganda; 35 iþ þaiei wairþai sind jainis aiwis niutan jah usstassais us dauþaim, ni liugand ni liuganda; 36 nih allis gaswiltan þanaseiþs magun, ibnans aggilum auk sind jah sunjus sind gudis, usstassais sunjus wisandans. 37 aþþan þatei urreisand dauþans, jah Moses bandwida ana aiƕatundjai, swe qiþiþ: saƕ fraujan guþ Abrahamis jah guþ Isakis jah guþ Iakobis. 38 aþþan guþ nist dauþaize, ak qiwaize; allai auk imma liband. 39 andhafjandans þan sumai þize bokarje qeþun: laisari, waila qast. 40 niþ-þan þanaseiþs gadaurstedun fraihnan ina ni waihtais. 41 qaþ þan du im: ƕaiwa qiþand Xristu sunu Daweidis wisan? 42 jah silba Daweid qiþiþ in bokom psalmo: qaþ frauja du fraujin meinamma: sit af taihswon meinai, 43 unte ik galagja fijands þeinans fotubaurd fotiwe þeinaize. 44 Daweid ina fraujan haitiþ, jah ƕaiwa˙ sunus imma ist? 45 at gahausjandein þan allai managein qaþ du siponjam seinaim: 46 atsaiƕiþ faura bokarjam þaim wiljandam gaggan in ƕeitaim . . . . .

Aiwaggeljo þairh Marku anastodeiþ.

I.

1 Anastodeins aiwaggeljons Iesuis Xristaus sunaus gudis. 2 swe gameliþ ist in Esaïin praufetau: sai, ik insandja aggilu meinana faura þus, saei gamanweiþ wig þeinana faura þus. 3 Stibna wopjandins in auþidai: manweiþ wig fraujins, raihtos waurkeiþ staigos gudis unsaris. 4 was Iohannes daupjands in auþidai jah merjands

---

XX, 37. bandwida] banwida CA.

XX, 32. spedista] *vgl. Mc 12,22*: spedumista˙ ἐσχάτη. *Desgl. novissima* it vg. — 37. saƕ] *Zusatz, der wohl auf Exodus 3,2 zurückgeht, vgl.* cff²ilq: *sicut dixit, vidi in rubo.* — 44. Daweid] *ohne* οὖν *wie* adi (*desgl.* D). — 46. ƕeitaim] *Zusatz, vgl. Mc 16,5.*
Überschrift: *Vgl. 'incipit evangelium secundum Marcum.'*

καὶ κηρύccων βάπτιcμα μετανοίαc εἰc ἄφεcιν ἁμαρτιῶν. 5 καὶ ἐξεπο-
ρεύοντο πρὸc αὐτὸν πᾶcα ἡ Ἰουδαία χώρα καὶ οἱ Ἱεροcολυμῖται, καὶ
ἐβαπτίζοντο πάντεc ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐξομολογούμενοι
τὰc ἁμαρτίαc αὐτῶν. 6 ἦν δὲ Ἰωάννηc ἐνδεδυμένοc τρίχαc καμήλου
καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀcφὺν αὐτοῦ καὶ ἐcθίων ἀκρίδαc καὶ
μέλι ἄγριον. 7 καὶ ἐκήρυccεν λέγων· ἔρχεται ὁ ἰcχυρότερόc μου ὀπίcω
μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸc κύψαc λῦcαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων
αὐτοῦ. 8 ἐγὼ μὲν ἐβάπτιcα ὑμᾶc ἐν ὕδατι, αὐτὸc δὲ βαπτίcει ὑμᾶc ἐν
πνεύματι ἁγίῳ. 9 καὶ ἐγένετο ἐν ἐκείναιc ταῖc ἡμέραιc ἦλθεν Ἰηcοῦc
ἀπὸ Ναζαρὲθ τῆc Γαλιλαίαc καὶ ἐβαπτίcθη ὑπὸ Ἰωάννου εἰc τὸν Ἰορ-
δάνην. 10 καὶ εὐθέωc ἀναβαίνων ἐκ τοῦ ὕδατοc εἶδεν cχιζομένουc τοὺc
οὐρανοὺc καὶ τὸ πνεῦμα ὡc περιcτερὰν καταβαῖνον ἐπ' αὐτόν. 11 καὶ
φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῶν οὐρανῶν· cὺ εἶ ὁ υἱόc μου ὁ ἀγαπητόc, ἐν ᾧ
εὐδόκηcα. 12 καὶ εὐθὺc τὸ πνεῦμα αὐτὸν ἐκβάλλει εἰc τὴν ἔρημον.
13 καὶ ἦν ἐν τῇ ἐρήμῳ ἡμέραc τεccαράκοντα πειραζόμενοc ὑπὸ τοῦ
cατανᾶ, καὶ ἦν μετὰ τῶν θηρίων, καὶ ἄγγελοι διηκόνουν αὐτῷ. 14 μετὰ
δὲ τὸ παραδοθῆναι Ἰωάννην ἦλθεν Ἰηcοῦc εἰc τὴν Γαλιλαίαν, κηρύccων
τὸ εὐαγγέλιον τῆc βαcιλείαc τοῦ θεοῦ, 15 λέγων ὅτι πεπλήρωται ὁ
καιρὸc καὶ ἤγγικεν ἡ βαcιλεία τοῦ θεοῦ· μετανοεῖτε καὶ πιcτεύετε ἐν
τῷ εὐαγγελίῳ. 16 καὶ παράγων παρὰ τὴν θάλαccαν τῆc Γαλιλαίαc εἶδεν
Cίμωνα καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, τοῦ Cίμωνοc, βάλλονταc
ἀμφίβληcτρον ἐν τῇ θαλάccῃ· ἦcαν γὰρ ἁλιεῖc. 17 καὶ εἶπεν αὐτοῖc ὁ
Ἰηcοῦc· δεῦτε ὀπίcω μου, καὶ ποιήcω ὑμᾶc γενέcθαι ἁλιεῖc ἀνθρώπων.
18 καὶ εὐθέωc ἀφέντεc τὰ δίκτυα αὐτῶν ἠκολούθηcαν αὐτῷ. 19 καὶ
προβὰc ἐκεῖθεν ὀλίγον εἶδεν Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννην
τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ αὐτοὺc ἐν τῷ πλοίῳ καταρτίζονταc τὰ δίκτυα,
20 καὶ εὐθέωc ἐκάλεcεν αὐτούc. καὶ ἀφέντεc τὸν πατέρα αὐτῶν Ζεβε-
δαῖον ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ τῶν μιcθωτῶν ἀπῆλθον ὀπίcω αὐτοῦ. 21 καὶ
εἰcπορεύονται εἰc Καπερναούμ· καὶ εὐθέωc τοῖc cάββαcιν εἰcελθὼν εἰc
τὴν cυναγωγὴν ἐδίδαcκεν. 22 καὶ ἐξεπλήccοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ·
ἦν γὰρ διδάcκων αὐτοὺc ὡc ἐξουcίαν ἔχων καὶ οὐχ ὡc οἱ γραμματεῖc.
23 καὶ ἦν ἐν τῇ cυναγωγῇ αὐτῶν ἄνθρωποc ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ,

---

I, 5. ἐξεπορεύοντο] EFHSV, ἐξεπορεύετο GsupplUΠ. — 10. ἐκ] Sin BDL, ἀπό *K, *de* it vg. — 13. καὶ ἦν] SinABDL it vg, καὶ ἦν ἐκεῖ *K. — 16. καὶ παράγων] SinBDL it vg, περιπατῶν δέ *K (*nach M 4,18*). — βάλλονταc] E²MΓΠ² (*nach M 4,18*), ἀμφιβάλλονταc *K.

Änderung nach M 3,16 L 3,21; *vgl.* it vg: '*apertos*' *und* '*aperiri*' (D: ἠνυγμένουc). — 11. qam] *für* ἐγένετο, *vgl. J 6,19 Mc 4,17 9,33. t 1,17. Desgl.* a: *venit vox,* f: *vox venit* (*nach* got). — 13. was in þizai auþidai] ἐκεῖ *fehlt auch in* it vg (D). — 21. ins] *Zusatz nach V. 22, vgl.* it pler. vg (D).

daupein idreigos du aflageinai frawaurhte. 5 jah usiddjedun du
imma all Iudaialand jah Iairusaulwmeis, jah daupidai wesun allai
in Iaurdane aƕai fram imma, andhaitandans frawaurhtim seinaim.
6 wasuþ-þan Iohannes gawasiþs taglam ulbandaus jah gairda filleina
bi hup seinana jah matida þramsteins jah miliþ haiþiwisk. 7 jah
merida qiþands: qimiþ swinþoza mis sa afar mis, þizei ik ni im
wairþs anahneiwands andbindan skaudaraip skohe is. 8 aþþan ik
daupja izwis in watin, iþ is daupeiþ izwis in ahmin weihamma.
9 jah warþ in jainaim dagam, qam Iesus fram Nazaraiþ Galeilaias
jah daupiþs was fram Iohanne in Iaurdane. 10 jah suns usgag-
gands us þamma watin gasaƕ usluknans himinans jah ahman swe
ahak atgaggandan ana ina. 11 jah stibna qam us himinam: þu is
sunus meins sa liuba, in þuzei waila galeikaida. 12 jah suns sai,
ahma ina ustauh in auþida. 13 jah was in þizai auþidai dage fid-
wor tiguns fraisans fram Satanin, jah was miþ diuzam, jah aggileis
andbahtidedun imma. 14 iþ afar þatei atgibans warþ Iohannes,
qam Iesus in Galeilaia merjands aiwaggeljon þiudangardjos gudis,
15 qiþands þatei usfullnoda þata mel jah atneƕida sik þiudangardi
gudis: idreigoþ jah galaubeiþ in aiwaggeljon. 16 jah ƕarbonds faur
marein Galeilaias gasaƕ Seimonu jah Andraian broþar is, þis Sei-
monis, wairpandans nati in marein; wesun auk fiskjans. 17 jah qaþ
im Iesus: hirjats afar mis, jah gatauja igqis wairþan nutans manne.
18 jah suns afletandans þo natja seina laistidedun afar imma.
19 jah jainþro inngaggands framis leitil gasaƕ Iakobu þana Zai-
baidaiaus jah Iohanne broþar is, jah þans in skipa manwjandans
natja. 20 jah suns haihait ins. jah afletandans attan seinana Zai-
baidaiu in þamma skipa miþ asnjam, galiþun afar imma. 21 jah
galiþun in Kafarnaum, jah suns sabbato daga galeiþands in swna-
gogen laisida ins. 22 jah usfilmans waurþun ana þizai laiseinai is;
unte was laisjands ins swe waldufni habands jah ni swaswe þai
bokarjos. 23 jah was in þizai swnagogen ize manna in unhrain-

---

I, 6. haiþiwisk] *Randglosse*: wilþi. *Vgl. R 11,17.24.* — 10. usluknans] CA, *vgl. R. Trautmann ZZ. 37,253 ff.*, uslukanans *Bernhardt.* — 11. in þuzei waila galeikaida] *Randglosse*: þukei wilda. — 12. suns sai] CA, sunsaiw *Löbe.* — 19. leitil] *GL.*, leitilata *Uppström*, leita CA.

I, 6. jah matida] *vgl. et edebat locustas* ad. — 7. sa afar mis] *wohl nach den Parallelstellen* ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος *M 3,11 J 1,15.27.* — 8. daupja] *Präsens nach M 3,11 L 3,16 J 1,26. Vgl.* bcfg[1]l: *baptizo vos* (D: ὑμᾶς βαπτίζω). — 10. usluknans] *für* σχιζομένους:

ἵνα σιωπήσῃ· αὐτὸς δὲ πολλῷ μᾶλλον ἔκραζεν· υἱὲ Δαυείδ, ἐλέησόν με.
40 σταθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀχθῆναι πρὸς αὐτόν. ἐγγί-
σαντος δὲ αὐτοῦ ἐπηρώτησεν αὐτὸν 41 λέγων· τί σοι θέλεις ποιήσω;
ὁ δὲ εἶπεν· κύριε, ἵνα ἀναβλέψω. 42 καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· ἀνά-
βλεψον, ἡ πίστις σου σέσωκέν σε. 43 καὶ παραχρῆμα ἀνέβλεψεν καὶ
ἠκολούθει αὐτῷ δοξάζων τὸν θεόν. καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἰδὼν ἔδωκεν αἶνον
τῷ θεῷ.

XIX.

1 Καὶ εἰσελθὼν διήρχετο τὴν Ἱεριχώ. 2 καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ὀνόματι
καλούμενος Ζακχαῖος, καὶ αὐτὸς ἦν ἀρχιτελώνης καὶ ἦν πλούσιος.
3 καὶ ἐζήτει ἰδεῖν τὸν Ἰησοῦν τίς ἐστιν, καὶ οὐκ ἠδύνατο ἀπὸ τοῦ ὄχλου,
ὅτι τῇ ἡλικίᾳ μικρὸς ἦν. 4 καὶ προσδραμὼν ἔμπροσθεν ἀνέβη ἐπὶ
συκομοραίαν, ἵνα ἴδῃ αὐτόν, ὅτι ἐκείνης ἔμελλεν διέρχεσθαι. 5 καὶ ὡς
ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον, ἀναβλέψας ὁ Ἰησοῦς εἶδεν αὐτὸν καὶ εἶπεν πρὸς
αὐτόν· Ζακχαῖε, σπεύσας κατάβηθι· σήμερον γὰρ ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ
με μεῖναι. 6 καὶ σπεύσας κατέβη καὶ ὑπεδέξατο αὐτὸν χαίρων. 7 καὶ
ἰδόντες πάντες διεγόγγυζον, λέγοντες ὅτι παρὰ ἁμαρτωλῷ ἀνδρὶ εἰσῆλθεν
καταλῦσαι. 8 σταθεὶς δὲ Ζακχαῖος εἶπεν πρὸς τὸν κύριον· ἰδοὺ τὰ
ἡμίση τῶν ὑπαρχόντων μου, κύριε, δίδωμι τοῖς πτωχοῖς, καὶ εἴ τινός
τι ἐσυκοφάντησα, ἀποδίδωμι τετραπλοῦν. 9 εἶπεν δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ
Ἰησοῦς ὅτι σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο, καθότι καὶ αὐτὸς
υἱὸς Ἀβραάμ ἐστιν· 10 ἦλθεν γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ζητῆσαι καὶ
σῶσαι τὸ ἀπολωλός. 11 ἀκουόντων δὲ αὐτῶν ταῦτα προσθεὶς εἶπεν
παραβολήν, διὰ τὸ ἐγγὺς αὐτὸν εἶναι Ἱερουσαλὴμ καὶ δοκεῖν αὐτοὺς ὅτι
παραχρῆμα μέλλει ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἀναφαίνεσθαι. 12 εἶπεν οὖν·
ἄνθρωπός τις εὐγενὴς ἐπορεύθη εἰς χώραν μακράν, λαβεῖν ἑαυτῷ βασι-
λείαν καὶ ὑποστρέψαι. 13 καλέσας δὲ δέκα δούλους ἑαυτοῦ ἔδωκεν
αὐτοῖς δέκα μνᾶς καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς· πραγματεύσασθε ἕως ἔρχομαι.
14 οἱ δὲ πολῖται αὐτοῦ ἐμίσουν αὐτόν καὶ ἀπέστειλαν πρεσβείαν ὀπίσω
αὐτοῦ λέγοντες· οὐ θέλομεν τοῦτον βασιλεῦσαι ἐφ' ἡμᾶς. 15 καὶ ἐγέ-
νετο ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτὸν λαβόντα τὴν βασιλείαν, καὶ εἶπεν φωνη-
θῆναι αὐτῷ τοὺς δούλους τούτους οἷς ἔδωκεν τὸ ἀργύριον, ἵνα γνῷ
τίς τί διεπραγματεύσατο. 16 παρεγένετο δὲ ὁ πρῶτος λέγων· κύριε, ἡ

XIX, 2. καὶ ἦν] SinL, καὶ οὗτος ἦν *K f: *et iste erat.* — 4. προσ-δραμὼν] EFGHVП, προδραμὼν SUΛ.

μακράν *schwer verständlich; vgl. 15,13* aflaiþ in land fairra wisando· ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακράν. *Vielmehr ist* gaggida landis *Übertragung von* ἀπεδήμησεν *allein nach M 25,15. Vgl. Mc 12,1* aflaiþ aljaþ *für* ἀπεδήμησεν. — 15. atwandida sik aftra] *vgl.* ἐπ-αν-ελθεῖν; aftra *ist also nicht überschüssig.*

andbitun ina ei þahaidedi: iþ is und filu mais hropida: sunau Da-
weidis, armai mik! 40 gastandands þan Iesus haihait ina tiuhan
du sis. biþe neƕa was þan imma, frah ina 41 qiþands: ƕa þus
wileis ei taujau? iþ is qaþ: frauja, ei ussaiƕau. 42 jah Iesus qaþ
du imma: ussaiƕ, galaubeins þeina ganasida þuk. 43 jah suns us-
saƕ jah laistida ina awiliudonds guda. jah alla managei gasaiƕan-
dei gaf hazein guda.

XIX.

1 Jah inngaleiþands þairhlaiþ Iaireikon. 2 jah sai, guma namin
haitans Zakkaius, sah was fauramaþleis motarje jah was gabigs,
3 jah sokida gasaiƕan Iesu, ƕas wesi, jah ni mahta faura mana-
gein, unte wahstau leitils was. 4 jah biþragjands faur usstaig ana
smakkabagm, ei gaseƕi ina, unte is and þata munaida þairhgaggan.
5 jah biþe qam ana þamma stada, insaiƕands iup Iesus gasaƕ ina
jah qaþ du imma: Zakkaiu, sniumjands dalaþ atsteig: himma daga
auk in garda þeinamma skal ik wisan. 6 jah sniumjands atstaig
jah andnam ina faginonds. 7 jah gasaiƕandans allai birodidedun,
qiþandans þatei du frawaurhtis mans galaiþ [in gard] ussaljan.
8 standands þan Zakkaius qaþ du fraujin: sai, halbata aiginis mei-
nis, frauja, gadailja unledaim, jah jabai ƕis ƕa afholoda, fidurfalþ
fragilda. 9 qaþ þan du imma Iesus þatei himma daga naseins
þamma garda warþ, unte jah sa sunus Abrahamis ist; 10 qam auk
sunus mans sokjan jah nasjan þans fralusanans. 11 at gahausjan-
dam þan im þata, biaukands qaþ gajukon, bi þatei neƕa Iairusalem
was, jah þuhta im ei suns skulda wesi þiudangardi gudis gaswikunþ-
jan. 12 qaþ þan: manna sums godakunds gaggida landis framiman
sis þiudangardja jah gawandida sik. 13 athaitands þan taihun skal-
kans seinans atgaf im taihun dailos jah qaþ du im: kaupoþ, unte
ik qimau. 14 iþ baurgjans is fijaidedun ina jah insandidedun airu
afar imma qiþandans: ni wileima þana þiudanon ufar unsis. 15 jah
warþ, biþe atwandida sik aftra, andnimands þiudangardja jah hai-
hait wopjan du sis þans skalkans þaimei atgaf þata silubr, ei gakun-
naidedi ƕa ƕarjizuh gawaurhtedi. 16 qam þan sa frumista qiþands:

XIX, 8. gadailja] gadailjau CA, *mit nachträglich getilgtem* u.

XIX, 7. in gard] *in den Text geratene Glosse, die zur Erklärung der Ellipse*: du frawaurhtis mans *diente. Vgl.* fram þis fauramaþleis *L 8,49.* — 10. þans fralusanans] *persönl. wie J 15,19* swesans frijodedi · τὸ ἴδιον. *Vgl. auch T 1,15*: frawaurhtans nasjan · ἁμαρτωλοὺς σῶσαι. — 12. gaggida landis] *als Übersetzung von* ἐπορεύθη εἰς χώραν

μνᾶ cου προcειργάcατο δέκα μνᾶc. 17 καὶ εἶπεν αὐτῷ· εὖ, ἀγαθὲ δοῦλε,
ὅτι ἐν ἐλαχίcτῳ πιcτὸc ἐγένου, ἴcθι ἐξουcίαν ἔχων ἐπάνω δέκα πόλεων.
18 καὶ ἦλθεν ὁ δεύτεροc λέγων· κύριε, ἡ μνᾶ cου ἐποίηcεν πέντε μνᾶc.
19 εἶπεν δὲ καὶ τούτῳ· καὶ cὺ γίνου ἐπάνω πέντε πόλεων. 20 καὶ
ἕτεροc ἦλθεν λέγων· κύριε, ἰδοὺ ἡ μνᾶ cου, ἣν εἶχον ἀποκειμένην ἐν
coυδαρίῳ· 21 ἐφοβούμην γάρ cε, ὅτι ἄνθρωποc αὐcτηρὸc εἶ, αἴρειc ὃ
οὐκ ἔθηκαc καὶ θερίζειc ὅτι οὐκ ἔcπειραc. 22 λέγει δὲ αὐτῷ· ἐκ τοῦ
cτόματόc cου κρινῶ cε, πονηρὲ δοῦλε· ᾔδειc ὅτι ἐγὼ ἄνθρωποc αὐcτη-
ρόc εἰμι, αἴρων ὃ οὐκ ἔθηκα καὶ θερίζων ὃ οὐκ ἔcπειρα· 23 καὶ διατί
οὐκ ἔδωκάc μου τὸ ἀργύριον ἐπὶ τράπεζαν; καὶ ἐγὼ ἐλθὼν cὺν τόκῳ
ἂν ἔπραξα αὐτό. 24 καὶ τοῖc παρεcτῶcιν εἶπεν· ἄρατε ἀπ' αὐτοῦ τὴν
μνᾶν καὶ δότε τῷ τὰc δέκα μνᾶc ἔχοντι. 25 καὶ εἶπον αὐτῷ· κύριε,
ἔχει δέκα μνᾶc. 26 λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι παντὶ τῷ ἔχοντι δοθήcεται, ἀπὸ
δὲ τοῦ μὴ ἔχοντοc καὶ ὃ ἔχει ἀρθήcεται ἀπ' αὐτοῦ. 27 πλὴν τοὺc
ἐχθρούc μου ἐκείνουc τοὺc μὴ θελήcαντάc με βαcιλεῦcαι ἐπ' αὐτοὺc
ἀγάγετε ὧδε καὶ καταcφάξατε ἔμπροcθέν μου. 28 καὶ εἰπὼν ταῦτα
ἐπορεύετο ἔμπροcθεν, ἀναβαίνων εἰc Ἱεροcόλυμα. 29 καὶ ἐγένετο ὡc
ἤγγιcεν εἰc Βηθcφαγὴ καὶ Βηθανίαν πρὸc τὸ ὄροc τὸ καλούμενον ἐλαιών,
ἀπέcτειλεν δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ 30 εἰπών· ὑπάγετε εἰc τὴν κατ-
έναντι κώμην, ἐν ᾗ εἰcπορευόμενοι εὑρήcετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν
οὐδεὶc πώποτε ἀνθρώπων ἐκάθιcεν· λύcαντεc αὐτὸν ἀγάγετε. 31 καὶ
ἐάν τιc ὑμᾶc ἐρωτᾷ· διατί λύετε; οὕτωc ἐρεῖτε αὐτῷ ὅτι ὁ κύριοc
αὐτοῦ χρείαν ἔχει. 32 ἀπελθόντεc δὲ οἱ ἀπεcταλμένοι εὗρον καθὼc
εἶπεν αὐτοῖc. 33 λυόντων δὲ αὐτῶν τὸν πῶλον εἶπον οἱ κύριοι αὐτοῦ
πρὸc αὐτούc· τί λύετε τὸν πῶλον; 34 οἱ δὲ εἶπον· ὁ κύριοc αὐτοῦ
χρείαν ἔχει. 35 καὶ ἤγαγον αὐτὸν πρὸc τὸν Ἰηcοῦν καὶ ἐπιρίψαντεc
ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐπὶ τὸν πῶλον ἐπεβίβαcαν τὸν Ἰηcοῦν. 36 πορευο-
μένου δὲ αὐτοῦ ὑπεcτρώννυον τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ. 37 ἐγγί-
ζοντοc δὲ αὐτοῦ ἤδη πρὸc τῇ καταβάcει τοῦ ὄρουc τῶν ἐλαιῶν ἤρξαντο
ἅπαν τὸ πλῆθοc τῶν μαθητῶν χαίροντεc αἰνεῖν τὸν θεὸν φωνῇ μεγάλῃ
περὶ παcῶν ὧν εἶδον δυνάμεων, 38 λέγοντεc· εὐλογημένοc ὁ ἐρχό-

---

XIX, 22. λέγει δέ] E^{2}FHS^{2}VΠ, λέγει E*GS*UΛ. — κρινῶ] EHKMSΓΠ *iudicabo* ad, κρίνω B^{s}Λ *iudico* it pler. vg. — 23. μοῦ τὸ ἀργύριον] SinABL, τὸ ἀργύριόν μου *K it vg. — 29. Βηθcφαγή] *Schreibung des Typus* *K^{x} *vgl.* B^{s}UΓ, Βηθφαγή *K.

---

wo ἐγὼ ἐλθὼν *durch* ik qimands *übersetzt ist.* — 30. fulan asilaus] *vgl.* '*pullum asinae*' it pler. vg (*im Anschluß an M 21,2*: ὄνον δεδεμένην καὶ πῶλον). — 35. þana fulan[1]] *nach Mc 11,7*; *vgl.* e: *et adduxerunt pullum et* (D: καὶ ἀγαγόντεc τὸν πῶλον). — wastjos seinos] *Stellung nach V. 36*, *vgl.* it vg (D).

frauja, skatts þeins gawaurhta taihun skattans. 17 jah qaþ du
imma: waila, goda skalk, unte in leitilamma wast triggws, sijais
waldufni habands ufar taihun baurgim. 18 jah qam anþar qiþands:
frauja, skatts þeins gawaurhta fimf skattans. 19 qaþ þan jah du
þamma: jah þu sijais ufaro fimf baurgim. 20 jah sums qam qiþands:
frauja, sai, sa skatts þeins þanei habaida galagidana in fanin;
21 ohta mis auk þuk, unte manna hardus is. nimis þatei ni la-
gides jah sneiþis þatei ni saisost. 22 jah qaþ du imma: us munþa
þeinamma stoja þuk, unselja skalk jah lata. wisseis þatei ik manna
hardus im, nimands þatei ni lagida jah sneiþands þatei ni saiso;
23 jah duƕe ni atlagides þata silubr mein du skattjam? jah <ik>
qimands miþ wokra galausidedjau þata. 24 jah du þaim faurastan-
dandam qaþ: nimiþ af imma þana skatt jah gibiþ þamma þos tai-
hun dailos habandin. 25 jah qeþun du imma: frauja, habaiþ taihun
dailos. 26 qiþa allis izwis þatei ƕarjammeh habandane gibada, iþ
af þamma unhabandin jah þatei habaiþ afnimada af imma. 27 aþ-
þan sweþauh fijands meinans jainans, þaiei ni wildedun mik þiu-
danon ufar sis, briggiþ her jah usqimiþ faura mis. 28 jah qiþands
þata iddja fram, usgaggands in Iairusaulwma. 29 jah warþ, biþe
neƕa was Beþsfagein jah Beþanijin, at fairgunja þatei haitada
alewjo, insandida twans siponje seinaize 30 qiþands: gaggats in þo
wiþrawairþon haim, in þizaiei inngaggandans bigitats fulan asilaus
gabundanana, ana þammei ni ainshun aiw manne sat; andbindan-
dans ina attiuhiþ. 31 jah jabai ƕas inqis fraihnai: duƕe andbindiþ?
swa qiþaits du imma þatei frauja þis gairneiþ. 32 galeiþandans
þan þai insandidans bigetun, swaswe qaþ du im. 33 andbindandam
þan im < þana fulan > qeþun þai fraujans þis du im: duƕe and-
bindats þana fulan? 34 iþ eis qeþun: fraujin þaurfts þis ist.
35 jah attauhun þana fulan Iesua jah uswairpandans wastjos seinos
ana þana fulan ussatidedun Iesu. 36 gaggandin þan imma ufstra-
widedun wastjom seinaim ana wiga. 37 biþe þan is neƕa was, ju-
þan at ibdaljin þis fairgunjis alewabagme, dugunnun alakjo mana-
gei siponje faginondans hazjan guþ stibnai mikilai in allaizo þoze
seƕun mahte, 38 qiþandans: þiuþida sa qimanda þiudans in namin

---

XIX, 20. galagidana] *GL. Bernhardt,* galagida ina CA *Heyne.* — 22. wisseis] CA *für* wisses. — 29. at] *Bernhardt, vgl. Mc 11,1,* af CA. — 31. inqis] CA *für* igqis. — 37. þoze] CA *für* þozei.

XIX, 17. in leitilamma] *Positiv nach M 25,21:* ἐπὶ ὀλίγα; *vgl.* bcf vg: *in modico.* — 22. jah qaþ] jah *wie V. 17, vgl.* bcefil: *et dixit.* — jah lata] *Zusatz nach M 25,26.* — 23. ik qimands] *vgl. M 8,7,*

μενος βαcιλεὺc ἐν ὀνόματι κυρίου, εἰρήνη ἐν οὐρανῷ καὶ δόξα ἐν ὑψί-
cτοιc. 39 καί τινες τῶν Φαριcαίων ἀπὸ τοῦ ὄχλου εἶπον πρὸc αὐτόν·
διδάcκαλε, ἐπιτίμηcον τοῖc μαθηταῖc cου. 40 καὶ ἀποκριθεὶc εἶπεν
αὐτοῖc· λέγω ὑμῖν ὅτι ἐὰν οὗτοι cιωπήcωcιν, οἱ λίθοι κεκράξονται.
41 καὶ ὡc ἤγγιcεν, ἰδὼν τὴν πόλιν ἔκλαυcεν ἐπ' αὐτὴν λέγων 42 ὅτι
εἰ ἔγνωc καὶ cὺ καίγε ἐν τῇ ἡμέρᾳ cου ταύτῃ τὰ πρὸc εἰρήνην cου·
νῦν δὲ ἐκρύβη ἀπὸ ὀφθαλμῶν cου 43 ὅτι ἥξουcιν ἡμέραι ἐπὶ cέ, καὶ
περιβαλοῦcιν οἱ ἐχθροί cου χάρακά cοι καὶ περικυκλώcουcίν cε καὶ cυνέ-
ξουcίν cε πάντοθεν, 44 καὶ ἐδαφιοῦcίν cε καὶ τὰ τέκνα cου ἐν cοὶ καὶ
οὐκ ἀφήcουcιν ἐν cοὶ λίθον ἐπὶ λίθῳ, ἀνθ' ὧν οὐκ ἔγνωc τὸν καιρὸν
τῆc ἐπιcκοπῆc cου. 45 καὶ εἰcελθὼν εἰc τὸ ἱερὸν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺc
πωλοῦνταc ἐν αὐτῷ καὶ ἀγοράζονταc, 46 λέγων αὐτοῖc· γέγραπται ὅτι
ὁ οἶκόc μου οἶκοc προcευχῆc ἐcτιν· ὑμεῖc δὲ αὐτὸν ἐποιήcατε cπήλαιον
ληcτῶν. 47 καὶ ἦν διδάcκων τὸ καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ· οἱ δὲ ἀρχιε-
ρεῖc καὶ γραμματεῖc ἐζήτουν αὐτὸν ἀπολέcαι καὶ οἱ πρῶτοι τοῦ λαοῦ.
48 καὶ οὐχ εὕριcκον τί ποιήcωcιν· ὁ λαὸc γὰρ ἅπαc ἐξεκρέματο αὐτοῦ
ἀκούων.

XX.

1 Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων διδάcκοντοc αὐτοῦ τὸν
λαὸν ἐν τῷ ἱερῷ καὶ εὐαγγελιζομένου, ἐπέcτηcαν οἱ ἱερεῖc καὶ γραμμα-
τεῖc cὺν τοῖc πρεcβυτέροιc 2 καὶ εἶπον πρὸc αὐτὸν λέγοντεc· εἰπὲ
ἡμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουcίᾳ ταῦτα ποιεῖc, ἢ τίc ἐcτιν ὁ δούc cοι τὴν ἐξουcίαν
ταύτην; 3 ἀποκριθεὶc δὲ εἶπεν πρὸc αὐτούc· ἐρωτήcω ὑμᾶc κἀγὼ ἕνα
λόγον, καὶ εἴπατέ μοι· 4 τὸ βάπτιcμα Ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ ἦν ἢ ἐξ
ἀνθρώπων; 5 οἱ δὲ cυνελογίcαντο πρὸc ἑαυτοὺc λέγοντεc ὅτι ἐὰν
εἴπωμεν· ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ· διατί οὖν οὐκ ἐπιcτεύcατε αὐτῷ; 6 ἐὰν δὲ
εἴπωμεν· ἐξ ἀνθρώπων, πᾶc ὁ λαὸc καταλιθάcει ἡμᾶc· πεπειcμένοc γάρ
ἐcτιν Ἰωάννην προφήτην εἶναι. 7 καὶ ἀπεκρίθηcαν μὴ εἰδέναι πόθεν.
8 καὶ ὁ Ἰηcοῦc εἶπεν αὐτοῖc· οὐδὲ ἐγὼ ὑμῖν λέγω ἐν ποίᾳ ἐξουcίᾳ
ταῦτα ποιῶ. 9 ἤρξατο δὲ πρὸc τὸν λαὸν λέγειν τὴν παραβολὴν ταύ-
την· ἄνθρωποc ἐφύτευcεν ἀμπελῶνα καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖc καὶ
ἀπεδήμηcεν χρόνουc ἱκανούc. 10 καὶ ἐν καιρῷ ἀπέcτειλεν πρὸc τοὺc
γεωργοὺc δοῦλον, ἵνα ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνοc δῶcιν αὐτῷ· οἱ

XIX, 41. ἐπ' αὐτήν] HΠ it vg, ἐπ' αὐτῇ *K. — 46. ὅτι] ACDKMΠ fg[1.2]s vg (*nach Mc 11,17*), *fehlt* *K aceff[2]ilq. — 48. τί ποιήcωcιν] DUΓ*Δ it vg, τὸ τί π. *K. — αὐτοῦ ἀκούων] *K it vg, M αὐτοῦ ἀκούειν D ἀκούειν αὐτοῦ. — XX, 5. διατί οὖν] ACDKMQΠ aefg[1.2]q vg (*nach M 21,26 Mc 11,31*), διατί *K cff[2]il. — 8. ὑμῖν λέγω] U, λέγω ὑμῖν *K it vg.

Zusatz nach M 21,26 Mc 11,32; dadurch ward der Plural des Prädikats, der ohnehin möglich war, notwendig. Vgl. cfilq vg (D).

fraujins; gawairþi in himina jah wulþus in hauhistjam. 39 jah sumai Fareisaie us þizai managein qeþun du imma: laisari, sak þaim siponjam þeinaim. 40 jah andhafjands qaþ du im: qiþa izwis þatei jabai þai slawand, stainos hropjand. 41 jah sunsei neƕa was, gasaiƕands þo baurg gaigrot bi þo, qiþands: 42 þatei iþ wissedeis jah þu in þamma daga þeinamma þo du gawairþja þeinamma! iþ nu gafulgin ist faura augam þeinaim, 43 þatei qimand dagos ana þus, jah bigraband fijands þeinai grabai þuk jah bistandand þuk jah biwaibjand þuk allaþro. 44 jah airþai þuk gaïbnjand jah barna þeina in þus jah ni letand in þus stain ana staina, in þizei ni ufkunþes þata mel niuhseinais þeinaizos. 45 jah galeiþands in alh dugann uswairpan þans frabugjandans in izai jah bugjandans, 46 qiþands du im: gameliþ ist þatei gards meins gards bido ist; iþ jus ina gatawideduþ du filegrja þiube. 47 jah was laisjands daga ƕammeh in þizai alh: iþ þai auhmistans gudjans jah bokarjos sokidedun ina usqistjan jah þai frumistans manageins. 48 jah ni bigetun ƕa gatawidedeina; managei auk alakjo habaida du hausjan imma.

XX.

1 Jah warþ in sumamma dage jainaize at laisjandin imma þo managein in alh jah wailamerjandin, atstoþun þai gudjans jah bokarjos miþ þaim sinistam 2 jah qeþun du imma qiþandans: qiþ unsis, in ƕamma waldufnje þata taujis, aiþþau ƕas ist saei gaf þus þata waldufni? 3 andhafjands þan qaþ du im: fraihna izwis jah ik ainis waurdis jah qiþiþ mis: 4 daupeins Iohannis uzuh himina was þau uzuh mannam? 5 iþ eis þahtedun miþ sis misso qiþandans þatei jabai qiþam: us himina, qiþiþ: aþþan duƕe ni galaubideduþ imma? 6 iþ jabai qiþam: us mannam, alla so managei stainam afwairpiþ unsis; triggwaba galaubjand auk allai Iohannen praufetu wisan. 7 jah andhofun ei ni wissedeina ƕaþro. 8 jah Iesus qaþ im: ni ik izwis qiþa, in ƕamma waldufnje þata tauja. 9 dugann þan du managein qiþan þo gajukon: manna ussatida weinagard, jah anafalh ina waurstwjam jah aflaiþ jera ganoha. 10 jah in mela insandida du þaim aurtjam skalk, ei akranis þis weinagardis gebeina imma. iþ þai aurtjans usbliggwandans ina

---

XIX, 46. filegrja] CA *für* filigrja, *vgl. Mc 11,17.* — XX, 10. gebena] CA *für* gebeina; *bei* e[2] *scheint ein* i *übergeschrieben zu sein.*

XIX, 42. in þamma daga] *ohne* καίγε *wie* efqs (D). — 48. du hausjan] *idiomatische Wiedergabe des Partizips, vgl. L 18,35 Mc 10,46, wahrscheinlich auch M 27,49*; imma *mußte bei der Infinitiv-Konstruktion nachgestellt werden. Vgl. auch* D: ἀκούειν αὐτοῦ. — XX, 6. allai]

δὲ γεωργοὶ δείραντες αὐτὸν ἐξαπέστειλαν κενόν. 11 καὶ προσέθετο
πέμψαι ἕτερον δοῦλον· οἱ δὲ κἀκεῖνον δείραντες καὶ ἀτιμάσαντες ἐξαπ-
έστειλαν κενόν. 12 καὶ προσέθετο πέμψαι τρίτον· οἱ δὲ καὶ τοῦτον
τραυματίσαντες ἐξέβαλον. 13 εἶπεν δὲ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος· τί
ποιήσω; πέμψω τὸν υἱόν μου τὸν ἀγαπητόν· ἴσως τοῦτον ἰδόντες
ἐντραπήσονται. 14 ἰδόντες δὲ αὐτὸν οἱ γεωργοὶ διελογίζοντο πρὸς
ἑαυτοὺς λέγοντες· οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· ἀποκτείνωμεν αὐτόν, ἵνα
ἡμῶν γένηται ἡ κληρονομία. 15 καὶ ἐκβαλόντες αὐτὸν ἔξω τοῦ ἀμπε-
λῶνος ἀπέκτειναν. τί οὖν ποιήσει αὐτοῖς ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος;
16 ἐλεύσεται καὶ ἀπολέσει τοὺς γεωργοὺς τούτους καὶ δώσει τὸν ἀμπε-
λῶνα ἄλλοις. ἀκούσαντες δὲ εἶπον· μὴ γένοιτο. 17 ὁ δὲ ἐμβλέψας
αὐτοῖς εἶπεν· τί οὖν ἐστιν τὸ γεγραμμένον τοῦτο· λίθον ὃν ἀπεδοκί-
μασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας; 18 πᾶς ὁ
πεσὼν ἐπ' ἐκεῖνον τὸν λίθον συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικ-
μήσει αὐτόν. 19 καὶ ἐζήτησαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐπιβαλεῖν
ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ καὶ ἐφοβήθησαν τὸν λαόν· ἔγνω-
σαν γὰρ ὅτι πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν ταύτην εἶπεν. 20 καὶ παρα-
τηρήσαντες ἀπέστειλαν ἐγκαθέτους ὑποκρινομένους ἑαυτοὺς δικαίους
εἶναι, ἵνα ἐπιλάβωνται αὐτοῦ λόγου εἰς τὸ παραδοῦναι αὐτὸν τῇ ἀρχῇ
καὶ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἡγεμόνος. 21 καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν λέγοντες·
διδάσκαλε, οἴδαμεν ὅτι ὀρθῶς λέγεις καὶ διδάσκεις καὶ οὐ λαμβάνεις
πρόσωπον, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ διδάσκεις. 22 ἔξεστιν
ἡμῖν καίσαρι φόρον δοῦναι ἢ οὔ; 23 κατανοήσας δὲ αὐτῶν τὴν
πανουργίαν εἶπεν πρὸς αὐτούς· τί με πειράζετε; 24 ἐπιδείξατέ μοι
δηνάριον. τίνος ἔχει εἰκόνα καὶ ἐπιγραφήν; ἀποκριθέντες δὲ εἶπον·
καίσαρος. 25 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἀπόδοτε τοίνυν τὰ καίσαρος καίσαρι
καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ. 26 καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἐπιλαβέσθαι αὐτοῦ ῥήματος
ἐναντίον τοῦ λαοῦ καὶ θαυμάσαντες ἐπὶ τῇ ἀποκρίσει αὐτοῦ ἐσίγησαν.
27 προσελθόντες δέ τινες τῶν Σαδδουκαίων οἱ λέγοντες ἀνάστασιν μὴ
εἶναι, ἐπηρώτησαν αὐτὸν 28 λέγοντες· διδάσκαλε, Μωσῆς ἔγραψεν ἡμῖν,
ἐάν τινος ἀδελφὸς ἀποθάνῃ ἔχων γυναῖκα, καὶ οὗτος ἄτεκνος ἀποθάνῃ,

---

XX, 14. ἀποκτείνωμεν] ABKMQΠ it pler. vg, δεῦτε ἀποκτ. *K. — 19. οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ ἀρχιερεῖς] AB(C)KLMUΠ e (*vgl. Mc 11,18* *K), οἱ ἀρχ. καὶ οἱ γραμμ. *K it pler. vg. — τὸν λαόν] EHUΠ it vg, *fehlt* GSVΛ. — 27. οἱ λέγοντες] SinBCDL e: *qui dicunt resurrectionem non esse* (*nach Mc 12,18, vgl. M 22,23*), οἱ ἀντιλέγοντες *K a: *qui contradicunt resurrectionem non esse.*

---

ael (*entsprechend* D). — Iesus] *Zusatz nach M 22,18*: γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς.

insandidedun lausana. 11 jah anaaiauk sandjan anþarana skalk;
iþ eis jah jainana bliggwandans jah unswerandans insandidedun
lausana. 12 jah anaaiauk sandjan þridjan; iþ eis jah þana ga-
wondondans uswaurpun. 13 qaþ þan sa frauja þis weinagardis:
ƕa taujau? sandja sunu meinana þana liuban; aufto þana gasai-
ƕandans aistand. 14 gasaiƕandans þan ina þai aurtjans þahtedun
miþ sis misso qiþandans, sa ist sa arbinumja; afslaham ina, ei uns
wairþai þata arbi. 15 jah uswairpandans ina ut us þamma weina-
garda usqemun. ƕa nu taujai im frauja þis weinagardis? 16 qimiþ
jah usqisteiþ aurtjam þaim jah gibiþ þana weinagard anþaraim.
gahausjandans qeþun þan: nis-sijai. 17 iþ is insaiƕands du im qaþ:
aþþan ƕa ist þata gamelido: stains þammei uskusun timrjans, sah
warþ du haubida waihstins? 18 ƕazuh saei driusiþ ana þana stain,
gakrotuda; iþ ana þanei driusiþ, diswinþeiþ ina. 19 jah sokidedun
þai bokarjos jah auhumistans gudjans uslagjan ana ina handuns in
þizai ƕeilai jah ohtedun þo managein; froþun auk þatei du im þo
gajukon qaþ. 20 jah afleiþandans insandidedun ferjans, þans us
liutein taiknjandans sik garaihtans wisan, ei gafaifaheina is waurdei
jah atgebeina ina reikja jah waldufnja kindinis. 21 jah frehun ina
qiþandans: laisari, witum þatei raihtaba rodeis jah laiseis jah ni
andsaiƕis andwairþi, ak bi sunjai wig gudis laiseis: 22 skuldu ist
unsis kaisara gild giban þau niu? 23 bisaiƕands þan ize unselein
Iesus qaþ du im: ƕa mik fraisiþ? 24 ataugeiþ mis skatt: ƕis ha-
baiþ manleikan jah ufarmeli? andhafjandans þan qeþun: kaisaris.
25 iþ is qaþuh du im: us-nu-gibiþ þo kaisaris kaisara jah þo gudis
guda. 26 jah ni mahtedun gafahan is waurde in andwairþja mana-
geins jah sildaleikjandans andawaurde is gaþahaidedun. 27 du at-
gaggandans þan sumai Saddukaie, þaiei qiþand usstass ni wisan,
frehun ina 28 qiþandans: laisari, Moses gamelida uns, jabai ƕis
broþar gadauþnai aigands qen, jah sa unbarnahs gadauþnai, ei ni-

---

XX, 12. gawondondans] CA *für* gawundondans. — 18. gakrotuda] CA *für* gakrutoda, *vgl. EB. § 23 A.* — 20. waurdei] CA *für* waurde. — 26. andawaurde] CA *für* andawaurdi.

XX, 20. afleiþandans] *vgl. et cum recessissent* f(ff²)ilq, *et cum discessissent* a, *et cum redissent* c, *et secesserunt et* e, *et recedentes* d (*desgl. auch* D: ἀποχωρήσαντες). — waurdei] *zum Plural vgl.* d *verborum* e *verba* it pler. *sermones* (*desgl.* D: τῶν λόγων). *Jedoch beachte man auch V. 26, wo dem got. Plural* waurde *in den lat. Übersetzungen ein Singular entspricht. Hier wie dort ist der Plural echt gotisch.* — 23. unselein] *nach M 22,18*: τὴν πονηρίαν; *vgl. nequitiam*

ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα καὶ ἐξαναστήσῃ σπέρμα τῷ
ἀδελφῷ αὐτοῦ. 29 ἑπτὰ οὖν ἀδελφοὶ ἦσαν. καὶ ὁ πρῶτος λαβὼν
γυναῖκα ἀπέθανεν ἄτεκνος. 30 καὶ ἔλαβεν ὁ δεύτερος τὴν γυναῖκα, καὶ
οὗτος ἀπέθανεν ἄτεκνος. 31 καὶ ὁ τρίτος ἔλαβεν αὐτὴν ὡσαύτως,
ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἑπτά, καὶ οὐ κατέλιπον τέκνα καὶ ἀπέθανον.
32 ὕστερον πάντων ἀπέθανεν καὶ ἡ γυνή. 33 ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει
τίνος αὐτῶν γίνεται γυνή; οἱ γὰρ ἑπτὰ ἔσχον αὐτὴν γυναῖκα. 34 καὶ
ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου γαμοῦσιν
καὶ ἐκγαμίσκονται, 35 οἱ δὲ καταξιωθέντες τοῦ αἰῶνος ἐκείνου τυχεῖν
καὶ τῆς ἀναστάσεως τῆς ἐκ νεκρῶν οὔτε γαμοῦσιν οὔτε ἐκγαμίζονται.
36 οὔτε γὰρ ἀποθανεῖν ἔτι δύνανται, ἰσάγγελοι γάρ εἰσιν καὶ υἱοί εἰσιν
τοῦ θεοῦ, τῆς ἀναστάσεως υἱοὶ ὄντες. 37 ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροί, καὶ
Μωσῆς ἐμήνυσεν ἐπὶ τῆς βάτου, ὡς λέγει κύριον τὸν θεὸν Ἀβραὰμ καὶ
τὸν θεὸν Ἰσαὰκ καὶ τὸν θεὸν Ἰακώβ. 38 θεὸς δὲ οὐκ ἔστιν νεκρῶν
ἀλλὰ ζώντων. πάντες γὰρ αὐτῷ ζῶσιν. 39 ἀποκριθέντες δέ τινες τῶν
γραμματέων εἶπον· διδάσκαλε, καλῶς εἶπας. 40 οὐκέτι δὲ ἐτόλμων
ἐπερωτᾶν αὐτὸν οὐδέν. 41 εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς· πῶς λέγουσιν τὸν
Χριστὸν υἱὸν Δαυεὶδ εἶναι; 42 καὶ αὐτὸς Δαυεὶδ λέγει ἐν βίβλῳ ψαλ-
μῶν· εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου, 43 ἕως ἂν
θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. 44 Δαυεὶδ οὖν αὐτὸν
κύριον καλεῖ, καὶ πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστιν; 45 ἀκούοντος δὲ παντὸς τοῦ
λαοῦ εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· 46 προσέχετε ἀπὸ τῶν γραμματέων
τῶν θελόντων περιπατεῖν ἐν στολαῖς. . . . .

Εὐαγγέλιον κατὰ Μάρκον.

I.

1 Ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. 2 ὡς γέ-
γραπται ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ τῷ προφήτῃ· ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν
μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου.
3 φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας
ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. 4 ἐγένετο Ἰωάννης βαπτίζων ἐν τῇ ἐρήμῳ

XX, 28. ἐξαναστήσῃ] GSUVΠ, -σει EHΛ. — 32. ὕστερον] EHSΛ g[1] vg, ὕστερον δέ *K ff[2]lq. — 44. αὐτὸν κύριον] ABKLMQRUΠ f, κύριον αὐτόν *K aceff[2]ilq vg. — I, 2. ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ τῷ προφήτῃ] SinBDLΔ it vg (*nach M 3,3 L 3,4*), ἐν τοῖς προφήταις *K.

I, 3. staigos gudis unsaris] *nach Jesaias 40,3*: τὰς τρίβους τοῦ θεοῦ ἡμῶν. *Vgl.* '*dei nostri*' abcff[2]g[2].

mai broþar is þo qen jah urraisjai fraiw broþr seinamma. 29 sibun
nu broþrjus wesun, jah sa frumista nimands qen gadauþnoda un-
barnahs. 30 jah nam anþar þo qen, jah sa gaswalt unbarnahs.
31 jah þridja nam þo samaleiko; samaleiko þan jah þai sibun, jah
ni biliþun barne jah gaswultun. 32 Spedista allaize gadauþnoda
jah so qens. 33 in þizai usstassai nu, ƕarjis þize wairþiþ qens?
þai auk sibun aihtedun þo du qenai. 34 jah andhafjands qaþ du
im Iesus: þai sunjus þis aiwis liugand jah liuganda; 35 iþ þaiei
wairþai sind jainis aiwis niutan jah usstassais us dauþaim, ni liu-
gand ni liuganda; 36 nih allis gaswiltan þanaseiþs magun, ibnans
aggilum auk sind jah sunjus sind gudis, usstassais sunjus wisandans.
37 aþþan þatei urreisand dauþans, jah Moses bandwida ana aiƕa-
tundjai, swe qiþiþ: saƕ fraujan guþ Abrahamis jah guþ Isakis jah
guþ Iakobis. 38 aþþan guþ nist dauþaize, ak qiwaize; allai auk
imma liband. 39 andhafjandans þan sumai þize bokarje qeþun: lai-
sari, waila qast. 40 niþ-þan þanaseiþs gadaurstedun fraihnan ina
ni waihtais. 41 qaþ þan du im: ƕaiwa qiþand Xristu sunu Da-
weidis wisan? 42 jah silba Daweid qiþiþ in bokom psalmo: qaþ
frauja du fraujin meinamma: sit af taihswon meinai, 43 unte ik
galagja fijands þeinans fotubaurd fotiwe þeinaize. 44 Daweid ina
fraujan haitiþ, jah ƕaiwa sunus imma ist? 45 at gahausjandein
þan allai managein qaþ du siponjam seinaim: 46 atsaiƕiþ faura
bokarjam þaim wiljandam gaggan in ƕeitaim .....

Aiwaggeljo þairh Marku anastodeiþ.

I.

1 Anastodeins aiwaggeljons Iesuis Xristaus sunaus gudis. 2 swe
gameliþ ist in Esaïin praufetau: sai, ik insandja aggilu meinana
faura þus, saei gamanweiþ wig þeinana faura þus. 3 Stibna wop-
jandins in auþidai: manweiþ wig fraujins, raihtos waurkeiþ staigos
gudis unsaris. 4 was Iohannes daupjands in auþidai jah merjands

---

XX, 37. bandwida] banwida CA.

XX, 32. spedista] *vgl. Mc 12,22*: spedumista · ἐσχάτη. *Desgl. novissima* it vg. — 37. saƕ] *Zusatz, der wohl auf Exodus 3,2 zurückgeht, vgl.* cfff²ilq: *sicut dixit, vidi in rubo.* — 44. Daweid] *ohne* οὖν *wie* adi (*desgl.* D). — 46. ƕeitaim] *Zusatz, vgl. Mc 16,5.*

Überschrift: Vgl. 'incipit evangelium secundum Marcum.'

καὶ κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.
5 καὶ ἐξεπορεύοντο πρὸς αὐτὸν πᾶσα ἡ Ἰουδαία χώρα καὶ οἱ Ἱεροσολυμῖται, καὶ ἐβαπτίζοντο πάντες ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.
6 ἦν δὲ Ἰωάννης ἐνδεδυμένος τρίχας καμήλου καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ καὶ ἐσθίων ἀκρίδας καὶ μέλι ἄγριον.
7 καὶ ἐκήρυσσεν λέγων· ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου ὀπίσω μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ.
8 ἐγὼ μὲν ἐβάπτισα ὑμᾶς ἐν ὕδατι, αὐτὸς δὲ βαπτίσει ὑμᾶς ἐν πνεύματι ἁγίῳ.
9 καὶ ἐγένετο ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἦλθεν Ἰησοῦς ἀπὸ Ναζαρὲθ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ Ἰωάννου εἰς τὸν Ἰορδάνην.
10 καὶ εὐθέως ἀναβαίνων ἐκ τοῦ ὕδατος εἶδεν σχιζομένους τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὸ πνεῦμα ὡς περιστερὰν καταβαῖνον ἐπ' αὐτόν.
11 καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῶν οὐρανῶν· σὺ εἶ ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα.
12 καὶ εὐθὺς τὸ πνεῦμα αὐτὸν ἐκβάλλει εἰς τὴν ἔρημον.
13 καὶ ἦν ἐν τῇ ἐρήμῳ ἡμέρας τεσσαράκοντα πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ σατανᾶ, καὶ ἦν μετὰ τῶν θηρίων, καὶ ἄγγελοι διηκόνουν αὐτῷ.
14 μετὰ δὲ τὸ παραδοθῆναι Ἰωάννην ἦλθεν Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ,
15 λέγων ὅτι πεπλήρωται ὁ καιρὸς καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ· μετανοεῖτε καὶ πιστεύετε ἐν τῷ εὐαγγελίῳ.
16 καὶ παράγων παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας εἶδεν Σίμωνα καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, τοῦ Σίμωνος, βάλλοντας ἀμφίβληστρον ἐν τῇ θαλάσσῃ· ἦσαν γὰρ ἁλιεῖς.
17 καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς γενέσθαι ἁλιεῖς ἀνθρώπων.
18 καὶ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα αὐτῶν ἠκολούθησαν αὐτῷ.
19 καὶ προβὰς ἐκεῖθεν ὀλίγον εἶδεν Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ αὐτοὺς ἐν τῷ πλοίῳ καταρτίζοντας τὰ δίκτυα,
20 καὶ εὐθέως ἐκάλεσεν αὐτούς. καὶ ἀφέντες τὸν πατέρα αὐτῶν Ζεβεδαῖον ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ τῶν μισθωτῶν ἀπῆλθον ὀπίσω αὐτοῦ.
21 καὶ εἰσπορεύονται εἰς Καπερναούμ· καὶ εὐθέως τοῖς σάββασιν εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγωγὴν ἐδίδασκεν.
22 καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ· ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς.
23 καὶ ἦν ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ,

---

I, 5. ἐξεπορεύοντο] EFHSV, ἐξεπορεύετο GsupplUΠ. — 10. ἐκ] Sin BDL, ἀπό *K, *de* it vg. — 13. καὶ ἦν] SinABDL it vg, καὶ ἦν ἐκεῖ *K. — 16. καὶ παράγων] SinBDL it vg, περιπατῶν δέ *K (*nach M 4,18*). — βάλλοντας] E²MΓΠ² (*nach M 4,18*), ἀμφιβάλλοντας *K.

Änderung nach M 3,16 L 3,21; *vgl.* it vg: '*apertos*' *und* '*aperiri*' (D: ἠνυγμένους). — 11. qam] *für* ἐγένετο, *vgl. J 6,19 Mc 4,17 9,33. t 1,17. Desgl.* a: *venit vox,* f: *vox venit* (*nach* got). — 13. was in þizai auþidai] ἐκεῖ *fehlt auch in* it vg (D). — 21. ins] *Zusatz nach V. 22, vgl.* it pler. vg (D).

daupein idreigos du aflageinai frawaurhte. 5 jah usiddjedun du
imma all Iudaialand jah Iairusaulwmeis, jah daupidai wesun allai
in Iaurdane aƕai fram imma, andhaitandans frawaurhtim seinaim.
6 wasuþ-þan Iohannes gawasiþs taglam ulbandaus jah gairda filleina
bi hup seinana jah matida þramsteins jah miliþ haiþiwisk. 7 jah
merida qiþands: qimiþ swinþoza mis sa afar mis, þizei ik ni im
wairþs anahneiwands andbindan skaudaraip skohe is. 8 aþþan ik
daupja izwis in watin, iþ is daupeiþ izwis in ahmin weihamma.
9 jah warþ in jainaim dagam, qam Iesus fram Nazaraiþ Galeilaias
jah daupiþs was fram Iohanne in Iaurdane. 10 jah suns usgag-
gands us þamma watin gasaƕ usluknans himinans jah ahman swe
ahak atgaggandan ana ina. 11 jah stibna qam us himinam: þu is
sunus meins sa liuba, in þuzei waila galeikaida. 12 jah suns sai,
ahma ina ustauh in auþida. 13 jah was in þizai auþidai dage fid-
wor tiguns fraisans fram Satanin, jah was miþ diuzam, jah aggileis
andbahtidedun imma. 14 iþ afar þatei atgibans warþ Iohannes,
qam Iesus in Galeilaia merjands aiwaggeljon þiudangardjos gudis,
15 qiþands þatei usfullnoda þata mel jah atneƕida sik þiudangardi
gudis: idreigoþ jah galaubeiþ in aiwaggeljon. 16 jah ƕarbonds faur
marein Galeilaias gasaƕ Seimonu jah Andraian broþar is, þis Sei-
monis, wairpandans nati in marein; wesun auk fiskjans. 17 jah qaþ
im Iesus: hirjats afar mis, jah gatauja igqis wairþan nutans manne.
18 jah suns afletandans þo natja seina laistidedun afar imma.
19 jah jainþro inngaggands framis leitil gasaƕ Iakobu þana Zai-
baidaiaus jah Iohanne broþar is, jah þans in skipa manwjandans
natja. 20 jah suns haihait ins. jah afletandans attan seinana Zai-
baidaiu in þamma skipa miþ asnjam, galiþun afar imma. 21 jah
galiþun in Kafarnaum, jah suns sabbato daga galeiþands in swna-
gogen laisida ins. 22 jah usfilmans waurþun ana þizai laiseinai is;
unte was laisjands ins swe waldufni habands jah ni swaswe þai
bokarjos. 23 jah was in þizai swnagogen ize manna in unhrain-

---

I, 6. haiþiwisk] *Randglosse*: wilþi. *Vgl. R 11,17.24.* — 10. usluknans] CA, *vgl. R. Trautmann ZZ. 37,253 ff.*, uslukanans *Bernhardt.* — 11. in þuzei waila galeikaida] *Randglosse*: þukei wilda. — 12. suns sai] CA, sunsaiw *Löbe.* — 19. leitil] *GL.*, leitilata *Uppström*, leita CA.

I, 6. jah matida] *vgl. et edebat locustas* ad. — 7. sa afar mis] *wohl nach den Parallelstellen* ὁ ὀπίcω μου ἐρχόμενοc *M 3,11 J 1,15.27.* — 8. daupja] *Präsens nach M 3,11 L 3,16 J 1,26. Vgl.* bcfg[1]l: *baptizo vos* (D: ὑμᾶc βαπτίζω). — 10. usluknans] *für* cχιζομένουc:

καὶ ἀνέκραξεν 24 λέγων· ἔα, τί ἡμῖν καὶ ϲοί, Ἰηϲοῦ Ναζαρηνέ; ἦλθεϲ
ἀπολέϲαι ἡμᾶϲ· οἶδά ϲε τίϲ εἶ, ὁ ἅγιοϲ τοῦ θεοῦ. 25 καὶ ἐπετίμηϲεν
αὐτῷ ὁ Ἰηϲοῦϲ λέγων· φιμώθητι καὶ ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ. 26 καὶ ϲπαράξαν
αὐτὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον καὶ κράξαν φωνῇ μεγάλῃ ἐξῆλθεν ἐξ
αὐτοῦ. 27 καὶ ἐθαμβήθηϲαν πάντεϲ ὥϲτε ϲυζητεῖν πρὸϲ ἑαυτοὺϲ
λέγονταϲ· τί ἐϲτιν τοῦτο; τίϲ ἡ διδαχὴ ἡ καινὴ αὕτη, ὅτι κατ' ἐξουϲίαν
καὶ τοῖϲ πνεύμαϲιν τοῖϲ ἀκαθάρτοιϲ ἐπιτάϲϲει, καὶ ὑπακούουϲιν αὐτῷ;
28 ἐξῆλθεν δὲ ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εὐθὺϲ εἰϲ ὅλην τὴν περίχωρον τῆϲ Γαλι-
λαίαϲ. 29 καὶ εὐθέωϲ ἐκ τῆϲ ϲυναγωγῆϲ ἐξελθόντεϲ ἦλθον εἰϲ τὴν
οἰκίαν Cίμωνοϲ καὶ Ἀνδρέου μετὰ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου. 30 ἡ δὲ
πενθερὰ Cίμωνοϲ κατέκειτο πυρέϲϲουϲα, καὶ εὐθέωϲ λέγουϲιν αὐτῷ περὶ
αὐτῆϲ. 31 καὶ προϲελθὼν ἤγειρεν αὐτὴν κρατήϲαϲ τῆϲ χειρὸϲ αὐτῆϲ·
καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετὸϲ εὐθέωϲ, καὶ διηκόνει αὐτοῖϲ. 32 ὀψίαϲ
δὲ γενομένηϲ, ὅτε ἔδυ ὁ ἥλιοϲ, ἔφερον πρὸϲ αὐτὸν πάνταϲ τοὺϲ κακῶϲ
ἔχονταϲ καὶ τοὺϲ δαιμονιζομένουϲ. 33 καὶ ἡ πόλιϲ ὅλη ἐπιϲυνηγμένη
ἦν πρὸϲ τὴν θύραν. 34 καὶ ἐθεράπευϲεν πολλοὺϲ κακῶϲ ἔχονταϲ ποι-
κίλαιϲ νόϲοιϲ καὶ δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλεν καὶ οὐκ ἤφιεν λαλεῖν τὰ
δαιμόνια, ὅτι ᾔδειϲαν αὐτόν. 35 καὶ πρωῒ ἔννυχον λίαν ἀναϲτὰϲ ἐξῆλθεν
καὶ ἀπῆλθεν εἰϲ ἔρημον τόπον καὶ ἐκεῖ προϲηύχετο. 36 καὶ κατεδίωξαν
αὐτὸν ὁ Cίμων καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ. 37 καὶ εὑρόντεϲ αὐτὸν λέγουϲιν
αὐτῷ ὅτι πάντεϲ ϲε ζητοῦϲιν. 38 καὶ λέγει αὐτοῖϲ· ἄγωμεν εἰϲ τὰϲ
ἐχομέναϲ κωμοπόλειϲ, ἵνα καὶ ἐκεῖ κηρύξω· εἰϲ τοῦτο γὰρ ἐξελήλυθα.
39 καὶ ἦν κηρύϲϲων ἐν ταῖϲ ϲυναγωγαῖϲ αὐτῶν εἰϲ ὅλην τὴν Γαλιλαίαν
καὶ τὰ δαιμόνια ἐκβάλλων. 40 καὶ ἔρχεται πρὸϲ αὐτὸν λεπρόϲ, παρα-
καλῶν αὐτὸν καὶ γονυπετῶν αὐτὸν καὶ λέγων αὐτῷ, ὅτι ἐὰν θέλῃϲ,
δύναϲαί με καθαρίϲαι. 41 ὁ δὲ Ἰηϲοῦϲ ϲπλαγχνιϲθεὶϲ ἐκτείναϲ τὴν χεῖρα
ἥψατο αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτῷ· θέλω, καθαρίϲθητι. 42 καὶ εἰπόντοϲ
αὐτοῦ εὐθέωϲ ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ ἡ λέπρα καὶ ἐκαθαρίϲθη. 43 καὶ
ἐμβριμηϲάμενοϲ αὐτῷ εὐθέωϲ ἐξέβαλεν αὐτόν 44 καὶ λέγει αὐτῷ· ὅρα
μηδενὶ μηδὲν εἴπῃϲ, ἀλλὰ ὕπαγε ϲεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ καὶ προϲένεγκε
περὶ τοῦ καθαριϲμοῦ ϲου ἃ προϲέταξεν Μωϲῆϲ εἰϲ μαρτύριον αὐτοῖϲ.
45 ὁ δὲ ἐξελθὼν ἤρξατο κηρύϲϲειν πολλὰ καὶ διαφημίζειν τὸν λόγον,
ὥϲτε μηκέτι αὐτὸν δύναϲθαι φανερῶϲ εἰϲ πόλιν εἰϲελθεῖν, ἀλλ' ἔξω ἐν
ἐρήμοιϲ τόποιϲ ἦν· καὶ ἤρχοντο πρὸϲ αὐτὸν πανταχόθεν.

---

von haims *und* baurgs *vgl. L 8,1 Mc 6,56.* — qam] *vgl.* '*veni*' it vg (Δ). — 40. knussjands] *ohne* αὐτόν, *wie Mc 10,17.* — 41. seina] *Zusatz*; *vgl. extendens manum suam* a c e ff² g¹ q, *extendit m. s.* f g² vg (D). *Ohne Zusatz M 8,3 L 5,13.* — 42. Iesus] i̅s CA *wohl für* is *verschrieben*, *vgl.* αὐτοῦ. — þata þrutsfill aflaiþ af imma] *Stellung nach L 5,13* (*die gleiche Stellung in* C).

jamma ahmin jah ufhropida 24 qiþands: fralet, ƕa uns jah þus,
Iesu Nazorenai, qamt fraqistjan uns? kann þuk, ƕas þu is, sa
weiha gudis. 25 jah andbait ina Iesus qiþands: þahai jah usgagg
ut us þamma, ahma unhrainja. 26 jah tahida ina ahma sa unhrain-
ja jah hropjands stibnai mikilai usiddja us imma. 27 jah afslauþ-
nodedun allai sildaleikjandans, swaei sokidedun miþ sis misso
qiþandans: ƕa sijai þata? ƕo so laiseino so niujo, ei miþ wal-
dufnja jah ahmam þaim unhrainjam anabiudiþ jah ufhausjand
imma? 28 usiddja þan meriþa is suns and allans bisitands Galei-
laias. 29 jah suns us þizai swnagogen usgaggandans qemun in
garda Seimonis jah Andraiins miþ Iakobau jah Iohannen. 30 iþ
swaihro Seimonis lag in brinnon: jah suns qeþun imma bi ija.
31 jah duatgaggands urraisida þo undgreipands handu izos, jah
aflailot þo so brinno suns, jah andbahtida im. 32 andanahtja þan
waurþanamma, þan gasaggq sauil, berun du imma allans þans ubil
habandans jah unhulþons habandans. 33 jah so baurgs alla garun-
nana was at daura. 34 jah gahailida managans ubil habandans
missaleikaim sauhtim jah unhulþons managos uswarp jah ni fra-
lailot rodjan þos unhulþons, unte kunþedun ina. 35 jah air uhtwon
usstandands usiddja jah galaiþ ana auþjana staþ jah jainar baþ.
36 jah galaistans waurþun imma Seimon jah þai miþ imma. 37 jah
bigitandans ina qeþun du imma þatei allai þuk sokjand. 38 jah
qaþ du im: gaggam du þaim bisunjane haimom jah baurgim, ei jah
jainar merjau, unte duþe qam. 39 jah was merjands in swnagogim
ize and alla Galeilaian jah unhulþons uswairpands. 40 jah qam at
imma þrutsfill habands, bidjands ina jah kniwam knussjands jah
qiþands du imma þatei jabai wileis, magt mik gahrainjan. 41 iþ
Iesus infeinands, ufrakjands handu seina attaitok imma jah qaþ
imma: wiljau, wairþ hrains. 42 jah biþe qaþ þata Iesus, suns þata
þrutsfill aflaiþ af imma, jah hrains warþ. 43 jah gaƕotjands imma
suns ussandida ina 44 jah qaþ du imma: saiƕ ei mannhun ni
qiþais waiht; ak gagg þuk silban ataugjan gudjin jah atbair fram
gahraineinai þeinai þatei anabauþ Moses du weitwodiþai im. 45 iþ
is usgaggands dugann merjan filu jah usqiþan þata waurd, swaswe
is juþan ni mahta andaugjo in baurg galeiþan, ak uta ana auþjaim
stadim was; jah iddjedun du imma allaþro.

I, 38. haimom] haimon CA.

I, 24. Nazorenai *vgl. L 4,34.* — 25. unhrainja] *Zusatz nach Mc 5,8, vgl.* bce$ff^2g^{1.2}$q (D). — 27. sildaleikjandans] *Zusatz, wohl durch Kombination mit M 9,33.* — 38. haimom jah baurgim] *irrige Auflösung des Kompositums* κωμοπόλεις; *vgl. vicos et civitates* it vg (D). *Zur Verbindung*

II.

1 Καὶ εἰcῆλθεν πάλιν εἰc Καπερναοὺμ δι' ἡμερῶν καὶ ἠκούcθη ὅτι
εἰc οἶκόν ἐcτιν. 2 καὶ εὐθέωc cυνήχθηcαν πολλοί, ὥcτε μηκέτι χωρεῖν
μηδὲ τὰ πρὸc τὴν θύραν, καὶ ἐλάλει αὐτοῖc τὸν λόγον. 3 καὶ ἔρχονται
πρὸc αὐτὸν παραλυτικὸν φέροντεc αἰρόμενον ὑπὸ τεccάρων. 4 καὶ μὴ
δυνάμενοι προcεγγίcαι αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον, ἀπεcτέγαcαν τὴν cτέγην
ὅπου ἦν, καὶ ἐξορύξαντεc χαλῶcιν τὸν κράβαττον, ἐφ' ᾧ ὁ παραλυτικὸc
κατέκειτο. 5 ἰδὼν δὲ ὁ Ἰηcοῦc τὴν πίcτιν αὐτῶν λέγει τῷ παραλυτικῷ·
τέκνον, ἀφέωνταί cοι αἱ ἁμαρτίαι cου. 6 ἦcαν δέ τινεc τῶν γραμματέων
ἐκεῖ καθήμενοι καὶ διαλογιζόμενοι ἐν ταῖc καρδίαιc αὐτῶν· 7 τί οὗτοc
οὕτωc λαλεῖ βλαcφημίαc; τίc δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίαc εἰ μὴ εἷc ὁ θεόc;
8 καὶ εὐθέωc ἐπιγνοὺc ὁ Ἰηcοῦc τῷ πνεύματι αὐτοῦ ὅτι οὕτωc αὐτοὶ
διαλογίζονται ἐν ἑαυτοῖc, εἶπεν αὐτοῖc· τί ταῦτα διαλογίζεcθε ἐν ταῖc
καρδίαιc ὑμῶν; 9 τί ἐcτιν εὐκοπώτερον εἰπεῖν τῷ παραλυτικῷ· ἀφέων-
ταί cοι αἱ ἁμαρτίαι, ἢ εἰπεῖν· ἔγειρε καὶ ἆρον τὸν κράβαττόν cου καὶ
περιπάτει; 10 ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουcίαν ἔχει ὁ υἱὸc τοῦ ἀνθρώπου
ἐπὶ τῆc γῆc ἀφιέναι ἁμαρτίαc, λέγει τῷ παραλυτικῷ· 11 cοὶ λέγω,
ἔγειρε καὶ ἆρον τὸν κράβαττόν cου καὶ ὕπαγε εἰc τὸν οἶκόν cου.
12 καὶ ἠγέρθη εὐθέωc καὶ ἄραc τὸν κράβαττον ἐξῆλθεν ἐναντίον πάντων,
ὥcτε ἐξίcταcθαι πάνταc καὶ δοξάζειν τὸν θεόν, λέγονταc ὅτι οὐδέποτε
οὕτωc εἴδομεν. 13 καὶ ἐξῆλθεν πάλιν παρὰ τὴν θάλαccαν· καὶ πᾶc ὁ
ὄχλοc ἤρχετο πρὸc αὐτόν, καὶ ἐδίδαcκεν αὐτούc. 14 καὶ παράγων εἶδεν
Λευὶ τὸν τοῦ Ἀλφαίου καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον καὶ λέγει αὐτῷ·
ἀκολούθει μοι. καὶ ἀναcτὰc ἠκολούθηcεν αὐτῷ. 15 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ
κατακεῖcθαι αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, καὶ πολλοὶ τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοὶ
cυνανέκειντο τῷ Ἰηcοῦ καὶ τοῖc μαθηταῖc αὐτοῦ· ἦcαν γὰρ πολλοὶ καὶ
ἠκολούθηcαν αὐτῷ. 16 καὶ οἱ γραμματεῖc καὶ οἱ Φαριcαῖοι, ἰδόντεc
αὐτὸν ἐcθίοντα μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν, ἔλεγον τοῖc μαθη-
ταῖc αὐτοῦ· τί ὅτι μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐcθίει καὶ πίνει;
17 καὶ ἀκούcαc ὁ Ἰηcοῦc λέγει αὐτοῖc· οὐ χρείαν ἔχουcιν οἱ ἰcχύοντεc
ἰατροῦ ἀλλ' οἱ κακῶc ἔχοντεc· οὐκ ἦλθον καλέcαι δικαίουc, ἀλλὰ ἁμαρ-

---

II, 9. cοὶ αἱ ἁμαρτίαι] S, cου αἱ ἁμ. *K rell. — τὸν κράβαττόν cου] SinABCDKLMΠ* it vg (*vgl. V. 11*), cοῦ τὸν κραβ. *K. — 14. Λευὶ] ΑΚΓΔΠ vg, Λευίν *K ff[1]g[2]. — 17. ἁμαρτωλούc] SinABDKLΔΠ it pler. vg, ἁμ. εἰc μετάνοιαν *K (*aus L 5,32*).

---

tibi peccata tua (b: '*peccata tua*', *ohne* '*tibi*'). *Vgl. auch den griech. Text von L 5,23. Das vorausgehende* þus *kann dem Gen. oder dem Dat. des griech. Pronomens gleicherweise entsprechen, siehe EB. § 253 Anm.* — 10. qaþ] *vgl.* εἶπεν *L 5,24.* — 12. hauhidedun mikiljandans] *Verschmelzung mit dem Wortlaut der Parallelstellen M 9,8 und L 5,26, wo* mikilidedun *für* ἐδόξαcαν ἐδόξαζον *steht.*

II.

1 Jah galaiþ aftra in Kafarnaum afar dagans, jah gafrehun þatei in garda ist. 2 jah suns gaqemun managai, swaswe juþan ni gamostedun nih at daura, jah rodida im waurd. 3 jah qemun at imma usliþan bairandans, hafanana fram fidworim. 4 jah ni magandans neƕa qiman imma faura manageim, andhulidedun hrot þarei was Iesus jah usgrabandans insailidedun þata badi jah fralailotun ana þammei lag sa usliþa. 5 gasaiƕands þan Iesus galaubein ize qaþ du þamma usliþin: barnilo, afletanda þus frawaurhteis þeinos. 6 wesunuh þan sumai þize bokarje jainar sitandans jah þagkjandans sis in hairtam seinaim: 7 ƕa sa swa rodeiþ naiteinins? ƕas mag afletan frawaurhtins, niba ains guþ? 8 jah suns ufkunnands Iesus ahmin seinamma þatei swa þai mitodedun sis, qaþ du im: duƕe mitoþ þata in hairtam izwaraim? 9 ƕaþar ist azetizo du qiþan þamma usliþin: afletanda þus frawaurhteis þeinos, þau qiþan: urreis jah nim þata badi þeinata jah gagg? 10 aþþan ei witeiþ þatei waldufni habaiþ sunus mans ana airþai afletan frawaurhtins, qaþ du þamma usliþin: 11 þus qiþa: urreis nimuh þata badi þein jah gagg du garda þeinamma. 12 jah urrais suns jah ushafjands badi usiddja faura andwairþja allaize, swaswe usgeisnodedun allai jah hauhidedun mikiljandans guþ, qiþandans þatei aiw swa ni gaseƕun. 13 jah galaiþ aftra faur marein, jah all manageins iddjedun du imma, jah laisida ins. 14 jah ƕarbonds gasaƕ Laiwwi þana Alfaiaus sitandan at motai jah qaþ du imma: gagg afar mis. Jah usstandands iddja afar imma. 15 jah warþ, biþe is anakumbida in garda is, jah managai motarjos jah frawaurhtai miþanakumbidedun Iesua jah siponjam is; wesun auk managai jah iddjedun afar imma. 16 jah þai bokarjos jah Fareisaieis gasaiƕandans ina matjandan miþ þaim motarjam jah frawaurhtaim, qeþun du þaim siponjam is: ƕa ist þatei miþ motarjam jah frawaurhtaim matjiþ jah driggkiþ? 17 jah gahausjands Iesus qaþ du im: ni þaurbun swinþai lekeis, ak þai ubilaba habandans; ni qam laþon uswaurhtans, ak frawaurh-

---

II, 3. fidworim] fidworin CA. — 9. afletanda] afleþanda CA. — 12. gaseƕum] *GL.*, gaseƕu CA. — 13. jah all manageins iddjedun du imma] *am Rande von* CA *nachgetragen.* — 16. frawaurhtaim[2]] fraurhtaim CA.

II, 4. Iesus] *Zusatz aus einem Lektionar*; *vgl.* it (*außer* b) *und* DΔ. — ana þammei lag] *Stellung wie L 5,25.* — 5. afletanda] *vgl. das Präsens von* aceg[1]ff[1.2] vg (Δ). — 8. duƕe mitoþ] *Stellung des Verbums wie M 9,4.* — 9. þeinos] *Zusatz nach V. 5*; *desgl.* acfq:

τωλούς. 18 καὶ ἦςαν οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ Φαριςαῖοι νηςτεύοντες. καὶ ἔρχονται καὶ λέγουςιν αὐτῷ· διατί οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ τῶν Φαριςαίων νηςτεύουςιν, οἱ δὲ ςοὶ μαθηταὶ οὐ νηςτεύουςιν; 19 καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰηςοῦς· μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐςτιν νηςτεύειν; ὅςον χρόνον μεθ' ἑαυτῶν ἔχουςιν τὸν νυμφίον, οὐ δύνανται νηςτεύειν. 20 ἐλεύςονται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηςτεύςουςιν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. 21 οὐδεὶς ἐπίβλημα ῥάκκους ἀγνάφου ἐπιράπτει ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ· εἰ δὲ μή, αἴρει τὸ πλήρωμα ἀπ' αὐτοῦ τὸ καινὸν τοῦ παλαιοῦ, καὶ χεῖρον ςχίςμα γίνεται. 22 καὶ οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀςκοὺς παλαιούς· εἰ δὲ μή, ῥήςςει ὁ οἶνος ὁ νέος τοὺς ἀςκούς, καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται, καὶ οἱ ἀςκοὶ ἀπολοῦνται, ἀλλὰ οἶνον νέον εἰς ἀςκοὺς καινοὺς βλητέον. 23 καὶ ἐγένετο παραπορεύεςθαι αὐτὸν ἐν τοῖς ςάββαςιν διὰ τῶν ςπορίμων, καὶ ἤρξαντο οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὁδοποιεῖν τίλλοντες τοὺς ςτάχυας. 24 καὶ οἱ Φαριςαῖοι ἔλεγον αὐτῷ· ἴδε τί ποιοῦςιν τοῖς ςάββαςιν ὃ οὐκ ἔξεςτιν; 25 καὶ αὐτὸς ἔλεγεν αὐτοῖς· οὐδέποτε ἀνέγνωτε τί ἐποίηςεν Δαυείδ, ὅτε χρείαν ἔςχεν καὶ ἐπείναςεν, αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ; 26 πῶς εἰςῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ ἐπὶ Ἀβιάθαρ ἀρχιερέως καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέςεως ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἔξεςτιν φαγεῖν εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦςιν, καὶ ἔδωκεν καὶ τοῖς ςὺν αὐτῷ οὖςιν; 27 καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· τὸ ςάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ ςάββατον, 28 ὥςτε κύριός ἐςτιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ςαββάτου.

III.

1 Καὶ εἰςῆλθεν πάλιν εἰς τὴν ςυναγωγήν, καὶ ἦν ἐκεῖ ἄνθρωπος ἐξηραμμένην ἔχων τὴν χεῖρα. 2 καὶ παρετηροῦντο αὐτόν, εἰ τοῖς ςαββαςιν θεραπεύςει αὐτόν, ἵνα κατηγορήςωςιν αὐτοῦ. 3 καὶ λέγει τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ἐξηραμμένην ἔχοντι τὴν χεῖρα· ἔγειρε εἰς τὸ μέςον. 4 καὶ λέγει αὐτοῖς· ἔξεςτιν ἐν τοῖς ςάββαςιν ἀγαθοποιῆςαι ἢ κακοποιῆςαι,

---

II, 18. οἱ Φαριςαῖοι] SinABCDKMΠ bceff[2]g[2]iq vg, οἱ τῶν Φαρ. *K aff[1]g[1]l. — 20. νηςτεύςουςιν] *K, νηςτεύουςιν FUΠ. — ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ] SinABCDKLΔΠ* ff[2]ilq, ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις *K abc eff[1]g[1.2] vg. — 21. οὐδείς] S befiq vg (*vgl. M 9,16*), καὶ οὐδείς *K rell. — αἴρει] *K, ἀρεῖ H. — τὸ πλήρωμα ἀπ' αὐτοῦ] SinBL (ἀπ' αὐτοῦ τὸ πλήρωμα AKΔΠ* l), τὸ πλήρωμα αὐτοῦ *K (*vgl. M 9,16*). — 23. τοῖς ςάββαςιν] CLΔ it (*auch* d) vg (*nach M 12,1*), ἐν τοῖς ςαββ. *K. — 24. τοῖς ςάββαςιν] SinBCDKMΠ it vg, ἐν τοῖς ςαββ. *K. — III, 4. ἐν τοῖς ςάββαςιν] ADE, τοῖς ςάββ. *K it vg.

— III, 2. hailidedin sabbato] αὐτόν² *fehlt nach L 6,7* (*M 12,10*); *vgl.* it vg (D).

tans. 18 jah wesun siponjos Iohannis jah Fareisaieis fastandans;
jah atiddjedun jah qeþun du imma: duƕe siponjos Iohannes jah
Fareisaieis fastand, iþ þai þeinai siponjos ni fastand? 19 jah qaþ
im Iesus: ibai magun sunjus bruþfadis, und þatei miþ im ist bruþ-
faþs, fastan? swa lagga ƕeila swe miþ sis haband bruþfad, ni
magun fastan. 20 aþþan atgaggand dagos þan afnimada af im sa
bruþfaþs, jah þan fastand in jainamma daga. 21 ni manna plat
fanins niujis siujiþ ana snagan fairnjana; ibai afnimai fullon af
þamma sa niuja þamma fairnjin, jah wairsiza gataura wairþiþ.
22 ni manna giutiþ wein juggata in balgins fairnjans; ibai aufto
distairai wein þata niujo þans balgins, jah wein usgutniþ, jah þai
balgeis fraqistnand; ak wein juggata in balgins niujans giutand.
23 jah warþ þairhgaggan imma sabbato daga þairh atisk, jah du-
gunnun siponjos is skewjandans raupjan ahsa. 24 jah Fareisaieis
qeþun du imma: sai, ƕa taujand siponjos þeinai sabbatim þatei ni
skuld ist? 25 jah is qaþ du im: niu ussuggwuþ aiw ƕa gatawida
Daweid, þan þaurfta jah gredags was, is jah þai miþ imma?
26 ƕaiwa galaiþ in gard gudis uf Abiaþara gudjin jah hlaibans
faurlageinais matida, þanzei ni skuld ist matjan niba ainaim gud-
jam, jah gaf jah þaim miþ sis wisandam? 27 jah qaþ im: sabbato
in mans warþ gaskapans, ni manna in sabbato dagis; 28 swaei
frauja ist sa sunus mans jah þamma sabbato.

III.

1 Jah galaiþ aftra in swnagogen, jah was jainar manna ga-
þaursana habands handu. 2 jah witaidedun imma hailidediu sab-
bato daga, ei wrohidedeina ina. 3 jah qaþ du þamma mann þamma
gaþaursana habandin handu: urreis in midumai. 4 jah qaþ du im:
skuldu ist in sabbatim þiuþ taujan aiþþau unþiuþ taujan, saiwala

---

II, 18. Iohannes] CA, Iohannis *GL*.

II, 18. Fareisaieis[2]] *Nominativ wie* Far.[1] *Vgl. M 9,14 und* a ff[2] g[2]. — 19. sunjus bruþfadis] *vgl.* '*filii sponsi*' a c e f ff[1] g[2] i l q. *Siehe auch M 9,15 L 5,34.* — miþ im ist bruþfaþs] *Stellung nach M 9,15.* — 22. giutand] *3. Plur. nach M 9,17 L 5,38*; *vgl.* '*mittunt*' e f, *wo aber der Zusatz* '*et ambo* (*con*)*servantur*' *folgt.* — 23. skewjandans raupjan] *vgl. M 12,1*: τίλλειν. *Gleich dem got. Text* a f q: *iter facientes vellere.* — 24. siponjos þeinai] *Zusatz nach M 12,2*; *vgl.* it (*außer* e l) *und* DM. — 26. ainaim] *Zusatz nach L 6,4* (*M 12,4*); *vgl.* it pler. (D). — 27. in mans warþ gaskapans] *vgl. K 11,9*: οὐκ ἐκτίϲθη ἀνὴρ διὰ τὴν γυναῖκα.

ψυχὴν cῶcαι ἢ ἀποκτεῖναι; οἱ δὲ ἐcιώπων. 5 καὶ περιβλεψάμενος
αὐτοὺc μετ' ὀργῆc, cυλλυπούμενοc ἐπὶ τῇ πωρώcει τῆc καρδίαc αὐτῶν
λέγει τῷ ἀνθρώπῳ· ἔκτεινον τὴν χεῖρά cου. καὶ ἐξέτεινεν, καὶ ἀπεκατ-
εcτάθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ. 6 καὶ ἐξελθόντεc οἱ Φαριcαῖοι εὐθέωc μετὰ τῶν
Ἡρωδιανῶν cυμβούλιον ἐποίουν κατ' αὐτοῦ, ὅπωc αὐτὸν ἀπολέcωcιν.
7 καὶ ὁ Ἰηcοῦc ἀνεχώρηcεν μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸc τὴν θάλαc-
cαν, καὶ πολὺ πλῆθοc ἀπὸ τῆc Γαλιλαίαc ἠκολούθηcαν αὐτῷ· καὶ ἀπὸ
τῆc Ἰουδαίαc 8 καὶ ἀπὸ Ἱεροcολύμων καὶ ἀπὸ τῆc Ἰδουμαίαc καὶ πέραν
τοῦ Ἰορδάνου καὶ οἱ περὶ Τύρον καὶ Cιδῶνα, πλῆθοc πολύ, ἀκούcαντεc
ὅcα ἐποίει, ἦλθον πρὸc αὐτόν. 9 καὶ εἶπεν τοῖc μαθηταῖc αὐτοῦ ἵνα
πλοιάριον προcκαρτερῇ αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον, ἵνα μὴ θλίβωcιν αὐτόν.
10 πολλοὺc γὰρ ἐθεράπευcεν, ὥcτε ἐπιπίπτειν αὐτῷ ἵνα αὐτοῦ ἅψων-
ται· καὶ ὅcοι εἶχον μάcτιγαc 11 καὶ τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα, ὅταν
αὐτὸν ἐθεώρει, προcέπιπτεν αὐτῷ καὶ ἔκραζεν λέγοντα ὅτι cὺ εἶ ὁ
υἱὸc τοῦ θεοῦ. 12 καὶ πολλὰ ἐπετίμα αὐτοῖc ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν
ποιήcωcιν. 13 καὶ ἀναβαίνει εἰc τὸ ὄροc καὶ προcκαλεῖται οὓc ἤθελεν
αὐτόc, καὶ ἀπῆλθον πρὸc αὐτόν. 14 καὶ ἐποίηcεν δώδεκα ἵνα ὦcιν μετ'
αὐτοῦ καὶ ἵνα ἀποcτέλλῃ αὐτοὺc κηρύccειν 15 καὶ ἔχειν ἐξουcίαν θερα-
πεύειν τὰc νόcουc καὶ ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια. 16 καὶ ἐπέθηκεν τῷ
Cίμωνι ὄνομα Πέτρον· 17 καὶ Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου καὶ
Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰακώβου καὶ ἐπέθηκεν αὐτοῖc ὀνόματα
Βοανεργέc, ὅ ἐcτιν υἱοὶ βροντῆc· 18 καὶ Ἀνδρέαν καὶ Φίλιππον καὶ
Βαρθολομαῖον καὶ Ματθαῖον καὶ Θωμᾶν καὶ Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ἀλφαίου
καὶ Θαδδαῖον καὶ Cίμωνα τὸν Κανανίτην 19 καὶ Ἰούδαν Ἰcκαριώτην,
ὃc καὶ παρέδωκεν αὐτόν. καὶ ἔρχονται εἰc οἶκον· 20 καὶ cυνέρχεται
πάλιν ὁ ὄχλοc, ὥcτε μὴ δύναcθαι αὐτοὺc μήτε ἄρτον φαγεῖν. 21 καὶ
ἀκούcαντεc οἱ παρ' αὐτοῦ ἐξῆλθον κρατῆcαι αὐτόν· ἔλεγον γὰρ ὅτι
ἐξέcτη. 22 καὶ οἱ γραμματεῖc οἱ ἀπὸ Ἱεροcολύμων καταβάντεc ἔλεγον
ὅτι Βεελζεβοὺλ ἔχει, καὶ ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ
δαιμόνια. 23 καὶ προcκαλεcάμενοc αὐτοὺc ἐν παραβολαῖc ἔλεγεν αὐτοῖc·
πῶc δύναται cατανᾶc cατανᾶν ἐκβάλλειν; 24 καὶ ἐὰν βαcιλεία ἐφ'
ἑαυτὴν μεριcθῇ, οὐ δύναται cταθῆναι ἡ βαcιλεία ἐκείνη. 25 καὶ ἐὰν
οἰκία ἐφ' ἑαυτὴν μεριcθῇ, οὐ δύναται cταθῆναι ἡ οἰκία ἐκείνη. 26 καὶ
εἰ ὁ cατανᾶc ἀνέcτη ἐφ' ἑαυτὸν καὶ μεμέριcται, οὐ δύναται cταθῆναι,

---

III, 5. ἡ χεὶρ αὐτοῦ] SinABC*DKPΔΠ efff²g¹iq vg, ἡ χ. αὐτ. ὑγιὴc ὡc ἡ ἄλλη *K (*nach M 12,13*). — 7. ἠκολούθηcαν] EFHUV ff¹, ἠκολούθηcεν GSΠ fg¹·² vg. — 10. καὶ ὅcοι] A min 28 (f), ὅcοι *K. — 11. ἐθεώρει *K, -ουν G. — προcέπιπτεν] EHSUV, -τον FGΠ. — ἔκραζεν] EHSUV, -ζον FGΠ. — 20. μήτε] *K, μηδέ UΠ*.

nasjan aiþþau usqistjan? iþ eis þahaidedun. 5 jah ussaiƕands
ins miþ moda, gaurs in daubiþos hairtins ize qaþ du þamma mann:
ufrakei þo handu þeina! jah ufrakida, jah gastoþ aftra so handus
is. 6 jah gaggandans þan Fareisaieis sunsaiw miþ þaim Herodia-
num garuni gatawidedun bi ina, ei imma usqemeina. 7 jah Iesus
aflaiþ miþ siponjam seinaim du marein, jah filu manageins us Ga-
leilaia laistidedun afar imma, 8 jah us Iudaia jah us Iairusaulwmim
jah us Idumaia jah hindana Iaurdanaus; jah þai bi Twra jah Sei-
dona, manageins filu, gahausjandans ƕan filu is tawida, qemun at
imma. 9 jah qaþ þaim siponjam seinaim ei skip habaiþ wesi at
imma in þizos manageins, ei ni þraiheina ina. 10 managans auk
gahailida, swaswe drusun ana ina ei imma attaitokeina, jah swa
managai swe habaidedun wundufnjos 11 jah ahmans unhrainjans,
þaih þan ina gaseƕun, drusun du imma jah hropidedun qiþandans
þatei þu is sunus gudis. 12 jah filu andbait ins ei ina ni ga-
swikunþidedeina. 13 jah ustaig in fairguni jah athaihait þanzei
wilda is, jah galiþun du imma. 14 jah gawaurhta twalif du wisan
miþ sis, jah ei insandidedi ins merjan 15 jah haban waldufni du
hailjan sauhtins jah uswairpan unhulþons. 16 jah gasatida Sei-
mona namo Paitrus; 17 jah Iakobau þamma Zaibaidaiaus jah Io-
hanne broþr Iakobaus jah gasatida im namna Bauanairgais, þatei
ist: sunjus þeiƕons; 18 jah Andraian jah Filippu jah Barþaulau-
maiu jah Matþaiu jah Þoman jah Iakobu þana Alfaiaus jah Þaddaiu
jah Seimona þana Kananeiten 19 jah Iudan Iskarioten, saei jah
galewida ina. 20 jah atiddjedun in gard, jah gaïddja sik < aftra >
managei, swaswe ni mahtedun nih hlaif matjan. 21 jah hausjandans
fram imma bokarjos jah anþarai usiddjedun gahaban ina; qeþun
auk þatei usgaisiþs ist. 22 jah bokarjos þai af Iairusaulwmai qi-
mandans qeþun þatei Baiailzaibul habaiþ, jah þatei in þamma rei-
kistin unhulþono uswairpiþ þaim unhulþom. 23 jah athaitands ins
in gajukom qaþ du im: ƕaiwa mag Satanas Satanan uswairpan?
24 jah jabai þiudangardi wiþra sik gadailjada, ni mag standan so
þiudangardi jaina. 25 jah jabai gards wiþra sik gadailjada, ni mag
standan sa gards jains. 26 jah jabai Satana usstoþ ana sik silban

---

III, 7. Galeilaia] *Uppström*, Galeilaian CA. — 13. ustaig] CA *für* usstaig. — 17. sunjus] CA, *aus* sunjos *korrigiert*.

III, 16. Paitrus] *zum Nominativ vgl.* bcdf$ff^{1}g^{1}$il vg (Δ). — 21. jah hausjandans fram imma bokarjos jah anþarai] *Vgl. et cum audissent de eo scribae et ceteri* d$ff^{2}g^{1.2}$iq (D). *Das Partizipium* hausjandans *ist ein Überbleibsel der ursprünglichen Fassung.*

ἀλλὰ τέλοc ἔχει. 27 οὐδεὶc δύναται τὰ cκεύη τοῦ ἰcχυροῦ εἰcελθὼν εἰc
τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάcαι, ἐὰν μὴ πρῶτον τὸν ἰcχυρὸν δήcῃ, καὶ τότε
τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάcῃ. 28 ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι πάντα ἀφεθήcεται
τὰ ἁμαρτήματα τοῖc υἱοῖc τῶν ἀνθρώπων, καὶ βλαcφημίαι, ὅcαc ἂν
βλαcφημήcωcιν· 29 ὃc δ' ἂν βλαcφημήcῃ εἰc τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ
ἔχει ἄφεcιν εἰc τὸν αἰῶνα, ἀλλ' ἔνοχόc ἐcτιν αἰωνίου ἁμαρτήματοc.
30 ὅτι ἔλεγον· πνεῦμα ἀκάθαρτον ἔχει. 31 ἔρχονται οὖν ἡ μήτηρ
αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ ἔξω ἑcτῶτεc ἀπέcτειλαν πρὸc αὐτὸν
φωνοῦντεc αὐτόν. 32 καὶ ἐκάθητο περὶ αὐτὸν ὄχλοc, εἶπον δὲ αὐτῷ·
ἰδοὺ ἡ μήτηρ cου καὶ οἱ ἀδελφοί cου καὶ αἱ ἀδελφαί cου ἔξω ζητοῦcίν
cε. 33 καὶ ἀπεκρίθη αὐτοῖc λέγων· τίc ἐcτιν ἡ μήτηρ μου ἢ οἱ ἀδελ-
φοί μου; 34 καὶ περιβλεψάμενοc κύκλῳ τοὺc περὶ αὐτὸν καθημένουc
λέγει· ἴδε ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου. 35 ὃc γὰρ ἂν ποιήcῃ τὸ
θέλημα τοῦ θεοῦ, οὗτοc ἀδελφόc μου καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐcτίν.

IV.

1 Καὶ πάλιν ἤρξατο διδάcκειν παρὰ τὴν θάλαccαν. καὶ cυνήχθη
πρὸc αὐτὸν ὄχλοc πολύc, ὥcτε αὐτὸν ἐμβάντα εἰc τὸ πλοῖον καθῆcθαι
ἐν τῇ θαλάccῃ, καὶ πᾶc ὁ ὄχλοc πρὸc τὴν θάλαccαν ἐπὶ τῆc γῆc ἦν.
2 καὶ ἐδίδαcκεν αὐτοὺc ἐν παραβολαῖc πολλὰ καὶ ἔλεγεν αὐτοῖc ἐν τῇ
διδαχῇ αὐτοῦ· 3 ἀκούετε. ἰδοὺ ἐξῆλθεν ὁ cπείρων τοῦ cπεῖραι τὸν
cπόρον αὐτοῦ. 4 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ cπείρειν ὃ μὲν ἔπεcεν παρὰ τὴν
ὁδόν, καὶ ἦλθεν τὰ πετεινὰ καὶ κατέφαγεν αὐτό. 5 ἄλλο δὲ ἔπεcεν
ἐπὶ τὸ πετρῶδεc, ὅπου οὐκ εἶχεν γῆν πολλήν, καὶ εὐθέωc ἐξανέτειλεν
διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθοc γῆc· 6 ἡλίου δὲ ἀνατείλαντοc ἐκαυματίcθη καὶ
διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν ἐξηράνθη. 7 καὶ ἄλλο ἔπεcεν εἰc τὰc ἀκάνθαc,
καὶ ἀνέβηcαν αἱ ἄκανθαι καὶ cυνέπνιξαν αὐτό, καὶ καρπὸν οὐκ ἔδωκεν.
8 καὶ ἄλλο ἔπεcεν εἰc τὴν γῆν τὴν καλὴν καὶ ἐδίδου καρπὸν ἀναβαί-
νοντα καὶ αὐξάνοντα καὶ ἔφερεν ἐν τριάκοντα καὶ ἐν ἑξήκοντα καὶ ἐν
ἑκατόν. 9 καὶ ἔλεγεν· ὃc ἔχει ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω. 10 ὅτε δὲ ἐγέ-
νετο κατὰ μόναc, ἠρώτηcαν αὐτὸν οἱ περὶ αὐτὸν cὺν τοῖc δώδεκα τὴν
παραβολήν. 11 καὶ ἔλεγεν αὐτοῖc· ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὸ μυcτήριον
τῆc βαcιλείαc τοῦ θεοῦ, ἐκείνοιc δὲ τοῖc ἔξω ἐν παραβολαῖc τὰ πάντα
γίνεται, 12 ἵνα βλέποντεc βλέπωcιν καὶ μὴ ἴδωcιν, καὶ ἀκούοντεc

III, 29. ἁμαρτήματοc] SinBLΔ, ἁμαρτίαc C*D '*delicti*' *oder* '*peccati*' it (*außer* f) vg, κρίcεωc *K f (*vgl.* κρίματοc αἰωνίου *Heb. 6,2*). — 31. ἔρχονται οὖν] *K, καὶ ἔρχονται G it vg. — ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ] G it vg (*vgl. V. 32*), οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ *K. — 32. περὶ αὐτὸν ὄχλοc] Sin^{c}ABCKLMΔΠ bcdfff$^{1.2}$g$^{1.2}$q vg, ὄχλοc περὶ αὐτόν *K. — 33. ἢ] EFHSΠ ceff^{2}, καί GUV abg^{1}l. — IV, 3. τὸν cπόρον αὐτοῦ] F g^{2} (*vgl. L 8,5*). — 9. ὃc ἔχει] SinBC*DΔ it vg, ὁ ἔχων *K (*vgl. M 13,9 L 8,8*).

jah gadailiþs warþ, ni mag gastandan, ak andi habaiþ. 27 ni manna
mag kasa swinþis galeiþands in gard is wilwan, niba faurþis þana
swinþan gabindiþ; jah < þan > þana gard is diswilwai. 28 amen,
qiþa izwis, þatei allata afletada þata frawaurhte sunum manne, jah
naiteinos swa managos swaswe wajamerjand; 29 aþþan saei wa-
jamereiþ ahman weihana ni habaiþ fralet aiw, ak skula ist aiwei-
naizos frawaurhtais. 30 unte qeþun: ahman unhrainjana habaiþ.
31 jah qemun þan aiþei is jah broþrjus is jah uta standandona
insandidedun du imma, haitandona ina. 32 jah setun bi ina mana-
gei; qeþun þan du imma: sai, aiþei þeina jah broþrjus þeinai jah
swistrjus þeinos uta sokjand þuk. 33 jah andhof im qiþands: ƕo
ist so aiþei meina aiþþau þai broþrjus meinai? 34 jah bisaiƕands
bisunjane þans bi sik sitandans qaþ: sai, aiþei meina jah þai broþr-
jus meinai. 35 saei allis waurkeiþ wiljan gudis, sa jah broþar
meins jah swistar jah aiþei ist.

IV.

1 Jah aftra [Iesus] dugann laisjan at marein, jah galesun sik
du imma manageins filu, swaswe ina galeiþan<dan> in skip
gasitan in marein; jah alla so managei wiþra marein ana staþa was.
2 jah laisida ins in gajukom manag jah qaþ im in laiseinai seinai:
3 hauseiþ! sai, urrann sa saiands du saian fraiwa seinamma. 4 jah
warþ, miþþanei saiso, sum raihtis gadraus faur wig, jah qemun
fuglos jah fretun þata. 5 anþaruþ-þan gadraus ana steinahamma,
þarei ni habaida airþa managa, jah suns urrann, in þizei ni ha-
baida diupaizos airþos; 6 at sunnin þan urrinnandin ufbrann, jah
unte ni habaida waurtins, gaþaursnoda. 7 jah sum gadraus in
þaurnuns; jah ufarstigun þai þaurnjus jah afƕapidedun þata, jah
akran ni gaf. 8 jah sum gadraus in airþa goda jah gaf akran ur-
rinnando jah wahsjando, jah bar ain ·l· jah ain ·j· jah ain ·r· 9 jah
qaþ: saei habai ausona hausjandona, gahausjai. 10 iþ biþe warþ
sundro, frehun ina þai bi ina miþ þaim twalibim þizos gajukons.
11 jah qaþ im: izwis atgiban ist kunnan runa þiudangardjos gudis,
iþ jainaim þaim uta in gajukom allata wairþiþ, 12 ei saiƕandans

---

III, 27. þan] *Uppström, fehlt* CA. — IV, 1. galeiþandan] *Upp-ström*, galeiþan CA. — 11. gajukom] gajukon CA.

III, 31. jah qemun þan] *Verschmelzung der beiden Lesarten* καὶ ἔρχονται *und* ἔρχονται οὖν. — IV, 1. Iesus] *Zusatz am Anfang der Perikope aus einem Lektionar.* — 8. ain] *vgl.* '*unum*' abfg[1.2]iq vg (D). *Griech.* εν *gestattete doppelte Auffassung.*

ἀκούωσιν καὶ μὴ συνιῶσιν, μήποτε ἐπιστρέψωσιν καὶ ἀφεθῇ αὐτοῖς τὰ ἁμαρτήματα. 13 καὶ λέγει αὐτοῖς· οὐκ οἴδατε τὴν παραβολὴν ταύτην, καὶ πῶς πάσας τὰς παραβολὰς γνώσεσθε; 14 ὁ σπείρων τὸν λόγον σπείρει. 15 οὗτοι δέ εἰσιν οἱ παρὰ τὴν ὁδὸν ὅπου; σπείρεται ὁ λόγος, καὶ ὅταν ἀκούσωσιν, εὐθέως ἔρχεται ὁ σατανᾶς καὶ αἴρει τὸν λόγον τὸν ἐσπαρμένον ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν. 16 καὶ οὗτοί εἰσιν ὁμοίως οἱ ἐπὶ τὰ πετρώδη σπειρόμενοι, οἳ ὅταν ἀκούσωσιν τὸν λόγον, εὐθέως μετὰ χαρᾶς λαμβάνουσιν αὐτόν, 17 καὶ οὐκ ἔχουσιν ῥίζαν ἐν ἑαυτοῖς, ἀλλὰ πρόσκαιροί εἰσιν· εἶτα γενομένης θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον εὐθέως σκανδαλίζονται. 18 καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ εἰς τὰς ἀκάνθας σπειρόμενοι, οἱ τὸν λόγον ἀκούοντες, 19 καὶ αἱ μέριμναι τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου καὶ αἱ περὶ τὰ λοιπὰ ἐπιθυμίαι εἰσπορευόμεναι συμπνίγουσιν τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος γίνεται. 20 καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν σπαρέντες, οἵτινες ἀκούουσιν τὸν λόγον καὶ παραδέχονται καὶ καρποφοροῦσιν ἐν τριάκοντα καὶ ἐν ἑξήκοντα καὶ ἐν ἑκατόν. 21 καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· μήτι ὁ λύχνος ἔρχεται ἵνα ὑπὸ τὸν μόδιον τεθῇ ἢ ὑπὸ τὴν κλίνην; οὐχ ἵνα ἐπὶ τὴν λυχνίαν τεθῇ; 22 οὐ γάρ ἐστίν τι κρυπτὸν ὃ ἐὰν μὴ φανερωθῇ· οὐδὲ ἐγένετο ἀπόκρυφον, ἀλλ' ἵνα εἰς φανερὸν ἔλθῃ. 23 εἴ τις ἔχει ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω. 24 καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· βλέπετε τί ἀκούετε. ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, μετρηθήσεται ὑμῖν καὶ προστεθήσεται ὑμῖν τοῖς ἀκούουσιν. 25 ὃς γὰρ ἂν ἔχῃ, δοθήσεται αὐτῷ· καὶ ὃς οὐκ ἔχει, καὶ ὃ ἔχει, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. 26 καὶ ἔλεγεν· οὕτως ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ὡς ἐὰν ἄνθρωπος βάλῃ τὸν σπόρον ἐπὶ τῆς γῆς, 27 καὶ καθεύδῃ καὶ ἐγείρηται νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ ὁ σπόρος βλαστάνῃ καὶ μηκύνηται, ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός. 28 αὐτομάτη γὰρ ἡ γῆ καρποφορεῖ, πρῶτον χόρτον, εἶτα στάχυν, εἶτα πλήρη σῖτον ἐν τῷ στάχυϊ. 29 ὅταν δὲ παραδῷ ὁ καρπός, εὐθέως ἀποστέλλει τὸ δρέπανον, ὅτι παρέστηκεν ὁ θερισμός. 30 καὶ ἔλεγεν· τίνι ὁμοιώσωμεν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, ἢ ἐν ποίᾳ παραβολῇ παραβάλωμεν αὐτήν; 31 ὡς κόκκον σινάπεως, ὃς ὅταν σπαρῇ ἐπὶ τῆς γῆς, μικρότερος πάντων τῶν σπερμάτων ἐστὶν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, 32 καὶ ὅταν σπαρῇ, ἀναβαίνει καὶ γίνεται πάντων τῶν λαχάνων μείζων καὶ ποιεῖ κλάδους μεγάλους, ὥστε δύνασθαι ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνοῦν. 33 καὶ τοιαύταις παραβολαῖς πολλαῖς ἐλάλει

IV, 21. τεθῇ[2]] SinBCDLΔ it vg, ἐπιτεθῇ *K.

V. 18.20. — 19. libainais] *statt* αἰῶνος *nach L 8,14, vgl. victus, victi, vitae* it (D: βίου). þizos *vor* libainais *ist Rest der ursprünglichen Lesart.* — 20. ain] *siehe V. 8.* — 24. galaubjandam] *statt* ἀκούουσιν; *vielleicht in Erinnerung an M 21,22*: πιστεύοντες λήψεσθε. f *ist nach* got *korrigiert*: '*credentibus*'. — 33. managaim gajukom] *Stellung wie* ff[2]g[1.2]ilq vg (D).

saiƕaina jah ni gaumjaina, jah hausjandans hausjaina jah ni fraþ-
jaina, ibai ƕan gawandjaina sik jah afletaindau im frawaurhteis.
13 jah qaþ du im: ni wituþ þo gajukon, jah ƕaiwa allos þos ga-
jukons kunneiþ? 14 sa saijands waurd saijiþ. 15 aþþan þai wiþra
wig sind, þarei saiada þata waurd, jah þan gahausjand unkarjans,
suns qimiþ Satanas jah usnimiþ waurd þata insaiano in hairtam
ize. 16 jah < þai > sind samaleiko þai ana stainahamma saianans,
þaiei þan hausjand þata waurd, suns miþ fahedai nimand ita 17 jah
ni haband waurtins in sis, ak ƕeilaƕairbai sind; þaþroh, biþe
qimiþ aglo aiþþau wrakja in þis waurdis, suns gamarzjanda. 18 jah
þai sind þai in þaurnuns saianans, þai waurd hausjandans, 19 jah
saurgos þizos libainais jah afmarzeins gabeins jah þai bi þata an-
þar lustjus innatgaggandans afƕapjand þata waurd, jah akranalaus
wairþiþ. 20 jah þai sind þai ana airþai þizai godon saianans, þaiei
hausjand þata waurd jah andnimand jah akran bairand, ain ·l· jah ain
·j· jah ain ·r·. 21 jah qaþ du im: ibai lukarn qimiþ duþe ei uf melan
satjaidau aiþþau undar ligr? niu ei ana lukarnastaþan satjaidau?
22 nih allis ist ƕa fulginis þatei ni gabairhtjaidau: nih warþ ana-
laugn, ak ei swikunþ wairþai. 23 jabai ƕas habai ausona haus-
jandona, gahausjai. 24 jah qaþ du im: saiƕiþ, ƕa hauseiþ! in
þizaiei mitaþ mitiþ, mitada izwis jah biaukada izwis þaim galaub-
jandam. 25 unte þisƕammeh saei habaiþ gibada imma; jah saei
ni habaiþ jah þatei habaiþ afnimada imma. 26 jah qaþ: swa ist
þiudangardi gudis, swaswe jabai manna wairpiþ fraiwa ana airþa.
27 jah slepiþ jah urreisiþ naht jah daga, jah þata fraiw keiniþ jah
liudiþ swe ni wait is. 28 silbo auk airþa akran bairiþ: frumist
gras, þaþroh ahs, þaþroh fulliþ kaurnis in þamma ahsa. 29 þanuh
biþe atgibada akran, suns insandeiþ gilþa, unte atist asans. 30 jah
qaþ: ƕe galeikom þiudangardja gudis, aiþþau in ƕileikai gajukôn
gabairam þo? 31 swe kaurno sinapis, þatei þan saiada ana airþa,
minnist allaize fraiwe ist þize ana airþai; 32 jah þan saiada, ur-
rinniþ jah wairþiþ allaize grase maist jah gataujiþ astans mikilans,
swaswe magun uf skadau is fuglos himinis gabauan. 33 jah swa-
leikaim managaim gajukom rodida du im þata waurd, swaswe mahte-

---

IV, 12. ibai] *Bernhardt 1884*, nibai CA. *Vgl. EB. § 362,5 und § 368.* — 28. fulliþ] (*vgl. Gen. Pl.* fulliþe· νουμηνίας *C 2,16 und ae. winterfylleð· hiemiplenium, Beda*), fullein *Maßmann Bernhardt*, fulleiþ CA *Heyne.*

IV, 15. þai wiþra wig sind] *Stellung nach L 8,12, vgl.* l: *hi autem qui circa viam sunt, ubi.* — unkarjans] *Zusatz, vgl. qui neglegenter verbum suscipiunt et cum audierint* abfq. — jah þai] *vgl.*

αὐτοῖϲ τὸν λόγον, καθὼϲ ἐδύναντο ἀκούειν. 34 χωρὶϲ δὲ παραβολῆϲ
οὐκ ἐλάλει αὐτοῖϲ, κατ' ἰδίαν δὲ τοῖϲ μαθηταῖϲ αὐτοῦ ἐπέλυεν πάντα.
35 καὶ λέγει αὐτοῖϲ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ὀψίαϲ γενομένηϲ· διέλθωμεν
εἰϲ τὸ πέραν. 36 καὶ ἀφέντεϲ τὸν ὄχλον παραλαμβάνουϲιν αὐτὸν ὡϲ
ἦν ἐν τῷ πλοίῳ, καὶ ἄλλα δὲ πλοιάρια ἦν μετ' αὐτοῦ. 37 καὶ γίνεται
λαῖλαψ ἀνέμου μεγάλη καὶ τὰ κύματα ἐπέβαλλεν εἰϲ τὸ πλοῖον, ὥϲτε
αὐτὸ ἤδη γεμίζεϲθαι. 38 καὶ ἦν αὐτὸϲ ἐπὶ τῇ πρύμνῃ ἐπὶ τὸ προϲκεφά-
λαιον καθεύδων· καὶ διεγείρουϲιν αὐτὸν καὶ λέγουϲιν αὐτῷ· διδάϲκαλε,
οὐ μέλει ϲοι ὅτι ἀπολλύμεθα; 39 καὶ διεγερθεὶϲ ἐπετίμηϲεν τῷ ἀνέμῳ
καὶ εἶπεν τῇ θαλάϲϲῃ· ϲιώπα, πεφίμωϲο. καὶ ἐκόπαϲεν ὁ ἄνεμοϲ, καὶ
ἐγένετο γαλήνη μεγάλη. 40 καὶ εἶπεν αὐτοῖϲ· τί δειλοί ἐϲτε οὕτωϲ;
πῶϲ οὐκ ἔχετε πίϲτιν; 41 καὶ ἐφοβήθηϲαν φόβον μέγαν καὶ ἔλεγον
πρὸϲ ἀλλήλουϲ· τίϲ ἄρα οὗτόϲ ἐϲτιν, ὅτι καὶ ὁ ἄνεμοϲ καὶ ἡ θάλαϲϲα
ὑπακούουϲιν αὐτῷ;

V.

1 Καὶ ἦλθον εἰϲ τὸ πέραν τῆϲ θαλάϲϲηϲ εἰϲ τὴν χώραν τῶν Γαδα-
ρηνῶν. 2 καὶ ἐξελθόντι αὐτῷ ἐκ τοῦ πλοίου εὐθέωϲ ἀπήντηϲεν αὐτῷ
ἐκ τῶν μνημείων ἄνθρωποϲ ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ, 3 ὃϲ τὴν κατοί-
κηϲιν εἶχεν ἐν τοῖϲ μνήμαϲιν, καὶ οὔτε ἁλύϲεϲιν οὐδεὶϲ ἐδύνατο αὐτὸν
δῆϲαι, 4 διὰ τὸ αὐτὸν πολλάκιϲ πέδαιϲ καὶ ἁλύϲεϲιν δεδέϲθαι καὶ
διεϲπάϲθαι ὑπ' αὐτοῦ τὰϲ ἁλύϲειϲ καὶ τὰϲ πέδαϲ ϲυντετρῖφθαι, καὶ οὐδεὶϲ
ἴϲχυεν αὐτὸν δαμάϲαι. 5 καὶ διαπαντὸϲ νυκτὸϲ καὶ ἡμέραϲ ἐν τοῖϲ
μνήμαϲιν καὶ ἐν τοῖϲ ὄρεϲιν ἦν κράζων καὶ κατακόπτων ἑαυτὸν λίθοιϲ.
6 ἰδὼν δὲ τὸν Ἰηϲοῦν μακρόθεν ἔδραμεν καὶ προϲεκύνηϲεν αὐτόν
7 καὶ κράξαϲ φωνῇ μεγάλῃ εἶπεν· τί ἐμοὶ καὶ ϲοί, Ἰηϲοῦ υἱὲ τοῦ θεοῦ
τοῦ ὑψίϲτου; ὁρκίζω ϲε τὸν θεόν, μή με βαϲανίϲῃϲ. 8 ἔλεγεν γὰρ
αὐτῷ· ἔξελθε, τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον, ἐκ τοῦ ἀνθρώπου. 9 καὶ
ἐπηρώτα αὐτόν· τί ὄνομά ϲοι; καὶ λέγει αὐτῷ· λεγεὼν ὄνομά μοι, ὅτι
πολλοί ἐϲμεν. 10 καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλὰ ἵνα μὴ ἀποϲτείλῃ αὐτοὺϲ
ἔξω τῆϲ χώραϲ. 11 ἦν δὲ ἐκεῖ ἀγέλη χοίρων βοϲκομένη πρὸϲ τῷ ὄρει·

IV, 37. καὶ τὰ κύματα] SinBCDLΔ it vg, τὰ δὲ κύμ. *K. — V, 4. ἴϲχυεν αὐτόν] SinABCKLMUΔΠ it pler. vg, αὐτὸν ἴϲχυεν EFGHSV. — 5. ἐν τοῖϲ μνήμαϲιν καὶ ἐν τοῖϲ ὄρεϲιν] SinABCKLMUΔΠ ff^{2}l vg, ἐν τοῖϲ ὄρεϲιν καὶ (ἐν) τοῖϲ μνήμαϲιν *K (b)e(i)q. — 9. ὄνομά ϲοι] SinABCKLMΔΠtxt (*vgl.* ὄνομά μοι), ϲοὶ ὄνομα *K it vg. — λέγει αὐτῷ] SinABCKLMΔΠtxt g^{2}l vg, ἀπεκρίθη λέγων *K c, ἀπεκρίθη D abefiq. — 10. ἀποϲτείλῃ αὐτούϲ] AM *expelleret eos* cff^{2} (*Stellung des Pronomens wie M 8,31*), αὐτοὺϲ ἀποϲτείλῃ *K g^{1}. — 11. ἀγέλη χοίρων] DLU beff^{2}i, ἀγ. χοιρ. μεγάλη *K cff^{1}g$^{1.2}$. — βοϲκομένη πρὸϲ τῷ ὄρει] AKUΠtxt, πρὸϲ τῷ ὄρει ἀγέλη *K it vg.

dun hausjon. 34 iþ inuh gajukon ni rodida im, iþ sundro siponjam
seinaim andband allata. 35 jah qaþ du im in jainamma daga at
andanahtja þan waurþanamma: usleiþam jainis stadis. 36 jah
afletandans þo managein andnemun ina swe was in skipa; jah þan
anþara skipa wesun miþ imma. 37 jah warþ skura windis mikila
jah wegos waltidedun in skip, swaswe ita juþan gafullnoda. 38 jah
was is ana notin ana waggarja slepands, jah urraisidedun ina jah
qeþun du imma: laisari, niu kara þuk þizei fraqistnam? 39 jah
urreisands gasok winda jah qaþ du marein: gaslawai, afdumbn!
jah anasilaida sa winds jah warþ wis mikil. 40 jah qaþ du im:
duƕe faurhtai sijuþ swa? ƕaiwa ni nauh habaiþ galaubein? 41 jah
ohtedun sis agis mikil jah qeþun du sis misso: ƕas þannu sa si-
jai, unte jah winds jah marei ufhausjand imma?

V.

1 Jah qemun hindar marein in landa Gaddarene. 2 jah us-
gaggandin imma us skipa suns gamotida imma manna us aurahjom
in ahmin unhrainjamma, 3 saei bauain habaida in aurahjom: jah
ni naudibandjom eisarneinaim manna mahta ina gabindan. 4 unte
is ufta eisarnam bi fotuns gabuganaim jah naudibandjom eisarnei-
naim gabundans was jah galausida af sis þos naudibandjos jah þo
ana fotum eisarna gabrak, jah manna ni mahta ina gatamjan.
5 jah sinteino nahtam jah dagam in aurahjom jah in fairgunjam
was hropjands jah bliggwands sik stainam. 6 gasaiƕands þan Iesu
fairraþro rann jah inwait ina 7 jah hropjands stibnai mikilai
qaþ: ƕa mis jah þus, Iesu, sunau gudis þis hauhistins? biswara
þuk bi guda, ni balwjais mis! 8 unte qaþ imma: usgagg,
ahma unhrainja, us þamma mann! 9 jah frah ina: ƕa namo
þein? jah qaþ du imma: namo mein Laigaion, unte managai sijum.
10 jah baþ ina filu ei ni usdrebi im us landa. 11 wasuh þan

V, 3. aurahjom] CA, *verbessert aus* aurahjon. — 4. gatamjau] *Randglosse*: gabindan (*vgl.* δῆcαι *V. 3*). — 6. gasaiƕands] gasaisaiƕands CA. — 10. usdrebi] CA *für* usdribi.

IV, 35. þan] *Zusatz nach M 8,16 (Mc 1,32)*. — 37. jah wegos *vgl.* it vg (D). — 40. ƕaiwa ni nauh] *Verschmelzung zweier Lesarten*: πῶc οὐκ *K *und* οὔπω SinBDLΔ. *Nach* got *schreibt* f: *quomodo nondum.* — V, 2. gamotida imma manna] *Stellung wie M 8,28*; *vgl.* bcefiq (D). — 9. namo þein] *Stellung wie* namo mein. *Vgl. übrigens auch L 8,30.* — qaþ] *vgl. L 8,30.*

12 καὶ παρεκάλεϲαν αὐτὸν πάντεϲ οἱ δαίμονεϲ λέγοντεϲ· πέμψον ἡμᾶϲ
εἰϲ τοὺϲ χοίρουϲ, ἵνα εἰϲ αὐτοὺϲ εἰϲέλθωμεν. 13 καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖϲ
εὐθέωϲ ὁ Ἰηϲοῦϲ. καὶ ἐξελθόντα τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα εἰϲῆλθον
εἰϲ τοὺϲ χοίρουϲ, καὶ ὥρμηϲεν ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰϲ τὴν
θάλαϲϲαν, ἦϲαν δὲ ὡϲ διϲχίλιοι, καὶ ἐπνίγοντο ἐν τῇ θαλάϲϲῃ. 14 καὶ
οἱ βόϲκοντεϲ τοὺϲ χοίρουϲ ἔφυγον καὶ ἀπήγγειλαν εἰϲ τὴν πόλιν καὶ εἰϲ
τοὺϲ ἀγρούϲ· καὶ ἦλθον ἰδεῖν τί ἐϲτιν τὸ γεγονόϲ. 15 καὶ ἔρχονται
πρὸϲ τὸν Ἰηϲοῦν, καὶ θεωροῦϲιν τὸν δαιμονιζόμενον καθήμενον καὶ
ἱματιϲμένον καὶ ϲωφρονοῦντα, τὸν ἐϲχηκότα τὸν λεγεῶνα, καὶ ἐφοβή-
θηϲαν. 16 καὶ διηγήϲαντο αὐτοῖϲ οἱ ἰδόντεϲ πῶϲ ἐγένετο τῷ δαιμονι-
ζομένῳ καὶ περὶ τῶν χοίρων. 17 καὶ ἤρξαντο παρακαλεῖν αὐτὸν ἀπελ-
θεῖν ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν. 18 καὶ ἐμβάντοϲ αὐτοῦ εἰϲ τὸ πλοῖον
παρεκάλει αὐτὸν ὁ δαιμονιϲθεὶϲ ἵνα μετ' αὐτοῦ ᾖ. 19 καὶ οὐκ ἀφῆκεν
αὐτόν, ἀλλὰ λέγει αὐτῷ· ὕπαγε εἰϲ τὸν οἶκόν ϲου πρὸϲ τοὺϲ ϲοὺϲ καὶ
ἀνάγγειλον αὐτοῖϲ ὅϲα ϲοι ὁ κύριοϲ πεποίηκεν καὶ ἠλέηϲέν ϲε. 20 καὶ
ἀπῆλθεν καὶ ἤρξατο κηρύϲϲειν ἐν τῇ Δεκαπόλει ὅϲα ἐποίηϲεν αὐτῷ ὁ
Ἰηϲοῦϲ, καὶ πάντεϲ ἐθαύμαζον. 21 καὶ διαπεράϲαντοϲ τοῦ Ἰηϲοῦ ἐν τῷ
πλοίῳ πάλιν εἰϲ τὸ πέραν, ϲυνήχθη ὄχλοϲ πολὺϲ ἐπ' αὐτόν, καὶ ἦν παρὰ
τὴν θάλαϲϲαν. 22 καὶ ἰδοὺ ἔρχεται εἶϲ τῶν ἀρχιϲυναγώγων, ὀνόματι
Ἰάειροϲ καὶ ἰδὼν αὐτὸν πίπτει πρὸϲ τοὺϲ πόδαϲ αὐτοῦ 23 καὶ παρε-
κάλει αὐτὸν πολλά, λέγων ὅτι τὸ θυγάτριόν μου ἐϲχάτωϲ ἔχει, ἵνα ἐλθὼν
ἐπιθῇϲ αὐτῇ τὰϲ χεῖραϲ, ἵνα ϲωθῇ καὶ ζήϲῃ. 24 καὶ ἀπῆλθεν μετ'
αὐτοῦ, καὶ ἠκολούθει αὐτῷ ὄχλοϲ πολύϲ, καὶ ϲυνέθλιβον αὐτόν. 25 καὶ
γυνή τιϲ οὖϲα ἐν ῥύϲει αἵματοϲ ἔτη δώδεκα 26 καὶ πολλὰ παθοῦϲα
ὑπὸ πολλῶν ἰατρῶν καὶ δαπανήϲαϲα τὰ παρ' αὐτῆϲ πάντα καὶ μηδὲν
ὠφεληθεῖϲα ἀλλὰ μᾶλλον εἰϲ τὸ χεῖρον ἐλθοῦϲα, 27 ἀκούϲαϲα περὶ τοῦ
Ἰηϲοῦ, ἐλθοῦϲα ἐν τῷ ὄχλῳ ὄπιϲθεν ἥψατο τοῦ ἱματίου αὐτοῦ·
28 ἔλεγεν γὰρ ὅτι κἂν τῶν ἱματίων αὐτοῦ ἅψωμαι, ϲωθήϲομαι. 29 καὶ
εὐθέωϲ ἐξηράνθη ἡ πηγὴ τοῦ αἵματοϲ αὐτῆϲ, καὶ ἔγνω τῷ ϲώματι ὅτι
ἴαται ἀπὸ τῆϲ μάϲτιγοϲ. 30 καὶ εὐθέωϲ ὁ Ἰηϲοῦϲ ἐπιγνοὺϲ ἐν ἑαυτῷ
τὴν ἐξ αὐτοῦ δύναμιν ἐξελθοῦϲαν, ἐπιϲτραφεὶϲ ἐν τῷ ὄχλῳ ἔλεγεν· τίϲ
μου ἥψατο τῶν ἱματίων; 31 καὶ ἔλεγον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· βλέ-
πειϲ τὸν ὄχλον ϲυνθλίβοντά ϲε καὶ λέγειϲ· τίϲ μου ἥψατο; 32 καὶ
περιεβλέπετο ἰδεῖν τὴν τοῦτο ποιήϲαϲαν. 33 ἡ δὲ γυνὴ φοβηθεῖϲα καὶ
τρέμουϲα, εἰδυῖα ὃ γέγονεν ἐπ' αὐτῇ, ἦλθεν καὶ προϲέπεϲεν αὐτῷ καὶ
εἶπεν αὐτῷ πᾶϲαν τὴν ἀλήθειαν. 34 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ· θύγατερ, ἡ πίϲτιϲ
ϲου ϲέϲωκέν ϲε· ὕπαγε εἰϲ εἰρήνην καὶ ἴϲθι ὑγιὴϲ ἀπὸ τῆϲ μάϲτιγόϲ ϲου.

V, 14. ἦλθον] UΠ*, ἐξῆλθον *K. — 16. καὶ διηγήϲαντο] GSΠ efg²l vg, διηγήϲαντο δέ EFHUV cff²iq. — 18. μετ' αὐτοῦ ᾖ] UΠ e, ᾖ μετ' αὐτοῦ *K bcfilq vg. — 19. καὶ οὐκ ἀφῆκεν] SinABCKLMΔΠ fl vg, ὁ δὲ Ἰηϲοῦϲ οὐκ ἀφῆκεν *K bceff²g²iq. — 23. ἵνα ϲωθῇ καὶ

jainar hairda sweine haldana at þamma fairgunja. 12 jah bedun ina allos þos unhulþons qiþandeins: insandei unsis in þo sweina, ei in þo galeiþaima. 13 jah uslaubida im Iesus suns. jah usgaggandans ahmans þai unhrainjans galiþun in þo sweina, jah rann so hairda and driuson in marein; wesunuþ-þan swe twos þusundjos, jah afƕapnodedun in marein. 14 jah þai haldandans þo sweina gaþlauhun jah gataihun in baurg jah in haimom, jah qemun saiƕan ƕa wesi þata waurþano. 15 jah atiddjedun du Iesua jah gasaiƕand þana wodan sitandan jah gawasidana jah fraþjandan þana saei habaida laigaion, jah ohtedun. 16 jah spillodedun im þaiei gaseƕun, ƕaiwa warþ bi þana wodan jah bi þo sweina. 17 jah dugunnun bidjan ina galeiþan hindar markos seinos. 18 jah inngaggandan ina in skip baþ ina, saei was wods, ei miþ imma wesi. 19 jah ni lailot ina, ak qaþ du imma: gagg du garda þeinamma du þeinaim jah gateih im, ƕan filu þus frauja gatawida jah gaarmaida þuk. 20 jah galaiþ jah dugann merjan in Daikapaulein, ƕan filu gatawida imma Iesus; jah allai sildaleikidedun. 21 jah usleiþandin Iesua in skipa aftra hindar marein, gaqemun sik manageins filu du imma, jah was faura marein. 22 jah sai, qimiþ ains þize swnagogafade namin Jaeirus; jah saiƕands ina gadraus du fotum Iesuis 23 jah baþ ina filu, qiþands þatei dauhtar meina aftumist habaiþ, ei qimands lagjais ana þo handuns, ei ganisai jah libai. 24 jah galaiþ miþ imma, jah iddjedun afar imma manageins filu jah þraihun ina. 25 jah qinono suma wisandei in runa bloþis jera twalif 26 jah manag gaþulandei fram managaim lekjam jah fraqimandei allamma seinamma jah ni waihtai botida, ak mais wairs habaida, 27 gahausjandei bi Iesu, atgaggandei in managein aftana attaitok wastjai is. 28 unte qaþ þatei jabai wastjom is atteka, ganisa. 29 jah sunsaiw gaþaursnoda sa brunna bloþis izos, jah ufkunþa ana leika þatei gahailnoda af þamma slaha. 30 jah sunsaiw Iesus ufkunþa in sis silbin þo us sis maht usgaggandein; gawandjands sik in managein qaþ: ƕas mis taitok wastjom? 31 jah qeþun du imma siponjos is: saiƕis þo managein þreihandein þuk jah qiþis: ƕas mis taitok? 32 jah wlaitoda saiƕan þo þata taujandein. 33 iþ so qino ogandei jah reirandei, witandei þatei warþ bi ija, qam jah draus du imma jah qaþ imma alla þo sunja. 34 iþ is qaþ du izai: dauhtar, galaubeins þeina ganasida þuk, gagg in ga-

V, 16. bi þana wodan] *Angleichung an die flg. Konstruktion mit* περί. — 22. saiƕands ina gadraus] *vgl. PBB. 15,154.* — Iesuis] *für* αὐτοῦ *nach L 8,41.*

ζήσῃ] SinBCDLΔ *ut salva sit et vivat* a b f ff^2 g$^{1.2}$ i q vg, ὅπως σωθῇ · καὶ ζήσεται *K.

35 ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος ἔρχονται ἀπὸ τοῦ ἀρχιcυναγώγου λέγοντες ὅτι
ἡ θυγάτηρ cου ἀπέθανεν, τί ἔτι cκύλλεις τὸν διδάcκαλον; 36 ὁ δὲ
Ἰηcοῦc εὐθέωc ἀκούcαc τὸν λόγον λαλούμενον λέγει τῷ ἀρχιcυναγώγῳ·
μὴ φοβοῦ, μόνον πίcτευε. 37 καὶ οὐκ ἀφῆκεν οὐδένα αὐτῷ cυνακο-
λουθῆcαι εἰ μὴ Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν Ἰακώβου.
38 καὶ ἔρχεται εἰc τὸν οἶκον τοῦ ἀρχιcυναγώγου καὶ θεωρεῖ θόρυβον
καὶ κλαίονταc καὶ ἀλαλάζονταc πολλά. 39 καὶ εἰcελθὼν λέγει αὐτοῖc·
τί θορυβεῖcθε καὶ κλαίετε; τὸ παιδίον οὐκ ἀπέθανεν ἀλλὰ καθεύδει.
40 καὶ κατεγέλων αὐτοῦ. ὁ δὲ ἐκβαλὼν πάνταc παραλαμβάνει τὸν
πατέρα τοῦ παιδίου καὶ τὴν μητέρα καὶ τοὺc μετ' αὐτοῦ καὶ εἰcπορεύ-
εται ὅπου ἦν τὸ παιδίον ἀνακείμενον. 41 καὶ κρατήcαc τῆc χειρὸc τοῦ
παιδίου λέγει αὐτῇ· ταλιθὰ κούμει, ὅ ἐcτιν μεθερμηνευόμενον· τὸ κοράc-
ιον, cοὶ λέγω, ἔγειρε. 42 καὶ εὐθέωc ἀνέcτη τὸ κοράcιον καὶ περιε-
πάτει· ἦν γὰρ ἐτῶν δώδεκα· καὶ ἐξέcτηcαν ἐκcτάcει μεγάλῃ. 43 καὶ
διεcτείλατο αὐτοῖc πολλὰ ἵνα μηδεὶc γνῷ τοῦτο, καὶ εἶπεν δοθῆναι αὐτῇ
φαγεῖν.

VI.

1 Καὶ ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν καὶ ἦλθεν εἰc τὴν πατρίδα αὐτοῦ, καὶ ἀκο-
λουθοῦcιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. 2 καὶ γενομένου cαββάτου ἤρξατο
ἐν τῇ cυναγωγῇ διδάcκειν· καὶ πολλοὶ ἀκούοντεc ἐξεπλήccοντο, λέγοντεc·
πόθεν τούτῳ ταῦτα, καὶ τίc ἡ cοφία ἡ δοθεῖcα αὐτῷ, ὅτι δυνάμειc
τοιαῦται διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ γίνονται; 3 οὐχ οὗτόc ἐcτιν ὁ τέκτων,
ὁ υἱὸc Μαρίαc, ἀδελφὸc δὲ Ἰακώβου καὶ Ἰωcῆ καὶ Ἰούδα καὶ Cίμωνοc;
καὶ οὐκ εἰcὶν αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ ὧδε πρὸc ἡμᾶc; καὶ ἐcκανδαλίζοντο ἐν
αὐτῷ. 4 ἔλεγεν δὲ αὐτοῖc ὁ Ἰηcοῦc ὅτι οὐκ ἔcτιν προφήτηc ἄτιμοc εἰ
μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ καὶ ἐν τοῖc cυγγενέcιν καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.
5 καὶ οὐκ ἐδύνατο ἐκεῖ οὐδεμίαν δύναμιν ποιῆcαι, εἰ μὴ ὀλίγοιc ἀρρώ-
cτοιc ἐπιθεὶc τὰc χεῖραc ἐθεράπευcεν. 6 καὶ ἐθαύμαζεν διὰ τὴν ἀπιcτίαν
αὐτῶν. καὶ περιῆγεν τὰc κώμαc κύκλῳ διδάcκων. 7 καὶ προcκαλεῖται
τοὺc δώδεκα καὶ ἤρξατο αὐτοὺc ἀποcτέλλειν δύο δύο καὶ ἐδίδου αὐτοῖc
ἐξουcίαν τῶν πνευμάτων τῶν ἀκαθάρτων, 8 καὶ παρήγγειλεν αὐτοῖc
ἵνα μηδὲν αἴρωcιν εἰc ὁδὸν εἰ μὴ ῥάβδον μόνον, μὴ πήραν μὴ ἄρτον
μὴ εἰc τὴν ζώνην χαλκόν, 9 ἀλλ' ὑποδεδεμένουc cανδάλια. καὶ μὴ
ἐνδύcηcθε δύο χιτῶναc. 10 καὶ ἔλεγεν αὐτοῖc· ὅπου ἐὰν εἰcέλθητε εἰc

---

V, 37. αὐτῷ cυνακολουθῆcαι] *K, μετ' αὐτοῦ cυνακολουθῆcαι Sin BCLΔ. — 38. καὶ κλαίονταc] UΠ g[1.2]l vg, κλαίονταc *K it plor. — 41. κούμει] *Typus* *J, κοῦμι *K. — VI, 2. ὅτι δυνάμειc] U quod f (*nach* got), καὶ δυν. *K ae.

J 16,16), *vgl. EB. § 344 Anm.* — handuns galagjands] *Stellung wie L 4,40.*

wairþi jah sijais haila af þamma slaha þeinamma.
35 nauhþanuh
imma rodjandin qemun fram þamma swnagogafada, qiþandans
þatei dauhtar þeina gaswalt; ƕa þanamais draibeis þana laisari?
36 iþ Iesus sunsaiw gahausjands þata waurd rodiþ, qaþ du þamma
swnagogafada: ni faurhtei, þatainei galaubei.
37 jah ni fralailot
ainohun ize miþ sis afargaggan, nibai Paitru jah Iakobu jah Io-
hannen broþar Iakobis.
38 jah galaiþ in gard þis swnagogafadis
jah gasaƕ auhjodu jah gretandans jah waifairƕjandans filu.
39 jah
innatgaggands qaþ du im: ƕa auhjoþ jah gretiþ? þata barn ni
gadauþnoda, ak slepiþ.
40 jah bihlohun ina. iþ is uswairpands
allaim ganimiþ attan þis barnis jah aiþein jah þans miþ sis jah
galaiþ inn þarei was þata barn ligando.
41 jah fairgraip bi han-
dau þata barn qaþuh du izai: taleiþa kumei, þatei ist gaskeiriþ:
mawilo, du þus qiþa: urreis.
42 jah suns urrais so mawi jah iddja;
was auk jere twalibe; jah usgeisnodedun faurhtein mikilai.
43 jah
anabauþ im filu ei manna ni funþi þata; jah haihait izai giban
matjan.

VI.

1 Jah usstoþ jainþro jah qam in landa seinamma, jah laisti-
dedun afar imma siponjos is.
2 jah biþe warþ sabbato, dugann in
swnagoge laisjan, jah managai hausjandans sildaleikidedun qiþan-
dans: ƕaþro þamma þata, jah ƕo so handugeino so gibano imma,
ei mahteis swaleikos þairh handuns is wairþand?
3 niu þata ist
sa timrja, sa sunus Marjins, iþ broþar Iakoba jah Iuse jah Iudins
jah Seimonis? jah niu sind swistrjus is her at unsis? jah gamar-
zidai waurþun in þamma.
4 qaþ þan im Iesus þatei nist praufetus
unswers, niba in gabaurþai seinai jah in ganiþjam jah in garda
seinamma.
5 jah ni mahta jainar ainohun mahte gataujan, niba
fawaim siukaim handuns galagjands gahailida.
6 jah sildaleikida in
ungalaubeinais ize jah bitauh weihsa bisunjane laisjands.
7 jah
athaihait þans twalif jah dugann ins insandjan twans ƕanzuh jah
gaf im waldufni ahmane unhrainjaize.
8 jah faurbauþ im ei waiht
ni nemeina in wig, niba hrugga aina, nih matibalg nih hlaif nih in
gairdos aiz,
9 ak gaskohai suljom: jah ni wasjaiþ twaim paidom.
10 jah qaþ du im: þishƕaduh þei gaggaiþ in gard, þar saljaiþ, unte

V, 37. ainohun] CA *für gewöhnliches* ainnohun.

V, 37. miþ sis afargaggan] αὐτῷ ϲυνακολουθῆϲαι. — 43. izai giban] *Stellung nach L 8,55.* — VI, 2. ei] *wohl dem* ὅτι *von* U *entsprechend, da auch* f (*nach* got) '*quod*' *schreibt, vgl. EB. § 354,3. Möglich wäre jedoch auch, daß* ei *kopulative Bedeutung hätte wie J 16,17* (*neben* jah

οἰκίαν, ἐκεῖ μένετε, ἕωϲ ἂν ἐξέλθητε ἐκεῖθεν. 11 καὶ ὅϲοι ἂν μὴ
δέξωνται ὑμᾶϲ μηδὲ ἀκούϲωϲιν ὑμῶν, ἐκπορευόμενοι ἐκεῖθεν ἐκτινάξατε
τὸν χοῦν τὸν ὑποκάτω τῶν ποδῶν ὑμῶν εἰϲ μαρτύριον αὐτοῖϲ· ἀμὴν
λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔϲται Cοδόμοιϲ ἢ Γομόρροιϲ ἐν ἡμέρᾳ κρίϲεωϲ
ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ. 12 καὶ ἐξελθόντεϲ ἐκήρυϲϲον ἵνα μετανοήϲωϲιν.
13 καὶ δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλλον καὶ ἤλειφον ἐλαίῳ πολλοὺϲ ἀρρώϲτουϲ
καὶ ἐθεράπευον. 14 καὶ ἤκουϲεν ὁ βαϲιλεὺϲ Ἡρώδηϲ, φανερὸν γὰρ
ἐγένετο τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ἔλεγεν ὅτι Ἰωάννηϲ ὁ βαπτίζων ἐκ νεκρῶν
ἠγέρθη, καὶ διὰ τοῦτο ἐνεργοῦϲιγ αἱ δυνάμειϲ ἐν αὐτῷ. 15 ἄλλοι δὲ
ἔλεγον ὅτι Ἡλίαϲ ἐϲτίν, ἄλλοι δὲ ἔλεγον ὅτι προφήτηϲ ἐϲτὶν ὡϲ εἷϲ τῶν
προφητῶν. 16 ἀκούϲαϲ δὲ ὁ Ἡρώδηϲ εἶπεν ὅτι ὃν ἐγὼ ἀπεκεφάλιϲα
Ἰωάννην, οὗτόϲ ἐϲτιν· αὐτὸϲ ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν. 17 αὐτὸϲ γὰρ ὁ
Ἡρώδηϲ ἀποϲτείλαϲ ἐκράτηϲεν τὸν Ἰωάννην καὶ ἔδηϲεν αὐτὸν ἐν
φυλακῇ διὰ Ἡρωδιάδα τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὅτι
αὐτὴν ἐγάμηϲεν. 18 ἔλεγεν γὰρ ὁ Ἰωάννηϲ τῷ Ἡρώδῃ ὅτι οὐκ ἔξεϲτίν
ϲοι ἔχειν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ ϲου. 19 ἡ δὲ Ἡρωδιὰϲ ἐνεῖχεν
αὐτῷ καὶ ἤθελεν αὐτὸν ἀποκτεῖναι καὶ οὐκ ἠδύνατο· 20 ὁ γὰρ Ἡρώδηϲ
ἐφοβεῖτο τὸν Ἰωάννην, εἰδὼϲ αὐτὸν ἄνδρα δίκαιον καὶ ἅγιον, καὶ ϲυνε-
τήρει αὐτὸν καὶ ἀκούϲαϲ αὐτοῦ πολλὰ ἐποίει καὶ ἡδέωϲ αὐτοῦ ἤκουεν.
21 καὶ γενομένηϲ ἡμέραϲ εὐκαίρου, ὅτε Ἡρώδηϲ τοῖϲ γενεϲίοιϲ αὐτοῦ
δεῖπνον ἐποίει τοῖϲ μεγιϲτᾶϲιν αὐτοῦ καὶ τοῖϲ χιλιάρχοιϲ καὶ τοῖϲ πρώτοιϲ
τῆϲ Γαλιλαίαϲ, 22 καὶ εἰϲελθούϲηϲ τῆϲ θυγατρὸϲ αὐτῆϲ τῆϲ Ἡρωδιάδοϲ
καὶ ὀρχηϲαμένηϲ καὶ ἀρεϲάϲηϲ τῷ Ἡρώδῃ καὶ τοῖϲ ϲυνανακειμένοιϲ,
εἶπεν ὁ βαϲιλεὺϲ τῷ κοραϲίῳ· αἴτηϲόν με ὃ ἐὰν θέλῃϲ, καὶ δώϲω ϲοι.
23 καὶ ὤμοϲεν αὐτῇ ὅτι ὃ ἐὰν αἰτήϲῃϲ με, δώϲω ϲοι, ἕωϲ ἡμίϲουϲ τῆϲ
βαϲιλείαϲ μου. 24 ἡ δὲ ἐξελθοῦϲα εἶπεν τῇ μητρὶ αὐτῆϲ· τί αἰτήϲωμαι;
ἡ δὲ εἶπεν· τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτιϲτοῦ. 25 καὶ εἰϲελθοῦϲα
εὐθέωϲ μετὰ ϲπουδῆϲ πρὸϲ τὸν βαϲιλέα ᾐτήϲατο λέγουϲα· θέλω ἵνα μοι
δῷϲ ἐξαυτῆϲ ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτιϲτοῦ. 26 καὶ
περίλυποϲ γενόμενοϲ ὁ βαϲιλεὺϲ διὰ τοὺϲ ὅρκουϲ καὶ τοὺϲ ϲυνανακει-
μένουϲ οὐκ ἠθέληϲεν αὐτὴν ἀθετῆϲαι. 27 καὶ εὐθέωϲ ἀποϲτείλαϲ ὁ
βαϲιλεὺϲ ϲπεκουλάτορα ἐπέταξεν ἐνεχθῆναι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. 28 ὁ
δὲ ἀπελθὼν ἀπεκεφάλιϲεν αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ καὶ ἤνεγκεν τὴν κεφα-
λὴν αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι καὶ ἔδωκεν αὐτὴν τῷ κοραϲίῳ, καὶ τὸ κοράϲιον

VI, 15. ἄλλοι δέ] EHSΠ it vg, ἄλλοι FUV. — 23. αἰτήϲῃϲ με] AKΠ* (*Stellung wie V. 22* αἴτηϲόν με), μὲ αἰτήϲῃϲ *K. — 24. αἰτήϲωμαι] Sin ABCDGLΔ, αἰτήϲομαι *K.

---

wie bidei mik *V. 22.* — 25. gibais ana mesa] *ohne* ἐξαυτῆϲ *wie M 14,8, vgl.* cf (D). — 26. in þize²] *Wiederholung der Präposition wie Mc 8,35*; *ebenso* it vg (D).

usgaggaiþ jainþro. 11 jah swa managai swe ni andnimaina izwis nih hausjaina izwis, usgaggandans jainþro ushrisjaiþ mulda þo undaro fotum izwaraim du weitwodiþai im. amen, qiþa izwis: sutizo ist Saudaumjam aiþþau Gaumaurjam in daga stauos þau þizai baurg jainai. 12 jah usgaggandans meridedun ei idreigodedeina. 13 jah unhulþons managos usdribun jah gasalbodedun alewa managans siukans jah gahailidedun. 14 jah gahausida þiudans Herodes, swikunþ allis warþ namo is, jah qaþ þatei Iohannis sa daupjands us dauþaim urrais, < jah > duþþe waurkjand þos mahteis in imma. 15 anþarai þan qeþun þatei Helias ist; anþarai þau qeþun þatei praufetes ist swe ains þize praufete. 16 gahausjands þan Herodes qaþ þatei þammei ik haubiþ afmaimait Iohanne, sa ist: sah urrais us dauþaim. 17 sa auk raihtis Herodes insandjands gahabaida Iohannen jah gaband ina in karkarai in Hairodiadins qenais Filippaus broþrs seinis, unte þo galiugaida. 18 qaþ auk Iohannes du Heroda þatei ni skuld ist þus haban qen broþrs þeinis. 19 iþ so Herodia naiw imma jah wilda imma usqiman jah ni mahta; 20 unte Herodis ohta sis Iohannen, kunnands ina wair garaihtana jah weihana, jah witaida imma jah hausjands imma manag gatawida jah gabaurjaba imma andhausida. 21 jah waurþans dags gatils, þan Herodis mela gabaurþais seinaizos nahtamat waurhta þaim maistam seinaize jah þusundifadim jah þaim frumistam Galeilaias, 22 jah atgaggandein inn dauhtar Herodiadins jah plinsjandein jah galeikandein Heroda jah þaim miþanakumbjandam, qaþ þiudans du þizai maujai: bidei mik þishvizuh þei wileis, jah giba þus. 23 jah swor izai þatei þishvah þei bidjais mik, giba þus und halba þiudangardja meina. 24 iþ si usgaggandei qaþ du aiþein seinai: hvis bidjau? iþ si qaþ: haubidis Iohannis þis daupjandins. 25 jah atgaggandei sunsaiw sniumundo du þamma þiudana baþ qiþandei: wiljau ei mis gibais ana mesa haubiþ Iohannis þis daupjandins. 26 jah gaurs waurþans sa þiudans in þize aiþe jah in þize miþanakumbjandane ni wilda izai ufbrikan. 27 jah suns insandjands sa þiudans spaikulatur, anabauþ briggan haubiþ is. iþ is galeiþands afmaimait imma haubiþ in karkarai 28 jah atbar þata haubiþ is ana mesa jah atgaf ita þizai

---

VI, 10. usgaggaiþ] usgaggaggaiþ CA. — 11. nih hausjaina] *Uppström*, nihausjaina CA. — jainai] janai CA. — 19. naiw] CA, *aus* naiswor *korrigiert*. — 21. waurþans dags] *vgl. EB. § 244.* — 22. dauhtar] CA, dauhtr *Heyne*, *vgl. M 6,3 und EB. § 251.*

VI,21. mela gabaurþais seinaizos] *danach* f: *tempore natalis sui.* — 22. Herodiadins] *ohne* αὐτῆς *wie* bcf. — 23. bidjais mik] *Stellung*

ἔδωκεν αὐτὴν τῇ μητρὶ αὐτῆς. 29 καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦλθον καὶ ἦραν τὸ πτῶμα αὐτοῦ καὶ ἔθηκαν αὐτὸ ἐν μνημείῳ. 30 καὶ συνάγονται οἱ ἀπόστολοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ ἀπήγγειλαν αὐτῷ πάντα καὶ ὅσα ἐποίησαν .... 53 .... καὶ προσωρμίσθησαν. 54 καὶ ἐξελθόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ πλοίου εὐθέως ἐπιγνόντες αὐτόν, 55 περιδραμόντες ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην ἤρξαντο ἐπὶ τοῖς κραβάττοις τοὺς κακῶς ἔχοντας φέρειν, ὅπου ἤκουον ὅτι ἐστίν. 56 καὶ ὅπου ἂν εἰσεπορεύετο εἰς κώμας ἢ πόλεις ἢ εἰς ἀγρούς, ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἐτίθουν τοὺς ἀσθενοῦντας καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα κἂν τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ ἅψωνται· καὶ ὅσοι ἂν ἥπτοντο αὐτοῦ, ἐσώζοντο.

VII.

1 Καὶ συνάγονται πρὸς αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι καί τινες τῶν γραμματέων ἐλθόντες ἀπὸ Ἱεροσολύμων. 2 καὶ ἰδόντες τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ κοιναῖς χερσίν, τοῦτ' ἔστιν ἀνίπτοις, ἐσθίοντας ἄρτους, 3 οἱ γὰρ Φαρισαῖοι καὶ πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, ἐὰν μὴ πυκνὰ νίψωνται τὰς χεῖρας, οὐκ ἐσθίουσιν, κρατοῦντες τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων, 4 καὶ ἀπ' ἀγορᾶς ἐὰν μὴ βαπτίσωνται, οὐκ ἐσθίουσιν, καὶ ἄλλα πολλά ἐστιν ἃ παρέλαβον κρατεῖν, βαπτισμοὺς ποτηρίων καὶ ξεστῶν καὶ χαλκίων καὶ κλινῶν. 5 ἔπειτα ἐπερωτῶσιν αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς· διατί οἱ μαθηταί σου οὐ περιπατοῦσιν κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων, ἀλλὰ ἀνίπτοις χερσὶν ἐσθίουσιν τὸν ἄρτον; 6 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς ὅτι καλῶς προεφήτευσεν Ἡσαΐας περὶ ὑμῶν τῶν ὑποκριτῶν, ὡς γέγραπται· οὗτος ὁ λαὸς τοῖς χείλεσίν με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ. 7 μάτην δὲ σέβονταί με διδάσκοντες διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων. 8 ἀφέντες γὰρ τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ κρατεῖτε τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων· βαπτισμοὺς ξεστῶν καὶ ποτηρίων καὶ ἄλλα παρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε. 9 καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· καλῶς ἀθετεῖτε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ, ἵνα τὴν παράδοσιν ὑμῶν τηρήσητε. 10 Μωσῆς γὰρ εἶπεν· τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, καί· ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτω. 11 ὑμεῖς δὲ λέγετε· ἐὰν εἴπῃ ἄνθρωπος τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρί· κορβᾶν, ὅ ἐστιν δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς· 12 καὶ οὐκέτι ἀφίετε αὐτὸν οὐδὲν ποιῆσαι τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἢ τῇ μητρὶ αὐτοῦ, 13 ἀκυροῦντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ τῇ παραδόσει ὑμῶν ᾗ παρεδώκατε. καὶ παρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε. 14 καὶ προσκαλεσάμενος πάντα τὸν ὄχλον ἔλεγεν αὐτοῖς·

VI, 55. τοὺς κακῶς ἔχοντας φέρειν] M, τοὺς κ. ἔχ. περιφέρειν *K, φέρειν πάντας τοὺς κ. ἔχ. D abff²q. — ὅτι ἐστίν] SinBLΔ *eum esse* cfl vg, ὅτι ἐκεῖ ἐστιν *K. — 56. εἰς ἀγρούς] SinBDL²Δ cf, ἀγρούς *K. — VII, 2. ἄρτους] SinABEGHLVXΓΔ b, ἄρτους ἐμέμψαντο FKMNSUΠ it pler. vg. — 3. πυκνά] Sin fg¹·²l vg, πυγμῇ *K *pugillo* cff²iq.

maujai, jah so mawi atgaf ita aiþein seinai. 29 jah gahausjandans
siponjos is qemun jah usnemun leik is jah galagidedun ita in hlaiwa.
30 jah gaïddjedun apaustauleis du Iesua jah gataihun imma allata
jah swa filu swe gatawide*dun*.... 53 ..... jah duatsniwun. 54 jah
usgaggandam im us skipa, sunsaiw ufkunnandans ina, 55 birin-
nandans all þata gawi dugunnun ana badjam þans ubil habandans
bairan, þadei hausidedun ei is wesi. 56 jah þishvaduh þadei iddja
in haimos aiþþau baurgs aiþþau in weihsa, ana gagga lagidedun
siukans jah bedun ina ei þau skauta wastjos is attaitokeina; jah
swa managai swe attaitokun imma, ganesun.

VII.

1 Jah gaqemun sik du imma Fareisaieis jah sumai þizé bokarje,
qimandans us Iairusaulwmim. 2 jah gasaihvandans sumans þize
siponje is gamainjaim handum, þat-ist unþwahanaim, matjandans
hlaibans; 3 iþ Fareisaieis jah allai Iudaieis, niba ufta þwahand
handuns, ni matjand, habandans anafilh þize sinistane, 4 jah af
maþla niba daupjand ni matjand, jah anþar ist manag þatei and-
nemun du haban: daupeinins stikle jah aurkje jah katile jah ligre;
5 þaþroh þan frehun ina þai Fareisaieis jah þai bokarjos: duhve
þai siponjos þeinai ni gaggand bi þammei anafulhun þai sinistans,
ak unþwahanaim handum matjand hlaif? 6 iþ is andhafjands qaþ
du im þatei waila praufetida Esaïas bi izwis þans liutans, swe ga-
meliþ ist: so managei wairilom mik sweraiþ, iþ hairto ize fairra
habaiþ sik mis. 7 iþ sware mik blotand, laisjandans laiseinins,
anabusnins manne; 8 afletandans raihtis anabusn gudis habaiþ
þatei anafulhun mannans, daupeinins aurkje jah stikle jah anþar
galeik swaleikata manag taujiþ. 9 jah qaþ du im: waila inwidiþ
anabusn gudis, ei þata anafulhano izwar fastaiþ. 10 Moses auk
raihtis qaþ: swerai attan þeinana jah aiþein þeina; jah: saei ubil
qiþai attin seinamma aiþþau aiþein seinai, dauþau ufdauþjaidau.
11 iþ jus qiþiþ: jabai qiþai manna attin seinamma aiþþau aiþein:
kaurban, þatei ist maiþms, þishvah þatei us mis gabatnis; 12 jah
ni fraletiþ ina ni waiht taujan attin seinamma aiþþau aiþein seinai,
13 blauþjandans waurd gudis þizai anabusnai izwarai, þoei ana-
fulhuþ; jah galeik swaleikata manag taujiþ. 14 jah athaitands alla

VI, 53. duatsniwun] CA *für* duatsnewun, *vgl. EB. § 208.*

VI, 56. ana gagga] *nach Uppström Akk. Pl. N.*; *vgl. 'in plateis'* bcfff^{2}g$^{1.2}$ilq vg (D). — VII, 10. attin seinamma aiþþau aiþein seinai] *Zusatz der Pronomina nach V. 12.* — 11. attin seinamma aiþþau aiþein] *siehe L 14,26 18,20. Vgl.* acff^{2}g^{2}iq (D).

ἀκούετέ μου πάντες καὶ συνίετε. 15 οὐδέν ἐστιν ἔξωθεν τοῦ ἀνθρώπου
εἰσπορευόμενον εἰς αὐτὸν ὃ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι. ἀλλὰ τὰ ἐκπο-
ρευόμενα ἀπ' αὐτοῦ ἐκεῖνά ἐστιν τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον. 16 εἴ
τις ἔχει ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω. 17 καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς οἶκον ἀπὸ τοῦ
ὄχλου, ἐπηρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ τῆς παραβολῆς. 18 καὶ
λέγει αὐτοῖς· οὕτως καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε; οὐ νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ
ἔξωθεν εἰσπορευόμενον εἰς τὸν ἄνθρωπον οὐ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι,
19 ὅτι οὐκ εἰσπορεύεται αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν κοιλίαν,
καὶ εἰς τὸν ἀφεδρῶνα ἐκπορεύεται καθαρίζων πάντα τὰ βρώματα;
20 ἔλεγεν δὲ ὅτι τὸ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐκπορευόμενον, ἐκεῖνο κοινοῖ
τὸν ἄνθρωπον. 21 ἔσωθεν γὰρ ἐκ τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων οἱ δια-
λογισμοὶ οἱ κακοὶ ἐκπορεύονται, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, φόνοι, 22 κλοπαί,
πλεονεξίαι, πονηρίαι, δόλος, ἀσέλγεια, ὀφθαλμὸς πονηρός, βλασφημία,
ὑπερηφανία, ἀφροσύνη· 23 ταῦτα πάντα τὰ πονηρὰ ἔσωθεν ἐκπορεύεται
καὶ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. 24 καὶ ἐκεῖθεν ἀναστὰς ἀπῆλθεν εἰς τὰ
μεθόρια Τύρου καὶ Σιδῶνος. καὶ εἰσελθὼν εἰς οἰκίαν οὐδένα ἤθελεν
γνῶναι καὶ οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν. 25 ἀκούσασα γὰρ γυνὴ περὶ αὐτοῦ,
ἧς εἶχεν τὸ θυγάτριον αὐτῆς πνεῦμα ἀκάθαρτον, ἐλθοῦσα προσέπεσεν
πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ· 26 ἦν δὲ ἡ γυνὴ Ἑλληνίς, Σύρα Φοινίκισσα
τῷ γένει. καὶ ἠρώτα αὐτὸν ἵνα τὸ δαιμόνιον ἐκβάλῃ ἐκ τῆς θυγατρὸς
αὐτῆς. 27 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ· ἄφες πρῶτον χορτασθῆναι τὰ
τέκνα· οὐ γὰρ καλόν ἐστιν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν
τοῖς κυναρίοις. 28 ἡ δὲ ἀπεκρίθη καὶ λέγει αὐτῷ· ναί, κύριε· καὶ γὰρ
τὰ κυνάρια ὑποκάτω τῆς τραπέζης ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν παιδίων.
29 καὶ εἶπεν αὐτῇ· διὰ τοῦτον τὸν λόγον ὕπαγε, ἐξελήλυθεν τὸ δαιμό-
νιον ἐκ τῆς θυγατρός σου. 30 καὶ ἀπελθοῦσα εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς εὗρεν
τὸ δαιμόνιον ἐξεληλυθὸς καὶ τὴν θυγατέρα βεβλημένην ἐπὶ τῆς κλίνης.
31 καὶ πάλιν ἐξελθὼν ἐκ τῶν ὁρίων Τύρου καὶ Σιδῶνος ἦλθεν πρὸς
τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας ἀνὰ μέσον τῶν ὁρίων τῆς Δεκαπόλεως.
32 καὶ φέρουσιν αὐτῷ κωφὸν μογιλάλον, καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἵνα
ἐπιθῇ αὐτῷ τὴν χεῖρα. 33 καὶ ἀπολαβόμενος αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὄχλου
κατ' ἰδίαν ἔβαλεν τοὺς δακτύλους αὐτοῦ εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ καὶ πτύσας
ἥψατο τῆς γλώσσης αὐτοῦ, 34 καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν ἐστέ-
ναξεν καὶ λέγει αὐτῷ· ἔφφαθα, ὅ ἐστιν· διανοίχθητι. 35 καὶ εὐθέως
διηνοίχθησαν αὐτοῦ αἱ ἀκοαί, καὶ ἐλύθη ὁ δεσμὸς τῆς γλώσσης αὐτοῦ,
καὶ ἐλάλει ὀρθῶς. 36 καὶ διεστείλατο αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν. ὅσον
δὲ αὐτὸς αὐτοῖς διεστέλλετο, μᾶλλον περισσότερον ἐκήρυσσον. 37 καὶ

VII, 15. τὰ ἐκπορευόμενα ἀπ' αὐτοῦ] *K, τὰ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐκπορευόμενα SinBDLΔ it vg. — 19. καθαρίζων] EFGHS, καθαρίζον UVΠ, καθαρίζει Dgr (*wie* got). — 23. ταῦτα πάντα] KΓ, πάντα ταῦτα *K. — 36. μᾶλλον περισσότερον] *K ag vg, αὐτοὶ μ. περ. SinBLNWdΔ.

þo managein qaþ im: hauseiþ mis allai jah fraþjaiþ. 15 ni waihts ist
utaþro mans inngaggando in ina þatei magi ina gamainjan; ak þata
utgaggando us mann þata ist þata gamainjando mannan. 16 jabai
ƕas habai ausona hausjandona, gahausjai. 17 jah þan galaiþ in
gard us þizai managein, frehun ina siponjos is bi þo gajukon.
18 jah qaþ du im: swa jah jus unwitans sijuþ? ni fraþjiþ þammei
all þata utaþro inngaggando in mannan ni mag ina gamainjan:
19 unte ni galeiþiþ imma in hairto, ak in wamba, jah in urrunsa
usgaggiþ, gahraineiþ allans matins. 20 qaþuþ-þan þatei þata us
mann usgaggando þata gamaineiþ mannan. 21 innaþro auk us
hairtin manne mitoneis ubilos usgaggand: kalkinassjus, horinassjus,
maurþra, 22 þiubja, faihufrikeins, unseleins, liutei, aglaitei, augo
unsel, wajamereins, hauhhairtei, unwiti. 23 þo alla ubilona innaþro
usgaggand jah gagamainjand mannan. 24 jah jainþro usstandands
galaiþ in markos Twre jah Seidone jah galeiþands in gard ni wilda
witan mannan jah ni mahta galaugnjan. 25 gahausjandei raihtis
qino bi ina, þizozei habaida dauhtar ahman unhrainjana, qimandei
draus du fotum is. 26 wasuþ-þan so qino haiþno, Saurini fwnikiska
gabaurþai, jah baþ ina ei þo unhulþon uswaurpi us dauhtr izos.
27 iþ Iesus qaþ du izai: let faurþis sada wairþan barna, unte ni
goþ ist niman hlaib barne jah wairpan hundam. 28 iþ si andhof
imma jah qaþ du imma: jai frauja; jah auk hundos undaro biuda
matjand af drauhsnom barne. 29 jah qaþ du izai: in þis waurdis
gagg, usiddja unhulþo us dauhtr þeinai. 30 jah galeiþandei du
garda seinamma bigat unhulþon usgaggana jah þo dauhtar ligandein
ana ligra. 31 jah aftra galeiþands af markom Twre jah Seidone
qam at marein Galeilaie miþ tweihnaim markom Daikapaulaios.
32 jah berun du imma baudana stammana jah bedun ina ei lagi-
dedi imma handau. 33 jah afnimands ina af managein sundro, la-
gida figgrans seinans in ausona imma jah spewands attaitok tuggon
is 34 jah ussaiƕands du himina gaswogida jah qaþ du imma:
aiffaþa, þatei ist: uslukn. 35 jah sunsaiw usluknodedun imma hliu-
mans, jah andbundnoda bandi tuggons is jah rodida raihtaba. 36 jah
anabauþ im ei mann ni qeþeina. ƕan filu is im anabauþ, mais
þamma eis meridedun 37 jah ufarassau sildaleikidedun qiþandans:

VII, 32. handau] CA *für* handu. — 33. spewands] CA *für* speiwands.

VII, 15. þata utgaggando us mann] *Verschmelzung zweier Lesarten*: *die Stellung von* *K *ist beibehalten*, *dessen* ἀπ' αὐτοῦ *aber durch* ἐκ τοῦ ἀνθρώπου *ersetzt*. f *folgt dem got*. *Text*: *quae procedunt de homine*. — 28. andhof imma] *vgl*. afinq (D). — 36. eis meridedun] *nach* got *schreibt* f: *tanto magis illi plus praedicabant*.

ὑπερπερισσῶς ἐξεπλήσσοντο λέγοντες· καλῶς πάντα πεποίηκεν, καὶ τοὺς κωφοὺς ποιεῖ ἀκούειν καὶ τοὺς ἀλάλους λαλεῖν.

VIII.

1 Ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις παμπόλλου ὄχλου ὄντος καὶ μὴ ἐχόντων
τί φάγωσιν, προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς λέγει αὐτοῖς· 2 σπλαγχνί-
ζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη ἡμέραι τρεῖς προσμένουσίν μοι καὶ οὐκ
ἔχουσιν τί φάγωσιν. 3 καὶ ἐὰν ἀπολύσω αὐτοὺς νήστεις εἰς οἶκον αὐτῶν,
ἐκλυθήσονται ἐν τῇ ὁδῷ· τινὲς γὰρ αὐτῶν μακρόθεν ἥκουσιν. 4 καὶ
ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· πόθεν τούτους δυνήσεταί τις χορ-
τάσαι ἄρτων ἐπ᾽ ἐρημίας; 5 καὶ ἐπηρώτα αὐτούς· πόσους ἔχετε ἄρτους;
οἱ δὲ εἶπον· ἑπτά. 6 καὶ παρήγγειλεν τῷ ὄχλῳ ἀναπεσεῖν ἐπὶ τῆς γῆς·
καὶ λαβὼν τοὺς ἑπτὰ ἄρτους καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασεν καὶ ἐδίδου τοῖς
μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα παραθῶσιν· καὶ παρέθηκαν τῷ ὄχλῳ. 7 καὶ εἶχον
ἰχθύδια ὀλίγα· καὶ ταῦτα εὐλογήσας εἶπεν παραθεῖναι καὶ αὐτά. 8 ἔφα-
γον δὲ καὶ ἐχορτάσθησαν, καὶ ἦραν περισσεύματα κλασμάτων ἑπτὰ σπυ-
ρίδας. 9 ἦσαν δὲ οἱ φαγόντες ὡς τετρακισχίλιοι· καὶ ἀπέλυσεν αὐτούς.
10 καὶ ἐμβὰς εὐθέως εἰς τὸ πλοῖον μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἦλθεν
εἰς τὰ μέρη Δαλμανουθά. 11 καὶ ἐξῆλθον οἱ Φαρισαῖοι καὶ ἤρξαντο
συζητεῖν αὐτῷ, ζητοῦντες παρ᾽ αὐτοῦ σημεῖον ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, πειρά-
ζοντες αὐτόν. 12 καὶ ἀναστενάξας τῷ πνεύματι αὐτοῦ λέγει· τί ἡ γενεὰ
αὕτη σημεῖον ἐπιζητεῖ; ἀμὴν λέγω ὑμῖν εἰ δοθήσεται τῇ γενεᾷ ταύτῃ
σημεῖον. 13 καὶ ἀφεὶς αὐτοὺς ἐμβὰς πάλιν εἰς πλοῖον ἀπῆλθεν εἰς τὸ
πέραν. 14 καὶ ἐπελάθοντο λαβεῖν ἄρτους, καὶ εἰ μὴ ἕνα ἄρτον οὐκ
εἶχον μεθ᾽ ἑαυτῶν ἐν τῷ πλοίῳ. 15 καὶ διεστέλλετο αὐτοῖς λέγων·
ὁρᾶτε βλέπετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ τῆς ζύμης Ἡρῴδου.
16 καὶ διελογίζοντο πρὸς ἀλλήλους λέγοντες ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχομεν.
17 καὶ γνοὺς ὁ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς· τί διαλογίζεσθε ὅτι ἄρτους οὐκ
ἔχετε; οὔπω νοεῖτε οὐδὲ συνίετε, ὅτι πεπωρωμένην ἔχετε τὴν καρδίαν
ὑμῶν; 18 ὀφθαλμοὺς ἔχοντες οὐ βλέπετε καὶ ὦτα ἔχοντες οὐκ ἀκούετε
καὶ οὐ μνημονεύετε. 19 ὅτε τοὺς πέντε ἄρτους ἔκλασα εἰς τοὺς πεν-
τακισχιλίους, πόσους κοφίνους πλήρεις κλασμάτων ἤρατε; λέγουσιν αὐτῷ·
δώδεκα. 20 ὅτε δὲ τοὺς ἑπτὰ ἄρτους εἰς τοὺς τετρακισχιλίους, πόσων

VIII, 1. παμπόλλου] *K q, πάλιν πολλοῦ SinBDGLMNΔ it (*außer* q) vg. — προσκαλεσάμενος] SinABDKLMNW^{d}ΔΠ it (*außer* f) vg, προσκαλ. ὁ Ἰησοῦς *K f. — τοὺς μαθητάς] SinDLNW^{d}Δ it (*außer* g^{2}) vg, τοὺς μαθ. αὐτοῦ *K g^{2} (*vgl. V. 4*). — 7. καὶ ταῦτα] AFKΠ, καί *K. — παραθεῖναι] GUVΠ, -θῆναι EFHS. — 10. ἐμβὰς εὐθέως] UΠ (*Stellung wie V. 13* ἐμβ. πάλιν), εὐθέως ἐμβ. *K afg$^{1.2}$lq vg. — 17. ὅτι^{2}] min 106, ἔτι *K fg^{2}lq vg. — 20. ἑπτὰ ἄρτους] SinCM^{2} cfg^{2}lq vg (*vgl. M 16,10*), ἑπτά *K.

waila allata gatawida jah baudans gataujiþ gahausjan jah unrod-
jandans rodjan.

VIII.

1 In jainaim þan dagam aftra at filu managai managein wisandein
jah ni habandam ƕa matidedeina, athaitands siponjans qaþuh du
im: 2 infeinoda du þizai managein, unte ju dagans þrins miþ mis
wesun jah ni haband ƕa matjaina; 3 jah jabai fraleta ins lausqiþrans
du garda ize, ufligand ana wiga; sumai raihtis ize fairraþro qemun.
4 jah andhofun imma siponjos is: ƕaþro þans mag ƕas gasoþjan
hlaibam ana auþidai? 5 jah frah ins: ƕan managans habaiþ hlai-
bans? iþ eis qeþun: sibun. 6 jah anabauþ þizai managein anakumb-
jan ana airþai; jah nimands þans sibun hlaibans jah awiliudonds
gabrak jah atgaf siponjam seinaim, ei atlagidedeina faur; jah atla-
gidedun faur þo managein. 7 jah habaidedun fiskans fawans, jah
þans gaþiuþjands qaþ ei atlagidedeina jah þans. 8 gamatidedun þan
jah sadai waurþun; jah usnemun laibos gabruko sibun spwreidans.
9 wesunuþ-þan þai matjandans swe fidwor þusundjos; jah fralailot
ins. 10 jah galaiþ sunsaiw in skip miþ siponjam seinaim, jah qam
ana fera Magdalan. 11 jah urrunnun Fareisaieis jah dugunnun miþ-
sokjan imma sokjandans du imma taikn us himina, fraisandans ina.
12 jah ufswogjands ahmin seinamma qaþ: ƕa þata kuni taikn so-
keiþ? amen, qiþa izwis: jabai gibaidau kunja þamma taikne.
13 jah afletands ins, galeiþands aftra in skip uslaiþ hindar marein.
14 jah ufarmunnodedun niman hlaibans jah niba ainana hlaif ni
habaidedun miþ sis in skipa. 15 jah anabauþ im qiþands: saiƕiþ
ei atsaiƕiþ izwis þis beistis Fareisaie jah beistis Herodis. 16 jah
þahtedun miþ sis misso qiþandans: unte hlaibans ni habam. 17 jah
fraþjands Iesus qaþ du im: ƕa þaggkeiþ unte hlaibans ni habaiþ?
ni nauh fraþjiþ nih wituþ, unte daubata habaiþ hairto izwar.
18 augona habandans ni gasaiƕiþ, jah ausona habandans ni ga-
hauseiþ jah ni gamunuþ. 19 þan þans fimf hlaibans gabrak fimf
þusundjom, ƕan managos tainjons fullos gabruko usnemuþ? qeþun
du imma: twalif. 20 aþþan þan þans sibun hlaibans fidwor þu-

VIII, 15. saiƕiþ ei atsaiƕiþ] *vgl. EB. § 344 Anm.*

VIII, 1. þan] *vgl.* abcff[2]iq (D). — aftra at filu managai mana-gein] ***Verschmelzung zweier Lesarten***: πάλιν πολλοῦ ***und*** παμπόλλου. — 10. Magdalan] ***nach M 15,39: hier heißt es*** Μαγδαλά *K, Μαγδαλάν CM q. — 17. unte[2]] ***die Vorlage scheint*** ὅτι ***statt*** ἔτι ***gelesen zu haben*** (***wie*** min 106).

cπυρίδων πληρώματα κλαcμάτων ἤρατε; οἱ δὲ εἶπον· ἑπτά. 21 καὶ
ἔλεγεν αὐτοῖc· πῶc οὔπω cυνίετε; 22 καὶ ἔρχονται εἰc Βηθcαϊδάν.
καὶ φέρουcιν αὐτῷ τυφλόν καὶ παρακαλοῦcιν αὐτὸν ἵνα αὐτοῦ ἅψηται.
23 καὶ ἐπιλαβόμενοc τῆc χειρὸc τοῦ τυφλοῦ ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω τῆc
κώμηc καὶ πτύcαc εἰc τὰ ὄμματα αὐτοῦ, ἐπιθεὶc τὰc χεῖραc αὐτοῦ,
ἐπηρώτα αὐτὸν εἴ τι βλέπει. 24 καὶ ἀναβλέψαc ἔλεγεν· βλέπω τοὺc
ἀνθρώπουc, ὅτι ὡc δένδρα ὁρῶ περιπατοῦνταc. 25 εἶτα πάλιν ἐπέθηκεν
τὰc χεῖραc ἐπὶ τοὺc ὀφθαλμοὺc αὐτοῦ καὶ ἐποίηcεν αὐτὸν ἀναβλέψαι
καὶ ἀπεκατεcτάθη, καὶ ἐνέβλεψεν τηλαυγῶc ἅπανταc. 26 καὶ ἀπέcτειλεν
αὐτὸν εἰc οἶκον αὐτοῦ λέγων· μηδὲ εἰc τὴν κώμην εἰcέλθηc, μηδὲ εἴπηc
τινὶ ἐν τῇ κώμῃ. 27 καὶ ἐξῆλθεν ὁ Ἰηcοῦc καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰc
τὰc κώμαc Καιcαρίαc τῆc Φιλίππου· καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ἐπηρώτα τοὺc
μαθητὰc αὐτοῦ λέγων αὐτοῖc· τίνα με λέγουcιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι;
28 οἱ δὲ ἀπεκρίθηcαν· Ἰωάννην τὸν βαπτιcτήν, καὶ ἄλλοι Ἡλίαν, ἄλλοι
δὲ ἕνα τῶν προφητῶν. 29 καὶ αὐτὸc λέγει αὐτοῖc· ὑμεῖc δὲ τίνα με
λέγετε εἶναι; ἀποκριθεὶc δὲ ὁ Πέτροc λέγει αὐτῷ· cὺ εἶ ὁ Χριcτόc.
30 καὶ ἐπετίμηcεν αὐτοῖc ἵνα μηδενὶ λέγωcιν περὶ αὐτοῦ. 31 καὶ ἤρ-
ξατο διδάcκειν αὐτοὺc ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν
καὶ ἀποδοκιμαcθῆναι ἀπὸ τῶν πρεcβυτέρων καὶ τῶν ἀρχιερέων καὶ
γραμματέων καὶ ἀποκτανθῆναι καὶ μετὰ τρεῖc ἡμέραc ἀναcτῆναι, 32 καὶ
παρρηcίᾳ τὸν λόγον ἐλάλει. καὶ προcλαβόμενοc αὐτὸν ὁ Πέτροc ἤρξατο
ἐπιτιμᾶν αὐτῷ. 33 ὁ δὲ ἐπιcτραφεὶc καὶ ἰδὼν τοὺc μαθητὰc αὐτοῦ
ἐπετίμηcεν τῷ Πέτρῳ λέγων· ὕπαγε ὀπίcω μου, cατανᾶ, ὅτι οὐ φρο-
νεῖc τὰ τοῦ θεοῦ ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων. 34 καὶ προcκαλεcάμενοc
τὸν ὄχλον cὺν τοῖc μαθηταῖc αὐτοῦ εἶπεν αὐτοῖc· ὅcτιc θέλει ὀπίcω μου
ἀκολουθεῖν, ἀπαρνηcάcθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν cταυρὸν αὐτοῦ καὶ
ἀκολουθείτω μοι. 35 ὃc γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ cῶcαι, ἀπολέcει
αὐτήν· ὃc δ' ἂν ἀπολέcῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγ-
γελίου, cώcει αὐτήν. 36 τί γὰρ ὠφελήcει ἄνθρωπον ἐὰν κερδήcῃ τὸν
κόcμον ὅλον καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ; 37 ἢ τί δώcει ἄνθρωποc
ἀντάλλαγμα τῆc ψυχῆc αὐτοῦ; 38 ὃc γὰρ ἂν ἐπαιcχυνθῇ με καὶ τοὺc
ἐμοὺc λόγουc ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ μοιχαλίδι καὶ ἁμαρτωλῷ, καὶ ὁ υἱὸc
τοῦ ἀνθρώπου ἐπαιcχυνθήcεται αὐτόν, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸc
αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων.

VIII, 21. πῶc οὔπω] ADgrMNUX acff^{2}g$^{1.2}$il, πῶc οὐ *K bdq. — 22. ἔρχονται] SincBCDLΔ *veniunt* g^{1}ikl vg *venerunt* abcfff^{2}g^{2}q, ἔρχεται *K. — 23. αὐτοῦ^{2}] AKΔ fg$^{1.2}$l vg, αὐτῷ *K abcff^{2}iq. — 27. Καιcαρίαc] EFH, -είαc SUП. — 31. ἀπό] *K, ὑπό GП. — τῶν ἀρχιερέων EHSUV, ἀρχιερέων FGП. — γραμματέων] GП, τῶν γρ. EFHSUV. — 35. τὴν ψυχὴν αὐτοῦ^{2}] SinABC*LΔ, *animam suam* it vg (*nach dem vorausgehenden*: τὴν ψυχὴν αὐτοῦ cῶcαι *vgl. M 10,39 16,25*), τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν *K. — cώcει] SinABC*DKLM*XΔП it vg, οὗτοc cώcει *K.

sundjom, ƕan managans spwreidans fullans gabruko usnemuþ? iþ
eis qeþun: sibun. 21 jah qaþ du im: ƕaiwa ni nauh fraþjiþ?
22 jah qemun in Beþaniin jah berun du imma blindan jah bedun
ina ei imma attaitoki. 23 jah fairgreipands handu þis blindins
ustauh ina utana weihsis jah speiwands in augona is, atlagjands ana
handuns seinos frah ina ga-u-ƕa-seƕi? 24 jah ussaiƕands qaþ:
gasaiƕa mans, þatei swe bagmans gasaiƕa gaggandans. 25 þaþroh
aftra galagida handuns ana þo augona is jah gatawida ina ussaiƕan;
jah aftra gasatiþs warþ jah gasaƕ bairhtaba allans. 26 jah in-
sandida ina du garda is qiþands: ni in þata weihs gaggais, ni mann-
hun qiþais in þamma wehsa. 27 jah usiddja Iesus jah siponjos is
in wehsa Kaisarias þizos Filippaus: jah ana wiga frah siponjans sei-
nans qiþands du im: ƕana mik qiþand mans wisan? 28 iþ eis
andhofun: Iohannen þana daupjand, jah anþarai Helian: sumaih
þan ainana praufete. 29 jah is qaþ du im: aþþan jus, ƕana mik
qiþiþ wisan? andhafjands þan Paitrus qaþ du imma: þu is Xristus.
30 jah faurbauþ im ei mannhun ni qeþeina bi ina. 31 jah dugann
laisjan ins þatei skal sunus mans filu winnan jah uskiusan skulds
ist fram þaim sinistam jah þaim auhumistam gudjam jah bokarjam
jah usqiman jah afar þrins dagans usstandan. 32 jah swikunþaba
þata waurd rodida; jah aftiuhands ina Paitrus dugann andbeitan
ina; 33 iþ is gawandjands sik jah gasaiƕands þans siponjans sei-
nans andbait Paitru qiþands: gagg hindar mik, Satana, unte ni fraþ-
jis þaim gudis, ak þaim manne. 34 jah athaitands þo managein
miþ siponjam seinaim qaþ du im: saei wili afar mis laistjan, in-
widai sik silban jah nimai galgan seinana jah laistjai mik. 35 saei
allis wili saiwala seina ganasjan, fraqisteiþ izai: iþ saei fraqisteiþ
saiwalai seinai in meina jah in þizos aiwaggeljons, ganasjiþ þo.
36 ƕa auk boteiþ mannan, jabai gageigaiþ þana fairƕu allana jah
gasleiþeiþ sik saiwalai seinai? 37 aiþþau ƕa gibiþ manna inmai-
dein saiwalos seinaizos? 38 unte saei skamaiþ sik meina jah
waurde meinaize in gabaurþai þizai horinondein jah frawaurhton,
jah sunus mans skamaiþ sik is, þan qimiþ in wulþau attins seinis
miþ aggilum þaim weiham.

VIII, 26. 27. wehsa] CA *für* weihsa.

VIII, 22. Beþaniin] *vgl.* afff^{3}ilq (D). — 26. ni mannhun qiþais] *vgl.* a: *nec cuiquam dicas.* — 35. in þizos] *Wiederholung der Präposition*, *vgl. Mc 6,26.* — 38. unte saei skamaiþ sik] *vgl.* fl vg: *qui enim.*

IX.

1 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἰσίν τινες τῶν ὧδε
ἑστηκότων οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσιν τὴν βασι-
λείαν τοῦ θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει. 2 καὶ μεθ' ἡμέρας ἓξ παραλαμ-
βάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην καὶ ἀνα-
φέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν μόνους, καὶ μετεμορφώθη
ἔμπροσθεν αὐτῶν. 3 καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένοντο στίλβοντα λευκὰ λίαν
ὡς χιών, οἷα γναφεὺς ἐπὶ τῆς γῆς οὐ δύναται λευκᾶναι. 4 καὶ ὤφθη
αὐτοῖς Ἡλίας σὺν Μωσεῖ, καὶ ἦσαν συλλαλοῦντες τῷ Ἰησοῦ. 5 καὶ ἀπο-
κριθεὶς ὁ Πέτρος λέγει τῷ Ἰησοῦ· ῥαββί, καλόν ἐστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι,
καὶ ποιήσωμεν σκηνὰς τρεῖς, σοὶ μίαν καὶ Μωσεῖ μίαν καὶ Ἡλίᾳ μίαν.
6 οὐ γὰρ ᾔδει τί λαλήσει· ἦσαν γὰρ ἔκφοβοι. 7 καὶ ἐγένετο νεφέλη
ἐπισκιάζουσα αὐτοῖς, καὶ ἦλθεν φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης· οὗτός ἐστιν ὁ
υἱός μου ὁ ἀγαπητός, αὐτοῦ ἀκούετε. 8 καὶ ἐξάπινα περιβλεψάμενοι
οὐκέτι οὐδένα εἶδον, ἀλλὰ τὸν Ἰησοῦν μόνον μεθ' ἑαυτῶν. 9 καταβαι-
νόντων δὲ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους, διεστείλατο αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ διηγή-
σωνται ἃ εἶδον, εἰ μὴ ὅταν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ.
10 καὶ τὸν λόγον ἐκράτησαν πρὸς ἑαυτούς, συζητοῦντες τί ἐστιν τὸ ἐκ
νεκρῶν ἀναστῆναι. 11 καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν λέγοντες ὅτι λέγουσιν οἱ
γραμματεῖς ὅτι Ἡλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον. 12 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν
αὐτοῖς· Ἡλίας μὲν ἐλθὼν πρῶτον ἀποκαθιστᾷ πάντα· καὶ πῶς γέ-
γραπται ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἵνα πολλὰ πάθῃ καὶ ἐξουδενωθῇ;
13 ἀλλὰ λέγω ὑμῖν ὅτι καὶ Ἡλίας ἐλήλυθεν, καὶ ἐποίησαν αὐτῷ ὅσα
ἠθέλησαν, καθὼς γέγραπται ἐπ' αὐτόν. 14 καὶ ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθη-
τὰς εἶδεν ὄχλον πολὺν περὶ αὐτοὺς καὶ γραμματεῖς συζητοῦντας αὐτοῖς.
15 καὶ εὐθέως πᾶς ὁ ὄχλος ἰδὼν αὐτὸν ἐξεθαμβήθη, καὶ προστρέχοντες
ἠσπάζοντο αὐτόν. 16 καὶ ἐπηρώτησεν τοὺς γραμματεῖς· τί συζητεῖτε
πρὸς αὐτούς; 17 καὶ ἀποκριθεὶς εἷς ἐκ τοῦ ὄχλου εἶπεν· διδάσκαλε,
ἤνεγκα τὸν υἱόν μου πρός σε, ἔχοντα πνεῦμα ἄλαλον· 18 καὶ ὅπου
ἂν αὐτὸν καταλάβῃ, ῥήσσει αὐτόν, καὶ ἀφρίζει καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας
αὐτοῦ καὶ ξηραίνεται· καὶ εἶπον τοῖς μαθηταῖς σου ἵνα αὐτὸ ἐκβάλωσιν,
καὶ οὐκ ἴσχυσαν. 19 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτοῖς λέγει· ὦ γενεὰ ἄπιστος,
ἕως πότε πρὸς ὑμᾶς ἔσομαι; ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν; φέρετε αὐτὸν
πρός με. 20 καὶ ἤνεγκαν αὐτὸν πρὸς αὐτόν· καὶ ἰδὼν αὐτόν, εὐθέως

IX, 19. ἀποκριθεὶς αὐτοῖς] SinABDLΔΠ* it pler. vg, αὐτῷ *K g[1] q.

---

got. Text hat ju = ἤδη *die Stelle des ursprünglichen* καί *eingenommen.* (*Vgl.* C: ἤδη ἦλθεν fi: *iam venit*). — 14. gasahw filu manageins] *Stellung wie Mc 6,34*: εἶδεν πολὺν ὄχλον (*ebenso* M).

IX.

1 Jah qaþ du im: amen, qiþa izwis þatei sind sumai þize her
standandane, þai ize ni kausjand dauþaus, unte gasaiƕand þiudi-
nassu gudis qumanana in mahtai. 2 jah afar dagans saihs ganam
Iesus Paitru jah Iakobu jah Iohannen jah ustauh ins ana fairguni
hauh sundro ainans: jah inmaidida sik in andwairþja ize. 3 jah wast-
jos is waurþun glitmunjandeins, ƕeitos swe snaiws, swaleikos swe
wullareis ana airþai ni mag gaƕeitjan. 4 jah ataugiþs warþ im
Helias miþ Mose; jah wesun rodjandans miþ Iesua. 5 jah andhaf-
jands Paitrus qaþ du Iesua: rabbei, goþ ist unsis her wisan, jah
gawaurkjam hlijans þrins, þus ainana jah Mose ainana jah ainana
Helijin. 6 ni auk wissa ƕa rodidedi; wesun auk usagidai. 7 jah
warþ milhma ufarskadwjands im, jah qam stibna us þamma milhmin:
sa ist sunus meins sa liuba, þamma hausjaiþ. 8 jah anaks insai-
ƕandans ni þanaseiþs ainohun gaseƕun, alja Iesu ainana miþ sis.
9 dalaþ þan atgaggandam im af þamma fairgunja, anabauþ im
ei mannhun ni spillodedeina þatei gaseƕun, niba biþe sunus mans
us dauþaim usstoþi. 10 jah þata waurd habaidedun du sis misso
sokjandans: ƕa ist þata us dauþaim usstandan? 11 jah frehun ina
qiþandans: unte qiþand þai bokarjos þatei Helias skuli qiman faur-
þis? 12 iþ is andhafjands qaþ du im: Helias sweþauh qimands
faurþis aftra gaboteiþ alla; jah ƕaiwa gameliþ ist bi sunu mans,
ei manag winnai jah frakunþs wairþai. 13 akei qiþa izwis þatei
ju Helias qam jah gatawidedun imma swa filu swe wildedun, swa-
swe gameliþ ist bi ina. 14 jah qimands at siponjam gasaƕ filu
manageins bi ins jah bokarjans sokjandans miþ im. 15 jah suns-
aiw alla managei gasaiƕandans ina usgeisnodedun jah durinnan-
dans inwitun ina. 16 jah frah þans bokarjans: ƕa sokeiþ miþ
þaim? 17 jah andhafjands ains us þizai managein qaþ: laisari,
brahta sunu meinana du þus habandan ahman unrodjandan. 18 jah
þisƕaruh þei ina gafahiþ, gawairpiþ ina, jah ƕaþjiþ jah kriustiþ
tunþuns seinans jah gastaurkniþ; jah qaþ siponjam þeinaim ei
usdreibeina ina, jah ni mahtedun. 19 iþ is andhafjands im qaþ:
o kuni ungalaubjando! und ƕa at izwis sijau? und ƕa þulau iz-
wis? bairiþ ina du mis. 20 jah brahtedun ina at imma. jah ga-

---

IX, 1. ize] CA *für* izei. — 8. ainohun] CA, *vgl. 5,37.* — 12. Helias sweþauh] Heliasweþauh CA. — 18. usdreibeina] CA *für* usdribeina.

IX, 3. ƕeitos] λίαν *fehlt nach M 28,3*: λευκὸν ὡσεὶ χιών, *vgl.* b g[2] l(Δ); *ähnl. M 17,2.* — 13. ju Helias] *nach M 17,12*: Ἡλίας ἤδη ἦλθεν. *Im*

τὸ πνεῦμα ἐϲπάραξεν αὐτόν, καὶ πεϲὼν ἐπὶ τῆϲ γῆϲ ἐκυλίετο ἀφρίζων.
21 καὶ ἐπηρώτηϲεν τὸν πατέρα αὐτοῦ· πόϲοϲ χρόνοϲ ἐϲτὶν ὡϲ τοῦτο
γέγονεν αὐτῷ; ὁ δὲ εἶπεν· παιδιόθεν. 22 καὶ πολλάκιϲ αὐτὸν καὶ εἰϲ
τὸ πῦρ ἔβαλεν καὶ εἰϲ ὕδατα, ἵνα ἀπολέϲῃ αὐτόν. ἀλλ' εἴ τι δύναϲαι,
βοήθηϲον ἡμῖν ϲπλαγχνιϲθεὶϲ ἐφ' ἡμᾶϲ. 23 ὁ δὲ Ἰηϲοῦϲ εἶπεν αὐτῷ τὸ
εἰ δύναϲαι πιϲτεῦϲαι· πάντα δυνατὰ τῷ πιϲτεύοντι. 24 καὶ εὐθέωϲ
κράξαϲ ὁ πατὴρ τοῦ παιδίου μετὰ δακρύων ἔλεγεν· πιϲτεύω· βοήθει
μου τῇ ἀπιϲτίᾳ. 25 ἰδὼν δὲ ὁ Ἰηϲοῦϲ ὅτι ἐπιϲυντρέχει ὄχλοϲ, ἐπετί-
μηϲεν τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ λέγων αὐτῷ· τὸ πνεῦμα τὸ ἄλαλον
καὶ κωφόν, ἐγώ ϲοι ἐπιτάϲϲω, ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ καὶ μηκέτι εἰϲέλθῃϲ εἰϲ
αὐτόν. 26 καὶ κράξαν καὶ πολλὰ ϲπαράξαν αὐτὸν ἐξῆλθεν· καὶ ἐγένετο
ὡϲεὶ νεκρόϲ, ὥϲτε πολλοὺϲ λέγειν ὅτι ἀπέθανεν. 27 ὁ δὲ Ἰηϲοῦϲ κρα-
τήϲαϲ αὐτὸν τῆϲ χειρὸϲ ἤγειρεν αὐτόν, καὶ ἀνέϲτη. 28 καὶ εἰϲελθόντα
αὐτὸν εἰϲ οἶκον, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπηρώτων αὐτὸν κατ' ἰδίαν· διατί
ἡμεῖϲ οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό; 29 καὶ εἶπεν αὐτοῖϲ· τοῦτο τὸ
γένοϲ ἐν οὐδενὶ δύναται ἐξελθεῖν εἰ μὴ ἐν προϲευχῇ καὶ νηϲτείᾳ.
30 καὶ ἐκεῖθεν ἐξελθόντεϲ ἐπορεύοντο διὰ τῆϲ Γαλιλαίαϲ, καὶ οὐκ ἤθελεν
ἵνα τιϲ γνῷ· 31 ἐδίδαϲκεν γὰρ τοὺϲ μαθητὰϲ αὐτοῦ καὶ ἔλεγεν αὐτοῖϲ
ὅτι ὁ υἱὸϲ τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰϲ χεῖραϲ ἀνθρώπων, καὶ ἀπο-
κτενοῦϲιν αὐτόν, καὶ ἀποκτανθεὶϲ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναϲτήϲεται. 32 οἱ
δὲ ἠγνόουν τὸ ῥῆμα καὶ ἐφοβοῦντο αὐτὸν ἐπερωτῆϲαι. 33 καὶ ἦλθεν
εἰϲ Καπερναούμ. καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ γενόμενοϲ ἐπηρώτα αὐτούϲ· τί ἐν τῇ
ὁδῷ πρὸϲ ἑαυτοὺϲ διελογίζεϲθε; 34 οἱ δὲ ἐϲιώπων· πρὸϲ ἀλλήλουϲ
γὰρ διελέχθηϲαν τίϲ μείζων. 35 καὶ καθίϲαϲ ἐφώνηϲεν τοὺϲ δώδεκα
καὶ λέγει αὐτοῖϲ· εἴ τιϲ θέλει πρῶτοϲ εἶναι, ἔϲται πάντων ἔϲχατοϲ καὶ
πάντων διάκονοϲ. 36 καὶ λαβὼν παιδίον ἔϲτηϲεν αὐτὸ ἐν μέϲῳ αὐτῶν
καὶ ἐναγκαλιϲάμενοϲ αὐτὸ εἶπεν αὐτοῖϲ· 37 ὃϲ ἐὰν ἓν τῶν τοιούτων
παιδίων δέξηται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται. καὶ ὃϲ ἐὰν ἐμὲ
δέξηται, οὐκ ἐμὲ δέχεται ἀλλὰ τὸν ἀποϲτείλαντά με. 38 ἀπεκρίθη
δὲ αὐτῷ Ἰωάννηϲ λέγων· διδάϲκαλε, εἴδομέν τινα τῷ ὀνόματί ϲου
ἐκβάλλοντα δαιμόνια, ὃϲ οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν, καὶ ἐκωλύϲαμεν αὐτόν,
ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν. 39 ὁ δὲ Ἰηϲοῦϲ εἶπεν· μὴ κωλύετε αὐτόν·

IX, 24. πιϲτεύω] SinABC*DL g¹ikl, πιϲτεύω κύριε *K Chr. abcfg²q vg (*J 9,38*). — 28. διατί] ADKΠ *quare* it vg (*nach M 17,19*), ὅτι *K. — 30. ἐπορεύοντο] B*Dgr (*d. i. aus Rez.* *I) caf, παρεπορεύοντο *K; *doch vgl. Anm. zum got. Text.* — 34. διελέχθηϲαν] ADΔ abfiq, διελέχθηϲαν ἐν τῇ ὁδῷ *K cff²g¹·²kl vg (*V. 33*). — 38. τῷ ὀνόματι] *K, ἐν τῷ ὀνόματι SinBCDLNΔ *in* it vg (*vgl. V. 41*).

— in namin] ἐπὶ τῷ ὀνόματι; *dagegen L 9,49* ana = ἐπί. in *daher nach V. 38 gewählt*; *vgl.* '*in nomine*' it vg.

saiƕands ina sunsaiw sa ahma tahida ina; jah driusands ana airþa
walwisoda ƕaþjands. 21 jah frah þana attan is: ƕan lagg mel
ist ei þata warþ imma? iþ is qaþ: us barniskja. 22 jah ufta ina
jah in fon atwarp jah in wato, ei usqistidedi imma; akei jabai
mageis, hilp unsara, gableiþjands unsis. 23 iþ Iesus qaþ du imma
þata jabai mageis galaubjan; allata mahteig þamma galaubjandin.
24 jah sunsaiw ufhropjands sa atta þis barnis miþ tagram qaþ:
galaubja; hilp meinaizos ungalaubeinais! 25 gasaiƕands þan Iesus
þatei samaþ rann managei, gaƕotida ahmin þamma unhrainjin, qi-
þands du imma: þu ahma, þu unrodjands jah bauþs, ik þus ana-
biuda: usgagg us þamma jah þanaseiþs ni galeiþais in ina. 26 jah
hropjands jah filu tahjands ina usiddja; jah warþ swe dauþs, swa-
swe managai qeþun þatei gaswalt. 27 iþ Iesus undgreipands ina
bi handau urraisida ina; jah usstoþ. 28 jah galeiþandan ina in
gard, siponjos is frehun ina sundro: duƕe weis ni mahtedum us-
dreiban þana? 29 jah qaþ du im: þata kuni in waihtai ni mag
usgaggan, niba in bidai jah fastubnja. 30 jah jainþro usgaggandans
iddjedun þairh Galeilaian, jah ni wilda ei ƕas wissedi, 31 unte
laisida siponjans seinans jah qaþ du im þatei sunus mans atgi-
bada in handuns manne, jah usqimand imma, jah usqistiþs þridjin
daga usstandiþ. 32 iþ eis ni froþun þamma waurda jah ohtedun
ina fraihnan. 33 jah qam in Kafarnaum. jah in garda qumans frah
ins: ƕa in wiga miþ izwis misso mitodeduþ? 34 iþ eis slawaide-
dun; du sis misso andrunnun, ƕarjis maists wesi. 35 jah sitands
atwopida þans twalif jah qaþ du im: jabai ƕas wili frumists wisan,
sijai allaize aftumists jah allaim andbahts. 36 jah nimands barn
gasatida ita in midjaim im jah ana armins nimands ita qaþ du im:
37 saei ain þize swaleikaize barne andnimiþ ana namin meinamma,
mik andnimiþ; jah saƕazuh saei mik andnimiþ, ni mik andnimiþ,
ak þana sandjandan mik. 38 andhof þan imma Iohannes qiþands:
laisari! seƕum sumana in þeinamma namin usdreibandan unhul-
þons, saei ni laisteiþ unsis, jah waridedum imma, unte ni laisteiþ
unsis. 39 iþ is qaþ: ni warjiþ imma; ni mannahun auk ist saei
taujiþ maht in namin meinamma jah magi sprauto ubilwaurdjan

IX, 28. mahtedum] mahtedun CA.

IX, 22. jabai mageis] *ohne* τι *wie V. 23.* — 28. duƕe] *nach M 17,19*: διατί. — 30. iddjedun þairh] *vielleicht gleich dem Kompositum* παρεπορεύοντο διά. *Die Präposition fehlt beim got. Verbum wie L 6,1.* — 34. maists wesi] *Verbum nach L 9,46, vgl.* aff²k vg: *quis eorum maior esset.* — 39. is] CA, *verschrieben für* is *d. h.* Iesus.

οὐδεὶς γάρ ἐστιν ὃς ποιήσει δύναμιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου καὶ δυνήσεται
ταχὺ κακολογῆσαί με· 40 ὃς γὰρ οὐκ ἔστιν καθ' ὑμῶν, ὑπὲρ ὑμῶν
ἐστιν. 41 ὃς γὰρ ἂν ποτίσῃ ὑμᾶς ποτήριον ὕδατος ἐν ὀνόματί μου ὅτι
Χριστοῦ ἐστε, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.
42 καὶ ὃς ἐὰν σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ,
καλόν ἐστιν αὐτῷ μᾶλλον εἰ περίκειται λίθος μυλικὸς περὶ τὸν τράχηλον
αὐτοῦ καὶ βέβληται εἰς τὴν θάλασσαν. 43 καὶ ἐὰν σκανδαλίζῃ σε ἡ χείρ
σου, ἀπόκοψον αὐτήν· καλόν σοί ἐστιν κυλλὸν εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν,
ἢ τὰς δύο χεῖρας ἔχοντα ἀπελθεῖν εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβε-
στον, 44 ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.
45 καὶ ἐὰν ὁ πούς σου σκανδαλίζῃ σε, ἀπόκοψον αὐτόν· καλόν σοί
ἐστιν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλόν, ἢ τοὺς δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι
εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, 46 ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ
τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται. 47 καὶ ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου σκαν-
δαλίζῃ σε, ἔκβαλε αὐτόν· καλόν σοί ἐστιν μονόφθαλμον εἰσελθεῖν εἰς τὴν
βασιλείαν τοῦ θεοῦ, ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν
τοῦ πυρός, 48 ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ οὐ
σβέννυται. 49 πᾶς γὰρ πυρὶ ἁλισθήσεται, καὶ πᾶσα θυσία ἁλὶ ἁλισθήσεται.
50 καλὸν τὸ ἅλας· ἐὰν δὲ τὸ ἅλας ἄναλον γένηται, ἐν τίνι αὐτὸ ἀρτύ-
σεται; ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς ἅλας καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις.

X.

1 Κἀκεῖθεν ἀναστὰς ἔρχεται εἰς τὰ ὅρια τῆς Ἰουδαίας πέραν τοῦ
Ἰορδάνου, καὶ συμπορεύονται πάλιν ὄχλοι πρὸς αὐτόν, καὶ ὡς εἰώθει
πάλιν ἐδίδασκεν αὐτούς. 2 καὶ προσελθόντες Φαρισαῖοι ἐπηρώτησαν
αὐτὸν εἰ ἔξεστιν ἀνδρὶ γυναῖκα ἀπολῦσαι, πειράζοντες αὐτόν. 3 ὁ δὲ
ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· τί ὑμῖν ἐνετείλατο Μωσῆς; 4 οἱ δὲ εἶπον·
Μωσῆς ἐπέτρεψεν βιβλίον ἀποστασίου γράψαι καὶ ἀπολῦσαι. 5 καὶ
ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν
ἔγραψεν ὑμῖν τὴν ἐντολὴν ταύτην. 6 ἀπὸ δὲ ἀρχῆς κτίσεως ἄρσεν
καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς ὁ θεός. 7 ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρω-
πος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, 8 καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς

IX, 41. οὐ] *K acfi vg, ὅτι οὐ SinBC*DLΔ bff^{2}g^{2}klq. — 42. λίθος μυλικός] *K q, μύλος ὀνικός SinBCDLΔ it (*außer* q) vg (*nach M 18,6 L 17,2* *K). — 45. σοί ἐστιν] DM^{2}S b (*nach V. 47*), ἐστίν σοι M*NUΓ it pler. vg, ἐστίν σε *K. — 50. ἐν τίνι αὐτό] *K it vg, ἐν τίνι MΓ f *nach* got (*nach L 14,34 M 5,13*). — ἀρτύσεται] ACDHLN df, ἀρτύσετε *K it pler. vg. — X, 1. πέραν] C^{2}DGΔ it vg (*M 19,1*), καὶ πέραν SinBC*L, διὰ τοῦ πέραν *K. — 7. μητέρα] *K klq vg (*vgl. M 19,5*), μητέρα αὐτοῦ SinDM abcfff^2 (*nach Mc 7,10*). ***Hiermit schließt der Vers*** SinB, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ *K it vg.

mis; 40 unte saei nist wiþra izwis, faur izwis ist. 41 saei auk
allis gadragkjai izwis stikla watins in namin meinamma, unte
Xristaus sijuþ, amen qiþa izwis ei ni fraqisteiþ mizdon seinai.
42 jah saƕazuh saei gamarzjai ainana þize leitilane þize galaub-
jandane du mis, goþ ist imma mais ei galagjaidau asiluqairnus ana
halsaggan is jah frawaurpans wesi in marein. 43 jah jabai marzjai
þuk handus þeina, afmait þo; goþ þus ist hamfamma in libain
galeiþan, þau twos handuns habandin galeiþan in gaiainnan, in fon
þata unƕapnando, 44 þarei maþa ize ni gaswiltiþ jah fon ni af-
ƕapniþ. 45 jah jabai fotus þeins marzjai þuk, afmait ina; goþ þus
ist galeiþan in libain haltamma, þau twans fotuns habandin ga-
wairpan in gaiainnan, in fon þata unƕapnando, 46 þarei maþa
ize ni gaswiltiþ jah fon ni afƕapniþ. 47 jah jabai augo þein marz-
jai þuk, uswairp imma; goþ þus ist haihamma galeiþan in þiu-
dangardja gudis, þau twa augona habandin atwairpan in gaiainnan
funins, 48 þarei maþa ize ni gadauþniþ jah fon ni afƕapniþ.
49 ƕasuh auk funin saltada jah ƕarjatoh hunsle salta saltada.
50 goþ salt; iþ jabai salt unsaltan wairþiþ, ƕe supuda? habaiþ
in izwis salt jah gawairþeigai sijaiþ miþ izwis misso.

X.

1 Jah jainþro usstandands qam in markom Iudaias hindar
Iaurdanau; jah gaqemun sik aftra manageins du imma, jah, swe
biuhts <was>, aftra laisida ins. 2 jah duatgaggandans Fareisaieis
frehun ina, skuldu sijai mann qen afsatjan, fraisandans ina. 3 iþ
is andhafjands qaþ: ƕa izwis anabauþ Moses? 4 iþ eis qe-
þun: Moses uslaubida unsis bokos afsateinais meljan jah afletan.
5 jah andhafjands Iesus qaþ du im: wiþra harduhairtein izwara
gamelida izwis þo anabusn. 6 iþ af anastodeinai gaskaftais gumein
jah qinein gatawida guþ. 7 inuh þis bileiþai manna attin sei-
namma jah aiþein seinai, 8 jah sijaina þo twa du leika samin, swa-

---

IX, 42. halsaggan] *GL.*, balsaggan CA. — 43. hamfamma] m^1 *in* CA *beschädigt.* — 50. supuda] CA *für* supoda. *Über das Simplex als Wiedergabe des griech. Futurums vgl. IF. 21,193ff.* — X, 1. biuhts was] *vgl. M 27,15.*

X, 3. qaþ] *ohne* αὐτοῖϲ *wie M 19,4.* — 4. unsis] *Zusatz, mit Rücksicht auf* izwis *V. 3.* — 6. gatawida guþ] *das Objekt* ija · αὐτούϲ *wohl unter dem Einfluß von* b(f)ff^2 k^* (D) *beseitigt.*

cάρκα μίαν, ὥcτε οὐκέτι εἰcὶν δύο ἀλλὰ cάρξ μία. 9 ὃ οὖν ὁ θεὸc cυνέζευξεν, ἄνθρωποc μὴ χωριζέτω. 10 καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ πάλιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπηρώτηcαν αὐτόν. 11 καὶ λέγει αὐτοῖc· ὃc ἐὰν ἀπολύcῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμήcῃ ἄλλην, μοιχᾶται ἐπ' αὐτήν· 12 καὶ ἐὰν γυνὴ ἀπολύcῃ τὸν ἄνδρα αὐτῆc καὶ γαμηθῇ ἄλλῳ, μοιχᾶται. 13 καὶ προcέφερον αὐτῷ παιδία ἵνα ἅψηται αὐτῶν· οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμων τοῖc προcφέρουcιν. 14 ἰδὼν δὲ ὁ Ἰηcοῦc ἠγανάκτηcεν καὶ εἶπεν αὐτοῖc· ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεcθαι πρόc με, μὴ κωλύετε αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων ἐcτὶν ἡ βαcιλεία τοῦ θεοῦ. 15 ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃc ἐὰν μὴ δέξηται τὴν βαcιλείαν τοῦ θεοῦ ὡc παιδίον, οὐ μὴ εἰcέλθῃ εἰc αὐτήν. 16 καὶ ἐναγκαλιcάμενοc αὐτά, τιθεὶc τὰc χεῖραc ἐπ' αὐτὰ εὐλόγει αὐτά. 17 καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ εἰc ὁδόν, προcδραμὼν εἷc καὶ γονυπετήcαc αὐτὸν ἐπηρώτα αὐτόν· διδάcκαλε ἀγαθέ, τί ποιήcω ἵνα ζωὴν αἰώνιον κληρονομήcω; 18 ὁ δὲ Ἰηcοῦc εἶπεν αὐτῷ· τί με λέγειc ἀγαθόν; οὐδεὶc ἀγαθὸc εἰ μὴ εἷc ὁ θεόc. 19 τὰc ἐντολὰc οἶδαc· μὴ μοιχεύcῃc, μὴ φονεύcῃc, μὴ κλέψῃc, μὴ ψευδομαρτυρήcῃc, μὴ ἀποcτερήcῃc, τίμα τὸν πατέρα cου καὶ τὴν μητέρα cου. 20 ὁ δὲ ἀποκριθεὶc εἶπεν αὐτῷ· διδάcκαλε, ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητόc μου. 21 ὁ δὲ Ἰηcοῦc ἐμβλέψαc αὐτῷ ἠγάπηcεν αὐτὸν καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἕν cοι ὑcτερεῖ· ὕπαγε, ὅcα ἔχειc πώληcον καὶ δὸc πτωχοῖc, καὶ ἕξειc θηcαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι ἄραc τὸν cταυρόν. 22 ὁ δὲ cτυγνάcαc ἐπὶ τῷ λόγῳ ἀπῆλθεν λυπούμενοc· ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά. 23 καὶ περιβλεψάμενοc ὁ Ἰηcοῦc λέγει τοῖc μαθηταῖc αὐτοῦ· πῶc δυcκόλωc οἱ τὰ χρήματα ἔχοντεc εἰc τὴν βαcιλείαν τοῦ θεοῦ εἰcελεύcονται. 24 οἱ δὲ μαθηταὶ ἐθαμβοῦντο ἐπὶ τοῖc λόγοιc αὐτοῦ· ὁ δὲ Ἰηcοῦc πάλιν ἀποκριθεὶc λέγει αὐτοῖc· τέκνα, πῶc δύcκολόν ἐcτιν τοὺc πεποιθόταc ἐπὶ χρήμαcιν εἰc τὴν βαcιλείαν τοῦ θεοῦ εἰcελθεῖν. 25 εὐκοπώτερόν ἐcτιν κάμηλον διὰ τῆc τρυμαλιᾶc τῆc ῥαφίδοc εἰcελθεῖν ἢ πλούcιον εἰc τὴν βαcιλείαν τοῦ θεοῦ εἰcελθεῖν. 26 οἱ δὲ περιccῶc ἐξεπλήccοντο λέγοντεc πρὸc ἑαυτούc· καὶ τίc δύναται cωθῆναι; 27 ἐμβλέψαc αὐτοῖc ὁ Ἰηcοῦc λέγει· παρὰ ἀνθρώποιc ἀδύνατον, ἀλλ' οὐ παρὰ θεῷ· πάντα γὰρ δυνατά ἐcτιν παρὰ τῷ θεῷ. 28 ἤρξατο δὲ ὁ Πέτροc λέγειν αὐτῷ· ἰδοὺ ἡμεῖc ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήcαμέν cοι.

X, 8. cάρξ μία] FUΠ (*vgl. M 19,6*), μία cάρξ *K rell. — 14. μή] *K, καὶ μή SinACDLM² it vg (*nach M 19,14 L 18,16*). — 19. μητέρα cου] Sin*CFN abcf (*vgl. L 18,20*), μητέρα *K rell. ff²g¹·²klq vg. — 27. ἐμβλέψαc] SinBC*SΔ, ἐμβλέψαc δέ *K *et intuens* it pler. vg. — 28. ἤρξατο δέ] KNΠ (f *nach* got), ἤρξατο *K, καὶ ἤρξατο D it pler. vg.

---

mit Rücksicht auf V. 24. — 27. unmahteig ist] *nach M 19,26*: ἀδύνατόν ἐcτιν.

swe þanaseiþs ni sind twa, ak leik ain. 9 þatei nu guþ gawaþ,
manna þamma ni skaidai. 10 jah in garda aftra siponjos is bi þata
samo frehun ina. 11 jah qaþ du im: saƕazuh saei afletiþ qen seina
jah liugaiþ anþara, horinoþ du þizai. 12 jah jabai qino afletiþ
aban seinana jah liugada anþaramma, horinoþ. 13 þanuh atberun
du imma barna, ei attaitoki im: iþ þai siponjos is sokun þaim bai-
randam du. 14 gasaiƕands þan Iesus unwerida jah qaþ du im:
letiþ þo barna gaggan du mis jah ni warjiþ þo, unte þize < swalei-
kaize > ist þiudangardi gudis. 15 amen, qiþa izwis: saei ni and-
nimiþ þiudangardja gudis swe barn, ni þauh qimiþ in izai. 16 jah
gaþlaihands im, lagjands handuns ana þo þiuþida im. 17 jah us-
gaggandin imma in wig, duatrinnands ains jah knussjands baþ ina
qiþands: laisari þiuþeiga, ƕa taujau ei libainais aiweinons arbja
wairþau? 18 iþ is qaþ du imma: ƕa mik qiþis þiuþeigana? ni
ƕashun þiuþeigs, alja ains guþ. 19 þos anabusnins kant: ni hori-
nos; ni maurþrjais; ni hlifais; ni sijais galiugaweitwods; ni ana-
mahtjais; swerai attan þeinana jah aiþein þeina. 20 þaruh andhaf-
jands qaþ du imma: laisari, þo alla gafastaida us jundai meinai.
21 iþ Iesus insaiƕands du imma frijoda ina jah qaþ du imma: ai-
nis þus wan ist; gagg, swa filu swe habais frabugei jah gif þarbam,
jah habais huzd in himinam; jah hiri laistjan mik nimands galgan.
22 iþ is gahnipnands in þis waurdis galaiþ gaurs; was auk habands
faihu manag. 23 jah bisaiƕands Iesus qaþ siponjam seinaim: sai,
ƕaiwa agluba þai faiho gahabandans in þiudangardja gudis galei-
þand. 24 iþ þai siponjos afslauþnodedun in waurde is. þaruh
Iesus aftra andhafjands qaþ im: barnilona, ƕaiwa aglu ist þaim
hugjandam afar faihau in þiudangardja gudis galeiþan. 25 azitizo
ist ulbandau þairh þairko neþlos galeiþan, þau gabigamma in þiu-
dangardja gudis galeiþan. 26 iþ eis mais usgeisnodedun qiþandans
du sis misso: jah ƕas mag ganisan? 27 insaiƕands du im Iesus
qaþ: [akei] fram mannam unmahteig ist, < akei > ni fram guda;
allata auk mahteig ist fram guda. 28 dugann þan Paitrus qiþan

---

X, 14. þize swaleikaize] τῶν τοιούτων, *vgl. L. 18,16.* — 22. gahnipnands] *Bethge Germ. Jahresber. 21,14* (*vgl. aisl. hnípna*), ganipnands CA. — 23. faiho] CA *für* faihu. — 24. hugjandam] CA, g *fast unleserlich.* — 25. azitizo] CA *für* azetizo. — 27. akei] CA *fälschlich nach* qaþ.

X, 13. siponjos is] *Zusatz des Pronomens, vgl. 10,10. Desgl.* acf (D). — 17. qiþands] *Zusatz nach L 18,18*; *vgl.* abdfg[2]klq. — 18. is] CA, *verschrieben für* īs *d. i.* Iesus. — 21. himinam] *Plural nach L 12,33.* — 24. barnilona] *Demin.* it (*außer* q) vg (AN). — 26. mais] *Komparativ*

cάρκα μίαν, ὥcτε οὐκέτι εἰcὶν δύο ἀλλὰ cάρξ μία. 9 δ οὖν ὁ θεὸc
cυνέζευξεν, ἄνθρωποc μὴ χωριζέτω. 10 καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ πάλιν οἱ
μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπηρώτηcαν αὐτόν. 11 καὶ λέγει αὐτοῖc·
ὃc ἐὰν ἀπολύcῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμήcῃ ἄλλην, μοιχᾶται ἐπ'
αὐτήν· 12 καὶ ἐὰν γυνὴ ἀπολύcῃ τὸν ἄνδρα αὐτῆc καὶ γαμηθῇ ἄλλῳ,
μοιχᾶται. 13 καὶ προcέφερον αὐτῷ παιδία ἵνα ἅψηται αὐτῶν· οἱ δὲ
μαθηταὶ ἐπετίμων τοῖc προcφέρουcιν. 14 ἰδὼν δὲ ὁ Ἰηcοῦc ἠγανάκτηcεν
καὶ εἶπεν αὐτοῖc· ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεcθαι πρόc με, μὴ κωλύετε
αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων ἐcτὶν ἡ βαcιλεία τοῦ θεοῦ. 15 ἀμὴν λέγω
ὑμῖν, ὃc ἐὰν μὴ δέξηται τὴν βαcιλείαν τοῦ θεοῦ ὡc παιδίον, οὐ μὴ
εἰcέλθῃ εἰc αὐτήν. 16 καὶ ἐναγκαλιcάμενοc αὐτά, τιθεὶc τὰc χεῖραc ἐπ'
αὐτά εὐλόγει αὐτά. 17 καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ εἰc ὁδόν, προcδραμὼν
εἷc καὶ γονυπετήcαc αὐτὸν ἐπηρώτα αὐτόν· διδάcκαλε ἀγαθέ, τί ποιήcω
ἵνα ζωὴν αἰώνιον κληρονομήcω; 18 ὁ δὲ Ἰηcοῦc εἶπεν αὐτῷ· τί με
λέγειc ἀγαθόν; οὐδεὶc ἀγαθὸc εἰ μὴ εἷc ὁ θεόc. 19 τὰc ἐντολὰc οἶδαc·
μὴ μοιχεύcῃc, μὴ φονεύcῃc, μὴ κλέψῃc, μὴ ψευδομαρτυρήcῃc, μὴ ἀπο-
cτερήcῃc, τίμα τὸν πατέρα cου καὶ τὴν μητέρα cου. 20 ὁ δὲ ἀποκρι-
θεὶc εἶπεν αὐτῷ· διδάcκαλε, ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητόc μου.
21 ὁ δὲ Ἰηcοῦc ἐμβλέψαc αὐτῷ ἠγάπηcεν αὐτὸν καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἕν
cοι ὑcτερεῖ· ὕπαγε, ὅcα ἔχειc πώληcον καὶ δὸc πτωχοῖc, καὶ ἕξειc
θηcαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι ἄραc τὸν cταυρόν. 22 ὁ
δὲ cτυγνάcαc ἐπὶ τῷ λόγῳ ἀπῆλθεν λυπούμενοc· ἦν γὰρ ἔχων κτήματα
πολλά. 23 καὶ περιβλεψάμενοc ὁ Ἰηcοῦc λέγει τοῖc μαθηταῖc αὐτοῦ·
πῶc δυcκόλωc οἱ τὰ χρήματα ἔχοντεc εἰc τὴν βαcιλείαν τοῦ θεοῦ εἰcε-
λεύcονται. 24 οἱ δὲ μαθηταὶ ἐθαμβοῦντο ἐπὶ τοῖc λόγοιc αὐτοῦ· ὁ δὲ
Ἰηcοῦc πάλιν ἀποκριθεὶc λέγει αὐτοῖc· τέκνα, πῶc δύcκολόν ἐcτιν τοὺc
πεποιθόταc ἐπὶ χρήμαcιν εἰc τὴν βαcιλείαν τοῦ θεοῦ εἰcελθεῖν. 25 εὐ-
κοπώτερόν ἐcτιν κάμηλον διὰ τῆc τρυμαλιᾶc τῆc ῥαφίδοc εἰcελθεῖν ἢ
πλούcιον εἰc τὴν βαcιλείαν τοῦ θεοῦ εἰcελθεῖν. 26 οἱ δὲ περιccῶc
ἐξεπλήccοντο λέγοντεc πρὸc ἑαυτούc· καὶ τίc δύναται cωθῆναι; 27 ἐμ-
βλέψαc αὐτοῖc ὁ Ἰηcοῦc λέγει· παρὰ ἀνθρώποιc ἀδύνατον, ἀλλ' οὐ παρὰ
θεῷ· πάντα γὰρ δυνατά ἐcτιν παρὰ τῷ θεῷ. 28 ἤρξατο δὲ ὁ Πέτροc
λέγειν αὐτῷ· ἰδοὺ ἡμεῖc ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήcαμέν cοι.

X, 8. cάρξ μία] FUΠ (*vgl. M 19,6*), μία cάρξ *K rell. — 14. μή] *K, καὶ μή SinACDLM^{2} it vg (*nach M 19,14 L 18,16*). — 19. μητέρα cου] Sin*CFN abcf (*vgl. L 18,20*), μητέρα *K rell. ff^{2}g$^{1.2}$klq vg. — 27. ἐμβλέψαc] SinBC*SΔ, ἐμβλέψαc δέ *K *et intuens* it pler. vg. — 28. ἤρξατο δέ] KNΠ (f *nach* got), ἤρξατο *K, καὶ ἤρξατο D it pler. vg.

---

mit Rücksicht auf V. 24. — 27. unmahteig ist] *nach M 19,26*: ἀδύνατόν ἐcτιν.

swe þanaseiþs ni sind twa, ak leik ain. 9 þatei nu guþ gawaþ,
manna þamma ni skaidai. 10 jah in garda aftra siponjos is bi þata
samo frehun ina. 11 jah qaþ du im: saƕazuh saei afletiþ qen seina
jah liugaiþ anþara, horinoþ du þizai. 12 jah jabai qino afletiþ
aban seinana jah liugada anþaramma, horinoþ. 13 þanuh atberun
du imma barna, ei attaitoki im: iþ þai siponjos is sokun þaim bai-
randam du. 14 gasaiƕands þan Iesus unwerida jah qaþ du im:
letiþ þo barna gaggan du mis jah ni warjiþ þo, unte þize < swalei-
kaize > ist þiudangardi gudis. 15 amen, qiþa izwis: saei ni and-
nimiþ þiudangardja gudis swe barn, ni þauh qimiþ in izai. 16 jah
gaþlaihands im, lagjands handuns ana þo þiuþida im. 17 jah us-
gaggandin imma in wig, duatrinnands ains jah knussjands baþ ina
qiþands: laisari þiuþeiga, ƕa taujau ei libainais aiweinons arbja
wairþau? 18 iþ is qaþ du imma: ƕa mik qiþis þiuþeigana? ni
ƕashun þiuþeigs, alja ains guþ. 19 þos anabusnins kant: ni hori-
nos; ni maurþrjais; ni hlifais; ni sijais galiugaweitwods; ni ana-
mahtjais; swerai attan þeinana jah aiþein þeina. 20 þaruh andhaf-
jands qaþ du imma: laisari, þo alla gafastaida us jundai meinai.
21 iþ Iesus insaiƕands du imma frijoda ina jah qaþ du imma: ai-
nis þus wan ist; gagg, swa filu swe habais frabugei jah gif þarbam,
jah habais huzd in himinam; jah hiri laistjan mik nimands galgan.
22 iþ is gahnipnands in þis waurdis galaiþ gaurs; was auk habands
faihu manag. 23 jah bisaiƕands Iesus qaþ siponjam seinaim: sai,
ƕaiwa agluba þai faiho gahabandans in þiudangardja gudis galei-
þand. 24 iþ þai siponjos afslauþnodedun in waurde is. þaruh
Iesus aftra andhafjands qaþ im: barnilona, ƕaiwa aglu ist þaim
hugjandam afar faihau in þiudangardja gudis galeiþan. 25 azitizo
ist ulbandau þairh þairko neþlos galeiþan, þau gabigamma in þiu-
dangardja gudis galeiþan. 26 iþ eis mais usgeisnodedun qiþandans
du sis misso: jah ƕas mag ganisan? 27 insaiƕands du im Iesus
qaþ: [akei] fram mannam unmahteig ist, < akei > ni fram guda;
allata auk mahteig ist fram guda. 28 dugann þan Paitrus qiþan

---

X, 14. þize swaleikaize] τῶν τοιούτων, *vgl. L. 18,16.* — 22. gahnipnands] *Bethge Germ. Jahresber. 21,14* (*vgl. aisl. hnípna*), ganipnands CA. — 23. faiho] CA *für* faihu. — 24. hugjandam] CA, g *fast unleserlich.* — 25. azitizo] CA *für* azetizo. — 27. akei] CA *fälschlich nach* qaþ.

X, 13. siponjos is] *Zusatz des Pronomens, vgl. 10,10. Desgl.* acf (D). — 17. qiþands] *Zusatz nach L 18,18; vgl.* abdfg²klq. — 18. is] CA, *verschrieben für* is *d. i.* Iesus. — 21. himinam] *Plural nach L 12,33.* — 24. barnilona] *Demin.* it (*außer* q) vg (AN). — 26. mais] *Komparativ*

cάρκα μίαν, ὥcτε οὐκέτι εἰcὶν δύο ἀλλὰ cάρξ μία. 9 ὃ οὖν ὁ θεὸc cυνέζευξεν, ἄνθρωποc μὴ χωριζέτω. 10 καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ πάλιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπηρώτηcαν αὐτόν. 11 καὶ λέγει αὐτοῖc· ὃc ἐὰν ἀπολύcῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμήcῃ ἄλλην, μοιχᾶται ἐπ' αὐτήν· 12 καὶ ἐὰν γυνὴ ἀπολύcῃ τὸν ἄνδρα αὐτῆc καὶ γαμηθῇ ἄλλῳ, μοιχᾶται. 13 καὶ προcέφερον αὐτῷ παιδία ἵνα ἅψηται αὐτῶν· οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμων τοῖc προcφέρουcιν. 14 ἰδὼν δὲ ὁ Ἰηcοῦc ἠγανάκτηcεν καὶ εἶπεν αὐτοῖc· ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεcθαι πρόc με, μὴ κωλύετε αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων ἐcτὶν ἡ βαcιλεία τοῦ θεοῦ. 15 ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃc ἐὰν μὴ δέξηται τὴν βαcιλείαν τοῦ θεοῦ ὡc παιδίον, οὐ μὴ εἰcέλθῃ εἰc αὐτήν. 16 καὶ ἐναγκαλιcάμενοc αὐτά, τιθεὶc τὰc χεῖραc ἐπ' αὐτὰ εὐλόγει αὐτά. 17 καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ εἰc ὁδόν, προcδραμὼν εἷc καὶ γονυπετήcαc αὐτὸν ἐπηρώτα αὐτόν· διδάcκαλε ἀγαθέ, τί ποιήcω ἵνα ζωὴν αἰώνιον κληρονομήcω; 18 ὁ δὲ Ἰηcοῦc εἶπεν αὐτῷ· τί με λέγειc ἀγαθόν; οὐδεὶc ἀγαθὸc εἰ μὴ εἷc ὁ θεόc. 19 τὰc ἐντολὰc οἶδαc· μὴ μοιχεύcῃc, μὴ φονεύcῃc, μὴ κλέψῃc, μὴ ψευδομαρτυρήcῃc, μὴ ἀποcτερήcῃc, τίμα τὸν πατέρα cου καὶ τὴν μητέρα cου. 20 ὁ δὲ ἀποκριθεὶc εἶπεν αὐτῷ· διδάcκαλε, ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητόc μου. 21 ὁ δὲ Ἰηcοῦc ἐμβλέψαc αὐτῷ ἠγάπηcεν αὐτὸν καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἕν cοι ὑcτερεῖ· ὕπαγε, ὅcα ἔχειc πώληcον καὶ δὸc πτωχοῖc, καὶ ἕξειc θηcαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι ἄραc τὸν cταυρόν. 22 ὁ δὲ cτυγνάcαc ἐπὶ τῷ λόγῳ ἀπῆλθεν λυπούμενοc· ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά. 23 καὶ περιβλεψάμενοc ὁ Ἰηcοῦc λέγει τοῖc μαθηταῖc αὐτοῦ· πῶc δυcκόλωc οἱ τὰ χρήματα ἔχοντεc εἰc τὴν βαcιλείαν τοῦ θεοῦ εἰcελεύcονται. 24 οἱ δὲ μαθηταὶ ἐθαμβοῦντο ἐπὶ τοῖc λόγοιc αὐτοῦ· ὁ δὲ Ἰηcοῦc πάλιν ἀποκριθεὶc λέγει αὐτοῖc· τέκνα, πῶc δύcκολόν ἐcτιν τοὺc πεποιθόταc ἐπὶ χρήμαcιν εἰc τὴν βαcιλείαν τοῦ θεοῦ εἰcελθεῖν. 25 εὐκοπώτερόν ἐcτιν κάμηλον διὰ τῆc τρυμαλιᾶc τῆc ῥαφίδοc εἰcελθεῖν ἢ πλούcιον εἰc τὴν βαcιλείαν τοῦ θεοῦ εἰcελθεῖν. 26 οἱ δὲ περιccῶc ἐξεπλήccοντο λέγοντεc πρὸc ἑαυτούc· καὶ τίc δύναται cωθῆναι; 27 ἐμβλέψαc αὐτοῖc ὁ Ἰηcοῦc λέγει· παρὰ ἀνθρώποιc ἀδύνατον, ἀλλ' οὐ παρὰ θεῷ· πάντα γὰρ δυνατά ἐcτιν παρὰ τῷ θεῷ. 28 ἤρξατο δὲ ὁ Πέτροc λέγειν αὐτῷ· ἰδοὺ ἡμεῖc ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήcαμέν cοι.

X, 8. cάρξ μία] FUΠ (*vgl. M 19,6*), μία cάρξ *K rell. — 14. μή] *K, καὶ μή SinACDLM[2] it vg (*nach M 19,14 L 18,16*). — 19. μητέρα cου] Sin*CFN abcf (*vgl. L 18,20*), μητέρα *K rell. ff[2]g[1.2]klq vg. — 27. ἐμβλέψαc] SinBC*SΔ, ἐμβλέψαc δέ *K *et intuens* it pler. vg. — 28. ἤρξατο δέ] KNΠ (f *nach* got), ἤρξατο *K, καὶ ἤρξατο D it pler. vg.

---

mit Rücksicht auf V. 24. — 27. unmahteig ist] *nach M 19,26*: ἀδύνατόν ἐcτιν.

swe þanaseiþs ni sind twa, ak leik ain. 9 þatei nu guþ gawaþ, manna þamma ni skaidai. 10 jah in garda aftra siponjos is bi þata samo frehun ina. 11 jah qaþ du im: saƕazuh saei afletiþ qen seina jah liugaiþ anþara, horinoþ du þizai. 12 jah jabai qino afletiþ aban seinana jah liugada anþaramma, horinoþ. 13 þanuh atberun du imma barna, ei attaitoki im: iþ þai siponjos is sokun þaim bairandam du. 14 gasaiƕands þan Iesus unwerida jah qaþ du im: letiþ þo barna gaggan du mis jah ni warjiþ þo, unte þize < swaleikaize > ist þiudangardi gudis. 15 amen, qiþa izwis: saei ni andnimiþ þiudangardja gudis swe barn, ni þauh qimiþ in izai. 16 jah gaþlaihands im, lagjands handuns ana þo þiuþida im. 17 jah usgaggandin imma in wig, duatrinnands ains jah knussjands baþ ina qiþands: laisari þiuþeiga, ƕa taujau ei libainais aiweinons arbja wairþau? 18 iþ is qaþ du imma: ƕa mik qiþis þiuþeigana? ni ƕashun þiuþeigs, alja ains guþ. 19 þos anabusnins kant: ni horinos; ni maurþrjais; ni hlifais; ni sijais galiugaweitwods; ni anamahtjais; swerai attan þeinana jah aiþein þeina. 20 þaruh andhafjands qaþ du imma: laisari, þo alla gafastaida us jundai meinai. 21 iþ Iesus insaiƕands du imma frijoda ina jah qaþ du imma: ainis þus wan ist; gagg, swa filu swe habais frabugei jah gif þarbam, jah habais huzd in himinam; jah hiri laistjan mik nimands galgan. 22 iþ is gahnipnands in þis waurdis galaiþ gaurs; was auk habands faihu manag. 23 jah bisaiƕands Iesus qaþ siponjam seinaim: sai, ƕaiwa agluba þai faiho gahabandans in þiudangardja gudis galeiþand. 24 iþ þai siponjos afslauþnodedun in waurde is. þaruh Iesus aftra andhafjands qaþ im: barnilona, ƕaiwa aglu ist þaim hugjandam afar faihau in þiudangardja gudis galeiþan. 25 azitizo ist ulbandau þairh þairko neþlos galeiþan, þau gabigamma in þiudangardja gudis galeiþan. 26 iþ eis mais usgeisnodedun qiþandans du sis misso: jah ƕas mag ganisan? 27 insaiƕands du im Iesus qaþ: [akei] fram mannam unmahteig ist, < akei > ni fram guda; allata auk mahteig ist fram guda. 28 dugann þan Paitrus qiþan

X, 14. þize swaleikaize] τῶν τοιούτων, *vgl. L. 18,16.* — 22. gahnipnands] *Bethge Germ. Jahresber. 21,14* (*vgl. aisl. hnípna*), ganipnands CA. — 23. faiho] CA *für* faihu. — 24. hugjandam] CA, g *fast unleserlich.* — 25. azitizo] CA *für* azetizo. — 27. akei] CA *fälschlich nach* qaþ.

X, 13. siponjos is] *Zusatz des Pronomens, vgl. 10,10. Desgl.* acf (D). — 17. qiþands] *Zusatz nach L 18,18; vgl.* abdfg^{2}klq. — 18. is] CA, *verschrieben für* is *d. i.* Iesus. — 21. himinam] *Plural nach L 12,33.* — 24. barnilona] *Demin.* it (*außer* q) vg (AN). — 26. mais] *Komparativ*

29 ἀποκριθεὶc ὁ Ἰηcοῦc εἶπεν· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδείc ἐcτιν ὃc ἀφῆκεν
οἰκίαν ἢ ἀδελφοὺc ἢ ἀδελφὰc ἢ μητέρα ἢ πατέρα ἢ γυναῖκα ἢ τέκνα ἢ
ἀγροὺc ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ ἕνεκεν τοῦ εὐαγγελίου, 30 ἐὰν μὴ λάβῃ ἑκα-
τονταπλαcίονα νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ οἰκίαc καὶ ἀδελφοὺc καὶ ἀδελ-
φὰc καὶ πατέρα καὶ μητέρα καὶ τέκνα καὶ ἀγροὺc μετὰ διωγμῶν καὶ
ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζωὴν αἰώνιον. 31 πολλοὶ δὲ ἔcονται πρῶτοι
ἔcχατοι καὶ ἔcχατοι πρῶτοι. 32 ἦcαν δὲ ἐν τῇ ὁδῷ ἀναβαίνοντεc εἰc
Ἱεροcόλυμα καὶ ἦν προάγων αὐτοὺc ὁ Ἰηcοῦc, καὶ ἐθαμβοῦντο καὶ ἀκο-
λουθοῦντεc ἐφοβοῦντο. καὶ παραλαβὼν πάλιν τοὺc δώδεκα ἤρξατο
αὐτοῖc λέγειν τὰ μέλλοντα αὐτῷ cυμβαίνειν, 33 ὅτι ἰδοὺ ἀναβαίνομεν
εἰc Ἱεροcόλυμα, καὶ ὁ υἱὸc τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήcεται τοῖc ἀρχιε-
ρεῦcιν καὶ τοῖc γραμματεῦcιν, καὶ κατακρινοῦcιν αὐτὸν θανάτῳ καὶ
παραδώcουcιν αὐτὸν τοῖc ἔθνεcιν 34 καὶ ἐμπαίξουcιν αὐτῷ καὶ μαcτι-
γώcουcιν αὐτὸν καὶ ἐμπτύcουcιν αὐτῷ καὶ ἀποκτενοῦcιν αὐτόν, καὶ τῇ
τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναcτήcεται. 35 καὶ προcπορεύονται αὐτῷ Ἰάκωβοc καὶ
Ἰωάννηc υἱοὶ Ζεβεδαίου λέγοντεc· διδάcκαλε, θέλομεν ἵνα ὃ ἐάν cε
αἰτήcωμεν ποιήcῃc ἡμῖν. 36 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖc· τί θέλετε ποιῆcαί με
ὑμῖν; 37 οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· δὸc ἡμῖν ἵνα εἷc ἐκ δεξιῶν cου καὶ εἷc ἐξ
εὐωνύμων cου καθίcωμεν ἐν τῇ δόξῃ cου. 38 ὁ δὲ Ἰηcοῦc εἶπεν αὐτοῖc·
οὐκ οἴδατε τί αἰτεῖcθε. δύναcθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω καὶ τὸ
βάπτιcμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτιcθῆναι; 39 οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· δυνά-
μεθα. ὁ δὲ Ἰηcοῦc εἶπεν αὐτοῖc· τὸ μὲν ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω πίεcθε
καὶ τὸ βάπτιcμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτιcθήcεcθε· 40 τὸ δὲ καθίcαι ἐκ
δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων οὐκ ἔcτιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷc ἡτοίμαcται.
41 καὶ ἀκούcαντεc οἱ δέκα ἤρξαντο ἀγανακτεῖν περὶ Ἰακώβου καὶ
Ἰωάννου. 42 ὁ δὲ Ἰηcοῦc προcκαλεcάμενοc αὐτοὺc λέγει αὐτοῖc· οἴδατε
ὅτι οἱ δοκοῦντεc ἄρχειν τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουcιν αὐτῶν καὶ οἱ μεγά-
λοι αὐτῶν κατεξουcιάζουcιν αὐτῶν. 43 οὐχ οὕτωc δὲ ἔcται ἐν ὑμῖν·
ἀλλ' ὃc ἐὰν θέλῃ γενέcθαι μέγαc ἐν ὑμῖν, ἔcται ὑμῶν διάκονοc, 44 καὶ
ὃc ἐὰν θέλῃ ὑμῶν γενέcθαι πρῶτοc, ἔcται πάντων δοῦλοc. 45 καὶ γὰρ
ὁ υἱὸc τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθεν διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆcαι καὶ

X, 29. ἀποκριθεὶc] SUVΠ² abfl vg, καὶ ἀποκριθεὶc EFGH. — ἢ μητέρα ἢ πατέρα] BCΔ cfq, ἢ πατέρα ἢ μητέρα *K g¹·²l vg. — 30. καὶ πατέρα καὶ μητέρα] Sin^c KMXΠ l, καὶ μητέραc *K vg. — 35. υἱοὶ] UΠ, οἱ υἱοὶ *K. — cὲ αἰτήcωμεν] DKNΠ bfk**, αἰτήcωμέν (αἰτήcομεν) cε SinABCLΔ adff², αἰτήcωμεν *K cilq. — 40. καὶ ἐξ] *K k, ἢ ἐξ SinBDLΔ it (*außer* k) vg.

---

autem Iesus dixit ad illos; f: ***quibus respondens*** (***nach*** got). — 30. saei] ***nach L 18,30***; ***vgl.*** '***qui***' it vg (ὃc ἂν D). — 36. Iesus] ***aus einem Lektionar eingedrungen***. — 42. is] CA, ***verschrieben für*** is ***d. i.*** Iesus.

du imma: sai, weis aflailotum alla jah laistidedum þuk. 29 andhaf-
jands im Iesus qaþ: amen, qiþa izwis: ni ƕashun ist saei aflailoti
gard aiþþau broþruns < aiþþau swistruns > aiþþau aiþein aiþþau
attan aiþþau qen aiþþau barna aiþþau haimoþlja in meina jah in
þizos aiwaggeljons, 30 saei ni andnimai ·r· falþ nu in þamma
mela gardins jah broþruns jah swistruns jah attan jah aiþein jah
barna jah haimoþlja miþ wrakom jah in aiwa þamma anawairþin
libain aiweinon. 31 aþþan managai wairþand frumans aftumans,
jah aftumans frumans. 32 wesunuþ-þan ana wiga gaggandans du
Iairusaulwmai jah < was > faurbigaggands ins Iesus, jah sildalei-
kidedun jah afarlaistjandans faurhtai waurþun. jah andnimands
aftra þans twalif dugann im qiþan þoei habaidedun ina gadaban.
33 þatei sai, usgaggam in Iairusaulwma jah sunus mans atgibada
þaim ufargudjam jah bokarjam, jah gawargjand ina dauþau < jah
atgiband ina þiudom > 34 jah bilaikand ina jah bliggwand ina
jah speiwand ana ina jah usqimand imma, jah þridjin daga ustan-
diþ. 35 jah athabaidedun sik du imma Iakobus jah Iohannes, sun-
jus Zaibaidaiaus, qiþandans: laisari, wileima ei þatei þuk bidjos,
taujais uggkis. 36 iþ Iesus qaþ im: ƕa wileits taujan mik igqis?
37 iþ eis qeþun du imma: fragif ugkis ei ains af taihswon þeinai
jah ains af hleidumein þeinai sitaiwa in wulþau þeinamma. 38 iþ
Iesus qaþuh du im: ni wituts ƕis bidjats: magutsu driggkan stikl
þanei ik driggka, jah daupeinai þizaiei ik daupjada, ei daupjaindau?
39 iþ eis qeþun du imma: magu. iþ Iesus qaþuh du im: sweþauh
þana stikl þanei ik driggka, driggkats jah þizai daupeinai þizaiei
ik daupjada < daupjanda >; 40 iþ þata du sitan af taihswon mei-
nai aiþþau af hleidumein nist mein du giban, alja þaimei manwiþ
was. 41 jah gahausjandans þai taihun dugunnun unwerjan bi Ia-
kobu jah Iohannen. 42 iþ is athaitands ins qaþ du im: wituþ þa-
tei < þaiei > þuggkjand reikinon þiudom, gafraujinond im, iþ þai
mikilans ize gawaldand im. 43 iþ ni swa sijai in izwis; ak sa-
ƕazuh saei wili wairþan mikils in izwis, sijai izwar andbahts;
44 jah saei wili izwara wairþan frumists, sijai allaim skalks. 45 jah
auk sunus mans ni qam at andbahtjam, ak andbahtjan jah giban

X, 29. aflailoti] aflailailoti CA. — attan] attin CA. — aiþþau swistruns] *Bernhardt, fehlt* CA. — 33. jah—þiudom] *durch Versehn in* CA *ausgefallen*; *Ergänzung nach L 18,32 durch Bernhardt.* — 34. ustandiþ] CA *für* usstandiþ. — 38. wituts] wituþs CA. — 39. daupjanda] *Uppström, fehlt* CA. — 42. þaiei] *Uppström, fehlt* CA. — 44. frumists sijai] frumistsijai CA.

X, 29. im] *Zusatz, vgl. M 19,26*: εἶπεν αὐτοῖς. *Ähnl.* c: *respondens*

δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν. 46 καὶ ἔρχονται εἰς Ἰεριχώ. καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἀπὸ Ἰεριχὼ καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ὄχλου ἱκανοῦ, υἱὸς Τιμαίου Βαρτιμαῖος ὁ τυφλὸς ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν. 47 καὶ ἀκούσας ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖός ἐστιν, ἤρξατο κράζειν καὶ λέγειν· ὁ υἱὸς Δαυεὶδ Ἰησοῦ, ἐλέησόν με. 48 καὶ ἐπετίμων αὐτῷ πολλοὶ ἵνα σιωπήσῃ· ὁ δὲ πολλῷ μᾶλλον ἔκραζεν· υἱὲ Δαυείδ, ἐλέησόν με. 49 καὶ στὰς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτὸν φωνηθῆναι, καὶ φωνοῦσιν τὸν τυφλὸν λέγοντες αὐτῷ· θάρσει, ἔγειρε, φωνεῖ σε. 50 ὁ δὲ ἀποβαλὼν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ ἀναστὰς ἦλθεν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. 51 καὶ ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· τί θέλεις ποιήσω σοι; ὁ δὲ τυφλὸς εἶπεν αὐτῷ· ῥαββουνί, ἵνα ἀναβλέψω. 52 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· ὕπαγε, ἡ πίστις σου σέσωκέν σε. καὶ εὐθέως ἀνέβλεψεν καὶ ἠκολούθει τῷ Ἰησοῦ ἐν τῇ ὁδῷ.

XI.

1 Καὶ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς Ἱερουσαλὴμ εἰς Βηθσφαγὴν καὶ Βηθανίαν πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, ἀποστέλλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ 2 καὶ λέγει αὐτοῖς· ὑπάγετε εἰς τὴν κώμην τὴν κατέναντι ὑμῶν, καὶ εὐθέως εἰσπορευόμενοι εἰς αὐτὴν εὑρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὔπω οὐδεὶς ἀνθρώπων κεκάθικεν· λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε. 3 καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ· τί ποιεῖτε τοῦτο, εἴπατε ὅτι ὁ κύριος αὐτοῦ χρείαν ἔχει· καὶ εὐθέως αὐτὸν ἀποστέλλει ὧδε. 4 ἀπῆλθον δὲ καὶ εὗρον πῶλον δεδεμένον πρὸς τὴν θύραν ἔξω ἐπὶ τοῦ ἀμφόδου, καὶ λύουσιν αὐτόν. 5 καί τινες τῶν ἐκεῖ ἑστηκότων ἔλεγον αὐτοῖς· τί ποιεῖτε λύοντες τὸν πῶλον; 6 οἱ δὲ εἶπον αὐτοῖς, καθὼς ἐνετείλατο ὁ Ἰησοῦς· καὶ ἀφῆκαν αὐτούς. 7 καὶ ἤγαγον τὸν πῶλον πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐπέβαλον αὐτῷ τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἐκάθισεν ἐπ' αὐτῷ. 8 πολλοὶ δὲ τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἔστρωσαν εἰς τὴν ὁδόν, ἄλλοι στοιβάδας ἔκοπτον ἐκ τῶν δένδρων καὶ ἐστρώννυον εἰς τὴν ὁδόν. 9 καὶ οἱ προάγοντες καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον λέγοντες· ὡσαννά, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου· 10 εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία ἐν ὀνόματι κυρίου τοῦ πατρὸς ἡμῶν

X, 46. ὁ τυφλός] *K, τυφλός SinBDLΔ it vg. — 50. ἀναστάς] *K, ἀναπηδήσας SinBDLMmgΔ it vg. — 51. ῥαββουνί] *K *H *I, -ει B (*vereinzelt* D, Δ), ῥαββονί min pauc. *rabboni* cf vg. — XI, 1. Βηθσφαγήν] *vgl. L 19,29.* — 2. οὔπω οὐδείς] KΠ, οὐδεὶς οὔπω ABLΔ bff²ilq vg (*vgl. L 19,30*), οὐδείς *K ag¹·²k. — 8. εἰς τὴν ὁδόν¹] *K bff²i, ἐν τῇ ὁδῷ AKMNΠ acfklq vg (*vgl.* εἰς τὴν ὁδόν²). — ἄλλοι] Π* min b, ἄλλοι δέ *K it vg.

'*castellum*' *oder* '*municipium*' *der* it *veranlaßt.* — 6. im²] *Zusatz nach M 21,6*; *vgl.* it vg (DM).

saiwala seina faur managans lun. 46 jah qemun in Iairikon. jah usgaggandin imma jainþro miþ siponjam seinaim jah managein ganohai, sunus Teimaiaus, Barteimaiaus blinda, sat faur wig du aihtron. 47 jah gahausjands þatei Iesus sa Nazoraius ist, dugann hropjan jah qiþan: sunau Daweidis, Iesu, armai mik! 48 jah ƕotidedun imma managai ei gaþahaidedi; iþ is filu mais hropida: sunau Daweidis, armai mik! 49 jah gastandands Iesus haihait atwopjan ina. jah wopidedun þana blindan, qiþandans du imma: þrafstei þuk; urreis, wopeiþ þuk. 50 iþ is afwairpands wastjai seinai ushlaupands qam at Iesu. 51 jah andhafjands qaþ du imma Iesus: ƕa wileis ei taujau þus? iþ sa blinda qaþ du imma: rabbaunei, ei ussaiƕau. 52 iþ Iesus qaþ du imma: gagg, galaubeins þeina ganasida þuk. jah sunsaiw ussaƕ jah laistida in wiga Iesu.

XI.

1 Jah biþe neƕa wesun Iairusalem, in Beþsfagein jah Biþaniin at fairgunja alewjin, insandida twans siponje seinaize 2 jah qaþ du im: gaggats in haim þo wiþrawairþon iggqis, jah sunsaiw inngaggandans in þo [baurg] bigitats fulan gabundanana, ana þammei nauh ainshun manne ni sat; andbindandans ina attiuhats. 3 jah jabai ƕas iggqis qiþai: duƕe þata taujats? qiþaits: þatei frauja þis gairneiþ; jah sunsaiw ina insandeiþ hidre. 4 galiþun þan jah bigetun fulan gabundanana at daura uta ana gagga; jah andbundun ina. 5 jah sumai þize jainar standandane qeþun du im: ƕa taujats andbindandans þana fulan? 6 iþ eis qeþun du im swaswe anabauþ im Iesus, jah lailotun ins. 7 jah brahtedun þana fulan at Iesua jah galagidedun ana <ina> wastjos seinos, jah gasat ana ina. 8 managai þan wastjom seinaim strawidedun ana wiga; sumai astans maimaitun us bagmam jah strawidedun ana wiga. 9 jah þai fauragaggandans < jah þai afarlaistjandans > hropidedun qiþandans: osanna, þiuþida sa qimanda in namin fraujins! 10 þiuþido so qi-

---

X, 46. Barteimaiaus] CA *für* Barteimaius. — XI, 7. ana ina] *Die Berufung auf Mc 8,23 spricht nicht gegen die Ergänzung, denn dort fehlt das Pronomen in der Vorlage.* — 9. jah þai afarlaistjandans] *in* CA *ausgefallen, ergänzt nach Mc 10,32. Bernhardt ergänzt* afargaggandans.

X, 46. jainþro] *vgl.* '*inde*' a b f ff²i q (D). — miþ] *vgl.* '*cum*' a b f ff²i l (D). — 49. atwopjan ina] *Stellung wie im flg.*: wopidedun þana blindan (*so auch* min 1). — 51. ei taujau] *vgl.* '*ut faciam*' c. *Beachte auch das flg.* ἵνα ἀναβλέψω. *Jedoch ist der Zusatz des* ei *an sich echt gotisch, vgl. EB. § 353,2.* — XI, 2. baurg] *Glosse*; *nach Bernhardt durch*

Δαυείδ, ὡϲαννὰ ἐν τοῖϲ ὑψίϲτοιϲ. 11 καὶ εἰϲῆλθεν εἰϲ Ἱεροϲόλυμα ὁ
Ἰηϲοῦϲ καὶ εἰϲ τὸ ἱερόν· καὶ περιβλεψάμενοϲ πάντα, ὀψίαϲ ἤδη οὔϲηϲ
τῆϲ ὥραϲ ἐξῆλθεν εἰϲ Βηθανίαν μετὰ τῶν δώδεκα. 12 καὶ τῇ ἐπαύριον
ἐξελθόντων αὐτῶν ἀπὸ Βηθανίαϲ, ἐπείναϲεν. 13 καὶ ἰδὼν ϲυκῆν
μακρόθεν ἔχουϲαν φύλλα, ἦλθεν εἰ ἄρα εὑρήϲει τι ἐν αὐτῇ, καὶ ἐλθὼν
ἐπ' αὐτὴν οὐδὲν εὗρεν εἰ μὴ φύλλα· οὐ γὰρ ἦν καιρὸϲ ϲύκων. 14 καὶ
ἀποκριθεὶϲ εἶπεν αὐτῇ· μηκέτι ἐκ ϲοῦ εἰϲ τὸν αἰῶνα μηδεὶϲ καρπὸν
φάγοι. καὶ ἤκουον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. 15 καὶ ἔρχονται εἰϲ Ἱεροϲόλυμα.
καὶ εἰϲελθὼν ὁ Ἰηϲοῦϲ εἰϲ τὸ ἱερὸν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺϲ πωλοῦνταϲ
καὶ ἀγοράζονταϲ ἐν τῷ ἱερῷ καὶ τὰϲ τραπέζαϲ τῶν κολλυβιϲτῶν καὶ
τὰϲ καθέδραϲ τῶν πωλούντων τὰϲ περιϲτερὰϲ κατέϲτρεψεν, 16 καὶ οὐκ
ἤφιεν ἵνα τιϲ διενέγκῃ ϲκεῦοϲ διὰ τοῦ ἱεροῦ. 17 καὶ ἐδίδαϲκεν λέγων
αὐτοῖϲ· οὐ γέγραπται ὅτι ὁ οἶκόϲ μου οἶκοϲ προϲευχῆϲ κληθήϲεται
πᾶϲιν τοῖϲ ἔθνεϲιν; ὑμεῖϲ δὲ ἐποιήϲατε αὐτὸν ϲπήλαιον ληϲτῶν. 18 καὶ
ἤκουϲαν οἱ γραμματεῖϲ καὶ οἱ ἀρχιερεῖϲ καὶ ἐζήτουν πῶϲ αὐτὸν ἀπο-
λέϲωϲιν· ἐφοβοῦντο γὰρ αὐτόν, ὅτι πᾶϲ ὁ ὄχλοϲ ἐξεπλήϲϲετο ἐπὶ τῇ
διδαχῇ αὐτοῦ. 19 καὶ ὅτε ὀψὲ ἐγένετο, ἐξεπορεύετο ἔξω τῆϲ πόλεωϲ.
20 καὶ πρωῒ παραπορευόμενοι εἶδον τὴν ϲυκῆν ἐξηραμμένην ἐκ ῥιζῶν.
21 καὶ ἀναμνηϲθεὶϲ ὁ Πέτροϲ λέγει αὐτῷ· ῥαββί, ἴδε ἡ ϲυκῆ ἣν κατη-
ράϲω ἐξήρανται. 22 καὶ ἀποκριθεὶϲ ὁ Ἰηϲοῦϲ λέγει αὐτοῖϲ· ἔχετε πίϲτιν
θεοῦ. 23 ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ὅτι ὃϲ ἂν εἴπῃ τῷ ὄρει τούτῳ· ἄρθητι καὶ
βλήθητι εἰϲ τὴν θάλαϲϲαν, καὶ μὴ διακριθῇ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ
πιϲτεύϲῃ ὅτι ἃ λέγει γίνεται, ἔϲται αὐτῷ ὃ ἐὰν εἴπῃ. 24 διὰ τοῦτο
λέγω ὑμῖν, πάντα ὅϲα ἂν προϲευχόμενοι αἰτεῖϲθε, πιϲτεύετε ὅτι λαμβά-
νετε, καὶ ἔϲται ὑμῖν. 25 καὶ ὅταν ϲτήκητε προϲευχόμενοι, ἀφίετε εἴ τι
ἔχετε κατά τινοϲ, ἵνα καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖϲ οὐρανοῖϲ ἀφῇ ὑμῖν
τὰ παραπτώματα ὑμῶν. 26 εἰ δὲ ὑμεῖϲ οὐκ ἀφίετε, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν
ὁ ἐν τοῖϲ οὐρανοῖϲ ἀφήϲει τὰ παραπτώματα ὑμῶν. 27 καὶ ἔρχονται
πάλιν εἰϲ Ἱεροϲόλυμα. καὶ ἐν τῷ ἱερῷ περιπατοῦντοϲ αὐτοῦ ἔρχονται
πρὸϲ αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖϲ καὶ οἱ γραμματεῖϲ καὶ οἱ πρεϲβύτεροι, 28 καὶ
λέγουϲιν αὐτῷ· ἐν ποίᾳ ἐξουϲίᾳ ταῦτα ποιεῖϲ; καὶ τίϲ ϲοι τὴν ἐξουϲίαν
ταύτην ἔδωκεν ἵνα ταῦτα ποιεῖϲ; 29 ὁ δὲ Ἰηϲοῦϲ ἀποκριθεὶϲ εἶπεν
αὐτοῖϲ· ἐπερωτήϲω κἀγὼ ὑμᾶϲ ἕνα λόγον, καὶ ἀποκρίθητέ μοι, καὶ ἐρῶ
ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουϲίᾳ ταῦτα ποιῶ. 30 τὸ βάπτιϲμα Ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ

XI, 14. ἀποκριθεὶϲ] SinABCDKLMNΔΠ* it vg, ἀποκρ. ὁ Ἰηϲοῦϲ *K. — 18. ἀπολέϲωϲιν] EGHUVΠ, -ϲουϲιν KM*S^{sil}Δ. — 23. ὅτι ὃϲ ἂν] *K it pler. vg, ὃϲ ἂν SinD g^{2}k (*vgl. M 21,21*). — 28. ποιεῖϲ^2] HU, ποιῇϲ *K rell. it vg. — 29. κἀγὼ ὑμᾶϲ] AKΠ g^{2}k**, ὑμᾶϲ κἀγὼ (καὶ ἐγὼ) *K *vos et ego* abcff^{2}ilq vg (*wie M 21,24 L 20,3*).

---

vgl. c: *nihil invenit in ea.* — 26. izwis] *Zusatz nach V. 25, vgl.* abcfmq vg (D).

mandei þiudangardi in namin < fraujins > attins unsaris Daweidis,
osanna in hauhistjam! 11 jah galaiþ in Iairusaulwma Iesus jah in
alh; jah bisaiƕands alla, at andanahtja juþan wisandin ƕeilai usiddja
in Beþanian miþ þaim twalibim. 12 jah iftumin daga usstandan-
dam im us Beþaniin gredags was. 13 jah gasaiƕands smakkabagm
fairraþro habandan lauf atiddja, ei aufto bigeti ƕa ana imma; jah
qimands at imma ni waiht bigat ana imma niba lauf; ni auk was
mel smakkane. 14 jah usbairands qaþ du imma: ni þanaseiþs us
þus aiw manna akran matjai. jah gahausidedun þai siponjos is.
15 jah iddjedun du Iairusaulwmai. jah atgaggands Iesus in alh
dugann uswairpan þans frabugjandans jah bugjandans in alh jah
mesa skattjane jah sitlans þize frabugjandane ahakim uswaltida.
16 jah ni lailot ei ƕas þairhberi kas þairh þo alh. 17 jah laisida
qiþands du im: niu gameliþ ist þatei razn mein razn bido haitada
allaim þiudom? iþ jus gatawideduþ ita du filigrja waidedjane.
18 jah gahausidedun þai bokarjos jah gudjane auhumistans jah
sokidedun, ƕaiwa imma usqistidedeina: ohtedun auk ina, unte alla
managei sildaleikidedun in laiseinais is. 19 jah biþe andanahti
warþ, usiddja ut us þizai baurg. 20 jah in maurgin faurgaggandans
gaseƕun þana smakkabagm þaursjana us waurtim. 21 jah gamu-
nands Paitrus qaþ du imma: rabbei, sai, smakkabagms þanei fra-
qast gaþaursnoda. 22 jah andhafjands Iesus qaþ du im: habaiþ
galaubein gudis! 23 amen auk qiþa izwis, þisƕazuh ei qiþai du
þamma fairgunja: ushafei þuk jah wairp þus in marein, jah ni
tuzwerjai in hairtin seinamma, ak galaubjai þata, ei þatei qiþiþ ga-
gaggiþ, wairþiþ imma þisƕah þei qiþiþ. 24 duþþe qiþa izwis:
allata þisƕah þei bidjandans sokeiþ, galaubeiþ þatei nimiþ, jah
wairþiþ izwis. 25 jah þan standaiþ bidjandans, afletaiþ, jabai ƕa
habaiþ wiþra ƕana, ei jah atta izwar sa in himinam afletai izwis
missadedins izwaros. 26 iþ jabai jus ni afletiþ, ni þau atta izwar
sa in himinam afletiþ izwis missadedins izwaros. 27 jah iddjedun
aftra du Iairusaulwmai. jah in alh ƕarbondin imma, atiddjedun du
imma þai auhumistans gudjans jah bokarjos jah sinistans. 28 jah
qeþun du imma: in ƕamma waldufnje þata taujis? jah ƕas þus
þata waldufni atgaf, ei þata taujis? 29 iþ Iesus andhafjands qaþ
du im: fraihna jah ik izwis ainis waurdis jah andhafjiþ mis, jah
qiþa izwis in ƕamma waldufnje þata tauja. 30 daupeins Iohannis

---

XI, 10. fraujins] *durch Versehn ausgefallen, wodurch der Sinn der Stelle zerstört wird. Die Lesart der Rezension* *K *fordert die gegebene, schon von Bernhardt vorgeschlagene Ergänzung.*

XI, 13. ana imma[2]] *Zusatz nach M 21,19*: οὐδὲν εὗρεν ἐν αὐτῇ,

ἦν ἢ ἐξ ἀνθρώπων; ἀποκρίθητέ μοι. 31 καὶ ἐλογίζοντο πρὸc ἑαυτοὺc
λέγοντεc· ἐὰν εἴπωμεν· ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ· διατί οὖν οὐκ ἐπιcτεύcατε
αὐτῷ, 32 ἀλλ' εἴπωμεν· ἐξ ἀνθρώπων; ἐφοβοῦντο τὸν λαόν· ἅπαντεc
γὰρ εἶχον τὸν Ἰωάννην ὅτι ὄντωc προφήτηc ἦν. 33 καὶ ἀποκριθέντεc
λέγουcιν τῷ Ἰηcοῦ· οὐκ οἴδαμεν. καὶ ἀποκριθεὶc ὁ Ἰηcοῦc λέγει αὐτοῖc·
οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουcίᾳ ταῦτα ποιῶ.

XII.

1 Καὶ ἤρξατο αὐτοῖc ἐν παραβολαῖc λέγειν· ἀμπελῶνα ἐφύτευcεν
ἄνθρωποc καὶ περιέθηκεν φραγμὸν καὶ ὤρυξεν ὑπολήνιον καὶ ᾠκοδό-
μηcεν πύργον καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖc καὶ ἀπεδήμηcεν. 2 καὶ
ἀπέcτειλεν πρὸc τοὺc γεωργοὺc τῷ καιρῷ δοῦλον, ἵνα παρὰ τῶν γεωρ-
γῶν λάβῃ ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνοc. 3 οἱ δὲ λαβόντεc αὐτὸν
ἔδειραν καὶ ἀπέcτειλαν κενόν. 4 καὶ πάλιν ἀπέcτειλεν πρὸc αὐτοὺc
ἄλλον δοῦλον. κἀκεῖνον λιθοβολήcαντεc ἐκεφαλαίωcαν καὶ ἀπέcτειλαν
ἠτιμωμένον. 5 καὶ πάλιν ἄλλον ἀπέcτειλεν· κἀκεῖνον ἀπέκτειναν καὶ
πολλοὺc ἄλλουc, τοὺc μὲν δέροντεc, τοὺc δὲ ἀποκτέννοντεc. 6 ἔτι οὖν
ἕνα υἱὸν ἔχων ἀγαπητὸν αὐτοῦ, ἀπέcτειλεν καὶ αὐτὸν πρὸc αὐτοὺc
ἔcχατον, λέγων ὅτι ἐντραπήcονται τὸν υἱόν μου. 7 ἐκεῖνοι δὲ οἱ
γεωργοὶ εἶπον πρὸc ἑαυτοὺc ὅτι οὗτόc ἐcτιν ὁ κληρονόμοc· δεῦτε ἀπο-
κτείνωμεν αὐτόν, καὶ ἡμῶν ἔcται ἡ κληρονομία. 8 καὶ λαβόντεc αὐτὸν
ἀπέκτειναν καὶ ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνοc. 9 τί οὖν ποιήcει
ὁ κύριοc τοῦ ἀμπελῶνοc; ἐλεύcεται καὶ ἀπολέcει τοὺc γεωργοὺc καὶ
δώcει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοιc. 10 οὐδὲ τὴν γραφὴν ταύτην ἀνέγνωτε·
λίθον ὃν ἀπεδοκίμαcαν οἱ οἰκοδομοῦντεc, οὗτοc ἐγενήθη εἰc κεφαλὴν
γωνίαc· 11 παρὰ κυρίου ἐγένετο αὕτη καὶ ἔcτιν θαυμαcτὴ ἐν ὀφθαλ-
μοῖc ἡμῶν; 12 καὶ ἐζήτουν αὐτὸν κρατῆcαι καὶ ἐφοβήθηcαν τὸν ὄχλον.
ἔγνωcαν γὰρ ὅτι πρὸc αὐτοὺc τὴν παραβολὴν εἶπεν. καὶ ἀφέντεc αὐτὸν
ἀπῆλθον. 13 καὶ ἀποcτέλλουcιν πρὸc αὐτόν τιναc τῶν Φαριcαίων καὶ
τῶν Ἡρωδιανῶν, ἵνα αὐτὸν ἀγρεύcωcιν λόγῳ. 14 οἱ δὲ ἐλθόντεc
λέγουcιν αὐτῷ· διδάcκαλε, οἴδαμεν ὅτι ἀληθὴc εἶ καὶ οὐ μέλει coι περὶ
οὐδενόc· οὐ γὰρ βλέπειc εἰc πρόcωπον ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείαc
τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ διδάcκειc· ἔξεcτιν κῆνcον καίcαρι δοῦναι ἢ οὔκ

XI, 33. ἀποκριθεὶc ὁ Ἰηcοῦc] ADKMΠ bff²g¹·²ilq vg, ὁ Ἰ. ἀποκρ. *K. — XII, 8. ἐξέβαλον αὐτόν] SinABCDMNΓΠ acff²q, ἐξέβαλον *K bkl vg.

Nach Bernhardt durch die Lesart ἠτίμαcαν (SinBDL 33 it vg) *statt* ἀπέcτειλαν ἠτιμωμένον *veranlaßt.* — 5. insandida anþarana] *Stellung nach M 21,36*: ἀπέcτειλεν ἄλλουc. — 13. sumai] *auffälliger Nominativ*; *vielleicht vom Schreiber in Erinnerung an die häufigere Wendung* τινὲc τῶν Φαρ. *statt des Akkusativs eingesetzt.*

uzuh himina was þau usuh mannam? andhafjiþ mis. 31 jah
þahtedun du sis misso qiþandans, jabai qiþam: us himina, qiþiþ:
aþþan duƕe ni galaubideduþ imma? 32 ak qiþam: us mannam,
uhtedun þo managein. allai auk alakjo habaidedun Iohannen þatei
bi sunjai praufetes was. 33 jah andhafjandans qeþun du Iesua:
ni witum. jah andhafjands Iesus qaþ du im: nih ik izwis qiþa in
ƕamma waldufnje þata tauja.

XII.

1 Jah dugann im in gajukom qiþan: weinagard ussatida manna
jah bisatida ina faþom jah usgrof dal uf mesa jah gatimrida ke-
likn jah anafalh ina waurstwjam jah aflaiþ aljaþ. 2 jah insandida
du þaim waurstwjam at mel skalk, ei at þaim waurstwjam nemi
akranis þis weinagardis. 3 iþ eis nimandans ina usbluggwun jah
insandidedun laushandjan. 4 jah aftra insandida du im anþarana
skalk; jah þana stainam wairpandans [gaaiwiskodedun jah] haubiþ
wundan brahtedun jah insandidedun ganaitidana. 5 jah aftra in-
sandida anþarana; jah jainana afslohun jah managans anþarans,
sumans usbliggwandans, sumanzuh þan usqimandans. 6 þanuh
nauhþanuh ainana sunu aigands liubana sis, insandida jah þana du
im spedistana, qiþands þatei gaaistand sunu meinana. 7 iþ jainai
þai waurstwjans qeþun du sis misso þatei sa ist sa arbinumja;
hirjiþ, usqimam imma, jah unsar wairþiþ þata arbi. 8 jah und-
greipandans ina usqemun jah uswaurpun imma ut us þamma
weinagarda. 9 ƕa nuh taujai frauja þis weinagardis? qimiþ jah
usqisteiþ þans waurstwjans jah gibiþ þana weinagard anþaraim.
10 nih þata gamelido ussuggwuþ: stains þammei uswaurpun þai
timrjans, sah warþ du haubida waihstins? 11 fram fraujin warþ
sa jah ist sildaleiks in augam unsaraim. 12 jah sokidedun ina
undgreipan jah ohtedun þo managein; froþun auk þatei du im þo
gajukon qaþ. jah afletandans ina galiþun. 13 jah insandidedun
du imma sumai þize Fareisaie jah Herodiane, ei ina ganuteina
waurda. 14 iþ eis qimandans qeþun du imma: laisari, witum þatei
sunjeins is jah ni kara þuk manshun; ni auk saiƕis in andwairþja
manne, ak bi sunjai wig gudis laiseis: skuldu ist kaisaragild giban

---

XI, 32. uhtedun] CA *für* ohtedun. — XII, 4. haubiþ wundan] haubiþwundan *Bernhardt 1884*.

XI, 33. ik izwis] *Umstellung, vielleicht durch* ik izwis *V. 29 veranlaßt.* — XII, 1. ina[1]] *Zusatz nach M 21,33*: φραγμὸν αὐτῷ περιέθηκεν (*vgl.* C[2]N). — 4. gaaiwiskodedun jah] *in den Text gedrungene Glosse.*

δῶμεν ἢ μὴ δῶμεν; 15 ὁ δὲ Ἰηcοῦc εἰδὼc αὐτῶν τὴν ὑπόκριcιν εἶπεν αὐτοῖc· τί με πειράζετε; φέρετέ μοι δηνάριον, ἵνα ἴδω. 16 οἱ δὲ ἤνεγκαν, καὶ λέγει αὐτοῖc· τίνοc ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή; οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· καίcαροc. 17 καὶ ἀποκριθεὶc ὁ Ἰηcοῦc εἶπεν αὐτοῖc· ἀπόδοτε τὰ καίcαροc καίcαρι καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ. καὶ ἐθαύμαcαν ἐπ' αὐτῷ. 18 καὶ ἔρχονται Cαδδουκαῖοι πρὸc αὐτόν, οἵτινεc λέγουcιν ἀνάcταcιν μὴ εἶναι καὶ ἐπηρώτηcαν αὐτὸν λέγοντεc· 19 διδάcκαλε, Μωcῆc ἔγραψεν ἡμῖν ὅτι ἐάν τινοc ἀδελφὸc ἀποθάνῃ καὶ καταλίπῃ γυναῖκα καὶ τέκνα μὴ ἀφῇ, ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸc αὐτοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ ἐξαναcτήcῃ cπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. 20 ἑπτὰ ἀδελφοὶ ἦcαν· καὶ ὁ πρῶτοc ἔλαβεν γυναῖκα καὶ ἀποθνήcκων οὐκ ἀφῆκεν cπέρμα. 21 καὶ ὁ δεύτεροc ἔλαβεν αὐτὴν καὶ ἀπέθανεν, καὶ οὐδὲ αὐτὸc ἀφῆκεν cπέρμα· καὶ ὁ τρίτοc ὡcαύτωc. 22 καὶ ἔλαβον αὐτὴν οἱ ἑπτὰ καὶ οὐκ ἀφῆκαν cπέρμα. ἐcχάτη πάντων ἀπέθανεν καὶ ἡ γυνή. 23 ἐν τῇ ἀναcτάcει, ὅταν ἀναcτῶcιν, τίνοc αὐτῶν ἔcται γυνή; οἱ γὰρ ἑπτὰ ἔcχον αὐτὴν γυναῖκα. 24 καὶ ἀποκριθεὶc ὁ Ἰηcοῦc εἶπεν αὐτοῖc· οὐ διὰ τοῦτο πλανᾶcθε μὴ εἰδότεc τὰc γραφὰc μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ; 25 ὅταν γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀναcτῶcιν, οὔτε γαμοῦcιν οὔτε γαμίcκονται, ἀλλ' εἰcὶν ὡc ἄγγελοι οἱ ἐν τοῖc οὐρανοῖc. 26 περὶ δὲ τῶν νεκρῶν, ὅτι ἐγείρονται, οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῇ βίβλῳ Μωcέωc ἐπὶ τοῦ βάτου ὡc εἶπεν αὐτῷ ὁ θεὸc λέγων· ἐγώ εἰμι ὁ θεὸc Ἀβραὰμ καὶ ὁ θεὸc Ἰcαὰκ καὶ ὁ θεὸc Ἰακώβ; 27 οὐκ ἔcτιν ὁ θεὸc νεκρῶν ἀλλὰ θεὸc ζώντων· ὑμεῖc οὖν πολὺ πλανᾶcθε. 28 καὶ προcελθὼν εἷc τῶν γραμματέων, ἀκούcαc αὐτῶν cυζητούντων, εἰδὼc ὅτι καλῶc αὐτοῖc ἀπεκρίθη, ἐπηρώτηcεν αὐτόν· ποία ἐcτὶν πρώτη πάντων ἐντολή; 29 ὁ δὲ Ἰηcοῦc ἀπεκρίθη αὐτῷ ὅτι πρώτη πάντων ἐντολή· ἄκουε, Ἰcραήλ, κύριοc ὁ θεὸc ἡμῶν κύριοc εἷc ἐcτιν, 30 καὶ ἀγαπήcειc κύριον τὸν θεόν cου ἐξ ὅληc τῆc καρδίαc cου καὶ ἐξ ὅληc τῆc ψυχῆc cου καὶ ἐξ ὅληc τῆc διανοίαc cου καὶ ἐξ ὅληc τῆc ἰcχύοc cου· αὕτη πρώτη ἐντολή. 31 καὶ δευτέρα ὁμοία αὕτη· ἀγαπήcειc τὸν πληcίον cου ὡc cεαυτόν. μείζων τούτων ἄλλη ἐντολὴ οὐκ ἔcτιν. 32 καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ γραμματεύc· καλῶc, διδάcκαλε, ἐπ' ἀληθείαc εἶπαc ὅτι εἷc ἐcτιν καὶ οὐκ ἔcτιν ἄλλοc πλὴν αὐτοῦ. 33 καὶ τὸ ἀγαπᾶν αὐτὸν ἐξ ὅληc τῆc καρδίαc καὶ ἐξ ὅληc τῆc

---

XII, 15. ὁ δὲ Ἰηcοῦc] DG abcff²iq (*nach M 22,18*), ὁ δέ *K vg. — εἰδώc] *K ag¹·²kl vg (*vgl. M 22,18* γνούc, *L 20,23* κατανοήcαc), ἰδὼν Sin*D (b)cff²iq. — 19. καταλίπῃ] GUVΠ, καταλείπῃ FS, καταλείπει EH. — 25. γαμίcκονται] ESVΠ, γαμίζονται GU, ἐκγαμίcκονται FH. — 26. ἐγώ εἰμι] MUΔ it (*außer* b) vg (*nach M 22,32*), ἐγώ *K. — 28. εἰδώc] *K, ἰδὼν Sin*CDL it pler. vg. — πρώτη πάντων ἐντολή] *K, ἐντολὴ πρώτη πάντων SinBCLUΔ, πρ. π. τῶν ἐντολῶν '*Constantinopolitana testium crit. familia*' *von Scholz*.

kaisara, þau niu gibaima? 15 iþ Iesus gasaiƕands ize liutein qaþ
du im: ƕa mik fraisiþ? atbairiþ mis skatt, ei gasaiƕau. 16 iþ eis
atberun, jah qaþ du im: ƕis ist sa manleika jah so ufarmeleins?
iþ eis qeþun du imma: kaisaris. 17 jah andhafjands Iesus qaþ du
im: usgibiþ þo kaisaris kaisara jah þo gudis guda. jah sildaleiki-
dedun ana þamma. 18 jah atiddjedun Saddukaieis du imma þaiei
qiþand usstass ni wisan, jah frehun ina qiþandans: 19 laisari,
Moses gamelida unsis þatei jabai ƕis broþar gadauþnai jah bilei-
þai qenai jah barne ni bileiþai, ei nimai broþar is þo qen is jah
ussatjai barna broþr seinamma. 20 sibun broþrahans wesun; jah
sa frumista nam qen jah gaswiltands ni bilaiþ fraiwa. 21 jah an-
þar nam þo jah gadauþnoda jah ni sa bilaiþ fraiwa. jah þridja
samaleiko. 22 jah nemun þo samaleiko þai sibun jah ni biliþun
fraiwa. spedumista allaize gaswalt jah so qens. 23 in þizai usstas-
sai, þan usstandand, ƕarjamma ize wairþiþ qens? þai auk sibun
aihtedun þo du qenai. 24 jah andhafjands Iesus qaþ du im: niu
duþe airzjai sijuþ, ni kunnandans mela nih maht gudis? 25 allis
þan usstandand us dauþaim, ni liugand ni liuganda, ak sind swe
aggiljus þai in himinam. 26 aþþan bi dauþans, þatei urreisand,
niu gakunnaideduþ ana bokom Mosezis ana aiƕatundjai, ƕaiwa
imma qaþ guþ qiþands: ik im guþ Abrahamis jah guþ Isakis jah
< guþ > Iakobis? 27 nist guþ dauþaize, ak qiwaize. aþþan jus
filu airzjai sijuþ. 28 jah duatgaggands ains þize bokarje, gahaus-
jands ins samana sokjandans, gasaiƕands þatei waila im andhof,
frah ina: ƕarja ist allaizo anabusne frumista? 29 iþ Iesus andhof
imma þatei frumista allaizo anabusns: hausei, Israel, frauja guþ
unsar frauja ains ist. 30 jah frijos fraujan guþ þeinana us allamma
hairtin þeinamma jah us allai saiwalai þeinai jah us allai gahugdai
þeinai jah us allai mahtai þeinai. so frumista anabusns. 31 jah
anþara galeika þizai: frijos neƕundjan þeinana swe þuk silban.
Maizei þaim anþara anabusns nist. 32 jah qaþ du imma sa boka-
reis: waila, laisari, bi sunjai qast þatei ains ist, jah nist anþar alja
imma; 33 jah þata du frijon ina us allamma hairtin jah us allamma

---

XII, 24. mela] *Randglosse*: b o k o s.

XII, 14. þau niu gibaima] *vgl.* g[2] vg: *an non dabimus. Wahrscheinlicher als Beeinflussung durch einen lat. Text dürfte bloße Auslassung sein: der Schreiber sprang vom ersten zum zweiten* δῶμεν *über.* — 22. samaleiko] *Zusatz nach L 20,31*; *vgl.* 1 vg: *et acceperunt eam similiter septem*; *ähnlich, doch nicht genau entsprechend* A. — 25. þan usstandand] *Stellung wie V. 23.* — 31. galeika þizai] *vgl.* it vg D min).

cυνέcεως καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος, καὶ τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν πλεῖόν ἐστιν πάντων τῶν ὁλοκαυτωμάτων καὶ θυσιῶν. 34 καὶ ὁ Ἰησοῦς ἰδὼν αὐτὸν ὅτι νουνεχῶς ἀπεκρίθη, εἶπεν αὐτῷ· οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ. καὶ οὐδεὶς οὐκέτι ἐτόλμα αὐτὸν ἐπερωτῆσαι. 35 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἔλεγεν διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ· πῶς λέγουσιν οἱ γραμματεῖς ὅτι ὁ Χριστὸς υἱός ἐστιν Δαυείδ; 36 αὐτὸς γὰρ Δαυεὶδ εἶπεν ἐν πνεύματι ἁγίῳ· λέγει ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. 37 αὐτὸς οὖν Δαυεὶδ λέγει αὐτὸν κύριον, καὶ πόθεν υἱὸς αὐτοῦ ἐστιν; καὶ ὁ πολὺς ὄχλος ἤκουεν αὐτοῦ ἡδέως. 38 καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ· βλέπετε ἀπὸ τῶν γραμματέων. . . .

XIII.

16 . . . . τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ. 17 οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις. 18 προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος. 19 ἔσονται γὰρ αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι θλίψις, οἵα οὐ γέγονεν τοιαύτη ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως, ἧς ἔκτισεν ὁ θεός, ἕως τοῦ νῦν, καὶ οὐ μὴ γένηται. 20 καὶ εἰ μὴ κύριος ἐκολόβωσεν τὰς ἡμέρας, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σάρξ· ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐκλεκτούς, οὓς ἐξελέξατο, ἐκολόβωσεν τὰς ἡμέρας. 21 καὶ τότε ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ· ἰδοὺ ὧδε ὁ Χριστός, ἢ ἰδοῦ ἐκεῖ, μὴ πιστεύσητε. 22 ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται καὶ δώσουσι σημεῖα καὶ τέρατα πρὸς τὸ ἀποπλανᾶν, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς. 23 ὑμεῖς δὲ βλέπετε· ἰδοὺ προείρηκα ὑμῖν πάντα. 24 ἀλλ' ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις μετὰ τὴν θλίψιν ἐκείνην ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς, 25 καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ ἔσονται πίπτοντες, καὶ αἱ δυνάμεις αἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς σαλευθήσονται. 26 καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλαις μετὰ δυνάμεως πολλῆς καὶ δόξης. 27 καὶ τότε ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ καὶ ἐπισυνάξει τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων ἀπ' ἄκρου γῆς ἕως ἄκρου οὐρανοῦ. 28 ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολήν. ὅταν αὐτῆς ἤδη ὁ κλάδος ἁπαλὸς γένηται, καὶ ἐκφύῃ τὰ φύλλα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν. 29 οὕτως καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδητε ταῦτα γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἐγγύς ἐστιν ἐπὶ . . . .

XIII, 21. πιστεύσητε] GSUП, πιστεύετε EFHV. — 23. πάντα] *K, ἅπαντα UП. — 25. πίπτοντες] SinBCDLП* acdff²ik, ἐκπίπτοντες *K lq vg. — 29. ἴδητε ταῦτα γινόμενα] UП* g¹·²kl vg, ταῦτα ἴδητε γινόμενα *K.

von dem jener Hss. ab. — alla so managei] *vgl. L 20,45*: at gahausjandein þan allai managein. — XIII, 22. jabai mahteig sijai] *vgl. Mc 14,35*: εἰ δύνατόν ἐστιν. — 27. fram andjam] *Plural wie M 24,31, vgl.* a (D).

fraþja jah us allai saiwalai jah us allai mahtai, jah þata du frijon
neƕundjan swe sik silban managizo ist allaim þaim alabrunstim
jah saudim. 34 jah Iesus gasaiƕands ina þatei frodaba andhof,
qaþ du imma: ni fairra is þiudangardjai gudis. jah ainshun þana-
seiþs ni gadaursta ina fraihnan. 35 jah andhafjands Iesus qaþ lais-
jands in alh: ƕaiwa qiþand þai bokarjos þatei Xristus sunus ist
Daweidis? 36 silba auk Daweid qaþ in ahmin weihamma: qiþiþ
frauja du fraujin meinamma, sit af taihswon meinai, unte ik galagja
fijands þeinans fotaubaurd fotiwe þeinaize. 37 silba raihtis Daweid
qiþiþ ina fraujan, jah ƕaþro imma sunus ist? jah alla so managei
hausidedun imma gabaurjaba. 38 jah qaþ du im in laiseinai seinai:
saiƕiþ faura bo*karjam*. . . .

XIII.

16 . . . . wastja seina. 17 aþþan wai þaim qiþuhaftom jah dadd-
jandeim in jainaim dagam. 18 aþþan bidjaiþ ei ni wairþai sa
þlauhs izwar wintrau. 19 wairþand auk þai dagos jainai aglo swa-
leika, swe ni was swaleika fram anastodeinai gaskaftais þoei gaskop
guþ, und hita, jah ni wairþiþ. 20 jah ni frauja gamaurgidedi þans
dagans, ni þauh ganesi ainhun leike; akei in þize gawalidane, þanzei
gawalida, gamaurgida þans dagans. 21 jah þan jabai ƕas izwis
qiþai: sai, her Xristus, aiþþau sai, jainar, ni galaubjaiþ; 22 unte
urreisand galiugaxristjus jah galiugapraufeteis jah giband taiknins
jah fauratanja du afairzjan, jabai mahteig sijai, jah þans gawalidans.
23 iþ jus saiƕiþ: sai, fauragataih izwis allata. 24 akei in jainans
dagans afar þo aglon jaina sauil riqizeiþ jah mena ni gibiþ liuhaþ
sein. 25 jah stairnons himinis wairþand driusandeins jah mahteis
þos in himinam gawagjanda. 26 jah þan gasaiƕand sunu mans
qimandan in milhmam miþ mahtai managai jah wulþau. 27 jah
þan insandeiþ aggiluns seinans jah galisiþ þans gawalidans seinans
af fidwor windam fram andjam airþos und andi himinis. 28 aþþan
af smakkabagma ganimiþ þo gajukon. þan þis juþan asts þlaqus
wairþiþ, jah uskeinand laubos, kunnuþ þatei neƕa ist asans.
29 swah jah jus, þan gasaiƕiþ þata wairþan, kunneiþ þatei neƕa
sijuþ *at* . . . . .

XIII, 22. galiugaxristjus] CA, *ohne Abkürzung.* — 29. sijuþ at] *nach Uppström bis auf das* t *deutlich. Ist diese Angabe richtig, so liegt in* sijuþ *ein Schreibversehn vor, veranlaßt durch die vorausgehenden 2. Personen Plur.*

XII, 37. imma sunus ist] *Bernhardt erinnert an die Wortstellung* αὐτοῦ υἱός ἐστιν *L 20,44, in* ABKMΠ, *aber der got. Text weicht hier*

XIV.

4 .... ἀπώλεια αὕτη τοῦ μύρου γέγονεν; 5 ἠδύνατο γὰρ τοῦτο
τὸ μύρον πραθῆναι ἐπάνω τριακοσίων δηναρίων καὶ δοθῆναι τοῖς πτω-
χοῖς· καὶ ἐνεβριμῶντο αὐτῇ. 6 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· ἄφετε αὐτήν· τί
αὐτῇ κόπους παρέχετε; καλὸν ἔργον εἰργάσατο ἐν ἐμοί. 7 πάντοτε γὰρ
τοὺς πτωχοὺς ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, καὶ ὅταν θέλητε, δύνασθε αὐτοὺς εὖ
ποιῆσαι, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε. 8 ὃ ἔσχεν αὕτη ἐποίησεν. προέ-
λαβεν μυρίσαι μου τὸ σῶμα εἰς τὸν ἐνταφιασμόν. 9 ἀμὴν λέγω ὑμῖν,
ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ὃ
ἐποίησεν αὕτη λαληθήσεται εἰς μνημόσυνον αὐτῆς. 10 καὶ ὁ Ἰούδας ὁ
Ἰσκαριώτης, εἷς τῶν δώδεκα, ἀπῆλθεν πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, ἵνα παραδῷ
αὐτὸν αὐτοῖς. 11 οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐχάρησαν καὶ ἐπηγγείλαντο αὐτῷ
ἀργύριον δοῦναι. καὶ ἐζήτει πῶς εὐκαίρως αὐτὸν παραδῷ. 12 καὶ τῇ
πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων, ὅτε τὸ πάσχα ἔθυον, λέγουσιν αὐτῷ οἱ
μαθηταὶ αὐτοῦ· ποῦ θέλεις ἀπελθόντες ἑτοιμάσωμεν ἵνα φάγῃς τὸ
πάσχα; 13 καὶ ἀποστέλλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτοῖς·
ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἀπαντήσει ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος
βαστάζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ, 14 καὶ ὅπου ἐὰν εἰσέλθῃ, εἴπατε τῷ
οἰκοδεσπότῃ ὅτι ὁ διδάσκαλος λέγει· ποῦ ἐστιν τὸ κατάλυμα, ὅπου τὸ
πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω; 15 καὶ αὐτὸς ὑμῖν δείξει ἀνάγαιον
μέγα ἐστρωμένον ἕτοιμον, ἐκεῖ ἑτοιμάσατε ἡμῖν. 16 καὶ ἐξῆλθον οἱ μαθη-
ταί..... 41 ....ἰδοὺ παραδίδοται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς χεῖρας
τῶν ἁμαρτωλῶν. 42 ἐγείρεσθε, ἄγωμεν· ἰδοὺ ὁ παραδιδούς με ἤγγικεν.
43 καὶ εὐθέως ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος παραγίνεται Ἰούδας, εἷς τῶν δώδεκα,
καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων παρὰ τῶν ἀρχιε-
ρέων καὶ τῶν γραμματέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων. 44 δεδώκει δὲ
ὁ παραδιδοὺς αὐτὸν σύσσημον αὐτοῖς λέγων· ὃν ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστιν·
κρατήσατε αὐτὸν καὶ ἀπαγάγετε ἀσφαλῶς. 45 καὶ ἐλθὼν εὐθέως προσ-
ελθὼν αὐτῷ λέγει· ῥαββὶ ῥαββί, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν· 46 οἱ δὲ
ἐπέβαλον ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας καὶ ἐκράτησαν αὐτόν. 47 εἷς δέ τις τῶν

XIV, 5. τοῦτο τὸ μύρον] ABCKLUΔΠ, τὸ μύρον τοῦτο D fg[1]ilq vg (D fq *nach* πραθῆναι), τοῦτο *K ck. — 7. αὐτούς] *K, αὐτοῖς CDUΓΔ. — 15. ἀνάγαιον] EFGHVΠ, ἀνώγαιον SU. — ἐκεῖ] *K it pler. (*wie L 22,12*), καὶ ἐκεῖ BCL κἀκεῖ SinD fl vg. — 41. εἰς τὰς χεῖρας] EGHSU, εἰς χεῖρας FΠ. — 43. εἷς] SUΠ, εἷς ὢν EFGHV. — ὄχλος πολύς] *K ckl vg, ὄχλος SinBL *turba* aff[2]q *multitudo* f (*nach L 22,47*). — 46. ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας] M*S, ἐπ' αὐτὸν τὰς χ. αὐτῶν *K, τὰς χ. αὐτῷ Sin[c]BDL.

---

c: *iniecerunt manus in illum.* — 47. imma auso þata taihswo] *nach J 18,10*: αὐτοῦ τὸ ὠτίον τὸ δεξιόν. *Vgl. L 22,50*: αὐτοῦ τὸ οὖς τὸ δεξιόν.

XIV.

4 . . . . . . teins þis balsanis warþ? 5 maht wesi auk þata bal-
san frabugjan in managizo þau þrija hunda skatte jah giban unle-
daim. jah andstaurraidedun þo. 6 iþ Iesus qaþ: letiþ þo; duƕe
izai usþriutiþ? þannu goþ waurstw waurhta bi mis. 7 sinteino
auk þans unledans habaiþ miþ izwis, jah þan wileiþ, maguþ im
waila taujan; iþ mik ni sinteino habaiþ. 8 þatei habaida so gata-
wida; faursnau salbon mein leik du usfilha. 9 amen, qiþa izwis:
þisƕaruh þei merjada so aiwaggeljo and alla manaseþ, jah þatei
gatawida so rodjada du gamundai izos. 10 jah Iudas Iskarioteis,
ains þize twalibe, galaiþ du þaim gudjam, ei galewidedi ina im.
11 iþ eis gahausjandans faginodedun jah gahaihaitun imma faihu
giban; jah sokida ƕaiwa gatilaba ina galewidedi. 12 jah þamma
frumistin daga azwme, þan paska salidedun, qeþun du imma þai
siponjos is: ƕar wileis ei galeiþandans manwjaima, ei matjais paska?
13 jah insandida twans siponje seinaize qaþuh du im: gaggats in
þo baurg, jah gamoteiþ igqis manna kas watins bairands: gaggats
afar þamma, 14 jah þadei inngaleiþai, qiþaits þamma heiwafraujin
þatei laisareis qiþiþ: ƕar sind saliþwos þarei paska miþ siponjam
meinaim matjau? 15 jah sa izwis taikneiþ kelikn mikilata, gastra-
wiþ, manwjata; jah jainar manwjaiþ unsis. 16 jah usiddjedun
þai sipon*jos* . . . . 41 . . . . . sai, galewjada sunus mans in han-
duns frawaurhtaize. 42 urreisiþ, gaggam! sai, sa lewjands mik
atneƕida. 43 jah sunsaiw nauhþanuh̄ at imma rodjandin qam Iu-
das, sums þize twalibe, jah miþ imma managei miþ hairum jah
triwam fram þaim auhumistam gudjam jah bokarjam jah sinistam.
44 at-uh-þan-gaf sa lewjands <ina> im bandwon qiþands: þammei
kukjau, sa ist: greipiþ þana jah tiuhiþ arniba. 45 jah qimands
sunsaiw, atgaggands du imma qaþ: rabbei, rabbei! jah kukida
imma. 46 iþ eis uslagidedun handuns ana ina jah undgripun ina.
47 iþ ains sums þize atstandandane imma uslukands hairu sloh
skalk auhumistins gudjins jah afsloh imma auso þata taihswo.

XIV, 4. ... teins] *zu* qisteins (*K 5,5*: ὄλεθρος) *oder* *fraqisteins *zu ergänzen*; ἀπώλεια *sonst* fralusts. — 10. Iskarioteis] CA, *neben* Iskariotes *J 12,4 14,22*. — 13. gaggats] gaggast CA. — 14. heiwafraujin] -fraujin CA, *nicht abgekürzt*. — 42. lewjands] *Über das Simplex* = παραδιδούς *vgl. IF. 21,193ff.* — 44. lewjands ina] *nach Ausweis aller andern Stellen kann* ina = αὐτόν *nicht fehlen. Vgl. die Anm. zu L 6,16.*

XIV, 43. fram þaim auh. gudjam *usw.*] *vgl. Mc 11,27.* — 46. uslagidedun handuns ana] *nach M 26,50*: ἐπέβαλον τὰς χεῖρας ἐπί; *vgl.*

παρεστηκότων σπασάμενος τὴν μάχαιραν ἔπαισεν τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιε-
ρέως καὶ ἀφεῖλεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον. 48 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν
αὐτοῖς· ὡς ἐπὶ λῃστὴν ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων συλλαβεῖν με.
49 καθ' ἡμέραν ἤμην πρὸς ὑμᾶς ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων, καὶ οὐκ ἐκρα-
τήσατέ με· ἀλλ' ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαί. 50 καὶ ἀφέντες αὐτὸν
ἔφυγον πάντες. 51 καὶ εἷς τις νεανίσκος ἠκολούθησεν αὐτῷ περιβεβλη-
μένος σινδόνα ἐπὶ γυμνοῦ, καὶ κρατοῦσιν αὐτὸν οἱ νεανίσκοι· 52 ὁ δὲ
καταλιπὼν τὴν σινδόνα γυμνὸς ἔφυγεν ἀπ' αὐτῶν. 53 καὶ ἀπήγαγον
τὸν Ἰησοῦν πρὸς τὸν ἀρχιερέα, καὶ συνέρχονται αὐτῷ πάντες οἱ ἀρχιερεῖς
καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ γραμματεῖς. 54 καὶ ὁ Πέτρος ἀπὸ μακρόθεν
ἠκολούθησεν αὐτῷ, ἕως ἔσω εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἦν
συγκαθήμενος μετὰ τῶν ὑπηρετῶν καὶ θερμαινόμενος πρὸς τὸ φῶς.
55 οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ ὅλον τὸ συνέδριον ἐζήτουν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ μαρ-
τυρίαν εἰς τὸ θανατῶσαι αὐτὸν καὶ οὐχ εὕρισκον· 56 πολλοὶ γὰρ
ἐψευδομαρτύρουν κατ' αὐτοῦ. καὶ ἴσαι αἱ μαρτυρίαι οὐκ ἦσαν. 57 καί
τινες ἀναστάντες ἐψευδομαρτύρουν κατ' αὐτοῦ λέγοντες 58 ὅτι ἡμεῖς
ἠκούσαμεν αὐτοῦ λέγοντος ὅτι ἐγὼ καταλύσω τὸν ναὸν τοῦτον τὸν
χειροποίητον καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν ἄλλον ἀχειροποίητον οἰκοδομήσω.
59 καὶ οὐδὲ οὕτως ἴση ἦν ἡ μαρτυρία αὐτῶν. 60 καὶ ἀναστὰς ὁ
ἀρχιερεὺς εἰς μέσον ἐπηρώτησεν τὸν Ἰησοῦν λέγων· οὐκ ἀποκρίνῃ
οὐδέν, τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν; 61 ὁ δὲ ἐσιώπα καὶ οὐδὲν
ἀπεκρίνατο. πάλιν ὁ ἀρχιερεὺς ἐπηρώτα αὐτὸν καὶ λέγει αὐτῷ· σὺ εἶ
ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ; 62 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· ἐγώ εἰμι.
καὶ ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν καθήμενον τῆς δυνάμεως
καὶ ἐρχόμενον μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ. 63 ὁ δὲ ἀρχιερεὺς
διαρρήξας τοὺς χιτῶνας αὐτοῦ λέγει· τί ἔτι χρείαν ἔχομεν μαρτύρων;
64 ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν αὐτοῦ· τί ὑμῖν φαίνεται; οἱ δὲ πάντες
κατέκριναν αὐτὸν εἶναι ἔνοχον θανάτου. 65 καὶ ἤρξαντό τινες ἐμπτύειν
αὐτῷ καὶ περικαλύπτειν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ κολαφίζειν αὐτόν· καὶ
λέγειν αὐτῷ· προφήτευσον, καὶ οἱ ὑπηρέται ῥαπίσμασιν αὐτὸν ἔβαλλον.
66 καὶ ὄντος τοῦ Πέτρου ἐν τῇ αὐλῇ κάτω, ἔρχεται μία τῶν παιδισκῶν
τοῦ ἀρχιερέως, 67 καὶ ἰδοῦσα τὸν Πέτρον θερμαινόμενον, ἐμβλέψασα
αὐτῷ λέγει· καὶ σὺ μετὰ τοῦ Ναζαρηνοῦ Ἰησοῦ ἦσθα. 68 ὁ δὲ ἠρνή-

XIV, 48. ἐξήλθετε] FSUVΠ, ἐξήλθατε EGH. — 50. ἔφυγον πάντες] SinBCLΔ, πάντες ἔφυγον *K it vg (*nach M 26.56*). — 64. τὴν βλασφημίαν αὐτοῦ] DG, τῆς βλασφημίας *K. — εἶναι ἔνοχον] *K acfk vg, ἔνοχον εἶναι SinBCLΔ lq (*nach den andern Stellen, an denen* ἔνοχος *stets vor der Kopula steht*). — 65. ἔβαλλον] H ἔβαλον EU *caedebant* it pler. vg, ἔλαβον SVΠ ἐλάμβανον G.

caed. ff[2]); fl: *libenter.* — 66. jah[2]] *störender Zusatz nach M 26,69.* — 67. miþ Iesua þamma Nazoreinau] *Stellung wie M 26,71*; *vgl. auch M 26,69. Ebenso* it vg (DΔ).

48 jah andbafjands Iesus qaþ du im: swe du waidedjin urrunnuþ
miþ hairum jah triwam greipan mik. 49 daga ƕammeh was at
izwis in alh laisjands jah ni gripuþ mik: ak ei usfullnodedeina
bokos. 50 jah afletandans ina gaþlauhun allai. 51 jah ains sums
juggalauþs laistida afar imma biwaibiþs leina ana naqadana; jah
gripun is þai juggalaudeis. 52 iþ is bileiþands þamma leina naqaþs
gaþlauh faura im. 53 jah gatauhun Iesu du auhumistin gudjin; jah
garunnun miþ imma auhumistans gudjans allai jah þai sinistans
jah bokarjos. 54 jah Paitrus fairraþro laistida afar imma, unte qam
in garda þis auhumistins gudjins; jah was sitands miþ andbahtam
jah warmjands sik at liuhada. 55 iþ þai auhumistans gudjans jah
alla so. gafaurds sokidedun ana Iesu weitwodiþa du afdauþjan ina
jah ni bigetun. 56 managai auk galiug weitwodidedun ana ina, jah
samaleikos þos weitwodiþos ni wesun. 57 jah sumai usstandandans
galiug weitwodidedun ana ina qiþandans: 58 þatei weis gahausi-
dedum qiþandan ina þatei ik gataira alh þo handuwaurhton jah bi
þrins dagans anþara unhanduwaurhta gatimrja. 59 jah ni swa sa-
maleika was weitwodiþa ize. 60 jah usstandands sa auhumista
gudja in midjaim frah Iesu qiþands: niu andhafjis waiht, ƕa þai
ana þuk weitwodjand? 61 iþ is þahaida jah waiht ni andhof.
aftra sa auhumista gudja frah ina jah qaþ du imma: þu is Xristus
sa sunus þis þiuþeigins? 62 iþ is qaþuh: ik im; jah gasaiƕiþ
þana sunu mans af taihswon sitandan mahtais jah qimandan miþ
milhmam himinis. 63 iþ sa auhumista gudja disskreitands wastjos
seinos qaþ: ƕa þanamais þaurbum weis weitwode? 64 hausideduþ
þo wajamerein is: ƕa izwis þugkeiþ? þaruh eis allai gadomidedun
ina skulan wisan dauþau. 65 jah dugunnun sumai speiwan ana
wlit is jah huljan andwairþi is jah kaupatjan ina; jah qeþun du
imma: praufetei! jah andbahtos [gabaurjaba] lofam slohun ina.
66 jah wisandin Paitrau in rohsnai dalaþa [jah] atiddja aina þiujo
þis auhumistins gudjins, 67 jah gasaiƕandei Paitru warmjandan
sik, insaiƕandei du imma qaþ: jah þu miþ Iesua þamma Nazorei-
nau wast. 68 iþ is afaiaik qiþands: ni wait, ni kann ƕa þu qiþis.

XIV, 67. Nazoreinau] CA *für* Nazorenau.

XIV, 53. þai sinistans jah bokarjos] *der Artikel fehlt bei* bokarjos *wie Mc 15,1.* — 54. qam in garda] ἔσω *fehlt wie M 26,58*: ἕως τῆς αὐλῆς; *vgl. auch J 18,15*: εἰς τὴν αὐλήν. *Desgl. fehlt* ἔσω aff²g¹k (D). — 62. is] CA, *verschrieben für* is̄ *d. i.* Iesus. — 65. ana wlit] *Zusatz nach M 26,67*: εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ; *vgl.* af (D). — jah qeþun] *vgl.* ck (D): *et dicebant.* — gabaurjaba] *Zusatz nach lat. Hss. Vgl.* ff²q: *et ministri cum voluntate alapis caedebant eum (eum*

[illegible] ἐπίσταμαι τί cὺ λέγειc. καὶ ἐξῆλθεν ἔξω [illegible] ἐφώνηcεν. 69 καὶ ἡ παιδίcκη ἰδοῦcα [illegible] τοῖc παρεcτηκόcιν ὅτι οὗτοc ἐξ αὐτῶν ἐcτιν. [illegible] καὶ μετὰ μικρὸν πάλιν οἱ παρεcτῶτεc ἔλεγον [illegible] αὐτῶν εἶ, καὶ γὰρ Γαλιλαῖοc εἶ καὶ ἡ λαλιά cου [illegible] ἤρξατο ἀναθεματίζειν καὶ ὀμνύναι ὅτι οὐκ οἶδα τὸν [illegible] ὃν λέγετε. 72 καὶ ἐκ δευτέρου ἀλέκτωρ ἐφώνηcεν, καὶ [illegible] ὁ Πέτροc τὸ ῥῆμα, ὃ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰηcοῦc, ὅτι πρὶν [illegible] δὶc ἀπαρνήcῃ με τρίc. καὶ ἐπιβαλὼν ἔκλαιεν.

XV.

1 Καὶ εὐθέωc ἐπὶ τὸ πρωὶ cυμβούλιον ποιήcαντεc οἱ ἀρχιερεῖc μετὰ τῶν πρεcβυτέρων καὶ γραμματέων καὶ ὅλον τὸ cυνέδριον, δήcαντεc τὸν Ἰηcοῦν ἀπήνεγκαν καὶ παρέδωκαν τῷ Πειλάτῳ. 2 καὶ ἐπηρώτηcεν αὐτὸν ὁ Πειλᾶτοc· cὺ εἶ ὁ βαcιλεὺc τῶν Ἰουδαίων; ὁ δὲ ἀποκριθεὶc εἶπεν αὐτῷ· cὺ λέγειc. 3 καὶ κατηγόρουν αὐτοῦ οἱ ἀρχιερεῖc πολλά. 4 ὁ δὲ Πειλᾶτοc πάλιν ἐπηρώτηcεν αὐτὸν λέγων· οὐκ ἀποκρίνῃ οὐδέν; ἴδε πόcα cου καταμαρτυροῦcιν. 5 ὁ δὲ Ἰηcοῦc οὐκέτι οὐδὲν ἀπεκρίθη, ὥcτε θαυμάζειν τὸν Πειλᾶτον. 6 κατὰ δὲ ἑορτὴν ἀπέλυεν αὐτοῖc ἕνα δέcμιον ὅνπερ ᾐτοῦντο. 7 ἦν δὲ ὁ λεγόμενοc Βαραββᾶc μετὰ τῶν cυcταcιαcτῶν δεδεμένοc, οἵτινεc ἐν τῇ cτάcει φόνον πεποιήκειcαν. 8 καὶ ἀναβοήcαc ὁ ὄχλοc ἤρξατο αἰτεῖcθαι καθὼc ἀεὶ ἐποίει αὐτοῖc. 9 ὁ δὲ Πειλᾶτοc ἀπεκρίθη αὐτοῖc λέγων· θέλετε ἀπολύcω ὑμῖν τὸν βαcιλέα τῶν Ἰουδαίων; 10 ἐγίνωcκεν γὰρ ὅτι διὰ φθόνον παραδεδώκειcαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖc. 11 οἱ δὲ ἀρχιερεῖc ἀνέcειcαν τὸν ὄχλον, ἵνα μᾶλλον τὸν Βαραββᾶν ἀπολύcῃ αὐτοῖc. 12 ὁ δὲ Πειλᾶτοc ἀποκριθεὶc πάλιν εἶπεν αὐτοῖc· τί οὖν θέλετε ποιήcω ὃν λέγετε βαcιλέα τῶν Ἰουδαίων; 13 οἱ δὲ πάλιν ἔκραξαν· cταύρωcον αὐτόν. 14 ὁ δὲ Πειλᾶτοc ἔλεγεν αὐτοῖc· τί γὰρ κακὸν ἐποίηcεν; οἱ δὲ περιccοτέρωc ἔκραξαν· cταύρωcον αὐτόν. 15 ὁ δὲ Πειλᾶτοc βουλόμενοc τῷ ὄχλῳ τὸ ἱκανὸν ποιῆcαι ἀπέλυcεν αὐτοῖc τὸν Βαραββᾶν καὶ παρέδωκεν τὸν Ἰηcοῦν φραγελλώcαc, ἵνα cταυρωθῇ.

XIV, 68. οὐκ οἶδα οὔτε ἐπίcταμαι] EGHSV, οὐκ οἶδα οὐδὲ ἐπίcταμαι UΠ. — 71. ὀμνύναι] EHSUV, ὀμνύνειν GΠ. — 72. τὸ ῥῆμα ὃ] *K, τὸ ῥ. ὡc SinABCLΔ (*nach L 22,61*: ὡc εἶπεν αὐτῷ). — καὶ ἐπιβαλὼν ἔκλαιεν] *K *usw. Vgl. Euthym. ad Matth. 26,75*: ἐπιβαλὼν ἀντὶ τοῦ ἀρξάμενοc. — XV, 1. ἐπὶ τὸ πρωΐ] *K, ἐπὶ τῷ πρ. ES. — ἀπήνεγκαν] *K, ἀπήγαγον CDGN it vg (*vgl. Anm. zum got. Text*). — 8. ἀναβοήcαc] *K (*vgl. J 18,40 L 23,18*), ἀναβάc SinBD a c ff^{2} l vg. — 12. ἀποκριθεὶc πάλιν] *K a, πάλιν ἀποκρ. SinBC c g$^{1.2}$ l vg (*nach L 23,20, vgl. auch Mc 10,24*). — 14. ἔκραξαν] *K, ἔκραζον GΠ*.

jah galaiþ faur gard, jah hana wopida. 69 jah þiwi gasaiƕandei
ina aftra dugann qiþan þaim faurastandandam, þatei sa þizei ist.
70 iþ is aftra laugnida. jah afar leitil aftra þai atstandandans qe-
þun du Paitrau: bi sunjai, þizei is; jah auk < Galeilaius is jah >
razda þeina galeika ist. 71 iþ is dugann afaikan jah swaran þatei
ni kann þana mannan þanei qiþiþ. 72 jah anþaramma sinþa hana
wopida. jah gamunda Paitrus þata waurd, swe qaþ imma Iesus,
þatei faurþize hana hrukjai twaim sinþam, inwidis mik þrim sin-
þam. jah dugann greitan.

XV.

1 Jah sunsaiw in maurgin garuni taujandans þai auhumistans
gudjans miþ þaim sinistam jah bokarjam, jah alla so gafaurds ga-
bindandans Iesu brahtedun ina at Peilatau. 2 jah frah ina Peilatus:
þu is þiudans Iudaie? iþ is andhafjands qaþ du imma: þu qiþis.
3 jah wrohidedun ina þai auhumistans gudjans filu. 4 iþ Peilatus
aftra frah ina qiþands: niu andhafjis ni waiht? sai, ƕan filu ana
þuk weitwodjand. 5 iþ Iesus þanamais < waiht > ni andhof, swa-
swe sildaleikida Peilatus. 6 iþ and dulþ ƕarjoh fralailot im ainana
bandjan þanei bedun. 7 wasuh þan sa haitana Barabbas miþ þaim
miþ imma drobjandam gabundans, þaiei in auhjodau maurþr gata-
widedun. 8 jah usgaggandei alla managei dugunnun bidjan, swa-
swe sinteino tawida im. 9 iþ Peilatus andhof im qiþands: wileidu
fraleitan izwis þana þiudan Iudaie? 10 wissa auk þatei in neiþis
atgebun ina þai auhumistans gudjans. 11 iþ þai auhumistans gud-
jans inwagidedun þo managein ei mais Barabban fralailoti im.
12 iþ Peilatus aftra andhafjands qaþ du im: ƕa nu wileiþ ei tau-
jau þammei qiþiþ þiudan Iudaie? 13 iþ eis aftra hropidedun: us-
hramei ina. 14 iþ Peilatus qaþ du im: ƕa allis ubilis gatawida?
iþ eis mais hropidedun: ushramei ina. 15 iþ Peilatus wiljands
þizai managein fullafahjan, fralailot im þana Barabban, iþ Iesu

---

XIV, 69. 70. þizei] CA *für* þize. — 70. Galeilaius is jah] *Ergänzung Maßmanns, durch* jah auk *gefordert.* — 72. faurþize] CA *für* faurþizei. — greitan] CA *für* gretan. — XV, 5. waiht ni andhof] *vgl. Mc 14,61.* — 6. ƕarjoh] ƕarjo CA. — 9. fraleitan] CA *für* fraletan.

XIV, 72. jah dugann greitan] *vgl. et coepit flere* it vg (D). — XV, 1. brahtedun ina at] *nach L 23,1*: ἤγαγον αὐτὸν ἐπὶ τὸν Π. — 8. alla managei] *vgl.* ak (D) *und L 23,18*: παμπληθεί. — 15. iþ Iesu atgaf usbliggwands] *Beeinflussung durch M 27,26*: τὸν δὲ Ἰησοῦν φραγελλώσας παρέδωκεν. *Die Stellung von* usbliggwands *zeugt für die ursprüngl. Lesart.* k (D) *geben M 27,26 wieder.*

16 οἱ δὲ στρατιῶται ἀπήγαγον αὐτὸν ἔσω τῆς αὐλῆς, ὅ ἐστιν πραιτώριον,
καὶ συγκαλοῦσιν ὅλην τὴν σπεῖραν. 17 καὶ ἐνδύουσιν αὐτὸν πορφύραν
καὶ περιτιθέασιν αὐτῷ πλέξαντες ἀκάνθινον στέφανον· 18 καὶ ἤρξαντο
ἀσπάζεσθαι αὐτόν· χαῖρε, βασιλεῦ τῶν Ἰουδαίων· 19 καὶ ἔτυπτον
αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν καλάμῳ καὶ ἐνέπτυον αὐτῷ καὶ τιθέντες τὰ γόνατα
προσεκύνουν αὐτῷ. 20 καὶ ὅτε ἐνέπαιξαν αὐτῷ, ἐξέδυσαν αὐτὸν τὴν
πορφύραν καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια τὰ ἴδια. καὶ ἐξάγουσιν αὐτόν,
ἵνα σταυρώσωσιν αὐτόν. 21 καὶ ἀγγαρεύουσιν παράγοντά τινα Σίμωνα
Κυρηναῖον, ἐρχόμενον ἀπ' ἀγροῦ, τὸν πατέρα Ἀλεξάνδρου καὶ Ῥούφου,
ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. 22 καὶ φέρουσιν αὐτὸν ἐπὶ Γολγοθᾶ
τόπον, ὅ ἐστιν μεθερμηνευόμενον κρανίου τόπος. 23 καὶ ἐδίδουν αὐτῷ
πιεῖν ἐσμυρνισμένον οἶνον· ὁ δὲ οὐκ ἔλαβεν. 24 καὶ σταυρώσαντες
αὐτὸν διαμερίζονται τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον ἐπ' αὐτὰ τίς τί
ἄρῃ. 25 ἦν δὲ ὥρα τρίτη, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν. 26 καὶ ἦν ἡ
ἐπιγραφὴ τῆς αἰτίας αὐτοῦ ἐπιγεγραμμένη· ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων.
27 καὶ σὺν αὐτῷ σταυροῦσιν δύο λῃστάς, ἕνα ἐκ δεξιῶν καὶ ἕνα ἐξ
εὐωνύμων αὐτοῦ. 28 καὶ ἐπληρώθη ἡ γραφὴ ἡ λέγουσα· καὶ μετὰ
ἀνόμων ἐλογίσθη. 29 καὶ οἱ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτὸν
κινοῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν καὶ λέγοντες· οὐὰ ὁ καταλύων τὸν ναὸν
καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν, 30 σῶσον σεαυτὸν καὶ κατάβα ἀπὸ
τοῦ σταυροῦ. 31 ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐμπαίζοντες πρὸς ἀλλήλους
μετὰ τῶν γραμματέων ἔλεγον· ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι.
32 ὁ Χριστὸς ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ,
ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμεν. καὶ οἱ συνεσταυρωμένοι αὐτῷ ὠνείδιζον
αὐτόν. 33 καὶ γενομένης ὥρας ἕκτης σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν
γῆν, ἕως ὥρας ἐνάτης. 34 καὶ τῇ ἐνάτῃ ὥρᾳ ἐβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ
μεγάλῃ λέγων· ἐλωὶ ἐλωὶ λιμὰ σιβακθανεί, ὅ ἐστιν μεθερμηνευόμενον·
ὁ θεός μου ὁ θεός μου, εἰς τί με ἐγκατέλιπες; 35 καί τινες τῶν
παρεστηκότων ἀκούσαντες ἔλεγον· ἰδοὺ Ἡλίαν φωνεῖ. 36 δραμὼν δὲ εἷς
καὶ γεμίσας σπόγγον ὄξους περιθείς τε καλάμῳ ἐπότιζεν αὐτόν, λέγων·
ἄφες ἴδωμεν εἰ ἔρχεται Ἡλίας καθελεῖν αὐτόν. 37 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀφεὶς
φωνὴν μεγάλην ἐξέπνευσεν. 38 καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη

XV, 18. βασιλεῦ] SV, ὁ βασιλεύς EFGHUΠ. — 32. πιστεύσωμεν] ESUV*Π* vg, πιστεύσωμεν αὐτῷ FGHV²Π² c ff²kln. — 33. καὶ γενομένης] GS cff²kln vg, γενομένης δέ EFHUVΠ. — 34. τῇ ἐνάτῃ ὥρᾳ] Sin BDgrFL c, τῇ ὥρᾳ τῇ ἐνάτῃ *K dff²ln vg. — σιβακθανεί] A, σαβαχθανεί *H *I, -νι *K. — 36. περιθείς τε] *K l vg, περιθείς SinBDgrL (*aber vgl. Schaaffs S. 28*). — ἄφες] SinDV cikn (*nach M 27,49*), ἄφετε *K l vg.

ina] ina *zugesetzt, vgl. V. 20.* — 37. aftra] *Zusatz nach M 27,50*: πάλιν κράξας.

atgaf usbliggwands, ei ushramiþs wesi. 16 iþ gadrauhteis gataubun
ina innana gardis, þatei ist praitoriaun, jah gahaihaitun alla hansa
17 jah gawasidedun ina paurpurai jah atlagidedun ana ina þaur-
neina wipja uswindandans 18 jah dugunnun goljan ina: hails,
þiudan Iudaie! 19 jah slohun is haubiþ rausa jah bispiwun ina
jah lagjandans kniwa inwitun ina. 20 jah biþe bilailaikun ina and-
wasidedun ina þizai paurpurai jah gawasidedun ina wastjom swe-
saim. jah ustauhun ina ei ushramidedeina ina. 21 jah undgripun
sumana manne, Seimona Kwreinaiu, qimandan af akra, attan Alaik-
sandraus jah Rufaus, ei nemi galgan is. 22 jah attauhun ina ana
Gaulgauþa staþ, þatei ist gaskeiriþ ƕairneins staþs. 23 jah gebun
imma drigkan wein miþ smwrna; iþ is ni nam. 24 jah ushram-
jandans ina disdailjand wastjos is wairpandans hlauta ana þos,
ƕarjizuh ƕa nemi. 25 wasuh þan ƕeila þridjo, jah ushramidedun
ina. 26 jah was ufarmeli fairinos is ufarmeliþ: sa þiudans Iudaie.
27 jah miþ imma ushramidedun twans waidedjans, ainana af taihs-
won jah ainana af hleidumein is. 28 jah usfullnoda þata gamelido
þata qiþando: jah miþ unsibjaim rahniþs was. 29 jah þai faur-
gaggandans wajameridedun ina, wiþondans haubida seina jah qi-
þandans: o sa gatairands þo alh jah bi þrins dagans gatimrjands
þo, 30 nasei þuk silban jah atsteig af þamma galgin! 31 sama-
leiko jah þai auhumistans gudjans bilaikandans ina miþ sis misso
miþ þaim bokarjam qeþun: anþarans ganasida, iþ sik silban ni
mag ganasjan. 32 sa Xristus, sa þiudans Israelis, atsteigadau nu
af þamma galgin, ei gasaiƕaima jah galaubjaima. jah þai miþus-
hramidans imma idweitidedun imma. 33 jah biþe warþ ƕeila
saihsto, riqis warþ ana allai airþai und ƕeila niundon. 34 jah
niundon ƕeilai wopida Iesus stibnai mikilai qiþands: ailoe ailoe, lima
sibakþanei, þatei ist gaskeiriþ: guþ meins, guþ meins, duƕe mis
bilaist? 35 jah sumai þize atstandandane gahausjandans qeþun:
sai, Helian wopeiþ. 36 þragjands þan ains jah gafulljands swam
akeitis, galagjands ana raus, dragkida ina qiþands: let, ei saiƕam
qimaiu Helias athafjan ina. 37 iþ Iesus aftra letands stibna mikila
uzon. 38 jah faurahah als disskritnoda in twa iupaþro und dalaþ.

XV, 24. disdailjand] disdailjandans CA. — 28. qiþando] *Bernhardt* (*mit Rücksicht auf R 9,17 G 4,30*), qiþano CA. — 29. faurgaggandans] *GL.*, fauragaggandans CA. — 38. als] CA *für* alhs.

XV, 21. undgripun sumana manne] *vgl. L 23,26*: ἐπιλαβόμενοι Cίμωνός τινος (*K). *Zusatz von* manne *wie L 9,50.* — 31. bilaikandans

εἰc δύο ἀπὸ ἄνωθεν ἕωc κάτω. 39 ἰδὼν δὲ ὁ κεντυρίων ὁ παρεcτηκὼc
ἐξ ἐναντίαc αὐτοῦ ὅτι οὕτωc κράξαc ἐξέπνευcεν, εἶπεν· ἀληθῶc ὁ
ἄνθρωποc οὗτοc υἱὸc ἦν θεοῦ. 40 ἦcαν δὲ καὶ γυναῖκεc ἀπὸ μακρόθεν
θεωροῦcαι, ἐν αἷc ἦν Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου
τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωcῆ μήτηρ καὶ Cαλώμη. 41 καὶ ὅτε ἦν ἐν τῇ Γαλι-
λαίᾳ, ἠκολούθουν αὐτῷ καὶ διηκόνουν αὐτῷ καὶ ἄλλαι πολλαὶ αἱ cυν-
αναβᾶcαι αὐτῷ εἰc Ἱεροcόλυμα. 42 καὶ ἤδη ὀψίαc γενομένηc, ἐπεὶ ἦν
παραcκευή, ὅ ἐcτιν προcάββατον, 43 ἐλθὼν Ἰωcὴφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίαc,
εὐcχήμων βουλευτήc, ὃc καὶ αὐτὸc ἦν προcδεχόμενοc τὴν βαcιλείαν τοῦ
θεοῦ, τολμήcαc εἰcῆλθεν πρὸc Πειλᾶτον καὶ ᾐτήcατο τὸ cῶμα τοῦ Ἰηcοῦ.
44 ὁ δὲ Πειλᾶτοc ἐθαύμαcεν εἰ πάλαι τέθνηκεν, καὶ προcκαλεcάμενοc τὸν
κεντυρίωνα ἐπηρώτηcεν αὐτὸν εἰ ἤδη ἀπέθανεν. 45 καὶ γνοὺc ἀπὸ
τοῦ κεντυρίωνοc ἐδωρήcατο τὸ cῶμα τῷ Ἰωcήφ. 46 καὶ ἀγοράcαc
cινδόνα καὶ καθελὼν αὐτὸν ἐνείληcεν τῇ cινδόνι καὶ κατέθηκεν αὐτὸν
ἐν μνημείῳ, ὃ ἦν λελατομημένον ἐκ πέτραc, καὶ προcεκύλιcεν λίθον
ἐπὶ τὴν θύραν τοῦ μνημείου. 47 ἡ δὲ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία
Ἰωcῆ ἐθεώρουν ποῦ τέθειται.

XVI.

1 Καὶ διαγενομένου τοῦ cαββάτου Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία
ἡ Ἰακώβου καὶ Cαλώμη ἠγόραcαν ἀρώματα, ἵνα ἐλθοῦcαι ἀλείψωcιν
αὐτόν. 2 καὶ λίαν πρωὶ τῆc μιᾶc cαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον,
ἀνατείλαντοc τοῦ ἡλίου. 3 καὶ ἔλεγον πρὸc ἑαυτάc· τίc ἀποκυλίcει
ἡμῖν τὸν λίθον ἐκ τῆc θύραc τοῦ μνημείου; 4 καὶ ἀναβλέψαcαι θεω-
ροῦcιν ὅτι ἀποκεκύλιcται ὁ λίθοc· ἦν γὰρ μέγαc cφόδρα. 5 καὶ εἰcελ-
θοῦcαι εἰc τὸ μνημεῖον εἶδον νεανίcκον καθήμενον ἐν τοῖc δεξιοῖc περι-
βεβλημένον cτολὴν λευκήν, καὶ ἐξεθαμβήθηcαν. 6 ὁ δὲ λέγει αὐταῖc·
μὴ ἐκθαμβεῖcθε· Ἰηcοῦν ζητεῖτε τὸν Ναζωραῖον τὸν ἐcταυρωμένον·
ἠγέρθη, οὐκ ἔcτιν ὧδε· ἴδε ὁ τόποc ὅπου ἔθηκαν αὐτόν. 7 ἀλλ' ὑπά-

XV, 40. ἦν Μαρία] C²DGUΓ cff²knq vg (*nach M 27,56*), ἦν καὶ M. *K l. — 41. καὶ ὅτε] ACLΔ 1 vg, αἳ καὶ ὅτε *K. — 44. εἰ πάλαι] *K, εἰ ἤδη BD *si iam* it vg (*nach dem vorausgehenden* ἤδη τέθνηκεν). — 46. κατέθηκεν αὐτόν] K* it vg, αὐτό AM (*die aber* καθελὼν αὐτόν *haben*). — 47. Μαρία Ἰωcῆ] ESU*VΠ, M. ἡ Ἰωcῆ G. — τέθειται] Sin^c ABCDLΔΠ *positus est* k, τίθεται *K *poneretur* cln vg *ponebatur* ff²q. — XVI, 3. ἐκ τῆc θύραc] *K, ἀπό CD *ab ostio* it vg. — 6. Ναζωραῖον] LΔ k, Ναζαρηνόν *K it vg.

αὐτό (*K). — XVI, 6. ni faurhteiþ izwis] *nach M 28,5*: μὴ φοβεῖcθε, *vgl.* '*nolite timere*' dn (μὴ φοβεῖcθε D). — nist her, urrais] *Stellung nach M 28,6*: οὐκ ἔcτιν ὧδε, ἠγέρθη.

39 gasaiƕands þan sa hundafaþs sa atstandands in andwairþja is þatei swa hropjands uzon, qaþ: bi sunjai, sa manna sa sunus was gudis. 40 wesunuþ-þan qinons fairraþro saiƕandeins, in þaimei was Marja so Magdalene jah Marja Iakobis þis minnizins jah Iosezis aiþei jah Salome. 41 jah þan was in Galeilaia, jah laistidedun ina jah andbahtidedun imma, jah anþaros managos þozei miþiddjedun imma in Iairusalem. 42 jah juþan at andanahtja waurþanamma, unte was paraskaiwe, saei ist fruma sabbato, 43 qimands Iosef af Areimaþaias, gaguds ragineis, saei was < jah > silba beidands þiudangardjos gudis, anananþjands galaiþ inn du Peilatau jah baþ þis leikis Iesuis. 44 iþ Peilatus sildaleikida ei is juþan gaswalt; jah athaitands þana hundafaþ frah ina jû-þan gadauþnodedi. 45 jah finþands at þamma hundafada fragaf þata leik Iosefa. 46 jah usbugjands lein jah usnimands ita biwand þamma leina jah galagida ita in hlaiwa, þatei was gadraban us staina, jah atwalwida stain du daura þis hlaiwis. 47 iþ Marja so Magdalene jah Marja Iosezis seƕun ƕar galagiþs wesi.

XVI.

1 jah inwisandins sabbate dagis Marja so Magdalene jah Marja so Iakobis jah Salome usbauhtedun aromata, ei atgaggandeins gasalbodedeina ina. 2 jah filu air þis dagis afarsabbate atiddjedun du þamma hlaiwa at urrinnandin sunnin. 3 jah qeþun du sis misso: ƕas afwalwjai unsis þana stain af daurom þis hlaiwis? 4 jah insaiƕandeins gaumidedun þammei afwalwiþs ist sa stains; was auk mikils abraba. 5 jah atgaggandeins in þata hlaiw gaseƕun juggalauþ sitandan in taihswai biwaibidana wastjai ƕeitai; jah usgeisnodedun. 6 þaruh qaþ du im: ni faurhteiþ izwis, Iesu sokeiþ Nasoraiu þana ushramidan; nist her, urrais, sai þana staþ þarei galagidedun ina. 7 akei gaggiþ qiþiduh du siponjam is jah du

XV, 43. jah[1]] *versehentlich ausgelassen, vgl. M 27,57.* — 44. þana] *Bernhardt,* þan CA. — jû-þan] jû *ist aus* ju + u (*Fragepartikel*) *entstanden, vgl. W. Schulze KZ. 40,563.* — XVI, 1. inwisandins sabbate dagis] *GL. Bernhardt 1875 Heyne* (*nach GL. ist das got. Verbum mit Rücksicht auf L 23,54.55 gewählt*), inwisandin sabb. daga *Bernhardt 1884,* in wisandins sabb. dagis *als Übersetzung von* 'διὰ γενομένου' *statt* διαγενομένου τοῦ σαββάτου *Wrede,* inwisandinsabbatedagis CA. — 2. atiddjedun] atiddedun CA.

XV, 40. minnizins] *Komparativ wie* it vg. — 43. saei was] *Stellung des Verbums wie* cff[2]knq (D). — 46. ita — ita] *Neutrum nach M 27,59.60 L 23,53:* καθελὼν ἐνετύλιξεν αὐτὸ σινδόνι καὶ ἔθηκεν

γετε εἴπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ τῷ Πέτρῳ ὅτι προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε, καθὼς εἶπεν ὑμῖν. 8 καὶ ἐξελθοῦσαι ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου, εἶχεν δὲ αὐτὰς τρόμος καὶ ἔκστασις, καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον, ἐφοβοῦντο γάρ. 9 ἀναστὰς δὲ πρωὶ πρώτῃ σαββάτου ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ, ἀφ' ἧς ἐκβεβλήκει ἑπτὰ δαιμόνια. 10 ἐκείνη πορευθεῖσα ἀπήγγειλεν τοῖς μετ' αὐτοῦ γενομένοις, πενθοῦσιν καὶ κλαίουσιν. 11 κἀκεῖνοι ἀκούσαντες ὅτι ζῇ καὶ ἐθεάθη ὑπ' αὐτῆς ἠπίστησαν. 12 μετὰ δὲ ταῦτα ....

Die Paulinischen Briefe.

An die Römer.

VI.

23 τὰ γὰρ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας θάνατος· τὸ δὲ χάρισμα τοῦ θεοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

VII.

1 Ἢ ἀγνοεῖτε, ἀδελφοί, γινώσκουσιν γὰρ νόμον λαλῶ, ὅτι ὁ νόμος κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ; 2 ἡ γὰρ ὕπανδρος γυνὴ τῷ ζῶντι ἀνδρὶ δέδεται νόμῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνήρ, κατήργηται ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ ἀνδρός. 3 ἄρα οὖν ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς μοιχαλὶς χρηματίσει, ἐὰν γένηται ἀνδρὶ ἑτέρῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνήρ, ἐλευθέρα ἐστὶν ἀπὸ τοῦ νόμου, τοῦ μὴ εἶναι αὐτὴν μοιχαλίδα γενομένην ἀνδρὶ ἑτέρῳ. 4 ὥστε, ἀδελφοί μου, καὶ ὑμεῖς ἐθανατώθητε τῷ νόμῳ διὰ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ γενέσθαι ὑμᾶς ἑτέρῳ, τῷ ἐκ νεκρῶν ἐγερθέντι, ἵνα καρποφορήσωμεν τῷ θεῷ. 5 ὅτε γὰρ ἦμεν ἐν τῇ σαρκί, τὰ παθήματα τῶν ἁμαρτιῶν τὰ διὰ τοῦ νόμου ἐνηργεῖτο ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν εἰς τὸ καρποφορῆσαι τῷ θανάτῳ· 6 νυνὶ δὲ κατηργήθημεν ἀπὸ τοῦ νόμου, ἀποθανόντες ἐν ᾧ κατειχόμεθα, ὥστε δουλεύειν ἡμᾶς ἐν

VII, 3. μοιχαλὶς χρηματίσει] *K, χρηματίσει μοιχαλίς DEFG *vocabitur adultera* defg vg. — 4. ὥστε, ἀδελφοί μου, καὶ ὑμεῖς] *K it vg, ὥστε καὶ ὑμεῖς, ἀδελφοί μου Sin, 2min.

VII, 1. mann swa] manns A *Braun.* — 6. niujiþai] i[1] *nicht übergeschrieben Braun.*

VII, 2. jah] *Zusatz, vgl. K 15,16.* — at libandin abin] *absolute Konstruktion* (at *bei* gabindan *nur für* πρός *belegt*), *vgl. V. 3*: ζῶντος τοῦ ἀνδρός. *Desgl. Abl. abs. in* it vg. — 4. jah jus, broþrjus meinai] *Stellung des Pron. wie G 4,28 Th 2,17*; *5,4 th 3,13* (*ebenso* Sin). — 6. nu sai] νυνί, *vgl. k 8,11.22 E 2,13.*

Paitrau þatei faurbigaggiþ izwis in Galeilaian; þaruh ina gasaiƕiþ, swaswe qaþ izwis. 8 jah usgaggandeins af þamma hlaiwa gaþlauhun; dizuh-þan-sat ijos reiro jah usfilmei, jah ni qeþun mannhun waiht; ohtedun sis auk. 9 usstandands þan in maurgin frumin sabbato ataugida < sik > frumist Marjin þizai Magdalene, af þizaiei uswarp sibun unhulþons. 10 soh gaggandei gataih þaim miþ imma wisandam, qainondam jah gretandam. 11 jah eis hausjandans þatei libaiþ jah gasaiƕans warþ fram izai, ni galaubidebun. 12 afaruh þan þata ......

Die Paulinischen Briefe.

An die Römer.

VI.

23 þo auk launa frawaurhtais dauþus; iþ ansts gudis libains aiweino in Xristau Iesu, fraujin unsaramma.

VII.

1 Þau niu wituþ, broþrjus kunnandam auk witoþ rodja, þatei witoþ fraujinoþ mann, s<wa> lagga ƕeila swe libaiþ? 2 jah auk ufwaira qens at libandin abin gabundana ist witoda; aþþan jabai gaswiltiþ aba, galausjada af þamma witoda abins. 3 þannu þan at libandin abin haitada horinondei, jabai wairþiþ waira anþaramma; *iþ* jabai gaswiltiþ wair, frija ist þis witodis, ei ni sijai horinondei waurþana abin anþaramma. 4 swaei nu jah jus, broþrjus meinai, afdauþidai waurþuþ witoda þairh leik Xristaus, ei wairþaiþ anþaramma, þamma us dauþaim urreisandin, ei akran bairaima guda. 5 þan auk wesum in leika, winnons frawaurhti þos þairh witoþ waurhtedun in liþum unsaraim du akran bairan dauþau; 6 iþ nu, sai, andbundanai waurþum af witoda, gadauþnandans in þammei gahabaidai wesum, swaei skalkinoma in niujiþai ahmins jah ni fair-

---

XVI, 9. ataugida sik] ataugida CA. *Für* ἐμφανίζεcθαι ὁρᾶcθαι φαίνεcθαι *steht sonst stets das gotische Reflexiv; vgl. L 9,8.*

* * *

Die Paulinischen Briefe sind in A *(zu dem der* Taurinensis *gehört), in* B *und im* Car *erhalten.*

Die Bruchstücke des Römerbriefs finden sich hauptsächlich in A; *der* Car *umfaßt nur Teile des 11.—15. Kapitels. V. 3,11.12 in* Skeir.

Der got. wie der lat. Text des Car, *sowie der Anfang von* A *(bis 1. Kor. 5,4) sind in Sinnzeilen* (cτιχηδόν) *geschrieben.*

παρεστηκότων σπασάμενος τὴν μάχαιραν ἔπαισεν τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιε-
ρέως καὶ ἀφεῖλεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον. 48 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν
αὐτοῖς· ὡς ἐπὶ λῃστὴν ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων συλλαβεῖν με.
49 καθ' ἡμέραν ἤμην πρὸς ὑμᾶς ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων, καὶ οὐκ ἐκρα-
τήσατέ με· ἀλλ' ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαί. 50 καὶ ἀφέντες αὐτὸν
ἔφυγον πάντες. 51 καὶ εἷς τις νεανίσκος ἠκολούθησεν αὐτῷ περιβεβλη-
μένος σινδόνα ἐπὶ γυμνοῦ, καὶ κρατοῦσιν αὐτὸν οἱ νεανίσκοι· 52 ὁ δὲ
καταλιπὼν τὴν σινδόνα γυμνὸς ἔφυγεν ἀπ' αὐτῶν. 53 καὶ ἀπήγαγον
τὸν Ἰησοῦν πρὸς τὸν ἀρχιερέα, καὶ συνέρχονται αὐτῷ πάντες οἱ ἀρχιερεῖς
καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ γραμματεῖς. 54 καὶ ὁ Πέτρος ἀπὸ μακρόθεν
ἠκολούθησεν αὐτῷ, ἕως ἔσω εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἦν
συγκαθήμενος μετὰ τῶν ὑπηρετῶν καὶ θερμαινόμενος πρὸς τὸ φῶς.
55 οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ ὅλον τὸ συνέδριον ἐζήτουν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ μαρ-
τυρίαν εἰς τὸ θανατῶσαι αὐτὸν καὶ οὐχ εὕρισκον· 56 πολλοὶ γὰρ
ἐψευδομαρτύρουν κατ' αὐτοῦ. καὶ ἴσαι αἱ μαρτυρίαι οὐκ ἦσαν. 57 καί
τινες ἀναστάντες ἐψευδομαρτύρουν κατ' αὐτοῦ λέγοντες 58 ὅτι ἡμεῖς
ἠκούσαμεν αὐτοῦ λέγοντος ὅτι ἐγὼ καταλύσω τὸν ναὸν τοῦτον τὸν
χειροποίητον καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν ἄλλον ἀχειροποίητον οἰκοδομήσω.
59 καὶ οὐδὲ οὕτως ἴση ἦν ἡ μαρτυρία αὐτῶν. 60 καὶ ἀναστὰς ὁ
ἀρχιερεὺς εἰς μέσον ἐπηρώτησεν τὸν Ἰησοῦν λέγων· οὐκ ἀποκρίνῃ
οὐδέν, τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν; 61 ὁ δὲ ἐσιώπα καὶ οὐδὲν
ἀπεκρίνατο. πάλιν ὁ ἀρχιερεὺς ἐπηρώτα αὐτὸν καὶ λέγει αὐτῷ· σὺ εἶ
ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ; 62 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· ἐγώ εἰμι.
καὶ ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν καθήμενον τῆς δυνάμεως
καὶ ἐρχόμενον μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ. 63 ὁ δὲ ἀρχιερεὺς
διαρρήξας τοὺς χιτῶνας αὐτοῦ λέγει· τί ἔτι χρείαν ἔχομεν μαρτύρων;
64 ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν αὐτοῦ· τί ὑμῖν φαίνεται; οἱ δὲ πάντες
κατέκριναν αὐτὸν εἶναι ἔνοχον θανάτου. 65 καὶ ἤρξαντό τινες ἐμπτύειν
αὐτῷ καὶ περικαλύπτειν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ κολαφίζειν αὐτόν· καὶ
λέγειν αὐτῷ· προφήτευσον, καὶ οἱ ὑπηρέται ῥαπίσμασιν αὐτὸν ἔβαλλον.
66 καὶ ὄντος τοῦ Πέτρου ἐν τῇ αὐλῇ κάτω, ἔρχεται μία τῶν παιδισκῶν
τοῦ ἀρχιερέως, 67 καὶ ἰδοῦσα τὸν Πέτρον θερμαινόμενον, ἐμβλέψασα
αὐτῷ λέγει· καὶ σὺ μετὰ τοῦ Ναζαρηνοῦ Ἰησοῦ ἦσθα. 68 ὁ δὲ ἠρνή-

XIV, 48. ἐξήλθετε] FSUVΠ, ἐξήλθατε EGH. — 50. ἔφυγον πάντες] SinBCLΔ, πάντες ἔφυγον *K it vg (*nach M 26.56*). — 64. τὴν βλασφημίαν αὐτοῦ] DG, τῆς βλασφημίας *K. — εἶναι ἔνοχον] *K acfk vg, ἔνοχον εἶναι SinBCLΔ lq (*nach den andern Stellen, an denen* ἔνοχος *stets vor der Kopula steht*). — 65. ἔβαλλον] H ἔβαλον EU *caedebant* it pler. vg, ἔλαβον SVΠ ἐλάμβανον G.

caed. ff²); fl: *libenter.* — 66. jah²] *störender Zusatz nach M 26,69.* — 67. miþ Iesua þamma Nazoreinau] *Stellung wie M 26,71*; *vgl. auch M 26,69.* *Ebenso* it vg (DΔ).

48 jah andhafjands Iesus qaþ du im: swe du waidedjin urrunnuþ
miþ hairum jah triwam greipan mik. 49 daga ƕammeh was at
izwis in alh laisjands jah ni gripuþ mik: ak ei usfullnodedeina
bokos. 50 jah afletandans ina gaþlauhun allai. 51 jah ains sums
juggalauþs laistida afar imma biwaibiþs leina ana naqadana; jah
gripun is þai juggalaudeis. 52 iþ is bileiþands þamma leina naqaþs
gaþlauh faura im. 53 jah gatauhun Iesu du auhumistin gudjin; jah
garunnun miþ imma auhumistans gudjans allai jah þai sinistans
jah bokarjos. 54 jah Paitrus fairraþro laistida afar imma, unte qam
in garda þis auhumistins gudjins; jah was sitands miþ andbahtam
jah warmjands sik at liuhada. 55 iþ þai auhumistans gudjans jah
alla so gafaurds sokidedun ana Iesu weitwodiþa du afdauþjan ina
jah ni bigetun. 56 managai auk galiug weitwodidedun ana ina, jah
samaleikos þos weitwodiþos ni wesun. 57 jah sumai usstandandans
galiug weitwodidedun ana ina qiþandans: 58 þatei weis gahausi-
dedum qiþandan ina þatei ik gataira alh þo handuwaurhton jah bi
þrins dagans anþara unhanduwaurhta gatimrja. 59 jah ni swa sa-
maleika was weitwodiþa ize. 60 jah usstandands sa auhumista
gudja in midjaim frah Iesu qiþands: niu andhafjis waiht, ƕa þai
ana þuk weitwodjand? 61 iþ is þahaida jah waiht ni andhof.
aftra sa auhumista gudja frah ina jah qaþ du imma: þu is Xristus
sa sunus þis þiuþeigins? 62 iþ is qaþuh: ik im; jah gasaiƕiþ
þana sunu mans af taihswon sitandan mahtais jah qimandan miþ
milhmam himinis. 63 iþ sa auhumista gudja disskreitands wastjos
seinos qaþ: ƕa þanamais þaurbum weis weitwode? 64 hausideduþ
þo wajamerein is: ƕa izwis þugkeiþ? þaruh eis allai gadomidedun
ina skulan wisan dauþau. 65 jah dugunnun sumai speiwan ana
wlit is jah huljan andwairþi is jah kaupatjan ina; jah qeþun du
imma: praufetei! jah andbahtos [gabaurjaba] lofam slohun ina.
66 jah wisandin Paitrau in rohsnai dalaþa [jah] atiddja aina þiujo
þis auhumistins gudjins, 67 jah gasaiƕandei Paitru warmjandan
sik, insaiƕandei du imma qaþ: jah þu miþ Iesua þamma Nazorei-
nau wast. 68 iþ is afaiaik qiþands: ni wait, ni kann ƕa þu qiþis.

XIV, 67. Nazoreinau] CA *für* Nazorenau.

XIV, 53. þai sinistans jah bokarjos] *der Artikel fehlt bei* bokarjos *wie Mc 15,1.* — 54. qam in garda] ἔcω *fehlt wie M 26,58*: ἕωc τῆc αὐλῆc; *vgl. auch J 18,15*: εἰc τὴν αὐλήν. *Desgl. fehlt* ἔcω a ff²g¹k (D). — 62. is] CA, *verschrieben für* is *d. i.* Iesus. — 65. ana wlit] *Zusatz nach M 26,67*: εἰc τὸ πρόcωπον αὐτοῦ; *vgl.* a f (D). — jah qeþun] *vgl.* c k (D): *et dicebant.* — gabaurjaba] *Zusatz nach lat. Hss. Vgl.* ff²q: *et ministri cum voluntate alapis caedebant eum* (*eum*

cατο λέγων· οὐκ οἶδα οὔτε ἐπίσταμαι τί cὺ λέγειc. καὶ ἐξῆλθεν ἔξω
εἰc τὸ προαύλιον, καὶ ἀλέκτωρ ἐφώνηcεν.
69 καὶ ἡ παιδίcκη ἰδοῦcα
αὐτὸν πάλιν ἤρξατο λέγειν τοῖc παρεcτηκόcιν ὅτι οὗτοc ἐξ αὐτῶν ἐcτιν.
70 ὁ δὲ πάλιν ἠρνεῖτο. καὶ μετὰ μικρὸν πάλιν οἱ παρεcτῶτεc ἔλεγον
τῷ Πέτρῳ· ἀληθῶc ἐξ αὐτῶν εἶ, καὶ γὰρ Γαλιλαῖοc εἶ καὶ ἡ λαλιά cου
ὁμοιάζει.
71 ὁ δὲ ἤρξατο ἀναθεματίζειν καὶ ὀμνύναι ὅτι οὐκ οἶδα τὸν
ἄνθρωπον τοῦτον ὃν λέγετε.
72 καὶ ἐκ δευτέρου ἀλέκτωρ ἐφώνηcεν,
καὶ ἀνεμνήcθη ὁ Πέτροc τὸ ῥῆμα, ὃ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰηcοῦc, ὅτι πρὶν
ἀλέκτορα φωνῆcαι δὶc ἀπαρνήcῃ με τρίc. καὶ ἐπιβαλὼν ἔκλαιεν.

XV.

1 Καὶ εὐθέωc ἐπὶ τὸ πρωὶ cυμβούλιον ποιήcαντεc οἱ ἀρχιερεῖc μετὰ
τῶν πρεcβυτέρων καὶ γραμματέων καὶ ὅλον τὸ cυνέδριον, δήcαντεc τὸν
Ἰηcοῦν ἀπήνεγκαν καὶ παρέδωκαν τῷ Πειλάτῳ.
2 καὶ ἐπηρώτηcεν αὐτὸν
ὁ Πειλᾶτοc· cὺ εἶ ὁ βαcιλεὺc τῶν Ἰουδαίων; ὁ δὲ ἀποκριθεὶc εἶπεν αὐτῷ·
cὺ λέγειc.
3 καὶ κατηγόρουν αὐτοῦ οἱ ἀρχιερεῖc πολλά.
4 ὁ δὲ Πειλᾶτοc
πάλιν ἐπηρώτηcεν αὐτὸν λέγων· οὐκ ἀποκρίνῃ οὐδέν; ἴδε πόcα cου
καταμαρτυροῦcιν.
5 ὁ δὲ Ἰηcοῦc οὐκέτι οὐδὲν ἀπεκρίθη, ὥcτε θαυμά-
ζειν τὸν Πειλᾶτον.
6 κατὰ δὲ ἑορτὴν ἀπέλυεν αὐτοῖc ἕνα δέcμιον ὅνπερ
ᾐτοῦντο.
7 ἦν δὲ ὁ λεγόμενοc Βαραββᾶc μετὰ τῶν cυcταcιαcτῶν δεδε-
μένοc, οἵτινεc ἐν τῇ cτάcει φόνον πεποιήκειcαν.
8 καὶ ἀναβοήcαc ὁ ὄχλοc
ἤρξατο αἰτεῖcθαι καθὼc ἀεὶ ἐποίει αὐτοῖc.
9 ὁ δὲ Πειλᾶτοc ἀπεκρίθη
αὐτοῖc λέγων· θέλετε ἀπολύcω ὑμῖν τὸν βαcιλέα τῶν Ἰουδαίων;
10 ἐγίνωcκεν γὰρ ὅτι διὰ φθόνον παραδεδώκειcαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖc.
11 οἱ δὲ ἀρχιερεῖc ἀνέcειcαν τὸν ὄχλον, ἵνα μᾶλλον τὸν Βαραββᾶν ἀπο-
λύcῃ αὐτοῖc.
12 ὁ δὲ Πειλᾶτοc ἀποκριθεὶc πάλιν εἶπεν αὐτοῖc· τί οὖν
θέλετε ποιήcω ὃν λέγετε βαcιλέα τῶν Ἰουδαίων;
13 οἱ δὲ πάλιν ἔκρα-
ξαν· cταύρωcον αὐτόν.
14 ὁ δὲ Πειλᾶτοc ἔλεγεν αὐτοῖc· τί γὰρ κακὸν
ἐποίηcεν; οἱ δὲ περιccοτέρωc ἔκραξαν· cταύρωcον αὐτόν.
15 ὁ δὲ
Πειλᾶτοc βουλόμενοc τῷ ὄχλῳ τὸ ἱκανὸν ποιῆcαι ἀπέλυcεν αὐτοῖc τὸν
Βαραββᾶν καὶ παρέδωκεν τὸν Ἰηcοῦν φραγελλώcαc, ἵνα cταυρωθῇ.

XIV, 68. οὐκ οἶδα οὔτε ἐπίcταμαι] EGHSV, οὐκ οἶδα οὐδὲ ἐπίcταμαι UΠ. — 71. ὀμνύναι] EHSUV, ὀμνύειν GΠ. — 72. τὸ ῥῆμα ὅ] *K, τὸ ῥ. ὡc SinABCLΔ (*nach L 22,61*: ὡc εἶπεν αὐτῷ). — καὶ ἐπιβαλὼν ἔκλαιεν] *K *usw. Vgl. Euthym. ad Matth. 26,75*: ἐπιβαλὼν ἀντὶ τοῦ ἀρξάμενοc. — XV, 1. ἐπὶ τὸ πρωΐ] *K, ἐπὶ τῷ πρ. ES. — ἀπήνεγκαν] *K, ἀπήγαγον CDGN it vg (*vgl. Anm. zum got. Text*). — 8. ἀναβοήcαc] *K (*vgl. J 18,40 L 23,18*), ἀναβάc SinBD a ff²l vg. — 12. ἀποκριθεὶc πάλιν] *K a, πάλιν ἀποκρ. SinBC c g¹·²l vg (*nach L 23,20, vgl. auch Mc 10,24*). — 14. ἔκραξαν] *K, ἔκραζον GΠ*.

jah galaiþ faur gard, jah hana wopida. 69 jah þiwi gasaiƕandei
ina aftra dugann qiþan þaim faurastandandam, þatei sa þizei ist.
70 iþ is aftra laugnida. jah afar leitil aftra þai atstandandans qe-
þun du Paitrau: bi sunjai, þizei is; jah auk < Galeilaius is jah >
razda þeina galeika ist. 71 iþ is dugann afaikan jah swaran þatei
ni kann þana mannan þanei qiþiþ. 72 jah anþaramma sinþa hana
wopida. jah gamunda Paitrus þata waurd, swe qaþ imma Iesus,
þatei faurþize hana hrukjai twaim sinþam, inwidis mik þrim sin-
þam. jah dugann greitan.

XV.

1 Jah sunsaiw in maurgin garuni taujandans þai auhumistans
gudjans miþ þaim sinistam jah bokarjam, jah alla so gafaurds ga-
bindandans Iesu brahtedun ina at Peilatau. 2 jah frah ina Peilatus:
þu is þiudans Iudaie? iþ is andhafjands qaþ du imma: þu qiþis.
3 jah wrohidedun ina þai auhumistans gudjans filu. 4 iþ Peilatus
aftra frah ina qiþands: niu andhafjis ni waiht? sai, ƕan filu ana
þuk weitwodjand. 5 iþ Iesus þanamais < waiht > ni andhof, swa-
swe sildaleikida Peilatus. 6 iþ and dulþ ƕarjoh fralailot im ainana
bandjan þanei bedun. 7 wasuh þan sa haitana Barabbas miþ þaim
miþ imma drobjandam gabundans, þaiei in auhjodau maurþr gata-
widedun. 8 jah usgaggandei alla managei dugunnun bidjan, swa-
swe sinteino tawida im. 9 iþ Peilatus andhof im qiþands: wileidu
fraleitan izwis þana þiudan Iudaie? 10 wissa auk þatei in neiþis
atgebun ina þai auhumistans gudjans. 11 iþ þai auhumistans gud-
jans inwagidedun þo managein ei mais Barabban fralailoti im.
12 iþ Peilatus aftra andhafjands qaþ du im: ƕa nu wileiþ ei tau-
jau þammei qiþiþ þiudan Iudaie? 13 iþ eis aftra hropidedun: us-
hramei ina. 14 iþ Peilatus qaþ du im: ƕa allis ubilis gatawida?
iþ eis mais hropidedun: ushramei ina. 15 iþ Peilatus wiljands
þizai managein fullafahjan, fralailot im þana Barabban, iþ Iesu

XIV, 69. 70. þizei] CA *für* þize. — 70. Galeilaius is jah] *Ergänzung Maßmanns, durch* jah auk *gefordert.* — 72. faurþize] CA *für* faurþizei. — greitan] CA *für* gretan. — XV, 5. waiht ni andhof] *vgl. Mc 14,61.* — 6. ƕarjoh] ƕarjo CA. — 9. fraleitan] CA *für* fraletan.

XIV, 72. jah dugann greitan] *vgl. et coepit flere* it vg (D). — XV, 1. brahtedun ina at] *nach L 23,1:* ἤγαγον αὐτὸν ἐπὶ τὸν Π. — 8. alla managei] *vgl.* ak (D) *und L 23,18:* παμπληθεί. — 15. iþ Iesu atgaf usbliggwands] *Beeinflussung durch M 27,26:* τὸν δὲ Ἰησοῦν φραγελλώσας παρέδωκεν. *Die Stellung von* usbliggwands *zeugt für die ursprüngl. Lesart.* k (D) *geben M 27,26 wieder.*

16 οἱ δὲ στρατιῶται ἀπήγαγον αὐτὸν ἔσω τῆς αὐλῆς, ὅ ἐστιν πραιτώριον, καὶ συγκαλοῦσιν ὅλην τὴν σπεῖραν. 17 καὶ ἐνδύουσιν αὐτὸν πορφύραν καὶ περιτιθέασιν αὐτῷ πλέξαντες ἀκάνθινον στέφανον· 18 καὶ ἤρξαντο ἀσπάζεσθαι αὐτόν· χαῖρε, βασιλεῦ τῶν Ἰουδαίων· 19 καὶ ἔτυπτον αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν καλάμῳ καὶ ἐνέπτυον αὐτῷ καὶ τιθέντες τὰ γόνατα προσεκύνουν αὐτῷ. 20 καὶ ὅτε ἐνέπαιξαν αὐτῷ, ἐξέδυσαν αὐτὸν τὴν πορφύραν καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια τὰ ἴδια. καὶ ἐξάγουσιν αὐτόν, ἵνα σταυρώσωσιν αὐτόν. 21 καὶ ἀγγαρεύουσιν παράγοντά τινα Σίμωνα Κυρηναῖον, ἐρχόμενον ἀπ' ἀγροῦ, τὸν πατέρα Ἀλεξάνδρου καὶ Ῥούφου, ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. 22 καὶ φέρουσιν αὐτὸν ἐπὶ Γολγοθᾶ τόπον, ὅ ἐστιν μεθερμηνευόμενον κρανίου τόπος. 23 καὶ ἐδίδουν αὐτῷ πιεῖν ἐσμυρνισμένον οἶνον· ὁ δὲ οὐκ ἔλαβεν. 24 καὶ σταυρώσαντες αὐτὸν διαμερίζονται τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον ἐπ' αὐτὰ τίς τί ἄρῃ. 25 ἦν δὲ ὥρα τρίτη, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν. 26 καὶ ἦν ἡ ἐπιγραφὴ τῆς αἰτίας αὐτοῦ ἐπιγεγραμμένη· ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων. 27 καὶ σὺν αὐτῷ σταυροῦσιν δύο λῃστάς, ἕνα ἐκ δεξιῶν καὶ ἕνα ἐξ εὐωνύμων αὐτοῦ. 28 καὶ ἐπληρώθη ἡ γραφὴ ἡ λέγουσα· καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη. 29 καὶ οἱ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτὸν κινοῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν καὶ λέγοντες· οὐὰ ὁ καταλύων τὸν ναὸν καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν, 30 σῶσον σεαυτὸν καὶ κατάβα ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. 31 ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐμπαίζοντες πρὸς ἀλλήλους μετὰ τῶν γραμματέων ἔλεγον· ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι. 32 ὁ Χριστὸς ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμεν. καὶ οἱ συνεσταυρωμένοι αὐτῷ ὠνείδιζον αὐτόν. 33 καὶ γενομένης ὥρας ἕκτης σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν, ἕως ὥρας ἐνάτης. 34 καὶ τῇ ἐνάτῃ ὥρᾳ ἐβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ λέγων· ἐλωὶ ἐλωὶ λιμὰ σιβακθανεί, ὅ ἐστιν μεθερμηνευόμενον· ὁ θεός μου ὁ θεός μου, εἰς τί με ἐγκατέλιπες; 35 καί τινες τῶν παρεστηκότων ἀκούσαντες ἔλεγον· ἰδοὺ Ἠλίαν φωνεῖ. 36 δραμὼν δέ εἷς καὶ γεμίσας σπόγγον ὄξους περιθείς τε καλάμῳ ἐπότιζεν αὐτόν, λέγων· ἄφες ἴδωμεν εἰ ἔρχεται Ἠλίας καθελεῖν αὐτόν. 37 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀφεὶς φωνὴν μεγάλην ἐξέπνευσεν. 38 καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη

XV, 18. βασιλεῦ] SV, ὁ βασιλεύς EFGHUΠ. — 32. πιστεύσωμεν] ESUV*Π* vg, πιστεύσωμεν αὐτῷ FGHV²Π² c ff²kln. — 33. καὶ γενομένης] GS cff²kln vg, γενομένης δέ EFHUVΠ. — 34. τῇ ἐνάτῃ ὥρᾳ] Sin BDgrFL c, τῇ ὥρᾳ τῇ ἐνάτῃ *K dff²ln vg. — σιβακθανεί] A, σαβαχθανεί *H *I, -νι *K. — 36. περιθείς τε] *K l vg, περιθείς SinBDgrL (*aber vgl. Schaaffs S. 28*). — ἄφες] SinDV cikn (*nach M 27,49*), ἄφετε *K l vg.

ina] ina *zugesetzt, vgl. V. 20.* — 37. aftra] *Zusatz nach M 27,50*: πάλιν κράξας.

atgaf usbliggwands, ei ushramiþs wesi. 16 iþ gadrauhteis gatauhun
ina innana gardis, þatei ist praitoriaun, jah gahaihaitun alla hansa
17 jah gawasidedun ina paurpurai jah atlagidedun ana ina þaur-
neina wipja uswindandans 18 jah dugunnun goljan ina: hails,
þiudan Iudaie! 19 jah slohun is haubiþ rausa jah bispiwun ina
jah lagjandans kniwa inwitun ina. 20 jah biþe bilailaikun ina and-
wasidedun ina þizai paurpurai jah gawasidedun ina wastjom swe-
saim. jah ustauhun ina ei ushramidedeina ina. 21 jah undgripun
sumana manne, Seimona Kwreinaiu, qimandan af akra, attan Alaik-
sandraus jah Rufaus, ei nemi galgan is. 22 jah attauhun ina ana
Gaulgauþa staþ, þatei ist gaskeiriþ ƕairneins staþs. 23 jah gebun
imma drigkan wein miþ smwrna; iþ is ni nam. 24 jah ushram-
jandans ina disdailjand wastjos is wairpandans hlauta ana þos,
ƕarjizuh ƕa nemi. 25 wasuh þan ƕeila þridjo, jah ushramidedun
ina. 26 jah was ufarmeli fairinos is ufarmeliþ: sa þiudans Iudaie.
27 jah miþ imma ushramidedun twans waidedjans, ainana af taihs-
won jah ainana af hleidumein is. 28 jah usfullnoda þata gamelido
þata qiþando: jah miþ unsibjaim rahniþs was. 29 jah þai faur-
gaggandans wajameridedun ina, wiþondans haubida seina jah qi-
þandans: o sa gatairands þo alh jah bi þrins dagans gatimrjands
þo, 30 nasei þuk silban jah atsteig af þamma galgin! 31 sama-
leiko jah þai auhumistans gudjans bilaikandans ina miþ sis misso
miþ þaim bokarjam qeþun: anþarans ganasida, iþ sik silban ni
mag ganasjan. 32 sa Xristus, sa þiudans Israelis, atsteigadau nu
af þamma galgin, ei gasaiƕaima jah galaubjaima. jah þai miþus-
hramidans imma idweitidedun imma. 33 jah biþe warþ ƕeila
saihsto, riqis warþ ana allai airþai und ƕeila niundon. 34 jah
niundon ƕeilai wopida Iesus stibnai mikilai qiþands: ailoe ailoe, lima
sibakþanei, þatei ist gaskeiriþ: guþ meins, guþ meins, duƕe mis
bilaist? 35 jah sumai þize atstandandane gahausjandans qeþun:
sai, Helian wopeiþ. 36 þragjands þan ains jah gafulljands swam
akeitis, galagjands ana raus, dragkida ina qiþands: let, ei saiƕam
qimaiu Helias athafjan ina. 37 iþ Iesus aftra letands stibna mikila
uzon. 38 jah faurahah als disskritnoda in twa iupaþro und dalaþ.

XV, 24. disdailjand] disdailjandans CA. — 28. qiþando] *Bernhardt* (*mit Rücksicht auf R 9,17 G 4,30*), qiþano CA. — 29. faurgaggandans] *GL.*, fauragaggandans CA. — 38. als] CA *für* alhs.

XV, 21. undgripun sumana manne] *vgl. L 23,26*: ἐπιλαβόμενοι Cίμωνός τινος (*K). *Zusatz von* manne *wie L 9,50.* — 31. bilaikandans

εἰς δύο ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω. 39 ἰδὼν δὲ ὁ κεντυρίων ὁ παρεστηκὼς ἐξ ἐναντίας αὐτοῦ ὅτι οὕτως κράξας ἐξέπνευσεν, εἶπεν· ἀληθῶς ὁ ἄνθρωπος οὗτος υἱὸς ἦν θεοῦ. 40 ἦσαν δὲ καὶ γυναῖκες ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι, ἐν αἷς ἦν Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσῆ μήτηρ καὶ Σαλώμη. 41 καὶ ὅτε ἦν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ἠκολούθουν αὐτῷ καὶ διηκόνουν αὐτῷ καὶ ἄλλαι πολλαὶ αἱ συναναβᾶσαι αὐτῷ εἰς Ἱεροσόλυμα. 42 καὶ ἤδη ὀψίας γενομένης, ἐπεὶ ἦν παρασκευή, ὅ ἐστιν προσάββατον, 43 ἐλθὼν Ἰωσὴφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας, εὐσχήμων βουλευτής, ὃς καὶ αὐτὸς ἦν προσδεχόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, τολμήσας εἰσῆλθεν πρὸς Πειλᾶτον καὶ ᾐτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. 44 ὁ δὲ Πειλᾶτος ἐθαύμασεν εἰ πάλαι τέθνηκεν, καὶ προσκαλεσάμενος τὸν κεντυρίωνα ἐπηρώτησεν αὐτὸν εἰ ἤδη ἀπέθανεν. 45 καὶ γνοὺς ἀπὸ τοῦ κεντυρίωνος ἐδωρήσατο τὸ σῶμα τῷ Ἰωσήφ. 46 καὶ ἀγοράσας σινδόνα καὶ καθελὼν αὐτὸν ἐνείλησεν τῇ σινδόνι καὶ κατέθηκεν αὐτὸν ἐν μνημείῳ, ὃ ἦν λελατομημένον ἐκ πέτρας, καὶ προσεκύλισεν λίθον ἐπὶ τὴν θύραν τοῦ μνημείου. 47 ἡ δὲ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία Ἰωσῆ ἐθεώρουν ποῦ τέθειται.

XVI.

1 Καὶ διαγενομένου τοῦ σαββάτου Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία ἡ Ἰακώβου καὶ Σαλώμη ἠγόρασαν ἀρώματα, ἵνα ἐλθοῦσαι ἀλείψωσιν αὐτόν. 2 καὶ λίαν πρωὶ τῆς μιᾶς σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου. 3 καὶ ἔλεγον πρὸς ἑαυτάς· τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λίθον ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου; 4 καὶ ἀναβλέψασαι θεωροῦσιν ὅτι ἀποκεκύλισται ὁ λίθος· ἦν γὰρ μέγας σφόδρα. 5 καὶ εἰσελθοῦσαι εἰς τὸ μνημεῖον εἶδον νεανίσκον καθήμενον ἐν τοῖς δεξιοῖς περιβεβλημένον στολὴν λευκήν, καὶ ἐξεθαμβήθησαν. 6 ὁ δὲ λέγει αὐταῖς· μὴ ἐκθαμβεῖσθε· Ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν Ναζωραῖον τὸν ἐσταυρωμένον· ἠγέρθη, οὐκ ἔστιν ὧδε· ἴδε ὁ τόπος ὅπου ἔθηκαν αὐτόν. 7 ἀλλ' ὑπά-

XV, 40. ἦν Μαρία] C[2]DGUΓ cff[2]knq vg (*nach M 27,56*), ἦν καὶ Μ. *K l. — 41. καὶ ὅτε] ACLΔ l vg, αἳ καὶ ὅτε *K. — 44. εἰ πάλαι] *K, εἰ ἤδη BD *si iam* it vg (*nach dem vorausgehenden* ἤδη τέθνηκεν). — 46. κατέθηκεν αὐτόν] K* it vg, αὐτό AM (*die aber* καθελὼν αὐτόν *haben*). — 47. Μαρία Ἰωσῆ] ESU*VΠ, Μ. ἡ Ἰωσῆ G. — τέθειται] Sin° ABCDLΔΠ *positus est* k, τίθεται *K *poneretur* cln vg *ponebatur* ff[2]q. — XVI, 3. ἐκ τῆς θύρας] *K, ἀπὸ CD *ab ostio* it vg. — 6. Ναζωραῖον] LΔ k, Ναζαρηνόν *K it vg.

αὐτό (*K). — XVI, 6. ni faurhteiþ izwis] *nach M 28,5*: μὴ φοβεῖσθε, *vgl.* '*nolite timere*' dn (μὴ φοβεῖσθε D). — nist her, urrais] *Stellung nach M 28,6*: οὐκ ἔστιν ὧδε, ἠγέρθη.

39 gasaiƕands þan sa hundafaþs sa atstandands in andwairþja is
þatei swa hropjands uzon, qaþ: bi sunjai, sa manna sa sunus was
gudis. 40 wesunuþ-þan qinons fairraþro saiƕandeins, in þaimei
was Marja so Magdalene jah Marja Iakobis þis minnizins jah Iosezis
aiþei jah Salome. 41 jah þan was in Galeilaia, jah laistidedun ina
jah andbahtidedun imma, jah anþaros managos þozei miþiddjedun
imma in Iairusalem. 42 jah juþan at andanahtja waurþanamma,
unte was paraskaiwe, saei ist fruma sabbato, 43 qimands Iosef af
Areimaþaias, gagads ragineis, saei was < jah > silba beidands þiu-
dangardjos gudis, anananþjands galaiþ inn du Peilatau jah baþ þis
leikis Iesuis. 44 iþ Peilatus sildaleikida ei is juþan gaswalt; jah athai-
tands þana hundafaþ frah ina jû-þan gadauþnodedi. 45 jah finþands
at þamma hundafada fragaf þata leik Iosefa. 46 jah usbugjands
lein jah usnimands ita biwand þamma leina jah galagida ita in
hlaiwa, þatei was gadraban us staina, jah atwalwida stain du daura
þis hlaiwis. 47 iþ Marja so Magdalene jah Marja Iosezis seƕun
ƕar galagiþs wesi.

XVI.

1 jah inwisandins sabbate dagis Marja so Magdalene jah Marja
so Iakobis jah Salome usbauhtedun aromata, ei atgaggandeins ga-
salbodedeina ina. 2 jah filu air þis dagis afarsabbate atiddjedun
du þamma hlaiwa at urrinnandin sunnin. 3 jah qẹþun du sis
misso: ƕas afwalwjai unsis þana stain af daurom þis hlaiwis?
4 jah insaiƕandeins gaumidedun þammei afwalwiþs ist sa stains;
was auk mikils abraba. 5 jah atgaggandeins in þata hlaiw gaseƕun
juggalauþ sitandan in taihswai biwaibidana wastjai ƕeitai; jah us-
geisnodedun. 6 þaruh qaþ du im: ni faurhteiþ izwis, Iesu sokeiþ
Nazorain þana ushramidan; nist her, urrais, sai þana staþ þarei
galagidedun ina. 7 akei gaggiþ qiþiduh du siponjam is jah du

XV, 43. jah[1]] *versehentlich ausgelassen, vgl. M 27,57.* — 44. þana] *Bernhardt,* þan CA. — jû-þan] jû *ist aus* ju + u (*Fragepartikel*) *entstanden, vgl. W. Schulze KZ. 40,563.* — XVI, 1. inwisandins sabbate dagis] *GL. Bernhardt 1875 Heyne* (*nach GL. ist das got. Verbum mit Rücksicht auf L 23,54.55 gewählt*), inwisandin sabb. daga *Bernhardt 1884,* in wisandins sabb. dagis *als Übersetzung von* 'διὰ γενομένου' *statt* διαγενομένου τοῦ ϲαββάτου *Wrede,* inwisandinsabbatedagis CA. — 2. atiddjedun] atiddedun CA.

XV, 40. minnizins] *Komparativ wie* it vg. — 43. saei was] *Stellung des Verbums wie* cff²knq (D). — 46. ita — ita] *Neutrum nach M 27,59.60 L 23,53:* καθελὼν ἐνετύλιξεν αὐτὸ ϲινδόνι καὶ ἔθηκεν

γετε εἴπατε τοῖϲ μαθηταῖϲ αὐτοῦ καὶ τῷ Πέτρῳ ὅτι προάγει ὑμᾶϲ εἰϲ
τὴν Γαλιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεϲθε, καθὼϲ εἶπεν ὑμῖν. 8 καὶ ἐξελθοῦϲαι
ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου, εἶχεν δὲ αὐτὰϲ τρόμοϲ καὶ ἔκϲταϲιϲ, καὶ
οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον, ἐφοβοῦντο γάρ. 9 ἀναϲτὰϲ δὲ πρωὶ πρώτῃ ϲαβ-
βάτου ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ, ἀφ' ἧϲ ἐκβεβλήκει ἑπτὰ
δαιμόνια. 10 ἐκείνη πορευθεῖϲα ἀπήγγειλεν τοῖϲ μετ' αὐτοῦ γενομένοιϲ,
πενθοῦϲιν καὶ κλαίουϲιν. 11 κἀκεῖνοι ἀκούϲαντεϲ ὅτι ζῇ καὶ ἐθεάθη ὑπ'
αὐτῆϲ ἠπίϲτηϲαν. 12 μετὰ δὲ ταῦτα....

Die Paulinischen Briefe.

An die Römer.

VI.

23 τὰ γὰρ ὀψώνια τῆϲ ἁμαρτίαϲ θάνατοϲ· τὸ δὲ χάριϲμα τοῦ θεοῦ
ζωὴ αἰώνιοϲ ἐν Χριϲτῷ Ἰηϲοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

VII.

1 Ἢ ἀγνοεῖτε, ἀδελφοί, γινώϲκουϲιν γὰρ νόμον λαλῶ, ὅτι ὁ νόμοϲ
κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ὅϲον χρόνον ζῇ; 2 ἡ γὰρ ὕπανδροϲ γυνὴ
τῷ ζῶντι ἀνδρὶ δέδεται νόμῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνήρ, κατήργηται
ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ ἀνδρόϲ. 3 ἄρα οὖν ζῶντοϲ τοῦ ἀνδρὸϲ μοιχαλὶϲ
χρηματίϲει, ἐὰν γένηται ἀνδρὶ ἑτέρῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνήρ, ἐλευθέρα
ἐϲτὶν ἀπὸ τοῦ νόμου, τοῦ μὴ εἶναι αὐτὴν μοιχαλίδα γενομένην ἀνδρὶ
ἑτέρῳ. 4 ὥϲτε, ἀδελφοί μου, καὶ ὑμεῖϲ ἐθανατώθητε τῷ νόμῳ διὰ τοῦ
ϲώματοϲ τοῦ Χριϲτοῦ, εἰϲ τὸ γενέϲθαι ὑμᾶϲ ἑτέρῳ, τῷ ἐκ νεκρῶν ἐγερ-
θέντι, ἵνα καρποφορήϲωμεν τῷ θεῷ. 5 ὅτε γὰρ ἦμεν ἐν τῇ ϲαρκί, τὰ
παθήματα τῶν ἁμαρτιῶν τὰ διὰ τοῦ νόμου ἐνηργεῖτο ἐν τοῖϲ μέλεϲιν
ἡμῶν εἰϲ τὸ καρποφορῆϲαι τῷ θανάτῳ· 6 νυνὶ δὲ κατηργήθημεν ἀπὸ
τοῦ νόμου, ἀποθανόντεϲ ἐν ᾧ κατειχόμεθα, ὥϲτε δουλεύειν ἡμᾶϲ ἐν

VII, 3. μοιχαλὶϲ χρηματίϲει] *K, χρηματίϲει μοιχαλίϲ DEFG *vocabitur adultera* defg vg. — 4. ὥϲτε, ἀδελφοί μου, καὶ ὑμεῖϲ] *K it vg, ὥϲτε καὶ ὑμεῖϲ, ἀδελφοί μου Sin, 2 min.

VII, 1. mann swa] manns A *Braun*. — 6. niujiþai] i[1] *nicht übergeschrieben Braun.*

VII, 2. jah] *Zusatz, vgl. K 15,16.* — at libandin abin] *absolute Konstruktion* (at *bei* gabindan *nur für* πρόϲ *belegt*), *vgl. V. 3*: ζῶντοϲ τοῦ ἀνδρόϲ. *Desgl. Abl. abs. in* it vg. — 4. jah jus, broþrjus meinai] *Stellung des Pron. wie G 4,28 Th 2,17; 5,4 th 3,13* (*ebenso* Sin). — 6. nu sai] νυνί, *vgl. k 8,11.22 E 2,13.*

Paitrau þatei faurbigaggiþ izwis in Galeilaian; þaruh ina gasaiƕiþ,
swaswe qaþ izwis. 8 jah usgaggandeins af þamma hlaiwa gaþlau-
hun; dizuh-þan-sat ijos reiro jah usfilmei, jah ni qeþun mannhun
waiht; ohtedun sis auk. 9 usstandands þan in maurgin frumin
sabbato ataugida < sik > frumist Marjin þizai Magdalene, af
þizaiei uswarp sibun unhulþons. 10 soh gaggandei gataih þaim
miþ imma wisandam,. qainondam jah gretandam. 11 jah eis
hausjandans þatei libaiþ jah gasaiƕans warþ fram izai, ni galau-
bidedun. 12 afaruh þan þata ......

Die Paulinischen Briefe.

An die Römer.

VI.

23 þo auk launa frawaurhtais dauþus; iþ ansts gudis libains
aiweino in Xristau Iesu, fraujin unsaramma.

VII.

1 Þau niu wituþ, broþrjus kunnandam auk witoþ rodja, þatei
witoþ fraujinoþ mann, s<wa> lagga ƕeila swe libaiþ? 2 jah auk
ufwaira qens at libandin abin gabundana ist witoda; aþþan jabai ga-
swiltiþ aba, galausjada af þamma witoda abins. 3 þannu þan at
libandin abin haitada horinondei, jabai wairþiþ waira anþaramma;
iþ jabai gaswiltiþ wair, frija ist þis witodis, ei ni sijai horinondei
waurþana abin anþaramma. 4 swaei nu jah jus, broþrjus meinai,
afdauþidai waurþuþ witoda þairh leik Xristaus, ei wairþaiþ anþa-
ramma, þamma us dauþaim urreisandin, ei akran bairaima guda.
5 þan auk wesum in leika, winnons frawaurhti þos þairh witoþ
waurhtedun in liþum unsaraim du akran bairan dauþau; 6 iþ nu,
sai, andbundanai waurþum af witoda, gadauþnandans in þammei
gahabaidai wesum, swaei skalkinoma in niujiþai ahmins jah ni fair-

---

XVI, 9. ataugida sik] ataugida CA. *Für* ἐμφανίζεσθαι ὁρᾶσθαι φαίνεσθαι *steht sonst stets das gotische Reflexiv; vgl. L 9,8.*

* * *

Die Paulinischen Briefe sind in A (*zu dem der* Taurinensis *gehört*), *in* B *und im* Car *erhalten.*

Die Bruchstücke des Römerbriefs finden sich hauptsächlich in A; *der* Car *umfaßt nur Teile des 11.—15. Kapitels. V. 3,11.12 in* Skeir.

Der got. wie der lat. Text des Car, *sowie der Anfang von* A (*bis 1. Kor. 5,4*) *sind in Sinnzeilen* (στιχηδόν) *geschrieben.*

καινότητι πνεύματος καὶ οὐ παλαιότητι γράμματος. 7 τί οὖν ἐροῦμεν;
ὁ νόμος ἁμαρτία; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τὴν ἁμαρτίαν οὐκ ἔγνων, εἰ μὴ διὰ
νόμου· τήν τε γὰρ ἐπιθυμίαν οὐκ ᾔδειν, εἰ μὴ ὁ νόμος ἔλεγεν· οὐκ
ἐπιθυμήσεις. 8 ἀφορμὴν δὲ λαβοῦσα ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς ἐντολῆς κατειρ-
γάσατο ἐν ἐμοὶ πᾶσαν ἐπιθυμίαν· χωρὶς γὰρ νόμου ἁμαρτία ἦν νεκρά.
9 ἐγὼ δ' ἔζων χωρὶς νόμου ποτέ· ἐλθούσης δὲ τῆς ἐντολῆς ἡ ἁμαρτία
ἀνέζησεν, 10 ἐγὼ δὲ ἀπέθανον, καὶ εὑρέθη μοι ἡ ἐντολὴ ἡ εἰς ζωήν,
αὕτη εἰς θάνατον. 11 ἡ γὰρ ἁμαρτία ἀφορμὴν λαβοῦσα διὰ τῆς ἐντο-
λῆς ἐξηπάτησέν με καὶ δι' αὐτῆς ἀπέκτεινεν. 12 ὥστε ὁ μὲν νόμος
ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθή. 13 τὸ οὖν ἀγαθὸν ἐμοὶ
γέγονεν θάνατος; μὴ γένοιτο, ἀλλὰ ἡ ἁμαρτία, ἵνα φανῇ ἁμαρτία, διὰ
τοῦ ἀγαθοῦ μοι κατεργαζομένη θάνατον, ἵνα γένηται καθ' ὑπερβολὴν
ἁμαρτωλὸς ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς ἐντολῆς. 14 οἴδαμεν γὰρ ὅτι ὁ νόμος
πνευματικός ἐστιν· ἐγὼ δὲ σάρκικός εἰμι, πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν.
15 ὃ γὰρ κατεργάζομαι οὐ γινώσκω· οὐ γὰρ ὃ θέλω τοῦτο πράσσω,
ἀλλ' ὃ μισῶ, τοῦτο ποιῶ. 16 εἰ δὲ ὃ οὐ θέλω, τοῦτο ποιῶ, σύμφημι
τῷ νόμῳ ὅτι καλός. 17 νυνὶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτό, ἀλλ'
ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία. 18 οἶδα γὰρ ὅτι οὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοί, τοῦτ'
ἔστιν ἐν τῇ σαρκί μου, ἀγαθόν. τὸ γὰρ θέλειν παράκειταί μοι, τὸ δὲ
κατεργάζεσθαι τὸ καλὸν οὔ. 19 οὐ γὰρ ὃ θέλω ποιῶ ἀγαθόν, ἀλλ' ὃ
οὐ θέλω κακὸν τοῦτο πράσσω. 20 εἰ δὲ ὃ οὐ θέλω ἐγὼ τοῦτο ποιῶ,
οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτό, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία. 21 εὑ-
ρίσκω ἄρα τὸν νόμον τῷ θέλοντι ἐμοὶ ποιεῖν τὸ καλὸν ὅτι ἐμοὶ τὸ
κακὸν παράκειται. 22 συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω
ἄνθρωπον, 23 βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσίν μου ἀντιστρα-
τευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου καὶ αἰχμαλωτίζοντά με ἐν τῷ νόμῳ
τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσίν μου. 24 ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρω-
πος· τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; 25 εὐχα-
ριστῶ τῷ θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν· ἄρα οὖν αὐτὸς ἐγὼ
τῷ μὲν νοῒ δουλεύω νόμῳ θεοῦ, τῇ δὲ σαρκὶ νόμῳ ἁμαρτίας.

VII, 7. τὲ] *fehlt* FG it vg. — 8. ἦν νεκρά] K, νεκρὰ ἦν FG it vg, νεκρά *K. — 13. ἐμοὶ γέγονεν] KL Chr., ἐγένετο P. — 15. τοῦτο πράσσω] SinABCKLP, πράσσω DEFG *quod volo ago, sed quod odio illud facio* it (*nach V. 19*: ὃ θέλω ποιῶ). — 18. καλὸν οὔ] SinABC min, κ. οὐχ εὑρίσκω *K Chr. it vg. — 23. ἐν τῷ νόμῳ] KP, τῷ νόμῳ L Chr. — 25. τῷ μὲν νοῒ] *K, τῷ νοῒ Sin*FG it vg.

in ἐγὼ δὲ ζῶν *aufgelöst.* — 10. anabusns sei was du libainai, wisan du dauþau] *vgl. mandatum quod erat ad vitam hoc esse ad mortem* it vg. — 15. þatei waurkja] γάρ *fehlt, vgl.* e: *quod operor.* — 25. jau] *Der Übersetzer faßte* αρα *als* ἄρα *auf.* — gahugdai witoda] *Stellung dem Parallelismus mit* leika witoda *zuliebe geändert.*

niþai bokos. 7 ƕa nu qiþam? witoþ frawaurhts ist? nis-sijai! ak
frawaurht ni ufkunþedjau nih þairh witoþ, unte lustu nih kunþed-
jau, nih witoþ qeþi: ni gairnjais. 8 iþ lew nimandei frawaurhts
þairh anabusn gawaurhta in mis allana lustu; unte inu witoþ fra-
waurhts was nawis. 9 iþ ik qius < was > inu witoþ simle, iþ
qimandein anabusnai frawaurhts gaqiunoda; 10 iþ ik gadauþ*noda*,
jah bigitana warþ mis anabusns, sei was du libainai, wisan du dau-
þau. 11 unte frawaurhts lew nimandei þairh anabusn uslutoda mik,
jah þairh þo usqam. 12 aþþan nu sweþauh witoþ weihata jah ana-
busns weiha jah garaihta jah þiuþeiga. 13 þata nu þiuþeigo warþ
mis dauþus? nis-sijai! ak frawaurhts ei uskunþa waurþi frawaurhts,
þairh þata þiuþeigo mis gawaurkjandei dauþu, ei waurþi ufarassau
frawaurhta frawaurhts þairh anabusn. 14 witum auk þatei witoþ
ahmein ist; iþ ik leikeins im, frabauhts uf frawaurht. 15 þatei
waurkja, ni fraþja; unte ni þatei wiljau tauja, ak þatei hatja þata
tauja. 16 iþ jabai þatei ni wiljau þata tauja, gaqiss im witoda þatei
goþ. 17 iþ nu ju ni ik waurkja þata, ak so bauandei in mis fra-
waurhts. 18 wait auk þatei ni bauiþ in mis, þat-ist in leika mei-
namma, þiuþ; unte wiljan atligiþ mis, iþ gawaurkjan goþ ni.
19 unte ni þatei wiljau waurkja goþ, ak þatei ni wiljau ubil <þata>
tauja. 20 jabai nu þatei ni wiljau ik þata tauja, ju ni ik waurkja
ita, ak sei bauiþ in mis frawaurhts. 21 bigita nu witoþ, wiljandin
mis goþ taujan, unte mis atist ubil. 22 gawizneigs im auk witoda
gudis bi þamma innumin mann; 23 aþþan gasaiƕa anþar witoþ
in liþum meinaim, andwaihando witoda ahmins meinis jah frahin-
þando mik in witoda frawaurhtais þamma wisandin in liþum mei-
naim. 24 waina*hs* ik manna! ƕas mik lauseiþ us þamma leika dau-
þaus þis? 25 awiliudo guda þairh Iesu Xristu, fraujan unsarana;
jau nu silba i*k* skalkino gahugdai witoda gudis, iþ leika witoda fra-
waurhtais.

VII, 8. 11. nimandei] *Konjektur*, nimands A *Br.* — was na|wis] A *Br.*, naus was *fälschlich U.* — 23. andwaihando] A *Br.* (*vgl. ahd.* ubar-wehan *'überwinden' Braune Ahd. Gr.*[3] *§ 343 Anm. 4*; *aisl.* vega 'schlagen'; *air.* fichim), andweihando *fälschlich U.* — 24. waina*hs*] *oder vielleicht* wainans: *nur die zwei Längsstriche des Buchstabens sind noch erkennbar Br.*, wainags *fälschlich U.*

VII, 7. frawaurhts ist] *wie R 14,23*: ἁμαρτία ἐστίν. *Desgl.* it vg. — 8. iþ ik qius was] *Ergänzung von* was *durch den Parallelismus mit V. 10 gefordert. Dieser macht die hergebrachte Annahme unwahrscheinlich, der Übersetzer habe* ΕΓΩΔΕΖΩΝ *der Vorlage irrtümlich*

VIII.

1 Οὐδὲν ἄρα νῦν κατάκριμα τοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ μὴ κατὰ σάρκα
περιπατοῦσιν. 2 ὁ γὰρ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς ἐν Χριστῷ
Ἰησοῦ ἠλευθέρωσέν με ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου.
3 τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκός, ὁ θεὸς
τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας καὶ περὶ ἁμαρ-
τίας κατέκρινεν τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, 4 ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νό-
μου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν ἀλλὰ κατὰ
πνεῦμα. 5 οἱ γὰρ κατὰ σάρκα ὄντες τὰ τῆς σαρκὸς φρονοῦσιν· οἱ δὲ
κατὰ πνεῦμα τὰ τοῦ πνεύματος. 6 τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκὸς θάνατος,
τὸ δὲ φρόνημα τοῦ πνεύματος ζωὴ καὶ εἰρήνη· 7 διότι τὸ φρόνημα
τῆς σαρκὸς ἔχθρα εἰς θεόν· τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται,
οὐδὲ γὰρ δύναται. 8 οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται.
9 ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκὶ ἀλλ' ἐν πνεύματι, εἴπερ πνεῦμα θεοῦ οἰκεῖ
ἐν ὑμῖν. εἰ δέ τις πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ.
10 εἰ δὲ Χριστὸς ἐν ὑμῖν, τὸ μὲν σῶμα .... 34 .... ὅς ἐστιν ἐν δεξιᾷ
τοῦ θεοῦ, ὃς καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν· 35 τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς
ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλίψις ἢ στενοχωρία ἢ διωγμὸς ἢ λιμὸς ἢ γυμ-
νότης ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα; 36 καθὼς γέγραπται ὅτι ἕνεκεν σοῦ
θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς.
37 ἀλλ' ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς.
38 πέπεισμαι γὰρ ὅτι οὔτε θάνατος οὔτε ζωὴ οὔτε ἄγγελοι οὔτε ἀρχαὶ
οὔτε δυνάμεις οὔτε ἐνεστῶτα οὔτε μέλλοντα 39 οὔτε ὕψωμα οὔτε
βάθος οὔτε τις κτίσις ἑτέρα δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης
τοῦ θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

IX.

1 Ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ, οὐ ψεύδομαι, συμμαρτυρούσης μοι
τῆς συνειδήσεώς μου ἐν πνεύματι ἁγίῳ, 2 ὅτι λύπη μοί ἐστιν μεγάλη

VIII, 1. μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν] Chr. AD**b d**f vg, *vermehrt um* ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα *K (*nach V. 4*). — 34. ὅς ἐστιν] Chr. Sin*AC min d* vg, ὃς καί ἐστιν *K. — 39. οὔτε τις κτίσις] *K, οὔτε κτίσις DEFG *neque creatura alia* it vg. — IX, 1. ἐν Χριστῷ] KL vg, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ D*EFG it.

mittelbar vorausgehenden in Xristau Iesu *versehentlich weggefallen oder wahrscheinlicher mit Rücksicht auf k 12,6 absichtlich weggelassen. Wie in* *K *steht der Zusatz auch im got. Text T 2,7.* — ni waiht liuga] οὐ ψεύδομαι *sonst stets durch* ni liuga *übersetzt, vgl. k 11,31 G 1,20 T 2,7. Dagegen ist k 12,5* οὐ καυχήσομαι *im Anschluß an das nihil gloriabor von* it vg *durch* ni waiht hvopa *übertragen.*

VIII.

1 Ni waiht þannu nu wargiþos þaim in Xristau Iesu ni gaggan-
dam bi leika. 2 unte witoþ ahmins libainais in Xristau Iesu frijana
brahta mik witodis frawaurhtais jah dauþaus. 3 unte þata unmah-
teigo witodis, in þammei siuks was þairh leik, guþ seinana sunu
insandjands in galeikja leikis frawaurhtais jah bi frawaurht gawar-
gida frawaurht in leika, 4 ei garaihtei witodis usfulljaidau in uns
þaim ni bi leika gaggandam, ak bi ahmin. 5 unte þai bi leika
wisandans þo þoei leikis sind, mitond; iþ þai bi ahmin þo þoei
ahmins. 6 aþþan fraþi leikis dauþus, iþ fraþi ahmins libains jah
gawairþi; 7 unte fraþi leikis fijands du guda; witoda gudis ni uf-
hauseiþ, iþ nih mag: 8 aþþan < þai > in leika wisandans guda
galeikan ni magun. 9 iþ jus ni sijuþ in leika, ak in ahmin, swe-
þauh jabai ahma gudis bauiþ in izwis. iþ jabai ƕas ahman Xristaus
ni habaiþ, sa nist is. 10 jabai auk Xristus in izwis, leik raihtis....
34 .... saei ist in taihswon gudis, saei jah bidjiþ faur uns. 35 ƕas
uns afskaidai af friaþwai Xristaus? aglo? þau aggwiþa? þau wrakja?
þau huhrus? þau naqadei? þau sleiþei? þau hairus? 36 swaswe
gameliþ ist þatei in þuk gadauþjanda all dagis, rahnidai wesum swe
lamba slauhtais. 37 akei in þaim allaim jiukam þairh þana frijon-
dan uns. 38 gatrauа auk þatei ni dauþus < ni libains > nih ag-
geljus ni *reikja* ni mahteis nih andwairþo nih anawairþo, 39 nih
hauhiþa nih diupiþa nih gaskafts *anþara* magi uns afskaidan af
friaþwai gudis þizai in Xristau Iesu, fraujin unsaramma.

IX.

1 Sunja qiþa ni waiht liuga, miþweitwodjandein mis miþwissein
meinai in ahmin weihamma, 2 þatei saurga mis ist mikila jah un-

---

VIII, 4. ak bi ahmin] *in kleinerer Schrift am Zeilenende angefügt.* — 35. þau[2]] *deutlich sichtbar Br.* — 37. allaim jiukam] A *Br.* — 38. ni libains] *in* A *nicht zu entdecken*; *der Raum reicht zu dieser Ergänzung nicht aus. Daher als Konjektur Us. zu betrachten Br.* — aggeljus] *für* aggiljus. — *reikja*] *verblichen, Konjektur Castigliones.* — 39. *anþara*] *aus den schwachen Spuren nicht zu erkennen. Br. vermutet* all ni.

VIII, 1. ni gaggandam bi leika] *vgl. V. 4*: ni bi leika gaggandam *für das gleichmäßige* μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν. *Offenbar in V. 1 gotische, in V. 4 griechische Wortstellung.* — 3. siuks] *im Gegensatz zu Gr. Lat. auf* mik (*V. 2*) *bezogen.* — 6. aþþan] *für* γάρ, *vgl. V. 7 und k 2,4.* — IX, 1. sunja qiþa] in Xristau *vielleicht wegen des un-*

καὶ ἀδιάλειπτος ὀδύνη τῇ καρδίᾳ μου. 3 εὐχόμην γὰρ ἀνάθεμα εἶναι αὐτὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν συγγενῶν κατὰ σάρκα, 4 οἵτινές εἰσιν Ἰσραηλῖται, ὧν ἡ υἱοθεσία καὶ ἡ δόξα καὶ αἱ διαθῆκαι καὶ ἡ νομοθεσία καὶ ἡ λατρεία καὶ αἱ ἐπαγγελίαι, 5 ὧν οἱ πατέρες, καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν. 6 οὐχ οἷον δὲ ὅτι ἐκπέπτωκεν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ. οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραήλ, οὗτοι Ἰσραήλ· 7 οὐδ' ὅτι εἰσὶν σπέρμα Ἀβραάμ, πάντες τέκνα, ἀλλ'· ἐν Ἰσαὰκ κληθήσεταί σοι σπέρμα· 8 τοῦτ' ἔστιν, οὐ τὰ τέκνα τῆς σαρκός, ταῦτα τέκνα τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας λογίζεται εἰς σπέρμα. 9 ἐπαγγελίας γὰρ ὁ λόγος οὗτος· κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἐλεύσομαι, καὶ ἔσται τῇ Σάρρᾳ υἱός. 10 οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ Ῥεβέκκα ἐξ ἑνὸς κοίτην ἔχουσα Ἰσαὰκ τοῦ πατρὸς ἡμῶν· 11 μήπω γεννηθέντων μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἵνα ἡ κατ' ἐκλογὴν πρόθεσις τοῦ θεοῦ μένῃ, οὐκ ἐξ ἔργων, ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦντος, 12 ἐρρέθη αὐτῇ ὅτι ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι, 13 καθὼς γέγραπται· τὸν Ἰακὼβ ἠγάπησα, τὸν δὲ Ἠσαῦ ἐμίσησα. 14 τί οὖν ἐροῦμεν; μὴ ἀδικία παρὰ τῷ θεῷ; μὴ γένοιτο. 15 τῷ γὰρ Μωσῇ λέγει· ἐλεήσω ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ οἰκτειρήσω ὃν ἂν οἰκτείρω. 16 ἄρα οὖν οὐ τοῦ θέλοντος οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεῶντος θεοῦ. 17 λέγει γὰρ ἡ γραφὴ τῷ Φαραὼ ὅτι εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐξήγειρά σε, ὅπως ἐνδείξωμαι ἐν σοὶ τὴν δύναμίν μου, καὶ ὅπως διαγγελῇ τὸ ὄνομά μου ἐν πάσῃ τῇ γῇ. 18 ἄρα οὖν ὃν θέλει ἐλεεῖ, ὃν δὲ θέλει σκληρύνει. 19 ἐρεῖς μοι οὖν· τί ἔτι μέμφεται; τῷ γὰρ βουλήματι αὐτοῦ τίς ἀνθέστηκεν; 20 μενοῦνγε, ὦ ἄνθρωπε, σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινό-

---

IX, 3. ἀνάθεμα εἶναι αὐτὸς ἐγὼ] Chr. ABDEFG it, αὐτὸς ἐγὼ ἀν. εἶναι *K vg. — τῶν συγγενῶν] Chr. D*FG d*g, τῶν συγγ. μου *K. — 4. καὶ αἱ διαθῆκαι καὶ ἡ νομοθεσία] *K, *fehlt* L. — 11. μηδέ] *K, ἢ FG *aut* it vg. — 19. μοὶ οὖν] P, οὖν μοι KL Chr. — τί ἔτι] *K Chr., τί οὖν ἔτι BDEFG g.

---

gegeben werden, vgl. Christus secundum carnem it vg. — 9. bi þamma mela] *vgl.* Aug. Ambrst. vg: '*ad* (*secundum*) *hoc tempus*'. *Ebenso Gen. 18,10* Hilar. — 10. us ainamma galigrja] *vgl. ex uno concubitu* it vg. — 14. fram guda] παρὰ θεῷ, *vgl. L 1,30 Mc 10,27*; fram attin · παρὰ τῷ πατρί *M 6,1.* — 17. in þize jah raisida] *Castigliones Lesung hat keinen Anhalt an einem griech. oder lat. Text. Uppströms Fassung entspricht der Vorlage.* — jah gateihaidau] ὅπως[2] *fehlt wie häufiger eine Präp. oder Konj. an zweiter Stelle.* — 18. jai] *Zusatz, wohl nach V. 20.* — 19. faianda] *zum Passiv vgl. M 7,16 J 15,6 L 6,44 usw.*

ƕeilo aglo hairtin meinamma. 3 usbida auk anaþaima wisan silba
ik af Xristau faur broþruns meinans þans samakunjans bi leika,
4 þaiei sind Israeleitai, þizeei ist frastisibja jah wulþus jah witodis
garaideins jah triggwos jah skalkinassus jah gahaita, 5 þizeei
attans, jah us þaimei Xristus bi leika, saei ist ufar allaim guþ þiu-
þiþs in aiwam, amen. 6 aþþan sweþauh ni usdraus waurd gudis;
ni auk allai þai us Israela þai sind Israel, 7 niþ-þatei sijaina fraiw
Abrahamis, allai barna, ak: in Isaka haitada þus fraiw, 8 þat-ist:
ni þo barna leikis barna gudis, ak barna gahaitis rahnjanda du
fraiwa. 9 gahaitis auk waurd þat-ist: bi þamma mela qima, jah
wairþiþ Sarrin sunus; 10 aþþan ni þat-ain, ak jah Raibaikka us
ainamma galigrja habandei Isakis, attins unsaris. 11 aþþan nauh-
þanuh < ni > gabauranai wesun, aiþþau tawidedeina ƕa þiuþis
aiþþau unþiuþis, ei bi gawaleinai muns gudis wisai, 12 ni us
waurstwam, ak us þamma laþondin qiþan ist izai þatei sa maiza
skalkinoþ þamma minnizin, 13 swaswe gameliþ ist: Iakob frijoda,
iþ Esaw fijaida. 14 ƕa nu qiþam? ibai inwindiþa fram guda? nis-
sijai! 15 du Mose auk qiþiþ: gaarma þanei arma, jah gableiþja
þanei bleiþja. 16 þannu nu ni wiljandins ni rinnandins, ak arman-
dins gudis. 17 qiþiþ auk þata gamelido du Faraoni, *unte in þize jah*
raisida þuk, ei gabairhtjau bi þus maht meina jah gateihaidau namo
mein and alla airþa. 18 þannu nu jai þanei wili armaiþ, iþ þanei
wili gahardeiþ. 19 qiþis mis nu: aþþan ƕa nauh faianda? unte
wiljin is ƕas andstandiþ? 20 þannu nu jai, manna, þu ƕas is, ei

---

IX, 7. niþ-þatei] A *Br.* — 11. nauhþanuh gabauranai] A *Br.* — wesun] wesū A *Br.* — 12. laþondin] laþōdi A *Br.* — 13. fijaida] *Randglosse:* and*waih Castiglione, Braun:* and *deutlich, das übrige fast verblichen.* — 15. *þanei bleiþja*] *am Zeilenschluß in schwachen Spuren zwischen dem übergeschriebenen* gradiebatur *zu erkennen Br.* — 16. rinnandins] rinnandis A *Br. Us. Bemerkung unrichtig.* — 17. Faraoni] A *Br.*, Faraona *U., getäuscht durch das durchscheinende* a *von* ak *auf S. 68.* — *unte in þize jah raisida*] *Castiglione*; *die Zeile ist bis auf wenige Spuren verblichen*; *nach diesen ist Cs. Lesung eher richtig als die Us., die lediglich den Wert einer Konjektur hat*: *'unte du þamma silbin urraisida' Br.* — 18. jai] *U.*, jau A *Br.*

IX, 3. usbida] *Präs. nach k 13,7*: εὔχομαι D^c^EKL Chr. *Auch an unserer Stelle haben nach Sabatier 'alii quidem'* εὔχομαι. — 5. Xristus bi leika] *für* ὁ Χρ. τὸ κατὰ cάρκα, *vgl.* Ἰcραήλ κατὰ cάρκα *K 10,18. Ebensowenig wie im Got. kann im Lat. das* τό *wieder-*

μενοϲ τῷ θεῷ; μὴ ἐρεῖ τὸ πλάϲμα τῷ πλάϲαντι· τί με ἐποίηϲαϲ οὕτωϲ;
21 ἢ οὐκ ἔχει ἐξουϲίαν ὁ κεραμεὺϲ τοῦ πηλοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ φυράματοϲ
ποιῆϲαι ὃ μὲν εἰϲ τιμὴν ϲκεῦοϲ, ὃ δὲ εἰϲ ἀτιμίαν; 22 εἰ δὲ θέλων ὁ
θεὸϲ ἐνδείξαϲθαι τὴν ὀργὴν καὶ γνωρίϲαι τὸ δυνατὸν αὐτοῦ ἤνεγκεν ἐν
πολλῇ μακροθυμίᾳ ϲκεύη ὀργῆϲ κατηρτιϲμένα εἰϲ ἀπώλειαν, 23 ἵνα
γνωρίϲῃ τὸν πλοῦτον τῆϲ δόξηϲ αὐτοῦ ἐπὶ ϲκεύη ἐλέουϲ, ἃ προητοί-
μαϲεν εἰϲ δόξαν; 24 οὓϲ καὶ ἐκάλεϲεν ἡμᾶϲ οὐ μόνον ἐξ Ἰουδαίων
ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐθνῶν, 25 ὡϲ καὶ ἐν τῷ Ὠϲηὲ λέγει· καλέϲω τὸν οὐ λαόν
μου λαόν μου καὶ τὴν οὐκ ἠγαπημένην ἠγαπημένην, 26 καὶ ἔϲται ἐν
τῷ τόπῳ οὗ ἐρρέθη αὐτοῖϲ· οὐ λαόϲ μου ὑμεῖϲ, αὐτοὶ κληθήϲονται υἱοὶ
θεοῦ ζῶντοϲ. 27 Ἠϲαΐαϲ δὲ κράζει ὑπὲρ τοῦ Ἰϲραήλ· ἐὰν ᾖ ὁ ἀριθμὸϲ
τῶν υἱῶν Ἰϲραὴλ ὡϲ ἡ ἄμμοϲ τῆϲ θαλάϲϲηϲ, τὸ κατάλειμμα ϲωθήϲεται.
28 λόγον γὰρ ϲυντελῶν καὶ ϲυντέμνων ἐν δικαιοϲύνῃ, ὅτι λόγον ϲυν-
τετμημένον ποιήϲει κύριοϲ ἐπὶ τῆϲ γῆϲ. 29 καὶ καθὼϲ προείρηκεν
Ἠϲαΐαϲ· εἰ μὴ κύριοϲ Ϲαβαὼθ ἐγκατέλειπεν ἡμῖν ϲπέρμα, ὡϲ Ϲόδομα
ἂν ἐγενήθημεν καὶ ὡϲ Γόμορρα ἂν ὁμοιώθημεν. 30 τί οὖν ἐροῦμεν;
ὅτι ἔθνη τὰ μὴ διώκοντα δικαιοϲύνην κατέλαβεν δικαιοϲύνην, δικαιοϲύνην
δὲ τὴν ἐκ πίϲτεωϲ, 31 Ἰϲραὴλ δέ, διώκων νόμον δικαιοϲύνηϲ, εἰϲ νόμον
δικαιοϲύνηϲ οὐκ ἔφθαϲεν. 32 διατί; ὅτι οὐκ ἐκ πίϲτεωϲ ἀλλ' ὡϲ ἐξ
ἔργων νόμου· προϲέκοψαν γὰρ τῷ λίθῳ τοῦ προϲκόμματοϲ, 33 καθὼϲ
γέγραπται· ἰδοὺ τίθημι ἐν Ϲιὼν λίθον προϲκόμματοϲ καὶ πέτραν ϲκαν-
δάλου, καὶ πᾶϲ ὁ πιϲτεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ καταιϲχυνθήϲεται.

X.

1 Ἀδελφοί, ἡ μὲν εὐδοκία τῆϲ ἐμῆϲ καρδίαϲ καὶ ἡ δέηϲιϲ πρὸϲ τὸν
θεὸν ὑπὲρ αὐτῶν εἰϲ ϲωτηρίαν. 2 μαρτυρῶ γὰρ αὐτοῖϲ ὅτι ζῆλον θεοῦ

IX, 23. ἵνα] B min vg, καὶ ἵνα *K Chr. it. — 26. αὐτοὶ κληθήϲονται] Chr., ἐκεῖ κληθήϲονται *K. *Vgl. auch* ἐκεῖ κληθ. οὗτοι P, αὐτοί min 71.73. *Hos. 1,10* LXX: κληθήϲονται καὶ αὐτοί; *die Hss.* 62.86.95.147. 153.185 Holmes *schreiben*: αὐτοὶ κληθήϲονται. — 32. ὡϲ] *fehlt vereinzelt, vgl. Hs. k bei Matthaei.* — προϲέκοψαν γάρ] *K Chr. vg, γάρ *fehlt* Sin*ABD*FG it. — 33. πᾶϲ ὁ πιϲτεύων] *K Chr. vg, ὁ πιϲτ. SinA BDEFG it (*nach Jes. 28,16* LXX). *R 10,11 hat der got. Text in Übereinstimmung mit allen Zeugen* ƕazuh· πᾶϲ. — X, 1. ἡ δέηϲιϲ πρόϲ] SinABDEFGP, ἡ δ. ἡ πρόϲ KL Chr. — ὑπὲρ αὐτῶν] SinABDEFGP Chr. it vg, ὑπὲρ τοῦ Ἰϲραήλ KL (Chr.). — εἰϲ] Sin*ABDEFG it, ἐϲτὶν εἰϲ *K Chr. vg.

---

in vasa misericordiae d*fg (FG). *Sinn: Geduld übend mit großer Langmut gegen die Gefäße des Zornes* (*inbetreff der G. d. Z.*). — 26. qiþada] *für* ἐρρέθη (*nach V. 25*). *Sonst wird dies durch* qiþan ist *umschrieben. Das Zusammentreffen von* qiþada *mit dicitur* e *ist wohl belanglos.*

andwaurdjais guda? ibai qiþiþ gadigis du þamma digandin: ƕa mik gatawides swa? 21 þau niu habaiþ kasja waldufni þahons us þamma samin daiga tau*jan* sum du galaubamma kasa, sumuþ-þan du ungalaubamma? 22 iþ jabai wiljands guþ ustaiknjan þwairhein jah uskannjan þata mahteigo usbeidands<was>in managai laggamodein bi kasam þwairheins gamanwidaim du fralustai, 23 ei gakannidedi gabein wulþ*aus* seinis bi kasam armaions þoei fauragamanwida du wulþau; 24 þanzei jah laþoda uns ni þatain*ei* us Iudaium, ak jah us þiudom, 25 swaswe jah in Osaiin qiþiþ: haita þo ni managein meina managein meina. jah þo unliubon liubon; 26 jah wairþiþ in þamma stada þarei qiþada im: ni managei meina jus, þai haitanda sunjus gudis libandins. 27 iþ Esaïas hropeiþ bi Israel: jabai wesi raþjo suniwe Israelis swaswe malma mareins, laibos ganisand. 28 waurd auk ustiuhands jah gamaurgjands in garaihtein, unte waurd gamaurgiþ taujiþ frauja ana airþai. 29 jah swaswe fauraqaþ Esaïas: nih frauja Sabaoþ biliþi unsis fraiwa, swe Saudauma þau waurþeima jah swe Gaumaurra þau galeikai waurþeima. 30 ƕa nu qiþam? þatei þiudos þos ni laistjandeins garaihtein gafaifahun garaihtein, aþþan garaihtein þo us galaubei*nai*; 31 iþ Israel laistjands witoþ garaihteins bi witoþ garaihteins ni gasnau. 32 Duƕe? unte ni us galaubeinai, ak us waurstwam witodis; bistuggqun du staina bistuggqis, 33 swaswe gameliþ ist: sai, galagja in Sion stain bistuggqis jah hallu gamarzeinais, jah <sa> galaubjands du imma ni gaaiwiskoda.

X.

1 Broþrjus, sa raihtis wilja meinis hairtins jah bida du guda bi ins du naseinai. 2 weitwodja auk im þatei aljan gudis haband, akei

---

IX, 20. gadigis] gadikis *deutlich* A *Br.* — digandin] *EB. § 203.* — 21. ungalaubamma] *das* l *ist nachträglich zwischen beiden* a *eingeschoben Br.* — 22. ustaiknjan] A: jan *mit kleinern Buchstaben geschrieben Br.* — 23. wulþaus] *a scheint übergeschrieben zu sein, unter* t *von* gratiae *Br.* — 33. galaubjands] $\underset{..}{\overset{g}{\text{s}}}$alaubjands A; *die Punkte unter* s *und das übergeschriebene* g *sind deutlich erkennbar Br.* — X, 1. hairtins] hairtīs A, *am Zeilenschluß,* is *kleinere Schrift Br.*

IX, 21. kasja waldufni] *Umstellung, damit der abhängige Gen. neben sein Nomen zu stehn komme.* — 22. usbeidands was] *Ergänzung wie R 7,9. Zur Bedeutung vgl. L 18,7:* usbeidands ist ana im · μακροθυμῶν ἐπ' αὐτοῖς. — bi kasam] *nach V. 23; vgl. in vasa irae:*

ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν· 3 ἀγνοοῦντες γὰρ τὴν τοῦ θεοῦ δικαιοσύνην καὶ τὴν ἰδίαν δικαιοσύνην ζητοῦντες στῆσαι τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑπετάγησαν. 4 τέλος γὰρ νόμου Χριστὸς εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι. 5 Μωσῆς γὰρ γράφει τὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ τοῦ νόμου, ὅτι ὁ ποιήσας αὐτὰ ἄνθρωπος ζήσεται ἐν αὐτοῖς. 6 ἡ δὲ ἐκ πίστεως δικαιοσύνη οὕτως λέγει· μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου· τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τοῦτ' ἔστιν Χριστὸν καταγαγεῖν· 7 ἤ· τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τοῦτ' ἔστιν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν. 8 ἀλλὰ τί λέγει; ἐγγύς σου τὸ ῥῆμά ἐστιν ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου· τοῦτ' ἔστιν τὸ ῥῆμα τῆς πίστεως ὃ κηρύσσομεν. 9 ὅτι ἐὰν ὁμολογήσῃς ἐν τῷ στόματί σου κύριον Ἰησοῦν καὶ πιστεύσῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου ὅτι ὁ θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, σωθήσῃ. 10 καρδίᾳ γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν. 11 λέγει γὰρ ἡ γραφή· πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ καταισχυνθήσεται. 12 οὐ γάρ ἐστιν διαστολὴ Ἰουδαίου τε καὶ Ἕλληνος· ὁ γὰρ αὐτὸς κύριος πάντων, πλουτῶν εἰς πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτόν. 13 πᾶς γὰρ ὃς ἂν ἐπικαλέσηται τὸ ὄνομα κυρίου, σωθήσεται. 14 πῶς οὖν ἐπικαλέσονται εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν; πῶς δὲ πιστεύσουσιν οὗ οὐκ ἤκουσαν; πῶς δὲ ἀκούσονται χωρὶς κηρύσσοντος; 15 πῶς δὲ κηρύξωσιν ἐὰν μὴ ἀποσταλῶσιν; καθὼς γέγραπται· ὡς ὡραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην, τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθά. 16 ἀλλ' οὐ πάντες ὑπήκουσαν τῷ εὐαγγελίῳ. Ἠσαΐας γὰρ λέγει· κύριε, τίς ἐπίστευσεν τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; 17 ἄρα ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς, ἡ δὲ ἀκοὴ διὰ ῥήματος θεοῦ. 18 ἀλλὰ λέγω· μὴ οὐκ ἤκουσαν; μενοῦνγε· εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν. 19 ἀλλὰ λέγω, μὴ Ἰσραὴλ οὐκ ἔγνω; πρῶτος Μωσῆς λέγει· ἐγὼ παραζηλώσω ὑμᾶς ἐπ' οὐκ ἔθνει, ἐπὶ ἔθνει ἀσυνέτῳ παροργιῶ ὑμᾶς.

X, 5. ἐν αὐτοῖς] *K Chr. (*vgl. Lev. 18,5* LXX: ὁ ποιήσας αὐτὰ — *sc.* προστάγματα καὶ κρίματα — ἄνθρωπος ζήσεται ἐν αὐτοῖς *und Gal. 3,12*), ἐν αὐτῇ Sin*AB d**e vg. — 15. τὰ ἀγαθά] KL Chr., ἀγαθά P *Jes. 53,1* LXX. — 17. θεοῦ] *K Sin^cAD^b.c Chr., Χριστοῦ Sin*BCD*E min de vg, *fehlt* FG fg. — 19. μὴ Ἰσραὴλ οὐκ ἔγνω] SinABCD*^cEFGP Chr. it vg, μὴ οὐκ ἔγνω Ἰσραήλ D^bL.

τῶν ἐπικαλουμένων· miþ þaim bidai anahaitandam *und Th. 4,1*: ἐρωτῶμεν ὑμᾶς· anahaitam bidai izwis. *In der got. Bibel fehlt* bidai *nur k 1,23*: μάρτυρα τὸν θεὸν ἐπικαλοῦμαι· weitwod guþ anahaita; *hier machte der Zusatz von* weitwod *den von* bidai *unmöglich.* — 14. aiþþau ƕaiwa] *vgl.* it vg: *aut quomodo.* — 19. in unþiudom] *auffälliger Plural.*

ni bi kunþja. 3 unkunnandans auk gudis garaihtein jah seina garaihtein sokjandans stiurjan, garaihtein gudis ni ufhausidedun. 4 ustauhts auk witodis Xristus du garaihtein allaim þaim galaubjandam. 5 Moses auk meleiþ þo garaihtein us witoda, þatei sa taujands þo manna libaiþ in izai. 6 iþ so us galaubeinai garaihtei swa qiþiþ: ni qiþais in hairtin þeinamma: ƕas ussteigiþ in himin? þat-ist Xristu dalaþ attiuhan; 7 aiþþau: ƕas gasteigiþ in afgrundiþa? þat-ist Xristu us dauþaim iup ustiuhan. 8 akei ƕa qiþiþ? neƕa þus þata waurd ist in munþa þeinamma jah in hairtin þeinamma, þat-ist waurd galaubeinais þatei merjam. 9 þei jabai andhaitis in munþa þeinamma fraujin Iesu jah galaubeis in hairtin þeinamma þatei guþ ina urraisida us dauþaim, ganisis. 10 hairto auk galaubeiþ du garaihtiþai, iþ munþa andhaitada du ganistai. 11 qiþiþ auk þata gameliþ: ƕazuh sa galaubjands du imma ni gaaiwiskoda. 12 ni auk ist gaskaideins Iudaiaus jah Krekis; sa sama auk frauja allaize, gabigs in allans þans bidjandans sik. 13 ƕazuh auk saei anahaitiþ bidai namo fraujins, ganisiþ. 14 ƕaiwa nu bidjand du þammei ni galaubidedun? aiþþau ƕaiwa galaubjand þammei ni hausidedun? iþ ƕaiwa hausjand inu merjandan? 15 iþ ƕaiwa merjand, niba insandjanda? swaswe gameliþ ist: ƕaiwa skaunjai fotjus þize spillondane gawairþi, þize spillondane þiuþ. 16 akei ni allai ufhausidedun aiwaggeljon: Esaïas auk qiþiþ: frauja, ƕas galaubida hauseinai unsarai? 17 þannu galaubeins us gahauseinai, iþ gahauseins þairh waurd Xristaus. 18 akei qiþa: ibai ni hausidedun? raihtis: and alla airþa galaiþ drunjus ize jah and andins midjungardis waurda ize. 19 akei qiþa: ibai Israel ni fanþ? frumist Moses qiþiþ: ik in aljana izwis brigga in unþiudom, in þiuda<i> unfraþjan-

X,4. galaubjandam] A, *am Zeilenschluß*, jandam *kleinere Schrift Br.* — 7. *Am Rande vielleicht* .d. = 4 *als Abteilungszeichen*; *vermutlich ist dies* .d. *der Anlaß zu Castigliones Lesung* ..rjo.. *gewesen.* — 14. galaubidedun] galaubidedū A *Br.* — inu] ina A. — 19. in þiudai] *Konjektur*, in þiuda *deutlich* A *Br.*

X, 5. þo garaihtein us witoda] *gegenüber* τὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ τοῦ νόμου: *der nachgestellte Artikel fehlt mitunter, vgl. J 5,35 6,69 L 6,41 u. ö.*; *EB.* § *281,2.* — þo — in izai] *das feminine Objekt* δικαιοσύνην *legte die Änderung* in izai *nahe, in* got *um so näher, da* þo *A. Sg. F. und A. Pl. N. zugleich ist. Das got. Sprachgefühl mußte* þo *auf* garaihtein *beziehn*; *somit entspricht die got. Fassung aufs genaueste der von* e: *quoniam qui fecerit eam homo, vivet in ea.* — 13. anahaitiþ bidai] *für* ἐπικαλέσηται. *Derselbe Zusatz t 2,22*: μετὰ

20 Ἠςαΐας δὲ ἀποτολμᾷ καὶ λέγει· εὑρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν, ἐμφανὴς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσιν. 21 πρὸς δὲ τὸν Ἰσραὴλ λέγει· ὅλην τὴν ἡμέραν ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα.

XI.

1 Λέγω οὖν· μὴ ἀπώσατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ; μὴ γένοιτο· καὶ γὰρ ἐγὼ Ἰσραηλίτης εἰμί.... 11 .... ἵνα πέσωσιν; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τῷ αὐτῶν παραπτώματι ἡ σωτηρία τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τὸ παραζηλῶσαι αὐτούς. 12 εἰ δὲ τὸ παράπτωμα αὐτῶν πλοῦτος κόσμου καὶ τὸ ἥττημα αὐτῶν πλοῦτος ἐθνῶν, πόσῳ μᾶλλον τὸ πλήρωμα αὐτῶν; 13 ὑμῖν γὰρ λέγω τοῖς ἔθνεσιν· ἐφ' ὅσον μέν εἰμι ἐγὼ ἐθνῶν ἀπόστολος, τὴν διακονίαν μου δοξάζω, 14 εἴπως παραζηλώσω μου τὴν σάρκα καὶ σώσω τινὰς ἐξ αὐτῶν. 15 εἰ γὰρ ἡ ἀποβολὴ αὐτῶν καταλλαγὴ κόσμου, τίς ἡ πρόσληψις, εἰ μὴ ζωὴ ἐκ νεκρῶν; 16 εἰ δὲ ἡ ἀπαρχὴ ἁγία, καὶ τὸ φύραμα· καὶ εἰ ἡ ῥίζα ἁγία, καὶ οἱ κλάδοι. 17 εἰ δέ τινες τῶν κλάδων ἐξεκλάσθησαν, σὺ δὲ ἀγριέλαιος ὢν ἐνεκεντρίσθης ἐν αὐτοῖς καὶ συγκοινωνὸς τῆς ῥίζης καὶ τῆς πιότητος τῆς ἐλαίας ἐγένου, 18 μὴ κατακαυχῶ τῶν κλάδων· εἰ δὲ κατακαυχᾶσαι, οὐ σὺ τὴν ῥίζαν βαστάζεις ἀλλ' ἡ ῥίζα σέ. 19 ἐρεῖς οὖν· ἐξεκλάσθησαν κλάδοι, ἵνα ἐγὼ ἐγκεντρισθῶ. 20 καλῶς· τῇ ἀπιστίᾳ ἐξεκλάσθησαν, σὺ δὲ τῇ πίστει ἕστηκας, μὴ ὑψηλοφρόνει, ἀλλὰ φοβοῦ· 21 εἰ γὰρ ὁ θεὸς τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, μήπως οὐδὲ σοῦ φείσεται. 22 ἴδε οὖν χρηστότητα καὶ ἀποτομίαν θεοῦ, ἐπὶ μὲν τοὺς πεσόντας ἀποτομίαν, ἐπὶ δὲ σὲ χρηστότητα, ἐὰν ἐπιμείνῃς τῇ χρηστότητι, ἐπεὶ καὶ σὺ ἐκκοπήσῃ. 23 καὶ ἐκεῖνοι δέ, ἐὰν μὴ ἐπιμείνωσιν τῇ ἀπιστίᾳ, ἐγκεντρισθήσονται· δυνατὸς γάρ ἐστιν ὁ θεὸς πάλιν ἐγκεντρίσαι αὐτούς. 24 εἰ γὰρ σὺ ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἐξεκό-

---

XI, 1. τὸν λαόν] *K Chr. it (*außer* fg), τὴν κληρονομίαν FG fg Ambr. Ambrst. Sedul. *Vgl. Ps. 93,14* LXX: οὐκ ἀπώσεται κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ καὶ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ οὐκ ἐγκαταλείψει. *Aus dieser Stelle erklärt sich der Ersatz von* λαόν *durch* κληρονομίαν *aufs einfachste.* — 13. ὑμῖν γάρ] L Chr. it vg, ὑμῖν δέ P. — ἐφ' ὅσον μέν] L Chr. d***e vg, μὲν οὖν P, ἐφ' ὅσον DEFG d*fg. — εἰμὶ ἐγώ] *K, ἐγώ εἰμι FG vg. — 14. μοῦ τὴν σάρκα] *K, τὴν σάρκα μου DEFG it vg. — 16. εἰ δέ] LP Chr., εἰ γάρ A, εἰ C². — 23. καὶ ἐκεῖνοι δέ] *K, *et illi* d*fg.

ZZ. 32,444 37,180. — 16. þandei] εἰ δέ, *vgl. G 4,7*; *R 11,21*: þandei· εἰ γάρ. — 18. bairiþ] *Zusatz, vgl. Weizsäcker: die Wurzel trägt dich.* — 22. aiþþau] ἐπεί '*sonst, andernfalls*', *vgl. K 7,14 15,29 und* (*dem Sinne nach*) *R 9,11*. *Ähnlich* aiþþau *für* εἰ δὲ μήγε.

dein in þwairhein izwis brigga. 20 iþ Esaïas ananan þeiþ jah qiþiþ: bigitans warþ þaim mik ni gasokjandam, swikunþs warþ þaim mik ni gafraihnandam. 21 iþ du Israela qiþiþ: allana dag usbraidida *þos* handuns meinos du managein ungalaubjandein jah andstandandein.

XI.

1 Qiþa nu: ibai afskauf guþ *a*rbja seinamma? nis-sijai! jah auk ik Israeleites im.... 11 ....ei gadruseina? nis-sijai! ak þizai ize missadedai warþ ganists þiudom du in aljana briggan ins. 12 iþ jabai missadeds ize gabei fairƕau jah wanains ize gabei þiudom, ƕan mais fullo ize? 13 izwis auk qiþa þiudom: swa lagga swe ik im þiudo apaustaulus, andbahti mein mikilja, 14 ei ƕaiwa in aljana brigga<u> leik mein jah ganasjau sumans us im. 15 jabai auk uswaurpa ize gabei fairƕaus, ƕa so andanumts, nibai libains us dauþaim? 16 þandei ufarskafts weiha, jah daigs, jah jabai waurts weiha, jah astos. 17 jah jabai sumai þize aste usbruknodedun, iþ þu wilþeis alewabagms wisands intrusgiþs warst in ins jah gamains þizai waurht[s]a<i> jah smairþra alewabagmis warst, 18 ni ƕop ana þans a[n]stans; iþ jabai ƕopis, ni þu þo waurt[s] bairis, ak so waurts bairiþ þuk. 19 qiþais nu: usbruknodedun astos, ei ik intrusgjaidau. 20 waila! ungalaubeinai usbruknodedun, iþ þu galaubeinai gastost; ni hugei hauhaba, ak ogs. 21 þandei guþ þans us gabaurþai astans ni freidida, ibai aufto ni þuk freidjai. 22 sai nu selein jah ƕassein [garaihta] gudis; aþþan ana þaim þaiei gadrusun, ƕassein, iþ ana þus selein, jabai þairhwisis in selein; aiþþau jah þu usmaitaza, 23 jah jainai, niba gatulgjand sik in ungalaubeinai, intrusgjanda; mahteigs auk ist guþ aftra intrusgjan ins. 24 jabai auk þu us

---

X, 21. usbraidida *þos*] *das Schluß*-a *von* usbraidida *steht über der Linie, das Flg. in der Linie, scheint als der Artikel gelesen werden zu müssen Br.* — XI, 14. briggau] brigga A *Br.* — 16. 21. þandei] *für* þande, *vgl. EB. § 359.* — 17. waurhtsa] A *Br.*, waurtai *Konjektur Us.* — 18. astans] anstans A, n[1] *deutlicher als* n[2] *Br.* — þo waurts] A: *mit ziemlich klarem* s *Br.*, þo waurt *U.* — 19. qiþais] A, *nicht* qiþis. *Entgegen Us. Behauptung ist mehr als genügend Raum für* a *vorhanden Br.* — 22. aiþþau] *Konjektur, trotz U. hat* A aþþan; a[1] *ist etwas größer und in den Rand gerückt Br.*

XI, 1. arbja] τὸν λαόν, *vgl. Anm. zum gr. Text.* — 11. warþ ganists] *vgl.* ἐγένετο ἡ σωτηρία *Apok. 12,10.* — 13. ik im] εἰμὶ ἐγώ, *vgl. Stolzenburg ZZ. 37,179.* — 14. leik mein] μου τὴν σάρκα, *vgl.*

πης ἀγριελαίου καὶ παρὰ φύσιν ἐνεκεντρίσθης εἰς καλλιέλαιον, πόσῳ μᾶλλον οὗτοι οἱ κατὰ φύσιν ἐγκεντρισθήσονται τῇ ἰδίᾳ ἐλαίᾳ; 25 οὐ γὰρ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, τὸ μυστήριον τοῦτο, ἵνα μὴ ἦτε ἐν ἑαυτοῖς φρόνιμοι, ὅτι πώρωσις ἀπὸ μέρους τῷ Ἰσραὴλ γέγονεν, ἄχρις οὗ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, 26 καὶ οὕτως πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται, καθὼς γέγραπται· ἥξει ἐκ Σιὼν ὁ ῥυόμενος καὶ ἀποστρέψει ἀσεβείας ἀπὸ Ἰακώβ. 27 καὶ αὕτη αὐτοῖς ἡ παρ' ἐμοῦ διαθήκη, ὅταν ἀφέλωμαι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. 28 κατὰ μὲν τὸ εὐαγγέλιον ἐχθροὶ δι' ὑμᾶς, κατὰ δὲ τὴν ἐκλογὴν ἀγαπητοὶ διὰ τοὺς πατέρας· 29 ἀμεταμέλητα γὰρ τὰ χαρίσματα καὶ ἡ κλῆσις τοῦ θεοῦ. 30 ὥσπερ γὰρ ὑμεῖς ποτε ἠπειθήσατε τῷ θεῷ, νῦν δὲ ἠλεήθητε τῇ τούτων ἀπειθείᾳ, 31 οὕτως καὶ οὗτοι νῦν ἠπείθησαν τῷ ὑμετέρῳ ἐλέει, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐλεηθῶσιν. 32 συνέκλεισεν γὰρ ὁ θεὸς τοὺς πάντας εἰς ἀπείθειαν, ἵνα τοὺς πάντας ἐλεήσῃ. 33 ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως θεοῦ. ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ. 34 τίς γὰρ ἔγνω νοῦν κυρίου; ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο; 35 ἢ τίς προέδωκεν αὐτῷ, καὶ ἀνταποδοθήσεται αὐτῷ; 36 ὅτι ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

XII.

1 Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ θεοῦ, παραστῆσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν ἁγίαν εὐάρεστον τῷ θεῷ, τὴν

XI, 25. ἐν ἑαυτοῖς] AB, παρ' ἑαυτ. *K Chr. *Vgl. R 12,16* φρόνιμοι παρ' ἑαυτοῖς· inahai bi izwis silbam. — 26. καὶ ἀποστρέψει] *K Chr. (*Jes. 59,20* LXX), ἀποστρέψει SinABCD*, ἀποστρέψαι FG (*wie in* got *Reminiszenz an den Gegensatz L 1,17*: προελεύσεται . . . ἐπιστρέψαι καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα). — 30. ὥσπερ γὰρ ὑμεῖς] Sin*ABC D*EFG Chr. (ed. Field) dfg, ὥσπ. γ. καὶ ὑμεῖς *K Chr. (ed. Mtf.) (e vg).

XI, 26. Israel] *wohl unflektierter Gen.*; *Elis Die got. Fremdworte (1903) S. 57 faßt die Form fälschlich als Akk. auf.* — afgudein] *zum Sing. vgl.* de vg: *impietatem.* — 33. gabeins handugeins] *Die Kopula fehlt* d***e vg. — unusspilloda] *paßt der Bedeutung nach nicht zu* ἀνεξερεύνητα '*unerforschlich*'; *es kann nur heißen*: '*nicht auszuerzählen*', *vgl. k 9,15, wo es* ἀνεκδιήγητος *wiedergibt.* — 34. ƕas imma ragineis was] *Stellung wie Jes. 40,13* LXX: τίς αὐτοῦ σύμβουλος ἐγένετο. — 35. imma fruma gaf] *Stellung nach* imma ragineis; *vgl. auch ZZ. 37,180.* — fruma] *vgl. prior dedit illi* it vg. — 36. in imma] *vgl.* f guelph vg: *in ipso.* — XII, 1. bleiþein] *Sing. wie* it vg: *per misericordiam.*

wistai usmaitans þis wilþei<n>s alewabagmis jah aljakuns wisands,
intrusgans warst in godana alewabagm, ƕan filu mais þai bi wistai
intrusgjanda in swesana alewabagm? 25 ni auk wiljau izwis un-
weisans, broþrjus, þizos runos, ei ni sijaiþ in izwis silbam frodai,
unte daubei <bi> sumata Israela warþ, und þatei fullo þiudo inn-
galeiþai. 26 jah swa allai Israel ganisand, swaswe gameliþ ist: ur-
rinniþ us Sion sa lausjands du afwandjan afgudein af Iakoba.
27 jah so im fram mis triggwa, þan afnima frawaurhtins ize.
28 aþþan bi aiwaggeljon fijandans in izwara, iþ bi gawaleinai liubai
ana attans. 29 inu idreiga sind auk gibos jah laþons gudis.
30 swaswe raihtis jus suman ni galaubideduþ guda, iþ nu gaarmaidai
waurþuþ þizai ize ungalaubeinai, 31 swa jah þai nu ni galaubidedun
izwarai armaion, ei jah eis gaarmaindau. 32 galauk auk guþ allans in
ungalaubeinai, ei allans gaarmai. 33 o diupiþa gabeins handugeins

...jah witubnjis gudis! ƕaiwa unus-
spilloda sind stauosis jah unbi-
laistidai wigos is! 34 ƕas auk uf-
kunþa fraþi fraujins aiþþau ƕas
imma ragineis was? 35 aiþþau
ƕas imma fruma gaf, jah fragil-
daidau imma? 36 unte us imma
jah þairh ina jah in imma alla;
immuh wulþus du aiwam, amen.

... *et scientiae dei! quam scruta-*
bilia sunt iudicia eius et investiga-
biles viae eius! 34 *quis enim cog-*
nobit sensum domini aut quis
illi consiliarius fuit? 35 *aut*
quis prior dedit illi et redde-
tur ei? 36 *quoniam ex illo*
et per ipsum et in ipso omnia;
ipsi gloria in saecula, amen.

XII.

1 Bidja nu izwis, broþrjus, þairh bleiþein gudis, usgiban leika izwara saud qiwana, weihana, waila galeikaidana guda, andaþahtana

XII.

1 *Obsecro itaque vos, fratres, per misericordiam dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam vivam sanctam placentem deo rationabile ob-*

XI, 24. þis wilþeins] *vgl.* unseleins *E 6,16* B, þis wilþeis A; *der Querstrich des* e *ist deutlich, vom untern Bogen des* j *dagegen fehlt jede Spur Br.* — intrusgans] A *Br., Us. Bemerkung stimmt nicht. Es handelt sich wohl um ein ursprünglich starkes* jan-*Verb mit schwundstufigem Präsens* (*wie* bidjan); *dann wäre* intrusgiþs *V. 17 jüngere Bildung.* — 25. unweisans] unw....ns *erkennbar Br.* — 33. *Mit* handugeins *bricht* A *ab, mit* jah witubnjis *beginnt* Car *Er reicht bis* anþar (XII, 5). — unusspilloda] Car: *vielleicht nach EB. § 236,5 zu erklären oder nach Bernhardts Vorschlag* unuspillodasind *in* unusspillodos sind *zu ändern.*

λογικὴν λατρείαν ὑμῶν. 2 καὶ μὴ cυcχηματίζεcθε τῷ αἰῶνι τούτῳ,
ἀλλὰ μεταμορφοῦcθε τῇ ἀνακαινώcει τοῦ νοὸc ὑμῶν, εἰc τὸ δοκιμάζειν
ὑμᾶc τί τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεcτον καὶ τέλειον.
3 λέγω γὰρ διὰ τῆc χάριτοc τοῦ θεοῦ τῆc δοθείcηc μοι παντὶ τῷ ὄντι
ἐν ὑμῖν μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ φρονεῖν εἰc τὸ cω-
φρονεῖν, ἑκάcτῳ ὡc ὁ θεὸc ἐμέριcεν μέτρον πίcτεωc. 4 καθάπερ γὰρ
ἐν ἑνὶ cώματι μέλη πολλὰ ἔχομεν, τὰ δὲ μέλη πάντα οὐ τὴν αὐτὴν ἔχει
πρᾶξιν, 5 οὕτωc οἱ πολλοὶ ἓν cῶμά ἐcμεν ἐν Χριcτῷ, ὁ δὲ καθ' εἷc
ἀλλήλων .... 8 .... ὁ μεταδιδοὺc ἐν ἁπλότητι, ὁ προϊcτάμενοc ἐν
cπουδῇ, ὁ ἐλεῶν ἐν ἱλαρότητι. 9 ἡ ἀγάπη ἀνυπόκριτοc· ἀποcτυγοῦντεc
τὸ πονηρόν, κολλώμενοι τῷ ἀγαθῷ, 10 τῇ φιλαδελφίᾳ εἰc ἀλλήλουc
φιλόcτοργοι, τῇ τιμῇ ἀλλήλουc προηγούμενοι, 11 τῇ cπουδῇ μὴ ὀκνη-
ροί, τῷ πνεύματι ζέοντεc, τῷ κυρίῳ δουλεύοντεc, 12 τῇ ἐλπίδι χαί-
ροντεc, τῇ θλίψει ὑπομένοντεc, τῇ προcευχῇ προcκαρτεροῦντεc, 13 ταῖc
χρείαιc τῶν ἁγίων κοινωνοῦντεc, τὴν φιλοξενίαν διώκοντεc. 14 εὐλο-
γεῖτε τοὺc διώκονταc ὑμᾶc, εὐλογεῖτε καὶ μὴ καταρᾶcθε· 15 χαίρειν
μετὰ χαιρόντων καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων. 16 τὸ αὐτὸ εἰc ἀλλήλουc
φρονοῦντεc, μὴ τὰ ὑψηλὰ φρονοῦντεc ἀλλὰ τοῖc ταπεινοῖc cυναπαγό-
μενοι· μὴ γίνεcθε φρόνιμοι παρ' ἑαυτοῖc. 17 μηδενὶ κακὸν ἀντὶ κακοῦ
ἀποδιδόντεc, προνοούμενοι καλὰ οὐ μόνον

XII, 2. καὶ μή] *K, μή Chr. 47txt 67** *nach* got *ist* guelph *korrigiert. Vgl. Gifford S. 81.* — 3. χάριτοc τοῦ θεοῦ] L (Chr. *versagt V. 3, fügt aber* τοῦ θεοῦ *in der fast gleichlautenden Wendung V. 6 zu)* min 5.37.67.73.115. guelph *nach* got *korrigiert.* — 15. καὶ κλαίειν] *K Chr., κλαίειν SinBD*FG defg vg. — 17. καλά] *K *usw., Zusatz* οὐ μόνον ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ἀλλὰ καί (*aus k 8,21*) FG d***fg (guelph) vg.

---

s *keine Rasur, sondern nur eine schadhafte Stelle im Pergament wahrzunehmen Br.*

XII, 2. hva sijai wilja gudis þatei] *vgl. quae sit voluntas dei quod* d*e g guelph (*aber* de *haben am Schluß*: *et quod perfectum*). — 3. mais fraþjan þau] *ebenso übersetzen* ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ de guelph vg. — 4. taui haband] *zur Stellung vgl.* F* πρᾶξιν ἔχει f guelph *actum habent.* — 9. ubila] τὸ πονηρόν *auffällig. Unverständlich ist Bernhardts Vorschlag, die Form als substantivischen Dativ Sing. aufzufassen.* — 12. aglons] θλίψει; *vgl. aglons winnandam* · θλιβομένοιc *T 5,10 und* þarbos þulan · ὑcτερεῖcθαι *Ph. 4,12, wohl auch* aglons habaid · θλίψιν ἔχετε *J 16,33.*

blotinassu izwarana. 2 ni galeikoþ
izwis þamma aiwa, < ak inmaid-
jaiþ > ananiujiþai fraþjis izwaris
du gakiusan ƕa sijai wilja gudis,
þatei goþ jah galeikaiþ jah us-
tauhan. 3 qiþa auk þairh anst
gudis sei gibana ist mis, allaim
wisandam in izwis, ni mais fraþjan
þau skuli fraþjan, ak fraþjan du
waila fraþjan, ƕarjammeh swaswe
guþ gadailida mitaþ galaubeinais.
4 swaswe raihtis in ainamma leika
liþuns managans habam, þaiþ-þan
liþjus allai ni þata samo taui ha-
band; 5 swa managai ain leik
sijum in Xristau, aþþan ainƕarjizuh
anþar < anþaris liþjus >....

sequium vestrum. 2 *nolite configu-
rari huic mundo <sed reforma-
mini> in novitate sensus vestri ut
probetis quae sit voluntas dei, quod
bonum et bene placitum et perfectum.*
3 *dico enim per gratiam dei quae
data est mihi omnibus qui sunt
inter vos non plus sapere quam
oportet sapere sed sapere ad
prudentiam et unicuique sicut
divisit deus mensuram fidei.*
4 *sicut enim in uno corpore mul-
ta membra habemus, membra autem
omnia non eundem actum habent;*
5 *ita multi unum corpus sumus
in Christo, singuli autem alter
<alterius membra>....*

8 .... sa dailjands in allawerein, sa faurastandands in usdaudein,
sa armands in hlasein. 9 friaþwa unliuta; fiandans u*bila*, haftjan-
dans godamma; 10 broþralubon in izwis misso friaþwamildjai; swe-
riþai izwis misso faurarahnjandans; 11 usdaudein ni latai; ahmin
wulandans; fraujin skalkinondans; 12 wenai faginondans; aglons
usþulandans; bidai haftjandans; 13 andawiznim weibaize gamain-
jandans; gastigodein galaistjandans; 14 þiuþjaiþ þans wrikandans
izwis: þiuþjaiþ jah ni unþiuþjaiþ; 15 faginon miþ faginondam,
gretan miþ gretandam. 16 þata samo in izwis misso fraþjandans;
ni hauhaba hugjandans, ak þaim hnaiwam miþgawisandans; ni
wairþaiþ inahai bi izwis silbam. 17 ni ainummehun ubil und ubi-
lamma usgibandans; bisaiƕandans godis ni þatainei

XII, 2. ak inmaidjaiþ] *abgeschnitten, Ergänzung von GL.*; izwis *ist aus* galeikoþ izwis *zu supplieren.* — ananiujiþai] *vor* a *ein* þ *ausradiert, wohl durch das* -þ *von* inmaidjaiþ *veranlaßt.* — fraþjis] *aus* framaþjis *durch Rasur hergestellt.* — 5. anþaris liþjus] *abgeschnitten, von Stamm ergänzt.* — 8. *Hier beginnt* A *wieder.* — allawerein] A; a[2] *ziemlich deutlich, ein* s *ist nicht zu erkennen Br.* — 11. skalkinondans] *mit doppelter Abkürzung geschrieben*: nd *ist ligiert, außerdem* ās. — 13. galaistjandans] *entgegen Us. Angabe ist zwischen* i *und*

ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον πάντων ἀνθρώπων, 18 εἰ δυνατόν, τὸ ἐξ ὑμῶν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες, 19 μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες, ἀγαπητοί, ἀλλὰ δότε τόπον τῇ ὀργῇ· γέγραπται γάρ· ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει κύριος. 20 ἐὰν οὖν πεινᾷ ὁ ἐχθρός σου, ψώμιζε αὐτόν, ἐὰν διψᾷ, πότιζε αὐτόν· τοῦτο γὰρ ποιῶν ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. 21 μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν.

in andwairþja gudis, ak jah in andwairþja manne allaize. 18 jabai magi wairþan us izwis, miþ allaim mannam gawairþi habandans. 19 ni izwis silbans gawrikandans, liubans, ak gibiþ staþ þwairhein; gameliþ ist auk: mis fraweit letaidau, ik fragilda, qiþiþ frauja. 20 jabai gredo fijand þeinana, mat gif imma; iþ jabai þaursjai, dragkei ina; þata auk taujands haurja funins rikis ana haubiþ is. 21 ni gajiukaizau af unþiuþa, ak gajiukais [af] þiuþa unþiuþ.

XIII.

1 Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω, οὐ γὰρ ἔστιν ἐξουσία εἰ μὴ ὑπὸ θεοῦ, αἱ δὲ οὖσαι ἐξουσίαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ τεταγμέναι εἰσίν, 2 ὥστε ὁ ἀντιτασσόμενος τῇ ἐξουσίᾳ τῇ τοῦ θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκεν. οἱ δὲ ἀνθεστηκότες ἑαυτοῖς κρίμα λήψονται. 3 οἱ γὰρ ἄρχοντες οὐκ εἰσὶν φόβος τῷ ἀγαθῷ ἔργῳ ἀλλὰ τῷ κακῷ. θέλεις δὲ μὴ φοβεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν; τὸ ἀγαθὸν ποίει, καὶ ἕξεις ἔπαινον ἐξ αὐτῆς· 4 θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστίν σοι εἰς τὸ ἀγα-

XIII.

1 All saiwalo waldufnjam ufarwisandam ufhausjai; unte nist waldufni alja fram guda, iþ þo wisandona fram guda gasatida sind. 2 swaei sa andstandands waldufnja gudis garaideinai andstoþ; iþ þai andstandandans silbans sis wargiþa nimand. 3 þai auk reiks ni sind agis godamma waurstwa, ak ubilamma; aþþan wileis ei ni ogeis waldufni, þiuþ taujais jah habais hazein us þamma; 4 unte gudis andbahts ist þus in godamma. iþ jabai ubil

XII, 17. πάντων ἀνθρώπων] *K, πάντων *fehlt* (*wie k 8,21*) *in* deg guelph, ἀνθρώπων πάντων Chr. *Die Nachstellung von* πάντων *scheint ein Kompromiß zwischen k 8,21 und R 12,17 zu sein.* — 20. ἐὰν οὖν] *K Chr., ἀλλ' ἐάν SinABP d* vg, ἐάν D*FG d*** efg guelph. — ἐάν²] *K, ἐὰν δέ Db.c min, καὶ ἐάν D* de guelph. — XIII, 1. αἱ δὲ οὖσαι ἐξουσίαι] DcELP Chr., αἱ δὲ οὖσαι SinABD*FG defg vg. — 3. τῷ ἀγαθῷ ἔργῳ, ἀλλὰ τῷ κακῷ] P defg guelph, τῶν ἀγ. ἔργων ἀλ. τῶν κακῶν L Chr.

---

schrieben. *Vgl.* þiuþa: ἐν τῷ ἀγαθῷ = hnasqjaim wastjom gawasidana: ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἠμφιεσμένον *M 11,8.*

. . . in andwairþja gudis, ak jah in
andwairþja manne allaize. 18 jabai
magi wairþan us izwis, miþ allaim
mannam gawairþi habandans. 19 ni
izwis silbans gawrikandans, liubans,
ak gibiþ staþ þwairhein; gameliþ
ist auk: mis fraweit leitaidau, ik
fragilda, qiþiþ frauja. 20 jabai gredo
fijand þeinana, mat gif imma; iþ
jabai þaursjai, dragkei ina; þata auk
taujands haurja funins rikis ana
haubiþ is. 21 ni gajiukaizau af
unþiuþa, ak gajiukais [af] þiuþa
unþiuþ.

. . . coram deo sed etiam coram ho-
minibus. 18 *si fieri potest quod ex*
vobis est cum omnibus hominibus
pacem habentes. 19 *non vos ipsos*
defendentes, karissimi, sed date
locum irae; scribtum est enim: mihi
vindictam, ego retribuam, dicit do-
minus 20 *si esurierit inimicus tuus,*
ciba illum; et si sitierit, potum da
illi; hoc enim faciens carbones
ignis congeres super caput eius.
21 *noli vinci a malo sed vince in*
bono malum.

XIII.

1 All saiwalo waldufnjam ufar-
wisandam ufhausjai; unte nist
waldufni alja fram guda, iþ þo
wisandona fram guda gasatida sind.
2 swaei sa andstandands waldufnja
gudis garaideinai andstoþ; iþ þai
andstandandans silbans sis wargiþa
nimand. 3 þai auk reiks ni sind
agis godamma waurstwa, ak ubi-
lamma; aþþan wileis ei ni ogeis
waldufni, þiuþ taujais jah habais
hazein us þamma; 4 unte gudis
andbahts ist þus in godamma. iþ

XIII.

1 *Omnis anima potestatibus*
sublimibus subdita sit; non est
enim potest<as> nisi a deo, quae
autem sunt a deo ordinatae sunt.
2 *itaque qui resistit potestati dei*
ordinationi resistit; qui autem
resistunt ipsi sibi damnationem
adquirunt. 3 *nam principes non*
sunt timori bono operi sed malo;
vis autem non timere potestatem,
bonum fac et habebis laudem ex
illa. 4 *dei enim minister est tibi in*
bonum. si autem malum feceris,

XII, 17. in andwairþja gudis] *und* XIII, 1. all saiwalo waldufnjam] *die obern Teile der Buchstaben durch Beschneiden weggefallen.* — 18. jabai] A: *davor hat nichts gestanden Br.* — 19. fragilda] fragildja *anscheinend in* A *Br.* — XIII, 1. sind] ist A, *Schreibfehler Br.*

XII, 17. ni þatainei — manne allaize] *Verschmelzung von k 8,21 mit R 12,17. Vgl. die Anm. zum gr. Text.* — 18. jabai magi wairþan] *vgl.* it vg: *si fieri potest, gegenüber G 4,15*: εἰ δυνατόν · jabai mahteig wesi *und L 14,31*: εἰ δυνατός · siaiu mahteigs; *dazu* jabai nist mahteigs *als Umschreibung von* aiþþau *L 14,32.* — 19. leitaidau] *verdeutlichender Zusatz.* — 21. af þiuþa] *nach* af unþiuþa *für* þiuþa *ver-*

θόν. ἐὰν δὲ τὸ κακὸν ποιῇς, φοβοῦ· οὐ γὰρ εἰκῇ τὴν μάχαιραν φορεῖ· θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστιν ἔκδικος εἰς ὀργὴν τῷ τὸ κακὸν πράσσοντι. 5 διὸ ἀνάγκη ὑποτάσσεσθαι,

taujis, ogs; unte ni sware þana hairau bairiþ; gudis auk andbahts ist, fraweitands in þwairhein þamma ubil taujandin. 5 duþþe ufhausjaiþ

οὐ μόνον διὰ τὴν ὀργὴν ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν συνείδησιν. 6 διὰ τοῦτο γὰρ καὶ φόρους τελεῖτε· λειτουργοὶ γὰρ θεοῦ εἰσιν εἰς αὐτὸ τοῦτο προσκαρτεροῦντες. 7 ἀπόδοτε οὖν πᾶσιν τὰς ὀφειλάς, τῷ τὸν φόρον τὸν φόρον, τῷ τὸ τέλος τὸ τέλος, τῷ τὸν φόβον τὸν φόβον, τῷ τὴν τιμὴν τὴν τιμήν. 8 μηδενὶ μηδὲν ὀφείλετε, εἰ μὴ τὸ ἀλλήλους ἀγαπᾶν· ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν ἕτερον νόμον πεπλήρωκεν. 9 τὸ γάρ· οὐ μοιχεύσεις, οὐ φονεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐκ ἐπιθυμήσεις, καὶ εἴ τις ἑτέρα ἐντολή, ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ ἀνακεφαλαιοῦται, ἐν τῷ· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν. 10 ἡ ἀγάπη τῷ πλησίον κακὸν οὐκ ἐργάζεται· πλήρωμα οὖν νόμου ἡ ἀγάπη. 11 καὶ τοῦτο εἰδότες τὸν καιρόν, ὅτι ὥρα ἡμᾶς ἤδη ἐξ ὕπνου ἐγερθῆναι· νῦν γὰρ ἐγγύτερον ἡμῶν ἡ σωτηρία ἢ ὅτε ἐπιστεύσαμεν. 12 ἡ νὺξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν. ἀποθώμεθα οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκότους, ἐνδυσώμεθα δὲ τὰ ὅπλα τοῦ φωτός. 13 ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν, μὴ κώμοις καὶ μέθαις, μὴ κοίταις καὶ ἀσελγείαις, μὴ ἔριδι καὶ ζήλῳ, 14 ἀλλ' ἐνδύσασθε τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίας.

XIV.

1 Τὸν δὲ ἀσθενοῦντα τῇ πίστει προσλαμβάνεσθε, μὴ εἰς διακρίσεις διαλογισμῶν. 2 ὃς μὲν πιστεύει φαγεῖν πάντα, ὁ δὲ ἀσθενῶν λάχανα ἐσθίει. 3 ὁ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἐξουθενείτω, καὶ ὁ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω, ὁ θεὸς γὰρ αὐτὸν προσελάβετο. 4 σὺ τίς εἶ ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην; τῷ ἰδίῳ κυρίῳ στήκει ἢ πίπτει· σταθήσεται δέ, δυνατὸς γάρ ἐστιν ὁ κύριος στῆσαι αὐτόν. 5 ὃς μὲν κρίνει

XIII, 5. ἀνάγκη ὑποτάσσεσθαι] *K, ὑποτάσσεσθε DEFG defg guelph. — 8. ἀλλήλους ἀγαπᾶν] P Chr. defg vg, ἀγαπᾶν ἀλλήλους L. — 9. οὐ κλέψεις] L defg, οὐ κλ. οὐ ψευδομαρτυρήσεις P Chr. (*bei dem aber* οὐκ ἐπιθυμήσεις *fehlt*). — 11. ἡμᾶς] L Chr. defg vg, ὑμᾶς P. — ἤδη ἐξ] L Chr. fg, ὥρα ἤδη SinABCDE de vg. — 12. ἀποθώμεθα] *K, ἀποβαλώμεθα D*cEFG *abiciamus* it vg. — ἐνδυσώμεθα δέ] P, καὶ ἐνδ. *K Chr. it vg (*übrigens* iþ *häufig auch für* καί). — 14. τὸν κύριον] K*, τὸν κ. ἡμῶν Chr. (*nach den zahlreichen Parallelstellen*). — Ἰησοῦν Χριστόν] *K, Χριστὸν Ἰησοῦν B (*wohl ebenfalls Reminiszenz*). — XIV, 3. καὶ ὁ] *K, ὁ δὲ Sin*ABCD* d*. — 4. δυνατὸς γάρ ἐστιν] L, δυνατὸς γάρ P Chr.

jabai ubil taujis, ogs; unte ni sware þana hairu bairiþ; gudis auk andbahts ist, fraweitands in þwairhein þamma ubil taujandin. 5 duþþe ufhausjaiþ ....

time; non enim sine causa gladium portat; dei enim minister est, vindex in ira ei qui malum agit. 5 *ideoque subditi estote* ....

ni þatainei in þwairheins, ak jah in miþwisseins. 6 inuþ-þis auk jah gilstra ustiuhaiþ; unte andbahtos gudis sind in þamma silbin skalkinondans. 7 usgibiþ nu allaim skuldo: þammei gabaur gabaur, þammei mota mota, þammei agis agis, þammei sweriþa sweriþa. 8 ni ainummehun waihtais skulans sijaiþ, niba þatei *izwis* misso frijoþ; unte saei frijoþ neƕundjan, witoþ usfullida. 9 þata auk: ni horinos, ni maurþrjais, ni hlifais, nih faihugeigais, jah jabai ƕo anþaraizo anabusne ist, in þamma waurda usfulljada, þamma: frijos neƕundjan þeinana swe þuk silban. 10 friaþwa neƕundjins ubil ni waurkeiþ; usfulleins nu witodis ist friaþwa. 11 jah þata witandans þata þeihs, þatei mel ist uns ju us slepa urreisan; unte nu neƕis ist naseins unsara þau þan galaubidedum. 12 nahts framis galaiþ, iþ dags atneƕida; uswairpam nu waurstwam riqizis, iþ gawasjam sarwam liuhadis. 13 swe in daga garedaba gaggaima, ni gabauram jah drugkaneim, ni ligram jah aglaitjam ni haifstai jah aljana; 14 ak gahamoþ fraujin unsaramma Xristau Iesua jah leikis mun ni taujaiþ in lustuns.

XIV.

1 Iþ unmahteigana galaubeinai andnimaiþ, ni du tweifleinai mitone. 2 sums raihtis galaubeiþ matjan allata; iþ saei unmahteigs ist, gras matjiþ. 3 sa matjands þamma ni matjandin ni frakun<n>i, iþ sa ni matjands þana matjandan ni stojai; guþ auk ina andnam. 4 þu ƕas is, þuei stojis framaþjana skalk? seinamma fraujin standiþ aiþþau driusiþ; aþþan standiþ; mahteigs auk ist frauja gastoþ[an]an ina. 5 sums raihtis stojiþ dag hindar daga ....

XIII, 8. *izwis*] A *in Resten über der Zeile.* — 13. drugkaneim] *verbessert aus* dragkaneim A *Br.* — XIV, 3. frakunni] frakuni A. — matjandin] matjandan A. — 4. fraujin] *nicht abgekürzt* A. — gastoþan] *Konjektur Us.*, gastoþanan A *Bernhardt.*

XIII, 6. ustiuhaiþ] *mechanische Übertragung von* τελεῖτε. — skalkinondans] *deckt sich nicht mit* προσκαρτεροῦντες (*freilich ist die Übersetzung des gr. Verbs nicht einheitlich*); *vgl. servientes* de vg, *pertinaciter servientes* fg. — 8. neƕundjan] *für* ἕτερον *nach V. 9.10*; *vgl. proximum* it vg. — 9. þamma] *aus dem Vorausgehenden ist die Präp.* in *zu ergänzen, wie öfters.* — 10. friaþwa neƕundjins] *vgl.* dilectio proximi f vg. Aug. Ambrst. — 11. naseins unsara] *für* ἡμῶν ἡ σωτηρία: *got. Normalstellung, vgl. M 8,8 u. a.*

ἡμέραν παρ' ἡμέραν.... 9 .... καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσει. 10 σὺ δὲ τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου; ἢ καὶ σὺ τί ἐξουθενεῖς τὸν ἀδελφόν σου; πάντες γὰρ παραστησόμεθα τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ. 11 γέγραπται γάρ· ζῶ ἐγώ, λέγει κύριος, ὅτι ἐμοὶ κάμψει πᾶν γόνυ καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται τῷ θεῷ. 12 ἄρα οὖν ἕκαστος ἡμῶν περὶ ἑαυτοῦ λόγον δώσει τῷ θεῷ. 13 μηκέτι οὖν ἀλλήλους κρίνωμεν, ἀλλὰ τοῦτο κρίνατε μᾶλλον, τὸ μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ ἢ σκάνδαλον. 14 οἶδα καὶ πέπεισμαι ἐν κυρίῳ Ἰησοῦ ὅτι οὐδὲν κοινὸν δι' ἑαυτοῦ, εἰ μὴ τῷ λογιζομένῳ τι κοινὸν εἶναι, ἐκείνῳ κοινόν. 15 εἰ δὲ διὰ βρῶμα ὁ ἀδελφός σου λυπεῖται, οὐκέτι κατὰ ἀγάπην περιπατεῖς. μὴ τῷ βρώματί σου ἐκεῖνον ἀπόλλυε ὑπὲρ οὗ Χριστὸς ἀπέθανεν. 16 μὴ βλασφημείσθω οὖν ὑμῶν τὸ ἀγαθόν. 17 οὐ γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ βρῶσις καὶ πόσις, ἀλλὰ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ ἐν πνεύματι ἁγίῳ. 18 ὁ γὰρ ἐν τούτοις δουλεύων τῷ Χριστῷ εὐάρεστος τῷ θεῷ καὶ δόκιμος τοῖς ἀνθρώποις. 19 ἄρα οὖν τὰ τῆς εἰρήνης διώκωμεν καὶ τὰ τῆς οἰκοδομῆς τῆς εἰς ἀλλήλους. 20 μὴ ἕνεκεν βρώματος κατάλυε τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ....

XV.

3 .... τῶν ὀνειδιζόντων σε ἐπέπεσον ἐπ' ἐμέ. 4 ὅσα γὰρ προεγράφη, εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν προεγράφη, ἵνα διὰ τῆς ὑπομονῆς

XIV, 9. κυριεύσει] LP, κυριεύσῃ rell. — 11. πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται] *K Chr. vg, ἐξομολογήσεται π. γλ. BD*cEFG defg guelph (*nach Jes. 45,24* LXX: καὶ ἐξομολογήσεται π. γλ.). — 12. δώσει] *K Chr., ἀποδώσει BD*FG (Chr.) *reddet* it vg (*Kompos. nach M 12,36*). — 14. δι' ἑαυτοῦ] SinBC Chr. *per ipsum* it vg, δι' αὐτοῦ *K Chr. — 15. εἰ δέ] LTreg Chr., εἰ γάρ P it vg. — 16. οὖν] *K, *fehlt* FG fg. — ὑμῶν] *K Chr. f guelph*, ἡμῶν DEFG deg guelph**. — 18. ἐν τούτοις] L Chr. guelph (*nach* got), ἐν τούτῳ P it vg. — XV, 4. προεγράφη [2]] SincALP Chr., ἐγράφη Sin*BCDEFG it vg.

Buchstaben ist abgeschnitten. — 11. all] alla Car *mit radiertem* a[2]. — 14. hva unhrain wisan] *abgeschnitten*; *Ergänzung der Spuren von GL.* — 16. *nostrum*] Car gebessert aus *vestrum*. — 17. þiudangardi] þiudangard Car *U.*, *GL. lesen* þiudangardi.

XIV, 9. jah qiwaim jah dauþaim] *vgl. et vivorum et mortuorum* de Iren. Aug. *u. a.* — 11. mis all kniwe biugiþ] *Stellung nach Ph. 2,10*: ἵνα ... πᾶν γόνυ κάμψῃ (*Jes. 45,24* LXX *wie* *K). — XV, 4. gameliþ] faura- *aus dem vorausgehenden* fauragameliþ *zu supplieren.*

9 .... jah qiwaim jah dauþaim fraujinoþ. 10 iþ þu, ƕa stojis broþar þeinana? aiþþau jah þu, ƕa frakant broþr þeinamma? allai auk gasatjanda faura stauastola Xristaus. 11 gameliþ ist auk: liba ik, qiþiþ frauja, þatei mis all kniwe biugiþ jah andhaitiþ all razdo guda. 12 þannu nu ƕarjizuh unsara fram sis raþjon usgibiþ guda. 13 ni þanamais nu uns misso stojaima, ak þata stojaiþ mais, ei ni satjaiþ bistugq broþr aiþþau gamarzein. 14 wait jag-gatraua in fraujin Iesua, þatei ni waiht gawamm þairh sik silbo, nibs þamma munandin <ƕa unhrain wisan>, þamma gamain ist. 15 iþ jabai in matis broþar þeins gaurjada, ju ni bi friaþwai gaggis. ni nunu mata þeinamma jainamma fraqistjais, faur þanei Xristus gaswalt. 16 ni wajamerjaidau unsar þiuþ. 17 nist auk þiudangardi gudis mats jah dragk, ak garaihtei jah gawairþi jah faheþs in ahmin weihamma. 18 saei auk in þaim skalkinoþ Xristau, waila galeikaiþ guda jah gakusans ist mannam. 19 þannu nu þoei gawairþjis sind, laistjaima, jah þoei timreinais sind in uns misso. 20 ni nunu in matis gatair waurstw gudis ....

9 .... *ut et vi<vorum> et mortuorum dominetur.* 10 *tu autem quid iudicas fratrem tuum? aut tu quare spernes fratrem tuum? omnes enim stabimus ante tribunal Christi.* 11 *scribtum est enim: vivo ego, dicit dominus, quoniam mihi flectet omne genu et confitetur omnis lingua deo.* 12 *itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet deo.* 13 *non ergo amplius invicem iudicemus, sed hoc iudicate magis, ne ponatis offensionem fratri aut scandalum.* 14 *scio et confido in domino Iesu, quia nihil commune per se ipsum, nisi ei qui existimat quid commune <esse>, illi commune est.* 15 *nam si propter escam frater tuus contristatur, iam non secundum caritatem ambulas. noli esca tua illum perdere pro quo Christus mortuus est.* 16 *non ergo blasfemetur bonum nostrum.* 17 *non est enim regnum dei aesca et potus, sed iustitia et pax et gaudium in spiritu sancto.* 18 *qui enim in his servivit Christo, placet domino et probatus est hominibus.* 19 *itaque quae pacis sunt sectemur et quae aedificationis sunt in invicem custodiamus.* 20 *noli propter escam destruere opus dei ....*

XV.

3 .... þize idweitjandane þuk gadrusun ana mik. 4 swa filu auk swe fauragameliþ warþ, du unsarai laiseinai gameliþ warþ, ei þairh þulain jah gaþrafstein boko wen

XV.

3 .... *inproperantium tibi caeciderunt super m<e>.* 4 *quaecunque enim praescribta sunt, ad nostram doctrinam scribta sunt, ut per patientiam et consolationem scribturarum spem habeamus.*

XIV, 9—20 XV, 3—13 Car — 9. jah qiwaim] *der obere Teil der*

καὶ τῆϲ παρακλήϲεωϲ τῶν γραφῶν τὴν ἐλπίδα ἔχωμεν. 5 ὁ δὲ θεὸϲ
τῆϲ ὑπομονῆϲ καὶ τῆϲ παρακλήϲεωϲ δῴη ὑμῖν τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν ἀλλή-
λοιϲ κατὰ Χριϲτὸν Ἰηϲοῦν, 6 ἵνα ὁμοθυμαδὸν ἐν ἑνὶ ϲτόματι δοξάζητε
τὸν θεὸν καὶ πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰηϲοῦ Χριϲτοῦ. 7 διὸ προϲλαμ-
βάνεϲθε ἀλλήλουϲ, καθὼϲ καὶ ὁ Χριϲτὸϲ προϲελάβετο ὑμᾶϲ εἰϲ δόξαν τοῦ
θεοῦ. 8 λέγω γὰρ Χριϲτὸν Ἰηϲοῦν διάκονον γεγενῆϲθαι περιτομῆϲ ὑπὲρ
ἀληθείαϲ θεοῦ, εἰϲ τὸ βεβαιῶϲαι τὰϲ ἐπαγγελίαϲ τῶν πατέρων, 9 τὰ δὲ
ἔθνη ὑπὲρ ἐλέουϲ δοξάϲαι τὸν θεόν, καθὼϲ γέγραπται· διὰ τοῦτο ἐξο-
μολογήϲομαί ϲοι ἐν ἔθνεϲιν, καὶ τῷ ὀνόματί ϲου ψαλῶ. 10 καὶ πάλιν
λέγει· εὐφράνθητε, ἔθνη, μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. 11 καὶ πάλιν· αἰνεῖτε
πάντα τὰ ἔθνη τὸν κύριον, καὶ ἐπαινεϲάτωϲαν αὐτὸν πάντεϲ οἱ λαοί.
12 καὶ πάλιν Ἠϲαΐαϲ λέγει· ἔϲται ἡ ῥίζα τοῦ Ἰεϲϲαὶ καὶ ὁ ἀνιϲτάμενοϲ
ἄρχειν ἐθνῶν, ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιοῦϲιν. 13 ὁ δὲ θεὸϲ τῆϲ ἐλπίδοϲ
πληρώϲαι ὑμᾶϲ πάϲηϲ χαρᾶϲ....

XVI.

21 ....καὶ Λούκιοϲ καὶ Ἰάϲων καὶ Cωϲίπατροϲ οἱ ϲυγγενεῖϲ μου.
22 ἀϲπάζομαι ὑμᾶϲ ἐγὼ Τέρτιοϲ ὁ γράψαϲ τὴν ἐπιϲτολὴν ἐν κυρίῳ.
23 ἀϲπάζεται ὑμᾶϲ Γάϊοϲ ὁ ξένοϲ μου καὶ ὅληϲ τῆϲ ἐκκληϲίαϲ. ἀϲπά-
ζεται ὑμᾶϲ Ἔραϲτοϲ ὁ οἰκονόμοϲ τῆϲ πόλεωϲ καὶ Κούαρτοϲ ὁ ἀδελφόϲ.
24 ἡ χάριϲ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰηϲοῦ Χριϲτοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

XV,4. καὶ τῆϲ] P Chr. it vg, καὶ διὰ τῆϲ L d*. — 7. ὑμᾶϲ] L Chr. it vg, ἡμᾶϲ P d*. — 8. λέγω γάρ] P it vg, λέγω δέ L Chr. — 9. ἐν ἔθνεϲιν] *K it, ἐν ἐθν. κύριε Sin^{c} Chr. min. guelph vg; *vgl. Ps. 17,50* LXX: διὰ τοῦτο ἐξομολογήϲομαί ϲοι ἐν ἔθνεϲιν κύριε. — 11. καὶ πάλιν] *K Chr. vg, καὶ πάλιν λέγει (*nach V. 10.12*) BDEFG it. — πάντα τὰ ἔθνη τὸν κύριον] P Chr. d e guelph vg, τὸν κύριον πάντα τὰ ἔθνη L f g (*wie Ps. 116,1* LXX). — ἐπαινηϲάτωϲαν] SinABCDE Chr. (*nach* LXX SinA), ἐπαινέϲατε FGLP Chr. (*nach* LXX codd. pler.). — XVI, 23. ὅληϲ τῆϲ ἐκκληϲίαϲ] P d e, τῆϲ ἐκκλ. ὅληϲ L Chr. — 24. *Schluß von* *K. *Vers 24 fehlt* SinABC; *an seiner Stelle haben drei andere Verse* Sin BCDE. Unterschrift: πρὸϲ Ῥωμαίουϲ SinAB*CD*, πρὸϲ Ῥωμαίουϲ ἐτελέϲθη *ad Romanos explicit* G g, πρὸϲ Ῥ. ἐγράφη ἀπὸ Κορίνθου B^{2b}D^{b}.

Dativ, *vgl. R 12,21; bloßer Dat. auch* it (d g: *in*) vg. — 12. reikinoþ] *Umbildung der unklaren griech. Konstruktion.* — XVI, 24. miþ ahmin izwaramma] *nach G 6,18 Ph 4,23 Philem. 25.* — *Unterschrift: Zusammenstellung zweier Unterschriften.*

habaima. 5 iþ guþ þulainais jah þrafsteinais gibai izwis þata samo fraþjan in izwis misso bi Xristu Iesu, 6 ei gawiljai ainamma munþa hauhjaiþ guþ jah attan fraujins unsaris Iesuis Xristaus. 7 in þizei andnimaiþ izwis misso, swaswe jah Xristus andnam izwis du wulþau gudis. 8 qiþa auk Xristu Iesu andbaht waurþanana <bimaitis> fram sunjai gudis du gatulgjan gahaita attane, 9 iþ þiudos in armahairteins hauhjan guþ, swaswe gameliþ ist: duþþe andhaita þus in þiudom, frauja, jah namin þeinamma liuþo. 10 jah aftra qiþiþ: sifaiþ þiudos miþ managein is. 11 jah aftra qiþiþ: hazjiþ allos þiudos fraujan jah hazjaina ina allos manageins. 12 jah aftra Esaeias qiþiþ: wairþiþ waurts Iaissaizis, jah sa usstandands reikinoþ þiudom; du imma þiudos wenjand. 13 iþ guþ lubainais fulljai izwis allaizos fahedais ....

5 *deus autem patientiae et solacii det vobis id ipsum sapere in alterutrum secundum Christum Iesum,* 6 *ut unianimes in uno ore honorificetis deum et patrem domini nostri Iesu Christi.* 7 *propter quod suscipite invicem, sicut et Christus suscepit vos in gloriam dei.* 8 *dico enim Christum Iesum ministrum fuisse* < *circumcisionis* > *propter veritatem dei ad confirmandas promissiones patrum,* 9 *gentes autem propter misericordiam honorare deum, sicut scribtum est: propter hoc confitebor tibi in gentibus, domine, et nomini tuo cantabo.* 10 *et iterum dicit: laetamini gentes cum plebe eius.* 11 *et iterum dicit: laudate omnes gentes dominum et magnificate eum omnes populi* 12 *et iterum Eseias ait: et erit radix Iesse qui exsurget regnare gentibus; in eo gentes sperabunt.* 13 *deus autem spei repleat vos omni gaudio* ....

XVI.

21 .... jah Lukius jah Iasson jah Soseipatrus, þai niþjos meinai; 22 golja izwis ik Tairtius sa meljands þo aipistaulein in fraujin; 23 goleiþ izwis Gaïus, wairdus meins jah allaizos aikklesjons. goleiþ izwis Airastus, fauragaggja baurgs, jah Qartus sa broþar. 24 ansts fraujins unsaris Iesuis Xristaus miþ ahmin izwaramma. Amen.

Du Rumonim ustauh.

Du Rumonim meliþ ist us Kaurinþon.

XV, 8. bimaitis] *abgeschnitten, Ergänzung von GL.* — XVI, 21 bis Schluß: A.

XV, 6. ainamma munþa] *für* ἐν ἑνὶ στόματι *instrumentaler*

An die Korinther I.

I.

12 .... ἐγὼ μέν εἰμι Παύλου, ἐγὼ δὲ Ἀπολλώ, ἐγὼ δὲ Κηφᾶ, ἐγὼ δὲ Χριστοῦ. 13 μεμέρισται ὁ Χριστός; μὴ Παῦλος ἐσταυρώθη ὑπὲρ ὑμῶν, ἢ εἰς τὸ ὄνομα Παύλου ἐβαπτίσθητε; 14 εὐχαριστῶ τῷ θεῷ ὅτι οὐδένα ὑμῶν ἐβάπτισα εἰ μὴ Κρίσπον καὶ Γάϊον· 15 ἵνα μή τις εἴπῃ ὅτι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα ἐβάπτισα. 16 ἐβάπτισα δὲ καὶ τὸν Στεφανᾶ οἶκον· λοιπὸν οὐκ οἶδα εἴ τινα ἄλλον ἐβάπτισα. 17 οὐ γὰρ ἀπέστειλέν με Χριστὸς βαπτίζειν ἀλλὰ εὐαγγελίζεσθαι, οὐκ ἐν σοφίᾳ λόγου, ἵνα μὴ κενωθῇ ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ. 18 ὁ λόγος γὰρ ὁ τοῦ σταυροῦ τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστίν, τοῖς δὲ σωζομένοις ἡμῖν δύναμις θεοῦ ἐστιν. 19 γέγραπται γάρ· ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω. 20 ποῦ σοφός; ποῦ γραμματεύς; ποῦ συζητητὴς τοῦ αἰῶνος τούτου; οὐχὶ ἐμώρανεν ὁ θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου; 21 ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ θεοῦ οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τὸν θεόν, εὐδόκησεν ὁ θεὸς διὰ τῆς μωρίας τοῦ κηρύγματος σῶσαι τοὺς πιστεύοντας. 22 ἐπειδὴ καὶ Ἰουδαῖοι σημεῖα αἰτοῦσιν καὶ Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσιν, 23 ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον, Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, ἔθνεσιν δὲ μωρίαν, 24 αὐτοῖς δὲ τοῖς κλητοῖς, Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησιν, Χριστὸν θεοῦ δύναμιν καὶ θεοῦ σοφίαν· 25 ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων....

I, 16. λοιπόν] *K, τὸ λοιπόν FG (*vgl. die Parallelen k 13,11 E 6,10 Ph 3,1 4,8 th 3,1*). — εἴ τινα ἄλλον] *K, εἴ τινα FG defg. — 18. τοῖς δὲ σωζομένοις ἡμῖν] *K, τοῖς δὲ σωζομένοις FG defg r (*vgl. k 2,15*). — 22. ἐπειδὴ καί] *K, ἐπεί FG fg. — σημεῖα] P Chr. it vg, σημεῖον L (*nach M 12,39 16,4 usw.*).

S. 22ff. — 23. merjam Iesu] *vgl. Apostelgesch. 9,20*: ἐκήρυσσεν τὸν Ἰησοῦν *und 19,13*: ὁρκίζω ὑμᾶς τὸν Ἰησοῦν ὃν Παῦλος κηρύσσει; *k 11,4* ἄλλον Ἰησοῦν κηρύσσει.

An die Korinther I.

I.

12 .... ik im Pawlus, iþ ik Apaullons, iþ ik Kefins, iþ ik Xristaus. 13 disdailiþs ist Xristus? ibai Pawlus ushramiþs warþ in izwara, aiþþau in namin Pawlus daupidai weseiþ? 14 awiliudo guda ei ainnohun izwara ni daupida niba Krispu jah Gaïu, 15 ei ƕas ni qiþai þatei in meinamma namin daupidedjau. 16 ik daupida auk jaþ-þans Staifanaus gadaukans; þata anþar ni wait ei ainnohun daupidedjau. 17 niþ-þan insandida mik Xristus daupjan, ak wailamerjan; ni in snutrein waurdis, ei ni <us>lausjaidau galga Xristaus. 18 unte þata waurd galgins þaim fralusnandam dwaliþa ist, iþ þaim ganisandam mahts gudis ist. 19 gameliþ ist auk: fraqistja snutrein þize snutrane jah frodein þize frodane uskiusa. 20 ƕar handugs? ƕar bokareis? ƕar sokareis þis aiwis? nih dwala gatawida guþ handugein þis fairƕaus? 21 unte auk in handugein gudis ni ufkunnaida sa fairƕus þairh handugein guþ, galeikaida guda þairh þo dwaliþa þizos wailamereinais ganasjan þans galaubjandans. 22 unte Iudaieis taikne bidjand, iþ Krekos handugein sokjand; 23 iþ weis merjam Iesu ushramidana, Iudaium gamarzein, iþ þiudom dwaliþa; 24 iþ þaim galaþodam Iudaie jah þiudo Xristu, gudis maht jah gudis handugein. 25 unte so dwaliþa gudis handugozei mannam ....

Kor. I von 1,12—Schluß (mit Ausnahme von 16,11—22) in A; *15,48—Schluß auch in* B.

I, 12. Pawlus] A *für* Pawlaus. — 13. Xristus] A: *am Ende der Zeile, sehr verblichen Br.* — Pawlus[2]] A *für* Pawlaus. — 16. Stefanaus] A *Br.* — 20. nih dwala] A *Br.*, ni *fälschlich U.*

I, 16. auk] *unverständlich, vgl. Schaaffs Syndetische u. asyndet. Parataxe im Got. (Gött. 1904) S. 51.* — 17. uslausjaidau] *Die Bedeutung des oft belegten Simplex stimmt nicht; dagegen vgl. Ph 2,7* sik silban uslausida · ἑαυτὸν ἐκένωσεν. *Beachte auch, daß k 9,3* κενωθῇ *durch* waurþi lausa *umschrieben ist.* — 20. nih] *für* niu, *vgl. L 17,18.* — 22. Krekos] *für* Ἕλληνες *nur hier, sonst* Ἕλληνες *durch* þiudos *übersetzt. Vgl. W. Schulze Griech. Lehnworte im Got. (Berlin 1905)*

IV.

2 .... ἵνα πιστός τις εὑρεθῇ. 3 ἐμοὶ δὲ εἰς ἐλάχιστόν ἐστιν ἵνα ὑφ' ὑμῶν ἀνακριθῶ ἢ ὑπὸ ἀνθρωπίνης ἡμέρας· ἀλλ' οὐδὲ ἐμαυτὸν ἀνακρίνω. 4 οὐδὲν γὰρ ἐμαυτῷ σύνοιδα, ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι· ὁ δὲ ἀνακρίνων με κύριός ἐστιν. 5 ὥστε μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος, ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν· καὶ τότε ὁ ἔπαινος γενήσεται ἑκάστῳ ἀπὸ τοῦ θεοῦ. 6 ταῦτα δέ, ἀδελφοί, μετεσχημάτισα εἰς ἐμαυτὸν καὶ Ἀπολλὼ δι' ὑμᾶς, ἵνα ἐν ἡμῖν μάθητε τὸ μὴ ὑπὲρ ὃ γέγραπται φρονεῖν, ἵνα μὴ εἷς ὑπὲρ τοῦ ἑνὸς φυσιοῦσθε κατὰ τοῦ ἑτέρου. 7 τίς γάρ σε διακρίνει; τί δὲ ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες; εἰ δὲ καὶ ἔλαβες, τί καυχᾶσαι ὡς μὴ λαβών; 8 ἤδη κεκορεσμένοι ἐστέ· ἤδη ἐπλουτήσατε· χωρὶς ἡμῶν ἐβασιλεύσατε· καὶ ὄφελόν γε ἐβασιλεύσατε, ἵνα καὶ ἡμεῖς ὑμῖν συμβασιλεύσωμεν. 9 δοκῶ γὰρ ὅτι ὁ θεὸς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν, ὡς ἐπιθανατίους, ὅτι θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις. 10 ἡμεῖς μωροὶ διὰ Χριστόν, ὑμεῖς δὲ φρόνιμοι ἐν Χριστῷ· ἡμεῖς ἀσθενεῖς, ὑμεῖς δὲ ἰσχυροί· ὑμεῖς ἔνδοξοι, ἡμεῖς δὲ ἄτιμοι. 11 ἄχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ πεινῶμεν καὶ διψῶμεν καὶ γυμνητεύομεν καὶ κολαφιζόμεθα καὶ ἀστατοῦμεν 12 καὶ ....

V.

3 .... ἤδη κέκρικα ὡς παρὼν τὸν οὕτως τοῦτο κατεργασάμενον, 4 ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ συναχθέντων ὑμῶν καὶ τοῦ ἐμοῦ πνεύματος, σὺν τῇ δυνάμει τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, 5 παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ. 6 οὐ καλὸν τὸ καύχημα ὑμῶν· οὐκ οἴδατε ὅτι μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ;

IV, 2. πιστός τις] *K de vg, τὶς πιστός DᵇFG fg, τὶς εὑρέθη πιστός Dgr*cEgr. — 5. καιροῦ τι] *K *usw.*, τὶ *fehlt* de vg. — 6. τὸ μή] *K, μή FG it vg. — 7. εἰ δὲ καί] καί *fehlt in Matthaeis Hs.* d (*v. Sodens* O²⁸). — V, 4. Ἰησοῦ Χριστοῦ²] L, Ἰησοῦ P. — 5. τοῦ κυρίου Ἰησοῦ] L, τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ P.

þatuþ þan, *J 18,22* iþ þata, *L 9,34* þata þan. ***Am nächsten steht Us. Lesung*** *G 5,17* þo nu. — ana anþarana ufbleesans] ***zur Stellung vgl. unus adversus alterum infletur pro alio*** def vg: ***hier ist 'adversus alterum' vorweg genommen. Beachte übrigens die ähnliche Umstellung von*** wiþra anþarana *K 6,1.* — V, 5. samaþ gagaggandam] ***Interessanter Beleg für das Verblassen der konkreten Bedeutung von*** ga- ***auch bei Verben der Bewegung. Ebenso*** *K 14,26*: samaþ garinnaiþ · συνέρχησθε. ***Vgl.*** *M 27,17.62*, ***wo nur*** ga- ***erscheint.***

IV.

2 .... ei ƕas triggws bigitaidau. 3 aþþan mis in minnistin ist,
ei fram izwis ussokjaidau aiþþau fram manniskamma daga; akei
nih mik silban ussokja. 4 nih waiht auk mis silbin miþwait;
akei ni in þamma garaihtiþs im, iþ saei ussokeiþ mik, frauja ist.
5 þannu nu ei faur mel ni stojaiþ, unte qimai frauja, saei jah
galiuhteiþ analaugn riqizis jah gabairhteiþ runos hairtane; jaþ-þan
hazeins wairþiþ ƕarjammeh fram guda. 6 aþþan <þo>, broþrjus,
þairhgaleiko[n]da in mis jah Apaullon in izwara, ei in ugkis ganimaiþ
ni ufar þatei gameliþ ist fraþjan, ei ains faur ainana ana anþarana
ufblesans ni sijai. 7 ƕas auk þuk ussokeiþ? ƕauþ-þan habais
þatei ni namt? aiþþau jabai andnamt, ƕa ƕopis swe ni nemeis?
8 ju sadai sijuþ, ju gabigai waurþuþ, inu uns þiudanodeduþ; jah
wainei þiudanodedeiþ, ei jah weis izwis miþþiudanoma. 9 man
auk þei guþ uns apaustauluns spedistans ustaiknida, swaswe dau-
þubljans, unte fairweitl waurþum þizai manasedai jah aggilum jah
mannam. 10 weis dwalai in Xristaus, iþ jus frodai in Xristau;
weizuþ-þan unmahteigai, iþ jus swinþai; juzuþ-þan wulþagai, iþ
weis unswerai. 11 und þo nu ƕeila jah huggridai jah þaursidai jah
naqadai jah kaupatidai jah ungastoþai. 12 jah ....

V.

3 .... ju gastauida swe andwairþs þana swa þata gataujandan,
4 in namin fraujins unsaris Iesuis Xristaus, samaþ gagaggandam iz-
wis jah meinamma ahmin, miþ mahtai fraujins unsaris Iesuis Xristaus,
5 atgiban þana swaleikana unhulþin du qisteinai leikis, ei ahma
ganisai in daga fraujins Iesuis. 6 ni goda so ƕoftuli izwara; niu

---

IV, 5. gabairhteiþ] galiuhteiþ A: *Schreibfehler, durch das vorausgehende* galiuhteiþ *veranlaßt. Nur* gabairhteiþ *entspricht dem griech.* φανερώσει. — 6. aþþan] A: *das* a *am Zeilenanfang klar Br.*, þo þan *irrig U.* — þairhgaleikoda] *Konjektur*, þairhgaleikon|da A: *das* n *am Zeilenschluß ist, entgegen Us. Behauptung, nicht radiert Br.* — 10. frodai in Xristau] ai ïn x̄au *in kleinerer Schrift.* — 11. huggridai] A: g^2 *steht über der Zeile zwischen den Zügen des lat. Wortes 'solo' Br.* — V, 6. so ƕoftuli] A: *der Artikel am Zeilenschluß ziemlich deutlich, besonders das* o *Br.*

IV, 2. ei ƕas triggwus] *gegenüber* ἵνα πιστός τις, *vgl. K 16,7* ƕo ƕeilo · χρόνον τινά *und k 10,8* jabai ƕa managizo ƕopam · ἐάν ... περισσότερόν τι καυχήσωμαι. — 6. aþþan] *stimmt nicht zum gr. Text. Aber auch Us.* þo þan *für* ταῦτα δέ *u. ä. ist nicht belegt, vgl. J 12,16*

7 ἐκκαθάρατε οὖν τὴν παλαιὰν ζύμην, ἵνα ἦτε νέον φύραμα, καθὼς ἐστε
ἄζυμοι· καὶ γὰρ τὸ πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός. 8 ὥστε
ἑορτάζωμεν μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ'
ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας. 9 ἔγραψα ὑμῖν ἐν τῇ ἐπιστολῇ·
μὴ συναναμίγνυσθαι πόρνοις, 10 καὶ οὐ πάντως τοῖς πόρνοις τοῦ κόσ-
μου τούτου ἢ τοῖς πλεονέκταις καὶ ἅρπαξιν ἢ εἰδωλολάτραις, ἐπεὶ
ὠφείλετε ἄρα ἐκ τοῦ κόσμου ἐξελθεῖν. 11 νῦν δὲ ἔγραψα ὑμῖν μὴ
συναναμίγνυσθαι, ἐάν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ᾖ πόρνος ἢ πλεονέκτης
ἢ εἰδωλολάτρης ἢ λοίδορος ἢ μέθυσος ἢ ἅρπαξ, τῷ τοιούτῳ μηδὲ συν-
εσθίειν. 12 τί γάρ μοι καὶ τοὺς ἔξω κρίνειν; οὐχὶ τοὺς ἔσω ὑμεῖς κρί-
νετε; 13 τοὺς δὲ ἔξω ὁ θεὸς κρινεῖ. ἐξάρατε τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν
αὐτῶν.

VI.

1 Τολμᾷ τις ὑμῶν πρᾶγμα ἔχων πρὸς τὸν ἕτερον κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν
ἀδίκων καὶ οὐχὶ ἐπὶ . . . .

VII.

5 . . . . ἀλλήλους, εἰ μήτι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρόν, ἵνα σχολά-
ζητε τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχησθε,
ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν. 6 τοῦτο δὲ
λέγω κατὰ συγγνώμην, οὐ κατ' ἐπιταγήν. 7 θέλω γὰρ πάντας ἀνθρώ-
πους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτόν· ἀλλ' ἕκαστος ἴδιον χάρισμα ἔχει ἐκ θεοῦ,
ὃς μὲν οὕτως, ὃς δὲ οὕτως. 8 λέγω δὲ τοῖς ἀγάμοις καὶ ταῖς χήραις,
καλὸν αὐτοῖς ἐστιν ἐὰν μείνωσιν ὡς κἀγώ· 9 εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται,
γαμησάτωσαν· κρεῖσσον γάρ ἐστιν γαμῆσαι ἢ πυροῦσθαι. 10 τοῖς δὲ
γεγαμηκόσιν παραγγέλλω, οὐκ ἐγὼ ἀλλ' ὁ κύριος, γυναῖκα ἀπὸ ἀνδρὸς

V, 7. οὖν] *K, *fehlt* Sin*ABDEFG Chr. defg vg. — 9. συναναμίγνυσθαι] *K *usw.* Chr. de, συναναμίγνυσθε D[b] fg vg (*nach th 3,14*). *Übrigens fallen* ε *und* αι *in der Aussprache zusammen.* — 10. καὶ οὐ πάντως] *K Chr., οὐ πάντως Sin*ABCD*EFG defg vg. — καὶ ἅρπαξιν] P dfg, ἢ ἁρπ. L e vg. — 12. καὶ τοὺς ἔξω] L Chr. (*6mal*), τοὺς ἔξω P Chr. (*1mal*). — 13. κρινεῖ] P *iudicabit* fg vg, κρίνει L *iudicat* de. — ἐξάρατε] P, καὶ ἐξαρεῖτε L Chr. — VI, 1. πρᾶγμα ἔχων πρὸς τὸν ἕτερον] *K, πρὸς τὸν ἕτερον πρᾶγμα ἔχων DEFG defg. *Über den verschiedenen Wortlaut Chrs. vgl. Gifford S. 22.* — VII, 5. σχολάζητε] KL Chr., σχολάσητε P. — τῇ νηστείᾳ καί] KL, *fehlt* P Chr. — 7. θέλω γάρ] *K vg, θ. δέ Sin*ACD*FG defg. — καί] *K, *fehlt* min 63. 74 $a^{scr}g^{scr}f$ vg. — χάρισμα ἔχει] KL Chr., ἔχει χάρισμα P. — 8. αὐτοῖς ἐστιν] KL Chr. *est illis* defg vg, αὐτοῖς P.

wituþ þatei leitil beistis allana daig gabeisteiþ? 7 ushraineiþ þata
fairnjo beist, ei sijaiþ niujis daigs, swaswe sijaiþ unbeistjodai; jah
auk paska unsara ufsniþans ist faur uns Xristus. 8 þannu dulþjam
ni in beista fairnjamma niþ-þan in beista balwaweseins jah unse-
leins, ak in unbeistein unwammeins jas-sunjos. 9 gamelida izwis
ana þizai aipistaulein: ni blandaiþ izwis horam, 10 ni þaim horam
þis fairƕaus, aiþþau [jabai] þaim faihufrikam jah wilwam aiþþau
galiugam skalkinondam, unte skuldedeiþ þan us þamma fairƕau
usgaggan. 11 iþ nu gamelida izwis ni blandan, jabai ƕas broþar
namnids sijai hors aiþþau faihufriks aiþþau galiugam skalkinonds
aiþþau ubilwaurds aiþþau afdrugkja aiþþau wilwa, þamma swalei-
kamma ni miþmatjan. 12 ƕa mik jah þans uta stojan? niu þans
inna jus stojiþ? 13 iþ þans uta guþ stojiþ. usnimiþ þana ubilan
us izwis silbam.

VI.

1 Gadars ƕas izwara, wiþra anþarana staua habands stojan
fram inwindaim jah ni fram ....

VII.

5 ....izwara misso, niba þau us gaqissai ƕo ƕeilo, ei uhteigai
sijaiþ fastan jah bidan; þaþroh þan samaþ gawandjaiþ, ei ni fraisai
izwara Satana in ungahobainais izwaraizos. 6 þatuþ-þan qiþa ga-
kunnands, ni bi haitjai. 7 iþ wiljau allans mans wisan swe mik
silban; akei ƕarjizuh swesa giba habaiþ fram guda, sums swa, sums-
uh swa. 8 aþþan qiþa þaim unqenidam jah widuwom: goþ ist im,
jabai sind swe ik. 9 iþ jabai ni gahabaina sik, liugandau; batizo
ist auk liugan þau intundnan. 10 iþ þaim liugom haftam anabiuda,

---

V, 10. aiþþau jabai þaim faihufrikam] A, jabai *ist über der Zeile hinzugefügt Br.*: *sinnwidrig.* — þan] þau *durch Schreibfehler* A *Br.* — VII, 5. bidan] A *Br.* (*vgl.* usbida *R 9,3*), bidjan *fälschlich U.*

VII, 7. swe mik silban] *vgl.* f vg: *sicut me ipsum. Doch beachte* swe ik *V. 8, wo* it vg *'et' haben. Offenbar hat der Übersetzer das pleonastische* καί *der Vorlage hier wie auch sonst oft nicht übertragen.*

μὴ χωρισθῆναι, 11 ἐὰν δὲ καὶ χωρισθῇ, μενέτω ἄγαμος ἢ τῷ ἰδίῳ ἀνδρὶ καταλλαγήτω, καὶ ἄνδρα γυναῖκα μὴ ἀφιέναι. 12 τοῖς δὲ λοιποῖς ἐγὼ λέγω, οὐχ ὁ κύριος, εἴ τις ἀδελφὸς γυναῖκα ἔχει ἄπιστον καὶ αὕτη συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτοῦ, μὴ ἀφιέτω αὐτήν. 13 καὶ γυνὴ ἥτις ἔχει ἄνδρα ἄπιστον καὶ αὐτὸς συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτῆς, μὴ ἀφιέτω αὐτόν. 14 ἡγίασται γὰρ ὁ ἀνὴρ ὁ ἄπιστος ἐν τῇ γυναικί, καὶ ἡγίασται ἡ γυνὴ ἡ ἄπιστος ἐν τῷ ἀνδρί· ἐπεὶ ἄρα τὰ τέκνα ὑμῶν ἀκάθαρτά ἐστιν, νῦν δὲ ἅγιά ἐστιν. 15 εἰ δὲ ὁ ἄπιστος χωρίζεται, χωριζέσθω· οὐ δεδούλωται ὁ ἀδελφὸς ἢ ἡ ἀδελφὴ ἐν τοῖς τοιούτοις. ἐν δὲ εἰρήνῃ κέκληκεν ἡμᾶς ὁ θεός. 16 τί γὰρ οἶδας, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; ἢ τί οἶδας, ἄνερ, εἰ τὴν γυναῖκα σώσεις; 17 εἰ μὴ ἑκάστῳ ὡς ἐμέρισεν ὁ θεός, ἕκαστον ὡς κέκληκεν ὁ κύριος, οὕτως περιπατείτω. καὶ οὕτως ἐν ταῖς ἐκκλησίαις πάσαις διατάσσομαι. 18 περιτετμημένος τις ἐκλήθη, μὴ ἐπισπάσθω· ἐν ἀκροβυστίᾳ κέκληταί τις, μὴ περιτεμνέσθω. 19 ἡ περιτομὴ οὐδέν ἐστιν, καὶ ἡ ἀκροβυστία οὐδέν ἐστιν, ἀλλὰ τήρησις ἐντολῶν θεοῦ. 20 ἕκαστος ἐν τῇ κλήσει ᾗ ἐκλήθη, ἐν ταύτῃ μενέτω. 21 δοῦλος ἐκλήθης, μή σοι μελέτω· ἀλλ' εἰ καὶ δύναται ἐλεύθερος γενέσθαι, μᾶλλον χρῆσαι. 22 ὁ γὰρ ἐν κυρίῳ κληθεὶς δοῦλος ἀπελεύθερος κυρίου ἐστίν· ὁμοίως ὁ ἐλεύθερος κληθεὶς δοῦλός ἐστιν Χριστοῦ. 23 τιμῆς ἠγοράσθητε· μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων. 24 ἕκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἀδελφοί, ἐν τούτῳ μενέτω παρὰ θεῷ. 25 περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν κυρίου οὐκ ἔχω, γνώμην δὲ δίδωμι ὡς ἠλεημένος ὑπὸ κυρίου πιστὸς εἶναι. 26 νομίζω οὖν τοῦτο καλὸν ὑπάρχειν διὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην, ὅτι καλὸν ἀνθρώπῳ τὸ οὕτως εἶναι. 27 δέδεσαι γυναικί, μὴ ζήτει λύ-

VII, 9. γάρ ἐστιν] *K Chr., γάρ D*grFgrG g. — 11. μενέτω ἄγαμος — καταλλαγήτω] *K *usw.*, μένειν ἄγαμον — καταλλαγῆναι FG defgm vg: *hierdurch Parallelismus zu* χωρισθῆναι. — τῷ ἰδίῳ ἀνδρί] P min 120 *viro suo* vg, τῷ ἀνδρί rell. — 12. ἐγὼ λέγω] KL, λέγω ἐγώ P. — 13. ἥτις] KL, εἴ τις P. — αὐτός] KL Chr., οὗτος P defg vg. — αὐτόν] KLP Chr., τὸν ἄνδρα SinABCDEFGQ it vg. — 15. ἡμᾶς] L it vg, ὑμᾶς K. — 17. ὁ θεός] KL Chr., ὁ κύριος SinABCDEFG it vg. — ὁ κύριος] KL Chr., ὁ θεός SinABCDEF def vg. — ἐν ταῖς ἐκκλησίαις πάσαις] *K *usw.*, ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις Sin vg (*vgl. K 4,17 14,33 k 8,18 11,28*). — 18. τὶς ἐκλήθη] *K *usw.* it vg, ἐκλήθη τις D*cEFG. — κέκληταί τις] SinABP, τὶς ἐκλήθη KL Chr. def vg. — 22. ὁμοίως] P, ὁμοίως καί KL. — 26. τὸ οὕτως εἶναι] *K *usw.*, οὕτως εἶναι FG it vg. — λύσιν] *in jüngern Hss. auch* λύσειν, *das nur graphisch von* λύσιν *geschieden war.*

'pretio magno' oder 'magno pretio' Tert. Hilar. Cypr. Aug. vg. *7,23 haben* it vg: *pretio. Kauffmann ZZ. 35,458f. faßt* wairþa *als eingedrungene, durch 'pretio' veranlaßte Glosse; vgl. R 9,21.*

ni ik, ak frauja, qenai fairra abin ni skaidan. 11 iþ jabai gaskaidnai, wisan unliugaida[i], aiþþau du abin seinamma aftra gagawairþjan, jah aban qen ni fraletan. 12 iþ þaim anþaraim ik qiþa, ni frauja: jabai hvas broþar qen aigi ungalaubjandein, jah so gawilja ist bauan miþ imma, ni afletai þo qen; 13 jah qens soei aigi aban ungalaubjandan, jah sa gawilja ist bauan miþ izai, ni afletai þana aban. 14 weihaida ist qens so ungalaubjandei in abin, jah gaweihaids ist aba sa ungalaubjands in qenai; aiþþau barna izwara unhrainja weseina, iþ nu weiha sind. 15 iþ jabai sa ungalaubjands skaidiþ sik, skaidai; nist gaþiwaids broþar aiþþau swistar in þaim swaleikaim; aþþan in gawairþja laþoda uns guþ. 16 hva nuk-kannt þu, qino[n], ei aban ganasjais? aiþþau hva kannt, guma, þatei qen þeina ganasjais? 17 ni ei, hvarjammeh swaswe gadailida guþ, ainhvarjatoh swaswe galaþoda guþ, swa gaggai; jah swa in allaim aikklesjom anabiuda. 18 bimaitans galaþoda warþ hvas, ni ufrakjai; miþ faurafillja galaþoþs warþ hvas, ni bimaitai. 19 þata bimait ni waihts ist jah þata faurafilli ni waihts ist, ak fastubnja anabusne gudis. 20 hvarjizuh in laþonai þizaiei laþoþs was, in þizai sijai. 21 skalks galaþoþs wast, ni karos; akei þauhjabai magt freis wairþan, mais brukei. 22 saei auk in fraujin haitans ist skalks, fralets fraujins ist; samaleiko saei freis haitada, skalks ist Xristaus. 23 wairþa galaubamma usbauhtai sijuþ; ni wairþaiþ skalkos mannam. 24 hvarjizuh in þammei atlaþoþs was, broþrjus, in þamma gastandai at guda. 25 aþþan bi maujos anabusn fraujins ni haba; iþ ragin giba swe gaarmaiþs fram fraujin du triggws wisan. 26 man nu þata goþ wisan in þizos andwairþons þaurftais, þatei goþ ist mann swa wisan: 27 gabun-

VII, 11. unliugaida] *Heyne*, unliugaidai A *GL. Bernhardt.* — 12. jah so] A, *aus* jas-so *geändert*: s *unter deutlichem* h *zu erkennen Br.* — 13. aigi] A (*nach* aigi *V. 12) Br.* — 16. nuk-kannt] A *U. Br.*, auk kannt *Cromhout.* — þu] A: *ziemlich klar Br.* — qino] qinon A. — ganasjais[1]] A: ganasjis *in der Zeile*, a[2] *deutlich über der Zeile Br.* — 17. ni ei] nu ei A: *der Raum ist reichlich genügend für* u *Br.* — 18. galaþoda] A *Br. Die schw. Form steht neben der starken* galaþoþs *wie V. 13* sa gawilja ist *neben* so gawilja ist *V. 12.*

VII, 11. qenai] *von* anabiuda *abhängig*, aban *nach gr.* ἄνδρα. — 12. qen] *Zusatz nach* aban *V. 13*; *dieses scheint* it *zu entstammen. Vgl. auch ZZ. 35,459.* — 14. *Umstellung von* qens *und* aba *nach der Reihenfolge in V. 12. 13.* — 15. skaidai] *ergänze* sik *aus dem Vorausgehenden.* — 18. galaþoda warþ hvas] τὶς ἐκλήθη. *Vgl. zur Stellung J 6,46 und ZZ. 37,180f.* — 23. wairþa galaubamma] *vgl. K 6,20*:

σιν· λέλυσαι ἀπὸ γυναικός, μὴ ζήτει γυναῖκα. 28 ἐὰν δὲ καὶ γήμῃς, οὐχ ἥμαρτες, καὶ ἐὰν γήμῃ ἡ παρθένος, οὐχ ἥμαρτεν· θλίψιν δὲ τῇ σαρκὶ ἕξουσιν οἱ τοιοῦτοι, ἐγὼ δὲ ὑμῶν φείδομαι....

VIII.

9 .... γένηται τοῖς ἀσθενοῦσιν. 10 ἐὰν γάρ τις ἴδῃ σε τὸν ἔχοντα γνῶσιν ἐν εἰδωλείῳ κατακείμενον, οὐχὶ ἡ συνείδησις αὐτοῦ ἀσθενοῦς ὄντος οἰκοδομηθήσεται εἰς τὸ τὰ εἰδωλόθυτα ἐσθίειν; 11 ἀπόλλυται οὖν ὁ ἀσθενῶν ἀδελφὸς ἐπὶ τῇ σῇ γνώσει δι' ὃν Χριστὸς ἀπέθανεν. 12 οὕτως δὲ ἁμαρτάνοντες εἰς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τύπτοντες αὐτῶν τὴν συνείδησιν ἀσθενοῦσαν, εἰς Χριστὸν ἁμαρτάνετε. 13 διόπερ εἰ βρῶμα σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν μου, οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω.

IX.

1 Οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος; οὐκ εἰμὶ ἐλεύθερος; οὐχὶ Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν κύριον ἡμῶν ἑώρακα; οὐ τὸ ἔργον μου ὑμεῖς ἐστε ἐν κυρίῳ; 2 εἰ ἄλλοις οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος, ἀλλά γε ὑμῖν εἰμι· ἡ γὰρ σφραγίς τῆς ἐμῆς ἀποστολῆς ὑμεῖς ἐστε. 3 ἡ ἐμὴ ἀπολογία τοῖς ἐμὲ ἀνακρίνουσιν αὕτη ἐστίν. 4 μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν φαγεῖν καὶ πιεῖν; 5 μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ κυρίου καὶ Κηφᾶς; 6 ἢ μόνος ἐγὼ καὶ Βαρνάβας οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν τοῦ μὴ ἐργάζεσθαι; 7 τίς στρατεύεται ἰδίοις ὀψωνίοις ποτέ; τίς φυτεύει ἀμπελῶνα καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ οὐκ ἐσθίει; ἢ τίς ποιμαίνει ποίμνην καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος τῆς ποίμνης οὐκ ἐσθίει; 8 μὴ

VII, 28. γήμῃς] KL Chr., γαμήσῃς P, λάβῃς γυναῖκα DEFG *acceperis uxorem* it vg. — VIII, 9. ἀσθενοῦσιν] L Chr., ἀσθενέσιν P. — 11. ἀπόλλυται οὖν] AP, ἀπ. γάρ Sin*B; καὶ ἀπολεῖται DcEFGL fg vg, καὶ ἀπόλλυται SincD*b de. — ἀδελφός] *nach* ἀσθενῶν SincLP Chr., *nach* γνώσει Sin*ABDEFG it vg. — ἐπί] L Chr., ἐν P. — 12. καὶ τύπτοντες] *K, τύπτοντες FG defg. — 13. τὸν ἀδελφόν μου] *K, τὸν ἀδελφόν FG d*fg. — τὸν ἀδ. μου²] *K, τὸν ἀδ. D*FG defg vg. — IX, 1. ἀπόστολος — ἐλεύθερος] KL, ἐλ. — ἀπ. P. — 2. ὑμεῖς ἐστε] D* Chr. de, ὑ. ἐστε ἐν κυρίῳ *K *usw.* — 3. αὕτη ἐστίν] KL it vg, ἐστὶν αὕτη P. — 6. τοῦ μὴ ἐργάζεσθαι] KL Chr., μὴ ἐργ. P. — 7. τὸν καρπόν] P, ἐκ τοῦ καρποῦ KL. — ἢ] SinAC*KLP, *fehlt* BC²DEFG it vg.

---

unter der Voraussetzung annehmbar, daß ursprünglich eine Umstellung der Negation beabsichtigt war, denn it vg ***fahren fort:*** ***non dicit.***

dans is qenai, ni sokei lausjan; galausiþs is qenai, ni sokei qen. 28 aþþan jabai nimis qen, ni frawaurhtes, jah jabai liugada mawi, ni frawaurhta, iþ aglon leikis gastaldand þo swaleika. iþ ik izwis freidja. . . .

VIII.

9 . . . . wairþai þaim unmahteigam. 10 jabai auk ƕas gasaiƕiþ þuk þana habandan kunþi in galiuge stada anakumbjandan, niu miþwissei is siukis wisandins timrjada du galiugagudam gasaliþ matjan? 11 fraqistniþ auk sa unmahteiga ana þeinamma witubnja broþar in þize Xristus gaswalt. 12 swaþ-þan frawaurkjandans wiþra broþruns, slahandans ize gahugd siuka, du Xristau frawaurkeiþ. 13 duþþe jabai mats gamarzeiþ broþar, ni matja mimz aiw, ei ni gamarzjau broþar meinana.

IX.

1 Niu im apaustaulus? niu im freis? niu Iesu Xristau fraujan unsarana saƕ? niu waurstw meinata jus sijuþ in fraujin? 2 jabai anþaraim ni im apaustaulus, aiþþau izwis im; unte sigljo meinaizos apaustauleins jus sijuþ. 3 meina andahafts wiþra þans mik ussokjandans þat-ist. 4 ibai ni habam waldufni matjan jah drigkan? 5 ibai ni habam waldufni swistar qinon bitiuhan, swaswe þai anþarai apaustauleis jah broþrjus fraujins jah Kefas? 6 þau ainzu ik jah Barnabas ni habos waldufni du ni waurkjan? 7 ƕas drauhtinoþ swesaim annom ƕan? ƕas satjiþ weinatriwa jah akran þize ni matjai? ƕas haldiþ aweþi jah miluks þis aweþjis ni matjai? 8 ibai bi mannam þata qiþa, aiþþau < niu > jah witoþ þata qiþiþ?

VII, 28. aglon] aglō A *deutlich Br.* — VIII, 11. þize] A *für* þizei. — IX, 1. Xristau] A *für* Xristu. — 8. bi mannam] A: *mit deutlichem Schluß*-m *Br.*, bi mannan *fälschlich U. Der Dat. Pl. durchaus sinngemäß.* — aiþþau niu] *vgl.* þau niu *Mc 12,14 R 9,21 u. ö.*

VII, 27. lausjan] *gegenüber* λύσιν: *die got. Lesart bedarf zur Erklärung keineswegs des Inf.* λύσειν, *vgl. vielmehr J 12,13 L 5,4.* — 28. aglon leikis] *wie tribulationem carnis* it (*außer* g) vg. — VIII, 11. auk] *nach R 14,15* *K. — 13. gamarzjau broþar meinana] *Stellung des Objekts nach* gamarzeiþ broþar. — IX, 8. qiþa] *für* λαλῶ *nach* qiþiþ · λέγει. — aiþþau niu jah witoþ þata qiþiþ] *Kauffmann ZZ. 35,461 vermutet, die Negation sei nach 'an et lex haec'* it vg *weggelassen*; *dies ist nur*

κατὰ ἄνθρωπον ταῦτα λαλῶ, ἢ οὐχὶ καὶ ὁ νόμος ταῦτα λέγει; 9 ἐν γὰρ τῷ νόμῳ Μωςέως γέγραπται· οὐ φιμώςεις βοῦν ἀλοῶντα. μὴ τῶν βοῶν μέλει.... 19 ....ἵνα τοὺς πλείονας κερδήςω. 20 καὶ ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, ἵνα Ἰουδαίους κερδήςω· τοῖς ὑπὸ νόμον ὡς ὑπὸ νόμον, μὴ ὢν αὐτὸς ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον κερδήςω· 21 τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος, μὴ ὢν ἄνομος θεοῦ, ἀλλ' ἔννομος Χριςτοῦ, ἵνα κερδήςω ἀνόμους. 22 ἐγενόμην τοῖς ἀςθενέςιν ὡς ἀςθενής, ἵνα τοὺς ἀςθενεῖς κερδήςω· τοῖς πᾶςιν γέγονα τὰ πάντα, ἵνα πάντως τινὰς ςώςω. 23 τοῦτο δὲ ποιῶ διὰ τὸ εὐαγγέλιον, ἵνα ςυγκοινωνὸς αὐτοῦ γένωμαι. 24 οὐκ οἴδατε ὅτι οἱ ἐν ςταδίῳ τρέχοντες πάντες μὲν τρέχουςιν, εἷς δὲ λαμβάνει τὸ βραβεῖον; οὕτως τρέχετε ἵνα καταλάβητε. 25 πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται, ἐκεῖνοι μὲν ἵνα φθαρτὸν ςτέφανον λάβωςιν, ἡμεῖς δὲ ἄφθαρτον. 26 ἐγὼ τοίνυν οὕτως τρέχω ὡς οὐκ ἀδήλως, οὕτως πυκτεύω ὡς οὐκ ἀέρα δέρων· 27 ἀλλ' ὑπωπιάζω μου τὸ ςῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι.

X.

1 Οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦςαν, καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάςςης διῆλθον, 2 καὶ πάντες εἰς τὸν Μωςῆν ἐβαπτίςαντο ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάςςῃ. 3 καὶ πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον, 4 καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον.... 15 .... φρονίμοις λέγω· κρίνατε ὑμεῖς ὅ φημι. 16 τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοι-

IX, 8. λαλῶ] SinABCKLP, λέγω DEFG defg vg. — 9. ἐν γὰρ τῷ νόμῳ Μωςέως] Chr. (*2mal*) vg, ἐν γὰρ τῷ Μωςέως νόμῳ *K *usw.* — τῶν βοῶν] *K *usw.*, περὶ τῶν β. DEFG *de bobus* it vg. — 20. μὴ ὢν αὐτὸς ὑπὸ νόμον] P Chr. it vg, *fehlt* K. — 21. θεοῦ — Χριςτοῦ] P Chr. it vg, θεῷ — Χριςτῷ D^c^KL. — κερδήςω] KL Chr., κερδάνω P. — 22. πάντως] *vgl.* Chr.: οὐ πάντας δὲ προςδοκῶν ςώζειν φηςί, ἀλλ' ἵνα κἂν ὀλίγους ςώςω — διὰ τοῦτο εἶπε 'πάντως', ὅτι ἀνάγκη πᾶςα τὸν οὕτω θερμῶς ςπουδάζοντα καὶ ἐπιτυχεῖν. — 23. τοῦτο] KL, πάντα P. — 25. ἐκεῖνοι μέν] K deg, ἐκ. μὲν οὖν *K *usw.* — X, 1. δέ] KL Chr., γάρ P it vg. — 16. τοῦ Χριςτοῦ[2]] *K *usw.*, τοῦ κυρίου D*FG defg vg. Theodoret *und* Ambrosiaster *haben auch für* τ. Χρ.[1] κυρίου *domini*.

IX, 9. bi auhsum] *zum Dativ vgl. J 6,2*: taiknins þozei gatawida bi siukaim. — 20. ak uf anstai] *Zusatz aus R 6,14.15*: οὐ .... ὑπὸ νόμον ἀλλὰ ὑπὸ χάριν. — 26. du unwissama] *vgl. in incertum* it (de *durch Schreibfehler 'incertum' für 'in inc.'*) vg. — 27. leik mein wlizja] *für* ὑπωπιάζω μου τὸ ςῶμα *aus Rücksicht auf* anaþiwa: *das gemeinsame Objekt steht an der Spitze.*

9 in witoda auk Mosezis gameliþ ist: ni faurmuljais auhsau þriskandan.
ni þatei bi auhsum us .... 19 .... ei managizans gageigaidedjau.
20 jah warþ Iudaium swe Júdaius, ei Judaiuns gageigaid<edj>au;
þaim uf witoda swe uf witoda, ni wisands silba uf witoda, ak uf
anstai, ei þans uf witoda gageig[g]aidedjau; 21 þaim witodalausam
swe witodalaus, ni wisands witodis laus gudis, ak inwitoþ<s>
Xristaus, ei gageig[g]<aidedj>au witodalausans. 22 was þaim un-
mahteigam swe unmahteigs, ei unmahteigans gageig[g]aidedjau;
allaim was all, ei ƕaiwa sumans ganasjau. 23 þatuþ-þan tauja in
aiwaggeljis, ei gadaila is wairþau. 24 niu wituþ þatei þai in spaurd
rinnandans allai rinnand, iþ ains nimiþ sigislaun? swa rinnaiþ, ei
garinnaiþ. 25 iþ ƕazuh saei haifstjan sniwiþ, allis sik gaþarb<a>iþ;
aþþan eis, ei riurjana waip nimaina, iþ weis unriurjana. 26 aþþan
ik nu swa rinna, ni <swe> du unwis<s>amma; swa jiuka, ni swe
luftu bliggwands; 27 ak leik mein wlizja jah anaþiwa, ibai anþa-
raim merjands silba uskusans wairþau.

X.

1 Ni wiljau izwis unwitans, broþrjus, þatei attans unsarai allai
uf milhmin wesun, jah allai marein þairhiddjedun, 2 jah allai in
Mose daupidai wesun, in milhmin jah in marein, 3 jah allai þana
saman mat ahmeinan matidedun, 4 jah <allai> þata samo dragk
ahmeino drugkun .... 15 .... *fro*daim qiþa; domeiþ jus þatei qiþa.
16 stikls þiuþiqissais þanei gaweiham, niu gamainduþs bloþis frau-
jins ist? hlaifs þanei brikam, niu gamainduþs leikis fraujins ist?

IX, 9. auhsau þriskandan] *Akk. Sg.* (*wie V. 1* Xristau fraujan), auhsau þriskai|dai A, *entgegen Us. Angabe*: *das Schluß*-u *von* auhsau, *die beiden* i (*am Zeilen- und am Wortende*) *von* þriskaidai *sind klar Br.* — *Randglosse*: n..... waip|j..s munþ a.....|þri....|d.., *so daß Castigliones Ergänzung nach T 5,18*: ni faurwaipjais munþ auhsau (*so wahrscheinlich* A *Br.*) þriskandin *zutrifft Br.* — auhsum us . . .] A (*nicht* auhsunns, *wie U. angibt*, *den die Falten des Pergaments getäuscht haben*) *Br. Vgl. über* auhsau *und* auhsum *J. Schmidt HZ. Anz. 24,120.* — 19. gageigaidedjau] *Randglosse*: gastaistaldjau. — 21. inwitoþ] A: inwitoþs *U. Er hat sich von dem durchscheinenden* ds *des Wortes* merjands, *das auf der andern Seite steht*, *täuschen lassen Br.* — gageigaidedjau] gageiggau A (*stimmt nicht zum übrigen*). *Randglosse*: gawandidedjau. — 22. unmahteigam] ummahteigam A *Br.* — ei ƕaiwa] *Randglosse*: ei waila, *nicht bloß* waila *Br.* — 24. spaurd] spraud A. — X, 2. marein] mareı A *Br.*

νωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐστιν; τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστιν; 17 ὅτι εἷς ἄρτος, ἓν σῶμα οἱ πολλοί ἐσμεν· οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν. 18 βλέπετε τὸν Ἰσραὴλ κατὰ σάρκα· οὐχὶ οἱ ἐσθίοντες τὰς θυσίας κοινωνοὶ τοῦ θυσιαστηρίου εἰσίν; 19 τί οὖν φημι; ὅτι εἴδωλόν τί ἐστιν ἢ ὅτι εἰδωλόθυτόν τί ἐστιν; 20 ἀλλ' ὅτι ἃ θύει τὰ ἔθνη, δαιμονίοις θύει καὶ οὐ θεῷ· οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς κοινωνοὺς τῶν δαιμονίων γίνεσθαι. 21 οὐ δύνασθε ποτήριον κυρίου πίνειν καὶ ποτήριον δαιμονίων· οὐ δύνασθε τραπέζης κυρίου μετέχειν καὶ τραπέζης δαιμονίων. 22 ἢ παραζηλοῦμεν τὸν κύριον; μὴ ἰσχυρότεροι αὐτοῦ ἐσμεν; 23 πάντα ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει· πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα οἰκοδομεῖ. 24 μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητείτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἑτέρου ἕκαστος. 25 πᾶν τὸ ἐν μακέλλῳ πωλούμενον ἐσθίετε, μηδὲν ἀνακρίνοντες διὰ τὴν συνείδησιν· 26 τοῦ γὰρ κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. 27 εἰ δέ τις καλεῖ ὑμᾶς τῶν ἀπίστων καὶ θέλετε πορεύεσθαι, πᾶν τὸ παρατιθέμενον ὑμῖν ἐσθίετε μηδὲν ἀνακρίνοντες διὰ τὴν συνείδησιν. 28 ἐὰν δέ τις ὑμῖν εἴπῃ· τοῦτο εἰδωλόθυτόν ἐστιν, μὴ ἐσθίετε δι' ἐκεῖνον τὸν μηνύσαντα καὶ τὴν συνείδησιν. τοῦ γὰρ κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. 29 συνείδησιν δὲ λέγω οὐχὶ τὴν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὴν τοῦ ἑτέρου. ἱνατί γὰρ ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως; 30 εἰ ἐγὼ χάριτι μετέχω, τί βλασφημοῦμαι ὑπὲρ οὗ ἐγὼ εὐχαριστῶ; 31 εἴτε οὖν ἐσθίετε εἴτε πίνετε εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν θεοῦ ποιεῖτε. 32 ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησιν καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ, 33 καθὼς κἀγὼ πάντα πᾶσιν ἀρέσκω, μὴ ζητῶν τὸ ἐμαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσιν.

X, 17. ἄρτου] *K *usw.*, ἄρτου καὶ τοῦ ἑνὸς ποτηρίου DEFG it. — 19. εἴδωλον — εἰδωλόθυτον] KL Chr., εἰδωλόθυτον — εἴδωλον Sin*B C**DEP def(g) vg. *Außerdem haben* DEFG Chr. defgm Aug. Ambrst. οὐχ ὅτι *für* ἢ ὅτι. *Vgl. namentlich* Tertul.: *non quod idolum sit aliquid, ut apostolus ait, sed quod quae faciunt daemoniis faciunt.* — 20. ἀλλ' ὅτι ἃ] *K *usw.* ἀλλὰ ἃ FG *sed quae* defgm vg. — θύει¹] KL Chr., θύουσιν P. — τὰ ἔθνη] SinACK(L) Chr. fg vg, *fehlt* BDEFgrGgr dem. — θύει καὶ οὐ θεῷ] KL Chr., καὶ οὐ θεῷ θύουσιν P. — κοινωνοὺς τῶν δαιμονίων] KLP, δαιμονίων κοιν. D*cEFG defg. — 23. πάντα¹] P it, πάντα μοι KL Chr. — 27. εἰ δέ τις] KL, εἴ τις P Chr. it vg. — 28. ὑμῖν] *K *usw.*, *fehlt* FG defg vg. — 29. ἄλλης] *K *usw.*, ἀπίστου FgrG *infideli* deg. — 33. πάντα πᾶσιν] *K *usw.*, πᾶσιν πάντα DE, πᾶσιν κατὰ πάντα FG *omnibus per omnia* defg.

---

in einer Hss.-Gruppe (im besondern in it) εἴδωλον *an zweiter Stelle steht und* ἢ ὅτι *durch* οὐ ὅτι *ersetzt ist. Diese abweichende Form des einen Satzgliedes ist neben der ursprünglichen Fassung in den Text aufgenommen worden.* — 28. þatei] *indirekte Rede? Vgl. jedoch auch EB. § 347 Anm.* — 33. allaim all] *vgl. K 9,22*: allaim was all.

17 unte ains hlaifs, ain leik þai managans sium, þaiei auk allai
ainis hlaibis jah ainis stiklis brukjam. 18 saiƕiþ Israel bi leika:
niu þai matjandans hunsla gamainjandans hunslastada sind? 19 ƕa
nu qiþam? þatei þo galiugaguda ƕa sijaina aiþþau þatei galiugam
saljada ƕa sijai? 20 [ni þatei þo galiugaguda waihts sijaina,] ak
þatei saljand þiudos, skohslam saljand, jan-ni guda. Ni wiljau auk
izwis skohslam gadailans wairþan. 21 ni maguþ stikl fraujins drig-
kan jah stikl skohsle; ni maguþ biudis fraujins fairaihan jah-biudis
skohsle. 22 þau inaljanom fraujin? ibai swinþozans imma sium?
23 all binah, akei ni all daug; all mis binauht ist, akei ni all tim-
reiþ. 24 ni ainshun sein sokjai, ak anþaris ƕarjizuh. 25 all þatei
at skiljam frabugjaidau matjaiþ, ni waiht andhruskandans in miþ-
wisseins. 26 fraujins ist auk airþa jah fullo izos. 27 iþ jabai ƕas
laþo izwis þize ungalaubjandane jah wileiþ gaggan, all þatei faur-
lagjaidau izwis matjaiþ, ni waiht andsitandans bi gahugdai. 28 iþ
jabai ƕas qiþai þatei galiugam gasaliþ ist, ni matjaiþ in jainis þis
bandwjandins jah þuhta<us>: fraujins ist auk airþa jah fullo izos;
29 þuhtuþ-þan qiþa ni silbins, ak anþaris. duƕe auk frijei meina
stojada þairh ungalaubjandins þuhtu? 30 jabai ik anstai andnima,
duƕe anaqiþaidau in þize ik awiliudo? 31 jaþþe nu matjaiþ jaþþe
drigkaiþ jaþþe ƕa taujiþ, allata du wulþau gudis taujaiþ. 32 unuf-
brikandans sijaiþ jah Iudaium jah þiudom jah aikklesjon gudis,
33 swaswe ik allaim all leika, ni sokjands þatei mis bruk sijai, ak
þatei þaim managam, ei ganisaina.

X, 22. fraujin] A, fraujan *vermutet Bernhardt wegen* inaljanom. *Vgl. auch Randglosse zu 13,5, doch macht dort die Bedeutung Schwierigkeit.* — 28. þuhtaus] þuhtu A: *Schreibfehler, wohl durch Abirren des Auges auf den Schluß von V. 29 veranlaßt.* — 30. andnima] *Randglosse*: b r u k j a. — þize] A *für* þizei.

X, 17. þaei auk] *nach Bernhardt soll der Übersetzer* οι παντες *als* οἵ πάντες *aufgefaßt haben: aber* auk *macht ursprünglichen Relativsatz durchaus unwahrscheinlich. Auch die 'auktive' Bedeutung, die Mourek Syntaxis S. 62 in* auk *finden will, entbehrt der Begründung durch Analogien. Vielmehr ist das gramm. inkorrekte* þaiei *nachträglich eingesetzt unter dem Einfluß von* vg: *omnes qui de uno pane participamus. Wie* οἱ πάντες *bei einem Verbum in der 1. Person übersetzt wird, zeigen k 5,10* allai weis ataugjan skuldai sijum· τοὺς γὰρ πάντας ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ *und E 4,13* unte garinnaima allai· μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες. *Urspr. hieß es daher wohl*: weis auk. — 19. qiþam] *vgl. R 7,7 9,14.30.* — 20. ni þatei — sijaina] *nachträglicher Einschub, durch den Umstand veranlaßt, daß V. 19*

XI.

1 Μιμηταί μου γίνεcθε, καθὼc κἀγὼ Χριcτοῦ. 2 ἐπαινῶ δὲ ὑμᾶc,
ἀδελφοί, ὅτι πάντα μου μέμνηcθε καὶ καθὼc παρέδωκα ὑμῖν, τὰc παρα-
δόcειc κατέχετε. 3 θέλω δὲ ὑμᾶc εἰδέναι ὅτι παντὸc ἀνδρὸc ἡ κεφαλὴ
ὁ Χριcτόc ἐcτιν, κεφαλὴ δὲ γυναικὸc ὁ ἀνήρ, κεφαλὴ δὲ Χριcτοῦ ὁ θεόc.
4 πᾶc ἀνὴρ προcευχόμενοc ἢ προφητεύων κατὰ κεφαλῆc ἔχων καται-
cχύνει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. 5 πᾶcα δὲ γυνὴ προcευχομένη ἢ προφη-
τεύουcα ἀκατακαλύπτῳ τῇ κεφαλῇ καταιcχύνει τὴν κεφαλὴν αὐτῆc· ἓν
γάρ ἐcτιν καὶ τὸ αὐτὸ τῇ ἐξυρημένῃ. 6 εἰ γὰρ οὐ κατακαλύπτεται γυνή,
καὶ κειράcθω· εἰ δὲ αἰcχρὸν γυναικὶ τὸ κείραcθαι ἢ ξυρᾶcθαι, κατακα-
λυπτέcθω.... 21 ....ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει ἐν τῷ φαγεῖν, καὶ ὃc
μὲν πεινᾷ, ὃc δὲ μεθύει. 22 μὴ γὰρ οἰκίαc οὐκ ἔχετε εἰc τὸ ἐcθίειν καὶ
πίνειν; ἢ τῆc ἐκκληcίαc τοῦ θεοῦ καταφρονεῖτε καὶ καταιcχύνετε τοὺc
μὴ ἔχονταc; τί ὑμῖν εἴπω; ἐπαινέcω ὑμᾶc; ἐν τούτῳ οὐκ ἐπαινῶ.
23 ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ κυρίου, ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν, ὅτι ὁ
κύριοc Ἰηcοῦc ἐν τῇ νυκτὶ ᾗ παρεδίδοτο, ἔλαβεν ἄρτον 24 καὶ εὐχαρι-
cτήcαc ἔκλαcεν καὶ εἶπεν· λάβετε φάγετε, τοῦτό μού ἐcτιν τὸ cῶμα
τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰc τὴν ἐμὴν ἀνάμνηcιν.
25 ὡcαύτωc καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δειπνῆcαι, λέγων· τοῦτο τὸ ποτή-
ριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐcτὶν ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι· τοῦτο ποιεῖτε, ὁcάκιc ἂν
πίνητε, εἰc τὴν ἐμὴν ἀνάμνηcιν. 26 ὁcάκιc γὰρ ἂν ἐcθίητε τὸν ἄρτον
τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ κυρίου καταγ-
γέλλετε, ἄχριc οὗ ἂν ἔλθῃ. 27 ὥcτε ὃc ἂν ἐcθίῃ τὸν ἄρτον τοῦτον ἢ
πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ κυρίου ἀναξίωc, τοῦ κυρίου ἔνοχοc ἔcται τοῦ
cώματοc καὶ τοῦ αἵματοc τοῦ κυρίου. 28 δοκιμαζέτω δὲ ἑαυτὸν ἄνθρω-
ποc καὶ οὕτωc ἐκ τοῦ ἄρτου ἐcθιέτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω·
29 ὁ γὰρ ἐcθίων καὶ πίνων ἀναξίωc κρίμα ἑαυτῷ ἐcθίει καὶ πίνει μὴ
διακρίνων τὸ cῶμα τοῦ κυρίου. 30 διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀcθενεῖc
καὶ ἄρρωcτοι καὶ κοιμῶνται ἱκανοί. 31 εἰ γὰρ ἑαυτοὺc διεκρίνομεν,
οὐκ ἄν....

XI, 2. ἀδελφοί] KL it vg, *fehlt* P Chr. — 5. αὐτῆc] LP Chr., ἑαυτῆc K. — 21. ἐν τῷ φαγεῖν] *K *usw.*, ἐπὶ τῷ DEFG *ad manducandum* ef vg *in manducandum* g (*nach V. 22* εἰc τὸ ἐcθίειν). — 22. ὑμῖν εἴπω] KL Chr., εἴπω ὑμῖν SinABCDEFG it vg. — 23. ἐν τῇ νυκτὶ ᾗ] *K *usw.*, ἐν ᾗ νυκτί D*FG *in qua nocte* defg vg. — 27. τοῦ κυρίου ἔνοχοc] L, ἔνοχοc KP it vg. — 28. ἑαυτὸν ἄνθρωποc] P it vg, ἄνθ. ἑαυτόν KL. — 31. εἰ γάρ] *K Chr., εἰ δέ Sin*ABDEFG *si autem* g *quodsi* def vg.

---

24. leik mein] *vgl. M 26,26 L 22,19 Mc 14,22* τὸ cῶμά μου; *desgl.* it vg: *corpus meum. Doch beachte auch ZZ. 32,444 unter* b. — 30. ga-slepand] '*entschlafen*', *vgl. Weizsäckers Übertragung. Vgl. J 11,11.*

XI.

1 Galeikondans meinai wairþaiþ, swaswe ik Xristaus. 2 hazjuþ-
þan izwis, broþrjus, þei allata mein gamunandans sijuþ, jas-swaswe
anafalh izwis, anabusnins gafastaiþ. 3 wiljauþ-þan izwis witan
þatei allaize abne haubiþ Xristus ist; iþ haubiþ qinons aba; iþ
haubiþ Xristaus guþ. 4 ƕazuh abne bidjands aiþþau praufetjands
gahulidamma haubida gaaiwiskoþ haubiþ sein. 5 iþ ƕoh qinono
bidjandei aiþþau praufetjandei andhulidamma haubida gaaiwiskoþ
haubiþ sein; ain auk ist jah þata samo þizai biskabanon. 6 unte
jabai ni huljai sik qino, skabaidau; iþ jabai agl ist qinon du kapillon
aiþþau skaban, gahuljai .... 21 .... *seinam*ma faursniwiþ du mat-
jan, jah þan sums gredags sumzuþ-þan drugkans ist. 22 ibai auk
gardins ni habaiþ du matjan jah drigkan? þau aikklesjon gudis
frakunnuþ, jah gaaiwiskoþ þans unhabandans? ƕa qiþau izwis?
hazjau izwis? in þamma ni hazja. 23 unte ik andnam at fraujin
þatei jah anafalh izwis, þatei frauja Iesus in þizaiei naht galewiþs
was, nam hlaif 24 jah awiliudonds gabrak jah qaþ: nimiþ, matjiþ,
þata ist leik mein, þata in izwara gabrukano; þata waurkjaiþ du
meinai gamundai. 25 swah samaleiko jah stikl afar nahtamat qi-
þands: sa stikls so niujo triggwa ist in meinamma bloþa; þata
waurkjaiþ, swa ufta swe drigkaiþ, du meinai gamundai. 26 swa ufta
auk swe matjaiþ þana hlaif jaþ-þana stikl drigkaiþ, dauþau fraujins
gakannjaiþ, unte qimai. 27 eiþan ƕazuh saei matjiþ þana hlaif
aiþþau drigkai þana stikl fraujins unwairþaba fraujins, skula wair-
þiþ leikis jah bloþis fraujins. 28 aþþan gakiusai sik silban manna
jah swa þis hlaibis matjai jaþ-þis stiklis drigkai. 29 saei auk mat-
jiþ jah drigkiþ unwairþaba, staua sis silbin matjiþ <jah drigkiþ>,
ni domjands leik fraujins. 30 duþþe in izwis managai siukai jah
unhailai, jag-gaslepand ganohai. 31 iþ jabai silbans uns stauidedeima,
ni þau ....

XI, 2. gafastaiþ] *dahinter ein Zeichen wie* g *Br.* — 3. wiljauþ-þan] *davor* h. — 22. auk] *über der Zeile in kleinerer Schrift.* — 25. swah] *davor kein* e (*wie Castiglione angibt*) *Br.* — 26. dauþau] A *für* dauþu.

XI, 4. gahulidamma haubida] *nach* andhulidamma haubida · ἀκατακαλύπτῳ τῇ κεφαλῇ. *Ebenso* def vg: *velato capite.* — 6. skabaidau] *für* καὶ κειράcθω *nach dem flg.* gahuljai · κατακαλυπτέcθω. *Ebenso* Ambrst. vg: *tondeatur.* — 21. du matjan] *für* ἐν τῷ φαγεῖν *nach V. 22* du matjan · εἰc τὸ ἐcθίειν. *Desgl.* ef vg. — 22. qiþau izwis] *für* ὑμῖν εἴπω *nach* hazjau izwis · ἐπαινέcω ὑμᾶc. *Vgl.* it vg. —

XII.

10 .... ἄλλῳ δὲ ἑρμηνεία γλωϲϲῶν. 11 πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ
τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκάϲτῳ καθὼϲ βούλεται.
12 καθάπερ γὰρ τὸ ϲῶμα ἕν ἐϲτιν καὶ μέλη ἔχει πολλά, πάντα δὲ τὰ
μέλη τοῦ ϲώματοϲ, πολλὰ ὄντα, ἕν ἐϲτιν ϲῶμα, οὕτωϲ καὶ ὁ Χριϲτόϲ·
13 καὶ γὰρ ἐν ἑνὶ πνεύματι ἡμεῖϲ πάντεϲ εἰϲ ἓν ϲῶμα ἐβαπτίϲθημεν, εἴτε
Ἰουδαῖοι εἴτε Ἕλληνεϲ, εἴτε δοῦλοι εἴτε ἐλεύθεροι, καὶ πάντεϲ ἓν πνεῦμα
ἐποτίϲθημεν. 14 καὶ γὰρ τὸ ϲῶμα οὐκ ἔϲτιν ἓν μέλοϲ ἀλλὰ πολλά.
15 ἐὰν εἴπῃ ὁ ποῦϲ ὅτι οὐκ εἰμὶ χείρ, οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ ϲώματοϲ, οὐ
παρὰ τοῦτο οὐκ ἔϲτιν ἐκ τοῦ ϲώματοϲ. 16 καὶ ἐὰν εἴπῃ τὸ οὖϲ ὅτι
οὐκ εἰμὶ ὀφθαλμόϲ, οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ ϲώματοϲ, οὐ παρὰ τοῦτο οὐκ ἔϲτιν
ἐκ τοῦ ϲώματοϲ. 17 εἰ ὅλον τὸ ϲῶμα ὀφθαλμόϲ, ποῦ ἡ ἀκοή; εἰ ὅλον
ἀκοή, ποῦ ἡ ὄϲφρηϲιϲ; 18 νυνὶ δὲ ὁ θεὸϲ ἔθετο τὰ μέλη, ἓν ἕκαϲτον
αὐτῶν ἐν τῷ ϲώματι, καθὼϲ ἠθέληϲεν. 19 εἰ δὲ ἦν τὰ πάντα ἓν μέλοϲ,
ποῦ τὸ ϲῶμα; 20 νῦν δὲ πολλὰ μὲν μέλη, ἓν δὲ ϲῶμα. 21 οὐ δύναται
δὲ ὁ ὀφθαλμὸϲ εἰπεῖν τῇ χειρί· χρείαν ϲου οὐκ ἔχω, ἢ πάλιν ἡ κεφαλὴ
τοῖϲ ποϲίν· χρείαν ὑμῶν οὐκ ἔχω· 22 ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον τὰ δοκοῦντα
μέλη τοῦ ϲώματοϲ ἀϲθενέϲτερα ὑπάρχειν ἀναγκαῖά ἐϲτιν....

XIII.

1 .... ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον. 2 καὶ ἐὰν ἔχω προφητείαν καὶ εἰδῶ
τὰ μυϲτήρια πάντα καὶ πᾶϲαν τὴν γνῶϲιν καὶ ἐὰν ἔχω πᾶϲαν τὴν πίϲτιν
ὥϲτε ὄρη μεθιϲτάνειν, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδέν εἰμι. 3 καὶ ἐὰν ψωμίϲω
πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ ἐὰν παραδῶ τὸ ϲῶμά μου ἵνα καυθήϲωμαι,

---

XII, 11. πάντα δὲ ταῦτα] *K *usw.*, ταῦτα δὲ πάντα DEFG defg vg. Chr. *schwankt.* — τὸ ἕν] *K *usw.*, ἕν D*FG. Chr. *schwankt.* — 12. καὶ μέλη] *K *usw.*, μέλη δέ D*F^{gr}G *membra autem* deg. — τοῦ ϲώματοϲ] *K *usw.*, ἐκ τοῦ ϲ. D* *de uno corpore* de (*nach V. 15*). — τοῦ ϲώματοϲ] *K *usw.*, τοῦ ϲώμ. τοῦ ἑνόϲ Sin^{c}DE de. Chr. *schwankt.* — 13. ἓν πνεῦμα] P Chr., εἰϲ ἓν πν. K(L) vg. — 16. καὶ ἐάν] *K *usw.*, ἐάν D*E de. — 21. δέ] KL, *fehlt* P. — XIII, 3. καυθήϲωμαι] CK Chr. defgm vg καυθήϲομαι DEFGL, καυχήϲωμαι SinAB. *Vgl.* Hieron.: *Scio in latinis codicibus in eo testimonio quod supra posuimus: 'Si tradidero corpus meum ut glorier' 'ardeam' habere pro 'glorier'; sed ob similitudinem verbi, qua apud Graecos 'ardeam' et 'glorier'* (*i. e.* καυθήϲομαι *et* καυχήϲομαι) *una litterae parte distinguitur, apud nostros error inolevit. Das Zeugnis erklärt also ardeam* · καυθήϲωμαι *für einen 'alten Irrtum' der lat. Texte* (*gegen ZZ. 35,459*).

XII.

10 .... sumammuh skeireins razdo. 11 þatuþ-þan all waurkeiþ
ains jah sa sama ahma, daileiþ sundro ƕarjammeh swaswe wili.
12 swe leik raihtis ain ist, iþ liþuns habaiþ managans, þaiþ-þan
liþjus allai us leika þamma ainamma, managai wisandans, ain ist
leik, swa jah Xristus. 13 jah auk in ainamma ahmin weis allai du
ainamma leika daupidai sium, jaþþe Judaieis jaþþe þiudos, jaþþe
skalkos jaþþe frijai, jah allai ainamma ahmin dragkidai sijum.
14 jaþ-þan leik nist ains liþus, ak managai. 15 jabai qiþai fotus
þatei ni im handus, ni im þis leikis, nih at þamma leika; nist us
þamma leika? 16 jabai qiþai auso þatei ni im augo, ni im þis
leikis, ni at þamma leika; nist us þamma leika? 17 jabai all leik
augo, ƕar hliuma? jabai all hliuma, ƕar dauns? 18 iþ nu guþ
gasatida liþuns ainƕarjanoh ize in leika, swaswe wilda. 19 iþ we-
seina þo alla ains liþus, ƕar leik? 20 iþ nu managai liþjus, iþ ain
leik. 21 niþ-þan mag augo qiþan du handau: þeina ni þarf, aiþþau
aftra haubiþ du fotum: iggqara ni þarf; 22 ak filu mais þaiei þugk-
jand liþiwe leikis lasiwostai wisan, þaurftai sin*d* ....

XIII.

1 .... aiþþau klismo klismjandei. 2 jah jabai habau praufet-
jans jah witjau allaize runos jah all kunþi jah habau alla galaubein,
swaswe fairgunja miþsatjau, iþ friaþwa ni habau, ni waihts im.
3 jah jabai fraatjau allos aihtins meinos, jah jabai atgibau leik mein
ei gabrannjaidau, iþ friaþwa <ni> habau, ni waiht botos mis tau-

---

XII, 21. niþ-þan] niþþā A *Br.* — 22. filu mais] mais filu A (*aus Versehn*; *vgl. sämtliche Parallelstellen*). — XIII, 3. ei gabrannjaidau] *Randglosse*: ei ƕopau *d. i.* ἵνα καυχήσωμαι SinAB.

XII, 12. þaiþ-þan liþjus allai] *gegenüber* πάντα δὲ τὰ μέλη *nach R 12,4*: τὰ δὲ μέλη πάντα· þaiþ-þan liþjus allai. — us leika] *wie V. 15* ἐκ τοῦ σώματος. — 15. 16. at þamma leika] *unverständlich. Vielleicht hat* at þamma παρὰ τοῦτο '*deswegen*' *übertragen sollen, was freilich dem Sinne nicht gerecht wird, und* leika *ist späterer sinnloser Zusatz. Oder hat schon der Übersetzer, wie Bernhardt meint,* παρὰ τοῦτο *fälschlich auf* σώματος *bezogen und zur Verdeutlichung seiner Auffassung* leika *hinzugesetzt?* — XIII, 2. allaize runos] *für* τὰ μυστήρια πάντα *nach* all kunþi· πᾶσαν τὴν γνῶσιν. — miþsatjan] *für* μεθιστάναι *nur hier. Sonst wird das gr. Verb durch* afsatjan *L 16,4 und* atniman *C 1,13 gegeben.*

ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι. 4 ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται· ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται,
5 οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακόν, 6 οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ· 7 πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει. 8 ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει· εἴτε δὲ προφητεῖαι, καταργηθήσονται, εἴτε γλῶσσαι, παύσονται, εἴτε γνῶσις, καταργηθήσεται. 9 ἐκ μέρους δὲ γινώσκομεν καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν. 10 ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται. 11 ὅτε ἤμην νήπιος, ὡς νήπιος ἐλάλουν, ὡς νήπιος ἐφρόνουν, ὡς νήπιος ἐλογιζόμην· ὅτε δὲ γέγονα ἀνήρ, κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου. 12 βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους, τότε δὲ ἐπιγνώσομαι. . . .

XIV.

20 . . . . νηπιάζετε, ταῖς δὲ φρεσὶν τέλειοι γίνεσθε. 21 ἐν τῷ νόμῳ γέγραπται ὅτι ἐν ἑτερογλώσσαις καὶ ἐν χείλεσιν ἑτέροις λαλήσω τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ οὐδ' οὕτως εἰσακούσονταί μου, λέγει κύριος. 22 ὥστε αἱ γλῶσσαι εἰς σημεῖόν εἰσιν, οὐ τοῖς πιστεύουσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀπίστοις, ἡ δὲ προφητεία οὐ τοῖς ἀπίστοις, ἀλλὰ τοῖς πιστεύουσιν. 23 ἐὰν οὖν συνέλθῃ ἡ ἐκκλησία ὅλη ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ πάντες γλώσσαις λαλῶσιν, εἰσέλθωσιν δὲ ἰδιῶται ἢ ἄπιστοι, οὐκ ἐροῦσιν ὅτι μαίνεσθε; 24 ἐὰν δὲ πάντες προφητεύωσιν, εἰσέλθῃ δέ τις ἄπιστος ἢ ἰδιώτης, ἐλέγχεται ὑπὸ πάντων, ἀνακρίνεται ὑπὸ πάντων, 25 καὶ οὕτως τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ φανερὰ γίνεται, καὶ οὕτως πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον προσκυνήσει τῷ θεῷ,

---

XIII, 9. ἐκ μέρους δέ] KL, ἐκ μ. γάρ P it vg. — 10. τὸ ἐκ] P it vg, τότε τὸ ἐκ KL. — τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται] *K *usw.*, καταρ. τὸ ἐκ μ. D*cEFG it vg. — 11. ὅτε δέ] *K *usw.* fg, ὅτε Sin*ABD* de. — κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου] *K *usw.*, τὰ τ. ν. κατήργηκα DEFG deg. — 12. βλέπομεν γάρ] *K *usw.*, βλέπομεν D*FG defg vg. — XIV, 20. ταῖς δέ] *K *usw.*, ἵνα ταῖς FG defg. — 23. οὖν] *K *usw.*, *fehlt* FG deg. — ἡ ἐκκλησία ὅλη] *K *usw.*, ὅλη ἡ ἐκκλ. DEFG it vg. — πάντες γλώσσαις λαλῶσιν] Dgr**KL Chr. f vg, λαλ. γλ. πάντες D*cE de. — εἰσέλθωσιν δὲ ἰδιῶται] *K *usw.*, εἰσέλθωσιν δὲ καὶ ἰδιῶται *Matthaeis* f (*v. Sodens* α359). — 25. καὶ οὕτως[1]] DcKL Chr., *fehlt* SinAB D*FG defg vg.

---

und die Vermischung der zwei Lesarten: 1) ταῖς δέ, 2) ἵνα ταῖς *anzunehmen sei. Eine Nötigung hierzu liegt nicht vor, auch wäre* ak *nicht passender als* akei. — 25. þanuh] *für* καὶ οὕτως, *vgl. et tunc* de.

jau. 4 friaþwa usbeisneiga ist, sels ist: friaþwa ni aljanoþ; friaþwa ni flauteiþ, ni ufblesada, 5 ni aiwiskoþ, ni sokeiþ sein ain, ni ingramjada, nih mitoþ ubil, 6 nih faginoþ inwindiþai, miþfaginoþ sunjai; 7 allata þulaiþ, allata galaubeiþ, all weneiþ, all gabeidiþ. 8 friaþwa aiw ni gadriusiþ, iþ jaþþe praufetja gatairanda jaþþe razdos gaƕeiland jaþþe kunþi gataurniþ. 9 suman kunnum jah suman praufetjam. 10 biþe qimiþ þatei ustauhan ist, gataurniþ þatei us dailai ist. 11 iþ þan was niuklahs, swe niuklahs rodida, swe niuklahs froþ, swe niuklahs mitoda; biþe warþ wair, barniskeins aflagida. 12 saiƕam nu þairh skuggwan in frisahtai, iþ þan andwairþi wiþra andwairþi; nu wait us dailai, <iþ> þan ufkunna....

XIV.

20 .... barniskai sijaiþ, akei fraþjam fullaweisai sijaiþ. 21 in witoda gameliþ ist þatei in anþaraim razdom jah wairilom anþaraim rodja managein þizai, jan-ni swa andhausjand mis, qiþiþ frauja. 22 swaei nu razdos du bandwai sind ni þaim galaubjandam, ak þaim ungalaubjandam; iþ praufetja ni þaim ungalaubjandam, ak þaim galaubjandam. 23 jabai gaqimiþ alla aikklesjo samana jah rodjand razdom allai, atuþ-þan-gaggand inn jah unweisai aiþþau ungalaubjandans, niu qiþand þatei dwalmoþ? 24 iþ jabai allai praufetjand, iþ innatgaggai ƕas ungalaubjands aiþþau unweis, gasakada fram allaim, ussokjada fram allaim, 25 þo analaugnjona hairtins is swikunþa wairþand, þanuh driusands ana andawleizn inweitiþ guþ,

---

XIII, 5. ni sokeiþ sein ain] *Randglosse:* ni inaljanoþ (*U. fälschlich* aljanoþ) sein ain *Br. Castigliones Vermutung, der Glossator habe für* ζητεῖ *ein durch Schreibfehler entstandenes* ζηλοῖ *gelesen, wird durch keine Hs. bestätigt. Auch dem Sinne nach ist die Glosse anstößig:* inaljanon *übersetzt K 10,22* παραζηλοῦν, *ist also gleichbedeutend mit der Fügung* in aljana briggan, *die R 10,19 11,11.14* παραζηλοῦν *überträgt; daher kann die Glosse nicht, wie GL. wollen, 'studet suo uni' bedeuten. Vermutlich liegt ein Versehn vor:* inaljanoþ *glossierte ursprünglich das unklare* aljanoþ *V. 4, geriet an eine falsche Stelle und ward als Glosse zu* sokeiþ *gefaßt, was die Ergänzungen nach sich zog. — Beide Glossen sind klein geschrieben und halb verblichen Br.* — 10. þatei us dailai ist] A: ist *besonders klar Br.* — 11. iþ þan] A *Br.*, þan *fälschlich U.* — XIV, 21. þatei in] *Randglosse:* ei in.

XIV, 20. akei] *hier allein für* δέ, *jedoch durchaus sinngemäß. Schaaffs wirft S. 97 Anm. 108 die Frage auf, ob nicht* ak ei *zu lesen*

ἀπαγγέλλων ὅτι ὁ θεὸc ὄντωc ἐν ὑμῖν ἐcτιν. 26 τί οὖν ἐcτιν, ἀδελφοί,
ὅταν cυνέρχηcθε; ἕκαcτοc ὑμῶν ψαλμὸν ἔχει, διδαχὴν ἔχει, γλῶccαν ἔχει,
ἀποκάλυψιν ἔχει, ἑρμηνείαν ἔχει· πάντα πρὸc οἰκοδομὴν γινέcθω.
27 εἴτε γλώccῃ τιc λαλεῖ, κατὰ δύο ἢ τὸ πλεῖcτον τρεῖc, καὶ. . . .

XV.

1 Γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ εὐαγγέλιον ὃ εὐηγγελιcάμην ὑμῖν,
ὃ καὶ παρελάβετε, ἐν ᾧ καὶ ἑcτήκατε, 2 δι' οὗ καὶ cῴζεcθε· τίνι λόγῳ
εὐηγγελιcάμην ὑμῖν εἰ κατέχετε, ἐκτὸc εἰ μὴ εἰκῇ ἐπιcτεύcατε. 3 παρέ-
δωκα γὰρ ὑμῖν ἐν πρώτοιc, ὃ καὶ παρέλαβον, ὅτι Χριcτὸc ἀπέθανεν ὑπὲρ
τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν κατὰ τὰc γραφάc 4 καὶ ὅτι ἐτάφη καὶ ὅτι ἐγή-
γερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰc γραφάc 5 καὶ ὅτι ὤφθη Κηφᾷ, εἶτα
τοῖc δώδεκα. 6 ἔπειτα ὤφθη ἐπάνω πεντακοcίοιc ἀδελφοῖc ἐφάπαξ, ἐξ
ὧν οἱ πλείουc μένουcιν ἕωc ἄρτι, τινὲc δὲ καὶ ἐκοιμήθηcαν. 7 ἔπειτα
ὤφθη Ἰακώβῳ, εἶτα τοῖc ἀποcτόλοιc πᾶcιν. 8 ἔcχατον δὲ πάντων ὡc-
περεὶ τῷ ἐκτρώματι ὤφθη κἀμοί. 9 ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ ἐλάχιcτοc τῶν
ἀποcτόλων, ὃc οὐκ εἰμὶ ἱκανὸc καλεῖcθαι ἀπόcτολοc, διότι ἐδίωξα τὴν
ἐκκληcίαν τοῦ θεοῦ. 10 χάριτι δὲ τοῦ θεοῦ εἰμι ὅ εἰμι, καὶ ἡ χάριc
αὐτοῦ ἡ εἰc ἐμὲ οὐκ κενὴ ἐγενήθη, ἀλλὰ περιccότερον αὐτῶν πάντων
ἐκοπίαcα, οὐκ ἐγὼ δὲ ἀλλ' ἡ χάριc τοῦ θεοῦ ἡ cὺν ἐμοί. 11 εἴτε οὖν
ἐγὼ εἴτε ἐκεῖνοι, οὕτωc κηρύccομεν καὶ οὕτωc ἐπιcτεύcατε. 12 εἰ δὲ
Χριcτὸc κηρύccεται ὅτι ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν, πῶc λέγουcίν τινεc ἐν ὑμῖν
ὅτι ἀνάcταcιc νεκρῶν οὐκ ἔcτιν; 13 εἰ δὲ ἀνάcταcιc νεκρῶν οὐκ ἔcτιν,
οὐδὲ Χριcτὸc ἐγήγερται. 14 εἰ δὲ Χριcτὸc οὐκ ἐγήγερται, κενὸν

XIV, 25. ὁ θεὸc ὄντωc] KL, ὄντωc ὁ θεόc SinABDEFG it vg. Chr. *schwankt.* — 26. γλῶccαν ἔχει, ἀποκάλυψιν ἔχει] L Chr., ἀποκάλυψιν ἔ., γλῶccαν ἔ. SinABDEFG defg vg. — XV, 2. εἰ κατέχετε] *K *usw.*, ὀφείλετε κατέχειν D*(FgrG) deg. — 5. εἶτα] BDcKLP ἔπειτα SinA Chr., καὶ μετὰ ταῦτα D*FG *et post haec* f *et postea* de(g) *et post hoc* vg. — δώδεκα] SinABDcKLP, ἕνδεκα D*FG *illis undecim* de *undecim* vg. — 6. καί] SincA2DcKLP Chr., *fehlt* Sin*A*BD*EFG it vg. — 7. εἶτα] LP Chr., ἔπειτα K. — 10. ἡ εἰc ἐμέ] *K *usw.*, εἰc ἐμέ D*FG it vg. — οὐ κενὴ ἐγενήθη] *K *usw. vacua non fuit* f vg, πτωχὴ οὐκ ἐγενήθη D* πτ. οὐ γέγονεν FgrG *pauper(a) non fuit* deg. — ἡ cὺν ἐμοί] SincA Db.cEKLP Chr., cὺν ἐμοί Sin*BD*FG it vg. — 11. οὖν] *K *usw.*, δέ D*FG defg vg. — 12. ὅτι ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν] *K *usw.* f vg, ἐκ νεκρῶν ὅτι ἐγ. D*cEFG deg. — τινὲc ἐν ὑμῖν] KL, ἐν ὑμῖν τινεc P.

---

baidida jah usaiwida] arbaidida *in den Text gedrungene Glosse. Es übersetzt* κοπιᾶν *M 6,28 E 4,28. Beachte auch die Kombination K 4,12:* καὶ κοπιῶμεν ἐργαζόμενοι.

gateihands þatei bi sunjai guþ in izwis ist. 26 ƕa nu ist, broþrjus?
þan samaþ garinnaiþ, ƕarjizuh izwara psalmon habaiþ, laisein ha-
baiþ, andhulein habaiþ, razda habaiþ, skerein habaiþ, allata du tim-
reinai wairþai. 27 jaþþe razdai ƕas rodjai, bi twans aiþþau maist
þrins, jah . . . .

XV.

1 Aþþan kannja izwis, broþrjus, þatei aiwaggeli þatei merida
izwis, þatuh jah andnemuþ, in þammei jah standiþ, 2 þairh þatei
jah ganisiþ: in ƕo sauþo wailamerida izwis, skuluþ gamunan, niba
sware galaubideduþ. 3 atgaf auk izwis in frumistjam þatei andnam,
ei Xristus gaswalt faur frawaurhtins unsaros afar bokom, 4 jaþ-
þatei ganawistroþs was, jaþ þatei urrais þridjin daga afar bokom
5 jaþ-þatei ataugids ist Kefin, jah afar þata þaim ainlibim; 6 þa-
þroh gasaiƕans ist managizam þau fimf hundam [taihuntewjam]
broþre suns, þizeei þai managistans sind und hita, sumaiþ-þan
gasaizlepun. 7 þaþroh þan ataugida sik Iakobau, þaþroþ-þan apaus-
taulum allaim; 8 iþ spedistamma allaize, swaswe uswaurpai, atau-
gida sik jah mis. 9 ik auk im sa smalista apaustaule, ikei ni im
wairþs ei haitaidau apaustaulus, duþe ei wrak aikklesjon gudis.
10 aþþan anstai gudis im saei im, jas-so ansts is in mis halka ni
warþ, ak managizo im allaim [arbaidida jah] usaiwida, aþþan ni ik,
ak ansts gudis miþ mis. 11 iþ jaþþe ik jaþþe jainai, swa merjam,
jah swa galaubideduþ. 12 þande nu Xristus merjada þatei urrais
us dauþaim, ƕaiwa qiþand sumai in izwis þatei usstass dauþaim
nist? 13 iþ jabai usstass dauþaim nist, nih Xristus urrais. 14 aþ-
þan jabai Xristus ni urrais, sware þau jas-so mereins unsara, jah

---

XIV, 26. ƕa] *davor am Rande* ie *als Zahlzeichen Br.* — razda habaiþ, skerein h.] *ursprünglich* skerein h., razda h., *doch ist durch übergeschriebenes* b *und* a *die richtige Stellung von* skerein *und* razda *bezeichnet.* — skerein] A *für* skeirein. — XV, 6. fimf] A: m *über der Zeile Br.* — -tewjam] *deutlich, nicht* -tewjan, *wie U. in der Anm. angibt, Br.* — 12. *Am Seitenende ein kleines þ als Zeichen für die Einteilung der Hs. Br.*

XV, 1. þatei aiwaggeli] *zum Einschub von* þatei *vgl.* Ambrst.: *notum enim facio vobis, fratres, quia evangelium, quod praedicavi vobis usw.* — 2. in ƕo sauþo] *unklar.* — 3. þatei andnam] ὃ καὶ παρέλαβον: *vgl. sicut accepimus* de. — 6. taihuntewjam] *Glosse, vgl. EB.* *§ 194 Anm. 5.* — suns] *falsche Übersetzung von* ἐφάπαξ. — 10. ar-

ἄρα καὶ τὸ κήρυγμα ἡμῶν, κενὴ καὶ ἡ πίστις ὑμῶν. 15 εὑρισκόμεθα δὲ καὶ
ψευδομάρτυρες τοῦ θεοῦ, ὅτι ἐμαρτυρήσαμεν κατὰ τοῦ θεοῦ ὅτι ἤγειρεν
τὸν Χριστόν, ὃν οὐκ ἤγειρεν. 16 εἰ γὰρ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, οὐδὲ
Χριστὸς ἐγήγερται. 17 εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, ματαία ἡ πίστις
ὑμῶν, καὶ ἔτι ἐστὲ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν, 18 ἄρα καὶ οἱ κοιμηθέντες
ἐν Χριστῷ ἀπώλοντο. 19 εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἠλπικότες ἐσμὲν ἐν Χριστῷ
μόνον, ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν. 20 νυνὶ δὲ Χριστὸς ἐγή-
γερται ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο 21 ἐπειδὴ γὰρ
δι' ἀνθρώπου ὁ θάνατος, καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν. 22 ὥσ-
περ γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτως καὶ ἐν τῷ Χριστῷ
πάντες ζωοποιηθήσονται. 23 ἕκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι· ἀπαρχὴ
Χριστός, ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, 24 εἶτα τὸ
τέλος, ὅταν παραδῷ τὴν βασιλείαν τῷ θεῷ καὶ πατρί, ὅταν καταργήσῃ
πᾶσαν ἀρχὴν καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν. 25 δεῖ γὰρ αὐτὸν βασι-
λεύειν, ἄχρις οὗ θῇ πάντας τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ.
26 ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος ὅταν δὲ εἴπῃ ὅτι πάντα ὑπο-
τέτακται, δῆλον ὅτι ἐκτὸς τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα· 27 πάντα
γὰρ ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. 28 ὅταν δὲ ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ
πάντα, τότε καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ
πάντα, ἵνα ᾖ ὁ θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. 29 ἐπεὶ τί ποιήσουσιν οἱ
βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν; εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, τί καὶ

XV, 14. ἄρα καί] KP, ἄρα L. — κενὴ καί] P, κενὴ δὲ καί KL. — ὑμῶν] SinAD$^{b.c}$FGKLP Chr. defg vg, ἡμῶν BD* min (*nach* τὸ κήρυγμα ἡμῶν). *Vgl. V. 17.* — 15. δὲ καί] *K *usw.* fgr vg, δέ D^{gr}E^{gr}. — 17. ἡ πίστις ὑμῶν] *K *usw.*, ἡ π. ὑμῶν ἐστιν BD* *vana est fides vestra* it vg. — καὶ ἔτι] Sin*A, ἔτι *K *usw.* — 19. ἠλπικότες ἐσμὲν ἐν Χριστῷ] D^{c}KLP Chr., ἐν Χρ. ἠλπικότες ἐσμέν SinABD*EFG defgr vg (*Vgl.* Or.: μόνον ἐν Χρ. ἠλπ. ἐσμ.). — πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν] *K *usw.*, ἐσμὲν π. ἀνθρ. DE defr vg. — 20. ἐγένετο] D^{c}KL, γενόμενος *Griesbachs Hs.* 80 (*v. Sodens* α172), *fehlt* SinABD*EFGP Chr. it vg. — 24. παραδῷ] KL, παραδιδῷ P. — πᾶσαν ἐξουσίαν] *K *usw.* Chr., ἐξουσίαν Chr. *Mill's Hs.* 7 f vg. — 25. ἐχθρούς] *K *usw.* de vg, ἐχθροὺς αὐτοῦ AFG fgr (*vgl. Psalm 109,1* LXX: τοὺς ἐχθρούς σου). — 26. u. 27. *in dieser Reihenfolge in* Sin^{c}ABD$^{b.c}$FGKLP fgr vg, *wie* got *in* Sin*D*E de *und* vg-*Hss.* — 27. ὅτι] *K *usw.* fgr, *fehlt* B Chr. de vg. — 28. τότε καί] SinAD^{c}KLP Chr. fr, τότε BD*E F^{gr}G deg.

πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις. — 28. alla gakunnun sik] *Stellung von* alla *nach V. 27*: alla ufhnaiwida sind.

so galaubeins unsara lausa. 15 biþ-þan-gitanda galiugaweitwods
gudis, unte weitwodidedum bi guþ þatei urraisida Xristu, þanei ni
urraisida. 16 jah jabai auk dauþans ni urreisand, nih Xristus urrais.
17 iþ jabai Xristus ni urrais, sware jah so galaubeins izwara ist;
jan-nauh sijuþ in frawaurhtim izwaraim. 18 þanuh jaþ-þai gasle-
pandans in Xristau fraqistnodedun. 19 jabai in þizai libainai [ainai]
in Xristau wenjandans sijum þatainei, armostai sium allaize manne.
20 iþ nu [þande] Xristus urrais us dauþaim, anastodeins gaslepan-
dane waurþans; 21 unte auk þairh mannan dauþus, jah þairh
mannan usstass dauþaize; 22 unte swaswe in Adama allai gadauþ-
nand, swah in Xristau allai gaqiunand. 23 aþþan ƕarjizuh in sei-
nai tewai: anastodeins Xristus, þaþroþ-þan þai Xristaus [þaiei] in
quma is. 24 þaþroþ-þan andeis, þan anafilhiþ þiudinassu guda jah
attin, þan gatairiþ all reikjis jah waldufnjis jah mahtais. 25 skal
auk is þiudanon und þatei galagjiþ [guþ] allans fijands is uf fotuns
imma. 26 alluh auk ufhnaiwida uf fotuns imma; aftumista fijands
gatairada dauþus. 27 iþ biþe qiþiþ: alla ufhnaiwida sind, bairht
þatei inu þana izei ufhnaiwida uf ina þo alla. 28 þanuh biþe alla
gakunnun sik faura imma, þanuþ-þan is silba sunus gakann sik
faura þamma ufhnaiwjandin uf ina þo alla, ei sijai guþ alla in allaim.
29 aiþþau ƕa waurkjand þai daupjandans faur dauþans, jabai allis

---

XV, 16. auk] *am Zeilenschluß klein aber deutlich hinzugefügt Br.* — 18. þanuh] A (*nicht* þannu) *Br.* — 27. izei] A: *das* i *in der Falte am Ende der Zeile Br.*

XV, 14. so galaubeins unsara lausa] *zur Stellung vgl. K 15,58* arbaiþs izwara nist lausa· κόποϲ ὑμῶν οὐκ ἔϲτιν κενόϲ. — 19. ainai] *in den Text geratene Glosse, durch die Stellung des 'tantum' veranlaßt: si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus* Ambr. Ambrst. vg. *Der Interpolator vergaß* þatainei *nach* sijum *zu tilgen.* — 20. þande] *interpoliert, vgl.* de: *si autem Christus usw.* — 23. þaiei] *Zusatz, vgl. qui in adventu eius speraverunt t tes* fg (FG οἱ ἐν τῇ παρ. αὐτοῦ ἐλπίϲαντεϲ), *qui in adventu(m) eius crediderunt* vg Hilar. Ambr. Aug. *u. a.* Hilar. *einmal nur: 'qui in adventu eius'* (*wie* got). þaiei *beruht demnach auf lat. Überlieferung; wahrscheinlich ist nach* is *am Zeilenschluß ein Verbum ausgefallen, doch läßt sich nicht sagen, ob* wenidedun *oder* galaubidedun. — 25. guþ] *erklärender Zusatz im Sinne des 109. Psalms. Vgl. Hebr. 1,13 das Zitat desselben Verses, der nebst andern Stellen des AT. V. 1 ausdrücklich Gott in den Mund gelegt wird:* πολυμερῶϲ καὶ πολυτρόπωϲ πάλαι ὁ θεὸϲ λαλήϲαϲ τοῖϲ

βαπτίζονται ὑπὲρ αὐτῶν; 30 τί καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν πᾶσαν ὥραν; 31 καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκοντες νὴ τὴν ὑμετέραν καύχησιν, ἀδελφοί, ἣν ἔχω ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν. 32 εἰ κατὰ ἄνθρωπον ἐθηριομάχησα ἐν Ἐφέσῳ, τί μοι τὸ ὄφελος, εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται; φάγωμεν καὶ πίωμεν, αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν. 33 μὴ πλανᾶσθε· φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί. 34 ἐκνήψατε δικαίως καὶ μὴ ἁμαρτάνετε· ἀγνωσίαν γὰρ θεοῦ τινες ἔχουσιν. πρὸς ἐντροπὴν ὑμῖν λαλῶ. 35 ἀλλ' ἐρεῖ τις· πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; ... 46 .... πνευματικόν. 47 ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός, ὁ δεύτερος ἄνθρωπος, ὁ κύριος, ἐξ οὐρανοῦ. 48 οἷος ὁ χοϊκός, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοί, οἷος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι· 49 καὶ καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου. 50 τοῦτο δέ φημι, ἀδελφοί, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν θεοῦ κληρονομῆσαι οὐ δύνανται, οὐδὲ ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν κληρονομεῖ. 51 ἰδοὺ μυστήριον ὑμῖν λέγω· πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα· 52 ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι· σαλπίσει γάρ, καὶ οἱ νεκροὶ ἀναστήσονται ἄφθαρτοι, καὶ ἡμεῖς ἀλλαγησόμεθα. 53 δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν. 54 ὅταν δὲ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσηται ἀθανασίαν, τότε γενήσεται ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος· κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νῖκος.

XV, 29. ὑπὲρ αὐτῶν] KP *usw.*, ὑπὲρ τῶν νεκρῶν DcL. — 31. ἀποθνήσκοντες] *Matthaeis* f (*v. Sodens* α359), ἀποθνήσκω *K *usw.* — ἀδελφοί] KP, *fehlt* L. — 34. λαλῶ] P *loquor* der vg, λέγω KL Chr. *dico* fgm. — 48. οἷος²] Chr. *Matthaeis* i (*v. Sodens* Θπ10) Tertullian, καὶ οἷος *K *usw.* — 50. κληρονομεῖ] *K *usw.* Chr., κληρονομήσει C*D* FG defg vg. — 52. ἀναστήσονται] P, ἐγερθήσονται KLM. Chr. *schwankt.* — 54. ὅταν δὲ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσηται ἀθανασίαν] Sin*C*IM vg, ὅταν δὲ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσηται ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητόν *usw.* SincBC²DEKLP Chr. de.

---

ist durch ein Loch zerstört. Ebenso sind die Antiquabuchstaben der flg. Verse in der Hs. *B* ganz oder teilweise durch Löcher vernichtet Br. — 52. þuthaurna] A: *nur* n *und* a *miteinander verbunden Br.*

XV, 29. daupjandans — daupjand] *Akt. wie Mc 7,4.* — 30. ƕeilo ƕoh] *vgl. zur Stellung E 4,14* winda ƕammeh· παντὶ ἀνέμῳ. *Dagegen K 16,7* ƕo ƕeilo. — 49. *swa*] *B*: naheliegender Zusatz. — himinakundins] ufar- *wohl mit Absicht nicht wiederholt, vgl. GL. zu T 6,6.* — 54. þanuþ-þan — undiwanein] *fehlt in* B *wie in* FG fg. — 55. gazds þeins, dauþu — sigis þein, halja] *vgl. zur Stellung Hosea 13,14* LXX: ποῦ ἡ δίκη σου, θάνατε; ποῦ τὸ κέντρον σου, ᾅδη;

dauþans ni urreisand? duƕe þau daupjand faur ins? 30 duƕe þau weis bireikjai sijum ƕeilo ƕoh? 31 daga ƕammeh gaswiltandans in izwaraizos ƕoftuljos, broþrjus, þoei haba in Xristau Iesu fraujin unsaramma. 32 jabai bi mannam du diuzam waih in Aifaison, ƕo mis boto jabai dauþans ni urreisand? matjam jah drigkam, unte du maurgina gaswiltam. 33 ni afairzjaindau: riurjand sidu godana gawaurdja ubila. 34 usskarjiþ izwis garaihtaba jan-ni frawaurkjaid; unkunþi gudis sumai haband; du aiwiskja izwis rodja. 35 akei qiþiþ sums: ƕaiwa urreisand dauþans?.... 46 ....ahmeino. 47 sa fruma manna us airþai muldeins, sa anþar manna, frauja, us himina. 48 ƕileiks sa muldeina, swaleikai jah þai muldeinans;

ƕileiks sa ufarhiminakunda, swaleikai jah þai ufarhiminakundans. 49 jah swaswe berum mannleikan þis airþeinins, bairaima jah frisaht þis himinakundins. 50 þata auk qiþa, broþrjus, þei leik jah bloþ þiudinassu gudis ganiman ni magun, nih riurei unriureins arbjo wairþiþ. 51 sai, runa izwis qiþa: allai auk ni gaswiltam, iþ allai inmaidjanda. 52 suns, in braƕa augins, in spedistin þuthaurna; þuthaurneiþ auk, jah dauþans usstandand unriurjai, jah weis inmaidjanda. 53 skuld auk ist þata riurjo gahamon unriurein, jah þata diwano gahamon undiwanein. 54 þanuþ-þan þata diwano gawasjada undiwanein, þanuh wairþiþ waurd þata gamelido: ufsagqiþs warþ dauþus in sigis. 55 ƕar ist gazds þeins,

ƕileiks sa ufarhiminakunda, swaleikai jah þai ufarhiminakundans. 49 *jah swaswe berum manleikan þis airþeinins, swa bairaima jah frisaht þis himinakundins.* 50 *þata auk qiþa, broþrjus, þei leik jah bloþ þiudinassu gudis ganiman ni magun, nih riurei unriureins arbjo wairþiþ.* 51 *sai, runa izwis qiþa: allai auk ni gaswiltam, iþ allai inmaidjanda.* 52 *suns, in braƕa augins, in spedistin þuthaurna; þuthaurneiþ auk, jah dauþans usstandand unriurjai, jah weis inmaidjanda.* 53 *skuld ist auk þata riurjo gahamon unriurein, jah þata diwano gahamon undiwanein.* 54 *þanuh wairþiþ waurd þata gamelido: ufsaggqiþs warþ dauþus in sigis.* 55 *ƕar ist gazds*

XV, 29. *An dem Rande die Zahlzeichen* iq = 16. — 32. mannam] A: *der ausgefressene letzte Buchstabe ist nach K 9,8 ergänzt. Die Herausgeber seit Uppström ergänzen* mannan. — boto] A: o[2] *verblichen, doch sichtbar Br.* — matjam] A: jam *deutlich zu erkennen Br.* — 33. riurjand] A: *Randglosse*: frawardjand. — 34. usskarjiþ] A, *nicht* usskawjiþ *scheint vorzuliegen*: *die erhaltenen Spuren entsprechen eher einem* r *als einem* w *Br. Vgl. t 2,26.* — 48. swaleika] *B*: sw

55 ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου, ᾅδη, τὸ νῖκος; 56 τὸ δὲ
κέντρον τοῦ θανάτου ἡ ἁμαρτία, ἡ δὲ δύναμις τῆς ἁμαρτίας ὁ νόμος.
57 τῷ δὲ θεῷ χάρις τῷ διδόντι ἡμῖν τὸ νῖκος διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ. 58 ὥστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, ἑδραῖοι γίνεσθε, ἀμε-
τακίνητοι, περισσεύοντες ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ κυρίου πάντοτε, εἰδότες ὅτι ὁ
κόπος ὑμῶν οὐκ ἔστιν κενὸς ἐν κυρίῳ.

XVI.

1 Περὶ δὲ τῆς λογίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους, ὥσπερ διέταξα ταῖς ἐκ-
κλησίαις τῆς Γαλατίας, οὕτως καὶ ὑμεῖς ποιήσατε. 2 κατὰ μίαν σαββάτων
ἕκαστος ὑμῶν παρ' ἑαυτῷ τιθέτω θησαυρίζων ὅ,τι ἂν εὐοδῶται, ἵνα μὴ
ὅταν ἔλθω τότε λογίαι γίνωνται. 3 ὅταν δὲ παραγένωμαι, οὓς ἐὰν δο-
κιμάσητε δι' ἐπιστολῶν, τούτους πέμψω ἀπενεγκεῖν τὴν χάριν ὑμῶν εἰς
Ἱερουσαλήμ. 4 ἐὰν δὲ ᾖ ἄξιον τοῦ κἀμὲ πορεύεσθαι, σὺν ἐμοὶ πορεύ-
σονται. 5 ἐλεύσομαι δὲ πρὸς ὑμᾶς, ὅταν Μακεδονίαν διέλθω· Μακεδο-
νίαν γὰρ διέρχομαι. 6 πρὸς ὑμᾶς δὲ τυχὸν παραμενῶ ἢ καὶ παραχει-
μάσω, ἵνα ὑμεῖς με προπέμψητε οὗ ἐὰν πορεύωμαι. 7 οὐ θέλω γὰρ
ὑμᾶς ἄρτι ἐν παρόδῳ ἰδεῖν· ἐλπίζω γὰρ χρόνον τινὰ ἐπιμεῖναι πρὸς
ὑμᾶς, ἐὰν ὁ κύριος ἐπιτρέπῃ. 8 ἐπιμενῶ δὲ ἐν Ἐφέσῳ ἕως τῆς πεντη-
κοστῆς. 9 θύρα γάρ μοι ἀνέῳγεν μεγάλη καὶ ἐνεργής, καὶ ἀντικείμενοι
πολλοί. 10 ἐὰν δὲ ἔλθῃ Τιμόθεος, βλέπετε ἵνα ἄφοβος γένηται πρὸς

XV, 57. διδόντι] *K *usw.* Chr., δόντι DE *qui dedit* it vg. — XVI, 2. σαββάτων] KLM, σαββάτου P; Chr. *schwankt.* — εὐοδῶται] LP Chr., εὐοδωθῇ KM. — 4. ᾖ ἄξιον] KL Chr., ἄξιον ᾖ MP. — 7. γάρ[2]] MP, δέ KL. — χρόνον τινά] *K *usw.*, τινὰ χρόνον Chr. *aliquod temporis* de Augustin *u. a.* — 10. ἄφοβος] P min 47. 119, ἀφόβως *K *usw.*

Der untere Teil des ƕ läßt sich deutlich erkennen Br. Einzige Randglosse in *B.* — 58. *Zahlzeichen* iz (= 17) *in* A *Br.* — ufarfulljandans] AB, ufarfulljandans <izwis> *Gering ZZ. 5,299. doch vgl.* daupjandans *V. 29.* — XVI, 1. Galatie] A, *Galatiais B*: *vgl. W. Schulze KZ. 41,168.* — jus] A, *über der Zeile nachgetragen.* — 10. *Zahlzeichen* iz = 17 *in* A *Br.*

XV, 58. wairþiþ] A, *wairþaiþ B*: *vgl. EB. § 307. 309.* — XVI, 1. taujiþ] A, *taujaiþ B*: *siehe 15,58.* — 2. ainƕarjanoh sabbate] *falsche Übersetzung von* κατὰ μίαν σαββάτων '*an jedem ersten Wochentag*'. *Richtig Mc 16,2*: þis dagis afar sabbate. — þatei wili] *für* ὅ,τι ἂν εὐοδῶται *ähnlich wie* it vg: *quod ei placuerit.* — 7. wenja mik ƕo ƕeilo saljan] *vgl.* Aug.: *spero enim me aliquod temporis manere.* Ambrst. vg: *me aliquantulum temporis manere.*

dauþu? ƕar ist sigis þein, halja?
56 aþþan gazds dauþaus fra-
waurhts, iþ mahts frawaurhtais
witoþ. 57 iþ guda awiliuþ ize
gaf unsis sigis þairh fraujan un-
sarana Iesu Xristau. 58 swaei nu,
broþrjus meinai liubans, tulgjai
wairþiþ, ungawagidai, ufarfulljan-
dans in waurstwa fraujins sin-
teino, witandans þatei arbaiþs iz-
wara nist lausa in fraujin.

XVI.

1 Iþ bi gabaur þata þaim
weiham, swaswe garaidida aikk-
lesjom Galat[i]e, swa jah jus taujiþ.
2 ainƕarjanoh sabbate ƕarjizuh
izwara fram sis silbin lagjai huh-
jands þatei wili, ei ni, biþe qi-
mau, þan gabaur wairþai. 3 aþ-
þan biþe qima, þanzei gakiusiþ
þairh bokos þans sandja briggan
anst izwara in Iairusalem. 4 jah
þan jabai ist mis wairþ galeiþan,
galeiþand miþ mis. 5 aþþan
qima at izwis þan Makidonja us-
leiþa; Makidonja auk þairhgagga.
6 iþ at izwis waitei salja aiþþau
jah wintru wisa, ei jus mik ga-
sandjaiþ þisƕaduh þei ik wrato.
7 ni wiljau auk izwis nu þairhlei-
þands saiƕan; unte wenja[n] mik
ƕo ƕeilo saljan at izwis, jabai
frauja fraletiþ. 8 wisuþ-þan
in Aifaison und paintekusten.
9 haurds auk mis usluknoda
mikila jah waurstweiga, jah anda-
staþjos managai. 10 aþþan jabai
qimai Teimauþaius, saiƕiþ ei
unagan<d>s sijai at izwis, unte

*þeins, dauþu? ƕar ist sigis þein,
halja? 56 aþþan gazds dauþaus
frawaurhts, iþ mahts frawaurhtais
witoþ. 57 iþ guda awiliud izei gaf
unsis sigis þairh fraujan unsarana
Iesu Xristu. 58 swaei nu, broþr-
jus meinai liubans, tulgjai wairþaiþ,
ungawagidai, ufarfulljandans in
waurstwa fraujins sinteino, witan-
dans þatei arbaiþs izwara nist
lausa in fraujin.*

XVI.

*1 Iþ bi gabaur þata þaim
weiham, swaswe garaidida aikkles-
jom Galatiais, swa jah jus taujaiþ.
2 ainƕarjanoh sabbate ƕarjizuh
izwara fram sis silbin taujai huh-
jands þatei wili, ei ni, biþe qimau,
þan gabaur wairþai. 3 aþþan
biþe qima, þanzei gakiusiþ þairh
bokos þans sandja briggan anst
izwara in Iairusalem. 4 jah þan
jabai ist mis wairþ galeiþan, galei-
þand miþ mis. 5 aþþan qima at
izwis þan Makidonja usleiþa; Ma-
kidonja þairhgagga. 6 iþ at izwis
waitei salja aiþþau jah wintru
wisa, ei jus mik gasandjaiþ þis-
ƕaduh þe ik wrato. 7 ni wiljau
auk izwis nu þairhleiþands saiƕan;
unte wenja mik ƕo ƕeilo saljan at
izwis, jabai frauja fraletiþ. 8 wi-
suh þan in Aifaison und painte-
kusten. 9 haurds auk mis usluk-
noda mikila jah waurstweiga, jah
andastaþjos managai. 10 aþþan
jabai qimai Teimauþaius, saiƕaiþ
ei unagands sijai at izwis, unte*

XV, 57. *sigis*] *B* Randglosse: *sihw*, nicht *sihu* wie U. behauptet.

ὑμᾶς· τὸ γὰρ ἔργον κυρίου ἐργάζεται ὡς καὶ ἐγώ· 11 μή τις οὖν αὐ-
τὸν ἐξουθενήσῃ. προπέμψατε δὲ αὐτὸν ἐν εἰρήνῃ, ἵνα ἔλθῃ πρός ἐμέ·
ἐκδέχομαι γὰρ αὐτὸν μετὰ τῶν ἀδελφῶν. 12 περὶ δὲ Ἀπολλὼ τοῦ
ἀδελφοῦ, πολλὰ παρεκάλεσα αὐτὸν ἵνα ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς μετὰ τῶν ἀδελ-
φῶν· καὶ πάντως οὐκ ἦν θέλημα ἵνα νῦν ἔλθῃ, ἐλεύσεται δέ, ὅταν
εὐκαιρήσῃ. 13 γρηγορεῖτε, στήκετε ἐν τῇ πίστει, ἀνδρίζεσθε, κρα-
ταιοῦσθε. 14 πάντα ὑμῶν ἐν ἀγάπῃ γινέσθω. 15 παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς,
ἀδελφοί· οἴδατε τὴν οἰκίαν Στεφανᾶ, ὅτι ἐστὶν ἀπαρχὴ τῆς Ἀχαΐας
καὶ εἰς διακονίαν τοῖς ἁγίοις ἔταξαν ἑαυτούς· 16 ἵνα καὶ ὑμεῖς ὑπο-
τάσσησθε τοῖς τοιούτοις καὶ παντὶ τῷ συνεργοῦντι καὶ κοπιῶντι.
17 χαίρω δὲ ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ Στεφανᾶ καὶ Φορτουνάτου καὶ Ἀχαϊκοῦ,
ὅτι τὸ ὑμέτερον ὑστέρημα οὗτοι ἀνεπλήρωσαν· 18 ἀνέπαυσαν γὰρ καὶ
τὸ ἐμὸν πνεῦμα καὶ τὸ ὑμῶν. ἐπιγινώσκετε οὖν τοὺς τοιούτους.
19 ἀσπάζονται ὑμᾶς αἱ ἐκκλησίαι τῆς Ἀσίας. ἀσπάζεται ὑμᾶς ἐν κυρίῳ
πολλὰ Ἀκύλας καὶ Πρίσκα σὺν τῇ κατ' οἶκον αὐτῶν ἐκκλησίᾳ.
20 ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἀδελφοὶ πάντες. ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλή-
ματι ἁγίῳ. 21 ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ Παύλου. 22 εἴ τις οὐ φιλεῖ
τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ἤτω ἀνάθεμα. μαρὰν ἀθά. 23 ἡ χάρις
τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' ὑμῶν. 24 ἡ ἀγάπη μου μετὰ πάντων
ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. ἀμήν.

XVI,11. οὖν] *K *usw.*, *fehlt* DF^{gr}G deg. — 12. ἀδελφοῦ] *K *usw.*, ἀδ. δηλῶ ὑμῖν ὅτι Sin*D*EFG defg. — 15. παρακαλῶ δέ] *K *usw.* it vg, παρακαλῶ Sin*D^{gr}*. — ἐστίν] *K *usw.* r, εἰσίν C*DEFG defg vg (*diese Hss. fügen zu* Στεφανᾶ *hinzu*: καὶ Φορτουνάτου *et Fortunati oder* κ. Φ. καὶ Ἀχαϊκοῦ *et F. et Achaici*). — 17. τὸ ὑμέτερον] MP, τὸ ὑμῶν KL. — οὗτοι] KLP, αὐτοί M Chr. — 19. ἀσπάζεται] KP, ἀσπάζονται LM it vg. — Πρίσκα] MP, Πρίσκιλλα KL Chr. it vg. — ἐκκλησίᾳ] *K *usw.*, ἐκκλ. παρ' οἷς καὶ ξενίζομαι DEFG *apud quos etiam* (*et*) *hospitor* defg vg. — 23. τοῦ κυρίου] *K *usw.*, τ. κ. ἡμῶν LP. — Χριστοῦ] *K *usw.*, *fehlt* Sin*B min f vg-*Hss.*

Form der got. Unterschrift stammt daher aus it, *in der Stellung des Verbums explicit*· ustauh *stimmt nur* d *zu* got. — du Kaur. frume melida ist us Filippai] *stimmt zum ersten Teil der Unterschrift von* KL: Πρὸς Κ. ᾱ (L *fügt hinzu*: ἐπιστολή) ἐγράφη ἀπὸ Φιλίππων διὰ Στεφανᾶ καὶ Φο(υ)ρτουνάτου καὶ Ἀχαϊκοῦ καὶ Τιμοθέου. — swe qeþun sumai — us Asiai] *kritischer Zusatz*: *der Schreiber kannte die Angabe von* B^{s}P: ἐγράφη ἀπὸ Ἐφέσου (min 116 *u. a.*, Euthalius *fügen hinzu*: τῆς Ἀσίας).

So stehn als in A *lat. und griech.* (*K) *Unterschrift nebeneinander, jene ohne Zusatz, diese von einer kritischen Bemerkung begleitet.*

waurstw fraujins waurkeiþ,
swaswe jah ik. 11 ni ƕashun
imma frakunni ....

waurstw fraujins waurkeiþ, swaswe
jah ik. 11 *ni ƕashun imma fra-*
kunni,

iþ insandjaiþ ina in gawairþja, ei qimai at mis; usbeida auk ina miþ
broþrum. 12 *aþþan bi Apaullon þana broþar bandwja izwis þatei filu*
ina bad ei is qemi at izwis miþ broþrum, jah aufto ni was wilja ei nu
qemi; iþ qimiþ, biþe uhtiug. 13 *wakaiþ standaiduh in galaubeinai,*
*wairaleiko taujaiþ, gaþwastid*ai *sijaiþ.* 14 *allata izwar in friaþwai*
wairþai. 15 *bidja izwis, broþrjus, wituþ gard Staifanaus, þatei sind*
anastodeins Akaïje jah du andbahtja þaim weiham gasatidedun sik,
16 *ei nu jah jus ufhausjaiþ þaim swaleikaim jah allaim þaim gawaurst-*
wam jah arbaidjandam. 17 *aþþan fagino in qumis Staifanaus jah*
Faurtunataus jah Akaïkaus, unte izwarana waninassu þai usfullidedun.
18 *gaþrafstidedun auk jah meinana ahman jah izwarana; ufkunnaiþ*
nu þans swaleikans. 19 *goljand izwis aikklesjons Asiais. goleiþ izwis*
in fraujin filu Akwila jah Priska miþ ingardjon seinai aikklesjon, at
þaimei jah salja. 20 < *goljand izwis broþrjus allai.* > *goleiþ izwis*
misso in frijonai weihai. 21 *goleins meinai handau Pawlus.* 22 *jabai*
ƕas ni frijoþ fraujan Iesu Xristu, <*sijai*> *anaþaima: maran aþa.*

23 ansts fraujins Iesuis miþ izwis.
24 frijaþwa meina miþ allaim
izwis in Xristau Iesu. amen.

23 *ansts fraujins Iesuis miþ izwis.*
24 *friaþwa meina miþ allaim iz-*
wis in Xristau Iesu. amen.

Du Kaurinþium ·a· ustauh.

Du Kaurinþium frume melida ist us Filippai, swe qeþun sumai; iþ mais þugkeiþ bi silbins apaustaulaus insahtai melida wisan us Asiai.

XVI, 11. *ni ƕashun*] *ƕashū* *B* Br. — 13. *gaþwastid*ai] *B*: ai z. T. abgeschabt Br. — 18. *gaþrafstidedun*] *gaþrafstidedū* *B* Br. — *izwarana*] *B*, nicht *izwana*, wie U. angibt, Br. — 20. Der Anfang des Verses fehlt in *B*. — 21. *Pawlus*] *B* für *Pawlaus*.

Unterschrift: frume] A *für* frumei. — silbins] silbons A.

XVI, 12. *ina bad*] *B*: Voranstellung des Objekts, wie J 5,46 (die übrigen Fälle von Voranstellung des Objekts in den Evv. beruhn auf dem Einfluß von Parallelstellen). — 20. Der erste Satz des Verses ist, offenbar durch ein Versehn, ausgefallen.

Unterschrift: *Nur in* A. Du Kaurinþium ·a· ustauh] SinABC* *schreiben* Πρὸς Κορινθίους ᾱ; FG ἐτελέσθη πρὸς Κ. ᾱ (G πρώτη) ἄρχεται πρ. Κ. β̄ (G δευτέρη, *außerdem* β̄) *und entsprechend* fg: *explicit ad C. prior* (g *prima*) *incipit ad C. secunda, aber* d (D): *ad C. I* (d[corr] *fügt hinzu*: *scribens a Philippis*) *explicit incipit ad C. II. Die*

Πρὸς Κορινθίους β̄.

I.

1 Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ θελήματος θεοῦ καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφὸς τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ τῇ οὔσῃ ἐν Κορίνθῳ σὺν τοῖς ἁγίοις πᾶσιν τοῖς οὖσιν ἐν ὅλῃ τῇ Ἀχαΐᾳ· 2 χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. 3 εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν καὶ θεὸς πάσης παρακλήσεως, 4 ὁ παρακαλῶν ἡμᾶς ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει ἡμῶν, εἰς τὸ δύνασθαι ἡμᾶς παρακαλεῖν τοὺς ἐν πάσῃ θλίψει διὰ τῆς παρακλήσεως ἧς παρακαλούμεθα αὐτοὶ ὑπὸ τοῦ θεοῦ, 5 ὅτι καθὼς περισσεύει τὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ εἰς ἡμᾶς, οὕτως διὰ τοῦ Χριστοῦ περισσεύει καὶ ἡ παράκλησις ἡμῶν. 6 εἴτε δὲ θλιβόμεθα, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως καὶ σωτηρίας τῆς ἐνεργουμένης ἐν ὑπομονῇ τῶν αὐτῶν παθημάτων ὧν καὶ ἡμεῖς πάσχομεν, καὶ ἡ ἐλπὶς ἡμῶν βεβαία ὑπὲρ ὑμῶν· εἴτε παρακαλούμεθα, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως καὶ σωτηρίας, 7 εἰδότες ὅτι ὥσπερ κοινωνοί ἐστε τῶν παθημάτων, οὕτως καὶ τῆς παρακλήσεως. 8 οὐ γὰρ θέλομεν ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὑπὲρ τῆς θλίψεως ἡμῶν τῆς γενομένης ἡμῖν ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὅτι καθ' ὑπερβολὴν ἐβαρήθημεν ὑπὲρ δύναμιν, ὥστε ἐξαπορηθῆναι ἡμᾶς καὶ τοῦ ζῆν· 9 ἀλλὰ αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἐσχήκαμεν, ἵνα μὴ πεποιθότες ὦμεν ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἐπὶ τῷ θεῷ τῷ ἐγείροντι τοὺς νεκρούς, 10 ὃς ἐκ τηλικούτων θανάτων ἐρρύσατο ἡμᾶς καὶ ῥύσεται, εἰς ὃν ἠλπίκαμεν ὅτι

I, 5. οὕτως] *K *usw.*, οὕτως καί D*EFG deg. — 7. ὥσπερ] KL Chr., ὡς MP. — ἐστὲ τῶν παθημάτων] *K Chr., τῶν παθημάτων ἐστέ DEFG defgr vg. — οὕτως] *K *usw.* fr vg, *fehlt* F^grG deg. — 8. ὑπὲρ τῆς] KLM, περὶ τῆς P. Chr. *schwankt.* — ἡμῖν] KL Chr., *fehlt* MP. — ὑπὲρ δύναμιν ἐβαρήθημεν] MP r, ἐβαρ. ὑπ. δύναμιν KL Chr. it vg. — 10. ἐκ τηλικούτων θανάτων] Chr. Theodoret de Hieron. Ambrosiaster, ἐκ τηλικούτου θανάτου *K Chr. (*einmal*). — ῥύσεται[1]] P, ῥύεται KLM. Chr. *schwankt.* — ὅτι] KLP, *fehlt* M.

Lesart ἐξαπορηθῆναι (*vgl. auch k* 4,8 ἀπορούμενοι· gaaggwidai); *die Randglosse* skamaidedeima *in* A, *die bei* B *in den Text gedrungen ist, scheint dem lat.* '*taederet nos*' it vg *zu entsprechen*; *sonst gibt* skaman sik *gr.* (ἐπ)αισχύνεσθαι *wieder.* — 9. sijaima trauandans] AB, *vgl. zur Stellung* '*simus fidentes*' def vg (*essemus fidentes* Ambrst.). — 10. uns galausida] AB, *zur Stellung vgl.* f vg: *nos eripuit.* — ei galauseiþ] AB: *in der Vorlage von* AB *ist vermutlich* jah *versehentlich ausgelassen worden.*

Du Kaurinþaium anþara dustodeiþ.

I.

1 *Pawlus apaustaulus Iesuis Xristaus þairh wiljan gudis jah Tei-*
mauþaius broþar aikklesjon gudis þizai wisandein in Kaurinþon miþ
allaim þaim weiham þaim wisandam in allai Akaïjai: 2 *ansts izwis*
jah gawairþi fram guda attin unsaramma jah fraujin Iesu Xristau.
3 *þiuþiþs guþ jah atta fraujins unsaris Iesuis Xristaus, atta bleiþeino*
jah guþ allaizo gaþlaihte, 4 *saei gaþrafstida uns ana allai aglon un-*
sarai, ei mageima weis gaþrafstjan þans in allaim aglom þairh þo
gaþlaiht þizaiei gaþrafstidai sijum silbans fram guda. 5 *unte swaswe*
ufarassus ist þulaine Xristaus in uns, swa jah þairh Xristu ufar filu
ist jah gaþrafsteins unsara. 6 *aþþan jaþþe þreihanda in izwaraizos*
gaþlaihtais jah naseinais þizos waurstweigons in stiwitja þizo samono
þulaine, þozei jah weis winnam, jah wens unsara gatulgida faur izwis;
jaþþe gaþrafstjanda in izwaraizos gaþlaihtais jah naseinais, 7 *witan-*
dans þatei swaswe gadailans þulaine sijuþ, jah gaþlaihtais wairþiþ.
8 *unte ni wileima izwis unweisans, broþrjus, bi aglon unsara þo waur-*
þanon uns in Asiai, unte ufarassau kauridai wesum ufar maht,

8 .... swaswe afswaggwidai
weseima jal-liban. 9 akei silbans
in uns silbam andahaft dauþaus
habaidedum, ei ni sijaima trau-
andans du uns silbam, ak du
guda þamma urraisjandin dau-
þans, 10 izei us swaleikaim dau-
þum uns galausida jah galauseiþ,
du þammei wenidedum ei galau-

swaswe skamaidedeima uns jah
liban. 9 *akei silbans in uns*
silbam andahaft dauþaus habai-
dedum, ei ni sijaima trauandans
du uns silbam, ak du guda
þamma urraisjandin dauþans,
10 *izei us swaleikaim dauþum*
uns galausida jah galauseiþ, du
þammei wenidedum ei galauseiþ,

Der 2. Korintherbrief ist vollständig in *B* (*kursiver Text*) erhalten; A (Antiqua-Text) bietet 3 Bruchstücke.

I, 8. *unweisans*] B, Endung etwas zweifelhaft, da der Raum zu breit für sie erscheint Br. — afswaggwidai weseima] A, *Randglosse*: ...maide | ... *darunter* skamaidedeima.

Zur Überschrift vgl. die Bemerkungen zur Unterschrift von K.

I, 1. *miþ allaim þaim weiham*] zur Stellung vgl. E 3,18 Ph. 1,1 4,22 Th. 3,13 Phil. 5. — 4. *gaþrafstida*] die Abweichung im Tempus hier und bei *gaþrafstidai sijum* nach Bernhardt durch Erinnerung an V. 8 veranlaßt. — 7. *wairþiþ*] vgl. de *et consolationum* (Ambrst. *-nis*) *eritis*. — 8. afswaggwidai weseima] A, *entspricht allein der gr.*

καὶ ἔτι ῥύσεται, 11 συνυπουργούντων καὶ ὑμῶν ὑπὲρ ἡμῶν τῇ δεήσει, ἵνα ἐν πολλῷ προσώπῳ τὸ εἰς ἡμᾶς χάρισμα διὰ πολλῶν εὐχαριστηθῇ ὑπὲρ ἡμῶν. 12 ἡ γὰρ καύχησις ἡμῶν αὕτη ἐστίν, τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως ἡμῶν ὅτι ἐν ἁπλότητι καὶ εἰλικρινείᾳ θεοῦ, οὐκ ἐν σοφίᾳ σαρκικῇ, ἀλλ' ἐν χάριτι θεοῦ ἀνεστράφημεν ἐν τῷ κόσμῳ, περισσοτέρως δὲ πρὸς ὑμᾶς. 13 οὐ γὰρ ἄλλα γράφομεν ὑμῖν, ἀλλ' ἢ ἃ ἀναγινώσκετε ἢ καὶ ἐπιγινώσκετε· ἐλπίζω δὲ ὅτι καὶ ἕως τέλους ἐπιγνώσεσθε, 14 καθὼς καὶ ἐπέγνωτε ἡμᾶς ἀπὸ μέρους, ὅτι καύχημα ὑμῶν ἐσμεν, καθάπερ καὶ ὑμεῖς ἡμῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. 15 καὶ ταύτῃ τῇ πεποιθήσει ἐβουλόμην πρότερον ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, ἵνα δευτέραν χάριν ἔχητε, 16 καὶ δι' ὑμῶν ἀπελθεῖν εἰς Μακεδονίαν, καὶ πάλιν ἀπὸ Μακεδονίας ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς καὶ ὑφ' ὑμῶν προπεμφθῆναι εἰς τὴν Ἰουδαίαν. 17 τοῦτο οὖν βουλευόμενος μήτι ἄρα τῇ ἐλαφρίᾳ ἐχρησάμην; ἢ ἃ βουλεύομαι κατὰ σάρκα βουλεύομαι, ἵνα ᾖ παρ' ἐμοὶ τὸ ναὶ ναὶ καὶ τὸ οὒ οὔ; 18 πιστὸς δὲ ὁ θεὸς ὅτι ὁ λόγος ἡμῶν ὁ πρὸς ὑμᾶς οὐκ ἔστιν ναὶ καὶ οὔ. 19 ὁ γὰρ τοῦ θεοῦ υἱὸς Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ ἐν ὑμῖν δι' ἡμῶν κηρυχθείς, δι' ἐμοῦ καὶ Σιλβανοῦ καὶ Τιμοθέου, οὐκ ἐγένετο ναὶ καὶ οὔ, ἀλλὰ ναὶ ἐν αὐτῷ γέγονεν. 20 ὅσαι γὰρ ἐπαγγελίαι θεοῦ, ἐν αὐτῷ τὸ ναί, διὸ καὶ δι' αὐτοῦ τὸ ἀμὴν τῷ θεῷ πρὸς δόξαν

I, 10. καὶ ἔτι] KLMP f vg, καὶ $D^b F^{gr} G$ deg Ambrst. Hieron. Chr. *schwankt.* — 11. ἐν πολλῷ προσώπῳ] M Chr. (*mit einer Ausnahme*) *in multa facie* g *in multifacie* de, ἐκ πολλῶν προσώπων *K *usw.* — ὑπὲρ ἡμῶν] M defg vg, ὑπ. ὑμῶν KLP. — 12. ἁπλότητι] L Chr. defg vg, ἁγιότητι KMP. — θεοῦ] KLP, τοῦ θεοῦ M, *fehlt* Chr. — 13. ὅτι καὶ ἕως] *K Chr., ὅτι ἕως SinABCD*EFG defg vg. — 14. Χριστοῦ] MP Chr. defg vg, *fehlt* KL. — 15. πρότερον] *nach* ἐβουλόμην MP Chr. it vg, *vor* ἵνα KL. — ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς] KL defg vg, πρὸς ὑμ. ἐλθεῖν MP. Chr. *schwankt.* — χάριν] K, χαρὰν LP. *Vgl.* Chr.: χάριν δὲ ἐνταῦθα τὴν χαρὰν λέγει. — 16. ἀπελθεῖν] P, διελθεῖν KL Chr., *proficisci* de(g). — 17. βουλευόμενος] KL (βουλευσόμενος) deg, βουλόμενος P Chr. f vg. — 18. οὐκ ἔστιν] P defg vg, οὐκ ἐγένετο KL Chr. — 20. διὸ καὶ δι' αὐτοῦ] P fg vg, καὶ ἐν αὐτῷ KL Chr.

I, 15. anst] AB χάριν, *ebenso k 1,24* anstais· χάριτος. *So muß auch* Chr. *gelesen haben, vgl. Anm. zum gr. Text.* χαρά *wird nur durch* faheds *übertragen.* — 17. *ni*] *B*: ohne Gewähr; sinnstörend. — 19. merjada] A: *zum Tempus vgl. K 15,12.* — *wailamerjada*] *B*: entspräche einem gr. εὐαγγελισθείς und beruht wohl auf dem Einfluß von Parallelstellen, vgl. z. B. L 16,16; M 11,5 L 7,22.

seiþ, 11 at hilpandam jah izwis
bi uns bidai, ei in managamma
andwairþja so in uns giba þairh
managans awiliudodau faur uns.
12 unte ƕoftuli unsara so ist,
weitwodei miþwisseins unsarai-
zos, þatei in ainfalþein jah hlut-
rein gudis, ni in handugein lei-
keinai, ak in anstai gudis usme-
tum in þamma fairƕau, iþ ufa-
rassau at izwis. 13 unte ni alja
meljam izwis, alja þoei anakun-
naiþ aiþþau jah ufkunnaiþ; aþ-
þan wenja ei und andi ufkunnaiþ,
14 swaswe gakunnaideduþ uns
bi sumata, unte ƕoftuli izwara
sijum, swaswe jah jus unsara in
daga fraujins Iesuis. 15 jah þi-
zai trauainai wilda faurþis qiman
at izwis, ei anþara anst habaide-
deiþ, 16 jaþ-þairh izwis galeiþan
in Makaidonjai jah aftra af Ma-
kaidonjai qiman at izwis, jah fram
izwis gasandjan mik in Iudaia.
17 þatuþ-þan nu mitonds, ibai
aufto leihtis bruhta? aiþþau þa-
tei mito, bi leika þagkjau, ei sijai
at mis þata ja ja jah þata ne ne?
18 aþþan triggws guþ, ei þata
waurd unsar þata du izwis nist
ja jan-ne. 19 unte gudis sunus
Iesus Xristus, saei in izwis þairh
uns merjada, þairh mik jah Sil-
banu jah Teimauþaiu, ni warþ
ja jan-ne, ak ja in imma warþ.
20 ƕaiwa managa gahaita gudis,
in imma þata ja, duþþe jaþ-þairh

11 *at hilpandam jah izwis bi uns
bidai, ei in managamma and-
wairþja so in uns giba þairh
managans awiliudodau faur uns.*
12 *unte ƕoftuli unsara so ist,
weitwodei miþwisseins unsaraizos,
þatei in ainfalþein jah hlutrein
gudis, ni in handugein leikeinai,
ak in anstai gudis usmeitum in
þamma fairƕau, iþ ufarassau at
izwis.* 13 *unte ni alja meljam
izwis, alja þoei anakunnaiþ
aiþþau jah ufkunnaiþ; aþþan
wenja ei und andi ufkunnaiþ,*
14 *swaswe gakunnaideduþ uns bi
sumata, unte ƕoftuli izwara sijum,
swaswe jah jus unsara in daga
fraujins Iesuis Xristaus.* 15 *jah þi-
zai trauainai wilda faurþis qiman
at izwis, ei anþara anst habaide-
deiþ,* 16 *jah þairh izwis galeiþan
in Makidonja jah aftra af Ma-
kidonjai qiman at izwis, jah fram
izwis gasandjan mik in Iudaia.*
17 *þatuþ-þan nu mitonds, ibai
aufto leihtis bruhta? aiþþau þatei
mito, bi leika þagkjau, ei [ni] sijai
at mis þata ja ja jah þata ne ne?*
18 *aþþan triggws guþ, ei þata
waurd unsar þata du izwis nist
ja jah ne.* 19 *unte gudis sunus
Iesus Xristus, saei in izwis þairh
uns wailamerjada, þairh mik jah
Silbanu jah Teimauþaiu, nih warþ
ja jah ne, ak ja in imma warþ.*
20 *ƕaiwa managa gahaita gudis,
in imma þata ja, duþþe jah þairh*

I, 12. usmetum] A, *mit Abkürzung für* m *Br.* — 16. *in Makidonja*] *in Makidōja B* Br. — *gasandjan*] *gasādjan B* Br. — 19. Teimauþaiu] Teimaiþaiu A.

δι' ἡμῶν. 21 ὁ δὲ βεβαιῶν ἡμᾶϲ ϲὺν ὑμῖν εἰϲ Χριϲτὸν καὶ χρίϲαϲ ἡμᾶϲ
θεόϲ, 22 ὁ καὶ ϲφραγιϲάμενοϲ ἡμᾶϲ καὶ δοὺϲ τὸν ἀρραβῶνα τοῦ πνεύ-
ματοϲ ἐν ταῖϲ καρδίαιϲ ἡμῶν. 23 ἐγὼ δὲ μάρτυρα τὸν θεὸν ἐπικαλοῦμαι
ἐπὶ τὴν ἐμὴν ψυχήν, ὅτι φειδόμενοϲ ὑμῶν οὐκέτι ἦλθον εἰϲ Κόρινθον.
24 οὐχ ὅτι κυριεύομεν ὑμῶν τῆϲ πίϲτεωϲ, ἀλλὰ ϲυνεργοί ἐϲμεν τῆϲ χά-
ριτοϲ ὑμῶν· τῇ γὰρ πίϲτει ἑϲτήκατε.

II.

1 Ἔκρινα δὲ ἐμαυτῷ τοῦτο, τὸ μὴ πάλιν ἐν λύπῃ ἐλθεῖν πρὸϲ ὑμᾶϲ.
2 εἰ γὰρ ἐγὼ λυπῶ ὑμᾶϲ, καὶ τίϲ ἐϲτιν ὁ εὐφραίνων με, εἰ μὴ ὁ λυπού-
μενοϲ ἐξ ἐμοῦ; 3 καὶ ἔγραψα ὑμῖν τοῦτο αὐτὸ ἵνα μὴ ἐλθὼν λύπην
ἔχω ἀφ' ὧν ἔδει με χαίρειν, πεποιθὼϲ ἐπὶ πάνταϲ ὑμᾶϲ ὅτι ἡ ἐμὴ χαρὰ
πάντων ὑμῶν ἐϲτιν. 4 ἐκ γὰρ πολλῆϲ θλίψεωϲ καὶ ϲυνοχῆϲ καρδίαϲ
ἔγραψα ὑμῖν διὰ πολλῶν δακρύων, οὐχ ἵνα λυπηθῆτε, ἀλλὰ τὴν ἀγάπην
ἵνα γνῶτε ἣν ἔχω περιϲϲοτέρωϲ εἰϲ ὑμᾶϲ. 5 εἰ δέ τιϲ λελύπηκεν, οὐκ
ἐμὲ λελύπηκεν, ἀλλὰ ἀπὸ μέρουϲ, ἵνα μὴ ἐπιβαρῶ, πάνταϲ ὑμᾶϲ.
6 ἱκανὸν τῷ τοιούτῳ ἡ ἐπιτιμία αὕτη ὑπὸ τῶν πλειόνων, 7 ὥϲτε
τοὐναντίον μᾶλλον ὑμᾶϲ χαρίϲαϲθαι καὶ παρακαλέϲαι, μήπωϲ τῇ περιϲϲο-
τέρᾳ λύπῃ καταποθῇ ὁ τοιοῦτοϲ. 8 διὸ παρακαλῶ ὑμᾶϲ κυρῶϲαι εἰϲ
αὐτὸν ἀγάπην. 9 εἰϲ τοῦτο γὰρ καὶ ἔγραψα, ἵνα γνῶ τὴν δοκιμὴν

I, 22. καὶ ϲφραγιϲάμενοϲ] KP, ὁ καὶ ϲφραγ. L *usw.*, καὶ ὁ ϲφραγ. FG it. *Über* Chr. *vgl. Gifford S. 33.* — 24. χάριτοϲ] min 37.71.93.21 armen., χαρᾶϲ *K *usw. Vgl. k 1,15.* — II, 1. ἐλθεῖν πρὸϲ ὑμᾶϲ] Chr. DEFG it vg, πρὸϲ ὑμᾶϲ ἐλθεῖν KLP. — 3. ἔγραψα ὑμῖν] KL Chr. it vg, ἔγραψα P. — τοῦτο αὐτό] *nach* ὑμῖν *K *usw.*, *vor* ἔγραψα DEFG it vg. — ἔχω] KL, ϲχῶ P Chr. — 4. ἀλλὰ τὴν ἀγάπην ἵνα γνῶτε] *K *usw.*, ἀλλ' ἵνα τὴν ἀγάπην γνῶτε min 37 *sed ut caritatem sciatis* de. — 7. μᾶλλον ὑμᾶϲ] KLP Chr., ὑμᾶϲ μᾶλλον DEFG *ut* (*e*) *contrario vos magis donetis* deg. — 9. γὰρ καί] *K *usw.*, Chr. γάρ (*setzt jedoch* ὑμῖν *nach* ἔγραψα *mit* FG [ὑμῶν] fg *hinzu*).

Loch beschädigt Br. — salbonds] salbonsd A. — 23. *aþþan*] *aþþā* *B* Br. — 24. *fraujinoma*] *B*, *in* über der Zeile Br. — II, 3. *þaimei*] *B*, durch ein Loch beschädigt Br. — *faginon*] *B* desgl.: gi zerstört Br. — 5. ak bi sum ain] A: *so deutlich*, *nicht Us.* ak bi sumata *Br.*

I, 22. wadi ahman] AB, *vgl. qui dedit pignus spiritum* Ambr. Ambrstr. — II, 1. þata silbo at mis] AB, *vgl. hoc ipsum apud me* de(f)g vg (*nach V. 3*).

ina amen, guda du wulþau þairh uns. 21 aþþan sa gaþwastjands uns miþ izwis in Xristau jah salbonds uns guþ, 22 jah sigljands uns jah gibands wadi ahman in hairtona unsara. 23 aþþan ik weitwod guþ anahaita ana meinai saiwalai ei freidjands izwara þanaseiþs ni qam in Kaurinþon; 24 ni þatei fraujinoma izwarai galaubeinai, ak gawaurstwans sijum anstais izwaraizos, unte galaubeinai gastoþuþ.

ina amen, guda du wulþau þairh uns. 21 aþþan sa gaþwastjands unsis miþ izwis in Xristau jah salbonds uns guþ, 22 jah sigljands uns jah gibands wadi ahman in hairtona unsara. 23 aþþan ik weitwod guþ anahaita ana meinai saiwalai ei freidjands izwara þanaseiþs ni qam in Kaurinþon; 24 ni þatei fraujinoma izwarai galaubeinai, ak gawaurstwans sijum anstais izwaraizos, unte galaubeinai gastoþuþ.

II.

1 Aþþan gastauida þata silbo at mis, ei aftra in saurgai ni qimau at izwis. 2 unte jabai ik gaurja izwis, jah ƕas ist saei gailjai mik, niba sa gaurida us mis? 3 jaþ-þata silbo gamelida izwis, ei qimands saurga ni habau fram þaimei skulda faginon, gatrauands in allaim izwis þatei meina faheþs allaize izwara ist. 4 aþþan us managai aglon jah aggwiþai hairtins gamelida izwis þairh managa tagra, ni þeei saurgaiþ, ak ei frijaþwa kunneiþ þoei haba ufarassau du izwis. 5 aþþan jabai ƕas gaurida, ni mik gaurida, ak bi sum ain, ei ni anakaurjau, allans izwis. 6 ganah þamma swaleikamma andabet þata fram managizam, 7 swaei þata andaneiþo izwis mais fragiban jag-gaþlaihan, ibai aufto managizein saurgai gasiggqai sa swaleiks. 8 inuþ-þis bidja izwis tulgjan in imma friaþwa. 9 duþþe gamelida ei uf-

II.

1 Aþþan gastauida þata silbo at mis, ei aftra in saurgai ni qimau at izwis. 2 unte jabai ik gaurja izwis, jah ƕas ist saei gailjai mik, nibai sa gaurida us mis? 3 jah þata silbo gamelida izwis, ei qimands saurga ni habau fram þaimei skulda faginon, gatrauands in allaim izwis þatei meina faheds allaize izwara ist. 4 aþþan us managai aglon jah aggwiþai hairtins gamelida izwis þairh managa tagra, ni þeei saurgaiþ, ak ei friaþwa kunneiþ þoei haba ufarassau du izwis. 5 aþþan jabai ƕas gaurida, ni mik gaurida, ak bi sum ain, ei ni anakaurjau, allans izwis. 6 ganah þamma swaleikamma andabeit þata fram managizam, 7 swaei þata andaneiþo izwis mais fragiban jah gaþlaihan, ibai aufto managizein saurgai gasiggqai sa swaleiks. 8 inuh þis bidja izwis tulgjan in imma friaþwa. 9 duþþe gamelida ei uf-

I, 20. *amen*] *amē B* Br. — 21. *gaþwastjands*] *B*, n durch ein

ὑμῶν, εἰ εἰς πάντα ὑπήκοοί ἐστε. 10 ᾧ δέ τι χαρίζεσθε, κἀγώ· καὶ γὰρ ἐγὼ εἴ τι κεχάρισμαι ᾧ κεχάρισμαι δι' ὑμᾶς ἐν προσώπῳ Χριστοῦ, 11 ἵνα μὴ πλεονεκτηθῶμεν ὑπὸ τοῦ σατανᾶ· οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν. 12 ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν Τρῳάδα εἰς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, καὶ θύρας μοι ἀνεῳγμένης ἐκ κυρίῳ, 13 οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν τῷ πνεύματί μου τῷ μὴ εὑρεῖν με Τίτον τὸν ἀδελφόν μου, ἀλλὰ ἀποταξάμενος αὐτοῖς ἐξῆλθον εἰς Μακεδονίαν. 14 τῷ δὲ θεῷ χάρις τῷ πάντοτε θριαμβεύοντι ἡμᾶς ἐν τῷ Χριστῷ καὶ τὴν ὀσμὴν τῆς γνώσεως αὐτοῦ φανεροῦντι δι' ἡμῶν ἐν παντὶ τόπῳ· 15 ὅτι Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν τῷ θεῷ ἐν τοῖς σωζομένοις καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις, 16 οἷς μὲν ὀσμὴ θανάτου εἰς θάνατον, οἷς δὲ ὀσμὴ ζωῆς εἰς ζωήν. καὶ πρὸς ταῦτα τίς

II, 10. εἴ τι κεχάρισμαι ᾧ κεχάρισμαι] D^b^KL Theodoret εἴ τι κεχαρ. ὃ κεχ. Chr. (*neben* ᾧ κεχ. *in zwei Hss.*; *auch fehlt bei ihm der Relativsatz zweimal völlig*), ὃ (*oder* ᾧ DcEP) κεχάρισμαι εἴ τι κεχάρισμαι SinABCFGO defg, *si quid donavi*, *donavi* Tertullian (*doch weicht der Schluß des Satzes von* got *ab*). — 12. εἰς τὸ εὐαγγέλιον] *K *usw.*, διὰ τὸ εὐαγγέλιον FG *propter evangelium* defg vg. *Vgl.* Chr.: εἰς τὸ εὐαγγέλιον τουτέστι διὰ τὸ εὐαγγέλιον. — 13. τῷ μή] K, τὸ μή LP, ἐν τῷ μή DE; *eo quod non invenirem* it vg. — 16. ὀσμὴ θανάτου — ὀσμὴ ζωῆς] KL Chr. it vg, ὀσμ. ἐκ θανάτου — ὀσμ. ἐκ ζωῆς SinABC min.

lich zu gelten. — 11. gafaihondau] *Randglosse in* A: bifaihon *ist die gewöhnliche Übersetzung von* πλεονεκτεῖν, *vgl. k 7,2 12,17.18 Th 4,6*; gaaiginon *kann nichts anders heißen als 'Besitz ergreifen' und sieht wie eine in den Text gedrungene Erläuterung aus.* — ni sijum unwitandans munins is] *vgl. zur Stellung* def: *non enim ignoramus cogitationes eius.* — 12. *in aiwaggeljon*] *B* entspricht dem Text von *K. — in aiwaggeljons] A *nach* it (FG). — 13. in þammei] AB, *vgl. L 10,20* ὅτι· in þammei (*eo quod* it vg). — *imma*] *B*, ohne Gewähr; wohl irrtümlich auf *Teitaun* bezogen. — 14. þairh uns in allaim stadim] A: *entspricht dem gr. und dem lat. Text*; B *hat wohl* þairh uns *vergessen und am Satzende nachgetragen.* — 15. fralusnandans] *Randglosse* A: *nach K 1,18*: τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις — τοῖς δὲ σωζομένοις· þaim fralusnandam — þaim ganisandam; *auch k 4,3* ἀπολλυμένοις· fralusnandam. — 16. dauns us dauþau — dauns us libainai] A: *Lesart von* SinABC min. — *dauns dauþaus*] *B*: Lesart von *K; in *dauns us libainai* teilt *B* die Lesart von A; Kauffmann ZZ. 35,458 sieht in *dauns dauþaus B* den letzten Rest des urspr. Textes; nicht unmöglich wäre aber auch, daß *us*[1] durch Versehn in *B* weggefallen und die fremde Lesart schon in den *K-Text der gr. Vorlage eingedrungen wäre.

kunnau kustu izwarana, sijaidu
in allamma ufhausjandans. 10 aþ-
þan þammei ƕa fragibiþ, jah ik;
jah þan ik, jabai ƕa fragaf, fra-
gaf in izwara in andwairþja
Xristaus, 11 ei ni gaaiginondau
fram Satanin; unte ni sijum un-
witandans munins is. 12 aþþan
qimands in Trauadai in aiwaggel-
jons Xristaus jah at haurdai mis
uslukanai in fraujin, 13 ni ha-
baida gaƕeilain ahmin meinam-
ma, in þammei ni bigat Teitaun
broþar meinana; ak twisstan-
dands im galaiþ in Makaidonja.
14 aþþan guda awiliuþ þamma
sinteino ustaiknjandin hroþeigans
uns in Xristau jah daun kunþjis
seinis gabairhtjandin þairh uns
in allaim stadim; 15 unte Xris-
taus dauns sijum woþi guda in
þaim ganisandam jah in þaim
fraqistnandam; 16 sumaim dauns
us dauþau du dauþau, sumaimuþ-
þan dauns us libainai du libainai;
jad-du þamma ƕas wairþs?

kunnau kustu izwarana, sijaidu
in allamma ufhausjandans. 10 *aþ-*
þan þammei ƕa *fragibiþ, jah ik;*
jah þan ik, jabai ƕa fragiba, fra-
giba in izwara in andwairþja
Xristaus, 11 *ei ni gaaiginondau*
fram Satanin; unte ni sijum un-
witandans munins is. 12 *aþþan*
qimands in Trauadai in aiwaggel-
jon Xristaus jah at haurdai mis
uslukanai in fraujin, 13 *ni ha-*
baida gaƕeilain ahmin meinam-
ma, in þammei ni bigat Teitaun
broþar meinana; ak twistandands
imma galaiþ in [in] Makidonja.
14 *aþþan guda awiliud þamma*
sinteino ustaiknjandin hroþeigans
uns in Xristau jah daun kunþjis
seinis gabairhtjandin in allaim
stadim þairh uns; 15 *unte Xri-*
staus dauns sijum woþi guda in
þaim ganisandam jah in þaim
fraqistnandam; 16 *sumaim auk*
dauns dauþaus du dauþau, sumai-
muþ-þan dauns us libainai du li-
bainai; jah du þamma ƕas wairþs?

II, 10. ƕa *fragibiþ*] *B*: ƕa durch ein Loch zerstört Br. — *þan*] *þā B* Br. — 11. *gaaiginondau*] *B*: bei der Ähnlichkeit von got. a *und* l *ist schwer* zu entscheiden, was vorliegt; die Formen des 2. und des 3. Buchstabens sind etwas verschieden, was für *l* spräche. Doch ist eine Entscheidung unmöglich Br. — ni gaaiginondau] A, *Randglosse*: ni gafaihondau. — 14. *uns*[1]] *ūs B* Br. — 15. Xristaus] xaus A, *über der Zeile, unter 'caruerit' Br.* — fraqistnandam] A, *Randglosse*: fralusnandam. — 16. *dauns*[1]] *daūs B* Br.

II, 10. fragaf, fragaf] A — *fragiba*, *fragiba*] *B*: die Vermutung liegt nahe, daß die Präsentien in *B* durch das vorhergehende *fragibiþ* veranlaßt worden sind; weniger wahrscheinlich ist, daß κεχάρισμαι als Perfekt-Präsens aufgefaßt worden sei. Die Lesart von A hat daher trotz des lat. *donavi* wohl größeres Anrecht als ursprüng-

ἱκανός; 17 οὐ γάρ ἐςμεν ὡς οἱ πολλοὶ καπηλεύοντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ὡς ἐξ εἰλικρινείας, ἀλλ' ὡς ἐκ θεοῦ κατενώπιον τοῦ θεοῦ ἐν Χριστῷ λαλοῦμεν.

III.

1 Ἀρχόμεθα πάλιν ἑαυτοὺς συνιστάνειν; εἰ μὴ χρῄζομεν ὥς τινες συστατικῶν ἐπιστολῶν πρὸς ὑμᾶς ἢ ἐξ ὑμῶν συστατικῶν; 2 ἡ ἐπιστολὴ ἡμῶν ὑμεῖς ἐστε, ἐγγεγραμμένη ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, γινωσκομένη καὶ ἀναγινωσκομένη ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων, 3 φανερούμενοι ὅτι ἐστὲ ἐπιστολὴ Χριστοῦ διακονηθεῖσα ὑφ' ἡμῶν, ἐγγεγραμμένη οὐ μέλανι ἀλλὰ πνεύματι θεοῦ ζῶντος, οὐκ ἐν πλαξὶν λιθίναις ἀλλ' ἐν πλαξὶν καρδίας σαρκίναις. 4 πεποίθησιν δὲ τοιαύτην ἔχομεν διὰ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν θεόν, 5 οὐχ ὅτι ἱκανοί ἐσμεν ἀφ' ἑαυτῶν λογίσασθαί τι, ὡς ἐξ ἑαυτῶν, ἀλλ' ἡ ἱκανότης ἡμῶν ἐκ τοῦ θεοῦ, 6 ὃς καὶ ἱκάνωσεν ἡμᾶς διακόνους καινῆς διαθήκης, οὐ γράμματος ἀλλὰ πνεύματος· τὸ γὰρ γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ. 7 εἰ δὲ ἡ διακονία τοῦ θανάτου ἐν γράμμασιν ἐντετυπωμένη ἐν λίθοις ἐγενήθη ἐν δόξῃ, ὥστε μὴ δύνασθαι ἀτενίσαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰς τὸ πρόσωπον Μωσέως διὰ τὴν δόξαν τοῦ προσώπου αὐτοῦ τὴν καταργουμένην, 8 πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἡ δια-

---

II, 17. οἱ πολλοί] K *plurimi* def(g) vg, οἱ λοιποί L Chr. (g). — ὡς²] *K *usw.*, *fehlt* FG defg vg. — III, 1. εἰ μή] KLP Chr., ἢ μή SinBCDEFG *aut numquid* it vg. — 3. καρδίας] K Chr. it vg, καρδίαις LP. — 5. ἀφ' ἑαυτῶν λογίσασθαί τι] KL Chr., τὶ λογίσασθαι ἀφ' ἑαυτῶν P, λογίσασθαί τι ἀφ' ἑαυτῶν ADEFG defg vg.

---

*s*² steht über der Zeile Br. — 3. *andbahtida*] *B*: h durch Flecken beschädigt Br. — *uns*] *ūs B* Br. — inna] A *deutlich* (*nicht* inn) *Br.* — 6. andba*htans*] *B*: durch ein Loch gestört, andba unten beschädigt Br. — *trigg*wos] *B*: desgl.: wos oben beschädigt Br. — ni] fast ganz zerstört Br. — *bo*ka] *B*: ka desgl. Br. — 7. *mahtedeina*] *mahtededeina B.*

II, 17. swe] A *ist* *K-*Lesart*; B *nach* it *geändert.* — sumai] AB *gibt weder* οἱ πολλοί *noch* οἱ λοιποί *wieder*; *es verdankt sein Dasein offenbar dem* swe sumai *k 3,1.* — III, 2. gamelida] AB *regelrecht für* ἐγγεγραμμένη, *weil unmittelbar darauf* in hairtam *folgt. Dagegen steht V. 3* inna, *weil hier die Richtung sonst nicht ausgedrückt ist.* — 3. *swikunþ*] *B*: naheliegende Änderung. — 5. *swaswe af uns silbam*] *B,* fehlt in A durch Versehn. — 7. fairweitjan] AB *ist zu dem abhängigen* du *gestellt. Ähnlich* Aug.: *ita ut non possent filii Israel intendere in faciem Mosesis.*

17 unte ni sium swe sumai maid-
jandans waurd gudis, ak us hlut-
riþai, ak swaswe us guda in and-
wairþja gudis in Xristau rodjam.

III.

1 Duginnam aftra uns silbans
anafilhan? aiþþau ibai þaurbum
swe sumai anafilhis boko du izwis,
aiþþau us izwis anafilhis? 2 ai-
pistaule unsara jus sijuþ, game-
lida in hairtam unsaraim, kunþa
jah anakunnaida fram allaim
mannam. 3 swikunþai þatei si-
uþ aipistaule Xristaus, andbah-
tida fram uns, inna gamelida ni
swartiza, ak ahmin gudis liban-
dins, ni in spildom staineinaim,
ak in spildom hairtane leikeinaim.
4 aþþan trauain swaleika habam
þairh Xristu du guda, 5 ni þatei
wairþai sijaima þagkjan ƕa af
uns silbam, ak so wairþida unsara
us guda ist, 6 izei jah wairþans
brahta uns andbahtans niujaizos
triggwos, ni bokos, ak ahmins;
unte boka usqimiþ, iþ ahma ga-
qiujiþ. 7 aþþan jabai andbahti
dauþaus in gameleinim gafrisah-
tiþ in stainam warþ wulþag,
swaei ni mahtedeina sunjus Is-
raelis fairweitjan du wlita Mosezis
in wulþaus wlitis is þis gataur-
nandins, 8 ƕaiwa nei mais and-

*17 unte ni sijum sumai maidjan-
dans waurd gudis, ak us hlutri-
þai, ak swaswe us guda in and-
wairþja gudis in Xristau rodjam.*

III.

*1 Duginnam aftra uns silbans
anafilhan? aiþþau ibai þaurbum
swe sumai anafilhis boko du izwis,
aiþþau us izwis anafilhis? 2 ai-
pistaule unsara jus sijuþ, game-
lida in hairtam unsaraim, kunþa
jah anakunnaida fram allaim
mannam. 3 swikunþ þatei si-
juþ aipistaule Xristaus, andbah-
tida fram uns, inna gamelida ni
swartizla, ak ahmin gudis liban-
dins, ni in spildom staineinaim,
ak in spildom hairtane leikeinaim.
4 aþþan trauain swaleika habam
þairh Xristu du guda, 5 ni þatei
wairþai sijaima þagkjan ƕa af uns
silbam, swaswe af uns silbam, ak
so wairþida unsara us guda ist,
6 izei jah wairþans brahta uns* and-
*bahtans niujaizos triggw*os, ni *bo-
kos, ak ahmins; unte boka usqimiþ,
iþ ahma gaqiujiþ. 7 aþþan jabai
andbahti dauþaus in gameleinim
gafrisahtiþ in stainam warþ wul-
þag, swaei ni mahte[de]deina sunjus
Israelis fairweitjan du wlita Mo-
sezis in wulþaus wlitis is þis ga-
taurnandins, 8 ƕaiwa nei mais*

II, 17. *swaswe*] *B*: durch einen Flecken gestört, w[1] halb vernichtet, ebenso der untere Teil von a Br. — sium] A; *der von U. erwähnte und vermutungsweise als* j *gedeutete Bogen zwischen* i *und* u *gehört zum lat. Text.* — III, 1. Die Antiquabuchstaben sind in *B* durch Flecken beschädigt Br. — 2. *jus sijuþ*] *B*, nicht *jusijuþ*, wie U. angibt:

κονία τοῦ πνεύματος ἔσται ἐν δόξῃ; 9 εἰ γὰρ ἡ διακονία τῆς κατακρίσεως δόξα, πολλῷ μᾶλλον περισσεύει ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης ἐν δόξῃ. 10 καὶ γὰρ οὐ δεδόξασται τὸ δεδοξασμένον ἐν τούτῳ τῷ μέρει ἕνεκεν τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης. 11 εἰ γὰρ τὸ καταργούμενον διὰ δόξης, πολλῷ μᾶλλον τὸ μένον ἐν δόξῃ. 12 ἔχοντες οὖν τοιαύτην ἐλπίδα πολλῇ παρρησίᾳ χρώμεθα, 13 καὶ οὐ καθάπερ Μωσῆς ἐτίθει κάλυμμα ἐπὶ τὸ πρόσωπων ἑαυτοῦ, πρὸς τὸ μὴ ἀτενίσαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰς τὸ τέλος τοῦ καταργουμένου. 14 ἀλλ' ἐπωρώθη τὰ νοήματα αὐτῶν· ἄχρι γὰρ τῆς σήμερον τὸ αὐτὸ κάλυμμα ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς παλαιᾶς διαθήκης μένει μὴ ἀνακαλυπτόμενον, ὅτι ἐν Χριστῷ καταργεῖται. 15 ἀλλ' ἕως σήμερον, ἡνίκα ἀναγινώσκεται Μωσῆς, κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται· 16 ἡνίκα δ' ἂν ἐπιστρέψῃ πρὸς κύριον, περιαιρεῖται τὸ κάλυμμα. 17 ὁ δὲ κύριος τὸ πνεῦμά ἐστιν· οὗ δὲ τὸ πνεῦμα κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία. 18 ἡμεῖς δὲ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτριζόμενοι τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ κυρίου πνεύματος.

III, 9. ἡ διακονία] KLP fg vg, τῇ διακονίᾳ SinACD*FG de. — 13. ἑαυτοῦ] K Chr., αὐτοῦ LP (Chr.-*Hs.*). — πρὸς τὸ μὴ ἀτενίσαι] *K, *vgl. über* Chr. *Gifford S. 34.* — 14. ἐπωρώθη] *K *usw.*, ἐπωρώθησαν K min. — ἀχρὶ γὰρ τῆς σήμερον] KL Chr., ἀχρὶ γὰρ τῆς σήμερον ἡμέρας P it vg. — ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει] *K, ἐν τῇ ἀν. DEFG it vg. Chr. *schwankt* (*viermal* ἐν, *fünfmal* ἐπί). — 15. ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται] *K, κεῖται ἐπὶ τ. κ. αὐ. D*.cEFG defg vg.

III, 9. *andbahti*] *B* repräsentiert die *K-Lesart. — andbahtja] A *nach 'ministerio'* de. — *us wulþau*] *B*: willkürliche Änderung. — 12. brukjaima] AB: χρώμεθα *adhortativ gefaßt*, *vgl.* deg Ambrst. *utamur*. — 14. afdaubnodedun] AB *entspricht* ἐπωρώθη, *vgl. Mc 8,17*: πεπωρωμένην ἔχετε τὴν καρδίαν· daubata habaiþ hairto; *ebenso J 12,40*. — afblindnodedun] *Randglosse in* A, *vielleicht nach k 4,4*: gablindida fraþja þize ungalaubjandane. *Auch kann neben* ἐπωρώθη *die Variante* ἐπηρώθη *gestanden haben, wie R 11,7, wo* it vg *'excaecati sunt' haben. Beachte auch Hesych.*: πωροῦσθαι· τυφλοῦσθαι. — 18. af fraujins ahmin] AB *für* ἀπὸ κυρίου πνεύματος, *in der Konstruktion gleich 'a domini spiritu'* it vg.

bahti ahmins wairþai in wulþau? 9 jabai auk andbahtja wargiþos wulþus, und filu mais ufarist andbahti garaihteins in wulþau. 10 unte ni was wulþag þata wulþago in þizai halbai in ufarassaus wulþaus; 11 jabai auk þata gataurnando þairh wulþu, und filu mais þata wisando in wulþau. 12 habandans nu swaleika wen managaizos balþeins brukjaima, 13 jan-ni swaswe Mosez lagida hulistr ana andawleizn, duþe ei ni fairweitidedeina sunjus Israelis in andi þis gataurnandins; 14 ak afdaubnodedun fraþja ize, unte und hina dag þata samo hulistr in anakunnainai þizos fairnjons triggwos wisiþ unandhuliþ, unte in Xristau gatairada. 15 akei und hina dag miþþanei siggwada Moses, hulistr ligiþ ana hairtin ize. 16 aþþan miþþanei gawandeiþ du fraujin, afnimada þata hulistr. 17 aþþan frauja ahma ist; · aþþan þarei ahma fraujins, þaruh freijhals ist. 18 aþþan weis allai andhulidamma andwairþja wulþu fraujins þairhsaihvandans, þo samon frisaht ingaleikonda af wulþau in wulþu, swaswe af fraujins ahmin.

andbahti ahmins wairþai ni wulþau? 9 jabai auk andbahti wargiþos wulþus, und filu mais ufarist andbahti garaihteins us wulþau. 10 unte ni was wulþag þata wulþago in þizai halbai in ufarassaus wulþaus; 11 jabai auk þata gataurnando þairh wulþu, und filu mais þata wisando in wulþau. 12 habandans nu swaleika wen managaizos balþeins brukjaima, 13 jah ni swaswe Mosez lagida hulistr ana andawleizn, duþe ei ni fairweitidedeina sunjus Israelis in andi þis gataurnandins; 14 ak afdaubnodedun fraþja ize, unte und hina dag þata samo hulistr in anakunnainai þizos fairnjons triggwos wisiþ unandhuliþ, unte in Xristau gatairada. 15 akei und hina dag miþþanei siggwada Moses, hulistr ligiþ ana hairtin ize. 16 aþþan miþþanei gawandeiþ du fraujin, afnimada þata hulistr. 17 aþþan frauja ahma ist; aþþan þarei ahma fraujins, þaruh freihals ist. 18 aþþan weis allai andhulidamma andwairþja wulþu fraujins þairhsaihvandans, þo samon frisaht ingaleikonda af wulþau in wulþau, swaswe af fraujins ahmin.

III, 9. *us*] *B*: s durchlöchert Br. — 10. *wulþag*] *B*: w desgl. Br. — 13. *Mosez*] *B* ganz klar, nicht *Moses* Br. — *gataurnandins*] *gataurnā|dins B* Br. — 14. afdaubnodedun] A *Randglosse*: afblindnodedun *deutlich* (*nicht* gablindnodedun *wie U.*) Br. — *anakunnainai*] *anakū|nainai B* Br. — 18. *þairhsaihvandans*] *þairhsaihvandās B* Br. — *ingaleikonda*] *ingaleikō|da B* Br.

IV.

1 Διὰ τοῦτο ἔχοντες τὴν διακονίαν ταύτην, καθὼς ἠλεήθημεν, οὐκ ἐκκακοῦμεν, 2 ἀλλ' ἀπειπάμεθα τὰ κρυπτὰ τῆς αἰσχύνης, μὴ περιπατοῦντες ἐν πανουργίᾳ μηδὲ δολοῦντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τῇ φανερώσει τῆς ἀληθείας συνιστῶντες ἑαυτοὺς πρὸς πᾶσαν συνείδησιν ἀνθρώπων ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. 3 εἰ δὲ καὶ ἔστιν κεκαλυμμένον τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν, ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις ἐστὶν κεκαλυμμένον, 4 ἐν οἷς ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσεν τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων εἰς τὸ μὴ αὐγάσαι αὐτοῖς τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ. 5 οὐ γὰρ ἑαυτοὺς κηρύσσομεν, ἀλλὰ Χριστὸν Ἰησοῦν κύριον, ἑαυτοὺς δὲ δούλους ὑμῶν διὰ Ἰησοῦν. 6 ὅτι ὁ θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς λάμψαι, ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν πρὸς φωτισμὸν τῆς γνώσεως τῆς δόξης τοῦ θεοῦ ἐν προσώπῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ. 7 ἔχομεν δὲ τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν, ἵνα ἡ ὑπερβολὴ τῆς δυνάμεως ᾖ τοῦ θεοῦ καὶ μὴ ἐξ ἡμῶν, 8 ἐν παντὶ θλιβόμενοι ἀλλ' οὐ στενοχωρούμενοι, ἀπορούμενοι ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι, 9 διωκόμενοι ἀλλ' οὐκ ἐγκαταλειπόμενοι, καταβαλλόμενοι ἀλλ' οὐκ ἀπολ-

---

IV, 2. συνιστῶντες] KL Chr., συνιστάνοντες P. — 4. τοῦ θεοῦ] *K *usw.*, τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου Sin^cLP min *invisibilis dei* m vg-*Hss.* (*nach C 1,15*). — 5. Χριστὸν Ἰησοῦν] BHKL Chr., Ἰης. Χριστόν SinACDE defr vg. — 6. ὅς] *K *usw.*, ὃς καί armen, ὅς *fehlt* D*FG Chr. defgr.

---

m *Br.* — Iesuis] von der Abkürzung *iuis* in *B iu* durch Flecken zerstört Br. — 8. *akei*[1]] *B*, kaum erkennbar, in den Falten rings um ein Loch Br. — 9. *wrikanai*] *wrikāai B* Br.

IV, 1. *wairþaima usgrudjans*] *B*, vgl. *non deficiamus* f Ambrst. *non fiamus segnes* g. A hat die urspr. Lesart erhalten. — 4. *ungasaihvanins*] *B*, verschrieben für *ungasaihvanis*. Der Zusatz stammt aus C 1,15, ist aber schon in die *K-Hss. LP eingedrungen, so daß es nicht auszumachen ist, ob ihn die Vorlage der got. Bibel nicht vielleicht im Gegensatz zu Chr. schon gekannt habe. Dann wäre das Fehlen von *ungasaihvanis* in A dem Einfluß von it (de) zuzuschreiben. — 7. habandans] AB: *Partizipium nach V. 1 u. V. 13. Dieselbe Neubildung bei* Ambrst. — ei ufarassus sijai mahtais gudis] AB; *die gleiche Umstellung in* Ambrst. *excellentia sit virtutis dei und* vg *sublimitas sit virtutis dei.*

IV.

1 Duþþe habandans þata
andbahtei, swaswe gaarmaidai
waurþum, ni wairþam usgrudjans,
2 ak afstoþum þaim analaugnjam
aiwiskjis, ni gaggandans in warein
ni galiug taujandans waurd gudis,
ak bairhtein sunjus ustaiknjan-
dans uns silbans du allaim miþ-
wisseim manne in andwairþja
gudis. 3 aþþan jabai ist gahu-
lida aiwaggeljo unsara, in þaim
fralusnandam ist gahulida, 4 in
þaimei guþ þis aiwis gablindida
fraþja þize ungalaubjandane, ei
ni liuhtjai im liuhadeins aiwag-
geljons wulþaus Xristaus, saei ist
frisahts gudis. 5 aþþan ni uns
silbans merjam, ak Iesu Xristu
fraujan, iþ uns skalkans izwarans
in Iesuis. 6 unte guþ saei qaþ
ur-riqiza liuhaþ skeinan, saei jah
liuhtida in hairtam unsaraim du
liuhadein kunþjis wulþaus gudis
in andwairþja Iesuis Xristaus.
7 aþþan habandans þata huzd in
airþeinaim kasam, ei ufarassus
sijai mahtais gudis jah ni us
unsis. 8 in allamma þraibanai,
akei ni gaaggwidai; andbitanai,
akei ni afslauþidai; 9 wrikanai,
akei ni biliþanai: gadrausidai,

IV.

1 *Duþþe habandans þata
andbahti, swaswe gaarmaidai waur-
þum, ni wairþaima usgrudjans,*
2 *ak afstoþum þaim analaugnjam
aiwiskjis, ni gaggandans in warein
nih galiug taujandans waurd gudis,
ak bairhtein sunjos ustaiknjan-
dans uns silbans du allaim miþ-
wisseim manne in andwairþja
gudis.* 3 *aþþan jabai ist gahu-
lida aiwaggeljo unsara, in þaim
fralusnandam ist gahulida,* 4 *in
þaimei guþ þis aiwis gablindida
fraþja þize ungalaubjandane, ei
ni liuhtjai im liuhadein aiwaggel-
jons wulþaus Xristaus, saei ist fri-
sahts gudis ungasaihvani[n]s.* 5 *aþ-
þan ni uns silbans merjam, ak Iesu
Xristu fraujan, iþ uns skalkans
izwarans in Iesuis.* 6 *unte guþ saei
qaþ ur-riqiza liuhaþ skeinan, saei
jah liuhtida in hairtam unsaraim
du liuhadein kunþjis wulþaus gu-
dis in andwairþja Iesuis Xristaus.*
7 *aþþan habandans þata huzd in
airþeinaim kasam, ei ufarassus
sijai mahtais gudis jah ni us
unsis.* 8 *in allamma þraihanai,
akei ni gaaggwidai; andbitanai,
akei ni afslauþidai;* 9 *wrikanai,
akei ni biliþanai: gadrausidai,*

IV, 1. 2. Die Antiquabuchstaben sind in *B* durch Löcher, bei *wa*urd durch einen Flecken zerstört Br. — 2. ni²] A, *nicht* nih: *es steht kein* h *über der Zeile Br. — Am Rande in* A *eine Glosse, die nicht sicher deutbar ist Br.* — 4. guþ] AB, *abgekürzt, obwohl es sich auf Satan bezieht.* — *gablindida*] *gablīdida B* Br. — liuhadeins] A *Bernhardt*, *liuhadein B*, liuhadei *Heyne*. *Vgl. EB. § 157 Anm. 2.* — 5. uns skalkans] unskalkans A. — 6. unsaraim] A *mit Abkürzung für*

λύμενοι, 10 πάντοτε τὴν νέκρωσιν τοῦ κυρίου Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέροντες, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι ἡμῶν φανερωθῇ. 11 ἀεὶ γὰρ ἡμεῖς οἱ ζῶντες εἰς θάνατον παραδιδόμεθα διὰ Ἰησοῦν, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ φανερωθῇ ἐν τῇ θνητῇ σαρκὶ ἡμῶν. 12 ὥστε ὁ μὲν θάνατος ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖται, ἡ δὲ ζωὴ ἐν ὑμῖν. 13 ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα, καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν, 14 εἰδότες ὅτι ὁ ἐγείρας τὸν κύριον Ἰησοῦν καὶ ἡμᾶς διὰ Ἰησοῦ ἐγερεῖ καὶ παραστήσει σὺν ὑμῖν. 15 τὰ γὰρ πάντα δι' ὑμᾶς, ἵνα ἡ χάρις πλεονάσασα διὰ τῶν πλειόνων τὴν εὐχαριστίαν περισσεύσῃ εἰς τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ. 16 διὸ οὐκ ἐκκακοῦμεν, ἀλλ' εἰ καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται ἡμέρᾳ καὶ ἡμέρᾳ. 17 τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν καθ' ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν, 18 μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα· τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα αἰώνια.

IV, 10. ἐν τῷ σώματι¹] *K, ἐν τῷ σώματι ἡμῶν DEFG *in corpore nostro* defgr vg. — 12. ὁ μὲν] KL, ὁ P Chr. it vg. — 13. διὸ ἐλάλησα] BCDEKLP Chr. defr vg (*vgl. Ps. 115,10* LXX), διὸ καὶ ἐλάλησα SinFG g (*nach dem flg.* διὸ καὶ λαλοῦμεν). — 14. διὰ Ἰησοῦ] KL Chr., σὺν Ἰ. P. — 16. ὁ ἔσω] Chr. min 47.137 defr vg, ὁ ἔσωθεν KL. — 17. τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρόν] *K Chr., τὸ γὰρ παραυτίκα πρόσκαιρον καὶ ἐλαφρόν D*EFG defgr vg. *Vgl.* Theodoret: καὶ διὰ μὲν τοῦ παραυτίκα ἔδειξε τὸ βραχύ τε καὶ πρόσκαιρον. — καθ' ὑπερβολήν] Sin*C*K, καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολήν *K *usw.* — 18. πρόσκαιρα] *K *usw.*, πρόσκαιρά ἐστιν FG *temporalia sunt* fgr vg.

Diese Ergänzung hat aber zur notwendigen Voraussetzung, daß schon die Vorlage der Hss. AB nach dem lateinischen Text interpoliert, zu *ana leika*¹ *unsaramma* d. i. *nostro* it vg hinzugefügt worden sei. Um die Annahme eines Eingriffs in die Vorlage von AB läßt sich also auch hierbei nicht herumkommen. — 11. *sinteino weis*] *B* vgl. r: *semper nos.* — 16. *wairþam usgrudjans*] *B*: ursprüngl. Lesart hier auch in *B* bewahrt, wie V. 1 in A. — 17. *aiwinis wulþaus kaurein*] *B* vgl. de: *aeternae gloriae pondus*; *kaurein* wie 4,4 liuhadein EB. § 157 Anm. 2.

<table>
<tr>
<td>akei ni fraqistidai, 10 sinteino dauþein fraujins Iesuis ana leika unsaramma ....</td>
<td>akei ni fraqistidai, 10 sinteino dauþein fraujins Iesuis ana leika unsaramma</td>
</tr>
</table>

uskunþa sijai. 11 *sinteino weis libandans in dauþu atgibanda in Iesuis, ei jah libains Iesuis swikunþa wairþai in riurjamma leika unsaramma.* 12 *swaei nu dauþus in uns waurkeiþ, iþ libains in izwis.* 13 *habandans nu þana saman ahman galaubeinais bi þamma gamelidin: galaubida, in þizei jah rodida, jah weis galaubjam, in þizei jah rodjam,* 14 *witandans þatei sa urraisjands fraujan Iesu jah unsis þairh Iesu urraiseiþ jah fauragasatjiþ miþ iz*wis. 15 *þatuh þan allata in izwara, ei ansts managnandei þairh managizans awiliud ufara*ss*jai du wulþau guda.* 16 *inuh* þis *ni wairþam usgrudjans, a*kei *þauhjabai* sa *utana* unsar ma*nna fraward*jada, *aiþþau* sa *innuma ananiu*jada *da*ga *jah daga.* 17 *unte þata andwairþo ƕeilaƕairb jah leiht aglons* unsaraizos *bi ufarassau aiweinis wulþaus kaurein waurkjada unsis,* 18 *ni fairweitjandam þize*i *gasaiƕanane, ak þizei ungasaiƕanane; unte þo gasaiƕanona riurja sind, iþ þo ungasaiƕanona aiweina.*

IV, 13. Es existiert in *B* keine Randglosse: *i̅u̅*, sondern was man für *iu* las, ist in Wirklichkeit '*in*' und gehört zum lateinischen Text (*cernens in illo esse omnes virtutes*) Br. — 14. *iz*wis] *B* durchlöchert Br. — 15. *ufara*ss*jai*] *B* desgl. Br. — 16. Die Antiquabuchstaben in diesem und den flg. Versen zeigen Durchlöcherung an. — *a*kei] *B*: trotz der Durchlöcherung Spuren von *ei* erkennbar Br. — ma*nna*] *mā|na B* Br. — 17. *leiht*] *ƕeiht B.* — *kaurein*] *kaureī B* deutlich zu erkennen Br. — 18. *þizei*[1.2]] *B* für *þize.*

IV, 10. *ana leika unsaramma uskunþa sijai*] *B*: ana leika unsaram*ma* ...... A: Lücke in *B*. Hat die Lücke schon der Vorlage von AB angehört, so ist anzunehmen, daß das Auge des Abschreibers von *leika*[1] zu *leika*[2] abirrte, es ist also in diesem Fall mit Maßmann zu ergänzen: *ana leika* < *bairandans ei jah libains Iesuis ana leika* > *unsaramma*: dann entspricht der got. Text genau dem des griech. Originals der Rezension *K. — Oder man macht *B* allein für die Auslassung verantwortlich, dann kann die Lücke nur nach dem beiden Hss. gemeinsamen *ana leika unsaramma* liegen; alsdann hat man mit Bernhardt zu ergänzen: *ana leika unsaramma* < *bairandans ei jah libains Iesuis ana leika unsaramma* >.

V.

1 Οἴδαμεν γὰρ ὅτι ἐὰν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκήνους κατα-
λυθῇ, οἰκοδομὴν ἐκ θεοῦ ἔχομεν, οἰκίαν ἀχειροποίητον αἰώνιον ἐν τοῖς
οὐρανοῖς. 2 καὶ γὰρ ἐν τούτῳ στενάζομεν, τὸ οἰκητήριον ἡμῶν τὸ ἐξ
οὐρανοῦ ἐπενδύσασθαι ἐπιποθοῦντες, 3 εἴγε καὶ ἐνδυσάμενοι, οὐ γυμ-
νοὶ εὑρεθησόμεθα. 4 καὶ γὰρ οἱ ὄντες ἐν τῷ σκήνει στενάζομεν βαρού-
μενοι, ἐφ' ᾧ οὐ θέλομεν ἐκδύσασθαι ἀλλ' ἐπενδύσασθαι, ἵνα καταποθῇ
τὸ θνητὸν ὑπὸ τῆς ζωῆς. 5 ὁ δὲ κατεργασάμενος ἡμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο
θεός, ὁ καὶ δοὺς ἡμῖν τὸν ἀρραβῶνα τοῦ πνεύματος. 6 θαρροῦντες
οὖν πάντοτε καὶ εἰδότες ὅτι ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι ἐκδημοῦμεν
ἀπὸ τοῦ κυρίου· 7 διὰ πίστεως γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἴδους·
8 θαρροῦμεν δὲ καὶ εὐδοκοῦμεν μᾶλλον ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώματος καὶ
ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν κύριον. 9 διὸ καὶ φιλοτιμούμεθα, εἴτε ἐνδημοῦντες
εἴτε ἐκδημοῦντες, εὐάρεστοι αὐτῷ εἶναι. 10 τοὺς γὰρ πάντας ἡμᾶς
φανερωθῆναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται
ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε κακόν.

V, 1. οἰκοδομήν] *K *usw.*, ὅτι οἰκ. DEFG *quod aedificationem* defgm vg; Chr. *schwankt* (*einmal* ὅτι; *es fehlt zweimal*). — 3. εἴγε] KLP *si tamen* defgm vg, εἴπερ BDEFG. Chr. *schwankt.* — ἐνδυσάμενοι] KLP τινὲς *bei* Chr. (ὃ καὶ μάλιστα ἐγκριτέον) f vg, ἐκδυσάμενοι D*FG Chr. (εἴπερ καὶ ἐκδυσάμενοι — *die Hss. fälschlich und sinnstörend* ἐνδυσάμενοι, *vgl. Gifford S. 67* — οὐ γυμνοὶ εὑρηθησόμεθα) def (*über dem griech. Text*) gm. — 4. ἐν τῷ σκήνει] KLP, ἐν τῷ σκήνει τούτῳ DEFG defg; Chr. *schwankt.* — 5. ὁ καὶ δούς] KL Chr., ὁ δούς P it vg. — 6. ἐκδημοῦμεν] *K, ἀποδημοῦμεν DEFG Chr. (*einmal*). — 10. τὰ διὰ τοῦ σώματος] *K *usw.*, τὰ ἴδια τοῦ σώματος Orig. Theodoret *propria corporis* defg vg.

Blatt: *es wird durch das flg.* ei *erfordert.* — *ahman*] *ahmā B* Br. — 9. anahaimjai] A *mit Abkürzung für* m *Br.* — *In* A *war* þe anahaimjai jaþ *durch Versehn ausgelassen worden und ward am Rande nachgetragen*: þe anahaimjai *am Zeilenschluß*, jaþ *mit kleinerer Schrift vor der folgenden Reihe.*

V, 1. *þatei — ei*] *B*, vgl. J 13,29. — 3. gawasidai] A: jah *weggelassen, vgl.* f vg *si tamen vestiti.* — 5. saei jah] AB: jah *sinnstörender Zusatz ohne Gewähr, nach dem flg.* jah gaf. — wadi ahman] AB, *vgl. k 1,22.*

V.

1 *Witum auk þatei, jabai sa air*þeina *unsar gards þizos hleiþros gatairada, ei gatimrjon*

1 .... us guda habam, gard
unhanduwaurhtana aiweinana in
himinam. 2 unte jah in þamma
swogatjam, bauainai unsarai þizai
us himina ufarhamon gairnjan-
dans, 3 jabai sweþauh gawasi-
dai, ni naqadai bigitaindau. 4 jah
auk wisandans in þizai hleiþrai
swogatjam kauridai, ana þammei
ni wileima afhamon, ak anaha-
mon, ei fraslindaidau þata diwano
fram libainai. 5 aþþan saei [jag-]
gamanwida uns du þamma guþ,
saei jah gaf unsis wadi ahman.
6 gatrauandans nu sinteino jah
witandans þatei wisandans in
þamma leika afhaimjai sijum
fram fraujin; 7 unte þairh ga-
laubein gaggam, ni þairh siun.
8 aþþan gatrauam jah waljam
mais usleiþan us þamma leika
jah anahaimjaim wisan at fraujin.
9 inuþ-þis usdaudjam, jaþþe ana-
haimjai jaþþe afhaimjai, waila
galeikan imma. 10 unte allai
weis ataugjan skuldai sijum faura
stauastola Xristaus, ei ganimai
ƕarjizuh þo swesona leikis, afar
þaimei gatawida, jaþþe þiuþ

us guda habam, gard unhandu-
waurhtana aiweinana in himinam.
2 unte jah in þamma swogatjam,
bauainai unsarai þizai us hi-
mina ufarhamon *gairnjandans,*
3 jabai sweþauh jah gawasidai,
ni naqadai bigitaindau. 4 jah
*auk wisandans in þizai hle*iþrai
swogatjam kauridai, ana þammei
ni wileima afhamon, ak anaha-
mon, ei fraslindaidau þata diwano
fram libainai. 5 aþþan saei [*jah*]
gamanwida uns du þamma guþ,
saei jah gaf uns wadi ahman.
6 gatrauandans nu sinteino jah
witandans þatei wisandans in
*þ*amma l*eika afhaimjai sij*um
fram fraujin; 7 unte þairh ga-
laubein gaggam, ni þairh siun.
8 aþþan gatrauam jah waljam
mais usleiþan us þamma leika
jah anahaimjaim wisan at fraujin.
9 inuh þis usdaudjam, jaþþe ana-
haimjai jaþþe afhaimjai, waila
galeikan imma. 10 unte allai
weis ataugjan skuldai sijum faura
stauastola Xristaus, ei ganimai
ƕarjizuh þo swesona leikis, afar
þaimei gatawida, jaþþe þiuþ

V, 1. *sa*] über einem Loch: die Schrift richtet sich hier nach den Löchern Br. — 2. ufarhamon] *B*: das ganze Wort durchlöchert, aber noch erkennbar Br. — 5. du þamma] AB: *wahrscheinlich ist in der Vorlage von* AB silbin *ausgefallen, vgl. R 9,17 13,6. Nur Eph. 6,18 findet sich* du þamma, *wo* *K εἰς αὐτὸ τοῦτο *hat, aber hier stehn die Lesarten* εἰς αὐτό *und* εἰς αὐτόν *daneben, die in* SinAB-D*FG it vg *erscheinen.* duþþe· εἰς αὐτὸ τοῦτο *E 6,22 C 4,8 steht auf einem andern*

11 εἰδότες οὖν τὸν φόβον τοῦ κυρίου ἀνθρώπους πείθομεν, θεῷ δὲ πεφανερώμεθα· ἐλπίζω δὲ καὶ ἐν ταῖς συνειδήσεσιν ὑμῶν πεφανερῶσθαι.
12 οὐ γὰρ πάλιν ἑαυτοὺς συνιστάνωμεν ὑμῖν, ἀλλὰ ἀφορμὴν διδόντες ὑμῖν καυχήματος ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα ἔχητε πρὸς τοὺς ἐν προσώπῳ καυχωμένους καὶ οὐ καρδίᾳ. 13 εἴτε γὰρ ἐξέστημεν, θεῷ· εἴτε σωφρονοῦμεν, ὑμῖν.
14 ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς, 15 κρίναντας τοῦτο, ὅτι εἷς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν· ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον· καὶ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι. 16 ὥστε ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ νῦν οὐδένα οἴδαμεν κατὰ σάρκα· εἰ δὲ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστόν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν. 17 ὥστε εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις, τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονεν καινὰ τὰ πάντα. 18 τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ θεοῦ τοῦ καταλλάξαντος ἡμᾶς ἑαυτῷ διὰ Χριστοῦ καὶ δόντος ἡμῖν τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς, 19 ὡς ὅτι θεὸς ἦν ἐν Χριστῷ κόσμον καταλλάσσων ἑαυτῷ, μὴ λογιζόμενος αὐτοῖς τὰ παραπτώματα αὐτῶν καὶ θέμενος ἐν ἡμῖν τὸν λόγον τῆς καταλλαγῆς. 20 ὑπὲρ Χριστοῦ οὖν πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν, δεόμεθα ὑπὲρ Χριστοῦ, καταλλά-

---

V, 12. οὐ γὰρ πάλιν] DcEKL, οὐ πάλιν SinBCD*FG Chr. defg vg. — συνιστάνωμεν] *Matthaeis* c (*v. Sodens a499*), συνιστάνομεν *K. — οὐ καρδίᾳ] KLP Chr., οὐκ ἐν καρδίᾳ SinBD*FG it vg. — 16. εἰ δέ] K min 115 Or., εἰ δὲ καί LP Chr. — 18. διὰ Χριστοῦ] P (διὰ τοῦ Χ. Chr.) it vg, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ KL. — 20. δεόμεθα, καταλλάγητε] *K Chr., δεόμενοι καταλλαγῆναι D*FG deg.

---

klar über der Zeile Br. — *libaina*] *libainai B.* — 16. Xristu] A: *unter der Zeile nachgetragen.* — 18. uns sis] unsis AB. — 20. *bidjam*] *B* (nicht *bidjan*, wie U. angibt) Br.

V, 11. wisan uns] AB, uns *verdeutlichender Zusatz wie k 11,5, ähnlich nos esse* it vg. — 12. ei] AB, *Zusatz*: '*nicht, daß wir*'. — uskannjaima] AB *für* συνιστάναι *wie* gakannjan *k 12,11*; *Randglosse in* A anafilhaima *nach der Parallelstelle k 3,1.* — ni in hairtin] A: *Änderung nach* it. — 16. *ina*] *B*: naheliegende Ergänzung. Ebenso Hieronymus: *sed nunc iam non novimus eum.* — 17. jabai ƕo in Xristau niuja gaskafts] AB: *vom Übersetzer als Vordersatz gefaßt, wie* ƕo *lehrt. Dieselbe Auffassung vertreten* it vg: *si qua in Chr. nova creatura.* — 19. unte sweþauh] AB, *vgl. quoniam quidem* it vg. — 20. *bidjam*] *B*: entspricht *K Chr.; das flg. καταλλάγητε ist vom Übersetzer in den Infinitiv verwandelt worden, vgl. M 5,24 Mc 1,44 10,21 (Grimm Gramm. 4,1253 Neudr. Schaaffs S. 82). — bidjandans] A nach deg (D*FG) geändert.

jaþþe unþiuþ. 11 witandans nu agis fraujins mannans fullaweisjam, iþ guda swikunþai sijum. aþþan wenja jah in miþwisseim izwaraim swikunþans wisan uns, 12 ni ei aftra uns silbans uskannjaima izwis, ak lew gibandans izwis ƕoftuljos fram unsis, ei habaiþ wiþra þans in andwairþja ƕopandans jan-ni in hairtin. 13 unte jaþþe usgeisnodedum, guda, jaþþe fullafraþjam, izwis. 14 unte friaþwa Xristaus dishabaiþ uns, 15 domjandans þata þatei ains faur allans gaswalt, þannu allai gaswultun, jah faur allans gaswalt, ei þai libandans ni þanaseiþs sis silbam libaina, ak þamma faur sik gaswiltandin jah urreisandin. 16 swaei weis fram þamma nu ni ainnohun kunnum bi leika; iþ jabai ufkunþedum bi leika Xristu, akei nu ni þanaseiþs ni kunnum. 17 swaei jabai ƕo in Xristau niuja gaskafts, þo alþjona usliþun; sai, waurþun niuja alla. 18 aþþan alla us guda, þamma gafriþondin uns sis þairh Xristu jag-gibandin unsis andbahti gafriþonais. 19 unte sweþauh guþ was in Xristau manaseþ gafriþonds sis, ni rahnjands im missadedins ize jah lagjands in uns waurd gafriþonais. 20 faur Xristu nu airinom, swe at guda gaþlaihandin þairh uns; bidjandans faur Xristu gagawairþnan guda.

jaþþe unþiuþ. 11 *witandans nu agis fraujins mannans fullaweisjam, iþ guda swikunþai sijum. aþþan wenja jah in miþwisseim izwaraim swikunþans wisan uns,* 12 *ni ei aftra uns silbans uskannjaima izwis, ak lew gibandans izwis ƕoftuljos fram uns, ei habaiþ wiþra þans in andwairþja ƕopandans jah ni hairtin.* 13 *unte jaþþe usgeisnodedum, guda, jaþþe fullafraþjam, izwis.* 14 *unte friaþwa Xristaus dishabaiþ uns,* 15 *domjandans þata þatei ains faur allans gaswalt, þannu allai gaswultun, jah faur allans gaswalt, ei þai libandans ni þanaseiþs sis silbam libaina[i], ak þamma faur sik gaswiltandin jah urreisandin.* 16 *swaei weis fram þamma nu ni ainnohun kunnum bi leika; iþ jabai ufkunþedum bi leika Xristu, akei nu ni þanaseiþs ni kunnum ina.* 17 *swaei jabai ƕo in Xristau niuja gaskafts, þo alþjona usliþun; sai, waurþun niuja alla.* 18 *aþþan alla us guda, þamma gafriþondin uns sis þairh Xristu jah gibandin uns andbahti gafriþonais.* 19 *unte sweþauh guþ was in Xristau manaseþ gafriþonds sis, ni rahnjands im missadedins ize jah lagjands in uns waurd gafriþonais.* 20 *faur Xristu nu airinom, swe at guda gaþlaihandin þairh uns; bidjam faur Xristu gagawairþnan guda.*

V, 11. *wenja*] *wē|ja B* Br. — 12. *uskannjaima*] *uskañ|jaima B* Br. — uskannjaima] A *Randglosse*: anafilhaima. — *gibandans*] *gibandās B* Br. — 15. sis silbam] A: sis *fehlt nicht, sondern steht*

γητε τῷ θεῷ. 21 τὸν γὰρ μὴ γνόντα ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίηcεν, ἵνα ἡμεῖc γενώμεθα δικαιοcύνη θεοῦ ἐν αὐτῷ.

VI.

1 Cυνεργοῦντεc δὲ καὶ παρακαλοῦμεν μὴ εἰc κενὸν τὴν χάριν τοῦ θεοῦ δέξαcθαι ὑμᾶc· 2 λέγει γάρ· καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουcά cου καὶ ἐν ἡμέρᾳ cωτηρίαc ἐβοήθηcά cοι· ἰδοὺ νῦν καιρὸc εὐπρόcδεκτοc, ἰδοὺ νῦν ἡμέρα cωτηρίαc· 3 μηδεμίαν ἐν μηδενὶ διδόντεc προcκοπήν, ἵνα μὴ μωμηθῇ ἡ διακονία ἡμῶν, 4 ἀλλ' ἐν παντὶ cυνιcτῶντεc ἑαυτοὺc ὡc θεοῦ διάκονοι, ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, ἐν θλίψεcιν, ἐν ἀνάγκαιc, ἐν cτενοχωρίαιc, 5 ἐν πληγαῖc, ἐν φυλακαῖc, ἐν ἀκαταcταcίαιc, ἐν κόποιc, ἐν ἀγρυπνίαιc, ἐν νηcτείαιc, 6 ἐν ἁγνότητι, ἐν γνώcει, ἐν μακροθυμίᾳ, ἐν χρηcτότητι, ἐν πνεύματι ἁγίῳ, ἐν ἀγάπῃ ἀνυποκρίτῳ, 7 ἐν λόγῳ ἀληθείαc, ἐν δυνάμει θεοῦ, διὰ τῶν ὅπλων τῆc δικαιοcύνηc τῶν δεξιῶν καὶ ἀριcτερῶν, 8 διὰ δόξηc καὶ ἀτιμίαc, διὰ δυcφημίαc καὶ εὐφημίαc, ὡc πλάνοι καὶ ἀληθεῖc, 9 ὡc ἀγνοούμενοι καὶ ἐπιγινωcκόμενοι, ὡc ἀποθνήcκοντεc καὶ ἰδοὺ ζῶμεν, ὡc παιδευόμενοι καὶ μὴ θανατούμενοι, 10 ὡc λυπούμενοι, ἀεὶ δὲ χαίροντεc, ὡc πτωχοί, πολλοὺc δὲ πλουτίζοντεc, ὡc μηδὲν ἔχοντεc καὶ πάντα κατέχοντεc. 11 τὸ cτόμα ἡμῶν

VI, 1. παρακαλοῦμεν] *K Bas. f vg, παρακαλοῦντεc D*E*FG deg. — 2. λέγει γάρ· καιρῷ] *K f vg, καιρῷ γὰρ λέγει D*FG deg. — 3. διακονία ἡμῶν] Chr. Theodoret DEFG defg vg, διακονία *K *usw.*

VI, 3. *ainhun*] *ainhū B* Br. — bistugq] A (*nicht* bistugqe) *Br.*; *doch fordert die Syntax den Gen. Pl.* — *bistuggei*] *B* (nicht *bistuggqe*) Br.: *-ei* für *-e.* — 4. *ustaiknjandans*] *ustaiknjandās B* Br. — 5. unsutjam] A, *mit Abkürzung für* m *Br.* — 7. *taihswona*] *taihsnwona B*: *n* vielleicht radiert Br. — hleidumona] hleidumonna A *Br.* — 8. wailamerein] wailamereī A *Br.* — 10. *waiht*] *B*: t durchlöchert Br. — 11. *munþs*] *B*: un oben durchlöchert Br. — *urrumnoda*] *B* (nicht *usrumnoda* U.) Br.

VI, 1. bidjandans] AB, *wie* deg; *vgl. auch k 8,4, wo das Partizip ursprünglich ist.* — 3. *þannu*] *B*: *ohne Vorbild.* — 5. lausiqiþrein] AB: n *vielleicht Schreibfehler der Vorlage von* AB *für* m; *vielleicht aber ist auch der auffällige Sing. dadurch veranlaßt, daß* lausqiþrei '*Fasten*' *zu der flg. Reihe der* '*Tugenden*' *gezogen ward, in der nur Singulare erscheinen*; *der Plur. findet sich k 11,27.* — 8. jah þairh] A: jah *ohne Anhalt.*

21 unte þana ize ni kunþa fra-
waurht, faur uns gatawida fra-
waurht, ei weis waurþeima ga-
raihtei gudis in imma.

VI.

1 Gawaurstwans jaþ-þan bid-
jandans, ni sware anst gudis ni-
man izwis. 2 mela auk, qiþiþ,
andanemjamma andhausida þus
jah in daga naseinais gahalp
þeina. sai, nu mel waila andanem;
sai, nu dags naseinais. 3 ni
ainhun in waihtai gibandans bis-
tugq<e>, ei ni anawammjaidau
andbahti unsar; 4 ak in allamma
ustaiknjandans uns swe gudis
andbahtos in stiwitja managam-
ma, in aglom, in nauþim, in agg-
wiþom, 5 in slahim, in karka-
rom, in unsutjam, in arbaidim,
in wokainim, in lausqiþrein, 6 in
swikniþai, in kunþja, in laggamo-
dein, in selein, in ahmin wei-
hamma, in frijaþwai unhindar-
weisai, 7 in waurda sunjos, in
mahtai gudis, þairh wepna ga-
raihteins taihswona jah hleidu-
mon[n]a, 8 jah þairh wulþu jah
unswerein, þairh wajamerein jah
wailamerein, swe airzjandans jah
sunjeinai, swe unkunþai jah uf-
kunnaidai, 9 swe gaswiltandans
jah sai libam, swe talzidai jah
ni afdauþidai, 10 swe saurgan-
dans, iþ sinteino faginondans, swe
unledai, iþ managans gabigjan-
dans, swe ni waiht aihandans jah
allata disnimandans. 11 munþs
unsar usluknoda du izwis, Kaurin-
þius, hairto unsar urrumnoda.

*21 unte þana izei ni kunþa fra-
waurht, faur uns gatawida fra-
waurht, ei weis waurþeima ga-
raihtei gudis in imma.*

VI.

*1 Gawaurstwans jah þan bid-
jandans, ni swarei anst gudis ni-
man izwis. 2 mela auk, qiþiþ,
andanemjamma andhausida þus jah
in daga naseinais gahalp þeina.
sai, nu mel waila and<a>nem;
sai, nu dags naseinais. 3 ni
ainhun þannu in waihtai gibandans
bistugqei, ei ni anawammjaidau
andbahti unsar; 4 ak in allamma
ustaiknjandans uns swe gudis
andbahtos in stiwitja managamma,
in aglom, in nauþim, in aggwi-
þom, 5 in slahim, in karkarom,
in unsutjam, in arbaidim, in
wokainim, in lausqiþrein, 6 in
swikniþai, in kunþja, in laggamo-
dein, in selein, in ahmin wei-
hamma, in friaþwai unhindar-
weisai, 7 in waurda sunjos, in
mahtai gudis, þairh wepna ga-
raihteins taihswona jah hleidu-
mona, 8 þairh wulþu jah un-
swerein, þairh wajamerein jah
wailamerein, swe airzjandans jah
sunjeinai, swe unkunþai jah uf-
kunnaidai, 9 swe gaswiltandans
jah sai libam, swe talzidai jah
ni afdauþidai, 10 swe saurgan-
dans, iþ sinteino faginondans, swe
unledai, iþ managans gabigjan-
dans, swe ni waiht aihandans jah
allata disnimandans. 11 munþs
unsar usluknoda du izwis, Kaurin-
þius, hairto unsar urrumnoda.*

ἀνέῳγεν πρὸς ὑμᾶς, Κορίνθιοι, ἡ καρδία ἡμῶν πεπλάτυνται· 12 οὐ στενοχωρεῖσθε ἐν ἡμῖν, στενοχωρεῖσθε δὲ ἐν τοῖς σπλάγχνοις ὑμῶν· 13 τὴν δὲ αὐτὴν ἀντιμισθίαν, ὡς τέκνοις λέγω, πλατύνθητε καὶ ὑμεῖς. 14 μὴ γίνεσθε ἑτεροζυγοῦντες ἀπίστοις· τίς γὰρ μετοχὴ δικαιοσύνῃ καὶ ἀνομίᾳ, ἢ τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; 15 τίς δὲ συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίαν, ἢ τίς μερὶς πιστῷ μετὰ ἀπίστου; 16 τίς δὲ συγκατάθεσις ναῷ θεοῦ μετὰ εἰδώλων; ὑμεῖς γὰρ ναὸς θεοῦ ἐστε ζῶντος, καθὼς εἶπεν ὁ θεὸς ὅτι ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐτῶν θεὸς καὶ αὐτοὶ ἔσονταί μοι λαός. 17 διὸ ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν καὶ ἀφορίσθητε, λέγει κύριος, καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἅπτεσθε· κἀγὼ εἰσδέξομαι ὑμᾶς 18 καὶ ἔσομαι ὑμῖν εἰς πατέρα, καὶ ὑμεῖς ἔσεσθε μοι εἰς υἱοὺς καὶ θυγατέρας, λέγει κύριος παντοκράτωρ.

VII.

1 Ταύτας οὖν ἔχοντες τὰς ἐπαγγελίας, ἀγαπητοί, καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἁγιοσύνην ἐν φόβῳ θεοῦ. 2 χωρήσατε ἡμᾶς· οὐδένα ἠδικήσαμεν, οὐδένα ἐφθείραμεν, οὐδένα ἐπλεονεκτήσαμεν. 3 οὐ πρὸς κατάκρισιν λέγω· προείρηκα γὰρ ὅτι ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἐστε εἰς τὸ συναποθανεῖν καὶ

VI, 14. δικαιοσύνῃ καὶ ἀνομίᾳ] *K Bas., δικαιοσύνης μετὰ ἀνομίας FG (*quae participatio*) *iustitiae cum iniquitate* defg vg. — ἢ τίς] LP it vg, τίς δέ K Chr. — 15. Βελίαν] D^grE^gr K Theodoret, Βελίαρ LP Chr. — 16. ὑμεῖς — ἐστέ] K Chr. (*vgl. Gifford S. 36*) fg vg, ἡμεῖς — ἐσμέν LP. — καθὼς εἶπεν] *K *usw.* Chr., λέγει γάρ D*EF^grG deg.

---

alhs[2] *veranlaßt.* — baua] A *Randglosse:* ... alj ..., *vielleicht* salja *Br.* — VII, 1. *bisauleino*] *bilauseino B.* — 2. ainnohun[1]] ainnohū A *Br.* — frawardidedum ni ainnohun] *in* A *ursprünglich vergessen, daher in kleinerer Schrift unter dem Text nachgetragen.* — 3. *sijuþ*] *sijum B,* durch Schreibfehler. — liban] libam A, *aus Versehn Br.* — *liban*] *libā B* Br.

VI, 14. gajukans] AB, *passend für* ἑτεροζυγοῦντες '*mit andern* (*von ungleicher Art*) *am selben Joche ziehend*'. — VII, 3. *gaswiltan*] *B:* der Sinn erfordert *miþgaswiltan* wie in A.

12 ni þreihanda jus in uns, iþ
þreihanda in hairþram izwaraim.
13 aþþan þata samo andalauni,
swe frastim qiþa, urrumnaiþ jah
jus. 14 ni wairþaiþ gajukans
ungalaubjandam; unte ƕo dailo
garaihtein miþ ungaraihtein aiþ-
þau ƕo gamainduþe liuhada miþ
riqiza? 15 ƕouþ-þan samaqisse
Xristau miþ Bailiama aiþþau ƕo
daile galaubjandin miþ ungalaub-
jandin? 16 ƕouþ-þan samaqisse
alhs gudis miþ galiugam? unte
jus alhs gudis siuþ libandins;
qiþiþ auk guþ: þatei baua in im
jah inna gagga jah wairþa ize guþ
jah eis wairþand mis managei.
17 inuþ-þis usgaggiþ us midumai
ize jah afskaidiþ izwis, qiþiþ
frauja, jah unhrainjamma ni atte-
kaiþ, jah ik andnima izwis
18 jah wairþa izwis du attin jah
jus wairþiþ mis du sunum jah
dauhtrum, qiþiþ frauja allwal-
dands.

VII.

1 Þo habandans nu gahaita,
liubans, hrainjam unsis af al-
lamma bisauleino leikis jah ah-
mins, ustiuhandans weihiþa in
agisa gudis. 2 gamoteima in iz-
wis; ni ainummehun gaskoþum,
ni ainnohun frawardidedum, ni
ainnohun bifaihodedum. 3 ni du
gawargeinai qiþa; fauraqaþ auk
þatei in hairtam unsaraim sijuþ
du miþgaswiltan jas-samana li-

12 ni þreihanda jus in uns, iþ
þreihanda in hairþram izwaraim.
13 aþþan þata samo andalauni,
swe frastim qiþa, urrumnaiþ jah
jus. 14 ni wairþaiþ gajukans
ungalaubjandam; unte ƕo dailo
garaihtein miþ ungaraihtein aiþ-
þau ƕo gamainduþe liuhada miþ
riqiza? 15 ƕouh þan samaqisse
Xristau miþ Bailiama aiþþau ƕo
daile galaubjandin miþ ungalaub-
jandin? 16 ƕouh þan samaqisse
alhs gudis miþ galiugam? unte
jus alhs gudis sijuþ libandins; qi-
þiþ auk guþ: þatei baua in im
jah inna gagga jah wairþa ize guþ
jah eis wairþand mis managei.
17 inuh þis usgaggiþ us midumai
ize jah afskaidiþ izwis, qiþiþ
frauja, jah unhrainjamma ni atte-
kaiþ, jah ik andnima izwis
18 jah wairþa izwis du attin jah
jus wairþiþ mis du sunum jah
dauhtram, qiþiþ frauja allwal-
dands.

VII.

1 Þo habandans nu gahaita,
liubans, hrainjam unsis af al-
lamma bisauleino leikis jah ah-
mins, ustiuhandans weihiþa in
agisa gudis. 2 gamoteima in iz-
wis; ni ainummehun gaskoþum,
ni ainnohun frawardidedum, ni
ainnohun bifaihodedum. 3 ni du
gawargeinai qiþa; fauraqaþ auk
þatei in hairtam unsaraim sijuþ
du gaswiltan jah samana liban.

VI, 14. *ungaraihtein*] *ungaraihtei* *B* Br. — 16. alhs[1]] AB, alh *GL.* *wegen* Xristau *V. 15*; *der Genitiv sei durch den gleichlautenden Nom.*

cuζῆν. 4 πολλή μοι παρρηcία πρὸc ὑμᾶc, πολλή μοι καύχηcιc ὑπὲρ ὑμῶν. πεπλήρωμαι τῇ παρακλήcει, ὑπερπεριccεύομαι τῇ χαρᾷ ἐπὶ πάcῃ τῇ θλίψει ἡμῶν. 5 καὶ γὰρ ἐλθόντων ἡμῶν εἰc Μακεδονίαν, οὐδεμίαν ἔcχηκεν ἄνεcιν ἡ cὰρξ ἡμῶν, ἀλλ' ἐν παντὶ θλιβόμενοι· ἔξωθεν μάχαι, ἔcωθεν φόβοι. 6 ἀλλ' ὁ παρακαλῶν τοὺc ταπεινοὺc παρεκάλεcεν ἡμᾶc ὁ θεὸc ἐν τῇ παρουcίᾳ Τίτου. 7 οὐ μόνον δὲ ἐν τῇ παρουcίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παρακλήcει ᾗ παρεκλήθη ἐφ' ὑμῖν, ἀναγγέλλων ἡμῖν τὴν ὑμῶν ἐπιπόθηcιν, τὸν ὑμῶν ὀδυρμόν, τὸν ὑμῶν ζῆλον ὑπὲρ ἐμοῦ, ὥcτε με μᾶλλον χαρῆναι. 8 ὅτι εἰ καὶ ἐλύπηcα ὑμᾶc ἐν τῇ ἐπιcτολῇ, οὐ μεταμέλομαι· εἰ καὶ μετεμελόμην — βλέπω γὰρ ὅτι ἡ ἐπιcτολὴ ἐκείνη εἰ καὶ πρὸc ὥραν ἐλύπηcεν ὑμᾶc — 9 νῦν χαίρω, οὐχ ὅτι ἐλυπήθητε, ἀλλ' ὅτι ἐλυπήθητε εἰc μετάνοιαν· ἐλυπήθητε γὰρ κατὰ θεόν, ἵνα ἐν μηδενὶ ζημιωθῆτε ἐξ ἡμῶν. 10 ἡ γὰρ κατὰ θεὸν λύπη μετάνοιαν εἰc cωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατεργάζεται, ἡ δὲ τοῦ κόcμου λύπη θάνατον κατεργάζεται. 11 ἰδοὺ γὰρ αὐτὸ τοῦτο τὸ κατὰ θεὸν λυπηθῆναι ὑμᾶc πόcην κατειργάcατο ὑμῖν cπουδήν, ἀλλὰ ἀπολογίαν, ἀλλὰ ἀγανάκτηcιν, ἀλλὰ φόβον, ἀλλὰ ἐπιπόθηcιν, ἀλλὰ ζῆλον, ἀλλὰ ἐκδίκηcιν. ἐν παντὶ cυνεcτήcατε ἑαυτοὺc ἁγνοὺc εἶναι ἐν τῷ πράγματι. 12 ἄρα εἰ καὶ ἔγρα-

---

VII, 4. ἐπὶ πάcῃ τῇ θλίψει] *K *usw.*, ἐπὶ πάcῃ τῇ πολλῇ θλίψει DgrEgr *in multa tribulatione* de. — 10. ἀμεταμέλητον] *K *usw.*, ἀμετάβλητον Or. ἀμετακίνητον *gr. Hss. nach Sabatier stabilem* defgm vg Ambrst. — 11. ἐν τῷ πράγματι] Db.cEKLP Chr. de, τῷ πράγματι Sin BCDgr*FG min fg vg.

---

r zerstört Br. Auch die Antiquabuchstaben in den flg. Versen deuten völlige oder fast vollständige Zerstörung in *B* an.

VII, 4. managons] AB: *durch die schw. Form als späterer Zusatz erwiesen.* — in allaizos aglons] AB: in *m. Gen. entspricht nicht dem griech.* ἐπί *m. Dat.* — 8. bokom] A: *der Artikel scheint ausgefallen zu sein*; *denn da der Brief schon k 2,3 ff. erwähnt worden ist, erwartet man jetzt das Pron.* — jah[2]] *fehlt in* AB, *wird jedoch vom Sinn gefordert.* — 10. gatulgida] A *auf* idreiga, *gatulgidai* B *auf* ganistai *bezogen. Das Wort ist nach* it *gewählt*; ἀμεταμέλητος *wird R 11,29 durch* inu idreiga *gegeben.* — 11. sailwa] A: *ohne Vorbild*; *wohl einfacher Schreibfehler, durch das flg.* auk *veranlaßt.*

ban. 4 managa mis trauains du
izwis, managa mis ƕoftuli faur
izwis, usfulliþs im gaþlaihtais,
ufarfulliþs im fahedais in allaizos
managons aglons unsaraizos.
5 jah auk qimandam unsis in
Makaidonjai ni waiht habaida
gaƕeilainais leik unsar, ak in
allamma anapragganai, utana
waihjons, innana agisa. 6 akei
sa gaþlaihands hnaiwidaim ga-
þrafstida uns guþ in quma Tei-
taus; 7 aþþan ni þatainei in
quma is, ak jah in gaþlaihtai,
þizaiei gaþrafstiþs was ana izwis,
gateihands uns izwara gairnein,
izwarana gaunoþu, izwar aljan
faur mik, swaei mis mais faginon
warþ. 8 unte jabai gaurida izwis
in bokom, ni idreigo mik, jah
jabai idreigoda — unte gasaiƕa
þatei so aipistaule jaina, jabai
<jah> du leitilai ƕeilai, gaurida
izwis — 9 nu fagino, ni unte
gauridai wesuþ, ak unte gauridai
wesuþ du idreigai; saurgaideduþ
auk bi guþ, ei waihtai ni gasleiþ-
jaindau us unsis. 10 unte bi guþ
saurga idreiga du ganistai gatul-
gida ustiuhada; iþ þis fairƕaus
saurga dauþu gasmiþoþ. 11 sai-
ƕ[a] auk silbo þata bi guþ saurgan
izwis, ƕelauda gatawida izwis
usdaudein, akei sunjon, akei un-
werein, akei agis, akei gairnein,
akei aljan, akei fraweit! in al-
lamma ustaiknideduþ izwis hlu-
trans wisan þamma toja. 12 aþ-

*4 managa mis trauains du iz-
wis, managa mis ƕoftuli faur
izwis, usfulliþs im gaþlaihtais,
ufarfulliþs im fahedais in allai-
zos managons aglons unsaraizos.
5 jah auk qimandam unsis in
Makidonjai ni waiht habaida
gaƕeilainais leik unsar, ak in
allamma anapragganai, utana
waihjons, innana agisa.* 6 *akei sa
gaþlaihan<d>s hnaiwidaim ga-
þrafstida uns guþ in quma Tei-
taus;* 7 *aþþan ni þatainei in
quma is, ak jah in gaþlaihtai,
þizaiei gaþrafstiþs was ana izwis,
gateihands uns izwara gairnein,
izwarana gaunoþu, izwar aljan
faur mik, swaei mis mais faginon
warþ.* 8 *unte jabai gaurida izwis
in þaim bokom, ni idreigo mik,
jah jabai idreigoda — gasaiƕa auk
þatei so aipistaule jaina, jabai
<jah> du leitilai ƕeilai, gaurida
izwis* — 9 *nu fagino, ni unte
gauridai wesuþ, ak unte gauridai
wesuþ du idreigai; saurgaideduþ
auk bi guþ, ei in waihtai ni ga-
sleiþjaindau us unsis.* 10 *unte so
bi guþ saurga idreiga du ganistai
gatulgidai ustiuhada; iþ þis fair-
ƕaus saurga dauþu gasmiþoþ.*
11 *saiƕ auk silbo þata bi guþ
saurgan izwis, ƕelauda gatawida
izwis usdaudein, akei sunjon, akei
unwerein, akei agis, akei gairnein,
akei aljan, akei fraweit! in al-
lamma ustaiknideduþ izwis hlu-
trans wisan þamma toja.* 12 *aþ-*

VII, 7. gaþrafstiþs] A, *Schluß*-s *über der Zeile Br.* — gau-
noþu] gaunoþa AB. — 8. *idreigoda*] *B*: durch Flecken beschädigt,

ψα ὑμῖν, οὐχ ἕνεκεν τοῦ ἀδικήcαντοc οὐδὲ ἕνεκεν τοῦ ἀδικηθέντοc,
ἀλλ' ἕνεκεν τοῦ φανερωθῆναι τὴν cπουδὴν ἡμῶν τὴν ὑπὲρ ὑμῶν πρὸc
ὑμᾶc ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. 13 διὰ τοῦτο παρακεκλήμεθα. ἐπὶ δὲ τῇ
παρακλήcει ἡμῶν περιccοτέρωc μᾶλλον ἐχάρημεν ἐπὶ τῇ χαρᾷ Τίτου,
ὅτι ἀναπέπαυται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἀπὸ πάντων ὑμῶν. 14 ὅτι εἴ τι
αὐτῷ ὑπὲρ ὑμῶν κεκαύχημαι, οὐ κατηcχύνθην, ἀλλ' ὡc πάντα ὑμῖν ἐν
ἀληθείᾳ ἐλαλήcαμεν, οὕτωc καὶ ἡ καύχηcιc ἡμῶν ἡ πρὸc Τίτον ἀλήθεια
ἐγενήθη. 15 καὶ τὰ cπλάγχνα αὐτοῦ περιccοτέρωc εἰc ὑμᾶc ἐcτιν, ἀνα-
μιμνηcκομένου τὴν πάντων ὑμῶν ὑπακοήν, ὡc μετὰ φόβου καὶ τρόμου
ἐδέξαcθε αὐτόν. 16 χαίρω οὖν ὅτι ἐν παντὶ θαρρῶ ἐν ὑμῖν.

VIII.

1 Γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὴν χάριν τοῦ θεοῦ τὴν δεδομένην
ἐν ταῖc ἐκκληcίαιc τῆc Μακεδονίαc, 2 ὅτι ἐν πολλῇ δοκιμῇ θλίψεωc ἡ
περιccεία τῆc χαρᾶc αὐτῶν καὶ ἡ κατὰ βάθουc πτωχεία αὐτῶν ἐπερίc-
cευcεν εἰc τὸν πλοῦτον τῆc ἁπλότητοc αὐτῶν· 3 ὅτι κατὰ δύναμιν,
μαρτυρῶ, καὶ ὑπὲρ δύναμιν αὐθαίρετοι, 4 μετὰ πολλῆc παρακλήcεωc
δεόμενοι ἡμῶν τὴν χάριν καὶ τὴν κοινωνίαν τῆc διακονίαc τῆc εἰc τοὺc
ἁγίουc, 5 καὶ οὐ καθὼc ἠλπίcαμεν, ἀλλὰ ἑαυτοὺc ἔδωκαν πρῶτον τῷ

VII, 12. cπουδὴν ἡμῶν τὴν ὑπὲρ ὑμῶν] Chr. (τουτέcτιν ἵνα εἰδῆτε πῶc ὑμᾶc φιλῶ) Theodoret min f vg, cπ. ὑμῶν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν *K *usw.* d**e, cπ. ὑμῶν τ. ὑ. ὑμῶν SinDgr*Fgr, cπ. ἡμῶν τ. ὑ. ἡμῶν G d*g. — 13. παρακλήcει ἡμῶν] P it vg, παρ. ὑμῶν KL Chr. Theodoret. — 14. ὑμῖν ἐν ἀληθείᾳ ἐλαλήcαμεν] P def vg, ἐν ἀλ. ἐλαλ. ὑμῖν KL Chr. g. — πρὸc Τίτον] P *ad Titum* it vg, ἐπὶ Τίτου *K *usw.* — 16. οὖν] Chr. min, *fehlt* *K it vg. — VIII, 1. γνωρίζω] Chr. Theodoret min vg-*Hss.*, γνωρίζομεν *K. *usw.*

VIII, 4. usbloteinai] A (*nicht* ufbloteinai *U.*) *Br.* — *usbloteinai*] in *B* klar erhalten *u . . loþeinai*, außerdem, links neben dem Loch, ein kleiner Zug, der eher auf *s* als auf *f* hindeutet; denn dieses müßte weiter unter die Zeile reichen Br. *þ* für *t* in *B* verschrieben. — niman] nimā A *Br.*

VII, 12. jabai melida] AB, *vgl. si scripsi* de. — 14. Teitaun] A: *griech. Akk. k 8,6 haben* AB *die griech. Form bewahrt.* — VIII, 1. *aikklesjon*] *B*: ohne Gewähr, vermutlich Schreibfehler. — 2. þata diupo unledi] AB, *vgl. profunda paupertas* de Ambrst. — 3. silbawiljos] AB, *F. auf* aikklesjom *bezogen, dagegen* ize, bidjandans *M.* — wesun] AB: *Zusatz, vgl. fuerunt* fg vg. — 4. niman] AB: *Zusatz nach k 6,1.*

þan jabai melida, ni in þis anamahtjandins, ni in þis anamahtidins, ak du gabairhtjan usdaudein unsara þoei faur izwis habam wiþra izwis in andwairþja gudis.
13 inuþ-þis gaþrafstidai sijum; aþþan ana gaþrafsteinai unsarai filaus mais faginodedum ana fahedai Teitaus, unte anaƕeilaiþs warþ ahma is fram allaim izwis.
14 unte jabai ƕa imma fram izwis ƕaiƕop, ni gaaiwiskoþs warþ; ak swaswe allata izwis in sunjai rodidedum, swa jah ƕoftuli unsara so du Teitaun sunja warþ.
15 jaþ-brusts is ufarassau du izwis sind, gamunandins þo allaize izwara ufhausein, swe miþ agisa jah reirom andnemuþ ina. 16 fagino nu, unte in allamma gatraua in izwis.

þan jabai melida, ni in þis anamahtjandins, ni in þis anamahtidins, ak du gabairhtjan usdaudein unsara þoei faur izwis habam wiþra izwis in andwairþja gudis.
13 *inuh þis gaþrafstidai sium*; *aþþan ana gaþrafsteinai unsarai filaus mais faginodedum ana fahedai Teitaus, unte anaƕeilaiþs warþ ahma is fram allaim izwis.*
14 *unte jabai ƕa imma fram izwis ƕaiƕop, ni gaaiwiskoþs warþ*; *ak swaswe allata izwis in sunjai rodidedum, swa jah ƕoftuli unsara so du Teitau sunja warþ.*
15 *jah brusts is ufarassau du izwis sind, gamunandins þo allaize izwara ufhausein, swe miþ agisa jah reirom andnemuþ ina.* 16 *fagino nu, unte in allamma gatraua in izwis.*

VIII.

1 Aþþan kannja izwis, broþrjus, anst gudis þo gibanon in aikklesjom Makidonais, 2 þatei in managamma kustau aglons managduþs fahedais ize jaþ-þata diupo unledi ize usmanagnoda du gabein ainfalþeins ize. 3 unte bi mahtai, weitwodja, jah ufar maht silbawiljos wesun, 4 miþ managai usbloteinai bidjandans uns niman anst seina jah gamainein andbahtjis in þans weihans.
5 jaþ-ni swaswe wenidedum, ak sik silbans atgebun frumist frau-

VIII.

1 *Aþþan kannja izwis, broþrjus, anst gudis þo gibanon in aikklesjon Makidonais,* 2 *þatei in managamma kustau aglons managduþs fahedais ize jah þata diupo unledi ize usmanagnoda du gabein ainfalþeins ize.* 3 *unte bi mahtai, weitwodja, jah ufar maht silbawiljos wesun,* 4 *miþ managai usbloteinai bidjandans uns niman anst seina jah gamainein andbahtjis in þans weihans.*
5 *jah ni swaswe wenidedum, ak sik silbans atgebun frumist frau-*

VII, 13. ana gaþrafsteinai] A: ana *über der Zeile Br.* — 15. reirom] A, *nicht* reiron *Br.* *reirom*] B: ob *reirom* oder *reiron* zu lesen sei, ist schwer zu entscheiden Br. — *ina*] *ine B.* —

κυρίῳ καὶ ἡμῖν διὰ θελήματος θεοῦ, 6 ὥςτε ἡμᾶς παρακαλέςαι Τίτον
ἵνα καθὼς προενήρξατο, οὕτως καὶ ἐπιτελέςῃ εἰς ὑμᾶς καὶ τὴν χάριν
ταύτην. 7 ἀλλ' ὥςπερ ἐν παντὶ περιςςεύετε, πίςτει καὶ λόγῳ καὶ γνώςει
καὶ πάςῃ ςπουδῇ καὶ τῇ ἐξ ὑμῶν ἐν ἡμῖν ἀγάπῃ, ἵνα καὶ ἐν ταύτῃ τῇ
χάριτι περιςςεύητε. 8 οὐ κατ' ἐπιταγὴν λέγω, ἀλλὰ διὰ τῆς ἑτέρων
ςπουδῆς καὶ τὸ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης γνήςιον δοκιμάζων. 9 γινώςκετε
γὰρ τὴν χάριν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰηςοῦ Χριςτοῦ, ὅτι δι' ὑμᾶς ἐπτώχευςεν
πλούςιος ὤν, ἵνα ὑμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήςητε. 10 καὶ γνώμην
ἐν τούτῳ δίδωμι· τοῦτο γὰρ ὑμῖν ςυμφέρει, οἵτινες οὐ μόνον τὸ ποιῆςαι
ἀλλὰ καὶ τὸ θέλειν προενήρξαςθε ἀπὸ πέρυςι. 11 νυνὶ δὲ καὶ τὸ ποιῆςαι
ἐπιτελέςατε, ὅπως καθάπερ ἡ προθυμία τοῦ θέλειν, οὕτως καὶ τὸ ἐπι-
τελέςαι ἐκ τοῦ ἔχειν. 12 εἰ γὰρ ἡ προθυμία πρόκειται, καθὸ ἐὰν ἔχῃ
εὐπρόςδεκτος, οὐ καθὸ οὐκ ἔχῃ. 13 οὐ γὰρ ἵνα ἄλλοις ἄνεςις, ὑμῖν δὲ
θλίψις, ἀλλ' ἐξ ἰςότητος· ἐν τῷ νῦν καιρῷ τὸ ὑμῶν περίςςευμα εἰς τὸ
ἐκείνων ὑςτέρημα, 14 ἵνα καὶ τὸ ἐκείνων περίςςευμα γένηται εἰς τὸ
ὑμῶν ὑςτέρημα, ὅπως γένηται ἰςότης, 15 καθὼς γέγραπται· ὁ τὸ πολὺ
οὐκ ἐπλεόναςεν, καὶ ὁ τὸ ὀλίγον οὐκ ἠλαττόνηςεν. 16 χάρις δὲ τῷ θεῷ
τῷ δόντι τὴν αὐτὴν ςπουδὴν ὑπὲρ ὑμῶν ἐν τῇ καρδίᾳ Τίτου, 17 ὅτι

VIII, 6. ὥςτε ἡμᾶς παρακαλέςαι] Chr. min 3.35.115 *Matthaeis* (d)l (*v. Sodens* $O^{28}\Theta^{\pi 10}$) de vg, εἰς τὸ παρακ. ἡμᾶς *K Chr. *usw.* — 8. διὰ τῆς ἑτέρων ςπουδῆς] *K *usw. per aliorum sollicitudinem* f vg, διὰ τὴν ἑ. ςπουδὴν DE *propter al. sollicitudinem* deg. — 9. ἐκείνου] *K *illius* defg vg, αὐτοῦ $D^{gr}E^{gr}F^{gr}G^{gr}$. — 10. προενήρξαςθε] *K *usw.*, ἐνήρξαςθαι (αι *graph. Variante für* ε) D*FG. — 12. ἔχῃ ^{1}] KP, ἔχει τις L. — ἔχῃ ^{2}] P, ἔχει *K. — 16. δόντι] L, διδόντι KP; *qui dedit* def vg.

— 9. anst] AB (*nicht* ansts) Br. — 11. fauraïst] faura|ïst A *Br.* — habaiþ] A: -þ *verblichen, doch erkennbar Br.* — *þammei habaiþ*] *B*: durch Flecken stark beschädigt Br. — 12. gagreftai] A (*nicht* gagreiftai) *Br.* — 16. faur izwis] *B*: scheint über der Linie gestanden zu haben, es sind halberloschene Züge vorhanden Br.

VIII, 5. þaþroþ-þan] A(B), *vgl. deinde* defg vg. — 7. ana] AB: *Zusatz, vgl. et insuper vestra in nos caritate* deg *insuper et* f vg. — 8. swaswe fraujinonds] AB, *vgl. quasi imperans* defg vg. — 10. *wiljan — taujan*] *B*: willkürliche Änderung. — dugunnuþ] AB *gegenüber* προενήρξαςθε: *vgl. coepistis* it vg. *Doch lassen* it vg *das griech.* προ- *auch V. 6 unausgedrückt, während* got *hier* faura *hinzufügt.* — 11. fauraïst] AB *soll nach 'promptus est'* fg vg *gebildet sein.*

jin, þaþroþ-þan uns þairh wiljan
gudis, 6 swaei bedeima Teitaun,
ei swaswe faura dustodida; swah
ustiuhai in izwis jah þo anst.
7 akei swe raihtis in allamma
managniþ, galaubeinai jah waurda
jah kunþja jah in allai usdaudein
jah ana þizai us izwis in uns
frijaþwai, ei jah in þizai anstai
managnaiþ. 8 ni swaswe frauji-
nonds qiþa izwis, ak in þizos
anþaraize usdaudeins jah iz-
waraizos frijaþwos airkniþa kiu-
sands. 9 unte kunnuþ anst frau-
jins unsaris Iesuis Xristaus, þatei
in izwara gaunledida sik gabigs
wisands, ei jus þamma is unledja
gabigai wairþaiþ. 10 jar-ragin
in þamma giba, unte þata izwis
batizo ist, juzei ni þatainei tau-
jan, ak jah wiljan dugunnuþ af
fairnin jera. 11 iþ nu sai, jah
taujan ustiuhaiþ, ei swaswe fau-
raïst muns du wiljan, swa jah du
ustiuhan us þammei habaiþ.
12 jabai auk wilja in gagreftai
ist, swaswe habai, waila andanem
ist, ni swaswe ni habai. 13 ni
swa auk ei anþaraim iusila, iþ
izwis aglo, ak us ibnassau; 14 in
þamma nu mela izwar ufarassus
du jainaize þarbom, ei jah jai-
naize ufarassus wairþai du izwa-
raim þarbom, ei wairþai ibnassus,
15 swaswe gameliþ ist: jas-saei
filu, ni managizo, jah saei leitil,
ni fawizo. 16 aþþan awiliuþ
guda, ize gaf þo samon usdaudein
faur izwis in hairto Teitaus;
17 unte raihtis bida andnam,

jin, þaþroh þan uns þairh wiljan
gudis, 6 *swaei bedeima Teitaun,*
ei swaswe faura dustodida, swah
ustiuhai in izwis jah þo anst.
7 *akei swe raihtis in allamma*
managniþ, galaubeinai jah waurda
jah kunþja jah in allai usdaudein
jah ana þizai us izwis in uns
friaþwai, ei jah in þizai anstai
managnaiþ. 8 *ni swaswe frauji-*
nonds qiþa izwis, ak in þizos
anþaraize usdaudeins jah iz-
waraizos friaþwos airkniþa kiu-
sands. 9 *unte kunnuþ anst frau-*
jins unsaris Iesuis Xristaus, þatei
in izwara gaunledida sik gabigs
wisands, ei jus þamma is unledja
gabeigai wairþaiþ. 10 *jah ragin*
in þamma giba, unte þata izwis
batizo ist, juzei ni þatainei wil-
jan, ak jah taujan dugunnuþ af
fairnin jera. 11 *iþ nu sai, jah*
taujan ustiuhaiþ, ei swaswe fau-
raïst muns du wiljan, swa jah du
ustiuhan us þammei habaiþ.
12 *jabai auk wilja in gagreiftai*
ist, swaswe habai, waila andanem
ist, ni swaswe ni habai. 13 *ni*
swa auk ei anþaraim iusila, iþ
izwis aglo, ak us ibnassau; 14 *in*
þamma nu mela izwar ufarassus
du jainaize þarbom, ei jah jai-
naize ufarassus wairþai du izwa-
raim þarbom, ei wairþai ibnassus,
15 *swaswe gameliþ ist: saei filu,*
ni managizo, jah saei leitil,
ni fawizo. 16 *aþþan awiliud*
guda, izei gaf þo samon usdaudein
faur izwis in hairto Teitaus;
17 *unte raihtis bida andnam,*

VIII, 8. *usdaudeins*] *B*: -*s* klar über dem Loch zu erkennen Br.

τὴν μὲν παράκλησιν ἐδέξατο, σπουδαιότερος δὲ ὑπάρχων αὐθαίρετος ἐξῆλθεν πρὸς ὑμᾶς. 18 συνεπέμψαμεν δὲ μετ' αὐτοῦ τὸν ἀδελφόν, οὗ ὁ ἔπαινος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ διὰ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν, 19 οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ χειροτονηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν συνέκδημος ἡμῶν σὺν τῇ χάριτι ταύτῃ τῇ διακονουμένῃ ὑφ' ἡμῶν πρὸς τὴν τοῦ κυρίου δόξαν καὶ προθυμίαν ἡμῶν, 20 στελλόμενοι τοῦτο, μή τις ἡμᾶς μωμήσηται ἐν τῇ ἁδρότητι ταύτῃ τῇ διακονουμένῃ ὑφ' ἡμῶν· 21 προνοούμενοι γὰρ καλὰ οὐ μόνον ἐνώπιον κυρίου ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον ἀνθρώπων. 22 συνεπέμψαμεν δὲ αὐτοῖς τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν, ὃν ἐδοκιμάσαμεν ἐν πολλοῖς πολλάκις σπουδαῖον ὄντα, νυνὶ δὲ πολὺ σπουδαιότερον πεποιθήσει πολλῇ τῇ εἰς ὑμᾶς. 23 εἴτε ὑπὲρ Τίτου, κοινωνὸς ἐμὸς καὶ εἰς ὑμᾶς συνεργός, εἴτε ἀδελφοὶ ἡμῶν, ἀπόστολοι ἐκκλησιῶν, δόξα Χριστοῦ. 24 τὴν οὖν ἔνδειξιν τῆς ἀγάπης ὑμῶν καὶ ἡμῶν καυχήσεως ὑπὲρ ὑμῶν εἰς αὐτοὺς ἐνδείξασθε, εἰς πρόσωπον τῶν ἐκκλησιῶν.

IX.

1 Περὶ μὲν γὰρ τῆς διακονίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους περισσόν μοί ἐστιν τὸ γράφειν ὑμῖν. 2 οἶδα γὰρ τὴν προθυμίαν ὑμῶν, ἣν ὑπὲρ ὑμῶν καυχῶμαι Μακεδόσιν, ὅτι Ἀχαΐα παρεσκεύασται ἀπὸ πέρυσι, καὶ ὁ ἐξ

VIII, 19. σὺν τῇ χάριτι] KL deg, ἐν τῇ χ. P f vg — τὴν τοῦ κυρίου δόξαν] L defg vg, τὴν αὐτοῦ τοῦ κ. δόξαν K(P) Chr. — 21. προνοούμενοι γάρ] C min Chr.-*Hs.*, προνοούμενοι KL. — κυρίου] *K *usw.*, θεοῦ *Matthaeis* k (*v. Sodens* δ *507*) Aug. vg. — 23. εἰς ὑμᾶς συνεργός] *K *usw.*, συνεργὸς εἰς ὑμᾶς DE de. — δόξα] *K *usw.*, δόξης *in gr. Hss. nach Sabatier gloriae* Ambrst. Pelag. vg-*Hss.* — 24. ἐνδείξασθε] *K *usw.* Chr. f vg, ἐνδεικνύμενοι BD*E*FG *ostendentes* deg.

---

mit Abkürzung des m *Br.*; *ausgeschrieben in B Br.* — 20. digrein] AB *Br.* — 22. *usdaudana*] *B*: *-na* über der Zeile Br. — *filaus mais*] *B* klar (nicht *filu mais* U. in der Anm.) Br. — 23. jah þe] A (*nicht* jaþþe *U.*) *Br.* — IX, 2. *fram*] *B*: m durchlocht Br. — *Axaïa*] *B*: die Punkte stehn Br.

VIII, 18. in aiwaggeljons] A: *ohne Vorbild, wohl nur Schreibfehler, durch* aikklesjons *veranlaßt.* — 23. saei] AB: *Zusatz, vgl.* f vg *qui est socius meus.* — wulþaus] A *entspricht der Lesart* (δόξης) *gloriae, vgl. Anm. zum gr. Text.* — IX, 1. rahtoda] AB: *Passiv, vgl. quod fit in sanctos* it vg. — 2. *lvopa*] *B*: *Änderung nach* it. — at Makidonim] AB, *vgl. apud M.* it vg. *Der bloße Dativ steht, entsprechend dem griech. Text, k 7,14.*

aþþan usdaudoza wisands silba
wiljands galaiþ du izwis. 18 gah-
þan-miþ-[ga]sandidedum imma
broþar; þizei hazeins in aiwag-
geljons and allos aikklesjons.
19 aþþan ni þat-ain, ak jah gate-
wiþs fram aikklesjom miþ gasin-
þam uns miþ anstai þizai and-
bahtidon fram uns du fraujins
wulþau jah gairnein unsarai;
20 biwandjandans þata, ibai ƕas
uns fairinodedi in digrein þizai
andbahtidon fram uns; 21 gare-
dandans auk goda ni þatainei in
andwairþja gudis, ak jah in and-
wairþja manne. 22 insandidedum
þan miþ im broþar unsarana
þanei gakausidedum in managaim
ufta usdaudana wisandan, aþþan
nu, sai, filu usdaudozan trauainai
managai in izwis; 23 jah þe bi
Teitu, saei ist gaman mein jag-
gawaurstwa in izwis; jaþþe
broþrjus unsarai apaustauleis
aikklesjono, wulþaus Xristaus.
24 aþþan ustaiknein frijaþwos
izwaraizos jah unsaraizos ƕoftul-
jos faur izwis in im ustaiknjan-
dans in andwairþja aikklesjono.

*aþþan usdaudoza wisands silba
wiljands galaiþ du izwis.* 18 *gaþ-
þan-miþ-sandidedum imma bro-
þar; þizei hazeins in aiwag-
geljon and allos aikklesjons.*
19 *aþþan ni þat-ain, ak jah gate-
wiþs fram aikklesjom miþ gasin-
þam uns miþ anstai þizai and-
bahtidon fram uns du fraujins
wulþau jah gairnein unsarai*;
20 *biwandjandans þata, ibai ƕas
uns fairinodedi in digrein þizai
andbahtidon fram uns*; 21 *gare-
dandans auk goda ni þatainei in
andwairþja gudis, ak jah in and-
wairþja manne.* 22 *insandidedum
þan miþ im broþar unsarana
þanei gakausidedum in managaim
ufta usdaudana wisandan, aþþan
nu, sai, filaus mais usdaudozan
trauainai managai in izwis*; 23 *jaþ-
þe bi Teitu, saei ist gaman mein
jah gawaurstwa in izwis*; *jaþþe
broþrjus unsarai apaustauleis
aikklesjono, wulþus Xristaus.*
24 *aþþan ustaiknein friaþwos
izwaraizos jah unsaraizos ƕoftul-
jos faur izwis in im ustaiknjandans
in andwairþja aikklesjono.*

IX.

1 Aþþan bi andbahti þatei
rahtoda du weihaim, ufjo mis ist
du meljan izwis; 2 unte wait
gairnein izwara, þizaiei fram iz-
wis ƕopam at Makidonim, unte

IX.

1 *Aþþan bi andbahti þatei
rahtoda du weihaim, ufjo mis ist
du meljan izwis*; 2 *unte wait
gairnein izwara, þizaiei fram iz-
wis ƕopa at Makidon[n]im, unte*

VIII, 17. *wisands*] *wisāds B* Br. — 18. gah-þan-miþ-gasandidedum] A: *Zeilenschluß nach* miþ; ga- *steht, halb erloschen, am Anfang der flg. Zeile Br.* — þisei] þizai A. — and allos aikklesjons] A, *in kleinerer Schrift am Ende der Seite hinzugefügt Br.* — 19. miþ gasinþam] A,

ὑμῶν ζῆλος ἠρέθισεν τοὺς πλείονας. 3 ἔπεμψα δὲ τοὺς ἀδελφούς, ἵνα
μὴ τὸ καύχημα ἡμῶν τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κενωθῇ ἐν τῷ μέρει τούτῳ, ἵνα
καθὼς ἔλεγον παρεσκευασμένοι ἦτε, 4 μήπως ἐὰν ἔλθωσιν σὺν ἐμοὶ
Μακεδόνες καὶ εὕρωσιν ὑμᾶς ἀπαρασκευάστους, καταισχυνθῶμεν ἡμεῖς,
ἵνα μὴ λέγωμεν ὑμεῖς, ἐν τῇ ὑποστάσει ταύτῃ τῆς καυχήσεως. 5 ἀναγ-
καῖον οὖν ἡγησάμην παρακαλέσαι τοὺς ἀδελφοὺς ἵνα προέλθωσιν εἰς
ὑμᾶς καὶ προκαταρτίσωσιν τὴν προκατηγγελμένην εὐλογίαν ὑμῶν, ταύ-
την ἑτοίμην εἶναι οὕτως ὡς εὐλογίαν καὶ μὴ ὡς πλεονεξίαν. 6 τοῦτο
δέ, ὁ σπείρων φειδομένως φειδομένως καὶ θερίσει, καὶ ὁ σπείρων ἐπ'
εὐλογίαις ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίσει. 7 ἕκαστος καθὼς προήρηται τῇ
καρδίᾳ, μὴ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης· ἱλαρὸν γὰρ δότην ἀγαπᾷ ὁ θεός.
8 δυνατὸς δὲ ὁ θεὸς πᾶσαν χάριν περισσεῦσαι εἰς ὑμᾶς, ἵνα ἐν παντὶ
πάντοτε πᾶσαν αὐτάρκειαν ἔχοντες περισσεύητε εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν,
9 καθὼς γέγραπται· ἐσκόρπισεν, ἔδωκεν τοῖς πένησιν, ἡ δικαιοσύνη
αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα. 10 ὁ δὲ ἐπιχορηγῶν σπέρμα τῷ σπείροντι
καὶ ἄρτον εἰς βρῶσιν χορηγήσει καὶ πληθυνεῖ τὸν σπόρον ὑμῶν καὶ
αὐξήσει τὰ γενήματα τῆς δικαιοσύνης ὑμῶν· 11 ἐν παντὶ πλουτιζόμενοι
εἰς πᾶσαν ἁπλότητα, ἥτις κατεργάζεται δι' ἡμῶν εὐχαριστίαν τῷ θεῷ.
12 ὅτι ἡ διακονία τῆς λειτουργίας ταύτης οὐ μόνον ἐστὶν προσαναπλη-
ροῦσα τὰ ὑστερήματα τῶν ἁγίων, ἀλλὰ καὶ περισσεύουσα διὰ πολλῶν
εὐχαριστιῶν τῷ θεῷ· 13 διὰ τῆς δοκιμῆς τῆς διακονίας ταύτης δοξά-
ζοντες τὸν θεὸν ἐπὶ τῇ ὑποταγῇ τῆς ὁμολογίας ὑμῶν εἰς τὸ εὐαγγέλιον
τοῦ Χριστοῦ καὶ ἁπλότητι τῆς κοινωνίας εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς πάντας,
14 καὶ αὐτῶν δεήσει ὑπὲρ ὑμῶν, ἐπιποθούντων ὑμᾶς διὰ τὴν ὑπερβάλ-

---

IX, 4. λέγωμεν] SinBC²LP Chr. f vg, λέγω C*DEFG *dicam* deg. — 5. προέλθωσιν] *K *usw.*, προσέλθωσιν Theodoret F^gr G^gr. — προκατηγγελμένην] KL, προεπηγγελμένην P. — 6. ἐπ' εὐλογίαις[1.2]] *K *usw.*, [1] ἐν εὐλογίᾳ D*FG *in benedictione* degm. — [2] ἐξ εὐλογίας D* *de benedictione* de. — 7. προήρηται] P *proposuit* dem, προαιρεῖται KL; Chr. *schwankt.* — 10. χορηγήσει — πληθυνεῖ — αὐξήσει] P defgr vg, χορηγησαι — πληθυναι αὐξησαι KL Chr.

---

10. *andstald*ands] *B*: beschädigt, besonders -ands Br. — hlai*ba*] B: desgl. Br. — 11. 13. *ainfalþein*] *ainfalþeī B* Br. — 14. *izei*] für *ize.*

IX, 2. þans managistans] AB *für* τοὺς πλείονας *wie K 15,6, während K 9,19 nur* managizans *steht. Daß auch ohne den Einfluß des lat. Superlativs, der sich hier in* vg *findet, der got. Sup. möglich ist, zeigt K 15,6, wo* it *plures schreibt.* — *izei*] *B*: ohne Stütze. — 13. *in ainfalþein*] für ἁπλότητι: da *ainfalþein* dem *ana ufhauseinai* parallel ist, so wäre richtiger *ana* statt *in* zu ergänzen gewesen.

Akaja gamanwida ist fram fairnin jera, jah þata us izwis aljan uswagida þans managistans. 3 aþþan fauragasandida broþruns, ei ƕoftuli unsara so fram izwis ni waurþi lausa in þizai halbai, ei swaswe qaþ gamanwidai sijaiþ; 4 ibai jabai qimand miþ mis Makidoneis jag-bigitand izwis unmanwjan[d]s, gaaiwiskonda<u> weis, ei ni qiþau jus, in þamma stomin ƕoftuljos. 5 naudiþaurft nu man bidjan broþruns, ei galeiþaina du izwis jah fauragamanwjaina þana fauragahaitanan aiwlaugian izwarana, þana manwjana wisan swaswe wailaqiss jan-ni swaswe bifaihon. 6 þatuþ-þan, saei saijiþ us gaþagkja, us gaþagkja jah sneiþiþ, jah saei saijiþ in þiuþeinai, us þiuþeinai jah sneiþiþ. 7 ƕarjizuh swaswe fauragahugida hairtin, ni us trigon aiþþau us nauþai, ...

Axaïa gamanwida ist fram fairnin jera, jah þata us izwis aljan gawagida þans managistans izei. 3 aþþan fauragasandida broþruns, ei ƕoftuli unsara so fram izwis ni waurþi lausa in þizai halbai, ei swaswe qaþ, gamanwidai sijaiþ; 4 ibai jabai qimand miþ mis Makidoneis jah bigitand izwis unmanwjans, gaaiwiskondau weis, ei ni qiþau jus, in þamma stomin þizos ƕoftuljos. 5 naudiþaurft nu man bidjan broþruns, ei galeiþaina du izwis jah fauragamanwjaina þana fauragahaitanan aiwlaugian izwarana, þana manwjana wisan swaswe wailaqiss jah ni swaswe bifaihon. 6 þatuþ-þan, saei saiiþ us gaþagkja, us gaþagkja jah sneiþiþ, jah saei saiiþ in þiuþeinai, us þiuþeinai jah sneiþiþ. 7 ƕarjizuh swaswe fauragahugida hairtin, ni us trigon aiþþau us nauþai,

unte hlasana giband frijoþ guþ. 8 *aþþan mahteigs ist guþ alla anst ufarassjan in izwis, ei in allamma sinteino allis ganauhan habandans ufarassjaiþ in allamma waurstwe godaize,* 9 *swaswe gameliþ ist: tahida, gaf unledaim; uswaurts is wisiþ du aiwa.* 10 *aþþan sa and-stal*dands *fraiwa þana saiandan jah* hlaiba *du mata andstaldiþ jah managjai fraiw izwar jah wahsjan gataujai akrana uswaurhtais izwaraizos;* 11 *in allamma gabignandans, in allai ainfalþein, sei waurkeiþ þairh uns aiwxaristian guda.* 12 *unte andbahti þis gudjinassaus ni þatainei ist usfulljando gaidwa þize weihane, ak jah ufarassjando þairh managa awiliuda guda,* 13 *þairh gakust þis andbahtjis mikiljandans guþ ana ufhauseinai andahaitis izwaris in aiwaggeljon Xristaus jah in ainfalþein gamainduþais du im jah du allaim,* 14 *jah izei bi-*

IX, 5. aiwlaugian] A: *zwischen* w *und* l *scheint etwas radiert zu sein Br.* — 7. *nauþai*] *B*: þ zerstört Br. — 8. *ist guþ*] *B* durchlöchert Br. — 9. *uswaurts*] *B*, für *uswaurhts*, vgl. EB. § 27b. —

λουϲαν χάριν τοῦ θεοῦ ἐφ' ὑμῖν. 15 χάριϲ δὲ τῷ θεῷ ἐπὶ τῇ ἀνεκδιη-
γήτῳ αὐτοῦ δωρεᾷ.

X.

1 Αὐτὸϲ δὲ ἐγὼ Παῦλοϲ παρακαλῶ ὑμᾶϲ διὰ τῆϲ πραότητοϲ καὶ
ἐπιεικείαϲ τοῦ Χριϲτοῦ, ὃϲ κατὰ πρόϲωπον μὲν ταπεινὸϲ ἐν ὑμῖν, ἀπὼν
δὲ θαρρῶ εἰϲ ὑμᾶϲ· 2 δέομαι δὲ τὸ μὴ παρὼν θαρρῆϲαι τῇ πεποιθήϲει
ᾗ λογίζομαι τολμῆϲαι ἐπί τιναϲ τοὺϲ λογιζομένουϲ ἡμᾶϲ ὡϲ κατὰ ϲάρκα
περιπατοῦνταϲ. 3 ἐν ϲαρκὶ γὰρ περιπατοῦντεϲ οὐ κατὰ ϲάρκα ϲτρα-
τευόμεθα, 4 τὰ γὰρ ὅπλα τῆϲ ϲτρατιᾶϲ ἡμῶν οὐ ϲαρκικὰ ἀλλὰ δυνατὰ
τῷ θεῷ πρὸϲ καθαίρεϲιν ὀχυρωμάτων, 5 λογιϲμοὺϲ καθαιροῦντεϲ καὶ
πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆϲ γνώϲεωϲ τοῦ θεοῦ καὶ αἰχμαλωτί-
ζοντεϲ πᾶν νόημα εἰϲ τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριϲτοῦ 6 καὶ ἐν ἑτοίμῳ
ἔχοντεϲ ἐκδικῆϲαι πᾶϲαν παρακοήν, ὅταν πληρωθῇ ὑμῶν ἡ ὑπακοή.
7 τὰ κατὰ πρόϲωπον βλέπετε. εἴ τιϲ πέποιθεν ἑαυτῷ Χριϲτοῦ εἶναι,
τοῦτο λογιζέϲθω πάλιν ἀφ' ἑαυτοῦ, ὅτι καθὼϲ αὐτὸϲ Χριϲτοῦ, οὕτωϲ
καὶ ἡμεῖϲ. 8 ἐάν τε γὰρ περιϲϲότερόν τι καυχήϲωμαι περὶ τῆϲ ἐξουϲίαϲ
ἡμῶν ἧϲ ἔδωκεν ὁ κύριοϲ ἡμῖν εἰϲ οἰκοδομὴν καὶ οὐκ εἰϲ καθαίρεϲιν
ὑμῶν, οὐκ αἰϲχυνθήϲομαι· 9 ἵνα μὴ δόξω ὡϲ ἂν ἐκφοβῶν ὑμᾶϲ διὰ
τῶν ἐπιϲτολῶν — 10 ὅτι αἱ μὲν ἐπιϲτολαί, φηϲίν, βαρεῖαι καὶ ἰϲχυραί,
ἡ δὲ παρουϲία τοῦ ϲώματοϲ ἀϲθενὴϲ καὶ ὁ λόγοϲ ἐξουθενημένοϲ —
11 τοῦτο λογιζέϲθω ὁ τοιοῦτοϲ, ὅτι οἷοί ἐϲμεν τῷ λόγῳ δι' ἐπιϲτολῶν

IX, 15. χάριϲ δέ] SincC²Db.cEKLP Chr., χάριϲ Sin*BC*D*FG defg vg. — X, 4. ϲτρατιᾶϲ] *K *usw.*, ϲτρατείαϲ B (*vgl. T 3,18*). ***Beachte*** Ammonius: ϲτρατεία ἐκτεταμένωϲ, τὸ πρᾶγμα· ϲτρατιὰ ϲυνεϲταλμένωϲ, τὸ τῶν ϲτρατιωτῶν πλῆθοϲ. ἐναλλάϲϲει δὲ πολλάκιϲ ἐν τῇ χρήϲει. — 5. καὶ αἰχμαλωτίζοντεϲ πᾶν νόημα εἰϲ τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριϲτοῦ] *K *usw.*, αἰχμαλωτίζοντεϲ (D*E καὶ αἰχμ.) πᾶν νόημα εἰϲ τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριϲτοῦ ἄγοντεϲ FgrG ***captivantes omnem intellectum ad obaudiendum Christo perducentes*** degm, ***et in captivitatem redigentes omnem intellectum et perducentes ad oboedientiam Christi*** Ambrst. — 7. καὶ ἡμεῖϲ] P Chr. it vg, καὶ ἡμεῖϲ Χριϲτοῦ KL. — 8. περιϲϲότερον] P defgr vg, καὶ περ. L Chr. — περιϲϲότερόν τι] *K *usw.*, τὶ περ. FgrG ***aliquid abundantius*** degr. — καυχήϲωμαι] *K *usw.*, καυχηϲώμεθα min. 17. — 9. δόξω] *K *usw.*, δόξωμεν D*EFgrG deg. — ἐκφοβῶν] P, ἐκφοβεῖν *K *usw.*, ἐκφοβοῦντεϲ DE de(g). — 10. φηϲίν] *K *usw.* Chr. de, φαϲίν B ***aiunt*** r ***inquiunt*** fg vg.

dai faur izwis gairnjandans izwara in ufarassau<s> anstais gudis
ana izwis. 15 *awiliud guda in þizos unusspillodons is gibos.*

X.

1 *Aþþan ik silba Pawlus bidja izwis bi qairrein jah mukamodein*
Xristaus, ikei ana andaugi raihtis hauns im in izwis, aþþan aljar
wisands gatraua in izwis. 2 *aþþan bidja[n] ei ni andwairþs gatrauau*
trauainai, þizaiei man gadaursan ana sumans þans munandans uns
swe bi leika gaggandans. 3 *in leika auk gaggandans ni bi leika drauh-*
tinom. 4 *unte wepna unsaris drauhtinassaus ni leikeina, ak mahteiga*
guda du gataurþai tulgiþo, 5 *mitonins gatairandans jah all hauhiþos*
ushafanaizos wiþra kunþi gudis jah frahinþandans all fraþje jah in
ufhausein Xristaus tiuhandans 6 *jah manwuba habandans du fra-*
weitan all ufarhauseino, þan usfulljada izwara ufhauseins. 7 *þo bi*
andwairþja saihviþ. jabai hvas gatrauaiþ sik silban Xristaus wisan,
þata þagkjai aftra af sis silbin, ei swaswe is Xristaus, swa jah weis.
8 *aþþan sweþauh jabai hva managizo hvopam bi waldufni unsar, þatei*
atgaf frauja unsis du timreinai jah ni du gataurþai izwarai, ni gaai-
wiskonda. 9 *ei ni þugkjaima swe þlahsjandans izwis þairh bokos;* —
10 *unte þos raihtis bokos, qiþand, kaurjos sind jah swinþos, iþ qums*
leikis lasiws jah waurd frakunþ; — 11 *þata þagkjai sa swaleiks, þatei*
hvileikai sium waurda þairh bokos aljar wisandans, swaleikai jah and-

---

IX, 14. *ufarassaus*] Bernhardt, *ufarassau B,* doch vgl. Ph 3,8 (k 3,10). — 15. *unusspillodons*] *unusspillidons B.* — X, 1. *qairrein*] *qairreī B* Br. — *hauns*] *haūs B* Br. — *wisands*] *wisāds B* Br. — 2. *gatrauau*] *gatraiau B*: Us. Bemerkung ist unrichtig Br. — 3. *gaggandans*] *gaggandās B* Br. — 5. *jah all*] *B*: *all* über der Zeile Br. — *kunþi*] *kū|þi B* Br. — *ufhausein*] *ufhauseī B* Br. — 10. *swinþos*] *swīþos B* Br.

IX, 14. *izei*] *B*: für *seinai*, vgl. th 1,10 T 5,18 (GL. Gramm. § 201 Anm. 1). — X, 5. *jah frahinþandans — tiuhandans*] *B*: Vermischung zweier Lesarten (D*E), vgl. Anm. zum gr. Text. — 8. 9. *hvopam — gaaiwiskonda — þugkjaima*] *B*: Plur. statt des gr. Sing. wegen der Pronomina *weis unsar unsis*; vgl. Anm. zum gr. Text.

ἀπόντες, τοιοῦτοι καὶ παρόντες τῷ ἔργῳ. 12 οὐ γὰρ τολμῶμεν ἐγκρῖναι ἢ συγκρῖναι ἑαυτούς τισιν τῶν ἑαυτοὺς συνιστανόντων· ἀλλὰ αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς ἑαυτοὺς μετροῦντες καὶ συγκρίνοντες ἑαυτοὺς ἑαυτοῖς οὐ συνιοῦσιν. 13 ἡμεῖς δὲ οὐκ εἰς τὰ ἄμετρα καυχησόμεθα, ἀλλὰ κατὰ τὸ μέτρον τοῦ κανόνος, οὗ ἐμέτρησεν ἡμῖν ὁ θεὸς μέτρου, ἐφικέσθαι ἄχρι καὶ ὑμῶν — 14 οὐ γὰρ ὡς μὴ ἐφικνούμενοι εἰς ὑμᾶς ὑπερεκτείνομεν ἑαυτούς, ἄχρι γὰρ καὶ ὑμῶν ἐφθάσαμεν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ — 15 οὐκ εἰς τὰ ἄμετρα καυχώμενοι ἐν ἀλλοτρίοις κόποις, ἐλπίδα δὲ ἔχοντες, αὐξανομένης τῆς πίστεως ὑμῶν, ἐν ὑμῖν μεγαλυνθῆναι κατὰ τὸν κανόνα ἡμῶν εἰς περισσείαν, 16 εἰς τὰ ὑπερέκεινα ὑμῶν εὐαγγελίσασθαι, οὐκ ἐν ἀλλοτρίῳ κανόνι εἰς τὰ ἕτοιμα καυχήσασθαι. 17 ὁ δὲ καυχώμενος ἐν κυρίῳ καυχάσθω· 18 οὐ γὰρ ὁ ἑαυτὸν συνιστάνων, ἐκεῖνός ἐστιν δόκιμος, ἀλλ' ὃν ὁ κύριος συνίστησιν.

XI.

1 Ὄφελον ἀνείχεσθέ μου μικρόν τι ἀφροσύνης· ἀλλὰ καὶ ἀνέχεσθέ μου· 2 ζηλῶ γὰρ ὑμᾶς θεοῦ ζήλῳ, ἡρμοσάμην γὰρ ὑμᾶς ἑνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἁγνὴν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ. 3 φοβοῦμαι δὲ μήπως ὡς ὁ ὄφις Εὔαν ἐξηπάτησεν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ, φθαρῇ τὰ νοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς ἁπλότητος καὶ τῆς ἁγνότητος τῆς εἰς τὸν Χριστόν. 4 εἰ μὲν γὰρ ὁ ἐρχόμενος ἄλλον Ἰησοῦν κηρύσσει, ὃν οὐκ ἐκηρύξαμεν, ἢ πνεῦμα ἕτερον λαμβάνετε, ὃ οὐκ ἐλάβετε, ἢ εὐαγγέλιον ἕτερον, ὃ οὐκ ἐδέξασθε, καλῶς ἀνείχεσθε· 5 λογίζομαι γὰρ μηδὲν ὑστερηκέναι τῶν ὑπερλίαν ἀποστόλων. 6 εἰ δὲ καὶ ἰδιώτης τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐ τῇ γνώσει, ἀλλ' ἐν παντὶ φανερωθέντες ἐν πᾶσιν εἰς ὑμᾶς. 7 ἢ ἁμαρτίαν ἐποίησα ἐμαυτὸν

X, 12. ἐγκρῖναι] *K, κρῖναι FG; D*E *fügen zu* ἐγκρῖναι ἑαυτούς *hinzu*, *lassen aber* ἑαυτούς *nach* συγκρῖναι *aus*, *desgl.* ***coniungere nos aut comparare*** de. — 13. ἐμέτρησεν] M min *qua(m) mensus est* defg vg, ἐμέρισεν *K *usw.* — 18. συνιστάνων] MP, συνιστῶν KL Chr. — XI, 1. μικρόν τι] M, μικρόν KLP. — ἀφροσύνης] P, τῇ ἀφροσύνῃ KL. — 3. Εὔαν ἐξηπάτησεν] KL, ἐξηπάτησεν Εὔαν MP. — ἐν τῇ πανουργίᾳ] *K *usw.*, τῇ παν. Dgr* fr vg. — φθαρῇ] P (-εῖ) *usw.* degr, οὕτως φθ. KLM (-ει) *usw.* Chr. f vg. — καὶ τῆς ἁγνότητος] Sin*BFgrG g, *fehlt* SincDcKLMP Chr. f vg; D*E de *haben* τῆς ἁγν. *vor* τῆς ἁπλότητος. — 6. εἰ δὲ καί] *K *usw.*, εἰ καί D* *et si* defg. — 7. ἢ] *K *usw.* *an* de, ἢ μή FG *aut* (r *an*) *numquid* fgr vg.

— XI, 2. *aljanonds*] *B*, vgl. *aemulans enim vos* de; die Fortsetzung *deo aemulor* weicht jedoch ab; Ambrst. *zelans enim vos dei zelo* stimmt genauer. — 5. *mik minnizo gataujan*] *B*, vgl. f vg *me minus fecisse.* — 6. *unhrains*] *B*: auffällige Übersetzung von ἰδιώτης (*unweis* *K* 14,23.24).

wairþai waurstwa. 12 *unte ni gadaursum domjan unsis silbans aiþþau*
gadomjan uns du þaim sik silbans anafilhandam; ak eis in sis silbam sik
[sik] silbans mitandans jah gadomjandans sik silbans du sis silbam ni
fraþjand. 13 *iþ weis ni inu mitaþ ƕopam, akei bi mitaþ garaideinais*
þoei gamat unsis guþ mitaþ fairrinnandein und jah izwis. — 14 *ni*
auk swaswe ni fairrinnandans und izwis ufarassau ufþanjam uns, unte
jah und izwis gasniumidedum in aiwaggeljon Xristaus. — 15 *ni inu*
mitaþ ƕopandans in framaþjaim arbaidim, aþþan wen habam at wahs-
jandein galaubeinai izwarai in izwis mikilnan bi garaideinai unsarai
du ufarassau, 16 *ufarjaina izwis aiwaggeljon merjan, ni in framaþ-*
jaim arbaidim du manwjaim ƕopan. 17 *aþþan sa ƕopands in fraujin*
ƕopai. 18 *unte ni saei sik silban gaswikunþeiþ, jains ist gakusan[d]s,*
ak þanei frauja gaswikunþeiþ.

XI.

1 *Ei wainei usþulaidedeiþ meinaizos leitil ƕa unfrodeins; akei jah*
usþulaiþ mik. 2 *unte aljanonds izwis gudis aljana; gawadjoda auk*
izwis ainamma waira mauja swikna du usgiban Xristau. 3 *aþþan og,*
ibai aufto swaswe waurms Aiwwan uslutoda filudeisein seinai, riurja
wairþaina fraþja izwara af ainfalþein jah swiknein þizai in Xristau.
4 *jabai nu sa qimanda anþarana Iesu mereiþ, þanei weis ni meridedum,*
aiþþau ahman anþarana nimiþ, þanei ni nemuþ, aiþþau aiwaggeljon
anþara þoei ni andnemuþ, waila usþulaideduþ. 5 *man auk ni waihtai*
mik minnizo gataujan þaim ufar mikil wisandam apaus<tau>lum.
6 *jabai unhrains im waurda, akei ni kunþja; aþþan in allamma ga-*
bairhtidai in allaim du izwis. 7 *aiþþau ibai frawaurht tawida, mik*

X, 12. *domjan*] *domjā B* Br. — 13. *weis ni inu mitaþ ƕopam*] *B*: über der Zeile. — *akei*] *B* (nicht *ak* U.) Br. — 16. *merjan*] *merjā B* Br. — XI, 1. *ei wainei*] *B* (nicht nur *wainei*) Br. — 2. *aljanonds*] *aljanōds B* Br. — *usgiban*] *usgaban B*: *a* sehr klar Br. — 4. *ahman*] *ahmā B* Br. — *aiwaggeljon*] *aiwaggeljō B* Br. — 5. *minnizo*] *B*: durchlöchert, aber lesbar Br. — *ufar mikil*] *desgl.* Br. — 6. *gabairhtidai*] *B* (nicht *gabairhtida*) Br.

X. 12. *domjan unsis silbans aiþþau gadomjan uns*] *B*: Vermischung zweier Lesarten, s. Anm. zum gr. Text. Übrigens ist die got. Fassung mit ihrem *domjan* — *gadomjan* einigermaßen dunkel: offenbar wußte der Übersetzer mit dem ἀπ. αἰρ. ἐγκρίνειν und dem nur noch *K* 2,13 erscheinenden συγκρίνειν nichts rechtes anzufangen. — 14. *jah und izwis*] *B*: Variation gegenüber *und jah izwis* V. 13. — 15. *wen habam*] *B*: nach R 15,4 τὴν ἐλπίδα ἔχωμεν· wen habaima. — 16. *in framaþjaim arbaidim*] *B*: Plur. für gr. Sing. nach V. 15.

ταπεινῶν ἵνα ὑμεῖϲ ὑψωθῆτε, ὅτι δωρεὰν τὸ τοῦ θεοῦ εὐαγγέλιον
εὐηγγελιϲάμην ὑμῖν; 8 ἄλλαϲ ἐκκληϲίαϲ ἐϲύληϲα λαβὼν ὀψώνιον πρὸϲ
τὴν ὑμῶν διακονίαν, καὶ παρὼν πρὸϲ ὑμᾶϲ καὶ ὑϲτερηθεὶϲ οὐ κατενάρ-
κηϲα οὐδενόϲ· 9 τὸ γὰρ ὑϲτέρημά μου προϲανεπλήρωϲαν οἱ ἀδελφοὶ
ἐλθόντεϲ ἀπὸ Μακεδονίαϲ· καὶ ἐν παντὶ ἀβαρῆ ὑμῖν ἐμαυτὸν ἐτήρηϲα
καὶ τηρήϲω. 10 ἔϲτιν ἀλήθεια Χριϲτοῦ ἐν ἐμοί, ὅτι ἡ καύχηϲιϲ αὕτη οὐ
φραγήϲεται εἰϲ ἐμὲ ἐν τοῖϲ κλίμαϲιν τῆϲ Ἀχαΐαϲ. 11 διατί; ὅτι οὐκ
ἀγαπῶ ὑμᾶϲ; ὁ θεὸϲ οἶδεν. 12 ὃ δὲ ποιῶ, καὶ ποιήϲω, ἵνα ἐκκόψω
τὴν ἀφορμὴν τῶν θελόντων ἀφορμήν, ἵνα ἐν ᾧ καυχῶνται, εὑρεθῶϲιν
καθὼϲ καὶ ἡμεῖϲ. 13 οἱ γὰρ τοιοῦτοι ψευδαπόϲτολοι, ἐργάται δόλιοι,
μεταϲχηματιζόμενοι εἰϲ ἀποϲτόλουϲ Χριϲτοῦ. 14 καὶ οὐ θαυμαϲτόν·
αὐτὸϲ γὰρ ὁ ϲατανᾶϲ μεταϲχηματίζεται εἰϲ ἄγγελον φωτόϲ. 15 οὐ μέγα
οὖν εἰ καὶ οἱ διάκονοι αὐτοῦ μεταϲχηματίζονται ὡϲ διάκονοι δικαιοϲύνηϲ·
ὧν τὸ τέλοϲ ἔϲται κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν. 16 πάλιν λέγω, μή τίϲ με
δόξῃ ἄφρονα εἶναι· εἰ δὲ μήγε, κἂν ὡϲ ἄφρονα δέξαϲθέ με, ἵνα κἀγὼ
μικρόν τι καυχήϲωμαι. 17 ὃ λαλῶ, οὐ λαλῶ κατὰ κύριον, ἀλλ' ὡϲ ἐν
ἀφροϲύνῃ, ἐν ταύτῃ τῇ ὑποϲτάϲει τῆϲ καυχήϲεωϲ. 18 ἐπεὶ πολλοὶ καυ-
χῶνται κατὰ τὴν ϲάρκα, κἀγὼ καυχήϲομαι. 19 ἡδέωϲ γὰρ ἀνέχεϲθε τῶν
ἀφρόνων φρόνιμοι ὄντεϲ· 20 ἀνέχεϲθε γὰρ εἴ τιϲ ὑμᾶϲ καταδουλοῖ, εἴ
τιϲ κατεϲθίει, εἴ τιϲ λαμβάνει, εἴ τιϲ ἐπαίρεται, εἴ τιϲ ὑμᾶϲ εἰϲ πρόϲωπον
δέρει. 21 κατὰ ἀτιμίαν λέγω, ὡϲ ὅτι ἡμεῖϲ ἠϲθενήϲαμεν· ἐν ᾧ δ' ἄν
τιϲ τολμᾷ, ἐν ἀφροϲύνῃ λέγω, τολμῶ κἀγώ. 22 Ἑβραῖοί εἰϲιν; κἀγώ.
Ἰϲραηλεῖταί εἰϲιν; κἀγώ. ϲπέρμα Ἀβραάμ εἰϲιν; κἀγώ. 23 διάκονοι
Χριϲτοῦ εἰϲιν; παραφρονῶν λαλῶ, ὑπὲρ ἐγώ· ἐν κόποιϲ περιϲϲοτέρωϲ
ἐν φυλακαῖϲ ὑπερβαλλόντωϲ, ἐν πληγαῖϲ περιϲϲοτέρωϲ, ἐν θανάτοιϲ
πολλάκιϲ. 24 ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκιϲ τεϲϲαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον,

---

XI, 8. οὐδενόϲ] KL Chr., οὐθενόϲ MP. — 9. ὑμῖν ἐμαυτόν] L g, ἐμαυτὸν ὑμῖν MP def vg. — 17. λαλῶ κατὰ κύριον] LM der vg, κατὰ κύριον λαλῶ KP Chr. fg. — 20. ὑμᾶϲ εἰϲ πρόϲωπον] KLM Chr., εἰϲ προϲ. ὑμᾶϲ P it vg. — 23. λαλῶ] KLMP, λέγω DEFG *dico* defg vg. — ἐν φυλακαῖϲ ὑπερβαλλόντωϲ, ἐν πληγαῖϲ περιϲϲοτέρωϲ] P, ἐν φυλ. περιϲϲοτέρωϲ, ἐν πληγ. ὑπερβαλλόντωϲ BD^{*c}E def vg, ἐν πληγαῖϲ ὑπερβαλλόντωϲ, ἐν φυλακαῖϲ περιϲϲοτέρωϲ Sin^{c}D^{b}KLM.

---

von ἐπαίρεται 'überhebt sich' sein; Bernhardt vermutet, die Worte seien ursprünglich eine Glosse, etwa zu *usnimiþ*, gewesen und an falscher Stelle in den Text gedrungen. — 23. *swaswe unwita qiþa*] *B*, vgl. g Ambrst. *ut* (A. *velut*) *insipiens dico.* def vg: *ut minus sapiens dico.* — *in arbaidim managizeim*] *B*: das gr. Adverb ist auch in def vg adjektivisch übersetzt, vgl. *in laboribus plurimis.*

silban haunjands, ei jus ushauhjaindau, unte arwjo gudis aiwaggeljon
merida izwis? 8 *anþaros aikklesjons birauboda, nimands andawizn du*
izwaramma andbahtja, jah wisands at izwis jah ushaista ni ainnohun
kaurida; 9 *unte þarbos meinos usfullidedun broþrjus qimandans af*
Makidonai, jah in *allaim unkaureinom izwis mik silban fastaida jah*
fasta. 10 *ist sunja Xristaus in mis, unte so ƕoftuli ni faurdammjada*
in mis in landa Akaje. 11 *in ƕis? unte ni frijo izwis? guþ wait.*
12 *iþ þatei tauja jah taujan haba, ei usmaitau inilon þize wiljandane*
inilon, ei in þammei ƕopand, bigitaindau swaswe jah weis. 13 *unte*
þai swaleikai galiuga-apaustauleis, waurstwjans hindarweisai, gagalei-
kondans sik du apaustaulum Xristaus. 14 *jah nist sildaleik, unte silba*
Satana gagaleikoþ sik aggil[l]au liuhadis. 15 *nist mikil, jabai and-*
bahtos is gagaleikond sik swe *andbahtos garaihteins, þizeei andeis wair-*
þiþ bi *waurstwam ize.* 16 *aftra qiþa, ibai ƕas mik muni unfrodana;*
aiþþau waila þau swe unfrodana nimaiþ mik, ei jah ik leitil ƕa ƕo-
pau. 17 *þatei rodja ni rodja bi fraujan, ak swe in unfrodein in þamma*
stomin þizos ƕoftuljos. 18 *unte managai ƕopand bi leika, jah ik ƕopa.*
19 *unte azetaba usþulaiþ þans unwitans, frodai wisandans.* 20 *usþu-*
laiþ, jabai ƕas izwis gaþiwaiþ, jabai ƕas fraïtiþ, jabai ƕas usnimiþ,
jabai ƕas in arbaidai briggiþ, jabai ƕas izwis in andawleizn slahiþ.
21 *bi unsweriþai qiþa, swe þatei weis siukai weseima; iþ in þammei*
ƕe ƕas anananþeiþ, in unfrodein qiþa, gadars jah ik; 22 *Haibraieis*
sind, jah ik; Israeleiteis sind, jah ik; fraiw Abrahamis sind, jah ik;
23 *andbahtos Xristaus sind, swaswe unwita qiþa, mais ik;* in *arbaidim*
managizeim, in *karkarom ufarassau, in slahim ufarassau, in dauþeinim*
ufta; 24 *fram Iudaium fimf sinþam fidwor tiguns ainamma wanans*

XI, 8. *at izwis*] *B*: *is*- über der Zeile Br. — 9. in *allaim*] *B*: in durch ein Loch fast zerstört Br. — 15. *swe*] nur noch *we* erkennbar Br. — bi] durch ein Loch zerstört Br. — 17. fraujan] *fn̄ B* Br. — 19. *usþulaiþ*] s durch ein Loch zerstört Br. — *unwitans*] *unwitās B* Br. — 23. in[1.2]] i durch Flecken zerstört Br.

XI, 8. *ni ainnohun kaurida*] *B*: zur Stellung vgl. *nemini oneri fui* (d)e *nulli onerosus fui* vg. — 9. *in allaim unkaureinom*] *B* für ἐν παντὶ ἀβαρῆ (*in omnibus sine onere* it vg): Bernhardt vermutet, der Übersetzer habe das Adv. ἀβαρῆ (ἅπ. εἰρημένον) als Subst. aufgefaßt. — 10. *unte*] *B* für ὅτι nicht sinngemäß; ähnlich *quoniam* fg vg. — 13. 14. *du apaustaulum* — *aggilau*] *B*: beidemale im gr. Text εἰς; *du* ist Gräzismus, der Dat. echt got., vgl. die regelmäßigen Dative bei *galeikon*. — 16. *unfrodana*] *B*: ohne flg. εἶναι wie de Ambrst. — 20. *in arbaidai briggiþ*] *B*: kann keine Übersetzung

25 τρὶς ἐρραβδίcθην, ἅπαξ ἐλιθάcθην, τρὶς ἐναυάγηcα, νυχθήμερον ἐν
τῷ βυθῷ πεποίηκα· 26 ὁδοιπορίαις πολλάκις, κινδύνοις ποταμῶν, κιν-
δύνοις ληστῶν, κινδύνοις ἐκ γένους, κινδύνοις ἐξ ἐθνῶν, κινδύνοις ἐν
πόλει, κινδύνοις ἐν ἐρημίᾳ, κινδύνοις ἐν θαλάσσῃ, κινδύνοις ἐν ψευδα-
δέλφοις, 27 ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ
δίψει, ἐν νηστείαις πολλάκις, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι. 28 χωρὶς τῶν
παρεκτός, ἡ ἐπισύστασις μου ἡ καθ' ἡμέραν, ἡ μέριμνα πασῶν τῶν ἐκ-
κλησιῶν. 29 τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ
ἐγὼ πυροῦμαι; 30 εἰ καυχᾶσθαι δεῖ, τὰ τῆς ἀσθενείας μου καυχήσομαι.
31 ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ οἶδεν, ὁ ὢν εὐλογητὸς εἰς τοὺς
αἰῶνας, ὅτι οὐ ψεύδομαι. 32 ἐν Δαμασκῷ ὁ ἐθνάρχης Ἀρέτα τοῦ βασιλέως
ἐφρούρει τὴν πόλιν Δαμασκηνῶν πιάσαι με θέλων. 33 καὶ διὰ θυρίδος
ἐν σαργάνῃ ἐχαλάσθην διὰ τοῦ τείχους, καὶ ἐξέφυγον τὰς χεῖρας αὐτοῦ.

XII.

1 Καυχᾶσθαι δεῖ, οὐ συμφέρει μέν· ἐλεύσομαι γὰρ εἰς ὀπτασίας καὶ
ἀποκαλύψεις κυρίου. 2 οἶδα ἄνθρωπον ἐν Χριστῷ πρὸ ἐτῶν δεκατεσ-
σάρων, εἴτε ἐν σώματι οὐκ οἶδα, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος οὐκ οἶδα, ὁ
θεὸς οἶδεν, ἁρπαγέντα τὸν τοιοῦτον ἕως τρίτου οὐρανοῦ. 3 καὶ οἶδα
τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον, εἴτε ἐν σώματι εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος οὐκ
οἶδα, ὁ θεὸς οἶδεν, 4 ὅτι ἡρπάγη εἰς τὸν παράδεισον καὶ ἤκουσεν ἄρ-
ρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι. 5 ὑπὲρ τοῦ τοιούτου
καυχήσομαι, ὑπὲρ δὲ ἐμαυτοῦ οὐ καυχήσομαι, εἰ μὴ ἐν ταῖς ἀσθενείαις
μου. 6 ἐὰν δὲ θελήσω καυχήσασθαι, οὐκ ἔσομαι ἄφρων, ἀλήθειαν γὰρ
ἐρῶ· φείδομαι δέ, μή τις εἰς ἐμὲ λογίσηται ὑπὲρ ὃ βλέπει με ἢ ἀκούει

XI, 27. ἐν κόπῳ] *K Chr. f vg, κόπῳ Sin*BDEFG deg. — 28. ἐπισύστασις] *K Chr. (*vgl.* Chr.: οἱ θόρυβοι, αἱ ταραχαί, αἱ πολιορκίαι τῶν δήμων καὶ τῶν πόλεων ἔφοδοι) ***concursus in me*** de ***instantia mea*** fg vg, ἐπίστασις SinBDEFG. — 31. Ἰησοῦ] Chr. SinBF[gr]G g, Ἰ. Χριστοῦ *K def vg. — 32. πόλιν Δαμασκηνῶν] P, Δαμ. π. KLM. — XII, 1. δεῖ] LP it vg, δή KM Chr. — οὐ συμφέρει μέν] P f vg οὐ συμφέρει D[gr*] Euthal[cod], οὐ συμφέρει μοι KL Chr. de. — γάρ] KL Chr., δέ P, δὲ καί B. — 6. ἐὰν δέ] K, ἐὰν δὲ καί Chr. *neben* ἐ. γὰρ καί, ἐὰν γάρ *K *usw.* — βλέπει με] με *fehlt in* Chr.-*Hss. und* min.

XI, 25. ***in diupiþai was mareins***] *B*: ähnlich fg vg Ambrst. ***in profundo*** (Ambrst. ***profundum***) ***maris fui.*** — 28. ***meina***[2]] *B*: Zusatz nach ***arbaiþs meina***. — ***allaim aikklesjom***] *B*: vgl. zum Dat. *k* 4,15 ***du wulþau guda***. — 31. ***sa þiuþeiga***] *B*: ὢν nicht übersetzt im Gegensatz zu R 9,5. Vgl. de ***benedictus in saecula***. — 32. *Damaskai*] *B*, vgl. W. Schulze KZ. 41,170[2]. — XII, 1. ***binah***] *B* für δεῖ: ἔξεστιν K 10,23. — 5. ni waiht ƕopa] AB, ***vgl. nihil gloriabor*** def vg. — 6. ƕa[1]] AB: *Zusatz nach* ƕa[2].

nam; 25 *þrim sinþam wandum usbluggwans was*; *ainamma sinþa*
stainiþs was; *þrim sinþam usfarþon gatawida us skipa*; *naht jah dag*
in diupiþai was mareins; 26 *wratodum ufta, bireikeim ahwo, bireikeim*
waidedjane, bireikeim us kunja, bireikeim us þiudom, bireikeim in baurg,
bireikeim in auþidai, bireikeim in marein, bireikeim in galiuga-broþrum,
27 *aglom jah arbaidim, in wokainim ufta, in gredau jah þaurstein,*
in lausqiþreim ufta, in friusa jah naqadein; 28 *inuh þo afar þata*
arbaiþs meina seiteina, saurga meina allaim aikklesjom. 29 *ƕas siu-*
kiþ, jah ni siukau? ƕas afmarzjada, jah ik ni tundnau? 30 *jabai*
ƕopan skuld sijai, þaim siukeins meinaizos ƕopau. 31 *guþ jah atta*
fraujins Iesuis wait, sa þiuþeiga du aiwam, þatei ni liuga. 32 *in*
Damaskon fauramaþleis þiudos Araitins þiudanis witaida baurg Da-
maskai gafahan mik wiljands, 33 *jah þairh augadauro in snorjon*
athahans was and baurgswaddjau jah unþaþlauh handuns is.

XII.

1 *ƕopan binah, akei ni batizo ist, jah þan qima in siunins jah*
andhulei

....nins fraujins. 2 wait man-
nan in Xristau faur jera ·id·,
jaþþe in leika ni wait, jaþþe inu
leik ni wait, guþ wait, frawul-
wanana þana swaleikana und
þridjan himin; 3 jah wait þana
swaleikana mannan, jaþþe in
leika jaþþe inu leik ni wait, guþ
wait, 4 þatei frawulwans warþ
in wagg jah hausida unqeþja
waurda, þoei ni skulda sind mann
rodjan. 5 faur þana swaleikana
ƕopa, iþ faur mik silban ni waiht
ƕopa, niba in unmahtim meinaim.
6 aþþan jabai wiljau ƕopan, ni
sijau unwita, unte sunja qiþa, iþ
freidja, ibai ƕas in mis ƕa muni
ufar þatei gasaiƕiþ aiþþau [aiþ-

nins fraujins. 2 *wait mannan in*
Xristau faur jera fidwortaihun,
jaþþe in leika ni wait, jaþþe inuh
leik ni wait, guþ wait, frawul-
wanana þana swaleikana und
þridjan himin; 3 *jah wait þana*
swaleikana mannan, jaþþe in
leika jaþþe inuh leik nih wait, guþ
wait, 4 *þatei frawulwans warþ*
in wagg jah hausida unqeþja
waurda, þoei ni skulda sind mann
rodjan. 5 *faur þana swaleikana*
ƕopa, iþ faur mik silban ni waiht
ƕopa, niba in unmahtim meinaim.
6 *aþþan jabai wiljau ƕopan, ni*
sijau unwita, unte sunja qiþa, iþ
freidja, ibai ƕas in mis ƕa muni
ufar þatei gasaiƕiþ aiþþau ga-

XI, 25. *sinþam*²] in durch Flecken zerstört Br. — 27. *aglom*] *B*, *in aglom* Maßmann. — *lausqiþreim*] durch ein Loch beschädigt, besonders m Br. — 28. *seiteina*] *B*, sonst *sinteina*. — 29. *tundnau*] durchlöchert, besonders n Br. — 33. *baurgswaddjau*] *B* für *baurgswaddju*. — *handuns*] *handũs B* Br. — Unter der Seite steht klar ia: wohl die Zahl der Hefte Br. — XII, 2. *fidwortaihun*] *widworlaihune B*.

τι ἐξ ἐμοῦ. 7 καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀποκαλύψεων ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι, ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκί, ἄγγελος σατᾶν, ἵνα με κολαφίζῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι. 8 ὑπὲρ τούτου τρὶς τὸν κύριον παρεκάλεσα, ἵνα ἀποστῇ ἀπ' ἐμοῦ. 9 καὶ εἴρηκέν μοι· ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. ἥδιστα οὖν μᾶλλον καυχήσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου, ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμὲ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ. 10 διὸ εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν διωγμοῖς, ἐν στενοχωρίαις ὑπὲρ Χριστοῦ· ὅταν γὰρ ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι. 11 γέγονα ἄφρων καυχώμενος· ὑμεῖς με ἠναγκάσατε. ἐγὼ γὰρ ὤφελον ὑφ' ὑμῶν συνίστασθαι· οὐδὲν γὰρ ὑστέρησα τῶν ὑπερλίαν ἀποστόλων, εἰ καὶ οὐδέν εἰμι. 12 τὰ μὲν σημεῖα τοῦ ἀποστόλου κατειργάσθη ἐν ὑμῖν ἐν πάσῃ ὑπομονῇ, ἐν σημείοις καὶ τέρασιν καὶ δυνάμεσιν. 13 τί γάρ ἐστιν ὃ ἡττήθητε ὑπὲρ τὰς λοιπὰς ἐκκλησίας, εἰ μὴ ὅτι αὐτὸς ἐγὼ οὐ κατενάρκησα ὑμῶν; χαρίσασθέ μοι τὴν ἀδικίαν ταύτην. 14 ἰδοὺ τρίτον ἑτοίμως ἔχω ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς καὶ οὐ καταναρκήσω ὑμῶν· οὐ γὰρ ζητῶ τὰ ὑμῶν ἀλλὰ ὑμᾶς. οὐ γὰρ ὀφείλει τὰ τέκνα τοῖς γονεῦσιν θησαυρίζειν, ἀλλ' οἱ γονεῖς τοῖς τέκνοις. 15 ἐγὼ δὲ ἥδιστα δαπανήσω καὶ ἐκδαπανηθήσομαι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, εἰ καὶ περισσοτέρως ὑμᾶς ἀγαπῶν ἧττον ἀγαπῶμαι. 16 ἔστω δέ, ἐγὼ οὐ κατεβάρησα ὑμᾶς· ἀλλ' ὑπάρχων πανοῦργος δόλῳ ὑμᾶς ἔλαβον. 17 μή τινα ὧν ἀπέσταλκα πρὸς ὑμᾶς,

---

XII, 7. τῇ σαρκί] *K *usw.*, τῇ σαρκί μου FG fg vg. — σατᾶν] *K *usw.* Chr., σατανᾶ Sin*A*BD*FG *Satanae* it vg. — 9. δύναμίς μου] *K *usw.* Chr., δύναμις Sin*A*BD*FG defg vg. — 11. καυχώμενος] LP Chr., *fehlt* K *usw.* it vg. — 12. τὰ μέν] *K *usw.*, αλλ ε τα μεν FG. — ἐν σημείοις] *K, σημείοις Sin*AD* def. — 13. αὐτὸς ἐγώ] *K *usw.*, ἐγὼ αὐτός FG defg vg. — 14. τρίτον] *K, τρίτον τοῦτο SinABFG Chr. defg vg (*nach 13,1*).

XII, 7. hnuþo] A: *dies scheint die richtige Form des Wortes zu sein, vgl. Thumb KZ. 36,190ff.* — *Dazu in* A *Randglosse*: qairu; *die schwachen Spuren entsprechen mehr einem* q *als einem* g *Br. Dieses* q *kann jedoch nur als Schreibfehler betrachtet werden.* — 10. *þreihslam*] *þleihslam B.* — 13. þize] AB *für* þizei. — 15. laþaleiko] A *Randglosse*: gabaurjaba. — 16. *aufto*] *B*: durchlöchert, besonders uf Br.

XII, 8. bi þatei] AB: *man vergleicht propter quod* f vg; *doch beachte auch EB. § 347 Anm. 1.* — 13. ik silba] AB: *zur Stellung vgl. EB. § 280,1.* — 15. laþaleiko] A: *offenbar die urspr. Übersetzung von* ἥδιστα. gabaurjaba *ist ein Synonymum, das als Glosse an den Rand gesetzt ward* (*wie in* A), *das schließlich aber in den Text drang* (*wie in* B).

þau] gahauseiþ ƕa us mis. 7 jah
bi filusnai andhuleino, ei ni ufar-
hafnau, atgibana ist mis hnuþo
leika meinamma, aggilus Satanins,
ei mik kaupastedi, ei ni ufar-
hugjau. 8 bi þatei þrim sinþam
fraujan baþ ei afstoþi af mis;
9 jah qaþ mis: ganah þuk ansts
meina, unte mahts in siukein
ustiuhada. filu gabaurjaba nu
mais ƕopa in siukeim meinaim,
ei ufarhleiþrjai ana mis mahts
Xristaus. 10 in þizei mis galei-
kaiþ in siukeim, in anamahtim,
in nauþim, in wrekeim, in þreih-
slam faur Xristu; unte þan siuka,
þan mahteigs im. 11 warþ un-
wita ƕopands, jus mik gabaidi-
deduþ; aþþan ik skulds was fram
izwis gakannjan, unte ni waihtai
mins habaida þaim ufar filu
apaustaulum, jah jabai ni waihts
im. 12 aiþþau sweþauh taikneis
apaustaulus gatawidos waurþun
in izwis in allai þulainai, taiknim
jah fauratanjam jah mahtim.
13 ƕa auk ist, þize wanai weseiþ
ufar anþaros aikklesjons, niba
þatei ik silba ni kaurida izwis?
fragibiþ mis þata skaþis. 14 sai,
þridjo þata manwus im qiman
at izwis, jan-ni kaurja izwis; unte
ni sokja izwaros aihtins, ak izwis;
ni auk skulun barna fadreinam
huzdjan, ak fadreina barnam.
15 aþþan ik laþaleiko fraqima
jah fraqimada faur saiwalos iz-
waros, sweþauh ei ufarassau iz-
wis frijonds mins frijoda. 16 aþ-
þan s<i>ai nu, ik ni kaurida
izwis, ak wisands aufto listeigs
hindarweisein izwis nam. 17 ibai

hauseiþ ƕa us mis. 7 jah bi
filusnai andhuleino, ei ni ufar-
hafnau, atgibana ist mis hnuto
leika meinamma, aggilus Satanins,
ei mik kaupastedi, ei ni ufar-
hugjau. 8 bi þatei þrim sinþam
frauja<n> baþ ei afstoþi af mis;
9 jah qaþ mis: ganah þuk ansts
meina, unte mahts in siukeim
ustiuhada. filu gabaurjaba nu
mais ƕopa in siukeim meinaim,
ei ufarhleiþrjai ana mis mahts
Xristaus. 10 in þizei mis galei-
kaiþ in siukeim, in anamahtim,
in nauþim, in wrekeim, in þreih-
slam faur Xristu; unte þan siuka,
þan mahteigs im. 11 warþ un-
wita ƕopands, jus mik gabaidi-
deduþ; aþþan ik skulds was fram
izwis gakannjan, unte ni waihtai
mins habaida þaim ufar filu
apaustaulum, jah jabai ni waihts
im. 12 aiþþau sweþauh taikneis
apaustaulaus gatawidos waurþun
in izwis in allai þulainai, taiknim
jah fauratanjam jah mahtim.
13 ƕa auk ist, þize wanai weseiþ
ufar anþaros aikklesjons, nibai
þatei ik silba ni kaurida izwis?
fragibiþ mis þata skaþis. 14 sai,
þridjo þata manwus im qiman
at izwis, jah ni kaurja izwis; unte
ni sokja izwaros aihtins, ak izwis;
ni auk skulun barna fadreinam
huzdjan, ak fadreina barnam.
15 aþþan ik gabaurjaba fraqima
jah fraqimada faur saiwalos iz-
waros, sweþauh ei ufarassau izwis
frijonds minz frijoda. 16 aþþan
s<i>ai nu, ik ni kaurida izwis,
ak wisands aufto listeigs hindar-
weisein izwis nam. 17 ibai þairh

δι' αὐτοῦ ἐπλεονέκτηcα ὑμᾶc; 18 παρεκάλεcα Τίτον καὶ cυναπέcτειλα τὸν ἀδελφόν· μή τι ἐπλεονέκτηcεν ὑμᾶc Τίτοc; οὐ τῷ αὐτῷ πνεύματι περιεπατήcαμεν, οὐ τοῖc αὐτοῖc ἴχνεcιν; 19 πάλιν δοκεῖτε ὅτι ὑμῖν ἀπολογούμεθα. κατενώπιον τοῦ θεοῦ ἐν Χριcτῷ λαλοῦμεν. τὰ δὲ πάντα, ἀγαπητοί, ὑπὲρ τῆc ὑμῶν οἰκοδομῆc. 20 φοβοῦμαι γὰρ μήπωc ἐλθὼν οὐχ οἵουc θέλω εὕρω ὑμᾶc, κἀγὼ εὑρεθῶ ὑμῖν οἷον οὐ θέλετε, μήπωc ἔρειc, ζῆλοι, θυμοί, ἐριθεῖαι, καταλαλιαί, ψιθυριcμοί, φυcιώcειc, ἀκαταcταcίαι· 21 μὴ πάλιν ἐλθόντα με ταπεινώcῃ ὁ θεόc μου πρὸc ὑμᾶc, καὶ πενθήcω πολλοὺc τῶν προημαρτηκότων καὶ μὴ μετανοηcάντων ἐπὶ τῇ ἀκαθαρcίᾳ καὶ πορνείᾳ καὶ ἀcελγείᾳ ᾗ ἔπραξαν.

XIII.

1 Τρίτον τοῦτο ἔρχομαι πρὸc ὑμᾶc· ἐπὶ cτόματοc δύο μαρτύρων καὶ τριῶν cταθήcεται πᾶν ῥῆμα. 2 προείρηκα καὶ προλέγω· ὡc παρὼν τὸ δεύτερον καὶ ἀπὼν νῦν γράφω τοῖc προημαρτηκόcιν καὶ τοῖc λοιποῖc

---

XII, 17. δι' αὐτοῦ] *K *usw.*, *fehlt* FG fg vg (*doch vorher* — *wie* got — *numquid per aliquem eorum quos*). — 20. ζῆλοι] *K Chr. it vg, ζῆλοc ABD*FG (*vgl. G 5,20, wo* P ζῆλοc KL *aber* ζῆλοι *haben*). — 21. ἐλθόντα με] KL Chr., ἐλθόντοc μου *nebst* μὲ *nach* ταπεινώcει P. — ταπεινώcῃ] K Chr., ταπεινώcει LP. — καὶ πορνείᾳ] *K *usw.*, πορνείᾳ D*E de.

---

cusemus g) *apud vos.* — 20. *Die Reihenfolge ist gestört*: ἔρειc· þwairheins (*das auch* θυμόc, ὀργή, παροργιcμόc *übersetzt*); ζῆλοc *oder* ζῆλοι· aljan (*Pl. nicht belegt*); θυμοί· jiukos (*das jedoch G 5,20* ἐριθεῖαι *überträgt*); ἐριθεῖαι· haifsteis (*vgl. Ph 1,17 2,3*; *doch beachte auch G 5,20* jiukos *für* ἐριθεῖαι); καταλαλιαί· bihaita (*vgl.* bihaitja· ἀλαζών *t 3,2*; *ein wesentlicher Unterschied zwischen* bihaita *und* birodeinos *scheint nicht zu bestehn*); ψιθυριcμοί· birodeinos (*das J 7,12* γογγυcμόc *übersetzt*); φυcιώcειc· ufswalleinos; ἀκαταcταcίαι· drobnans. *Willkürlicher Zusatz ist* bifaiha A (*da* bifaihon πλεονεκτεῖν *und* bifaiho *k 9,5* πλεονεξία *wiedergibt, so muß die Bedeutung von* bifaiha *in derselben Sphäre liegen*). *In* B *ist* ufswalleinos *ausgefallen.* — 21. guþ] AB, *vgl.* f vg Tert. *deus. Auffällige Umstellung des Subjekts in* got. — ana unhrainiþai þoei gatawidedun] AB: *zur Stellung vgl.* Tert. *super immunditia quam admiserunt*, Cypr. *de immunditiis quas fecerunt*, Chrom. Aquil. *in immunditia quam gesserunt.* — aglaitja] A, *vgl. R 13,13.* — *aglaitein*] *aglaiteino* fälschlich *B*, vgl. Mc 7,22 E 4,19 G 5,19. — XIII, 1. gastandiþ] A, *entspricht dem gr.* cταθήcεται *genauer als der Opt. in* B. — 2. aftra] AB: *Zusatz*; *ebenso in der armen. Übersetzung.*

þairh hvana þizeei insandida du izwis bifaihoda izwis? 18 baþ Teitu jah miþinsandida imma broþar; ibai hva bifaihoda izwis Teitus? niu þamma samin ahmin iddjedum? niu þaim samam laistim? 19 aftra þugkeiþ izwis ei sunjoma uns wiþra izwis? in andwairþja gudis in Xristau rodjam, þatuþ-þan all, liubans, in izwaraizos gatimreinais. 20 unte og, ibai aufto qimands ni swaleikans swe wiljau bigitau izwis, jah ik bigitaidau izwis swaleiks swe ni wileiþ mik, ibai aufto þwairheins, aljan, jiukos, bihaita, birodeinos, haifsteis, [bifaiha] ufswalleinos, drobnans; 21 ibai aftra qimandan mik guþ gahaunjai at izwis jah qaino managans þize faura frawaurkjandane jan-ni idreigondane ana unhrainiþai þoei gatawidedun, horinassau jah aglaitja.

hvana þizeei insandida du izwis bifaihoda izwis? 18 baþ Teitu jah miþinsandida imma broþar; ibai hva bifaihoda izwis Teitus? niu þamma samin ahmin iddjedum? niu þaim samam laistim? 19 aftra þugkeiþ izwis ei sunjo[da]ma uns wiþra izwis? in andwairþja gudis in Xristau rodjam, þatuþ-þan all, liubans, in izwaraizos gatimreinais. 20 unte og, ibai aufto qimands ni swaleikans swe wiljau bigitau izwis, jah ik bigitaidau izwis swaleiks swe ni wileiþ mik, ibai aufto þwairheins, aljan, jiukos, bihaita, birodeinos, haifsteis, drobnans; 21 ibai aftra qimandan mik guþ gahaunjai at izwis jah qaino managans þize faura frawaurkjandane jah ni idreigondane ana unhrainiþai þoei gatawidedun, horinassau jah aglaitein[o].

XIII.

1 Þridjo þata qima at izwis. ana munþa twaddje weitwode jaþ-þrije gastandiþ all waurde. 2 fauraqaþ jah aftra fauragateiha, swaswe andwairþs anþaramma sinþa jah aljaþro nu melja þaim faura frawaurkjandam jah anþaraim allaim, þatei jabai qima,

XIII.

1 Þridjo þata qima at izwis. ana munþa twaddje weitwode jah þrije gastandai all waurde. 2 fauraqaþ jah aftra fauragateiha, swaswe andwairþs anþaramma sinþa jah aljaþro nu melja þaim faura frawaurkjandam jah anþaraim allaim, þatei jabai qima,

---

XII, 17. *du izwis*] *B*: *iz* über der Zeile Br. — 18. *laistim*] *laustim B.* — 19. *þugkeiþ*] *B*: *g* über der Zeile Br. — 20. bifaiha] A (*nicht bloß* faiha *U.*) *Br.* — 21. *aglaiteino*] *B* (nicht *aglaitein* U.) Br.

XII,18. insandida imma] AB, *vgl. misi cum illo* d e f vg. — 19. sunjoma uns wiþra izwis] AB: *zur Stellung vgl.* f(g) vg *excusemus nos* (*nos ex-*

πᾶσιν, ὅτι ἐὰν ἔλθω εἰς τὸ πάλιν οὐ φείσομαι, 3 ἐπεὶ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ, ὃς εἰς ὑμᾶς οὐκ ἀσθενεῖ, ἀλλὰ δυνατεῖ ἐν ὑμῖν. 4 καὶ γὰρ εἰ ἐσταυρώθη ἐξ ἀσθενείας, ἀλλὰ ζῇ ἐκ δυνάμεως θεοῦ· καὶ γὰρ ἡμεῖς ἀσθενοῦμεν ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ ζησόμεθα σὺν αὐτῷ ἐκ δυνάμεως θεοῦ εἰς ὑμᾶς. 5 ἑαυτοὺς πειράζετε εἰ ἐστὲ ἐν τῇ πίστει, ἑαυτοὺς δοκιμάζετε· ἢ οὐκ ἐπιγινώσκετε ἑαυτοὺς ὅτι Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν ὑμῖν ἐστιν; εἰ μήτι ἀδόκιμοί ἐστε. 6 ἐλπίζω δὲ ὅτι γνώσεσθε ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἐσμὲν ἀδόκιμοι. 7 εὔχομαι δὲ πρὸς τὸν θεὸν μὴ ποιῆσαι ὑμᾶς κακὸν μηδέν, οὐχ ἵνα ἡμεῖς δόκιμοι φανῶμεν, ἀλλ' ἵνα ὑμεῖς τὸ καλὸν ποιῆτε, ἡμεῖς δὲ ὡς ἀδόκιμοι ὦμεν. 8 οὐ γὰρ δυνάμεθά τι κατὰ τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἀληθείας. 9 χαίρομεν γὰρ ὅταν ἡμεῖς ἀσθενῶμεν, ὑμεῖς δὲ δυνατοὶ ἦτε· τοῦτο δὲ καὶ εὐχόμεθα, τὴν ὑμῶν κατάρτισιν. 10 διὰ τοῦτο ταῦτα ἀπὼν γράφω, ἵνα παρὼν μὴ ἀποτόμως χρήσωμαι, κατὰ τὴν ἐξουσίαν ἣν ὁ κύριος ἔδωκέν μοι εἰς οἰκοδομὴν καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν. 11 τὸ λοιπόν, ἀδελφοί, χαίρετε, καταρτίζεσθε, παρακαλεῖσθε, τὸ αὐτὸ φρονεῖτε, εἰρηνεύετε, καὶ ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης ἔσται μεθ' ὑμῶν. 12 ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ.

XIII, 2. εἰς τὸ πάλιν] *K *usw.*, πάλιν FG it vg. — 4. καὶ γὰρ εἰ] L Chr. f vg, καὶ γάρ KP deg. — καὶ γὰρ ἡμεῖς] LP it vg, καὶ γὰρ εἰ. ἡμεῖς K, καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς Chr. — 5. Ἰησοῦς Χριστός] KL, Χρ. Ἰης. P. — 7. οὐχ ἵνα ἡμεῖς] P, ἵνα μὴ KL Chr. — 9. τοῦτο δὲ καί] KL Chr., τοῦτο καί P it vg, τοῦτο γὰρ καὶ Chr.-*Hs.* — 10. ὁ κύριος ἔδωκέν μοι] P it vg, ἔδωκέν μοι ὁ κύριος K(L) Chr. — 11. τὸ λοιπόν] D^b min Chr., λοιπόν *K *usw.* — τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης] L de, τῆς ἀγάπης καὶ εἰρήνης KP Chr. — 12. φιλήματι ἁγίῳ] L Chr. fg vg, ἁγίῳ φιλ. KP de.

B desgl. Br. — 12. weihans] A: *zwischen* wei *und* hans *ist nichts radiert, nur ein Flecken im Pergament findet sich zwischen beiden Wortteilen Br.*

XIII, 2. aftra²] AB: *man vergleicht ohne zureichenden Grund iterum* it vg. — 3. ni siukiþ in izwis] AB: *Stellung nach dem flg.* mahteigs ist in izwis; *vgl. auch* siukam in imma *V. 4.* — 5. *ibai*] *B*, ohne Anhalt. — 6. þatei — ei] A: *Vertauschung der ursprünglichen* (*in* B *erhaltenen*) *Ordnung* ei — þatei, *vgl. EB. § 354,1.* — 7. ei ni waiht ubilis taujaiþ] AB: *vgl. zur Stellung* f vg *ut nihil mali faciatis,* Ambrst. *ne quidquam mali faciatis.* — ungakusanai¹] AB *für* δόκιμοι: *sinnlos, offenbar durch das flg.* ungakusanai· ἀδόκιμοι *veranlaßt.* — þugkjaima²] AB *für* ὦμεν *nach* þugkjaima¹. *Während* A *im übrigen die ursprüngliche Form des Satzes beibehält, läßt* B *das überflüssig gewordene* swe *weg und ersetzt* iþ *durch* ei, *so daß eine Dublette zum Vorhergehenden entsteht.*

aftra ni freidja. 3 unte kustu sokeiþ þis in mis rodjandins Xristaus, saei ni siukiþ in izwis, ak mahteigs ist in izwis. 4 aþ-þan jabai jah ushramiþs was us siukein, akei libaiþ us mahtai gudis; jah auk weis siukam in imma, akei libam miþ imma us mahtai gudis in izwis. 5 silbans fraisiþ sijaidu in galaubeinai; silbans izwis kauseiþ, þau niu kunnuþ izwis þatei Iesus Xristus in izwis ist? nibai aufto ungakusanai sijuþ. 6 aþþan wenja þatei kunneiþ ei weis ni sium ungakusanai. 7 aþþan bidja du guda ei ni waiht ubilis taujaiþ; ni ei weis [un]gakusanai þugkjaima, ak ei jus þata godo taujaiþ, iþ weis swe ungakusanai þugkjaima. 8 ni auk magum hva wiþra sunja, ak faur sunja. 9 aþþan faginom, þan weis siukam, iþ jus swinþai siuþ; þizuh auk jah bidjam, izwaraizos ustauhtais. 10 duþþe þata aljaþro melja, ei andwairþs hardaba ni taujau bi waldufnja þammei frauja fragaf mis du gatimreinai jan-ni du gataurþai. 11 þata anþar, broþrjus, faginoþ, ustauhanai sijaiþ, gaþrafstidai sijaiþ, samo fraþjaiþ, gawairþi taujandans sijaiþ, jah guþ gawairþeis jah frijaþwos wairþiþ miþ izwis. 12 goljaiþ izwis misso in frijonai weihai. goljand izwis þai weihans

aftra ni freidja. 3 unte kustu sokeiþ þis in mis rodjandins Xristaus, saei ni siukiþ in izwis, ak mahteigs ist in izwis. 4 aþ-þan jabai ushramiþs was us siukein, akei libaiþ us mahtai gudis; jah auk siukam in imma, akei libam miþ imma us mahtai gudis in izwis. 5 izwis silbans fragiþ sijaidu in galaubeinai; silbans izwis kauseiþ, þauh niu kunnuþ þatei Iesus Xristus in izwis ist? ibai aufto ungakusanai sijuþ? 6 aþþan wenja ei kunneiþ þatei weis ni sijum ungakusanai. 7 aþþan bidja du guda ei ni waiht ubilis taujaiþ; ni ei weis [un]gakusanai þugkjaima, ak ei jus þata godo taujaiþ, ei weis ungakusanai þugkjaima. 8 ni auk magum hva wiþra sunja, ak faur sunja. 9 aþþan faginom, þan weis siukam, iþ jus swinþai sijuþ; þizuh auk jah bidjam, izwaraizos ustauhtais. 10 duþþe þata aljaþro melja, ei andwairþs hardaba ni taujau bi waldufnja þammei frauja fragaf mis du gatimreinai jah ni du gataurþai. 11 þata anþar, broþrjus, faginoþ, ustauhanai sijaiþ, samo fraþjaiþ, gawairþi taujandans sijaiþ, jah guþ gawairþeis jah friaþwos wairþiþ miþ izwis. 12 goljaiþ izwis misso in frijonai weihai. goljand izwis þai weihans allai.

XIII, 3. *sokeiþ þis*] *sokeiþis B.* — 7. *ungakusanai*] *B*: *un-* über der Zeile Br. — 9. Die Antiquabuchstaben sind in *B* durch Löcher zerstört Br. — 10. *ei andwairþs*] *B*, durchlöchert, aber lesbar Br. — *bi waldufnja*] *B* desgl. Br. — *jah ni*] *B* desgl. Br. — 11. *broþrjus*]

ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἅγιοι πάντες. 13 ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου πνεύματος μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

Πρὸς Ἐφεσίους.

I.

1 Παῦλος ἀπόστολος Χριστοῦ Ἰησοῦ διὰ θελήματος θεοῦ τοῖς ἁγίοις
τοῖς οὖσιν ἐν Ἐφέσῳ καὶ πιστοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. 2 χάρις ὑμῖν καὶ
εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. 3 εὐλογητὸς
ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐν
πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ, 4 καθὼς
ἐξελέξατο ἡμᾶς ἐν αὐτῷ πρὸ καταβολῆς κόσμου, εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ
ἀμώμους κατενώπιον αὐτοῦ ἐν ἀγάπῃ 5 προορίσας ἡμᾶς εἰς υἱοθεσίαν
διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς αὐτόν, κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θελήματος αὐτοῦ,

---

XIII, 13. κυρίου ἡμῶν] Chr. Basilius Theodoret min fm vg, τοῦ κυρίου *K *usw.*

Unterschrift. Πρὸς Κορινθίους β̄ Sin*AB*. — Πρὸς Κ. β̄ ἐπληρώθη ἄρχεται πρὸς Γαλάτας DE; Ἐτελέσθη πρὸς Κ. β̄ (β̄ *fehlt* G) ἄρχεται πρὸς Γ. FG. *Ad Corinthios II. explicit incipit ad Galatas* d; *Explicit ad C. II.* (*II. fehlt* g) *incipit ad G.* fg. — Πρὸς Κ. β̄ ἐγράφη ἀπὸ Φιλίππων B**P; Πρὸς Κ. β' (L δευτέρα) ἐγράφη ἀπὸ Φιλίππων (K *fügt hinzu* τῆς Μακεδονίας) διὰ Τίτου καὶ Λουκᾶ KL.

Überschrift. Πρὸς Ἐφεσίους SinABK. — Ἄρχεται πρὸς Ἐ. *incipit ad E.* DEG deg (*in Verbindung mit der Unterschrift des Galaterbriefes*) F f. — Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Παύλου ἐπιστολὴ πρὸς Ἐ. L; Παύλου ἐπιστολὴ πρὸς Ἐ. P.

I, 1. Χριστοῦ Ἰησοῦ] P de, Ἰησοῦ Χριστοῦ KL Chr. fg vg.

Unterschrift: *Die Unterschrift in* B *und die erste U. in* A *entsprechen der lateinischen Fassung und stimmen am genauesten zu* d: *ad Corinthios II. explicit* (*incipit ad Galatas*); *ähnlich* fg: *explicit ad C. II. usw.* — *Die zweite Unterschrift in* A *stammt aus griechischer Vorlage, vgl.* P: Πρὸς Κορινθίους β̄ ἐγράφη ἀπὸ Φιλίππων; KL: Πρὸς Κ. β' (L δευτέρα) ἐγράφη ἀπὸ Φιλίππων (τῆς Μακεδονίας K) διὰ Τίτου καὶ Λουκᾶ.

I, 3. ana] A: *Variation, vgl. k 8,7.* — 4. weihai] A: *weis weihai B: wird ein Akk. m. Inf. in einen konjunktionalen Nebensatz umgewandelt, so bleibt in der Regel das Subjekt unausgedrückt.* — 5. in ina] A: *in imma B. Vgl.* in ina *E 4,15 dagegen* in imma *C 1,16.*

allai. 13 ansts fraujins Iesuis Xristaus jah frijaþwa gudis jah gaman ahmins weihis miþ allaim izwis. amen.

du Kaurinþium ·b· ustauh.
du Kaurinþium ·b· meliþ ist us Filippai Makidonais.

13 ansts fraujins unsaris Iesuis Xristaus jah friaþwa gudis jah gaman ahmins weihis miþ allaim izwis. amen.

du Kaurinþaium anþara ustauh.

Aipistaule Pawlaus du Aifaisium anastodeiþ.

I.

1 Pawlus, apaustaulus Xristaus Iesuis þairh wiljan gudis, þaim weiham þaim wisandam in Aifaison jah triggwaim in Xristau Iesu. 2 ansts izwis jah gawairþi fram guda attin unsaramma jah fraujin Iesu Xristau. 3 þiuþiþs guþ jah atta fraujins unsaris Iesuis Xristaus, izei gaþiuþida uns ana allai þiuþeinai ahmeinai in himinakundaim in Xristau. 4 swaswe gawalida uns in imma faur gasatein fairlvaus, ei sijaima weihai jah unwammai in andwairþja is in frijaþwai. 5 fauragarairoþ uns du suniwe gadedai þairh Iesu Xristu in ina bi lei-

Du Aifaisium anastodeiþ.

I.

1 Pawlus, apaustaulus Xristaus Iesuis þairh wiljan gudis, þaim weiham þaim wisandam in Aifaison jah triggwaim in Xristau Iesu. 2 ansts izwis jah gawairþi fram guda attin unsaramma jah fraujin Iesu Xristau. 3 þiuþiþs guþ jah atta fraujins unsaris Iesuis Xristaus, izei gaþiuþida uns in allai þiuþeinai ahmeinai in himinakundaim in Xristau. 4 swaswe gawalida unsis in imma faur gasatein fairlvaus, ei sijaima weis weihai jah unwammai in andwairþja is in friaþwai. 5 fauragarairoþ uns du suniwe gadedai þairh Iesu Xristu in imma bi lei-

---

*Der **Epheserbrief** steht in* A *und* B *vor dem Galaterbrief. Er ist bis auf das Stück V, 29—VI, 8 in* AB *erhalten.*

Überschrift in *B* nur in Spuren erhalten. — Pawlaus] Paws A *Castiglione Braun.*

I, 1. *apaustulus*] *B*: durchlöchert, s zerstört Br. Ebenso sind im flg. zerstörte oder stark beschädigte Buchstaben in *B* durch Antiquatypen kenntlich gemacht.

XIII, 13. *fraujins unsaris*] *B*: Zusatz des Pronomens nach den Parallelen wie f vg Ambrst. — ahmins weihis] AB: *Stellung des Adj. durch die Parallelen beeinflußt, vgl. R 9,1 14,17 K 12,3 k 6,6 Th 1,5.6 u. a.*

6 εἰϲ ἔπαινον δόξηϲ τῆϲ χάριτοϲ αὐτοῦ, ἐν ῇ ἐχαρίτωϲεν ἡμᾶϲ ἐν τῷ
ἠγαπημένῳ 7 ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωϲιν διὰ τοῦ αἵματοϲ αὐτοῦ,
τὴν ἄφεϲιν τῶν παραπτωμάτων κατὰ τὸν πλοῦτον τῆϲ χάριτοϲ αὐτοῦ,
8 ἧϲ ἐπερίϲϲευϲεν εἰϲ ἡμᾶϲ ἐν πάϲῃ ϲοφίᾳ καὶ φρονήϲει, 9 γνωρίϲαϲ ἡμῖν
τὸ μυϲτήριον τοῦ θελήματοϲ αὐτοῦ, κατὰ τὴν εὐδοκίαν αὐτοῦ ἣν προέθετο
ἐν αὐτῷ 10 εἰϲ οἰκονομίαν τοῦ πληρώματοϲ τῶν καιρῶν, ἀνακεφαλαιώ-
ϲαϲθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριϲτῷ, τὰ ἐπὶ τοῖϲ οὐρανοῖϲ καὶ τὰ ἐπὶ τῆϲ
γῆϲ ἐν αὐτῷ, 11 ἐν ᾧ καὶ ἐκληρώθημεν προοριϲθέντεϲ κατὰ πρόθεϲιν
τοῦ τὰ πάντα ἐνεργοῦντοϲ κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ θελήματοϲ αὐτοῦ,
12 εἰϲ τὸ εἶναι ἡμᾶϲ εἰϲ ἔπαινον δόξηϲ αὐτοῦ, τοὺϲ προηλπικόταϲ ἐν
τῷ Χριϲτῷ. 13 ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖϲ, ἀκούϲαντεϲ τὸν λόγον τῆϲ ἀληθείαϲ,
τὸ εὐαγγέλιον τῆϲ ϲωτηρίαϲ ὑμῶν, ἐν ᾧ καὶ πιϲτεύϲαντεϲ ἐϲφραγίϲθητε
τῷ πνεύματι τῆϲ ἐπαγγελίαϲ τῷ ἁγίῳ, 14 ὅ ἐϲτιν ἀρραβὼν τῆϲ κληρο-
νομίαϲ ἡμῶν εἰϲ ἀπολύτρωϲιν τῆϲ περιποιήϲεωϲ, εἰϲ ἔπαινον τῆϲ δόξηϲ
αὐτοῦ. 15 διὰ τοῦτο κἀγώ, ἀκούϲαϲ τὴν καθ' ὑμᾶϲ πίϲτιν ἐν τῷ κυρίῳ
Ἰηϲοῦ καὶ τὴν ἀγάπην τὴν εἰϲ πάνταϲ τοὺϲ ἁγίουϲ, 16 οὐ παύομαι
εὐχαριϲτῶν ὑπὲρ ὑμῶν, μνείαν ποιούμενοϲ ἐπὶ τῶν προϲευχῶν μου,

---

I, 6. ἠγαπημένῳ] *K *usw.*, ἠγαπ. υἱῷ αὐτοῦ D*E*FG defg vg. — 9. γνωρίϲαϲ] *K *usw.*, γνωρίϲαι FG defg vg. — εὐδοκίαν αὐτοῦ] *K *usw.*, εὐδοκίαν DEF^{gr}G deg. — ἐν αὐτῷ] KL, ἐν ἑαυτῷ P. — 10. ἐπὶ τοῖϲ οὐρανοῖϲ] L, ἐν τ. οὐρ. KP Chr. it vg. — 11. κατὰ πρόθεϲιν] *K *usw.*, κατὰ πρ. τοῦ θεοῦ DEFG min defg. — 13. ἐν ᾧ καί] *K *usw.*, ἐν ᾧ DEF^{gr}G deg. — 14. ὅ] LP, ὅϲ K. — 15. Ἰηϲοῦ] *K *usw.*, Ἰηϲοῦ Χριϲτῷ D*EF^{gr}G deg. — 16. μνείαν] SinABD* min d, μνείαν ὑμῶν *K ef vg.

AB, *Zusatz nach V. 18. Vgl. auch V. 6*: du hazeinai wulþaus. — 9. ana leikainai þoei garaidida in imma] A *Randgl. Übersetzungsvariante mit engerm Anschluß an die Konstruktion der Vorlage. Befremdend ist der Gebrauch von* ana *für* bi. *Bernhardts Vermutung, die Variante gehe auf einen lat. Text zurück (vgl.* Ambrst. *iuxta beneplacitum suum quod proposuit in eum*; de *secundum placitum quod proposuit in eo) ist möglich, doch nicht zwingend, da die lat. Konstruktion mit der griech. übereinstimmt.* — 10. þo²] A, *in* B *durch Versehn ausgefallen.* — 11. in allaim] AB: *Zusatz nach K 12,6* ὁ δὲ αὐτὸϲ θεόϲ (ἐϲτιν) ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶϲιν. *Aus derselben Stelle stammt auch der Zusatz von* gudis. — 14. ganistais] A *Randgl., kein Synonymum von* gafreideinais, *wie gewöhnlich angenommen wird, sondern ein Zusatz dazu nach Th 5,9. Wir sehn hier, auf welchem Wege die Zusätze aus den Parallelstellen in den Text eindringen.* — 16. unsweibands awiliudo] AB: *dieselbe Umbildung der Konstruktion wie J 7,9.*

kainai wiljins seinis, 6 du hazeinai wulþaus anstais seinaizos, in þizaiei ansteigs was uns in þamma liubin sunau seinamma, 7 in þammei habam faurbauht, fralet frawaurhte þairh bloþ is, bi gabein wulþaus anstais is, 8 þoei ufarassau ganohida in uns in allai handugein jah frodein, 9 kannjan unsis runa wiljins seinis bi wiljin, saei fauragaleikaida imma 10 du fauragaggja usfulleinais mele, aftra usfulljan alla in Xristau, þo ana himinam jaþ-þo ana airþai in imma, 11 in þammei hlauts gasatidai wesum, fauragaredanai bi wiljin gudis þis alla in allaim waurkjandins bi muna wiljins seinis, 12 ei sijaima weis du hazeinai wulþaus is þai faurawenjandans in Xristau, 13 in þammei jah jus gahausjandans waurd sunjus, aiwaggeli ganistais izwaraizos, þammei galaubjandans gasiglidai waurþuþ ahmin gahaitis þamma weihin, 14 izei ist wadi arbjis unsaris du faurbauhtai gafreideinais, du hazeinai wulþaus is. 15 duþþe jah ik, gahausjands izwara galaubein in fraujin Iesu Xristau jah frijaþwa in allans þans weihans, 16 unsweibands awiliudo in izwara, gamund waurkjands in bi-

kainai wiljins seinis, 6 *du hazeinai wulþaus anstais seinaizos, in þizaiei ansteigs was uns in þamma liubin sunau seinamma,* 7 *in þammei habam faurbauht, fralet frawaurhte þairh bloþ is, bi gabein wulþaus anstais is,* 8 *þoei ufarassau ganohida in uns in allai handugein jah frodein,* 9 *kannjan unsis runa wiljins seinis bi wiljin, saei fauragaleikaida imma* 10 *du fauragaggja usfulleinais mele, aftra usfulljan alla in Xristau, þo ana himinam jah ana airþai in imma,* 11 *in þammei hlauts gasatidai wesum, fauragaredanai bi wiljin gudis þis alla in allaim waurkjandins bi muna wiljins seinis,* 12 *ei sijaima weis du hazeinai wulþaus is þai faurawenjandans in Xristau,* 13 *in þammei jah jus gahausjandans waurd sunjos, aiwaggeli ganistais izwaraizos, þammei galaubjandans gasiglidai waurþuþ ahmin gahaitis þamma weihin,* 14 *izei ist wadi arbjis unsaris du faurbauhtai gafreideinais, du hazeinai wulþaus is.* 15 *duþþe jah ik, gahausjands izwara galaubein in fraujin Iesu Xristau jah friaþwa in allans þans weihans,* 16 *unsweibands awiliudo in izwara, gamund waurkjands in bi-*

I, 7. *gabein*] *B*: *b* über der Zeile. — 9. bi wiljin saei fauragaleikaida imma] A *Randglosse*: ana | leikainai þoei | garaidida | in im | ma. — 14. izei] A (*nicht* ize) *Br.* — arbjis] arbjos AB *Br.* — gafreideinais] A *Randglosse*: ganistais.

I, 7. fralet frawaurhte] *in* AB *umgestellt nach C 1,14.* — wulþaus]

17 ἵνα ὁ θεὸϲ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰηϲοῦ Χριϲτοῦ, ὁ πατὴρ τῆϲ δόξηϲ,
δώη ὑμῖν πνεῦμα ϲοφίαϲ καὶ ἀποκαλύψεωϲ ἐν ἐπιγνώϲει αὐτοῦ,
18 πεφωτιϲμένουϲ τοὺϲ ὀφθαλμοὺϲ τῆϲ καρδίαϲ ὑμῶν, εἰϲ τὸ εἰδέναι
ὑμᾶϲ τίϲ ἐϲτιν ἡ ἐλπὶϲ τῆϲ κλήϲεωϲ αὐτοῦ καὶ τίϲ ὁ πλοῦτοϲ τῆϲ δόξηϲ
τῆϲ κληρονομίαϲ αὐτοῦ ἐν τοῖϲ ἁγίοιϲ 19 καὶ τί τὸ ὑπερβάλλον μέγεθοϲ
τῆϲ δυνάμεωϲ αὐτοῦ εἰϲ ἡμᾶϲ τοὺϲ πιϲτεύονταϲ κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ
κράτουϲ τῆϲ ἰϲχύοϲ αὐτοῦ, 20 ἣν ἐνήργηϲεν ἐν τῷ Χριϲτῷ ἐγείραϲ
αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, καὶ ἐκάθιϲεν ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ ἐν τοῖϲ οὐρανοῖϲ
21 ὑπεράνω πάϲηϲ ἀρχῆϲ καὶ ἐξουϲίαϲ καὶ δυνάμεωϲ καὶ κυριότητοϲ καὶ
παντὸϲ ὀνόματοϲ ὀνομαζομένου οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ ἀλλὰ καὶ
ἐν τῷ μέλλοντι, 22 καὶ πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺϲ πόδαϲ αὐτοῦ καὶ
αὐτὸν ἔδωκεν κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῇ ἐκκληϲίᾳ, 23 ἥτιϲ ἐϲτὶν τὸ ϲῶμα
αὐτοῦ, τὸ πλήρωμα τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶϲιν πληρουμένου.

II.

1 Καὶ ὑμᾶϲ ὄνταϲ νεκροὺϲ τοῖϲ παραπτώμαϲιν καὶ ταῖϲ ἁμαρτίαιϲ
ὑμῶν, 2 ἐν αἷϲ ποτε περιεπατήϲατε κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ κόϲμου τού-
του, κατὰ τὸν ἄρχοντα τῆϲ ἐξουϲίαϲ τοῦ ἀέροϲ, τοῦ πνεύματοϲ τοῦ νῦν
ἐνεργοῦντοϲ ἐν τοῖϲ υἱοῖϲ τῆϲ ἀπειθείαϲ, 3 ἐν οἷϲ καὶ ἡμεῖϲ πάντεϲ
ἀνεϲτράφημέν ποτε ἐν ταῖϲ ἐπιθυμίαιϲ τῆϲ ϲαρκὸϲ ἡμῶν, ποιοῦντεϲ τὰ
θελήματα τῆϲ ϲαρκὸϲ καὶ τῶν διανοιῶν, καὶ ἦμεν φύϲει τέκνα ὀργῆϲ

I, 18. τιϲ¹] *K *usw.*, τί F^gr^G^gr^Or. — καὶ τίϲ²] *K *usw.* Chr., τίϲ Sin* ABD*FG defg vg-*Hss.* — 19. εἰϲ ἡμᾶϲ] *K *usw.*, εἰϲ ὑμᾶϲ PD*F^gr^G deg. — 20. ἐν τοῖϲ οὐρανοῖϲ] B min 71. 213, ἐν τοῖϲ ἐπουρανίοιϲ *K *usw.* Chr. *in caelestibus* it vg (*wie E 2,6*). — II, 1. ὑμῶν] P it vg, *fehlt* KL. — 3. φύϲει τέκνα] LP it vg, τέκνα φύϲει K Chr.

miteinander verbunden werden, entspricht dem normalen Gebrauch. — 19. in uns] A *Randglosse*: in izwis. — 22. *fotuns*] *B* (nicht *fotum*) *Br.* — II, 2. *sunum*] *sumun B.* — 3. wiljans] A *Randglosse*: lustuns. — hatize] A, hatizis *GL. Maßm. Bernhardt* (*der* hatize *als* hatizis *erklärt, dessen* -s *vor flg.* s- *nicht geschrieben worden sei*). — jah wesum wistai barna hatize] A *Randglosse*: ussateinai urrugkai (*als Erklärung der Worte* wistai barna hatize).

I, 18. ƕileikuh] AB: uh *gibt* καί *wieder*; *es liegt also die* *K-*Lesart vor.* — 19. in izwis] A *Randgl. nach der Lesart von* PD*F^gr^G deg. — II, 2. *aiwis*] *B*: fairƕaus A. Nach Bernhardts wahrscheinlicher Vermutung ist *aiwis* aus einer Randglosse zu *aldai* in den Text gedrungen. Diese Glosse gab die gewöhnliche Übersetzung von αἰών. — 3. lustuns] A *Randgl.*, *ohne Rücksicht auf das vorausgehende* lustum *beigefügt, wohl nach* ‘*voluptates*’ de Tert. (*De pud.*).

dom meinaim, 17 ei guþ fraujins unsaris Iesuis Xristaus, atta wulþaus, gibai izwis ahman handugeins jah andhuleinais in ufkunþja seinamma, 18 inliuhtida augona hairtins izwaris, ei witeiþ jus ƕa ist wens laþonais is, ƕileiku<h> gabei wulþaus arbjis is in weihaim, 19 jah ƕa ufarassus mikileins mahtais is in uns þaim galaubjandam bi waurstwa mahtais swinþeins is, 20 þatei gawaurhta in Xristau, urraisjands ina us dauþaim jah gasatida in taihswon seinai in himinam 21 ufaro allaize reikje jah waldufnje jah mahte jah fraujinassiwe jah allaize namne namnidaize ni þatainei in þamma aiwa, ak jah in þamma anawairþin. 22 jah alla ufhnaiwida uf fotuns imma jah ina atgaf haubiþ ufar alla aikklesjon, 23 sei ist leik is, fullo þis alla in allaim usfulljandins.

II.

1 Jah izwis wisandans dauþans missadedim jah frawaurhtim izwaraim, 2 in þaimei simle iddjeduþ bi þizai aldai þis fairƕaus, bi reik waldufnjis luftaus, ahmins þis nu waurkjandins in sunum ungalaubeinais, 3 in þaimei jah weis allai usmetum suman in lustum leikis unsaris, taujandans wiljans leikis jah gamitone, jah wesum wistai barna

dom meinaim, 17 *ei guþ fraujins unsaris Iesuis Xristaus, atta wulþaus, gibai izwis ahman handugeins jah andhuleinais in ufkunþja seinamma,* 18 *inliuh[i]tida augona hairtins izwaris, ei witeiþ jus ƕa ist wens laþonais is, ƕileiku<h> gabei wulþaus arbjis is in weihaim,* 19 *jah ƕa ufarassus mikileins mahtais is in uns þaim galaubjandam bi waurstwa mahtais swinþeins is,* 20 *þatei gawaurhta in Xristau, urraisjands ina us dauþaim jah gasatida in taihswon seinai in himinam* 21 *ufaro allaize reikje jah waldufnje jah mahte jah fraujinassiwe jah allaize namne namnidaize ni þatainei in þamma aiwa, ak jah in þamma anawairþin.* 22 *jah all ufhnaiwida uf fotuns imma jah ina atgaf haubiþ ufar alla aikklesjon,* 23 *sei ist leik is, fullo þis alla in allaim usfulljandins.*

II.

1 *Jah izwis wisandans dauþans missadedim jah frawaurhtim izwaraim,* 2 *in þaimei simle iddjeduþ bi þizai aldai þis aiwis, bi reik waldufnjis luftaus, ahmins þis nu waurkjandins in sunum ungalaubeinais,* 3 *in þaimei jah weis allai usmetum suman in lustum leikis unsaris, taujandans wiljans leikis jah gamitone, jah wisum wistai barna*

I, 18. ƕileikuh] ƕileiku AB *Br.* -h *unbezeichnet, vgl. EB. § 27b. Daß* -uh *sonst nicht nach einem Fragewort erscheint, wie Bernhardt hervorhebt, muß bei dem geringen Umfang unserer Denkmäler als Zufall betrachtet werden. Sein Auftreten an unserer Stelle, wo zwei Sätze*

ὡς καὶ οἱ λοιποί· 4 ὁ δὲ θεὸς πλούσιος ὢν ἐν ἐλέει, διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ ἣν ἠγάπησεν ἡμᾶς, 5 καὶ ὄντας ἡμᾶς νεκροὺς τοῖς παραπτώμασιν συνεζωοποίησεν τῷ Χριστῷ — χάριτί ἐστε σεσωσμένοι — 6 καὶ συνήγειρεν καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, 7 ἵνα ἐνδείξηται ἐν τοῖς αἰῶσιν τοῖς ἐπερχομένοις τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ ἐν χρηστότητι ἐφ' ἡμᾶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. 8 τῇ γὰρ χάριτί ἐστε σεσωσμένοι διὰ τῆς πίστεως, καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν, θεοῦ τὸ δῶρον· 9 οὐκ ἐξ ἔργων, ἵνα μή τις καυχήσηται· 10 αὐτοῦ γάρ ἐσμεν ποίημα, κτισθέντες ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς, οἷς προητοίμασεν ὁ θεὸς ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν. 11 διὸ μνημονεύετε ὅτι ὑμεῖς ποτε τὰ ἔθνη ἐν σαρκί, οἱ λεγόμενοι ἀκροβυστία ὑπὸ τῆς λεγομένης περιτομῆς ἐν σαρκὶ χειροποιήτου, 12 ὅτι ἦτε ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ χωρὶς Χριστοῦ ἀπηλλοτριωμένοι τῆς πολιτείας τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ξένοι τῶν ἐπαγγελιῶν τῆς διαθήκης, ἐλπίδα μὴ ἔχοντες καὶ ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ· 13 νυνὶ δὲ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ὑμεῖς οἵ ποτε ὄντες μακρὰν ἐγγὺς ἐγενήθητε ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ. 14 αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἓν καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγ-

---

II, 4. ἀγάπην αὐτοῦ] *K *usw.*, ἀγάπην D*FgrG min 73. 118 d e g. — 5. συνεζωοποίησεν] *K *usw.*, συνεζ. ἡμᾶς F (*über der Linie*) *convivificavit nos* d e f vg. — 11. ὑμεῖς ποτε] *K Chr. Marcion, ποτὲ ὑμεῖς Sin*ABD*cE d e f vg. — 12. τῶν ἐπαγγελιῶν τῆς διαθήκης] min 61. 67**. 213 *promissionis testamentorum* Amb., τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας *K *usw.* — 13. ἐγγὺς ἐγενήθητε] *K *usw.* Chr. d e g, ἐγενήθητε ἐγγύς SinAB f vg (*entsprechend der Stellung von* ὄντες μακράν).

---

für das der Raum nicht ausreicht) Br. — *gudalausai*] *B*: durchlöchert, gut erhalten nur *g—lau|sai*; die Spuren neben dem Loch lassen nicht erkennen, ob *gþa* oder *guda* (wie in A) in *B* gestanden hat. Us. Bemerkung unrichtig Br.

II, 3. hatize] A: *der befremdliche Plur. vielleicht in Erinnerung an G 5,20.* — 4. þizaiei] A: *der Dativ ist der gewöhnliche Ersatz des griech. Akk., vgl. Mc 10,38; ähnlich L 2,9. Genaue Nachbildung der griech. Konstruktion begegnet J 17,26; Mc 4,41. 'in þizai' B ohne genaue Parallelen.* — 5. *sijum*] *B*: fälschlich nach dem vorausgegangenen *uns.* — 6. *miþurraisidai jah miþgasatidai*] *B*: unrichtig dem vorhergehenden *ganasidai* angeglichen. — 8. ak] AB, *sinnentsprechender Zusatz. Ähnlich 'sed' bei* Hieron. Aug. — 11. simle wesuþ] AB: *Stellung nach V. 13*: simle wesuþ. *V. 11 ist* wesuþ *zugesetzt, vgl.* wesuþ *V. 12.13 und* ὅτε ἔθνη ἦτε *K 12,2.* — 12. unte] AB *nicht passend für* ὅτι² (*das* ὅτι¹ *entspricht*), *vgl. quia* d e f vg *quoniam* g.

hatize, swaswe jah þai anþarai. 4 iþ guþ, gabigs wisands in armahairtein, in þizos managons frijaþwos þizaiei frijoda uns, 5 jah wisandans uns dauþans frawaurhtim miþgaqiwida uns Xristau — anstai sijuþ ganasidai — 6 jah miþurraisida jah miþgasatida in himinakundaim in Xristau Iesu, 7 ei ataugjai in ald[a]im þaim anagaggandeim ufarassu gabeins anstais seinaizos in selein bi uns in Xristau Iesu. 8 unte anstai siuþ ganasidai þairh galaubein, jah þata ni us izwis, ak gudis giba ist; 9 ni us waurstwam, ei ƕas ni ƕopai, 10 ak is sium taui, gaskapanai in Xristau Iesu du waurstwam godaim, þoei fauragamanwida guþ, ei in þaim gaggaima. 11 duþþe gamuneiþ þatei jus þiudos simle wesuþ in leika, þai namnidans unbimaitanai fram þizai namnidon bimait in leika handuwaurht. 12 unte wesuþ þan in jainamma mela inu Xristu, framaþjai usmetis Israelis jah gasteis gahaite trausteis, wen ni habandans jah gudalausai in manasedai. 13 iþ nu sai, in Xristau Iesu jus juzei simle wesuþ fairra, waurþuþ neƕa in bloþa Xristaus. 14 sa auk ist gawairþi unsar, saei gatawida þo ba du samin jah midgardiwaddju

hatis, swaswe jah þai anþarai. 4 iþ guþ, gabeigs wisands in armahairtein, in þizos managons frijaþwos in þizaiei frijoda uns, 5 jah wisandans uns dauþans frawaurhtim, miþgaqiwida uns Xristau — anstai sijum ganasidai — 6 jah miþurraisidai jah miþgasatidai in himinakundaim in Xristau Iesu, 7 ei ataugjai in aldim þaim anagaggandeim ufarassu gabeins anstais seinaizos in selein bi uns in Xristau Iesu. 8 unte anstai sijuþ ganasidai þairh galaubein, jah þata ni us izwis, ak gudis giba ist; 9 ni us waurstwam, ei ƕas ni ƕopai, 10 ak is sijum taui, gaskapanai in Xristau Iesu du waurstwam godaim, þoei fauragamanwida guþ, ei in þaim gaggaima. 11 duþþe gamuneiþ þatei jus þiudos simle wesuþ in leika, þai namnidans unbimaitanai fram þizai namnidon bimait in leika handuwaurht. 12 unte wesuþ þan in jainamma mela inuh Xristu, framaþjai usmetis Israelis jah gasteis gahaite trausteis, wen ni habandans jah gudalausai in manasedai. 13 iþ nu sai, in Xristau Iesu jus juzei simle wesuþ fairra, waurþuþ neƕa in bloþa Xristaus. 14 sa auk ist gawairþi unsar, saei gatawida þo ba du samin jah miþgardawaddju

II, 4. *managons*] *managos* oder vielleicht *managōs* (mit Abkürzungsstrich) *B* (nicht *managoi*) *Br.* — 7. *gabeins*] *gabeīs* *B* Br. — 10. godaim] A *Randglosse*: þiuþei | gaim. — fauragamanwida] A: *zw.* n *u.* w *ist etwas radiert, viell.* n *oder* u; *desgl. V. 11 bei* duþþe *zw.* þ *u.* e *Br.* — 11. *wesuþ*] *B*: über der Zeile Br. — 12. *Xristu*] *Xū* *B* (nicht *Xāu*,

μοῦ λύϲαϲ, 15 τὴν ἔχθραν, ἐν τῇ ϲαρκὶ αὐτοῦ τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν
ἐν δόγμαϲιν καταργήϲαϲ, ἵνα τοὺϲ δύο κτίϲῃ ἐν ἑαυτῷ εἰϲ ἕνα καινὸν
ἄνθρωπον ποιῶν εἰρήνην, 16 καὶ ἀποκαταλλάξῃ τοὺϲ ἀμφοτέρουϲ ἐν
ἑνὶ ϲώματι τῷ θεῷ διὰ τοῦ ϲταυροῦ, ἀποκτείναϲ τὴν ἔχθραν ἐν αὐτῷ.
17 καὶ ἐλθὼν εὐηγγελίϲατο εἰρήνην ὑμῖν τοῖϲ μακρὰν καὶ εἰρήνην τοῖϲ
ἐγγύϲ, 18 ὅτι δι' αὐτοῦ ἔχομεν τὴν προϲαγωγὴν οἱ ἀμφότεροι ἐν ἑνὶ
πνεύματι πρὸϲ τὸν πατέρα. 19 ἄρα οὖν οὐκέτι ἐϲτὲ ξένοι καὶ πάροικοι,
ἀλλὰ ϲυμπολῖται τῶν ἁγίων καὶ οἰκεῖοι τοῦ θεοῦ, 20 ἐποικοδομηθέντεϲ
ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποϲτόλων καὶ προφητῶν, ὄντοϲ ἀκρογωνιαίου
αὐτοῦ Ἰηϲοῦ Χριϲτοῦ, 21 ἐν ᾧ πᾶϲα οἰκοδομὴ ϲυναρμολογουμένη αὔξει
εἰϲ ναὸν ἅγιον ἐν κυρίῳ, 22 ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖϲ ϲυνοικοδομεῖϲθε εἰϲ κατοι-
κητήριον τοῦ θεοῦ ἐν πνεύματι.

III.

1 Τούτου χάριν ἐγὼ Παῦλοϲ ὁ δέϲμιοϲ τοῦ Χριϲτοῦ Ἰηϲοῦ ὑπὲρ
ὑμῶν τῶν ἐθνῶν — 2 εἴγε ἠκούϲατε τὴν οἰκονομίαν τῆϲ χάριτοϲ τοῦ
θεοῦ τῆϲ δοθείϲηϲ μοι εἰϲ ὑμᾶϲ, 3 ὅτι κατὰ ἀποκάλυψιν ἐγνωρίϲθη μοι
τὸ μυϲτήριον, καθὼϲ προέγραψα ἐν ὀλίγῳ, 4 πρὸϲ ὃ δύναϲθε ἀναγινώ-
ϲκοντεϲ νοῆϲαι τὴν ϲύνεϲίν μου ἐν τῷ μυϲτηρίῳ τοῦ Χριϲτοῦ, 5 ὃ
ἑτέραιϲ γενεαῖϲ οὐκ ἐγνωρίϲθη τοῖϲ υἱοῖϲ τῶν ἀνθρώπων, ὡϲ νῦν ἀπε-
καλύφθη τοῖϲ ἁγίοιϲ ἀποϲτόλοιϲ αὐτοῦ καὶ προφήταιϲ ἐν πνεύματι,
6 εἶναι τὰ ἔθνη ϲυγκληρονόμα καὶ ϲύϲϲωμα καὶ ϲυμμέτοχα τῆϲ ἐπαγγε-

---

II, 15. ἐν δόγμαϲιν] *K *usw.*, δόγμαϲιν *Matthaeis* e (*v. Sodens* A[148] *decretis* Iren. Aug. vg *edictis* Ambr. — 16. ἐν αὐτῷ] *K *usw.*, ἐν ἑαυτῷ FG *in semetipsum* de *in semetipso* fgm vg (*s. V. 15*). *Vgl.* Hieronymus: *'per crucem interficiens inimicitiam in ea'. Non ut in latinis codicibus habetur 'in semetipso', propter graeci pronominis ambiguitatem.* ἐν αὐτῷ *enim et 'in semetipso' et 'in ea', id est cruce intelligi potest, quia crux i. e.* ϲταυρόϲ, *iuxta Graecos generis masculini est.* — 17. εἰρήνην[2]] P defg vg, *fehlt* KL Chr. — 19. ἀλλά] DcE**KLP Chr., ἀλλ' ἐϲτέ SinABCD*E*FG it vg. — 20. ἀκρογωνιαίου] *K *usw.*, D*EFG Chr. (*Text, nicht Komm.*) *fügen* λίθου *hinzu, desgl. angularis lapis* deg *angulari lapide* f vg (g *unter 'aut'*). — Ἰηϲοῦ Χριϲτοῦ] *K *usw.* Chr. deg, Χριϲτοῦ Ἰηϲοῦ Sin*AB f vg (*vgl. 3,1*). — III, 2. τῆϲ χάριτοϲ τοῦ θεοῦ] *K *usw.*, τοῦ θεοῦ τῆϲ χάριτοϲ D*cEFG deg. — 3. ὅτι] *K *usw.*, *fehlt, dafür* γάρ *an dritter Stelle* FG fg. — ἐγνωρίϲθη] P Chr., ἐγνώριϲεν KL. — 5. τοῖϲ ἁγίοιϲ ἀποϲτόλοιϲ αὐτοῦ] *K *usw.*, τοῖϲ ἁγίοιϲ αὐτοῦ ἀποϲτόλοιϲ DEFG defg (*nach C 1,26*: ἐφανερώθη τοῖϲ ἁγίοιϲ αὐτοῦ).

faþos gatairands, 15 fijaþwa,
ana leika seinamma witoþ ana-
busne garaideinim gatairands, ei
þans twans gaskopi in sis silbin
du ainamma niujamma mann,
waurkjands gawairþi, 16 jah
gafriþodedi þans bans in ai-
namma leika guda þairh galgan,
afslahands fijaþwa in sis silbin.
17 jah qimands wailamerida ga-
wairþi izwis juzei fairra jah ga-
wairþi þaim ize nelwa; 18 unte
þairh ina habam atgagg bajoþs
in ainamma ahmin du attin.
19 sai nu ni sijuþ gasteis jah
aljakonjai, ak sijuþ gabaurgjans
þaim weiham jah ingardjans
gudis, 20 anatimri*dai* ....

faþos gatairands, 15 *fijaþwa,*
ana leika seinamma witoþ ana-
busne garaideinim gatairands, ei
þans twans gaskopi in sis silbin
du ainamma niujamma mann,
waurkjands gawairþi, 16 *jah*
gafriþodedi þans bans in ai-
namma leika guda þairh galgan,
afslahan<d>s fijaþwa in sis sil-
bin. 17 *jah qimands wailamerida*
gawairþi izwis juzei fairra jah
gawairþi þaim izei nelwa; 18 *unte*
þairh ina habam atgagg bajoþs
in ainamma ahmin du attin.
19 *sai nu ju ni sijuþ gasteis jah*
aljakonjai, ak sijuþ gabaurgjans
þaim weiham jah ingardjans
gudis, 20 *anatimridai*

ana grunduwaddjau apaustaule jah praufete, at wisandin auhumistin
waihstastaina silbin Xristau Iesu, 21 *in þammei alla gatimrjo gaga-*
tiloda wahseiþ du alh weihai in fraujin, 22 *in þammei jah jus miþ-*
gatimridai sijuþ du bauainai gudis in ahmin.

III.

1 *In þizozei waihtais ik Pawlus bandja Xristaus Iesuis in izwara*
þiudo, 2 *jabai sweþauh hausideduþ fauragaggi gudis anstais, sei gi-*
bana ist mis in izwis; 3 *unte bi andhuleinai gakannida was mis so*
runa, swe fauragamelida in leitilamma, 4 *duþþe ei siggwandans ma-*
geiþ fraþjan frodein meinai in runai Xristaus, 5 *þatei anþaraim al-*
dim ni kunþ was sunum manne, swaswe nu andhuliþ ist þaim weiham
is apaustaulum jah praufetum in ahmin, 6 *wisan þiudos gaarbjans*

II, 15. *mann*] *mañ B* Br.

III, 1. *in þizozei waihtais*] *B*: vgl. EB. § 347 Anm. 1. — 4. *duþþe ei*] *B*: *duþe*(*duþþe*) *ei* sonst in Absichtssätzen; der Übersetzer hat πρὸς ὅ wohl ähnlich aufgefaßt wie πρὸς τό m. Akk. m. Inf. k 3,13 oder εἰς αὐτὸ τοῦτο ἵνα E 6,22. — *siggwandans mageiþ fraþjan*] *B*: vgl. zur Stellung Hilarius: *prout legentes potestis intellegere.* — 5. *þatei*] *B*: vom Übersetzer wohl auf den ganzen vorausgehenden Satz bezogen statt auf μυστηρίῳ.

λίας αὐτοῦ ἐν Χριςτῷ Ἰηςοῦ διὰ τοῦ εὐαγγελίου, 7 οὗ ἐγενόμην διά-
κονος κατὰ τὴν δωρεὰν τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ τὴν δοθεῖςάν μοι κατὰ
τὴν ἐνέργειαν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. 8 ἐμοὶ τῷ ἐλαχιςτοτέρῳ πάντων
τῶν ἁγίων ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη, ἐν τοῖς ἔθνεςιν εὐαγγελίςαςθαι τὸν
ἀνεξιχνίαςτον πλοῦτον τοῦ Χριςτοῦ 9 καὶ φωτίςαι πάντας τίς ἡ οἰκο-
νομία τοῦ μυςτηρίου τοῦ ἀποκεκρυμμένου ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ θεῷ
τῷ τὰ πάντα κτίςαντι, 10 ἵνα γνωριςθῇ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξου-
ςίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς ἐκκληςίας ἡ πολυποίκιλος ςοφία τοῦ
θεοῦ, 11 κατὰ πρόθεςιν τῶν αἰώνων ἣν ἐποίηςεν ἐν Χριςτῷ Ἰηςοῦ τῷ
κυρίῳ ἡμῶν, 12 ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν παρρηςίαν καὶ τὴν προςαγωγὴν ἐν
πεποιθήςει διὰ τῆς πίςτεως αὐτοῦ. 13 διὸ αἰτοῦμαι μὴ ἐκκακεῖν ἐν
ταῖς θλίψεςίν μου ὑπὲρ ὑμῶν, ἥτις ἐςτὶν δόξα ὑμῶν. 14 τούτου χάριν
κάμπτω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰηςοῦ Χρι-
ςτοῦ, 15 ἐξ οὗ πᾶςα πατριὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται,
16 ἵνα δῴη ὑμῖν κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ δυνάμει κραταιω-
θῆναι διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ εἰς τὸν ἔςω ἄνθρωπον, 17 κατοικῆςαι
τὸν Χριςτὸν διὰ τῆς πίςτεως ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, 18 ἐν ἀγάπῃ
ἐρριζωμένοι καὶ τεθεμελιωμένοι ἵνα ἐξιςχύςητε καταλαβέςθαι ςὺν πᾶςιν
τοῖς ἁγίοις τί τὸ πλάτος καὶ μῆκος καὶ βάθος καὶ ὕψος, 19 γνῶναί τε
τὴν ὑπερβάλλουςαν τῆς γνώςεως ἀγάπην τοῦ Χριςτοῦ, ἵνα πληρωθῆτε
εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ θεοῦ. 20 τῷ δὲ δυναμένῳ ὑπὲρ πάντα ποιῆ-

III, 6. ἐν Χριςτῷ Ἰηςοῦ] P f vg, ἐν τῷ Χριςτῷ *K Chr. deg. — 8. πάντων τῶν] P, πάντων KL. — 9. κτίςαντι] P it vg, κτίςαντι διὰ Ἰηςοῦ Χριςτοῦ KL Chr. — 15. ἐν οὐρανῷ] P min Bas. Thdrt., ἐν οὐρανοῖς *K *usw.* — 18. βάθος καὶ ὕψος] SinAKL Chr., ὕψος καὶ βάθος BCDEFG min it vg. — 19. γνῶναί τε] *K *usw.* defg vg, γνῶναι Dgr *FgrGgr.

Br. — freij*hals*] A: *hals durch ein Loch beschädigt Br.* — 17. *galaubein*] *galaubeī B* Br. — 18. gawaurhtai] AB *für* gawaurtai, *vgl. EB.* *§ 27a.* — þaim] þaī A *Br.* — d*iupei*] A: *iupe durchlöchert Br.*

III, 10. filufaiho] A: *offenbar die ursprüngliche Übersetzung von* πολυποίκιλος; *'managfalþo' B wird von Haus aus nur erklärende Glosse gewesen sein.* — managnandei managei] A *Randglosse, soll wohl auch zur Erklärung von* filufaiho *dienen, doch ist der Sinn nicht klar.* — 12. freijhals] A: *Interpolation, nach lat. QQ., vgl.* de *fiduciam in confidentia et libertatem* Ambrst. *nur libertatem in confidentia* Sedulius: *libertatem et accessum.* — 18. ei in friaþwai] AB: *die naheliegende Vorwegnahme der Konjunktion auch in lat. QQ., vgl.* Aug. Ambrst. *ut in caritate radicati.*

jah galeikans jah gadailans gahaitis is in Xristau *Iesu þairh aiwag-*
geljon, 7 *þizozei warþ andbahts ik bi gibai anstais gudis þizai gibanon*
mis bi toja mahtais is. 8 *mis, þamma undarleijin allaize þize weihane,*
atgibana warþ ansts so, in þiudom wailamerjan þo unfairlaistidon ga-
bein Xristaus, 9 *jah inliuhtjan allans, ƕileik þata fauragaggi runos*
þizos gafulginons fram aiwam

.... in guda þamma alla ga-
skapjandin, 10 ei kanniþ wesi
nu reikjam jah waldufnjam in
þaim himinakundam þairh aik-
klesjon so filufaiho handugei
gudis, 11 bi muna aiwe þanei
gatawida in Xristau Iesu fraujin
unsaramma, 12 in þammei habam
balþein [freij*hals*] jah atgagg in
trauainai þairh galaubein is.
13 in þize bidja, ni wairþaiþ
usgrudjans in aglom meinaim faur
izwis, þatei ist wulþus izwar.
14 in þis biuga kniwa meina
du attin fraujins unsaris Iesuis
Xristaus, 15 us þammei all
fadreinis in himina jah ana air-
þai namnjada, 16 ei gibai izwis
bi gabein wulþaus seinis mahtai
inswinþjan þairh ahman sei-
nana <in> innuman mannan,
17 bauan Xristu þairh galaubein
in hairtam izwaraim, 18 ei in
frijaþwai gawaurhtai jah gasuli-
dai mageiþ gafahan miþ allaim
þaim weiham ƕa sijai braidei
jal-laggei jah hauhei jah di*upei*;
19 kun<n>an þo ufarassau mi-
kilon þis kunþjis frijaþwa Xri-
staus, ei fulnaiþ in allai fullon
gudis. 20 aþþan þamma mah-

in guda þamma alla gaskapjan-
din, 10 *ei kanniþ wesi nu*
reikjam jah waldufnjam in þaim
himinakundam þairh aikklesjon
so managfalþo handugei gudis,
11 *bi muna aiwe þanei gatawida*
in Xristau Iesu fraujin unsa-
ramma, 12 *in þammei habam*
balþein jah atgagg in trauainai
þairh galaubein is. 13 *in þize*
bidja, ni wairþaiþ usgrudjans
in aglom meinaim faur izwis,
þatei ist wulþus izwar. 14 *in*
þis biuga kniwa meina du attin
fraujins unsaris Iesuis Xristaus,
15 *us þammei all fadreinis in*
himina jah ana airþai namn-
jada, 16 *ei gibai izwis bi*
gabein wulþaus seinis mahtai
gaswinþnan þairh ahman sei-
nana in innuman mannan,
17 *bauan Xristu þairh galaubein*
in hairtam izwaraim, 18 *ei in*
friaþwai gawaurhtai jah gasuli-
dai mageiþ gafahan miþ allaim
þaim weiham ƕa sijai braidei
jah laggei jah hauhei jah diupei;
19 *kunnan þo ufarassau mikilon*
þis kunþjis friaþwa Xristaus,
ei fullnaiþ du allai fullon gudis.
20 *aþþan þamma mahteigin*

III, 8. *in þiudom*] *B*: Zeilentrennung *in*|*þiudom* (Us. Angabe unrichtig) Br. — 10. filufaiho handugei] A *Randglosse*: managn ... | managei *also wohl zu ergänzen* managnandei managei (*Us. Lesung* managaim managnandei *ist falsch*) *Br.* — 12. *balþein*] *balþeī B*

cαι ὑπερεκπερiccoῦ ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν κατὰ τὴν δύναμιν τὴν ἐνεργουμένην ἐν ἡμῖν, 21 αὐτῷ ἡ δόξα ἐν τῇ ἐκκληcίᾳ ἐν Χριcτῷ Ἰηcoῦ εἰc πάcαc τὰc γενεὰc τοῦ αἰῶνοc τῶν αἰώνων. ἀμήν.

IV.

1 Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶc ἐγὼ ὁ δέcμιοc ἐν κυρίῳ, ἀξίωc περιπατῆcαι τῆc κλήcεωc ἧc ἐκλήθητε, 2 μετὰ πάcηc ταπεινοφροcύνηc καὶ πραότητοc, μετὰ μακροθυμίαc, ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ, 3 cπουδάζοντεc τηρεῖν τὴν ἑνότητα τοῦ πνεύματοc ἐν τῷ cυνδέcμῳ τῆc εἰρήνηc. 4 ἓν cῶμα καὶ ἓν πνεῦμα, καθὼc καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆc κλήcεωc ὑμῶν. 5 εἷc κύριοc, μία πίcτιc, ἓν βάπτιcμα. 6 εἷc θεὸc καὶ πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶcιν ἡμῖν. 7 ἑνὶ δὲ ἑκάcτῳ ἡμῶν ἐδόθη ἡ χάριc κατὰ τὸ μέτρον τῆc δωρεᾶc τοῦ Χριcτοῦ. 8 διὸ λέγει· ἀναβὰc εἰc ὕψοc ᾐχμαλώτευcεν αἰχμαλωcίαν καὶ ἔδωκεν δόματα τοῖc ἀνθρώποιc. 9 τὸ δὲ ἀνέβη τί ἐcτιν εἰ μὴ ὅτι καὶ κατέβη πρῶτον εἰc τὰ κατώτερα μέρη τῆc γῆc; 10 ὁ καταβὰc αὐτόc ἐcτιν καὶ ὁ ἀναβὰc ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ἵνα πληρώcῃ τὰ πάντα. 11 καὶ αὐτὸc ἔδωκεν τοὺc μὲν ἀποcτόλουc, τοὺc δὲ προφήταc, τοὺc δὲ εὐαγγελιcτάc, τοὺc δὲ ποιμέναc καὶ διδαcκάλουc, 12 πρὸc τὸν καταρτιcμὸν τῶν ἁγίων εἰc ἔργον διακονίαc, εἰc οἰκοδομὴν τοῦ cώματοc

---

III, 21. ἐν τῇ ἐκκληcίᾳ ἐν Χριcτῷ Ἰηcoῦ] D^b KLP Chr., ἐν Χριcτῷ Ἰηcoῦ καὶ τῇ ἐκκληcίᾳ D*FG defg (*diese haben*: *et in*). — γενεὰc τοῦ αἰῶνοc] *K *usw.*, γενεάc FG f (*ähnlich* de Ambrst. *in omnia saecula saeculorum*). — IV, 4. καθὼc καί] *K *usw.*, καθὼc B min vg. — 6. πᾶcιν ἡμῖν] KL, π. ὑμῖν Chr. (Komm.), πᾶcιν P. — 9. τὰ κατώτερα μέρη] K* *usw.* Chr. f vg, τὰ κατώτερα D*EF^gr G deg.

III, 20. giban] A: *in den Text gedrungene Glosse zu* taujan, *offenbar durch das flg.* bidjam *veranlaßt*, *da* αἰτεῖν *und* διδόναι *häufig gemeinsam auftreten.* — 21. immuh] A: *vgl. R 11,36.* — *in aikklesjon in Xristau Iesu*] *B*: *K-Lesart, also ursprünglicher Text. — in Xristau Iesu jah aikklesjon] A: *nach* defg. *Daß diese Hss. auch vor 'ecclesia' die Präp. wiederholen, ist für die Beurteilung des* A-*Textes gleichgültig*; *die Übersetzung läßt häufig an zweiter Stelle die in der Vorlage wiederholte Präp. weg.* — in aldins aiwe] AB: *vgl. T 1,17*: in aldins aiwe· εἰc τοὺc αἰῶναc τῶν αἰώνων. *Beachte auch die Anm. zum griech. Text.* — IV, 8. jah atuhgaf] A: *einzige Stelle, wo* jah *und* -uh *nebeneinanderstehn.*

teigin ufar all taujan maizo [giban] þau bidjam aiþþau fraþjam bi mahtai þizai waurkjandein in unsis, 21 immuh wulþus in Xristau Iesu jah aikklesjon in allos aldins aiwe, amen.

ufar all taujan maizo þau bidjam aiþþau fraþjam bi mahtai þizai waurkjandein in uns, 21 imma wulþus in aikklesjon in Xristau Iesu in allos aldins aiwe, amen.

IV.

1 Bidja nu izwis ik bandja in fraujin, wairþaba gaggan þizos laþonais þizaiei laþodai siuþ, 2 miþ allai hauneinai jah qairrein, miþ usbeisnai usþulandans izwis misso in frijaþwai, 3 usdaudjandans fastan ainamundiþa ahmins in gabundjai gawairþeis. 4 ain leik jah ains ahma, swaswe atlaþodai sijuþ in aina wen laþonais izwaraizos. 5 ains frauja, aina galaubeins, aina daupeins, 6 ains guþ jah atta allaize,

IV.

1 Bidja nu izwis ik bandja in fraujin, wairþaba gaggan þizos laþonais þizaiei laþodai sijuþ, 2 miþ allai hauneinai jah qairrein, miþ usbeisnai usþulandans izwis misso in friaþwai, 3 usdaudjandans fastan ainamundiþa ahmins in gabundjai gawairþeis. 4 ain leik jah ains ahma, swaswe atlaþodai sijuþ in aina wen laþonais izwaraizos. 5 ains frauja, aina galaubeins, aina daupeins, 6 ains guþ jah atta allaize....

saei ufar allaim jah and allans jah in allaim uns. 7 iþ ainƕarjammeh unsara atgibana ist ansts bi mitaþ gibos Xristaus; 8 in þizei qiþiþ: ussteigands in hauhiþa ushanþ hunþ jah atuhgaf gibos mannam. 9 þatuþ-þan usstaig, ƕa ist, niba þatei jah atstaig faurþis in undar[a]isto airþos? 10 saei atstaig, sa ist jah saei usstaig ufar allans himinans, ei usfullidedi allata. 11 jah silba gaf sumans apaustauluns, sumanzuþ-þan praufetuns, sumansuþ-þan aiwaggelistans, sumansuþ-þan hairdjans jah laisarjans, 12 du ustauhtai weihaize du waurstwa andbahtjis, du timreinai leikis Xristaus, 13 unte garin-

---

III, 20. *bidjam*] *bidjan B* deutlich Br. (nach Inf. *taujan* verschrieben). — IV, 8 (*von* atuhgaf) — IV, 13 (*bis* wahstaus) *in* A *vieles verblichen oder nur in Spuren vorhanden, daher unsicher Br.* — 8. ussteigands] A *Randglosse*: psalmo *d. i. ein Hinweis auf die Herkunft der Textworte* (*Psalm 67,18*). — 9. undaraisto] A: ai *deutlich erkennbar Br.* — 11. apaustauluns] A: *ob der drittletzte Buchstabe als* u *oder* a *zu lesen sei, ist nicht zu entscheiden*; *wahrscheinlicher ist* u *Br.* — praufetuns] *davor anscheinend Schriftzüge Br.* — sumansuþ-þan[2.3]] A, *mit* s (*nicht* z) *Br.*

τοῦ Χριστοῦ, 13 μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἑνότητα τῆς
πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς
μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, 14 ἵνα μηκέτι ὦμεν
νήπιοι, κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας
ἐν τῇ κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὴν μεθοδείαν τῆς
πλάνης, 15 ἀληθεύοντες δὲ ἐν ἀγάπῃ αὐξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα,
ὅς ἐστιν ἡ κεφαλή, ὁ Χριστός, 16 ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα συναρμολογού-
μενον καὶ συμβιβαζόμενον διὰ πάσης ἁφῆς τῆς ἐπιχορηγίας κατ' ἐνέρ-
γειαν ἐν μέτρῳ ἑνὸς ἑκάστου μέρους τὴν αὔξησιν τοῦ σώματος ποιεῖται
εἰς οἰκοδομὴν ἑαυτοῦ ἐν ἀγάπῃ. 17 τοῦτο οὖν λέγω καὶ μαρτύρομαι
ἐν κυρίῳ μηκέτι ὑμᾶς περιπατεῖν καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη περιπατεῖ,
ἐν ματαιότητι τοῦ νοὸς αὐτῶν, 18 ἐσκοτισμένοι τῇ διανοίᾳ ὄντες,
ἀπηλλοτριωμένοι τῆς ζωῆς τοῦ θεοῦ, διὰ τὴν ἄγνοιαν τὴν οὖσαν ἐν
αὐτοῖς, διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν, 19 οἵτινες ἀπηλγηκότες
ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελγείᾳ εἰς ἐργασίαν ἀκαθαρσίας πάσης ἐν πλεο-
νεξίᾳ. 20 ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως ἐμάθετε τὸν Χριστόν, 21 εἴγε αὐτὸν
ἠκούσατε καὶ ἐν αὐτῷ ἐδιδάχθητε καθώς ἐστιν ἀλήθεια ἐν τῷ Ἰησοῦ,
22 ἀποθέσθαι ὑμᾶς κατὰ τὴν προτέραν ἀναστροφὴν τὸν παλαιὸν
ἄνθρωπον τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, 23 ἀνα-
νεοῦσθαι δὲ τῷ πνεύματι τοῦ νοὸς ὑμῶν 24 καὶ ἐνδύσασθαι τὸν καινὸν

IV, 15. ἀληθεύοντες δέ] *K *usw.* (*vgl.* *G 4,16*), ἀλήθιαν δὲ ποιοῦντες FG *veritatem autem facientes* defg vg. — 19. ἀπηλγηκότες] *K *usw.*, ἀπηλπικότες DE, ἀφηλπικότες FG *desperantes* defgm vg. *Vgl.* Hieron.: *quod autem ait 'qui desperantes semetipsos' i. e.* ἀπηλγηκότες ἑαυτούς *multo aliud in Graeco significat quam in Latino: 'desperantes' quippe* ἀπηλπικότες *nominantur,* ἀπηλγηκότες *autem hi sunt qui postquam peccaverint non dolent.* — 23. ἀνανεοῦσθαι] *K *usw.*, ἀνανεοῦσθε Chr. D[b] it vg. — 24. ἐνδύσασθαι] *K *usw.*, ἐνδύσασθε SinB*D[b.c]K Chr. it vg.

IV, 14. winda hvammeh] A *für* παντὶ ἀνέμῳ: *vgl.* *ZZ.* *32,454*: *die Nachstellung regelmäßig und echt gotisch* (*K 15,30 ist fernzuhalten*). — liutein] *statt* liuteis A: *der bloße Dativ wohl nach* winda. — du listeigon uswandjai] A *für* πρὸς μεθοδείαν, *vgl.* *E 6,11* πρὸς τὰς μεθοδείας· wiþra listins. — 15. sunja taujandans] A: *vgl.* *G 4.16.* — 16. gawissins] A: ἁφή *als 'iunctura' gefaßt wie* defg vg. — 18. riqizeinai] AB *ist Nom. Pl. M., entspricht also dem gr.* ἐσκοτισμένοι *genau*; *Bernhardt hält es fälschlich für den Dat. Sg. F.* — 23. anuþ-þan-niujaiþ] AB, *intransitiv, vgl.* daupjan *Mc 7,4 K 15,29*; bimaitan *K 7,18 G 5,2.*

naima allai in ainamundiþa galaubeinais jah ufkunþjis sunus gudis,
du waira fullamma, in mitaþ wahstaus fullons Xristaus, 14 ei þana-
seiþs ni sijaima niuklahai uswagidai jah uswalugidai winda hvammeh
laiseinais, liutein manne, in filudeisein du listeigon uswandjai air-
zeins, 15 iþ sunja taujandans in frijaþwai wahsjaima in ina þo
alla, ize ist haubiþ, Xristus, 16 us þammei all leik gagatiloþ
<jah> gagahaftiþ þairh allos gawissins andstaldis, bi waurstwa in
mitaþ ana ainhvarjoh fero, uswahst leikis taujiþ du timreinai seinai
in frijaþwai.

17 þata nu qiþa jah weitwodja
in fraujin, ei þanaseiþs ni gag-
gaiþ, swaswe jah anþaros þiudos
gaggand in uswissja hugis seinis,
18 riqizeinai gahugdai wisandans,
framaþjai libainais gudis in un-
witjis þis wisandins in im, in
daubiþos hairtane seinaize,
19 þaiei uswenans waurþanai sik
silbans atgebun aglaitein in
waurstwein unhrainiþos allaizos,
in faihufrikein. 20 iþ jus ni swa
ganemuþ Xristu, 21 jabai swe-
þauh ina hausideduþ jah in
imma uslaisidai sijuþ, swaswe
ist sunja in Iesu, 22 ei aflagjaiþ
jus bi frumin usmeta þana fairn-
jan mannan þana riurjan bi lus-
tum afmarzeinais. 23 anuþ-þan-
niujaiþ ahmin fraþjis izwaris,
24 jag-gahamoþ þamma niujin

.... 17 *þata nu qiþa jah weit-
wodja in fraujin, ei þanaseiþs ni
gaggaiþ, swaswe jah anþaros þiudos
gaggand in uswissja hugis seinis,*
*18 riqizeinai gahugdai wisandans,
framaþjai libainais gudis in un-
witjis þis wisandins in im, in
daubiþos hairtane seinaize,*
*19 þaiei uswenans waurþanai sik
silbans atgebun aglaitein in
waurstwein unhrainiþos allaizos,
in faihufrikein.* 20 *iþ jus ni swa
ganemuþ Xristu,* 21 *jabai swe-
þauh ina hausideduþ jah in
imma uslaisidai sijuþ, swaswe
ist sunja in Iesu,* 22 *ei aflagjaiþ
jus bi frumin usmeta þana fairn-
jan mannan þana riurjan bi lus-
tum afmarzeinais.* 23 *anuþ-þan-
niujaiþ ahmin fraþjis izwaris,*
24 *jah gahamoþ þamma niujin*

IV, 13. sunus] A *für* sunaus. — waira fullamma] A *Randglosse*: gumin fullamma. — 14. uswalugidai] A (*nicht* usflaugidai *U.*): w *gut erkennbar, während die Züge zu* f *nicht stimmen*; *auch folgt* a (*nicht* l), *das besonders deutlich erscheint, wenn man es mit* a *von* winda *vergleicht Br.* (us-walugjan *ist zu ahd.* walagōn walgōn *'volvi' zu stellen*; *sein* u *entspricht dem von* miluks). — liutein] liuteis A, *deutlich am Zeilenschluß Br.* — listeigon uswandjai] A (*nicht* listeigai uswandeinai *U.*): on *ist in einer faltigen Vertiefung des Pergaments versteckt*, jai *ist deutlich Br.* — *Auch auf dieser Seite viele erloschenen Buchstaben in* A *Br.* — 20. *swa*] *B*, über der Zeile nachgetragen.

ἄνθρωπον τὸν κατὰ θεὸν κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας. 25 διὸ ἀποθέμενοι τὸ ψεῦδος λαλεῖτε ἀλήθειαν ἕκαστος μετὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ, ὅτι ἐσμὲν ἀλλήλων μέλη. 26 ὀργίζεσθε καὶ μὴ ἁμαρτάνετε· ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν, 27 μηδὲ δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ. 28 ὁ κλέπτων μηκέτι κλεπτέτω, μᾶλλον δὲ κοπιάτω ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθὸν ταῖς ἰδίαις χερσίν, ἵνα ἔχῃ μεταδιδόναι τῷ χρείαν ἔχοντι. 29 πᾶς λόγος σαπρὸς ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν μὴ ἐκπορευέσθω, ἀλλ' εἴ τις ἀγαθὸς πρὸς οἰκοδομὴν τῆς χρείας, ἵνα δῷ χάριν τοῖς ἀκούουσιν. 30 καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ θεοῦ, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως. 31 πᾶσα πικρία καὶ θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ κραυγὴ καὶ βλασφημία ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν σὺν πάσῃ κακίᾳ. 32 γίνεσθε δὲ εἰς ἀλλήλους χρηστοί, εὔσπλαγχνοι, χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, καθὼς καὶ ὁ θεὸς ἐν Χριστῷ ἐχαρίσατο ὑμῖν.

V.

1 Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητά, 2 καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ θεῷ εἰς ὀσμὴν εὐωδίας. 3 πορνεία δὲ καὶ πᾶσα ἀκαθαρσία ἢ πλεονεξία μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν,

---

IV, 26. ὀργίζεσθε] *K *usw.*, ὀρ. δέ F^gr^G gm. — 28. τὸ ἀγαθὸν ταῖς ἰδίαις χερσίν] K (*ohne* ἰδίαις L Chr.), ταῖς ἰδίαις χερσὶν τὸ ἀγαθόν Sin*AD EFG min it vg. — 29. ἀγαθός] *K *usw.*, ἀ. ἐστιν FG fg. — χρείας] *K *usw.* Chr., πίστεως D*E*FG it vg. *Vgl.* Hieron.: *pro eo autem quod nos posuimus 'ad aedificationem opportunitatis' hoc est quod dicitur graece* τῆς χρείας *in latinis codicibus propter euphoniam mutavit interpres et posuit 'ad aedif. fidei'.* — 30. τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον] *K *usw.*, τὸ ἅγιον πνεῦμα D*cEFG deg. — 31. θυμὸς καὶ ὀργή] *K *usw.* Chr., ὀργὴ καὶ θυμός DEFG defg vg. — 32. ὑμῖν] P defg vg, ἡμῖν KL; Chr. *schwankt.*

---

waurkjāds B Br. — 29. ubilaize] A, *unbilaize B*: vielleicht *n* in *B* radiert Br. — *hausjandam*] *B*, durchlöchert Br. — 30. *jah*] *B*, steht über der Zeile Br. — *þana*] *B*, durchlöchert Br. — 31. *wajamereins*] *wajamereis B* Br.

IV, 27. *nih gibaiþ*] *B*: Opt. regelmäßig, vgl. EB. § 309,2. — 28. iþ mais] A: *ak mais B. Vgl. Schaaffs S. 48.* — 29. þatei] AB *für* ἐάν, *vgl. ZZ. 37,366.* — 31. hatis jah þwairhei] AB: *welcher griech. Reihenfolge die gotische entspricht, läßt sich nicht mit Sicherheit bestimmen. Beide Wörter bezeichnen in der Regel* ὀργή; hatis *nur G 5,20,* þwairhei *nur C 3,8* θυμός. *Zur Bestimmung der Vorlage ist die Stelle also nicht geeignet.*

mann þamma bi guda gaskapanin
in garaihtein jah weihiþai sunjos.
25 in þizei aflagjandans liugn
rodjaiþ sunja ƕarjizuh miþ ne-
ƕundjin seinamma, unte sijum
anþar anþaris liþus. 26 þwair-
haiþ-þan sijaiþ jah ni frawaurk-
jaiþ, sunno ni dissigqai ana
þwairhein izwara. 27 ni gibiþ
staþ unhulþin. 28 saei hlefi,
þanaseiþs ni hlifai, iþ mais ar-
baidjai, waurkjands swesaim
handum þiuþ, ei habai dailjan
þaurbandin. 29 ainhun waurde
ubilaize us munþa izwaramma ni
usgaggai, ak þatei goþ sijai du
timreinai galaubeinais, ei gibai
anst hausjandam. 30 jah ni
gaurjaiþ þana weihan ahman
gudis, in þammei gasiglidai sijuþ
in daga uslauseinais. 31 alla
baitrei jah hatis jah þwairhei jah
hrops jah wajamereins afwair-
paidau af izwis miþ allai unse-
lein. 32 wairþaiduh miþ izwis
misso seljai, armahairtai, fragi-
bandans izwis misso, swaswe guþ
in Xristau fragaf izwis.

V.

1 Wairþaiþ nu galeikondans
guda swe barna liuba 2 jah
gaggaiþ in frijaþwai, swaswe jah
Xristus frijoda uns jah atgaf sik
silban faur uns hunsl jah sauþ
guda du daunai woþjai. 3 aþþan
horinassus jah allos unhrainiþos
aiþþau faihufrikei nih namn-
jaidau

mann þamma bi guda gaskapanin
in garaihtein jah weihiþai sunjos.
25 *in þizei aflagjandans liugn*
rodjaiþ sunja ƕarjizuh miþ ne-
ƕundjin seinamma, unte sijuþ
anþar anþaris liþus. 26 *þwair-*
haiþ-þan sijaiþ jah ni frawaurk-
jaiþ, sunno ni disiggqai ana
þwairhein izwara. 27 *nih gibaiþ*
staþ unhulþin. 28 *saei hlefi,*
þanaseiþs ni hlifai, ak mais ar-
baidjai, waurkjands swesaim
handum þiuþ, ei habai dailjan
þaurbandin. 29 *ainhun waurde*
ubilaize us munþa izwaramma ni
usgaggai, ak þatei goþ sijai du
timreinai galaubeinais, ei gibai
anst hausjandam. 30 *jah ni*
gaurjaiþ þana weihan ahman
gudis, þammei gasiglidai sijuþ
in daga uslauseinais. 31 *alla*
baitrei jah hatis jah þwairhei jah
hrops jah wajamereins afwair-
paidau af izwis miþ allai unselein.
32 *wairþaiduh miþ izwis misso*
seljai, armahairtai, fragibandans
izwis misso, swaswe guþ in Xristau
fragaf izwis.

V.

1 *Wairþaiþ nu galeikondans*
guda swe barna liuba 2 *jah*
gaggaiþ in friaþwai, swaswe jah
Xristus frijoda uns jah atgaf sik
silban faur uns hunsl jah sauþ
guda du daunai woþjai. 3 *aþþan*
horinassus jah allos unhrainiþos
aiþþau faihufrikei nih namn-
jaidau

IV, 25. *aflagjandans*] *aflagjandās B* Br. — 26. jah ni] A (*nicht* jan-ni) *Br.* — þwairhein] þwairhei A *Br.* — 28. *waurkjands*]

καθὼς πρέπει ἁγίοις, 4 καὶ αἰσχρότης ἢ μωρολογία ἢ εὐτραπελία, τὰ οὐκ ἀνήκοντα, ἀλλὰ μᾶλλον εὐχαριστία. 5 τοῦτο γὰρ ἴστε γινώσκοντες ὅτι πᾶς πόρνος ἢ ἀκάθαρτος ἢ πλεονέκτης, ὅς ἐστιν εἰδωλολάτρης, οὐκ ἔχει κληρονομίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ. 6 μηδεὶς ὑμᾶς ἀπατάτω κενοῖς λόγοις· διὰ ταῦτα γὰρ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας. 7 μὴ οὖν γίνεσθε συμμέτοχοι αὐτῶν. 8 ἦτε γάρ ποτε σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν κυρίῳ· ὡς τέκνα φωτὸς περιπατεῖτε — 9 ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ φωτὸς ἐν πάσῃ ἀγαθοσύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ — 10 δοκιμάζοντες τί ἐστιν εὐάρεστον τῷ κυρίῳ. 11 καὶ μὴ συγκοινωνεῖτε τοῖς ἔργοις τοῖς ἀκάρποις τοῦ σκότους .... 17 διὰ τοῦτο μὴ γίνεσθε ἄφρονες, ἀλλὰ συνιέντες τί τὸ θέλημα τοῦ κυρίου. 18 καὶ μὴ μεθύσκεσθε οἴνῳ, ἐν ᾧ ἐστιν ἀσωτία, ἀλλὰ πληροῦσθε ἐν πνεύματι, 19 λαλοῦντες ἑαυτοῖς ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ᾄδοντες ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν τῷ κυρίῳ, 20 εὐχαριστοῦντες πάντοτε ὑπὲρ πάντων ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῷ θεῷ καὶ πατρί, 21 ὑποτασσόμενοι ἀλλήλοις ἐν φόβῳ Χριστοῦ. 22 αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ὑποτασσέσθωσαν ὡς τῷ κυρίῳ, 23 ὅτι ἀνήρ ἐστιν κεφαλὴ τῆς γυναικός, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας, καὶ αὐτός ἐστιν σωτὴρ τοῦ σώματος. 24 ἀλλ' ὥσπερ ἡ ἐκκλησία ὑποτάσσεται τῷ Χριστῷ, οὕτως καὶ αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ἐν παντί. 25 οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, 26 ἵνα αὐτὴν ἁγιάσῃ καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι, 27 ἵνα παραστήσῃ αὐτὸς ἑαυτῷ ἔνδοξον τὴν ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν σπίλον ἢ ῥυτίδα ἤ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ᾖ ἁγία καὶ ἄμωμος. 28 οὕτως καὶ οἱ ἄνδρες ὀφείλουσιν ἀγαπᾶν τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα. ὁ ἀγαπῶν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἑαυτὸν ἀγαπᾷ.

V, 4. καὶ αἰσχρότης] KLP *usw.* Chr., ἢ αἰσχρ. AD*FG it vg. — ἢ μωρολογία] P it vg, καὶ μωρ. KL Chr. — τὰ οὐκ ἀνήκοντα] KL Chr., ἃ οὐκ ἀνῆκεν P; *quae ad rem non pertinet* (*pertinent* g) defg vg. — 5. ἴστε] P Chr. *scitote* it vg, ἐστὲ KL. — ὅς ἐστιν εἰδωλολάτρης] *K Chr., ὅ ἐστιν ἰδωλολατρία FG *quod est idolorum servitus* it vg. — 9. φωτός] P it vg, πνεύματος KL Chr. — 19. ἐν ψαλμοῖς] P Chr. de vg, ψαλμοῖς KL f. — ᾄδοντες] min. 37. 61. 114. 116 *u. a.*, ᾄδοντες καὶ ψάλλοντες *K *usw.* — ἐν ταῖς καρδίαις] P it vg, ἐν τῇ καρδίᾳ KL; Chr. *schwankt.* — 20. τῷ θεῷ καὶ πατρί] *K *usw.*, τῷ πατρὶ καὶ θεῷ D*EFgrG deg. — 21. Χριστοῦ] LP Chr. f vg, κυρίου K. — 22. ὑποτασσέσθωσαν] P f vg, ὑποτάσσεσθε KL Chr. — 24. ὥσπερ] KL, ὡς P Chr. — 25. ἑαυτῶν] KL Chr., ὑμῶν FG *vestras* it vg. — 27. αὐτός] LP it vg, αὐτήν K Chr. — 28. καὶ οἱ ἄνδρες ὀφείλουσιν] P it vg, ὀφείλουσιν οἱ ἄνδρες KL Chr.

in izwis, swaswe gadob ist weihaim, 4 *aiþþau <aglaitiwaurdei aiþ-þau> dwalawaurdei aiþþau saldra, þoei du þaurftai ni fairrinnand, ak mais awiliuda.* 5 *þata auk witeiþ, kunnandans þatei ƕazu<h> hors aiþþau unhrains aiþþau faihufriks, þatei ist galiugagude skalki-nassaus, ni habaiþ arbi in þiudangardjai Xristaus jah gudis.* 6 *ni manna izwis uslu[s]to lausaim waurdam, þairh þoei* qimiþ *hatis gudis ana sunum ungalaubeinais.* 7 *ni wairþaiþ nu* gadailans *im.* 8 *wesuþ auk suman* riqiz, *iþ nu liuhaþ in fraujin; swe barna liuhadis gaggaiþ.* — 9 *aþþan akran liuhadis ist in allai selein jah garaihtein jah sun-jai.* — 10 *gakiusandans þatei sijai wailagaleikaiþ fraujin,* 11 *jah ni gamainjaiþ waurstwam riqizis ....*

.... 17 duþþe ni wairþaiþ unfrodai, ak fraþjandans ƕa sijai wilja frau-jins. 18 jah ni anadrigkaiþ izwis weina, in þammei ist usstiurei, ak fullnaiþ in ahmin, 19 rodjandans izwis in psalmom jah hazeinim jah saggwim ahmeinaim, siggwandans in hairtam izwaraim fraujin, 20 awiliudondans sinteino fram allaim in namin fraujins unsaris Iesuis Xristaus attin jah guda, 21 ufhausjandans izwis misso in agisa Xristaus. 22 qenes seinaim abnam ufhausjaina swaswe frau-jin; 23 unte wair ist haubiþ qenais swaswe jah Xristus haubiþ aikklesjons, jah is ist nasjands leikis. 24 akei swaswe aikklesjo uf-hauseiþ Xristu, swah qenes abnam seinaim in allamma. 25 jus wairos frijoþ qenins izwaros, swaswe jah Xristus frijoda aikklesjon jah sik silban atgaf faur þo, 26 ei þo gaweihaidedi gahrainjands þwahla watins in waurda, 27 ei ustauhi silba sis wulþaga aikkles-jon, ni habandein wamme aiþþau maile aiþþau ƕa swaleikaize, ak ei sijai weiha jah unwamma. 28 swa jah wairos skulun frijon seinos qenins swe leika seina. [sein silbins leik frijoþ,] saei seina qen

---

V, 5. *ƕazuh hors*] *ƕazuhors B.* — *skalkinassaus*] *B* für *skalkinassus.* — 18. anadrigkaiþ] anadriggaiþ A *vgl. L 5,39. U. hat irrtümlich den von der andern Seite durchschimmernden Zug des* a *von* wairos *für 'Spuren des untern Teils' von* k *angesehn Br.* — 21. silban] silbā A *Br.* — 22. 24. qenes] A *für* qeneis. — 24. Xristu] A *für* Xristau.

V, 4. *du þaurftai*] *B*: Bernhardt erinnert an die lat. Fassung *quae ad rem non pertinet* it vg. *Vgl. C 3,18* ὡς ἀνῆκεν · swe gaqimiþ. — *awiliuda*] *B*: Pl. für εὐχαριστία stets außer k 4,15. — 10. *þatei*] *B* für τί wie J 6,6. Vgl. auch C 3,20: þata wailagaleikaiþ ist in fraujin. — 11. *waurstwam*] *B*: ἀκάρποις *fehlt.* — 17. *sijai*] *B*: *Derselbe Zu-satz R 12,2.* — 24. abnam seinaim] A: *zur Stellung vgl. ZZ. 32,445.* — 28. sein silbins leik frijoþ saei seina qen frijoþ jah sik silban frijoþ] A: *vgl.* de *suum corpus diligit qui uxorem suam diligit et se-ipsum diligit.*

29 οὐδεὶς γάρ ποτε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμίσησεν, ἀλλ' ἐκτρέφει καὶ θάλπει αὐτὴν καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς τὴν ἐκκλησίαν....

VI.

8 .... ποιήσῃ ἀγαθόν, τοῦτο κομιεῖται παρὰ τοῦ κυρίου, εἴτε δοῦλος εἴτε ἐλεύθερος.
9 καὶ οἱ κύριοι, τὰ αὐτὰ ποιεῖτε πρὸς αὐτούς, ἀνιέντες τὴν ἀπειλήν, εἰδότες ὅτι καὶ αὐτῶν καὶ ὑμῶν ὁ κύριός ἐστιν ἐν οὐρανοῖς, καὶ προσωποληψία οὐκ ἔστιν παρ' αὐτῷ.
10 τὸ λοιπόν, ἀδελφοί μου, ἐνδυναμοῦσθε ἐν κυρίῳ καὶ ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ.
11 ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς στῆναι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου,
12 ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις.
13 διὰ τοῦτο ἀναλάβετε τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ, ἵνα δυνηθῆτε ἀντιστῆναι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ πονηρᾷ καὶ ἅπαντα κατεργασάμενοι στῆναι.
14 στῆτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης,
15 καὶ ὑποδησάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἑτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης,
16 ἐπὶ πᾶσιν ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυνήσεσθε πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι.
17 καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξασθε, καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστιν ῥῆμα θεοῦ,
18 διὰ πάσης προσευχῆς καὶ δεήσεως προσευχόμενοι ἐν παντὶ καιρῷ ἐν πνεύματι καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο ἀγρυπνοῦντες ἐν πάσῃ

V, 29. καὶ θάλπει αὐτήν] *K *usw.*, αὐτὴν καὶ θάλπει DEFG defg. — καθὼς καί] *K, καθὼς L. — ὁ Χριστός] P it vg, ὁ κύριος KL. — VI, 9. καὶ αὐτῶν καὶ ὑμῶν] P f vg, καὶ ὑμῶν καὶ αὐτῶν L, καὶ ὑμῶν αὐτῶν K Chr. de. — 12. ἡμῖν] *K vg, ὑμῖν BD*FG defgm. — πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας] *K *usw.*, πρὸς τὰς ἀρχ. καὶ ἐξουσίας D[gr]E[gr] f vg Amb. Ambrst. — τοῦ αἰῶνος] *K Chr., *fehlt* Sin*ABD*FG defgm vg Ambrst. — 17. δέξασθε] δέξασθαι (graph.) D[c]EKLP. — 18. εἰς αὐτὸ τοῦτο] D[c]EKLP, εἰς αὐτό SinAB, *in illum* g, *in illo* de, *in ipso* f vg.

VI, 9. sama frauja] AB: vgl. ὁ αὐτὸς κύριος *R 10,12 K 12,5.* — hvotos] AB: *Plur. vielleicht durch lat. 'minas' veranlaßt.* — 12. leik jah bloþ] AB: *Umstellung wie* Tert. Hil. Ambr. Hier. Aug. f vg. — 14. hupins] AB: *Plur. wie sonst, wenn von einer Mehrzahl die Rede ist. Ebenso* it vg. — sunjai] AB, *ohne* in, *vgl. EB. § 256. Bloßer Dat. auch E 4,14.30 (B) 6,16 für* ἐν *m. D.*

frijoþ, [jah] sik silban frijoþ. 29 ni auk manna ƕanhun sein leik fijaida, ak fodeiþ ita jah warmeiþ swaswe jah Xristus aikklesjon ....

VI.

8 .... *taujiþ þiuþis, þata ganimiþ at fraujin, jaþþe skalks jaþþe freis.* 9 *jah jus fraujans* [*jah jus fraujans*] *þata samo taujaiþ wiþra ins,*

9 .... fraletandans im ƕotos, witandans þatei im jah izwis sama frauja ist in himinam, jah wiljahalþei nist at imma. 10 þata nu anþar, broþrjus meinai, inswinþjaiþ izwis in fraujin jah in mahtai swinþeins is. 11 gahamoþ izwis sarwam gudis, ei mageiþ standan wiþra listins diabulaus; 12 unte nist izwis brakja wiþra leik jah bloþ, ak wiþra reikja jah waldufnja, wiþra þans fairƕu habandans riqizis þis, wiþra þo ahmeinona unseleins in þaim himinakundam. 13 duþþe nimiþ sarwa gudis, ei mageiþ andstandan in þamma daga ubilin jah in allamma uswaurkjandans standan. 14 standaiþ nu, ufgaurdanai hupins izwarans sunjai jag-gapaidodai brunjon garaihteins, 15 jag-gaskohai fotum in manwiþai aiwaggeljons gawairþjis 16 ufar all andnimandans skildu galaubeinais, þammei maguþ allos arƕaznos þis unseljins funiskos afƕapjan; 17 jah hilm naseinais nimaiþ jah meki ahmins, þatei ist waurd gudis; 18 þairh allos aihtronins jah bidos aihtrondans

fraletandans im ƕotos, witandans þatei im jah izwis sama frauja ist in himinam, jah wiljahalþei nist at imma. 10 *þata nu anþar, broþrjus meinai, inswinþjaiþ izwis in fraujin jah in mahtai swinþeins is.* 11 *gahamoþ izwis sarwam gudis, ei mageiþ standan wiþra listins diabulaus;* 12 *unte nist izwis brakja wiþra leik jah bloþ, ak wiþra reikja jah waldufnja, wiþra þans fairƕu habandans riqizis þis, wiþra þo ahmeinona unseleins in þaim himinakundam.* 13 *duþþe nimiþ sarwa gudis, ei mageiþ andstandan in þamma daga ubilin jah in allamma uswaurkjandans standan.* 14 *standaiþ nu, ufgaurdanai hupins izwarans sunjai jah gapaidodai brunjon garaihteins,* 15 *jah gaskohai fotum in manwiþai aiwaggeljons gawairþjis* 16 *ufar all andnimandans skildu galaubeinais, þammei maguþ allos arƕaznos þis unseleins funiskos afƕapjan;* 17 *jah hilm naseinais nimaiþ jah meki ahmins, þatei ist waurd gudis;* 18 *þairh allos aihtronins jah bidos aihtrondans*

VI, 9. witandans] witā|dans A *Br.* — 10. *inswinþjaiþ*] *B*: þ¹ scheint über der Linie hinzugefügt zu sein, ist jedoch z. T. durch ein Loch zerstört Br. — 11. diabulaus] A *Randglosse*: unhulþins. — 15. jag-gaskohai] A (*nicht* jah gaskohai) *Br.* — 17. *ahmins*] *ahmīs B* Br.

προσκαρτερήσει καὶ δεήσει περὶ πάντων τῶν ἁγίων, 19 καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ,
ἵνα μοι δοθῇ λόγος ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου, ἐν παρρησίᾳ γνωρίσαι
τὸ μυστήριον τοῦ εὐαγγελίου. 20 ὑπὲρ οὗ πρεσβεύω ἐν ἁλύσει, ἵνα ἐν
αὐτῷ παρρησιάσωμαι ὡς δεῖ με λαλῆσαι. 21 ἵνα δὲ καὶ ὑμεῖς εἰδῆτε τὰ
κατ' ἐμέ, τί πράσσω, πάντα γνωρίσει ὑμῖν Τυχικὸς ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς
καὶ πιστὸς διάκονος ἐν κυρίῳ, 22 ὃν ἔπεμψα πρὸς ὑμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο
ἵνα γνῶτε τὰ περὶ ἡμῶν καὶ παρακαλέσῃ τὰς καρδίας ὑμῶν. 23 εἰρήνη
τοῖς ἀδελφοῖς καὶ ἀγάπη μετὰ πίστεως ἀπὸ θεοῦ πατρὸς καὶ κυρίου
Ἰησοῦ Χριστοῦ. 24 ἡ χάρις μετὰ πάντων τῶν ἀγαπώντων τὸν κύριον
ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν ἀφθαρσίᾳ. ἀμήν.

Πρὸς Γαλάτας.

I.

1 Παῦλος ἀπόστολος, οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων οὐδὲ δι' ἀνθρώπου, ἀλλὰ
διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ πατρὸς τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν,
2 καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ πάντες ἀδελφοί, ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Γαλατίας. 3 χά-
ρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς καὶ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
4 τοῦ δόντος ἑαυτὸν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ὅπως ἐξέληται ἡμᾶς ἐκ
τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος πονηροῦ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς
ἡμῶν, 5 ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν. 6 θαυμάζω

VI, 18. ἀγρυπνοῦντες] *K *usw.*, ἀγρ. πάντοτε DEFG defg. — 21. καὶ ὑμεῖς εἰδῆτε] P defg vg, εἰδ. καὶ ὑμ. KL Chr. — γνωρίσει ὑμῖν] P def, ὑμῖν γνωρίσει KL Chr. vg.

Unterschrift. Πρὸς Ἐφεσίους SinAB. — Πρὸς Ἐ. ἐπληρώθη· ἄρχεται πρὸς Κολοσσαεῖς E; *Ad Ephesios explicit incipit ad Philippenses* d; Ἐτελέσθη ἐπιστολὴ πρὸς Ἐ. ἄρχεται πρὸς Φιλιππησίους FG; *explicit epistola ad Eph. incipit ad Phil.* fg. — Πρὸς Ἐ. ἐγράφη ἀπὸ Ῥώμης P (*dazu* διὰ Τυχικοῦ K); Ἐγράφη ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἡ πρὸς Ἐ. ἀπὸ Ῥ. διὰ Τυχ. L.

Überschrift: Πρὸς Γαλάτας SinABK. *Für die übrigen vgl. die Anmerkung zur Unterschrift des 2. Korintherbriefs.*

I, 3. πατρὸς καὶ κυρίου ἡμῶν] KL defg vg, πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου P Chr. (*nach den Parallelstellen, vgl. R 1,7 K 1,3 k 1,2 E 1,2 usw.*). — 5. τῶν αἰώνων] *K Chr. (*einmal*) *usw.*, *fehlt* Chr. (*dreimal*) min 76. 108. 109 (*vgl. die häufigen Parallelstellen R 1,25 9,5 k 11,31 usw., besonders R 11,36*).

Unterschrift: *stimmt am genauesten zu der von* d.
I, 6. *sicasiwe*] *B*: *vgl. 'sic tam'* def vg.

in alla mela in ahmin jah du þamma [du]wakandans sinteino usdaudein jah bidom fram allaim þaim weiham, 19 jah fram mis, ei mis gibaidau ....

in alla mela in ahmin jah du þamma wakandans sinteino in allai usdaudein jah bidom fram allaim þaim weiham, 19 *jah fram mis, ei mis gibaidau*

waurd in usluka munþis mein[a]is in balþein kannjan runa aiwaggeljons, 20 *faur þoei airino in kunawidom, ei in izai gadaursjau, swe skuljau rodjan.* 21 aþþan *ei* <*jah*> *jus witeiþ ƕa bi mik ist, ƕa ik tauja, kanneiþ izwis allata Twkeikus sa liuba broþar jah triggwa andbahts in fraujin,* 22 *þanei insandida du izwis, duþþe ei kunneiþ* ƕa *bi mik ist, jah gaþrafstjai hairtona izwara.* 23 *gawairþi broþrum jah friaþwa miþ galaubeinai fram guda attin jah fraujin Iesu Xristau.* 24 *ansts miþ allaim þaiei frijond fraujan unsarana Iesu Xristu in unriurein. amen.*

Du Aifaisium ustauh.

*Du Gala*tim anastodeiþ.

I.

1 P*awlus, apaustaulus, ni af mannam nih þairh mannan, ak þairh Iesu Xristu jah guþ attan, ize urraisida ina us dauþaim,* 2 *jah þai miþ mis allai broþrjus aikklesjom Galatiais.* 3 *ansts izwis jah gawairþi fram guda attin jah fraujin unsaramma Iesu Xristau,* 4 *izei gaf s*i*k* s*ilban faur frawaurhtins unsaros, ei uslausidedi uns us þa*mm*a andwairþin aiwa ubilin bi wiljin gudis jah attins unsaris,* 5 *þammei wulþus du aiwam, amen.* 6 *sildaleikja ei swa[swe] sprauto*

VI, 18. ahmin] ahmī A *Br.* — weiham] A, *mit Abkürzung für* m *Br.* — 22. ƕa *bi mik ist*] *B*: ƕa ist fast ganz zerstört, von *bi* ist *i* untergegangen, bei *mik* das *m* nur wenig beschädigt, das *ik* klar Br. — *hairtona*] *B*, durchlöchert Br. — 23. *broþrum*] *B*, durchlöchert, desgleichen *galaubeinai* und *jah*² Br.

Bruchstücke des Galaterbriefs in *B*, A(Taur).

Überschrift: Nur in sehr schwachen Spuren Br. U. las die sechs ersten Buchstaben.

I, 1. *ize*] *B*, am Zeilenende allein erkennbar; doch kann ursprünglich auch *izei* dagestanden haben Br. — 4. *sik silban*] *B*, durchlöchert; k i a zerstört Br. — *andwairþin*] *anawairþin B.* — *þamma*] *B*, durchlöchert; a m fast zerstört Br. Ebenso deuten die flg. Antiquabuchstaben Zerstörung an.

VI, 18. bidom] AB: *Pl. wie L 19,46 Mc 11,17. Beachte das vorausgehende* bidos. — 22. *ƕa bi mik ist*] *B* nach *ƕa bi mik ist* V. 21.

ὅτι οὕτως ταχέως μετατίθεσθε ἀπὸ τοῦ καλέσαντος ὑμᾶς ἐν χάριτι Χριστοῦ εἰς ἕτερον εὐαγγέλιον, 7 ὃ οὐκ ἔστιν ἄλλο, εἰ μή τινές εἰσιν οἱ ταράσσοντες ὑμᾶς καὶ θέλοντες μεταστρέψαι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ .... 20 ἃ δὲ γράφω ὑμῖν, ἰδοὺ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ὅτι οὐ ψεύδομαι. 21 ἔπειτα ἦλθον εἰς τὰ κλίματα τῆς Συρίας καὶ τῆς Κιλικίας. 22 ἤμην δὲ ἀγνοούμενος τῷ προσώπῳ ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Ἰουδαίας ταῖς ἐν Χριστῷ, 23 μόνον δὲ ἀκούοντες ἦσαν ὅτι ὁ διώκων ἡμᾶς ποτε νῦν εὐαγγελίζεται τὴν πίστιν ἥν ποτε ἐπόρθει, 24 καὶ ἐδόξαζον ἐν ἐμοὶ τὸν θεόν.

II.

1 Ἔπειτα διὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν πάλιν ἀνέβην εἰς Ἱεροσόλυμα μετὰ Βαρνάβα, συμπαραλαβὼν καὶ Τίτον. 2 ἀνέβην δὲ κατὰ ἀποκάλυψιν, καὶ ἀνεθέμην αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον ὃ κηρύσσω ἐν τοῖς ἔθνεσιν, κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς δοκοῦσιν, μήπως εἰς κενὸν τρέχω ἢ ἔδραμον. 3 ἀλλ' οὐδὲ Τίτος ὁ σὺν ἐμοί, Ἕλλην ὤν, ἠναγκάσθη περιτμηθῆναι· 4 διὰ δὲ τοὺς παρεισάκτους ψευδαδέλφους, οἵτινες παρεισῆλθον κατασκοπῆσαι τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν ἣν ἔχομεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἵνα ἡμᾶς καταδουλώσωνται· 5 οἷς οὐδὲ πρὸς ὥραν εἴξαμεν τῇ ὑποταγῇ, ἵνα ἡ ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου διαμείνῃ πρὸς ὑμᾶς. 6 ἀπὸ δὲ τῶν δοκούντων εἶναί τι, ὁποῖοί ποτε ἦσαν οὐδέν μοι διαφέρει· πρόσωπον θεὸς ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει· ἐμοὶ γὰρ οἱ δοκοῦντες οὐδὲν προσανέθεντο, 7 ἀλλὰ τοὐν-

---

I, 24. ἐδόξαζον ἐν ἐμοί] *K *usw.*, ἐν ἐμοὶ ἐδόξαζον DEFG it vg. — II, 1. πάλιν ἀνέβην] *K *usw.*, ἀνέβην πάλιν DEF^grG deg. — 4. καταδουλώσωνται] K Bas. Thdrt. (-σονται L), καταδουλώσουσιν SinA B*CDE, -σωσιν B^sFG. — 6. πρόσωπον θεὸς ἀνθρώπου] KLP, θεὸς ἀνθρώπου πρόσωπον D*^cEFG deg.

---

vgl. EB. § 22D. — II, 1. fidwortaihun jera] fidwortaihunejera|jera A *ursprünglich, doch ist später* ejera *radiert worden.* — ·*id*·] ·*di*· *B*, durch Schreibfehler. — 2. þiudos] A: *u ist verblichen, doch ist nichts radiert Br.* — 4. þanei] A: *mitten in der Zeile mit Ligatur von* n *und* e *geschrieben* Br. — 5. *hveilohun*] *hveilohum B.* — gastandai] A *Randglosse*: þairhwisai. — 6. *wulþrais*] *B*: a scheint über der Zeile zu stehn Br. — andsitiþ] A *Randglosse*: nimiþ. — þugkjandans] A *Randglosse*: mun ...., *also wohl* munandans Br.

II, 2. in þiudos] A: *vgl. zum Akk. C 1,23.* — þaimei þuhta] AB: *falsche Übersetzung von* τοῖς δοκοῦσιν '*den Häuptern*' (*Weizsäcker*). — 6. andsitiþ] AB; *vgl. L 29,21. Die Randglosse in A schließt sich genauer an* λαμβάνει *accipit* it vg *an.*

afwandjanda af þamma laþondin izwis in anstai Xristaus du anþaramma aiwaggelja, 7 þatei nist anþar, alja sumai sind þai drobjandans izwis jah wiljandans inwandjan aiwaggeli Xristaus..... 20 aþþan þatei melja izwis, sai, in andwairþja gudis, ei ni liuga. 21 þaþro qam ana fera Saurais jah Kileikiais. 22 wasuþ-þan

22 .... unkunþs wlita aikklesjom Iudaias þaim in Xristau; 23 þatainei hausjandans wesun þatei saei wrak uns simle, nu mereiþ galaubein þoei suman brak; 24 jah in mis me<ki>lidedun guþ.

unkunþs wlita aikklesjom Iudaias þaim in Xristau; 23 þatainei hausjandans wesun þatei saei wrak uns simle, nu mereiþ galaubein þoei suman brak; 24 jah in mis mikilidedun guþ.

II.

1 Þaþroh bi fidwortaihun jera usiddja aftra in Iairusaulwma miþ Barnabin, ganimands miþ mis jah Teitu. 2 uzuþ-þan-iddja bi andhuleinai, jah ussok im aiwaggeli þatei merja in þiudos, iþ sundro þaimei þuhta, ibai sware rinnau aiþþau runnjau. 3 akei nih Teitus, sa miþ mis, Kreks wisands, baidiþs was bimaitan. 4 aþþan in þize ufsliupandane galiugabroþre, þaiei innufslupun biniuhsjan freijhals unsarana þanei aihum in Xristau Iesu, ei unsis gaþiwaidedeina; 5 þaimei nih ƕeilohun gakunþedum ufhnaiwein, ei sunja aiwaggeljons gastandai at izwis. 6 aþþan af þaim þugkjandam wisan ƕa, ƕileikai simle wesun ni waiht mis wulþrais ist, guþ mans andwairþi ni andsitiþ; aþþan mis þai þugkjandans ni waiht ana insokun; 7 ak þata wiþra<wair>þo, gasaiƕandans þatei

II.

1 Þaþro bi ·id· jera usiddja aftra in Iairusaulwma miþ Barnabin, ganimands miþ mis jah Teitu. 2 uzuþ-þan-iddja bi andhuleinai, jah ussok im aiwaggeli þatei merja in þiudom, iþ sundro þaimei þuhta, ibai sware rinnau aiþþau runnjau. 3 akei nih Teitus, sa miþ mis, Kreks wisands, baidiþs was bimaitan. 4 aþþan in þizei ufsliupandane galiugabroþre, þaiei innufslupun biniuhsjan freihals unsarana þanei aihum in Xristau Iesu, ei unsis gaþiwaidedeina; 5 þaimei ni ƕeilohun gakunþedum ufhnaiwein, ei sunja aiwaggeljons gastandai at izwis. 6 aþþan af þaim þugkjandam wisan ƕa, ƕileikai simle wesun ni waiht mis wulþrais ist, guþ mans andwairþi ni andsitaiþ; aþþan mis þai þugkjandans ni waiht ana insokun; 7 ak þata wiþrawairþo, gasaiƕandans þatei ga-

---

I, 6. *afwandjanda*] *afwandjāda B* Br. — 7. *wiljandans*] *wiljandās B* Br. — 24. melidedun] A: *Schreibfehler für* mikilidedun: e^1 *für* i,

ναντίον ἰδόντες ὅτι πεπίστευμαι τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἀκροβυστίας καθὼς Πέτρος τῆς περιτομῆς, 8 ὁ γὰρ ἐνεργήσας Πέτρῳ εἰς ἀποστολὴν τῆς περιτομῆς ἐνήργησεν καὶ ἐμοὶ εἰς τὰ ἔθνη, 9 καὶ γνόντες τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι, Ἰάκωβος καὶ Κηφᾶς καὶ Ἰωάννης, οἱ δοκοῦντες στῦλοι εἶναι, δεξιὰς ἔδωκαν ἐμοὶ καὶ Βαρνάβᾳ κοινωνίας, ἵνα ἡμεῖς εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομήν. 10 μόνον τῶν πτωχῶν ἵνα μνημονεύωμεν, ὃ καὶ ἐσπούδασα αὐτὸ τοῦτο ποιῆσαι. 11 ὅτε δὲ ἦλθεν Πέτρος εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην, ὅτι κατεγνωσμένος ἦν. 12 πρὸ τοῦ γὰρ ἐλθεῖν τινας ἀπὸ Ἰακώβου μετὰ τῶν ἐθνῶν συνήσθιεν· ὅτε δὲ ἦλθον, ὑπέστελλεν καὶ ἀφώριζεν ἑαυτόν, φοβούμενος τοὺς ἐκ περιτομῆς· 13 καὶ συνυπεκρίθησαν αὐτῷ καὶ οἱ λοιποὶ Ἰουδαῖοι, ὥστε καὶ Βαρνάβας συναπήχθη τῇ ὑποκρίσει αὐτῶν. 14 ἀλλ' ὅτε εἶδον ὅτι οὐκ ὀρθοποδοῦσιν πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου, εἶπον τῷ Πέτρῳ ἔμπροσθεν πάντων· εἰ σὺ Ἰουδαῖος ὑπάρχων ἐθνικῶς ζῇς καὶ οὐκ ἰουδαϊκῶς, πῶς τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις ἰουδαΐζειν; 15 ἡμεῖς δὲ φύσει Ἰουδαῖοι καὶ οὐκ ἐξ ἐθνῶν ἁμαρτωλοί, 16 εἰδότες δὲ ὅτι οὐ δικαιοῦται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου ἐὰν μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡμεῖς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν ἐπιστεύσαμεν, ἵνα δικαιωθῶμεν ἐκ πίστεως Χριστοῦ καὶ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου, διότι οὐ δικαιωθήσεται ἐξ ἔργων νόμου πᾶσα σάρξ. 17 εἰ δὲ ζητοῦντες δικαιωθῆναι ἐν Χριστῷ εὑρέθημεν καὶ αὐτοὶ ἁμαρτωλοί, ἄρα Χριστὸς ἁμαρτίας διάκονος; μὴ γένοιτο.

II, 7. πεπίστευμαι τὸ εὐαγγέλιον] *K *usw.*, πεπίστευταί μοι FG *creditum est mihi* it *cr. mihi est* vg. *Vgl. T 1,11 Tit 1,3, wo* it vg *dieselbe Konstruktion wie hier anwenden.* — 9. Ἰάκωβος καὶ Κηφᾶς] *K *usw.* Chr. (Ἰ. καὶ Κ. *und* Κ. καὶ Ἰ.), Πέτρος καὶ Ἰάκωβος DEFG d e f g; Theodoret *schwankt.* — 13. καὶ οἱ λοιποὶ] *K *usw.*, οἱ λοιποὶ B f vg. — τῇ ὑποκρίσει αὐτῶν] P, αὐτῶν τῇ ὑπ. KL. — 14. ζῇς] *nach* ἐθνικῶς KL, *nach* ἰουδαϊκῶς P. — πῶς] P d e f g vg, τί KL Chr. — 15. ἡμεῖς δέ] min 73. 118, ἡμεῖς *K *usw.* — 16. εἰδότες δέ] L it vg, εἰδότες KP Chr. — ἐκ πίστεως Χριστοῦ] *K *usw.* Chr. it vg, ἐκ πίστ. Ἰησοῦ Χριστοῦ K.

II, 8. waurhta] A *Randgl. Synonym: es überträgt* ἐνεργεῖν *Mc 6,14 E 2,2.* — 9. *swe*] *B*, sonst nicht für ἵνα, wohl aber für ὥστε (*L 5,6.7*), also Änderung des hypotaktischen Verhältnisses. — 10. *þatei usdaudida*] *B*: καί fehlt. Vgl. d e *quod enim sollicitus fui* Tert. *quod studui.* — 15. *Iudaieis wisandans*] *B*: *wisandans* Zusatz nach V. 14 *Iudaius wisands.* — 17. þannu] A, *entspricht sonst nie der griech. Fragepartikel* ἆρα, *sondern stets* ἄρα. *Vgl.* d e: *ergo Christus peccati minister?*

gatrauaida was mis aiwaggeljo faurafilljis, swaswe Paitru bimaitis, 8 unte saei waurstweig gatawida Paitrau du apaustulein bimaitis, waurstweig gatawida jah mis in þiudos, 9 jah ufkunnandans anst þo . . . .

trauaida was mis aiwaggeljo faurafilljis, swaswe Paitrau bimaitis, 8 *unte saei waurstweig gatawida Paitrau du apaustaulein bimaitis, waurstweig gatawida jah mis in þiudos,* 9 *jah ufkunnandans anst þo*

gibanon mis, Paitrus jah Iakobus jah Iohannes, þaiei þuhtedun sauleis *wisan, taihswons atgebun mis jah Barnabin gamaineins, swe weis du þiudom, iþ eis du bimaita;* 10 *þatainei þizei unledane ei gamuneima þatei usdaudida þata silbo taujan.* 11 *aþþan þan qam Paitrus in Antiokjai, in andwairþi imma andstoþ, unte gatarhiþs was.* 12 *unte faurþizei qemeina sumai fram Iakobau, miþ þiudom matida; iþ biþe qemun, ufslaup jah afskaiskaid sik ogan<d>s þans us bimaita.* 13 *jah miþlitidedun imma þai anþarai Iudaieis, swaei Barnabas miþgatauhans warþ þizai litai ize.* 14 *ake biþe ik gasahw þatei ni raihtaba gaggand du sunjai aiwaggeljons, qaþ du Paitrau faura allaim:* jab*ai þu Iudaius wisands þiudisko libais jah ni iudaiwisko, hwaiwa þiudos baideis iudaiwiskon?* 15 *weis raihtis <wistai> Iudaieis wisandans jah ni us þiudom frawaurhtai;* 16 *aþþan witandans þatei ni wairþiþ garaihts manna us waurstwam witodis, alja þairh galaubein Iesuis Xristaus, jah weis in Xristau Iesua galaubidedum, ei garaihtai wairþaima us galaubeinai Xristaus Iesuis jah ni us waurstwam witodis; unte ni wairþiþ garaihts us waurstwam witodis ainhun leike.* 17 *aþþan jabai*

17 . . . . sokjandans ei garaihtai domjaindau in

sokjandans ei garaihtai domjaindau in . . . .

Xristau, bigitanai sijum jas-silbans frawaurhtai, þannu Xristus fra-

---

II, 8. *waurstweig gatawida*[1.2]] *waurstweigatawida B.* — waurstweig gatawida[1.2]] A *Randglosse*: waurhta[1.2]. — 9. *þaiei*] *B*: in der Zeile nur *þaei*, doch scheint i übergeschrieben zu sein Br. — sauleis] *B*: durchlöchert, aul fast zerstört Br. — *atgebun mis jah*] *B* durchlöchert Br. — *swe*] *B*, nicht *swaei*: der Raum genügt nicht für dieses Br. — 11. *gatarhiþs*] *gaþarhiþs B.* — 12. *bimaita*] *B*, a^2 über der Zeile nachgetragen. — 14. jab*ai*] *B*, durchlöchert, jab fast zerstört Br. — *wisands þiudisko*] *B*, durchlöchert Br. — *iudaiwisko*] *B*, desgl. Br. — 15. <*wistai*>] offenbar ausgefallen (vgl. E 2,3); *raihtis* kann φύσει nicht übersetzen, wie Bernhardt annimmt: es bedeutet hier ebenso wie Skeir. 8,17 (Dietr.) nichts anders als sonst. — 17. *sokjandans*] *sokjandās B* Br.

18 εἰ γὰρ ἃ κατέλυσα ταῦτα πάλιν οἰκοδομῶ, παραβάτην ἐμαυτὸν συνίστημι. 19 ἐγὼ γὰρ διὰ νόμου νόμῳ ἀπέθανον, ἵνα θεῷ ζήσω. 20 Χριστῷ συνεσταύρωμαι· ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός· ὃ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ τοῦ ἀγαπήσαντός με καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ. 21 οὐκ ἀθετῶ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ· εἰ γὰρ διὰ νόμου δικαιοσύνη, ἄρα Χριστὸς δωρεὰν ἀπέθανεν.

III.

1 Ὦ ἀνόητοι Γαλάται, τίς ὑμᾶς ἐβάσκανεν τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι, οἷς κατ' ὀφθαλμοὺς Ἰησοῦς Χριστὸς προεγράφη ἐν ὑμῖν ἐσταυρωμένος; 2 τοῦτο μόνον θέλω μαθεῖν ἀφ' ὑμῶν, ἐξ ἔργων νόμου τὸ πνεῦμα ἐλάβετε ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως; 3 οὕτως ἀνόητοί ἐστε; ἐναρξάμενοι πνεύματι νῦν σαρκὶ ἐπιτελεῖσθε; 4 τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῇ· εἴγε καὶ εἰκῇ. 5 ὁ οὖν ἐπιχορηγῶν ὑμῖν τὸ πνεῦμα καὶ ἐνεργῶν δυνάμεις ἐν ὑμῖν ἐξ ἔργων νόμου ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως; 6 καθὼς καὶ Ἀβραὰμ ἐπίστευσεν τῷ θεῷ .... 27 ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε. 28 οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. 29 εἰ δὲ ὑμεῖς Χριστοῦ, ἄρα τοῦ Ἀβραὰμ σπέρμα ἐστὲ καὶ κατ' ἐπαγγελίαν κληρονόμοι.

IV.

1 Λέγω δέ, ἐφ' ὅσον χρόνον ὁ κληρονόμος νήπιός ἐστιν, οὐδὲν διαφέρει δούλου κύριος πάντων ὤν, 2 ἀλλὰ ὑπὸ ἐπιτρόπους ἐστὶν καὶ οἰκονόμους ἄχρι τῆς προθεσμίας τοῦ πατρός. 3 οὕτως καὶ ἡμεῖς, ὅτε ἦμεν νήπιοι, ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου ἦμεν δεδουλωμένοι. 4 ὅτε δὲ ἦλθεν τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, 5 ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον

III, 6. καθὼς καὶ] *Matthaeis* d (*v. Sodens* O[28]). — 28. εἷς ἐστε] *K *usw.* Chr., ἕν ἐστε FG *unum estis* defg vg.

κατ' ἐπαγγελίας *schreibt. Dagegen G 4,23 Sing.* — IV, 3. uf tugglam] A *Randgl.* zu uf stabim '*unter den Elementen*'. *Die Randglosse erläutert die Bedeutung von* στοιχεῖον, *das bei den Alexandrinern 'Sternbild', weiterhin 'Gestirn' überhaupt bedeuten kann: von den Gestirnen aber ist nach babylon. Auffassung das Weltgeschick abhängig. Diese Deutung vertritt u. a. Chrysostomus.*

waurhtais andbahts? nis-sijai. 18 unte jabai þatei gatar, þata aftra timrja, missataujandan mik silban ustaiknja. 19 unte ik þairh witoþ witoda gaswalt, ei guda libau. 20 Xristau miþushramiþs warþ, iþ liba nu ni þanaseiþs ik, iþ libaiþ in mis Xristus. aþþan þatei nu liba in leika, in galaubeinai liba sunus gudis, þis frijondins mik jah atgibandins sik silban faur mik. 21 ni faurqiþa anstai gudis; unte jabai þairh witoþ garaihtei, aiþþau jah Xristus sware gaswalt.

III.

1 O unfrodans Galateis! ƕas izwis afhugida sunjai ni ufhausjan? izwisei faura augam Iesus Xristus faurameliþs was, in izwis ushramiþs? 2 þat-ain wiljau witan fram izwis, uzu waurstwam witodis ahman nemuþ þau uzu gahauseinai galaubeinais? 3 swa unfroþans sijuþ? anastodjandans ahmin nu leika ustiuhiþ? 4 swa filu gawunnuþ sware? aþþan jabai sware! 5 saei nu andstaldiþ izwis ahmin jah waurkeiþ mahtins in izwis, uzu waurstwam witodis þau uzu gahauseinai galaubeinais? 6 swaswe jah Abraham galaubida guda .... 27 swa managai auk swe in Xristau daupidai wesuþ, Xristau gahamodai sijuþ. 28 nist Judaius nih Kreks, nist skalks nih freis, nist gumakund nih qinakund; unte allai jus ain sijuþ in Xristau Iesu. 29 aþþan þande jus Xristaus, þannu Abrahamis fraiw sijuþ jah-bi gahaitam arbjans.

IV.

1 Aþþan qiþa: swalaud melis swe arbinumja niuklahs ist, ni und waiht iusiza ist skalka, frauja allaize wisands; 2 akei uf raginjam ist jah fauragaggam und garehsn attins. 3 swa jah weis, þan wesum barniskai, uf stabim þis fairƕaus wesum skalkinondans. 4 iþ biþe qam usfulleins melis, insandida guþ sunu seinana, waurþanana us qinon, waurþanana uf witoda, 5 ei þans uf witoda us-

---

II, 18. missataujandan] missataujandin A. — 20. sunus] A *für* sunaus. — III, 3. unfroþans] A *gegenüber der gewöhnlichen Schreibung mit* d. — 29. arbjans] abrjans A. — IV, 1. frauja] A *mit Abkürzung, entgegen dem Gebrauch.* — 3. uf stabim þis fairƕaus] A *Randglosse:* uf tugglam.

II, 29. bi gahaitam] A: *Plur., wohl nach Hebr. 6,12* κληρονομούντων τὰς ἐπαγγελίας. *Vgl. auch T 4,8* gahaita habandei· ἐπαγγελίας ἔχουσα K min. *und t 1,1* bi gahaitam, *wo* *K κατ' ἐπαγγελίαν, Sin

ἐξαγοράςῃ, ἵνα τὴν υἱοθεςίαν ἀπολάβωμεν. 6 ὅτι δέ ἐςτε υἱοί, ἐξαπέςτειλεν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν, κρᾶζον· ἀββᾶ ὁ πατήρ. 7 ὥςτε οὐκέτι εἶ δοῦλος, ἀλλὰ υἱός· εἰ δὲ υἱός, καὶ κληρονόμος θεοῦ διὰ Χριςτοῦ. 8 ἀλλὰ τότε μὲν οὐκ εἰδότες θεὸν ἐδουλεύςατε τοῖς φύςει μὴ οὖςιν θεοῖς· 9 νῦν δὲ γνόντες θεόν, μᾶλλον δὲ γνωςθέντες ὑπὸ θεοῦ, πῶς ἐπιςτρέφετε πάλιν ἐπὶ τὰ ἀςθενῆ καὶ πτωχὰ ςτοιχεῖα, οἷς πάλιν ἄνωθεν δουλεύειν θέλετε; 10 ἡμέρας παρατηρεῖςθε καὶ μῆνας καὶ καιροὺς καὶ ἐνιαυτούς; 11 φοβοῦμαι ὑμᾶς μήπως εἰκῇ κεκοπίακα εἰς ὑμᾶς. 12 γίνεςθε ὡς ἐγώ, ὅτι κἀγὼ ὡς ὑμεῖς, ἀδελφοί, δέομαι ὑμῶν. οὐδέν με ἠδικήςατε· 13 οἴδατε δὲ ὅτι δι' ἀςθένειαν τῆς ςαρκὸς εὐηγγελιςάμην ὑμῖν τὸ πρότερον, 14 καὶ τὸν πειραςμόν μου τὸν ἐν τῇ ςαρκί μου οὐκ ἐξουθενήςατε οὐδ' ἐξεπτύςατε, ἀλλ' ὡς ἄγγελον θεοῦ ἐδέξαςθέ με, ὡς Χριςτὸν Ἰηςοῦν. 15 τίς οὖν ἦν ὁ μακαριςμὸς ὑμῶν; μαρτυρῶ γὰρ ὑμῖν ὅτι εἰ δυνατὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορύξαντες ἂν ἐδώκατέ μοι. 16 ὥςτε ἐχθρὸς ὑμῶν γέγονα ἀληθεύων ὑμῖν; 17 ζηλοῦςιν ὑμᾶς οὐ καλῶς, ἀλλὰ ἐκκλεῖςαι ὑμᾶς θέλουςιν, ἵνα αὐτοὺς ζηλοῦτε. 18 καλὸν δὲ τὸ ζηλοῦςθαι ἐν καλῷ πάντοτε, καὶ μὴ μόνον ἐν τῷ παρεῖναί με πρὸς ὑμᾶς. 19 τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω ἄχρις οὗ μορφωθῇ Χριςτὸς ἐν ὑμῖν, 20 ἤθελον δὲ παρεῖναι πρὸς ὑμᾶς ἄρτι καὶ ἀλλάξαι τὴν φωνήν μου, ὅτι ἀποροῦμαι ἐν ὑμῖν. 21 λέγετέ μοι, οἱ ὑπὸ νόμον θέλοντες εἶναι, τὸν νόμον οὐκ ἀκούετε; 22 γέγραπται γὰρ ὅτι Ἀβραὰμ δύο υἱοὺς ἔςχεν, ἕνα ἐκ τῆς παιδίςκης καὶ ἕνα ἐκ τῆς ἐλευθέρας. 23 ἀλλ' ὁ μὲν ἐκ τῆς παιδίςκης κατὰ ςάρκα

IV, 6. υἱοί] *K *usw.*, υἱοὶ θεοῦ DEFG defgm vg-*Hss.* — ὑμῶν] KL Chr., ἡμῶν P defgm. — 8. ἐδουλεύςατε] *nach* θεόν *K *usw.*, *nach* θεοῖς D*EFG defgm vg. — φύςει μὴ οὖςιν] P f vg, μὴ φύςει οὖςιν KL Chr. — 9. νῦν] *K *usw.*, νυνεί D*FG. — 13. οἴδατε δέ] *K *usw.*, οἴδατε D*FgrG deg. — 14. τὸν πειραςμόν μου] *K Chr., τὸν πειραςμόν SincC* min Bas. — 15. τίς] KL Chr. de, ποῦ P fg vg. — οὖν ἦν] K Chr., οὖν LP. — ἄν] *K Chr., *fehlt* Sin*ABCD*. — 18. τὸ ζηλοῦςθαι] *K Chr., ζηλοῦςθαι (-ςθε) SinABC. — 23. διὰ τῆς ἐπαγγελίας] *K *usw.*, κατ' ἐπαγγελίαν Chr. (*nach* κατὰ ςάρκα).

---

21. niu hauseiþ] A *Randglosse:* niu *ussuggwuþ*; *nur* niu us... *Br.*

IV, 6. jus] A: *ist wohl dem vermeintlichen Gegensatz zu* þans uf witoda (*V. 5*) *zuzuschreiben. Vgl. auch die Änderung in der Person V. 5* (andnimaina *für* andnimaima). — 7. <ak sunus iþ>] *wohl mit Absicht ausgelassen, vgl. Jülicher HZ. Anz. 47,336.* — 22. twans aihta sununs] AB: *auffällige Wortstellung.*

bauht[id]edi, ei suniwe sibja andnimaima. 6 aþþan þatei sijuþ jus
sunjus gudis, insandida guþ ahman sunaus seinis in hairtona izwara
hropjandan: abba, fadar! 7 swaei ni þanaseiþs is skalks, <ak su-
nus; iþ> þande sunus, jah arbja gudis þairh Xristu. 8 akei þan
sweþauh ni kunnandans guþ, þaim þoei wistai ni sind guda skalki-
noduþ; 9 iþ nu sai, ufkunnandans guþ, maisuþ-þan gakunnaidai
fram guda, ƕaiwa gawandideduþ izwis aftra du þaim unmahteigam
jah halkam stabim, þaimei aftra iupana skalkinon wileiþ? 10 dagam
witaiþ jah menoþum jah melam jah aþnam. 11 og izwis, ibai sware
arbaidideddjau in izwis. 12 aþþan wairþaiþ swe ik, unte jah ik swe
jus, broþrjus, bidja izwis. ni waiht mis gaskoþuþ. 13 wituþ þatei
þairh siukein leikis aiwaggelida izwis þata frumo, 14 jah fraistubn-
jai ana leika meinamma ni frakunþeduþ, ni andspiwuþ, ak swe
aggelu gudis andnemuþ mik, swe Xristu Iesu. 15 ƕileika was nu
audagei izwara? weitwodja auk izwis þatei jabai mahteig wesi, au-
gona izwara usgrabandans atgebeiþ mis. 16 iþ nu swe fijands izwis
warþ, sunja gateihands izwis? 17 aljanond izwis ni waila, ak usle-
tan izwis wileina, ei im aljanoþ. 18 aþþan goþ ist aljanon in go-
damma sinteino, jan-ni þatainei in þammei ik sijau andwairþs at
izwis. 19 barnilona meina

þanzei aftra fita, unte gabairht-
jaidau Xristus in izwis. 20 aþ-
þan wilda qiman at izwis nu jah
inmaidjan stibna meina; unte
afslauþiþs im in izwis. 21 qiþiþ
mis, jus uf witoda wiljandans
wisan, þata witoþ niu hauseiþ?
22 gameliþ ist auk þatei Abraham
twans aihta sununs, ainana us
þiujai jah ainana us frijai; 23 akei
þan sa us þiujai bi leika....

19 .... *þanzei aftra fita, unte
gabairhtjaidau Xristaus in izwis.
20 aþþan wilda qiman at izwis nu
jah inmaidjan stibna meina; unte
afslauþiþs im in izwis. 21 qiþiþ
mis, jus uf witoda wiljandans
wisan, þata witoþ niu hauseiþ?
22 gameliþ ist auk þatei Abraham
twans aihta sununs, ainana us
þiujai jah ainana us frijai; 23 akei
þan sa us þiujai bi leika*

IV, 5. usbauhtedi] usbauhtidedi A: *der Raum genügt vollkommen,* di *fast verblichen Br.* — andnimaima] andnimaina A: *Die 3. Person steht im Widerspruch mit der gesamten Überlieferung und verdankt wohl nur der Erinnerung des Schreibers an das unmittelbar vorausgehende* þans uf witoda *ihr Dasein. Ähnliche Personenverschiebung J 11,34.* — 11. arbaididedjau] arbaidedidjau A. — 13. siukein] A *Randglosse*: unmaht. — 15. weitwodja] A: t *über der Zeile.* — 19. gabairhtjaidau] A *Randglosse*: du laudjai gafrisahtnai: du *ist gut zu erkennen Br.* — *gabairhtjaidau*] *B*: durchlöchert, a zerstört Br. —

γεγέννηται, ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλευθέρας διὰ τῆς ἐπαγγελίας. 24 ἅτινά ἐστιν ἀλληγορούμενα· αὗται γάρ εἰσιν δύο διαθῆκαι, μία μὲν ἀπὸ ὄρους Σινᾶ εἰς δουλείαν γεννῶσα, ἥτις ἐστὶν Ἄγαρ. 25 τὸ γὰρ Ἄγαρ Σινᾶ ὄρος ἐστὶν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ, συστοιχεῖ δὲ τῇ νῦν Ἱερουσαλήμ, δουλεύει δὲ μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς. 26 ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλὴμ ἐλευθέρα ἐστίν, ἥτις ἐστὶν μήτηρ πάντων ἡμῶν· 27 γέγραπται γάρ· εὐφράνθητι στεῖρα ἡ οὐ τίκτουσα, ῥῆξον καὶ βόησον ἡ οὐκ ὠδίνουσα, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα. 28 ἡμεῖς δέ, ἀδελφοί, κατὰ Ἰσαὰκ ἐπαγγελίας τέκνα ἐσμέν. 29 ἀλλ' ὥσπερ τότε ὁ κατὰ σάρκα γεννηθεὶς ἐδίωκεν τὸν κατὰ πνεῦμα, οὕτως καὶ νῦν. 30 ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; ἔκβαλε τὴν παιδίσκην καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς· οὐ γὰρ μὴ κληρονομήσῃ ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς ἐλευθέρας. 31 ἄρα, ἀδελφοί, οὐκ ἐσμὲν παιδίσκης τέκνα ἀλλὰ τῆς ἐλευθέρας.

V.

1 Τῇ ἐλευθερίᾳ ἡμᾶς Χριστὸς ἠλευθέρωσεν· στήκετε οὖν καὶ μὴ πάλιν ζυγῷ δουλείας ἐνέχεσθε. 2 Ἴδε ἐγὼ Παῦλος λέγω ὑμῖν ὅτι, ἐὰν περιτέμνησθε, Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει. 3 μαρτύρομαι δὲ πάλιν παντὶ ἀνθρώπῳ περιτεμνομένῳ ὅτι ὀφειλέτης ἐστὶν ὅλον τὸν νόμον ποιῆσαι. 4 κατηργήθητε ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσατε. 5 ἡμεῖς γὰρ πνεύματι ἐκ πίστεως ἐλπίδα δικαιοσύνης ἀπεκδεχόμεθα. 6 ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὔτε περιτομή τι ἰσχύει οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ πίστις δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη. 7 ἐτρέχετε καλῶς· τίς ὑμᾶς ἐνέκοψεν τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι; 8 ἡ πεισμονὴ οὐκ ἐκ τοῦ καλοῦντος ὑμᾶς. 9 μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ. 10 ἐγὼ πέποιθα εἰς ὑμᾶς ἐν κυρίῳ ὅτι οὐδὲν ἄλλο φρονήσετε· ὁ δὲ

IV, 25. τὸ γὰρ Ἄγαρ] *K Chr., τὸ γάρ SinCFG fg vg (Ambrst.). — συστοιχεῖ δέ] *K, ἡ (*fehlt* D*) συνστοιχοῦσα D*FG: ***quae consonat huic*** de; ***qui coniunctus est*** f vg; ***qui conterminus est*** Hieron.; ***qui confinis est*** Augustin. — δουλεύει δέ] KL Chr., δ. γάρ P. — 26. πάντων ἡμῶν] *K, ἡμῶν Sin*BC*DEFG it vg. — 31. ἄρα] DcKL, ἄρα οὖν FG Theodoret. — V, 1. τῇ] *K *usw.*, ῇ FG defg vg. — ἐλευθερίᾳ] P, ἐλευθερίᾳ οὖν KL. — ἡμᾶς Χριστός] P, ῇ Χρ. ἡμᾶς KL. — στήκετε οὖν] P, στήκετε KL Chr. — ζυγῷ δουλείας] *K *usw.*, δουλείας ζυγῷ DEFgrG deg Aug. Ambrst. — 3. πάλιν] *K *usw.*, *fehlt* D*FgrG Chr. deg. — 9. ζυμοῖ] *K *usw.*, δολοῖ D* def vg.

ἐπαγγελίας ist von τέκνα abhängig. — V, 8. ni *us þamma*] *B*: οὐκ *fehlt* D* min 14. 32. 49 de: ***suasio ex eo est qui vos vocat?***

gabaurans was, iþ sa us frijai bi gahaita; 24 *þatei sind aljaleikodos;*
þos auk sind twos triggwos: aina raihtis af fairgunja Seina in þiwadw
bairandei, sei ist Agar; 25 *Seina fairguni ist in Arabia, gamarko<þ>*
þizai nu Iairusalem, iþ skalkinoþ miþ seinaim barnam. 26 *iþ so iupa*
Iairusalem frija ist, sei ist aiþei unsara. 27 *gameliþ ist auk: sifai*
stairo so unbairandei, tarmei jah hropei so ni fitandei, unte managa
barna þizos auþjons mais þau þizos aigandeins aban. 28 *aþþan weis,*
broþrjus, bi Isakis gahaita barna sium. 29 *akei þan swaswe sa bi*
leika gabaurana wrak þana bi ahmin, swah jah nu. 30 *akei ƕa qiþiþ*
þata gamelido? uswairp þizai þiujai jah þamma sunau izos; unte ni
nimiþ arbi sunus þiujos miþ sunau frijaizos. 31 *þannu nu, broþrjus,*
ni sijum þiujos barna, ak frijaizos.

V.

1 *Þammei freihalsa uns Xristus frijans brahta standaiþ nu <jah>*
ni aftra skalkinassaus jukuzja usþulaiþ. 2 *sai, ik Pawlus qiþa izwis*
þatei jabai bimaitiþ, Xristus izwis nist du botai. 3 *aþþan weitwodja*
ƕamme<h> manne bimaitanaize, þatei skula ist all witoþ taujan.
4 *lausai sijuþ af Xristau, juzei in witoda garaihtans qiþiþ izwis; us*
*anstai us*drus*uþ;* 5 *aþþan weis ahmin us galaubeinai wenais garaih-*
teins beidam; 6 *unte in Xristu Iesu nih bimait waiht gamag nih fau-*
rafilli, ak galaubeins þairh friaþwa waurstweiga. 7 *r*unnu*þ waila; ƕas*
izwis galatida sunjai ni ufhausjan? 8 *so gak*und*s* ni u*s þamma*
*laþondi*n *izwis ist.* 9 *leitil bei<s>tis allana daig distairiþ.* 10 *ik*
gatraua in izwis in fraujin þ*atei ni waiht aljis hugjiþ; aþþan sa*

IV, 24. *aljaleikodos*] Heyne Bernhardt, *aljaleikaidos B.* — 27. *unte*] B: durchlöchert, t zerstört Br. Ebenso sind im flg. die Buchstaben in Antiqua durch Löcher ganz oder fast ganz zerstört Br. — *auþjons*] *auþjōs B* Br. — V, 6. *Xristu*] *B* für *Xristau.* — 7. *ufhausjan*] *B*, aus *ufhausjandans* radiert. — 8. ni] 'deperditum' Uppström. — *laþondi*n] *B*, n durchlöchert Br.

IV, 25. *gamarko<þ> þizai*] entspricht dem Wortlaut von *K, *gamarko þizai B* erinnert an Hier. Aug., läßt aber *iþ* schwer verständlich. Die intrans. Bedeutung des Verbs ist unanstößig. — *seinaim barnam*] *B*: ungewöhnliche Voranstellung des Possessivs im Gegensatz zu M 11,19 L 7,35. Vgl. auch ZZ. 32,445 β. — 28. *bi Isakis gahaita barna*] *B*: falsche Interpretation von κατὰ Ἰσαὰκ ἐπαγγελίας τέκνα;

ταράccων ὑμᾶc βαcτάcει τὸ κρίμα, ὅcτιc ἐὰν ᾖ. 11 ἐγὼ δέ, ἀδελφοί, εἰ περιτομὴν ἔτι κηρύccω, τί ἔτι διώκομαι; ἄρα κατήργηται τὸ cκάνδαλον τοῦ cταυροῦ. 12 ὄφελον καὶ ἀποκόψονται οἱ ἀναcτατοῦντεc ὑμᾶc. 13 ὑμεῖc γὰρ ἐπ' ἐλευθερίᾳ ἐκλήθητε, ἀδελφοί· μόνον μὴ τὴν ἐλευθερίαν εἰc ἀφορμὴν τῇ cαρκί, ἀλλὰ διὰ τῆc ἀγάπηc δουλεύετε ἀλλήλοιc. 14 ὁ γὰρ πᾶc νόμοc ἐν ἑνὶ λόγῳ πληροῦται, ἐν τῷ· ἀγαπήcειc τὸν πληcίον cου ὡc cεαυτόν. 15 εἰ δὲ ἀλλήλουc δάκνετε καὶ κατεcθίετε, βλέπετε μὴ ὑπὸ ἀλλήλων ἀναλωθῆτε. 16 λέγω δέ, πνεύματι περιπατεῖτε καὶ ἐπιθυμίαν cαρκὸc οὐ μὴ τελέcητε. 17 ἡ γὰρ cὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματοc, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆc cαρκόc· ταῦτα δὲ ἀντίκειται ἀλλήλοιc, ἵνα μὴ ἃ ἂν θέλητε, ταῦτα ποιεῖτε. 18 εἰ δὲ πνεύματι ἄγεcθε, οὐκ ἐcτὲ ὑπὸ νόμον. 19 φανερὰ δέ ἐcτιν τὰ ἔργα τῆc cαρκόc, ἅτινά ἐcτιν μοιχεία, πορνεία, ἀκαθαρcία, ἀcέλγεια, 20 εἰδωλολατρεία, φαρμακεία, ἔχθραι, ἔρειc, ζῆλοc, θυμοί, ἐριθεῖαι, διχοcταcίαι, αἱρέcειc, 21 φθόνοι, φόνοι, μέθαι, κῶμοι καὶ τὰ ὅμοια τούτοιc, ἃ προλέγω ὑμῖν καθὼc καὶ προεῖπον, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράccοντεc βαcιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήcουcιν. 22 ὁ δὲ καρπὸc τοῦ πνεύματόc ἐcτιν ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηcτότηc, ἀγαθοcύνη, πίcτιc, 23 πραότηc, ἐγκράτεια· κατὰ τῶν τοιούτων οὐκ ἔcτιν νόμοc. 24 οἱ δὲ τοῦ Χριcτοῦ τὴν cάρκα

V, 11. ἔτι¹] *K *usw.*, *fehlt* D*F^gr^G d e g. — 13. τῇ cαρκί] *K *usw.*, τῆc cαρκόc D* min 17 d e f vg. *Außerdem fügen* δῶτε *hinzu* FG *detis* fg vg Ambrst. *Vgl.* Hieron.: *subauditur 'detis'*; *quod quia in Graeco non habetur latinus posuit interpres.* — διὰ τῆc ἀγάπηc] *K *usw.*, τῇ ἀγάπῃ τοῦ πνεύματοc DEF^gr^G *per caritatem spiritus* (*spiritu vor s-* d e) d e g vg. — 14. νόμοc] λόγοc KL min. — νόμοc ἐν ἑνὶ λόγῳ] *K *usw.*, νόμοc ἐν ὑμῖν ἐν ἑνὶ λ. D*EF^gr^G d e g. — 17. ἀντίκειται ἀλλήλοιc] *K, ἀλλήλοιc ἀντίκειται ABCDEFG it vg. — ποιεῖτε] L Euthal., ποιῆτε *K *usw.* — 20. ζῆλοc] P, ζῆλοι KL d e f g vg. — 23. ἐγκράτεια] *K *usw.*, *dazu* ἁγνεία D*EFG d e f g vg. — 24. Χριcτοῦ] KL Chr. it vg, Χρ. Ἰηcοῦ P. — τὴν cάρκα] *K *usw.*, τὴν cάρκα αὐτῶν FG fg vg.

---

da die Bedeutungen beider Komposita einander nahe standen, vgl. *afmaitan* für ἐκκόπτειν M 5,30. — 15. *fairinoþ*] *B*: das Bild ist aufgegeben wie bei *inaccusatis* d e. — 16. *ei*] *B* Zusatz; vgl. M 8,4 9,30 Mc 1,44; ähnlich auch K 4,5. — 17. taujiþ] A: *taujaiþ B. Der Indikativ stellt eine Tatsache fest* (*vgl. J 9,2 14,3 Mc 11,28 usw.*), *der Optativ drückt die Absicht aus* (*wie* ἵνα). *Vgl. EB. § 352 ff. Als das Ursprüngliche ist wohl mit Bernhardt der Indik. zu bezeichnen.* — 20. birodeinos] AB; *Interpolation in der Vorlage von* AB *aus k 12,20.*

drobjands izwis sa bairai þo wargiþa, salvazuh saei sijai. 11 *aþþan*
ik, broþrjus, jabai bimait merjau, dulve þanamais wrikada? þannu
gatauran ist marzeins galgins. 12 *wainei jah usmaitaindau þai drob-*
jandans izwis. 13 *jus auk du freihalsa laþodai sijuþ, broþrjus; þat-*
ainei ibai þana freihals du lewa leikis taujaiþ, ak in friaþwos ahmins
skalkinoþ izwis misso. 14 *unte all witoþ in izwis in ainamma waurda*
usfulljada, in þamma: frijos nelvundjan þeinana swe þuk silban.
15 *iþ jabai izwis misso beitiþ jah fair[r]inoþ, sailviþ, ibai fram izwis*
misso fraqimaindau. 16 *aþþan qiþa ei ahmin gaggaiþ jah lustu leikis*
ni ustiuhaiþ. 17 *unte leik gairneiþ wiþra ahman,*

17 .... iþ ahma wiþra leik, þo nu
sis misso andstandand, ei ni þis-
lvah þatei wileiþ, þata taujiþ.
18 aþþan jabai ahmin tiuhanda,
ni sijuþ uf witoda. 19 aþþan
swikunþa sind waurstwa leikis,
þatei ist: horinassus, kalkinassus,
unhrainiþa, aglaitei, 20 galiuga-
gude skalkinassus, lubjaleisei,
fiaþwos, haifsteis, aljan, hatiza,
jiukos, twistasseis, [birodeinos]
hairaiseis, 21 neiþa, maurþra,
drugkaneins, gabauros jah þata
galeiko þaim, þatei faur<a>qiþa
izwis, swe ju fauraqaþ, þatei þai
þata swaleik taujandans þiudan-
gardjos gudis arbjans ni wair-
þand. 22 iþ akran ahmins ist
frijaþwa, faheþs, gawairþi, us-
beisnei, selei, bleiþei, galaubeins,
23 qairrei, gahobains, swiknei;
wiþra þo swaleika nist witoþ.
24 iþ þaiei sind Xristaus, leik

iþ ahma wiþra leik, þo nu sis
misso andstandand, ei ni þis-
lvah þatei wileiþ, þata taujaiþ.
18 *aþþan jabai ahmin tiuhanda,*
ni sijuþ uf witoda. 19 *aþþan*
swikunþa sind waurstwa leikis,
þatei ist: horinassus, kalkinassus,
unhrainiþa, aglaitei, 20 *galiuga-*
gude skalkinassus, lubjaleisei,
fiaþwos, haifsteis, aljan, hatiza,
jiukos, twisstasseis, [birodeinos]
hairaiseis, 21 *neiþa, maurþra,*
drugkaneins, gabauros jah þata
galeiko þaim, þatei faur<a>qiþa
izwis, swe ju fauraqaþ, þatei þai
þata swaleik [ta]taujandans þiudan-
gardjos gudis arbjans ni wair-
þand. 22 *iþ akran ahmins ist*
friaþwa, faheds, gawairþi, us-
beisnei, selei, bleiþei, galaubeins,
23 *qairrei, gahobains, swiknei;*
wiþra þo swaleika nist witoþ.
24 *iþ þaiei sind Xristaus, leik*

V, 11. *marzeins*] *marzeis B* Br. — 21. *taujandans*] *tataujandans B*, klar Br. — 22. selei] seile A, *durch Schreibfehler Br.*

V, 10. *sa bairai*] *B*: *sa* zugesetzt wie Mc 10,9. Vgl. ZZ. 37,186 f. — 12. *usmaitaindau*] *B*: da *usmaitan* sonst ἐκκόπτειν entspricht, vermutet Bernhardt Beeinflussung durch lat. *absci(n)dantur praecidantur*; doch scheint diese Annahme überflüssig,

ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασιν καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις. 25 εἰ ζῶμεν πνεύματι, πνεύματι καὶ στοιχῶμεν. 26 μὴ γινώμεθα κενόδοξοι, ἀλλήλους προκαλούμενοι, ἀλλήλοις φθονοῦντες.

VI.

1 Ἀδελφοί, ἐὰν προληφθῇ ἄνθρωπος ἔν τινι παραπτώματι, ὑμεῖς οἱ πνευματικοὶ καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον ἐν πνεύματι πραότητος, σκοπῶν σεαυτόν, μὴ καὶ σὺ πειρασθῇς. 2 ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ. 3 εἰ γὰρ δοκεῖ τις εἶναί τι μηδὲν ὤν, ἑαυτὸν φρεναπατᾷ. 4 τὸ δὲ ἔργον ἑαυτοῦ δοκιμαζέτω ἕκαστος, καὶ τότε εἰς ἑαυτὸν μόνον τὸ καύχημα ἕξει καὶ οὐκ εἰς τὸν ἕτερον· 5 ἕκαστος γὰρ τὸ ἴδιον φορτίον βαστάσει. 6 κοινωνείτω δὲ ὁ κατηχούμενος τὸν λόγον τῷ κατηχοῦντι ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς. 7 μὴ πλανᾶσθε, θεὸς οὐ μυκτηρίζεται· ὃ γὰρ ἐὰν σπείρῃ ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει· 8 ὅτι ὁ σπείρων εἰς τὴν σάρκα ἑαυτοῦ ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθοράν, ὁ δὲ σπείρων εἰς τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ πνεύματος θερίσει ζωὴν αἰώνιον. 9 τὸ δὲ καλὸν ποιοῦντες μὴ ἐκκακῶμεν· καιρῷ γὰρ ἰδίῳ θερίσομεν μὴ ἐκλυόμενοι. 10 ἄρα οὖν ὡς καιρὸν ἔχομεν, ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας, μάλιστα δὲ πρὸς τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως. 11 ἴδετε πηλίκοις ὑμῖν γράμμασιν ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρί. 12 ὅσοι θέλου-

---

VI, 1. ἐάν] K, ἐὰν καί *K *usw. et si* d e f g m vg. — 10. ἐργαζώμεθα] Chr. SinB*CDEFG it vg, ἐργασώμεθα K, ἐργαζόμεθα AB[2]LP. — 11. ὑμῖν γράμμασιν] *K *usw.*, γράμμασιν ὑμῖν DEFG d e g.

VI, 2 — VI, 9: *in* A *fast nur Spuren erhalten, die sehr schwer lesbar sind Br.* — 3. sis silban fraþjamarzeins ist] A *Randglosse*: s*ik* si*lba*n u*s*luto*nds i*st (*vgl. Tit 1,10*); *sehr verblichen, doch sicher* s*ik Br.* — 5. baurþein] A (*nicht* baurein *U.*): þ *erkennbar Br.* — 6. is] A: i *deutlich zu erkennen, der Raum mehr als genügend Br.* — 9. *afmauidai*] *B*; *ob in* A afmauidai *oder* afmaindai (*GL.*) *gestanden habe, ist nicht mehr zu entscheiden Br.*

VI, 3. ƕa wisan] AB *für* εἶναί τι, *das G 2,6 genau übertragen ist*; *vgl. se aliquid esse* f vg Hieron. Augustin (*zweimal*). — 4. in sis silbin] AB, *ohne* μόνον, *wohl nach dem vorausgehenden* sein silbins. — 6. is] A: *ohne Stütze.* — 7. manna auk þatei saijiþ] AB: *befremdende Umstellung. Vielleicht in Erinnerung an M 13,24* ἀνθρώπῳ σπείροντι. — 8. jah sneiþiþ[1.2]] AB: jah *zugesetzt nach* jah sneiþiþ *V. 7.* — 11. sai] AB *für* ἴδετε. *Die gr. Form erscheint sonst in den Bruchstücken der got. Bibel nicht mehr.* ἴδε *wird J 7,52 11,34 durch* saiƕ, *dagegen J 18,21 R 11,22 G 5,2 durch* sai *gegeben. Vgl. auch* Hilarius '*ecce*'.

sein ushramidedun miþ winnom
jah lustum. 25 jabai libam ah-
min, ahmin jah gaggam. 26 ni
wairþaima flautai, uns misso us-
haitandans, misso in neiþa wisan-
dans.

VI.

1 Broþrjus, jabai gafahaidau
manna in ƕizai missadede, jus
þai ahmeinans gaþwastjaiþ þana
swaleikana in ahmin qairreins,
andsaiƕands þuk silban, iba
jah þu fraisaizau. 2 izwaros
misso kauriþos bairaiþ, jah swa
usfulleiþ witoþ Xristaus. 3 iþ
jabai þugkeiþ ƕas ƕa wisan, ni
waiht wisands, sis silbin fraþja-
marzeins ist. 4 iþ waurstw sein
silbins kiusai ƕarjizuh, jah þan
in sis silbin ƕoftulja habai jah
ni in anþaramma; 5 ƕarjizuh
auk swesa baurþein bairiþ. 6 aþ-
þan gamainjai sa laisida waurda
þamma laisjandin in allaim go-
daim is. 7 ni wairþaiþ airzjai;
guþ ni bilaikada. manna auk
þatei saijiþ þata jah sneiþiþ.
8 unte saei saijiþ in leika sei-
namma, us þamma leika jah
sneiþiþ riurein; iþ saei saijiþ in
ahmin, us ahmin jah sneiþiþ
libain aiweinon. 9 aþþan þata
godo taujandans ni wairþaima
usgrudjans; unte at mel swesata
sneiþam ni afmau*i*dai. 10 þannu
nu, þandei mel habam, waurkjam
þiuþ wiþra allans, þishun wiþra
swesans galaubeinai. 11 sai,
ƕileikaim bokom gamelida
izwis meinai handau. 12 swa

*sein ushramidedun miþ winnom
jah lustum.* 25 *jabai libam ah-
min, ahmin jah gaggam.* 26 *ni
wairþaima flautai, uns misso us-
haitandans, misso in neiþa wisan-
dans.*

VI.

1 *Broþrjus, jabai gafahaidau
manna in ƕizai missadede, jus
þai ahmeinans gaþwastjaiþ þana
swaleikana in ahmin qairreins,
atsaiƕands þuk silban, ibai
jah þu fraisaizau.* 2 *izwaros
misso kauriþos bairaiþ, jah swa
usfulleiþ witoþ Xristaus.* 3 *iþ
jabai þugkeiþ ƕas ƕa wisan, ni
waiht wisands, sis silbin fraþja-
marzeins ist.* 4 *iþ waurstw sein
silbins kiusai ƕarjizuh, jah þan
in sis silbin ƕoftulja habai jah
ni in anþaramma;* 5 *ƕarjizuh
auk swesa baurþein bairiþ.* 6 *aþ-
þan gamainjai sa laisida waurda
þamma laisjandin in allaim go-
daim.* 7 *ni wairþaiþ airzjai;
guþ ni bilaikada. manna auk
þatei saiiþ þatuh jah sneiþiþ.*
8 *unte saei saiiþ in leika sei-
namma, us þamma leika jah
sneiþiþ riurein; iþ saei saiiþ in
ahmin, us ahmin jah sneiþiþ
libain aiweinon.* 9 *aþþan þata
godo taujandans ni wairþaima
usgrudjans; unte at mel swesata
sneiþam ni afmauidai.* 10 *þannu
nu, þandei mel habam, waurkjam
þiuþ wiþra allans, þishun wiþra
swesans galaubeinai.* 11 *sai, ƕi-
leikaim bokom izwis gamelida
meinai handau.* 12 *swa mana-*

cιν εὐπροcωπῆcαι ἐν cαρκί, οὗτοι ἀναγκάζουcιν ὑμᾶc περιτέμνεcθαι, μόνον ἵνα τῷ cταυρῷ τοῦ Χριcτοῦ μὴ διώκωνται. 13 οὐδὲ γὰρ οἱ περιτετμημένοι αὐτοὶ νόμον φυλάττουcιν, ἀλλὰ θέλουcιν ὑμᾶc περιτέμνεcθαι, ἵνα ἐν τῇ ὑμετέρᾳ cαρκὶ καυχήcωνται. 14 ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶcθαι εἰ μὴ ἐν τῷ cταυρῷ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰηcοῦ Χριcτοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόcμοc ἐcταύρωται κἀγὼ τῷ κόcμῳ. 15 οὔτε γὰρ περιτομή τί ἐcτιν οὔτε ἀκροβυcτία, ἀλλὰ καινὴ κτίcιc. 16 καὶ ὅcοι τῷ κανόνι τούτῳ cτοιχοῦcιν, εἰρήνη ἐπ' αὐτοὺc καὶ ἔλεοc καὶ ἐπὶ τὸν Ἰcραὴλ τοῦ θεοῦ. 17 τοῦ λοιποῦ κόπουc μοι μηδεὶc παρεχέτω, ἐγὼ γὰρ τὰ cτίγματα τοῦ Ἰηcοῦ ἐν τῷ cώματί μου βαcτάζω. 18 ἡ χάριc τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰηcοῦ Χριcτοῦ μετὰ τοῦ πνεύματοc ὑμῶν, ἀδελφοί. ἀμήν.

VI, 12. μή] *vor* διώκωνται P de vg, *nach* ἵνα KL Chr. g. — 13. περιτετμημένοι] L *qui circumcisi sunt* deg, περιτεμνόμενοι KP. — 15. οὔτε γάρ] Chr. B min 17. 47 (*vgl. K 7,19*), ἐν γὰρ Χριcτῷ Ἰηcοῦ οὔτε *K defg vg (*nach G 5,6*). — ἐcτίν] Sin*ABCD*EFG min deg (*wie K 7,19*), ἰcχύει Sin^c D^c KLP Chr. f vg (*wie G 5,6*). — 16. cτοιχοῦcιν] Chr. (*Gifford S. 48*) AC*DEF^gr G deg, cτοιχήcουcιν *K *usw.* — 17. τοῦ Ἰηcοῦ] ABC* f vg-*Hss.*, τοῦ κυρίου Ἰηcοῦ C^3 D^c EKL, τοῦ κυρίου (ἡμῶν D^gr* F^gr G min 31. 111 Chr.) Ἰηcοῦ Χριcτοῦ SinD*F^gr G min 31. 111 Chr. de (*vgl. V. 18*).
Unterschrift: Πρὸc Γαλάταc SinAB*C. — Πρὸc Γ. ἐπληρώθη ἄρχεται πρὸc Ἐφεcίουc DE *ad G. explicit incipit ad Eph.* de. — Πρὸc Γ. ἐγράφη ἀπὸ Ῥώμηc B^corr KP.

VI, 12. wrakja galgins Xristaus] AB: *Änderung der Konstruktion. 'Die Verfolgung des Kreuzes Christi erleiden', d. i. wegen Christi Kreuz Verfolgung erleiden.* — 14. ni in waihtai] AB: *verdeutlichender Zusatz wegen* niba. — 17. stakins Iesuis] Taur.: *stakins fraujins unsaris Iesuis Xristaus B. Die *K-Form weder hier noch dort erhalten. B hat sich ganz von V. 18 beeinflussen lassen, wie* Chr. D^gr* F^gr G min 31.111; Taur. *dagegen schließt sich* ABC* f vg-*Hss. an.*
Unterschrift: B *hat die lat. Form übertragen,* A *hat außerdem die *K-Form erhalten.*

managai swe wileina samjan sis in leika, þai nauþjand izwis bimaitan, ei hveh wrak*j*a galgins Xristaus ni winnaina. 13 niþ-þan sweþauh þai ize bimaitanai sind, witoþ fastand, ak wileina izwis bimaitan, ei in izwaramma leika hvopaina. 14 iþ mis ni sijai hvopan ni in waihtai, niba in galgins fraujins unsaris Iesuis Xristaus, þairh þanei mis fairhvus ushramiþs ist * * jah ik *f*airhvau. 15 unte ni bimait waiht is*t*, nih faura*filli*, *a*k niuj*a* gask*afts*. 16 *j*ah *swa* managai swe þizai *garaide*i*n*ai *g*alaistans sin*d*, *ga*w*airþi* ana im jah *a*rmaio *j*ah *ana* Israela *gudis*. 17 þ*anamais* *arba*ide n*i* ainshun mis *gansjai*: *unte ik st*akins *Iesu*is ana *lei*k*a* me*inamma baira*. 18 *ansts* *f*raujins uns*ari*s *Iesuis* Xristaus *miþ* *ahmin* izwaramma, broþr*j*us. amen.

du *Gal*a*tim ustauh*.

du Ga*l*a*tim gameliþ* ist us *Rum*ai. * *

gai swe wileina samjan sis in leika, þai nauþjand izwis bimaitan, ei hveh wrakja galgins Xristaus ni winnaina. 13 *nih þan sweþauh þai izei bimaitanai sind, witoþ fastand, ak wileina izwis bimaitan, ei in izwaramma leika hvopaina.* 14 *iþ mis ni sijai hvopan ni in waihtai, niba in galgins* fraujins u*nsaris Iesuis Xristaus, þairh þ*anei m*is fairhvaus ushramiþs ist jah ik fairhvau.* 15 *unte nih bimait waiht ist, ni faurafilli, ak niuja gaskafts.* 16 *jah swa managai swe þizai garaideinai galaistans sind, gawairþi ana im jah armaio jah ana Israela gudis.* 17 *þanamais arbaide ni ainshun mis gansjai: unte ik stakins fraujins unsaris Iesuis Xristaus ana leika meinamma baira.* 18 *ansts fraujins unsaris Iesuis Xristaus miþ ahmin izwaramma, broþrjus. amen.*

du Galatim ustauh.

VI, 12. wrak*j*a] A: *j scheint über der Zeile hinzugefügt zu sein Br.* — *samjan*] *samjam B.* — 14. ni in waihtai] AB, *deutlich erkennbar* (*nicht* in ni waihtai A) *Br.* — *galgins* fraujins u*nsaris*] *B*: durch ein Loch beschädigt; neben diesem ist noch eine Spur des *s* von *galgins* erhalten; fins u zerstört Br. — *þ*anei m*is*] *B*: anei m durch ein Loch zerstört Br. — — *Mit* jah ik *beginnt Blatt 2a des* Taurinensis, *der nur ein nach Turin verschlagenes Stück von* A *ist. Lesung von Maßmann: sie ist sehr unsicher. Die kursivierten Buchstaben sind ganz oder fast ganz erloschen.*

An die Philipper.

I.

14 .... πλείονας τῶν ἀδελφῶν ἐν κυρίῳ πεποιθότας τοῖς δεσμοῖς
μου περισσοτέρως τολμᾶν ἀφόβως τὸν λόγον τοῦ θεοῦ λαλεῖν. 15 τινὲς
μὲν καὶ διὰ φθόνον καὶ ἔριν, τινὲς δὲ καὶ δι' εὐδοκίαν τὸν Χριστὸν
κηρύσσουσιν. 16 οἱ μὲν ἐξ ἀγάπης, εἰδότες ὅτι εἰς ἀπολογίαν τοῦ
εὐαγγελίου κεῖμαι, 17 οἱ δὲ ἐξ ἐριθείας τὸν Χριστὸν καταγγέλλουσιν οὐχ
ἁγνῶς, οἰόμενοι θλίψιν ἐπεγείρειν τοῖς δεσμοῖς μου. 18 τί γάρ; πλὴν
ὅτι παντὶ τρόπῳ, εἴτε προφάσει εἴτε ἀληθείᾳ, Χριστὸς καταγγέλλεται,
καὶ ἐν τούτῳ χαίρω, ἀλλὰ καὶ χαρήσομαι· 19 οἶδα γὰρ ὅτι τοῦτό μοι
ἀποβήσεται εἰς σωτηρίαν διὰ τῆς ὑμῶν δεήσεως καὶ ἐπιχορηγίας τοῦ
πνεύματος Ἰησοῦ Χριστοῦ, 20 κατὰ τὴν ἀποκαραδοκίαν καὶ ἐλπίδα μου,
ὅτι ἐν οὐδενὶ αἰσχυνθήσομαι, ἀλλ' ἐν πάσῃ παρρησίᾳ ὡς πάντοτε καὶ
νῦν μεγαλυνθήσεται Χριστὸς ἐν τῷ σώματί μου, εἴτε διὰ ζωῆς εἴτε διὰ
θανάτου. 21 ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν Χριστὸς καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. 22 εἰ
δὲ τὸ ζῆν ἐν σαρκί, τοῦτό μοι καρπὸς ἔργου, καὶ τί αἱρήσομαι οὐ γνω-
ρίζω. 23 συνέχομαι δὲ ἐκ τῶν δύο, τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τὸ ἀναλῦ-
σαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι· πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον· 24 τὸ δὲ ἐπιμένειν
ἐν τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς. 25 καὶ τοῦτο πεποιθὼς οἶδα ὅτι
μενῶ καὶ συμπαραμενῶ πᾶσιν ὑμῖν εἰς τὴν ὑμῶν προκοπὴν καὶ χαρὰν
τῆς πίστεως ὑμῶν, 26 ἵνα τὸ καύχημα ὑμῶν περισσεύῃ ἐν Χριστῷ Ἰη-
σοῦ ἐν ἐμοὶ διὰ τῆς ἐμῆς παρουσίας πάλιν πρὸς ὑμᾶς. 27 μόνον ἀξίως
τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ πολιτεύεσθε, ἵνα, εἴτε ἐλθὼν καὶ ἰδὼν ὑμᾶς
εἴτε ἀπών, ἀκούσω τὰ περὶ ὑμῶν, ὅτι στήκετε ἐν ἑνὶ πνεύματι, μιᾷ

I, 14. τὸν λόγον τοῦ θεοῦ] P Chr. def vg, τὸν λόγον K Chr., τὸν λόγον κυρίου FgrG g. — 16. οἱ μὲν ἐξ ἀγάπης *usw.* 17. οἱ δὲ ἐξ ἐριθείας *usw.*] *Reihenfolge von* P defg vg, 16. οἱ μὲν ἐξ ἐριθείας *usw.* 17. οἱ δὲ ἐξ ἀγάπης *usw.* K(L) Chr. — 17. ἐπεγείρειν] PDb ἐγείρειν SinABD*FG it vg, ἐπιφέρειν DcEKL Chr. — 18. πλὴν ὅτι] P, πλήν KL Chr.; *dum* it vg. — 19. Ἰησοῦ Χριστοῦ] *K *usw.* m vg, Χριστοῦ Ἰησοῦ DEFG defg. — 21. Χριστός] *K *usw.*, Χριστός ἐστιν FGgr def vg. — 22. ἔργου] *K *usw.*, ἔργου ἐστίν FG it vg. — 23. εἰς τὸ ἀναλῦσαι] *K *usw.*, τὸ ἀναλῦσαι DEFG *dissolvi* it vg. — 25. συμπαραμενῶ] *K DcE Chr., παραμενῶ SinABCD*FG *permanebo omnibus vobis* it vg. — πίστεως ὑμῶν] Sin* (*vgl. 2,17 C 1,4 2,5 usw.*), πίστεως *K *usw.* it vg. — 27. ἀκούσω] KL Chr., ἀκούω P.

---

nau dem lat. von Ambrst. vg: *ut sive cum venero et videro vos sive absens audiam de vobis.* Daher auch *bi izwis* an Stelle von τὰ περὶ ὑμῶν (vgl. E 6,22 C 4,8).

An die Philipper.

I.

14 .... managis*tans broþre in fraujin gatrauandans bandjom mei-*
naim mais gadaursan unagandans waurd gudis rodjan. 15 *sumai*
raihtis jah in neiþis jah haif<*s*>*tais, sumai þan in godis wiljins Xristu*
merjand, 16 *sumai þan us friaþwai, witandans þatei du sunjonai*
aiwaggeljons gasatiþs im; 17 *iþ þaiei us haifstai Xristu merjand, ni*
swiknaba, munandans sik aglons urraisjan bandjom meinaim. 18 *ƕa*
auk? þandei allaim haidum, jaþþe inilon jaþþe sunjai, Xristus mer-
jada; jah in þamma fagino, akei jah faginon duginna. 19 *unte wait*
ei þata mis gagaggiþ du ganistai þairh izwara bida jah andstald ah-
mins Xristaus Iesuis, 20 *bi usbeisnai jah wenai meinaim, unte ni in*
waihtai gaaiwiskoþs wairþa, ak in allai trauainai, swe sinteino jah nu,
mikiljada Xristus in leika meinamma, jaþþe þairh libain jaþþe þairh
dauþu. 21 *aþþan mis liban Xristus ist jah gaswiltan gawaurki.*
22 *iþ jabai liban in leika, þata mis akran waurstwis ist, jah ƕaþar*
waljau ni kann. 23 *aþþan dishabaiþs* <*im*> *us þaim twaim: þanuh*
lustu habands andletnan jah miþ Xristau wisan, und filu mais batizo
ist; 24 *aþþan du wisan in leika þaurftozo in izwara.* 25 *jah þata*
triggwaba wait þatei wisa jah þairhwisa at allaim izwis du izwarai
framgahtai jah fahedai galaubeinais izwaraizos, 26 *ei ƕoftuli izwara*
biauknai in Xristau Iesu in mis þairh meinana qum aftra du izwis.
27 *ƕeh* [*þatainei*] *wairþaba aiwaggeljons Xristaus usmitaiþ, ei jaþþe*
qimau jah gasaiƕau izwis, jaþþe aljaþro gahausjau bi izwis, þatei
standiþ in ainamma ahmin, ainai saiwalai samana arbaidjandans galau-

---

Vom Philipperbrief sind etwa zwei Drittel in *B* erhalten; in A nur II, 26—IV, 6, ein Stück, das sich auch in *B* findet.

I, 15. *sumai þan*] *B*: καί fehlt wie de *quidam vero propter beneplacitum.* — 16. *sumai þan*] *B*: wohl nachträgliche Änderung, da οἱ δέ (V. 17) richtig übertragen ist. Vielleicht hat das *quidam ex caritate* von it vg eingewirkt; freilich heißt es hier auch V. 17 *quidam autem ex dissensione.* — 17. *sik*] *B*: Zusatz, vgl. *se suscitare* Hier. vg; ähnlicher Zusatz k 5,11 11,5. — 18. *faginon duginna*] *B*, vgl. EB. § 301 a. — 20. *unte*] *B*, vgl. *quia* it vg. — *trauainai*] *B* für παρρηcία nur hier und k 7,4; sonst wird παρρηcία durch *balþei* übersetzt. Möglicherweise hat auf die beiden Stellen das lat. *fiducia* eingewirkt. — 27. *ƕeh*] *B* μόνον G 6,12; *þatainei* Glosse. — *ei jaþþe qimau jah gasaiƕau izwis, jaþþe aljaþro gahausjau bi izwis*] *B*: entspricht nicht dem griech. Text, wohl aber — wie Gering erkannt hat — fast ge-

ψυχῇ συναθλοῦντες τῇ πίστει τοῦ εὐαγγελίου, 28 καὶ μὴ πτυρόμενοι ἐν μηδενὶ ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων, ἥτις ἐστὶν αὐτοῖς μὲν ἔνδειξις ἀπωλείας, ὑμῖν δὲ σωτηρίας, καὶ τοῦτο ἀπὸ θεοῦ· 29 ὅτι ὑμῖν ἐχαρίσθη τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν, 30 τὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἔχοντες οἷον ἴδετε ἐν ἐμοὶ καὶ νῦν ἀκούετε ἐν ἐμοί.

II.

1 Εἴ τις οὖν παράκλησις ἐν Χριστῷ, εἴ τι παραμύθιον ἀγάπης, εἴ τις κοινωνία πνεύματος, εἴ τινα σπλάγχνα καὶ οἰκτιρμοί, 2 πληρώσατέ μου τὴν χαρὰν ἵνα τὸ αὐτὸ φρονῆτε, τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες, σύμψυχοι, τὸ ἓν φρονοῦντες, 3 μηδὲν κατὰ ἐριθείαν ἢ κενοδοξίαν, ἀλλὰ τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν, 4 μὴ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστος σκοποῦντες, ἀλλὰ καὶ τὰ ἑτέρων ἕκαστος. 5 τοῦτο γὰρ φρονείσθω ἐν ὑμῖν ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, 6 ὃς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, 7 ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσεν μορφὴν δούλου λαβών, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, 8 ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι .... 22 .... ὅτι ὡς πατρὶ τέκνον σὺν ἐμοὶ ἐδούλευσεν εἰς τὸ εὐαγγέλιον. 23 τοῦτον μὲν οὖν ἐλπίζω πέμψαι ὡς ἂν ἀπίδω τὰ περὶ ἐμὲ ἐξαυτῆς. 24 πέποιθα δὲ ἐν κυρίῳ ὅτι καὶ αὐτὸς ταχέως ἐλεύσομαι. 25 ἀναγκαῖον δὲ ἡγησάμην Ἐπαφρόδιτον τὸν ἀδελφὸν καὶ συνεργὸν καὶ συστρατιώτην μου, ὑμῶν δὲ ἀπόστολον καὶ λειτουργὸν τῆς

I, 28. ἐστὶν αὐτοῖς μέν] P Chr., ἐστὶν αὐτοῖς SinABCD*FG defg, αὐτοῖς μέν ἐστιν KL. — ὑμῖν δέ] KL Chr. f vg, ὑμῶν δέ P Chr.-*Hs.* de. — 29. τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ] τό *fehlt* FG, *donatum est pro Christo* it vg. — II, 1. τί] KP, τὶς L. — τινά] Chr. (*im Text und im Komm.*) *si qua viscera* defgm vg, τὶς *K Chr. (*zweimal in 2 Hss.*). — 4. σκοποῦντες] P defgm vg, σκοπεῖτε L Chr. — καί] *fehlt* K. — τά] τό K. — ἕκαστος²] KL Chr. d, ἕκαστοι P. — 24. ταχέως ἐλεύσομαι] KL, ταχ. ἐλ. πρὸς ὑμᾶς P.

Aug. Ambrst. Anast. II. *in humilitate mentis.* Vgl. auch C 3,12. — 6. *wisan sik galeiko guda*] *B*: nach Castiglione soll in der Übersetzung *galeiko*· ἴσα die arian. Anschauung des Übersetzers zutage treten; dagegen Jostes PBB. 22,186 Anm. Vgl. jedoch auch Skeir. V 'ni ibnon ak galeika sweriþa usgiban uns laiseiþ' und 'ni ibnaleika frijaþwa ak galeika þairh þata ustaikneiþ'. — 8. *attin*] *B*: Zusatz, vgl. *obediens patri usque ad mortem* Auctor l. de XII abus. saec. c. 3 (Sabatier).

beinai aiwaggeljons, 28 *jah ni in waihtai afagidai fram þaim anda-*
staþjam, þatei ist im ustaikneins fralustais, iþ izwis ganistais, jah þata
fram guda. 29 *izwis fragiban ist faur Xristu ni þatainei du imma*
galaubjan, ak jah þata faur ina winnan, 30 *þo samon haifst haban-*
dans, þoei gasaiƕiþ in mis jah nu hauseiþ in mis.

II.

1 *Jabai ƕo nu gaþrafsteino in Xristau, jabai ƕo gaþlaihte friaþ-*
wos, jabai ƕo gamainduþe ahmins, jabai ƕo mildiþo jah gableiþeino,
2 *usfulleiþ meina fahed, ei þata samo hugjaiþ, þo samon friaþwa ha-*
bandans, samasaiwalai, samafraþjai; 3 *ni waiht bi haifstai aiþþau*
lausai hauheinai, ak in allai hauneinai gahugdais anþar anþarana
munands sis auhuman; 4 *ni þo seina ƕarjizuh mitondans, ak jah þo*
anþaraize ƕarjizuh. 5 *þata auk fra[i]þjaidau in izwis, þatei jah in*
Xristau Iesu, 6 *saei in gudaskaunein wisands ni wulwa rahnida wisan*
sik galeiko guda, 7 *ak sik silban uslausida, wlit skalkis nimands, in*
galeikja manne waurþans, 8 *jah manaulja bigitans swe manna. ga-*
haunida sik silban, waurþans ufhausjands attin und .... 22 *.... þatei*
swe attin barn miþskalkinoda mis in aiwaggeljon. 23 *þanuh nu wenja*
sandjan, biþe gasaiƕa ƕa bi mik ist, suns. 24 *aþþan gatraua in frau-*
jin, þammei jah silba sprauto qima. 25 *aþþan þarb munda, Aipafrau-*
deitu broþar jah gawaurstwan jah gahlaiban meinana, iþ izw<ar>ana

---

I, 28. *afagidai*] *B*: klar, nicht aus *afagidau* verbessert, wie U. angibt Br. — 29. *þata*] U., *þatei B* Br. Da nicht an einen Fall nach EB. § 347 Anm. 1 zu denken ist, hat *þatei* als Schreibfehler zu gelten. — II, 3. *auhuman*] *auhumā B* Br. — 25. *þarb*] *B* (nicht *þarf* U.): das *b* steht in den Falten des um ein Loch verzogenen Pergaments; der Raum ist mehr als genügend Br. Durch diese Feststellung erledigen sich alle Spekulationen, die Hench Journ. Germ. Phil. 1,45 ff. an das angebl. *þarf* knüpft. — *broþar*] *B*: infolge eines störenden Loches ist das Wort in zwei Teilen geschrieben *b—roþar* Br.

I, 28. *in waihtai afagidai*] *B*: zur Stellung vgl. vg *in nullo terreamini* Aug. *in nullo expavescatis*. Die Umstellung ist von V. 20 (*ni in waihtai gaaiwiskoþs wairþa* · ἐν οὐδενὶ αἰσχυνθήσομαι) veranlaßt. — 29. *izwis fragiban ist*] *B*: ὅτι fehlt, vgl. Ambrst. (*hoc a deo*) *donatum est vobis pro Christo*. — *du imma galaubjan*] *B*: ist *þata* · τό nach *þatainei* absichtlich weggelassen oder durch Versehn ausgefallen? — II, 3. *allai*] *B*: Zusatz nach E 4,2 (Apg. 20,19). — *hauneinai gahugdais*] *B* für ταπεινοφροσύνῃ, das Eph. 4,2 C 2,18, auch durch *hauneins* allein übertragen wird: wohl nach dem Lateinischen, vgl.

[illegible] πρὸϲ ὑμᾶϲ, 26 ἐπειδὴ ἐπιποθῶν ἦν πάνταϲ ὑμᾶϲ
[illegible] διότι ἠκούϲατε ὅτι ἠϲθένηϲεν. 27 καὶ γὰρ ἠϲθένηϲεν
[illegible] θανάτῳ· ἀλλ' ὁ θεὸϲ αὐτὸν ἠλέηϲεν, οὐκ αὐτὸν δὲ μόνον,
[illegible] ἵνα μὴ λύπην ἐπὶ λύπην ϲχῶ. 28 ϲπουδαιοτέρωϲ οὖν
[illegible] αὐτὸν ἵνα ἰδόντεϲ αὐτὸν πάλιν χαρῆτε κἀγὼ ἀλυπότεροϲ ὦ.
[illegible] οὖν αὐτὸν ἐν κυρίῳ μετὰ πάϲηϲ χαρᾶϲ, καὶ τοὺϲ
[illegible] ἐντίμουϲ ἔχετε, 30 ὅτι διὰ τὸ ἔργον τοῦ Χριϲτοῦ μέχρι
θανάτου ἤγγιϲεν παραβουλευϲάμενοϲ τῇ ψυχῇ, ἵνα ἀναπληρώϲῃ τὸ ὑμῶν
ὑϲτέρημα τῆϲ πρόϲ με λειτουργίαϲ.

III.

1 Τὸ λοιπόν, ἀδελφοί μου, χαίρετε ἐν κυρίῳ. τὰ αὐτὰ γράφειν ὑμῖν ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρόν, ὑμῖν δὲ ἀϲφαλέϲ. 2 βλέπετε τοὺϲ κύναϲ, βλέπετε τοὺϲ κακοὺϲ ἐργάταϲ, βλέπετε τὴν κατατομήν. 3 ἡμεῖϲ γάρ ἐϲμεν ἡ περιτομή, οἱ πνεύματι θεῷ λατρεύοντεϲ καὶ καυχώμενοι ἐν Χριϲτῷ Ἰηϲοῦ καὶ οὐκ ἐν ϲαρκὶ πεποιθότεϲ, 4 καίπερ ἐγὼ ἔχων πεποίθηϲιν καὶ ἐν ϲαρκί. εἴ τιϲ δοκεῖ ἄλλοϲ πεποιθέναι ἐν ϲαρκί, ἐγὼ μᾶλλον, 5 περιτομῇ ὀκταήμεροϲ, ἐκ γένουϲ Ἰϲραήλ, φυλῆϲ Βενιαμείν, Ἑβραῖοϲ

II, 26. ὅτι ἠϲθένηϲεν] *K *usw.*, αὐτὸν ἠϲθενηκέναι D*E*FG *illum infirmatum* de vg *illum infirmari* f *illum t eum infirmatum t infirmari* g. — 27. θανάτῳ] KL, θανάτου P. — αὐτὸν ἠλέηϲεν] KL Chr., ἠλ. αὐτόν P it vg. — 30. Χριϲτοῦ] KL, κυρίου P. — τῇ ψυχῇ] *K *usw.*, τῇ ψυχῇ αὐτοῦ FG defg vg. — III, 3. θεῷ] P defm vg, θεοῦ KL g vg-*Hss. Vgl.* Chr.: οἱ πνεύματι θεῷ λατρεύοντεϲ τουτέϲτιν οἱ πνευματικῶϲ λατρεύοντεϲ. — 4. δοκεῖ ἄλλοϲ] *K *usw.*, ἄλλοϲ δοκεῖ DEFG it vg. — 5. Βενιαμείν] L, Βενιαμήν KP (*graphische Variante*).

---

erhalten nur *uf—nands* und ein Strich nach *f*; es kann also ebensogut *ufmunands* wie *ufkunnands* gelesen werden, der Raum genügt für beide Ergänzungen Br. — 29. *þans*] *þās B* Br. — III, 3. *gatrauam*] *in* A *nicht ganz sicher Br.* — 4. ƕas] *B*, durch ein Loch zerstört Br. — *in leika*[2]] *B*: eika durch ein Loch zerstört Br.

II, 27. aþþan ni þatainei ina] AB: *vgl. zur Wortstellung non solum autem illi(um)* (d)e *non solum autem eius* vg Ambrst. — 28. uf*kunnands* ƕa bi izwis ist] AB: *Zusatz nach Phil. 2,19* γνοὺϲ τὰ περὶ ὑμῶν. — 30. bi mein andbahti] AB: *vgl. circa meum obsequium* de *usw.* — III, 1. izwis meljan] AB: *vgl. zur Stellung ZZ. 37,181. Ebenso* vg *und* Maxim. Taur.: *vobis scribere.* — 2. þo gamaitanon] AB: *sc.* þiuda; *vgl. E 2,11.* — 3. gatrauam] (A)B: *Verbum finit. statt des Part. vgl. ZZ. 37,365.* — 5. bimait ahtaudogs] AB: *vgl. Mc 12,4.*

apaustulu jah andbaht þaurftais meinaizos sandjan du izwis; 26 *unte gairnjands was allaize izwara jah unwunands,*

.... in þize hausideduþ ina siukan. 27 jah auk siuks was neƕa dauþau, akei guþ ina gaarmaida; aþþan ni þatainei ina, ak jah mik, ei gaurein ana gaurein ni habau. 28 sniumundos nu insandida ina, ei gasaiƕandans ina aftra faginoþ jah ik hlasoza sijau [uf*kun*nands ƕa bi izwis ist]. 29 andnimaiþ nu ina in fraujin miþ allai fahedai jah þans swaleikans swerans habaiþ, 30 unte in waurstwis Xristaus und dauþu atneƕida, ufarmunnonds saiwalai seinai, ei usfullidedi izwar gaidw bi mein andbahti.

in þizei hausideduþ ina siukan. 27 jah auk siuks was neƕa dauþau, akei guþ ina gaarmaida; aþþan ni þatainei ina, ak jah mik, ei gaurein ana gaurein ni habau. 28 sniumundos nu insandida ina, ei gasaiƕandans ina aftra faginoþ jah ik hlasoza sijau [*uf*kun*nands ƕa bi izwis ist*]. 29 *andnimaiþ nu ina in fraujin miþ allai fahedai jah þans swaleikans swerans ha*[*i*]*baiþ,* 30 *unte in waurstwis Xristaus und dauþu atneƕida, ufarmunnonds saiwalai seinai, ei usfullidedi izwar gaidw bi mein andbahti.*

III.

1 Þata anþar, broþrjus meinai, faginoþ in fraujin; þo samona izwis meljan mis sweþauh ni latei, iþ izwis þwastiþa. 2 saiƕiþ þans hundans, saiƕiþ þans ubilans waurstwjans, saiƕiþ þo gamaitanon. 3 aþþan weis sium bimait, weis ahmin guda skalkinondans jah ƕopandans in Xristau Iesu, jan-ni in leika *gatrauam,* 4 jah þan ik habands trauain jah in leika. jabai ƕas anþar þugkeiþ trauan in leika, ik mais: 5 bimait ahtaudogs, us

III.

1 *Þata anþar, broþrjus meinai, faginoþ in fraujin; þo samona izwis meljan mis sweþauh ni latei, iþ izwis þwastiþa.* 2 *saiƕiþ þans hundans, saiƕiþ þans ubilans waurstwjans, saiƕiþ þo gamaitanon.* 3 *aþþan weis sijum bimait, weis ahmin guda skalkinondans jah ƕopandans in Xristau Iesu, jah ni in leika gatrauam,* 4 *jah þan ik habands trauain jah in leika. jabai* ƕas *anþar þugkeiþ trauan in* leika, *ik mais:* 5 *bimait ahtaudogs, us*

II, 28. *faginoþ*] *B*, größtenteils durch ein Loch zerstört. — gasaiƕandans ina] A, *über der Zeile nachgetragen.* — uf*kun*nands] *anscheinend* uf*mun*ands A: *die Seite ist schwer zu lesen, die Spuren entsprechen einem* m, *nicht einem* k *Br.* — *Die Quelle des Zusatzes, der in die Vorlage von* AB *eingedrungen ist, läßt es jedoch nicht zweifelhaft erscheinen, daß urspr.* ufkunnands *gestanden hat.* — *uf*kun*nands*] *B*:

ἐξ Ἑβραίων, κατὰ νόμον Φαριcαῖοc, 6 κατὰ ζῆλον διώκων τὴν ἐκκληcίαν, κατὰ δικαιοcύνην τὴν ἐν νόμῳ γενόμενοc ἄμεμπτοc. 7 ἀλλ' ἅτινα ἦν μοι κέρδη, ταῦτα ἥγημαι διὰ τὸν Χριcτὸν ζημίαν. 8 ἀλλὰ μὲν οὖν καὶ ἡγοῦμαι πάντα ζημίαν εἶναι διὰ τὸ ὑπερέχον τῆc γνώcεωc Ἰηcοῦ Χριcτοῦ τοῦ κυρίου μου, δι' ὃν τὰ πάντα ἐζημιώθην, καὶ ἡγοῦμαι cκύβαλα εἶναι, ἵνα Χριcτὸν κερδήcω, 9 καὶ εὑρεθῶ ἐν αὐτῷ, μὴ ἔχων ἐμὴν δικαιοcύνην τὴν ἐκ νόμου, ἀλλὰ τὴν διὰ πίcτεωc Χριcτοῦ, τὴν ἐκ θεοῦ δικαιοcύνην ἐπὶ τῇ πίcτει, 10 τοῦ γνῶναι αὐτὸν καὶ τὴν δύναμιν τῆc ἀναcτάcεωc αὐτοῦ καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν παθημάτων αὐτοῦ cυμμορφούμενοc τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, 11 εἴ πωc καταντήcω εἰc τὴν ἐξανάcταcιν τὴν ἐκ νεκρῶν. 12 οὐχ ὅτι ἤδη ἔλαβον ἢ ἤδη τετελείωμαι, διώκω δὲ εἰ καὶ καταλάβω, ἐφ' ᾧ καὶ κατελήφθην ὑπὸ Χριcτοῦ Ἰηcοῦ. 13 ἀδελφοί, ἐγὼ ἐμαυτὸν οὔπω λογίζομαι κατειληφέναι· 14 ἓν δέ, τὰ μὲν ὀπίcω ἐπιλανθανόμενοc, τοῖc δὲ ἔμπροcθεν ἐπεκτεινόμενοc, κατὰ cκοπὸν διώκω ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆc ἄνω κλήcεωc τοῦ θεοῦ ἐν Χριcτῷ Ἰηcοῦ. 15 ὅcοι οὖν τέλειοι, τοῦτο φρονῶμεν· καὶ εἴ τι ἑτέρωc φρονεῖτε, καὶ τοῦτο ὁ θεὸc ὑμῖν ἀποκαλύψει· 16 πλὴν εἰc ὃ ἐφθάcαμεν,

III, 8. μὲν οὖν] KL Chr., μενοῦνγε P. — καὶ ἡγοῦμαι] *K *usw.*, ἡγοῦμαι Sin* f vg-*Hss.* — Ἰηcοῦ Χριcτοῦ] KP Chr. f vg, Χριcτοῦ Ἰηcοῦ L it (*außer* f). — μου] *K, ἡμῶν P. — 9. νόμου] KP, τοῦ νόμου L. Chr. *schwankt.* — 10. cυμμορφούμενοc] KL Chr., cυνμορφιζόμενοc P, cυνφορτειζόμενοc FG *cooneratus* deg. — 11. τὴν ἐκ νεκρῶν] P Chr. *quae est ex* (*a*) *mortis* defg vg, τῶν νεκρῶν KL. — 12. ἔλαβον ἢ ἤδη τετελείωμαι] *K *usw.*, ἔλαβον ἢ ἤδη δεδικαίωμαι (δικαίομαι G*, δικαίωμαι FG²) ἢ ἤδη τετελείωμαι D*EFG *aut iam iustificatus sim* (*sum*) *aut iam perfectus sim* defg. — καὶ καταλάβω] *K *usw.* Chr., καταλάβω Sin*D*E*FG defg. — ἐφ' ᾧ καὶ] *K *usw.* def vg, ἐφ' ᾧ Dgr*EgrFgrG g Tert. — Χριcτοῦ Ἰηcοῦ] P min Chr. vg τοῦ Χρ. Ἰηc. KL, Χριcτοῦ BD*E*FG deg. — 13. οὔπω] P, οὐ KL defg vg. — 15. φρονῶμεν] KP, φρονοῦμεν L.

Schreibfehler. — 15. andhuljiþ] andhugjiþ AB *Br.*: *Schreibfehler der Vorlage von* AB, *durch* hugjiþ *und* hugjaima *veranlaßt.*

III, 7. gawaurki] AB: *Sing. im Gegensatz zu t 2,4, wegen des echt got.* þatei — þatuh. — sleiþa wisan] AB *nach* sl. wisan *V. 8.* — 8. all domja] AB: *dieselbe Umstellung auch bei* Lucifer Ambrst. *omnia arbitror.* — 9. Iesuis] AB: *nach V. 8 zugesetzt. Christi Iesu* (A) *auch* Hier. vg. — 12. aiþþau ju garaihts gadomiþs sijau] AB: *Verschmelzung der urspr. griech. Lesart mit der lat. Erweiterung.* — *ik*] *B*: ohne Stütze.

knodai Israelis, kunjis Bainia-
meinis, Haibraius us Haibraium,
bi witoda Fareisaius, 6 bi aljana
wrakjands aikklesjon, bi garaih-
tein þizai sei in witoda ist,
wisands usfairina. 7 akei þatei
was mis gawaurki, þatuh rahnida
in Xristaus sleiþa wisan. 8 aþ-
þan sweþauh all domja sleiþa
wisan in ufarassaus kunþjis
Xristaus Iesuis fraujins meinis,
in þizei allamma gasleiþiþs im
jah domja smarnos wisan allata,
ei Xristau du gawaurkja habau,
9 jah bigitaidau in imma ni
habands meina garaihtein, þo us
witoda, akei þo þairh galaubein
Xristaus Iesuis, sei us guda ist
garaihtei ana galaubeinai, 10 du
kunnan ina jah maht usstassais
is jah gamainduþ þulaine is,
miþkauriþs was dauþau is, 11 ei
ƕaiwa gaqimau in usstassai us
dauþaim. 12 ni þatei ju and-
nemjau aiþþau ju garaihts gado-
miþs sijau, aþþan afargagga, ei
gafahau in þammei gafahans
warþ fram Xristau. 13 broþrjus,
ik mik silban ni nauh man gafa-
han; 14 aþþan ain sweþauh,
þaim afta ufarmunnonds, iþ du
þaim þoei faura sind, mik uf-
þanjands, bi mundrein afargagga
afar sigislauna þizos iupa laþo-
nais gudis in Xristau Iesu.
15 swa managai nu swe sijaima
fullawitans, þata hugjaima; jah
jabai ƕa aljaleikos hugjiþ, jah
þata izwis guþ andhuljiþ. 16 aþ-

*knodai Israelis, kunjis Baineia-
meinis, Haibraius us Haibraium,
bi witoda Fareisaius,* 6 *bi aljana
wrakjands aikklesjon, bi garaih-
tein þizai sei in witoda ist,
wisands usfairina.* 7 *akei þatei
was mis gawaurki, þatuh rahnida
in Xristaus sleiþa wisan.* 8 *aþ-
þan sweþauh all domja sleiþa
wisan in ufarassaus kunþjis
Iesuis Xristaus fraujins meinis,
in þizei allamma gasleiþiþs im
jah domja smarnos wisan allata,
ei Xristau du gawaurkja habau,*
9 *jah bigitaidau in imma ni
habands meina garaihtein, þo us
witoda, ak þairh galaubein Iesuis
Xristaus, sei us guda ist ga-
raihtei ana galaubeinai,* 10 *du
kunnan ina jah maht usstassais
is jah gamainduþ þulaine is,
miþkauriþs was dauþau is,* 11 *ei
ƕaiwa gaqimau in usstassai us
dauþaim.* 12 *ni þatei ju and-
nemjau aiþþau ju garaihts gado-
miþs sijau, aþþan ik afargagga,
ei gafahau in þammei gafahans
warþ fram Xristau.* 13 *broþrjus,
ik mik silban ni nauh man gafa-
han;* 14 *aþþan ain sweþauh
þaim afta ufarmunnonds, iþ du
þaim þoei faura sind mik uf-
þanjands, bi mundrein afargagga
afar sigislauna þizos iupa laþo-
nais gudis in Xristau Iesu.*
15 *swa managai nu swe sijaima
fullawitans, þata hugjaima; jah
jabai aljaleikos hugjiþ, jah þata
izwis guþ andhuljiþ.* 16 *aþ-*

III, 8. Xristau] AB *für* Xristu. — 9. þo us witoda] A: þo *über der Zeile Br.* — akei] A, *nicht bloß* ak *Br.* — 13. *nauh*] *þau B,* durch

τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι τὸ αὐτὸ φρονεῖν. 17 συμμιμηταί μου γίνεσθε, ἀδελφοί, καὶ σκοπεῖτε τοὺς οὕτως περιπατοῦντας καθὼς ἔχετε τύπον ἡμᾶς. 18 πολλοὶ γὰρ περιπατοῦσιν, οὓς πολλάκις ἔλεγον ὑμῖν, νῦν δὲ καὶ κλαίων λέγω, τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, 19 ὧν τὸ τέλος ἀπώλεια, ὧν ὁ θεὸς ἡ κοιλία καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν, οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες. 20 ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, 21 ὃς μετασχηματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ δύνασθαι αὐτὸν καὶ ὑποτάξαι ἑαυτῷ τὰ πάντα.

IV.

1 Ὥστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ καὶ ἐπιπόθητοι, χαρὰ καὶ στέφανός μου, οὕτως στήκετε ἐν κυρίῳ ἀγαπητοί. 2 Εὐοδίαν παρακαλῶ καὶ Συντυχὴν παρακαλῶ τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν κυρίῳ. 3 ναὶ ἐρωτῶ καὶ σέ, γνήσιε σύζυγε, συλλαμβάνου αὐταῖς, αἵτινες ἐν τῷ εὐαγγελίῳ συνήθλησάν μοι μετὰ καὶ Κλήμεντος καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου, ὧν τὰ ὀνόματα

III, 16. τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι τὸ αὐτὸ φρονεῖν] Sin^c KLP Chr., τὸ αὐτὸ φρονεῖν τῷ αὐτῷ (κανόνι D^c E f vg) στοιχεῖν (συνστοιχεῖν FG) DEFG min *in ipsum sapiamus ad hoc ipsum convenire* d e *ut idem sapiamus* t *idem sapere huic ipsi convenire* g *ut idem sapiamus et in eadem permaneamus regula* f vg. — 20. γάρ] *K *usw.*, δέ Chr. (*Kommentar*) defgm vg. — 21. εἰς τὸ γενέσθαι αὐτό] *K *usw.* Chr., *fehlt* Sin ABD*FG defgm vg. — IV, 1. ἀγαπητοί[2] *K *usw.*, *fehlt* D* de. — 3. γνήσιε σύζυγε] P defg vg, σύζυγε γνήσιε KL Chr. — μετὰ καί] *K *usw.*, μετά D*EFG defg vg.

---

sung hat das Urspr. verdrängt, wohl an den Rand; von hier aus geriet es in A *wieder in den Text, freilich an falscher Stelle.* — samo fraþjaima] AB: *Fehler der Vorlage beider Hss. Wie Bernhardt erkannt hat, sind die Worte eine urspr. Glosse zu* samo hugjaima. *Veranlaßt ist diese durch 4,2* þata samo fraþjan. — 21. leika[1]] AB: *der Plur., an sich durch* unsaraizos *gerechtfertigt, stimmt nicht zum flg. Sing.* ibnaskaunjamma leika. *Vielleicht hat ursprünglich* leik *statt* leika[1] *gestanden.* — IV, 3. jah þuk waliso bidja gajuko] AB: *auffallende Umstellung; die Vorwegnahme des Objekts läßt sich durch den Einfluß von V. 2 erklären, die Einschiebung des Verbums zwischen Attribut u. Subst. ist befremdlich.* — miþarbaididedun mis in aiwaggeljon] AB: *zur Stellung vgl.* Ambrst. *quae laboraverunt mecum in evangelio; ähnl.* vg *quae mecum laboraverunt in evangelio.*

þan sweþauh du þammei gasnewum, ei samo hugjaima [jah samo fraþjaima], samon gaggan garaideinai. 17 miþgaleikondans meinai wairþaiþ, broþrjus, jammundoþ izwis þans swa gaggandans, swaswe habaiþ frisaht unsis. 18 unte managai gaggand þanzei ufta qaþ izwis, iþ nu jah gretands qiþa þans fijands galgins Xristaus, 19 þizeiei andeis wairþiþ fralusts, þizeiei guþ wamba ist jah wulþaus in skandai ize, þaiei airþeinaim fraþjand. 20 iþ unsara bauains in himinam ist, þaþroei jah nasjand usbeidam fraujan Iesu Xristu, 21 saei inmaideiþ leika hauneinais unsaraizos du ibnaskaunjamma leika wulþaus seinis bi waurstwa, unte mag jah ufhnaiwjan sis alla.

þan sweþauh du þammei gasnewum, ei samo hugjaima [jah samo fraþjaima]. 17 miþgaleikondans meinai wairþaiþ, broþrjus, jah mundoþ izwis þans swa gaggandans, swaswe habaiþ frisaht unsis. 18 unte managai gaggand þanzei ufta qaþ izwis, iþ nu jah gretands qiþa þans fijands galgins Xristaus, 19 þizei andeis wairþiþ fralusts, þize guþ wamba ist jah wulþus in skandai ize, þaiei airþeinaim fraþjand. 20 iþ unsara bauains in himinam ist, þaþroei jah nasjand usbeidam fraujan Iesu Xristu, 21 saei inmaideiþ leika hauneinais unsaraizos du ibnaskaunjamma leika wulþaus seinis bi waurstwa, unte mag jah ufhnaiwjan sis alla.

IV.

1 Swaei nu, broþrjus meinai liubans jah lustusamans, faheþs jah waips meins, swa standaiþ in fraujin. 2 Aiodian bidja jas-Swntwkein bidja þata samo fraþjan in fraujin. 3 jai jah þuk waliso bidja gajuko, niþais þos þozei miþarbaididedun mis in aiwaggeljon miþ Klaimaintau jah anþaraim gawaurstwam meinaim, þizeei namna sind in bokom

IV.

1 Swaei nu, broþrjus meinai liubans jah lustusamans, faheþs jah waips meins, swa standaiþ in fraujin. 2 Aiodian bidja jah Swntwkein bidja þata samo fraþjan in fraujin. 3 jai jah þuk waliso bidja gajuko, niþais þos þozei miþarbaididedun mis in aiwaggeljon miþ Klemaintau jah anþaraim gawaurstwam meinaim, þizeei namna sind in bokom

III, 19. þizeiei[2]] A, *nicht* þizeei *Br.* — 21. *wulþaus*] *wusþaus B.* — IV, 1. standaiþ] AB, *nicht* standiþ *Br.* — 2. Aiodian] AB *für* Εὐοδίαν; *zur Lautform vgl. W. Schulze Quaestiones epicae S. 47 Anm. 5.* — 3. *Klemaintau*] *Klemaĭtau B* Br.

III, 16. samon gaggan garaideinai] A: *ein Rest der urspr. Lesart, genau dem gr.* τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι (*K) *entsprechend. Die neue Fas-*

ἐν βίβλῳ ζωῆς. 4 χαίρετε ἐν κυρίῳ πάντοτε· πάλιν ἐρῶ, χαίρετε. 5 τὸ ἐπιεικὲς ὑμῶν γνωσθήτω πᾶσιν ἀνθρώποις· ὁ κύριος ἐγγύς. 6 μηδὲν μεριμνᾶτε, ἀλλ' ἐν παντὶ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει μετὰ εὐχαριστίας τὰ αἰτήματα ὑμῶν γνωριζέσθω πρὸς τὸν θεόν. 7 καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ θεοῦ ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν φρουρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ τὰ νοήματα ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. 8 τὸ λοιπόν, ἀδελφοί, ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἁγνά, ὅσα προσφιλῆ, ὅσα εὔφημα, εἴ τις ἀρετὴ καὶ εἴ τις ἔπαινος, ταῦτα λογίζεσθε· 9 ἃ καὶ ἐμάθετε καὶ παρελάβετε καὶ ἠκούσατε καὶ ἴδετε ἐν ἐμοί, ταῦτα πράσσετε· καὶ ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν. 10 ἐχάρην δὲ ἐν κυρίῳ μεγάλως ὅτι ἤδη ποτὲ ἀνεθάλετε τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ φρονεῖν· ἐφ' ᾧ καὶ ἐφρονεῖτε, ἠκαιρεῖσθε δέ. 11 οὐχ ὅτι καθ' ὑστέρησιν λέγω· ἐγὼ γὰρ ἔμαθον ἐν οἷς εἰμι αὐτάρκης εἶναι. 12 οἶδα καὶ ταπεινοῦσθαι, οἶδα καὶ περισσεύειν· ἐν παντὶ καὶ ἐν πᾶσιν μεμύημαι, καὶ χορτάζεσθαι καὶ πεινᾶν, καὶ περισσεύειν καὶ ὑστερεῖσθαι. 13 πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ. 14 πλὴν καλῶς ἐποιήσατε συγκοινωνήσαντές μου τῇ θλίψει. 15 οἴδατε δὲ καὶ ὑμεῖς, Φιλιππήσιοι, ὅτι ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου, ὅτε ἐξῆλθον ἀπὸ Μακεδονίας, οὐδεμία μοι ἐκκλησία ἐκοινώνησεν εἰς λόγον δόσεως καὶ λήψεως εἰ μὴ ὑμεῖς μόνοι, 16 ὅτι καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἅπαξ καὶ δὶς τὴν χρείαν μοι ἐπέμψατε. 17 οὐχ ὅτι ἐπιζητῶ τὸ δόμα, ἀλλ' ἐπιζητῶ τὸν καρπόν. . . .

IV, 7. νοήματα] *K *usw.*, σώματα F^gG degm. — 15. Φιλιππήσιοι] *K *usw.*, Φιλιππίσιοι L (*graph. Variante*). — 16. τὴν χρείαν] AD* min, εἰς τὴν χρ. *K it vg. Chr. *schwankt zwischen* τὴν χρείαν μοι, τὴν χρ. μου *und* εἰς τὰς χρείας μοι, ἐν ταῖς χρείαις μου. — μοί] K *usw.* def vg, μοῦ LP.

GL. hierin die Wirkung griech.-lat. Einflusses anzunehmen sei, ist zweifelhaft. Vgl. z. B. in allai usdaudein *k 8,7* in allai þulainai *k 12,12* in allai þiuþeinai *E 1,3* in allai trauainei *Ph 1,20* miþ allai fahedai *Ph 2,29* in allai handugein *C 1,9 usw.* — miþ awiliudam] AB: *nur k 4,15 wird der Sing.* εὐχαριστία *durch den Sing.* awiliud *wiedergegeben.* — 8. *weih*] *B*: nur hier für ἁγνός; offenbar unter dem Einfluß von it, die ebenfalls nur hier in den Paulinen *sanctus* für ἁγνός hat, während sie das Wort sonst regelmäßig durch *castus* übersetzt. — *jabai hvo hazeino*] *B*: das vorhergehende καί fehlt in got wie bei Aug. Hier. Ambrst. Fulgent. vg. — 9. *galaisideduþ* — *gasehvuþ*] *B*: sehr charakteristisch ist die Übersetzung der Aoriste durch das got. Perfektivum im Gegensatz zu dem Simplex *taujaiþ* · πράσσετε. Vgl. EB. § 298 Anm. 1.

libainais. 4 nunu nu faginoþ in fraujin sinteino; aftra qiþa, faginoþ! 5 anawiljei izwara kunþa sijai allaim mannam; frauja nelva ist. 6 ni waihtai maurnaiþ, ak in allai bidai jah aihtronai miþ awiliudam bidos izwaros kunþos sijaina ....

libainais. 4 nunu nu faginoþ in fraujin sinteino; aftra qiþa, faginoþ! 5 anawilje izwara kunþa siai allaim mannam; frauja nelva ist. 6 ni waihtai maurnaiþ, ak in allai bidai jah aihtronai miþ awiliudam bidos izwaros kunþos sijaina

at guda. 7 *jah gawairþi gudis, þatei ufar ist all ahane, fastaiþ hairtona jah leika izwara in Xristau Iesu.* 8 *þata anþar, broþrjus, þishvah þatei ist sunjein, þishvah þatei gariud, þishvah þatei garaiht, þishvah þatei weih, þishvah þatei liubaleik, þishvah þatei wailameri, jabai hvo godeino, jabai hvo hazeino, þata mitoþ;* 9 *þatei jah galaisideduþ izwis jah ganemuþ jah gahausideduþ jah gaselvuþ in mis, þata taujaiþ, jah guþ gawairþeis sijai miþ izwis.* 10 *aþþan faginoda in fraujin mikilaba, unte ju hvan gaþaihuþ du faur mik fraþjan, ana þammei jah froþuþ; aþþan analatidai waurþuþ.* 11 *ni þatei bi þarbai qiþau, unte ik galaisida mik in þaimei im ganohiþs wisan.* 12 *lais jah haunjan mik, lais jah ufarassu haban; in allamma jah in allaim usþroþiþs im, jah sads wairþan jah gredags, jah ufarassau haban jah þarbos þulan.* 13 *all mag in þamma inswinþjandin mik Xristau.* 14 *aþþan sweþauh waila gatawideduþ gamainja briggandans meina aglon.* 15 *aþþan wituþ jah jus, Filippisius, þatei in anastodeinai aiwaggeljons, þan usiddja af Makidonai, ni ain[n]ohun aikklesjono mis gamainida in raþjon gibos jah andanemis, alja jus ainai.* 16 *unte jah in Þaissalauneikai jah ainamma sinþa jah twaim andawizn mis insandideduþ.* 17 *ni þatei gasokjau giba, ak gasokja ak*ran ....

IV, 4. nunu nu] A: nu *steht über der Zeile Br.* — 5. anawiljei] A: i *scheint am Zeilenende gestanden zu haben; es ist aber bis auf eine Spur verblichen. Die ganze Seite ist sehr schwer zu lesen Br.* — 6. *maurnaiþ*] *B*, durchlöchert, doch klar Br. — 8. *wailameri*] *B*: *i* am Zeilenschluß ist zu erkennen Br. — 12. *ufarassu*] *B*: *ra* über der Zeile. Das angeblich vor *r* stehende hornförmige Zeichen ist nichts weiter als der untere Bogen des *j* von *jah* in der vorhergehenden Zeile Br. — 14. *briggandans*] *B*: *dan* über der Zeile. — 15. *ainnohun*] *B*, für sonst stets auftretendes *ainohun*, vgl. EB. § 178 Anm. 1.

IV, 6. in allai bidai] AB: *in den Episteln erscheint* alls, *das in der Bedeutung 'ganz' rein adjektivisch ist, öfters auch dort in adjektivischer Funktion, wo die Bedeutung 'all, jeder' uns näher liegt. Es handelt sich fast durchweg um formelhafte Wendungen. Ob mit*

ψυχῇ cυναθλοῦντες τῇ πίcτει τοῦ εὐαγγελίου, 28 καὶ μὴ πτυρόμενοι ἐν μηδενὶ ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων, ἥτις ἐcτὶν αὐτοῖς μὲν ἔνδειξις ἀπωλείας, ὑμῖν δὲ cωτηρίας, καὶ τοῦτο ἀπὸ θεοῦ· 29 ὅτι ὑμῖν ἐχαρίcθη τὸ ὑπὲρ Χριcτοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιcτεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάcχειν, 30 τὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἔχοντες οἷον ἴδετε ἐν ἐμοὶ καὶ νῦν ἀκούετε ἐν ἐμοί.

II.

1 Εἴ τις οὖν παράκληcις ἐν Χριcτῷ, εἴ τι παραμύθιον ἀγάπης, εἴ τις κοινωνία πνεύματος, εἴ τινα cπλάγχνα καὶ οἰκτιρμοί, 2 πληρώcατέ μου τὴν χαρὰν ἵνα τὸ αὐτὸ φρονῆτε, τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες, cύμψυχοι, τὸ ἓν φρονοῦντες, 3 μηδὲν κατὰ ἐριθείαν ἢ κενοδοξίαν, ἀλλὰ τῇ ταπεινοφροcύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν, 4 μὴ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστος cκοποῦντες, ἀλλὰ καὶ τὰ ἑτέρων ἕκαστος. 5 τοῦτο γὰρ φρονείcθω ἐν ὑμῖν ὃ καὶ ἐν Χριcτῷ Ἰηcοῦ, 6 ὃς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήcατο τὸ εἶναι ἴcα θεῷ, 7 ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωcεν μορφὴν δούλου λαβών, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος καὶ cχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, 8 ἐταπείνωcεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι .... 22 .... ὅτι ὡς πατρὶ τέκνον cὺν ἐμοὶ ἐδούλευcεν εἰς τὸ εὐαγγέλιον. 23 τοῦτον μὲν οὖν ἐλπίζω πέμψαι ὡς ἂν ἀπίδω τὰ περὶ ἐμὲ ἐξαυτῆς. 24 πέποιθα δὲ ἐν κυρίῳ ὅτι καὶ αὐτὸς ταχέως ἐλεύcομαι. 25 ἀναγκαῖον δὲ ἡγηcάμην Ἐπαφρόδιτον τὸν ἀδελφὸν καὶ cυνεργὸν καὶ cυcτρατιώτην μου, ὑμῶν δὲ ἀπόcτολον καὶ λειτουργὸν τῆς

I, 28. ἐcτὶν αὐτοῖς μέν] P Chr., ἐcτὶν αὐτοῖς SinABCD*FG defg, αὐτοῖς μέν ἐcτιν KL. — ὑμῖν δέ] KL Chr. f vg, ὑμῶν δέ P Chr.-*Hs.* de. — 29. τὸ ὑπὲρ Χριcτοῦ] τό *fehlt* FG, *donatum est pro Christo* it vg. — II, 1. τί] KP, τίς L. — τινὰ] Chr. (*im Text und im Komm.*) *si qua viscera* defgm vg, τίς *K Chr. (*zweimal in 2 Hss.*). — 4. cκοποῦντες] P defgm vg, cκοπεῖτε L Chr. — καί] *fehlt* K. — τά] τό K. — ἕκαστος²] KL Chr. d, ἕκαστοι P. — 24. ταχέως ἐλεύcομαι] KL, ταχ. ἐλ. πρὸς ὑμᾶς P.

Aug. Ambrst. Anast. II. *in humilitate mentis.* Vgl. auch C 3,12. — 6. *wisan sik galeiko guda*] *B*: nach Castiglione soll in der Übersetzung *galeiko*· ἴcα die arian. Anschauung des Übersetzers zutage treten; dagegen Jostes PBB. 22,186 Anm. Vgl. jedoch auch Skeir. V 'ni ibnon ak galeika sweriþa usgiban uns laiseiþ' und 'ni ibnaleika frijaþwa ak galeika þairh þata ustaikneiþ'. — 8. *attin*] *B*: Zusatz, vgl. *obediens patri usque ad mortem* Auctor l. de XII abus. saec. c. 3 (Sabatier).

beinai aiwaggeljons, 28 *jah ni in waihtai afagidai fram þaim anda-*
staþjam, þatei ist im ustaikneins fralustais, iþ izwis ganistais, jah þata
fram guda. 29 *izwis fragiban ist faur Xristu ni þatainei du imma*
galaubjan, ak jah þata faur ina winnan, 30 *þo samon haifst haban-*
dans, þoei gasaihwiþ in mis jah nu hauseiþ in mis.

II.

1 *Jabai hvo nu gaþrafsteino in Xristau, jabai hvo gaþlaihte friaþ-*
wos, jabai hvo gamainduþe ahmins, jabai hvo mildiþo jah gableiþeino,
2 *usfulleiþ meina fahed, ei þata samo hugjaiþ, þo samon friaþwa ha-*
bandans, samasaiwalai, samafraþjai; 3 *ni waiht bi haifstai aiþþau*
lausai hauheinai, ak in allai hauneinai gahugdais anþar anþarana
munands sis auhuman; 4 *ni þo seina hvarjizuh mitondans, ak jah þo*
anþaraize hvarjizuh. 5 *þata auk fra[i]þjaidau in izwis, þatei jah in*
Xristau Iesu, 6 *saei in gudaskaunein wisands ni wulwa rahnida wisan*
sik galeiko guda, 7 *ak sik silban uslausida, wlit skalkis nimands, in*
galeikja manne waurþans, 8 *jah manaulja bigitans swe manna. ga-*
haunida sik silban, waurþans ufhausjands attin und .... 22 *.... þatei*
swe attin barn miþskalkinoda mis in aiwaggeljon. 23 *þanuh nu wenja*
sandjan, biþe gasaihva hva bi mik ist, suns. 24 *aþþan gatraua in frau-*
jin, þammei jah silba sprauto qima. 25 *aþþan þarb munda, Aipafrau-*
deitu broþar jah gawaurstwan jah gahlaiban meinana, iþ izw<ar>ana

---

I, 28. *afagidai*] *B*: klar, nicht aus *afagidau* verbessert, wie U. angibt Br. — 29. *þata*] U., *þatei B* Br. Da nicht an einen Fall nach EB. § 347 Anm. 1 zu denken ist, hat *þatei* als Schreibfehler zu gelten. — II, 3. *auhuman*] *auhumā B* Br. — 25. *þarb*] *B* (nicht *þarf* U.): das *b* steht in den Falten des um ein Loch verzogenen Pergaments; der Raum ist mehr als genügend Br. Durch diese Feststellung erledigen sich alle Spekulationen, die Hench Journ. Germ. Phil. 1,45 ff. an das angebl. *þarf* knüpft. — *broþar*] *B*: infolge eines störenden Loches ist das Wort in zwei Teilen geschrieben *b—roþar* Br.

I, 28. *in waihtai afagidai*] *B*: zur Stellung vgl. vg *in nullo terreamini* Aug. *in nullo expavescatis.* Die Umstellung ist von V. 20 (*ni in waihtai gaaiwiskoþs wairþa* · ἐν οὐδενὶ αἰσχυνθήσομαι) veranlaßt. — 29. *izwis fragiban ist*] *B*: ὅτι fehlt, vgl. Ambrst. (*hoc a deo*) *donatum est vobis pro Christo.* — *du imma galaubjan*] *B*: ist *þata* · τό nach *þatainei* absichtlich weggelassen oder durch Versehn ausgefallen? — II, 3. *allai*] *B*: Zusatz nach E 4,2 (Apg. 20,19). — *hauneinai gahugdais*] *B* für ταπεινοφροσύνῃ, das Eph. 4,2 C 2,18, auch durch *hauneins* allein übertragen wird: wohl nach dem Lateinischen, vgl.

χρείας μου, πέμψαι πρὸς ὑμᾶς, 26 ἐπειδὴ ἐπιποθῶν ἦν πάντας ὑμᾶς
καὶ ἀδημονῶν, διότι ἠκούσατε ὅτι ἠσθένησεν. 27 καὶ γὰρ ἠσθένησεν
παραπλήσιον θανάτῳ· ἀλλ' ὁ θεὸς αὐτὸν ἠλέησεν, οὐκ αὐτὸν δὲ μόνον,
ἀλλὰ καὶ ἐμέ, ἵνα μὴ λύπην ἐπὶ λύπην σχῶ. 28 σπουδαιοτέρως οὖν
ἔπεμψα αὐτὸν ἵνα ἰδόντες αὐτὸν πάλιν χαρῆτε κἀγὼ ἀλυπότερος ὦ.
29 προσδέχεσθε οὖν αὐτὸν ἐν κυρίῳ μετὰ πάσης χαρᾶς, καὶ τοὺς
τοιούτους ἐντίμους ἔχετε, 30 ὅτι διὰ τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ μέχρι
θανάτου ἤγγισεν παραβουλευσάμενος τῇ ψυχῇ, ἵνα ἀναπληρώσῃ τὸ ὑμῶν
ὑστέρημα τῆς πρός με λειτουργίας.

III.

1 Τὸ λοιπόν, ἀδελφοί μου, χαίρετε ἐν κυρίῳ. τὰ αὐτὰ γράφειν
ὑμῖν ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρόν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές. 2 βλέπετε τοὺς κύνας,
βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας, βλέπετε τὴν κατατομήν. 3 ἡμεῖς γάρ
ἐσμεν ἡ περιτομή, οἱ πνεύματι θεῷ λατρεύοντες καὶ καυχώμενοι ἐν
Χριστῷ Ἰησοῦ καὶ οὐκ ἐν σαρκὶ πεποιθότες, 4 καίπερ ἐγὼ ἔχων πεποί-
θησιν καὶ ἐν σαρκί. εἴ τις δοκεῖ ἄλλος πεποιθέναι ἐν σαρκί, ἐγὼ μᾶλλον,
5 περιτομῇ ὀκταήμερος, ἐκ γένους Ἰσραήλ, φυλῆς Βενιαμείν, Ἑβραῖος

II, 26. ὅτι ἠσθένησεν] *K *usw.*, αὐτὸν ἠσθενηκέναι D*E*FG *illum infirmatum* de vg *illum infirmari* f *illum t eum infirmatum t infirmari* g. — 27. θανάτῳ] KL, θανάτου P. — αὐτὸν ἠλέησεν] KL Chr., ἠλ. αὐτόν P it vg. — 30. Χριστοῦ] KL, κυρίου P. — τῇ ψυχῇ] *K *usw.*, τῇ ψυχῇ αὐτοῦ FG defg vg. — III, 3. θεῷ] P defm vg, θεοῦ KL g vg-*Hss. Vgl.* Chr.: οἱ πνεύματι θεῷ λατρεύοντες τουτέστιν οἱ πνευματικῶς λατρεύοντες. — 4. δοκεῖ ἄλλος] *K *usw.*, ἄλλος δοκεῖ DEFG it vg. — 5. Βενιαμείν] L, Βενιαμήν KP (*graphische Variante*).

---

erhalten nur *uf—nands* und ein Strich nach *f*; es kann also ebensogut *ufmunands* wie *ufkunnands* gelesen werden, der Raum genügt für beide Ergänzungen Br. — 29. *þans*] *þās B* Br. — III, 3. *gatrauam*] *in A nicht ganz sicher Br.* — 4. ƕas] *B*, durch ein Loch zerstört Br. — *in leika*[2]] *B*: eika durch ein Loch zerstört Br.

II, 27. aþþan ni þatainei ina] AB: *vgl. zur Wortstellung non solum autem illi(um)* (d)e *non solum autem eius* vg Ambrst. — 28. uf*kunnands* ƕa bi izwis ist] AB: *Zusatz nach Phil. 2,19* γνοὺς τὰ περὶ ὑμῶν. — 30. bi mein andbahti] AB: *vgl. circa meum obsequium* de *usw.* — III, 1. izwis meljan] AB: *vgl. zur Stellung ZZ. 37,181. Ebenso* vg *und* Maxim. Taur.: *vobis scribere.* — 2. þo gamaitanon] AB: *sc.* þiuda; *vgl. E 2,11.* — 3. gatrauam] (A)B: *Verbum finit. statt des Part. vgl. ZZ. 37,365.* — 5. bimait ahtaudogs] AB: *vgl. Mc 12,4.*

apaustulu jah andbaht þaurftais meinaizos sandjan du izwis; 26 *unte gairnjands was allaize izwara jah unwunands,*

.... in þize hausideduþ ina siukan. 27 jah auk siuks was neƕa dauþau, akei guþ ina gaarmaida; aþþan ni þatainei ina, ak jah mik, ei gaurein ana gaurein ni habau. 28 sniumundos nu insandida ina, ei gasaiƕandans ina aftra faginoþ jah ik hlasoza sijau [uf*kun*nands ƕa bi izwis ist]. 29 andnimaiþ nu ina in fraujin miþ allai fahedai jah þans swaleikans swerans habaiþ, 30 unte in waurstwis Xristaus und dauþu atneƕida, ufarmunnonds saiwalai seinai, ei usfullidedi izwar gaidw bi mein andbahti.

in þizei hausideduþ ina siukan. 27 *jah auk siuks was neƕa dauþau, akei guþ ina gaarmaida*; *aþþan ni þatainei ina, ak jah mik, ei gaurein ana gaurein ni habau.* 28 *sniumundos nu insandida ina, ei gasaiƕandans ina aftra faginoþ jah ik hlasoza sijau* [*uf*kun*nands ƕa bi izwis ist*]. 29 *andnimaiþ nu ina in fraujin miþ allai fahedai jah þans swaleikans swerans ha*[*i*]*baiþ,* 30 *unte in waurstwis Xristaus und dauþu atneƕida, ufarmunnonds saiwalai seinai, ei usfullidedi izwar gaidw bi mein andbahti.*

III.

1 Þata anþar, broþrjus meinai, faginoþ in fraujin; þo samona izwis meljan mis sweþauh ni latei, iþ izwis þwastiþa. 2 saiƕiþ þans hundans, saiƕiþ þans ubilans waurstwjans, saiƕiþ þo gamaitanon. 3 aþþan weis sium bimait, weis ahmin guda skalkinondans jah ƕopandans in Xristau Iesu, jan-ni in leika *gatrauam,* 4 jah þan ik habands trauain jah in leika. jabai ƕas anþar þugkeiþ trauan in leika, ik mais: 5 bimait ahtaudogs, us

III.

1 *Þata anþar, broþrjus meinai, faginoþ in fraujin*; *þo samona izwis meljan mis sweþauh ni latei, iþ izwis þwastiþa.* 2 *saiƕiþ þans hundans, saiƕiþ þans ubilans waurstwjans, saiƕiþ þo gamaitanon.* 3 *aþþan weis sijum bimait, weis ahmin guda skalkinondans jah ƕopandans in Xristau Iesu, jah ni in leika gatrauam,* 4 *jah þan ik habands trauain jah in leika. jabai* ƕas *anþar þugkeiþ trauan in* leika, *ik mais:* 5 *bimait ahtaudogs, us*

II, 28. *faginoþ*] *B*, größtenteils durch ein Loch zerstört. — gasaiƕandans ina] A, *über der Zeile nachgetragen.* — uf*kun*nands] *anscheinend* uf*mu*nands A: *die Seite ist schwer zu lesen, die Spuren entsprechen einem* m, *nicht einem* k *Br.* — *Die Quelle des Zusatzes, der in die Vorlage von* AB *eingedrungen ist, läßt es jedoch nicht zweifelhaft erscheinen, daß urspr.* ufkunnands *gestanden hat.* — *uf*kun*nands*] *B*:

ἐξ Ἑβραίων, κατὰ νόμον Φαριcαῖος, 6 κατὰ ζῆλον διώκων τὴν ἐκκληcίαν, κατὰ δικαιοcύνην τὴν ἐν νόμῳ γενόμενος ἄμεμπτος. 7 ἀλλ' ἅτινα ἦν μοι κέρδη, ταῦτα ἥγημαι διὰ τὸν Χριcτὸν ζημίαν. 8 ἀλλὰ μὲν οὖν καὶ ἡγοῦμαι πάντα ζημίαν εἶναι διὰ τὸ ὑπερέχον τῆc γνώcεωc Ἰηcοῦ Χριcτοῦ τοῦ κυρίου μου, δι' ὃν τὰ πάντα ἐζημιώθην, καὶ ἡγοῦμαι cκύβαλα εἶναι, ἵνα Χριcτὸν κερδήcω, 9 καὶ εὑρεθῶ ἐν αὐτῷ, μὴ ἔχων ἐμὴν δικαιοcύνην τὴν ἐκ νόμου, ἀλλὰ τὴν διὰ πίcτεωc Χριcτοῦ, τὴν ἐκ θεοῦ δικαιοcύνην ἐπὶ τῇ πίcτει, 10 τοῦ γνῶναι αὐτὸν καὶ τὴν δύναμιν τῆc ἀναcτάcεωc αὐτοῦ καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν παθημάτων αὐτοῦ cυμμορφούμενος τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, 11 εἴ πωc καταντήcω εἰc τὴν ἐξανάcταcιν τὴν ἐκ νεκρῶν. 12 οὐχ ὅτι ἤδη ἔλαβον ἢ ἤδη τετελείωμαι, διώκω δὲ εἰ καὶ καταλάβω, ἐφ' ᾧ καὶ κατελήφθην ὑπὸ Χριcτοῦ Ἰηcοῦ. 13 ἀδελφοί, ἐγὼ ἐμαυτὸν οὔπω λογίζομαι κατειληφέναι· 14 ἓν δέ, τὰ μὲν ὀπίcω ἐπιλανθανόμενος, τοῖc δὲ ἔμπροcθεν ἐπεκτεινόμενος, κατὰ cκοπὸν διώκω ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆc ἄνω κλήcεωc τοῦ θεοῦ ἐν Χριcτῷ Ἰηcοῦ. 15 ὅcοι οὖν τέλειοι, τοῦτο φρονῶμεν· καὶ εἴ τι ἑτέρωc φρονεῖτε, καὶ τοῦτο ὁ θεὸc ὑμῖν ἀποκαλύψει· 16 πλὴν εἰc ὃ ἐφθάcαμεν,

---

III, 8. μὲν οὖν] KL Chr., μενοῦνγε P. — καὶ ἡγοῦμαι] *K *usw.*, ἡγοῦμαι Sin* f vg-*Hss.* — Ἰηcοῦ Χριcτοῦ] KP Chr. f vg, Χριcτοῦ Ἰηcοῦ L it (*außer* f). — μοῦ] *K, ἡμῶν P. — 9. νόμου] KP, τοῦ νόμου L. Chr. *schwankt.* — 10. cυμμορφούμενοc] KL Chr., cυνμορφιζόμενος P, cυνφορτειζόμενος FG *cooneratus* deg. — 11. τὴν ἐκ νεκρῶν] P Chr. *quae est ex* (*a*) *mortis* defg vg, τῶν νεκρῶν KL. — 12. ἔλαβον ἢ ἤδη τετελείωμαι] *K *usw.*, ἔλαβον ἢ ἤδη δεδικαίωμαι (δικαίομαι G*, δικαίωμαι FG²) ἢ ἤδη τετελείωμαι D*EFG *aut iam iustificatus sim* (*sum*) *aut iam perfectus sim* defg. — καὶ καταλάβω] *K *usw.* Chr., καταλάβω Sin*D*E*FG defg. — ἐφ' ᾧ καί] *K *usw.* def vg, ἐφ' ᾧ Dgr*EgrFgrG g Tert. — Χριcτοῦ Ἰηcοῦ] P min Chr. vg τοῦ Χρ. Ἰηc. KL, Χριcτοῦ BD*E*FG deg. — 13. οὔπω] P, οὐ KL defg vg. — 15. φρονῶμεν] KP, φρονοῦμεν L.

Schreibfehler. — 15. andhuljiþ] andhugjiþ AB *Br.*: *Schreibfehler der Vorlage von* AB, *durch* hugjiþ *und* hugjaima *veranlaßt.*

III, 7. gawaurki] AB: *Sing. im Gegensatz zu t 2,4, wegen des echt got.* þatei — þatuh. — sleiþa wisan] AB *nach* sl. wisan *V. 8.* — 8. all domja] AB: *dieselbe Umstellung auch bei* Lucifer Ambrst. *omnia arbitror.* — 9. Iesuis] AB: *nach V. 8 zugesetzt. Christi Iesu* (A) *auch* Hier. vg. — 12. aiþþau ju garaihts gadomiþs sijau] AB: *Verschmelzung der urspr. griech. Lesart mit der lat. Erweiterung.* — *ik*] *B*: ohne Stütze.

knodai Israelis, kunjis Bainia-
meinis, Haibraius us Haibraium,
bi witoda Fareisaius, 6 bi aljana
wrakjands aikklesjon, bi garaih-
tein þizai sei in witoda ist,
wisands usfairina. 7 akei þatei
was mis gawaurki, þatuh rahnida
in Xristaus sleiþa wisan. 8 aþ-
þan sweþauh all domja sleiþa
wisan in ufarassaus kunþjis
Xristaus Iesuis fraujins meinis,
in þizei allamma gasleiþiþs im
jah domja smarnos wisan allata,
ei Xristau du gawaurkja habau,
9 jah bigitaidau in imma ni
habands meina garaihtein, þo us
witoda, akei þo þairh galaubein
Xristaus Iesuis, sei us guda ist
garaihtei ana galaubeinai, 10 du
kunnan ina jah maht usstassais
is jah gamainduþ þulaine is,
miþkauriþs was dauþau is, 11 ei
ƕaiwa gaqimau in usstassai us
dauþaim. 12 ni þatei ju and-
nemjau aiþþau ju garaihts gado-
miþs sijau, aþþan afargagga, ei
gafahau in þammei gafahans
warþ fram Xristau. 13 broþrjus,
ik mik silban ni nauh man gafa-
han; 14 aþþan ain sweþauh,
þaim afta ufarmunnonds, iþ du
þaim þoei faura sind, mik uf-
þanjands, bi mundrein afargagga
afar sigislauna þizos iupa laþo-
nais gudis in Xristau Iesu.
15 swa managai nu swe sijaima
fullawitans, þata hugjaima; jah
jabai ƕa aljaleikos hugjiþ, jah
þata izwis guþ andhuljiþ. 16 aþ-

knodai Israelis, kunjis Baineia-
meinis, Haibraius us Haibraium,
bi witoda Fareisaius, 6 *bi aljana*
wrakjands aikklesjon, bi garaih-
tein þizai sei in witoda ist,
wisands usfairina. 7 *akei þatei*
was mis gawaurki, þatuh rahnida
in Xristaus sleiþa wisan. 8 *aþ-*
þan sweþauh all domja sleiþa
wisan in ufarassaus kunþjis
Iesuis Xristaus fraujins meinis,
in þizei allamma gasleiþiþs im
jah domja smarnos wisan allata,
ei Xristau du gawaurkja habau,
9 *jah bigitaidau in imma ni*
habands meina garaihtein, þo us
witoda, ak þairh galaubein Iesuis
Xristaus, sei us guda ist ga-
raihtei ana galaubeinai, 10 *du*
kunnan ina jah maht usstassais
is jah gamainduþ þulaine is,
miþkauriþs was dauþau is, 11 *ei*
ƕaiwa gaqimau in usstassai us
dauþaim. 12 *ni þatei ju and-*
nemjau aiþþau ju garaihts gado-
miþs sijau, aþþan ik afargagga,
ei gafahau in þammei gafahans
warþ fram Xristau. 13 *broþrjus,*
ik mik silban ni nauh man gafa-
han; 14 *aþþan ain sweþauh*
þaim afta ufarmunnonds, iþ du
þaim þoei faura sind mik uf-
þanjands, bi mundrein afargagga
afar sigislauna þizos iupa laþo-
nais gudis in Xristau Iesu.
15 *swa managai nu swe sijaima*
fullawitans, þata hugjaima; jah
jabai aljaleikos hugjiþ, jah þata
izwis guþ andhuljiþ. 16 *aþ-*

III, 8. Xristau] AB *für* Xristu. — 9. þo us witoda] A: þo *über der Zeile Br.* — akei] A, *nicht bloß* ak *Br.* — 13. *nauh*] *þau B*, durch

τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι τὸ αὐτὸ φρονεῖν. 17 συμμιμηταί μου γίνεσθε, ἀδελφοί, καὶ σκοπεῖτε τοὺς οὕτως περιπατοῦντας καθὼς ἔχετε τύπον ἡμᾶς. 18 πολλοὶ γὰρ περιπατοῦσιν, οὓς πολλάκις ἔλεγον ὑμῖν, νῦν δὲ καὶ κλαίων λέγω, τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, 19 ὧν τὸ τέλος ἀπώλεια, ὧν ὁ θεὸς ἡ κοιλία καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν, οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες. 20 ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, 21 ὃς μετασχηματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ δύνασθαι αὐτὸν καὶ ὑποτάξαι ἑαυτῷ τὰ πάντα.

IV.

1 Ὥστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ καὶ ἐπιπόθητοι, χαρὰ καὶ στέφανός μου, οὕτως στήκετε ἐν κυρίῳ ἀγαπητοί. 2 Εὐοδίαν παρακαλῶ καὶ Συντυχὴν παρακαλῶ τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν κυρίῳ. 3 ναὶ ἐρωτῶ καὶ σέ, γνήσιε σύζυγε, συλλαμβάνου αὐταῖς, αἵτινες ἐν τῷ εὐαγγελίῳ συνήθλησάν μοι μετὰ καὶ Κλήμεντος καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου, ὧν τὰ ὀνόματα

III, 16. τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι τὸ αὐτὸ φρονεῖν] Sin^c KLP Chr., τὸ αὐτὸ φρονεῖν τῷ αὐτῷ (κανόνι D^c E f vg) στοιχεῖν (συνστοιχεῖν FG) DEFG min *in ipsum sapiamus ad hoc ipsum convenire* de *ut idem sapiamus* t *idem sapere huic ipsi convenire* g *ut idem sapiamus et in eadem permaneamus regula* f vg. — 20. γάρ] *K *usw.*, δέ Chr. (*Kommentar*) defgm vg. — 21. εἰς τὸ γενέσθαι αὐτό] *K *usw.* Chr., *fehlt* Sin ABD*FG defgm vg. — IV, 1. ἀγαπητοί[2] *K *usw.*, *fehlt* D* de. — 3. γνήσιε σύζυγε] P defg vg, σύζυγε γνήσιε KL Chr. — μετὰ καί] *K *usw.*, μετά D*EFG defg vg.

sung hat das Urspr. verdrängt, wohl an den Rand; von hier aus geriet es in A wieder in den Text, freilich an falscher Stelle. — samo fraþjaima] AB: *Fehler der Vorlage beider Hss. Wie Bernhardt erkannt hat, sind die Worte eine urspr. Glosse zu* samo hugjaima. *Veranlaßt ist diese durch 4,2* þata samo fraþjan. — 21. leika[1]] AB: *der Plur., an sich durch* unsaraizos *gerechtfertigt, stimmt nicht zum flg. Sing.* ibnaskaunjamma leika. *Vielleicht hat ursprünglich* leik *statt* leika[1] *gestanden.* — IV, 3. jah þuk waliso bidja gajuko] AB: *auffallende Umstellung; die Vorwegnahme des Objekts läßt sich durch den Einfluß von V. 2 erklären, die Einschiebung des Verbums zwischen Attribut u. Subst. ist befremdlich.* — miþarbaidideduп mis in aiwaggeljon] AB: *zur Stellung vgl.* Ambrst. *quae laboraverunt mecum in evangelio; ähnl.* vg *quae mecum laboraverunt in evangelio.*

þan sweþauh du þammei gasnewum, ei samo hugjaima [jah samo fraþjaima], samon gaggan garaideinai. 17 miþgaleikondans meinai wairþaiþ, broþrjus, jammundoþ izwis þans swa gaggandans, swaswe habaiþ frisaht unsis. 18 unte managai gaggand þanzei ufta qaþ izwis, iþ nu jah gretands qiþa þans fijands galgins Xristaus, 19 þizeiei andeis wairþiþ fralusts, þizeiei guþ wamba ist jah wulþaus in skandai ize, þaiei airþeinaim fraþjand. 20 iþ unsara bauains in himinam ist, þaþroei jah nasjand usbeidam fraujan Iesu Xristu, 21 saei inmaideiþ leika hauneinais unsaraizos du ibnaskaunjamma leika wulþaus seinis bi waurstwa, unte mag jah ufhnaiwjan sis alla.

þan sweþauh du þammei gasnewum, ei samo hugjaima [jah samo fraþjaima]. 17 *miþgaleikondans meinai wairþaiþ, broþrjus, jah mundoþ izwis þans swa gaggandans, swaswe habaiþ frisaht unsis.* 18 *unte managai gaggand þanzei ufta qaþ izwis, iþ nu jah gretands qiþa þans fijands galgins Xristaus,* 19 *þizei andeis wairþiþ fralusts, þize guþ wamba ist jah wulþus in skandai ize, þaiei airþeinaim fraþjand.* 20 *iþ unsara bauains in himinam ist, þaþroei jah nasjand usbeidam fraujan Iesu Xristu,* 21 *saei inmaideiþ leika hauneinais unsaraizos du ibnaskaunjamma leika wulþaus seinis bi waurstwa, unte mag jah ufhnaiwjan sis alla.*

IV.

1 Swaei nu, broþrjus meinai liubans jah lustusamans, faheþs jah waips meins, swa standaiþ in fraujin. 2 Aiodian bidja jas-Swntwkein bidja þata samo fraþjan in fraujin. 3 jai jah þuk waliso bidja gajuko, niþais þos þozei miþarbaididedun mis in aiwaggeljon miþ Klaimaintau jah anþaraim gawaurstwam meinaim, þizeei namna sind in bokom

IV.

1 *Swaei nu, broþrjus meinai liubans jah lustusamans, faheþs jah waips meins, swa standaiþ in fraujin.* 2 *Aiodian bidja jah Swntwkein bidja þata samo fraþjan in fraujin.* 3 *jai jah þuk waliso bidja gajuko, niþais þos þozei miþarbaididedun mis in aiwaggeljon miþ Klemaintau jah anþaraim gawaurstwam meinaim, þizeei namna sind in bokom*

III, 19. þizeiei[2]] A, *nicht* þizeei *Br.* — 21. *wulþaus*] *wusþaus B.* — IV, 1. standaiþ] AB, *nicht* standiþ *Br.* — 2. Aiodian] AB *für* Εὐοδίαν; *zur Lautform vgl. W. Schulze Quaestiones epicae S. 47 Anm. 5.* — 3. *Klemaintau*] *Klemaītau B* Br.

III, 16. samon gaggan garaideinai] A: *ein Rest der urspr. Lesart, genau dem gr.* τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι (*K) *entsprechend. Die neue Fas-*

ἐν βίβλῳ ζωῆς. 4 χαίρετε ἐν κυρίῳ πάντοτε· πάλιν ἐρῶ, χαίρετε. 5 τὸ ἐπιεικὲς ὑμῶν γνωσθήτω πᾶσιν ἀνθρώποις· ὁ κύριος ἐγγύς. 6 μηδὲν μεριμνᾶτε, ἀλλ' ἐν παντὶ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει μετὰ εὐχαριστίας τὰ αἰτήματα ὑμῶν γνωριζέσθω πρὸς τὸν θεόν. 7 καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ θεοῦ ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν φρουρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ τὰ νοήματα ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. 8 τὸ λοιπόν, ἀδελφοί, ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἁγνά, ὅσα προσφιλῆ, ὅσα εὔφημα, εἴ τις ἀρετὴ καὶ εἴ τις ἔπαινος, ταῦτα λογίζεσθε· 9 ἃ καὶ ἐμάθετε καὶ παρελάβετε καὶ ἠκούσατε καὶ ἴδετε ἐν ἐμοί, ταῦτα πράσσετε· καὶ ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν. 10 ἐχάρην δὲ ἐν κυρίῳ μεγάλως ὅτι ἤδη ποτὲ ἀνεθάλετε τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ φρονεῖν· ἐφ' ᾧ καὶ ἐφρονεῖτε, ἠκαιρεῖσθε δέ. 11 οὐχ ὅτι καθ' ὑστέρησιν λέγω· ἐγὼ γὰρ ἔμαθον ἐν οἷς εἰμι αὐτάρκης εἶναι. 12 οἶδα καὶ ταπεινοῦσθαι, οἶδα καὶ περισσεύειν· ἐν παντὶ καὶ ἐν πᾶσιν μεμύημαι, καὶ χορτάζεσθαι καὶ πεινᾶν, καὶ περισσεύειν καὶ ὑστερεῖσθαι. 13 πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ. 14 πλὴν καλῶς ἐποιήσατε συγκοινωνήσαντές μου τῇ θλίψει. 15 οἴδατε δὲ καὶ ὑμεῖς, Φιλιππήσιοι, ὅτι ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου, ὅτε ἐξῆλθον ἀπὸ Μακεδονίας, οὐδεμία μοι ἐκκλησία ἐκοινώνησεν εἰς λόγον δόσεως καὶ λήψεως εἰ μὴ ὑμεῖς μόνοι, 16 ὅτι καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἅπαξ καὶ δὶς τὴν χρείαν μοι ἐπέμψατε. 17 οὐχ ὅτι ἐπιζητῶ τὸ δόμα, ἀλλ' ἐπιζητῶ τὸν καρπόν. . . .

IV, 7. νοήματα] *K *usw.*, σώματα FgrG degm. — 15. Φιλιππήσιοι] *K *usw.*, Φιλιππίσιοι L (*graph. Variante*). — 16. τὴν χρείαν] AD* min, εἰς τὴν χρ. *K it vg. Chr. *schwankt zwischen* τὴν χρείαν μοι, τὴν χρ. μου *und* εἰς τὰς χρείας μοι, ἐν ταῖς χρείαις μου. — μοί] K *usw.* def vg, μοῦ LP.

GL. hierin die Wirkung griech.-lat. Einflusses anzunehmen sei, ist zweifelhaft. Vgl. z. B. in allai usdaudein *k 8,7* in allai þulainai *k 12,12* in allai þiuþeinai *E 1,3* in allai trauainei *Ph 1,20* miþ allai fahedai *Ph 2,29* in allai handugein *C 1,9 usw.* — miþ awiliudam] AB: *nur k 4,15 wird der Sing.* εὐχαριστία *durch den Sing.* awiliud *wiedergegeben.* — 8. *weih*] *B*: nur hier für ἁγνός; offenbar unter dem Einfluß von it, die ebenfalls nur hier in den Paulinen *sanctus* für ἁγνός hat, während sie das Wort sonst regelmäßig durch *castus* übersetzt. — *jabai hvo hazeino*] *B*: das vorhergehende καί fehlt in got wie bei Aug. Hier. Ambrst. Fulgent. vg. — 9. *galaisideduþ* — *gasehvuþ*] *B*: sehr charakteristisch ist die Übersetzung der Aoriste durch das got. Perfektivum im Gegensatz zu dem Simplex *taujaiþ*· πράσσετε. Vgl. EB. § 298 Anm. 1.

libainais. 4 nunu nu faginoþ in fraujin sinteino; aftra qiþa, faginoþ! 5 anawiljei izwara kunþa sijai allaim mannam; frauja nelva ist. 6 ni waihtai maurnaiþ, ak in allai bidai jah aihtronai miþ awiliudam bidos izwaros kunþos sijaina ....

libainais. 4 nunu nu faginoþ in fraujin sinteino; aftra qiþa, faginoþ! 5 anawilje izwara kunþa siai allaim mannam; frauja nelva ist. 6 ni waihtai maurnaiþ, ak in allai bidai jah aihtronai miþ awiliudam bidos izwaros kunþos sijaina

at guda. 7 jah gawairþi gudis, þatei ufar ist all ahane, fastaiþ hairtona jah leika izwara in Xristau Iesu. 8 *þata anþar, broþrjus, þishvah þatei ist sunjein, þishvah þatei gariud, þishvah þatei garaiht, þishvah þatei weih, þishvah þatei liubaleik, þishvah þatei wailameri, jabai hvo godeino, jabai hvo hazeino, þata mitoþ;* 9 *þatei jah galaisideduþ izwis jah ganemuþ jah gahausideduþ jah gasehvuþ in mis, þata taujaiþ, jah guþ gawairþeis sijai miþ izwis.* 10 *aþþan faginoda in fraujin mikilaba, unte ju hvan gaþaihuþ du faur mik fraþjan, ana þammei jah froþuþ; aþþan analatidai waurþuþ.* 11 *ni þatei bi þarbai qiþau, unte ik galaisida mik in þaimei im ganohiþs wisan.* 12 *lais jah haunjan mik, lais jah ufarassu haban; in allamma jah in allaim usþroþiþs im, jah sads wairþan jah gredags, jah ufarassau haban jah þarbos þulan.* 13 *all mag in þamma inswinþjandin mik Xristau.* 14 *aþþan sweþauh waila gatawideduþ gamainja briggandans meina aglon.* 15 *aþþan wituþ jah jus, Filippisius, þatei in anastodeinai aiwaggeljons, þan usiddja af Makidonai, ni ain[n]ohun aikklesjono mis gamainida in raþjon gibos jah andanemis, alja jus ainai.* 16 *unte jah in Þaissalauneikai jah ainamma sinþa jah twaim andawizn mis insandideduþ.* 17 *ni þatei gasokjau giba, ak gasokja ak*ran ....

IV, 4. nunu nu] A: nu *steht über der Zeile Br.* — 5. anawiljei] A: i *scheint am Zeilenende gestanden zu haben; es ist aber bis auf eine Spur verblichen. Die ganze Seite ist sehr schwer zu lesen Br.* — 6. *maurnaiþ*] *B*, durchlöchert, doch klar Br. — 8. *wailameri*] *B*: *i* am Zeilenschluß ist zu erkennen Br. — 12. *ufarassu*] *B*: *ra* über der Zeile. Das angeblich vor *r* stehende hornförmige Zeichen ist nichts weiter als der untere Bogen des *j* von *jah* in der vorhergehenden Zeile Br. — 14. *briggandans*] *B*: *dan* über der Zeile. — 15. *ainnohun*] *B*, für sonst stets auftretendes *ainohun*, vgl. EB. § 178 Anm. 1.

IV, 6. in allai bidai] AB: *in den Episteln erscheint* alls, *das in der Bedeutung 'ganz' rein adjektivisch ist, öfters auch dort in adjektivischer Funktion, wo die Bedeutung 'all, jeder' uns näher liegt. Es handelt sich fast durchweg um formelhafte Wendungen. Ob mit*

Πρὸς Κολοσσαεῖς.

I.

6 .... ἐν ἀληθείᾳ· 7 καθὼς ἐμάθετε ἀπὸ Ἐπαφρᾶ τοῦ ἀγαπητοῦ συνδούλου ἡμῶν, ὅς ἐστιν πιστὸς ὑπὲρ ὑμῶν διάκονος τοῦ Χριστοῦ, 8 ὁ καὶ δηλώσας ἡμῖν τὴν ὑμῶν ἀγάπην ἐν πνεύματι. 9 διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἠκούσαμεν, οὐ παυόμεθα ὑπὲρ ὑμῶν προσευχόμενοι καὶ αἰτούμενοι ἵνα πληρωθῆτε τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θελήματος αὐτοῦ ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ συνέσει πνευματικῇ, 10 περιπατῆσαι ὑμᾶς ἀξίως τοῦ κυρίου εἰς πᾶσαν ἀρέσκειαν, ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ καρποφοροῦντες καὶ αὐξανόμενοι εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θεοῦ, 11 ἐν πάσῃ δυνάμει δυναμούμενοι κατὰ τὸ κράτος τῆς δόξης αὐτοῦ εἰς πᾶσαν ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν μετὰ χαρᾶς, 12 εὐχαριστοῦντες τῷ πατρὶ τῷ ἱκανώσαντι ὑμᾶς εἰς τὴν μερίδα τοῦ κλήρου τῶν ἁγίων ἐν τῷ φωτί, 13 ὃς ἐρρύσατο ὑμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους καὶ μετέστησεν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ, 14 ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν, τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, 15 ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως, 16 ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε θρόνοι εἴτε κυριότητες εἴτε ἀρχαὶ εἴτε ἐξουσίαι· τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται, 17 καὶ αὐτός ἐστιν πρὸ πάντων καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκεν, 18 καὶ αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος, τῆς

I, 7. καθὼς] P defg vg, καθὼς καί KL Chr. — 10. εἰς τὴν ἐπίγνωσιν] KL ἐν τῇ ἐπιγνώσει Sin^c min Chr. *in scientia* it vg, τῇ ἐπιγνώσει P. — 12. ἱκανώσαντι] *K Chr. vg, καλέσαντι D*FG *qui vocavit* defgm. — ὑμᾶς] SinB min vg-*Hss.* Ambrst., ἡμᾶς *K Chr. defgm vg. — 13. ὑμᾶς] P min, ἡμᾶς *K *usw.* it vg. — 16. τὰ πάντα] LP, πάντα K. — ἐν τοῖς οὐρανοῖς] P *usw.* it vg, τὰ ἐν τοῖς οὐρ. KL. — καὶ τὰ ἐπί] *K *usw.*, καὶ ἐπί Sin*B it vg.

Br. — 12. liuhadai] AB *Br. Wohl bloßer Schreibfehler der Vorlage von* AB, *vielleicht durch* ·ai *des darüberstehenden* dailai *veranlaßt.* — 13. sunus] A, *nicht* sunaus. *Der Raum genügt für dieses nicht Br.* — 14. *frawaurhte*] *B*: *h* über der Zeile. — 16. *himinam*] *B*, mit Abkürzung für *m* (nicht *himina* U.) Br. — *waldufnja*] *B*: *n* über der Zeile.

I, 7. *Iesuis*] *B*: *Zusatz wie* f vg. — 9. *lveilaidedum*] *B*: Prät. wegen *fram þamma daga ei hausidedum.* — 10. in allamma þatei galeikai] AB: *vgl. in omne quod placeat* de. — 13. atnam] AB: *entspricht dem gr.* μετέστησεν *nur ungenau* (*vgl. K 13,2*). — 18. sijai] AB *für* γένηται; *vgl. sit* def vg.

An die Kolosser.

I.

6 . . . . *in sunjai*; 7 *swaswe ganemuþ at Aipafrin þamma liubin*
gaskalkja unsaramma, saei ist triggws faur izwis andbahts Xristaus
Iesuis, 8 *saei jah gakannida uns izwara friaþwa in ahmin.* 9 *duþþe*
jah weis, fram þamma daga ei hausidedum, ni hweilaidedum faur izwis
bidjandans jah aihtrondans, ei fullnaiþ kunþjis wiljins is in allai han-
dugein jah frodein ahmeinai; 10 *ei gaggaiþ*

. . . . wairþaba fraujins in
allamma þatei galeikai, in allam-
ma waurstwe godaize akran bai-
randans jah wahsjandans in uf-
kunþja gudis, 11 in allai mahtai
gaswinþidai bi mahtai wulþaus
is, in allai usþulainai jah usbeis-
nai miþ fahedai, 12 awiliudon-
dans attin saei laþoda izwis du
dailai hlautis weihaize in liuha-
da[i], 13 saei galausida izwis us
waldufnja riqizis jah atnam in
þiudangardja sunus friaþwos sei-
naizos, 14 in þammei habam
faurbauht, fralet frawaurhte,
15 saei ist frisahts gudis ungasai-
hwanis, frumabaur allaizos ga-
skaftais; 16 unte in imma ga-
skapana waurþun alla in himinam
jah ana airþai, þo gasaihwanona
jaþ-þo ungasaihwanona, jaþþe
sitlos jaþþe fraujinassjus, jaþþe
reikja jaþþe waldufnja, alla þairh
ina jah in imma gaskapana sind.
17 jah is ist faura allaim jah alla
in imma ussatida sind. 18 jah
is ist haubiþ leikis, aikklesjons,
saei ist anastodeins, frumabaur
us dauþaim, ei sijai in allaim is

wairþaba fraujins in allamma
þatei galeikai, in allamma waurst-
we godaize akran bairandans
in ufkunþja gudis, 11 *in allai*
mahtai gaswinþidai bi mahtai
wulþaus is, in allai usþulainai
jah usbeisnai miþ fahedai,
12 *awiliudondans attin saei*
laþoda izwis du dailai hlautis
weihaize in liuhada[i], 13 *saei*
galausida izwis us waldufnja
riqizis jah atnam in þiudan-
gardja sunaus friaþwos seinaizos,
14 *in þammei habam faurbauht,*
fralet frawaurhte, 15 *saei ist*
frisahts gudis ungasaihwanis,
frumabaur allaizos gaskaftais;
16 *unte in imma gaskapana*
waurþun alla in himinam jah
ana airþai, þo gasaihwanona jah
þo ungasaihwanona, jaþþe sitlos
jaþþe fraujinassjus, jaþþe reikja
jaþþe waldufnja, alla þairh ina
jah in imma gaskapana sind.
17 *jah is ist faura allaim jah alla*
in imma ussatida sind. 18 *jah*
is ist haubiþ leikis, aikklesjons,
saei ist anastodeins, frumabaur
us dauþaim, ei sijai in allaim is

Der Brief an die Kolosser ist hauptsächlich in B *überliefert; kleinere Bruchstücke in* A *und* Taur. *bieten einen Paralleltext zu* B.

I, 10. akran] A: *es steht schwerlich doppelt, wie U. angibt*; *wahrscheinlicher ist, daß* a|kran *abgeteilt ist. Die Seite ist sehr verblichen*

ἐκκληcίαc· ὅc ἐcτιν ἀρχή, πρωτότοκοc ἐκ τῶν νεκρῶν, ἵνα γένηται ἐν πᾶcιν αὐτὸc πρωτεύων, 19 ὅτι ἐν αὐτῷ εὐδόκηcεν πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆcαι 20 καὶ δι' αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι τὰ πάντα εἰc αὐτόν, εἰρηνοποιήcαc διὰ τοῦ αἵματοc τοῦ cταυροῦ αὐτοῦ, δι' αὐτοῦ, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆc γῆc εἴτε τὰ ἐπὶ τοῖc οὐρανοῖc. 21 καὶ ὑμᾶc ποτε ὄνταc ἀπηλλοτριωμένουc καὶ ἐχθροὺc τῇ διανοίᾳ ἐν τοῖc ἔργοιc τοῖc πονηροῖc, νυνὶ δὲ ἀποκατήλλαξεν 22 ἐν τῷ cώματι τῆc cαρκὸc αὐτοῦ διὰ τοῦ θανάτου. παραcτῆcαι ὑμᾶc ἁγίουc καὶ ἀμώμουc καὶ ἀνεγκλήτουc κατενώπιον αὐτοῦ, 23 εἴγε ἐπιμένετε τῇ πίcτει τεθεμελιωμένοι καὶ ἑδραῖοι καὶ μὴ μετακινούμενοι ἀπὸ τῆc ἐλπίδοc τοῦ εὐαγγελίου οὗ ἠκούcατε, τοῦ κηρυχθέντοc ἐν πάcῃ τῇ κτίcει τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανόν, οὗ ἐγενόμην ἐγὼ Παῦλοc διάκονοc. 24 νῦν χαίρω ἐν τοῖc παθήμαcίν μου ὑπὲρ ὑμῶν καὶ ἀνταναπληρῶ τὰ ὑcτερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριcτοῦ ἐν τῇ cαρκί μου ὑπὲρ τοῦ cώματοc αὐτοῦ, ὅ ἐcτιν ἡ ἐκκληcία, 25 ἧc ἐγενόμην ἐγὼ διάκονοc κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ θεοῦ τὴν δοθεῖcάν μοι εἰc ὑμᾶc πληρῶcαι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, 26 τὸ μυcτήριον τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν, νυνὶ δὲ ἐφανερώθη τοῖc ἁγίοιc αὐτοῦ, 27 οἷc ἠθέληcεν ὁ θεὸc γνωρίcαι τί τὸ πλοῦτοc τῆc δόξηc τοῦ μυcτηρίου τούτου ἐν τοῖc ἔθνεcιν, ὅ ἐcτιν Χριcτὸc ἐν ὑμῖν, ἡ ἐλπὶc τῆc δόξηc, 28 ὃν ἡμεῖc καταγγέλλομεν νουθετοῦντεc πάντα ἄνθρωπον καὶ διδάcκοντεc πάντα ἄνθρωπον ἐν πάcῃ cοφίᾳ, ἵνα παραcτήcωμεν πάντα

I, 20. ἐπὶ τοῖc οὐρανοῖc] L Chr., ἐν τοῖc οὐρ. KP it vg. — 21. νυνί *K *usw.*, νῦν D*FG. — ἀποκατήλλαξεν] *K *usw.* Chr. f vg, ἀποκαταλλαγέντεc D*FgrG degm Ir. Ambrst. — 23. διάκονοc] KL, κήρυξ καὶ ἀπόcτολοc P. — 24. νῦν] *K *usw.*, ὃc νῦν D*E*FG defg vg. — παθήμαcίν μου] Sin^c Chr., παθήμαcιν *K it vg. — 26. νυνί] KL Chr., νῦν P. — 27. τί τὸ πλοῦτοc] KL, τίc ὁ πλοῦτοc P Chr., τὸ πλοῦτοc FG τὸν πλοῦτον Dgr* it vg. — ὅ] P *quod est* it vg, ὅc KL Chr. — 28. καὶ διδάcκοντεc] *K *usw.*, *fehlt* L min.

Auch im flg. sind die in B *hervorgehobenen Buchstaben ganz oder fast ganz zerstört.* — 22. *weihans*] *weihās B* Br. — 23. *In* A *findet sich keine Randglosse, Us. Bemerkung ist hinfällig. Vielmehr steht am Zeilenschluß mit kleinern Buchstaben* jah ni afwagidai *geschrieben, wovon U. nur* f *gelesen hat. Seine Zeileneinteilung ist falsch Br.* — 24. saei] A *ziemlich klar Br.* — 27. Xristus] Xūs A, *über der Zeile* Br.

I, 24. saei] AB *inkorrekt für* ikei: *offenbar späterer Zusatz in der Vorlage von* AB *nach* it. *Vgl. K 10,17.*

frumadein habands; 19 unte in
imma galeikaida alla fullon bauan,
20 jah þairh ina gafriþon alla in
imma, gawairþi taujands þairh
bloþ galgins is þairh ina, jaþþe
þo ana airþai jaþþe þo ana
himinam. 21 jah *izwis* simle
wisandans framaþidans jah fijands
gahugdai in waurstwam ubilaim,
22 iþ nu gafriþodai in leika
mammons is þairh dauþu du
atsatjan izwis weihans jah un-
wammans jah usfairinans faura
imma, 23 jabai sweþauh þairh-
wisiþ in galaubeinai gaþwastidai
jah gatulgidai jah ni afwagidai
af wenai aiwaggeljons, þoei hau-
sideduþ, sei merida ist in alla
gaskaft þo uf himina, þizozei
warþ ik Pawlus andbahts;
24 [saei] nu fagino in þaimei
winna faur izwis jah usfullja
gaidwa aglono Xristaus in leika
meinamma faur leik is, þatei ist
aikklesjo, 25 þizozei warþ ik
andbahts bi ragina gudis, þatei
giban ist mis in izwis du usfulljan
waurd gudis, 26 runa sei gaful-
gina was fram aiwam jah fram
aldim, iþ nu gaswikunþida warþ
þaim weiham is, 27 þaimei
wilda guþ gakannjan gabein
wulþaus þizos runos in þiudom,
þatei ist Xristus in izwis, wens
wulþaus, 28 þanei weis gateiham
talzjandans all manne jah lais-
jandans all manne in allai han-
dugein, ei atsatjaima all manne

frumadein habands; 19 *unte in*
imma galeikaida alla fullon bauan,
20 *jah þairh ina gafriþon alla in*
imma, gawairþi taujands þairh
bloþ galgins is þairh ina, jaþþe
þo ana airþai jaþþe þo ana
himinam. 21 *jah izwis simle*
wisandans framaþidans jah fijands
gahugdai in waurstwam ubilaim,
iþ nu gafriþodai 22 *in leika*
mammons is þairh dauþu du
atsatjan izwis weihans jah un-
wammans jah usfairinans faura
imma, 23 *jabai sweþauh þairh-*
wisiþ in galaubeinai gaþwastidai
jah gatulgidai jah ni afwagidai
af wenai aiwaggeljons, þoei hau-
sideduþ, sei merida ist in alla
gaskaft þo uf himina, þizozei
warþ ik Pawlus andbahts;
24 [*saei*] *nu fagino in þaimei*
winna faur izwis jah usfullja
gai<d>wa aglono Xristaus in
leika meinamma faur leik is, þatei
ist aikklesjo, 25 *þizozei warþ ik*
andbahts bi ragina gudis, þatei
giban ist mis in izwis du usfulljan
waurd gudis, 26 *runa sei gaful-*
gina was fram aiwam jah fram
aldim, iþ nu gaswikunþida warþ
þaim weiham is, 27 *þaimei*
wilda guþ gakannjan gabein
wulþaus þizos runos in þiudom,
þatei ist Xristus in izwis, wens
wulþaus, 28 *þanei weis gateiham*
talzjandans all manne jah lais-
jandans all manne in allai han-
dugein, ei atsatjaima all manne

I, 18. *frumadein*] *B* sehr klar Br., frumatein A, t *besonders klar* (Schreibfehler) *Br.* — 21. *izwis*] A, *durchlöchert zwis z. T. zerstört*.

ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριϲτῷ Ἰηϲοῦ· 29 εἰϲ ὃ καὶ κοπιῶ ἀγωνιζόμενοϲ
κατὰ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ τὴν ἐνεργουμένην ἐν ἐμοὶ ἐν δυνάμει.

II.

11 .... τῶν ἁμαρτιῶν τῆϲ ϲαρκόϲ, ἐν τῇ περιτομῇ τοῦ Χριϲτοῦ,
12 ϲυνταφέντεϲ αὐτῷ ἐν τῷ βαπτίϲματι, ἐν ᾧ καὶ ϲυνηγέρθητε διὰ τῆϲ
πίϲτεωϲ τῆϲ ἐνεργείαϲ τοῦ θεοῦ τοῦ ἐγείραντοϲ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν·
13 καὶ ὑμᾶϲ νεκροὺϲ ὄνταϲ τοῖϲ παραπτώμαϲιν καὶ τῇ ἀκροβυϲτίᾳ τῆϲ
ϲαρκὸϲ ὑμῶν, ϲυνεζωοποίηϲεν ϲὺν αὐτῷ, χαριϲάμενοϲ ἡμῖν πάντα τὰ
παραπτώματα, 14 ἐξαλείψαϲ τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τοῖϲ δόγμαϲιν,
ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν, καὶ αὐτὸ ἦρκεν ἐκ τοῦ μέϲου, προϲηλώϲαϲ αὐτὸ
τῷ ϲταυρῷ, 15 ἀπεκδυϲάμενοϲ τὰϲ ἀρχὰϲ καὶ τὰϲ ἐξουϲίαϲ ἐδειγμάτιϲεν
ἐν παρρηϲίᾳ, θριαμβεύϲαϲ αὐτοὺϲ ἐν αὐτῷ. 16 μὴ οὖν τιϲ ὑμᾶϲ κρι-
νέτω ἐν βρώϲει ἢ ἐν πόϲει ἢ ἐν μέρει ἑορτῆϲ ἢ νουμηνίαϲ ἢ ϲαββάτων,
17 ἅ ἐϲτιν ϲκιὰ τῶν μελλόντων, τὸ δὲ ϲῶμα Χριϲτοῦ. 18 μηδεὶϲ ὑμᾶϲ
καταβραβευέτω θέλων ἐν ταπεινοφροϲύνῃ καὶ θρηϲκείᾳ τῶν ἀγγέλων,
ἃ μὴ ἑώρακεν ἐμβατεύων, εἰκῇ φυϲιούμενοϲ ὑπὸ τοῦ νοὸϲ τῆϲ ϲαρκὸϲ
αὐτοῦ, 19 καὶ οὐ κρατῶν τὴν κεφαλήν, ἐξ οὗ πᾶν τὸ ϲῶμα διὰ τῶν
ἁφῶν καὶ ϲυνδέϲμων ἐπιχορηγούμενον καὶ ϲυμβιβαζόμενον αὔξει τὴν
αὔξηϲιν τοῦ θεοῦ. 20 εἰ ἀπεθάνετε ϲὺν Χριϲτῷ ἀπὸ τῶν ϲτοιχείων τοῦ

II, 13. τοῖϲ παραπτώμαϲιν] L Chr., ἐν τοῖϲ παραπτ. KP it vg. — ϲυνεζωοποίηϲεν] P Chr. it vg, ϲυνεζ. ὑμᾶϲ KL. — ἡμῖν] K Chr. deg, ὑμῖν LP f vg. — 15. ἀπεκδυϲάμενοϲ] *K *usw.*, ἀπεκδυϲάμενοϲ τὴν ϲάρκα FgrG g (*doch lassen diese* τὰϲ ἀρχὰϲ καί *aus*). *Vgl.* Hilarius: *spolians se carne et principatus et potestates ostentui fecit* (*zweimal*) *gegenüber exutus carnem et potestates ostentui fecit* (*zweimal*) *u. ä.* Augustin *exuens se carne principatus et potestates exemplavit.* — ἐν αὐτῷ] ἐν ἑαυτῷ G *in semetipso* defg vg *in ipso* Ambrst. — 16. νουμηνίαϲ] *K *usw.*, νουμηνίᾳ D*FgrGgr. — ϲαββάτων] *K *usw.*, ϲαββάτῳ FgrGgr min 37. 116.

---

de *diei festi* fg vg. — *fulliþe*] *B*: entspricht in der Bedeutung nicht dem griech. νουμηνίαϲ 'Neumond'. — *sabbatum*] *B*: vgl. *sabbatim* Mc 3,4. — 18. *gajiukai*] *B*: gibt die Nuance von καταβραβευέτω ebensowenig vollständig wieder, wie die lat. Übersetzung *convincat* deg Aug. Vgl. auch Hier.: '*nemo vos superet*' *i. e.* '*nemo adversum vos bravium accipiat*'; *hoc enim graece dicitur* καταβραβευέτω. — *ushafjands sik*] *B*: stimmt mehr zu *extollens se* g Ambr. Ambrst. Cassiod. als zu ἐμβατεύων *ambulans* def vg.

fullawitan in Xristau Iesu, 29 du þammei arbaidja usdaudjands bi waurstwa sei inna uswaurkeiþ in mis in mahtai . . . .

fullawitan in Xristau Iesu, 29 du þammei arbaidja usdaudjands bi . . .

II.

11 . . . . *frawaurhte leikis, in bimaita Xristaus,* 12 *miþ ganawistrodai imma in daupeinai, in þizaiei jah miþurrisuþ þairh galaubein waurstwis gudis, saei urraisida ina us dauþaim.* 13 *jah izwis dauþans wisandans missadedim jah unbimaita leikis izwaris miþgaqiwida miþ imma, fragibands uns allos missadedins,* 14 *afswairbands þos ana uns wadjabokos raginam seinaim, þatei was andaneiþo uns, jah þata usnam us midumai ganagljands ita du galgin,* 15 *andhamonds sik leika, reikja jah waldufnja gatarhida balþaba, gablauþjands þo bairhtaba in sis.* 16 *ni manna nu izwis bidomjai in mata aiþþau in draggka aiþþau in dailai dagis dulþais aiþþau fulliþe aiþþau sabbatum,* 17 *þatei ist skadus þize anawairþane, iþ leik Xristaus.* 18 *ni ƕashun izwis gajiukai, wiljands in hauneinai jah blotinassau aggile þatei ni saƕ ushafjands sik, sware ufblesans fram fraþja leikis seinis,* 19 *jah ni habands haubiþ, us þammei all leik þairh gawissins jah gabindos auknando jah þeihando wahseiþ du wahstau gudis.* 20 *jabai gaswultuþ miþ Xristau af stabim*

I, 29. *usdaudjands*] *B* (nicht *usdaujands*): *d* über der Zeile Br. — bi waurstwa sei inna uswaurkeiþ] A *sicher, jedenfalls nicht* þatei *statt* sei. s *ziemlich deutlich,* ·i i· *noch klarer,* us- *erkennbar. Der Raum genügt vollkommen Br.* — II, 13—20 *außer in* B *auch in* Taur. *erhalten. Die sehr unsichern Spuren scheinen keine von* B *abweichende Lesart zu bieten.* — 12. *ina*] *B,* durchlöchert, a fast zerstört Br. — 14. *usnam*] *usman B,* durch Schreibfehler. In Taur. ist n.m erkennbar. — *galgin*] *B, al* über der Zeile. — 16. *draggka*] *B, g*[2] sehr klar über der Zeile Br.

I, 29. waurstwa] A: αὐτοῦ *fehlt.* — sei] A: *worauf bezüglich? Wenn die EB. § 346 Anm. gegebene Erklärung richtig ist, so könnte das ursprüngl. nicht fem.* sei *auf* waurstwa *bezogen werden* (*vgl. relat.* '*so*' *im ältern Nhd.*). *Freilich gestattet der vereinzelte Fall keine sichere Entscheidung.* — II, 15. *bairhtaba*] *B*: vgl. dieselbe Doppelübersetzung von ἐν παρρησίᾳ in de: *traduxit libere, propalam triumphans* f vg *traduxit confidenter palam triumphans.* — 16. *dagis dulþais*] *B*: vgl. *die festi*

κόσμου, τί ὡς ζῶντες ἐν κόσμῳ δογματίζεσθε; 21 μὴ ἅψῃ μηδὲ γεύσῃ μηδὲ θίγῃς; 22 ἅ ἐστιν πάντα εἰς φθορὰν τῇ ἀποχρήσει κατὰ τὰ ἐντάλματα καὶ διδασκαλίας τῶν ἀνθρώπων. 23 ἅτινά ἐστιν λόγον μὲν ἔχοντα σοφίας ἐν ἐθελοθρησκείᾳ καὶ ταπεινοφροσύνῃ καὶ ἀφειδίᾳ σώματος, οὐκ ἐν τιμῇ τινι πρὸς πλησμονὴν τῆς σαρκός.

III.

1 Εἰ οὖν συνηγέρθητε τῷ Χριστῷ, τὰ ἄνω ζητεῖτε, οὗ ὁ Χριστός ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ καθήμενος· 2 τὰ ἄνω φρονεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. 3 ἀπεθάνετε γάρ, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν θεῷ· 4 ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ὑμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ. 5 νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν ἥτις ἐστὶν εἰδωλολατρεία, 6 δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας. 7 ἐν οἷς καὶ ὑμεῖς περιεπατήσατέ ποτε, ὅτε ἐζῆτε ἐν αὐτοῖς· 8 νυνὶ δὲ ἀπόθεσθε καὶ ὑμεῖς τὰ πάντα, ὀργήν,

---

II, 20. ἐν κόσμῳ] *K *usw.*, ἐν τῷ κόσμῳ FG *in hoc mundo* dem Ambrst. — 23. ταπεινοφροσύνῃ] *K *usw.*, ταπεινοφροσύνῃ τοῦ νοός FG *sensus* defg vg *animi* Ambrst. *cordis* m Aug. — III, 4. ὑμῶν] P Chr. defg vg, ἡμῶν KL. — 7. ἐν αὐτοῖς] KL Chr., ἐν τούτοις P *in illis* it vg.

AB (*nicht* faihugeigon) *klar und sicher in beiden Hss. Us. Bemerkungen unzutreffend Br. Vgl. über mhd.* gîr *oder* gîre *das Mhd. Wb. 1,530 und Lexer 1,1019, sowie* kîr *in der Wiener Genesis.* — soei] A (*nicht* sei): *o durchlöchert Br.* — 6. *þairh þoei*] *B* durchlöchert Br. — *ana sunum*] *B* durchlöchert Br. — 8. izwaramma ni] A, *Schluß der Seite* (*nicht bloß* izwaramma). *Us. Text falsch, die Anm. richtig* Br.

II, 20. þanaseiþs] AB: *vgl. adhuc* f vg Ambr. Ambrst. Aug. Hieron. — urrediþ] AB: *Aktiv für Pass.* δογματίζεσθε *'ihr lasset euch Satzungen machen'* (*Weizs.*) *wie 'decernitis'* it vg. — 21. nih atsnarpjais nih kausjais] A(B): *Stellung wie ne attaminaveritis, ne gustaveritis* Ambr. Ambrst. — 23. þuhtaus] AB: *Zusatz ohne äußeren Anhalt. 'Goth. hoc additamento perversam vel ineptam sapientiam indicare voluisse videtur' GL. Maßmann stellt um:* in fastubnja þuhtaus · ἐν ἐθελοθρησκείᾳ; *vorzuziehen wäre in diesem Falle jedoch die Stellung* in þuhtaus fastubnja. *Endlich könnte* þuhtaus *vielleicht ursprünglich zu* hauneinai *gehört haben, also Konkurrenzform von* hairtins *sein, vgl. die verschiedenen lat. Übersetzungen von* νοός. — III, 4. bairhtai wairþiþ miþ imma] AB: *vgl. zur Stellung apparebitis cum ipso* vg Cypr. Hil.

. . . . þis fairƕaus, ƕa[n]
þanaseiþs swe qiwai in þamma
fairƕau urrediþ? 21 ni teikais,
nih atsnarpjais, nih kausjais!
22 þatei ist all du riurein, þairh
þatei is brukjaidau bi anabusnim
jah laiseinim manne, 23 þoei
sind sweþauh waurd habandona
handugeins [þuhtaus] in fastubnja
jah hauneinai hairtins jah un-
freideinai leikis, ni in sweriþo
ƕizai du soþa leikis.

þis fairƕaus, ƕa þanaseiþs swe
qiwai in þamma fairƕau urrediþ?
21 *ni teikais, ni atsnarpjais,*
ni kausjais! 22 *þatei ist all*
du riurein, þairh þatei is bruk-
jaidau bi anabusnim jah laiseinim
manne, 23 *þoei sind sweþ*auh
*waurd habandona handug*eins
[þ*uhtaus*] *in fastubnja jah hau-*
neinai hairtins jah unfreidei-
<*nai*> *leikis, ni in sweriþo ƕizai*
du soþa leikis.

III.

1 Jabai nu miþurrisuþ
Xristau, þoei iupa sind sokeiþ,
þarei Xristus ist in taihswai
gudis sitands. 2 þaimei iupa
sind fraþjaiþ, ni þaim þoei ana
airþai sind. 3 unte gadauþnode-
duþ jah libains izwara gafulgina
ist miþ Xristau in guda. 4 þan
Xristus swikunþs wairþiþ, libains
izwara, þanuh jah jus bairhtai
wairþiþ miþ imma in wulþau.
. . . liþuns izwarans,
. . . ana airþai, hori-
. . . n, winna, lustau
. . . geiron, soei ist
. . . inassus; 6 þairh
. . . udis ana sunum
. . . 7 in þaimei jah
. . . mle, þan libaide-
duþ in þaim. 8 iþ nu aflagjiþ
jah jus þo alla, hatis, þwairhein,
unselein, anaqiss, aglaitiwaurdein;
us munþa izwaramma ni . . . .

III.

1 *Jabai nu miþurrisuþ*
Xristau, þoei iupa sind sokeiþ,
þarei Xristus ist in taihswai
gudis sitands. 2 *þaimei iupa*
sind fraþjaiþ, ni þaim þoei ana
airþai sind. 3 *unte gadauþnode-*
duþ jah libains izwara gafulgina
ist miþ Xristau in guda. 4 *þan*
Xristus swikunþs wairþiþ, libains
izwara, þan*uh jah jus bairhtai*
*wair*þiþ *miþ imma in wulþau.*
5 *dau*þ*eiþ nu liþuns izwarans,*
þans þaiei sind ana airþai, hori-
nassu, unhrainein, winnon, lustu
ubilana jah faihugeiron, sei ist
galiugagude skalkinassus; 6 *þairh*
þoei qimiþ hatis gudis ana sunum
ungalaubeinais, 7 *in þaimei jah*
jus iddjeduþ simle, þan libaide-
duþ in þaim. 8 *iþ nu aflagjiþ*
jah jus þo alla, hatis, þwairhein,
unselein, anaqiss, aglaitiwaurdein;
us munþa izwaramma ni

II, 20. ƕa] ƕan A, -n *vielleicht getilgt Br.* — 21. teikais] AB *für* tekais. — 22. *bi*] *B,* durchlöchert, i zerstört Br. Das gleiche gilt im folgenden von den hervorgehobenen Buchstaben. — — III, 1. *sitands*] *sitāds B* Br. — 5. lustau] A *Br.* — faihugeiron]

κόσμου, τί ὡς ζῶντες ἐν κόσμῳ δογματίζεσθε; 21 μὴ ἅψῃ μηδὲ γεύσῃ μηδὲ θίγῃς; 22 ἅ ἐστιν πάντα εἰς φθορὰν τῇ ἀποχρήσει κατὰ τὰ ἐντάλματα καὶ διδασκαλίας τῶν ἀνθρώπων. 23 ἅτινά ἐστιν λόγον μὲν ἔχοντα σοφίας ἐν ἐθελοθρησκείᾳ καὶ ταπεινοφροσύνῃ καὶ ἀφειδίᾳ σώματος, οὐκ ἐν τιμῇ τινι πρὸς πλησμονὴν τῆς σαρκός.

III.

1 Εἰ οὖν συνηγέρθητε τῷ Χριστῷ, τὰ ἄνω ζητεῖτε, οὗ ὁ Χριστός ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ καθήμενος· 2 τὰ ἄνω φρονεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. 3 ἀπεθάνετε γάρ, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν θεῷ· 4 ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ὑμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ. 5 νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν ἥτις ἐστὶν εἰδωλολατρεία, 6 δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας. 7 ἐν οἷς καὶ ὑμεῖς περιεπατήσατέ ποτε, ὅτε ἐζῆτε ἐν αὐτοῖς· 8 νυνὶ δὲ ἀπόθεσθε καὶ ὑμεῖς τὰ πάντα, ὀργήν,

---

II, 20. ἐν κόσμῳ] *K *usw.*, ἐν τῷ κόσμῳ FG *in hoc mundo* dem Ambrst. — 23. ταπεινοφροσύνῃ] *K *usw.*, ταπεινοφροσύνῃ τοῦ νοός FG *sensus* defg vg *animi* Ambrst. *cordis* m Aug. — III, 4. ὑμῶν] P Chr. defg vg, ἡμῶν KL. — 7. ἐν αὐτοῖς] KL Chr., ἐν τούτοις P *in illis* it vg.

AB (*nicht* faihugeigon) *klar und sicher in beiden Hss. Us. Bemerkungen unzutreffend Br. Vgl. über mhd.* gîr *oder* gîre *das Mhd. Wb. 1,530 und Lexer 1,1019, sowie* kîr *in der Wiener Genesis.* — soei] A (*nicht* sei): *o durchlöchert Br.* — 6. *þairh þoei*] *B* durchlöchert Br. — *ana sunum*] *B* durchlöchert Br. — 8. izwaramma ni] A, *Schluß der Seite* (*nicht bloß* izwaramma). *Us. Text falsch, die Anm. richtig* Br.

II, 20. þanaseiþs] AB: *vgl. adhuc* f vg Ambr. Ambrst. Aug. Hieron. — urrediþ] AB: *Aktiv für Pass.* δογματίζεσθε '*ihr lasset euch Satzungen machen*' (*Weizs.*) *wie* '*decernitis*' it vg. — 21. nih atsnarpjais nih kausjais] A(B): *Stellung wie ne attaminaveritis, ne gustaveritis* Ambr. Ambrst. — 23. þuhtaus] AB: *Zusatz ohne äußeren Anhalt.* '*Goth. hoc additamento perversam vel ineptam sapientiam indicare voluisse videtur*' *GL. Maßmann stellt um*: in fastubnja þuhtaus· ἐν ἐθελοθρησκείᾳ; *vorzuziehen wäre in diesem Falle jedoch die Stellung* in þuhtaus fastubnja. *Endlich könnte* þuhtaus *vielleicht ursprünglich zu* hauneinai *gehört haben, also Konkurrenzform von* hairtins *sein, vgl. die verschiedenen lat. Übersetzungen von* νοός. — III, 4. bairhtai wairþiþ miþ imma] AB: *vgl. zur Stellung apparebitis cum ipso* vg Cypr. Hil.

. . . . þis fairƕaus, ƕa[n] þanaseiþs swe qiwai in þamma fairƕau urrediþ? 21 ni teikais, nih atsnarpjais, nih kausjais! 22 þatei ist all du riurein, þairh þatei is brukjaidau bi anabusnim jah laiseinim manne, 23 þoei sind sweþauh waurd habandona handugeins [þuhtaus] in fastubnja jah hauneinai hairtins jah unfreideinai leikis, ni in sweriþo ƕizai du soþa leikis.

þis fairƕaus, ƕa þanaseiþs swe qiwai in þamma fairƕau urrediþ? 21 ni teikais, ni atsnarpjais, ni kausjais! 22 þatei ist all du riurein, þairh þatei is brukjaidau bi *anabusnim jah laiseinim manne, 23 þoei sind sweþa*uh *waurd habandona handug*eins [þ*uhtaus*] *in fastubnja jah hauneinai hairtins jah unfreidei*<*nai*> *leikis, ni in sweriþo ƕizai du soþa leikis.*

III.

1 Jabai nu miþurrisuþ Xristau, þoei iupa sind sokeiþ, þarei Xristus ist in taihswai gudis sitands. 2 þaimei iupa sind fraþjaiþ, ni þaim þoei ana airþai sind. 3 unte gadauþnodeduþ jah libains izwara gafulgina ist miþ Xristau in guda. 4 þan Xristus swikunþs wairþiþ, libains izwara, þanuh jah jus bairhtai wairþiþ miþ imma in wulþau. 5 dauþeiþ nu liþuns izwarans, þans þaiei sind ana airþai, horinassau, unhrainein, winna, lustau ubilana jah faihugeiron, soei ist galiugagude skalkinassus; 6 þairh þoei qimiþ hatis gudis ana sunum ungalaubeinais, 7 in þaimei jah jus iddjeduþ simle, þan libaideduþ in þaim. 8 iþ nu aflagjiþ jah jus þo alla, hatis, þwairhein, unselein, anaqiss, aglaitiwaurdein; us munþa izwaramma ni . . . .

III.

1 Jabai nu miþurrisuþ Xristau, þoei iupa sind sokeiþ, þarei Xristus ist in taihswai gudis sitands. 2 þaimei iupa sind fraþjaiþ, ni þaim þoei ana airþai sind. 3 unte gadauþnodeduþ jah libains izwara gafulgina ist miþ Xristau in guda. 4 þan Xristus swikunþs wairþiþ, libains izwara, þan*uh jah jus bairhtai wairþiþ* *miþ imma in wulþau.* 5 *dau*þ*eiþ nu liþuns izwarans, þans þaiei sind ana airþai, horinassu, unhrainein, winnon, lustu ubila*na *jah faihugeiron, sei ist galiugagude skalkinassus;* 6 *þairh þoei qimiþ hatis gudis ana sunum ungalaubeinais,* 7 *in þaimei jah jus iddjeduþ simle, þan libaideduþ in þaim.* 8 *iþ nu aflagjiþ jah jus þo alla, hatis, þwairhein, unselein, anaqiss, aglaitiwaurdein*; *us munþa izwaramma ni*

II, 20. ƕa] ƕan A, -n *vielleicht getilgt Br.* — 21. teikais] AB *für* tekais. — 22. *bi*] *B*, durchlöchert, i zerstört Br. Das gleiche gilt im folgenden von den hervorgehobenen Buchstaben. — — III, 1. *sitands*] *sitāds B* Br. — 5. lustau] A *Br.* — faihugeiron]

θυμόν, κακίαν, βλαςφημίαν, αἰςχρολογίαν ἐκ τοῦ ςτόματος ὑμῶν· 9 μὴ
ψεύδεςθε εἰς ἀλλήλους, ἀπεκδυςάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ςὺν ταῖς
πράξεςιν αὐτοῦ 10 καὶ ἐνδυςάμενοι τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς
ἐπίγνωςιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίςαντος αὐτόν, 11 ὅπου οὐκ ἔνι Ἕλλην
καὶ Ἰουδαῖος, περιτομὴ καὶ ἀκροβυςτία, βάρβαρος Cκύθης, δοῦλος ἐλεύ-
θερος, ἀλλὰ τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶςιν Χριςτός. 12 ἐνδύςαςθε οὖν ὡς ἐκ-
λεκτοὶ τοῦ θεοῦ, ἅγιοι καὶ ἠγαπημένοι, ςπλάγχνα οἰκτιρμοῦ, χρηςτότητα,
ταπεινοφροςύνην, πραότητα, μακροθυμίαν, 13 ἀνεχόμενοι ἀλλήλων καὶ
χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, ἐάν τις πρός τινα ἔχῃ μομφήν, καθὼς καὶ ὁ Χριςτὸς
ἐχαρίςατο ὑμῖν, οὕτως καὶ ὑμεῖς, 14 ἐπὶ πᾶςιν δὲ τούτοις τὴν ἀγάπην,
ἥτις ἐςτὶν ςύνδεςμος τῆς τελειότητος. 15 καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ θεοῦ βρα-
βευέτω ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, εἰς ἣν καὶ ἐκλήθητε ἐν ἑνὶ ςώματι· καὶ
εὐχάριςτοι γίνεςθε. 16 ὁ λόγος τοῦ Χριςτοῦ ἐνοικείτω ἐν ὑμῖν πλου-
ςίως· ἐν πάςῃ ςοφίᾳ διδάςκοντες καὶ νουθετοῦντες ἑαυτούς, ψαλμοῖς
καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ἐν χάριτι ᾄδοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν
τῷ κυρίῳ. 17 καὶ πᾶν ὅ,τι ἂν ποιῆτε ἐν λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ, πάντα ἐν
ὀνόματι κυρίου Ἰηςοῦ, εὐχαριςτοῦντες τῷ θεῷ πατρὶ δι' αὐτοῦ. 18 αἱ
γυναῖκες, ὑποτάςςεςθε τοῖς ἀνδράςιν, ὡς ἀνῆκεν ἐν κυρίῳ. 19 οἱ ἄνδρες,
ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας καὶ μὴ πικραίνεςθε πρὸς αὐτάς. 20 τὰ τέκνα,
ὑπακούετε τοῖς γονεῦςιν κατὰ πάντα· τοῦτο γάρ ἐςτιν εὐάρεςτον ἐν

III, 8. ἐκ τοῦ ςτόματος ὑμῶν] *K *usw.*, ἐκ τοῦ ςτομ. ὑμ. μὴ ἐκπορευέςθω FG fg (*turpiloquium de* — Vig. *ex* — *ore vestro non procedat* Ambrst. Vig.). — 10. ἐνδυςάμενοι] *K *usw.*, ἐνδύςαςθε ***Matthaeis Euchologium*** X ***induite*** Hilar. (*Hs.*) Ambr. Ambrst. Aug. Faustus Manich. ***bei*** Aug. Sedul. Vigil. (***nach V. 12***). ***Übrigens haben*** Hil. (*Hs.*) Ambrst. Faust. *auch V. 9 exuite*, *exspoliate*. — τοῦ κτίςαντος αὐτόν] *K *usw.*, αὐτοῦ τοῦ κτ. αὐτόν FG *eius qui creavit* def vg. — 11. βάρβαρος Cκύθης] *K *usw.*, βάρβαρος καὶ Cκύθης D*E*FG it vg. — δοῦλος ἐλεύθερος] *K *usw.* Chr., δοῦλος καὶ ἐλεύθερος AD*E*FG it vg. — 12. ςπλάγχνα οἰκτιρμοῦ] LP it vg, ςπλ. οἰκτιρμῶν K, ςπλ. καὶ οἰκτιρμον Dgr*. — 13. οὕτως καὶ ὑμεῖς] *K *usw.*, οὕτως καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε D*E*FgrG degm Ambrst. — 14. τελειότητος] *K *usw.*, ἑνότητος D*FgrG deg Ambrst. — 15. τοῦ θεοῦ] KL Chr., Χριςτοῦ P it vg. — 16. καί[2]] *K, *fehlt* SinABC*D*FG it vg. — καί[3]] *K, *fehlt* SinBC*D*FG it vg-*Hss.* — τῇ καρδίᾳ] *K (*vgl. E 5,19*), ταῖς καρδίαις SinABCD*FG Chr. it vg. — 17. καί[1]] *K *usw.*, *fehlt* D*FG def vg. — κυρίου Ἰηςοῦ] K Chr., κυρίου L. — πατρί] SinABC m, καὶ πατρί DEFGKL Chr. defg vg. — 18. ἀνδράςιν] K Chr. m vg, ἰδίοις ἀνδράςιν L Thdrt. (*vgl. E 5,22 Tit 2,5*), ἀνδράςιν ὑμῶν D*E*FG defg. — 19. γυναῖκας] KL *usw.* Chr., γυν. ὑμῶν C[2]D*E*FG defgm vg.

usgaggai. 9 *ni liugaiþ izwis misso, afslaupjandans izwis þana fairn-*
jan mannan miþ tojam is, 10 *jah gahamoþ niujamma, þamma anani-*
widin du ufkunþja bi fr*isahtai þis, saei gaskop ina*; 11 *þarei nist*
*Kreks jah Judaius, bimait jah faurafilli, barba*rus jah *Skwþus, skalks*
jah freis, ak alla jah in allaim Xristus. 12 *gahamoþ izwis nu swe*
gawalidai gudis, weihans jah walisans, brusts bleiþein<*s*>, [*arma*hair-
tein], *sele*in, *haunein* ahins, *qairrein, usbeisnein.* 13 *þulandans izwis*
misso jah fragibandans silbans, *jabai ƕas wiþra ƕana habai fairina*;
swaswe jah Xristus fragaf izwis, swa jah jus taujaiþ. 14 *aþþan ufar*
alla <*þo*> *friaþwa, sei ist gabindi ainamundiþos.* 15 *jah gawairþi*
gudis swignjai[*þ*] in *hairtam izwaraim, in þammei jah laþodai wesuþ*
in ainamma leika, jah awiliudondans wairþaiþ. 16 *waurd Xristaus*
bauai in izwis gabigaba, in allai handugein jah frodein ahmein*ai lais-*
*jandans jah tal*zj*andans izwis silbans psalmom, hazeinim, saggwim*
ahmeinaim, in anstai *sigg*w*andans in hairtam izwaraim* fr*aujin.*
17 *all þisƕah þatei tau*ja*iþ in waurd*a *aiþþau in waurstwa, all in*
namin fraujins Iesuis, awiliudondans guda attin þairh ina. 18 *jus*
qinons, ufhausjaiþ wairam izwaraim, swe gaqimiþ in fraujin. 19 *wai-*
ros, frijoþ qenins izwaros jah ni sijaiþ baitrai w*iþra þos.* 20 *barna,*
ufhausjaiþ fadreinam bi all; *unte þata waila galeikaiþ ist in fraujin.*

III, 10. *ananiwidin*] *B* durchlöchert Br. — 11. *Judaius*] *B* (nicht *Iudaius* U.) Br. — *freis ak alla*] *B* durchlöchert Br. — *Xristus*] *B* durchlöchert Br. — 12. *gawalidai*] *B*: der drittletzte Buchstabe vernichtet; es läßt sich nicht erkennen, ob er *d* oder *s* gewesen sei Br. — *walisans*] *B* durchlöchert Br. — *bleiþein*] *B*, *bleiþeins* Bernhardt. — 13. *s*ilban*s*] *B*: ilban zerstört, -*s* zu erkennen (nicht *silbam* U.) Br. — *ƕana habai*] *B* durchlöchert Br. — 14. *gabindi*] *B* (nicht *gabinda*) Br. — *ainamundiþos*] *B*: etwas zweifelhaft Br., *ustauhtais B* GL. — 15. *swignjaiþ* in] *B* (nicht *swignjai þan* U.): *i* klar, n durch ein Loch beschädigt Br. — 16. *laisjandans* und *ahmeinaim*] *B* durchlöchert Br.

III, 12. *armahairtein*] *B*: urspr. Glosse zu dem schwer verständlichen *brusts bleiþeins*, nicht, wie Maßmann annimmt, nur zu *bleiþeins*. — *haunein ahins*] *B*: vgl. *humilitatem sensus* Ambrst. Beachte auch Ph 2,3 *hauneinai gahugdais*. — 14. *ufar alla þo*] ergänzt nach L 7,18. — 15. *swignjai*] (*B*): scheint durch *exultet* vg Ambrst. veranlaßt zu sein; denn *swegnjan* entspricht L 1,47 dem gr. ἀγαλλιᾶν, L 10,21 ἀγαλλιᾶσθαι, während καταβραβευέτω C 2,18 durch *gajiukai* übersetzt wird. — 16. *jah frodein ahmeinai*] *B*: Zusatz nach C 1,9.

κυρίῳ. 21 οἱ πατέρες, μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἵνα μὴ ἀθυ-
μῶσιν. 22 οἱ δοῦλοι, ὑπακούετε κατὰ πάντα τοῖς κατὰ σάρκα κυρίοις,
μὴ ἐν ὀφθαλμοδουλείαις ὡς ἀνθρωπάρεσκοι, ἀλλ' ἐν ἁπλότητι καρδίας
φοβούμενοι τὸν θεόν. 23 καὶ πᾶν ὅ,τι ἐὰν ποιῆτε, ἐκ ψυχῆς ἐργάζεσθε,
ὡς τῷ κυρίῳ, οὐκ ἀνθρώποις, 24 εἰδότες ὅτι ἀπὸ κυρίου ἀπολήψεσθε
τὴν ἀνταπόδοσιν τῆς κληρονομίας, τῷ γὰρ κυρίῳ Χριστῷ δουλεύετε·
25 ὁ δὲ ἀδικῶν κομίσεται ὃ ἠδίκησεν, καὶ οὐκ ἔστιν προσωποληψία.

IV.

1 Οἱ κύριοι, τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς δούλοις παρέχεσθε,
εἰδότες ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε κύριον ἐν οὐρανοῖς. 2 τῇ προσευχῇ προσ-
καρτερεῖτε, γρηγοροῦντες ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαριστίᾳ, 3 προσευχόμενοι ἅμα
καὶ περὶ ἡμῶν, ἵνα ὁ θεὸς ἀνοίξῃ ἡμῖν θύραν τοῦ λόγου λαλῆσαι τὸ
μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, δι' ὃ καὶ δέδεμαι, 4 ἵνα φανερώσω αὐτὸ ὡς
δεῖ με λαλῆσαι. 5 ἐν σοφίᾳ περιπατεῖτε πρὸς τοὺς ἔξω, τὸν καιρὸν
ἐξαγοραζόμενοι. 6 ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι, ἅλατι ἠρτυμένος,
εἰδέναι πῶς δεῖ ὑμᾶς ἑνὶ ἑκάστῳ ἀποκρίνεσθαι. 7 τὰ κατ' ἐμὲ πάντα
γνωρίσει ὑμῖν Τυχικὸς ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ πιστὸς διάκονος καὶ
σύνδουλος ἐν κυρίῳ, 8 ὃν ἔπεμψα πρὸς ὑμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο, ἵνα γνῷ
τὰ περὶ ὑμῶν καὶ παρακαλέσῃ τὰς καρδίας ὑμῶν, 9 σὺν Ὀνησίμῳ τῷ
πιστῷ καὶ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ, ὅς ἐστιν ἐξ ὑμῶν, πάντα ὑμῖν γνωριοῦσιν

III, 21. παροργίζετε] KL *usw.* (*vgl. Eph. 6,4*), ἐρεθίζετε BD^b.c^E** Chr. — 23. καὶ πᾶν ὅ,τι ἐὰν] *K (Chr.), ὃ ἐὰν Sin*ABC it vg. — οὐκ ἀνθρώποις] B, καὶ οὐκ ἀνθρ. *K it vg. — 25. δέ] *K Chr., γάρ SinABCD*FG it vg. — προσωποληψία] *K *usw.*, προσωπ. παρὰ τῷ θεῷ FG Chr. fg vg Ambrst. (*nach R 2,11*). — IV, 2. προσκαρτερεῖτε] *K *usw.*, προσκαρτεροῦντες min 17 Or.: *orationi instantes et vigilantes* (*nach R 12,12*). — 9. τῷ πιστῷ καὶ ἀγαπητῷ] *K, τῷ ἀγαπητῷ καὶ πιστῷ DEFG Chr. it vg. — πάντα] *K *usw.*, οἵ Dgr* *qui* demid Hier. Pelag. *Vgl.* Lucbrug: '*Omnia quae hic aguntur*'. *Non praeponas his verbis* '*qui*'.

III, 21. *du þwairhein*] *B*: erinnert an *nolite in iram provocare* do *ad iracundiam* t *indignationem* g *ad indignationem* f vg. — 22. *in augam skalkinondans*] *B*: ähnelt dem lat. *ad oculum servientes* it vg. — 25. *at guda*] *B*: nach R 2,11. — IV, 1. *aihuþ jah jus*] *B*: Umstellung wohl nach Stellen wie Ph 4,15 C 3,8 Th 2,14 u. ä. — 2. *haftjandans*] *B*: nach R 12,12. — 9. þaiei] AB: *schwerfällig und befremdlich nach dem unmittelbar vorausgehenden Sing.* saei; *daher unzweifelhaft Interpolation aus einem lat. Text.*

21 *jus attans, ni gramjaiþ barna izwara du þwairhein, ei ni wairþaina in unlustau.* 22 *þewisa, ufhausjaiþ bi all <þaim bi> leika fraujam, ni in augam skalkinondans, swe mannam samjandans, ak in ainfalþein hairtins, ogandans guþ.* 23 *þisƕah þatei taujaiþ, us saiwalai waurkjaiþ swe fraujin, ni mannam,* 24 *witandans þatei af fraujin nimiþ andalauni arbjis; unte fraujin Xristau skalkinoþ.* 25 *sa auk skaþaila andnimiþ þatei skoþ, jah nist wiljahalþein at guda.*

IV.

1 *Jus fraujans, garaiht jah ibnassu þewisam atkunnaiþ, witandans þatei aihuþ jah jus fraujan in himinam.* 2 *bidai haftjandans izwis, wakandans in izai in awiliudam;* 3 *bidjandans samana jah bi uns ei guþ uslukai unsis haurd waurdis du rodjan runa Xristaus, in þizozei jah gabundans im,* 4 *ei gabairhtjau*

.... þo, swaswe skuljau rodjan. 5 in handugein gaggaiþ du þaim uta, mel usbugjandans. 6 waurd izwar sinteino in anstai salta gasupoþ sijai, ei witeiþ ƕaiwa skuleiþ ainƕarjammeh andhafjan. 7 þatei bi mik ist, all gakanneiþ izwis Twkeikus, sa liuba broþar jah triggwa andbahts jah gaskalki in fraujin, 8 þanei insandida du izwis duþþe ei kunnjai ƕa bi izwis ist, jah gaþrafstjai hairtona izwara, 9 miþ Aunisimau þamma liubin jah triggwin broþr, saei ist us izwis, þaiei all izwis gakannjand

þo, swaswe skuljau rodjan 5 *in handugein gaggaiþ du þaim uta, þata mel usbugjandans.* 6 *waurd izwar sinteino in anstai salta gasupoþ siai, ei witeiþ ƕaiwa skuleiþ ainƕarjammeh andhafjan.* 7 *þatei bi mik ist, all gakanneiþ izwis Twkekus, sa liuba broþar jah triggwa andbahts jah gaskalki in fraujin,* 8 *þanei insandida du izwis duþþe ei kunnjai ƕa bi izwis ist, jah gaþrafstjai hairtona izwara,* 9 *miþ Aunisimau þamma liubin jah triggwin broþr, saei ist us izwis, þaiei all izwis gakannjand*

III, 22. *samjandans*] *samjandās B* Br. — 25. *skaþaila*] *B* (nicht *skaþula*) Br. Dieses wäre nach T 6,9 AB zu erwarten. Wahrscheinlich ist *ai* nach EB. § 233 B Anm. zu beurteilen. — *wiljahalþein*] *B*, vgl. EB. § 157 Anm. 2. — IV, 6. gasupoþ] gasuqoþ AB *deutlich Br. Mit Rücksicht auf L 14,34 Mc 9,50 ist ein Schreib- oder Lesefehler in der Vorlage von* AB *anzunehmen. Vgl. den Lesefehler* du *für* bi *in derselben Vorlage V. 10. Die rätselhafte Randglosse in* A *zu T 5,23*: suqnis *vermag nicht* gasuqoþ *plausibel zu machen.* — 8. kunnjai] AB: *B sicher (nicht kunnjau U.)*, A *wahrscheinlich, wenn auch hier der am Zeilenschluß stehende, sehr verblichene Buchstabe nur schwer erkennbar ist Br.*

τὰ ὧδε. 10 ἀσπάζεται ὑμᾶς Ἀρίσταρχος ὁ συναιχμάλωτός μου, καὶ Μάρκος ὁ ἀνεψιὸς Βαρνάβα, περὶ οὗ ἐλάβετε ἐντολάς, ἐὰν ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς, δέξασθε αὐτόν, 11 καὶ Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος Ἰοῦστος, οἱ ὄντες ἐκ περιτομῆς· οὗτοι μόνοι συνεργοὶ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, οἵτινες ἐγενήθησάν μοι παρηγορία. 12 ἀσπάζεται ὑμᾶς Ἐπαφρᾶς ὁ ἐξ ὑμῶν, δοῦλος Χριστοῦ Ἰησοῦ, πάντοτε ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ὑμῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς, ἵνα στῆτε τέλειοι καὶ πεπληρωμένοι ἐν παντὶ θελήματι τοῦ θεοῦ. 13 μαρτυρῶ γὰρ αὐτῷ ὅτι ἔχει ζῆλον πολὺν ὑπὲρ ὑμῶν καὶ τῶν ἐν Λαοδικίᾳ καὶ τῶν ἐν Ἱεραπόλει. 14 ἀσπάζεται ὑμᾶς Λουκᾶς ὁ ἰατρὸς ὁ ἀγαπητὸς καὶ Δημᾶς. 15 ἀσπάσασθε τοὺς ἐν Λαοδικίᾳ ἀδελφοὺς καὶ Νυμφᾶν καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτοῦ ἐκκλησίαν. 16 καὶ ὅταν ἀναγνωσθῇ παρ' ὑμῖν ἡ ἐπιστολή, ποιήσατε ἵνα καὶ ἐν τῇ Λαοδικέων ἐκκλησίᾳ ἀναγνωσθῇ, καὶ τὴν ἐκ Λαοδικίας ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀναγνῶτε. 17 καὶ εἴπατε Ἀρχίππῳ· βλέπε τὴν διακονίαν ἣν παρέλαβες ἐν κυρίῳ, ἵνα αὐτὴν πληροῖς. 18 ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ Παύλου. 19 μνημονεύετέ μου τῶν δεσμῶν. ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. ἀμήν.

IV, 10. δέξασθε] *K *usw.*, δέξασθαι D^gr*F^grG^gr Thphyl. *ut si venerit ad vos excipiatis illum* Ambrst. — 12. Χριστοῦ Ἰησοῦ] L, Χριστοῦ K Chr. — πεπληρωμένοι] D^cEKLP Chr., πεπληροφορημένοι SinABCD* FG. — 13. ζῆλον πολύν] KL Chr., πολὺν ζῆλον D^b.cE min17.23.47; πολὺν πόνον P *usw. multum laborem* it vg. — Λαοδικίᾳ] P, Λαοδικείᾳ KL. — 15. Λαοδικίᾳ] KP, Λαοδικείᾳ L. — αὐτοῦ] KL Chr. it vg, αὐτῶν P. — 16. Λαοδικέων] K, Λαοδικείων LP. — τὴν ἐκ Λαοδικίας] P, Λαοδικείας KL; *eam quae Laodicensium est* f vg *eam quae est Laodicensium* Ambrst.

Unterschrift. Πρὸς Κολοσσαεῖς ἐγράφη ἀπὸ Ῥώμης P; Πρ. K. ἐγράφη ἀπὸ Ῥ. διὰ Τυχικοῦ καὶ Ὀνησίμου K; Τοῦ ἁγίου Παύλου ἐπιστολὴ πρὸς K. (*usw. wie* K) L. — Πρὸς K. ἐπληρώθη ἄρχεται πρὸς Φιλιππησίους DE, *Ad Colossenses explicit incipit ad Philippenses* d; Ἐτελέσθη πρ. K. ἄρχεται πρ. Θεσσαλονικαίους FG, *Explicit ad Col. incipit ad Thes.* fg.

---

gardjos] AB: *vgl.* '*regni*' de. — wesun] AB: *vgl.* '*fuerunt*' vg. *Doch ist die gleiche Übertragung nicht ganz selten, s. E. Schulze Glossar S. 434.* — 12. Iesuis Xristaus] A: *vgl. R 1,1 Ph 1,1* (*K). — 13. bi[2]] AB: *Wiederholung von* '*pro*' *auch* it vg. — 14. jah Demas] Taur. (A): *in* B *versehentlich weggelassen.* — 16. *jus ussiggwaid*] *B*: vgl. *vos legatis* f vg Pelag.

Unterschrift: *aus einem lat. Text*; *am nächsten steht* d.

þatei her ist. 10 goleiþ izwis Ari[a]starkus, sa miþfrahunþana mis, jah Markus gadiliggs Barnabins, bi þanei nemuþ anabusnins, ei jabai qimai at izwis, andnimaiþ ina; 11 jah Iesus, saei haitada Justus, þaiei sind us bimaita. þai ainai gawaurstwans sind þiudangardjos gudis, þaiei wesun mis du gaþrafsteinai. 12 goleiþ izwis Aipafras, sa us izwis, skalks Iesuis Xristaus, sa sinteino usdaudjands bi izwis in bidom, ei standaiþ allawaurstwans jah fullawitans in allamma wiljin gudis. 13 weitwodja auk imma þatei habaiþ manag aljan bi izwis jah bi þans þaiei sind ....

þatei her ist. 10 goleiþ izwis Areistarkus, sa miþfrahunþana mis, jah Markus gadiliggs Barnabins, bi þanei nemuþ anabusnins, ei jabai qimai at izwis, andnimaiþ ina; 11 jah Iesus, saei haitada Justus, þaiei sind us bimaita. þai ainai gawaurstwans sind þiudangardjos gudis, þaiei wesun mis du gaþrafsteinai. 12 goleiþ izwis Aipafras, sa us izwis, skalks Xristaus Iesuis, sinteino usdaudjands bi izwis in bidom, ei standaiþ allawaurstwans jah fullawitans in allamma wiljin gudis. 13 weitwodja auk imma þatei habaiþ manag aljan bi izwis jah bi þans þaiei sind

in Laudeikaia jah Iairaupaulein. 14 *goleiþ izwis Lukas, leikeis sa liuba.* 15 *goleiþ þans in Laudeikaia broþruns jah Nwmfan jah þo ingardjon is aikklesjon.* 16 *jah þan ussiggwaidau at izwis so aipistaule, taujaiþ ei jah in Laudekaion aikklesjon ussiggwaidau, jah þoei ist us Laudeikaion, jus ussiggwaid.* 17 *jah qiþaiþ Arkippau: saiƕ þata andbahti þatei andnamt in fraujin, ei ita usfulljais.* 18 *goleins meinai handau Pawlaus.* 19 *gamuneiþ meinaizos bandjos. ansts miþ izwis, amen.*

du Kaulaussaium ustauh.

IV, 10. goleiþ izwis Ari[a]starkus] A, *die Zeile bildend*; *U. hat falsch abgeteilt Br.* — bi] du AB: *besonders klar in* A *der untere Teil des* d *Br.* — du *muß auf einem Schreib- oder Lesefehler in der Vorlage von* AB *beruhn, da diese Präp. nicht den Akk. regiert.* — 11. Iesus] AB *ohne Abkürzung.* — Justus] A (*nicht* Iustus) *Us. Bemerkung* 'spatium *non sufficit' verfehlt*; *denn es handelt sich um den Zeilenanfang Br.* — 13. bi[2]] du AB *Br. Vgl. V. 10.* — *Von V. 13* in Laudeikia—*Schluß* Taur. (A), *fast unlesbar.* — *Laudeikaia*] *B,* Laudeikia Taur. — 14. *leikeis*] *B,* lekeis Taur. — *sa liuba*] *B,* Taur. fügt hinzu: jah Demas. — 15. *þo ingardjon*] *B,* ingardjon Taur.

Unterschrift: *Kaulaussaium*] *Kaussaim B.*

IV, 10. ei jabai] AB: *vgl.* '*ut si*' Ambrst. — 11. þiudan-

An die Thessalonicher I.

II.

10 .... καὶ ὁ θεός, ὡς ὁσίως καὶ δικαίως καὶ ἀμέμπτως ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν ἐγενήθημεν, 11 καθάπερ οἴδατε ὡς ἕνα ἕκαστον ὑμῶν ὡς πατὴρ τέκνα ἑαυτοῦ παρακαλοῦντες ὑμᾶς καὶ παραμυθούμενοι, 12 καὶ μαρτυρόμενοι εἰς τὸ περιπατῆσαι ὑμᾶς ἀξίως τοῦ θεοῦ τοῦ καλοῦντος ὑμᾶς εἰς τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν καὶ δόξαν. 13 διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς εὐχαριστοῦμεν τῷ θεῷ ἀδιαλείπτως, ὅτι παραλαβόντες παρ' ἡμῶν λόγον ἀκοῆς τοῦ θεοῦ ἐδέξασθε οὐ λόγον ἀνθρώπων, ἀλλά, καθώς ἐστιν ἀληθῶς, λόγον θεοῦ, ὃς καὶ ἐνεργεῖται ἐν ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν. 14 ὑμεῖς γὰρ μιμηταὶ ἐγενήθητε, ἀδελφοί, τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ τῶν οὐσῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὅτι τὰ αὐτὰ ἐπάθετε καὶ ὑμεῖς ὑπὸ τῶν ἰδίων συμφυλετῶν καθὼς καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, 15 τῶν καὶ τὸν κύριον ἀποκτεινάντων Ἰησοῦν καὶ τοὺς ἰδίους προφήτας, καὶ ἡμᾶς ἐκδιωξάντων καὶ θεῷ μὴ ἀρεσκόντων καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναντίων, 16 κωλυόντων ἡμᾶς τοῖς ἔθνεσιν λαλῆσαι ἵνα σωθῶσιν, εἰς τὸ ἀναπληρῶσαι αὐτῶν τὰς ἁμαρτίας πάντοτε. ἔφθασεν δὲ ἐπ' αὐτοὺς ἡ ὀργὴ εἰς τέλος. 17 ἡμεῖς δέ, ἀδελφοί, ἀπορφανισθέντες ἀφ' ὑμῶν πρὸς καιρὸν ὥρας προσώπῳ οὐ καρδίᾳ, περισσοτέρως ἐσπουδάσαμεν τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν ἐν πολλῇ ἐπιθυμίᾳ. 18 διότι ἠθελήσαμεν ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, ἐγὼ μὲν Παῦλος καὶ ἅπαξ καὶ δίς, καὶ ἐνέκοψεν ἡμᾶς ὁ σατανᾶς. 19 τίς γὰρ ἡμῶν ἐλπὶς ἢ χαρὰ ἢ στέφανος καυχήσεως ἢ οὐχὶ καὶ ὑμεῖς ἔμπροσθεν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ; 20 ὑμεῖς γάρ ἐστε ἡ δόξα ἡμῶν καὶ ἡ χαρά.

II, 12. περιπατῆσαι] KL Chr., περιπατεῖν P. — καλοῦντος] *K *vocantis* g *qui vocat* de, καλέσαντος SinA min *qui vocavit* fm vg Ambrst. (*vgl. G 1,6*); Chr. *schwankt*. — 13. διὰ τοῦτο] KL, καὶ διὰ τοῦτο P. — παρ' ἡμῶν λόγον ἀκοῆς] P min 73 vg Ambrst. Aug., λόγον ἀκοῆς παρ' ἡμῶν *K *usw*. — 15. ἰδίους προφήτας] KL Chr., προφήτας P. — 16. ἡ ὀργή] *K *usw*., ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ DEFG it vg. — 18. διότι] P, διό KL Chr. — 19. Ἰησοῦ Χριστοῦ] L Chr., Ἰησοῦ P.

---

wird. — 13. *swaswe waurd manne*] *B*: vgl. *ut verbum hominum* f vg Aug. Ambrst. — 16. *akei*] *B*, ohne Stütze. — 19. *niu*] *B*, ohne καί: vgl. *nonne* f vg Ambrst.

An die Thessalonicher I.

II.

10 .... *jah guþ, ƕaiwa weihaba jah garaihtaba jah unfairinodaba*
izwis þaim galaubjandam wesum, 11 *swaswe wituþ ainƕarjanoh izwara,*
swe atta barna seina, bidjandans izwis jah gaþlaihandans, 12 *jah*
weitwodjandans du gaggan izwis wairþaba gudis, saei laþoda izwis du
seinai þiudangardjai jah wulþau. 13 *duþe jah weis awiliudom guda*
unsweibandans, unte nimandans at uns waurd hauseinais gudis and-
nemuþ ni swaswe waurd manne, ak swaswe ist sunjaba waurd gudis,
þatei jah waurkei<þ> in izwis juzei galaubeiþ. 14 *jus auk galeikon-*
dans waurþuþ, broþrjus, aikklesjom gudis þaim wisandeim in Iudaia
in Xristau Iesu, unte þata samo wunnuþ jah jus fram izwaraim in-
kunjam swaswe jah weis fram Iudaium, 15 *þaiei jah fraujin usqemun*
Iesua jah swesaim praufetum jah uns frawrekun jah guda ni galeikan-
dans jah allaim mannam andaneiþans sind, 16 *warjandans uns du*
þiudom rodjan ei ganisaina, akei du usfulljan seinos frawaurhtins sin-
teino; aþþan snauh ana ins hatis gudis und andi. 17 *aþþan weis,*
broþrjus, gaain[*an*]*aidai af izwis du mela ƕeilos, andwairþja ni hairtin,*
ufarassau sniumidedum andaugi izwar[*a*] *gasaiƕan in managamma*
lustau. 18 *unte wildedum qiman at izwis, ik raihtis Pawlus jah ai-*
namma sinþa jah twaim, jah analatida uns Satana. 19 *ƕa auk ist*
unsara wens aiþþau faheþs aiþþau waips ƕoftuljos, niu jus in and-
wairþja fraujins unsaris Iesuis Xristaus in is quma? 20 *jus auk siuþ*
wulþus unsar jah faheþs.

Die Bruchstücke des ***ersten Briefes an die Thessalonicher*** *bietet* B, *von 5,22 bis zum Schluß auch* A.

II, 13. *unsweibandans*] *unsweibādans B* Br. — *waurkeiþ*] *waurkei B*, klar, ohne *þ* über der Zeile Br. — 15. *praufetum*] *B*: *e* über der Zeile klar Br. — 16. *snauh*] *B*: ist *-uh* angefügt? — 17. *gaainanaidai*] *B* Bernhardt, *gaainaidai* Uppström. — 18. *sinþa*] *sīþa B* Br. — 19. *Iesuis Xristaus*] *Iūs Xāūs B* Br.

II, 11. *wituþ ainƕarjanoh*] *B*: Bernhardt macht darauf aufmerksam, daß durch den Wegfall von ὡς das griech. Anakoluth beseitigt

III.

1 Διὸ μηκέτι ϲτέγοντεϲ εὐδοκήϲαμεν καταλειφθῆναι ἐν Ἀθήναιϲ
μόνοι, 2 καὶ ἐπέμψαμεν Τιμόθεον, τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ διάκονον τοῦ
θεοῦ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριϲτοῦ, εἰϲ τὸ ϲτηρίξαι ὑμᾶϲ καὶ παρακα-
λέϲαι ὑπὲρ τῆϲ πίϲτεωϲ ὑμῶν 3 τὸ μηδένα ϲαίνεϲθαι ἐν ταῖϲ θλίψεϲιν
ταύταιϲ. αὐτοὶ γὰρ οἴδατε ὅτι εἰϲ τοῦτο κείμεθα. 4 καὶ γὰρ ὅτε πρὸϲ
ὑμᾶϲ ἦμεν, προελέγομεν ὑμῖν ὅτι μέλλομεν θλίβεϲθαι, καθὼϲ καὶ ἐγένετο
καὶ οἴδατε. 5 διὰ τοῦτο κἀγὼ μηκέτι ϲτέγων ἔπεμψα εἰϲ τὸ γνῶναι
τὴν πίϲτιν ὑμῶν, μήπωϲ ἐπείραϲεν ὑμᾶϲ ὁ πειράζων καὶ εἰϲ κενὸν
γένηται ὁ κόποϲ ἡμῶν. 6 ἄρτι δὲ ἐλθόντοϲ Τιμοθέου πρὸϲ ἡμᾶϲ ἀφ'
ὑμῶν καὶ εὐαγγελιϲαμένου ἡμῖν τὴν πίϲτιν καὶ τὴν ἀγάπην ὑμῶν, καὶ
ὅτι ἔχετε μνείαν ἡμῶν ἀγαθὴν πάντοτε ἐπιποθοῦντεϲ ἡμᾶϲ ἰδεῖν καθάπερ
καὶ ἡμεῖϲ ὑμᾶϲ, 7 διὰ τοῦτο παρεκλήθημεν, ἀδελφοί, ἐφ' ὑμῖν ἐπὶ
πάϲῃ τῇ θλίψει καὶ ἀνάγκῃ ἡμῶν διὰ τῆϲ ὑμῶν πίϲτεωϲ, 8 ὅτι νῦν
ζῶμεν, ἐὰν ὑμεῖϲ ϲτήκετε ἐν κυρίῳ. 9 τίνα γὰρ εὐχαριϲτίαν δυνάμεθα
τῷ θεῷ ἀνταποδοῦναι περὶ ὑμῶν ἐπὶ πάϲῃ τῇ χαρᾷ ᾗ χαίρομεν δι' ὑμᾶϲ
ἔμπροϲθεν τοῦ θεοῦ ἡμῶν, 10 νυκτὸϲ καὶ ἡμέραϲ ὑπερεκπεριϲϲοῦ δεό-
μενοι εἰϲ τὸ ἰδεῖν ὑμῶν τὸ πρόϲωπον καὶ καταρτίϲαι τὰ ὑϲτερήματα
τῆϲ πίϲτεωϲ ὑμῶν; 11 αὐτὸϲ δὲ ὁ θεὸϲ καὶ πατὴρ ἡμῶν καὶ ὁ κύριοϲ
ἡμῶν Ἰηϲοῦϲ Χριϲτὸϲ κατευθύναι τὴν ὁδὸν ἡμῶν πρὸϲ ὑμᾶϲ. 12 ὑμᾶϲ
δὲ ὁ κύριοϲ πλεονάϲαι καὶ περιϲϲεύϲαι τῇ ἀγάπῃ εἰϲ ἀλλήλουϲ καὶ εἰϲ
πάνταϲ καθάπερ καὶ ἡμεῖϲ εἰϲ ὑμᾶϲ, 13 εἰϲ τὸ ϲτηρίξαι ὑμῶν τὰϲ καρ-
δίαϲ ἀμέμπτουϲ ἐν ἁγιωϲύνῃ ἔμπροϲθεν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸϲ ἡμῶν ἐν
τῇ παρουϲίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰηϲοῦ Χριϲτοῦ μετὰ πάντων τῶν ἁγίων
αὐτοῦ.

III, 2. καὶ διάκονον τοῦ θεοῦ] P min vg, καὶ διάκονον τοῦ θεοῦ καὶ ϲυνεργὸν ἡμῶν KL Chr. — παρακαλέϲαι] P Chr. it vg, παρακαλέϲαι ὑμᾶϲ KL. — ὑπὲρ] KP Chr., περὶ L. — 3. τὸ] *K, τῷ Chr. — 6. ἔχετε μνείαν ἡμῶν] *K *usw.*, μνείαν ἔχετε ἡμῶν DEFG *memoriam nostri habetis* def vg Ambrst. — 7. θλίψει καὶ ἀνάγκῃ] KL Chr., ἀνάγκῃ καὶ θλίψει SinABDEFG it vg. — 9. τῷ θεῷ] KL *usw.* Chr. def vg, τῷ κυρίῳ Sin*Dgr*FgrG g. — 11. Ἰηϲοῦϲ Χριϲτόϲ] *K Chr. g vg, Ἰηϲοῦϲ SinABD^b min de vg-*Hss.* Ambr. — 13. ὑμῶν τὰϲ καρδίαϲ] *K *usw.*, τὰϲ καρδίαϲ ὑμῶν DEFG it vg.

---

gedrungen ist. — *guda*] *B*: zur Stellung vgl. *referre deo* Ambrst. Sonst folgt der Dativ stets auf ἀνταποδιδόναι. — 10. *andwairþja izwara*] *B*: normale got. Wortstellung. Ebenso *faciem vestram* f vg Ambrst. Aug. — 12. *ganohnan gataujai*] *B*: vgl. *abundare faciat* it vg; περιϲϲεύειν · *ganohjan* E 1,8. — *allans*] *B*: Präp. wie gewöhnlich nicht wiederholt. — 13. *seinaim*] *B*: Christus ist der Kommende.

III.

1 *In þizei ju ni usþulandans þanamais, galeikaida uns ei biliþanai*
weseima in Aþeinim ainai. 2 *jah insandidedum Teimauþaiu, broþar*
unsarana jah andbaht gudis in aiwaggeljon Xristaus, ei izwis gatulgjai
jah bidjai bi galaubein izwara, 3 *ei ni ainshun afagjaidau in þaim*
aggwiþom; silbans auk wituþ þatei du þamma satidai sijum. 4 *jah*
auk þan wesum at izwis, fauraqeþum izwis þatei anawairþ was uns du
winnan agliþos, swaswe jah warþ jah wituþ. 5 *duþþe jah ik ju ni*
usþulan<d>s insandida du ufkunnan galaubein izwara, ibai aufto us-
faifraisi izwis sa fraisands jah sware wairþai arbaiþs unsara. 6 *aþ-*
þan nu at qimandin Teimauþaiu at unsis fram izwis jah gateihandin
uns galaubein <jah> friaþwa izwara, jah þatei gaminþi unsar habaiþ
god sinteino, gairnjandans uns gasaiƕan, swaswe jah weis izwis,
7 *inuh þis gaþrafstidai sijum, broþrjus, fram izwis ana allai nauþai*
jah aglon unsarai in izwaraizos galaubeinais; 8 *unte sai libam, jabai*
jus gastandiþ in fraujin. 9 *ƕa auk awiliude magum usgildan [fraujin]*
guda bi izwis ana allai fahedai þizaiei faginom in izwara faura guda
unsaramma, 10 *naht jah daga ufarassau bidjandans ei gasaiƕaima*
andwairþja izwara jah ustiuhaima waninassu galaubeinais izwaraizos?
11 *aþþan silba guþ jah atta unsar jah frauja unsar Iesus Xristus*
garaihtjai wig unsarana du izwis. 12 *aþþan izwis frauja managjai*
jah ganohnan gataujai friaþwai in izwis misso jah allans swaswe jah
weis in izwis, 13 *du tulgjan hairtona izwara unfairinona in weihiþai*
faura guda jah attin unsaramma in quma fraujins unsaris Iesuis Xris-
taus miþ allaim þaim weiham seinaim.

III. 3. *satidai*] *ratidai B* (nicht *gatidai*) Br. — 6. *Teimauþaiu*] *B* für *Teimauþaiau.* — *galaubein*] *galaubeī B* Br. — 8. *sai*] *B* über der Zeile Br. — 10—12: viele Buchstaben durchlöchert Br. — 11. *Xristus*] *X̄s B*, am Zeilenschluß (Us. Angabe also unrichtig) Br. — 12. *friaþwai*] *B* (nicht *friaþwa*): *-wai* und das flg. *in* sind durchlöchert, doch ist *ai* und *i* deutlich zu erkennen Br. — 13. *unfairinona*] *B* eher als *usfairinona.* Der 2. Buchstabe ist schwer zu erkennen, doch entspricht der Raum einem *n*, nicht einem *s* Br.

III, 2. *izwis gatulgjai*] *B*: Vorstellung des Objektpron., da es auch zum flg. Verbum gehört. Vgl. übrigens R 16,25 ὑμᾶς στηρίξαι. — 4. *þan wesum at izwis*] *B*: Stellung nach th 3,10 ὅτε ἦμεν πρὸς ὑμᾶς. — 5. *usfaifraisi*] *B*: Perfektives Kompositum als Ersatz des gr. Aor. *usfraisan* 'verführen' wie *gafraihnan* 'erfahren'. — 9. *fraujin*] *B*: Variante zu *guda*, die aus einer andern Rezension ein-

κόσμου, τί ὡς ζῶντες ἐν κόσμῳ δογματίζεσθε; 21 μὴ ἅψῃ μηδὲ γεύσῃ μηδὲ θίγῃς; 22 ἅ ἐστιν πάντα εἰς φθορὰν τῇ ἀποχρήσει κατὰ τὰ ἐντάλματα καὶ διδασκαλίας τῶν ἀνθρώπων. 23 ἅτινά ἐστιν λόγον μὲν ἔχοντα σοφίας ἐν ἐθελοθρησκείᾳ καὶ ταπεινοφροσύνῃ καὶ ἀφειδίᾳ σώματος, οὐκ ἐν τιμῇ τινι πρὸς πλησμονὴν τῆς σαρκός.

III.

1 Εἰ οὖν συνηγέρθητε τῷ Χριστῷ, τὰ ἄνω ζητεῖτε, οὗ ὁ Χριστός ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ καθήμενος· 2 τὰ ἄνω φρονεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. 3 ἀπεθάνετε γάρ, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν θεῷ· 4 ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ὑμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ. 5 νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν ἥτις ἐστὶν εἰδωλολατρεία, 6 δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας. 7 ἐν οἷς καὶ ὑμεῖς περιεπατήσατέ ποτε, ὅτε ἐζῆτε ἐν αὐτοῖς· 8 νυνὶ δὲ ἀπόθεσθε καὶ ὑμεῖς τὰ πάντα, ὀργήν,

---

II, 20. ἐν κόσμῳ] *K *usw.*, ἐν τῷ κόσμῳ FG *in hoc mundo* dem Ambrst. — 23. ταπεινοφροσύνῃ] *K *usw.*, ταπεινοφροσύνῃ τοῦ νοός FG *sensus* defg vg *animi* Ambrst. *cordis* m Aug. — III, 4. ὑμῶν] P Chr. defg vg, ἡμῶν KL. — 7. ἐν αὐτοῖς] KL Chr., ἐν τούτοις P *in illis* it vg.

AB (*nicht* faihugeigon) *klar und sicher in beiden Hss. Us. Bemerkungen unzutreffend Br. Vgl. über mhd.* gîr *oder* gîre *das Mhd. Wb. 1,530 und Lexer 1,1019, sowie* kîr *in der Wiener Genesis.* — soei] A (*nicht* sei): *o durchlöchert Br.* — 6. *þairh þoei*] *B* durchlöchert Br. — *ana sunum*] *B* durchlöchert Br. — 8. izwaramma ni] A, *Schluß der Seite* (*nicht bloß* izwaramma). *Us. Text falsch, die Anm. richtig* Br.

II, 20. þanaseiþs] AB: *vgl. adhuc* f vg Ambr. Ambrst. Aug. Hieron. — urrediþ] AB: *Aktiv für Pass.* δογματίζεσθε '*ihr lasset euch Satzungen machen*' (*Weizs.*) *wie* '*decernitis*' it vg. — 21. nih atsnarpjais nih kausjais] A(B): *Stellung wie ne attaminaveritis, ne gustaveritis* Ambr. Ambrst. — 23. þuhtaus] AB: *Zusatz ohne äußeren Anhalt.* '*Goth. hoc additamento perversam vel ineptam sapientiam indicare voluisse videtur*' *GL. Maßmann stellt um*: in fastubnja þuhtaus · ἐν ἐθελοθρησκείᾳ; *vorzuziehen wäre in diesem Falle jedoch die Stellung* in þuhtaus fastubnja. *Endlich könnte* þuhtaus *vielleicht ursprünglich zu* hauneinai *gehört haben, also Konkurrenzform von* hairtins *sein*, *vgl. die verschiedenen lat. Übersetzungen von* νοός. — III, 4. bairhtai wairþiþ miþ imma] AB: *vgl. zur Stellung apparebitis cum ipso* vg Cypr. Hil.

. . . . þis fairƕaus, ƕa[n] þanaseiþs swe qiwai in þamma fairƕau urrediþ? 21 ni teikais, nih atsnarpjais, nih kausjais! 22 þatei ist all du riurein, þairh þatei is brukjaidau bi anabusnim jah laiseinim manne, 23 þoei sind sweþauh waurd habandona handugeins [þuhtaus] in fastubnja jah hauneinai hairtins jah unfreideinai leikis, ni in sweriþo ƕizai du soþa leikis.

þis fairƕaus, ƕa þanaseiþs swe qiwai in þamma fairƕau urrediþ? 21 *ni teikais, ni atsnarpjais, ni kausjais!* 22 *þatei ist all du riurein, þairh þatei is brukjaidau* bi *anabusnim jah laiseinim manne,* 23 *þoei sind sweþau*h *waurd habandona handug*eins [þ*uhtaus*] *in fastubnja jah hauneinai hairtins jah unfreidei*<*nai*> *leikis, ni in sweriþo ƕizai du soþa leikis.*

III.

1 Jabai nu miþurrisuþ Xristau, þoei iupa sind sokeiþ, þarei Xristus ist in taihswai gudis sitands. 2 þaimei iupa sind fraþjaiþ, ni þaim þoei ana airþai sind. 3 unte gadauþnodeduþ jah libains izwara gafulgina ist miþ Xristau in guda. 4 þan Xristus swikunþs wairþiþ, libains izwara, þanuh jah jus bairhtai wairþiþ miþ imma in wulþau. 5 dauþeiþ nu liþuns izwarans, þans þaiei sind ana airþai, horinassau, unhrainein, winna, lustau ubilana jah faihugeiron, soei ist galiugagude skalkinassus; 6 þairh þoei qimiþ hatis gudis ana sunum ungalaubeinais, 7 in þaimei jah jus iddjeduþ simle, þan libaideduþ in þaim. 8 iþ nu aflagjiþ jah jus þo alla, hatis, þwairhein, unselein, anaqiss, aglaitiwaurdein; us munþa izwaramma ni . . . .

III.

1 *Jabai nu miþurrisuþ Xristau, þoei iupa sind sokeiþ, þarei Xristus ist in taihswai gudis sitands.* 2 *þaimei iupa sind fraþjaiþ, ni þaim þoei ana airþai sind.* 3 *unte gadauþnodeduþ jah libains izwara gafulgina ist miþ Xristau in guda.* 4 *þan Xristus swikunþs wairþiþ, libains izwara,* þan*uh jah jus bairhtai* *wair*þiþ *miþ imma in wulþau.* 5 *dau*þ*eiþ nu liþuns izwarans, þans þaiei sind ana airþai, horinassu, unhrainein, winnon, lustu ubilana jah faihugeiron, sei ist galiugagude skalkinassus;* 6 *þairh þoei qimiþ hatis gudis ana sunum ungalaubeinais,* 7 *in þaimei jah jus iddjeduþ simle, þan libaideduþ in þaim.* 8 *iþ nu aflagjiþ jah jus þo alla, hatis, þwairhein, unselein, anaqiss, aglaitiwaurdein; us munþa izwaramma ni*

II, 20. ƕa] ƕan A, -n *vielleicht getilgt Br.* — 21. teikais] AB *für* tekais. — 22. *bi*] *B,* durchlöchert, i zerstört Br. Das gleiche gilt im folgenden von den hervorgehobenen Buchstaben. — — III, 1. *sitands*] *sitāds B* Br. — 5. lustau] A *Br.* — faihugeiron]

θυμόν, κακίαν, βλαςφημίαν, αἰςχρολογίαν ἐκ τοῦ ςτόματος ὑμῶν· 9 μὴ
ψεύδεςθε εἰς ἀλλήλους, ἀπεκδυςάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον cὺν ταῖς
πράξεςιν αὐτοῦ 10 καὶ ἐνδυςάμενοι τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς
ἐπίγνωςιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίςαντος αὐτόν, 11 ὅπου οὐκ ἔνι Ἕλλην
καὶ Ἰουδαῖος, περιτομὴ καὶ ἀκροβυςτία, βάρβαρος Cκύθης, δοῦλος ἐλεύ-
θερος, ἀλλὰ τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶςιν Χριςτός. 12 ἐνδύςαςθε οὖν ὡς ἐκ-
λεκτοὶ τοῦ θεοῦ, ἅγιοι καὶ ἠγαπημένοι, ςπλάγχνα οἰκτιρμοῦ, χρηςτότητα,
ταπεινοφροςύνην, πραότητα, μακροθυμίαν, 13 ἀνεχόμενοι ἀλλήλων καὶ
χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, ἐάν τις πρός τινα ἔχῃ μομφήν, καθὼς καὶ ὁ Χριςτὸς
ἐχαρίςατο ὑμῖν, οὕτως καὶ ὑμεῖς, 14 ἐπὶ πᾶςιν δὲ τούτοις τὴν ἀγάπην,
ἥτις ἐςτὶν ςύνδεςμος τῆς τελειότητος. 15 καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ θεοῦ βρα-
βευέτω ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, εἰς ἣν καὶ ἐκλήθητε ἐν ἑνὶ ςώματι· καὶ
εὐχάριςτοι γίνεςθε. 16 ὁ λόγος τοῦ Χριςτοῦ ἐνοικείτω ἐν ὑμῖν πλου-
ςίως· ἐν πάςῃ ςοφίᾳ διδάςκοντες καὶ νουθετοῦντες ἑαυτούς, ψαλμοῖς
καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ἐν χάριτι ᾄδοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν
τῷ κυρίῳ. 17 καὶ πᾶν ὅ,τι ἂν ποιῆτε ἐν λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ, πάντα ἐν
ὀνόματι κυρίου Ἰηςοῦ, εὐχαριςτοῦντες τῷ θεῷ πατρὶ δι' αὐτοῦ. 18 αἱ
γυναῖκες, ὑποτάςςεςθε τοῖς ἀνδράςιν, ὡς ἀνῆκεν ἐν κυρίῳ. 19 οἱ ἄνδρες,
ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας καὶ μὴ πικραίνεςθε πρὸς αὐτάς. 20 τὰ τέκνα,
ὑπακούετε τοῖς γονεῦςιν κατὰ πάντα· τοῦτο γάρ ἐςτιν εὐάρεςτον ἐν

III, 8. ἐκ τοῦ ςτόματος ὑμῶν] *K *usw.*, ἐκ τοῦ ςτομ. ὑμ. μὴ ἐκπορευέςθω FG fg (*turpiloquium de* — Vig. *ex — ore vestro non procedat* Ambrst. Vig.). — 10. ἐνδυςάμενοι] *K *usw.*, ἐνδύςαςθε *Matthaeis Euchologium* X *induite* Hilar. (*Hs.*) Ambr. Ambrst. Aug. Faustus Manich. *bei* Aug. Sedul. Vigil. (*nach V. 12*). *Übrigens haben* Hil. (*Hs.*) Ambrst. Faust. *auch V. 9 exuite*, *exspoliate*. — τοῦ κτίςαντος αὐτόν] *K *usw.*, αὐτοῦ τοῦ κτ. αὐτόν FG *eius qui creavit* def vg. — 11. βάρβαρος Cκύθης] *K *usw.*, βάρβαρος καὶ Cκύθης D*E*FG it vg. — δοῦλος ἐλεύθερος] *K *usw.* Chr., δοῦλος καὶ ἐλεύθερος AD*E*FG it vg. — 12. ςπλάγχνα οἰκτιρμοῦ] LP it vg, ςπλ. οἰκτιρμῶν K, ςπλ. καὶ οἰκτιρμον D^{gr*}. — 13. οὕτως καὶ ὑμεῖς] *K *usw.*, οὕτως καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε D*E*F^{gr}G degm Ambrst. — 14. τελειότητος] *K *usw.*, ἑνότητος D*F^{gr}G deg Ambrst. — 15. τοῦ θεοῦ] KL Chr., Χριςτοῦ P it vg. — 16. καί[2]] *K, *fehlt* SinABC*D*FG it vg. — καί[3]] *K, *fehlt* SinBC*D*FG it vg-*Hss.* — τῇ καρδίᾳ] *K (*vgl. E 5,19*), ταῖς καρδίαις SinABCD*FG Chr. it vg. — 17. καί[1]] *K *usw.*, *fehlt* D*FG def vg. — κυρίου Ἰηςοῦ] K Chr., κυρίου L. — πατρί] SinABC m, καὶ πατρί DEFGKL Chr. defg vg. — 18. ἀνδράςιν] K Chr. m vg, ἰδίοις ἀνδράςιν L Thdrt. (*vgl. E 5,22 Tit 2,5*), ἀνδράςιν ὑμῶν D*E*FG defg. — 19. γυναῖκας] KL *usw.* Chr., γυν. ὑμῶν C[2]D*E*FG defgm vg.

usgaggai. 9 ni liugaiþ izwis misso, afslaupjandans izwis þana fairn-
jan mannan miþ tojam is, 10 jah gahamoþ niujamma, þamma anani-
widin du ufkunþja bi frisahtai þis, saei gaskop ina; 11 þarei nist
Kreks jah Judaius, bimait jah faurafilli, barbarus jah Skwþus, skalks
jah freis, ak alla jah in allaim Xristus. 12 gahamoþ izwis nu swe
gawalidai gudis, weihans jah walisans, brusts bleiþein<s>, [armahair-
tein], selein, haunein ahins, qairrein, usbeisnein. 13 þulandans izwis
misso jah fragibandans silbans, jabai has wiþra hana habai fairina;
swaswe jah Xristus fragaf izwis, swa jah jus taujaiþ. 14 aþþan ufar
alla <þo> friaþwa, sei ist gabindi ainamundiþos. 15 jah gawairþi
gudis swignjai[þ] in hairtam izwaraim, in þammei jah laþodai wesuþ
in ainamma leika, jah awiliudondans wairþaiþ. 16 waurd Xristaus
bauai in izwis gabigaba, in allai handugein jah frodein ahmeinai lais-
jandans jah talzjandans izwis silbans psalmom, hazeinim, saggwim
ahmeinaim, in anstai siggwandans in hairtam izwaraim fraujin.
17 all þishah þatei taujaiþ in waurda aiþþau in waurstwa, all in
namin fraujins Iesuis, awiliudondans guda attin þairh ina. 18 jus
qinons, ufhausjaiþ wairam izwaraim, swe gaqimiþ in fraujin. 19 wai-
ros, frijoþ qenins izwaros jah ni sijaiþ baitrai wiþra þos. 20 barna,
ufhausjaiþ fadreinam bi all; unte þata waila galeikaiþ ist in fraujin.

III, 10. ananiwidin] B durchlöchert Br. — 11. Judaius] B (nicht Iudaius U.) Br. — freis ak alla] B durchlöchert Br. — Xristus] B durchlöchert Br. — 12. gawalidai] B: der drittletzte Buchstabe vernichtet; es läßt sich nicht erkennen, ob er d oder s gewesen sei Br. — walisans] B durchlöchert Br. — bleiþein] B, bleiþeins Bernhardt. — 13. silbans] B: ilban zerstört, -s zu erkennen (nicht silbam U.) Br. — hana habai] B durchlöchert Br. — 14. gabindi] B (nicht gabinda) Br. — ainamundiþos] B: etwas zweifelhaft Br., ustauhtais B GL. — 15. swignjaiþ in] B (nicht swignjai þan U.): i klar, n durch ein Loch beschädigt Br. — 16. laisjandans und ahmeinaim] B durchlöchert Br.

III, 12. armahairtein] B: urspr. Glosse zu dem schwer verständlichen brusts bleiþeins, nicht, wie Maßmann annimmt, nur zu bleiþeins. — haunein ahins] B: vgl. humilitatem sensus Ambrst. Beachte auch Ph 2,3 hauneinai gahugdais. — 14. ufar alla þo] ergänzt nach L 7,18. — 15. swignjai] (B): scheint durch exultet vg Ambrst. veranlaßt zu sein; denn swegnjan entspricht L 1,47 dem gr. ἀγαλλιᾶν, L 10,21 ἀγαλλιᾶcθαι, während καταβραβευέτω C 2,18 durch gajiukai übersetzt wird. — 16. jah frodein ahmeinai] B: Zusatz nach C 1,9.

κυρίῳ. 21 οἱ πατέρες, μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἵνα μὴ ἀθυμῶσιν. 22 οἱ δοῦλοι, ὑπακούετε κατὰ πάντα τοῖς κατὰ σάρκα κυρίοις, μὴ ἐν ὀφθαλμοδουλείαις ὡς ἀνθρωπάρεσκοι, ἀλλ' ἐν ἁπλότητι καρδίας φοβούμενοι τὸν θεόν. 23 καὶ πᾶν ὅ,τι ἐὰν ποιῆτε, ἐκ ψυχῆς ἐργάζεσθε, ὡς τῷ κυρίῳ, οὐκ ἀνθρώποις, 24 εἰδότες ὅτι ἀπὸ κυρίου ἀπολήψεσθε τὴν ἀνταπόδοσιν τῆς κληρονομίας, τῷ γὰρ κυρίῳ Χριστῷ δουλεύετε· 25 ὁ δὲ ἀδικῶν κομίσεται ὃ ἠδίκησεν, καὶ οὐκ ἔστιν προσωποληψία.

IV.

1 Οἱ κύριοι, τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς δούλοις παρέχεσθε, εἰδότες ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε κύριον ἐν οὐρανοῖς. 2 τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖτε, γρηγοροῦντες ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαριστίᾳ, 3 προσευχόμενοι ἅμα καὶ περὶ ἡμῶν, ἵνα ὁ θεὸς ἀνοίξῃ ἡμῖν θύραν τοῦ λόγου λαλῆσαι τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, δι' ὃ καὶ δέδεμαι, 4 ἵνα φανερώσω αὐτὸ ὡς δεῖ με λαλῆσαι. 5 ἐν σοφίᾳ περιπατεῖτε πρὸς τοὺς ἔξω, τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενοι. 6 ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι, ἅλατι ἠρτυμένος, εἰδέναι πῶς δεῖ ὑμᾶς ἑνὶ ἑκάστῳ ἀποκρίνεσθαι. 7 τὰ κατ' ἐμὲ πάντα γνωρίσει ὑμῖν Τυχικὸς ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ πιστὸς διάκονος καὶ σύνδουλος ἐν κυρίῳ, 8 ὃν ἔπεμψα πρὸς ὑμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο, ἵνα γνῷ τὰ περὶ ὑμῶν καὶ παρακαλέσῃ τὰς καρδίας ὑμῶν, 9 σὺν Ὀνησίμῳ τῷ πιστῷ καὶ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ, ὅς ἐστιν ἐξ ὑμῶν, πάντα ὑμῖν γνωριοῦσιν

III, 21. παροργίζετε] KL *usw.* (*vgl. Eph. 6,4*), ἐρεθίζετε $BD^{b.c}E^{**}$ Chr. — 23. καὶ πᾶν ὅ,τι ἐάν] *K (Chr.), ὃ ἐάν Sin*ABC it vg. — οὐκ ἀνθρώποις] B, καὶ οὐκ ἀνθρ. *K it vg. — 25. δέ] *K Chr., γάρ SinABCD*FG it vg. — προσωποληψία] *K *usw.*, προσωπ. παρὰ τῷ θεῷ FG Chr. fg vg Ambrst. (*nach R 2,11*). — IV, 2. προσκαρτερεῖτε] *K *usw.*, προσκαρτεροῦντες min 17 Or.: *orationi instantes et vigilantes* (*nach R 12,12*). — 9. τῷ πιστῷ καὶ ἀγαπητῷ] *K, τῷ ἀγαπητῷ καὶ πιστῷ DEFG Chr. it vg. — πάντα] *K *usw.*, οἵ D^{gr*} *qui* demid Hier. Pelag. *Vgl.* Luc^{brug}: '*Omnia quae hic aguntur*'. *Non praeponas his verbis* '*qui*'.

III, 21. *du þwairhein*] *B*: erinnert an *nolite in iram provocare* de *ad iracundiam t indignationem* g *ad indignationem* f vg. — 22. *in augam skalkinondans*] *B*: ähnelt dem lat. *ad oculum servientes* it vg. — 25. *at guda*] *B*: nach R 2,11. — IV, 1. *aihuþ jah jus*] *B*: Umstellung wohl nach Stellen wie Ph 4,15 C 3,8 Th 2,14 u. ä. — 2. *haftjandans*] *B*: nach R 12,12. — 9. þaiei] AB: *schwerfällig und befremdlich nach dem unmittelbar vorausgehenden Sing.* saei; *daher unzweifelhaft Interpolation aus einem lat. Text.*

21 *jus attans, ni gramjaiþ barna izwara du þwairhein, ei ni wairþaina*
in unlustau. 22 *þewisa, ufhausjaiþ bi all* <*þaim bi*> *leika fraujam,*
ni in augam skalkinondans, swe mannam samjandans, ak in ainfalþein
hairtins, ogandans guþ. 23 *þishvah þatei taujaiþ, us saiwalai waurk-*
jaiþ swe fraujin, ni mannam, 24 *witandans þatei af fraujin nimiþ*
andalauni arbjis; unte fraujin Xristau skalkinoþ. 25 *sa auk skaþaila*
andnimiþ þatei skoþ, jah nist wiljahalþein at guda.

IV.

1 *Jus fraujans, garaiht jah ibnassu þewisam atkunnaiþ, witandans*
þatei aihuþ jah jus fraujan in himinam. 2 *bidai haftjandans izwis,*
wakandans in izai in awiliudam; 3 *bidjandans samana jah bi uns ei*
guþ uslukai unsis haurd waurdis du rodjan runa Xristaus, in þizozei
jah gabundans im, 4 *ei gabairhtjau*

.... þo, swaswe skuljau rod-
jan. 5 in handugein gaggaiþ du
þaim uta, mel usbugjandans.
6 waurd izwar sinteino in anstai
salta gasupoþ sijai, ei witeiþ
hvaiwa skuleiþ ainhvarjammeh
andhafjan. 7 þatei bi mik ist,
all gakanneiþ izwis Twkeikus, sa
liuba broþar jah triggwa and-
bahts jah gaskalki in fraujin,
8 þanei insandida du izwis duþþe
ei kunnjai hva bi izwis ist, jah
gaþrafstjai hairtona izwara,
9 miþ Aunisimau þamma liubin
jah triggwin broþr, saei ist us
izwis, þaiei all izwis gakannjand

þo, swaswe skuljau rodjan
5 *in handugein gaggaiþ du þaim*
uta, þata mel usbugjandans.
6 *waurd izwar sinteino in anstai*
salta gasupoþ siai, ei witeiþ
hvaiwa skuleiþ ainhvarjammeh
andhafjan. 7 *þatei bi mik ist,*
all gakanneiþ izwis Twkekus, sa
liuba broþar jah triggwa and-
bahts jah gaskalki in fraujin,
8 *þanei insandida du izwis duþþe*
ei kunnjai hva bi izwis ist, jah
gaþrafstjai hairtona izwara,
9 *miþ Aunisimau þamma liubin*
jah triggwin broþr, saei ist us
izwis, þaiei all izwis gakannjand

III, 22. *samjandans*] *samjandās B* Br. — 25. *skaþaila*] *B* (nicht *ska-þula*) Br. Dieses wäre nach T 6,9 AB zu erwarten. Wahrscheinlich ist *ai* nach EB. § 233 B Anm. zu beurteilen. — *wiljahalþein*] *B*, vgl. EB. § 157 Anm. 2. — IV, 6. gasupoþ] gasuqoþ AB *deutlich Br. Mit Rücksicht auf L 14,34 Mc 9,50 ist ein Schreib- oder Lesefehler in der Vorlage von* AB *anzunehmen. Vgl. den Lesefehler* du *für* bi *in derselben Vorlage V. 10. Die rätselhafte Randglosse in* A *zu T 5,23*: suqnis *vermag nicht* gasuqoþ *plausibel zu machen.* — 8. kunnjai] AB: *B sicher* (*nicht kunnjau U.*), A *wahrscheinlich, wenn auch hier der am Zeilenschluß stehende, sehr verblichene Buchstabe nur schwer erkennbar ist Br.*

τὰ ὧδε. 10 ἀσπάζεται ὑμᾶς Ἀρίσταρχος ὁ συναιχμάλωτός μου, καὶ
Μάρκος ὁ ἀνεψιὸς Βαρνάβα, περὶ οὗ ἐλάβετε ἐντολάς, ἐὰν ἔλθῃ πρὸς
ὑμᾶς, δέξασθε αὐτόν, 11 καὶ Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος Ἰοῦστος, οἱ ὄντες ἐκ
περιτομῆς· οὗτοι μόνοι συνεργοὶ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, οἵτινες
ἐγενήθησάν μοι παρηγορία. 12 ἀσπάζεται ὑμᾶς Ἐπαφρᾶς ὁ ἐξ ὑμῶν,
δοῦλος Χριστοῦ Ἰησοῦ, πάντοτε ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ὑμῶν ἐν ταῖς προσ-
ευχαῖς, ἵνα στῆτε τέλειοι καὶ πεπληρωμένοι ἐν παντὶ θελήματι τοῦ
θεοῦ. 13 μαρτυρῶ γὰρ αὐτῷ ὅτι ἔχει ζῆλον πολὺν ὑπὲρ ὑμῶν καὶ τῶν
ἐν Λαοδικίᾳ καὶ τῶν ἐν Ἱεραπόλει. 14 ἀσπάζεται ὑμᾶς Λουκᾶς ὁ ἰατρὸς
ὁ ἀγαπητὸς καὶ Δημᾶς. 15 ἀσπάσασθε τοὺς ἐν Λαοδικίᾳ ἀδελφοὺς καὶ
Νυμφᾶν καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτοῦ ἐκκλησίαν. 16 καὶ ὅταν ἀναγνωσθῇ
παρ' ὑμῖν ἡ ἐπιστολή, ποιήσατε ἵνα καὶ ἐν τῇ Λαοδικέων ἐκκλησίᾳ ἀνα-
γνωσθῇ, καὶ τὴν ἐκ Λαοδικίας ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀναγνῶτε. 17 καὶ εἴπατε
Ἀρχίππῳ· βλέπε τὴν διακονίαν ἣν παρέλαβες ἐν κυρίῳ, ἵνα αὐτὴν πλη-
ροῖς. 18 ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ Παύλου. 19 μνημονεύετέ μου τῶν
δεσμῶν. ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. ἀμήν.

IV, 10. δέξασθε] *K *usw.*, δέξασθαι $D^{gr*}F^{gr}G^{gr}$ Thphyl. *ut si venerit ad vos excipiatis illum* Ambrst. — 12. Χριστοῦ Ἰησοῦ] L, Χριστοῦ K Chr. — πεπληρωμένοι] D^{c}EKLP Chr., πεπληροφορημένοι SinABCD* FG. — 13. ζῆλον πολύν] KL Chr., πολὺν ζῆλον $D^{b.c}$E min17.23.47; πολὺν πόνον P *usw. multum laborem* it vg. — Λαοδικίᾳ] P, Λαοδικείᾳ KL. — 15. Λαοδικίᾳ] KP, Λαοδικείᾳ L. — αὐτοῦ] KL Chr. it vg, αὐτῶν P. — 16. Λαοδικέων] K, Λαοδικείων LP. — τὴν ἐκ Λαοδικίας] P, Λαοδικείας KL; *eam quae Laodicensium est* f vg *eam quae est Laodicensium* Ambrst.

Unterschrift. Πρὸς Κολοσσαεῖς ἐγράφη ἀπὸ Ῥώμης P; Πρ. K. ἐγράφη ἀπὸ Ῥ. διὰ Τυχικοῦ καὶ Ὀνησίμου K; Τοῦ ἁγίου Παύλου ἐπιστολὴ πρὸς K. (*usw. wie* K) L. — Πρὸς K. ἐπληρώθη ἄρχεται πρὸς Φιλιππησίους DE, *Ad Colossenses explicit incipit ad Philippenses* d; Ἐτελέσθη πρ. K. ἄρχεται πρ. Θεσσαλονικαίους FG, *Explicit ad Col. incipit ad Thes.* fg.

---

gardjos] AB: *vgl.* '*regni*' de. — wesun] AB: *vgl.* '*fuerunt*' vg. *Doch ist die gleiche Übertragung nicht ganz selten, s. E. Schulze Glossar S. 434.* — 12. Iesuis Xristaus] A: *vgl. R 1,1 Ph 1,1* (*K). — 13. bi[2]] AB: *Wiederholung von* '*pro*' *auch* it vg. — 14. jah Demas] Taur. (A): *in* B *versehentlich weggelassen.* — 16. *jus ussiggwaid*] *B*: vgl. *vos legatis* f vg Pelag.

Unterschrift: *aus einem lat. Text*; *am nächsten steht* d.

þatei her ist. 10 goleiþ izwis
Ari[a]starkus, sa miþfrahunþana
mis, jah Markus gadiliggs Barna-
bins, bi þanei nemuþ anabusnins,
ei jabai qimai at izwis, andnimaiþ
ina; 11 jah Iesus, saei haitada
Justus, þaiei sind us bimaita.
þai ainai gawaurstwans sind
þiudangardjos gudis, þaiei wesun
mis du gaþrafsteinai. 12 goleiþ
izwis Aipafras, sa us izwis, skalks
Iesuis Xristaus, sa sinteino us-
daudjands bi izwis in bidom, ei
standaiþ allawaurstwans jah ful-
lawitans in allamma wiljin gudis.
13 weitwodja auk imma þatei
habaiþ manag aljan bi izwis jah
bi þans þaiei sind ....

þatei her ist. 10 goleiþ izwis
Areistarkus, sa miþfrahunþana
mis, jah Markus gadiliggs Barna-
bins, bi þanei nemuþ anabusnins,
ei jabai qimai at izwis, andnimaiþ
ina; 11 jah Iesus, saei haitada
Justus, þaiei sind us bimaita.
þai ainai gawaurstwans sind þiu-
dangardjos gudis, þaiei wesun
mis du gaþrafsteinai. 12 goleiþ
izwis Aipafras, sa us izwis, skalks
Xristaus Iesuis, sinteino usdaud-
jands bi izwis in bidom, ei
standaiþ allawaurstwans jah ful-
lawitans in allamma wiljin gudis.
13 weitwodja auk imma þatei
habaiþ manag aljan bi izwis jah
bi þans þaiei sind
in Laudeikaia jah Iairaupaulein. 14 goleiþ izwis Lukas, leikeis sa
liuba. 15 goleiþ þans in Laudeikaia broþruns jah Nwmfan jah þo
ingardjon is aikklesjon. 16 jah þan ussiggwaidau at izwis so aipistaule,
taujaiþ ei jah in Laudekaion aikklesjon ussiggwaidau, jah þoei ist us
Laudeikaion, jus ussiggwaid. 17 jah qiþaiþ Arkippau: saiƕ þata and-
bahti þatei andnamt in fraujin, ei ita usfulljais. 18 goleins meinai
handau Pawlaus. 19 gamuneiþ meinaizos bandjos. ansts miþ izwis,
amen.

du Kaulaussaium ustauh.

IV, 10. goleiþ izwis Ari[a]starkus] A, *die Zeile bildend*; *U. hat falsch abgeteilt Br.* — bi] du AB: *besonders klar in* A *der untere Teil des* d *Br.* — du *muß auf einem Schreib- oder Lesefehler in der Vorlage von* AB *beruhn, da diese Präp. nicht den Akk. regiert.* — 11. Iesus] AB *ohne Abkürzung.* — Justus] A (*nicht* Iustus) *Us. Bemerkung 'spatium non sufficit' verfehlt*; *denn es handelt sich um den Zeilenanfang Br.* — 13. bi²] du AB *Br. Vgl. V. 10.* — *Von V. 13* in Laudeikia—*Schluß* Taur. (A), *fast unlesbar.* — *Laudeikaia*] *B*, Laudeikia Taur. — 14. *leikeis*] *B*, lekeis Taur. — *sa liuba*] *B*, Taur. fügt hinzu: *j*ah Demas. — 15. *þo ingardjon*] *B*, ingardjon Taur.

Unterschrift: *Kaulaussaium*] *Kaussaim B.*

IV, 10. ei jabai] AB: *vgl. 'ut si'* Ambrst. — 11. þiudan-

An die Thessalonicher I.

II.

10 .... καὶ ὁ θεός, ὡς ὁσίως καὶ δικαίως καὶ ἀμέμπτως ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν ἐγενήθημεν, 11 καθάπερ οἴδατε ὡς ἕνα ἕκαστον ὑμῶν ὡς πατὴρ τέκνα ἑαυτοῦ παρακαλοῦντες ὑμᾶς καὶ παραμυθούμενοι, 12 καὶ μαρτυρόμενοι εἰς τὸ περιπατῆσαι ὑμᾶς ἀξίως τοῦ θεοῦ τοῦ καλοῦντος ὑμᾶς εἰς τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν καὶ δόξαν. 13 διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς εὐχαριστοῦμεν τῷ θεῷ ἀδιαλείπτως, ὅτι παραλαβόντες παρ' ἡμῶν λόγον ἀκοῆς τοῦ θεοῦ ἐδέξασθε οὐ λόγον ἀνθρώπων, ἀλλά, καθώς ἐστιν ἀληθῶς, λόγον θεοῦ, ὃς καὶ ἐνεργεῖται ἐν ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν. 14 ὑμεῖς γὰρ μιμηταὶ ἐγενήθητε, ἀδελφοί, τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ τῶν οὐσῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὅτι τὰ αὐτὰ ἐπάθετε καὶ ὑμεῖς ὑπὸ τῶν ἰδίων συμφυλετῶν καθὼς καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, 15 τῶν καὶ τὸν κύριον ἀποκτεινάντων Ἰησοῦν καὶ τοὺς ἰδίους προφήτας, καὶ ἡμᾶς ἐκδιωξάντων καὶ θεῷ μὴ ἀρεσκόντων καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναντίων, 16 κωλυόντων ἡμᾶς τοῖς ἔθνεσιν λαλῆσαι ἵνα σωθῶσιν, εἰς τὸ ἀναπληρῶσαι αὐτῶν τὰς ἁμαρτίας πάντοτε. ἔφθασεν δὲ ἐπ' αὐτοὺς ἡ ὀργὴ εἰς τέλος. 17 ἡμεῖς δέ, ἀδελφοί, ἀπορφανισθέντες ἀφ' ὑμῶν πρὸς καιρὸν ὥρας προσώπῳ οὐ καρδίᾳ, περισσοτέρως ἐσπουδάσαμεν τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν ἐν πολλῇ ἐπιθυμίᾳ. 18 διότι ἠθελήσαμεν ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, ἐγὼ μὲν Παῦλος καὶ ἅπαξ καὶ δίς, καὶ ἐνέκοψεν ἡμᾶς ὁ σατανᾶς. 19 τίς γὰρ ἡμῶν ἐλπὶς ἢ χαρὰ ἢ στέφανος καυχήσεως ἢ οὐχὶ καὶ ὑμεῖς ἔμπροσθεν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ; 20 ὑμεῖς γάρ ἐστε ἡ δόξα ἡμῶν καὶ ἡ χαρά.

II, 12. περιπατῆσαι] KL Chr., περιπατεῖν P. — καλοῦντος] *K *vocantis* g *qui vocat* de, καλέσαντος SinA min *qui vocavit* fm vg Ambrst. (*vgl. G 1,6*); Chr. *schwankt.* — 13. διὰ τοῦτο] KL, καὶ διὰ τοῦτο P. — παρ' ἡμῶν λόγον ἀκοῆς] P min 73 vg Ambrst. Aug., λόγον ἀκοῆς παρ' ἡμῶν *K *usw.* — 15. ἰδίους προφήτας] KL Chr., προφήτας P. — 16. ἡ ὀργή] *K *usw.*, ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ DEFG it vg. — 18. διότι] P, διό KL Chr. — 19. Ἰησοῦ Χριστοῦ] L Chr., Ἰησοῦ P.

---

wird. — 13. *swaswe waurd manne*] *B*: vgl. *ut verbum hominum* f vg Aug. Ambrst. — 16. *akei*] *B*, ohne Stütze. — 19. *niu*] *B*, ohne καί: vgl. *nonne* f vg Ambrst.

An die Thessalonicher I.

II.

10 .... *jah guþ, ƕaiwa weihaba jah garaihtaba jah unfairinodaba*
izwis þaim galaubjandam wesum, 11 *swaswe wituþ ainƕarjanoh izwara,*
swe atta barna seina, bidjandans izwis jah gaþlaihandans, 12 *jah*
weitwodjandans du gaggan izwis wairþaba gudis, saei laþoda izwis du
seinai þiudangardjai jah wulþau. 13 *duþe jah weis awiliudom guda*
unsweibandans, unte nimandans at uns waurd hauseinais gudis and-
nemuþ ni swaswe waurd manne, ak swaswe ist sunjaba waurd gudis,
þatei jah waurkei<þ> in izwis juzei galaubeiþ. 14 *jus auk galeikon-*
dans waurþuþ, broþrjus, aikklesjom gudis þaim wisandeim in Iudaia
in Xristau Iesu, unte þata samo wunnuþ jah jus fram izwaraim in-
kunjam swaswe jah weis fram Iudaium, 15 *þaiei jah fraujin usqemun*
Iesua jah swesaim praufetum jah uns frawrekun jah guda ni galeikan-
dans jah allaim mannam andaneiþans sind, 16 *warjandans uns du*
þiudom rodjan ei ganisaina, akei du usfulljan seinos frawaurhtins sin-
teino; aþþan snauh ana ins hatis gudis und andi. 17 *aþþan weis,*
broþrjus, gaain[an]aidai af izwis du mela ƕeilos, andwairþja ni hairtin,
ufarassau sniumidedum andaugi izwar[a] gasaiƕan in managamma
lustau. 18 *unte wildedum qiman at izwis, ik raihtis Pawlus jah ai-*
namma sinþa jah twaim, jah analatida uns Satana. 19 *ƕa auk ist*
unsara wens aiþþau faheþs aiþþau waips ƕoftuljos, niu jus in and-
wairþja fraujins unsaris Iesuis Xristaus in is quma? 20 *jus auk siuþ*
wulþus unsar jah faheþs.

Die Bruchstücke des ersten Briefes an die Thessalonicher bietet B, *von 5,22 bis zum Schluß auch* A.

II, 13. *unsweibandans*] *unsweibādans B* Br. — *waurkeiþ*] *waurkei B*, klar, ohne *þ* über der Zeile Br. — 15. *praufetum*] *B*: *e* über der Zeile klar Br. — 16. *snauh*] *B*: ist *-uh* angefügt? — 17. *gaainanaidai*] *B* Bernhardt, *gaainaidai* Uppström. — 18. *sinþa*] *siþa B* Br. — 19. *Iesuis Xristaus*] *Iūs Xa̅u̅s B* Br.

II, 11. *wituþ ainƕarjanoh*] *B*: Bernhardt macht darauf aufmerksam, daß durch den Wegfall von ὡς das griech. Anakoluth beseitigt

III.

1 Διὸ μηκέτι ϲτέγοντεϲ εὐδοκήϲαμεν καταλειφθῆναι ἐν Ἀθήναιϲ μόνοι, 2 καὶ ἐπέμψαμεν Τιμόθεον, τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ διάκονον τοῦ θεοῦ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριϲτοῦ, εἰϲ τὸ ϲτηρίξαι ὑμᾶϲ καὶ παρακαλέϲαι ὑπὲρ τῆϲ πίϲτεωϲ ὑμῶν 3 τὸ μηδένα ϲαίνεϲθαι ἐν ταῖϲ θλίψεϲιν ταύταιϲ. αὐτοὶ γὰρ οἴδατε ὅτι εἰϲ τοῦτο κείμεθα. 4 καὶ γὰρ ὅτε πρὸϲ ὑμᾶϲ ἦμεν, προελέγομεν ὑμῖν ὅτι μέλλομεν θλίβεϲθαι, καθὼϲ καὶ ἐγένετο καὶ οἴδατε. 5 διὰ τοῦτο κἀγὼ μηκέτι ϲτέγων ἔπεμψα εἰϲ τὸ γνῶναι τὴν πίϲτιν ὑμῶν, μήπωϲ ἐπείραϲεν ὑμᾶϲ ὁ πειράζων καὶ εἰϲ κενὸν γένηται ὁ κόποϲ ἡμῶν. 6 ἄρτι δὲ ἐλθόντοϲ Τιμοθέου πρὸϲ ἡμᾶϲ ἀφ' ὑμῶν καὶ εὐαγγελιϲαμένου ἡμῖν τὴν πίϲτιν καὶ τὴν ἀγάπην ὑμῶν, καὶ ὅτι ἔχετε μνείαν ἡμῶν ἀγαθὴν πάντοτε ἐπιποθοῦντεϲ ἡμᾶϲ ἰδεῖν καθάπερ καὶ ἡμεῖϲ ὑμᾶϲ, 7 διὰ τοῦτο παρεκλήθημεν, ἀδελφοί, ἐφ' ὑμῖν ἐπὶ πάϲῃ τῇ θλίψει καὶ ἀνάγκῃ ἡμῶν διὰ τῆϲ ὑμῶν πίϲτεωϲ, 8 ὅτι νῦν ζῶμεν, ἐὰν ὑμεῖϲ ϲτήκετε ἐν κυρίῳ. 9 τίνα γὰρ εὐχαριϲτίαν δυνάμεθα τῷ θεῷ ἀνταποδοῦναι περὶ ὑμῶν ἐπὶ πάϲῃ τῇ χαρᾷ ᾗ χαίρομεν δι' ὑμᾶϲ ἔμπροϲθεν τοῦ θεοῦ ἡμῶν, 10 νυκτὸϲ καὶ ἡμέραϲ ὑπερεκπεριϲϲοῦ δεόμενοι εἰϲ τὸ ἰδεῖν ὑμῶν τὸ πρόϲωπον καὶ καταρτίϲαι τὰ ὑϲτερήματα τῆϲ πίϲτεωϲ ὑμῶν; 11 αὐτὸϲ δὲ ὁ θεὸϲ καὶ πατὴρ ἡμῶν καὶ ὁ κύριοϲ ἡμῶν Ἰηϲοῦϲ Χριϲτὸϲ κατευθύναι τὴν ὁδὸν ἡμῶν πρὸϲ ὑμᾶϲ. 12 ὑμᾶϲ δὲ ὁ κύριοϲ πλεονάϲαι καὶ περιϲϲεύϲαι τῇ ἀγάπῃ εἰϲ ἀλλήλουϲ καὶ εἰϲ πάνταϲ καθάπερ καὶ ἡμεῖϲ εἰϲ ὑμᾶϲ, 13 εἰϲ τὸ ϲτηρίξαι ὑμῶν τὰϲ καρδίαϲ ἀμέμπτουϲ ἐν ἁγιωϲύνῃ ἔμπροϲθεν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸϲ ἡμῶν ἐν τῇ παρουϲίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰηϲοῦ Χριϲτοῦ μετὰ πάντων τῶν ἁγίων αὐτοῦ.

III, 2. καὶ διάκονον τοῦ θεοῦ] P min vg, καὶ διάκονον τοῦ θεοῦ καὶ ϲυνεργὸν ἡμῶν KL Chr. — παρακαλέϲαι] P Chr. it vg, παρακαλέϲαι ὑμᾶϲ KL. — ὑπὲρ] KP Chr., περί L. — 3. τό] *K, τῷ Chr. — 6. ἔχετε μνείαν ἡμῶν] *K *usw.*, μνείαν ἔχετε ἡμῶν DEFG *memoriam nostri habetis* def vg Ambrst. — 7. θλίψει καὶ ἀνάγκῃ] KL Chr., ἀνάγκῃ καὶ θλίψει SinABDEFG it vg. — 9. τῷ θεῷ] KL *usw.* Chr. def vg, τῷ κυρίῳ Sin*$D^{gr*}F^{gr}$G g. — 11. Ἰηϲοῦϲ Χριϲτόϲ] *K Chr. g vg, Ἰηϲοῦϲ SinABD^{b} min de vg-*Hss.* Ambr. — 13. ὑμῶν τὰϲ καρδίαϲ] *K *usw.*, τὰϲ καρδίαϲ ὑμῶν DEFG it vg.

---

gedrungen ist. — *guda*] *B*: zur Stellung vgl. *referre deo* Ambrst. Sonst folgt der Dativ stets auf ἀνταποδιδόναι. — 10. *andwairþja izwara*] *B*: normale got. Wortstellung. Ebenso *faciem vestram* f vg Ambrst. Aug. — 12. *ganohnan gataujai*] *B*: vgl. *abundare faciat* it vg; περιϲϲεύειν · *ganohjan* E 1,8. — *allans*] *B*: Präp. wie gewöhnlich nicht wiederholt. — 13. *seinaim*] *B*: Christus ist der Kommende.

III.

1 *In þizei ju ni usþulandans þanamais, galeikaida uns ei biliþanai*
weseima in Aþeinim ainai. 2 *jah insandidedum Teimauþaiu, broþar*
unsarana jah andbaht gudis in aiwaggeljon Xristaus, ei izwis gatulgjai
jah bidjai bi galaubein izwara, 3 *ei ni ainshun afagjaidau in þaim*
aggwiþom; silbans auk wituþ þatei du þamma satidai sijum. 4 *jah*
auk þan wesum at izwis, fauraqeþum izwis þatei anawairþ was uns du
winnan agliþos, swaswe jah warþ jah wituþ. 5 *duþþe jah ik ju ni*
usþulan<d>s insandida du ufkunnan galaubein izwara, ibai aufto us-
faifraisi izwis sa fraisands jah sware wairþai arbaiþs unsara. 6 *aþ-*
þan nu at qimandin Teimauþaiu at unsis fram izwis jah gateihandin
uns galaubein <jah> friaþwa izwara, jah þatei gaminþi unsar habaiþ
god sinteino, gairnjandans uns gasaiƕan, swaswe jah weis izwis,
7 *inuh þis gaþrafstidai sijum, broþrjus, fram izwis ana allai nauþai*
jah aglon unsarai in izwaraizos galaubeinais; 8 *unte sai libam, jabai*
jus gastandiþ in fraujin. 9 *ƕa auk awiliude magum usgildan [fraujin]*
guda bi izwis ana allai fahedai þizaiei faginom in izwara faura guda
unsaramma, 10 *naht jah daga ufarassau bidjandans ei gasaiƕaima*
andwairþja izwara jah ustiuhaima waninassu galaubeinais izwaraizos?
11 *aþþan silba guþ jah atta unsar jah frauja unsar Iesus Xristus*
garaihtjai wig unsarana du izwis. 12 *aþþan izwis frauja managjai*
jah ganohnan gataujai friaþwai in izwis misso jah allans swaswe jah
weis in izwis, 13 *du tulgjan hairtona izwara unfairinona in weihiþai*
faura guda jah attin unsaramma in quma fraujins unsaris Iesuis Xris-
taus miþ allaim þaim weiham seinaim.

III. 3. *satidai*] *ratidai B* (nicht *gatidai*) Br. — 6. *Teimauþaiu*] *B* für *Teimauþaiau.* — *galaubein*] *galaubeī B* Br. — 8. *sai*] *B* über der Zeile Br. — 10—12: viele Buchstaben durchlöchert Br. — 11. *Xristus*] *X̄s B,* am Zeilenschluß (Us. Angabe also unrichtig) Br. — 12. *friaþwai*] *B* (nicht *friaþwa*): *-wai* und das flg. *in* sind durchlöchert, doch ist *ai* und *i* deutlich zu erkennen Br. — 13. *unfairinona*] *B* eher als *usfairinona.* Der 2. Buchstabe ist schwer zu erkennen, doch entspricht der Raum einem *n*, nicht einem *s* Br.

III, 2. *izwis gatulgjai*] *B*: Vorstellung des Objektpron., da es auch zum flg. Verbum gehört. Vgl. übrigens R 16,25 ὑμᾶϲ ϲτηρίξαι. — 4. *þan wesum at izwis*] *B*: Stellung nach th 3,10 ὅτε ἦμεν πρὸϲ ὑμᾶϲ. — 5. *usfaifraisi*] *B*: Perfektives Kompositum als Ersatz des gr. Aor. *usfraisan* 'verführen' wie *gafraihnan* 'erfahren'. — 9. *fraujin*] *B*: Variante zu *guda*, die aus einer andern Rezension ein-

IV.

1 Λοιπὸν οὖν, ἀδελφοί, ἐρωτῶμεν ὑμᾶς καὶ παρακαλοῦμεν ἐν κυρίῳ
Ἰησοῦ, καθὼς παρελάβετε παρ' ἡμῶν τὸ πῶς δεῖ ὑμᾶς περιπατεῖν καὶ
ἀρέσκειν θεῷ, ἵνα περισσεύητε μᾶλλον. 2 οἴδατε γὰρ τίνας παραγγελίας
ἐδώκαμεν ὑμῖν διὰ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. 3 τοῦτο γάρ ἐστιν
θέλημα τοῦ θεοῦ, ὁ ἁγιασμὸς ὑμῶν, ἀπέχεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ τῆς πορνείας,
4 εἰδέναι ἕκαστον ὑμῶν τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος κτᾶσθαι ἐν ἁγιασμῷ καὶ τιμῇ,
5 μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας καθάπερ καὶ τὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα τὸν θεόν,
6 τὸ μὴ ὑπερβαίνειν καὶ πλεονεκτεῖν ἐν τῷ πράγματι τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, διότι ἔκδικος ὁ κύριος περὶ πάντων τούτων, καθὼς καὶ προείπομεν
ὑμῖν καὶ διεμαρτυράμεθα. 7 οὐ γὰρ ἐκάλεσεν ἡμᾶς ὁ θεὸς ἐπὶ ἀκαθαρσίᾳ
ἀλλ' ἐν ἁγιασμῷ. 8 τοιγαροῦν ὁ ἀθετῶν οὐκ ἄνθρωπον ἀθετεῖ ἀλλὰ
τὸν θεὸν τὸν δόντα τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον εἰς ὑμᾶς. 9 περὶ δὲ
τῆς φιλαδελφίας οὐ χρείαν ἔχομεν γράφειν ὑμῖν· αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς θεοδίδακτοί ἐστε εἰς τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους. 10 καὶ γὰρ ποιεῖτε αὐτὸ εἰς
πάντας τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς ἐν ὅλῃ τῇ Μακεδονίᾳ. παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς,
ἀδελφοί, περισσεύειν μᾶλλον 11 καὶ φιλοτιμεῖσθαι ἡσυχάζειν καὶ πράσσειν
τὰ ἴδια καὶ ἐργάζεσθαι ταῖς χερσὶν ὑμῶν, καθὼς καὶ ὑμῖν παρηγγείλαμεν,
12 ἵνα περιπατῆτε εὐσχημόνως πρὸς τοὺς ἔξω καὶ μηδενὸς χρείαν ἔχητε.
13 οὐ θέλομεν δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, περὶ τῶν κεκοιμημένων, ἵνα

IV, 1. καθὼς] SinADcE**KL Chr., ἵνα καθὼς BD*E*FG *ut quemadmodum* it vg. — ἵνα περισσεύητε μᾶλλον] DcE**KL Chr., καθὼς καὶ περιπατεῖτε ἵνα *usw.* SinABD*E*FG *sicut et ambulatis* defg vg-*Hss.* *sic et ambuletis* vg Pelag. — 2. ἐδώκαμεν] KL Chr. *dedimus* deg, παρεδώκαμεν D*FG. — Χριστοῦ] Chr. FG min fg Ambrst., *fehlt* *K *usw.* — 4. τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος κτᾶσθαι] *K *usw.*, κτᾶσθαι τὸ ἑ. σκ. DEFgrG deg. — 8. τὸν δόντα] Chr. ABDb.cE min de Ambrst., τὸν καὶ δόντα *K *usw.* fg vg. — 9. ἔχομεν] Chr. SincD*FG min defg vg, ἔχετε *K *usw.* — 11. ταῖς χερσὶν ὑμῶν] Chr. SincBD*E*FG min *manibus vestris* it vg, ταῖς ἰδίαις χερσίν *K *usw.* — καθὼς καί] L (*stellt jedoch* ὑμῖν *nach* παρηγγείλαμεν) min, καθὼς K *usw.* it vg.

---

gewöhnlich παραδιδόναι (D*FG). — 6. *ei ƕas ni ufargaggai*] *B*: vgl. *ut* (*et* vg) *ne quis supergrediatur* it vg. — *nih*] *B*: vgl. *neque* vg. — *frauja ist allaize*] *B*, ohne τούτων: nach G 4,1 κύριος πάντων· *frauja allaize.* — 12. *du þaim þaiei uta sind*] *B*: Umschreibung wie it vg *eos qui foris sunt.* Die wörtliche Übersetzung von οἱ ἔξω *þai uta* findet sich Mc 4,11 K 5,12.13 C 4,5. — *ƕis*] *B*: Zusatz, vgl. *nullius aliquid* vg. — 13. *þans anaslepandans*] *B*: Part. wie it vg *dormientibus.* —

IV.

1 *þannu nu, broþrjus, anahaitam bidai izwis jah bidjam in fraujin Iesua, ei swaswe andnemuþ at uns hvaiwa skuluþ gaggan jah galeikan guda, swa[swe] jah gaggaiþ jah gaaukaiþ mais.* 2 *wituþ auk hvarjos anabusnins atgebum izwis þairh fraujan Iesu Xristu.* 3 *þata auk ist wilja gudis, weihiþa izwara, ei gahabaiþ izwis af kalkinassau[s],*
4 *ei witi hvarjizuh izwara gastaldan sein kas in weihiþai jah sweriþai,*
5 *ni in gairunja lustaus, swaswe jah þiudos þozei ni kunnun guþ,*
6 *ei hvas ni ufargaggai nih bi faihu ..ol.. broþar seinana, unte fraweitands frauja ist allaize, swaswe jah fauraqeþum izwis jah weitwodidedum.*
7 *unte ni laþoda uns guþ du unhrainiþai, ak in weihiþa.* 8 *inuh þis nu saei ufbrikiþ, ni mann ufbrikiþ, ak guda, saei gaf ahman seinana weihana izwis.* 9 *aþþan bi broþrulubon ni þaurbum meljan izwis, unte silbans jus at guda uslaisidai sijuþ du frijon izwis misso.* 10 *jah auk taujiþ þata in allans broþruns in allai Makidonai; aþþan bidjam izwis, broþrjus, biauknan mais* 11 *jah biarbaidjan anaqal jah taujan swesa jah waurkjan handum izwaraim, swaswe jah izwis anabudum,*
12 *ei gaggaiþ gafehaba du þaim þaiei uta sind jah ni ainishun hvis þaurbeiþ.* 13 *aþþan ni wileima izwis unweisans, broþrjus, bi þans anaslepandans, ei ni saurgaiþ swe þai anþarai þaiei ni haband wen.*

IV, 1—3: viele Buchstaben sind durchlöchert Br. — 1. *gaggaiþ*] *B* (nicht *gaggiþ*) Br. — 2. *hvarjos*] *B* wahrscheinlich U. — 3. *af kalkinassaus*] *B*: *s* ziemlich klar Br. Schreibfehler, da *af* nicht den Gen. regiert. — 5. *gairunja*] *B* am Ende der Zeile (nicht *gairnein* U.); Us. Bemerkung über den Mangel an Raum ist unbegründet Br. (*gairuni* N.: *lauhmuni* (*lauhmoni*) F. = *waldufni* N.: *wundufni* F.). — 6. *bi faihu ..ol.. broþar*] *B* Br. Dies ergänzt Braun zu: *bi faihu holo broþar*; Uppström liest *bifaiho in|toja broþar*, was dem griech. Text entspricht; Castiglione *bifaihodai in tois* (für *tojis*) *broþar*. — *weitwodidedum*] *B* (nicht *weitwodedum*): *di* über der Zeile Br. — 9. *silbans*] *silbās B* Br. — 11. *anaqal*] *B*: Us. *anaþilan* ist mit den klaren Zügen des Wortes nicht in Einklang zu bringen, vielmehr muß an Castigliones Lesung festgehalten werden Br. — 12. *sind*] *sīd B* Br.

IV, 1. *swaswe jah gaggaiþ jah gaaukaiþ mais*] *B*: Es scheint eine Verschmelzung zweier Lesarten vorzuliegen: 1) *swaswe* entspricht dem καθὼς *sicut*, 2) *gaggaiþ* dem *sic et ambuletis* vg Pelag. Die glatteste Konstruktion ergibt sich, wenn man *swe* tilgt. Man kann statt dessen freilich auch das a^2 in *gaggaiþ* streichen; doch wird dadurch *jah gaaukaiþ mais* schwerer verständlich. — 2. *atgebum*] *B*: entspricht

μὴ λυπῆcθε καθὼc καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντεc ἐλπίδα. 14 εἰ γὰρ πιcτεύομεν ὅτι Ἰηcοῦc ἀπέθανεν καὶ ἀνέcτη, οὕτωc καὶ ὁ θεὸc τοὺc κοιμηθένταc διὰ τοῦ Ἰηcοῦ ἄξει cὺν αὐτῷ. 15 τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν λόγῳ κυρίου, ὅτι ἡμεῖc οἱ ζῶντεc οἱ περιλειπόμενοι εἰc τὴν παρουcίαν τοῦ κυρίου οὐ μὴ φθάcωμεν τοὺc κοιμηθένταc, 16 ὅτι αὐτὸc ὁ κύριοc ἐν κελεύcματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου καὶ ἐν cάλπιγγι θεοῦ καταβήcεται ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐν Χριcτῷ ἀναcτήcονται πρῶτον, 17 ἔπειτα ἡμεῖc οἱ ζῶντεc οἱ περιλειπόμενοι ἅμα cὺν αὐτοῖc ἁρπαγηcόμεθα ἐν νεφέλαιc εἰc ἀπάντηcιν τοῦ κυρίου εἰc ἀέρα· καὶ οὕτωc πάντοτε cὺν κυρίῳ ἐcόμεθα. 18 ὥcτε παρακαλεῖτε ἀλλήλουc ἐν τοῖc λόγοιc τούτοιc.

V.

1 Περὶ δὲ τῶν χρόνων καὶ τῶν καιρῶν, ἀδελφοί, οὐ χρείαν ἔχετε ὑμῖν γράφεcθαι. 2 αὐτοὶ γὰρ ἀκριβῶc οἴδατε ὅτι ἡ ἡμέρα κυρίου ὡc κλέπτηc ἐν νυκτὶ οὕτωc ἔρχεται. 3 ὅταν γὰρ λέγωcιν· εἰρήνη καὶ ἀcφάλεια, τότε αἰφνίδιοc αὐτοῖc ἐφίcταται ὄλεθροc ὥcπερ ἡ ὠδὶν τῇ ἐν γαcτρὶ ἐχούcῃ, καὶ οὐ μὴ ἐκφύγωcιν. 4 ὑμεῖc δέ, ἀδελφοί, οὐκ ἐcτὲ ἐν cκότει, ἵνα ἡ ἡμέρα ὑμᾶc ὡc κλέπτηc καταλάβῃ· 5 πάντεc γὰρ ὑμεῖc υἱοὶ φωτόc ἐcτε καὶ υἱοὶ ἡμέραc· οὐκ ἐcμὲν νυκτὸc οὐδὲ cκότουc. 6 ἄρα οὖν μὴ καθεύδωμεν ὡc καὶ οἱ λοιποί, ἀλλὰ γρηγορῶμεν καὶ νήφωμεν. 7 οἱ γὰρ καθεύδοντεc νυκτὸc καθεύδουcιν, καὶ οἱ μεθυcκόμενοι νυκτὸc μεθύουcιν· 8 ἡμεῖc δὲ ἡμέραc ὄντεc νήφωμεν, ἐνδυcάμενοι θώρακα πίcτεωc καὶ ἀγάπηc καὶ περικεφαλαίαν ἐλπίδα cωτηρίαc, 9 ὅτι οὐκ ἔθετο ἡμᾶc ὁ θεὸc εἰc ὀργὴν ἀλλὰ εἰc περιποίηcιν cωτηρίαc διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰηcοῦ Χριcτοῦ, 10 τοῦ ἀποθανόντοc ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα, εἴτε γρηγορῶμεν εἴτε καθεύδωμεν, ἅμα cὺν αὐτῷ ζήcωμεν. 11 διὸ παρακαλεῖτε ἀλλήλουc καὶ οἰκοδομεῖτε εἷc τὸν ἕνα, καθὼc καὶ ποιεῖτε.

IV, 15. φθάcωμεν] *K *usw.*, φθάcομεν K. — 16. οἱ νεκροὶ ἐν Χριcτῷ] *K *usw.*, οἱ νεκροὶ οἱ ἐν Χρ. FG *mortui qui in Chr. sunt* it vg. — V, 3. ὅταν γάρ] *K vg, ὅταν Sin*AFG min defg. — 5. ἐcμέν] *K *usw.*, ἐcτέ D*FG defg Ambrst.

---

buþ gehabt habe, schließt Bernhardt mit Recht aus der Umschreibung des griech. Inf., die bei *þaurbum* überflüssig und schwerfällig ist. — 7. *þaiei slepand* — *þaiei drugkanai wairþand*] *B*: Umschreibung durch Relativsätze auch it vg; im got wohl durch μεθυcκόμενοι veranlaßt. — 10. *jaþþe slepaima jaþþe wakaima*] *B*: Umstellung nach V. 6. Auch jüngere griech. Hss. sollen nach Castiglione diese Umstellung haben.

14 *unte jabai galaubjam þatei Iesus gaswalt jah usstoþ, swa jah guþ*
þans þaiei anasaislepun þairh Iesu tiuh[a]iþ miþ imma. 15 *þatuþ-þan*
izwis qiþam in waurda fraujins, þatei weis þai libandans, þai bilaibi-
dans in quma fraujins ni bisniwam faur þans anaslepandans; 16 *unte*
silba frauja in haitjai, in stibnai arkaggilaus jah in þuthaurna gudis
dalaþ atsteigiþ af himina jah dauþans þai in Xristau usstandand faur-
þis. 17 *þaþro þan weis þai libandans, þai aflifnandans suns miþ*
imma frawilwanda in milhmam du gamotjan fraujin in luftau jah
<*swa*> *framwigis miþ fraujin wairþam.* 18 *swaei nu þrafsteiþ izwis*
misso in þaim waurdam.

V.

1 *Aþþan bi þo þeihsa jah mela, broþrjus, ni þaurbum ei izwis*
meljaima; 2 *unte silbans glaggwo witup þatei dags fraujins swe þiubs*
in naht swa qimiþ. 3 *þan qiþand: gawairþi jah tulgiþa, þanuh un-*
weniggo ins biqimiþ fralusts swaswe sair qiþuhafton, jah ni unþaþliu-
hand. 4 *aþþan jus, broþrjus, ni sijuþ in riqiza, ei sa dags izwis swe*
þiubs gafahai; 5 *unte allai jus sunjus liuhadis sijuþ jah sunjus*
dagis; *ni siuþ nahts ni riqizis.* 6 *þannu nu ni slepaima swe þai an-*
þarai, ak wakaima jah warai sijaima; 7 *unte þaiei slepand, naht*<*s*>
slepand, jah þaiei drugkanai wairþand, nahts drugkanai wairþand.
8 *iþ weis dagis wisandans usskawai sijaima, gahamodai brunjon galau-*
beinais jah friaþwos jah hilma wenai nas[s]einais. 9 *unte ni satida uns*
guþ in hatis, ak du gafreideinai ganistais, þairh fraujan unsarana Iesu
Xristu, 10 *saei gaswalt faur uns, ei, jaþþe slepaima jaþþe wakaima,*
samana miþ imma libaima. 11 *inuh þis þrafsteiþ izwis misso jah*

IV, 14. *tiuhaiþ*] *B* (nicht *tiuhiþ*): der Raum genügt Br. — V, 3. *þan*] *B* *þā* Br. — 5. *nahts*] *B*: *t* über der Zeile Br. — 7. *slepand*[1]] *slepād* *B* Br. — *nahts slepand*] *nahtslepand* *B*, v. Grienberger S. 163. — 8. *usskawai*] *unskawai* *B*.

IV, 14. *þaiei anasaislepun*] *B*: Umschreibung wie it vg *qui dormierunt*. Diese Umschreibung findet sich jedoch in it vg auch V. 15, im Gegensatz zu got. — 17. *suns*] *B*: entspricht nicht genau dem gr. ἅμα. — *miþ imma*] *B* für αὐτοῖς: naheliegende Änderung, da *fraujin* folgt. Vgl. Tert. *dehinc nos cum ipso simul rapiemur*. — V, 1. *ni þaurbum*] *B*: vgl. Aug. *Non opus habemus vobis scribere, vel sicut alii codices habent*: *non opus habetis vobis scribi*. Hesych. (bei Aug.) *Non necesse habemus vobis scribere*. Daß got. urspr. *þaur-*

12 ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶc, ἀδελφοί, εἰδέναι τοὺc κοπιῶνταc ἐν ὑμῖν καὶ
προϊcταμένουc ὑμῶν ἐν κυρίῳ καὶ νουθετοῦνταc ὑμᾶc, 13 καὶ ἡγεῖcθαι
αὐτοὺc ὑπερεκπεριccοῦ ἐν ἀγάπῃ διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν, καὶ εἰρηνεύετε
ἐν ἑαυτοῖc. 14 παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶc, ἀδελφοί, νουθετεῖτε τοὺc ἀτά-
κτουc, παραμυθεῖcθε τοὺc ὀλιγοψύχουc, ἀντέχεcθε τῶν ἀcθενῶν, μακρο-
θυμεῖτε πρὸc πάνταc. 15 ὁρᾶτε μή τιc κακὸν ἀντὶ κακοῦ τινι ἀποδῷ,
ἀλλὰ πάντοτε τὸ ἀγαθὸν διώκετε καὶ εἰc ἀλλήλουc καὶ εἰc πάνταc.
16 πάντοτε χαίρετε, 17 ἀδιαλείπτωc προcεύχεcθε, 18 ἐν παντὶ εὐχα-
ριcτεῖτε· τοῦτο γὰρ θέλημα θεοῦ ἐν Χριcτῷ Ἰηcοῦ εἰc ὑμᾶc. 19 τὸ
πνεῦμα μὴ cβέννυτε, 20 προφητείαc μὴ ἐξουθενεῖτε. 21 πάντα δὲ
δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε· 22 ἀπὸ παντὸc εἴδουc πονηροῦ ἀπέ-
χεcθε. 23 αὐτὸc δὲ ὁ θεὸc τῆc εἰρήνηc ἁγιάcαι ὑμᾶc ὁλοτελεῖc, καὶ
ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ cῶμα ἀμέμπτωc ἐν τῇ
παρουcίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰηcοῦ Χριcτοῦ τηρηθείη. 24 πιcτὸc ὁ κα-
λῶν ὑμᾶc, ὃc καὶ ποιήcει. 25 ἀδελφοί, προcεύχεcθε καὶ περὶ ἡμῶν.
26 ἀcπάcαcθε τοὺc ἀδελφοὺc πάνταc ἐν φιλήματι ἁγίῳ. 27 ὁρκίζω
ὑμᾶc τὸν κύριον ἀναγνωcθῆναι τὴν ἐπιcτολὴν πᾶcιν τοῖc ἁγίοιc ἀδελφοῖc.
28 ἡ χάριc τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰηcοῦ Χριcτοῦ μεθ' ὑμῶν. ἀμήν.

V, 13. καί[1]] *K *usw.*, καὶ ἡγεῖcθε B min mu (-αι *und* -ε *von gleichem Lautwert*), ὥcτε FG *ut habeatis* defg vg. — καί[2]] Sin*, *fehlt* *K *usw.* — 15. καί[1]] *K *usw.* Chr. vg-*Hss.*, *fehlt* Sin*ADEFG min defgm vg. — 16. χαίρετε] *K *usw.*, χαίρετε ἐν τῷ κυρίῳ FgrG g Ambrst. (*nach Ph 4,4*). — 18. τοῦτο γάρ] *K *usw.*, τοῦτο γάρ ἐcτιν D*E*FG *haec est enim* dem *haec est* f *est enim* g vg. — 21. δοκιμάζετε] *K *usw.*, δοκιμάζοντεc K min Chr. — 25. καὶ περὶ ἡμῶν] Chr. BD* min de, περὶ ἡμῶν *K fg vg.

Unterschrift. Πρὸc Θεccαλονίκειc ᾱ ἐπληρώθη ἄρχεται πρ. Θ. β̄ DE, Ἐτελέcθη πρ. Θ. ᾱ ἄρχεται πρ. Θ. β̄ (δευτέρη F) FG; *Ad Tess. I. explicit incipit ad Tess. II.* d, *explicit ad Th. I. incipit ad Th. II.* g. — Πρὸc Θ. πρώτη ἐγράφη ἀπὸ Ἀθηνῶν K, Τοῦ ἁγίου ἀποcτόλου Παύλου πρὸc Θ. ἐπιcτολὴ ᾱ ἐγράφη ἀπὸ Ἀθ. L.

G 6,9. — 23. gahailana izwarana ahman] AB: *der Übersetzer faßte* ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα *als Objekt zu* ἁγιάcαι, *während es als Subjekt zu* τηρηθείη *gedacht ist.* — 24. saei laþoda] AB: *vgl. qui vocavit* vg Ambrst. Auct. de voc. gent. — 27. biswara] AB: *für* ὁρκίζω *auch Mc 5,7.*

Unterschrift. Nur in A *erhalten; entspricht der von* d *am genauesten. Eine got.-griech. Fassung ist nicht überliefert.*

timrjaiþ ainƕarjizuh anþar anþarana, swaswe jah taujiþ. 12 *aþþan*
bidjam izwis, broþrjus, kunnan þans arbaidjandans in izwis jah faur-
stassjans izwarans in fraujin <*jah talzjandans izwis* 13 *jah*> *swe-*
raiþ ins ufarassau in friaþwai in waurstwis ize jah gawairþi habaiþ
in izwis. 14 *bidjamuþ-þan izwis, broþrjus, talzjaiþ þans ungatassans,*
þrafstjaiþ þans grindafraþjans, usþulaiþ þans siukans, usbeisneigai
sijaiþ wiþra allans. 15 *saiƕiþ ibai ƕas ubil und ubilamma ƕamma*
usgildai, ak sinteino þiuþ laistjaiþ miþ izwis misso jah wiþra allans.
16 *sinteino faginoþ in fraujin.* 17 *unsweibandans bidjaiþ;* 18 *in al-*
*lamma awili*udoþ. *þata auk ist wilja gudis in Xristau Iesu in izwis.*
19 *ahman ni afƕapjaiþ.* 20 *praufetjam ni frakunneiþ.* 21 *aþþan all*
uskiusaiþ; þatei goþ sijai, gahabaiþ. 22 *af allamma waihte*

.... ubilaizo afhabaiþ iz-
wis. 23 aþþan silba guþ ga-
wairþjis gaweihai izwis allandjo
jah gahailana izwarana ahman,
jah saiwala jah leik unfairinona
in quma fraujins unsaris Iesuis
Xristaus gafastaindau. 24 triggwa
saei laþoda izwis, saei jah taujiþ.
25 broþrjus, bidjaiþuþ-þan jah
bi uns. 26 goljaiþ broþruns
allans in gafrijonai weihai. 27 bi-
swara izwis in fraujin ei ussigg-
waidau so aipistaule allaim þaim
weiham broþrum. 28 ansts frau-
jins unsaris Iesuis Xristaus miþ
izwis. amen.

ubilaizo afhabaiþ izwis. 23 *aþ-*
þan silba guþ gawairþjis
gaweihai izwis allandjo jah
gahailana izwarana ahman, jah
saiwala jah leik usfairinona in
quma fraujins unsaris Iesuis Xri-
staus gafastaindau. 24 *triggws*
saei laþoda izwis, saei jah taujiþ.
25 *broþrjus, bidjaiþuþ-þan jah*
bi uns. 26 *goljaiþ broþruns al-*
lans in gafrijonai weihai. 27 *bi-*
swara izwis in fraujin ei ussigg-
waidau so. aipistaule þaim wei-
ham broþrum. 28 *ansts fraujins*
unsaris Iesuis Xristaus miþ izwis.
amen.

Du *þaissalauneikai*um ·a· ustauh.

V, 14. *broþrjus*] *B*: r^2 über der Zeile Br. — 21. *aþþan*] *aþþā B* Br. — 23. unfairinona] A (*nicht* usfairinona); dagegen *usfairinona B*: das Wort ist durchlöchert, doch *us-* klar Br. — 26—28: viele Buchstaben in *B* durchlöchert Br.

Unterschrift: *Spuren in* A. *Zu erkennen* du þa.....um a... tauh Br.

V, 14. *usþulaiþ*] *B*: entspricht nicht genau dem griech. ἀντέχεσθαι 'sich annehmen'. Ähnlich *sustinete* d e g *suscipite* f vg. — 21. *þatei goþ sijai*] *B*: vgl. *quod bonum est* f vg Tert. Ambrst., *quae bona sunt* Aug. Gelas. Vgl. τὸ καλόν · *goþ* R 7,18.21, *þata godo* k 13,7

Πρὸς Θεςςαλονικεῖς β̄.

I.

1 Παῦλος καὶ Cιλουανὸς καὶ Τιμόθεος τῇ ἐκκληςίᾳ Θεςςαλονικέων ἐν θεῷ πατρὶ ἡμῶν καὶ κυρίῳ Ἰηςοῦ Χριςτῷ. 2 χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰηςοῦ Χριςτοῦ. 3 εὐχαριςτεῖν ὀφείλομεν τῷ θεῷ πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἀδελφοί, καθὼς ἄξιόν ἐςτιν, ὅτι ὑπεραυξάνει ἡ πίςτις ὑμῶν καὶ πλεονάζει ἡ ἀγάπη ἑνὸς ἑκάςτου πάντων ὑμῶν εἰς ἀλλήλους, 4 ὥςτε ἡμᾶς αὐτοὺς ἐν ὑμῖν ἐγκαυχᾶςθαι ἐν ταῖς ἐκκληςίαις τοῦ θεοῦ ὑπὲρ τῆς ὑπομονῆς ὑμῶν καὶ πίςτεως ἐν πᾶςιν τοῖς διωγμοῖς ὑμῶν καὶ ταῖς θλίψεςιν αἷς ἀνέχεςθε, 5 ἔνδειγμα τῆς δικαίας κρίςεως τοῦ θεοῦ, εἰς τὸ καταξιωθῆναι ὑμᾶς τῆς βαςιλείας τοῦ θεοῦ, ὑπὲρ ἧς καὶ πάςχετε, 6 εἴπερ δίκαιον παρὰ θεῷ ἀνταποδοῦναι τοῖς θλίβουςιν ὑμᾶς θλίψιν, 7 καὶ ὑμῖν τοῖς θλιβομένοις ἄνεςιν μεθ' ἡμῶν ἐν τῇ ἀποκαλύψει τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰηςοῦ ἀπ' οὐρανοῦ μετ' ἀγ-

---

Überschrift. In Verbindung mit der Unterschrift des ersten Thessalonicherbriefes: Πρὸς Θεςς. ᾱ ἐπληρώθη ἄρχεται πρ. Θ. β̄ DE; Ἐτελέςθη πρ. Θ. ᾱ ἀρχ. πρ. Θ. β̄ (F δευτέρα) FG; *Ad Tessal. I. explicit incipit ad T. II.* d, *Explicit ad Th. I. incipit ad Th. II.* f. — Πρὸς Θ. β̄ SinABK; Τοῦ ἁγίου ἀποςτόλου Π. πρὸς Θεςς. ἐπιςτολὴ β̄ L.

I, 1. Cιλουανός] *K *usw.*, Cιλβανός DEF^grG^gr min 67** de. — 7. κυρίου ἡμῶν] L min 3. 35. 47. 52. 73. 122, κυρίου *K *usw.* — Ἰηςοῦ] *K, Ἰηςοῦ Χριςτοῦ L min 47.73.122.

þauh] *B* u und z. T. h sind durch ein Loch zerstört Br. — 7. jah *izwis* gaþ*ulanda*m] A (*nicht* iþ izwis gaþraihanaim). *Deutlich ist* jah ...is gaþu..n.am. *Wenn auch diese und die beiden flg. Seiten der Hs. nur sehr schwer lesbar sind, so steht doch fest, daß weder* iþ *noch* gaþraihanaim *vorhanden ist Br.*

Überschrift: *Die Überschrift von* A *hat weder unter den griech. noch unter den lat. Fassungen ein genaues Gegenstück*; *die von* B *entspricht der Form von* SinABK.

I, 4. *izwis*] *B*: vielleicht ist kein *in* ausgefallen, sondern *hopam* ist mit dem bloßen Dativ verbunden wie k 11,30 *þaim siukeins meinaizos hopam*. — 7. jah izwis gaþulandam] A *entspricht der* *K-*Lesart besser als Us. Text.* θλίβεςθαι· winnan agliþos *Th 3,4* aglons winnan *T 5,10*, θλιβόμενοι· þraihanai *k 4,8* anapragganai *k 7,5*; gaþulan *übersetzt* πάςχειν ὑπομένειν. *Es liegt offenbar beabsichtigter Wechsel vor, da* gaþreihandam *unmittelbar vorausgeht.*

A*ipistaule* Pawl*aus* du Þaissalauneikaium ·b· anast*odeiþ*.

I.

1 Pawlus jah Silbanus jah Teimauþaius aikklesjon Þaissalauneikaie in guda attin unsaramma jah fraujin Iesu Xristau. 2 ansts izwis jah gawairþi fram guda attin unsaramma jah fraujin Iesu Xristau. 3 awiliudon skulum guda sinteino in izwara, broþrjus, swaswe wairþ ist, unte ufarwahseiþ galaubeins izwara jah managniþ friaþwa ainƕarjizuh allaize izwara in izwis misso; 4 swaei weis silbans in izwis ƕopam in aikklesjom gudis in stiwitjis izwaris jah galaubeinais in allaim wrakjom izwaraim jah aglom þozei usþulaiþ, 5 taikn garaihtaizos stauos gudis du wairþans briggan izwis þiudangardjos gudis, in þizozei jah winniþ; 6 sweþauh

Du Þaissalaunekaium anþara.

I.

1 *Pawlus jah Silbanus jah Teimauþaius aikklesjon Þaissalauneikaie in guda attin unsaramma jah fraujin Iesu Xristau.* 2 *ansts izwis jah gawairþi fram guda attin unsaramma jah fraujin Iesu Xristau.* 3 *Awiliudon skulum guda sinteino in izwara, broþrjus, swaswe wairþ ist, unte ufarwahseiþ galaubeins izwara jah managniþ friaþwa ainƕarjizuh allaize izwara in izwis misso;* 4 *swaei weis silbans izwis ƕopam in aikklesjom gudis in stiwitjis izwaris jah galaubeinais in allaim wrakjom izwaraim jah aglom þozei usþulaiþ,* 5 *taikn garaihtaizos stauos gudis du wairþans briggan izwis þiudangardjos gudis, in þizozei jah winniþ;* 6 *sweþ*auh ....

jabai garaiht ist at guda usgildan þaim gaþreihandam izwis aggwiþa, 7 jah *izwis* gaþul*andam* iusila miþ uns in andhuleinai fraujins un-

---

Vom zweiten Brief an die Thessalonicher sind in A *und in* B *Bruchstücke erhalten, die etwa vier Fünftel des Ganzen umfassen. Doppelüberlieferung besteht für I, 1—5 III, 7—17.*

Überschrift: *aipistaule* P*aw*l*au*s du þaissalaunikaium ·b· anast*odeiþ*] A: *die Antiquatypen klar erkennbar, das übrige in Spuren; es steht* -kaium (*nicht* -kaum *U.*) *Br.* — In *B* -*um* Ligatur Br.

I, 4—6: in *B* viele Buchstaben durchlöchert. — 4. stiwitjis] *Konjektur,* stiwitjons B *deutlich,* A *wahrscheinlich Br. Daß für* stiwitjons *vielmehr* stiwitjis (*vgl. k 1,6 6,4*) *geschrieben werden muß, zeigt das Pronomen* izwaris. — Die Seite schließt in *B* nicht mit *in,* wie U. angibt, sondern es folgt noch *þizozei jah winniþ sweþ*auh Br. — *swe-*

γέλων δυνάμεως αὐτοῦ 8 ἐν πυρὶ φλογὸς διδόντος ἐκδίκησιν τοῖς μὴ εἰδόσιν θεὸν καὶ τοῖς μὴ ὑπακούουσιν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, 9 οἵτινες δίκην τίσουσιν ὄλεθρον αἰώνιον ἀπὸ προσώπου τοῦ κυρίου καὶ ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, 10 ὅταν ἔλθῃ ἐνδοξασθῆναι ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ καὶ θαυμασθῆναι ἐν πᾶσιν τοῖς πιστεύσασιν, ὅτι ἐπιστεύθη τὸ μαρτύριον ἡμῶν ἐφ' ὑμᾶς, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. 11 εἰς ὃ καὶ προσευχόμεθα πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἵνα ὑμᾶς ἀξιώσῃ τῆς κλήσεως ὁ θεὸς ἡμῶν καὶ πληρώσῃ πᾶσαν εὐδοκίαν ἀγαθωσύνης καὶ ἔργον πίστεως ἐν δυνάμει, 12 ὅπως ἐνδοξασθῇ τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν ὑμῖν καὶ ὑμεῖς ἐν αὐτῷ κατὰ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

II.

1 Ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ὑπὲρ τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡμῶν ἐπισυναγωγῆς ἐπ' αὐτόν, 2 εἰς τὸ μὴ ταχέως σαλευθῆναι ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ νοὸς μήτε θροεῖσθαι, μήτε διὰ πνεύματος μήτε διὰ λόγου μήτε δι' ἐπιστολῆς ὡς δι' ἡμῶν, ὡς ὅτι ἐνέστηκεν ἡ ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ. 3 μήτις ὑμᾶς ἐξαπατήσῃ κατὰ μηδένα τρόπον ὅτι ἐὰν μὴ ἔλθῃ ἡ ἀποστασία πρῶτον καὶ ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, 4 ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα

I, 8. πυρὶ φλογός] *K Chr. *in igne(m) flammae* de Ambrst., ἐν φλογὶ πυρός BD^{gr}E^{gr}FG min 47. 71 fg vg (*Apok. 1,14 2,18 19,12 Hebr. 1,7*: φλὸξ πυρός. *Vgl. Exod. 3,2*). — 12. Ἰησοῦ Χριστοῦ] P Chr. fg vg, Ἰησοῦ KL de. — II, 2. τοῦ Χριστοῦ] K, (τοῦ) κυρίου L(P) Chr. it vg.

I, 7. af himinam] A: *entweder Plur. wie Th 1,10* ἀναμένειν τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν *oder nach Maßmanns Vorgang* -m *zu tilgen, das durch Doppelschreibung des* m- *von* miþ *entstanden sein kann.* — 8. in funins lauhmunjai] A: *vgl. zur Stellung Hebr. 1,7* πυρὸς φλόγα. — 9. fraweit usgiband] A: *korrekte Übersetzung von* δίκην τίσουσιν '*sie werden Strafe entrichten, bezahlen*', *vgl.* '*poenas dabunt*' it vg. *GL.s Bedenken sind nicht gerechtfertigt.* usgiba · ἀποτίσω *Philem. 19, sonst entspricht das Verb dem gr.* ἀποδιδόναι (*mit dopp. Akk.* παριστάναι). *Ein Widerspruch mit* gibandins fraweit · διδόντος ἐκδίκησιν *besteht nicht*; *denn dieses heißt* '*Strafe gebend d. i. erteilend*'. — 11. þiuþeinais seinaizos] A: *vgl. bonitatis suae* Scholiastes Hier. *und* Beda. — 12. fraujins unsaris] A: *vgl. domini nostri* defg Ambrst. (*nach 2,1*). — II, 4. ufar all qiþanana guþ] A: *vgl. super omne qui dicitur deus* de. — allana] *ohne Stütze.*

saris Iesuis af himinam miþ aggilum mahtais is, 8 in funins lauh-
munjai gibandi<n>s fraweit ni kunnandam guþ jah ni ufhausjan-
dam aiwaggeljon fraujins unsaris Iesuis Xristaus, 9 þaiei *frawe*it
us*gi*b*and*, fralust aiweinon fram andwairþja fraujins jah fram wul-
þau mahtais is, 10 þan qimiþ ushauh*n*an in þaim weiham seinaim,
jah sildaleiknan in allaim þaim galaubjandam, unte galaubida ist
weitwodei unsara du izwis in daga jainamma. 11 du þammei jah
bidjam sinteino bi izwis ei izwis wairþans briggai þizos laþonais
guþ unsar jah fulljai alla leikain þiuþeinais seinaizos jah waurstw
galaubeinais in mahtai, 12 ei ushauhnai namo fraujins unsaris Ie-
suis Xristaus in izwis jah jus in imma bi anstai gudis unsaris jah
fraujins unsaris Iesuis Xristaus.

II.

1 Aþþan bidjam izwis, b*r*oþr*jus*, in *q*umis *frauj*ins unsaris Ie-
suis Xristaus jah gaqumþais unsaraizos du imma, 2 du ni sprau*to*
*wagjan iz*wis fram *ah*in *nih* dr*obnan*, nih *þair*h *ahman nih þairh*
*w*aurda n*ih* *þair*h *aipistaulein swe þa*irh uns, <swe> þ*atei* instan-
*da*i dags *Xristaus*. 3 *ni hvashun* iz*wis* usluto *hv*am*m*a ha*i*d*a*u, un*te*
niba qimiþ af*s*ta*s*s *fau*r*þis*, jah andhulids wair*þai* ma*nn*a fr*a*w*a*urh-
tais, sunus fralustais, 4 sa andstandands jah u*f*a*r*ha*f*jands *s*ik ufar
all qiþanan*a* guþ aiþþau allana b*lo*tinassu, swaei in*a* *in alh* gudis
gasitan, s . . . .

I, 8. lauhmunjai] A (*nicht* lauhmonai): u *ist deutlich Br.* — gibandis] A (*nicht* gibandins) *Br.* — 9. fra*w*e*i*t us*gi*b*and*] A: *klar erkennbar sind* f . a . . . t us . . b . . . *Castigliones Konjektur findet also Bestätigung Br.* — 10. qimiþ] *Konjektur* qemi A: e *ist ganz klar Br. Es muß ein Schreibfehler sein, da das Tempus nicht stimmt, vgl. GL.* — ushauh*n*an] *vielleicht eher* ushauhjan *Br.*; *vgl. jedoch 1,12.* — weiham seinaim] A (*nicht* weiham seinaim is) *Br.* — II. *In dem sehr schwer zu entziffernden Kapitel sind alle unlesbaren Buchstaben kursiviert Br. Zum Einzelnen ist flg. zu bemerken*: 1. gaqumþais] A *deutlich* (*nicht* miþgaqumþais, *wie U. für möglich hält*): *vor* g *ist keine Lücke Br.* — 2. fram *ah*in] A (*nicht bloß* ahin): fram *klar Br.* — dr*obnan*] A (*nicht* gadrobnan): *vor* dr *ist kein Raum für* ga *Br.* — *w*aurda] A (*nicht* waurd) *Br. Vgl. 2,17.* — uns þ*atei* inst*anda*i] A (*nicht etwa* atsijai *oder* atgaggai): ins *deutlich, von* t *Spuren*; *vor* þatei *hat kein* swe *gestanden Br.* — instandan *übersetzt t 4,2* A ἐφίcταcθαι. — 4. qiþanan*a*] A, *bis auf das Schluß*-a *klar*; *für* qiþanaize *langt der Raum nicht Br.* — allana] *Konjektur Bernhardts,* allata A *deutlich Br.*; *das Neutrum der Hs. stimmt nicht zu* blotinassu. — *Der Schluß der Seite ist vollständig erloschen Br.*

λεγόμενον θεὸν ἢ σέβασμα, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ καθίσαι, ἀποδεικνύντα .... 15 .... ἡμῶν· 16 αὐτὸς δὲ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ὁ θεὸς καὶ πατὴρ ἡμῶν ὁ ἀγαπήσας ἡμᾶς καὶ δοὺς παράκλησιν αἰωνίαν καὶ ἐλπίδα ἀγαθὴν ἐν χάριτι 17 παρακαλέσαι ὑμῶν τὰς καρδίας καὶ στηρίξαι ἐν παντὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ ἀγαθῷ.

III.

1 Τὸ λοιπὸν προσεύχεσθε, ἀδελφοί, περὶ ἡμῶν, ἵνα ὁ λόγος τοῦ
κυρίου τρέχῃ καὶ δοξάζηται καθὼς καὶ πρὸς ὑμᾶς, 2 καὶ ἵνα ῥυσθῶμεν
ἀπὸ τῶν ἀτόπων καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων· οὐ γὰρ πάντων ἡ πίστις.
3 πιστὸς δέ ἐστιν ὁ κύριος, ὃς στηρίξει ὑμᾶς καὶ φυλάξει ἀπὸ τοῦ πονη-
ροῦ. 4 πεποίθαμεν δὲ ἐν κυρίῳ ἐφ' ὑμᾶς, ὅτι ἃ παραγγέλλομεν ὑμῖν
καὶ ποιεῖτε καὶ ποιήσετε. 5 ὁ δὲ κύριος κατευθύναι ὑμῶν τὰς καρδίας
εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ καὶ εἰς τὴν ὑπομονὴν τοῦ Χριστοῦ. 6 παρ-
αγγέλλομεν δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
στέλλεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος καὶ μὴ
κατὰ τὴν παράδοσιν ἣν παρελάβετε παρ' ἡμῶν. 7 αὐτοὶ γὰρ οἴδατε
πῶς δεῖ μιμεῖσθαι ἡμᾶς, ὅτι οὐκ ἠτακτήσαμεν ἐν ὑμῖν, 8 οὐδὲ δωρεὰν
ἄρτον ἐφάγομεν παρά τινος, ἀλλ' ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ νύκτα καὶ ἡμέραν
ἐργαζόμενοι πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαί τινα ὑμῶν. 9 οὐχ ὅτι οὐκ ἔχομεν
ἐξουσίαν, ἀλλ' ἵνα ἑαυτοὺς τύπον δῶμεν ὑμῖν εἰς τὸ μιμεῖσθαι ἡμᾶς.
10 καὶ γὰρ ὅτε ἦμεν πρὸς ὑμᾶς, τοῦτο παρηγγέλλομεν ὑμῖν, ὅτι εἴ τις

II, 4. καθίσαι] SinABD*P ef vg Ambrst., ὡς θεὸν καθίσαι DcE FgrGKL Chr. g. — 17. στηρίξαι] P *usw.* Chr. it vg, στηρίξαι ὑμᾶς KL. — ἔργῳ καὶ λόγῳ] LP Chr. deg vg, λόγῳ καὶ ἔργῳ K fg. — III, 1. ἀδελφοί] *vor* περὶ ἡμῶν *K *usw.*, *danach* DE de. — 2. πάντων] *K *usw.*, πάντων ἐστίν FG defg vg. — 3. ἐστιν] *K *usw.*, *fehlt* FgrG g vg-*Hss.* Ambrst. — 4. ὑμῖν] *K *usw.* fg, *fehlt* SinBD* Chr. (*Komm.*) de vg. — 5. ὑμῶν τὰς καρδίας] *K *usw.*, τὰς καρδίας ὑμῶν DE def vg. — 6. ἀτάκτως περιπατοῦντος] *K *usw.* deg Ambrst., περιπατ. ἀτάκτως DgrEgr f vg. — παρελάβετε] BFgrG min 43. 73. 80 *quam accepistis* g Ambrst., παρέλαβον *K Chr. *quam acceperunt* def (g *unter* '*aut*') m vg.

---

5. *frauja*] *B*; δέ fehlt; vgl. *dominus dirigat corda vestra* Auct. quaest. ex N.T. — 8. winnandans in arbaidai] AB: *freie Übersetzung.* — 9. habaidedeima] AB: *irreale Bedingung. Ähnl.* it vg. — 10. izwis anabudum] AB: *zur Stellung vgl. ZZ. 37,181.*

15 .... *unsaros.* 16 *aþþan silba frauja unsar Iesus Xristus jah*
guþ jah atta unsar saei frijoda uns jah atgaf gaþlaiht aiweina jah
wen goda in anstai, 17 *gaþrafstjai hairtona izwara jah gatulgjai in*
allaim waurstwam jah waurdam godaim.

III.

1 *Þata anþar gabidjaiþ jah bi unsis, broþrjus, ei waurd fraujins*
þragjai jah mikiljaidau, swaswe jah at izwis, 2 *jah ei uslausjaindau*
af gastojanaim jah ubilaim mannam; ni auk ist allaim galaubeins.
3 *aþþan triggws frauja saei gatulgeiþ izwis jah galausjai izwis af*
þamma ubilin. 4 *aþþan gatrauam in fraujin in izwis, ei þatei ana-*
budum izwis, jah taujiþ jah taujan habaiþ. 5 *frauja garaihtjai*
hairtona izwara in friaþwai gudis jah in usþulainai Xristaus. 6 *aþþan*
anabiudam izwis, broþrjus, in namin fraujins unsaris Iesuis Xristaus,
ei gaskaidaiþ izwis af allamma broþre ƕairbandane ungatassaba jah
ni bi anafilham þoei andnemuþ at uns. 7 *silbans auk kunnuþ ƕaiwa*
skuld

.... ist galeikon unsis,
unte ni ungatewidai wesum in
izwis, 8 nih arwjo hlaib mati-
dedum at ƕamma, ak winnandans
in arbaidai naht jah daga waurk-
jandans, ei ni kaurideideima ƕana
izwara. 9 ni þatei ni habaide-
deima waldufni, ak ei uns silbans
du frisahtai gebeima <izwis>
du galeikon unsis. 10 jah auk
þan wesum at izwis, þata izwis
anabudum, ei jabai ƕas ni wili

ist galeikon unsis, unte ni un-
gatewidai wesum in izwis,
8 *ni arwjo hlaib matidedum at*
ƕamma, ak winnandans arbaidai
naht jah daga waurkjandans,
ei ni kaurideideima ƕana izwara.
9 *ni þatei ni habaidedeima wal-*
dufni, ak ei uns silbans du fri-
sahtai gebeima <izwis> du ga-
leikon unsis. 10 *jah auk þan*
wesum at izwis, þata izwis
anabudum, ei jabai ƕas ni wili

III, 2. *gastojanaim*] *B*: unverständlich, wohl Überlieferungsfehler. — 5. *frauja*] *B* (ohne vorausgehendes *iþ*); die vorige Zeile schließt mit *habaiþ* (V. 4) Br. — 8. hlaib] A (*nicht* hlaif): b *deutlich Br.* — in arbaidai] A (*nicht* arbaidai) Br.

III, 1. *jah bi uns*] B: *jah* Zusatz nach C 4,3; vgl. auch das flg. *jah at izwis.* — 3. *galausjai*] *B*: nur hier für φυλάττω; wahrscheinlich Reminiszenz an die Parallelstellen, insbesondere an M 6,13. —

οὐ θέλει ἐργάζεcθαι, μηδὲ ἐcθιέτω. 11 ἀκούομεν γάρ τινας περιπα-
τοῦντας ἐν ὑμῖν ἀτάκτωc, μηδὲν ἐργαζομένουc ἀλλὰ περιεργαζομένουc.
12 τοῖc δὲ τοιούτοιc παραγγέλλομεν καὶ παρακαλοῦμεν ἐν κυρίῳ Ἰηcοῦ
Χριcτῷ ἵνα μετὰ ἡcυχίαc ἐργαζόμενοι τὸν ἑαυτῶν ἄρτον ἐcθίωcιν.
13 ὑμεῖc δέ, ἀδελφοί, μὴ ἐκκακήcητε καλοποιοῦντεc. 14 εἰ δέ τιc οὐχ
ὑπακούει τῷ λόγῳ ἡμῶν διὰ τῆc ἐπιcτολῆc, τοῦτον cημειοῦcθε· καὶ μὴ
cυναναμίγνυcθε αὐτῷ, ἵνα ἐντραπῇ· 15 καὶ μὴ ὡc ἐχθρὸν ἡγεῖcθε,
ἀλλὰ νουθετεῖτε ὡc ἀδελφόν. 16 αὐτὸc δὲ ὁ κύριοc τῆc εἰρήνηc δῴη
ὑμῖν τὴν εἰρήνην διὰ παντὸc ἐν παντὶ τρόπῳ. ὁ κύριοc μετὰ πάντων
ὑμῶν. 17 ὁ ἀcπαcμὸc τῇ ἐμῇ χειρὶ Παύλου, ὅ ἐcτιν cημεῖον ἐν πάcῃ
ἐπιcτολῇ· οὕτωc γράφω. 18 ἡ χάριc τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰηcοῦ Χριcτοῦ
μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

Πρὸc Τιμόθεον ᾱ.

I.

1 Παῦλοc ἀπόcτολοc Χριcτοῦ Ἰηcοῦ κατ' ἐπιταγὴν θεοῦ cωτῆροc
ἡμῶν καὶ Χριcτοῦ Ἰηcοῦ τῆc ἐλπίδοc ἡμῶν. 2 Τιμοθέῳ γνηcίῳ τέκνῳ

III, 12. ἐν κυρίῳ Ἰηcοῦ Χριcτῷ] Sin*A BD*E*FGP (*in* Dgr*P *fehlt* Χριcτοῦ) defgm vg, διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰηcοῦ Χριcτοῦ SincDcKL Chr. — 14. καί] *K *usw.* Chr. (*viermal*) fgm vg, *fehlt* SinABDcE min 17 Chr. (*einmal*) *ut non commisceamini* de (*K 5,11*). — 16. τρόπῳ] *K *usw.* Chr. (*vgl. Gifford S. 57f.*), τόπῳ A*D*FG min 17. 49 defg vg Ambrst.

Unterschrift. Genau entsprechend den Fassungen der Unterschrift des 1. Thessalonicherbriefes.

Überschrift. Πρὸc Τιμ. ᾱ SinAK; Πρὸc Τιμ. πρώτηc ἐπιcτολῆc Παύλου (*sic*) L; Παύλου ἐπιcτολὴ πρ. Τιμ. ᾱ P. — Ἄρχεται πρὸc Τιμ. (D Τειμ.) ᾱ DFG, *incipit ad Timotheum I.* dfg.

I. 1. Χριcτοῦ Ἰηcοῦ[1]] P dfg Ambrst., Ἰηc. Χρ. KL Chr. — Χριcτοῦ Ἰηcοῦ[2]] P dfg vg, κυρίου Ἰηcοῦ Χριcτοῦ KL Chr.

Der erste Brief an Timotheus ist in A *und in* B *bis auf die letzten sechs Verse erhalten.*

Überschrift. Spuren in A: du T..m..þ..... d.....ei., *klar erkennbar Br.* — *B*: *du Teimaauþaiau frumei ustauh*, durch Schreibfehler.

III, 15. ina] AB: *verdeutlichender Zusatz. Ebenso eum* Aug. — 17. meinaim] AB: *Zusatz.*

Unterschrift: *Wie Th.*

I, 1. bi anabusnim] AB: *Plur. nach C 2,22.*

waurkjan, nih matjai. 11 haus-jam auk sumans ƕairbandans in izwis ungatassaba, ni waiht waurkjandans, ak fairweitjandans. 12 þaimuh swaleikaim anabiudam jah bidjam in fraujin Iesua Xristau, ei miþ rimisa waurkjandans seinana hlaib matjaina. 13 aþþan jus, broþrjus, ni wairþaiþ usgrudjans waila taujandans. 14 iþ jabai ƕas ni ufhausjai waurda unsaramma þairh þos bokos, þana gatarhjaiþ; ni blandaiþ izwis miþ imma, ei gaskamai sik. 15 jah ni swaswe fijand ina rahnjaiþ, ak talzjaiþ swe broþar. 16 aþþan silba frauja gawairþeis gibai izwis gawairþi sinteino in allaim stadim; frauja miþ allaim izwis. 17 so goleins meinai handau Pawlaus, þatei ist bandwo ana *allaim aipistaulem meinaim*; *swa melja.* 18 *ansts fraujins unsaris Iesuis Xristaus* miþ *allaim izwis*. *amen*.

waurkjan, ni matjai. 11 *haus-jam auk sumans ƕairbandans in izwis ungatassaba, ni waiht waurkjandans, ak fairweitjandans.* 12 *þaimuh swaleikaim anabiudam jah bidjam in fraujin Iesua Xristau, ei miþ rimisa waurkjandans seinana hlaib matjaina.* 13 *aþþan jus, broþrjus, ni wairþaiþ usgrudjans waila taujandans.* 14 *iþ jabai ƕas ni ufhausjai waurda unsaramma þairh þos bokos, þana gatarhjaiþ; ni blandaiþ izwis miþ imma, ei gaskamai sik.* 15 *jah ni swaswe fijand ina rahnjaiþ, ak talzjaiþ swe broþar.* 16 *aþþan silba frauja gawairþeis gibai izwis gawairþi sinteino in allaim stadim; frauja miþ allaim izwis.* 17 *so goleins meinai handau Pawlaus, þatei ist bandwo ana allaim aipistaulem meinaim; swa melja.* 18 *ansts fraujins unsaris Iesuis Xristaus miþ allaim izwis. amen.*

Du Þaissalauneikaium anþara ustauh.

Du Teimauþaiau 'a' *dustodeiþ*.

I.

1 Pawlus apaustaulus Xristaus Iesuis bi anabusnim gudis nasjandis unsaris jah Xristaus Iesuis, wenais unsaraizos, 2 Tei-

Du Teimauþaiau frumei dustodeiþ.

I.

1 *Pawlus apaustaulus Xristaus Iesuis bi anabusnim gudis nasjandis unsaris jah Xristaus Iesuis, wenais unsaraizos,* 2 *Tei-*

III, 11. ƕai*rbandans*] *B*, durchlöchert, ƕai zerstört Br. — 12. hlaib] A *Br*. — 17. *epistaulem*] *B*: die Abkürzung für *m* scheint vorhanden zu sein Br. — A *schließt nicht mit* bandwo, *wie U. angibt*, *sondern reicht bis zum Ende der Epistel*: *Zeile 1.* ana — mei. *2.* naim — fins̄. *3.* unsaris — izwis. *4.* amen. *Das meiste nur in Spuren*; *die Antiqua-Buchstaben klar Br*. — Unterschrift. *anþara*] *frumei B*.

ἐν πίστει. χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν. 3 καθὼς παρεκάλεσά σε προσμεῖναι ἐν Ἐφέσῳ, πορευόμενος εἰς Μακεδονίαν, ἵνα παραγγείλῃς τισὶν μὴ ἑτεροδιδασκαλεῖν 4 μηδὲ προσέχειν μύθοις καὶ γενεαλογίαις ἀπεράντοις, αἵτινες ζητήσεις παρέχουσιν μᾶλλον ἢ οἰκονομίαν θεοῦ τὴν ἐν πίστει. 5 τὸ δὲ τέλος τῆς παραγγελίας ἐστὶν ἀγάπη ἐκ καθαρᾶς καρδίας καὶ συνειδήσεως ἀγαθῆς καὶ πίστεως ἀνυποκρίτου, 6 ὧν τινες ἀστοχήσαντες ἐξετράπησαν εἰς ματαιολογίαν, 7 θέλοντες εἶναι νομοδιδάσκαλοι, μὴ νοοῦντες μήτε ἃ λέγουσιν μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται. 8 οἴδαμεν δὲ ὅτι καλὸς ὁ νόμος, ἐάν τις αὐτῷ νομίμως χρῆται, 9 εἰδὼς τοῦτο, ὅτι δικαίῳ νόμος οὐ κεῖται, ἀνόμοις δὲ καὶ ἀνυποτάκτοις, ἀσεβέσι καὶ ἁμαρτωλοῖς, ἀνοσίοις καὶ βεβήλοις, πατρολῴαις καὶ μητρολῴαις, ἀνδροφόνοις, 10 πόρνοις, ἀρσενοκοίταις, ἀνδραποδισταῖς, ψεύσταις, ἐπιόρκοις, καὶ εἴ τι ἕτερον τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ ἀντίκειται, 11 κατὰ τὸ εὐαγγέλιον τῆς δόξης τοῦ μακαρίου θεοῦ, ὃ ἐπιστεύθην ἐγώ. 12 καὶ χάριν ἔχω τῷ ἐνδυναμώσαντί με Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ὅτι πιστόν με ἡγήσατο θέμενος εἰς δια-

---

I, 2. πατρὸς ἡμῶν] *K Chr., πατρός Sin*AD*FG dfg vg. — 4. οἰκονομίαν] *K *usw.* Chr., οἰκοδομήν D* οἰκοδομίαν Dc *aedificationem* defgm vg. — 9. ἀνόμοις δέ] *K *usw. sed iniustis* f vg Ambrst. *iniustis autem* d Lucif. Aug. *sed iniustis autem* g, (ἀλλ') ἀνόμοις τε Fgr(Ggr). — ἀσεβέσι] *K *usw.* fg vg, καὶ ἀσεβέσιν D* min 3. 47 d Lucif. — ἀνοσίοις] *K *usw.* f vg, καὶ ἀνοσίοις FgrG d (*'est' für 'et'*) g Lucif. Aug. — 11. κατὰ τό] *K *usw.*, τῇ κατὰ τό D* *quae secundum ev. est* df *quae secundum ev.* g *quae est secundum ev.* vg Ambr. Vigil. v. Thapsus. — 12. καὶ χάριν ἔχω] KL, χάριν ἔχω P.

I, 3. Makedonais Makidonais] AB: *Gen. wie L 15,15 19,12*; *über die Form vgl. W. Schulze KZ. 41,169.* — 4. þizai wisandein in galaubeinai] AB: wisandein *zugesetzt wie L 6,4. Hier wie dort Relativsatz mit Kopula in* it vg; *vgl. quae est in fide* fg vg Iren. Hilar. Ambrst.: *die Stellung des Verbs stimmt überein.* — 5. ist] AB: *Umstellung ohne äußeren Grund.* — gahugdai] A *Randgl.*: *Synonym übersetzt* συνείδησις *K 8,12 10,27 T 3,9 t 1,3.* — 8. *witup*] *B*: ohne Stütze. — witoda] A: *vgl.* unagein · ἀφόβως *L 1,74.* — 9. witands] AB: τοῦτο *unübersetzt wegen des flg.* þatei. — nist witoþ satiþ] A: *vgl. iusto non est lex posita* Codex Fuldensis vg-*Ausgaben von Lachmann und von Tischendorf.* — ak witodalausaim] AB: ak *für* δέ, *vgl. Schaaffs S. 48.* — 10. ἀρσενοκοίταις] *im got. Text, offenbar mit Absicht, weggelassen.* — 11. *sei ist*] *B*, vgl. *quae est secundum evangelium* vg Ambr. Vig. von Thaps., *quae secundum evangelium est* df. — 12. *awiliudo*] *B* für χάριν ἔχω nach den Parallelstellen, *gratias ago* it vg. Vgl. t 1,3.

mauþaiau, walisin barna in galaubeinai: ansts, armaio, gawairþi fram guda attin jah Xristau Iesu fraujin unsaramma. 3 swaswe baþ þuk saljan in Aifaison galeiþands Makedonais, ei faurbiudais sumaim ei anþarleiko ni laisjaina, 4 niþ-þan atsaihvaina spille jah gabaurþiwaurde andalausaize, þoei soknim andstaldand mais þau timreinai gudis þizai wisand<e>in in galaubeinai. 5 aþþan andeis ist anabusnais friaþwa us hrainjamma hairtin jah miþwissein godai jah galaubeinai unhindarweisai, 6 af þaimei sumai afairzidai uswandidedun du lausawaurdein, 7 wiljandans wisan witodalaisarjos, nih fraþjandans nih hva rodjand nih bi hva stiurjand. 8 aþþan witum þatei goþ ist witoþ, jabai hvas is witoda brukeiþ, 9 witands þatei garaihtamma nist witoþ satiþ, ak witodalausaim jah untalaim jah unsibjaim jah frawaurhtaim jah unairknaim jah usweihaim, attans bliggwandam jah aiþeins ....

mauþaiu, walisin barna in galaubeinai: ansts, armaio, gawairþi fram guda attin jah Xristau Iesu fraujin unsaramma. 3 *swaswe baþ þuk saljan in Aifaison galeiþan<d>s Makidonais, ei faurbiudais sumaim ei anþarlei*ko *ni laisjaina,* 4 *niþ-þan atsaihvaina spille jah gabaurþiwaurde andilausaize, þoei soknim andstaldand mais þau timreina gudis þizai wisandein in galaubeinai.* 5 *aþþan <an>deis ist anabusnais friaþwa us hrainjamma hairtin jah miþwissein godai jah galaubeinai unhindarweisai,* 6 *af þaimei sumai afairzidai uswandidedun du lausawaurdein,* 7 *wiljandans wisan witodalaisarjos, ni fraþjandans ni hva rodjand nih bi hva stiurjand.* 8 *aþþan wituþ þatei god ist witoþ, jabai hvas is witodeigo brukeiþ,* 9 *witan<d>s þatei garaihtamma witoþ nist satiþ, ak witodalausaim jah untalaim jah unsibjaim jah frawaurhtaim jah unairknaim jah usweihaim, attans bliggwandam jah aiþeins bliggwandam, mannans maurþrjandam,* 10 *horam, mannans gaþiwandam, liugnjam, ufarswaram, jah jabai hva aljis þizai hailon laiseinai andstandiþ,* 11 *sei ist bi aiwaggeli wulþaus þis audagins gudis þatei gatrauaiþ ist mis.* 12 *jah awiliudo þamma inswinþjandin mik*

I, 3. *anþarlei*ko] *B*: k fast, o ganz durch ein Loch zerstört Br. — Dasselbe gilt von den flg. in *B* durch Antiquaschrift hervorgehobenen Buchstaben. — 5. miþwissein] A *Randglosse*: gahugdai (*nicht* gamundai) *Br.* — 9. unsibjaim] A *Randglosse*: afgudaim. — unairknaim] A *mit Abkürzung für* m *Br.* — 10. *gaþiwandam*] U., *gaþiwjandam* Castiglione. — *aljis*] Konjektur, *alja B* Br. — *andstandiþ*] Konjektur, *andstandand B* Br.

κονίαν, 13 τὸν πρότερον ὄντα βλάσφημον καὶ διώκτην καὶ ὑβριστήν· ἀλλὰ ἠλεήθην, ὅτι ἀγνοῶν ἐποίησα ἐν ἀπιστίᾳ. 14 ὑπερεπλεόνασεν δὲ ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. 15 πιστὸς ὁ λόγος καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος, ὅτι Χριστὸς Ἰησοῦς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι, ὧν πρῶτός εἰμι ἐγώ. 16 ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἠλεήθην, ἵνα ἐν ἐμοὶ πρώτῳ ἐνδείξηται Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν πᾶσαν μακροθυμίαν, πρὸς ὑποτύπωσιν τῶν μελλόντων πιστεύειν ἐπ' αὐτῷ εἰς ζωὴν αἰώνιον. 17 τῷ δὲ βασιλεῖ τῶν αἰώνων, ἀφθάρτῳ ἀοράτῳ μόνῳ σοφῷ θεῷ, τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν. 18 ταύτην τὴν παραγγελίαν παρατίθεμαί σοι, τέκνον Τιμόθεε, κατὰ τὰς προαγούσας ἐπὶ σὲ προφητείας, ἵνα στρατεύῃ ἐν αὐταῖς τὴν καλὴν στρατείαν, 19 ἔχων πίστιν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν, ἥν τινες ἀπωσάμενοι περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν· 20 ὧν ἐστιν Ὑμέναιος καὶ Ἀλέξανδρος, οὓς παρέδωκα τῷ σατανᾷ ἵνα παιδευθῶσιν μὴ βλασφημεῖν.

II.

1 Παρακαλῶ οὖν πρῶτον πάντων ποιεῖσθαι δεήσεις, προσευχάς, ἐντεύξεις, εὐχαριστίας ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων, 2 ὑπὲρ βασιλέων καὶ πάντων τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων, ἵνα ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι. 3 τοῦτο γὰρ καλὸν καὶ ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ, 4 ὃς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν. 5 εἷς γὰρ θεός, εἷς καὶ μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Χριστὸς Ἰησοῦς, 6 ὁ δοὺς ἑαυτὸν ἀν-

I, 13. τὸν πρότερον] KL, τὸ πρότ. P. — 16. πρώτῳ] KP, πρῶτον L. — Ἰησοῦς Χριστός] SinKLP Chr., Χρ. Ἰης. AD min df vg Ambrst. (*die gleiche Stellung vorher sechsmal*). — 17. καὶ δόξα] KL, δόξα P. — 18. στρατείαν] KL, στρατιάν P (*vgl. k 10,4*). — II, 2. εὐσεβείᾳ] *K *usw.*, εὐλαβείᾳ P. — 5. Χριστὸς Ἰησοῦς] *K *usw.*, Ἰης. Χρ. K.

GL.) Br. — *frodamma*] U für anscheinendes *fridamma B.* — 18. faursniwandam] A *Randglosse*: .eta.dam, *das wohl zu* letandam *zu ergänzen ist Br.* — 20. jah[2]] A: ah *klar, Spuren von* j *Br.* — II, 4. *gawili*] *B* (nicht *wili*) Br.: wohl Schreibfehler, durch flg. *ganisan* hervorgerufen. — *in ufkunþja*] *B*: *in* über der Zeile Br.

I, 13. *ikei faura was*] *B*, vgl. *qui prius fueram* (*fui*) d(f) Lucif. (Aug.). — 14. *ufarassiþ*] *B*: da *ufarassjan* k 4,15 9,8 transitiv ist und dies auch k 9,12 sein kann, so hindert nichts, *ufarassiþ* als neutrales Partizip (nach EB. § 236,5) zu fassen und *warþ* oder *was* zu ergänzen. — *fraujins*] *B* (ohne ἡμῶν) wie K 16,23 (*Hss.* AB) k 13,13 (*Hs.* A) Ph 4,23 (KL). — II, 2. fram allaim] AB, *vgl. pro omnibus* Ambrst.

Xristau Iesu fraujin unsaramma, unte triggwana mik rahnida, gasatjands in andbahtja, 13 *ikei faura was wajamerjands jah wraks jah ufbrikands, akei gaarmaiþs was, unte unwitands gatawida in ungalaubeinai.* 14 *iþ ufarassiþ <warþ> ansts fraujins miþ galaubeinai jah friaþwai þizai in Xristau Iesu.* 15 *triggw þata waurd jah allaizos andanumtais wairþ, þatei Xristus Iesus qam in þamma fairhvau frawaurhtans nasjan, þizeei frumists im ik.* 16 *akei duþþe gaarmaiþs warþ, ei in mis frumistamma ataugidedi Xristaus Iesus alla usbeisnein du frisahtai þaim ize anawairþai wesun du galaubjan imma du libainai aiweinon.* 17 *aþþan þiudana aiwe, unriurjamma, ungasaihvanamma, ainamma, frodamma guda sweriþa jah wulþus in aldins aiwe. amen.* 18 *þo anabusn anafilha þus, barnilo Teimauþaiu, bi þaim*

.... faura faursniwandam ana þuk praufetjam, ei driugais in þaim þata godo drauhtiwitoþ, 19 habands galaubein jah goda miþwissein, þizaiei sumai afskiubandans bi galaubein naqadai waurþun, 20 þizeei ist Hwmainaius jah Alaiksandrus, þanzei anafalh Satanin, ei gatalzjaindau [*jah*] ni wajamerjan.

faura faursniwandam ana þuk praufetjam, ei driugais in þaim þata godo drauhtiwitoþ, 19 *habands galaubein jah goda miþwissein, þizaiei sumai afskiubandans bi galaubein naqadai waurþun,* 20 *þizeei ist Hwmainaius jah Alaiksandrus, þanzei anafalh Satanin, ei gatalzjaindau ni wajamerjan.*

II.

1 Bidja nu frumist allis taujan bidos, aihtronins, liteinins, awiliuda fram allaim mannam, 2 fram þiudanam jah fram allaim þaim in ufarassau wisandam, ei slawandein jas-sutja ald bauaima in allai gagudein jah gariudja. 3 þatuþ-þan ist god jah andanem in andwairþja nasjandis unsaris gudis, 4 saei allans mans wili ganisan jah in ufkunþja sunjos qiman. 5 ains allis guþ, ains jah midumonds gudis jah manne, manna Xristus Iesus, 6 sa gi-

II.

1 *Bidja nu frumist allis taujan bidos, aihtronins, liteinins, awiliuda fram allaim mannam,* 2 *fram þiudanam jah fram allaim þaim in ufarassau wisandam, ei slawandein jah sutja ald bauaima in allai gagudein jah gariudja.* 3 *þatuþ-þan ist god jah andanem in andwairþja nasjandis unsaris gudis,* 4 *saei allans mans [ga]wili ganisan jah in ufkunþja sunjos qiman.* 5 *ains allis guþ, ains jah midumonds gudis jah manne, manna Xristus Iesus,* 6 *sa gi-*

I, 14. *ufarassiþ*] *B* (nicht *ufarassida* U.) Br. Vgl. EB. § 236,5. — 16. *duþþe*] *B* (nicht *duþe* U.): ein *þ* steht über der Zeile Br. — *Xristaus*] *B* für *Xristus*. — *ize*] *B* für *izei*. — unriur*jamma*] Konjektur, in *B* nur noch erkennbar *u* .... *jamma* (undiwan*jamma* Cast. bei

τίλυτρον ὑπὲρ πάντων, τὸ μαρτύριον καιροῖς ἰδίοις, 7 εἰς ὃ ἐτέθην ἐγὼ κῆρυξ καὶ ἀπόστολος, ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ, οὐ ψεύδομαι, διδάσκαλος ἐθνῶν ἐν πίστει καὶ ἀληθείᾳ. 8 βούλομαι οὖν προσεύχεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐν παντὶ τόπῳ ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ. 9 ὡσαύτως καὶ τὰς γυναῖκας ἐν καταστολῇ κοσμίῳ, μετὰ αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἑαυτάς, μὴ ἐν πλέγμασιν ἢ χρυσῷ ἢ μαργαρίταις ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ, 10 ἀλλ' ὃ πρέπει γυναιξὶν ἐπαγγελλομέναις θεοσέβειαν δι' ἔργων ἀγαθῶν. 11 γυνὴ ἐν ἡσυχίᾳ μανθανέτω ἐν πάσῃ ὑποταγῇ. 12 διδάσκειν δὲ γυναικὶ οὐκ ἐπιτρέπω, οὐδὲ αὐθεντεῖν ἀνδρός, ἀλλ' εἶναι ἐν ἡσυχίᾳ. 13 Ἀδὰμ γὰρ πρῶτος ἐπλάσθη, εἶτα Εὔα. 14 καὶ Ἀδὰμ οὐκ ἠπατήθη, ἡ δὲ γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονεν, 15 σωθήσεται δὲ διὰ τῆς τεκνογονίας, ἐὰν μείνωσιν ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ καὶ ἁγιασμῷ μετὰ σωφροσύνης.

III.

1 Πιστὸς ὁ λόγος· εἴ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται, καλοῦ ἔργου ἐπιθυμεῖ.
2 δεῖ οὖν τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίλημπτον εἶναι, μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, νη-

---

II, 6. τὸ μαρτύριον] *K *usw.*, οὗ τὸ μαρ. D*F^gr^G *cuius testimonium* dg Ambrst. — 7. ἐν Χριστῷ] KL, *fehlt* P. — 8. προσεύχεσθαι τοὺς ἄνδρας] *K *usw.* Chr., τοὺς ἄνδρας προσεύχεσθαι DFG dfgm vg. — 9. ὡσαύτως καί] KL, ὡσαύτως P. — χρυσῷ] KL, χρυσίῳ P. — 12. διδάσκειν δὲ γυναικί] P dfgm vg, γυναικὶ δὲ διδάσκειν KL Chr. — 14. ἀπατηθεῖσα] KL, ἐξαπατηθεῖσα P.

---

i klar erkennbar Br. — *In* A *ist nicht festzustellen, ob* gariudein *oder* gariudjon *Br.* — marikreitum] AB: *nach W. Schulze Lehnworte S. 16 steht* u *für* o. — galaubaim] A (*nicht* galubaim): a[2] *über der Zeile zwischen 'occupat' und 'et mari' der flg. Zeile Br.* — 10. *waurstwa*] *B*, abgeteilt *waur|stwa* Br. — 11. hauniþai] A (*nicht* hliuþa *U.*): n *über der Zeile unter dem m von 'insidiarum' Br.* — 12. nih fraujinon] A (*nicht* ni) *Br.*

II, 6. weitwodein] AB: *wohl als Nom. nach EB. § 157 Anm. 2 zu fassen*; *in* B *kann es freilich auch Akk. und demnach Apposition zu* andabauht *sein. Über die Quelle des Textes in* A *vgl. die Anm. zur griech. Vorlage.* — 9. fetjandeins sik] AB: *vgl. 'ornantes se'* dfgm vg *usw.* — 12. fraujinon faura] AB: *dominari supra virum* d *in virum* fg vg.

bands sik silban andabauht faur allans, þizei weitwodein melam swesaim, 7 du þammei gasatiþs im ik merjands jah apaustaulus, sunja qiþa in Xristau, ni liuga, laisareis þiudo in galaubeinai jas-sunjai. 8 wiljau nu wairans bidjan in allaim stadim, ushafjandans swiknos handuns inuh þwairhein jah tweiflein. 9 samaleiko jah qinons in gafeteinai hrainjai miþ gariud.. n jah inahein fetjandeins sik, ni in flahtom aiþþau gulþa aiþþau marikreitum aiþþau wastjom galaubaim, 10 ak þatei gadob ist qinom gahaitandeim guþ blotan þairh waurstwa goda. 11 qino in hauniþai galaisjai sik in allai ufhauseinai; 12 iþ galaisjan qinon ni uslaubja, nih fraujinon faura waira, ak wisan in þahainai. 13 Adam auk fruma gadigans warþ, þaþroh Aiwwa; 14 jah Adam ni warþ uslutoþs, iþ qino uslutoda in missadedai warþ. 15 iþ ganisiþ þairh barne gabaurþ, jabai gastandand in galaubeinai jah frijaþwai jah weihiþai miþ gafraþjein.

III.

1 Triggw þata waurd: jabai ƕas aipiskaupeins gairneiþ, godis waurstwis gairneiþ. 2 skal nu

bands sik silban andaba<u>ht faur allans, weitwodein melam swesaim, 7 du þammei gasatiþs im ik merjands jah apaustaulus, sunja qiþa in Xristau, ni liuga, laisareis þiudo in galaubeinai jah sunjai. 8 *wiljau nu wairans bidjan in allaim stadim, ushafjandans swiknos handuns inuh þwairhein jah tweiflein.* 9 *samaleiko jah qinons in gafeteinai hrainjai miþ gariudein jah inahein fetjandeins sik, ni in flahtom aiþþau gulþa aiþþau marikreitum aiþþau wastjom gal<a>ubaim,* 10 *ak þatei gadob ist qinom gahaitandeim guþ blotan þairh waurstwa goda.* 11 *qino in hauniþ*ai *galaisjai sik in allai ufhauseinai*; 12 *iþ galaisjan qinon ni uslaubja, ni fraujinon faura waira, ak wisan in þahainai.* 13 *Adam auk fruma gadigan*[*d*]*s warþ, þaþroh Aiwwa*; 14 *jah Adam ni warþ uslutoþs, iþ qino uslutoda in missadedai warþ.* 15 *iþ ganisiþ þairh barne gabaurþ, jabai gastandand in galaubeinai jah friaþwai jah weihiþai miþ gafraþjein.*

III.

1 *Triggw þata waurd: jabai ƕas aipiskupeins gairneiþ, godis waurstwis gairneiþ.* 2 *skal nu*

II, 6. andabauht] A *ganz klar*: u *über der Linie hinzugefügt, jedoch sehr deutlich zwischen s und u des Wortes 'surge' Br.* — weitwodein] A: *das* n *am Zeilenende ziemlich klar Br.* — 8. *ushafjandans*] *ushafjandāns B* Br. — inuh] A (*nicht* ina, *wie U. als sicher angibt*): *der Raum genügt*, h *ist zu erkennen Br.* — 9. *gariudein*] *B* (nicht *gariudjon* U.):

φαλέον, cώφρονα, κόcμιον, φιλόξενον, διδακτικόν, 3 μὴ πάροινον, μὴ
πλήκτην, ἀλλ' ἐπιεική, ἄμαχον, ἀφιλάργυρον, 4 τοῦ ἰδίου οἴκου καλῶc
προϊcτάμενον, τέκνα ἔχοντα ἐν ὑποταγῇ μετὰ πάcηc cεμνότητοc —
5 εἰ δέ τιc τοῦ ἰδίου οἴκου προcτῆναι οὐκ οἶδεν, πῶc ἐκκληcίαc θεοῦ
ἐπιμελήcεται; — 6 μὴ νεόφυτον, ἵνα μὴ τυφωθεὶc εἰc κρίμα ἐμπέcῃ
τοῦ διαβόλου. 7 δεῖ δὲ αὐτὸν καὶ μαρτυρίαν καλὴν ἔχειν ἀπὸ τῶν
ἔξωθεν, ἵνα μὴ εἰc ὀνειδιcμὸν ἐμπέcῃ καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου. 8 δια-
κόνουc ὡcαύτωc cεμνούc, μὴ διλόγουc, μὴ οἴνῳ πολλῷ προcέχονταc,
μὴ αἰcχροκερδεῖc, 9 ἔχονταc τὸ μυcτήριον τῆc πίcτεωc ἐν καθαρᾷ
cυνειδήcει. 10 καὶ οὗτοι δὲ δοκιμαζέcθωcαν πρῶτον, εἶτα διακονείτωcαν
ἀνέγκλητοι ὄντεc. 11 γυναῖκαc ὡcαύτωc cεμνάc, μὴ διαβόλουc, νηφα-
λέουc, πιcτὰc ἐν πᾶcιν. 12 διάκονοι ἔcτωcαν μιᾶc γυναικὸc ἄνδρεc,
τέκνων καλῶc προϊcτάμενοι καὶ τῶν ἰδίων οἴκων. 13 οἱ γὰρ καλῶc
διακονήcαντεc βαθμὸν ἑαυτοῖc καλὸν περιποιοῦνται καὶ πολλὴν παρρη-
cίαν ἐν πίcτει τῇ ἐν Χριcτῷ Ἰηcοῦ. 14 ταῦτά cοι γράφω ἐλπίζων ἐλ-
θεῖν πρὸc cὲ ἐν τάχει. 15 ἐὰν δὲ βραδύνω, ἵνα εἰδῇc πῶc δεῖ ἐν οἴκῳ
θεοῦ ἀναcτρέφεcθαι, ἥτιc ἐcτὶν ἐκκληcία θεοῦ ζῶντοc, cτῦλοc καὶ
ἑδραίωμα τῆc ἀληθείαc. 16 καὶ ὁμολογουμένωc μέγα ἐcτὶν τὸ τῆc εὐcε-

---

III, 6. εἰc κρίμα] *K *usw.*, εἰc κρίμα καὶ παγίδα L. — 10. εἶτα] *K *usw.* *deinde* g, καὶ οὕτω D* dfm vg Ambrst. — 14. ἐν τάχει] P, ταχέωc *zwei Moskauer* Chr.-*Hss.* (9 *u.* a) *cito* it vg (*vgl. t 4,9* ἐλθεῖν πρόc με ταχέωc), τάχιον KL Chr. (*sonst*). — 15. θεοῦ[1]] *K *usw.*, κυρίου P. —

---

laubeinai A: *der Ausgang* -in *von* balþein *hat den Ausfall der flg. Präp.* in *verschuldet.* — 16. unsahtaba] *Konjektur*, unsahþaba *fehlerhaft* A *Br.* — saei] *ob* saei *oder* soei *zu lesen sei, ist nicht zu entscheiden Br., doch fordert* gabairhtiþs *das Mask.*

III, 2. gariuds] AB: *Zusatz, wohl Randglosse in der Vorlage von* AB, *vgl.* froþs · φρόνιμοc *M 7,24 L 16,8,* unfrods · ἄφρων (*außer G 3,1.3*), unfrodei · ἀφροcύνη. — 3. sutis] AB: *airkns* B (qairrus?) A *sind urspr. Glosse dazu.* — 4. ufhausjandona] AB: *vgl. subditos* fg vg Ambr. Ambrst. — 6. niujasatidana] A: *Akk. wie im Griech.* — 7. auk] A: *gr.* δέ (*vgl. Schaaffs S. 50*); καί *unübersetzt.* — atdriusai in idweit] A: *Umstellung des Verbs wegen des an* idweit *anschließenden* jah hlamma. — 8. jah swa diakaununs gariudans] A *für* διακόνουc ὡcαύτωc cεμνούc *macht den Eindruck einer Verderbnis, vgl. V. 11* γυναῖκαc ὡcαύτωc cεμνάc · qinons samaleiko gariudos. *Vielleicht ist zu bessern* jah diakaununs swa <samaleiko> gariudans (*s. K 11,25* swah samaleiko · ὡcαύτωc; swa *allein übersetzt sonst nie* ὡcαύτωc). — diakaununs] *Akk. nach dem Griech.* — 16. mikils — saei gabairhtiþs] A: *Mask., auf Christus bezogen.*

aipiskaupus ungafairinonds wisan, ainaizos qenais aba, andaþahts, [gariuds], froþs, gafaurs, gastigods, laiseigs, 3 ni wein..s, nis-slahuls, ak sutis, [*qairrus*], ni sakuls, ni faihufriks, 4 seinamma garda waila fauragaggands, barna habands ufhausjan[jan]dona

aipiskaupus ungafairinonds wisan, ainaizos qenais aba, andaþahts, [gariuds], froþs, gafaurs, gastigods, laiseigs, 3 nih weinnas, ni slahals, ak sutis, [airkn[i]s], ni sakuls, ni faihufriks, 4 seinamma garda waila fauragaggan<d>s, barna habands ufhausjandona...

miþ allai anawiljein. 5 iþ jabai ƕas seinamma garda fauragaggan ni mag, ƕaiwa aikklesjon gudis gakaroþ? 6 nih niujasatidana, ibai aufto ufarhauhids in stauai atdriusai unhulþins. 7 skal auk is weitwodiþa goda haban fram þaim uta, ei ni atdriusai in idweit jah hlamma unhulþins. 8 jah swa diakaununs gariudans, nih faihufrikans, ni weina filu haftjandans, nih aglaitgastaldans, 9 habandans runa galaubeinais in hrainjai gahugdai. 10 jaþ-þai þan gakiusaindau frumist jas-swa andbahtjaina ungafairinodai wisandans. 11 qinons samaleiko gariudos, ni diabulos, gafaurjos, triggwos in allamma. 12 diakaunjus sijaina ainaizos qenais abans, barnam waila fauragaggandans jah seinaim gardim. 13 þai auk waila andbahtjandans grid goda sis fairwaurkjand jah managa balþein <in> galaubeinai þizai in Xristau Iesu. 14 þata þus melja, wenjands qiman at þus sprauto; 15 aþþan jabai sainjau, ei witeis ƕaiwa skuld ist in garda gudis usmitan, saei ist aikklesjo gudis libandins, sauls jah tulgiþa sunjos. 16 jah unsahtaba mikils ist gagudeins runa saei gabairhtiþs warþ in leika, garaihts gadomiþs warþ in ahmin, atau-

---

III, 2. ungafairinonds] A (*nicht* ungafairinoþs *U.*): onds *deutlich Br.* — 3. *weinnas*] *B*, A *unleserlich Br.*, weinuls *U.*: ebenso *weinnas* Tit 1,7 *B.* Trotz dieses doppelten Belegs darf man wohl die Frage aufwerfen, ob nicht der Schreiber von *B* sich verlesen habe: die Wortform ist seltsam. — sutis] AB (*nicht* suts) *Br.*: *befremdliche Form. Der Nom. des Stammes* sutja- *sonst unbelegt. Wahrscheinlich ist* i *in der Vorlage von* AB *für* ei *geschrieben.* — *airknis*] *B* (nicht *qairrus* U.) Br.: nach *unairknaim* T 1,9 AB kann das *i* nicht richtig sein. — *qairrus*] A: *zweifelhaft Br.* — 4. anawiljein] A (*nicht* -wiljin *U.*): e *zu erkennen, auch ist der Abstand zwischen* j *und* n *zu breit für* i *allein Br.* — 6. stauai] A (*nicht* staua *U.*) *Br.* — 10. jaþ-þai] A (*nicht* jah þai *U.*) *Br.* — wisandans] A, *getrennt* wi|sandans (*wie U. im Text schreibt*). *Us. Anmerkung, die Hs. habe* wisandans|sandans *ist falsch Br.* — 11. gafaurjos] A *Randglosse*: andaþahtos. — 13. sis fairwaurkjand] A (*nicht bloß* fairwaurkjand *U.*): sis *steht klar über der Zeile Br.* — in galaubeinai] *Maßmann Bernhardt*, ga-

τίλυτρον ὑπὲρ πάντων, τὸ μαρτύριον καιροῖς ἰδίοις, 7 εἰς ὃ ἐτέθην ἐγὼ κῆρυξ καὶ ἀπόστολος, ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ, οὐ ψεύδομαι, διδάσκαλος ἐθνῶν ἐν πίστει καὶ ἀληθείᾳ. 8 βούλομαι οὖν προσεύχεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐν παντὶ τόπῳ ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ. 9 ὡσαύτως καὶ τὰς γυναῖκας ἐν καταστολῇ κοσμίῳ, μετὰ αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἑαυτάς, μὴ ἐν πλέγμασιν ἢ χρυσῷ ἢ μαργαρίταις ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ, 10 ἀλλ' ὃ πρέπει γυναιξὶν ἐπαγγελλομέναις θεοσέβειαν δι' ἔργων ἀγαθῶν. 11 γυνὴ ἐν ἡσυχίᾳ μανθανέτω ἐν πάσῃ ὑποταγῇ. 12 διδάσκειν δὲ γυναικὶ οὐκ ἐπιτρέπω, οὐδὲ αὐθεντεῖν ἀνδρός, ἀλλ' εἶναι ἐν ἡσυχίᾳ. 13 Ἀδὰμ γὰρ πρῶτος ἐπλάσθη, εἶτα Εὔα. 14 καὶ Ἀδὰμ οὐκ ἠπατήθη, ἡ δὲ γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονεν, 15 σωθήσεται δὲ διὰ τῆς τεκνογονίας, ἐὰν μείνωσιν ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ καὶ ἁγιασμῷ μετὰ σωφροσύνης.

III.

1 Πιστὸς ὁ λόγος· εἴ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται, καλοῦ ἔργου ἐπιθυμεῖ.
2 δεῖ οὖν τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίλημπτον εἶναι, μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, νη-

---

II, 6. τὸ μαρτύριον] *K *usw.*, οὗ τὸ μαρ. D*F^{gr}G *cuius testimonium* dg Ambrst. — 7. ἐν Χριστῷ] KL, *fehlt* P. — 8. προσεύχεσθαι τοὺς ἄνδρας] *K *usw.* Chr., τοὺς ἄνδρας προσεύχεσθαι DFG dfgm vg. — 9. ὡσαύτως καί] KL, ὡσαύτως P. — χρυσῷ] KL, χρυσίῳ P. — 12. διδάσκειν δὲ γυναικί] P dfgm vg, γυναικὶ δὲ διδάσκειν KL Chr. — 14. ἀπατηθεῖσα] KL, ἐξαπατηθεῖσα P.

---

i klar erkennbar Br. — *In* A *ist nicht festzustellen, ob* gariudein *oder* gariudjon *Br.* — marikreitum] AB: *nach W. Schulze Lehnworte S. 16 steht* u *für* o. — galaubaim] A (*nicht* galubaim): a² *über der Zeile zwischen 'occupat' und 'et mari' der flg. Zeile Br.* — 10. *waurstwa*] *B*, abgeteilt *waur*|*stwa* Br. — 11. hauniþai] A (*nicht* hliuþa *U.*): n *über der Zeile unter dem m von 'insidiarum' Br.* — 12. nih fraujinon] A (*nicht* ni) *Br.*

II, 6. weitwodein] AB: *wohl als Nom. nach EB. § 157 Anm. 2 zu fassen; in* B *kann es freilich auch Akk. und demnach Apposition zu* andabauht *sein. Über die Quelle des Textes in* A *vgl. die Anm. zur griech. Vorlage.* — 9. fetjandeins sik] AB: *vgl. 'ornantes se'* dfgm vg *usw.* — 12. fraujinon faura] AB: *dominari supra virum* d *in virum* fg vg.

bands sik silban andabauht faur
allans, þizei weitwodein melam
swesaim, 7 du þammei gasatiþs
im ik merjands jah apaustaulus,
sunja qiþa in Xristau, ni liuga,
laisareis þiudo in galaubeinai
jas-sunjai. 8 wiljau nu wairans
bidjan in allaim stadim, ushaf-
jandans swiknos handuns inuh
þwairhein jah tweiflein. 9 sama-
leiko jah qinons in gafeteinai
ƕrainjai miþ gariud . . n jah ina-
hein fetjandeins sik, ni in flahtom
aiþþau gulþa aiþþau marikreitum
aiþþau wastjom galaubaim, 10 ak
þatei gadob ist qinom gahaitan-
deim guþ blotan þairh waurstwa
goda. 11 qino in hauniþai galaisjai
sik in allai ufhauseinai; 12 iþ
galaisjan qinon ni uslaubja, nih
fraujinon faura waira, ak wisan
in þahainai. 13 Adam auk fruma
gadigans warþ, þaþroh Aiwwa;
14 jah Adam ni warþ uslutoþs,
iþ qino uslutoda in missadedai
warþ. 15 iþ ganisiþ þairh barne
gabaurþ, jabai gastandand in ga-
laubeinai jah frijaþwai jah wei-
hiþai miþ gafraþjein.

bands sik silban andaba<u>ht
faur allans, weitwodein melam
swesaim, 7 du þammei gasatiþs
im ik merjands jah apaustaulus,
sunja qiþa in Xristau, ni liuga,
laisareis þiudo in galaubeinai
jah sunjai. 8 *wiljau nu wairans*
bidjan in allaim stadim, ushaf-
jandans swiknos handuns inuh
þwairhein jah tweiflein. 9 *sama-*
leiko jah qinons in gafeteinai
ƕrainjai miþ gariudein jah ina-
hein fetjandeins sik, ni in flahtom
aiþþau gulþa aiþþau marikreitum
aiþþau wastjom gal<a>ubaim,
10 *ak þatei gadob ist qinom gahai-*
tandeim guþ blotan þairh waurstwa
goda. 11 *qino in hauniþai galaisjai*
sik in allai ufhauseinai; 12 *iþ*
galaisjan qinon ni uslaubja, ni
fraujinon faura waira, ak wisan
in þahainai. 13 *Adam auk fruma*
gadigan[d]s warþ, þaþroh Aiwwa;
14 *jah Adam ni warþ uslutoþs,*
iþ qino uslutoda in missadedai
warþ. 15 *iþ ganisiþ þairh barne*
gabaurþ, jabai gastandand in ga-
laubeinai jah friaþwai jah weihi-
þai miþ gafraþjein.

III.

1 Triggw þata waurd: jabai
ƕas aipiskaupeins gairneiþ, godis
waurstwis gairneiþ. 2 skal nu

III.

1 *Triggw þata waurd: jabai*
ƕas aipiskupeins gairneiþ, godis
waurstwis gairneiþ. 2 *skal nu*

II, 6. andabauht] A *ganz klar*: u *über der Linie hinzugefügt, jedoch sehr deutlich zwischen s und u des Wortes 'surge' Br.* — weitwodein] A: *das* n *am Zeilenende ziemlich klar Br.* — 8. *ushafjandans*] *ushafjandās B* Br. — inuh] A (*nicht* ina, *wie U. als sicher angibt*): *der Raum genügt*, h *ist zu erkennen Br.* — 9. *gariudein*] *B* (nicht *gariudjon* U.):

φαλέον, cώφρονα, κόcμιον, φιλόξενον, διδακτικόν, 3 μὴ πάροινον, μὴ πλήκτην, ἀλλ' ἐπιεική, ἄμαχον, ἀφιλάργυρον, 4 τοῦ ἰδίου οἴκου καλῶc προϊcτάμενον, τέκνα ἔχοντα ἐν ὑποταγῇ μετὰ πάcηc cεμνότητοc — 5 εἰ δέ τις τοῦ ἰδίου οἴκου προcτῆναι οὐκ οἶδεν, πῶc ἐκκληcίαc θεοῦ ἐπιμελήcεται; — 6 μὴ νεόφυτον, ἵνα μὴ τυφωθεὶc εἰc κρίμα ἐμπέcῃ τοῦ διαβόλου. 7 δεῖ δὲ αὐτὸν καὶ μαρτυρίαν καλὴν ἔχειν ἀπὸ τῶν ἔξωθεν, ἵνα μὴ εἰc ὀνειδιcμὸν ἐμπέcῃ καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου. 8 διακόνουc ὡcαύτωc cεμνούc, μὴ διλόγουc, μὴ οἴνῳ πολλῷ προcέχονταc, μὴ αἰcχροκερδεῖc, 9 ἔχονταc τὸ μυcτήριον τῆc πίcτεωc ἐν καθαρᾷ cυνειδήcει. 10 καὶ οὗτοι δὲ δοκιμαζέcθωcαν πρῶτον, εἶτα διακονείτωcαν ἀνέγκλητοι ὄντεc. 11 γυναῖκαc ὡcαύτωc cεμνάc, μὴ διαβόλουc, νηφαλέουc, πιcτὰc ἐν πᾶcιν. 12 διάκονοι ἔcτωcαν μιᾶc γυναικὸc ἄνδρεc, τέκνων καλῶc προϊcτάμενοι καὶ τῶν ἰδίων οἴκων. 13 οἱ γὰρ καλῶc διακονήcαντεc βαθμὸν ἑαυτοῖc καλὸν περιποιοῦνται καὶ πολλὴν παρρηcίαν ἐν πίcτει τῇ ἐν Χριcτῷ Ἰηcοῦ. 14 ταῦτά coι γράφω ἐλπίζων ἐλθεῖν πρὸc cὲ ἐν τάχει. 15 ἐὰν δὲ βραδύνω, ἵνα εἰδῇc πῶc δεῖ ἐν οἴκῳ θεοῦ ἀναcτρέφεcθαι, ἥτιc ἐcτὶν ἐκκληcία θεοῦ ζῶντοc, cτῦλοc καὶ ἑδραίωμα τῆc ἀληθείαc. 16 καὶ ὁμολογουμένωc μέγα ἐcτὶν τὸ τῆc εὐcε-

III, 6. εἰc κρίμα] *K *usw.*, εἰc κρίμα καὶ παγίδα L. — 10. εἶτα] *K *usw.* *deinde* g, καὶ οὕτω D* dfm vg Ambrst. — 14. ἐν τάχει] P, ταχέωc *zwei Moskauer* Chr.-*Hss.* (9 *u.* α) *cito* it vg (*vgl. t 4,9* ἐλθεῖν πρόc με ταχέωc), τάχιον KL Chr. (*sonst*). — 15. θεοῦ[1]] *K *usw.*, κυρίου P. —

laubeinai A: *der Ausgang* -in *von* balþein *hat den Ausfall der flg. Präp.* in *verschuldet.* — 16. unsahtaba] *Konjektur*, unsahþaba *fehlerhaft* A *Br.* — saei] *ob* saei *oder* soei *zu lesen sei, ist nicht zu entscheiden Br., doch fordert* gabairhtiþs *das Mask.*

III, 2. gariuds] AB: *Zusatz, wohl Randglosse in der Vorlage von* AB, *vgl.* froþs · φρόνιμοc *M 7,24 L 16,8*, unfrods · ἄφρων (*außer G 3,1.3*), unfrodei · ἀφροcύνη. — 3. sutis] AB: *airkns* B (qairrus?) A *sind urspr. Glosse dazu.* — 4. ufhausjandona] AB: *vgl. subditos* fg vg Ambr. Ambrst. — 6. niujasatidana] A: *Akk. wie im Griech.* — 7. auk] A: *gr.* δέ (*vgl. Schaaffs S. 50*); καί *unübersetzt.* — atdriusai in idweit] A: *Umstellung des Verbs wegen des an* idweit *anschließenden* jah hlamma. — 8. jah swa diakaununs gariudans] A *für* διακόνουc ὡcαύτωc cεμνούc *macht den Eindruck einer Verderbnis, vgl. V. 11* γυναῖκαc ὡcαύτωc cεμνάc · qinons samaleiko gariudos. *Vielleicht ist zu bessern* jah diakaununs swa <samaleiko> gariudans (*s. K 11,25* swah samaleiko · ὡcαύτωc; swa *allein übersetzt sonst nie* ὡcαύτωc). — diakaununs] *Akk. nach dem Griech.* — 16. mikils — saei gabairhtiþs] A: *Mask., auf Christus bezogen.*

aipiskaupus ungafairinonds wisan, ainaizos qenais aba, andaþahts, [gariuds], froþs, gafaurs, gastigods, laiseigs, 3 ni wein..s, nis-slahuls, ak sutis, [*qairrus*], ni sakuls, ni faihufriks, 4 seinamma garda waila fauragaggands, barna habands ufhausjan[jan]dona

aipiskaupus ungafairinonds wisan, ainaizos qenais aba, andaþahts, [gariuds], froþs, gafaurs, gastigods, laiseigs, 3 nih weinnas, ni slahals, ak sutis, [airkn[i]s], ni sakuls, ni faihufriks, 4 seinamma garda waila fauragaggan<d>s, barna habands ufhausjandona...

miþ allai anawiljein. 5 iþ jabai ƕas seinamma garda fauragaggan ni mag, ƕaiwa aikklesjon gudis gakaroþ? 6 nih niujasatidana, ibai aufto ufarhauhids in stauai atdriusai unhulþins. 7 skal auk is weitwodiþa goda haban fram þaim uta, ei ni atdriusai in idweit jah hlamma unhulþins. 8 jah swa diakaununs gariudans, nih faihufrikans, ni weina filu haftjandans, nih aglaitgastaldans, 9 habandans runa galaubeinais in hrainjai gahugdai. 10 jaþ-þai þan gakiusaindau frumist jas-swa andbahtjaina ungafairinodai wisandans. 11 qinons samaleiko gariudos, ni diabulos, gafaurjos, triggwos in allamma. 12 diakaunjus sijaina ainaizos qenais abans, barnam waila fauragaggandans jah seinaim gardim. 13 þai auk waila andbahtjandans grid goda sis fairwaurkjand jah managa balþein <in> galaubeinai þizai in Xristau Iesu. 14 þata þus melja, wenjands qiman at þus sprauto; 15 aþþan jabai sainjau, ei witeis ƕaiwa skuld ist in garda gudis usmitan, saei ist aikklesjo gudis libandins, sauls jah tulgiþa sunjos. 16 jah unsahtaba mikils ist gagudeins runa *sa*ei gabairhtiþs warþ in leika, garaihts gadomiþs warþ in ahmin, atau-

---

III, 2. ungafairinonds] A (*nicht* ungafairinoþs *U.*): onds *deutlich Br.* — 3. *weinnas*] *B*, A *unleserlich Br.*, weinuls *U.*: ebenso *weinnas* Tit 1,7 *B.* Trotz dieses doppelten Belegs darf man wohl die Frage aufwerfen, ob nicht der Schreiber von *B* sich verlesen habe: die Wortform ist seltsam. — sutis] AB (*nicht* suts) *Br.*: *befremdliche Form. Der Nom. des Stammes* sūtja- *sonst unbelegt. Wahrscheinlich ist* i *in der Vorlage von* AB *für* ei *geschrieben.* — *airknis*] *B* (nicht *qairrus* U.) Br.: nach *unairknaim* T 1,9 AB kann das *i* nicht richtig sein. — *qairrus*] A: *zweifelhaft Br.* — 4. anawiljein] A (*nicht* -wiljin *U.*): e *zu erkennen, auch ist der Abstand zwischen* j *und* n *zu breit für* i *allein Br.* — 6. stauai] A (*nicht* staua *U.*) *Br.* — 10. jaþ-þai] A (*nicht* jah þai *U.*) *Br.* — wisandans] A, *getrennt* wi|sandans (*wie U. im Text schreibt*). *Us. Anmerkung, die Hs. habe* wisandans| sandans *ist falsch Br.* — 11. gafaurjos] A *Randglosse*: andaþahtos. — 13. sis fairwaurkjand] A (*nicht bloß* fairwaurkjand *U.*): sis *steht klar über der Zeile Br.* — in galaubeinai] *Maßmann Bernhardt*, ga-

θείας μυστήριον, ὃς ἐφανερώθη ἐν σαρκί, ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι, ὤφθη ἀγγέλοις, ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσιν, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ, ἀνελήφθη ἐν δόξῃ.

IV.

1 Τὸ δὲ πνεῦμα ῥητῶς λέγει ὅτι ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονταί
τινες τῆς πίστεως, προσέχοντες πνεύμασιν πλάνης καὶ διδασκαλίαις δαι-
μονίων, 2 ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, κεκαυτηριασμένων τὴν ἰδίαν
συνείδησιν, 3 κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ ὁ θεὸς ἔκ-
τισεν εἰς μετάλημψιν μετὰ εὐχαριστίας τοῖς πιστοῖς καὶ ἐπεγνωκόσιν τὴν
ἀλήθειαν. 4 ὅτι πᾶν κτίσμα θεοῦ καλὸν καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον μετὰ
εὐχαριστίας λαμβανόμενον. 5 ἁγιάζεται γὰρ διὰ λόγου θεοῦ καὶ ἐντεύ-
ξεως. 6 ταῦτα ὑποτιθέμενος τοῖς ἀδελφοῖς καλὸς ἔσῃ διάκονος Χριστοῦ
Ἰησοῦ, ἐντρεφόμενος τοῖς λόγοις τῆς πίστεως καὶ τῆς καλῆς διδασκαλίας
ᾗ παρηκολούθηκας. 7 τοὺς δὲ βεβήλους καὶ γραώδεις μύθους παραιτοῦ·
γύμναζε δὲ σεαυτὸν πρὸς εὐσέβειαν. 8 ἡ γὰρ σωματικὴ γυμνασία πρὸς
ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος· ἡ δὲ εὐσέβεια πρὸς πάντα ὠφέλιμός ἐστιν,
ἐπαγγελίας ἔχουσα ζωῆς τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης. 9 πιστὸς ὁ λόγος
καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος. 10 εἰς τοῦτο γὰρ κοπιῶμεν καὶ ὀνειδιζό-
μεθα, ὅτι ἠλπίκαμεν ἐπὶ θεῷ ζῶντι, ὅς ἐστιν σωτὴρ πάντων ἀνθρώπων,

---

III, 16. ὅς] Sin*A*C*FgrGgr Hieron., θεός CcDcKLP Chr. *Vgl.* Liberat.: *Hoc tempore Macedonius Constantinop. episc. ab imperatore Anastasio dicitur expulsus tanquam evangelia falsasset, et maxime illud apostoli dictum 'qui apparuit in carne, iustificatus est spiritu'. Hunc enim immutasse, ubi habet* OC *i. e. 'qui' monosyllabum Graecum littera mutata* O *in* Θ *vertisse et fecisse* ΘC *i. e. 'deus', ut esset: 'deus apparuit per carnem'.* — ὃ *quod* D* dfg vg Hilar. Aug. Ambrst. *u. a.* — IV, 1. ἐν ὑστέροις καιροῖς] *K *usw.*, ἐν ἐσχάτοις καιροῖς Or. Ath. Theodoret *in novissimis temporibus* dfg vg; *in novissimis diebus* Novatian. (*nach t 3,1*). — πλάνης] P min 31. 37. 73. 116 Orig. vg Ambr. Aug. *u. a.* (*vgl.* τὸ πνεῦμα τῆς πλάνης *1 Joh. 4,6*), πλάνοις KL dg Ambrst. *u. a.* — 6. παρηκολούθηκας] *K Chr., παρηκολούθησας CFG. — 8. ἐπαγγελίας] K min 31. 37. 46. 238 *usw.* ἐπαγγελίαν *K *usw.* — 10. εἰς τοῦτο γάρ] P df vg, εἰς τοῦτο γὰρ καί KL; Chr. *schwankt.* — ὀνειδιζόμεθα] LP dfg vg, ἀγωνιζόμεθα K min.

— 2. gatandida habandane] AB: *vgl. cauteriatam habentium* it vg *usw.* — gatandida h. *entspricht in der Bedeutung dem gr.* κεκαυτηριασμένων *nicht genau.* — 3. liugos] AB: *Subst. für Inf., vgl. ZZ. 37,352.*

gids warþ þaim aggilum, merids warþ in þiudom, galaubiþs warþ in fairƕau, andnumans warþ in wulþau.

IV.

1 Aþþan ahma swiknnþaba qiþiþ þatei in spedistaim dagam afstandand sumai galaubeinai atsaiƕandans ahmane airziþos jah laiseino unhulþono, 2 in liutein liugnawaurde jah gatandida habandane swesa miþwissein, 3 warjandane liugos, gaþarban mate, þanzei guþ gaskop du andniman miþ awiliudam galaubjandam jah ufkunnandam sunja. 4 unte all gaskaftais gudis goþ jah ni waiht du uswaurpai miþ awiliudam andnuman; 5 gaweihada auk þairh waurd gudis jah bida. 6 þata insakands broþrum goþs wairþis andbahts Xristaus Iesuis, alands waurdam galaubeinais jah godaizos laiseinais þoei galaistides. 7 iþ þo usweihona swe usalþanaizo spilla biwandei, iþ þroþei þuk silban du gagudein. 8 aþþan leikeina usþroþeins du fawamma ist bruks, iþ gagudei du allamma ist bruks, gahaita habandei libainais þizos nu jah þizos anawairþons.

IV.

1 Aþþan ahma swikunþaba qiþiþ þatei in spidistaim dagam afstandand sumai galaubeinai atsaiƕandans ahmane airziþos jah laiseino unhulþono, 2 in liutein liugnawaurde jah gatandida habandane swesa miþwissein, 3 warjandane liugos, gaþarban mate, þanzei guþ gaskop du andniman miþ awiliudam galaubjandam jah ufkunnandam sunja. 4 unte all gaskaftais gudis goþ jah ni waiht du uswaurpai miþ awiliudam andnuman; 5 gaweihada auk þairh waurd gudis jah bida. 6 þata insakands broþrum goþs wairþis andbahts Xristaus Iesuis, alands waurdam galaubeinais jah godaizos laiseinais þoei galaistides. 7 iþ þo usweihona swe usalþanaizo spilla biwandei, þroþei þuk silban du gagudein. 8 aþþan leikeina usþroþeins du fawamma ist bruks, iþ gagudein du allamma ist bruks, gahaita habandei libainais þizos nu jah þizos anawairþons.'

9 triggw þata waurd jah allaizos andanumtais wairþ. 10 duþþe allis arbaidjam jah idweitjanda, unte wenidedum du guda libandin, saei ist

---

IV, 3. *gaþarban mate*] A, *gaþarbamante B*: der Schreiber hat das vergessene *n* an falscher Stelle nachgeholt. — 8. *gagudein*] *B*, vgl. EB. § 157 Anm. 2. — anawairþons] anawairþō̆s A. *Br.*

IV, 1. in spedistaim dagam] AB: *nach t 3,1 s. Anm. zum gr. Text.*

μάλιστα πιστῶν. 11 παράγγελλε ταῦτα καὶ δίδασκε. 12 μηδείς σου τῆς νεότητος καταφρονείτω, ἀλλὰ τύπος γίνου τῶν πιστῶν, ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πίστει, ἐν ἁγνείᾳ. 13 ἕως ἔρχομαι, πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει, τῇ παρακλήσει, τῇ διδασκαλίᾳ. 14 μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος, ὃ ἐδόθη σοι διὰ προφητείας μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου. 15 ταῦτα μελέτα, ἐν τούτοις ἴσθι, ἵνα σου ἡ προκοπὴ φανερὰ ᾖ ἐν πᾶσιν. 16 ἔπεχε σεαυτῷ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ, ἐπίμενε αὐτοῖς· τοῦτο γὰρ ποιῶν καὶ σεαυτὸν σώσεις καὶ τοὺς ἀκούοντάς σου.

V.

1 Πρεσβυτέρῳ μὴ ἐπιπλήξῃς ἀλλὰ παρακάλει ὡς πατέρα, νεωτέρους ὡς ἀδελφούς, 2 πρεσβυτέρας ὡς μητέρας, νεωτέρας ὡς ἀδελφὰς ἐν πάσῃ ἁγνείᾳ. 3 χήρας τίμα, τὰς ὄντως χήρας. 4 εἰ δέ τις χήρα τέκνα ἢ ἔκγονα ἔχει, μανθανέτωσαν πρῶτον τὸν ἴδιον οἶκον εὐσεβεῖν καὶ ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς προγόνοις· τοῦτο γάρ ἐστιν ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. 5 ἡ δὲ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμένη ἤλπικεν ἐπὶ τὸν θεὸν καὶ προσμένει ταῖς δεήσεσιν καὶ ταῖς προσευχαῖς νυκτὸς καὶ ἡμέρας. 6 ἡ δὲ σπαταλῶσα ζῶσα τέθνηκεν. 7 καὶ ταῦτα παράγγελλε ἵνα ἀνεπίλημπτοι ὦσιν. 8 εἰ δέ τις τῶν ἰδίων καὶ μάλιστα τῶν οἰκείων οὐ προνοεῖ, τὴν πίστιν ἤρνηται καὶ ἔστιν ἀπίστου χείρων. 9 χήρα κατα-

---

IV, 12. ἐν ἀγάπῃ] Chr. SinACDFG min dfg vg, ἐν ἀγάπῃ ἐν πνεύματι *K Theodoret. — 15. ἐν πᾶσιν] *K Chr., πᾶσιν SinACD*FG dfg vg Ambrst. — 16. αὐτοῖς] *K *usw.*, ἐν αὐτοῖς D* dfg vg Ambrst. — V, 4. ἀπόδεκτον] *K *usw.* Chr. dfgm vg, καλὸν καὶ ἀπόδ. min 37 o[scr] (*nach 2,3*). — 5. τὸν θεόν] KL, θεόν P. — 8. προνοεῖ] LP Chr., προνοεῖται K.

---

deutlichender Zusatz. usdaudo· σπουδαίως L 7,4; vgl. auch t 1,17. — V, 3. *þozei — sijaina*] *B*: Relativsatz auch it vg, jedoch andere Stellung und anderer Modus. — 4. andalauni] AB: *Sing. für Plur. k 6,13 C 3,24 erscheint der Sing. für griech. Sing. Vgl. auch mutuam vicem* vg Aug. Ambr. Ambrst. — *god jah*] *B*: Interpolation aus T 2,3. — 5. soei — ist] (A)B: *vgl. quae — est* it vg. — in bidom] AB *für* ταῖς δεήσεσιν καὶ ταῖς προσευχαῖς, *vielleicht nach t 1,3* in bidom meinaim naht jah daga. *Vgl.* in allai bidai jah aihtronai· ἐν παντὶ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει *Ph 4,6.* — 6. so wizondei in azetjam] AB: *ähnlich quae autem in deliciis agit* d *in deliciis est* f vg Ambrst. *in del. vivit* g Aug. *u. a.* — jah] AB: *verdeutlichender Zusatz.* — 8. gaþlaihiþ] AB: *nur hier für* προνοεῖ; *die Übersetzung ist unklar, die Bedeutung stimmt nicht.*

nasjands allaize manne, þishun galaubjandane. 11 *anabiud þata jah laisei.* 12 *ni manna þeinai jundai frakunni, ak frisahts sijais þaim galaubjandam in waurda, in usmeta, in friaþwai, in galaubeinai, in swikniþai.* 13 *unte qima, gaumei saggwa boko, gaþlaihtai, laiseinai.* 14 *ni sijais unkarja þizos in þus anstais, sei gibana warþ þus þairh praufetjans afar analageinai handiwe praizbwtaireis.* 15 *þo sido þus, inuþ-þaim sijais, ei þatei þeihais þu, swikunþ sijai allaim.* 16 *atsaiƕ du þus silbin jah du laiseinai usdaudo, þairhwis in þaim; þatuh auk taujands jah þuk silban ganasjis jah hausjandans þus.*

V.

1 *Seneigana ni andbeitais, ak gaþlaih swe attin, juggans swe broþruns;* 2 *sineigos swe aiþeins, juggos swe swistruns in allai swiknein.* 3 *widuwons swerai, þozei bi sunjai sijaina widuwons.* 4 *iþ jabai ƕo widuwono barna aiþþau barne barna habai,*

. . . . galaisjaina sik faurþis swesana gard barusnjan jah andalauni usgiban fadreinam; þata auk ist andanem in andwairþja gudis. 5 aþþan soei bi sunjai widuwo <ist> jah ainakla, wenida du guda jah þairhwisiþ in bidom nahtam jah dagam. 6 iþ so wizondei in azetjam jah libandei dauþa ist. 7 jah þata anabiud ei ungafairinodos sijaina. 8 aþþan jabai ƕas swesaim þishun ingardjam ni gaþlaihiþ, galaubein inwidiþ jah ist ungalaubjandin wairsiza. 9 widuwo gawaljaidau ni mins saihs tigum jere, sei wesi ainis abins qens,

galaisjaina <sik> faurþis swesana gard barusnjan jah andalauni usgiban fadreinam; þata auk ist [god jah] andanem in andwairþja gudis. 5 *aþþan soei bi sunjai widuwo ist jah ainakla, wenida du guda jah þairhwisiþ in bidom nahtam jah dagam.* 6 *iþ so wizondei in azetjam jah libandei dauþa ist.* 7 *jah þata anabiud ei ungafairi<no>dos sijaina.* 8 *aþþan jabai ƕas swesaim þishun ingardjam ni gaþlaihiþ, galaubein inwidiþ jah ist ungalaubjandin wairsiza.* 9 *widuwo gawaljaidau ni mins saihs tigum jere, sei wesi ainis abins qens,*

IV, 12. *þeinai*] *B*: in zerstört, der Rest beschädigt Br. — 13. *laiseinai*] *laiseīai B* Br. — V, 1. *seneigana*] *B* für *sineigana.* — 2. *aiþeins*] *aiþeis B* Br. — 5. widuwo jah] A *ohne* ist *Br.* — 8. *ungalaubjandin*] *ungalaubjandī B* Br. — *jere*] *B*, durchlöchert, j zerstört Br.

IV, 12. *sijais*] *B* für γίνου, lat. *esto.* — 13. *saggwa boko*] *B* wie L 4,16. — 15. *þatei þeihais þu*] *B* für ϲοῦ ἡ προκοπή, dagegen Ph 1,25 εἰϲ τὴν ὑμῶν προκοπήν· *du izwarai framgahtai.* — 16. *usdaudo*] *B*: ver-

λεγέcθω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἑξήκοντα, γεγονυῖα ἑνὸc ἀνδρὸc γυνή, 10 ἐν
ἔργοιc καλοῖc μαρτυρουμένη, εἰ ἐτεκνοτρόφηcεν, εἰ ἐξενοδόχηcεν, εἰ
ἁγίων πόδαc ἔνιψεν, εἰ θλιβομένοιc ἐπήρκεcεν, εἰ παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ
ἐπηκολούθηcεν. 11 νεωτέραc δὲ χήραc παραιτοῦ· ὅταν γὰρ καταcτρη-
νιάcωcιν τοῦ Χριcτοῦ, γαμεῖν θέλουcιν, 12 ἔχουcαι κρίμα ὅτι τὴν
πρώτην πίcτιν ἠθέτηcαν· 13 ἅμα δὲ καὶ ἀργαὶ μανθάνουcιν περιερχό-
μεναι τὰc οἰκίαc, οὐ μόνον δὲ ἀργαὶ ἀλλὰ καὶ φλύαροι καὶ περίεργοι,
λαλοῦcαι τὰ μὴ δέοντα. 14 βούλομαι οὖν νεωτέραc γαμεῖν, τεκνογονεῖν,
οἰκοδεcποτεῖν, 16 .... χήραc, ἐπαρκείτω αὐταῖc, καὶ μὴ βαρείcθω ἡ
ἐκκληcία, ἵνα ταῖc ὄντωc.... 17 .... ἐν λόγῳ καὶ διδαcκαλίᾳ. 18 λέ-
γει γὰρ ἡ γραφή· βοῦν ἀλοῶντα οὐ φιμώcειc, καί· ἄξιοc ὁ ἐργάτηc
τοῦ μιcθοῦ αὐτοῦ. 19 κατὰ πρεcβυτέρου κατηγορίαν μὴ παραδέχου,
ἐκτὸc εἰ μὴ ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων. 20 τοὺc ἁμαρτάνονταc ἐνώ-
πιον πάντων ἔλεγχε, ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ φόβον ἔχωcιν. 21 διαμαρτύρομαι
ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ κυρίου Ἰηcοῦ Χριcτοῦ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων
ἵνα ταῦτα φυλάξῃc χωρὶc προκρίματοc, μηδὲν ποιῶν κατὰ πρόcκλιcιν.
22 χεῖραc ταχέωc μηδενὶ ἐπιτίθει, μηδὲ κοινώνει ἁμαρτίαιc ἀλλοτρίαιc.
cεαυτὸν ἁγνὸν τήρει. 23 μηκέτι ὑδροπότει, ἀλλ' οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ διὰ

V, 9. γεγονυῖα] *vor* ἑνόc KL, *nach* γυνή P; *ebenso mit dem flg. verbunden* D min 80. 113 Or. *quae fuerit unius viri uxor* dfm vg *quae fuerat* g, *sonst zum Vorausgehenden gezogen. Vgl.* Chr. οὐ γὰρ αὐτῆc ἐcτι τὸ ἑξήκοντα γεγονέναι ἐτῶν. — 10. καλοῖc] *K *usw.*, ἀγαθοῖc P. — 11. καταcτρηνιάcωcιν] KL, καταcτρηνιάcουcιν P. — 18. βοῦν ἀλοῶντα] *vor* οὐ φιμώcειc KL dg, *danach* P Chr. f vg (*wie Deuteron. 25,4* LXX). — 19. κατὰ πρεcβυτέρου] *K *usw.* κατὰ πρεcβυτέρουc L. — 20. τούc] *K *usw.* Chr., τοὺc δέ AD* dfg Ambrst. — ἔχωcιν] KL, ἔχουcιν P. — 21. πρόcκλιcιν] K dfg vg, πρόcκληcιν LP min.

V, 10. weitwodiþa habandei] AB: *vgl. testimonium habens* it vg, Ambrst. — 18. qaþ] A *für* λέγει: *auffällige Abweichung.* — is] A: *auf das Subjekt des Satzes bezüglich, vgl.* izei *k 9,14. Richtig* mizdons seinaizos *L 10,7.* — 19. praizbwtairein] A: *las der Übersetzer* πρεcβυτηρίου? *Vgl. auch Tit 1,5* praizbwtairein · πρεcβυτέρουc (*aber 'presbyterium'* de *usw.*). — in andwairþja] A: *entspricht nicht dem griech.* ἐπί; *vgl. T 6,12* in andwairþja managaize weitwode (B) · ἐνώπιον πολλῶν μαρτύρων. *Beachte auch V. 20.* — 21. fraujins unsaris] A: unsaris *Zusatz nach den zahlreichen Parallelstellen, vgl. z. B. T 1,2.12.14 6,3.14 usw.* — 22. lagjais] AB *für* ἐπιτίθει *wie Mc 7,32.*

10 in waurstwam godaim weit-
wodiþa habandei, ja*h* barna fodi-
dedi, ja*h* gastins andnemi, jah
weihaim fotuns þwohi, jah aglons
winnandam andbahtidedi, ja*h*
allamma

10 *in waurstwam godaim. weit-
wodiþa habandei, jau barna fodi-
dedi, jau gastins andnemi, jau
weihaim fotuns þwohi, jau aglons
winnandam andbahtidedi, jau al-
lamma* ....

waurstwe godaize afarlaistidedi. 11 *iþ juggos widuwons biwandei;
þan auk gairnidedeina wiþra Xristu, liugan wileina,* 12 *habandeins
staua, unte frumein galaubein wana gatawidedun.* 13 aþþan samana
jah unwaurstwons laisjand sik þairhgaggan gardins, aþþan ni þatain
unwaurstwons, ak jah unfaurjos jah fairweitjandeins, rodjandeins
þoei ni skulda sind. 14 *wiljau nu juggos liugan, barna bairan, garda
waldan* .... 16 .... *widuwons, andbahtjai im, jah ni kaurjaidau aik-
klesjo, ei þaim bi sunjai* .... 17 .... in waurda jah in laiseinai.
18 qaþ auk gameleins: auhs*au* þriskandin munþ ni faurwaipjais;
jah: wairþs sa waurstwa mizdons is. 19 bi praizbwtairein wroh ni
andnimais, niba in andwairþja twa<d>dje aiþþau þrije weitwode.
20 iþ þans frawaurhtans in andwairþja allaize gasak, ei jah þai an-
þarai agis habaina. 21 weitwodja in andwairþja gudis jah fraujins
unsaris Iesuis Xristaus jah þize gawalidane aggile, ei þata fastais
inu faurdomein, ni waiht taujands bi

wiljahalþein. 22 handuns sprauto
ni mannhun lagjais, ni gamainja
siais frawaurhtim framaþjaim;
þuk silban swiknana fastais.
23 ju ni drigkais þanamais wato,

...*wiljahalþein.* 22 *handuns sprauto
ni man<n>hun lagjais, ni ga-
mainja sijais frawaurhtim framaþ-
jaim; þuk silban swiknana fastais.*
23 *ju ni drigkais þanamais wato,*

V, 10. jah$^{1-5}$] A: *die beiden ersten sehr verblichen, das dritte* (jah weihaim) *klar, auch das vierte ziemlich deutlich, das letzte wieder sehr verblichen.* — In *B jau* klar *Br.* — *gastins*] *gastīs B* Br. — 11. *Nach den geringen Spuren läßt sich der kursiv gedruckte Text vermuten; von voller Sicherheit kann jedoch keine Rede sein Br.* — 13. *Was auf* rodjandeins *folgt, hat Uppström nicht entziffern können; was im Text geboten wird, ist Castigliones Lesung.* — 14. wiljau — waldan *kann den Spuren entsprechen, vom flg., das nach Castiglione gegeben wird, ist jetzt nichts mehr zu erkennen Br.* — 17. in laiseinai] A (*nicht bloß* laiseinai *U.*): in *über der Zeile Br.* — 18. auhs*au*] A *sehr wahrscheinlich* (*nicht* auhsin *U.*) *Br.* — mizdons] A *Randglosse*: launis *Br.* — 21. fraujins unsaris] A (*nicht bloß* fraujins *U.*): unsaris *über der Zeile Br.*

τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας. 24 τινῶν ἀνθρώπων αἱ ἁμαρτίαι πρόδηλοί εἰσιν προάγουσαι εἰς κρίσιν, τισὶν δὲ καὶ ἐπακολουθοῦσιν. 25 ὡσαύτως καὶ τὰ ἔργα τὰ καλὰ πρόδηλά ἐστιν, καὶ τὰ ἄλλως ἔχοντα κρυβῆναι οὐ δύναται.

VI.

1 Ὅσοι εἰσὶν ὑπὸ ζυγὸν δοῦλοι, τοὺς ἰδίους δεσπότας πάσης τιμῆς ἀξίους ἡγείσθωσαν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ καὶ ἡ διδασκαλία βλασφημῆται. 2 οἱ δὲ πιστοὺς ἔχοντες δεσπότας μὴ καταφρονείτωσαν, ὅτι ἀδελφοί εἰσιν, ἀλλὰ μᾶλλον δουλευέτωσαν, ὅτι πιστοί εἰσιν καὶ ἀγαπητοὶ οἱ τῆς εὐεργεσίας ἀντιλαμβανόμενοι. ταῦτα δίδασκε καὶ παρακάλει. 3 εἴ τις ἑτεροδιδασκαλεῖ καὶ μὴ προσέρχεται ὑγιαίνουσιν λόγοις τοῖς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῇ κατ᾽ εὐσέβειαν διδασκαλίᾳ, 4 τετύφωται, μηδὲν ἐπιστάμενος, ἀλλὰ νοσῶν περὶ ζητήσεις καὶ λογομαχίας, ἐξ ὧν γίνεται φθόνος, ἔρεις, βλασφημίαι, ὑπόνοιαι πονηραί, 5 διαπαρατριβαὶ διεφθαρμένων ἀνθρώπων τὸν νοῦν καὶ ἀπεστερημένων τῆς ἀληθείας, νομιζόντων πορισμὸν εἶναι τὴν εὐσέβειαν, ἀφίστασο ἀπὸ τῶν

V, 23. τὸν στόμαχόν σου] KL Chr. fg vg, τὸν στόμαχον P. — 25. ὡσαύτως] *K *usw.* Chr. d vg, ὡσαύτως δέ AFG fg. — τὰ ἔργα τὰ καλά] P *facta bona* dfg vg, τὰ καλὰ ἔργα KL Chr. — πρόδηλά ἐστιν] KL Chr. πρόδ. εἰσιν DFGP *manifesta sunt* it vg, πρόδηλα SinA. — VI, 1. τοῦ θεοῦ] *K *usw.*, τοῦ κυρίου D* min 17 dfm vg Ambrst. — 4. γίνεται] *K *usw.* *oriuntur* f vg *fiunt* Ambrst., γέννωνται D* dgm. — φθόνος] *K *usw.*, φθόνοι D* dfgm vg Lucif. Ambrst. — ἔρεις] L dfgm vg Lucif. Ambrst., ἔρις KP (καὶ ἔρις P). — 5. διαπαρατριβαί] LP Chr., διατριβαί K.

---

für þiwos *zu breit Br.* — fraujans] AB: *ohne Abkürzung.* — 2. fraujans] AB: *ohne Abkürzung.* — 3. jan-ni] A (*nicht* jah ni *U.*) *Br.* — 4. maurþra] A, *über der Zeile Br.*

V, 23. sauhte þeinaizo] AB: *got. Normalstellung, vgl. EB. § 279.* — 24. sumaize(h)] AB: *Gen. nach* sumaize¹. — 25. þoei] A(B): -ei *wohl nach dem lat. Text interpoliert*: *quae aliter se habent*; *der Interpolator vergaß* habandona *zu ändern. Unwahrscheinlich ist, daß EB. § 347 Anm. 1 heranzuziehen sei.* — VI, 4. iþ hauhþuhts] AB: *vgl. inflatus est autem* d Lucif. *Die Kopula fehlt in vg-Hss.*: *superbus, nihil sciens usw.* — maurþra] AB: *Zusatz nach G 5,21*: φθόνοι, φόνοι *usw.* KLP Chr. (*vgl. Gifford S. 48*) it vg. *Von dieser Stelle rührt wohl auch der Plur.* neiþa *her.*

ak weinis leitil brukjais in qiþaus þeinis jah þizo ufta sauhte þeinaizo. 24 sumaize manne frawaurhteis swikunþos sind faurbisniwandeins du stauai; sumaizeh þan jah afargaggand. 25 samaleiko þan jah waurstwa goda swikunþa sind, jah þo[ei] aljaleikos sik habandona filhan ni mahta sind.

VI.

1 Swa managai swe sijaina uf jukuzjai *skalkans*, **seinans fraujans allaizos sweriþos wairþans rahnjaina, ei namo fraujins jah laiseins ni wajamerjaidau. 2 aþþan þaiei galaubjandans haband fraujans, ni frakunneina, unte broþrjus sind, ak mais skalkinona, unte galaubjandans sind jah liubai, þaiei wailadedais gadailans sind. þata laisei jah gaþlaih. 3 jabai ƕas aljaleikos laisjai jan-ni atgaggiþ du hailaim waurdam þaim fraujins unsaris Iesuis Xristaus jah þizai bi gagudein laiseinai, 4 iþ hauhþuhts, ni waiht witands, ak siukands bi soknins jah waurdajiukos, us þaimei wairþand neiþa, [maurþra] haifsteis, anaqisseis, anamindeis ubilos, 5 usbalþeins frawardidaize manne ahin, at þaimei gatarniþ ist**

ak weinis leitil brukjais in qiþaus þeinis jah þizo ufta sauhte þeinaizo. 24 *sumaize manne frawaurhteis swikunþos sind faurbisniwandeins du stauai; sumaize þan jah afargaggand.* 25 *samaleiko þan jah waurstwa goda swikunþa sind, jah þo*[ei] *aljaleikos sik habandona filhan ni mahta sind.*

VI.

1 *Swa managai swe sijaina uf jukuzjai skalkans, seinans fraujans allaizos sweriþos wairþans rahnjaina, ei namo fraujins jah laiseins ni wajamerjaidau.* 2 *aþþan þaiei galaubjandans haband fraujans, ni frakunneina, unte broþrjus sind, ak mais skalkinona, unte galaubjandans sind jah liubai, þaiei wailadedais gadailans sind. þata laisei jah gaþlaih.* 3 *jabai ƕas aljaleiko laisjai jah ni atgaggai du hailaim waurdam þaim fraujins unsaris Iesuis Xristaus jah þizai bi gagudein laiseinai,* 4 *iþ hauhþuhts, ni waiht witands, ak siukands bi soknins jah waurdajiukos, us þaimei wairþand neiþa,* [*maurþra*], *haif<s>teis, anaqisseis, anamindeis ubilos,* 5 *usbalþeins frawardidaize manne ahin, at þaimei ga-*

V, 23. qiþaus] A *Randglosse*: suqnis (*nicht* suþnis *U.*): *die Züge entsprechen einem* q, *aber nicht einem* þ *Br.* — 25. þoei] A (*nicht bloß* þo *U.*): i *zu erkennen, der Raum für* þo *allein zu breit Br.* — Auch in *B* scheint *þoei* zu stehn Br. — sind] sīd A *Br.* — VI, 1. skalkans] AB (*nicht* þiwos *U.*): besonders klar ist *ka*[1] in *B*; *in* A *widersprechen die Spuren der Lesung Us., auch ist der Raum*

τοιούτων. 6 ἔστιν δὲ πορισμὸς μέγας ἡ εὐσέβεια μετὰ αὐταρκείας. 7 οὐδὲν γὰρ εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον, δῆλον ὅτι οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα· 8 ἔχοντες δὲ διατροφὴν καὶ σκεπάσματα τούτοις ἀρκεσθησόμεθα. 9 οἱ δὲ βουλόμενοι πλουτεῖν ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμὸν καὶ παγίδα καὶ ἐπιθυμίας πολλὰς ἀνοήτους καὶ βλαβεράς, αἵτινες βυθίζουσιν τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν. 10 ῥίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἐστιν ἡ φιλαργυρία, ἧς τινες ὀρεγόμενοι ἀπεπλανήθησαν ἀπὸ τῆς πίστεως καὶ ἑαυτοὺς περιέπειραν ὀδύναις πολλαῖς. 11 σὺ δέ, ὦ ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, ταῦτα φεῦγε· δίωκε δὲ δικαιοσύνην, εὐσέβειαν, πίστιν, ἀγάπην, ὑπομονήν, πραότητα. 12 ἀγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως, ἐπιλαβοῦ τῆς αἰωνίου ζωῆς, εἰς ἣν ἐκλήθης καὶ ὡμολόγησας τὴν καλὴν ὁμολογίαν ἐνώπιον πολλῶν μαρτύρων. 13 παραγγέλλω ἐνώπιον τοῦ θεοῦ τοῦ ζωοποιοῦντος τὰ πάντα καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ μαρτυρήσαντος

VI, 7. δῆλον ὅτι] *K *usw.* Chr., ἀληθὲς ὅτι D* *verum quoniam* d *verum quia* m Ambrst. — 8. διατροφήν] KP *alimentum* Ambrst. *victum* dgm Novat. Hieron. Aug. (dm Novat. Hieron. *fahren fort: et vestitum,* Cypr. Aug. *et tegumentum*), διατροφάς L Chr. f vg. — 9. παγίδα] *K *usw.*, παγίδα τοῦ διαβόλου D*FG dfgm vg (*nach 3,7*); Chr. *schwankt.* — ἀνοήτους] *K *usw.* Chr. *stulta* Aug., ἀνονήτους Bas. Chr. *inutilia* dfg vg Ambrst. *Vgl. über* Chr. *Gifford S. 60.* — 11. πραότητα] KL Chr., πραϋπάθειαν P. — 13. παραγγέλλω] Sin*(FG -έλλων) Bas. *praecipio* Ambr. *testificor* Aug. *praecipio tibi t contestor* g, παραγγέλλω σοι *K Bas. Chr. df(g) vg Tert. Ambrst. — ζωοποιοῦντος] KL Chr., ζωογονοῦντος P.

---

die Fortsetzung des Textes auf dem Blatt gestanden hat. Mehr als das oben Mitgeteilte ist nicht zu entziffern. Auch die nächste Seite (*4*) *ist beschrieben gewesen, jetzt aber unlesbar Br.* — 13. Paunteau] A *Paūteau B für* Pauntiau.

VI, 5. faihugawaurki] AB *und* 6. gawaurki] AB *für* πορισμός: *glückliche Abstufung des Ausdrucks; das Kompos. wäre V. 6 wenig am Platze gewesen.* — 8. ganohidai sijaima] AB: *Aufforderung wie contenti simus* m demid Cypr. Ambrst. Hieron. — 9. unhulþins] AB: *nach T 3,7 vergl. Anm. zum griech. Text.* — 10. gaþiwaidedun] AB: *falsche Übersetzung. Nach Maßmann durch falsche Beziehung von lat. 'inseruerunt' auf 'inservire'. In diesem Falle handelte es sich um eine nachträgliche Änderung.* — 12. libain aiweinon] AB: *got. Normalstellung. Voranstellung des Adjektivs nur J 17,3.*

sunja, hugjandane faihugawaurki wisan gagudein; afstand af þaim swaleikaim. 6 aþþan ist gawaurki mikil gagudei miþ ganauhin. 7 ni waiht auk brahtedum in þamma fairƕau; bi sunjai þatei ni usbairan ƕa magum. 8 aþþan habandans usfodein jah gaskadwein þaimuh ganohidai sijaima. 9 aþþan þaiei wileina gabigai wairþan atdriusand in fraistubnja jah blamma unhulþins jah lustuns managans unnutjans <jah> skaþulans, þaiei saggqjand mans in frawardein jah fralust. 10 waurts allaize ubilaize ist faihugeiro, þizozei sumai gairnjandans afairzidai waurþun af galaubeinai jas-sik silbans gaþiwaidedun sairam managaim. 11 iþ þu, jai manna gudis, þata þliuhais, iþ laistjais garaihtein, gagudein, galaubein, frijaþwa, þulain, qairrein. 12 haifstei þo godon haifst galaubeinais, undgreip libain aiweinon du þizaiei laþoþs is jah andhaihaist þamma godin andahaita in andwairþ*ja* ..... weitwode ... biuda *andwai*rþja gudis

..... *ga*qiu .....

.... Iesuis ....

uf Paunteau .... tau þa ...

tarniþ ist sunja, hugjandane faihugawaurki wisan gagudein. 6 aþþan ist gawaurki mikil gagudei miþ ganauhin. 7 ni waiht auk brahtedum in þamma fairƕau; bi sunjai þatei ni usbairan ƕa magum. 8 aþþan habandans usfodein jah gaskadwein þaimuh ganohidai sijaima. 9 aþþan þaiei wileina gabigai wairþan atdriusand in fraistubnja jah hlamma unhulþins jah lustuns managans unnutjans jah skaþulans, þaiei saggqjand mans in frawardein jah fralust. 10 *waurts allaize ubilaize ist faihugei.o, þizozei sumai gairnjandans afairzidai waurþun af galaubeinai jah sik silbans gaþiwaidedun sairam managaim.* 11 *iþ þu, jai manna gudis, þata þliuhais, iþ laistjais garaihtein, gagudein, galaubein, friaþwa, þulain, qairrein.* 12 *haifstei þo godon haifst galaubeinais, undgreip libain aiweinon du þizaiei laþoþs is jah andhaihaist þamma godin andahaita in andwairþja managaize weitwode.* 13 *anabiuda in andwairþja gudis þis gaqiujandins alla jah Xristaus Iesuis þis weitwodjandins uf Paunteau Peilatau þata godo an-*

VI, 6. gawaurki] A *Randglosse*: waurstwa *Br.* — 9. saggqjand] A (*nicht* sagqjand *U.*) *Br.* — 10. faihugeiro] A (*nicht* faihugeigo *U.*): *die Spuren deuten auf* r *Br.* — In *B* ist nicht zu entscheiden, ob *r* oder *g* gestanden habe; vielleicht eher *g*, doch ist kein sicherer Anhalt vorhanden Br. — *gairnjandans*] *gair̄* |*jandans B* Br. — *silbans*] *silbās B* Br. — libain] libaı A *Br.* — *Auf der flg. Seite* (3) *finden sich Spuren, die beweisen, daß*

ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου τὴν καλὴν ὁμολογίαν, 14 τηρῆcαί cε τὴν ἐντολὴν
ἄcπιλον ἀνεπίληπτον μέχρι τῆc ἐπιφανείαc τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰηcοῦ
Χριcτοῦ, 15 ἣν καιροῖc ἰδίοιc δείξει ὁ μακάριοc καὶ μόνοc δυνάcτηc, ὁ
βαcιλεὺc τῶν βαcιλευόντων καὶ κύριοc τῶν κυριευόντων, 16 ὁ μόνοc
ἔχων ἀθαναcίαν φῶc οἰκῶν ἀπρόcιτον, ὃν εἶδεν οὐδεὶc ἀνθρώπων οὐδὲ
ἰδεῖν δύναται. . . .

Πρὸc Τιμόθεον β̄.

I.

1 Παῦλοc ἀπόcτολοc Ἰηcοῦ Χριcτοῦ διὰ θελήματοc θεοῦ κατ' ἐπ-
αγγελίαc ζωῆc τῆc ἐν Χριcτῷ Ἰηcοῦ 2 Τιμοθέῳ ἀγαπητῷ τέκνῳ.
χάριc, ἔλεοc, εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸc καὶ Χριcτοῦ Ἰηcοῦ τοῦ κυρίου
ἡμῶν. 3 χάριν ἔχω τῷ θεῷ, ᾧ λατρεύω ἀπὸ προγόνων ἐν καθαρᾷ
cυνειδήcει, ὡc ἀδιάλειπτον ἔχω τὴν περὶ cοῦ μνείαν ἐν ταῖc δεήcεcίν
μου νυκτὸc καὶ ἡμέραc, 4 ἐπιποθῶν cε ἰδεῖν, μεμνημένοc cου τῶν
δακρύων ἵνα χαρᾶc πληρωθῶ, 5 ὑπόμνηcιν λαμβάνων τῆc ἐν coὶ ἀνυ-
ποκρίτου πίcτεωc, ἥτιc ἐνῴκηcεν πρῶτον ἐν τῇ μάμμῃ cου Λωΐδι καὶ
τῇ μητρί cου Εὐνίκῃ, πέπειcμαι δὲ ὅτι καὶ ἐν coί. 6 δι' ἣν αἰτίαν
ἀναμιμνήcκω cε ἀναζωπυρεῖν τὸ χάριcμα τοῦ θεοῦ, ὅ ἐcτιν ἐν coὶ διὰ
τῆc ἐπιθέcεωc τῶν χειρῶν μου. 7 οὐ γὰρ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ θεὸc πνεῦμα
δειλίαc, ἀλλὰ δυνάμεωc καὶ ἀγάπηc καὶ cωφρονιcμοῦ. 8 μὴ οὖν ἐπαιc-
χυνθῇc τὸ μαρτύριον τοῦ κυρίου ἡμῶν μηδὲ ἐμὲ τὸν δέcμιον αὐτοῦ,

---

VI, 16. φῶc] *K *usw.*, καὶ φῶc D*E *qui solus habet immortalitatem et lucem* (*lumen* Ambrst.) (*in*)*habitat* d e Tert. Hilar. Ambrst. — οὐδεὶc ἀνθρώπων] *K *usw.*, ἀνθρώπων οὐδείc FgrG g Novat.

Überschrift: Πρὸc Τιμ. β̄ SinAK, Παύλου ἐπιcτολὴ πρ. Τιμ. β P, Τοῦ ἁγίου ἀποcτόλου Π. ἐπιcτολὴ β̄ πρ. Τιμ. L.

I, 1. Ἰηcοῦ Χριcτοῦ] L, Χρ. Ἰηc. KP. — κατ' ἐπαγγελίαc] Sin, κατ' ἐπαγγελίαν *K *usw.* — 3. τῷ θεῷ] KL Chr., τῷ θεῷ μου D*E* d e vg-*Hss.* Ambrst.

---

standen habe Br. — Aiwneikai] A: **ai** ***zwischen den Zügen des übergeschriebenen 'aspectibus' Br.***

VI, 15. ***in melam swesaim***] *B*: Zusatz von ***in*** (im Gegensatz zu T 2,6 ***melam swesaim*** · καιροῖc ἰδίοιc) wie J 7,50 ***in naht*** · νυκτόc. — ***jah þiudans***] *B*: Zusatz von ***jah***, vgl. ***et rex*** de Tertul. Ambr. — I, 3. awiliudo] A: *wie T 1,12 für* χάριν ἔχω (***sonst*** εὐχαριcτῶ), *vgl.* εὐχαριcτῶ τῷ θεῷ μου . . . ᾧ λατρεύω *R 1,8.9*; ***dazu R 7,25 K 1,4.14 14,18 Ph 1,3 Philem 4. Ebenso 'gratias ago'*** it vg. — 8. Iesuis] AB: ***Zusatz nach den Parallelstellen.***

do .... hait ....
.... ga
fair ....

dahait, 14 *fastan þuk þo anabusn unwamma, ungafairinoda und qum fraujins unsaris Iesuis Xristaus,* 15 *þanei in melam swesaim taikneiþ sa audaga jah ains mahteiga jah þiudans þiudanondane jah frauja fraujinondane,* 16 *saei ains aih undiwanein jah liuhaþ bauiþ unatgaht, þanei saƕ manne ni ainshun nih saiƕan* mag ....

D*u* Teim*au*þai*au* a*n*þ*a*r*a*.

I.

1 Pawlus, apaustaulus Iesuis Xristaus þairh wiljan gudis bi gahaitam libainais sei ist in Xristau Iesu 2 Teimauþaiau, liubin barna, ansts, armaio, gawairþi fram guda attin jah Xristau Iesu fraujin unsaramma. 3 awiliudo guda meinamma, þammei skalkino fram fadreinam in hrainjai gahugdai, ƕaiwa unsweibando haba bi þuk gaminþi in bidom meinaim naht jah daga, 4 gairnjands þuk gasaiƕan, gamunands tagre þeinaize, ei fahedais usfullnau, 5 gamaudein andnimands þizos sei ist in þus unliutons galaubeinais sei bauaida faurþis in awon þeinai Lau*idjai* jah aiþein þeinai Aiwneikai,

gaþ-þan-traua þatei jah in þus. 6 in þizozei waihtais gamaudja þuk anaqiujan anst gudis, sei ist in þus þairh analagein handiwe meinaizo. 7 unte ni gaf unsis guþ ahman faurhteins, ak mahtais jah frijaþwos jah inaheins. 8 ni nunu skamai þuk weitwodiþos fraujins unsaris Iesuis nih meina, bandjins is, ak

.... *gaþ-þan-traua þatei jah in þus.* 6 *in þizozei waihtais gamaudja þuk anaqiujan anst gudis, sei ist in þus þairh analagein handiwe meinaizo.* 7 *unte ni gaf unsis guþ ahman faurhteins, ak mahtais jah friaþwos jah inaheins.* 8 *ni nunu skamai þuk weitwodiþos fraujins unsaris Iesuis nih meina, bandjins is, ak*

VI, 15. *fraujinondane*] *fraijinondane B* (Schreibfehler) Br.

Der zweite Brief an Timotheus ist bis auf die sechs letzten Verse des vierten Kapitels in A *und in B erhalten.*

Überschrift. d*u* Teim*au*þai*au* a*n*þara A: *die Antiquabuchstaben deutlich erkennbar Br.*

I, 1. Iesuis Xristaus] A (*nicht* Xristaus Iesuis *U.*). *Es steht* Iu̅i̅s̅ | Xa̅u̅s̅ *Br.* — 5. Lau*idjai*] *zu erkennen ist* Lau ... a, *dann großer Zwischenraum vor* jah; *deshalb ist es wahrscheinlich, daß auch* i *ge-*

ἀλλὰ συγκακοπάθησον τῷ εὐαγγελίῳ κατὰ δύναμιν θεοῦ, 9 τοῦ σώσαντος ἡμᾶς καὶ καλέσαντος κλήσει ἁγίᾳ, οὐ κατὰ τὰ ἔργα ἡμῶν, ἀλλὰ κατ' ἰδίαν πρόθεσιν καὶ χάριν τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ πρὸ χρόνων αἰωνίων, 10 φανερωθεῖσαν δὲ νῦν διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καταργήσαντος μὲν τὸν θάνατον, φωτίσαντος δὲ ζωὴν καὶ ἀφθαρσίαν διὰ τοῦ εὐαγγελίου, 11 εἰς ὃ ἐτέθην ἐγὼ κῆρυξ καὶ ἀπόστολος καὶ διδάσκαλος ἐθνῶν· 12 δι' ἣν αἰτίαν καὶ ταῦτα πάσχω, ἀλλ' οὐκ ἐπαισχύνομαι· οἶδα γὰρ ᾧ πεπίστευκα, καὶ πέπεισμαι ὅτι δυνατός ἐστιν τὴν παραθήκην μου φυλάξαι εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν. 13 ὑποτύπωσιν ἔχε ὑγιαινόντων λόγων ὧν παρ' ἐμοῦ ἤκουσας ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, 14 τὴν καλὴν παραθήκην φύλαξον διὰ πνεύματος ἁγίου τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν ἡμῖν. 15 οἶδας τοῦτο ὅτι ἀπεστράφησάν με πάντες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὧν ἐστιν Φύγελος καὶ Ἑρμογένης. 16 δῴη ἔλεος ὁ κύριος τῷ Ὀνησιφόρου οἴκῳ, ὅτι πολλάκις με ἀνέψυξεν καὶ τὴν ἅλυσίν μου οὐκ ἐπαισχύνθη, 17 ἀλλὰ γενόμενος ἐν Ῥώμῃ σπουδαίως ἐζήτησέν με καὶ εὗρεν. 18 δῴη αὐτῷ ὁ κύριος εὑρεῖν ἔλεος παρὰ κυρίου ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. καὶ ὅσα ἐν Ἐφέσῳ διηκόνησεν, βέλτιον σὺ γινώσκεις.

I, 9. ἡμᾶς] *nach* καλέσαντος *wiederholt* min 178 k[scr]. — 11. καί[2]] *fehlt* P. — 15. Ἑρμογένης] *Lenis in* D[c] (*der ältesten akzentuierten Hs.*) *bezeugt, ebenso* P de, Ἑρμ. fg. — 17. σπουδαίως] P defg vg, σπουδαιότερον KL Chr.

---

dag] *in jainamma dag B.* — 14. *þata*] *B*: durchlöchert, a zerstört Br. — 15. *waist*] *waits B* Castiglione. — Hairmaugaineis] A: H *deutlich*, au *in Spuren Br.* — 18. mais] AB *nach* filu *sinnstörend*; *daß aber* ein *mais waila *möglich sei, wie GL. u. a. annehmen, ist schwer glaublich. Vielleicht hat* waila *ein ursprüngl.* mais *verdrängt*?

I, 9. laþondins uns] A: uns *Zusatz nach dem vorausgehenden* nasjandins uns; *vgl. Anm. zum griech. Text.* — 13. frisaht habands] AB: *Part. für Imperativ nach dem Muster der zahlreichen Stellen mit* ἔχων, *vgl. formam habens* d Ambrst. *exemplum habens* Hieron. — 15. waist þatei] AB: τοῦτο *fehlt wegen des flg.* þatei *wie T 1,9.* — 16. naudibandjo] AB: *Plur. für Sing.* — 17. usdaudo sokida] AB: *es ist nicht zu entscheiden, ob die griech. Vorlage* σπουδαίως P (*sollicite* defg vg) *oder* σπουδαιότερον *schrieb*; *denn da auf* usdaudo s *folgt, kann* usdaudosokida *auch für* *usdaudos sokida *stehn, vgl.* sniumundos *neben* sniumundo. *Siehe Maßmann S. 658.* — 18. gibai frauja imma] AB: *Stellung wie V. 16.*

miþarbaidei aiwaggeljon bi mah-
tai gudis, 9 þis nasjandins uns
jah laþondins uns laþonai weihai,
ni bi waurstwam unsaraim, ak
bi seinai leikainai jah anstai sei
gibana ist unsis in Xristau Iesu
faur mela aiweina, 10 iþ gaswi-
kunþida nu þairh gabairhtein
nasjandis unsaris Iesuis Xristaus
gatairandins raihtis dauþau, iþ
galiuhtjandins libain jah unriu-
rein þairh aiwaggeljon, 11 in
þoei gasatiþs im ik merjands jah
apaustaulus jah laisareis þiudo,
12 in þizozei fairinos jah þata
winna; akei nih skama mik, unte
wait hvamma galaubida, jah
gatraua þammei mahteigs ist
þata anafilh mein fastan in jai-
nana dag. 13 frisaht habands
hailaize waurde, þoei at mis
hausides in galaubeinai jah frijaþ-
wai in Xristau Iesu, 14 þata
godo anafilh fastai þairh ahman
weihana saei bauiþ in uns.
15 waist þatei afwandidedun sik
af mis allai þaiei sind in Asiai,
þizeei ist Fwgailus jah Hairmau-
gaineis. 16 gibai armaion frauja
Auneiseifauraus garda, unte ufta
mik anaþrafstida jah naudibandjo
meinaizo ni skamaida sik; 17 ak
qimands in Rumai usdaudo so-
kida mik jah bigat. 18 gibai
frauja imma bigitan armahairtein
at fraujin in jainamma daga; jah
hvan filu [mais] in Aifaison and-
bahtida mis, waila þu kant.

*miþarbaidei aiwaggeljon bi mah-
tai gudis,* 9 *þis nasjandins uns
jah laþondins laþonai weihai,
ni bi waurstwam unsaraim, ak
bi seinai leikainai jah anstai sei
gibana ist unsis in Xristau Iesu
faur mela aiweina,* 10 *iþ gaswi-
kunþida nu þairh gabairhtein
nasjandis unsaris Iesuis Xristaus,
gatairandins raihtis dauþau, iþ
galiuhtjandins libain jah unriu-
rein þairh aiwagge<l>jon,* 11 *in
þoei gasatiþs im ik merjands jah
apaustaulus jah laisareis þiudo,*
12 *in þizozei fairinos jah þata
winna; akei nih skama mik, unte
wait hvamma galaubida, jah
gatraua þammei mahteigs ist
þata anafilh mein fastan in jai-
nana dag.* 13 *frisaht habands
hailaize waurde, þoei at mis
hausides in galaubeinai jah friaþ-
wai in Xristau Iesu,* 14 *þata
godo anafilh fastai þairh ahman
weihana saei bauiþ in uns.*
15 *waist þatei afwandidedun sik
af mis allai þaiei sind in Asiai,
þizei ist Fwgailus jah Airmo-
gaineis.* 16 *gibai armaion frauja
Auneiseifauraus garda, unte ufta
mik anaþrafstida jah naudibandjo
meinaizo ni skamaida sik;* 17 *ak
qimands in Rumai usdaudo so-
kida mik jah bigat.* 18 *gibai
frauja imma bigitan armahairtein
at fraujin in jainamma daga; jah
hvan filu [mais] in Aifaison and-
bahtida mis, waila þu kant.*

I, 9. *nasjandins*] *nasjandīs B* Br. — 10. *Xristaus*] *B*, durchlöchert, us zerstört Br. — dauþau] A (*nicht* dauþu *U.*) *Br.* — aiwaggeljon] A: l *über der Zeile.* — *aiwaggejon B.* — 12. *in jainana*

II.

1 Cὺ οὖν, τέκνον μου, ἐνδυναμοῦ ἐν τῇ χάριτι τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, 2 καὶ ἃ ἤκουσας παρ' ἐμοῦ διὰ πολλῶν μαρτύρων, ταῦτα παράθου πιστοῖς ἀνθρώποις, οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται καὶ ἑτέρους διδάξαι. 3 σὺ οὖν κακοπάθησον ὡς καλὸς στρατιώτης Χριστοῦ Ἰησοῦ. 4 οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις, ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ. 5 ἐὰν δὲ καὶ ἀθλῇ τις, οὐ στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ. 6 τὸν κοπιῶντα γεωργὸν δεῖ πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν. 7 νόει ὃ λέγω· δώσει γάρ σοι ὁ κύριος σύνεσιν ἐν πᾶσιν. 8 μνημόνευε Ἰησοῦν Χριστὸν ἐγηγερμένον ἐκ νεκρῶν, ἐκ σπέρματος Δαυείδ, κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου, 9 ἐν ᾧ κακοπαθῶ μέχρι δεσμῶν ὡς κακοῦργος, ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ θεοῦ οὐ δέδεται. 10 διὰ τοῦτο πάντα ὑπομένω διὰ τοὺς ἐκλεκτούς, ἵνα καὶ αὐτοὶ σωτηρίας τύχωσιν τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ μετὰ δόξης αἰωνίου· 11 πιστὸς ὁ λόγος· εἰ γὰρ συναπεθάνομεν, καὶ συζήσομεν· 12 εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν· εἰ ἀρνούμεθα, κἀκεῖνος ἀρνήσεται ἡμᾶς. 13 εἰ ἀπιστοῦμεν, ἐκεῖνος πιστὸς μένει· ἀρνήσασθαι ἑαυτὸν οὐ δύναται. 14 ταῦτα ὑπομίμνησκε, διαμαρτυρόμενος ἐνώπιον τοῦ κυρίου μὴ λογομαχεῖν, εἰς οὐδὲν χρήσιμον, ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἀκουόντων. 15 σπούδασον σεαυτὸν δόκιμον παραστῆσαι τῷ θεῷ, ἐργάτην ἀνεπαίσχυντον, ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. 16 τὰς δὲ βεβήλους κενοφωνίας περιΐστασο· ἐπὶ πλεῖον γὰρ προκόψουσιν ἀσεβείας, 17 καὶ ὁ λόγος αὐτῶν ὡς γάγγραινα νομὴν ἕξει. ὧν

II, 3. σὺ οὖν κακοπάθησον] KL Chr., συνκακοπάθησον P. — Χριστοῦ Ἰησοῦ] P defg vg, Ἰησ. Χρ. KL. — 4. οὐδεὶς στρατευόμενος] *K *usw.*, οὐδ. στρατ. τῷ θεῷ FG fg vg, Cypr. Ambrst. Aug. Hieron. — 7. ὃ] P Chr.com g, ἃ KL Chr.txt def vg. — δώσει] SinAC*DEFG min 17. 67** defg vg Hilar. Ambrst., δώῃ *K Chr. — 8. Ἰησοῦν Χριστόν] *K *usw.*, Χρ. Ἰησ. D* Chr. min 111 de Ambrst. — 11. συζήσομεν] K, -ζήσωμεν LP. — 12. -βασιλεύσομεν] K, -βασιλεύσωμεν LP. — 14. εἰς οὐδέν] KL Chr., ἐπ' οὐδέν P.

ist zu *gibiþ* gezogen. Vielleicht ist aber *us* nur verschrieben für *in* wegen des flg. *us dauþaim*. — 10. *sei ist*] *B*: vgl. zur Stellung *quae est* it vg. — 11. *jabai*] *B* für εἰ γάρ nach dem Muster der flg. εἰ-Sätze. — 14. *waurdam weihan du ni waihtai daug*] *B*, gehört nach der Interpunktion der Hs. zusammen. Man vermutet, der Übersetzer habe kein μή vor λογομαχεῖν gelesen. — Vgl. *noli verbis contendere*; *in nihil enim utile est* de; *noli contendere verbis*: *ad nihil enim utile est, nisi* f vg (*nisi* auch g). — *niba*] *B*: vgl. *nisi* fg vg Ambr. Ambrst. Aug. — 16. *dwalona*] *B*: Zusatz, vgl. *stulta t prophanas autem t inaniloquia* g *stulta autem et inaniloquia* Sedul. u. a. — 17. *swe gund wuliþ*] *B*: freiere Übertragung. *wulan*· ζεῖν nur noch R 12,11. —

II.

1 *Þu nu, barn mein waliso, inswinþei þuk in anstai þizai in*
Xristau Iesu, 2 *jah þoei hausides at mis þairh managa weitwodja*
[waurda gudis] þo anafilh triggwai<m> mannam, þaiei wairþai sijaina
jah anþarans laisjan. 3 *þu nu arbaidei swe gods gadrauhts Xristaus*
Iesuis. 4 *ni ainshun drauhtinonds fraujin dugawindiþ sik gawaurkjam*
þizos aldais, ei galeikai þammei drauhtinoþ. 5 *jah þan jabai haifsteiþ*
ƕas, ni weipada, niba witodeigo brikiþ. 6 *arbaidjands airþos waurstwo-*
ja skal frumist akrane andniman. 7 *fraþei þatei qiþa; gibiþ auk*
þus frauja fraþi us allaim. 8 *Gamuneis Xristu Iesu urrisanana us*
dauþaim us fraiwa Daweidis bi aiwaggeljon meinai, 9 *in þi-*
zaiei arbaidja und bandjos swe ubiltojis; akei waurd gudis nist ga-
bundan. 10 *inuh þis all gaþula bi þans gawalidans, ei jah þai ganist*
gatilona, sei ist in Xristau Iesu miþ wulþau aiweinamma. 11 *triggw*
þata waurd: jabai miþgadauþnodedum, jah miþlibam; 12 *jabai ga-*
þulam, jah miþþiudanom; jabai afaikam, jah is afaikiþ uns; 13 *jabai*
ni galaubjam, jains triggws wisiþ; afaikan sik silban ni mag. 14 *þizei*
gamaudei, weitwodjands in andwairþja fraujins; waurdam weihan du
ni waihtai daug, niba uswalteinai þaim hausjondam. 15 *usdaudei þuk*
silban gakusanana usgiban guda waurstwjan unaiwiskana, raihtaba
raidjandan waurd sunjos. 16 *iþ þo dwalona usweihona lausawaurdja*
biwandei; unte filu gaggand du afgudein, 17 *jah waurd ize swe gund*

II, 1. *mein*] *meī B* Br. — 2. *triggwaim mannam*] *triggwaimannam B.* — 6. *arbaidjands*] *B*: *d*[2] über der Zeile Br. — 8. *aiwaggeljon*] *aiwaggeljō B* Br. — 14. 21. *þizei*] *B* für *þize.* — 17. *gund wuliþ*] *B* (nicht *gunds aliþ* U.): *wu* zu erkennen; Us. Lesung widerspricht den Spuren Br.

II, 1. *waliso*] *B*: *Zusatz nach T 1,2.* — 2. *weitwodja.*] *B*: nur hier für μαρτύρων; man hat daher angenommen, der Übersetzer habe μαρτυρίων gelesen; doch ist dies nicht notwendig, wenn der Übersetzer (wie der Interpolator) unter μάρτυρες die Schriften des AT. verstanden hat. — *waurda gudis*] *B*: Interpolation nach dem öfters vorkommenden τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ; vgl. namentlich τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ ἀκούει J 8,47. — 4. *fraujin*] *B*: Zusatz. Vgl. über den ähnl. Zusatz von *deo* die Anm. zum gr. Text; got. *fraujin* (statt *guda*) wohl mit Rücksicht auf das vorausgehende *gadrauhts Xristaus Iesuis.* — *gawaurkjam þizos aldais*] *B*: vgl. zur Stellung *gabaurjoþum þizos libainais* · ἡδονῶν τοῦ βίου L 8,14. — 6. *airþos waurstwja*] *B* für γεωργός; sonst nur *waurstwja* (J 15,1 L 20,9 Mc 12,1.2.7.9). — 7. *us allaim*] *B* für ἐν πᾶσιν: anscheinend willkürliche Änderung; *us allaim*

ἐστιν Ὑμέναιος καὶ Φιλητός, 18 οἵτινες περὶ τὴν ἀλήθειαν ἠστόχησαν, λέγοντες τὴν ἀνάστασιν ἤδη γεγονέναι, καὶ ἀνατρέπουσιν τήν τινων πίστιν. 19 ὁ μέντοι στερεὸς θεμέλιος τοῦ θεοῦ ἕστηκεν ἔχων τὴν σφραγῖδα ταύτην· ἔγνω κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ, καί· ἀποστήτω ἀπὸ ἀδικίας πᾶς ὁ ὀνομάζων τὸ ὄνομα κυρίου. 20 ἐν μεγάλῃ δὲ οἰκίᾳ οὐκ ἔστιν μόνον σκεύη χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, ἀλλὰ καὶ ξύλινα καὶ ὀστράκινα, καὶ ἃ μὲν εἰς τιμήν, ἃ δὲ εἰς ἀτιμίαν· 21 ἐὰν οὖν τις ἐκκαθάρῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τούτων, ἔσται σκεῦος εἰς τιμήν, ἡγιασμένον, καὶ εὔχρηστον τῷ δεσπότῃ, εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἡτοιμασμένον. 22 τὰς δὲ νεωτερικὰς ἐπιθυμίας φεῦγε, δίωκε δὲ δικαιοσύνην, πίστιν, ἀγάπην, εἰρήνην μετὰ τῶν ἐπικαλουμένων τὸν κύριον ἐκ καθαρᾶς καρδίας. 23 τὰς δὲ μωρὰς καὶ ἀπαιδεύτους ζητήσεις παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι γεννῶσιν μάχας· 24 δοῦλον δὲ κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι, ἀλλ' ἤπιον εἶναι πρὸς πάντας, διδακτικόν, ἀνεξίκακον, 25 ἐν πραότητι παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, μήποτε δῴ αὐτοῖς ὁ θεὸς μετάνοιαν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, 26 καὶ ἀνανήψωσιν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος, ἐζωγρημένοι ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα.

II, 18. ἀνατρέπουσιν τήν τινων πίστιν] *K *usw.* Chr. f vg, τὴν πίστιν τήν τινων ἀνατρέπουσιν DE *et fidem quorumdam subvertunt* (*subverterunt*) d e Aug. Ambrst. — 21. καὶ εὔχρηστον] *K *usw.*, εὔχρηστον Sin*AC^bD*E*F^grG d e g; Chr. *schwankt.* — 25. ἀντιδιατιθεμένους] *K *usw.*, ἀντικιμένους E^gr FG *eos qui resistunt* it vg.

II, 18. *uswaltidedun*] *B*: zum Tempus vgl. *subverterunt* vg Aug. Ambrst. (die beiden letzten stellen das Verb wie got). — 20. *suma du sweraim, sumuþ-þan du unsweraim*] *B*: in der Konstruktion genau zu R 9,21 stimmend, nur daß dort der Dat. Sing. steht wegen *sum* · ὃ μέν — ὃ δέ, hier der Dat. Plur. wegen *suma* · ἃ μέν — ἃ δέ. *du sweraim* (sc. *kasam*) wie *du galaubamma kasa.* — 26. usskarjaindau] AB: *zum Passiv vgl. L 6,21 K 15,33. Beachte auch das Reflexiv* usskarjiþ izwis · ἐκνήψατε *K 15,34.* — fram þammei gafahanai habanda afar is wiljin] A: *zur Konstruktion vgl. a quo capti(vi) tenentur* [*ab eo*] *secundum* (*ad*) *ipsius voluntatem* d e vg Aug. *tenentur capti* Ambrst. *u. a.* — afar] AB: *entspricht dem lat.* '*secundum*'. — *gafahanai tiuhanda*] *B* wie *frahunþana tiuhand qineina* · αἰχμαλωτίζοντες γυναικάρια *t 3,6* AB.

wuliþ; þizeei ist Wmainaius jah Filetus, 18 *þaiei bi sunjai uswissai*
usmetum, qiþandans usstass ju waurþana, jah galaubein sumaize us-
waltidedun. 19 *aþþan tulgus grunduwaddjus gudis standiþ, habands*
sigljo þata: kunþa frauja þans þaiei sind is, jah: afstandai af un-
selein ƕazuh saei namnjai namo fraujins. 20 *aþþan in mikilamma*
garda ni sind þatainei kasa gulþeina jah silubreina, ak jah triweina
jah digana, jah suma du sweraim, sumuþ-þan du unsweraim. 21 *aþþan*
jabai ƕas gahrainjai sik þizei, wairþiþ kas du sweriþai, gaweihaiþ,
bruk fraujin,

. . . . du allamma waurstwe
godaize gamanwiþ. 22 aþþan
juggans lustuns þliuh; iþ laistei
garaihtein, galaubein, frijaþwa,
gawairþi miþ þaim bidai anahai-
tandam fraujan us hrainjamma
hairtin. 23 iþ þos dwalons jah
untalons soknins biwandei, wi-
tands þatei gabairand sakjons.
24 iþ skalks fraujins ni skal sa-
kan, ak qairrus wisan wiþra al-
lans, laiseigs, usþulands, 25 in
qairrein talzjands þans andstan-
dandans, niu ƕan gibai im guþ
idreiga du ufkunþja sunjos, 26 jah
usskarjaindau us unhulþins wrug-
gon, fram þammei gafahanai
habanda afar is wiljin.

du allamma waurstwe godaize
gamanwiþ. 22 *aþþan juggans*
lustuns þliuh; iþ laistei garaih-
tein, galaubein, friaþwa, ga-
wairþi miþ þaim bidai anahaitan-
dam frauja<n> us hrainjamma
hairtin. 23 *iþ þos dwalons jah*
untalons soknins biwandei, wi-
tands þatei gabairand sakjons.
24 *iþ skalks fraujins ni skal sa-*
kan, ak qairrus wisan wiþra al-
lans, laiseigs, usþulands, 25 *in*
qairrein talzjands þans andstan-
dandans, niu ƕan gibai im guþ
idreiga du ufkunþja sunjos, 26 *jah*
usskarjaindau us unhulþins wrug-
gon, fram þammei gafahanai tiu-
handa afar is wiljin.

II, 17. *Wmainaius*] *B*: i^2 hat die drei von Castiglione erwähnten Punkte Br. — 18. *sunjai*] *B* (nicht *sunja* U.): *ai* klar Br. Die von Hirt PBB. 22,237 aus der Form *sunja* gezogene Folgerung ist also hinfällig. — 20. *sweraim — unsweraim*] *B* (nicht *swerein — unswerein* U.): *ai* deutlich, *m* weniger klar Br. — 21. *fraujin*] *B* ohne Abkürzung. -- 22. *frauja*] *B* (nicht *fraujan* U.): Schreibfehler Br. — 26. *usskarjaindau*] *B* (wie A, nicht *usskawjaindau* U.): der obere Bogen des *r* ist klar; auch die übrigen Spuren stimmen zu *r*, nicht zu *w* Br. Vgl. K 15,34 A. Eigentümlich abweichend νήφωμεν· *unskawai* (für *usskawai*) *sijaima* Th 5,8 B. — wiljin] wilji A *Br.*

III.

1 Τοῦτο δὲ γίνωϲκε ὅτι ἐν ἐϲχάταις ἡμέραις ἐνϲτήϲονται καιροὶ
χαλεποί. 2 ἔϲονται γὰρ οἱ ἄνθρωποι φίλαυτοι, φιλάργυροι, ἀλαζόνεϲ,
ὑπερήφανοι, βλάϲφημοι, γονεῦϲιν ἀπειθεῖϲ, ἀχάριϲτοι, ἀνόϲιοι 3 ἄϲπον-
δοι, ἄϲτοργοι, διάβολοι, ἀκρατεῖϲ, ἀνήμεροι, ἀφιλάγαθοι, 4 προδόται,
προπετεῖϲ, τετυφωμένοι, φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι. 5 ἔχοντεϲ μόρ-
φωϲιν εὐϲεβείαϲ, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆϲ ἠρνημένοι· καὶ τούτουϲ ἀπο-
τρέπου. 6 ἐκ τούτων γάρ εἰϲιν οἱ ἐνδύνοντεϲ εἰϲ τὰϲ οἰκίαϲ καὶ αἰχ-
μαλωτίζοντεϲ γυναικάρια ϲεϲωρευμένα ἁμαρτίαιϲ, ἀγόμενα ἐπιθυμίαιϲ
ποικίλαιϲ, 7 πάντοτε μανθάνοντα καὶ μηδέποτε εἰϲ ἐπίγνωϲιν ἀληθείαϲ
ἐλθεῖν δυνάμενα. 8 ὃν τρόπον δὲ Ἰαννῆϲ καὶ Ἰαμβρῆϲ ἀντέϲτηϲαν
Μωϲεῖ, οὕτωϲ καὶ οὗτοι ἀνθίϲτανται τῇ ἀληθείᾳ, ἄνθρωποι κατεφθαρ-
μένοι τὸν νοῦν, ἀδόκιμοι περὶ τὴν πίϲτιν. 9 ἀλλ' οὐ προκόψουϲιν ἐπὶ
πλεῖον, ἡ γὰρ ἄνοια αὐτῶν ἔκδηλοϲ ἔϲται πᾶϲιν, ὡϲ καὶ ἡ ἐκείνων ἐγέ-
νετο. 10 ϲὺ δὲ παρηκολούθηκάϲ μου τῇ διδαϲκαλίᾳ, τῇ ἀγωγῇ, τῇ προ-
θέϲει, τῇ πίϲτει, τῇ μακροθυμίᾳ, τῇ ἀγάπῃ, τῇ ὑπομονῇ, 11 τοῖϲ
διωγμοῖϲ, τοῖϲ παθήμαϲιν, οἷά μοι ἐγένετο ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν Ἰκονίῳ, ἐν
Λύϲτροιϲ· οἵουϲ διωγμοὺϲ ὑπήνεγκα καὶ ἐκ πάντων με ἐρρύϲατο ὁ κύ-
ριοϲ. 12 καὶ πάντεϲ δὲ οἱ θέλοντεϲ εὐϲεβῶϲ ζῆν ἐν Χριϲτῷ Ἰηϲοῦ

III, 3. ἄϲπονδοι ἄϲτοργοι] Chr. D^{gr}E^{gr} min 37. 73. 116. 229 g Ambrst., ἄϲτοργοι ἄϲπονδοι *K *usw.* — 8. Ἰαμβρῆϲ] *K *usw.*, Μαμβρῆϲ FG defgm vg Cypr. Lucif. Aug. Ambrst. *u. a.* — 10. παρηκολούθηκαϲ] *K Chr., παρηκολούθηϲαϲ SinAC(FG). — 11. Ἀντιοχείᾳ] *K, Ἀντιοχίᾳ SinAD*G^{mg} *Antiochia(e)* it vg. — 12. εὐϲεβῶϲ ζῆν] KL defg vg, ζῆν εὐϲεβῶϲ P.

geschrieben, fehlt B: *es war also wohl der Vorlage von* AB *fremd.* — 8. *andstandand*] *andstandans B* durch Versehn Br. — 9. swikunþ] A *Randglosse*: gatarhiþ. — 10. galaista is] A *Randglosse*: galaisides (*verschrieben für* galaistides) laiseinai meinai.

III, 2. sik frijondans] AB: *vgl. se ipsos amantes* it vg; seinaigairnai *scheint dem* φίλαυτοι *genauer zu entsprechen, also ursprünglicher zu sein.* — 6. frahunþana tiuhand] AB: *vgl. captivas ducunt* it vg. — du lustum] A: du *ohne Stütze.* — 10. galaista is] AB: *Perfekt-Präsens, während die Randglosse, wohl nach T 4,6, histor. Perfekt bietet. Vgl. über got. Präteritum als Übertragung des griech. Perfekts GL. Gramm. S. 145a EB. §§ 285,3 303a Anm. Bernhardts Behauptung, die got. Doppelheit* galaista is — lais<t>ides *spiegele die beiden Lesarten des Originals wider, entbehrt der Begründung.* — sidau] AB: *Zusatz, offenbar urspr. Glosse zu* usmeta; usmet· ἀναϲτροφή '*Wandel, Lebensart*' *E 4,22 T 4,12.*

III.

1 Aþþan þata kunneis ei in
spedistaim dagam atgaggand jera
sleidja, 2 jah wairþand mannans
sik frijondans, faihugairnai, bi-
haitjans, hauhhairtai, wajamer-
jandans, fadreinam ungaƕairbai,
launawargos, unairknans, 3 un-
hunslagai, unmildjai, fairinon-
dans, ungahabandans sik, un-
manariggwai, unseljai, 4 fra-
lewjandans, untilamalskai, ufbau-
lidai, frijondans wiljan seinana
mais þau guþ, 5 habandans hiwi
gagudeins, iþ maht izos inwidan-
dans; jaþ-þans afwandei. 6 unte
us þaim sind þaiei sliupand in
gardins jah frahunþana tiuhand
qineina afhlaþana frawaurhtim,
þoei tiuhanda du lus[lus]tum
missaleikaim, 7 sinteino laisjan-
dona sik jan-ni aiw ƕanhun in
ufkunþja sunjos qiman mahteiga.
8 aþþan þamma haidau ei Jannes
jah Mamres andstoþun Moseza,
swa jah þai andstandand sunjai,
mannans frawaurþanai ahin, us-
kusanai bi galaubein; 9 akei ni
þeihand du filusnai, unte unwiti
ize swikunþ wairþiþ allaim,
swaswe jah jainaize was. 10 iþ
þu galaista is laiseinai meinai,
usmeta, muna, [sidau,]galaubeinai,
usbeisnai, frijaþwai, þulainai,
11 wrakjom, wunnim, ƕileika mis
waurþun in Antiaukiai, in Eikau-
nion, in Lwstrws, ƕileikos wrakjos
usþul<a>ida, jah us allaim mik
galausida frauja. 12 jah þan allai

III.

1 *Aþþan þata kunneis ei in
spedistaim dagam atgaggand jera
sleidja,* 2 *jah wairþand mannans
sik friondans, faihugairnai, bi-
haitjans, hauhairtai, wajamer-
jandans, fadreinam ungaƕairbai,
launawargos, unairknai,* 3 *un-
hunslagai, unmildjai, fairinon-
dans, ungahabandans sik, un-
manariggwai, unseljai,* 4 *fra-
lewjandans, untilamalskai, ufbau-
lidai, frijondans wiljan seinana
mais þau guþ,* 5 *habandans hiwi
gagudeins, iþ maht izos inwidan-
dans; jah þans afwandei.* 6 *unte
us þaim sind þaiei sliupand in
gardins jah frahunþana tiuhand
qineina afhlaþana frawaurhtim,
þoei tiuhanda lustum missalei-
kaim,* 7 *sinteino laisjandona sik*
*<jah> ni aiw ƕanhun in uf-
kunþja sunjos qiman mahteiga.*
8 *aþþan þamma haidau ei Jannis
jah Mambres andstoþun Moseza,
swa jah þai andstandand sunjai,
mannans frawaurþanai ahin, us-
kusanai bi galaubein;* 9 *akei ni
þeihand du filusnai, unte unwiti
ize swikunþ wairþiþ allaim,
swaswe jainaize was.* 10 *iþ
þu galaista is laiseinai meinai,
usmeta, muna,* [*sidau,*] *galaubeinai,
usbeisnai, friaþwai, þulainai,*
11 *wrakjom, wunnim, ƕileika mis
waurþun in Antiaukiai, in Eikau-
nion, in Lwstrws, ƕileikos wrakos
usþulaida, jah us allaim mik
galausida frauja.* 12 *jah þan allai*

III, 2. frijondans] A *Randglosse*: seinaigairnai. *Vgl. EB. § 233 Anm.* — 6. *þaiei*] *þoei* (nach dem flg. *þoei*) *B.* — *qineina*] *qineia B* Br. — *þoei*] *B*: durchlöchert, i zerstört Br. — 7. jah] A *über-*

διωχθήσονται. 13 πονηροὶ δὲ ἄνθρωποι καὶ γόητες προκόψουσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι. 14 σὺ δὲ μένε ἐν οἷς ἔμαθες καὶ ἐπιστώθης, εἰδὼς παρὰ τίνος ἔμαθες, 15 καὶ ὅτι ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα οἶδας τὰ δυνάμενά σε σοφίσαι εἰς σωτηρίαν διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. 16 πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ, 17 ἵνα ἄρτιος ᾖ ὁ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρτισμένος.

IV.

1 Διαμαρτύρομαι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ μέλλοντος κρίνειν ζῶντας καὶ νεκρούς κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, 2 κήρυξον τὸν λόγον, ἐπίστηθι εὐκαίρως ἀκαίρως, ἔλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον, ἐν πάσῃ μακροθυμίᾳ καὶ διδαχῇ. 3 ἔσται γὰρ καιρὸς ὅτε τῆς ὑγιαινούσης διδασκαλίας οὐκ ἀνέξονται, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας ἑαυτοῖς ἐπισωρεύσουσιν διδασκάλους κνηθόμενοι τὴν ἀκοήν, 4 καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοὴν ἀποστρέψουσιν, ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους ἐκτραπήσονται. 5 σὺ δὲ νῆφε ἐν

IV, 1. διαμαρτύρομαι] P defg vg Ambrst., διαμαρτ. οὖν ἐγώ KL Chr. — τοῦ κυρίου] KL Chr., *fehlt* P defg vg Ambrst. — Ἰησοῦ Χριστοῦ] KL, Χρ. Ἰης. P defg. — 2. ἐπιτίμησον παρακάλεσον] *K *usw.* Chr., παρακάλ. ἐπιτίμ. Sin*FG min 37.116 defg vg Aug. Ambr. Ambrst. — 3. πρός] P def vg Hilar. Lucif. Ambrst., κατά KL g Cypr. Aug. — τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας] P it vg, τὰς ἐπιθυμ. τὰς ἰδίας KL Chr. — ἑαυτοῖς ἐπισωρεύσουσιν] KLP (-σωσιν P) de Ambrst., ἐπισωρ. ἑαυτοῖς FG min 37.73.80.116 fg vg Cypr. Hilar. Lucif.

16. *garaihteinai*] *B*: *nai* über der Zeile, ziemlich klar Br. — IV, 1. jah[2]] *von Bernhardt ergänzt.* — suþjandans] A: *suþjondans B* = hausjan: hausjon.

III, 12. wrakos winnand] AB: *vgl. persecutionem patientur* it vg. — 13. liutai] AB *entspricht der abgeleiteten Bedeutung von* γόητες '*Gaukler, Betrüger*' (*deceptores* Ambrst.), *die Glosse* lubjaleisai *der ursprünglichern* '*Zauberer*'; γόης *erscheint im NT. nur hier.* — airzjai jah airzjandans] AB: *zur Stellung vgl. errantes et in errorem mittentes* it vg. — 14. framwairþis] AB: *verdeutlichender Zusatz.* — jah gatrauaida sind þus] AB: *vgl. et credita sunt tibi* it vg. — 16. þaurftos] AB *für* ὠφέλιμος: *zur Bedeutung vgl. L 9,25.* — 17. manna gudis] AB: *vgl. zur Stellung T 6,11. Desgl.* '*homo dei*' it vg. — IV, 4. aþþan] AB: *wohl für* μέν. *Vgl. Schaaffs S. 33.*

þaiei wileina gagudaba liban in Xristau Iesu, wrakos winnand. 13 iþ ubilai mannans jah liutai þeihand du wairsizin, airzjai jah airzjandans. 14 iþ þu framwairþis wisais in þaimei galaisides þuk jah gatrauaida sind þus, witands at ƕamma ganamt, 15 jah þatei us barniskja weihos bokos kunþes, þos mahteigons þuk usfratwjan du ganistai þairh galaubein þo in Xristau Iesu. 16 all[l] boko gudiskaizos ahmateinais jah þaurftos du laiseinai, du gasahtai, du garaihteinai, du talzeinai in garaihtein, 17 ei ustauhans sijai manna gudis, du allamma waurstwe godaize gamanwiþs.

IV.

1 Weitwodja in andwairþja gudis jah fraujins Xristaus Iesuis, saei skal stojan qiwans jah dauþans bi qum is <jah> þiudinassu is: 2 merei waurd, instand uhteigo unuhteigo, gasak, gaþlaih, gaƕotei in allai usbeisnai jah laiseinai. 3 wairþiþ mel þan haila laisein ni usþuland, ak du seinaim lustum gadragand sis laisarjans, suþjandans hausein; 4 aþþan af sunjai hausein afwandjand, iþ du spillam gawandjand sik. 5 iþ þu andaþahts

þaiei wileina gagudaba liban in Xristau Iesu, wrakos winnand. 13 iþ ubilai mannans jah liutai þeihand du wairsizin, airzjai jah airzjandans. 14 iþ þu framwairþis wisais in þaimei galaisides þuk jah gatrauaida sind þus, witands at ƕamma ganamt, 15 *jah þatei us barniskja weihos bokos kunþes, þos mahteigons þuk usfratwjan du ganistai þairh galaubein þo in Xristau Iesu.* 16 *all boko gudiskaizo<s> ahmateinais jah þaurftos du laiseinai, du gasahtai, du garaihteinai, du talzeinai in garaihtein,* 17 *ei ustauhans sijai manna gudis, du allamma waurstwe godaize gamanwiþs.*

IV.

1 *Weitwodja in andwairþja gudis jah fraujins Xristaus Iesuis, saei skal stojan qiwans jah dauþans bi qum is <jah> þiudinassu is*: 2 *merei waurd, stand ohteigo unuhteigo, gasak, gaþlaih, gaƕotei in allai usbeisnai jah laiseinai.* 3 *wairþiþ mel þan haila laisein ni usþuland, ak du seinaim lustum dragand sis laisarjans, suþjondans hausein*; 4 *aþþan af sunjai hausein afwandjand, iþ du spillam gawandjand sik.* 5 *iþ þu andaþahts*

III, 13. liutai] A *Randglosse*: lubja | leis | ai. *Die von Maßmann (Germania 13,275 Fußn.) zuerst mitgeteilte Glosse ist ganz klar. Dagegen ist von einer zweiten Randglosse zu* du wairsizin *nichts zu entdecken*: *weder Castigliones GLs.* du ubelamma *noch Uppströms* ubelam waurstwam *sind sichtbar Br.* — 14. jah] A (*nicht* jau *U.*): *der obere Teil des* h *ist verblichen, daher gleicht der Rest des Buchstabens einem* u *Br.* — witand*s*] A: *beschädigt, s zerstört Br.* —

πᾶσιν, κακοπάθησον, ἔργον ποίησον εὐαγγελιστοῦ, τὴν διακονίαν σου πληροφόρησον. 6 ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἐμῆς ἀναλύσεως ἐφέστηκεν. 7 τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· 8 λοιπὸν ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος κριτής, οὐ μόνον δὲ ἐμοί, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν τοῖς ἠγαπηκόσιν τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. 9 σπούδασον ἐλθεῖν πρός με ταχέως· 10 Δημᾶς γάρ με ἐγκατέλειπεν ἀγαπήσας τὸν νῦν αἰῶνα καὶ ἐπορεύθη εἰς Θεσσαλονίκην, Κρήσκης εἰς Γαλατίαν, Τίτος εἰς Δαλματίαν· 11 Λουκᾶς ἐστιν μόνος μετ' ἐμοῦ. Μάρκον ἀναλαβὼν ἄγε μετὰ σεαυτοῦ· ἔστιν γάρ μοι εὔχρηστος εἰς διακονίαν. 12 Τυχικὸν δὲ ἀπέστειλα εἰς Ἔφεσον. 13 τὸν φαιλόνην ὃν ἀπέλειπον ἐν Τρῳάδι παρὰ Κάρπῳ, ἐρχόμενος φέρε, καὶ τὰ βιβλία, μάλιστα τὰς μεμβράνας. 14 Ἀλέξανδρος ὁ χαλκεὺς πολλά μοι κακὰ ἐνεδείξατο· ἀποδώσει αὐτῷ ὁ κύριος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. 15 ὃν καὶ σὺ φυλάσσου· λίαν γὰρ ἀνθέστηκεν τοῖς ἡμετέροις λόγοις. 16 ἐν τῇ πρώτῃ μου ἀπολογίᾳ οὐδείς μοι συμπαρεγένετο, ἀλλὰ πάντες με ἐγκατέλειπον· μὴ αὐτοῖς λογισθείη. . . .

IV, 6. τῆς ἐμῆς ἀναλύσεως] KL Chr. def vg-*Hss.*, τῆς ἀναλύσεώς μου P g vg. — 11. μόνος μετ' ἐμοῦ] *K *usw.*, σὺν ἐμοὶ μόνος D*E *mecum solus* defg vg Ambrst. — 14. μοι κακά] K deg, κακά μοι LP f vg Ambrst. — ἀποδώσει] Chr. (*vgl. Gifford S. 61*) fg vg, ἀποδῴη K (-δωει) L de. — 15. ἀνθέστηκεν] KLP *usw.* Chr., ἀντέστη Sin*A CD*FG (ἀνθέστη FG); *restitit* it vg.

---

vgl. zur Stellung corona iustitiae f vg Cypr. Hilar. Ambr. Aug. Hieron. Ambrst. *u. a. Beachte* στέφανος καυχήσεως *Th 2,19.* — 10. *Krispus*] *B*: nach K 1,14. Ebenso die syr. Übersetzung. — 16. *ni rahnjaidau*] *B*: αὐτοῖς folgte offenbar auf das Verbum, damit die Negation nicht davon getrennt werde.

sijais in allaim, arbaidei, waurstw waurkei aiwaggelistins, andbahti þein usfullei. 6 aþþan ik ju hunsljada jah mel meinaizos diswissais atist. 7 haifst þo godon haifstida, run ustauh, galaubein gafastaida; 8 þaþroh galagiþs ist mis waips garaihteins, þanei usgibiþ mis frauja in jainamma daga, sa garaihta staua; aþþan ni þatainei mis, ak jah allaim þaiei frijond qum is. 9 sniumei qiman at mis sprauto; 10 unte Demas mis bilaiþ, frijonds þo nu ald, jag-galaiþ du Þaissalauneikai, Xreskus du Galatiai, Teitus du Dalmatiai. 11 Lukas ist miþ mis ains. Marku andnimands brigg miþ þus silbin, unte ist mis bruks du andbahtja.

sijais in allaim, arbaidei, waurstw waurkei aiwaggelistins, andbahti þein usfullei. 6 *aþþan ik ju hunsljada jah mel meinaizos diswissais atist.* 7 *haifst þo godon haifstida, run ustauh, galaubein gafastaida*; 8 *þaþro þan galagiþs ist mis waips garaihteins, þanei usgibiþ mis frauja in jainamma daga, sa* <*ga*>*raihta staua*; *aþþan ni þatainei mis, ak jah allaim þaiei frijond qum is.* 9 *sniumei qiman at mis sprauto*; 10 *unte Demas mis bilaiþ, frijonds þo nu ald, jah galaiþ du ·Þaissalauneikai, Krispus du Galatiai,* 11 *Lukas ist miþ mis ains. Marku andnimands brigg miþ þus silbin, unte ist mis bruks du and*bahtja. . . .

12 aþþan Twkeiku insandida in Aifaison. 13 hakul þanei bilaiþ in Trauadai at Karpau qimands atbair jah bokos, þishun maimbranans. 14 Alai[ai]ksandrus aizasmiþa managa mis unþiuþa ustaiknida; usgildiþ imma frauja bi waurstwam is; 15 þammei jah þu witai, filu auk andstoþ unsaraim waurdam. 16 in frumiston meinai sunjonai ni manna mis miþwas. ak allai mis biliþun, ni rahnjai*dau im*. . . . .

IV, 6. diswissais] A *Randglosse*: gamalteinais. — 10. Xreskus] A *Uppstr.*, Kreskus *GL. Maßm. Bernh. 1884.*

IV, 6. diswissais] AB: *buchstäbliche Übertragung von* ἀναλύσεως *genau wie solutionis, resolutionis* it vg. — 8. waips garaihteins] AB:

Πρὸς Τίτον.

I.

1 Παῦλος δοῦλος θεοῦ, ἀπόστολος δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ πίστιν
ἐκλεκτῶν θεοῦ καὶ ἐπίγνωσιν ἀληθείας τῆς κατ' εὐσέβειαν 2 ἐπ' ἐλπίδι
ζωῆς αἰωνίου, ἣν ἐπηγγείλατο ὁ ἀψευδὴς θεὸς πρὸ χρόνων αἰωνίων,
3 ἐφανέρωσεν δὲ καιροῖς ἰδίοις τὸν λόγον αὐτοῦ ἐν κηρύγματι, ὃ ἐπι-
στεύθην ἐγὼ κατ' ἐπιταγὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ, 4 Τίτῳ γνησίῳ
τέκνῳ κατὰ κοινὴν πίστιν. χάρις καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς καὶ κυ-
ρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν. 5 τούτου χάριν κατέλειπόν
σε ἐν Κρήτῃ, ἵνα τὰ λείποντα ἐπιδιορθώσῃ καὶ καταστήσῃς κατὰ πόλιν
πρεσβυτέρους, ὡς ἐγώ σοι διεταξάμην, 6 εἴ τίς ἐστιν ἀνέγκλητος, μιᾶς
γυναικὸς ἀνήρ, τέκνα ἔχων πιστά, μὴ ἐν κατηγορίᾳ ἀσωτίας ἢ ἀνυπό-
τακτα. 7 δεῖ γὰρ τὸν ἐπίσκοπον ἀνέγκλητον εἶναι ὡς θεοῦ οἰκονόμον,
μὴ αὐθάδη, μὴ ὀργίλον, μὴ πάροινον, μὴ πλήκτην, μὴ αἰσχροκερδῆ,
8 ἀλλὰ φιλόξενον, φιλάγαθον, σώφρονα, δίκαιον, ὅσιον, ἐγκρατῆ,
9 ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου, ἵνα δυνατὸς ᾖ καὶ
παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαινούσῃ καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας
ἐλέγχειν. 10 εἰσὶν γὰρ πολλοὶ ἀνυπότακτοι, ματαιολόγοι καὶ φρεναπάται,

---

Überschrift. Πρὸς Τίτον SinAK; Ἄρχεται πρὸς Τ. DEFG, *Incipit ad Titum* defg; Παύλου ἐπιστολὴ πρ. Τ. P; Τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Παύλου ἐπιστολὴ πρ. Τ. L.

I, 1. Ἰησοῦ Χριστοῦ] *K *usw.* Chr. defg vg, Χρ. Ἰης. A min vg-*Hss.* — 4. καὶ εἰρήνη] P Chr. defg vg, ἔλεος εἰρήνη KL. — καὶ κυρίου] *K *usw.* Chr. fg, καί SinACD*I de vg. — Ἰησοῦ Χριστοῦ] *K *usw.* Chr. fg, Χρ. Ἰης. SinACD*I de vg. — 10. πολλοί] P, πολλοὶ καί KL defg vg. — ματαιόλογοι] KL, καὶ ματαιόλογοι P. — καὶ φρεναπάται] KL, φρεναπάται P.

Sing. nach G 6,9 καιρῷ γὰρ ἰδίῳ. Der griech. Plur. ist wiedergegeben T 6,15 *in melam swesaim*· καιροῖς ἰδίοις. — 5. *þizozei*] *B*: vgl. EB. § 347 Anm. 1. — *praizbwterein*] *B*: *vgl. presbyterium* de Lucif. — *in þize*] *B*: sinnstörender Zusatz, offenbar urspr. Glosse zu *in þizozei waihtais.* — 7. *ni bihaitja*] *B*: Zusatz; urspr. Glosse zu *ni hauhhairts*, durch t 3,2 veranlaßt. — 9. *waurdis triggwis*] *B*: Umstellung ohne äußern Anlaß. — triggws] A: *falls kein Schreibfehler vorliegt, auf* aipiskaupus *bezogen.* — 10. lutondans] AB: καί *fehlt wie in* P, *das vorher* καί *setzt.*

Du Teitau anastodeiþ.

I.

1 *Pawlus, skalks gudis, iþ apaustaulus Iesuis Xristaus bi galau-*
beinai gawalidaize gudis jah ufkunþja sunjos sei bi gagudein ist,
2 *du wenai libainais aiweinons þoei gahaihait unliugands guþ[a] faur*
mela aiweina, 3 *iþ ataugida mela swesamma waurd sein in mereinai,*
sei gatrauaida ist mis bi anabusnai nasjandis unsaris gudis, 4 *Teitau,*
walisin barna bi gamainjai galaubeinai, ansts jah gawairþi fram guda
attin jah Xristau Iesu nasjand unsaramma. 5 *in þizozei waihtais bi-*
laiþ þus in Kretai, [in þize] ei wanata atgaraihtjais jah gasatjais and
baurgs praizbwtairein, swaswe ik þus garaidida, 6 *jabai hvas ist un-*
gafairinonds, ainaizos qenais aba, barna habands galaubeina, ni in us-
qissai usstiureins aiþþau ungahvairba. 7 *skaluþ-þan aipiskaupus un-*
gafairinoþs wisan, swe gudis fauragaggja, ni hauhhairts, [ni bihaitja,]
ni þwairhs, ni weinnas, ni slahals, ni aglaitgastalds; 8 *ak gastigods,*
bleiþs, andaþahts, garaihts, weihs, gaþaurbs, 9 *andanemeigs bi laiseinai*

. . . . waurdis triggws, ei
mahteigs sijai jah gaþlaihan in
laiseinai hailai jaþ-þans andstan-
dandans gasakan. 10 sind auk
managai ungahvairbai, lausaiwaur-
dai, lutondans, þishun

waurdis triggwis, ei mahteigs
sijai jah gaþlaihan in laiseinai
hailai jah þans andstandandans
gasakan. 10 *sind auk managai*
ungahvairbai, lausawaurdai, luton-
*dans, þis*hun . . . .

Vom Briefe an Titus *bietet* B *die zehn ersten Verse des ersten Kapitels, den Rest* A. *Drei Fünftel des Textes sind verloren.*

Überschrift. *du Teitau* anastodeiþ *B*: von *anastodeiþ* sind *a . . st . . . iþ* deutlich Br.

I, 1. *ufkunþja*] *ufkūþja B* Br. — 2. *guþ*] *g̅þ̅a̅ B* Br. — 7. *weinnas*] *B* (nicht *weinuls* U.): *n*² klar, nicht mit *u* zu verwechseln; *a* deutlich Br. Vgl. die Anmerkung zu T 3,3. — 9. *triggwis*] *B* klar Br. — *In* A *steht wahrscheinlich* triggws: *der Zwischenraum zwischen* r *und* i *sehr groß, durchlöchert und radiert*; w *und* s *sehr deutlich, zwischen ihnen kein Raum für* i. *Auf der ganzen S. 192 von* A *sind nur sehr wenig Buchstaben verblichen Br.* — 10. lausaiwaurdai] A; *vgl. EB. § 233 Anm.*

I, 1. *sei bi gagudein ist*] *B*: dem got. Relativsatz steht, wie so oft, auch ein latein. Relativsatz zur Seite. — 3. *mela swesamma*] *B*:

μάλιϲτα οἱ ἐκ περιτομῆϲ, 11 οὓϲ δεῖ ἐπιϲτομίζειν, οἵτινεϲ ὅλουϲ οἴκουϲ
ἀνατρέπουϲιν διδάϲκοντεϲ ἃ μὴ δεῖ αἰϲχροῦ κέρδουϲ χάριν. 12 εἶπεν
γάρ τιϲ ἐξ αὐτῶν ἴδιοϲ αὐτῶν προφήτηϲ· Κρῆτεϲ ἀεὶ ψεῦϲται, κακὰ
θηρία, γαϲτέρεϲ ἀργαί. 13 ἡ μαρτυρία αὕτη ἐϲτὶν ἀληθήϲ. δι' ἣν αἰ-
τίαν ἔλεγχε αὐτοὺϲ ἀποτόμωϲ, ἵνα ὑγιαίνωϲιν ἐν τῇ πίϲτει, 14 μὴ
προϲέχοντεϲ ἰουδαϊκοῖϲ μύθοιϲ καὶ ἐντολαῖϲ ἀνθρώπων ἀποϲτρεφομένων
τὴν ἀλήθειαν. 15 πάντα μὲν καθαρὰ τοῖϲ καθαροῖϲ· τοῖϲ δὲ μεμιαμμέ-
νοιϲ καὶ ἀπίϲτοιϲ οὐδὲν καθαρόν, ἀλλὰ μεμίανται αὐτῶν καὶ ὁ νοῦϲ
καὶ ἡ ϲυνείδηϲιϲ. 16 θεὸν ὁμολογοῦϲιν εἰδέναι, τοῖϲ δὲ ἔργοιϲ ἀρνοῦνται,
βδελυκτοὶ ὄντεϲ καὶ ἀπειθεῖϲ καὶ πρὸϲ πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμοι.

II.

1 Ϲὺ δὲ λάλει ἃ πρέπει τῇ ὑγιαινούϲῃ διδαϲκαλίᾳ. . . .

An Philemon.

11 . . . . νυνὶ δὲ ϲοὶ καὶ ἐμοὶ εὔχρηϲτον, ὃν ἀνέπεμψα. 12 ϲὺ δὲ
αὐτόν, τοῦτ' ἔϲτιν τὰ ἐμὰ ϲπλάγχνα, προϲλαβοῦ, 13 ὃν ἐγὼ ἐβουλόμην
πρὸϲ ἐμαυτὸν κατέχειν, ἵνα ὑπὲρ ϲοῦ μοι διακονῇ ἐν τοῖϲ δεϲμοῖϲ τοῦ
εὐαγγελίου, 14 χωρὶϲ δὲ τῆϲ ϲῆϲ γνώμηϲ οὐδὲν ἠθέληϲα ποιῆϲαι, ἵνα
μὴ ὡϲ κατὰ ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν ϲου ᾖ, ἀλλὰ κατὰ ἑκούϲιον. 15 τάχα
γὰρ διὰ τοῦτο ἐχωρίϲθη πρὸϲ ὥραν, ἵνα αἰώνιον αὐτὸν ἀπέχῃϲ,
16 οὐκέτι ὡϲ δοῦλον, ἀλλ' ὑπὲρ δοῦλον, ἀδελφὸν ἀγαπητόν, μάλιϲτα
ἐμοί, πόϲῳ δὲ μᾶλλον ϲοὶ καὶ ἐν ϲαρκὶ καὶ ἐν κυρίῳ· 17 εἰ οὖν με
ἔχειϲ κοινωνόν, προϲλαβοῦ αὐτὸν ὡϲ ἐμέ. 18 εἰ δέ τι ἠδίκηϲέν ϲε ἢ
ὀφείλει, τοῦτο ἐμοὶ ἐλλόγει. 19 ἐγὼ Παῦλοϲ ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρί, ἐγὼ

I, 12. εἶπεν γάρ] min 115, εἶπεν δέ Sin*FG fg, εἶπεν *K *usw.* de vg. — 15. πάντα μέν] KL Chr., πάντα P defg vg.

Phil. 13. μοὶ διακόνῃ] P (-νει) defg vg, διακόνῃ μοι KL Chr. — 17. μὲ] LP, ἐμέ K. — 18. ἠδίκηϲέν ϲε] LP, ἠδίκηϲεν K. — ἐλλόγει] KL Chr., ἐλλόγα P. *Vgl.* ἐλλόγει· καταλόγιϲαι Hesych.

---

vgl. M 5,42. — 16. ungalaubjandans] A ***fälschlich für*** ἀπειθεῖϲ, ***wohl wegen des V. 15 vorausgehenden*** ungalaubjandam· ἀπίϲτοιϲ. ***Ebenso 'incredibiles'*** deg vg ***increduli*** f. Vgl. ἀπείθεια· ungalaubeins *R 11, 30.32 E 2,2 5,6 C 3,6* ἀπειθεῖν· ni galaubjan *R 11,30*: ***überall begeht, wie an unserer Stelle, die latein. Übersetzung den gleichen Fehler, an einer Beeinflussung durch diese ist also nicht zu zweifeln.***

Phil. 15. afgaf sik] A: ***unklar.*** — aiweinana] A: ***das Adv.*** αἰώνιον ***ist als Akk. Sg. Mask. gefaßt wie*** fg vg Ambr. ***ut aeternum illum reciperes***; ***dagegen 'in aeternum'*** de Ambrst.

þai us bimaita, 11 þanzei skal gasakan, þaiei gardins allans uswaltjand laisjandans þatei ni skuld ist, in faihugairneins. 12 qaþ auk sums ize, swes ize praufetus: Kretes sinteino liugnjans, ubila unbiarja, ƕambos latos. 13 so ist weitwodei sunjeina. in þizozei fairinos gasak ins ƕassaba, ei hailai sijaina in galaubeinai, 14 ni atsaiƕandans judaiwiskaize spilli jah anabusne manne afwandjandane sis sunja. 15 aþþan all hrain hrainjaim, iþ bisaulidaim jah ungalaubjandam ni waiht hrain, ak bisaulida sind ize jah aha jah miþwissei. 16 guþ andhaitand kunnan, iþ waurstwam inwidand, andasetjai wisandans jah ungalaubjandans, jah du allamma waurstwe godaize uskusanai.

II.

1 Iþ þu rodei þatei gadof ist þizai hailon laiseinai....

An Philemon.

11 .... iþ nu þus jah mis bruks, þanuh insandida; 12 iþ þu ina, þat-ist meinos brusts, andnim; 13 þanei ik wilda at mis gahaban, ei faur þuk mis andbahtidedi in bandjom aiwaggeljons. 14 iþ inu þein ragin ni waiht wilda taujan, ei ni swaswe bi nauþai þiuþ þein[s] sijai, ak us lustum. 15 aufto auk duþe afgaf sik du ƕeilai, ei aiweinana ina andnimais, 16 ju ni swaswe skalk, ak ufar skalk broþar liubana, ussindo mis, iþ ƕan filu mais þus jah in leika jah in fraujin. 17 jabai nu mik habais du gamana, andnim þana swe mik. 18 iþ jabai ƕa gaskoþ þus aiþþau skula ist, þata mis rahnei. 19 ik Pawlus gamelida meinai handau: ik usgiba; ei ni qiþau þus

---

I, 13. *ƕ*assaha] A: *durchlöchert, ƕ fast zerstört Br.* — 14. spilli] A *für* spille. — 16. uskusanai] A *Randglosse*: ungakusanai.

Von dem Brief an Philemon ist nur in A etwas mehr als die Hälfte erhalten.

12. meinos brusts] A *Randglosse*: meinos h<air>|þra. — 14. þiuþ þeins] A: þ[2] *über der Zeile,* s *von* þeins *klar Br.* — us lustum] A *Randglosse*: gabaurja | ba *klar; von U. offenbar nur vergessen Br.*

I, 11. gasakan] A: *für* ἐπιστομίζειν *wie in V. 9 für* ἐλέγχειν. *Ähnlich V. 9 arguere V. 11 redargui* vg. — gardins allans] A; *vgl. zur Stellung ZZ. 32,456.* — 13. ist] A: *umgestellt; hierdurch die Satzkonstruktion geändert. Vgl. J 1,19 1 Joh 5,11* αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία. — 14. afwandjandane sis sunja] A: *Konstruktionsänderung,*

ἀποτίσω· ἵνα μὴ λέγω σοι ὅτι καὶ σεαυτόν μοι προσοφείλεις. 20 ναί, ἀδελφέ, ἐγώ σου ὀναίμην ἐν κυρίῳ· ἀνάπαυσόν μου τὰ σπλάγχνα ἐν Χριστῷ. 21 πεποιθὼς τῇ ὑπακοῇ σου ἔγραψά σοι, εἰδὼς ὅτι καὶ ὑπὲρ ὃ λέγω ποιήσεις. 22 ἅμα δὲ καὶ ἑτοίμαζέ μοι ξενίαν· ἐλπίζω γὰρ ὅτι διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν χαρισθήσομαι ὑμῖν. 23 ἀσπάζεταί σε Ἐπαφρᾶς ὁ συναιχμάλωτός μου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ....

Das Alte Testament.

Nehemias.

V.

13 .... καὶ εἶπε πᾶσα ἡ ἐκκλησία· ἀμήν. καὶ ᾔνεσαν τὸν κύριον. καὶ ἐποίησαν τὸ ῥῆμα τοῦτο ὁ λαός. 14 καίγε ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἧς ἐνετείλατό μοι εἶναι εἰς ἄρχοντα αὐτῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, ἀπὸ ἔτους εἰκοστοῦ ἕως ἔτους τριακοστοῦ καὶ δευτέρου Ἀρταξέρξου τοῦ βασιλέως, δώδεκα ἔτη, ἐγὼ καὶ οἱ ἀδελφοί μου ἄρτον τῆς ἡγεμονίας μου οὐκ ἐφάγομεν. 15 οἱ δὲ ἄρχοντες οἱ ἔμπροσθέν μου ἐβάρυναν κλοιὸν ἐπὶ τὸν λαὸν καὶ ἔλαβον παρ' αὐτῶν ἄρτους καὶ οἶνον καὶ ἔσχατον ἀργυρίου σίκλους τεσσαράκοντα, καίγε τὰ παιδάρια αὐτῶν ἐκυρίευσαν ἐπὶ τὸν λαόν· ἐγὼ δὲ οὐκ ἐποίησα οὕτως ἀπὸ προσώπου φόβου θεοῦ. 16 καὶ ἐν ἔργῳ τοῦ τείχους τούτου κατίσχυσα καὶ ἀγρὸν οὐκ ἐκτησάμην καὶ τὰ παιδάριά μου καὶ πάντες οἱ συνηγμένοι ἐκεῖ ἐπὶ τὸ ἔργον. 17 καὶ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ ἄρχοντες, ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα ἄνδρες, καὶ οἱ ἐρχόμενοι πρὸς ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν τῶν κύκλῳ ἡμῶν ἐπὶ τὴν τράπεζάν

Phil. 20. Χριστῷ] LP Chr. defg, κυρίῳ K. — 21. ὑπὲρ ὃ] KL Chr., ὑπὲρ ἃ P. — 23. ἀσπάζεται] P Chr. de vg, ἀσπάζονται KL f.

* * *

Neh. V, 14. ἕως] min 44 Ho. (*Zittaviensis*). 236, καὶ ἕως 93. 108. — 15. κλοιόν] *K, *fehlt in der Complut.*, *obwohl ihre Vorlage* (min 108) κλοιόν *hat.*

---

dem Einfluß von alla gamainþs, *nach den Parallelstellen, z. B. Esd.* α *4,10.15.41 5,62 Esd.* β *3,11 7,25 10,9 Neh. 8,3.5.6.9. Vgl. L 3,15.* — 15. kauridedun þo managein] *vgl.* ἐβάρυναν ἐπ' αὐτούς B. — 16. waurstw] *für* ἐν ἔργῳ: *der Übersetzer verband das ihm geläufige Akk.-Objekt mit* inswinþjan (κραταιοῦν τινα *E 3,16 sonst* ἐνδυναμοῦν) *statt der schwerverständlichen Präp.* — ἐκεῖ *fehlt auch in* vg *et omnes pueri mei congregati ad opus erant*: *ein Zusammenhang ist wenig wahrscheinlich.*

þatei jaþ-þuk silban mis skula is. 20 jai, broþar, ik þeina niutau in fraujin; anaþrafstei meinos brusts in Xristau. 21 gatrauands ufhauseinai þeinai gamelida þus, witands þatei jah ufar þatei qiþa taujis. 22 bijandzuþ-þan manwei mis saliþwos; wenja auk ei þairh bidos izwaros fragibaidau izwis. 23 goleiþ þuk Aipafras, sa miþ-frahunþana mis in Xristau Iesu ....

Das Alte Testament.

Nehemias.

V.

13 .... jah qaþ alla gamainþs: amen. jah hazidedun fraujan
jah gatawidedun þata waurd alla so managei. 14 jah fram þamma
daga ei anabauþ mis ei weisjau fauramaþleis ize in Iudaia, fram
jera ·k· und jer ·l· jah anþar Arta[r]ksairksaus þiudanis ·ib· jera, ik
jah broþrjus meinai hlaif fauramaþleis meinis ni matidedum. 15 iþ
fauramaþljos þaiei weisun faura mis kauridedun þo managein jah
nemun at im hlaibans jah wein jah nauhþanuh silubris sikle ·m·,
jah skalkos ize fraujinodedun þizai managein; iþ ik ni tawida swa
faura andwairþja agisis gudis. 16 jah waurstw þizos baurgswaddjaus
inswinþida, jah þaurp ni gastaistald, jah þiwos meinai jah allai
þai galisanans du þamma waurstwa. 17 jah Iudaieis jah þai
fauramaþljos ·r· jah ·n· gumane jah þai qimandans at unsis us þiu-
dom þaim bisunjane unsis ana biuda meinamma andnumanai weisun.

Die Bruchstücke aus dem 5.—7. Kapitel des Buches Nehemias sind im Cod. D *überliefert.*

Neh. V, 14. weisjau] D *für* wesjau. — 15. 17. weisun] D *für* wesun. — 15. wein] weī D *Br.* — 16. inswinþida] D (*nicht* ni swinþida *U.*): *die Punkte über* i *und das* n *klar Br. Ohrloffs Konjektur ist also glänzend bestätigt worden.*

Phil. 22. bijandzuþ-þan] A: *das Verbum nur hier. Unklare Übersetzung von* ἅμα δέ. *Man erinnert an Th 2,13, wo auch ein Adv. durch ein Partizip übertragen wird*; *K 16,10 ist fernzuhalten.*

Neh. V, 13. gamainþs] *für* ἐκκλησία: *im AT. bedeutet* ἐκκλησία *eine 'Versammlung', besonders die 'Versammlung der israelitischen Volksgemeinde'; die Übersetzung ist daher genau und sinnentsprechend, vgl. Langner S. 17f.* — alla so managei] ὁ λαός: alla *zugesetzt, wohl unter*

μου ἐξενίζοντο. 18 καὶ ἦν γινόμενα εἰς ἡμέραν μίαν μόσχος εἷς, πρόβατα ἐκλεκτὰ ἕξ, καὶ χίμαρος ἐγίνετό μοι. καὶ διὰ δέκα ἡμερῶν οἶνον παντὶ τῷ πλήθει, παντὶ τῷ λαῷ. καὶ πρὸς τούτοις ἄρτον τῆς ἡγεμονίας μου οὐκ ἐζήτησα, ὅτι ἐβαρύνθη τὸ ἔργον ἐπὶ τὸν λαὸν τοῦτον....

VI.

14 .... προφήταις οἵ ἐνουθέτουν με. 15 καὶ συνετελέσθη τὸ τεῖχος πέμπτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ μηνὸς Αλουλ ἐν πεντήκοντα καὶ δύο ἡμέραις.
16 καὶ ἐγένετο ἡνίκα ἤκουσαν οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν πάντες, καὶ ἐφοβήθη πάντα τὰ ἔθνη τὰ κύκλῳ ἡμῶν καὶ ἐπέπεσε φόβος ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτῶν σφόδρα, καὶ ἔγνωσαν ὅτι παρὰ τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἐγενήθη τελειωθῆναι τὸ ἔργον τοῦτο. 17 καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις πολλοὶ ἦσαν τῶν ἐντίμων τῶν Ἰουδαίων ὧν αἱ ἐπιστολαὶ αὐτῶν ἐπορεύοντο πρὸς Τωβίαν καὶ αἱ Τωβίου ἤρχοντο πρὸς αὐτούς. 18 πολλοὶ γὰρ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἔνορκοι ἦσαν αὐτῶν ὅτι γαμβρὸς ἦν τοῦ Σεχενίου υἱοῦ Ηιρα καὶ Ιωναν ὁ υἱὸς αὐτοῦ· ἔλαβε τὴν θυγατέρα Μεσολλαμ υἱοῦ Βαραχίου εἰς γυναῖκα.
19 καίγε τὰ συμφέροντα αὐτῷ ἔλεγον ἐνώπιόν μου, καὶ τοὺς λόγους μου ἐξέφερον αὐτῷ, καὶ ἐπιστολὰς ἀπέστειλε Τωβίας φοβῆσαί με.

V, 18. γινόμενα] *K, γινόμενον B. — οἶνον] *K, δέδωκα τὸν οἶνον codd. Serg. *vina diversa et alia multa tribuebam* vg. — VI, 15. Αλουλ] *K, Ελουλ SinA^{vid}Bb; *vigesimo quinto die mensis Elul* vg. — 18. αὐτῶν] *K, αὐτῷ B Compl. — Σεχενίου] *K, Σεχενια B. — Ιωναν] *K, Ιωαναν Sin*. — Μεσολλαμ] min 108, Μοσολλαμ min 93. — Βαραχίου] *K, Βαραχεια B. — 19. καίγε] min 93.

---

lip. 11,11. — jah allai þizai managein] jah *zugesetzt.* — ei — waurstwam] *unerklärte Abweichung vom Wortlaut des Originals.* — VI, 16. jah warþ swe] *vgl. L 1,41, wo die Vorlage* καὶ ἐγένετο ὡς *hat.* — warþ usfulliþ] ἐγενήθη τελειωθῆναι: *die gebräuchliche Partizipialkonstruktion nach* warþ *ist an die Stelle der Infinitivkonstruktion getreten.* — 17. þaiei sandidedun aipistulans] *vgl. V. 19* ἐπιστολὰς ἀπέστειλε. *Entsprechend ist die flg. Konstruktion vereinfacht.* — aipistulans] *lat. Form, Schulze Lehnworte 16*[1]. — 18. imma] αὐτῶν *K: αὐτῷ B Compl. *Vgl. auch* rodidedun du imma *V. 19.* — 19. rodidedun du imma waila in andwairþja meinamma] *stimmt nicht zum gr. Text; dieser besagt: 'sie redeten das für ihn Nützliche in meiner Gegenwart', der got. Text dagegen: 'sie redeten zu ihm freundlich in meiner Gegenwart', was keinen Sinn gibt.*

18 jah was fraquman dagis hvizuh stiur <·a·> lamba gawalida ·q· jah gaits [·a·] gamanwida was mis; jah bi ·i· dagans gaf wein allai þizai filusnai jah allai þizai managein; jah ana þo alla hlaif fauramaþleis meinis ni sokida, in þis ei ni kaurідedjau þo managein in þaim waurstwam ....

VI.

14 .... *praufete*, þaiei þrafstidedun mik. 15 jah ustauhana warþ so baurgswaddjus ·e· jah ·k· daga meno*þis* *Alulis*, ·n· dage jah ·b· 16 jah warþ, swe hausidedun fiands unsarai allai, jah ohtedun allos þiudos þos bisunjane unsis, jah atdraus agis in au*g*ona ize abraba; jah ufkunþedun þatei fram guda unsaramma warþ usfulliþ þata waurstw. 17 jah in dagam jainaim managai weisun þize reikjane Iudaie, þaiei sandidedun aipistulans du Tobeiin, jah Tobeias du im. 18 managai auk in Iudaia ufaiþjai weisun imma, unte megs was Saixaineiins, sunaus Aieirins, jah Ioanan sunus is nam dauhtar Maisaullamis, sunaus Barakeiins, du qenai. 19 jah rodidedun du imma wai*la* in andwairþja meinamma, jah waurda meina spillodedun imma, jah aipistulans insandida Tobeias ogjan mik.

V, 18. stiur ·a·] *vermutlich steht am Ende der Zeile nur* stiur *Br.* — gaits ·a·] gaitsa D: *es stehn keine Punkte Br.* — managein] manageı D *Br.* — VI, 15. daga meno*þis*] *nur* daga men ... *in* D *lesbar, der Rest durch ein Loch vollständig zerstört Br.* — *Alulis*] *oder Ailulis: Konjektur. Das Wort muß mit kleinerer Schrift hinzugefügt worden sein, da wenig Raum vorhanden ist Br.* — *Der Anfang der Seite 461 ist sehr gebräunt und verkleckst, darum schwer zu entziffern Br.* — 16. au*g*ona] D, *aus* ausona *verbessert: wenigstens scheint* g *über* s *zu stehn Br.* — ufkunþedun] D *Br.* — 17. 18. weisun] D *für* wesun. — 17. jah | Tobeias du im] *so Verteilung in* D; *Us. Zeilentrennung falsch Br.* — 19. rodidedun du imma] D: du *steht über der Zeile Br.* — wai*la*] *la durch ein Loch fast zerstört Br.*

V, 18. fraquman] γινόμενα: *die Verba entsprechen sich in der Bedeutung nicht.* fraqiman *übersetzt* δαπανᾶν *Mc 5,26*, προcαναλίcκειν *L 8,43*, ἀναλίcκειν *G 5,15. Der got. Text besagt also: 'es wurde verzehrt'. Ähnlich frei* gamanwida · ἐγίνετο. ~~— gaits ·a·] ·a· *fälschlich hinter* gaits *statt hinter* stiur *(beide am Zeilenschluß) hinzugefügt.*~~ — gaf wein] *wie* codd. Serg., *vgl. auch* ἔδωκεν αὐτοῖc οἶνον A *II Para-*

VII.

1 Καὶ ἐγένετο ἡνίκα ᾠκοδομήθη τὸ τεῖχος καὶ ἐπέστησα τὰς θύρας,
καὶ ἐπεσκέπησαν οἱ πυλωροὶ καὶ οἱ ᾠδοὶ καὶ οἱ Λευῖται. 2 καὶ ἐνετει-
λάμην τῷ Ἀνανίᾳ ἀδελφῷ μου καὶ τῷ Ἀνανίᾳ ἄρχοντι τῆς βάρεως
Ιερουσαλημ, ὅτι αὐτὸς ἀνὴρ ἀληθὴς καὶ φοβούμενος τὸν κύριον ὑπὲρ
πολλούς, 3 καὶ εἶπον αὐτοῖς· οὐκ ἀνοιγήσονται αἱ πύλαι Ιερουσαλημ
ἕως ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος .... 13 .... κόσιοι τεσσαράκοντα πέντε. —
14 υἱοὶ Ζακχαίου ἑπτακόσιοι ἑξήκοντα. — 15 υἱοὶ Βαναίου ἑξακόσιοι
ἑξήκοντα δύο. — 16 υἱοὶ Βοκχει ἑξακόσιοι εἴκοσι τρεῖς. — 17 υἱοὶ
Αζγαδ δισχίλιοι διακόσιοι εἴκοσι δύο. — 18 υἱοὶ Αδωνικαμ ἑξακόσιοι
ἑξήκοντα ἕξ. — 19 υἱοὶ Βαγουια δισχίλιοι ἑξήκοντα ἕξ. — 20 υἱοὶ
Αδδει ἑξακόσιοι πεντήκοντα τέσσαρες. — 21 υἱοὶ Αζηρ τῷ Ἐζεκίᾳ ἐνε-
νήκοντα καὶ ὀκτώ. — 23 υἱοὶ Βασση τριακόσιοι τριάκοντα τρεῖς. —
24 υἱοὶ Ιωρηε ἑκατὸν δέκα δύο. — 22 υἱοὶ Ασσομ διακόσιοι εἴκοσι
τρεῖς. — 25 υἱοὶ Γαβαων ἐνενήκοντα πέντε. — 26 υἱοὶ Βηθλεεμ
ἑκατὸν εἴκοσι τρεῖς. υἱοὶ Νετωφατι ἑκατὸν δέκα ἕξ. — 27 υἱοὶ Ανα-
θωθ ἑκατὸν εἴκοσι ὀκτώ. — 28 υἱοὶ Ασθμωθ ἑκατὸν εἴκοσι ὀκτώ. —
29 ἄνδρες Καριαθιαρειμ καὶ Κεφειρα καὶ Αβηρωθ ἑπτακόσιοι τεσσαρά-
κοντα τρεῖς. — 30 ἄνδρες Ραμα καὶ Γαβαα ἑξακόσιοι εἴκοσι τρεῖς. —
31 ἄνδρες Μαχμας ἑκατὸν εἴκοσι δύο. — 32 ἄνδρες Βεθηλ καὶ τῆς
Γαι διακόσιοι εἴκοσι τρεῖς. — 33 ἄνδρες Ναβαυ πεντήκοντα δύο. υἱοὶ
Μαγβεις ἑκατὸν πεντήκοντα ἕξ. — 34 υἱοὶ Αιλαμ ἑτέρου χίλιοι δια-

---

Die Verse sind der Übersichtlichkeit halber nach de Lagardes Vorgang wie in der 'Septuaginta' gezählt.

VII, 2. ἀνήρ] *K, ἦν ἀνήρ A min 71. 74. 106. 134 Ho. — 15. Βαναίου] *K, Βανουι *Neh.* B *Ezd.* β *2,10* A. — ἑξήκοντα δύο] *K, τεσσαράκοντα δύο *Ezd.* α *5,12* *Ezd.* β *2,10* *K, τεσσαράκοντα ὀκτώ *Neh.* B. — 16. Βοκχει] *K, Βαβαϊ *Ezd.* β *2,11* A. — 17. Αζγαδ] *K, Ασγαδ *Neh.* *Ezd.* β *2,12* B. — δισχίλιοι] *K, χίλιοι *Ezd.* α *5,13* *B* *Ezd.* β *2,12* A. — εἴκοσι δύο] *K, ἑβδομήκοντα δύο *Ezd.* α *5,13* min 108 Ho. — 19. Βαγουια] *K, Βαγοει Sin Βατοει (*wohl verschrieben für* Βαγοει) B Βαγουει A. — 20. Αδδει] *K, Αδδιν *Ezd.* β *2,15* A. — ἑξακόσιοι] *K, τετρακόσιοι *Ezd.* α *5,14* *Ezd.* β *2,15* B. — 21. Αζηρ] *K, Ατηρ *Neh.* *Ezd.* β *2,16* B. — 23. Βασση] *K, Βασσου *Ezd.* β *2,17* A, Βασου B. — 24. Ιωρηε] *K, Ιωρα *Ezd.* β *2,18* A. — 25. Γαβαων] *K, Γαβερ *Ezd.* β *2,20* *K A Ταβερ (*wohl für* Γαβερ) B. — 26. Βηθλεεμ] *K, Βεθλαεμ *Ezd.* β *2,21* A, Βαιθαλεεμ *Neh.* 44 Ho. — Νετωφατι] *K, Νετωφαθι min 248 Ho. Νετωφαθει *Ezd.* β *2,22* min 93 Ho. — 27. ἑκατὸν εἴκοσι ὀκτώ] *K, ἑκατὸν πεντήκοντα ὀκτώ *Ezd.* α *5,18* B. — 28. Ασθμωθ] *K, Ασμωθ *Ezd.* α *5,18* *K. — 29. Κεφειρα] *K, Χάφιρα *Neh.* min 119 Ho.

VII.

1 Jah warþ, swe gatimrida warþ so baurgswaddjus, jah gasatida haurdins, jah gaweisodai waurþun daurawardos jah liuþarjos jah Laiwweiteis; 2 jah anabauþ Ananiin broþr meinamma jah Ananeiin fauramaþlja baurgs Iairusalems, unte sa was wair sunjeins jah ogands fraujan ufar managans; 3 jah qaþ im: ni uslukaindau daurons Iairusalems, und þatei urrinnai sunno. . . . . 13 . . . . sunde ·m· ·e· (..45). — 14 sunjus Zaxxaiaus ·ƕ· ·x· (760). — 15 suniwe Banauis ·x· ·m· ·b· (642). — 16 suniwe Babawis ·x· ·k· ·g· (623). — 17 suniwe Asgadis þusundi ·ƕ· ·u· ·q· (1776). — 18 suniwe Adoneikamis ·x· ·m· ·q· (666). — 19 suniwe Bagauis twa þusundjos ·j· ·ç· (2066). — 20 suniwe Addin ·x· ·n· ·d· (654). — 21 sunaus Ateiris, sunaus Aizaikeiins, niuntehund jah ·h· (98). — 23 suniwe Basseis ·t· ·l· ·g· (333). — 24 suniwe Iorikis ·r· ·i· ·b· (112). — 22 suniwe Assaumis ·s· ·k· ·g· (223). — 25 suniwe Gabaunis ·ç· ·e· (95). — 26 suniwe Biaaaiþlaem ·r· ·k· ·g· (123). — suniwe Naitofaþeis ·r· ·n· ·q· (1146). — 27 suniwe Anaþoþis ·r· ·k· ·h· (128). — 28 suniwe Asmoþis ·r· ·m· ·b· (1148). — 29 wairos Kareiaþiaareim jah Kafira jah Beroþ ·ƕ· ·m· ·g· (743). — 30 wairos Rama jah Gabaa ·x· ·k· ·b· (622). — 31 wairos Makmas ·r· ·k· ·b· (122). — 32 wairos Baiþilis jah Aia ·s· ·k· ·g· (223). — 33 wairos Nabawis ·n· ·b· (52). — sunjus Makeibis ·r· ·n· ·q· (156). — 34 sunjus Ailamis anþaris þusundi ·s·

VII, 16. -Babawis] D (nicht Babaawis U.), Br. — 20. Addin] D (*nicht* Addinis *U.*) *Br.* — 21. Aizaikeiins] D (*nicht* Aizaikeiinis *U.*) *Br.* — 26. Biaaaiþlaem] D, Baiþalaiem *Kauffmann.* — 32. *Die Seite 210 beginnt mit* -þilis (Bai-þilis), *nicht mit* -ros (wai-ros Makmas) *Br.*; *Us. Angabe falsch.* — Aia] *Kauffmann oder* Gai, Aai D. — 33. Makeibis] D (*nicht* Makebis *U.*), *durch ein Loch gestört, Br.*

VII, 2. was wair] ἦν ἀνήρ A *usw.* — 17. *Die Zahlen stimmen nicht.* — 26b. *got. 146*: *griech. 116.* — 28. *got. 158*: *griech. 128. Vgl. jedoch Anm. zu V. 27 des griech. Textes.* — 30. *got. 612*: *griech. 623.*

A, Χάφειρα *Neh.* min 74. 106. 134 Ho., Καφειρα *Neh. Ezd.* β *2,25* B — 29. Αβηρωθ] *K, Βηρωθ *Ezd.* α *5,19* *Ezd.* β *2,25* *K *Neh.* SinA *Ezd.* β SinAB. — 31. Μαχμας] *K, Μακμας *Ezd.* α *5,20* *Ezd.* β *2,27* *K. — 32. Βεθηλ] *K, Βαιθηλ *Neh.* A *Ezd.* α *5,20* *Ezd.* β *2,28* *K. — τῆς Γαϊ] *K, Αϊ *Neh.* A, Αια *Ezd.* β *2,28* SinAB. — 33. Μαγβεις] *K, Μακβεις *Ezd.* α *5,21* *Ezd.* β *2,30* *K, Μαγεβις *Ezd.* β *2,30* A, Μάγεβως *Neh.* A *Ezd.* β B.

κόσιοι πεντήκοντα τέσσαρες. — 35 υἱοὶ Ηιραμ τριακόσιοι εἴκοσι. —
37 υἱοὶ Λύδδων Αδειδ καὶ Ανω ἑπτακόσιοι εἴκοσι πέντε. — 36 υἱοὶ
Ιεριχω τριακόσιοι τεσσαράκοντα πέντε. — 38 υἱοὶ Ενναα τρισχίλιοι ἑξα-
κόσιοι τριάκοντα. — 39 καὶ οἱ ἱερεῖς υἱοὶ Εδδουα τῷ οἴκῳ Ἰησοῦ ἐν-
νακόσιοι ἑβδομήκοντα τρεῖς. — 40 υἱοὶ Εμμηρ χίλιοι πεντήκοντα δύο. —
41 υἱοὶ Φαδασσουρ χίλιοι διακόσιοι τεσσαράκοντα ἑπτά. — 42 υἱοὶ
Ιαρειμ χίλιοι δέκα ἑπτά. — 43 καὶ οἱ Λευῖται υἱοὶ Ἰησοῦ καὶ Κεδμιηλ
τοῖς υἱοῖς Ωδουια ἑβδομήκοντα τέσσαρες. — 44 υἱοὶ Ασαφ οἱ ᾠδοὶ ἑκατὸν
τεσσαράκοντα ὀκτώ. — 45 υἱοὶ τῶν πυλωρῶν· υἱοὶ Σελλουμ, υἱοὶ
Αζηρ ....

VII, 37. Λύδδων Αδειδ] *K, Λυδδωναϊδ min 93 Ho., Λυδδωναειδ *Ezd.* β *2,33* min 108 Ho., Λυδδωναϊ *Neh.* min 108 Ho. — 36. Ιεριχω] *K Bb, Ιερειχω SinAB. — 38. Ενναα] min 108 Ho. (*Ezd.* β *2,35* min 19. 108), Σενναα min 93 Ho. — 41. Φαδασσουρ] *K, Φαδδας *Ezd.* β *2,38* min 19. 93. 108 Ho. — 43. Κεδμιηλ] min 93 Ho. (*Ezd.* α *5,26* *Ezd.* β *2,40* *K), Δεκμιηλ min 108 Ho. — 45. Σελλουμ] *K, Σελουμ min 71. 106. 119 Ho. — Αζηρ] *K, Ατηρ B.

·n· ·d· (1254). — 35 sunjus Eeiramis ·t· ·k· (320). — 37 sunjus Lwddomaeis jah Anos ·ƕ· ·k· ·e· (725). — 36 sunjus Eiaireikons ·t· ·m· ·e· (345). — 38 sunjus Ainnaīns ·g· þusundjos ·x· ·l· (3630). — 39 jah gudjans: sunjus Aidduins us garda Iesuis niun hunda ·u· ·g· (973). — 40 sunjus Aimmeirins þusundi ·n· ·b· (1052). — 41 sunjus Faddasuris þusundi ·s· ·m· ·z· (1247). — 42 sunjus Iareimis þusundi ·i· ·z· (1017). — 43 jah Laiwweiteis: sunjus Iesuis jah Kaidmeielis us sunum Odueiins ·u· ·d· (74). — 44 sunjus Asabis liuþarjos ·r· ·n· ·h· (158). — 45 sunjus daurawarde: sunjus Sailaumis jah sunjus At*eris* . . . .

VII, 41. Faddasuris] *Kauffmann*, Fallasuris D. — 45. sunjus] *Konjektur Us.*, sunaus D *Br.* — Sailaumis] D (*nicht* Saillaumis *U.*) *Br.*

VII, 44. *got. 158: griech. 148.*

Anhang.

I.

Die Skeireins.

I.

"… . saei fraþjai aiþþau sokjai guþ. allai uswandidedun, samana unbrukjai waurþun", jah ju uf dauþaus atdrusun stauai. inuh þis qam gamains allaize nasjands, allaize frawaurhtins afhrainjan, ni ibna nih galeiks unsarai garaihtein, ak silba garaihtei wisands, ei, gasaljands sik faur uns hunsl jas-sauþ guda, þizos manasedais gawaurhtedi uslunein. þata nu gasaiƕands Iohannes, þo sei ustauhana habaida | wairþan fram fraujin, garehsn, miþ sunjai qaþ: "sai, sa ist wiþrus gudis, saei afnimiþ frawaurht þizos manasedais." mahtedi sweþauh jah inu mans

---

Skeireins: *Hs.* E, *Bruchstücke in Mailand und in Rom.*

Bl. I: *M 113/114.* — 3. stauai] E *ziemlich deutlich Braun*, staua *U.* — 8. -þ frawaurht] E: *über der Zeile.*

Bl. I, 1. … . saei fraþjai — waurþun] *Zitat aus R 3,11f.*: οὐκ ἔϲτιν ὁ ϲυνιῶν, οὐκ ἔϲτιν ὁ ἐκζητῶν τὸν θεόν· πάντεϲ ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθηϲαν *K (οὐκ ἔϲτιν ϲυνιῶν ABG, οὐκ ἔϲτιν ἐκζητῶν BG *non est intelligens, non est requirens* deg vg Ambrst.). *Auf die got. Fassung hat jedoch unverkennbar der Text der* LXX *eingewirkt*: εἰ ἔϲτιν ϲυνιῶν ἢ ἐκζητῶν τὸν θεόν *Ps. 13,2 52,3*; *ähnliche Einwirkung bei* Iren. — 5. gasaljands sik faur uns hunsl jas-sauþ guda] *vgl.* atgaf sik silban faur uns hunsl jah sauþ guda *E 5,2.* — 6. ei … þizos manasedais gawaurhtedi uslunein] *vgl. L 1,68* gawaurhtá uslausein managein seinai. — 7. sei ustauhana habaida] *vgl. EB. § 301b.* — garehsn] οἰκονομία '*Heilsplan*'. — 8. sai — manasedais] *J 1,29*: ἴδε ὁ ἀμνὸϲ τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόϲμου *K; *zum got. Wortlaut stimmt genau* Or.: ἴδε οὗτόϲ ἐϲτιν ὁ ἀμνόϲ.

leik, waldufnja þataine gudiskamma galausjan allans us diabulaus anamahtai; akei kunnands þatei swaleikamma waldufnja mahtais nauþs ustaiknida wesi jan-ni þanaseiþs fastaida garaihteins gareh<s>ns, ak nauþai gawaurhtedi manne ganist. jabai auk diabulau fram anastodeinai nih nauþjandin, ak uslutondin || mannan jah þairh liugn galwotjandin ufargaggan anabusn — þatuh wesi wiþra þata gadob, ei frauja qimands mahtai gudiskai jah waldufnja, þana galausidedi jah nauþai du gagudein gawandidedi; nei auk þuhtedi þau in garaihteins gaa<g>gwein ufargaggan þo faura ju us anastodeinai garaidon garehsn? gadob nu was mais þans swesamma wiljin ufhausjandans diabulau du ufargaggan anabusn gudis, þanzuh aftra swesamma wiljin gaqissans wairþan nasjandis lai|seinai jah frakunnan unselein þis faurþis uslutondins, iþ sunjos kunþi du aftraanastodeinai þize in guda usmete gasatjan. inuh þis nu jah leik mans andnam, ei laisareis uns wairþai þizos du guda garaihteins; swa auk skulda, du galeikon seinai frodein, jah mans aftra galaþon waurdam jah waurstwam jah spilla wairþan aiwaggeljons usmete. iþ in þizei nu witod*is* gaaggwei ni þatain gawandei*nai* ....

Bl. I, 10. þataine] E: *aus* þateine *korrigiert, für* þatainei. — 13. garehsns] gareh¯s E *Br.* — 15. galwotjandin] E *Br.*, galwatjandin *U.* — 17. nei] E *Br.*, ne *U.* — auk] E: a *über der Zeile Br.*

Bl. I, 10. waldufnja ... gudiskamma] ἐξουσίᾳ θεϊκῇ Theodor (245). — 11. kunnands] *vgl. zur Konstruktion Jellinek HZ. Anz. 47,286 f.*; *das Partizip steht wohl für ein Verbum fin.* — 12. fastaida] *Partizip wie* ustaiknida; *aus dem Vorhergehenden ist* wesi *zu ergänzen.* — 13. jabai auk — gawandidedi] *Anakoluth*; *Jellinek HZ. Anz. 38,151 vergleicht passend die Konstruktion Mc 9,42.* — 15. (diabulau) — galwotjandin] *vgl.* ἐκεῖνός τε πρῶτον ἀπατήσας ἄνθρωπον Theodor (238) *und* ἐξ ἀρχῆς γενόμενος διὰ ψεύδους ders. (239). — galwotjandin] *man erwartet eine Bedeutung wie 'verleiten', aber* galwotjan *überträgt Mc 1,43* ἐμβριμᾶσθαι, *sonst* ἐπιτιμᾶν, *was nicht in den Zusammenhang paßt.* — 15 f. þatuh — gadob] οὐδὲ γὰρ ἦν εὐπρεπὲς Theod. (168). — 17. nauþai — gawandidedi] οὐκ ἀνάγκῃ πρὸς εὐσέβειαν ἀχθέντων ἀλλὰ προαιρέσει καθορθωσάντων τὴν πολιτείαν (*d. i.* usmet) Theod. (339). — nei] οὐχί *wie k 3,8.* — 23. þize in guda usmete] τῆς ἐνθέου πολιτείας Theod. (311). — gasatjan] *Subjekt wohl nicht* þanzuh (*Dietrich*), *sondern 'Gott'* (*Jellinek*). — 24. garaihteins] *Adjektivabstrakt in Vertretung des Verbalabstrakts* (*EB. § 157 Anm. 1*), *daher die Richtungspräposition* du, *vgl. Jell. HZ. Anz. 47,287.*

II.

.... *seinai* galaubeinai wairþands ju faur ina balþeiþ, in mela raihtis þulainais, leik is afar þulain swikunþaba miþ Ioseba usfilhands, gaswikunþjands ei ni afwandida sik in fauramaþlje ƕotos. inuh þis jah nasjands nauh miþþan anastodjands ustaiknida þana iupa briggandan in þiudangardjai gudis wig, qiþands: "amen amen, qiþa þus, niba saei gabairada iupaþro, ni mag gasaiƕan þiudangardja gudis." 'iupaþ|ro' þan qaþ þo weihon jah himinakundon gabaurþ anþara þairh þwahl usþulan. þammuh þan ni froþ Nekaudemus, in þis ei miþþan frumist hausida fram laisarja, inuh þis qaþ: "ƕaiwa mahts ist, manna gabairan alþeis wisands? ibai mag in wamba aiþeins seinaizos aftra galeiþan jaggabairaidau?" sah, unkunnands auk nauh wisands jah ni kunnands biuhti jah þo leikeinon us wambai munands gabaurþ, in tweifl atdraus. inuh þis qaþ: "ƕaiwa || mahts ist, manna alþeis wisands gabairan? ibai mag in wamba aiþeins seinaizos aftra galeiþan jah gabairaidau?" iþ nasjands þana

---

Bl. II: *M 77/78.* — 2. leik is] leikïs E *Br.*, leikis *fälschlich U.* — 3. ni] E: *über der Zeile.* — 8. þwahl] þwalh E. — 9. in þis ei] *für* in þizei, *da* þis *am Zeilenschluß steht, vgl. Neh. 5,18.* — 10. manna] E, na *über der Zeile Br.*, man *fälschlich U.* — 12. sah] E *Br., fehlt U.*

Bl. II, 1. in mela raihtis þulainais, leik is afar þulain] ὁ τοῦ πάθουϲ καιρόϲ.... εὐθὺϲ γὰρ μετὰ τὸ πάθοϲ Theod. (302). — 3. ƕotos] *Gen. Sing. Der Plur. findet sich E 6,9 für gr. Sing., wohl durch lat. minas veranlaßt.* — 4. nauh miþþan anastodjands] ὡϲ ἄρτι ἀρξαμένῳ Ammon. (1456). — ustaiknida ... qiþands] ἔδειξεν εἰπών Theod. (313). — 5. amen — gudis] *J 3,3:* ἀμὴν ἀμὴν λέγω ϲοι, ἐὰν μή τιϲ γεννηθῇ ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βαϲιλείαν τοῦ θεοῦ. niba saei · ἐὰν μή τιϲ *auch J 15,6.* — 7. iupaþro — usþulan] ὁ τὴν δευτέραν τὴν διὰ τοῦ λούτρου γέννηϲιν ὑπομένων, οὗτοϲ ἄνωθεν γεννᾶται Ammon. (1408) *und* τὸ 'ἄνωθεν' τὴν διὰ τοῦ πνεύματοϲ ἀναγέννηϲιν ϲημαίνει Amm. (1408). *Zur Konstruktion vgl. Jellinek HZ. Anz. 47,287f. Bei* iupaþro · ἄνωθεν *ist* γεννηθῆναι *zu ergänzen.* — 12. unkunnands — biuhti] ψυχικὸϲ ὢν ἔτι ὁ Νικόδημοϲ διὰ δὲ τοῦτο δεχόμενοϲ οὐδαμῶϲ Cyr. (244). — 13. biuhti] '*consuetudinem loquendi domini*' *Maßm.* — 14. ƕaiwa — gabairaidau] *J 3,4:* πῶϲ δύναται ἄνθρωποϲ γεννηθῆναι γέρων ὤν; μὴ δύναται εἰϲ τὴν κοιλίαν τῆϲ μητρὸϲ αὐτοῦ δεύτερον εἰϲελθεῖν καὶ γεννηθῆναι; *zur Übersetzung von* γεννηθῆναι *vgl. Gering ZZ. 6,1ff.* — 14f. alþeis wisands gabairan] *gegenüber* gabairan alþeis wisands: *willkürliche Umstellung.*

anawairþan dom is gasaiƕands jah þatei in galaubeinai þeihan habaida, gaskeirjands imma, swe miþþan unkunnandin, qiþands: "amen amen, qiþa þus, niba saei gabairada us watin jah ahmin, ni mag inngaleiþan in þiudangardja gudis." naudiþaurfts auk was jah gadob wistai du garehsn dau|peinais andniman, at raihtis mann us missaleikom wistim ussatidamma, us saiwalai raihtis jah leika, jah anþar þize anasiun wisando, anþaruh þan ahmein — duþþe gatemiba and þana þize laist jah twos ganamnida waihts, swesa bajoþum du daupeinais garehsnai[s], jah þata raihtis anasiunjo wato jah þana andaþahtan ahman, ei raihtis þata gasaiƕan . . . .

Bl. II, 17. þeihan] E: han *über der Zeile.* — 20. þiudangardja] E: gardja *über der Zeile.*

Bl. II, 17. dom] '*Ruhm*', *vgl. Skeir.* VI, 16. — þeihan habaida] *vgl. EB. § 301 b.* — 18. gaskeirjands — qiþands] ϲαφεϲτέροιϲ ἐκπαιδεύει μαθήμαϲιν . . . ὡϲ ἀϲθενεϲτέρῳ Cyr. (244). — 19. amen — gudis] *J 3,5*: ἀμὴν ἀμὴν λέγω ϲοι ἐὰν μή τιϲ γεννηθῇ ἐξ ὕδατοϲ καὶ πνεύματοϲ, οὐ δύναται εἰϲελθεῖν εἰϲ τὴν βαϲιλείαν τοῦ θεοῦ *K. — 21. du garehsn daupeinais andniman] '*zum Empfang der Taufe*': garehsns daupeinais *hier und V. 25 etwa* '*Institution der Taufe*' (*Jell. HZ. Anz. 47,288 f.*). — 22. at raihtis mann — þana andaþahtan ahman] ἐπειδὴ γάρ ϲύνθετόν τι καὶ οὐχ ἁπλοῦν κατὰ φύϲιν ὁ ἄνθρωποϲ, ἐκ δύο κεκεραϲμένοϲ αἰϲθήτου δηλονότι ϲώματοϲ καὶ ψυχῆϲ νοερᾶϲ, διπλῆϲ αὐτῷ πρὸϲ ἀναγέννηϲιν ἐνδεήϲει θεραπείαϲ ϲυγγενῶϲ πωϲ ἐχούϲηϲ πρὸϲ ἄμφω τῶν δεδηλημένων. πνεύματι μὲν . . . ὕδατι δέ . . . Cyr. (244). *Dazu* τὸ ὕδωρ καθαρίζει τὸ ϲῶμα καὶ τὸ πνεῦμα τὴν ἀόρατον ἁγιάζει ψυχήν . . . . τὸ αἰϲθητὸν ὕδωρ Amm. (1408). — missaleikom] *statt des normalen* missaleikaim (VI, 18) *wie* judaiwiskom *und* sinteinom III, 10. *Vgl. auch Jell. HZ. Anz. 38,152 f.* — 24. and þana þize laist] κατιχνῶϲ Theod. (311), ἀκολουθῶϲ (358). — 25. swesa] *substantivisch* 'τὰ ἴδια' (*Th. 4,11*), *vgl. Streitberg IF. 18,402.*

III.

"... *ma*naga wesun jainar; þaruh qemun jah daupidai wesun. ni nauhþanuh galagiþs was in karkarai Iohannes." þatuh þan qiþands aiwaggelista ataugida, *ei* so garehsns bi ina nehva andja was þairh Herodes birunain. akei faur þata, at bajoþum daupjandam jah ainhvaþarammeh seina anafilhandam daupein, miþ sis misso sik undrunnun sumai, ni kunnandans, hvaþar skuldedi maiza. þaþroh "þan warþ sokeins|us siponjam Iohannes miþ Iudaium bi swiknein"; in þizei ju jah leikis hraineino inmaidiþs was sidus jah so bi guþ hrainei anabudana was, ni þanaseiþs judaiwiskom ufarranneinim jah sint*eino*<m> daupeinim *br*ukjan usd*au*djaina, ak Iohanne hausjandans þamma faurrinnandin aiwaggeljon. w*asuh* þ*an* jah frauja þ*o* ahmeinon anafilhands daupein; eiþan garaihtaba warþ bi swiknein sokeins gawagida; unte witoþ þize unfaurweisane missadede ainaizos || witoþ raidida, *az*gon

---

Bl. III: *R 59/60.* — 5. daupjandam] E: *korrigiert aus* galaubjandam. — 7. siponjam] E: *über der Zeile.* — 10. sint*ei*nom] *Dietrich*, sint*eino* E.

Bl. III, 1. ....managa — Iohannes] *J 3,23.24*: (ὕδατα) πολλὰ ἦν ἐκεῖ, καὶ παρεγίνοντο καὶ ἐβαπτίζοντο. οὔπω γὰρ ἦν βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν ὁ Ἰωάννης. *Zu* galagiþs was in karkarai · ἦν βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν *vgl. M 5,25*: εἰς φυλακὴν βληθήσῃ · in karkara galagjaza. *Zur Stellung* galagiþs was *vgl.* '*missus fuerat*' it vg. — 3. so garehsns bi ina] *vgl.* so bi ina garehsns Skeir. IV, 7. — 4. birunain] ἐπιβούλευσις. — 6. skuldedi] *ergänze* wisan. *Über ähnl. Ellipsen nach aisl.* munu *und* skulu *vgl. Uppström* Frag. got. sel. *zur Stelle.* — 7. þan — swiknein] *J 3,25*: ἐγένετο οὖν ζήτησις ἐκ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου μετὰ Ἰουδαίων (Sin*GΛ²Π² min d it vg — Ἰουδαίου Sin^c ABLΓΔΛ*Π* Chr.) περὶ καθαρισμοῦ. *Die Stelle ist nicht als Zitat charakterisiert, sondern durch* þaþroh *mit dem Vorausgehenden verknüpft.* — 10. judaiwiskom *und* sinteinom] *vgl. Anm. zu* II, 22. — daupeinim] '*Waschungen*'; *der Dat. bei* brukjan *auffällig*: Skeir. V, 7 *und in der Bibel hängt von dem Verb der Gen. ab.* — 11. hausjandans] *von Dietrich als Ersatz eines imperativischen,* usdaudjaina *entsprechenden Verbum finit. aufgefaßt, vgl. S. LXV, EB. § 326 Anm.* — 13 ff. unte witoþ — wairpandans] τὸ ὕδωρ τοῦ ῥαντισμοῦ τὸ ἔχον σποδὸν τῆς δαμάλεως καθαρισμὸν ἐποίει ἀκουσίων ἁμαρτημάτων Amm. (1413). — 14. þize unfaurweisane missadede] *wörtl.* '*den Missetaten*

kalbons gabrannidaizos utana bibaurgeinais; afaruh þan þo in wato wairpandans hrain jah hwssopon jah wullai raudai ufartrusnjandans, swaswe gadob, þans ufarmiton munandans. iþ Iohannes idreigos daupein merida jah missadede aflet þaim ainfalþaba gawandjandam gahaihait; iþ frauja at afleta frawaurhte jah fragift weihis ahmins jah fragibands im þatei sunjus þiudangardjos wairþaina. | swaei sijai daupeins Iohannes ana midum*ai* tw*a*ddje ligand*ei*, ufarþeihandei raihtis witodis hrainein, iþ mi<n>nizei filaus aiwaggeljons daupeinai; inuh þis bairhtaba uns laiseiþ qiþands: "aþþan ik in watin izwis daupja, iþ sa afar mis gagganda swinþoza mis ist, þizei ik ni im wairþs ei anah*nei*wands andbindan skaudaraip skohis is; sah þan izwis daupeiþ in ahmin weihamma." bi garehsnai nu ....

Bl. III, 17. ufarmiton] ufar miton *Jellinek HZ. Anz. 38,155.* — munandans] munandane E. — 19. frauja] *Maßm.*, fraujins E. — 22. minnizei] mi | nizei (*oder vielleicht* mı | nizei?) E.

---

der Unfreiwilligen'. Die Konstruktion setzt voraus, daß der Verf. in einer Fügung wie etwa τῶν ἀκουσίων ἁμαρτημάτων *den Gen. des Adj. von dem Subst. abhängen ließ, vgl. Jell. HZ. Anz. 38,153f.* — 14. witoþ[2]] *anstößig; über die vorgeschlagenen Änderungen vgl. namentlich Jell. a. O.* — 16. wairpandans *und* ufartrusnjandans] *faßt Dietrich wie* hausjandans *Z. 11 imperativisch.* — 17. iþ Iohannes — wairþaina] τὸ δὲ Ἰωάννου βάπτισμα τοῖς γνησίως μετανοοῦσι καὶ τῶν ἑκουσίων παρεῖχεν ἄφεσιν, τὸ δὲ τοῦ Χριστοῦ πάντων τῶν ἁμαρτημάτων καὶ πνεῦμα ἅγιον παρεῖχε καὶ υἱοθεσίας ἀξίαν Amm. (1413). — 23. aþþan — weihamma] *freie Verschmelzung mehrerer Parallelstellen. Vgl. M 3,11* ἐγὼ μὲν βαπτίζω ὑμᾶς (ὑμ. βαπτ. SinB) ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν· ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός μού ἐστιν οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς τὰ ὑποδήματα βαστάσαι· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ (ESV, ἐν πν. ἁγ. καὶ πυρί UΠ). *Mc 1,7* ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου ὀπίσω μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ. ἐγὼ μὲν ἐβάπτισα ὑμᾶς ἐν (*fehlt* H) ὕδατι, αὐτὸς δὲ βαπτίσει ὑμᾶς ἐν πνεύματι ἁγίῳ. *L 3,16 weicht stärker ab. J 1,26f.* ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι· μέσος δὲ ὑμῶν ἕστηκεν ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε· αὐτός (G Chr. οὗτός) ἐστιν ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν, οὗ ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἄξιος ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος. EFG *fügen hinzu* ἐκεῖνος ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί.

IV.

"So nu fahe**þ**s meina usfullnoda. jains skal wahsjan, iþ ik minznan." eiþan nu siponjam seinaim, þaim bi swiknein du Judaium sokjandam jah qiþandam sis: "rabbei, saei was miþ þus hindar Jaurdanau, þammei þu weitwodides, sai sa daupeiþ, jah allai gaggand du imma" — nauh unkunnandans þo bi nasjand; inuh þis laiseiþ ins qiþands: "jains skal wahsjan, iþ ik minznan." *aþþan* so bi ina garehsns du leiti||lamma mela raihtis bruks was jah fauramanwjandei saiwalos þize daupidane fralailot aiwaggeljons mereinai: iþ fraujins laiseins anastodjandei af Iudaia jah and allana m*i*djungard gaþaih, and ƕarjano þeih*a*ndei und hita nu, jah au*k*andei, all manne du gudis kunþja tiuhandei. inuh þis jah skeirs wisands mikilduþ fraujins wulþaus kannida qiþands: "sa iupaþro qimands ufaro allaim ist". ni þatei ufaro wisandan sware kannidedi, ak jah swalauda is mikil||duþais maht insok jah himinakundana jah iupaþro qumanana qiþands, iþ sik

---

Bl. IV: *R 61/62.* — 3. sokjandam] sokjandans E. — 10. and] *vgl. namentlich Jell. HZ. Anz. 47,289,* und E *Dietrich.* — ƕarjano] E *für* ƕarjanoh. — 12. wisands] *Maßm. 1857 U. Dietr.*, wisandei E. — 13. iupaþro] E: þ *über der Zeile.*

Bl. IV, 1. so nu faheþs — minznan] *J 3,29f.*: αὕτη οὖν ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ πεπλήρωται. ἐκεῖνον (H *fügt bei* δὲ) δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι. — 2. þaim — sis] *wohl mit Dietrich als Attribut zu* siponjam seinaim *zu betrachten.* — 3. rabbei — imma] *J 3,26*: ῥαββί, ὃς ἦν μετὰ σοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ᾧ σὺ μεμαρτύρηκας, ἴδε οὗτος βαπτίζει καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν. — 5. unkunnandans] *anakoluthisch, auf* siponjam *zu beziehn, vertritt ein Verb. fin.* — 6. inuh þis — qiþands] πῶς ἂν ἐδίδαξε τοὺς ἄλλους .... λέγων Theod. (313). — 8. fauramanwjandei] *Part. an Stelle eines Verb. fin.* — 10. and ƕarjano] *bedenklich*: *Jell. schlägt deshalb* and <andi> ƕ. *vor HZ. Anz. 38,156.* — 11. aukandei] *vgl. Th 4,1.* — 13. sa iupaþro — ist] *J 3,31*: ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν. — 13ff. ni þatei — rodjandan] σημαίνει .... τὴν ὑπερβάλλουσαν δόξης αὐτοῦ ὑπεροχήν Amm. (1416) *und* οὐ μάτην δὲ ταῦτα τοῖς ἀνωτέρω προστέθεικεν .... μείζονα μὲν λέγειν καὶ ἄνωθεν αὐτόν, ἑαυτὸν δὲ κάτωθεν καὶ ἀπὸ γῆς Cyr. (272f.). — 14. sware] μάτην '*ohne Grund*': *nicht daß er ihn ohne Grund als einen höher stehenden kennzeichnete, vgl. Jell. HZ. Anz. 47,289f.* — 15. himinakundana] *vgl. J 3,31* ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος.

airþakundana *jah* us airþai rodjandan, in þizei wistai manna was jaþþe weihs jaþþe praufetus wisands jag-garaihtein weitwodjands, akei us airþai was jah us waurdahai wistai rodjands: iþ sa us himina qumana, jabai in leika wisan þuhta, akei ufaro allaim ist, "jah þatei gasaƕ jag-gahausida þata weitwodeiþ, jah þo weitwodida is ni ainshun nimiþ". jah þauhjabai us|himina an<a> airþai in manne garehsnais qam, akei ni þe haldis airþeins was nih us <air>þai rodjands, ak himinakunda anafilhands fulhsnja þoei gasaƕ jag-gahausida at attin. þo nu insakana wesun fram Iohanne ni in þis þatainei, ei fraujins mikilein gakannidedi, ak du gatarhjan jah gasakan þo afgudon haifst Sabailliaus jah Markaill[i]aus, þaiei ainana ananan þidedun qiþan attan jah sunu. iþ anþar s<a> weiha ....

Bl. IV, 21. weitwodida] E *für normales* weitwodiþa. — us himina] usair | himina E: *das getilgte* air *ist nach Cromhouts wahrscheinlicher Vermutung vor* þai *Z. 23 bestimmt gewesen, aber an falscher Stelle nachgetragen: beidemal steht nämlich ein* us *am Ende der Zeile.* — 23. us airþai] us|þai E. — 25. ni in þis] E: in *über der Zeile.* — 26. jah gasakan] E: *über der Zeile von zweiter Hand nachgetragen Kauffmann.* — 27. sa weiha] sweiha *anscheinend* E.

Bl. IV, 16. airþakundana jah us airþai rodjandan] *vgl. J 3,31* ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς ἐκ τῆς γῆς ἐστιν καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ. — 18. us waurdahai wistai] *Bernhardt erinnert an die Fügung* λογικὴ φύσις *bei Ammonius. Ähnlich* ἡ λογικὴ οὐσία *bei Origenes.* — sa us himina qumana] *vgl. Anm. zu* himinakundana *Z. 15.* — 20. jah þatei — nimiþ] *J 3,32:* καὶ ὃ ἑώρακεν καὶ ἤκουσεν τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὐδεὶς λαμβάνει. — 22. ni þe haldis] *vgl. ahd.* ni thiu halt '*non eo magis*'. — 24. at attin] *Zusatz zu J 3,32 nach J 8,38 und 15,15.* — 25 ff. du gatarhjan — sunu] εἰς ἔλεγχον δὲ τῆς τῶν Μαρκελλιανῶν ἀσεβείας Theodor (198) *und* καὶ τοὺς λέγοντας δὲ τὸν αὐτὸν εἶναι πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα .... τοιαῦτα τετολμήκασι περὶ αὐτοῦ διορίσασθαι Formula makrostich. VII. VIII (*Hahn 194. 195*).

V.

. . . . ma du attin sweriþos, at allamma waurstwe ainaizos anabusnais beidiþ. iþ þatei raihtis <anþarana> þana frijondan anþaranuhþan þana frijo[n]dan, anþarana taiknjandan *a*nþaranuhþan galeikondan jainis waurstwam — þatuh þan insok kunnands þize anawairþane airzein, ei galaisjaina sik bi þamma twa andwairþja attins jah sunaus andhaitan jah ni miþqiþaina. anduh þana laist skeiris bruk|jands waurdis qaþ: "swaswe auk atta urraiseiþ dauþans jah liban gataujiþ, swa jah sunus þanzei wili liban gataujiþ", ei swesamma wiljin jah swesai mahtai galeikonds þamma faurþis gaqiujan[din] dauþans gahaitandin þize ungalaubjandane þrasabalþein andbeitands gasoki: "nih þan atta ni stojiþ ain<n>ohun, ak staua alla atgaf sunau". iþ nu ains jah sa sama wesi bi Sabailliaus insahtai, missaleikaim bandwiþs namnam,

---

Bl. V: *M 79/80.* — 3. frijondan] E: n^1 *nach U. radiert, vgl. ZZ. 31,437.* — taiknjandan] E *Br.*, taiknjanda *fälschlich U.* — anþaranuhþan^2] E: *von a noch der schräge Zug rechts zu erkennen Br.* — 10. gaqiujan dauþans gahaitandin] *Kauffmann*, gaqiujandin dauþans gahaitands E. — 11. gasoki] E *Br.*, gasok *U.*

Bl. V. *Die ersten Zeilen schließen sich an J 5,19f. an, vgl.* ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ δύναται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδέν, ἐὰν μή τι βλέπῃ τὸν πατέρα ποιοῦντα· ἃ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ. ὁ γὰρ πατὴρ φιλεῖ τὸν υἱὸν καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ ἃ αὐτὸς ποιεῖ καὶ μείζονα τούτων δείξει αὐτῷ ἔργα, ἵνα ὑμεῖς θαυμάζητε. — 2. iþ þatei — waurstwam] *Anakoluth*; *ergänze etwa mit Dietr. 'bezeichnete'. Die Konstr. wird durch* þatuh þan insok *wieder aufgenommen.* — 4. kunnands — airzein] προορῶν τὴν πτῶσιν τῶν ἀπίστων Theod. (318). — 5. twa andwairþja] δύο πρόσωπα '*zwei Personen*'. — ei galaisjaina — andhaitan] φανερῶς δύο πρόσωπα ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ πατρὸς εἰσηγούμενος Theod. (226). — 6. jah ni miþqiþaina] '*und nicht <jenen> nachsprächen*' *Dietr.* — skeiris brukjands waurdis qaþ] ἀκριβῶς τῇ λέξει ἐχρήσατο εἰπὼν Theod. (265). — 7. swaswe — gataujiþ] *J 5,21*: ὥσπερ γὰρ ὁ πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτως καὶ ὁ υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ. — 11. nih — sunau] *J 5,22*: οὐδὲ γὰρ ὁ πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκεν τῷ υἱῷ. — 12. iþ nu ains — insahtai] *quia unum eundemque et patrem et filium similitudine Sabelli vultis videri* Maximin (83). — 13. missaleikaim bandwiþs namnam] τῶν ὀνομάτων οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ ἀργῶς κειμένων, ἀλλὰ σημαινόντων ἀκριβῶς τὴν οἰκείαν ἑκάστου τῶν ὀνομαζομένων ὑπόστασιν *Formel 2 der 2. Antioch. Synode* (*Hahn 185 f.*).

ƕaiwa stojan jah ni sto||*jan* sa sama mahtedi? ni auk þatainei namne inmaideins twaddje andwairþje anþarleikein bandweiþ, ak filaus mais waurstwis ustaikneins, anþarana raihtis ni ainnohun stojandan, ak fragibandan sunau stauos waldufni, jah is andnimands bi attin þo sweriþa jah alla staua bi jainis wiljin taujands, "ei allai sweraina sunu, swaswe swerand attan". skulum nu allai weis at swaleikai jah swa bairhtai insahtai guda unbauranamma andsa*lj*an *swer*iþa|jah ainabaura sunau gudis guþ wisan anakunnan, eiþan galaubjandans sweriþa ju ƕaþaramme usgibaima bi wairþid*ai*; unte þata qiþano: "ei allai sweraina sunu, swaswe *swer*and attan", ni ibnon ak galeik*a* sweriþa usgi*ban* uns laiseiþ. jah silba nasjands bi siponjans bidjands du attin qaþ: "ei frijos ins, swaswe frijos mik". ni ibnaleika frijaþwa ak galei*ka* þairh þata ustaikneiþ. þammuh samin ha*idau* ....

Bl. V, 21. andsa*lj*an *swer*iþa] E *Br.* — 22. ƕaþaramme] *für* ƕaþarammeh *Löbe Dietr.* (*S. 26*), ƕaþaramma E *Castigl.* — bi wairþid*ai*] E *Br.*, bi wairþida *U.* — 27. ha*idau*] ha ... E *Br.*, ha*idau U.*

Bl. V, 14. ni auk þatainei — taujands] *vgl. Lückes griech. Übersetzung der Stelle*: οὐ γὰρ μόνον ὀνομάτων μεταμόρφωϲιϲ δυοῖν προϲώπων ἀλλοιότητα ϲημαίνει, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἔργου ἀνάδειξιϲ, τοῦ μὲν οὐδένα κρίνοντοϲ ἀλλὰ διδόντοϲ τῷ υἱῷ κρίϲεωϲ ἐξουϲίαν, τοῦ δὲ δεχομένου παρὰ τοῦ πατρὸϲ τὴν τιμὴν καὶ πᾶϲαν κρίϲιν κατὰ τὸ ἐκείνου θέλημα ποιοῦντοϲ. *Man beachte die absoluten Partizipialkonstruktionen des got. Textes.* — *Über* bi attin '*vom Vater*' *vgl. Jell. HZ. Anz. 38,158f.* — 18f. ei — attan] *J 5,23*: ἵνα πάντεϲ τιμῶϲι τὸν υἱὸν καθὼϲ τιμῶϲι τὸν πατέρα. — 21. anakunnan] ἀναγινώϲκειν '*anerkennen*'; *in der Bibel kommt* ἀναγινώϲκειν · anakunnan *nur in der übertragenen Bedeutung* '*lesen*' *vor. Vgl. Braun ZZ. 31,439 Jell. HZ. 47,291.* — 24. ni ibnon ak galeika sweriþa] ὅτε ἀπεϲταλμένοϲ ... οὐδαμῶϲ ὁμότιμοϲ εἶναι τῷ πεπεμφότι δύναται Theod. (337). — *In griech. Übersetzung wäre dies*: οὐκ ἴϲην ἀλλ' ὁμοίαν τιμήν; *ähnl. Z. 26* ni ibnaleika (ὁμοούϲιοϲ *Dietr.*) frijaþwa ak galeika. *Vgl. Ph. 2,6 und die Bemerk. von Jostes PBB. 22,186*[1]. — 25. ei frijos — mik] *vgl. J 17,23* καὶ ἵνα γινώϲκῃ ὁ κόϲμοϲ ὅτι ϲύ με ἀπέϲτειλαϲ καὶ ἠγάπηϲαϲ αὐτοὺϲ καθὼϲ ἐμὲ ἠγάπηϲαϲ · ei ... jah kunnei so manaseþs þatei þu mik insandides jah frijodes ins, swaswe mik frijodes.

VI.

.... *n*ands, unswikunþozei warþ bi nauþai jainis insahts, swe silba is qiþiþ: "jains skal wahsjan, iþ ik minznan," in þizei nu du leitilai hveilai galaubjan Iohanne hausjan<dans> þuhtedun, iþ afar ni filu ufarmaudein þo bi ina *atg*ebun, eiþan waila ins mau-deiþ qiþands: "jains was lukarn brinnando jah liuhtjando, iþ jus wildeduþ swign*j*an du hveilai in liuhada is. aþþan ik haba weitwodiþa maizein þamma Iohan|ne; þo auk waurstwa þoei atgaf mis atta, ei ik taujau þo, þo waurst-wa þoei ik tauja, weitwodjand bi mik, þatei atta mik in-sandida." jains auk manniskaim waurdam weitwodjands tweifljan þuhta, sunjeins wisands, þaim unkunnandam mahta; iþ attins þairh meina waurstwa weitwodei alla ufar insaht manniskodaus Iohannes unandsok izwis undredan mag kunþi. unte hvarjatoh waurde at mannam innuman maht ist anþarleikein inmaidjan, iþ þo weihona

---

Bl. VI: *M 309/310.* — 2. minznan] E: n *über der Zeile Br.*, miznan *U.* — 3. hausjandans] *Vollmer*, hausjan E. — 12. alla] E *Br.*, all *U.*

Bl. VI, 1. insahts] '*Aussage, Zeugnis*'. — 2. jains — minznan] *J 3,30 s. o.* — 5. jains — insandida] *J 5,35f.*: ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος καὶ φαίνων, ὑμεῖς δὲ ἠθελήσατε ἀγαλλιαθῆναι πρὸς ὥραν ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ. ἐγὼ δὲ ἔχω τὴν μαρτυρίαν μείζω τοῦ Ἰωάννου· τὰ γὰρ ἔργα ἃ ἔδωκέν μοι ὁ πατήρ, ἵνα τελειώσω αὐτά, αὐτὰ τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὅτι ὁ πατήρ με ἀπέσταλκεν. *Im got. Text ist* ei ik taujau þo *für* ἵνα τελειώσω αὐτά *nach dem flg.* ἃ ἐγὼ ποιῶ *gesetzt.* — 10. jains — mahta] *den Sinn der Stelle hat Jell. HZ. Anz. 38,160 richtig erkannt*: '*wenn Joh. auch wahrhaft war, so konnten seine Äußerungen doch von denen, die dies nicht wußten, bezweifelt werden*', *die gramm. Konstruktion ist jedoch unklar, wahrscheinlich verderbt.* — manniskaim waurdam weitwodjands] ἀνθρωπίναις ... ἐχρήσατο λέξεσιν Theod. (313). — 12. alla] *gehört zu* insaht: *gräzisierende Stellung.* — (insaht) manniskodaus] τὸ τῆς ἀνθρωπότητος σχῆμα Amm. (1432). — 14. anþarleikein] *instrumentaler Dativ.* — iþ þo weihona waurstwa — himina] καὶ ὑπ' ἐκείνου ἀπεστάλθαι διὰ τῶν ἔργων ἐδείκνυεν Theod. (211).

waurstwa, || unandsakana wisandona, gaswikunþjand[ona] þis waurkjandins dom, bairhtaba gabandwjandona þatei fram attin insandiþs was us himina. inuh þis qiþiþ: "jah saei sandida mik atta, sah weitwodeiþ bi mik." aþþan missaleiks jah in missaleikaim melam attins bi in[n]a warþ weitwodeins, suman þairh praufete waurda, sumanuhþan þairh stibna us himina, sumanuhþan þairh taiknins. iþ in þizei þaim swa waurþanam hardizo þizei ungalaubjandane warþ|hairto, inuh þis garaihtaba anaaiauk qiþands: "nih stibna is ƕanhun gahausideduþ nih siun is gas*eƕuþ*, jah waurd is ni habaiþ wisando in izwis, þande þanei insandida jains, þammuh jus ni galaubeiþ". unte at þaim gaƕairbam frakunnan ni skuld ist, iþ sumai jah stibna is gahausidedun, sumai þan is siun seƕun: "audagai" auk þan qaþ "þai hrainjahairtans,. unte þai guþ gasaiƕand." jah ju þaþro swe wadi þairh ....

Bl. VI, 15. gaswikunþjand] *Vollmer*, gaswikunþjandona E. — 21. þaim] E: *über der Zeile*. — þizei] E *für* þize. — 23. gas*eƕuþ*] gas*eƕu* E: ƕ*u unter der Linie*; *þ verblichen U.*

Bl. VI, 17. jah saei — mik] *J 5,37*: καὶ ὁ πέμψας με πατήρ, αὐτὸς μεμαρτύρηκεν (D it μαρτυρεῖ) περὶ ἐμοῦ. — 18. missaleiks] a-*Stamm* (*vgl.* missaleikaim), *zu* weitwodeins *gehörig*: *die auffallende Inkongruenz der Genera erklärt sich wohl dadurch, daß dem Verfasser oder dem Schreiber statt* attins warþ weitwodeins *etwa* atta weitwodeiþ *als Fortsetzung vorgeschwebt hat. G 2,16 T' 3,16 sind nicht direkt vergleichbar.* — 19. suman þairh praufete *usw.*] οὔτε τοῖς προφήταις, φησίν, οὔτε τῇ ἄνωθεν ἐνεχθείσῃ φωνῇ οὔτε τῇ τῶν πραγμάτων θαυματουργίᾳ ἐπιστεύσατε Amm. (1432). — 21. þaim swa waurþanam] *da* waurþanam *prädikativ ist, sollte die st. statt der schw. Form stehn* (*Jell. HZ. Anz. 47,292*). — 22 ff. nih — galaubeiþ] *J 5,37 f* : οὔτε φωνὴν αὐτοῦ πώποτε ἀκηκόατε (SinABDKLΠ it vg, ἀκηκ. πώποτε *K), οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἑωράκατε. καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ οὐκ ἔχετε μένοντα ἐν ὑμῖν ὅτι ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος, τούτῳ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε. — 27. audagai — gasaiƕand] *M 5,8*: μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται. —

VII.

.... ahun kunnandins fraujins maht jah andþaggkjandins sik is waldufneis. nih <i>st ains ak jah Andraias, saei qaþ: "ist magula ains her, saei habaiþ .ē. hlaibans barizeinans jah twans fiskans", analeiko swe Filippus gasakada, ni waiht mikilis hugjands nih wairþidos laisareis andþaggkjands, þairh þoei usbar qiþands: "akei þata hva ist du swa managaim?" iþ frauja andtilonds ize niuklahein | qaþ: "waurkeiþ þans mans anakumbjan." iþ eis at hauja managamma wisandin in þamma stada, þo filusna anakumbjan gatawidedun, fimf þusundjos waire inuh qinons jah barna swe at mikilamma nahtamata anakumbjandans at ni wisandin aljai waihtai ufar þans fimf hlaibans jah twans fiskans, þanzei nimands jah awiliudonds gaþiuþida, jah swa managai ganohjands ins wailawiznai ni þatainei ganauhan þaurftais im fra || gaf,

---

Bl. VII: *M 111/112.* — 2. ist ains] *Jellinek*, stains E. — 10. nahtamata anakumbjandans] E: mata *und* anaku *über der Zeile.* — 11. wisandin] *für* wisandein.

Bl. VII, 1. ... ahun] *ergänzt U. zu* mannahun, *Cromhout liest*: jah unkunnandins ... jah <ni> andþaggkjandins. — ... ahun — waldufneis] νῦν δὲ μηδὲν ἐπάξιον τῆς δυνάμεως τοῦ κυρίου λογισάμενος Theod. (173). — 2. nih ist ains — managaim] ὁ 'Ανδρέας ὁμοίως τῷ Φιλίππῳ ἐλέγχεται μηδὲν μέγα φαντασθεὶς μηδὲν (*Jell. HZ. Anz. 47,292 vermutet ansprechend, der Verf. habe* μηδέ *statt* μηδέν *gelesen*) ἐπάξιον τοῦ διδασκάλου φρονήσας δι' ὧν ἐπήγαγεν· ἀλλὰ ταῦτα τί ἐστιν εἰς τοσούτους Theod. (174). — 2ff. ist magula — fiskans ... akei — managaim] *J 6,9*: ἔστιν παιδάριον ἓν ὧδε ὃ(ς) ἔχει πέντε ἄρτους κριθίνους καὶ δύο ὀψάρια· ἀλλὰ ταῦτα τί ἐστιν εἰς τοσούτους; — 7. waurkeiþ — anakumbjan] *J 6,10*: ποιήσατε τοὺς ἀνθρώπους ἀναπεσεῖν. — 8. at hauja managamma wisandin in þamma stada] *vgl. J 6,10* ἦν δὲ χόρτος πολὺς ἐν τῷ τόπῳ. — 9. fimf þusundjos waire inuh qinons jah barna] *vgl. M 14,21* ἄνδρες ὡσεὶ πεντακισχίλιοι χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων. — 10. swe at mikilamma nahtamata anakumbjandans] *Mc 6,39*: ἀνακλῖναι πάντας συμπόσια συμπόσια '*tischweise*' *mag den Anlaß gegeben haben.* anakumbjandans *ist Apposition zu* fimf þusundjos waire, *also Akkusativ.* — 12. þanzei nimands jah awiliudonds gaþiuþida] *vgl. L 9,16* λαβὼν....εὐλόγησεν· nimands gaþiuþida *und J 6,11* εὐχαριστήσας διέδωκεν· awiliudonds gadailida. ~~— jah swa managai usw.~~] jah ~~*unklar*; *Dietrich übersetzt* 'auch'~~.

ak filaus maizo; afar þatei matida so managei, bigitan was þizei hlaibe .ib. tainjons fullos, þatei aflifnoda. "samaleikoh þan jah andnemun þize fiske, swa filu swe wildedun." nih þan ana þaim hlaibam ainaim seinaizos mahtais filusna ustaiknida, ak jah in þaim fiskam. swa filu auk [swe] *gamanwida ins* wairþan, swaei ainƕarjammeh, swa filu swe wilda andniman is, *g*atawida; jah ni in waihtai wa*n*inassu þizai filusnai wairþan gatawida, akei | nauh us þamma filu mais siponjans fullafahida jah anþarans gamaudida gaumjan, þatei is was sa sama, saei in auþidai .m̄. jere attans ize fodida. "þanuh biþe sadai waurþun, qaþ siponjam seinaim: galisiþ þos aflifnandeins drausnos, ei waihtai ni fraqistnai. þanuh galesun jah gafullidedun .ib. tainjons gabruko us þaim .ē. hlaibam barizeinam jah .b. fiskam, þatei aflifnoda at þaim ...."

Bl. VII, 14. þizei] E *für* þize. — 16. andnemun] E: *über der Zeile Br.* — 18. *gamanwida ins*] E *nach Maßm. Uppstr.*, gamana matis E *nach Br. Vgl. ZZ. 31,445ff.* — 19. is *g*atawida] E *Br.*, ist tawida E *U.* — 20. gatawida] E, *gestrichen durch Kauffm.*

Bl. VII, 14. bigitan was tainjons] *vgl. EB. § 236,5.* — þizei hlaibe .ib. tainjons fullos, þatei aflifnoda] *vgl. J 6,13* δώδεκα κοφίνουϲ κλαϲμάτων ἐκ τῶν πέντε ἄρτων τῶν κριθίνων ἃ ἐπερίϲϲευϲεν; *ähnlich L 9,17.* — 15. samaleikoh — wildedun] *J 6,11:* ὁμοίωϲ καὶ ἐκ τῶν ὀψαρίων ὅϲον ἤθελον. *Die Bibel hat nur* samaleiko, *entsprechend der Vorlage.* andnemun *späterer Zusatz von zweiter Hand, zur Herstellung des Zusammenhangs.* — 19. is] *nach Waals und Dietrich Gen. Sg. N.* — 22. þatei is was — fodida] καὶ ὅτι αὐτὸϲ ἦν ὁ ἐν τῇ ἐρήμῳ τεϲϲαράκοντα ἔτη τὸν Ἰϲραὴλ διαθρέψαϲ Theod. (*zu Matth. 15,38 S. 225*). — 23. þanuh — *Schluß*] *J 6,12f.*: ὡϲ δὲ ἐνεπλήϲθηϲαν, λέγει τοῖϲ μαθηταῖϲ αὐτοῦ· ϲυναγάγετε τὰ περιϲϲεύϲαντα κλάϲματα, ἵνα μή τι ἀπόληται. ϲυνήγαγον οὖν καὶ ἐγέμιϲαν δώδεκα κοφίνουϲ κλαϲμάτων ἐκ τῶν πέντε ἄρτων τῶν κριθίνων ἃ ἐπερίϲϲευϲεν τοῖϲ βεβρωκόϲιν. *Die Übersetzung der Skeir. weicht in Kleinigkeiten von jener der Bibel ab*; jah .b. fiskam *ist willkürlicher Zusatz.*

VIII.

"... *ains*hun uslagida ana <i>na handuns", <a>t weihai auk is mahtai unanasiuniba unselein ize n*au*h disskaidandein jah ni uslaubjandein faur mel sik gahaban. "<g>aliþun þan þai andbahtos du þaim auhumistam gudjam jah Fareisaium. þaruh qeþun du im [jái]jainai: duƕe ni attauhuþ ina? <a>ndhofun þan þai andbahtos qiþandans: þatei ni ƕanhun aiw rodida manna swaswe sa manna." soh þan | andahafts du gasahtai, maizuh þan du afdomeinai jainaize ungalaubeinai warþ. andhofun auk jainaim anahaitandam im, in þizei ni attauhun ina, ni andsitandans jainaize unselein, þize anahaitandane im, ak mais sildaleikjandans fraujins laisein swikunþaba in allaim alamannam faurawisan rahnidedun. iþ jainai in unseleins seinaizos balþein ize ni usþulandans miþ hatiza andhofun wiþra ins qiþandans: "ibai jah jus || <af>airzidai siuþ? *sai*, jau ainshun þiz*e* reike galaubidedi imma aiþþau þize Fareisaie, alja

---

Bl. VIII: *B 57/58.* — 1. ina] na E *Kauffm.* — at] t E *Kauffm.* — 2. disskaidandein] E: e *über der Zeile.* — 3. galiþun] aliþun E *Kauffm.* — þan] E *über der Zeile.* — 6. andhofun] ndhofun E *Kauffm.* — þan] E *Kauffmann,* þa *U.* — 11. in] E, ina *Dietrich nach Bernhardts Vorschlag, doch vgl. S. 29.* — 14. afairzidai] E *U.*, airzidai E *Kauffm.* — 15. þize] *oder* þizei E *Kauffm.*

Bl. VIII, 1. ainshun — handuns] *J 7,44*: ἀλλ' οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας. — at weihai — disskaidandein] κατεῖχεν αὐτοὺς ἀοράτως Theod. (Cram. Cat. 267) *und* μόνῃ δὲ τῇ παρ' αὐτοῦ καταραισθέντες δυνάμει Cyr. (764). — 3. sik] *gramm. unrichtig für* ina. — galiþun — manna] *J 7,45f.*: ἦλθον οὖν οἱ ὑπηρέται πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαίους, καὶ εἶπον αὐτοῖς ἐκεῖνοι· διατί οὐκ ἠγάγετε αὐτόν; ἀπεκρίθησαν οἱ ὑπηρέται· οὐδέποτε οὕτως ἐλάλησεν ἄνθρωπος ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος. qiþandans *und* þatei *Zusätze.* — 9. anahaitandam im] im *fälschlich für* sis. — 12. faurawisan] *etwa 'voran sein, hervorragen' gegenüber k 8,11 wo es, 'vorhanden sein' bedeutet. Zu ergänzen ist* laisein. — 14. ibai — sind] *J 7,47—49*: μὴ καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε; μή τις ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτὸν ἢ ἐκ τῶν Φαρισαίων. ἀλλ' ὁ ὄχλος οὗτος ὁ μὴ γινώσκων τὸν νόμον ἐπικατάρατοί εἰσιν. þize[2] *Zusatz gegenüber der Bibel.* sai *in der Skeir. wie in der Bibel zugefügt, vgl. hierfür Mc 1,12 u. a.*

so managei, þaiei ni kunnun witoþ, fraqiþanai sind." þoh þan miþ baitrein[s] þwairheins *r*odidedun, in þamm*ei* liugandans *bi*gitanda, *ei ni a*in<s>hun reike aiþþau Fareisai*e* galaubidedi imma, at Neikaudaimau bi *ga*rehsnai gudis qi*mandin at i*mma in *naht* jah miþ b*a*lþein faur sunja insakandin jah qiþandin im: "ibai witoþ unsar stojiþ mannan" ... | at jainaim qiþandam þatei ni ainshun þize reike jah Fareisaiei galaubida, n*i* fraþjandans þatei sa raiht*is* Fareisaius was jah ragineis Judaie jah ains reike ustaikniþs us þaim fraqiþanam was galaubjands fraujin, du gasaht*ai* jainaize unseleins faur ina rodjands. iþ eis ni usþulandans þo gasah*t* andhofun qiþandans: "ib*ai* jah þu us Gal*ei*laia is? ussok*ei* jah saiƕ þat*ei* ...."

Bl. VIII, 17. baitreins þwairheins] E: *mit Punkten unter* baitreins *Kauffm.* — 21. mannan ...] *nach* mannan *scheinen Spuren von Buchstaben zu sein Kauffm.* — 22. ain|hun] E: *littera* s *bibliopegi culpa latet U.* — Fareisaiei] E *für* Fareisaie. — fraþjandans] E, fraþjandam *Vollmer.*

Bl. VIII, 19. at Neikaudaimau ... qimandin at imma in naht] *vgl. J 7,50* ὁ ἐλθὼν πρὸϲ αὐτὸν νυκτόϲ. — 21. ibai — mannan] *J 7,51*: μὴ ὁ νόμοϲ ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον. — 22. ainshun — galaubida] *freies Zitat von J. 7,48, s. o.* — fraþjandans] *vertritt ein Verb. fin.* (*Dietrich*). — 23. þatei — reike] *vgl. J 7,50* εἷϲ ὢν ἐξ αὐτῶν. — 24. was] *kann zu* ains reike *oder zu* galaubjands *gehören.* — du gasahtai jainaize unseleins] εἰϲ ἔλεγχον τῆϲ ἐκείνων ὑπερβαλούϲηϲ κακίαϲ Theod. (442). — 26. ibai — þatei] *J 7,52*: μὴ καὶ ϲὺ ἐκ τῆϲ Γαλιλαίαϲ εἶ; ἐρεύνηϲον καὶ ἴδε ὅτι ... *Dem einleitenden* andhofun qiþandans *entspricht* ἀπεκρίθηϲαν καὶ εἶπον αὐτῷ.

II.

Der gotische Kalender.

(Vgl. H. Achelis Zeitschr. f. d. neutestamentl. Wissenschaft 1,308—338.)

·kg· þize ana Gutþiudai managaize marwtre jah Friþareikei[kei]s.
·kd·
·ke·
·kq·
·kz·
·kh·
·kþ· gaminþi marwtre þize bi Werekan papan jah Batwin bilaif. aikklesjons fullaizos ana Gutþiudai gabrannidai.
·l·

Naubaimbair: fruma Jiuleis ·l·

·a·
·b·
·g· Kustanteinus þiudanis.
·d·
·e·
·q· Dauriþaius aipisks.
·z·
·h·
·þ·
·i·
·ia·
·ib·
·ig·
·id·
·ie· Filippaus apaustaulus in Jairupulai.
·iq·
·iz·
·ih·
·iþ· þizo alþjono in[e] Bairaujai ·m· samana.
·k·
·ka·
·kb·
·kg·
·kd·
·ke·
·kq·
·kz·
·kh·
·kþ· Andriins apaustaulus.
·l·

Cod. Ambr. A. — gabrannidai] *ungetrennt in einer Zeile* (*nicht* ga|brannidai *U.*) *Br.* — aikklesjons fullaizos ana Gutþiudai gabrannidai] GL., *Heyne* (*bei Achelis*) *übersetzen semasiologisch anfechtbar*: '*Sie sind verbrannt worden für das Gotenvolk der katholischen Kirche*', *Bernhardt* '*aus der gefüllten Kirche*' (*Gen. partit.*). — *Der 31. Okt. ist durch Versehn ausgelassen worden.*

fruma Jiuleis] *vgl. Mc 15,42* fruma sabbato· προσάββατον. — Kustanteinus, Dauriþaius, apaustaulus[1.2]] A -us *für* -aus. — Jairupulai] *Hierapolis in Phrygien.* — þizo alþjono] þize alþjano A, þize alþjano Hrsgg. — Andriins] A, Andraiins ~~*Maßmann nach Mc 1,29 usw.*~~

Das Bruchstück des got. Kalenders steht auf S. 196 des Ambrosianus A d. i. auf S. 405, der vorletzten Seite, der gotischen Hs. Da S. 405 mit dem November abschließt, so könnte man erwarten, daß die flg. Seite den Dezember geboten habe; aber S. 406 ist leer: der Dezember hat also dem got. Kalender gefehlt.

Die Lücke von acht Seiten zwischen dem Brief an Philemon und dem Kalenderbruchstück genügt für den fehlenden Teil des Kalenders. Haben jedoch auf S. 397 der got. Hs. nur die beiden Schlußverse des Briefes an Philemon gestanden, hat der Kalender also erst auf der flg. Seite 398 begonnen, so muß angenommen werden, daß außer dem Dezember noch ein zweiter Monat im Kalender übergangen war.

Daß der Dezember fehlt, ist kein Zufall: in der 'stillen Zeit' des Advents wird kein kirchliches Fest gefeiert worden sein. Einer Quadragesima vor Weihnachten entspricht aber immer auch eine gleiche Fastenzeit vor Ostern: so wird es wahrscheinlich, daß außer dem Dezember noch ein zweiter Monat, vielleicht der März, unberücksichtigt geblieben war.

Die Feste der kathol. Kirche Oberitaliens haben keine Spur im got. Kalender hinterlassen. Seine Feste beweisen vielmehr deutlich, daß er schon fertig mit der got. Bibel nach Italien gebracht worden ist, ja die Notiz vom 19. November verrät uns noch die Provinz, wo er entstanden ist. Denn das von ihr erwähnte Beröa ist mit der thrakischen Stadt gleichen Namens identisch: als die Goten in Thrakien den Kalender schufen, fügten sie den nationalen Festen einige Feiertage lokalen Charakters hinzu.

Über die einzelnen Feste ist folgendes zu bemerken: 1. *Die Tage der Apostel Philippus und Andreas zeigen in den griech. Menologien die richtigen Daten des 14. und des 30. Nov., während der got. Kalender sie fälschlich auf den 15. und den 29. Nov. ansetzt. Im Jahre 356 sind die Überreste des Apostels Andreas nach Konstantinopel überführt worden; von dort verbreitet sich langsam sein Fest. Im Abendland wird es erst im 6. Jahrh. bekannt. Das Fest des Apostels Philippus ist vom Okzident nicht übernommen worden.*

2. *Die (26) gotischen Märtyrer des 29. Okt. unter Wereka und Batwins erscheinen in den Menologien am 26. März. Die Notiz ist mißverständlich stilisiert: Wereka und Batwins sind natürlich die Opfer, nicht die Verfolger. Das Martyrium fällt unter Valentinian, Valens und Gratian, also zwischen 367 und 378, in die Zeit der Kämpfe Athanarichs und Fritigerns. Der Schauplatz ist wohl jenseits der Donau zu suchen. Wie Athanarich die Häuser der Christen anzuzünden pflegte, so verbrannte Wingurich die Gemeinde in ihrer Kirche. Der Titel 'papa', den Wereka trägt, lehrt, daß bei den Goten auch die*

Presbyter den Titel 'papa' erhielten; denn Wereka und Batwins werden ausdrücklich als Presbyter bezeichnet. Das Datum des Kalenders dürfte richtig sein.

3. *Die 40 Alten von Beröa figurieren im Kalender unter dem 19. Nov., während die griech. Quelle sie dem 1. Sept. zuweist; das Martyrologium Hieronymianum gibt jedoch dem got. Kalender recht. Es handelt sich um das Martyrium von 40 Frauen (Jungfrauen): es ist also das got.* alþjano *nicht in* alþjane *M., sondern in* alþjono *F. zu bessern.*

4. *Über die Person des Bischofs Dorotheus läßt sich keine sichere Entscheidung treffen.*

5. *Unklar ist die Notiz zum 23. Oktober. Man vermutet, daß Friþareiks für Fritigern verschrieben sei, und daß es sich um eine Verfolgung von Anhängern Fritigerns durch Athanarich gehandelt habe. In diesem Falle wäre Friþareiks-Fritigern nicht den Märtyrern zuzuzählen, sondern es könnte sich nur um die Feier seines Gedenktags handeln.*

6. *Der 3. Nov. wird als Gedenktag Konstantins bezeichnet: der Name ist verschrieben, denn am 3. Nov. 361 starb Konstantius. Der Freund der Arianer und Schirmherr der wulfilanischen Gemeinde hat eine Stätte im got. Kalender gefunden.*

Für alle weitern Einzelheiten vgl. Achelis a. a. O.

III.

Die gotischen Bruchstücke der Wiener Alkuinhandschrift.

1 *uuortun otan auar* [1])
2 waurþunuþþan. afar
3 *euanȝ—eliū ther Lucan*
4 aiwaggeljo þairh Lokan
5 *uuorthun auar thuo*
6 waurþun afar þo
7 *ia chuedant ia chᵘatun*
8 jah qeþun.

9 *ubi dicit/. ȝenuit.* j *ponitur*
10 *ubi ȝabriel .g. ponunt & alia his sim̄.*
11 *ubi aspirationē. ut dicitur*
12 *ȝah libeda* . jah libaida
13 *diptonȝon* .ai. *pro* e. *lonȝa*
14 *pro ch* .q. *ponunt* t̄CCC

15 s̄l̄ ↑̄l̄ h̄v̄z̄ ↑̄ īb̄ h̄v̄m̄
16 CXXX DCCCCXXX DCCCVII DCCCCXII DCCCXL

17 j̄ l̄ f̄ ч̄ ū ō ч̄ ч̄
18 LX XXX DXC LXX DCCCXC DCCC

1. *Erster Absatz Z. 1—8: Zeile 4 bietet die got. Überschrift des Lukasevangeliums in der Fassung von* *K, *während* CA *einen vom Lateinischen beeinflußten Wortlaut zeigt.*

Zeile 2 entspricht dem Anfang von L 9,28, weist aber dem CA *gegenüber ein Plus von* -uh *auf. Mit ihr ist die 6. Zeile identisch, doch zitiert sie ein Wort mehr und läßt* -uþ-þan *aus.*

Zeile 8 findet sich L 1,61 17,5 19,25 20,2 im Versanfang, L 3,12 in der Versmitte.

Über den gotischen Zeilen steht eine Art Umschrift mit lateinischen Buchstaben. Vgl. darüber v. Grienberger PBB. 21,292ff. und Luft Studien zu den ältesten german. Alphabeten S. 76ff.

---

[1]) *Kursivsatz bedeutet lateinische, Antiquasatz gotische Schrift des Originals.*

2. *Zweiter Absatz Z. 9—14: er enthält phonetische Bemerkungen. Zeile 9 und 10 geben den Unterschied in der Aussprache des latein. g an, je nachdem es vor palatalem (ʒenuit) oder velarem (ʒabriel) Vokal steht, vgl. Diez Gramm. der roman. Spr.*[5] *1,291.*[1])

Zeile 11 bietet in einem unvollständigen Satz eine Bemerkung über die Aussprache des h, wozu Z. 12 ein Beispiel bringt. v. Grienberger S. 197 ergänzt den Satz: ubi aspirationem <*dicunt h ponitur*>. — *Das Beispiel* jah libaida *stammt aus dem 5. Kapitel der Genesis. Demselben Kapitel wird auch das Beispiel 'ʒenuit' Z. 9 angehören, während das Beispiel 'ʒabriel' im AT. nur im Buche Daniel, im NT. L 1,19.26 belegt ist. Es wird daher den Lukasversen entnommen sein.*

Zeile 13 gibt im Anschluß an das Beispiel libeda· libaida (*Z. 12*) *eine Bemerkung über die Aussprache des got.* ai.

Zeile 14 notiert, daß dem ch des Schreibers im Gotischen q *entspricht; die Notiz ist wohl durch das Beispiel chuatun·* qeþun (*Z. 7/8*) *veranlaßt. — Die am Schluß der Zeile stehenden Ziffern* t̄CCC *sind nach dem Zeugnis Maßmanns (HZ. 1,302) nachträglich hinzugefügt; sie gehören ans Ende der letzten Zeile.*

3. *Dritter Absatz Z. 15—18: Er umfaßt zwei Reihen gotischer Zahlzeichen mit darunter gesetzten römischen Ziffern. Die got. Zahlen der Zeile 15 entstammen, wie W. Grimm Kl. Schr. 3,101 nachgewiesen hat, dem 5. Kapitel der griechischen Genesis, während die darunter stehenden römischen Ziffern der Zeile 16 die entsprechenden Zahlen der Vulgata bieten: es handelt sich also um eine Art kritischer Vergleichung der Differenzen und Übereinstimmungen beider Texte.*

Für die got. Zahlzeichen der 17. Zeile haben Kauffmann ZZ. 29,318ff. und Kisch S. 45, unabhängig voneinander, ebenfalls das 5. Kapitel der Genesis als Quelle nachgewiesen. Die römischen Ziffern (Z. 18) entsprechen wiederum den Angaben der Vulgata. Die Zahlen der Zeilen 17 und 18 sind jedoch nicht genau: es fehlen Einer und auch Hunderte. Das macht die Identifizierung mitunter unsicher, weil verschiedene Verse in Betracht kommen können.

Wie Kauffmann S. 319 erkannt hat, deckt sich der Wortlaut des Luciantextes am genauesten mit den gotischen Zahlbezeichnungen, während die 'Septuaginta' ferner steht. Von den Handschriften, die de Lagarde der lucianischen Bibel zugewiesen hat, bietet der Zittaviensis (min 44 Ho., de Lagardes z) gleich dem got. Texte Zahlzeichen, keine ausgeschriebenen Zahlen.

---

1) *Kisch liest Z. 9 'C ponitur' und interpretiert: wo 'genuit' (in der Genesisstelle) steht, wird 100 (von den Zahlen der Vulgata) abgezogen (um die Zahlen des got. Textes zu erhalten); aber diese Deutung nimmt auf Z. 10 keine Rücksicht.*

Im Folgenden werden die Bibelstellen nach der Reihenfolge der got. Zahlen in der Fassung des Luciantextes und nach der Vulgata gegeben.

Genesis Kapitel V.

Zeile 15 und 16.

3. [ἔζησε δὲ Αδαμ ἔτη] διακόσια τριάκοντα
[*vixit autem Adam*] *centum triginta* [*annis*]
5. [καὶ ἐγένοντο πᾶσαι αἱ ἡμέραι Αδαμ ἃς ἔζησεν ἔτη] ἐννακόσια τριάκοντα
[*et factum est omne tempus quod vixit Adam anni*] *nongenti triginta*
7. καὶ ἔζησε [Σηθ μετὰ τὸ γεννῆσαι αὐτόν .... ἔτη] ἑπτακόσια ἑπτά
vixitque [*Seth* ....] *octingentis septem* [*annis*]
8. [καὶ ἐγένοντο πᾶσαι αἱ ἡμέραι Σηθ ἔτη] ἐννακόσια δέκα δύο
[*et facti sunt omnes dies Seth*] *nongentorum duodecim* [*annorum*]
13. καὶ ἔζησε [Καιναν .... ἔτη] ἑπτακόσια τεσσαράκοντα
et vixit [*Cainan* ....] *octingentis quadraginta* [*annis*]

Zeile 17 und 18.

15. καὶ ἔζησε [Μαλελεηλ ἔτη ἑκατὸν] ἑξήκοντα [πέντε][1])
vixit autem [*Malaleel*] *sexaginta* [*quinque annis*]
16. καὶ ἔζησε [Μαλελεηλ .... ἔτη ἑπτακόσια] τριάκοντα
et vixit [*Malaleel* .... *octingentis*] *triginta* [*annis*]

Die flg. beiden Ziffern trennt Kauffmann und weist die erste (500) dem 30., die zweite (90) dem 9. Verse zu: sie gehören jedoch ebensogut zusammen wie die beiden vorletzten Ziffern der Reihe, denn sie sind nicht wie das erste Ziffernpaar in der Hs. durch einen Punkt getrennt: alsdann stimmen sie zu dem lateinischen *Text des 30. Verses, während die griechische Ziffer abweicht; doch wird man vielleicht an eine Änderung 90 statt 60 im gotischen Text denken dürfen.*

30. καὶ ἔζησε [Λαμεχ .... ἔτη] πεντακόσια ἑξήκοντα [πέντε]
vixitque [*Lamech* ....] *quingentis nonaginta* [*quinque annis*]
12. καὶ ἔζησε [Καιναν ἔτη ἑκατὸν] ἑβδομήκοντα
vixit quoque [*Cainan*] *septuaginta* [*annis*]
17. [καὶ ἐγένοντο πᾶσαι αἱ ἡμέραι Μαλελεηλ ἔτη] ὀκτακόσια ἐνενήκοντα [πέντε]
[*et facti sunt omnes dies Malaleel*] *octingenti nonaginta* [*quinque anni*]

---

[1]) *Die Zahl* ἑξήκοντα *erscheint auch in den Versen 18.20.21.23.25. 27.30.*

Dunkler ist die letzte Doppelzahl: hier stimmt nämlich die gotische Ziffer nicht zur römischen; Kauffmann ändert deshalb 𐌿̄ *in* 𐍄̄; *dann stehn die Verse 14.20.27 zur Auswahl, in denen allen* ἐννακόσια *(von Zehnern und Einern begleitet) erscheint. Vielleicht darf man aber auch an die Vergleichung zweier Verse miteinander denken, dann bieten sich ungezwungen V. 9 und V. 11 dar:*

9. καὶ ἔζησεν [Ενως ἔτη ἑκατὸν] ἐνενήκοντα
vixit vero [Enos] nonaginta [annis]

11. [καὶ ἐγένοντο πᾶσαι αἱ ἡμέραι Ενως ἔτη] ἐννακόσια [πέντε]
[factique sunt omnes dies Enos] nongenti [quinque annis]

Die nachgetragene Zahl in Zeile 14.

CCC *stimmt genau mit der Vulgata-Ziffer in V. 22: et vixit [postquam genuit Mathusalam] trecentis [annis], doch bietet die lucianische Bibel* διακόσια. *Daher kommt wohl eher der flg. Vers in Betracht:*

23. [καὶ ἐγένοντο πᾶσαι αἱ ἡμέραι Ενωχ ἔτη] τριακόσια [ἑξήκοντα πέντε]
[et facti sunt omnes dies Henoch] trecenti [sexaginta quinque anni].

IV.

Die gotischen Unterschriften der Urkunden.

1. Die Urkunde zu Neapel.

Um 551 auf Papyrus geschrieben, früher im Archiv der gotischen Kirche St. Anastasia (aclisie gotice sancte Anastasie, eclesie legis Gothorum s̄cā Anastasie), zu Ravenna, jetzt auf der Bibliothek zu Neapel.

Der gesamte Klerus dieser Kirche überläßt einem gewissen Petrus Defensor zur Tilgung einer Schuld von 120 Schillingen acht Uncien Marschland (paludes, saiwe) *im Wert von 180 Schillingen und erhält den Überschuß von 60 Schillingen bar ausgezahlt.*

Von den Unterschriften sind die folgenden gotisch:

1. † Ik Ufitahari papa ufm<el>ida handau meinai jah andnemum skilliggans ·j· jah faurþis þairh kawtsjon miþ diakuna Alamoda unsaramma jah miþ gahlaiba*im* unsaraim andnemum skilliggans .rk. wairþ þize sa*iwe*.

---

2. † Ik Sunjaifriþas diakon handau meinai ufmelida jah andn*emum* skilliggans ·j· jah faurþis þairh kawtsjon miþ diakon*a* Alamoda unsaramma jah miþ gahlaibaim unsaraim andnemum sk*il*liggans .rk. wairþ þize saiwe.

---

3. Ik Merila bokareis handau meinai ufmelida jah andnem*um* skilliggans ·j· jah faurþis þairh kawtsjon jah miþ diakun*a* *Ala*moda unsaramma jah miþ gahlaibim unsaraim andnemum *skilligg*ans .r. k. wairþ þize saiwe.

---

1. Ufitahari] *über der Zeile.* — gahlaiba*im*] *zum Teil zerstört, nur*
ma
noch gahlaiba *erkennbar Br.* — unsaramma] unsarma *Br.* — *ein ursprünglich flg.* dau *soll getilgt sein.* — sa*iwe*] *z. T. zerstört, nur noch* sa *lesbar Br.*

2. andn*emum*] *nur* andn *zu erkennen Br.* — faurþis] fauþis *in der Zeile,* r *übergeschrieben Br.* — diakon*a*] *nur* diakon *sichtbar Br.* — sk*il*liggans] sk . . | liggans *Hs. Br.*

3. andnem*um*] *-um zerstört Br.* — diakun*a*] *-a zerstört Br.* — *Ala*moda] . . . . | moda *allein erkennbar Br.* — *skilligg*ans] *nur* s . . . . . . gans *zu sehn Br.*

4. Ik Wiljariþ bokareis handau meinai ufmelida jah *andnemum* skilligngans ·j· jah faurþis þairh kawtsjon jah mi*þ diakona* Alamoda unsaramma jah miþ gahlaibaim unsar*aim* *andnem*um skilig<g>ans .r. k. wairþ <þ>ize saiwe.

2. Die Urkunde von Arezzo.

Papyrus-Urkunde, früher im Archiv des Domes von Arezzo.

Nur noch in ungenauem Faksimile und Abdruck in dem Werke von Doni Inscriptiones antiquae hrsg. von Gori (Florenz 1731) erhalten. Sie besagt, daß der Diakonus Gudilaib vier Uncien des Landgutes Caballaria um 133 Goldschillinge an den Diakonus Alamod verkauft hat. Die Unterschrift des Käufers hat Doni nicht kopiert.

Nur die got. Unterschrift Gudilaibs folgt hier:

Ik Gudilub 'dkn' þo frabauhtaboka fram mis gawaurhta þus 'dkn' Alamoda fidwor unkjane hugsis Kaballarja jah skilliggans .rlg. andnam jah ufmelida.

---

4. *andnemum*] *nur* a *noch vorhanden Br.* — mi*þ diakona*] *bis auf* mi *zerstört Br.* — unsar*aim*] *-aim vernichtet Br.* — *andnem*um] -um *allein erhalten Br.* — skilliggans] skilligans *Hs. Br.*

Gudilub] *so* Doni-Gori, Gudilaib *Maßmann nach* Gudilebus Gudilinus *des lateinischen Textes.* — 'dkn'[1]] diakon. — 'dkn'[2]] diakona. — unkjane] *der letzte Buchstabe im Faksimile unklar.*

Anhang II

~~Nachträge und Berichtigungen.~~

1. Aus den Nachträgen zur ersten Auflage

~~Die Schreiber der ambrosianischen Handschriften.~~

Auf Grund erneuter, eingehender Untersuchung teilt mir Herr Direktor Wilhelm Braun folgendes mit:

A.

«Es hat geschrieben: Hand I im ganzen 25 Seiten (S. 72—55 und S. 50), also R 6,23—R 13,9 *ni horinos* und R 13,13 *ni haifstai* — R 14,5 *hindar daga.*

Hand II nur S. 49 von R 13,9 *ni maurþrjais* — R 13,13 *jah aglaitjam.*

Hand III alles übrige, also von S. 62 R 16,21 *jah Lukius* bis zum Schluß der Handschrift.

Die 3 Schriften sind gut zu unterscheiden. Schrift I ist etwas steif, die Buchstabenformen sind genau, zeugen aber durchaus nicht für die Gewandtheit des Schreibers. — Schrift II ist viel größer, gröber, nachlässiger und im Vergleich zu den beiden andern gradezu schülerhaft. — Schrift III ist auf den gut erhaltenen Seiten wie gestochen, von eleganten Formen, mit sehr regelmäßigem Abstand der Buchstaben, und ist, wie auch Herr Präfekt Ratti meinte, die Hand eines sehr gewandten Schreibers.

Ich möchte fast vermuten, daß Schreiber I aus irgend einem Grunde verhindert war, das Werk zu vollenden. Man machte den Versuch mit Schreiber II, der aber so unbefriedigend ausfiel, daß man einem andern Klosterbruder (III) die Fortsetzung übertrug. Dieser erledigte sich seiner Aufgabe aufs beste. Castiglione schreibt mit Recht S. XVI: '*Codicis huius duplex, ni fallimur, scriptura gothica est; pars enim codicis a peritiore, pars a rudiore calligrapho exarata videtur*'. S. 49 hat er, wie es scheint, nicht beachtet.

B.

Die Schrift des Cod. A ist im allgemeinen viel sorgfältiger als die des Cod. B, die auf eine ausgeschriebene, aber wenig elegante Hand schließen läßt, s. Castiglione S. XVII: '*haud sane inelegans, sed tamen festinatior, litteris aliquot, praesertim vero S, liberius ductis*'. Nach genauer Durchprüfung des Cod. B bin ich zur Überzeugung gekommen, daß trotz der kleinen Verschiedenheiten, die auf größere oder geringere Sorgfalt des Schreibers zurückzuführen sind (wer schreibt an allen Tagen gleich?), der ganze Codex von einer Hand herrührt. Die Abweichungen der Buchstabenformen sind keine so wesentliche, daß man verschiedene Schreiber annehmen müßte.

C und D.

Die kleinern Codices C und D rühren nach meiner Ansicht jeder von der gleichen Hand her.» [Über C vgl. Einleitung S. XXVII.]

S. 47 J 9,7: *swumsl CA* hätte im Text stehn bleiben sollen, vgl. W. Schulze KZ. 42,92.

S. 59 J 12,3: statt *pistikeinis* schlägt W. Schulze Lehnworte 13[3] ansprechend *pistikeins* vor.

S. 63 J 12,42: Wrede S. XI macht darauf aufmerksam, daß Uppström Dec. Fol. red. S. VIII die handschriftl. Schreibung nachträglich als *swnagogei ni* aufgefaßt hat; *swnagogei* für *swnagoge* (Mc 6,2 J 6,59).

S. 64 ergänze im Apparat zu J 13,27: τάχιον] *K usw., ἐν τάχει X *cito* Hil. Aug. *celeriter velociter* Aug.

S. 67 J 14,10: statt *ak atta* will Schaaffs S. 48,4 *iþ atta* ändern.

S. 73 J 16,9: zu *þata þatei* vgl. Klinghardt ZZ. 8,293f. Er tritt für die Beibehaltung von *þata* ein.

S. 81 J 18,33 *praitauria* (ebenso J 19,9) mit *au* für *o*.

S. 83 J 18,40: *ne* für *ni*, vgl. Wrede S. XI.

S. 85 L 1,5 *afaram* für *afar* erwähnt Uhlenbeck PBB. 30,253. Wrede S. XI verweist auf Grimm Gramm. 3,503* Ndr.

S. 91 L 1,71: *giban nasein* für cωτηρίαν, vgl. διδωcιν αὐτοῖc cωτηρίαν Apg. 7,25. f nach got: *dare salutem.*

S. 93 L 2,29 lies: *fraujinond* [*frauja*] und vgl. Streitberg IF. 23,117ff. — zu *fraleitais* vgl. *dimitte* ber vg-Hss. Ambr.

S. 97 L 3,1 *Abeileni* mit *-i* für *-e*, W. Schulze Lehnworte 15[2].

S. 107 L 5,14: *atbair imma* προcένεγκε. Das Pron. wohl nach den häufigen Verbindungen wie προcήνεγκαν αὐτῷ M 2,11 4,24 8,16 9,32 14,35 22,19 u. ä. hinzugefügt. f nach got: *offer illi.*

S. 107 L 5,26: *wulþaga* durch Mißverständnis für παράδοξα; das Adj. übersetzt sonst ἔνδοξος.

S. 111 L 6,7: *til du wrohjan*, vgl. κατηγορίαν EFᵂHUVΓΛΠ gegenüber κατηγορεῖν S. Wohl Verschmelzung beider Lesarten. f nach got: *occasionem accusandi.*

S. 115 L 7,7: *duþei*· διό führt Bethge bei Dieter Laut- u. Formenlehre der altgerm. Dialekte S. 33 Anm. 2 auf *duþe ei* zurück; über die im Text gegebene Erklärung vgl. Janko IF. 20,231. Vgl. auch Wrede S. XI.

S. 119 Z. 8 v. u. lies *praufetu*[2]].

S. 135 Z. 7 v. u. lies *saiwalom.*

S. 141 L 14,28: Bernhardt Krit. Unters. 2,20 will *ƕas raihtis izwara* lesen.

S. 143 L 15,9: E. Schröder HZ. 48,162 bessert *drakman* statt *drakmein* wegen des flg. *þammei*; *drakmein* ist natürlich durch griech. δραχμήν veranlaßt. Schulzes Änderung *drakmin* (Lehnworte 14[3]) ist mir des falschen Kasus halber ebensowenig verständlich wie Wrede S. XI.

S. 143 L 15,24: zu *dugunnun wisan* vgl. Streitberg IF. 22,307 ff.

S. 145 L 16,6: *fim tiguns CA* ist wohl phonetische Schreibung, vgl. W. Schulze KZ. 42,92.

S. 157 L 19,33: *fraujans CA* ohne Abkürzung.

S. 165 Mc 1,10: gegen *usluknans* jetzt Behaghel Zeitschr. f. deutsche Wortforschung 7,172 f.

S. 185 Mc 6,17: *Hairodiadins* mit *ai* für *e*.

S. 203 Mc 10,33: der Schluß des Verses ist nach M 20,18 weggelassen (Wrede S. XI).

S. 231 R 9,17: *Faraoni* wie it vg.

S. 239 R 11,24: W. Schulze KZ. 42,93[1] erklärt **wilþjins* für 'sichere Verbesserung' des überlieferten *wilþjis* A. Da aber A nach W. Braun nicht *wilþjis*, sondern *wilþeis* schreibt, wobei ein *n*-Strich weggefallen sein kann, so rückt die Form in die Nähe von *unseleins* E 6,16 B: eine Änderung in **wilþjins* ist also nicht mehr ohne weiteres einleuchtend.

S. 239 R 11,33 lies: *stauos is.*

S. 253 Z. 4 v. u. lies: *triggws.*

S. 261 K 9,9: *auhsau þriskandan.* W. Braun stimmt meiner Änderung zu und schreibt: «Ihre Änderung wird auch dadurch gestützt, daß man annehmen kann, der zweite Strich der beiden *n* sei am Ende der Zeile und in der Lücke abgerieben worden; der Bimsstein hat am Ende der Zeilen und Seiten gründlicher als in der Mitte gearbeitet.» — *us* . . . ergänzt W. Braun zu *uskaroþ* oder *usgakaroþ* oder *ussaurgaiþ*.

S. 300 Z. 6 v. u. lies: *lausqiþrein*.

S. 339 E 3,8: *undarleijin* hat Maßmann in *undarleikin* geändert. Vgl. dazu Wrede HZ. Anz. 47,336.

S. 347 E 5,4; Jülicher HZ. 47,336 erinnert an Cyprians '*stultiloquium et scurrilitas quae ad rem non pertinent ne nominentur quidem in vobis*', wo die *turpitudo* (αἰσχρότης) fehlt.

S. 358 G 4,21: ἀκούετε] *K, ἀναγινώσκετε DEFG *legistis* defg vg.

S. 416, Anm. zu T 2,11 füge hinzu: *B* schreibt noch klarer *hauiþa* am Ende der Zeile. Das Schluß-*i* kann in dieser Stellung leicht erloschen sein; das Abkürzungszeichen für *n* kann ebenfalls gestanden haben, wenn auch jetzt nichts mehr zu bemerken ist; *au* auch hier deutlich Br.

S. 426 T 6,5: ἀφίστασο ἀπὸ τῶν τοιούτων] *K, *fehlt* SinAD*FG min dfg vg.

S. 429 T 6,9 ~~scheint auch A~~ *ȝah skaþulans* ~~zu haben, vgl. Wrede S. XII.~~

S. 447 Z. 13 v. u. lies: *hvassaba*.

S. 460 Skeir. III, 7 f. sind die Anführungsstriche zu tilgen. Sie fehlen in der Hs., da das Zitat durch *þaþroh* angeknüpft ist. Hierdurch ist die Umstellung *þan warþ* veranlaßt.

GERMANISCHE BIBLIOTHEK

ZWEITE ABTEILUNG

UNTERSUCHUNGEN UND TEXTE

HERAUSGEGEBEN VON

WILHELM STREITBERG

DRITTER BAND

DIE GOTISCHE BIBEL

HERAUSGEGEBEN

VON

WILHELM STREITBERG

HEIDELBERG 1910
CARL WINTER'S UNIVERSITÄTSBUCHHANDLUNG

DIE GOTISCHE BIBEL

HERAUSGEGEBEN

VON

WILHELM STREITBERG

ZWEITER TEIL

GOTISCH-GRIECHISCH-DEUTSCHES WÖRTERBUCH

HEIDELBERG 1910

CARL WINTER'S UNIVERSITÄTSBUCHHANDLUNG

Verlags-Nr. 508.

C. F. Wintersche Buchdruckerei.

AUGUST LESKIEN

ZUM SIEBZIGSTEN GEBURTSTAG

Vorwort.

Der Zweck des Wörterbuchs schloß absolute Vollständigkeit von vornherein aus, doch ist innerhalb des gegebenen Rahmens die größte Reichhaltigkeit erstrebt worden: alles, was in formaler, syntaktischer oder textkritischer Hinsicht von Bedeutung sein konnte, hat Aufnahme gefunden, auch sind bei den nicht allzuhäufig belegten Wörtern sämtliche Stellen aufgezählt.

Auf die Zuverlässigkeit der Zitate ist besonderer Wert gelegt: alle Stellenangaben ohne Ausnahme sind bei der Korrektur nochmals nachgeschlagen und neu geprüft worden. Ich darf daher hoffen, daß die Versehn auf ein Minimum beschränkt sind.

In späterer Zeit denke ich diesem Auszug ein vollständiges gotisches Wörterbuch folgen zu lassen, dem ein griechisch-gotisches Glossar und ein Verzeichnis der belegten Formen beigefügt werden soll.

Zur Ergänzung der knappen Angaben des Wörterbuchs können Fr. Grünwalds Untersuchungen 'Zur gotischen Synonymik' dienen. Ihr erster Teil 'Die Verba dicendi' ist soeben als Beigabe zum Jahresbericht 1909/10 der deutschen Staatsrealschule in Karolinenthal erschienen.

Auch das Wörterbuch zeigt auf Schritt und Tritt, daß ein wirkliches Verständnis der gotischen Übersetzung ohne stete Vergleichung des griechischen Originals ein Ding der Unmöglichkeit ist. Hoffentlich wird diese Erkenntnis auch in der akademischen Praxis mehr und mehr wirksam werden!

Ein Nachtrag zum ersten Bande bietet das Gießener Bruchstück.

München, Oktober 1910.

Wilhelm Streitberg.

Nachtrag zum ersten Band.

Das Gießener Bruchstück.

Bei der Verlosung der im Geschäftsjahr 1907/8 erworbenen Ankäufe des deutschen Papyruskartells fielen die unter Nr. 15 vereinigten Pergament- und Papyrusfragmente, die samt und sonders aus Schêkh 'Abâde, einem Dorf in der Nähe des alten Antinoë, stammen, an die Großherzogl. Universitätsbibliothek zu Gießen. Unter ihnen befindet sich das als 'Handschrift Nr. 651/20' der Gießener Bibliothek bezeichnete Pergamentdoppelblatt, das die Seiten 1 und 2, 15 und 16 eines Quaternio umfaßt. Seite 1 bietet in lateinischer Übersetzung die Verse Luk. 23,2—6, Seite 15 desgl. Luk. 24,5—9. Die Schrift der Rückseiten 2 und 16 wurde anfangs für koptisch gehalten, bis Lic. Glaue sie als gotisch erkannte: Seite 2 bietet Luk. 23,11—14, Seite 16 Luk. 24,13—17. Es handelt sich also um das Bruchstück einer lateinisch-gotischen Evangelienbilingue. Gleich allen gotischen Bibelhandschriften außer CA ist auch dieses Blatt ein Palimpsest.

Den lateinischen Text des Fragments hat Lic. Glaue, den gotischen Prof. Helm bearbeitet. Die Untersuchung beider Forscher ist unter dem Titel: Das gotisch-lateinische Bibelfragment der Universität zu Gießen im 11. Bande von E. Preuschens Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft Seite 1—38 im Frühjahr 1910 erschienen. Eine Photographie des Blattes ist beigegeben.[1]

Sowohl der lateinische als auch der gotische Text sind in Sinnzeilen (στιχηδόν) *geschrieben. Die gotische Schrift gibt keinen Anhalt zur Datierung, die lateinische glaubt Glaue ins 5. Jahrhundert setzen zu können.*

Der hohe Wert des trümmerhaft erhaltenen Bruchstücks liegt nicht in den wenigen, mehr oder minder verstümmelten gotischen Formen, die uns kein neues Material bieten, sondern in der Tatsache, daß die von Burkitt in seiner grundlegenden Rezension von Wordsworth-

---

[1] *Vgl. die wertvolle Besprechung F. C. Burkitts Jour. Theol. Studies 11,611 f.; Wredes Anzeige (HZ. Anz. 52,107 f.) ist belanglos.*

White's Novum Testamentum I (Jour. Theol. Studies 1,129—34) postulierte lateinisch-gotische Evangelienbilingue nunmehr Wirklichkeit geworden ist.

Burkitt hatte mit großem Scharfsinn erkannt, daß der Text des lat. Codex Brixianus (f) *überall dort nach dem Wortlaut der gotischen Bibel korrigiert ist, wo er sowohl vom Text der altlateinischen Bibel* (it) *als auch von dem der Vulgata* (vg), *nach dem er gleichfalls geändert ist, abweicht, vgl. GB. 1,XLIII f. Er sah deshalb in* f *den lateinischen Teil einer lateinisch-gotischen Evangelienbilingue, der besonders abgeschrieben worden sei.*

Der Rest einer lateinisch-gotischen Bilingue lag damals nur im wolfenbütteler Codex Carolinus für die Paulinen vor; das Gießener Bruchstück stellt ihr nun die Evangelienbilingue zur Seite. Eine glänzendere Bestätigung hätte Burkitts scharfsinniger Hypothese nicht zuteil werden können.

Somit ist das dürftige Fragment für die Beurteilung der Geschichte des gotischen Bibeltextes von nicht geringer Bedeutung. Es ist eine willkommene Stütze für die von mir vertretene Auffassung, daß ein nachträglicher lateinischer Einfluß auch in den Evangelien in weiterm Umfang anzunehmen sei, als dies manche gelten lassen wollen. Bewiesen wird diese Annahme durch die Untersuchung der Satzmelodie des gotischen Textes. Diese Untersuchung lehrt, daß in der Regel dort, wo Störungen des *K-*Textes vorliegen, sei es durch den Einfluß der Parallelstellen, sei es durch Einwirkung der lateinischen Übersetzung, auch die ursprüngliche Satzmelodie gestört ist, daß diese Abweichungen vom* *K-*Text also nicht der Vorlage zugeschrieben werden dürfen. Ich denke die Belege dafür demnächst an anderer Stelle zu geben.*

Auch über die Stellung des Brixianus (f) *zur Übersetzung des Hieronymus gibt das Gießener Fragment entscheidenden Aufschluß. Wordsworth-White hatten angenommen, daß* f *der Urform der Übersetzung des Hieronymus am nächsten stehe, und deshalb ihre Rekonstruktion auf* f *gegründet. Diese Annahme ist durch Burkitts Kritik als unhaltbar dargetan worden; der neue Fund bringt den urkundlichen Beweis für die Richtigkeit der Auffassung Burkitts. Da der Brixianus in der Geschichte der gotischen Bibel eine große Rolle spielt, kommt auch diese Erkenntnis der gotischen Bibelforschung mittelbar zugute.*

Endlich läßt der Umstand, daß das Fragment aus Ägypten stammt, dem wir so manchen kostbaren Fund verdanken, die Hoffnung auf die Entdeckung weiterer Bruchstücke nicht unberechtigt erscheinen.

Über den Weg, auf dem die Hs. nach Ägypten gekommen sein könnte, lassen sich nur unsichere Vermutungen aufstellen. Vielleicht stammt er aus dem Besitz eines gotischen Soldatenbischofs (man erinnert sich an Maximin, der 427 die Truppen Sigiswulfs begleitete und zu Hippo mit Augustin disputierte) oder man denkt mit Glaue an gotische Kleriker, die gleich andern unbequemen Persönlichkeiten nach Antinoë verbannt worden seien u. dgl. m. Non liquet.

Der lateinische Text.[1]

Seite 1: Luk. 23,2—6.		Seite 15: Luk. 24,5—9.	
Z. 1		Z. 1	**quid queri** . . . .
2		2	**non es** . . . .
3	**tu es rex**	3	**recordam** . . . .
4	**qui r**	4	**in galil** . . . .
5	**pilatus au**	5	**quia oport** . . . .
6	**nihil inue**	6	**tradi in ma** . . . .
7		7	**et cruci** . . . .
8	**quia comm**	8	**et tertia di** . . . .
9	**per uni*u***	9	**et recorda** . . . .
10	**incipiens a**	10	. . . .
11	**pilatus au**	11	**a monu** . . . .
12	**interroga**		

Wie Glaue erkannt und Burkitt aaO. hervorgehoben hat, steht der lat. Text des Gießener Bruchstücks dem des Brixianus (f) *sehr nahe.*

I. *Er stimmt zu* f vg *im Gegensatz zur alat. Bibel* (it):

L 24,6 (Z. 2) non es*t etc.* = f q vg, *fehlt* it.

24,6 (Z. 3) recordam*ini* = f vg, memoramini a e, comm. c, remem. b ff^2 l q r, mementote d.

24,8 (Z. 9) record*atae* = f vg, memoratae a d e*, comm. c, remem. b e^{corr} ff^2 l q r.

24,9 (Z. 11) a monu*mento* = f q vg, *fehlt* it.

II. *Er stimmt zu* f *oder* f—it *im Gegensatz zu* vg:

L 23,4 (Z. 5) pilatus au*tem* (*dixit*) = f a d r, ait autem Pilatus vg b e ff^2 l q.

L 23,5 (Z. 10) incipiens = f it (inchoans a), et incipiens vg (SinBLT).

Wenn Glaue qui L 23,3 (S. 1 Z. 4) *richtig gelesen hat, so stimmt das Fragment zum Vercellensis* (a) *im Gegensatz zu* f, it rel. *und* vg.

[1] *Verstümmelte Buchstaben sind kursiviert.*

Dem Fragment allein eigentümlich ist der Einschub von quia (*griech.* ὅτι) *vor* commou*et* L 23,5 (S. 1 Z. 8): *es fehlt sonst überall.*

Glaue ergänzt den lat. Text im Anschluß an f *folgendermaßen*[1]:

Luk. 23 (S. 1): (Z. 3) ([3]) tu es rex *Iudaeorum*? (4) qui *respondit illi*: *tu dicis.* (5) [4]Pilatus au*tem dixit ad principes sacerdotum* (?) *et turbas*: (6) nihil inue*nio causam in homine*[*m*] *isto.* (7) [5]..... (8) quia commou*et populum docens* (9) per uniu*ersam Iudaeam*, (10) incipiens a *Galilaea usque huc.* (11) [6]Pilatus au*tem, audiens Galilaeam*, (12) interroga*uit, si homo Galilaeus esset* ...

Luk. 24 (S. 15): (Z. 1) ([5]) quid queri*tis uiuentem cum mortuis*? (2) [6]non es*t hic, sed surrexit*: (3) recordam*ini, qualiter locutus est uobis, cum adhuc* (4) *in* Galil*aea*[*m*] *esset*, [7]*dicens*: (5) quia oport*et filium hominis* (6) tradi in ma*nus hominum peccatorum* (7) et cruci*figi* (8) et tertia di*e resurgere.* (9) [8]et recorda*tae sunt uerborum eius* (10) .... (11) a monu*mento nuntiauerunt haec omnia* ....

Der gotische Text.[2]

Seite 2: Luk. 23,11—14.		Seite 16: Luk. 24,13—17.	
Z. 1	.... ***b*airhtaim**	Z. 1	.... ***n*dans**
2	.... **u**	2	.... **an*d*. in ana spaur*d*.**
3	.... **s sis**	3	...... **sa .. m**
4	...... **in þamma dag*a***	4	....
5	.... **iþra sik misso**	5	....
6		6	....
7	.... ***u*djans**	7	....
8	.... ***m*anageins qaþ**	8	....
9	.... **annan**	9	.... ***k* .*dd*ja mi** ...
10	.... **anagein**	10	.. ***ae*i ni ufku . þ** ... **ina ina**
11	.... ***k*jands**	11	.... ***ika* þo**

Textkritisch am interessantesten ist der Schluß der 1. Zeile der 2. Seite: bairhtaim. *Hiervor ist mit Helm* <*wastjom*> *zu ergänzen*: *beide Worte sind eine Übersetzung von* ἐϲθῆτα λαμπράν *der griech. Vorlage. Nun ist* L 16,19 λαμπρῶϲ *durch* bairhtaba *wiedergegeben*: *der got. Text unserer Stelle ist also, wie Burkitt aaO. hervorhebt, nicht durch die Übersetzung* ueste alba *der* it (*außer* a c d) *und der* vg *beeinflußt.*

Der Text von *K *und der von* f *lauten für die durch das Fragment überlieferten Verse folgendermaßen*:

[1] *Kursive Schrift charakterisiert die Ergänzung.*

[2] *Verstümmelte Buchstaben sind kursiviert.*

Luk. 23,11—14.

11 ... περιβαλὼν αὐτὸν ἐσθῆτα λαμπρὰν ἀνέπεμψεν αὐτὸν τῷ Πειλάτῳ. 12 ἐγένοντο δὲ φίλοι ὅ τε Πειλᾶτος καὶ ὁ Ἡρώδης ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ μετ' ἀλλήλων, προϋπῆρχον γὰρ ἐν ἔχθρᾳ ὄντες πρὸς ἑαυτούς. 13 Πειλᾶτος δὲ συγκαλεσάμενος τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ τὸν λαὸν 14 εἶπεν πρὸς αὐτούς· προσηνέγκατέ μοι τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ὡς ἀποστρέφοντα τὸν λαόν. καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἐνώπιον ὑμῶν ἀνακρίνας ...

11 ... induit eum ueste alba et remisit eum ad Pilatum. 12 tunc amici facti sunt Herodes et Pilatus in illa die; nam antea inimici erant ad inuicem. 13 Pilatus uero conuocatis summis sacerdotibus et principibus populi 14 dixit ad eos: obtulistis mihi hunc hominem, tamquam auertentem populum, et ecce ego coram uobis interrogans ...

---

11. αὐτόν[1]] *K, *fehlt* SinBLT. — 12. Π(ε)ιλᾶτος καὶ (ὁ) Ἡρώδης] *K, Ἡρώδης καὶ ὁ Πειλᾶτος SinBLT it pler. vg. — μετ' ἀλλήλων] *K, *fehlt* Γ it vg. — ἑαυτούς] *K, αὐτούς Sin BLT. — 13. τὸν λαόν] *K, καὶ πάντα τὸν λαόν D c, populi a f r plebis b e ff² l.

13. summis sacerdotibus] f, et sacerdotibus c. — principibus] f, maioribus c, senioribus ff², principes a d. — populi] a f r, plebis b e ff² l (D), et omnem plebem d, et plebe vg.

Luk. 24,13—17.

13 καὶ ἰδοὺ δύο ἐξ αὐτῶν ἦσαν πορευόμενοι ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ εἰς κώμην ἀπέχουσαν σταδίους ἑξήκοντα ἀπὸ Ἱερουσαλήμ ᾗ ὄνομα Ἐμμαούς, 14 καὶ αὐτοὶ ὡμίλουν πρὸς ἀλλήλους περὶ πάντων τῶν συμβεβηκότων τούτων. 15 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὁμιλεῖν αὐτοὺς καὶ συζητεῖν, καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἐγγίσας συνε-

13 et ecce duo ex ipsis ibant eadem die in castellum quod aberat spatio stadiorum LX ab Hierusalem, nomine Emmaus, 14 et ipsi loquebantur ad inuicem de his omnibus quae acciderant. 15 et factum est, dum fabularentur et secum conquirerent, et ipse Iesus adpropinquans ibat cum eis; 16 oculi

---

13. ἦσαν πορευόμενοι] *nach* ἐξ αὐτῶν *K it pler., *nach* ἡμέρᾳ SinB. — ἑξήκοντα] *K, ἑκατὸν ἑξήκοντα SinIK*N*Π. — ᾗ ὄνομα] *K, nomine it pler. vg (D). — 15. καὶ αὐτός] *K, καί *fehlt vor* αὐτούς B*.

14. loquebantur] f vg, fabulabantur b c d e ff² l r (δ), tractabant a. — ad inuicem] f vg, *fehlt* a b ff² l r Λ. — 15. adpropinquans] f vg, superuenit et b ff² l r. — ibat] f vg, simul ibat d, comitabatur a c e. —

πορεύετο αὐτοῖς, 16 οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἐκρατοῦντο τοῦ μὴ ἐπιγνῶναι αὐτόν. 17 εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς · τίνες οἱ (λόγοι οὗτοι) . . .

autem eorum tenebantur, ne eum agnoscerent. 17 et ait ad illos: qui sunt hi (sermones) . . . . . .

---

16. eorum] f it pler. illorum vg ff[2] l aur, ipsorum r. — tenebantur] f vg, detinebantur c, grauati erant e, tenebraebantur r. — agnoscerent] f vg, cognoscerent d e.

Helm sucht für jede Zeile der Hs. die Buchstabenzahl genau zu berechnen und ergänzt auf Grund dieser Berechnung im Anschluß an *K *den got. Text mit größerer oder geringerer Wahrscheinlichkeit folgendermaßen*[1]:

L 23 (S. 2): (1) . . . [11]*gawasjands ina wastjom* bairhtaim (2) *insandida ina Peilatau.* (3) [12]*waurþunuh þan frijond*s sis (4) *Peilatus jah Herodes* in þamma daga; (5) *faura auk wesun fijands wi*þra sik misso. (6) [13]*Peilatus þan* (7) *gahaitands auhumistans g*udjans (8) *jah fauramaþljans* (*oder*: *reiks jah all*) manageins [14]qaþ: (9) *brahteduþ du mis þana m*annan (10) *swe afwandjandan m*anagein; (11) *jah* (*sai*) *ik faura izwis usso*kjands . . . . .

Luk. 24 (S. 16): (Z. 1) [13]*jah sai twai ize wesun gagga*ndans (2) *in þamma daga in haim wis*andein ana spaurd*e* (3) *j. fairra Iairusalem,* (4) *þizozei namo Aimmaus.* (5) [14]*jah þai rodidedun du sis misso* (6) *bi alla þo gadabanona.* (7) [15]*jah warþ, miþþanei rodidedun* (8) *jah samana sokidedun* (9) *silba Iesus nehjands s*ik *i*ddja mi*þ im* (10) [16]*jah afblindnodedun sw*aei ni ufkun*þed*eina ina. (11) [17]*qaþuh þan du þaim*: *ƕil*eika þo . . .

L XXIII, 12 *Peilatus jah Herodes*] *nach* *K, Herodes et Pilatus it. — in þamma daga] *für das flg.* μετ' ἀλλήλων *ist kein Raum, es scheint wie in* Γ it vg *gefehlt zu haben.* — *fijands*] inimici it pler., ἐν ἔχθρᾳ *K (*nicht in den Raum passend*). — 13. *fauramaþljans* manageins] *Ergänzung ganz unsicher, vgl. Helms Eventualvorschlag.* — 14. qaþ], *das flg.* πρὸς αὐτούς · ad eos *scheint in der Hs. gefehlt zu haben, denn der Rest der Zeile ist unbeschrieben.* — L XXIV, 14.15 *rodidedun*] *sonst nicht für* ὡμίλουν *belegt. Vielleicht ist auch nach* gawaurdi · ὁμιλία K 15,33 *ein Verbum* *gawaurdjan · ὁμιλεῖν *zu erschließen* (*Helm*). — 15. *silba*] καί *vor* αὐτός *kann aus Gründen des Raumes nicht ausgedrückt gewesen sein.* — 16. *afblindnodedun*] *ganz unsicher, denn es stimmt nicht zum Text der Vorlage; aber eine wörtliche Übersetzung überschreitet den verfügbaren Raum.*

---

[1] *Kursive Schrift deutet die Ergänzung an.*

Berichtigungen zum ersten Band.

Im Folgenden stelle ich die Druckfehler des gotischen Textes zusammen, die mir bei Bearbeitung des Wörterbuchs aufgefallen sind oder auf die ich von den Herren J. M. N. Kapteijn und P. Cebulla aufmerksam gemacht worden bin, und füge einige ergänzende Bemerkungen hinzu. Alles übrige muß einer zweiten Auflage vorbehalten bleiben.

S. XVII, Z. 22f. v. o. l. mit Usener (Literaturbl. 1900 Sp. 364): *predicauit, ut et in hoc <anti>quorum sanctorum imitator erat, <quod exple>uit* usw. — S. XVIII, Z. 8f. v. u. dsgl.: *ut et nos ab ipsis patribus nostris Crist<i> seru<is> sede<'ntc>s.*

S. 27, M 27,5: E. Schröders Besserung *silubr<ein>am* (so für *silubreinaim*) in HZ. 48,162 ist richtig und wird durch die Satzmelodie bestätigt; dagegen ist der Einschub von *<þans>* vor *þrins* V. 9 (ebd. S. 161) sachlich nicht gerechtfertigt (vgl. Got. Elementarb.[3.4] S. 312), verstößt zudem gegen die Satzmelodie. — S. 93, L 2,29: es ist zu lesen [*fraujinond*] *frauja.* Die Störung der Satzmelodie beweist mit Sicherheit, daß *fraujinond* Interpolation ist. — S. 115, L 6,45 l. *us ubilamma huzda.* — S. 119, L 7,26 Anm. l. *praufetu*[2]]. — S. 121, L 7,44 l. *iþ si tagram.* — S. 175, Mc 4,5 l. *ana stainahamma.* — S. 179, Mc 4,35 ändert Cosijn Taalk. Bijdr. 1,190 *stadis* CA der Bedeutung wegen mit Recht in *staþis.* — S. 187, Mc 7,10 l. *afdauþjaidau.* — S. 208, Mc 12,14 l. im gr. Text ἢ οὔ; — S. 225, Mc 16,11 l. *galaubidedun.* — S. 245, R 14,3 Anm. l. *matjandan*] *matjandin A.* — S. 263, K 10,17 Anm. l. *þaiei auk*]. — S. 283, k 1,16 A l. *galeiþan in Makaidonja* (*Akk.* wie in B). — S. 303, k 6,18 B l. *dauhtrum* (wie in A). — S. 310, k 9,2 Anm. l. *hopam*] *A*: *Änderung nach* it. — S. 347, E 5,10 l. *waila galeikaiþ*; anstatt *21. silban* Anm. l. *25.* — S. 352, Anm. zu G 2,6 l. *vgl. L 20,21.* — S. 357, Z. 3 v. u. *l.* III, 29 *bi gahaitam.* — S. 409, th 3,1 Anm. l. *jah bi unsis* (wie im Text). — S. 413, T 1,4 B l. *timreinai* (wie in A). — S. 429, T 6,9: Braun schreibt mir: „A hat im Anfang der S. 14 *jah skaþulans, ja* klar, h unsicher, doch wahrscheinlicher als **jas.*“ Danach ist *jah* in den Text von A einzusetzen. — S. 437, t 2,18 l. *usmetun.* — S. 439, t 3,3 A l. *unmanariggwai* (gegenüber *-riggwai* B); letzte Zeile l. *9. jah*]. — S. 447, Phil 12 Anm. l. *meina h<air>|þra.*' Braun bemerkt hierzu: Die Hs. hat

meina h |
þra

Der Rand ist beschnitten, deshalb fehlt *air.*

Abkürzungen.

MFN = Maskulinum, Femininum, Neutrum. — *N.A.V.G.D.* bei Nominibus = Nominativ, Akkusativ, Vokativ, Genitiv, Dativ. — *Sg.* = Singular, *Pl.* = Plural. — Die bei den Nominibus der Genusbezeichnung hinzugefügten kursiven Minuskeln geben den Stammauslaut an, z.B. *Mn* = maskuliner *n*-Stamm. — — *V.* = Verbum, die flg. kursive Ziffer gibt die Stammklasse an; *st.* = stark, *sw.* = schwach, *abl.* = ablautend, *red.* = reduplizierend; *Prs.* = Präsens, *Prt.* = Präteritum, *V.prt.-prs.* = Verbum praeterito-praesens, *Pf.* = Perfekt, *Pt.* = Partizipium. — Man beachte, daß die Verbalkomposita stets unter den Simplizien eingereiht sind: *us-alþan* ist daher unter *-alþan*, nicht unter *us-*; *ga-laubjan* unter *-laubjan*, nicht unter *ga-*; *faura-manwjan* unter *manwjan*, nicht unter *faura-* zu suchen. — — Die in Klammern oder nach '*vgl.*' stehenden kursiven Zahlen verweisen auf die Paragraphen des Gotischen Elementarbuchs, ihre Exponenten bezeichnen die Anmerkungen, z.B. *242²* = Got. Elementarb. § 242 Anm. 2. — Durch Konjektur entstandene Formen stehn in eckigen Klammern [], ein Kreuz (†) vor einer Form charakterisiert die handschriftliche Überlieferung als besserungsbedürftig. — Ein Stern (*) vor einer Form deutet an, daß diese nicht existiert, ein Stern (*) nach einer Form dagegen, daß die zitierte Form in unserer Überlieferung zufällig fehlt, ihre Erschließung aber aus irgendeinem Grunde dem Zweifel Raum läßt. — Die Texte des Neuen Testaments sind in der Reihenfolge der gotischen Bibel und unter denselben Siglen wie im ersten Bande zitiert, also M J L Mc; R K k E G Ph C Th th T t Tit Phil; dazu kommen Neh = Nehemias, Sk = Skeireins. — Borrmann = Borrmann Ruhe und Richtung in den gotischen Verbalbegriffen (Halle 1892). — Elis = Elis Die Fremdworte und die fremden Eigennamen in der got. Bibelübersetzung (Einbeck 1903). — Schaaffs = Schaaffs Syndetische und asyndetische Parataxe im Gotischen (Göttingen 1904). — Schulze = Schulze Griechische Lehnworte im Gotischen (Sitzungsberichte der Kgl. preuß. Akademie d. Wissenschaften 1905, Heft XXXVI).

Alle andern Abkürzungen sind ohne weiteres verständlich oder finden im ersten Bande der Gotischen Bibel und im Gotischen Elementarbuch ihre Aufklärung, so vor allem die Bezeichnungen der griechischen und der altlateinischen Bibelhandschriften (SinABCD usw., a b c e f usw.) und die Siglen der Zeitschriften (HZ. = Haupts Zeitschrift, IF. = Indogerman. Forschungen, PBB. = Paul-Braunes Beiträge usw.).

a.

† **Aai** *s.* [Aia].

aba *unr.Mn* (*155¹*) ἀνήρ *Ehemann* (*häufiger*): *G.Pl.* abne K 11,3.4; *D.* abnam E 5,22.24.

abba ἀββά *Vater Vok.* G 4,6.

Abeileni (-i *22C*) Ἀβιληνή (*KZ. 41,167⁴*) *D.* L 3,1.

Abia* Ἀβιά (*KZ. 41,175*) *G.* -ijins L 1,5.

Abiaþar Ἀβιάθαρ *D.* -a Mc 2,26.

Abraham Ἀβραάμ *lat.* Abraham *N.* J 8,39.40.52 *u.ö.*; *A.* J 8,57 L [1,73] 3,8 *u.ö.*; *G.* -is J 8,33. 37.39 *u.ö.*; *D.* -a M 8,11 J 8,53 *u.ö.*

bi-abrjan *sw.V.1* ἐκπλήσσεσθαι ἐπί · ana *m. Dat. vor Furcht, Staunen außer sich geraten über* M 7,28.

abrs *Adj.a* ἰσχυρός *stark, heftig N.* L 15,14. — *Adv.* abraba (*191A1*) σφόδρα *sehr* M 27,54 Mc 16,4 Neh 6,16.

abu *d.i.* ab-u *s.* af.

Adam Ἀδάμ *N.* T 2,13.14; *G.* -is L 3,38; *D.* -a K 15,22.

Addei* Ἀδδεί *G.* -eins L 3,28.

Addin Αδδιν *G.* Neh 7,20.

Adoneikam* Αδωνικαμ *G.* -is Neh 7,18.

af *Präp.m.Dat.* (ab-u *116,1*) ἀπό, ἐκ, παρά τινος *von, von — weg, von — her*; ὑπό τινος L 8,14; *zeitlich*: *seit* Mc 10,6 k 8,10. — ἀπὸ Ἀριμαθαίας · af Areimaþaias M 27,57 Mc 15,43; ἀπὸ Βηθανίας · af Beþanias J 11,1. — ἐκ δεξιῶν · af taihswon *zur Rechten* L 1,11 20,42 Mc 10,37.40 12,36 14,62 15,27; ἐξ εὐωνύμων *zur Linken* M 25,41 Mc 10,37.40 15,27.

afar I. *Adv.* afar-uh þan *nachher* Sk 3,15. — — II. *Präp.* 1. *m. Akk., nur zeitlich*: μετά τι *nach* (*häufiger*); εἶτα · afar þata *darauf* K 15,5; δι' ἡμερῶν · afar dagans *n. einigen Tagen* Mc 2,1; μετὰ τό *m. Inf.* afar þatei *nachdem* Mc 1,14. — 2. *m. Dat. örtlich*: ὀπίσω τινός *hinter*, ἐπί τι L 15,3 Ph 4,14 *übertragen*: ἐπί τινι L 1,59 5,5 Mc 10,24; κατά τι K 15,3.4; μετά τινος T 4,14 *gemäß*. *Auffälliger Dat.* J 13,27: μετὰ τὸ ψωμίον · afar þamma hlaiba (*hinter?*). — — III. *anscheinend Subst.* L 1,5: ἐξ ἐφημερίας '*aus der Tagesklasse*' *durch* us † afar *gegeben. Wohl Mißverständnis des Übersetzers anzunehmen und mit Peters* (*PBB.30,253*) *afaram (*D.Pl. zu* *afara *Mn Nachkomme*) *zu bessern.*

[**afara**] *Mn Nachkomme, Konjektur für* † afar CA L 1,5, *s. d.*

afardags *Ma* ἡ ἑξῆς *der folgende Tag* L 7,11.

afarsabbate *Gen.Pl.* (*Schulze 744f.*) *nur* þis dagis afarsabbate · τῆς μιᾶς σαββάτων *des Nachsabbats d. h. des ersten Wochentags* Mc 16,2.

afdauiþs* (d) *Pt.Pf. zu* *af-dojan (*71,1*), ἐσκυλμένος *geplagt*: *N.Pl.* -idai M 9,36.

afdomeins* *Fi/ō* (*152⁶*) *Verdammung D.* -ai Sk 8,8.

afdrugkja *Mn* μέθυσος *Trunkenbold* K 5,11; *wohl auch* afdrugkja ·

οἰνοπότης M 11,19 *im Gegensatz zu* L 7,34.
afetja *Mn* φάγος *Fresser* M 11,19 L 7,34.
afgrundiþa *Fō* ἄβυσος *Abgrund* *A.* L 8,31 R 10,7.
afgudei *Fn* ἀσέβεια *Gottlosigkeit* *A.* R 11,26; *D.* t 2,16.
afguþs* (d) *Adj.a abgöttisch, gottlos*; *D.Pl.* -daim *Randgl. in* A *zu* unsibjaim · ἀσεβέσι T 1,9. þo -don haifst Sk 4,26.
afhaimeis* (-haims* *182 oder 183*) *Adj.* ἐκδημῶν *der Heimat fern* *N.Pl.* -jai k 5,6.9.
aflageins *Fi/ō* (*152*[e]) ἄφεσις *Ablegung, Erlaß* *D.* Mc 1,4.
aflet* *Na* (*KZ. 42,326*) ἄφεσις *Erlaß* *A.* Sk 3,18; *D.* -a L 1,77 Sk 3,19.
afmarzeins *Fi/ō* (*152*[e]) ἀπάτη *Betrug* *N.* Mc 4,19; *G.* -ais E 4,22.
afmauiþs* (d) *Pt.Pf. zu* *af-mojan (*71,1*) ἐκλυόμενος *ermüdet*: *N.Pl.* -idai G 6,9.
afsateins *Fi/ō* (*152*[e]) *Absetzung*; bokos -ais · βιβλίον ἀποστασίου *Scheidebrief* Mc 10,4.
afstass *Fi* (*115,1*) ἀποστασία *Abfall* *N.* th 2,3; *G.* -ssais bokos · βιβλίον ἀποστασίου *Scheidebrief* M 5,31.
afta *Adv.* (*192A1*) ὀπίσω *hinten* Ph 3,14.
aftana *Adv.* (*192B3*) ὄπισθεν *von hinten* Mc 5,27.
aftaro *Adv.* (*192B2*) ὄπισθεν *von hinten* M 9,20 L 8,44; standandei aftaro · στᾶσα ὀπίσω L 7,38.
aftra *Adv.* (*193*) 1. *gewöhnl. zeitlich*: πάλιν *wieder* (*häufig*); δεύτερον Sk 2,11.16 (J 3,4). — 2. *örtlich*: *zurück, rückwärts* εἰς τὰ ὀπίσω L 9,62; ὑποστρέφειν L 2,43 ἐπανελθεῖν 19,15 gawandjan sik aftra.
aftraanastodeins *Fi/ō* (*152*[e]) *Wiederanfang,-erneuerung* *D.* Sk 1,22.
aftuma *Komp.* (*190,2*) ἔσχατος *letzter* (*von 2 Part.*) *N.Pl.* Mc 10,31.
aftumists *Sup.* (*190,3*) ἔσχατος *letzter*: *st.N.* Mc 9,35; *sw.N.* K 15,26; *A.* L 14,9; *D.* L 14,10. — aftumist habaiþ · ἐσχάτως ἔχει *liegt in den letzten Zügen* Mc 5,23.
-agan *st.V.6* (*209*), *vgl.* og *Prt.-Prs. und Part.* un-agands.
Agar ῞Αγαρ *N.* G 4,24.
aggilus *Mu/i* (*163*) ἄγγελος *Engel, Bote*: *N.* *öfters*; *A.* -ilu (-elu G 4,14); *D.* -ilau (-illau k 11,14); *N.Pl.* -iljus L 2,15 Mc 12,25 (-eljus R 8,38) *und* -ileis Mc 1,13; *A.* -iluns Mc 13,27; *G.* -ile C 2,18 T 5,21 (-ele L 9,26 15,10); *D.* -ilum *öfters.* — *Vgl.* arkaggilus.
aggwiþa *Fō* (*Enge*), *Bedrängnis* θλῖψις Th 3,3 th 1,6; στενοχωρία R 8,35 k 6,4; συνοχή k 2,4.
ga-aggwjan *sw.V.1* *bedrängen*: -idai · στενοχωρούμενοι k 4,8.
aggwus *Adj.u* (*184*) στενός *eng* *N.-A.Neut.* -u M 7,14.13.
agis *Na* (*117,3 145*[c]) φόβος *Furcht, Schrecken. N.-A. häufiger*; *G.* -isis J 7,13 L 5,26 Neh 5,15; *D.* -isa L 2,9 *u.ö.*; *N.Pl.* φόβοι · -isa k 7,5.
af-agjan *sw.V.1* (*ängstigen*); *Pass.* πτύρεσθαι ἐν Ph 1,28; σαίνεσθαι ἐν Th 3.3 *sich ängstigen.*
in-agjan *dsgl. m. Akk.* ἐμβριμᾶσθαί τινι *einen anfahren* M 9,30.
us-agjan *dsgl. einen erschrecken*: -idai · ἔκφοβοι Mc 9,6.
aglaitei *Fn* ἀσέλγεια *Unzucht. N.* Mc 7,22 G 5,19; *D.* E 4,19, -ein[o] k 12,21 B.
aglaitgastalds *Adj.a* αἰσχροκερδής *schmutzig gewinnsüchtig* *N.* Tit 1,7; *A.Pl.* T 3,8.
aglaiti* *Nia* ἀσέλγεια *Unzucht* *D.* k 12,21 A; *D.Pl.* R 13,13.
aglaitiwaurdei *Fn* αἰσχρολογία *Schandrede* *A.* C 3,8.
agliþa *Fō* *Drangsal*: θλίβεσθαι · winnan -os *Drangsale leiden* Th 3,4.
us-agljan *sw.V.1 m. Dat.* ὑπωπιάζειν (*ins Gesicht schlagen*) *bedrängen* L 18,5.
aglo *Fn gewöhnl.* θλῖψις *Drangsal*; κόπος k 11,27; ὀδύνη R 9,2.

— *Pl. für griech. Sg.* J 16,33 R 12,12 k 11,27 Ph 1,17. — θλίβεcθαι · -ons winnan T 5,10.

agls *Adj.a* αἰcχρόc *schimpflich N.Neut.* agl K 11,6.

aglus *Adj.u* (*184*) δύcκολοc *schwierig N.Neut.* -u Mc 10,24. — *Adv.* a g l u b a (*191A1*) δυcκόλωc L 18,24 Mc 10,23.

Agustus *vulglat.* Agustus *D.* L 2,1.

aha *Mn* νοῦc *Sinn, Verstand N.* Tit 1,15; *G.* (*ergänzt*) C 3,12; *D.* th 2,2 T 6,5 t 3,8; *G.Pl.* Ph 4,7.

ahaks *i* περιcτερά *zahme* (*weiße*) *Taube* (*Hehn*[5] *279ff.*) *N.* L 3,22; *A.* Mc 1,10 (*als Symbol des h. Geistes*); *G.Pl.* L 2,24 *D.* -im Mc 11,15 (*Opfertauben*). *Gegensatz*: -dūbo *dunkle Taube.*

ahana *Fō* ἄχυρον *Spreu A.* L 3,17.

Aharon Ἀαρών *lat. auch* Aharon; *G.* -ons L 1,5.

ahjan *sw.V.1* νομίζειν *meinen* M 10,34 (*354,1*).

ahma *Mn* πνεῦμα *Geist* (*häufig*).

ahmateins *Fi/ō* (*152*[a]) *Inspiration*: θεόπνευcτοc · gudiskaizos ahmateinais t 3,16.

ahmeins *Adj.a* πνευματικόc *geistig, geistlich* (*häufiger*).

ahs *Na* cτάχυc *Ähre A.* Mc 4,28; *D.* ahsa *ebd.*; *A.Pl.* ahsa L 6,1 Mc 2,23.

ahtau ὀκτώ *acht* L 2,21 9,28.

ahtaudogs *Adj.a* ὀκταήμεροc *achttägig* Ph 3,5.

ahtautehund ὀγδοήκοντα *achtzig* L 2,37 16,7.

ahtuda ὄγδοοc *der achte D.* L 1,59.

aƕa *Fō* ποταμόc *Fluß, Gewässer N.* L 6,48; *D.* Mc 1,5; *N.Pl.* M 7,25.27 J 7,38; *G.* k 11,26.

[**Aia**] *oder* [**Gai**] Αἴα *oder* Γαΐ, *Konjekturen für* † Aai Neh 7,32 D.

Aibair Ἔβερ: *G.* -is L 3,35.

†**aibr** M 5,23 CA δῶρον *Opfergabe, wohl mit J. Grimm in* [tibr] *zu bessern.*

Aiddna Εδδουα: *G.* -ins Neh 7,39.

Aieira Ηιρα: *G.* -ins Neh 6,18; *vgl. IF. 14,63.*

Aifaisius* Ἐφέcιοc: *D.Pl.* -ium E *in Über- u. Unterschr.*

Aifaiso* (*KZ. 41,169*[5]) Ἔφεcοc *A.* -on t 4,12; *D.* -on K 15,32 16,8 E 1,1 T 1,3 t 1,18.

aiffaþa ἐφφαθά *d. i.* διανοίχθητι *öffne dich* Mc 7,34.

aigan* *V.prt.-prs.* (*222. 134*) ἔχειν *haben*; *dopp. Akk. griech. u. got.* L 3,8, *dopp. Akk. griech.*: *got.* du *m.D.* L 20,33 Mc 12,23. — *Formenbestand § 222*; *gramm. Wechsel § 134.*

fair-aihan (*222. 134*) *m. Gen.* μετέχειν τινόc *teilhaben an*: biudis K 10,21.

aigin *Na Eigentum*: τὰ ὑπάρχοντα L 8,3 14,33 16,1 19,8; οὐcία L 15,12; βίοc L 8,43; *D.Pl.* L 8,3 (*auf mehrere Subjj. bezogen*).

ga-aiginon *sw.V.2 in Besitz nehmen* πλεονεκτεῖν *Aor. übervorteilen*: *Pass.* k 2,11.

aihtron *sw.V.2* προcαιτεῖν *betteln* J 9,8 L 18,35 Mc 10,46; αἰτεῖcθαι *für sich verlangen* C 1,9; προcεύχεcθαι *beten* E 6,18.

aihtrons *Fi* προcευχή *Gebet*: διὰ πάcηc προcευχῆc καὶ δεήcεωc · þairh allos -ins jah bidos E 6,18; δεήcειc, προcευχάc · bidos, -ins T 2,1. *Danach Umstellung in* τῇ προcευχῇ καὶ τῇ δεήcει · bidai jah -ai Ph 4,6.

aihts *Fi Pl. Eigentum. A.Pl.* allos -ins · πάντα τὰ ὑπάρχοντα K 13,3; izwaros -ins · τὰ ὑμῶν k 12,14.

aiƕatundi *Fiō* βάτοc *Dornstrauch D.* -jai L 6,44 20,37 Mc 12,26.

af-aikan *red.V.1* (*211*): 1. *abs.* ἀρνεῖcθαι *leugnen* J 18,25.27 Mc 14,68; ἀρν. ὅτι M 26,72 CA (: laugnida C). — *ungenau* ἀναθεματίζειν *fluchen* Mc 14,71 (*vgl.* M 26,74 afdomjan). — 2. ἀρνεῖcθαί τινα *einen verleugnen* M 10,33 L 9,23 t 2,12.13; ἀπαρνεῖcθαί τινα M 26,75 A (: inwidis B) ἀπαρνήcῃ με · mik afaikis kunnan J 13,38 (*s. Anm.*). —

Perf. afaiaik M 26,72 J 18,25.27 Mc 14,68.

aikklesjo *Fn* (*163*) ἐκκληcία *Gemeinde, Kirche* (*häufig*); *Gotteshaus* Kal (*29. Okt.*).

Ailam Αιλαμ *G.* -is Neh 7,34.

Aileiaizair 'Ελιέζερ *G.* -is L 3,29.

Aileiakeim 'Ελιακείμ *G.* -is L 3,30.

Aileisabaiþ 'Ελιcάβετ *lat.* Elisabeth (it *z.T.*) *unflekt.* L 1,5 *usw.*

ailoe ἐλωί Mc 15,34.

[**Ailul**] Ελουλ *s.* [Alul].

Aimmeira* Εμμηρ *G.* -ins Neh 7,40.

ainabaur *Mi* (*115,2*) μονογενής *eingeboren D.* -a Sk 5,21.

ainaha *sw.Adj.* (*187,1*) μονογενής *einzig N.* L 7,12 9,38; *N.Fem.* ainoho (*für* ainaho) L 8,42.

ainakls *Adj.a* μεμονωμένος *vereinzelt, alleinstehend N.Fem.* -a T 5,5.

ainamundiþa *Fō* ἑνότης *Einheit, Einmütigkeit A.* E 4,3.13; *G. C 3,14* (*zweifelhaft, vgl. Anm.*).

[**ga-ainan**] *sw.V.3 vereinzelnen, trennen*: ἀπορφανιcθέντες ἀφ' ὑμῶν · † gaainanaidai af Th 2,17.

ainfalþei *Fn* ἁπλότης *Einfalt G.* k 8,2; *D.* k 1,12 9,11.13 11,3 C 3,22.

ainfalþs *Adj.a* ἁπλοῦς *einfach N.Neut.* M 6,22. — *Adv.* ainfalþaba (*191A1*) *einfältig* Sk 3,18.

ainƕarjizuh *Pron.* (*177,2[1]*) *m. Gen.Pl.* L 4,40 16,5 K 12,18 16,2 E 4,7.16 Th 2,11: εἷς ἕκαστος *ein jeder* (*häufiger*); ἕκαστον · ainƕarjatoh K 7,17; εἷς τὸν ἕνα · ainƕarjizuh anþar anþarana Th 5,11; ὁ δὲ καθ' εἷς ἀλλήλων μέλη · aþþan ainƕ. anþar < anþaris liþjus > R 12,5.

ainƕaþaruh* *Pron.* (*177,2[1]*) *jeder von beiden D.* -ammeh Sk 3,5.

ainlif* (b) *elf*: *D.* -bim K 15,5 (it).

Ainnaa Εννaa *G.* -ains Neh 7,38.

Ainok 'Ενώχ: *G.* -is L 3,37.

Ainos 'Ενώc: *G.* -sis L 3,38.

ains *st.Adj.a* (*194[1]*) 1. εἷς *unus* (*häufig*); ὁ εἷς L 7,41 18,10 τὸ ἕν K 12,11. — 2. εἷς *quidam* (*Gräzism.*) M 8,19 J 6,9 *usw.*; εἷς τις · ains sums Mc 14,47.51. — 3. εἷς *solus* L 18,19 Mc 2,7 10,18; μόνος (*häufiger*), *auch Plur.*: M 5,46 J 6,22 17,20 L 6,4 Mc 2,26 9,2 Ph 4,15 C 4,11 Th 3,1 Sk 7,17. — *Beachte* εἶπεν ἐν ἑαυτῷ · sis ains L 7,39; τὰ ἑαυτῆς · sein ain K 13,5; *störende Interpol. nach* it K 15,19.

ainshun *Pron.* (*178*), *nur in neg. Sätzen* (J 7,48 K 1,16 Sk 8,14 *haben neg. Sinn*), *daher* οὐδείς *niemand, keiner, mit partit. Gen.* (*häufiger*) *oder m.* us · ἐκ J 16,5 17,12. *D.* ainummehun J 18,9.31 R 12,17 13,8 k 7,2: ainomehun L 8,43. — *A.Mask.* ainnohun J 8,15 K 1,14.16 k 5,16 7,2 (*zweimal*) 11,8: Sk 5,16: ainohun Sk 5,11 (J 5,22) L 8,51 Mc 5,37 9,8. — *N.Fem.* ainohun L 10,19: ainnohun Ph 4,15.

Aiodia (*19A12*) Εὐοδία: *A.* -an Ph 4,2.

Aipafras 'Επαφρᾶς C 4,12 Phil 23; *D.* -frin C 1,7.

Aipafraudeitus 'Επαφρόδιτος: *A.* Ph 2,25.

aipiskaupei* *Fn* ἐπισκοπή *Bischofsamt*: *G.* -aupeins A: -upeins B T 3,1.

aipiskaupus *Mu* ἐπίσκοπος *Bischof N.* T 3,2 Tit 1,7; *G.* -sks Kal (*6. Nov.*).

aipistaule ἐπιστολή *Brief. N. häufiger*; *A.* -ein th 2,2; *D.* -ein K 5,9; *A.Pl.* aipistulans (*nach lat.* epistula) Neh 6,17.19; *D.* -aulem th 3,17 AB.

áir *Adv.* πρωί *früh*: air uhtwon Mc 1,35, air þis dagis Mc 16,2. — *Komp.* airis *Adv.* πάλαι *längst*, *eher* L 10,13 (*vgl.* airizans).

Airastus 'Εραστος R 16,23.

airinon *sw.V.2* πρεcβεύειν *Gesandter sein, unterhandeln* k 5,20 E 6,20.

áirizans *Komp. Pl.* οἱ ἀρχαῖοι

Vorfahren *G.* L 9,8.19; *D.* M 5,21.33 (*vgl.* air, airis).
[airkns] *Adj.a.* (*vgl.* ἀνοσίοις · unairknaim T 1,9 AB), ὅσιος *heilig, Konjektur f.* †airknis T 3,3 B.
airkniþa *Fō* τὸ γνήσιον *Lauterkeit, Echtheit A.* k 8,8.
Airmodam Ἐλμωδάμ: *G.* -is L 3,28.
Airmogaineis- B *u.* Hairmaugaineis A Ἑρμογένης, Ἑρμ. t 1,15.
airþa *Fō* γῆ *Erde, Land* (*häufig*); ἐδαφιοῦσίν σε · -ai þuk gaibnjand L 19,44.
airþakunds *Adj.a von irdischer Abkunft A.* Sk 4,16.
airþeins *Adj.a* 1. *irdisch* ἐπίγειος k 5,1 Ph 3,19; χοϊκός K 15,49; Sk 4,22. — 2. *irden* ὀστράκινος k 4,7.
airus *Mu* ἄγγελος *Bote A.Pl.* L 9,52; *D.* L 7,24; πρεσβεία *Gesandtschaft A.* L 14,32 19,14.
airzei *Fn* πλάνη *Irrlehre A.* Sk 5,5; *G.* E 4,14.
airzeis* *Adj.ia N.Pl.* -jai πλανώμενοι *irre geführt* t 3,13; πλανᾶσθαι *sich irren* · -jai wisan Mc 12,24.27, wairþan G 6,7.
airziþa *Fō* πλάνη *Irrlehre N.* M 27,64 *G.* T 4,1.
airzjan *sw.V.1* πλανᾶν *irre führen* J 7,12 t 3,13; πλάνος *Verführer* · airzjands M 27,63 *N.Pl.* -ndans k 6,8.
af-airzjan 1. *Akt.* ἀποπλανᾶν *irre machen* Mc 13,22. — 2. *Pass.* πλανᾶσθαι *sich verführen lassen* J 7,47 (Sk 8,14) K 15,33; ἀποπλανᾶσθαι ἀπό τινος *abirren von* (af) T 6,10; ἀστοχεῖν τινος *dsgl.* T 1,6.
aistan *V.* ἐντρέπεσθαί τινα *sich scheuen vor* (*Akk.*): *1.Sg.* L 18,4; *3.Pl.* L 20,13; *Pt.Prs.* L 18,2.
ga-aistan *dsgl. 3.Pl.* Mc 12,6.
aiþei *Fn* μήτηρ *Mutter* (*häufig*).
aiþs (þ) *Ma* ὅρκος *Eid G.* -þis L 1,73; *D.* -þa M 26,72; *A.Pl.* -þans M 5,33; *G.* -þe Mc 6,26.
aiþþau *Konj.* (*50*[5]) 1. ἤ *oder* (*häufig*; *vgl. 332*); ἤ—ἤ *entweder* —*oder* jabai—aiþþau M 6,24 *u.* andizuh—aiþþau L 16,13. — 2. *wo nicht, sonst* εἰ δὲ μήγε M 6,1 9,17 L 5,36.37 k 11,16; ἐπεὶ ἄρα K 7,14; ἐπεί R 11,22 K 15,29; aut (*it*) R 9,11. — 3. *Es leitet den Nachsatz einer irrealen hypothet. Periode ein* (*367,3*) M 11,23 J 14,2.7.28 15,19 18,36 L 17,6. — *Ähnl. im Nachsatz einer nicht-irrealen Periode für* ἀλλάγε *doch wenigstens* K 9,2; aiþþau jah · ἄρα G 2,21. — *Beachte* k 12,12.
aiwaggeli *Nia* εὐαγγέλιον *Evangelium A. häufiger*; *G.* -jis K 9,23; *D.* -ja G 1,6.
aiwaggelista *Mn* (*Schulze S. 743*) εὐαγγελιστής *lat.* evangelista. *N.* Sk 3,3; *G.* t 4,5; *A.Pl.* E 4,11.
aiwaggeljan *sw.V.1* εὐαγγελίζεσθαι *das Ev. verkünden* G 4,13.
aiwaggeljo *Fn* εὐαγγέλιον *Evangelium N. Überschr.* J L Mc Mc 14,9 k 4,3 G 2,7; *obl. Kas. häufiger.* — *Vgl. 19,2.*
aiweins *Adj.a* αἰώνιος *ewig* (*häufiger*). — *Formelhaft* libains aiweino (*273*[5]); *Artikel nur* J 17,3 (*wegen V. 2*).
aiwiski *Nia* αἰσχύνη *Schande*: *G.* -jis k 4,2; *D.* K 15,34.
aiwiskon *sw.V.2* ἀσχημονεῖν *schändlich handeln 3.Sg.* K 13,5.
ga-aiwiskon *m.Akk.* καταισχύνειν *beschämen, beschimpfen* (*perfektiv, 294 ff.*) R 9,33 10,11 K 11, 4.5.22 k 7,14 9,4 αἰσχυνθήσομαι · gaaiwiskonda k 10,8 *u.* -oþs wairþa Ph 1,20 (*dieselbe Umschreibung* k 7,14). — *Glosse* Mc 11,4.
us-aiwjan *sw.V.1 sich anstrengen*: ἐκοπίασα -ida K 15,10.
aiwlaugia *Mn* εὐλογία *Segen,* (*Spende*) *A.* -ian izwarana k 9,5 AB.
Aiwneikai *Dat.Sg.* Εὐνίκῃ: t 1,5.
aiws *Ma/i* (*145*[5]) αἰών *Zeit, Ewigkeit.* τοῦ αἰῶνος τούτου þis aiwis L 16,8 *u.ö.*, τοῦ αἰ. ἐκεί-

vou jainis -is L 20,35; *a principio temporis* fram anastodeinai -is L 1,70; ἐκ τοῦ αἰῶνος fram -a J 9,32; εἰς τὸν αἰῶνα du -a J 8,35 *u.ö. sowie* -a dage J 8,51.52. — *A.Pl.* -ins M 6,13; *G.* -e E 3,11.21 T 1,17; *D.* -am R 9,5 *u.ö.* — — *Adv.* aiw (*A.Sg.*) *je* (*nur in negat. Sätzen*): ni aiw οὐδέποτε M 9,33 L 15,29 Mc 2,12. 25 K 13,8; οὐκ εἰς τὸν αἰῶνα Mc 3,29; οὐ μὴ εἰς τ. αἰ. J 10,28 11,26 K 8,13. *Ferner erscheint* aiw *neben* ainshun J 10,29 L 19,30; þanaseiþs Mc 11,14; ƕanhun Sk 8,7 (J 7,46) J 8,33. — *Vgl.* halis-aiw, suns-aiw.

Aiwwa (*Schulze S. 746*[4]) Εὔα: *N.* T 2,13; *A.* Εὔαν -an k 11,3.

aiwxaristia εὐχαριστία *Dank*: *A.* -αν · -an k 9,11.

aiz *Na* (*25A*) χαλκός *Erz*(*münze*) *A.* Mc 6,8.

Aizaikeia Ἐζεκία: *G.* -ins Neh 7,21.

aizasmiþa *Mn* χαλκεύς *Erzschmied* t 4,14.

Aizleim (*20,5 C*) Ἐσλίμ: *G.* -is L 3,25.

Aizor *für* Ἐσρώμ (*vgl.* Ἀζώρ M 1,13): *G.* -is L 3,33.

ajukdūþs* *Fi* (*66.74*[1]) *Ewigkeit*: in ajukduþ · εἰς τὸν αἰῶνα J 6,51.58; εἰς τοὺς αἰῶνας L 1,33.

ak *Konj., stets an der Spitze u. fast durchweg nach negat. Satz*: *sondern* ἀλλά (*häufig*); δέ J 14,10 E 4,28 B (: iþ A) T 1,9 AB; *an Stelle von* γάρ J 16,27 E 2,10; *Zusatz* E 2,8. — *Der Sinn des vorausgehenden Satzes ist negativ* J 8,55 L 17,8. — *Ohne vorausgehende Neg.*: *aber* J 15,21.25 Mc 11,32 14,49.

Akaja A *u.* Axaïa B Ἀχαΐα k 9,2; *D.* Akaïjai k 1,1 B (*KZ. 41,175*).

Akajus* Ἀχαῖος; *Pl. an Stelle des Landesnamens* (*KZ. 41,175*): *G.Pl.* ἀπαρχὴ τῆς Ἀχαΐας · anastodeins -ïje K 16,15 B; ἐν τοῖς κλίμασιν τῆς Ἀχαΐας · in landa -je k 11,10 B.

Akaïkus Ἀχαϊκός: *G.* -aus K 16,17.

akei (-e G 2,14; *§ 22B*) *Konj., an der Spitze u. nach positivem Satz*: ἀλλά *aber* (*häufig*); δέ K 14,20. — *Zur Einleitung von Fragen* M 11,8.9 L 7,25.26. — *Vor Imperativen* M 9,18 J 16,33 Mc 9,22 16,7. — akei nih · ἀλλ' οὐδέ G 2,3.

aket*, *aus lat.* acetum, ὄξος *Essig*: *G.* aketis M 27,48, akeitis (*22 A*) Mc 15,36.

akran *Na* καρπός *Frucht* (*häufiger*); τὰ γενήματα τῆς δικαιοσύνης · -a uswaurhtais k 9,10.

akranalaus (*vgl.* laus; *§ 115,1*) *Adj.a* ἄκαρπος *unfruchtbar*: *N. Neut.* Mc 4,19.

akrs *Ma* ἀγρός *Acker N.* M 27,8; *A.* M 27,7; *D.* M 27,10 L 15,25 Mc 15,21.

Akwla Ἀκύλα(ς) K 16,19.

alabalstraun ἀλάβαστρον *Salbenbüchse aus Alabaster A.* L 7,37.

alabrunsts *Fi* ὁλοκαύτωμα *Brandopfer D.Pl.* -im Mc 12,33.

Alaiksandrus Ἀλέξανδρος *N.* T 1,20 Alai[ai]ksandrus t 4,14; *G.* -aus Mc 15,21.

alakjo *Adv.* (*191A2*) *insgesamt* (*verstärkend*): allai alakjo · πάντες L 4,22, ἅπαντες Mc 11,32; al. managei · ἅπαν τὸ πλῆθος L 19,37, managei al. · ὁ λαὸς ἅπας L 19,48.

alamans* *o.* alamannans* *Pl.M* (*161*) *Gesamtheit der Menschen*: *D.* allaim alamannam Sk 8,12.

Alamod *Eigenn.*: *D.* Alamoda *Urkk. v. Neapel u. Arezzo.*

alan *abl. V.6* (*209*) *wachsen*: alands · ἐντρεφόμενος *s. nährend* T 4,6.

alaþarba *sw.Adj.* (*187,6*) *an allem Mangel leidend*: ἤρξατο ὑστερεῖσθαι · dugann -a wairþan L 15,14.

aldomin *Dat.Sg. M oder N* γῆρας *Alter* L 1,36.

alds *Fi Menschenalter, Zeit*: αἰών E 2,2.7 T 1,17 t 4,10; γενεά L 1,50 E 3,5.21 C 1,26; βίος t 2,4.

aleina *Fō* πῆχυς *Elle A.* M 6,27.

alew* *Na Lehnw.* ἔλαιον *Öl G.* L 16,6; *D.* L 7,46 Mc 6,13.
alewabagms *Ma* ἐλαία *Ölbaum G.Pl.* L 19,37 — ἀγριέλαιος · wilþeis al. R 11,17.24. — καλλιέλαιος · gods al. R 11,24.
alewja *sw.Adj.*: *Öl-* πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον ἐλαιῶν · at fairgunja þatei haitada alewjo L 19,29; πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν · at fairgunja alewjin Mc 11,1.
Alfaius Ἀλφαῖος: *G.* -aus Mc 2,14 3,18, -us L 6,15 (*24 B*).
alhs *Fkons.* (*160*[1]) *Tempel*: ναός M 27,5.51 *u.ö.*; *etwas häufiger* ἱερόν. *N.* k 6,16; *A.* Mc 11,16 14,58 *u.ö.*; *G.* alhs M 27,51 L 4,9 k 6,16 (?), als Mc 15,38 (*27 b*); *D.* alh Mc 11,15.27 *u.ö.*
alja 1. *Konj. außer*: εἰ μή J 6,22 L 4,26.27 5,21 8,51 10,22 Mc 10,18 R 13,1 G 1,7 Ph 4,15; ἐὰν μή G 2,16; ἀλλά Mc 9,8 10,40 Sk 8,15 (J 7,49), ἀλλ' ἤ k 1,13. — 2. *Präp. m. Dat. dsgl.*: πλὴν αὐτοῦ · alja imma Mc 12,32.
aljakuns *Adj.i/ja* (*183*[2]; *IF. 27, 157 f.*) *anderswoher stammend*: *N.* aljakuns wisands · παρὰ φύσιν *gegen die Natur* R 11,24; *N.Pl.* aljakonjai (*23 B b*) · πάροικοι E 2,19; *sw.N.* sa -ja · ὁ ἀλλογενὴς οὗτος L 17,18.
aljaleiko *Adv.* (*191A2*) *anders*: aljaleiko laisjai B: aljaleikos laisjai A · ἑτεροδιδασκαλεῖ T 6,3. — *Kompar.-Adv.* aljaleikos (*191B3*) *anders*: ἑτέρως Ph 3,15; ἄλλως T 5,25. *Vgl.* T 6,3 A.
[**aljaleikoþs**] *Pt.Pf.* ἀλληγορούμενος *anders gebildet, allegorisch*: *N.Pl.* -odos *Konjektur f.* †-aidos G 4,24 B.
1. **aljan** *sw.V.1* σιτεύειν *mästen*: τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν · stiur þana alidan L 15,23.27.30.
2. **aljan** *Na* ζῆλος *Eifer* R 10,2 k 7,7.11 9,2 11,2 G 5,20 Ph 3,6 C 4,13 ζῆλοι (?) k 12,20; παραζηλοῦν τινα · in aljana briggan *m.Akk.* R 10,19 11,11.14.

aljanon *sw.V.2 eifern*: ζηλοῦν K 13,4; ζηλοῦσθαι G 4,18. — ζηλοῦν τινα *eifern für* (izwis) k 11,2 G 4,17.
in-aljanon *m.Dat.* (?) παραζηλοῦν τινα *zornig machen* K 10,22; *Randgl.* inaljanoþ *zu* sokeiþ: K 13,5: *unrichtig, gehört zu* aljanoþ 13,4.
aljar *Adv.* (*192A2*) *anderswo*: aljar wisan: ἀπεῖναι k 10,1.11.
aljaþ *Adv.* (*192 C 1*) *anderswohin*: aflaiþ aljaþ · ἀπεδήμησεν Mc 12,1.
aljaþro *Adv.* (*192B1*) *anderswoher*: ἀλλαχόθεν J 10,1; ἀπών k 13,2.10 Ph 1,27.
aljis* *Adj ja* (*182*) ἄλλος *ein andrer* (ἕτερος T 1,10): *D.Fem.* aljai waihtai Sk 7,11; *G.Neut.* G 5,10 T 1,10; *A.Pl.Neut.* k 1,13.
allandjo *Adv.* (*191A2*) *völlig*: *für* ὁλοτελεῖς Th 5,23.
allaþro *Adv.* (*192B1*) *von allen Seiten her*: πάντοθεν L 19,43; πανταχόθεν Mc 1,45.
allawaurstwa *Mn* (*187,6*) τέλειος *vollkommen N.Pl.* C 4,12.
allawerei *Fn* ἁπλότης *Redlichkeit D.* R 12,8.
allis *Adv.* (*erstarrter Gen. 267*[1]), *stets an zweiter Stelle* (*außer* ὅταν γάρ · allis þan Mc 12,25) 1. *Adv.* ὅλως *überhaupt* M 5,34 (39: *Zusatz nach V. 34*) K 15,29. — 2. *Konj.* γάρ *denn* (*339*) *häufig*; μέν L 3,16.
alls *st.Adj.* (*180,3*) πᾶς, ἅπας, ὅλος *all, jeder, ganz.* 1. *In der Bedeutung 'alle' nur im Plur., abgesehn vom Neut., wo der Sing. echt got., der Plur. Gräzismus ist, vgl.* ἀπήγγειλαν πάντα · gataihun all M 8,33 *mit* ἀποκαθιστᾷ πάντα · gaboteiþ alla Mc 9,12 *usw.* — 2. πᾶς *'jeder' wird gegeben* a) *durch den Plur. 'alle'* (*283*[1]), *vgl.* εἰς πάντα τόπον · and allans stadins L 4,37; πᾶσα ἀκαρθασία · allos unhrainiþos E 5,3 *usw.* b) *durch das Neut. Sing. m. partit. Gen.* (*283*[1]),

vgl. πάντα νοῦν · all ahane Ph 4,7; ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ · af allamma bisauleino k 7,1 *usw.* *Selten ist der partit. Sing. wie* πᾶν ὕψωμα · all hauhiþos k 10,5. — 3. alls '*ganz*' *ist reines Adj.* — *In den Episteln formelhafte Wendungen wie* πάσῃ σπουδῇ · in allai usdaudein k 8,7 *usw.* (*283*[1]).

allwaldands *Mnd* (*159*) παντοκράτωρ *Allmächtiger N.* k 6,18. *Vgl.* garda-waldands.

us-alþan *red.V.3* (*133*) *alt werden*: τοὺς βεβήλους καὶ γραώδεις μύθους · þo usweihona swe usalþanaizo spilla '*uti anuum*' T 4,7.

alþeis *Adj.ia* (*182*) γέρων *alt*: *N.* Sk 2,10.14 (J 3,4); *G.Pl.Fem.* [þizo alþjono] *Konjektur für* †þize alþjano Kal (*19. Nov.*); *N.Pl.Neut.* þo alþjona · τὰ ἀρχαῖα k 5,17. — *Kompar.* sa alþiza · ὁ πρεσβύτερος L 15,25.

[Alul] Αλουλ *oder* [Ailul] Ελουλ *G. indekl. oder* -is? Neh 6,15.

Ameinadab* 'Αμιναδάβ: *G.* -is L 3,33.

amen ἀμήν (*häufig*).

Ammo* 'Αμώς: *G.* -ons L 3,25.

ams* *Ma oder* amsa* *Mn* ὦμος *Schulter*: *A.Pl.* amsans L 15,5.

an *denn, nun, meist in Verbindung mit Interrogativen* (*328*[1]): τί οὖν · an ƕa L 3,10; καὶ τίς · an ƕas J 9,36 L 10,29 18,26. — *Ohne Interrog.* οὐκοῦν · an nuh J 18,37.

ana I. *Adv. darauf, außerdem* (*zugesetzt*) εἰς ταφήν · du usfilhan ana M 27,7; ἐπιθείς · atlagjands ana Mc 8,23; καὶ τῇ ... ἀγάπῃ · jah ana þizai ... friaþwai k 8,7. — Mc 11,7 *ist* ina *zu ergänzen.* — — II. *Präp.* εἴς τι; ἐπί τι, ἐπί τινι, ἐπί τινος; ἔν τινι; κατά τινος, κατά τι; *Dativ*: *an, auf, in, über.* 1. *m. Akk. zur Bezeichnung der Richtung* a) *räuml.* πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν · gadriusiþ ana airþa M 10,29; ἦλθεν εἰς τὰ μέρη · qam ana fera Mc 8,10; κατὰ πρόσωπον · ana andaugi *in Gegenwart* k 10,1 *usw.* — b) *zeitl. nur* τῆς ἡμέρας · ana dag *den Tag über* L 17,4. — c) *distributiv* ἀνὰ πεντήκοντα · ana ƕarjanoh fimf tiguns *zu je fünfzig* L 9,14. — d) *Bei Affektbezeichnungen zur Angabe des Grundes nur* ἀγαπητοὶ διὰ τοὺς πατέρας · liubai ana attans *um der Väter willen* R 11,28. — — 2. *m. Dat. zur Bez. der Ruhe* a) *räuml. Bei den Verben des Fallens, Säens, Setzens, Legens, Kommens u.ä. besteht vielfach das Verhältnis der Ruhe anstatt des der Richtung oder neben ihm* (*269*): ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν · gadraus ana airþai L 8,8; ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον · qam ana þamma stada L 19,5 *usw.* — b) *zeitl. nur* τῆς ἑορτῆς μεσούσης · ana midjai dulþ J 7,14. — c) *Bei Zahlangaben nur* ἀπὸ σταδίων δεκαπέντε · ana spaurdim fimftaihunim *gegen 15 St.* J 11,18; ana spaurde *saihs tigum* L 24,13. — d) *Bei Verben des Affekts u. ä. zur Angabe des Grundes* ἐχάρημεν ἐπὶ τῇ χαρᾷ · faginodedum ana fahedai k 7,13; ἐφ' ᾧ οὐ θέλομεν · ana þammei ni wileima *weshalb* k 5,4.

anabusns (*65*[1] *130*[1]) *Fi Gebot*: *gewöhnlich* ἐντολή; ἔνταλμα Mc 7,7 C 2,22; ἐπιταγή K 7,25 T 1,1 Tit 1,3; παραγγελία Th 4,2 T 1,5.18; παράδοσις Mc 7,13 K 11,2.

anafilh *Na Empfehlung*: παράδοσις *Überlieferung* Mc 7,3 th 3,6; παραθήκη *das Anvertraute* t 1,12. 14; συστατικαὶ ἐπιστολαί *Empfehlungsbriefe* · anafilhis bokos k 3,1.

anahaimeis* (-haims* *182 oder 183*, *vgl.* af-haimeis*) *Adj. in der Heimat befindlich*: *N.Pl.* ἐνδημοῦντες · -jai k 5,9; *D.* ἐνδημῆσαι · -jaim wisan k 5,8.

anaks *Adv.* (*193*) *plötzlich*: ἐξαίφνης L 2,13 9,39; ἐξάπινα Mc 9,8.

anakunnains *Fi* (*152*[c]) ἀνάγνωσις *Lesung*: *D.* k 3,14.
analageins *Fi/ō* (*152*[c]) ἐπίθεσις *Auflegung* *A.* t 1,6; *D.* T 4,14.
analaugnei *Fn* *Verborgenheit*: ἐν κρυπτῷ · in -ein J 7,4.
analaugns *Adj.i/ja* (*183*) *verborgen*: ἀπόκρυφος Mc 4,22; (*wohl auch* L 8,17); *sonst* κρυπτός *N.-A.Neut.* analaugn L 8,17 Mc 4,22; K 4,5; *sw.N.Pl.Neut.* þo -jona K 14,25; *D.* þaim -jam k 4,2. — *Adv.* analaugniba (*191A1*) ἐν κρυπτῷ *im geheimen* J 7,10.
analeiko *Adv.* (*191A2*) ὁμοίως *auf gleiche Weise* Sk 7,4.
anamahts *Fi* ὕβρις *Übermacht, Mißhandlung* *D.* Sk 1,11; *D.Pl.* k 12,10.
anaminds *Fi* ὑπόνοια *versteckte Meinung, Vermutung* *N.Pl.* -eis ubilos T 6,4.
uz-anan *abl.V.6* (*209*) ἐκπνεῖν *ausatmen* *3.Sg.Pf.* uzon Mc 15,37.39.
Ananias* *u.* Ananeias* Ἀνανίας *D.* -iin *u.* -eiin Neh 7,2.
ananiujiþa* *Fō* ἀνακαίνωσις *Erneuerung* *D.* R 12,2.
anaqal *Akk.Sg.* *Ruhe*: φιλοτιμεῖσθαι ἡσυχάζειν · biarbaidjan anaqal Th 4,11 (*Uppstr. las* anasilan).
anaqiss *Fi* (*115,1*) βλασφημία *Lästerung*: *A.Sg.* C 3,8; *N.Pl.* -sseis T 6,4.
anasiuns *Adj.i/ja* (*183*) *sichtbar*: *N.Neut.* -siun Sk 2,23; *sw.A.Neut.* -jo Sk 2,26. — *Vgl.* unanasiuniba.
anastodeins *Fi/ō* (*152*[c]) *Anfang*: ἀπαρχή K 15,20.23 16,15; *sonst* ἀρχή. *N.* (J 8,25) Mc 1,1 K 15,20.23 16,15 C 1,18; *D.* Mc 10,6 13,19 Ph 4,15 Sk 1,14.18; ἄνωθεν · fram -ai L 1,3; *a principio temporis* · fram -ai aiwis L 1,70. *Mißverständnis des Übersetzers* J 8,25.
anaþaima ἀνάθεμα R 9,3 K 16,22.
Anaþoþ Αναθωθ: *G.* -þis Neh 7,27.
anawairþs *Adj.a* *zukünftig* ἐρχόμενος J 16,13 Mc 10,30, μελλων L 3,7 R 8,38 E 1,21 C 2,17 T 4,8 Sk 2,17 5,4; *m.* wisan *für* μέλλειν: μέλλομεν θλίβεσθαι · -þ was uns du winnan Th 3,4, τῶν μελλόντων πιστεύειν · þaim ize -þai wesun du galaubjan T 1,16. — *Vgl.* and-, jaind-, wiþrawairþs, *Adv.* and-, fram-wairþis; swulta-wairþja.
anawiljei (-e Ph 4,5 B, *vgl.* *22 B*): τὸ ἐπιεικές · *Billigkeit* Ph 4,5; μετὰ πάσης σεμνότητος · miþ allai -ein *Ehrbarkeit* T 3,4.
and *Präp. m. Akk.* *entlang, über — hin, auf — hin.* 1. *räuml.* *nach Verben der Bewegung, Verkündigung u.ä.* διά τινος: ἀναβάντες ἐπὶ τὸ δῶμα διὰ τῶν κεράμων · and skaljos L 5,19; ἐκείνης διέρχεσθαι · and þata þairhgaggan *da vorüber* L 19,4 k 11,33 E 4,6. — ἔν τινι: κηρύσσειν ἐν ταῖς πόλεσιν · merjan and baurgs M 11,1 L 7,17 R 9,17. — εἴς τι M 9,26 L 3,3 4,37 14,23 Mc 1,28.39 14,9 R 10,18. — ἐπί τι L 4,25. — κατά τινος M 8,32 L 4,14 8,33 Mc 5,13. — κατά τι L 8,1.39 9,6 15,14; Sk 2,24 4,10 5,6. — 2. *zeitl.* *nur* κατὰ ἑορτήν · and dulþ ƕarjoh *auf jedes Fest* M 27,15 Mc 15,6. — *In Zusammensetzung* and-: anda- (*231*).
andabauhts *Fi* ἀντίλυτρον *Lösegeld* *A.* -bauht A: -baht B T 2,6.
andabeit B (: -bet A) *Na* ἐπιτιμία *Tadel* *N.* k 2,6.
andahafts *Fi* ἀπόκριμα *Antwort* k 1,9 Sk 8,8; ἀπολογία *Verteidigung* K 9,3.
andahait *Na* ὁμολογία *Bekenntnis* *A.* T 6,13 B (... hait A); *G.* k 9,13; *D.* T 6,12.
andalauni *Nia* ἀντιμισθία *Gegenlohn* k 6,13; ἀνταπόδοσις *Vergeltung* C 3,24; ἀμοιβαί *dsgl.* T 5,4.
andanahti *Nia* *Abend*: ὀψὲ ἐγένετο · -i warþ Mc 11,19; ὀψίας γενομένης · (at) -ja waurþanamma M 8,16 Mc 4,35 15,42; Mc 1,32; ὀψίας ἤδη οὔσης τῆς

ὥραϲ · at -ja juþan wisandin hweilai (*zur Stunde*) Mc 11,11.

andaneiþa *Mn* (*187,6*) ἐναντίοϲ *feindlich* *N.Pl.M* Th 2,15; *N.Sg.N* ὑπεναντίον *dsgl.* C 2,14. — þata -o · τοὐναντίον *im Gegenteil* k 2,7.

andanem *Na* λῆψιϲ *das Empfangen* *G.* Ph 4,15.

andanemeigs *Adj.a* ἀντεχόμενοϲ *festhaltend* Tit 1,9.

andanems *Adj.i/ja* (*183*) *angenehm* δεκτόϲ L 4,19.24 k 6,2; ἀπόδεκτοϲ T 2,3 5,4; waila andanems · εὐπρόϲδεκτοϲ k 6,2 8,12: *N.M* L 4,24; *N.N* k 6,2 8,12 T 2,3 5,4; *A.N* L 4,19 *D.* -jamma k 6,2.

andanumts *Fi* (*KZ. 42,92*) *Auf-, Annahme*: ἀνάληψιϲ *Erhebung* L 9,51; πρόϲληψιϲ R 11,15; *sonst* ἀποδοχή *N.* R 11,15; *G.* L 9,51 T 1,15 4,9.

andasets *Adj.i/ja* (*183*) βδελυκτόϲ *verabscheuungswert*: *N.Pl.* -jai Tit 1,16; *N.Sg.Neut.* andaset · · βδέλυγμα L 16,15.

andastaþjis *Mja* *Widersacher*: ἀντίδικοϲ L 18,3; ἀντικείμενοϲ. *D.* L 18,3; *N.Pl.* K 16,9; *D.* Ph 1,28.

andastaua (*71,1*) *Mn* ἀντίδικοϲ *Gegner vor Gericht*: *N.D.* M 5,25.

andaþāhts (*53*) *Adj.a* *nüchtern, verständig*: *N.* cώφρων Tit 1,8; νηφάλιοϲ T 3,2; *m.* wisan νήφειν t 4,5; *A.* λογικὴν λατρείαν · -ana blotinassu R 12,1. — þana andaþahtan ahman *als Gegensatz zu* þata anasiunjo wato Sk 2,26. — andaþahtos *Randgl. zu* gafaurjos · νηφαλίουϲ T 3,11.

andaugi (*39¹*) *Nia* πρόϲωπον *Antlitz*: *A.* k 10,1 Th 2,17.

andaugiba *Adv.* (*191 A 1*) παρρηϲίᾳ *freimütig, offen* J 7,26 10,24 16,25.29.

andaugjo *Adv.* (*191 A 2*) φανερῶϲ *offen* J 7,10 Mc 1,45; παρρηϲίᾳ J 18,20.

andawairþi *Nia* τιμή *Preis*: M [27,6] (*durch Konjektur aus* †andwairþi CA). 9.

andawaurdi *N.ia* ἀπόκριϲιϲ *Antwort*: *A.* J 19,9 -e (*22 D*) L 20,26; *D.Pl.* L 2,47.

andawizns *Fi* ὀψώνιον *Sold* k 11,8; χρεία *Notdurft*: *A.* k 11,8 Ph 4,16; *D.Pl.* -im R 12,13. — *Vgl.* waila-wizns.

andawleizn* *N?a* πρόϲωπον *Angesicht*: *A.* M 26,67 L 17,16 K 14,25 k 3,13 11,20.

andbahti *Nia* (*146⁵*) λειτουργία L 1,23 Ph 2,30, *sonst* διακονία *Amt, Dienst* (*häufiger*), *vgl. G.* -eis L 1,23: -jis k 8,4 AB 9,13 B E 4,12 A.

andbahtjan *sw.V.1* a) διακονεῖν τι *etwas* (*Akk.*) *leisten* k 3,3 8,19.20. — b) ἐπαρκεῖν τινι T 5,10.16 *u.* διακονεῖν τινι *einem* (*Dat.*) *dienen* (*häufiger*).

andbahts *Ma* *Diener*: λειτουργόϲ R 13,6 Ph 2,25; ὑπηρέτηϲ M 5,25 J 7,32.45.46 (*auch* Sk) 18,3.12. 18.22.36 19,6 L 1,2 4,20 Mc 14,54. 65; *sonst* διάκονοϲ (*häufig*). *m. Dat.* ἔϲται ... πάντων διάκονοϲ · sijai allaim andbahts Mc 9,35 *gegenüber dem gewöhnl. Gen. z.B.* L 1,2 R 13,4 *u.ö.*

andeis *Mia/i* (*146⁴*) *Ende* ἄκρον Mc 13,27; πέραϲ R 10,18; *sonst* τέλοϲ: *N.* L 1,33 K 15,24 k 11,15 Ph 3,19 T 1,5; *A.* -i L 18,5 Mc 3,26 13,27 k 1,13 3,13 Th 2,16; *D.* -ja Sk 3,4; *A.Pl.* andins R 10,18; *D.* -jam Mc 13,27.

andhuleins *Fi/ō* (*152⁴*) ἀποκάλυψιϲ *Enthüllung, Offenbarung*: *A.* K 14,26; *G.* E 1,17; *D.* L 2,32 E 3,3 G 2,2 th 1,7; *A.Pl.* k 12,1; *G.* -eino k 12,7.

andilaus (*115,1*) *Adj.a* ἀπέραντοϲ *endlos.* *G.Pl.* andilausaize B: anda- A T 1,4 (*vgl. 233¹*).

andizuh *Konj.* *anders, sonst*: andizuh — aiþþau · ἤ — ἤ *entweder — oder* L 16,13.

Andraias ʼΑνδρέαϲ: *N.* J 6,8 12,22 Sk 7,2; *A.* -aian L 6,14 Mc 1,16

3,18; *G.* -aiins Mc 1,29 -iins Kal (*29. Nov.*); *D.* -aiin J 12,22.

andstald* *Na* (*KZ. 42,326*) ἐπιχορηγία *Darbietung, Beistand A.* Ph 1,19; *G.* E 4,16.

andwairþi *Nia Gegenwart, Angesicht, Person*: *G.* -jis L 9,29. *übersetzt meist* πρόσωπον; *ferner* in andwairþja *m. Gen.* ἐπί τινος T 5,19; ἔμπροσθεν M 5,16.24 6,1 10,32.33 *usw.*; ἔναντι L 1,8, ἐναντίον L 20,26 (*auch* faura -ja Mc 2,12), ἐξ ἐναντίας Mc 15,39; ἐνώπιον L 1,6.15.17.19.75 *usw.*, κατενώπιον k 2,17 12,19 E 1,4. — οὐ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων · ni saihvis in andwairþja manne · *du siehst keine Person an* Mc 12,14 (*vgl.* L 20,21). twa andwairþja · δύο πρόσωπα *die zwei* (*göttl.*) *Personen A.* Sk 5,5; *G.* Sk 5,15.

andwairþs *Adj.a gegenwärtig*: ἐνεστώς R 8,38 K 7,26 G 1,4; παρών K 5,3 k 10,2.11 13,2.10; *m.* wisan παρεῖναι G 4,18. *Adv.* andwairþo (*191 A 2*; *vgl. Bernhardt 1875 S. 429*) · παραυτίκα k 4,17; *adv.Gen.* andwairþis (*191 B 2*[1]) *m. Dat.* ἀπέναντί τινος *gegenüber* M 27,61.

Anna Ἄννα L 2,36.

Annas Ἄννας: *N.* J 18,24; *D.* -in J 18,13 L 3,2.

anno* *Fn? lat.* annona, ὀψώνιον *Sold*: *D.Pl.* L 3,14, swesaim -om *auf eigene Kosten* K 9,7 (*KZ. 39,307*[1]).

Ano* Ανω: *G.* -s Neh 7,37.

ans* (*115,1*) *M?a* κάρφος *Balken D.* anza L 6,41.42.

ansteigs *Adj.a gnädig*: ἐχαρίτωσεν ἡμᾶς · ansteigs was uns E 1,6.

ansts *Fi* (*Sg.*) *gewöhnl.* χάρις *Freude* k 1,15.24 (*s. Anm. zu* 1,15); *Dank* K 10,30 C 3,16 (*sonst* awiliud); *Gnade, Gunst* (*häufig*). — χάρισμα *Gnadengabe* R 6,23 T 4,14 t 1,6 (χάρισμα · giba *s. dort*). — -ai audahafta · κεχαριτωμένη *begnadigte* L 1,28.

Antiaukia*, Antiokia* Ἀντιόχεια: *D.* -aukiai t 3,11 AB, -okjai G 2,11 B.

anþar *st.Adj.a* (*115,2 180,2 194*) *anderer, zweiter, meist* ἄλλος; *häufig* ἕτερος; *seltener* δεύτερος L 19,18 20,30 Mc 12,21.31 K 15,47 k 1,15 k *Über-, Unterschrift*, th t *Überschr.*; -amma sinþa *zum zweitenmal* ἐκ δευτέρου J 9,24 Mc 14,72, τὸ δεύτερον k 13,2 (*197*). — οἱ λοιποί *die andern, die übrigen* M 27,49 L 8,10 18,9.11 Mc (3,21) K 7,12 9,5 k 12,13 13,2 E 2,3 4,17 G 2,13 Ph 4,3 Th 4,13 5,6 T 5,20; bi þata anþar · περὶ τὰ λοιπά Mc 4,19; *adverbiell* τὸ λοιπόν · þata anþar *übrigens* k 13,11 E 6,10 Ph 3,1 4,8 th 3,1; λοιπόν K 1,16. — *reziprok*: ἀλλήλους · anþar -ana Ph 2,3 Th 5,11; ἀλλήλων μέλη · anþar -is liþus E 4,25; *durch Konjektur*: προσφωνοῦσιν τοῖς ἑτέροις *wopjandam* anþar anþ*aris* (*-rana*) M 11,16 (*vgl.* L 7,32).

anþarleikei *Fn Verschiedenheit*: *A.* Sk 5,15 6,14.

anþarleiko *Adv. anders*: ἑτεροδιδασκαλεῖν · a. laisjan T 1,3.

Apaullo* Ἀπολλώ(ς): *G.* -ons K 1,12; *A.* -on K 16,12; *D.* -on K 4,6.

apaustaulei *Fn* ἀποστολή *Apostolat*: *G.* K 9,2 *D.* G 2,8.

apaustaulus (-ulus L 6,13 Ph 2,25) *Mu/i* (*163*) ἀπόστολος *Apostel*: *N. häufiger*; *A.* (-ulu Ph 2,25); *G.* -aus K *Unterschr.* k 12,12 B *u.* -us k 12,12 A Kal (*15.29.Nov.*); *N.Pl.* -eis L 9,10 17,5 Mc 6,30 K 9,5 k 8,23; *A.* -uns (-uluns L 6,13) 9,1 K 4,9 (E 4,11). *G.* -e K 15,9 E 2,20; *D.* -um K 15,7 k 11,5.13 12,11 E 3,5. — *Komp.* galiuga-apaustaulus.

aqizi *Fiō* ἀξίνη *Axt*: *N.* so -i L 3,9.

ara *Mn* ἀετός *Aar*: *N.Pl.* -ans L 17,37.

Arabia Ἀραβία: *D.* -ia G 4,25.

Araita* Ἀρέτα: *G.* -ins k 11,32.

Aram Αράμ: *G.* -is L 3,33.

arbaidjan *sw.V.1* κοπιᾶν *arbeiten* M 6,28 K (15,10) 16,16 E 4,28 G 4,11 C 1,29 Th 5,12 T 4,10 t 2,6; κακοπαθεῖν *dulden* t 2,3.9 4,5; samana arbaidjan *m. Dat.* · cυναθλεῖν τινι *zusammen kämpfen für* Ph 1,27.
bi-arbaidjan *m. Akk.* φιλοτιμεῖcθαι *seine Ehre setzen in, trachten nach* Th 4,11.
miþ-arbaidjan *m. Dat.* cυναθλεῖν τινι *mit Jem. arbeiten* Ph 4,3; cυγκακοπαθεῖν τινι *mit Jem. leiden* t 1,8.
þairh-arbaidjan *m. Akk. dúrcharbeiten*: δι' ὅλης νυκτὸς κοπιάcαντες · alla naht -jandans L 5,5.
arbaiþs (d) *Fi* κόπος *Arbeit, Drangsal*: *N.* K 15,58 Th 3,5; *G.Pl.* G 6,17 *D.* k 6,5 10,15 11,23. — ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ · winnandans (in) arbaidai th 3,8 (A)B *und* aglom jah arbaidim k 11,27. — ἐπίcταcιc *Hemmung N.* k 11,28. — ἐν ἀλλοτρίῳ κανόνι · *auf fremdem Gebiet, ersetzt nach V. 15 durch* in framaþjaim arbaidim k 10,16. — ἐπαίρεται *'überhebt sich' falsch durch* in arbaidai briggiþ, *vgl. Anm. zu* k 11,20.
arbi *Nia* (*146*) κληρονομία *das Erbe*: *N.* L 20,14 Mc 12,7; *A.* E 5,5, οὐ μὴ κληρονομήcῃ · ni nimiþ -i G 4,30; *G.* -jis E 1,14.18 C 3,24.
arbinumja *Mn* κληρονόμος *der Erbe N.* L 20,14 Mc 12,7 G 4,1.
arbja *Mn* κληρονόμος *der Erbe N.* G 4,7 *N.Pl.* G 3,29. — *m.* wairþan · κληρονομεῖν *erben* L 10,25 18,18 Mc 10,17 G 5,21. — *Komp.* ga-arbja.
arbjo *Fn Erbin*: ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρcίαν κληρονομεῖ · riurei unriureins arbjo wairþiþ K 15,50.
Areimaþaia (*163*) 'Αριμαθαία: *G.* -aias M 27,57 Mc 15,43.
Areistarkus 'Αρίcταρχος C 4,10 B (Ari[a]starkus A).
Arfaksad* 'Αρφαξάδ: *G.* -is L 3,36.
arhazna *Fō* (*117,3*) βέλος *Pfeil*: *A.Pl.* -os E 6,16.
arjan *unreg.red.V.3* (*211*) ἀροτριᾶν *pflügen*: *Pt.Prs.A.* arjandan L 17,7.
arka *Fō lat.* arca, κιβωτός *hölzerner Kasten, Arche* L 17,27; γλωccόκομον *Futteral, Beutel* J 12,6 13,29.
arkaggilus *Mu* (*163*) ἀρχάγγελος *Erzengel*: *G.* -aus Th 4,16.
Arkippus 'Άρχιππος: *D.* -au C 4,17.
armahairtei *Fn* ἔλεος *Barmherzigkeit*: *N.* L 1,50; *A.* L 1,58 t 1,18, διὰ cπλάγχνα ἐλέους · þairh infeinandein -ein L 1,78, armahairtein *in den Text gedrungene Glosse zu* brusts bleiþeins C 3,12; *G.* L 1,54 R 15,9; *D.* E 2,4.
armahairtiþa *Fō*: *N.* ἐλεημοcύνη *Almosen* M 6,4; *A.* τὸν ἔλεον M 9,13, ἔλεος L 1,72.
armahairts *Adj.a* εὔcπλαγχνος *barmherzig*: *N.Pl.* -ai E 4,32.
armaio *Fn* (*156*) ἔλεος *Barmherzigkeit N.* G 6,16 T 1,2 t 1,2; *A.* t 1,16; *G.* R 9,23; *D.* R 11,31. — ἐλεημοcύνη *Almosen A.* M 6,1.2.3.
arman *sw.V.3 m. Akk.* ἐλεεῖν τινα *sich eines erbarmen*: *1.Sg.* -a R 9,15 *3.* -aiþ R 9,18; *Imp.* -ai M 9,27 *u.ö.*; *Pt.Prs.* R 9,16 12,8.
ga-arman *dsgl.* (*perfektiv, vgl. § 294 ff.*): *3.Opt.* -ai R 11,32; *3.Prt.* -aida Mc 5,19 Ph 2,27; *3.Pl.Opt.Pass.* -aindau R 11,31; *Pt.Pf.* -aiþs K 7,25 T 1,13.16 -aidai R 11,30 k 4,1.
1. **arms*** *Adj.a arm, beklagenswert*: *Superl.N.Pl.* armostai · ἐλεεινότεροι K 15,19.
2. **arms** *Mi Arm* ἀγκάλη L 2,28 *sonst* βραχίων: *N.* J 12,38; *D.* L 1,51; *A.Pl.* -ins L 2,28; ana -ins nimands ita · ἐναγκαλιcάμενος αὐτό Mc 9,36.
arniba *Adv.* (*191 A 1*) ἀcφαλῶc *sicher* Mc 14,44.

aromata ἀρώματα *Spezereien* Mc 16,1.
[**Artaksairksus**] Ἀρταξέρξης: *G.* †Artarksairksaus Neh 5,14.
arwjo *Adv.* δωρεάν *umsonst* J 15,25 k 11,7 th 3,8.
Asaf* Ασαφ: *G.* -bis Neh 7,44.
asans *Fi* θέρος *Sommer d.i. Erntezeit* Mc 13,28, *sonst* θερισμός *Ernte*; *N.* a. managa M 9,37 L 10,2; Mc 4,29 13,28; *A.* M 9,38 L 10,2; *G.* -ais M 9,38 L 10,2.
Aser* Ἀσήρ: *G.* -is L 2,36.
Asgad* Ασγαδ: *G.* -is Neh 7,17.
Asia Ἀσία *G.* -iais (*163*) K 16,19; *D.* -iai K *Unterschr.* k 1,8 t 1,15.
asiluqairnus *F?u* (*153*) μύλος ὀνικός *Eselsmühle* Mc 9,42 (*für* λίθος μυλικός *Mühlstein aus* M 18,6 L 17,2 *K *entnommen*).
asilus *lat.* asellus *Mu* (*153*) ὀνάριον *Esel*: *A.* J 12,14 (*vgl.* ana ina); ὄνος *Esel*: fulan -aus J 12,15; *dsgl. nach 'pullum asinae'* it L 19,30.
Asmoþ Ασμωθ: *G.* -þis Neh 7,28.
asneis *Mia* μισθωτός *Mietling, Tagelöhner*: *N.* J 10,12.13; *G.Pl.* L 15,17.19; *D.* Mc 1,20.
assarjus* *Mu lat.* assarius (*Schulze S. 739*) ἀσσάριον *Aß, Pfennig*: *D.* -jau M 10,29.
Assaum Ασσομ: *G.* -is Neh 7,22.
astaþ *Akk.Sg.* ἀσφάλειαν *Sicherheit* L 1,4. *Vgl. Peters Got. Konjekturen* (*1879*) *S. 4.*
asts *Ma Ast*: βαΐον *Palmzweig* J 12,13; στοιβάς *Streu von Laub u.a.* Mc 11,8; κλάδος Mc 4,32 13,28 R 11,16.17.(18).19.21.
at *Präp.* I. *m. Dat.* 1. *räuml.* a) *von* (*bei den Verben des Empfangens, Nehmens, Findens, Hörens, Essens, vgl. § 270*): ἀπό τινος Mc 15,45 K 11,23; παρά τινος J 6,45 8,26 10,18 *usw.* θεοδίδακτοι · at guda uslaisidai *von G. belehrt* Th 4,9. — b) *bei, an, zu* α) *urspr. Ruheverhältnis*: παρά τινι J 14,23.25 L 18,27 *usw.*; πρός τινι J 18,16 L 19,37 Mc 5,11; *griech. Dat.* συμπαραμενῶ πᾶσιν ὑμῖν · þairhwisa at allaim izwis Ph 1,25, ἔκρινα ἐμαυτῷ · gastauida at mis k 2,1 *u.ä.* — β) *urspr. Richtungsverhältnis* (*ähnl. wie bei* ana *m. Dat., vgl. § 269*), *besonders bei den Verben des Kommens, Bringens u.ä. z.B.* ἔρχεται πρὸς αὐτόν · qam at imma Mc 1,40 *usw.* — 2. *zeitl.* a) ἐπί τινος *zur Zeit, unter*: ἐπὶ ἀρχιερέων · at auhmistam gudjam L 3,2. — b) *häufig beim Dat. absol. z.B.* M 8,16 L 2,2 3,15 Mc 14,43 *usw.* (*260*[a]). — — II. *m. Akk. nur zeitl.*: *auf* τῇ ἑορτῇ τοῦ πάσχα · at dulþ L 2,41; τῷ καιρῷ · at mel Mc 12,2 G 6,9; πρωΐας γενομένης · at maurgin waurþanana M 27,1.
ataþni* *Nia* ἐνιαυτός *Jahr*: *G.* -jis (*146*[5]) J 18,13.
Ater,* Ateir* Ατηρ: *G.* Ateiris Neh 7,21.
atgagg* *Na* (*KZ. 42,326*) προσαγωγή *Zugang*: *A.* E 2,18 3,12.
atisk *Akk.Sg. Saat*: διὰ τῶν σπορίμων · þairh atisk L 6,1 Mc 2,23 (*ahd. mhd. Ma*).
fra-atjan *sw.V.1 m. Akk.* ψωμίζειν τι *zum Essen austeilen*: -jau K 13,3.
atta *Mn* πατήρ *Vater*; = *Gott ohne* sa, *falls nicht mit Attribut versehn* (*S. 186*[1]): *Vok.* M 6,9 J 11,41 *u.ö.* — *Mit* sa: *N.* J 8,19 L 2,48 15,22 Mc 9,24; *A.* J 14,8 (*Philippus sagt*: augei unsis þana attan; *darauf Christus*: saei gasaƕ mik, gasaƕ attan *V. 10*) L 8,51 Mc 9,21; *G.* J 8,44 14,24 (þis sandjandins mik attins).
atwitains* *Fi* (*152*[5]) παρατήρησις *das Beobachten*: *D.* L 17,20.
Aþeinim *Dat.Pl.* Ἀθήναις Th 3,1.
aþnam *Dat.Pl.* ἐνιαυτούς *Jahre* G 4,10; *Genus unsicher.* — *Vgl.* at-aþni.
aþþan *adversat. Konj., stets am Satzanfang, aber doch*: *gewöhnl.* δέ M 5,22.28 *usw.*; ἀλλά (*nach*

Konzessivsatz) k 11,6; μέντοι t 2,19; πλήν L 6,24 Ph 3,16 4,14; μέν Mc 1,8 R 11,22.28 k 9,1 (γάρ *fehlt*) t 4,4 (καί *fehlt*) Tit 1,15 Sk 3,23 (M 3,11). — οὖν Mc 12,27 k 8,24 t 2,21 *u. vor Fragesätzen* J 6,30 L 20,5 17 Mc 11,31 R 9,19 (*Zusatz*); γάρ R 8,6 k 2,4 *u.ö.* — aþþan jabai · καὶ ἐάν J 8,16 (*von Kauffm. in* [jaþþan] *geändert*); καὶ εἰ L 6,32; ἄρα εἰ καί k 7,12; καὶ γὰρ εἰ k 13,4; εἴγε καί G 3,4. aþþan sweþauh jabai · ἐάν τε γάρ k 10,8. aþþan sweþauh · πλήν L 19,27; ἀλλὰ μὲν οὖν καί Ph 3,8. aþþan sweþauh ni · οὐχ οἷον δὲ ὅτι R 9,6. aþþan ik nu · ἐγὼ τοίνυν K 9,26. aþþan nu sweþauh · ὥστε μέν R 7,12.

audagei *Fn* μακαρισμός *Seligkeit N.* G 4,15.

audagjan *sw.V.1* μακαρίζειν *selig preisen*: *3.Pl.* L 1,48.

audags *Adj.a* μακάριος *selig* M 11,6 L 7,23 14,14.15 *usw.* (*häufiger*).

audahafts *Adj.a beglückt*: anstai -a · κεχαριτωμένη *begnadigt* L 1,28.

aufto *Adv.* (*52*[1]) πάντως *allerdings* L 4,23 K 16,12; ἴσως *wohl* (*potential*) L 20,13; τάχα *vielleicht* Phil. 15. — *nach* ei Mc 11,13, ibai R 11,21 k 2,7 *u.ö.*; niu L 3,15. — *Vgl.* ufto.

augadauro *Nn* θυρίς *Fenster* (*der Augenform wegen*): *A.* k 11,33.

augjan *sw.V.1* δεικνύναι *zeigen 2.Imp.* J 14,8.9.

at-augjan *einem* (*Dat.*) *etwas* (*Akk.*) *zeigen* (*perfektiv, 294 ff.*): δεικνύναι M 8,4 J 10,32 L 4,5 5,14 20,24 Mc 1,44, ἐπι- L 17,14, ὑπο- L 6,47; ἐνδείκνυσθαι E 2,7 T 1,16 (in *an*); φανεροῦν k 5,10 (*akt. Inf. f. pass., vgl. § 312*). — *reflexiv*: sik ataugjan ἐμφανίζεσθαι M 27,53; φαίνεσθαι L 9,8 [Mc 16,9] (*Konjektur*); ὁρᾶσθαι K 15,7.8. — *Passiv*: ὁρᾶσθαι Mc 9,4 K 15,5; φανεροῦσθαι T 3,16.

augo *Nn* ὀφθαλμός *Auge* (*häufiger*) Neh 6,16 augona D, *aus* ausona *vom Schreiber gebessert*.

auhjodus (au *oder* å?) *Mu* θόρυβος *Lärm*: *D.* Mc 15,7; *A.* Mc 5,38.

auhjon *sw.V.2* θορυβεῖσθαι *lärmen* M 9,23 Mc 5,39.

auhns* *M* κλίβανος *Ofen*: *A.* M 6,30.

auhsa *Mn* βοῦς *Ochse*: *G.Pl.* -sne L 14,19.

auhsus *Mu dsgl.*: *A.* -sau K 9,9; D. -sau T 5,18 *u. viell. Randgl. zu* K 9,9; *D.Pl.* -sum K 9,9.

auhuma *Kompar.* (*190,2*) *höher*: ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν · anþar anþarana munands sis -an Ph 2,3. — — *Superl.* auhumists (auhmists L 3,2 4,29 19,47) *höchster*. — ἀρχιερεύς *Hoherpriester* · auhumists weiha J 18,13, *sonst* sa -ista gudja J 18,19 Mc 14,60 *u.ö.*, *Pl.* M 27,62 *u.ö.* — und -isto þis fairgunjis · ἕως ὀφρύος τοῦ ὄρους *zum Gipfel* L 4,29. — at wisandin -istin waihstastaina silbin Xristau Iesu · ὄντος ἀκρογωνιαίου *Eckstein* E 2,20.

auk *Konj.*, *nachgestellt* (*außer* J 9,30 *u.* Sk 6,27), *gewöhnl. an 2. oder 3. Stelle, an 4. nur* J 16,22 R 11,29: *denn, nämlich* γάρ (*sehr häufig*); -uh auk · γάρ M 9,21 K 15,26 T 4,16. — δέ R 8,10 K 10,20 (K 1,16 *unverständl.*). — μέν — δέ · auk — iþ (-uþþan) K 15,51 k 2,16. — *Zusatz* J 12,10.

aukan *red.V.2* (*211*) *sich mehren*: *Pt.Prs.F* -andei Sk 4,11 (*vgl.* Th 4,1).

ana-aukan προστιθέναι ἐπί τι *oder* τινι *hinzufügen zu* (ana *m. Akk.*) M 6,27 L 3,20; προστίθεσθαι *fortfahren m. Inf.* L 20,11.12, *m. Part.* Sk 6,22: *Pf.* -aiauk L 3,20 20,11.12 Sk 6,22.

bi-aukan προστιθέναι *hinzufügen m. Dat. d. Pers.* L 17,5 Mc 4,24; *absol.* L 19,11.

ga-aukan περισσεύειν *sich ver-*

mehren, zunehmen (*perfektiv, vgl. 294 ff.*) Th 4,1.
auknan *sw.V.4* ἐπιχορηγεῖσθαι *sich mehren Pt.Prs.N.Neut.* C 2,19.
bi-auknan περισσεύειν *sich vermehren, zunehmen* (*perfektiv*) Ph 1,26 Th 4,10.
Auneiseifaurus Ὀνησίφορος; *G.* -aus t 1,16.
Aunisimus Ὀνήσιμος: *D.* -au C 4,9.
aurahjom *Dat.Pl. Grabdenkmäler, Gräber*: μνημεῖα Mc 5,2; μνήματα Mc 5,3.5.
aurali* *Nia lat.* orarium, σουδάριον *Schweißtuch*: *D.* -ja J 11,44.
aurkjus* (*Pauls Grundriß² 1,346*) *Mu/i* (*163*) *oder* aurkeis* *Mia lat.* urceus, ξέστης *Krug*: *G.Pl.* -je Mc 7,4.8.
aurtigards *Mi* κῆπος *Garten*: *N.* J 18,1; *D.* J 18,26.
aurtja *Mn* γεωργός *Landmann, Winzer*: *N.Pl.* L 20,10.14; *D.* L 20,10.16.
auso *Nn* οὖς *Ohr*: *N.A.* K 12,16; M 10,27 J 18,10.26 Mc 14,47. *A.Pl.* L 8,8 9,44 14,35 Mc 4,9.23 7,33 8,18; *D.* L 1,44 4,21.
auþida *Fō Wüste* ἐρημία Mc 8,4 k 11,26; *sonst* ἡ ἔρημος J 6,31 L 1,80 5,16 *u.ö.*
auþeis* *oder* auþs* *Adj.* (*182 o. 183*) ἔρημος *öde*: *A.* -jana L 4,42 9,10 Mc 1,35; *D.* -jamma L 9,12; *D.Pl.* -jaim Mc 1,45; *sw.G.Fem.* þizos -jons *der Kinderlosen* G 4,27.
aweþi *Nia* ποίμνη *Schafherde N.* J 10,16; *A.* K 9,7; *G.* -jis K 9,7.
awiliudon *sw.V.2 einem* (*Dat.*) *danken*: δοξάζειν τινά L 18,43; χάριν ἔχειν τινί t 1,3, *m.* ὅτι T 1,12; *sonst* εὐχαριστεῖν τινι R 7,25 K 1,14 *usw.* — '*für*' ὑπέρ τινος · faur *m. Akk.* k 1,11; fram *m. Dat.* E 5,20, in *m. Gen.* K 10,30 E 1,16: περί τινος th 1,3.
awiliuþ (d) *Na Dank* χάρις K 15,57 k 2,14 8,16 9,15; awiliud k 4,15, awiliuda · εὐχαριστία E 5,4 Ph 4,6 C 4,2 Th 3,9 T 4,3.4 (εὐχαριστίαι k 9,12 T 2,1). — *N.* -þ K 15,57 k 2,14 8,16 A: -d *ebd.* B *u.* k 9,15 B; *A.* -d k 4,15 B.
awistr* *Na* αὐλή *Schafstall*: *G.* -is J 10,16.
awo *Fn* μάμμη *Großmutter*: *D.* -on t 1,5.
Axaïa *s.* Akaja.
azetjam *Dat.Pl.*: so wizondei in azetjam · ἡ σπαταλῶσα *üppig lebend* T 5,6 (*gewöhnl.* azeti* *Nia* '*Leichtigkeit, Vergnügen*' *angesetzt, nach* arbi, aweþi badi *usw.*).
azets* *Adj.a leicht, nur Adv.* azetaba (*191 A 1*) ἡδέως *gern* k 11,19 *u. Kompar. N.Neut.* azetizo (azitizo Mc 10,25, *vgl. 22C*) εὐκοπώτερον M 9,5 L 5,23 Mc 2,9.
azgo *Fn* σποδός *Asche*: *A.* -on Sk 3,14; *D.* -on M 11,21 L 10,13.
azwme *Gen.Pl.*: ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων · daga azwme *am Tage der ungesäuerten Brode* Mc 14,12.

b.

-ba *enklit. hypothet. Konj.* (*232,8. 364*) ἐάν *wenn* J 11,25.
Babawis *Gen.Sg.* Βαβαΐ Neh 7,16.
badi *Nja Bett* κλινίδιον L 5,19.24; *sonst* κράββατος: *A.* L 5,24 Mc 2,4.9.11.12; *D.* L 5,19; *D.Pl.* Mc 6,55.
Bagauis *Gen.Sg.* Βαγοει Neh 7,19.
bagms *Ma* δένδρον *Baum* M 7,17. 18.19 *usw.* — *Kompp.* alewa-, baira-, peika-, smakka-bagms.
bai *Pl.a* (*194ᵃ*) ἀμφότεροι *beide*: *N.* L 6,39; *A.* E 2,16; *N.A.Neut.* ba L 1,6.7; L 5,7 E 2,14; *D.* L 7,42.
Baiailzaibul Βεελζεβούλ *A.* M 10, 25 Mc 3,22.
baidjan *sw.V.1* ἀναγκάζειν τινά *einen* (*Akk.*) *zwingen*: *2.Sg.Prs.* -eis G 2,14 *Pt.Pf.* G 2,3.
ga-baidjan *dsgl.* (*perfektiv, 294 ff.*): *2.Pl. Prt.* k 12,11.
Baidsaiïdan *s.* Beþsaeidan.

Bailiam Βελίαν: *D.* -a k 6,15.
Bainiamein A, Baineiamein B Βενιαμείν: *G.* -is Ph 3,5.
bairabagms *Ma* συκάμινος *Maulbeerbaum*: *D.* L 17,6.
bairan *abl.V.4* (*207*) 1. *tragen* (*auch* = *leiden*) βαστάζειν J 12,6 L 7,14 10,4 14,27 Mc 14,13 R 11,18 G 5,10 6,2.5.17; φορεῖν J 19,5 R 13,4 K 15,49; φέρειν L 5,18 Mc 1,32 2,3 6,55 7,32 8,22 9,19, κατηγορίαν φ. κατά τινος · wroh bairan ana *m. Akk. klagen gegen* J 18,29, καρπὸν φ. *Frucht tragen* J 12,24 15,2.4.5. 8.16, καρποφορεῖν *dsgl.* L 8,15 Mc 4,28 R 7,4.5 C 1,10; προσφέρειν · bairan du (*Adv.*) Mc 10,13, *m.* du *m. Dat.* τινὶ L 18,15 ἐπί τι M 15,23. — 2. *gebären* (*imperfektiv d.h. im Geburtsakt begriffen sein*, *295*): γεννᾶν G 4,24; τίκτειν J 16,21 L 1,57 2,6; τεκνογονεῖν *Kinder haben* T 5,14. — *Vgl.* un-bairands, un-baurans.
at-bairan *bringen* (*perfektiv, 294 ff.*) φέρειν Mc 6,28 12,15.16 t 4,13; *sonst* προσφέρειν *herbei-, darbringen* M 5,24 8,4 9,2 *usw.*
inn-atbairan εἰσφέρειν τινά *hineinbringen* L 5,18.19.
fra-bairan βαστάζειν *vertragen*: *nach* maguþ J 16,12 (*298,1*).
ga-bairan 1. παραβάλλειν τι (*wörtl. etwas zusammentragen, conferre*) *vergleichen* Mc 4,30. — 2. *gebären* (*perfektiv, 295*), *auch bildlich*: τίκτειν L 1,31 2,7.11; *sonst* γεννᾶν L 1,13.35.57 *usw.*
þairh-bairan διαφέρειν *hindurchtragen* Mc 11,16.
us-bairan ἐκφέρειν *hinaustragen* T 6,7; προφέρειν *hervorbringen* L 6,45; ἀποκρίνεσθαι *vorbringen d.i. antworten* Mc 11,14 Sk 7,5. — βαστάζειν *Aor. ertragen* M 8,17.
ūt-bairan ἐκκομίζειν *hinaustragen* L 7,12.
Bairauja *Beroia in Thrakien. D.* -jai Kal (*19. Nov.*).
bairgahei (*118*) *Fn* ὀρεινή *sc.* χώρα *Gebirgsgegend*: *A.* L 1,39; *D.* L 1,65.
bairgan *abl.V.3 m. Dat.* φυλάσσειν τινά *einen bergen, bewahren* J 12,25; τηρεῖν τινα ἔκ τινος *vor etwas* (faura) J 17,15.
ga-bairgan *m. Dat. dsgl.*: ἀμφότεροι συντηροῦνται · bajoþum gabairgada M 9,17.
bairhtei *Fn Helle*: ἐν τῷ φανερῷ · in -ein *öffentlich* M 6,4.6; τῇ φανερώσει τῆς ἀληθείας *durch Offenbarung der Wahrheit* · -ein sunjos k 4,2 (*vgl. 157*[1]).
bairhtjan *sw.V.1* φανεροῦν *offenbaren* J 7,4.
ga-bairhtjan *dsgl.* (*perfektiv, 295*): φανεροῦν τι Mc 4,22 k 2,14 7,12 C 4,4, τί τινι J 17,6; *Pass.* k 11,6 T 3,16. ἐμφανίζειν J 14, 21.22. ἐνδείκνυσθαί τι ἔν τινι (bi *m. Dat.*) R 9,17. *Pass.* μορφοῦσθαι *Gestalt gewinnen* G 4,19. — *absolut*: ἐπιφᾶναι *erscheinen* L 1,79.
bairhts *Adj.a hell, offenbar*: δῆλον · bairht K 15,27; *D.Sg.F* Sk 5,20; *D.Pl.F* bairhtaim L 23,11. — *m.* wairþan φανερωθῆναι J 9,3 C 3,4. — — *Adv.* bairhtaba (*191 A 1*) *hell, glänzend, deutlich*: λαμπρῶς L 16,19; τηλαυγῶς Mc 8,25; ἐν παρρησίᾳ *offen* C 2,15 (*s. Anm. zur Stelle*); Sk 3,23 6,16.
baitrei *Fn* πικρία *Bitterkeit N.* E 4,31; *D.* Sk 8,17.
baitrs (*70*[1]) *Adj.a bitter*: μὴ πικραίνεσθε · ni sijaiþ -ai C 3,19. — — *Adv.* baitraba (*191 A 1*) πικρῶς *bitterlich* M 26,75.
Baiþil (*22 C*) Βεθηλ Βαιθηλ: *G.* -is Neh 7,32.
[**Baiþlaem**] *s.* Beþlaihaim.
Baiþsaïdan *s.* Beþsaeidan.
bajoþs *kons.* (*117,2 161*[1c] *194*[1]) ἀμφότεροι *beide*: *N.* L 5,38 E 2,18; *D.* -þum M 9,17 Sk 2,25 3,4.
balgs *Mi* ἀσκός *Schlauch*: *N.Pl.* M 9,17 L 5,37 Mc 2,22; *A.* M 9,17

L 5,37.38 Mc 2,22. — *Komp.* mati-balgs.
† **balsagga** *s.* [hals-agga].
balsan *Na, wohl lat.* balsamum, μύρον *Salbe*: *N.* J 12,5 Mc 14,5; *G.* J 12,3 L 7,37 Mc 14,4; *D.* J 11,2 L 7,38.46.
balþaba *Adv.* (*191 A 1*) *kühn, freimütig*: παρρησίᾳ J 7,13; ἐν παρρ. C 2,15.
balþei *Fn* παρρησία *Kühnheit, Freimut*: *A.* E 3,12 T 3,13 Sk 8,13; *G.* k 3,12; *D.* E 6,19 Sk 8,20. — *Komp.* þrasa-balþei.
balþjan *sw.V.1 kühn sein, wagen* Sk 2,1.
balwawesei *Fn* κακία *Bosheit*: *G.* K 5,8.
balweins *Fi/ō* (*152[c]*) *Pein*: *A.* -ein κόλασις *Strafe* M 25,46; *D.Pl.* -im βάσανος *Folter* L 16,23.
balwjan *sw.V.1 m. Dat.* βασανίζειν τινά *martern*: ni balwjais mis L 8,28 Mc 5,7; b. unsis M 8,29; balwiþs M 8,6.
Banauis *Gen.Sg.* Βαvουι Neh 7,15.
bandi *Fiō* δεσμός *Band, Fessel*: *N.* Mc 7,35; *G.* C 4,19; *A.Pl.* L 8,29 t 2,9; *D.* Ph 1,14.17 Phil 13. — *Kompp.* eisarna-, fotu-, naudi-bandi.
bandja *Mn* δέσμιος *Gefangener*: *N.* E 3,1 4,1; *A.* M 27,15.16 Mc 15,6; *G.* -jins t 1,8.
bandwa *Fwō* σημεῖον *Zeichen*: *D.* K 14,22.
bandwjan *sw.V.1 ein Zeichen, einen Wink geben, andeuten*: νεύειν *m. Inf.* (du *m. Inf.*) J 13,24; διανεύειν τινί (*Dat.*) L 1,22; κατανεύειν *m.* τοῦ *m. Inf.* (ei *m. Opt.*) L 5,7; σημαίνειν *m. flg. Fragesatz* J 12,33 18,32; μηνύειν ὅτι (þatei) L 20,37 K 10,28; δῆλον ποιεῖν τινα (*Akk.*) M 26,73. bandwiþs Sk 5,13.
ga-bandwjan ἐννεύειν *durch Winke andeuten*: *m. Dat. d. Pers. u. Akk. d. Sache* L 1,62; *m. flg.* þatei Sk 6,16.
bandwo *Fn* σημεῖον *Zeichen N.*
th 3,17; σύσσημον *verabredetes Z. A.* Mc 14,44.
banja* *Fjō* πληγή *Schlag, Wunde A.Pl.* L 10,30; ἕλκος *eiternde Wunde, Geschwür A.Pl.* L 16,21; *G.* L 16,20.
bansts *Mi* ἀποθήκη *Scheuer*: *D.* L 3,17; *A.Pl.* -ins M 6,26.
Barabba(s) Βαραββᾶς: *N.* -a J 18,40 -as Mc 15,7; *A.* -an M 27,16.17 J 18,40 Mc 15,11.15.
Barakeias* Βαραχίας: *G.* -eiins Neh 6,18.
barbarus *M* βάρβαρος *Nicht-Grieche* C 3,11.
barizeins *Adj.a* κρίθινος *von Gerste bereitet*: *A.Pl.* J 6,9 Sk 7,3; *sw.D.Pl.* J 6,13 Sk 7,26.
barms *Mi* (*152[3a]*) κόλπος *Busen, Schoß A.* L 6,38; *D.* J 13,23.25 L 16,22; *D.Pl.* -im L 16,23.
barn *Na Kind*: βρέφος L 1,41.44 2,12.16 18,15; παιδίον J 16,21 L 1,59.66.80 2,17.27.40 7,32 9,47.48 18,16.17 Mc 5,39.40.41 9,24.36.37 10,13.14.15; *sonst* τέκνον (*häufig*). — barna · σπέρμα *Nachkommenschaft* Mc 12,19; barne barna · ἔγκονα *Enkel* T 5,4. — τεκνογονία · -e gabaurþs T 2,15; τεκνογονεῖν · -a bairan T 5,14; τεκνοτροφεῖν · -a fodjan T 5,10. — *Ein auf* barn *bezügl. Pron. ist maskul.* L 1,59 2,27; *femin.* Mc 5,41; *sonst neutr.*
Barnabas Βαρνάβας: *N.* K 9,6 G 2,13; *G.* -ins C 4,10; *D.* -in G 2,1.9.
barnilo *Nn Kindlein*: παιδίον L 1,76; τεκνίον J 13,33; *sonst* τέκνον L 15,31 Mc 2,5 *u.ö.*
barniskei *Fn*: *Plur.* τὰ τοῦ νηπίου *kindliches Wesen A.Pl.* K 13,11.
barniski *Nia Kindheit*: us -ja παιδιόθεν Mc 9,21; ἀπὸ βρέφους t 3,15.
barnisks *Adj.a* νήπιος *kindlich*: b. wisan νηπιάζειν, νήπιον εἶναι *Kind sein N.Pl.* K 14,20, G 4,3.

Barteimaiaus *Nom.* (*für* -us, *24 A*) Βαρτιμαῖος Mc 10,46.

Barþaulaumaius Βαρθολομαῖος: *A.* Mc 3,18 Barþulomaiu L 6,14.

barusnjan *sw. V. 1 m. Akk.* εὐσεβεῖν *fromm verehren* T 5,4.

Bassus* Βάσσου: *G.* -aus Neh 7,23.

batiza *Kompar. zu* goþs* (*190,1*) *besser*: χρηστότερος L 5,39; — κρείσσων K 7,9 Ph 1,23 — πολλῶν στρουθίων διαφέρετε ὑμεῖς · managaim sparwam batizans sijuþ jus M 10,31. — συμφέρει *mit u. ohne* τινὶ *es frommt* · batizo ist *mit u. ohne Dat.* M 5,29.30 J 16,7 k 8,10; 12,1. — — *sw. Superl.* b a t i s t a · κράτιστος L 1,3.

ga-batnan *sw. V. 4* ὠφελεῖσθαι *Vorteil erlangen* (*perfektiv, 294 ff.*) Mc 7,11.

Batwins* *Eigenn.*: *A.* -in Kalender (*29. Okt.*).

bauains *Fi* (*152*[5]) *Wohnung*: κατοίκησις *A.* Mc 5,3; οἰκητήριον *D.* k 5,2; κατοικητήριον *D.* E 2,22; πολίτευμα *N.* Ph 3,20.

bauan *unreg. V.* (*st. Prs., sw. Prt.* bauaida t 1,5; *vgl. 71,2 211*) 1. *wohnen*; *bewohnen*: οἰκεῖν K 7,12.13, ἐν R 7,17.18.20 8,9, τὶ T 6,16; ἐνοικεῖν ἐν k 6,16 t 1,5.14; κατοικεῖν ἐν E 3,17 C 1,19. — 2. ald bauan · βίον διάγειν *ein Leben führen* T 2,2.

ga-bauan κατασκηνοῦν *Wohnung aufschlagen* (*perfektiv, 294 ff.*) Mc 4,32 (*nach* mag, *vgl. 298,1*).

Bauanairgais Βοανεργές Mc 3,17.

Bauauz* Βοόζ: *G.* -auzis L 3,32.

us-baugjan *sw. V. 1* σαροῦν τι *ausfegen* L 15,8.

uf-bauljan (*52*[1]) *sw. V. 1* τυφοῦν *aufblasen* t 3,4.

baur (*115,2*) *Mi* γεννητός *der Geborene*: *D. Pl.* M 11,11 L 7,28. — *Kompp.* aina-, fruma-baur.

baurgja *Mn* πολίτης *Bürger*: *N. Pl.* L 19,14; *G.* L 15,15. — *Komp.* ga-baurgja.

baurgs *Fkons* (*160*) βᾶρις *Turm, Burg G.* Neh 7,2; *sonst* πόλις *Stadt* (*häufig*): *N.* M 5,35 *u. ö.*; *A.* L 8,39 *usw.*; *G.* -s L 7,12 9,10 14,21 R 16,23 Neh 7,2; *D.* baurg M 8,33 9,1 L 2,3.11 *usw.*; *A. Pl.* -s M 9,35 10,23 11,1 L 8,1 Mc 6,56 Tit 1,5; *G.* -e L 5,12 *u. ö.*; *D.* -im M 11,20 L 4,43 *usw.*

baurgswaddjus *Fu* (*153*) τεῖχος *Stadtmauer*: *N.* so b. Neh 6,15 7,1; *A.* -au (*24 A*) k 11,33; *G.* þizos -aus Neh 5,16.

baurþei *Fn* φορτίον *Bürde*: *A.* G 6,5 AB.

bauþs (d) *Adj. a* κωφός a) *stumm A.* M 9,32. — b) *taub N.* Mc 9,25; *A.* Mc 7,32; *N. Pl.* M 11,5 L 7,22; *A.* Mc 7,37. — baud wairþan · μωραίνεσθαι *taub, fade werden* L 14,34.

beidan *abl. V. 1* (*203*) *m. Gen.* (*263,1*) *auf etwas warten*: προσδέχεσθαι L 2,25 Mc 15,43 (Sk 5,2); ἀπεκδέχεσθαι G 5,5; προσδοκᾶν M 11,3 L 1,21 (*danach* 1,10) 8,40.

ga-beidan *m. Akk.* ὑπομένειν *ausharren, ertragen*: all -iþ K 13,7.

us-beidan *m. Akk. erwarten*: ἐκδέχεσθαι K 16,11, ἀπεκδέχεσθαι Ph 3,20; προσδέχεσθαι L 2,38; μακροθυμεῖν ἐπί τινι (ana *m. Dat.*) *Geduld haben mit* L 18,7. — ἤνεγκεν ἐν πολλῇ μακροθυμίᾳ σκεύη ὀργῆς · usbeidands <was> in managai laggamodein bi kasam þwairheins R 9,22.

beist *Na* ζύμη *Sauerteig*: *A.* þata fairnjo b. K 5,7; *G.* Mc 8,15 K 5,6 G 5,9; *D.* K 5,8.

ga-beistjan *sw. V. 1* ζυμοῦν *durchsäuern* K 5,6. — *Vgl.* un-beistjoþs.

beitan *abl. V. 1* δάκνειν *beißen* (*auch übertragen*) G 5,15.

and-beitan *m. Akk. schelten, bedrohen* ἐπιπλήσσειν τινί T 5,1; ἐπιτιμᾶν τινι L 18,15.39 Mc 1,25 3,12 8,32.33; Sk 5,11. — andbitanai · ἀπορούμενοι *in Verlegenheit geraten* k 4,8.

Beroþ Βηρωθ: *indekl. G.* Neh 7,29.

berusjos *Pl.Mia* γονεῖς *Eltern*: *N.* J 9,23 L 2,27; birusjos (*22 C*) L 2,41.

Beþania Βηθανία (*KZ. 41,167*): *A.* -ian Mc 11,11; *G.* -ias J 11,1; *D.* -iïn Mc 8,22 11,12 Biþaniïn Mc 11,1 Beþanijin J 12,1 L 19,29.

Beþlaihaim *indekl.* Βηθλεέμ *N.* Beþlahaim L 2,4; *A. desgl.* L 2,15; *G.* [illegible]aiþlaem Neh 7,26; *D.* Beþlaihaim J 7,42.

Beþsaeida *indekl.* Βηθσαϊδά *D.* J 12,21; Baidsaïdan Βηθσαϊδάν *D.* L 9,10; Baiþsaïdan *V.* L 10,13; Beþ. . . *V.* M 11,21.

Beþsfagei Βηθσφαγή: *D.* -ῆ · -ein L 19,29 -ήν (*A.*): -ein Mc 11,1.

bi *Präp. bei, um* I. *m.* *Akkusativ*: 1. *räumlich*: a) *um, herum* περί τινα M 8,18 Mc 3,32.34 9,14; *ohne Verb* Mc 1,6 3,8 4,10 Kal (*29. Okt.*); eisarnam bi fotuns gabuganaim · πέδαις Mc 5,4. b) *an* ἐπί τι M 5,39 L 6,29. — 2. *zeitlich*: a) *um* περί τι M 27,46. b) *in*; *innerhalb* διά τινος Mc 14,58 G 2,1; Neh 5,18. ἐν Mc 15,29. — 3. *distributiv bei Zahlen*: κατὰ δύο · bi twans *zu zweien* K 14,27 (*195*). — 4. *übertragen*: *inbetreff, um, über gemäß* a) διά τι J 7,43 L 19,11 t 2,10. b) εἰς R 9,31. c) ἐπί τινι L 4,4 Mc 5,33; — ἐπί τι gretan bi L 19,41; sildaleikjan L 4,22.32 9,43. ἐπί τινα Mc 9,12. 13. d) κατά τινος haban ƕa bi M 5,23; runa (giruni) niman M 27,1, gataujan Mc 3,6; wroh andniman T 5,19. — κατά τινα R 15,5 k 7,9.10 *u.ö.* e) περί τινος α) *im Satzanfang*: *was das betrifft* Mc 12,26 K 7,25 *u.ö.* β) *bei den Verbis sentiendi et declarandi* (*sehr häufig*). — περί τι Mc 4,19 T 1,19 6,4 t 3,8. f) ὑπέρ τινος k 1,11 8,23 (*ohne Verb*); M 5,44 R 9,27 10,1 k 12,8 C 4,12.13 Th 3,2. g) *Varia*: wailamerjan bi (*gr.Akk.*) L 4,43; gamelido bi (*gr.Dat.*) L 18,31; gaidw bi · ὑστέρημα τῆς Ph 2,30. — 5. *adverbielle Wendungen*: bi all · κατὰ πάντα *in allen Dingen* C 3,20.22; bi sumata · ἀπὸ μέρους *zum Teil* k 1,14, bi sum ain k 2,5; bi wig · κατὰ τὴν ὁδόν *unterwegs* L 10,4. — — II. *m.* *Dativ an bei*: 1. *räumlich*: bistigqan bi · προσπίπτειν -κόπτειν τινί M 7, 25.27; gastagqjan fotu bi · προσκόπτειν τὸν πόδα πρός τι L 4,11; fair-, undgreipan ina bi handau · κρατεῖν αὐτοῦ (αὐτὸν) τῆς χειρός Mc 5,41 9,27. — 2. *zeitlich*: bi þamma mela · κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον *zu dieser Zeit* R 9,9. — 3. *übertragen*: a) *an* ἀπό τινος M 7,16. 20; μετά τινος L 1,58.72; ἐπί τινος J 6,2; ἐπί τι R 9,(22).23; ἐν Mc 14,6 R 9,17. b) *von*: andnimands bi attin Sk 5,17 f. (*vgl.* at *270*); ei galaisjaina sik bi þamma *daraus lernen* Sk 5,5. c) *bei etwas schwören, bezeugen, bitten u.ä.* M 5,34.35.36 *usw.* d) *wegen* διά τι K 10,27; ἐν τούτῳ · bi þamma *deswegen* J 13,35 16,30; *gr.Dat.* k 12,7. e) *nach, gemäß* παρά τινι R 12,16; κατά τι (*sehr häufig*). — 4. *adverbielle Wendungen*: bi sunjai ὄντως J 8,36 Mc 11,32 *u.ö.* ἀληθῶς M 26,73 27,54 *usw.* ἐπ' ἀληθείας L 4,25 *u.ö.*; bi sunjai þatei · δῆλον ὅτι T 6,7; bi namin · κατ' ὄνομα *bei Namen* J 10,3; bi nauþai · κατ' ἀνάγκην *notgedrungen* Phil 14 Sk 6,1; bi mannam · κατ' ἄνθρωπον K 9,8 15,32.

bibaurgeins *Fi/ō* (*152*[a]) παρεμβολή (*vgl.* Hebr. 13,11) *Lager G.* Sk 3,15.

bida *Fō Bitte, Gebet*: αἴτημα *Anliegen* Ph 4,6; ἔντευξις T 4,5; παράκλησις *Aufforderung* k 8,17; δέησις L 1,13 2,37 5,33 R 10,1 k 1,11 9,14 E 6,18 Ph 1,19 T 2,1 5,5 t 1,3; προσευχή L 6,12 (9,43) Mc 9,29 R 12,12 E 1,16 Ph 4,6 C 4,2.12 Phil 22; *vgl.* aihtrons.

— bidai anahaitan · ἐπικαλεῖcθαι *anrufen* R 10,13 t 2,22; ἐρωτᾶν *bitten* Th 4,1. — οἶκος προcευχῆc *Bethaus* · gards -os L 19,46, razn -os Mc 11,17.

bidagwa *Mn* προcαίτης *Bettler* J 9,8.

bidjan *unreg.abl.V.5* (208. 223; *regelm.* bidan K 7,5) *bitten, beten, betteln*: αἰτεῖν M 5,42 J 16,24 *u.ö.*, αἰτεῖcθαι M 27,58 J 15,7 *u.ö.*, ἐπαιτεῖν L 16,3; δεῖcθαι M 9,38 L 5,12 *u.ö.*; ἐρωτᾶν J 12,21 14,16 *u.ö.* ἐπερωτᾶν Mc 10,17; παρακαλεῖν M 8,31.34 *usw.*, ἐπικαλεῖcθαι R 10,12.14; ἐντυγχάνειν *mit Bitten angehn* R 8,34; εὔχεcθαι k 13,7.9, προcεύχεcθαι M 5,44 6,5.6.7.9 *usw.* — *bitten für*: bi, faur *m. Akk.*, fram *m. Dat.*; *beten zu*: du *m. Dat.* — *bitten um* a) *Akk.* (τί) J 14,13 Mc 15,6 b) *Gen.* (τί) M 27,58 J 16,24 L 14,32 Mc 6,24 10,38 15,43 K 1,22 k 13,9. — *einen bitten um*: 1. τινά τι a) *dopp. Akk.*: þishwah J 11,22 15,16 16,23, þatei Mc 6,23 10,35 b) *Akk.Gen.* J 14,14. 2. τινὰ περί τινος: bi *m. Akk.* L 4,38. — *etwas* (*Akk. des Inhalts*) *beten*: L 18,11.

ga-bidjan προcεύχεcθαι *beten, bitten* (*perfektiv, 294 ff.*) th 3,1.

us-bidan (*vgl.* 208; *s.* bidan K 7,5) *erbitten*: εὐχόμην · usbida R 9,3.

bifaih *Na wohl* πλεονεξία *Übervorteilung*: *N.Pl.* -a, *Zusatz* k 12,20 A.

bifaihon *Akk.Sg. Fn?i?* πλεονεξίαν *Übervorteilung* k 9,5.

bihait *Na* καταλαλιά *üble Nachrede*: *N.Pl.* -a k 12,20.

bihaitja *Mn* ἀλαζών *Prahler*: *N.Pl.* t 3,2.

biþe *Frageadv.* κατὰ τί *woran*? L 1,18.

bijands (?) *anscheinend Part. Präs.*: bijandzuþ-þan manwei · ἅμα δὲ καὶ ἑτοίμαζε *zugleich aber rüste auch* Phil 22. *Uppstr. vermutet ein Verbum* bijan · *addere.*

bimait *Na* περιτομή *Beschneidung* G 5,6 6,15 Ph 3,3 *usw.* — *Vgl.* un-bimait.

bindan *abl.V.3,1* (205) δεcμεῖν τινά τινι *einen mit etwas* (*Dat.*) *binden* L 8,29.

and-bindan λύειν *lösen* Sk 3,25 (M 3,11) J 11,44 L 3,16 19,30.31.33 Mc 1,7 11,2.4; ἐπιλύειν *auflösen, erklären* Mc 4,34; καταργεῖν ἀπό *entbinden von* (af *m. Dat.*) R 7,6.

bi-bindan περιδεῖν τινά τι *umbinden mit* (*Dat.*) J 11,44.

ga-bindan δεῖν *binden* (*perfektiv, vgl. IF.Anz. 11,66*) *häufiger*: *mit* (*Dat.*) J 11,44 Mc 5,3.4; *an* a) τινί (*Dat.*) K 7,27. b) πρός τι (at *m. Dat.*) Mc 11,4. — gabundans handuns jah fotuns · δεδεμένος τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας *an H. u. F. gebunden* J 11,44.

bireikei *Fn* κίνδυνος *Gefahr D.Pl.* k 11,26.

bireikjai *N.Pl.* bireikjai (*22 A*) K 15,30: *m.* wairþan *oder* wisan κινδυνεύειν *in Gefahr kommen, sein* L 8,23 K 15,30.

birodeins *Fi/ō* (*152^c*) γογγυcμόc *Murren* J 7,12; *Pl.* -einos · ψιθυριcμοί · *Verleumdungen* k 12,20 G 5,20 (*hier Interpolation aus* k 12,20).

birūnains *Fi* (*152^b*) *etwa* ἐπιβούλευcιc *Nachstellung, Anschlag*: *A.* Sk 3,4.

birusjos *s.* berusjos.

bisauleins *Fi/ō* (*152^c*) μολυcμόc *Befleckung*: *G.Pl.* bisauleino A: bilauseino B (*Schreibfehler*) k 7,1.

bistug(g)q (*28 b*) *Na Anstoß* προcκοπή k 6,3; πρόcκομμα: *G.* R 9,32.33; *A.* R 14,13; *G.Pl.* -ei (*22 A*) k 6,3 B (bistugq *fälschl.* A).

bisunjane *Adv. ringsum*: κύκλῳ L 9,12 Mc 3,34 6,6 Neh 5,17 6,16; τῆc περιχώρου · þis bisunjane landis *der Umgegend* L 4,37; εἰc τὰc ἐχομέναc κωμοπόλειc · du þaim bisunjane haimom jah baurgim *zu den benachbarten Ortschaften* Mc 1,38.

biþe (*167*[1]) *u.* biþeh (*vor* þan M 9,17 J 13,12 L 4,42 5,4 7,12; *vgl. 168*): 1. *demonstratives Adv.* (*359*) *nachher, später* μετὰ ταῦτα L 17,8; τότε M 5,24; ὕϲτερον J 13,36 L 4,2; ἐν τῷ καθεξῆϲ L 8,1 (*Glosse*: afar þata); καί· biþeh þan jah M 9,17. — 2. *relative Konj.* (*359*) *während, als, sobald als, nachdem*: ἐπεί L 7,1; ὅτε M 11,1 26,1 *usw.*; ὅταν M 6,16 J 7,27 *usw.*; ὡϲ J 6,12 L 1,23 *u.ö.*; ὡϲ ἄν Ph 2,23. — *Zur Umschreibung* a) *von* ἐν τῷ *m. Inf.* L 3,21 19,15 Mc 2,15. b) *des Gen. absol.* M 9,10.32.33 *u.ö.* c) *des Part.* J 13,30.

ana-biudan *abl. V.2* (*204*) *entbieten, befehlen*: διατάϲϲειν M 11,1 L 8,55 17,9.10 K 7,17 (*Med.*); ἐπιτάϲϲειν L 4,36 8,31 14,22 Mc 1,27 6,27 9,25, προϲτάϲϲειν M 8,4 L 5,14 Mc 1,44; ϲυντάϲϲειν M 27,10. — παραγγέλλειν L 8,29 Mc 8,6 K 7,10 Th 4,11 th 3,4.6.10.12 T 4,11 5,7 6,13. — διαϲτέλλεϲθαι Mc 5,43 7,36 8,15 9,9. — ἐντέλλεϲθαι J 14,31 15,14.17 L 4,10 Mc 10,3 11,6. — Sk 3,9.

faur-biudan *verbieten*: ἐπιτάσσειν L 8,25; ἐπιτιμᾶν ἵνα μή (ei ni) Mc 8,30; παραγγέλλειν ἵνα μή (ei ni) Mc 6,8, μή *m. Inf.* (ei ni) L 5,14 8,56 9,21 T 1,3.

biugan *abl. V.2* (*204*) κάμπτειν *beugen* E 3,14; *sich beugen* R 14,11.

ga-biugan *dsgl.* (*perfektiv, 294ff.*): πέδαιϲ *Fußfesseln*· eisarnam bi fotuns gabuganaim Mc 5,4.

biuhti (*65,2*) *Nia Gewohnheit*: *N.* ϲυνήθεια J 18,39; *A.* Sk 2,13; *D.* ἔθοϲ L 1,9 2,42, τὸ εἰωθόϲ L 4,16; τὸ εἰθιϲμένον L 2,27.

biuhts (*65,2*) *Adj. gewohnt*: swe biuhts <was>· ὡϲ εἰώθει Mc 10,1; b. was· εἰώθει M 27,15.

biuþs* (d) *M(a)* τράπεζα *Tisch*: *G.* K 10,21; *D.* L 16,21 Mc 7,28 Neh 5,17.

blandan *red. V.3* (*211*) *mit* sik: ϲυναναμίγνυϲθαι *sich vermischen mit* (*Dat. 256,2 oder* miþ) K 5,9.11; th 3,14.

blauþjan *sw. V.1 abschaffen*: ἀκυροῦντεϲ· blauþjandans Mc 7,13.

ga-blauþjan *dsgl.* (*perfektiv, 294ff.*): θριαμβεύϲαϲ· *triumphierend über* gablauþjands C 2,15.

bleiþei *Fn* a) ἀγαθωϲύνη *Wohlwollen, Güte*: *N.* G 5,22. — b) οἰκτιρμόϲ *Mitleid*: *A.* διὰ τῶν οἰκτιρμῶν· þairh -ein R 12,1; *G.* brusts bleiþein<s>· ϲπλάγχνα οἰκτιρμοῦ *das Herz des Erbarmens* (*glossiert durch* armahairtein) C 3,12; *G.Pl.* k 1,3. — — *Die unter* b) *vereinigten Formen können auch zu einem Nom.* *bleiþeins *gehören, doch ist dies wegen* C 3,12 (*vgl. 157*[1]) *weniger wahrscheinlich.* — *Komp.* gableiþei*.

bleiþjan *sw. V.1 barmherzig sein*: οἰκτίρμονεϲ -dans L 6,36.

ga-bleiþjan *sich erbarmen* (*perfektiv, 294ff.*): οἰκτειρήϲω· gableiþja (*302a*) R 9,15; ϲπλαγχνιϲθείϲ· -jands Mc 9,22.

bleiþs *Adj. N.* οἰκτίρμων *barmherzig* L 6,36; φιλάγαθοϲ *dem Guten zugetan N.* Tit 1,8.

uf-blesan *red. V.4* (*211*) *aufblasen; nur im Pass.*: φυϲιοῦϲθαι *sich aufblähn* K 13,4; *Pt.Pf.* K 4,6 C 2,18.

bliggwan *abl. V.2* (*204*) *schlagen*: δέρειν L 20,11 K 9,26; μαϲτιγοῦν Mc 10,34 κατακόπτειν *m. instrum. Dat.* Mc 5,5. — πατρολῴαιϲ καὶ μητρολῴαιϲ· attans bliggwandam jah aiþeins bliggwandam *Vater- u. Muttermördern* T 1,9.

us-bliggwan *durchbleuen* (*perfektiv, 294ff.*) δέρειν L 20,10 Mc 12,3.5 (*PBB. 15,165f.*); μαϲτιγοῦν J 19,1 L 18,33; φραγελλοῦν Mc 15,15; wandum (*256,1*) usbliggwan· ῥαβδίζειν k 11,25.

ga-blindjan *sw. V.1 verblenden* (*perfektiv, 294ff.*) τυφλοῦν J 12,40 k 4,4.

af-blindnan *sw.V.4 erblinden* (*perfektiv*): afblindnodedun *Randgl. in* A *zu* afdaubnodedun · ἐπωρώθη k 3,14.
blinds *Adj.a* τυφλός *blind* J 9,2. 13.18.19.20.24.25 *usw.*
bloma* *Mn Blume*: *A.Pl.* -ans · τὰ κρίνα *Lilien* M 6,28.
blotan *red.V.5* (*211*) *verehren*: λατρεύειν L 2,37 (*m. instr. Dat.* *256,1*); σέβεσθαι Mc 7,7. — *Substantiviertes Inf.* guþ blotan · θεοσέβεια *Gottesverehrung* T 2,10.
blotinassus *Mu Verehrung*: θρησκεία C 2,18; λατρεία R 12,1; σέβασμα th 2,4.
bloþ (þ) *Na* αἷμα *Blut*: *N.* J 6,55 K 15,50; *G.* -þis M 27,6.8 *usw.*
bloþarinnandei *Pt.Prs.F* αἱμορροοῦσα · *blutflüssig* M 9,20.
bnauan *red.V.5* (*70.211*) ψώχειν (*zer*)*reiben* L 6,1.
boka *Fō* a) *Buchstabe* γράμμα: *Sing.* R 7,6 k 3,6; *Plur.* G 6,11. — b) *Sonst im Plur. Schrift, Brief, Buch*: βίβλος L 3,4 20,42 Mc 12,26 Ph 4,3; βιβλίον L 4,17.20 Mc 10,4, βιβλία t 4,13; γράμμα *Schrift*, *Urkunde* L 16,6.7, γράμματα J 7,15; γραφή t 3,16, γραφαί Mc 14,49 R 15,4 K 15,3.4; ἐπιστολή k 7,8 th 3,14, ἐπιστολαί k 3,1 10,9.10.11. — βιβλίον ἀποστασίου *Scheidebrief* · bokos afsateinais Mc 10,4, afstassais b. M 5,31 (*nach* Deuteron. 24,1). — siggwan bokos · ἀναγινώσκειν *lesen* L 4,16; saggws boko · ἀνάγνωσις *Lesung* T 4,13. *Kompp.* frabauhta-boka, wadja-bokos.
bokareis *Mia* γραμματεύς *Schriftgelehrter* (*häufig*); *Schreiber* Neap. Urk.
bota *Fō Nutzen*: οὐδὲν ὠφελοῦμαι *ich habe keinen N.* · ni waiht botos mis taujau K 13,3; οὐδὲν ὠφελήσει · nist du -ai G 5,2; τί μοι τὸ ὄφελος · ƕo mis boto *was nützt es mir* K 15,32.
botjan *sw.V.1 m. Akk.* ὠφελεῖν *nützen, bessern* J 6,63 12,19 Mc 8,36 *Pt.Pf.F* ni waihtai botida · μηδὲν ὠφεληθεῖσα *ohne Nutzen davon zu haben* Mc 5,26.
ga-botjan ἀποκαθιστάναι *verbessern, herstellen* (*perfektiv 294 ff.*) Mc 9,12.
braƕa *Dat.Sg.*: in braƕa augins · ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ *im Augenblick* K 15,52.
braidei *Fn* πλάτος *Breite N.* E 3,18.
us-braidjan *sw.V.1* ἐκπεταννύναι *ausbreiten nach* (du) R 10,21.
braiþs* (d) *Adj.* πλατύς *breit*: *N.Neut.* braid daur M 7,13.
brakja *Fjō* πάλη *Ringen, Ringkampf*: *N.* E 6,12.
ga-brannjan *sw.V.1 m. Akk.* καίειν *verbrennen* (*perfektiv, 294 ff.*) K 13,8; *Pt.Pf.* Sk 3,15 Kal (*29. Okt.*).
in-brannjan *m. Akk.* καίειν τι *in Brand stecken* J 15,6.
briggan (bringan L 15,22; *vgl.* *28 a*) *unreg.st.-sw.V.* (*Prt.* brāhta *53.205.226*) *bringen* (*perfektives Simplex, 296*): ἄγειν *Aor.* J 10,16 L 4,29.40 19,27 Mc 11,7 (t 4,11); ἀνάγειν L 2,22; ἐπανάγειν (*vom Schiff*) L 5,4; ἀπάγειν M 7,13.14; συνάγειν L 3,17 15,13 (*mit* samana). — φέρειν *Aor.* L 15,23 Mc 6,27 9,17.20; εἰσφέρειν M 6,13 T 6,7; ἀποφέρειν L 16,22 Mc 15,1 K 16,3; ἐκφέρειν L 15,22. — κομίζειν *Aor.* L 7,27. — ὁδηγεῖν *Fut.* J 16,13. — *Dient zur Umschreibung der Aoriste von* ἀξιοῦν th 1,11, καταξιοῦν th 1,5, ἱκανοῦν k 3,6 · wairþana briggan; ἐλευθεροῦν · frijana br. J 8,32.36 R 8,2 G 5,1; κεφαλαιοῦν · haubiþ wundan br. Mc 12,4; συγκοινωνεῖν τῇ θλίψει · gamainja briggan aglon Ph 4,14; παραζηλοῦν · in aljana br. R 10,19 (*Fut.*) 11,11. 14; παροργίζειν (*Fut.*) · in þwairhein br. R 10,19. — *Falsche Übersetzung*: ἐπαίρεται *überhebt sich* · in arbaidai briggiþ k 11,20.
brikan *abl.V.4* (*207*) κλᾶν *brechen* K 10,16; πορθεῖν *zerstören* (*Im-*

perf. de conatu) G 1,23; ἀθλεῖν *kämpfen* t 2,5.

ga-brikan *zerbrechen* (*perfektiv, 294 ff.*): κλᾶν *Aor.* Mc 8,6.19 K 11,24; κατακλᾶν L 9,16. ῥηγνύναι *Aor.* L 9,42. συντρίβειν L 9,39 Mc 5,4.

uf-brikan *m. Dat.* ἀθετεῖν *verwerfen, verachten* L 10,16 Mc 6,26 Th 4,8; ufbrikands · ὑβριστής *Verächter* T 1,13. — *Vgl.* unufbrikands.

brinnan *abl.V.3,1* (*205*) *intrans. brennen*: lukarn brinnando Sk 6,5 (J 5,35).

uf-brinnan καυματισθῆναι *verbrennen* (*perfektiv, 294 ff.*) Mc 4,6.

brinno *Fn* πυρετός *Fieber*: *N.* Mc 1,31; *D.* L 4,38.39 Mc 1,30.

broþar *Mr* (*158*) ἀδελφός *Bruder* (*häufig*): *N.* M 5,23 *usw.*; *A.* L 6,14 *usw.*; *G.* L 3,1 *u.ö.*; *D.* M 5,22 *u.ö.*; *N.Pl.* J 7,3 *usw.*; *A.* L 14,12 *u.ö.*; *V.* R 7,1 *usw.*; *G.* M 25,40 *u.ö.*; *D.* K 16,11 *u.ö.* — *Komp.* galiuga-broþar.

broþrahans *Pl.Mn* ἀδελφοί *Brüder N.* Mc 12,20.

broþrulubo *Fn D.* Th 4,9 B *u.* broþralubo (*233 B 3*) R 12,10 A φιλαδελφία *Bruderliebe.*

brūkjan (*65*) *unreg.sw.V.1* (*228. 262*) *m. Gen.* (*m. Dat. nur* Sk 3,10) *gebrauchen*: μετέχειν τινός K 10,17; χρῆσθαί τινι K 7,21 k 1,17 (leihtis brukjan · τῇ ἐλαφρίᾳ χρ. *leichtfertig handeln*) 3,12 T 1,8 5,23 Sk 3,10 (*m. Dat.*) 5,7 (*m. Gen.*). — τῇ ἀποχρήσει · þairh þatei is brukjaidau *durch den Gebrauch* C 2,22. — *Prät.* brūhta k 1,17. — brukja *Randgl. zu* andnima · μετέχω K 10,30.

us-bruknan *sw.V.4* ἐκκλᾶσθαι *ausgebrochen werden* R 11,17.19.20.

brūks (*65*) *Adj.i/ja* (*183*) *brauchbar*: εὔχρηστος t 2,21 4,11 Phil 11; ὠφέλιμος T 4,8; τὸ ἐμαυτοῦ συμφέρον · þatei mis bruk sijai K 10,33. — *N.Fem.* bruks T 4,8 (*zu*: du) Sk 4,8. — *Komp.* unbruks.

brunjo *Fn* θώραξ *Brustharnisch D.* E 6,14 Th 5,8.

brunna *Mn* πηγή *Brunnen N.* sa br. Mc 5,29.

brusts *Plur.Fkons* (*160*) στῆθος *Brust* L 18,13; *sonst* σπλάγχνα (*Eingeweide, übertragen*) *Herz*: *N.* k 7,15; *A.* brusts L 18,13 C 3,12 Phil 12.20.

brūþfaþs (bruþfads, *25 C*) Mi νυμφίος *Bräutigam* L 5,34.35 Mc 2,19.20; *sonst* νυμφών *Brautgemach* (οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος · *Hochzeiter, vgl. Anm. zu* M 9,15): *N.* -þs M 9,15 Mc 2,19.20 -ds L 5,34.35; *A.* -d Mc 2,19; *G.* -dis M 9,15 L 5,34 Mc 2,19. — *Vgl. D.Pl.* þūsundifadim Mc 6,21.

brūþs (*wohl* d; *65*) *F*(*i*) νύμφη *Neuvermählte*, *Schwiegertochter A.* M 10,35. *Vgl. PBB. 32,30 ff. 34,561 ff. 35,306 ff. ZZ. 42,129 ff.*

bugjan *unreg.sw.V.1* (*228*) *kaufen* (*m. Dat. des Preises 256,1*): ἀγοράζειν J 6,5 13,29 L 9,12 (*nach* M 14,15 Mc 6,36).13 14,18 17,28 19,45 Mc 11,15; *Pass.* bugjanda · πωλεῖται *wird verkauft d.i. man kauft* M 10,29. — *Prät.* bauhta L 14,18 -edun L 17,28.

fra-bugjan *m. Akk.* (*Dat. nur* Mc 11,15, *vgl. 256[1]*) *verkaufen für* (in *m. Akk.*): πιπράσκειν J 12,5 Mc 14,5 R 7,14; πωλεῖν L 17,28 18,22 19,45 Mc 10,21 11,15 K 10,25. — *Pt.Pf.* frabauhts R 7,14 *Neut.* J 12,5.

us-bugjan *erkaufen* (*perfektiv, 298[1]*) *für* (*Dat. für* τινός *oder* us *m. Dat. für* ἔκ τινος): ἀγοράζειν *Aor.* M 27,7 L 14,19 Mc 15,46 16,1 K 7,23; ἐξαγοράζειν G 4,5, ἐξαγοράζεσθαι C 4,5.

and-bundnan *sw.V.4* (*perfektiv, 294 ff.*) λυθῆναι *entbunden werden* Mc 7,35.

bwssaun = *Akk.Sg.* βύσσον *von* βύσσος *feines Linnen, neben dem Dat.* paurpaurai *von* gawasids *abhängig* L 16,19.

d.

ga-daban *abl. V.6* (*209*) a) *m. Akk.* cυμβαίνειν *s. ereignen, eintreffen*: þoei habaidedun ina gadaban · τὰ μέλλοντα αὐτῷ cυμβαίνειν *was ihm bevorstand* Mc 10,32. — b) *Pf.* gadob *m. Akk. im Sinne von* gadob ist · πρέπει Sk 3,17.

daddjan *sw. V.1* (*87*) θηλάζειν *säugen* Mc 13,17.

dags *Ma* ἡμέρα *Tag* (*sehr häufig*): daga ƕammeh · καθ' ἡμέραν *täglich* L 16,19 *u.ö.*; dagis ƕizuh · εἰς ἡμέραν μίαν *täglich* Neh 5,18; daga jah daga · ἡμέρᾳ καὶ ἡμέρᾳ *tagtäglich* k 4,16; dag hindar daga · ἡμέραν παρ' ἡμέραν *Tag für Tag* R 14,5; himma daga (*169*) · cήμερον *heute* M 6,11.30 *u.ö.* — *Kompp.* afar-dags. — gistra-dagis *adv.Gen.*

daigs *M* φύραμα *Teig*: *N.* R 11,16 K 5,7; *A.* K 5,6 G 5,9; *D.* R 9,21.

Daikapaulis* Δεκάπολις: *G.* Δεκαπόλεως · Daikapaulaios Mc 7,31; *D.* Δεκαπόλει (*d.i.* -ı) Daikapaulein (*KZ. 41,169*[6]) Mc 5,20.

daila *Fō* a) μετοχή *Teilnahme, Gemeinschaft G.Pl.* k 6,14. — b) μνᾶ *Mine* (*Pfund*) *A.Pl.* L 19,13.24.25.

dailjan *sw. V.1 teilen, zu-, mitteilen einem* (*Dat.*) μεταδιδόναι R 12,8 E 4,28; διαιρεῖν K 12,11.

af-dailjan *abteilen, einen Teil abgeben* (*Akk.*): ἀποδεκατῶ πάντα · -ja taihundon dail allis L 18,12.

dis-dailjan *ver-, zerteilen*: μερίζειν K 1,13; διαμερίζεcθαι Mc 15,24; διαιρεῖν τί τινι (*Dat.*) L 15,12.

fra-dailjan *verteilen unter* (*Dat.*) διδόναι τί τινι J 12,5.

ga-dailjan *zu-, zerteilen* (*perfektiv, 294ff.*): μερίζειν *zerteilen* Mc 3,24.25.26 (*vgl.* K 1,13), *zuteilen* R 12,3 K 7,17. — διδόναι L 19,8; διαδιδόναι J 6,11 L 18,22.

dails *Fi Teil*; μερίc *D.* -ai C 1,12; *G.Pl.* -e k 6,15. — μέροc *D.* K 13,10.12 C 2,16; *A.* L 15,12 18,12.

daimonareis *Mia* δαιμονιζόμενος *Besessener*: *N.* L 8,36; *A.* M 9,32; *N.Pl.* M 8,28; *A.* M 8,16.33.

dals* *M* (*vgl. aisl.* dalr): βόθυνος *Grube A.* L 6,39; φάραγξ *Schlucht, Tal G.Pl.* -ei (*22 A*) L 3,5; ὤρυξεν ὑπολήνιον *Keltergrube* · usgrof dal uf mesa Mc 12,1.

dalaþ *Adv. d. Richtung* (*192 C 1*) *zu Tal, abwärts, nieder*: κάτω M 27,51 L 4,9 Mc 15,38; χαμαί *auf die Erde* J 9,6 18,6. — *Es entspricht* κατα- *in den Kompp.*: καταβαίνειν M 7,25.27 8,1 (11,23) L 6,17 17,31 19,5 Mc 9,9 Th 4,16; κατέρχεcθαι L 9,37; κατάγειν R 10,6.

dalaþa *Adv. d. Ruhe* (*192 A 1*) κάτω *unten* Mc 14,66.

dalaþro *Adv. d. Richtung* (*192 B 1*) *urspr. von unten, unten*: ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐcτέ · jus us þaim dalaþro sijuþ J 8,23.

Dalmatia Δαλματία: *D.* -iai t 4,10 A.

Damaskon *Dat.Sg.* Δαμαcκῷ (*KZ. 41,169*[6]), *daneben* baurg Damaskai (*ebd. 170*[3]) k 11,32.

faur-dammjan *sw. V.1 verdämmen, versperren*: οὐ φραγήcεται · ni -jada k 11,10.

daubei *Fn Taubheit*: πώρωcιc *Verhärtung, Verstocktheit N.* R 11,25.

daubiþa *Fō dsgl.*: *G.* Mc 3,5 E 4,18.

gā-daubjan *sw. V.1 verstocken*: -ida · πεπώρωκεν J 12,40 (*danach* J 16,6).

af-daubnan *sw. V.4 ertauben, verstockt werden*: ἐπωρώθη k 3,14.

us-daudjan *sw. V.1 sich beeifern*: cπουδάζειν E 4,3 G 2,10 t 2,15; ἀγωνίζεcθαι J 18,36 C 1,29 4,12; φιλοτιμεῖcθαι *seine Ehre suchen* k 5,9. — Sk 3,11.

daufs (b) *Adj.a* πεπωρωμένος *taub, verstockt*: *A.Neut.* -bata Mc 8,17.
dauhtar *Fr* (*158*) θυγάτηρ *Tochter* (*häufiger*): *N.* M 9,18 *u.ö.* *A.* M 10,35.37 *u.ö.*; *Vok.* M 9,22 *u.ö.*; *D.* Mc 7,26.29; *D.Pl.* L 1,5 k 6,18.
dauhts *Fi* δοχή *Bewirtung*: *A.* L 5,29 14,13.
af-dauiþs* (*71,1*) *Pt.Pf.* *zu* *af-dojan, ἐσκυλμένος *geschunden, geplagt*; *N.Pl.* -idai M 9,36.
dauns *Fi* ὀσμή *Geruch*; dauns woþi · εὐωδία *Wohlgeruch* k 2,15 E 5,2: *N.* K 12,17 k 2,15.16; *A.* k 2,14; *G.* J 12,3; *D.* E 5,2.
daupeins *Fi/ō* (*152*[a]) βαπτισμός *Abwaschung* Mc 7,4.8. — Sk 3,10; βάπτισμα *Taufe* L 20,4 Mc 11,30 *usw.* *D.Pl.* -im Sk 3,10.
daupjan *sw.V.1* βαπτίζειν τινά *taufen* (*häufig*). — *m. instrum. Dat.*: daupeinai -jada · βάπτισμα βαπτίζομαι Mc 10,38.39 (*256,1*). — *intrans. Aktiv* (*285*[2]) *für* βαπτίζεσθαι Mc 7,4 (*sich waschen*) *u.* K 15,29 (*s. taufen lassen*).
uf-daupjan βαπτίσαι *taufen* (*perfektiv, 294 ff.*) L 3,21 7,29 (*m. instr. Dat.* daupeinai); ἐμβάψαι *eintauchen* J 13,26.
daupjands *Mnd* (*159*) βαπτιστής *Täufer*: *A.* þana daupjand L 9,19 Mc 8,28; *Der N.* sa daupjands L 7,20.33 Mc 6,14 (ὁ βαπτίζων) *ist doppeldeutig*; *G. u. D. sind schwach.*
daur *Sing.Na* (*einflügeliges*) *Tor*: πύλη M 7,13.14 L 7,12; πυλών M 26,71 L 16,20; θύρα J 10,1.2. 7.9 Mc 1,33 2,2 11,4 15,46.
daurawarda *Fō* ἡ θυρωρός *Türhüterin*: *D.* J 18,16.
daurawardo *Fn dsgl.* (*187,6*): þiwi so -o J 18,17.
daurawards *Ma* *Türhüter*: θυρωρός *N.* J 10,3; πυλωρός *N.Pl.* Neh 7,1 *G.* Neh 7,45.
Dauriþaius* *Eigenn.* *G.* -us (*24B*) Kal (*6. Nov.*).
daurons *Plur.Fn* (*zweiflügeliges*) *Tor, Tür*: πύλαι *N.* Neh 7,3; θύρα (*Sg.*) *A.Pl.* M 27,60; *D.* J 18,16 Mc 16,3. — *Komp.* augadauro.
ga-daursan *V.prt.-prs.* (*220,6*) *sich erkühnen, wagen* (*perfektiv, 294 ff.*) τολμᾶν L 20,40 Mc 12,34 K 6,1 k 10,2.12 11,21 Ph 1,14; παρρησιάζεσθαι *freimütig sein* E 6,20. — *Formenbestand 220,6.*
dauþeins *Fi/ō* (*152*[a]) νέκρωσις *das Absterben* *A.* k 4,10; ἐν θανάτοις · in -einim *in Todesnöten* k 11,23.
dauþjan *sw.V.1* νεκροῦν *töten* C 3,5.
af-dauþjan *töten* (*perfektiv, 294 ff.*) θανατοῦν *Aor.* M 27,1 Mc 14,55 R 7,4; *mit sinngemäßem Wechsel der Aktionsart* θανατούμενοι · afdauþidai k 6,9. — θανάτῳ τελευτάτω · dauþau -jaidau Mc 7,10.
ga-dauþjan *Tod bringen, töten* (*perfektiv*) θανατοῦν: *1.Pl.Pass.* R 8,36.
ga-dauþnan *sw.V.4* *sterben* (*perfektiv*) τελευτᾶν Mc 9,48; *sonst* ἀποθνήσκειν M 8,32 J 6,50.58 *usw.*
miþ-gadauþnan συναποθνήσκειν *mit sterben* t 2,11.
dauþs (þ) *Adj.a* νεκρός *tot* M 8,22 11,5 27,64 *usw.* (*häufig*); dauþa ist · τέθνηκεν T 5,6; sa dauþa · ὁ τεθνηκώς J 11,44 12,1.
dauþubleis* *Adj.* ἐπιθανάτιος *zum Tode bestimmt*: *A.Pl.* -ljans K 4,9.
dauþus *Mu* θάνατος *Tod. Unreg. Formen* (*24*): *A.* -au K 11,26 A t 1,10 AB; *Vok.* -u K 15,55 AB; *G.* -us L 1,79. — *D.Plur.* ἐκ τηλικούτων θανάτων · us swaleikaim -um k 1,10.
Daweid Δαυείδ: *N.* J 7,42 *u.ö.*; *G.* -eidis M 9,27 *usw.*
Demas Δημᾶς t 4,10.
diabula *Fō* ἡ διάβολος *Verleumderin*: *N.A.Pl.* -os T 3,11.
diabaulus *u.* diabulus *Mu* διάβολος *Teufel*: *N.* -aulus J 6,70, -ulus

L 4,3.6.13 8,12, -ulaus (*24 A*) L 4,5; *G.* -ulaus E 6,11 AB Sk 1,10; *D.* -aulau J 8,44 -ulau L 4,2 Sk 1,13.
diakaunus *Mu* διάκονος *Diakon*: *N.Pl.* -jus T 3,12; *A.* -uns T 3,8. — — *Dat.Sg.* diakuna, diakona Neap.Urk.; *Abkürzung* 'dkn' *für N. u. D.* Urk. v. Arezzo.
Didimus (*19,7a*) Δίδυμος *lat.* Didimus J 11,16.
digan *unreg.abl.V.1* (*203*) *kneten, aus Ton bilden*: þamma digandin · τῷ πλάσαντι *dem Bildner* R 9,20. — σκεύη ὀστράκινα · kasa digana *Tongefäße* t 2,20.
ga-digan *dsgl.* (*perfektiv, 294 ff.*): gadigans A (-ands B, *vgl.* 31 c) warþ · ἐπλάσθη T 2,13.
digrei *Fn* ἁδρότης *Fülle D.* k 8,20.
distaheins* *Fi* διασπορά *Zerstreuung A.* J 7,35.
diswiss *Fi buchstäbliche Übertragung von* ἀνάλυσις *Auflösung d.i. Abmarsch, das Scheiden*: *G.* -ais t 4,6.
diupei *Fn* βάθος *Tiefe N.* E 3,18.
diupiþa *Fō dsgl.*: *N.* R 8,39 11,33; *A.* L 5,4; *D.* ἐν βυθῷ *Meerestiefe* · in -ai mareins k 11,25.
ga-diupjan *sw.V.1* βαθύνειν *vertiefen* (*perfektiv, 294 ff.*) L 6,48.
diups *Adj.a tief*: in þizei ni habaida diupaizos airþos · διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς Mc 4,5; þata diupo unledi · ἡ κατὰ βάθους πτωχεία *die tiefe Armut* k 8,2.
dius* (z) *Na* θηρίον *wildes Tier*: *D.Pl.* diuzam Mc 1,13. — du diuzam waih · ἐθηριομάχησα K 15,32.
diwan *abl.V.5* (*208*) *sterben*: þata diwano · τὸ θνητόν K 15,53 A. 54 A k 5,4. — *Vgl.* un-diwanei.
af-dobnan *sw.V.4*: φιμώθητι · afdobn L 4,35.
***af-dojan** *s.* af-dauiþs.
domjan *sw.V.1* κρίνειν *urteilen, beurteilen*; K 10,15 k 5,15; διακρίνειν *unterscheiden* K 11,29; ἐγκρίνειν ἑαυτόν τινι · d. sik silban du *sich rechnen zu* k 10,12. — δικαιοῦν τινα *rechtfertigen* · garaihtana domjan (*248,2*) L 7,29 16,15 G 2,17; uswaurhtana domjan L 10,29. — ἡγεῖσθαι (*m. Akk. m. Inf. im Gr. u. Got.*) Ph 3,8.
af-domjan *be-, verurteilen*: καταδικάζειν L 6,37; κέκριται · afdomiþs warþ J 16,11; καταθεματίζειν *verfluchen* M 26,74.
bi-domjan κρίνειν *verurteilen* C 2,16.
ga-domjan κατακρίνειν *urteilen, entscheiden* (*m. Akk. m. Inf. im Gr. u. Got.*) Mc 14,64; συγκρίνειν ἑαυτόν τινι *sich vergleichen, messen mit* (du) k 10,12. — ἐδικαιώθη *wurde gerechtfertigt* · uswaurhta gadomida warþ M 11,19; garaihts gadomiþs warþ T 3,16; οὐχ ὅτι . . . ἤδη τετελείωμαι *nicht daß ich schon vollendet sei* · ni þatei ju garaihts gadomiþs sijau Ph 3,12.
doms* *Ma Ruhm A.* Sk 2,17 6,16 (*vgl. Jellinek HZ.Anz. 38,152*).
ga-draban *abl.V.6* (*209*) *aushauen*: λελατομημένον · -an Mc 15,46.
† **dragan** *abl.V.6* (*209*) *tragen* t 4,3 B (*fehlerhaft für* gadragan A).
ga-dragan *zusammentragen*: ἑαυτοῖς ἐπισωρεύσουσιν διδασκάλους · gadragand sis laisarjans t 4,3 (A; *fehlerhaft* dragand B).
dragk (draggk J 6,55, draggka C 2,16, *vgl. 28b*) *Na Trank*: πόσις *N.* J 6,55 R 14,17; *D.* C 2,16; πόμα *A.* K 10,4.
dragkjan (draggkida M 27,48, *vgl. 28b*) *sw.V.1* ποτίζειν *tränken mit* (*instr. Dat.* K 12,13, *vgl. 256,1*): M 25,42 27,48 Mc 15,36 R 12,20.
ga-dragkjan *dsgl.* (*perfektiv, 294 ff.*) ποτίσαι M 10,42 Mc 9,41.
draibjan *sw.V.1* ἐλαύνειν *treiben* L 8,29; σκύλλειν *plagen* L 8,49 Mc 5,35, *refl.* draibjan sik · σκύλλεσθαι *sich plagen* L 7,6.

drakma* *lat.* drachma (*Jellinek Flexion S. 80*) *Mn* δραχμή *Drachme*: *D.* drakmin ainamma L 15,8; *A.Pl.* -mans *ebd.* — *Akk.Sg.* bigat drakmein · εὗρον τὴν δραχμὴν L 15,9 *zeigt griech. Endung. Ursprüngl. stand im Text wohl* drakman, *vgl. das flg.* þammei (*HZ. 48,162*); *die Änderung* drakmin (*Schulze S. 739[a]*) *ist syntaktisch falsch.*

drauhsnos (drausnos Sk 7,24, *vgl. 27b*) *Plur.Fō*: κλάσματα *Brocken A.* J 6,12 Sk 7,24; ψιχία *Brosamen G.* L 16,21 (*nach Bernhardt zu* J 6,12 *soll* drauhsno þizo driusandeino *figura etymologica, das* h *also unursprünglich sein*); *D.* Mc 7,28.

drauhtinassus *Mu* στρατιά *oder* στρατεία *Feldzug G.* k 10,4 (*vgl. Anm. zur Stelle*).

drauhtinon *sw.V.2* στρατεύεσθαι *Kriegsdienste tun, zu Felde ziehn*: K 9,7 k 10,3 t 2,4; τῷ στρατολογήσαντι *dem, der das Heer sammelt* · þammei drauhtinoþ *dem er dient* t 2,4.

drauhtiwitoþ (d) *Na* στρατεία *Feldzug A.* T 1,18.

af-drausjan *sw.V.1* κατακρημνίσαι *hinabstürzen* L 4,29.

ga-drausjan *dsgl.*: καθεῖλεν · -ida L 1,52; καταβιβασθήσῃ · -jaza L 10,15; καταβαλλόμενοι · -idai *niedergeworfen* k 4,9.

drausnos *s.* drauhsnos.

dreiban *abl.V.1* (*203*) *treiben*: ἀποσυναγώγους ποιήσουσιν ὑμᾶς · us gaqumþim dreiband izwis J 16,2.

us-dreiban *aus-, vertreiben*: ἀποστέλλειν Mc 5,10; *sonst* ἐκβάλλειν. — *m. Dat.* L 9,40.43 Mc 5,10, *m. Akk.* M 9,34 L 8,54 9,49 Mc 6,13 9,18.28.38 (*255[1]*). — *persönl. Passiv* M 9,25.33 (*241*).

drigkan (driggkan *meist* J *u.* L 10,7 Mc 10,38.39; driggan L 5,39, *vgl. 28b*) *abl.V.3,1* (*205*) πίνειν τι *etw. trinken* (ἔκ τινος · *Gen. partit.* K 11,28, *vgl. 262,1*). — drugkans ist · μεθύει K 11,21; þaiei drugkanai wairþand · οἱ μεθυσκόμενοι Th 5,7 (*danach* drugkanai wairþand · μεθύουσιν *ebd.*). — ὑδροποτεῖν · drigkan wato T 5,23.

ana-drigkan sik *sich antrinken, betrinken* μεθύσκεσθαι E 5,18 (*m. instr. Dat. wie im Griech.*).

ga-drigkan *trinken* (*perfektiv, 302a*): μετὰ ταῦτα πίεσαι σύ · biþe gadrigkais þu L 17,8.

driugan *abl.V.2* (*204*) στρατεύεσθαι *zu Felde ziehn* T 1,18.

driusan *abl.V.2* (*204*) *fallen*: πίπτειν L 5,12 8,41 *usw.* (*auch* Mc 13,25). — dr. ana · ἐπιπίπτειν L 15,20 Mc 3,10; dr. du · προσπίπτειν L 5,8 8,28 Mc 3,11 5,33 7,25.

at-driusan *fallen in* (*perfektiv, 294ff.*): προσπεσεῖν L 8,47; ἐπιπεσεῖν εἰς (in *m. Akk.*) Neh 6,16; ἐμπεσεῖν T 3,6.7 (*Präs.* 6,9); Sk 2,14 1,2 (uf stauai).

dis-driusan ἐπιπεσεῖν ἐπί τινα *einen* (*Akk.*) *befallen* L 1,12.

ga-driusan *hinfallen* (*perfektiv, 302a*) πίπτειν (*Aor. u. Fut.*) M 7,25.27 10,29 J 12,24 18,6 L 6,39.49 8,6.7.8.14 16,17 Mc 4,4.5.7.8 R 11,11.22; *gr. Präs. hist.* Mc 5,22. — ἐπιπίπτειν ἐπί τινα (ana *m. Akk.*) R 15,3. — οὐδέποτε ἐκπίπτει *hört nie auf* K 13,8. — βληθῆναι M 5, 29.30.

us-driusan *herausfallen*: οὐχ οἷον δὲ ὅτι ἐκπέπτωκεν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ · aþþan sweþauh ni usdraus waurd gudis *ward hinfällig* R 9,6; τῆς χάριτος ἐξεπέσατε · us anstai usdrusuþ *ihr seid aus der Gnade gefallen, habt sie verloren* G 5,4.

driuso *Fn* κρημνός *Abhang*: *A.* M 8,32 L 8,33 Mc 5,13.

drobjan *sw.V.1 trüben*: ταράσσειν *irre machen* G 1,7 5,10; ἀναστατοῦν *aufwiegeln* G 5,12; μετὰ τῶν συστασιαστῶν · miþ þaim

miþ imma drobjandam *mit den Mitempörern* Mc 15,7.

drobna *Mn* ἀκαταστασία *Aufruhr*: *N.Pl.* k 12,20.

drobnan *sw.V.4* θροεῖσθαι *unruhig werden* th 2,2.

ga-drobnan (*perfektiv, 294 ff.*) *in Bestürzung geraten*: ἐταράχθη L 1,12; τετάρακται J 12,27.

in-drobnan *dsgl.*: ἐταράχθη J 13,21; ταρασσέσθω J 14,1.27.

drugkanei *Fn* μέθη *Trunkenheit, Plur. Zechgelage N.Pl.* G 5,21; *D.* R 13,13.

drunjus *Mu* φθόγγος *Schall N.* R 10,18.

drus (*115,1*) *M* πτῶσις *Fall*: *N.* M 7,27; *D.* -sa L 2,34.

du *zu* I. *Adv.*: προσελθοῦσα · atgaggandei du L 8,44; τοῖς προσφέρουσιν · þaim bairandam du Mc 10,13. — — II. *Präpos. m. Dat.*: 1. *räumlich zu* a) *griech. Dat.* M 8,16 9,2 27,58 *usw.* b) εἰς M 6,26 J 11,31.32 *usw.* c) ἐπί τινα M 5,23 L 1,16.17 *u.ö.* d) παρά τινος Mc 8,11; παρά τινι L 19,7 (*Ellipse*: du frawaurhtis mans). e) πρός M25,39 *usw.* (*sehr häufig*). — 2. *zeitlich zu, für, in*: *Sing.* εἰς τὸν αἰῶνα du aiwa J 8,35 12,34 14,16 *Plur.* R 11,36 k 11,31 G 1,5; ἐπὶ ἔτη τρία · du jeram þrim *für drei Jahre* L 4,25; πρὸς καιρόν · du mela *f. den Augenblick* L 8,13 Th 2,17 *ähnl.* Phil 15 Sk 4,7 6,3; αὔριον · du maurgina K 15,32. — 3. *übertragen*: a) *zu etwas sein* C 4,11 (*gr. Nom., vgl. 241*[1]); *haben* L 20,33 Mc 12,23 Phil 17, *geben* J 13,15 th 3,9, *nehmen* Neh 6,18, *machen* J 6,15 10,33 E 2,14, *umgestalten* Ph 3,21, *wachsen* C 2,19 (*gr. Akk.*); *beten zu* M 6,6, *s. rechnen unter* k 10,12, *s. versöhnen mit* K 7,11, *verklagen bei* L 16,1, *sagen zu* (*häufig*), *reden zu* (*häufig*) (*gr. Dat.*). b) εἰς (*sehr häufig*); ἐπί τινι J 12,16 L 1,47 *u.ö.*, ἐπί τινα M 27,43 Mc 8,2 10,11; πρός (*häufig*). c) *Varia*: ἵνα κερδήσω · ei du gawaurkja habau Ph 3,8; ἐθηριομάχησα · du diuzam waih K 15,32; ἀδήλως · du unwissamma K 9,26; τὰ οὐκ ἀνήκοντα · þoei du þaurftai ni fairrinnand E 5,4; οὐδὲν ὠφελήσει · nist du botai G 5,2; M 27,3 *u.* C 3,21 *entsprechen nicht dem griech. Text.* — 4. *Fälschlich steht* du *m. Akk. für* bi *m. Akk.* C 4,10 AB 4,13 AB; *vielleicht* J 16,32. — — IV. *beim Infinitiv* (*von diesem durch Einschübe getrennt* R 7,5 11,11 K 7,25 8,10 Ph 4,10 th 1,5 2,2). *Im Griech. steht* 1. *Partizip* (M 27,49) L 18,35 19,48 Mc 10,46. — 2. *Infinitiv*: a) *ohne Artikel* (*häufig*). b) *m.* τό: þata du Mc 10,40 12,33; du K 11,6 k 9,1 Ph 4,10 c) *m.* τοῦ M 11,1 *usw.* d) *mit Präpositionen*: α) ἕνεκεν τοῦ k 7,12; β) ἐν τῷ K 11,21. γ) πρὸς τό M 5,28 6,1 Mc 13,22. δ) εἰς τό M 26,2 *usw.* — 3. ἵνα J 17,4 Mc 3,14. — 4. εἰς *m. Substantiv*: εἰς ἄγραν · du fiskon L 5,4; εἰς ἀπαρτισμόν · du ustiuhan L 14,28; εἰς ἀπάντησιν · du gamotjan Th 4,17; εἰς μετάλημψιν · du andniman T 4,3. — 5. ἵνα εὕρωσιν κατηγορίαν αὐτοῦ · ei bigeteina til du wrohjan ina L 6,7.

dugan* *V.prt.-prs.* (*220,3*) *taugen*: οὐ πάντα συμφέρει · ni all daug K 10,23; εἰς οὐδὲν χρήσιμον · du ni waihtai d. t 2,14.

duhve *Adv.* *wozu? warum?*: τί J 18,23 L 16,2 *usw.*; διατί M 9,11.14 J 7,45 8,43 *usw.* εἰς τί Mc 15,34; ἱνατί M 9,4 27,46 K 10,29; πρὸς τί J 13,28.

dulgahaitja *Mn* δανειστής *Gläubiger D.* -jin L 7,41.

dulgis *Gen.Sg. Schuld*: δύο χρεοφειλέται · twai dulgis skulans *Schuldner* L 7,41.

dulþjan *sw.V.1* ἑορτάζειν *ein Fest feiern* K 5,8.

dulþs *Fi/kons.* (*160*[4]) ἑορτή *Fest*:

N. J 6,4 7,2; *G.* -ais L 2,42 *u.ö.*; *A.* J 7,8.10 Mc 15,6; *D.* a) -ai J 12,12 *u.ö.* b) dulþ J 7,14 L 2,41. — *falsch* dulþ ƕarjanoh M 27,15 CA.

af-dumbnan *sw.V.4*: πεφίμωσο · afdumbn *verstumme* Mc 4,39.

dumbs *Adj.a* κωφός *stumm*: *st.N.* L 1,22; *sw.N.* M 9,33.

duþe (*167*[1]) *deshalb, deswegen, dazu*: διὰ τοῦτο J 6,65 8,47 L 14,20 Mc 12,24 Th 2,13; Phil 15; εἰς τοῦτο L 4,43 Mc 1,38 — duþei · διό L 7,7 *für* duþe *oder* duþe ei (*IF. 20,231*). — *gewöhnlich* d u þ - þ e (duhþe J 9,23 10,17 16,15 19,11): διό M 27,8 R 13,5 k 1,20 E 2,11; διόπερ K 8,13; διὰ τοῦτο M 6,25 J 7,22 *usw.*; εἰς τοῦτο k 2,9 T 4,10. — d u þ e ei a) *m. Indik. deshalb weil*: διότι L 1,13 K 15,9; ἀνθ' ὧν L 1,20; διὰ τό *m. Akk. m. Inf.* L 2,4; διό L 1,35. b) *m. Optat. darum daß, damit*: ἵνα Mc 4,21; πρὸς τό *m. Akk. m. Inf.* k 3,13. — d u þ þ e ei *m. Opt.* εἰς αὐτὸ τοῦτο ἵνα E 6,22 C 4,8; πρὸς ὅ E 3,4 (*vgl. Anm. zur Stelle*).

dwalawaurdei *Fn* μωρολογία *Torenrede* E 5,4.

dwaliþa *Fō* μωρία *Torheit*: *N.* K 1,18.25 (τὸ μωρόν); *A.* K 1,21. 23.

dwalmon *sw.V.2* μαίνεσθαι *rasen* J 10,20 K 14,23.

dwals *Adj.a* μωρός *töricht* M 7,26 K 4,10; dwala gatawida handugein · ἐμώρανεν *machte zur Torheit* K 1,20. — *sw.Vok.* dwala *Tor* M 5,22 (*vgl. 274,2*); *sw.A. Pl.F* t 2,33; dwalona (*Zusatz*) usweihona lausawaurdja · βεβήλους κενοφωνίας *profane* (*unheilige*) *Reden ins Leere* t 2,16.

e.

Éeiram Ηιραμ: *G.* -is Neh 7,35.

ei A. *Kopulativpartikel da* (*344*[1]): μικρὸν καί · leitil ei J 16,17; ἄφες ἴδωμεν · let ei saiƕam M 27,49 Mc 15,36. — *Übergang zur Hypotaxe*: ἐγένετο . . . ἐξῆλθεν · warþ ei usiddja L 6,12 *ähnl.* L 8,1. — — B. *Relativpartikel* (*etwa dem früh-nhd. 'so' analog, vgl. 344*), *selbständig nur im unmittelb. Anschluß an einen* a) *Zeitbegriff des Hauptsatzes*: ἄχρι ἧς ἡμέρας · und þana dag ei L 1,20 *ähnl.* C 1,9 Neh 5,14; b) *Modalbegriff d. H.*: ὃν τρόπον · þamma haidau ei t 3,8. — — C. *Konjunktion damit, daß* (*353 ff.*): I. *in Absichtssätzen stets m. Opt.*: *damit* ἵνα M 9,6 27,42 *usw.* (*sehr häufig*); ὅπως M 5,16.45 *usw.* (*zieml. häufig*); *statt finaler Infinitive* (*mit u. ohne Artikel*; *m.* εἰς, πρός L 2,3.27 R 7,4 k 4,4; th 3,8 *usw.* — II. *in Zwecksätzen, ebenf. m. Opt.*: *daß* ἵνα a) *nach zielstrebigen Verben wie wollen, befehlen, bitten u.ä.* baþ ei Mc 7,26 andbait ei Mc 3,12 *usw.* b) *nach den Verben des Bedürfens, Genügens, Gewährens u.ä.* ganah ei M 10,25, fragif ei Mc 10,37 *usw. Dasselbe gilt von entspr. Nominalwendungen z.B.* anabusns ei J 13,34 *u.a.* — III. *in Explikativsätzen*: *daß* ὅτι: *nach den Verben* a) *des Wähnens* wenjan, hugjan, þugkjan *m. Opt. potentialis z.B.* k 1,13 13,6 *u.ö.* (*Ind. zur Betonung der Realität* k 1,10); *nach* hugjan *auch* þatei. b) *des Glaubens u. Vertrauens m. Ind.* Mc 11,23 th 3,4 *u.ö.* (*Opt. bei einer Hoffnung* L 18,9); *daneben auch* þatei. c) *des Wunderns u. sich Freuens m. Ind.* G 1,6 J 14,28 (*Opt.* J 8,56 *bei Hoffnung*); *daneben auch* þatei. d) *des Wissens, sich Erinnerns, Hörens, Sehens, Erfahrens*: *normal* þatei *m. Ind.*, *selten* ei *m. Ind. z.B.* J 16,30 K 15,3 *u.ö.* (*Opt. nur in indir. Rede z.B.* J 12,18 Mc 6,55).

e) *der Aussage*: *meist* þatei *m. Ind.*, *mitunter* ei *m. Ind. z.B.* M 10,23.42 J 9,17 18,37. f) *des Geschehens* J 14,22; *zugesetzt* L 6,12 8,1. g) *nach Fragesatz in locker angefügtem Kausalsatz*: ποταπός ἐστιν οὗτος ὅτι ... ὑπακούουσιν · ƕileiks ist sa ei ufhausjand M 8,27 L 8,25 Mc 1,27 *usw.* — IV. *Wo* ei *dem gr.* εἰ *entspricht, handelt es sich um eine Konstruktionsverschiebung z.B.* τί γὰρ οἶδας εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις *'ob'* · ƕa nuk-kant ei aban ganasjais *'daß'* K 7,16; *desgl.* Mc 9,42 11,13 15,44 R 11,14 K 1,16 Ph 3,12. — V. ei *vor direkter Rede wie gr.* ὅτι *ist Gräzismus* J 18,9.

Eiaireiko Ἱερειχω: *G.* -ons Neh 7,36 *s.* Iaireiko.

Eikaunion *Dat.Sg. aus* Ἰκονίῳ (*KZ. 41,169*[3]) t 3,11.

eisarn *Na Eisen*: *A.* τὰς πέδας *die Fußfesseln* · þo ana fotum eisarna Mc 5,4; *D.* πέδαις · -am bi fotuns gabuganaim *ebd.*

eisarnabandi *Fiō Eisenband* ἅλυσις *Kette*: *D.Pl.* L 8,29.

eisarneins *Adj.a eisern*: ἁλύσεσιν *Ketten* naudibandjom eisarneinaim Mc 5,3.4.

eiþan *Konj. daher somit* (*zur Bezeichnung der logischen Folgerung, vgl. 338,2*): οὖν J 9,41; ὥστε K 11,27. — Sk 3,13 4,2 5,22 6,4.

† **eiþau** L 14,32 CA *für* εἰ δὲ μήγε; *da diese Fügung aber sonst durch* aiþþau *übersetzt wird* (M 6,1 9,17 L 5,36 *u.ö.*), *so ist dies mit Uppström einzusetzen. Glossiert durch* jabai nist mahteigs.

Esaïas Ἡσαΐας Mc 7,6 R 9,27.29 10,16.20 15,12 Esaeias J 12,39.41 R 15,12; *G.* -eiins J 12,38 L 3,4 4,17; *D.* -ïin Mc 1,2; *A.* -ïau M 8,17.

Esaw Ἡσαῦ: *indekl. A.* R 9,13.

f.

fadar *Mr* (*158*) πατήρ *Vater. Vok.* ἀββᾶ ὁ πατήρ · abba fadar G 4,6.

[**Faddaeur**] Φαδ(δ)ασσουρ *G.* -is Neh 7,41 († Fallasuris D).

fadrein *Na* (*145*[5]. *236,1*): 1. πατριά *Abkunft, Geschlecht, Stamm*: all -is E 3,15 AB. — 2. γονεῖς *Eltern* a) *Sing. m. plural. Pron. M u. plural. Präd.*: *N.* J 9,2.3, usgeisnodedun -n L 8,56, andhofun (qeþun) þai -n J 9,20.22; *A.* þans -n J 9,18. — B. *in den paulin. Briefen Plur. N*: *N.* -na k 12,14; *D.* -nam k 12,14 C 3,20 t 3,2; προγόνοις *Großeltern* T 5,4, *Vorfahren* t 1,3.

fadreins *Fi* πατριά *Geschlecht*: *G.* -ais L 2,4.

faginon *sw.V.2* χαίρειν *sich freuen über* (*instr. Dat.* L 10,20 R 12,12 *u. für* gr. ἐπί τινι K 13,6; *sonst Präpp. wie im Griech.*; *über abhängige Sätze vgl. 354,3*): *häufig.* — συγχάρητέ μοι · -oþ miþ mis L 15,6.9.

miþ-faginon *m. Dat.* συγχαίρειν τινί *sich mitfreuen* L 1,58 K 13,6.

fagrs **Adj.a* εὔθετος *geschickt, geeignet*: *N.Neut.* fagr L 14,35, *vgl.* un-fagrs.

fāhan *red.V.3* (*53.211*) *fangen, greifen*: ἤθελον πιάσαι αὐτόν · wildedun fahan ina J 7,44; οὐδεὶς ἐπίασεν αὐτόν · ainshun ni faifah ina · J 8,20 (*vgl. PBB. 15,98*).

ga-fahan *ergreifen, erfassen* (*auch geistig*), *ertappen* (*perfektiv, 294ff.*): πιάζειν (*Aor.*) J 7,30.32 10,39 k 11,32; καταλαμβάνειν J 12,35 Mc 9,18 R 9,30 Ph 3,12 Th 5,4, καταλαμβάνεσθαι E 3,18, ἐπιλαμβάνεσθαι L 20,20.26, *Pass. f.* προλαμβάνεσθαι *ertappt werden* G 6,1. — gafahanai tiuhanda · ἐζωγρημένοι (*lebendig*) *gefangen* t 2,26 B (A *nach* it *geändert*).

fahe*þ*s (faheds *25 C*) *FiSing.* χαρά

Freude über (ἐπί · in *m. Gen.* L 15,7.10 k 7,4): *häufig N.* -þs J 15,11 16,24 R 14,17 k 2,3 A G 5,22 A Ph 4,1 AB Th 2,19.20 B Sk 4,1: -ds J 15,11 L 1,14 15,7.10 k 2,3 B G 5,22 B. — *A.* faheid (*22 A*) L 2,10: -ed J 16,22 17,13 Ph 2,2; *D.* -eidai L 8,13, *sonst* -edai.

fulla-fahjan *sw.V.1* 1. *Genüge leisten*: τῷ ὄχλῳ τὸ ἱκανὸν ποιῆσαι · þizai managein fullafahjan Mc 15,15. — 2. *dienen*: αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις · imma ainamma fullafahjais L 4,8. — 3. *m. Akk.*: *einen zufriedenstellen* siponjans fullafahida Sk 7,21 (*255*[2]).

ga-fahrjan *sw.V.1 zubereiten*: κατεσκευασμένον · gafahrida *Pt. Pf.F* L 1,17.

faian *viell. red.-abl.V.* (*68. 212,2*) μέμφεσθαι *tadeln*: faianda R 9,19.

bi-faihon *sw.V.2* πλεονεκτῆσαι *übervorteilen* k 7,2 12,17.18.

ga-faihon *dsgl.*: ni gafaihondau *Randgl. in* A *zu* ni gaaiginondau · μὴ πλεονεκτηθῶμεν k 2,11.

faihu *Nu Vermögen*: *A.* -u ἀργύριον Mc 14,11; κτήματα Mc 10,22; χρήματα L 18,24: faiho (*23 B b*) Mc 10,23. *D.* -au Mc 10,24. — *Vielleicht* bi faihu *holo für* πλεονεκτεῖν Th 4,6.

faihufrikei *Fn* πλεονεξία *Habsucht*: *N.* E 5,3; *D.* E 4,19; *N.Pl.* Mc 7,22.

faihufriks *Adj.a habsüchtig, geldgierig*: πλεονέκτης K 5,10.11 E 5,5; φιλάργυρος L 16,14, ni faihufriks · ἀφιλάργυρος T 3,3. — faihufrikans · διλόγους *doppelzüngig* T 3,8 *erklärt sich dadurch, daß die Glosse zu* aglaitgastaldans · αἰσχροκερδεῖς *in den Text gedrungen u. an Stelle der Übersetzung von* διλόγους *getreten ist.*

faihugairnei *Fn Habsucht*: in -eins · αἰσχροῦ κέρδους χάριν Tit 1,11.

faihugairns *Adj.a* φιλάργυρος *geldgierig*: *N.Pl.* t 3,2.

faihugawaurki *Nia* πορισμός *Erwerb* T 6,5. — *Vgl. die abkürzende Übertragung* gawaurki · πορισμός 6,6.

faihugeiro *Fn* πλεονεξία *Habsucht*: *N.* T 6,10 A (faihugei.o B); *A.* -ron C 3,5 AB. — *Uppström las fälschlich* faihugeigo.

faihuskula *Mn* χρεωφειλέτης *Schuldner*: *G.Pl.* L 16,5.

faihuþraihna *Dat.Sg.* μαμωνᾷ L 16,9.11.13. *Randgl.* faihuþra *d.i.* faihuþraihna *zu* mammonin M 6,24.

fairguni *Nia* ὄρος *Berg* (*häufiger*): *G.* -jis L 4,29 19,37 (*146*[a]).

wai-fairƕjan *sw.V.1* ἀλαλάζειν *wehklagen*: *Pt.Prs.* Mc 5,38.

fairƕus (*N.* -aus G 6,14 B, *vgl. 24 A*) *Mu* κόσμος *Welt* (*häufiger*); *fast immer mit* sa: '*diese Welt*'. — sa -ƕu habands · κοσμοκράτωρ *Weltherrscher* E 6,12.

fairina *Fō* αἰτία *Schuld* J 18,38 19,4.6 Mc 15,26; *Grund* t 1,12 Tit 1,13; μομφή *Vorwurf* C 3,13; λόγος *Grund* M 5,32. — *Vgl.* un-, us-fairina *sw.Adj.*

fairinon (*fälschl.* fairrinoþ G 5,15) *sw.V.2 tadeln*: μωμᾶσθαι k 8,20; fairinondans · διάβολοι *verleumderisch* t 3,3. — *mit Verwischung des Bildes*: fair[r]inoþ · δάκνετε καὶ κατεσθίετε G 5,15. — *Vgl.* un-fairinodaba, un-gafairinonds, un-gafairinoþs.

fairneis* *Adj.ia* (*182*) παλαιός *alt*: *A.* -jana M 9,16 L 5,36 Mc 2,21; *A.Pl.* -jans M 9,17 L 5,37 Mc 2,22. *D.Sg.Neut.* -jamma K 5,8; *A. Neut.* fairni L 5,39. — *sw.A.* -jan E 4,22 C 3,9; *D.* -jin L 5,36 Mc 2,21. *G.Fem.* -jons k 3,14. *N.A.Neut.* -jo L 5,39 K 5,7.

fairniþa *Fō* παλαιότης *Alter*: *D.* R 7,6.

fairns* *Adj.a* (*186*[a]) *vorjährig*: ἀπὸ πέρυσι · af (fram) fairnin jera k 8,10 9,2.

fairra *Adv.* (*192*) *fern* 1. *allein*

stehend: πόρρω L 14,32 μακρὰν L 15,13 E 2,13.17; μακρὰν ἀπέχειν · fairra wisan L 15,20. — 2. *m. Dat.* (*256,2 268 a*) *fern von, weg von*: ἀπό M 7,23 25,41 L 1,38 *u.ö.*; πόρρω ἀπό Mc 7,6; μακρὰν ἀπό M 8,30 L 7,6 Mc 12,34.

fairraþro *Adv.* (*192 B 1*) *von fern*: μακρόθεν L 18,13 Mc 5,6 8,3 11,13; ἀπὸ μακρόθεν M 27,55 L 16,23 Mc 14,54 15,40; πόρρωθεν L 17,12.

fairweitl *Na* θέατρον *Schauspiel N.* K 4,9.

fairzna *Fō* πτέρνα *Ferse*: *A.* J 13,18.

Falaig Φαλέγ: *G.* -is L 3,35.

† **Fallasur** *s.* [Faddasuř].

falþan *red.V.3* (*211*) πτύσσειν *falten, zusammenrollen*: faifalþ L 4,20.

fana *Mn Stück Zeug*: ῥάκος *A.* M 9,16; *G.* Mc 2,21; σουδάριον *sudarium D.* L 19,20.

fani *Nja* πηλός *Schlamm*: *A.* J 9,6.11.14.15.

Fanuel Φανουήλ: *G.* -is L 2,36.

Farais* Φαρές: *G.* -aizis L 3,33.

faran *abl.V.6* (*209*) *wandern, ziehen*: ni faraiþ us garda in gard · μὴ μεταβαίνετε ἐξ οἰκίας εἰς οἰκίαν L 10,7.

Farao* Φαραώ: *D.* -oni (*lat.* Pharaoni) R 9,17.

Fareisaius *Mu/i* (*163*) Φαρισαῖος: *N.* L 7,39 *usw.*; *G.* -aus L 7,36.37; *N.Pl.* -eis M 9,11 *usw.*; *G.* -e M 5,20 *usw.*, -ei L 5,33 Sk 8,22 (J 7,48); *D.* -um J 7,45 *u.ö.*

farjan *sw.V.1* ἐλαύνειν *fahren*: ἐληλακότες · -jandans J 6,19; πλεῖν *zu Schiffe fahren* L 8,23.

at-farjan καταπλεῖν *einlaufen, landen* L 8,26.

fāskja* *lat.* fāscia, κειρία *Binde*: *D.Pl.* -jam J 11,44.

fastan *sw.V.3* 1. *halten, festhalten*; *beobachten, bewachen*: τηρεῖν J 8,51.55 12,7 *usw.*, fastan sik silban *sich halten* k 11,9 T 5,22; φυλάσσειν L 8,29 G 6,13 T 5,21 t 1,12.14; φρουρεῖν Ph 4,7. — 2. νηστεύειν *fasten* M 6,16.17.18 9,14.15 L 5,33.34.35 18,12 Mc 2,18.19.20; ἵνα σχολάζητε τῇ νηστείᾳ · ei uhteigai sijaiþ fastan K 7,5.

ga-fastan *behalten, bewahren* (*perfektiv, 294 ff.*): τηρεῖν J 17,6 Th 5,23 t 4,7; διατηρεῖν L 2,51; συντηρεῖν L 2,19 5,38. — φυλάσσεσθαι *Aor.* L 18,21 Mc 10,20: διαφυλάσσειν L 4,10. — κατέχειν K 11,2.

fastubni *Nia* 1. *das Halten, der Dienst*: τήρησις ἐντολῶν · fastubnja (*Pl.*) anabusne K 7,19: ἐν ἐθελοθρησκείᾳ · in -nja *in selbstgewählitem Gottesdienst* C 2,23. — 2. νηστεία *Fasten*: *D.* L 9,43 Mc 9,29; *D.Pl.* L 2,37.

faþa *Fō* φραγμός *Zaun*: *G.* E 2,14; *A. Pl.* L 14,23; *D.* (*gr.Sg.*) Mc 12,1.

fauho *Fn* ἀλώπηξ *Fuchs*: *N.Pl.* M 8,20 L 9,58.

faur *vor* A. *Adv.* προσδραμὼν ἔμπροσθεν · biþragjands faur *voraus laufend* L 19,4; ἵνα παραθῶσιν · ei atlagidedeina faur *sie vorzulegen* Mc 8,6. — — B. *Präpos. m. Akk.* 1. *räumlich vor — hin, längs — hin, an*: παρὰ τὴν ὁδόν · faur wig *an den* (*dem*) *Weg* L 8,5 18,35 Mc 4,4 10,46; παρὰ τὴν θάλασσαν · faur marein *am Meere hin* Mc 1,16 2,13; τῆς παραλίου Τύρου · þize faur marein Twre L 6,17; παρέθηκαν τῷ ὄχλῳ · atlagidedun faur þo managein *sie legten sie der Menge vor* Mc 8,6; ἐξῆλθεν ἔξω εἰς τὸ προαύλιον · galaiþ faur gard Mc 14,68; οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας · ni bisniwam faur þans anaslepandans *den Entschlafenen nicht zuvorkommen* Th 4,15. — 2. *zeitlich vor*: πρό τινος M 8,29 J 17,24 K 4,5 k 12,2 E 1,4 t 1,9 Tit 1,2 Sk 3,4 8,3; πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι · faur hanins hruk M 26,75. — 3. *übertragen* ὑπέρ τινος

für, um — willen, inbetreff, über: J 10,15 13,37.38 15,13 18,14 *usw.* (*häufig*).

faura *vor* A. *Adverb.* 1. *räumlich*: τοῖς ἔμπροσθεν · du þaim þoei faura sind *die vorn sind* Ph 3,14. — 2. *zeitlich*: πρότερον *vorher* T 1,13 Sk 1,18; *Zusatz bei* τῶν κεκλημένων · þize faura haitanane L 14,24. — 3. προ- *in Verbalkompp.*: προενάρχεσθαι · faura dustodjan k 8,6; προαμαρτάνειν · faura frawaurkjan k 12,21 13,2; *pleonastisch* faura faursniwan *für* προάγειν T 1,18. — — B. *Präposition m. Dat.* 1. *räumlich vor*: ἔμπροσθέν τινος M 6,2 11,10 *usw.*; (κατ)ενώπιόν τινος L 14,10 C 1,22; πρὸ προσώπου τινός M 11,10 L 9,52 Mc 1,2; ἐναντίον πάντων · faura andwairþja allaize Mc 2,12; κατ' ὀφθαλμούς · faura augam G 3,1; παρὰ τοὺς πόδας · faura fotum L 7,38 8,35. 41 17,16; παρὰ τὴν θάλασσαν · faura marein Mc 5,21; ἱστάναι παρά τινι gasatjan faura L 9,47; παριστάναι τινί at-, ga-satjan faura L 2,22 R 14,10. — 2. *zeitlich* πρό C 1,17; ἔμπροσθεν Neh 5,15. — 3. *übertragen*: ἀπό τινος · '*vor*' *bei den Verben fliehen* J 10,5 L 3,7 Mc 14,52, *verbergen* J 12,36 17,15 (ἐκ) L 9,45 10,21 19,42, *sich hüten* M 7,15 L 20,46; διά τινα *prae* J 12,42 16,21 L 8,19 Mc 2,4; ὑποτάσσεσθαί τινι · gakunnan sik faura *sich einem unterordnen* K 15,28; αὐθεντεῖν ἀνδρός · fraujinon faura waira *über den Mann herrschen* T 2,12.

fauradauri *Nia* πλατεῖα *Straße*: *A.Pl.* L 10,10.

faurafilli *Nia* ἀκροβυστία *Vorhaut*: *N.* K 7,19 G 5,6 6,15 C 3,11; *G.* -jis G 2,7; *D.* K 7,18.

fauragagga* *Mn* οἰκονόμος *Hausverwalter*: *D.Pl.* -am G 4,2.

fauragaggi *Nia* οἰκονομία *Verwaltung*: *N.* E 3,9; *A.* L 16,3 E 3,2; *G.* -jis (*146*[a]) L 16,2; *D.* L 16,4 E 1,10.

fauragaggja *Mn* οἰκονόμος *Verwalter*: *N.* L 16,2.3 R 16,23 Tit 1,7; *A.* -gagjan (*28c*) L 16,1 -gaggjan 16,8; *G.* -jins (*156*) L 8,3.

faurahāh (*53*) *Na* καταπέτασμα *Vorhang* *N.* Mc 15,38. *Vgl.* faur-hāh.

fauramaþleis *Mia Vorsteher, Gebieter*: ἄρχων M 9,34 L 8,41 Neh 5,14.17 7,2; Sk 2,3. — f. motarje · ἀρχιτελώνης *Zollaufseher* L 19,2; f. swnagogeis · ἀρχισυνάγωγος *Synagogenleiter* *G.* -eis L 8,49; f. þiudos · ἐθνάρχης *Statthalter* k 11,32.

fauramaþli *Nia* ἡγεμονία *Oberbefehl*: *G.* -eis (*146*[a]) Neh 5,14.18.

fauratani *Nja* τέρας *Wunderzeichen*: *A.Pl.* Mc 13,22, σημεῖα J 6,26 (*s. Anm. zur Stelle*); *D.* k 12,12.

faurbauhts *Fi* ἀπολύτρωσις *Loskaufung, Erlösung*: *A.* E 1,7 C 1,14; *D.* E 1,14.

faurdomeins *Fi/ō* (*152*[a]) πρόκριμα *Vorurteil*: *A.* T 5,21.

faurhāh (*53*; *vgl. IF. 27,156*) *Na* καταπέτασμα *Vorhang* *N.* M 27,51. — *Vgl.* faura-hāh.

faurhtei *Fn Furcht*: δειλία *G.* t 1,7; ἔκστασις *D.* Mc 5,42.

faurhtjan *sw.V.1 sich fürchten* 1. *ohne Reflexivpron.*: φοβεῖσθαι L 8,50 9,34 Mc 5,36; δειλιᾶν J 14,27; δειλὸν εἶναι M 8,26. — 2. *reflexiv*: μὴ ἐκθαμβεῖσθε · ni faurhteiþ izwis (*wohl Dat.*, *255*) Mc 16,6.

faurhts *Adj.a furchtsam*: δειλός *N.Pl.* Mc 4,40; f. wairþan · φοβεῖσθαι *N.Pl.* Mc 10,32. — *Komp.* guda-faurhts.

faurlageins *Fi/ō* (*152*[a]) *Vorlegung*: *G.* hlaibos -einais · ἄρτοι τῆς προθέσεως *Schaubrote* L 6,4 Mc 2,26.

faurstasseis* *Mia* προϊστάμενος *Vorsteher*: *A.Pl.* -jans Th 5,12.

Faurtunatus Φορτουνᾶτος: *G.* -aus K 16,17.

[illegible] *[illegible]*,
faurþis *Adv.* [illegible] M 5,24 L 6,42 [illegible] k 1,15; [illegible] — [illegible] — *Zu-* [illegible] faurþis blindin [illegible] L 2,26 Mc [illegible] *m. Opt.*
faurþizei [illegible] *m. Akk.* [illegible] Mc 14,72; [illegible] L 2,26. — πρὸ [illegible] M 6,8 J 13,19 [illegible]
[illegible] ὀλίγοι *wenige*: [illegible] L 10,2; *A.* [illegible] — *Neut. auch* [illegible] fawamma · πρὸς [illegible] — *Kompar.* ni [illegible] ἠλαττόνησεν k 8,15.
[illegible] *sich erbarmen m.* [illegible] Mc 8,2, ἐπί τινι [illegible] *m. Gen.*: περί τινος [illegible] σπλαγχνίζεσθαι M 9,36 [illegible] Mc 1,41 8,2 (*Prät.* [illegible]). — διὰ σπλάγχνα [illegible] þairh -dein armahairtein [illegible] *erbarmendes Mitleid* L 1,78.
[illegible]) *Fō Seite, Gegend*: μέρος [illegible] E 4,16 (ἐν μέτρῳ ἑνὸς [illegible] του μέρους · in mitaþ ana [illegible]hvarjoh fero *Körperteiles*, [illegible]*les*); κλίματα *Gegend* G 1,21; þaim af hleidumein ferai · τοῖς ἐξ εὐωνύμων M 25,41.
ferja* *Mn* ἐγκάθετος *Aufpasser*: *A.Pl.* L 20,20.
fetjan *sw.V.1* κοσμεῖν *schmücken*: T 2,9.
fian *s.* fijan.
fidūrdogs (*66*) *Adj.* τεταρταῖος *viertägig* J 11,39.
fidurfalþs *Adj.a* (*66.196*) τετραπλοῦς *vierfältig*: *Neut.* -falþ L 19,8.
fidurragini (*66*) *Nia das Amt des Vierfürsten*: τετραρχοῦντος τῆς Γαλιλαίας Ἡρῴδου · -inja þis Galeilaias Herodeis *usw.* L 3,1.
fidwor (*115,2*) τέσσαρες *vier*: 1. *dekliniert* fram -im (*194*[1]) Mc 2,3. — 2. *indeklinabel* J 11,17 L 2,37 Mc 13,27 Urk. v. Arezzo. — — f. tigjus · τεσσαράκοντα *vierzig*: *A.* L 4,2 Mc 1,13; .m̄. Sk 7,22; τεσσαράκοντα παρὰ μίαν f. tiguns ainamma wanans k 11,24. — τετρακισχίλιοι · f. þusundjos *N.* Mc 8,9; *D.* 8,20.
fidwortaihun *indekl.* δεκατέσσαρες *vierzehn*; *A.* k 12,2 G 2,1.
figgragulþ *Na* δακτύλιον *Fingerring* *A.* L 15,22.
figgrs *Ma* δάκτυλος *Finger*: *A.Pl.* Mc 7,33.
fijan (fian M 5,43 J 12,25 R 12,9, *vgl. 30a*) *sw.V.3 hassen*: ἀποστυγεῖν *verabscheuen* R 12,9, *sonst* μισεῖν (*häufig*). *Pt.Prs. N.Pl.* -dans · ἐχθροί R 11,28, -dans ubila R 12,9; *D.* -dam izwis L 6,27. — *Zweideutig ist* fijands izwis warþ *für* ἐχθρὸς ὑμῶν γέγονα G 4,16 (*vgl. 253*[1]).
fijands (fiands M 5,43 Neh 6,16, *vgl. 30a*) *Mnd* (*159*) ἐχθρός *Feind* (*häufiger*). *D. unbelegt*; *N.Pl.* -nds M 10,36 L 19,43 C 1,21 Neh 6,16; *A.* M 5,44 L 6,35 19,27 20,43 Mc 12,36 K 15,25 Ph 3,18; *G.* -nde L 1,74. — *Abhängiger Gen.* M 10,36 K 15,25 Ph 3,18; fijands du guda · ἔχθρα εἰς θεόν R 8,7. — *zweideutig* G 4,16, *s.* fian.
fijaþwa *Fō* ἔχθρα *Feindschaft*: *A.* E 2,15.16; *N.Pl.* fiaþwos (*30a*) G 5,20.
filaus *adv. Genitiv bei Komparativen, um vieles, viel*: περισσοτέρως μᾶλλον · filaus mais k 7,13; πολὺ σπουδαιότερον · filaus mais usdaudozan k 8,22 B (: filu usdaudozan A). — minnizei f. Sk 3,22, f. mais 5,16, f. maizo 7,14. — *Vgl.* filu.
filegri *s.* filigri.
Filetus Φιλητός t 2,17.
filhan *abl.V.3,2* (*206*) *verbergen*: κρυβῆναι οὐ δύναται · filhan ni mahta sind *können nicht verborgen bleiben* T 5,25; ἄφες θάψαι · let †filhan [gafilhan, *vgl.* L 9,60] *begraben* M 8,22.

af-filhan *verbergen vor* (faura): ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν· affalht þo faura snutraim L 10,21.
ana-filhan *übergeben, überliefern*: παραδιδόναι M 27,2 J 18,35 L 1,2 Mc 7,13 K 11,2.23 15,24 T 1,20 Sk 4,23; παράδοσις · þatei anafulhun Mc 7,5.8, þata anafulhano Mc 7,9; ἐκδίδοσθαι *verpachten* L 20,9 Mc 12,1. — παρατίθεσθαι T 1,18 t 2,2. — συνιστάνειν *empfehlen* k 3,1 5,12 (*Randgl. in* A *zu* uskannjaima AB) 10,12 Sk 3,5 *überliefern, empfehlen.*
ga-filhan (*perfektiv, 294 ff.*): θάψαι *begraben* M 8,21 [22 *s.* filhan]; ἐτάφη · gafulhans warþ L 16,22. — ἐκρύβη · gafalh sik J 8,59 12,36.
us-filhan (*perfektiv*) θάψαι L 9,59. 60 (*vgl.* M 8,22); Sk 2,2. — εἰς ταφήν · du usfilhan ana M 27,7.
filigri* *Nia* σπήλαιον *Höhle*: *D.* -ligrja Mc 11,17: -legrja L 19,46 (*22 D*).
Filippai *Dat.Sg.* Φίλιπποι: melida ist us Filippai · *scribens a Philippis* K *Unterschr.* A; us -ai Makidonais · ἀπὸ Φιλίππων τῆς Μακεδονίας k *Unterschr.* A.
Filippisius *Vok.Plur.* Φιλιππήσιοι *Einwohner von Philippi* Ph 4,15.
Filippus Φίλιππος: *N.* J 6,7 *u.ö.*; *A.* -u L 6,14 Mc 3,18; *Vok.* -u J 14,9; *G.* -aus Mc 6,17 8,27 Kal (*15. Nov.*), -auz-uh þan · Φιλίππου δέ L 3,1; *D.* -au J 6,5 12,21.
filleins *Adj.a* δερμάτινος *ledern* *A.Fem.* Mc 1,6.
filu *adverb. Neut. m. Gen.* (*262,2*) *viel*: 1. *ersetzt das gr.Adj.* πολύς M 9,14 J 12,9 *usw.* — 2. λίαν *sehr* M 8,28 27,14 Mc 16,2 t 4,15; σφόδρα L 18,23; ἐπὶ πλεῖον t 2,16. — 3. *beim Kompar.* πολλῷ *um vieles*: πολλῷ μᾶλλον · filu mais Mc 10,48 Sk 7,21 †mais f. [*für* filu mais] K 12,22 A und f. m. L 18,39 k 3,9.11 Ph 1,23. — 4. swa filu · τοσαῦτα J 12,37 L 15,29 G 3,4. — 5. filu gabaurjaba · ἥδιστα *sehr gerne* k 12,9; at filu managai managein wisandein · παμπόλλου ὄχλου ὄντος Mc 8,1; ufar filu · ὑπερλίαν *über die Maßen* k 12,11; ufar filu ist · περισσεύει k 1,5. — swa f. swe · ὅσον (ὅσα) J 6,11 Mc 6,30 *u.ö.*, ὅσα ἄν J 16,13. — ƕan f. πόσον M 6,23 *u.ö.*; ὅσον (ὅσα) L 4,23 8,39 *u.ö.*; πόσῳ μᾶλλον · ƕan filu mais R 11,24, und ƕ. f. m. M 10,25. — afar ni filu *nicht lange nachher* Sk 6,4. — *Vgl.* filaus.
filudeisei *Fn* πανουργία *Arglist* *D.* k 11,3 E 4,14.
filufaihs *Adj.a* πολυποίκιλος *sehr bunt*: *sw.N.Fem.* E 3,10 A (: managfalþo B); *Randgl. in* A managn . . . managei.
filugalaufs* (b) *Adj.a* πολύτιμος *sehr wertvoll*: *G.* -bis J 12,3. *Vgl.* ga-laufs, un-galaufs.
filusna *Fō Vielheit, Menge*: *D.* -ai · πλήθει Neh 5,18; bi -ai τῇ ὑπερβολῇ *Übermaß* k 12,7; du -ai ἐπὶ πλεῖον t 3,9. — Sk 7,9. 17.20.
filuwaurdei *Fn* πολυλογία *vieles Reden* *D.* M 6,7.
filu-waurdjan *s. unter* -waurdjan.
fimf *indekl.* (*194*) πέντε *fünf* J 6,(9.)13 *usw.* — fimf sinþam · πεντάκις *fünfmal* k 11,24 (*197*). — — f. tigjus · πεντήκοντα: *A.* fimf tiguns J 8,57 L 7,41 9,14; fim tiguns L 16,6 (*31b*). — f. hunda · πεντακόσιοι L 7,41; fimf hundam [taihuntewjam] broþre · πεντακοσίοις ἀδελφοῖς K 15,6 (*194⁵*). — f. þusundjos · πεντακισχίλιοι J 6,10 *u.ö.*
fimftaihun *deklinabel* (*194⁴*) δεκαπέντε: *D.* -unim J 11,18.
fimftataihunda *Mn* πεντεκαιδέκατος *fünfzehnter*: *D.* fimftataihundin L 3,1.
finþan *abl.V.3,1* (*205*) γινώσκειν (*Aor.*) *erkennen, erfahren* (*perfektives Simplex, 296*); ἀπό · at

von Mc 15,45: J 12,9 L 9,11 Mc 5,43 15,45 R 10,19.
fiskja *Mn* ἁλιεύς *Fischer*: *N.Pl.* L 5,2 Mc 1,16.
fiskon *sw.V.2* *fischen*: εἰς ἄγραν *zum Fang* · du fiskon L 5,4.
fisks *Ma* *Fisch*: ἰχθύδιον Mc 8,7; *sonst* ἰχθύς L 9,13 *usw.* (*nur im Plur. belegt*).
fitan *wohl abl.V.5* (*208*) ὠδίνειν *kreißen, gebären* (*parturire, imperfektiv*): *1.Sg.* -a G 4,19; *Pt. Fem.* so -andei G 4,27.
flahtom *Dat.Plur.* πλέγμασιν *den Flechten* T 2,9.
[**us-flaugjan**] *sw.V.1, davon Pt. Pf.Plur.* [us-flaugidai] περιφερόμενοι *umgetrieben, Konjektur Uppströms für* uswalugidai *A* E 4,14. *Vgl.* uswalugjan.
flautjan *sw.V.1* περπερεύεσθαι *prahlen* K 13,4.
flauts *Adj.a* κενόδοξος *von eitler Ruhmsucht, prahlerisch*: *N.Pl.* -ai G 5,26.
flodus *u* (*153*) ποταμός *Strom, Flut N.* L 6,49.
flokan* *red.V.5* (*211*) κόπτεσθαί τινα *betrauern*, faiflokun L 8,52.
fodeins *Fi/ō* (*152*[a]) τροφή *Nahrung*: *D.* M 6,25 L 7,25 (*Verwechslung von* τρυφῇ '*in Üppigkeit*' *m.* τροφῇ). — *Komp.* usfodeins.
fodjan *sw.V.1* τρέφειν *nähren, aufziehn* M 6,26 L 4,16; ἐκτρέφειν E 5,29. — barna f. · τεκνοτροφεῖν *Kinder aufziehn* T 5,10.
fodr (*N*)*a* θήκη *Scheide*: *A.* J 18,11.
fon *unreg.N* (*162a*) πῦρ *Feuer*: *N.A. häufiger*; *G.* funins M 5,22 Mc 9,47 R 12,20 th 1,8; *D.* funin L 3,16.17 17,29 Mc 9,49.
fotubandi *Fiō* πέδη *Fußfessel*: *D.Pl.* -jom L 8,29.
fotubaurd *Na* ὑποπόδιον *Fußbank, Schemel* M 5,35 L 20,43 Mc 12,36.
fotus *Mu* πούς *Fuß*: *N.* Mc 9,45 K 12,15; *A.* L 4,11; *Plur. häufig.*

frabauhtaboka *Fō Verkaufsurkunde* Urk. v. Arezzo.
fragan *abl.V.6*(?) *fragen*: ἑαυτοὺς πειράζετε *Euch selbst prüft* · izwis silbans fragiþ B: fraisiþ A k 13,5.
fragifts *Fi* 1. *Verleihung A.* Sk 3,19. — 2. *Plur. Verlobung*: in fragiftim L 2,5: in fragibtim L 1,27 · μεμνηστευμένη *verlobt.*
fraihnan *unreg.abl.V.5* (*208*) *fragen*: πυνθάνεσθαι J 13,24 L 15,26 18,36; ἐρωτᾶν J 9,2.15.19.21.23 16,5.19.23.30 L 9,45 19,31 20,3 Mc 4,10; *sonst* ἐπερωτᾶν M 27,11 J 18,7 *usw.* (*häufig*). *Die Sache, nach der man fragt, steht* a) *im Gen.* (*für gr. Akk.*) J 16,23 18,21 L 20,3.40 Mc 4,10 11,29 (*263,1*); b) *m.* bi *m. Akk.* περί τινος J 18,19 L 9,45 Mc 7,17 10,10.
ga-fraihnan (*perfektiv, 295*) 1. *erfragen*: ἐμφανὴς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσιν · swikunþs warþ þaim mik ni gafraihnandam R 10,20. — 2. (*durch Fragen*) *erfahren*: ἠκούσθη ὅτι εἰς οἶκόν ἐστιν · gafrehun þatei in garda ist Mc 2,1.
fraisan *red.V.1* (*211*) *versuchen*: πειράζειν J 6,6 L 4,2 20,23 Mc 1,13 8,11 10,2 12,15 K 7,5 k 13,5 A (: fragiþ B) G 6,1 Th 3,5; ἐκπειράζειν L 4,12 10,25. — *gewöhnl. m. Akk.*; *m. Gen. nur in dem neg. Satz* ni fraisai izwara Satana · μὴ πειράζῃ ὑμᾶς K 7,5.
us-fraisan *dsgl.* (*perfektiv, 294ff.*): μήπως ἐπείρασεν ὑμᾶς ὁ πειράζων · ibai aufto usfaifraisi izwis sa fraisands Th 3,5.
fraistubni *Fio* πειρασμός *Versuchung*: *A.* -ja T 6,9; *G.* L 8,13; *D.* M 6,13 G 4,14; *G.Pl.* -obnjo (*23 Bb*) L 4,13.
fraiw *Na Same*: σπόρος L 8,5.11 Mc 4,3.26.27 k 9,10(*bildl.*); σπέρμα Mc 4,31 k 9,10 — *sonst in übertragener Bedeutung*: *Nachkommenschaft,* J 7,42 8,33.37 L 20,28 Mc 12,20.21.22 R 9,7.29 k 11,22 G 3,29 t 2,8.

fralet* *Na* (*KZ. 42,326*) ἄφεσις *Erlaß*: *A.* L 4,19 Mc 3,29 E 1,7 C 1,14; *D.* L 3,3.

fralets *M* ἀπελεύθερος *Freigelassener*: fr. fraujins K 7,22.

fralusts *Fi Verderben* ὄλεθρος *N.* Th 5,3; *A.* th 1,9. — ἀπώλεια: *N.* Ph 3,19; *A.* T 6,9; *G.* J 17,12 Ph 1,28 th 2,3; *D.* M 7,13 R 9,22.

fram A. *Adverb* ἔμπροσθεν *weiter* L 19,28. — — B. *Präposition m. Dat. von, von — her, zur Bezeichnung des Ausgangspunktes, des Ursprungs, der Ursache.* 1. ἀπό τινος, *vorab bei den Verben der Bewegung, vgl.* qiman M 8,11 Mc 1,9 5,35 G 2,12 Th 3,6, urrinnan J 8,42 16,30, laistjan M 27,55, tiuhan J 18,28, — *zeitl. von — an, seit* M 9,22 11,12 27,45 *usw.*, *beachte* fram ·himma· ἀπ' ἄρτι J 14,7; fram anastodeinai· ἄνωθεν L 1,3. — *Ursache* R 13,1 k 1,2 *usw.*; *auch für* ἀπό (*statt* ὑπό) *beim Passiv* M 11,19 L 7,35 17,25 k 7,13. — 2. ἐκ τινος: *zeitl. seit* J 9,32 16,4 19,12; *Ursprung* J 6,65 7,17.22 8,42 K 7,7. — 3. παρά τινος *von, von seiten, bei Verben der Bewegung* insandjan J 15,26, qiman Mc 14,43 urrinnan J 15,26 16,27 17,8 L 2,1 usgaggan J 16,28; *des Empfangens u. Vernehmens* andniman L 6,34, hausjan J 7,51 8,40 Sk 2,9; wairþan Mc 12,11 *u.* wisan J 6,46 7,29 9,16,33. *Elliptisch*: gaggiþ sums manne fram þis fauramaþleis swnagogeis (*sc.* garda) · ἔρχεταί τις παρὰ τοῦ ἀρχισυναγώγου L 8,49. — 4. ὑπό τινος *beim Passiv* (*häufig*) *u. bei got. aktiven Infinitiven, die für griech. passive stehn* (*312*) L 3,7 5,15 16,22 k 1,16 12,11, *ebenso bei aktiven Infinitiven mit passivem Sinn*: gaþulan Mc 5,26 niman k 11,24 winnan Th 2,14. *Beachte* andabeit þata fram· ἐπιτιμία αὕτη ὑπό k 2,6. — — *Ferner mit Richtungsverschiebung*: 5. παρά τινι *bei*: bigitan L 1,30 laun haban M 6,1; (un)-mahteigs *möglich* Mc 10,27, in-windiþa R 9,14. *Falsche Übersetzung von* παρ' ἑαυτῷ τιθέτω '*lege beiseite*' *durch* fram sis silbin lagjai A (taujai B) K 16,2. — 6. ἐπί τινος *vor, bei* K 6,1. — 7. ἐπί τινι *über* Th 3,7. — 8. περί τινος· *um, über, für*: hausjan L 16,2, usiddja meriþa L 4,37, giban L 2,24 (*Zusatz*), atbairan L 5,14 Mc 1,44, fram sis raþjon usgibiþ R 14,12; bidom fram *Gebete für* E 6,18. — 9. ὑπέρ τινος *über, für*: awiliud T 2,1, awiliudon E 5,20; bida E 6,19, bidjan L 6,28; hoftuli k 5,12 9,3, hopan k 7,14 9,2. fram im ik weiha mik silban J 17,19. andbaht waurþanana <bimaitis> fram sunjai gudis *propter veritatem* R 15,8.

framaldrs *Adj.a im Alter vorgeschritten*: προβεβηκυῖα ἐν ἡμέραις πολλαῖς· framaldra dage managaize L 2,36 (*zum Gen. vgl. 267,2*). — *Kompar.* προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς· framaldrozei in dagam seinaim L 1,18.

framaþeis* *Adj.ia?* (*182*) ἀλλότριος *fremd*; ἀπηλλοτριωμένος τινός· *einer Sache* (*Gen. 265,2*) *entfremdet* E 2,12 4,18: *A.* -jana J 10,5 R 14,4; *N.Pl.* -jai E 2,12 4,18; *D.* -jaim k 10,15.16 T 5,22. — *sw.G.Pl.* J 10,5; *D.Sg.Neut.* L 16,12.

framaþjan *sw.V.1* ἀπαλλοτριοῦν *entfremden* C 1,21.

framgāhts* (*53*) *Fi* προκοπή *Fortschritt*: *D.* Ph 1,25.

framis *Adv.* (*191 B 2*) *weiter*: προβάς· inngaggands fr. Mc 1,19; προέκοψεν· fr. galaiþ *rückte vor* R 13,12.

framwairþis *Adv.* (*191 B 2[1]*) *fernerhin*: σὺ δὲ μένε· iþ þu fr. wisais t 3,14.

framwigis *Adv.* (*267,2*) πάντοτε *fortwährend* J 6,34 Th 4,17.

[fraqisteins] ἀπώλεια *Verderb, Vergeudung*: *Konjektur GL.s für* . . . teins Mc 14,4 CA; qisteins · ὄλεθρος K 5,5, ἀπώλεια · fralusts. *Vgl. Anm. zur Stelle.*

frastisibja *Fjō* υἱοθεσία *Kindschaft N.* R 9,4.

frasts *i* τέκνον *Kind*: *D.Pl.* -im k 6,13.

us-fratwjan *sw.V.1* σοφίσαι *klug machen* (*perfektiv, 294ff.*) t 3,15.

fraþi *Nja Verstand, Sinn*: νόημα k 3,14 4,4 10,5 11,3; νοῦς R 11,34 12,2 E 4,23 C 2,18; σύνεσις Mc 12,33 t 2,7; φρήν K 14,20; φρόνημα R 8,6.7: *G.* -jis (*146*[5]) R 12,2 E 4,23.

fraþjamarzeins *Fi/ō* (*152*[6]) *Verstandestäuschung*: ἑαυτὸν φρεναπατᾷ *täuscht sich selbst* · sis silbin fr. ist G 6,3.

fraþjan *unreg.abl.V.6* (*209*; *perfektives Simplex 296*): 1. φρονεῖν *denken* Mc 8,33 R 12,3.16 15,5 *usw.*; mais fr. ὑπερφρονεῖν R 12,3. — 2. *erkennen, verstehn*: συνιέναι L 2,50 8,10 18,34 Mc 4,12 7,14 8,21 k 10,12 E 5,17. — γινώσκειν J 8,27 10,6 L 20,19 Mc 8,17 12,12 R 7,15, ἐπιγινώσκειν L 1,22. — νοεῖν J 12,40 Mc 7,18 8,17 E 3,4.20 T 1,7 t 2,7; ni fr. · ἀγνοεῖν L 9,45 Mc 9,32. — αἰσθάνεσθαι L 9,45. — 3. *verständig sein* σωφρονεῖν L 8,35 Mc 5,15; waila fr. R 12,3. — — *m. Dat.* (*255*) L 2,50 9,45 18,34 Mc 8,33 9,32 E 3,4 Ph 3,19 C 3,2 Sk 2,8; *daher* þammei · ὅτι L 1,22 Mc 7,18. — *m. Akk. etwas denken, der Meinung sein* (*255*[5]): τὸ αὐτὸ φρονεῖν · (þata) samo fr. R 12,16 15,5 k 13,11 Ph 3,16 4,2; *dem entsprechend* þatei · ὅτι J 8,27 L 20,19 Mc 12,12 Sk 8,22. — *Vgl.* un-fraþjands.

fulla-fraþjan σωφρονεῖν *bei* (*vollem*) *Verstand sein* k 5,13.

frauja *Mn* (*abgekürzt, wenn auf Gott bezüglich, vgl. 18*[5]) *Herr*: δεσπότης L 2,29 (*glossiert durch* fraujinonds) T 6,1.2 t 2,21 *sonst* κύριος M 5,33 6,24 7,21 *usw.* (*häufig*). — *Komp.* heiwa-frauja.

fraujinassus *Mu* κυριότης *Herrschaft*: *N.Pl.* C 1,16; *G.* E 1,21.

fraujinon *sw.V.2 m. Dat.* (*253,1*) κυριεύειν τινός *herrschen über* R 7,1 14,9 k 1,24, *absol.* T 6,15; ἐπί τινα Neh 5,15. — αὐθεντεῖν τινος *herrschen über* · fr. faura T 2,12. — swaswe fraujinonds k 8,8 *nach* '*quasi imperans*' it.

ga-fraujinon *m. Dat.* κατακυριεύειν τινός *unterjochen* Mc 10,42 (*PBB. 15,91*).

fraujinonds *Mnd* (*159*) δεσπότης *Herrscher*: *Vok.* fraujinond L 2,29 (*Glosse zu* frauja).

frawardeins* *Fi* ὄλεθρος *Verderben A.* T 6,9.

1. **frawaurhts** *Adj.a sündig*: ἁμαρτάνων T 5,20; *sonst* ἁμαρτωλός M 9,10.11 *usw.* (*häufiger*).

2. **frawaurhts** *Fi Sünde*: παράπτωμα E 1,7 2,5; ἁμάρτημα Mc 3,28 4,12; *sonst* ἁμαρτία M 9,2.5.6 J 8,24 *usw.* (*häufig*) Sk 1,3.8 3,19.

fraweit *Na Strafe*: δίκη *A.* (th 1,9); ἐκδίκησις *N.* R 12,19, *A.* k 7,11 th 1,8.

freidjan *sw.V.1* φείδεσθαί τινος *einen schonen*: 1. *m. Akk.* R 11,21 K 7,28. — 2. *m. Gen.* (*263,1*) k 1,23. — 3. *ohne Obj.* k 12,6 13,2.

freihals (*115,1*) *Ma* ἐλευθερία *Freiheit*: *N.* freihals k 3,17 B: freijhals A (*30b 2*); *A.* freihals E 3,12 A (*Interpolation nach lat. QQ.*) G 2,4 B: freijhals A; *D.* -sa G 5,1.13.

freis *Adj ja* (*182*) ἐλεύθερος ἀπό τινος *frei von* (*Gen.* R 7,3 8,2, *vgl. 265,2*): *häufiger*. — frijana (frijans) briggan · ἐλευθερῶσαι *befreien* (*perfektiv, 296*) J 8,32 (*Fut.*).36 R 8,2 G 5,1.

friaþwamildjai (*30a*) *Nom.Pl.M.* φιλόστοργοι *zärtlich liebend* R 12,10 A.

frijaþwa (E 2,4 AB 4,15.16 A Sk 5,26; *sonst* friaþwa, *vgl. 30a*) *Fō* ἀγάπη *Liebe* (*häufiger*).

frijei *Fn* ἐλευθερία *Freiheit N.* K 10,29.
frijon (frion J 11,36 14,24 t 3,2 B, *vgl. 30a*) *sw.V.2 lieben* (*m. Inf.*: *gern tun* M 6,5): φιλεῖν M 6,5 10,37 J 11,3.36 12,25 K 16,22; *sonst* ἀγαπᾶν M 5,43.44.46 *usw.* (*häufig*). — φίλαυτοι *selbst liebend* · sik frijondans t 3,2; φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι · frijondans wiljan seinana mais þau guþ t 3,4.
frijondi *Fiō* φίλη *Freundin A.Pl.* L 15,9.
frijonds *Mnd* (*159*) φίλος *Freund*: *N.* M 11,19 J 11,11 L 7,34; *Vok.* frijond L 14,10; *N.Pl.* -s J 15,14; *A.* -s M 5,47 J 15,13.15 L 7,6 14,12 15,6 16,9; *D.* -am L 15,29.
frijons *Fi* (*155*) φίλημα *Kuß*: *D.* K 16,20 k 13,12. — *Komp.* ga-frijons.
ga-frisahtjan *sw.V.1* ἐντυποῦν *abbilden* k 3,7.
ga-frisahtnan *sw.V.4 ein Abbild werden*: ἄχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν *bis er Gestalt gewinne* · du laudjai gafrisahtnai *Randgl. zu* G 4,19 A.
frisahts *Fi* 1. εἰκών *Bild* K 15,49 k 3,18 4,4 C 1,15 3,10. — 2. τύπος *Beispiel* Ph 3,17 th 3,9 T 4,12; ὑποτύπωσις T 1,16 t 1,13; ὑπόδειγμα J 13,15. — 3. αἴνιγμα *Rätsel, dunkles Bild* K 13,12.
[**Friþareikeis**] *Gen. Friedrich*: †Friþareikeikeis Kal (*23. Okt.*).
ga-friþon *sw.V.2 versöhnen mit* (*Dat.* k 5,19 E 2,16): καταλλάσσειν k 5,18.19; ἀποκαταλλάσσειν E 2,16 C 1,20.21 (gafriþodai AB *nach* it). — *Vgl.* ga-friþons.
friusa *Dat.Sing.a* ψῦχος *Frost* k 11,27.
frodei *Fn Klugheit, Verstand*: σύνεσις L 2,47 K 1,19 E 3,4 C 1,9 3,16 (*Zusatz nach 1,9*); σοφία L 2,52; φρόνησις L 1,17 E 1,8. — Sk 1,25. — *Komp.* un-frodei.
froþs (d) *Adj.a klug, verständig*: σοφός T 1,17; συνετός L 10,21 K 1,19; σώφρων T 3,2; φρόνιμος M 7,24 R 11,25 K 4,10 k 11,19. — *Adv.* frodaba (*191 A 1*) *desgl.*: νουνεχῶς Mc 12,34; φρονίμως L 16,8. — *Kompar. N.Pl.* frodozans L 16,8. — — *Vgl.* un-froþs.
fruma *Kompar.* (*187,5. 190,2*) *prior*: πρότερος E 4,22; τὸ πρότερον · þata frumo *zum erstenmal* G 4,13 (*197*); πρῶτος M 27,64 J 15,18 Mc 10,31 16,9 K 15,47 *u.* Unterschr. T Überschr. B *u.* 2,13. — ἐν σαββάτῳ δευτεροπρώτῳ · in sabbato anþaramma frumin *am zweitersten S.* L 6,1. — fruma sabbato: a) προσάββατον · *Tag vor dem S.* Mc 15,42; b) *Tag nach dem S., erster Wochentag vgl.* πρώτῃ σαββάτου · frumin sabbato Mc 16,9. — προδιδόναι · fruma giban R 11,35. — *Nominaler Dat.* fram fruma · ἀπ', ἐξ ἀρχῆς J 15,27 16,4 (*187,5*[1]). — *Fem.* frumei (-e K Unterschr. A, *vgl. 22 B*); T Überschr B; *D.* M 27,64.
frumabaur (*115,2*) *Mi* πρωτότοκος *Erstgeborener*: *N.* C 1,15.18; *A.* L 2,7.
frumadei *Fn Vorrang*: *A.* -ein habands · πρωτεύων *den ersten Rang einnehmend* C 1,18.
frumisti *Nia Anfang*: fram, us -ja ἐξ, ἀπ' ἀρχῆς J 6,64 8,44; in -jam · ἐν πρώτοις *in erster Linie* K 15,3.
frumists *Superl.* (*190,3*) *primus*: πρῶτος: *N.* Mc 9,35 10,44 T 1,15; *D.* -amma T 1,16. — *N.Fem.* -ista Mc 12,28.29.30. — *Neut.* frumist *Adv.* (τὸ) πρῶτον *zuerst*: M 8,21 J 10,40 *usw.* (*häufiger*). — *sonst sw.* sa frumista *usw.* (*häufiger*); fram -istin · ἀπ' ἀρχῆς L 1,2.
fugls *Ma* πετεινόν *Vogel*: *N.Pl.* M 8,20 L 8,5 9,58 Mc 4,4.32; *D.* M 6,26.
fula *Mn* πῶλος *Füllen*: *A.* L 19,30.33.35 Mc 11,2.4.5.7; *D.* J 12,15.
fulgins *Adj.a* (*134*) κρυπτός *ver-*

borgen: *N.Neut.* fulgin M 10,26 L 8,17; *G.* Mc 4,22. *Komp.* gafulgins.

fulhsni *Nia* τὸ κρυπτόν: *D.* -ja M 6,4.6.18; *A.Pl.* Sk 4,23.

fulla-fahjan *s.* -fahjan.

fulla-fraþjan *s.* fraþjan.

fullatojis *Adj.ja* τέλειος *vollkommen* *N.Pl.* M 5,48.

fullaweis (*115,1*) *Adj.a* τέλειος *vollkommen* (*weise*): *N.Pl.* -sai K 14,20.

fulla-weisjan *s.* -weisjan.

fullawita *sw.M* (*187,6*) τέλειος *vollkommen* (*an Wissen*): *A.* C 1,28; *N.Pl.* Ph 3,15 C 4,12. — *Vgl.* un-wita.

full[e]iþ *Akk.Sing.* *Fülle*: fulleiþ kaurnis *für* πλήρη σῖτον Mc 4,28 (*vgl. 22 E*); *G.Pl.* -þe: in dailai dagis dulþais aiþþau fulliþe *der Vollmonde* (?) · ἐν μέρει ἑορτῆς ἢ νουμηνίας *des Neumonds* C 2,16.

fulljan *sw.V.1 füllen*: 1. *in Fülle verleihn* πληροῦν τι th 1,11. — 2. *etw. anfüllen mit* (*Gen. 266*) πληροῦν τί τινος R 15,13; πιμπλάναι τί τινος M 17,48.

ga-fulljan *mit etw.* (*Gen.* J 6,13 L 1,15 Mc 15,36, *vgl. 266*) *erfüllen* (*perfektiv, 294ff.*); πιμπλάναι L 1,15 5,7; γεμίζειν J 6,13 Mc 15,36. *Vgl. PBB. 15,97.*

ufar-fulljan *überfüllen*: ὑπερπερισσεύομαι τῇ χαρᾷ · -iþs im fahedais (*Gen. 266*) k 7,4. — *intransitiv*: περισσεύοντες ἐν τῷ ἔργῳ · -jandans in waurstwa *überreich* K 15,58 (*vgl. 285*[2]).

us-fulljan *erfüllen, vollenden, ersetzen* (*perfektiv*) πληροῦν M 5,17 J 7,8 15,11 16,24 *usw.* (*häufiger*); τελεῖν M 11,1; τελειοῦν Neh 6,16. — *Sonst Kompp.*: ἀναπληροῦν K 16,17 G 6,2 Ph 2,30 Th 2,16; ἀνταναπλ. C 1,24; προσαναπλ. k 9,12 11,9. — πληροφορεῖν t 4,5. — ἀνακεφαλαιοῦν *zusammenfassen* R 13,9 (*u.* aftra usfulljan E 1,10). — *Im Pass. m. Gen.* (*266*): πεπλήρωμαι τῇ παρακλήσει · usfulliþs im gaþlaiþtais k 7,4.

fullnan (fulnaiþ E 3,19 A, *vgl. 94*) *sw.V.4* πληροῦσθαί τινος *oder* τι *voll werden von* (*Gen.* L 2,40 C 1,9, *vgl. 266*); πλ. ἐν · in *m. Dat.* E 5,18; πλ. εἰς · du B *in m. Dat.* A E 3,19.

ga-fullnan *erfüllt werden von* (*perfektiv*; *m. Gen.* L 1,41.67, *vgl. 266*): γεμίζεσθαι Mc 4,37; πίμπλασθαι L 1,41.67; συμπληροῦσθαι L 8,23.

us-fullnan (-fulnan L 2,21.22 9,51 14,23, *vgl. 94*) *erfüllt werden von* (*perfektiv*; *m. Gen.* t 1,4, *vgl. 266*): πληροῦσθαι M 8,17 27,9 Sk 4,1 (J 3,29) 12,38 15,25 18,9.32 L 4,21 Mc 1,15 14,49 15,28 t 1,4; συμπληροῦσθαι L 9,51. — πίμπλασθαι L 1,23.57 2,6.21.22. — γεμίζεσθαι L 14,23.

fullo *Fn* πλήρωμα *Fülle, Füllung* (*was füllt*); *Flicken* M 9,16 Mc 2,21. *N.* R 11,12.25 K 10,26. 28 E 4,23; *A.* M 9,16 Mc 2,21 C 1,19; *G.* E 4,13; *D.* E 3,19.

fulls *st.Adj.a* (*180,3*): 1. πλήρης *voll von* (*Gen., vgl. 266,2*) L 4,1 5,12 Mc 8,19; Sk 7,15 Kal (*29. Okt.*). — ƕan managans spwreidans fullans gabruko · πόσων σπυρίδων πληρώματα κλασμάτων Mc 8,20; banjo fulls · ἡλκωμένος *eiternd, schwärend* L 16,20. — f. wairþan · πλησθῆναι L 4,28 5,26 6,11; πληρωθῆναι J 12,3. — 2. τέλειος *vollkommen* E 4,13.

füls (*65*) *Adj. faul*: fuls ist · ὄζει J 11,39.

funins, funin: *Gen., Dat. zu* fon.

funisks *Adj.a* πεπυρωμένος *feurig*: *A.Pl.Fem.* -os E 6,16.

Fwgailus Φύγελος t 1,15.

fwnikisks (*19,10*) *Adj.a phönikisch*: *N.Fem.* -iska · Φοινίκισσα Mc 7,26.

g.

gaaggwei *Fn* στενοχωρία *Einschränkung* (*157*[1]): *N.* Sk 1,27; *D.* -agwein (*28 c*) 1,18.

gaarbja *Mn* συγκληρονόμος *Miterbe N.Pl.* E 3,6.
Gabaa Γαβαα: *G. indekl.* Neh 7,30.
Gabair Γαβερ: *G.* -is Neh 7,25.
gabairhteins *Fi/ō* (*152*) ἐπιφάνεια *Erscheinung*: *A.* t 1,10.
1. **gabaur** *Na* λογία *Kollekte N.* (= -ίαι) K 16,2; *A.* K 16,1; φόρος *Steuer A.* R 13,7.
2. **gabaur*** (*115,2*) *Ma* κῶμος *Festgelage*: *N.Pl.* -os G 5,21; *D.Pl.* -am R 13,13. *Vgl. IF. 18,205f., KZ. 42,326f.*
gabaurgja *Mn* συμπολίτης *Mitbürger*: *N.Pl.* E 2.19.
gabaurjaba *Adv.* (*191A1*) *gern*: ἡδέως Mc 6,20 12,37; ἥδιστα · filu gabaurjaba k 12,9, gabaurjaba 12,15 B (: laþaleiko A). — *Zusatz nach* it Mc 14,65. — *Randgl. zu* us lustum · κατὰ ἑκούσιον Phil 14.
gabaurjoþus *Mu* ἡδονή *Lust*: *D. Pl.* L 8,14.
gabaurþiwaurd *Na* γενεαλογία *Geschlechtsregister G.Pl.* T 1,4.
gabaurþs *Fi* (*118*) 1. *Geburt*: γένεσις L 1,14, γενετή J 9,1; mel -þais · τὰ γενέσια *Geburtstagsfeier* Mc 6,21; barne -þs τεκνογονία *das Kindergebären* T 2,15. — 2. *Abstammung, Geschlecht* γένος Mc 7,26, γενεά Mc 8,38. — 3. *Geburtsland* πατρίς L 4,23.24 Mc 6,4. — 4. þans us gabaurþai astans · τῶν κατὰ φύσιν κλάδων *die natürlichen Zweige* R 11,21.
gabei *Fn* πλοῦτος *Reichtum* L 8,14 Mc 4,19 *usw.* — *Fälschlich* R 11,15 *für* καταλλαγή (gafriþons k 5,18.19) *Ausgleich, Versöhnung, durch Einfluß von V. 12.*
gabeigs *s.* gabigs.
gabigjan *sw.V.1* πλουτίζειν *reich machen* k 6,10.
gabignan *sw.V.4 reich sein*: πλουτεῖν L 1,53; πλουτίζεσθαι k 9,11.
gabigs (-eigs, *vgl. PBB. 12,202*) *Adj.a* πλούσιος *reich an* (ἐν · in *m. Dat.* E 2,4); gabigs wairþan · πλουτῆσαι K 4,8 k 8,9 T 6,9 (*Prs.*); πλουτῶν εἰς · g. in *m. Akk. reich für* R 10,12: *N.* M 27,57 L 16,19 19,2 k 8,9 AB E 2,4 A, -eigs L 16,1 18,23 E 2,4 B; *D.* L 18,25 Mc 10,25; *N.Pl.* K 4,8 k 8,9 A T 6,9 AB, -eigai k 8,9 B; *A.* -eigans L 14,12. — *sw.N.* -eiga L 16,22; *G.* -eigins L 16,21, *D.Pl.* -eigam L 6,24. — — *Adv.* gabigaba (*191A1*) πλουσίως *reichlich* C 3,16.
gabinda *Fō* σύνδεσμος *Band A.Pl.* -os C 2,19 B.
gabindi *dsgl.* C 3,14 B.
gableiþeins *Fi/ō* (*152*) οἰκτιρμός *Erbarmen*: *G.Pl.* -eino Ph 2,1.
Gabriel Γαβριήλ L 1,19.26.
gabruka *Fō* κλάσμα *Brocken*: *G. Pl.* J 6,13 L 9,17 Mc 8,8.19.20 Sk 7,26 (J 6,13).
gabundi *Fiō* σύνδεσμος *Band*: *D.* E 4,3.
gadaila *Mn* (*187,6*) *Teilnehmer, Genosse*: κοινωνός L 5,10 K 10,20 k 1,7, συγκοινωνός K 9,23; συμμέτοχος E 3,6 5,7. — οἱ ἀντιλαμβανόμενοι · þaiei -ans sind T 6,2.
gadauka* *Mn Hausgenosse*: τὸν Στεφανᾶ οἶκον · þans Staifanaus -ans K 1,16.
Gaddarenus* (*163*) Γαδαρηνός: *G. Pl.* -ene L 8,26.37 Mc 5,1.
gadeþs* (d) *Fi Tat*: εἰς υἱοθεσίαν · du suniwe -dai *zur Sohnschaft* E 1,5.
[**gadigis**] *Na* πλάσμα *Gebilde*: *Konjektur für* † gadikis R 9,20 A.
gadiliggs *M* ἀνεψιός *Vetter N.* C 4,10.
ga-dofs* (b) *Adj., nur im Neut.*: gadob ist (gadof ist Tit 2,1) πρέπει *es schickt sich für* (*Dat.*) E 5,3 T 2,10; gadob was Sk 1,19 2,21. — þata gadob *Schicklichkeit, Ordnung* Sk 1,16.
gadrauhts *Mi* στρατιώτης *Soldat*: *N.* t 2,3; *N.Pl.* J 19,2 Mc 15,16; *A.* M 8,9 L 7,8.
gafāh* (*53*) *Na* (*KZ. 42,326*) ἄγρα *Fang*: *G.* -is L 5,9.
gafaurds *Fi* συνέδριον *Versamm-*

lung, hoher Rat: *N.* so -ds Mc 14,55 15,1.

gafaurs (*115ᵃ*) *Adj.i/ja* (*183ᵃ*): κόcμιοc *ehrbar N. Mask.* T 3,2; νηφάλιοc *nüchtern, besonnen*: *N. A.Pl.Fem.* -jos T 3,11. — *Vgl.* un-faurs.

gafehaba *Adv.* (*191A1*) εὐcχημόνωc *anständig* Th 4,12.

gafeteins *Fi/ō* (*152ᵃ*) καταcτολή *Kleidung*; *D.* T 2,9.

gafilh* *Na* ἐνταφιcμόc *Begräbnis*: *G.* -is J 12,7.

gafraþjei *Fn* cωφροcύνη *Klugheit, Besonnenheit D.* -ein T 2,15.

gafreideins *Fi/ō* (*152ᵃ*) περιποίηcιc *Erhaltung, Bewahrung*: *G.* E 1,14 (ganistais *Randgl. in* A *ist kein Synonym, sondern Zusatz nach* Th 5,9); *D.* Th 5,9.

gafrijons *Fi* φίλημα *Kuß*: *D.* Th 5,26.

gafriþons *Fi* καταλλαγή *Versöhnung*: *G.* k 5,18.19. — *Dafür* gabei R 11,15 (*nach V. 12*).

gafulgins *Adj.a verborgen vor* (ἀπό · af L 18,34; faura 19,42): κεκρυμμένοc L 18,34; ἀποκεκρυμμένοc E 3,9 C 1,26. — gafulgins wisan · κεκρύφθαι C 3,3; κρυβῆναι L 19,42 (*vgl. dagegen* fulgins · κρυπτόc).

gagg* *Na* (*Gang d.i.*) *Weg, Straße*: *D.Sg.* ana gagga · ἐπὶ τοῦ ἀμφόδου Mc 11,4; *A.Pl.* ana gagga · *in plateis* it Mc 6,56, *vgl. IF.* *27,152 ff.*

gaggan *defekt.red.V.3* (*Prät.* gaggida L 19,12 *sonst* iddja *211,3*) *gehn*: 1. ἄγειν J 11,7 11,15 *u.ö.*; ὑπ- M 5,24.41 *usw.* — 2. ἔρχεcθαι Sk 3,24 (M 3,11) L 3,16 *usw.*; ἀπ- M 8,19 L 5,14 9,57.60; εἰc- M 6,6 Mc 6,10; ἐξ- Mc 3,6. — 3. πορεύεcθαι M 8,9 9,13 11,4 *usw.*; δια- L 6,1; εἰc- Mc 6,56. — 4. ἀναβαίνειν Mc 10,32; καταL 2,51. — 5. cτοιχεῖν G 5,25 Ph 3,16. — 6. προκόπτειν t 2,16. — 7. περιπατεῖν M 9,5 11,5 J 6,19 *usw.* — ἀκολουθεῖν (*s.u.*) M 9,9.19 J 11,31 *usw.* — gaggan gamotjan · ὑπαντεῖν J 12,18 (*nach V. 13*). — — raihtaba gaggan ὀρθοποδεῖν G 2,14. — *abhängig*: afar *m. Dat.* · ἀκολουθεῖν M 9.5 11,5 J 6,19 *usw.*; ὀπίcω Sk 3,24 (M 3,11) *u.ö.*, ἐπί τι L 15,4. — ana *m. Akk.* · ἐπί τινα L 14,31, ἐπί τινοc J 6,19 εἰc τι J 6,21. — du · πρόc τινα J 11,15 *usw.*, εἰc τι J 11,38 *u.ö.* — hindar *m. Akk.* · ὀπίcω Mc 8,33. — in *m. Dat.* ἐν J 7,1 *usw.*, εἰc εἰρήνην L 8,48 (: in *m. Akk.* L 7,50 *u.ö.*) in *m. Akk.* · εἰc M 6,6 *usw.* — bi *m. Dat.* κατά τι *nach, gemäß* Mc 7,5 R 8,1 *u.ö.*

af-gaggan *weggehn von* (af *m. Dat.*): ἀποβαίνειν L 5,2; ἀφίcταcθαι L 2,37 (ἀπό · faizra *m. Dat.*); ἀναχωρεῖν J 6,15, ὑποχωρεῖν L 9,10. — πορεύεcθαι M 11,7.

afar-gaggan *nachgehn, folgen*: διώκειν *abs.* Ph 3,12; ἐπί τι · afar *m. Dat.* Ph 3,14. — *m. Dat.* ἀκολουθεῖν M 8,23; ἐπακολουθεῖν T 5,24; mis sis afargaggan · αὐτῷ cυνακολουθῆcαι Mc 5,37.

ana-gaggan ἐπέρχεcθαι *kommen* E 2,7.

at-gaggan *hinzugehn, kommen*: 1. ἔρχεcθαι M 5,24 9,15 25,39 *usw.* a) εἰcέρχεcθαι J 10,1 L 1,9 *usw.*; atgaggan inn M 9,25 Mc 6,22 K 14,23. b) ἐξέρχεcθαι (ἔξω) atgaggan ut J 18,29 (*vgl.* 19,4). c) ἐπέρχεcθαι L 1,35. d) κατέρχεcθαι dalaþ atgaggan L 9,37. e) προcέρχεcθαι M 9,14 26,73 *u.ö.*; atgaggan du L 8,44. — 2. ἐνίcταcθαι t 3,1. — 3. καταβαίνειν J 6,16 L 8,23 9,54 18,14 Mc 1,10; atgaggan dalaþ M 7,25. 27 8,1 L 6,17 Mc 9,9. — 4. παραγίνεcθαι L 8,19. — 5. προρεύεcθαι L 14,10; ἐκπορεύεcθαι L 3,7. — 6. ἐγγίζειν · atgaggan neƕ *m. Akk.* L 15,25. — — *abhängig* ana *m. Akk.* · ἐπί; du · ἐπί, πρόc, εἰc L 18,14 τινί; *Zusatz* du imma L 9,12 (*nach* M 14,17).

du-atgaggan προcέρχεcθαί τινι *hinzukommen zu* (*Dat.* M 8,5 9,28 26,69) M 8,25 9,20 L 7,14 8,24 *usw.*
inn-atgaggan *hineinkommen*: εἰcέρχεcθαι M 8,5 27,53 *u.ö.*; ἐμβαίνειν M 8,23; εἰcπορεύεcθαι Mc 4,19. — *abhängig*: in *m. Akk.* · εἰc M 8,5.23 27,53.
faur-gaggan *vorübergehn*: διαπορεύεcθαι L 18,36; παραπορεύεcθαι Mc 11,20 [15,29] (*Konjektur GLs. für* † faura- CA); παράγειν (*Hss.* AK ΠD) L 18,39.
faur-bigaggan *m. Akk.* προάγειν τινά *einem vorausgehn* Mc 10,32 16,7.
faura-gaggan 1. *vorangehn*: προπορεύεcθαι L 1,76; προάγειν Mc 11,9. — 2. *vorstehn* προΐcταcθαι T 3,4.12; προcτῆναι T 3,5. — *Über* † Mc 15,29 *vgl.* faurgaggan.
ga-gaggan 1. cυνάγεcθαι (πρόc · du) *zusammenkommen* J 18,2 Mc 6,30, samaþ gagaggan K 5,4; cυνέρχεcθαι · gagaggan sik Mc 3,20; ἐπιπορεύεcθαι (πρόc · du) *sich* (*zusammen*) *begeben* L 8,4. — 2. *rein perfektiv* (*294 ff.*) a) *ingressiv*: γίνεται *tritt ein* Mc 11,23; b) *effektiv*: τοῦτό μοι ἀποβήcεται εἰc · þata mis gagaggiþ du *schlägt aus* Ph 1,19.
inn-gaggan *hineingehn*: εἰcπορεύεcθαι L 8,16 19,30 Mc 7,15.18 11,2; ἐμβαίνειν Mc 5,18; εἰcέρχεcθαι M 7,13 8,8 *usw.* — inngaggan framis · προβαίνειν *fortgehn* Mc 1,19. — *abhängig* in *m. Akk.* · εἰc L 10,5.10 *u.ö.*; þairh · διά τινοc M 7,13 J 10,2.9; uf *m. Akk.* · ὑπό τι M 8,8 L 7,6.
miþ-gaggan (mididdjedun L 7,11, *vgl.* 25) *m. Dat. mitgehn mit*: cυναναβαίνειν Mc 15,41; cυμπορεύεcθαι L 7,11 14,25.
þairh-gaggan 1. *hindurch-*, *vorübergehn*: a) *m. Akk.* διέρχεcθαί τι L 2,35 K 16,5, διά τινοc K 10,1; b) and · τινόc L 19,4, κατά τινοc L 9,6; c) þairh · διά τινοc L 17,11 *u.* παραπορεύεcθαι διά τινοc Mc 2,23. — παράγειν J 9,1. — παρέρχεcθαι L 18,37. — 2. *herumgehn, durchstreifen*: περιέρχεcθαί τι (*Akk.*) T 5,13.
ufar-gaggan 1. *m. Akk.* παρέρχεcθαί τι *etw. übertreten* L 15,29; Sk 1,15.18.20. — 2. *absolut*: ὑπερβαίνειν *übergreifen* Th 4,6.
us-gaggan *aus-*, *hinausgehn*: ἔρχεcθαι J 6,15; ἐξέρχεcθαι M 5,26 8,32.34 *usw.* (*häufig*; usgaggan ut M 9,32 J 18,4.16 *u.ö.*); ἀνέρχεcθαι J 6,3. ἀναβαίνειν L 2,42 9,28 *usw.*; προcαναβαίνειν L 14,10. — *abhängig*: ana *m. Akk.* εἰc M 11,7 J 6,3 L 10,10 ἐπί τι L 8,27; and · ἐν L 7,17, εἰc M 9,26 *u.ö.*; du · πρόc Mc 1,5; in *m. Dat.* · εἰc Mc 7,19, in *m. Akk.* · εἰc M 26,71 L 2,42 6,12 *usw.*; ufar *m. Akk.* · πέραν J 18,1; us · ἐκ Mc 1,26 · ut us ἔξω τινόc Mc 11,19; *sonst* ἔξω; wiþra · εἰc cυνάντηcιν M 8,34; *Infin.* M 11,7. 8.9 *u.ö.*
ūt-gaggan *hinaus-*, *ausgehn*: ἐξέρχεcθαι J 10,9; ἐκπορεύεcθαι ἀπό (us) Mc 7,15.
wiþra-gaggan *m. Akk.* ὑπαντᾶν τινι *entgegengehn* J 11,20.
gagrefts *Fi* δόγμα *Beschluß, Verordnung N.* L 2,1; *D.* in gagreftai A (: gagreiftai B, *vgl.* *22 A*) ist · πρόκειται *liegt vor* k 8,12.
gagudei *Fn* εὐcέβεια *Frömmigkeit*: *N.* T 4,8 A (: gagudein B, *vgl.* *157²*) 6,6 AB *G.* T 3,16 *usw.*
gaguþs* (gaguds, *25 C*) *Adj.a* εὐcχήμων *anständig*, *ehrbar N.* Mc 15,43. — *Adv.* gagudaba (*191A1*) εὐcεβῶc *fromm* t 3,12.
gahāhjo *Adv.* (*191A2*) *im Zusammenhang*: καθεξῆc *der Reihe nach* L 1,3.
gahails *Adj.a* ὁλόκληροc *ganz unversehrt A.* -ana Th 5,23.
gahait *Na* ἐπαγγελία *Verheißung*: *G.* R 9,8 *u.ö.*; *D.* G 4,23 *u.ö.*; *N.Pl.* -a R 9,4 k 1,20; *A.* R 15,8 *u.ö.*; *G.* E 2,12; *D.* t 1,1, bi -am ·

κατ' ἐπαγγελίαν G 3,29 (*Pl. nach* t 1,1).

gahauseins *Fi/ō* (*152*[6]) ἀκοή *Gehör*, (*Gehörtes d.i.*) *Predigt*: *N.* R 10,17; *D.* R 10,17 G 3,2.5.

gahlaiba *Mn* (*187*[6]) *Genosse*: cυcτρατιώτης *A.* Ph 2,25; cυμμαθητής *D.Pl.* -am J 11,16.

gahlaifs* (b) *Adj.a Genosse*: *D. Pl.* -baim -bim Urk. v. Neapel.

[**ga-hnipnan**] *sw.V.4*, *Pt.Prs.* gahnipnands, *Konjektur Bethges für* † ganipnands Mc 10,22 CA.

gahobains (*152*[5]) *Fi* ἐγκράτεια *Enthaltsamkeit N.* G 5,23 AB. — *Vgl.* un-gahobains.

gahraineins *Fi/ō* (*152*[6]) καθαριcμός *Reinigung*: *D.* L 5,14 Mc 1,44.

gahugds *Fi* διάνοια *Gesinnung D.* L 1,51 10,27 Mc 12,30 E 4,18 C 1,21; νοῦc *Sinn D.* R 7,25; cυνείδηcιc *Gewissen A.* K 8,12 *D.* 10,27 T 3,9 t 1,3. *Randgl.* gahugdai A *zu* miþwissein · cυνειδήcεωc T 1,5. — in allai hauneinai -ais · τῇ ταπεινοφροcύνῃ Ph 2,3 (*vgl.* E 4,2 C 2,18, *wo nur* hauneins *steht*); *wohl nach lat. in humilitate mentis.*

gahvairbs *Adj.a fügsam, getreu*: *sw.D.Pl.* Sk 6,25. — *Vgl.* ungahvairbs.

gahveilains *Fi* ἄνεcιc *Verweilen, Ruhe*: *A.* k 2,13; *G.* k 7,5.

gaiainna γέεννα: *A.* in -an M 5,22. 29.30 10,28 Mc 9,43.45.47.

gaidw* *Na* ὑcτέρημα *Mangel*: *A.* Ph 2,30; *A.Pl.* k 9,12 C 1,24.

gailjan *sw.V.1* εὐφραίνειν *fröhlich machen* k 2,2.

Gainnesaraiþ *indekl. D.* Γεννηcαρέθ L 5,1.

gairda *Fō* ζώνη *Gürtel*: *A.* Mc 1,6; *A.Pl. f. gr. Sg.* Mc 6,8.

bi-gairdan *abl.V.3,2* (*206*) *umgürten*: περιζωcάμενοc · bigaurdans L 17,8.

uf-gairdan *dsgl.*: περιζωcάμενοι τὴν ὀcφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ · ufgaurdanai hupins izwarans sunjai E 6,14 (*256,1*).

Gairgaisainus* *Mu/i* (*163*) Γεργεcηνόc: *G.Pl.* -aine M 8,28.

gairnei *Fn* ἐπιπόθηcιc *Verlangen A.* k 7,7.11 προθυμία *Wunsch A.* 9,2; *D.* 8,19. — *Komp.* faihugairnei; *vgl.* faihu-, seinai-gairns.

gairnjan *sw.V.1 m. Gen.* (k 9,14 Ph 2,26 T 3,1 6,10) *begehren, verlangen nach*: ἐπιποθεῖν k 5,2 9,14 Ph 2,26 Th 3,6 t 1,4; ἐπιθυμεῖν L 15,16 16,21 17,22 R 7,7 G 5,17 T 3,1; ὀρέγεcθαι T 3,1 6,10; θέλειν L 8,20. — χρείαν ἔχειν *bedürfen* L 19,31 Mc 11,3.

gairuni* *Nia* πάθοc *Leidenschaft*: *D.* -ja Th 4,5.

us-gaisjan *sw.V.1 erschrecken*: -iþs ist · ἐξέcτη *ist von Sinnen* Mc 3,21.

gaitein* *Na* ἔριφοc *Böcklein*: *A.* L 15,29. — *Vgl.* fadrein, gumein, (qinein), swein *N.*

gaits *Fi* χίμαροc *Ziege*: -s gamanwida was Neh 5,18.

Gaïus Γάϊοc (*163*): *N.* R 16,23; *A.* -u K 1,14.

gajuk *Na* ζεῦγοc (*Gespann*) *Paar A.* L 2,24.

gajuka *Mn* (*187,6*) *Genosse*: ἑτεροζυγοῦντεc *mit andern* (*von ungleicher Art*) *am selben Joche ziehend* · -ans (*gr. got. Dat.*) k 6,14. — *wohl Vok. Fem.* waliso gajuko · γνήcιε cύζυγε Ph 4,3.

gajuko *Fn* (*Zusammenjochung, -stellung*) *Gleichnis*: παροιμία J 10,6 16,25; παραβολή L 4,23 5,36 6,39 *usw.* (*häufig*).

gakunds *Fi* πειcμονή *Überredung*: *N.* so -ds G 5,8.

gakunþs *Fi*: uf gakunþai *überträgt unklarer Weise* ἀρχόμενοc L 3,23; *vgl. Anm. zur Stelle.*

gakusts *Fi* δοκιμή *Probe*: *A.* k 9,13.

galaista *Mn* (*187,6*) *m. Dat.* (*256,2*) *Nachfolger*; *mit* wisan: cτοιχεῖν τινι *folgen* G 6,16; παρακολουθεῖν τινι t 3,10. — *mit* wairþan: καταδιῶξαί τινα Mc 1,36.

Galateis (*163*) *Nom.Plur.* Γαλάται: *Vok.* -eis G 3,1; *G.* Galatie K 16,1 A (*KZ. 41,168*[4]); *D.* -im G Überschr. Unterschr.

Galatia* Γαλατία (*163*): *G.* -iais K 16,1 B G 1,2; *D.* -iai t 4,10.

1. **galaubeins** *Adj.a* πιστός *gläubig*: *A.Pl.Neut.* Tit 1,6.

2. **galaubeins** *Fi* πίστις *Glaube*: *N.* M 9,22 L 7,50 8,25 *usw.* (*häufig*). *Vgl.* un-galaubeins.

galaufs* (b) *Adj.a wertvoll*: *D.* du -bamma kasa · εἰς τιμὴν σκεῦος *zu einem wertvollen Gefäß* R 9,21; wairþa -bamma · *pretio magno* K 7,23 (*nach* K 6,20 Lat). *D.Pl.* wastjom galaubaim · ἱματισμῷ πολυτελεῖ *in kostbaren Kleidern* T 2,9 A (: galubaim B, *wohl Schreibfehler*).

galeika* *Mn* (*187,6*) σύσσωμος *eines Leibes*: *A.Pl.* -ans E 3,6.

galeiki* *Nia* ὁμοίωμα *Abbild*: *D.* -ja R 8,3 Ph 2,7.

galeiks *Adj.a m. Dat. ähnlich*: παρόμοια τοιαῦτα · *dergleichen* Mc 7,8.13; *sonst* ὅμοιος L 6,47. 48.49 *u.ö.* — galeiks wisan · ὁμοιάζειν *ähnlich sein, gleichen* Mc 14,70; galeiks wairþan · ὁμοιωθῆναι R 9,29. — *Man beachte den Gegensatz*: ni ibnon ak galeika sweriþa Sk 5,22 *und* ni ibnaleika frijaþwa ak galeika Sk 5,26. — *Adv.* galeiko (*191A2*) *für* ἴσα *gleich* Ph 2,6, *vgl. Anm. zur Stelle.*

Galeilaia Γαλιλαία (*163*): *A.* -aian L 2,39 4,14 17,11 Mc 1,39 9,30 16,7. *G.* -aias L 1,26 4,31.44 5,17 Mc 1,9.16.28 6,21 (*ellipt.* þis -aias *sc.* landis L 3,1, *vgl. die Fortsetzung*), *D.* -aia M 27,55 J 7,1.9.41.52 L 2,4 8,26 Mc 1,14 [3,7] (*Konjektur für* † -aian) 15,41 Sk 8,26.

Galeilaius *Mu/i* (*163*) 1. Γαλιλαῖος: *D.* -aiau M 26,69. — 2. *Als Vertretung des Landesnamens* τῆς Γαλιλαίας (*KZ. 41,168*[5]) *G. Pl.* -aie J 6,1 12,21 Mc 7,31.

galga *Mn* σταυρός *Pfahl, Kreuz* M 10,38 27,42 L 9,23 *usw.* (*häufiger*).

galigri *Nia* (κοίτη) concubitus *Beilager*: *ex uno concubitu* it · us ainamma -ja R 9,10.

galiug *Na Lüge*: 1. galiug taujan · δολοῦν *fälschen* k 4,2. — galiug weitwodjan · ψευδομαρτυρεῖν *falsch zeugen* (*imperfektiv*) Mc 14,56.57. — 2. εἴδωλον *Götzenbild*: miþ -am · μετὰ εἰδώλων k 6,16. — -am skalkinonds · εἰδωλολάτρης *Götzendiener* K 5, 10.11. — þatei -am saljada (gasaliþ ist) · εἰδωλόθυτον *Götzenopfer* K 10,19.(28). — in -e stada · ἐν εἰδωλείῳ *im Götzentempel* K 8,10.

galiugaapaustaulus *Mu/i* (*163*) ψευδαπόστολος *falscher Apostel*: *N.Pl.* -eis k 11,13.

galiugabroþar *Mr* (*158*) ψευδάδελφος *falscher Bruder*: *G.Pl.* -re G 2,4; *D.* -rum k 11,26.

galiugagup (d) *Na* (*133*[1]) εἴδωλον *Götze*: *N.Pl.* -da K 10,19.20; *G.* -de skalkinassus · *idolorum servitus* it *Götzendienst* E 5,5 G 5,20 C 3,5; *D.* -dam gasaliþ · εἰδωλόθυτα *Götzenopfer* K 8,10.

galiugapraufetus* *Mu/i* (*163*) ψευδοπροφήτης *falscher Prophet*: *N.Pl.* -eis Mc 13,22; *D.* -um L 6,26.

galiugaweitwoþs (d) *unreg.M.* (*161*[1d]) ψευδομάρτυρ *falscher Zeuge*: *N.Pl.* -ds K 15,15. — ni -ds (*25 C*) sijais · μὴ ψευδομαρτυρήσῃς L 18,20, *ähnl.* Mc 10,19.

galiugaxristus *Mu* (*163*) ψευδόχριστος *falscher Christus*: *N. Pl.* -jus Mc 13,22.

†**galubaim** *Dat.Pl.* T 2,9 B, *wohl verschrieben f.* galaubaim A; *s.d.*

gamaindūþs (þ) (*66*) *Fi* κοινωνία *Gemeinschaft* *N.* K 10,16; *A.* Ph 3,10; *G.* -þais k 9,13; *G.Pl.* -þe k 6,14 Ph 2,1.

gamainei *Fn* κοινωνία *Gemeinschaft*: *A.* k 8,4; *G.* G 2,9.

gamainja *Mn* (*187*[6]) *Teilnehmer*: μηδὲ κοινώνει ἁμαρτίαις ἀλλο-

τρίαις · ni -ja siais (sijais B) frawaurhtim framaþjaim T 5,22.
gamains *Adj.i/ja* (*183*) κοινός *gemein d.i.* a) *gemeinsam N.* Sk 1,3; *D.Fem.* -jai Tit 1,4. b) *unheilig N.Neut.* ἐκείνῳ κοινόν · þamma gamain ist R 14,14; *D.Pl.* -jaim Mc 7,2. — συγκοινωνός . . . τῆς ῥίζης καὶ τῆς πιότητος . . . ἐγένου · -s þizai [waurtai] († waurhtsa A) jah smairþra warst *teilhaftig* R 11,17. — συγκοινωνήσαντές μου τῇ θλίψει · -ja briggandans meina aglon *teilnehmend an* Ph 4,14.
gamainþs *Fi* ἐκκλησία *Versammlung* alla -nþs Neh 5,13 (*vgl. Langner Nehemiafragmente S.17*).
gamaiþs* (d) *Adj.a* ἀνάπηρος *verkrüppelt* L 14,13.21; τεθραυσμένος *verwundet* L 4,19: *Nur st.sw. Akk.Pl.* -dans.
gamalteins *Fi Auflösung*: *G.* -ais *Randgl. in* A *zu* diswissais · ἀναλύσεως *des Scheidens, Heimgangs* t 4,6 (*vgl. Anm. zur Stelle*).
gaman *Na* 1. *Mitmensch*: μέτοχος *Teilnehmer D.Pl.* L 5,7; κοινωνός *Genosse N.* gaman mein k 8,23, *D.* Phil 17. — 2. κοινωνία *N.* k 13,13.
† **gamarko** *angebl. Grenznachbarin* G 4,25, *jedoch macht das griech.* συστοιχεῖ *wahrscheinlich, daß* gamarkoþizai *für* gamarkoþ þizai *steht*; *vgl.* ga-markon *sw.V.2.*
gamarzeins *Fi* σκάνδαλον *Ärgernis*: *A.* R 14,13 K 1,23; *G.* R 9,33.
gamaudeins *Fi/ō* (*152*[c]) ὑπόμνησις *Erinnerung*: *A.* t 1,5.
gameleins *Fi/ō* (*152*[c]) *Schrift*: γραφή *N.* J 7,38.42 T 5,18; γράμματα *Buchstabenschrift D.Pl.* -im k 3,7.
gaminþi *Nia* μνεία *Gedächtnis, Erinnerung*: *N.* Kal (*29. Okt.*); *A.* Th 3,6 t 1,3.
gamitons *Fi* (*152*[b]) διάνοια *Gedanke G.Pl.* E 2,3.
gamunds *Fi Andenken, Gedächtnis*: μνεία *A.* E 1,16; μνημόσυνον *D.* Mc 14,9; ἀνάμνησις *D.* K 11,24.25.
ganauha *Mn* αὐτάρκεια *Genüge, genügendes Auskommen A.* k 9,8 Sk 7,13; *Genügsamkeit D.* T 6,6.
ganists *Fi* σωτηρία *Rettung, Heil*: *N.* R 11,11; *A.* t 2,10 Sk 1,13; *G.* E 1,13 Ph 1,28 *u. Randgl.* -ais *zu* gafreideinais · περιποιήσεως *d. Erhaltung* E 1,14 A; *D.* R 10,10 k 7,10 Ph 1,19 t 3,15.
ganiþjis *Mja* συγγενής *Verwandter*: *N.Pl.* L 1,58; *D.* L 2,44 Mc 6,4.
ganohs *st.Adj.a* (*180,3*) *genug, viel*: ἱκανός *N.Pl.* L 7,11 K 11,30; *A.Pl.Neut.* L 20,9; *N.Sg.Fem.* L 7,12, *D.* Mc 10,46. — *A.* πολλά · ganoh J 16,12. — οὐκ ἀρκοῦσιν αὐτοῖς · ni -ai sind þaim J 6,7.
gansjan *sw.V.1 verursachen*: κόπους μοι μηδεὶς παρεχέτω · arbaide ni ainshun mis gansjai G 6,17.
1. **gaqiss** (*115,1*) *Adj.a übereinstimmend*: gaqiss im witoda · σύμφημι τῷ νόμῳ R 7,16; *A.Pl.* gaqissans wairþan Sk 1,21.
2. **gaqiss** (*115,1*) *Fi* τὸ σύμφωνον *Verabredung*: *D.* -ssai K 7,5.
gaqumþs *Fi Zusammenkunft, Versammlung*: συνέδριον (*höchstes heimisches Gericht*) *D.* M 5,22; συναγωγή *D.* J 18,20; *D.Pl.* M 6,2.5 9,35 L 4,15; ἐπισυναγωγή *Vereinigung* th 2,1. — us -im dreiband izwis · ἀποσυναγώγους ποιήσουσιν ὑμᾶς J 16,2.
garaideins *Fi/ō* (*152*[c]) *Anordnung, Satzung, Regel*: διαταγή *D.* R 13,2; δόγμα *D.Pl.* E 2,15 (-im *fälschlich zu* gatairands *gezogen*); κανών *G.* k 10,13; *D.* k 10,15 G 6,16, τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι (*K) · samon gaggan -einai Ph 3,16 A. — witodis garaideins · νομοθεσία *Gesetzgebung* R 9,4.
garaihtei *Fn Gerechtigkeit*: δικαίωμα *Gebot* L 1,6 R 8,4; *sonst* δικαιοσύνη M 5,20 L 1,75 *usw.* (*häufig*).

garaihteins *Fi/ō* (*152*[e]) ἐπανόρθωσις *Zurechtweisung D.* t 3,16.
garaihtiþa *Fō* δικαιοσύνη *Gerechtigkeit*: *A.* J 16,8.10; *D.* R 10,10.
garaihts *Adj.a* δίκαιος *gerecht* M 5,45 10,41 *usw.* (*häufig*). — δικαιοῦν -ana domjan *für gerecht halten, rechtfertigen* L 7,29 16,15, qiþan *dsgl.* G 5,4; *Pass.* δικαιοῦσθαι G 2,16 *u.* δικαιωθῆναι *ebd. gerechtfertigt werden* · -s wairþan G 2,16, -s gadomiþs wairþan T 3,16, ei -ai domjaindau G 2,17. — οὐχ ὅτι ... τετελείωμαι · ni þatei -s gadomiþs sijau Ph 3,12. — *Kompar.* ὁ δεδικαιωμένος · sa garaihtoza gataihans (*vgl.* it) L 18,14. — *Adv.* garaihtaba (*191A1*) δικαίως *gerecht, mit Recht* K 15,34 Th 2,10; Sk 3,13 6,22.
garaiþs* (d) *Adj.a* διατεταγμένος *angeordnet*: *N.Neut.* garaid (*25 C*) L 3,13. — *sw.A.Fem.* Sk 1,19.
garazna *Mn* γείτων *Nachbar*: *N.Pl.* J 9,8; *A.* L 14,12 15,6.
garazno *Fn* ἡ γείτων *Nachbarin*: *A.Pl.* L 15,9.
garda *Mn* αὐλή (*Hürde*) *Viehhof*: *A.* -an J 10,1.
gardawaldands *Mnd* (*159*) οἰκοδεσπότης *Hausherr*: *N.* L 14,21 *A.* -nd M 10,25.
gards *Mi* (*152*[a]) *Haus, Hauswesen, Familie*: οἶκος M 9,6.7 11,8 *usw.* (*häufig*); οἰκία M 8,6.14 9,10 *usw.* (*häufig*); αὐλή *Hof* Mc 14,54, *Prätorium* 15,16. — προαύλιον *Platz vor dem Hofe* · faur gard Mc 14,68. — fram þis fauramaþleis (*sc.* garda) L 8,49. — *Kompp.* aurti-, midjun-, weina-gards.
garedaba *Adv.* (*191A1*) εὐσχημόνως *anständig* R 13,13.
garehsns *Fi* προθεσμία *bestimmte Zeit A.* G 4,2. — *In der Skeireins*: *Bestimmung, Plan*: *N.* 1,12 3,3 4,7; *G.* 4,22; *D.* [2,25] 3,27 8,19; *A.* 1,7.19 2,21.
gariudei *Fn* αἰδώς *Schamhaftigkeit D.* -ein T 2,9 B (A *unleserlich*).
gariudi *Nia* σεμνότης *Ehrbarkeit*: *D.* T 2,2 AB.
gariuþs* (-riuds T 3,2, *vgl.* *25 C*) *Adj.a* σεμνός *ehrbar*: *N.* T 3,2 (*Interpolation*); *N.Neut.* -d (*25 C*) Ph 4,8; *A.Pl. Mask.* T 3,8, *Fem.* T 3,11.
garūni (*65*) *Nia* συμβούλιον *Beratung*: *A.* M 27,1 C (: runa AC). Mc 3,6 15,1.
garunjo *Fn* πλημμύρα *Flut D.* L 6,48.
garuns (*115,1*) *Fi* ἀγορά *Markt*: *D.* -sai L 7,32 [*Pl.* -sim M 11,16]; ῥύμη *Straße D.Pl.* M 6,2.
gasahts *Fi* ἔλεγχος *Vorwurf*: *D.* t 3,16 Sk 8,8.25; *A.* Sk 8,26.
gasateins *Fi/ō* (*152*[e]) καταβολή *Grundlegung*: *A.* E 1,4.
gasinþa* *Mn Gefährte*: συνέκδημος ἡμῶν *unser Reisegefährte, 'er begleitet uns'* (*Weizs.*) · miþ gasinþam uns k 8,19 AB.
gasinþja* *Mn Gefährte*: αὐτὸν ἐν τῇ συνοδίᾳ εἶναι *daß er in der Reisegesellschaft sei* · in gasinþjam ina wisan L 2,44.
gaskadweins* *Fi/ō* (*152*[e]) σκεπάσματα *Bedeckung A.* T 6,8.
gaskafts *Fi* 1. *Erschaffung*: καταβολή *A.* J 17,24; κτίσις *N.* R 8,39 k 5,17 G 6,15; *A.* C 1,23; *G.* Mc 10,6 13,19 C 1,15. — 2. *Geschöpf* κτίσμα *G.* T 4,4.
gaskaideins *Fi/ō* (*152*[e]) διαστολή *Unterschied N.* R 10,12.
gaskalki *Nia* σύνδουλος *Mitknecht*: *N.* C 4,7; *D.* C 1,7.
gaskohi *Nia* ὑποδήματα *Sandalen, Schuhe A.* L 10,4 15,22.
gaskohs *Adj.a beschuht*: gaskohai suljom · ὑποδεδεμένοι σανδάλια *mit Sandalen beschuht* Mc 6,9; -ai fotum · ὑποδησάμενοι τοὺς πόδας *an den Füßen beschuht* E 6,15 (*256,1*).
gastigodei *Fn* φιλοξενία *Gastfreundschaft*: *A.* R 12,13.
gastigoþs* (d) *Adj.a* φιλόξενος *gastfrei*: *N.* -gods (*25 C*) T 3,2 AB Tit 1,8 B.
gasts *Mi* ξένος *Fremdling* (*Gast*):

N. M 25,43; *A.* M 25,38.44; *N.Pl.* E 2,12.19; *D.* M 27,7. — gastins andniman · ξενοδοχῆcαι T 5,10.

gataura *Mn* cχίcμα *Riß N.* M 9,16 Mc 2,21.

gataurþs* *Fi* καθαίρεcιc *Zerstörung*: *D.* -þai k 10,4.8 13,10.

gatemiba *Adv.* (*191A1*) *geziemend* Sk 2,24.

gatils *Adj.a* εὔκαιρος *passend N.* Mc 6,21; εὔθετος εἰς *geschickt zu* (in *m. Akk.*) *N.* L 9,62. — *Adv.* gatilaba (*191A1*) εὐκαίρως *zur rechten Zeit, passend* Mc 14,11.

gatimreins *Fi/ō* (*152*[6]) οἰκοδομή *im Sinne von* οἰκοδόμηcιc *Erbauung*: *G.* k 12,19; *D.* k 13,10.

gatimrjo *Fn* οἰκοδομή *im Sinne von* οἰκοδόμημα *Gebäude*: *N.* E 2,21; *A.* k 5,1.

gatwo *Fn* πλατεῖα *Gasse*: *A.Pl.* L 14,21.

gaþagki *Nia Bedacht*: us -ja φειδομένως *spärlich* k 9,6.

gaþaurbs *Adj.* ἐγκρατής *enthaltsam N.* Tit 1,8.

gaþlaihts *Fi Trost* παράκληcιc; παραμύθιον *nur* Ph 2,1, *wo* gaþrafsteins *für* παράκληcιc *vorausgeht*: *A.* L 6,24 k 1,4 th 2,16; *G.* k 1,6.7 7,4; *D.* k 7,7 T 4,13; *G.Pl.* k 1,3 Ph 2,1.

gaþrafsteins *Fi/ō* (*152*[6]) *Trost* παρηγορία C 4,11; *sonst* παράκληcιc: *N.* k 1,5; *A.* R 15,4; *D.* k 7,13 C 4,11; *G.Pl.* -eino Ph 2,1. — *ungenau* ἀποcτεῖλαι · ἐν ἀφέcει *entlassen in Freiheit* · fraletan in gaþrafstein L 4,19.

gaþrask *Na* ἅλων *Tenne, Ausdrusch A.* -sk sein L 3,17.

gauja *Mn Gaubewohner*: *Plur. für* ἡ περίχωρος *Umgegend* L 3,3 8,37. — *Vgl. Pl.* bisitands *für* περίχωρος L 4,14 7,17 Mc 1,28.

Gaulgauþa Γολγοθᾶ: ana -þa staþ Mc 15,22.

Gaumaurra Γόμορρα *N.* R 9,29.

Gaumaurjam *Dat.Pl.* Γομόρροιc Mc 6,11.

gaumjan (*39*[1]) *sw.V.1 m. Dat.* (*255*) *bemerken* (*perfektives Simplex, 296,298*[1]): βλέπειν L 6,41.42: διαβλέπειν L 6,42. — κατανοεῖν L 6,41. — θεωρεῖν Mc 16,4. — θεάcαcθαι J 6,5. — ἰδεῖν M 9,11 J 9,1 L 5,8 17,14.15 Mc 4,12. — προcέχειν τινί *seine Aufmerksamkeit auf etwas richten* T 4,13 Sk 7,22. — *Passiv* φανῆναι *erscheinen* M 6,5. — *Abhängig Inf.* L 6,42, þammei (*355*[1]) · ὅτι J 6,5 L 17,15 Mc 16,4; þatei Sk 7,22.

gaunon *sw.V.2 klagen*: πενθεῖν L 6,25; θρηνεῖν *Totenklage anstimmen* J 16,20 L 7,32.

[**gaunoþus**] *Mu* ὀδυρμός *Klage*: *A.* -u *Konjektur für* † gaunoþa k 7,7 AB.

gaurei *Fn* λύπη *Betrübnis*: *A.* Ph 2,27.

gauriþa *Fō dsgl.* J 16,6.

gaurjan *sw.V.1* λυπεῖν τινα *einen kränken*: R 14,15 k 2,2.5 7,8.9 E 4,30.

gáurs (*115*[3]) *Adj.a betrübt, traurig*: λυπούμενος *N.* Mc 10,22, cυλλυπούμενος ἐπί τινι (in *m. Gen.*) Mc 3,5; περίλυπος L 18,23 Mc 6,26; *A.* L 18,24; cκυθρωπός *mürrisch N.Pl.* M 6,16.

gawairþeigs *Adj.a friedfertig*: εἰρηνεύετε · -ai sijaiþ Mc 9,50.

gawairþi *Nia* εἰρήνη *Friede*: *N.* R 8,6 14,17 *usw.* (*häufig*). — gawairþi haban · εἰρηνεύειν R 12,18 Th 5,13; gawairþi taujan · εἰρηνοποιεῖν *Frieden machen* C 1,20. — gawairþi taujandans sijaiþ · εἰρηνεύετε k 13,11.

gawaleins *Fi/ō* (*152*[6]) ἐκλογή *Erwählung D.* R 9,11 11,28.

gawamms *Adj.a* κοινός *gemein d.i. unrein*: *N.Neut.* R 14,14. — *Vgl.* un-wamms.

[**gawandeins**] *Fi/ō* (*152*[6]) *Bekehrung*: *D.* gawandei*nai* Sk 1,27.

gawargeins *Fi/ō* (*152*[6]) κατάκριcιc *Verurteilung*: *D.* k 7,3.

gawaseins *Fi/ō* (*152*[6]) ἱματιcμός *Bekleidung N.* L 9,29.

gawaurdi *Nia* ὁμιλία *Gespräch*: *N.Pl.* K 15,33.

gawaurki *Nia* πραγματεία *Geschäft D.Pl.* t 2,4; πορισμός *Erwerb N.* T 6,6; κέρδος *Gewinn N.* Ph 1,21, κέρδη 3,7. — ei Xristau du -ja habau · ἵνα Χρ. κερδήσω Ph 3,8.

gawaurstwa *Mn* συνεργός *Mitarbeiter*: *N.* k 8,23; *A.* Ph 2,25; *N.Pl.* k 1,24 C 4,11; *D.* Ph 4,3. — συνεργῶν *N.Pl.* k 6,1; *D.* K 16,16.

[**gawaurts**] *Adj.a*: *Konjektur für* †gawaurhtai (*27a*) · ἐρριζωμένοι *eingewurzelt* E 3,18.

gawi *Nja Gau*: περίχωρος *Umgegend A.* Mc 6,55; καθ' ὅλης τῆς περιχώρου · and all gawi bisitande L 4,14. — χώρα *Land*: *A.* gawi L 8,26 15,14; *G.* gaujis L 15,15; *D.* gauja M 8,28.

gawiljis* *einmütig*: *N.Pl.* -jai · ὁμοθυμαδόν *unianimes* Car R 15,6. — gawiljis wisan · συνευδοκεῖν *gewillt sein*: *N.Fem.* K 7,12; *sw.N.Mask.* K 7,13.

gawiss (*115,1*) *Fi* ἁφή *Verbindung, Band* (*der Gelenke*): *A. Pl.* -ssins E 4,16 C 2,19.

gawizneigs *Adj.a voll Mitfreude*: g. im witoda · συνήδομαι τῷ νόμῳ R 7,22.

gazaufwlakio *griech. Dat.* γαζοφυλακίῳ *Schatzhaus* J 8,20.

gazds *Ma* κέντρον *Stachel N.* K 15,55.56.

faihu-geigan *sw.V.3* ἐπιθυμεῖν *begehren* R 13,9.

ga-geigan (-geigg- K 9,20.21.22) *sw.V.3* κερδῆσαι *gewinnen* L 9,25 Mc 8,36 K 9,19.20.21.22.

us-geisnan *sw.V.4 sich entsetzen, erstaunen*: ἐκπλήσσεσθαι Mc 10,26; ἐκθαμβεῖσθαι Mc 9,15 16,5; ἐξίστασθαι L 2,47 8,56 Mc 2,12 5,42 k 5,13.

giba *Fō Gabe, Geschenk*: δόμα E 4,8 Ph 4,17; δόσις Ph 4,15; δωρεά k 9,15 E 3,7 4,7; δῶρον M 5,24 8,4 E 2,8; χάρισμα R 11,29 K 7,7 k 1,11.

giban *abl.V.5* (*208*) *geben* (*perfektives Simplex, 296 u. 298*[4]); διδόναι M 5,31.42 6,11 *usw.* (*sehr häufig*); ἀποδιδόναι M 27,58 L 20,25; ἐπιδιδόναι J 13,26; μεταδιδόναι L 3,11. — fruma giban · προδιδόναι *vorher geben* R 11,35. — mat giban · ψωμίζειν R 12,20. — — *m. partit. Gen. der Sache* L 20,10 (ἀπό) Mc 8,12 (*Akk.*) (*262*). — *etw. geben als oder zu etw.*: *doppelter Akk.* Mc 10,45 k 1,22 5,5 T 2,6; *statt des zweiten Akk.* du th 3,9 (*gr. Akk.*).

gibands *Mnd.* (*159*) δότης *Geber*: *A.* giband k 9,7.

af-giban sik *sich wegbegeben* χωρισθῆναι Phil 15.

at-giban *hingeben, übergeben*: διδόναι M 27,10 Sk 5,12 (J 5,22) *usw.* (*häufig*); ἀποδιδόναι L 9,42; ἐπιδιδόναι L 4,17; παραδιδόναι M 5,25 26,2 *usw.* (*häufig*). — — *Abhängig dopp.Akk.* E 1,22; du *für gr. Akk.* J 13,15; *für* εἰς K 5,5 k 10,8; und · εἰς M 27,10; *Inf.* L 8,10 Mc 4,11, du *m. Inf.* J 17,4.

fra-giban *vergeben, verleihn, schenken*: διδόναι J 10,29 Mc 10,37 k 13,10; δωρεῖσθαι Mc 15,45; παρέχειν L 7,4; χαρίζεσθαι L 7,21. 42 k 2,7.10 12,13 E 4,32 Ph 1,29 C 2,13 3,13 Phil 22; Sk 3,20 5,17 7,13.

us-giban *erstatten, bezahlen*: δώσει R 14,12; ἀποδιδόναι M 5,26.33 (ὅρκους ἀποδιδόναι *das Geschworene erfüllen*) 6,4.18 L 4,20 7,42 16,2 20,25 Mc 12,17 R 12,17 T 5,4 t 4,8; τίσουσιν th 1,9, ἀποτίσω Phil 19; παριστάναι *m. dopp. Akk. darstellen, darbringen als* R 12,1 k 11,2 t 2,15. — Sk 5,24.

gibla *Mn* πτερύγιον *Giebel*: *D.* L 4,9.

gild *Na* φόρος *Steuer A.* L 20,22. — *Komp.* kaisara-gild.

fra-gildan *abl.V.3,2* (*206*) *vergelten*: ἀποδιδόναι L 19,8; ἀνταποδιδόναι R 11,35 12,19.

us-gildan *vergelten*: ἀποδιδόναι Th 5,15 t 4,14; ἀνταποδιδόναι

L 14,14 Th 3,9 th 1,6; usgul-dan · ἀνταπόδομα *Vergeltung* L 14,12.
gilstr *Na* φόρος *Steuer*: *A.Pl.* R 13,6.
gilstrameleins *Fi/ō* (*152e*) ἀπογραφή *Eintragung in die Steuerliste N.* L 2,2.
gilþa *Fō* δρέπανον *Sichel A.* Mc 4,29.
du-ginnan *abl.V.3,1* (*205*) *beginnen* ἄρχεσθαι M 11,7.20 *usw.*; προενάρχεσθαι k 8,10; ἐπιχειρεῖν L 1,1. — *es dient zur Umschreibung des durativen Fut.* L 6,25 Ph 1,18 (*301a*).
gistradagis *adv.Gen.* (*267,2*) αὔριον *morgen* M 6,30.
bi-gitan *abl.V.5* (*208*) *finden*: ἀνευρίσκειν L 2,16; *sonst* εὑρίσκειν M 7,14 8,10 10,39 J 6,25 7,34.35 *usw.* (*häufig*).
giutan *abl.V.2* (*204*) *gießen*: βάλλειν M 9,17 L 5,37.38 Mc 2,22. — *abhängig* in *m. Akk.* εἴς τι.
ufar-giutan ὑπερεκχύννειν *überd.i. übervoll gießen* L 6,38.
glaggwaba *Adv.* (*191A1*) ἐπιμελῶς *sorgsam* L 15,8.
glaggwo (*90*) *Adv.* (*191A2*) ἀκριβῶς *genau* Th 5,2.
glaggwuba *Adv.* ἀκριβῶς *genau* L 1,3.
glitmunjan *sw.V.1* στίλβειν *glänzen* Mc 9,3.
godakunds *Adj.a* εὐγενής *von guter, edler Abkunft N.* L 19,12.
godei *Fn* ἀρετή *Tugend G.Pl.* Ph 4,8. — *Komp.* gasti-godei.
goleins *Fi/ō* (*352e*) ἀσπασμός *Gruß*: *N.* L 1,29 K 16,21 C 4,18 th 3,17; *A.* L 1,41: *G.* L 1,44.
goljan *sw.V.1 grüßen*: ἀσπάζεσθαι M 5,47 L 1,40 10,4 Mc 15,18 *usw.*
goþs (T 4,6 AB, *sonst* gods, *vgl.* *25C*) *Adj.a gut*: ἀγαθός M 5,45 7,17 L 8,8 *usw.* (πρός τι · du E 4,29). — χρηστός K 15,33 L 6,35 (ἐπί τινα · *Dat.*). — καλός M 5,16 7,19 J 10,11 *usw.*; goþ ist · καλόν ἐστιν *m. Inf.* Mc 7,27, *m. Dat. u. Inf.* L 9,33 Mc 9,5. 43.45. K 7,26, ei · εἰ Mc 9,42, jabai · ἐάν K 7,8.
graba *Fō* χάραξ *Graben*: *D.* L 19,43.
graban *abl.V.6* (*209*) σκάπτειν *graben*: grob L 6,48; *Inf.* L 16,3.
bi-graban *mit einem Graben umgeben*: περιβαλοῦσι χάρακά σοι · bigraband grabai þuk L 19,43 (*256,1*).
uf-graban διορύσσειν *nachgraben, unterwühlen* M 6,19.20.
us-graban *ausgraben*: ὤρυξεν Mc 12,1; ἐξορύσσειν Mc 2,4 (*ein Loch durchschlagen*) G 4,15.
gramjan *sw.V.1* παροργίζειν *erzürnen* C 3,21 (du þwairhein *wie* R 10,19).
in-gramjan παροξύνειν *erbittern*: *Pass.* K 13,5.
gramsta *Dat.Sing.* κάρφος *Holzsplitter* L 6,41.42.
gras *Na Gras, Kraut*: χόρτος *A.* Mc 4,28; λάχανον *A.* R 14,2 (*gr. Plur.*); *G.Pl.* grase Mc 4,32.
gredags *Adj.a hungrig* πεινῶν M 25,44 L 1,53 6,21. — πεινῶν · gredags wairþan L 4,2 6,25 Ph 4,12; gr. wisan M 25,42 L 6,3 Mc 2,25 11,12 K 11,21.
gredon *sw.V.2 hungern*: *unpers. m. Akk. d. Person* (*247,1*) jabai gredo fijand þeinana · ἐὰν οὖν πεινᾷ ὁ ἐχθρός σου R 12,20.
gredus *Mu* λιμός *Hunger*: *D.* k 11,27.
greipan *abl.V.1* (*203*) *greifen*: κρατεῖν Mc 14,44.49.51 (*PBB. 15,98*); συλλαβεῖν Mc 14,48. — *m. Gen.* Mc 14,51, *sonst Akk.* (*263,1*).
fair-greipan *m. Akk. ergreifen*: κρατῆσαί τινος L 8,54 Mc 5,41; ἐπιλαβέσθαι τινός L 9,47 Mc 8,23.
und-greipan *m. Akk. ergreifen*: κρατῆσαι Mc 1,31 9,27 12,12 14,46; λαβεῖν Mc 12,8, συλλαβεῖν J 18,12, ἐπιλαβέσθαι T 6,12; ἀγγαρεύειν *requirieren* Mc 15,21, *vgl.* L 23,26.
gretan (greitan J 11,31.33 L 7,38 Mc 14,72, *vgl.* *22A*) *abl.-red.V.1* (*212*) *weinen, klagen*: κλαίειν

J 11,31.33 L 6,21 *usw.* (*häufiger*). — *Perf.* gaigrot -uþ -un M 26,75 L 19,41; L 7,32; L 8,52.

grets κλαυθμός *das Weinen* M 8,12 (*vgl. aisl.* grātr *Ma*).

grindafraþjis* *Adj.ja* ὀλιγόψυχος *kleinmütig*: *sw.A.Pl.* Th 5,14.

griþs* (d) *Fi* βαθμός *Schritt*: *A.* grid goda (*25 C*) T 3,13.

groba *Fō* φωλεός *Grube, Höhle*: *A.Pl.* M 8,20 L 9,58.

grunduwaddjus *Mu* (*Genus nach* t 2,19, *vgl. 153*) *Grundmauer* θεμέλιος: *N.* t 2,19; *D.* E 2,20; *A.* L 6,49 14,29 -au L 6,48. — *Vgl.* baurgs-waddjus *Fem.*

gudafaurhts (guda- CA, *vgl. 133*[1]) *Adj.a* εὐλαβής *gottesfürchtig N.* L 2,25.

gudalaus (guda- A, B *unleserlich, vgl. 133*[1]; *s. auch 115,1*) *Adj.a* ἄθεος *gottlos*: *N.Pl.* E 2,12.

gudaskaunei (*Hs.* gþa-, *133*[1]) *Fn* θεοῦ μορφή *Gottesgestalt*: *D.* Ph 2,6.

gudblostreis (gþ- CA, *vgl. 233A1*) *Mia* θεοσεβής *Gottesverehrer N.* J 9,31.

gudhūs (*65*) *Na* (*IF. 24,181, 27,156 f.*) ἱερόν *Gotteshaus*: *D.* -sa J 18,20.

Gudilub *Eigenn. der* Urk. v. Arezzo (*dafür* [Gudilaib] *Maßm.*).

gudisks *Adj.a göttlich*: all boko gudiskaizos ahmateinais · πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος t 3,16. — *D.Fem.* Sk 1,16; *D.Neut.* Sk 1,10.

gudja *Mn* ἱερεύς *Priester* M 8,4 L 1,5 *u.ö.*; *Plur. für* ἀρχιερεῖς *d.s. die Mitglieder des Synedrions* M 27,1.3.6.12 *u.ö.* (*für* ἀρχιερεύς *Hoherpriester* sa auhumista gudja Mc 14,60.61.63 *usw.*; sa maista -ja *G.* J 18,26 *D.* J 18,24; sa reikista -ja *D.* J 18,22); þai maistans gudjans J 19,6. — *Komp.* ufar-gudja.

gudjinassus *Mu* ἱερατεία *Priestertum G.* L 1,9; λειτουργία *G.* k 9,12.

gudjinon *sw.V.2* ἱερατεύειν *Priester sein, des Priesteramts pflegen* L 1,8.

gulþ *Na* χρυσός *Gold*: *D.* -þa T 2,9. — *Komp.* figgra-gulþ.

gulþeins *Adj.a* χρυσοῦς *golden*: *N.Pl.Neut.* t 2,20.

guma *Mu* ἀνήρ *Mann*: *N.* L 19,2; *Vok.* K 7,16; *G.Pl.* Neh 5,17. — *Randgl. in* A gumin fullamma *zu* waira fullamma E 4,13.

gumakunds *Adj.a* ἄρσην *männlichen Geschlechts*: *G.Pl.* L 2,23; *N.Sg.Neut.* G 3,28.

gumein *Na Männchen* ἄρσεν *A.* Mc 10,6.

gund *Na* γάγγραινα *Krebsgeschwür N.* t 2,17.

us-gutnan *sw.V.4* ἐκχεῖσθαι *verschüttet werden*: M 9,17 L 5,37 Mc 2,22.

Gutþiuda *Fō Gotenvolk D.* Kal (*29. Okt.*).

guþ (d) (*133*[1]) *Ma* (*145*[4] *235.36*) θεός *Gott* (*sehr häufig*); *fast durchweg abgekürzt geschrieben*: *N.* gþ *G.* gþs *D.* gþa; *ausgeschrieben nur N.A.Pl.* guda · θεοί J 10,34.35, *wo es im übertragenen Sinn gebraucht wird* (*dagegen regelrecht* ni sind gþa G 4,8). — *Komp. Pl.* galiuga-guda *N.*

h.

haban *sw.V.3* 1. *haben, besitzen* ἔχειν M 5,23.46 6,1 *usw.* (*sehr häufig*), ἔχουσα · habandei *schwanger* R 9,10; κατέχειν *inne haben* L 14,9; ἀπέχειν *dahin haben* M 6,5 *u.* (*m. zugesetztem* ju) L 6,24. — 2. *von der Zeit*: ἔτη ἔχειν *alt sein* J 8,57 τέσσαρας ἡμέρας ἔχειν *vier Tage lang* J 11,17. — 3. *halten, meinen* ἔχειν Mc 11,32. — 4. *haben, halten* κρατεῖν M 9,25 (*Aor.*, *vgl. PBB. 15,90*) Mc 7,3.4.8 9,10 (*Aor.*) C 2,19. — 5. μέλλειν *werden* J 6,6.71 Mc 10,32. — 6. *Zur Umschreibung des durativen Futurs* (*301b*) J 12,26 k 11,12 th 3,4;

Sk 1,7 2,17. — 7. *m. Adverbien*: *sich befinden* ἔχειν: κακῶς ἔχειν ubil (ubilaba) haban M 8,16 Mc 1,32.34 (2,17) 6,55; mais wairs h. · μᾶλλον εἰς τὸ χεῖρον ἔρχεσθαι Mc 5,26; aftumist h. ἐσχάτως ἔχειν *in den letzten Zügen liegen* Mc 5,23; manwuba h. · ἐν ἑτοίμῳ ἔχειν *bereit sein* k 10,6; ni waihtai mins h. (*m. Dat.*) · οὐδὲν ὑστερεῖν τινος *in nichts nachstehn* k 12,11; *reflexiv*: aljaleikos sik haban · ἄλλως ἔχειν T 5,25; fairra h. sik (*m. Dat.*) πόρρω ἀπέχειν ἀπό Mc 7,6. — 8. *in Umschreibungen*: fairhvu habands · κοσμοκράτωρ E 6,12; frumadein haban · πρωτεύειν *den ersten Platz haben* C 1,18; gawairþi h. · εἰρηνεύειν R 12,18 Th 5,13; ufarassau h. · περισσεύειν L 15,17 ufarassu (*für* -au) Ph 4,12, *vgl.* haba ufarassau · ἔχω περισσωτέρως k 2,4; unhulþon h. · δαιμονίζεσθαι J 10,21; weitwodiþa h. · μαρτυρεῖσθαι T 5,10. — du gawaurkja h. · κερδαίνειν τινά *gewinnen* Ph 3,8. — κεκαυτηριασμένος τὴν συνείδησιν · gatandida habands miþwissein T 4,2. — *m. prädikativem Nomen*: gafahana haban · ζωγρεῖν t 2,26 A (: -ana tiuhan B). — ei skip habaiþ wesi · ἵνα προσκαρτερῇ *bereitgehalten sei* Mc 3,9. — *Über den Gen. bei* ni haban (M 9,36 J 9,41 Mc 4,5 E 5,27) *vgl.* 262. — *Vgl.* un-habands.

af-haban sik af *m. Dat.* ἀπέχεσθαι ἀπό τινος *sich einer Sache enthalten* Th 5,22.

ana-haban *besitzen*: *Pt.Pf.* συνεχόμενος *behaftet* L 4,38; ὀχλούμενος *besessen* L 6,18.

at-haban sik du *m. Dat.* προσπορεύεσθαί τινι *sich nähern* Mc 10,35.

dis-haban (*294 ff.*) 1. *ingressiv*: *ergreifen* περιέχειν L 5,9, συνέχειν L 8,37. 2. *effektiv*: *behalten, festhalten* συνέχειν k 5,14 Ph 1,23.

ga-haban (*294 ff.*) 1. *ingressiv*: *ergreifen*: κρατῆσαι Mc 3,21 6,17; Sk 8,3. — 2. *effektiv*: *behalten, festhalten*: þai faiho gahabandans · οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες Mc 10,23; κατέχειν L 4,42 8,15 R 7,6 Th 5,21 Phil 13. — 3. *reflexiv* gahaban sik af *sich enthalten*: ἀπέχεσθαι ἀπό Th 4,3: ἐγκρατεύεσθαι K 7,9 (*PBB. 15, 89 f.*). — *Vgl.* un-gahabands.

uf-haban *aufheben*: ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσίν σε · ana handum þuk ufhaband L 4,11.

hafjan *unreg.abl.V.6* (*209*) αἴρειν *heben* *Pt.Pf.* Mc 2,3.

and-hafjan *erwidern, antworten*: ἀποκρίνεσθαι M 8,8 11,4.25 *usw.* (*sehr häufig*); ὑπολαβών · andhafjands L 10,30.

at-hafjan καθελεῖν *herabnehmen* Mc 15,36.

ufar-hafjan sik ufar *m. Akk.* ὑπεραίρεσθαι *sich überheben* th 2,4.

us-hafjan *erheben, wegnehmen* αἴρειν (*Aor.*) J 11,41 L 5,24.25 9,17 17,13 Mc 2,12; ἐπαίρειν J 6,5 13,18 17,1 L 6,20 16,23 18,13; k 10,5 T 2,8. — *reflex.* ushafjan sik · αἴρεσθαι Mc 11,23; μεταβαίνειν *sich wegbegeben* M 11,1; ἐμβατεύειν C 2,18. — — *Pf.* uz-uh-hof J 11,41 17,1 (*114. 232*).

ufar-hafnan *sw.V.4* ὑπεραίρεσθαι *sich überheben* k 12,7.

haftjan *sw.V.1 m. Dat.* (τινί) *sich heften, hängen an*: κολλᾶσθαι R 12,9; προσέχειν T 3,8; προσκαρτερεῖν R 12,12. — *reflexiv*: haftjan sik *dsgl.* C 4,2.

ga-haftjan sik *dsgl.* (*perfektiv, 294 ff.*): -ida sik · ἐκολλήθη L 15,15.

ga-gáhaftjan συμβιβάζειν *zusammenheften, verbinden* E 4,16.

ga-haftnan *sw.V.4 m. Dat. anhangen* (*perfektiv, 294 ff.*) κολληθέντα ἡμῖν · -dan unsis L 10,11.

hafts *Adj.a behaftet mit* (*Dat. 256,1*): þaim liugom haftam · τοῖς γεγαμηκόσιν *den Verheirateten* K 7,10. — *Kompp.* auda-, qiþu-hafts.

1. **hāhan** *red.V.3* (*53. 211*) αἴρειν *hängen, in der Schwebe lassen 2.Sg. Prs.* J 10,24.
at-hahan χαλάσαι *hinabhängen, hinablassen* L 5,4, athahans k 11,33.
us-hahan sik *sich erhängen*; ἀπήγξατο · ushaihah sik M 27,5.
2. **hāhan** *sw.V.3* (*§ 211 Fußn. 1*) *hangen*: hahaida du hausjan imma · ἐξεκρέματο αὐτοῦ ἀκούων *hing an seinem Munde* L 19,48.
Haibraius *Mu/i* (*163*) Ἑβραῖος: *N.* Ph 3,5; *N.Pl.* -eis k 11,22; *D.* -um Ph 3,5.
haidus *Mu* τρόπος *Art u. Weise*: *D.* th 2,3 t 3,8 [Sk 5,27 *ergänzt aus* ha . . .]; *D.Pl.* Ph 1,18.
haifstjan *sw.V.1 streiten*: ἀθλεῖν t 2,5; ἀγωνίζεσθαι K 9,25 T 6,12 t 4,7.
haifsts (*104¹*) *Fi Streit*: ἀγών *A.* Ph 1,30 T 6,12 t 4,7; Sk. 4,26; ἔρις *G.* Ph 1,15; *D.* R 13,13; *N.Pl.* G 5,20 T 6,4; ἐριθεία *D.* Ph 1,17 2,3; *N.Pl.* k 12,20.
háihs *Adj.a* μονόφθαλμος *einäugig*: *D.* Mc 9,47.
Haileias* *s.* Helias.
Haileisaius Ἑλισαῖος *D.* -u (*24 B*) L 4,27.
hailjan *sw.V.1 einen* (*Akk.*) *oder etwas* (*Akk.*) *heilen*: θεραπεύειν M 9,35 Mc 3,15 (τὶ), L 4,23 (τινά), Mc 3.2 (*abs.*). — ἰᾶσθαί τινα L 5,17. — ἰαθῆναι ἀπό · hailjan sik sauhte L 6,17 (*265,1*).
ga-hailjan *herstellen* (*perfektiv, 294 ff.*): θεραπεύειν M 8,7.16 L 4,40 6,18 7,21 (*von*: af *u. Gen., 265,1*) 9,1 (τὶ) Mc 1,34 3,10 6,5.13. — ἰᾶσθαί τινα L 9,2.11.42.
ga-hailnan *sw.V.4 hergestellt werden* (*perfektiv*): ἰᾶσθαι M 8,8.13 L 7,7 8,47 Mc 5,29 (ἀπό · af).
hails *Adj.a heil, gesund*: ὑγιής J 7,23 Mc 5,34 (ἀπό · af); ὑγιαίνων L 5,31 7,10 *u.ö.*; ἰσχύων M 9,12. — hails · χαῖρε J 19,3 Mc 15,18. — hails wisan · ὑγιαίνειν Tit 1,13. — hails wairþiþ · σωθήσεται J 11,12. — *Kompp.* ga-, un-hails.
haimoþli *Nia*: *A.Pl.* -lja · ἀγρούς *Grundbesitz* Mc 10,29.30.
haims* *Fi/ō* (*152⁴*) *gewöhnl.* κώμη *Dorf*; *Plur.* ἀγροί *Land* Mc 5,14 (*im Gegensatz zu* πόλις · baurgs *Stadt*; *vgl.* κώμας καὶ ἀγρούς · haimos jah weihsa L 9,12, *dsgl.* Mc 6,56); *A.* haim L 9,52.56 19,30 Mc 11,2; *D.* -ai J 11,1. — *G. Plur.* haimo L 5,17 17,12; *A.* -os M 9,35 L 8,1 9,6.12 Mc 6,56; *D.* -om Mc 5,14, haimom jah baurgim *fälschl. für* κωμοπόλεις *Städte, die nur die Rechte einer* κώμη *haben, Marktflecken* Mc 1,38.
hairaiseis *N.Plur.* αἱρέσεις *Parteien* G 5,20.
hairda *Fō Herde*: ποίμνη *D.* L 2,8; ἀγέλη *N.* M 8,30.32 L 8,32 Mc 5,11.13, *A.* M 8,31.32. — *m. Plur. des Präd.* M 8,32.
hairdeis *Mia* ποιμήν *Hirt*: *N.* J 10,2.11.14.16; *G.* M 9,36; *N.Pl.* L 2,8.15.20; *A.* E 4,11; *D.* L 2,18.
Hairmaugaineis A *u.* Airmogaineis B Ἑρμογένης Ἑρμ. t 1,15.
Hairodia* *s.* Herodia.
hairto *Nn* καρδία *Herz* M 5,28 6,21 9,4 *usw.* (*häufig*). — *Adjj.* arma-, hauh-, hrainja-hairts.
hairþra *N.Plur.* σπλάγχνα *Eingeweide, Herz* (*in übertragenem Sinn*): *D.* k 6,12. *Randgl. in* A hair | þra *zum A.Pl.* brusts · σπλάγχνα Phil 1,8.
hairus *Mu Schwert*: ῥομφαία *N.* L 2,35; *sonst* μάχαιρα *N.* R 8,35; *A.* M 10,34 J 18,10.11 Mc 14,47 R 13,4; *D.Pl.* Mc 14,43.48.
haizam *Dat.Plur.* λαμπάδες *Fakkeln* J 18,3.
haitan *red.V.1* (*211*) 1. *heißen, nennen* (*m. dopp. Akk. wie gr.* M 10,25 L 20,44 R 9,25, *vgl. 248,2*) καλεῖν M 10,25 L 1,13.59 *usw.* — *Passiv heißen* (*intr.*), *genannt werden* (*m. dopp. Nom.* J 18,10 L 1,26 *u.ö., vgl. 242*): χρηματίζειν *den Namen führen* R 7,3; ἧ ὄνομα · sei haitada L 1,26, *ähnl.* J 18,10; λέγεσθαι

M 9,9 27,17 J 9,11 11,16 Mc 15,7 C 4,11; *sonst* καλεῖcθαι M 5,19 27,8 *usw.* (*häufig*); *m.* ὀνόματι · L 1,61 16,20 19,2. — 2. *rufen, einladen*: καλεῖν L 7,39 14,10.12. 13 *u.ö.*; φωνεῖν J 11,28 L 14,12 Mc 3,31. — aftra haitan · ἀντικαλεῖν *dagegen einladen* L 14,12; faura haitans · κεκλημένοc L 14,24. — 3. *heißen, befehlen* κελεύειν M 8,18 27,64 L 18,40; εἰπεῖν L 19,15 Mc 5,43 10,49; ἐρωτᾶν *bitten* L 5,3.

ana-haitan 1. *m. Akk. anrufen* ἐπικαλεῖcθαι (*m. dopp. Akk. wie gr. 248,2*) k 1,23. — bidai anahaitan *bitten* · ἐπικαλεῖcθαι R 10, 13 t 2,22 *u.* ἐρωτᾶν Th 4,1. — 2. *m. Dativ* (255³) *schelten* Sk 8,9.10.

and-haitan 1. *m. Dat.* a) ὁμολογεῖν τινα *o.* τι *einen, etw. bekennen* R 10,9, T 6,12; ἔν τινι *sich bekennen zu* M 10,32; ἐξομολογεῖcθαί τι *etw. bekennen* Mc 1,5. — b) ἐξομολογεῖcθαί τινι *einen preisen* L 10,21 R 14,11 15,9; ἀνθομολογεῖcθαί τινι *dsgl.* L 2,38. — c) *Persönl. Passiv* (*241*): ὁμολογεῖται · -ada R 10,10. — — 2. *m. Akk. bekennen* Sk 5,6; *m. dopp. Akk.* (= *griech.*) *einen als etw. bekennen* J 9,22. — — 3. *absolut* ὁμολογεῖν *bekennen, erklären* J 12,42: *m. Inf.* Tit 1,16; m. ὅτι · þatei *u. dir. Rede* M 7,23.

at-haitan *herzurufen*: καλέcαc L 19,13; προcκαλεῖcθαι M 10,1 L 7,19 15,26 *usw.*

fair-haitan *verheißen*: iba þank þu[s] fairhaitis skalka · μὴ χάριν ἔχει δούλῳ *weiß er Dank?* L 17,9.

ga-haitan 1. *zusammenrufen* cυγκαλεῖcθαι L 9,1 15,9, -καλεῖν Mc 15,16. — 2. *verheißen* ἐπαγγέλλεcθαι Mc 14,11 Tit 1,2; Sk 3,19 5,10; *sich bekennen zu* (*Inf.*) T 2,10.

faura-gahaitan προκαταγγέλλειν *zuvor verheißen* k 9,5.

us-haitan *herausfordern*: uns misso ushaitandans · ἀλλήλουc προκαλούμενοι G 5,26.

haiti *Fiō Geheiß*: bi -jai · κατ' ἐπιταγήν K 7,6, in -jai · ἐν κελεύcματι Th 4,16.

haiþi *Fiō Heide, Steppe* ἀγρόc: *G.* M 6,28.30 L 15,15 (*in agro suo* a e); *D.* L 17,7.31.

haiþiwisks *Adj.* ἄγριοc *wild* Mc 1,6.

háiþno *Fn* Ἑλληνίc *Heidin* Mc 7,26.

hakuls *M* φελόνηc *Mantel*: *A.* hakul þanei t 4,13.

halba *Fō Hälfte, Seite*: in þizai -ai · ἐν τούτῳ τῷ μέρει *in dieser Hinsicht, in diesem Punkte* k 3.10 9,3.

halbs *st.Adj.a* (*180,3*) ἥμιcυc *halb*: *A.Fem.* Mc 6,23; *Neut.* τὰ ἡμίcη · -ata L 19,8.

haldan *red.V.3* (*211*) *hüten, weiden*: βόcκειν M 8,33 L 8,34 15.15 Mc 5,14, *Pt.Pf.* M 8,30 L 8,32 Mc 5,11; ποιμαίνειν L 17,7 K 9,7.

haldis *Kompar.-Adv.* (*191 B2*) *mehr*: ni þe haldis *nicht um so mehr, keineswegs* Sk 4,22.

halisaiw *Adv.* (*191 B 2¹*) *kaum je, kaum* μόγιc L 9,39.

halja *Fō* ᾅδηc *Hölle*: *A.* L 10,15 [*danach ergänzt* M 11,23]; *Vok.* K 15,55; *D.* L 16,23.

halks *Adj.a* κενόc *leer, umsonst N.F.* K 15,10; πτωχόc *dürftig, armselig sw.D.Pl.* G 4,9.

hallus *Mu* πέτρα *Fels*: *A.* R 9,33 (*aisl.* hallr *M*).

hals (*115,1*) *M* τράχηλοc *Hals*: *A.* hals L 15,20. — *Komp.* frei-hals.

[**halsagga**] *Mn, Konjektur für* † balsagga τράχηλοc *Hals, Nacken A.* Mc 9,42.

halts *Adj.a* χωλόc *lahm*: *N.Pl.* M 11,5 L 7,22; *A.* L 14,13.21.

hamfs *Adj.a verstümmelt*: κυλλόc *gekrümmt, lahm D.* Mc 9,43.

af-hamon *sw.V.2* ἐκδύcαcθαι *die Bekleidung ablegen, ausziehn* k 5,4.

ana-hamon ἐπενδύcαcθαι *die Bekleidung anlegen, anziehn* k 5,4.

and-hamon sik *m. Dat.* (*256,2*) *sich einer Sache entkleiden*: -nds sik leika · ἀπεκδυcάμενοc τὴν cάρκα C 2,15.
ga-hamon *m. Dat.* (*256,1*) *sich bekleiden mit* ἐνδύcαcθαί τι R 13,14 K 15,53 E 4,24 C 3,10. — *Persönl. Passiv m. instr. Dat.*: Xristau gahamodai sijuþ · Χριcτὸν ἐνεδύcαcθε G 3,27, *ebenso* Th 5,8. — *reflexiv*: gahamoþ izwis · ἐνδύcαcθε E 6,11 C 3,12.
ufar-hamon *m. Dat.* ἐπενδύcαcθαί τι *überziehn, sich mit etwas überkleiden* k 5,2.
hana *Mn* ἀλέκτωρ *Hahn*: *N.* M 26,74 J 13,38 18,27 Mc 14,68.72; *G.* M 26,75.
handugei *Fn* cοφία *Weisheit* M 11,19 L 2,40 *usw.*
handugs *Adj.a* cοφόc *weise, klug* *N.* K 1,20. — *Kompar. Fem.* handugozei K 1,25.
handus *Fu* χείρ *Hand*: M 5,30 L 6,10 Mc 3,5 *usw.* (*häufig*). — *A.* -au Mc 7,32. — *Adj.* laus-handus*.
handuwaurhts *Adj.a* χειροποιητόc *mit der Hand gemacht*: *N.Neut.* handuwaurht E 2,11. — *sw.A. Fem.* Mc 14,58. — *Vgl.* un-handuwaurhts.
hansa *Fō Schar*: πλῆθοc *N.* L 6,17; cπεῖρα *Manipel N.* J 18,12; *A.* J 18,3, *Kohorte* Mc 15,16.
ga-hardjan *sw.V.1* cκληρύνειν *verhärten* R 9,18.
harduhairtei *Fn* cκληροκαρδία *Hartherzigkeit*: *A.* Mc 10,5.
hardus *Adj.u hart, streng* αὐcτηρόc *N.* L 19,21.22; cκληρόc *N. Neut.* -u J 6,60. — *Kompar. N. Neut.* hardizo Sk 6,21. — *Adv.* harduba (*191A1*) *dsgl.* δεινῶc M 8,6; ἀποτόμωc k 13,10 A (: hardaba B).
harjis *Mja Heer*: cτρατιά *G.* -jis L 2,13; λεγεών *N.* L 8,30 (*unübersetzt* laigaion Mc 5,9.15).
hatan *sw.V.3* μιcεῖν *hassen Pt.Prs.* L 1,71 6,27.
hatis (z) *Na* (*114. 145⁶*) *Haß, Zorn*: θυμόc G 5,20; *sonst* ὀργή (*zweifelhaft ob dies oder jenes* E 4,31): *N.* E 4,31 5,6 C 3,6 Th 2,16; *A.* C 3,8; *G.* † hatis E 2,3 B (*vgl. 145⁶*: -ize A); *D.* -iza L 3,7 Sk 8,13; *N.Pl.* -iza G 5,20; *G.* -ize E 2,3 A.
hatizon *sw.V.2 m. Dat.* χολᾶν τινι *zürnen* J 7,23.
hatjan *sw.V.1* μιcεῖν *hassen* M 5,44 R 7,15. — hatjandam *Randgl. in* CA *zu* fijandam · μιcοῦcιν L 6,27.
haubiþ (haubid J 19,2 L 7,46, *vgl.* *25 C*) *Na* κεφαλή *Haupt* M 5,36 6,17 8,20 *usw.* (*häufig*); *A.Pl.* -ida Mc 15,29. — -iþ waihstins · κεφαλὴ γωνίαc *Eckstein* L 20,17 Mc 12,10.
hauhei *Fn* ὕψοc *Höhe N.* E 3,18 (*Umstellung nach* R 8,39).
hauheins *Fi/ō* (*152⁴*) δόξα *Preis, Ehre*: *N.* J 8,54; *A.* J 8,50 9,24 12,43; *G.* J 11,4; *D.* bi lausai -ai · κατὰ κενοδοξίαν Ph 2,3.
hauhhairtei *Fn* ὑπερηφανία *Hochmut N.* Mc 7,22.
hauhhairts *Adj.a* *hochmütig*: αὐθάδηc *N.* Tit 1,7; *N.Pl.* -ai ὑπερήφανοι t 3,2.
hauhisti* *Nia höchste Höhe*: in -jam · ἐν ὑψίcτοιc L 2,14 19,38 Mc 11,10 (*vgl.* frumisti*).
hauhiþa *Fō* 1. *Höhe*: ὕψοc L 1,78 E 4,8. — 2. *Höhe, Erhebung*: ὕψωμα R 8,39 k 10,5. — 3. *Ehre*: δόξα J 7,18 L 14,10.
hauhjan *sw.V.1* ὑψοῦν *hoch machen* L 14,11 18,14; *sonst* δοξάζειν *preisen* M 5,16 6,2 J 7,39 8,54 *usw.* — *abhängig* ἐν · in *m. Dat. an* J 13,31.32 14,13 17,10.
ufar-hauhjan *verblenden*: τυφωθείc · -iþs T 3,6.
us-hauhjan *erhöhn* (*perfektiv zu* hauhjan, *vgl.* L 14,11 18,14) ὑψῶcαι M 11,23 J 8,28 12,32.34 L 1,52 10,15 14,11 18,14 k 11,7 [th 1,10 *Lesung zweifelhaft, doch nur* us-hauhnan *sinngemäß*].
us-hauhnan *sw.V.4* *verherrlicht*

werden ἐνδοξασθῆναι th 1,12 [*u.* 1,10].

háuhs *Adj.a* ὑψηλός *hoch*: *A.Neut.* hauh Mc 9,2 -ata L 4,5; *sw.N. Neut.* L 16,15. — *Superl.* hauhista ὕψιστος *der Höchste* (*d.i. Gott*): *G.* L 1,32.35.76 6,35; gudis -ins 8,28, *m. Art.* gudis þis -ins Mc 5,7 (*im Gegensatz zu* L 8,28). — *Adv.* hauhaba (*191A1*): μὴ ὑψηλοφρόνει · ni hugei -aba R 11,20; ni -aba hugjandans · μὴ τὰ ὑψηλὰ φρονοῦντες R 12,16. — *Kompar.-Adv.* hauhis (*191B2*) ἀνώτερον *höher* L 14,10.

hauhþuhts (*65,2*) *Adj.a hochmütig, verblendet*: τετύφωται T 6,4. (*Vgl. superbus* vg-Hss.)

hauneins *Fi/ō* (*152*[c]) ταπείνωσις *Erniedrigung* Ph 3,21; *sonst* ταπεινοφροσύνη *Demut*: *A.* C 3,12; *G.* Ph 3,21; *D.* E 4,2 Ph 2,3 C 2,18.23.

hauniþa *Fō Demut* (?): in hauniþai · ἐν ἡσυχίᾳ *in Ruhe* T 2,11.

haunjan *sw.V.1* ταπεινοῦν *niedrig machen* k 11,7 Ph 4,12.

ga-haunjan ταπεινῶσαι *erniedrigen* (*perfektiv, vgl. 294 ff.*), k 12,21 Ph 2,8.

hauns *Adj.* ταπεινός *niedrig, demütig N.* k 10,1.

haurds *Fi* θύρα (*geflochtene*) *Tür, clatri*: *N.* K 16,9; *A.* C 4,3; *D.* galukands -ai þeinai M 6,6 (*256,1*), k 2,12; *A.Pl.* Neh 7,1.

hauri *Nja* ἄνθραξ *Kohle*: *A.Pl.* -ja R 12,20; *Plur. auch* ἀνθρακιά *Kohlenfeuer*: *A.* J 18,18.

haurn *Na* κέρας *Horn*: *A.* L 1,69; κεράτιον *das hornförmig gebogene Johannisbrot* L 15,16 (*HZ. 37,319*). — *Komp.* þut-haurn.

haurnja *Mn Hornist* σαλπιστής: *A.Pl.* M 9,23.

haurnjan *sw.V.1 das Horn blasen*: μὴ σαλπίσῃς M 6,2; *Zusatz Pt. Prs.* M 9,23. — *Vgl.* þuthaurnjan.

hauseins *Fi/ō* (*152*[c]) ἀκοή 1. *Gehör d.i. Ohr A.* t 4,3.4. — 2. *das Gehörte, die Predigt*: *G.* Th 2,13; *D.* J 12,38 R 10,16. — *Kompp.* ga-, ufar-, uf-hauseins.

hausjan *sw.V.1* ἀκούειν *hören*: *m. Dat. d. Person, gr.* τινός J 10,20 L 2,46 *usw. u. Akk. d. Sache f. gr.* τὶ (*meist*) *u.* τινός (L 6,47 C 1,23 t 1,13), *vgl. 255*[1]. — *hören auf*: *m. Gen. d. Sache f. gr.* τινός J 10,16 18,37 19,13 (*d. Person beim Pt.Prs.* L 2,47) τὶ J 7,40 (*vgl. 263,1*). — *Während* ἤκουσα *häufig durch* hausida *gegeben wird* (*PBB. 15,158*), *entspricht* hausjands *meist dem gr.* ἀκούων (*PBB. 15,164 f.*).

and-hausjan *m. Dat.* 1. *gehorchen*: ἀκούειν τινός Mc 6,20; εἰσακούεσθαι τινός K 14,21; ὑπακούειν τινί L 17,6. — 2. *erhören*: ἀκούειν τινός J 9,31 11,41.42; ἐπακούειν τινός k 6,2. *Persönl. Passiv* εἰσακούεσθαι · *erhört werden* M 6,7 L 1,13 (*241*).

ga-hausjan *m. Akk.* (M 10,27 11,2.4 *usw.*) *hören, vernehmen* (*perfektiv, 295.298*[1]): *fast durchweg* ἀκοῦσαι (*zu den Ausnahmen vgl. PBB. 15,158.164 f.*). — *Ingressiv*: *das Gehör bekommen* M 11,5 L 7,22 Mc 7,37. — ga- *ist zu tilgen* L 14,35 *u.* L 8,21 (*vgl.* L 6,49).

uf-hausjan *m. Dat. gehorchen*: ὑπακούειν M 8,27 L 8,25 Mc 1,27 *usw.*; ὑποτάσσεσθαι L 2,51 10,17.20 *u.ö.*; πείθεσθαι G 3,1 5,7; ἀντέχεσθαι *sich an etw. halten* M 6,24. — uf-hausjands · ὑπήκοος *gehorsam* k 2,9 Ph 2,8; *subditus* Lat. T 3,4.

hausjon *sw.V.2* ἀκούειν *hören* L 5,15 Mc 4,33 t 2,14; *m. Gen.* τινός J 6,60.

hawi *Nja* χόρτος *Heu*: *N.* J 6,10; *A.* M 6,30; *D.* hauja Sk 7,8.

hazeins *Fi/ō* (*152*[c]) *Lob, Loblied*: αἶνος *A.* L 18,43; ἔπαινος *N.* K 4,5 k 8,18; *A.* R 13,3; *D.* E 1,6.12.14; *G.Pl.* -eino Ph 4,8; ὕμνος *D.Pl.* -einim E 5,19 C 3,16.

hazjan *sw.V.1 m. Akk. loben, preisen wegen* (*Gen.* τινός L 16,8;

in *m. Gen.* ἐπί τινι L 2,20): αἰνεῖν L 2,13.20 19,37 R 15,11 Neh 5,13; ἐπαινεῖν L 16,8 R 15,11 K 11,2.22.

heito *Fn* πυρετός *Fieber*: *N.* M 8,15; ligandein in heitom · πυρέσσουσαν M 8,14.

heiwafrauja *Mn* οἰκοδεσπότης *Hausherr*: *D.* Mc 14,14.

helei ἠλεί M 27,46.

Helei* Ἡλεί: *G.* -s L 3,23.

Helias M 11,14 27,49 L 4,26 *u.ö.*, Heleias L 9,54 Ἡλίας Ἡλείας; *A.* Helian M 27,47 Mc 8,28 15,35 Heleian L 9,19; *G.* Heleiins L 4,25 Haileiins L 1,17; *D.* Helijin L 9,33 Mc 9,5.

Her Ἤρ: *G.* -is L 3,28.

her (*57,2*) *Adv.* ὧδε *hier, her* M 8,29 J 6,9.25 *usw.* — *Zusatz* L 7,8.

Herodes Ἡρώδης: *N.* L 3,19 9,9 *u.ö.* Herodis L 9,7 Mc 6,20.21; *G.* Herodes L 1,5 8,3, Herodis Mc 8,15, Herodeis L 3,1; *D.* Heroda Mc 6,18.22.

Herodia Ἡρωδιάς: *N.* Mc 6,19; *A.* Herodiadein L 3,19; *G.* Herodiadins Mc 6,22 Hairodiadins Mc 6,17.

Herodianus* (*163*) Ἡρωδιανός *Herodianer*: *G.* -iane Mc 12,13; *D.* -ianum Mc 3,6.

heþjo *Fn* ταμιεῖον *Kammer*: *A.* M 6,6.

hi- *Pronominalstamm der 'ich-Deixis'* (*169*) *dieser*: *A.* und hina dag · μέχρι τῆς σήμερον *bis heute* M 11,23, ἄχρι τ. σ. k 3,14, ἕως σ. k 3,15; ἕως τῆς σ. M 27,8. — *A.Neut.* und hita · ἕως ἄρτι *bis jetzt* M 11,12 J 16,24 K 15,6, ἕως τοῦ νῦν Mc 13,19, und hita nu Sk 4,11. — *D.* himma daga · σήμερον *heute* M 6,11.30 L 2,11 4,21 5,26 19,5.9; fram himma · ἀπ' ἄρτι *von nun an* J 13,19 14,7, fram himma nu · ἀπὸ τοῦ νῦν *dsgl.* L 1,48 5,10.

hidre (hidrei L 9,41) *Richtungs-Adv.* (*192C2*) ὧδε *hierher* L 14,21 Mc 11,3.

hilms *Ma* περικεφαλαία *Helm*: *A.* E 6,17; *D.* Th 5,8.

hilpan *abl.V.3,2* (*206*) *m. Gen.* (*263,1*) *einem helfen*: βοήθησον ἡμῖν · hilp unsara Mc 9,22, βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ · h. meinaizos ungalaubeinais 9,24; συλλαβέσθαι αὐτοῖς · h. ize L 5,7; *absol.* συνυπουργεῖν k 1,11.

ga-hilpan *m. Gen. helfen* (*perfektiv, 294 ff.*): gahalp þeina · ἐβοήθησά σοι k 6,2.

himinakunds *Adj.a von himmlischer Abkunft*: οὐράνιος L 2,13; *sonst* ἐπουράνιος K 15,49 E 1,3 2,6 3,10 6,12 Sk 2,7 4,15.23.

himins *Ma* οὐρανός *Himmel* M 5,16.18.19 *usw.* (*häufig*).

himma, hina *s.* hi-.

hindana *präpos. Adv. m. Gen. hinter, jenseits*: πέραν τινός Mc 3,8.

hindar *Präp.* (*286Ba*) *hinter, jenseits* 1. *m. Akk. wohin?* (*Richtung*): ὀπίσω Mc 8,33; εἰς τὸ πέραν · hindar marein M 8,18 Mc 5,21 8,13; εἰς τὸ πέραν τῆς λίμνης · hindar þana marisaiw L 8,22 us-, ga-leiþan hindar markos · μεταβῆναι, ἀπελθεῖν ἀπὸ τῶν ὁρίων M 8,34 Mc 5,17. — 2. *m. Dat.* a) *räuml. wo?* (*Ruhe*): πέραν Sk 4,4 (J 3,26) J 6,22.25; *bei* qiman Mc 10,1 *u. für* εἰς τὸ πέραν M 8,28 Mc 5,1. — b) *übertragen*: nist hindar uns maizo fimf hlaibam · οὐκ εἰσὶν ἡμῖν πλεῖον ἢ πέντε ἄρτοι *wir haben nicht mehr als fünf Brote bei uns* L 9,13; stojiþ dag hindar dag · κρίνει ἡμέραν παρ' ἡμέραν *bevorzugt den einen Tag vor dem andern* R 14,5.

hindarweis (*115,1*) *Adj.a* δόλιος *hinterlistig N.Pl.* -weisai k 11,13. — *Komp.* un-hindarweis.

hindarweisei *Fn* δόλος *Hinterlist*: *D.* k 12,16.

hindumists *Superl.* (*190,3*) ὁ ἐξώτερος *der hinterste*: *sw.Neut.A.* M 8,12.

fra-hinþan *abl.V.3,1* (*205*) αἰχμα-

λωτίζειν *gefangen nehmen* R 7,23 k 10,5; *Pt.Pf.* frahunþanaim · αἰχμαλώτοις L 4,19; frahunþana tiuhand qineina · *captivas ducunt* Lat t 3,6.

miþ-frahinþan *m. Dat.* (*256,2*) *mitgefangen nehmen*: sa miþfrahunþana mis · ὁ συναιχμάλωτός μου *mein Mitgefangener* C 4,10 Phil 23.

us-hinþan *erbeuten*: ushanþ hunþ · ἠχμαλώτευσεν αἰχμαλωσίαν E 4,8.

hiri *adverbieller Imperat.* (*49,1. 215 II*) *komm her, hierher*: ἔρχου J 11,34; δεῦρο J 11,43 L 18,22 Mc 10,21. — *Dual* hirjats δεῦτε Mc 1,17. — *Plur.* hirjiþ *dsgl.* Mc 12,7.

hita *s.* hi-.

hiufan *abl.V.2* (*204*) *wehklagen, Klagelieder singen*: ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν · hufum M 11,17. — *Randgl.* hufum *zu* gaunodedum · ἐθρηνήσαμεν L 7,32 (*Parallelstelle*).

hiuhma *Mn Haufe, Menge*: πλῆθος L 1,10; ὄχλος M 8,18 L 5,15 14,25, hiuma (*27b*) L 6,17 8,4.

hiwi *Nja* μόρφωσις *Gestalt, Aussehn*: *A.* t 3,5.

hlahjan *unreg.abl.V.6* (*209*) *lachen*: γελῶντες -jandans L 6,25.

bi-hlahjan *verlachen*: κατεγέλων αὐτοῦ · bihlohun ina M 9,24 L 8,53 Mc 5,40.

hlaifs (-bs L 4,3, *vgl. 25B*) *Ma* ἄρτος *Brot* M 6,11 J 6,5.7 *usw.* (*häufig*); ψωμίον *Brotbissen* J 13,26.27.30. — *Vgl.* ga-hlaiba, ga-hlaifs*.

hlaine *Gen.Plur.* βουνός *Hügel* L 3,5.

hlaiw *Sing.Na Grab*: τάφος M 27,61.64.66: *sonst* μνημεῖον M 27,60 J 11,17.31 *u.ö.*

hlaiwasnos *Plur.Fō Gräber* μνημεῖα *N.* M 27,52: *D.* M 8,28 27,53; μνήματα *D.* L 8,27.

hlamma *Fō* παγίς *Schlinge*: *A.* T 3,7 6,9.

hlas* (*115,1*) *Adj.a heiter*: ἱλαρός *A.* k 9,7. — *Kompar.* hlasoza · ἀλυπότερος *sorgenfreier* Ph 2,28.

hlasei *Fn* ἱλαρότης *Heiterkeit*: *D.* R 12,8.

af-hlaþan *abl.V.6* (*209*) *beladen*: *A.Pl.Fem.* -þana frawaurhtim · σεσωρευμένα ἁμαρτίαις t 3,6.

us-hlaupan *red.V.2* (*211*) *aufspringen, sich aufmachen*: -ands · ἀναπηδήσας *oder* ἀναστάς Mc 10,50.

hlauts *Ma* κλῆρος *Los*; *Anteil. Erbschaft*: *G.* C 1,12; *D.* Mc 15,24. — hlauts imma urrann · ἔλαχεν *das Los traf ihn* L 1,9; hlauts gasatidai wesum *wir sind zum Eigentum* (*Gottes*) *gemacht worden* · ἐκληρώθημεν *wir sind der Erbschaft* (*Gottes*) *teilhaftig geworden* E 1,11.

hleibjan *sw.V.1 m. Dat. sich annehmen*: ἀντελάβετο παιδὸς αὐτοῦ · hleibida þiumagu (*24B*) seinamma L 1,54.

hleiduma *Kompar.* (*190,2*) *n link*: ἀριστερός: hleidumei (*sc.* handus) · ἡ ἀριστερά M 6,3; ὅπλα δεξιὰ καὶ ἀριστερά *Waffen die mit der rechten und mit der linken Hand geführt werden d. i. Angriffs- und Verteidigungswaffen* · wepna taihswona jah hleidumona k 6,7. — *sonst* εὐώνυμος: þaim af -ein ferai · τοῖς ἐξ εὐωνύμων *denen auf der linken Seite* M 25,41; *dafür nur* af -ein Mc 10,37.40 15,27.

hleiþra *Fō Zelt, Hütte*: σκηνή *A.* L 9,33 16,9; σκῆνος *G.* k 5,1: *D.* k 5,4.

ufar-hleiþrjan *sw.V.1*: ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ᾽ ἐμέ · ei ufarhleiþrjai ana mis *ein Zelt über mir aufschlage* k 12,9.

hleþrastakeins (*22B*) *Fi/ō* (*152*) σκηνοπηγία *das Zeltaufschlagen, Laubhüttenfest N.* J 7,2.

hlifan *abl.V.5* (*208*) κλέπτειν *stehlen* M 6,19 L 18,20 Mc 10,19 R 13,9 E 4,28.

hliftus *Mu* κλέπτης *Dieb N.* J 10,1.

hlijans *Akk.Plur.* cκηνάc *Hütten, Zelte* Mc 9,5.
hliuma *Mn* ἀκοή *Gehör*; *Pl. Ohren N.* K 12.17; *N.Pl.* Mc 7,35; *A.* L 7,1.
uf-hlohjan *sw.V.1 auflachen machen, Pass. auflachen*: -janda · γελάcετε L 6,21.
hlutrei (*65*) *Fn* εἰλικρίνεια *Lauterkeit*: *D.* k 1,12.
hlutriþa (*65*) *Fō dsgl.*: *D.* k 2,17.
hlūtrs* (*65*: *115²*) *Adj.a* ἁγνόc *lauter, rein*: *A.Pl.* k 7,11.
hnaiweins *Fi/ō* (*152⁶*) ταπείνωcιc *Erniedrigung, Demut*; *D.* L 1,48. — *Komp.* uf-hnaiweins.
hnaiwjan *sw.V.1* ταπεινοῦν *niedrig machen* L 14.11 18,14; hnaiwidaim · ταπεινούc k 7,6.
ana-hnaiwjan κλίνειν *niederlegen* (*perfektiv, 294 ff.*) M 8,20.
ga-hnaiwjan *erniedrigen* (*perfektiv*): ταπεινωθήcεται · -ada L 3,5 14,11 18,14; ταπεινούc · -idans L 1,52.
uf-hnaiwjan ὑποτάccειν τινά *einen unterwerfen unter* (τινί · *Dat.*) Ph 3,21; uf *m. Akk.* K 15,27.28; (ὑπό · uf) K 15,26 E 1,21.
hnaiws *Adj.a* ταπεινόc *niedrig, demütig*: *sw.D.Pl.* R 12,16.
hnasqjaim *Dat.Plur.F.* μαλακόc *weich, weichlich*: M 11,8 L 7,25.
hneiwan *abl.V.1* (*203*) κλίνειν *sich neigen* L 9,12.
ana-hneiwan *sich niederbeugen* (*perfektiv, 294 ff.*): -ands · κύψαc Mc 1,7; Sk 3,25.
[**ga-hnipnan**] *sw.V.4 sich betrüben* (*perfektiv, 294 ff.*): cτυγνάcαc · [gahnipnands]. *Konjektur für* † ganipnands CA Mc 10,22.
dis-hniupan *abl.V.2* (*204*) *zerreißen*: -ands · διαρήccων L 8,29.
dis-hnupnan *sw.V.4 zerreißen* (*intrans.*): διερρήγνυτο · -nodedun L 5,6.
hnuþo (A: hnuto B; ū *oder* ŭ?) *Fn* cκόλοψ *spitzer Pfahl N.* k 12.7. (*Vgl. aisl.* hnūþr '*Stock*'.)
hoha *Mn* ἄροτρον *Pflug A.* L 9,62.
holon *sw.V.2* cυκοφαντεῖν *durch Betrug schädigen, schikanieren* L 3,14. — [holo] *Konjektur für* . . ol . . Th 4,6 B.
af-holon *übervorteilen*: εἴ τινόc τι ἐcυκοφάντηcα · jabai hvis hva -oda L 19,8.
horinassus *Mu* μοιχεία *Ehebruch N.* G 5,19: πορνεία *Hurerei*: *N.* E 5,3; *A.* C 3,5; *D.* J 8,41 k 12,21; *N.Pl.* Mc 7,21.
horinon *sw.V.2 huren, Ehebruch treiben*: μοιχᾶcθαι M 5,32 Mc 10,11. 12: μοιχεύειν M 5,27 L 16,18 18,20 Mc 10,19. — *Pt.Prs.F* horinondei · μοιχαλίc *ehebrecherisch, Ehebrecherin* Mc 8,38 R 7,3. — *abhängig*: du · ἐπί τινα *einem gegenüber* Mc 10,11.
ga-horinon *m. Dat. Ehebruch begehn* (*perfektiv, 294 ff.*): ἐμοίχευcεν αὐτήν · -oda izai M 5,28.
hors (*115³*) *Ma Hurer, Ehebrecher*: μοιχόc *N.Pl.* L 18,11; πόρνοc *N.* K 5,11 E 5,5; *D.Pl.* K 5,9.10 T 1,10.
hrainei *Fn Reinheit, wohl auch Reinigung* (*157¹*): so bi guþ hrainei Sk 3,9. *Vgl.* hraineins. — *Komp.* un-hrainei.
hraineins *Fi/ō* (*152⁶*) καθαριcμόc *Reinigung*: *A.* -ein Sk 3,22 (?); *G.* -einais L 2,22; *G.Pl.* -eino Sk 3,8 (?). — *A.Sg. u. G.Pl. können auch nach § 157¹ zu* hrainei *gestellt werden.* — *Komp.* ga-hraineins.
hrainjahairts (*S. 159²*) *Adj.a reinen Herzens*: þai -ans · οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ (Sk 6,27 f.) (M 5,8).
hrainjan *sw.V.1 reinigen*: -jam unsis af · καθαρίcωμεν ἑαυτοὺc ἀπό k 7,1.
af-hrainjan *etwas Verunreinigendes tilgen*: frawaurhtins Sk 1,4.
ga-hrainjan *reinigen* (*perfektiv, 294 ff.*): καθαρίζειν (*Aor.*) M 8,2 L 4,27 5,12 17,14.17 Mc 1,40 E 5,26, (*Prs.*) L 7,22 Mc 7,19; διακαθαρίζειν L 3,17. — καθαίρειν J 15,2; ἐκκαθαίρειν t 2,21. — — *abhängig der Gen.* ἀπό

ron (*265,1*) t 2,21; *der Dat.* (*mit etw. 256,1*) E 5,26.

us-hrainjan *ausfegen*: -eiþ ἐκκαθάρατε K 5,7.

hrains *Adj.i/ja* (*183*) *rein*: κόσμιος *ehrbar D.Fem.* T 2,9; καθαρός M 27,59 J 13,11 15,3 *u.ö.* — hrains wairþan · καθαρισθῆναι M 8,3 L 5,13 Mc 1,41.42 (*Prs.* M 11,5); h. warþ · ἰάθη L 17,15. — *Komp.* un-hrains.

hraiwadūbo (*65*) *Fn* τρυγών *Turteltaube*: *G.Pl.* -ono L 2,24. — *Vgl.* ahaks.

hramjan *sw.V.1 kreuzigen*: σταυρώσατε · -jiþ J 19,6.

us-hramjan σταυροῦν *kreuzigen* (*perfektiv, 294ff.*) M 26,2 (σταυρωθῆναι · du -jan) J 19,6.10 Mc 15,13.14.15.20.24.25.27 16,6 K 1,13.23 k 13,4 G 3,1 5,24 6,14.

af-hrisjan *sw.V.1 abschütteln*: ἀποτινάξατε ἀπό · -jaiþ af L 9,5; ἀπομασσόμεθα ὑμῖν *für euch* · -jam izwis L 10,11.

us-hrisjan *dsgl.*: ἐκτινάξατε Mc 6,11.

hropjan *sw.V.1 rufen*: βοᾶν G 4,27; κραυγάζειν J 11,43 18,40 19,6; κράζειν M 8,29 9,27 27,50 *usw.* — *m. instr. Dat.* stibnai mikilai M 27,50 J 11,43 Mc 1,26 5,7

uf-hropjan *aufschreien, ausrufen*: -ida · ἀνέκραξεν L 4,33 Mc 1,23, ἀνεβόησεν M 27,46; -jands · φωνήσας L 16,24; κράξας Mc 9,24; ἀνακράξας L 8,28. — *m. instr. Dat.* stibnai mikilai M 27,46 L 8,28.

hrops *M* κραυγή *Ruf, Geschrei N.* E 4,31.

hrot *Na Dach, Haus*: στέγη *A.* M 8,8 L 7,6 Mc 2,4; δῶμα *D.* L 17,31; *A.* L 5,19; *D.Pl.* M 10,27.

hroþeigs *Adj.a siegreich*: þamma ustaiknjandin -ans uns · τῷ θριαμβεύοντι ἡμᾶς *dem, der uns zum Siege führt* k 2,14.

hrugga *Fō* ῥάβδος *Stab*: *A.* Mc 6,8.

hrūkjan (*65*) *sw.V.1 krähen* φωνεῖν: hrukeiþ J 13,38 -ida M 26,74 J 18,27.

hruk *Akk.Sing. das Krähen*: faur hanins hruk · πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι M 26,75.

and-hruskan *nachforschen*: ἀνακρίνοντες · andhruskandans K 10,25 (= andsitandans *ängstlich prüfend* (?) *V. 27*).

huggrjan *sw.V.1 hungern* (*unpersönl. m. Akk. 247,1*): þana gaggandan du mis ni -eiþ · ὁ ἐρχόμενος πρός με οὐ μὴ πεινάσῃ J 6,35. — *Pt.Pf.* hugridai *nach § 28c* (*sc.* sijum) · πεινῶμεν K 4,11.

hugjan *sw.V.1 denken, meinen*: δοκεῖν J 11,13; νομίζειν M 5,17 L 2,44 T 6,5; φρονεῖν G 5,10 Ph 2,2 3,15; Sk 7,5. — h. hauhaba ὑψηλοφρονεῖν *hoffärtig sein* R 11,20; waila -nds · εὐνοῶν *wohlgesinnt* M 5,25. — þaim -jandam afar faihau · τοὺς πεποιθότας ἐπὶ χρήμασιν Mc 10,24. — *abhängig Akk. m. Inf.* L 2,44 T 6,5; ὅτι · ei M 5,17 *oder* þatei J 11,13, *m. Opt.* (*354,1*).

af-hugjan *bezaubern*: izwis -ida · ὑμᾶς ἐβάσκανεν G 3,1.

† **and-hugjan**: andhugjiþ Ph 3,15 AB *fälschlich für* [andhuljiþ] *s. Anm. zur Stelle.*

faura-gahugjan *sich vornehmen*: προήρηται · -ida k 9,7.

ufar-hugjan *sich überheben*: ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι · ei ni -jau k 12,7 (*u.* ei ni ufarhafnau *ebd.*).

1. **hugs*** *M* νοῦς *Verstand*: *G.* -is E 4,17; *vgl. aisl.* hugr.

2. **hugs*** *N? Landgut, Feld*: *G.* hugsis Urk. v. Arezzo.

huhjan (*65,2*) *sw.V.1* θησαυρίζειν *häufen, sammeln* K 16,2.

huhrus (*65,2*) *Mu* λιμός *Hunger, Hungersnot*: *N.* L 4,25 15,14 R 8,35; *D.* L 15,17.

hulistr *Na* κάλυμμα *Hülle*: *N.* k 3,14.15.16; *A.* k 3,13.

huljan *sw.V.1* περικαλύπτειν (*ver*)*hüllen* (*imperfektiv*) Mc 14,65; huljan sik · κατακαλύπτεσθαι *sich* (*ver*)*hüllen* K 11,6.

and-huljan *enthüllen*: ἀνακαλύπ-

τειν k 3,18; ἀποκαλύπτειν M 10,26 J 12,38 L 2,35 10,21.22 17,30 E 3,5 Ph 3,15 [*Konjektur für das sinnlose* † andhugjan] th 2,3; ἀποστεγάζειν Mc 2,4. — andhulidamma haubida · ἀκατακαλύπτῳ τῇ κεφαλῇ *mit unverhülltem Haupte* K 11,5; -idamma andwairþja · ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ k 3,18. — *Vgl.* un-andhuliþs.

dis-huljan καλύπτειν *verhüllen* L 8,16 (*m. instrum. Dat.,* 256,1).

ga-huljan *verhüllen* (*perfektiv,* 294 *ff.*): κατακαλυπτέσθω · gahuljai *sik* K 11,6; gahuliþs · κεκαλυμμένος M 10,26 k 4,3; παρακεκαλυμμένος (ἀπό · faura *vór*) L 9,45; gahuliþ wairþan · καλύπτεσθαι M 8,24. — gahulidamma haubida · *velato capite* Lat K 11,4.

us-hulon *sw.V.2 aushöhlen*: þatei -oda ana staina · ὃ ἐλατόμησεν ἐν M 27,60.

hulþs *Adj.a hold*: hulþs sijais · ἱλάσθητι *vergib* L 18,13.

hulundi *Fiō* σπήλαιον *Höhle N.* J 11,38.

-hun Enklitikon, *Indefinita bildend*: *s.* ains-, ƕan-, ƕas-, ƕeilo-, manna-, þis-hun.

hunda *Nom.Plur.N* (194[5]) *Hunderte* -κοσιοι: *D.* twaim -dam J 6,7. — *A.* þrija -da Mc 14,5 (·t· J 12,5). — fimf -da L 7,41; *D.* fimf -dam taihuntewjam K 15,6. — *N.* niun -da ·u··g· Neh 7,39.

hundafaþs (d) *Mi Centurio*: κεντυρίων Mc 15,39.44.45; *sonst* ἑκατόνταρχος: *N.* -faþs M 8,5.8 27,54 Mc 15,39, -fads (*25C*) L 7,6; *A.* -þ Mc 15,44; *D.* -da M 8,13 Mc 15,45; *G.Pl.* -de L 7,2.

hunds *Ma Hund*: κυνάριον *N.Pl.* Mc 7,28; *D.* Mc 7,27; κύων *N.Pl.* L 16,21; *A.* Ph 3,2.

hunsl *Na* θυσία *Opfer*: *A.* M 9,13 L 2,24 E 5,2 Sk 1,5; *A.Pl.* K 10,18; *G.Pl.* Mc 9,49. — *A. Pl.* hunsla · λατρείαν *Gottesdienst* J 16,2.

hunslastaþs (d) *Mi* θυσιαστήριον *Opferstätte, Altar*: *G.* -dis M 5,24 L 1,11; *D.* -da M 5,23 K 10,18.

hunsljan *sw.V.1* σπένδειν *opfern*: *Pass.* t 4,6.

hunþs* *Ma* (*KZ. 42,325*) *Fang, Beute A.* αἰχμαλωσίαν E 4,8.

hups *Mi* ὀσφύς *Hüfte*: *A.* Mc 1,6; *A.Pl.* -ins E 6,14.

huzd *Na* θησαυρός *Hort, Schatz*: *N.* M 6,21; *A.* L 18,22 Mc 10,21 k 4,7; *D.* L 6,45; *A.Pl.* M 6,19.20.

huzdjan *sw.V.1* θησαυρίζειν *Schätze sammeln* M 6,19.20 k 12,14.

Hwmainaius Ὑμέναιος T 1,20 AB; Wmainaius t 2,17 B.

hwssopon *Dat.Sg.* ὑσσώπῳ Sk 3,16.

ƕ.

ƕad *s.* ƕaþ.

ƕadre *Richtungs-Adv.* (*192C1*) ποῦ *wohin?* J 7,35.

ƕa-h *Neut. von* ƕaz-uh.

ƕairban *abl.V.3,2* (*206*) περιπατεῖν *wandeln Pt.Prs.* th 3,6.11.

bi-ƕairban συνέχειν *umdrängen* L 8,45.

ƕairnei* *Fn Schädel*: *G.* κρανίου τόπος ƕairneins staþs Mc 15,22 (*oder Adj.* ƕairneins*? *Vgl.* 157).

ƕaiteis* (*Mia*) σῖτος *Weizen*: *G.* -eis J 12,24.

ƕaiwa *Adv. Interr. wie?, Indef. irgendwie*: πῶς M 6,28 J 5,47 6,42 *usw.* (*häufig*); ποίας L 5,19; τί L 1,62; ὡς L 6,4 8,47 Mc 12,26 *u.ö.*; ἐζήτουν αὐτὸν εἰσενεγκεῖν · sokidedun, ƕaiwa ina innatbereina L 5,18. — ei ƕaiwa *damit irgendwie* · εἴπως *ob etwa* R 11,14 Ph 3,11; ἵνα πάντως *damit auf alle Weise* K 9,22. — ƕaiwa managș · ὅσος k 1,20; ƕaiwa mais *wieviel mehr* · οὐ πολλῷ μᾶλλον; M 6,30.

ƕan *Adv.* 1. *Interrogativ*: πότε *wann?* M 25,44 J 6,25 L 17,20; ƕanuhþan · πότε δέ M 25,38.39. — 2. *indefinit*: ποτὲ *irgendwann* K 9,7 Ph 4,10. — 3. *Vor Adjj.*

u. Advv.: *wie* ƕan aggwu · τί ϲτενή M 7,14; ƕan filu ὅϲα Mc 3,8; ὅϲον — μᾶλλον περιϲϲότερον *wie viel — um so mehr* · ƕan filu — mais þamma Mc 7,36 *u.ö.*; πόϲον, πόϲα M 6,23 *u.ö.*, M 27,13 Mc 15,4 *u.ähnl.* — 4. *Vor Komparativen*: πόϲῳ μᾶλλον *um wie viel mehr* ƕan filu mais R 11,24 Phil 16; und ƕan filu mais *dsgl.* M 10,25; ƕan mais *dsgl.* R 11,12. — 5. *m. andern Partikeln*: μήποτε *daß nicht etwa* · ei ƕan ni L 4,11; ibai ƕan M 5,25; †nibai ƕan Mc 4,12; niu ƕan *ob nicht etwa* t 2,25.

ƕanhun *Adv. jemals*: *nur in negativen Sätzen*: ni — ƕanhun *niemals f.* οὐ — πώποτε J 6,35; οὐδέποτε M 7,23 J 7,46 L 15,29; οὐδενί — πώποτε ni mannhun — aiw ƕanhun J 8,33 *u.ä.*

af-ƕapjan *sw.V.1 ersticken, auslöschen*: ϲυμπνίγειν Mc 4,7.19; ἀποπνίγειν L 8,7. — ϲβεννύναι E 6,16 Th 5,19.

af-ƕapnan *sw.V.4 ersticken, erlöschen* (*intrans.*): ἐπνίγοντο Mc 5,13; ἀπεπνίγη L 8,33; ϲυμπνίγονται L 8,14. — ϲβέννυται Mc 9,44.46.48. — *Vgl.* un-ƕapnands.

ƕar *Interrog.-Adv.* (*192 A 2*) ποῦ *wo?* M 8,20 J 7,11 8,19 *usw.* (*häufiger*). — *Vgl.* þis-ƕar-uh.

ƕarbon *sw.V.2 wandeln*: περιπατεῖν ἐν (in *m. Dat.*) J 7,1 10,23 Mc 11,27; παράγειν M 9,27 J 8,59 Mc 1,16 (παρά · faur) 2,14.

ƕarjis *substant. Interr.-Pron.* (*174. 282*) *wer*: τίϲ J 6,64 13,18.22 *u.ö.*; ποῖοϲ J 10,32 Mc 12,28. — *Adjektivisch vielleicht in* ƕarjos anabusnins · τίναϲ παραγγελίαϲ Th 4,2 B (*unsichere Lesung, vgl. 282[1]*).

ƕarjizuh *substant. Pron. jeder* (*177,2 283*): ἕκαϲτοϲ J 6,7 16,32 *usw.* (*häufiger*); πᾶϲ L 6,40 14,33 19,26 Mc 9,49; τίϲ τί ƕa ƕarjizuh L 19,15 ƕarjizuh ƕa Mc 15,24. — *es dient zur Bildung von Distributiven* (*195 b*): ana ƕarjanoh fimf tiguns · ἀνὰ πεντήκοντα L 9,14. — *Adjektivisch bei Zeitangaben* (*283*): and dulþ ƕarjo<h> · καθ' ἑορτὴν Mc 15,6 *u. mit Besserung von* †ƕarjanoh *in* [ƕarjoh] M 27,15. — *Wahrscheinl. verderbt* and ƕarjano Sk 4,10 (*s. Anm. zur Stelle*). — *Vgl.* ain-ƕarjizuh.

ƕas *substant. Frage-Pron.* (*173. 282*) *wer?* 1. *interrogativ*: *gewöhnlich* τίϲ M 6,27.28.31 *usw.* (*sehr häufig*), ƕa · τί *im Sinne von 'warum'* Mc 5,35.39 R 14,10 *u.ä.*; ποῖοϲ: ƕis ahmane · ποίου πνεύματοϲ L 9,55; ƕa laune ποία χάριϲ L 6,32.33.34, in ƕamma waldufnje · ἐν ποίᾳ ἐξουϲίᾳ L 20,8 Mc 11,28.29.33. — *Fragesatz für Relativsatz*: ƕa qiþiþ · ὃ λέγει L 9,33. — ƕa latidedi ina · ἐν τῷ χρονίζειν αὐτόν L 1,21. — ƕa bi mik ist · τὰ κατ' (περὶ) ἐμέ E 6,21 Ph 2,23 *u. ähnl.* — in ƕis · διατί *weshalb* k 11,11. — und ƕa · ἕωϲ πότε *wie lange* L 9,41 Mc 9,19. — *Adjektivisch nur* τίϲ ἄνθρωποϲ · ƕas manna L 15,4 (*282[1]*). — 2. *indefinit* (*173[1]*) τὶϲ *irgend einer* (*stets affirmativ, auch in negativen Sätzen*) L 7,40 Mc 8,4 *usw.*, *besonders häufig in abhängigen Sätzen, namentl. nach* jabai (ὅϲτιϲ, εἴ τιϲ): M 5,39.41, L 9,23 14,26 *usw.* — ƕo ƕeilo *eine Zeitlang* · πρὸϲ καιρόν K 7,5; χρόνον τινά K 16,7.

ƕashun *indefin. Pron. jemand*: *nur m.* ni: ni-ƕashun *niemand* · οὐδείϲ M 9,16 J 10,18 L 10,22 Mc 10,18.29; μηδείϲ C 2,18. — οὐ — τὶϲ J 10,28; μή τιϲ K 16,11 th 2,3.

ƕassaba *Adv.* (*191 A 1*) ἀποτόμωϲ *scharf, streng* Tit 1,13.

ƕassei *Fn* ἀποτομία *Schärfe, Strenge*: *A.* R 11,22.

[gaƕatjan] *Konjektur Uppströms für* gaƕotjan Sk 1,15 *s.d.*

ƕaþ (ƕad J 13,36, *vgl. 25 C*) *Rich-*

tungs-Adv. (*192 C 1*) ποῦ *wohin?* J 8,14 12,35 14,5 16,5. — *Vgl.* þis-ƕad-uh.

ƕaþar (*115,2*) *Fragepron.* (*174*) πότερος *wer von beiden*: *N.* Sk 3,6 ƕ. þize · τίς αὐτῶν L 7,42; *N.Neut.* ƕaþar ist azetizo · τί ἐστιν εὐκοπώτερον M 9,5 L 5,23 Mc 2,9.

[**ƕaþaruh**] *uterque jeder von beiden*: *Konjektur D.* [ƕaþaramme] (*statt* -eh, *27 b*) *für* † ƕaþaramma Sk 5,22 E. — *Vgl.* ain-ƕaþaruh.

ƕaþjan *sw. V. 1* ἀφρίζειν *schäumen* Mc 9,18.20.

ƕaþo *Fn* ἀφρός *Schaum*: *D.* L 9,39.

ƕaþro *Richtungs-Adv.* (*192 B 1*) πόθεν *woher?* J 6,5 7,27.28 *u.ö.* — ni habandam <im> ƕaþro usgebeina · μὴ ἐχόντων αὐτῶν ἀποδοῦναι L 7,42.

ƕazuh (ƕazu E 5,5) *substant. Pron.* (*66*[1]*.177*) πᾶς *jeder* L 2,23 6,30.47 *usw.*; ƕazuh saei · πᾶς ὅστις M 7,24, πᾶς ὃς ἄν R 10,13, ὃς ἄν (ἐάν) M 5,31.32 11,6 K 11,27, πᾶς ὁ M 5,28 7,21.26 *usw.* (*daneben auch* ƕazuh sa gahausjands · πᾶς ὁ ἀκούων J 6,45 *u.ähnl.* L 6,47 R 10,11; ƕazuh modags · πᾶς ὁ ὀργιζόμενος M 5,22). — *Adjektivisch bei Zeitangaben* (*283*): jera ƕammeh · κατ' ἔτος *jährlich* L 2,41; daga ƕammeh · καθ' ἡμέραν *täglich* L 16,19 19,47 Mc 14,49 K 15,31; dag ƕanoh *dsgl.* L 9,23. — *m. Kardinalien zur Bildung der Distributiva* (*195 b*): twans ƕanzuh · δύο δύο *je zwei* Mc 6,7, ἀνὰ δύο L 10,1.

ƕe (*Instrumental, 173*) *Adv.* 1. *wem, mit wem, womit?*: ƕe sijaina galeikai · τίνι εἰσὶν ὅμοιοι L 7,31; ƕe gasupoda · ἐν τίνι ἀρτυθήσεται L 14,34; ƕe wasjaiþ · τί ἐνδύσησθε M 6,25 *u.ä.* — 2. *vor Komparativen, um wie viel*: ƕe managizo taujiþ · τί περισσὸν ποιεῖτε M 5,47. — 3. *indefinit, irgendwie* ἄν: iþ in þammei ƕe ƕas ananauþeiþ *worauf irgendwie einer pocht* · ἐν ᾧ δ' ἄν τις τολμᾷ k 11,21.

ƕeh (*Instr. v.* ƕazuh, *177*[3]) *jedenfalls, nur*: ƕeh (*glossiert durch* þatainei) · μόνον Ph 1,27; ei ƕeh · ἵνα — μή G 6,12.

ƕeila *Fō* (*149*) *Weile, Zeit, Stunde*: χρόνος J 7,33 L 18,4 (ἐπὶ χρόνον · laggai -ai) Mc 2,19 (ὅσον χρόνον · ƕa lagga -a) R 7,1 (ἐφ' ὅσον χρόνον ζῶ · s<wa> lagga -a swe) K 16,7; καιρός K 7,5; ὥρα M 8,13 9,22 27,45 *usw.* (*häufiger*). — und þata ƕeilos þei · ἐφ' ὅσον *so lange als* M 9,15; — ƕo ƕeilo *eine Zeitlang* · πρὸς καιρόν K 7,5 *oder* χρόνον τινά K 16,7: ƕeilo ƕoh · πᾶσαν ὥραν *jede Stunde* K 15,30. — *Vgl.* ƕeilo-hun *u.* un-ƕeila *Adj.*

ƕeilaƕairbs *Adj. a* πρόσκαιρος *nur eine Zeitlang dauernd, vergänglich N.Pl.* Mc 4,17; *N.Neut.* ƕeilaƕairb · *momentaneum* it k 4,17.

ƕeilan *sw. V. 3 m. prädik. Partizip* (*325*) *aufhören*: οὐ παυόμεθα προσευχόμενοι · ni -aidedun bidjandans C 1,9.

ana-ƕeilan *beruhigen, erquicken*: ἀναπέπαυται · -aiþs warþ k 7,13.

ga-ƕeilan (*294 ff.*) 1. *ingressiv*: *zur Ruhe kommen, aufhören* παύσονται: -and K 13,8. — 2. *effektiv*: gaƕeilaiþ sik ana *m. Dat. verweilt* ἐπαναπαύσεται ἐπί τινα L 10,6.

ƕeilohun *nur in* ni ƕeilohun · οὐδὲ πρὸς ὥραν *nicht eine Stunde lang* G 2,5 (*149*[1]. *178*[2]).

ga-ƕeitjan *weißen* (*perfektiv, 294 ff.*): οὐ δύναται λευκᾶναι · ni mag gaƕeitjan Mc 9,3.

ƕeits *Adj. a* λευκός *weiß*: *N.Fem.* L 9,29; *D.F.* Mc 16,5; *N.Pl.F.* Mc 9,3; *D.Pl.* L 20,46; *Neut.* ƕeit M 5,36.

ƕelauþs* (d) (ƕe- *für* ƕi-, *22 D*) *pronom. Adj. a* πόσος *wie groß?*: *A.Fem.* -da k 7,11.

ƕileiks (ƕeleika L 1,29, *22 D*) *Adj. a wie beschaffen?*: 1. *inter-*

rogatic: ποῖος J 12,33 18,32 Mc 4,30; ποταπός M 8,27 L 1,29 7,39; πηλίκος G 6,11; τίς E 1,18 3,9 G 4,15. — 2. *relativ*: οἷος K 15,48 k 10,11 t 3,11; ὁποῖος G 2,6.

ƕilftrjom *Dat.Plur.Fem. f. Sing.* σορός *Totenkiste, Sarg* L 7,14.

ƕoftuli *Fiō das Rühmen, der Ruhm*: καύχημα *N.* K 5,6 k 1,14 9,3 Ph 1,26; *A.* -ja G 6,4; *G.* k 5,12. — καύχησις *N.* k 1,12 7,4.14 11,10; *G.* K 15,31 k 8,24 9,4 11,17 Th 2,19.

ƕoh *N.A.Fem. von* ƕazuh.

ƕopan *red.V.5* (*211*) καυχᾶσθαί τι *sich einer Sache* (*Dat.* k 9,2 11,30) *rühmen* K 4,7 k 5,12 7,14 *usw.* (*häufiger*); κατακαυχᾶσθαί τινος *sich gegen einen* (ana *m. Akk.*) *brüsten* R 11,18. — *Pf.* ƕaiƕop k 7,14.

ƕota *Fō Drohung*: ἀνιέντες τὴν ἀπειλήν *ablassend von der Drohung* · fraletandans im ƕotos E 6,9 (*Akk.Pl.*, *durch* '*minas*' Lat *veranlaßt oder Gen.Sg. nach 265,1*); in fauramaþlje ƕotos Sk 2,3 (*Gen.Sg.* '*wegen der Drohung*' *oder Akk.Plur.* '*mit Rücksicht, im Hinblick auf*').

ƕotjan *sw.V.1 m.Dat. drohen*: ἐπετίμων αὐτῷ · -idedun imma Mc 10,48.

ga-ƕotjan *m.Dat. einen bedrohn* (*perfektiv, 294 ff.*): ἐπιτιμῆσαί τινι L 9,21.42 Mc 9,25 t 4,2; ἐμβριμησάμενος Mc 1,43. — *Unklar ist* þairh liugn gaƕotjandin [*Uppström ändert* gaƕatjandin] Sk 1,15 E, *was etwa* '*durch Lüge verleitend*' *bedeuten müßte*; *s. Anm. zur Stelle.*

I.

Iaeirus Ἰάειρος *N.* L 8,41; *vgl.* Jaeirus Mc 5,22.

Iairaimias* Ἱερεμίας *Ieremia* Lat: *A.* -ian M 27,9.

Iairaupaulein *Dat. Sing.* Ἱεροπόλει (*in Phrygien*; Ἱερο- *neben* Ἱερα-, *vgl.* 19 A 1) C 4,13; *vgl.* D. Jairupulai Kal (*15. Nov.*). *S.* KZ. 41,169.

Iaireiko*, Iairiko* Ἱερειχώ, Ἱεριχώ *Iericho* Lat: *A.* -eikon L 10,30 19,1; *G.* Eiaireikons Neh 7,36; *D.* -eikon L 18,35, *wohl auch* -ikon Mc 10,46 (*269*).

Iairusalem Ἱερουσαλήμ *Ierusalem* Lat: *N.* G 4,26; *A.* L 2,41.45 4,9 9,51 17,11 18,31 Mc 15,41 (*für* Ἱεροσόλυμα); *G. unflektiert* -em L 6,17 (*IF. 27,154 ff.*), *flektiert* -ems Neh 7,2.3; *D.* -em L 2,22 (*269*). 25.43 9,31.53 10,30 19,11 Mc 11,1 K 16,3 AB (*269*) G 4,25.

Iairusaulwma (*Kontamination. Elis S. 54*), Iairausaulwma (J 12,12) Ἱεροσόλυμα *Ierosolyma* Lat: *A.* L 2,42 19,28 Mc 10,33 11,11 G 2,1 AB; *G.* Iairusaulwmos *für* Ἱερουσαλήμ L 2,38 (*nach V. 42*), Iairusaulwmon, *mechan. Umschreibung des Gen. Plur.* Ἱεροσολύμων L 5,17 (*nach* Mc 3,7.8, *vgl. IF. 27,155*); *D.* -mai M 5,35 J 10,22 Mc 3,22 10,32 11,15.27, Iairausaulwmai J 12,12.

Iairusaulwmeis *Plur.i* (*163*) 1. Ἱεροσόλυμα (*Name der Bewohner für den der Stadt*): *D.* -im · Ἱεροσολύμων Mc 3,8 7,1, -iam · *dsgl.* J 11,18 (*Kontamination, vgl. KZ. 41,174*). — 2. Ἱεροσολυμῖται: *N.* -eis Mc 1,5 (*vgl.* Ἱεροσόλυμα M 3,5).

Iairusaulwmeite *Gen.Pl.* Ἱεροσολυμιτῶν J 7,25.

Iaissaizis *Gen.Sing.* Ἰεσσαί L 3,32 R 15,12. *Vgl. Elis S. 55.*

Iakob Ἰακώβ: *A.* -b R 9,13; *G.* -bis L 1,33 3,34 20,37 Mc 12,26; *D.* -ba M 8,11 R 11,26.

Iakobus Ἰάκωβος (*163*): *N.* Mc 10,35 G 2,9 *u.* Iakubos (*Schreibfehler*) L 9,54; *A.* -u L 6,14.15 8,51 *u.ö.*, -au L 5,10 (*24a*); *G.* -aus L 6,16 Mc 3,17 *u.* -is M 27,56 Mc 5,37 15,40 16,1 (*Analogiebildung nach* Ἰακώβ); *D.* -au

Mc 1,29 3,17 K 15,7 G 2,12 *u.* -a Mc 6,3 (*Analogiebildung nach* Ἰακώβ *oder wahrscheinlicher in den Gen.* -aus (Mc 3,17) *o.* -is (Mc 5,37) *zu ändern, da die Genitive* Iudins jah Seimonins *folgen.*

Iaredis *Gen.Sing.* Ἰαρέδ, Ἰαρεθ L 3,37.

Iareim Ιαρειμ *G.* -is Neh 7,42.

Iasson Ἰάσων *N.* R 16,21.

Iaurdanus* (J- Sk 4,4, *vgl. 35,2*) Ἰορδάνης (*163*): *A.* -u (*gr. Gen.* -ου) J 10,40; *G.* -aus L 3,3 Mc 3,8; *D.* -au L 4,1 Mc 10,1 *u.* Jaurdanau Sk 4,4 (J 3,26), *daneben D.* -e · Ἰορδάνῃ Mc 1,5 *u.* Ἰορδάνην *Iordane* Lat Mc 1,9.

ibai (iba L 17,9 G 6,1 A: ibai B, *vgl.* -ba). I. *Fragepartikel num, doch nicht? Antwort verneinend.* 1. *In direkter Frage m. Indik.* (*328,2*): μή M 9,15 Sk 2,11.15 (J 3,4) J 6,67 J 7,47. 51.52 (*auch* Sk 8,14.21.26) *usw.*; μήτι M 7,16 L 6,39 Mc 4,21 (*aber* ibai ƕa · μή τι k 12,18). — *Bei negiertem Verbum bejahende Antwort 'doch wohl?'* R 10,18.19 K 9,4. — ibai aufto · εἰ μήτι k 13,5; μήτι ἄρα k 1,17; μήποτε J 7,26. ibai þau († þu CA) · μὴ γάρ J 7,41. aiþþau ibai · ἤ k 11,7. — 2. *In indirekter Frage m. Optat.* (*362,5*) *nach Verben des Fürchtens, Sorgens, Verhütens*; μήπως G 4,11, μή 6,1. — ibai aufto · μήπως R 11,21 k 11,3 12,20 Th 3,5. — — II. *Prohibitivpartikel m. Optat.* (*362,5*[1]) *daß nicht etwa*: μή k 12.21 G 5,13; ἵνα μή L 18,5; μήπως K 9,27 k 9,4 G 2,2. ibai · εἰ δὲ μή *sonst* Mc 2,21. — ibai aufto (ufto M 27,64, *vgl. 52*[1]) μήποτε M 27,64 L 14,12; ἵνα μήποτε L 14,29; ἵνα μή T 3,6; μήπως k 2,7. — ibai ƕan · μήποτε M 5,25; *danach* [ibai] ƕan *für* †nibai ƕan · μήποτε Mc 4,12 CA; ibai ƕas · μή τις k 8,20 11,16 12,6. — *Vgl.* ni-bai, ni-ba.

ibdaljin *Dat. Sing.n* κατάβασις *Berglehne*: L 19,37.

ibna *sw.Adj.* (*187,1*) ἴσος *gleich*; *N.* ni ibna ni galeiks unsarai garaihtein Sk 1,4; *A.* ni ibnon ak galeika sweriþa usgiban Sk 5,24; *N.Pl.* ἰσάγγελοι · ibnans aggilum L 20,36, *Vgl.* τὸ εἶναι ἴσα θεῷ · wisan sik **galeiko** guda Ph 2,6 (*9*[2]); *s.* ibns.

ibnaleiks *Adj.a gleichen Körpers* (ὁμοούσιος): *A.* ni ibnaleika frijaþwa ak galeika (ὅμοιος) Sk 5,26.

ibnaskauns* *Adj.i/ia* (*183*) *oder* -skauneis* *ia* (*182 II*) *gleichschön*: γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ *zur Gleichgestaltung mit dem Leibe seiner Herrlichkeit* · du -jamma leika wulþaus seinis *zum gleichschönen Leibe* Ph 3,21.

ibnassus *Mu* ἰσότης 1. *Gleichheit N.* k 8,14; *D.* -au k 8,13; 2. *Billigkeit A.* C 4,1.

ga-ïbnjan *sw.V.1 gleich machen* (*perfektiv, 294 ff.*): airþai þuk -jand · ἐδαφιοῦσίν σε L 19,44.

ibns (*99*) *Adj.a* πεδινός *eben, flach D.* -amma L 6,17.

ibuks *Adj.a rückwärts gewandt, für* εἰς τὰ ὀπίσω: *A.* -ana L 17,31; *N.Pl.* -ai J 6,66 18,6.

iddja *Suppletiv-Präteritum zu* gaggan (*87. 227*).

idreiga *Fō* μετάνοια *Buße A.* L 5,32 (k 7,10) t 2,25; *G.* L 3,3.8 15,7 Mc 1,4 Sk 3,17; *D.* k 7,9. — ἀμεταμέλητα *unwiderruflich* · inu idreiga sind R 11,29; *vgl.* ἀμεταμέλητον · gatulgida k 7,10 (*nach* stabilem it).

idreigon *sw.V.2* μεταμέλλεσθαι *Reue empfinden* M 27,3 k 7,8, *dsgl. reflexiv* -on sik k 7,8; μετανοεῖν *Buße tun* L 15,7.10 Mc 1,15 6,12 k 12,21 (ἐπί τινι · ana *m. Dat.*), *dsgl. reflexiv* -on sik [M 11,20] (*Ergänzung*; *korrekter wäre* ga-ïdrigodedun, *wie* L 10,13, *doch soll nach U. der Raum hierfür nicht ausreichen*) L 17,3.4.

ga-ïdreigon *bereuen, Buße tun*

u. Advv.: *wie* ƕan aggwu · τί στενή M 7,14; ƕan filu ὅσα Mc 3,8; ὅσον — μᾶλλον περισσότερον *wie viel — um so mehr* · ƕan filu — mais þamma Mc 7,36 *u.ö.*; πόσον, πόσα M 6,23 *u.ö.*, M 27,13 Mc 15,4 *u.ähnl.* — 4. *Vor Komparativen*: πόσῳ μᾶλλον *um wie viel mehr* ƕan filu mais R 11,24 Phil 16; und ƕan filu mais *dsgl.* M 10,25; ƕan mais *dsgl.* R 11,12. — 5. *m. andern Partikeln*: μήποτε *daß nicht etwa* · ei ƕan ni L 4,11; ibai ƕan M 5,25; †nibai ƕan Mc 4,12; niu ƕan *ob nicht etwa* t 2,25.

ƕanhun *Adv. jemals*: *nur in negativen Sätzen*: ni — ƕanhun *niemals f.* οὐ — πώποτε J 6,35; οὐδέποτε M 7,23 J 7,46 L 15,29; οὐδενί — πώποτε ni mannhun — aiw ƕanhun J 8,33 *u.ä.*

af-ƕapjan *sw.V.1 ersticken, auslöschen*: συμπνίγειν Mc 4,7.19; ἀποπνίγειν L 8,7. — σβεννύναι E 6,16 Th 5,19.

af-ƕapnan *sw.V.4 ersticken, erlöschen* (*intrans.*): ἐπνίγοντο Mc 5,13; ἀπεπνίγη L 8,33; συμπνίγονται L 8,14. — σβέννυται Mc 9,44.46.48. — *Vgl.* un-ƕapnands.

ƕar *Interrog.-Adv.* (*192 A 2*) ποῦ *wo?* M 8,20 J 7,11 8,19 *usw.* (*häufiger*). — *Vgl.* þis-ƕar-uh.

ƕarbon *sw.V.2 wandeln*: περιπατεῖν ἐν (in *m. Dat.*) J 7,1 10,23 Mc 11,27; παράγειν M 9,27 J 8,59 Mc 1,16 (παρά · faur) 2,14.

ƕarjis *substant. Interr.-Pron.* (*174. 282*) *wer*: τίς J 6,64 13,18.22 *u.ö.*; ποῖος J 10,32 Mc 12,28. — *Adjektivisch vielleicht in* ƕarjos anabusnins · τίνας παραγγελίας Th 4,2 B (*unsichere Lesung, vgl. 282*[1]).

ƕarjizuh *substant. Pron. jeder* (*177,2 283*): ἕκαστος J 6,7 16,32 *usw.* (*häufiger*): πᾶς L 6,40 14,33 19,26 Mc 9,49; τίς τί ƕa ƕarjizuh L 19,15 ƕarjizuh ƕa Mc 15,24. — *es dient zur Bildung von Distributiven* (*195 b*): ana ƕarjanoh fimf tiguns · ἀνὰ πεντήκοντα L 9,14. — *Adjektivisch bei Zeitangaben* (*283*): and dulþ ƕarjo<h> · καθ' ἑορτήν Mc 15,6 *u. mit Besserung von* †ƕarjanoh *in* [ƕarjoh] M 27,15. — *Wahrscheinl. verderbt* and ƕarjano Sk 4,10 (*s. Anm. zur Stelle*). — *Vgl.* ain-ƕarjizuh.

ƕas *substant. Frage-Pron.* (*173. 282*) *wer?* 1. *interrogativ*: *gewöhnlich* τίς M 6,27.28.31 *usw.* (*sehr häufig*), ƕa · τί *im Sinne von 'warum'* Mc 5,35.39 R 14,10 *u.ä.*; ποῖος: ƕis ahmane · ποίου πνεύματος L 9,55; ƕa laune ποία χάρις L 6,32.33.34, in ƕamma waldufnje · ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ L 20,8 Mc 11,28.29.33. — *Fragesatz für Relativsatz*: ƕa qiþiþ · ὃ λέγει L 9,33. — ƕa latidedi ina · ἐν τῷ χρονίζειν αὐτόν L 1,21. — ƕa bi mik ist · τὰ κατ' (περὶ) ἐμέ E 6,21 Ph 2,23 *u. ähnl.* — in ƕis · διατί *weshalb* k 11,11. — und ƕa · ἕως πότε *wie lange* L 9,41 Mc 9,19. — *Adjektivisch nur* τίς ἄνθρωπος · ƕas manna L 15,4 (*282*[1]). — 2. *indefinit* (*173*[1]) τὶς *irgend einer* (*stets affirmativ, auch in negativen Sätzen*) L 7,40 Mc 8,4 *usw.*, *besonders häufig in abhängigen Sätzen, namentl. nach* jabai (ὅστις, εἴ τις): M 5,39.41, L 9,23 14,26 *usw.* — ƕo ƕeilo *eine Zeitlang* · πρὸς καιρόν K 7,5; χρόνον τινά K 16,7.

ƕashun *indefin. Pron. jemand*: *nur m.* ni: ni-ƕashun *niemand* · οὐδείς M 9,16 J 10,18 L 10,22 Mc 10,18.29; μηδείς C 2,18. — οὐ — τὶς J 10,28; μή τις K 16,11 th 2,3.

ƕassaba *Adv.* (*191 A 1*) ἀποτόμως *scharf, streng* Tit 1,13.

ƕassei *F n* ἀποτομία *Schärfe, Strenge*: *A.* R 11,22.

[gaƕatjan] *Konjektur Uppströms für* gaƕotjan Sk 1,15 *s.d.*

ƕaþ (ƕad J 13,36, *vgl. 25 C*) *Rich-*

tungs-Adv. (*192 C 1*) ποῦ *wohin?* J 8,14 12,35 14,5 16,5. — *Vgl.* þis-ƕad-uh.

ƕaþar (*115,2*) *Fragepron.* (*174*) πότεροϲ *wer von beiden*: *N.* Sk 3,6 ƕ. þize· τίϲ αὐτῶν L 7,42; *N.Neut.* ƕaþar ist azetizo· τί ἐϲτιν εὐκοπώτερον M 9,5 L 5,23 Mc 2,9.

[**ƕaþaruh**] *uterque jeder von beiden*: *Konjektur D.* [ƕaþaramme] (*statt* -eh, *27 b*) *für* †ƕaþaramma Sk 5,22 E. — *Vgl.* ain-ƕaþaruh.

ƕaþjan *sw.V.1* ἀφρίζειν *schäumen* Mc 9,18.20.

ƕaþo *Fn* ἀφρόϲ *Schaum*: *D.* L 9,39.

ƕaþro *Richtungs-Adv.* (*192 B 1*) πόθεν *woher?* J 6,5 7,27.28 *u.ö.* — ni habandam <im> ƕaþro usgebeina· μὴ ἐχόντων αὐτῶν ἀποδοῦναι L 7,42.

ƕazuh (ƕazu E 5,5) *substant. Pron.* (*66[1].177*) πᾶϲ *jeder* L 2,23 6,30.47 *usw.*; ƕazuh saei· πᾶϲ ὅϲτιϲ M 7,24, πᾶϲ ὃϲ ἄν R 10,13, ὃϲ ἄν (ἐάν) M 5,31.32 11,6 K 11,27, πᾶϲ ὁ M 5,28 7,21.26 *usw.* (*daneben auch* ƕazuh sa gahausjands· πᾶϲ ὁ ἀκούων J 6,45 *u.ähnl.* L 6,47 R 10,11; ƕazuh modags· πᾶϲ ὁ ὀργιζόμενοϲ M 5,22). — *Adjektivisch bei Zeitangaben* (*283*): jera ƕammeh· κατ' ἔτοϲ *jährlich* L 2,41; daga ƕammeh· καθ' ἡμέραν *täglich* L 16,19 19,47 Mc 14,49 K 15,31; dag ƕanoh *dsgl.* L 9,23. — *m. Kardinalien zur Bildung der Distributiva* (*195 b*): twans ƕanzuh· δύο δύο *je zwei* Mc 6,7, ἀνὰ δύο L 10,1.

ƕe (*Instrumental, 173*) *Adv.* 1. *wem, mit wem, womit?*: ƕe sijaina galeikai· τίνι εἰϲὶν ὅμοιοι L 7,31; ƕe gasupoda· ἐν τίνι ἀρτυθήϲεται L 14,34; ƕe wasjaiþ· τί ἐνδύϲηϲθε M 6,25 *u.ä.* — 2. *vor Komparativen, um wie viel*: ƕe managizo taujiþ· τί περιϲϲὸν ποιεῖτε M 5,47. — 3. *indefinit, irgendwie* ἄν: iþ in þammei ƕe ƕas ananaþeiþ *worauf irgendwie einer pocht*· ἐν ᾧ δ' ἄν τιϲ τολμᾷ k 11,21.

ƕeh (*Instr. v.* ƕazuh, *177[3]*) *jedenfalls, nur*: ƕeh (*glossiert durch* þatainei)· μόνον Ph 1,27; ei ƕeh· ἵνα — μή G 6,12.

ƕeila *Fō* (*149*) *Weile, Zeit, Stunde*: χρόνοϲ J 7,33 L 18,4 (ἐπὶ χρόνον· laggai -ai) Mc 2,19 (ὅϲον χρόνον· ƕa lagga -a) R 7,1 (ἐφ' ὅϲον χρόνον ζῇ· s<wa> lagga -a swe) K 16,7; καιρόϲ K 7,5; ὥρα M 8,13 9,22 27,45 *usw.* (*häufiger*). — und þata ƕeilos þei· ἐφ' ὅϲον *so lange als* M 9,15; — ƕo ƕeilo *eine Zeitlang*· πρὸϲ καιρόν K 7,5 *oder* χρόνον τινά K 16,7; ƕeilo ƕoh· πᾶϲαν ὥραν *jede Stunde* K 15,30. — *Vgl.* ƕeilo-hun *u.* un-ƕeila *Adj.*

ƕeilaƕairbs *Adj.a* πρόϲκαιροϲ *nur eine Zeitlang dauernd, vergänglich N.Pl.* Mc 4,17; *N.Neut.* ƕeilaƕairb· *momentaneum* it k 4,17.

ƕeilan *sw.V.3 m. prädik. Partizip* (*325*) *aufhören*: οὐ παυόμεθα προϲευχόμενοι· ni -aidedun bidjandans C 1,9.

ana-ƕeilan *beruhigen, erquicken*: ἀναπέπαυται· -aiþs warþ k 7,13.

ga-ƕeilan (*294 ff.*) 1. *ingressiv*: *zur Ruhe kommen, aufhören* παύϲονται: -and K 13,8. — 2. *effektiv*: gaƕeilaiþ sik ana *m. Dat. verweilt* ἐπαναπαύϲεται ἐπί τινα L 10,6.

ƕeilohun *nur in* ni ƕeilohun· οὐδὲ πρὸϲ ὥραν *nicht eine Stunde lang* G 2,5 (*149[1]. 178[9]*).

ga-ƕeitjan *weißen* (*perfektiv, 294 ff.*): οὐ δύναται λευκᾶναι· ni mag gaƕeitjan Mc 9,3.

ƕeits *Adj.a* λευκόϲ *weiß*: *N.Fem.* L 9,29; *D.F.* Mc 16,5; *N.Pl.F.* Mc 9,3; *D.Pl.* L 20,46; *Neut.* ƕeit M 5,36.

ƕelauþs* (d) (ƕe- *für* ƕi-, *22 D*) *pronom. Adj.a* πόϲοϲ *wie groß?*: *A.Fem.* -da k 7,11.

ƕileiks (ƕeleika L 1,29, *22 D*) *Adj.a wie beschaffen?*: 1. *inter-*

rogativ: ποῖος J 12,33 18,32 Mc 4,30; ποταπός M 8,27 L 1,29 7,39; πηλίκος G 6,11; τίς E 1,18 3,9 G 4,15. — 2. *relativ*: οἷος K 15,48 k 10,11 t 3,11; ὁποῖος G 2,6.

ƕilftrjom *Dat.Plur.Fem. f. Sing.* σορός *Totenkiste, Sarg* L 7,14.

ƕoftuli *Fiō das Rühmen, der Ruhm*: καύχημα *N.* K 5,6 k 1,14 9,3 Ph 1,26; *A.* -ja G 6,4; *G.* k 5,12. — καύχησις *N.* k 1,12 7,4.14 11,10; *G.* K 15,31 k 8,24 9,4 11,17 Th 2,19.

ƕoh *N.A.Fem. von* ƕazuh.

ƕopan *red.V.5* (*211*) καυχᾶσθαί τι *sich einer Sache* (*Dat.* k 9,2 11,30) *rühmen* K 4,7 k 5,12 7,14 *usw.* (*häufiger*); κατακαυχᾶσθαί τινος *sich gegen einen* (ana *m. Akk.*) *brüsten* R 11,18. — *Pf.* ƕaiƕop k 7,14.

ƕota *Fō Drohung*: ἀνιέντες τὴν ἀπειλήν *ablassend von der Drohung* · fraletandans im ƕotos E 6,9 (*Akk.Pl., durch* '*minas*' Lat *veranlaßt oder Gen.Sg. nach 265,1*); in fauramaþlje ƕotos Sk 2,3 (*Gen.Sg.* '*wegen der Drohung*' *oder Akk.Plur.* '*mit Rücksicht, im Hinblick auf*').

ƕotjan *sw.V.1 m.Dat. drohen*: ἐπετίμων αὐτῷ · -idedun imma Mc 10,48.

ga-ƕotjan *m.Dat. einen bedrohn* (*perfektiv, 294 ff.*): ἐπιτιμῆσαί τινι L 9,21.42 Mc 9,25 t 4,2; ἐμβριμησάμενος Mc 1,43. — *Unklar ist* þairh liugn gaƕotjandin [*Uppström ändert* gaƕatjandin] Sk 1,15 E, *was etwa* '*durch Lüge verleitend*' *bedeuten müßte*; *s. Anm. zur Stelle.*

i.

Iaeirus Ἰάειρος *N.* L 8,41; *vgl.* Jaeirus Mc 5,22.

Iairaimias* Ἱερεμίας *Ieremia* Lat: *A.* -ian M 27,9.

Iairaupaulein *Dat. Sing.* Ἱεροπόλει (*in Phrygien*; Ἱερο- *neben* Ἱερα-, *vgl.* 19,41) C 4,13; *vgl. D.* Jairupulai Kal (*15. Nov.*). *S. KZ.* 41,169.

Iaireiko*, Iairiko* Ἱερειχω, Ἱεριχω *Iericho* Lat: *A.* -eikon L 10,30 19,1; *G.* Eiaireikons Neh 7,36; *D.* -eikon L 18,35, *wohl auch* -ikon Mc 10,46 (*269*).

Iairusalem Ἱερουσαλήμ *Ierusalem* Lat: *N.* G 4,26; *A.* L 2,41.45 4,9 9,51 17,11 18,31 Mc 15,41 (*für* Ἱεροσόλυμα); *G. unflektiert* -em L 6,17 (*IF. 27, 154 ff.*), *flektiert* -ems Neh 7,2.3; *D.* -em L 2,22 (*269*). 25.43 9,31.53 10,30 19,11 Mc 11,1 K 16,3 AB (*269*) G 4,25.

Iairusaulwma (*Kontamination, Elis S. 54*), Iairausaulwma (J 12,12) Ἱεροσόλυμα *Ierosolyma* Lat: *A.* L 2,42 19,28 Mc 10,33 11,11 G 2,1 AB; *G.* Iairusaulwmos *für* Ἱερουσαλήμ L 2,38 (*nach V. 42*), Iairusaulwmon, *mechan. Unschreibung des Gen. Plur.* Ἱεροσολύμων L 5,17 (*nach* Mc 3,7.8, *vgl. IF. 27,155*); *D.* -mai M 5,35 J 10,22 Mc 3,22 10,32 11,15.27, Iairausaulwmai J 12,12.

Iairusaulwmeis *Plur.i* (*163*) 1. Ἱεροσόλυμα (*Name der Bewohner für den der Stadt*): *D.* -im · Ἱεροσολύμων Mc 3,8 7,1, -iam · *dsgl.* J 11,18 (*Kontamination, vgl. KZ. 41,174*). — 2. Ἱεροσολυμῖται: *N.* -eis Mc 1,5 (*vgl.* Ἱεροσόλυμα M 3,5).

Iairusaulwmeite *Gen.Pl.* Ἱεροσολυμιτῶν J 7,25.

Iaissaizis *Gen.Sing.* Ἰεσσαί L 3,32 R 15,12. *Vgl. Elis S. 55.*

Iakob Ἰακώβ: *A.* -b R 9,13; *G.* -bis L 1,33 3,34 20,37 Mc 12,26; *D.* -ba M 8,11 R 11,26.

Iakobus Ἰάκωβος (*163*): *N.* Mc 10,35 G 2,9 *u.* Iakubos (*Schreibfehler*) L 9,54; *A.* -u L 6,14.15 8,51 *u.ö.*, -au L 5,10 (*24a*); *G.* -aus L 6,16 Mc 3,17 *u.* -is M 27,56 Mc 5,37 15,40 16,1 (*Analogiebildung nach* Ἰακώβ); *D.* -au

Mc 1,29 3,17 K 15,7 G 2,12 *u.* -a Mc 6,3 (*Analogiebildung nach* Ἰακώβ *oder wahrscheinlicher in den Gen.* -aus (Mc 3,17) *o.* -is (Mc 5,37) *zu ändern, da die Genitive* Iudins jah Seimonins *folgen.*

Iaredis *Gen.Sing.* Ἰαρέδ, Ἰαρεθ L 3,37.

Iareim Ιαρειμ *G.* -is Neh 7,42.

Iasson Ἰάσων *N.* R 16,21.

Iaurdanus* (J- Sk 4,4, *vgl.* *35,2*) Ἰορδάνης (*163*): *A.* -u (*gr. Gen.* -ου) J 10,40; *G.* -aus L 3,3 Mc 3,8; *D.* -au L 4,1 Mc 10,1 *u.* Jaurdanau Sk 4,4 (J 3,26), *daneben D.* -e · Ἰορδάνῃ Mc 1,5 *u.* Ἰορδάνην *Iordane* Lat Mc 1,9.

ibai (iba L 17,9 G 6,1 A: ibai B, *vgl.* -ba). I. *Fragepartikel num, doch nicht? Antwort verneinend.* 1. *In direkter Frage m. Indik.* (*328,2*): μή M 9,15 Sk 2,11.15 (J 3,4) J 6,67 J 7,47. 51.52 (*auch* Sk 8,14.21.26) *usw.*; μήτι M 7,16 L 6,39 Mc 4,21 (*aber* ibai ƕa · μή τι k 12,18). — *Bei negiertem Verbum bejahende Antwort 'doch wohl?'* R 10,18.19 K 9,4. — ibai aufto · εἰ μήτι k 13,5; μήτι ἄρα k 1,17; μήποτε J 7,26. ibai þau († þu CA) · μὴ γάρ J 7,41. aiþþau ibai · ἢ k 11,7. — 2. *In indirekter Frage m. Optat.* (*362,5*) *nach Verben des Fürchtens, Sorgens, Verhütens*; μήπως G 4,11, μή 6,1. — ibai aufto · μήπως R 11,21 k 11,3 12,20 Th 3,5. — — II. *Prohibitivpartikel m. Optat.* (*362,5*[1]) *daß nicht etwa*: μή k 12.21 G 5,13; ἵνα μή L 18,5; μήπως K 9,27 k 9,4 G 2,2. ibai · εἰ δὲ μή *sonst* Mc 2,21. — ibai aufto (ufto M 27,64, *vgl. 52*[1]) μήποτε M 27,64 L 14,12; ἵνα μήποτε L 14,29; ἵνα μή T 3,6; μήπως k 2,7. — ibai ƕan · μήποτε M 5,25; *danach* [ibai] ƕan *für* † nibai ƕan · μήποτε Mc 4,12 CA; ibai ƕas · μή τις k 8,20 11,16 12,6. — *Vgl.* ni-bai, ni-ba.

ibdaljin *Dat. Sing.n* κατάβασις *Berglehne*: L 19,37.

ibna *sw.Adj.* (*187,1*) ἴσος *gleich*; *N.* ni ibna ni galeiks unsarai garaihtein Sk 1,4; *A.* ni ibnon ak galeika sweriþa usgiban Sk 5,24; *N.Pl.* ἰσάγγελοι · ibnans aggilum L 20,36, *Vgl.* τὸ εἶναι ἴσα θεῷ · wisan sik galeiko guda Ph 2,6 (*9*[2]); *s.* ibns.

ibnaleiks *Adj.a gleichen Körpers* (ὁμοούσιος): *A.* ni ibnaleika frijaþwa ak galei*ka* (ὅμοιος) Sk 5,26.

ibnaskauns* *Adj.i/ia* (*183*) *oder* -skauneis* *ia* (*182 II*) *gleichschön*: γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ *zur Gleichgestaltung mit dem Leibe seiner Herrlichkeit* · du ·jamma leika wulþaus seinis *zum gleichschönen Leibe* Ph 3,21.

ibnassus *Mu* ἰσότης 1. *Gleichheit N.* k 8,14; *D.* -au k 8,13; 2. *Billigkeit A.* C 4,1.

ga-ïbnjan *sw.V.1 gleich machen* (*perfektiv, 294 ff.*): airþai þuk -jand · ἐδαφιοῦσίν σε L 19,44.

ibns (*99*) *Adj.a* πεδινός *eben, flach D.* -amma L 6,17.

ibuks *Adj.a rückwärts gewandt, für* εἰς τὰ ὀπίσω: *A.* -ana L 17,31; *N.Pl.* -ai J 6,66 18,6.

iddja *Suppletiv-Präteritum zu* gaggan (*87. 227*).

idreiga *Fō* μετάνοια *Buße A.* L 5,32 (k 7,10) t 2,25; *G.* L 3,3.8 15,7 Mc 1,4 Sk 3,17; *D.* k 7,9. — ἀμεταμέλητα *unwiderruflich* · inu idreiga sind R 11,29; *vgl.* ἀμεταμέλητον · gatulgida k 7,10 (*nach* stabilem it).

idreigon *sw.V.2* μεταμέλλεσθαι *Reue empfinden* M 27,3 k 7,8, *dsgl. reflexiv* -on sik k 7,8; μετανοεῖν *Buße tun* L 15,7.10 Mc 1,15 6,12 k 12,21 (ἐπί τινι · ana *m. Dat.*), *dsgl. reflexiv* -on sik [M 11,20] (*Ergänzung*; *korrekter wäre* ga-ïdrigodedun, *wie* L 10,13, *doch soll nach U. der Raum hierfür nicht ausreichen*) L 17,3.4.

ga-ïdreigon *bereuen, Buße tun*

(*perfektiv-ingressiv, 294ff.*): μετενόηcαν · -dedeina L 10,13. *Vgl. auch* [M 11,21].

Idumaia Ἰδουμαία; *D.* -a (*163*) Mc 3,8.

idweit *Na Schmach, Schimpf*: ὄνειδοc *A.* idweit mein L 1,25; ὀνειδιcμόc *A.* T 3,7.

idweitjan *s.* -weitjan.

Iesus (*wahrscheinl.* -ūs, *66¹*) Ἰηcοῦc (*häufig*). *Als Name Christi stets abgekürzt*: *N.* is; *A.* iu; *G.* iuis; *D.* iua *u.* iu L 3,21 Mc 10,50 E 4,21 AB; *V.* iu M 8,29 L 4,34 8,28 17,13 18,38 Mc. 1,24 5,7 10,47; *als profaner Name ausgeschrieben N.* C 4,11 AB; *G.* Neh 7,39.43 (*18⁵*). — is *verschrieben für* is J 11,4 L 8,46.50 Mc 9,39 10,18.42 14,62; is *für* is J 18,1 Mc 1,42. — *Zusatz aus Lektionarien im Beginn einer Perikope* M 8,26 J 8,23 12,9 L 6,12 7,13 Mc 2,4 4,1 10,36; *Zusatz nach Parallelstellen* L 20, 23 (*nach* M 22,18) Mc 5,22 (*nach* L 8,41).

iftuma *Kompar.* (*190,2*), *nur in der Formel* τῇ ἐπαύριον · iftumin daga *am folgenden Tage* M 27,62 J 6,22 12,12 Mc 11,12.

iggqar (115,2; gg *für* g *28 b*) *Possessiv, euch beiden gehörig* (*165*): *D.Fem.* -ai M 9,29.

igqis *Dual des Pron. der 2. Pers.* (*164*) Mc 1,17: inqis L 19,31 (*28 a*).

ik ἐγώ *ich* (*164*): *sehr häufig. Über Zusatz des Personalpronomens vgl. 275 b u. Nachtrag S. 312.*

ikei *Relativ der 1.Pers.* '*der ich*': *nur N.* K 15,9 k 10,1 T 1,13; saei *an Stelle von* ikei J 8,18; saei C 1,24 AB, þaiei K 10,17 *inkorrekte Zusätze unter lat. Einfluß* (*349¹*).

im *V.subst.* (*229*), *2. Sg.* is, *3.* ist *1.Pl.* sijum *usw. s.* wisan.

in *Präp.* I. *m. Dativ, in, auf, an, unter* (*Ruhe*): 1. *räumlich* a) *bei Verben der Ruhe gr.* ἐν (*sehr häufig*); *vereinzelt gr.* εἰc: warþ stibna in ausam · εἰc τὰ ὦτα L 1,44, sind in garda · εἰc τὸν οἶκον L 9,61, *ähnl.* Mc 2,1. — b) *Ohne Rücksicht auf die Ruhe- oder Richtungsbedeutung des Verbs heißt es stets* in midjaim L 4,35 5,19 6,8 Mc 9,36 14,60 *u.* in midumai L 8,7 10,3 Mc 3,3 (*271*). — — c) *bei manchen Verben der Bewegung herrscht im Got., abweichend vom Griech., ein Ruhe-, kein Richtungsverhältnis* (*269*): briggan M 6,13 7,13.14 *usw.*; gabaurans warþ in fairƕau · εἰc J 16,21; daupiþs was in Iaurdane · εἰc Mc 1,9; in stanai (εἰc) atdriusai T 3,6 (*aber Akk.* T 3,7 6,9 Neh 6,16 Sk 2,14); in urrunsa (εἰc) usgaggiþ L 2,3 Mc 7,19 (*sonst* in *m. Akk.* M 26,71 L 2,42 *usw.*); galagiþs was in karkarai · βεβλημένοc εἰc Sk. 3,2 (*sonst f.* βάλλειν εἰc · in *m. Akk.* M 5,25 6,30 J 15,6 L 3,9 *u.* in *m. Dat. für* ἐν); du gamotjan fraujin in luftau · εἰc ἀέρα Th 4,17; in izai (εἰc αὐτήν) nauþjada L 16,16; qiman M 5,20 L 9,34 18,17 *usw., häufig* (in *m. Akk.* = *griech.* εἰc *nur* J 6,14 11,27 k 12,1), gaqiman Ph 3,11; rodja in þamma fairƕau · εἰc τὸν κόcμον J 8,26; saian in leika, in ahmin · εἰc G 6,8 (in *m. Akk.* · εἰc Mc 4,18); gataihun in baurg jah in haimom · εἰc Mc 5,14. — 2. *zeitlich in, an, auf, zu, während*: *meist* ἐν (*sehr häufig*); *für gr. Dat.*: in melam swesaim · καιροῖc ἰδίοιc T 6,15; *gr. Gen.*: in naht · νυκτόc J 7,50 (*auch* Sk 8,19 *f.*); εἰc χρόνον *auf, für eine Zeit*: J 12,25 L 1,20 R 9,5 E 4,30 Th 4,15. — 3. *übertragen* (*meist* ἐν), *zur Bezeichnung* a) *der begleitenden Umstände, der Art und Weise*: *abweichende gr. Konstr.* ἐπὶ τῶν προcευχῶν · in bidom E 1,16; *gr. Dat.* χρηcτότητι · in selein

R 11,22, ἀπιστίᾳ · in ungalaubeinai *V.* 23 (*ähnl.* Ph 2,3 T 5,5); *vgl. ferner* βεβλημένην καὶ πυρέσσουσαν · ligandein <jah> in heitom M 8,14 (*ähnl.* Mc 1,30), σπαταλῶσα · wizondei in azetjam T 5,6, ἵνα μὴ ἀθυμῶσιν · ei ni wairþaina in unlustau C 3,21, φθονοῦντες · in neiþa wisandans G 5,26, μεμνηστευμένην · in fragibtim L 1,27 (*ähnl.* 2,5), πρόκειται · in gagreftai ist k 8,12, ὤφθη · warþ in siunai L 1,11; *beachte* ἅπαντα · in allamma E 6,13 (*nach den Parallelstellen*), τὰ πάντα · alla in allaim E 1,11 (*dsgl.*). b) *des Bezugs, des Zwecks, der Absicht* (εἰς): daupjan in namin K 1,13.15, in Mose K 10,2, in Xristau G 3,27; andniman, gadragkjan in namin M 10,41.42. *Ähnl.* L 16,8 R 11, 32.36 13,4 K 4,3.6 k 1,21 2,9. 12 9,8.11 E 1,5 G 6,4 Ph 2,22 4,15 C 1,10.11.16.20 3,15 th 3,5 T 1,12. — c) *der Hilfe, des Mittels, des Grundes* (ἐν). *Abweichend*: τῷ μὴ εὑρεῖν · in þammei ni bigat *weil* k 2,13. *Unrichtig* (*für* ana) † k 9,13. — d) *dessen, bei dem man schwört, bittet* (ἐν). *Abweichend*: ὁρκίζω ὑμᾶς τὸν κύριον · biswara izwis in fraujin Th 5,27 — *an den man glaubt, auf den man traut, hofft* (ἐν). *Abweichend*: εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν ἐπιστεύσαμεν · in Xristau Iesua galaubidedum G 2,16; πεποιθὼς ἐπὶ πάντας ὑμᾶς · gatrauands in allaim izwis k 2,3 th 3,4; *ähnl.* gatraua in izwis (*formell doppeldeutig*) · εἰς k 10,1 G 5,10 — *worüber man sich freut, wessen man sich rühmt u. ähnl. m.* (ἐν). *Abweichend* ἐπὶ τῇ γενέσει χαρήσονται · in gabaurþai faginond L 1,14; χαίρετε ὅτι · faginod in þammei L 10,20.

II. *m.* *Akkusativ in, auf, nach zu* (*Richtung*), *gr.* εἰς: 1. *bei zahlreichen Verben, welche die Richtung einer Bewegung angeben. Einige haben neben in m. Akk. auch in m. Dat. bei sich*: atdriusan T 3,7 6,9, Neh 6,16 Sk 2,14 (*D.* T 3,6) usgaggan M 26,71 L 2,42 *usw.* (*D.* Mc 7,19, *vgl.* I); galagjan M 5,25 6,30 J 15,6 L 3,9 (*D. vgl.* I); qiman J 6,14 11,27 k 12,1 (*sonst D., vgl.* I); saian Mc 4,18 (*D.* G 6,8, *vgl.* I); gateihan L 8,34 (*D.* Mc 5,14, *vgl.* I); *doppeldeutig* M 8,33. — atwairpan in *m. Akk.* (εἰς) Mc 9,22.47: in alh · ἐν τῷ ναῷ M 27,5 (*doppeldeutig*); gasitan in marein · καθῆσθαι ἐν τῇ θαλάσσῃ Mc 4,1 *u.* in alh · εἰς th 2,4 (*doppeldeutig*). — 2. *zeitlich* a) *für, auf, bis zu* (εἰς): in aldins alde, aiwe L 1,50 E 3,21 T 1,17, *ähnl.* M 6,13; J 6,51.58 12,7 L 1,33 t 1,12. b) *in, an* (*auf die Frage: wann?*), *gr.* ἐν: gaggiþ in dag, in naht J 11,9.10; *ähnl.* L 2,1 Mc 13,24 E 6,18; πρωΐ · in maurgin Mc 11,20 16,9; ἐπὶ τὸ πρωΐ Mc 15,1. — 3. *übertragen, zur Bezeichnung der Gesinnung u. Handlung gegen; des Zweckes und Erfolges; in Hinsicht, mit Rücksicht auf* (εἰς). — 4. *Varia*: a) *zur Bezeichnung des Kaufpreises*: frabugjan in managizo · πραθῆναι ἐπάνω Mc 14,5, frabauht was in ·t· skatte · τριακοσίων δηναρίων J 12,5. b) κατὰ πρόσωπον · in andwairþi imma andstoþ G 2,11 (*sonst* in andwairþja). c) τίνι λόγῳ; · in hvo sauþo K 15,2. d) ἕνεκεν σοῦ · in þuk R 8,36.

III. *m. Genitiv wegen, um — willen, für, durch*: 1. ἀνθ' ὧν · in þizei *deswegen, weil* L 19,44. — 2. διά τινος *durch* k 8,8 G 5,13 Th 3,7. — 3. διά τι M 27,18 J 6,57 7,13 *usw.* (*häufig*), *auch bei Verben des Freuens* J 11,15, *sich Betrübens* R 14,15, *Staunens* Mc 6,6; in hvis · διατί k 11,11; inuh þis · διὰ τοῦτο

R 13,6 k 7,13 Th 3,7 t 2,10, διό k 2,8 4,16 5,9 *usw.*; in þizei · διό R 15,7 k 4,13 *u.ö.*, διότι Ph 2,26, δι' ἣν αἰτίαν L 8,47, *m. Verb. fin. für* διὰ τό *m. Inf.* L 8,6 18,5 Mc 4,5. — 4. εἰς αὐτὸ τοῦτο · in þize jah R 9,17. — 5. ἐν k 8,18 A, *wohl Schreibfehler* (: in *m. Dat.* B). — 6. ἕνεκέν τινος M 10, 39 L 4,18 6,22 *u.ö.* — 7. ἐπί τινι *über, wegen* L 2,20 5,9 15,7.10 Mc 3,5 10,22.24 11,18 K 16,17 k 7,4. — 8. νή K 15,31. — 9. περί τινος M 9,36 J 10,33 L 19,37 th 1,3. — 10. ὑπέρ τινος J 6,51 11,4 R 15,9 *usw.* — 11. χάριν Tit 1,11; τούτου χάριν · in þis E 3,14, in þizozei (*347*[1]) waihtais E 3,1 Tit 1,5 (*dazu Glosse* in þize); οὗ χάριν · in þizei L 7,47. — 12. τοιγαροῦν · inuh þis Th 4,8. — — *Unklare Änderung*: οὐκ ἐζήτησα, ὅτι ἐβαρύνθη · ni sokida in þis ei ni kauridedjau Neh 5,18.

inahei *Fn* σωφροσύνη *Besonnenheit, Selbstbeherrschung D.* T 2,9; σωφρονισμός *dsgl. G.* t 1,7.

inahs *Adj.a* φρόνιμος *verständig*: *N.Pl.* -ai R 12,16.

ingardja *Mn* (*187,6*) οἰκεῖος *Hausgenosse*: *N.Pl.* E 2,19; *D.* T 5,8. — *Fem.* ingardjo ἡ κατ' οἶκον *im Hause befindlich A.* C 4,15 *D.* K 16,19.

inilo *Fn* 1. πρόφασις *Entschuldigung für* (περί τινος · bi *m. Akk.*) *G.* J 15,22; *Vorwand D.* Ph. 1,18. — 2. ἀφορμή *Gelegenheit A.* k 11,12.

inkilþo *Fn* (*187,6*) *schwanger*: *N.* -o warþ · συνέλαβεν *empfing* L 1,24, -o sunau · συνειληφυῖα υἱόν *dsgl.* L 1,36; *D.* wisandein -on · οὔσῃ ἐγκύῳ *die schwanger war* L 2,5.

inkunja* *Mn* (*187,6*) συμφυλέτης *Stammesgenosse, Landsmann*: *D. Pl.* -jam Th 2,14.

inmaideins *Fi/ō* (*152*[6]) *Vertauschung*: *N.* Sk 5,15; *A.* ἀντάλλαγμα *zum Tausch* Mc 8,37.

inn *Adv.* (*192 C 3*) *hinein. Es tritt bei Verben auf, die im Griech. mit* εἰς- *zusammengesetzt sind*: atgaggan inn · εἰσέρχεσθαι M 9,25 J 10,1 Mc 6,22 K 14,23; attiuhan inn · εἰσάγειν J 18,16; galeiþan inn · εἰσέρχεσθαι L 1,28 4,16 Mc 15,43 *und* εἰσπορεύεσθαι Mc 5,40.

inna *Adv.* (*192 A 1*) *innen, innerhalb*: þans inna · τοὺς ἔσω K 5,12; inna gamelida · ἐγγεγραμμένη k 3,3; inna gagga · ἐμπεριπατήσω k 6,16; sei inna uswaurkeiþ in mis · τὴν ἐνεργουμένην ἐν ἐμοί C 1,29.

innakunds *Adj.a* οἰκιακός *zum Hause gehörig, Hausgenosse*: *N.Pl.* -ai is M 10,36; *sw.A.Pl.* þans -ans is M 10, 25.

innana *Adv.* (*192 B 3*) ἔσωθεν *von innen* k 7,5. — *m. Gen.* (*268 A c*) *hinein*: ἔσω τῆς αὐλῆς · innana gardis *in das Innere* Mc 15,16.

innatgāhts* (*53*) *Fi Eingang, Eintritt*: bi -ai is · in introitu eius it pler L 1,29.

innaþro *Adv.* (*192 B 1*) ἔσωθεν *von innen* M 7,15 Mc 7,21.23.

inniujiþa *Fō Erneuerung*: τὰ ἐγκαίνια *Fest der Tempelweihe* J 10, 22.

innuma *Kompar.* (*190,2*) *der innere* (*im Vergleich zum äußern*): ὁ ἔσω ἄνθρωπος · sa innuma manna *der innere Mensch A.* E 3,16: *D.* R 7,22; ὁ ἔσω (ἔσωθεν KL) *sc.* ἄνθρωπος k 4,16.

insahts *Fi* διήγησις *Erzählung, Aussage, Zeugnis*: *N.* Sk 6,1; *A.* L 1,1 Sk 6,12; *D.* K Unterschr. (*Zusatz*) Sk 5,13.20.

inuh (inu, *27 b*) *Präp. m. Akk.* (*268 A b*) *ohne, außer*: χωρίς J 15,5 L 6,49 Mc 4,34 *usw.*; ἄνευ M 10,29; ἐκτός K 15,27 k 12,2.3, παρεκτός M 5,32; ἀμεταμέλητα · inu idreiga R 11,29; εἰς τὰ ἄμετρα · inu mitaþ k 10,15. — inu *erscheint* R 7,8.9 A 10,14 A

11,29 A K 4,8 A 15,27 A k 10,15 B 12,2 A (: -h B) E 2,12 A (: -h B) T 5,21 A Phil 14 A Sk 1,9 (: -h 7,9).

in-uh, in-uþ- (*26 A*) *Präp.* in *u. Enklitikon* -uh.

inwindiþa *Fō* ἀδικία *Ungerechtigkeit*: *N.* J 7,18 R 9,14; *G.* L 16,8.9 18,6; *D.* K 13,6.

inwinds *Adj.a* ἄδικος *ungerecht*: *D.* -amma L 16,11; *N.Pl.* [-ai] *oder* [-ans?] *für* †-a CA L 18,11; *A.* -ans M 5,45; *D.* -aim K 6,1. — διεστραμμένος *verkehrt, verdorben sw.V.N* -o L 9,41.

[inwitoþs] *für* † inwitoþ A (d) ἔννομος *innerhalb des Gezetzes stehend* (*Gegensatz*: ἄνομος · witodalaus) K 9, 21.

Ioanan Ιωαναν (Sin) *N.* Neh 6,18.

Ioda 'Ιωδά *Gen. Sing.* -ins L 3,26.

1. **Iohanna** (*20,9*) *Mn* 'Ιωαννᾶ *G.* -ins L 3,27.30.

2. **Iohanna** (*20,9*) *F* 'Ιωάννα L 8,3.

Iohannes (*20,9*) 'Ιωάννης (*häufig*): *N.* -es M 11,2.(18) J 10,40. *usw.*, -is (*22 C*) Mc 6,14; *A.* -en M 11,7 L 1,13 *usw.*, -ein (*22 A*) L 3,15, -e M 11,13 Mc 1,19; *G.* -es M 9,14 Sk 3,7 (J 3,25) *u.ö.*, -is M 11,12 L 7,29 20,4 *u.ö.*; *D.* -e M 11,4.11 L 7,28 *u.ö.*, -en L 3,2 7,18.22 Mc 1,29, -au L 9,9.

Iora Ιωρα *G.* -ins Neh 7,24.

Ioreim Ιωρειμ *G.* -is L 3,29.

Iosef 'Ιωσήφ *N.* -f M 27,57.59 L 1,27 *u.ö.*; *A.* -f L 2,16; *G.* -fis J 6,42 L 3,23.24.26.30 4,22; *D.* -fa Mc 15,45, -ba (*20,2*) Sk 2,2.

Iosezis *Gen. Sing.* τοῦ 'Ιωσῆ *zum Nom.* 'Ιωσῆς, *der der got. Form zugrunde liegt* (z *nach 20,5 b*) M 27,56 L 3,29 Mc 15,40.47; *unverändert übernommen scheint der gr. Gen.* 'Ιωσῆ · Iuse (u *nach 23 A*) Mc 6,3, *da zwei flekt. Gen.* Iudins jah Seimonis *folgen, weshalb auch der vorausgehende Dat.* † Iakoba *in* [Iakobaus] *oder* [Iakobis] *zu ändern ist* (*s. unter* Iakobus).

is *M*, si *F*, ita *N anaphor. Pron.* '*er, der*' (*166. 276. 278*): αὐτός (*sehr häufig*). — ὁ δέ · iþ is (*häufig*), þaruh is L 4,43 5,34 6,8.10 7.43 15,27.29; οἱ δέ · iþ eis (*häufig*); ἡ δέ · iþ si L 1,29 Mc 6,24 7,28. — οὗτος L 7,44. 45.46. — ἐκεῖνος J 7,29 8,42 9,9 14,12 16,8 18,17.25 Mc 16,11 K 9,25 k 8,9 t 2, 12. — *Über Zusätze dem griech. Text gegenüber u. deren Ursachen vgl. 275. 278.*

Isak 'Ισαάκ, it *z.T.* Isak: *G.* -is L 3,34 20,37 Mc 12,26 R 9,10 G 4,28; *D.* -a M 8,11 R 9,7.

Iskariotes (*163*) 'Ισκαριώτης *N.* J 12,4, Iskarjotes J 14,22 (*35,2*), -eis Mc 14,10 (*22 A*); *A.* -en L 6,16 Mc 3,19, -u J 6,71; *D.* Skariotau J 13,26 (it).

Israel 'Ισραήλ: *N.* R 9,6.31 swa allai I. ganisand · οὕτως πᾶς 'I. σωθήσεται R 11,26; *A.* Israel R 9,27 K 10,18; *V.* Mc 12,29; *G.* -is M 10,23 27,9 *usw.*; *D.* -a M 8,10 9,33 *u.ö.*

Israeleites 'Ισραηλ(ε)ίτης *N.* R 11,1; *N.Pl.* -eitai · -ῖται R 9,4, -eiteis k 11,22 ('Εβραῖοί εἰσιν; κἀγώ. 'Ισραηλεῖταί εἰσιν; κἀγώ · Haibraieis sind, jah ik; Israeleiteis sind, jah ik).

itan *abl.V.5* (*208*) ἐσθίειν *essen*: *Pf.* etun L 17,27.28; saþ itan drauhsno · χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν ψιχίων L 16,21; sad itan haurne · χορ. ἐκ τῶν κερατίων L 15,16 (*vgl. Anm.*).

fra-itan *unreg.abl.V.5* (*39*[1]. *208*) κατεσθίειν τι *etw. verzehren, fressen*: *3.Sg.Prs.* k 11,20; *3.Sg. Pf.* fret L 15,30; *3.Pl.Pf.* fretun L 8,5 Mc 4,4.

Ituraia 'Ιτουραία: *G.* þis -aias (*sc.* landis) L 3,1.

iþ 1. *Konj., stets an der Spitze des Satzes* (*334*) *aber*: δέ (*ungemein häufig*). — *Wenn ein vorhandener Gegensatz betont werden soll, vertritt es mitunter* καί: M 6,24 J 14,22 17,11 18,28 *u.ö.*

Sehr häufig zeigen auch, wenn iþ *nicht-advers. Konjj. unseres gr. Textes gegenübersteht, andere gr. Hss. oder* it *genauere Entsprechung, vgl. z.B. bei* οὖν J 11,20.32 12,3 18,3.4.10.19.28 K 15,11 (*meist* autem Lat); γάρ J 6,6 (δέ Sin* d) 12,8 *u.ö.*; τὲ J 6,18 (δέ D it); γὲ L 18,5 (δέ *X*). *Nicht selten auch Zusatz von* iþ, *vgl.* J 7,8 8,15.23 15,5 *usw.* — *Verbindung mit andern Partikeln*: iþ — nu οὖν M 5,19; iþ þan δέ M 27,46 (?), iþ — þan J 8,59 L 7,50 9,21 17,15; iþ — -uh *für* δέ J 9,17.38 11,41 16,19 18,31 L 7,6 *u.ö.*, *f.* καί L 18,38, *Zusatz* J 14,8; iþ sweþauh · πλὴν L 18,8. — 2. *Zur Einleitung konjunktionsloser Bedingungssätze* (*370 a*), *an erster Stelle*: J 8,19.39 9,41 11,21.32 14,7 15,24 18,36 L 10,13 19,42 K 12,19 Sk 5,12; *an zweiter Stelle nur* L 7,39, *in Nachahmung der griech. Wortfolge*: sa iþ wesi · οὗτος εἰ ἦν.

Iudaia Ἰουδαία (*163*): *A.* -an J 7,3 11,7 L 2,4 *und* -a L 7,17 k 1,16; *G.* -as L 1,5 5,17 6,17 Mc 10,1 G 1,22; *D.* -a J 7,1 L 3,1 Mc 3,8 Th 2,14 Neh 5,14 6,18 Sk 4,10.

Iudaialand *Na* Ἰουδαία *N.* Mc 1,5.

Iudaius *u.* Judaius (*35,2*) *u/i* (*163*) Ἰουδαῖος: *N.* J 18,35 G 2,14: J- K 9,20 G 3,28 C 3,11; *G.* -aus R 10,12; *N.Pl.* -eis J 6,41.52 7,11 8,22 *usw.*: J- K 12,13; *A.* -uns J 9,22 11,33; J- K 9,20; *G.* -e M 27,11 J 6,4 *usw.*, -ei (*22 A*) J 12,11: J-e Sk 8,23 J-ei J 11,45; *D.* -um J 10,19 13,33 Sk 3,8 *usw.*: J- Sk 4,3.

iudaiwisko *Adv.* (*191A2*) ἰουδαϊκῶς *auf jüdische Weise* G 2,14. *Vgl.* judaiwisks *Adj.*

iudaiwiskon *sw.V.2* ἰουδαΐζειν *jüdisch leben* G 2,14.

Iudas (Judas J 12,4, *vgl.* *35,2*); Ἰούδας: *N.* -as M 27,3 J 13,29 *u.ö.*; *A.* -an J 6,71 L 6,16 Mc 3,19; *G.* -ins L 1,39 3,30.33 Mc 6,3; *D.* -in J 13,26.

iumjo *Fn* ὄχλος *Haufe*: *N.Pl.* M 8,1.

iup *Adv.* (*192 C 3*) ἄνω *aufwärts* J 11,41. — *Es entspricht der Präp.* ἀνα- *zusammengesetzter gr. Verba*: ἀναβλέψας · insaiƕands iup L 19,5; ἀναγαγεῖν · iup ustiuhan R 10,7.

iupa *Adv.* (*192 A 1*) ἄνω *oben* so iupa Iairusalem G 4,26; þizos iupa laþonais *der Berufung droben* Ph 3,14; þoei iupa sind C 3,1.(2); þana iupa briggandan wig *den aufwärts führenden Weg* Sk 2,5.

iupana *Adv.* (*192 B 3*) ἄνωθεν *örtl. von oben, zeitl. von Anfang an, von vorne* G 4,9.

iupaþro *Adv.* (*192 B 1*) *von oben her*: ἄνωθεν J 19,11 Sk 2,6.7 (J 3,3) 4,13.15 (J 3,31); ἀπὸ ἄνωθεν M 27,51 Mc 15,38. — *Pleonastisch*: ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ, ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί *ihr seid von drunten her, ich bin von droben her* · jus us þaim dalaþro sijuþ, iþ ik us þaim iupaþro im J 8,23.

Iuse *Gen. s.* Iosezis.

iusila *Fō* ἄνεσις *Erholung*: *N.* k 8,13.

iusiza *supplet. Kompar. zu* goþs (*190,1*) *vorzüglicher*: οὐδὲν διαφέρει δούλου · ni und waiht iusiza ist skalka G 4,1.

izei *o.* ize (*22 B?*) *Rel.* (*ursprüngl. Partikel, 346*), *der*; *Fem.* sei (*346*[1]). *Oblique Kasus fehlen*; izei (ize) *vertritt auch den Plur., wenn* þai *vorausgeht* M 7,15 L 8,15 Mc 9,1 E 2,17 G 6,13 T 1,16: 1. ὅς · izei (-e) J 8,40 15,26 *u.ö.*, ἥ · sei T 4,14 t 1,6 Tit 1,3. sei haitada · ᾗ ὄνομα L 1,26. — 2. ἥτις · sei L 2,4.10 7,37.39 k 9,11 E 1,23 G 4,24.26 C 3,5.14 t 1,5. — 3. *mit Verb. fin. für Part. m. Art.* a) izei J 12,4 K 15,57 k 8,16 E 1,3 G 1,1.4 b) sei J 12,12.17.29

L 2,5 8,2 15,12 R 7,20 12,3 E 3,2 C 1,23.26 t 2,9. — 4. *m. Verb. subst. für adverb. Fügungen m. Art.*; *nur* sei: Ph 3,9 T 1,11 5,9 t 2,10 Tit 1,1. — 5. sa izei (-e), *ohne griech. Vorbild,* M 5,32 7,15 J 11,37 L 8,15 Mc 9,1 K 15,27 k 5,21 E 2,17 G 6,13 T 1,16. *Vgl.* πᾶς ὁ · salvazuh izei J 16,2 19,12; *Fem.* þo sei Sk 1,7, þizos sei t 1,5 þizai sei Ph 3,6. — 6. in ina þo alla, ize · εἰς αὐτὸν τὰ πάντα ὅς E 4,15; izai sei haitada stairo · αὐτῇ τῇ καλουμένῃ στείρᾳ L 1,36. *Über* bi waurstwa sei *Vgl. 346*[1].

izwar (*115,2*) *possess. Pron.* (*165*) ὑμέτερος *euer* (*häufig*).

izwizei *Dat. des rel. Pron. der 2. Pers.* (*172 b*) *s.* juzei.

j.

ja ναί *ja* M 5,37 k 1,17—20.

jabai I. *Vielleicht als Fragewort in der Bedeutung 'ob' belegt* (*364*[3]): jabai frawaurhts ist, ik ni wait · εἰ ἁμαρτωλός ἐστιν, οὐκ οἶδα · J 9,25 *u. in rhetorischer Färbung*: jabai gibaidau kunja þamma taikne · εἰ δοθήσεται τῇ γενεᾷ ταύτῃ σημεῖον *ob ein Zeichen gegeben wird! d.h. niemals wird es gegeben* Mc 8,12. — — II. *Konj. wenn*: 1. *In realer Bedingung m. Indik. verbunden* (*367,1*) *f.* εἰ *m. Ind. o.* ἐάν *m. Konj.*; *beachte* jabai hauhiþs ist · εἰ ἐδοξάσθη J 13,32 (unte jabai fijaiþ M 6,24 *entspricht nicht dem gr.* ἢ γάρ; *man vermutet, der Übersetzer habe* εἰ γάρ *gelesen*). — 2. *In potentialer Bedingung m. Optat. Präs. verbunden* (*367,2*) *f.* εἰ *m. Ind. Präs. o.* ἐάν *m. Konj. Aor.*; *beachte* jabai magi wairþan · εἰ δυνατόν, si fieri potest R 12,18. — 3. *In irrealer Bedingung m. Optat. Prät.* (*367,3*) *f.* εἰ *m. Ind. Imperf.* J 5,46 8,42 14,28 15,19 L 17,6 K 11,31 (*gr. Ind. Präs.* M 11,14); ἐάν *m. Konj. Aor.* J 8,55 9,22 (*Konj. Prs.* R 9,27); *beachte*: jabai mahteig wesi · εἰ δυνατόν G 4,15. — — *Anakoluth*: Sk 1,13 *ff.* — — εἴγε *wenn nur* · jabai G 3,4; jabai sweþauh k 5,3 E 3,2 4,21 C 1,23. — εἰ δὲ μήγε · iþ jabai ni [J 14,11] L 10,6. — *Interpolation* L 17,6.

Jaeirus *s.* Iaeirus.

jah (*über Assim. des* -h *vgl. 26*), *Satzglieder und Sätze verbindend* (*329,1*) καί *und, und zwar, auch. Stets an der Spitze, daher* jah jabai · εἰ καί. jah þan *für* καί J 7,33 14,3.7 L 7,8 17,3 K 11,21. — jah *f.* δέ, *meist gestützt durch gr. Hss.*, it-*Hss.*, *Parallelstellen z.B.* jah þande · εἰ δέ M 6,30 *nach häufigem* εἰ καί; jah warþ L 5,1 6,1 (καί D a e).12 *nach* καὶ ἐγένετο; jah juþan · ἤδη δέ L 7,6 *nach* καὶ ἤδη; jah qaþ · εἶπεν δέ L 15,21 *nach* καὶ εἶπεν; jah jabai · εἰ δέ R 11,17 *nach* εἰ καί; *für* γάρ t 3,2 (et erunt vg). — *Zugesetzt bei Auflösung von Partizipialkonstruktionen, sowie vereinzelt nach germ. Sprachgebrauch* L 17, 27.28. — *Verbindung von Partizip und Verbum finitum durch* jah: M 27,53 J 6,45 L 3,17 Mc 14,66 Sk 4,9 *f.* (*vgl.* -uh *in ähnl. Funktion*). — jah — jah · καί — καί *sowohl — als auch* M 10,28 J 7,28 *usw.* (jah — jah *usw.* T 5,10 A *fälschlich für* jau — jau *usw.* B, *das dem gr.* εἰ — εἰ *usw. entspricht*). — ni þatainei — ak jah *nicht nur — sondern auch* · οὐ μόνον — ἀλλὰ καί. — *Pleonasmus* jah — -uh: ushanþ hunþ jah atuhgaf gibos · καὶ ἔδωκεν E 4,8.

jai *ja, wahrlich, fürwahr*: ναί M 9,28 11,9 *u.ö.* — þannu nu jai · μηνοῦνγε R 9,20. *Zusatz*: þannu nu jai · ἄρα οὖν R 9,18 (*nach*

V. 20); iþ þu jai manna gudis · cὺ δέ, ὦ ἄνθρωπε T 6,11.

jainar *Ruhe-Adv.* (*192 A 2*) ἐκεῖ *an jenem Ort, dort* M 5,23.24 8,12 *usw.*

jaind *Richtungs-Adv.* (*192 C 1*) *dorthin*: gaggis jaind · ὑπάγεις ἐκεῖ J 11,8.

jaindre *Richtungs-Adv.* (*192 C 2*) *dorthin*: jaindre galisand sik · ἐκεῖ cυναχθήcονται L 17,37.

jaindwairþs *Adj.a* (*IF. 27,151 f.*) *dorthin gewandt*: iþ Iudas nam hansa ... iddjuh jaindwairþs · ἔρχεται ἐκεῖ J 18,3.

jains *adj. Pron., nur stark flekt.* (*170*), *alleinstehend und bei Subst.* ἐκεῖνος *jener* (*häufig*).

jainþro *Richtungs-Adv.* (*192 B 1*) ἐκεῖθεν *dorther* M 5,26 9,9.27 *u.ö.*

Jairupulai *Dat. Sing. Fem.* Kal (*15. Nov.*) *s.* Iairaupaulis.

Janna Ἰαννά *G.* -ins L 3,24.

Jannes t 3,8 A *u.* Jannis (*19,3*) B Ἰαννῆς.

jaþþe (*167*[1]) *Konj.* εἴτε *und wenn* K 14,27; *konzessiv- o. hypothetisch-disjunktiv* (*332,2. 369*) εἴτε — εἴτε · jaþþe — jaþþe *sei es daß — oder daß, gleichviel ob — oder ob, entweder — oder* K 12,13 15,11 k 1,6 5,9.10.13 *u.ö.*

jau (*d.i.* ja-u, *75*[2]) *Fragepart.* 1. *in direkter Frage* μή *ob?, verneinende Antwort erwartend* (*328,1*): jau ainshun ... galaubidedi imma · μή τις ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν; J 7,48 (Sk 8,14). — R 7,25 *faßt der Übers. das* apa *der Vorlage fälschlich als* ἄρα *anstatt als* ἆρα. — 2. *In indirekter Frage* εἰ *ob*: witaidedun, jau leikinodedi · εἰ θεραπεύσει L 6,7. *Als indir. Fragen sind auch die 5 Sätze mit* jau · εἰ T 5,10 B (: A *fälschl.* jah) *zu fassen.*

Jaurdanau *Dat.* Sk 4,4 *s.* Iaurdanus.

jer *Na Jahr*: ἐνιαυτός L 4,19; καιρός t 3,1; χρόνος L 20,9; *sonst* ἔτος (*häufiger*). af (fram) fairnin jera · ἀπὸ πέρυσι *vom vergangenen Jahre* k 8,10 9,2.

jiuka *Fō*: *N.Pl.* -os θυμοί *Zornausbrüche* k 12,20; ἐριθεῖαι *Streitereien* G 5,20. — *Komp.* waurdajiuka.

jiukan *sw.V.3 kämpfen*: πυκτεύω *Faustkämpfer sein* K 9,27; ὑπερνικῶμεν *obsiegen* R 8,37.

ga-jiukan *besiegen* (*perfektiv*, *294 ff.*): νικᾶν R 12,21 J 16,33 (*Pf.*); καταβραβεύειν τινά *um den Siegespreis bringen* C 2,18.

Jiuleis *Julmonat*: Naubaimbair: fruma Jiuleis (Kal) *d.i. der Monat vor dem Julmonat, vgl.* fruma sabbato · προσάββατον Mc 15,42.

jota *Mn* ἰῶτα M 5,18.

ju *Adv. schon*: ἤδη M 5,28 J 9,27 11,39 *usw.*; δή = *doch* L 2,15. — Mc 9,13 *nach* M 17,12, *pleonastisch* ju fauraqaþ *für* προεῖπον G 5,21. — ju haban · ἀπέχειν *dahin haben* L 6,24. — ju ni · οὐκέτι *nicht mehr* R 7,17.20 14,15 E 2,19 Phil 16; μηκέτι Th 3,1.5; ju þanaseiþs ni · οὐκέτι L 15,19.21; ju ni — þanamais · μηκέτι T 5,23; ni — ju þanamais · οὐ — ἔτι L 16,2.

judaiwisks (*35,2*) *Adj.a* ἰουδαϊκός *jüdisch G.Pl.N* Tit 1,14; *D.Pl.F* -om Sk 3,10 (*vgl. HZ.Anz. 38, 152 f.*). *S. Adv.* iudaiwisko.

Judaius (*35,2*) *s.* Iudaius.

Judas (*35,2*) *s.* Iudas.

juggalauþs (d) *Mi* νεανίσκος *Jüngling*: *N.* -þs Mc 14,51; *A.* -þ Mc 16,5 *V.* -d (*25 C*) L 7,14; *N.Pl.* -deis Mc 14,51. *Vgl.* laudi* *F u. die Kompp.* hve-, sama-, swa-lauþs.

juggs *Adj.a jung*: νέος M 9,17 L 5,39 Mc 2,22; νεώτερος T 5,1. 2.11.14; νεωτερικός *jugendlich* t 2,22; δύο νοσσοὺς περιστερῶν · twos juggons ahake *zwei Taubenjunge* L 2,24. — *Unreg. Komp.* sa juhiza (*65,2. 188,1a*) ὁ νεώτερος L 15,12.13.

juk *Na* ζεῦγος *Gespann*: *A.Pl.* L 14,19. — *Komp.* ga-juk.
jukuzi* *Fiō* ζυγός *Joch*: *A.* -ja G 5,1; *D.* -jai T 6,1.
junda *Fō* νεότης *Jugend*: *D.* L 18,21 Mc 10,20 T 4,12.
jūs (*65*) *Pron. ihr* (*164*).
Justus Ἰοῦστος C 4,11.
juþan *Adv.* ἤδη *schon* J 6,17 7,14 9,22 *u.ö.*; juþan ni · μηκέτι *nicht mehr* Mc 1,45 2,2. — *Über* jûþan (*d.i.* ju + *Fragepart.* -u + þan) Mc 15,44 *vgl. 65*[2]. *332,3*[1].
jūzei (*65. 114*) *Rel. d. 2. Pers.* (*172b 2*) *N.* L 16,15 k 8,10 E 2,13. 17 G 5,4 Th 2,13; *D.* izwizei G 3,1. *Vgl. 349.*

k.

Kaballarja *Ortsname,* Urk. v. Arezzo.
Kaeinan Καϊνάν *G.* -is L 3,36,37.
Kafarnaum *indekl.* Καφαρναούμ (Sin B; it *neben* Cafarnaum): *A.* M 8,5 J 6,17 *u.ö.*; *Vok.* M 11,23 L 10,15; *D.* J 6,24.59 *u.ö.* *Vgl. S. 44 Fußn.*
Kaidmeiel Κεδμιήλ *G.* -is Neh 7,43.
Kaidron Κεδρών: *A.* J 18,1.
kaisar* (*115,2. 163,1*) *Ma lat.* Caesar Καῖσαρ. *Kaiser*: *G.* -is L 3,1 20,24.25 Mc 12,16.17; *D.* J 19,12 L 2,1 20,22.25 Mc 12,14.17.
kaisaragild *Na* κῆνσος *Census, Steuer A.* Mc 12,14.
Kaisaria Καισαρία *G.* -ίας · -ias Mc 8,27.
Kajafa Καϊάφας *N.* J 18,14; *D.* -in J 18,13.24.28 L 3,2.
kalbo *Fn Kalbe* (*weibliches Kalb von mehr als einem Jahr, das noch nicht gekalbt hat*): *G.* -ons gabrannidaizos Sk 3,15.
kalds *Adj.a* ψυχρός *kalt*: *N.Neut.* kald was · ψῦχος ἦν J 18,18; *G.* -is M 10,42.
kalkinassus *Mu* πορνεία *Hurerei N.* G 5,19; *G.* M 5,32; *D.* [Th 4,3.] *N.Pl.* -jus · μοιχεῖαι *Regungen der Unzucht* Mc 7,21.
kalkjom *Dat. Plur. Fem.* πόρνη *Hure* L 15,30 (*Nom.* -jo* *o.* -i*).
Kananeites* Κανανίτης: *A.* -ην · -en Mc 3,18.
kann *s.* kunnan.
kannjan *sw.V.1* γνωρίζειν τινί τι *einem* (*D.*) *etw.* (*A.*) *kund tun*: (*Aor. Fut.*) J 17,26 E 1,9 3,10 6,19.21, (*Prs.*) K 15,1 k 8,1; Sk 4,12.14.
ga-kannjan *verkünden* (*perfektiv, 294 ff.*): γνωρίζειν (*Aor. Fut.*) J 15,15 17,26 (*PBB. 15,150*) L 2,15 R 9,23 E 3,3 C 1,27 4,7.9 Sk 4,25. διεγνώρισαν περί *berichteten über* · -idedun bi *m. Akk.* L 2,17; καταγγέλλετε · -jaiþ K 11,26; ὁ καὶ δηλώσας · saei jah -ida C 1,8. — ἐγὼ ὤφελον ὑφ' ὑμῶν συνίστασθαι *ich mußte von euch empfohlen werden* · ik skulds was fram izwis gakannjan k 12,11.
us-kannjan *dsgl.*: γνωρίσαι τινί τι R 9,22; οὐ γὰρ πάλιν ἑαυτοὺς συνιστάνωμεν ὑμῖν *nicht daß wir uns selbst wieder bei euch empfehlen* · ni ei aftra uns silbans -jaima izwis k 5,12.
kapillon *sw.V.2* (*von lat.* capillus) *das Haar abschneiden*: αἰσχρὸν γυναικὶ τὸ κείρασθαι · du kapillon K 11,6.
kara *Fō Sorge*: ni þeei ina þize þarbane kara wesi J 12,6 kar' ist (*39*[1]) J 10,13 *o. nur* kara (*ohne Kopula*) M 27,4 Mc 4,38 12,14 *mich kümmert*; περί τινος · *Gen. d. Sache* (*247,2*), ὅτι · þizei (*Attraktion, 355*[1]) Mc 4,38.
[**Kareiaþiareim**] *Gen. Sing. Konjektur für* † Kareiaþiaareim D Καριαθιαρειμ Neh 7,29.
karkara *Fō* (*38*[1]) *Kerker*: δεσμωτήριον *D.* -ai M 11,2; *sonst* φυλακή *A.* M 5,25; *D.* M 25,39.43. 44 L 3,20 Mc 6,17.28 Sk 3,2 (J 3,24); *D.Pl.* -om k 6,5 11,23.
karon *sw.V.2 sich kümmern*: ni -os · μή σοι μελέτω K 7,21.
ga-karon (*perfektiv, 294 ff.*) *besor-*

gen: ƕaiwa aikklesjon -oþ · πῶς ἐκκληςίας ἐπιμελήςεται T 3,5.
Karpus Κάρπος *D.* -au t 4,13.
kas (s) *Na Gefäß*: κεράμιον *A.* Mc 14,13; βάτος *G.Pl.* -se L 16,6; ςκεῦος *N.* t 2,21; *A.* Mc 11,16 Th 4,4 (= *Ehefrau*); *D.* -sa R 9,21; *N.Pl.* -sa L 17,31 t 2,20; *A.* Mc 3,27; *D.* -sam R 9,22.23 k 4,7.
kasja *Mn* κεραμεύς *Töpfer* *N.* R 9,21; *G.* -jins M 27,7.10.
katile *Gen.Plur.* (*zu lat.* catinus) *M* Mc 7,4 χαλκίον *Kessel* (*N.* *katils? *oder nach 163* *katilus *Pl.* -eis?).
Kaulaussaium *Dat.Plur. den Kolossern* C Unterschr.
kaupatjan *unreg.sw.V.1* (*228*) κολαφίζειν τινά *ohrfeigen*: *3.Pl.Prt.* -astedun M 26,67 (*Aor.*); *3.Sg. Opt.Prt.* -astedi k 12,7; *Pt.Pf. Pl.* -atidai K 4,11; *Inf.* Mc 14,65.
kaupon *sw.V.2* (*zu lat.* caupo) πραγματεύεςθαι *Geschäfte machen, Handel treiben* (*Imp. Aor.*) L 19,13.
Kaurazein Χοραζείν L 10,13 (M 11, 21 *danach ergänzt*).
kaurban þatei ist maiþms = κορβὰν ὅ ἐςτιν δῶρον *Gabe, fromme Stiftung* Mc 7,11.
[**kaurbaunan**] *Akk., Konjektur für* † kaurbanaun CA = τὸν κορβονᾶν *Tempelschatz* M 27,6.
kaurei* βάρος *Schwere, Fülle*: kaurein waurkjada unsis · βάρος κατεργάζεται ἡμῖν k 4,17 B: waurkjada *scheint fälschl. für das griech. Med. zu stehn* (*198*[1]), *dann ist* kaurein *Akk.* (*157*[2]).
Kaurinþius AB *Vok. Plur.* Κορίνθιοι k 6,11; *D.* -ium K k Unterschr. A, *dagegen* -aium k Über-Unterschr. B.
Kaurinþon *Dat. Sing. Fn* Κορίνθῳ (*KZ. 41,169*[8]) R Unterschr., k 1,1. 23.
kauriþa *Fō* βάρος *Last* *A.Pl.* G 6,2.
kaurjan *sw. V.1 drücken, belästigen*: βαρεῖν (*Prs.Aor.Pf.*) L 9,32 k 1,8 5,4 T 5,16, ἐπιβαρῆςαι th 3,8, καταβαρῆςαι k 12,16; καταναρκᾶν τινος (*Aor. Fut.*) k 11,8 12,13.14; βαρύνειν (*Aor.*) Neh 5,15.18.
ana-kaurjan ἐπιβαρεῖν *beschweren* k 2,5.
miþ-kaurjan: -iþs was dauþau is · ςυνφορτειζόμενος (FG cooneratus deg) *mitbelastet mit* (*Dat.*, *256*) Ph 3,10.
kaurjos *Nom. Plur. Fem.* βαρεῖαι *schwer, lästig* k 10,10 (*gewöhnl. wird* kaurus* *als N.Sg. angesetzt. 184*).
kaurn *Na Getreide f.* cῖτος *Weizen*: *A.* L 3,17; *G.* L 16,7 Mc 4,28.
kaurno *Nn* κόκκος *Korn*: -o sinapis L 17,6 Mc 4,31; -o ƕaiteis J 12,24.
kausjan *sw.V.1* 1. *m.* **Dat.** (*255*[2]) *oder Gen. partit.* (*262*) γεύεςθαι *kosten, kennen lernen*: **a)** ni -jai dauþau · οὐ μὴ γεύςηται θανάτου J 8,52; ni -jand dauþau · οὐ μὴ γεύςωνται θανάτου L 9,27. **b)** ni ainshun . . . -eiþ þis nahtamatis · γεύςεται τοῦ δείπνου L 14,24; ni -jand dauþaus · οὐ μὴ γεύςωνται θανάτου Mc 9,1. c) *absolut*: nih -jais · μηδὲ γεύςῃ C 2,21 (*vgl. Anm.*). — **2.** *m.* **Akk.** δοκιμάζειν τι *etwas prüfen*: gagga kausjan þans · δοκιμάςαι αὐτά L 14,19; silbans izwis -eiþ · ἑαυτοὺς δοκιμάζετε k 13,5. — *Vgl. 255*[2].
ga-kausjan (*perfektiv, 294 ff.*) *m.* **Akk.** *erproben*: þanei -idedum · ὃν ἐδοκιμάςαμεν k 8,22.
kawtsjo *lat.* cautio Urk. v. Neapel.
Kefas Κηφᾶς *N.* K 9,5; *G.* -ins K 1,12; *D.* -in K 15,5.
keinan *unreg.abl.V.1* (*203*) βλαςτάνειν *keimen*: *3.Sg.* -iþ Mc 4,27.
us-keinan *st.-sw.V.1* (*203*) *hervorkeimen* (*perfektiv, 294 ff.*): *3.Pl. Prs.* -and · ὅταν ἐκφύῃ Mc 13,28: *st.Pt.Pf.N* uskijanata · φυέν L 8,6; *neugebildetes sw. Prt.* uskeinoda jah tawida akran · ἔφυεν καὶ ἐποίηςεν καρπόν L 8,8.
miþ-uskeinan ςυμφύεςθαι *mither-*

vorkeimen Pt. Prs. Pl. -andans L 8,7.

kelikn *Na* πύργος *Turm A.* L 14,28 Mc 12,1; ἀνάγαιον *Speisesaal im Obergeschoß A.* -n mikilata Mc 14,15.

Kileikia* Κιλικία *G.* -iais G 1,21.

kilþei *Fn* γαστήρ *Mutterleib D.* L 1,31. — *Vgl.* in-kilþo.

kindins *M(a)* ἡγεμών *Statthalter N.* M 27,11.14.15; *G.* L 20,20; *D.* M 27,2.11. — *interpolierte Glosse*: wisandin -a Swriais *für* raginondin Saurim · ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας L 2,2.

kinnus *Fn* σιαγών *Wange*: *A.* taihswon þeina -u M 5,39; L 6,29.

kintus *Mn* κοδράντης *Heller*: *A.* þana minnistan -u M 5,26.

kiusan *abl. V.2* (*204*) δοκιμάζειν τι *etw.* (*A.*) *prüfen* k 8,8 G 6,4.

ga-kiusan (*perfektiv, 294 ff.*) δοκιμάζειν (τινά) *erproben* R 12,2 K 11,28 E 5,10 T 3,10. — gakusans · δόκιμος *erprobt, bewährt*: gakusans ist mannam · τοῖς ἀνθρώποις R 14,18 k 10,18 [13,7] t 2,15. *Vgl.* un-gakusans.

us-kiusan (*perfektiv*) 1. *m. Akk. erproben*: all -aiþ · πάντα δοκιμάζετε Th 5,21. — 2. *m. Dat. verwerfen* a) ἀποδοκιμάζειν: þammei uskusun · ὃν ἀπεδοκίμασαν L 20,17; *persönl. Passiv* (*241. 286*) *f.* ἀποδοκιμασθῆναι L 9,22 17,25 Mc 8,31. b) τὴν σύνεσιν ἀθετήσω · frodein (*D.*) uskiusa K 1,19. c) ἐξέβαλον αὐτόν *vertrieben ihn* · uskusun imma L 4,29. — uskusans · ἀδόκιμος *verworfen* K 9,27 t 3,8 (περί · bi *m. Akk.*) Tit 1,16 (πρός · du). — *Vgl.* 255².

Klemaintau B *u.* Klaimaintau A *Dat. Sing. f. Gen.* Κλήμεντος Ph 4,3.

klismjan *sw. V.1* ἀλαλάζειν *gellen Pt. Prs. F* K 13,1.

klismo *Fn* κύμβαλον *Becken* -o klismjandei K 13,1.

kniu* *Nwa* γόνυ *Knie*: *A. Pl.* -iwa Mc 15,19 E 3,14; *G.* -iwe R 14,11; *D.* -iwam L 5,8, kniwam knussjands · γονυπετῶν *auf die Knie fallend* Mc 1,40.

knodai *Dat. Sing. F* Ph 3,5 γένος *Geschlecht* (*als N. wohl* knoþs* *anzusetzen*).

knussjan *sw. V.1 niederfallen?*: kniwam -jands · γονυπετῶν αὐτόν Mc 1,40 *u. allein* -jands · γονυπετήσας αὐτόν Mc 10,17, *das Objekt des gr. Verbs ist also absichtlich weggelassen. Vgl. PBB. 7,177 f. IF. 23, 117 f.*

Kosam Κωσάμ *G.* -is L 3,28.

Kreks *Ma lat.* Graecus, Ἕλλην *Grieche* (*Heide*): *N.* Teitus Kreks wisands G 2,3; nist Judaius nih Kreks G 3,28, nist Kreks jah Judaius, bimait jah faurafilli, barbarus *jah* Skwþus C 3,11; *G.* ni auk ist gaskaideins Iudaiaus jah Krekis R 10,12; *N. Pl.* Iudaieis taikne bidjand, iþ Krekos handugein sokjand K 1,22. *Sonst wird der Plur.* Ἕλληνες *durch* þiudos *übertragen* J 7,35 12,20 K 1,24 10,32 12,13; *vgl. Schulze S. 748.*

[Kreskus] *für* † Xreskus · Κρήσκης t 4,10 A, *Konj. Bernhardts 1884* (*vor Upp. fälschlich als handschriftl. angenommen*): Krispus B.

Kretai *Dat. Sing. F* = Cretae Tit 1,5 B.

Kretes Κρῆτες Tit 1,12 (*für* *Kreteis *nach 22 B? Vgl. KZ. 41,169*).

Krispus *an Stelle von* Κρήσκης t 4,10 B (*nach* K 1,14?); Xreskus A *Upp.*; [Kreskus] *Bernh. 1884.*

kriustan *abl. V.2* (*204*) *knirschen*: -iþ tunþuns · τρίζει τοὺς ὀδόντας Mc 9,18.

ga-kroton *sw. V.2 zerbrechen, zerschellen*: gakrotuda *f.* gakrotoda (*23 A*) · συνθλασθήσεται L 20,18.

krusts (*KZ. 42,325*) βρυγμός *Knirschen N.* M 8,12.

kubitus *Mu lat.* cubitus, κλισία *Tischgesellschaft, Gruppe, A. Pl.* -uns L 9,14.

kukjan *sw. V.1 m. Dat. einen küssen*: φιλεῖν τινα Mc 14,44 (*Opt.* =

Fut.), καταφιλεῖν τινα (*Prs.*; *Aor.*) L 7,38; 15,20 Mc 14,45; φίλημά μοι οὐκ ἔδωκας L 7,45.

bi-kukjan *m. Akk. mit Küssen bedecken*: οὐ διέλειπεν καταφιλοῦσά μου τοὺς πόδας · ni swaif bikukjan fotuns meinans L 7,45.

ana-kumbjan *sw. V.1 lat.* ac-cumbere *sich niederlegen, zu Tische legen*: ἀνακεῖσθαι M 9,10 J 6,11 12,2 13,23.28 L 7,37, συνανακεῖσθαι L 14,15; κατακεῖσθαι L 5,29 Mc 2,15 K 8,10. — ἀναπεσεῖν J 6,10 13,12 L 14,10 17,7 Mc 8,6; ἐπιπεσὼν J 13,25. — ἀνακλίνεσθαι (*Fut.Aor.*) M 8,11 L 7,36; *aktiv* κατακλίνατε αὐτοὺς κλισίας · *laßt sie lagern* · gawaurkeiþ im (*Dat.*) -jan kubituns L 9,14 *u.* ἀνέκλιναν ἅπαντας · gatawidedun -jan allans (*Akk.*) L 9,15. — — *abhängig*: ana *m. Dat.* · εἴς τι L 14,10, ἐπί τινος Mc 8,6, ἐπί τι J 13,25; in *m. Dat.* ἔν τινι M 8,11 9,10 *u.ö.*

kumei κούμει Mc 5,41.

kunawida* *Fō* ἄλυσις *Fessel*: *D. Pl.* -om E 6,20.

kuni *Nja Geschlecht, Stamm*: γένος Mc 9,29 k 11,26; γενεά M 11,16 L 1,48 7,31 9,41.43 16,8 17,25 Mc 8,12 9,19; συγγένεια L 1,61; φυλή L 2,36 Ph 3,5; *Pl.* γεννήματα *f. Sg.* L 3,7. — ἐν τῇ τάξει τῆς ἐφημερίας αὐτοῦ *weil seine Tagesklasse an der Reihe war* L 1,8 *falsch übersetzt durch* in wikon -jis seinis (*vgl. auch* ἐξ ἐφημερίας Ἀβιά · us †afar Abijins *V.* 5).

1. **kunnan** *V.prt.-prs.* (*220,4*) *kennen, wissen*: γινώσκειν (*Prs.Aor.*; *mit u. ohne* τί) M 7,23 J 6,15 *usw.*, ἐπιγινώσκειν τι k 13,5; εἰδέναι M 26,72.74 *usw.*; ἐπίστασθαι Mc 14,68; γνωρίζειν Ph 1,22. — mik afaikis kunnan · ἀπαρνήσῃ με J 13,38. — *m. dopp. Akk. wie im Griech.* J 17,3 Mc 6,20; κατά τι an · bi *m.* (*Instr.*) *Dat.* (L 1,18) k 5,16; *m. abhäng. Fragesatz* J 7,27 *usw.*; *m. flg.* ei · ὅτι J 15,18 t 3,1 *u.* þatei J 6,15 17,23 Mc 13,28.29 *u.ö.* (ei *u.* þatei *nebeneinander für gr.* εἰ K 7,16. *Vgl. 355*). — *Formenbestand 220,4.*

fra-kunnan *V.prt.-prs. m. Dat.* (*255*) *verachten*: ἀθετεῖν τινα J 12,48, ἐξουθενεῖν τινα L 18,9 R 14,3.10 Th 5,20. (*Aor.*) K 16,11 G 4,14; καταφρονεῖν τινος (*Prs.*) K 11,22 T 4,12 6,2, (*Fut.*) M 6,24 L 16,13.

ga-kunnan *V.prt.-prs.* 1. *reflexiv* -an sik ὑποτάσσεσθαι (*Aor.*, *Fut.*) *sich unterordnen, gehorchen* (τινί · faura) K 15,28. — 2. *ohne* sik: οἷς οὐδὲ πρὸς ὥραν εἴξαμεν τῇ ὑποταγῇ *denen wir auch nicht einen Augenblick nachgaben durch Unterwerfung* · þaimei ni hveilohun gakunþedum ufhnaiwein G 2,5; κατὰ συγγνώμην *aus Nachsicht* · gakunnands *nachgebend* K 7,6.

2. **-kunnan** *sw. V.3, nur in Kompositis.*

ana-kunnan *sw. V.3* ἀναγινώσκειν τι *etw. lesen*: *2.Pl.* -aiþ k 1,13; *Pt.Pf.F* -aida k 3,2.

at-kunnan *sw. V.3 gewähren*: παρέχεσθε · -aiþ C 4,1.

ga-kunnan *sw. V.3 ingressiv*: *kennen lernen, erfahren*; *effektiv*: *erkennen* · γνῶναι L 8,17 19,15 G 4,9; ἐπιγνῶναι L 1,4 k 1,14; καταμάθετε M 6,28; οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῇ βίβλῳ · niu -aideduþ ana bokom *habt ihr nicht gelesen* Mc 12,26.

uf-kunnan *unreg. V.*: *Präs. sw. V.3 dazu Prt.* -aida K 1,21 *u. Pt.Pf.* -aidai k 6,8 AB, *sonst Prt.* ufkunþa (*220,4*[1]). — *Das gr. Med.* γνώσονται *fälschlich durch das Mediopassiv* ufkunnanda *gegeben* J 13,35 (*198*[1]); *erkennen* (*perfektiv, PBB. 15,149 f. 165*; *dort auch Näheres über das Verhältnis der Tempora*): γινώσκειν J 6,69 7.17.26.51 *usw.* (*häu-*

fig; *beachte* R 7,7); ἐπιγινώcκειν M 7,16.20 L 5.22 7,37 24,16 *usw.* — Ph 2,28 A *scheint* uf-*mun*nands *für* [ufkunnands] *verschrieben*; B uf . . nands.

kunþi *Nia Kunde, Kenntnis*: ἐπίγνωcιc R 10,2 C 1,9; γνῶcιc L 1,77 K 8,10 13,2.8 *usw. Gen.* -jis (*146*[a]) k 2,14 4,6 E 3,19 Ph 3,8 C 1,9. — *Kompp.* uf-, un-kunþi.

kunþs *Adj.a* (*220,4*) *kund, bekannt*: γνωcτόc L 2,44, τινί (*Dat.*) J 18, 15.16; γινωcκομένη ὑπό · fram k 3,2. — kunþ was · ἐγνωρίcθη τινί (*Dat.*) E 3,5, γνωριζέcθω πρόc τινα · at Ph 4,6; γνωcθήτω τινί (*Dat.*) Ph 4,5. — *Kompp.* fra-, swi-, (un-swi-), un-, us-kunþs.

Kusa Χουζᾶ: *G.* -ins L 8,3.

Kustanteinus *Constantinus*: *G.* -us (*24 B*) Kal (*3. Nov.*).

kustus *Mu* δοκιμή *Prüfung*: *A.* -u izwarana k 2,9 13,3; *D.* k 8,2.

1. **Kwreinaius** Κυρήνιοc (Quirinius): *D.* -au L 2,2.

2. **Kwreinaius** Κυρηναῖοc *Einwohner von Kyrene*: *A.* Mc 15,21.

l.

laggamodei *Fn* μακροθυμία *Langmut D.* R 9,22 k 6,6.

laggei *Fn* μῆκοc *Länge*: *N.* E 3,18.

laggs *Adj.a lang* (*nur von der Zeit*): -ai hveilai · ἐπὶ χρόνον L 18,4; swa -a hveila swe · ὅcον χρόνον Mc 2,19 *oder* ἐφ' ὅcον χρόνον R 7,1; swa lagga swe · ἐφ' ὅcον R 11,13; hvan lagg mel ist · πόcοc χρόνοc ἐcτίν Mc 9,21; mela lagga · ἐκ χρόνων ἱκανῶν L 8,27.

lagjan *sw.V.1 legen, auf-, hinlegen*: τιθέναι (*Prs., Aor., Pf.*) J 11,34 L 9,44 19,21 Mc 6,56 10,16 K 16,2 A (: taujai B) k 3,13 5,19, τιθέναι τὰ γόνατα *die Knie beugen* · -jan kniwa Mc 15, 19, τιθέναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπέρ τινοc · *sein Leben lassen für* · -jan saiwala seina faur J 10,11.15.17, 13,37.38 (*Fut.*), 15,13 (*Aor.*), παρ' ἑαυτῷ τιθέναι *beiseite legen* · -jan fram sis silbin (?) K 16,2 A; ἐπιτιθέναι τὴν χεῖρά τινι (*got. D.*) Mc 7,32 (*Aor.*) T 5,22 (*Prs.*); περιθείc τινι · -jands ana *m. Akk.* M 27, 48. — βαλεῖν M 27,6 J 18,11 Mc 7,33, βαλεῖν εἰρήνην *Frieden senden* · -jan gawairþi M 10, 34; ἐπιβάλλειν M 9,16 L 5,36. — — *abhängig*: ana *m. Akk. für* ἐν Mc 6,56 (*IF. 27,152 ff.*), ἐπί τι M 10,34 L 5,36 Mc 10,16 k 3,13, ἐπί τινι M 9,16, *gr. Dat.* M 27,48. — in *m. Akk. für* εἰc τι M 27,6 J 18,11 L 9,44 Mc 7,33; ἔν τινι (k 5,19). — *got. Dat. f. gr. Dat.* Mc 7,32 T 5,22. — hvar · ποῦ J 11,34.

af-lagjan *etwas ablegen*: θεῖναι J 10,18; ἀποθέcθαι E 4,22.25 C 3,8; κατήργηκα K 13,11.

ana-lagjan ἐπιθεῖναί τί τινι *einem* (*D.*) *etw.* (*A.*) *auflegen* L 4,40; πληγὰc ἐπιθέντεc *beibringend* · banjos analag*jandans* L 10,30.

at-lagjan *hin-, auflegen*: 1. ἐπίθεc τὴν χεῖρά cου ἐπ' αὐτήν · -ei handu þeina ana ija M 9,18, *ähnl.* Mc 8,23. — 2. περιτιθέαcιν αὐτῷ . . . ἀκάνθινον cτέφανον *setzen ihm auf* · -idedun ana ina þaurneina wipja Mc 15,17. — 3. ἵνα παραθῶcιν *damit sie vorlegten* · ei -idedeina faur; παρέθηκαν τῷ ὄχλῳ · -idedun faur þo managein Mc 8,6, εἶπεν παραθεῖναι καὶ αὐτά · qaþ ei atlagidedeina jah þans (*ohne* faur, *das aus dem Vorausgehenden zu supplieren ist*) Mc 8,7. — 4. εἰc πῦρ βάλλεται *wird ins Feuer geworfen* · in fon -jada M 7,19. — 5. διατί οὐκ ἔδωκαc τὸ ἀργύριόν μου (*K) ἐπὶ τράπεζαν *warum gabst du mein Geld nicht auf die Bank* · duhve ni -ides þata silubr mein du skattjam *brachtest du es nicht zu den Geldwechslern* L 19,23.

faur-lagjan παρατιθέναι τινί τι *einem* (*D.*) *etw. vorlegen* L 9,16 10,8 K 10,27.
ga-lagjan (*perfektiv, 294 ff.*) *hinlegen*: τιθέναι (*Aor.*; *Perf.* Mc 15,47; *Prs.* R 9,33) M 27,60 L 1,66 5,18 Mc 6,29 16,6 K 15,25, *m. dopp. Akk. wie im Griech.* '*etwas hinlegen als*' L 20,43 Mc 12,36; -jan in hairtin *sich zu Herzen nehmen* L 1,66; ἐπιθεῖναι J 9,15 19,2 Mc 6,5 8,25; κατέθηκεν Mc 15,46; περιθεὶς Mc 15,36. — κλίνειν L 9,58; ἀνακλίνειν L 2,7; βάλλειν (*Prs.Aor. Pf.*) M 5,25 6,30 J 15,6 L 3,9 Sk 3,2 (J 3,24); ἐπέβαλον *legten auf* Mc 11,7. — *Passiv*: κεῖcθαι L 2,12; ἀποκεῖcθαι L 19,20 t 4,8; περικεῖcθαι Mc 9,42. — — *abhängig*: ana *m. Akk. für* ἐπί τι J 9,15 19,2 Mc 8,25; *gr. Dat.* Mc 15,36; *Pass.* περί τι Mc 9,42. — in a) *m. Dat.* ἐν M 27,60 L 1,66 2,7 (5,18) Mc 6,29 15,46 R 9,33; *Pass.* L 2,12 19,20, εἰc Sk 3,2 (J 3,24). b) *m. Akk.* εἰc M 5,25 6,30 J 15,6 L 3,9. — uf *m. Akk. f.* ὑπό τι K 15,25. — *got. gr. Dat.* Mc 6,5. — ƕar · ποῦ L 9,58 Mc 15,47; þarei · ὅπου Mc 16,6.
ufar-lagjan *überdecken*: ἦν δε cπήλαιον καὶ λίθος ἐπέκειτο ἐπ' αὐτῷ *und ein Stein lag auf ihr* · wasuh þan hulundi jah staina (*256,1*) ufarlagida was ufaro *und sie war mit einem Steine überdeckt* J 11,38.
us-lagjan 1. ἐπιτίθηcιν ἐπὶ τοὺc ὤμουc ἑαυτοῦ · -jiþ ana amsans seinans *legt es auf seine Schultern* L 15,5. — 2. ἐπιβαλεῖν τὰc χεῖραc ἐπί τινα · -jan handuns ana *m. Akk. Hand an einen legen* J 7,30.44 (Sk 8,1) L 9,62 20,19 Mc 14,46.
laian* *o.* lauan* *red.-abl. o. red. V.* (*212 o. 211,5*) *m. Dat. schmähn*: *3.Pl.Pf.* lailoun imma · ἐλοιδόρηcαν αὐτόν J 9,28.
laiba *Fō Überbleibsel*: κατάλειμμα *N.Pl.* (*f. gr. Sg.*) R 9,27; περίcceυμα *A.Pl.* Mc 8,8.
bi-laibjan *sw.V.1 übrig lassen*: οἱ περιλειπόμενοι · þai -idans Th 4,15.
bilaif Kal (*29. Okt.*) *s.* bi-leiban.
laigaion λεγεών *Legion N.* Mc 5,9: *A.* Mc 5,15 (λεγεών · harjis L 8,30).
bi-laigon *sw.V.2* ἐπιλείχειν τι *etw. belecken* L 16,21.
laikan *red.V.1* (*211,1*) cκιρτῆcαι *hüpfen, springen*: *2.Pl.Imp.* L 6,23; *3.Sg.Pf.* lailaik L 1,41.44.
bi-laikan *einen* (*A.*) *verspotten*: ἐμπαίζειν τινί (*Prs., Aor., Fut.*) L 14,29 Mc 10,34 15,20.31; *Pass.* (*Fut.*) L 18,32. — μυκτηρίζειν *Pass.* G 6,7.
laiks *Mi* χορόc *Tanz*: *A.Pl.* -ins L 15,25.
laiktjo *lat.* lectio *Leseabschnitt, an 44 Stellen am Rande von* B *bezeichnet, vgl. Einleitung S. XXVII.*
lais *V.prt.-prs.* (*220,2*) οἶδα *weiß* Ph 4,12.
laisareis (laisaris L 6,40, *vgl. 22 F*) *Mia* διδάcκαλοc *Lehrer* (*häufig*). *Vok.* -i M 8,19 L 3,12 7,40 *usw.* — *Komp.* witoda-laisareis.
laiseigs *Adj.a* διδακτικόc *zum Lehren befähigt N.* T 3,2 t 2,24.
laiseins *Fi/ō* (*152*[a]) *Lehre*: διδαχή M 7,28 J 7,16.17 18,19 *usw.*; διδαcκαλία Mc 7,7 R 15,4 *usw.* — *G.Pl.* -eino Mc 1,27 T 4,1; *D.* -einim C 2,22; *A.* -einins Mc 7,7.
laisjan *sw.V.1 lehren*: κατηχεῖν G 6,6; διδάcκειν (*Prs. Aor.*) M 5,19 7,29 9,35 *usw.* (*häufig*), *Part. Pf. m. Gen. wie im Griech.* -idai gudis · διδακτοὶ θεοῦ J 6,45; anþarleiko *o.* aljaleikos -jan · ἑτεροδιδαcκαλεῖν *anders lehren* T 1,3 6,3. — — *reflexiv*: laisjan sik · μανθάνειν *lernen* T 5,13 (*m. Inf. für gr. Part.*) t 3,7 (*vgl. 285*[4]). — — *abhängig*: *Akk. d. Pers.* M 5,19 7,29 *usw.*; *d. Sache* L 20,21 Mc 7,7 12,14 T 6,2; *d. Pers. u. d. Sache*

J 14,26 Mc 4,2; *Akk. d. Pers. u. Inf.* Sk 5,24.

ga-laisjan *dsgl.* (*perfektiv, 294 ff.*): ὧν κατηχήθης λόγων τὴν ἀσφάλειαν · þize bi þoei -iþs is waurde astaþ *über die du belehrt worden bist* L 1,4; διδάσκειν *abs. als Lehrer auftreten* T 2,12. — — *reflexiv*: galaisjan sik · μαθεῖν *lernen* Ph 4,9.11 T 2,11 t 3,7 (*Prs.*).14 Sk 5,5. — — *abhängig*: *Akk. d. Sache* Ph 4,9; bi *m. Akk.* L 1,4; bi *m. Dat.* Sk 5,5; *Inf.* Ph 4,11 T 5,4.

us-laisjan *belehren* (*perf.*): ἐν αὐτῷ ἐδιδάχθητε · in imma -idai sijuþ E 4,21; θεοδίδακτοί ἐστε εἰς τὸ ἀγαπᾶν · at guda -idai sijuþ du frijon Th 4,9. — *Vgl.* un-uslaisiþs.

laistjan *sw.V.1 m. Akk. einem folgen, nachstreben*: ἀκολουθεῖν τινι (*Prs., Aor. usw.*) M 8,19 J 8,12 10,4 *usw.* (*häufig*), *absol.* J 13,36; διώκειν τι R 9,30.31 14,19 Th 5,15 T 6,11 t 2,22, *absol.* L 17,23 (*Aor.*). — *abhängig* (*statt des Akk.*) afar *m. Dat. für* τινι M 8,1.22 9,9.27 27,55 L 5,11.27 9,11 Mc 1,18 3,7 6,1 14,54, *für* ὀπίσω τινός M 10,38 Mc 8,34. — *Vgl.* un-bi-, un-fair-laistiþs.

afar-laistjan *m. Dat.* ἀκολουθεῖν τινι *einem nachfolgen* L 7,9, *nachstreben* T 5,10, *absol.* M 8,10 Mc 10,32; παρακολουθεῖν τινι (*Pf.*) *nachgehn* (*beobachtend verfolgen*) L 1,3.

ga-laistjan 1. *m. Akk.*: τὴν φιλοξενίαν διώκοντες · gastigodein -dans *Gastfreundschaft pflegend* R 12,13; τῆς καλῆς διδασκαλίας ᾗ παρηκολούθηκας · þoei -ides *befolgt hast* T 4,6. — 2. *m. Dat.*: *Randgl.* † galaisides *für* [galaistides] laiseinai meinai *zu* galaista is laiseinai meinai · παρηκολούθηκάς μου τῇ διδασκαλίᾳ t 3,10 A (*Dat. der Glosse vielleicht vom Dat. des Textes beeinflußt*).

laists *Mi* (*152*[8a]) ἴχνος *Spur*: *A.* þana -st Sk 2,24 5,6; *D.Pl.* þaim samam -im k 12,18. — *Vgl.* galaista.

Laiwweis (19,12 *u. Fußnote*) Λευείς *N.* -eis L 5,29; *A.* -i L 5,27 Mc 2,14; *G.* -eis L 3,24.29.

Laiwweiteis *Nom.Plur.* Λευῖται Neh 7,1.43.

Lamaik Λάμεχ *G.* -is L 3,36.

lamb *Na Lamm, Schaf*: ἄρην* *A.Pl.* L 10,3; πρόβατον M 7,15 9,36 J 10,1.3.4.7 *u.ö.*

land *Na Land*: ἀγρός L 14,18; πατρίς Mc 6,1; κλίματα *Gegend* k 11,10; χώρα L 2,8 3,1 15,13 19,12 Mc 5,1.10; τῆς περιχώρου · þis bisunjane landis *der Umgegend* L 4,37. — gaggida landis · ἀπεδήμησεν (*nicht* ἐπορεύθη εἰς χώραν, *vgl. Anm.*) L 19,12. — landis *ist aus dem flg. zu ergänzen bei* þis Galeilaias L 3,1; *keine Ellipse* M 27,57 J 11,1 L 6,17 Mc 15,43.

lasiws (*89*[5]) *Adj.a* ἀσθενής *schwach* *N.* k 10,10. — *Superlat. N. Pl.* lasiwostai · ἀσθενέστερα K 12,22.

latei *Fn Lässigkeit*: τὰ αὐτὰ γράφειν ὑμῖν ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρόν *ist mir nicht lästig* · mis sweþauh ni -ei Ph 3,1.

latjan *sw.V.1 aufhalten*: ἐθαύμαζον ἐν τῷ χρονίζειν αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ *daß er* (*so lange*) *in dem Tempel verweile* · sildaleikidedun ƕa latidedi ina in þizai alh *was ihn aufhalte* L 1,21.

ana-latjan (*perfektiv, 294 ff.*) ἐνέκοψεν *verhindern* Th 2,18; ἠκαιρεῖσθε *ihr bekommt keine Gelegenheit* · -idai waurþuþ Ph 4,10.

ga-latjan *dsgl.*: τίς ὑμᾶς ἐνέκοψεν · ƕas izwis -ida *wer hat euch verhindert* G 5,7.

lats *Adj.a lässig, faul*: ὀκνηρός *N.Pl.* R 12,11; *N.Pl.F* Tit 1,12. — *sw.Vok.* L 19,22 (*Zusatz nach* M 25,26).

laþaleiko *Adv.* (*191 A 2*) *gern*: ἥδιστα k 12,15 A (*Randgl. in* A:

Fut.), καταφιλεῖν τινα (*Prs.*; *Aor.*) L 7,38; 15,20 Mc 14,45; φίλημά μοι οὐκ ἔδωκας L 7,45.

bi-kukjan *m. Akk. mit Küssen bedecken*: οὐ διέλειπεν καταφιλοῦςά μου τοὺς πόδας · ni swaif bikukjan fotuns meinans L 7,45.

ana-kumbjan *sw. V. 1 lat.* ac-cumbere *sich niederlegen, zu Tische legen*: ἀνακεῖςθαι M 9,10 J 6,11 12,2 13,23.28 L 7,37, ςυνανακεῖςθαι L 14,15; κατακεῖςθαι L 5,29 Mc 2,15 K 8,10. — ἀναπεςεῖν J 6,10 13,12 L 14,10 17,7 Mc 8,6; ἐπιπεςὼν J 13,25. — ἀνακλίνεςθαι (*Fut. Aor.*) M 8,11 L 7,36; *aktiv* κατακλίνατε αὐτοὺς κλιςίας · *laßt sie lagern* · gawaurkeiþ im (*Dat.*) -jan kubituns L 9,14 *u.* ἀνέκλιναν ἅπαντας · gatawidedun -jan allans (*Akk.*) L 9,15. — — *abhängig*: ana *m. Dat.* · εἴς τι L 14,10, ἐπί τινος Mc 8,6, ἐπί τι J 13,25; in *m. Dat.* ἔν τινι M 8,11 9,10 *u. ö.*

kumei κούμει Mc 5,41.

kunawida* *Fō* ἅλυςις *Fessel*: *D. Pl.* -om E 6,20.

kuni *Nja Geschlecht, Stamm*: γένος Mc 9,29 k 11,26; γενεά M 11,16 L 1,48 7,31 9,41.43 16,8 17,25 Mc 8,12 9,19; ςυγγένεια L 1,61; φυλή L 2,36 Ph 3,5; *Pl.* γεννήματα *f. Sg.* L 3,7. — ἐν τῇ τάξει τῆς ἐφημερίας αὐτοῦ *weil seine Tagesklasse an der Reihe war* L 1,8 *falsch übersetzt durch* in wikon -jis seinis (*vgl. auch* ἐξ ἐφημερίας Ἀβιά · us †afar Abijins *V.* 5).

1. **kunnan** *V. prt.-prs.* (*220,4*) *kennen, wissen*: γινώςκειν (*Prs. Aor.*; *mit u. ohne* τί) M 7,23 J 6,15 *usw.*, ἐπιγινώςκειν τι k 13,5; εἰδέναι M 26,72.74 *usw.*; ἐπίςταςθαι Mc 14,68; γνωρίζειν Ph 1,22. — mik afaikis kunnan · ἀπαρνήςῃ με J 13,38. — *m. dopp. Akk. wie im Griech.* J 17,3 Mc 6,20; κατά τι *an* · bi *m.* (*Instr.*) *Dat.* (L 1,18) k 5,16; *m. abhäng. Fragesatz* J 7,27 *usw.*; *m. flg.* ei · ὅτι J 15,18 t 3,1 *u.* þatei J 6.15 17,23 Mc 13,28.29 *u. ö.* (ei *u.* þatei *nebeneinander für gr.* εἰ K 7,16. *Vgl. 355*). — *Formenbestand 220,4.*

fra-kunnan *V. prt.-prs. m. Dat.* (*255*) *verachten*: ἀθετεῖν τινα J 12,48, ἐξουθενεῖν τινα L 18,9 R 14,3.10 Th 5,20, (*Aor.*) K 16,11 G 4,14; καταφρονεῖν τινος (*Prs.*) K 11,22 T 4,12 6,2, (*Fut.*) M 6,24 L 16,13.

ga-kunnan *V. prt.-prs.* 1. *reflexiv* -an sik ὑποτάςςεςθαι (*Aor.*, *Fut.*) *sich unterordnen, gehorchen* (τινί · faura) K 15,28. — 2. *ohne* sik: οἷς οὐδὲ πρὸς ὥραν εἴξαμεν τῇ ὑποταγῇ *denen wir auch nicht einen Augenblick nachgaben durch Unterwerfung* · þaimei ni hweilohun gakunþedum ufhnaiwein G 2,5; κατὰ ςυγγνώμην *aus Nachsicht* · gakunnands *nachgebend* K 7,6.

2. **-kunnan** *sw. V. 3, nur in Kompositis.*

ana-kunnan *sw. V. 3* ἀναγινώςκειν τι *etw. lesen*: *2. Pl.* -aiþ k 1,13; *Pt. Pf. F* -aida k 3,2.

at-kunnan *sw. V. 3 gewähren*: παρέχεςθε · -aiþ C 4,1.

ga-kunnan *sw. V. 3 ingressiv*: *kennen lernen, erfahren*; *effektiv*: *erkennen* · γνῶναι L 8,17 19,15 G 4,9; ἐπιγνῶναι L 1,4 k 1,14; καταμάθετε M 6,28; οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῇ βίβλῳ · niu -aideduþ ana bokom *habt ihr nicht gelesen* Mc 12,26.

uf-kunnan *unreg. V.*: *Präs. sw. V. 3 dazu Prt.* -aida K 1,21 *u. Pt. Pf.* -aidai k 6,8 AB, *sonst Prt.* ufkunþa (*220,4*[1]). — *Das gr. Med.* γνώςονται *fälschlich durch das Mediopassiv* ufkunnanda *gegeben* J 13,35 (*198*[1]); *erkennen* (*perfektiv, PBB. 15,149 f. 165*; *dort auch Näheres über das Verhältnis der Tempora*): γινώςκειν J 6,69 7.17.26.51 *usw.* (*häu-

fig; *beachte* R 7,7); ἐπιγινώϲκειν M 7,16.20 L 5.22 7,37 24,16 *usw.* — Ph 2,28 A *scheint* uf*mun*ands *für* [ufkunnands] *verschrieben*; B uf..nands.

kunþi *Nia Kunde, Kenntnis*: ἐπίγνωϲιϲ R 10,2 C 1,9; γνῶϲιϲ L 1,77 K 8,10 13,2.8 *usw.* *Gen.* -jis (*146*[5]) k 2,14 4,6 E 3,19 Ph 3,8 C 1,9. — *Kompp.* uf-, un-kunþi.

kunþs *Adj.a* (*220,4*) *kund, bekannt*: γνωϲτόϲ L 2,44, τινὶ (*Dat.*) J 18, 15.16; γινωϲκομένη ὑπό · fram k 3,2. — kunþ was · ἐγνωρίϲθη τινί (*Dat.*) E 3,5, γνωριζέϲθω πρόϲ τινα · at Ph 4,6; γνωϲθήτω τινί (*Dat.*) Ph 4,5. — *Kompp.* fra-, swi-, (un-swi-), un-, us-kunþs.

Kusa Χουζᾶ: *G.* -ins L 8,3.

Kustanteinus *Constantinus*: *G.* -us (*24 B*) Kal (*3. Nov.*).

kustus *Mu* δοκιμή *Prüfung*: *A.* -u izwarana-k 2,9 13,3; *D.* k 8,2.

1. **Kwreinaius** Κυρήνιοϲ (Quirinius): *D.* -au L 2,2.

2. **Kwreinaius** Κυρηναῖοϲ *Einwohner von Kyrene*: *A.* Mc 15,21.

l.

laggamodei *Fn* μακροθυμία *Langmut D.* R 9,22 k 6,6.

laggei *Fn* μῆκοϲ *Länge*: *N.* E 3,18.

laggs *Adj.a lang* (*nur von der Zeit*): -ai hveilai · ἐπὶ χρόνον L 18,4; swa -a hveila swe · ὅϲον χρόνον Mc 2,19 *oder* ἐφ' ὅϲον χρόνον R 7,1; swa lagga swe · ἐφ' ὅϲον R 11,13; hvan lagg mel ist · πόϲοϲ χρόνοϲ ἐϲτίν Mc 9,21; mela lagga · ἐκ χρόνων ἱκανῶν L 8,27.

lagjan *sw.V.1 legen, auf-, hinlegen*: τιθέναι (*Prs.*, *Aor.*, *Pf.*) J 11,34 L 9,44 19,21 Mc 6,56 10,16 K 16,2 A (: taujai B) k 3,13 5,19, τιθέναι τὰ γόνατα *die Knie beugen* · -jan kniwa Mc 15, 19, τιθέναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπέρ τινοϲ · *sein Leben lassen für* · -jan saiwala seina faur J 10,11.15.17, 13,37.38 (*Fut.*), 15,13 (*Aor.*), παρ' ἑαυτῷ τιθέναι *beiseite legen* · -jan fram sis silbin (?) K 16,2 A; ἐπιτιθέναι τὴν χεῖρά τινι (*got. D.*) Mc 7,32 (*Aor.*) T 5,22 (*Prs.*); περιθεὶϲ τινι · -jands ana *m. Akk.* M 27, 48. — βαλεῖν M 27,6 J 18,11 Mc 7,33, βαλεῖν εἰρήνην *Frieden senden* · -jan gawairþi M 10, 34; ἐπιβάλλειν M 9,16 L 5,36. — — *abhängig*: ana *m. Akk.* *für* ἐν Mc 6,56 (*IF.* *27,152 ff.*), ἐπί τι M 10,34 L 5,36 Mc 10,16 k 3,13, ἐπί τινι M 9,16, *gr. Dat.* M 27,48. — in *m. Akk.* *für* εἰϲ τι M 27,6 J 18,11 L 9,44 Mc 7,33; ἔν τινι (k 5,19). — *got. Dat. f. gr. Dat.* Mc 7,32 T 5,22. — hvar · ποῦ J 11,34.

af-lagjan *etwas ablegen*: θεῖναι J 10,18; ἀποθέϲθαι E 4,22.25 C 3,8; κατήργηκα K 13,11.

ana-lagjan ἐπιθεῖναί τί τινι *einem* (*D.*) *etw.* (*A.*) *auflegen* L 4,40; πληγὰϲ ἐπιθέντεϲ *beibringend* · banjos analag*jandans* L 10,30.

at-lagjan *hin-, auflegen*: 1. ἐπίθεϲ τὴν χεῖρά ϲου ἐπ' αὐτήν · -ei handu þeina ana ija M 9,18, *ähnl.* Mc 8,23. — 2. περιτιθέαϲιν αὐτῷ ... ἀκάνθινον ϲτέφανον *setzen ihm auf* · -idedun ana ina þaurneina wipja Mc 15,17. — 3. ἵνα παραθῶϲιν *damit sie vorlegten* · ei -idedeina faur; παρέθηκαν τῷ ὄχλῳ · -idedun faur þo managein Mc 8,6, εἶπεν παραθεῖναι καὶ αὐτά · qaþ ei atlagidedeina jah þans (*ohne* faur, *das aus dem Vorausgehenden zu supplieren ist*) Mc 8,7. — 4. εἰϲ πῦρ βάλλεται *wird ins Feuer geworfen* · in fon -jada M 7,19. — 5. διατί οὐκ ἔδωκαϲ τὸ ἀργύριόν μου (*K) ἐπὶ τράπεζαν *warum gabst du mein Geld nicht auf die Bank* · duhve ni -ides þata silubr mein du skattjam *brachtest du es nicht zu den Geldwechslern* L 19,23.

faur-lagjan παρατιθέναι τινί τι *einem* (*D.*) *etw. vorlegen* L 9,16 10,8 K 10,27.

ga-lagjan (*perfektiv, 294 ff.*) *hinlegen*: τιθέναι (*Aor.*; *Perf.* Mc 15,47; *Prs.* R 9,33) M 27,60 L 1,66 5,18 Mc 6,29 16,6 K 15,25, *m. dopp. Akk. wie im Griech.* '*etwas hinlegen als*' L 20,43 Mc 12,36; -jan in hairtin *sich zu Herzen nehmen* L 1,66; ἐπιθεῖναι J 9,15 19,2 Mc 6,5 8,25; κατέθηκεν Mc 15,46; περιθεὶς Mc 15,36. — κλίνειν L 9,58; ἀνακλίνειν L 2,7; βάλλειν (*Prs. Aor. Pf.*) M 5,25 6,30 J 15,6 L 3,9 Sk 3,2 (J 3,24); ἐπέβαλον *legten auf* Mc 11,7. — *Passiv*: κεῖσθαι L 2,12; ἀποκεῖσθαι L 19,20 t 4,8; περικεῖσθαι Mc 9,42. — — *abhängig*: ana *m. Akk. für* ἐπί τι J 9,15 19,2 Mc 8,25; *gr. Dat.* Mc 15,36; *Pass.* περί τι Mc 9,42. — in a) *m. Dat.* ἐν M 27,60 L 1,66 2,7 (5,18) Mc 6,29 15,46 R 9,33; *Pass.* L 2,12 19,20, εἰς Sk 3,2 (J 3,24). b) *m. Akk.* εἰς M 5,25 6,30 J 15,6 L 3,9. — uf *m. Akk. f.* ὑπό τι K 15,25. — *got. gr. Dat.* Mc 6,5. — ƕar · ποῦ L 9,58 Mc 15,47; þarei · ὅπου Mc 16,6.

ufar-lagjan *überdecken*: ἦν δὲ σπήλαιον καὶ λίθος ἐπέκειτο ἐπ' αὐτῷ *und ein Stein lag auf ihr* · wasuh þan hulundi jah staina (*256,1*) ufarlagida was ufaro *und sie war mit einem Steine überdeckt* J 11,38.

us-lagjan 1. ἐπιτίθησιν ἐπὶ τοὺς ὤμους ἑαυτοῦ · -jiþ ana amsans seinans *legt es auf seine Schultern* L 15,5. — 2. ἐπιβαλεῖν τὰς χεῖρας ἐπί τινα · -jan handuns ana *m. Akk. Hand an einen legen* J 7,30.44 (Sk 8,1) L 9,62 20,19 Mc 14,46.

laian* *o.* lauan* *red.-abl. o. red. V.* (*212 o. 211,5*) *m. Dat. schmähn*: *3.Pl.Pf.* lailoun imma · ἐλοιδόρησαν αὐτόν J 9,28.

laiba *Fō Überbleibsel*: κατάλειμμα *N.Pl.* (*f. gr. Sg.*) R 9,27; περίσσευμα *A.Pl.* Mc 8,8.

bi-laibjan *sw.V.1 übrig lassen*: οἱ περιλειπόμενοι · þai -idans Th 4,15.

bilaif Kal (*29. Okt.*) *s.* bi-leiban.

laigaion λεγεών *Legion N.* Mc 5,9: *A.* Mc 5,15 (λεγεὼν · harjis L 8,30).

bi-laigon *sw.V.2* ἐπιλείχειν τι *etw. belecken* L 16,21.

laikan *red.V.1* (*211,1*) σκιρτῆσαι *hüpfen, springen*: *2.Pl.Imp.* L 6,23; *3.Sg.Pf.* lailaik L 1,41.44.

bi-laikan *einen* (*A.*) *verspotten*: ἐμπαίζειν τινί (*Prs., Aor., Fut.*) L 14,29 Mc 10,34 15,20.31; *Pass.* (*Fut.*) L 18,32. — μυκτηρίζειν *Pass.* G 6,7.

laiks *Mi* χορός *Tanz*: *A.Pl.* -ins L 15,25.

laiktjo *lat.* lectio *Leseabschnitt. an 44 Stellen am Rande von* B *bezeichnet, vgl. Einleitung S. XXVII.*

lais *V.prt.-prs.* (*220,2*) οἶδα *weiß* Ph 4,12.

laisareis (laisaris L 6,40, *vgl. 22 F*) *Mia* διδάσκαλος *Lehrer* (*häufig*). *Vok.* -i M 8,19 L 3,12 7,40 *usw.* — *Komp.* witoda-laisareis.

laiseigs *Adj.a* διδακτικός *zum Lehren befähigt N.* T 3,2 t 2,24.

laiseins *Fi/ō* (*152*[a]) *Lehre*: διδαχή M 7,28 J 7,16.17 18,19 *usw.*; διδασκαλία Mc 7,7 R 15,4 *usw.* — *G.Pl.* -eino Mc 1,27 T 4,1; *D.* -einim C 2,22; *A.* -einins Mc 7,7.

laisjan *sw.V.1 lehren*: κατηχεῖν G 6,6; διδάσκειν (*Prs. Aor.*) M 5,19 7,29 9,35 *usw.* (*häufig*), *Part. Pf. m. Gen. wie im Griech.* -idai gudis · διδακτοὶ θεοῦ J 6,45; anþarleiko *o.* aljaleikos -jan · ἑτεροδιδασκαλεῖν *anders lehren* T 1,3 6,3. — — *reflexiv*: laisjan sik · μανθάνειν *lernen* T 5,13 (*m. Inf. für gr. Part.*) t 3,7 (*vgl. 285*[4]). — — *abhängig*: *Akk. d. Pers.* M 5,19 7,29 *usw.*; *d. Sache* L 20,21 Mc 7,7 12,14 T 6,2; *d. Pers. u. d. Sache*

J 14,26 Mc 4,2; *Akk. d. Pers. u. Inf.* Sk 5,24.
ga-laisjan *dsgl.* (*perfektiv, 294 ff.*): ὧν κατηχήθης λόγων τὴν ἀσφάλειαν · þize bi þoei -iþs is waurde astaþ *über die du belehrt worden bist* L 1,4; διδάσκειν *abs. als Lehrer auftreten* T 2,12. — — *reflexiv*: galaisjan sik · μαθεῖν *lernen* Ph 4,9.11 T 2,11 t 3,7 (*Prs.*).14 Sk 5,5. — — *abhängig*: *Akk. d. Sache* Ph 4,9; bi *m. Akk.* L 1,4; bi *m. Dat.* Sk 5,5; *Inf.* Ph 4,11 T 5.4.
us-laisjan *belehren* (*perf.*): ἐν αὐτῷ ἐδιδάχθητε · in imma -idai sijuþ E 4,21; θεοδίδακτοί ἐστε εἰς τὸ ἀγαπᾶν · at guda -idai sijuþ du frijon Th 4,9. — *Vgl.* un-uslaisiþs.
laistjan *sw.V.1 m. Akk. einem folgen, nachstreben*: ἀκολουθεῖν τινι (*Prs., Aor. usw.*) M 8,19 J 8,12 10,4 *usw.* (*häufig*), *absol.* J 13,36; διώκειν τι R 9,30.31 14,19 Th 5,15 T 6,11 t 2,22, *absol.* L 17,23 (*Aor.*). — *abhängig* (*statt des Akk.*) afar *m. Dat. für* τινι M 8,1.22 9,9.27 27,55 L 5, 11.27 9,11 Mc 1,18 3,7 6,1 14,54, *für* ὀπίσω τινός M 10,38 Mc 8,34. — *Vgl.* un-bi-, un-fair-laistiþs.
afar-laistjan *m. Dat.* ἀκολουθεῖν τινι *einem nachfolgen* L 7,9, *nachstreben* T 5,10, *absol.* M 8,10 Mc 10,32; παρακολουθεῖν τινι (*Pf.*) *nachgehn* (*beobachtend verfolgen*) L 1,3.
ga-laistjan 1. *m. Akk.*: τὴν φιλοξενίαν διώκοντες · gastigodein -dans *Gastfreundschaft pflegend* R 12,13; τῆς καλῆς διδασκαλίας ᾗ παρηκολούθηκας · þoei -ides *befolgt hast* T 4,6. — 2. *m. Dat.*: *Randgl.* †galaisides *für* [galaistides] laiseinai meinai *zu* galaista is laiseinai meinai · παρηκολούθηκάς μου τῇ διδασκαλίᾳ t 3,10 A (*Dat. der Glosse vielleicht vom Dat. des Textes beeinflußt*).

laists *Mi* (*152[3a]*) ἴχνος *Spur*: *A.* þana -st Sk 2,24 5,6; *D.Pl.* þaim samam -im k 12,18. — *Vgl.* galaista.
Laiwweis (19,12 *u. Fußnote*) Λευείς *N.* -eis L 5,29; *A.* -i L 5,27 Mc 2,14; *G.* -eis L 3,24.29.
Laiwweiteis *Nom.Plur.* Λευῖται Neh 7,1.43.
Lamaik Λάμεχ *G.* -is L 3,36.
lamb *Na Lamm, Schaf*: ἄρην* *A.Pl.* L 10,3; πρόβατον M 7,15 9,36 J 10,1.3.4.7 *u.ö.*
land *Na Land*: ἀγρός L 14,18; πατρίς Mc 6,1; κλίματα *Gegend* k 11,10; χώρα L 2,8 3,1 15,13 19,12 Mc 5,1.10; τῆς περιχώρου · þis bisunjane landis *der Umgegend* L 4,37. — gaggida landis · ἀπεδήμησεν (*nicht* ἐπορεύθη εἰς χώραν, *vgl. Anm.*) L 19,12. — landis *ist aus dem flg. zu ergänzen bei* þis Galeilaias L 3,1; *keine Ellipse* M 27,57 J 11,1 L 6,17 Mc 15,43.
lasiws (*89[5]*) *Adj.a* ἀσθενής *schwach* *N.* k 10,10. — *Superlat. N. Pl.* lasiwostai · ἀσθενέστερα K 12,22.
latei *Fn Lässigkeit*: τὰ αὐτὰ γράφειν ὑμῖν ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρόν *ist mir nicht lästig* · mis sweþauh ni -ei Ph 3,1.
latjan *sw.V.1 aufhalten*: ἐθαύμαζον ἐν τῷ χρονίζειν αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ *daß er* (*so lange*) *in dem Tempel verweile* · sildaleikidedun ƕa latidedi ina in þizai alh *was ihn aufhalte* L 1,21.
ana-latjan (*perfektiv, 294 ff.*) ἐνέκοψεν *verhindern* Th 2,18; ἠκαιρεῖσθε *ihr bekommt keine Gelegenheit* · -idai waurþuþ Ph 4,10.
ga-latjan *dsgl.*: τίς ὑμᾶς ἐνέκοψεν · ƕas izwis -ida *wer hat euch verhindert* G 5,7.
lats *Adj.a lässig, faul*: ὀκνηρός *N.Pl.* R 12,11; *N.Pl.F* Tit 1,12. — *sw.Vok.* L 19,22 (*Zusatz nach* M 25,26).
laþaleiko *Adv.* (*191 A 2*) *gern*: ἥδιστα k 12,15 A (*Randgl. in* A:

gabaurjaba *wie der Text von* B *schreibt. Dieses übersetzt* ἡδέως Mc 6,20 12,37).

laþon *sw.V.2* καλεῖν τινα (*ein*)*laden* (*Prs.Aor.Pf.*) M 9,13 L 5,32 Mc 2,17 R 9,12 K 7,20 *u.ö.*; *m. instrum. Dat.* þizaiei K 7,20 (ᾗ), E 4,1 (ῆc), laþonai (*gr. D.*) t 1,9. — *abhängig*: du · εἰc τι G 1,6 C 1,12 Th 2,12 T 6,12, ἐπί τινι G 5,13 Th 4,7; in *m. Dat.* · ἐν K 7,15, εἰc C 3,15; us · ἐκ R 9,24.

at-laþon *berufen* (*perfektiv, 294 ff.*): ἐκλήθητε · -odai sijuþ E 4,4.

ga-laþon 1. *zusammenberufen*: cυγκαλεῖ L 15,6; cυναγαγεῖν *dsgl.*, *einladen* M 25,38.43. — 2. *berufen* καλεῖν K 7,17 (*Pf.*).18.21 (*Aor.*); κλητόc · -oþs K 1,24.

laþons *Fi Einladung, Berufung*: κλῆcιc *N.* R 11,29; *G.* E 1,18 4,1.4 Ph 3,14 th 1,11; *D.* K 7,20 t 1,9; *ungenau für* παράκληcιc *Trost G.* L 2,25; *dsgl. für* λύτρωcιc *Erlösung A.* L 2,38.

lauan* *s.* laian*.

ga-laubjan *sw.V.1* 1. πιcτεύειν *glauben* (*Prs.*) J 5,46.47 7,5 8,45.46 10,37.38 12,37 14,12, (*Aor.*) J 6,29.30 7,31.48, (*Pf.*) J 8,31, (*Fut.*) M 27,42 *usw.* (*häufig*). — ἐπιcτεύθη · -ida ist th 1,10 -iþs warþ T 3,16. — πεπειcμένον εἶναι *überzeugt sein* · triggwaba -jan L 20,6. — ni galaubjan · ἀπιcτεῖν t 2,13, (*Aor.*) Mc 16,11; ἀπειθῆcαι R 11,30.31. — πιcτόc *gläubig* · -jands k 6,15 T 4,3.10.12 6,2; ὀλιγόπιcτοc *kleingläubig* leitil -jands M 6,30 8,26. — — *abhängig*: *persönl. Dat. einem glauben* (τινί) J 5,46.(47) 6,30 8,31.45.46 *usw.*; *an einen glauben* (εἰc) J 6,29 7,5.31.48 8,30 11,45 12,11.37 R 10,14 Sk 8,15 (J 7,47).18 *f.* (24) (*sonst* εἰc · du *u.* in *m. Dat.* G 2,16); ἐν E 1,13 (in *m. Dat.* Mc 1,15); ἐπί τινι M 27,42 T 1,16 (du R 10,11). bi *m. Akk.* περί τινοc J 9,18. — *sächl. Akk. etwas* (τι) *glauben* J 11,26 K 13,7. — þatei *m. Ind.* ὅτι J 8,24 10,38 *usw.* (*354,2*), *Opt.* M 9,28; *Inf.* R 14,2; *Akk. m. Inf.* L 20,6. — — 2. *anvertrauen*: πιcτεύcει L 16,11. — *Vgl.* un-galaubjands.

us-laubjan *m. persönl. Dat. einem erlauben*: ἐκέλευcεν M 27,58: ἐπιτρέψαι M 8,21.31 L 8,32 9,59. 61 Mc 5,13 10,4, (*Prs.*) T 2,12. — Sk 8,3. — *abhängig*: *Infinitiv* M 8,21,31 27,58 L 9,59.61 Mc 10,4 Sk 8,3.

Laudeikaia* (ai *stammt aus dem gr. Gen.Pl.*) Λαοδικία (-εία): *D.* -a C 4,13.15, us Laudeikaion · ἐκ -ίαc (*vgl. G.Pl.* Λαοδικέων) C 4,16: *G.Pl.* in Laudekaion aikklesjon · ἐν τῇ Λαοδικέων ἐκκληcίᾳ C 4.16.

laudi *Fia Gestalt*: *Randgl.* du laudjai gafrisahtnai *zu* gahairhtjaidau · μορφωθῇ G 4,19 A. — *Vgl.* hve-, jugga-, sama-, swalauþs.

laufs (b) *Ma Laub, Blatt*: *A.* lauf · φύλλα *Blätter* Mc 11,13; *N.Pl.* -bos · φύλλα Mc 13,28.

laugnjan *sw.V.1* ἀρνεῖcθαι *leugnen* (*nur ohne Obj. belegt*) (*Aor.*) M 26,70.72 B (: **afaiaik** A), (*Prs.*) L 8,45 Mc 14,70.

ga-laugnjan (*perfektiv, 294 ff.*) 1. *verborgen bleiben*: οὐκ ἔλαθεν · ni -ida L 8,47, οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν · ni mahta -jan Mc 7,24. — 2. *reflexiv*: περιέκρυβεν ἑαυτήν · -ida sik *verbarg sich* L 1,24.

lauhatjan *sw.V.1* ἀcτράπτειν *blitzen*: *Pt.Prs.F* -jandei L 17.24.

lauhmuni* (-oni L 17,24, *vgl. 23 B*) *Fiō*: ἀcτραπή *Blitz N.* L 17,24; *A.* -unja L 10,18; ἐν πυρὶ φλογόc · in funins -unjai *in flammendem Feuer* th 1,8 (*vgl. Hebr. 1,7*).

Lauidjai *Dat.Sg. gr.* Λωΐδι *von* Λωΐc t 1,5.

laun *Na Lohn*: μιcθόc *A.* M 6,1: ὀψώνιον *N.Pl.* þo -a R 6,23: χάριc *Dank d. i. Lohn G.Pl.*

L 6,32.33.34. — *Komp.* sigislaun. *Vgl.* anda-launi.

launawargs* *Adj.a* ἀχάριστος *undankbar*: *N.Pl.* -os t 3,2.

laus (*115,1*) *Adj.a* κενός *los, leer* *A.* -sana L 26,10.11; *A.Pl.* -sans L 1,53; *N.F* -sa K 15,14.58; *D.Pl.N* -saim E 5,6. — ἵνα μὴ τὸ καύχημα . . . κενωθῇ · ni waurþi -sa *leer, zu nichte werde* k 9,3. κατηργήθητε ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ · *ihr seid von Chr. abgekommen* · -sai sijuþ af Xr. G 5,4. — ἄνομος θεοῦ · witodis laus gudis K 9,21. — κατὰ κενοδοξίαν · bi -sai hauheinai Ph 2,3. — *Kompp.* akrana-, andi-, guda-, witoda-laus.

lausawaurdei *Fn* ματαιολογία *leeres Gerede D.* T 1,6.

lausawaurdi *Nia* κενοφωνία *dsgl.* *A.Pl.* -ja t 2,16.

lausawaurds *Adj.a* *leeres Geschwätz vollführend*: *N.Pl.* -ai · ματαιολόγοι *hohle Schwätzer* Tit 1,10.

laushandja *sw.Adj.* (*vgl. 184*) κενός *mit leeren Händen*: *A.* -jan Mc 12,3.

lausjan *sw.V.1* *lösen* 1. ῥύεσθαι *los machen, retten*: *absol.* ὁ ῥυόμενος · sa -jands *der Retter* R 11,26; ῥυσάσθω αὐτόν · -jadau ina M 27,43. *m.* ἀπό · af M 6,13 (*Aor.*) us · ἐκ R 7,24 (*Fut.*). μὴ ζήτει λύσιν *suche nicht Lösung, Trennung* · ni sokei -jan K 7,27. — 2. πράσσειν *Geld erheben, eintreiben* L 3,13; ἀπαιτεῖν *zurückfordern* L 6,30. — *Für* †lausjaidau K 1,17 *ist* [uslausjaidau] *zu lesen.*

ga-lausjan (*perfektiv, 294ff.*) 1. *erlösen, befreien*: λέλυσαι ἀπὸ γυναικός · -iþs is qenai (*256,2*) K 7,27. — ῥύεσθαι (*Aor.*) ἔκ τινος (us) L 1,74 k 1,10 (*Aor. u. Fut.*) C 1,13 t 3,11; Sk 1,10. — κατήργηται ἀπὸ τοῦ νόμου *ist dem gesetzlichen Verhältnis entnommen* · -jada af R 7,2. — διεσπάσθαι ὑπὸ · -jan af *los bringen* Mc 5,4. φυλάξει ἀπό *bewahre, erlöse* · -jai af th 3,3. — — 2. σὺν τόκῳ ἂν ἔπραξα αὐτό · miþ wokra -idedjau þata *mit Zinsen eingetrieben hätte* L 19,23.

us-lausjan (*perfektiv*) 1. ἑαυτὸν ἐκένωσεν *er entledigte sich, entäußerte sich* (*der göttlichen Existenzform*) · sik silban -ida Ph 2,7; *danach* †lausjaidau K 1,17 *in* [uslausjaidau] *zu bessern*: ἵνα μὴ κενωθῇ ὁ σταυρός · ei ni [uslausjaidau] galga *damit es nicht seiner Bedeutung entleert, beraubt werde.* — 2. *erlösen, befreien*: ἵνα ῥυσθῶμεν ἀπό · ei -jaindau af th 3,2. — ὅπως ἐξέληται ἡμᾶς ἐκ · ei -idedi uns us G 1,4. — ἐκριζώθητι *entwurzele dich* · -ei þuk us waurtim L 17,6.

lausqiþrei *Fn* *Fasten*: ἐν νηστείαις · in -ein (*wohl verschrieben für* -eim) k 6,5, -eim k 11,27.

lausqiþrs* (*115²*) *Adj.a* νῆστις *leeren Magens, nüchtern*: *A.Pl.* -ans Mc 8,3.

Lazarus (Lazzaru L 16,23) *N.* J 11,1.2.11.14 *u.ö.*; *A.* -u J 11,5 12,9.17 L 16,23; *V.* -u (*24 C*) J 11,43; *D.* -au J 12,10.

bi-leiban* *abl.V.1* (*203*) *bleiben scheint durch* bilaif Kal (*29. Okt.*) *belegt zu sein.*

leihts *Adj.a* ἐλαφρός *leicht N. Neut.* k 4,17. *Hierher wohl auch als neutr. Gen.* leihtis: ibai aufto leihtis bruhta · μήτι ἄρα τῇ ἐλαφρίᾳ ἐχρησάμην *handelte ich etwa leichtsinnig* k 1,17.

leihwan *abl.V.1* (*303*) δανείζειν *leihen* L 6,34.35; Med. δανείσασθαι ἀπό *sich borgen von* · -an sis af M 5,42.

leik *Na* *Körper, Leib*: σῶμα M 5, 29.30 6,22.23.25 *usw.* (*häufig*); -is siunai · σωματικῷ εἴδει *in körperlicher Gestalt* L 3,22; leik mammons is · τὸ σῶμα τῆς σαρκὸς αὐτοῦ *der Leib seines Flei-*

sches C 1,22; cῶμα *vom Leichnam gebraucht* M 27,52.58.59 L 17,37 Mc 15,43.45. — πτῶμα *Leichnam* Mc 6,29. — cάρξ *Fleisch* (*im Gegensatz zur Seele*) J 6,51.52.53.63 *usw.* (*häufig*); bi leika *dem Fleische nach* J 8,15 R 8,1.4.5 9,3.5 *u.ö.* *Vgl. auch* <þaim bi> leik fraujam *den Herrn dem Fleische nach* C 3,22. — *Vgl.* ga-leika, man-leika.

leikains *Fi* (*152⁶*) *Gefallen*: εὐδοκία *Gutdünken* E 1,5, *Wohlgefallen* th 1,11; πρόθεcιc *Vorsatz* t 1,9. — *Randgl.* ana -ai þoei garaidida in imma *zu* bi wiljin saei fauragaleikaida imma · κατὰ τὴν εὐδοκίαν (αὐτοῦ) ἣν προέθετο ἐν αὐτῷ *dem Vorsatz gemäß, den er in sich gefaßt hatte* E 1,9 A.

leikan *sw.V.3 m. Dat. einem gefallen, zu Gefallen sein*: ἀρέcκω K 10,33; τὰ ἀρεcτὰ αὐτῷ · þatei leikaiþ imma J 8,29.

gà-leikan *gefallen* (*perfektiv, 294 ff.*): ἀρέcαι Mc 6,22 R 8,8 t 2,4, *Präs.* Th 2,15 4,1. — -aida mis *m.Inf.* · ἔδοξεν ἐμοί *m.Inf.* *es gefiel mir* L 1,3; -aida guda *m.Inf.* · εὐδόκηcεν ὁ θεὸc K 1,21, -aida uns ei *m. Opt.* · εὐδοκήcαμεν *m. Inf.* Th 3,1, -aida *es gefiel m. Inf.* · εὐδόκηcεν *er beschloß m. Inf.* C 1,19; mis -aiþ in *m. Dat.* · εὐδοκῶ ἐν *ich fühle mich wohl* k 12,10. — *Umschreibungen*: εἰc πᾶcαν ἀρέcκειαν *zu allem Wohlgefallen* · in allamma þatei -ai C 1,10; οὕτωc ἐγένετο εὐδοκία *so ward es beschlossen* · swa warþ -aiþ L 10,21. — εὐάρεcτον (εἶναί) τινι *einem wohlgefällig sein* · waila -an *m. Dat.* R 14,18 k 5,9; εὐάρεcτοc (*mit u. ohne* εἶναι) (waila) -aiþs *wohlgefällig* R 12,1.2 E 5,10 C 3,20. — ἐν ᾧ ηὐδόκηcα · in þuzei waila -aida *an dir fand ich mein Wohlgefallen* Mc 1,11 (L 3,22).

faura-galeikan *vorhergefallen*: κατὰ τὴν εὐδοκίαν (αὐτοῦ) ἣν προέθετο *gemäß dem Vorsatz, den er gefaßt hatte* · bi wiljin saei -aida imma E 1,9.

leikeins *Adj.a leiblich, fleischlich*: cωματικόc T 4,8; cαρκικόc R 7,14 k 1,12 10,4; cάρκινοc k 3,3.

leikeis, leikinassus, leikinon *s.* lekeis *usw.*

silda-leikjan, silda-leiknan *s.* sildaleikjan, sildaleiknan.

gáleikon *sw.V.2* (*von* gáleiks) 1. ὁμοιοῦν τινά τινι *einen mit etw.* (*Dat.*) *vergleichen* (*Fut.Aor.*) M 7,24.26 L 7,31 Mc 4,30. — 2. *reflexiv*; galeikon sik cυcχηματίζεcθαί τινι *sich einem* (*Dat.*) *gleichstellen* R 12,2. — 3. *intransitiv*: galeikon · ὁμοιοῦcθαί τινι *einem* (*D.*) *gleichen* M 6,8 (*Aor.*) Sk 1,25; ὁμοίωc ποιεῖν *einem* (*D.*) *gleich tun, nachahmen* Sk 5,3 *f.* (J 5,19); μιμεῖcθαί τινα *einem* (*D.*) *nachahmen* th 3,7.9. — *Pt.Prs.* galeikondans meinai · μιμηταί μου *meine Nachahmer* K 11,1. — *Vgl. auch* [alja-leikoþs].

ga-gáleikon sik μεταcχηματίζεcθαι *sich verwandeln, eine Gestalt annehmen*: εἰc · du *zu* k 11,13 *oder Dat.* k 11,14; *absolut m.* ὡc · swe *als* k 11,15.

in-gáleikon μεταμορφοῦν *verwandeln*: *Pass.* k 3,18.

miþ-gáleikon *mitnachahmen*: cυμμίμηταί μου γίνεcθε · -dans meinai wairþaiþ Ph 3,17.

þairh-gáleikon: ταῦτα δέ, ἀδελφοί, μετεcχημάτιcα εἰc ἐμαυτόν *ich habe das auf mich bezogen* · aþþan <þo>, broþrjus, þairhgaleiko[n]da in mis K 4,6.

lein *Na* (*wohl lat.* linum) cινδών *Leinwand*: *A.* usbugjands lein jah usnimands ita Mc 15,46; *D.* Mc 14,51.52 15,46.

leitan *s.* letan.

leitils *Adj.a klein, wenig*: μικρόc J 7,33 12,35 13,33 *usw.*; *N* ὀλίγον L 5,3 7,47 Mc 1,19 k 8,15 E 3,3 T 5,23; βραχύ · leitil J 6,7.

— in leitilamma *für* ἐν ἐλαχίστῳ L 16,10 *nach* it, L 19,17 *nach* M 25,21 (ἐπὶ ὀλίγα) *u.* bcf vg (in modico); þize leitilane *für* τούτων τῶν ἐλαχίστων M 25,45 *nach* M 10,42 18,6 (L 17,2) τῶν μικρῶν τούτων. — ὀλιγόπιστος · leitil galaubjands *kleingläubig* M 6,30 8,26. — — *Komp.* minniza, *Superl.* minnists (*190*).

af-leiþan *abl.V.1* (*203*) *weggehn*: ἀναχωρεῖν M 9,24, (*Aor.*) 27,5 Mc 3,7, ἀποχωρεῖν M 7,23, (*Aor.*) L 20,20 (D it), ὑποχωρεῖν *entweichen* L 5,16; ἀπελθεῖν L 5,13 Mc 1,42; πορεύεσθαι L 4,42; ἀπεδήμησεν *verreisen* L 15,13 20,9, *dafür* -an aljaþ Mc 12,1. — *abhängig*: ana *m. Akk.* · ἐν L 5,16; in *m. Akk.* · εἰς L 15,13; du · εἰς Mc 3,7. — af · ἀπό L 5,13 Mc 1,42; fairra *m. Dat.* · ἀπό M 7,23 L 4,42. — afleiþandans L 5,11 CA *für* afleitandans, *vgl. 32a.*

bi-leiþan *verlassen, zurücklassen* a) *m. Dat.* J 10,12 16,28 Mc 10,7 *usw.*; b) *m. Akk.* J 14,27 16,32 L 15,4 t 4,13; c) *m.* ni *u. Gen.* (*262,1*) L 20,31 Mc 12,19: ἀφιέναι J 10,12 14,27 16,28, (*Fut.*) L 17, 34.35, (*Aor.*) J 8,29 16,32; ἀπολείπειν t 4,13, καταλείπειν (*Aor. Prs.*) L 5,28 15,4 20,31 Mc 10,7 *u.ö.*, ἐγκαταλείπειν (*Aor.*) M 27,46 Mc 15,34, (*Prs.*) R 9,29 k 4,9 t 4, 10.16.

ga-leiþan (*perfektiv, 294ff.*) *kommen, gehn*: ἔρχεσθαι (*hier u. bei den Kompp. ohne Rücksicht auf das Tempus*) J 7,45 14,23 Mc 5,38 Sk 8,3(J 7,45); ἀπέρχεσθαι M 8, 18.21.31.32.33 *usw.* (*sehr häufig*); διέρχεσθαι L 8,22; εἰσέρχεσθαι J 13,27 18,1.33 *usw.* (*häufig*); ἐξέρχεσθαι L 14,18 Mc 2,13 7,31 *u.ö.*; κατέρχεσθαι L 4,31; προέρχεσθαι k 9,5. — ἀναβῆναι J 7, 8.10; ἐμβῆναι L 5,3 8,22.37 Mc 4,1 8,10.13; καταβαίνειν (*Aor.*) M 11,23, (*Prs.*) L 10,30. — πορεύεσθαι (*Aor.*) L 4,42 t 4,10, (*Fut.*) K 16,4, (*Prs.*) K 16,4 T 1,3; εἰσπορεύεσθαι Mc 1,21 7,19. — ἀνηχθῆναι L 8,22; ὑπάγειν J 6,67 8,14.21 14,28 L 17,14. — framis -an · προέκοψεν *vorschreiten* R 13,12; -an inn · εἰσέρχεσθαι L 1,28 4,16 Mc 15,43 *oder* εἰσπορεύεσθαι Mc 5,40; -an ut · ἐξέρχεσθαι J 13,30 18,38; galiþun ibukai · ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω J 6,66 18,6. — — *abhängig*: 1. *Gen. für* εἰς T 1,3 (*267*). — 2. ana *m. Akk. f.* εἰς L 4,42 Mc 1,35; *dsgl.* in *m. Akk.* M 8,32. 33 9,7 *usw.* (*sehr häufig*), *für* ἐν *nur* L 9,46; ufar *m. Akk. f.* πέραν τινός J 6,1 10,40; hindar *m. Akk. f.* ἀπό τινος Mc 5, 17, *f.* εἰς τὸ πέραν τινός L 8,22 (hindar marein · εἰς τὸ πέραν M 8,18). — 3. *dagegen* afar *m. Dat. f.* ὀπίσω τινός J 12,19 Mc 1,20. — 4. *Infinitiv* L 19,7. *Beachte* faur gard · ἔξω εἰς τὸ προαύλιον Mc 14,68.

inn-galeiþan εἰσέρχεσθαι *hineingehn* M 7,13.21 L 6,4 18,24 19,1 R 11,25 Sk 2,20(J 3,5). — *abhängig u.a.* in *m. Akk. f.* εἰς M 7,21 L 6,4 18,24.

miþ-inngaleiþan συνεισέρχεσθαι *mithineingehn, abhängig* in *m. Akk. f.* εἰς J 18,15.

hindar-leiþan παρέρχεσθαι a) *hinzukommen* L 17,7; b) *vergehn* L 16,17.

þairh-leiþan 1. *hindurchgehn* διέρχεσθαι L 4,30 18,25 19,1. — 2. *vorbeigehn* παράγειν M 9,9 *u.Pt.* -ands · ἐν παρόδῳ *im Vorbeigehn, auf der Durchreise* K 16,7. — *abhängig*: *Akk.* L 19,1; þairh · διά τινος L 4,30 18,25.

ufar-leiþan *übersetzen*: διεπέρασεν M 9,1.

us-leiþan 1. *hinaus-, weggehn* ἀπέρχεσθαι Mc 8,13, διέρχεσθαι J 8,59 Mc 4,35 K 16,5, παρέρχεσθαι M 8,28; μεταβῆναι M 8,34 J 7,3; διαπεράσαντος Mc 5,21; ἐκδημῆσαι *verreisen* k 5,8. — 2. *vergehn* παρέρχεσθαι M 5,18

k 5,17. — *abhängig u.a.*: 1. *Gen.* jainis stadis *für* εἰς τὸ πέραν Mc 4,35 (*267,1*). 2. *Akk.* K 16,5. 3. hindar *m. Akk.* M 8,34 (Mc 5,21 8,13).

leiþu *Akk. Sing.* σίκερα *Obstwein* L 1,15.

lekeis (leik- L 4,23 5,31 C 4,14, *vgl. 22 A*) *Mia* ἰατρός *Arzt*: *N.* C 4,14; *Vok.* -i L 4,23; *G.* M 9,12 L 5,31 Mc 2,17; *A.Pl.* -jans L 8,43; *D.* -jam Mc 5,26.

lekinassus* *Mu* θεραπεία *Heilung*: *G.* leikinassaus (*22 A*) L 9,11.

lekinon L 10,9; leikinon L 5,15 6,7 (*Fut.*) 9,6 (*22A*) *sw. V.2* θεραπεύειν ἀπό *heilen von* (*Gen.* L 5,15, *vgl. 265,1*).

ga-leikinon (*22 A*) *herstellen* (*perfektiv, 294 ff.*): οὐκ ἴσχυσεν ... θεραπευθῆναι · ni mahta was -on L 8,43; αἳ ἦσαν τεθεραπευμέναι ἀπὸ πνευμάτων πονηρῶν · þozei wesun -odos ahmane ubilaize (*265,1*) L 8,2.

letan (ei *f.* e R 12,19B: e A, *vgl. 22A*) *red.-abl.V.* (*212*) *lassen*: ἐᾶν L 4,34.41; ἀφεὶς φωνὴν μεγάλην *einen lauten Schrei ausstoßend* Mc 15,37; ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς · -a izwis widuwairnans *als Waisen zurücklassen* J 14,18; οὐκ ἀφήσουσιν λίθον ἐπὶ λίθῳ · ni -and stain ana staina *keinen Stein auf dem andern lassen* L 19,44; (*gewähren*) *lassen* (*Aor.*) J 12,7 Mc 5,19 11,6 14,6. *m. Akk. d. Pers. u. Inf.* M 8,22 J 11,44 18,8 L 4,41 (εἴα) 9,60 18,16 Mc 7,27 10,14; *m. flg.* ei *für* ἵνα Mc 11,16 (ἤφιεν), *für den bloßen Konj.* M 27,49 Mc 15,36; let, ik uswairpa · ἄφες, ἐκβάλω L 6,42. — *Zusatz* R 12,19.

af-letan (ei *f.* e M 9,6 L 5,11.20 16,18): ἀπολῦσαι *entlassen* M 5, 31.32 L 16,18 (*Prs.*) Mc 10,4.11.12. — ἀφιέναι 1. *entlassen, fortschicken* (*Aor.*) Mc 4,36 8,13, (*Prs.*) K 7,12.13; τὸ πνεῦμα · ahman *den Geist aufgeben* M 27,50 (*Aor.*); *erlassen* (*eine Schuld*) M 6,12 (*Aor.*); *vergeben* (missadedins, frawaurhtins) (*Aor.*) M 6,14.15, (*Pf.*) 9,2.5, (*Prs.*) 6 *usw.* 2. *verlassen, im Stiche lassen* (*Aor.*) M 8,15 L 5,11 18,28.29 *u.ö.*; *zurücklassen* (*Aor.*) M 5,24; *überlassen* (*Aor.*) M 5,40. — afleiþan *für* afletan L 5,11 (*22A. 32a*).

fra-letan (ei *f.* e L 2,29 Mc 15,9) *lassen*: ἐᾶν Mc 1,24. — *frei lassen, entlassen*: ἀπολύειν (*Prs.Aor.*) M 27,15.17 J 18,39 *usw.*; ἀποστεῖλαι L 4,19; ἀφιέναι K 7,11 Sk 4,9. — *unterlassen*: ἀνιέναι E 6,9. — *zulassen, erlauben*: ἀφιέναι (*Prs. Aor.*) L 8,51 Mc 1,34 5,37 7,12; ἐπιτρέπειν K 16,7. — *erlassen, vergeben*: ἀφιέναι (*Prs.*) L 7,47, (*Aor.*) 17,3.(*Fut.*)4. — *herablassen*: χαλᾶν Mc 2,4.

us-letan ἐκκλεῖσαι *ausschließen* G 4,17.

and-letnan *sw.V.4* ἀναλῦσαι *scheiden* (*euph. für sterben*) Ph 1,23.

lew *Akk. Sing.a* ἀφορμή *Gelegenheit, Veranlassung*: R 7,8.11 k 5,12; *D.* -a G 5,13.

lewjan *sw.V.1* παραδιδόναι *verraten*: ὁ παραδιδοὺς αὐτόν (με) · sa -jands ina (mik) J 18,5 (Mc 14,42); *Obj.* <ina> *ergänzt* Mc 14,44.

fra-lewjan *dsgl.*: προδόται -jandans t 3,4.

ga-lewjan (galeiweiþ J 6,64, *vgl. 22 A*) (*perfektiv, 294 ff.*) 1. παρέχειν *hingeben, überlassen* L 6,29. — 2. παραδιδόναι *überliefern, verraten an* (*Dat.* J 18,36 Mc 14, 10) (*Prs.Aor.Fut.*) J 6,64.71 12,4 13,21 Mc 3,19 14,10.11.41 K 11, 23; galewjands · παραδούς M 27, 4; παραδιδούς M 27,3 J 18,2 19,11 προδότης L 6,16. *Vgl. IF. 21, 194 f.*

libains *Fi Leben*: αἰών Mc 4,19; βίος L 8,14; ζωή M 7,14 25,46 J 6,27.33.35.40 *usw.* (*häufig*).

liban *sw.V.3* ζῆν *leben* M 9.18 (*Fut.*) 27,63 J 6,51.57.69 7,38 *usw.* (*häufig*); samana -an · συζῆν *zusammen leben* k 7,3; ahma ist,

saei liban taujiþ · τὸ ζωοποιοῦν J 6,63, *aber perfektiv*: swaswe auk atta urraiseiþ dauþans jah liban gataujiþ, swa jah sunus þanzei wili liban gataujiþ · ζωοποιεῖ Sk 5,7 ff. (J 5,21). — liban bi *m. Akk.* · ἐπί τινι *von etwas leben* L 4,4.

miþ-liban *mitleben*: συζήσομεν t 2,11.

af-lifnan *sw.V.4 übrig bleiben*: περιλείπεσθαι Th 4,17; μένειν J 12,24; περισσεῦσαι J 6,12.13 L 9,17 Sk 7,15.24.27 (J 6,12 *f.*).

ligan *abl.V.5* (*208*) *liegen*: κεῖσθαι L 2,16.34 3,9 k 3,15; ἀνακεῖσθαι Mc 5,40; κατακεῖσθαι L 5,25 Mc 1,30 2,4. — βεβλῆσθαι *darniederliegen* M 8,6.14 9,2 Mc 7,30. — τῶν κεκοιμημένων · þize -ande M 27,52. — Sk 3,21.

at-ligan: wiljan -iþ mis · παράκειταί μοι *steht in meiner Macht* R 7,18.

uf-ligan *unterliegen*: 1. ἐὰν ἐκλείπητε · þan -aiþ *wenn ihr sterbt* L 16,9. — 2. ἐκλυθήσονται ἐν τῇ ὁδῷ · -and ana wiga *unterwegs matt werden* Mc 8,3.

ligrs *Ma Lager, Bett*: κοίτη *Beilager D.Pl.* -am R 13,13; κλίνη *A.* M 9,6 L 8,16 Mc 4,21; *D.* M 9,2 L 5,18 17,34 Mc 7,30. — *Vgl.* ga-ligri.

lima λιμά Mc 15,34.

af-linnan *abl.V.3,1* (*205*) ἀποχωρεῖν *weggehn*: *3.Sg.* -iþ L 9,39.

lisan *abl.V.5* (*208*) *lesen, sammeln* συλλέγειν M 7,16 L 6,44; συνάγουσιν (εἰς · in *m. Akk.*) M 6,26.

ga-lisan *zusammenlesen, versammeln* (*perfektiv, 294 ff.*): συνάγειν (*Aor. außer* J 15,6) J 6,12.13 11,47 15,6, Neh 5,16 (*Pf.*); ἐπισυνάξει Mc 13,27. — *reflexiv*: -and sik · συναχθήσονται L 17,37; galesun sik · συνήχθη Mc 4,1.

listeigs *Adj.a listig*: ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὴν μεθοδείαν τῆς πλάνης · in filudeisein du -on uswandjai airzeins *in Verschlagenheit zu listiger Verführung der Irrlehre* E 4,14.

lists *i* μεθοδεία *List*: *A.Pl.* -ins E 6,11 (*aisl. F*).

litai *Dat.Sing.F* ὑπόκρισις *Heuchelei* G 2,13.

liteins *Fi/ō* (*152*[a]) ἔντευξις *Bittgebet A.Pl.* -ins T 2,1.

miþ-litjan *sw.V.1 m. Dat.* (*256,2*) συνυπεκρίθησαν αὐτῷ *heucheln mit* G 2,13.

liþus *Mu* μέλος *Glied*: *N.* K 12, 14.19 E 4,25; *N.Pl.* R 12,4 K 12,12.20; *A.* R 12,4 K 12,12.18 C 3,5; *G.* M 5,29.30 K 12,22; *D.* R 7,5.23. — *Vgl.* us-liþa.

liubaleiks *Adj.a* προσφιλής *lieblich N.N* Ph 4,8.

liudan *abl.V.2* (*204*) μηκύνεσθαι *wachsen*: *3.Sg.* -iþ Mc 4,27.

awi-liudon s. awiliudon.

liufs* (*b*) *Adj.a lieb*: ἠγαπημένος R 9,25 E 1,6; ἀγαπητός L 3,22 9,35 20,13 *usw.* — *abhängig*: *Dat.* Mc 12,6 Phil 16 (*253,2*). — *Komp.* un-liufs*.

liuga *Fō Heirat, Ehe*: *A.Pl.* warjandane -os · κωλυόντων γαμεῖν T 4,3; *D.* þaim -om haftam · τοῖς γεγαμηκόσιν K 7,10.

1\. **liugan** *sw.V.3 heiraten* 1. *Akt. vom Manne*: γαμεῖν *absol.* L 17,27 20,34.35 Mc 12,25; *m. Obj.* (*Prs.*) L 16,18, (*Aor.*) M 5,32 L 14,20 Mc 10,11. — 2. *Mediopassiv* a) *von der Frau*: *absol.* γήμῃ K 7,28; γαμίσκεσθαι Mc 12, 25, ἐκγαμίσκεσθαι L 20,34.35; ἐκγαμίζεσθαι L 17,27; *dsgl. Inf.* liugan · γαμεῖν T 5,14. *m. Dativ-Obj.* (-ada anþaramma) Mc 10,12. — *Vgl.* unliugaiþs. b) *von beiden Geschlechtern* γαμησάτωσαν · -andau K 7,9; *dsgl. Inf.* γαμῆσαι K 7,9. — *Vgl.* un-liugaiþs.

ga-liugan *m. Akk. ein Weib nehmen* (*perfektiv, 294 ff.*): ὅτι αὐτὴν ἐγάμησεν · unte þo -aida Mc 6,17.

2\. **liugan** *abl.V.2* (*204*) ψεύδεσθαι *lügen*: R 9,1 (ni waiht -a · οὐ ψεύδομαι) k 11,31 G 1,20 C 3,9

T 2,7 Sk 8,17. — *abhängig d. Akk. f.* εἴς τινα *einen anlügen* C 3,9. — *Vgl.* un-liugands.

liugn *Akk. Sing.* ψεῦδος *Lüge* J 8,44 E 4,25 Sk 1,15.

liugnapraufetus* *Mu/i* (*163*) ψευδοπροφήτης *Lügenprophet*: *D. Pl.* -um M 7,15.

liugnawaurds *Adj.a* ψευδολόγος *Lügen redend G.Pl.* -e T 4,2.

liugnja *Mn* ψεύστης *Lügner*: *N.* J 8,44.55; *N.Pl.* Tit 1,12; *D.* T 1,10.

liuhadei* *Fn* (*Nom.* liuhadein k 4,4 B?: -eins A. *Vgl. 157²*): *Dat.* du -ein kunþjis wulþaus gudis · πρὸς φωτισμὸν τῆς γνώσεως τῆς δόξης τοῦ θεοῦ *zur Erleuchtung der Erkenntnis* k 4,6 (*Vermischung mit* eini-*Stamm,* vgl. *157¹*). *Über den vermuteten Gen.* -eins k 4,4 *vgl. das fig. Wort.*

1. **liuhadeins** *Fi/ō* (?) k 4,4 A (: liuhadein B) *für* liuhadei* φωτισμός *Helle, Glanz* (*157¹*); *GL. fassen* -eins *als Genetivform des Nom.* liuhadei, *die von* ni *abhängig sei* (*262,1*).

2. **liuhadeins*** *Adj.a* φωτεινός *hell N.N* M 6,22.

liuhaþ (-ad *N.* J 11,10 12,46 *A.* L 8,16, *vgl. 25 C*) *Na Licht*: φέγγος Mc 13,24; *sonst* φῶς M 5,16 6,23 10,27 *usw.*

liuhtjan (*3.Sg.* liuteiþ M 5,15, *vgl. 27 b*) *sw.V.1 leuchten*: αὐγάσαι k 4,4; φαίνειν Sk 6,5 (J 5,35); λάμπειν M 5,15.(*Aor.*)16 k 4,6.

ga-liuhtjan *etw. erleuchten, ans Licht bringen* (*perfektiv, 294 ff.*): -eiþ · φωτίσει K 4,5; -jandins φωτίσαντος t 1,10.

in-liuhtjan *erleuchten* (*dsgl.*): inliuhtida A (: †-liuhitida B) augona · πεφωτισμένους τοὺς ὀφθαλμούς E 1,18; -au · φωτίσαι E 3,9.

fra-liusan *abl.V.2* (*204*) *m. Dat.* ἀπολέσαι τι *etwas verlieren*: L 15,4.8.9. — *Pt.Pf.* -ans · ἀπολωλώς L 15,4.6.24.32 19,10; τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην *vergängliche Speise* · þana mat þana -anan J 6,27.

liutei *Fn Heuchelei*: δόλος *Betrug* Mc 7,22; κυβεία *Würfelspiel, Trug(spiel)* E 4,14; ὑπόκρισις Mc 12,15 T 4,2; ὑποκρίνεσθαι ἑαυτόν *sich verstellen* · us -ein taiknjan sik L 20,20.

liuts *Adj.a heuchlerisch*: *substantiviert* (*273,2*) -ai · γόητες *Gaukler* t 3,13. — *sw.* liuta, *substantiviert* (*274,1.2*) ὑποκριτής: *Vok.* L 6,42; *N.Pl.* þai -ans M 6,2.5.16; *A.* þans -ans Mc 7,6. — *Komp.* un-liuts.

liuþareis *Mia* ᾠδός *Sänger*: *N.Pl.* -jos Neh 7,1.44.

liuþon *sw.V.2 m. Dat.* ψάλλειν τινί *einem lobsingen Fut.* R 15,9.

lofa* *M?n flache Hand*: ῥάπισμα *Ohrfeige* · slah lofin J 18,22 ῥαπίσματα · slahins -in J 19,3; ἐρράπισαν *ohrfeigten* · -am slohun M 26,67; ῥαπίσμασιν αὐτὸν ἔβαλλον · -am slohun ina Mc 14,65. (*Vgl. aisl.* lōfe *M*).

Loþ* *nach lat.* Loth (it pler): *N.* Lod (*25 C*) L 17,29; *G.* -dis L 17,28.32.

lubains *Fi* (*152⁵*) ἐλπίς *Hoffnung G.* -ais R 15,13.

lubjaleis (*115,1. 233,2*) *Adj.a giftkundig*; *substantivisch*: *Randgl. in* A *N.Pl.* -sai *zu* liutai · γόητες *Zauberer* t 3,13.

lubjaleisei *Fn* φαρμακεία *Giftmischerei, Zauberei* G 5,20.

ludja* *Fjō* πρόσωπον *Angesicht*: *A.* -ja þeina M 6,17.

luftu *Akk. Sing.u* K 9,26 ἀήρ *Luft*; *G.* -aus E 2,2; *D.* -au Th 4,17.

ga-lūkan (*65*) *unreg.abl.V.2* (*204*) *etw.* (*A.*) *verschließen* (*perfektiv, 294 ff.*) κατέκλεισεν L 3,20, συνέκλεισαν L 5,6 (*fangen*) *Sg.* R 11,32; ἠσφαλίσαντο M 27,66. — *abhängig instrum. Dativ* (*256,1*) -ands haurdai þeinai · κλείσας τὴν θύραν M 6,6; in *m. Dat. für* ἐν L 3,20, *f.* εἰς R 11,32.

us-lukan *erschließen, öffnen* (*perfektiv*): ἀνοίξας (L 4,17), (*Fut.*) Neh 7,3, διανοίγειν L 2,23; σχιζομένους · [uslukanans] *Konj. für* † usluknans Mc 1,10 (*vgl. GB. 1,483*). — *ein Schwert ziehn*: εἵλκυσεν · uslauk J 18,10; σπασάμενος · -ands Mc 14,47.
lukarn (*38¹*) *Na lat.* lucerna λύχνος *Leuchte, Licht*: *N.* M 6,22 Mc 4,21 Sk 6,5 (J 5,35); *A.* L 8,16 15,8.
lukarnastaþa *Mn* λυχνία *Leuchter*: *A.* -an Mc 4,21; *D.* -in M 5, 15 L 8,16.
Lukas Λουκᾶς *N.* C 4,14 t 4,11; *A.* -kan L Überschr. (Lokan Wiener Alkuin-Hs.).
Lukius Λούκιος *N.* R 16,21.
ga-luknan *sw. V. 4 sich verschließen* (*perfektiv, 294 ff.*): ἐκλείσθη · -noda L 4,25.
us-luknan *sich erschließen, öffnen* (*dsgl.*) ἀνεῳχθῆναι M 9,30 27,52 J 9,10 L 1,64 3,21, (*Pf.*) K 16,9 k 6,11 διανοίγεσθαι (*Aor.*) Mc 7, 34.35.
lun (ū *oder* ŭ? *Vgl. auch 65*) *Akk. Sing.* λύτρον *Lösegeld* Mc 10,45. — *Vgl.* us-luneins.
fra-lusnan *sw. V. 4 verloren gehn*: ἀπολλυμένοις K 1,18 k 4,3; *Randgl.* fralusnandam *zu* fraqistnandam · ἀπολλυμένοις k 2,15 A.
luston *sw. V. 2 m. Gen.* ἐπιθυμῆσαί τινος *begehren* M 5,28.
lustus *Mu* ἐπιθυμία *Lust, Begierde*: *A.* R 7,7.8 G 5,16 Ph 1,23 C 3,5; *G.* Th 4,5; *D.* Th 2,17; *N.Pl.* Mc 4,19; *A.* J 8,44 R 13,14 E 2,3 A (*Randgl. zu* wiljans · θελήματα); *D.* E 2,3 4,22 G 5,24 t 3,6 4,3, us lustum · κατὰ ἑκούσιον *freiwillig* Phil 14. — *Komp.* un-lustus.
lustusama *sw. Adj.* ἐπιπόθητος *ersehnt Vok. Pl.* -ans (*274,2*) Ph 4,1.
luton *sw. V. 2 täuschen*: -ondans · φρεναπάται *Verführer* Tit 1,10.
us-luton *verführen, irre führen* (*perfektiv, 294 ff.*) ἀπατᾶν E 5,6 (uslu[s]to), (*Aor.*) T 2,14; ἐξαπατῆσαι R 7,11 k 11,3 th 2,3. — *Randglosse in* A: *sik silban* uslutonds *ist zu* sis silbin fraþjamarzeins ist · ἑαυτὸν φρεναπατᾷ G 6,3.
Lwddomaeis *Gen. Sing. Vgl.* Λυδδωναΐ Λυδδωναειδ Neh 7,37.
Lwsanius* Λυσάνιος: *G.* -iaus L 3,1.
Lwstrws *Dat. Plur.* Λύστροις (*19, 10*) t 3,11 AB *Nom.* Λύστρα *Sg.F und Pl.N.*

m.

Maeinan* Μαϊνάν *G.* -is L 3,31.
magan* *V.prt.-prs.* (*221*) *können, vermögen; der abhängige Infinitiv ist fast durchweg perfektiv* (*298,1*): δύνασθαι M 5,36 6,24.27 7,18 8,2 *usw.* (*sehr häufig*); ἰσχύειν (*Prs.*) M 8,28 L 16,3 Ph 4,13, (*Aor.*) L 6,48 8,43 14, 29.30 20,26 Mc 9,18 ἐξισχύσητε E 3,18; οἶδεν T 3,5; jabai magi wairþan · si fieri potest (εἰ δυνατόν) R 12,18. — *Ohne Inf.* L 19,3 Mc 6,19 9,18.22 10,39 R 8,7. — *Pt.Pf.* mahts, maht *m. Kopula gibt dem aktiven Inf. passiven Sinn*: J 10,35 L 8,43 Mc 14,5 T 5,25 Sk 2,10.14 *f.* (J 3,4) 6,14. — *Formenbestand 221.*
ga-magan* ἰσχύειν *gelten, bedeuten 3.Sg.* G 5,6.
magaþei *Fn* παρθενεία *Jungfrauschaft*: *D.* L 2,36.
magaþs* (þ) *Fi* παρθένος *Jungfrau*: *G.* -þais L 1,27; *D.* -þai L 1,27.
Magdalan Μαγδαλά(ν) *unflekt. G.* Mc 8,10 *nach* M 15,39.
Magdalene Μαγδαληνή *N.* M 27, 56.61 L 8,2 Mc 15,40.47 16,1; *unflekt. D.* þizai -e Mc 16,9.
magula *Mn* παιδάριον *Knäblein*: -a ains J 6,9 *u.* Sk 7,3.
magus *Mu Knabe*: τέκνον L 2,48; *sonst* παῖς: *N.* L 2,43; *A.* L 9,42; *Vok.* -au L 2,48; *G.Pl.* -iwe L 15,26. — *Komp.* þiu-magus.

Mahaþ* Μαδθ Mahath (f vg): *G.* -þis L 3,26.

mahteigs *Adj.a mächtig*: δυνατόϲ L 1,49 14,31 R 9,22 11,23 14,4 k 9,8 12,10 t 1,12 Tit 1,9; δυνάϲτηϲ *Herrscher* L 1,52 T 6,15; δυνάμενοϲ E 3,20 t 3,7. — mahteigs wisan *mächtig sein, vermögen*: δυνατεῖν ἐν (in *m. Dat.*) k 13,3. — mahteig *N* δυνατόν *möglich* Mc 9,23 13,22 k 10,4 G 4,15; παρά τινι *bei* · at L 18,27, fram Mc 10,27. — εἰ δὲ μήγε · aiþþau *glossiert durch* jabai nist mahteigs *wenn er nicht mächtig ist* L 14,32. — *Komp.* unmahteigs.

ana-mahtjan *sw.V.1 vergewaltigen*: ἀδικεῖν k 7,12 (*Pt.Prs. u. Pf.*); ἀποϲτερῆϲαι *rauben* Mc 10,19; βιάζειν M 11,12, βιαϲταί · -jandans *ebd.*; ἐπηρεάζειν *kränken, quälen* L 6,28; ϲυκοφαντῆϲαι *erpressen* L 3,14; ὑβριϲθήϲεται *mißhandeln, vergewaltigen* L 18,32.

1. **mahts** *Pt.Pf. von* magan: *s.d.*

2. **mahts** *Fi Macht, Kraft, Vermögen*: ἰϲχύϲ L 10,27 Mc 12,30.33 th 1,9; κράτοϲ C 1,11 (*neben* mahts · δύναμιϲ), τὸ κράτοϲ τῆϲ ἰϲχύοϲ αὐτοῦ · -s swinþeins is E 1,19 6,10; *sonst* δύναμιϲ M 6,13 L 1,17.35 4,14.36 *usw.* (*sehr häufig*), *auch im Sinne von Wundertaten, meist Plur.* δυνάμειϲ M 7,22 11,20.21.23 *usw. u. für die Heeresmacht* th 1,7. — *Kompp.* ana-, un-mahts.

maidjan *sw.V.1 tauschen*: καπηλεύειν τι *m. etw. Schacher treiben* k 2,17.

in-maidjan *verwandeln* ἀλλαγηϲόμεθα · -janda K 15,51.52 ἀλλάξαι G 4,20; μεταϲχηματίϲει Ph 3,21; Sk 3,8 6,14. — *reflexiv*: -jan sik · μετεμορφώθη Mc 9,2; *zu ergänzen* <ak inmaidjaiþ> · μεταμορφοῦϲθε (*mit Supplierung von* izwis *aus dem Vorhergehenden*) R 12,2.

maihstus (*M*)*u* κοπρία *Mist D.* -au L 14,35.

Mailaian* Μελεά *G.* -is L 3,31.

maile *Gen.Plur.f.Sg.* ῥυτίϲ *Runzel* E 5,27.

Mailkei* Μελχεί *G.* -eis (*für* -eis *d.i.* -eins?) L 3,24; -eins L 3,28.

maimbrana *Mn lat.* membrana *Pergament A.Pl.* -ans t 4,13.

gámainjan *sw.V.1 gemein machen*: I. 1. *m. Dat. d. Person*: κοινωνεῖν τινι *m. einem Gemeinschaft halten in* (in *m. Dat. für* ἐν *u.* εἰϲ) G 6,6 Ph 4,15 (*Aor.*). — 2. *m. Dat. d. Sache* κοινωνεῖν τινι *mitteilen zu* R 12,13; ϲυγκοινωνεῖν τινι *Anteil haben, sich beteiligen an* E 5,11; κοινωνὸν εἶναί τινοϲ · -jands wisan *Genosse sein* K 10,18. — — II. κοινοῦν τι *etw.* (*Akk.*) *verunreinigen* (*Aor.*) Mc 7,15.18.(*Prs.*) 20.

ga-gámainjan κοινοῦν *verunreinigen* Mc 7,23.

mais *Komp.-Adv. zu* filu (*190. 191 B 1*) *mehr*: μᾶλλον M 6,26 10,25.28 *usw.* (*häufig*), *beachte* mais · πολλῷ μᾶλλον M 6,30 (*dieses sonst* filu mais Ph 1,23 Sk 7,21, mais filu K 12,22, und filu mais L 18,39 k 3,9.11; filaus mais · περιϲϲοτέρωϲ μᾶλλον k 7,13 Sk 5,16); ƕan mais R 11,12, ƕan filu mais R 11,24 Phil 16, und ƕan filu mais M 10,25 *für* πόϲῳ μᾶλλον; ƕan filu — mais þamma ὅϲον — μᾶλλον περιϲϲότερον *je mehr — desto mehr* Mc 7,36; ƕaiwa mais · quanto magis it vg M 6,30 (*nach* M 7,11); ƕaiwa nei mais · πῶϲ οὐχὶ μᾶλλον *wie — nicht um so mehr* k 3,8. — πλεῖον M 6,25 L 7,42. — περιϲϲότερον L 7,26; *für* περιϲϲῶϲ Mc 10,26 *m. Rücksicht auf V.* 24. — ὑπέρ k 11,23; mais fraþjan · ὑπερφρονεῖν R 12,3. — *Pleonastisch*: filaus mais usdaudozan · πολὺ ϲπουδαιότερον k 8,22 B (: filu usdaudozan A); *störende Interpolation* t 1,18 AB. — *abhängig*: 1. þau · ἤ *als* G 4,27 T 1,4 t 3,4; ἤπερ J 12,43;

παρ' ὅ R 12,3. 2. *Dat. für* τινὸς '*als*' M 6,25.26 L 7,26 (*258*). *Vgl.* þana-mais.

Maisaullam* Μεσολλαμ: *G.* -is Neh 6,18.

maists *Superl. zu* mikils (*190,1*) *der größte für* μείζων L 9,46 Mc 4,32 9,34; sa maista gudja · ὁ ἀρχιερεύς *der Hohepriester* J 18,24.26 19,6; þaim maistam seinaize · τοῖς μεγιστᾶσιν αὐτοῦ *seinen Großen* Mc 6,21. — — *Superl.-Adv.* maist (*191 C*) · τὸ πλεῖστον *höchstens* K 14,27.

maitan *red.V.1* (*211*) ἔκοπτον τι *etw. schneiden, hauen von* (us · ἐκ): *3.Pl.Pf.* maimaitun Mc 11,8.

af-maitan *abhauen, -schneiden*: ἀποκόψαι J 18,10.26 Mc 9,43.45; ἔκκοψον M 5,30; haubiþ -maimait (*Dat.*) · ἀπεκεφάλισα(-εν) *einen enthaupten* L 9,9 Mc 6,16.27.

bi-maitan περιτέμνειν *beschneiden* J 7,22, (*Aor.*) L 1,59 2,21; *Pt.Pf.* K 7,18 G 5,3 (*gr.Pt.Prs.*) 6,13. — περιτέμνεσθαι *sich beschneiden lassen*: μὴ περιτεμνέσθω · ni -ai K 7,18, ἐὰν περιτέμνησθε · jabai -iþ G 5,2; *Infin.* (*Aor.*) G 2,3, (*Prs.*) 6,12.13. — *Vgl.* un-bimaitans.

ga-maitan *zer-, verschneiden*: *A.Pt. Pf.F* βλέπετε τὴν κατατομήν · *seht die Zer-, Verschneidung* · saihviþ þo gamaitanon (*sc.* þiuda) *das zer-, verschnittene* (*Volk*) Ph 3,2.

us-maitan *aus-, abschneiden, ausrotten*: ἐκκόπτειν M 7,19 L 3,9 (*Aor.*) R 11,22.24 k 11,12; ἀποκόψονται G 5,12.

maiþms δῶρον *Geschenk* Mc 7,11 (*vgl. aisl. Pl. Fō* meiþmar).

maiza *Kompar. zu* mikils (*190,1*) *größer*: μείζων M 11,11 J 8,53 10,29 13,16 14,12.28 15,13.20 19,11 L 7,28 Mc 12,31 R 9,12; Sk 3,7. — *Neut.* maizo *Adv. mehr*: πλεῖον L 9,13; ὑπερεκπερισσοῦ E 3,20; filaus maizo Sk 7,14. — *abhängig*: *Dat.* (*258*) *für* τινὸς '*als*' M 11,11 J 8,53 13,16 15,20 *usw.*

Makeibis *Gen.Sing.* Μαγβεις, Μακβεις, Μαγεβις Neh 7,33.

Makidoneis (*163*) Μακεδόνες *N.* k 9,4; *D.Pl.* k 9,2 († -nnim B).

Makidonja *Akk. Sing.* (= *Nom.*) Μακεδονία K 16,5 AB k 1,16 B *u.* 2,13 B: -aidonja A; *D.* -idonjai k 1,16 B: -aidonjai A. — *Mit Beeinflussung durch den Völkernamen G.* Makidonais k 8,1 AB k Unterschr.A T 1,3 B: -edonais A; *D.* Makidonai k 11,9 B Ph 4,15 B Th 4,10 B.

Makmas *Gen. Sing.* Μαχμας Neh 7,31.

malan *abl.V.6* (*209*) ἀλήθειν *mahlen*: *N.Pl.Pt.Prs.F*-deins L 17,35.

[**Malailaiel**] *Konj. für* † Maleilaiel Μαλελεήλ *G.* -is L 3,37.

Malkus Μάλχος *N.* J 18,10.

malma *Mn* ἄμμος *Sand N.* R 9,27; *D.* M 7,26.

malo *n* σής *Motte N.* M 6,19.20.

ga-malwjan *sw.V.1 zermalmen* (*perfektiv, 294 ff.*): -idans hairtin · συντετριμμένους τὴν καρδίαν *zerknirschten Herzens* L 4,18.

Mambres Μαμβρῆς t 3,8 B: Mamres A.

mammo *Fn* σάρξ *Fleisch*: *G.* C 1,22.

mammona* μαμμωνᾶς (min, it pler) *D.* -in M 6,24 *u. Randgl.* † mammonim *für* [-in] *zu* faihuþraihna · μα(μ)μωνᾷ L 16,13.

bi-mampjan *sw.V.1* ἐκμυκτηρίζειν *verhöhnen* L 16,14.

man *s.* munan*.

managdūþs (*66*) *Fi* περισσεία *Fülle N.* k 8,2.

managei *Fn Menge*: πλῆθος L 2,13 5,6 19,37 Mc 3,7.8; λαός M 27,1.64 J 18,14 L 1,10 *usw.*; ὄχλος M 7,28 9,8.23.25.33.36 *usw.* (*häufig*), in -ein · ἐν τοῖς ὄχλοις J 7,12 *nach* þo -ein (it vg Sin D), -ein L 7,24 *wohl verschrieben für* -eim (*vgl.* M 11,7 L 3,7), διὰ τὸν ὄχλον · faura -eim (*für* -ein?) Mc 2,4. — manageins *für* Ἰουδαῖοι J 7,15 (*nach* M 9,33 *u.ä.*). *Randgl.* managein *zu* mana-

seidai L 9,13 CA. — *plural. Präd.* (*Attrib.*) *beim Sing. abweichend vom Griech.* (*239,2*) J 7,20 12,18. 29 L 1,21 6,19 19,37 Mc 3,32 9,15 11,18 12,37 15,8 Neh 5,13; *desgl.* all -eins . . . iddjedun Mc 2,13, galesun sik . . . -eins filu Mc 4,1, *ähnl.* Mc 5,21.24. *Beachte auch* so managei þaiei ni kunnun witoþ · ὁ ὄχλος οὗτος ὁ μὴ γινώσκων τὸν νόμον J 7,49. — *In andern Fällen stimmt die got. Pluralkonstruktion zum griech. Text.*

managfalþs *Adj.a mannigfaltig*: *A.Neut.* -þ · πολλαπλασίονα L 18, 30; *sw.N.F* so -þo handugei · ἡ πολυποίκιλος σοφία E 3,10 B: filufaiho A.

managjan *sw.V.1 etw. mehren*: πλεονάσαι (*Opt.*) (τί) Th 3,12; πληθυνεῖ (τί) k 9,10.

managnan *sw.V.4 reichlich vorhanden sein*: πλεονάζειν (*intrans.*) th 1,3, (*Aor.*) k 4,15; περισσεύειν ἐν *Überfluß haben an* (in *m. Dat.*) k 8,7. — *Randgl.* managn<andei> managei *zu* filufaiho handugei · πολυποίκιλος σοφία E 3,10 A: *Sinn unklar.*

us-managnan *sich vermehren zu* (*perfektiv, 294 ff.*): ἡ . . . πτωχεία ἐπερίσσευσεν εἰς τὸν πλοῦτον · -noda du gabein k 8,2.

managſ *Adj.a mancher, viel*: ἱκανός L 8,32; *sonst* πολύς (*sehr häufig*); πάμπολυς · filu managſ Mc 8,1. *abhängig*: *Gen. für* ἐκ J 7,31.40 10,20 11,19.45 (*sonst Übereinstimmung m. d. Griech.*). — swa managai · τοσοῦτοι J 6,9 (= Sk 7,6); swa -gai swe · ὅσοι J 10,8 L 4,40 9,5 Mc 3,10 6,11.56 G 3,27 6,12.16 Ph 3,15 T 6,1, ὅσοι ἄν (ἐάν) L 9,5 Mc 6,11.56; swa -gai swaswe · ὅσοι ἄν Mc 3,28 (ƕaiwa -gai *für* ὅσοι k 1,20); ƕan -gai · πόσοι Mc 8,5.19.20. — — *Kompar.* managiza *größer, mehr*: a) πλείων J 7,31 15,2 L 7,43 Mc 12,33 K 9,19 k 2,6 4,15. b) περισσότερος k 2,7, *für* περισσοτέρως k 11,23 *nach* plurimis (d e f vg), managizo · περισσότερον M 11,9 K 15,10 k 10,8. c) managizo · περισσόν M 5,37.47 J 10,10. d) ἐπάνω *über*: ὤφθη ἐπάνω πεντακοσίοις · managizam þau fimf hundam K 15,6; πραθῆναι ἐπάνω τριακοσίων δηναρίων · in managizo þau þrija hunda skatte Mc 14,5. e) ἐὰν μὴ περισσεύσῃ πλεῖον · nibai managizo wairþiþ *mehr wird, sich überlegen zeigt* M 5,20. f) ὁ τὸ πολὺ οὐκ ἐπλεόνασεν *wer viel hatte, hatte doch nicht mehr* · saei filu, ni managizo k 8,15. — — *Superl.* þos managistons ai πλεῖσται M 11,20; *M* οἱ πλείονες *die Mehrzahl* K 15,6 k 9,2.

manamaurþrja *Mn* ἀνθρωποκτόνος *Menschenmörder N.* J 8,44.

manaseþs (-seds J 12,19 15,18.19, *vgl. 25 Cb*; -seiþs J 14,17.19 *u.* -seidai L 9,13, *vgl. 22 A*) *Fi* κόσμος *Welt, Menschheit* (*vorwiegend m. Demonstrativ*): *N.* -þs J 7,7 14,27.31 *u.ö.*; -eiþs, -eds *s.o.*; *A.* -þ J 6,14 16,8 17,9.18 Mc 14,9: -d J 12,47 L 9,25; *G.* -dais J 6,51 8,12 Sk 1,6.9 (J 1,29); *D.* -dai J 6,33 7,4 12,31 14,22.30 17,13 18,20 L 9,13 K 4,9 E 2,12.

manaulja *Dat. Sing.* σχήματι *der Gestalt nach* Ph 2,7.

manleika *Mn* εἰκών *Bild N.* Mc 12,16; *A.* L 20,24 K 15,49 (man- B: mann- A).

1. **manna** *indekl.* μάννα: *A.* J 6, 31.49.58.

2. **manna** *unreg.kons.M* (*161*) *Mensch, Mann*: ἄνθρωπος (*sehr häufig*); ἀνήρ M 7,26 L 5,8.12.18 9,38 14,24 17,12 19,7 Mc 10,2; manna þrutsfill habands · λεπρός *Aussätziger* M 8,2; sums manne · τις L 8,49 Mc 15,21. — ἀνθρωπάρεσκοι *wer den Menschen zu gefallen sucht* · -am samjandans C 3,22; ἀνδροφόνοις *Menschenmörder* · -ans maurþrjandam T 1,9; ἀνδραποδισταῖς *Seelenver-*

käufer· -ans gaþiwjandam T 1,10. — *Im negativen Satz steht* manna *für* τιc M 8,28 C 2,16; ni manna · οὐδείc M 6,24 J 6,44 7,4.27 9,4 15,13 18,31 *u.ö.*; οὐδενὶ ... οὐδέν mann ni ... ni waiht L 9,36; manna ni · μηδείc M 8,4 9,30 L 5,14 8,56 9,21 Mc 5,43 7,36, ni manna E 5,6 T 4,12, ni ... manna Mc 11,14. — — *G.* mans M 8,20 9,6 10,23 26,2 *usw.*; *D.* mann M 7,26 J 9,1 L 6,48.49 *usw.*; *N.Pl.* mans M 7, 12 8,27 J 6,14 L 2,15 5,18 6,22. 26.31 17,12 18,10.11 Mc 8,27 (: mannans Mc 7,8 t 3,2.8.13); *A.* mans M 5,19 J 6,10 L 7,31 Mc 8,24 K 7,7 T 2,4 6,9 Sk 1,25 7,7 (J 6,10) (: mannans k 5,11 T 1,9.10). *G.* manne M 5,16 6,1 10,32.33 *usw.* — *Die übrigen Formen bieten kein Interesse.*

mannahun (*178*) *mit Flexion des ersten Gliedes*; *nur mit Negation*: *niemand*: 1. οὐδείc *N.* Mc 9,39; *G.* manshun Mc 12,14; *D.* mannhun J 8,33 Mc 16,8; 2. μηδείc *A.* mannanhun L 3,14 10,4; *D.* Mc 1,44 8,30 9,9 T 5,22 (mannhun A: manhun B), ni mannhun qiþais · μηδὲ εἴπῃc τινί Mc 8,26.

manniskodus *Mu Menschlichkeit G.* -aus Sk 6,12.

mannisks *Adj.a menschlich*: ἀνθρώπινοc *D.* K 4,3; τῶν ἀνθρώπων *A.F* J 12,43; *D.Pl.* Sk 6,10.

manwiþa *Fō* ἑτοιμαcία *Bereitschaft D.* E 6,15; ψηφίζει τὴν δαπάνην εἰ ἔχει εἰc ἀπαρτιcμόν *berechnet die Kosten, ob er* (*Mittel*) *zur Vollendung hat* · rahneiþ manwiþo (*G.Pl.*) habaiu du ustiuhan *rechnet, ob er des Vorrats* (*Gen. part. 262,1?*) *habe* L 14,28.

manwjan *sw.V.1 etw. bereit-, zurecht machen* (*für*: *Dat.*): καταρτίζων Mc 1,19; ἑτοιμάζειν (*Prs.*) Phil 22, (*Pf.*) M 25,41 Mc 10,40 t 2,21, (*Aor.*) J 14,2 L 1, 17.76 2,31 3,4 9,52 17,8 Mc 1,3 14,12.15.

faura-manwjan *etw. vorbereiten*: *Pt.Prs.F* -jandei Sk 4,8.

ga-manwjan *einem etw.* (*zu*)*bereiten zu* (du · εἰc R 9,22 k 5,5 t 2,21; πρόc t 3,17) (*perfektiv, 294ff.*); *Pt.Pf. geschickt, bereit, zubereitet*: καταcκευάcει M 11,10 L 7,27 Mc 1,2: παραcκευάζειν (*Pf.*) k 9, 2.3; κατεργαcάμενοc k 5,5; κατηρτιcμένοc L 6,40 R 9,22, ἐξηρτιcμένοc t 3,17; ἡτοιμαcμένον · -iþ t 2,21; gaits [.a.] -ida was mis · χίμαροc ἐγίνετό μοι Neh 5,18.

faura-gamanwjan *etw. vorher zubereiten*: προητοίμαcεν · -ida R 9,23 E 2,10; ἵνα ... προκαταρτίcωcιν · ei -jaina k 9,5.

manwus *Adj.u* (*184*) ἕτοιμοc *bereit*; manwus im qiman ἑτοίμωc ἔχω ἐλθεῖν *bin bereit* k 12,14: *N.* k 12,14; *N.Neut.* -u J 7,6 L 14,17; *A.* -jana k 9,5 AB; *A. N* -jata Mc 14,15; *D.Pl.* -jaim k 10,16. — *Adv.* manwuba (*191A1*): -ba habandans du fraweitan · ἐν ἑτοίμῳ ἔχοντεc ἐκδικῆcαι *bereit* (*seiend*) k 10,6. — *Komp.* un-manwus*.

maran aþa μαρὰν ἀθά *der Herr kommt* K 16,22.

marei *Fn* θάλαccα *Meer*: M 8,24. 26.27.32 *usw.* ἐν τῷ βύθῳ πεποίηκα · in diupiþai was mareins in profundo maris fui (f g vg) k 11,25; τῆc παραλίου Τύρου καὶ Cιδῶνοc *des am Meere gelegenen T.u.S.* · þize faur marein Twre jah Seidone L 6,17; hindar marein · εἰc τὸ πέραν M 8, 18.28 Mc 5,21 8,13, εἰc τὸ πέραν τῆc θαλάccηc Mc 5,1, πέραν τῆc θαλάccηc J 6,22.25; ufar marein · πέραν τῆc θαλάccηc J 6, 1.17.

Maria s. Marja.

marikreitum *Dat. Plur.* T 2,9 AB *lat.* margarita: μαργαρίτηc *Perle* (*Zeitschr. f. deutsche Wortforsch. 4,250f.*; *Schulze S. 741f.*; *KZ. 40,550ff.*).

marisaiws* *M* λίμνη *See A.* þana -w L 8,22.23.33.

Marja Μαρία M 27,56.61 J 11,2.32 12,3 L 8,2 Mc 15.40,47 16,1, Maria L 2,19 (*vgl. 35,2*), Mariam Μαριάμ L 1,27.34.38.39.46.56; *Vok.* -iam L 1,30; *A.* -jan J 11, 19.28.31 -ian L 2,16; *G.* -jins J 11,1 Mc 6,3, -iins L 1,41; *D.* -jin J 11,45 Mc 16,9, -iin L 2,5.34.

marka *Fō Mark, Grenze*: ὅριον *A.Pl.* M 8,34 Mc 5,17; *D.* Mc 7,31 10,1; μεθόριον (? ὅρια SinBDLΔ min, fines Lat) *A.Pl.* Mc 7,24.

[**Markaillaus**] *Gen. f.* † Markailliaus (*nach dem vorausgehenden* Sabailliaus) *Marcellus von Ancyra* († *um* 374) Sk 4,26.

[**ga-markon**] *sw.V.2 m. Dat.*: συστοιχεῖ τῇ νῦν Ἱερουσαλήμ · gamarko<þ> þizai nu Iairusalem *grenzt an das heutige J.* G 4,25B (*vgl. Anm. zur Stelle*). *Vgl.* † gamarko.

Markus Μάρκος: *N.* C 4,10; *A.* -u Mc Überschr., t 4,11.

† **marwtre** *Gen. Plur.* Kal (*23. 29. Okt.*), *verschrieben für* [martwre] *Martyrer.*

Marþa Μάρθα *N.* J 11,20.21.24. 30.39 12,2; *A.* -an J 11,5.19; *G.* -ins J 11,1.

marzeins *Fi/ō* (*152*[6]) σκάνδαλον *Ärgernis*: gatauran (*236,5*) ist -ns G 5,11. — *Kompp.* af-, fraþja-, ga-marzeins.

marzjan *sw.V.1* σκανδαλίζειν τινά *einen ärgern, ihm zum Ärgernis sein*: *3.Sg.Opt.* -jai M 5,29.30 Mc 9,43.45.47.

af-marzjan *Pass. Ärgernis nehmen* (*perfektiv, vgl. IF. 21,194*): ƕas -jada · τίς σκανδαλίζεται k 11,29; ei ni -jaindau · ἵνα μὴ σκανδαλισθῆτε J 16,1.

ga-marzjan *Ärgernis erregen* (*perfektiv, vgl. IF. 21,193 f.*) J 6,61 Mc 4,17 6,3 K 8,13, (*Aor.*) Mc 9,42; *Pass.* σκανδαλισθῆναι *Ärgernis nehmen an* (in *m. Dat.*) M 11,6 L 7,23.

matibalgs *Mi* πήρα *Ranzen, Speisesack A.* L 9,3 10,4 Mc 6,8.

matjan *sw.V.1 essen* (*fressen* L 15, 16): βεβρωκόσιν J 6,13; τρώγων J 6,54.56.57.58 13,18; συνήσθιεν G 2,12; *sonst* ἐσθίειν (*Prs. u. Aor.*) M 9,11 L 5,30.33 6,1; M 6,25.31 25,42 J 6,5 *usw.* (*häufig*). — δειπνᾶν · du naht matjan L 17,8. — *abhängig u.a. der part. Gen. für* ἔκ τινος · *von etw.*: J 6,26.50.51 K 9,7 11,28 (*262,1*); *der instrum. Dat.* handum · χερσίν Mc 7,2.5 (*256,1*).

ga-matjan *essen* (*perfektiv, 294 ff.*) a) *ingressiv*: -jis · φάγεσαι L 17,8 (*302*); b) *effektiv*: -idedun jah sadai waurþun · ἔφαγον καὶ ἐχορτάσθησαν Mc 8,8 (*vgl. dagegen das Simplex* L 9,17).

mats *Mi Speise*: βρῶσις J 6,27.55 R 14,17 k 9,10; βρῶμα L 3,11 9,13 Mc 7,19 R 14,15.20 K 8,13 10,3 T 4,3; φαγεῖν L 8,55; *A.Pl.* -ins · ἐπισιτισμόν *Proviant* L 9,12. — mat gif imma · ψώμιζε αὐτόν *speise ihn* R 12,20. — *Kompp.* nahta-, undaurni-mats.

Mattaþanis *Gen. Sing. an Stelle von* τοῦ Ματθάτ L 3,29 (*dem* Matþatis *V.* 24 *entspricht*) *u. für* τοῦ Ματταθά *V.* 31.

Mattaþius*(?) Ματταθίας *G.* -þiwis L 3,25 -þiaus *V.* 26.

Matþaius* Ματθαῖος *A.* -u Mc 3, 18; *A.* Maþþaiu Μαθθαῖον (SinBΔD) M 9,9 L 6,15.

Matþat Ματθάτ *G.* -is L 3,24.

maþa (*Mn*) σκώληξ *Wurm N.* Mc 9,44.46.48 (*ahd.* mado *Mn*).

maþl* (*N*)*a* ἀγορά *Versammlungsort, Marktplatz*: *D.* -a Mc 7,4 (*aisl.* māl *N*).

maþlein *Akk.Sing.F* λαλιά *Rede, Redeweise* J 8,43 (*N.* -eins*, *vielleicht auch* -ei*, *vgl. 157*[1]).

maþljan *sw.V.1 reden*: λαλήσω · -ja J 14,30.

Maþusalis *Gen.Sing.* τοῦ Μαθουσαλά L 3,37.

maudjan *sw.V.1 einen erinnern 3.Sg.* Sk 6,4 f.

ga-maudjan (*perfektiv, 294 ff.*) *einen erinnern an* (*Gen., vgl.*

263,1): ὑπομιμνῄσκειν τινά τι (*Fut.*) J 14,26, (*Prs.*) t 2,14; ἀναμιμνῄσκειν τινά *m. Inf.* t 1,6 Sk 7,21.

maurgins *M Morgen*: *N.* was -ns · ἦν πρωΐα J 18,28; *A.* at -n waurþanana · πρωΐας γενομένης M 27,1 CA,C, in -n · πρωΐ Mc 11,20 16,9, ἐπὶ τὸ πρωΐ Mc 15,1; *D.* du -a · αὔριον K 15,32.

ga-maurgjan *sw.V.1 verkürzen* (*perfektiv, 294 ff.*): ἐκολόβωσεν · -ida Mc 13,20, εἰ μὴ ἐκολόβωσεν · ni -idedi *ebd.*; λόγον συντέμνων · -jands R 9,28, λόγον συντετμημένον ποιήσει · waurd -iþ taujiþ *ebd.*

maurnan *sw.V.3* μεριμνᾶν τινι *sorgen für* (*Dat.* M 6,25 Ph 4,6): *2.Pl.Imp.* -aiþ M 6,25.31 Ph 4,6; *Pt.Prs.* -ands M 6,27.

maurþr *Na* φόνος *Mord*: *A.* Mc 15,7; *N.Pl.* Mc 7,21 G 5,21, *Zusatz* T 6,4 AB (*nach* G 5,21).

maurþrjan *sw.V.1* φονεύειν *morden* (*Fut.*) M 5,21 R 13,9, (*Aor.*) L 18,20 Mc 10,19; ἀνδροφόνοις · mannans maurþrjandam T 1,9.

mawi *Fiō Mädchen* παῖς *Vok.* (*N.*) L 8,54; *G.* maujos (*89,2*) L 8,51. — παρθένος *N.* K 7,28; *A.* mauja k 11,2; *A.Pl.* maujos K 7,25. — κοράσιον *N.* M 9,24.25 Mc 5,42 6,28; *D.* maujai Mc 6,22.28.

mawilo *Fn* κοράσιον *Mädchen V.* (*N.*) Mc 5,41.

megs *M* γαμβρός *Eidam N.* Neh 6,18.

meins *Poss.* (*165.279*) *mein*: ἐμός J 5,47 6,38 7,6.8.16 *usw.* (*häufig*); μοῦ M 7,21.24.26 8,6.8.9.21 *usw.* (*sehr häufig*); (ἐ)μοί J 13,35 Mc 5,9; τῆς πρός με λειτουργίας · bi mein andbahti Ph 2,30, ὑπὸ ἐξουσίαν ἔχων ὑπ' ἐμαυτοῦ · habands uf waldufnja meinamma M 8,9. — *an Stelle des griech. Artikels*: J 10,30 14,31 k 11,28 12,7 AB th 3,17 AB t 1,3.

meki *Akk.Sing.ia* μάχαιρα *Schwert* E 6,17 (*aisl.* mæker *Mia*).

mel *Na* 1. *Zeit, Stunde*: ὥρα R 13,11; χρόνος J 12,35 13,33 14,9 L 1,57 4,5 Mc 9,21 G 4,1.4 t 1,9 Tit 1,2; ἐκ χρόνων ἱκανῶν · mela lagga L 8,27, πολλοῖς χρόνοις · manag mel *V.* 29; *sonst* καιρός M 8,29 11,25 J 7,6.8 L 1,20 *usw.* (*häufig*). us þamma -a · ἐκ τούτου *seitdem* J 6,66. mela gabaurþais seinaizos · τοῖς γενεσίοις αὐτοῦ *bei seiner Geburtstagsfeier* Mc 6,21. — 2. *im Plur.* (*h.*) *Schrift*: γράμματα J 5,47; γραφή L 4,21, γραφαί Mc 12,24.

mela *Mn* μόδιος *Scheffel*: *A.* Mc 4,21.

meljan *sw.V.1 schreiben*: *für* ἀνατάξασθαι *eine Erzählung in richtiger Reihenfolge abfassen* L 1,1; *für* ἀπογράφεσθαι *sich in die Steuerlisten eintragen lassen* L 2,3; γράφειν (*Aor.u.Prs.*) L 1, 3.63 16,7 Mc 10,4 *usw.*

ana-meljan *aufschreiben*: ἀπογράψασθαι *sich in die Steuerlisten eintragen lassen* L 2,5.

faura-meljan προγράφειν *vorzeichnen, vormalen*: οἷς κατ' ὀφθαλμοὺς Ἰ. Χρ. προεγράφη *denen J.Chr. vor Augen gemalt wurde* · -iþs was G 3,1.

ga-meljan *schreiben* (*perfektiv, 294 ff.*): ἐγγεγραμμένη k 3,2 (inna gamelida 3,3); ἀπογράφεσθαι *s. i.d. Listen eintragen lassen* L 2,1; *sonst* γράφειν (*nur Perf. u. Aor.*) M 11,10 J 5,46 6,31.45 *usw.* (*häufig*). — þata gamelido (þata gameliþ R 10,11) · τὸ γεγραμμένον (τὰ γεγραμμένα) *das Geschriebene, die Schrift* L 18,31 20,17 k 4,13; γραφή J 10,35 13,18 17,12 Mc 12,10 15,28 R 9, 17 10,11 G 4,30; τὸ ῥηθέν M 8, 17. — *abhängig*: *instrum. Dat.* G 6,11 Phil 19 (*256,1*).

faura-gameljan προγράψαι *vorher schreiben* R 15,4 E 3,3.

uf-meljan *unterschreiben* Urk. v. Neap. *u.* v. Arezzo.

ufar-meljan *etw. überschreiben* ἐπιγεγραμμένη · -iþ Mc 15,26.

mena *Mn* σελήνη *Mond N.* Mc 13,24.
menoþs (ƀ) *Mkons* (*161[1b]*) μήν *Monat*: *N.* L 1,36; *D.* in -þ saihstin L 1,26; *A.Pl.* -þs L 1,24 4,25; *D.* -þum G 4,10.
mereins *Fi/ō* (*152[6]*) κήρυγμα *Verkündigung, Predigt*: *N.* K 15,14; *D.* -ai Tit 1,3 Sk 4,9. — *Komp.* waila-mereins.
Merila *Mn Eigenn.* Urk. v. Neap.
meriþa *Fō Gerücht, Kunde*: *N.* φήμη M 9,26 L 4,14; ἀκοή Mc 1,28; ἦχος L 4,37.
merjan *red.V.1 etw. künden, kund tun*: διαλαλεῖν L 1,65; καταγγέλλειν Ph 1,17.18; κηρύσσειν (*Prs. Aor.*) M 9,35 10,27 11,1 L 3,3 4,19.44 *usw.* (*häufiger*). — aiwaggeljon -jan· εὐαγγελίσασθαι k 10,16; εὐαγγέλιον εὐηγγελισάμην k 11,7; εὐαγγέλιον ὃ εὐηγγελισάμην· þatei -ida K 15,1; -eiþ galaubein· εὐαγγελίζεται τὴν πίστιν G 1,23.
merjands *subst.Part.* (*159[2]*) κήρυξ *Verkündiger, Prediger*: -ds jah apaustaulus T 2,7 t 1,11.
us-merjan *verkünden* (*perfektiv, 294ff.*) διεφήμισαν· -idedun M 9,31.
wailamerjan *einem eine frohe Botschaft künden m. Dat. der Pers.* (*oder* in *m. Dat.*· ἐν k 1,19 E 3,8) *u. Akk. d. Sache* (*oder* bi *m. Akk. für* τὶ L 4,43): κηρυχθείς saei ... -jada k 1,19 B (: *normalem* merjada A); εὐαγγελίζεσθαι (*Prs.Aor.*) M 11,5 L 1,19 4,18.43 7,22 9,6 16,16 20,1 K 1,17 15,2 E 2,17 3,8.
wajamerjan βλασφημεῖν *lästern* M 9,3 J 10,36 15,29 R 14,16 T 1,20 6,1, (*Aor.*) Mc 3,28.29; *Pt.* -jands· βλάσφημος *Lästerer* T 1,13 t 3,2.
us-mernan *sw.V.4* διέρχεσθαι *sich* (*durchs Gerücht*) *verbreiten*: -noda L 5,15.
mes *Na lat.* me(n)sa *Tisch*: τράπεζα *A.Pl.* -sa Mc 11,15; πίναξ *Schüssel, Platte D.* Mc 6,25.28; dal uf -sa· ὑπολήνιον *Kelter* Mc 12,1.
midgardiwaddjus (*25 C*) *u* μεσότοιχον *Zwischenwand A.* midgardiwaddju E 2,14 A: miþgardawaddju B (*233[1]*). *Vgl. IF. 18,395.* — baurgs-waddjus *F*: grunduwaddjus *M* (*153*).
midjasweipains *Fi* (*152[5]*) κατακλυσμός *Überflutung, Sintflut N.* L 17,27.
midjis* *st.Adj.ja* (*180,3. 182 I*) μέσος J 7,14; *sonst für* τὸ μέσον, *mittlerer*: in -jaim· εἰς (τὸ) μέσον (*271*) L 4,35 5,19 6,8 Mc 14,60, in -jaim im *o.* laisarjam· ἐν μέσῳ αὐτῶν *o.* τῶν διδασκάλων Mc 9,36 L 2,46; þairh -jans ins· διὰ μέσου αὐτῶν J 8,59 L 4,30; þairh -ja Samarian· διὰ μέσου Σαμαρίας L 17,11; ana -jai dulþ· τῆς ἑορτῆς μεσούσης J 7,14.
midjungards *Mi* οἰκουμένη *die bewohnte Erde, der Erdkreis*: *A.* L 2,1 Sk 4,10; *G.* L 4,5 R 10,18.
miduma* (*Fō*) τὸ μέσον *Mitte*: in midumai· ἐν μέσῳ (*271*) L 8,7 10,3, εἰς τὸ μέσον Mc 3,3; ana -ai Sk 3,21; us -ai· ἐκ τοῦ μέσου k 6,17 C 2,14.
midumonds *subst.Pt.nd* (*159[2]*) μεσίτης *Mittler* -nds gudis jah manne T 2,5.
mikilduþs (ƀ) *Fi Größe*: *A.* -þ Sk 4,12; *G.* -þais Sk 4,14. *Vgl. 66.*
mikilei *Fn Größe*: μέγεθος E 1,19; τὰ μεγαλεῖα L 1,49; μεγαλειότης L 9,43; Sk 4,25.
mikiljan *sw.V.1 preisen*: μεγαλύνειν L 1,46, (*Fut.*) Ph 1,20; δοξάζειν L 2,20 4,15 5,25.26 7,16 Mc 2,12 R 11,13 k 9,13 G 1,24 th 3,1, (*Aor.*) M 9,8.
ga-mikiljan *dsgl.* (*perfektiv, 294ff.*) ἐμεγάλυνεν· -ida L 1,58.
mikilnan *sw.V.4* μεγαλυνθῆναι *verherrlicht werden* k 10,15.
mikils *Adj.a groß*: μέγας M 5,19.35 7,27 8,24 27,46.50.60 *usw.* (*häufig*); πολύς M 7,22 J 7,12

L 5,29 6,17. — þaim ufar mikil wisandam apaustaulum · τῶν ὑπερλίαν ἀποστόλων *übergroß* k 11,5; þo ufarassau mikilon ... friaþwa · τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀγάπην *dsgl.* E 3,19. — — *Adv.* mikilaba (*191 A 1*) μεγάλως *groß, sehr* Ph 4,10.

mikilþuhts (*65,2*) *Adj.a hochmütig*: *A. Pl.* -ans · ὑπερηφάνους L 1,51.

mildiþa *Fō Milde*: εἴ τινα σπλάγχνα *Herz, Mitleid* · jabai ƕo -o Ph 2,1.

milhma *Mn* νεφέλη *Wolke*: *N.* L 9,34 Mc 9,7; *D.* L 9,34.35 Mc 9,7 K 10,1.2; *D.Pl.* Mc 13,26 14,62 Th 4,17.

militon *sw.V.2 lat.* militare: þai -dans · οἱ στρατευόμενοι *die Soldaten* L 3,14.

miliþ *Na* μέλι *Honig*: *A.* -iþ haiþiwisk Mc 1,6.

miluks* (*F*)*kons.* (*160¹*) γάλα *Milch*: *G.* miluks (*262,1*) .. ni matjai K 9,7.

mimz (*Na*) *Akk.Sing.* κρέα K 8,13.

minnists *Superl. zu* leitils (*190,1*) *der kleinste, geringste*: μικρότερος L 9,48 Mc 4,31; ἐλάχιστος M 5,19 10,42 (*nach* it D vg) 25,40; ἐμοὶ εἰς ἐλάχιστόν ἐστιν ἵνα · mis in minnistin ist ei *mir ist es ein Geringes* K 4,3; ἔσχατος M 5,26.

minniza *Kompar. zu* leitils (*190,1*) *kleiner, geringer*: μικρότερος M 11,11 L 7,28 Mc 15,40 (*nach* it vg); ἐλάσσων R 9,12; Sk 3,22; ni waihtai mik minnizo gataujan μηδὲν ὑστερηκέναι *nachstehn* k 11,5.

mins (minz k 12,15, *vgl. 25 A.*) *Kompar.-Adv.* (*191B1*) *minder*: ἧττον k 12,15; ἔλαττον *weniger* T 5,9; ni waihtai mins habaida þaim · οὐδὲν ὑστέρησα τῶν *ich bin in nichts zurückgeblieben hinter* k 12,11.

minznan *sw.V.4* ἐλαττοῦσθαι *abnehmen* Sk 4,2.7 *u.* 6,2 (*d.i.* J 3,30).

missadeþs* (-deds R 11,12, *vgl. 25 C*) *Fi Missetat*: παράβασις T 2,14; *sonst* παράπτωμα. *N.* R 11,12; *D.* -dai R 11,11 T 2,14; *A.Pl.* -dins M 6,14.15 Mc 11,25.26 k 5,19 C 2,13; *G.* -de G 6,1 Sk 3, 14.18; *D.* -dim E 2,1 C 2,13.

missaleiks *Adj.a* ποικίλος *verschieden* L 4,40 Mc 1,34 t 3,6 Sk 2,22 (-leikom *F anstatt* -leikaim, *vgl. 181²*) 5,13 6,18.

missaqiss (*115,1*) *Fi* σχίσμα *Zwiespalt, Mißrede*: *N.* J 7,43 9,16 10,19.

missataujands *s.* missa-taujan.

misso *Adv.* (*277*) *einander*: *für* ἀλλήλων 1. *alleinstehend*: misso in neiþa wisandans · ἀλλήλοις φθονοῦντες (uns *aus dem Vorhergehenden zu supplieren*) G 5, 26. — 2. *zwischen Possessiv u. Nomen*: izwaros misso kauriþos bairaiþ · ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε G 6,2. — 3. *bei einem obliquen Kasus des Personale*: I. *vorangestellt nur* jah jus frijoþ misso izwis · καὶ ὑμεῖς ἀγαπᾶτε ἀλλήλους J 13,34; *sonst nachgestellt*: J 6,43.52 13,14.22.34.35 *usw.* (*häufig*). — II. *für* ἑαυτῶν (*Konstruktion die gleiche*) izwis misso E 4,32, miþ izwis m. Mc 9,33; du sis m. J 7,35 12,19 Mc 9,10 10,26 11,31 12,7 16,3; miþ sis m. L 20,5.14 Mc 1,27.

mitadjo *Fn* μέτρον *Maß*: *D.* þizai samon -jon L 6,38.

mitan *abl.V.5* (*208*) *messen* μετρεῖτε, μετρηθήσεται L 6,38 Mc 4,24, μετροῦντες k 10,12.

ga-mitan *zumessen* (*perfektiv, 294 ff.*): ἐμέτρησεν · gamat k 10,13.

us-mitan *wandeln, sich benehmen, leben* ἀνεστράφημεν k 1,12 (usmeitum B: -metum A, *vgl. 22 A*) E 2,3, ἀναστρέφεσθαι T 3,15; πολιτεύεσθε *dsgl.* Ph 1,27; þaiei bi sunjai uswissai usmetum · οἵτινες περὶ τὴν ἀλήθειαν ἠστόχησαν *abgekommen sind* t 2,18.

mitaþs (-ads L 6,38, *vgl. 25 C*) *Fkons* (*160¹*) *Maß*: κόρος (*jüd.*

Hohlmaß) L 16,7; *sonst* μέτρον· *N.* L 6,38; *A.* -þ R 12,3 k 10,13. 15 (οὐκ εἰς τὰ ἄμετρα· ni inu mitaþ); *D.* -þ Mc 4,24 k 10,13 E 4,7.13(*D. o. A.*).16; *G.Pl.* -de L 16,7.

miton *sw. V.2 ermessen, (be)denken, überlegen*: βουλευόμενος (τί) k 1, 17; ἐνθυμεῖσθε M 9,4; λογίζεσθαι K 13,5.11 Ph 4,8, διαλογίζεσθαι Mc 2,8 9,33; φρονοῦσιν R 8,5; σκοποῦντες *achtgebend auf* Ph 2,4.

ufar-miton *vergessen* (?): þans ufarmiton munandans Sk 3,17. *Unklare Stelle. Jellinek HZ.Anz. 38,155 will* ufar miton *'gegen ihre Absicht' lesen, spricht sich aber über* munandans *nicht aus*; *Maßmann Skeir. 42⁶ und Beets Tijdschr. v. Nederl. Taal- en Letterkunde 10,124 ff. ändern* [ufarmunnon mitondans]; *vgl. auch Dietrich Skeir. S. 22.*

mitons *Fi Überlegung, Gedanke*: ἐνθύμησις *A.Pl.* -ins M 9,4; λογισμός *A.Pl.* k 10,5; διαλογισμός *N.* L 9,46; *A.* L 9,47; *N.Pl.* -eis L 2,35 Mc 7,21; *A.* L 5,22 6,8; *G.* -e R 14,1. — *Komp.* ga-mitons.

miþ *Präp. m. Dat. mit, bei, unter*: μετά M 5,25.41 8,11 9,11.15 *usw.* (*sehr häufig*); σύν J 12,2 18,1 L 1,56 2,5.13 5,9 *usw.* (*häufig*); ἐν J 9,16 10,19 13,35 L 4,36 Mc 9,50 K 7,18; κατ' ἐξουσίαν· miþ waldufnja Mc 1,27; παρ' ὑμῖν μένει· miþ izwis wisiþ J 14,17; πρός J 6,52 L 20,5.14 Mc 1,27 8,16 9,33 15,31 k 6,14. 15; *lokal*: ἀνὰ μέσον τῶν ὁρίων· miþ tweihnaim markom Mc 7,31 (*195¹*); τίς μετοχὴ δικαιοσύνῃ καὶ ἀνομίᾳ· hvo dailo garaihtein miþ ungaraihtein k 6,14. — *Umschreibungen*: τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι *wer mit dir rechten will*· þamma wiljandin miþ þus staua M 5,40; ἐσμυρνισμένον οἶνον· wein miþ smwrna Mc 15, 23; προσμένουσίν μοι *harren bei mir aus*· miþ mis wesun Mc 8,2. — miþ *erscheint häufig, wo im Griech. ein mit* συν- *zusammengesetztes Verb steht, das den Dat. regiert*: J 11,33 18,15 L 15.6.9 Mc 5,37 9,4.14.(16) 14,53 (15.7) k 8,22 (G 2,1) th 3,14.

miþgardawaddjus s. midgardiwaddjus.

miþþan *Adv. inzwischen* Sk 2,4. 9.18.

miþþanei (-þane L 2,43, *vgl. 22 B*) *rel. Konj. während* (*359*): 1. ἡνίκα k 3,15.16. — 2. *Zur Umschreibung* a) *des Gen. absol.* M 9,18 L 4.40. b) *von* ἐν τῷ *m. Inf.* M 27,12 L 1,8 2,6.27.43 5,1.12 8,5.40.42 9,18.29.33.36 17,11.14 18,35 Mc 4,4.

miþwissei *Fn* συνείδησις *Bewußtsein, Gewissen*: *N.* K 8,10 Tit 1,15; *A.* T 1,19 4,2; *G.* R 13.5 K 10,25 k 1,12; *D.* R 9,1 T 1,5; *D.Pl.* k 4,2 5,11.

mizdo *Fn* μισθός *Lohn*: *N.* L 6,23. 35; *A.* M 6,2.5.16 10,41; *G.* L 10,7 T 5,18; *D.* M 10,42 Mc 9,41; *G.Pl.* M 5,46.

modags *Adj.a zornig auf* (*Dat.* *253,2*): *N.* πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ· hvazuh -s broþr seinamma M 5,22; ὠργίσθη· -s warþ L 15,28.

af-mojan* *sw. V.1* s. *Pt.Pf.* afmauiþs.

Moses (Mosez k 3,13 AB, *vgl. 20,5 b*) Μωσῆς *N.* J 5,45 6,32 7,19.22 *usw.*; *G.* -sezis J 7,23 L 2,22 Mc 12,26 K 9,9 k 3,7; *D.* -seza t 3,8 *u.* Mose (gr. Μωσῆ) J 5,46 7,22 9,[28: *Konj. für* †Moses CA].29 L 9,33 Mc 9,4.5 R 9,15 K 10,2.

mota *Fō Zoll*: τέλος *N.A.* R 13,7; τελώνιον *i. Sinn v. Zollhaus D.* M 9,9 Mc 2,14.

ga-motan* *V.prt.-prs. Raum finden* (*perfektiv, 294 ff.*): χωρεῖν J 8,37 gamostedun Mc 2,2; -eima in izwis· χωρήσατε ἡμᾶς *möchtet ihr uns aufnehmen* k 7,2.

motareis *Mia* τελώνης *Zöllner*: *N.* L 18,10.11.13; *A.* L 5,27; *N.*

Pl. M 5,47 9,10 L 3,12 7,29 15,1 Mc 2,15; *G.* L 5,29 7,34 19,2 (fauramaþleis -je · ἀρχιτελώνης); *D.* M 9,11 L 5,30 Mc 2,16.
motasta*þs* (d) *Mi* τελώνιον *Zollstätte*: *D.* -da L 5,27.
ga-motjan *sw.V.1 m. Dat. einem begegnen* (*perfektiv, 294 ff.*): ἀπαντῆσαι L 14,31 17,12 Mc 5,2, (*Fut.*) 14,13, εἰς ἀπάντησιν · du -jan Th 4,17; συναντῆσαι L 9,18. 37; ὑπαντῆσαι M 8,28 J 11,30 L 8,27, *dafür* gaggan -jan J 12,18.
wiþra-gamotjan *m. Dat. dsgl.*: εἰς ὑπάντησιν αὐτῷ · -jan imma J 12,13.
mo*þs* (d) (*Ma*) *Zorn*: θυμός *G.* -dis L 4,28; ὀργή *D.* -da Mc 3,5.
mukamodei* (65[1]) *Fn Nachgiebigkeit, Sanftmut*: παρακαλῶ ὑμᾶς διὰ τῆς πραότητος καὶ ἐπιεικείας · bi qairrein jah -ein (*D.*) k 10,1.
mulda *Fō Staub*: κονιορτός *A.* L 9,5; χοῦς *A.* Mc 6,11.
muldeins *Adj.a* χοϊκός *von Staub, irdisch N.* K 15,47; *sw.N.* K 15,48.
faur-mūljan (65) *sw.V.1* [*m. Akk.*] *einem das Maul verbinden*: φιμώσεις βοῦν K 9,9. *Vgl. Anm. zur Stelle.*
1. **munan** *V.prt.-prs.* (*Formenbestand 220,7*) *meinen, glauben, dafür halten*: δοκεῖν J 13,29 L 17,9 K 4,9, (*Aor.*) k 11,16; ἡγεῖσθαι (*Prs.*) Ph 2,3, (*Aor.*) k 9,5 Ph 2,25; λογίζεσθαι R 14,14 k 10,2 11,5 Ph 3,13, (*Aor.*) k 12,6; νομίζειν L 3,23 K 7,26; οἴεσθαι Ph 1, 17; Sk 2,13. *Konstruktion wie im Griech.*; *beachte*: ei — þatei *für* ὅτι J 13,29 *u.* þei · ὅτι K 4,9.
ga-munan *sich einer Sache* (*Gen., Akk.*) *erinnern* (*perfektiv, 294 ff.*): μνημονεύειν (*Prs.*) J 15,20 16,4. 21 L 17,32 Mc 8,18 E 2,11 G 2,10 C 4,19 t 2,8; μιμνήσκεσθαι (*Aor.*) M 5,23 26,75 27,63 J 12,16 L 1,54, (*Pf.*) K 11,2 t 1,4, ἀναμιμνήσκεσθαι (*Prs.*) k 7,15, (*Aor.*) Mc 11,21 14,72; κατέχετε K 15,2. — *abhängig*: *Gen.* (*wie im Griech.*) M 26,75 J 15,20 16,4.21 L 1,54.72 17,32 G 2,10 C 4,19 t 1,4 (*263,1*); *Akk.* (*wie im Griech.*) Mc 14,72 K 11,2 k 7,15; þatei · ὅτι M 5,23 27,63 J 12,16 E 2,11 (*355*).
2. **munan** *sw.V.3* (*220,7*[1]) *m. Inf.* μέλλειν *m. Inf. etw. zu tun gedenken, wollen* J 6,15 14,22 L 10,1 19,4 Sk 3,17; ἐβουλεύσαντο ἵνα *sie beschlossen* · -aidedun ei *m. Opt.* J 12,10.
mundon sis *sw.V.2 m. Akk. s. einen besehn, sehen auf*: -oþ izwis þans swa gaggandans · σκοπεῖτε τοὺς οὕτως περιπατοῦντας Ph 3,17.
mundrei* *Fn* σκοπός *Ziel*: κατὰ σκοπὸν διώκω · *auf das Ziel strebe ich zu* · bi -ein (*D.*) afargagga Ph 3,14.
ufar-munnon *sw.V.2 m. Dat.* 1. ἐπιλανθάνεσθαι *vergessen* (*Aor.*) Mc 8,14 (*m. Inf.*), (*Prs.*) Ph 3,14 (*m. Dat.*). 2. παραβουλευσάμενος τῇ ψυχῇ *des Lebens nicht achtend* · -onds saiwalai Ph 2,30.
muns *Mi* 1. νόημα *Gedanke, Meinung A.Pl.* -ins k 2,11. — 2. πρόθεσις *Vorsatz D.* -a t 3.10, *Ratschluß N.* R 9,11 *D.* E 3,11; προθυμία *Bereitwilligkeit, guter Wille N.* k 8,11; βουλή *Beschluß, Entscheidung D.* E 1,11. — 3. πρόνοια *Vorsorge A.* R 13,14.
munþs *M* στόμα *Mund*: *N.* L 1,64 6,45 k 6,11; *A.* L 1,70; *G.* E 6,19; *D.* -a L 4,22 19,22 R 10,8.9.10 15,6 k 13,1 E 4,29 C 3,8. — munþ faurwaipjan · φιμοῦν *das Maul verbinden* T 5,18 *u. Randgl. zu* ni faurmuljais auhsau þriskandan: ni . . . . . waipj . . s munþ a . . . . . þri . . . . d . . — K 9,9 A (*aisl.* muþr *Ma*).

n.

Nabaw* Ναβαυ *G.* -is Neh 7,33.
nadre *Gen. Plur.* ἔχιδνα *Natter* L 3,7 (*wohl Ma, vgl. aisl.* naþr).
[**Naem**] *Konj. für* †Maen CA, *vgl.* Ναΐμ, Ναείμ, *lat.* Naim L 7,11.
Naggai* Ναγγαί *G.* -s L 3,25.

ga-nagljan *sw.V.1 festnageln an* (du) (*perfektiv, 294 ff.*): προσηλώσας · -jands C 2,14.

bi-nah *V.prt.-prs.* (*220,9*) *es ist erlaubt, nötig*: καυχᾶσθαι δεῖ · ƕopan -h k 12,1; πάντα (μοι) ἔξεστιν · all -h K 10,23, all mis binauht ist K 10,23.

ga-nah 1. *m. Akk. es genügt einem*: ἀρκεῖ ἡμῖν · -h unsis J 14,8 ἀρκεῖ σοι · -h þuk k 12,9; ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ · -h siponi M 10,25. — 2. *m. Dat.* ἱκανὸν τῷ τοιούτῳ ἡ ἐπιτιμία · -h þamma swaleikamma andabe(i)t k 2,6.

Nahasson Ναασσών *G.* -is L 3,32.

nahtamats *Mi* δεῖπνον (*Hauptmahlzeit*), *Abendessen, Abendmahl, Gastmahl*: *A.* J 12,2 L 14, 12.16 Mc 6,21, afar -t · μετὰ τὸ δειπνῆσαι K 11,25; *G.* -is L 14, 17.24; *D.* -a Sk 7,10.

nahts *Fkons* (*160*) νύξ *Nacht*: *N.* J 9,4 13,30 R 13,12; *A.* L 5,5 6,12 naht jah dag · νυχθήμερον k 11,25; *G.* nahts L 2,8 Th 5,5[.6]; *D.* naht J 7,50 11,10 L 17,34 Mc 4,27 K 11,23 Th 3,10 5,2 th 3,8 t 1,3 Sk 8,20, ƕa du naht matjau · τί δειπνήσω L 17,8; *D.Pl.* nahtam jah dagam L 2,37 Mc 5,5 T 5,5, dagam jah -am L 18,7. — *Vgl.* anda-nahti.

Naiman Ναιμάν *N.* L 4,27.

naiteins *Fi/ō* (*152*[6]) βλασφημία *Lästerung*: *N.Pl.* -einos Mc 3,28; *A.* -einins L 5,21 Mc 2,7.

ga-naitjan *sw.V.1 beschimpfen* (*perfektiv, 294 ff.*): ἀπέστειλαν ἠτιμωμένον · insandidedun -idana Mc 12,4.

Naitofaþeis *Gen. Sing.* (τοῦ) Νετωφαθει Neh 7,26.

Nakor Ναχώρ *G.* -is L 3,34.

namnjan *sw.V.1 nennen*: καλεῖν L 7,11 9,10; λέγειν E 2,11; ὀνομάζειν (*Prs.*) K 5,11 E 1,21 3,15 5,3 t 2,19, (*Aor.*) L 6,13.14.

ga-namnjan *benennen* (*perfektiv, 294 ff.*) -ida Sk 2,24.

namo *Nn* ὄνομα *Name* (*häufig*) *unregelm. A.Pl.* namna Mc 3,17; *G.* namne E 1,21 Sk 5,15; *D.* namnam Sk 5,13. *Vgl. 155*[3]. — *adv. Dat.* namin · ὀνόματι *namens* L 5,27 Mc 5,22 (*256*[3]), -in haitans L 16,20 (*vgl.* L 19,2); *vgl. auch* J 18,10 *Anm.*

ana-nanþjan *sw.V.1 Mut fassen, sich erkühnen* (*perfektiv, 294 ff.*): τολμήσας · -jands Mc 15,43 ἐν ᾧ δ' ἄν τις τολμᾷ · iþ in þammei ƕe ƕas -eiþ *wessen sich irgendwie einer erkühnt* k 11,21; ἀποτολμᾷ · -eiþ R 10,20; -idedun Sk 4,27.

† **ga-nanþjan** *aufhören*: ὡς δὲ ἐπαύσατο λαλῶν · biþeh þan † gananþida rodjands L 5,4; *Maßmann u. Bernhardt ändern* [gaandida], *doch ist dieses Verbum sonst nicht belegt.*

naqadei *Fn* γυμνότης *Nacktheit*: *N.* R 8,35; *D.* k 11,27.

naqaþs (d) *Adj.a* γυμνός *nackt*: *N.* M 25,43 Mc 14,52; *A.* -dana M 25,38.44 Mc 14,51; *N.Pl.* -dai k 5,3. — naqadai γυμνητεύομεν K 4,11. — bi galaubein -dai waurþun · περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν *haben am Glauben Schiffbruch gelitten* T 1,19.

nardus *Mu* νάρδος *Narde*: *G.* -aus J 12,3.

naseins *Fi/ō* (*152*[6]) *Rettung, Heil*: σωτήριον L 2,30 3,6 E 6,17; *sonst* σωτηρία: *N.* L 19,9 R 13,11; *A.* L 1,71 2,30 3,6; *G.* -ais L 1, 69.77 k 1,6 6,2 E 6,17 Th 5,8 (nas[s]einais); *D.* -ai R 10,1.

nasjan *sw.V.1* σῶσαι *retten* M 8,25 J 12,27 L 9,24.56 19,10 Mc 3,4 15,30 T 1,15 t 1,9, σώσων M 27,49.

nasjands *Mnd* (*159*) σωτήρ *Heiland*: *N.* L 2,11 E 5,23 T 4,10 Sk 1,3 2,4.16 5,25; *A.* -nd Ph 3,20 Sk 4,6; *G.* -is T 1,1 2,3 t 1,10 Tit 1,3 Sk 1,21; *D.* -nd L 1,47 Tit 1,4.

ga-nasjan *erretten, herstellen* (*perfektiv, PBB. 15,131.157*): ἰᾶσθαι L 6,19, (*Aor.*) J 12,40 L 4,18; διασώσῃ L 7,3; σώζειν (*Aor.*) J 12,47 L 6,9 Mc 8,35 15,31

17,19 Mc 10,52 E 2,5.

nati *Nja Netz*: ἀμφίβληστρον *kreisrundes Wurfnetz A.* Mc 1,16; δίκτυον *N.Pl.* L 5,6 (*Pl. nach* afr); *A.* 5,2.4.5 (*A.Pl. nicht D.Sg.*) Mc 1,18.19.

natjan *sw.V.1 netzen*: βρέχειν L 7,38.

ga-natjan *benetzen* (*perfektiv, 294 ff.*): ἔβρεξεν · -ida L 7,44.

Naþan Ναθάν *G.* -is L 3,31.

Naubaimbair *November* Kal (*erläutert durch* fruma Jiuleis *d.i. der Monat vor dem Julmonat*).

naudibandi *Fiō* ἅλυσις *Kette, Handschellen*: *A.Pl.* Mc 5,4; *G.* t 1,16; *D.* Mc 5,3.4.

1\. **naudiþaurfts** *Adj.a notwendig* (?), *wird für* k 9,5 *angenommen*: ἀναγκαῖον οὖν ἡγησάμην · naudiþaurft nu man *ich hielt es für notwendig; doch wird wohl der Akk. Sing. von* 2. naudiþaurfts *vorliegen.*

2\. **naudiþaurfts** *Fi Notwendigkeit N.* Sk 2,20; *über den wahrscheinlich belegten Akk. s.o.*

Nauel *für* Νῶε (?); *N.* L 17,27; *G.* -is L 3,36 17,26.

nauh *Adv.* ἔτι *noch* M 27,63 J 7,33 12,35 *u.ö.*; leitil nauh · μικρόν J 16,16 (*vgl. Anm. zur Stelle*). — *mit Negation noch nicht* οὔπω J 7,6.8 8,57 Mc 8,17.21 11,2; Mc 4,40 *Verschmelzung zweier Lesarten* (*s. Anm.*).

nauhþan ἔτι *noch* L 1,15 8,49 9,42; ni — nauhþan · οὔπω *noch nicht* J 6,17; þanuh nauhþanuh ἔτι οὖν Mc 12,6.

nauhþanuh ἔτι *noch* L 14,32 15,20 Mc 5,35 14,43; ἔσχατον Neh 5,15; þanuh nauhþanuh · ἔτι οὖν Mc 12,6; *mit Neg. noch nicht*: οὔπω J 7,30.39 8,20 11,30 Sk 3,2 (J 3,24), μήπω R 9,11, οὐδέπω J 7,39.

nauhuþþan ἔτι δὲ καί *und sogar noch* L 14,26.

L 7,12.15; *N.Pl.* naweis L 7,22; *A.* nawins L 9,60.

nauþjan *sw.V.1 nötigen*: βιάζεται · -jada L 16,16 (*vgl. Anm. z. Stelle*); ἀναγκάζειν G 6,12, (*Aor.*) L 14, 23; Sk 1,14.

ana-nauþjan *durch Zwang veranlassen* (*perfektiv, 294 ff.*): ἀγγαρεύσει M 5,41.

nauþs (þ) *Fi* ἀνάγκη *Not, Zwang N.* Sk 1,12; *D.* -þai k 9,7 Th 3,7 Phil 14 Sk 1,17 6,1; *D.Pl.* -þim k 6,4 12,10.

nawis *Adj.i/ja* (*183*²) *tot*: ἁμαρτία ἦν νεκρά · frawaurhts was nawis (*N.Fem.*). R 7,8. *Vgl. IF. 27, 157 f.*

ga-nawistron *sw.V.2 begraben* (*perfektiv, 294 ff.*): ἐτάφη · -oþs was K 15,4.

miþ-ganawistron *einen mit jemand* (*Dat., vgl. 256,2*) *begraben*: συνταφέντες αὐτῷ · miþganawistrodai imma C 2,12.

Nazaraiþ *indekl.* Ναζαρέθ: *N.* L 1,26; *A.* L 2,39; *D.* L 2,4.51 4,16 Mc 1,9.

Nazoraius Ναζωραῖος *Nazoräer, Nazarener*: *N.* L 18,37 Mc 10,47; *A.* -u J 18,5.7 Mc 16,6; *D.* -au M 26,71.

Nazorenus* Ναζωρηνός *dsgl.*; *Vok.* Nazorenai · -ηνέ Mc 1,24, -enu L 4,34; *D.* -einau (*22 A*) Mc 14,67.

ne *nein*: οὐ M 5,37 J 7,12 k 1,17. 18.19; οὐκ εἰμί · ne, ni im J 18,25; οὐχί L 1,60. — *Über* ne J 18,40 *vgl.* ni.

neƕ *Adv. nahe*: atiddja neƕ razn · ἤγγισε τῇ οἰκίᾳ *näherte sich dem Hause* L 15,25. — — *Kompar.-Adv.* neƕis (*191 B2*) ἐγγύτερον *näher* R 13,11.

neƕa *Adv.* (*192 A1*) *nahe*: 1. *alleinstehend* ἐγγύς J 6,4 7,2 Mc 13,28 E 2,13.17 Ph 4,5; sunsei neƕa was · ὡς ἤγγισεν L 19,41. — — 2. *m. Dat.* (*268*

Aa) *nahe bei*: ἐγγύς τινος J 6, 19.23 11,18 L 19,11 R 10,8. nelwa wisan *m. Dat.* · ἐγγίζειν τινί L 7,12 18,40; εἰς L 18, 35 19,29.37 (πρός · at) Mc 11,1; nelwa qiman imma · προσεγγίσαι αὐτῷ Mc 2,4. nelwa saiwa · παρὰ τὴν λίμνην L 5,1; nelwa dauþau · παραπλήσιον θανάτῳ Ph 2,27; nelwa andja *dem Ende nahe* Sk 3,4; nelwa wisan at · ἐγγὺς εἶναι ἐπί τινι Mc 13,29.

nelwjan sik *sw.V.1 m. Dat.* ἐγγίζειν τινί *sich einem nähern*: *Pt.Prs.* -jandans L 15,1.

at-nelwjan (*mit* sik *nur* L 10,11 Mc 1,15) *herannahen* (*perfektiv, 294 ff.*): -ida · ἤγγικεν L 10,9.11 Mc 1,15 14,42 R 13,12; ἤγγισεν Ph 2,30. — *abhängig*: ana *m. Akk.* · ἐπί τινα L 10,9.11; und *m. Akk.* · μέχρι τινός Ph 2.30.

nelwundja *Mn der Nächste*: ὁ ἕτερος R 13,8; ὁ πλησίον L 10,29 R 13,9.10 *sowie m. Dat. für gr. Gen.* L 10,29 (*256,2*) *und m. Possessivpron. an seiner Stelle* M 5,43 L 10,27 Mc 12,31 E 4,25 G 5,14.

nei οὐχί *nicht*: πῶς οὐχὶ μᾶλλον · lwaiwa nei mais k 3,8. *Vgl.* wainei.

neiþ (þ) *Na* φθόνος *Neid*: *G.* in -þis M 27,18 Mc 15,10 Ph 1,15; *D.* misso in -þa wisandans · ἀλλήλοις φθονοῦντες G 5,26; *N.Pl.* -þa G 5,21 T 6,4.

Ne(i)kaudemus *s.* Nikaudemus.

neiwan* *abl.V.1* (*203*) *m. Dat.* ἐνέχειν τινί *es auf jemand abgesehn haben*: *nur 3.Sg.Pf.* naiw (*aus* naiswor *vom Schreiber selbst korrigiert*). *Vgl. Uppström Decem Folia rediviva S. 97* Mc 6,19 CA.

Nerins *Gen. Sing.* τοῦ Νηρί L 3,27.

neþla *Fō* ῥαφίς *Nadel*: *G.* -os L 18,25 Mc 10,25.

ni (ne J 18,40, *vgl. 22 D*) *nicht* (*sehr häufig*) οὐ, μή; μὴ οὐ, οὐ μή; οὐχί J 13,11 14,22 K 6,1 10,29; οὐ πάντως K 5,10; οὐδέ *auch nicht* M 8,10 25,45 (*Umstellung der Neg.*) 27,14 J 7.5 L 6,3 7,7.9 20,8 Mc 5.3 (Sin BCDLΔ) 12,21 14,59 R 11,21 K 14.21 G 2,5 th 3,10 B μηδέ (: nih A) T 6,7 (ni þau · οὐδέ Mc 11,26); iþ jabai ni · εἰ δὲ μήγε *wo nicht* L 10,6; ni — ni *weder — noch*: οὐκ — οὐκ — οὐ K 12,15 (ni — ni — nih), οὔτε — οὔτε L 20,35 Mc 12,25, οὐκ — οὐδέ (μή — μηδέ) (J 14,27) R 9,16 (K 5,11) k 7,12 (E 4,27 A) (: nih B) G 4,14 Th 5,5 th 3,7 T 2,12 (5,22), μηδέ — μηδέ Mc 8,26. — nih — ni L 14,35 G 6,15 T 3,3 A (: ni — nis- B) ni — nih M 6,20 7,18 10,24 J 6,24 *usw.* ni þatain — ak jah · οὐ μόνον — ἀλλὰ καί *nicht nur — sondern auch* T 5,13 (*mit Ellipse im ersten Glied* R 9,10 k 8,19); ni þatainei — ak jah *dsgl.* R 9,24 12,17 13,5 *u.ö.*, ni þatainei — ak Sk 4,25 5,14*f.* 7,13*f.* — — ni *für a-privativum*: ἄμαχος · ni sakuls T 3,3, ἀφιλάργυρος · ni faihufriks T 3,3; ἠγνόουν · ni froþun L 9,45 Mc 9,32, ἀπιστοῦμεν · ni galaubjam t 2,13 (*ähnl.* Mc 16,11 R 11,30.31). — *Doppelte Negation, unabhängig vom Griech.* J 8,42 16,21 (ni[1] *zeigt Spuren von Rasur*) k 5,16 G 6,14 (*327,2*); *einfache Negat. an Stelle der doppelten des Griech.* J 6,63 16,23 19,11 L 4,2 8,43.51 Mc 12,14.34 R 13,8 k 11,8. — *Über die Stellung des* ni *vgl. 327,1.* — ni *und* nih *sind oft nicht scharf zu scheiden* (*vgl. 27*).

nibai, niba (*364*[1]) 1. *Fragew.* nibai *doch nicht etwa?* *m. dubit. Opt. für* μή *m. Ind. Prs.* J 7,35. μήτι *m. Ind. Fut.* J 8,22. — 2. *Konj.* a) *m. Ind., zur Verneinung des Eintritts der Bedingung, wenn nicht, es sei denn daß, ausgenommen* (*368*): εἰ μή nibai J 6,46 10,10 L 6,4 9,43 *u.ö.*; niba J 14,6 17,12 L 17. 18 18,19 Mc 2,7 *u.ö.*, ἐκτὸς εἰ

μή T5,19 *u. m. Ind. Prt.* K15,2 niba þatei · εἰ μή (ὅτι) R13,8 k12, 13 E4,9; εἰ μήτι ἄν K7,5. ἐὰν μή nibai M5,20 J6,53.65 7,51 12,24, niba J15,4 Mc3,27 7,3.4 *u.ö.* — *Zusatz v.* niba t2,14. — niba A: nibai B k2,2. — b) *m. Optat., wenn es nicht exzeptiv, sondern für* jabai ni *steht*: εἰ οὐ ποιῶ · niba taujau *wenn ich nicht tue* J10,37; κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε · niba mis galaubjaiþ *wenn ihr auch mir nicht glaubt V.* 38; εἰ δὲ μή · aþþan niba weseina *wenn sie nicht vorhanden wären* J14,2 (*368*[1]). — *unsicher* niba th2,3. — *fehlerhaft* † nibai ƕan · μήποτε Mc4,12 *für* [ibai] ƕan.

nidwa βρῶσις *das Verzehren, der Rost* (?) M6,19.20.

nih (*49,2 91*[1]) *und nicht, auch nicht, nicht*; *an erster Stelle* (*außer* iþ nih R8,7, akei nih G2,3 t1,12; *Assimilation des* -h *an* þ- (niþ- J11,30 L20,40 R9,7 *u.ö.*) *u. an* s- (nis- L20,16 R7,7.13 9,14 11,1.11 G2,17), *vgl. 26 B*: οὐδέ, μηδέ J15,4 L20,36 (ABDLP) Mc2,2 3,20 (ABKLU ΔΠ*) *usw.*; μή M10,34, οὐχ J6,38 7,13 (nih þan ainshun · οὐδείς) 11,30 (niþ-þan nauhþanuh · οὔπω δέ) *u.a.*, μὴ γένοιτο nis-sijai (*s.o.*) — *für* οὔτε — οὔτε, μήτε — μήτε *oder* οὐ — οὐδέ, μή — μηδέ *meist* ni — nih M6,20.25 7,18 10,24 J6,24 8,19 *usw., daneben* ni — ni L3,14, 20,35 Mc8,26 *u.ö. sowie* nih — nih M6,20.28 J9,3 *u. häufiger, vereinzelt* nih — ni L14,35 G6,15 T3,3 *u.ä.* — nih *dient zur Einleitung negativer irrealer Bedingungssätze* (*370b*): J9,33 15,22 18,30 19,11 R7,7 9,29.

Nikaudemus Νικόδημος J7,50 Nekaudemus (e *nach 22 B*) Sk2,9; *D.* Neikaudaimau (*vgl.* Νεικόδημος) Sk8,19.

niman *abl. V. 4* (*207*) *nehmen, an-,*

aufnehme
(*perfektiv*
βάνειν (*P*
10,38.41
fig), *beach*
þatei *glau*
E6,13; ἀπ
λαβόντες
Prs.) M9,
ἐβάσταςαν
L16,6.7 k
niman an
σάμενός
nehmen M
κληρονομή
Interpolati
satz k8,4
den Prä
beachte m
f. λαβεῖν,
J10,18 Th
ἵνα παρὰ τ
τοῦ καρποῦ
jam nemi
m. Akk. εἰ

af-niman *ab*
(*Prs.*) M9
(J1,29), (
L18,18 19,
(*Aor.*) M9,
ἀφαιρεῖν (
R11,27, (*P*
k3,16. —
— *abhängi*
Mc4,25; *so*
2,21, *wo* D
ἀπὸ τοῦ
dafür ἀπ'

and-niman *a*
fangen δέχε
40.41 L2,
L8,40, εἰςδ
δέχεσθαι Mc
χεσθαι L15,
το L19,6. —
J13.20.30
12 T4,4, ἀν
t4,11, ἀπο
18,30 G4,5;
(du andnim
T4,3), παρ
4,36 (*Prs.*)

Th 4,1, προσλαμβάνεσθαι R 14,1 15,7, (*Aor.*) R 14,3 Phil 12. — ἀπέχειν *einen Betrag empfangen haben und über ihn quittieren* M 6,2.16 *ähnl.* Phil 15, μετέχειν *genießen* K 10,30. — κομίζεσθαι *wieder empfangen*: andnimiþ þatei skoþ · κομίσεται ὃ ἠδίκησεν *wird büßen* C 3,25. — ἐκνίζεσθαι Neh 5,17. — gastins andniman · ξενοδοχῆσαι T 5,10. — *abhängig*: at · ἀπό τινος K 11,23 παρά τινος Th 4,1 th 3,6; in *m. Akk.* · εἰς L 16,4.9; ana *m. Akk.* · εἰς L 2,28, ana *m. Dat.* · ἐπί τι Neh 5,17.

at-niman *aufnehmen*; *wohin versetzen*: μετέστησεν C 1,13; *abhängig*: in *m. Akk.*

bi-niman *m. Dat. wegnehmen*: κλέψωσιν · -aina imma M 27,64.

dis-niman *besitzen*: κατέχοντες k 6,10.

fra-niman *nehmen*: -a izwis du mis silbin · παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἐμαυτόν *ich werde euch zu mir nehmen* J 14,3. -an sis þiudangardja · λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν *sich gewinnen* L 19,12.

ga-niman (*PBB. 15,109*; *IF.Anz. 11,62*): 1. *mitnehmen* παραλαμβάνειν (*Prs.*) Mc 5,40 9,2, (*Aor.*) L 9,28 18,31; συμπαραλαβὼν -ands miþ sis G 2,1. — 2. *erhalten*: κληρονομῆσαι *erben* (*in übertr. Sinn*) K 15,50 κομίσηται *davontragen, vergolten bekommen* k 5,10, κομιεῖται E 6,8. — 3. *empfangen* (*im Mutterleib*: in kilþein, in wamba) συλλαμβάνειν (*Fut.*) L 1,31, (*Aor.*) 2,21. — 4. *mente accipere, lernen*: παρελάβετε Ph 4,9; μαθεῖν M 9,13 J 6,45 Mc 13,28 K 4,6 E 4,20 C 1,7 t 3,14. — *abhängig*: at · παρά τινος *von* E 6,8 t 3,14 (*270*), ἀπό C 1,7; af · ἀπό Mc 13,28; in *m. Dat.* · ἐν *in* L 1,31 2,21, *an* K 4,6.

in-niman *hernehmen*: ƕarjatoh waurde, at mannam innuman *jedes Wort, von Menschen hergenommen* Sk 6,14.

miþ-niman δέξασθαι *annehmen, gelten lassen* M 11,14.

us-niman *heraus-, wegnehmen*: αἴρειν (*Aor. Pf. Prs.*) J 17,15 Mc 4,15 6,29 8,8 C 2,14, ἐξάρατε K 5,13; καθαιρεῖν (*Prs.*) J 15,2, *Aor.* Mc 15,46; λαβεῖν M 27,9 L 6,4, (*Prs.*) k 11,20, ἀνέλαβεν M 8,17 (*auf sich nehmen*) παραλημφθήσεται *mitnehmen* L 17,34.35.

ga-nisan *abl.V.5* (*208*) σώζεσθαι *genesen, errettet werden* (*perfektiv, 294 ff., PBB. 15,131*): *gr. Fut.* M 9,21 J 10,9 Mc 5,28 R 9,27 10,13 11,26 T 2,15 (*Prs. nur* K 15,2); *Aor.* L 8,12.36 18,26 Mc 5,23 10,26 13,20 R 10,9 K 5,5 10,33 Th 2,16 T 2,4 (*Imperf.* Mc 6,56; *Prt. Prs.* K 1,18 k 2,15); *Pf.* M 9,22.

nist *d.i.* ni 'st *aus* *ni ist: M 10,24.37.38 J 7,16.18 8,13 *usw.* (*ni ist *erscheint niemals*). *Dagegen heißt es stets* ni im M 8,8 J 8,23 16,32 18,17.25 *u.* ni is J 19,12.

niþan *wohl abl.V.5* (*208*) *helfen*: *2.Sg.Opt.* niþais þos · συλλαμβάνου αὐταῖς Ph 4,3 (*vgl.* συλλαβέσθαι αὐτοῖς · hilpan ize L 5,7).

niþjis *Mja* συγγενής *Verwandter*: *N.* J 18,26; *N.Pl.* R 16,21; *A.* L 14,12. — *Komp.* ga-niþjis.

niþjo *Fn* ἡ συγγενής *die Verwandte N.* L 1,36.

niu *d.i.* ni + *Fragepart.* -u (*76[3]*), *stets an der Spitze des Satzes, eine bejahende Antwort erwartend* (*328,1*): *nicht? nicht wahr?* οὐ M 6,26 7,22 27,13 *usw.*; οὐχί M 5,46.47 6,25 *usw.*; οὐ μή J 18,11 L 18,7 μή J 18,25. — niu — aiw · οὐδέποτε Mc 2,25; niu — waiht Mc 14,60 *o.* ni waiht Mc 15,4 · οὐκ — οὐδέν; niu aufto L 3,15, niu ƕan t 2,25 μήποτε *ob nicht etwa?* — þau niu *necne, oder nicht?* · ἢ οὐ L 20,22 R 9,21 k 13,5 A (: þauh niu B):

R 7,1 (ἢ ἀγνοεῖτε), Mc 12,14 (ἢ μή).

niuhseins *Fi/ō* (*152*[6]) ἐπισκοπή *Heimsuchung*: mel -ais þeinaizos *die Zeit, da Gott sich nach dir umsah* L 19,44.

bi-niuhsjan *sw.V.1* κατασκοπῆσαι τι *auskundschaften, ausspionieren* G 2,4.

ana-niujan *sw.V.1* 1. *trans. erneuern* ἀνακαινοῦν k 4,16 C 3,10 (*D.Pt.Pf.* -niwidin). — 2. *intrans. sich erneuern, erneuert werden* ἀνανεοῦσθαι · an-uþ-þanniujaiþ E 4,23 (*285*[1]).

niuja-satiþs* (d) *Pt.Pf.* νεόφυτος (*eig.* · *neugepflanzt*) *der Neubekehrte, der Neuling*: *A.* -dana T 3,6.

niujis *Adj.ja neu*: καινός M 9,17 27,60 J 13,34 L 5,36.38 Mc 1,27 2,21.22 K 11,25 k 3,6 5,17 E 2,15 4,24 (*hierher auch* Mc 2,21, *wo* niujis *für* καινός *an Stelle von* ἄγναφος *nach* L 5,36 *steht*); νέος M 9,17 L 5,37 Mc 2,22 K 5,7 C 3,10. — *N.* K 5,7; *G.* -jis L 5,36 Mc 2,21.

niujiþa *Fō* καινότης *Neuheit D.* -ai R 7,6. — *Kompp.* ana-, inniujiþa.

niuklahei *Fn Unverstand* (*gewöhnl. mit 'Kleinmut' übersetzt*) *D.* Sk 7,7.

niuklahs *Adj.a* νήπιος *unmündig, kindisch N.* K 13,11 G 4,1; *N.Pl.* E 4,14; *D.* L 10,21.

niun (*76*[2]) ἐννέα *neun*: *indekl.* þai niun L 17,17; þo niuntehund jah niun L 15,4. — *dekl. G.Pl.* in niuntehundis jah niune garaihtaize L 15,7. — — niun hunda *neunhundert* Neh 7,39. — *Vgl.* niun-tehund.

niunda *n* ἔνατος *der neunte*: *A. Fem.* M 27,45.46 Mc 15,33; *D.F* Mc 15,34.

niuntehund ἐννενήκοντα *neunzig*: *indekl. N.* Neh 7,21 *A.* þo -d jah niun L 15,4. — *dekl. G.* in -dis jah niune garaihtaize L 15,7.

niutan *abl.V.2* (*204*) *m. Gen.*: τυχεῖν τινος *treffen, erreichen* L 20,35; ὀναίμην (τινός) *einer Sache froh sein* Phil 20.

ga-niutan *m. Akk. ergreifen, erwischen* (*perfektiv, 294 ff.*): συνέλαβον · -nutun L 5,9; ἵνα αὐτὸν ἀγρεύσωσιν λόγῳ · ei ina -nuteina waurda Mc 12,13.

ga-nohjan *sw.V.1 m. Akk.* 1. ἧς ἐπερίσσευσεν εἰς ἡμᾶς *die er uns reichlich gewährte* · þoei ufarassau -ida in uns E 1,8. — swa managai -jands ins wailawiznai *mit so vieler Nahrung sie befriedigend* Sk 7,12 f. — — 2. ganohiþs wisan · αὐτάρκης εἶναι *genügsam sein, sich genügen lassen* Ph 4,11; ἀρκεῖσθαί τινι *s. genügen lassen an* (*Dat.*) T 6,8 (*Fut.*), -idai sijaiþ *Randgl. zu* waldaiþ annom izwaraim · ἀρκεῖσθε τοῖς ὀψωνίοις ὑμῶν L 3, 14 CA.

ga-nohnan *sw.V.4 zur Genüge versehn sein mit* (*Dat.*): izwis . . . -nan gataujai friaþwai · ὑμᾶς περισσεῦσαι τῇ ἀγάπῃ *er wolle euch reich werden lassen an Liebe* Th 3,12.

notin *Dat.Sing.n*: ana -in · ἐπὶ τῇ πρύμνῃ *auf dem Achterdeck* Mc 4,38.

nu 1. *Adv. nun, jetzt*: νῦν M 27,42.43 J 8,40 *usw.* (*häufig*); *auch im Satzanfang* J 8,52 11,8 12,27.31 13,31 16,29.30 17,7 L 2,29 k 7,9 G 1,23 C 1,24; *zwischen Artikel u. Nomen nach griech. Vorbild eingeschoben* G 4,25 T 4,8 t 4,10; *beachte*: fram himma nu · ἀπὸ τοῦ νῦν *von nun an* L 1,48 5,10, fram þamma nu k 5,16, und hita nu *bis jetzt* Sk 4,11; *Zusatz* nu G 2,20 (*nach* nu[2]). — νυνί R 7,17 K 12,18 15,20 C 1, 21.26 3,8 Phil 11; nu sai · νυνί R 7,6 k 8,11.22 E 2,13. — ἄρτι M 9,18 J 13,33.37 16, 12.31 K 13,12 16,7 G 4,20 Th 3,6; iþ nu · ἄρτι J 9,25; ƕaiwa nu · πῶς οὖν ἄρτι J 9,19; und þo nu ƕeila · ἄχρι τῆς ἄρτι

ὥραϲ K 4,11. — — 2. *Konj. zur Bezeichnung der logischen Folgerung, nie am Anfang des Satzes, sondern meist an zweiter Stelle; beginnt die Neg. den Satz, so tritt* nu *hinter das zur Neg. gehörige Wort* (*338,2*) *nun, demnach, folglich, also*: οὖν *vgl.* iþ nu Sk 5,12, jabai nu M 5,23 6,22. 23 *u.ö.*, jaþþe nu K 10,31, sai nu · ἴδε οὖν R 11,22 ἄρα οὖν E 2,19, jau nu · *dsgl.* R 7,25, þan nu · ὅταν οὖν M 6,2, þannu nu · ἄρα οὖν R 14,12.19 þannu nu jai · *dsgl.* R 9,18 μενοῦνγε R 9,20, þatuþ-þan nu · τοῦτο οὖν k 1,17, þanuh nu · τοῦτον μὲν οὖν Ph 2,23, inuh þis nu · τοιγαροῦν Th 4,8 *u. andere Fügungen derart.* — ἄρα R 7,21. — δέ J 5,47 R 7,20 K 15,12 k 4,13 G 5,17. — us-nu-gibiþ · ἀπόδοτε τοίνυν L 20,25 (*232,6*), aþþan ik nu · ἐγὼ τοίνυν K 9,26. — ὥϲτε *deshalb* · swaei nu R 7,4 K 14,22 15,58 k 4,12 Ph 4,1 Th 4,18; iþ nu swe G 4,16; aþþan nu R 7, 12; ὥϲτε μή · þannu nu ei — ni K 4,5; jabai nu · εἰ μὲν γάρ k 11,4; aþþan s<i>ai nu · ἔϲτω δέ k 12,16 AB.

nuh (*52*[1]) οὖν *denn* (*in der Frage*), *an zweiter Stelle wie* nu (*338*[1]): ƕa nuh taujai · τί οὖν ποιήϲει Mc 12,9; ƕa nuk-kannt · τί γὰρ οἶδαϲ K 7,16 A (*26 D*). — an nuh · οὐκοῦν *also doch*: an nuh þiudans is þu · οὐκοῦν βαϲιλεὺϲ εἶ ϲύ J 18,37.

nunu οὖν *demnach, daher, also* (*338*[1]); *in Verboten nach* ni M 10, 26.31 t 1,8; οὖν *fehlt* R 14,15.20. — nunu nu faginoþ · χαίρετε Ph 4,4.

nuta *Mn Fänger, Fischer*: ἀνθρώπουϲ ἔϲῃ ζωγρῶν · manne siud -ans L 5,10 (*angeglichen* an M 4, 19 Mc 1,17); ποιήϲω ὑμᾶϲ γενέϲθαι ἁλιεῖϲ ἀνθρώπων · gatauja izwis wairþan-ans manne Mc 1,17.

Nwmfan *Akk. Sing. gr. A.* Νυμφᾶν (*163*) C 4,15.

o.

o *Interjektion* ὦ L 9,41 Mc 9,19 R 11,33; οὐᾶ *ach, pfui* Mc 15,29.

Obeid* (*19,3.22 A*) Ὠβήδ: *G.* Obeidis L 3,32.

Oduela* Ωδουια *G.* -eiins Neh 7,43.

ogan* *V.prt.-prs.* (*220,11*) 1. *etw. fürchten* φοβεῖϲθαι M 10,28 L 1, 50 18,2.4 20,19 (*Ind. Aor.*) *usw.*, *abhängig instrum. Dat.* agisa mikilamma · φόβον μέγαν L 2,9; *Inf.* (*wie im Gr.*) L 9,45 Mc 9,32; ibai, ibai aufto · μήπωϲ *daß nicht etwa* G 4,11, k 11,3 12,20 (*362,5*). — — 2. *dativ. Reflexiv* (*255*) ogan sis *sich fürchten vor* (*Akk.*) φοβεῖϲθαι ἀπό τινοϲ M 10, 28 *o.* τινά M 10,26 J 9,22 L 19,21 Mc 6,20; agis mikil · φόβον μέγαν Mc 4,41; *ohne Akk.-Obj.* J 6,19.20 12,15 19,8 L 1,13.30 5,10 Mc 16,8. — *Formenbestand s. 220,11. 2.Sg.Imper.* ogs *ist belegt* J 12,15 L 1,13.30 5,10 R 11,20 13,4. — uhtedun *f.* ohtedun Mc 11,32 (*23 A*).

ogjan *sw.V.1 einen schrecken*: -jan mik · φοβῆϲαί με Neh 6,19.

ohteigo t 4,2 B: uhteigo A *s. dort.*

Osailu *Dat.Sing. zu* Ωϲηέ R 9,25.

osanna ὡϲαννά osanna (c f ff[1] ff[2] h q; *vgl. auch* ossanna a b g[1], ozanna g[2]) J 12,13 Mc 11,9.10.

p.

paida *Fō* χιτών *Leibrock, Unterkleid*: *A.* M 5,40 L 6,29; *A.Pl.* L 3,11 9,3; *D.* Mc 6,9.

ga-paidon *sw.V.2* (*mit einem Leibrock*) *bekleiden*: ἐνδυϲάμενοι τὸν θώρακα · -odai brunjon (*D., vgl. 256*) E 6,14.

paintekuste* πεντηκοϲτή *A.* -en K 16,8.

Paitrus Πέτροϲ (*163*): *N.* M 26,69 Mc 8,29.32 9,5 *usw.*; *A.* -u J 18,16 L 6,14 *u.ö.*; *G.* -aus M 8,14 J 6,8; *D.* -au M 26,73 J 18, 11.17 *u.ö.*

papan *Akk. Sing. zu* παπᾶς *Presbyter, Geistlicher*: bi Werekan -an Kal (*29. Okt.*); *W. war Presbyter, GB. S. 474.*

parakletus *Mu* (*163*) παράκλητος *Tröster*: *N.* J 14,26 15,26 16,7; *A.* -u J 14,16.

paraskaiwe παρασκευή *Rüsttag*: *N.* (-e, saei ist) Mc 15,42; *A.* afar paraskaiwein (*19,3*) · μετὰ τὴν παρασκευήν M 27,62.

paska *u.* pasxa (J 6,4 18,28.39) πάσχα *F*: *N.* M 26,2 J 6,4 -a unsara K 5,7; *A.* -a J 18,28 Mc 14,12.14; *D.* -a J 18,39; *G.* -a L 2,41.

Pauntius* Πόντιος: *D.* Pauntiau M 27,2, -eau T 6,13 AB, Puntiau L 3,1.

paurpura *u.* paurpaura (*52,1b*) *lat.* purpura, πορφύρα *Purpur*: *D.* -urai Mc 15,17.20; -aurai L 16,19.

paurpuroþs (d) *adjekt.Pt.* πορφυροῦς *purpurn*: *D.Fem.* wastjai -odai L 19,2; *sw.A.F* þo -odon wastja J 19,5.

Pawlus Παῦλος *N.* K 1,13 k 1,1 10,1 *usw.*; *G.* -aus E Überschr. A C 4,18 th 3,17 AB; -us K 1,12. 13 A 16,21 (*24 B*).

peikabagms *Ma* φοίνιξ *Palmbaum*: *G.Pl.* -e J 12,13.

Peilatus Πειλᾶτος (*163*): *N.* M 27,13 J 18,29.31 *usw.*; *D.* -au M 27,2.58.62 L 3,1 Mc 15,1.43 T 6,13 B ... tau A.

[**pistikeins**] *Gen. Sing. Fem., Konj. für* † pistikeinis CA (*Schulze 738*[3]): νάρδου πιστικῆς · nardaus -eins '*unverfälschte*' *o.* '*flüssige*' *Narde* J 12,3. *Vgl. 19,4 u.* K 9,2 T 3,1.

plapja (?) *Fō* πλατεῖα *lat.* platea *Straße G.Pl.* -jo M 6,5 (*GL. ändern* [platjo]).

plat *Akk. Sing.* ἐπίβλημα *Flicken* L 5,36 Mc 2,21; *D.* ni ƕashun lagjiþ du plata fanan þarihis ana snagan fairnjana M 9,16 *vielleicht*: '*legt zum Flicken, als Flicken*'? *Vgl. auch ZZ. 30,167.*

plinsjan *sw.V*
M 11,17 L 7
ana-praggan
βειν *bedrän*
θλιβόμενοι l
praitoriaun 1
15,16; *A.* -ia
A. -oria
J 18,33 19,
S. 743 f. u.
praizbwtairei
τέριον (*das*
gium), *danac*
behörde: *A.*
presbyterium
πρεσβυτέρου
(*für* κατὰ
Anm. zur Si
praizbwtairi*
nach G. p
πρεσβυτερίου
unwahrschein
ursprüngl. p
Strich dages
ist die Forn
zu stellen.
praufeteis προ
L 2,36.
praufetes (J 7,4
praufetus (J
7,16.28.39 9,8
Sk 4,17) προφ
N. s.o.; *A.* -u
27,9 L 7,26
M 10,41 J 12,3
(† prafetus CA
b) praufetis
M 11,9 L 4,27
N.Pl. -eis M
53 L 10,24 16,
L 18,31 E 4,1
4,24 Mc 6,15
19; *D.* -um J
Th 2,15. — *K*
liuga-praufetus
praufetja *Nom*
prophetia *F*,
sagung: *N.* K
auch Sing. ein
griech. in bei
lat. Plur.); *D.*
18 (*gr. Plur.*)

jam: *lat.* fascia *F* J 11,44. — *Akk.Plur. maskulin gebildet*: -jans K 13,2 T 4,14 (*gr. Plur.*), *vgl. die Behandlung von lat.* drachma *F got.* drakma *Mn.*

praufetjan *sw.V.1* προφητεύειν (*Aor.*) *weissagen* M 7,22 26,68 L 1,67 Mc 7,6 14,65, (*Prs.*) K 11,4 13,9.

Priska Πρίσκα K 16,19.

psalmon *Akk. Sing.* ψαλμός *Psalm* K 14,26; *G.Pl.* psalmo L 20,42; *D.* -om E 5,19 C 3,16. — *Randgl.* psalmo E 4,8 A *kasuell nicht zu bestimmen* (*Dat.*?). — *Die Flexion scheint vom Dat. Sg.* ψαλμῷ *ausgegangen zu sein.*

pugg *Akk. Sing.* βαλάντιον *Geldbeutel* L 10,4 (*aisl.* pungr *M*).

pund (*Na*) *lat.* pondo, λίτρα *Pfund*: *A.* J 12,3.

q.

qainon *sw.V.2* 1. *intrans. weinen, trauern*: ἐκόψασθε M 11,17; πενθεῖν M 9,15 Mc 16,10. — 2. *transit. beweinen, betrauern* πενθήσω (τινά) k 12,21.

qairrei *Fn* πραότης *Sanftmut*: *N.* G 5,23; *A.* C 3,12 T 6,11; *G.* G 6,1; *D.* k 10,1 E 4,2 t 2,25.

qairrus *Adj.u* ἤπιος *sanft, freundlich gegen* (πρός · wiþra): *N.* T 3,3 A (*zweifelhaft*; *Glosse*), t 2,24.

qairu *Nu Randgl. in* A *zu* hnuþo · σκόλοψ · *Pfahl, Stachel* k 12,7. *Vgl. IF. 24,174.*

Qartus Quartus Κούαρτος R 16,23.

qens (qeins L 1,5 2,5, *vgl. 22 A*) *Fi* γυνή *Eheweib*: *N.* M 27,19 L 1,13.18.24 *usw.*; *A.* M 5,31.32 L 16,18 18,29 *usw.*; *G.* L 17,32 Mc 6,17 E 5,23 T 3,2.12 Tit 1,6; *D.* L 20,33 Mc 12,19.23 K 7,10. 14.27 Neh 6,18; *N.Pl.* qenes (*22 B*) E 5,22.24; *A.* E 5,25.28 C 3,19. — jabai nimis qen · ἐὰν γήμῃς K 7,28. — *Vgl.* un-qeniþs.

qiman *abl.V.4* (*207*) *kommen* (*perfektives Simplex, 296*): ἔρχεσθαι (*hier u. im Flg. ohne Rücksicht auf die gr. Tempora*) M 5,17 6,10 7,15.25.27 *usw.* (*sehr häufig*); εἰσέρχεσθαι M 5,20 L 9,34 18,17 Mc 10,15; ἐξέρχεσθαι Mc 1,38 (*aber* veni it vg); συνέρχεσθαι J 11,33. — γίνεσθαι J 6,19.25 Mc 1,11 4,17 9,33 t 1,17; παραγίνεσθαι L 7,4.20 14,21 19,16 Mc 14,43 K 16,3 Sk 3,1 (J 3,23). — ἥκειν (*Fut.*) M 8,11 J 6,37 8,42 19,43, (*Prs.*) L 15,27 Mc 8,3. — καταβῆναι J 6,51 Mc 3,22. — παρεῖναι · qiman G 4,20; πάρεστιν · qam J 11,28. — προσεγγίσαι αὐτῷ · nehva qiman imma Mc 2,4. — — *abhängig*: ana *m. Dat.* (*269*) ἐπί τι(να) L 19,5. 43 E 5,6 C 3,6 Sk 4,22 *gegenüber* ana *m. Akk.* εἰς τι Mc 8,10 G 1,21, ἐπί τινα J 18,4; and allans gaujans · εἰς πᾶσαν τὴν περίχωρον L 3,3; at M 7,15 J 6,44. 65 10,41 11,45 *usw. für* πρός, εἰς, ἐπί τι(να); du εἰς τι J 9,39, πρός τινα J 6,37, du þamma · εἰς τοῦτο J 18,37, duþe *dsgl.* Mc 1,38, duþþe · διὰ τοῦτο J 12,27. — hindar marein · εἰς τὸ πέραν M 8,28 Mc 5,1. — in *m. Gen.* διά τινα J 12,9; in *m. Dat.* (*269*) ἐν Mc 9,33 13,26 εἰς M 5,29 8,14.28 9,1.23.28 J (6,24) 9,39 11,30 *usw.* (*häufig*); in *m. Akk.* εἴς τι J 6,14 11,27 k 12,1; und *m. Akk.* ἕως τινός L 4,42, εἴς τι L 18,5. — ei · ἵνα J 10,10 12,9. 47 16,32 18,37, duþe ei *dsgl.* Mc 4,21; *Infin.* (*wie gr.*) M 5,17 8,29 9,13 *usw.*

ana-qiman *m. Akk. hinzutreten zu*: -qam ins · ἐπέστη αὐτοῖς L 2,9.

bi-qiman *m. Akk.* ἐφίστασθαί τινι *einen überfallen* Th 5,3.

faura-qiman in andwairþja *m. Gen.* προέρχεσθαι ἐνώπιόν τινος *vor jemand hergehn* L 1,17.

fra-qiman *m. Dat.* (*255*) *etw. verzehren, ausgeben, vertun*: δαπανᾶν τι (*Aor.*) Mc 5,26, (*Fut.*) k 12,15 ἐκδαπανᾶν (*Fut.*) k 12,15;

ṭην γινόμενα Neh 5,18. — *Persönl. Passiv* (241) k 12,15 G 5,15 Neh 5,18.

ga-qiman *zusammenkommen*: ἔρχεσθαι J 11,19 (πρός · du); συνέρχεσθαι J 18,20 (*abh.* þarei) L 5, 17; K 14,23 (ἐπὶ τὸ αὐτό · samana). — συνάγεσθαι (*Pf.*) M 27,17; (*Aor.*) M 27,62 Mc 2,2 (πρός · du). — συνιόντος L 8,4 (*dsgl.*). — καταντήσω *hinkommen* Ph 3,11 (εἰς · in *m. Dat.*). — — *reflexiv*: gaqiman sik du · συνάγεσθαι πρός Mc 7,1 (*Aor.*) 5,21; συμπορεύονται Mc 10,1. — — *unpersönl.* gaqimiþ · ἀνῆκεν *es ziemt sich* C 3,18.

miþ-qiman *m. Dat.* (*256,2*) *mitkommen mit* miþ-ni-qam siponjam seinaim · οὐ συνεισῆλθεν τοῖς μαθηταῖς J 6,22. — *Vgl.* qiman miþ *m. Dat.* συνελθεῖν τινι J 11,33.

us-qiman *umbringen, den Tod geben*: 1. *m. Akk.* ἀποκτεῖναι τινά J 7,1.19.20 8,40, (*Prs.*) Mc 12,5. — 2. *m. Dat.* ἀποκτείνειν (*Aor.*) M 10,28 J 7,25 8,37 12,10 16,2 18,31 Mc 6,19 12,7.8 Th 2, 15, (*Fut.*) J 8,22 L 18,33 9,31 10,34, (*Prs.*) Mc 8,31; ἀπολέσαι Mc 3,6. — 3. *absolut*: ἀποκτεῖναι L 9,22 20,15 R 7,11, (*Prs.*) k 3,6.

qinakunds *Adj.a* θῆλυς *weiblichen Geschlechts*: *N.N* ἄρσεν καὶ θῆλυ *Mann u. Weib* (Gen 1,27) · gumakund nih -d G 3,28.

qineins *Adj.a weiblichen Geschlechts*: *A.N* ἄρσεν καὶ θῆλυ (Gen 1,27) · gumein jah qinein Mc 10,6. — *A.Pl.N* qineina γυναικάρια *Frauenzimmer, Weibsleute* t 3,6.

qino *Fn* γυνή, *femina, Weib. N.* M 9,20.22 L 7,37.39 *u.ö.*; *A.* M 5,28 L 7,44 K 9,5; *Vok.* qino[n] K 7,16; *G.* K 11,3; *D.* L 4,26 L 7,44.50 K 11,6 G 4,4 T 2,12; *N.Pl.* M 27,55 L 8,2 Mc 15,40 T 3,11; *A.* T 2,9 Sk 7,9; *Vok.*

qisteins *Fi/o* (*152*) ὄλεθρος *Verderben*: *D.* -einai K 5,5. — *Vgl.* ... teins · ἀπώλεια Mc 14,4 CA, *das zu* [qisteins] *oder* [fraqisteins] *ergänzt werden kann.* — *Komp.* fraqisteins.

qistjan *sw.V.1 m. Dat.* (*255*) *verderben*: saiwalom -jan · ψυχὰς ἀπολέσαι L 9,56.

fra-qistjan *verderben, umbringen*: ἀπολέσαι M 10,28.39.42 J 10,10 *usw.* (*Fut.* M 10,39 J 12,25 L 9, 24, 17,33 Mc 8,35 K 1,19; *Prs.* R 14,15 k 4,9): 1. *m. Akk.* J 18,14 L 17,27. — 2. *m. Dat.* M 10,28.39.42 J 12,25 18,9 L 9, 24.25 17,27.29.33 Mc 8,35 9,41 R 14,15. — 3. *zweifelhafter Kasus*: L 4,34 Mc 1,24 K 1,19. — 4. *absolut*: J 10,10 k 4,9 (*Pt.Pf.*).

us-qistjan *dsgl.* ἀπολέσαι L 19,47 20,16 (*Fut.*) Mc 9,22 11,18 12,9 (*Fut.*); ἀποκτεῖναι L 6,9 Mc 3,4 (Mc 3,4 perdere it vg, L 6,9 perdere SinBDLX it pler vg) 9,31 (*got. Pt.Pf.*). — *m. Akk. nur* L 19,47 Mc 12,9; *sonst m. Dat.*

fra-qistnan *sw.V.4 umkommen, zugrunde gehn* ἀπόλλυσθαι (*Aor. Fut. Prs.*): M 5,29 8,25 9,17 J 6,12 10,28 17,12 L 5,37 8,24 15,17 Mc 4,38 K 8,11 15,18 k 2,15.

qiþan *abl.V.5* (*208*) *sagen* (*perfektives Simplex, 296*): λέγω — εἶπον — ἐρῶ — εἴρηκα — ἐρρέθην (*sehr häufig*), *auch* L 20,27 (*nach* Mc 12,18), *u. wohl auch* L 2,21 (*vgl.* τὸ λεχθέν Sin*, quod dictum erat e); φημί M 8,8 27,11.65 J 9,38 L 7,40.44 K 10,15.19 15,50 k 10,10; λαλεῖν K 9,8 (λέγω DEFG min, dico defg vg) k 11,23 (*dsgl.*). — garaihtana qiþan sik · δικαιοῦσθαι G 5,4; ubil qiþan *m. Dat.* · κακολογεῖν τινα *verfluchen* Mc 7,10; waila qiþan *m. Dat.* καλῶς λέγειν τινά *beloben* L 6,26. — *abhängig*: *wie*

im Griech. instrument. Dat. (*256*) waurda M 8,8 L 7,7 stibnai mikilai L 8,28; *Akk. d. Person u. Sache* (*nach dem Griech.*) *einen, etw. meinen, bezeichnen, von ihm sagen* J 6,71 8,27.54 9,19 L 9,31 Mc 14,71 K 10,29, *gewöhnl. jedoch* περί τινος · bi *m. Akk.* M 11,7 J 7,39 *u.ö.*; *doppelter Akk.* (*wie im Griech.*) *einen bezeichnen als* J 10,35 15,15 Mc 12,37 *usw.* — *Es folgt* ei *m. Opt. bei volitivem Charakter des Nebensatzes* (*353,2*): ἵνα L 4,3 Mc 3,9 9,18, *Imp.* G 5,16; *Inf.* Mc 8,7; *konjunktionsloser Nebensatz für gr. Akk. u. Inf.* L 9,54; *sonst entsprechend dem Griech.* — *Die abhängigen Aussagesätze mit* þatei (*sehr häufig*), þei J 16,20.26 K 15,50 (*Zusatz* J 13, 38 *wie* c D), ei J 9,17 18,37 (*vor dir. Rede* J 13,33 18,9 *für* ὅτι, ei ni M 10,23.42 Mc 9,41 *für* οὐ μή *stehn im Indik.* (*355,2*); ὅτι *vor direkter Rede weggelassen* K 15,27 *wie* BChr de vg; qiþandans þatei *zugesetzt* Sk 8,6 (J 7,46).

af-qiþan *m. Dat.* (*256,2*) ἀποτάσσεσθαί τινι *verzichten auf* L 14.33.

ana-qiþan βλασφημεῖν *verleumden, verlästern*: *1. Sg. Pass.* K 10,30.

and-qiþan *m. Dat.* 1. ἀποτάξασθαι *Abschied nehmen* (*oder*: *entlassen*) L 9,61. — 2. συντυχεῖν τινι *zusammenkommen mit* (*got. sprechen mit*) L 8,19.

faur-qiþan 1. *absol.* παραιτεῖσθαι *sich entschuldigen* L 14,18.19. — 2. *m. Dat.* ἀθετεῖν τι *für ungültig erklären, aufheben, umstoßen* G 2,21.

faura-qiþan *vorhersagen*: προεφήτευσαν M 11,13; προλέγειν (*Pf.*) R 9,29 k 7,3 13,2, (*Prs.*) G 5,21 Th 3,4, (*Aor.*) 4,6.

fra-qiþan 1. *für ungültig erklären, aufheben* ἠθέτησαν L 7, 30. — 2. καταρᾶσθαι (*Prs., Aor. 1 f.*) *verfluchen* M 25,41 L 6,28 Mc 11,21 Sk 8,24; ἐπικατάρατοι J 7,49.

ga-qiþan sis (*255*) *sich verabreden, übereinkommen, beschließen* συνετέθειντο J 9,22.

miþ-qiþan *mit-, nachsprechen* (?) Sk 5,6. *Unklare Stelle. Jellinek HZ.Anz. 38,158 ändert* miþqiþaina *in* [miþgiutaina], *da einem gr.* συνχέειν *lat.* confundere *entspräche u. sich auf die Vermischung der göttl. Personen bezöge.*

us-qiþan διαφημίζειν *ein Gerede verbreiten* Mc 1,45.

qiþuhafto *Fn* (*187*[6]) ἐν γαστρὶ ἔχουσα *die Schwangere A.* Th 5,3; *D.Pl.* Mc 13,17.

qiþus *Mu* στόμαχος *Magen G.* T 5,23; κοιλία *D.* L 1,41. *G.* 42, μήτρα *A.* L 2,23 *Mutterschoß.*

ana-qiujan *sw.V.1* ἀναζωπυρεῖν *beleben* t 1,6.

ga-qiujan ζωοποιεῖν *beleben* k 3,6 T 6,13 Sk 5,10.

miþ-gaqiujan συζωοποιῆσαι *mitbeleben*: -ida, *abhängig Dat.* E 2,5 *u.* miþ C 2,13 *für* σύν τινι.

ga-qiunan *sw.V.4 aufleben*: -nand · ζωοποιηθήσονται K 15,22; -noda · ἀνέζησεν L 15,24.32 R 7,9.

qius* *Adj.wa* ζῶν *lebendig*: *A.* qiwana R 12,1; *N.Pl.* qiwai C 2,20; *A.* qiwans t 4,1; *G.* qiwaize L 20,38 Mc 12,27; *D.* qiwaim R 14,9.

† **qrammiþa** (*Anlaut verderbt, vgl. 122*[1]) *Fō* ἰκμάς *Feuchtigkeit A.* L 8,6.

qums *M* (*i*) (*KZ. 42,325*) *das Kommen*: ἐπιφάνεια *Christi Erscheinen zum Gericht* T 6,14 t 4,1.8; παρουσία *Gegenwart* K 16,17 k 10,10 Ph 1,26, *Ankunft* k 7,6.7, *Wiederkunft Christi* Th 2,19 3,13 4,15 th 2,1: *N.* k 10,10; *A.* Ph 1,26 T 6,14 t 4,1.8; *G.* K 16, 17 th 2,1; *D.* K 15,23 k 7,6.7 Th 2,19 3,13 4,15 5,23.

r.

rabbaunei ῥαββουνεί *Ehrentitel für die Gesetzeslehrer* Mc 10,51.

rabbei ῥαββεί *dsgl.* J 6,25 9,2 11,8 *u.ö.*

Ragaw* ʽΡαγαῦ *G.* -is L 3,35.

ragin *Na Rat, Beschluß*: γνώμη *A.* K 7,25 k 8,10 Phil 14 (*Einverständnis*); δόγμα *D.Pl.* C 2,14; οἰκονομία *D.* C 1,25.

ragineis *Mia Ratgeber, Ratsherr*: σύμβουλος R 11,34; βουλευτής Mc 15,43; ἐπίτροπος *Vormund* G 4,2 (*i.S. von 'Verwalter' durch* fauragaggja L 8,3 *übersetzt*). — *Vgl.* fidur-ragini.

raginon *sw.V.2 m. Dat.* (255) ἡγεμονεύειν τινός *etw. verwalten*: *Pt.Prs.* L 2,2 3,1.

ga-raginon *m. Dat.* (255) *einen Rat geben* (*perfektiv, 294 ff.*): συμβουλεύσας τοῖς Ἰουδαίοις · saei -oda Iudaium J 18,14.

rahnjan 1. *sw.V.1 absol. rechnen*: ψηφίζει τὴν δαπάνην *berechnet die Kosten* · -eiþ manwiþo habaiu L 14,28. — 2. *halten für, rechnen unter*: a) *m. dopp. Akk.* (*wie im Griech.*) ἡγεῖσθαι (Ph 2,6 *Aor.*) th 3,15 (ὡς · swe) T 6,1; wairþana rahnjan · ἀξιῶσαι L 7,7. *Pass. entsprechend m. dopp. Nom.* ἐλογίσθημεν R 8,36 (ὡς · swe). b) *m. Akk. m. Inf.* Ph 3,7 (ἥγημαι *m. dopp. Akk.*) Sk 8,12. c) *Pass. m.* du λογίζεσθαι εἰς τι R 9,8; *m.* miþ · μετά τινος Mc 15,28 (*Aor.*). — 3. *einem etw. anrechnen*: ἐλλογεῖν τινί τι Phil 18; λογίζεσθαί τινί τι k 5,19 t 4,16 (*Aor.*).

faura-rahnjan προηγεῖσθαί τινα τινι *einen übertreffen an* (*instr. Dat., 256*) R 12,10.

ga-rahnjan *abschätzen* (*perfektiv, 294 ff.*): andawairþi þis wairþodins þatei -idedun · ἣν (Zach. 11,13; *vgl.* b f ff^2 g^1) ἐτιμήσαντο M 27,9.

rahton *sw.V.2 darreichen*: περὶ τῆς διακονίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους

über die Hil
bi andbahti
haim k 9,1.
Raibaikka ʽΡ
raidjan *sw.V.*
ὀρθοτομοῦντ
richtig darb
ga-raidjan *b*
bestimmen (
-ida · διέταξα
Tit 1,5. — *k*
saei fauragal
τὴν εὐδοκίαν
deg) ἣν πρ
mäß seinem
es sich vors
þoei garaidid
lage genau en
raihtis (*adv.*
nämlich, doch
le: μενοῦνγε
R 10,18. —
(*4.*)*Stelle* (*an*
K 12,12 k 8,7
u. in der Ve
tis Mc 6,17
k 10,1 Sk 4,8)
M 11,18 L 1,1
L 1,1 k 8,7;
u. bei μέν —
M 9,37 J 16,
G 4,24 t 1,10 (
ständig); raih
r. — -uþþan
Sk 5,2 *f.*; r.
10,1 (G 2,15 *f*
gáraihtjan *sw.*
(*Pf. Pass.*) *als*
K 4,4. — 2.
richten, hinlen
th 3,5.
at-gáraihtjan ἐ
σθαι *vollends i*
Tit 1,5.
raihts *Adj.a* εὐ
L 3,4.5 Mc 1,3.
staua t 4,8 B *fi*
— *Adv.* ra
ὀρθῶς *recht, ri*
20,21 Mc 7,35;
οὐκ ὀρθοποδοῦ
G 2,14; -aba

τομοῦντα *richtig darbieten* t 2,15. — *Komp.* ga-raihta, ga-raihtaba.
ur-raisjan *sw.V.1 zum Aufstehn bringen, aufrichten, erwecken*: ἐγεῖραι M 8,25 J 12,1.9 L 1,69 3,8 Mc 1,31 9,27 R 10,9 K 15,15 E 1,20 G 1,1 C 2,12, *Fut.* k 4,14, *Prs.* Sk 5,7 (J 5,21); διεγείρειν J 6,18 (*vom Meere*: *i. S. v.* '*aufregen*') Mc 4,38, (*Aor.*) L 8,24; θλῖψιν ἐπεγείρειν τοῖς δεσμοῖς μου *mir in meinen Banden Verdruß erregen* · aglons -jan bandjom meinaim Ph 1,17. — ἀναστήσω J 6,40.44.54; ἐξαναστῆσαι L 20,28.
raka ῥακά (*Schimpfwort*) M 5,22.
uf-rakjan *sw.V.1 aufrecken*: ἐκτεῖναι (τὴν χεῖρα) M 8,3 L 5,13 6,10 Mc 1,41 3,5; ἐπισπᾶσθαι *mediz. Term. techn.* '*die Vorhaut überziehn*' (*zur Verdeckung der Beschneidung*) K 7,18.
Rama *unflekt. Gen. Sing.* Ραμα Neh 7,30.
ur-rannjan *sw.V.1 aufgehn lassen*: ἀνατέλλει M 5,45.
rasta *Fō* μίλιον *Meile A.* M 5,41.
ga-raþjan *unreg.-abl.V.6* (*209*) *zählen* (*perfektiv, 294ff.*): ἠριθμημέναι · -ana M 10,30.
raþjo *Fn* λόγος *Abrechnung, Konto* Ph 4,15; ἀποδὸς τὸν λόγον (τινός) *Rechenschaft ablegen von* · usgif -on *m. Gen.* L 16,2 *u.* -ον δώσει (περί τινος) · -on usgibiþ fram R 14,12. — ἀριθμός *Zahl* J 6,10 R 9,27.
raþizo *Kompar. N.Neut.* εὐκοπώτερον *leichter* L 18,25.
bi-raubon *sw.V.2 einen berauben*: ἐκκλησίας ἐσύλησα · aikklesjons -oda k 11,8; ἐξέδυσαν αὐτόν · -odedun ina L 10,30.
in-rauhtjan *sw.V.1 erzürnt werden*: ἐνεβριμήσατο · -ida J 11,33; ἐμβριμώμενος · -iþs *V.* 38.
raupjan *sw.V.1* τίλλειν τι *raufen* L 6,1 Mc 2,23.
raus (s) *Na* κάλαμος *Rohr*: *A.* -s M 11,7 27,48 L 7,24 Mc 15,36; *D.* -sa Mc 15,19.
rauþs* (d) *Adj.a rot*: *D.F.* -dai Sk 3,16.
razda *Fō Sprache, Sprechweise, übertr. Zunge*: λαλιά M 26,73 Mc 14,70; γλῶσσα R 14,11 K 12,10 13,8 14,22.23, ἐν ἑτερογλώσσοις (*sc.* λόγοις) in anþaraim -om K 14,21.
razn *Na Haus*: οἶκος Mc 11,17; οἰκία M 7,24.25.26 L 6,48.49 7,37 15,8.25 17,31. — *Vgl.* **garazna** *M u.* ga-razno *F.*
ga-redan *red.-abl.V.1* (*212*) *m. Akk.* προνοεῖσθαί τι *Vorsorge treffen für*: *Pt.Prs.* -andans k 8,21.
faura-garedan προορίζειν τινά *einen vorherbestimmen zu* (du · εἴς τι E 1,5): (*Aor.*) *3.Sg.Pf.* -rairoþ E 1,5; *Pt.Pf.* -anai E 1,11.
und-redan *besorgen, gewähren* Sk 6,13.
ur-redan: τί ὡς ζῶντες ἐν (τῷ) κόσμῳ δογματίζεσθε *warum lasset ihr euch Satzungen auflegen, als lebtet ihr in der Welt* · ƕa þanaseiþs swe qiwai in þamma fairƕau -iþ C 2,20. *Das got. Aktiv nach* decernitis '*beschließt*' it vg.
reiki *Nia* ἀρχή *Reich, Herrschaft, Obrigkeit*: *G.* -jis (*146*) K 15,24; *D.* L 20,20; *N.Pl.* R 8,38 C 1,16; *A.* E 6,12 C 2,15; *G.* E 1,21; *D.* E 3,10.
reikinon *sw.V.2 m. Dat.* (*255*) ἄρχειν τινός *herrschen über* J 14,30 (ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων · saei þizai manasedai -oþ) Mc 10,42 R 15,12.
reikeis* *Adj.ia* (*182II*) *o.* reiks* *i/ja* (*183*) ἔντιμος *G.Pl.* -jane Neh 6,17. — *Superl.* reikists*: *D.* þamma -istin unhulþono · τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων Mc 3,22 þamma -istin gudjin · τῷ ἀρχιερεῖ J 18,22. — *Komp.* Friþa-reikeis.
reiks *Mkons* (*161[1a]*) ἄρχων *Herrscher, Obrigkeit*: *N.* M 9,18 J 12,31 16,11; *G.* -is M 9,23; *D.* reik E 2,2; *N.Pl.* reiks J 7,26 R 13,3; *G.* -e J 7,48 (*u.* Sk 8,15.

22) L 18,18 Sk 8,18.24; *D.* -am J 12,42.

reiran *sw.V.3 zittern*: τρέμουσα · -andei L 8,47 Mc 5,33.

in-reiran *erzittern, erbeben* (*ingressiv-perfektiv, 294 ff.*): ἐσείσθη · -aida M 27,51.

reiro *Fn das Zittern*: σεισμός *Erdbeben* M 27,54; *sonst* τρόμος: *N.* Mc 16,8; *A.* M 27,54; *D.Pl.* -om k 7,15 A (: *gr. Sing.*; B *undeutlich*).

ur-reisan *abl.V.1* (*203*) *erstehn, sich erheben* (*perfektiv, 294 ff.*) ἐγείρεσθαι (*Aor. Prs. Pf.*) M 8,15. 26 9,5.6.7.19.25 11,5.11 27,52. 63.64 J 7,52 11,29 14,31 *usw.* (*häufig*); διεγερθείς · -ands Mc 4,39; ἀναστάς *dsgl.* L 6,8, ἀνέστη · -rais Mc 5,42.

Resa* Ῥησά *G.* -ins L 3,27.

rign *Na* βροχή *Regen* *N.* M 7, 25.27.

rignjan *sw.V.1* 1. *regnen*: ἔβρεξεν L 17,29. — 2. *regnen lassen auf* (ἐπί · ana *m. Akk.*): βρέχει M 5,45.

rikan *abl.V.5* (? *208*) *häufen*: σωρεύσεις · -is R 12,20 ACar.

rimis* (*Na*) ἡσυχία *Ruhe*: *D.* -sa th 3,12.

rinnan *abl.V.3,1* (*205*) *rennen, laufen*: τρέχειν Mc 5,6 (*Aor.*) R 9,16 K 9,24.26 G 2,2 (*Prs.Aor.*) 5,7, samaþ rann · ἐπισυντρέχει Mc 9,25; ὥρμησεν L 8,33 Mc 5,13; -an us · ἐξερχόμενοι M 8,28; ῥεύσουσιν J 7,38. — *abhängig*: in *m. Akk.* (εἰς) L 8,33 (Mc 5,13).

and-rinnan *streiten*: πρὸς ἀλλήλους διελέχθησαν *sie hatten miteinander disputiert* · du sis misso andrunnun Mc 9,34. *Vgl.* undrinnan sik.

at-rinnan *hinzulaufen* -andans · ἐρχόμενοι L 16,21.

du-atrinnan *dsgl.*: -ands · προσδραμών Mc 10,17.

bi-rinnan 1. *einen umringen*; ἐκύκλωσαν αὐτόν · -runnun ina J 10,24. — 2. *herumlaufen in* (*Akk.*), *durchstreifen*: περιδραμόντες Mc 6,55.

du-rinnan *hinzulaufen*: προστρέχοντες Mc 9,15; προσελθών M 8,2.

fair-rinnan ἀφικέσθαι *sich erstrecken, reichen zu* k 10,13 (und *m. Akk.* · ἄχρι τινός) 10,14 (du · εἰς); þoei du þaurftai ni -and · τὰ οὐκ ἀνήκοντα *die sich nicht ziemen* (*vgl.* quae ad rem non pertinet it vg) E 5,4.

faur-rinnan *vorhergehn*: þamma -andin aiwaggeljon Sk 3,11.

fra-rinnan *sich verlaufen zu, geraten unter* (in *m. Akk.*): περιέπεσεν (τινί) L 10,30.

ga-rinnan 1. *zusammenlaufen, -kommen*: συνέρχοντο L 5,15, samaþ -an K 14,26, τινι · miþ Mc 14,53; ὑπῆγον J 12,11; ἐπισυνηγμένη πρός · at Mc 1,33; καταντήσωμεν εἰς · in *m. Akk.* E 4,13. — 2. *rein perfektiv*: *erlaufen, erringen*: οὕτως τρέχετε ἵνα καταλάβητε · swa rinnaiþ, ei garinnaiþ K 9,24 (*PBB. 15,100*).

und-rinnan *m. Akk.* 1. *zufallen, zuteil werden*: τὸ ἐπιβάλλον μέρος · sei undrinnai mik dail L 15, 12. — 2. *reflexiv*: miþ sis misso sik undrunnun *sie disputierten untereinander* Sk 3,6. *Manche Herausgeber ändern mit Rücksicht auf* Mc 9,34 *in* [andrunnun].

ur-rinnan *auslaufen, ausgehn*: ἀναβαίνειν J 12,20 L 2,4 (*Aor.*) Mc 4,8.32 (*v. Samen*: *aufgehn*); ἀνατεῖλαι (*v. d. Sonne*: *aufgehn*) Mc 4,6 16,2 Neh 7,3, ἐξανέτειλεν (*v. Samen*) Mc 4,5; ἐλήλυθεν L 7,33. 34, ἐξελθεῖν J 8,42 11,44 12,13 16,27.30 17,8 L 2,1 4,14 (*auslaufen, ergehn*).35 8,5 Mc 4,3 8,11 14,48; ἐκπορεύεται J 15,26; ἥξει R 11,26; hlauts imma urrann · ἔλαχεν L 1,9. — *abhängig* and *m. Akk.* κατά τινος L 4,14; in *m. Akk.* · εἰς L 2,4; *Inf.* J 12,13 Mc 14,48, du *m. Inf.* L 1,9 8,5 Mc 4,3 R 11,26; ei · ἵνα J 12,20.

rinno *Fn* χείμαρρος *Gießbach*: ufar -on (*A.*) J 18,1.

riqis (riqiz *25A*) *Na Finsternis*: σκοτία M 10,27 J 6,17 8,12 12, 35.46; *sonst* σκότος: *N*. -is M 27,45 J 6,17 Mc 15,33, -iz M 6,23 J 12,35 E 5,8; *A*. -is M 8,12; *G*. -izis R 13,2 K 4,5 E 5,11 6,12 C 1,13 Th 5,5; *D*. -iza M 10,27 J 8,12 12,35.46 L 1,79 k 4,6 (ur-riqiza AB) 6,14 Th 5,4.

riqizeins *Adj.a finster*: ἐσκοτισμένοι τῇ διανοίᾳ *verfinsterten Sinns* · -ai gahugdai E 4,18; σκοτεινὸν ἔσται · -n wairþiþ M 6,23.

riqizjan *sw. V. 1 finster werden*: σκοτισθήσεται Mc 13,24.

riurei *Fn* φθορά *Vernichtung, vom ewigen Tod gesagt A*. G 6,8 *D*. C 2,22, *konkr. das Vergängliche N*. K 15,50. *Komp*. un-riurei.

riurjan *sw. V. 1 verderben* (*trans.*): φθείρουσιν K 15,33.

riureis* *Adj.ia* (*182 II*) *o*. riurs* *Adj. i/ja* (*183*) *vergänglich, sterblich*: πρόσκαιρος k 4,18: φθαρτός K 9,25 15,53; φθειρόμενος *verdorben* E 4,22, *m*. wairþan *für* φθαρῆναι *verdorben werden* k 11,3; θνητός k 4,11: *A*. -jana K 9,25; *D*. -jamma k 4,11; *N. Pl.N* -ja k 4,18 11,3. — *sw.A*. -jan E 4,22; *A.N* -jo K 15,53. — *Komp*. un-riureis*.

rodjan *sw. V.1 sprechen, reden* (*nicht perfektivierbares Durativ, 297*): λαλεῖν (*ohne Rücksicht auf das Tempus*) M 9,18.33 J 6,63 7,13.17.18.26.46 *usw*. (*sehr häufig*); διαλαλεῖν L 6,11; συλλαλεῖν L 4,36. — λέγειν T 1,7 (rodida *für* λέγω J 8,45 *nach* λαλῇ, λαλεῖ *V*. 44). — *Vgl*. un-rodjands.

bi-rodjan *murrend reden, murren*: γογγύζειν J 6,41.43.61 7,32 L 5, 30; διαγογγύζειν L 15,2 19,7. — *abhängig*: *Akk. für gr. Akk*. J 7,32, *f*. περί τινος J 6,61; bi *m. Akk*. · περί τινος J 6,41 7,32; du · πρός L 5,30.

miþ-rodjan *m. Dat*. συλλαλεῖν τινι *mit einem reden* L 9,30.

rohsns *Fi* αὐλή *Hof*: *A*. -n J 18,15; *D*. -ai M 26,69 Mc 14,66.

Rufus *lat. Rufus*, Ῥοῦφος *G*. -aus Mc 15,21.

rūmis (*65*) *Gen. Sing*. τόπος *Raum* L 2,7 (*aisl*. rūm *Na*).

Rūma* (*65*) *lat*. Roma, Ῥώμη *D*. -ai t 1,17.

ur-rūmnan (*65*) *sw. V. 4 sich erweitern*: -naiþ jah jus · πλατύνθητε καὶ ὑμεῖς *geht auch ihr auf d.i. erschließt euer Herz* k 6,13 AB; hairto -noda · καρδία ἡμῶν πεπλάτυνται *das Herz ist uns aufgegangen* k 6,11 AB.

Rūmoneis* *Nom.Plur*. (*163*) *lat*. Romani, Ῥωμαῖοι: *D.Pl*. -im R Unterschr. A.

rūms (*65*) *Adj*. εὐρύχωρος *geräumig N*. M 7,13.

rūna (*65*) *Fō* 1. μυστήριον *Geheimnis* L 8,10 Mc 4,11 R 11,25 K 13,2 15,51 E 1,9 3,3.4.9 6,19 C 1,26 4,3 T 3,9.16. 2. *Beschluß* βουλή L 7,30, *Anschlag* K 4,5; συμβούλιον M 27,1 CA (: garuni C).

runs *M* (*i*) (*KZ. 42,325*) δρόμος *Lauf A*. t 4,7; -s bloþis · ῥύσις αἵματος *Blutfluß N*. L 8,44; *D*. -na L 8,43; run gawaurhtedun sis · ὥρμησεν *stürzte* M 8,32.

s.

sa *Demonstrat*. (*167*), *Pronomen der 'der-' und 'ich'-Deixis* (*281*[1]). *der, dieser*: οὗτος (*ungemein häufig*); αὐτός (*etwas weniger häufig*); ἐκεῖνος M 27,19 J 6,57 9,12.28.37 10,16 12,48 13,26 14,21.26 15,26 17,24 18,13 L 6, 49 8,32 19,4 20,18 Mc 7,15.20 12,4 R 14,14. — *Nicht selten ohne griech. Entsprechung z.B*. J 19,5 L 1,4 7,43 Mc 7,36 10,9 11,23 *u.a*. (*281,1*). — *Das Dem. dient als Ersatz des gr. Artikels* (*281,2*).

Sabaillius *Sabellius* († *c. 260*), *das Haupt der röm. Monarchianer*: *G*. -iaus Sk 4,26 5,13.

Sabaoþ Caβαωθ *N.* R 9,29.

sabbato *indekl.M, das dem gr. Dat.* caββάτῳ (*Schulze S. 744 f.*) *entspricht.* 1. *Allein stehend vertritt es N. und D.*: *N.* J 9,14 Mc 2,27 6,2 15,42; *D.* J 7,22.23 L 6,1 Mc 2,28 16,9. — 2. *Mit dem Zusatz von* dags, *unabhängig vom Griech. fungiert es als G.D.Sing., D.Plur.*: *G.* in sabbato dagis · διὰ τὸ cάββατον Mc 2,27; *D.* sabbato daga (daga sabbato) 3,2, *vgl.* in daga sabbato · ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν caββάτων L 4,16; L 6,5.6.7 Mc 1,21 2,23 *D.Pl.* sabbato dagam L 6,2.9. — 3. *Dazu treten Kasusformen nach der u- u. i-Dekl.* (*163*): *G.* sabbataus L 18,12; *G.Pl.* sabbate K 16,2, *m. Zusatz von* dags: sabbate daga J 9,16, sabbate dagis Mc 16,1; *D.Pl.* a) sabbatim · cάββαcιν L 4,31 Mc 2,24 3,4; b) sabbatum · caββάτων C 2,16. — *Vgl.* afar-sabbate.

Saddukaieis *Nom. Plur.* Caδδουκαῖοι *N.* Mc 12,18; *G.* -e L 20,27.

sads *s.* saþs*.

saei *Relat.* (*172*) *der*: ὅc (*ungemein häufig*): ὅc ἄν (ἐάν) α) *m. Ind.* M 5,21.22 10,42 J 14,13 L 9,24.26 17,33 *u.ö.* β) *m. Opt.* L 9,4 10,5.8.10 Mc 9,41 14,44; ὅcτιc M 7,24.26 27,55.62 J 8,53 L 1,20 8,3.26 9,30 *usw.*; ὅcoc J 10,41 15,14 16,15 17,7 L 18,22; ὅcπερ Mc 15,6; οἷoc Ph 1,30; *für* τί J 6,6 E 5,10; τίc J 6,50; εἴ τιc E 4,29, ἐάν Mc 10,30, niba saei · ἐὰν μήτιc J 15,6 Sk 2,6.19 (J 3,3.5); *Zusatz* C 4,9 AB. — — *Das Rel. dient zur Umschreibung* a) *griechischer Partizipia, vgl. 322,1* (*sehr häufig*), b) *substantivierter präpos. Fügungen m. Art., vgl.* M 10,32.33 L 5,7 9,61 *usw.* c) *einzelner Substantiva wie* Mc 7,5.8 K 10,19 13,10 C 1,10.24 2,22 Th 5,21 T 4,15. — — *Über* saei *in anscheinend demonstrativer Funktion* — *Über den Ersatz des Relativs der 1. Person durch* saei *s. 349*[1]. — *Zur Inkongruenz des Rel. s. 350.* — *Modusgebrauch in Relativsätzen 351.*

saggqjan (*28 b*) *sw.V.1* βυθίζειν τινὰ εἴc τι (in *m. Akk.*) *senken* T 6,9 AB.

uf-saggqjan A *und* uf-saggqjan B (*28 b*) *versenken*: κατεπόθη ὁ θάνατοc εἰc νῖκοc · -iþs warþ dauþus in sigis K 15,54.

saggqa (*28 b*) *Dat. Sing.* δυcμαί *Untergang, Westen* M 8,11 (*KZ. 42,325*).

saggws *Mi Gesang*: ᾠδή E 5,19 C 3,16; *Plur.* cυμφωνία *Musik* L 15,25; -s boko · ἀνάγνωcιc *Vorlesung, Rezitation* T 4,13: *D.* -a T 4,13; *A.Pl.* -ins L 15,25; *D.* -im E 5,19 C 3,16.

sah (*816*) *Demonstr., betont die materielle Übereinstimmung mit dem Bezugswort*: *der u. kein andrer, eben der*: καὶ αὐτόc L 8,41 17,16 19,2; καὶ οὗτοc L 2,38. — αὐτόc J 12,49 L 3,16 Mc 6,16 Sk 3,26 (M 3,11) 6,18 (J 5,37). — οὗτοc M 5,19 27,58 J 6,6.40 7,9.39 8,40 *usw.* — ἐκεῖνoc J 10,1 Mc 16,10, ὁ ἐκεῖνoc J 18,15. — ὁ δέ M 27,44 J 8,35 (R 12,4 k 12,19 E 4,9) th 3,12 (Sk 5,27). — — *In einer dem Relativ verwandten Funktion, als Vertreter des griech.* ὅc (*343*): L 2,37 16,20 17,12 K 15,1 Phil 11 (M 27,57 J 18,26).

saƕazuh *mit* 1. saei (*177*[1]) *wer auch immer*: πᾶc ὅcτιc M 10,32, ὅc ἄν (ἐάν) L 7,23 9,48 Mc 10,11.43, ὅcτιc ἐάν G 5,10, πᾶc ὁ *m. Part.* L 18,14. — 2. izei (*ebd.*) πᾶc ὁ *m. Part.* J 16,2 19,12. — 3. *Neut.* þataƕah þei *was auch immer* (*345*[2]) ὃ ἐάν J 15,7, ὅ,τι ἄν J 15,16 (*m. Opt.*).

sai *Adv. ecce, sieh*: ἴδε J 7,26 11,3.35 12,19 16,29 *u.ö.* — ἰδού M 8,2.24.29.32.34 9,10.20.32 11,

8.10 *usw.* (*häufig*). — ἴδετε G 6,11. — *Zusatz* J 7,48 (Sk 8,14) Mc 10,23. — iþ nu sai · νυνὶ δέ R 7,6 k 8,11.22 E 2,13, νῦν δέ G 4,9. — sai nu · ἄρα οὖν E 2,19 (*dafür durch Verwechslung von* ἄρα *mit* ἆρα jau nu R 7,25). — sai · ἔστω k 12,16 AB, *wohl in* [siai] *zu ändern*; *doch vgl. PBB. 8,311 f.*

saian *red.-abl.V.* (*212,2*) σπείρειν (*Aor.* L 8,5 19.21.22 Mc 4,3.31.32) *säen*: *3.Sg.* saijiþ (*30b*) Mc 4,14 k 9,6 A G 6,7.8 A *gegenüber* saiiþ k 9,6 B G 6,7.8 B; *3.Pl.* saiand M 6,26; *Pf.1.3.Sg.* saiso L 19,22, Mc 4,4, L 8,5; *2.Sg.* saisost L 19, 21; *Pt.Prs.* saiands L 8,5 Mc 4,3 k 9,10, saijands (*durch flg.* saijiþ *veranlaßt, 30 b*) Mc 4,14; *Pass. 3.Sg.* saiada Mc 4,15.31.32; *Pt.Pf. N.Pl.* saianans Mc 4,16.18. *Inf.* L 8,5 Mc 4,3. — — *abhängig*: *Objekts-Akk.* L 19,21.22 Mc 4,14 G 6,7; *instr. Dat.* (*256¹*) L 8,5 Mc 4,3. — ana *m. Dat.* · ἐπί τι Mc 4,16.20, ana *m. Akk.* · ἐπί τινος Mc 4,31; in *m. Dat.* · εἴς τι G 6,8, in *m. Akk.* · εἴς τι Mc 4,18.

in-saian *einsäen*: waurd þata -ano in hairtam (*Dat.*) · τὸν λόγον τὸν ἐσπαρμένον ἐν ταῖς καρδίαις Mc 4,15.

saihs *indekl.* ἕξ *sechs A.* Mc 9,2; *D.* L 4,25. — *D.Pl.* saihs tigum ἑξήκοντα *sechzig* T 5,9.

saihsta *Ordin* · ἕκτος *der sechste N.* L 1,36; *D.* L 1,26. *N.F* Mc 15,33; *D.F* M 27,45.

saiƕan *abl.V.5* (*208*) *sehn*: βλέπειν M 5,28 6,4.6.18 J 9,7.15.19. 21.25.39 *usw.* (*Prs.*, J 16,22 *Fut.*). — θεωρεῖν M 27,55 J 6,40 9,8 12,19 *u.ö.* (*Aor.* J 7,3). — θεάσασθαι M 6,1 11,7 J 11,45 L 7,24. — ὁρᾶν M 8,4 9,30 Mc 8,15 Th 5,15 ἑωρακέναι J 8,57 C 2,18; ὄψεσθαι K 9,1; *sonst* ἰδεῖν M 25, 38 27,49 J 7,52 11,34 12,9.41 *usw.* (*häufig*); *nur das Part. Aor. wird nie durch das Simplex gegeben*, *denn* Mc 5,22 *ist* *fehlerhaft überliefert* (*PBB. 15, 82 ff. 151 f. 154. 166*). — *Zusatz nach* it L 20,37. — — *abhängig*: *dopp. Akk.* (*wie Gr.*) M 25,38. 39.44; Mc 5,31 9,38. — saiƕan faura · βλέπειν ἀπό *sich hüten vor* Mc 12,38; saiƕan in andwairþja manne · βλέπειν εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων *Rücksicht nehmen auf* Mc 12,14; saiƕan ei (*m. Opt.*) *zusehn, daß* M 8,4 9,30 Mc 1,44 K 16,10, (*Ind.*) Mc 8,15 (*wohl fehlerhaft*); ibai (*m. Opt.*) μή *daß nicht* G 5,15. — *Vgl.* unsaiƕands.

and-saiƕan *auf etw. sehn, es berücksichtigen*: οὐ λαμβάνεις πρόσωπον · ni -is andwairþi L 20,21. — σκοπῶν σεαυτόν *auf dich selbst sehend, acht gebend* · andsaiƕands þuk silban G 6,1 A: atsaiƕands B.

at-saiƕan 1. *auf etw. sehn, acht geben*: a) *m. Gen.* προσέχειν τινί T 1,4 4,1 Tit 1,14. b) *m.* du ἐπέχειν τινί T 4,16. c) at-saiƕan sik silban, ibai · σκοπεῖν ἑαυτὸν μή G 6,1 B (: andsaiƕan A). — 2. *sich in acht nehmen, hüten* a) *m.* faura (*vor*) προσέχετε ἀπό M 7,15 L 20,46. b) -iþ ni taujan · προσέχετε μὴ ποιεῖν M 6,1. c) *reflexiv m. Gen.*: -iþ izwis þis beistis · βλέπετε ἀπὸ τῆς ζύμης Mc 8,15.

bi-saiƕan 1. *s. umsehn*: περιβλεψάμενος Mc 10,23; *m. Akk. ansehn* (*dsgl.*) Mc 3,34 11,11. — 2. *bemerken* κατανοήσας τι L 20,23. — 3. *m. Gen.* (*263,1*) προνοούμενοι (τί) *sorgen für* R 12,17.

ga-saiƕan *erblicken* (*perfektiv, vgl. PBB. 15,82 ff. 129. 151 f. 166*): βλέπειν M 11,4 J 9,41 11,9 L 7,44 Mc 8,18.23.24 R 7,23 k 4,18, (*Aor.*) L 8,10; ἐνέβλεψεν Mc 8,25. — θεάσασθαι L 5,27 (*Med.*), Mc 16,11 (*Pass.*). — θεωρεῖν J 6,19. 62 10,12 L 10,18 14,29 Mc 3,11 5,15.38; *Aor.* J 8,51. — ἰδεῖν M 5,16 8,14.18.34 9,2.8.9.23.36 26,71 27,3.54 *usw.* (*sehr häufig*)

6,28 (M 5,8); ἑωρακέναι J 6,36 8,38 9,37 14,9 15,24; ὁρᾶν J 6,2 L 16,23 Mc 8,24. — ἀπιδεῖν Ph 2,23. — *Pass. f.* φανῆναι M 6,16.18. — — gasaiƕands *an Stelle von* εἰδώς Mc 12,15.28 *nach* it pler (witeis · ὄψῃ M 27,4). — — <ga>saiƕands *für* †saiƕands Mc 5,22 CA. — *Vgl.* un-gasaiƕans.

in-saiƕan *hinsehn*: ἐμβλέψαι τινί (du) *hin-, ansehn* M 6,26 L 20,17 Mc 10,21.27 14,67; ἐπιβλέψαι ἐπί τι (du) *auf etw. sehn* L 1,48, *nach etw. sehn* L 9,38; ἐπεῖδεν *m. Inf.* L 1,25; ἀναβλέψας *die Augen aufschlagend* Mc 16,4, *m.* iup L 19,5, εἰς (du) *aufblicken* L 9,16.

þairh-saiƕan *dúrchschauen*: κατοπτριζόμενοι *im Spiegel erblickend* (*o. sich spiegelnd*) k 3,18.

us-saiƕan 1. *aufblicken* ἀναβλέψας εἰς τι (du) Mc 7,34, *absol.* Mc 8,24. — 2. περιβλεψάμενος (τι) *ansehn* (*Akk.*) L 6,10 Mc 3,5. — 3. *rein ingressiv-perfektiv*: ἀναβλέψαι *das Gesicht wieder erhalten* J 9,11.15.18 L 18,41.42.43 Mc 8,25 10,51.52; (*Prs.*) M 11,5 L 7,22.

in-sailjan *sw. V. 1 anseilen*: χαλῶσιν τὸν κράβαττον *lassen das Bett herab* · -idedun þata badi jah fralailotun *seilten es an u. ließen es herab* Mc 2,4 (χαλάσατε · at-habid L 5,4; ἐχαλάσθην · athahans was k 11,33; *vgl. auch* καθῆκαν αὐτόν *ließen ihn herab* · gasatidedun ina L 5,19, *wo* καθῆκαν *mit* κατέθηκαν *verwechselt zu sein scheint, das* Mc 15,46 *entsprechend durch* galagjan *übersetzt wird*).

Sailaum Σελουμ *G.* -is Neh 7,45.

Saimaiein Σεμεεῒν *G.* -is L 3,26.

sainjan *sw. V. 1* βραδύνειν *zögern, säumen* T 3,15.

sáir *Na Schmerz*: ὀδύνη *D. Pl.* · *Geburtswehen* Th 5,3.

Sairok *für* Σερούχ *G.* -is L 3,35.

saiwala *Fō* ψυχή *Seele* M 6,25 10,28.39 *usw.* (*häufig*). — *Vgl.* sama-saiwals* *Adj.*

saiws *M* 1. λίμνη *See*: *D.* -a L 5,1.2. — 2. *Marschland G. Pl.* -e · paludes Urk. v. Neapel. — *Komp.* mari-saiws.

Saixaineia Σεχενία(ς) *G.* -eiins Neh 6,18.

sakan *abl. V. 6* (*209*) 1. μάχεσθαι *streiten* t 2,24, miþ sis misso · πρὸς ἀλλήλους J 6,52. — 2. *m. Dat.* ἐπιτιμᾶν τινι *Vorwürfe machen, schelten* L 19,39 (*Imp. Aor.*) Mc 10,13 (*Impf.*).

and-sakan *widersprechen, bekämpfen*: εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον · du taiknai -sakanai L 2,34. — *Vgl.* un-andsakans.

ga-sakan *m. Dat.* (*perfektiv, 294 ff.*) ἐπιτιμῆσαι *schelten* M 8,26 L 4,39 8,24 9,55 17,3, *Pt. Prs.* L 4,41. — ἐπιστομίζειν τινά *den Mund stopfen, zum Schweigen bringen* Tit 1,11. — ἐλέγχειν τινά *überführen, widerlegen* K 14,24 T 5,20 Tit 1,9.13, *Imp. Aor.* t 4,2; Sk 4,26 5,11 7,4.

in-sakan *m. Akk. d. Sache u. Dat. der Person* ὑποτίθεσθαι *vorstellen, anraten* T 4,6; *eintreten für* (faur) Sk 8,20; *bezeichnen* Sk 4,15.24 5,4.

ana-insakan: ἐμοὶ γὰρ οἱ δοκοῦντες οὐδὲν προσανέθεντο *mir haben nämlich die Maßgebenden nichts weiter auferlegt* · aþþan mis þai þug(g)kjandans ni waiht anaïnsokun *haben mir weiter keine Vorschriften gemacht* G 2,6 AB.

us-sakan *m. Akk. d. Sache u. Dat. d. Pers. erörtern, vorlegen*: ἀνεθέμην αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον · -sok im aiwaggeli G 2,2.

sakjo *Fn* μάχη *Streit*: *A. Pl.* -jons t 2,23.

sakkus *Mu lat.* saccus, cάκκος *Sack*: *D.* -au M 11,21; *D.Pl.* -um L 10,13.
sakuls *Adj.a streitsüchtig*: *N.* ni -s · ἄμαχος T 3,3 AB.
Salamis *Gen.Sing. für* τοῦ Cαλά L 3,35.
Salaþiel Cαλαθιήλ *G.* -is L 3,27.
salbon *sw.V.2 salben*: μυρίcαι Mc 14,8; χρίcαc k 1,21; ἀλείψαι M 6,17 J 11,2 (ἀλείψαcα) L 7,46 (ἤλειψαc), *vgl. zu den beiden letzten Stellen PBB. 15,159.* — *m. instrum. Dat.* (*256*) J 11,2 L 7,46.
ga-salbon (*be*)*salben* (*perfektiv, PBB. 15,159*): ἔχριcεν · -ida L 4,18; ἀλείφειν *Aor.* J 12,3 L 7,46 Mc 16,1, *Impf.* L 7,38 Mc 6,13. — *m. instrum. Dat.* (*256*) L 7,38.46 Mc 6,13.
salbons *Fi* μύρον *Salbe*: *G.* -ais J 12,3.
saldra (*Fō*) εὐτραπελία *leichtfertiges Geschwätz N.* E 5,4.
saliþwos *Fō Plur. Herberge*: μονή *A.* J 14,23, μοναί *N.* J 14,2; κατάλυμα *N.* Mc 14,14; ξενία *A.* Phil 22.
1. **saljan** *sw.V.1 opfern*: θύειν Mc 14,12 K 10,20; τοῦ θυμιᾶcαι · du -jan L 1,9; λατρείαν προcφέρειν τῷ θεῷ · *Gott seine Verehrung darbringen* · hunsla -jan J 16,2; εἰδωλόθυτον *Götzenopfer* · þatei galiugam -jada K 10,19.
and-saljan *darbringen* Sk 5,21.
ga-saljan *zum Opfer bringen* (*perfektiv, 294 ff.*): εἰδωλόθυτον · galiugagudam K 8,10 *o.* galiugam K 10,28 -iþ; -jands sik faur uns hunsl Sk 1,5.
2. **saljan** *sw.V.1 herbergen, bleiben*: μένειν L 9,4 Mc 6,10, (*Aor.*) J 10,40 11,6; ἐπιμεῖναι πρόc (at) K 16,7; παραμενῶ *dsgl.* K 16,6; προcμεῖναι ἐν (in *m. Dat.*) T 1,3. καταλύειν L 9,12. — ξενίζομαι (παρά τινι · at) K 16,19 (DEFG, hospitor d e f g vg.).
us-saljan *Herberge nehmen* (*perfektiv, 294 ff.*): καταλῦcαι L 19,7.

Salmon Cαλμών *G.* -is L 3,32.
Salome Cαλώμη *N.* Mc 15,40 16,1.
salt *Na* ἅλαc *Salz N.* L 14,34 Mc 9,50; *A.* Mc 9,50; *D.* Mc 9,49 C 4,6.
saltan *red.V.3* (*211*) *salzen*: ἁλιcθήcεται -ada Mc 9,49. — *Vgl.* unsaltans.
sama *sw.Pron. derselbe, der nämliche*: 1. *m. Artikel* ὁ αὐτόc M 5,46 27,44 L 2,8 6,33.38 *usw.* — 2. *ohne Art.* εἷc L 27,34 Mc 10,8; E 2,14; (ὁ αὐτόc) Sk 5, 27; *Neut.* samo · τὸ αὐτὸ k 13,11 Ph 3,16. — *Komp.* lusta-sama.
samafraþjis* *Adj.ja* (*182 I*): *N. Pl.* -jai · τὸ ἓν φρονοῦντεc Ph 2,2.
samakuns* *Adj.ilja* (*183²*) *desselben Geschlechts, verwandt*, cυγγενήc: *sw.A.Pl.* þans -jans R 9,3. *Vgl.* alja-kuns (*IF. 27,157 f.*).
samalauþs* (d) *Adj.a gleich groß*: *A.N* τὰ ἴcα *dasselbe* -d (*25 C*) L 6,34.
samaleiks *Adj.a* ἴcoc *gleich*: *N. Fem.* Mc 14,59; *N.Pl.F* Mc 14,56 (*beidemal vom Zeugnis*: *gleichlautend*). — *Adv.* samaleiko (*191A2*) *auf gleiche Weise, gleich-, ebenfalls*: ὁμοίωc J 6,11 L 3,11 5,10.33 6,31 17,28 (-o swe · *ebenso wie*).31 Mc 4,16 15,31 K 7,22 Sk 7,15 (J 6,11: samaleikoh); ὡcαύτωc L 20,31 Mc 12,21 T 2,9 3,11 5,25, swah -o K 11,25; κατὰ τὰ αὐτά L 6,26 (*Zusatz* Mc 12,22 *nach* L 20,31).
samana *Adv.* (*192B3*) *zusammen, zugleich*: ἅμα C 4,3 Th 5,10 T 5,13 Sk 1,2 (R 3,11); ἐπὶ τὸ αὐτό L 17,35 K 14,23; cυν- *in Verbalkompositis* L 15,13 Mc 12, 28 k 7,3 Ph 1,27; Kal (*19. Nov.*).
samaqiss (*115,1*) *Fi* cυμφώνηcιc *Übereinstimmung*: *G.Pl.* -sse k 6,15.16.
Samareites Cαμαρείτηc (*163*) *N.* J 8,48 L 17,16; *G.Pl.* -e L 9,52.
Samaria (*163*) Cαμαρία: *A.* -ian (*gr.* -ίαν) L 17,11.
samasaiwals* *Adj.a* cύμψυχοc *einmütig*: *N.Pl.* -ai Ph 2,2.

samaþ *urspr. Richtungs-Adv. nach einem und demselben Ort hin* (*192C1*); *'zusammen' für* cuv- *in Verbalkompositis* Mc 9,25 K 5,4 7,5 14,26.

samjan *sw.V.1* 1. mannam -jandans · ἀνθρωπάρεσκοι *die den Menschen zu gefallen suchen* C 3,22. — 2. *reflexiv*: -jan sis (*255*) (*sich gefallen*) εὐπροσωπῆσαι *sich gut ausnehmen* G 6,12.

sandjan *sw.V.1 senden*: ἀποστείλαντα M 10,40 L 9,48 10,16 Mc 9,37; πέμπειν (*Aor. Prs.*) J 6,38.40.44 *usw.* (*auch* Sk 6,17 *d.i.* J 5,37).

ga-sandjan προπέμψαι *entsenden, geleiten* (*perfektiv, 294ff.*) K 16,6 k 1,16. — *abhängig* in *m. Akk.* · εἰς k 1,16.

faura-gasandjan *vorausentsenden*: ἔπεμψα · -ida k 9,3.

in-sandjan *entsenden*: πέμψαι M 11,2 J 13,20 15,26 (*Fut.*) L 4,26 7,10.19 15,15 Mc 5,12 R 8,3 E 6,22 Ph 2,28 4,16 C 4,8 Th 3, 2.5; ἀνέπεμψα Phil 11; προπέμψατε K 16,1. — ἀποστέλλειν (*Aor. Prs.*) M 11,10 27,19 J 6,29. 57 *usw.* (*häufig*), ἐξαποστεῖλαι L 1,53 20,10.11 G 4,4.6.

miþ-insandjan *mitentsenden*: cuvαπέστειλα k 12,18.

ga-miþsandjan *mitentsenden* gahþan-miþ-[ga]sandidedum k 8,18 A: gaþ-þan-miþ-sandidedum B (*232,3*).

us-sandjan ἐκβαλεῖν *aussenden* M 9,38 (in *m. Akk.* · εἰς) Mc 1,43.

Saraipta Cάρεπτα *A.* -a L 4,26.

Sarra Cάρρα: *D.* -in R 9,9.

sarwa *Nom.Plur.N Waffen* ὅπλα *D.Pl.* R 13,12; πανοπλία *A.Pl.* E 6,13, *D.Pl. V.*11.

Satana J 13,27 Mc 3,26 K 7,5 k 11,14 Th 2,18 *u.* Satanas Mc 3, 23 4,15 σατανᾶς *Satan*: *A.* -an L 10,18 Mc 3,23; *Vok.* -a Mc 8, 33; *G.* -ins k 12,7; *D.* -in Mc 1,13 k 2,11 T 1,20.

satjan *sw.V.1 setzen* (*auch i.S. von 'pflanzen'*): τιθέναι (*Prs. u. Aor.*)

Mc
[L
IF
K 9
stel
—
in·
alle
af-sa
τας
M 5
at-sat
L 2,
dop
bi-sat
Mc
ga-sa
(*per*
Aor
T 1,
[L 8
sich
ἔστη
ἐπές
σώμ
ἐκλ
wäh
(*eine*
-ida
im
ordn
ἀπεκ
geste
τάςς
K 16
— *a*
τι L
εἰς
μέσο
in ta
m. D
(*Akk*
jiþ
Nom.
faura-g
παρα
miþ-sa
K 13,
us-satj
darau
2. ἐφι
Mc 1

(in marein) L 17,6. — 3. ἐξαναστήσῃ σπέρμα *er lasse Nachkommenschaft erstehn, erzeuge sie* · -jai barna Mc 12,19. — 4. συνέστηκεν · *hat Bestand* · -ida sind C 1,17. — 5. ἐκβάλῃ *er sende aus* · -jai (in *m. Akk.* · εἰς) L 10,2. — 6. *zusammensetzen* Sk 2,22.

saþs* (sads Ph 4,12; *vgl. 25 C*) *Adj.a satt*: ἐμπεπλησμένοι L 6,25, κεκορεσμένοι K 4,8; *m.* wairþan · ἐνεπλήσθησαν J 6,12 *u.* Sk 7,23, *dsgl.* χορτασθῆναι J 6,26 L 6,21 (*Fut.*) 9,17 Mc 7,27 8,8 Ph 4,12 (*Prs.*); saþ L 16,21 *u.* sad itan (*25 C*) L 15,16.

Saudauma Σόδομα R 9,29. — *G.* Σοδόμων · -aumje M 11,24; *D.* ἀπὸ Σοδόμων · -aumim L 17,29 *u.* Σοδόμοις -aumjam M 11,23 L 10,12 Mc 6,11. — *Vgl. KZ. 41,170 f.*

sauhts* *Fi* (*153³ᵇ*) *Krankheit*: ἀσθένεια L 5,15 8,2 T 5,23; *sonst* νόσος. *Nur im Plur. belegt, für Sing. steht* siukei: *A.* -ins M 8,17 (τὰς ἀσθενείας · unmahtins, τὰς νόσους · sauhtins) M 9,35 L 9,1 Mc 3,15; *G.* -e L 5,15 6,18 8,2 T 5,23; *D.* L 4,40 7,21 Mc 1,34. *Vgl. KZ. 42,324.*

sauïl *Na* ἥλιος *Sonne N.* Mc 1,32 13,24.

Saulaumon Σολομών *N.* M 6,29; *G.* -is J 10,23.

bi-sauljan *sw.V.1 besudeln*: μεμιαμμένοις Tit 1,15.

bi-saulnan *sw.V.4 besudelt werden*: μιανθῶσιν J 18,28.

sauls (*F*)*i* στῦλος *Säule N.* T 3,15; *N.Pl.* -eis G 2,9.

Saur (*115,2*) *Mi lat.* Surus, Σύρος *Syrer*: *N.* L 4,27; *D.Pl.* -im (*für* τῆς Συρίας) L 2,2.

Saurais *Gen.Sing.i* Συρία (*Kontamination von* Saur *u.* Swria* Συρία) G 1,21.

saurga *Fō Sorge, Kummer*: μέριμνα L 8,14 Mc 4,19 k 11,28; λύπη J 16,20.21.22 R 9,2 k 2,1. 3.7 7,10.

saurgan *sw.V.3 sorgen, bekümmert sein*: μεριμνᾶν περί τινος (bi *m. Akk.*) M 6,28; λυπηθῆναι J 16,20 (-andans wairþiþ · λυπηθήσεσθε) k 2,4 7,9.11 Th 4,13, (*Prs.*) k 6,10.

Saurini *Fiō Syrerin*: -ini fwnikiska — Σύρα Φοινίκισσα *phōnikische S.* Mc 7,26.

sauþa *Fō Grund*: τίνι λόγῳ · in hvo -o *in welcher Weise* K 15,2.

sauþs* (d) *Mi* θυσία *Opfer A.* -þ E 5,2 Sk 1,5, saud qiwana R 12,1; *D.Pl.* -dim Mc 12,33.

sei *vgl.* izei.

Seidona* Σιδών: *A.* -a Mc 3,8; *G.* -ais L 4,26; *D.* -ai L 10,13.14. *Vgl. KZ. 41,170.*

Seidoneis* *Völkername* (*für den Stadtnamen gebraucht*): *G.Pl.* in ... *Seidone* landa · ἐν Σιδῶνι M 11,21, *dsgl. für* Σιδῶνος L 6,17 Mc 7,24.31; *D.* -im *für* Σιδῶνι M 11,22.

Seimon Σίμων: *N.* J 6,68 13,24.36 *u.ö.*; *A.* Seimon L 6,14.15 *o.* -a (*gr.* Σίμωνα) Mc 3,18 15,21; *V.* L 7,40; *G.* -is J 6,71 12,4 13,26 *u.ö.*; *D.* -a L 5,10 7,44 Mc 3,16. — *nach der u-Dekl.*: *A.* -u Mc 1,16; *G.* -aus (= gr. Σίμωνος) J 6,8; *D.* -au L 5,4.

Seina Σινᾶ *N.* G 4,25; *D.* -ai G 4,24.

sik *Akk. des Reflexivs* ἑαυτόν, αὑτόν *sich, Gen.* seina (*Pl.* L 7, 32), *Dat.* sis, *für Sing. u. Plur.* (*164*), *nur auf das Subj. seines Satzes bezüglich* (*276*). — *reziprok*: sis misso · ἀλλήλοις (*277*). — *häufig.*

seinaigairnai *Nom. Plur., Randgl. in* A *zu* sik frijondans · φίλαυτοι *selbstsüchtig* t 3,2. *Vgl. 233¹.*

***seins** *st.reflexives Possessiv sein, ihr* (*165*), *stets auf das Subjekt seines Satzes bezüglich, daher nur in den obliquen Kasus vorkommend* (*279,2*): ὁ ἑαυτοῦ, αὑτοῦ *usw.* (*sehr häufig*); ἴδιος M 9,1 J 7,18 8,44 L 2,3 R 10,3 14,4 K 7,11 (11,21) 15,23 E 5,22. 24 T 3,4.5.12 6,1 t 1,9 4,3; *an*

Stelle des gr. Artikels M 8,20 L 7,44 Mc 1,41 7,10 *u.ä.* — sein silbins leik *seinen eigenen Leib* (suum corpus d e) E 5,28, seina silbins saiwala · τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν L 14,26; waurstw sein silbins · τὸ ἔργον ἑαυτοῦ G 6,4.
seiteins *Adj.a* ὁ καθ' ἡμέραν *täglich*: *N.F* -a k 11,28. *Vgl.* sinteins.
selþus *Adj.u* ὄψιος *spät*: *N.Neut.* -u *f.* ὀψία *Abend* M 27,57 J 6,16.
selei *Fn Tüchtigkeit, Güte* ἀγαθωσύνη E 5,9; χρηστότης R 11,22 k 6,6 E 2,7 G 5,22 C 3,12. — *Komp.* un-selei.
sels *Adj.i|ja* (*183*; *vgl. IF. 27,157f.*) *gut, gütig*: ἀγαθός *D.* -jamma L 8,15; χρηστός *N.Pl.* -jai E 4,32; *N.* sels ist · χρηστεύεται *zeigt sich gütig* K 13,4. — *Komp.* unsels.
Sem Σήμ *G.* -is L 3,36.
seneigs *s.* sineigs.
Seþ* Σήθ *G.* Sedis L 3,38 (*20,3*).
sibakþanei Mc 15,34 *o.* -i M 27,46 σιβακθανει, sibacthani (q).
sibja *Fjō Sippenverhältnis, Verwandtschaft*: *A.* ei suniwe -ja andnimaima · ἵνα τὴν υἱοθεσίαν ἀπολάβωμεν *damit wir adoptiert werden* G 4,5. — *Komp.* frastisibja.
ga-sibjon *sw.V.2 sich mit einem* (*Dat.*, *256,2*) *versöhnen*: ὕπαγε διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ · gagg -jon broþr M 5,24.
sibun *indekl.* ἑπτά *sieben. N.* L 8,2 20,29.31.33 Mc 12,20.22; *A.* L 2,36 Mc 8,5.6.8.20 16,9; *D.* sibun sinþam · ἑπτάκις *siebenmal* L 17,4 (*197*).
sibuntehund ἑβδομήκοντα *siebzig*: *N.* þai -nd L 10,17; *A.* anþarans -nd L 10,1.
sidon sis (*255*) *sw.V.2 üben*: ταῦτα μελέτα · þo -o þus T 4,15.
sidus *Mu* τὰ ἤθη *Sitte, Gewohnheit*: *N.* Sk 3,9; *A.* -u K 15,33; *D.* -au *Zusatz* t 3,10 AB, *ursprüngl. Glosse zu D.* usmeta · ἀγωγῇ (*vgl.* usmet · ἀναστροφή '*Wandel, Lebensart*' E 4,22 T 4,12).
sifan *sw.V.3 sich freuen, frohlocken*: ἠγαλλιάσατο ἵνα · -aida ei *m. Opt.* (*354,3*) J 8,56; εὐφράνθητι · -ai G 4,27, -τε · -aiþ R 15,10.
siggwan *abl.V.3,1* (*205*): ᾄδειν *singen* E 5,19 C 3,16; ἀναγινώσκειν *vorlesen, rezitieren* L 4,16 (*Aor.*) k 3,15 E 3,4.
us-siggwan ἀναγνῶναι *vorlesen, rezitieren* (*perfektiv, 294ff.*) L 6,3 Mc 2,25 C 4,16 Th 5,27; *Prs.* L 10,26; *Randgl. in* A: niu ussuggwuþ *für* οὐκ ἀκούετε G 4,21 *nach* legistis it pler vg.
sigis *Na* (*117,3. 145⁶*) νῖκος *Sieg N.* -is þein K 15,55; *A.* K 15,54 (κατεπόθη εἰς νῖκος · ufsag(g)qiþs warþ in sigis).57.
sigislaun *Na* βραβεῖον *Siegeslohn*: *A.* K 9,24; *D.* Ph 3,14.
sigljan *sw.V.1 einen mit einem Siegel versehn, ihn siegeln*: σφραγισάμενος ἡμᾶς · -jands uns k 1,22.
faur-sigljan *versiegeln*: σφραγίσαντες · -jandans M 27,66.
ga-sigljan σφραγίσαι *besiegeln, bestätigen* (*perfektiv, 294ff.*) J 6,27; *m. instr. Dat.* (*256*) *gr.* τινὶ E 1,13, ἔν τινι E 4,30.
sigljo *Nn lat.* sigillum σφραγίς *Siegel*: *N.* K 9,2; *A.* -jo þata t 2,19.
sigqan *abl.V.3,1* (*205*) *sinken*: δύνοντος τοῦ ἡλίου · miþþanei sagq sunno L 4,40; ὥστε βυθίζεσθαι αὐτά · swe sugqun L 5,7.
dis-sig(g)qan *untersinken*: ἐπιδυέτω · dissigqai E 4,26 A: disiggqai B (*28b*; *29*).
ga-siggqan (*28b*) *versinken, untergehn* (*perfektiv, 294ff.*): ὅτε ἔδυ ὁ ἥλιος · þan gasaggq sauïl Mc 1,32; μήπως τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῇ · ibai aufto managizein saurgai (*instr. Dat.*, *256*) -ai *daß er nicht durch übermäßige Sorge untergehe* k 2,7.
† **sihw** *unverständl. Randgl. zu* sigis K 15,57 B.

sikls* *M* cíκλος *Sekel G.Pl.* -e Neh 5,15.
ana-silan *sw.V.3 verstummen* (*perfektiv, 294 ff.*): ἐκόπαςεν · -aida Mc 4,39.
silba *sw.Pron.* (*171*) *selbst*; *es steht vor dem Subst. aber nach dem Personalpron. u. Reflexiv* (*es sei denn, daß* silba *im Nom. u. nicht im Kasus des Refl. stehe*), *Possessiv, Demonstr.* (*280,1*). — *Mit einem Possessiv wird der Gen. von* silba *verbunden, der sich in Genus u. Numerus nach dem Subst. richtet, auf das sich das Possessiv bezieht* L 2,35 14,26 G 6,4 (*280,2*): αὐτόc (*häufig*); *m. Personalpron. verbunden für die griech. Reflexiva* M 8,4 9,3 J 6,53.61 7,4.17.18.28 *usw.* (*häufig*). — is silba *er selbst* · αὐτόc L 5,1 7,12 (*F*) K 15,28, silbo þata *o.* þata silbo *eben dies* αὐτὸ τοῦτο k 7,11 G 2,10 (εἰc αὐτὸ τοῦτο · in þamma silbin *eben dazu* R 13,6) *u.* τοῦτο αὐτό k 2,3 hoc ipsum defg vg k 2,1. — αὐτομάτη ἡ γῆ καρποφορεῖ *trägt von selbst Früchte* · silbo airþa akran bairiþ Mc 4,28; αὐθαίρετος *freiwillig* · silba wiljands k 8,17.
Silbanus *Silvanus* Cιλουανός: *N.* th 1,1; *A.* k 1,19.
silbasiuneis* *Mia* (*182II*) αὐτόπτης *Augenzeuge*: *N.Pl.* -jos L 1,2.
silbawiljis* *Adj.ja* αὐθαίρετος *freiwillig*: *N.Pl.* -jos k 8,3.
sildaleik *Na* θάμβος *Staunen, Verwunderung N.* L 5,9.
sildaleikjan *sw.V.1* 1. *transitiv* θαυμάζειν τι *anstaunen, bewundern* L 7,9 Sk 8,11. — 2. *intransit. staunen, sich wundern*: θαμβεῖcθαι Mc 1,27 (*Zusatz, vgl.* M 9,33) 10,32; ἐκπλήccεcθαι L 2,48 (*Aor.*) 4,32 Mc 6,2 7,37 11,18; θαυμάζειν (*Prs., Aor.*) M 8,10.27 9,8 (ohtedun sildaleikjandans · ἐθαύμαcαν, *nach* L 5,26 Mc 2,12).33 27,14 *usw.* — *abhängig*: *Gen.* (*263,1*) *für* ἐπί τινι L 20,26; ana *m. Dat. dsgl.* L 2,33 Mc 12,17; bi *m. Akk. dsgl.* L 4,22.32 9,43 *u.* περί τινος L 2,18; in *m. Gen.* διά τι Mc 6,6 ἐπί τινι Mc 11,18; ei *m. Ind.* ὅτι G 1,6 *u. f.* εἰ Mc 15,44; *indir. Fragesatz* -idedun ƕa latidedi · ἐθαύμαζον ἐν τῷ χρονίζειν αὐτόν L 1,21.
sildaleiknan *sw.V.4* θαυμαcθῆναι *bewundert werden* th 1,10.
sildaleiks *Adj.a* θαυμαcτός *erstaunlich, wunderbar*: *N.* Mc 12, 11 *N.Neut.* J 9,30 k 11,14.
Siloam Cιλωάμ *G.* -is J 9,7.11.
silubr *Na* ἀργύριον *Silber*: *A.* L 19,15.23; *G.* Neh 5,15. — *Dat. Plur.* †silubram · ἀργύρια M 27,5 *in* [silubreinam] *zu ändern, vgl. HZ. 48,162.*
silubreins *Adj.a* ἀργυροῦc *silbern N.Pl.Neut.* t 2,20. — *sonst für* ἀργύριον *Silberling G.Pl.* -inaize (*22 F*) M 27,3, -einaize *V.* 9; *D.Pl.* [silubreinam] *Konj. f.* †silubram M 27,5 (*s.* silubr).
simle *Adv.* ποτέ *einst, vordem* R 7,9 E 2,2.11.13 G 1,23 2,6 C 1,21 3,7.
sinapis *Gen. Sing. lat. Gen.* sinapis, cίναπι *Senf* L 17,6 Mc 4,31.
sineigs (sen- T 5,1, *22 D*) *Adj.a* πρεcβύτης *N.* L 1,18; πρεcβύτερος *A.* -ana T 5,1; *A.Pl.F* -os T 5,2. — *Superl.* sinista (*189,1*) πρεcβύτερος *der Älteste* (Mc 7,3.5 *die Alten, Vorfahren*): *m. Art. N.Pl.* þai -ans M 27,1 Mc 7,5 11,27 14,53; *G.* þize -ane Mc 7,3; *D.* þaim -am M 27,12 L 20,1 Mc 8,31 14,43 15,1. — *Ohne Art. A.Pl.* -ans L 7,3; *D.* -am M 27,3 L 9,22.
sinteins (*vgl.* seiteina k 11,28) *Adj.a täglich*: sinteino<m> daupeinim Sk 3,10; *für* ἐπιούcιοc (τουτέcτι ὁ ἐφήμεροc Chr., cottidianus it) *A.* -an M 6,11. — *Adv.* sinteino (*191A2*) *immer, allezeit*: ἀεί Mc 15,8 k 4,11 6,10 Tit 1,12; διαπαντός Mc 5,5 th 3, 16; πάντοτε J 7,6 8,29 11,42 *usw.*; wakandans -o · ἀγρυπνοῦντες πάντοτε (DEFG defg) E 6,18.

sinþs* *Ma urspr. Gang; nur noch zur Bildung der iterativen Zahlwörter (mal) gebraucht (197)*: ἅπαξ · ainamma -a k 11,25, ἅπαξ καὶ δίc · ainamma -a jah twaim Ph 4,16 Th 2,18; ἐκ δευτέρου · anþaramma -a J 9,24 Mc 14,72, τὸ δεύτερον *dsgl.* k 13,8; δίc · twaim -am L 18,12 Mc 14,72; τρίc · þrim -am M 26,75 J 13,38 Mc 14,72 k 11,25 12,8; πεντάκιc fimf -am k 11,24; ἑπτάκιc · sibun -am L 17,4.

Sion Cιών *indekl. V.* J 12,15 *D.* R 9,33 11,26.

siponeis *Mia* μαθητήc *Schüler, Jünger* M 8,18.21.23 9,10.11.14. 19.37 *usw.* (*häufig*). — *m. Dat.* (*256,2*) αὐτοῦ μαθηταὶ γενέcθαι · þamma -jos wairþan J 9,27; cὺ εἶ μαθητὴc ἐκείνου, ἡμεῖc δὲ Μωcέωc ἐcμὲν μαθηταί · þu is -eis þamma, iþ weis Mose -jos sijum J 9,28.

siponjan *sw. V.1 m. Dat. jemandes Schüler sein*: ἐμαθήτευcεν τῷ Ἰηcοῦ · -ida Iesua M 27,57.

sitan *abl. V.5* (*208*) *sitzen*: καθῆcθαι M 9,9 11,16 26,69 27,19.61 *usw.*, cυγκαθῆcθαι Mc 14,54; καθέζεcθαι J 11,20 L 2,46; καθίcαι L 19,30 Mc 9,35 10,37.40 11,2 (*Pf.*) *Vgl. PBB. 16,86 f. 152. 167.* — *abhängig*: ana *m. Dat.* ἐν M 26,69, ἐπί τινοc M 27,19, ἐπί τι J 12,15 L 5,27 19,30; at · ἐπί τι M 9,9 Mc 2,14; bi *m. Akk.* περί τινα Mc 3,32.34; faur wig · παρὰ τὴν ὁδόν L 18,35 Mc 10,46; in *m. Dat. f. gr.* ἐν.

and-sitan *scheuen, Rücksicht nehmen*: μηδὲν ἀνακρίνοντεc διὰ τὴν cυνείδηcιν *untersuchend* · ni waiht -dans K 10,27 *dagegen in derselben Fügung* andhruskandans *V.* 25. — πρόcωπον θεὸc ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει *nimmt Rücksicht* · guþ mans andwairþi ni -iþ G 2,6 A (: -aiþ B); *dazu Randgl. in* A: nimiþ. *Vgl.* ni andsaihvis andwairþi · οὐ λαμβάνειc πρόcωπον L 20,21. — ni -dans jainaize unselein *die Bosheit jener nicht scheuend* Sk 8,10.

bi-sitan *herumsitzen, -wohnen*: *nur im Part. Prs. belegt*: a) *adj. Part. D.Pl.* ἐπὶ πάνταc τοὺc περιοικοῦνταc αὐτόν · ana allaim þaim -dam ina L 1,65. — b) *substant. Pt.* (*159*) *Nachbar*: *N.Pl.* -ds · οἱ περίοικοι L 1,58; *A.* and allans -ds · ἐν πάcῃ τῇ περιχώρῳ *in der ganzen Umgegend* L 7,17; and allans -ds Galeilaias · εἰc ὅλην τὴν περίχωρον τῆc Γαλιλαίαc Mc 1,28; *G.* and all gawi -de · καθ' ὅληc τῆc περιχώρου L 4,14.

dis-sitan *ergreifen*: ἔλαβεν L 5,26 7,16; diz-uh-þan-sat · εἶχεν δέ Mc 16,8.

ga-sitan *sich niedersetzen, Platz nehmen* (*perfektiv*): ἐκεῖ ἐκάθητο · jainar gasat J 6,3; καθῆcθαι ἐν τῇ θαλάccῃ · -an in marein Mc 4,1 (*vgl. PBB. 15,87. 152*), ἐκάθιcα · gasat J 12,14 L 4,20 Mc 11,7, καθίcαc L 5,3 14,28.31 16,6 (*PBB. 15,167*) εἰc τὸν ναὸν καθίcαι in alh -an th 2,4. — *abhängig*: ana *m. Akk.* ἐπί τινι Mc 11,7, ἐπί τινα J 12,14; in marein · ἐν Mc 4,1.

us-sitan *sich aufsetzen, sich aufrichten*: ἀνεκάθιcεν · ussat L 7,15.

sitls *Ma Sitz*: θρόνοc *N.Pl.* C 1,16; *A.Pl.* καθέδρα Mc 11,15, καταcκήνωcιc *Wohnstätte, Nest* M 8,20 L 9,58.

siujan *sw. V.1 nähen*: -jiþ ana snagan · ἐπιράπτει ἐπὶ ἱματίῳ Mc 2,21.

siukan *abl. V.2* (*204*) *siechen, krank sein*: κακῶc ἔχων L 7,2; νοcῶν T 6,4; ἀcθενεῖν k 11,29 12,10 13,3.4.9, hausideduþ ina -an · αὐτὸν ἠcθενηκέναι Ph 2,26 (D* E*FG illum infirmari de vg, g). — *Nur im Präs. belegt.*

siukei *Fn* ἀcθένεια *Krankheit*: *N.* J 11,4; *A.* G 4,13; *G.* k 11,30; *D.* k 13,4; *D.Pl.* k 12,9 B (: -ein A *für* ἀcθενείᾳ). 10 AB.

siuks *Adj.a krank, schwach*: ἄρρωστος Mc 6,5.13; ἀσθενής M 25, 39.43.44 L 10,9 K 8,10 11,30 Th 5.14; ἀσθενῶν J 6,2 11,1 L 7,10 Mc 6,56 K 8,12, *m. instrum. Dat.* sauhtim · νόσοις L 4,40. — siuks wisan · ἀσθενεῖν J 11,2.3.6 R 8,3, *Aor.* k 11,21 Ph 2,27.
siuns (*135*) *Fi Gesicht, das Sehen*: ἀνάβλεψις *Gesicht, Sehkraft* L 4,19; βλέπειν L 7,21. — εἶδος *Gestalt, sinnfällige Erscheinung* L 3.22 9,29 k 5,7 Sk 6,23.27 (J 5,37); ὄψις *Augenschein* J 7,24. — ὀπτασία *Gesicht, Vision* L 1,22 k 12,1; warþ imma in siunai · ὤφθη αὐτῷ *er erschien* L 1,11.
skaban *abl.V.6* (*209*) *schaben, scheren*: du kapillon aiþþau -an · τὸ κείρασθαι ἢ ξυρᾶσθαι *das Haar abschneiden oder rasieren lassen* K 11,6; -aidau · κειράσθω K 11,6.
bi-skaban *dsgl.* (*perfektiv, 294 ff.*): þizai biskabanon · τῇ ἐξυρημένῃ K 11,5.
skadus *Mu* σκιά *Schatten*: *N.* C 2,17; *D.* -au L 1,79 Mc 4,32.
ufar-skadwjan (*46¹*) *sw.V.1 überschatten*: 1. *m. Dat.* ἐπισκιάσει (τινὶ) L 1,35, -άζουσα Mc 9,7. — 2. *m. Akk.* ἐπεσκίασεν (τινὰ) L 9, 34.
skaftjan sik *sw.V.1 sich bereit machen*: ὁ μέλλων αὐτὸν παραδιδόναι · izei -ida sik du galewjan ina J 12,4.
skaidan *red.V.1* (*211*) *scheiden, trennen*: χωριζέτω Mc 10,9; διχάσαι τινὰ κατά τινος (wiþra) *entzweien mit* M 10,35. — *reflexiv*: skaidiþ sik · χωρίζεται *sich scheiden* K 7,15; *im selben Sinn ohne* sik K 7,10 (χωρισθῆναι) *u. V.* 15 (χωριζέσθω, *hier unmittelbar nach dem Reflexiv, aus dem* sik *zu supplieren ist*).
af-skaidan *absondern, abtrennen*: ἀφορίσωσιν L 6,22; χωρίσαι R 8,39, χωρίσει · -ai R 8,35 (ἀπό · af). — *reflexiv*, afskaidan sik *sich trennen*: ἀφώριζεν ἑαυτόν · -skaiskaid sik G 2,12; ἀφορίσθητε · -iþ izwis k 6,17 (ἀπό · af); ἐν τῷ διαχωρίζεσθαι αὐτοὺς ἀπ' αὐτοῦ · miþþanei -skaiskaidun sik af imma L 9,33.
dis-skaidan *zerteilen*: -andein Sk 8,2.
ga-skaidan sik *sich zurückziehn* (*perfektiv, 294 ff.*): στέλλεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ παντός · ei -aiþ izwis af th 3,6.
ga-skaidnan *sw.V.4 geschieden werden* (*perfektiv, 294 ff.*) χωρισθῇ · -nai K 7,11.
skal *s.* skulan*.
skalja* *Fjō* κέραμος *Ziegel A.Pl.* -jos L 5,19.
skalkinassus *Mu Knechtschaft, Dienst(barkeit)*: δουλεία *G.* G 5,1; λατρεία *Gottesdienst N.* R 9,4; galiugagude -us · εἰδωλολατρεία *Götzendienst N.* G 5,20 C 3.5. -aus (*24 A*) E 5,5 B.
skalkinon *sw.V.2 einem dienen*: δουλεύειν M 6,24 J 8,33 (*Pf.*) L 15,29 16,13 R 7,6.25 9,12 (*Fut.*) 12,11 14,18 G 4,8 (*Aor.*) 9.25 5.13 T 6,2; in augam -ondans · ἐν ὀφθαλμοδουλείαις C 3,22. — ἦμεν δεδουλωμένοι · wesum -ondans G 4,3. — λατρεύειν (*vom Gottesdienst*) L 1,74 Ph 3,3 t 1,3. — εἰς αὐτὸ τοῦτο προσκαρτεροῦντες *die eben dazu ihres Amtes walten* · in þamma silbin -ondans R 13,6. — galiugam -onds · εἰδωλολάτρης *Götzendiener* K 5,10.11.
miþ-skalkinon *Mitknecht sein, mitdienen* (*mit · Dat., vgl. 256.2*): σὺν ἐμοὶ ἐδούλευσεν εἰς τὸ εὐαγγέλιον · -oda mis in aiwaggeljon Ph 2,22.
skalks *Ma Knecht, Diener*: οἰκέτης R 14,4; παιδάριον Neh 5.15; *sonst* δοῦλος M 8,9 10,24.25 J 13,16 *usw.* (*häufig*). — †skalkans · δοῦλοι T 6,1 AB *in* [skalkos] *zu ändern.* — *Vgl.* gaskalki.
skaman sik *sw.V.3 m. Gen.* (*265¹*) *sich schämen*: ἐπαισχυνθῆναί τινα

θῆναι ἡμᾶς καὶ τοῦ ζῆν *so daß wir auch am Leben verzweifelten* · swaswe -aidedeima uns jah liban k 1,8 B (*nach* taederet nos it? A *richtig*: swaswe afswaggwidai weseima).

ga-skaman sik *beschämt werden* (*perfektiv, 294 ff.*): ἵνα ἐντραπῇ · ei -ai sik th 3,14.

skanda *Fō* αἰσχύνη *Schande*: *D.* -ai Ph 3,19.

ga-skapjan *unreg.abl.V.6* (*209*) *erschaffen* (*perfektiv, 294 ff.*): κτίσαι Mc 13,19 E 2,10.15 3,9 4,24 C 1,16 3,10 T 4,3 (*auch* Mc 2,27 ἐκτίσθη min *an Stelle von* ἐγένετο, *vgl. auch* K 11,9).

Skariotau *Dat. Sing. s.* Iskariotes.

us-skarjan: ἀνανήψωσιν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος *daß sie nüchtern werden, zur Besinnung kommen aus den Schlingen des Teufels* · -jaindau us unhulþins wruggon t 2,26 AB. — *reflexiv*: ἐκνήψατε δικαίως *werdet in rechter Weise nüchtern* · usskarjiþ (r *nicht ganz deutlich*) izwis garaihtaba K 15,34 A. — *Vgl. auch* νήφωμεν · unskawai sijaima Th 5,8 B. *Bethge bei Dieter S. 203 will deshalb* [usskaujan] *ändern.*

skattja *Mn Wechsler*: *G.Pl.* mesa -jane · τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν Mc 11,15; *D.* ni atlagides þata silubr mein du -jam · ἔδωκας ἐπὶ τὴν τράπεζαν *auf die Bank* L 19,23.

skatts *Ma Geld, Geldstück*: *Plur.* ἀργύρια M 27,6, ἀργύριον L 9,3; δηνάριον J 6,7 12,5 L 7,41 20,24 Mc 12,15 14,5; μνᾶ *Mine* L 19, 16.18.20.24.

†skaþaila *s.* skaþula.

skaþis *Na* (*145*[6]) ἀδικία *Schaden, Unrecht*: *A.* þata -is k 12,13.

skaþjan *unreg.abl.V.6* (*209*). — *schaden*: κομίσεται ὃ ἠδίκησεν · þatei skoþ C 3,25.

L 4,35): βλάψαι L 4,35; ἀδικῆσαι L 10,19 k 7,2 G 4,12 Phil 18.

skaþuls *Adj.a* βλαβερός *schädlich*: *A.Pl.* -ulans T 6,9 AB; sa [skaþula] *für* †skaþaila (*233*[1]) ὁ ἀδικῶν *der Schädiger* C 3,25 B.

skaudaraip *Akk. Sing.* ἱμάς *Riemen* L 3,16 Mc 1,7 Sk 3,26 (J 1,27). — (*Vgl. aisl.* reip *usw. N*).

skauns* *Adj.i/ja* (*183*) *oder* skauneis* (*182 II*) ὡραῖος *anmutig*: *N.Pl.* -jai R 10,15. — *Vgl.* ibna-skauns*.

skaurpjo *Fn lat.* scorpio, σκορπίος *Skorpion*: *G.Pl.* -jono L 10, 19.

skauta *Dat. Sing.* κράσπεδον *Zipfel* M 9,20 L 8,44 Mc 6,56. — (*Vgl. aisl.* skaut *N*).

[**us-skaujan**] *Konj. für* us-skarjan; *s.d.*

skeimam *Dat. Plur.* φανός *Leuchte* J 18,3. — (*Vgl. aisl.* skīme *usw. Mn.*)

skeinan *abl.V.1* (*203*) *scheinen, leuchten*: ἐξαστράπτων *aufblitzen* L 9.29; λάμπει L 17,24, λάμψαι k 4,6.

bi-skeinan *umleuchten*: περιέλαμψεν · -skain L 2,9.

skeireins *Fi/ō* (*152*[6]) ἑρμηνεία *Auslegung, Erklärung N.* K 12, 10; *A.* skerein (*22 B*) K 14,26.

ga-skeirjan *sw.V.1 erklären* (*auch: durch Übersetzung*) (*perfektiv, 294 ff.*): ὃ ἑρμηνεύεται · þatei -jada J 9,7; *Pt.Prs.* -jands Sk 2,18. — ὅ ἐστιν μεθερμηνευόμενον *was übersetzt ist* · þatei ist -iþ Mc 5,41 15,22.34.

skeirs *Adj.a o. i/ja* (*183*[2]) *klar, deutlich*: *N.Mask. o. Fem.*: skeirs †wisandei *o.* [wisands] Sk 4,12, *vgl. aO.*; *G.* skeiris waurdis Sk 5,6 (*HZ.Anz. 49,6*).

skewjan *sw.V.1* ὁδοποιεῖν *wandern* Mc 2,23.

skildus* (*Mu*) θυρεός *Schild*: *A.* -u E 6,16 AB (*aisl.* skiǫldr *usw.*).

skilja* *Mn Fleischer*: ἐν μακέλλῳ *auf dem Fleischmarkt* · at skiljam K 10,25.
skilliggs *Ma Schilling, solidus*: *A.Pl.* -ans Urkk. v. Neap. u. Arezzo.
skip *Na Schiff*: πλοιάριον J 6,22.23 Mc 3,9; *sonst* πλοῖον M 8,23.24 J 6,17.19.21.24 *u.ö.* — τρὶς ἐναυάγηςα *dreimal erlitt ich Schiffbruch* · þrim sinþam usfarþon gatawida us skipa k 11,25.
af-skiuban *abl.V.2* (*204*) *m. Dat.* ἀπώςαςθαί τι *verstoßen, von sich wegstoßen*: -skauf arbja seinamma R 11,1; þizaiei sumai -andans T 1,19.
skohs *Ma Schuh*: ὑπόδημα *Sandale*: *G.* -is L 3,16 Sk 3,26 (J 1,27); *G.Pl.* -e Mc 1,7 (*aisl.* skōr *usw.*). — *Vgl.* ga-skohs, ga-skohi.
skohsl *Na böser Geist, Dämon*: δαίμων *N.Pl.* -a M 8,31; δαιμόνιον *G.Pl.* K 10,21; *D.* K 10,20. — *Randgl. in* CA skohsla *zu* unhulþons · δαιμόνια L 8,27.
dis-skreitan *abl.V.1* (*203*) *etw. zerreißen*: διαρρήξας · -ands Mc 14,63.
dis-skritnan *sw.V.4 zerreißen* (*intrans.*): ἐςχίςθη · -noda M 27,51 (diskr., *vgl. 29*) Mc 15,38; -ηςαν · -nodedun M 27,51.
skufta *Dat. Sing.*: θριξί αὐτῆς · -a seinamma *mit dem Haupthaar* J 11,2 12,3 L 7,38.44. (*Vgl. aisl.* skopt *Na.*)
skuggwa (*90*) *Mn* ἔςοπτρον *Spiegel*: *A.* -an K 13,12.
skula *Mn Schuldner, der Schuldige*: ὀφειλέτης M 6,12 G 5,3 (ὀφ. ἐςτὶν ... ποιῆςαι *muß tun* · -a ist taujan); dulgis skulans · χρεωφειλέται L 7,41 (*vgl.* 16,5); þatei skulans sijaima · τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν M 6,12. — ἔνοχος a) *eines Verbrechens schuldig*: *m. Gen.* τινὸς Mc 3,29 K 11,27. b) *einer Strafe schuldig*: *m. Gen.* · τινὸς M 26,66: *m. Dat.* · τινὸς Mc 14,64 *o.* τινὶ M 5,21.22 *o.* in *m. Akk.* · εἰς M 5,22. — skula wisan *m. Akk. d. Sache* (*bzw. Gen. nach Negat.*) *u. Dat. d. Pers.* ὀφείλειν R 13,8 *u.* προςοφείλειν τινί τι Phil 19. — *Komp.* **faihu-skula.**
skulan* *V.prt.-prs.* (*220,8*) *schuldig sein, sollen*: 1. ὀφείλειν τι *schulden* L 7,41 16,5.7; *Pt.Pf.N* skuldo · τὰς ὀφειλάς R 13,7. — 2. ὀφείλειν *müssen, sollen* J 13,14 19,7 L 17,10 K 5,10 15,2 (D*FgrG deg) k 12,14 E 5,28 th 1,3; *persönl. für* δεῖ J 9,4 10,16 L 2,49 4,43 *usw.*, *unpers. nur* R 12,3 Tit 1,11. — 3. *futurisch*: μέλλειν M 11, 14 J 7,35 (*2 mal*).39 12,33 t 4,1; ἔχειν J 8,26 16,12 L 7,40; τί ἄρα τὸ παιδίον τοῦτο ἔςται · hva skuli þata barn wairþan L 1,66 (*301 c*). — — *Pt.Pf.* skulds a) *persönl.* skulds im *ich muß usw.* (*der abhängige Infin. hat passiven Sinn, vgl. 312*): ἐγὼ γὰρ ὤφελον ςυνίςταςθαι · ik -ds was gakannjan k 12,11; δεῖ ὑψωθῆναι τὸν υἱόν · -ds ist ushauhjan sa sunus J 12,34, δεῖ ... ἀποδοκιμαςθῆναι · uskiusan -ds ist Mc 8,31, ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ · weis ataugjan -dai sijum k 5,10. — b) *unpersönl.* skuld ist *es ziemt sich, man muß* (*in interrog. u. negat. Sätzen*: ἔξεςτιν *es ist erlaubt, man darf*) *m. Dat. d. Person* J 18,31 Mc 6,18 10,2 k 12,4; *m. unpersönl. Subjektsnom.* τί ἔξεςτιν · hva -ld ist L 6,9, τὰ μὴ δέοντα · *þoei ni skulda sind* (Castiglione) T 5,13 A, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆςαι · þoei ni skulda sind mann rodjan k 12,4; δεῖ L 15,32 K 15,53 k 11,30 th 3,7 T 3,15. — ἔξεςτιν M 27,6 J 18,31 L 6,2.4 20,22 Mc 2,24 3,4 6,18 10,2 12,14 k 12,4 Sk 6,26. — *Pt.Pf.N* skuldo R 13,7.
skūra (*65,1*) *Fō Schauer*: λαῖλαψ ἀνέμου *Sturmwind* · -a windis L 8,23 Mc 4,37.
Skwþus (*163*) Σκύθης *N.* C 3,11.
slahals *M* πλήκτης *Raufbold*: *N.* Tit 1,7 T 3,3 B: slahuls A.

slahan *abl.V.6* (*209*) *schlagen*: δέρειν J 18,23 k 11,20; παῖcαι M 26,68 J 18,10 Mc 14,47; τύπτειν L 18,13 Mc 15,19 K 8,12 (τύπτοντες αὐτῶν τὴν cυνείδηcιν ἀcθενοῦcαν *ihr schwaches Gewissen verwundend* · -dans ize gahugd siuka); lofam slohun · ἐρράπιcαν *ohrfeigten* M 26,67, ῥαπίcμαcιν ἔβαλλον Mc 14,65. — *abhängig*: in *m. Akk.* εἰc L 18, 13 k 11,20.

af-slahan 1. *abschlagen*: ἀφεῖλεν -sloh Mc 14,47. — 2. ἀποκτείνειν *erschlagen* L 20,14, *Aor.* Mc 12,5 E 2,16.

slahs *Mi Schlag*: πληγή *D.Pl.* -im k 6,5 11,23; -s lofin · ῥάπιcμα *Ohrfeige A.* J 18,22, *A.Pl.* -ins 19,3. — μάcτιξ *Plage D.* Mc 5, 29.34, *D.Pl.* L 7,21.

slaihts *Adj.a schlicht*: λεῖοc *glatt, eben D.Pl.* -aim L 3,5.

slauhts *Fi* cφαγή *das Schlachten G.* πρόβατα cφαγῆc *Schlachtschafe* · lamba -ais R 8,36.

af-slaupjan sis *sw.V.1 m. Akk. abstreifen, ablegen*: ἀπεκδυcάμενοι (τί) C 3,9.

af-slauþjan *sw.V.1 in Angst versetzen*: ἀποροῦμαι ἐν ὑμῖν *ich bin in Sorge wegen euch* · -iþs im in izwis G 4,20; ἀπορούμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι *in Verlegenheit, aber nicht in Verzweiflung* · andbitanai akei ni -idai k 4,8.

af-slauþnan *sw.V.4 erschrecken* (*intrans.*), *sich entsetzen*: -nodedun · ἐθαμβήθηcαν Mc 1,27; ἐθαμβοῦντο Mc 10,24 (in *m. Gen.* · ἐπί τινι); ἐγένετο θάμβοc ἐπὶ πάνταc · warþ afslauþnan <ana> allans L 4,36.

slawan *sw.V.3 schweigen*: cιωπήcωcιν L 19,40, ἐcιώπων Mc 9,34; -ands · ἤρεμοc *still, eingezogen* T 2,2.

ana-slawan *verstummen* (*perfektiv, 294 ff.*): ἐπαύcαντο · -aidedun L 8,24. *Vgl. PBB. 15,93.*

ga-slawan *dsgl.*: cιώπα · -ai Mc 4, 39. *Vgl. PBB. 15,93.*

sleiþa *Fō Schaden*: all domja sleiþa wisan · ἡγοῦμαι πάντα ζημίαν εἶναι Ph 3,8; *danach umgebildet V.* 7.

sleiþei *Fn* κίνδυνοc *Gefahr N.* R 8,35.

ga-sleiþjan *sw.V.1 beschädigen* (*perfektiv, 294*): 1. *reflexiv* -jan sik · ζημιωθῆναι L 9,25 Mc 8,36. — 2. *Passiv dsgl.* k 7,9 Ph 3,8. — *abhängig*: *an* · *Dat.* (*für gr. Akk.*) Mc 8,36 Ph 3,8; ἐν μηδενί · in waihtai ni *in keiner Beziehung* k 7,9.

sleiþs* (d) (*183*) *o.* sleideis* (*182 II*) χαλεπόc *schlimm, gefährlich*: *N.Pl.* -djai M 8,28; *N.Pl.* -dja t 3,1.

slepan *red.V.4* (*211*) *schlafen*: καθεύδειν (*Prs.*) M 8,24 (*Pf.* saislep) 9,24 Mc 4,27.38 5,39 Th 5, 6.7.10; κεκοίμηται · -iþ J 11,12.

ana-slepan *entschlummern, entschlafen* (*perfektiv, 294 ff.*): ἀφύπνωcεν · -saislep L 8,23; τοὺc κοιμηθένταc · þans þaiei -saislepun Th 4,14, þans -dans *V.* 15, περὶ τῶν κεκοιμημένων · bi þans -dans *V.* 13.

ga-slepan *dsgl.*: -and ganohai · κοιμῶνται ἱκανοί K 11,30; οἱ κοιμηθέντεc · þai -dans K 15,18; τῶν κεκοιμημένων · -dane *V.* 20; -saizlep (*IF. 18,393*[1]) · κεκοίμηται J 11,11 (*PBB. 15,93 f.*); -saizlepun · ἐκοιμήθηcαν K 15,6.

sleps* (*M*) ὕπνοc *Schlaf*: *A.* J 11,13; *D.* -a L 9,32 R 13,11 (*Wg. M*).

fra-slindan *abl.V.3,1* (*205*) *verschlingen, verschlucken*: ἵνα καταποθῇ · ei -aidau k 5,4.

sliupan *abl.V.2* (*204*) *schleichen, schlüpfen*: ἐνδύνοντεc εἰc (in *m. Akk.*) t 3,6.

uf-sliupan 1. *einschleichen*: -ands · παρείcακτοc *zu Unrecht eingeführt* G 2,4. — 2. *Pf.* -slaup · ὑπέcτελλεν *zog sich zurück* G 2,12.

smairþr* (*Na*) πιότης *Fett*: *D.* R 11,17 (*vgl.* maurþr, *Pl.* hairþra).
smakka *Mn* σῦκον *Feige* *N.Pl.* M 7,16 L 6,44; *G.* Mc 11,13.
smakkabagms *Ma* συκῆ *Feigenbaum*: *N.* Mc 11,21; *A.* L 19,4 Mc 11,13.20; *D.* Mc 13,28.
smalista *sw.Superl.* ἐλάχιστος *der Kleinste* K 15,9.
smarna *Fō* σκύβαλον *Mist, Kot*: *A.Pl.* -os Ph 3,8.
bi-smeitan *abl.V.1* (*203*) *bestreichen* (*perfektiv, 294 ff.*): ἐπέχρισεν · -smait J 9,11.
ga-smeitan *aufstreichen auf* (*dsgl.*) (ἐπί τι · ana *m. Akk.*): ἐπέχρισεν J 9,6.
ga-smiþon *sw.V.2* (*durch Schmieden*) *bewirken*: κατεργάζεται · -oþ k 7,10.
smwrn* (*Na*) σμύρνα *Myrrhe*: ἐσμυρνισμένον οἶνον · wein miþ -a Mc 15,23.
snaga *Mn* ἱμάτιον *Gewand, Mantel*: *A.* M 9,16 L 5,36 Mc 2,21; *G.* L 5,36; *D.* M 9,16.
snaiws *M* χιών *Schnee* *N.* Mc 9,3.
at-snarpjan *sw.V.1* *anfassen, anrühren*: μὴ θίγῃς · ni -jais C 2,21.
sneiþan *abl.V.1* (*203*) *schneiden*; *ernten*: θερίζειν M 6,26 L 19,21. 22, *Fut.* k 9,6 G 6,7.8.9.
†af-sneiþan: †afsnaiþ L 15,27 CA, *von Bernhardt in* [uf-snaiþ] *geändert.*
uf-sneiþan θῦσαι *schlachten* (*perfektiv, 294 ff.*) J 10,10 L 15,23. [27 *Konj. für* †af-snaiþ CA].30 K 5,7.
sniumjan *sw.V.1* *eilen*: σπεῦσαι L 2,16 19,5.6; σπουδάσαι *m. Inf.* Th 2,17 t 4,9.
ga-sniumjan *hineilen, kommen* (*perfektiv, 294 ff.*): ἄχρι γὰρ καὶ ὑμῶν ἐφθάσαμεν · unte jah und izwis -idedum k 10,14.
sniumundo *Adv.* (*191A2*) μετὰ σπουδῆς *eilends* L 1,39 Mc 6,25; — *Kompar.* sniumundos (*191B3*) σπουδαιοτέρως *eiliger* Ph 2,28 AB.
sniwan *abl.V.5* (*208*) *eilen* ὑπάγειν J 15,16; saei haifstjan -iþ *der zu kämpfen eilt* · ὁ ἀγωνιζόμενος K 9,25. — snauh ana ins hatis gudis *der Haß Gottes ist über sie gekommen* · ἔφθασεν ἐπ᾽ αὐτοὺς Th 2,16.
du-atsniwan *hinzueilen*: προσωρμίσθησαν · -sniwun (*22 C*) Mc 6,53.
bi-sniwan *m.* faur *zuvorkommen*: οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας · ni -am faur þans anaslepandans Th 4,15.
faur-bisniwan *vorangehn*: -deins du stauai · προάγουσαι εἰς κρίσιν T 5,24.
faur-sniwan *m. Dat.* προλαμβάνειν τι *vorwegnehmen* K 11,21; *m. Inf. dsgl. i. S. von 'voraus tun'*: προέλαβεν · -snau Mc 14,8. — faura -an · προάγειν *vorausgehn* (-ands · προάγουσα *vorausgehend, früher*) T 1,18.
ga-sniwan *ereilen, gelangen zu* (*perfektiv, 294 ff.*): bi witoþ ni -snau · εἰς νόμον οὐκ ἔφθασεν R 9,31; du þammei -snewum · εἰς ὃ ἐφθάσαμεν Ph 3,16.
snorjo *Fn* σαργάνη *Korb* *D.* k 11,33.
snutrei *Fn* σοφία *Weisheit* *D.* K 1,17.19.
snutrs* (*115*[a]) σοφός *weise* *D.Pl.* -aim L 10,21; *sw.G.Pl.* -ane K 1,19.
so *Fem. zu* sa.
sokareis *Mia* συζητητής *Forscher* *N.* K 1,20.
sokeins *Fi/ō* (*152*[a]) ζήτησις *das Suchen* *N.* Sk 3,7(J 3,25).13.
sokjan *sw.V.1* 1. *suchen*: ζητεῖν J 6,24.26 7,1.4.11.18.19.25.30 8, 37.50 *usw.* (*häufig*), *Fut.* J 7,34 8,21 13,33, *Aor.* L 17,33 19,10 20,19 t 1,17 Neh 5,18, ζητοῦντες παρ᾽ αὐτοῦ · -jandans du imma Mc 8,11; ἀναζητεῖν L 2,44; ἐπιζητεῖν M 6,32; ἐκζητεῖν Sk 1,1; αἰτήσας L 1,63, αἰτεῖσθε Mc 11,24. — 2. *disputieren*: (du) Sk 4,3; ζητεῖν μετά (miþ) J 16,19; συζη-

τεῖν τινι (miþ) Mc 9,14, πρός τινα Mc 1,27 9,16; du *für* πρός Mc 9,10. — *abhängig*: ei *m. Opt. für gr. Inf.* G 2,17; *über etw. disputieren*: bi *m. Akk.* · περί τινος J 16,19 Sk 4,2.

ga-sokjan *aufsuchen* (*perfektiv*) εὑρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν, ἐμφανὴς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ ἐπερωτῶσιν · bigitans warþ þaim mik ni -dam, swikunþs warþ þaim mik ni gafraihnandam *gefunden ward ich, ohne daß dies Resultat durch Suchen erreicht worden wäre; offenbar ward ich, ohne daß dies Resultat durch Fragen erzielt worden wäre* (*PBB. 15,101*) R 10,20; οὐχ ὅτι ἐπιζητῶ τὸ δόμα, ἀλλ' ἐπιζητῶ τὸν καρπόν · ni þatei -jau giba, ak -ja a*kran* Ph 4,17.

miþ-sokjan *m. Dat.* (*256,2*) συζητεῖν τινι *mitdisputieren* Mc 8,11.

us-sokjan 1. *erforschen*: ἐρεύνησον J 7,52 (*u.* Sk 8,27). — 2. *verhören*: ἀνακρίνειν K 4,3 (ἵνα -κριθῶ · ei -jaidau *u. Prs.*).4 9,3 14,24. — 3. διακρίνειν *unterscheiden, bevorzugen* K 4,7.

sokns *Fi* ζήτησις *Disputation, Streitfrage, Grübelei*: *A.Pl.* -ins T 6,4 t 2,23; *D.* -im T 1,4.

Soseipatrus Σωσίπατρος *R* 16,21.

soþa *Dat.Sing.* πλησμονή *Sättigung* C 2,23.

ga-soþjan *sw.V.1 ersättigen* (*perfektiv, 294 ff.*): 1. *m. Gen. d. Sache* (*266*) πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀγαθῶν · gredagans -ida þiuþe L 1,53. — 2. *m. instr. Dat.* (*256,1*): πόθεν τούτους δυνήσεταί τις χορτάσαι ἄρτων · hvaþro þans mag hvas -jan hlaibam Mc 8,4 (*vgl. 298*).

spaikulatur (*23 A*) *lat.* speculator, σπεκουλάτωρ *Späher, Ordonnanz A.* Mc 6,27.

spaiskuldra *Dat. Sing.* πτύσμα *Speichel* J 9,6.

sparwa *Mn* στρουθίον *Sperling N.Pl.* M 10,29; *D.* M 10,31.

spaurds (*F*)*kons* (*160*[1]) στάδιον

Rennbahn: ...
† spraud ...
J 6,19; *D.* ...
speiwan (spe...
22 B) *abl.V*...
σας · -nds ...
m. Akk.); ...
Akk.) Mc 1...
(*dsgl.*) M 26...
and-speiwan ...
πειρασμόν ...
νήσατε οὐδ...
suchung (*d.* ...
mir) *habt* ...
noch davor ...
jai . . . ni ...
wuþ G 4,14.
bi-speiwan ...
αὐτῷ · -spi...
ἐμπτυσθήσε...
ga-speiwan ...
294 ff.): ἐπ...
dalaþ J 9,6.
spediza* *Kom*...
N.F speidi...
ἡ ἐσχάτη π...
trug M 27,6...
dists (spidi...
A, *vgl.* 22 (...
(ὕστερον) T...
K 4,9 15,8 (ἔ...
dista dags · ...
jüngste Ta...
11,24 12,48. ...
(*190,3*) ἔσχατ...
spilda *Fō* ...
Schreibtäfel...
(*Gesetzes*)*tafe*...
spill *Na* μῦθος ...
T 4,7; *G.* -e ...
1,14; *D.* t 4,...
spilla *Mn Ver*...
spillon *sw.V.1* ...
Mc 5,16 9,9. ...
10 R 10,15; ...
ἐξέφερον αὐ...
-odedun imm...
ga-spillon *ver*...
294 ff.): διαγγ...
þiuþ-spillon εὐ...
frohe Botscha...

us-spillon *verkünden, erzählen*: διηγοῦ · -o L 8,39, διηγήσαντο · -odedun L 9,10. — *Vgl.* un-us-spilloþs.
waila-spillon *dsgl.*: εὐαγγελιζόμενος L 8,1.
spinnan *abl.V.3,1* (*205*) *spinnen*: νήθει · -and M 6,28.
sprauto *Adv.* (*191A2*) *schnell, bald*: ταχύ M 5,25 J 11,29 L 15, 22 Mc 9,39; ταχέως J 11,31 L 14,21 16,6 G 1,6 Ph 2,24 th 2,2 T 5,22 t 4,9; ἐν τάχει L 18,8 T 3,14 (*wohl auch* J 13,27, *wo* X ἐν τάχει *für* τάχιον citius *schreibt*).
spwreidans *Akk. Plur. M* σπυρίδας *aus Binsen o. Palmblättern geflochtener Korb* Mc 8,8.20. — *Vgl. Schulze S. 726—38*; *Kluge Pauls Grundriß² 1,500.512* (*es liegt kein Anlaß vor, mit Kluge einen Nom.* *spwreiþs *anzusetzen*).
stabeis *Nom. Plur. Mi* στοιχεῖα *Grundstoffe, Elemente*: *D.Pl.* -im G 4,3.9 C 2,20. – *Randgl.* uf tugglam *zu* uf stabim G 4,3 A (*s. Anm. zur Stelle*).
† **us-stagg** *Imperat.* ἔξελε *stich aus* M 5,29 CA, *dafür Uppström* [us-stigg].
ga-stagqjan *sw.V.1* (*perfektiv, 294 ff.*) *etwas anstoßen an* (πρός · bi *m. Dat.*): προσκόψῃς · -jais L 4,11.
Staifanus Στέφανος: *G.* -aus K 1,16 16,15.17.
staiga *Fō Steig, Weg*: τρίβος *A. Pl.* L 3,4 Mc 1,3; ῥύμη *A.Pl.* L 14,21.
stainahs *Adj.a saxosus, steinig* (*HZ. 35,376 ff.*): ana -amma · ἐπὶ τὸ πετρῶδες Mc 4,5, ἐπὶ τὰ πετρώδη Mc 4,16.
staineins *Adj.a* λίθινος *steinern*: *D.Pl.* -aim k 3,3.
stainjan *sw.V.1* λιθάζειν *steinigen* J 10,32.33, *Aor.* k 11,25.
stains *Ma Stein*: πέτρα M 7,24.25 27,51.60 L 6,48 8,6.13 Mc 15,46; *sonst* λίθος M 27,60 J 8,59 10,31 11,38.39.41 *usw.*; Sk 7,2 † stains E. *dafür* [ist ains] Jellinek. — -am wairpandans · λιθοβολήσαντες Mc 12,4; -am afwairpiþ unsis · καταλιθάσει ἡμᾶς L 20,6; sokidedun þuk afwairpan -am · ἐζήτουν σε λιθάσαι J 11,8. — *Komp.* waihsta-stains.
stairno *Fn* ἀστήρ *Stern N.Pl.* Mc 13,25.
stairo *Fn* στεῖρα *die Unfruchtbare N.* L 1,7.36 G 4,27.
staks (*M*)*i* στίγμα *Mal, Wundmal A.Pl.* -ins G 6,17.
and-staldan *red.V.3* (*211*) *einen versehn mit* (*instr. Dat.*, *256,1*): ἐπιχορηγεῖν τινί τι G 3,5; αἵτινες ζητήσεις παρέχουσιν *die mehr Grübeleien schaffen* · þoei soknim -and T 1,4.
ga-staldan *erwerben, bekommen* (*perfektiv, 294 ff.*): κτᾶσθαι L 18, 12 Th 4,4 ἐκτησάμην · -staistald Neh 5,16; *Randgl.* gastaistaldjau *zu* gageigaidedjau · ἵνα κερδήσω K 9,19 A; θλίψιν ἕξουσιν · aglon -and K 7,28.
stamms *Adj.a* μογιλάλος *lallend, stammelnd*: *A.* -ana Mc 7,32.
standan *unreg.abl.V.6* (*209*; *Pt.Pf. existiert nicht, 324²*) *stehn*: στήκειν Mc 11,25 R 14,4 K 16,13 G 5,1 Ph 1,27 4,1 Th 3,8. — ἑστώς · -ands M 6,5 26,73 27,47 J 12,29 (sei stoþ) 18,25 L 1,11 5,1.2 9,27 18,13; ἑστηκώς J 6,22 (sei stoþ) Mc 9,1 11,5, ἕστηκεν t 2,19, ἑστήκασι L 8,20, ἑστήκατε K 15,1, εἱστήκει J 7,37 18,5.16.18 (*Pl.*); ἔστη M 27,11, στῆτε C 4,12. στῆθι L 6,8, στῆτε E 6,14. στῆναι E 6,11.13, στᾶσα L 7,38; σταθείς · -ands (sis · πρὸς ἑαυτόν) L 18,11 19,8, οὐ δύναται σταθῆναι Mc 3,24.25 (*vgl. PBB. 15,87 f.*). — ὁ παρεστηκὼς ἐνώπιον τοῦ θεοῦ · sa -ands in andwairþja gudis L 1,19 (*vgl. jedoch* Mc 15,39); † standands · παρεστηκώς (*ohne Zusatz*) J 18,22 *in* [atstandands] *zu ändern* (*nach* Mc 14,47.70 15,35), *vgl. Anm.*

— — standan af taihswon · ἐκ δεξιῶν *auf der Rechten* L 1,11.

af-standan *abstehn, -lassen, -fallen*: *absol.* ἀφίστανται · -and L 8, 13; *m. Dat.*: ἀποστήσονται τῆς πίστεως · -and galaubeinai T 4,1 *u.* ἀπειπάμεθα τὰ κρυπτά · afstoþum þaim analaugnjam k 4,2; *m. Präp.* ἀποστῆναι ἀπό τινος -an af k 12,8 t 2,19 *u.* fairra L 4,13.

and-standan *entgegen-, widerstehn, widerstreiten*: ἀνθιστάναι (*Prs.*) t 3,8, (*Aor.*) M 5,39 E 6,13 G 2, 11 t 3,8, (*Pf.*) R 9,19 13,2 t 4,15. — ἀντίκειμαι G 5,17 th 2,4 T 1,10 (t 2,25). — ἀντιλέγειν J 19,12 R 10,21 Tit 1,9. — ἀντιτάσσεσθαι R 13,2.

at-standan 1. *dabei stehn*: παρεστηκώς · -ands Mc 14,47.70 (παρεστῶτες) 15,35.39, *durch Konjektur* [J 18,22]. — 2. *eintreten* (*ingressiv*) ἐπιστάς L 2,38 4,39, ἐπέστησαν 20,1.

bi-standan *herumstehn, umringen*: περιεστώς J 11,42; περικυκλώσουσιν L 19,43.

faura-standan 1. *Pt.Prs.* -ands · προϊστάμενος *Vorsteher* R 12,8. — 2. -ands · παρεστ(ηκ)ώς *dabeistehend* L 19,24 Mc 14,69.

ga-standan (*perfektiv, PBB. 15, 87 f.*) 1. *ingressiv, stehn bleiben, halt machen*: ἔστην L 6,8.17 7,14 8,44 17,12, στάς Mc 10,49, σταθείς L 18,40; ἀπεκατεστάθη · *wurde wieder hergestellt* L 6,10, *m. Zusatz von* aftra Mc 3,5. — 2. *effektiv, bestehn, verbleiben, beharren*: ἑστηκέναι J 8,44 R 11,20 k 1,24, οὐ δύναται σταθῆναι · ni mag -an Mc 3,26, σταθήσεται k 13,1; στήκειν Th 3,8; μένειν (*Aor.*) J 8,31 L 1,56 T 2,15, (*Prs.*) K 7,24, διαμείνῃ G 2,5, ὑπέμεινεν L 2,43.

in-standan 1. ὅτι ἐνέστηκεν ἡ ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ *daß der Tag bevorsteht* · þatei instandai dags o. *stehe dazu* · instand t 4,2 A (: † stand B).

miþ-standan *zusammenstehn mit* (*Dat.*, *256,2*): τοὺς συνεστῶτας αὐτῷ · þans -dans imma L 9,32.

twis-standan *sich trennen, Abschied nehmen von* (*Dat. 256,2*) twisstandands im k 2,13 A: twistandands (*29*) imma B (*ohne Gewähr*) · ἀποταξάμενος αὐτοῖς.

us-standan: ἀναστῆναι *sich erheben, aufbrechen* M 9,9 J 11,31 L 1,39 4,16.29.38.39 *usw.*, *auferstehn* J 11,23 (*Fut.*) L 9,8.19 18, 33 (*Fut.*) *u.ö.* (*wohl auch* K 15, 52). — ἐξελθεῖν *aufbrechen* Mc 6,1 11,12. — *Pf.* ustoþ L 8,55 10,25 (*29*), *sonst* usstoþ. — *abhängig*: ana *m. Akk.*: usstoþ ana sik silban *erhob sich gegen sich selbst* · ἀνέστη ἐφ' ἑαυτόν Mc 3,26.

staþa *Dat. Sing.* γῇ *Ufer, Gestade* L 5,3 Mc 4,1. *Cosijn konjiziert der Bedeutung wegen Gen.* [staþis] *für* † stadis Mc 4,35 CA, *Taalk. Bijdr. 1,190* (*M o. N?*).

staþs (d) *Mi Stätte, Ort* (*Stelle im Buch* L 4,17 R 9,26): τόπος *Raum, Platz* L 14,22, staþ giban · τόπον διδόναι *Raum geben* E 4,27, *Aor.* R 12,19; οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι *in der Herberge* · ni was im rumis in -da þamma L 2,7. — jainis † stadis *ans jenseitige Ufer* · εἰς τὸ πέραν [*Cosijn Taalk. Bijdr. 1,190 ändert* staþis] Mc 4,35. — galiuge staþs · εἰδωλεῖον *Götzentempel* K 8,10. *N.* -þs Mc 15,22 -ds (*25 C*) L 14,22; *A.* -þ L 9,10 14,9 Mc 1,35 15,22 16,6 R 12,19 E 4,27 -d (*25 C*) J 10,40 14,2.3 18,2 L 4,17; *G.* † -dis Mc 4,35; *D.* -da J 6,10.23 11,6.30 L 2,7 6,17 9,12 14,10 19,5 R 9,26 Sk 7,8; *A.Pl.* -dins L 4,37; *G.* -de L 10,1; *D.* -dim Mc 1,45 k 2,14 th 3,16 T 2,8.

1. **staua** (*71,1*) *Fō Gericht, Urteil, Streitsache*: κρίμα J 9,39 R 11,33

K 11,29 T 3,6; κρίcιc M 5,21 11,22 J 7,24 8,16 12,31 16,8 th 1,5 T 5,24; Sk 1,3 5,17. — τῷ θέλοντί cοι κριθῆναι *wer mit dir rechten will* · þamma wiljandin miþ þus -a M 5,40; κατεκρίθη · du -ai gatauhans warþ M 27,3.

2. staua (*71,1*) *Mn* κριτήc *Richter* M 5,25 L 18,2.6 t 4,8. — *Komp.* anda-staua.

stauastols *Ma* βῆμα *Richterstuhl D.* M 27,19 R 14,10 k 5,10.

ga-staurknan *sw.V.4 vertrocknen* (*perfektiv, 294 ff.*) ξηραίνεται *zehrt ab* · -niþ Mc 9,18.

and-staurran *sw.V.3 m. Akk.* ἐνεβριμῶντο αὐτῇ *sie bezeigten ihr Unwillen* · -aidedun þo Mc 14,5.

stautan *red.V.2* (*211*) *stoßen an* (ἐπί τι · bi *m. Akk.*): ῥαπίcει · -ai M 5,39; τῷ τύπτοντι · þamma -andin L 6,29.

steigan *abl.V.1* (*203*) *steigen*: ἀναβαίνων · saei . . . -iþ J 10,1.

at-steigan *hinabsteigen*: καταβαίνειν (*Aor.*) M 27,42 J 6,41.58 E 4,9(εἰc · in *m. Akk.*).10, (*Prs.*) J 6,33.50, (*Pf.*) J 6,42. — dalaþ atsteig · κατάβηθι L 19,5. — ἐμβὰc εἰc τὸ πλοῖον · -ands in skip M 9,1.

ga-steigan *hineinsteigen* (*perfektiv, 294 ff.*): ἐνέβηcαν εἰc τὰ πλοῖα · -stigun in skipa J 6,24; τίc καταβήcεται εἰc τὴν ἄβυccον · ƕas -iþ in afgrundiþa R 10,7.

ufar-steigan *darüber empor steigen*: ἀνέβηcαν αἱ ἄκανθαι · -stigun þai þaurnjus Mc 4,7.

us-steigan *emporsteigen*: ἀναβαίνειν (*Aor.*) J 6,17 7,14 L 5,19 19,4 E 4,8.9.10, (*Fut.*) R 10,6, (*Prs.*) J 6,62 Mc 3,13 (ustaig, *29*).

stibna *Fō* φωνή *Stimme* M 27,46.50 J 10,3.4.5 *usw.*

[**us-stigg**] *Imperat. abl.V.3,1* (*205*), *Konj. f.* † us-stagg (*s. d.*).

stigqan *abl.V.3,1* (*205*) *stoßen*: πορευόμενοc cυμβαλεῖν ἑτέρῳ βαcιλεῖ *ausmarschierend, mit einem andern König zu kämpfen* (*zusammenzustoßen*) · gaggands -an wiþra anþarana þiudan L 14,31.

bi-stigqan *anstoßen an* (*gr. Dat.*: *got.* 1. *Akk.* L 6,49; 2. du R 9,32; 3. *sonst* bi *m. Dat.*): προcέπεcον M 7,25; προcέκοψαν M 7,27 R 9,32 (-stuggqun, *28b*); προcέρρηξεν L 6,48.49.

ga-stiggqan (*28b*) *anstoßen* (*perfektiv, 294 ff.*) *absol.* προcκόπτει · -iþ J 11,9.10.

stikls *Ma* ποτήριον *Becher, Kelch*: *N.* K 10,16 11,25; *A.* J 18,11 Mc 10,38.39 K 10,21 11,25.26.27; *G.* K 10,17 11,28; *D.* M 10,42 Mc 9,41; *G.Pl.* Mc 7,4.8.

stiks* (*Mi*) *Stich, Punkt*: ἐν cτιγμῇ χρόνου · in -a melis *in einem Augenblick* L 4,5.

stilan *abl.V.4* (*207*) *stehlen*: κλέπτουcιν · -and M 6,20; ἵνα κλέψῃ · -ai J 10,10.

stiur (*76². 115,2*) *Ma Stier*: μόcχοc *Kalb*: *N.* Neh 5,18; *A.* stiur L 15,23.27.30.

stiurjan *sw.V.1*: 1. cτῆcαι *aufstellen, geltend machen* R 10,3. — 2. περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται *worüber sie Behauptungen aufstellen* · bi ƕa -jand T 1,7. — *Vgl.* us-stiuriba, us-stiurei.

stiwiti* *Nia* ὑπομονή *Geduld, geduldiges Ertragen*: *G.* [-jis] *Konj. für* † -jons th 1,4 B (*wahrscheinl. auch* A; *das Pron.* izwaris *erzwingt die Änderung*); *D.* -ja k 1,6 6,4.

ana-stodjan *sw.V.1 anfangen, anheben*: ἐναρξάμενοι πνεύματι *mit dem Geist, im Geiste habt ihr begonnen* · -jandans ahmin G 3,3; -eiþ · incipit L Mc E Überschr.; *Pt.Prs.* -jands Sk 2,4 *F* -jandei Sk 4,9.

du-stodjan *dsgl.*: -eiþ · incipit k T Überschr.; ἤρξατο · -ida L 14,30; προενήρξατο · faura -ida k 8,6.

stojan (*Prt.* stauida, *71,1*) κρίνειν (*Prs.*) J 7,24.51 8,15.26 12.48.50 12,47 L 6,37 R 14,3.4.5 (κρί-

νει ἡμέραν παρ' ἡμέραν *beurteilt einen Tag anders als den andern* · -jiþ dag hindar daga).10. 13 K 4,5 5,12 6,1 (κρίνεσθαι ἐπί τινος *Recht nehmen bei* · -jan fram) 10,29 Sk 5,11 (J 5,22), (*Fut.*) J 12,48 L 19,22 K 5 13, (*Aor.*) J 18,31 L 7,43 εἰ διεκρίνομεν · jabai -idedeima K 11,31.

ga-stojan *ein Urteil abgeben über* (*Akk.*), *be-*, (*ver*)*urteilen* (*perfektiv, 294ff.*): ἤδη κέκρικα · ju -stauida K 5,3; ἔκρινα ἐμαυτῷ τοῦτο *ich beschloß dies bei mir* · -stauida þata silbo at mis k 2,1. — ἀπὸ τῶν ἀτόπων . . . ἀνθρώπων *von den verkehrten Menschen* · af † gastojanaim (*st. adj. Pt.*?) . . . mannam th 3,2 (*unverständlich*).

stols *Ma* θρόνος *Stuhl, Thron*: *N.* M 5,34; *A.* L 1,32; *D.Pl.* L 1,52. — *Komp.* staua-stols.

stomin *Dat.Sing.n* ὑπόστασις *Wesen, Gegenstand, Zuversicht, Erwartung* k 9,4 11,17.

[**ga-stoþan**] *Konj. Uppströms für* † gastoþanan R 14,4 A: στῆσαι (*effektiv*) *aufrecht erhalten.* — *Vgl.* un-gastoþs.

straujan (*Pt.* strawida, *75*[1]) *sw.V.1 m. instrum. Dat.* (*256,1*) *streuen*: τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἔστρωσαν εἰς τὴν ὁδόν · wastjom seinaim strawidedun ana wiga (*269*) Mc 11,8.

ga-straujan *bestreuen* (*perfektiv, 294 ff.*): ἀνάγαιον μέγα ἐστρωμένον *mit Teppichen belegt o. gepflastert* · kelikn mikilata -strawiþ Mc 14,15.

uf-straujan *m. instrum. Dat.*(*256,1*) *darunterstreuen, unterbreiten*: ὑπεστρώννυον τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ · -strawidedun wastjom seinaim ana wiga (*269*) L 19,36.

striks *M*(*i*) *Strich*: μία κεραία · ains -s M 5,18.

stubjus *Mn* κονιορτός *Staub*: *A.* -u þana L 10,11.

sulja* *F*(*ō*) *wohl lat.* solea, σανδάλιον *Sohle*: *D.Pl.* -jom Mc 6,9.

ga-suljan (ŭ *o.* ū?) *sw.V.1* θεμελιοῦν *das Fundament legen, begründen* (*perfektiv, 294ff.*): *Plsq. Pass.* τεθεμελίωτο ἐπὶ τὴν πέτραν · -iþ was ana staina M 7,25, -id was *usw.* L 6,48; τεθεμελιωμένοι · -idai E 3,18.

suman *Adv.* 1. *einst, ehemals* ποτὲ R 11,30 E 2,3 5,8 G 1,23. — 2. ἐκ μέρους *Stückwerk* K 13,9. — 3. suman — sumanuhþan — sumanuhþan *teils — teils — teils* Sk 6,19 *f.*

sums (sumzuþþan K 11,21 A, sumanzuþþan E 4,11 A, *vgl. IF.* *24,177*) *Indefin.* (*176*) *irgend einer, ein gewisser, jemand, einer, Plur. einige*; *es steht* a) *allein* J 11,1 13,29 L 8,46 9,49.57 *usw.*; b) *adjektivisch bei einem Nomen* L 7,41 8,27 10,25 14,16 15,8 16,20 18,2.35 19,12 Mc 14,51 T 5,24; c) *m. part. Gen.* (*gr. Gen. o.* ἐκ) M 9,3 27,47 J 6,64 7,25 *usw.* (*häufig*); d) *m.* us · ἐκ R 11,14. — *Es übersetzt*: τὶς M 9,3 27,47 J 6,64 7,25.44 *usw.* (*häufig*); εἷς *im Sinne von* τὶς J 7,50 12,2 18,22.26 L 9,8 15, 15.26 20,1 Mc 14,43. — ἀπὸ μέρους *zum Teil* · bi sumata k 1,14, bi sum ain 2,5 [bi *vor* sumata *zu ergänzen* R 11,25]. — — *Bei Aufzählungen steht* sums — sums *der eine — der andere. Dem 1. Glied wird mitunter* raihtis (μέν), *dem 2.* -uh *o.* -uhþan (-uþþan), *oder beiden* -uh (-h) *hinzugefügt*: ὁ μέν — ὁ δέ, ὃς μέν — ὃς δέ, ἄλλος — ἄλλος, τὶς — ἄλλος, τὶς — τὶς; *auch* anþar, managai, sa frumista *treten zu* sums, *entsprechend* ἕτερος (δεύτερος), πολλοί, ὁ πρῶτος.

sundro *Adv.* (*191A2*) *abgesondert, besonders, allein*: κατὰ μόνας L 9,18 Mc 4,10; ἰδίᾳ K 12,11, κατ' ἰδίαν L 9,10 10,23 Mc 4,34 7,33 9,2.28 G 2,2.

sunja *Fjō Wahrheit*: ἀλήθεια J 8,32 14,6.17 *usw.* (*häufig*);

ἀληθῆ J 10,41, *für* ἀληθῶς L 9, 27; ὁσιότης L 1,75; bi -jai *in Wahrheit* ἀληθῶς M 26,73 27,54 J 6,14 *u.ö.*, ἀληθές (D*, verum quoniam d, verum quia m) T 6,7; ὄντως Mc 11,32 K 14,25 T 5,3.5. 16; -ja taujandans · ἀληθεύοντες E 4,15, -ja gateihands · ἀληθεύων *die Wahrheit sprechend* G 4,16.

Sunjaifriþas (*233¹*) Urk. v. Neapel (*lat. Text* Suniefridus).

sunjeins *Adj.a wahr, wahrhaft*: ἀγαθός J 7,12; ἀληθινός J 6,32 7,28 15,1 L 16,11; ἀληθής J 7,18 8,13.16.26 Mc 12,14 k 6,8 Ph 4,8 Tit 1,13 Neh 7,2; Sk 6,11.

sunjis* *Adj.ja* (*182 I*) *wahrhaft*: ἀληθής *N.Fem.* -ja J 8,14.17 (*oder ist* sunja *Subst.*?) ἀληθινός *A.* [-jana] *Konj. für* † -ja CA J 17,3. — *Adv.* sunjaba (*191 A1*) ἀληθῶς *in Wahrheit* Th 2,13.

sunjon *sw.V.2 entschuldigen*: πάλιν δοκεῖτε ὅτι ὑμῖν ἀπολογούμεθα *daß wir uns vor euch entschuldigen* · ei -joma (A: † -jodama B) uns wiþra izwis k 12,19.

ga-sunjon *rechtfertigen* (*perfektiv, 294 ff.*): ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπό · -joda warþ handugei fram L 7,35.

sunjons *Fi* (*152⁶*) ἀπολογία *Verteidigung*: *A.* -jon k 7,11; *D.* -jonai Ph 1,16 t 4,16.

sunno *FNn* (*neutr. Geschlecht nach* saui̇l *IF.19,391 ff.*) ἥλιος *Sonne*: *N.* -o L 4,40 E 4,26 Neh 7,3 (*kann F u. N sein*); *A.* -on seina M 5, 45 (*F*); *D.* -in Mc 4,6 16,2 (*N*).

suns *Adv. alsbald, plötzlich, auf einmal*: ἀπὸ μιᾶς L 14,18; ἐν ἀτόμῳ K 15,52; ἐξαυτῆς Ph 2,23; εὐθέως M 8,3 26,74 27,48 *usw.*; εὐθύς J 13,32 Mc 1,28, *dafür* suns sai Mc 1,12 [*GL.* sunsaiw]; ἐφάπαξ K 15,6; παραχρῆμα L 1, 64 8,44.47.55 18.43 19,11; suns miþ imma *für* ἅμα σὺν αὐτοῖς *zusammen mit ihnen* Th 4,17 (*vgl. Anm. zur Stelle*). — *Zusatz* L 8,33 (*nach* Mc 5,13).

sunsaiw *Adv. sogleich*: παραχρῆμα L 4,39 5,25; *sonst* εὐθέως J 6,21 Mc 3,6 5,29.30.36 6,25.54 7,35 8,10 9,15.20.29 11,2.3 14,43.45 15,1.

sunsei *relat. Konj.* ὡς *sobald als* (*359*) J 11,20.29.32.33 L 1,44 19,41.

sunus *Mu* υἱός *Sohn* (*sehr häufig*); *beachte N.* -aus L 4,3; *Vok.* -au M 8,29 9,27 L 8,28 18,39 Mc 5,7 10,48 *u.* -u L 18,38; *G.* -us E 4,13 A G 2,20 A; *D.* -u L 9,38. (*Vgl. 24.*)

supon *sw.V.2 würzen*: ἐν τίνι ἀρτύσεται · ƕe supuda (*23 A*) Mc 9,50.

ga-supon *dsgl.* (*perfektiv, 302a*) ἐν τίνι ἀρτυθήσεται · ƕe -oda L 14,34; ὁ λόγος ὑμῶν ... ἅλατι ἠρτυμένος · waurd izwar salta -oþ sijai C 4,6 [gasupoþ] *Konj.*, † gasuqoþ AB.

† **suqnis** *Gen. Sing.*: *Randgl. in* A suqnis *zu* qiþaus: in qiþaus þeinis · διὰ τὸν στόμαχόν σου *wegen deines Magens* T 5,23. — *Vgl.* † gasuqnoþ C 4,6 AB.

Susanna Σουσάννα *N.* L 8,3.

sutis (ŭ *o.* ū?) *Adj.i/ja* (*183*) *o. ia* (*182 II*), *falls* i *für* ei *steht* (*22 F*); *vgl. 183² u. IF. 27,157 f.*: ἐπιεικής *nachgiebig, mild N.* T 3,3 AB; *A.Fem.* ἵνα ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν *damit wir ein sanftes und ruhiges Leben führen* · ei slawandein jah sutja ald bauaima T 2,2 AB. — — *Kompar.* sutizo *N* ἀνεκτότερον (*m. gr. got. Dat.*) *erträglicher* M 11,24 L 10,12.14 Mc 6,11. — *Vgl.* un-suti*.

suþjan *sw.V.1 o.* suþjon *sw.V.2 kitzeln*: κνηθόμενοι τὴν ἀκοήν *am Ohr gekitzelt* · suþjandans (A), suþjondans (B) hausein t 4,3.

swa *Adv. so* οὕτως (*sehr häufig*), swa jah · οὕτως καί Th 4,14 *u.ö.* jah swa · ὡσαύτως T 3,8; † swa *störend an Stelle von urspr.* οὗτος, *mit dem* οὕτως *in der Schrift verwechselt worden ist* J 15,5 (*daher* [sa] *Maßmann u.a.*); [swa] *Konj. aus* † swaswe

G 1,6. — *Häufig in korrelativen Verbindungen* J 13,15 (καί) L 17,24 K 12,12 *usw.* — *Vor Adjj. u. Advv.*: swa filu · τοσαῦτα J 12,37 L 15,29 G 3,4; swa samaleiko · ὡσαύτως K 11,25; swa managai · τοσοῦτοι J 6,9 *u.* Sk 7,6.12. — swa — swe *m. zwischenstehendem Adj. so — als* ὅσος (ἄν) J 6,11 10,8 16,13 L 9,10 Mc 2,19 3,28 6,56 *u.ö.*

swaei *Konj.* ὥστε *so daß, daher, also* (*konsekutiv, 361 c*): *häufig. Es wird meist m. d. Indik. verbunden, m. Opt. Prs. nur* R 7,6 Sk 3,20 *f.*, *m. Opt. Prt.* k 3,7 8,6; *in Nachahmung des Griech. m. Akk. m. Inf.* k 2,7 th 2,4. — ni swa auk ei anþaraim iusila · οὐ γὰρ ἵνα ἄλλοις ἄνεσις *damit andern eine Erleichterung zuteil werde* k 8,13 *zeigt keine Tmesis von* swaei, *da dies nie das finale* ἵνα *wiedergibt.*

af-swaggwjan *sw. V.1 schwankend machen* (?): ὥστε ἐξαπορηθῆναι ἡμᾶς καὶ τοῦ ζῆν *so daß wir sogar am Leben verzweifelten* · swaswe afswaggwidai weseima jal-liban k 1,8 A; dazu *Randgl.* skamaidedeima, *das der Lesart von* B: skamaidedeima uns *entspricht.*

swah *Adv. so* (*auch*): οὕτως L 14,33 Mc 13,29; *korrelativ* swe — swah J 15,4, swaswe — swah (καί) J 15,9 17,18; οὕτως καί K 15,22 k 8,6 E 5,24; swaswe — swah jah (οὕτως καί) L 17,26.

swaihra *Mn* πενθερός *Schwiegervater N.* J 18,13.

swaihro *Fn* πενθερά *Schwiegermutter*: *N.* L 4,38 Mc 1,30; *A.* -on M 8,14 10,35.

af-swairban *abl. V.3,2* (*206*) *abwischen, auslöschen*: ἐξαλείψας · -ands C 2,14.

bi-swairban *abwischen, -trocknen mit* (*instr. Dat. 256,1*): ἐξέμαξεν · -swarb J 12,3 L 7,38.44, ἐκμάξασα J 11,2.

swalauþs (d) *pron. Adj.a* τοσοῦτος *so groß*: *A. Fem.* -da M 8,10 L 7,9 Sk 4,14. — *das Neutr. m. Gen.*: -d melis · τοσοῦτον χρόνον *so lange Zeit* J 14,9 *u.* -d melis swe · ἐφ' ὅσον χρόνον G 4,1.

swaleiks *st. pron. Adj. a so beschaffen, ein solcher* · τηλικοῦτος k 1,10, *sonst* τοιοῦτος M 9,8 J 9,16 L 9,9 18,16 *usw.*, galeik swaleikata manag · παρόμοια τοιαῦτα πολλά *viel dergleichen* Mc 7,8.13. — swaleiks swe (swe swaleiks) *so beschaffen wie* οἷος Mc 9,3 13,9 k 12,20.

swamm *Akk. Sing.* σπόγγος *Schwamm* M 27,48, swam Mc 15,36.

swaran *abl. V.6* (*209*) *schwören* ὀμόσαι M 5,34.36 (ἐν · bi *m. Dat.*) L 1,73 Mc 6,23, *Prs.* Mc 14, 71, ὀμνύειν M 26,74; -ands · μεθ' ὅρκου M 26,72. — *abhängig*: þatei *m. Ind.* · ὅτι (*355*).

bi-swaran *beschwören*: -a þuk bi guda, ni balwjais mis · ὁρκίζω σε τὸν θεόν, μή με βασανίσῃς Mc 5,7; -a izwis in fraujin ei ussiggwaidau so aipistaule · -ω ὑμᾶς τὸν κύριον ἀναγνωσθῆναι τὴν ἐπιστολήν Th 5,27.

ufar-swaran *falsch schwören*: οὐκ ἐπιορκήσεις · ni -ais M 5,33.

sware (-ei k 6,1 B: -e A, *vgl. 22 A*) *ohne Grund, vergebens, umsonst* δωρεάν G 2,21; εἰκῇ M 5,22 R 13,4 K 15,2 G 3,4 4,11 C 2,18; εἰς κενόν k 6,1 G 2,2 Th 3,5; μάτην Mc 7,7. — *für Adj.* κενός K 15,14 *u.* μάταιος K 15,17.

swartiza (A) *u.* swartizla (B) *Dat. Sing.* τὸ μέλαν *Tinte* k 3,3.

swarts *Adj.a* μέλας *schwarz A. Neut.* swart M 5,36.

swaswe 1. *rel. Adv. sowie, gleichwie, wie*; *bei Zahlen*: *gegen* (J 6, 10.19 11,18): ὡς M 6,12 7,29 8,13 *usw.* (*häufig*); ὡσεί J 6,10; ὥσπερ M 5,48 6,2 *u.ö.*; ὡσπερεί K 15,8; καθά M 27,10; καθάπερ R 12,4 k 1,14 3,13.18 Th 2,11 4,5; καθό k 8,12; καθώς J 6,31. 57.58 7,38 8,28 *usw.* (*sehr*

häufig); *Zusatz* k 11,23 (*nach* ut *der Lat.*) Th 2,13 (*dsgl.*), swaswe fraujinonds *an Stelle von* κατ' ἐπιταγήν k 8,8 *nach* quasi imperans it pler), swaswe qiþan ist · κατὰ τὸ εἰρημένον L 2,24; *korrelativ* J 7,46 k 1,7; L 17,26 G 4,29. — 2. *konsekut. Konj.* (*361 c*) ὥςτε *so daß*: a) *m. Ind. Prs.* Mc 4,32 10,8, *Prt.* M 8,28 27,14 Mc 1,45 2,2.12 3,10.20 4,37 9,26 15,5; b) *m. Opt. Prs.* K 13,2, *Prt.* k 1,8; c) *m. Akk. m. Inf.* (*wie gr.*) M 8,24 Mc 4,1.

swaþþan K 8,12 *d.i.* swah-þan *so nun.*

swau (*zweisilbig, 75²*) *d.i.* swa + *Fragepart.*-u οὕτως; *so?* J 18,22.

swe 1. *rel. Adv. wie*; *bei Zahlenangaben gegen* (J 6,19 L 1,56 3,23 8,42 9,14.28 Mc 5,13 8,9): ὡς M 6,29 7,29 10,25 *usw.* (*sehr häufig*), ὡς καί K 7,7.8; ὡς ἄν k 10,9; ὡςεί M 9,36 L 1,56 3,22.23 9,14.28 Mc 9,26; καθώς J 13,34 15,4 E 3,3, καθώς καί Th 4,13 (swe ju G 5,21); καθάπερ K 12,12; swe raihtis ὥςπερ k 8,7; *für Relat.* ὅ Mc 14,72; iþ nu swe fijands *wohl für* ὡς δὲ ἐχθρός *an Stelle von* ὥςτε ἐχθρός G 4,16; *an Stelle von* καί T 4,7; *korrelativ*: swe — jah · ὡς — καί M 6,10, swe — swa jah · καθάπερ — οὕτως καί K 12,12, swa jah — swe · οὕτως — ὡς E 5,28. — — 2. *Konjunktion* a) *temporal* (*361 b*): *wie, als, da* ὡς J 6,16 11,6 18,6 L 1,41 4,25 Mc 4,36; ἡνίκα Neh 6,16 7,1; *für Gen. absol.* πλεόντων δὲ αὐτῶν · þaruh þan swe faridedun L 8,23. — b) *konsekutiv* (*361 c*): *so daß* L 5,6 (*nach dem afr. Text*).7; *in Nachahmung des Griech. m. Inf.* L 9,52.

swegniþa *Fō* ἀγαλλίαςις *Jubel, Frohlocken N.* L 1,14; *D.* swigniþai (*22 C*) L 1,44.

swegnjan (swig- C 3,15 Sk 6,6 *d.i.* J 5,35, *vgl. 22 C*) *sw. V.1 jubeln, triumphieren*: βραβευέτω · [-ai] *f.* †-aiþ C 3,15; ἠγαλλίαςεν · -eid L 1,47; -ιάςατο · -ida L 10,21; -ιαθῆναι · -jan Sk 6,6 (J 5,35).

sweiban *abl. V.1* (*203*) *ablassen* (*m. Inf., vgl. 325*): ni swaif bikukjan · οὐ διέλειπεν καταφιλοῦςα L 7,45. — *Vgl.* un-sweibands.

swein *Na* χοῖρος *Schwein N.Pl.* L 15,16; *A.* L 8,33 15,15 Mc 5,14; *G.* M 8,30.31.32 L 8,32 Mc 5,11.

sweran *sw. V.3 ehren*: δοξαςθῇ · -aidau J 12,23; ἡγεῖςθαι Th 5,13; τιμᾶν Sk 5,19.23 (J 5,23) 8,49 L 18,20 Mc 7,6.10 10,19, (*Fut.*) J 12,26.

ga-sweran *verherrlichen* (*perfektiv, 294 ff.*): ἐδοξάςθη · -aids warþ J 13,31, -aiþs was J 12,16.

un-sweran *verunehren, beschimpfen*: ἀτιμάζετε · -aiþ J 8,49; ἀτιμάςαντες · -andans L 20,11.

sweriþa *Fō* τιμή *Ehre*: *N.* T 1,17; *A.* Sk 5,18.21.22.24; *G.* T 6,1 Sk 5,1; *D.* R 12,10 Th 4,4 t 2,21; *G.Pl.* C 2,23. — *Komp.* un-sweriþa.

swers *Adj.a* ἔντιμος *geehrt, geachtet*: *N.* L 7,2; *D.Pl.* -aim (*sc.* kasam) t 2,20; *A.Pl.* -ans Ph 2, 29. — *Komp.* un-swers.

1. **swes** (*115,1*) *Adj.a eigen, angehörig, in Verbindung mit* mel *passend* (G 6,9 T 2,6 6,15 Tit 1,3): πρὸς τοὺς οἰκείους τῆς πίςτεως *wider die Glaubensgenossen* · wiþra -sans galaubeinai (*256,2*) G 6,10; *sonst* ἴδιος J 10,3. 12 15,19 L 6,44 Mc 15,20 *usw.* (þo -sona leikis k 5,10 *entspricht* τὰ ἴδια τοῦ ςώματος propria corporis defg vg).

2. **swes** *Na Eigentum, Vermögen*: οὐςία *A.* L 15,13; βίος *A.* L 15, 12.30.

sweþauh *konzessive Part.* (*337*) *doch zwar, wenigstens*: 1. *allein*: πλήν M 11,22.24 L 6,35 10,11. 14.20; μέν Mc 9,12 C 2,23 (Sk 1,9) *m. entspr.* δέ Mc 10,39 Ph 3,1.14; *für* δέ M 7,15. — 2. *in Verbindung m. andern Partikeln*: aþþan sw. πλήν L 19,27 Ph 3,16 4,14, ἀλλὰ μὲν οὖν Ph 3,8,

[μέν k 12,12]; aþþan nu sw. ὥστε μέν R 7,12; aþþan sweþauh ni οὐχ οἷον δὲ ὅτι *keineswegs daß, nicht als wenn* R 9,6; aþþan sw. jabai · ἐάν τε γάρ K 10, 8. sweþauh ei · εἰ καί *obschon* k 12,15. — iþ sweþauh · πλήν L 18,8. — jabai sweþauh · εἴγε *wenn anders* E 3,2 4,21 C 1,23, jabai sw. (jah) εἴγε καί *wenn je* k 5,3; sweþauh jabai · εἴπερ *siquidem* R 8,9. — niþþan sweþauh · οὐδὲ γάρ G 6,13; nih þan ainshun sw. · οὐδεὶς μέντοι J 7,13. — þanuh þan sweþauh · ὅμως μέντοι *dennoch freilich* J 12,42. — unte sweþauh · ὡς ὅτι *weil nämlich* k 5,19.

swibla *Dat. Sing.* θεῖον *Schwefel* L 17,29.

swiglja* *Mn* αὐλητής *Flötenspieler*: *A.Pl.* M 9,23.

swiglon *sw.V.2 Flöte blasen, aufspielen*: ηὐλήσαμεν ὑμῖν · -odedum izwis M 11,17 L 7,32.

swigniþa, swignjan *s.* sweg-.

swiknei *Fn Reinheit, Keuschheit*: ἁγνεία *N.* G 5,23 (D*EFG defg vg); *D.* T 5,2. — ἁγνότης *D.* k 11,3 (Sin*BFgrG g).

swikneins* *Fi/ō* καθαρισμός *Reinigung*: *A.* bi swiknein · περὶ καθαρισμοῦ Sk 3,8 (J 3,25) 4,2. (*Unsicher*; *könnte auch zu* swiknei *nach 157¹ gehören*).

swikniþa *Fō dsgl.* ἁγνεία *D.* T 4,12; ἁγνότης *D.* k 6,6.

swikns *Adj.a rein, unschuldig*: ἁγνός *A.M* T 5,22, *A.F* k 11,2; ἀθῷος *unsträflich A.Neut.* swikn M 27,4; ὅσιος *A.Pl.F* T 2,8. — *Adv.* swiknaba (*191A1*) ἁγνῶς *reinen Herzens* Ph 1,17.

ga-swikunþjan *sw.V.1 etw. bekannt geben* (*perfektiv, 294 ff.*): ἀναφαίνεσθαι (*312*) L 19,11; συνιστάνειν k 10,18; φανερὸν ποιῆσαι Mc 3, 12; φανερῶσαι C 1,26 t 1,10.

swikunþs (swe- L 8,17, *22 D*) *Adj.a offenkundig, offenbar, bekannt*: ἔκδηλος t 3,9, πρόδηλος T 5,24.25; ἐμφανής R 10,20; φανερός L 8,17 Mc 6,14 K 14,25 G 5,19 T 4,15. — *m.* wisan πεφανερῶσθαι k 5,11; *m.* wairþan φανερωθῆναι k 4,11 C 3,4 *u.* εἰς φανερὸν ἐλθεῖν Mc 4,22 (*dafür* in swekunþamma qimai L 8,17). — φανερούμενοι ὅτι · -ai þatei k 3,3 A *zu* swikunþ þatei *in* B *geändert.* — *Adv.* swikunþaba (*191A1*) *offenbar, offen heraus, deutlich*: παρρησίᾳ J 11,14 Mc 8,32; ῥητῶς *ausdrücklich* T 4,1. — Sk 2,2 8,11. — *Komp.* un-swikunþs.

swiltan *abl.V.3,2* (*206*) *im Sterben liegen*; ἀπέθνησκεν · swalt L 8,42 (*vgl. PBB. 15,99 f.*).

ga-swiltan *sterben* (*perfektiv, PBB. 15,99 f. 147 f.*): ἀποθανεῖν M 9,24 J 6,49 11,14.16.32 12,24 19,7 L 8,52.53 16,22 20,30.31. 36 Mc 5,35 9,26 12,22 R 7,2.3 14,15 K 15,3 k 5,15 G 2,19.21 Ph 1,21 C 2,20 Th 4,14 5,10, *Prs.* J 18,32 Mc 12,20 K 15,31.32 k 6,9. — τέθνηκεν Mc 15,44. — ἐτελεύτησεν M 9,18, τελευτᾷ Mc 9,44.46. — κοιμηθησόμεθα K 15,51. — *abhängig*: *Dat.* '*einer Sache absterben*' G 2,19 (*vgl.* ἀπό · af C 2,20).

miþ-gaswiltan συναποθανεῖν k 7, 3 A (miþ- *in* B *ausgefallen*).

swinþei *Fn Stärke, Kraft*: κράτος *A.* L 1,51; ἰσχύς *G.* E 1,19 6,20 (*hier* κράτος · mahts).

ga-swinþjan *stärken* (*perfektiv, 294 ff.*): ἐν πάσῃ δυνάμει δυναμούμενοι · in allai mahtai -idai C 1,11.

in-swinþjan *sw.V.1 stärken* (*perfektiv, 294 ff.*) κραταιωθῆναι E 3,16 A, *vgl. 312* (: gaswinþnan B); ἐνδυναμοῦντι Ph 4,13, ἐνδυναμώσαντι T 1,12; κατίσχυσα · -ida Neh 5,16. — *reflexiv*: -jan sik · ἐνδυναμοῦσθαι *sich stark erweisen* E 6,10 t 2,1.

swinþnan *sw.V.4 stark werden*: ἐκραταιοῦτο · -noda L 1,80 2,40.

ga-swinþnan κραταιωθῆναι *erstarken* (*perfektiv, 294 ff.*) E 3,16 B (: in-swinþjan A).

swinþs *Adj.a stark, kräftig, gesund*: δυνατός k 13,9; ἰσχύων Mc 2,17; *sonst* ἰσχυρός Mc 3,27 K 4,10 k 10,10. — *Kompar.* swinþoza · ἰσχυρότερος L 3,16 Mc 1,7 K 10,22 Sk 3,24 (M 3,11 Mc 1,7).

swistar *Fr* ἀδελφή *Schwester*: *N.* J 11,39; Mc 3,35 K 7,15; *A.* -ar J 11,5.28 K 9,5; *G.* -rs J 11,1; *N.Pl.* -rjus J 11,3 Mc 3,32 6,3; *A.* -runs L 14,26 Mc 10,30 T 5,2.

Swmaion Συμεών: *N.* L 2,25.34 *G.* -s L 3,30.

swnagogafaþs* (d) *Mi* ἀρχισυνάγωγος *Synagogenvorsteher*: *G.* -dis Mc 5,38; *D.* -da Mc 5,35.36; *G.Pl.* Mc 5,22 (*vgl.* fauramaþleis swnagogeis *für* ἀρχισυνάγωγος L 8,49).

swnagoge* *F* συναγωγή: *A.* -en Mc 1,21 3,1: -ein (*19,3*) L 4,16 6,6 7,5; *G.* a) -ais J 9,22 (ἵνα ἀποσυνάγωγος γένηται · ei utana -ais wairþai) L 8,41, b) -eis (*d.i.* συναγωγῆς, *19,3*) L 8,49 (παρὰ τοῦ ἀρχισυναγώγου · fram þis fauramaþleis -eis); *D.* a) -e J 6,59 Mc 6,2; b) -en Mc 1,23.29, -ein (*19,3*) L 4,20.28.33; c) -ai L 4,38.

Swntwke* Συντυχή: *A.* -ein *d.i. gr.* -ήν (*19,3*) Ph 4,2.

swogatjan *sw.V.1* στενάζειν *seufzen* k 5,2.4.

ga-swogjan *sw.V.1 erseufzen* (*perfektiv, 294 ff.*): ἐστέναξεν · -ida Mc 7,34.

uf-swogjan *aufseufzen* (*dsgl.*): ἀναστενάξας · -jands Mc 8,12.

Swria* Συρία: G. -iais L 2,2.

swultawairþja *Mn* (*187*[c]) *dem Tode nahe*: -ja <was> ἤμελλεν τελευτᾶν L 7,2.

swumfsl (swumsl J 9,7, *vgl. 31b*) *Na* κολυμβήθρα *Teich*: *A. in* þata -fsl J 9,11 in -sl J 9,7.

t.

tagl *Na* θρίξ *Haar*: *A.* M 5,36; *N.Pl.* M 10,30; *D.* Mc 1,6.

tagr *Na* δάκρυ *Zähre, Träne*: *A.Pl.* k 2,4; *G.* t 1,4; *D.* L 7,38.44 Mc 9,24.

tagrjan *sw.V.1 weinen*: ἐδάκρυσεν · -ida J 11,35.

tahjan *sw.V.1 reißen, zerren*: σπαράσσειν (*Prs.*) L 9,39, (*Aor.*) Mc 1,26 9,20.26; συνεσπάραξεν L 9,42; ἐσκόρπισεν *streute aus* k 9,9.

dis-tahjan *zerstreuen*: σκορπίζει J 10,12, σκορπισθῆτε · -jada J 16,32; διεσκόρπισεν L 1,51, *i.S. von verschwenden* L 15,13, (*Pt.Prs.*) 16,1. — *Vgl.* dis-taheins.

1. **taihswa** *sw.Adj.a* δεξιός *rechts* (*F* taihswo *die Rechte*): *N.F* M 5,30 6,3 L 6,6, *Neut.* M 5,29; *A.F* M 5,39 *Neut.* J 18,10 Mc 14,47; *D.F* af -on · ἐκ δεξιῶν *zur Rechten* L 1,11 20,42 Mc 10,37.40 12,36 14,62 15,27, ἐν δεξιᾷ · in -on R 8,34 E 1,20; *A.Pl.F* G 2,9; *A.Pl.Neut.* k 6,7.

2. **taihswa** *Fō* ἡ δεξιά *die Rechte*: *D.* Mc 16,5 C 3,1.

taihun *indekl.* δέκα *zehn* *N.* L 17,12.17 Mc 10,41; *A.M* L 19,13.16 *F* L 19,24.25; *D.F* L 14,31 19,17. — *Kompp.* fidwor-, fimf-taihun.

taihunda *n der zehnte*: afdailja -on dail allis · ἀποδεκατῶ πάντα *entrichte von allem den Zehnten* L 18,12. — *Komp.* fimfta-taihunda.

taihuntaihundfalþs *Adj.a* (*196*) ἑκατονταπλασίων *hundertfältig* *A.N* L 8,8.

taihuntehund *indekl.A.* L 15,4 *u.* taihuntaihund *dsgl.* *A.* L 16,6.7 ἑκατόν (*dekadisches*) *Hundert.*

taihunteweis* *Adj.ia* (*182 II*) *zehnreihig*: πεντακοσίοις ἀδελφοῖς · fimf hundam -jam broþre *mit fünf zehnreihigen* (*dekadischen*) *Hundert* K 15,6. *Der Zusatz rührt von einem Glossator her, vgl. 194*[5].

taikn *Na* ἔνδειγμα *Anzeichen N.* th 1,5 (*doch könnte der Übersetzer die Form auch als Akk. aufgefaßt haben, so daß Beziehung auf* taikns· σημεῖον *nicht unmöglich wäre*).

taiknjan *sw.V.1 einem etw. zeigen*: δείξει· -eiþ Mc 14,15 T 6,15; *sw.A.Pt.Prs.* -jandan Sk 5,3. — ἐγκαθέτους ὑποκρινομένους ἑαυτοὺς δικαίους εἶναι *Aufpasser, die Gerechte zu sein heuchelten*· ferjans, þans us liutein -jandans sik garaihtans wisan *die aus Heuchelei sich als Gerechte zeigten* L 20,20.

ga-taiknjan *ein Zeichen geben, belehren* (*perfektiv, 294 ff.*): τίς ὑπέδειξεν· -ida L 3,7.

us-taiknjan *bezeichnen*: ἀνέδειξεν L 10,1; ἀπέδειξεν· *dsgl.* K 4,9; Sk 1,12 2,4 5,27, *auszeichnen* Sk 8,24. — ἐνδείξασθαι *erweisen* R 9,22 k 8,24; Sk 7,17 (*an*: ana *m.D.*); *m.Dat. einem etw.* t 4,14. τῷ πάντοτε θριαμβεύοντι ἡμᾶς *der uns immer siegen läßt*· þamma sinteino -jandin hroþeigans uns *der uns immer als Sieger erweist, hervorgehn läßt* k 2,14. — *reflexiv*: -jan sik *sich erweisen als*· παραβάτην ἐμαυτὸν συνίστημι· missataujandan mik silban -ja G 2,18; ἐν παντὶ συνεστήσατε ἑαυτοὺς ἁγνοὺς εἶναι· -ideduþ izwis hlutrans wisan k 7,11. — συνιστῶντες ἑαυτοὺς ὡς θεοῦ διάκονοι· -jandans uns swe gudis andbahtos k 6,4; τῇ φανερώσει τῆς ἀληθείας συνιστῶντες ἑαυτοὺς πρὸς πᾶσαν συνείδησιν *durch Kundmachung der Wahrheit empfehlen wir uns vor jedem Gewissen*· -jandans uns silbans du allaim miþwisseim k 4,2. — *Vgl.* us-taikneins.

taikns *Fi* σημεῖον *Zeichen, Wunder*: *N.* L 2,12; *A.* J 6,14 12,18 Mc 8,11.12 th 1,5; *D.* L 2,34; *N.Pl.* k 12,12; *A.* J 6,2.26 7,31 9,16 Mc 13,22 Sk 6,21; *G.* J 6,30 10,41 12,37 Mc 8,12 K 1,22; *D.* k 12,12.

tainjo *Fn* κόφινος (*Weiden*)*korb N.Pl.* L 9,17 Sk 7,15; *A.* J 6,13 *u.* Sk 7,25 Mc 8,19.

tains *Ma* κλῆμα *Zweig*: *G.Pl.* -e J 15,2. — *Komp.* weina-tains.

dis-tairan *abl.V.4* (*207*) *zerreißen* (*perfektiv, 294 ff.*): ῥήξει L 5,37, ῥήσσει Mc 2,22; -iþ· δολοῖ *verfälscht o.* ζυμοῖ *durchsäuert* G 5,9? (δολοῦντες· galiug taujandans k 4,2: ζυμοῖ· gabeisteiþ K 5,6).

ga-tairan *zerreißen, zerstören, aufheben* (*perfektiv, 294 ff.*): λῦσαι M 5,19 J 7,23 10,35 E 2,14; καταλύειν (*Prs.*) Mc 15,29 R 14,20, (*Fut.*) Mc 14,58, (*Aor.*) M 5,17 k 5,1 G 2,18; καθαιρεῖν k 10,5; καταργεῖν (*Prs.*) k 3,14, (*Fut.*) K 13,8, (*Pf.*) G 5,11, (*Aor.*) K 15,24 E 2,15 t 1,10.

Tairtius Τέρτιος, Tertius *N.* R 16,22.

taitrarkes τετράρχης *N.* L 3,19 9,7.

taleiþa ταλιθά (*d.i.* κοράσιον) *Mägdlein* Mc 5,41.

talzeins* *Fi/ō* (*152*[c]) παιδεία *Lehre, Unterweisung*: *D.* -ai t 3,16.

talzjan *sw.V.1 lehren, ziehen, unterrichten*: παιδεύειν k 6,9 t 2,25; νουθετεῖν C 1,28 3,16 Th 5,14 th 3,15.

talzjands *subst. Part. nd* (*159*) ἐπιστάτης *Lehrer*: *Vok.* -jand L 5,5 8,24.45 9,33.49 17,13.

ga-talzjan *belehren, erziehen* (*perfektiv, 294 ff.*): ἵνα παιδευθῶσιν μὴ βλασφημεῖν· ei -jaindau ni wajamerjan T 1,20.

ga-tamjan *sw.V.1 bezähmen, bezwingen*: οὐδεὶς ἴσχυεν αὐτὸν δαμάσαι· manna ni mahta ina -jan Mc 5,4.

tandjan *sw.V.1 brennen machen,* (*an*)*zünden*: ἅπτει L 15,8, ἅψας L 8,16.

ga-tandjan *mit einem Brandmal versehn* (*perfektiv, 294 ff.*): κεκαυστηριασμένων τὴν ἰδίαν

συνείδησιν· -ida habandane swesa miþwissein *die in ihrem Gewissen gebrandmarkt sind* T 4,2.

in-tandjan *in Brand setzen, verbrennen* (*perfektiv, 294ff.*): κατακαύσει L 3,17.

ga-tarhjan *sw.V.1 kennzeichnen* (*perfektiv, 294ff.*): ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ *stellte sie öffentl. an den Pranger*· -ida balþaba C 2,15. — τοῦτον σημειοῦσθε *diesen kennzeichnet, merkt ihn euch*· þana -jaiþ th 3,14. — κατεγνωσμένος ἦν *er war erkannt d.i. verurteilt, gerichtet*· -iþs was G 2,11. — εἶχον ... δέσμιον ἐπίσημον *einen ausgezeichneten d.i. berüchtigten Gefangenen*· bandjan -idana M 27,16. — *Randglosse in* A gatarhiþ *zu* swikunþ· ἄνοια αὐτῶν ἔκδηλος ἔσται· *wird offenbar*· unwiti ize swikunþ wairþiþ t 3,9. — gatarhjan jah gasakan þo afgudon haifst *den gottlosen Streit zu verurteilen u.* (*seiner Ruchlosigkeit*) *zu überführen* Sk 4,26.

tarmjan *sw.V.1*: ῥῆξον *brich los, brich in Jubel aus*· tarmei G 4,27.

ga-tarnjan *sw.V.1 berauben* (*perfektiv, 294ff.*): ἀπεστηρημένων τῆς ἀληθείας *die der Wahrheit beraubt, der W. bar sind*· at þaimei -iþ ist sunja *von denen die Wahrheit genommen ist* T 6,5.

taui (*71,1*) *Nja Werk, Tat* ἔργον J 8,41; ἐνέργεια E 3,7; ποίημα E 2,10; πρᾶγμα k 7,11; πρᾶξις R 12,4 C 3,9: *N.* E 2,10; *A.* R 12,4; *D.* þamma toja *in dieser Sache* k 7,11 bi toja *nach der Wirkung* E 3,7; *A.Pl.* toja J 8, 41; *D.* tojam C 3,9.

taujan *sw.V.1* (*Prt.* tawida, *vgl. 89,2*) *tun, machen* πράσσειν R 7, 15.19 13,4 E 6,21 G 5,21 Ph 4,9 Th 4,11, (*Aor.*) R 9,11; ἵνα τελειώσω Sk 6,8 (J 5,36); ποιεῖσθαι L 5,33 R 13,14 E 4,16 T 2,1; *sonst* ποιεῖν (*meist Prs., häufiger auch Aor. u. Fut.*; *das Simplex steht überall, wo die Handlung durativ aufgefaßt werden kann, vgl. PBB. 15,95f. 130. 155f. 168f.*); *umschriebenes durat. Fut.* taujan haba k 11,12 th 3,4. — *Beachte*: akran taujan· καρπὸν ποιεῖν *Frucht tragen* M 7,19 L 6,43 8,8 (*Aor.*); -jan armahairtiþa bi *m. Dat.*· ποιῆσαι ἔλεος μετά τινος *Barmherzigkeit üben an* L 1,72; armaion -jan· ἐλεημοσύνην ποιεῖν *Almosen spenden* M 6,1.2.3; bidos -jan *beten* L 5,33 T 2,1 *u.ä.* — taujan *dient zur Umschreibung*: a) þiuþ taujan· ἀγαθοποιῆσαι (τινά· *Dat.*) *Aor.* L 6,9 Mc 3,4; *Prs.* L 6,33.35: unþiuþ -jan· κακοποιῆσαι L 6,9 Mc 3,4; waila -jan· καλοποιεῖν th 3,13 *u.* καλῶς ποιεῖν τινι M 5,44 L 6,27 *u.* εὖ ποιῆσαί τινα Mc 14,7, harduba (B: -aba A) taujau· ἀποτόμως χρήσωμαι *strenge verfahren* k 13,10. — b) ni waiht botos sis taujan· οὐδὲν ὠφελεῖσθαι K 13,3; galiug -jan waurd· δολοῦν τὸν λόγον k 4,2; gawairþi -jan· εἰρηνεύειν k 13,11 *oder* εἰρηνοποιήσας C 1,20; liban -jan· ζωοποιεῖν J 6,63; sunja -jan· ἀληθεύειν E 4,15; wairaleiko -jan· ἀνδρίζεσθαι K 16,13. — — taujan *wird nach gr. Vorbild m. dopp. Akk. verbunden*: *einen zu etw. machen* J 8,53 19,12 R 9,28 k 4,2, *idiomatisch* du *anstatt des zweiten Akk.* J 6,15 10,33 *sowie für* εἰς τι R 9,21 G 5,13.

ga-taujan (*Prt.*-tawida) (*tun*), *vollbringen, bewirken* (*perfektiv, vgl. PBB. 15,95f. 130. 155f. 168f.*): κατεργάσασθαι K 5,3 k 7,11 12,12; πρᾶξαι k 5,10 12,21; *sonst* ποιεῖν (*weit überwiegend Aor., Fut.* J 14,23 Mc 1,17, *Pf.* J 12,18. 37 13,12 15,24 L 1,25 Mc 5,19 7,37, *Plsq.* Mc 15,7, *Impf.* J 6,2 Mc 3,6 6,20, *Prs.* M 7,17 Mc 4,32. — *Beachte*: akrana goda -jiþ *bringt gute Früchte* M 7,17 — *Umschreibungen*: hvo allis þaurfte gataujiþ sis manna· τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος *was*

nützt es dem Menschen L 9,25; saei waurstweig -ida Paitrau· ὁ ἐνεργήσας Πέτρῳ *verlieh dem P. Wirksamkeit* G 2,8; -idedun anakumbjan allans· ἀνέκλιναν ἅπαντας L 9,15 (Sk 7,9); ganohnan -jai· περισσεύσαι Th 3,12; liban -jiþ· ζωοποιεῖ Sk 5,8*f.* (J 5,21); wahsjan -jai· αὐξήσει k 9,10. — gataujan *m. dopp. Akk.* (*wie im Griech.*): *etw. zu etw. machen* M 5,36 J 7,23 19,7, *m.* swe L 15,19; dwala -ida handugein· ἐμώρανεν τὴν σοφίαν K 1,20; galaubein wana -idedun (*Castiglione*)· πίστιν ἠθέτησαν T 5,12; man auk ni waihtai mik minnizo -jan· λογίζομαι γὰρ μηδὲν ὑστερηκέναι k 11,5; *anstatt des prädikat. Akk. steht* du (*abweichend vom Griech.*) L 19,46 Mc 11,17 E 2,14.

missa-taujan, *nur A.Pt.Prs.* missataujandan· παραβάτην *Übeltäter* G 2,18.

af-taurnan *sw. V.4 abreißen* (*intr.*): σχίζει· -nid L 5,36.

dis-taurnan *zerreißen* (*intr.*): ῥήγνυνται οἱ ἀσκοί· -nand balgeis M 9,17.

ga-taurnan καταργεῖσθαι *vergehen, aufhören* (*perfektiv,* 294*ff.*): γνῶσις καταργηθήσεται *Erkenntnis wird aufhören* K 13,8; τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται *das Stückwerk w. a.* K 13,10; τὸ καταργούμενον *was zu nichte wird, das Vergängliche*· þata -nando *N.* k 3,11 *G.* k 3,7.13.

Teibairius Τιβέριος *G.* -aus L 3,1.

ga-teihan *abl. V.1* (203) *anzeigen, verkündigen* (*perfektiv,* 294*ff.*) ἀπαγγεῖλαι M 8,33 11,4 L 7,18.22 8,20.34.36.47 9,36 14,21 18,37 Mc 5,14 6,30 16,10, (*Prs.*) K 14,25; ἀναγγέλλειν (*Aor.*) Mc 5,19, (*Fut.*) J 16,13.25, (*Prs.*) k 7,7; διαγγεῖλαι R 9,17; καταγγέλλειν C 1,28; εὐαγγελίσασθαι Th 3,6; ἦν κεχρηματισμένον· was -taihan L 2,26. — *Umschreibungen*: sunja -ands· ἀληθεύων *die Wahrheit sagend* G 4,16; atiddja sa garaihtoza (magis quam bcefff²ilq) gataihans· δεδικαιωμένος *gerechtfertigt* L 18,14. — *abhängig*: in *m. Dat.*· εἰς M 8,33 L 8,34 Mc 5,14; and· ἐν R 9,17.

faura-gateihan *vorherverkündigen, vorhersagen*: προλέγω -a k 13,2; προείρηκα -taih Mc 13,23.

teikan *s.* tekan.

Teimaius Τιμαῖος *G.* -aus Mc 10,46.

Teimauþaius Τιμόθεος *N.* K 16,10 k 1,1 th 1,1; *A.* k 1,19 Th 3,2; *Vok.* -u T 1,18; *D.* -au T Überschr. AB, 1,2 A: -u Th 3,6 T 1,2 B.

Teitus Τίτος: *N.* k 12,18 G 2,3 t 4,10 A (: Krispus B); *A.* -u k 8,23 12,18 G 2,1 *o.* Teitaun (Τίτον) k 2,13 AB 8,6 AB; *G.* -aus k 7,6.13 8,16; *D.* -au k 7,14 B Tit (Überschr.) 1,4: Teitaun k 7,14 A.

tekan *red.-abl.V.* (*212,1*) *m. Dat.* (255) *anrühren*: ἅπτεσθαι (*Prs.*) L 7,39, (*Aor.*) L 8,45.46 (*Pf.* taitok) Mc 5,30 (*dsgl.*) C 2,21 (teikais, *22A*).

at-tekan *m. Dat.* (255) *berühren*: ἥψατο· attaitok M 8,3.15 9,20.29 L 5,13 7,14 8,44.47; *Konj. Aor.* M 9,21 Mc 3,10 5,28 6,56 8,22, (*Prs.*) L 6,19 18,15 k 6,17 (*aber* ἅψησθε LXX).

tewa* *F*(*ō*) τάγμα *Ordnung*: *D.* in seinai -ai K 15,23.

ga-tewjan *sw.V.1*: *Pt.Pf.* -iþs· χειροτονηθείς *durch Wahl bestimmt, verordnet* k 8,19. — *Vgl.* un-gatewiþs.

Tibairiadau *Dat. Sing.* Τιβεριάδι (*N.* Τιβεριάς) J 6,23 (*D.* -au *nach Gen. gr.* -ος *got.* -aus, *vgl.* Trakauhnitidaus· Τραχωνίτιδος L 3,1, KZ. 41, 171).

Tibairiadeis *N.Pl.* (163) *Bewohner von Tiberias*: ufar marein þo Galeilaie jah Tibairiade· πέραν τῆς θαλάσσης τῆς Γαλιλαίας καὶ τῆς Τιβεριάδος J 6,1 (*KZ.* 41, 171[1]).

tigjus* *Nom. Plur. u, Dekaden*; *bildet die Zehner von* 20—60

einschl.: *A.* M 27,3.9 J 8,57 L 4,2 7,41 9,14 16,6 Mc 1,13 k 11,24; *G.* -iwe L 3,23; *D.* -um L 14,31 T 5,9.

and-tilon *sw.V.2 m. Dat. einem anhangen*: ἑνὸς ἀνθέξεται · ainamma -oþ L 16,13. — frauja -onds ize niuklahein *sich ihres Unverstands annehmend* Sk 7,7.

ga-tilon *erlangen* (*perfektiv, 294ff.*): ἵνα … σωτηρίας τύχωσιν · ei ganist -ona t 2,10.

ga-gátilon *zusammenfügen* (*von* gátils): συναρμολογουμένη · -oda E 2,21, *dsgl. N* E 4,16.

til *Akk. Sing. Na* (*Adj. o. Subst.*): ἵνα εὕρωσιν κατηγορίαν αὐτοῦ *damit sie einen Anklagegrund gegen ihn fänden* · ei bigeteina til du wrohjan ina *damit sie Gelegenheit fänden ihn anzuklagen* L 6,7.

ga-timan *abl.V.4* (*207*) *geziemen für* (*Dat.*) τῷ παλαιῷ οὐ συμφωνεῖ τὸ ἀπὸ τοῦ καινοῦ · þamma fairnjin ni -id þata af þamma niujin L 5,36.

timbrjan *s.* timrjan.

timreins *Fi/ō* (*152*[6]) οἰκοδομή (*i. S. von* οἰκοδόμησις) *Erbauung* (T 1,4 *nach* aedificationem it pl): *G.* -ais R 14,19; *D.* -ai K 14,26 k 10,8 E 4,12.16.29 T 1,4. — *Komp.* ga-timreins.

timrja *Mn Zimmermann*: τέκτων *N.* Mc 6,3; *N.Pl.* οἰκοδομοῦντες *Bauleute* L 20,17 Mc 12,10.

timrjan (timbrjan L 14,28.30, *vgl. 31a*) οἰκοδομεῖν *bauen* (*in den Episteln metaphorisch*) *Prs.* L 6,48 14,30 17,28 K 10,23 G 2,18 Th 5,11, *Aor.* L 6,49 14,28, *Fut.* οἰκοδομηθήσεται εἰς · -jada du *ermutigt werden zu* K 8,10.

ana-timrjan *daraufbauen*: ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ · -idai ana grunduwaddjau E 2,20.

ga-timrjan *erbauen* (*perfektiv, 294ff.*): ᾠκοδόμησεν M 7,24.26 L 7,5 Mc 12,1 ᾠκοδομήθη · -ida warþ Neh 7,1 (*vgl.* L 17,28); οἰκοδομήσω Mc 14,58, ᾠκοδόμητο · -ida was L 4,29. — *abhängig*: ana *m. Dat.* ἐπί τι M 7,24.26, ἐπί τινος L 4,29.

miþ-gatimrjan *mit-erbauen*: -idai sijuþ · συνοικοδομεῖσθε E 2,22.

tiuhan *abl.V.2* (*204*) *ziehn,* (*weg*)*führen*: ὁδηγεῖν L 6,39; ἀπαγάγετε ἀσφαλῶς · -iþ arniba Mc 14,44; ἄγειν L 4,1 J 18,28 (ἄγουσιν · tauhun) G 5,18 *u.* in ufhausein Xristaus tiuhandans · εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ ἄγοντες (FgrG) k 10,5 (*vgl.* Sk 4,11), *Fut.* Th 4,14, *Aor.* ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀχθῆναι · haihait ina tiuhan (*312*) L 18,40; frahunþana tiuhand qineina t 3,6 *nach* captivas ducunt it vg; fram þammei gafahanai tiuhanda (B: habanda A) afar is wiljin t 2,26: A *nach* d e vg Aug. a quo capti(vi) tenentur secundum (ad) ipsius voluntatem, B *von* t 3,6 *beeinflußt.* — *abhängig*: in *m. Akk.* εἰς J 18,28 *u.* in *m. Dat.* ἐν L 4,1; *Pass. m. instr. Dat.* G 5,18.

af-tiuhan *wegziehn*: ἐπαναγαγεῖν L 5,3; προσλαβόμενος αὐτόν · -ands ina Mc 8,32.

at-tiuhan *herbeiziehn, -führen, -bringen* ἀγαγεῖν J 7,45 L 19,30.35 Mc 11,2, *Prs.* J 19,4; εἰσάγαγε L 14,21 *u.* attauh inn · εἰσήγαγεν J 18,16; dalaþ attiuhan · καταγαγεῖν R 10,6; προσάγαγε L 9,41; φέρουσιν · -tauhun Mc 15,22. — *abhängig* ana *m. Akk.* · ἐπί τι Mc 15,22; *Dat.* · πρός τινα L 19,35.

inn-attiuhan *hineinziehn, -führen*: ἐν τῷ εἰσαγαγεῖν · miþþanei -tauhun L 2,27.

bi-tiuhan 1. (*mit sich*) *umherführen*: ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν · swistar qinon -an K 9,5. — 2. περιῆγεν τὰς πόλεις M 9,35 τὰς κώμας Mc 6,6 *durchzog die Städte, Dörfer* · -tauh baurgs, weihsa.

ga-tiuhan *wegziehn, -führen* (*perfektiv, 294ff., PBB, 15,158*): ἤγαγον L 4,9, ἄγουσιν (*Prs.hist.*)

J 9,13; ἀπήγαγον M 27,2 J 18,13 Mc 14,53 15,16; καταγαγόντες L 5,11; ὅτι κατεκρίθη *daß er verurteilt ward* · þatei du stauai gatauhans warþ *daß er vor Gericht gezogen ward* M 27,3. — *abhängig*: ana *m. Akk.* · ἐπί τι L 5,11; in *m. Akk.* · εἰς L 4,9.

miþ-gatiuhan *mit-fortziehn*: Βαρνάβας συναπήχθη · -tauhans warþ G 2,13.

us-tiuhan 1. *hinaus-*, *wegführen* ἐξάγειν J 10,3 Mc 15,20 (-ουσιν · -tauhun), *Aor.* 8,23; ἐκβάλῃ · -iþ J 10,4, ἐκβάλλει · -tauh Mc 1,12; ἀναγαγών L 4,5, iup ustiuhan · ἀναγαγεῖν R 10,7; ἀναφέρει · -tauh Mc 9,2. *abhängig*: ana *m. Akk.* · εἰς τι L 4,5 Mc 9,2; in *m. Akk. desgl.* Mc 1,12. — 2. *entrichten*: φόρους τελεῖτε · gilstra -aiþ R 13,6. — 3. *etw. ausführen, vollbringen, vollenden*: τελεῖν (*Aor.*) M 10,23 26,1 L 2,39 G 5,16 Neh 6,15, (*Fut.*) L 18,31, (*Pf.*) t 4,7; ἐκτελέσαι L 14,29.30; ἐπιτελέσαι k 8,6.11, (*Prs.*) k 7,1 G 3,3; συντελέσαι M 7,28 L 4,2.13, (*Prs.*) R 9,28: τελειοῦν (*Aor.*) J 17,4 L 2,43, (*Pf.*) J 17,23, (*Prs.*) k 12,9; καταρτίζειν k 13,11 (*Pf.*) L 9,40 (-iþs *Randgl. zu* gamanwiþs · κατηρτισμένος), (*Aor.*) Th 3,10; κατεργάζεται · -ada (*medial 'bewirkt', vgl. 198¹*) k 7,10 AB; ἵνα παραστήσῃ (*m. dopp. Akk.*) *damit er herstelle* · ei -tauhi E 5,27. — du -an · εἰς ἀπαρτισμόν *zur Vollendung* L 14,28. — *Pt.Pf.* ustauhans *vollkommen* · τέλειος R 12,2 K 13,10; ἄρτιος t 3,17; þo sei ustauhana habaida wairþan fram fraujin garehsn *den Heilsplan, der vom Herrn vollendet werden sollte* Sk 1,7. — 4. *ein Ende nehmen*: ustauh · *lat.* explicit R K k E G C th Unterschr.

Tobeias Τωβίας *N.* Neh 6,17.19; *D.* -eiin Neh 6,17.

Trakauneitidaus *Gen. Sing. d.i.* Τραχωνίτιδος L 3,1.

trauains *Fi* (*152⁶*) *Vertrauen, Zuversicht* παρρησία k 7,4 Ph 1,20; *sonst* πεποίθησις: *N.* k 7,4; *A.* k 3,4 Ph 3,4; *D.* k 1,15 8,22 10,2 E 3,12 Ph 1,20.

trauan *sw.V.3 trauen, Zutrauen haben*: πεποιθέναι M 27,43 (du · ἐπί τινα) L 18,9 (*Dat.* · ἐπί τινι) k 1,9 (du · ἐπί τινα) Ph 3,4 (in *m. Dat.* · ἐν). — *abhängig*: ei L 18,9.

ga-trauan *vertrauen* (*perfektiv, 294 ff.*): πεπεῖσθαι R 8,38 14,14 t 1,5(gaþ-þan-traua · πέπεισμαι δέ, *vgl. 232,2*).12; πεποιθέναι k 2,3 10,7 G 5,10 Ph 1,14 2,24 3,3 th 3,4 Phil 21; θαρρεῖν k 5,6.8 7,16 10,1, (*Aor.*) 10,2. — *Pass.* gatrauaiþ ist mis *mir ist anvertraut* · πεπίστευμαί τι G 2,7; ἐπιστεύθην T 1,11 Tit 1,3; ἐπιστώθης t 3,14. — *abhängig*: *Dat.* k 10,2 Ph 1,14 Phil 21; in *m. Dat.* ἐπί τινα k 2,3 th 3,4, εἰς k 10,1 G 5,10, ἐν R 14,14 k 7,16 Ph 2,24 3,3. *Akk. m. Inf.* k 10,7; þatei R 8,38 14,14 G 5,10 G 5,10 t 1,5: þammei (*Attraktion, 355¹*) Ph 2,24 t 1,12, ei th 3,4.

Trauadai *Dat. Sing. für* Τρῳάδα k 2,12 Τρῳάδι t 4,13.

trausti *Nia* διαθήκη *Bündnis, Bund*: *G.* -eis (*146⁴*) E 2,12.

triggwa (*90*) *Fō* διαθήκη *Bündnis, Bund*: *N.* R 11,27 K 11,25; *G.* L 1,72 k 3,6.14; *N.Pl.* R 9,4 G 4,24.

triggws (*90*) πιστός *treu, zuverlässig*: *N.* L 16,10 19,17 K 4,2 7,25 k 1,18 C 1,7 Th 5,24 th 3,3 t 2,13, *N.Neut.* triggw T 1,15 3,1 4,9 t 2,11; *G.* Tit 1,9 B (: triggws A, *s. Anm.*); *N.Pl.* L 16.11.12 *N.Pl.Fem.* T 3,11; *D.* E 1,1 (*274⁴*). — *sw.N.* E 6,21 C 4,7; *D.* C 4,9. — *Adv.* triggwaba (*191 A 1*) *treulich, zuverlässig*: πεπεισμένος γάρ ἐστιν (ὁ λαός) · -aba galaubjand L 20,6; τοῦτο πεποιθώς οἶδα · þata -aba wait Ph 1,25. — *Komp.* untriggws.

trigo *Fn Trauer*: ἐκ λύπης · us -on *aus Unlust* k 9,7.
ana-trimpan *abl.V.3,1* (*205*) *einen bedrängen*: ἐπικεῖσθαι αὐτῷ τοῦ ἀκούειν · -tramp ina du hausjan L 5,1.
triu (*89,2*) *Nwa* ξύλον *Holz, Prügel*: *D.Pl.* -wam Mc 14,43.48. — *Komp.* weina-triu.
triweins *Adj.a* ξύλινος *hölzern*: *N.Pl.Neut.* t 2,20.
trudan *unreg.abl.V.4* (*207*) *treten*: πατεῖν ἐπάνω ὄφεων · -an ufaro waurme L 10,19; *an Stelle von Pass.* -anda weinabasja *werden Weintrauben getreten d.i. gekeltert* τρυγῶσι σταφυλήν *liest man die Traube* L 6,44 (*vgl. Anm.*).
ga-trudan *zertreten* (*perfektiv, 294 ff.*): κατεπατήθη · -an warþ L 8,5.
in-trusgjan *unreg. st.-sw. abl. V.3,2* (*206*) *einpfropfen*: ἐγκεντρίσαι R 11,23, *Pass. f.* ἐγκεντρισθῆναι R 11,17.19.23.24, *Fut.Pass.* R 11, 23.24: *Inf.* -jan R 11,23; *Pass. 3.Pl.* -janda R 11,23.24 (in *m. Akk.*) *Pass. 3.Sg.Opt.* R 11,19; *Pt.Pf.* a) *stark* intrusgans warst R 11,24, b) *schwach* -trusgiþs warst R 11,17 (in *m. Akk.*).
ufar-trusnjan *sw.V.1 überstreuen Pt.Prs.* -jandans Sk 3,16.
tuggl (*Na*) *Gestirn*: *Randgl.* uf tugglam *zu* uf stabim · ὑπὸ τὰ στοιχεῖα *unter den Elementen* G 4,3 A (*vgl. Anm.*).
tuggo *Fn* γλῶσσα *Zunge*: *N.* L 1, 64; *G.* Mc 7,35; *D.* Mc 7,33.
tulgiþa *Fo* ἀσφάλεια *Festigkeit, Sicherheit N.* Th 5,3; ἑδραίωμα *Fundament* (*Grundfeste*) *N.* T 3, 15; ὀχύρωμα *Feste, Bollwerk G.Pl.* k 10,4.
tulgjan *sw.V.1 festigen, stärken*: κυρῶσαι k 2,8; στηρίξαι Th 3,13.
ga-tulgjan *befestigen, bestärken* (*perfektiv, 294 ff.*): βεβαιῶσαι R 15,8; στηρίξαι L 9,51 (du *m. Inf. für* τοῦ *m. Inf.*) Th 3,2 th 2,17 (in *m. Dat.* ἐν), *Fut.* th 3,3. — *reflexiv*: niba gatulgjand sik in ungalaubeinai · ἐὰν μὴ ἐπιμείνωσιν τῇ ἀπιστίᾳ *wenn sie nicht im Unglauben beharren* R 11,23. (*V.* 22 ἐὰν ἐπιμείνῃς τῇ χρηστότητι · jabai þairhwisis in selein). — *Pt.Pf.* gatulgiþs *fest, beständig*: idreiga du ganistai -ida · poenitentiam in salutem stabilem defgm vg k 7,10 A: idreiga du ganistai -idai B *mit Beziehung des Adj. auf* σωτηρίαν *anstatt auf* μετάνοιαν: *das unwiderruflich sichere Heil*; βέβαιος k 1,6; ἑδραῖος C 1,23.
tulgus *Adj.u* (*184*[1]) *fest, beständig*: *N.Fem.* στερεὸς θεμέλιος · -gus grunduwaddjus t 2,19; *N.Pl.M* ἑδραῖοι · -jai K 15,58.
tundnan *sw.V.4 brennen*: οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι · ik ni -nau k 11,29.
in-tundnan *verbrennen intrans.* (*perfektiv, 294 ff.*): κρεῖσσον γάρ ἐστιν γαμῆσαι ἢ πυροῦσθαι · batizo ist auk liugan þau -nan K 7,9.
tunþus *Mu* ὀδούς *Zahn A. u. D.* M 5,38; *A.Pl.* Mc 9,18; *G.* M 8,12.
twai *dekl. Zahlwort, Flexion 194*[1]; *über Gen.* twaddje J 8,17 k 13,1 T 5,19 (twadje A) Sk 3,21 *vgl.* 87; *über Nom. Fem. Dualis* twa þusundja Neh 7,19 *vgl.* 194[6] 235[1], *daneben N.Plur.F* twos þusundjos Mc 5,13, twos L 17,35 G 4,24. — *distributiv*: twans hvanzuh · δύο δύο *je zwei* Mc 6,7 *u.* ἀνὰ δύο L 10,1 (*195*). — twai tigjus εἴκοσι *D.* L 14,31, twa hunda *D.* J 6,7.
twalibwintrus (*IF.* 18,395 *u.* 24, 176) ἐτῶν δώδεκα *zwölfjährig N.* L 2,42.
twalif (-ib *N.* L 8,1; *A.* L 6,13, *vgl.* 25 *Ba*) δώδεκα *zwölf*: *N.M* L 8,1 9,12, *F* J 11,9; *A.M* M 10,1 L 6, 13 9,1 Mc 9,35 10,32, *F* M 8,19, *N* L 8,43 Mc 5,25; *G. M* -ibe J 6, 71 L 8,42 Mc 14,10.43, *N* Mc 5, 42; *D. M* a) -if M 11,1, b) -bim J 6,67 Mc 4,10 11,11.
tweifleins *Fi/ō* (*152*[6]) *das Zweifeln*: χωρὶς διαλογισμοῦ *ohne Bedenken* ·

inuh -ein T 2,8; προςλαμβάνεςθε μὴ εἰς διακρίςεις διαλογιςμῶν *nehmt ihn auf, ohne ihn zu Zweifeln in Gedanken zu veranlassen* (*o.*: *ohne Gedankenrichterei*) · ni du -ai mitone R 14,1.

tweifljan *sw. V. 1 zweifeln o. Zweifel erregen?* Sk 6,10 (*vgl. Anm.*).

tweifl *Akk. Sing. Zweifel*: in -l atdraus Sk 2,14.

tweihnai 1. *kollektives Zahlwort*: miþ tweihnaim markom · ἀνὰ μέςον τῶν ὁρίων *zwischen beiden Grenzen* Mc 7,31. — 2. *distributiv*: nih þan -nos paidos haban · μήτε ἀνὰ δύο χιτῶνας ἔχειν *nicht je zwei Röcke haben* L 9,3 (*vgl.* *195*[1]).

twisstass (*115,1*) *Fi* διχοςταςία *Zwistigkeit N.Pl.* -sseis G 5,20. — *Vgl.* af-, usstass.

Twkeikus *N.* E 6,21 C 4,7 A: Twkekus B (*22 B*) Τυχικός; *A.* -eiku t 4,12.

Twra* Τύρος: *A.* -a Mc 3,8; *D.* -ai L 10,13.14. — *Für Gen.* Τύρου *erscheint* Twre L 6,17 Mc 7,24. 31; *für Dat.* Τύρῳ Twrim M 11,22. (*Nach KZ. 41,170 der Volksname an Stelle des Stadtnamens.*)

þ.

Þaddaius Θαδδαῖος: *A.* -u Mc 3,18.

þadei *relat. Adv.* (*192 C 1*) *wohin*: οὗ L 10,1; ὅπου J 8,21.22 13, 33.36 14,4, ὅπου ἐάν Mc 14,14; *dorthin wo* ὅπου J 6,62 Mc 6,55. — þiswaduh þadei *wohin nur*: ὅπου ἐάν (ἄν) M 8,19 L 9,57 Mc 6,56 *vgl.* þiswaduh þei Mc 6,10 (ὅπου ἐάν) K 16,6 (οὗ ἐάν).

þagk* *s.* þank.

þagkjan (þaggkeiþ Mc 8,17 *u.* þankeiþ L 14,31, *vgl. 28b u.a.*) *unreg. sw. V. 1* (*Prt.* þāhta, *Pt.Pf.* þāhts, *vgl. 53.228*) *denken, überlegen*: βουλεύεςθαι L 14,31 (*m. flg.* -u · εἰ *ob*) k 1,17. — ἀπορούμενοι (*m. abh. Frages.*) J 13,22;

brukjaidau *dadurch daß man es gebraucht* C 2,22. b) *für* ὑπό τινος K 10,29. c) διά τι L 1,78 E 5,6 G 4,13 C 3,6; Sk 7,5. d) *meist f.* διά τινος (*persönl. u. sachl.*) M 8,17 27,9 *usw.*; J 11,4 17,20 L 1,70 *usw.* (*beides häufig*); παρακαλῶ ὑμᾶς διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ θεοῦ *ich beschwöre euch bei der Barmherzigkeit Gottes* · bidja izwis þairh bleiþein R 12,1. κατὰ Λούκαν · þairh Lukan L Überschr. — 3. *Steht* διά *m. Gen. bei Zeitbestimmungen, so zieht der got. Text die Präp. zum Verbum*: δι' ὅλης νυκτὸς κοπιάσαντες · alla naht þairharbaidjandans L 5,5; *vgl. auch* ἦν διανυκτερεύων · was naht þairwakands (*27b*) L 6,12.

þairko *Nn* τρυμαλιά *Loch, Nadelöhr*: *A.* -o L 18,25 Mc 10,25.

ga-þairsan *abl. V. 3,2* (*206*) *verdorren* (*perfektiv, 294ff.*): -þaursana habands handu · ἐξηραμμένην ἔχων τὴν χεῖρα Mc 3,1.3.

Þaissaloneikai *Dat. Sing. lat.* Thessalonicae, Θεσσαλονίκῃ Ph 4, 16 t 4,10.

Þaissalauneikaie *Gen. Plur.* Θεσσαλονικέων th 1,1; *D. -eikaium* Th Unterschr. -ikaium th Überschr. A (: -ekaium B) *u.* -eikaium th Unterschr. B.

þan 1. *demonstr. Zeitadv.* τότε *dann, darauf* (*an 1. Stelle* J 13,27 K 16,2 k 12,10; *an 3. St.* E 2,12, *sonst an 2.*): M 7,23 9,15 J 13,27 *u.ö.*; *so auch ohne Vorbild im Nachsatz* J 7,33 L 2,42 16,23. — 2. *anreihend-adversat. Konj.* (*333*): δέ (*ungemein häufig*); *sehr oft zugleich mit* -uh (*333*[1]); καί L 2,37 K 15,28; δὲ καί L 3,12 Mc 15,40; οὖν M 27,17 J 6,43 7,16 *usw.*; -uh þan γάρ M 6,32 J 6,64 Sk 5,11 (J 5,22) *u.ö.*; ἄρα K 5,10; μέν J 11,6 K 11,21 G 4, 23. *Meist an 2. Stelle, an 3., wenn eins der vorhergehenden Wörter ein Formwort ist oder beide eng zusammengehören z.B.* M 27,15.45 L 6,6 20,16 Mc 3,6.31 T 3,10 (*hier überall gegen die Vorlage*; *häufiger ihr entsprechend*). þan *wird vielfach mit andern Partikeln verbunden, z.B.* þan auk, auk þan, þan jah, jah þan *usw.* — 3. *relat.-tempor. Konj.* (*359*) ὅταν *wann, so lange als*: M 6,2.5.6 9,15 *usw.* (*häufig*); ὅτε *als, da* M 7,28 9,25 J 6,24 *usw.* (*häufig*); ὁπότε L 6,3; *für Gen. absol.*: iþ þan seiþu warþ · ὀψίας δὲ γενομένης M 27,57. *Meist an 1. Stelle, wie im Original*; *an 2. St. entsprechend* καὶ ὅταν J 10,4 L 5,35 Mc 14,7; *gegen das Griech. nimmt es die 2. St. ein, wenn eine andere Konj. den 1. Platz verlangt z.B.* allis þan · ὅταν γάρ Mc 12,25, ak þan · ἀλλ' ὅταν L 14,10.13; iþ þan · ὅτε δέ L 15,30 *u.a.*

þanamais *Adv. weiter, noch, mehr*: τοῦ λοιποῦ G 6,17; ἔτι *in Fragesätzen* Mc 5,35 14,63 G 5,11, *pleonast.* ju þanamais (*nach Neg.*) L 16,2; *m. Neg. für* οὐκέτι Mc 15,5, μηκέτι R 14,13, *pleonast. dafür* ju þanamais Th 3,1 T 5,23.

þanaseiþs *Adv. weiter, noch*: ƕa þanaseiþs . . . urrediþ · τί . . . δογματίζεσθε C 2,20; *sonst stets m. Neg.* (ni þanaseiþs *oder* þanaseiþs ni) *f.* οὐκέτι *nicht mehr* J 14,19 16,10.25 *usw. u.* μηκέτι Mc 11,14 k 5,15 *usw.* — *Doppelte Neg.* ni þanaseiþs ni gaman · οὐκέτι J 16,21, ni þanaseiþs ni kunnum · οὐκέτι k 5,16.

þande (-ei L 1,34 16,3 R 11,16.21 G 6,10 Ph 1,18) *Konj. von urspr. temporaler Bedeutung, gewöhnl. hypothetisch gefärbt* (*359*): 1. *so lange als* ἕως J 12,35.36; ὡς G 6,10. 2. *da* ἐπεί L 1,34. 3. *wenn* εἰ M 6,30 J 5,47 8,46 13,17 G 3,29; εἰ δέ R 11,16 G 4,7 (?); εἰ γάρ R 11,21. 4. *kausal*: *weil* ὅτι J 9,16 L 2,30 16,3 Sk 6,24 (J 5,38). 5. πλὴν ὅτι *außer daß* Ph 1,18.

þanei *Konj.* (*359*) 1. ὅτε *wann* J 9,4. — 2. ἐφ' ὅcον · jah þanei *wie viel* M 25,40.45.

uf-þanjan *sw.V.1 ausdehnen, s. ausstrecken*: ἐπεκτεινόμενος *m. Dat.* · -jands du Ph 3,14; ὑπερεκτείνομεν ἑαυτούς · ufarassau -jam uns *wir strecken uns übermäßig aus* k 10,14.

þank (*28a*) *Akk.Sing.* χάριc *Dank* L 17,9 (*aisl. Fi*).

þannu *Adv. ja, wohl, also darum*: ἄρα Mc 4,41 R 7,3 k 5,15 G 3,29 5,11, ἄραγε M 7,20; *fälschlich f.* ἆρα G 2,17 (*s. Anm.*); ὥcτε K 5,8. *Zusatz* Mc 14,6 k 6,3. — þannu nu · ἄρα G 4,31; ἄρα νῦν · R 8,1; ἄρα οὖν R 9,16.18 14,12.19 G 6,10 Th 5,6; λοιπὸν οὖν Th 4,1; ὥcτε K 4,5. — þannu nu jai manna · μενοῦνγε, ὦ ἄνθρωπε *jawohl* R 9,20.

þanuh 1. *dem. Adv.* τότε M 8,26 9,6.14.29.37 *usw.*; þanuh jah · τότε καί C 3,4; þanuþþan *dsgl.* K 15,28; þanuh þan · τότε οὖν J 11,14 19,1, τότε μέν J 11,6. *Demonstr. wohl auch* þanuh *für* ὅτε J 16,25. — 2. *Konj. aber, nun*: δέ M 9,25.32 J 6,12 *usw.*; οὖν J 6,13.34.52.60.68 *usw.*; καί M 9,2 (καὶ ἰδού) Mc 10,13 K 14,25 (καὶ οὕτωc); þanuh þan sweþauh · ὅμωc μέντοι *dessenungeachtet, dennoch* J 12,42. — — *Zusatz*: J 13,36 18,38 (*nach Parallelstellen*); þanuh lustu Ph 1,23 *wohl Artikel*; þanuh K 15,18 A *für* ἄρα, *wohl verschrieben für* þannu. — *Vgl.* nauh-þanuh.

þar *Adv.* (*192 A 2*) ἐκεῖ *dort* L 9,4 Mc 6,10.

Þara Θάρα *G.* -ins L 3,34.

þarba *Fō Mangel, Armut*: ὑcτήρηcιc *D.* Ph 4,11; ὑcτέρημα (*got. Pl.f.gr.Sg.*): *D.Pl.* k 8,14 11,9. — *A.* -os þulan · ὑcτερεῖcθαι Ph 4,12.

ga-þarban (*sw.V.3*) *m. Gen.* (*265,1*) *sich enthalten*: -an mate · ἀπέχεcθαι βρωμάτων T 4,3 AB. — *reflexiv*: allis sik gaþarb<a>iþ · πάντα ἐγκρατεύεται K 9,25 A.

þarbs *Adj.a* 1. *nötig*: ἀναγκαῖον ἡγηcάμην · þarb (*35*[15]) munda Ph 2,25. — 2. *bedürftig* (*einer Sache*: *Gen.* *265,2*): *sw.A.Pl.* þans -ans leikinassaus L 9,11. — *substantivisch*: þarba · πτωχόc *Bettler* (*187*[6]): þize -ane J 12,6; -am J 12,5 Mc 10,21. — *Komp.* ala-þarba.

þarei *rel. Adv. wo*: οὗ J 11,41 L 4,16.17 R 9,26 k 3,17 C 3,1; *sonst* ὅπου M 6,19.20.21 *usw.*

þarf *s.* þaurban*.

þarihs* (?) *Adj. a.* ἄγναφοc *ungewalkt*: *nur Gen.* þarihis *mit nachgetragenem* i[1] M 9,16, *der Verderbnis verdächtig* (*49,2*[1]).

þaruh 1. *demonstr. Adv. da*: ἐκεῖ M 6,21 J 12,26 Mc 16,7 k 3,17; *für* καί J 7,45 (*u.* Sk 8,5) J 9,2 Sk 3,1 (J 3,23); ἰδού M 9,18, þaruh sai · καὶ ἰδού L 7,12.37. — 2. *Part. für* οὖν *nun* J 6,5.10.14. 21.24.28 *usw.*; δέ *aber* J 6,20 18,15.18 *usw.*, þaruh þan · δέ L 8,23. — *Zusatz*: J 13,37 14,5. 9.22 16,29 18,5.

þata *s.* sa; þata-ƕah *s.* saƕazuh.

þatain (*d.i.* þat' ain, *39*[1]) *das eine*: ἕν J 9,25; τοῦτο μόνον G 3,2. — ni þatain — ak jah · οὐ μόνον — ἀλλὰ καί *nicht nur — sondern auch* T 5,13 *u. mit Ellipse im 1. Glied*: ni þatain, ak jah · οὐ μόνον, ἀλλὰ καί *nicht nur das, sondern auch* R 9,10 k 8,19.

þatainei (-e Sk 1,10, *vgl.* *22 B*) *Adv.* μόνον *nur* M 5,47 8,8 9,21 *usw.*, *Zusatz* M 10,28; μόνον μὴ τὴν ἐλευθερίαν εἰc ἀφορμὴν τῇ caρκί *doch ja nicht Freiheit, um dem Fleisch Gelegenheit zu geben* · þatainei ibai þana freihals du lewa leikis taujaiþ G 5,13. — ni þatainei — ak jah · οὐ μόνον — ἀλλὰ καί *nicht nur — sondern auch* R 9,24 12,17 13,5 *usw.* (*nur* ak Sk 4,25 5,14*f.* 7,13*f.*).

þatei 1. *Neutr. v.* saei. — 2. *relat.*

Konj. (*353 ff.*) ὅτι *daß* (*ungemein häufig*); ni þatei · οὐχ ὅτι *nicht daß, nicht als ob* J 6,46 7,22 k 1,24 3,5 Ph 3,12 4,11.17 th 3,9 Sk 4,13, *beachte*: μὴ τῶν βοῶν μέλει · ni þatei bi auhsum us ... K 9,9. þatei *an Stelle von* εἰ K 7,16; εἰ μήτι *es sei denn daß* · niba þau þatei *m. Opt.* L 9,13. — *Gleich* ὅτι *vor direkter Rede* (*355²*). — *Fast durchweg nach Verben m. Akk.*; *bei solchen m. Gen. o. Dat. durch Attraktion* (*348*) *auch* þizei *o.* þammei (*355¹*). — *Wiederaufnahme von* ei *durch* þatei J 13,29 (*umgekehrt*: *Wiederaufnahme v.* þatei *durch* ei k 5,1). — þatei *m. volitivem Optat.* Sk 3,20 (*353 Schluß*).

þat-ist (*d.i.* þat' ist, *39¹*) *das ist, nämlich*: J 6,29 Mc 7,2 R 7,18 9,7.9 10,8.9 K 9,3 Phil 12.

þatuh *s.* sah.

þaþro *Adv.* (*192 B1*) 1. *örtlich*: *daher, von da*: ἐντεῦθεν J 7,3 14,31 18,36 L 4,9 Sk 6,28, *Zusatz* L 4,29. — 2. *zeitlich*: *darauf*: ἔπειτα G 1,21 2,1 B (: -oh A); þaþro þan · *dsgl.* Th 4,17; λοιπόν *hinfort, für die Zukunft* t 4,8.

þaþroei *rel. Adv.* ἐξ οὗ *von wannen* Ph 3,20.

þaþroh *Adv.* 1. *örtlich*: ἐκεῖθεν *von da, daher* L 9,4. — 2. *zeitlich*: *darauf*: τότε L 4,9 (*nach* M 4,5), ἀπὸ τότε L 16,16; εἶτα L 8,12 Mc 4,17.28 8,25 T 2,13; ἔπειτα K 15,6. þaþroh þan: ἔπειτα J 11,7 L 16,7 Mc 7,5 K 15,7 *u.* þaþroþ-þan K 15,23; οὖν J 18,7, þaþroþ-þan εἶτα K 15,7.24; καὶ πάλιν K 7,5, deinde (defg vg) k 8,5 A (: þaþroh þan B).

þau (þauh J 11,32 Mc 10,15 13,20 k 13,5 B: þau A, *vgl.* *27 a*) 1. *nach Komparativen, als*: ἤ M 11,24 L 5,23 10,12.14 *usw.*; ἤπερ J 12,43; *nach Positiv* (*wie im Griech.*) Mc 9,43.45.47; swa — þau · οὕτως — ἤ *ebensosehr — als* L 15,7. — 2. *im zweiten Glied einer Doppelfrage* (*332,3*) ἤ *oder*: a) *in selbständigen disjunkt. Fragen steht im 1. Glied* -u, *im 2. Gl.* þau, *hinter dem* -u (-uh) *wiederholt wird* (*Ausnahme* J 18,34) J 7,17 L 7,19.20 G 3,2 (-u), M 11,3 L 20,4 Mc 11,30 (-uh), L 20,22 Mc 12,14 (þau niu); þau — -u *erscheint auch, wenn das 1. Gl. zu ergänzen ist*: K 9,6, þau niu R 7,1 9,21 k 13,5 A (: þauh niu B). — b) *in unvollständigen disjunktiven Fragen, die sich an das Interrogativum eines vorhergehenden vollständigen Fragesatzes anschließen*: *das 1. Gl. bleibt ohne Charakterisierung* (*Ausnahme*: J 9,2), *das 2. wird durch* þau (*ohne* -u!) *eingeleitet*: M 9,5 27,17 L 6,9 Mc 2,9 R 8,35. — 3. þau *leitet den Nachsatz eines Bedingungssatzes ein* (*367,3*): a) þau *an Stelle von* ἄν J 5,46 8,19.42 9,41 11,21.32 *usw.* b) ni þau · οὐδέ M 6,15 Mc 11,26; οὐ μή M 5,20 Mc 10,15. — 4. *Adv. doch, wohl, etwa*: *für gr.* ἄν (κἄν): L 9,46 Mc 6,56 K 7,5 k 11,16; *ohne direkte Entsprechung* L 9,13 K 15,29 (καί). — þau *zwischen Präp. u. Verbum eingeschoben* J 5,46 (*232,7*).

þauhjabai *Konj. wenn auch*: εἰ καί K 7,21 k 4,16; Sk 4,21.

þaurban* *V. prt.-prs.* (*220,5*) *nötig haben, bedürfen, Mangel leiden*: χρῄζειν M 6,32 k 3,1; ἔχω ἀνάγκην *muß* L 14,18; χρείαν ἔχειν M 6,8 9,12 26,65 J 13,29 16,30 L 5,31 15,7 Mc 2,17 14,63 K 12,21 E 4,28 Th 4,9.12 5,1, (*Aor.*) Mc 2,25. — *Formenbestand 220,5.* — *Über den Wechsel von f u. b* (þarf — þaurbum) *132.*

1. **þaurfts** *Adj.a.* (*urspr. Pt.Pf. zu* þaurban*): ἀναγκαῖος *nötig N.Pl.* -ai K 12,22; ὠφέλιμος πρός τι (du) *zu etw. nützlich N.Pl.Fem.* t 3,16. — *Kompar*

sw.N.Neut. þaurftozo (*188,2*) ἀναγκαιότερον *notwendiger* Ph 1,24. — *Komp.* naudi-þaurfts?

2. þaurfts *Fi Bedürfnis, Not*: χρεία *N.* L 19,34; *G.* -ais Ph 2,25 Sk 7,13. — ἀνάγκη *G.* K 7,26. — τὰ οὐκ ἀνήκοντα *das nicht Geziemende*· þoei du -ai ni fairrinnand E 5,4; τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος *was nutzt es dem Menschen*· hvo allis -e gataujiþ sis manna L 9,25. — *Komp.* naudiþaurfts.

þaurneins *Adj.a* ἀκάνθινος *von Dornen*: *A.Fem.* Mc 15,17; *sw. A.Mask.* J 19,5.

þaurnus *Mu* ἄκανθα *Dorn*: *N.Pl.* L 8,7 Mc 4,7; *A.* L 8,14 Mc 4,7. 18; *G.* L 8,7; *D.* M 7,16 J 19,2 L 6,44.

þaurp *Akk. Sing.* (*Na*) ἀγρός *bebautes Land, Acker* Neh 5,16.

þaursjan *sw.V.1* a) *unpersönl.* þaurseiþ mik (*247,1*) *mich dürstet* διψᾶν *Aor.* J 6,35, *Prs.* J 7,37 R 12,20. — b) *persönl.* þaursidai· διψῶμεν *wir dürsten, sind durstig* K 4,11.

af-þaursjan (*perfektiv*, *294ff.*) (*ver*)*dursten*: ἐδίψησα· -iþs was M 25,42; *A.Pt.Pf.* -idana · διψῶντα M 25,44.

ga-þaursnan *sw.V.4 verdorren, vertrocknen* (*perfektiv, 294ff.*): ἐξηράνθη·-niþ J 15,6, -noda L 8,6 Mc 4,6 5,29; ἐξήρανται · -noda Mc 11,21.

þaurstei *Fn* δίψος *Durst D.* k 11,27.

þaursus *Adj. u.* (*184*): ξηρός *dürr N.Fem.* handus is so taihswo was þaursus L 6,6, *A.* -ja habandin handu L 6,8; ἐξηραμμένος *vertrocknet A.* smakkabagm -jana us waurtim Mc 11,20.

þe *Instr. Neutr.* (*57¹.167¹.256⁵*) *vor einem Kompar. um so*: ni þe haldis *nicht um so mehr, keineswegs* Sk 4,22. *Vgl.* bi-þe, du-þe, jaþ-þe.

þeei *darum, daß*; *nur nach Neg.*: ni þeei a) οὐχ ὅτι *nicht als ob* J 12,6. — b) οὐχ ἵνα *nicht deshalb daß* J 6,38 k 2,4.

þei (*167². 345⁶*) 1. *Relativpart.* (*345*): und þata hveilos þei· ἐφ' ὅσον *so lange als* M 9,15; *sonst hinter neutralem indef. Pron.* (*hinter mask. nur* L 4,6): þatahvah þei· *was auch immer* ὃ ἐάν J 15,7, ὅ,τι ἄν J 15,16; þishvah þei· ὃ ἐάν Mc 11,23, ὅσα Ph 4,8, ὅσα ἄν J 11,22 16,23 (þishvah þatei· πᾶν ὅ,τι ἐάν C 3,23); allata þishvah þei· πάντα ὅσα ἄν Mc 11,24; (all þishvah þatei· πᾶν ὅ,τι ἄν C 3,17). — þishvizuh þei · ὃ ἐάν Mc 6,22. — þishvaruh þei · ὅπου ἄν (ἐάν) *wo auch immer* Mc 9,18 14,9. — — þishvaduh þei· *dsgl. wohin auch immer* Mc 6,10 οὗ ἐάν K 16,6 A: þe B (þishvah þatei ὃ ἐάν Mc 7,11; ἃ ἄν G 5,17, *vgl.* *345⁶*). — — 2. *Konj., im Gebrauch parallel zu* ei, *daß* 1. ὅτι: a) *m. Indik. Prs.* M 6,26 J 13,35 16,20 (R 10,9) K 11,2 15,50, *Prt.* K 4,9. b) *m. Opt. für gr. Fut.* J 7,35 (*Fut.* ΗΜΓΛ, *sonst Konj. Aor.*) 16,26. — 2. ἵνα *damit, m. Opt.* J 6,7.12 13,35 16,33. — 3. λέγω σοι, οὐ μὴ ἀλέκτωρ φωνήσει · qiþa þus þei hana in hrukeiþ J 13,38 (*353ff.*).

þeihan (*54,2*) *abl.V.1* (*203*) *gedeihn, Fortschritte machen*: συμβιβάζεσθαι διά τινος (þairh) C 2,19; προκόπτειν τινί (*Dat.*) L 2,52, (*Fut.*) ἐπί τι (du) t 3,9.13; σοῦ ἡ προκοπή *dein Fortschritt*· þatei þeihais þu T 4,15. — þatei in galaubeinai -an habaida *Fortschritte machen sollte* Sk 2, 17 *u.* þeihandei 4,10.

ga-þeihan *vorwärtskommen* (*perfektiv, 294ff.*): ὅτι ἤδη ποτὲ ἀνεθάλετε τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ φρονεῖν *daß ihr hervorsprießen ließet euere Sorge für mich d.i. daß eure Sorge wieder ins Leben trat*· unte ju hvan -þaihuþ du faur mik fraþjan *daß ihr zur Sorge*

für mich gelangtet Ph 4,10. — laiseins ... and allana midjungard gaþaih, and <andi> ƕarjano þeihandi · *sie verbreitete sich über den ganzen Erdkreis hin, überall Fortschritte machend* Sk 4,10.

ufar-þeihan *übertreffen*: -andei raihtis witodis hrainein Sk 3,21 *f.*

þeihs (*54,2*) *Na Zeit*: εἰδότες τὸν καιρόν · þata þeihs R 13,11; περὶ τῶν χρόνων καὶ τῶν καιρῶν · bi þo -sa jah mela *über Zeiten u. Fristen* Th 5,1.

þeihvo (*54,2*) *Fn* βροντή *Donner*: *A.* J 12,29; *G.* Mc 3,17.

þeins *Posseß. dein* (*165*; *279*): ὁ σοῦ M 5,23.24.25.29.30.33.36. 39.40.43 *usw.*; ƕa namo þein · τί σοι ὄνομα Mc 5,9, *ähnl.* L 8,30; σός M 7,22 J 17,9.10 18,35 L 5,33 6,30 15,31 Mc 2,18 K 8,11; in þeinamma augin · ἐν τῷ ἰδίῳ ὀφθαλμῷ L 6,41; *Zusatz* K 7,16. — *Geht im Got. der Artikel voraus, so steht* þeins *stets nach dem Nomen* L 2,48 9,41 19,42 *usw.* — σοῦ αὐτῆς τὴν ψυχήν · þeina silbons saiwala L 2,35 (*280*).

þewisa *Plur. Na* δοῦλοι *Knechte*: *Vok.* C 3,22; *D.* -am C 4,1.

at-þinsan *abl. V. 3,1* (*205*) *heranziehn* (*perfektiv, 294ff.*) *Aor.* ἐὰν μὴ ... ἑλκύσῃ αὐτόν · nibai -iþ ina J 6,44; *Fut.* ἑλκύσω πρὸς ἐμαυτόν · -a du mis J 12,32.

þishun *Adv.* μάλιστα *meist, vorzüglich* G 6,10 T 4,10 5,8 t 4,13 Tit 1,10.

þisƕaduh *Adv.* a) *m. flg.* þadei ὅπου ἐάν (ἄν) *wohin auch immer* M 8,19 L 9,57 Mc 6,56. — b) *m. flg.* þei *dsgl.* ὅπου ἐάν Mc 6,10, οὗ ἐάν K 16,6 A (: þe B); *vgl.* þei.

þisƕah *m. flg.* þei *oder* þatei *was nur immer* (*s.* þei).

þisƕaruh þei *wo auch immer* Mc 9,18 14,9 (*s.* þei).

þisƕazuh *m. flg.* a) ei ὃς ἄν *wer auch immer N.* Mc 11,23 b) þei: *D.* þisƕammeh þei ᾧ ἐάν L 4,6 c) saei: þisƕammeh saei ὃς ἄν — αὐτῷ Mc 4,25, þisƕanoh saei · ὅστις ἄν — αὐτόν M 10,33; *Neut.* þisƕah þatei ὃ ἐάν Mc 7,11, ἃ ἄν G 5,17, *sonst* þei (*s. dort.*).

þiubi *Nia* κλοπή *Diebstahl N. Pl.* -ja Mc 7,22.

þiubjo *Adv.* (*191A2*) *verstohlen, heimlich*: λάθρα J 11,28; ἐν κρυπτῷ J 18,20.

þiuda *Fō* 1. ἔθνος *Volk*: *N.* J 18,35; *A.* L 7,5; *G.* fauramaþleis -os · ἐθνάρχης k 11,32; [*D.* R 10,19]; *D. Pl.* Mc 10,42 11,17 (*vgl. auch* in unþiudom · ἐπ' οὐκ ἔθνει R 10,19). — 2. τὰ ἔθνη *die Heiden N. Pl.* M 6,32 R 9,30 15,12 K 10,20 E 2,11 4,17 Th 4,5 Neh 6,16; *A.* R 15,9 E 3,6 G 2, 2 A (: -om B).8.14; *Vok.* R 15, 10.11; *G.* R 11,13.25 E 3,1 T 2,7 t 1,11; *D.* L 2,32 18,32 R 9,24 11,11.12 15,9.12 K 1,23 k 11,26 E 3,8 G 2,2 B (: -os A).9.12.15 C 1,27 Th 2,16 T 3,16 Neh 5,17. — 3. ἐθνικοί *Heiden* · þai þiudo M 5,46 (*vgl. Anm.*) 6,7. — 4. Ἕλληνες *Heiden*: *N. Pl.* K 12,13; *A.* J 7,35; *G.* J 7,35 12,20 K 1,24 10,32. — *Komp.* Gut-þiuda.

þiudangardi *Fiō* 1. βασιλεῖον *Königsschloß D. Pl.* -jom L 7,25 (*einzige Pluralform*). — 2. βασιλεία *Königreich* (*nur Sg.*): *N.* M 6,13 11,12 L 6,20 *usw.*; *A.* -ja M 7,21 L 4,43 8,1 *usw.*; *G.* -jos M 8,12 9,35 L 18,29 *usw.*; *D.* -jai M 5,19.20 8,11 11,11 *u. ö.*

þiudanon *sw. V. 2 herrschen*: βασιλεύειν (*Prs.*) K 15,25 T 6,15. (*Fut.*) L 1,33, (*Aor.*) L 19,14.27 K 4,8.

miþ-þiudanon *m. Dat. mitherrschen mit*: συμβασιλεύσομεν t 2,12; ἵνα ... ὑμῖν -σωμεν K 4,8.

þiudans *Ma* βασιλεύς *König* M 5,35 11,8 25,40 27,11 J 6,15 *usw.*

þiudinassus *Mu*: 1. ἡγεμονία *Regierung G.* L 3,1. — 2. βασιλεία *Königreich, Reich*: *N.* M 6,10; *A.* -u Mc 9,1 K 15,24.50 t 4,1, -au (*24 A*) L 9,27; *G.* L 1,33 8,10.

ικῶϲ
.*Pl.*
-bs
N.

N.
69;

ve,
'os
Pl.

te,
r.
ὁ

(:
-ic
un-þ
-ja
þiw
sc
ga
ana-
Di
29
ga-þ
nis
-ai
cω
πε
du
Sc
sai
un
Sc
δις
nai
þiwi
son
17
(98
G 4
þlahs
βῶ
ga-þl
sch
ταρ
bi i
a b 1
ga-þl
solu
k 5,
t 4,2
dem
Dat
zusp
T 5,
Arm
Mc 1
laqu
Mc 1
auh
Mc 1
(uha
Prs.
Aor

af-þliuhan *wegfliehn* (*perfektiv, 294ff.*) φεύγει · -iþ J 10,13.
ga-þliuhan *die Flucht ergreifen, entfliehn* (*perfektiv*): ἔφυγον *3.Sg.* Mc 14,52, *Pl.* M 8,33 L 8,34 Mc 5,14 14,50 16,8 (*Komp. nur im Pf., Simpl. nur im Prs. belegt, vgl. PBB. 15,157*). — *abhängig*: ἀπό τινος · af Mc 16,8; faura Mc 14,52.
unþa-þliuhan *m. Akk. entfliehn, einem entrinnen*: ἐξέφυγον τὰς χεῖρας αὐτοῦ · -þlauh handuns is k 11,33; οὐ μὴ ἐκφύγωσιν · ni -and Th 5,3.
Þomas Θωμᾶς *N.* J 11,16 14,5; *A.* -an L 6,15 Mc 3,18.
þrafsteins *Fi/ō* (*152*[c]) παράκλησις *Tröstung G.* -ais R 15,5. — *Komp.* ga-þrafsteins.
þrafstjan *sw.V.1 trösten, mahnen*: παραμυθεῖσθαι J 11,31 Th 5,14; παρακαλεῖν L 3,18 Th 4,18 5,11; ἐνουθέτουν Neh 6,14. — *reflexiv*: -jan sik *sich trösten, guten Mutes sein*: θάρσει M 9,2. 22 L 8,48 Mc 10,49 -εἶτε J 16,33.
ana-þrafstjan *erquicken*: ἀνέψυξεν t 1,16; ἀνάπαυσόν μου τὰ σπλάγχνα *laß mein Herz zur Ruhe kommen* · -ei meinos brusts Phil 20.
ga-þrafstjan (*perfektiv, 294ff.*) ἵνα παραμυθήσωνται αὐτὰς περί · ei -idedeina ijos bi *m. Akk. um ihnen Trost zu bringen* J 11,19; ἀνέπαυσαν καὶ τὸ ἐμὸν πνεῦμα · -idedun jah meinana ahman *sie brachten zur Ruhe* K 16,18; παρακαλεῖν *ermuntern, Pass. Trost empfangen* (*Prs.*) k 1,4.6 7,6, (*Pf.*) k 7,13, (*Aor.*) E 6,22 C 4,8 Th 3,7 th 2,17.
þragjan *sw.V.1 laufen*: ἵνα τρέχῃ th 3,1: δραμών M 27,48 L 15,20 Mc 15,36.
bi-þragjan *herbeilaufen*: προσδραμών ἔμπροσθεν *voraus-, hinzulaufend* · -jands faur L 19,4.
þramstei *Fn* ἀκρίς *Heuschrecke A.Pl.* Mc 1,6.
þrasabalþei* *Fn Streitsucht*: *A.* -ein Sk 5,11.
þreihan (*54,2*) *abl.V.1* (*203*) *drängen*: θλίβειν Mc 3,9 k 1,6 4,8. (*Pt.Pf.*) þraihans *schmal* M 7,14; ἀποθλίβουσιν L 8,45; συνέθλιβον Mc 5,24 *A.Pt.* συνθλίβοντα *V.* 31; συνέπνιγον L 8,42; *Pass.* οὐ στενοχωρεῖσθε ἐν ἡμῖν *in uns ist es für euch nicht enge* · ni -anda jus in uns k 6,12.
ga-þreihan *bedrängen* (*perfektiv, 294ff.*): τοῖς θλίβουσιν ὑμᾶς · þaim -andam izwis th 1,6.
þreihsl (*Na*) στενοχωρία *Drangsal*: *D.Pl.* þreihslam k 12,10 A (: †þleihslam B). — *Vgl.* swumsl *N.*
þreis* *dekl.Zahlw.i* τρεῖς *drei* (*194,1*[3]): *A.M* þrins M 27,63 L 1,56 2,46 Mc 8,2.31 9,5 14,58 15,29 K 14,27, *Fem.* L 9,33; *G. M* þrije k 13,1 T 5,19; *D.M* þrim sinþam · τρίς *dreimal* (*197*) M 26,75 J 13,38 Mc 14,72 k 11,25 12,8, *Neut.* L 4,25. — þreis tigjus* τριάκοντα *dreißig*: *A.* þrins tiguns M 27,3.9; *G.* þrije tigiwe L 3,23. — þrija hunda *Akk.* Mc 14,5.
þridja *sw.* τρίτος *der dritte*: *N.* L 20,31 Mc 12,21, *Fem.* Mc 15,25; *A.* M 27,64 L 20,12 k 12,2; *D.* L 9,22 18,33 Mc 9,31 10,34 K 15,4. — *adverb. Neut.* þridjo: τρίτον · -jo þata *zum drittenmal* k 12,14; τρίτον τοῦτο ἔρχομαι *zum drittenmal komme ich diesmal* · þridjo þata k 13,1.
þriskan *abl.V.3,2* (*206*) ἀλοῶν *dreschen*: *A.Pt.Prs.* [auhsau -andan] *Konj. für* †auhsau -ai.dai K 9,9, *dazu Randgl. in* A a ..... þri .... | d .. *nach* T 5,18 auhsau -andin.
us-þriutan *abl.V.2* (*204*) *m. Dat. einem Beschwerde bringen*: κόπον *o.* κόπους παρέχειν L 18,5 *o.* Mc 14,6; ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς · bi þans -andans izwis *wegen derer, die euch Ränke bereiten* M 5,44.

þroþjan *sw.V.1 üben*: γύμναζε · -ei T 4,7.

us-þroþjan *einüben* (*perfektiv, 294ff.*): μεμύημαι · -iþs im Ph 4, 12. — *Vgl.* us-þroþeins.

þrūtsfill (*65,1*) *Na* λέπρα *Aussatz*: *N.* M 8,3 L 5,13 Mc 1,42; *A.* -ll habands · λεπρός *aussätzig* M 8,2 Mc 1,40; *G.* L 5,12.

þrutsfills *Adj.a* λεπρός *aussätzig*: *N.Pl.* -ai M 11,5 L 4,27 7,22 17,12.

þu cú *du* (*164*). *Der Vok. Sing. wie Plur. vertritt öfters den griech. Artikel*: M 6,9 11,23 L 10,15 Mc 9,25; jūs (*65*) M 7,23 25,41 L 6,20.21.25 E 5,25 6,9 G 4,21 C 3,18.21. — *Zusatz*: J 13,38 16,30 L 4,23 *usw.*; *Weglassung des gr. Pron.*: coû L 5,23 (*nach* M 9,5), ὑμεῖc J 8,46 (*nach V.* 45), ὑμῶν[1] Ph 4,7.

þuei *Relat. der zweiten Person*: *der du* (*172b2*): *N.* R 14,4; *A.* þukei wilda, *Randgl. zu* in þuzei waila galeikaida · ἐν ᾧ εὐδόκηcα Mc 1,11 CA; *D.* þuzei L 3,22 Mc 1,11; *N.Pl.* jūzei L 16,15 k 8,10 E 2,13.17 G 5,4 Th 2,13; *D.* izwizei G 3,1.

þugkjan (þuggk- J 16,2 Mc 10,42, *vgl. 28b*) *unreg.sw.V.1* (*Prät.* þūhta, *vgl. 65,2. 228*): 1. *persönl.* δοκεῖν *glauben, meinen* L 8,18 K 12,22 G 6,3 Ph 3,4, (*Aor.*) J 16,2; *gelten* οἱ δοκοῦντεc ἄρχειν *die als Herrscher gelten* Mc 10,42, οἱ δοκοῦντεc cτῦλοι εἶναι *die als Säulen gelten* G 2,9, οἱ δοκοῦντεc *die Angesehenen* G 2,2 (þaimei þuhta).6; ἀπὸ τῶν δοκούντων εἶναί τι *die als etw. Bedeutendes gelten wollen* · af þaim -jandam wisan ƕa G 2,6; *den Anschein haben* ἵνα μὴ δόξω ὡc ἂν ἐκφοβῶν k 10,9, Sk 1,17 4,19 6,3.11. — φαίνεcθαι *erscheinen, gelten* οὐχ ἵνα ἡμεῖc δόκιμοι φανῶμεν k 13,7, K Unterschr. — — 2. *unpersönl.* þugkeiþ mis *mich dünkt* (*253,1*): δοκεῖ μοι M 26,66; φαίνεταί μοι Mc 14,64, *sonst* δοκεῖν (*pers.*) M 6,7 L 19,11 k 12,19 G 2,2.

þuhtus (*65,2*) *Mu* cυνείδηcιc *Gewissen*: *A.* -u K 10,29 (*u.* þuhtuþ-þan); *G.* -aus C 2,23 (*Interpolation* AB, *vgl. Anm.*) -a<us> K 10,28.

þulains *Fi* (*152*[5]) *das Dulden, Leiden, die Geduld*: πάθημα *G. Pl.* -e k 1,5.6.7 Ph 3,10. — ὑπομονή: *A.* -n R 15,4 T 6,11 Sk 2,2; *G.* -ais R 15,5 Sk 2,2; *D.* -ai L 8,15 k 12,12 t 3,10. — *Komp.* us-þulains.

þulan *sw.V.3 dulden*: cτέγει · -aiþ K 13,7; ἀνέχεcθαι (*Prs.*) C 3,13, (*Fut.*) L 9,41 Mc 9,19; þarbos þulan · ὑcτερεῖcθαι Ph 4,12.

ga-þulan *erdulden* (*perfektiv, 294ff.*) παθεῖν L 17,25 (fram · ὑπό τινοc) Mc 5,26; εἰ ὑπομένομεν · jabai -am t 2,12.

us-þulan *erdulden, ertragen*: ἀνέχεcθαι k 11,1.4.19.20 E 4,2 th 1,4, *Fut.* t 4,3; *für* ἀντέχεcθαί τινοc *sich annehmen* (*stimmt nicht genau*) Th 5,14; ἐνέχεcθαί τινι G 5,1; ὑπομένειν τινί R 12,12; ὑπήνεγκα · -aida t 3,11; cτέγειν Th 3,1.5. *Pt.Prs.* -ands · ἀνεξίκακοc *geduldig Böses ertragend* t 2,24. — (gabaurþ) anþara þairh þwahl -an *als eine zweite* (*Geburt*) *durch die Taufe zu erfahren* Sk 2,8; 8,13.25. — *Prt.* usþulaida t 3,11 B: -ida A.

þūsundi (*65,1*) *Fiō* χίλιοι *tausend* (*194*[6]): *N.Sg.* Neh 7,17 (þusund<i>).34.40.41.42; *N.Du. Fem.* (*aaO.*) twa þusundja. Neh 7,19; *N.Plur.* twos -jos Mc 5,13; .g. -jos Neh 7,38; fidwor -jos Mc 8,9; fimf -jos J 6,10; *G.* miþ twaim tigum -jo L 14,31; *A.* fimf -jos Sk 7,9; *D.* fidwor -jom Mc 8,20, fimf -jom Mc 8,19, taihun -jom L 14,31.

þusundifaþs (d) *Mi* χιλίαρχοc *Anführer von Tausend*: *N.* -þs J 18,12; *D.Pl.* -dim Mc 6,21.

þuthaurn *Na* cάλπιγξ *Trompete*: *D.* K 15,52 Th 4,16.

þuthaurnjan *sw.V.1 trompeten*: cαλπίcει · -eiþ K 15,52.

þwahan *abl.V.6* (*209*) 1. *transit. etw. waschen*: νίπτειν τοὺc πόδαc J 13,14, εἰ ... ἔνιψεν · jau þwohi T 5,10 B; *Med.* τὸ πρόcωπον νίψαι M 6,17, ἐὰν νίψωνται τὰc χεῖραc Mc 7,3. — 2. *sich waschen*: gagg -an · ὕπαγε νίψαι J 9,7. — *Vgl.* un-þwahans.

af-þwahan *sich abwaschen* (*perfektiv, PBB.15,153*): ὕπαγε νίψαι καὶ ἐνίψατο · gagg þwahan ... jah afþwoh J 9,7, *dagegen V.* 11 ὕπαγε νίψαι · gagg afþwahan; ἐνιψάμην · afþwoh *V.* 15.

bi-þwahan *dsgl.*: νιψάμενοc · -ands J 9,11 (*PBB. 15,167*).

us-þwahan *etwas aus-, abwaschen*: ἔνιψεν τοὺc πόδαc J 13,12, εἰ ἔνιψα ὑμῶν τοὺc πόδαc, καὶ ὑμεῖc ὀφείλετε νίπτειν · jabai <ik> usþwoh ... jah jus skuluþ þwahan J 13,14. — ἀπέπλυναν τὰ δίκτυα · -þwohun natja L 5,2.

þwahl (*Na*) λουτρόν *Bad, Taufe*: *A.* Sk 2,8; *D.* E 5,26.

þwairhei *Fn Zorn, Streit, Streitigkeit*: ἔρειc · *N.Pl.* -eins k 12,20; θυμόc *A.* -ein C 3,8 (ὀργήν, θυμόν · hatis, -ein); ὀργή *N.* E 4,31 (hatis jah -ei · θυμόc καὶ ὀργή); *G.* R 9,22 13,5 Sk 8,17; *D.* R 12,19 *A.* -ein R 9,22 T 2,8; *unklar, ob Akk. o. Dat.* fraweitands in -ein þamma ubil taujandin · ἔκδικοc εἰc ὀργήν *aber lat.* in ira R 13,4 *u.* sunno ni dissiggqai ana -ein · ὁ ἥλιοc μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργιcμῷ E 4,26. — *D.* ἐπὶ ἔθνει ἀcυνέτῳ παροργιῶ ὑμᾶc · in þiuda<i> unfraþjandein in -ein izwis brigga *ich bringe euch in Zorn* R 10,19; μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν · ni gramjaiþ barna izwara du -ein *reizt eure Kinder nicht zum Zorn* C 3,21.

þwairhs *Adj.a zornig*: ὀργίλοc *N.* Tit 1,7; ὀργιcθείc L 14,21; þwairhaiþ-þan sijaiþ · ὀργίζεcθε E 4,26.

þwastiþa *Fō Sicherheit*: ὑμῖν δὲ ἀcφαλέc · iþ izwis -a Ph 3,1.

ga-þwastjan *befestigen* (*perfektiv, 294 ff.*) κρατειοῦcθε · -idai sijaiþ K 16,13; τεθεμελιωμένοι · -idai C 1,23; ὁ βεβαιῶν ἡμᾶc · -jands uns(is) k 1,21; καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον · -jaiþ þana swaleikana G 6,1.

þwmiama *Ma* θυμίαμα *Rauchopfer*: *G.* -ins L 1,10.11.

u.

-u (-uh, *mehrfach in Doppelfragen*: M 11,3 J 7,17 L 20,4 Mc 11,30, *vgl. 27 a*) *enklit. Fragepartikel, sich an das 1. Wort des Satzes anschließend. Meist ist dieses ein Verbum; geht* bi-, ga- *dem Verbum voraus, so wird* -u *zwischen Präfix u. Verb eingeschaltet*: bi-u-gitai · ἆρα εὑρήcει L 18,8; ga-u-laubjats · πιcτεύετε M 9,28 þu ga-u-laubeis · cὺ πιcτεύειc J 9,35 ga-u-ƕa-seƕi · εἴ τι βλέπει Mc 8,23; *ähnl. Einschaltung zwischen Präpos. u. Nomen*: ab-u þus silbin J 18,34, uz-u waurstwam, gahauseinai G 3,2.5, fram-uh guda J 7,17, uz-uh himina, uz-uh mannam L 20,4 Mc 11,30 (*232*) *verschmolzen m. vorausgehendem* u: þû M 11,3 L 7,19.20, jû-þan Mc 15,44 (*65*[2]); *bei vorausgehendem* a, i *ist Zweisilbigkeit anzunehmen*: sa-u J 9,2.19, swa-u J 18,22, ja-u (*s.d.*), ni-u (*s.d.*), *vgl. 75*[2], *76*[2]. — -u *erscheint sowohl in einfacher Frage* (*328,1*) *als auch in disjunktiven Fragen*: 1. *in selbständigen disj. Fr. steht* -u *sowohl im 1. Glied als auch nach* þau *im 2. Gl.* (*Ausnahme* J 18,34); 2. *im 1. Glied unvollständiger disj. Fragen erscheint* -u *nur* J 9,2 (*332,3 a.b*); *vgl. auch* þau.

ubils *Adj.a übel, böse*: κακόc Mc 7,21 R 7,19.21 12,17 13,3.4.

τῆc δυνάμεωc -us mikileins mahtais E 1,19; περιccεύει τὰ παθήματα · -us ist þulaine k 1,5. — *G.* διὰ τὸ ὑπερέχον τῆc γνώcεωc *gegen die überwältigende Größe der Erkenntnis* · in -aus kunþjis Ph 3,8; ἕνεκεν τῆc ὑπερβαλλούcηc δόξηc *vor der überwältigenden Herrlichkeit* · in -aus wulþaus k 3,10; διὰ τὴν ὑπερβάλλουcαν χάριν · in -au<s> anstais k 9,14. — *D.* ufarassau *im Überfluß*: περιccοτέρωc k 1,12 2,4 7,15 11,23 12,15 Th 2,17; ὑπερπεριccῶc Mc 7,37; ὑπερεκπεριccοῦ Th 3,10 5,13; ὑπερβαλλόντωc k 11,23; καθ' ὑπερβολήν R 7,13 k 1,8; bi -au *dsgl.* k 4,17 τὴν ὑπερβάλλουcαν ἀγάπην · þo -au mikilon ... frijaþwa E 3,19: ὑπερεκτείνομεν ἑαυτούc · -au ufþanjan uns k 10,14; χάριτοc ... ἧc ἐπερίcceucεν εἰc ἡμᾶc · anstais ... þoei -au ganohida in uns E 1,8; εἰc περιccείαν · du -au k 10,15; τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων *der in Ansehn stehenden* (*Behörden*) · þaim in -au wisandam T 2,2. — *A.* τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον · -u gabeins E 2,7; περιccεύειν · -u haban Ph 4,12, περιccεύουcιν ἄρτων · -au (24 A; *oder Dat.? Dann wäre* hlaibe *nach 262,1 zu beurteilen*) haband hlaibe L 15,17.

ufarfullei *Fn* περίccευμα *Überfülle, Überfluß D.* -ein L 6,45.

ufarfulls *Adj.a* πεπιεcμένοc *festgedrückt d.i. übervoll N.Fem.* -a L 6,38.

ufargudja *Mn* ἀρχιερεύc *Oberpriester d.i. Mitglied des Synedrions*: *D.Pl.* -jam Mc 10,33.

ufarhauseins *Fi/ō* (*152*^{6}) *das Überhören, der Ungehorsam* πᾶcαν παρακοήν · all -eino k 10,6.

ufarhiminakunds *Adj.a* ἐπουράνιοc *himmlisch*: *sw.N.* sa -da (*Christus*) K 15,48; *sw.N.Pl.* -dans *ebd.* (*V.* 49 ἐπουρανίου · himinakundins, *wo* ufar- *wohl mit Absicht weggelassen ist*).

ufarjaina *adverbielle Redensart*: *darüber hinaus*: εἰc τὰ ὑπερέκεινα ὑμῶν εὐαγγελίcαcθαι *über euer Gebiet hinaus das Evangelium tragen* · -a izwis aiwaggeljon merjan k 10,16.

ufarmaudei *Fn Vergessenheit*: *D.* -ein Sk 6,4.

ufarmeleins *Fi/ō* (*152*^{6}) ἐπιγραφή *Überschrift N.* Mc 12,16.

ufarmeli *Nia dsgl.*: *N.* Mc 15,26; *A.* L 20,24.

ufaro I. *Adv.* (*192B2*) *darüber*: -o wisandan Sk 4,13; staina ufarlagida was -o · λίθοc ἐπέκειτο ἐπ' αὐτῷ J 11,38. — — II. *Präp.* a) *m. Gen.* (*Richtung*) *über etwas* ἐπάνω τινόc: trudan -o waurme L 10,19; gasatida in taihswon seinai in himinam -o allaize reikje E 1,21. — b) *m. Dat.* (*Ruhe*) *über einem, einer Sache* ἐπάνω τινόc: þu sijais -o fimf baurgim L 19,19; ufaro allaim ist Sk 4,13 (J 3,31).19; ἐπί τι witandans -o hairdai L 2,8.

ufarranneins *Fi/ō* (*152*^{6}) *Besprengung*: *D.Pl.* -im Sk 3,10.

ufarskafts *Fi* ἀπαρχή *Erstlingsfrucht*: εἰ ἡ ἀπαρχὴ ἁγία *wenn die E. heilig ist* · þandei -s weiha R 11,16.

ufarswara* *Mn* ἐπίορκοc *Meineidiger*: *D.Pl.* -am T 1,10.

ufhauseins *Fi/ō* (*152*^{6}) *Gehorsam*: ὑποταγή *D.* -ai k 9,13 T 2,11; ὑπακοή *N.* k 10,6; *D.* Phil 21; *A.* k 7,15 10,5.

ufhnaiweins *Fi/ō* (*152*^{6}) ὑποταγή *Unterordnung, Gehorsam A.* G 2,5.

Ufitahari *Eigenname* Urk. v. Neap.

ufjo: περιccόν μοί ἐcτιν τὸ γράφειν ὑμῖν *es ist überflüssig für mich euch zu schreiben* · ufjo mis ist du meljan izwis k 9,1.

ufkunþi *Nia* ἐπίγνωcιc *Erkenntnis*: *G.* -jis (*146*) E 4,13; *D.* -ja E 1,17 C 1,10 3,10 T 2,4 t 2,25 3,7 Tit 1,1.

ufswalleins *Fi/ō* (*152*^{6}) φυcίωcιc

Mc 5,4 9,22 k 8,22 11,23.26.27 Ph 3,18 t 1,16; πυκνά L 5,33 Mc 7,3 (Sin f g[1.2] l vg), in þizo -a sauhte þeinaizo · διὰ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας T 5,23; swa -a swe drigkaiþ *o.* matjaiþ · ὁσάκις ἂν πίνητε *o.* ἐσθίητε *so oft als* K 11,25.26.

ufto (*52*[1]) *Adv. vielleicht*: ibai ufto μήποτε M 27,64. — *Vgl.* aufto.

ufwaira *Nom.Fem.*: -a qens · ἡ ὕπανδρος γυνή *die verheiratete Frau* R 7,2 (*andere schreiben* uf waira).

ugkis (uggkis M 9,27 J 17,21 Mc 10,35, *28b*) *Akk. Dat. Du.* ἡμᾶς, ἡμῖν *uns beide(n)* (*164*): *A.* M 9,27 L 7,20; *D.* J 17,21 Mc 10, 35.37 K 4,6.

-uh (*52,2*), *nach Vokalen* -h, *enklit. Part. und, nun, also u.ä.* (*329,2*); *in rein kopulativer Bedeutung verbindet* -uh *Verba miteinander, als Übergangspartikel tritt es auch an Pronomina u. Pronominaladjektiva, Präpositionen, Adverbia sowie vereinzelt an Nomina. — Es wird stets dem ersten Wort seines Satzes angefügt* (*auch* L 15,26 Mc 8,1) *u. tritt* a) *zwischen Präfix u. Verbum*: in-uh-sandidedun J 7,32, uz-uh-hof J 11,41 17,1, uz-uh-iddja J 16,28, an-uh-kumbei L 17,7, ub-uh-wopida L 18,38, at-uh-gaf E 4,8; ga-h-melida L 1,63. b) *zwischen Präposition u. Nomen*: and-uh þana laist Sk 5,6 fram-uh þamma J 19,12, in-uh jainamma mela M 11,25, uz-uh þamma mela J 6,66 *usw. Vgl. 232. — Es überträgt*: καί J 7,32 17,1 18,33 Mc 2,11 14,13, καὶ αὐτός · sah (*168*) L 2,38 (καὶ αὕτη *K) 8,41 17,16 19,2, *vgl.* J 14,8 (þatuh · καί), οὕτως καί swah K 15,22 k 8,6 E 5,24 (*neben* swa jah K 12,12 k 1,5 *u.ö.*), *vgl. auch* J 15,9 17,18. — οὖν J 16,18. 10,7; J 9,17 10,3.21 18,26. — *Pleonastisch bei Partizipialkonstruktionen* L 15,26 Mc 8,1 T 6,8. — — -uh *in Verbindung m. andern Partikeln*: a) -uh þan (-uþ -þan, *26 A*), *vgl.* þan; -uh þan *tritt zwischen Präfix und Verbum*: at-uh-þan-gaf Mc 14,44, diz-uh-þan-sat Mc 16,8, at-uþ-þan-gaggand K 14,23; an-uþ-þan-niujaiþ E 4,23, uz-uþ-þan-iddja G 2,2; bi-þ-þan-gitanda K 15,15, ga-þ-þan-traua t 1,5; *beachte auch* ga-þ-þan-miþ-sandidedum k 8,18 B (: ga-h-þan-miþ-[ga]sandidedum A) (*332,2.3*). — b) -uh auk · γάρ M 9,21 K 15,26 (*vgl. auch* R 13,6). — c) -uh allis · γάρ L 6,45. — d) -uh *folgt auf* iþ, *schließt sich aber nie an dieses, sondern stets an das flg. Verbum an*: J 9,17.38 11,41 14,8 16,19 *usw.* — e) *in Verbindung mit* jah: -uh — jah J 16,28 L 6,8; jah -uh *pleonastisch nebeneinander* ushanþ hunþ jah at-uh-gaf gibos E 4,8 (*vgl. 329*[2]). — *In der Skeireins erscheint alleinstehendes* -uh *an flg. Stellen*: in-uh þis *und deshalb* 1,23 2,4. 9.14 3,23 4,6.12 6,17.22, anduh þana laist 5,6; *nicht unmittelbar hierher gehören* sah 2,12, þatuh 1,15, þammuh 5,27. — *Über* -uh *für* -u *in Doppelfragen vgl. 27 a.*

uhtedun *s.* ogan*.

uhteigs (*65,2*) *Adj.a otiosus, Zeit habend*: ἵνα σχολάσητε (*K -ζητε KLChr. *usw.*) τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ · ei -ai sijaiþ fastan jah bidjan K 7,5 A. — *Adv.* uhteigo (*191A2*) εὐκαίρως *zur rechten Zeit* t 4,2 A (: ohteigo B, *vgl. 23Ba*). — *Komp.* un-uhteigo.

uhtiugs (*65,2*) *Adj.a opportunus, gelegen*: ὅταν εὐκαιρήσῃ *sobald es ihm gelegen ist* · biþe uhtiug K 16,12 B.

uhtwo (*65,2*) *Fn Morgendämmerung*: air -on · *vor Tagesanbruch* πρωῒ ἔννυχον λίαν *früh morgens im Dunkeln* Mc 1,35.

ulbandus *u* κάμηλος *Kamel*: *G.* -aus Mc 1,6; *D.* -au L 18,25 Mc 10,25.

unagands *Pt.Prs. furchtlos für* ἀφόβως K 16,10 B (: -ans A, *vgl.* *31 c*); *N.Pl.* -andans Ph 1,14.

unagein *adverb. Dat.* ἀφόβως *furchtlos* L 1,74.

unairkns *Adj.a* ἀνόσιος *unheilig, gottlos*: *N.Pl.* -ai t 3,2 B: *sw.* -ans A; *D.* -aim T 1,9 AB.

unaiwisks *Adj.a* ἀνεπαίσχυντος *der sich nicht zu schämen braucht, ohne Schande A.* -ana t 2,15.

unanasiuniba *Adv.* (*191A1*) *unsichtbar* Sk 8,2.

unandhuli*þ*s* (d) *sw.Pt.Pf.* ἀνακαλυπτόμενος *unenthüllt N.Neut.* -þ k 3,14.

unandsakans *Pt.Pf. unbestritten*: *N.Pl.Neut.* Sk 6,15.

unandsoks* *wohl Adj.i/ja* (*183*) *unbestreitbar*: *A.Neut.* -k Sk 6,13.

unatgāhts (*53*) *Adj.* ἀπρόσιτος *unzugänglich*: *A.Neut.* -ht T 6,16.

unbairands *Pt.Prs. nicht tragend*: all bagme -ane akran · πᾶν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπόν L 3,9; *Fem.* so -ei · ἡ οὐ τίκτουσα *die nicht gebärende* (*imperfektiv*) G 4,27.

unbarnahs *Adj.a* ἄτεκνος *kinderlos N.* L 20,28.29.

unbaurans *Pt.Pf. ungeboren* (*imperfektiv*) *D.* -amma Sk 5,20.

unbeistei* *Fn das Ungesäuertsein*: in -ein: ἐν ἀζύμοις *mit den ungesäuerten Broten* K 5,8.

unbeistjo*þ*s* (d) *sw.Pt.Pf.* ἄζυμος *ungesäuert*: *N.Pl.* -odai K 5,7.

unbiari* *Nia* θηρίον *wildes Tier, Bestie N.Pl.* -ja Tit 1,12.

unbilaisti*þ*s* (d) *sw.Pt.Pf.* ἀνεξιχνίαστος *unaufspürbar, unbegreiflich*: *N.Pl* -idai R 11,33.

unbimait *Na Nichtbeschneidung*: ἀκροβυστία *Vorhaut D.* -a C 2,13.

unbimaitans *Pt.Pf. unbeschnitten*: οἱ λεγόμενοι ἀκροβυστία · þai namnidans -ai E 2,11.

unbrūks (*65,1*) *Adj.i/ja* (*183*) ἀχρεῖος *unbrauchbar*: *N.Pl.* -jai L 17,10 Sk 1,2 (R 3,12).

und *Präp.* (*268 Ba*) I. *m. Akk.* (*Richtung*) *bis zu*: 1. *räuml.* ἕως τινός faurahah dis(s)kritnoda iupaþro und dalaþ (*Adv. der Richtung*) M 27,51 Mc 15,38, þairhgaggaima und Beþlahaim L 2,15, brahtedun ina und auhumisto þis fairgunjis L 4,29, qemun und ina L 4,42, und himin ushauhido L 10,15, und halja gadrausjaza *ebd.*, fram andjam airþos und andi himinis Mc 13,27, frawulwanana und þridjan himin k 12,2, † und allana midjungard gaþaih Sk 4,10 *zu bessern in* [and]; ἄχρι τινός mitaþ fairrinnandein und jah izwis k 10,13, *ähnl. V.* 14; εἰς: und izwis gasniumidedum k 10,14. — 2. *zeitl.* ἕως ἄρτι · und hita M 11,12 J 16,24 Mc 13,19 K 15,6 Sk 4,11, ἕως (τῆς) σήμερον · und hina dag M 27,8 k 3,15 *u. dgl. m.*, und þatei usleiþiþ · ἕως ἂν παρέλθῃ *bis daß* M 5,18. ἕως ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος · und þatei urrinnai sunno Neh 7,3; ἕως ὅτου εἶ ἐν τῇ ὁδῷ · und þatei *so lange als* M 5,25, ἄχρι τῆς σήμερον · und hina dag k 3,14, ἄχρι ἧς ἡμέρας · und þana dag, ei L 1,20, und þanei dag L 17,27, ἕως πότε · und ƕa *wie lange* J 10,24 L 9,41 Mc 9,19 *u. dgl. m.*; μέχρι τῆς σήμερον · und hina dag M 11,23, μέχρι τῆς ἐπιφανείας · und qum T 6,14; εἰς τέλος · und andi *schließlich, zu guter Letzt* L 18,5, *bis zuletzt* Th 2,16; ἐφ' ὅσον · und þata ƕeilos þei *so lange* M 9,15; ἐν ᾧ · und þatei *dsgl.* Mc 2,19. — 3. *zur Bezeichnung des Grades*: ἕως giba þus und halba þiudangardja Mc 6,23; μέχρι und dauþu atneƕida Ph 2, 30, arbaidja und bandjos t 2,9;

πολλῷ μᾶλλον· und filu mais L 18,39 k 3,9.11 Ph 1,23; πόcῳ μᾶλλον· und ƕan filu mais M 10,25; οὐδὲν διαφέρει· ni und waiht iusiza ist G 4,1. — — II. *m. Dat. für, um etw.*: ἀντί τινος augo und augin M 5,38, ubil und ubilamma R 12,17 Th 5,15; εἰc atgebun ins und akra kasjins M 27,10.

undar *Präp. m. Akk.* (*Richtung*) ὑπό τι *unter etw.*: ei uf melan satjaidau aiþþau undar ligr· ὑπὸ τὴν κλίνην Mc 4,21.

[**undaristo**] *Konjektur für* † undaraisto E 4,9 A *Superl. A.N* τὰ κατώτερα μέρη *das Innere.*

undarleija *Mn* ἐλαχιστότερος *der Allergeringste D.* -in E 3,8.

undaro *Präp. m. Dat.* ὑποκάτω τινός *unter* Mc 6,11 7,28.

undaurnimats *Mi* ἄριστον *Frühstück d.i. die zur Mittagszeit eingenommene Mahlzeit*: *A.* L 14,12.

undiwanei *Fn* ἀθανασία *Unsterblichkeit*: *A.* T 6,16; *D.* K 15,53 *u.* 54 A (*fehlt hier in* B *wie in* FG fg).

unfagrs *Adj.a unpassend*: ἀχάριστος *undankbar sw.D.Pl.* L 6,35.

unfairina *sw.Adj.* ἄμεμπτος *tadellos A.Pl.Neut.* Th 3,13 B; *dsgl.* unfairinona Th 5,23 A (: us- B) *an Stelle des Adv.* ἀμέμπτως. — *Vgl. Adv.* unfairinodaba.

unfairinodaba *Adv.* (*191A1*) ἀμέμπτως *untadelig* Th 2,10.

unfairlaistiþs* (d) *sw.Pt.Pf.* ἀνεξιχνίαστος *unaufspürbar, unerforschlich sw.A.Fem.* -idon E 3,8.

unfaurs *Adj.i/ja* φλύαρος *geschwätzig N.Pl.Fem.* -jos T 5,13.

unfaurweis (*115,1*) *Adj.a unvorsätzlich, ohne Vorbedacht*: *sw.G.Pl.* -sane Sk 3,14.

unfraþjands *Pt.Prs.* ἀσύνετος *unverständig*: *D.Fem.* -ein R 10,19.

unfreideins *Fi/ō* (*152**) ἀφειδία *Schonungslosigkeit, Härte*: *D.* -ai C 2,23 A (: unfreidei . . . B).

unfrodei *Fn Unverstand, Torheit*: ἀφροσύνη *G.* k 11,1; *D.* k 11,17. 21; ἄνοια *G.* L 6,11.

unfroþs* (d) *Adj.a unverständig,* ἀνόητος G 3,1.3; *sonst* ἄφρων: *A.* -dana k 11,16; *N.Pl.* -dai E 5,17; *sw.N.Pl.* †-þans G 3,3 A (*Schreibfehler, vgl. 133 Fußn. 1*); *sw.Vok.* -dans G 3,1 A.

ungafairinonds *Pt.Prs.* ἀνεπίληπτος *tadellos*: *N.* T 3,2 AB; ἀνέγκλητος *unbescholten N.* Tit 1,6 B.

ungafairinoþs (d) *sw.Pt.Pf. dsgl.* ἀνέγκλητος *N.* Tit 1,7; *N.Pl.* -odai T 3,10; ἀνεπίληπτος *A.Fem.* -oda T 6,14; *N.Pl.F* -odos T 5,7 A (: † ungafairidos B).

ungahabands sik *Pt.Prs.* ἀκρατής *zügellos, sich nicht beherrschend*: *sw.N.Pl.* t 3,3.

ungahobains *Fi* (*152**) ἀκρασία *Unmäßigkeit, Unenthaltsamkeit*: *G.* -ais K 7,5.

ungaƕairbs *Adj.a unfügsam, ungehorsam*: ἀπειθής *N.Pl.* -ai t 3,2; ἀνυπότακτος *N.Pl.* Tit 1,10; *A. Pl.Neut.* -a Tit 1,6.

ungakusans *Pt.Pf.* ἀδόκιμος *nicht probehaltig, verwerflich*: *N.Pl.* -ai k 13,5.6.7. — *Randglosse* -ai *zu* uskusanai· ἀδόκιμοι Tit 1,16 A.

ungalaubeins *Fi/ō* (*152**) *Unglaube*: ἀπείθεια *Ungehorsam G.* -ais E 2,2 5,6 C 3,6; *D.* R 11,30. 32. — ἀπιστία *G.* Mc 6,6 9,24; *D.* R 11,20.23 T 1,13 Sk 8,8.

ungalaubjands *Pt.Prs. ungläubig*: ἀπειθῶν R 10,21 *u.* ἀπειθής *ungehorsam* Tit 1,16; *sonst* ἄπιστος L 9,41 Mc 9,19 K 7,12.13.14.15 10,27.29 14,22.23.24 k 4,4 6,14. 15 T 5,8 Tit 1,16 Sk 5,10 6,21.

ungalaufs* (b) *Adj.a wertlos*: ὃ δὲ (σκεῦος) εἰς ἀτιμίαν· summuþþan du -bamma R 9,21.

ungaraihtei *Fn* ἀνομία *Gesetzlosigkeit, Ungerechtigkeit D.* k 6,14.

ungasaiƕans *Pt.Pf. ungesehn, unsichtbar*: μὴ βλεπόμενος k 4,18; ἀόρατος C 1,15 (*danach* k 4,4 B). 16 T 1,17.

ungastoþs (þ) *Adj.a ohne festen Stand, ohne bleibende Stätte*: ἀστατοῦμεν · -þai K 4,11.

ungatass (*115,1*) *Adj.a* ἄτακτος *ungeordnet, zügellos*: þans -ssans Th 5,14. — *Adv.* ungatassaba (*191A1*) ἀτάκτως *unordentlich* th 3,6.11.

ungatewiþs* (d) *sw.Pt.Pf. ungeordnet*: οὐκ ἠτακτήσαμεν ἐν ὑμῖν *wir haben kein ungebundenes Leben bei euch geführt* · ni -idai wesum in izwis th 3,7.

ungawagiþs* (d) *sw.Pt.Pf.* ἀμετακίνητος *unbewegt, unbeweglich N.Pl.* -idai K 15,58.

unhabands *Pt.Prs.* μὴ ἔχων *nicht habend*: *D.* L 3,11 19,26; *A.Pl.* K 11,22.

unhaili *Nia* μαλακία *Schwäche, Krankheit A.Pl.* -ja M 9,35; *A. Sg.* þai -i habandans · οἱ κακῶς ἔχοντες M 9,12.

unhails *Adj.a krank*: ἄρρωστοι · -ai K 11,30; οἱ κακῶς ἔχοντες · þai -ans L 5,31; τοὺς ἀσθενοῦντας · þans -ans L 9,2.

unhanduwaurhts *adj.Pt.Pf.* ἀχειροποίητος *nicht mit der Hand gemacht*: *A.M* k 5,1; *A.F* Mc 14,58.

unhindarweis (*115,1*) *Adj.a* ἀνυπόκριτος *ungeheuchelt D.F* -sai k 6,6 T 1,5.

unhrainei *Fn* ἀκαθαρσία *Unreinigkeit A.* C 3,5.

unhrainiþa *Fō dsgl. N.* G 5,19; *G.* E 4,19; *D.* k 12,21 Th 4,7; *N.Pl.* allos -os E 5,3.

unhrains *Adj.i/ja* (*183*) *unrein*: ἰδιώτης *ungebildet N.* k 11,6; *ergänzt von GL.* < ƕa unhrain wisan > *für* τί κοινὸν εἶναι R 14,14; *sonst* ἀκάθαρτος: *N.* L 9,39 (*Zusatz nach V.* 42) E 5,5; *A.* -jana L 4,33 Mc 3,30 7,25; *D.* -jamma Mc 1,23 3,30 5,2 k 6,17; *N.Pl.Neut.* -ja K 7,14; *A.Pl.* -jans Mc 3,11; *G.* -jaize Mc 6,7; *D.* -jaim L 6,18. — *sw.N.* -ja Mc 1,26; *Vok.* Mc 1,25 5,8; *D.* -jin L 8,29 9,42 Mc 9,25; *N. Pl.* -jans Mc 5,13; *D.* -jam L 4,36 Mc 1,27.

unhulþa *Mn Unhold, Teufel*: δαίμων L 8,29; δαιμόνιον L 4,35 8,33 9,42; σατανᾶς K 5,5; διάβολος M 25,41 E 4,27 6,11 (*Randgl. in* A *zu* diabulaus) T 3,6.7 6,9 t 2,26.

unhulþo *Fn Unholdin, Dämon*: δαίμων *N.Pl.* Mc 5,12; *sonst* δαιμόνιον; -on haban · δαιμονίζεσθαι J 10,21 Mc 1,32. *N.* M 9,33 J 10,21 Mc 7,29; *A.* J 7,20 8,48. 49.52 10,20.21 L 7,33 Mc 7,26.30; *G.* L 4,33; *N.Pl.* L 4,41 8,2.30. 35.38 10,17 Mc 5,12; *A.* M 7,22 9,34 L 8,27 (*Randglosse* skohsla) 9,49 Mc 1,32.34.39 3,15 6,13 9,38 16,9; *G.* M 9,34 Mc 3,22 T 4,1; *D.* L 9,1 Mc 3,22.

unhunslags *Adj.a* ἄσπονδος *ohne Opfer, unversöhnlich*: *N.Pl.* -ai t 3,3.

unƕapnands *Pt.Prs.* ἄσβεστος *unauslöschlich A.N* Mc 9,45; *D.* L 3,17.

unƕeila *sw.Adj.* ἀδιάλειπτος *unablässig N.F* R 9,2.

unkarja *sw.Adj. sorglos*: μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος *vernachlässige nicht die Gabe in dir* · ni sijais -ja þizos in þus anstais T 4,14; þan gahausjand -jans (*nach* qui neglegenter verbum suscipiunt a b f q) Mc 4,15.

unkaureins* *Fi/ō* (*152²*) ἐν παντὶ ἀβαρῆ ὑμῖν ἐμαυτὸν ἐτήρησα *ich habe mich in allem unbeschwerlich für euch gehalten, benommen* · in allaim -einom izwis mik silban fastaida k 11,9.

unkja *Mn lat.* uncia *Unze* (*Landmaß*): *G.Pl.* unkjane Urk. v. Arezzo.

unkunnands *Pt.Prs.* ἀγνοῶν *nicht kennend, unwissend*: *N.* Sk 2,12; *D.* Sk 2,18; *N.Pl.* R 10,3 Sk 4,5; *D.* Sk 6,11.

unkunþi *Nia* ἀγνωσία *Unkunde A.* K 15,34.

unkunþs *Adj.a* (*Pt.Pf., vgl. 220,4*) *unbekannt*: ἤμην δὲ ἀγνοούμενος

Angesicht unbekannt · wasuþ-þan -þs wlita aikklesjom G 1,22; *N. Pl.* -þai *dsgl.* k 6,8.

unledi *Nia* πτωχεία *Armut*: *N.* þata diupo -i k 8,2; *D.* -ja k 8,9.

unleþs* (d) *Adj.a arm*: πένης *N. Pl.* k 9,9, *sonst* πτωχός, *m. Dat.* '*an etw.*' L 6,20 (ahmin, *Zusatz nach* M 5,3): *N.* unleds (*25 C*) L 16,20; *N.Pl.* -dai M 11,5; *A.* L 14,13.21 *D.* L 4,18 18,22 19,8. — *sw.D.* -din L 16,22; *A.Pl.* -dans J 12,8 Mc 14,7; *Vok.* audagai jus -dans · μακάριοι οἱ πτωχοί L 6,20; *G.* -dane G 2,10; *D.* -dam J 13,29.

unliufs* (b) *Adj.a* οὐκ ἠγαπημένος *ungeliebt, unlieb*: *A.Sg.Fem.* þo -on R 9,25.

unliugaiþs* (d) *sw.Pt.Pf.* ἄγαμος *unverheiratet*: *D.Fem.* -aidai K 7,11 A, *auf* qenai *bezüglich*; *wohl zu ändern in* [-aida].

unliugands *Pt.Prs.* ἀψευδής *nicht lügend N.* Tit 1,2.

unliuts *Adj.a* ἀνυπόκριτος *ungeheuchelt, ohne Falsch*: *N.Fem.* R 12,9; *sw.G.F* t 1,5.

unlustus *Mu Unlust* ἵνα μὴ ἀθυμῶσιν *damit sie nicht mutlos werden* · ei ni wairþaina in -au C 3,21.

unmahteigs *Adj.a ohnmächtig, schwach*: ἀσθενής K 4,10 9,22; ἀσθενῶν R 14,1.2 K 8,9.11; ἀδύνατος *unmöglich* L 18,27 Mc 10, 27 R 8,3; nist unmahteig guda · οὐκ ἀδυνατήσει L 1,37.

unmahts *Fi Ohnmacht* ἀσθένεια *Schwäche, Krankheit*: *A.* unmaht *Randgl. zu* siukein · ἀσθένειαν G 4,13 A; *A.Pl.* -ins M 8, 17; *D.* -im k 12,5.

unmanariggwai *Nom.Plur.* t 3,3 B: -rigwai A ἀνήμεροι *ungezähmt, wild oder unfreundlich, barsch.*

unmanwus *Adj.u* ἀπαρασκεύαστος *unvorbereitet*: *A.Pl.* -wjans k 9, 4 B (: -wjands A, *vgl.* *31c*). *Vgl.* manwus.

unnutjans *Akk.Plur.M* T 6,9: *unnütz, töricht*: ἀνόητος.

unqeniþs* (d) *sw.Pt.Pf.* ἄγαμος *unbeweibt*: *sw.D.Pl.* -dam K 7,8.

unqeþs* (þ) *Adj.i/ja* (? *vgl.* *183*) ἄρρητος *unaussprechlich*: *A.Pl. Neut.* -þja k 12,4.

unriurei *Fn* ἀφθαρσία *Unvergänglichkeit*; *A.* t 1,10; *G.* K 15, 50; *D.* K 15,53 E 6,24.

unriureis* *Adj.ia* (*182 II*) *o.* unriurs* *Adj. i/ja* (*183*) ἄφθαρτος *unvergänglich*: *A.* -jana K 9,25; *D.* T 1,17; *N.Pl.* -jai K 15,52.

unrodjands *Pt.Prs. nicht redend, stumm*: ἄλαλος *A.Pl.* Mc 7,37; *N.* Mc 9,25, *A.* Mc 9,17.

[**unsahtaba**] *Konj. für* † unsahþaba A *Adv.* (*191A1*) *unbestritten* ὁμολογουμένως T 3,16.

unsaiƕands *Pt.Prs.* μὴ βλέπων *nicht sehend N.Pl.* J 9,39.

unsaltans *Pt.Pf.* ἄναλος *ungesalzen, kraftlos N.Neut.* Mc 9,50.

unsar (*115,2*) ἡμέτερος, ἡμῶν *unser* (*165*). *Zur Stellung vgl. 279,1.*

unselei *Fn Bosheit, Schlechtigkeit*: κακία *A.* C 3,8, *D.* E 4,31. — ἀδικία *D.* t 2,19; πονηρία *A.* L 20,23 (*nach* M 22,18, *vgl.* nequitiam a e l) (Sk 8.2.10); *G.* K 5,8 E 6,12 (Sk 8,12.25); *D.* (Sk 1,22); *D.* T 1,17; *N.Pl.* Mc 7,22.

unsels *Adj.i/ja* (*183*) *übel, böse*: ἀφιλάγαθος *N.Pl.* -jai t 3,3; πονηρός *N.Neut.* -sel M 6,23 Mc 7,22. — *sw.Vok.* L 19,22; *G.* -seljins E 6,16 A (: -seleins B) *D.* M 5,39 J 17,15; *D.Pl.* L 6,35.

unsibjis* *Adj.ja* (*182 I*) *ungesetzlich, gottlos*: *D.Pl.* μετὰ ἀνόμων · miþ -jaim Mc 15,28; ἀσεβέσι · -jaim T 1,9 AB (*Randgl. in* A afgudaim). — *sw.A.Pl.Neut.* [-jona] *Konj. für* † -jana · τὴν ἀνομίαν M 7,23.

unskaus* (*89,2*): unskawai sijaima · νήφωμεν *laßt uns nüchtern sein*

Th 5,8 B (*nicht in* *usskawai *zu ändern*). *Vgl.* us-skarjan.

unsuti* (ŭ *oder* ū?) *Nja* (*ia*) ἀκαταστασία *Aufstand D.Pl.* -jam k 6,5.

unsweibands *Pt.Prs. unaufhörlich*: οὐ παύομαι εὐχαριστῶν · -ds awiliudo E 1,16; ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε · -dans bidjaiþ Th 5, 17, *ähnl.* Th 2,13; ὡς ἀδιάλειπτον ἔχω τὴν περὶ σοῦ μνείαν · ƕaiwa -do haba bi þuk gaminþi t 1,3.

unswerei *Fn* ἀτιμία *Unehre A.* k 6,8.

unswerīþa *Fō dsgl. D.* k 11,21.

unswers *Adj.a* ἄτιμος *nicht geachtet, verachtet*: *N.* Mc 6,4; *N.Pl.* -ai K 4,10; ἃ δὲ εἰς ἀτιμίαν · sumuþ-þan du unsweraim (*sc.* kasam) t 2,20.

unswikunþs* *Adj.a* (*220,4*): *Kompar. N.Fem.* unswikunþozei *unbekannter* Sk 6,1.

untals *Adj.a unfügsam*: ἀνυπότακτος *unbotmäßig D.Pl.* -aim T 1,9; ἀπειθής *ungehorsam A.Pl.* -ans L 1,17; ἀπαίδευτος *ungebildet, töricht sw.N.Pl.F* t 2,23.

unte *Konj.* I. *temporal* (*359*) *bis*; *so lange als*: a) *m. Ind. Präs.* ἕως J 9,4 T 4,13; ἕως ἂν M 5,18. 26 10,23 *usw.* ἕως ὅτου L 15,8; ἕως οὗ J 13,38; ἐν ᾧ L 5,34. *Prät.* ἕως ἔσω εἰς τὴν αὐλήν · unte qam in garda Mc 14,54; ἕως ὅτου J 9,18. — b) *m.Opt. Prs.* ἕως ἔρχομαι · unte qimau L 19,13; ἕως ἂν K 4,5; μέχρι E 4,13; ἄχρις οὗ K 11,26 G 4,19. — — II. *kausal, auf der Grenze zwischen Parataxe u. Hypotaxe stehend* (*340*); *denn, weil, da*; *es nimmt stets den 1. Platz ein*: γάρ M 6,14.24 7,25 9,16.24 25,42 *usw.* (*sehr häufig*) καὶ γάρ k 3,10. — ὅτι M 5,34.35.36.45 6,5.13 *usw.* (*noch häufiger als* γάρ); διότι L 2,7 R 8,7 G 2,16 Th 2,18 4,6; καθότι L 1,7 19,9. — ἐπεί M 27,6 J 13,29 Mc 15,42 K 5,10 k 11,18 13,3; ἐπειδή K 1,21.22 15,21 Ph 2,26; ἐπειδήπερ · unte raihtis L 1,1. — τοῦ *m. Inf.* Ph 3,21; διὰ τό *m. Inf.* L 9,7 Mc 4,6 5,4.

untilamalsks *Adj.a* προπετής *voreilig, unbesonnen N.Pl.* -ai t 3,4.

untriggws (*90*) *untreu*; ἄδικος *ungerecht*: *st. u. sw N.* -ws *u.* sa -wa L 16,10.

unþiuda *Fō* οὐκ ἔθνος *Unvolk, Nicht-Volk D.Pl.* -om R 10,19.

unþiuþ (þ) *Na* τὸ κακόν *das Böse*; -þ taujan · κακοποιῆσαι L 6.9 Mc 3,4: *A.* L 6,9 Mc 3,4 R 12,21 k 5,10; *G.* -þis R 9,11; *D.* -þa R 12,21; *A.Pl.* -þa t 4,14.

unþwahans *Pt.Pf.* ἄνιπτος *ungewaschen D.Pl.F* -aim Mc 7,2.5.

unufbrikands *Pt.Prs. m. Dat.* ἀπρόσκοπος *m. D. unanstößig N.Pl.* K 10,32.

unuhteigo (*65,2*) *Adv.* (*191A2*) ἀκαίρως *zur Unzeit* t 4,2 AB.

unuslaisiþs (d) *sw.Pt.Pf.* μὴ μεμαθηκώς *unbelehrt N.* J 7,15.

unusspillōþs* (d) *sw.Pt.Pf. nicht auszuerzählen*: ἀνεκδιήγητος *sw. G.Fem.* k 9,15; *unpassend für* ἀνεξερεύνητος *unerforschlich*: ƕaiwa -oda sind stauos is R 11,33 (*vgl. Anm.*).

unwahs *Adj.a* ἄμεμπτος *tadellos*: *N.Pl.Neut.* -waha L 1,6.

unwairþaba *Adv.* (*191A1*) ἀναξίως *unwürdig* (*m. Gen. V.* 27?) K 11, 27.29.

unwammei *Fn Unbeflecktheit*: εἰλικρίνεια *Reinheit, Lauterkeit G.* K 5,8.

unwamms *Adj.a flecken-, tadellos*: ἄσπιλος *A.Fem.* -a T 6,14; ἄμωμος *N.Fem.* -a E 5,27; *N.Pl.* -ai E 1,4; *A.* -ans C 1,22.

unwaurstwo *Fn* ἀργή *untätig, müßig N.Pl.* T 5,13.

unweis (*115,1*) *Adj.a* ἰδιώτης *ungebildet, unwissend*: *N.* K 14,24; *N.Pl.* -sai K 14,23; *A.Pl.* οὐ θέλομεν ὑμᾶς ἀγνοεῖν · ni wileima izwis -sans k 1,8 Th 4,13, ni wiljau *usw.* R 11,25.

unweniggo *Adv.* (*191A2*) *unerwartet, plötzlich für das Adj.* αἰφνίδιος Th 5,3.
unwerein *Akk.Sing.F* ἀγανάκτησις *Unwille* k 7,11 AB (*N. wohl* unwerei*, *nicht* unwereins*). — *Vgl.* un-werjan.
[**unwiss***] (*115,1*): du [unwissamma] *Konj. für* † unwisamma · ἀδήλως *ungewiß, ins Ungewisse* K 9,26 A.
unwita *Mn Unwissender, Unverständiger*: ἀσύνετος *N.Pl.* Mc 7,18; ἄφρων *N.* k 12,6.11, *A.Pl.* k 11,19. — swaswe -a qiþa · παραφρονῶν λαλῶ k 11,23. — ni wiljau izwis -ans · οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν K 10,1.
unwitands *Pt.Prs. unwissend*: ἀγνοῶν T 1,13; unte ni sijum -ans munins is · οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν k 2,11.
unwiti *Nja Unwissenheit, Unverstand*: ἀφροσύνη *N.* Mc 7,22; ἄνοια *N.* t 3,9; ἄγνοια *G.* -jis E 4,18.
unwunands *Pt.Prs.* ἀδημονῶν *beängstigt, bekümmert N.* Ph 2,26.
ur *Präp. s.* us.
urrists (*Fi*) ἔγερσις *Auferstehung A.* -rist M 27,53.
urrugks *Adj.a verworfen* (?): *Randgl.* ussateinai urrugkai *zu* wistai barna hatize · φύσει τέκνα ὀργῆς E 2,3 A.
1. **urruns** (*115,1*) *M* ἀνατολή (*Sonnen*)*aufgang, Osten N.* L 1,78, ἀπὸ ἀνατολῶν · fram -runsa M 8,11. — ἀφεδρών *Abtritt D.* -runsa Mc 7,19.
2. **urruns** (*115,1*) *Fi* ἔξοδος *Ausgang*: *A.* qeþun urruns is, þoei skulda usfulljan L 9,31. — *Vgl.* ga-runs.
us (uz-u G 3,2.5, uz-uh J 6,66 L 6,45 20,4 Mc 11,30, *vgl. 114*; ur-riqiza k 4,6 AB, *vgl. 26 E*) *Präp. m. Dat. aus, von* (*— her*): ἐκ (*ungemein häufig*), *rein örtlich, zur Bezeichnung des Ursprungs, eines partitiven Verhältnisses*; *zeitlich*: *seit, gleich nach* J 6,64.66 9,1 L 18,21 Mc 10,20 Sk 1,18; *modal* M 5,37 J 8,41 L 10,27 Mc 11,20 12,30.33 K 7,5 13,10.12 k 2,4 5,2 8,11.13 9,6.7 C 3,23 *u.ä.* — ἀπό *räuml.* L 2,4 8,2 9,5.54 17,29 Mc 3,7.8 7,1.15.17 8,11 11,12 Neh 5,17, us dauþaim · ἀπὸ νεκρῶν M 27,64; *zur Bez. des Ursprungs* L 8,3; *des partit. Verhältnisses* L 9,38 19,39; *zeitl.* us barniskja · ἀπὸ βρέφους t 3,15. — ūt us · ἔξω τινός L 4,29 20,15 Mc 5,10 (us) 11,19 12,8. — κατά τι: us baurgim · κατὰ πόλιν L 8,4, us gabaurþai *o.* wistai · κατὰ φύσιν R 11,21.24. — ἐν k 3,9 B (: in A) t 2,7. — us barniskja · παιδιόθεν Mc 9,21. — *für griech. Gen.* K 12,12 (de uno corpore de, ἐκ D*, *nach V.* 15). — *bei Umschreibungen*: uslausei þuk us waurtim · ἐκριζώθητι L 17,6; þans us liutein taiknjandans sik · ὑποκρινομένους ἑαυτούς *die sich verstellten* L 20,20; us lustum · κατὰ ἑκούσιον Phil 14.
usbalþei *Fn Frechheit*: διαπαρατριβή *fortwährende Zänkerei N. Pl.* T 6,5.
usbeisnei *Fn* μακροθυμία *Geduld, Langmut*: *N.* G 5,22; *A.* C 3,12 (*o. D.*?) T 1,16.
usbeisneigs *Adj.a geduldig, langmütig*: -eigs wisan · μακροθυμεῖν *N.Fem.* -eiga K 13,4; *N.Pl.M* -eigai Th 5,14.
usbeisns *Fi* ἀποκαραδοκία *Erwartung D.* -ai Ph 1,20; μακροθυμία *Geduld, Langmut D.* E 4,2 C 1,11 t 3,10 4,2.
us-bloteins *Fi/ō* (*152**) παράκλησις *Bitte, Flehn*: *D.* -ai k 8,4 A (: usbloþeinai B, *vgl. 32 a*).
usdaudei *Fn* προσκαρτέρησις *Ausdauer D.* E 6,18; σπουδή *Eifer A.* k 7,11.12 8,16; *G.* k 8,8; *D.* R 12,8.11 k 8,7.
usdauþs* (d) *Adj.a* σπουδαῖος *eifrig*: *A.* -dana k 8,22. — *Kompar.* usdaudoza *N.* k 8,17; *A.* k 8,22. — *Adv.* usdaudo (*191A2*) *eif-*

rig: cπουδαίως L 7,4; *Zusatz* T 4,16; *zweifelhaft* usdaudosokida t 1,17 AB: *liest man* usdaudo sokida, *so entspricht* cπουδαίως (P d e f g vg); *faßt man die Schreibung als* usdaudo<s> sokida *auf, so stimmt sie zu* cπουδαιότερον (KL Chr).

usdrusts (*F*)*i*: *N.Pl.* usdrusteis · τραχεῖαι (*sc.* ὁδοί) *rauhe Wege* L 3,5.

usfairina *sw.Adj.* ἄμεμπτος *tadellos N.* Ph 3,6 AB; *A.Pl.Neut.* usfairinona Th 5,23 B (: un- A); -ans · ἀνεγκλήτους C 1,22 AB. — *Vgl.* un-fairina.

usfarþo *Fn Ausfahrt* (?) -on gatawida us skipa · ἐναυάγηcα *erlitt Schiffbruch* k 11,25.

usfilh *Na Begräbnis*: du -a · εἰc τὸν ἐνταφιαcμόν Mc 14,8.

usfilma *sw.Adj. erschrocken, entsetzt*: ἐξεπλήccοντο ἐπί *m. Dat. sie entsetzten sich über* · -ans waurþun ana *m. Dat.* L 9,43 Mc 1,22.

usfilmei *Fn* ἔκcταcιc *Entsetzen*: *N.* L 5,26 Mc 16,8.

usfodeins *Fi/ō* (*152[e]*) διατροφή *Nahrung A.* T 6,8.

usfulleins *Fi/ō* (*152[e]*) πλήρωμα *Erfüllung*: *N.* R 13,10 G 4,4; *G.* -ais E 1,10.

usgrudja *sw.Adj. mutlos*: wairþan -jans · ἐκκακεῖν *den Mut verlieren* L 18,1 k 4,1.16 E 3,13 G 6,9 th 3,13 (*Aor.*).

ushaista *sw.Adj.* ὑcτερηθείc *Mangel leidend N.* k 11,8.

uskunþs *Adj.a* (*Pt.Pf.*; *220,4*) *bekannt, offenbar*: -þs ist · γινώcκεται L 6,44; sokeiþ sik -ana wisan · ζητεῖ αὐτὸc ἐν παρρηcίᾳ εἶναι *sucht sich bekannt zu machen* J 7,4; -a sijai · φανερωθῇ k 4,10; ei -a waurþi · φανῇ R 7,13; -þ was · ἐφάνη M 9,33.

uslauseins *Fi/ō* (*152[e]*) *Erlösung*: λύτρωcιc *A.* L 1,68; ἀπολύτρωcιc (*IF. 24,188*) *G.* -ais E 4,30.

usliþa *sw.Adj.* (*187,6*) *gichtbrüchig, Gichtbrüchiger*: παραλελυμένος L 5,18.24; παραλυτικόc M 8,6 9,2.6 Mc 2,3.4.5.9.10; *Zusatz* L 5,20 (*nach* M 9,5, *wie* CD).

† **uslukns** *s.* us-lūkan.

usluk* (ŭ *oder* ū?) *Na* (*KZ. 42,326*) ἄνοιξιc *Eröffnung, Öffnung D.* -a E 6,19.

usluneins* *Fi/ō Erlösung A.* -ein Sk 1,6. — *Vgl.* lun.

usmet* *Na* (*KZ. 42,326*) ἀγωγή *Lebensführung D.* t 3,10 (*dazu ist* sidau AB *eine in den Text gedrungene Glosse*); ἀναcτροφή *Lebenswandel D.* E 4,22 T 4,12; πολιτεία *Bürgerrecht G.* E 2,12. — *G.Pl.* þize in guda usmete · τῆc ἐνθέου πολιτείαc *des Wandels in Gott* Sk 1,23, *ähnl.* aiwaggeljons -e Sk 1,26.

usqiss (*115,1*) *Fi* κατηγορία *Beschuldigung, Anklage D.* -ssai Tit 1,6.

ussateins *Fi/ō* (*252[e]*) *Ursprung*: *D.* -ai urrugkai *erläuternde Randgl. zu* wistai barna hatize E 2,3 A.

ussindo *Adv.* (*191A2*) μάλιcτα *am meisten, besonders* Phil 16.

[**usskawai**] *überflüssige Konjektur für* unskawai Th 5,8 B; *s. d.*

usstass (*115,1*) *Fi Auferstehung*: ἐξανάcταcιc *D.* -ssai Ph 3,11; *sonst* ἀνάcταcιc: *N.* J 11,25 K 15,12.13.21; *A.* -ss L 20,27 Mc 12,18 t 2,18; *G.* -ssais L 20,35.36 Ph 3,10; *D.* J 11,24 L 2,34 20,33 Mc 12,23, ustassai (*29*) L 14,14.

usstiurei *Fn* ἀcωτία *Zügellosigkeit, Lüderlichkeit N.* E 5,18; *G.* Tit 1,6.

usstiuriba *Adv.* (*191A1*) ἀcώτωc *zügellos* L 15,13.

ustaikneins *Fi/ō* (*152[e]*) *Aus-, Bezeichnung*: ἀνάδειξιc *Bekanntmachung G.* -ais L 1,80; ἔνδειξιc *Anzeichen, Beweis N.* Ph 1,28; *A.* k 8,24; *N.* Sk 5,16.

ustauhts *Fi Vollendung*: κατάρτιcιc *Vervollkommnung G.* -ais k 13,9; καταρτιcμόc *D.* -ai E 4,12; τέλοc *Ende N.* R 10,4; τελείωcιc *Erfüllung N.* L 1,45.

usþroþeins *Fi/ō* (*152[e]*) γυμναcία *Übung, Stählung N.* T 4,8.

usþulains *Fi* (*152*[6]) ὑπομονή *Geduld*: *D*. -ai C 1,11 th 3,5.

uswahsans *Pt.Pf. erwachsen* (*perfektiv, 294 ff.*): -ans ist · ἡλικίαν ἔχει J 9,21.23.

uswahsts (*Fi*) αὔξησις *Wachstum A*. E 4,16.

uswalteins *Fi/ō* (*152*[6]) *Umwälzung*: ῥῆγμα *Zusammensturz N*. L 6,49; καταστροφή *Zerstörung, Untergang D*. -ai t 2,14.

uswandi* *Fiō das Abwenden, Irreleiten*: du listeigon -jai airzeins · πρὸς τὴν μεθοδείαν τῆς πλάνης *zum Trugspiel der Irrlehre* E 4,14.

1. **uswaurhts** *Adj.a* δίκαιος *gerecht*: *N.Fem*. -a gadomida warþ (handugei) · ἐδικαιώθη *sie wurde gerechtfertigt* M 11,19; *ähnl*. *A.M* L 10,29; *A.Pl.M* -ans M 9,13 Mc 2,17; *sw.G.Pl*. -ane L 14,14.

2. **uswaurhts** *Fi* δικαιοσύνη *Gerechtigkeit*: *N*. -waurts (*27 b*) k 9,9 B; *G*. -waurhtais k 9,10 B.

uswaurpa *Fō Auswurf*: ἀποβολή *Verwerfung N*. R 11,15; οὐδὲν ἀπόβλητον *nichts ist verworfen* · ni waiht du -ai T 4,4. — ἔκτρωμα *Fehlgeburt D*. K 15,8.

usweihs *Adj.a außer der Weihe*: βέβηλος *unheilig, profan D.Pl*. -aim T 1,9; *sw.A.Pl.Neut*. -ona T 4,7 t 2,16.

uswena *sw.Adj*. (*187*[6]) *hoffnungslos*: *N.Pl*. ni waihtais -ans · μηδὲν ἀπελπίζοντες L 6,35; -ans waurþanai · ἀπηλπικότες (DE, desperantes defgm vg) E 4,19.

uswiss (*115,1*) *Adj.a losgebunden*: þaiei bi sunjai -ssai usmetun *die in betreff der Wahrheit losgebunden wandelten* · οἵτινες περὶ τὴν ἀλήθειαν ἠστόχησαν *die von der Wahrheit abgekommen sind* t 2,18.

uswissi* *Nia* ματαιότης *Leichtfertigkeit, Eitelkeit*: *D*. -ja E 4,17.

ūt (*65,1*) *Adv*. (*192 C 3*) *hinaus, heraus*; *folgt auf das Verbum* (*außer* M 9,32 L 14,35): ἔξω, hiri ut · δεῦρο ἔξω J 11,43, attiuha ut · ἄγω ἔξω J 19,4; *es steht für* ἐξ- *in Verbalkompositis* atiddja ut · ἐξῆλθεν J 18,29 (*m*. ἔξω J 19,4), galaiþ ut *dsgl*. J 13,30 18,38; *dsgl. für* ἐξ- *neben verbalen* us-*Kompositis* biþe ut-usiddjedun eis · αὐτῶν ἐξερχομένων M 9,32, usgaggands ut · ἐξελθὼν J 18,4 L 15,28, *ähnl*. J 18,16 Mc 1,25; *neben dem gr. Komp. mit* ἐξ- *steht* ἔξω, *dafür got*. us- — ut M 26,75 J 6,37 9,34.35 12,31 15,6 (ἐκβλήθη ἔξω GL) 19,5 L 8,54 14,35 (ut uswairpand · ἔξω βάλλουσιν), *für* ἔξω τινός *steht* ut us *m. Dat*. L 4,29 20,15 Mc 11,19 12,8.

ūta (*65,1*) *Adv*. (*192 A 1*) ἔξω *außerhalb, draußen* M 26,69 J 18,16 L 1,10 8,20 Mc 1,45 3,31.32 4,11 11,4 K 5,12.13 C 4,5 Th 4,12; ἀπὸ τῶν ἔξωθεν · fram þaim uta T 3,7.

ūtana (*65,1*) *Adv*. (*192 B 3*) *von außen, außen*: ἔξωθεν k 7,5; sa utana unsar manna · ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος *unser äußerer Mensch* k 4,16. — *m. Gen*. (*268 A c*) *außerhalb*: utana weihsis · ἔξω τῆς κώμης Mc 8,23; utana bibaurgeinais Sk 3,15; utana swnagogais · ἀποσυνάγωγος *aus der Synagoge ausgeschlossen* J 9,22.

ūtaþro (*65,1*) *Adv*. (*192 B 1*) ἔξωθεν *von außen* Mc 7,18. — *m. Gen*. (*268 A c*) *außerhalb*: οὐδέν ἐστιν ἔξωθεν τοῦ ἀνθρώπου · ni waihts ist utaþro mans Mc 7,15.

uzeta* (*Mn*) φάτνη *Krippe*: *D*. -in L 2,7.12.16.

uz-u, uz-uh *s*. us.

W.

wadi *Nja* ἀρραβών *Pfand*: *N*. E 1,14; *A*. k 1,22 5,5; *N. o. A*. Sk 6,29.

wadjabokos *Plur. Fō* χειρόγραφον *Hand-, Schuldschein A.Pl*. C 2,14.

ga-wadjon *sw.V.2 zusammen-*

fügen, verloben: ἡρμοςάμην ὑμᾶς ἑνὶ ἀνδρί · -joda izwis ainamma waira k 11,2.
waggarja *Dat. Sing.* προςκεφάλειον *Kopfkissen* Mc 4,38.
waggs* (*Ma*) παράδειςος *Paradies A.* k 12,4 (*aisl.* vangr *Ma*).
wagjan *sw.V.1 schütteln*: raus fram winda -idata M 11,7, -id L 7,24 · ςαλευόμενον; -jan izwis af ahin · ςαλευθῆναι ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ νοός · *sich wankend machen lassen in* th 2,2.
af-wagjan *bewegen, abbringen*: μὴ μετακινούμενοι ἀπὸ τῆς ἐλπίδος · ni -idai af wenai *unerschüttert in der Hoffnung* C 1,23.
ga-wagjan *einen in Bewegung setzen* (*perfektiv, 294ff.*): οὐκ ἴςχυςεν ςαλεῦςαι αὐτήν · ni mahta -jan ita L 6,48, αἱ δυνάμεις ςαλευθήςονται · -janda Mc 13,25. — ὁ ἐξ ὑμῶν ζῆλος ἠρέθιςεν τοὺς πλείονας · gawagida k 9,2 B (: uswagida A) *ermunterte, regte an*; sokeins -ida *ein Suchen, eine Streitfrage ward angeregt* Sk 3,13. — *Vgl.* un-gawagiþs.
in-wagjan *erregen, aufwiegeln*: ἐτάραξεν ἑαυτόν · -ida sik silban J 11,33; ἀνέςειςαν τὸν ὄχλον · -idedun þo managein Mc 15,11.
us-wagjan *erregen*: ζῆλος ἠρέθιςεν τοὺς πλείονας · uswagida k 9,2 A (: gawagida B); κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδαςκαλίας *von jedem Winde der Lehre erregt und hin und her getrieben.* -idai jah uswalugidai winda ƕammeh laiseinais E 4,14.
wahsjan *unreg. abl.V.6* (*209*) 1. *intrans.* αὐξάνειν *wachsen* M 6,28 L 1,80 2,40 Mc 4,8 k 10,15 E 2,21 C 2,19 Sk 4,1.6 6,2 (J 3,30), (*Aor.*) E 4,15. — 2. *trans.* αὐξήςει τὰ γενήματα *wird die Früchte wachsen lassen, vermehren* · -jan gataujai akrana k 9,10.
ufar-wahsjan *überaus wachsen, sich stark vermehren*: ὑπεραυξάνειν · -eiþ th 1,3.
us-wahsjan* *s. Pt.Pf.* uswahsans.
wahstus *Mu Wuchs*: αὔξηςις *Wachstum D.* C 2,19; ἡλικία *Körpergröße*: *A.* M 6,27; *G.* E 4,13; *D.* L 2,52 19,3.
wahtwom *Dat. Plur. Fem. Wache*: φυλάςςοντες φυλακάς · witandans -om L 2,8.
wai *Interj. m. Dat.* (*wie griech.*) *wehe* (M 11,21) L 6,24.25.26 10,13 Mc 13,17. — *Vgl.* wai-nei.
waian *red.-abl.V.* (*212,2*) *wehn*: πνέοντος · -din J 6,18; ἔπνευςαν · waiwoun M 7,25.27.
bi-waibjan *sw.V.1 umwinden, umgeben, umkleiden*: ςυνέξουςίν ςε · -jand þuk L 19,43; περιβεβλημένος ςινδόνα · -iþs leina (*Dat. 256,1*) Mc 14,51, *ähnl.* Mc 16,5.
waidedja *Mn Übeltäter*: ληςτής *Räuber*: *N.* J 10,1 18,40; *D.* Mc 14,48; *N.Pl.* M 27,44 J 10,8; *A.* L 10,30 Mc 15,27; *G.* Mc 11,17 k 11,26.
waihjo *Fn* μάχη *Kampf*: *N.Pl.* k 7,5.
waihsta *Mn* γωνία *Winkel, Ecke*: *G.* -ins L 20,17 Mc 12,10; *D.Pl.* -am M 6,5.
waihstastains *Ma* ἀκρογωνιαῖον *Eckstein D.* E 2,20.
waiht *N, nur m. Neg.* ni — waiht μηδέν M 27,19 G 6,3, *sonst* οὐδέν *nichts* (*vgl. IF. 18,404*); *das Neut. ist nur erkennbar, wenn* ni — waiht *Subjekt*: M 10,26 27,19 R 8,1 14,14 G 2,6 T 4,4 Tit 1,15 *oder Prädikat ist*: G 6,3.15. — *Vgl.* waihts!
waihts 1. *Fi Ding, Sache, Etwas*: πρᾶγμα L 1,1 Sk 7,11; εἶδος Th 5,22; τὶ K 10,20 (*Interpol.*); in þizozei waihtais *deshalb* · τούτου χάριν E 3,1 Tit 1,5 (*347²*) *u.* δι' ἣν αἰτίαν t 1,6. — *gewöhnl. mit Neg.* ni *für* οὐδέν, μηδέν M 27,12 J 6,63 *usw.* (*sehr häufig*); μή τι J 6,12 *und* Sk 7,24. *N.* K 10,20 (*Interpol.*), *über* ni waihts *s. u. 2.*; *A.* M 27, 12 J 6,63 7,26 8,28 *usw.* (*häufig*): *G.* in þizozei -ais E 3,1 t 1,6

L 4,35 18,34 Mc 5,26 9,29 k 6,3 7,9 11,5 (*beim Kompar.* '*um nichts*') 12,11 (*dsgl.*) G 6,14 Ph 1, 20.28 4,6 t 2,14 Sk 7,11, *beachte* du ni -ai · εἰς οὐδέν t 2,14, *während sonst die Negation der Präpos. vorausgeht z. B.* ni in -ai Ph 1,20.28 *u.ä.*; *A.Pl.* -ins L 1,1; *G.* -e Th 5,22 (*kann auch zum Flg. gehören*). — — 2. *Kons. Formen* (*160*[2]): *G.* waihts *in* ni waihts (*IF. 18,401 ff.*) J 8,54 Mc 7,15 K 7,19 13,2 k 12,11; *A. Pl.* waihts Sk 2,25.

wáila (*50*[1]) *Adv. wohl, gut*: καλῶς J 8,48 13,13 18,23 *usw.*, *wohlan* R 11,20; εὖ L 19,17; *für* βέλτιον (*an Stelle von* mais?) t 1,18; *Randgl.* ei waila *zu* ei ƕaiwa · ἵνα πάντως K 9,22; waila þau · κἄν *doch wohl* k 11,16. — waila andanems · εὐπρόσδεκτος *angenehm, willkommen* k 6,2 8,12; -a fraþjan · σωφρονεῖν *besonnen sein* R 12,3; -a hugjan *m. Dat.* · εὐνοεῖν τινι *freundlich gesinnt sein* M 5,25; -a galeikan · εὐδοκεῖν *sein Wohlgefallen finden* L 3, 22 Mc 1,11, εὐάρεστον εἶναί τινι *einem wohlgefällig sein* R 14,18 k 5,9; -a qiþan (izwis) · καλῶς εἰπεῖν τινα L 6,26; -a taujan · καλοποιεῖν th 3,13, καλῶς ποιεῖν τινι M 5,44 L 6,27, εὖ ποιεῖν τινα Mc 14,7.

wailadeþs* (d) *Fi* εὐεργεσία *Wohltat*: *G.* -dais T 6,2.

wailamerei* *Fn*(?) εὐφημία *guter Ruf*: *A.* þairh wajamerein jah -ein k 6,8 (*könnte auch nach 157*[1] *zu* wailamereins *gehören*; *doch beachte den Bedeutungsunterschied*).

wailamereins *Fi/ō* (*152*[6]) κήρυγμα *Verkündigung*: *G.* -ais K 1,21. — *Vgl.* waja-mereins.

wailamereis *Adj.ia* (*182 II*) *wohllautend, löblich*: þisƕah þatei -meri · ὅσα εὔφημα Ph 4,8 B.

rung D. swa managai ganohjands ins -ai *mit soviel Nahrung sie befriedigend* Sk 7,13 (*vgl.* andawizns).

wainahs (h *undeutlich, möglich wäre auch die Lesung* wainans, *dagegen nicht* *wainags) *Adj.a* ταλαίπωρος *elend, geplagt* *N.* R 7,24.

wainei *Interj.* ὄφελον *o daß doch, wenn doch*: *m. Opt. Prt.* K 4,8 k 11,1, *m. Opt. Prs.* (*für gr. Fut.*) G 5,12.

faur-waipjan *sw.V.1 verbinden*: βοῦν ἀλοῶντα οὐ φιμώσεις · auhsau þriskandin munþ ni -jais T 5,18. *Vgl. auch die Randgl. zu* K 9,9 A: n . . . . . waip'j . . s munþ a . . . . . | þri . . . . | d . .

waips *M* στέφανος *Kranz*: *N.* Ph 4,1 Th 2,19 t 4,8; *A.* J 19,5 K 9,25.

wair (*115,2*) *Ma* ἀνήρ *Mann*: *N.* L 8,27.38.41 R 7,3 K 13,11 E 5,23 Neh 7,2; *A.* Mc 6,20; *D.* M 7,24 R 7,3 k 11,2 E 4,13 T 2,12; *N.Pl.* J 6,10 L 7,20 9,30 E 5,28 Neh 7, 29—33; *A.* L 9,32 T 2,8; *Vok.* E 5,25 C 3,19; *G.* L 9,14 Sk 7,9; *D.* C 3,18. — *Vgl.* ufwaira (uf waira) · ὕπανδρος R 7,2.

wairaleiko *Adv.* (*191 A2*) *männlich*: -o taujaiþ · ἀνδρίζεσθε *seid Männer* K 16,13.

wairdus *Mu* ξένος *Gastfreund, Hauswirt* R 16,23.

wairilom *Dat. Plur. Fem.* χεῖλος *Lippe* Mc 7,6 K 14,21.

wairpan *abl.V.3,2* (*206*) *werfen*: βάλλειν (*Prs.*) Mc 1,16 15,24, (*Aor.*) M 5,29 J 8,59 L 4,9 Mc 4, 26 7,27, βλήθητι · wairp þus Mc 11,23; Sk 3,16. — χαλάσωμεν τὰ δίκτυα · -am natja L 5,5. — λιθοβολήσαντες · stainam -dans *steinigend* Mc 12,4; ἐβάστασαν λίθους, ἵνα λιθάσωσιν αὐτόν · nemun stainans, ei waurpeina ina J 10,31 (*vgl.* J 8,59). — —

abhängig: *instrum. Dat.* (*256,1*) Mc 11,23; τί Mc 4,26, 12,4 15,24: *Akk.-Obj.* (*256¹*) L 4,9 5,5 Mc 1,16 Sk 3,16. — ana *m. Akk.* (*für gr. Akk.*) J 10,31; *für* ἐπί τινος Mc 4,26, ἐπί τι J 8,59 Mc 15,24. — in *m. Akk.* · εἰς in marein (*Akk.*) Mc 11,23, ἐν Mc 1,16; Sk 3,16.

af-wairpan *m. Dat. etw. wegwerfen*: ἀποβαλὼν τὸ ἱμάτιον · -ands wastjai Mc 10,50; *Pass.* -aidau af izwis · ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν *werde weggenommen, weiche* E 4,31. — sokidedun þuk afwairpan stainam · ἐζήτουν σε λιθάσαι J 11,8; managei stainam -iþ unsis · ὁ λαὸς καταλιθάσει ἡμᾶς L 20,6.

at-wairpan *hinwerfen* 1. *m. Dat. der Sache*: -ds þaim silubr<ein>am · ῥίψας τὰ ἀργύρια M 27,5. — 2. *m. Akk. der Person*: ἔβαλεν Mc 9,22; βληθῆναι · -an (*312*) Mc 9,47; ἐβέβλητο πρός · -waurpans was du *war hingestreckt, lag* L 16,20. — — *abhängig*: in *m. Akk.* · εἰς Mc 9, 22.47, ἐν M 27,5 (*formell zweideutig*).

fra-wairpan 1. *verwerfen, zerstreuen*: ἐρριμμένοι · -waurpanai M 9,36. — 2. *wegwerfen*: εἰ... βέβληται εἰς τὴν θάλασσαν · ei... -waurpans wesi in marein Mc 9,42.

ga-wairpan *hinwerfen* (*perfektiv, PBB. 15,169*): βληθῆναι · -an (*312*) Mc 9,45 (εἰς · in *m. Akk.*); ῥῖψαν αὐτὸν εἰς μέσον · -ands ina in midjaim L 4,35; ῥήσσει αὐτόν · -iþ ina *reißt hin und her* Mc 9, 18.

inn-wairpan *hineinwerfen*: τὰ βαλλόμενα · þata -waurpano J 12,6.

us-wairpan *hinaus-, wegwerfen, austreiben*: ἐκβάλλειν (*Prs.*) M 8,31 Mc 1,39 3,15.22.23 11,15, (*Aor.*) M 7,22 8,16 J 6,37 9,34.35 L 6,22.42 Mc 1,34 5,40 7,26 9,47 12,8 G 4,30, (*Fut.*) M 8,12 J 12,31, (*Plsq.*) Mc 16,9; us swnagogein -anai · ἀποσυνάγωγοι J 12,42. — ἐβλήθη · -ada J 15,6, ἔξω βάλλουσιν · ut -and L 14,35. — ἀπεδοκίμασαν *verwarfen* Mc 12,10. — ἀποθώμεθα *abwerfen, ablegen* R 13,12. — ἐπιρίψαντες *daraufwerfend* L 19,35. — — *abhängig*: 1. *Dat.* (*256¹*) J 9,34.35 L 6,22. 42 14,35 Mc 3,22 5,40 9,47 12, 8.10 R 13,12 G 4,30. — 2. *Akk.* M 7,22 8,16 J 6,37 L 19,35.45 20,15 Mc 1,34.39 3,15.23 7,26 11,15 16,9; *zweideutig* -is uns M 8,31. — ana *m. Akk.* · ἐπί τι L 19,35; in *m. Akk.* · εἰς M 8,12.

wairs *Kompar.-Adv.* (*191 B1*) *schlimmer*: μᾶλλον εἰς τὸ χεῖρον ἐλθοῦσα · mais wairs habaida Mc 5,26.

wairsiza *suppletiver Kompar. zu* ubils, χείρων *schlimmer*: *N.* M 9,16 Mc 2,21 T 5,8; *N. Fem.* -ei M 27,64; *D. Neut.* t 3,13.

wairþ *Akk. Sing.* τιμή *Preis* Urk. v. Neap.; *D.* -a K 7,23.

wairþan *abl. V. 3,2* (*206*) γίνεσθαι *werden d.i. in die Erscheinung, ins Dasein treten* (*perfektives Simplex, 296; PBB. 15,104*), *daher i.S. von geboren werden, entstehen, kommen, stattfinden, geschehn, sich ereignen u.ä.*; *beachte* warþ gaskapans · ἐγένετο Mc 2,27. — wairþa *gibt das gr. Fut.* ἔσομαι *wieder, wenn es perfektiven Sinn hat*: M 5,21.22 6,22.23 8,12 11,22.24 J 6,45 L 1,14.15.32.33.45 2,10 3,5 4,7 6,35.40 9,48 10,12.14 14,14 17, 24.26.30.34.35 Mc 12,23 13,19.25 R 9,9.26 15,12 k 6,16.18 11,15 13,11 Th 4,17 t 2,21 3,9 4,3 (*PBB. 15,133 f.*); *beachte* ὑμεῖς λυπηθήσεσθε · jus saurgandans wairþiþ J 16,20; αἰσχυνθήσομαι · gaaiwiskoþs wairþa Ph 1,20. — warþ *m. Pt. Pf. dient in 71 Fällen zur Umschreibung des gr. passiven ingressiven Aorists, in 4 Fällen zur Umschreibung des pass. Ind. Pf.* J 16,11 Mc 3,26

10,32 Ph 4,10 (*PBB. 15,160ff.*). — — wairþan *dient zur Umschreibung einfacher gr. Verba*: ἀπηλγηκότεϲ · uswenans waurþanai E 4,19; δικαιοῦται · -iþ garaihts G 2,16 (*ähnl. ebd. in 2 weitern Fällen*); ἐκκακεῖν · -an usgrudjans L 18,1 *ähnl.* k 4,1.16 E 3,13 G 6,9 th 3,13; ἐξεπλήϲϲοντο · usfilmans waurþun L 9,43 Mc 1,22; καθαρίϲθητι · wairþ hrains M 8,3 L 5,13 Mc 1,41 *ähnl.* M 8,3 11,5 L 17,15 Mc 1,42; κατεδίωξαν · galaistans waurþun Mc 1,36; κενωθῇ · waurþi lausa k 9,3; ἐκινδύνευον · birekjai waurþun L 8,23; κληρονομήϲω · arbja -a L 10,25 *ähnl.* L 18,18 Mc 10,17 K 15,50 G 5,21; μεθύουϲιν · drugkanai -and Th 5,7 (*ebenso* μεθυϲκόμενοι); μωρανθῇ · baud -iþ L 14,34; ἐναυάγηϲαν · naqadai waurþun T 1,19; ὁμοιώθημεν · galeikai waurþeima R 9,29; ἐπείναϲεν · gredags warþ L 4,2 *ähnl.* L 6,25: περιϲϲεύϲῃ · managizo -iþ M 5,20; πλανᾶϲθε · -aiþ airzjai G 6,7; ἐπληρώθη · fulls warþ J 12,3; ἐπλήϲθηϲαν · fullai waurþun L 4,28 5,26 6,11, ἐνεπλήϲθηϲαν · sadai waurþun J 6,12 Sk 7,23; ἐπλουτήϲατε · gabigai waurþuþ K 4,8 *ähnl.* k 8,9 T 6,9; ϲυνέλαβεν · inkilþo warþ L 1,24; ϲωθήϲεται · hails -iþ J 11,12; ὑϲτερεῖϲθαι · alaþarba wairþan L 15,14; φανερωθῇ a) swikunþs -iþ C 3,4 *ähnl.* k 4,11, b) bairhta waurþeina J 9,3 *ähnl.* C 3,4; φθαρῇ · riurja -aina k 11,3; ἐφοβοῦντο · faurhtai waurþun Mc 10,32; χορταϲθήϲεϲθε · sadai -iþ L 6,21 *ähnl.* J 6,26 Mc 7,27 8,8 Ph 4,12; ὠργίϲθη · modags warþ L 15,28. — — *Über den prädikativen Nominativ bei* wairþan *u. das an seiner Stelle erscheinende* du *vgl. 242 u. 242*[1]; *über* wairþan

d.h. durch Vermischung mit dem i-Stamm zu erklären.

wajamereins *Fi/ō* (*152*[6]) βλαςφημία *Lästerung*: *N.* Mc 7,22 E 4,31; *A.* M 26,65 Mc 14,64; *G.* -mereins (*nach 157*), J 10,33, *vgl.* *157*[1].

wakan *abl.V.6* (*209*) *wachen*: ἀγρυπνοῦντες · wakandans E 6,18 B (: †duwakandans A); γρηγορεῖν *wachen, wachsam sein* K 16,13 C 4,2 Th 5,6.10.

þairh-wakan *durchwachen*: ἀγραυλοῦντες *unter freiem Himmel übernachtend, biwakierend* L 2,8; ἦν διανυκτερεύων · was naht þairwakands (*27b*) L 6,12.

us-wakjan *sw.V.1 erwecken*: ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν · ei -jau ina J 11,11.

ga-waknan *sw.V.4 erwachen* (*perfektiv, 294 ff.*): διαγρηγορήσαντες · -dans L 9,32.

waldan *red.V.3* (*211*) *m. Dat. walten*: ἀρκεῖσθε τοῖς ὀψωνίοις ὑμῶν · -aiþ annom izwaraim L 3,14 (*Randgl.* ganohidai sijaiþ *laßt euch genügen*); garda waldan (Castiglione) · οἰκοδεσποτεῖν *haushalten, dem Hauswesen vorstehn* T 5,14. — *Vgl.* all-, garda-waldands.

ga-waldan *m. Dat. sich der Herrschaft bemächtigen, einen vergewaltigen* (*perfektiv, PBB.15,91*): κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν · -and im Mc 10,42.

waldufni *Nia* ἐξουσία *Gewalt, Macht über*: *Gen.* τινός L 4,6 Mc 6,7 R 9,21; ana *m. Akk.* · κατά τινος J 19,11; ufar *m. D.* ἐπί τινα L 9,1, ἐπάνω τινός L 19,17; *m. Inf.* J 10,18: *N.* R 13,1; *A.* M 7,29 9,6.8 *usw.*; *G.* -jis K 15,24 E 2,2: -eis Sk 7,2 (*146*[3]); *D.* -ja M 8,9 L 4,32.36 *u.ö.* *N.Pl.* -ja C 1,16; *A.* E 6,12 C 2,15; *G.* -je J 19,11 L 20,2.8 Mc 11,28.29.33 E 1,21; *D.* R 13,1 E 3,10.

walisa *sw.Adj.* (*187,1*) γνήσιος *echt, lauter*: *Vok. F* -o gajuko Ph 4,3, *N* barn mein -o · τέκνον μου t 2,1 (*nach* T 1,2); *D.* -in T 1,2 Tit 1,4.

waljan *sw.V.1 wählen*: εὐδοκοῦμεν μᾶλλον · -jam mais *m.Dat.m.Inf.* k 5,8; τί αἱρήσομαι · ƕaþar -jau Ph 1,22.

ga-waljan *erwählen* (*perfektiv, 294 ff.*): καταλεγέσθω · -jaidau T 5,9; ἐκλέξασθαι J 6,70 13,18 15,16.19 L 6,13 E 1,4, ἐκλεκτός *auserwählt* · -iþs L 18,7 Mc 13, 20.22.27 C 3,12 T 5,21 t 2,10 Tit 1,1 Neh 5,18. — *abhängig*: us · ἐκ J 15,19, ἀπό L 6,13.

waltjan *sw.V.1* (*intrans.*) *sich wälzen*: τὰ κύματα ἐπέβαλλεν εἰς τὸ πλοῖον *stürzten auf das Schiff* · -idedun in skip Mc 4,37.

us-waltjan (*trans.*) *etw. umwälzen, -stürzen*: ἀνατρέπουσιν t 2,18 Tit 1,11; κατέστρεψεν · -ida Mc 11,15.

us-walugjan *sw.V.1 hin u. her wälzen*: περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ *von jedem Winde hin u. her getrieben* · -idai winda ƕammeh E 4,14. *Die Konjektur* [usflaugidai] *ist wenig sinngemäß.*

walus *Mu* ῥάβδος *Stab*: *A.Pl.* -uns L 9,3.

walwison *sw.V.2 sich wälzen*: ἐκυλίετο · -oda Mc 9,20.

af-walwjan *sw.V.1 wegwälzen*: τίς ἀποκυλίσει · ƕas -jai Mc 16,3; ἀποκεκύλισται · -iþs ist Mc 16,4.

at-walwjan *hinzuwälzen*: προσεκύλισεν · -ida Mc 15,46.

faur-walwjan *vorwälzen* (*m. instrum. Dat. 156,1*): προσκυλίσας λίθον μέγαν τῇ θύρᾳ *einen großen Stein vor den Eingang wälzend* · -jands staina mikilamma daurons (*wörtl.*) *mit einem großen Stein vor den Eingang wälzend d.i. ihn verschließend* M 27,60.

wamba *Fō Bauch, Schoß*: γαστήρ *N.Pl.* Tit 1,12; *sonst* κοιλία: *N.* Ph 3,19; *A.* L 2,21 Mc 7,19 Sk 2,11.15 (J 3,4) *D.* J 7,38 L 1, 15.44 Sk 2,13.

wamme *Gen. Plur.* cπῖλος *Fleck* E 5,27.

ana-wammjan *sw. V.1 beflecken*: ἵνα μὴ μωμηθῇ · ei ni -jaidau *damit es keinen Flecken bekomme* k 6,3.

wan *Na Mangel*: ἕν coι λείπει (ὑcτερεῖ) · ainis þus wan ist *eins fehlt dir* L 18,22 Mc 10,21.

wanains *Fi* (*152*[6]) ἥττημα *Mangel N.* R 11,12.

wandjan *sw. V.1 wenden*: cτρέψον M 5,39, cτραφείc · -jands sik L 7,9.

af-wandjan *abwenden*: ἀποcτρέψει R 11,26 -ουcιν t 4,4; ἀποcτρεφομένων τὴν ἀλήθειαν · -jandane sis sunja *die Wahrheit von sich abwendend* Tit 1,14; *reflexiv*: -jan sik *für gr. Pass.* ἀπεcτράφηcάν με · -idedun sik af mis t 1,15, ni -ida sik Sk 2,3. — τούτουc ἀποτρέπου *diese vermeide* · þans -ei t 3,5. — μετατίθεcθε ἀπὸ τοῦ καλέcαντοc . . . εἰc · -janda af þamma laþondin . . . du G 1,6.

at-wandjan *zuwenden*: ἐν τῷ ἐπανελθεῖν *als er zurückkehrte* · biþe -ida sik L 19,15.

bi-wandjan *vermeiden*: cτελλόμενοι τοῦτο *das vermeidend* k 8,20. — κενοφωνίαc περιίcταcο · -ei t 2,16. — παραιτοῦ · -ei T 4,7 (5,11) t 2,23.

ga-wandjan (*hin*)*wenden* (*perfektiv, 294ff.*): 1. *transitiv*: ἐπέcτρεψεν τὸ πνεῦμα *die Seele kehrte zurück* (*intrans.*) · -ida ahman *er wendete zurück* (*trans.*) L 8,55, ἐπιcτρέψαι ἐπί τι (du) *hinlenken, bekehren* L 1,17, ἐπιcτρέψει *dsgl.* L 1,16; Sk 1,17. ἀπέcτρεψεν *gab zurück* M 27,3. cτραφείc *gewendet* · -iþs (πρόc · du) L 10,21.23. — 2. *intransitiv*: cτραφείc · -jands *sich wendend* L 9,55; ὑποcτρέψαντεc *umkehrend* · -jandans L 17,18; ἐφ' ὑμᾶc ἀνακάμψει *er wird zu euch zurückkehren* · du izwis -jai L 10,6; ἵνα ἐπὶ τὸ αὐτὸ cυνέρχηcθε · samaþ -jaiþ *damit ihr zusammen-*

φθείρουσιν K 15,33 A, διεφθαρμένων ἀνθρώπων τὸν νοῦν · -idaize manne ahin T 6,5. — ἀφανίζει · -eiþ *verdirbt, entstellt* M 6,19.20, *Pl.* M 6,16.

warei *Fn* πανουργία *Tücke, Verschlagenheit D.* k 4,2.

wargiþa *Fō Verdammungsurteil, Verurteilung* κρίμα *A.* R 13,2 G 5,10; κατάκριμα *G.* R 8,1; κατάκρισις *G.* k 3,9.

ga-wargjan *sw.V.1 einen verurteilen zu* (*Dat.*) (*perfektiv, 294 ff.*): κατακρινοῦσιν αὐτὸν θανάτῳ · -jand ina dauþau Mc 10,33; κατέκρινεν · -ida R 8,3.

warjan *sw.V.1 wehren*: κωλύειν τινά (*Prs.*) L 9,50 18,16 Mc 9,39 10,14 Th 2,16 T 4,3, (*Aor.*) L 6,29 9,49 Mc 9,38. — *abhängig: Akk. d. Sache* T 4,3, *daneben Dat. d. Person* (ἀπό τινος) L 6,29; *Dat. d. Person* (αὐτόν) L 9,49 Mc 9, 38.39; *Akk. d. Person* L 18,16 Mc 10,14.

warmjan *sw.V.1 wärmen*: θάλπει E 5,29; *reflexiv, sich wärmen*: θερμαινόμενος -jands sik J 18, 18.25 Mc 14,54, ἐθερμαίνοντο · -idedun sik J 18,18.

warai *Nom. Plur. Adj.a behutsam, nüchtern*: -ai sijaima · νήφωμεν Th 5,6.

wasjan *sw.V.1* a) *transitiv, einen kleiden:* περιεβάλομεν M 25,38. *2. Pers.* 43; ἀμφιέννυσιν · -jiþ M 6,30; ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἠμφιεσμένον · mannan hnasqjaim wastjom -idana M 11,8 (*vgl. Anm. u. 256*[5]). — b) *intransitiv, sich kleiden*: τί περιβαλώμεθα · ƕe -jaima M 6,31; τί ἐνδύσησθε · ƕe -jaiþ M 6,25, *ähnl.* Mc 6,9. — *abhängig: instrum. Dat.* M 11,8 Mc 6,9; *Instrum.* ƕe M 6,25.31.

and-wasjan *entkleiden*: ἐξέδυσαν αὐτὸν τὴν πορφύραν · -idedun ina þizai paurpurai (*zum Dat. vgl. 256,2*) Mc 15,20.

ga-wasjan (*perfektiv, 294 ff.*) 1. *transitiv, bekleiden mit* (*instr. Dat., 256,1*): ἐνδύσατε αὐτόν · -jiþ ina L 15,22, ἐνδύουσιν αὐτὸν πορφύραν · -idedun ina paurpurai Mc 15,17, ἐνέδυσαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια · -idedun ina wastjom *V.* 20; ἐνδυσάμενοι · -idai k 5,3; ἐνδεδυμένος · -iþs Mc 1,6; ὅταν ... ἐνδύσηται ἀθανασίαν · þanuþþan -jada undiwanein K 15,54 A. — ἱματισμένον · -idana L 8,35 Mc 5,15. — ἱμάτιον πορφυροῦν περιέβαλον αὐτόν · wastjai paurpurodai -idedun ina J 19,2. — ἱμάτιον οὐκ ἐνεδιδύσκετο · wastjom ni -iþs was L 8,27 *ähnl.* L 16,19. — ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἠμφιεσμένον · mannan (in) hnasqjaim wastjom -idana M 11,8 (L 7,25). — — 2. *reflexiv, sich bekleiden*: περιεβάλετο · -ida sik M 6,29. — — 3. *intransitiv dsgl.*: ἐνδυσώμεθα τὰ ὅπλα · -jam sarwam R 13,12.

wasti* *Fiō Kleid*: ἔνδυμα *D.* M 7, 15; στολή *A.* L 15,22; *D.* Mc 16, 5; χιτών *A.Pl.* Mc 14,63; ἱμάτιον *A.* -ja M 5,40 J 19,5 L 6,29 Mc 13,16; *G.* -jos M 9,20 L 8,44 Mc 6,56; *D.* -jai M 9,21 J 19,2 Mc 5,27 10,50; *N.Pl.* -jos Mc 9,3: *A.* J 13,12 L 19,35 Mc 11,7 15,24; *D.* -jom M 11,8 L 7,25 19,36 Mc 5,28.30 11,8 15,20. — *Kleidung*: *Plur. für* ἔνδυμα *A.Pl.* M 6,28, *D.* M 6,25; *für* ἱματισμός *D.Pl.* L 7,25 T 2,9; *f.* ἱμάτιον *D.* L 8,27.

wato *unreg. Nn* (*155*[5]) ὕδωρ *Wasser*: *A.* L 7,44 Mc 9,22 T 5, 23 Sk 2,26 3,15; *G.* M 10,42 J 7,38 L 8,24 Mc 9,41 14,13 E 5,26; *D.* L 3,16 Mc 1,8.10 Sk 2,19 (J 3,5) 3,24; *D.Pl.* watnam M 8,32 L 8,25.

waurd *Na Wort*: ῥῆμα M 26,75 27,14 J 5,47 *usw.* (*häufig*); *sonst* λόγος M 5,37 7,24.26.28 8,16 26,1 *usw.* (*sehr häufig*). — *Komp.* gabaurþi-waurd. — *Vgl.* lausa-, liugna-, ubil-waurds.

waurdahs *Adj.a*: us waurdahai wistai rodjands *seiner vernünf-*

für [waurt] R 11,18 A; *D.* † waurhtsa *für* [waurtai] R 11, 17 A; *A.Pl.* waurtins L 8,13 Mc 4,6.17; *D.* waurtim L 3,9 17,6 Mc 11,20.

wegs *Ma/i* (*145*[8]): 1. *Sing.* ϲειϲμόϲ *Erschütterung, Sturm N.* M 8,24; κλύδων *Wellenschlag, Brandung D.* L 8,24. — 2. *Plur.* κύματα *Wogen*: *N.* wegos Mc 4,37; *D.* wegim M 8,24 (*238*).

weiha *Mn Priester*: auhumists -a· ἀρχιερεύϲ *Oberpriester* J 18,13.

1. **weihan** *abl.V.1* (*203*) *kämpfen*: waurdam -an· λογομαχεῖν t 2,14; du diuzam wáih· ἐθηριομάχηϲα K 15,32.

and-waihan* *unreg. abl.V.1* (*203*) *widerstreiten*: *Pt.Prs. A. N* witoþ . . . andwaihando witoda ahmins· νόμον ἀντιϲτρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοόϲ R 7,23 A (-waihando *entweder als Schwundstufenform zu ahd.* ubar-wehan *aisl.* vega *zu stellen oder in* [weihando] *zu ändern*); and*waih* (and- *deutlich, -waih fast verblichen*) *Randgl. zu* fijaida· ἐμίϲηϲα R 9,13 A.

2. **weihan** *sw.V.3 weihen, heiligen*: ἁγιάζω J 17,19, ἁγίαϲον *V.* 17, ἡγίαϲται· -aida ist K 7,14.

ga-weihan *dsgl.* (*perfektiv, 294ff.*) ἁγιάζειν (*Prs.*) T 4,5, (*Aor.*) J 10, 36 E 5,26 Th 5,23, (*Pf.Pass.*) K 7,14 t 2,21; εὐλογοῦμεν K 10,16.

weihiþa *Fō Weihe, Heiligung, Heiligkeit*: ἁγιωϲύνη *A.* k 7,1 *D.* Th 3,13; ἁγιαϲμόϲ *N.* Th 4,3; *A.* Th 4,7; *D.* Th 4,4 T 2,15; ὁϲιότηϲ D. E 4,24.

weihnan *sw.V.4 heilig werden*: ἁγιαϲθήτω· -nai M 6,9.

1. **weihs** *Adj.a heilig*: ἱερόϲ t 3,15; ὅϲιοϲ Tit 1,8; ἡγιαϲμένοϲ J 17,19; *für* ἁγνόϲ Ph 4,8 (*nach* sanctus it); ἅγιοϲ M 27,52.53 J 7,39 14,26 17,11 *usw.* (*häufig*). — *Adv.* weihaba (*191 A1*) ὁϲίωϲ *heilig* Th 2,10. — *Komp.* us-weihs.

2. **weihs** *Na Dorf, Weiler*: εἰϲ τὴν πόλιν καὶ εἰϲ τοὺϲ ἀγρούϲ· in baurg jah in weihsa L 8,34 (*vgl. für den gleichen gr. Text*: in baurg jah in haimom Mc 5, 14), εἰϲ τὰϲ κύκλῳ κώμαϲ καὶ τοὺϲ ἀγρούϲ· in þos bisunjane haimos jah weihsa L 9,12, εἰϲ κώμαϲ ἢ πόλειϲ ἢ εἰϲ ἀγρούϲ· in haimos aiþþau baurgs aiþþau in weihsa Mc 6,56. — *sonst* κώμη: *A.* in þata weihs Mc 8,26; *G.* -sis Mc 8,23; *D.* -sa J 7,42 11,30 wehsa (*22 B*) Mc 8,26; *A.Pl.* Mc 6,6 in wehsa (*22 B*) Mc 8,27.

wein *Na lat.* vinum, οἶνοϲ *Wein*: N. M 9,17 L 5,37 Mc 2,22; *A.* M 9,17 L 1,15 5,37.38 7,33 Mc 2,22 15,23 Neh 5,15.18; *G.* T 5, 23; *D.* E 5,18 T 3,8.

weinabasi *Nja Weinbeere*: ϲυλλέγουϲιν ϲταφυλάϲ (SinB Chr it vg) *oder* ϲταφυλήν (*K) · lisanda -basja M 7,16; τρυγῶϲι ϲταφυλήν (*Plur.* c e L) · trudanda -basja L 6,44.

weinagards *Mi* ἀμπελών *Weingarten, -berg*: *A.* L 20,9.16 Mc 12,1.9; *G.* L 20,10.13.15 Mc 12, 2.9; *D.* L 20,15 Mc 12,8.

weinatains *Ma* κλῆμα *Weinrebe N.* J 15,4.6; *N.Pl.* -os J 15,5.

weinatriu (*89*) *Nwa* (*147*) ἄμπελοϲ *Weinstock N.* J 15,1.5 *D.* -triwa J 15,4; *Plur.* ἀμπελών *Weingarten, -berg* A.Pl. -triwa K 9.7.

weindrugkja *Mn* οἰνοπότηϲ *Weintrinker, Säufer N.* L 7,34.

weinnas (?) πάροινοϲ *trunken, Trunkenbold*: *N.* T 3,3 B (*in* A *nur* wein . . s *erkennbar*), Tit 1,7 B. — *Uppströms Lesung* *weinuls *kann nur als Konjektur gelten, erregt aber auch als solche dadurch Bedenken, daß* -uls *sonst nur an Verbalstämme tritt.*

weipan *abl.V.1* (*203*) *kränzen, krönen*: ϲτεφανοῦται· -ada t 2,5.

weis *wir*, *A.D.* uns, unsis. *G.* unsara (*164*).

fullaweisjan *sw.V.1 überreden*: πείθομεν· -jam k 5,11.

ga-fullaweisjan *vollenden oder beglaubigen*(?) (*perfektiv, 294ff.*): περὶ τῶν πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν πραγμάτων *über die Ereignisse, die sich bei uns vollendet haben o. über die bei uns beglaubigten Begebenheiten* · bi þos -idons in uns waihtins L 1,1.

ga-weison *sw.V.2 m. Gen.* (*263,1*) *heimsuchen, besuchen, besorgen* (*perfektiv, 294ff.*); ἐπεσκέψατο L 1,68 7,16, ἐπισκέψεται L 1,78, *2. Pl.Aor.* M 25,43; ἐπεσκέπησαν *sie wurden mit der Aufsicht betraut* · -odai waurþun Neh 7,1 (*einziger Fall eines persönl. Passivs bei einem Verbum m. Gen.*, *241*; *286*).

fra-weitan *abl.V.1* (*203*) *einem Recht verschaffen, ihn rächen an* (ana *m. Dat.* · ἀπό τινος): ἐκδικῆσαι L 18,3 k 10,6, (*Fut.*) L 18,5; -ands · ἔκδικος *rächend, strafend* R 13,4 Th 4,6.

in-weitan *die Proskynesis, Verehrung erweisen, begrüßen*: ἠσπάζοντο αὐτόν · -witun ina Mc 9,15; προσκυνεῖν τινι (*Prs.*) M 8,2 9,18 Mc 15,19, (*Aor.*) J 12,20 L 4,7 Mc 5,6, (*Fut.*) L 4,8 K 14,25.

fair-weitjan *sw.V.1* ἀτενίσαι *gespannt hinblicken auf* (τινί · du L 4,20, εἰς · du k 3,7, in *m. Akk.* k 3,13) k 3,7.13, ἀτενίζοντες L 4,20. — μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα *wenn wir nicht auf das Sichtbare acht geben* · ni -jandam þizei gasaiƕanane k 4,18. — περιεργαζομένους *sich herumtreibend, gaffend* · -jandans th 3,11; περίεργοι (*F*) *vorwitzig, neugierig* · -jandeins T 5,13.

idweitjan *schmähn*: *m. Akk.* R 15,3; *m. Dat.* M 11,20 27,44 Mc 15,32 (*255*); *persönl. Pass.* T 4,10 (*241*): ὀνειδίζειν (*Prs.*) M 11,20 27,44 (τὸ αὐτὸ ὠνείδιζον αὐτόν · þatuh samo -idedun imma *ebenso schmähten ihn*) Mc 15,32 R 15,3 T 4,10, (*Aor.*) L 6,22.

weitwodei *Fn Zeugnis*: μαρτυρία *Bezeugung, Zeugnisablegung N.* Tit 1,13; μαρτύριον *N.* k 1,12 th 1,10 Sk 6,12; *A.* T 2,6 (*doppeldeutig, kann auch zum flg. gehören; doch beachte die Bedeutung*). *Vgl. 157*[1].

weitwodeins *Fi/ō* (*152*[6]) *Zeugnisablegung, Zeugnis* (*157*[1]) *N.* Sk 6,19.

weitwodi *Nia Zeugnis*: διὰ πολλῶν μαρτύρων · þairh managa -ja t 2,2 (*der Übersetzer verstand unter den 'Zeugen' die Schriften des A T., vgl. die Interpolation nach* weitwodja: waurda gudis).

weitwodiþa *Fō* μαρτυρία *Zeugnisablegung, Zeugnis N.* J 8,13. 14.17 Mc 14,59; *A.* Mc 14,55 T 3,7 [Sk 4,21] (J 3,32: † weitwodida) 6,7 (J 5,36); *N.Pl.* Mc 14,56. — μαρτύριον *Zeugnis G.* t 1,8 *D.* M 8,4 L 5,14 9,5 Mc 1,44 6,11.

weitwodjan *sw.V.1 zeugen, bezeugen* μαρτυρεῖν (*Prs.*) J 7,7 8,13 10,25 12,17 15,27 L 4,22 R 10,2 k 8,3 G 4,15 C 4,13 Th 2,12 Sk 4,17.20 (J 3,32) 6,9 (J 5,36). 10.18 (J 5,37: μαρτυρεῖ D it), (*Pf.*) Sk 4,4 (J 3,26), (*Aor.*) J 13,21 18,23 K 15,15 T 6,13, (*Fut.*) J 15,26, καταμαρτυροῦσιν M 27,13 Mc 14,60 15,4. — μαρτύρομαι E 4,17; G 5,3; διαμαρτύρεσθαι (*Prs.*) T 5,21 t 2,14 4,1, (*Aor.*) Th 4,6. — galiug weitwodidedun · ἐψευδομαρτύρουν Mc 14,56.57. — *abhängig*: *Akk.* galiug Mc 14,56.57 þata · τοῦτο Sk 4,20; *Dat.* (*wie griech.*) J 18,37 L 4,22 R 10,2 G 4,15 5,3 C 4,13 Sk 4,4(.17) 6,10; *Präpp.*

miþ-weitwodjan *mitzeugen*: συμμαρτυρούσης μοι · -jandein mis R 9,1.

weitwoþs* (*d*) *kons.* (*161*[Id]) μάρτυς *Zeuge*: *A.* -d (*25 C*) k 1,23; *G.Pl.* -de M 26,65 Mc 14,63 k 13,1 T 5,19 6,12. — *Komp.* galiuga-weitwoþs.

wenjan *sw.V.1 warten, hoffen auf* (*Akk.*): προσδοκᾶν L 3,15 (*absolut*), 7,19.20 (τι); ἐλπίζειν (*Prs.*) L 6,34 K 13,7 16,7 k 1,13 5,11

13,6 Ph 2,23 T 3,14 Phil 22, (*Pf.*) J 5,45 K 15,19 k 1,10 T 4,10 5,5, (*Pf.* B min *o. Aor.* *K) k 8,5, (*Fut.*) R 15,12. — *abhängig* ei *m. Opt.* · ὅτι k 1,13 13,6 (: A þatei) Phil 22; *m. Ind.* k 1,10 (*354,1*).

faura-wenjan *m.* in *m. Dat.* *auf einen vorher hoffen*: προηλπικότας ἐν τῷ Χριστῷ · -jandans in Xristau E 1,12.

ga-wenjan *erwarten, annehmen* (*perfektiv, 294 ff.*): ὑπολαμβάνω ὅτι ᾧ τὸ πλεῖον ἐχαρίσατο · þana -ja þammei managizo fragaf L 7,43.

wens *Fi* ἐλπίς *Hoffnung*: *N.* k 1,6 E 1,18 C 1,27 Th 2,19; *A.* R 15,4 k 3,12 10,15 E 2,12 4,4 Th 4,13 th 2,16; *G.* -ais G 5,5 T 1,1; *D.* -ai R 12,12 Ph 1,20 C 1,23 Th 5,8 Tit 1,2.

wepna *Plur. Na* ὅπλα *Waffen*: *N.Pl.* k 10,4; *A.* k 6,7; *D.* J 18,3.

Wereka *Akk.* -an Kal (*29. Okt.*).

tuz-werjan *sw.V.1 zweifeln*: μὴ διακριθῇ · ni -jai Mc 11,23.

un-werjan *unwillig sein, zürnen*: ἀγανακτεῖν Mc 10,41; ἠγανάκτησεν · -ida Mc 10,14.

ga-widan *abl.V.5* (*208*) *zusammenbinden, verbinden*: ὃ οὖν ὁ θεὸς συνέζευξεν · þatei nu guþ -waþ Mc 10,9.

in-widan *verleugnen*: ἀρνοῦνται Tit 1,16, ἤρνηται T 5,8, ἠρνημένοι t 3,5; ἀπαρνήσῃ M 26,75 C (: afaikis A) Mc 14,72, ἀπαρνησάσθω Mc 8,34. — ἀθετεῖτε *erklärt für ungültig* Mc 7,9.

widuwairna* (*48*) *Mn* ὀρφανός *Waise*: *A.Pl.* -ans J 14,18.

widuwo (widowo L 7,12, *vgl. 23Bb*) *Fn* χήρα *Witwe*: *N.* L 2,37 (7,12) 18,3.5 T 5,5.9; *D.* L 4,26; *N.Pl.* L 4,25 T 5,3; *A.* T 5,3.11.16; (*V.* 11 *u.* 16 *kaum lesbar*); *G.* T 5,4; *D.* K 7,8.

wigadeinom *Dat. Plur. Fem.* ἄκανθαι *Dornpflanzen* M 7,16.

ga-wigan *abl.V.5 bewegen* (*perfektiv, 294 ff.*): μέτρον σεσαλευμένον · mitads gawigana L 6,38.

[**wigana**] *Dat. Sing., Konj. für* † wigā|na CA, [wigna] *ändert Bernhardt*: du [wigana] · εἰς πόλεμον *zum Kriege* L 14,31.

wigs *Ma* ὁδός *Weg*: *N.* M 7,13.14 J 14,6; *A.* M 8,28 11,10 J 14,4.5 *usw.*; *D.* M 5,25 L 9,57 *u.ö.*; *N.Pl.* R 11,33; *A.* L 1,76 14,23; *D.* L 3,5. — *Vgl.* fram-wigis.

wiko *Fn*: ἐν τῇ τάξει τῆς ἐφημερίας αὐτοῦ *in der Reihenfolge seiner Tagesklasse, da seine Tagesklasse an der Reihe war* · in wikon kunjis seinis L 1,8.

wilja *Mn Wille*: θέλημα M 6,10 7,21 *usw.*; βούλημα R 9,19; πρόθεσις E 1,11 (*dsgl. f.* θέλημα); προθυμία k 8,12; frijondans -jan seinana · φιλήδονοι *das Vergnügen liebend* t 3,4. — εὐδοκία *Wohlgefallen* R 10,1 E 1,9 (*dsgl. f.* θέλημα); *dafür* gods wilja L 2,14 Ph 1,15 (*beachte*: κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θελήματος αὐτοῦ · bi leikainai -jins seinis E 1,5). — *Zusatz* wiljan *nach* voluntate a c f.

wiljahalþei *Fn Parteilichkeit*: προσωποληψία *N.* E 6,9 C 3,25 (-ein B, *vgl.* 157^{2}); πρόσκλισις *D.* T 5,21.

wiljan *athem.V.* (*230*); *der Opt. ist an Stelle des Ind. Prs. getreten,* (*Prt.* wilda), *wollen*: θέλειν (*Prs.*) M 5,40.42 8,2.3 9,13 *usw.* (*insgesamt 56 Stellen*), (*Aor., got. Prt.*) L 18,4 19,27 Mc 6,26 C 1,27 Th 2,18 Sk 6,6 (J 5,35). — βούλεσθαι (*Prs.*) J 18,39 L 10,22 Mc 15,15 K 12,11 k 1,15 T 2,8 5,14 (Castiglione). — *Randgl.* þukei wilda *zu* in þuzei waila galeikaida · ἐν ᾧ εὐδόκησα Mc 1,11. — ὅ,τι ἂν εὐοδῶται *soviel etwa gelingen mag* · þatei wili K 16,2. — silba wiljands · αὐθαίρετος *freiwillig* k 8,17. — — *abhängig* ei *m. Opt. für gr. Konj.* M 27,17 L 9,54 18,41 Mc 10,51 14,12 15,12; *für* ἵνα J 17,24 18,39 (ABLX Chr. *ohne* ἵνα) L 6,31 Mc 6,25 9,30 10,35; *für Inf.*

R 13,3 (*353,2*); *Nom. m. Inf.* (*wie griech.*) J 9,27 Mc 9,35 10,43.44 T 1,7; *Akk. m. Inf.* (*wie griech.*) (L 1,62) 19,14.27 Mc 7,24 10,36 K 7,7 10,20 11,3 G 6,13 T 2,4.8 5,14. — † gawili T 2,4 B: wili A.

Wiljariþ *N* Urk. v. Neap.

wilþeis *Adj.ia wild*: *N.* -eis alewabagms ἀγριέλαιος *wilder Ölbaum* R 11,17; þis [wilþeins] alewabagmis († wilþeis A) *dsgl.* R 11,24. — *A.N* wilþi *Randgl. zu* haiþiwisk · ἄγριον Mc 1,6 CA.

wilwa *Mn* (*187*[e]) ἅρπαξ *räuberisch, Räuber* *N.* K 5,11; *N.Pl.* L 18, 11; *D.* K 5,10.

wilwan *abl.V.3,2* (*206*) *rauben*: ἁρπάζειν J 6,15; διαρπάσαι Mc 3, 27; λύκοι ἅρπαγες · wulfos -andans M 7,15.

dis-wilwan *ausplündern, berauben*: διαρπάσῃ · -ai Mc 3,27.

fra-wilwan *fortreißen*: συνήρπακει *ergriff ihn gewaltsam, riß ihn fort* · -walw L 8,29; ἁρπάζειν (*Prs.*) M 11,12 J 10,12, (*Fut.*) J 10, 28 Th 4,17, (*Aor.*) k 12,2.4 (in *m. Akk.* · εἰς).

bi-windan *abl.V.3,1* (*205*) *umwinden*: ἐσπαργάνωσεν *wickelte ein* · -wand L 2,7, ἐσπαργανωμένον · -wundan L 2,12. — ἐνείλησεν · -wand Mc 15,46. — ἐνετύλιξεν *dsgl.* M 27,59.

du-gawindan sik *m. Dat.*: ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις *verwickelt sich in Geschäfte des Broterwerbs* · -iþ sik gawaurkjam þizos aldais t 2,4.

us-windan *flechten* (*perfektiv, PBB. 15,168*): πλέξαντες · -wundun J 19,2, -andans Mc 15,17.

winds *Ma* ἄνεμος *Wind*: *N.* Mc 4,39.41; *G.* L 8,23 Mc 4,37; *D.* M 11,7 J 6,18 L 7,24 8,24 Mc 4, 39; *N.Pl.* M 7,25.27 8,27; *D.* M 8,26 L 8,25 Mc 13,27.

winja *Fjō* νομή *Weide*: *A.* J 10,9.

winna *Fō* πάθος *Leiden*: *A.* C 3, 5 A (: winnon B).

winnan *abl.V.3,1* (*205*) *leiden*: ὀδυνώμενοι *Schmerz leidend* ·

-andona
k 1,6 Ph
L 9,22 M
τοῖς παθ
C 1,24. -
dai A (:
καὶ μόχθ
beitend
διώκωντι
Verfolgu
θήσονται
θλίβεσθαι
nan agli]
T 5,10.
ga-winnan
294 ff.):
swa filu
winno *Fn*
R 7,5; *D.*
— πάθος
na A).
wintrus *M*
J 10,22; J
Mc 13,18;
μάσω *wer*
— 2. *bei*
für ἔτος
·ib· -uns]
ho was in
L 8,42. —
wintrus.
winþiskaur
schaufel:
dis-winþjan
λικμήσει αι
wipja *Fjō*
J 19,2 Mc
wis *Na* γα
L 8,24, wis
1. **wisan** (*P*
sein, existie
bares Dur
(*ungemein*
J 7,6, παρ
ὑπάρχειν L
23 K 7,26
G 2,14 Ph
(*Prs.*) L 1
T 4,12, (*I*
(*Aor.*) L 1,2.
R 11,34 K
C 4,11 Th

νειν *bleiben* (*Prs.*) J 12,34 14,10. 16 15,16 K 7,20 15,6, (*Aor.*) J 15,4.7.11 K 7,8, (*Fut.*) J 15,10. *Wiedergabe des durativen Futurs, vgl. PBB. 15,133 f. z.B.* jabai nu sunus izwis frijans briggiþ (ἐλευθερώσῃ), bi sunjai frijai sijuþ (ἔσεσθε) J 8,36; jah sijaina (ἔσονται) þo twa du leika samin Mc 10,8 *u.a.m.* — *In der Umschreibung passiver Verbalformen steht* was *in 17 Fällen an Stelle des Imperfekts, in 5 an der des Plusquamperfekts, in 42 für das Perfekt, ebenso oft für den Aorist;* ist *erscheint 50 mal anstatt des Perfekts, 50 mal als Ersatz des Aorists, vgl. PBB. 15,160 ff.* — wisan *m. Pt.Prs. hebt den durativen Charakter der Handlung hervor* (*vgl. engl.* I am going); *es entspricht fast durchweg der gleichen Umschreibung des Originals, unabhängig von diesem tritt es auf:* οὐ . . . ἀγνοοῦμεν · ni sijum unwitandans k 2,11; μέμνησθε · gamunandans sijuþ K 11,2. — *Den fehlenden Imperativ ersetzt der Optativ* (*229*[4]). — *Pt.Pf. fehlt* (*208*[1]. *324*[2]). — *Über* wisan *m. dem Dat. der Beteiligung vgl. 253, über den Gen. der Zugehörigkeit 264.* — *Dem Original gegenüber fügt die Übersetzung häufig die Kopula zu.*

at-wisan *da sein:* atist · παρέστηκεν Mc 4,29, ἐφέστηκεν t 4,6; ὅτι ἐμοὶ τὸ κακὸν παράκειται *es liegt mir zur Hand* · unte mis atist ubil R 7,21.

faura-wisan καθάπερ ἡ προθυμία τοῦ θέλειν · swaswe fauraist muns du wiljan *vorhanden ist* k 8,11. — faurawisan (*sc.* laisein) rahnidedun *sie hielten dafür, die Lehre rage hervor* Sk 8,12.

fra-wisan *m. Dat. verbrauchen, vergeuden:* δαπανήσαντος αὐτοῦ πάντα · biþe frawas allamma L 15,14.

in-wisan (?) *bevorstehn* (?): inwisan-din<s> sabbate dagis *für* διαγενομένου τοῦ σαββάτου *als der Sabbat vorüber war* Mc 16,1 (*vgl. Anm.*).

miþ-wisan *beistehn, zu Hilfe kommen:* οὐδείς μοι συμπαρεγένετο · ni manna mis miþwas t 4,16.

ufar-wisan *überragend sein:* περισσεύει · -ist k 3,9. — ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις *den übergeordneten Behörden* · waldufnjam -wisandam R 13,1; ἡ εἰρήνη . . . ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν *übersteigt* · gawairþi . . . þatei -ist all ahane Ph 4,7.

2. **wisan** *abl.V.5* (*208*) *mit u. ohne* waila *sich freuen, schwelgen, schmausen:* εὐφρανθῶμεν · wisam waila L 15,23, εὐφρανθῆναι · waila wisan *V.* 32, εὐφραινόμενος · waila wisands L 16,19. — ἤρξαντο εὐφραίνεσθαι · dugunnun wisan L 15,24. — *Vgl.* wizon, anda-wizns ὀψώνιον, χρεία, waila-wizns *victus,* gawizneigs im · ἥδομαι (*IF. 22,307 ff.*).

bi-wisan *dsgl.* (*perfektiv, 294 ff.*): εὐφρανθῶ · biwesjau L 15,29 (*IF. 22,308*).

3. **wisan** (*Prs.* wisa) *abl.V.5* (*208*) *weilen, bleiben:* μένειν (*Prs.*) J 6,27.56 8,35 14,17.25 15,5.10 L 10,7 R 9,11 K 7,11 k 3,11.14 9,9 t 2,13 3,14 Sk 6,24 (J 5,38), (*Aor.*) J 7,9 12,46 15,4.6.9(.11 μείνῃ *K Chr. f, ἦ ABD it, *außer* f, vg) L 19,5, (*Fut.*) J 15,10; διέμενεν · was L 1,22; ἐπιμένειν Ph 1,24, ἐπιμενῶ δέ · wisuh þan K 16,8; προσμένουσιν · wesun Mc 8,2. — ἐνδημοῦντες *wohnend* · wisandans k 5,6. — wintru wisa · παραχειμάσω *werde überwintern* K 16,6. — *Pt.Pf. fehlt, vgl. 208*[1]. *324*[2].

ga-wisan *verweilen, verbleiben* (*perfektiv, 294 ff.*): ἐν οἰκίᾳ οὐκ ἔμενεν · in garda ni gawas L 8,27.

miþ-gawisan *m. Dat.* (*256,2*) *mit einem zusammen verweilen:* τοῖς ταπεινοῖς συναπαγόμενοι *sich zu*

niedrigen (*Dingen*) *herabziehn lassend*· þaim hnaiwam -andans R 12,16.

þairh-wisan *verbleiben, verharren*: μένει J 9,41; þairhwisai *Randgl. zu* gastandai· διαμείνῃ G 2,5 A; ἐπιμένειν (*Prs.*) C 1,23 T 4,16, (*Aor.*) R 11,22; παραμενῶ permanebo it vg Ph 1,25; προσμένει T 5,5.

wists *Fi* φύσις *Wesen, Natur*: *D.* -ai R 11,24 E 2,3 G 4,8 Sk 2,21 4,16 18; *D.Pl.* -im Sk 2,22. — wistai *ausgefallen* G 2,15.

wit *Nom. Dual des Pron. der 1. Person* (*164*).

1. **witan** *V.prt.-prs.* (*Prs.* wait, *Prt.* wissa, *220,1*) *wissen*: γινώσκειν (*Prs.*) M 9,30 J 7,27 13,12 L 10,11 18,34 Mc 15,10 K 13,12, (*Aor.*) M 6,3 J 13,28 16,19 19,4 L 2,43 19,42 Mc 7,24 9,30; ἐπιστάμενος· -ands T 6,4; συνίετε· wituþ Mc 8,17; *für* μαθεῖν G 3,2; *sonst* εἰδέναι M 6,8.32 9,4.6 26,2 27,18 J 6,6.61.64 7,28 *usw.* (*sehr häufig*). — ἀγνοεῖτε· ni wituþ R 7,1. — *Formenbestand*: *220,1.* — *abhängig*: ei *für gr.* εἰ K 1,16 *oder* ὅτι J 9,25 11,22 16,30 Ph 1,19 *und* þatei· ὅτι (*sehr häufig*) *m. Indik.* (*355*). — *Vgl.* un-witands.

miþ-witan: οὐδὲν γὰρ ἐμαυτῷ σύνοιδα *ich bin mir nichts bewußt*· nih waiht auk mis silbin miþwait K 4,4.

2. **witan** *sw.V.3 m. Dat. auf etw. sehn, acht geben, es bewachen, hüten, etw. halten*: ἀσφαλισθῆναι τὸν τάφον· witan þamma hlaiwa M 27,64, ἀσφαλίσασθε· witaiduh *V.* 65. — τηροῦντες τὸν Ἰησοῦν· -andans Iesua M 27,54, τὸ σάββατον οὐ τηρεῖ· sabbate daga ni -aiþ J 9,16; παρετήρουν ... εἰ· -aidedun jau L 6,7, παρετηροῦντο αὐτόν, εἰ· -edun imma hailidediu Mc 3,2, ἡμέρας παρατηρεῖσθε· dagam -aiþ G 4,10; συνετήρει αὐτόν· -aida imma Mc 6,20. — ἐφρούρει τὴν πόλιν Δαμασκηνῶν· -aida baurg Damaskai k 11,32. — ὃν καὶ σὺ φυλάσσου· þammei jah þu -ai t 4,15, φυλάσσοντες φυλακάς... ἐπὶ τὴν ποίμνην· -andans wahtwom ufaro hairdai L 2,8.

witodafasteis *Mia* νομικός *Gesetzeskundiger N.* L 10,25; *N.Pl.* L 7,30.

witodalaisareis *Mia* νομοδιδάσκαλος *Gesetzeslehrer N.Pl.* -jos L 5,17 T 1,7.

witodalaus *Adj.a* ἄνομος *gesetzlos*: *N.* K 9,21; *D.Pl.* -aim T 1,9; *sw.D.Pl.* K 9,21. — *Vgl.* witodis laus *ebd.*, *ZZ. 32,437.*

witodeigo *Adv.* (*191 A 2*) νομίμως *gesetzlich* T 1,8 B (: witoda A) t 2,5.

witoþ (d) *Na* νόμος *Gesetz*: *N.* -þ M 7,12 11,13 J 7,23.51 *usw.*; *A.* M 5,17 J 7,19.49 19,7 *usw.*; *G.* -dis L 2,27 16,17 R 7,3 8,2.3.4 *u.ö.*; *D.* -da M 5,18 J 8,17 10,34 12,34 *usw.*, witoda· νομίμως T 1,8 A (: witodeigo B). — witodis garaideins· νομοθεσία *Gesetzgebung* R 9,4. — † inwitoþ Xristaus· ἔννομος Χριστοῦ *für* [inwitoþs] K 9,21. — *Komp.* drauhti-witoþ.

witubni *Nia* γνῶσις *Kenntnis, Erkenntnis*: *G.* -jis R 11,33 (*146*); *D.* -ja K 8,11.

wiþon *sw.V.2 schütteln*: κινοῦντες· -ondans Mc 15,29.

wiþra *Präp. m. Akk.* (*268 A b*) *wider, gegen* 1. *räumlich, vor, gegenüber*: πρός L 1,73 Mc 4,1 K 13,12 k 5,12 7,12; παρά τι L 8,12 Mc 4,15; *für griech. Dat.* k 12,19; εἰς συνάντησιν τῷ Ἰησοῦ· wiþra Iesu M 8,34. — 2. *übertragen, gegen in freundl. wie in feindl. Sinn*: πρός G 6,10 E 6,9 Th 5,14 t 2,24; M 27,14 L 4,4 6,3 Mc 10,5 *u.ö.* εἴς τινα Th 5,15; K 8,12. κατά τινος M 10,35 L 9,50 Mc 9,40 11,25 *u.ö.* ἐπί τινα Mc 3,24.25. *für griech. Dat.* L 14,31 K 9,3.

wiþrawairþs *Adj.a gegenüberliegend, entgegengesetzt*: þata

wiþrawairþo · τοὐναντίον *im Gegenteil, dagegen* G 2,7; ὁ κατέναντι L 19,30, τινός · *got. Dat.* (iggqis) Mc 11,2; ἀντίπερα τινός L 8,26.
wiþrus *Mu* (*Widder*): ἀμνός *Lamm N.* Sk 1,8 (J 1,29).
wizon (*136*) *sw.V.2*: ἡ σπαταλῶσα *die Schwelgende* · so wizondei in azetjam T 5,6.
wlaiton *sw.V.2 sich umsehn*: περιεβλέπετο ἰδεῖν: -oda saiƕan Mc 5,32.
wlits *M Angesicht*: πρόσωπον *A.* Mc 14,65; *G.* k 3,7; *D.* k 3,7 G 1,22. — ὄψις *N.* J 11,44. — μορφή *Ansehn, Gestalt A.* Ph 2,7.
wlizjan *sw.V.1m.Akk.*: ὑπωπιάζω *schlage ins Gesicht, kasteie* K 9,27.
Wmainaius Ὑμέναιος t 2,17 B, *s.* Hwmainaius.
wokains *Fi* (*152*[5]) *das Wachen*: ἐν ἀγρυπνίαις *unter Wachen* · in -im k 6,5 11,27.
wokra *Dat. Sing.* τόκος *Zins* L 19,23.
wopjan *sw.V.1* (*absol. o.m.Akk.*; *m. Gen. nur* L 7,32) *rufen*: φωνὴ βοῶντος · stibna -jandins L 3,4 Mc 1.3, τῶν βοώντων πρός αὐτόν · þans -jandans du sis L 18,7; ἐβόησεν φωνῇ μεγάλῃ · -ida stibnai mikilai Mc 15,34. — φωνεῖν (*Prs.*) M 27,47 J 13,13 Mc 10,49 15,35, (*Aor.*) J 11,28 12,17 18,33 L 8,54 19,15 (αὐτῷ · du sis *zu sich*) Mc 14,68.72 (*vom Krähen des Hahns*). — προσφωνεῖν τινι *einem zurufen*: -οῦσιν ἀλλήλοις · -jandam seina misso (*Gen. 263,1*) L 7,32 (M 11,16 *ist verstümmelt*).
at-wopjan *herbeirufen*: προσεφώνησεν τοὺς μαθητάς · -ida siponjans L 6,13; φωνῆσαι J 9,18.24 L 16,2 Mc 9,35 10,49.
uf-wopjan (ub-uh-wopida L 18,38, *vgl. 232,1*) *aufschreien, ausrufen*: ἐφώνει L 8,8; ἀνεφώνησεν φωνῇ μεγάλῃ · -ida stibnai mikilai L 1,42. — ἐβόησεν L 18,38; ἀνεβόησεν L 9,38.

woþeis* *Adj.ia* (*182 II*) *angenehm*: Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν τῷ θεῷ *Christi Wohlgeruch für Gott* · Xristaus dauns sijum woþi (*F'*) guda k 2,15; εἰς ὀσμὴν εὐωδίας · du daunai -jai E 5,2.
woþs* (d) *Adj.a wütend, besessen*: saei was wods (*25 C*) · ὁ δαιμονισθείς Mc 5,18; þana -dan · τὸν δαιμονιζόμενον (τῷ -ψ) Mc 5,15. 16.
wraiqs *Adj.a* σκολιός *krumm N.N* þata wraiqo L 3,5.
wraka *Fō* διωγμός *Verfolgung A.Pl.* -os t 3,11; *D.* -om Mc 10, 30. — wrakos winnand *Verfolgungen leiden* · διωχθήσονται t 3,12.
wrakja *Fjō dsgl. N.* Mc 4,17 R 8, 35; *D.Pl.* th 1,4 t 3,11. — ἵνα μὴ διώκωνται *damit sie keine Verfolgung leiden* · ei wrakja ni winnaina G 6,12 AB.
wrakjan *sw.V.1 verfolgen*: διώκων · -jands Ph 3,6.
wraks *M* διώκτης *Verfolger N.* T 1,13.
wratodus *Mu* ὁδοιπορία *Reise D.Pl.* k 11,26.
wraton *sw.V.1 reisen*: ἐπορεύοντο L 2,41, πορεύωμαι K 16,6; διώδευεν L 8,1.
wrekei *Fn* διωγμός *Verfolgung D.Pl.* k 12,10.
[**wreþus**] *Konj. für* wriþus, *das nach 22 C zu beurteilen ist, Mu* ἀγέλη *Herde N.* L 8,33.
wrikan *abl.V.5* (*208*) *verfolgen* (*imperfektiv*): διώκειν (*Prs.*) M 5, 44 (*vgl. Anm.*) R 12,14 k 4,9 G 1, 23 4,29 5,11, (*Aor.*) J 15,20 K 15,9, (*Fut.*) J 15,20. — *Pf.* wrak K 15.9 G 1,23 4,29, wrekun J 15,20, *Pt. Pf.* wrikanai k 4,9.
fra-wrikan *verfolgen* (*perfektiv, 294 ff.*): ἡμᾶς ἐκδιωξάντων · uns -wrekun Th 2,15.
ga-wrikan *bestrafen, Rache nehmen an* (*Akk.*) (*perfektiv, 294 ff.*): οὐ μὴ ποιήσῃ τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐκλεκτῶν · niu -ai þans gawalidans L 18,7, ποιήσει τὴν ἐκδίκη-

ga-wrisqan *wohl abl.V.3,2 (206) Frucht bringen (perfektiv,294ff.)*: οὐ τελεσφοροῦσιν · ni -and L 8,14.

writs *M(i)* κεραία *Strich A.* ainana writ L 16,17.

wriþus *s.* [wreþus].

wrohjan *sw.V.1 anklagen, beschuldigen* κατηγορεῖν (*Prs.*) M 27,12 J 5,45 Mc 15,3. (*Aor.*) Mc 3,2, (*Opt. f. Fut.*) J 5,45. — ἵνα εὕρωσιν κατηγορίαν αὐτοῦ *damit sie eine Anklage gegen ihn fänden* · ei bigeteina til du wrohjan ina *Gelegenheit, etwas Passendes ihn anzuklagen* L 6,7.

fra-wrohjan *verklagen, verdächtigen*: οὗτος διεβλήθη αὐτῷ ὡς διασκορπίζων *usw. der wurde ihm angezeigt, daß er sein Vermögen verschleudere* · sa -iþs warþ du imma ei distahidedi *usw.* L 16,1.

wrohs *Fi* κατηγορία *Klage, Anklage gegen* (κατά τινος · ana *m. Akk.* J 18,29 *o.* bi *m. Akk.* T 5,19): *A.* T 5,19; *G.Pl.* ƕo -e J 18,29.

wruggo *Fn* παγίς *Schlinge D.* t 2,26.

wulan *unreg.abl.V.4 (207) wallen, sieden*: τῷ πνεύματι ζέοντες · ahmin -andans R 12,11. — ὁ λόγος αὐτῶν ὡς γάγγραινα νομὴν ἕξει *ihre Lehre wird wie ein Krebsgeschwür um sich fressen* · waurd ize swe gund wuliþ t 2,17.

wulfs *Ma* λύκος *Wolf*: *N.* J 10,12; *A.* J 10,12; *N.Pl.* M 7,15; *G.* L 10,3.

wulla *Fo Wolle*: *D.* -ai Sk 3,16.

wullareis *Mia* γναφεύς *Tuchwalker N.* Mc 9,3.

wulþags *Adj.a herrlich*: παράδοξος *wunderbar A.Pl.N* L 5,26; οὐ δεδόξασται τὸ δεδοξασμένον *die Herrlichkeit ist nicht herrlich, sie verschwindet* · ni was wulþag wulþag · ἐγενήθη ἐν δόξῃ k 3,7.

wulþriza *Kompar. wertvoller*: οὐχ ὑμεῖς μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν *zeichnet ihr euch nicht vor jenen aus, seid ihr nicht wertvoller als sie* · ni jus mais -ans sijuþ þaim M 6,26.

wulþrs *Fi Wert*: ni waiht mis wulþrais ist · οὐδέν μοι διαφέρει *es liegt mir nichts daran, ist mir gleichgültig* G 2,6AB. — *Vgl. die* uulthres *der Praefatio GB.I, XLIII.*

wulþus *Mu* δόξα *Herrlichkeit* M 6,13.29 J 11,40 12,41 *usw.* (*häufig*) *N.* -aus (*24A*) k 8,23A (: -us B); *D.* -u L 9,26 (*24B*).

wulwa *Fō* ἁρπαγμός *Raub A.* Ph 2,6.

[**ga-wundon**] *sw.V.2 verwunden (perfektiv, 294ff.)*: τοῦτον τραυματίσαντες · þana gawondondans (*23Bb*) L 20,12.

wunds *Adj.a wund*: ἐκεῖνον ἐκεφαλαίωσαν *sie mißhandelten ihn (durch Faustschläge ins Gesicht)* · haubiþ wundan (haubiþwundan *Bernhardt 1884*) brahtedun Mc 12,4.

wundufni *Fiō* (*Wunde*) μάστιξ *Geißel, Plage*: *A.Pl.* -jos Mc 3,10.

wunns *Fi* πάθημα *Leiden D.Pl.* -im t 3,11.

X.

Xafira Χαφειρα (*Neh* min 74.106. 134 Ho.) *indekl. Gen.* Neh 7,29.

Xreskus Κρήσκης t 4,10A (: Krispus B, *vgl. Anm.*).

Xristus Χριστός *Christus abgekürzt N.* Xs, *A.* Xu, *G.* Xaus, *D.* Xau, *18ᵉ (sehr häufig)*: *N.* -aus G 4,19 B (: -us A); *A.* -au K 9,1 A 15,57 A (: -u B) Ph 3,8AB; *D.* -u E 5,24A G 5,6B: *vgl. 24AB.* — ἐν Χριστῷ R 9,1 *fehlt* (*vgl. Anm.*). — *Komp.* galiuga-xristus.

Z.

Zaibaidaius Ζεβεδαῖος: *A.* -u Mc 1,20; *G.* -aus M 27,56 L 5,10 Mc 1,19 3,17 10,35.

Zakarias Ζαχαρίας: *N.* L 1,5.12; *A.* -ian L 1,59; *Vok.* -ia L 1,13; *G.* Zakarīins L 1,21.40 *u.* Zaxarīins L 3,2.

Zakkaius Ζακχαῖος: *N.* L 19,2.8; *V.* -u (*24 C*) L 19,5.

Zauraubabil Ζοροβάβελ: *G.* -is L 3,27.

Zaxxaius Ζακχαῖος: *G.* -aus Neh 7,14.

Zelotes* Ζηλωτής *Eiferer, Beiname des Simon*: *A.* -en (*wie griech.*) L 6,15.

Zusätze.

S. 10 nach **andizuh** *schiebe ein*: [**ga-andjan**] *s.* † ga-nanþjan.

S. 49 füge zu **fra-gildan** *hinzu*: R 12,19 A *vielleicht* fragildja *zu lesen.*

S. 65 Z. 4 r. v. u. lies: ga-īdreigodedun.